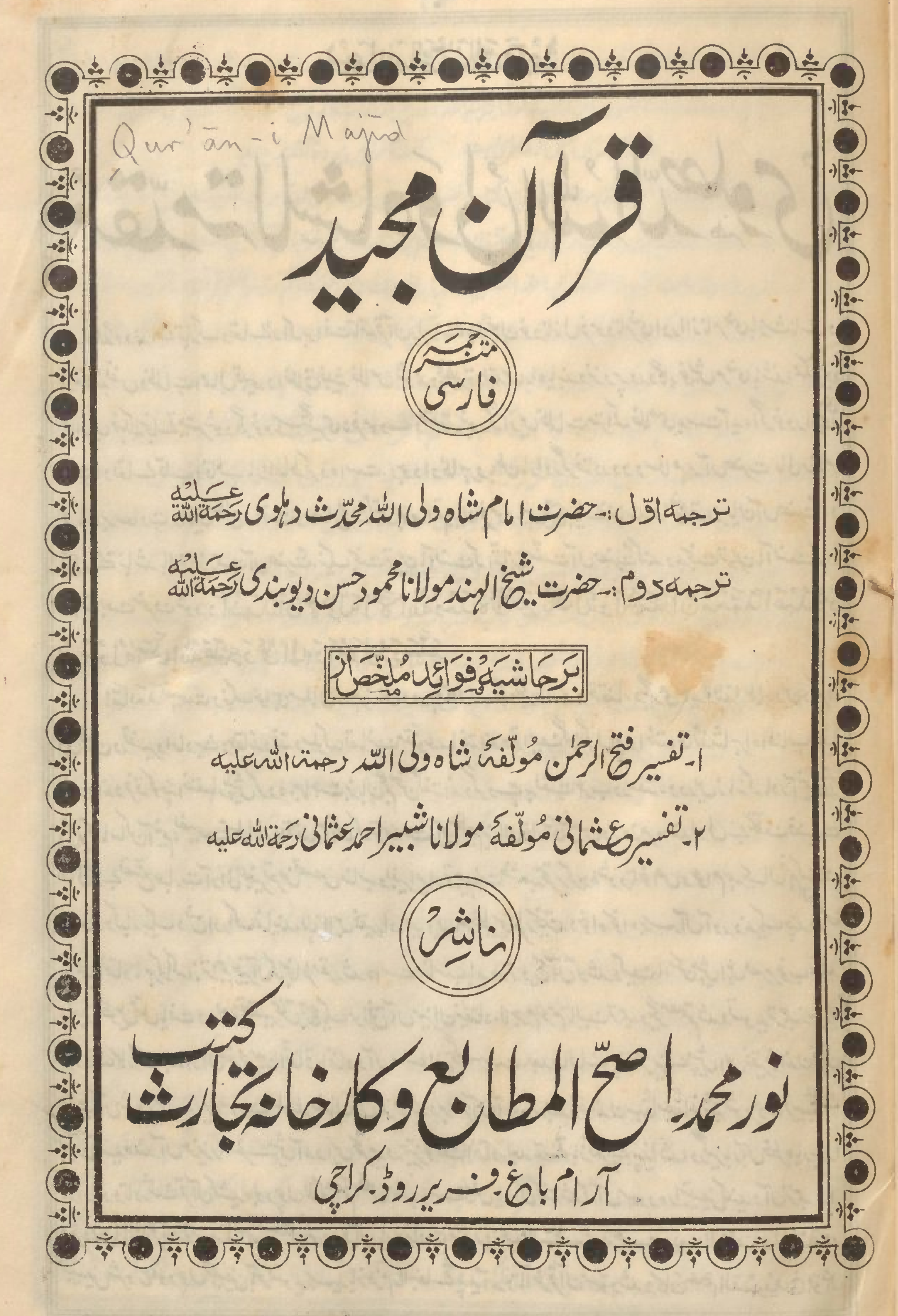

قرآن مجید

قرآن مجید

مترجم فارسی

ترجمہ اوّل :- حضرت امام شاہ ولی اللہ محدّث دہلوی رحمۃ اللہ علیہ

ترجمہ دوم :- حضرت شیخ الہند مولانا محمود حسن دیوبندی رحمۃ اللہ علیہ

برحاشیہ فوائد ملخّص از

۱- تفسیر فتح الرحمٰن مؤلفہ شاہ ولی اللہ رحمۃ اللہ علیہ

۲- تفسیر عثمانی مؤلفہ مولانا شبیر احمد عثمانی رحمۃ اللہ علیہ

ناشر

نور محمد، اصح المطابع و کارخانہ تجارت کتب

آرام باغ فریر روڈ۔ کراچی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

مقدّمة للشاه ولی اللّٰه الدہلوی

حمدِ نامحدود خدائے تبارک وتعالیٰ را که بر امت تامّه قرآن را برائے بندگانِ خود نازل فرمود تا مرضی او را از نامرضی باز شناسند و از مکائدِ نفس وظلماتِ اعمالِ قبیحه واخلاقِ خبیثه خلاص شوند وبحظیرة القدس راه یابند ونزدِ پروردگارِ خویش مرضی باشند، ممکن نبود که ازیں مہلکه نجاتے میسّر شود اگر خود دستگیری نه فرمودے ومتصوّر نبود که ازیں ظلماتِ متراکمه خلاصی بدست آید، اگر خود راه ننمودی منّتِ او تعالیٰ قلب وقالب ما را احاطه کرده است. وجودِ او ظاہر وباطن ما را در گرفته درود وسلام بر آں حضرتِ عالی مقام که ما را بر سعادتِ دارین مطلع ساخت ومصالح نشأتین بوجه اتم بیان فرمود. پس ہیچ بیانے نباشد واضح تر از بیانِ آں حضرت ﷺ، و ہیچ رحمتے نباشد بالاتر از رحمتِ آں حضرت ﷺ. نیک بخت ترینِ ما آنست که اتّباعِ سنّتِ آں حضرت ﷺ کند وبدبخت ترینِ ما آنست که از راهِ متابعت منحرف شود. وَ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَ رَسُوْلُهٗ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ عَلٰى اٰلِهٖ وَ اَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ

اَمّا بعد نصیحت ونیک خواہی مسلمانان در ہر زمان ودر ہر مکان رنگے دیگر دارد واقتضاء دیگر می نماید ولہٰذا علماء دین وکبراء اہلِ یقین در تفسیر واحادیث وعقائد وفقه وسلوک تصانیف متنوّعه ساخته اند وتوالیفِ گوناگوں پرداخته، طائفه شاہراه اطناب اختیار نموده اند وفرقه کوچهٔ اختصار پیش کرده، جماعت بزبانِ عجم سخن گفته اند وگروہے به لغتِ عرب درسفته. ودریں زمانه که ما دریں آنیم ودریں اقلیم که ما ساکن آنیم، نصیحتِ مسلماناں اقتضا می کند که ترجمهٔ قرآنِ عظیم بزبانِ فارسی سلیس وروزمره متداول بے تکلّف فضیلت نمائی وبے تصنّع عبارت آرائی بغیر تعرض قصص مناسبه وبغیر ایراد توجیہات متشعبه تحریر کرده شود تا خواص وعوام ہمه یکساں فہم کنند وصغار وکبار بیک وضع ادراک نمایند. لہٰذا ایں فقیر را داعیه ایں امرِ خطیر بخاطر ریختند وخواه نخواه بر سر آں آوردند. یک چند در تفحص ترجمہا افتاد تا ہر کرا که از تراجم غیر آں که بخاطر مقرر شده است مناسب باید در ترویج آں کوشد وکیفِ ما امکن پیشِ اہلِ عصر مرغوب نماید در بعض تطویلِ مملّ یافت ودر بعض تقصیرِ مخلّ ہیچ یک موافقِ آں میزان نیفتاد. لاجرم عزمِ تالیفِ ترجمه دیگر مصمّم شد وتسوید ترجمه زہراوین بر روئے کار آمد. بعد از اں سفرِ حرمین اتّفاق افتاد وآں سلسله از ہم گسست. بعد سالہائے چند عزیزے پیش ایں فقیر خواندن قرآن با ترجمه آں شروع کرد. ایں صورت سلسله جنبانِ آں عزم شد وبر سرِ آں آورد که بقدرِ خواندن سبقًا سبقًا نوشته شود. چوں قریب ثلث قرآن رسیده شد آں عزیز را سفرے پیش آمد وایں تحریر در حیّز توقّف افتاد. بعد مدّتے باز تقریبے پیدا شد، دیگر بار آں خطرهٔ پارینه را باد آورد وتا در ثلث قرآن کشیده بود. چوں للاکثر حکم الکل مقرر است بعض یاراں گفته شد که آں مسوده را تبییض کنید وآں ترجمه را مقرون بآیاتِ قرآن نویسید تا نسخه مستقل گردد. وآں یارِ سعادت مند روزِ عیدالاضحیٰ سنة خمسین بعد الالف والمائة در تبییض شروع نمود چوں تبییض بآخر تسوید رسید باز عزم را انبعاثے پدید آمد وتا آخر قرآن مسوّد شد وکان ختم التسوید فی اوائل

شعبان وختم التبییض فی اوائل رمضان سنة احدی وخمسین بعد ازاں در سنه ست وخمسین باهتمام برادرِ دینی عزیز القدر
خواجه محمد امین اکرمه الله تعالی بالشهود آں کتاب را رواجی پیدا شد و در حیز مداولت آمد و نسخ متعدده گشت و اہلِ عصر بآں اقبال نمودند

نظم

للّٰه الحمد که آں نقش که خاطر می بست — آمد آخر ز پسِ پردهٔ تقدیر پدید

قبل از شروع بمقصود لابد از تمهید مقدمه تا خوض دریں کتاب خصوصاً و در فنِ ترجمهٔ قرآن عموماً بر وجه بصیرت واقع شود مقدمه
در بیان مقصدے چند که تقدیم آں بر کتاب رسمِ قدیم مصنفاں است ایں کتاب از فنِ ترجمهٔ قرآن عظیم است مدلول نظم عربی را بعبارت
فارسی ادا کرده شد بار عایت نحو و ملاحظه تقادیم ماحقه التقدیم و اظهارِ محذوف و موافقت نظم ترجمه بانظمِ قرآن در ترتیبِ الفاظ الا در جائیکه
بسببِ اختلاف لغتین رکاکتِ لفظ یا تعقید دلالت لازم می شد و آنچه ضروری است از اسبابِ نزول و توجیهِ مشکل بقدر ضرور
بکار آید بوجهے که دریں چیزها مثل کتاب وجیز و جلالین باشد و حال بر مشاکلت وجیز جلالین شهادت حجة الاسلام غزالی است بر آنکه
خوانده مثل وجیز طبقه سفلی از علم تفسیر در می یابد۔ و نام ایں کتاب «فتح الرحمٰن بترجمة القرآن» مقرر کرده شد و نام
مصنف ایں کتاب «احمد بن عبد الرحیم» است و لقبِ مشهور ولی الله الدهلوی وطناً العمری نسباً
احسن الله الیه و الی مشائخه و والدیه و مرتبه ایں کتاب بعد خواندن متن قرآن و رسائلِ مختصر فارسی است تا فهم لسان فارسی بے تکلف
دست دهد و تخصیص صبیان اہلِ حرف و سپاهیاں که توقع استیفاء علوم عربیه ندارند۔ در اول سن تمیز ایں کتاب را بایشاں
تعلیم باید کرد تا اول چیزیکه در جوفِ ایشاں افتد معانی کتاب الله باشد و سلامت فطرت از دست تردد و سخنِ ملاحده که به مرقع صوفیهٔ
صافیه مستتر شده عالم را گمراه می سازند فریفته نکند و اور احرف معقولیاں و سخن منهوذ بی انتظام لوحِ سینه را ملوث نسازد۔ و نیز آنانکه
بعد انقضاء شطر عمر توفیق توبه یابند و تحصیل علوم نتوانند۔ ایں کتاب ایشاں را باید آموخت تا در تلاوتِ قرآن حلاوتے یابند و منفعتِ
آں در حق جمهور مسلماناں متوقع است۔ انشاء الله العظیم امّا در حق صبیان و مبتدیاں خود ظاهر است چنانکه گفته آمد و سائر
ابناء روزگار که اکثر اوقات بشغلِ معاش مشغول اند در وقت فراغ باید که بایکدیگر حلقه حلقه بنشینند و کسی که بر عبارتِ فارسی قدرت داشته
باشد و اندکے از فنِ تفسیر بهره یافته یا بر عزیزے ایں ترجمه را گذرانیده بود۔ بقدرِ وسعتِ وقت یک دو سوره با ترجمه آں بترتیل وتبیین
و وقوف بر کلام تام بخواند تا همه بشنوند و بمعانی آں محظوظ شوند و تشبه پیدا کرده باشند باصحابهٔ کرام که بهمین دستور حلقه حلقه می نشستند
و قاری ایشاں قرائت می کرد، ایں قدر فرق است که صحابهٔ کرام به سلیقهٔ خود زبانِ عربی فهم می کردند و ایں جماعت بتوسط ترجمهٔ
فارسیه و چنانکه یارانِ سعادت مند مثنوی مولانا جلال الدین رومی و گلستانِ شیخ سعدی و منطق الطیر شیخ فرید الدین عطار و قصصِ
فارابی و نفحاتِ مولانا عبد الرحمٰن و امثال آں نقلِ مجلس دارند چه باشد اگر ایں ترجمه را بهماں اسلوب درمیان آرند و حصه از شغلِ
خاطر به ادراکِ آں گمارند، اگر آں شغل با کلام اولیاء الله است ایں شغلِ کلام الله است و اگر آں مواعظِ حکیمان است ایں مواعظِ
احکم الحاکمین است و اگر آں مکتوباتِ عزیزان است، ایں مکتوباتِ ربّ العزّت است شتّان بین المرتبتین اگر انصاف
دهی فائدهٔ اصلی از نزولِ قرآن اتعاظ است، بمواعظِ آں و اهتدا است به هدایتِ آں نه صرف تلفظ با آں اگرچه تلفظ آں هم مغتنم است
پس چه مسلمانی بدست آورده است کسے که مدلول قرآن را نه فهمد و کدام حلاوت دارد آں که مدلول کلام الله را نداند و امّا آنانکه بر
لغتِ عربیه اطلاع تام دارند و تفاسیر را بر استاذاں گذرانیده اند حاجتِ خواندن ایں ترجمه ندارند لیکن امید داری از فضل
حضرتِ باری آنست که اگر ایں جماعت دریں کتاب نظر کنند تحت لفظ قرآن پیشِ ایشاں روشن تر شود و بر مختارات از نحو و شرح

غریب وغیر آں اطلاع یابند وبسا فائدہ کہ پیش از مطالعہ آں نہ شنیدہ اند و نہ دیدہ باشند، بتازگی استفادہ نمایند، و ایں ترجمہ بنا بر شفقتِ خلق اللہ مؤلف شد۔ ایشاں استقصا وجوہ اعراب و استیفاء توجیہاتِ کلام را و استیعابِ قصص را احتمال ندارند و اگر بتحصیلِ علومِ آلہیہ تکلیف دادہ شود معلوم نیست کہ آں صورت متحقق شود یا نہ، و بعد تحقق آں صورت ممکن کہ داعیہ تعمق دراں علوم پیدا شود و تمام عمر دریں داعیہ مصروف گردد۔ چنانکہ اکثر اہلِ علومِ آلہیہ را می بینم ہیچ بہتر ازاں نیست کہ درجۂ ادنیٰ از علمِ تفسیر در اوّل عمر اکتساب کردہ شود تا اکثر علومِ آلہیہ بدست آید ایں نیز ممد و مؤید در اتمامِ مقصد وے بود و اگر بدست نیاید حصّہ از مقصود بدست آوردہ باشد و خسارت محض نیافتہ باشد ؎

صنارۂ قلندر سزد ار بمن نمائی! | کہ دراز و دور دیدم رہ و رسمِ پارسائی

و طریقِ تحریر در ایں کتاب آنست کہ ہر آیتے را جدا نوشتہ شد، مقروں بہ ترجمۂ آں نشان متعارف و روزمرہ متداول اختیار نمودہ آمد و ہرچہ زیادہ از تحت اللفظ است اگر یک دو کلمہ است بلفظ یعنی یا مثل آں متمیّز ساختہ شد و اگر کلامے است مستقل اوّل آں بلفظ مترجّم گوید و آخر آں بلفظہ و اللہ اعلم، معلّم کردہ شد و ہما امکن در قصصِ متعلّقہ قرآن اکتفاء یک دو فقرہ لازم دیدہ شد و در اسبابِ نزول از قصصِ منطوّلہ نکتہ انتزاع نمودہ شد و تا امکانِ رعایت سیاقِ آیات ضروری دانستہ آمد و استمداد ایں کتاب در آنچہ متعلق بہ نقل است از اصح تفاسیر محدثین کہ تفسیر بخاری و ترمذی و حاکم کردہ و تا امکان از اخبارِ ضعیفہ و موضوعہ احتراز نمودہ شد و قصصِ اسرائیلیہ را کہ از علمائے اہلِ کتاب منقول است نہ از حدیثِ خیر البشر علیہ و علیٰ آلہ الصّلوات و التسلیمات داخل کردہ نشد اِلّا در جائے کہ کشف معنی بغیر ایرادِ آں نمی شود و الضرورات تبیح المحظورات۔ و ایں ترجمہ ممتاز است از ترجمہائے دیگر بچند وجہ۔ یکے آنکہ نظمِ قرآن را بمثل مقدار آں از فارسی متعارف ترجمہ کردہ شد با اظہارِ مراد و لطافتِ تعبیر و از آنچہ در ترجمہائے دیگر یافتہ می شود از اطناب عبارت ترجمہ و رکاکتِ تعبیر و ابہام مراد بقدرِ امکان احتراز نمودہ شد۔ دیگر آنکہ سائر تراجم از دو حالت خالی نیست، یا ترک کردہ اند قصصِ متعلقہ بقرآن مطلقاً یا استیفاء جمیع آں نمودہ اند و دریں ترجمہ راہ متوسّط اختیار نمودہ شد پس جائے کہ معنی آیت موقوف است بر قصّہ بقدرِ ضرورت دو سہ کلمہ ازاں انتخاب کردہ آوردہ شد و جائے کہ معنی آیت موقوف کہ قصّہ نبود ترک نمودہ آید۔ سوم آنکہ از توجیہات متنوّعہ توجیہ اقوی باعتبار عربیہ و اصح باعتبار علم حدیث و علمِ فقہ داخل در عرف ازظاہر اختیار نمودہ شد و کسے کہ تفسیر وجیز و تفسیر جلالین کہ بمنزلہ اصل ایں ترجمہ اند و بنا بر تفاسیر مطالعہ کند دریں حرف شک ندارد و چہارم آنکہ ایں ترجمہ بوجہے واقع شدہ است کہ شناسندۂ نحو ازاں اعراب قرآن و تعیین محذوف و مرجع ضمیر و محل لفظیکہ در عبارت مقدم و مؤخر کردہ شدہ است میتواند دانست و آنکہ شناسندۂ نحو نیست از اصل غرض محروم نماند پنجم آنکہ ترجمہا خالی از دو حالت نیستند یا ترجمہ تحت اللفظ می باشد یا ترجمہ حاصل المعنی و در ہر یکے وجوہ خلل بسیار در می یابد۔ و ایں ترجمہ جامع است در ہر دو طریق و ہر خللی را ازاں خللہا علاجی مقرر کردہ شد و ایں سخن دراز ہست در رسالۂ قواعد ترجمہ بیان کردہ آید و آنکہ گفتیم ایں ترجمہ مشعر است بوجوہ اعراب کلمہ الیست مجملہ بسبطی می طلبد اند کے خاطر را باآں متوجہ باید ساخت لفظ است علامت بر ربطے است کہ درمیان حاشیتین جملہ اسمیہ و ظرفیہ باشد زید قائم است، زید کجا است و علامت اسنادِ فعل بفاعل تقدیم فاعل و متصل آوردن فعل زید اسناد و عند الضرورۃ استاد زید نیز می تواں گفت و مفعول بہ نائب مناب فاعل می باشد، یا نہ بحرف را مقرون می شود۔ زدم زید را، و زدہ شد زید را بنوعی از تسامح میتواں گفت، زید زدہ شد و اگر قرینہ قائم باشد حذف را جائز ہست و **مفعول مطلق** اگر برائے عدد باشد بہ یک بار کردن

دو بار کردن می تواں تقریر کرد و اگر برائے نوع باشد بیک نوع کردن و یک طور کردن و اگر غیر مصدر را بجائے مصدر قائم کردہ باشند
گویند ضَرَبْتُ سَوْطًا زدم یک چابک و اگر از غیر لفظ فعل باشد قَرَأْتُ سَرْدًا خواندم بطریق پے درپے خواندن و اگر مجرد برائے
تاکید باشد تا از قبیل سبحان اللہ و وعد اللہ از قبیلِ اختلاف لغتین است بدوں تکلیف و ارجاع بحرف دیگر میسر نشود و اگر مفعول لہٗ
باشد بمعنی غرض باشد بلفظ برائے یا بلفظ تا و تصویر مصدر بصورت جملہ ضَرَبْتُهٗ تَادِيبًا زدمش برائے ادب دادن یا تا ادب دہم و اگر بمعنی حاصل باشد
بلفظ بعلت و بحکم و بمقتضی و امثال آں قَعَدَ جُبْنًا نشست بعلت نامردی و اگر بمعنی احتراز باشد بلفظ برائے احتراز و برائے احتیاط و امثال
آں ضربته اَنْ يَّقُوْلَ النَّاسُ مَا ضَرَبَهٗ نزدمش برائے اجتناب از آنکہ گویند، نزدمش و مفعول فیہ بلفظ در مکان باشد
یا زمان و مفعول معہ بلفظ با اِسْتَوَى الْمَاءُ وَالْخَشَبَةُ برابر شد آب با چوب و حال اگر کلمہ مفرد باشد باشتقاق لفظے کہ موضوع
برائے حال باشد جِئْتُ رَاكِبًا سوار آمدہ ام و اگر جملہ ملئمہ از فعل ذی الحال باشد با یصال لفظ کردہ و کناں و مثل آں جَاءَ زَيْدٌ
يَتَبَخْتَرُ فِي مِشْيَتِهٖ زید آمد تبختر کناں در رفتار خود و اگر جملہ ملئمہ از فعل غیر ذی الحال باشد لاچار لفظ حال آنکہ زیادہ کردہ شود۔ و
ہر چند در اصل لغت فارسیہ نیست حال در زبان عربی بمعنی شتی آید گاہے مؤکد باشد جَاءَنِيْ اَبُوْكَ عَطُوْفًا و گاہے بمعنی تہیا
فَادْخُلُوْهَا خَالِدِيْنَ و گاہے بمعنی قصد آید جِئْتُ اَشْكُوْ اِلَيْهِ و در فارسی ایں معانی مستعمل نیست و تمییز اگر از عددے یا وزنے
یا پیمانہ یا ماضی باشد بصیغہ تمییز یا باضافت یا لفظ از بیان کردہ شدنی است نزدیک رطل گندم یک صاع از جو و اگر از اسم اشارہ باشد
بلفظ صفت مَاذَا اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا چہ چیز ارادہ کردہ است خدا بایں مثل و اگر نسبت باشد بنحو بل فاعل یا مفعول کردہ
شد یا از روئے و از جہت و باعتبار فزودہ آمد زَيْدٌ حَسَنٌ دَارًا زید نیک است از روئے خانہ و باعتبار خانہ و گاہے در فارسی
مضمون تمییز را بنوعی از تصرف کہ دو کلمہ را یک کلمہ ساختن است ادا کردہ شود ضَاقَ قَلْبًا تنگ دل شد هُوَ قَاسِيْ قَلْبًا وی
سخت دل است و گاہے در عربی مفعول بغیر توسط حرفِ جر باشد و در فارسی ایرا د حرف جر لازم شود فَسَيَكْفِيْكَهُمُ اللّٰهُ
کفایت خواہد کرد ترا خدا از شر ایشاں و مثل قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا و گفتہ اند فرزند گرفت خدا و مثل اَعْطَيْتُ زَيْدًا دِرْهَمًا
درہم دادم زید را و مثل كَانَ زَيْدٌ قَائِمًا زید استادہ بود جَعَلْتُ زَيْدًا عَبْدِيْ زید را بندہ خود ساختم دریں صور تنہا تقدیم و
تاخیر را بر خود ہموار باید ساخت و گاہے جملہ را کہ بتاویل مصدر ساختہ باشد بمصدر مفرد تقریر تواں کرد و مصدر مفرد را با جملہ مصدرہ
باَن مصدریہ تعبیر تواں نمود و ہمچنیں موصول با صلہ اش بکلمہ مفردہ و بالعکس وَقَالَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا گفت آں مسلمان وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
مسلمانان وَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتَابَ اہل کتاب و ایں دراں صورت است کہ معنی واضح باشد و مثل قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ
الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ صَلَاتِهِمْ خَاشِعُوْنَ ہر آئینہ رستگار شدند آں مسلماناں کہ ایشاں در نماز خویش خشوع کنندگانند یعنی اگر
موصول صفت اسمی واقع شدہ تقدیم لفظ آں بر آں موصوف کردہ شد و علامت تخصیصی کہ از تقدیم معمول مستفاد می شود۔ در
فارسی نیز تقدیم آنست کہ مر ہم و نیز و ایا و در بعض مواضع بخود تعبیر کردہ می شود و در فارسی میتواں گفت شمار است گوئید با
ایشاں راست گو احتیاج آں نیست کہ گویند ایشاں اند راست گویاں و اگر مظہر را موضع مضمر وضع کردہ باشند لفظ آں زائد کردہ شد تا
مربوط باشد و در فارسی علامت جمع بفعل ملحق کنند ہر چند فاعل مظہر باشد قَامَ هٰؤُلَاءِ استادند ایشاں واو و فا بسیار است کہ زائد
باشد و بسیار است کہ در فارسیہ معنی آں ربط بغیر ذکر عطف و تعقیب درست شود پس اگر رکاکت لفظ دریں صورت در ترجمہ لازم
می آید ترک کردہ شد۔ بالجملہ دقائق فن ترجمہ بسیار است، مقصود ایں جا بیان انموذجی است، چوں ایں فقیر خوض در ترجمہ بدون

معاونت کسے وبدوں رجوع بکتابے کردہ است ودر اوقاتِ مختلفہ باوجود اشتغال بال بسائر علوم محرر نمودہ احتمال دارد کہ در بعض مواضع وفا باایں التزامات متحقق نشدہ باشد یارانِ سعادت مند کہ آں قواعد را مستحضر داشتہ باشند بحکم اخوتِ دینی نصیحت را منظورِ نظر دارند و در اصلاحِ آں کوشند ولیصلحہ من جاد مقولا وصیتِ ایں فقیر لکاتباں ایں ترجمہ آنست کہ عبارتِ قرآن را بخطِ جلی واعراب و حمرۃ از ترجمہ متمیّز سازند و احتیاط کنند کہ در الفاظ مترجمہ تحریفی راہ نیابد و در مواضعِ اشتباہ کلامِ تام را بنقطہ حمرۃ از مابعد جدا نمایند و ترکیبِ اضافی و توصیفی را بکسرہ مضاف و موصوف معلّم سازند تا بر مبتدیاں روشن تر شود و اگر در ترجمہ لفظے کہ بنسبت مبتدیاں غریب می نماید یا تقریرے کہ بر اذہانِ صبیاں صعوبتی می نہد یافتہ شود. یارانِ سعادت مند بر حاشیہ کتاب معنی آں نویسند تا بر ہیچ فردے مشکل نشود

إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

قال العبد الضعيف ولی اللہ بن عبد الرحیم عفی عنہ قرأت القران کلہ من اولہ الی اخرہ بروایۃ حفص عن عاصم علی الصالح الثقۃ حاجی محمد فاضل السندی سنہ ۱۱۵۰ھ قال تلوتہ الی اخرہ بروایۃ حفص علی الشیخ عبدالخالق المتوفی شیخ القراء بمحروسۃ "دلی" قال قرأت القران کلہ بالقرأت السبع علی الشیخ البقری والبقری تلا بہا علی شیخ القراء بزمانہ الشیخ عبدالرحمن الیمنی وقرا الیمنی بہا علی والدہ الشیخ سجادۃ الیمنی وعلی الشہاب احمد بن عبدالحق السنباطی بتلاوتہ کذلک علی الشیخ السجادۃ المذکور وقراء الشیخ سجادہ کذلک علی الشیخ ابی نصر الطہلاوی وقرأ الطہلاوی کذلک علی شیخ الاسلام زکریا بتلاوتہ علی برہان القلقلی والرضوان ابی النعیم العقبی وقرأ کل منہما علی امام القراء والمحدثین محرر الروایات والطرق ابی الخیر محمد بن محمد بن علی بن یوسف الجزری صاحب کتاب النشر ولہ طرق کثیرۃ اذکرہا فی النشر منہا سلسلۃ مختصۃ تسلسل التلاوۃ والقراء ایضا یطلبن من جہۃ صاحب التیسیر فلنقتصر ھہنا علی ھہنا تلک السلسلۃ قال الجزری قرأت التیسیر وقرأت بہ القران کلہ من اولہ الی اخرہ علی شیخی الامام الصالح العالم قاضی المسلمین ابی العباس احمد بن الشیخ الامام ابی عبد اللہ الحسین بن سلیمان بن فزارۃ الحنفی بدمشق المحروسۃ رحمہ اللہ وقال لی قرأتہ وقرأت بہ القران علی والدی واخبرنی انہ قرأۃ وقرء بہ القران العظیم علی الشیخ الامام ابی محمد القاسم بن احمد بن الموفق العراقی قال قرأتہ وقرأت بہ علی المشائخ الائمۃ المقرئین ابی العباس احمد بن علی بن یحیی بن عون اللہ الحصار وابی عبداللہ محمد بن سعید بن محمد المرادی وابی عبد اللہ محمد بن ایوب بن محمد بن نوح العافقی الاندلسیین قال کل منہم قرأتہ وقرأت بہ علی الشیخ امام ابی الحسن علی بن محمد بن ہذیل البلنسی قال قرأت وتلوت بہ علی ابی داؤد سلیمان بن نجاح قال قرأتہ وتلوت بہ علی مؤلفہ الامام ابی عمرو الدانی قال الجزری وھذا اعلی سند یوجد الیوم فی الدنیا متصلاً واختص ھذا الاسناد بتسلسل التلاوۃ والقرأۃ والسماع ومنی الی المؤلف کلہم علماء ائمۃ ضابطون قال الدانی فی کتاب التیسیر قرأت القران کلہ بروایۃ حفص علی ابی الحسن طاہر بن غلبون المقرئ قال قرأت بہا علی ابی الحسن علی بن محمد صالح الہاشمی الضریر المقرئ بالبصرۃ قال قرأت بہا علی ابی العباس احمد بن سہل الاشنانی قال قرأت بہا علی أبی محمد عبید بن الصباح قال قرأت علی حفص قال قرأت علی عاصم قال الدانی واخذ عاصم القران عن ابی عبد الرحمن بن عبید بن حبیب السلمی وعن زر بن حبیش اما ابو عبد الرحمن فعن عثمان بن عفان وعلی بن ابی طالب وابی بن کعب وزید بن ثابت وعبد اللہ بن مسعود عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم

تمت ھذہ الدیباجۃ ایں نقل از ترجمہ وتفسیر فتح الرحمٰن قلمی کردہ شد وآں نسخہ در ۱۲۱۰ھ دوازدہ صد و دہ سال ہجری نوشتہ شدہ است وآخر دعوانا ان الحمد للہ رب العالمین

راقم الحروف:۔ غلام مصطفٰی غفرلہ

رموزِ اوقاف

م	علامۂ وقف لازم است، از ترک کردن آں در معنی خلل واقع میشود، لذا وقف نہایت ضروری است۔
ط	علامۂ وقف مطلق است، از اینجا نباید گذشت، بل احسن ہمیں است کہ در اینجا وقف کردہ از مابعد ابتدا کردہ شود۔
ج	علامۂ وقف جائز است، در اینجا وقف و وصل ہر دو جائز است امّا توقف نمودن بہتر، وقف نہ کردن ہم رواست۔
ز	علامۂ وقف مجوز است، در اینجا ہم سبب وقف موجود است وہم از وصل ولی علت وصل قوی تر و واضح تر است، بنابراں گذشتن بہتر است۔
ص	علامۂ وقف مرخص است، مُراد ازاں اینست کہ در اینجا تعلق باہمی دو چیز است لیکن از حیث معنی، ہر چیز حیثیت مستقل راہم داشتہ می باشد، قاعدۃً باید وصل خواندہ شود لیکن اگر قاری در قرأت ماندہ گردد، برائش وقف رخصت است۔
ق	علامۂ (قد قیل) و یا (قیل علیہ الوقف) می باشد، نزد بعض علماء در اینجا وقف کردن جائز است امّا ایں علامۂ (ق) بطرف ضعف وقف اشارہ می کند، وقف نہ کردن بہتر است۔
لا	علامۂ لا وقف علیہ (در اینجا وقف نیست) می باشد و اشارہ بایں است کہ قاری در اینجا ہرگز وقف نکند بعض علماء می گویند کہ اگر وقف واقع شود اعادۂ قرأت واجب می باشد اگر در سر آیہ نباشد۔
قف	(۱) علامۂ یوقف علیہ (در بیں مقام ایستادن است)۔ (۲) جائیکہ احتمال وصل نمودن از طرف قاری باشد، علامۂ (قف) (یعنی ایستادہ شو) نوشتہ می شود۔
سکتہ	بدون تنفس کمی ایستادہ شدن است، قاری در اینجا کمی مکث کند و نفس خود را قطع نہ کند۔
وقفہ	علامۂ سکتۂ دراز است، یعنی قاری نسبت بہ مدّت تنفس کمتر وقف کند، در اصطلاح علم قرأت (سکتہ و وقفہ) قریب المعنی است امّا سکتہ بہ وصل و وقفہ بہ وقف قریب تر است۔
صلی	علامۂ (الوصل اولیٰ) است، یعنی وصل خواندن بہتر است۔
۝	علامۂ آیۂ مطلق است، جائیکہ صرف ہمیں علامہ باشد وقف کردہ شود و اگر بالائی آں (لا) باشد، ترکِ وقف اولیٰ است اگر احتیاج وقف پیدا شود بنا بر ماندگی مضائقہ نیست، در بین قاریہا ہمیں مشہور است کہ وقف نشود، اگر بدون لا کدام امر دیگر باشد ہماں علامہ معتبر شمردہ شود

تعداد الحروف وغیرها (کما قال القاری عبد العزیز ابن عبد الله فی بستان القرآن)

ا	۴۸۸۷۲	ذ	۴۶۹۷	ظ	۸۴۲	م	۲۶۵۳۵
ب	۱۱۴۲۸	ر	۱۱۷۹۳	ع	۹۲۲۰	ن	۲۶۵۶۰
ت	۱۱۹۹	ز	۱۵۹۰	غ	۲۲۰۸	و	۲۵۵۳۶
ث	۱۲۷۶	س	۵۸۹۱	ف	۸۴۹۹	ہ	۱۹۰۷۰
ج	۳۲۷۳	ش	۲۲۵۳	ق	۶۸۱۳	لا	۳۷۲۰
ح	۹۷۳	ص	۲۰۱۳	ک	۹۵۲۲	ء	۴۱۱۵
خ	۲۴۱۶	ض	۱۶۰۷	ل	۳۴۳۲	ی	۲۵۹۱۹
د	۵۶۴۲	ط	۱۲۷۴				

اعشار کوفی
اعشار بصری
اخماس کوفی
اخماس بصری
آیات کوفی
آیات بصری
آیات شامی
۶۲۳
۸۴۷
۱۲۴۶
۱۶۳۶
۶۲۱۶
۶۲۵۰

فهرس الالفات الزائدة (۲۹ مقامات)

العدد	الكلمة	الصفحة	السطر	السورة	الجزء	ركوع السور
۱	افائن مات	۶۹	۴	۳	۴	۱۵
۲	لأالى الله	۷۱	۱۱	۳	۴	۱۷
۳	تبوءا	۱۱۳	۵	۵	۶	۵
۴	ملائه	۱۶۴	۱۱	۷	۹	۱۳
۵	لأاوضعوا	۱۹۵	۱۱	۹	۱۰	۷
۶	ملائه	۲۱۸	۷	۱۰	۱۱	۸
۷	ملائهم	۲۱۹	۳	۱۰	۱۱	۹
۸	ثمودا	۲۳۰	۱۱	۱۱	۱۲	۶
۹	ملائه	۲۳۳	۱۳	۱۱	۱۲	۹
۱۰	امم لتتلوا	۲۵۴	۲	۱۳	۱۳	۴
۱۱	لن تدعوا	۲۹۵	۹	۱۸	۱۵	۲
۱۲	لشاىءٍ	۲۹۷	۴	۱۸	۱۵	۴
۱۳	لكنا	۲۹۹	۱	۱۸	۱۵	۵
۱۴	افائن مت	۳۲۵	۱۱	۲۱	۱۷	۳
۱۵	ملائه	۳۴۴	۲	۲۳	۱۸	۳
۱۶	ثمودا	۳۶۲	۶	۲۵	۱۹	۴
۱۷	لأاذبحنه	۳۷۷	۱۰	۲۷	۱۹	۲
۱۸	ملائه	۳۸۸	۶	۲۸	۲۰	۴
۱۹	ثمودا	۴۰۰	۱	۲	۳۰	۴
۲۰	اتيتم من ربا ليربوا	۴۰۷	۸	۳۰	۲۱	۴
۲۱	لأالى الجحيم	۴۴۸	۲	۳۷	۲۳	۲
۲۲	ملائه	۴۹۱	۱۳	۴۳	۲۵	۵
۲۳	ولكن ليبلوا	۵۰۶	۵	۴۷	۲۶	۱
۲۴	نبلوا	۵۰۹	۲	۴۷	۲۶	۴
۲۵	بئس الاسم الفسوق	۵۱۵	۱۲	۴۹	۲۶	۲
۲۶	ثمودا	۵۲۷	۶	۵۳	۲۷	۳
۲۷	سلاسلا	۵۷۹	۱۳	۷۶	۲۹	۱
۲۸	قواريرا	۵۸۰	۸	۷۶	۲۹	۱
۲۹	قواريرا من	۵۸۰	۹	۷۶	۲۹	۱

فهرس الاجزآء

سُوْرَةُ الْفَاتِحَةِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ سَبْعُ اٰيَاتٍ

سورهٔ فاتحه در مکه نازل شد وآں هفت آیات ست

سورهٔ فاتحه هفت آیه و مکی است

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز مے کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است ف۱

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱﴾ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿۲﴾

ستائش خدائراست پروردگار عالمیان بخشاینده مهربان

همه ستائشها مر خدائراست آں خدائیکه پروردگار عالمیان است بے اندازه مهربان نهایت بارحم

مٰلِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۳﴾ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ

خداوند روز جزا ترای پرستیم وازتو

خداوند روز جزا است خاص ترامی پرستیم وخاص از تو

نَسْتَعِيْنُ ﴿۴﴾ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ﴿۵﴾

مدد می طلبیم بنما مارا راه راست

یاری میخواهیم بنما ما را راه راست

صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ﴿۶﴾ غَيْرِ

راه آنانکه اکرام کردهٔ برایشان بجز

راه کسانیکه انعام کردهٔ برایشان نه

الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّيْنَ ﴿۷﴾

آنانکه خشم گرفته شد برآنها وبجز گمراهان ف۲

آنانیکه غضب کرده شده برایشاں و نه گمراهان ف۵

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی عالم انس وعالم جن وعالم ملائکه وعلی هذا القیاس ۱۲ فتح الرحمن

ف۲ مترجم گوید مراد از آنانکه اکرام کرده شد بر آنها چهار فرقه اند نبیین و صدیقین شهداء وصالحین ومراد از آنانکه خشم گرفته شد بر آنها یهود اند واز گمراهان نصاریٰ آمین قبول کن دعائے مارا ۱۲ فتح الرحمن

تفسیر عثمانی

ف۱ رحمٰن ورحیم هردو صیغهٔ مبالغه است امادر "رحمٰن" نسبت به "رحیم" مبالغه بیشتر است درین ترجمه تمام این دقائق رعایت شده۔

ف۵ خداوند این سورهٔ عظیم را بزبان بندگان خود فرمود تا بندگان ما چون ببارگاه ما تشرف حضور حاصل کنند از حضرت ما بدین سوال نیاز کنند ازین است که این سوره را تعلیم المسئله نیز نامند و بدین مناسبت در خاتمهٔ فاتحه گفتن آمین سنت قرار داده شده کلمهٔ آمین از قرآن مجید خارج و معنی آن چنین است «الٰهی اجابت کن دعائے مارا» یعنی ما را به بندگانی که مقبول بارگاه تواند بپرسان واز کسانیکه فرمان تو نمی برند دور گردان پس نیمهٔ اول سورهٔ فاتحه خداوند را ستاد وستایش ا ونیمهٔ دوم بندگان او را نیاز ودعا است ۔ فائده۔ غیر المغضوب بدل الذین میباشد یا صفت او واین ترجمه مناسب آن ست

ع ۱

الم

سورة البقرة مدنية وهي مائتان وست وثمانون آية وأربعون ركوعا

سورهٔ بقره در مدینه نازل شد و آن دوصد و هشتاد و شش آیات و چهل رکوع است

سورهٔ بقره در مدینه فرود آمده دوصد و هشتاد و شش آیت و چهل رکوع است

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓ ① ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ ۛۚ فِيْهِ ۛۚ

این کتاب هیچ شبه نیست دران

ع۵ این کتاب نیست هیچ شکے دران ع۵

هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ۙ② الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ

رهنماست پرهیزگاران را آنانکه ایمان می آرند

راهنماست ع۵ ترسندگان (پرهیزگاران) را آنانیکه ایمان دارند

بِالْغَيْبِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ

به نادیده و برپا می دارند نماز را وازانچه ایشان را روزی داده ایم

بچیزهائے نادیده و درست برپا می دارند نمازرا وازآنچه عطاکرده ایم ایشانرا

يُنْفِقُوْنَ ۙ③ وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَآ

خرچ میکنند و آنانکه ایمان می آرند بآنچه

خرچ میکنند و آنانیکه ایمان دارند به آنچه

اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ

فرود آورده شده بسوئے تو و آنچه فرود آورده شده پیش از تو

نازل شده بسوئے تو و آنچه نازل شده پیش از تو

ع۵ ازین جا تا پایان قرآن جواب "اهدنا الصراط المستقيم" است که از سوئے بندگان نیاز شده بود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ این حروف مقطعات گویند معنائے اصلی آن کا دیگران پی برده نمی توانند بلکه رازی است درمیان خدا و پیغامبر وے صلی الله علیه وسلم که بنابر حکمت و مصلحتے آشکارش نکردند. آنچه از بعضے علماء در معنی آن منقول است خاص بقصد تمثیل و تنبیه و تسهیل می باشد نه اینکه ارادهٔ الٰهی چنین بوده است. کسانیکه این تعبیرات را رائے شخصی می پندارند به تردید آن می پردازند اندیشه خود آنها اندیشه شخصی و تماما با تحقیق علماء مخالف است ۱۲

ع۵ هیچ شبه نیست که قرآن کلام الٰهی و مندرجات آن همه راست و واقعی است اشتباه در کلام بدو طریق وارد می شود یا در خود کلام خطا وغلطی میباشد یا در ادراک سامع فساد وفتورے ـ در صورت نخست خود کلام محل ریب خواهد بود ودر صورت ثانی البته ادراک دانندهٔ آن. این کلام حق وراست است اگرچه در نگاه کسانیکه کمی اند بجهت فتور ادراک ایشان محل ریب معلوم گردد ـ در این آیه ریب صورت نخست نفی گردید واین شبه نیز منتفی شد که کافران قرآن را کلام خدا وسخن حق و راست نمیدانستند ودران ریب وانکار داشتند پس نفی ریب چه معنی دارد ـ اشتباه صورت دوم پس ازین ذکر شده وان کنتم فی ریب مما نزلنا الآیة

الم ع۱ منزل ۱

وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ۝٤ اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ ق وَ

و بآخرت ایشان یقین دارند ایشانند بر ہدایت از جانب پروردگار خویش و

و بہ آخرت ایشان یقین دارند آن گروہ (ستودہ) بر ہدایت اند از جانب پروردگار شان و

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝٥ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ

ایشانند رستگان ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند برابر است بر ایشان

آن گروہ ایشانند رستگاران ہر آئینہ آنانیکہ کافر شدند برابر است بر ایشان

ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝٦ خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ

کہ ترسانی ایشان را یا نہ ترسانی ایشان را ایمان نیارند مہر نہاد خدا بر دلہائے ایشان

کہ بترسانی ایشان را یا نہ ترسانی ایشان را ایمان نمی آرند مہر نہادہ است خدا بر دلہائے شان

وَعَلٰى سَمْعِهِمْ ط وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ ز وَّلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۝٧ ع

و بر شنوائی ایشان و بر چشمہائے ایشان پردہ ایست و ایشان راست عذاب بزرگ

و بر گوش ہائے شان و بر چشمان شان (یک نوع) پردہ است و ایشان راست عذاب بزرگ

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِيْنَ ۝٨

و از مردمان کسے ہست کہ میگوید ایمان آوردیم بخدا و بروز بازپسین و نیستند ایشان مومنان

و (بعضے) از مردمان کسانے اند کہ میگویند ایمان آوردیم بخدا و بروز قیامت حال آنکہ نیستند ایشان مومنان

يُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ج وَمَا يَخْدَعُوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَ

فریب میدہند خدا را و مومنان را و بحقیقت نمی فریبند مگر خود را و

فریب میکنند با خدا و باکسانے کہ ایمان آوردہ اند و نمی فریبند مگر نفسہائے خود را و

مَا يَشْعُرُوْنَ ۝٩ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ لا فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا ج وَلَهُمْ

آگاہ نمی شوند در دل ایشان بیماری ست پس افزون داد بایشان خدا بیماری و ایشان راست

وقت نمی کنند (شعور ندارند) در دلہائے ایشان (یک نوع) بیماری ست پس افزود بایشان خدا بیماری را و ایشان راست

عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝ لا بِمَا كَانُوْا يَكْذِبُوْنَ ۝١٠ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوْا

عذاب درد دہندہ بسبب آنکہ دروغ می گفتند و چون گفتہ شود ایشان را تباہ کاری بکنید

عذاب دردناک بسبب آنکہ دروغ مے گفتند و ہنگامے کہ گفتہ شود بایشان کہ فساد مکنید

فِي الْاَرْضِ قَالُوْٓا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُوْنَ ۝١١ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُوْنَ

در زمین گویند جز این نیست کہ ما اصلاح کاریم آگاہ شو بہ تحقیق ایشانند تباہ کاران

در زمین گویند جز این نیست کہ ما اصلاح کارانیم آگاہ باشید ہر آئینہ محض ایشانند: فساد انگیزان

وَلٰكِنْ لَّا يَشْعُرُوْنَ ۝١٢ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ اٰمِنُوْا كَمَآ اٰمَنَ النَّاسُ قَالُوْٓا

و لیکن آگاہ نمی شوم و چون گفتہ شود ایشان را کہ ایمان آرید چنانکہ ایمان آوردند مردمان گویند

و مگر نمی دانند (شعور ندارند) و ہنگامے کہ گفتہ شود بایشان کہ ایمان بیاورید طوریکہ ایمان آوردہ مردم گویند

اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ ط اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ وَلٰكِنْ لَّا يَعْلَمُوْنَ ۝١٣

آیا ایمان آریم چنانچہ ایمان آوردند بیخردان آگاہ شو بتحقیق ایشانند بے خردان و لیکن نمی دانند

آیا ایمان بیاوریم طورے کہ ایمان آوردہ بیخرداں آگاہ باشید ہر آئینہ خاص ایشانند بیخردان و مگر نمی دانند

وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ج وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيٰطِيْنِهِمْ لا

و وقتیکہ ملاقات می کنند با اہل ایمان گویند ایمان آوردہ ایم و چون تنہا شوند با شیاطین خود و

و ہنگامے کہ ملاقات کنند با مسلمانان گویند ایمان آوردیم و ہنگامے کہ تنہا شوند سوئے شیاطین شان

قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ لا اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ ۝١٤ اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ

گویند ہر آئینہ ما با شمائیم جز این نیست کہ ما تمسخر کنیم خدا تمسخر میکند با ایشان

گویند ہر آئینہ ما با شمائیم جز این نیست کہ ما استہزا کنندگانیم (بمسلمانان)، ۵ خدا جزائے استہزا میدہد بایشان ۵

فتح الرحمٰن

ف یعنی رئیسان خود ۱۲

تفسیر عثمانی

۵ از موافقت ظاہری ما با مسلمانان، موافقت حقیقی ما با ایشان استدلال نشود ما بہ آنہا استہزا می کنیم، سادہ لوحی شان را برومان آشکاری سازیم گفتار ما مخالف کردار ماست اما مسلمانان از بیخردی بظواہر سخنان ما اعتماد می کنند و ما را مسلمان می پندارند، بمال و فرزند ما تعرض نمی کنند، از مال غنیمت سہم می دہند۔ اولاد خود را بہ نکاح ما عقد می نمایند ما اسرار شان را کشف می کنیم آنہا از بے دانشی با این ہمہ از فریب و خداع ما آگاہ نمی شوند ۱۲

۵ چون خداوند مومنان را مامور ساخت کہ با منافقان مانند مسلمانان معاملہ کنند و بخون آنہا و اموال آنہا مزاحمت نکنند منافقان بہ بیخردی خود از این حکم کاملاً مطمئن شدند و پنداشتند کہ بر منافع مسلمانان حقیقی تنہا باظہار زبانی نایل شدہ ایم۔ این رعایت منافقان را بمصیبت بزرگ مبتلا می کند و انجام شان نہایت خراب است انصاف کنید استہزای حقیقی عاید مسلمانان است یا بمنافقان؟ یا مفہوم استہزای الٰہی این ست کہ خدا جزائے این استہزا بمنافقان مے دہد ۱۲

ع ۱ — وقف لازم ۹

وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿۸﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا

ومهلت میدهد ایشان را در گمراهی خویش سرگشته شده ایشان آنکسانند که خریدند

ومهلت میدهد ایشان را در سرکشی شان حال آنکه متحیرند ایشان آن کسانند که خریدند

الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿۹﴾

گمراهی را عوض هدایت پس سود نیافت تجارت ایشان و راه یاب نشدند

گمراهی را عوض هدایت پس نکرد فائده تجارت شان و نبودند راه یافته گان

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ

داستان ایشان مانند داستان کسے ست که افروخت آتش را پس چون روشن کرد آتش حوالئی اورا

مثال ایشان چون مثال کسیست که افروخت آتش را پس چون روشن کرد آتش حوالی اورا

ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿۱۰﴾ صُمٌّ

دور ساخت خدا نور این گروه را و بگذاشت ایشان را در تاریکیها هیچ نه بینند کرانند گنگانند

دور کرد خدا روشنی آن ها را وگذاشت آن ها را در تاریکی ها که هیچ نمی بینند (ایشان) کرانند

بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿۱۱﴾ أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ

کورانند پس ایشان باز نمی گردند ف یا داستان ایشان مانند باران بزرگ ست آمده از آسمان که باشد در وے

گنگند کوراند پس ایشان باز نمی گردند (از گمراهی) یا مثال آن ها مانند (اصحاب) باران شدید است که آمده باشد از آسمان در آن

ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ

تاریکیها و رعد و برق در می آرند انگشتان خود را در گوش خود بسبب

تاریکی ها و رعد و برق است می در آرند انگشتان خود را در گوش هائے خویش از

الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ ۚ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿۱۲﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ

آوازهائے پر هول بترس مرگ و خدا احاطه کننده است کافران را نزدیک ست که برق

صاعقه ها از ترس مرگ و خدا احاطه کننده است به کافران ف نزدیک است که برق

يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ ۖ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ

برباید چشمهائے ایشان را هرگاه روشنی دهد برق ایشان را راه روند دران روشنی و چون تاریکی دهد بر ایشان

رباید چشمان ایشان را هرگاه درخشد برق بایشان روند دران (روشنائی) و هنگامے که تاریک شود راه بر ایشان

قَامُوا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ

بایستند و اگر خواستے خدا هر آئینه بروے شنوائی ایشان را و دیدهائے ایشان را هر آئینه خدا بر

بایستند و اگر می خواست خدا هر آئینه می برد شنوائی ایشان را و بینائی ایشان را هر آئینه خدا بر

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۳﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَ

همه چیز تواناست ف۲ اے مردمان بپرستید پروردگار خویش را آنکه آفرید شما را و

هر چیز تواناست اے مردم بپرستید پروردگار تان را آنکه آفرید شما را و

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ

کسانے را که پیش از شما بوده اند تا در پناه شوید آنکه ساخت برائے شما زمین را

آن کسانے را که پیش از شما بودند تا شما بترسید (از خدا) آنکه ساخت برائے شما زمین را

فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ

بساطے و آسمان را سقفے و فرود آورد از آسمان آب پس بیرون آورد بسبب وے

بساطے و آسمان را سقفے و فرود آورد از آسمان آب را پس برآورد به آن

مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۲﴾

از انواع میوه ها روزی برائے شما پس مقرر مکنید برائے خدا همتایان دانسته

از میوه ها روزی برائے شما پس مگردانید برائے خدا همتاها حال آنکه شما میدانید

فتح الرحمٰن

ف مترجم گوید حاصل مثل آنست که اعمال منافقان همه حبط شود چنانکه روشنی آن جماعه دور شد ۱۲

ف۲ مترجم گوید که حاصل مثل آن ست که منافقان در ظلمات نفسانی افتاده اند و چون مواعظ بلیغه شنوند فی الجمله ایشان را تنبیهی بیشود و آن فائده نکند مانند مسافران که در شب تاریک و ابر حیران باشند و در برق دو سه قدم بروند و باز ایستند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این مثال دوم منافق است۔ منافقان چون کسانی می باشند که در شب موحش و تاریک ابرهائے تیره و غلیظ فضا را پوشیده باشد قطرات درشت و مسلسل باران پیهم فرو ریزد درمیان امواج مدهش ظلمت رعد غریو افگند برقی بافروغ خیره کن دهولناک خود بدرخشد و آنها از هول مرگ انگشتان خویش را در گوش نهند تا مبادا از غلظ آواز قالب تهی کنند این ست حال منافقان که تکالیف و تهدیدات شرع را می شنوند۔ خواری و رسوائی خویش را امیدانند ضیاع اغراض و مصالح دنیوی را تصور می کنند و از هر طرف در کشاکش و اضطراب و به هر جنس شگفتی گرفتار می باشند و بدوجود این می خواهند با تدابیر بیهوده از خویشتن حفاظت کنند۔ قدرت خداوند متعال از هر طرف بر آنان مستولیست از عذاب دردناک آن ابد رستگار شده نتوانند ۱۲

ع ۲ ۱۲ ۲

وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن

و اگر هستید در شبه از آنچه فرود آوردیم بر بنده خود یعنی از قرآن پس بیارید یک سوره

و اگر هستید در شک از کلامے که ما فرو فرستادیم بر بندهٔ ما پس بیارید سورهٔ را

مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣﴾

مانند آن و بخوانید مددگاران خودرا بجز خدا اگر هستید راست گو

مانند آن ف۵ و بخوانید مددگاران خودرا بجز خدا اگر هستید راستگویان ف۶

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَن تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَ

پس اگر نکردید و البته نتوانید کردن پس حذر کنید ازان آتش که آتش انگیز وے مردمان و

پس اگر (چنین) نکردید و هرگز کرده نمی توانید پس بترسید از آتشے که هیزم (آتش انگیز) آن مردم و

الْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٤﴾ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

سنگها باشند آماده کرده شده است برائے کافران و بشارت ده آنکسان را که ایمان آورده اند و کردند کارهائے شایسته

سنگ ها باشد آماده کرده شده برائے کافران و بشارت ده کسانے را که ایمان آوردند و کردند کارهائے شائسته

أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِن

بآنکه ایشان راست بوستانها میرود زیر آن جویها هرگاه داده شوند ازانجا روزی از

هر آئینه آنهارا باغهاست که میرود از زیر (درختان) آن جوی ها هرگاه روزی داده شوند ازان از

ثَمَرَةٍ رِّزْقًا ۙ قَالُوا هَٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَأُتُوا بِهِ

قسم میوه گویند این همانست که داده شده بودیم پیش ازین و آورده شود بایشان آن روزی

میوه برائے خوراک گویند این همان است که روزی شده بود مارا پیش ازین و آورده شود بایشان میوه

مُتَشَابِهًا ۖ وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾ إِنَّ

مانند یکدیگر ف۱ و ایشان راست در انجا زنان پاک کرده شده و ایشان در انجا جاویدند ف۲ هر آئینه

مانند یکدگر. و ایشان راست در انجا زنان پاکیزه و ایشان در آنجا جاویدانند هر آئینه

اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَن يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ

خدا شرم ندارد ازانکه بزند داستان پشه و بالاتر ازان اما آنانکه

خدا حیا نمی کند که بیان کند مثالے را پشه و بالاتر ازان پس اما کسانے که

آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۖ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ

ایمان آورده اند میدانند که این داستان راست ست از پروردگار ایشان و اما آنانکه کافرند میگویند

ایمان آورده اند (پس) میدانند که هر آئینه این مثال حق است از جانب پروردگار آنها و اما کسانے که کافراند میگویند که

مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا ۚ وَ

چه چیز خواسته است خدا باین داستان خدا گمراه میکند بسبب وے بسیارے را و هدایت میکند بسبب وے بسیارے را و

چه چیز اراده کرده خداوند باین مثال گمراه میکند باین مثال بسیارے را و راه می نماید باین مثال بسیارے را

مَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾ الَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِن

گمراه نمیکند بوے مگر بدکاران را آن فاسقان که می شکنند پیمان خدا

گمراه نمیکند باین مثال مگر فاسقان را آنانیکه می شکنند عهد خدا را

بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ

بعد بستن آن و می برند آنچه خدا فرموده است پیوستن آن و تباهی می کنند

پس از استواری آن و قطع می کنند آنچه را امر کرده خدا به اتصال و پیوند آن و فساد میکنند

فِي الْأَرْضِ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٧﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَ

به زمین ایشانند زیان کاران چگونه کافر شوید بخدا و

در زمین آن گروه ایشانند زیان کاران چگونه کافر میشوید بخدا حال آنکه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی غبار نقدر مرغوب هیچ ساعت بخاطر ایشان نه نشیند والله اعلم ۱۲

ف۲ کافران چون ذکر ذباب و عنکبوت در قرآن شنیدند طعن کردند و گفتند که خدا تعالی بذکر این چیزهائے خسیس چه اراده کرده است این آیت نازل شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این سخن پیشتر ذکر شد که درین کلام مقدس علت اشتباه دو چیز شده میتوانست - یا در خود آن کلام فتورے می بود که آنرا بذریعه "لاریب فیه" رفع کرده اند یا دیگرے بر حسب عناد، یا قصور ادراک خویش بقرآن اشتباهی میداشت صورت ثانی نه تنها ممکن بلکه موجود بود برائے رفع آن طریق آسان و لطیفی بیان شد که گر شما می پندارید که قرآن گفته انسان ست یک سوره بهمین فصاحت و بلاغت بقدر سه آیت برازید اگر شما با همه فصاحت و بلاغت از سوره کوچکی عاجز شدید بدانید که قرآن کلام خداست نه گفته بنده - این آیت بر نبوت حضرت پیغامبر نیز دلیل است ۱۲

ف۶ اگر شما درین دعوئے خویش راستگویانید که قرآن گفته بشر است از دانشمندان، شاعران فصحا و بلغائے که موجود اند (ماسوای خداوند) استمداد کرده سوره کوچکی ساخته بیارید، یا این مطلب است که جز خداوند در پیش گاه معبودان خویش با گریه و خشوع دعا کنید تا درین امر صعب بشما مدد کنند ۱۲

كُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٨﴾

حال آنکه بودید بے جان پس زنده گردانید شمارا بعد ازاں بمیرا، شمارا باز زنده گرداند شمارا بازبسوے وے گردانیده شوید

شما بودید مردگان پس گردانید شمارا باز بمیراند شمارا باز زنده گرداند شمارا بازبسوۓ او برگردانیده می شوید

هُوَ الَّذِىْ خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِى الْاَرْضِ جَمِيْعًا ق ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى

وے آنست که بیافرید برائے شما هرچه درزمین است همه یکجا باز متوجه شد بسوئے

آں ذاتیست که بیافرید برائے شما آنچه درزمین است همه را باز قصد کرد بسوئے

السَّمَآءِ فَسَوّٰهُنَّ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ ط وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٩﴾ وَاِذْ

آسمان پس راست کردآں آسمان را هفت و او بهمه چیز داناست ویادکن چون

آسمان (پس)، برابر کرد آنهارا هفت آسمان ها وذات او بهر چیز داناست وهنگامے که

قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّىْ جَاعِلٌ فِى الْاَرْضِ خَلِيْفَةً ط قَالُوْٓا

گفت پروردگار تو بفرشتگان که من آفریننده ام در زمین جانشینے را گفتند

گفت پروردگار تو به فرشتگان که من آفریننده ام در زمین خلیفه را گفتند که

اَتَجْعَلُ فِيْهَا مَنْ يُّفْسِدُ فِيْهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ ج وَنَحْنُ نُسَبِّحُ

آیامی آفرینی درزمین کسے راکه تباهی کند دروے و خونریزی کند و ما تسبیح میکنیم

آیامی گردانی درزمین کسے راکه فسادے کند درآن و می ریزاند خون ها را حالانکه ما تسبیح میکنیم

بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ط قَالَ اِنِّىْٓ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿١﴾ وَ

بحمد تو و بپاکی اقرار میکنیم برائے تو فرمود هرآئینه من میدانم آنچه شما نمیدانید و

بحمد تو و بپاکی یاد میکنیم مر ترا گفت هرآئینه من میدانم آنچه را شما نمیدانید و

عَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْۢبِئُوْنِىْ

بیاموخت خدا آدم را نامهائے مخلوقات تمام آن باز پیش آورد آں چیزها را برفرشتگان پس گفت خبردهید مرا

بیاموخت آدم را نام هائے اشیاء را همه باز پیش کرد آں اشیا را بر فرشتگان پس گفت خبردهید مرا

بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٢﴾ قَالُوْا سُبْحٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ

بنامهائے این چیزها اگر راست گو هستید گفتند بپاکی یاد میکنیم ترا هیچ دانش نیست مارا

بنام هائے این چیزها اگر هستید راستگویان گفتند بپاکی یاد میکنیم ترا نیست هیچ دانشے بما

اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ط اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿٣﴾ قَالَ يٰٓاٰدَمُ اَنْۢبِئْهُمْ

مگر آنچه تو آموختی بما هرآئینه توئی دانا باحکمت فرمود اے آدم خبرده فرشتگان را

مگر آنچه تو آموختی مارا هرآئینه تو توئی دانا باحکمت گفت اے آدم خبرده فرشتگان را

بِاَسْمَآئِهِمْ ج فَلَمَّآ اَنْۢبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ لا قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّىْٓ

بنامهائے اینها پس چون خبرداد ایشانرا بنامهائے اینها فرمود آیا نه گفته بودم شماراکه هرآئینه من میدانم

بنام هائے آنها پس چون خبرداد ایشان را بنام هائے ایشاں گفت آیا نگفته بودم بشما که هرآئینه من میدانم

اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَمَا كُنْتُمْ

پنهاں آسمان ها و زمین و میدانم آنچه آشکارا می کنید و آنچه

چیزهائے نهانی آسمان ها وزمین را و میدانم آنچه را آشکار میکنید و آنچه را شما

تَكْتُمُوْنَ ﴿٤﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ

پوشیده میداشتید و چون گفتیم بفرشتگان سجده کنید آدم را پس سجده کردند مگر

می پوشانید و چون گفتیم به فرشتگان که سجده کنید به آدم پس همه سجده کردند مگر

اِبْلِيْسَ ط اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٥﴾ وَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ

ابلیس قبول نکرد و سرکشی نمود و گشت از کافران و گفتیم اے آدم

ابلیس ﴿٥﴾ نه پذیرفت وسرباز زد و بود از کافران و گفتیم اے آدم

تفسیر عثمانی

﴿٥﴾ هنگامیکه خلافت بر آدم ﴿٤﴾ مسلم گردید فرشتگان وجنیان مامور شدند تا بسوئے او سجده نمایند واو را قبله سجود خویش قرار دهند بآئین شاهان که درآغاز نصب ولیعهد ارکان دولت را بتقدیم هدایات مامور سازند تا احدی را مجال تمرد نماند. فرشتگان سجده کردند مگر ابلیس. وی اصلا جن بود یا ملائک آمیزش تمام داشت علت نافرمانی ابلیس را چنین توضیح میدهند جنیان چندین هزار سال بر زمین تصرف داشتند وگاهے برآسمان نیز سیر میکردند درآخر خونریزی و فساد ایشان خداوند فرشتگان را امر کرد که بعضے آنها را بقتل رسانند و برخی را درجزیره ها، در صحرا ها، در کوها منتشر سازند ابلیس درمیان جنیان مردے عابد و پارسا بود و بمفاسد جنیان اظهار علاقه مندی نمیکرد، بسفارش فرشتگان محفوظ ماند و درمیان ایشان سکونت میکرد و در طمع افتاد که بجائے جنیان مطرود، تصرف زمین بوے گذاشته شود در عبادت میکوشید و در همیشه در هوای خلافت زمین بود. چون حکم خدا بخلافت آدم قرار یافت ابلیس مایوس شد و در اتلاف عبادت ریائی خویش و فرط حسد آنچه توانست انجام داد و ملعون جاوید گردید.

اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا ص وَ

بمان تو و زوجۂ تو در بہشت و بخورید از بہشت خوردن بسیار ہر جا کہ خواہید و

ساکن شو تو و زوجۂ تو در بہشت و بخورید از بہشت خوردن زیاد ہر جا کہ خواہید و

لَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٦﴾ فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ

نزدیک مشوید بایں درخت کہ خواہید شد از گناہگاران پس بلغزانید ہر دو را شیطان

نزدیک مشوید بایں درخت (پس) می شوید از ظالمان پس بلغزانید ہر دو را شیطان

عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ص وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ج

از انجا پس بر آورد ایشاں را ازان نعمتہا کہ بودند داں و فرمودیم فرود روید بعض شما دشمن باشد بعضے را

از آنجا پس بر آورد ایشاں را ازاں نعمتہائیکہ بودند دراں و گفتیم فرود روید بعضے تان بعضے را دشمن می باشد

وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٧﴾ فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِنْ

و شمارا ہست در زمین آرام گاہ و بہرہ مندی تا مدتے پس فرا گرفت آدم از

و شمارا ست در زمین آرام گاہ و بہرہ مندی تا مدتے پس یاد گرفت آدم از

رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ط إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾ قُلْنَا

پروردگار خود سخنے چند پس باز گشت خدا بمہربانی بروے ہر آئینہ اوست باز گردندہ مہربان ف۱ فرمودیم

پروردگار خویش سخنے چند (پس) قبول کرد خدا توبہ اورا ہر آئینہ اوست پذیرندۂ توبہ مہربان ع۵ گفتیم

اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا ج فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ

فرود روید از انجا ہمہ شما پس اگر بیاید بشما از من ہدایتے پس ہر کہ پیروی کرد

فرود آئید ازین جا ہمہ شما ع۶ پس اگر بیاید شمارا از طرف من ہدایتے "پس" ہر کہ پیروی کرد

هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَ

ہدایت مرا ہیچ ترس نیست بر آں جماعہ و نہ ایشاں اندوہ خورند و کسانیکہ نگرویدند و

ہدایت مرا پس ترسی نیست بر ایشاں و نہ ایشان اندوہگین شوند و کسانے کہ کافر شدند و

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ج هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠﴾ يَا بَنِي

دروغ داشتند آیتہائے مارا ایشاں اند باشندگان دوزخ ایشاں در انجا جاویدند ف۲ اے فرزندان

تکذیب کردند آیات مارا آں گروہ اہل آتش اند ایشاں دران ہمیشہ می باشند اے فرزندان

إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي

یعقوب یاد کنید آن نعمت مرا کہ ارزانی داشتم بر شما و وفا کنید پیمان مرا

اسرائیل یاد آرید آن نعمت مرا کہ انعام کردم بر شما و وفا کنید بہ عہد من

أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿١﴾ وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ

تا وفا کنم پیمان شمارا و از من بترسید و ایمان آرید بانچہ فرود آوردہ ام

تا وفا کنم بہ عہد شما و خاص از من بترسید (نہ از زوال منافع دنیا) و ایمان بیاورید بہ آنچہ نازل کردہ ام

مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ ص وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي

باور کنندہ آنچہ بشماست و مباشید نخستین منکر او و مستانید عوض آیتہائے من

تصدیق کنندہ است آنچہ را با شماست و مباشید شما نخستین کافر بہ آن و مگیرید بہ آیات من

ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَ

بہائے اندک را و از من حذر کنید و غلط مکنید راست را با نا راست و

بہائے اندک و خاص از من بترسید و میامیزید حق را بہ باطل و

تَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

پنہاں مکنید راست را دانستہ و برپا دارید نماز را و بدہید زکوٰۃ را

پنہاں مکنید راستی را حال آنکہ شما میدانید و برپا دارید نماز را و بدہید زکوٰۃ را

فتح الرحمٰن

ف۱ و آن کلمات این ست رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ۔ واللہ اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید خدا تعالیٰ بنی اسرائیل را نعمتہائی خود یاد داد و معجزہ ہا کہ درین قوم ظاہر شدہ بود ذکر فرمود انگاہ شبہات و ہفوات ایشان را رد کرد بدلائل و این قصہ ممتد است تا قولہ تعالیٰ وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ وقتیکہ آدمؑ عتاب خدا را شنید از بہشت برآمدہ بندامت و انفعال گریستن گرفت و بزاری مشغول شد خداوند از راہ مہربانی کلماتے چند بالہام والقا او را آموخت باین وسیلہ توبۂ آدمؑ اجابت گردید کلمات این است "ربنا ظلمنا انفسنا" الآیہ ۱۲

ع ۱۰ ۱۴

ع۶ خداوند توبۂ آدمؑ را پذیرفت ولی مجلا امر نداد کہ در بہشت باز گردد حکمے را کہ در بارہ سکونت او بزمین نفاذ یافتہ بود ہر می الاجرا قرار داد۔ مقتضائے حکمت و مصلحت نیز چنیں بود بوجہ واضح است کہ آدمؑ بغرض خلافت زمین آفریدہ شدہ بود نہ بجہت سکونت بہشت خداوند فرمود سکونت دنیا بندگان مطیع را بجائے زیان سود دہد و دوزخ برائے کسانیست کہ از اطاعت خدا سر باز می زنند و دنیا برائے امتیاز و امتحان این دو عنصر متضاد، شائستہ است ۱۲

وَارْكَعُوا مَعَ الرّٰكِعِينَ ﴿۴۳﴾ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ

و نماز گذارید با نماز گذارندگان آیا می فرمائید مردمان را به نیکوکاری و فراموش میکنید

و نماز گذارید با نماز گذاران آیا امر میکنید مردم را به نیکوئی و فراموش میکنید

أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتٰبَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۴۴﴾ وَاسْتَعِينُوا

خویشتن را و شما میخوانید کتاب یعنی توریت آیا نمی فهمید و مدد طلبید ف۱

نفسهائے خود را حال آنکه شما میخوانید کتاب را چرا پس فکر نمی کنید (عمل زشت خود را) ف۵ و مدد بخواهید

بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ۚ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخٰشِعِينَ ﴿۴۵﴾ الَّذِينَ

بشکیبائی و نماز و هر آئینه نماز دشوار است مگر بر فروتنی کنندگان آنانکه

بصبر و نماز و هر آئینه نماز البته گران است مگر بر فروتنانی که

يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلٰقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رٰجِعُونَ ﴿۴۶﴾ يٰبَنِي إِسْرَاءِيلَ

میدانند که ایشان ملاقات خواهند کرد با پروردگار خویش و آنکه ایشان بسوئے وے باز خواهند گشت اے فرزندان یعقوب

یقین دارند که هر آئینه ایشان ملاقات کنندگان پروردگار خودند و هر آئینه ایشان بسوئے او باز گردندگان ای بنی اسرائیل (فرزندان یعقوب)

اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى

یاد کنید آن نعمت مرا که ارزانی داشته ام بر شما و آنکه فضل دادم شمارا بر

یاد کنید نعمت مرا آنکه انعام کردم بر شما و هر آئینه من برتری دادم شمارا بر

الْعٰلَمِينَ ﴿۴۷﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا

همه عالمها ف۲ و حذر کنید از آن روز که کفایت نه کند هیچکس از کس چیزے را و

عالمیان (آن زمان) و بترسید از روزے که کفایت نه کند هیچکس از هیچ کس چیزے را و پذیرفته نشود

يُقْبَلُ مِنْهَا شَفٰعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿۴۸﴾ وَإِذْ

پذیرفته نشود از هیچ کس شفاعت و گرفته نشود هیچ کسے عوض و نه ایشان یاری داده شوند یاد کنید نعمت من آن وقت

از او شفاعت و گرفته نشود از و عوض (فدیه) و نه ایشان یاری داده شوند و یاد کنید وقتے را که

نَجَّيْنٰكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ

که رهانیدیم شمارا از کسان فرعون میرسانیدند بشما سخت ترین عذاب ذبح میکردند

نجات دادیم شمارا از کسان فرعون که می چشانیدند شما بدترین عذاب ذبح میکردند

أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ۚ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ

پسران شمارا و زنده میگذاشتند دختران شمارا و درین کار آزمائشے بزرگ بود از پروردگار

پسران شمارا و زنده میگذاشتند زنان (دختران) شمارا و درین کار آزمائشے بود از رب شما

عَظِيمٌ ﴿۴۹﴾ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنٰكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَ

شما ف۳ وآن وقت شگافتیم برائے شما دریا را پس خلاص کردیم شمارا و غرق ساختیم کسان فرعون را و

بزرگ و یاد کنید وقتے را که شگافتیم بسبب شما دریا را باز نجات دادیم شمارا و غرق کردیم اتباع فرعون را و

أَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿۵۰﴾ وَإِذْ وٰعَدْنَا مُوسٰى أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ

شما میدیدید ف۴ وآن وقت که میعاد مقرر کردیم با موسے چهل شب پس گرفتید

شما میدیدید و یاد کنید وقتے را که وعده دادیم با موسی چهل شب را بعد گرفتید شما

الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظٰلِمُونَ ﴿۵۱﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ

گوساله را پس از رفتن موسی ف۵ و شما ستمگار بودید پس درگذرانیدیم از شما بعد

گوساله را (معبود) پس از موسی حال آنکه شما ستمگار بودید پس عفو کردیم از شما بعد از

ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۵۲﴾ وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتٰبَ وَالْفُرْقَانَ

ازین تا بود که سپاسداری کنید وآن وقت که دادیم موسی را کتاب و حجت

آن تا شما شکر کنید و یاد کنید هنگامے که دادیم بموسی کتاب و حجتے جدا کننده حق از باطل

داخل عمل شویم این آیه کریمه بر رأی هر دو جنبه خط بطلان میکشد، مطلب - واعظ آنچه موعظه میکند خود بران عمل نماید نه اینکه فاسق بکسے موعظه نکند ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در جمیع حاجات و مصائب، والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی عالمیان آن زمان ۱۲

ف۳ مترجم گوید سبب کشتن پسران آن بود که کاهنان فرعون را خبر داده بودند که در بنی اسرائیل پسرے پیدا شود که باعث بر افتادن پادشاهی او گردد ۱۲

ع ۵ / ۷ / ۵

ف۴ مترجم گوید که خدا موسی علیه السلام را وعده داد که چهل شب در طور معتکف شود تا توریت عطا فرمائیم درین مدت بنی اسرائیل باغواے سامری گوساله پرستی اختیار کردند خدائے تعالی بعد عود موسی حکم فرمود که بعض ایشان بعض را بکشند واین توبه ایشان ست ۱۲

ف۵ یعنی معبود ساختید ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۶ بعض علمائے یهود مهار نے بخرج میرساندند که دین اسلام را در نظر پیران خویش بخوبی ستایش کنند ولی خود ایمان نیاوردند درینچه مواقع علمای یهود بلکه اکثر مردمان ظاهر بین درین اشتباه بودند که چون ما در تعلیم احکام شریعت تقصیر نمیکنیم و بر روئے حق پرده نمی افگنیم پابندی در احکام شریعت ضرورتے باقی نمی ماند به بنای الدال بالخیر کفاعله در صورتیکه مردم اعمال شرع را در اثر هدایات ما بجای آرند آن اعمال ازان ماست و چه ضرور است که خود

لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿۷﴾ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ

تا بود كه راه يابيد و آں وقت كه گفت موسىٰ قوم خود را اے قوم من ہر آئينہ شما ستم كرديد

تا شما راه راست را بيابيد و ہنگامے كه گفت موسىٰ قوم خود را (كسانے را كه بگوساله سجده نمودند) اے قوم ہر آئينه شما زيان رسانيديد

اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوْبُوْٓا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ ذٰلِكُمْ

بر خويشتن ببزا گرفتن گوساله پس باز آئيد بسوئے آفريدگار خود بكشيد خويشتن را اين

بر دنفسہائے خويش بفرا گرفتن شما گوساله را (بخدائى) پس توبه كنيد بسوئے آفريننده خويش پس بكشيد نفس ہائے خود را اين

خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ ؕ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ؕ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿۸﴾ وَ

بهتر است شما را نزديک آفريدگار شما پس خدا باز گشت بمهربانى بر شما ہر آئينه اوست باز گردنده مهربان ف۱ و

بهتر است برائے شما نزد آفريننده تان پس باز گشت خدا بمهربانى بر شما ہر آئينه اوست بسيار توبه پذير بنهايت مهربان و

اِذْ قُلْتُمْ يٰمُوْسٰى لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ

آں وقت كه گفتيد اے موسىٰ ہرگز باور نداريم ترا تا آنكه ببينيم خدا را آشكارا پس گرفت شما را

ياد كنيد وقتے را كه گفتيد اے موسىٰ ہرگز ايمان نياوريم بتو تا آنكه ببينيم خدا را آشكارا پس گرفت شما را

الصّٰعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿۹﴾ ثُمَّ بَعَثْنٰكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ

صاعقه و شما ميديديد باز زنده گردانيديم شما را پس از مردن شما تا شما

صاعقه و شما ميديديد باز برانگيختيم شما را پس از مردن تان تا شما

تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۰﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ؕ

شكر گزارى كنيد ف۲ و سايبان ساختيم بر شما ابر را و فرود آورديم بر شما من و سلوىٰ را گفتيم

شكر گزاريد و سايه بان ساختيم بر شما ابر را و فرو فرستاديم بر شما من و سلوىٰ را

كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ ؕ وَمَا ظَلَمُوْنَا وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ

بخوريد از پاكيزه ہائے آنچه داديم شما را و ايشان ستم نكردند بر ما وليكن بر خويش

بخوريد از پاكيزه چيز ہائے كه داديم بشما و ظلم نكردند بر ما و لاكن بودند كه بر نفس ہائے خويش

يَظْلِمُوْنَ ﴿۱۱﴾ وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوْا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوْا مِنْهَا حَيْثُ

ستم ميكردند و آں وقت كه گفتيم در آئيد درين ديه ف۳ پس بخوريد ازانجا بافراغت

ظلم ميكردند و (ياد كنيد) ہنگامے را كه گفتيم داخل شويد درين ده پس بخوريد ازان ہر جا كه

شِئْتُمْ رَغَدًا وَّادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُوْلُوْا حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ

ہر جا كه خواہيد خوردنى گوارنده و در آئيد بدروازه سجده كنان و بگوئيد سوال ما آمرزش است تا بيامرزيم شما را

خواہيد خوردنى (فراخ) فارغ و در آئيد بدروازه سجده كنان و گوئيد ببخش تا بيامرزيم بر شما

خَطٰيٰكُمْ ؕ وَسَنَزِيْدُ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۲﴾ فَبَدَّلَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا قَوْلًا

گناہان شما و زياده خواہيم داد نيكوكاران را پس بدل كردند كسانيكه ستمگار بودند سخنے

گناہان شما را و زود است كه بسيار دہيم نكوكاران را پس بدل كردند كسانيكه ستم كردند سخن را

غَيْرَ الَّذِيْ قِيْلَ لَهُمْ فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا رِجْزًا مِّنَ السَّمَآءِ

بجز آنچه فرموده شد ايشان را ف۴ پس فرود آورديم بر آن ستمگاران عذابے از آسمان

بغير آنچه گفته شد برائے شان پس فرو فرستاديم بر آنانيكه ستم كردند عذابے از آسمان

بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ فَقُلْنَا اضْرِبْ

بسبب بدكار بودن ايشان و آں وقت كه آب خواست موسىٰ برائے قوم خود پس گفتيم بزن

بسبب فسقے كه ميكردند چوں آب خواست موسىٰ برائے قوم خود پس گفتيم بزن

بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ ؕ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ؕ قَدْ عَلِمَ كُلُّ

بعصائے خود سنگ را پس روان شد از سنگ دوازده چشمه بدانست ہر

بعصائے خود سنگ را پس روان شد ازان دوازده چشمه ف۵ ہر آئينه دانست ہر

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گويد موسىٰ عليه السلام ہفتاد كس را از بنى اسرائيل با خود برد تا با وے كلام الٰہى استماع نمايند ايشان بعد از شنيدن خواہان رويت شدند و در طلب آن پا از حد ادب بيرون نہادند خدائے تعالىٰ آن ہمه را بصاعقه بسوخت و باز بدعائے موسىٰ زنده ساخت اشارت باين قصه است اين آيت

ف۲ بنى اسرائيل مامور شدند بجهاد عمالقه و ايشان دران باب تغافل كردند پس معاقب شدند بافتادن در بيابان چهل سال و آنجا چون آب و طعام و خيمها مفقود شد خدائے تعالىٰ بدعائے موسىٰ عليه السلام من و سلوىٰ نازل ساخت و از سنگے دوازده چشمه روان كرد و ابر را سائبان گردانيد قدر اين نعمتها نشناختند و كفران نعمت كردند اشارت بدين قصه است اين آيت ۱۲

ف۳ يعنى ديه كه در زمان حضرت موسىٰ فتح شده بود ۱۲

ف۴ يعنى بجائے حطة حنطة گفتند ۱۲

تفسير عثمانى

ف۵ اين نيز ہمان واقعه صحرا است ہنگاميكه آب نرسيد از ضرب عصا بر سنگ دوازده چشمه روان شد بنى اسرائيل بر دوازده قبيله منقسم و تعداد نفوس قبيله ہا مختلف بود علامت معرفت ہر چشمه اندوے موافقت كمى و بيشى نفوس بود يا بر اساس اختلاف اطراف سنگ كوتاه نظرانى كه ازين معجزات با بهره انكارى آمده اند ميستند آنچه خلاف آورده اند و صد تيكه مقناطيس آهن را جذب ميكند چه دور است كه سنگ آب را جذب و جارى سازد ۱۲

أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِن رِّزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ

قوم آب خورد خود را ف۱ گفتیم بخورید و بنوشید از روزی خدا و فساد مکنید در زمین

قوم آب خور خود را بخورید و بنوشید از رزق الله و از حد مگذرید در زمین

مُفْسِدِينَ ۝ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ

تباهی کنان و آن وقت که گفتید ای موسی هرگز شکیبائی نکنیم بر یک طعام

تباه کاران و چون گفتید ای موسی هرگز صبر نخواهیم کرد بر یک نوع طعام

فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنبِتُ الْأَرْضُ مِن بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا

پس بطلب برائے ما از پروردگار خود تا بیرون آرد برائے ما از آن جنس که میرویاند ش زمین از تره وے و بادرنگ وے و

پس بخواه برائے ما از رب خود که بیرون آرد برائے ما از آن چیزے که میرویاند زمین از سبزی جات آن و تره بادرنگ آن و

وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ

گندم وے و عدس وے و پیاز وے گفت موسی آیا بدل میکنید آنچه وے فروتر است

گندم آن و عدس آن و پیاز آن گفت موسیٰ آیا بدل میگیرید چیزے را که ادناست

بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ ۚ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ ۗ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ

بآنچه وے بهتر است فرود روید بشهرے پس هر آئینه باشد شمارا آنچه خواستید و زده شد ف۲ بر ایشان

بچیزے که بهتر است پایان شوید بشهرے پس هر آئینه باشد مرشمارا آنچه خواستید و لازم شده بر ایشان

الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا

خواری و بے نوائی و باز گشتند بخشمے از خدا این بسبب آنست که با ور

خواری و ناداری و باز گشتند بغضبے از الله ف۵ این ذلت و مسکنت بسبب آن ست که ایشان

يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ ذَٰلِكَ بِمَا

نمی داشتند آیتهائے خدارا و می کشتند پیغامبران را بنا حق این بسبب

باور نمی داشتند آیات خدارا و می کشتند پیغمبران را بنا حق این بسبب آنکه

عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ۝ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَ

گناه کردن ایشان است و آنکه از حد درمیگذشتند هر آئینه آنانکه مسلمان شدند و آنانکه یهود شدند و

گناه می کردند و بودند که از حد می گذشتند ف۶ هر آئینه آنانکه (بزبان) ایمان آوردند و آنانکه یهود شدند و

النَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا

ترسایان و بے دینان هر که از ایشان ایمان آرد بخدا و بروز بازپسین و کرد کار شائسته

نصارا و صابی ها هر که از ایشان ایمان آورد بخدا و روز قیامت و کرد کار شائسته

فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ وَ

پس ایشان راست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان و نه ترس بود بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند ف۳ و

پس ایشان راست ثواب شان نزد پروردگار شان و نیست ترسی بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و

إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَ

آن وقت که گرفتیم پیمان شمارا و برداشتیم بالائے شما طور را گفتیم بگیرید آنچه داده ایم شمارا باستواری ف۴ و

هنگامے که گرفتیم عهد شمارا و بلند کردیم بالائے شما کوه طور را بگیرید آنچه دادیم شمارا بکوشش و

اذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۝ ثُمَّ تَوَلَّيْتُم مِّن بَعْدِ ذَٰلِكَ

یاد دارید آنچه در آنست تا بود که در پناه شوید باز روگردانیدید بعد از این

یاد آرید آنچه در آن ست تا شما بترسید پس روے گردانیدید بعد از این میثاق

فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ ۝ وَلَقَدْ

پس اگر نبودے بخشائش خدا بر شما و مهربانی او هر آئینه می شدید از زیان کاران و هر آئینه

پس اگر نمی بود فضل خدا بر شما و مهربانی او هر آئینه می بودید از تباه شوندگان (از زیان کاران) و هر آئینه بتحقیق

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بنی اسرائیل دوازده قبیله بودند برائے هر قبیله یک چشمه معین شد والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی فرود آورده شد ۱۲

ف۳ حاصل معنی آیت آنکه آدمی در اصل از هر فرقه که باشد چون ایمان آورد از اهل نجات بود خصوصیت فرقه معتبر نیست ۱۲

ف۴ یعنی احکام توریت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ ذلت این است که یهود همیشه رعیت و محکوم مسلمان و نصاری می باشند چه اگر مال و ثروت دارند نعمت حاکمیت و سلطنت اسباب سرافرازی بختیاریست یهود چون ازین نعمت بزرگ محروم اند ثروت فراوان آنها سودے نبخشد مسکنت آن ست که یهود محتاج و فقیر میباشند و از آنها کسانیکه بثروت داشته باشند از ترس حکام وغیره خود را نیازمند و محتاج نشان میدهند و چون حریص و بخیل اند از بینوایان خوارتر اند این قضیه چه قدر است است که توانگری بدل است نه بمال بنابراین باوصف ثروت و توانگری بے نوا ماندند و از عظمت و عزتے که خداوند بآنها ارزانی داشته بود برآمده بخشم و غضبش گرفتار گردیدند ۱۲

ف۶ مایهٔ خواری و بے نوائی و خشم الٰهی بر یهود آن بود که کافر شدند و پیغمبران را کشتند باعث بر کفر و قتل، سرباز زدن از اوامر و نواهی خدا و برآمدن از حدود شرع بود ۱۲

ع ۲ / ۷

عَلِمْتُمُ الَّذِيْنَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُوْنُوْا قِرَدَةً

دانستہ آید آں کسانرا کہ از حد درگذشتند از شما در شنبہ ف۱ پس گفتیم ایشاں را بوزنہ شوید

دانستند کسانے کہ تجاوز کردند از شما در روز شنبہ پس گفتیم ایشان را باشید بوزینگان

خٰسِئِيْنَ ۝ فَجَعَلْنٰهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً

خوار شدہ پس ساختیم این قصہ را عبرتے برائے آن قوم کہ پیش آں دیہ بودند ف۲ و آن قوم کہ پس از ایشان آیند و پندے

ذلیل ف۵ پس گردانیدیم این واقعہ را عبرت برائے آن قوم کہ پیش ایشان حاضر بودند و آن قومیکہ پس از ایشان آیند و پندے

لِّلْمُتَّقِيْنَ ۝ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖٓ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوْا

پرہیزگاران را ف۳ و آں وقت کہ گفت موسیٰ بقوم خود ہر آئینہ خدا می فرماید شمارا بکشتن

برائے پرہیزگاران و یاد کنید ہنگامے راکہ گفت موسیٰ بقوم خویش ہر آئینہ خدا میفرماید شمارا کہ ذبح کنید

بَقَرَةً ۭ قَالُوْٓا اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ۭ قَالَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ

گاوے گفتند آیا مارا مسخرہ می گیری گفت پناہ می گیرم بخدا ازانکہ باشم از

گاوے را گفتند مارا استہزا می نمائی گفت پناہ می برم بہ خدا کہ باشم من از

الْجٰهِلِيْنَ ۝ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا هِيَ ۭ قَالَ اِنَّهٗ

نادانان گفتند سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے ما چیست آن گاؤ گفت ہر آئینہ خدا

جہلاء گفتند سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند بما کہ آن گاؤ چہ گونہ است گفت ہر آئینہ خدا

يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا فَارِضٌ وَّلَا بِكْرٌ ۭ عَوَانٌۢ بَيْنَ ذٰلِكَ ۭ فَافْعَلُوْا

می فرماید کہ ہر آئینہ وے گاوے است نہ پیر و نہ نازا میانہ است درمیان این و آن پس بکنید

میگوید ہر آئینہ آن گاویست نہ پیر و نہ نورسیدہ میانہ است درمیان پیری و جوانی پس بجا آرید

مَا تُؤْمَرُوْنَ ۝ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا لَوْنُهَا ۭ قَالَ اِنَّهٗ

آنچہ فرمودہ شدید گفتند سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے چیست رنگ آن گاؤ گفت ہر آئینہ خدا

آنچہ را مامور شدید (گاو را ذبح کنید) گفتند سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے ما کہ چگونہ است رنگ آن گفت ہر آئینہ

يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاۗءُ ۙ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النّٰظِرِيْنَ ۝ قَالُوا

میفرماید کہ وے گاویست زرد نیک زرد است رنگ آں خوش میکند بینندگان را گفتند

خداوند میگوید ہر آئینہ آن گاوے ست زرد و تیز است در زردی رنگ آن مسرور می سازد بینندگان را گفتند

ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا هِيَ ۙ اِنَّ الْبَقَرَ تَشٰبَهَ عَلَيْنَا ۭ وَاِنَّآ اِنْ

سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے ما چہ کارہ است آن گاؤ ہر آئینہ گاوان مشتبہ شدند بر ما و ہر آئینہ اگر

سوال کن بما از پروردگار خود تا بیان کند بما کہ چہ قسم است آن گاؤ ہر آئینہ گاؤ مشتبہ شدہ بر ما و ہر آئینہ ما اگر

شَاۗءَ اللّٰهُ لَمُهْتَدُوْنَ ۝ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا ذَلُوْلٌ تُثِيْرُ

خواستہ است خدا راہ یافتگانیم گفت ہر آئینہ خدا میفرماید کہ وے گاویست نہ محنت کشندہ کہ شور اند

خواستہ باشد خدا راہ یافتہ گانیم گفت ہر آئینہ او تعالیٰ میگوید ہر آئینہ آن گاویست نہ محنت کشندہ کہ قلبہ کند

الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ ۚ مُسَلَّمَةٌ لَّا شِيَةَ فِيْهَا ۭ قَالُوا الْـٰٔنَ

زمین را و نہ آب میدہد زراعت را سلامت است ہیچ خال نیست در وے گفتند الحال

زمین را و نہ آب باری کند زراعت را بے عیب است نیست داغی در آن گفتند اکنون

جِئْتَ بِالْحَقِّ ۭ فَذَبَحُوْهَا وَمَا كَادُوْا يَفْعَلُوْنَ ۝ وَاِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا

آوردی سخن درست پس ذبح کردند و نزدیک نبودند ازانکہ کنند وآں وقت کہ کشتید شخصے را

آوردی سخن راست پس ذبح کردند آنرا و نزدیک نبودند کہ میکردند (نہ می خواستند ذبح را) ف۵ و ہنگامیکہ کشتید نفسے را

فَادّٰرَءْتُمْ فِيْهَا ۭ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ ۝ فَقُلْنَا اضْرِبُوْهُ

پس نزاع کردید در وے و خدا بیرون آرندہ است چیزے را کہ پنہاں میکردید پس فرمودیم بزنید این شخص را

پس نزاع کردید در آں و خدا آشکار کنندہ است آنچہ را پنہان میکردید پس گفتیم بزنید آں را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی شکار کردند و شکار کردن روز شنبہ در دین بنی اسرائیل حرام بود ۱۲

ف۲ یعنی دران زمانہ حاضر بودند ۱۲

ف۳ مترجم گوید شخصے را از بنی اسرائیل کشتہ یافتند و کشندۂ آن معلوم نبود خدا تعالیٰ حکم فرمود کہ گاوے را ذبح کنند و بعض وے ازان مقتول را بزنند تا زندہ شود و از قاتلان خود خبر دہد القصہ گاو را بہ مبلغ خطیر خرید کردند و بزدند مقتول زندہ شد و پسران عم خود را نام برد کہ ایشان کشتند پس قاتلان را بقصاص رسانید ند و ازان باز قاتل را از میراث محروم ساختند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بنی اسرائیل بحکم تورات مامور بودند کہ ایام شنبہ را بعبادت مختص دہند و دران روز ماہی شکار نہ کنند آنہا بتدبیر در روز شنبہ شکار میکردند خداوند بصورت بوزینگان آن ہا مسخ کرد با وجود فہم و شعور بشری در بہمدگری نگریستند و می گریستند سخن گفتہ نمی توانستند سہ روز باین صورت زندہ بودند و مردند این واقعہ در روزگار حضرت داؤد ع بوقوع پیوستہ در سورۂ اعراف بہ تفصیل ذکر میشود ۱۲

ع ۸ ۱۰

ف۵ این گاو از مردی نیک فطرت بود مردی کہ مادر خویش را بخوبی خدمت میکرد یک پیمانہ طلا باندازہ کہ در پوست آن گاو می گنجید داد و آنرا خریدہ کشتند مردم باور نمی کردند گاوے را کہ باین بہائے گزاف خریدہ اند ذبح کنند ۱۲

بَعْضِهَا ؕ كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ الْمَوْتٰى وَيُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ

بعض وے از گاو این طور زنده میکند خدا مردگان را و بینماید شمارا نشانهائے خود تا بود که

بہ پارۂ از گاو ہمچنیں زنده میگرداند خدا مردگان را و می نماید بشما نشانہ ہائے قدرت خویش را تا شما

تَعْقِلُوْنَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوْبُكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ

دریابید باز سخت شد دلہائے شما بعد ازین پس آنہا مانند سنگ اند

فکر کنید باز سخت شد دل ہائے تان بعد از آن پس آن ہا مانند سنگ اند

اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً ؕ وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهٰرُ ؕ وَ

بلکہ زیادہ تر در سختی و ہر آئینہ از سنگہا آنست کہ رواں می شود از روے جویہا و

یا بیشتر در سختی و ہر آئینہ از سنگہا آنست کہ رواں می شود ازاں جوی ہا و

اِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَآءُ ؕ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ

ہر آئینہ از سنگہا آنست کہ می شگافد پس بیرون می آید از وے آب و ہر آئینہ از سنگہا آنست کہ فرو می افتد

ہر آئینہ بعضے از سنگ ہا آنست کہ شق می شود و بیرون می آید از آن آب و ہر آئینہ بعضے از سنگہا آنست کہ فرو می غلطد

مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٧٤﴾ اَفَتَطْمَعُوْنَ

از ترس خدا و نیست خدا بے خبر از آنچہ میکنید اے مومنان آیا امید میدارید

از خشم خدا و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنید آیا اے مسلمانان طمع دارید

اَنْ يُّؤْمِنُوْا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُوْنَ كَلٰمَ اللّٰهِ

کہ یہود منقاد شوند شمارا و ہر آئینہ گروہے از ایشان می شنیدند کلام خدا را یعنی توریت را

کہ آنہا باور دارند "سخنان" شمارا و بہ تحقیق بود گروہے از ایشان کہ می شنیدند کلام خدا را

ثُمَّ يُحَرِّفُوْنَهٗ مِنْۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوْهُ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَاِذَا لَقُوا

پس بدل میکردندش دانستہ بعد از آنکہ فہمیده بودند اورا و چوں ملاقات کنند

باز تحریف میکردند آنرا بعد ازاں کہ فہمیده بودند آنرا و ایشان میدانند و چوں ملاقات کنند

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ۚۖ وَاِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ قَالُوْٓا

با مؤمنان گویند ایمان آوردیم و چوں تنہا شوند بعض از ایشان با بعضے ول گویند

با کسانیکہ ایمان آورده اند گویند ایمان آوردیم و ہنگامے کہ تنہا شوند بعضے از ایشان با بعضے گویند

اَتُحَدِّثُوْنَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَآجُّوْكُمْ بِهٖ عِنْدَ رَبِّكُمْ ؕ اَفَلَا

آیا خبر میدہید ایشانرا بآنچہ کشاده است خدا بر شما ول تا مناظره کنند باشما بآن دلیل نزد پروردگار شما آیا درنمی یابید

چرا میگوئید (آیا خبر میدہید) ایشاں را بآنچہ ظاہر کرده خدا بر شما تا مناظره کنند باشما بہ آن بحضور پروردگار شما آیا

تَعْقِلُوْنَ ﴿٧٦﴾ اَوَلَا يَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٧٧﴾

این جہولان آیا نمیدانند کہ خدا میداند آنچہ پنہاں میکنند و آنچہ آشکارا می نمایند

درنمی یابید ۵ آیا نمیدانند کہ ہر آئینہ اللہ میداند آنچہ را پنہان میکنند و آنچہ را آشکارا می نمایند ۵

وَمِنْهُمْ اُمِّيُّوْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ الْكِتٰبَ اِلَّآ اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ

و بعضے از ایشان ناخواندگان نمیدانند کتاب را لیکن میدانند آرزوہائے باطل و نیستند

و بعضے از ایشان ناخوانند نمیدانند کتاب را مگر آرزو ہائے دروغ و نیستند

اِلَّا يَظُنُّوْنَ ﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ يَكْتُبُوْنَ الْكِتٰبَ بِاَيْدِيْهِمْ ۗ ثُمَّ

مگر گمان کننده پس وائے آنکساں را کہ می نویسند نوشتہ بدستہائے خود باز

مگر کہ گمان میکنند ۵ پس عذاب است بکسانے کہ می نویسند کتاب را بدست ہائے خود باز

يَقُوْلُوْنَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوْا بِهٖ ثَمَنًا قَلِيْلًا ؕ فَوَيْلٌ لَّهُمْ

میگویند این از نزدیک خداست تا بستانند عوض وے بہائے اندک را پس وائے ایشان را

می گویند این از جانب خداست تا بگیرند عوض وے بہائے اندک پس عذاب است بایشان

بے اصل است و دلیلے بر آن ندارند ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی با رئیسان خویش آن رئیسان ۱۲

ف۲ یعنی نعت پیغمبر آخر الزمان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۷ منافقان یہود ستایش حضرت پیغمبر را کہ در کتاب ایشان بود از تملق بمسلمانان اظہار میداشتند یہودان دیگر ایشانرا ملامت میکردند و میگفتند چرا از کتاب خویش بہ مسلمانان سند میدہید نمیدانید مسلمانان در اثر اخبار خود شما شمارا بحضور پروردگار ملزم کرده گویند یہود پیغمبر آخر الزمان را صادق دانستند اما ایمان نیاوردند آنگاه لاجواب خواہید ماند ۱۲

ف۸ پنہان و آشکار ایشان بہ پیشگاه خداوند تمام روشن است حضرت او میتواند کہ تمام دلائل کتاب آنہا را بر مسلمانان آشکار سازد چنانچہ در مواقع آن اطلاع داده است یہود آیت رجم را پنہان کردند خداوند آن را ظاہر نموده و سبب فضیحت یہود گردانید چنین گردید حال دانشمندان ایشان کہ دعوی دانش و کتاب داشتند ۱۲

ف۹ بے دانشان یہود بر نبشتہ ہائے تورات اطلاع ندارند مگر بر آرزوئے چندکہ از سخنان دروغ علمای خویش شنیده اند مثلاً در بہشت جز یہود دیگری نتواند رفت و اجداد ما حتماً از ما شفاعت میکنند و این ہمہ تخیلات

بِمَا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾ وَقَالُوا لَن تَمَسَّنَا

بسبب نوشتن دستہائے ایشان و وائے ایشان را بسبب پیشہ گرفتن ایشان ف۱ وگفتند نرسد بما
از آنچہ نوشتہ دستہائے شان وعذاب است بایشان ازانچہ کسب می کنند ف۵ وگفتند ہرگز بما تماس نہ کند

النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً ۚ قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَن

آتش دوزخ مگر چندروز شمردہ شدہ بگو آیا گرفتید از پیش خدا پیمانے تا ہرگز
آتش مگر روزہائے شمردہ شدہ ف۵ بگو آیا گرفتید از نزد اللہ پیمانے پس ہرگز

يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ ۖ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ بَلَىٰ

خلاف نہ کند خدا پیمان خود را آیا میگوئید بر خدا آنچہ نمیدانید آرے
خلاف نکند اللہ پیمان خود را بلکہ میگوئید بر اللہ آنچہ نمیدانید ف۵ چرا چنین نباشد

مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ

ہر کہ کرد کار بد و بگرو آمدہ اورا گناہ او پس ایشان باشندگان دوزخ
ہر کہ کرد گناہ و احاطہ نمود باو گناہ او پس ایشانند اہل دوزخ

هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ

ایشان درانجا جاوید اند و کسانیکہ ایمان آوردند و کردند کارہائے شائستہ ایشانند
ایشان دران جاویدند و کسانیکہ ایمان آوردند و کردند اعمال شائستہ ایشانند

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ

باشندگان بہشت ایشان درانجا جاویدند و آنگاہ کہ گرفتیم پیمان
اہل بہشت ایشان دران جاوید اند وبیاد آور زمانے کہ گرفتیم پیمان

بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَ

بنی اسرائیل کہ نہ پرستید مگر خدارا و بوالدین نکوئی کنید و
بنی اسرائیل را کہ مپرستید مگر اللہ را و احسان کنید بوالدین احسان کردنی و

ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا

باہل قرابت و بیتیمان و بے نوایان و بگوئید بمردمان سخن نیک و برپا دارید
براہل قرابت و بکودکان پدرمردہ و بے نوایان و بگوئید بمردم سخن نیک و برپا دارید

الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنكُمْ وَأَنتُم

نماز را و بدہید زکوۃ را پس برگشتید روگردان شدہ مگر اندکے از
نماز را و بدہید زکوۃ را پس برگشتید مگر اندکے از شما درحال آنکہ شما

مُّعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا

شما و آنگاہ کہ گرفتیم پیمان شمارا کہ مریزید خون یکدیگر را و بیرون
روگردان گانید و بیاد آورید زمانے کہ گرفتیم پیمان شمارا کہ مریزید خونہائے یکدیگر را و

تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم مِّن دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾

مکنید قوم خویش را از خانہائے خویش پس قبول کردید حاضر آمدہ
بیرون مکنید (قوم) خود ہارا از دیارتان پس اقرار کردید و شما گواہی میدہید (قبول کردید)

ثُمَّ أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنكُم مِّن

باز شما آن گروہید کہ می کشید قوم خویش را و بیرون می کنید گروہے را از قوم خود از
باز شما آن گروہید کہ میکشید ہمدگر خود ہارا و بیرون میکنید گروہے از خود ہارا از

دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأْتُوكُمْ

خانہائے ایشان یکے مددگار دیگرے می شوید برستم کردن درحق ایشان بگناہ و تعدی اگر اسیر شدہ بشما
دیارہائے شان پشتیبانی میکنید بایکدیگر برایشان بگناہ و ظلم و اگر بیایند بشما

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یکے از عقائد باطلہ یہود آن بود کہ میگفتند یہود نباشند در دوزخ مگر روزے چند و این خطا است زیراکہ دخول جنت موقوف بر ایمان بخدا و روز قیامت و پیغامبر آخر زمان ست جنس یہود و غیران اعتبار ندارد و اشارت بہمین معنی است درین آیت واللہ اعلم۔

تفسیر عثمانی

ف۷ اینہا کسانے ہستند کہ سخنانی بمیار ذوق و اندیشہ ہائے عوام از خود ساختہ می نوشتند و آنرا بحضرت خداوند منسوب میداشتند مثلاً در تورات نوشتہ بود کہ پیغامبر آخر الزمان باچہرہ زیبا، چشمان سیاہ، قامت میانہ، بگیسو ان مجعد تابدار، رنگت گندمی متولد میشود علماء یہود آنرا تحریف نمودہ و در شمائل فرخندہ وے از خود نگاشتند کہ قامت او بلند چشمان او کبود، موہائے او راست می باشد تا عوام نبوت حضرت وے را تصدیق نکنند و منافع دنیوی ایشان را فوتے نرسد ۱۲

ف۵ این ایام بقول بعضے ہفت روز است و بقول بعضے چہل روز۔ (کہ مدت عبادت گوسالہ بود) و بعضے گویند چہل سال است (و آن مدت سرگردانی تیہ باشد) و بعضے گویند بقدرے کہ در دنیا زندگی کردہ اند ۱۲

ف۵ این سخن کہ یہود در دوزخ جاوید نمی مانند صحیح نیست چراکہ قاعدہ کلیہ خلود در دوزخ و بہشت کہ در آئندہ بیان میشود درباب ہمہ مردم یکسان نفاذ می یابد ازین قاعدہ کلیہ یہود مستثنی نیست ۱۲

ع ۹ / ۱۱ / ۹

أُسٰرٰى تُفٰدُوْهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ ۚ أَفَتُؤْمِنُوْنَ

می آیند فدا مید ہید عوض ایشان وحال آنکہ حرام است برشما بیرون کردن ایشان آیا ایمان می آرید

اسیران فدیہ مید ہید، خلاص میکنید ایشان را حال کہ آن حرام شدہ است برشما بیرون کردن ایشان آیا ایمان می آورید

بِبَعْضِ الْكِتٰبِ وَتَكْفُرُوْنَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَآءُ مَنْ يَّفْعَلُ ذٰلِكَ

بپارہ از کتاب و کافر می شوید بپارہ پس چیست جزا آنکہ چنین کند

بحصۂ از کتاب و کافر می شوید بہ حصۂ دیگر پس نیست جزاے کسے کہ کند چنین

مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّوْنَ

از شما مگر خواری در زندگانی دنیا و روز قیامت گردانیدہ شوند

از شما مگر رسوائی در زندگانی دنیا و در روز قیامت گردانیدہ شوند

إِلٰٓى أَشَدِّ الْعَذَابِ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ۝٨٥ أُولٰٓئِكَ

بسوے سخت ترین عذاب و نیست خدا بے خبر ازانچہ میکنید ولـ ایشان

بسوے سخت ترین عذاب و نیست خدا بے خبر ازانچہ میکنید ٥ـ ایشان

الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ ۫ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ

آن کسانند کہ خریدند زندگانی دنیا را عوض آخرت پس سبک کردہ نشود از ایشان عذاب

آنانند کہ خریدند زندگی دنیا را بہ آخرت پس سبک نمیشود از ایشان عذاب

وَلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ۝٨٦ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَقَفَّيْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ

و نہ ایشان یاری دادہ شوند و ہر آئینہ دادیم موسیٰ را کتاب و از پے در آوردیم بعد از وے

و نہ ایشان مدد دادہ میشوند و بہ تحقیق دادیم موسیٰ را کتاب و پے در پے فرستادیم بعد از وے

بِالرُّسُلِ ۫ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنٰتِ وَاَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ

پیغمبران را و دادیم عیسیٰ پسر مریم را نشانہائے روشن و قوت دادیم اورا بروح

پیغمبران را و دادیم عیسیٰ پسر مریم را معجزات روشن و نیرو بخشیدیم اورا بروح

الْقُدُسِ ۗ أَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُوْلٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى أَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ ۚ

القدس یعنی جبرئیل آیا ہرگاہ آورد پیغامبرے نزد شما آنچہ دوست ندارد نفسہاے شما سرکشی کردید

مقدس (جبرئیل)، آیا (پس)، ہرگاہ بیاورد نزد شما پیغامبری آنچہ دوست ندارد نفسہاے شما تکبر کردید

فَفَرِيْقًا كَذَّبْتُمْ ۫ وَفَرِيْقًا تَقْتُلُوْنَ ۝٨٧ وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا غُلْفٌ ۗ بَلْ

پس گروہے را دروغگو داشتید و گروہے را کشتید ولـ و گفتند دل ہاے ما در پردہ است بلکہ

پس جماعتے را تکذیب نمودید و جماعۂ را کشتید و گفتند دل ہاے ما در غلاف است بلکہ

لَّعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيْلًا مَّا يُؤْمِنُوْنَ ۝٨٨ وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتٰبٌ

نفرین کردہ است ایشان را خدا بسبب کفر ایشان پس اندکے ایمان آرند و آنگاہ کہ آمد بایشان کتاب

لعنت کردہ ایشان را خدا بہ سبب کفرشان پس اندکے از ایشان ایمان آوردند و ہرگاہ بیامد ایشان را کتابی

مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ ۙ وَكَانُوْا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُوْنَ

از نزدیک خدا وٓ باور کنندہ آنچہ بایشان است و پیش ازین طلب فتح میکردند

از جانب خدا تصدیق کنندہ کتابے را کہ با ایشان است و بودند کہ از پیش فتح می خواستند

عَلَى الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ فَلَمَّا جَآءَهُمْ مَّا عَرَفُوْا كَفَرُوْا بِهٖ ۫ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ

بر مشرکان پس ہرگاہ آمد بایشان آنچہ میدانستند منکر شدند وے را پس لعنت خدا است

بر کسانیکہ کافر شدند پس ہرگاہ آمد بایشان آن چہ کہ شناختہ بودند کافر شدند باو پس لعنت خدا است

عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ۝٨٩ بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَّكْفُرُوْا بِمَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ

بر آن کافران وٓ بد چیز است آنچہ فروختند عوض وے خویشتن را کہ کافر شوند بآنچہ فرود آوردہ است خدا ولـ

بر کافران بد چیز است آنچہ فروختند بہ آن نفسہاے خود را اینکہ کافر می شوند بآنچہ فرو فرستادہ خدا

غرض و تطبیع رعایت ادمنافات داشتہ باشد تعصب ورزد آنچہ را در بعضے احکام متابعت نمودہ بود سودے نہ بخشد۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی منع کردہ شدند از کشتن نجلاء وطن کردن و در ظلم مددگاری نمودن و فرمودہ شدند بفدائے اسیران و ایشان ازین ہمہ احکام بفدائے اسیران عمل کردند بس زیراکہ موافق نفس ایشان افتاد و این طاعت نفس است نہ طاعت خدا نیست ۱۲

ف۲ مترجم گوید دیگر از قبائح یہود آنبود کہ میگفتند قلوبنا غلف یعنی در دین خود آنقدر استحکام داریم کہ ہیچ شبہ بدان راہ نمی یابد و این خطا است و سبب قبول نکردن دین اسلام حسد و جہل بود نہ تقوے زیراکہ آثار تقوے ہیچگاہ از ایشان ظاہر نمی شد و اشارت بہمین معنی است درین آیات ۱۲

ف۳ یعنی قرآن ۱۲

ف۴ تعریض است بآن قصہ کہ یہود خیبر با غطفان جنگ میکردند و ہزیمت میافتند آخر دعا کردند کہ بطفیل محمد نبی امی کہ خروج او در آخر زمان موعود است مارا نصرت دہ بعد از ان فتح یافتند ۱۲

ف۵ یعنی قرآن ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۷ بعضے احکام را می پذیرید از بعضے انکار می ورزید چون تجزیۂ ایمان ممکن نیست کسیکہ بر بعضے احکام انکار ورزد کافر مطلق گردد و از ایمان بر پارۂ از احکام ہیچ ایمان او را نصیب نباشد ازین آیت واضح است کہ ہر کہ اوامر شرع را در قسمتی متابعت کند و در تسلیم قسمتے کہ بہ

ع ۱۰ / ۱۰

بَغْيًا اَنْ يُّنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۚ فَبَآءُوْ

بسبب حسد برآنکه فرود آورد خدا برحمت خود بر هرکه خواهد از بندگان خود پس باز گشتند

به سبب حسد که فرو فرستد خدا از فضل خویش بر هرکه خواهد از بندگان خود پس باز گشتند

بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ ۭ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۴﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ

بخشمے بالائے خشمے و کافران راست عذاب خوار کنند و چون گفته شود ایشان را

بخشمے بالائے خشمے و کافران راست عذابے ذلت (خواری) دهنده و چون گفته شود بایشان

اٰمِنُوْا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا نُؤْمِنُ بِمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُوْنَ بِمَا وَرَآءَهٗ ۗ

ایمان آرید بآنچه فرود آورده است خدا گویند ایمان می آریم بآنچه فرود آورده شد برما و ایشان کافری شوند بآنچه بجز ویست

که ایمان بیاورید بآنچه فرستاده است خدا گویند ایمان می آوریم بآنچه فرستاده شد برما و کافر میشوند بآنچه غیر آن ست

وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ ۭ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُوْنَ اَنْۢبِيَآءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ

حال آنکه او راست است باور کننده آنچه با ایشان است بگو پس چرا می کشتید پیغمبران خدا را پیش ازین

حال که آن راست است تصدیق کننده است کتابے را که با ایشان است بگو پس چرا می کشتید پیغمبران الله را پیش ازین

اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۵﴾ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ مُّوْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ

اگر مومن بودید و هرآئینه آمد به شما موسی به نشانهائے روشن پس گرفتید گوساله را

اگر هستید مؤمنان و به تحقیق آورد به شما موسی معجزات روشن را پس گرفتید گوساله را (بخدائی)

مِنْۢ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿۶﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّوْرَ ۭ

پس از وے و شما ستمگار بودید و آنگاه که گرفتیم پیمان شما و برداشتیم بالائے شما طور را

بعد از رفتن وے و شما ستمگار انید ف۵ و هنگامیکه گرفتیم پیمان شمارا و بلند کردیم بالائے شما کوه طور را

خُذُوْا مَآ اٰتَيْنٰكُمْ بِقُوَّةٍ وَّاسْمَعُوْا ۭ قَالُوْا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا ۗ وَاُشْرِبُوْا

گفتیم بگیرید آنچه دادیم شمارا بقوت و بشنوید گفتند ف۱ شنیدیم و نافرمانی کردیم و در خورد کرده شد

گفتیم بگیرید آنچه دادیم شمارا به قوت و بشنوید گفتند شنیدیم و نافرمانی کردیم و آمیخته شد

فِيْ قُلُوْبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ۭ قُلْ بِئْسَمَا يَاْمُرُكُمْ بِهٖٓ اِيْمَانُكُمْ اِنْ

در دلهائے ایشان دوستی گوساله را بسبب کافر بودن ایشان بگو بد چیز است آنچه میفرماید شمارا ایمان شما اگر

در دلهائے ایشان محبت گوساله بسبب کفر آنها بگو بد چیز است آنچه امر می کند شمارا بآن ایمان شما اگر

كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۷﴾ قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ

هستید از اهل ایمان ف۲ بگو اگر هست شمارا سرائے باز پسین نزدیک خدا

هستید مومنان بگو اگر هست شمارا سرائے آخرت نزد خدا

خَالِصَةً مِّنْ دُوْنِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۸﴾

بتخصیص بجز از مردمان دیگر پس آرزو کنید مرگ را اگر هستید راست گو

تنها بجز از مردم دیگر پس آرزو کنید مرگ را اگر هستید راستگویان

وَلَنْ يَّتَمَنَّوْهُ اَبَدًاۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿۹﴾

و هرگز آرزو نکنند اورا هیچگاه بسبب آنچه پیش فرستاده است دستهائے ایشان و خدا داناست به ستمگاران

و هرگز آرزو نخواهند کرد مرگ را هیچگاه به سبب آنچه پیش فرستاده دست هائے ایشان و خدا نیک داناست به ستمگاران

وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ ۚۛ وَمِنَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا ۚۛ يَوَدُّ

و هرآئینه بیابی ایشان را حریص ترین مردم بر زندگانی و حریص تر از آنانکه مشرک اند دوست میدارد

و هرآئینه بیابی ایشان را حریص ترین مردم بر زندگانی و حریص تر از کسانیکه شرک آورده اند دوست میدارد

اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍ ۚ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُّعَمَّرَ ۭ

یکے از ایشان کاش عمر داده شود هزار سال و نیست رهاننده وے از عذاب آنانکه عمر داده شود

یک یک از ایشان کاش عمر داده شود هزار سال و نیست آن رهاننده وے از عذاب که عمر داده شود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بزبان حال ۱۲

ف۲ دیگر از تحریفات یهود آن بود که میگفتند که داخل نخواهد شد در بهشت هیچ کس مگر یهود و این خطا است زیرا که علامت بهشتیان مشتاق شدن بملاقات خدا است و ایشان از مرگ هراسان بودند و اشارت بهمین معنی است درین آیت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ شما دعویٰ دارید که بر شریعت موسیٰ پابندیم و بدیگر شرائع حقه انکار می نمائید این دعوائے شما درست نیست شما را موسیٰ معجزات روشن نشان داد (ید بیضا نمود عصا اژدها گردید - دریائے خرد شان از هم درید) و امثال اما چون موسیٰ روزی چند به طور رفت شما در آن مدت گوساله را بخدائی گرفتید - حال آنکه حضرت موسیٰ حیات داشت و به نبوت خویش استوار بود ایمان شما نسبت به شریعت او در آن وقت کجا بود - امروز بنا بر حسد و دشمنی با حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم خویشتن را به شریعت موسیٰ چنان متمسک نشان میدهید که از احکام خدا - باز می زنید - بلاشک شما ستمگارید - پدران و نیاکان شما نیز ستمگاران بودند - این بود حال بنی اسرائیل با موسیٰ پس ازین چگونگی ایمان شان را نسبت به تورات بیان می فرماید ۱۲

مع ۲ عند المتأخرین ۲

وَاللّٰهُ بَصِيْرٌ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ع قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيْلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰى قَلْبِكَ

و خدا بینا است بآنچه می کنند ف۱ بگو هرکه باشد دشمن جبرئیل را چه زیان می کند پس به تحقیق جبرئیل فرو آورده است قرآن

و خدا نیک بیناست بآنچه می کنند بگو هرکه باشد دشمن جبرئیل را (یعنی از خشم بمیرد) پس هر آئینه او فرود آورده آنرا بر دل تو

بِإِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١﴾ مَنْ كَانَ

بحکم خدا باور دارنده آنچه پیش وے است و رهنما و مژده دهنده اهل ایمان را هر که باشد

بحکم خدا در حالیکه تصدیق کننده است آن کلامی را که پیش از وی است و رهنما و بشارت دهنده است مومنان را کسیکه باشد

عَدُوًّا لِّلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيْلَ وَمِيْكٰلَ فَإِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ

دشمن خدا را و فرشتگان ویرا و پیغامبران ویرا و جبرئیل و میکائیل را پس که هر آئینه خدا دشمن است

دشمن خدا را و فرشتگان وی را و پیغمبران وی را و جبرئیل و میکائیل را پس هر آئینه خدا دشمن است

لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ اٰيٰتٍ بَيِّنٰتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفٰسِقُوْنَ ﴿٣﴾

آن کافران را و هر آئینه فرود آوردیم بسوئے تو نشانهائے روشن و کافر نمی شوند بآنها مگر بدکاران

مر آن کافران را و به تحقیق فرو فرستادیم بسوی تو نشانهائے روشن و انکار نمی کنند بآن مگر بیرون روندگان از

أَوَكُلَّمَا عٰهَدُوْا عَهْدًا نَّبَذَهُ فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٤﴾ وَلَمَّا

آیا هرگاه بستند پیمانے را برانداخت آن را گروهے از ایشان بلکه اکثر ایشان باور نمیدارند و هرگاه که

آیا هرگاه که بستند پیمان را برانداخت آن را گروهی از ایشان بلکه بیشترشان باور نمی دارند و هرگاه

جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيْقٌ مِّنَ الَّذِيْنَ

آمد بایشان پیغامبرے از نزد خدا باور دارنده آنچه بایشان است افگند گروهے ازان قوم که

آمد بایشان فرستاده از جانب خدا تصدیق کننده مر آنچه بایشان است برانداخت گروهی از آنانکه

أُوْتُوا الْكِتٰبَ كِتٰبَ اللّٰهِ وَرَآءَ ظُهُوْرِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٥﴾ وَاتَّبَعُوْا مَا

داده شده اند کتاب آن کتاب خدا را پس پشت خویش گویا نمی دانند ف۲ و پیروی کردند آنچه

داده شده اند کتاب کتاب خدا را پس پشت های خویش گویا ایشان نمی دانند و پیروی کردند آنچه را

تَتْلُوا الشَّيٰطِيْنُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيٰطِيْنَ كَفَرُوْا

میخواندند شیطانان در سلطنت سلیمان و کافر نشد سلیمان و لیکن شیطانان کافر شدند

می خواندند شیطانان بر عهد پادشاهی سلیمان و کفر اختیار نکرده سلیمان و لیکن شیطانان کافر شدند

يُعَلِّمُوْنَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَآ أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هٰرُوْتَ وَمَارُوْتَ

می آموختند مردمان را جادو و پیروی کردند بآنچه فرود آورده شد بر دو فرشته در بابل هاروت و ماروت

می آموختند مردم را جادو و پیروی کردند چیزی را که فرود آمد بر دو فرشته به شهر بابل که نام شان هاروت و ماروت است

وَمَا يُعَلِّمٰنِ مِنْ أَحَدٍ حَتّٰى يَقُوْلَآ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُوْنَ مِنْهُمَا

و نمی آموزند هیچکس را تا آنکه گویند جز این نیست که ما بلائیم پس کافر مشو پس یاد می گرفتند از ایشان

و نمی آموختند هیچ یک را تا آنکه می گفتند جز این نیست که ما آزمایشیم (پس) کافر مشو (پس) یاد می گرفتند از این دو

مَا يُفَرِّقُوْنَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَآرِّيْنَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ

افسونے که جدائی افگنند بسبب وے در میان مرد و زن او و نیستند ایشان زیان رساننده بسحر هیچکس را مگر باراده

آن جادو را که جدائی می افگندند بدان در میان مرد و زنش و نبودند ایشان زیان رسانندگان بجادو هیچ

اللّٰهِ وَيَتَعَلَّمُوْنَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوْا لَمَنِ اشْتَرٰىهُ

خدا و ایشان می گیرند آنچه زیان میرساند ایشان را و سود ندهد ایشان را و هر آئینه دانسته اند هرکه بستانند جادو

خدا و می آموختند آنچه زیان میرساند ایشان را و سود نمی داد ایشان را و هر آئینه یقین دانستند (یهود) هرکه اختیار کرد

مَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوْا

نیست او را در آخرت هیچ بهره و هر آئینه بد چیزیست آنچه فروختند عوض وے خویشتن را کاش

آنرا نیست او را در آن جهان هیچ بهره و بسیار بد چیز است آنچه فروختند عوض وی نفسهای خود را اگر

فتح الرحمن

ف۱ دیگر از جمع سخنان کلام بے بهوده را گویند سر چه از دهن برآید ۱۲ ف۲ سخوات یهود آن بود که جبرئیل را دشمن میداشتند که عذاب بر امم سابقه فرود آورد و این خطا است که جبرئیل مامور است از جناب حق عزو جل دیباچه اعتقاد ۱۲ ف۳ دیگر از سخوات یهود آن بود که سحر میکردند سلیمان علیه السلام را ساحر میدانستند و این افترا بود بر سلیمان علیه السلام داشتند بهمین معنی است در این آیت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ یهودی گفتند جبرئیل که به پیغمبر وحی می آورد دشمن ماست اسلاف ما از وی به رنج بودند اگر جز جبرئیل فرشته دیگری به محمد وحی می آورد ما به وی ایمان می آوردیم۔ خداوند در جواب شان گفت فرشتگان از خود چیزی نمی کنند هرچه نفاذ میدهند بحکم خداوند است خدا کسی را دشمن است که با نان دشمنی می ورزد ف۲ یهود از پیش عادت دارند که هر عهدی که با خدا و پیغمبر وی و یا با دیگری نهند از خود ایشان جماعتی بری خیزند و میثاق خود را نقض می نمایند لهذا یهود بر تورات ایمان نیاوردند و از نقض میثاق باکی ندارند

يَعْلَمُونَ ﴿۷﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ ۖ لَّوْ كَانُوا

می دانستند و اگر ایشان ایمان می آوردند و تقوی می کردند هر آئینه ثواب از نزدیک خدا بهتر بودے کاش

می دانستند و اگر (هر آئینه) ایشان ایمان می آوردند و تقوی می کردند هر آئینه پاداش از نزد خدا بهتر است اگر

يَعْلَمُونَ ﴿۷﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا ۗ

می دانستند اے مومنان مگوئید راعنا و بگوئید انظرنا و نیک بشنوید

می دانستند (ای کسانیکه ایمان آورده اید) اے مومنان مگوئید راعنا و بگوئید انظرنا و بشنوید

وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱﴾ مَّا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا

و کافران راست عذاب درد دهنده دوست نمیدارند آنانکه کافر شدند از اہل کتاب و نه

و مر کافران راست عذابی دردناک دوست نمی دارند آنانکه کافر شدند از اہل کتاب و نه

الْمُشْرِكِينَ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم مِّنْ خَيْرٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ

مشرکان که فرود آورده شود بر شما ہیچ نیکی از پروردگار شما و خدا مخصوص می کند بخشائش خود

مشرکان که فرود آورده شود بر شما چیزے از نیکوئی از پروردگار شما و الله اختصاص می دهد به مهربانی خویش

مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿۲﴾ مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ

هر کرا خواهد و خدا خداوند فضل بزرگ است هر چه نسخ می کنیم از آیتے یا فراموش می گردانیم آنرا می آریم

آنرا که خواهد و الله خداوند فضل بزرگ است اگر نسخ می کنم از آیتے یا فراموش می گردانیم آنرا می فرستیم

بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلِهَا ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ

بهتر از وے یا مانند وے آیا ندانسته که خدا بر همه چیز تواناست ف۲ آیا ندانسته که

بهتر از آن یا مانند آن آیا نمی دانی هر آئینه الله بر هر چیزے تواناست آیا نمیدانی هر آئینه

اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا

خدا راست پادشاہی آسمان ها و زمین و نیست شمارا بجز وے ہیچ دوست و

الله را اوراست پادشاہی آسمان ها و زمین و نیست شمارا جز الله ہیچ دوست و نه

نَصِيرٍ ﴿۴﴾ أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ ۗ وَ

یاری دهنده آیا می خواهید که سوال کنید پیغامبر خود را چنانکه سوال کرده شد موسی پیش ازین و

ہیچ یاری دهنده آیا می خواهید که بپرسید پیغمبرتان را چنانچه پرسیده شد موسی پیش ازین

مَن يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿۵﴾ وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ

و هر که بستاند کفر را عوض ایمان پس هر آئینه گم کرد راه میانه را دوست داشتند بسیارے از

هر که بستاند کفر را عوض ایمان پس هر آئینه گم کرد راه راست را دوست دارند بسی از

أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ

اہل کتاب که کافر گردانند شمارا بعد از ایمان شما بسبب حسد از نزدیک

اہل کتاب اگر باز گردانند شمارا پس از ایمان شما کافران بجهت حسدی که نشئت کرده از

أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۖ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ

نفوس خود پس از آنکه واضح شد بر ایشان حق پس در گذرانید و رو بگردانید تا آنکه آرد خدا

نفس های شان پس از آنکه آشکار شد بر ایشان حق پس در گذرید و روی گردانید تا آورد الله

بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۶﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۚ

فرمان خود را ف۳ هر آئینه خدا بر همه چیز تواناست و بر پا دارید نماز را و بدهید زکوة را

فرمان خویش را (که قتال است) هر آئینه الله بر هر چیز تواناست و بر پا دارید نماز را و بدهید زکوة را

وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ

و آنچه پیش می فرستید برائے خویشتن از نیکوکاری خواهید یافت آنرا نزد خدا هر آئینه خدا بآنچه می کنید

و آنچه پیش می فرستید برای نفس های تان از نیکوئی می یابید آنرا (ثواب آنرا) نزد خدا هر آئینه خدا بآنچه می کنید

فتح الرحمٰن

ف۱ دیگر از هفوات یهود... آنبود که در مجلس پیغامبر آمده بلفظ راعنا میگفتند ۱۲ و این لفظ را در معنی است یکی آنکه رعایت کن ما را ۱۲ و شفقت کن بر ما و دیگر رعونت و ادنیه یعنی ابلهی و قصد ایشان سب بود حق سبحانه مسلمانان را ازین کلمه نهی کرد برای سدباب فساد و اشاه بهمین معنی است درین آیت ۱۲ ف۲ مترجم گوید درین آیت تعریض است بجواب یهود که انکار نسخ می کردند و الله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی امر کند بجهاد ایشان والله اعلم ۱۲

ع ۷

تفسیر عثمانی

ف۱ یهود چون بمجلس فرخنده حضرت نبوی (صلی الله علیه وسلم) حاضر می شدند و کلام قدسی نظام او را می شنیدند هر گاه بعضے کلمات خوب نگویش آنها نمی رسید و می خواستند دوباره بپرسند میگفتند (راعنا) یعنی بجانب ما توجه کن و رعایت نما. مسلمانان نیز چون این کلمه را از زبان یهودی شنیدند گاهی استعمال میکردند خداوند از گفتن این کلمه نهی فرمود که بجای (راعنا) (انظرنا) بگوئید که معنای آن نیز همین است اگر در اول به سخنان پیغمبر به توجه گوش کنید به سوال مکرر حاجت نمی افتد - اما یهود این کلمه را به نیت بد و فریب ادا می کردند و هر گاه اندکی کسره را اشباع می دادند (راعنا) به (راعینا) بدل می

بَصِيرٌ ⑦ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ تِلْكَ

بیناست و گفتند هرگز به بهشت در نیاید مگر آنکه یهود باشد یا ترسا باشد این

نیک بیناست و گفتند هرگز ندارید به بهشت مگر آنکه باشد یهود یا نصاری این

أَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ⑧ بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ

آرزو های باطل ایشانست بگو آرید دلیل خود را اگر هستید راست گو بلی هر که منقاد کرد

آرزو های (باطل) شان است بگو بیارید حجت خویش را اگر هستید راستگویان چنین نیست (بلی) کسیکه منقاد کرد

وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا

روی خود را برای خدا و وی نیکوکار باشد پس او راست مزد او نزد پروردگار خویش و نیست ترس بر ایشان

روی خود را برای الله و وی نیکوکار باشد پس او راست ثواب او نزد پروردگارش و نیست خوفی بر ایشان و نه ایشان

هُمْ يَحْزَنُونَ ⑨ وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ

اندوهگین شوند و گفتند یهود نیستند ترسایان بر هیچ چیز و گفتند ترسایان

اندوهگین شوند و گفت یهود نیست نصاری بر هیچ راهی (چیزی) و گفت نصاری

لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ۗ كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا

نیستند یهود بر هیچ چیز و ایشان همه میخوانند کتاب را هم چنین گفتند آنانکه

نیست یهود بر هیچ راهی (چیزی) حال آنکه ایشان میخوانند کتاب را هم چنین گفتند آنانیکه

يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ①

نمی دانند مانند قول ایشان پس خدا حکم کند میان ایشان روز قیامت در آنچه اختلاف می کنند در آن

نمی دانند مانند گفته ایشان پس الله حکم می کند میان ایشان روز قیامت در آنچه اختلاف داشتند (در آن)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا ۚ

و کیست ستمگارتر از آنکه منع کرد مسجد های خدا را از آنکه یاد کرده شود نام خدا در وی و کوشش کرد در ویرانی آنها

و کیست بیدادگرتر از آنکه منع کرد مسجد های خدا را از آنکه یاد کرده شود در آنها نام او و کوشید در ویرانی آن

أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ

این گروه نمی سزد ایشان را که در آیند بمسجد ها مگر هراسان ایشان راست در دنیا خواری و ایشان راست

آن گروه نمی سزد مر ایشان را که در آیند در آن ها مگر ترسندگان مر ایشان راست در دنیا ذلت مر ایشان راست

فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ② وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ

در آخرت عذاب بزرگ و خدا راست مشرق و مغرب هر سو که رو آرید همانجاست روی

در آخرت عذاب بزرگ و مر خدا راست بر آمدگاه آفتاب و فرودگاه آفتاب پس هر سو رو آرید همان طرف متوجه

اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ③ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ۗ سُبْحَانَهُ ۖ بَلْ لَهُ مَا فِي

خدا هر آئینه خدا فراخ نعمت داناست و گفتند بگرفت خدا فرزند را پاکی او راست بلکه او راست آنچه در

است الله (وجه خداست) هر آئینه الله فراخ نعمت نیک داناست و گفتند گرفت الله فرزند از همه سخنان پاک است بلکه

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ④ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَإِذَا

آسمانها و زمین است هر کسی برای وی فرمانبردار اند آفریننده آسمانها و زمین است و چون

آسمانها و زمین است همه وی را فرمان برانند نو آورنده (بی سابق) آفریدگار آسمان ها و زمین است و چون

قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ⑤ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا

می کند کاری پس جز این نیست که می گوید او را بشو پس می شود و گفتند آنانکه هیچ نمیدانند یعنی مشرکان چرا

حکم کند کاری را (پس) جز این نیست که گوید او را شو پس می شود و گفتند آنانکه هیچ نمی دانند چرا

يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ ۗ كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۘ

با ما سخن نمی گوید خدا یا نمی آید بما نشانه هم چنین گفتند کسانیکه پیش از ایشان بودند مانند قول ایشان یکدیگر

سخن نمیگوید با ما الله یا نمی آید بما کدام نشانه هم چنین گفتند کسانیکه از ایشان پیش بودند مانند گفته ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ دیگر از سفوات اهل کتاب آنبود که هر فرقه از یهود و نصاری دیگری را انکار می کرد و اشارت بهمین معنی است درین آیت ۱۲

ف۲ یعنی مشرکان گفتند ۱۲

ف۳ درین آیت تعریض است بکفار مکه و بشارت است به مغلوب شدن ایشان ۱۲ والله اعلم ۲ ف

ع ۹ / ۱۳ / ۱۳

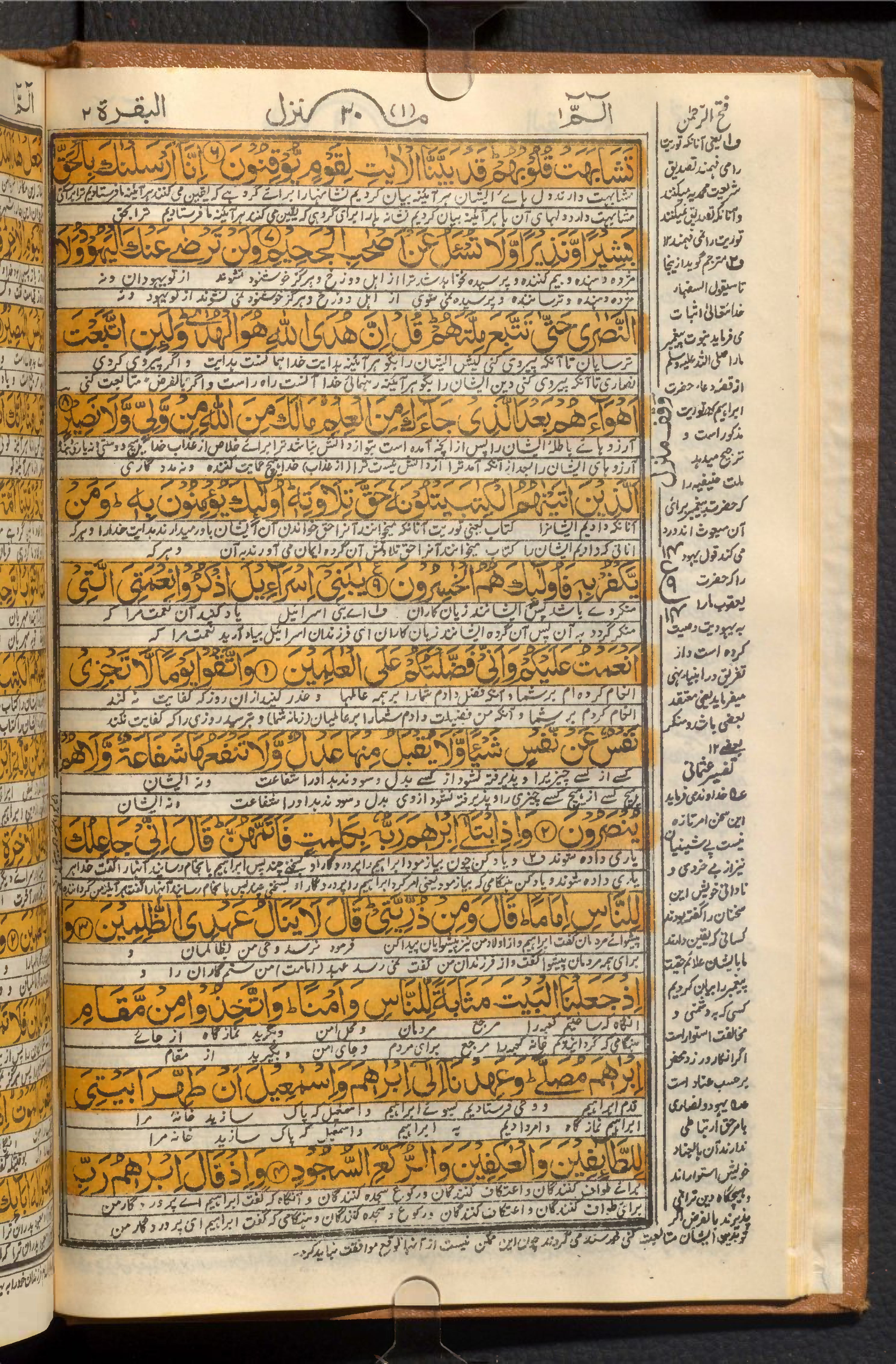
دیگر از سفوات یهود آنبود که چون استقبال بیت المقدس منسوخ شد استهزاء می کردند اشارت بهمین معنی است درین آیت ۱۲ ف دیگر از سفوات اهل کتاب آنبود که یهود عزیر را و نصاری عیسیٰ را پسر خدا می گفتند در رد ایشان خدا تعالیٰ این آیت نازل کرد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ کافران مذکور را سزاوار این بود که در مسجد های الهی بخوف و تواضع و ادب و تعظیم می آمدند این ظلم صریح است که آنجا از راه بی احترامی پیش آمدند یا اینکه لیاقت زندگی با عزت و حکومت را در آن دیار ندارند و همچنان صورت گرفت که کشور شام و سرزمین مکه را خدا از دیگران اخذ و بمسلمانان بخشید

ف۵ رحمتش در همه جا عام است اختصاص بجائی ندارد مصالح و ارادات و اعمال بندگان را خوب می داند که آنها را چه در

ف۶ کنند او چه زبان میدهد برد فوق آن او امر صادر می فرماید آنگاه هر که به تعمیل او امر احقن باب از نواهی سر دلند مرکافات و هر که مخالفت ورزد بسزا داده می شود.

تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿۶﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ

مشابہت دارند دلہای ایشان ہر آئینہ بیان کردیم نشانہا را برائے گروہے کہ یقین می کنند ہر آئینہ ما فرستادیم ترا براستی

مشابہت دارد دلہای آن ہا ہر آئینہ بیان کردیم نشانہا را برای گروہی کہ یقین می کنند ہر آئینہ ما فرستادیم ترا بحق

بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿۷﴾ وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا

مژدہ دہندہ و بیم کنندہ و پرسیدہ نخواہد شد ترا از اہل دوزخ و ہرگز خوشنود نشوند از تو یہودان و نہ

مژدہ دہندہ و ترسانندہ و پرسیدہ نمی شوی از اہل دوزخ و ہرگز خوشنود نمی شوند از تو یہود و نہ

النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ

ترسایان تا آنکہ پیروی کنی کیش ایشان را بگو ہر آئینہ ہدایت خدا ہمانست ہدایت و اگر پیروی کردی

نصاری تا آنکہ پیروی کنی دین ایشان را بگو ہر آئینہ رہنمائی خدا آنست راہ راست و اگر بالفرض متابعت کنی

أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۸﴾

آرزو ہائے باطلہ ایشان را پس از آنچہ آمدہ است بتو از دانش نباشد ترا برائے خلاص از عذاب خدا ہیچ دوستی نہ یاری دہندہ

آرزو ہای ایشان را بعد از آنکہ آمد ترا از دانش نیست ترا (از عذاب) خدا ہیچ حمایت کنندہ و نہ مددگاری

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ

آنانکہ دادیم ایشان را کتاب یعنی توریت آنانکہ میخوانند آنرا حق خواندن آن آن ایشان باور میدارند ہدایت خدا را و ہر کہ

آنانی کہ دادیم ایشان را کتاب میخوانند آنرا حق تلاوتش آن گروہ ایمان می آورند بہ آن و ہر کہ

يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿۹﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي

منکر شود بآن پس ایشانند زیانکاران ای بنی اسرائیل یاد کنید آن نعمت مرا کہ

منکر گردد بہ آن پس آن گروہ ایشانند زیانکاران ای فرزندان اسرائیل بیاد آرید نعمت مرا کہ

أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿۱﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي

انعام کردہ ام بر شما و آنکہ فضل دادم شما را بر ہمہ عالمہا و حذر کنید از آن روز کہ کفایت نکند

انعام کردم بر شما و آنکہ من فضیلت دادم شما را بر عالمیان (زمانہ شما) و بترسید روزی را کہ کفایت نکند

نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ

کسے از کسے چیزی را و پذیرفتہ نشود از کسے بدل و سود ندہد او را شفاعت و نہ ایشان

ہیچ کسے از ہیچ کسے چیزی را و پذیرفتہ نشود از وی بدل و سود ندہد او را شفاعت و نہ ایشان

يُنْصَرُونَ ﴿۲﴾ وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ

یاری دادہ شوند و یاد کن چون بیازمود ابراہیم را پروردگار او بسخنے چند پس ابراہیم بانجام رسانید آنہا را گفت خدا ہر

یاری دادہ شوند و یاد کن ہنگامی کہ بیازمود یعنی امر کرد ابراہیم را پروردگار او بسخنی چند پس بانجام رسانید آنہا را گفت ہر آئینہ من گردانندہ

لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿۳﴾ وَ

پیشوائے مردمان گفت ابراہیم و از اولاد من نیز پیشوایان پیدا کن فرمود نرسد وحی من ظالمان را و

برای ہمہ مردمان پیشوا گفت و از فرزندان من گفت نمی رسد عہد (امامت) من ستمگاران را و

إِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ

آنگاہ کہ ساختیم کعبہ را مرجع مردمان و محل امن و بگیرید نمازگاہ از جائے

ہنگامی کہ گردانیدیم خانہ کعبہ را مرجع برای مردم و جای امن و بگیرید از مقام

إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ

قدم ابراہیم و وحی فرستادیم بسوئے ابراہیم و اسمعیل کہ پاک سازید خانہ مرا

ابراہیم نمازگاہ و امر دادیم بہ ابراہیم و اسمعیل کہ پاک سازید خانہ مرا

لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿۴﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ

برائے طواف کنندگان و اعتکاف کنندگان و رکوع سجدہ کنندگان و آنگاہ کہ گفت ابراہیم اے پروردگار من

برای طواف کنندگان و اعتکاف کنندگان و رکوع و سجدہ کنندگان و ہنگامی کہ گفت ابراہیم ای پروردگار من

فتح الرحمٰن

۶ یعنی آنانکہ توریت را می فہمند تصدیق شریعت محمدیہ میکنند و آنانکہ تصدیق نمیکنند توریت را نمی فہمند ۱۲

۲ مترجم گوید از اینجا تا سیقول السفہاء خدا تعالیٰ اثبات می فرماید نبوت پیغمبر ما را صلی اللہ علیہ وسلم از قصہ دعاء حضرت ابراہیم کہ در توریت مذکور است و ترجیح میدہد ملت حنیفیہ را کہ حضرت پیغمبر برای آن مبعوث اند و رد می کند قول یہود را کہ حضرت یعقوب ما را بہ یہودیت وصیت کردہ است و از تفریق در انبیاء نہی میفرماید یعنی معتقد بعضی باشد و منکر بعضے ۱۲

وقف منزل — ع ۹ — ۱۴

تفسیر عثمانی

ع۵ خداوند می فرماید این سخن امر تازہ نیست پیشینیان نیز از بے خردی و نادانی خویش این سخنان را گفتہ بودند کسانی کہ یقین دارند ما بایشان علائم حقیقت پیغمبر را بیان کردیم کسی کہ بر دشمنی و مخالفت استوار است اگر انکار ورزد محض برحسب عناد است

ع۶ یہود و نصاری با مرحق ارتباطی ندارند آن بالجملہ خویش استوار اند و ہیچگاہ دین ترا نمی پذیرند بالفرض اگر تو بدین ایشان متابعت کنی خورسند می گردند چون این ممکن نیست از آنہا توقع موافقت نباید کرد۔

جْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَّارْزُقْ اَهْلَهٗ مِنَ الثَّمَرٰتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ

بساز این مکانرا شهر با امن و روزی ده ساکنان وے را از میوه ها روزی ده آنرا که ایمان آورد از ایشان بخدا

بگردان این جارا شهر با امن و روزی ده ساکنان آن را از میوه با کسیکه ایمان دارد از ایشان بخدا

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهٗ قَلِيْلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهٗٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ ۭ

و روز بازپسین فرمود خدا و کسیکه کافر شود بهره مند گردانمش اندکے پس به بیچارگی برانم او را بسوئے عذاب آتش

و روز قیامت گفت و کسیکه کافر شود بهره مند می گردانمش اندکی باز ناچارش گردانم او را بسوی عذاب آتش

وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٥﴾ وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيْلُ ۭ رَبَّنَا

و وے بد جائے است و آنگاه که بلندمی کردند ابراهیم و اسمٰعیل بنیاد هائے خانه را گفتند اے پروردگار ما

و بد مرجع است و یاد کن آنگاه که بلند می کرد ابراهیم بنیاد های خانه کعبه را و اسمٰعیل (دعا می کردند) ای پروردگار ما

تَقَبَّلْ مِنَّا ۭ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٦﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَ

قبول کن از ما هر آئینه توئی شنوا دانا اے پروردگار ما و بکن مارا فرمان برداران خودت و

بپذیر از ما هر آئینه تو توئی نیک شنوا دانا اے پروردگار ما بگردان مارا فرمان بران بخود و

مِنْ ذُرِّيَّتِنَآ اُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ۠ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۚ اِنَّكَ

از اولاد ما بکن گروهے منقاد خودت و بنما مارا طریق عبادتهائے ما و بمهربانی باز آ بر ما هر آئینه

از اولاد ما گروهی فرمان بر بخود و بنمای مارا مناسک مارا (قواعد حج) و بپذیر توبه مارا هر آئینه توئی

اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿٧﴾ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِكَ

توئی باز آینده مهربان اے پروردگار ما بفرست درمیان ایشان پیغامبرے از ایشان بخواند بر ایشان آیتهائے تو

پذیرنده توبه مهربان اے پروردگار ما بفرست درمیان ایشان پیغمبری از ایشان که بخواند بر ایشان آیتهای ترا

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيْهِمْ ۭ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٨﴾ وَمَنْ

و بیاموزد ایشان را کتاب و علم و پاک کند ایشان را هر آئینه توئی توانا دانا و کیست که

و بیاموزد ایشان را کتاب و حکمت و پاک کند ایشانرا هر آئینه تو توئی بسیار غالب بسیار با حکمت و کیست

يَّرْغَبُ عَنْ مِّلَّةِ اِبْرٰهٖمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهٗ ۭ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنٰهُ فِي الدُّنْيَا ۚ

رو بگرداند از کیش ابراهیم مگر آنکه در احمقی افگند نفس خود را و هر آئینه برگزیدیم او را در این سرائے

که باز گردد از دین ابراهیم مگر آنکه به حماقت افگند خودش را و هر آئینه برگزیدیم او را در دنیا

وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١﴾ اِذْ قَالَ لَهٗ رَبُّهٗٓ اَسْلِمْ ۙ قَالَ اَسْلَمْتُ

و هر آئینه او در سرائے دیگر از شائستگان است آنگاه که گفت او را پروردگار او که منقاد شو گفت منقاد شدم

و هر آئینه او در آخرت از نیکان است یاد کن وقتی که گفت او را پروردگارش که منقاد شو گفت منقاد شدم

لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢﴾ وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهٖمُ بَنِيْهِ وَيَعْقُوْبُ ۭ يٰبَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى

مر پروردگار عالمها را و وصیت کرد باین کلمه ابراهیم پسران خود را و یعقوب نیز فرزندانش را اے فرزندان من هر آئینه

به پروردگار عالمیان و وصیت کرد بان (کلمه) ابراهیم پسران خود را و یعقوب هم که ای پسران من هر آئینه خدا برگزید

لَكُمُ الدِّيْنَ فَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿٣﴾ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاۗءَ اِذْ حَضَرَ

برائے شما این دین را پس از این جهان ممیرید مگر مسلمان شده آیا حاضر بودید آنگاه که پیش آمد

برای شما دین را پس هرگز ممیرید مگر درحالیکه شما مسلمانان باشید آیا شما بودید حاضر آنگاه که پیش آمد

يَعْقُوْبَ الْمَوْتُ ۙ اِذْ قَالَ لِبَنِيْهِ مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْۢ بَعْدِيْ ۭ قَالُوْا نَعْبُدُ

یعقوب را موت آنگاه که گفت فرزندان خود را چه چیز را عبادت خواهید کرد بعد از من گفتند عبادت کنیم

یعقوب را مرگ بوقتیکه گفت به فرزندان خود که را می پرستید بعد از من گفتند می پرستیم

اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَاۗىِٕكَ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَّاحِدًا ښ وَّنَحْنُ لَهٗ

معبود ترا و معبود پدران ترا که ابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق اند عبادت کنیم آن معبود یگانه را و ما او را

معبود ترا و معبود پدران ترا که ابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق اند معبود یگانه را و ما برای او

که یعقوب علیه السلام فرزندان خود را به یهودیت وصیت کرده و لی چنانچه از آیت مابعد ثابت می گردد آنها دروغ می گویند۔

تفسیر عثمانی

ع۵ در حق مومنان، باشنده کعبه دعا نموده گفت آن بار امیوه روزی کن ما در باره کافران دعا نکرد تا آنجا از لوث کفر پاک بماند ع۵ خداوند فرمود در دنیا بکافران نیز روزی داده می شود، و رزق چون امامت نیست که جز اهل ایمان دیگرے را میسر نشود۔ ف۵ ابراهیم و پسرش اسمٰعیل علیه السلام هر دو ببارگاه خدا دعا کردند که جماعتی در فرزندان ما خلق کن! تا او امر ترا اطاعت کنند در میانه آنها رسولی مبعوث کن! که کتاب حکمت را تعلیم دهد در اولاد این دو پیغامبر جز حضرت سرور کائنات دیگری موصوف باین صفات نیست۔ این دو واقعه تخیلات گذشته یهود را باطل ساخت علم کتاب آن مطالب و معانی ضروریه است که از خود عبارت پدید آید حکمت خفیات اسرار و دقائق رموز می باشد ف۵ شرافت این ملت و مذهب مذکور گردید حضرت ابراهیم و یعقوب علیهما السلام پسران خویش را توصیه نمودند تا از آن متابعت نمایند هر که ازاین راه منحرف شود به پیغمبران مذکور مخالفت می ورزد یهود دعوی داشتند

ع ١٥ ٨ ١٥

مُسْلِمُوْنَ ﴿۴﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ وَلَا

منقادیم — این گروہے است کہ درگذشت وے راست آنچہ کردند و شماراست آنچہ کردید و شما

منقادیم — آن گروہی بودند کہ بہ تحقیق گذشتند آنہاراست آنچہ کردند و شماراست آنچہ کردید و

تُسْئَلُوْنَ عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۵﴾ وَقَالُوْا كُوْنُوْا هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى تَهْتَدُوْا قُلْ

پرسیدہ نخواہید شد از آنچہ آن گروہ می کردند و گفتند شوید جہود یا ترسا تا راہ بیابید بگو

پرسیدہ نمی شوید از آنچہ ایشان می کردند و گفتند شوید یہود یا نصاری تا راہ یابید بگو

بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖمَ حَنِيْفًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۶﴾ قُوْلُوْٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا

بلکہ پیروی می کنیم بملت ابراہیم کہ حنیف بود و نبود از اہل شرک بگوئید ایمان آوردیم بخدا و بآنچہ

ہر گز نی بلکہ پیروی می کنیم ملت ابراہیم را کہ (حنیف) یک جہت بود و نبود از مشرکان بگوئید ایمان آوردیم بخدا و آنچہ

اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَالْاَسْبَاطِ

فرود آوردہ شد بسوے ما و آنچہ فرود آوردہ شد بسوے ابراہیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و ذریت یعقوب

فرود آوردہ شدہ بسوی ما و آنچہ فرود آوردہ شدہ بسوی ابراہیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و اولاد یعقوب

وَمَآ اُوْتِىَ مُوْسٰى وَعِيْسٰى وَمَآ اُوْتِىَ النَّبِيُّوْنَ مِنْ رَّبِّهِمْ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ

و بآنچہ دادہ شد موسیٰ و عیسیٰ را و آنچہ دادہ شدند پیغامبران از پروردگار خویش تفریق نمی کنیم درمیان ہیچ کس

و آنچہ دادہ شدہ موسیٰ و عیسیٰ را و آنچہ دادہ شدہ دیگر پیغمبران را از جانب پروردگارشان تفریق نمی کنیم درمیان ہیچ یک

مِّنْهُمْ ۖ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿۷﴾ فَاِنْ اٰمَنُوْا بِمِثْلِ مَآ اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا ۚ وَ

از ایشان و ما برائے حق عز و جل منقادیم پس اگر باور دارند اہل کتاب آنچہ باور داشتید شما پس راہ یافتند و

از ایشان و ما بہ پروردگار منقادیم پس اگر ایمان بیاورند مثلیکہ شما ایمان آوردید بہ آن ہر آئینہ ہدایت یافتند و

اِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ فِىْ شِقَاقٍ ۚ فَسَيَكْفِيْكَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۸﴾ ؕ

اگر برگشتند پس جز این نیست کہ ایشان در مخالفت اندپس زود باشد کہ کفایت کند خدا بانتقام تو ایشان را و اوست شنوا دانا

اگر برگشتند پس جز این نیست کہ ایشان در خلاف اندپس کفایت کند ترا از شر ایشان خدا و او نیک شنوا داناست

صِبْغَةَ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً ۫ وَّنَحْنُ لَهٗ عٰبِدُوْنَ ﴿۹﴾ قُلْ

قبول کردیم رنگ خدا را و کیست بہتر از خدا باعتبار رنگ و ما او را پرستندگانیم بگو

قبول کردیم رنگ خدا را و کیست بہتر از خدا باعتبار رنگ (دین) و ما او را پرستندگانیم بگو

اَتُحَآجُّوْنَنَا فِى اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ وَلَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ وَنَحْنُ

آیا مکابرہ می کنید با ما در باب خدا و او پروردگار ما و شما است و ما راست کردار ہائے ما و شما راست کردار ہائے شما و ما

آیا محاجہ می کنید با ما در (شان) خدا حال آنکہ او پروردگار ما و پروردگار شما است و ما راست کردار ہای ما و شما راست کردار

لَهٗ مُخْلِصُوْنَ ﴿۱۰﴾ ۙ اَمْ تَقُوْلُوْنَ اِنَّ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَ

او را باخلاص پرستندگانیم آیا می گوئید کہ ہر آئینہ ابراہیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و

باو مخلصانیم (موحدان) آیا می گوئید آیا ہر آئینہ ابراہیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و

الْاَسْبَاطَ كَانُوْا هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى ؕ قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُ ؕ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ

نبیرگان او یہود بودند یا ترسا بودند بگو شما داناترید یا خدا و کیست ستمگارتر از آنکہ بپوشد

اولادہ او بودند یہود یا نصاری بگو آیا شما داناترید یا خدا و کیست ستمگارتر از کسیکہ بپوشد

شَهَادَةً عِنْدَهٗ مِنَ اللّٰهِ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۱﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ

آن گواہی را کہ نزدیک اوست از جانب خدا و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنید این گروہے است کہ درگذشت

شہادتی را کہ نزد او ثابت است از جانب خدا و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنید این گروہیست کہ بہ تحقیق گذشتند

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۚ وَلَا تُسْئَلُوْنَ عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲﴾ ع

وے راست آنچہ کردند و شماراست آنچہ شما کردید و پرسیدہ نخواہید شد از آنچہ ایشان می کردند ۲

ایشان راست آنچہ کردند و شماراست آنچہ کردید و پرسیدہ نمی شوید از آنچہ ایشان می کردند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی دین او را ۱۲ ف۲ مترجم گوید چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بہ مدینہ ہجرت فرمود شانزدہ ماہ یا ہفدہ ماہ بطرف بیت المقدس نماز می گذارد و آرزو میکرد کہ خدا تعالیٰ کعبہ را قبلہ وے سازد خدای تعالیٰ نازل کرد قد نری تقلب الی آخرہ بعد ازان جواب شبہ سفہا درین مسئلہ نازل کرد سیقول السفہاء و بعد ازان امر فرمود بصبر بر مشاق جہاد و در بسیارے از احکام توحید و قصاص و حج و صوم و صدقہ و نکاح و طلاق کہ اہل جاہلیت تحریف کردہ بودند یا رعایت انصاف نمی کردند بیان حقیقت حال فرمود و در وی ابطال شبہات مخالفین کرد و سوالہائے ایشان را جواب داد و این سیاق ممتد است تا آخر الم تر الی الذین خرجوا واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ ہنگامیکہ یعقوب وصیت نمود شما موجود نبودید او در بارہ متابعت ملت پیغمبران موصوف ارشاد نمودہ بود اما شما چنان کردید کہ یہود گفتند جز ما دیگران بر دین حق نمی باشند نصاری گفتند جز ما دیگران بر دین حق نیستند ازین جہت ہر دو بہ مذہب حق اسلام مخالف شدید۔ این بود افترای شما۔

ع ۱۲ ۱۶

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰهُمْ
ف خواہند گفت بیخردان از مردم چہ چیز بر گردانید ایشان را
زود می گویند بے خردان از مردم چہ چیز گردانید پیغمبر و مسلمانان را

عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا ۚ قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِي مَنْ
ازان قبلہ کہ ایشان بودند بران یعنی از بیت المقدس بگو خدا راست مشرق و مغرب راہ می نماید ہر کرا
از قبلہ ایشان کہ بودند بران بگو مر خدا راست برامد گاہ آفتاب و فرود گاہ آفتاب ہدایت می کند ہر کہ را

يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ① وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا
خواہد بسوئے راہ راست و ہم چنین ساختیم شمارا گروہے مختار تا گواہ
خواہد بسوی راہ راست و ہم چنین (کہ شمارا ہدایت دادیم) گردانیدیم شمارا امتی معتدل (مختار) تا باشید

شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ۗ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ
باشید بر مردمان و تا باشد رسول گواہ بر شما و مقرر نکردیم آن قبلہ را
گواہان بر مردم (در قیامت) و باشد پیغمبر بر شما گواہ و نگردانیدیم قبلہ را

الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ ۚ
کہ بودی بران یعنی بیت المقدس را مگر برائے آنکہ بدانیم کسے را کہ پیروی پیغمبر کند جدا ازان کس کہ باز گردد بر ہر دو پاشنہ
آنکہ بودی بر آن مگر کہ بدانیم (تمیز کنیم) کہ کہ پیروی می کند پیغمبر را از آنکس کہ بازمی گردد بر ہر دو پاشنۂ خود ۔

وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ ۗ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ ۚ
و ہر آئینہ ہست این خصلت دشوار مگر بر آنانکہ ایشان را راہ نمودہ است خدا و خدا ضائع نمیسازد گردیدن شما را
ہر آئینہ این کار (تبدیل قبلہ) دشوار است مگر بر آنانیکہ راہ نمودہ است خدا و خداوند چنین نیست کہ ضائع گرداند ایمان (نماز) شما

إِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ② قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ۖ
ہر آئینہ خدا بر مردمان بخشایندہ مہربان است بتحقیق می بینیم گشتن روئے تو در جانب آسمان ف۳
ہر آئینہ خدا بر مردمان (مؤمنان) بسیار مہربان نہایت بخشایندہ است بہ تحقیق می بینیم بار بار گردانیدن روی ترا جانب آسمان

فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا
پس البتہ متوجہ گردانیم ترا بان قبلہ کہ خوشنود شوی بوے پس متوجہ گردان روئے خود را بطرف مسجد حرام و ہر جا کہ
پس ہر آئینہ می گردانیم ترا بہ قبلۂ کہ دوست داری آن را پس بگردان روی خویش را طرف مسجد حرام و ہر جا

كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ
باشید کہ پس متوجہ گردانید روی ہائے خویش را بطرف وے و ہر آئینہ اہل کتاب میدانند کہ این
کہ باشید (پس) بگردانید رو ہای تان را جانب او و ہر آئینہ آنانیکہ دادہ شدہ بہ آنہا کتاب البتہ میدانند کہ ہر آئینہ

الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ③ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا
راست است از پروردگار ایشان و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنند و ہر آئینہ اگر بیاری پیش اہل
راست است از پروردگار ایشان و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنند و (قسم است) اگر بیاری نزد (معاندین) اہل

الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ
کتاب ہر نشانہ ہرگز پیروی نکنند قبلۂ ترا و نیستی تو پیروی کنندہ قبلۂ ایشان را و نیستند بعضے ایشان پیروی کنندہ
کتاب تمام نشانہ ہا را پیروی نمی کنند قبلۂ ترا و نہ تو ئی پیرو قبلۂ ایشان و نہ بعض ایشان پیرو

قِبْلَةَ بَعْضٍ ۚ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ
قبلہ بعض دیگر را و اگر تو پیروی کنی خواہش ہائے نفسانی ایشان را بعد آنچہ آمدہ است بتو از دانش
قبلۂ دیگراند و (قسم است) اگر پیروی نمائی خواہشات (باطلہ) ایشان را بعد از انکہ آمد ترا از علم

إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ④ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا
ہر آئینہ تو باشی آنگاہ از ستمگاران کسانیکہ دادہ ایم ایشان را کتاب می شناسند وی را چنانکہ
ہر آئینہ تو آنگاہ بہ تحقیق از ستمگاران باشی کسانیکہ دادیم ایشان را کتاب می شناسند محمد ﷺ را (بہ نبوت) چنانکہ

فتح الرحمن

ف۱ چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بمدینہ ہجرت فرمود شانزدہ ماہ یا ہفدہ ماہ بطرف بیت المقدس نماز میگذارد و آرزو می کرد کہ خدای تعالیٰ کعبہ را قبلہ وے سازد خدای تعالیٰ نازل کرد قد نرے تقلب الآیۃ بعد ازان جواب شبہ سفہاء درین مسئلہ نازل کرد سیقول السفہاء بعد ازان امر فرمود بصبر بر مشاق جہاد و در بسیارے از احکام توحید و قصاص و حج و صوم و صدقہ و نکاح و طلاق کہ اہل جاہلیت تحریف کردہ بودند یا رعایت انصاف نمیکردند بیان حقیقت حال فرمود و در رد ابطال شبہات مخالفین کرد در سوال ہائے ایشان را جواب داد و این سیاق ممتد است تا الم تر الی الذین خرجوا ۱۲

ف۲ یعنی آنچہ در سابق علم الٰہی مقرر شد آنست کہ قبلہ امت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم کعبہ باشد و توجہ بیت المقدس یک چند بنابر حکمت امتحان است ۱۲

ف۳ یعنی بتوقع نزول استقبال کعبہ ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ فائدہ: امت وسط یعنی امت معتدل بدان سبب خواندہ شدہ اند کہ ایشان بر راہی می باشند کہ ہیچ شائبہ کجی و دران نیست از ہر گونہ افراط تفریط پاک می باشند۔

يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۵﴾

می شناسند فرزندان خویش را و هر آئینه گروہے از ایشان می پوشند حق را دانسته

می شناسند فرزندان خود را (به نبوت) و هر آئینه گروهی از ایشان به تحقیق پنهان می کنند حق را و ایشان می دانند

الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿۶﴾ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا

این درست است از پروردگار تو پس مباش از شک آرندگان و هر کسے را جانبے هست که وے متوجه آنست ف۱

آنچه تو برانی حق است از جانب پروردگار تو پس هیچگاه مباش از شک کنندگان و هر کسے را جهتی است که وی هنگام نماز روی می گرداند

فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ

پس شتاب کنید بسوے نیکی ها هر جا که باشید بیارد شمارا خدا جمع ساخته هر آئینه خدا بر همه

پس بشتابید جانب نیکوئی ها هر جا که باشید می آرد شمارا خدا همه هر آئینه خدا بر همه

شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَ

چیز توانا است و هر جا که روی پس متوجه کن روے خود را جانب مسجد حرام و

چیز توانا است و از هر جا که بیرون روی پس بگردان روی خود را جانب مسجد حرام و

إِنَّهُ لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ

هر آئینه وے راست است از پروردگار تو و نیست خدا بے خبر از آنچه می کنید و هر جا که روی

هر آئینه آن (گردانیدن رو) بے شبه حق است از طرف پروردگار تو و نیست الله بے خبر از آنچه می کنید و از هر جا که بیرون روی

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

پس متوجه کن روی خود را جانب مسجد حرام و هر جا که باشید پس متوجه کنید روی خویش را جانب وے

پس بگردان روی خود را طرف مسجد حرام و هر جا که باشید (پس) بگردانید روهای خود را طرف آن

لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ

تا نباشد مردمان را الزام بر شما مگر آنانکه ستم کردند ازین جماعت پس مترسید از ایشان

تا نباشد مردمان را بر شما حجت (اعتراض) مگر آنانکه ستم کردند از ایشان پس مترسید از اعتراضات شان

وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿۳﴾ كَمَا أَرْسَلْنَا

و بترسید از من و تا تمام کنم نعمت خود را بر شما و تا بود که راه یابید ف۲ چنانکه فرستادیم

و بترسید از من و تا تمام کنم نعمت خویش را بر شما و تا شما راه یابید چنانچه فرستادیم

فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

پیغامبرے در میان شما از قوم شما میخواند بر شما آیت هاے ما و پاک می سازد شمارا و می آموزد شمارا کتاب و علم

در میان شما رسولی از شما میخواند بر شما آیت های ما را و پاک می سازد شمارا (از اخلاق رذیله) تعلیم می دهد شمارا کتاب

وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿۴﴾ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَ

و می آموزد شمارا آنچه نمی دانستید پس یاد کنید مرا تا یاد کنم شمارا و سپاس گوئید مرا و

و تعلیم می دهد شمارا آنچه نمی دانستید پس یاد کنید مرا یاد کنم شمارا و شکر کنید مرا

لَا تَكْفُرُونِ ﴿۵﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ۚ إِنَّ

ناسپاسی من مکنید اے مسلمانان مدد جوئید در تحصیل ثواب آخرت بصبر و نماز و هر آئینه

ناسپاسی منمائید ای کسانیکه ایمان آورده اید یاری بخواهید به صبر و نماز هر آئینه

اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿۱﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ

خدا با صابران است و مگوئید کسے را که کشته شود در راه خدا که ایشان مردگانند

خدا با صابران است و مگوئید کسے را که کشته شده در راه خدا که مردگانند

بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ ﴿۲﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَ

بلکه ایشان زنده اند لیکن شما آگاه نمی شوید و هر آئینه بیازمائیم شمارا بچیزے از ترس و

بلکه آنها زنده اند و لیکن شما نمی دانید و هر آئینه بیازمائیم شمارا (معامله امتحان کنیم) بچیزے از ترس و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی حقیقت استقبال کعبه را ۱۲ ف۲ مترجم گوید در توریت مذکور است که امتے از بنی اسمٰعیل پیدا خواهد شد که تعظیم کعبه کنند پس توجه آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بکعبه حجت باهره است بر صدق نبوت آنحضرت صلعم نزدیک احبار یهود اگرچه سفهاء یهود طعن کنند که قبله انبیاء گذاشت والله اعلم ۱۲ فتح الرحمن

تفسیر عثمانی

ف۱ ای محمد اگر تو آرزو نمائی که اهل کتاب تسلیم شوند که کعبه قبله مسلمانان است و دیگران را نیز باشتباه نیفگنند تا در نبوت موعود تو شکی باقی نماند این آرزو میسر نمی گردد. چه اهل کتاب ترا نسب قبیله مولد، مسکن شکل، صورت هر گونه وصف ها چگونگی های تر امیدانند و ترا بالیقین کامل و بدون اشتباه ۲ پیغمبر موعود می شناسند و در این امر هیچ گونه تامل و ترددی ندارند چنانکه اولاد خویشتن را می شناسند. بعضی حق و یقین را آشکار می سازند و برخی ها دانسته آنرا پنهان می دارند. از کتمان ایشان چیزے ساخته نمی شود. سخن حق آن است که از جانب خداوند فرود آمده چه اهل کتاب بپذیرند و چه انکار کنند از مخالفت آنها هیچ متردد مباش۔

الْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿۱۱﴾

گرسنگی و نقصان مالها و جانها و میوه ها و بشارت ده صابران را

گرسنگی و کمی از مالها و جان ها و میوه ها و مژده ده صابران را

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿۴﴾ أُولَٰئِكَ

آنانکه چون برسد بدیشان سختی گویند هر آئینه ما از آن خدائیم و هر آئینه ما بسوی وی باز خواهیم گردید این گروه

آنانیکه چون برسد ایشان را مصیبت گویند هر آئینه ما برای خدائیم و هر آئینه ما بسوی او رجوع کنندگانیم این گروه

عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿۵﴾ إِنَّ

برایشان است درود ها از پروردگار ایشان و بخشایش و ایشانند راه یافتگان ف۱ هر آئینه

برایشان است عنایت از جانب پروردگارشان و مهربانی و این گروه ایشان راه یافتگانند هر آئینه

الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ ۖ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا

صفا و مروه از نشانهای خداست پس هر که حج خانه کند یا عمره بجا آرد پس

صفا و مروه از نشانهای خداست پس هر که (قصد) حج کند خانه خدای را یا عمره بجا آرد پس

جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۚ وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿۶﴾

گناه نیست بروی در آنکه طواف کند در میان این هر دو و هر که نیکی بجا آرد پس خدا قبول کننده داناست

گناهی نیست بروی که طواف کند به هر دو و هر که بطوع و رغبت خویش عمل نیکو بجا آرد پس هر آئینه خدا جزا دهنده است بر طاعات

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ

هر آئینه آنانکه می پوشند آنچه فرود آورده ایم از سخنان روشن و هدایت بعد از آنکه بیان کردیم آنرا برای مردمان

هر آئینه کسانیکه می پوشانند آنچه را فرو فرستادیم از آیات ظاهره و رهنمائی از آن بعد که آشکار کردیم آنرا برای مردمان

فِي الْكِتَابِ ۙ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿۷﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا

در کتاب آن گروه لعنت می کند ایشان را خدا و لعنت می کنند ایشان را لعنت کنندگان مگر کسانیکه توبه کردند

در کتاب آن گروه لعنت می کند ایشان را خدا و لعنت می کنند ایشان را لعنت کنندگان مگر کسانیکه توبه کردند

وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿۸﴾

و نیکو کاری پیش گرفتند و بیان کردند پس این گروه بمهربانی باز می گردم برایشان و منم باز گردنده مهربان

و اصلاح کردند مفاسد خود را و بیان کردند آنچه را می پوشیدند پس آنگروه می پذیرم توبه ایشان را و منم پذیرنده توبه ام

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ

هر آئینه آنانکه کافر شدند و کافر مردند آنگروه برایشان است لعنت خدا و

هر آئینه کسانیکه کافر شدند و مردند در حالیکه کافر بودند آن گروه برایشان لعنت الله است و

الْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿۹﴾ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ

فرشتگان و مردمان همیکجا همیشه باشند در آن لعنت سبک کرده نشود از ایشان

فرشتگان و مردم همه همیشه باشند در لعنت (یا آتش) سبک نمی شود از ایشان

الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿۱۰﴾ وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ

عذاب و نه ایشان مهلت داده شوند و معبود شما خدا یگانه است نیست هیچ معبود بجز وے

عذاب و نه ایشان مهلت داده شوند و معبود شما معبود یگانه است نیست هیچ معبودی جز او (و او تعالی)

الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿۱۱﴾ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ

بخشاینده مهربان است هر آئینه در آفرینش آسمانها و زمین آمد و شد شب

نهایت بخشاینده بسیار مهربان است هر آئینه در آفرینش آسمان ها و زمین و اختلاف شب

وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ وَمَا

و روز و آن کشتی که میرود در دریا با آنچه سود میدهد مردم را یعنی بتجارات و در آنچه

و روز و کشتی ها یکه (کرفته) میرود در دریا آنچه سود می دهد مردم را و آنچه

فتح الرحمن
ف۱ بعض اهل اسلام صفا و مروه را از شعائر جاهلیت گمان کرده از این دست باز داشتند پس نازل شد این آیه ۱۲

تفسیر عثمانی
ف۵ مراد ازین مردم یهود است زیرا یهود تصدیق رسالت حضرت پیغمبر ﷺ را که در تورات بود و پیشگوئی که در تورات نسبت به تحویل قبله وارد شده بود پنهان می کردند۔ علاوه بر یهود تمام آن کسانیکه علم الٰہی را برای اغراض دنیوی اخفا کنند در حکم این آیه داخلند۔ ف۵ لعنت کنندگان عبارتند از جنیان مردمان، فرشتگان؛ همه اشیای ذی روح زیرا چون آنها بر روی حق پرده می افگنند به کیفر جرائم ایشان در سرتاسر گیتی قحط و وبا عام می شود و حتی بحیوان و جماد نیز صدمه میرسد همه بر آنان لعنت میکنند ف۵ اگرچه نسبت بحق پوشی آنها بعضی مردم بورطه گمراهی سرگردان شدند اما چون از اخفای حق بعد از توبه کردند و آنرا کاملاً آشکار ساختند بجای لعنت بر آنها رحمت می فرستیم زیرا ما تواب و رحیمیم۔

ع ۱۹ ۱۱ ۳

أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ مَّآءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ

فرود آورد خدا از آسمان آب پس زنده ساخت بسبب وے زمین را پس از مردن آن و پراگنده ساخت

فرو فرستاده الله از طرف آسمان از آب پس زنده گردانید به آن زمین را پس از مرگ آن و پراگنده ساخت

فِيهَا مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ وَّتَصْرِيفِ الرِّيٰحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَآءِ

در زمین هر نوع جنبنده و در گردانیدن بادها و در ابر رام کرده شده میان آسمان

در زمین از هر جنبنده و در تقلیب بادها و در ابر رام کرده شده میان آسمان

وَالْأَرْضِ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُونَ ﴿۱﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّتَّخِذُ مِنْ دُوْنِ

و زمین هر آینه نشانهاست آن گروه را که در می یابند و از مردمان کسے هست که میگیرد بجز

و زمین هر آینه دلایل است مر گروهی که خرد دارند و از مردمان کسے است که می گیرد بجز

اللّٰهِ أَنْدَادًا يُّحِبُّوْنَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ ۖ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا أَشَدُّ حُبًّا لِّلّٰهِ ۗ وَلَوْ يَرَى

خدا همتایان را دوست میدارند ایشان را مانند دوستی خدا و کسانیکه ایمان آوردند قوی تر اند در دوستی خدا و عجب اگر ببینند

خدا همتایان را دوست می دارند ایشان را مانند دوستی ایشان خدا را و کسانیکه ایمان آورده اند قوی تر اند در محبت مر خدا را

الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ ۙ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ۙ وَّأَنَّ اللّٰهَ

کسانے را که ستم کردند در آن حالت که معاینه کنند عذاب را بسبب آنکه توانائے خدا راست تمام آن و بسبب آنکه خدا سخت

کسانے که ستم کردند در آن حالت که معاینه کنند عذاب را که هر آینه قدرت مر خدا راست همه و هر آینه خدا

شَدِيْدُ الْعَذَابِ ﴿۲﴾ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِيْنَ اتُّبِعُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا وَرَأَوُا

سخت عقوبت است در آنحالت که بیزار شوند پیشوایان کفر از تابعان و ببینند

سخت عقوبت کننده است در آن حالت که بیزار شوند متبوعان کفار از آن کسانی که پیروی ایشان کردند و ببینند

الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿۳﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا لَوْ أَنَّ لَنَا

عذاب را و بریده شود به نسبت ایشان همه اسباب یعنی وسیلها و گویند پیروی کنندگان کاش مارا

عذاب را و بریده شود از ایشان وسائل (محبت و قرابت) و گویند پیروی کنندگان کاش مارا

كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوْا مِنَّا ۗ كَذٰلِكَ يُرِيْهِمُ اللّٰهُ أَعْمَالَهُمْ

باز گشتی باشد تا بیزاری کنیم از آن پیشوایان چنانکه بیزار شدند ایشان از ما همچنین بنماید خدا در نظر ایشان کردارهای ایشان

باز گشتی باشد تا بیزاری کنیم از متبوعان چنانچه بیزار شدند ایشان از ما هم چنین می نماید خدا کردارهای ایشان را

حَسَرٰتٍ عَلَيْهِمْ ۗ وَمَا هُمْ بِخٰرِجِيْنَ مِنَ النَّارِ ﴿۴﴾ يٰٓأَيُّهَا النَّاسُ كُلُوْا

پشیمانی ها بر ایشان و نیستند ایشان بیرون آیندگان از دوزخ اے مردمان بخورید

پشیمانی ها بر ایشان و نیستند ایشان هرگز بیرون آیندگان از دوزخ اے مردمان بخورید

مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۚ إِنَّهٗ

حلال پاکیزه را از آنچه در زمین است و پیروی مکنید گامهائے شیطان را هر آینه او

از آنچه در زمین است حلال پاکیزه و پیروی نکنید گام هائے شیطان را هر آینه او

لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوْٓءِ وَالْفَحْشَآءِ وَأَنْ تَقُوْلُوْا

شما را دشمن آشکار است فرمایید جز این نیست که می فرماید شمارا به بدکاری و بے حیائی و بآنکه افترا کنید

شمارا دشمن ظاهر است جز این نیست که امر می کند شمارا به بدکاری و بے حیائی و آن که بگوئید

عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۲﴾ وَإِذَا قِيْلَ لَهُمُ اتَّبِعُوْا مَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا

بر خدا آنچه نمی شناسید و چون گفته شود ایشان را پیروی کنید آنرا که فرود آورد دست خدا گویند

بر خدا آنچه نمی دانید و هنگامی که گفته شود بایشان که متابعت کنید آنچه را فرو فرستاده خدا می گویند

بَلْ نَتَّبِعُ مَآ أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ۗ أَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ شَيْـًٔا

بلکه پیروی می کنیم چیزیرا که یافته ایم بر وے پدران خویش را آیا تقلید می کنند اگرچه پدران ایشان نمی فهمند چیزے را

نی (بلکه) پیروی می کنیم آنچه را که یافته ایم بر آن پدران خویش را آیا متابعت پدران خویش را می کنند حال آنکه پدران شان

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید اہل جاہلیت چیزها را از نزد خویش حرام ساخته بودند مانند بحائر و سوائب خدا تعالے در رد ایشان نازل کرد ۱۲ فتح الرحمن

تفسیر عثمانی

ف۱ عشق مومنان با خدا از دوستی مشرکان بمعبودان آنها بیشتر و استوار تر است محبت مشرکان در مصائب این جهان زائل می گردد و هنگام مشاهدهٔ عذاب آخرت از معبودان باطل خویش بکلی تبری می کنند (بعدا به تفصیل می آید) بر عکس عشقی که مومنان به خدای خویش می ورزند زوال نمی پذیرد۔ این عشق در رنج و راحت در بیماری و صحت۔ در دنیا و آخرت یکسان و پایدار می باشد۔ عشق مومنان بخدا بیشتر از محبتی است که بما سوی الله یعنی به پیغمبران اولیا۔ فرشتگان دانشمندان عابدان پارسایان به آباء و اجداد و اموال و اولاد خویش دارند مومنان بخدا عشق اصلی و با استقلال دارند عشقی که شایستهٔ شان و عظمت خداست اما با دیگران بالواسطه و در اثر حکم الہی بر وفق مراتب هر کدام محبت دارند که فرق مراتب نکنی زندیقی۔ خدا و دیگران را (هر که باشند) بیک اندازه دوست داشتن خالص شرک و آئین مشرکان است۔

۲۰ ع ۴

وَّلَا یَهْتَدُوْنَ ﴿۳﴾ وَمَثَلُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا كَمَثَلِ الَّذِیْ یَنْعِقُ بِمَا

و راه نمی یابند | و داستان پند دادن کافران مانند حال کسے است که بانگ میزند آن چیزرا که

و راه راست | را ندانسته اند و مثال آنانکه دعوت می کنند کافران را مانند حال کسے است که بانگ میزند بآنچه

لَا یَسْمَعُ اِلَّا دُعَآءً وَّنِدَآءً ؕ صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْیٌ فَهُمْ لَا یَعْقِلُوْنَ ﴿۴﴾

نمے شنود مگر بی الجملہ خواندن و آواز بلند کردن کافران کرانند گنگانند کورانند پس ایشان هیچ نمی فهمند

نمی شنود مگر دعا و آواز را | کرند | گنگند | کورند پس ایشان هیچ | نمیدانند

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا كُلُوْا مِنْ طَیِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَاشْكُرُوْا لِلّٰهِ

اے مسلمانان بخورید | از | پاکیزه با آنچه روزی دادیم شمارا و سپاس گوئید خدارا

ای کسانیکه ایمان آورده اید بخورید از چیزها لذیذ و حلال پاکیکه روزی دادیم شمارا و سپاس گوئید خدارا

اِنْ كُنْتُمْ اِیَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿۵﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَیْكُمُ الْمَیْتَةَ وَالدَّمَ وَ

اگر او را مے پرستید جزین نیست که حرام کرده است بر شما مردار را و خون را و

اگر میپرستید شما که خاص او را می پرستید جزاین نیست که حرام گردانید بر شما اکل مردار را و خون را و

لَحْمَ الْخِنْزِیْرِ وَمَاۤ اُهِلَّ بِهٖ لِغَیْرِ اللّٰهِ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَیْرَ بَاغٍ وَّلَا

گوشت خوک را و آنچه آواز بلند کرده شود در ذبح وے بغیر خدا پس هرکه بیچاره شود نه تعدی کننده و نه

گوشت خنزیر را و آنچه آواز بلند شود در ذبح آن بغیر خدا پس هرکه بیچاره گردد نه ظلم کننده و نه

عَادٍ فَلَاۤ اِثْمَ عَلَیْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿۶﴾ اِنَّ الَّذِیْنَ یَكْتُمُوْنَ

از حد در گذرنده پس گناه نیست بروے ف ۱ هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است ف ۲ هر آئینه کسانیکه می پوشند

از حد تجاوز کننده پس گناهی نیست بر آن هر آئینه خدا نهایت بخشاینده بسیار مهربان است هر آئینه کسانیکه می پوشند

مَاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَیَشْتَرُوْنَ بِهٖ ثَمَنًا قَلِیْلًا ۙ اُولٰٓىِٕكَ

آنچه فرود آورده است خدا از کتاب و می ستانند عوض وے بهائے اندک | آن جماعه

آنچه را فرو فرستاده است خدا از کتاب و می ستانند عوض آن بهای اندک | آن گروه

مَا یَاْكُلُوْنَ فِیْ بُطُوْنِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا یُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ وَ

نمے خورند | در شکم هائے خود مگر آتش را و سخن نگوید با ایشان خدا روز قیامت و

پر نمی کنند | در شکم های خود مگر آتش را (نمی خورند شکم سیر مگر آتش را) و سخن نگوید با ایشان خدا در روز قیامت و

لَا یُزَكِّیْهِمْ ۖۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ ﴿۷﴾ اُولٰٓىِٕكَ الَّذِیْنَ اشْتَرَوُا

نه پاک کند ایشان را و ایشان راست عذاب درد دهنده ایشانند | آنانکه خرید کردند

پاک نگرداند ایشان را و ایشان راست عذاب دردناک | آن گروه آنانند که خریدند

الضَّلٰلَةَ بِالْهُدٰی وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَاۤ اَصْبَرَهُمْ

گمراهی را عوض هدایت و عذاب را | عوض آمرزش | پس چه شکیبا اند ایشان

گمراهی را به عوض هدایت و عذاب را | به عوض آمرزش | پس چه چیز شکیبا گردانید

عَلَی النَّارِ ﴿۸﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ ؕ وَاِنَّ الَّذِیْنَ

بر دوزخ | این همه بسبب آنست که خدا فرود آورد کتاب را براستی و هر آئینه | آنانکه

ایشان را بر دوزخ (یا چه شکیبا اند ایشان بر دوزخ) این همه به سبب آنست که خدا فرود آورده کتاب را براستی و هر آئینه کسانیکه

اخْتَلَفُوْا فِی الْكِتٰبِ لَفِیْ شِقَاقٍۭ بَعِیْدٍ ﴿۹﴾ لَیْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوْا

اختلاف کردند در آن کتاب هر آئینه در مخالفت دور اند از صواب | نیست نکوکاری آنکه متوجه کنید

اختلاف کردند در کتاب هر آئینه در مخالفت دور از حق‌اند | نیست تنها نکوکاری که بگردانید

وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ

روے خود را | بطرف مشرق و مغرب ف ۳ و لیکن صاحب نکوکاری آنست ف ۴ که باور دارد

روهای خویش را جانب مشرق و مغرب و لیکن (یعنی عظیم نیکی نیست) که ایمان آرد

تکبیر نگویند تمام این حیوانات مردار و حرام است مگر ماهی و ملخ که بحکم حدیث مستثنی و حلال است۔

فتح الرحمٰن

ف ۱ یعنی در خوردن آنچیز یا ۱۲ ف ۲ مترجم گوید که اگر گوئی که درین آیت حصر کرده شد تحریم را در اشیاء مذکوره حالانکه در حدیث سباع و کلاب و مانند آن را نیز حرام شمرده است پس وجه تطبیق چه باشد گویم حصر اضافی است به نسبت بحایر و سوائب که حرام میداشتند پس در بهیمة الانعام هیچ چیز حرام نیست غیر اشیاء مذکوره و در خبائث و سباع و مانند آن سخن نداشتند والله اعلم ۱۲ ف ۳ یعنی توجه جهت مشرق و مغرب چنانکه یهود و نصاری زعم میکنند نیکوکاری نیست بلکه منسوخ شده است ۱۲ ف ۴ یعنی صاحب آن نیکوکاری که ملتها در وی اختلاف ندارند ۱۲ فتح

تفسیر عثمانی

ع ۵ مردار حیوانی را گویند که ذبح نشده باشد و خود مرده باشد یا برخلاف طریق شرع ذبح و شکار شده باشد مانند حیوانی که آنرا خفه کنند یا عضو حیوان زنده را بریده باشد یا حیوانی را بچوب و سنگ و بندوق و مانند آن کشته باشند یا بضرب شاخ حیوان دیگر مرده باشد یا حیوان درنده آنرا دریده باشد یا از بلندی افتاده باشد یا بهنگام ذبح عمداً

ع ۲۱ ۹ ۵

بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِيّٖنَ ۚ وَاٰتَى الْمَالَ

خدارا و روز قیامت را و فرشتگان را و کتاب و پیغامبران را و بدہد مال

بخدا و روز قیامت و فرشتگان و کتاب ہا و پیغمبران و بدہد مال را

عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ ۙ وَ

با وجود دوست داشتن آن مال خداوندان خویشی را و یتیمان را و فقیران را و مسافران را و

با وجود دوست داشتن آن خویشاوندان را و یتیمان را و محتاجان را و مسافران را و

السَّآئِلِيْنَ وَفِي الرِّقَابِ ۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ۚ وَالْمُوْفُوْنَ

سوال کنندگان را و خرچ کند در باب بردہ ہا و برپا دارد نماز را و بدہد زکوٰۃ را و وفا کنندگان

سوال کنندگان را و خرچ کند در خلاصی گردن ہا و برپا دارد نماز را و بدہد زکوٰۃ را و وفا کنندگان

بِعَهْدِهِمْ اِذَا عٰهَدُوْا ۚ وَالصّٰبِرِيْنَ فِي الْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ وَحِيْنَ

بر عہد خویش چون عہد کنند و صبر کنندگان در تنگدستی و سختی و بوقت

بعہد خویش وقتیکہ عہد کنند (و خاص می گردانیم) صبر کنندگان را در سختی و رنج و وقت

الْبَاْسِ ۗ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا ۗ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ۝١ يٰٓاَيُّهَا

کار زار ایشانند راست گو و ایشانند پرہیزگاران اے

کارزار آن گروہ آنانند کہ راست اند (در دعوای نیکوکاری) و آن گروہ خاص ایشان پرہیزگارانند ای

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰى ۗ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ

مسلمانان لازم کردہ شد بر شما قصاص در کشتگان ف آزاد در مقابلہ آزاد است ف و بندہ

مومنان فرض کردہ شد بر شما قصاص (مساوات) در بارۂ کشتگان آزاد بعوض آزاد و غلام

بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى ۗ فَمَنْ عُفِيَ لَهٗ مِنْ اَخِيْهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ

در مقابلہ بندہ ف و زن در مقابلہ زن پس کسیکہ در گذاشتہ شد او را چیزے از خون برادرش ف پس حکم او پیروی کردن است

بعوض غلام و زن بعوض زن (پس) کسیکہ معاف شد او را از طرف برادرش چیزی (پس) حکم او طلب کردن است

بِالْمَعْرُوْفِ وَاَدَآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ ۗ ذٰلِكَ تَخْفِيْفٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ

بہ نیکوئی ف و رسانیدن خون بہا ست بوے بخوشخوی ف این حکم سبک کردن است از پروردگار شما

موافق دستور (نیک) و ادا کردن بوی از طرف قاتل بہ نیکوئی این حکم آسانیست از جانب پروردگار شما

وَرَحْمَةٌ ۗ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝٢ وَلَكُمْ

و مہربانی است پس ہر کہ از حد گذرد بعد ازین وی راست عذاب درد دہندہ و شما را

و مہربانیست (پس) کسیکہ تجاوز کرد بعد ازین (پس) او راست عذابی دردناک و برای شما

فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يّٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ۝٣ كُتِبَ عَلَيْكُمْ

بسبب قصاص زندگانی است اے خداوندان خرد تا بود کہ پرہیزگاری کنید ف لازم کردہ شد بر شما

در قصاص زندگانیست ای دانشمندان تا شما پرہیزید فرض کردہ شد بر شما

اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرَا ۖۚ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ

وقتیکہ پیش آید کسے را از شما موت اگر مال بگذارد وصیت کردن برائے پدر و مادر و نزدیکان

وقتیکہ پیش آمد یکی از شما را (اسباب) مرگ اگر بگذارد مال وصیت برای پدر و مادر و نزدیکان

بِالْمَعْرُوْفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ۝٤ فَمَنْۢ بَدَّلَهٗ بَعْدَ مَا سَمِعَهٗ فَاِنَّمَا

بہ نیکوئی لازم شد این کار بر متقیان پس ہر کہ بدل کند وصیت را بعد از انکہ شنیدش پس جز این نیست کہ

بانصاف این حکم لازم است بر پرہیزگاران پس ہر کہ بدل کند وصیت را بعد از انکہ شنید آنرا پس ہر آئینہ

اِثْمُهٗ عَلَى الَّذِيْنَ يُبَدِّلُوْنَهٗ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝٥ فَمَنْ خَافَ

گناہ تبدیل بر آنکسان است کہ بدل می کنند آن وصیت را ہر آئینہ خدا شنوا و داناست پس ہر کہ

گناہ آن بر کسانیست کہ بدل می کنند آنرا ہر آئینہ خدا شنوا و داناست پس ہر کہ بترسد در یابد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در آزادی یا خلاصی بندگان مکاتب ۱۲ ف۲ یعنی اعتبار مماثلت در کشتگان ۱۲ ف۳ یعنی مثل اوست در حکم ۱۲ ف۴ یعنی مثل اوست ۱۲ ف۵ یعنی چیزے از خون مسلمان مقتول ۱۲ ف۶ یعنی ولی دم بحسن معاملہ مطالبہ کند نہ بدرشتی ۱۲ یعنی قاتل بہ خوشخوئی ادا نماید نہ بصعوبت ۱۲ ف۷ اہل جاہلیت شریف را در مقابلہ وضیع می کشتند و در مقابلہ شریف چند کس از وضیع می کشتند خدائے تعالیٰ نازل فرمود کہ حکم الٰہی باعتبار مماثلت است در اجناس کشتگان یعنی کہ احرار را حکم جداست کہ ہر حر مثل حر دیگر ست در ان حکم و عبید را حکم جداست کہ ہر عبد مثل عبد دیگر است و زنان را حکم جداست کہ ہر زن مثل زن دیگر است در ان حکم و امتیاز زنان است حکم در باب دیات نہ در باب قود یعنی قصاص پس ہر فردے ازین اجناس مساوی است با فرد دیگر ہر چند بعضے شریف باشد و بعضے وضیع و بعضے جمیل و بعضے ذمیم بعضے مالدار و بعضے فقیر و سنت زیادہ کردہ است دو جنس دیگر مسلمان در مقابلہ مسلمان است و کافر در مقابلہ کافر پس اگر بعض ورثہ عفو کنند یا از کشتن گذشتہ خون بہا قبول نمایند وے دم را باید کہ بحسن معاملہ مطالبہ کند نہ بدرشتی و قاتل را باید کہ بخوشخوئی ادا کند نہ بہ بدخوئی ۱۲

مِن مُّوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ

از وصیت کننده میلے یا گناہے پس صلاح آرد درمیان ایشان پس ہیچ گناه نیست بروے ہر آئینہ خدا آمرزنده

از وصیت کننده میلی را (بخطا) یا گناہی را (پس) اصلاح کند درمیان ایشان پس نیست ہیچ گناہی بروی ہر آئینہ خدا البتہ

رَّحِيمٌ ﴿٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ

مہربان است ف۱ اے آنانکہ ایمان آوردند لازم کرده شد بر شما روزه داشتن چنانچہ لازم کرده شد بر کسانیکہ

مہربان است ای کسانیکہ ایمان آورده اید فرض گردانیده شد بر شما روزه چنانکہ فرض کرده شد بر کسانیکہ

مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١﴾ أَيَّامًا مَّعْدُودَٰتٍ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم

پیش از شما بودند تا باشد کہ پرہیزگاری کنید روزه داشتن روز چند شمرده شده پس ہرکہ باشد از شما

پیش از شما بودند تا شاید پرہیزگاری کنید روزه در روزہای شمرده شده است پس ہرکہ باشد از شما

مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۚ وَعَلَى ٱلَّذِينَ يُطِيقُونَهُۥ

بیمار یا مسافر پس لازم است شمار آن از روزہاے دیگر و لازم است بر آنانکہ میتوانند روزه داشتن یعنی و نمیدارند

بیمار یا در سفر پس لازم است براو شمار آن از روزہای دیگر و بر کسانیکہ طاقت دارند روزه را

فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُۥ ۚ وَأَن تَصُومُوا۟

فدیہ ف۲ کہ عبارت از خوراک یک درویش است پس ہرکہ بجا آرد نیکی این بہتر است او را و آنکہ روزه دارید

فدیہ است (این حکم منسوخ است) طعام مسکین (پس) ہرکہ برغبت خود کرد خیر را (زیادت در فدیہ) پس آن بہتر است

خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ فِيهِ

بہتر است شما را اگر می دانید ف۳ ماه رمضان آن است کہ فرود آورده شد در وے

بہتر است بشما اگر شما از اہل علمید ماه رمضان آنست کہ فرستاده شد دران

ٱلْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَٰتٍ مِّنَ ٱلْهُدَىٰ وَٱلْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ

قرآن راه نمائی براے مردمان و سخنان روشن از ہدایت و از جدا کردن حق از باطل پس ہرکہ دریابد

قرآن را کہ ہدایت است مردم را و دلیل ہای روشن از راه نمائی و امتیاز حق و باطل پس کسیکہ دریابد

مِنكُمُ ٱلشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ

از شما آن ماه را پس البتہ روزه دارد آن را و ہرکہ بیمار باشد یا مسافر پس بروی لازم است شمار آنچہ فوت شد از

از شما آن ماه را پس روزه گیرد آن را و ہرکہ بیمار بود یا در سفر پس بروی لازم است تکمیل شمار

أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا۟

روزہاے دیگر میخواہد خدا بشما آسانی و نمی خواہد بشما دشواری و می خواہد کہ تمام کنید

آنچہ فوت شده از روزہای دیگری خواہد خدا بشما آسانی و نمی خواہد بشما دشواری و برای اینکہ تمام پوره کنید

ٱلْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا۟ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣﴾ وَإِذَا

شمار را و بہ بزرگی یاد کنید خدا را بشکر آنکہ راه نمود شما را و تا باشد کہ شما شاکر شوید و چون

شمار را و برای اینکہ بہ بزرگی یاد کنید خدا را بہ آنکہ شما را راه نمود و تا شما شکر کنید و ہنگامی کہ

سَأَلَكَ عِبَادِى عَنِّى فَإِنِّى قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ ٱلدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ۖ

استفسار کنند ترا بندگان من از حال من پس ہر آئینہ من نزدیک ام قبول می کنم دعاے دعا کننده وقتیکہ دعا کند

بپرسند ترا بندگان من درباره من پس ہر آئینہ من نزدیکم اجابت می کنم دعای طلبہ کننده را وقتیکہ سوالی کند مرا

فَلْيَسْتَجِيبُوا۟ لِى وَلْيُؤْمِنُوا۟ بِى لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿٣﴾ أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ

پس باید کہ فرمان برداری کنند براے من و باید کہ بگروند بمن تا باشد کہ راه یابند حلال کرده شد براے شما در شب

پس باید قبول کنند حکم مرا و باید ایمان آرند بمن تا ایشان براه نیک آیند حلال کرده شد بشما شب

ٱلصِّيَامِ ٱلرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَآئِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ

روزه مخالطت کردن با زنان خود ایشان بمنزلہ پوشش اند شما را و شما بجاے پوشش اید ایشان را

روزه مخالطت (جماع) با زنان تان ایشان پوشاک اند بشما و شما پوشاکید بایشان

بروفق احکام شرع مصالحہ نماید بروی گناہی نیست اینگونہ تبدلات در وصیت جائز بل افضل است۔

فتح الرحمن

ف۱ حکم وصیت منسوخ است بآیت مواریث ۱۲ ف۲ مضمون این آیت تخییر است در صوم و فدیہ و این معنی منسوخ شد بہ آیتے کہ متصل می آید مترجم گوید شاید کہ معنی آیت چنین باشد کہ واجب است بر آنانکہ میتوانند دادن فدیہ را دادن فدیہ کہ عبارت از طعام یک درویش است مراد صدقۃ الفطر است و سنت آنرا مقدر کرد بیک صاع خرما یا نیم صاع از گندم پس آیت محکم باشد نہ منسوخ و شاید کہ معنی آیت چنین باشد کہ واجب است بر آنانکہ میتوانند قضا کردن یعنی قضا نہ کردند تا آنکہ رمضان دیگر در آمد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ فدیہ دادن کہ عبارت از طعام یک مسکین است و آن مقدر است بیک مد این حکم منقول است از قاسم و سعید بن جبیر و ہمین است مذہب شافعی و درین صورت نیز محکم است غیر منسوخ ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ ہرگاه کسی درباره وصیت متوفی بہ شبہ افتاده و یا دانست کہ وی یک ام علتی سہو یا خطا نموده یا ناحق جانب یکی را رعایت کرده و یا عالماً و عامداً (محاکم) حکم خدا وصیت نموده است اگر این کس درمیان ورثہ

عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُوْنَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ۚ

دانست خدا که شما خیانت می کردید در حق خویشتن پس بمهربانی باز گشت بر شما و در گذشت از شما

دانسته خدا هر آئینه شما (بودید که) خیانت می کردید بانفسهای خود (پس) قبول کرد توبه شما را و در گذشت از شما

فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوْهُنَّ وَابْتَغُوْا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ ۪ وَكُلُوْا وَاشْرَبُوْا حَتّٰى

پس الحال مخالطت کنید با زنان و طلب کنید آنچه مقدر کرده است خدا برائی شما یعنی اولاد و بخورید و بنوشید تا آنکه

(پس) اکنون مباشرت کنید با زنان و بخواهید آنچه مقدر کرد خدا بشما (فرزند) و بخورید و بنوشید تا

يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۪ ثُمَّ اَتِمُّوا

روشن شود برائے شما رشته سفید از رشته سیاه مراد از رشته سفید فجر است پس ازان تمام کنید

آشکار شود بشما تار سفید از تار سیاه از صبح باز تمام کنید

الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوْهُنَّ وَاَنْتُمْ عٰكِفُوْنَ ۙ فِي الْمَسٰجِدِ ؕ

روزه را تا شب و مساس نکنید زنان را در حالیکه معتکف باشید در مسجدها

روزه را تا (اول) شب و مکنید مباشرت با زنان در حالیکه معتکف باشید در مساجد

تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوْهَا ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ

این ها منهیات خدا است پس نزدیک نشوید بآنها همچنین بیان می کند خدا آیت هائے خود را برائے مردمان

این حدود که برای احکام معین شده حدود خدا است پس نزدیک مشوید آنرا این چنین بیان می کند خدا آیت های خود را بمردم

لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ۝ وَلَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوْا

تا پرهیزگاری کنند و مخورید اموال خویش را بناحق و مرسانید

شاید ایشان بپرهیزند و مخورید مال های یکدیگرتان را در بین خود بناحق و مرسانید

بِهَآ اِلَى الْحُكَّامِ لِتَاْكُلُوْا فَرِيْقًا مِّنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ

اموال خود را بحاکمان یعنی برشوت تا بخورید پاره از اموال مردم به ستم

آنرا به سوی حاکمان تا بخورید یک حصه از مال های مردم به ستم (ناحق) و شما

تَعْلَمُوْنَ ۝ يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ ؕ قُلْ هِيَ مَوَاقِيْتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ؕ

دانسته می پرسند ترا از ماهہائے یعنی از شهر حج بگو این ها میعاد اند برائے مردمان و برای حج ف۱

می دانید می پرسند ترا از سبب اختلاف ماه ها بگو این اوقات مقرر است برای مردم و برای حج

وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ ظُهُوْرِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى ۚ

و نیست نیکوکاری آنکه در آئید در خانہائے در حالت احرام از پس پشت آنها ولیکن صاحب نیکوکاری آنست که پرهیزگاری

و نیست نکوئی این که در آئید در خانه ها از پشت های آن ولیکن نکوئی آنست که کسے از خدا بترسد

وَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ اَبْوَابِهَا ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝ وَقَاتِلُوْا فِيْ

و در آئید در خانها از راه دروازها و حذر کنید از خدا تا باشد که شما رستگار شوید و جنگ کنید در

و در آئید در خانه ها از دروازه های آن و بترسید از خدا تا شما کامیاب شوید و (جهاد) جنگ کنید در

سَبِيْلِ اللّٰهِ الَّذِيْنَ يُقَاتِلُوْنَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ۝

راه خدا با آنانکه جنگ می کنند باشما و از حد مگذرید هر آئینه خدا دوست نمیدارد از حد گذرندگان را

راه خدا با آن کسانیکه جنگ می کنند باشما و از حد مگذرید هر آئینه خدا دوست ندارد از حد گذرندگان را

وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوْهُمْ وَاَخْرِجُوْهُمْ مِّنْ حَيْثُ اَخْرَجُوْكُمْ وَالْفِتْنَةُ

و بکشید مشرکان را هرجا که بیابید ایشان را و بیرون کنید ایشان را از انجاکه بیرون کردند شما را یعنی انکه و غلبه شرک

و بکشید ایشان را هرجاکه بیابید ایشان را و بر آرید ایشان را از آنجا که برآوردند شما را و از دین باز داشتن (شرک)

اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ وَلَا تُقٰتِلُوْهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقٰتِلُوْكُمْ فِيْهِ ۚ

سخت تر است از کشتن ف۲ و کارزار مکنید با ایشان نزدیک مسجد حرام تا آنکه کارزار کنند باشما در آن جا

سخت تر از کشتن و قتال مکنید با ایشان در نزد مسجد حرام تا جنگ کنند باشما در آن جا

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید ظاهر نزدیک این بنده آنست که سوال کردند از اشهر حج که شوال و ذیقعده و ده روز از ذی الحجه باشد که آیا حج موقت است بآنها یا نه و یکے از تحریفات جاهلیت آن بود که در حالت احرام از بالائے دیوار جسته و یا از نقب دیوار گذشته بخانه می آمدند و از راه دروازه نمی آمدند پس نازل شد این آیت ۱۲ ف۲ یعنی تا مردمان احرام حج نهند در انها ۱۲ فتح الرحمٰن ف۳ یعنی در مقابله او قتل جائز است ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون در آیت اول ذکر حج بود و این حکم نیز بحج مربوط است درین جا بیان شد بعض علما بر آنند که مراد از کلمه (اہلّے) در این آیت ظاهراً ماه های حج (شوال ذیقعده ده شب ذی الحجه) است که احرام حج در آن ماه می باشد مردم از حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم پرسیدند که حج خاص در این ایام است یا در روزهای دیگر نیز حج میتوان کرد؟ خداوند در جواب آنها گفت که برای ادائے حج ماه های حج مقرر شده و باین مناسبت کیفیت ادخال خانه ها را در اثنای احرام ذکر کرده از این احکام واضح گردید که امر مباحی را

از طرف خود نیک پنداشتن و آنرا داخل دین قرار دادن مذموم بلکه ممنوع است چنانچه از این ابدعت و مذموم بودن بسیار چیزها معلوم میشود ۱۲

فَإِنْ قٰتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذٰلِكَ جَزَاءُ الْكٰفِرِينَ ﴿۳﴾ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللّٰهَ

پس اگر بجنگند با شما پس بکشید ایشان را ہم چنین است سزائے کافران پس اگر باز مانند پس ہر آئینہ خدا

پس اگر جنگ کنند با شما پس بکشید ایشان را این چنین است سزای کافران پس اگر باز آیند (پس) ہر آئینہ خدا

غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۴﴾ وَقٰتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلّٰهِ

آمرزندہ مہربان است و بجنگید با ایشان تا آنکہ نابود شود شرک و شود دین محض برائے خدا

بسیار آمرزندہ نہایت مہربان است و جنگ (جہاد) کنید با ایشان تا وقتیکہ باقی نماند فساد (شرک) و باشد دین (اطاعت)

فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظّٰلِمِينَ ﴿۵﴾ اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ

پس اگر باز مانند ف پس نیست دست درازی مگر بر ستمگاران ماہ حرام عوض ماہ

پس اگر باز آیند از فساد (شرک)، پس نیست تجاوز مگر بر ستمگاران ماہ حرام مقابل ماہ

الْحَرَامِ وَالْحُرُمٰتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ

حرام است و بزرگی ہا با یک دیگر عوض می شود پس ہر کہ تعدی کند بر شما پس دست درازی کنید بر وے

حرام است و حرمت ہا با ہمدگر مساویند (پس) کسیکہ تعدی کند بر شما (پس) تجاوز کنید بر او

بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿۶﴾

مانند دست درازی وے بر شما و حذر کنید از خدا و بدانید کہ خدا با پرہیزگاران است

مانند آنچہ تعدی کردہ بر شما و بترسید از خدا و بدانید کہ ہر آئینہ خدا با پرہیزگاران است

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا

و خرج کنید در راہ خدا و میفگنید خویشتن را بسوئے ہلاکت و نیکو کاری کنید

و خرج کنید در راہ خدا و میفگنید خود ہا را در ہلاک و نکوئی کنید

إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿۷﴾ وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا

ہر آئینہ خدا دوست می دارد نیکو کاران را ف و تمام کنید حج و عمرہ را برائے خدا پس اگر باز داشتہ شوید لازم است

ہر آئینہ خدا دوست می دارد نکوکاران را و تمام کنید حج و عمرہ را برای خدا (پس) اگر شما منع کردہ شوید پس بر

اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ

سہل باشد از قربانی و متراشید سر ہائے خود را تا آنکہ برسد قربانی

آسان باشد از ہدیہ و متراشید سر ہای تان را تا آنکہ رسد ہدیہ

مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ

بجائیش ف پس ہر کہ باشد از شما بیمار یا او را رنجے باشد در سر او ف پس لازم است عوض آن از

بجائیش پس ہر کہ باشد از شما بیمار یا او را رنجی باشد از سرش پس لازم است بروی فدیہ از

صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا

روزہ یا صدقہ یا قربانی پس چون ایمن شدید پس ہر کہ بہرہ ور شد بسبب ادائے عمرہ ف تا وقت حج پس

روزہ یا خیرات یا ہدیہ پس چون ایمن شدید پس ہر کہ نفع برداشت با دای عمرہ تا وقت حج پس بروی لازم است

اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ

سہل باشد از قربانی پس ہر کہ نیابد پس لازم است روزہ داشتن سہ روز در وقت حج و ہفت روز

آسان است ہدیہ (پس) کسیکہ نیابد ہدیہ (پس) لازم است کہ روزہ گیرد سہ روز در ایام حج و ہفت روز

إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي

وقتیکہ باز گردید از سفر این یک دہ تمام ست این حکم آن را ست کہ نباشد قبیلہ وے باشندہ

وقتی کہ باز گردید این دہ روز کامل است این حکم برای کسیست کہ نباشد اہل وی باشندگان

الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۸﴾ ع ۸

مسجد حرام و حذر کنید از خدا و بدانید کہ خدا سخت عقوبت ست ف

مسجد حرام و بترسید از خدا و بدانید کہ ہر آئینہ خدا سخت است عقوبت او

صرف نمائید خویشتن را در ہلاک میفگنید ترک جہاد و امساک مال در راہ آن شمارا ضعیف و خوار ہمت و دشمنان تان را نیرومند و دلیر می گرداند۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از شرک ۱۲ ف۲ حاصل این آیات آنست کہ در مسجد حرام و در شہر حرام ابتداء بقتال نباید کرد و چون کافران ابتدا کنند در مقابلہ ایشان باید جنگ کردن کہ این معنی با حرمت مسجد و شہر نزاع ندارد و چنانکہ ابتداء کشتن مسلمان درست نیست و اگر خون ناحق ریختہ باشد بقصاص میتوان کشت و فقہا بکل سبب تصریح نکردہ اند کہ اقامت جریان مکہ بعد فتح مکہ بودنی نیست واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی در حج رمی جمرۃ العقبہ کنند بمنی و در عمرہ از سعی بین الصفا والمروۃ فارغ شوند بمکہ واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی صبر بسیار داشتہ باشد و بلیز سبب حلق کند پیش از محل واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنی بامور ممنوعہ احرام بہرہ ور شد ۱۲ ف۶ در این آیت چند حکم مذکور شدہ است و جواب اتمام حج و عمرہ بعد از شروع و حکم احصار و کفارت ارتکاب امور ممنوعہ احرام بعذر مرض و ماہیت تمتع و وجوب قربانی بر متمتع واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ ۲۴ مطلب این است کہ اموال خویش را در اطاعت خدا و جہاد فی سبیل اللہ وغیرہ

الحج اشهر معلومت فمن فرض فیهن الحج فلا رفث ولا فسوق ولا

حج موقت است بماه‌های دانسته شده پس هر که لازم کرد بر خود درین ماه‌ها حج را یعنی احرام بست پس مخالطت زنان جائز نیست و نه بدکاری و نه

(وقت) حج ماه‌های معین است پس کسیکه لازم گردانید در آنها حج را (پس) جائز نیست جماع با زنان و دواعی جماع و نه کار بد و نه

جدال فی الحج وما تفعلوا من خیر یعلمه الله وتزودوا فان خیر

باهم مناقشه کردن در حج و هر چه می کنید از نیکی می داند اورا خدا و توشه همراه گیرید هر آئینه بهترین

مناقشه در وقت حج و آنچه می کنید از نیکوئی می داند آنرا خدا و توشه گیرید پس هر آئینه بهترین فائده

الزاد التقوی واتقون یاولی الالباب ① لیس علیکم جناح ان تبتغوا

فوائد توشه پرهیزگاری است یعنی از سوال و دزدی و از من بترسید ای خداوندان خرد نیست شمارا گناهی در آنکه طلب کنید در موسم حج

توشه پرهیز است از سوال و بترسید از من ای دانشمندان نیست بر شما گناهی در این که می خواهید

فضلا من ربکم فاذا افضتم من عرفت فاذکروا الله عند المشعر

روزی از پروردگار خویش پس آنگاه که باز گردید از عرفات پس یاد کنید خدارا نزدیک مشعر

فضل (نفع) از پروردگار تان پس آنگاه که باز گشتید برای طواف از عرفات پس یاد کنید خدا را نزد مشعر

الحرام واذکروه کما هدکم وان کنتم من قبله لمن الضالین ②

حرام و یاد کنید خدارا بشکر آنکه راه نموده است شمارا و هر آئینه بودید پیش ازین از گمراهان

حرام و یاد کنید خدارا چنانکه هدایت کرده شمارا و هر آئینه بودید پیش از آن بیشک از بی خبران

ثم افیضوا من حیث افاض الناس واستغفروا الله ان الله غفور

پس باز گردید از آنجا که باز میگردند عامه مردمان و آمرزش طلب کنید از خدا هر آئینه خدا آمرزنده

پس باز گردید برای طواف از آنجا که باز می گردد مردم و بخشش بخواهید از خدا هر آئینه خدا بسیار آمرزنده

رحیم ③ فاذا قضیتم منا سککم فاذکروا الله کذکرکم اباءکم او اشد

مهربان است پس چون ادا کردید ارکان حج خویش را پس یاد کنید خدارا یعنی در منی مانند یاد کردن شما پدران خویش را بلکه زیاده تر

نهایت مهربان است پس وقتیکه ادا کردید مناسک حج خود را پس یاد کنید خدا را مثل یاد کردن شما پدران شمارا بلکه بیشتر

ذکرا فمن الناس من یقول ربنا اتنا فی الدنیا وما له فی الاخرة

یاد کردن پس از مردمان کسی هست که می گوید ای پروردگار ما بده مارا در دنیا و نیست اورا در آخرت

یاد کردن پس بعضی از مردم کسیست که می گوید ای پروردگار ما بده ما را (نصیب ما را) در دنیا و نیست اورا در آخرت

من خلاق ④ ومنهم من یقول ربنا اتنا فی الدنیا حسنة وفی

هیچ نصیب و از مردمان کسی هست که می گوید ای پروردگار ما بده مارا در دنیا نعمت و در

هیچ نصیب (نعمت) و بعضی از مردم کسیست که می گوید ای پروردگار ما بده مارا در دنیا خوبی و در

الاخرة حسنة وقنا عذاب النار ⑤ اولئک لهم نصیب مما کسبوا

آخرت نعمت و محفوظ دار مارا از عذاب دوزخ این گروه ایشان راست بهره از ثواب آنچه عمل کردند یعنی از ثواب آخرت

آخرت خوبی و نگهدار مارا از عذاب دوزخ آن گروه مر ایشان راست حصه از آنچه کسب کرده اند

والله سریع الحساب ⑥ واذکروا الله فی ایام معدودت فمن تعجل

و خدا زود کننده حساب است و یاد کنید خدارا در چند روز شمرده شده یعنی ایام منی پس هر کس که شتاب کرد و کوچ کرد

و الله زود گیرنده حساب است و یاد کنید خدارا در روزهای شمرده شده پس کسیکه شتاب کرده رفت

فی یومین فلا اثم علیه ومن تاخر فلا اثم علیه لمن اتقی واتقوا الله

در دو روز یعنی از منی پس گناه نیست برو و هر که تاخیر کرد پس گناه نیست برو دست مر آن را که پرهیزگاری کند و بترسید از خدا

در دو روز پس نیست گناهی بر او و هر که دیر ماند پس نیست گناهی بر او (این حکم تخییر) به کسی است که بترسد و بترسید از خدا

واعلموا انکم الیه تحشرون ⑦ ومن الناس من یعجبک قوله

و بدانید که شما بسوی وی برانگیخته خواهید شد و از مردمان کسی هست که بشگفت می آرد ترا سخن او

و بدانید که هر آئینه شما بسوی او جمع (محشور) خواهید شد و بعضی از مردمان کسیست که به شگفت می آرد ترا سخن او

فتح الرحمن

ف۱ یعنی شوال و ذیقعده و عشره ذی الحجه ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی از عرفات نه از مزدلفه چنانکه قریش تحریف کرده بودند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید بعد ازین خداتعالی تصویر میفرماید حال کافران و مومن را والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ از غره شوال تا بامداد عید قربان که دهم ذی الحجه است را اشهر حج یا ماه‌های حج نامیده می شود زیرا در این ماه‌ها احرام حج بسته میشود کسی که پیش از آن احرام بندد ناجائز و مکروه است برای ادای حج چند ماه معین و مقرر است که مردمان آن را می شناسند آئین مشرکان عرب بود که ماه‌های حج را بر حسب ضرورت و احتیاج خویشتن مقدم و موخر می نمودند خداوند در آیه دیگر (انما النسیء زیادة فی الکفر) آنرا باطل و بے اساس گردانید ف۲ دستور کفر بود (دیگر مفسرین این دستور را بمردم یمن منسوب میدارند) که رفتن بحج را بدون زاد راه توکل می پنداشتند و آنرا توکل می نامیدند و چون بمکه می رسیدند پیش هر کس دست سوال دراز نموده تردد می کردند خداوند فرمود هر که استطاعت دارد زاد راه با خویشتن بردارد تا خود را از ننگ سوال برهاند و مردم را پریشان نسازد.

حاشیه: صلی الله علیه وسلم — نبی صلی الله علیه وسلم

فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِيْ قَلْبِهٖ ۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٨﴾ وَاِذَا

در باب زندگانی دنیا و گواه می آرد خدا را بر آنچه در دل ویست حال آنکه او سخت ترین ستیزندگان ست و چون ریاست

درباره زندگانی دنیا و گواه می گرداند خدا را بر آنچه در دل اوست حال آنکه او سخت ترین ستیزندگان است و چنینکه

تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيْهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۗ وَاللّٰهُ

پیدا کند بشتابد در زمین تا تباهی کند در انجا و نابود سازد زراعت و مواشی را و خدا

از پیش تو باز گردد دویده می رود در زمین تا فساد کند در ان و هلاک کند کشت و جانور را والله

لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿٩﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهٗ

دوست ندارد تباه کاری را و چون گفته شود او را حذر کن از خدا حمل کندش تکبر بر گناه پس کفایت کننده وے

دوست ندارد فساد را و چون گفته شود او را بترس از خدا برانگیزاند او را تکبر به گناه پس کافی است او را

جَهَنَّمُ ۗ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٠﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْرِيْ نَفْسَهُ ابْتِغَاۤءَ

دوزخ است و هر آئینه وے بد جائیست و از مردمان کسے هست که میفروشد خویش را برائے طلب

دوزخ و هر آئینه بد مسکن است (دوزخ) و بعضی از مردمان کسیست که میفروشد نفس خود را برای طلب

مَرْضَاتِ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌ ۢ بِالْعِبَادِ ﴿١١﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا

رضامندی خدا و خدا مهربان است بر بندگان اے کسانیکه ایمان آورده اید در آئید

رضای الله والله بسیار مهربان است بر بندگان اے مومنان در آئید

فِي السِّلْمِ كَاۤفَّةً ۪ وَّلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۗ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٢﴾

باسلام همه یکجا ف۱ و پیروی مکنید گامهائے شیطان را هر آئینه او شما را دشمن آشکار است

در اسلام پوره و مکنید پیروی (نقش) قدم های شیطان را هر آئینه او شما را دشمنی است آشکارا

فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِّنْ ۢ بَعْدِ مَا جَاۤءَتْكُمُ الْبَيِّنٰتُ فَاعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ

پس اگر لغزیدید بعد ازانکه آمد بشما سخنان روشن پس بدانید که خدا غالب

پس اگر بلغزید بعد ازانکه رسیده بشما احکام (حجت های) روشن پس بدانید هر آئینه خدا غالب

حَكِيْمٌ ﴿١٣﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّاۤ اَنْ يَّاْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِيْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَ

داناست انتظار نمی کنند اهل عصیان مگر آنرا که بیاید بایشان خدا یعنی بیاید عذاب او در سایبانها از ابر و

با حکمت است انتظار نمی کنند مگر این را که بیاید ایشانرا الله (امر خدا) در سایبان ها از ابر

الْمَلٰۤئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿١٤﴾ سَلْ بَنِيْۤ اِسْرَاۤءِيْلَ

بیایند فرشتگان و بانجام رسانیده شود کار و بسوئے خدا باز گردانیده میشوند کارها بپرس از بنی اسرائیل

فرشتگان و بانجام رسانیده شود کار و بسوی خدا باز گردانیده می شوند همه کارها بپرس از بنی اسرائیل

كَمْ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ اٰيَةٍ ۢ بَيِّنَةٍ ۗ وَمَنْ يُّبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْ ۢ بَعْدِ مَا جَاۤءَتْهُ فَاِنَّ

چه قدر دادیم ایشانرا از نشانهائے روشن و هر که بدل کند نعمت خدا را پس ازانکه بیاید بوے یعنی کفر پیش گیرد تا نعمت مفقود گردد پس هر آئینه

چه قدر دادیم ایشانرا از نشانه روشن (معجزه) و هر که بدل کند نعمت الله را بعد ازانکه رسیده آن نعمت او را پس هر آئینه

اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿١﴾ زُيِّنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُوْنَ مِنَ

خدا سخت عقوبت ست آراسته کرده شده است کافران را زندگانی این جهان و سخریه می کنند با

خدا سخت است عقوبت او زینت داده شده برای کسانیکه کافر شدند زندگانی دنیا و تمسخر می کنند بر

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۘ وَالَّذِيْنَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَاۤءُ

اهل ایمان و کسانیکه تقوی دارند بالاتر از ایشان باشند روز قیامت و خدا روزی می دهد هر کرا میخواهد

کسانیکه ایمان آوردند ع۵ و کسانیکه پرهیزگاری کردند بالاتر از کافران باشند روز قیامت والله روزی می دهد کسیے را که خواهد

بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢﴾ كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً ۚ قف فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ

بیشمار یعنی بسیار بودند مردمان یک گروه ف۲ پس فرستاد خدائے تعالی پیغامبران را

بیشمار بودند مردمان بر یک دین (اسلام متحد) پس فرستاد خدا پیغمبران را

برخوش گوار انمود هانده و محمد صلی الله علیه وسلم را ببیند که میخواهد به امداد این مردم بینوائی محتاج ناتوان بر سرداران عیب فیروزی حاصل کند و سرتا سر دنیا را اصلاح نماید—

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در اصول مختلف می شوند ۱۲

ف۲ یعنی پیش از آمدن هر پیغامبر که باشد متفق بودند بایکدیگر در دین او اختلاف نیاوا شتند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مخالفت کافران با احکام روشن الهی و پیغمبران او که در فوق ذکر شده باین علت است که محبت دنیا و عیش و آسانی آن در نظر های آنها آنقدر جای گرفته است که در مقابل به رنج و آسایش آخرت التفاتے نمی نمایند و بالعکس بمسلمانان که باداى وظیفهٔ خویش مصروف و به اندیشهٔ آخرت مشغول و در تعمیل احکام خدا منهمکند تمسخر میکنند و مسلمانان را خوار و ذلیل می شمارند پس اینگونه احمقان که پیروان هوا و بندگان هوسند چگونه میتوانند احکام الهی را بجا آرند در رسای مشرکین هر وقت که بلال و عمار و صهیب و فقرای مهاجرین رضی الله عنهم را در حال بی نوائی و تهیدستی مشاهده می کردند میدیدند که دران بی نوائی و تهیدستی در راه حقیقت میکوشند به آنها به تمسخر نگاه می کردند و می گفتند این بی دانشان بامید آخرت رنجها و مصایب دنیا را

ع ٢٥ ١٤ ٩

وقف لازم

مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ ۪ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ

بشارت دہندہ و بیم کنندہ و فرود آورد بایشان کتاب براستی تا حکم کند آں کتاب میان مردمان

بشارت دہندگان و ترسانندگان و فرستاد بایشان کتاب را براستی تا حکم کند میان مردمان

فِيْمَا اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ؕ وَمَا اخْتَلَفَ فِيْهِ اِلَّا الَّذِيْنَ اُوْتُوْهُ مِنْۢ بَعْدِ مَا

در آنچه اختلاف کردند در ان و اختلاف نکردند در اں مگر کسانیکہ دادہ شدہ بایشان کتاب یعنی امت دعوت بعد ازانکہ

در آنچہ کہ اختلاف کردند در ان و اختلاف نکردند دران مگر کسانیکہ دادہ شدہ ایشان را کتاب بعد ازانکہ

جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ بَغْيًاۢ بَيْنَهُمْ ۚ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَا اخْتَلَفُوْا فِيْهِ

آمد بایشان نشانہا از جہت حسد درمیان خویش پس راہ نمود خدا مومنان را بآں حق کہ اختلاف کردند

آمد ایشان را حجت ہای روشن از جہت حسد درمیان ایشان پس راہ نمود خدا کسانی را کہ ایمان آوردند بہ چیزیکہ اختلاف کردند در

مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهٖ ؕ وَاللّٰهُ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۞ اَمْ

در وے بارادۂ خود و خدا راہ می نماید کسے را کہ خواہد بسوئے راہ راست ف۱ آیا

از حق بارادۂ او و اللہ راہ می نماید کسے را کہ خواہد بسوئے راہ راست آیا

حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَاْتِكُمْ مَّثَلُ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ؕ

پنداشتید اے مردمان کہ در آئید بہ بہشت حال آنکہ ہنوز پیش نیامدہ است شمارا حالت آنانکہ گذشتند پیش از شما

می پندارید کہ می در آید در بہشت حال آنکہ ہنوز پیش نیامدہ شمارا حالت آنانیکہ گذشتند پیش از شما

مَسَّتْهُمُ الْبَاْسَآءُ وَالضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوْا حَتّٰى يَقُوْلَ الرَّسُوْلُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

رسید بایشان سختی و محنت و جنبانیدہ شدند تا آنکہ میگفت پیغامبر و کسانیکہ ایمان آوردند

رسید بایشان سختی و محنت و جنبانیدہ شدند تا آنکہ میگفت پیغمبر و آنانیکہ ایمان آوردند

مَعَهٗ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ ؕ اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ ۞ يَسْئَلُوْنَكَ مَاذَا يُنْفِقُوْنَ ؕ

باوے کے باشد یاری دادن خدا آگاہ شوید کہ ہر آئینہ یاری دادن خدا نزدیک است سوال میکنند ترا کہ کدام نوع خرچ کردن

باوی کی می آید مدد خدا آگاہ شوید ہر آئینہ مدد خدا نزدیک است می پرسند ترا کہ چہ نفقہ کنند

قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَ

بگو آنچہ خرج کردید از مال پس مادر و پدر را باید و خویشاوندان و یتیمان و درویشان و

بگو آنچہ خرج می کنید از مال پس برای مادر و پدر باید و خویشاوندان و یتیمان و درویشان و

ابْنِ السَّبِيْلِ ؕ وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ ۞ كُتِبَ عَلَيْكُمُ

مسافران را و آنچہ کنید از نیکی پس ہر آئینہ خدا بوے داناست لازم کردہ شد بر شما

مسافران و آنچہ می کنید از نیکی پس ہر آئینہ خدا بہ آن نیک داناست فرض شدہ بر شما

الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۚ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوْا شَيْئًا وَّهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَعَسٰٓى اَنْ

جنگ و آن دشوار است شمارا و شاید کہ شما ناخوش دارید چیزے را حال آنکہ وے بہتر باشد شمارا و شاید کہ

جہاد و آن ناگوار است برای شما ع۵ و شاید شما ناگوار دارید چیزے را حال آنکہ آن بہتر است برای شما و شاید شما

تُحِبُّوْا شَيْئًا وَّهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ۞ يَسْئَلُوْنَكَ

دوست دارید چیزے را حال آنکہ وے بد باشد شمارا و خدا میداند و شما نمیدانید سوال می کنند ترا

دوست دارید چیزے را و آن شر باشد شمارا و اللہ میداند و شما نمی دانید ع۶ می پرسند ترا

عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيْهِ ؕ قُلْ قِتَالٌ فِيْهِ كَبِيْرٌ ؕ وَصَدٌّ

از ماہ حرام از جنگ کردن دران ف۲ بگو جنگ کردن در وے سخت کارے است و بازداشتن

از ماہ حرام از جنگ دران بگو جنگ دران گناہ بزرگ است و بازداشتن

عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌۢ بِهٖ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ

از راہ خدا و ناگرویدن بخدا و بازداشتن از مسجد حرام و بیرون کردن اہل این مسجد

از راہ خدا و کفر بخدا و بازداشتن از مسجد حرام و بیرون کردن اہل مسجد

فتح الرحمن

ف۱ حاصل آنست کہ سنۃ اللہ جاری شدہ است بآنکہ بعد بعثت ہر پیغامبر در امت دعوت اختلاف واقع میشود از ان تنزل بنا باید شد واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی رجب ذوی القعدہ ذوی الحجہ و محرم کہ در شریعت حضرت ابراہیم ؑ جنگ کردن درین ماہہا حرام بود پس سوال کردند کہ در شریعت محمدیہ حکم تحریم باقی ماند یا نہ واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مراد از ناگواری گرانی و دشواری بر نفس است نہ انکار و تردید کہ مخالف حکمت و مصلحت پنداشتہ شود و مسلمانان را اسباب افسردگی و نفرت گردد و در این امر التزامی نیست زندگی در نگاہ انسان طبعاً گوارا و عزیز است و ازین جہت قتال در نظروی دشوار و صعب می باشد ع۶ یعنی ہر چہ را شما در حق خویش نافع یا مضر می پندارید حقیقت چنان نیز باشد بسا چیز ہاست کہ شما آنرا زیان خویش می پندارید در حقیقت مفاد شما باشد و آنچہ را شما فائدہ تصور میکنید زیان شما در آن است شما می پندارید در جہاد ضرر مالی و جانی است و در ترک جہاد بر وو در امن می مانید شما نمی اندیشید کہ جہاد در دنیا و عقبی چہ فوز یکاعظیم دارد و اگر این فریضۂ مبارک را ایفا نکنید چہ زیان و خسارت بزرگی است کہ بشما عاید میشود و سود و زیان شمارا خدا بہتر میداند و شما نمیدانید لہذا احکم الٰہی

مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ

از وے سخت تر است نزدیک خدا و فتنہ انگیختن ف۱ سخت تر است از کشتن ف۲ و ہمیشہ باشند کہ جنگ می کنند با شما

ازان گناہ بزرگ تر است نزد اللہ و (شرک) باز داشتن مردم از دین بزرگ تر است از قتل و ہمیشہ جنگ می کنند کافران با شما

حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا ۚ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ

تا آنکہ باز گردانند شمارا از دین شما یعنی از اسلام اگر توانند و ہر کہ برگردد از شما از

تا آنکہ بگردانند شمارا از دین تان اگر توانند و ہر کہ برگردد از شما از

دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَ

دین خود پس کافر بمیرد آن گروہ نابود شد کارہائے ایشان در دنیا و

دین خود پس بمیرد در حالیکہ کافر باشد پس آن گروہ کسانے اند کہ ضایع شدہ اعمال ایشان در دنیا و

الْاٰخِرَةِ ۚ وَأُولٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١﴾ إِنَّ الَّذِينَ

آخرت و ایشانند باشندگان دوزخ ایشان در انجا جاوید اند ہر آئینہ آنانکہ

آخرت و آن مردم اہل آتش اند ایشان در آن جاوید اند ہر آئینہ کسانیکہ

اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۙ أُولٰئِكَ يَرْجُونَ

ایمان آوردند و آنانکہ ہجرت کردند و جہاد نمودند در راہ خداوند آن گروہ امید دارند

ایمان آوردند و کسانیکہ ہجرت و جہاد کردند در راہ خدا آن گروہ امید دارند

رَحْمَتَ اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۖ

بخشایش خدارا و خدا آمرزندہ مہربان ست سوال می کنند ترا از شراب و قمار

رحمت خدارا و خدا بخشندہ مہربان است می پرسند ترا از حکم شراب و قمار

قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا ۗ وَ

بگو در ہر دو گناہ سخت است و نفع ہاست مردمان را یعنی در دنیا و گناہ این ہر دو سخت تر است از نفع آنہا ف۱ و

بگو در ہر دو گناہ بزرگ ست و منفعت ہاست مردمان را و گناہ ہر دو بزرگ تر است از سود آن ہا و

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ ۖ قُلِ الْعَفْوَ ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ

سوال می کنند ترا چہ چیز خرچ می کنند بگو خرچ کنید زیادہ را ف۳ ہمچنین بیان می کند خدا برائے شما آیتہا

می پرسند ترا کہ چہ خرچ کنند بگو آنچہ زائد از حاجت باشد ع۵ این چنین بیان می کند خدا برای شما احکام را

لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۗ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى ۖ

تا باشد کہ تامل کنید در مصلحت دنیا و آخرت و سوال می کنند ترا از یتیمان

تا شما فکر کنید در کارہای دنیا و آخرت و می پرسند ترا از حکم کودکان بے پدر مردہ

قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ ۖ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ

بگو بصلاح آوردن کار ایشان بہتر است ف۱ و اگر مشارکت کنید با ایشان پس ایشان برادران شما اند خدا میداند

بگو بصلاح آوردن کار ایشان بہتر است و اگر مال آن ہارا با مال خود مخلوط نمودید پس آنہا برادر شمایند و خدا میداند

الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَأَعْنَتَكُمْ ۚ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ

تباہ کار را از صلاح کار و اگر خدا خواستے سخت گرفتے شمارا ہر آئینہ خدا غالب

تباہ کار را از اصلاح کنندہ ع۹ و اگر میخواست اللہ بر شما سختی می آورد ہر آئینہ اللہ غالب

حَكِيمٌ ﴿٤﴾ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ ۚ وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ

استوار کار است و بزنی مگیرید زنان شرک آرندہ را تا آنکہ ایمان آرند و ہر آئینہ کنیزک مسلمان

با حکمت است و نکاح نکنید زنان مشرکہ را تا آنکہ ایمان آرند و ہر آئینہ کنیز مسلمان

خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ ۗ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ

بہتر است از زن شرک آرندہ اگرچہ بشگفت آوردہ باشد شمارا و بزنی مدہید بمشرکان

بہتر است از آزاد زن مشرکہ و اگرچہ بشگفت آرد شمارا و بہ نکاح مدہید زن مومنہ را بمردان مشرک

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ترویج شرک ۱۲ ف۲ حاصل جواب آنست کہ قتال کفار جائز است و تحریم قتال مسلمین مغلظ میشود واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی حرام اند و بمثل نفع التفات نباید کرد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی از حاجت ضروری ۱۲ ف۱ یعنی بغیر شرکت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مردم از حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم سوال نمودند کہ چہ مقدار مال خود را در راہ خدا صرف نمایند حکم الہی نازل گردید ہر آن قدر کہ از مصارف ضروری شما زاید بماند زیرا چنانکہ اندیشہ آخرت ضرور است فکر این جہان را نیز باید داشت۔ اگر شما آنچہ دارید ہمہ را صرف نمائید ضروریات خود را از چہ تکمیل خواہید کرد و حقوقی را کہ بر شما لازم است چگونہ ادا خواہید نمود۔ و ازین رہگذر دچار چہ مصائب دینوی و اخروی خواہید شد ع۹ مطلب خاص صیانت و اصلاح مال یتیم است اگر در جدائی منفعت یتیم باشد بجدائی و اگر در شراکت مفاد باشد بہ شراکت در این امر ہیچ مضائقہ نیست کہ گاہی از حصہ یتیم بخورید گاہی از حصہ خود بوی دہید یتیمان در دین یا نسب با شما برادر اند برادران اگر شریک باشند از یکدیگر مستفید شوند عیبی ندارد لازم آنست کہ اصلاح یتیم بدرستی شود خداوند نیک میداند کہ درین شرکت کہ افساد و خیانت مال یتیم را در نظر دارد و کہ اصلاح و منفعت او منظور است۔

حَتّٰى يُؤْمِنُوْا ؕ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكُمْ ؕ اُولٰٓئِكَ

تا آنکه ایمان آرند یعنی زنان مومنه را و هر آئینه بنده مسلمان بهتر است از مشرک اگرچه بشگفت آورده باشد شما را ف۱ گروه مشرکان

تا آنکه ایمان آرند و البته غلام مسلمان بهتر است از مشرک و اگرچه به شگفت آرد شما را آن گروه

يَدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۖ وَاللّٰهُ يَدْعُوْٓا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ ۚ وَيُبَيِّنُ

میخوانند بسوئے دوزخ و خدا میخواند بسوئے بهشت و بسوئے آمرزش بقدرت خود و بیان می کند

دعوت می نمایند بسوی آتش و خدا می طلبد بسوی بهشت و به آمرزش بحکم خود و بیان می کند احکام

اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ۞ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْمَحِيْضِ ؕ

آیتهائے خود را برائے مردمان تا باشد که پند پذیر شوند و سوال می کنند ترا از حیض

خود را بمردم تا ایشان پندگیرند و می پرسند ترا از حکم حیض

قُلْ هُوَ اَذًى ۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِى الْمَحِيْضِ ۙ وَلَا تَقْرَبُوْهُنَّ حَتّٰى

بگو که وے نجاست است پس یکسو شوید از زنان در حال حیض و نزدیکی مکنید با ایشان تا آنکه

بگو آن نجاست است پس کناره گیرید از جماع زنان در وقت حیض ع۱ و نزدیک مشوید ایشان را تا اینکه

يَطْهُرْنَ ۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَاْتُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

پاک شوند پس چون نیک پاک شوند ف۲ پس نزدیکی کنید با ایشان از آن راه که مباح کرده است شما را خدا یعنی از جانب قبل هر آئینه خدا

پاک شوند پس وقتیکه خوب پاک شوند پس بروید نزد ایشان از آن جائیکه حکم کرده بشما الله هر آئینه الله

يُحِبُّ التَّوَّابِيْنَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِيْنَ ۞ نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ ۪ فَاْتُوْا

دوست می دارد توبه کنندگان را و دوست میدارد پاک شوندگان را زنان شما کشت زار شما اند پس بیائید

دوست می دارد توبه کنندگان را و دوست می دارد پرهیز کنندگان را از نجاست زنان شما کشت زار برای شما است پس بیائید

حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ ۫ وَقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا

به کشت زار خویش هر روش که خواهید ف۳ و پیش فرستید یعنی اعمال صالحه را برائے خویشتن و بترسید از خدا و بدانید

کشت زار خود را بهر کیفی که خواهید و پیش فرستید (اعمال صالحه را) برای خودتان و بترسید از الله و بدانید که

اَنَّكُمْ مُّلٰقُوْهُ ؕ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۞ وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً

که شما با وے ملاقات خواهید کرد و بشارت ده مسلمانان را و مکنید نام خدا را دستمال

هر آئینه شما ملاقات کننده اید او را و بشارت ده مومنان را و مگردانید خدا را هدف

لِّاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوْا وَتُصْلِحُوْا بَيْنَ النَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ

برائے سوگندان خویش برائے اجتناب از آنکه نکوکاری کنید و پرهیزگاری نمائید و صلاح آرید درمیان مردمان و خدا شنوا

به سوگند های خود برای (اجتناب) از آنکه نکوکاری کنید پرهیزگاری نمائید و اصلاح کنید میان مردم و الله نیکو شنوا

عَلِيْمٌ ۞ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِىْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ

داناست ف۴ مواخذه نمی کند شما را خدا بر بیهوده گوئی در سوگند هائے شما ف۵ و لیکن مواخذه می کند

داناست نمی گیرد شما را الله به لغو در سوگند های تان و لیکن می گیرد شما را بر آن سوگند های

بِمَا كَسَبَتْ قُلُوْبُكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ۞ لِلَّذِيْنَ يُؤْلُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ

بانچه که قصد کرده است دلهائے شما و خدا آمرزنده بردبار است مر آنکسان را که ایلا می کنند از زنان خویش ف۶

که قصد کرده آنرا دل های شما والله نیک آمرزگار و بردبار است مر کسانی را که سوگند می خورند از نزدیکی با زنان خود

تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ ۚ فَاِنْ فَآءُوْ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۞ وَاِنْ عَزَمُوا

انتظار کردن چهار ماه است پس اگر باز گشتند یعنی ازین سوگند پس هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است و اگر قصد کردند

انتظار کشیدن چار ماه است پس اگر باز گشتند پس هر آئینه الله نیک آمرزگار مهربان است و اگر قصد کردند

الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۞ وَالْمُطَلَّقٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ

جدائی را پس هر آئینه خدا شنوا داناست و آن زنان که طلاق داده شد ایشان را انتظار سه حیض یا

طلاق را پس هر آئینه الله نیک شنوا داناست و زنانیکه طلاق شده اند انتظار کشند به نفس های خود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی هر بنده از بندگان خدا که مومن باشد و هر واحد از دو امان خدا که مومنه باشد بهتر است از مشرک و مشرکه والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی غسل بجا آرند ۱۲ ف۳ یعنی بهر صفت که جماع کنید شاید غلطانده و از پس پشت و غیر آن بعد از انکه در قبل باشد ۱۲ ف۴ یعنی سوگند برای موقوف کردن کار نیک جائز نبود ف۵ یعنی لا والله و بلی والله بغیر قصد گوید غلط دانسته سوگند خورد علی اختلاف المذهبین والله اعلم ۱۲ ف۶ یعنی قسم میخورند که جماع نکنند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ حیض خونی است که بر حسب عادت از رحم زن جاری میشود در حال حیض. جماع نماز. روزه. حرام است خونیکه بر خلاف عادت از زن جاری میشود بیماری است در اثنای این خون جماع. نماز روزه همه درست است زیرا این خون جالست که از زخم و قصد جاری شود یهود و مجوس در حال حیض با زنان یک جا خوردن و در یک خانه بودن را نیز جائز نمی شمروند اما نصاری از جماع هم پرهیز نمی کردند مردم درین باره از حضرت پیغمبر پرسیدند این آیه کریمه فرود آمد. حضرت پیغمبر واضح فرموده اند که در حال حیض مجامعت حرام است اما خوردن. نوشیدن. بود و باش کردن همه جائز می باشد افراط یهود و تفریط نصاری برد و مردود قرار داده شده.

ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ ؕ وَلَا یَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ یَّكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِیْٓ اَرْحَامِهِنَّ اِنْ

سه طهر کنانند خویشتن را و جائز نیست ایشان را پوشیدن آنچه خدا آفریده است در رحمهاے ایشان یعنی ولد و حیض اگر

تا سه حیض و حلال نیست بر آنها که پنهان دارند آنچه را آفریده الله در رحمهاے ایشان اگر ایشان

كُنَّ یُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ وَبُعُوْلَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِیْ ذٰلِكَ

ایمان مے آرند بخدا و روز بازپسین و شوهران ایشان سزاوار ترانند به باز آوردن ایشان در حباله خود درین مدت

ایمان دارند به الله و روز قیامت و شوهران شان سزاوار ترند برجوع ایشان دران مدت

اِنْ اَرَادُوْٓا اِصْلَاحًا ؕ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِیْ عَلَیْهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۪ وَ

اگر خواهند نیکو کاری و زنان راهست مانند آنچه بر زنان است بوجه پسندیده ف۱ و

اگر می خواهند سلوک (نیکوکاری) و زنان راهست مانند آنچه مردان را بر ایشان است موافق قاعده شرعی (بوجه پسندیده) و

لِلرِّجَالِ عَلَیْهِنَّ دَرَجَةٌ ؕ وَاللّٰهُ عَزِیْزٌ حَكِیْمٌ ۝۷ اَلطَّلَاقُ مَرَّتٰنِ ۪

مردان راهست بر ایشان بلندی یعنے فرمانروائی و خدا غالب استوارکار است طلاق رجعی دو بار است

مردان را بر زنان فضیلت است و الله غالب با حکمت است طلاق رجعی دو بار است

فَاِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ تَسْرِیْحٌۢ بِاِحْسَانٍ ؕ وَلَا یَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوْا مِمَّآ

پس ازان یا نگاهداشتن است بخوشخوئی یا رہا کردن به نکوئی و حلال نیست شما را که بگیرید چیزے را از آنچه

پس نگهداشتن است بوجه پسندیده یا رہا کردن به نیکوئی ع۵ و حلال نیست برای شما که بگیرید از آنچه

اٰتَیْتُمُوْهُنَّ شَیْـًٔا اِلَّآ اَنْ یَّخَافَآ اَلَّا یُقِیْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ؕ فَاِنْ خِفْتُمْ

داده اید زنان را ف۲ مگر آنگاه که بترسند مرد و زن که برپا نتوانند داشت احکام خدا را ف۳ پس اگر بترسید اے مسلمانان

داده اید زنان را چیزے مگر آنکه بترسند (زن و شوهر) که برپا ندارند احکام الله را (پس) اگر بترسید

اَلَّا یُقِیْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَیْهِمَا فِیْمَا افْتَدَتْ بِهٖ ؕ تِلْكَ

از آنکه برپا ندارند این هر دو احکام خدا را پس گناه نیست بر ایشان در آنچه عوض خود داد زن این

که برپا ندارند احکام الله را (پس) نیست گناهی بر زن و شوهر در آنچه عوض خود داد زن آن را این است

حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا ۚ وَمَنْ یَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ

حدها مقرر کرده خداست پس بیرون مروید از انها و هرکه بیرون رود از حدود خدا پس آن گروه ایشانند

احکام الله پس تجاوز مکنید ازان و هرکه تجاوز می کند از احکام الله پس آن گروه ایشانند

الظّٰلِمُوْنَ ۝۱ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهٗ مِنْۢ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا

ستمگاران پس اگر طلاق داد یعنی سوم بار پس هرگز حلال نمیشود این زن آن مرد را بعد ازین تا آنکه در آید بنکاح شوهرے

ستمگاران (پس) اگر طلاق داد زن را سه بار (پس) حلال نمی شود این زن آن مرد را بعد ازان تا نکاح کند زن شوهر

غَیْرَهٗ ؕ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَیْهِمَآ اَنْ یَّتَرَاجَعَآ اِنْ ظَنَّآ اَنْ یُّقِیْمَا

دیگر یعنی داد و حول کند پس اگر طلاق دادش این شوهر دیگر پس گناه نیست بر آن هر دو در آنکه باز گردند بنکاح باهم اگر بدانند که برپا توانند داشت

دیگر را (پس) اگر طلاق گردش شوهر دوم پس نیست گناهی بر هر دو اگر باهم رجوع کنند (به نکاح) اگر گمان دارند که برپا میتوانند داشت

حُدُوْدَ اللّٰهِ ؕ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ یُبَیِّنُهَا لِقَوْمٍ یَّعْلَمُوْنَ ۝۲ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ

احکام خدا را و این حدود خداست بیان می کند آن حدود را برائے قومے که میدانند و چون طلاق دادید

احکام الله را و این احکام الله است که بیان می کند آنرا برای قومیکه می دانند و هنگامیکه طلاق دادید

النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ سَرِّحُوْهُنَّ

زنان را پس رسیدند بمیعاد خود ف۴ پس نگاهدارید ایشان را به نکوئی یا رہا کنید ایشان را

زنان را پس رسیدند عدت شان را پس نگهدارید ایشان را موافق دستور (بوجه پسندیده) یا رہا کنید ایشان را

بِمَعْرُوْفٍ ۪ وَّلَا تُمْسِكُوْهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوْا ۚ وَمَنْ یَّفْعَلْ ذٰلِكَ

به نکوئی و نگاه مدارید ایشان را برائے ضرر رسانیدن تا ستم کنید و هرکه این کند

بوجه پسندیده و نگاه مدارید ایشان را برای ضرر رسانیدن که تجاوز کنید و کسیکه کند این را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی زنان را بر مردمان حق است چنانچه مردان را نیز بر زنان حق است ۱۲ ف۲ یعنی حلال نیست که بدل طلاق از مهر بگیرد ۱۲ ف۳ یعنی در معاشرت ۱۲ ف۴ یعنی نزدیک رسیدند بانقضاء عدت ۱۲

تفسیر عثمانی

۲۸ ع ۷ ۱۲

ع۵ پیش از اسلام رواج بود که مردان هر قدر که میخواستند ده بیست مرتبه زنان خویش را طلاق میدادند و قبل از انقضای موعد عدت رجوع می کردند باز هر وقتیکه می خواستند طلاق می دادند و رجعت می نمودند باین روش بعض مردان زنان را سخت می آزردند در نتیجه این آیت کریمه نازل شد یعنی طلاقی که دران رجعت جائز است تمام آن دو مرتبه می باشد و مردان را تا دو مرتبه اختیار داده شده که اگر در اثنای عدت بخواهند می توانند برحسب دستور زن را نگهدارند یا باحسان رخصت دهند اما بعد از انقضای میعاد عدت رجعت بجائی نماند اگر هر دو راضی باشند می توانند دوباره نکاح کنند مردی که زن خود را سه مرتبه طلاق دهد تا شوهر دیگر با زن مذکور نکاح و جماع نکند نکاح آن با این زن جائز نمی باشد فائده مراد از امساک بمعروف و تسریح باحسان آنست که اگر مرد رجعت نماید بطریق موافقت و حسن معاشرت باشد نه آنکه زن را در حبس دارند و آزار دهند چنانکه در بین مردم معمول بود کسیکه چنین نتواند زن را به آسانی و احترام رخصت دهد۔

فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ ؕ وَلَا تَتَّخِذُوْٓا اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا ؗ وَّاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ

پس ہر آئینہ ستم کرد بر خود و مگیرید آیتہائے خدارا مسخر و یاد کنید نعمت خدارا

پس ہر آئینہ ستم کرد بر خودش و مگیرید احکام اللہ را مسخرہ و یاد کنید نعمت اللہ را

عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ

برخویش و آنچہ فرود آورد بر شما از کتاب و علم کہ پند میدہد شمارا بآن و بترسید از خدا

کہ بر شما است و آنچہ فرود فرستاد بر شما از کتاب و علم کہ پند میدہد شمارا بہ آن و بترسید از اللہ

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ③ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ

و بدانید کہ خدا بہر چیز داناست و چون طلاق دادید زنان را پس رسیدند

و بدانید کہ ہر آئینہ اللہ بہر چیز داناست و ہنگامیکہ طلاق دادید زنان را (پس) رسیدند

اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوْهُنَّ اَنْ يَّنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ

بمیعاد خود ف۱ پس منع مکنید ایشان را از آنکہ نکاح کنند باشوہران خویش ف۲ وقتیکہ بایکدیگر راضی شدند

بہ منتہای عدت شان (پس) منع مکنید ایشان را کہ نکاح کنند شوہران شان را وقتیکہ راضی باشند درمیان خود

بِالْمَعْرُوْفِ ؕ ذٰلِكَ يُوْعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ

درمیان خویش بروش پسندیدہ این حکم پند دادہ میشود بآن ہر کسے را کہ مومن باشد از شما بخدا و روز

موافق دستور (بوجہ پسندیدہ) ع۵ این پند دادہ می شود بہ آنکہ (باشد) از شما ایمان دارد بہ اللہ و روز

الْاٰخِرِ ؕ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ①

قیامت و این کار خوشتر است شمارا و پاکیزہ تر و خدای داند و شما نمیدانید

قیامت ع۵ این کار نافع تر است بشما و پاکتر واللہ می داند و شما نمیدانید

وَالْوَالِدٰتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُّتِمَّ

و مادران باید کہ شیر دہند فرزندان خویش را دو سال تمام این حکم آن راست کہ خواہد تمام کردن

و مادران شیر دہند فرزندان شان را دو سال کامل برای کسیکہ می خواہد کہ تمام کند

الرَّضَاعَةَ ؕ وَعَلَى الْمَوْلُوْدِ لَهٗ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ؕ لَا

مدت شیر و بر پدر نفقہ و پوشاک این زنان شیردہ است بوجہ پسندیدہ واجب

مدت شیر دادن را و بر کسیکہ فرزند زادہ شدہ برای او یعنی برای پدر طعام زنان مرضع و لباس زنان موضع است موافق قاعدہ (بوجہ

تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَا تُضَآرَّ وَالِدَةٌ ۢ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُوْدٌ لَّهٗ

کردہ نمی شود و بر ہیچ کس الا قدر توانائی او رنج نباید داد مادر را بسبب فرزند وے و نہ پدر را

تکلیف دادہ نمی شود کسے را مگر بقدر توانش ضرر رسانیدہ نہ شود مادر بجہت فرزندش و نہ کسے را کہ طفل برای او زادہ شدہ (پدر)

بِوَلَدِهٖ ۗ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ ۚ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ

بسبب فرزند وے و لازم است بر وصی مانند این پس اگر خواہند مادر و پدر از شیر باز کردن یعنی پیش از دو سال بعد

بجہت فرزندش و بر وارث است مانند این پس اگر مادر و پدر خواستند جدائی طفل را از شیر در دو سال بعد

تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ؕ وَاِنْ اَرَدْتُّمْ اَنْ

رضامندی میان یکدیگر و مشورت کردن بایکدیگر پس ہیچ گناہ نیست بر ایشان و اگر خواہید کہ

از خورسندی باہم دگر و مشورہ کردن باہم دگر پس نیست ہیچ گناہی بر آنہا و اگر خواستید کہ

تَسْتَرْضِعُوْٓا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَّآ اٰتَيْتُمْ

دایہ گیرید برائے فرزندان خویش پس ہیچ گناہ نیست بر شما چون تمام تسلیم نمودید آنچہ دادنش مقرر کردید

دایہ گیرید جہت شیر دادن فرزندان خود پس نیست ہیچ گناہی بر شما چون تسلیم نمودید آنچہ مقرر کردید دادن آنرا

بِالْمَعْرُوْفِ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ②

بروش خوبی و بترسید از خدا و بدانید کہ خدا بآنچہ مے کنید بیناست

موافق قاعدہ (بوجہ پسندیدہ) و بترسید از اللہ و بدانید ہر آئینہ اللہ بہ آنچہ می کنید نیک بیناست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عدت منقضی شد ۱۲ ف۲ یعنی با شوہران دیگر کہ بایشان رغبت پیدا کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ زنی را شوہرش یک یا دو مرتبہ طلاق دادہ و در عدت رجعت نکردہ بود زمانیکہ عدت بانجام رسید شوہر سابق او نیز بار حال دیگر پیام نکاح داد و زن باو راضی شد اما برادرش برافروختہ گردیدہ از نکاح باز داشت بناءً بر آن این حکم نازل گردید کہ رضا و بہبود زن را رعایت نمائید و موافق مرضای او نکاح کنید و درین معاملہ نکرد عدم رضامندی خود را دخیل مگردانید این خطاب عمومی است باز دارندگان نکاح خواہ شوہر طلاق دہندۂ زن باشد کہ زن را از نکاح دیگری باز دارد یا ولی یا وارث زن باشد او را از نکاح کردن با شوہر اول یا دیگری منع نماید این حکم برای ممانعت تمام آنہا فرود آمد بلی اگر کدام امری خلاف قاعدہ باشد مثلاً زن از کسانی شوہر کند کہ کفو او نباشند یا در ایام عدت شوہر اول یا دیگری نکاح می نماید بیشک در ممانعت حق دارند و مقصد از کلمۂ بالمعروف ہمین است ع۵ اینکہ ذکر شد تنہا مومنان از آن پند می گیرند زیرا ایشان اہلیت استفادہ دارند والا موعظہ بجملہ مردم است و بکسی اختصاص ندارد و ازین اختصاص مومنان ضمناً سرزنش و تحقیر دیگران نیز بر

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ

وکسانیکہ بمیرند از شما و بگذارند زنان را باید کہ انتظار کنانند این زنان خویشتن را

وکسانیکہ بمیرند از شما و بگذارند زنان را باید انتظار برند زنان به نفس های خود

أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ج فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا

چہار ماہ و دہ روز پس چوں رسیدند بمیعاد خویش پس گناہ نیست برشما در آنچہ

چار ماہ و دہ روز پس چوں پورہ برسند بمیعاد عدت خویش پس نیست ہیچ گناہی برشما در آنچہ

فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ط وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۳﴾

کردند در حق خویشتن بوجہ پسندیدہ یعنی نکاح بطور شرع وخدا باآنچہ می کنید آگاہ است

کنند در حق خود موافق قاعدۂ شرعی (بوجہ پسندیدہ) واللہ باآنچہ می کنید خوب باخبر است

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ

ونیست گناہ برشما در سخنے کہ کنایت کردید بوے از خواستگاری زنان یعنے درمیان عدت یا پنہان داشتید

ونیست ہیچ گناہی برشما در آنچہ اشارہ می کنید بہ آن از خواستگاری زنان یا پنہان می دارید

فِي أَنْفُسِكُمْ ط عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ

در دلہائے خود دانست خدا کہ شما یاد خواہید کرد این زنان را یعنے بتصریح بعد عدت و لیکن وعدہ نکنید بایشان

در دلہائے خود معلوم است بہ اللہ کہ ہر آئینہ شما زود یاد می کنید زنان را و لیکن وعدہ (نکاح) مدہید ایشان را

سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا ۵ ط وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ

نکاح را مگر آنکہ گوئید سخنے پسندیدہ را یعنے بکنایت وقصد مکنید عقد نکاح را

پوشیدہ مگر کہ گوئید سخنی موافق رواج شریعت (بہ رمز و اشارہ) وقصد مکنید عقد نکاح ایشان را

حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ ط وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ

تا آنکہ رسد میعاد مقرر بہ نہایت خود وبدانید کہ خدا می داند آنچہ در دلہائے شماست

تا آنکہ رسد میعاد مقررہ عدت بہ نہایت خود ۵ع وبدانید کہ ہر آئینہ اللہ می داند آنچہ در دلہای شما است

فَاحْذَرُوهُ ج وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿۴﴾ ع لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

پس بترسید ازو وبدانید کہ خدا آمرزندہ بردبار است ہیچ گناہ نیست برشما

پس بترسید ازوی وبدانید کہ ہر آئینہ اللہ آمرزگار بردبار است ۵ع نیست ہیچ گناہی برشما

إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً صلے

اگر طلاق دادید زنان را دران وقت کہ ہنوز دست نرسانیدہ اید بایشان یا معین نکردہ اید برائے ایشان مقدارے ۱ف

اگر طلاق کنید زنان را تا وقتیکہ مس نکردہ باشید بایشان یا معین نکردہ باشید برای ایشان مہر را

وَمَتِّعُوهُنَّ ج عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ ج مَتَاعًا

وبہرہ دہید این چنین مطلقات را ۲ف لازم است بر توانگر مقدار حال او و بر تنگدست مقدار حال او بہرہ دادن

و دہید ایشان را چیزے کہ ازان نفع می گیرند (متعہ) بر توانگر است باندازۂ قدرتش و بر تنگدست است باندازۂ قدرتش چیزی منتفع بہ

بِالْمَعْرُوفِ ج حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿۱﴾ وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ

بخوشخوئی لازم شدہ بر نیکوکاران واگر طلاق دادہ اید زنان را

بقاعدۂ شرع لازم شدہ بر نیکوکاران واگر طلاق دہید ایشان را پیش

قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا

پیش ازانکہ دست رسانید بایشان ومعین کردہ باشید برائے ایشان مقدارے پس لازم است نیمہ آنچہ

ازآنکہ مس کنید بایشان وہر آئینہ مقرر کردہ باشید برای ایشان مہر را پس لازم است نصف آنچہ

فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ط

معین کردید مگر آنکہ بخشند زنان یا در گذارد کسیکہ بدست اوست عقد نکاح یعنی زوج حق خود گذاشتہ تمام دہد

مقرر کردہ اید مگر کہ ببخشند زنان یا ببخشد آنکس کہ بدست اوست عقد نکاح

۱ف و لیس کم از کم سہ جامہ یعنی چادر و پیرہن و ازار موافق حال خود بخوشی بزن مطلقہ خویش دہد۔

فتح الرحمٰن

۱ف یعنی مہر را ۱۲

۲ف یعنی پوشاک بدہید ۱۲

تفسیر عثمانی

۵ع مقصد این است زنانیکہ از نکاح شوہر جدا شدہ اند مادامیکہ داخل عدۃ باشند جائز نیست کہ دیگری آنہا را در نکاح خویش درآورد یا از آنہا صریحاً وعدۂ ازدواج بگیرد و یا واضح بایشان در موضوع ازدواج پیغام فرستد اما اگر کسے در دل نیت می کند کہ بعد از انقضای عدت با وی نکاح می نماید و این را اظہار نمی کند و یا مطلب خود را اشارۃً می فہماند تا دیگری پیش دستی نکند مثلاً بزن برساند کہ تو محبوب و لہا ستی و یا من ارادہ دارم کہ با کدام کسی نکاح می نمایم در اظہار این گونہ سخنان گناہی نیست بشرطیکہ اپیغام صریح نباشد ۵ع یعنی حق تعالے بر ضمائر شما آگاہ است آنچہ را جائز نیست ارادہ مکنید و اگر ارادہ نمودید توبہ نمائید خدا بخشایندہ و آمرزگار است گناہ گاری کہ گرفتار عذاب نمی شود شما را مایۂ نخوت و اطمینان نشود زیرا خدا حلیم است در نزول عذاب شتاب نمی ورزد ۵ع نکاحی کہ بدون ذکر مہر انعقاد یابد صحیح است مہر بعد از عقد نیز مقرر میشود در این صورت اگر قبل از مجامعت و خلوت صحیحہ طلاق واقع شود مہر بر مرد لازم نمی آید۔ اما متاعاً بقدر توان

۳۰ ع ۱۴

وَاَنْ تَعْفُوْٓا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ؕ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

و آنکه درگذارید نزدیک تراست به پرهیزگاری و فراموش مکنید احسان کردن درمیان خویش هر آئینه خدا

و آنکه به بخشید شما نزدیک تراست به پرهیزگاری و فراموش مکنید نیکوئی را درمیان خود هر آئینه الله

بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۲﴾ حَافِظُوْا عَلَى الصَّلَوٰتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى ق

بآنچه می کنید بینا است تعهد کنید بر همه نماز ها و بر نماز میانه یعنی خصوصًا بر نماز عصر

به آنچه می کنید نیک بینا است آگاه باشید (نگهداری کنید) بر همه نماز ها و نماز میانه

وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قٰنِتِيْنَ ﴿۳﴾ فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا ج فَاِذَآ

و بایستید برائے خدا فرمانبردار شده پس اگر ترسیدید یعنی از عدو و مانند آن پس روان بر پا هائے خود نماز گزارید یا سواره پس چون

و بایستید بحضور الله فرمانبردارندگان پس اگر ترسیدید از کسے پس پیاده نماز بخوانید یا سواره پس وقتیکه

اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَّا لَمْ تَكُوْنُوْا تَعْلَمُوْنَ ﴿۴﴾

ایمن شوید پس یاد کنید خدا را چنانکه آموخته است شما را آنچه نمی دانستید

ایمن شوید پس یاد کنید الله را چنانچه آموخته است شما را آنچه را نمی دانستید ع۵

وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُوْنَ اَزْوَاجًا صلے وَّصِيَّةً لِّاَزْوَاجِهِمْ

و آنانکه قبض روح ایشان کرده شود از شما و بگذارند زنان را لازم کرده شد بر ایشان وصیت کردن برائے زنان خویش

و کسانیکه می میرند از شما و می گذارند زنان را لازم کرده شد بر ایشان وصیت کردن برای زنان شان

مَّتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ ج فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

باینکه بهره دهند ایشان را تا یکسال غیر برآوردن یعنی بےتغیر برآوردن پس اگر بیرون روند پس گناه نیست بر شما

نفقه تا یک سال غیر بیرون کردن از خانه ع۵ پس اگر بیرون شوند زنان پس نیست هیچ گناهی بر شما

فِيْ مَا فَعَلْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوْفٍ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۵﴾ وَ

در آنچه کردند در حق خویشتن از کار پسندیده یعنی نکاح بطور شرع و خدا غالب استوار کار است ف۱

در آنچه کردند در حق خود از کار پسندیده و الله غالب با حکمت است ع۵

لِلْمُطَلَّقٰتِ مَتَاعٌ ۢ بِالْمَعْرُوْفِ ؕ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ﴿۶﴾ كَذٰلِكَ

طلاق داده شدگان را لازم است بهره مند ساختن بخوشخوئی یعنی نفقه و سکنی لازم کرده شد بر پرهیزگاران همچنین

و برای زنان طلاق داده شده نفقه عدت است موافق قاعده (بوجه پسندیده) لازم است بر پرهیزگاران ع۵ همچنان

يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿۷﴾ ع اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ

بیان می کند خدا برائے شما احکام خود را تا باشد که شما بفهمید آیا ندیدی اے بیننده بسوئے کسانیکه

بیان می کند الله برای شما احکام خود را تا شما بفهمید آیا ندیدی بسوئے آنانکه

خَرَجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوْفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ ص فَقَالَ

بیرون آمدند از خانهائے خویش ایشان هزاران بودند به بیم مرگ پس گفت

بیرون شدند از خانه های خویش و ایشان هزاران تن بودند از بیم مرگ پس گفت

لَهُمُ اللّٰهُ مُوْتُوْا قف ثُمَّ اَحْيَاهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى

ایشان را خدا بمیرید باز زنده گردانید ایشان را هر آئینه خدا صاحب بخشایش است بر

بایشان خدا بمیرید باز زنده گردانید ایشان را هر آئینه الله دارای بخشایش است بر

النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿۱﴾ وَقَاتِلُوْا فِيْ

مردمان و لیکن اکثر ایشان سپاس نمی کنند ف۲ و جنگ کنید در

مردم و لیکن بیشتر مردم شکر نمی کنند و جنگ کنید در

سَبِيْلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲﴾ مَنْ ذَا الَّذِيْ

راه خدا و بدانید که خدا شنوا دانا است کیست آنکه

راه خدا و بدانید که هر آئینه خدا نیک شنوا دانا است کیست آنکه

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این آیت نزدیک جمهور منسوخ است بآیهٔ اربعة اشهر و عشرا والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید ایشان قومے از بنی اسرائیل بودند که از ترس وبا بصحرا رفتند و آنجا بغضب الهی یکباره هلاک شدند باز بدعاء حزقیل زندگانی یافتند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ هرگاه شما از جنگ یا از دشمن می ترسید ناگزیر پیاده در حالیکه وقوف ممکن باشد و در حال سواری و با شاره هم می توانید نماز خوانید اگرچه روی شما جانب قبله نباشد

ع۵ این حکم در اوایل بود. اما وقتیکه آیت میراث فرود آمد و حصه زنان معین گردید و عدت زن چار ماه و ده روز قرار داده شد حکم این آیت منسوخ گردید ع۵ اگر این زنان برضای خویش پیش از تکمیل یکسال از خانه خارج شوند ای وارثان درین باب بر شما گناهی نیست اگر آنها در حق خود مطابق شرع رفتار کنند یعنی می توانند شوهر کنند یا لباس زیبا بپوشند و خوشبوئی استعمال نمایند

ع۵ در آیت سابقه نفقه یعنی حکم لباس دادن درباره آن طلاق آمده است که نه مهر گذاشته شده باشد و نه زوج مس کرده باشد و در این آیت حکم مذکور عام است مگر این قدر فرق هست که لباس کامل دادن به همه زنان مطلقه مستحب است نه لازم و در صورت اول ضرور می باشد۔

ع ۳۱ / ۱۵

يقرض الله قرضا حسنا فيضعفه له اضعافا كثيرة ط والله يقبض

دام دہد خدارا دام دادن نیک پس دوچند سازد خدا آن مال را برائے او بمراتب بسیار و خدا تنگ می سازد

قرض دہد اللہ را قرض نیکو پس دوچند می گرداند آنرا برای او بمراتب بسیار و خدا می بندد

ويبصط ص واليه ترجعون ۝ الم تر الى الملا من بني اسراءيل من

وکشادہ می کند روزی را و بسوئے او باز گردانیدہ شوید آیا ندیدی بسوئے جماعة از بنی اسرائیل

و می کشاید و بسوی او بازگردانیدہ می شوید ع۵ آیا ندیدی بسوی جماعتی از بنی اسرائیل

بعد موسى م اذ قالوا لنبي لهم ابعث لنا ملكا نقاتل في سبيل

بعد از موسیٰ چوں گفتند مر پیغامبر خویش را کہ برپا کن برائے ما بادشاہے تا جنگ کنیم در راہ

بعد از موسیٰ ع۵ چوں گفتند آنہا بہ پیغمبر شان مقرر کن بما پادشاہی تا بجنگیم در راہ

الله ط قال هل عسيتم ان كتب عليكم القتال الا تقاتلوا ط قالوا

خدا گفت پیغامبر آیا نزدیک ہستید اگر واجب کردہ شود بر شما جنگ اینکہ جنگ نکنید گفتند

خدا گفت پیغمبر آیا توقع میرود از شما اگر حکم شود بر شما جنگ آنگاہ جنگ نکنید گفتند

وما لنا الا نقاتل في سبيل الله وقد اخرجنا من ديارنا وابناءنا ط

و چہ شدہ است مارا کہ جنگ نکنیم در راہ خدا و بتحقیق بیروں کردہ شدیم از خانہائے خویش و جدا کردہ شدیم از

و چہ شدہ مارا کہ جنگیم در راہ خدا و بہ تحقیق بیرون کردہ شدیم از خانہ ہای ما و پسران ما

فلما كتب عليهم القتال تولوا الا قليلا منهم ط والله عليم

پس آنگاہ کہ واجب کردہ شد بر ایشان جنگ رو گردانیدند مگر اندکے از ایشان و خدا دانا است

پس وقتیکہ واجب شد بر ایشان جنگ رو گردانیدند مگر اندکی از ایشان و اللہ نیک دانا است

بالظلمين ۝ وقال لهم نبيهم ان الله قد بعث لكم

بہ ستمگاران و گفت مر ایشان را پیغامبر ایشان ہر آئینہ خدا بادشاہ مقرر کردہ است برائے شما

بہ ستمکاران ۵ و گفت بہ آنہا پیغمبر شان ہر آئینہ خدا بہ تحقیق مقرر کردہ بر شما

طالوت ملكا ط قالوا انى يكون له الملك علينا ونحن

طالوت را گفتند چگونہ باشد اورا بادشاہی بر ما و ما

طالوت را پادشاہ گفتند چگونہ باشد اورا پادشاہی بر ما حال آنکہ ما

احق بالملك منه ولم يؤت سعة من المال ط قال ان

سزاوار تریم بپادشاہی از وے و دادہ نشدہ است ویرا فراخی از مال گفت ہر آئینہ

سزاوار تریم بہ پادشاہی از وی و دادہ نشدہ اورا فراخی از مال پیغمبر گفت ہر آئینہ

الله اصطفه عليكم وزاده بسطة في العلم والجسم ط

خدا برگزیدہ است اورا بر شما و دادہ است اورا فراخی در دانش و افزونی در بدن

خدا پسندیدہ اورا بر شما و افزود اورا فراخی در علم و جسم

والله يؤتي ملكه من يشاء ط والله واسع عليم ۝ و

و خدا می بخشد بادشاہی خود را بہر کہ خواہد و خدا جواد دانا است و

و اللہ می دہد ملک خود را ہر کرا خواہد و اللہ فراخ فضل بسیار دانا است و

قال لهم نبيهم ان اية ملكه ان ياتيكم التابوت

گفت ایشان را پیغامبر ایشان ہر آئینہ نشان بادشاہی او آنست کہ بیاید بشما صندوقے کہ

گفت بہ بنی اسرائیل پیغمبر شان ہر آئینہ نشان سلطنت طالوت آنست کہ بیاید نزد شما صندوق

فيه سكينة من ربكم وبقية مما ترك ال موسى

دراں آرام دلست از پروردگار شما و بقیہ از تبرکاتے کہ گذاشتند ش آل موسے

در آن تسلی خاطر شما است از جانب پروردگار تان و باقی ماندہ از اشیای کہ گذاشتند آل موسیٰ

پیغمبر بود بنی اسرائیل بوی گفتند پادشاہی بر ما مقرر کن تا بادی اتفاق کردہ و در راہ خدا جہاد نمایم۔

تفسیر عثمانی

ع۵ چون روشن شد کہ حیات و دارائی شما ہمہ در قدرت خدای متعالست بر شما است کہ در راہ خدا و در راہ دین با کافران بجنگید آگاہ باشید خدا سخنان مردم بہانہ جو را می شنود و بر نیات و ارادات آنہا آگاہ ست در راہ خدا آنچہ دارید بذل کنید از بینوائی و تہیدستی مہراسید کشایش و تنگی ہمہ در اختیار خداست و ہمہ بسوی او بازی گردید۔ قرض حسنہ آنست کہ قرض دہند و تقاضا نکنند و بقرض دار منت نگذارند و عوض نستانند و مدیون را حقیر نشمارند این جا بخدا قرض حسنہ دادن، در جہاد صرف نمودن و بر محتاجان و بی نوایان صدقہ دادن است ع۵ از این قصہ ثابت میگردد کہ بسط و قبض، فراخی و بندش در قدرت خدا است یعنی تنہا او تواند بینوائی را شاہی دہد و پادشاہی را بینوا گرداند ناتوان را قوت دہد و اقویا را بیچارہ سازد ع۵ بعد از حضرت موسیٰ ع مدتی کار بنی اسرائیل منتظم بود چوں نیت آنہا واژگونہ شد جالوت نام پادشاہ کافری بران ہا مسلط گردید و آنہا را از شہر برون کرد تاراج نمود۔ اسیر گرفت و غلام گردانید۔ بنی اسرائیل گریختند و بہ بیت المقدس فراہم آمدند۔ دران وقت حضرت اشموئیل علیہ السلام

وقفِ غفران · منزل

وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم

وآل هارون برمیدارند اورا فرشتگان هرآئینه درین صورت نشانه است شمارا اگر باور

وآل هارون می برادر آن سندوق را فرشتگان هرآئینه دراین به تحقیق کامل نشانه است بشما اگر هستید

مُّؤْمِنِينَ ﴿٦﴾ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُم

دارنده اید پس چون جدا شد یعنی از وطن طالوت با لشکرہا گفت هرآئینه خدا آزمایش کننده است شمارا

موسنان پس چون برآمد طالوت بالشکر ها گفت هرآئینه الله آزمایش کننده است شمارا

بِنَهَرٍ فَمَن شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَن لَّمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي

بجوئی پس هرکه بنوشد ازاں جوئی پس نیست ازاں من و هرکه بچشد آں را پس او از آن من است

بنهری پس هرکه بنوشد ازاین نهر پس نیست ازمن و هرکه نچشد آنرا پس هرآئینه او ازمن است

إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ ۚ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۚ فَلَمَّا

الا آنکه بردارد یک کف آب بدست خود پس آشامیدند ازاں جوئی مگر اندکے از ایشان پس انگاه که

مگر کسیکه بردارد یک کف آب بدست خود پس نوشیدند همه ازان نهر مگر اندکی از ایشان پس وقتیکه

جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ

گذشتند از جوئے طالوت و مومنان همراه او گفتند نوشندگان نیست توانائی مارا امروز

گذشت از جوی طالوت و مومنان همراه وی گفتند نیست توانائی بما امروز

بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ ۚ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَاقُو اللَّهِ كَم

بمقابلهٔ جالوت و لشکر ہائے او گفتند آنانکه می دانستند که ایشان ملاقات خواهند کرد با خدا بسا

بمقابلهٔ جالوت و لشکر های او گفت آنانکه می دانند هرآئینه ایشان ملاقات کنندگان اند به الله بسا

مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ

گروه اندک که غالب شد برگروه بسیار باراده خدا و خدا با

از طائفه اندک که غالب می شود جماعت بسیار را بحکم الله و الله همراه

الصَّابِرِينَ ﴿١﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ

شکیبایانست و انگاه میدان آمدند برائے جنگ جالوت و لشکر ہائے وے این صالحان گفتند اے پروردگار ما بریز

صابران است و چون ظاهر شدند مقابل جالوت و لشکر هایش گفتند ای پروردگار ما بریز

عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾

بر ما شکیبائی و محکم کن قدم ہائے مارا و غلبه ده مارا بر گروه ناگرویدگان

بر ما شکیبائی و استوار دار قدم های ما را و مدد ده مارا بر گروه کافران

فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ

پس شکست دادند آن کفار را بتوفیق خدا و کشت داؤد جالوت را و داد خدائے تعالےٰ داؤد را پادشاهی

پس شکستند مومنان جالوت و لشکرش را بحکم الله و کشت داؤد جالوت را و داد داؤد را الله پادشاهی

وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم

و علم و بیاموخت اورا از انچه میخواست و اگر نبودے دور کردن خدا مردمان را گروہے را

و حکمت و بیاموخت او را ازانچه میخواست و اگر نمی بود دفع کردن الله مردم را بعضی شان را

بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣﴾

بدست گروہے هرآئینه تباه شدے زمین و لیکن خدا صاحب بخشایش است بر عالمها

به بعضی هرآئینه تباه می شد ملک (زمین) و لیکن الله بسیار مهربان است بر عالمیان ع۵

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۚ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٤﴾

این با آیات خداست میخوانیم آنرا بتو اے محمد براستی و هرآئینه تو از پیغامبرانے

این آیت های الله است میخوانیم آنرا برتو براستی و هرآئینه تو به تحقیق از رسولان هائی

تفسیر عثمانی

ع۵ ودران سه صد و سیزده تن که مقابل جالوت صف آراستند حضرت داؤد ع با پدر و شش برادر خود شمولیت داشت داؤد ع در راه به سه پاره سنگ تصادف نمود سنگها صدا کردند مارا بردار تا جالوت را بکشیم چون دو لشکر مقابل یک دگر ایستادند جالوت بمیدان درآمد و گفت من تنها همه را بسنده ام بیائید حضرت اشموئیل پیغمبر حضرت داؤد ع را خواسته گفت پسران خویش را بمن بنما - وی شش پسر خود را که بلند بالا و قوی هیکل بودند بوی نمود جز داؤد ع که کوتاه قد و ناتوان بود و گوسفندان را می چرانید اشموئیل ع داؤد ع را طلب کرد و پرسید می توانی جالوت را بکشی جواب داد آری - داؤد ع در مقابل جالوت ایستاد و همان سه قطعه سنگ را در فلاخن نهاده بجالوت حواله کرد جالوت سراپا در آهن غرق بود جز پیشانی وی که برهنه بود سنگهای داؤد مستقیما به پیشانی وی اصابت کرده از قفایش بدر آمد لشکریانش بهزیمت رفتند و مسلمانان بر ایشان فیروز گردیدند پس ازین واقعه طالوت دختر خویش را به داؤد ع از دواج نمود و چون طالوت را رشته عمر بپایان آمد داؤد ع به سلطنت برسید ازین جا برمی آید که جهاد همیشه جاری بوده و دران رحمت و احسان بزرگ نهاده اند.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى

این پیغامبران فضل دادیم بعضے را از ایشان بر

این پیغمبران فضیلت دادیم بعضی ایشان را بر

بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجٰتٍ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ

بعضے از ایشان کسے هست که با او سخن گفت خدا و بلند کرد بعضے را در مرتبہ ها و دادیم عیسے پسر مریم را

بعضی از ایشان کیست که با وی سخن گفت خدا و بلند کرد بعضی ایشان را مرتبہ ها و دادیم عیسے پسر مریم را

الْبَيِّنٰتِ وَاَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِيْنَ مِنْ

معجزها و قوت دادیم او را بروح القدس و اگر خواستے خدا بایکدیگر نمی جنگیدند کسانیکه

معجزه های صریح و قوت دادیم او را بروح القدس (جبرئیل) و اگر می خواست خدا جنگ نمی کردند آنانیکه بعد

بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوْا فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ

بعد از پیغامبران بودند پس از آنکه آمد بایشان حجتها و لیکن اختلاف کردند پس از ایشان کسے هست که ایمان آورد

از پیغمبران بودند پس از آنکه آمد ایشان را حکم های روشن و لیکن اختلاف کردند پس از ایشان کسے است که ایمان آورد

وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوْا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿۵﴾

و از ایشان کسے هست که کافر شد و اگر خواستے خدا بایکدیگر نجنگیدند و لیکن خدا مے کند آنچه می خواهد

و از ایشان کسے است که کافر شد و اگر می خواست خدا بایک دیگر نمی جنگیدند و لیکن الله می کند آنچه را می خواهد

يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ

اے مسلمانان خرج کنید از آنچه روزی دادیم شما را پیش از آنکه بیاید روزے که خرید و فروخت نیست در آن و نه

اے مومنان خرج کنید از آنچه روزی دادیم شما را پیش از آنکه بیاید آن روز که نیست خرید و فروش در آن

وَلَا خُلَّةٌ وَّلَا شَفَاعَةٌ وَالْكٰفِرُوْنَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۱﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

و نه دوستی و نه سپارش و کافران ایشانند ظالمان خدا هیچ معبود نیست بجز وے

و نه دوستی و نه درخواستی ع۵ و کافران ایشانند ستمکاران الله نیست هیچ معبودی جز وی

اَلْحَيُّ الْقَيُّوْمُ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي

زنده تدبیر کننده عالم نمی گیرد او را پینکی و نه خواب او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

زنده است تدبیر کننده عالم نمی گیرد وی را پینکی و نه خواب مر او راست آنچه در آسمان هاست و آنچه در

الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَشْفَعُ عِنْدَهٗ اِلَّا بِاِذْنِهٖ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ

زمین است کیست آنکه شفاعت کند نزدیک او الا بحکم او میداند آنچه پیش دست ایشان است

زمین است کیست آنکسی که شفاعت کند نزد وی مگر باجازهٔ وی میداند آنچه پیش روی خلق است

وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖ اِلَّا بِمَا شَآءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ

و آنچه پس پشت ایشان است و در نمیگیرند مردمان از معلومات حق چیزے را مگر بآنچه وے خواسته است فرا گرفته است پادشاهی او

و آنچه پس پشت خلق است و احاطه نمی کنند به هیچ چیزی از معلومات او مگر به آنچه وی خواسته است فرا گرفته کرسی او

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَا يَـُٔوْدُهٗ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ﴿۲﴾ لَآ

آسمانها و زمین را و گران نمی شود بر وے نگهبانی این هر دو و او بلند مرتبه بزرگ قدر است نیست

آسمان ها و زمین را و در گرانی نمی افگند او را نگهبانی آن هر دو و هم وی است از همه بلند باعظمت نیست

اِكْرَاهَ فِي الدِّيْنِ قَدْ تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَّكْفُرْ بِالطَّاغُوْتِ وَ

جبر کردن برائے دین ف۱ هر آئینه ظاهر شده است راه یابی از گمراهی پس هر که منکر بت شود و

اکراه در دین به تحقیق جدا شده هدایت از گمراهی پس کسیکه منکر شود گمراه کنندگان را و

يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللّٰهُ

ایمان آرد بخدا پس هر آئینه چنگ زده است بدست آویزی محکم که نیست گسستن آنرا و خدا

ایمان آرد بالله پس هر آئینه چنگ زده بدستاویزی محکم نیست انقطاع آنرا و الله

خلاصہ مقصد آنست که وقت عمل همین دنیا است و در آن جهان اعمال را کسے نمی فروشد و به دوستی نمی دهد و کسے بشفاعت دیگری نجات نمی یابد تا وقتیکه خداوند آنرا نجات ندهد۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی حجت اسلام ظاهر شد پس گویا جبر کردن نیست اگرچه فی الجمله جبر باشد و الله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در این سوره حضرت الٰهی در عبادات و معاملات احکام کثیره بیان فرموده که تعمیل آن همه بر نفس ناگوار و دشوار است۔ اما نسبت به همه اعمال نثار جان و بذل مال سخت تر می باشد و اکثر احکام الٰهی که ادیده میشود یا بجان تعلق دارد یا بمال آری محبت جان و مال بندگان را به گناه می افگند و لی بستگی باین دو امر سرچشمهٔ گناهان است و نجات از آن همه ظلمت را بر انسان آسان می گرداند از این جاست که پس از بیان این احکام بیان قتال و انفاق مناسب است "قاتلوا فی سبیل الله الخ" بیان اول "من ذا الذی یقرض الله قرضا حسنا" بیان امر ثانی است لیکن از آن قصه طالوت بیان اول را تاکید فرموده و اکنون بواسطه "انفقوا مما رزقنٰکم" تاکید شق ثانی منظور است۔ چون بسیاری از امور عبادات و معاملات به انفاق مال منحصر است مفصل و مؤکد بیان کرده شد چنانکه کوع آینده اکثر از امر ثانی یعنی از بذل مال بحث میراند

وقف لازم ۱۲ ۔ منزل ۱ ۔ ع ۵

سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾ اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى

شنوا دانا است — خدا کارساز — مومنان است بیرون می آرد ایشانرا از تاریکیها بسوے

نیک شنوا دانا است — الله مدد گار است — مومنان را بیرون می آرد ایشان را از تاریکی ها بسوی

النُّورِ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ

روشنی — و آنانکه — کافراند — کارسازان ایشان بتانند — بیرون می آرند ایشان را از روشنی

روشنی — و آنانکه — کافر شدند — دوستان ایشان شیطان است — بیرون می آرند ایشان را از روشنی

إِلَى الظُّلُمَاتِ ۗ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى

بسوے تاریکیها — این جماعه باشندگان دوزخند — ایشان درانجا جاویدند — آیا ندیدی بسوے

بسوی تاریکی ها — آن گروه — اہل دوزخند — ایشان درانجا جاویداند — آیا ندیدی بسوی

الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ

کسے که مکابره کرد با ابراہیم در باب پروردگار او در مقابله آنکه داد او را خدا پادشاہی یعنی نمرود چون گفت ابراہیم پروردگار من

کسیکه مخاصمه کرد با ابراہیم درباره پروردگارش ازین وجه که داد او را خدا پادشاہی چون گفت ابراہیم پروردگار من

الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي

آنست که زنده می کند و می میراند گفت آں کافر من زنده می کنم و می میرانم ف۱ — گفت ابراہیم پس ہر آئینه خدا می آرد

آنست که زنده می گرداند و می میراند گفت من زنده می کنم و می میرانم — گفت ابراہیم پس ہر آئینه خدا می آرد

بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ ۗ وَاللَّهُ

آفتاب را — از مشرق — پس تو بیار آں را از طرف مغرب — پس مغلوب شد — کافر و خدا

آفتاب را — از مشرق — پس بیاور تو آنرا — از مغرب — پس حیران ماند آن که کافر شد و خدا

لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥٨﴾ أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ

راه نمی نماید — گروه ستمگاران را — یا ندیدی این شخص را که گذشت بر دیہے — و دے افتاده بود

ره نمونی نمی کند — گروه ستمگاران را — یا ندیدی تو آن شخص را که گذشت برشهری و وی افتاده بود

عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۖ فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ

بر سقفہاے خود ف۲ — گفت چگونه زنده کند این را — خدا بعد مردن این — پس مرده کرد او را خدا تعالی صد سال

بر سقف ہای خود — گفت چگونه زنده کند این را — خدا بعد از مردن آن — پس میرانیدش الله صد سال

ثُمَّ بَعَثَهُ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَل

بعد ازان بر انگیختش گفت چه قدر درنگ کردی گفت درنگ کردم یک روز یا پاره از روز — گفت بلکه

پس بر انگیختش — گفت چه قدر درنگ کردی گفت درنگ کردم یکروز یا پاره از یک روز گفت چنین نیست بلکه

لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَانظُرْ إِلَىٰ

درنگ کردی صد سال — پس به بین بسوے طعام خود — و آشامیدنی خود که متغیر نشده — و به بین بسوے

درنگ کردی صد سال — پس به بین بسوی خوردنی خود — و نوشیدنی خود که متغیر نشده — و به بین بسوی

حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ ۖ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ

دراز گوش خود — و میخواہیم که گردانیم ترا نشانه برائے مردمان و به بین بسوے استخوانها چگونه جنبش می دہیم آن را بعد ازان

خرت — و تا بگردانیم ترا — نشانه مردم — و به بین — بسوے — استخوانها چگونه جنبش می دہیم (زنده میگردانیم) آنرا پس

نَكْسُوهَا لَحْمًا ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾ وَ

می پوشانیم بر آن گوشت را پس چون شدش این حال گفت بیقین می دانم که خدا بر ہمه چیز توانا ست

می پوشانیم بر آن گوشت — پس چون آشکار شد این حال مر او را گفت می دانم ہر آئینه خدا بر ہر چیز تواناست — و

إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۖ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن ۖ قَالَ بَلَىٰ وَ

آنگاه که گفت ابراہیم اے پروردگار من بنما مرا چگونه زنده میکنی مردگان را گفت خدا آیا باور نداشته گفت آرے باور داشته ام

یاد کن چون گفت ابراہیم اے پروردگار من بنما مرا چگونه زنده می گردانی مردگان را گفت آیا یقین نداری گفت بلی بیقین دارم و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بے ستم مستحق کشتن را مے گزارم و کسے را که مستحق کشتن نیست میکشم والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید آن شخص عزیر بود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این شخص حضرت عزیر بود که تمام تورات را حفظ داشت و در میان اسرای بختنصر بود که وی پادشاہی کافر بود و بیت المقدس را ویران کرد و از بنی اسرائیل اسرای زیاد با خویش برده بود عزیر چون از اسارت رہائی یافت و جانب وطن خویش روان شد در راه شهری ویران و مخروبه نظرا و را جلب کرد با خود گفت خدا چگونه ساکنان این جا را که ہمه محو و مضمحل شده اند بسر از نو زندگی بخشد- و این شهر ویران را آبادان نماید روح وی در آنجا قبض شد و خرش مرد و تا صد سال در آن حال ماند و کسی را بدان سو مرور نیفتاد و از احوال او خبری نشد بختنصر نیز در این حال مرد و پادشاه دیگری بیت المقدس را آباد کرده آن شهر را نیز تعمیر نمود- عزیر بعد از صد سال جان یافت آب و نان او چون سابق در پہلویش نهاده بود خر او که مرده و استخوانهایش بوسیده و ہر سو افتاده بود پیش نگاه وی زنده گردانیده شد در دوران این صد سال بنی اسرائیل که از اسارت نجات یافته بودند در آن شهر ساکن شده بودند چون حضرت عزیر زنده شد شهر را آبادان یافت۔

لٰكِنْ لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِيْ ۭ قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ

لیکن می خواہم کہ آرام گیرد دل من ف۱ گفت خدا پس بگیر چہار تن از پرندگان پس بہم آور ہمہ را نزدیک خود بعد ازاں بگذار

لیکن می خواہم کہ آرام گیرد دل من گفت پس بگیر چار تن از پرندگان را پس بہم آور آنہارا نزد یک خود پس بگذار

عَلٰي كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَاْتِيْنَكَ سَعْيًا ۭ وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ

بر ہر کوہے پارہ از ایشان بعد ازاں ندا کن ایشانرا البتہ بیایند پیش تو شتابان و بدانکہ خدا

بر ہر کوہ از ایشان یک پارہ پس بخواہ ایشانرا می آیند نزد تو شتابان و بدان ہر آئینہ اللہ

عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝ مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ

غالب استوار کار است صفت آنانکہ خرج مے کنند اموال خود را در راہ خدا مانند

غالب با حکمت است مثال آنانکہ خرج می کنند اموال شان را در راہ خدا مثال

حَبَّةٍ اَنْۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِيْ كُلِّ سُنْۢبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ ۭ وَاللّٰهُ يُضٰعِفُ

صفت یک دانہ است کہ برویاند ہفت خوشہ را در ہر خوشہ صد دانہ است و خدا دو چندمی دہد

یک دانہ ایست کہ برویاند ہفت خوشہ ہارا در ہر خوشہ صد دانہ و اللہ مضاعف می کند

لِمَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ۝ اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِيْ

ہر کرا خواہد و خدا جواد دانا است آنانکہ خرج می کنند اموال خود را در

برای کسے کہ خواہد و خدا بسیار بخشندہ دانا ست کسانے کہ خرج می کنند مال ہای شان را در

سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُوْنَ مَآ اَنْفَقُوْا مَنًّا وَّلَآ اَذًى ۙ لَّھُمْ اَجْرُھُمْ عِنْدَ

راہ خدا باز از پے آن انفاق نمی آرند منت نہادن را و نہ ایذا رسانیدن را ایشانراست مزد ایشان نزدیک

راہ خدا پس از پی نمی آرند آن چیزی را کہ نفقہ کردہ اند منتی و نہ آزاری مر ایشان راست ثواب ایشان نزد

رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا ھُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝ قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ وَّمَغْفِرَةٌ

پروردگار ایشان و نیست ترس بر ایشان و نہ ایشان اندوہگین شوند سخن ملائم گفتن و در گزشتن ف۲

پروردگار شان و نیست ترسی بر ایشان و نہ ایشان غمگین می شوند سخن نیک بہ نرمی گفتن و در گزشتن

خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَّتْبَعُهَآ اَذًى ۭ وَاللّٰهُ غَنِىٌّ حَلِيْمٌ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ

بہتر است از آں خیرات کہ از پے آں آزردہ کردن باشد و خدا بے نیاز بردبار است اے

بہتر است از آن خیرات کہ در پی باشد آنرا آزاری و خدا بے نیاز بس متحمل است اے

اٰمَنُوْا لَا تُبْطِلُوْا صَدَقٰتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى ۙ كَالَّذِيْ يُنْفِقُ مَالَهٗ

مومنان تباہ مکنید خیرات خود را بمنت نہادن و آزردہ کردن ہچو کسیکہ خرج می کند مال خود را

مومنان ضائع مکنید خیرات خود را بہ منت و آزار مانند آنکہ خرج می کند مال خود را

رِئَاۗءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ

برائے نمودن مردمان و ایمان ندارد بخدا و بروز قیامت پس صفت او مانند صفت سنگ صافست

برائے نشان دادن بمردم و ایمان نمی آورد باللہ و روز قیامت ف۵ (پس) مثال آن چون مثال سنگ صاف است

عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهٗ وَابِلٌ فَتَرَكَهٗ صَلْدًا ۭ لَا يَقْدِرُوْنَ عَلٰي شَيْءٍ مِّمَّا

کہ بروے باشد اندک خاکے پس رسید بوئے باران عظیم پس گذاشت اورا سخت و صاف ماندہ توانائی ندارند اہل ریا بر چیزے از انچہ

کہ بر او باشد خاک (پس) برسد او را باران شدید (پس) بگذارد آنرا صاف (از گرد و خاک) قدرت نمی یابند بر ہیچ چیزے از آنچہ

كَسَبُوْا ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ۝ وَمَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ

عمل کردند و خدا راہ نمی نماید گروہ کافران را ف۳ و صفت آنانکہ خرج می کنند

عمل کردہ اند و خدا ہدایت نمی کند گروہ کافران را ف۵ و مثال آنانکہ خرج می کنند

اَمْوَالَھُمُ ابْتِغَاۗءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيْتًا مِّنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍۢ بِرَبْوَةٍ

مالہا خویش را از جہت طلب رضا مندی خدا و بسبب اعتقاد ناشے از دل خویش مانند صفت باغیست بمکان بلند

مالہاے شان را برائے طلب رضای خدا و برای ثبات و یقین کہ صادر شدہ از نفس ہای شان چنانست مانند باغی در یک بلندی

مثال آن چنانست کہ یکی بر سنگی کہ بر آن اندکی خاک بنظر می آمد تخم افشاند ہنگامیکہ باران بارید سنگ بکلی صاف شد چون بر این گونہ سنگ تخم حاصلی نمیدہد ریا کار رانیز از صدقات او فوائدی نصیب نمیشود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عین الیقین میخواہم واللہ اعلم ۱۲

ف۲ از بے ادبی سائل ۱۲

ف۳ مترجم گوید حاصل این مثل آنست کہ عمل منان و مرائی در دنیاہی نمایدکہ عمل است و در آخرت حبط میشود و ہیچ فائدہ نمیدہد چنانکہ بر سنگے خاک افتادہ باشد و بظاہر چنان می نماید کہ قابل زراعت است و چون باران بارد محو شود واللہ اعلم ۱۲

ع ۳۵ / ۳ / ۳

تفسیر عثمانی

ف۵ در اثنائی صدقہ بینوایان را آزردن و بر آنہا منت گذاشتن ثواب صدقہ را زایل می کند ہمچنین کسے کہ بدیگران می نمایاند و ازین جہت صدقہ میدہد کہ مردم بسخاوت او اعتراف نمایند این گونہ صدقہ نیز ثوابی ندارد در ابطال صدقہ این ارشاد کہ او بخدا و روز قیامت یقین ندارد قید و شرط نیست زیرا صدقہ در اثر ریا باطل می گردد اگرچہ دہندۂ آن مومن باشد اما این قید از آن جہت افزودہ شد کہ معلوم شود ریاکاری از ایشان مومنان بعید و مناسب حال منافقان است ف۵ در سابق ذکر شد کہ مثال خیرات چنان است کہ از یکصد دانہ ہفت صد دانہ پدید آید و در این آیت می فرماید کہ شرط خیرات نیت است ہر کہ بہ نیت ریا و خود نمائی خیرات کند از صدقات او فوائدی نصیب نمیشود

أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ

که رسید بوے بارانی عظیم پس آورد میوہ ہاے خود را دو چندان و اگر نمی رسید اورا باران عظیم پس شبنم کفایت میکرد

که رسید بر آن باران سخت پس آورد میوہ ہای خود را دو چندان پس اگر نرسید آنرا باران عظیم پس کافیست باد باران ضعیف (شبنم)

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ⑤ أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّن

و خدا بآنچه می کنید بیناست ف۱ آیا دوست می دارد یکے از شما که باشد اورا باغے از

و خدا بہ آنچه می کنید نیک بیناست ع۵ آیا دوست میدارد یکے از شما که باشد اورا باغی از

نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ

درختان خرما و انگور میرود زیر آن جو یہا مراو را ہست دران باغ ہر جنس از میوہا

درختان خرما و انگور میرود از زیر درختان آن جو یہا بر او راست دران باغ از ہمہ میوہ ہا

وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ

در سیده باشد اورا کلان سالی و باشد اورا اولاد ناتوان پس درین حالت رسید آن باغ را گرد بادی که دران آتش است

و رسیده باشد اورا پیری و باشد اورا فرزندان ناتوان (صغار) پس رسید اورا گرد بادی که دران آتش است

فَاحْتَرَقَتْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ⑥ يَا أَيُّهَا

پس پاک بسوخت ہمچنین واضح می سازد خدا برائے شما آیتہا تا باشد که تامل کنید ف۲ اے

پس بسوخت آن باغ را ہمچنان ظاہر میگرداند الله برائے شما آیتہا را تا شما فکر کنید اے

الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ

مومنان خرچ کنید از پاکیزہ آنچه شما پیدا کردید و از پاکیزہ آنچه بیرون آوردیم برائے شما از

کسانیکه ایمان آورده اید خرج کنید از چیز ہای پاکیزہ آنچه کسب کرده اید و از آنچه بر آورده ایم برائے شما از

الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلَّا أَن

زمین و قصد مکنید ردی را از آن خرج می کنید آن را و نیستید گیرندۂ آن مگر و قتیکه

زمین و قصد مکنید بہ چیز ردی از وی خرج می کنید حال آنکه نیستند گیرنده گان آن مگر آنکه

تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ① الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ

چشم پوشی کنید در گرفتن آن و بدانید که خدا بے نیاز ستوده است شیطان وعده میدہد بشما تنگدستی را

چشم می پوشید در گرفتن آن و بدانید که ہر آئینه الله بے نیاز است دارندہ خوبی ہاست شیطان وعده میدہد بشما تنگدستی را

وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ

و می فرماید بہ بے حیائی و خدا وعده می کند بشما آمرزش را از جانب خود و نعمت دادن را و خدا

و حکم می کند شمارا بہ بے حیائی (بخل) و الله وعده میدہد بشما آمرزش را از جانب خود و فضل را و الله

وَاسِعٌ عَلِيمٌ ② يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاءُ وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ

جواد دانا است میدہد دانش ہر کرا خواہد و ہر که داده شد او را دانش پس ہر آئینه

بسیار فضل نیک داناست می دہد دانش (علم نافع) ہر کرا خواہد و ہر کرا داده شد دانش ہر آئینه

أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ③ وَمَا أَنفَقْتُم مِّن

داده شد نیکوئی بسیار و پند پذیر نمی شوند مگر خداوندان خرد و آنچه خرج کردید از

داده شد نیکوئی بسیار و نمی پذیرند پند مگر صاحبان عقل ع۵ و آنچه خرج کردید از

نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ

خیرات و یا لازم کردید بر خود از نذرے پس ہر آئینه خدا میداند آنرا و نیست ستمکاران را ہیچ

خیرات یا نذر کردید از نذری پس ہر آئینه الله میداند آنرا و نیست بہ ستمگاران از

أَنصَارٍ ④ إِن تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِن تُخْفُوهَا وَ

یاری دہنده اگر آشکارا کنید خیرات را پس نیکو چیز است آن و اگر پنہان کنید آنرا و

یاری دہندگان اگر آشکارا کنید صدقات را پس نیکو چیز است آن و اگر پنہان کنید آنرا

فتح الرحمن
ف۱ مترجم گوید حاصل این مثل آنست که عمل اہل اخلاص فائده ہا مے دہد از سابقین باشد یا از اصحاب یمین ۱۲ ف۲ حاصل این مثل آنست که عمل منافق و مرائی در وقت شدت احتیاج حبط شود چنانکه بوستان این شخص در وقت شدت احتیاج بسوخت ۱۲ تفسیر عثمانی
ع۵ مراد از باران شدید خرج مال بسیار و از شبنم خرج مال اندک است تثبیت ولہا آن است که قلوب خویش را برای تحصیل ثواب استوار نمایند یعنی متیقن باشد که ضرور بہ ثواب خیرات برخوردار میشوند- اگر نیت پاک است بہ صرف مال بسیار بہ ثواب زیاد نائل می گردند و خیرات اندک نیز نفع دارد و چنانست که بر فراز زمین خالص و بلند باغی باشد در آن ہر چه باران بیشتر بیارد و باغ بیشتر مستفید میشود- و اگر نیت درست نیست ہر قدر مال بیشتر خرج شود زیان بیشتر رسد که صرف مال بسیار ریا و خود نمائی نیز زیان قدر زیاده تری باشد و این چنانست که فراز سنگی دانه برویده و ہر چه باران بیشتر بیارد زیان بیشتر رسد
ع۶ ہر کرا خدا فو ہد در امور دین دانائی گرداند و در امر خیرات دانش نصیب میکند که بچه نیت و از کدام مال بہ کدام کس و چه گونه بہ مینوا خیرات دہد ہر کرا خدا دانش کرامت کرده بزرگترین نعمت بادی داده

تُؤْتُوْهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۭ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِّنْ سَيِّاٰتِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ

بدہید آن را بفقیران پس این بہتر است شمارا و دور سازد از شما بعض گناہان شمارا وخدا

بدہید آن را بفقیران پس او بہتر است بشما و دور سازد از شما بعضی گناہان شمارا و اللہ

بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝۵ لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰىهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ

بآنچہ می کنید آگاہ است لازم نیست برتو اے محمد ہدایت ایشان ف۱ لیکن خدا ہدایت می کند ہر کرا

بآنچہ می کنید خوب داناست نیست برتو ہدایت ایشان و لیکن اللہ ہدایت می کند ہر کہ را

يَّشَاۗءُ ۭ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْ ۭ وَمَا تُنْفِقُوْنَ اِلَّا ابْتِغَاۗءَ

می خواہد و آنچہ خرج کردید از پس مال نفع برائے ذات شمااست و لائق نیست کہ خرج کنید مگر برائے طلب

بخواہد و آنچہ خرج می کنید از مال پس برای خود تان است و خرج مکنید مگر برای طلب

وَجْهِ اللّٰهِ ۭ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ يُّوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ ۝۶

روئے خدا و آنچہ خرج کردید از مال بتمام رسانیدہ شود بسوئے شما یعنی ثواب او و شما ستم کردہ نخواہید شد

رضای اللہ و اگر خرج می کنید از مال تمام رسانیدہ میشود بسوی شما و شما ستم کردہ نخواہید شد ع۵

لِلْفُقَرَاۗءِ الَّذِيْنَ اُحْصِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ضَرْبًا

خیرات برای آن فقرا انست کہ بند کردہ شدند در راہ خدا ف۲ نمی توانند سفر کردن

خیرات برائ فقرائی است کہ محصور شدند در راہ اللہ نمی توانند سفر کردن

فِي الْاَرْضِ ۡ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَاۗءَ مِنَ التَّعَفُّفِ ۚ تَعْرِفُهُمْ

در زمین توانگر می پندارد ایشان را نادان بسبب طمع نہ کردن تو می شناسی ایشان را

در زمین می پندارد ایشان را نادان (بے خبر از حال شان) توانگران بہ سبب سوال نکردن تو می شناسی

بِسِيْمٰهُمْ ۚ لَا يَسْــَٔـلُوْنَ النَّاسَ اِلْحَافًا ۭ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ

بقیافۂ ایشان سوال نمی کنند از مردمان بالحاح و آنچہ خرج کنید از مال پس ہر آئینہ

ایشان را بچہرہ ہای ایشان سوال نمی کنند از مردم بہ الحاح ع۶ اگر خرج کنید از مال پس ہر آئینہ

اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ ۝۷ اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَّ

خدا بآن داناست کسانیکہ خرج می کنند اموال خویش شب و روز پنہان و

خدا بر آن بسیار داناست آنانکہ خرج می کنند مال ہای خود را در راہ خدا بہ شب و روز پوشیدہ و

عَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝۱

آشکارا پس ایشان را است مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان و نیست ترس بر ایشان و نہ ایشان اندوہگین شوند

آشکارا پس برای ایشان است ثواب ایشان نزد پروردگار شان و نیست بیمی بر ایشان و نہ ایشان غمگین می شوند

اَلَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ اِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِيْ يَتَخَبَّطُهُ

کسانیکہ میخورند سود را بر نہ خیزند یعنی از گور مگر چنانکہ برمی خیزد کسیکہ دیوانہ ساخت او را

کسانیکہ می خورند سود را بر نمی خیزند در قیامت مگر بر می خیزد مانند کسیکہ خراب ساختہ حواس او را

الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا ۘ

شیطان بسبب آسیب رسانیدن این بسبب آنست کہ سود خواران گفتند جز این نیست کہ سوداگری مانند سود است

شیطان بسبب آسیب رسانیدن این بہ آن سبب است کہ سود خواران گفتند بیشک کہ سوداگری مانند سود گرفتن است

وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ۭ فَمَنْ جَاۗءَهٗ مَوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ

و حالانکہ حلال کردہ است خدا سوداگری و حرام ساختہ سود را پس کسیکہ آمد بوے پند از جانب پروردگار او

و حلال کردہ است خدا سوداگری را و حرام ساختہ است سود را پس کسیکہ آمد بوی پند از طرف پروردگارش

فَانْتَهٰى فَلَهٗ مَا سَلَفَ ۭ وَاَمْرُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ ۭ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ

پس باز ماند از ین کار پس او راست آنچہ گذشت و کار او مفوض است بخدا ف۳ و ہر کہ باز گشت بسود خواری ف۴ پس آن گروہ باشندگان

پس باز آمد پس او راست آنچہ گذشتہ و کار او سپردہ شدہ است بخدا و کسیکہ برگشت بسود خواری پس آن گروہ باشندگان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ایصال مطلوب الی اللہ

ف۲ یعنی بسبب اشتغال بجہاد کسب کردن نمی توانند واللہ اعلم ۱۲

ف۳ یعنی سود یکہ قبل آیت تحریم گرفتہ باز گردانیدنش لازم نیست واللہ اعلم ۱۲

ف۴ یعنی بعد از تحریم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ہنگامیکہ حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم اصحاب خود را منع فرمودہ بود کہ صدقات شان را سوای مسلمانان بدیگران ندہند مصلحت آن بود کہ دیگران بہ طمع مال بدین حق رغبت نمایند بعد فرمود باین ثواب وقتی نائل میشوید کہ مطلوب شما تنہا رضای حضرت الہی باشد۔ پس انسان این آیت فرود آمد و حکم عام شد کہ در راہ رضای الہی ہر کہ مال دہید بہ ثواب آن نائل می گردید مسلم و غیر مسلم تخصیص ندارد یعنی بکسیکہ صدقہ می دہد ضرور نیست کہ مسلمان باشد صدقہ باید خاص برای رضای خدا باشد

ع۶ دادن صدقہ بہ کسانی ثواب بسیار دارد کہ در راہ خدا و امور دین چندان مشغول و مقید باشند کہ از تردد و تہیۂ طعام و لباس وغیرہ باز مانند و بکسی حاجت نبرند مانند اہل صفہ کہ از اصحاب پیغمبر بودند برای آموختن علم دین و جہاد در مقابل مفسدین فتنہ انگیز خانمان خود را ترک کردند و صحبت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم را اختیار نمودند بچنین در این روزگار مسلمانان را لازم است کہ بکسانی دستگیری کنند کہ بحفظ قرآن و تحصیل علوم دینی مشغول اند ......

ربع ۳۷ ع ۷ ۵ وقف لازم وقف النبی

النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ۝٢ يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ ۗ وَاللّٰهُ

دوزخ ند ایشان دراںجا جاویدند نابود میسازد خدا برکت سود را و افزون بیساخت برکت خیرات را و خدا

دوزخ اند ایشان در آںجا جاویداند نابود می سازد خدا (برکت) سود را و افزون می سازد (برکت) خیرات را ع٥ و خدا

لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ۝٣ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَ

دوست ندارد ہر ناسپاس گنہگار را ہر آئینہ کسانیکہ ایمان آوردہ اند و کردند کارہائے شائستہ و

دوست ندارد ہر ناسپاس گنہگار را ع٥ ہر آئینہ کسانیکہ ایمان آوردند و کردند کار ہای شائستہ و

أَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ

برپاداشتند نماز را و دادند زکوٰۃ را مر ایشانراست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان و نیست ترس

برپا داشتند نماز را و دادند زکوٰۃ را ہر ایشان راست ثواب ایشان نزد پروردگار ایشان و نیست ترس

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝٤ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا

برایشان و نہ ایشان اندوہگین شوند اے کسانیکہ ایمان آورید حذر کنید از خدا و ترک کنید

برایشان و نہ ایشان غمگین شوند اے مومنان بترسید از خدا و ترک کنید

مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوٓا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝٥ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ

آنچہ ماندہ است از سود اگر ہستید از اہل ایمان پس اگر نکردید پس خبردار باشید بجنگے

آنچہ ماندہ است از سود اگر ہستید از اہل ایمان (پس) اگر ترک نکردید (پس) آمادہ باشید بجنگے

مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُونَ

از طرف خدا و رسول او و اگر توبہ کردید پس شماراست اصل مالہائے شما نہ شما ستم کنید

از طرف خدا و رسولش و اگر توبہ کردید پس شمار است اصل مالہائے شما نہ شما ظلم کنید

وَلَا تُظْلَمُونَ ۝٦ وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلٰى مَيْسَرَةٍ ۚ وَأَنْ

و نہ بر شما ستم کردہ شود و اگر باشد مفلسے پس لازم است مہلت دادن تا توانگری و آنکہ

و نہ بر شما ظلم کنند و اگر باشد بینوائی پس لازم است مہلت دادن تا توانگری و اگر

تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ ۖ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝٧ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ

خیرات کنید بہتر است شمارا اگر ہستید دانندہ و حذر کنید از ان روز کہ بازگردانیدہ شوید

صدقہ دہید بہتر است شمارا اگر شما می دانید و بترسید از ان روز کہ بازگردانیدہ شوید

فِيهِ إِلَى اللّٰهِ ۖ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۝٨ يٰٓأَيُّهَا

دران بسوئے خدا پس تمام دادہ شود ہر شخصے را آنچہ عمل کردہ است و ایشان ستم کردہ نشوند اے

دران بسوئے خدا پس تمام دادہ شود ہر شخصے را آنچہ عمل کردہ است و ایشان ستم کردہ نشوند اے

الَّذِينَ آمَنُوٓا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلٰٓى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ

مومنان اگر معاملہ کنید بایکدیگر بوام دادن تا میعاد مقرر پس بنویسید آن را

مومنان و قتیکہ معاملہ کنید بایکدیگر بہ قرض دادن تا میعاد مقرر (پس) بنویسید آنرا

وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ۖ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ

و باید کہ بنویسد میان شما نویسندہ بانصاف و سر باز نزند نویسندہ از ان کہ

و باید کہ بنویسد میان شما نویسندہ بانصاف و انکار نکند نویسندہ از ان کہ

يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ ۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ

نویسد چنانچہ آموختہ است او را خدا پس باید کہ وے بنویسد و انشا کند آنکہ دام بذمہ وے است

نویسد چنانچہ آموختہ است او را خدا پس باید کہ وی بنویسد و املا کند کسیکہ بروی قرض است

وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا ۚ فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ

و باید کہ بترسید از خدا پروردگار خود نقصان نہ کند از ان دام چیزیرا پس اگر باشد کسیکہ دام بذمہ وے است

و باید بترسد از خدا کہ پروردگار اوست و نقصان نکند از ان قرض چیزے ع٥ پس اگر باشد کسیکہ بر ذمہ وی است قرض

تفسیر عثمانی

ع٥ منافعی کہ از سود بدست آید خدا آنرا تباہ می کند یعنی برکت ندارد بلکہ سرمایہ را نیز از میان می برد در حدیث آمدہ کہ مال ہر قدر بسود زیادہ گردد انجامش افلاس است و مراد از زیادہ شدن مال خیرات آنست کہ خدا تعالےٰ در آن برکت می نہد و ثوابش را می افزاید چنانکہ در احادیث مذکور است ع٥ مقصد آنست کہ سود خوار شرو تمندان قدر ہم نکرد کہ شخص محتاجی را بدون سود قرض میداد اگرچہ براو لازم بود کہ او را بالطریق خیرات میداد و ناشکری بیش ازین چہ باشد س١٥ اول فضیلت خیرات و صدقہ و احکام آن بیان گردید ثانیاً قبح و حرمت سود ذکر شد۔ اکنون بیان معاملات قرض است ازین آیت معلوم میشود کہ گرفتن قرض و وعدہ ادای آن در وقت معین جائز است چوں معاملہ قرض با آیندہ متعلق است دران نسیان و خلاف و نزع احتمال دارد باید موعد معین شود و چندان اہتمام بعمل آید کہ آیندہ موجب اختلاف و منازعت نشود باین صورت کہ موضوع اقید کتابت در آید و موعد معین گردد اسمای معاملہ داران و تفصیل معاملہ صاف و واضح دران نگاشتہ شود نویسندہ انکار نورزد شرع و انصاف را مرعی داشتہ بنویسد باید مدیون خود بنویسد یا خود بکاتب گوید و در حق دیگران بقدر یک ذرہ نقصان نرساند۔

ع ٣٨ ٨ ٦

سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ ۚ

بیخرد یا ناتوان یا نمی تواند انشا کردن پس باید که انشا کند کارگذار او بانصاف

بے عقل یا ناتوان یا نمی تواند کہ املا کند او پس باید کہ املا کند کارگذار او بانصاف ع۵

وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ ۖ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ

و گواه گیرید دو شاهد را از مردمان خویش ف۱ پس اگر نباشند دو مرد

و گواه گیرید دو شاهد از مردان تان پس اگر نباشد دو مرد

فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا

پس یک مرد و دو زن کفایت است از کسانیکه رضامند باشید از گواهان ف۲ تا اگر فراموش کند یک زن

پس یک مرد و دو زن گواه شوند از کسے کہ رضامند باشید از گواهان تا اگر فراموش کند یکے از دو زن

فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ ۚ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا ۚ

یاد دهاند یکے دیگری را و باید کہ سر باز نزنند گواهان آنگاه کہ طلبیده شوند

یاد دهد یکے از آن دو زن دیگرش را و انکار مکنند گواهان وقتیکہ خواستہ شوند

وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ أَقْسَطُ

و مانده مشوید از آنکہ نویسید حق را اندک باشد یا بسیار تا میعاد وے این بانصاف تر است

و ملول مشوید کہ نویسید حق را اندک باشد یا بسیار تا میعادش این کتابت شما بانصاف تر است

عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا ۖ إِلَّا أَنْ تَكُونَ

نزدیک خدا و درست تر برائے گواهی و قریب تر از آنکہ در شک نشوید مگر وقتیکہ باشد آن معاملہ

نزد خدا و درست تر برائے گواهی و قریب تر است کتابت کہ شک نیارید ع۶ مگر وقتیکہ باشد معاملہ

تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۗ

سوداگری دست بدست کہ دستگردان می کنید آنرا میان خویش پس نیست بر شما گناه در آنکہ ننویسید آنرا

سوداگری دست بدست کہ گردانید آنرا میان خود پس نیست بر شما ہیچ گناهی آنکہ ننویسید آنرا

وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۚ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ۚ وَإِنْ

و گواه گیرید ہرگاه کہ خرید و فروخت کنید و باید کہ رنج داده نشود نویسنده و نہ گواه و اگر

و گواه گیرید وقتیکہ خرید و فروش کنید و باید کہ نقصان نرساند نویسنده و نہ گواه و اگر

تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ

بکنید این کار پس ہر آئینہ این گناه است شما را و بترسید از خدا و می آموزد شما را خدا و خدا بہر

چنین بکنید پس ہر آئینہ این کار گناه است بشما و بترسید از خدا و می آموزد شما را خدا و خدا بہر

شَيْءٍ عَلِيمٌ ① وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ

چیز دانا است و اگر مسافر باشید و نیابید نویسنده را پس لازم است گرو

چیز دانا است و اگر باشید در سفر و نیابید نویسنده پس گروی

مَقْبُوضَةٌ ۖ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ

بدست آورده شده پس اگر امین داند گروہے از شما گروہے را پس باید کہ ادا کند آنکس کہ امین دانستہ شد امانت خود را

بدست آورده شده لازم است پس اگر اعتبار کند بعضی شما بعضی را پس باید ادا کند آنکس کہ اعتبار شده بروی امانتش را

وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۚ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ

و باید کہ بترسد از خدا پروردگار خود و پنہان مکنید گواهی را و ہر کہ پنہان کند آنرا پس ہر آئینہ

و باید کہ بترسد از خدا کہ پروردگار اوست و پنہان مکنید شهادت را و کسیکہ پنہان مکند آنرا پس ہر آئینہ او

آثِمٌ قَلْبُهُ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ② لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي

گناهگار است دل او و خدا بآنچہ می کنید آگاه است خدا راست آنچہ در آسمانہاست و آنچہ در

گناه گار است دل او و خدا بآنچہ می کنید خوب دانا ست ف۹ خدا راست آنچہ در آسمانہاست و آنچہ در

کہ حق داین را کاملا - تا دیہ کند از خدا بترسد و در تادیہ حق از راه امانت پیش آید۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از مسلمانان ۱۲

ف۲ یعنی امین متقی ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اگر قرضدار لا یعقل یا ناتوان باشد چون طفل و پیر کہ خود معاملہ راندانند و بکاتب نیز گفتہ نتواند مختار مدیون یا وارث و سرپرست او معاملہ را برطبق عدالت و بصحت املا نماید

ع۶ کسی را کہ برائے گواه شدن یا ادای شهادت دعوت کنند نباید انکار آرد یا استنکاف ورزد۔ در کتابت معاملات خورد و بزرگ ہرگز اہمال منمائید کہ صدق و عدالت درین امر است و اعتماد بر شهادت بر طبق ہمین کتابت می باشد و کسان از نسیان و اتلاف حقوق خویش مطمئن و آسوده میشوند

ف۹ اگر در سفر بقرض مجبور شوید و نتوانید کاتب پیدا کنید باید مدیون از دارائی خویش در عوض قرض بطور گروی بدائن دہد۔ فائده۔ رہن در سفر نسبت بہ حضر بیشتر ضرورت دارد زیرا کتابت و شهادت در حضر بسہولت میسر می شود و دائن بآسانی مطمئن می گردد ازین جہت در سفر حکم رہن داده شد ورنہ در حال حضر و موجودیت کاتب نیز گروی درست است چنانچہ در حدیث موجود است اگر دائن بر مدیون اعتماد کند و از وی رہن نخواہد بر مدیون لازم است

۳۹ ع ۲ ۷

الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ

زمین است و اگر آشکارا کنید آنچه در دل شما است ف۱ یا پنهان دارید آنرا البته حساب آن بگیرد از شما خدا پس بیامرزد

زمین است و اگر آشکارا کنید آنچه در دل های شما است یا پنهان کنید آنرا حساب می کند با شما به آن خدا پس بیامرزد

لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ آمَنَ

کسے را که خواهد و عذاب کند کسے را که خواهد و خدا بر همه چیز توانا ست باور داشت

کسے را که خواهد و عذاب کند کسے را که خواهد و خدا بر هر چیز توانا ست ایمان آورد

الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَ

پیغامبر آنچه فرود آورده شد بسوئے او از پروردگار او و مومنان نیز همه ایمان آوردند بخدا و

پیغمبر بچیزے که نازل شده بوی از طرف پروردگارش و مومنان نیز همه ایمان آورده اند بخدا و

مَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا

فرشتگان او و کتاب هائے او و پیغامبران او و گفتند فرق نمی کنیم میان هیچ کسے از پیغامبران او ف۲ و گفتند

فرشتگانش و کتاب هایش و پیغمبرانش (می گویند) فرق نمی کنیم میان هیچ یک از پیغمبران او و گفتند

سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢﴾ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا

شنودیم و فرمانبرداری کردیم میخواهیم آمرزش تو اے پروردگار ما و بسوے تست بازگشت خدا واجب نمی کند بر هیچ کس

شنیدیم و فرمان بردیم (می خواهیم) آمرزش ترا اے پروردگار ما و بسوے تست بازگشت تکلیف نمی کند خدا هیچ کسے را

إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ

الا مقدار طاقت او مر او راست آنچه عمل کرد و بروے باشد آنچه گناه کرد گفتند اے پروردگار ما بعقوبت مگیر ما را اگر

مگر بقدر طاقتش مراو راست آنچه کسب کرد (از خیر) و بروی است آنچه کرد (از بدی) (بگوئید اے پروردگار ما مگیر ما را اگر

نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ

فراموش کنیم یا خطا کنیم اے پروردگار ما و منه بر سر ما بار گران چنانکه نهادی آنرا بر کسانیکه

فراموش کردیم یا خطا کردیم اے پروردگار ما و بار مکن بر ما بار گران چنانکه نهادی آنرا بر کسانیکه

مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ

پیش از ما بودند اے پروردگار ما و منه بر سر ما آنچه برداشت آن نیست ما را و در گذار از ما و بیامرز

پیش از ما بودند اے پروردگار ما و منه بر ما آنچه نیست طاقت ما را به آن و در گذر از ما و بیامرز

لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٣﴾

ما را و ببخشائے بر ما توئی خداوند ما پس غلبه ده ما را بر گروه کافران

ما را و رحم کن بر ما توئی پروردگار ما پس نصرت ده ما را بر گروه کافران ع۵

سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَتَا آيَةٍ وَعِشْرُونَ رُكُوعًا

سورهٔ آل عمران در مدینه نازل شده و آن دو صد آیت است

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائے که بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الم ﴿١﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿٢﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ

خدا نیست هیچ معبود مگر او زنده تدبیر عالم کننده است فرود آورد بر تو کتاب را

الله نیست هیچ معبودے غیر او زنده تدبیر کننده همه است فرود آورد بر تو کتاب را

بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ ﴿٣﴾ مِنْ

براستی باور دارنده آنچه پیش دست وے است و فرود آورد توریت و انجیل را پیش

براستی تصدیق کننده آنچه را پیش از وی است (کتاب هائے ایشان را) و نازل گردانید تورات و انجیل را پیش

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از قسم نفاق و اخلاق و حسد و نصیحت و مثل آن نه از قسم حدیث نفس والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی بعض را معتقد و بعض را منکر نمی باشیم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ آیت نخستین اصحاب را باضطراب افگنده تسلیت آنها این دو آیت "آمن الرسول و لا یکلف الله نفساً الایه" فرود آمد بعد از آن "ربنا لا تواخذنا" تا آخر سوره نازل شد و چندان اطمینان و تسکین بدلها بخشید که اندیشه صعوبت و مشقت نیز زائل شد زیرا اعتصام از ادعیه که ما به آن مامور شده ایم این است که بدون شبه هر گونه حق حاکمیت و استحقاق عبادت تو بر ما ثابت است اما اے پروردگار ما برحمت و کرم خویش چنان حکمی بفرست که در امتثال آن بر ما صعوبت و مشقت سنگین نباشد بر سهو و فراموشی ما اخذه نشویم و مانند امم پیشین احکام دشوار بر ما فرود نیاید و حکمی صادر نگردد که از طاقت ما خارج باشد با وجود این سهولت اگر از ما تقصیری آید بعد رحمت و مهربانی خود آنرا عفو فرما در حدیث وارد شده که تمام این دعا ها مقبول شد چون ما از مشکلاتی که اصحاب به آن مصاب شده بودند به مهربانی خدا رستیم این رحمت نیز می شاید که بر کافران فیروزی یابیم ورنه از طرف ایشان کدورت های دینی و دنیوی و مزاحمت های گوناگون پیش آید و در اثنائی استیلای شان همان اندیشه موجب بے اطمینانی میگردد که قبلا

قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَأَنزَلَ الْفُرْقَانَ ۗ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ

ازین برائے راہ نمودن بمردمان و فرود آورد معجزہ را ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند بآیات خدا ایشانراست

از این کتاب برائے ہدایت مردم و فرود آورد فارق میان حق و باطل را ہر آئینہ کسانیکہ منکر شدہ اند از آیات ہای خدا مر ایشان راست

عَذَابٌ شَدِيدٌ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴿٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ

عذاب سخت و خدا غالب صاحب انتقام است ہر آئینہ خدا پوشیدہ نمی شود بروے

عذاب سخت و اللہ غالب انتقام گیرندہ است ع۴ ہر آئینہ اللہ پوشیدہ نیست بروی

شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٤﴾ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ

چیزے در زمین و نہ در آسمان او آنست کہ صورت می بندد شمارا در رحم

چیزے در زمین و نہ در آسمان ع۵ و آن ذاتیست کہ صورت می بندد شمارا در شکم ہای مادر

كَيْفَ يَشَاءُ ۚ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾ هُوَ الَّذِي أَنزَلَ عَلَيْكَ

چنانچہ خواہد نیست ہیچ معبود بجز او غالب استوار کار او آنست کہ فرود آورد برتو

چنانکہ خواہد نیست ہیچ معبود غیر او غالب با حکمت او ذاتیست کہ فرستادہ برتو

الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ ۖ فَأَمَّا

کتاب بعضے ازان آیت ہائے واضح است آنجملہ اصل کتاب است و بعضے دیگر محتمل معانی باہم متشبہ پس اما

کتاب را بعضی از ان آیات ہا محکم یعنی معانی آن واضح است آنان اصل کتابند و دیگرند متشابہ کہ معنی آن واضح یا معین نمی باشد پس

الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَ

کسانیکہ در دل ایشان کجی است پیروی می کنند آنرا کہ مانند یک دیگر شد ازان کتاب برائے طلب فتنہ و

اما کسانیکہ در دل ہای شان کجی است (پس) پیروی می کنند آنرا کہ مانند یکدیگر شدہ ازان برائے طلب گمراہی و

ابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ ۗ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ ۗ وَالرَّاسِخُونَ فِي

برائے طلب مراد آن و نمی داند مراد آن مگر خدا و ثابت قدمان در

برائے طلب تاویلش و نمی داند تاویل آنرا مگر خدا و ثابت قدمان در

الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو

علم می گویند ایمان آوردیم باین متشابہ این ہمہ از نزدیک پروردگار ماست و پند پذیر نمیشوند مگر خداوندان

علم می گویند ایمان آوردیم باو ہمہ از جانب پروردگار ما فرود آمدہ و پند نمی گیرد مگر ارباب

الْأَلْبَابِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ

خرد می گویند اے پروردگار ما کج مکن دلہائے مارا بعد از انکہ راہ نمودی مارا و عطا کن برائے ما از نزد خود

دانش اے پروردگار ما کج مکن دلہائے مارا پس از انکہ راہ نمودی مارا و ببخش بما از سوی خود

رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ

نعمت ہر آئینہ توئی عطا کنندہ اے پروردگار ما ہر آئینہ تو جمع کنندہ مردمانے در ان روز کہ ہیچ شک نیست

رحمت ہر آئینہ تو توئی بسیار بخشندہ اے پروردگار ما ہر آئینہ تو جمع کنندۂ مردمانی دران روز کہ ہیچ شک نیست

فِيهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن تُغْنِيَ

دران ہر آئینہ خدا خلاف نمی کند وعدہ را ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند دفع نکند

دران ہر آئینہ اللہ نمی کند خلاف وعدہ خود ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند ہرگز دفع نکند

عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ

از ایشان اموال ایشان و نہ اولاد ایشان از عذاب خدا سبحانہ چیزے را و آنگروہ ایشانند آتش انگیز

از ایشان مالہائے شان و نہ اولاد شان از (عذاب) اللہ چیزے را و آن گروہ ایشانند آتش انگیز

النَّارِ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

دوزخ حال ایشان مانند حال کسان فرعون است و آنانکہ پیش از ایشان بودند دروغ داشتند آیات مارا

دوزخ (عادت شان) مثل دستور آل فرعون است و کسانیکہ پیش از ایشان بودند تکذیب کردند آیات مارا

آنچہ را الفرانیان نجران بحضور پیغمبر اعتراف نمودند امروز از اناجیل مروجہ نیز ثابت است۔

تفسیر عثمانی

ع۵ چنین گناہگاران را بدون مجازات نمی گذارد و کسی از توانائی مطلق او رستہ نتواند درین جانیز اشارۂ لطیفی است بابطال الوہیت مسیح علیہ السلام زیرا اقتدار و اختیار تامی کہ خدا راست در وجود مسیح ہرگز پیدا نمی شود بلکہ حضرت عیسے موافق عقیدہ نصاری نیز چگونہ می توانست دیگران را سزا دہد در حالیکہ بہ تفرع والحاح نتوانست خویشتن را از چنگ ستمگاران وارہاند پس عیسیٰ را خدا یا پسر خدا گفتن چگونہ راست آید پسر از نوع پدر است پسر خدا نیز باید خدا باشد مخلوق ناتوانی را پسر حضرت توانائی مطلق پنداشتن پدر و پسر را بر عیب منسوب داشتن است العیاذ باللہ

ع۶ چنانکہ قدرت و اختیار او تعالے کامل است علم او نیز محیط می باشد در عالم ہر چہ بزرگ و کوچک است بقدر یکطرفۃ العین از علم وی غائب نیست ہمہ گناہگاران و نکوکاران کافہ جرائم با مقدار و نوعیت آن از علم الہی مخفی نمی باشد پس کدام گنہگاری تواند از حضرت او نہان گردد درینجا تنبیہ است کہ عیسے خدا شدہ نمی تواند زیرا وی علم محیط نداشت و چندان می دانست کہ خدا بوی دانانیدہ بود

فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ؕ وَاللّٰهُ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ⑪ قُلْ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا

پس گرفت ایشانرا خدا بسبب گناهان ایشان وخدا سخت عقوبت است بگو کافران را

پس گرفت ایشانرا الله به گناهان شان والله سخت است عذاب او بگو کافران را

سَتُغْلَبُوْنَ وَتُحْشَرُوْنَ اِلٰى جَهَنَّمَ ؕ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ⑫ قَدْ كَانَ لَكُمْ

که مغلوب خواهید شد و برانگیخته خواهید شد بسوی دوزخ و بد جایگاه است او تحقیق هست شمارا

گروه شما مغلوب خواهید شد و برانگیخته خواهید شد بسوی دوزخ و بد جای گاه است او هر آئینه بود بشما

اٰيَةٌ فِىْ فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ؕ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ

نشانه دران دو قوم که بهم آمدند ف۱ یک گروه جنگ می کرد در راه خدا و گروه دیگر کافر بودند

نشانه در دو گروه که بهم مقابله شدند گروهی جنگ می کردند در راه خدا وگروه دیگر کافر بودند

يَّرَوْنَهُمْ مِّثْلَيْهِمْ رَاْىَ الْعَيْنِ ؕ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ؕ اِنَّ

میدیدند مسلمانان آن کافران را دو برابر خویش دیدن بچشم وخدا قوت میدهد بنصرت خود هر کرا خواهد هر آئینه

میدیدند هر طائفه مردیگر را دو برابر خود دیدن بچشم والله قوت می دهد بمدد خود هر کرا خواهد هر آئینه

فِىْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِى الْاَبْصَارِ ⑬ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوٰتِ

درین واقعه پندے هست خداوندان چشمها را آراسته کرده شده است برائے مردمان دوستی چیزهائے نفس

دراین واقعه هر آئینه پندی است خداوند بینائی را ع۵ زینت داده شده برائے مردم محبت چیزهائے مرغوب

مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِيْنَ وَالْقَنَاطِيْرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ

از زنان و فرزندان و خزانه ها جمع ساخته از زر و سیم

از زنان و فرزندان و خزانه های جمع شده از طلا و نقره

وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ؕ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ

و اسپان نشان کرده ساخته و چهارپایان و زراعت این است بهره زندگانی دنیا

و اسپان داغ نهاده شده و چارپایان و زراعت این است فائده گرفتن زندگانی دنیا

وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الْمَاٰبِ ⑭ قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذٰلِكُمْ ؕ لِلَّذِيْنَ

و خدا نزدیک اوست باز گشت نیک بگو اے محمد آیا خبر دهم شمارا بآنچه بهترین است ازین

و خدا نزدیک اوست نیکو جای باز گشت بگو آیا خبر دهم شمارا بآنچه بهتر است از آن بشما برائے آنانکه

اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتٌ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَاَزْوَاجٌ

مرمتقیانرا باشد نزدیک پروردگار ایشان بوستانها میرود از زیر آن جویها جاوید باشندگان دران و باشند

پرهیز کردند نزد پروردگار ایشان باغهاست میرود از زیر درختان آن جویها جاوید باشند در آن و باشد برائے ایشان

مُّطَهَّرَةٌ وَّرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِالْعِبَادِ ۚ ⑮ اَلَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ

زنان پاکیزه و باشد خوشنودی از خدا و خدا بیناست به بندگان آنانکه می گویند

زنان هائے پاکیزه و باشد خوشنودی از الله و خدا بیناست به بندگان آنانکه می گویند

رَبَّنَآ اِنَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۚ ⑯ اَلصّٰبِرِيْنَ وَ

اے پروردگار ما بر آئینه ما ایمان آوردیم پس بیامرز مارا گناهان ما و نگاهدار مارا از عذاب آتش شکیب کنندگان و

اے پروردگار ما بدرستی ما ایمان آوردیم پس بیامرز برائے ما گناهان مارا و نگاه دار مارا از عذاب آتش مدح می کنم صابران را و

الصّٰدِقِيْنَ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْمُنْفِقِيْنَ وَالْمُسْتَغْفِرِيْنَ بِالْاَسْحَارِ ⑰

راست گویندگان و فرمانبردارندگان و خرج کنندگان و آمرزش خواهندگان در اوقات سحر ف۲

راست گویان را و فرمان بران را و خرج کنندگان را و آمرزش خواهندگان را در آخرهائے شب

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۙ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِالْقِسْطِ ؕ

گواهی داد خدا ف۳ آنکه نیست هیچ معبود مگر او و گواهی دادند فرشتگان و خداوندان دانش، و دران حال که خدا تدبیر کننده عالم ست بعدل

گواهی داده الله هر آئینه شان این است که نیست هیچ معبودی مگر او و گواهی دادند فرشتگان و خداوندان دانش در حالیکه خداوند تدبیر کننده است بعدل

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی روز بدر والله اعلم ف۲ مترجم گوید ازینجا خدا تعالی شروع میفرماید در مناظره اهل کتاب و در و شبهات ایشان و تعداد تحریفات ایشان و این قصه ممتد است تا قوله و اذ غدوت من اهلک الخ ف۳ یعنی آشکارا ساخت

تفسیر عثمانی

ع۵ در ابتدا خطاب بنصارای نجران بود و عقیدهٔ الوهیت مسیح را بکمال لطافت باطل گردانیده توحید خالص را اعلان و به ایمان آوردن ترغیب فرموده درین موانعی را ذکر فرموده که باوجود روشنی شدن حق انسان را از غرض ایمان محروم میدارد یعنی مال و اولاد و سامان عیش و عشرت درین آیات بعد از بیان صفات مومنین بر اصل مضمون توحید و غیره عود شده یعنی در قبول توحید خالص تردد چه توان شد زیرا حق تعالی در تمام کتابهائے خود گواهی و هر ورق و هر نقطهٔ کتاب فعلی و صحیفهٔ کائنات اشهاد ساخته که سوائے رب العلمین احدی سزاوار پرستش نیست و فی کل شیء له آیة تدل علی انه واحد سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم الخ (حم سجده رکوع ۲) ع۶ ظاهر است که گواهی فرشتگان بر خلاف گواهی خدا چسان میتوان شد فرشته نام مخلوقی است که از راه صدق و حق سرتابی کرده نمی تواند طوریکه تسبیح و تحمید فرشتگان عموماً بر توحید و تفرید باری تعالی مشتمل باشد۔

لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑱ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ۗ وَمَا

نیست ہیچ معبود مگراو غالب استوار کار است ہر آئینہ دین معتبر نزدیک خدا اسلام است و

نیست ہیچ معبود غیراو غالب است باحکمت ہر آئینہ دین پسندیدہ نزد خدا اسلام است و

اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۗ

اختلاف نکردند یعنے در قبول اسلام اہل کتاب مگر بعد ازانکہ آمد بایشان دانش ف۱ از روے حسد درمیان خویش

اختلاف نکردند آنانکہ دادہ شدہ اند کتاب مگر پس ازانکہ آمد بایشان دانش ع۵ از روئے حسد میان ایشان

وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ⑲ فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ

و ہر کہ کافر باشد بآیتہائے خدا پس ہر آئینہ خدا زود کنندہ حساب است پس اگر مکابرہ کنند باتو یا محمد پس بگو

و ہر کہ کافر شود بآیتہائے خدا پس ہر آئینہ خدا زود حساب گیرندہ است پس اگر خصومت ورزند باتو پس بگو

أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ ۗ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَ

منقاد ساختم روے خودرا برائے خدا و ہر کہ پیروی من کرد نیز منقاد ساخت و بگو باہل کتاب و

تابع گردانیدم روی خودرا برائے خدا و ہر کہ پیروی مرا کرد نیز و بگو برای آنانکہ دادہ شدہ اند کتاب و

الْأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا ۖ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا

بناخواندگان آیا اسلام آوردید پس اگر اسلام آوردند بتحقیق راہ یافتند و اگر روے گردانیدند پس جز این نیست کہ

بہ ناخوانان آیا اسلام آوردید پس اگر اسلام آوردند بتحقیق راہ راست یافتند و اگر رو گردانیدند پس جزاین نیست کہ

عَلَيْكَ الْبَلَاغُ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ⑳ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ

لازم برتو پیغام رسانیدن است و خدا بیناست بہ بندگان ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند بآیتہائے خدا

لازم برتو پیغام رسانیدن است واللہ بیناست بہ بندگان ہر آئینہ آنانکہ کافر می شوند بہ آیت ہای خدا

وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ

و می کشتند پیغامبران را بناحق و می کشتند آنان را کہ بعدل میفرمایند از

و می کشتند پیغمبران را بناحق و می کشتند آنان را کہ امر می کنند بعدل از

النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ㉑ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ

مردمان پس خبر دہ ایشان را بعذاب درددہندہ این گروہ آنند کہ نابود شد عملہائے ایشان

مردمان پس مژدہ بدہ ایشان را بعذاب دردناک این گروہ آنانند کہ ضایع شدہ عملہائے شان

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ㉒ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا

در دنیا و آخرت و نیست ایشان را یاری دہندہ آیا ندیدی بسوے آنانکہ دادہ شدند

در دنیا و آخرت و نیست ایشان را ہیچ مددگار آیا ندیدی بسوی آنانکہ دادہ شدند

نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ

یکپارہ از علم کتاب خواندہ می شوند بسوے کتاب خدا تا حکم کند میان ایشان پس رو می گرداند

حصہ از کتاب خواستہ می شوند بسوی کتاب خدا تا حکم کند میان ایشان پس روی می گرداند

فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ㉓ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ

گروہے از ایشان اعراض کنان این بسبب آنست کہ ایشان گفتند ہرگز نرسد بما آتش دوزخ

بعضی از ایشان و ایشان اعراض کنندگان اند از حق این بہ واسطہ آنست کہ ایشان گفتند ہرگز نمی رسد بما آتش دوزخ

إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ ۖ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ㉔ فَكَيْفَ

مگر روزے چند شمردہ شدہ و فریفت ایشانرا در دین ایشان آنچہ افترامی کردند پس چگونہ بود حال

مگر روزہای شمردہ شدہ و فریب داد ایشانرا در دین شان آنچہ افترا می کردند پس چگونہ باشد حال

إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ

ایشان چون جمع کنیم ایشانرا در روزے کہ ہیچ شک نیست دراں و تمام دادہ شود ہر شخصے را اجزاء آنچہ عمل کرد و ایشان

ایشان و قتیکہ جمع کنیم ایشانرا در روزی کہ ہیچ شک نیست دران و تمام دادہ شود ہر کسے را آنچہ کردہ و ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی حقیقت حال دانستند۔

تفسیر عثمانی

ع۵ اسلام چیزے آشکار و روشن است دلائلی کہ ازان ثابت شدہ می تواند کہ موسیٰ و عیسیٰ پیغمبراند و تورات و انجیل کتب آسمانی است نسبت بہ آنہا دلائل زندہ تر و استوار تر و بہتر موجود است کہ ثابت می نماید حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم پیغمبر خدا و قرآن کتاب الہی می باشد بلکہ خود آن کتب بہ حقانیت گواہی می دہند توحید خالص ذاتا مضمون واضح و آشکار است ہ برخلاف آن نظریہ پدر و مادر بہ چیستانی شبیہ است کہ ہیچ اصل علمی آنرا تائید نمی کند پس آن کسان از اہل کتاب کہ با اسلام مخالفت می ورزند حقائق واضح آنرا تکذیب می کنند و از احکام الہی سرباز می زنند در بارۂ آن ہا جز اینکہ گوئیم از حرص۔ حسد ضد۔ عناد۔ محبت مال و جاہ چنین می کنند دیگر چہ توان گفت در فواید آیہ "ان الذین کفروا لن تغنی عنہم اموالہم" اقرار ابو حارثہ بن علقمہ رئیس وفد نجران نقل شدہ۔ این ہا عادات قدیم آنانست تاریخ ثابت می کند کہ اختلافات یہود و نصاریٰ یا فرقہ ہای کہ در سایر مذاہب حادث شدہ این اختلاف بہ جنگ و خونین منتہی گردیدہ عموماً مبنی بر جہل و دانستگی بودہ اکثر از حب جاہ و محبت سیم و زر بوقوع پیوستہ است۔

ع ۱۱ ۱۰

لَا يُظْلَمُونَ ۝٥ قُلِ اللّٰهُمَّ مٰلِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ

ستم کرده نشوند بگو یار خدایا اے خداوند بادشاهی میدهی بادشاهی هرکرا خواهی وباز میگیری

ستم کرده نمی شوند بگو بار خدایا اے خداوند سلطنت میدهی پادشاهی را هرکرا خواهی و باز میگیری

الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ

بادشاهی از هرکه خواهی وارجمند میسازی هرکرا خواهی وخوار میسازی هرکرا خواهی بدست تست نیکی

پادشاهی را از هرکه خواهی و عزت دهی هرکرا خواهی و خوار گردانی هرکرا خواهی بر بدست تست همه نیکی

إِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝٦ تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي

هرآئینه تو بر همه چیز توانائی درمی آری شب را در روز ودرمی آری روز را در

هرآئینه تو بر هر چیز توانائی ف۵ می درآری شب را در روز و می درآری روز را در

اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ

شب و بیرون می آری زنده را از مرده و بیرون می آری مرده را از زنده وروزی میدهی هرکرا

شب و می برآری زنده را از مرده و می برآری مرده را از زنده وروزی دهی هرکرا

تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝٧ لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكٰفِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ

می خواهی بے شمار ف۱ باید که دوست نگیرند مسلمانان کافران را بجز

خواهی بے شمار باید نگیرند مومنان کافران را دوستان از غیر

الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا

اہل ایمان و هرکه این کند پس نیست در چیزے از آن خدا ف۲ مگر آنکه دفع شر ایشان

مومنان و هرکه کند این پس نیست او از دوستی خدا در هیچ چیزے مگر آنکه بترسید

مِنْهُمْ تُقٰىةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ۝٨ قُلْ إِنْ

کنید بنوعے از حذر کردن و میترساند شمارا خدا از خود و بسوئے خدا باز گشت است بگو اگر

از کافران ترسیدنی و می ترساند شمارا خدا از خود و به سوی خدا باز گشت است بگو اگر

تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا

پنهاں کنید آنچه در سینه ہائے شماست یا آشکارا کنیدش می داند آنرا خدا و میداند آنچه در آسمانهاست و آنچه

پنهاں دارید آنچه را در دلهائے شماست یا آشکار کنیدش می داند آنرا خدا و میداند آنچه را در آسمانهاست و آنچه

فِي الْأَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝٩ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ

در زمین است و خدا بر همه چیز تواناست آنروزیکه حاضر یابد هر کس آنچه عمل کرده است

در زمین است و خدا بر همه چیز تواناست روزیکه می یابد هر کس آنچه کرده

مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا

از نیکی و آنچه کرده است از بدی دوست دارد که کاش بودے درمیان وے و درمیان آن بدی مسافتے دور

از نیکی حاضر کرده شده و آنچه کرده از بدی آرزو می کند که کاش بودے میان وی و میان آن بدی مسافۂ دور

وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ۝١٠ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ

و می ترساند شمارا خدا از خود و خدا بسیار مهربان است بر بندگان اے محمد بگو اگر دوست می دارید

و می ترساند شمارا خدا از خود و خدا بسیار مهربان است بر بندگان بگو اگر دوست می دارد

اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝١١

خدارا پس پیروی من کنید تا دوست دارد شمارا خدا و بیامرزد شمارا گناہان شما و خدا آمرزنده مهربان است

خدارا پس پیروی کنید مرا تا دوست دارد شمارا خدا و بیامرزد بشما گناہان شمارا و خدا آمرزنده مهربان است

قُلْ أَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكٰفِرِينَ ۝١٢

بگو فرمان برید خدارا و پیغامبر را پس اگر رو گردانند پس هرآئینه خدا دوست ندارد کافران را ف۳

بگو فرمان برید خدارا و پیغمبر را پس اگر روی گردانید ندپس (هرآئینه) خداد دوست ندارد کافران را

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید که درامر این دعا بشارت است بمغلوب شدن کافران

ف۲ یعنی در عهد خدا نیست ۱۲

ف۳ مترجم گوید که نصارٰی باحضرت پیغامبر صلعم در باب عیسٰی علیه السلام گفتگو کردند حق سبحانه این آیات نازل ساخت بعد از نزول این آیتها نصارٰی را بمباہلہ دعوت کردند همه عاجز شده جزیه قبول نمودند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چنانکه پیشتر ذکر شد ابوحارثه بن علقمه رئیس وفد نجران گفته بود که اگر به پیغمبر ایمان آریم سلاطین روم بعد ازین از اعزازیکه از ما می کنند و مالیکه بما می دهند امتناع می ورزند شاید این جادر رنگ دعا و مناجات جواب وی داده شده باشد یعنی شما که براحترام سلاطین و عطائے آنان مفتون می شوید بدانید که مالک اصلی همه عزت ها و سلطنت ها خداست و در قبضۂ قدرت اوست هرکرا خواهد می بخشد و از هرکه خواهد می ستاند آیا ممکن نیست عزت و سلطنت پارس و روم از آنان اخذ و بمسلمانان داده شود بلکه وعده می دہیم که ضرور داده میشود امروز چون بے سروسامانی موجودۂ مسلمانان ونیروی دشمنان ایشان رامی بینند (این) امررا فهمیده نمی توانید ازاین جهت یهود ومنافقان

إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىٓ اٰدَمَ وَنُوْحًا وَّاٰلَ اِبْرٰهِيْمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿٣﴾

هر آئینه خدا برگزید آدم را و نوح را و کسان ابراهیم را و کسان عمران را بر عالمها

هر آئینه خدا برگزید آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران را بر عالمیان (زمانهٔ خودشان)

ذُرِّيَّةًۢ بَعْضُهَا مِنْۢ بَعْضٍ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٤﴾ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ

درحالیکه اینجماعه نسلے بودند بعضے آن پیدا شده از بعضے و خدا شنوا دانا است انگاه که گفت زن

درحالیکه اولاد بودند بعضی از بعضی و خدا شنوا داناست وقتی که گفت زن

عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّيْ نَذَرْتُ لَكَ مَا فِيْ بَطْنِيْ مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّيْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ

عمران اے پروردگار من هر آئینه من بنیاز تو کردم آنچه در شکم من است آزاد کرده ف۱ پس قبول کن از من هر آئینه تو ئی

عمران اے پروردگار من هر آئینه من نذر کردم برای تو آنچه را در شکم من است آزاد کرده شده از همه پس قبول کن از من هر آئینه تو

السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٥﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّيْ وَضَعْتُهَآ اُنْثٰى ۭ وَ

شنوا دانا پس چون بزاد دختررا گفت اے پروردگار من هر آئینه زادم این دختر را و

شنوا دانا پس دمی که بزاد آنرا گفت اے پروردگار من هر آئینه من زادم آنرا دختر و

اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ ۭ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى ۚ وَاِنِّيْ سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَ

خدا داناست بآنچه وے بزاد گفت آن زن و نیست فرزند مانند دختر ف۲ و هر آئینه نام کردم آنرا مریم و

خدا دانا تراست به آنچه زاده است و نیست آن پسر مانند این دختر و هر آئینه من نام نهادم آنرا (مریم) و

اِنِّيْٓ اُعِيْذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ﴿٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا

هر آئینه من در پناه تو می کنم اورا و نسل اورا از شیطان ملعون پس قبول کرد مریم را پروردگار او

هر آئینه من در پناه می آورم اورا بتو و اولادش را از شیطان مردود پس قبول کرد آنرا پروردگارش

بِقَبُوْلٍ حَسَنٍ وَّاَنْۢبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا ۙ وَّكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ۚ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا

بقبول نیک و بالیده ساخت اورا بالیدن نیک و خبرگیر ساخت بروے زکریا را هرگاه داخل شدے زکریا

به قبول نیکو و نما دادش نمائی نیک و سپردش به زکریا هرگاه می در آمد بر مریم

زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۚ قَالَ يٰمَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا ۭ قَالَتْ

بر مریم در مسجدے یافتے نزدیک او روزی را ف۳ گفت اے مریم از کجاست ترا این روزی گفت

زکریا در حجرهٔ مریم می یافت نزدش خوردنی ع۱ گفت اے مریم از کجا می آید ترا این روزی گفت

هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَاۗءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٧﴾ هُنَالِكَ دَعَا

او از نزدیک خداست هر آئینه خدا می دهد روزی هر کرا می خواهد بے شمار آن وقت طلب کرد

آن از نزد خدا می آید هر آئینه خدا روزی می دهد هر کرا خواهد بے شمار آن وقت خواست

زَكَرِيَّا رَبَّهٗ ۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِيْ مِنْ لَّدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ۚ اِنَّكَ سَمِيْعُ

زکریا از پروردگار خود گفت اے پروردگار من عطا کن مرا از نزد خود نسل پاک هر آئینه تو شنوا

زکریا از پروردگار خود گفت ای پروردگار من به بخش مرا از نزد خود اولاد پاکیزه هر آئینه تو شنونده (دعا) کننده

الدُّعَاۗءِ ﴿٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلٰۗىِٕكَةُ وَهُوَ قَاۗىِٕمٌ يُّصَلِّيْ فِي الْمِحْرَابِ ۙ اَنَّ اللّٰهَ

دعائے پس ندا کردند اورا فرشتگان و او ایستاده بود نماز می گزارد در عبادت گاه که خدا

دعائی ع۲ پس آواز کردند اورا فرشتگان در حالیکه وی ایستاده بود نماز می گذارد در حجره که هر آئینه خدا

يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًۢا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَّحَصُوْرًا وَّنَبِيًّا

بشارت می دهد ترا بیحیٰی باشد باور دارندهٔ فیض خدا ف۴ و سردار و بے رغبت بزنان و پیغامبر

مژده می دهد ترا به یحیٰی که تصدیق کننده است به حکمی از خدا و سردار و بے رغبت است بزنان و پیغمبری

مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ غُلٰمٌ وَّقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَ

از نیکو کاران گفت اے پروردگار من چگونه پیدا می شود برائے من فرزندے و رسیده است مرا کلان سالی و

از نکوکاران گفت اے پروردگار من چگونه باشد مرا فرزند در حالیکه به تحقیق رسیده مرا کلان سالی و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از خدمت والدین معاف و استه ۱۲

ف۲ یعنی دختر خدمت بیت المقدس را نمیشاید ۱۲

ف۳ یعنی میوهٔ زمستان در تابستان و میوهٔ تابستان در زمستان ۱۲

ف۴ یعنی عیسیٰ را باور دارد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ اکثر سلف میگویند رزق مراد از خوراک ظاهر یست که میوه یک موسم در موسم دیگر نزد مریم میرسید میوهٔ زمستان در تابستان و میوهٔ تابستان در زمستان یک روایت از مجاهد نقل شده که مراد از رزق صحایف علمی استکه باید آنرا غذائی روحانی گفت بهر صورت در این حال کرامات و برکات و علامات خارق العادة در حضرت مریم آشکارا شروع شده چون حضرت زکریا مکررا آنچیزها را دید خود داری نتوانست و از روی تعجب پرسید ای مریم این اشیاء بتو از کجای رسد ع۲ حضرت زکریا بسیار پیر و زن وی عقیم بود در ظاهر هیچ امید نداشت که مالک فرزندی گردد چون خوراکی فوق العاده و حسنات و برکات مریم را دید ناگهان جوش و جنبشی در دل وی پدید آمد که من نیز بدعا فرزند خواهم امید است مرا هم بدون موسم میوه بدست آید یعنی در پیری فرزندی عنایت شود

امْرَاَتِيْ عَاقِرٌ ؕ قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ⑩ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّيْ

زن من نازاہست گفت ہمچنین خدامی کند آنچہ می خواہد گفت اے پروردگار من معین کن برائے من

زنم نازاینده است گفت چنین خدا می کند ہر چہ را خواہد ع۵ گفت اے پروردگار من مقرر گردان برائے من

اٰيَةً ؕ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًا ؕ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ

نشانے ف۱ فرمود کہ نشان تو آنست کہ سخن نتوانی گفت با مردمان سہ روز مگر باشارت و یاد کن پروردگار خود را

نشانی گفت نشان تو آنست کہ سخن نتوانی بمردم سہ روز مگر باشارات و یاد کن پروردگارت را

كَثِيْرًا وَّسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ⑪ وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰمَرْيَمُ اِنَّ

بسیار و تسبیح بگو بر شام و صباح و آنگاہ کہ گفتند فرشتگان اے مریم ہر آئینہ

بسیار و تسبیح کن بشام و صبح ع۶ و آنگاہ کہ گفتند فرشتگان اے مریم ہر آئینہ

اللّٰهَ اصْطَفٰىكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰىكِ عَلٰى نِسَآءِ الْعٰلَمِيْنَ ① يٰمَرْيَمُ

خدا برگزید ترا و پاک ساخت ترا و برگزید ترا بر زنان عالمہا اے مریم

خدا برگزیده ترا و پاک ساخته ترا و فضیلت داده ترا بر زنان عالمیان اے مریم

اقْنُتِيْ لِرَبِّكِ وَاسْجُدِيْ وَارْكَعِيْ مَعَ الرّٰكِعِيْنَ ② ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ

فرمانبرداری کن پروردگار خود را و سجدہ کن و نماز کن با نماز کنندگان اے محمد این از خبرہائے

بخشوع بندگی کن بہ پروردگارت و سجدہ نما و رکوع کن با رکوع کنندگان این از خبرہائے

الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ؕ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُوْنَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ

غیب است وحی کردیم آنرا بسوئے تو و تو نبودی نزدیک آں قوم چوں می انداختند قلمہائے خویش ف۲ تا کدام کس از ایشان

غیب است وحی می کنیم آنرا بسوئے تو و تو نبودی نزد ایشان وقتی کہ می افگندند قلم ہای شانرا کہ کدام از ایشان

يَكْفُلُ مَرْيَمَ ۪ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ ③ اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ

خبرگیر مریم شود و نبودی نزدیک ایشان آنگاہ کہ باہم گفتگو می کردند آنگاہ کہ گفتند فرشتگان

در تربیت خویش گیرد مریم را و نبودی نزد ایشان وقتی کہ گفتگو می کردند (دربارہ تربیہ مریم) وقتی کہ گفت فرشتگان

يٰمَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ۖ اسْمُهُ الْمَسِيْحُ عِيْسَى ابْنُ

اے مریم ہر آئینہ خدا بشارت میدہد ترا بفرزندے از جانب خود کہ نام او مسیح است عیسے پسر

اے مریم ہر آئینہ خدا بشارت می دہد ترا بہ حکمی از جانب اللہ کہ نام آن مسیح عیسے ابن

مَرْيَمَ وَجِيْهًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ④ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ

مریم ست با آبرو در دنیا و آخرت و از نزدیک کردگان حضرت عزت و سخن گوید بامردمان

مریم است آبرومند در دنیا و آخرت و از مقربان اللہ است و گوید و سخن بامردمان

فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَّمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ⑤ قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ وَلَدٌ

در گہوارہ و وقت معمری و باشد از شائستگان گفت اے پروردگار من چگونہ شود مرا فرزند

در حالیکہ در (گہوارہ) در آغوش مادر است و در حال معمری و باشد از نکوکاران (شائستہ) گفت اے پروردگار من از کجا باشد مرا فرزندی

وَلَمْ يَمْسَسْنِيْ بَشَرٌ ؕ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ؕ اِذَا قَضٰٓى

و دست نرسانیده است بمن ہیچ آدمی فرمود ہمچنین خدا پیدا می کند ہر چہ می خواہد چوں سر انجام می کند

و دست نرسانیده بمن ہیچ آدمی گفت چنین خدا پیدا می کند ہر چہ را خواہد ہرگاہ ارادہ کند

اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ⑥ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ

کارے پس جز این نیست کہ می گوید او را کہ بشو پس می شود و بشارت داد کہ آموزد او را تمدا کتاب و دانش

کارے را پس جز این نیست کہ بگوید او را شو پس می شود و می آموزد او را خدا کتاب و حکمت

وَالتَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ ⑦ وَرَسُوْلًا اِلٰى بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۙ اَنِّيْ

و توریت و انجیل و گرداند او را پیغمبرے بسوئے بنی اسرائیل باین دعوی کہ

و تورات و انجیل و می گرداند او را پیغمبر بطرف بنی اسرائیل ہر آئینہ من

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی نشان حمل آن فرزند ۱۲ ف۲ یعنی قرعہ می انداختند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قدرت و مشیت حضرت او بہ سلسلۂ اسباب وابستہ نیست اگرچہ درین جہان عادت اوست کہ مسببات را از اسباب عادی پدید می آورد۔ اما گاہی خلق بعضی اشیا بر خلاف اسباب عادی و بہ صورت غیر معمولی نیز عادت خاص حضرت وی ست اصل این است کہ رسیدن رزق فوق العادۃ بمریم صدیقہ و ظاہر گردیدن امور غیر عادی از وی و بعد از معاینۂ این امور دعای بے اختیار حضرت زکریا در حجرۂ او و نصیب اولاد باو و بزن عقیمش بصورت غیر معتاد تمام این علامات قدرت را باید تمہید این آیت عظیم الشان دانست کہ بدون قربت شوہر از وجود مریم ذماکن نزدیکی فرزندی پدید آمدنی بود گویا ولادت غیر معتاد یحیی کہ خدا (کذلک یفعل ما یشاء) فرمود تمہید (کذلک یخلق اللہ ما یشاء) است کہ بعد از این در سلسلۂ ولادت غیر عادی مسیح می آید ع۶ آنگاہ خدا را بسیار یاد کن از بامداد تا شام بہ تسبیح و تہلیل بسر آر معلوم شد سخن نکردن وی با مردم اضطراری بود ذیرا لازم بود کہ دران ایام بہ ذکر و شکر فارغ باشد اما اشتغال او در ذکر و فکر اندوی اضطرار نبود و بہ آن مامور شدہ بود۔

قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۙ اَنِّيْٓ اَخْلُقُ لَكُمْ مِّنَ الطِّيْنِ كَهَيْـَٔةِ

آوردہ ام پیش شما نشانہ از پروردگار شما تا آنکہ من می سازم برائے شما از گل مانند شکل

بہ تحقیق آوردہ ام بشما نشانی از جانب پروردگار شما ہر آئینہ من می سازم بشما از گل مانند شکل

الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فِيْهِ فَيَكُوْنُ طَيْرًۢا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ

پرندہ پس دم میزنم دران پس باشد پرند بحکم خدا و بہ می کنم کور مادر زاد را و برص دار را

پرندہ (پس) می دمم دران (پس) می باشد پرندہ بحکم خدا و بہ می کنم کور مادر زاد را و پیس را

وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُوْنَ وَمَا تَدَّخِرُوْنَ ۙ

و زندہ می سازم مردگان را بحکم خدا و خبری دہم شمارا بآنچہ میخورید و آنچہ ذخیرہ می نہید

و زندہ می سازم مردگان را بحکم اللہ و خبری دہم شمارا بہ آنچہ می خورید و آنچہ ذخیرہ می نہید

فِيْ بُيُوْتِكُمْ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۚ ﴿۸﴾ وَمُصَدِّقًا

در خانہای خود ہر آئینہ درین کار نشانہ است شمارا اگر باور دارند گایند و آمدہ ام باور دارندہ

در خانہ ہائے تان ہر آئینہ در این علامات کامل است بشما اگر ہستید مومنان و آمدہ ام تصدیق کنندہ بہ آنچہ

لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِيْ حُرِّمَ عَلَيْكُمْ

آنچہ پیش دست من است از توریت و آمدہ ام تا حلال گردانم برائے شما بعض آنچہ حرام شدہ بود بر شما

پیش از من است از توریت و تا حلال گردانم بشما بعض آن چیزے راکہ حرام گردانیدہ شدہ بود بر شما

وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۣ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿۹﴾ اِنَّ اللّٰهَ

و آوردم نزد یک شما نشانہ از پروردگار شما پس بترسید از خدا و فرمان من برید ہر آئینہ خدا را

و آوردہ ام بشما نشانی از جانب پروردگار تان پس بترسید از خدا و گفتہ مرا بپذیرید ہر آئینہ اللہ

رَبِّيْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ۭ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿۱۰﴾ فَلَمَّآ اَحَسَّ

پروردگار من و پروردگار شماست پس پرستش کنید ورا این است راہ راست ف۱ پس انگاہ کہ دریافت

پروردگار من و پروردگار شماست پس بپرستید او را این است راہ راست ع۹ پس ہرگاہ دانست

عِيْسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارِيْٓ اِلَى اللّٰهِ ۭ قَالَ الْحَوَارِيُّوْنَ

عیسے از قوم خود کفر را گفت کیستند یاری دہندگان من بسوی خدا گفتند حواریان

عیسی از بنی اسرائیل کفر را گفت کیست مددگاران من در راہ خدا گفت حواریون

نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ ۚ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ ۚ وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُوْنَ ﴿۱۱﴾ رَبَّنَآ اٰمَنَّا

مائیم یاری دہندگان خدا را ایمان آوردیم بخدا و گواہ باش کہ ما فرمانبرداریم اے پروردگار ما ایمان آوردیم

مائیم مددگاران در راہ خدا ایمان آوردیم بہ اللہ و گواہ باش کہ ما فرمان برداریم اے پروردگار ما ایمان آوردیم

بِمَآ اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُوْلَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۱۲﴾ وَمَكَرُوْا

بآنچہ فرود آوردی و پیروی کردیم پیغمبر را پس بنویس مارا با شاہدان ف۲ و بدسگالیدند کافران

بہ آنچہ فرستادی و پیروی کردیم رسول را پس بنویس مارا با شاہدان ت۹ و مکر کردند (بہ عیسے)

وَمَكَرَ اللّٰهُ ۭ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمٰكِرِيْنَ ﴿۱۳﴾ ع اِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسٰٓى اِنِّىْ

و بدسگالید خدا ف۳ و خدا قوی تر است از ہمہ بدسگالان انگاہ کہ گفت خدا اے عیسے ہر آئینہ من

و جزای مکر داد خدا و خدا بہترین جزا دہندگانست مکر کنندگان را و قتیکہ گفت خدا اے عیسی ہر آئینہ من

مُتَوَفِّيْكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَجَاعِلُ

برگیرندۂ توام ف۴ و بردارندۂ توام بسوئے خود و پاک کنندۂ توام از صحبت کسانیکہ کافر شدند و گردانندۂ

برگیرندۂ توام و بردارندہ تو بسوی خود و پاک کنندۂ توام از کافران و گردانیدہ ام

الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْكَ فَوْقَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ اِلَيَّ

تابعان توام بالائے کافران ف۵ تا روز قیامت باز بسوئے من است

تابعان ترا غالب بر کسانی کہ انکار کردند تا روز قیامت باز بسوی من است

فتح الرحمن

ف۱ القصہ این بشارت در حق عیسیٰ علیہ السلام متحقق شد و یہود را بدین خود دعوت نمود ۱۲ ف۲ یعنی در زمرۂ شہداء کہ کمل امت اند واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بآن کافران ۱۲ ف۴ یعنی ازین جہان ۱۲ ف۵ یعنی غالب برایشان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ اصل الاصول و بنای ہمہ امور براین است کہ بدانید خدای قادر متعال پروردگار من و پروردگار شماست علاقہ پدری و فرزندی را استوار منماید بہ وی بندگی کنید راہ مستقیم وصول رضای الہی تنہا توحید۔ تقوی اطاعت پیغمبر است ع۹ حواریان کہ بودند واین لقب چگونہ برانان نہادہ شد علماء در این بارہ اقوال مختلف است قول مشہور آنست کہ اول دو نفر کہ بہ عیسیٰ متابعت کردند گازر بودند بمناسبت شستن جامہ آن ہا را حواری می گفتند عیسیٰ بہ آنہا گفت لباس چہ میشوئید من بشما طریق شستن دلہارا می آموزم ۔ حواریون بوی پیوستند و سائر رفقاء عیسے را نیز بدین مناسبت بحواری شہرت یافتند ع۹ پس ازانکہ در پیشگاہ پیغمبر اقرار نمودند بحضور خدا اقرار کردند کہ بہ انجیل ایمان می آریم و پیغمبر ترا پیروی می کنیم تو بہ فضل و توفیق خویش اسمای ما را در فہرست تسلیم کنندگان ثبت نما گویا ایمان وثیقہ میشود و احتمال عودت از آن ۔

ع ۱۳ — ۵ — ۱۳

مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (۱) فَأَمَّا الَّذِينَ

باز گشت شما پس داوری می کنم میان شما در آنچه اختلاف مے کردید اندراں اما

باز گشتن شما پس داوری می کنم میان شما در آنچه شما دران اختلاف می کردید پس آنانکه

كَفَرُوا فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ

کافران پس عذاب کنم ایشان را بعذاب سخت در دنیا و آخرة و نیست ایشان را

کافر شدند (پس) عذاب می کنم ایشان را عذاب سخت در دنیا و آخرت و نباشد کسے نیست ایشان را

مِنْ نَاصِرِينَ (۲) وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ

یاری دهنده واما کسانیکه ایمان آوردند و کردند کارہائے شائستہ پس تمام دہد خدا

از مددگاران واما کسانیکه ایمان آورده اند و کردند کارہائے شائستہ پس پوره می دہد خدا

أُجُورَهُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (۳) ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ

ایشان را مزد ایشان و خدا دوست نمی دارد ظالمان را این را می خوانیم یا محمد بر تو کہ

ایشان را ثواب ایشان و الله دوست نمی دارد ستمگاران را ع۵ این را میخوانیم برتو از

الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ (۴) إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ

آیات و کتاب محکم است ہر آئینہ حال عیسے نزدیک خدا مانند حال آدم است

آیت ہا و بیان تحقیقی ہر آئینہ مثال عیسی نزد خدا مانند مثال آدم است

خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (۵) الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ

آفرید اورا از خاک باز گفت اورا بشو پس شد ف۱ این سخن راست است از پروردگار تو

آفریدش از خاک باز گفت اورا شو پس شد حق آنست کہ از جانب پروردگار تست

فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ (۶) فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ

پس مباش از شک آرندگان پس ہر کہ مکابرہ کند با تو در باب عیسے بعد از آنچه آمد بتو

پس مباش از شک کنندگان پس ہر کہ مخاصمہ کند با تو دران قصہ بعد از انکہ رسید ترا

مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ

از دانش پس بگو بیائید تا بخوانیم فرزندان خود را و فرزندان شما را و زنان خود را و زنان شما را

از دانش پس بگو بیائید کہ بخواہیم فرزندان خود را و فرزندان شما را و زنان خود و زنان شما را

وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى

و ذاتہائے خود را و ذاتہائے شما را پس ہمہ بزاری دعا کنیم پس لعنت خدا گویم بر

و ذاتہائے خود و ذات ہائے شما را پس ہمہ بزاری دعا کنیم پس بگردانیم لعنت خدا را بر

الْكَاذِبِينَ (۷) إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ

دروغگویان ہر آئینہ اینست خبر راست و نیست ہیچ معبود بجز خدا

دروغ گویان ہر آئینہ این است خبر راست و نیست ہیچ معبودی غیر خدا

وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (۸) فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ

و ہر آئینہ خدا غالب استوار کار است پس اگر رو گردانیدند پس خدا داناست

و ہر آئینہ الله بہ تحقیق اوست غالب باحکمت پس اگر اعراض کردند پس ہر آئینہ خدا داناست

بِالْمُفْسِدِينَ (۹) قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا

بہ تباہ کاران بگو اے اہل کتاب بیائید بسوئے سخنے مسلم میان ما

بہ فساد کنندگان بگوای اہل کتاب بیائید بسوی سخنی کہ برابر است میان ما

وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا

و شما کہ نہ پرستیم بجز خدا و شریک نسازیم باوے چیزے را و پروردگار نگیرد و بعض از ما بعض

و میان شما کہ نہ پرستیم غیر الله را و نہ شریک سازیم باوی چیزے را و نگیرد بعضی از ما بعضی را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی انسان شد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ پادشاه بروم حکم داد تا مسیح را گرفته صلیب نمایند و چنداں عبرت انگیز مجازات دہند کہ مردم دیگر از متابعت وی باز آیند ابن کثیر گوید فبعث فی طلبه من یأخذه و یصلبه و ینکل به (کسی را بہ طلب وی گماشت تا گرفته صلیبش نماید و عذابش کند) خدا در اثر این اقدام مسیح را مطمئن گردانید کہ ارادات و ترتیبات این تیره بختان را بخاک برابر می کنم اینہا در پے قتل تواند و نمی خواہند آنچه در خلقت و بعثت تو مطلوب است انجام یابد در این امر از نعمت عظیم الہی قدرناشناسی می کنند اما من نعمت خویش از آنان باز می ستانم عمر تو مقدر است مقصد بزرگی را کہ بہ آن تعلق دارد بانجام میرسانم ترا چنان بہ صحت و سلامت برم کہ سرموی از تو کم نتوانند بجائے آنکہ ترا آنان ع۹ ۱۴ برند خدا ترا بہ پناه خویش می برد میخواہند ترا بہ صلیب بالا کشند خدا ترا بہ آسمان بلندی می کند می خواہند ترا مجازات دہند کہ مایۂ عبرت دافتضاح شود و مردم ترا در پے شوند اما خدا نمی گذارد کہ دست ناپاک آنہا بدامن تو رسد ۱۲ -

برصفحہ ۵۹

أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللّٰهِ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿١﴾

دیگر را بجز خدا پس اگر روے گردانیدند پس بگوئید که گواه باشید که ما مسلمانیم

پروردگاران سوای خدا (پس) اگر رو گردانیدند (پس) بگوئید که گواه باشید باینکه ما تابع حکیم

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنْجِيلُ

اے اہل کتاب چرا مکابره می کنید در باب ابراهیم ف۱ و فرود آورده نشده است توریت و انجیل

اے اہل کتاب چرا مخاصمه می کنید درباب ابراهیم و فرود آورده نشده توراة و انجیل

إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ هَا أَنْتُمْ هٰؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا

الا بعد ابراهیم آیا نمی فهمید آگاه شوید شما اے قوم مکابره کردید در آنچه

مگر بعد از ابراهیم آیا نمی دانید آگاه شوید شما اے مردم مخاصمه کردید در آنچه

لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ

شما را بوے دانش است پس چرا مکابره می کنید در آنچه شما را بوے دانش نیست و خدا می داند

شما را بوی چیزے دانش است پس چرا مخاصمه می کنید در آنچه نیست شما را به آن دانشی و الله می داند

وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا

و شما نمی دانید ف۲ نبود ابراهیم جهود و نه ترسا

و شما نمی دانید نه بود ابراهیم یهودی و نه بود نصرانی

وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٤﴾ إِنَّ

و لیکن بود حنیف مسلمان و نه بود از شرک آرندگان ف۳ هر آئینه

و لیکن بود از مذاهب باطله بیزار حکم بردار و نه بود از مشرکان هر آئینه

أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ

نزدیک ترین مردم با ابراهیم آن کسان بودند که پیروی او کردند یعنی در زمان او و این پیغامبر و

نزدیک ترین مردم به ابراهیم کسانی است که پیروی کردند او را (در زمانه اش) و این پیغمبر و

آمَنُوا ۗ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥﴾ وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ

مومنان و خدا کارساز مومنان است آرزو کردند طائفه از اهل

کسانی که ایمان آوردند به این پیغمبر و خدا کارساز مومنان است آرزو دارند طائفه از اهل

الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ ۖ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦﴾

کتاب که گمراه سازند شما را و گمراه نمی سازند مگر خویشتن را و آگاه نیستند

کتاب که گمراه سازند شما را بنوعی و گمراه نمی سازند مگر خویشتن را و نمی دانند

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧﴾

اے اہل کتاب چرا کافر میشوید بآیتهاے خدا دانسته

اے اہل کتاب چرا انکار می کنید به آیت هائے الله و شما معترفید

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ

اے اہل کتاب چرا خلط می کنید حق را به باطل و چرا می پوشید

اے اہل کتاب چرا می آمیزید حق را به باطل و چرا می پوشانید

الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا

حق را دانسته و گفتند گروهے از اهل کتاب ف۴ ایمان آرید

حق را و شما می دانید و گفتند بعضی از اهل کتاب ایمان بیاورید

بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ

بآنچه فرود آورده شده است بر مسلمانان اول روز و انکار کنید آخر آن روز

بر آنچه فرود فرستاده شده بر مومنان اول روز و منکر شوید آخر روز

فاما الذین کفروا فاعذبهم عذابا شدیدا فی الدنیا بر می آید معلوم است که مثال آن بیش از دو نوع آخرت فقط در این جهان آغاز می شود ۱۲ بقیه صفحه ۶۰ پر

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بعض گفتند یهودی بود و بعض گفتند نصرانی بود ۱۲ ف۲ یعنی در مسائل منصوصه در توریت اختلاف کردید تا بغیر منصوصه چه رسد ۱۲ ف۳ مترجم گوید حنیف آنرا می گفتند که استقبال کعبه کند و حج گذارد و ختنه نماید و از جنابت غسل کند حاصل آنکه نام کسے بود که بشریعت ابراهیمی متدین باشد ۱۲ ف۴ یعنی بایکدیگر ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه بر صفحه ۵۸-

خدا ترا از میان این جمعیت آلوده و ناپاک بطهارت و پاکی برمی دارد و بجائی آنکه تو بے عزت شوی و مردم ترسیده از تو پیروی نکنند کسانی را که مطابق حکم الهی بصورت صحیح از تو پیروی میکنند تا نزدیک حشر بر منکران تو فیروز و چیره می سازد تا آنگاه که منکران تو یهود باور کنندگان تو مسلمان و نصاری در این جهان باورکنندگان بر منکران تو غالب می باشند و وقتی فرا میرسد که تو موافقان و مخالفان تو همه بحکم من مراجعه می کنید من منازعات شما را بطور قطعی فیصله می کنم و این همه منازعات حل و فصل می پذیرد و هنگام این فیصله چنانکه از آیه

ع ۸ ۱۵

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١﴾ وَلَا تُؤْمِنُوٓا إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدٰى

تاشاید که مسلمانان برگردند ف۱ ومنقاد مشوید مگر کسے را که پیروی دین شما کند بگو یا محمد ہر آئینه ہدایت ہدایت

شاید ایشان بازگردند و تصدیق مکنید مگر کسے را که پیروی کند دین شما را بگو ہر آئینه ہدایت ہمان است

هُدَى اللّٰهِ أَن يُؤْتٰىٓ أَحَدٌ مِّثْلَ مَآ أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَآجُّوكُمْ عِندَ رَبِّكُمْ

که ہدایت خداست گفتند باور مکنید آنکه داده شود ہیچ کس مانند آنچه داده شده اید شما یا گروہے الزام دہند شما را نزدیک خدا

که الله ہدایت داده این ہمه چیز برائے آنست که چگونه داده شده دیگری را مانند آنچه داده شده بشما یا چگونه غالب شوند بر شما نزد پروردگارتان

قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢﴾

بگو نعمت بدست خداست میدہد آنرا بہر که خواہد و خدا فراخ نعمت داناست

بگو ہر آئینه برتری به ید خداست می دہد آنرا ہر کرا خواہد والله فراخ نعمت داناست

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٣﴾ وَ

مخصوص می کند به بخشائش خود ہر کرا خواہد و خدا صاحب فضل عظیم است و

خاص می گرداند به مہربانی خود ہر کرا خواہد والله دارای فضل عظیم است و

مِنْ أَهْلِ الْكِتٰبِ مَنْ إِن تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ

از اہل کتاب کسے ہست که اگر امین داری او را بخزانه بازدہد او را بتو

از اہل کتاب آنست که اگر امانت نہی نزد وی انبار مال ادا می کند آنرا بتو

وَمِنْهُم مَّنْ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَّا يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ إِلَّا مَا

و از ایشان کسے ہست که اگر امین داری او را بیک دینار باز ندہد آنرا بتو مگر تا وقتیکه

و از ایشان آنست که اگر امانت نہی نزد وی یک دینار زر باز ادا نمی کند آنرا بتو مگر که

دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ

باشی بر سر او ایستاده و این خیانت بسبب آنست که گفتند نیست بر ما در باب ناخواندگان

باشی بر وی ایستاده این به آن واسطه است که ایشان گفتند نیست بر ما در گرفتن حق امیان

سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ بَلٰى

ہیچ راه ف۲ و دروغ می گویند بر خدا دانسته آرے مواخذه خواہد بود

ہیچ راه (گناه) و می گویند بر الله دروغ و ایشان می دانند چرانی (آری)

مَنْ أَوْفٰى بِعَهْدِهِۦ وَاتَّقٰى فَإِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٥﴾ إِنَّ

ہر که وفا کند بعہد خود و پرہیزگاری کند پس ہر آئینه خدا دوست می دارد و پرہیزگاران را کسانیکه

ہر که وفا کند به پیمان خود و پرہیزگاری نماید (پس) ہر آئینه الله دوست می دارد پرہیزگاران را ہر آئینه

الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَأَيْمٰنِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولٰٓئِكَ

می ستانند عوض پیمانے که بخدا بستند و عوض سوگندان خویش بہائے اندک را آن گروه

کسانیکه می خرند به پیمان خدا و سوگندہای خود بہای اندک را آن گروه

لَا خَلٰقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنظُرُ إِلَيْهِمْ

ہیچ نصیب نیست ایشان را در آخرت و سخن نگوید با ایشان خدا و نگاه نکند بسوئے ایشان

نیست ہیچ بہره ایشان را در آخرت و نه سخن می کند با ایشان الله و نه نگاه می کند سوی ایشان

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦﴾ وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا

روز قیامت و پاک نسازد ایشان را و ایشان راست عذاب درد دہنده و ہر آئینه از اہل کتاب گروہے ہستند

روز قیامت و نه پاک می گرداند ایشان را و مر ایشان راست عذاب دردناک و ہر آئینه از ایشان گروہی ہستند

يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتٰبِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتٰبِ

که می پیچند زبان خویش را بنوشته تا گمان کنید که آن از کتابست و نیست آن از کتاب ف۳

که می پیچانند زبان ہای خویش را به خواندن کتاب تا پندارید او را که از کتاب است حال آنکه نیست آن از کتاب

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در شک افتند ۱۲ ف۲ یعنی مارا بر مال عرب که ہم دین ما نیستند مواخذه نخواہد شد ۱۲ ف۳ یعنی بتکلف از خود چیزے نوشته در کتاب خلط ساخته می خوانند ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه بر صفحه ۵۹-

آنگاه کافران در عذاب شدیدی باشند و ہمدگر را ہیچ گونه معاونتی نتوانند با لمقابل اہل ایمان را در دنیا و آخرت اجر کامل می باشد و بنیاد ظالمان منہدم می گردد عقیده اجماعی امت مرحومه اسلام این است که خداوند چون مسیح را به آسمان بالا برد وقتی بود که یہود تدابیر ناپاک خویش را بانجام رسانیده بودند بر طبق احادیث حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ہنگامیکه قیامت نزدیک گردد و دنیا را کفر و ضلالت و دجالیت و شیطنت استیلا کند در آن وقت خداوند خاتم الانبیاء بنی اسرائیل یعنی حضرت مسیح را که یکی سپه سالار وفادار حضرت خاتم الانبیای علی الاطلاق یعنی ذات فرخنده سرور کائنات می فرستد و به دنیا واضح میگرداند که پیغمبران گذشته را در بارگاه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم چه تعلقاتیست مسیح دجال را با یہودی که متابعت وی می پردازند یکی می کشد که کیش از یہود نیز نجات نمی یابد اشجار و احجار گواہی می دہد که اینک در این جا یہودی است.

وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۚ وَ

و می گویند که این نزدیک خداست و نیست آن از نزدیک خدا و

و می گویند آن از جانب الله است و نیست آن از جانب الله و

يَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ

دروغ می گویند بر خدا دانسته سزاوار نیست هیچ آدمی را که

می گویند بر الله دروغ حال آنکه ایشان می دانند نیست سزاوار به هیچ بشری که

يُّؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُوْلَ لِلنَّاسِ كُوْنُوْا

عطا کند او را خدا کتاب و علم و نبوت باز گوید بمردمان بندگان

بدهدش الله کتاب و حکمت و پیغمبری باز بگوید بمردم شوید

عِبَادًا لِّيْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُوْنُوْا رَبّٰنِيّٖنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُوْنَ

شوید مرا بدون خدا و لیکن مثل این شخص می گوید که باشید ربانی بسبب آموختن

بندگان برای من بجز الله و لیکن این را می گوید که شوید با خدا (کامل در علم و عمل) به سبب آنکه تعلیم میدادید شما

الْكِتٰبَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُوْنَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَاْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ

کتاب و خواندن آن و سزاوار نیست که فرماید شما را که پروردگار گیرید فرشتگان

کتاب را و بسبب آنکه درس می دادید و نه امر می کند شما را که بگیرید فرشتگان

وَالنَّبِيّٖنَ اَرْبَابًا ؕ اَيَاْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿٨٠﴾ ع

و پیغامبران را آیا بکفر فرماید شما را بعد از آنکه مسلمان شده باشید

و پیغمبران را پروردگارها آیا امر می دهد شما را به کفر بعد از آنکه شما مسلمانان هستید

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيْثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَآ اٰتَيْتُكُمْ مِّنْ كِتٰبٍ وَّحِكْمَةٍ

وانگاه که گرفت خدا تعالی پیمان پیغمبران ف۲ که آنچه دادم شما را از کتاب و علم

و هنگامی که گرفت الله پیمان پیغمبران را هرچه بدهم شما را از کتاب و حکمت

ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُوْلٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَ

باز بیاید بشما پیغامبرے باور کننده آنچه با شماست البته ایمان آرید با او و

باز بیاید بشما پیغمبری تصدیق کننده آنچه با شماست هر آئینه ایمان خواهید آورد بوی و

لَتَنْصُرُنَّهٗ ؕ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْرِيْ ؕ

البته یاری دهید او را فرمود خدا آیا اقرار کردید و گرفتید بر این کار عهد مرا ف۳

البته یاری دهید او را گفت آیا اقرار کردید و گرفتید بر این چیزها عهد مرا

قَالُوْٓا اَقْرَرْنَا ؕ قَالَ فَاشْهَدُوْا وَاَنَا مَعَكُمْ مِّنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿٨١﴾

گفتند اقرار کردیم فرمود پس گواه باشید ف۴ و من با شما از گواهانم

یعنی گفتند اقرار کردیم گفت پس گواه باشید و من با شمایم از گواهان

فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٨٢﴾ اَفَغَيْرَ

پس هر که برگردد بعد از این پس آن گروه ایشانند بدکاران آیا این کافران ورای

پس هر که برگردد پس از این پس آن گروه ایشانند بیرون رفتگان از دایره فرمان آیا بجز

دِيْنِ اللّٰهِ يَبْغُوْنَ وَلَهٗٓ اَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

دین خدای طلبند و خدا را منقاد شده اند آنانکه در آسمانها و زمین اند

دین خدای طلبید دین دیگر را و مر خدا را فرمانبردار است هر که در آسمانها و زمین است

طَوْعًا وَّكَرْهًا وَّاِلَيْهِ يُرْجَعُوْنَ ﴿٨٣﴾ قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ

بخوشی یا ناخوشی و بسوی او گردانیده شوند بگو ایمان آوردیم بخدا و بآنچه فرود آمده شده است

بخوشی و ناچاری و بسوی او باز گردانیده می شوند بگو ایمان آوردیم به الله و به آنچه فرستاده شده

می رسد که همه اختلافات محو می گردد و تنها یک دین باقی می ماند و لله الحمد اولاً و آخراً متعلق این آیت چند چیز را ذکر می کنیم ۱۲- بقیه صفحه ۴۲ بر

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مرشد خلق شوید ۱۲ ف۲ یعنی از بنی آدم پیمان گرفت برائے پیغمبران ۱۲ ف۳ یعنی قبول کردید ۱۲ ف۴ یعنی بریکدگر ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه بر صفحه ۴۰ - وی را بکشید صلیب را می شکند عقائد فاسده و اندیشه های باطل نصاری را اصلاح می کند تمام دنیا را براه اسلام مستقیم می سازد آن وقت است که منازعات فیصله و اختلافات مذهبی محو می شود و تنها دین راست خدای واحد لاشریک یعنی (دین اسلام) باقی می ماند خداوند نسبت به این حالت فرموده (وان من اهل الکتب الا لیؤمنن به قبل موته) نساء رکوع ۲۲ تفصیل این وقت و چگونگی رفع مسیح در سورهٔ نساء می آید بهر حال نزد من "ثم الی مرجعکم الله" تنها متعلق بآخرت نیست بلکه بدنیا و آخرت بهره و تعلق دارد چنانکه بعداً تفصیل لفظ فی الدنیا والآخرة بوضاحت گواهی می دهد و این قرینه آنست که معنی الی یوم القیمة قریب قیامت می باشد چنانچه در احادیث صحیحه مصرح است که قبل از قیامت ضرور وقتی مبارکی

ع ۸ / ۹ / ۱۶

عَلَيْنَا وَمَآ أُنْزِلَ عَلٰىٓ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَ

برما و بآنچه فرود آورده شده بود برابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و

برما و آنچه فرستاده شده بر ابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و

الْأَسْبَاطِ وَمَآ أُوتِيَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ

نبیرگان وے و آنچه داده شد موسیٰ و عیسےٰ و پیغامبران را از پروردگار ایشان فرق نمی کنیم

براولاد او و آنچه داده شده موسیٰ و عیسےٰ را و پیغمبران را از جانب پروردگارشان فرق نمی کنیم

بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ

میان هیچ یک از ایشان و ما خدا را منقادیم و هر که طلب کند ورائے

میان یکے از ایشان و ما او را فرمان بریم و هر که طلب کند غیر

الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِينَ ﴿٨٥﴾

اسلام دین دیگر را پس هرگز قبول کرده نخواهد شد ازو و او در آخرت از زیانکاران است

اسلام دین دیگر را پس هرگز قبول کرده نمی شود ازوی و اوست در آخرت از زیانکاران

كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوٓا أَنَّ الرَّسُولَ

چگونه راه نماید خدا گروهے را که کافر شدند بعد اسلام خود بعد از انکه شناختند که پیغمبر

چگونه راه نماید خدا گروهے را که کافر شدند پس از ایمان شان گواهی دادند که هر آئینه پیغمبر

حَقٌّ وَّجَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ۚ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٨٦﴾ أُولٰٓئِكَ

درست است و بعد از انکه آمد بایشان حجت ہائے و خدا راه نمی نماید گروه ستم گاران را این گروه

راست است و آمده بود بر ایشان آیات روشن و الله راه نمی نماید گروه ستم گاران را آن گروه

جَزَآؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾

سزائے ایشان آنست که باشد بر ایشان لفرین خدا و فرشتگان و مردمان همه ایشان

جزائے شان این است که هر آئینه هست بر ایشان لعنت الله و فرشتگان و مردمان همه

خٰلِدِينَ فِيهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٨﴾

جاویدان دران لعنت سبک کرده نشود از ایشان عذاب و نه ایشان مهلت داده شوند

جاویدان باشند دران تخفیف کرده نمی شود از ایشان عذاب و نه ایشان مهلت داده می شوند

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ

الا آنانکه توبه کردند بعد ازین و نیکوکارے نمودند پس هر آئینه خدا آمرزنده

مگر کسانیکه توبه کردند بعد از این و نیکوکاری نمودند پس هر آئینه الله آمرزنده

رَّحِيمٌ ﴿٨٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا

مهربان است هر آئینه کسانیکه کافر شدند بعد اسلام خویش باز زیادتی کردند در کفر

مهربان است هر آئینه کسانیکه کافر شدند بعد از ایمان خویش باز زیاده کردند در کفر

لَّنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ ۚ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الضَّآلُّونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ

هرگز قبول کرده نشود توبۂ ایشان و آن گروه ایشانند گمراهان هر آئینه آنانکه

هرگز قبول کرده نشود توبه ایشان و آن گروه ایشانند گمراهان هر آئینه کسانیکه

كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِّلْءُ

کافر شدند و کافر مردند هرگز قبول کرده نخواهد شد از هیچ یک ایشان مقدار پُری

کافر شدند و مردند در حالیکه ایشان کافران بودند پس هرگز قبول کرده نمی شود از هیچ یک از ایشان مقدار پُری

الْأَرْضِ ذَهَبًا وَّلَوِ افْتَدٰى بِهٖ ۗ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَّمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِينَ ﴿٩١﴾

زمین از زر و اگر عوض خود دهد آنرا آن گروه ایشانراست عذاب درد دهنده و نیست ایشانرا هیچ یاری دهنده

زمین طلاء و اگرچه عوض دهد آنرا آن گروه ایشان راست عذاب دردناک و نیست ایشانرا هیچ مددگاران

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ٦١

ابوالبقار راجع به کلمۂ "توفی" در کلیات خودی نگارد التوفی الاماتة و قبض الروح وعلیه استعمال العامة او الاستیفاء واخذ الحق وعلیه استعمال البلغاء الی اخره "یعنی "توفی" در محاوره عامه در میرانیدن وجان ستانیدن استعمال می شود و نزد بلغا بمعنی وصول کامل و درست فراگرفتن است گو یا نزد آنها ازین جهت توفی بر موت اطلاق شده که موت کدام عضو خاص مرد انمی باشد بلکه از طرف حضرت الٰہی کاملاً روح اخذ می شود اکنون اگر فرض شود که خداوند روح کسے را با بدنش فرا گرفته بطریق اولیٰ توفی گفته می شود بعضی از علمائے لغت که نوشته اند مفهوم توفی قبض الروح است چنین توضیح نداده اند که قبض روح مع البدن را توفی نمی گویند و چنین قاعده نیز وضع نکرده اند که اگر فاعل "توفی" خدا و مفعول آن ذی روح باشد جز موت دگر مفهوی نمیداشته باشد چون وقوع قبض روح عموماً جدا شدن آن از بدن است بنابر عادات و اکثریت کلمہ موت را یک جا به آن می نویسند و الا مدلول لغوی این کلمه قبض روح مع البدن است ١٢- بقیه صفحه ٦٣ پر

ع ٩ ١١ ١٧

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ ۵ؕ

هرگز نیابید نیکوکاری را تا آنکه خرج کنید از آنچه که دوست می دارید

هرگز نیابید کمال خیر را تا خرج کنید از آنچه دوست می دارید

وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَیْءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِیْمٌ ① كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا

و هر چیز که خرج کنید خدا بوے دانا ست همه طعام حلال بود

و هرچه خرج کنید از چیزے پس هر آئینه خدا بر آن داناست هر خوردنی بود حلال

لِّبَنِیْٓ اِسْرَآءِیْلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَآءِیْلُ عَلٰی نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ

بر بنی اسرائیل مگر آنچه حرام کرده بود یعقوب بر خویشتن پیش از انکه توریت

بر بنی اسرائیل مگر آنچه حرام گردانیده بود یعقوب بر خویشتن پیش از انکه نازل شود

التَّوْرٰىةُ ؕ قُلْ فَاْتُوْا بِالتَّوْرٰىةِ فَاتْلُوْهَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ② فَمَنِ

نازل کرده شود بگو بیارید توریت پس بخوانید آنرا اگر هستید راست گوے ف۱ پس هر که

تورات بگو پس بیارید تورات را (پس) بخوانید آنرا اگر هستید راست گویان پس هر که

افْتَرٰی عَلَی اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ③

دروغ بندد بر خدا بعد ازین پس آن گروه ایشانند ستم کاران

بندد بر خدا دروغ را پس از این پس آن گروه ایشانند ظالمان

قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوْا مِلَّةَ اِبْرٰهِیْمَ حَنِیْفًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ ④

بگو راست گفت خدا پس پیروی کنید ملت ابراهیم را حنیفے کیش شده و نه بود از مشرکان

بگو راست گفت خدا پس پیروی کنید دین ابراهیم را که موحد بود و نبود از مشرکان

اِنَّ اَوَّلَ بَیْتٍ وُّضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِیْ بِبَكَّةَ مُبٰرَكًا وَّهُدًی لِّلْعٰلَمِیْنَ ⑤

هر آئینه اول خانه که مقرر کرده شد برائے مردمان آنست که در مکه است برکت داده شده و هدایت مر مردمان را

هر آئینه نخست خانه که مقرر شده مردم به تحقیق آنست که در مکه است برکت داده شده و هدایت مر عالمیان را

فِیْهِ اٰیٰتٌۢ بَیِّنٰتٌ مَّقَامُ اِبْرٰهِیْمَ ۚ۬ وَمَنْ دَخَلَهٗ كَانَ اٰمِنًا ؕ وَلِلّٰهِ عَلَی

درانخانه نشانهائے روشن است از انجمله جائے ایستادن ابراهیم را ف۲ و هر که در آید آنجا ایمن بود و حق خداست بر

در آنست نشانهائے روشن از آن جمله ایستگاه ابراهیم است و هر که در آید آنجا باشد ایمن و مر خدار است حق بر

النَّاسِ حِجُّ الْبَیْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَیْهِ سَبِیْلًا ؕ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ

مردمان حج خانه کعبه هر که توانائی دارد رفتن بسوئے آن از جهت اسباب راه و هر که کافر شود پس هر آئینه خدا

مردم حج کردن خانه هر که تواند بسوی آن راه یافتن و هر که کافر شود پس هر آئینه خدا

غَنِیٌّ عَنِ الْعٰلَمِیْنَ ⑥ قُلْ یٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِاٰیٰتِ اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ

بے نیاز است از عالمهائے بگو اے اهل کتاب چرا کافر می شوید بآیات خدا و خدا

بے نیاز است از عالمیان بگو اے اهل کتاب چرا کافر می شوید به کلام خدا و خدا

شَهِیْدٌ عَلٰی مَا تَعْمَلُوْنَ ⑦ قُلْ یٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَصُدُّوْنَ عَنْ

حاضر است بر آنچه می کنید بگوائے اهل کتاب چرا باز می دارید از

گواه است به آنچه می کنید بگو اے اهل کتاب چرا باز می دارید مردم را از

سَبِیْلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُوْنَهَا عِوَجًا وَّاَنْتُمْ شُهَدَآءُ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ

راه خدا کسے را که ایمان آورد می طلبید برائے آن راه کجی ف۳ و شما باخبر اید و نیست خدا بے خبر

راه خدا کسے را که ایمان آورده می طلبید برای آن کجی عیب و شما با خبرید و نیست خدا بے خبر

عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ⑧ یٰٓاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تُطِیْعُوْا فَرِیْقًا مِّنَ الَّذِیْنَ

از آنچه می کنید اے مسلمانان اگر فرمان برید گروهے را از اهل

از آنچه می کنید اے مومنان اگر فرمان برید گروهے را از اهل

موت و در جزء دیگران در نوم دیده می شود از قرآن کریم بری آید که کلمه "توفی" بر هر دو اطلاق می شود و تخصیصی به موت ندارد ۱۲- بقیه صفحه ۶۴ پر

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یهود بر حضرت پیغامبر صلی الله علیه و آله وسلم طعن می کردند که شما دعوی ملت ابراهیم میکنید و آنچه در خاندان ابراهیم نمی خوردند مانند گوشت شتر و شیر آن میخورید حق تعالے جواب داد که همه چیز حلال بود پیش از نزول توریت الا گوشت و شیر شتر و تحریم گوشت و شیر شتر ملت ابراهیم نیست خاصه بنی اسرائیل بود بسبب تحریم جد ایشان والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی نقشے که در سنگ ظاهر شده ۱۲ ف۳ یعنی مشبهات می آرید تا نزد مردمان ظاهر شود که کج است ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۶۲

بی بیند در الله یتوفی الانفس حین موتها والتی لم تمت فی منامها (زمر رکوع ۵) توفی نفس (قبض روح) دو نوع توضیح شده یکی موت دیگر خواب بر طبق این تقسیم توفی بر النفس وارد و قید "حین موتها" بر ان افزوده است و ازین واضح می شود که موت و توفی دو چیز جداگانه می باشد اصل این است که قبض روح مدارج مختلف دارد یکی درجه آن در

أُوتُوا الْكِتٰبَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كٰفِرِينَ ۝٩ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ

کتاب کافر گردانند شمارا بعد از اسلام شما کافر شوید و چگونه

کتاب باز گردانند شمارا پس از ایمان تان کافران و چگونه کافر شوید حال آنکه شمائید که

تُتْلٰى عَلَيْكُمْ اٰيٰتُ اللّٰهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهٗ ۗ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ

خوانده می شود بر شما آیات خدا و در میان شما هست پیغامبر خدا و هر که چنگ استوار کرد بخدا پس هر آئینه راه نموده شد

خوانده می شود بر شما آیت های خدا و در میان شماست پیغمبر خدا و هر که چنگ افگند به (دین) خدا پس به تحقیق ره نموده شد

إِلٰى صِرٰطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝١٠ ع يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقٰتِهٖ وَلَا

بسوئے راه راست اے مسلمانان بترسید از خدا حق ترسیدن از وے و

بسوئے راه راست اے مومنان بترسید از خدا حق ترسیدن از وی و

تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ۝١١ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا

نمیرید مگر مسلمان شده و چنگ زنید برسن خدا ف۱ جمع آمده و

ممیرید مگر مسلمان و چنگ افگنید برسن خدا همه شما و

تَفَرَّقُوا ۠ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَآءً فَأَلَّفَ بَيْنَ

پراگنده مشوید و یاد کنید نعمت خدارا که بر شماست چون بودید دشمن یک دیگر ف۲ پس الفت داد میان

پراگنده مشوید و یاد آرید نعمت خدارا که بر شماست وقتی که بودید دشمنان پس الفت افگند میان

قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖٓ إِخْوٰنًا ۚ وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ

دلهائے شما پس شدید به نعمت خدا برادر بایک دیگر و بودید بر کناره مغاکے از

دلهائے شما (پس) گشتید به نعمت خدا برادر و بودید بر کناره مغاکے از

النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۝١٢

آتش پس رهانید شمارا ازاں همچنین بیان می کند برائے شما نشانهائے خود را تا باشد که راه یابید ف۳

آتش پس نجات داد شمارا ازان همچنین بیان می کند خدا بشما آیات خویش را تا راه یابید

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ

و باید که باشد از شما گروهے که بخوانند بسوئے نیکوکاری و بفرمایند بکار پسندیده و منع کنند

و باید که باشد از شما جماعتی که بخوانند بسوئے کار نیکو و بفرمایند بکار پسندیده و باز دارند

عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝١٣ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا

از ناپسندیده و آن گروه ایشانند رستگاران ف۴ و مباشید مانند کسانیکه پراگنده شدند

از ناپسند و آن گروه ایشانند رستگاران و مباشید مانند کسانیکه پراگنده شدند

وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ۚ وَأُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝١٤

و خلاف بایکدیگر کردند بعد از آنکه آمد بایشان حجت ها و آن گروه ایشانراست عذاب بزرگ ف۵

و اختلاف کردند بایکدیگر پس از آنکه آمد بایشان احکام واضح و آن گروه مر ایشان راست عذاب بزرگ

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ

آنروز که سفید شود یک پاره روئها و سیاه گردد یکپاره روئها اما آنانکه سیاه گشت روئے ایشان بدیشان گفته شود آیا کافر شدید

روزیکه سفید شود بعضی روها و سیاه شود بعضی روها پس اما کسانیکه سیاه شده روهای شان بدیشان گفته می شود آیا کافر شدید

بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ۝١٥ وَأَمَّا الَّذِينَ

بعد از اسلام خویش پس بچشید عذاب بسبب کافر شدن خویش واما آنانکه

بعد از ایمان تان پس بچشید عذاب را بعوض کافر شدن تان واما کسانیکه

ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّٰهِ ۗ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ۝١٦ تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ

سفید شد روئهائے ایشان پس در رحمت خدا باشند ایشان در انجا جاوید ند این آیات خداست

سپید شد روهای شان پس در رحمت خدایند ایشان دران جاوید ند این حکم خداست

فتح الرحمن
ف۱ بدین خدا ۱۲ ف۲ یعنی اوس و خزرج و عرب معدیه و یمینه و عرب و عجم بایکدیگر دشمنی داشتند ۱۲ ف۳ یعنی تفرق در اصول دین حرام است که جمعے معتزلی باشند و جمعے شیعه و علی هذا القیاس ۱۲ ف۴ یعنی واجب بالکفایه است که جمعے بامر معروف و نهی از منکر قیام نمایند ۱۲ ف۵ یعنی مانند یهود و نصاری مشوید که هفتاد و چند فرقه گشتند ۱۲

تفسیر عثمانی
بقیه صفحه ۶۳
"یتوفکم باللیل ویعلم ماجرحتم بالنهار" (انعام رکوع ۷) خداوند در دو ایت توفی را بر نوم اطلاق کرده حال آنکه قبض روح در نوم تکمیل نمی شود. همچنان اگر در آل عمران و مائده در دو ایت توفی بر قبض روح مع البدن اطلاق شده چه استحاله لازم می آید مخصوصاً چون دیده شود که اطلاق کلمه توفی بر موت و نوم در قرآن آغاز شده زیرا مردم در عصر جاهلیت چون باین حقیقت آشنا نبودند که خدا هنگام موت و نوم چیزے را از انسان باز می گیرد استعمال کلمه توفی بر موت و نوم در آن ها شایع نبود برای خفی انگندن بر حقیقت موت و نوم نخست قرآن کریم این کلمه را استعمال نموده است

نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۗ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعَالَمِينَ ﴿۷﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي

می خوانیم آنرا بر تو براستی و نمی خواهد خدا ستم کردن بر مردمان و خدار است آنچه

می خوانیم ش بر تو براستی و نمی خواهد خدا ستم را به عالمیان و مر خدا راست آنچه

السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿۸﴾ كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ

در آسمانهاست و آنچه در زمین است و بسوئے خدا باز گردانیده میشود همه کارها هستید شما بهترین امتے

در آسمانها و آنچه در زمین است و به سوی خدا باز گردانیده میشود همه کارها هستید شما بهترین تمام امم

أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ

که بیرون آورده شد ف۱ برائے مردمان می فرمائید بکار پسندیده و منع می کنید از ناپسندیده و باور میدارید

که بیرون آورده شده برای مردم امر می کنید بکار پسندیده و نهی می کنید از کار ناپسند و ایمان می آرید

بِاللَّهِ ۗ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم ۚ مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَ

خدا را و اگر ایمان می آوردند اهل کتاب هر آئینه بهتر بودے ایشان را بعضے از ایشان مسلمانند و

به خدا و اگر ایمان می آورد اهل کتاب هر آئینه بهتر بود به ایشان بعضی از ایشان مسلمانند و

أَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۱﴾ لَن يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى ۖ وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ

اکثر ایشان بدکاراند هرگز زیان نه رسانند بشما مگر اندک رنجے ف۲ و اگر کارزار کنند با شما پشت

اکثر ایشان نافرمان اند هرگز زیان نمی رسانند شما را مگر رنجانیدن زبانی و اگر جنگ کنند با شما می گردانند

الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿۲﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا

بسوئے شما کنند ف۳ باز نصرت داده نشوند زده شد برایشان خواری هر جا که یافته شوند مگر

بشما پشت ها را باز نصرت داده نمی شوند زده شده برایشان خواری هر جا که یافته شوند مگر

بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ

بدست آویزی از خدا و بدست آویزی از مردمان ف۴ و باز گشتند بخشمے از خدا و زده شد

به دستاویزی از خدا و دستاویزی از مردم ف۵ و باز گشتند به خشمی از خدا و لازم شد

عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ

برایشان ناداری این بسبب آنست که کافر مے بودند بآیات خدا و می کشتند

برایشان بے نوائی این به آن واسطه است که هر آئینه ایشان انکار می کردند به آیت های خدا و می کشتند

الْأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿۳﴾ لَيْسُوا

پیغامبران را بناحق این بسبب گناه کردن ایشانست و بسبب آنکه از حد می گذشتند نیستند همه

پیغمبران را بناحق این به آن سبب بود که نافرمانی کردند و از حد گذشتند همه برابر نیستند

سَوَاءً ۗ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَ

برابر از اهل کتاب گروهے هست ایستاده ف۵ می خوانند آیات خدا را در اوقات شب و

از اهل کتاب گروهی است استاده براه راست می خوانند آیت های خدا را اوقات شب و

هُمْ يَسْجُدُونَ ﴿۴﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ

ایشان سجده می کنند ف۶ باور می دارند خدا را و روز قیامت را و میفرمایند بکار پسندیده

ایشان سجده می کنند ایمان دارند بخدا و روز قیامت و امر می کنند بکار پسندیده

وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۵﴾

و منع می کنند از ناپسندیده و شتابی می کنند در نیکی ها و ایشان از شائسته کاران اند

و نهی می کنند از ناپسندیده و می شتابند در نیکی ها و آن گروه از شایستگانند

وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوهُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿۶﴾ إِنَّ الَّذِينَ

و آنچه کنند از نیکی پس ناقدر شناسی کرده نشود بایشان به نسبت آن عمل و خدا داناست به پرهیزگاران هر آئینه کسانیکه

و آنچه کنند از خیر پس هرگز قدر ناشناسی نمی شود و خدا داناست به پرهیزگاران هر آئینه آنانکه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مقرر کرده شده ۱۲ ف۲ یعنی بسبب زبان درازی ۱۲ ف۳ ... ۱۲ ف۴ یعنی بگریزند ۱۲ ف۴ یعنی بگر بعهد و ذمه ۱۲ ف۵ یعنی راست گرد ۱۲ ف۶ یعنی آنانکه از ایشان مسلمان شده اند مانند عبدالله ابن سلام ۱۲

ع ۸ ۱۱ ۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۶۰

وحق آنست که ... موت در مواقع نادره اخذ روح مع البدن را نیز استعمال می نماید بهر حال در این آیت باتفاق جمهور مراد از "توفی" موت نیست و به اصلاح روایات از ابن عباس منقولست که مسیح زنده بر آسمان برداشته شده کما فی روح المعانی وغیره از هیچ سلف و خلفی منقول نیست که از صعود و نزول مسیح انکار کرده باشند بلکه در تلخیص الحبیر حافظ ابن حجر در این باره اجماع را نقل می کند و ابن کثیر وغیره احادیث نزول را متواتر گفته اند و در اکمال اکمال المعلم از امام مالک تصریح این مسئله نقل شده - از معجزات مسیح علاوه بر حکمت های دیگر مناسبت خاصی با رفع الی السماء پیدا می شود مسیح خود در اول یکنوع تنبیه فرمود که چون مجسمه خاکی به دمیدن من بحکم پروردگار مرغی میشود و به پرواز می آید اکسیکه خدا به وی

روح القدس اطلاق کرده و از نفخه روح القدس پدید آمده آیا ممکن نیست که بحکم خدا آسمان برده ... می یابد و مرده زنده میشود ...

كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ

کافر شدند دفع نکند از ایشان مال ایشان و اولاد ایشان از عذاب خدا چیزیرا و ایشانند

کافرند هرگز بکار نیاید (دفع نکند) از ایشان مال های شان و نه فرزندان شان از (عذاب) خدا چیزیرا و آن گروه

أَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝٧ مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَٰذِهِ الْحَيَاةِ

باشندگان دوزخ ایشان آنجا جاوید ند صفت آنچه خرج می کنند درین زندگانی

باشندگان آتشند ایشان دران جاویدند صفت آنچه خرج می کنند درین زندگانی

الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ ۚ

دنیا مانند صفت بادیست که دران سرما سخت است برسید زراعت گروهی را که ستم کردند بر خویشتن پس نابود ساخت آن را

دنیا مانند بادیست که باشد دران سرمای سخت رسید کشت قومی را که ستم کردند بر خویشتن پس نابود ساخت آن را

وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝٨ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا

و ستم نکرد بر ایشان خدا و لیکن بر خویشتن ستم می کردند ف۱ ای مسلمانان دوست پنهانی

و ستم نکرد بر ایشان خدا و لیکن بر خویشتن ستم می کنند ای مومنان مگیرید کسی را

بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ

مگیرید از غیر خویش ف۲ تقصیر نمی کنند به نسبت شما در فتنه انگیزی دوست داشتند رنج شما را هر آئینه ظاهر شد دشمنی

دوست پنهانی غیر از خود ها کوتاهی نمی کنند در خرابی شما دوست دارند رنج شما را به تحقیق آشکارا شده دشمنی

مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ ۖ إِنْ

از دهان ایشان و آنچه پنهان کرده است سینه ایشان سخت تر است هر آئینه بیان کردیم برای شما نشانها اگر

از دهان های شان و آنچه پنهان کرده است سینه های شان کلان تر است به تحقیق بیان کردیم برای شما نشانها را اگر

كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ۝٩ هَا أَنْتُمْ أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ

دانا هستید آگاه شوید شما ای قوم که دوست می دارید ایشان را و ایشان دوست نمی دارند شما را و ایمان می آرید

شما عاقل هستید آگاه شوید شما ای مردم دوست می دارید ایشان را و ایشان دوست نمی دارند و ایمان دارید شما

بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ

بهمه کتاب الهی و ایشان چون ملاقات کنند با شما گویند ایمان آوردیم و چون تنها بشوند بگزند بر شما

به همه کتاب ها و چون ملاقات کنند با شما گویند ایمان آوردیم ع۸ و چون تنها شوند میگزند بر شما

الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ ۚ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ

انگشتان خود را از خشم بگو بمیرید بسبب خشم خویش هر آئینه خدا دانا است بآنچه در

انگشتان خود را از خشم بگو بمیرید به خشم خود هر آئینه الله نیک داناست به آنچه

الصُّدُورِ ۝١٠ إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ

سینه هاست اگر برسد بشما نعمت ناخوش کند ایشان را و اگر برسد بشما سختی

در سینه هاست اگر برسد بشما بهبودی ناخوش کند ایشان را و اگر برسد بشما بدی

يَفْرَحُوا بِهَا ۖ وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا ۗ

خوش دل شوند بآن و اگر شکیب کنید و پرهیزگاری نمائید هیچ زیان نرساند بشما مکر ایشان

خوش شوند به آن و اگر صبر کنید و پرهیز کنید زیان نمی رساند بشما مکر شان هیچ چیز

إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ۝١١ وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ

هر آئینه خدا بآنچه می کنند در گیرنده است ف۳ و یاد کن آنگاه که پگاه بیرون آمد از میان اهل خانه خود بی نشاندی

هر آئینه خدا به آنچه می کنند در بر گیرنده است و آنگاه که صبح برون آمدی از منزل خود مهیا می گردی

الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝١٢ إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ

مسلمانان را در جای ها برای جنگ و خدا شنوا دانا است آنگاه که خواستند دو فرقه

مسلمانان را جایها برای جنگ و خدا نیک شنوا داناست آنگاه که قصد نمودند دو طایفه

فتح الرحمن

ف۱ حاصل آنست که صدقات ایشان حبطا شود ۱۲ ف۲ یعنی از غیر مسلمانان ۱۲ ف۳ در غزوه احد اهل نفاق میل کردند با آنکه در شهر متحصن شوند و اصحاب خواستند که بیرون آمده جنگ کنند بعد از آنکه هزیمت واقع شد منافقان این را محل طعن گرفتند و وقت حرب حضرت پیغامبر ﷺ جماعت را مقید ساخت که ازینجا مجنبید چون آثار فتح ظاهر شدن گرفت آن جماعت در پی غارت افتادند و عصیان پیغمبر کردند بشومی این عصیان هزیمت بر مسلمان افتاد و همه فرار کردند الا ما شاء الله و دیو لا خبر شهادت حضرت پیغامبر شایع شد منافقان قصه ها بنا کردند پس در جواب طعن منافقان عتاب خلاف امر کنندگان و تشنیع بیوفایان حق سبحانه نازل کرد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۱۵ یعنی حرف بیجاست که شما مردم از دوستی آنها میرنهید و آنها دوست شما نی بلکه دشمنان پیخ کن شمامی باشند ۱۲ ع ۱ طرفه این است که شما تمام کتب آسمانی را به هر قوم و هر زمانه و به هر پیغمبری که فرود آمده باشد قبول دارید و بر آنها که خدا المسامحی شان را توضیح کرد علی النعیان و بر آنها از اصحاب شان را توضیح نداده علی الاجمال ایمان دارید بر خلاف آنان مردم کتاب پیغمبر شما را نمی پذیرند بلکه بر کتب خویش نیز بر پیش ایمان ندارند ازین ۲۲

مِنكُمْ أَن تَفْشَلَا ۙ وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۲﴾

از شما که بزدلی کنند و خدا کارساز ایشان بود و بر خدا باید که توکل کنند مسلمانان و

از شما که بزدل شوند و خدا مددگار ایشان بود و خاص بر خدا (پس) باید توکل کنند مومنان

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ

و هر آئینه خدا فتح داد شمارا روز بدر و شما خوار بودید پس بترسید از خدا تا بود که

و به تحقیق مدد کرده است بر شما الله به جنگ بدر و شما کمزور بودید پس بترسید از خدا تا شما

تَشْكُرُونَ ﴿۳﴾ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم

شکر کنید چون می گفتی بمسلمانان آیا کفایت نخواهد کرد شمارا اگر امداد کند پروردگار شما

شکر کنید چون می گفتی به مسلمانان آیا کفایت نمی کند شمارا که مدد کند شمارا پروردگار شما

بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿۴﴾ بَلَىٰ ۚ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَ

به سه هزار کس از فرشتگان فرود آورده شده بلے اگر صبر کنید و پرهیزگاری نمائید و

به سه هزار از فرشتگان فرود آورده شدگان بلی البته اگر صبر کنید و پرهیز کنید و بیایند

يَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ

بیایند کافران بسوئے شما باین جوش خود امداد کند شمارا پروردگار شما به پنج هزار کس از فرشتگان

بر شما همین دم (از جوش شان) مدد می کند بشما پروردگار شما به پنج هزار از فرشتگان

مُسَوِّمِينَ ﴿۵﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ

نشانمند کرده و نساخت خدا تعالے این مدد را مگر برای مژده دادن شما و برای آنکه آرام گیرد دل شما بآن

نشان دار و نگردانید این مدد را خدا مگر مژده بشما و تا اطمینان یابد دل هائے شما به آن

وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿۶﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ

و نیست فتح مگر از نزدیک خدا غالب استوار کار چنین کرد تا هلاک کند طایفه را از

و نیست مدد مگر از نزد خدا غالب با حکمت تا هلاک کند طایفه از

الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿۷﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ

کافران یا مغلوب سازد ایشان را پس باز گردند نامراد نارسیده نیست ترا ازین کار

کافران را یا ذلیل کند ایشان را پس بگردند نامراد شدگان نیست ترا اختیاری

شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿۸﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي

چیزے یا مهربانی بازگردد بر ایشان یا عذاب کند ایشان را زیرا که ایشان ستمگارند و خدا راست آنچه در

(از کار چیزی) تا خدا قبول کند توبهٔ ایشان را یا عذاب کند ایشان را (پس) هر آئینه ایشانند ستمگاران و مر خدا راست آنچه در

السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۚ

آسمانها است و آنچه در زمین است می آمرزد هر کرا خواهد

آسمانهاست و آنچه در زمین است می آمرزد هر کرا خواهد و عذاب می کند هر کرا خواهد

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۹﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا

و عذاب می کند هر کرا خواهد و خدا آمرزنده مهربان است اے مسلمانان مخورید سود را دو چندان

و خدا آمرزنده مهربانست اے مومنان نخورید سود ع۵ دو چند

مُّضَاعَفَةً ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿۱۰﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي

تو بر تو و بترسید از خدا تا باشد که رستگار شوید و پناه گیرید از آن آتش که

بر دو چند و بترسید از خدا تا بهبودی یابید (کامیاب شوید) و بپرهیزید از آتشیکه

أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿۱۱﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱۲﴾

آماده کرده شده است برائے کافران و فرمان برید خدا را و پیغامبر را تا باشد که بر شما مهربانی کرده شود

آماده کرده شده برای کافران و فرمان برید خدا را و پیغمبر را تا بر شما رحم شود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بنی سلمه و بنی حارثه که داعیه فرار بخاطر ایشان گذشته بود و باز خدا تعالے ایشان را از جانبن محفوظ داشت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در تذکار جنگ احد ذکر حرمت سود ظاهراً تعلقی ندارد اما شاید ازین جهت مناسبت داشته باشد که در آیهٔ "اذ همت طائفتان منکم ان تفشلا" پیشتر از نامردی و بزدلی در هنگام جهاد ذکر شده بود و خوردن سود بود و علت **الربع** نامردی می آرد اولاً خوردن مال حرام از توفیق طاعت میکاهد و بزرگ ترین طاعات جهاد است ثانیاً خوردن سود بکمال بخل دلالت دارد زیرا سود خور میخواهد مالی را که داده بعینه باز ستاند و ضمناً اگر دیگری ازان مال کار گرفته آنرا نیز رایگان نگذارد و عوض آنرا علیحده حصول کند پس که در مال این قدر بخیل باشد که نتواند ازان برای خدا بقدر ذره همدردی کند وی در راه خدا چگونه سر خواهد داد - ابوحیان می نویسد تا این وقت با یهود و غیره معاملات سود مسلمانان جریان داشت ازاین جهت قطع علایق به آن ها مشکل می نمود چون قبلاً حکم "لا تتخذوا بطانة" صادر شده بود و در قصه

ع ۹ / ۱۳

احد حرکات منافقان یهود بسیار دخل داشت مهذا خداوند مسلمانان را متنبه ساخت که معاملات دلدوست سود ما ترک کنید ورنه علایق شما با آن ملعونان استوار خواهد ...

ممکن نیست ... وقتیکه ... خواهد شد ... ۱۲

وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَ

وشتاب کنید بسوی آمرزش از پروردگار خویش و بسوی بهشتی که پهنای او مانند آسمانها و

و بشتابید بسوی آمرزش از پروردگارتان و بهشتی که پهنائی یش آسمانها و

الْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿۴﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ

زمین است آماده کرده شده است برای پرهیزگاران آنانکه خرج می کنند در آسایش و سختی

زمین است آماده شده است برای پرهیزگارانی که خرج می کنند در آسایش و سختی

وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿۵﴾

و فرو خورندگان خشم و عفو کنندگان تقصیر از مردمان و خدا دوست می دارد نیکوکاران را

و فرو خورندگان خشم و عفو کنندگان تقصیر از مردم و خدا دوست می دارد نیکوکاران را

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا

و آنانکه چون کار زشت کنند یا ستم کنند بر خود یاد کنند خدا را پس آمرزش خواهند

و آن مردم که چون کنند کار زشت یا ستم کنند بر خودشان یاد کنند خدا را (پس) طلب آمرزش کنند

لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا

برای گناهان خود و کیست که بیامرزد گناهان را مگر خدا و پیوسته نباشند برآنچه

برای گناهان خویش و کیست که بیامرزد گناهان را مگر خدا و اصرار نکنند بر آنچه

فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۶﴾ أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ

دانسته آن گروه پاداش ایشان آمرزش است از پروردگار ایشان و

کردند و ایشان می دانند خاص این مردم پاداش شان آمرزش است از پروردگارشان و

جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿۷﴾

بوستانهائے میرود زیر آن جویهای جاویدان در آنجا و نیک است اجر طاعت کنندگان

بوستانهاست جاریست از زیر آن جوی ها جاوید انند در آن باغها و چه خوب است اجر عمل کنندگان

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ

هر آینه گزشته است پیش از شما واقعه های پس سیر کنید در زمین و به بینید چگونه

به تحقیق گذشته است پیش از شما واقعات پس بگردید در زمین پس بینید چگونه شد

كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿۸﴾ هَٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَ

بود آخر کار دروغ دارندگان این واضح کردن است برای مردمان و راه نمودن و

(بود) عاقبت مکذبان این بیان است برای مردم و هدایت

مَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿۹﴾ وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ

پند دادن برای پرهیزگاران و سست مشوید و اندوهناک مباشید و شمایید غالب اگر

نصیحت است برای ترسندگان و سست مشوید و اندوهناک مباشید و شما غالبید اگر

كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۱۰﴾ إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ ۚ

مسلمان هستید اگر برسد شما را زخمی پس رسیده است جماعه کافران را زخمی مانند آن ف

هستید ایمان داران ۱ اگر برسد بشما زخمی (پس) به تحقیق رسیده کافران را زخم مانند آن

وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ

و این حادثه های میگردانیم آن را در میان مردمان برای فوائد بسیار و تا متمیز سازد خدا مومنان را و

و این روزها می گردانیم آن را میان مردم و تا معلوم کند و متمیز گرداند خدا کسانے را که ایمان آوردند و

يَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿۱۱﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ

شهید گرداند بعضے را از شما و خدا دوست نمی دارد ستمگاران را و تا کامل عیار کند

بگیرد از شما شهیدان و خدا دوست ندارد ستمگاران را و برای آنکه پاک و صاف گرداند خدا

فتح الرحمٰن

ف یعنی در بدر ۱۲

تفسیر عثمانی

۱ این آیات راجع به غزوهٔ احد فرود آمده آنگاه که مجاهدان اسلام از جراحات خسته شده بودند آنگاه که نعش جنگجویان نامورشان روی بروی آنها مثله شده افتاده بود و شقاوت پیشه گان بدبخت خود پیغمبر را نیز مجروح گردانیده بودند و ظاهراً هرگونه اسباب هزیمت بنظر میامد در هجوم این شدید دیاس ندای خدای متعال شنیده که «ولا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین» به بینید از شداید هراسان نشوید و در مقابل دشمنان خدا سستی و نامردی را بخویش راه مدهید شیوهٔ مومنان نیست که در حوادث و مصائب مغموم نشینند امروز نیز شما معزز و سربلندید که در راه حمایت حق متحمل رنج و تکلیف میشوید و در انجام کار نیز یقیناً فتح از شماست و شما فیروز می شوید اگر بر ایمان و ایقان استوار باشید و به پیمان خدا اعتماد کامل داشته از اطاعت پیغمبر و جهاد فی سبیل الله قدم باز نگذارید آن ندای الهی دل های شکسته را پیوند نمود و در اجسام پژمرده زندگانی تازه بخشید آخر نتیجه این شد که کفاری که ظاهراً ظفر یافته بودند بمقابل مجاهدین مجروح تاب آورده نتوانستند و سر افگنده از میدان گریختند ۱۲.

الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿۱۴۱﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا

مسلمانان را ف۱ و نابود سازد کافران را آیا گمان کردید که در آیید به بهشت و هنوز

مومنان را و محو گرداند کافران را آیا گمان دارید که داخل شوید در بهشت و هنوز

يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿۱۴۲﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ

متمیز ناخته است خدا مجاهدانرا از شما و پیش از آنکه جدا کند صابران را و هر آئینه شما

متمیز نساخته است خدا مجاهدان را از شما و متمیز نکرده است صابران را و به تحقیق شما

تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿۱۴۳﴾

آرزو می کردید مرگ را ف۲ پیش از آنکه ملاقات آن کنید پس معاینه کردید آن را و شما می نگریستید

تمنا می کردید مرگ را پیش از آنکه ملاقات کنید آن را پس به تحقیق دیدید آنرا و شما انتظار می بردید

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ

و نیست محمد مگر پیغمبر هر آئینه گزشته اند پیش از وی پیغامبران آیا اگر بمیرد

و نیست محمد مگر پیغمبر (هر آئینه) گذشته پیش از وی پیغمبران آیا اگر بمیرد

أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ

یا کشته شود برگردید بر پاشنهای خود ف۳ و هر که برگردد بر پاشنهای خود پس هیچ زیان نرساند

یا کشته شود بازمی گردید بر پاشنه های تان و هر که باز گردد بر پاشنه های خود پس هرگز ضرر نمی رساند

اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿۱۴۴﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ

خدا را و خدا ثواب خواهد داد شکر گزاران را و نیست هیچ شخصی را که بمیرد

خدا چیزی و زود جزا می دهد خدا شکر گذاران را و نیست هیچ نفس را که بمیرد

إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ

الا باراده خدا نوشته شده است مقید بقید وقت و هر که خواهد جزاے دنیا بدهیمش از ثواب دنیا و هر که

مگر بحکم خدا نوشته شده یک وقت مقرر ف۴ و هر که بخواهد عوض دنیا را امید بدهیمش ازان و هر که

يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿۱۴۵﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ

خواهد جزای آخرت بدهیمش از ثواب آخرت و نزدیک است که جزای نیک دهیم شکر گزاران را و بسا

بخواهد ثواب آخرت را امید بدهیمش ازان و زود می دهیم ثواب شکر گذاران را و بسا

نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ

پیغامبر که قتال کردند با کفار همراه او خداپرستان بسیار پس سستی نه کردند بسبب مصیبتے که ایشانرا رسید در راه

از پیغمبر که قتال کردند با کفار همراه او خداپرستان بسیار (پس) سستی نکردند به سبب مصیبتے که رسید به ایشان در راه

اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿۱۴۶﴾

خدا و ناتوانی نکردند و بیچارگی نه نمودند و خدا دوست می دارد صابران را

خدا و ضعیف نگشتند و فروتنی نکردند و خدا دوست می دارید صبر کنندگان را ف۵

وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا

و نبود سخن این خداپرستان بجز آنانکه گفتند اے پروردگار ما بیامرز مارا گناهان ما و از حد گزشتن ما

و نبود سخن این خداپرستان مگر اینکه گفتند ای پروردگار ما بیامرز به ما گناهان ما را و از حد گذشتن ما را

فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿۱۴۷﴾

در کار خود و استوار بکن پایهاے ما را و نصرت ده ما را بر قوم کافران

در کار ما و استوار دار پاهای ما را و نصرت ده ما را بر قوم کافران

فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ

پس عطا کرد خدا ایشان را جزاے نیک در دنیا و جزای نیک در آخرت و خدا دوست می دارد

(پس) داد ایشان را خدا ثواب دنیا و نیکو ثواب در آخرت و خدا دوست می دارد

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی ذنوب ایشان را محو کند ۱۲ ف۲ یعنی شهادت را ۱۲ ف۳ یعنی مرتد شوید ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۴ چون هیچکس نمی تواند جز بفرمان الٰهی بمیرد اگرچه همه اسباب مرگ فراهم آمده باشد و وقت مقدر حتماً مرگ فرا میرسد خواه به علت بیماری باشد یا قتل یا علتی دیگر باید متوکلین علی الله از آن ورد حشتن و هراس نیفتند و به شنیدن مرگ بزرگان یا خرد ان متزلزل و مایوس نگردند ف۵ پیش از شما بسیار مردم خدا پرست با پیغمبران اتفاق نمودند و با کافران به قتال پرداختند و متحمل چندین رنج و مصیبت گردیدند اما ازین شدائد و رنجها در ارادت شان و هن و در همت شان فتوری پدید نیامد اظهار ضعف و ناتوانی نکردند و در مقابل دشمن سر فرود نیاوردند. خدا بطور خاص محبت می ورزد با کسانی که ثابت قدم و شکیبا باشند باین وسیله مسلمانانی که در احد ضعف و سستی نشان داده بودند تنبیه و عرق حمیت و غیرت شان را تحریک نمود حتی بعضی ازان با اظهار کرده بودند که کسے را میان جی ساخته از ابوسفیان امان طلبیده شود مطلب این است که چون خداپرستان و فدا کاران امم سابق هنگام مصائب و شدائد صبر و استقلال خویشتن را به ثبات رسانیدند این امت که خیر الامم می باشند باید بیشتر دغالی تر.

الْمُحْسِنِينَ ﴿۵﴾ ع يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ

نیکوکاران را   ای مومنان   اگر فرمان برداری   کافران کنید باز گردانند شما را

نیکوکاران را   ای مومنان   اگر فرمان برید   کافران را   باز می گردانند شما را

عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿۱﴾ بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ

بر پاشنهای شما پس باز گردید زیان کار شده بلکه خدا یاری دهنده شما است و او بهترین

بر پاشنه های شما (پس) باز می گردید زیان کاران ع۱ بلکه خدا یاری دهنده شما ست و او بهترین

النَّاصِرِينَ ﴿۲﴾ سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا

یاری دهندگان است خواهیم انداخت در دل کافران بزدلی بسبب آنکه شریک مقرر ساختند

یاری دهندگان است ع۲ افگنیم در دل های کافران هیبت را به آن سبب که شریک قرار دادند

بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿۳﴾

با خدا چیزے را که هیچ حجت فرو نه آورده است خدا برای او و جای ایشان دوزخ است و بد اقامت گاه ستمکاران

با خدا چیزی را که فرود نیاورده خدا به آن هیچ حجتے و موقف ایشان دوزخ است و بد اقامت گاه است ستمکاران را

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ وَ

و هر آئینه راست کرد خدا در حق شما وعدهٔ خود را چون می کشتید کافران را بحکم خدا تا وقتیکه بزدلی کردید و

و به تحقیق راست کرد در حق شما خدا پیمان خود را وقتیکه می کشتید ایشان را بحکم او تا آنکه بزدلی کردید و

تَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ

نزاع کردید در کار خویش و نافرمانی کردید بعد از آنکه نمود بشما آنچه می خواستید از شما کسے بود که می خواست

نزاع نمودید در کار و نافرمانی کردید بعد از آنکه نمود شما را آنچه می خواستید از شما کسے بود که می خواست

الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ

دنیا را و از شما کسے بود می خواست آخرت را آنگاه باز گردانید شما را از ایشان ا؎ تا امتحان کند شما را و هر آئینه

دنیا را و از شما کسے بود که خواست آخرت را باز گردانید شما را از ایشان تا بیازماید شما را و به تحقیق

عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿۴﴾ إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا

در گزرانید از شما و خدا صاحب رحمت است بر مومنان   آنگاه که دوری رفتید در گریختن و

در گذشت از شما و خدا صاحب فضل است بر مومنان   وقتیکه بالا شده دور می گریختید و

تَلْوُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ

متوجه نمی شدید بر هیچکس و پیغامبر می خواند شما را در جماعه که پس پشت شما بود پس جزا داد شما را اندوه بے بالا اندوهے

نمی نگریستید بر قفا بر هیچکس حالانکه پیغمبر می خواند شما را در جماعه که پس پشت شما بود پس جزا داد شما را اندوه بر اندوه

لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵﴾

این بنده ادن برای آنست تا اندوهناک نشوید بر آنچه از دست شما رفت و نه بر آنچه رسید بشما و خدا با خبر است با آنچه می کنید

تا که غم گین نشوید بر آنچه فوت شده از شما و نه به آنچه رسیده بشما و خدا خبردار است به آنچه می کنید

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَىٰ طَائِفَةً مِنْكُمْ وَ

باز فرود آورد بر شما پس از اندوه ایمنے که پینکی بود می پوشیده گروهے را از شما و

باز فرود آورد بر شما پس از اندوه ایمنی که پینکی بوده در پے چید گروهی را از شما و

طَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ

گروهے دیگر بودند که اندوهناک ساخته بود ایشان را فکر خویشتن گمان می کردند بخدا ناحق گمان کفر را

گروهی دیگر بودند که بجز تو دور اندیشه انگند بود ایشان را (نجات) نفس های شان گمان می کردند به الله گمان ناحق مانند گمان

يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ

می گفتند آیا هست ما را از این کار از چیزے ع۲ بگو کار تمام خدا را است پنهان می دارند

می گفتند آیا هست ما را از این کار (نصرت) چیزے بگو هر آئینه کار همه برای خداست پنهان می دارند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی فرار کردید ۱۲ ف۲ یعنی درین کار ما را اختیار نیست و به تدبیر ما کار نمیکنند ۱۲

ع ۵ ۱۵ ۶

تفسیر عثمانی

ع۵ در غزوهٔ احد چون مسلمانان شکسته خاطر شدند کافران و منافقان موقع یافتند و زبان بطعن و الزام کشودند و بعضی در پردهٔ بهی خواهی و دل سوزی به تبلیغ پرداختند تا مسلمانان آینده به قتال جرئت نکنند خداوند آگاه می سازد که فریب دشمنان را مخورید اگر بدام فریب آنها مبتلا شدید در دنیا و (العیاذ بالله) دو باره در کفر ظلمت خواهید افتاد که خدا شما را از آن نجات داده بود و دامن دین حق آهسته آهسته از دست تان بیرون خواهد شد و جز خسارت دنیا و آخرت نتیجه نخواهد بخشید اول تشویق بود که بطریق خدا پرستان سیری شوند اینجا از شنیدن سخنان اشرار ممانعت کرد تا مسلمانان هوشیار بوده سود و زیان خویش را بسنجند ع۶ باید وی حکم را پذیرفت و به مدد ذات بی همتای وی اعتماد نمود کسی را که خدا مدد گار باشد چه پروا دارد که به نصرت دشمنان خدا امید وار باشد یا مقابل آنها گرون طاعت خم کند در خدمت

ست که چون ابوسفیان از احد باز گشت برای شماتت و استعلای هبل فریاد بر آورد و لنا العزی ولا عزی لکم احضرت پیغمبر فرمان داد که پاسخ دی گویند الله مولنا ولا مولا لکم ۱

فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ

در دل خویشتن آنچه آشکارا نمی کنند برای تو می گویند اگر بودے ما را ازین کار چیزے

در دل های خویش آنچه را آشکارا نمی نماید بتو می گویند اگر می بود ما را از این کار چیزی

مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ

کشته نمی شدیم درینجا بگو اگر می بودید در خانهاے خویش هر آئینه بیرون می آمدند کسانیکه مقدر شده است بر ایشان

کشته نمی شدیم در این جا بگو اگر می بودید در خانه های خویش هر آئینه برون می آمدند کسانی که مقدر شده بر ایشان

الْقَتْلُ إِلَىٰ مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ

کشته شدن بسوے کشتنگاه خویش ف۱ و تا بیازماید خدا آنچه در سینه شما است و تا کامل عیار سازد

کشته شدن بسوی کشتنگاه های خویش و تا بیازماید خدا آنچه در سینه های تان است و تا خالص گرداند

مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝ إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا

آنچه در دل شما است و خدا دانا است بآنچه در سینه ها است هر آئینه کسانیکه رو گردانیدند

آنچه در دل های تان است و خدا داناست به آنچه در سینه هاست ع۵ هر آئینه کسانیکه رو گردانیدند

مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا

از شما روزے که بهم آمدند هر دو جماعه ف۲ جز این نیست که لغزانید ایشان را شیطان بشومی بعض آنچه کردند

از شما روزی که روبرو آمدند دو فوج جز این نیست که لغزانید ایشان را شیطان به شومی بعضی آنچه کردند

وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

و هر آئینه عفو کرد خدا از ایشان هر آئینه خدا آمرزنده بردبار است اے مومنان

و به تحقیق عفو کرد خدا از ایشان هر آئینه خدا آمرزنده بردبار است اے مومنان

لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ

مباشید مانند آنانکه کافر شدند و گفتند در حق برادران خویش وقتیکه سفر کنند در زمین

مشوید مانند آنانکه کافر شدند و گفتند در حق برادران خویش وقتی که سفر کنند در زمین

أَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ

یا باشند بجهاد بیرون آمده ف۳ اگر می بودند ایشان نزدیک ما نمی مردند و کشته نمی شدند تا گرداند خدا

یا باشند غازیان اگر می بودند نزد ما نه می مردند و نه کشته می شدند تا گرداند خدا

ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

این سخن را اندوهی در دل ایشان و خدا زنده می کند و می میراند و خدا با آنچه می کنید

این سخن را افسوس در دل های شان و خدا زنده می گرداند و می میراند و خدا به آنچه می کنید

بَصِيرٌ ۝ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَ

بیناست و اگر کشته شدید در راه خدا یا مردید هر آئینه آمرزش از خدا و

بیناست و اگر کشته شدید در راه خدا یا مردید هر آئینه آمرزشی از خدا و

رَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ۝ وَلَئِنْ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ

بخشائشے بهتر است از آنچه جمع می کنند و اگر مردید یا کشته شدید البته بسوے خدا

بخشایشی بهتر است از آنچه جمع می کنند و اگر مردید یا کشته شدید البته بسوی خدا

تُحْشَرُونَ ۝ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ

برانگیخته خواهید شد پس بسبب مهربانی از خدا نرم شدی برائے ایشان و اگر می شدی درشت خو سخت

برانگیخته خواهید شد پس بسبب رحمتی که از جانب خداست نرم دل شدی برای ایشان و اگر می بودی تو تند خو سخت

الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ

دل پراگنده می شدند از حوالی تو پس درگذر از ایشان و آمرزش خواه برائے ایشان

دل هر آئینه پراگنده می شدند از پیرامون تو پس درگذر از ایشان و آمرزش خواه برای ایشان

در یابنده برای آینده دل های شان از وسوسه و ضعف پاک باشد نفاق پنهانی منافقان آشکار شود و مردم بخوبی خبث باطن آنها را بدانند ۱۲.

فتح الرحمن

ف۱ یعنی آنکه برای آن کرده شد که در علم الهی مقدر بود ۱۲ ف۲ یعنی کافران و مسلمانان ف۳ یعنی چون بمیرند درین حالت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ این طعن و تشنیع یا حسرت و افسوس چیزی بار نمی آرد چیزیکه خدا در باب اجل و محل مرگ و سبب و وقت آن نگاشته و مقدر کرده است هرگز تغیر نمی کند و حتما وقوع می یابد اگر شما درون خانه های خویش محصور می نشستید بالفرض رای شما عملی میشد باز هم کسانیکه قتل آنها در مواضع نزدیک احد مقدر بود حتما بسببی از اسباب در آن صوب میرفتند و در همان موقع کشته می شدند این موهبت الهی است که در آنجا کشتن آنها مقدر بود در راه خدا به منتهای دلاوری و خوشی بشهادت رسیدند حسرت و تاسف بر آن چیست. کار پاکان را قیاس از خود مگیر. ع۶ خداوند باز دل های شما آنچه هست و هیچ حالی از هیچ کسی در حضرت وی مخفی نیست مقصد این بود در معامله امتحان وانمود کند تا مبرهن در قلوب شما است برآید و در کوره امتحان خالص از مغشوش متمایز گردد مخلصان مسلم موفقیت خویش را

رکوع ۱۶ ع

وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

و مشورت کن با ایشان در این کار پس آنگاه که قصد محکم کردی پس اعتماد کن بر خدا هر آئینه خدا دوست می دارد

و مشوره کن با ایشان در کار (پس) چون عزم کردی (پس) توکل کن بر خدا هر آئینه خدا دوست می دارد

الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿۴﴾ إِن يَنصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۖ وَإِن يَخْذُلْكُمْ

توکل کنندگان را اگر نصرت دهد شما را خدا هیچکس غالب نیست بر شما و اگر به بے پروائی بگزارد شما را

توکل کنندگان را اگر نصرت دهد شما را خدا هیچ کس غالب نیست بر شما و اگر مدد نکند شما را

فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

پس کیست که نصرت دهد شما را بعد از وے و بر خدا باید که توکل کنند

پس کیست آنکه مدد دهد شما را بعد از آن و بر خدا باید توکل کنند

الْمُؤْمِنُونَ ﴿۵﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَغُلَّ ۚ وَمَن يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ

مسلمانان و هرگز خیانت از نبی نمی آید و هر که خیانت کند خواهد آورد آنچه را که خیانت او کرده است

مسلمانان و نیست کار پیغمبر که پنهان دارد چیزے را و هر که پنهان دارد می آرد آنچه را پنهان داشته

يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۶﴾ أَفَمَنِ

بروز قیامت ف۱ پس تمام داده شود هر شخصے را جزائے آنچه کرده است و ایشان ستم کرده نشوند ف۲ آیا کسیکه

روز قیامت باز تمام داده شود هر کسے را آنچه کسب کرده است و ایشان ستم کرده نمی شوند آیا هر که

اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَن بَاءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿۷﴾

در پے خوشنودی خدا رفته می باشد مانند کسیکه باز گشت بخشم خدا و جائے او دوزخ است و بد جائیست

پیروی کرد خوشنودی خدا را می باشد مانند کسیکه باز گردد بنا خوشنودی خدا و موقف او دوزخ است و بد جائے است

هُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿۸﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى

ایشان بر مراتبها اند نزدیک خدا و خدا بیناست بآنچه می کنند هر آئینه نعمت فراوان داد خدا بر

مردم درجه های مختلف دارند نزد خدا و خدا بیناست بر آنچه می کنند بتحقیق احسان کرد خدا بر

الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ

مومنان آنگاه که فرستاد در میان ایشان پیغمبرے از قوم ایشان میخواند بر ایشان آیات خدا و

ایمان داران آنگاه که فرستاد در ایشان پیغمبرے از خود شان ع۷ می خواند بر ایشان آیت های خدا را و

يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي

پاک می سازد ایشان را و می آموزد ایشان را کتاب و علم و هر آئینه بودند پیش از این در

پاک می کند ایشان را از شرک وغیره و می آموزد ایشان را کتاب و سخن سودمند و هر آئینه بودند از پیش در

ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۹﴾ أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا قُلْتُمْ

گمراهی آشکارا آیا چون رسید بشما مصیبتے که بدست آورده بودید دو چند از آن گفتید

گمراهی آشکارا آیا وقتی که رسید بشما رنجی به تحقیق رسانده بودید دو چند آن می گوئید

أَنَّىٰ هَٰذَا ۖ قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۰﴾

از کجا آمد این مصیبت بگو که آن از نزدیک نفوس شما است هر آئینه خدا بر همه چیز تواناست

از کجا آمد این بگو این مصیبت که بشما رسیده از طرف خود شما است هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست

وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۱﴾

و آنچه رسید بشما روزیکه بهم آمدند دو گروه پس باراده خدا بود و تا متمیز سازد مومنان را

و آنچه رسید بشما روزی که بهم آمدند دو گروه پس به حکم خداست و برای آنکه متمیز سازد مومنان را

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

متمیز سازد آنانرا که منافق شدند و گفته شد ایشان را بیائید بجنگید در راه خدا

و برای آنکه متمیز سازد کسانی را که منافق بودند و گفته شد با ایشان که بیائید بجنگید در راه خدا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بر سر برداشته

ف۲ مترجم گوید چون حضرت صلی الله علیه وسلم متصرف بودند در غنیمت این آیت نازل شد تا کسے گمان خیانت نه کند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۷ از جنس و قوم آنها کسے را پیغمبر گردانیده که به آسانی می توانند به پهلوی او نشینند و با او مکالمه کنند و زبان او را بفهمند و از انوار و برکات او بهر نوع استفاده نمایند آن با از جمیع احوال و اخلاق و سوانح حیات امانت و دیانت و خداترسی و پرهیزگاری او بخوبی آگاه می باشند چون ظهور معجزات را در یکی از رجال قوم و خاندان خود مشاهده می کنند ایشان را بسهولت یقین حاصل میشود بالعرض اگر کدام فرشته یا جن پیغمبر مبعوث می گردید و معجزاتی از وی دیده میشد ممکن بود که در دل شان می گذشت که چون او مخلوق جداگانه بوده از جنس بشر نیست شاید این خوارق مخصوص صورت نوعیه و طبیعت ملکیه یا جنیه او باشد و عجز ما در مقابل او دلیل نبوت وی شده نمی تواند بهر حال مومنان باید این را احسان خدا بدانند که پیغمبری بر آنان فرستاده که بدون زحمت از فیض حضرتش مستفید شده می توانند و با وجودیکه پیغمبر است و به عالی ترین عزیز ترین مقامات نایل و سرفراز میباشد بکمال مهربانی و دلسوزی با آنها آمیزش و ارتباط دارد صلی الله علیه وسلم ۱۲

أَوِ ادْفَعُوا ۖ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّاتَّبَعْنَاكُمْ ۗ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ

یا دفع کنید کافران را ف۱ گفتند اگر می دانستیم جنگ کردن ف۲ هر آیینه پیروی شما می کردیم این گروه بسوی کفر آن روز

یا دفع کنید دشمن را گفتند اگر بدانیم جنگ را البته پیروی می کنیم شما را ع۵ آن مردم به کفر آن روز

أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ ۚ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۗ

نزدیک تر بودند به نسبت ایشان بجانب ایمان می گویند بدهان خویش آنچه نیست در دل ایشان

نزدیک تر بودند از ایشان بجانب ایمان می گویند به دهن های خویش آنچه نیست در دل های شان

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا

و خدا دانا تر است بآنچه می پوشند آنانکه خود از جنگ باز نشسته گفتند در حق برادران خویش

و خدا دانا تر است به آنچه پنهان می دارند آنانکه گفتند برادران خود را و باز نشستند

لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ۗ قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ

که اگر فرمان ما می بردند کشته نمی شوند بگو دفع کنید از خویشتن مرگ را اگر هستید

اگر اطاعت ما را می کردند کشته نمی شدند بگو دفع کنید از خویشتن مرگ را اگر هستید

صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ

راست گو و مرده گمان مکن کسانی را که کشته شدند در راه خدا

راست گویان و مپندار کسانی را که کشته شده اند در راه خدا مردگان

بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن

بلکه زنده اند نزدیک پروردگار خویش روزی داده می شوند شادان بآنچه عطا کرده است خدا ایشان را از

بلکه زندگانند نزد پروردگار شان روزی داده می شوند شادمانند به آنچه داده است ایشان را خدا از

فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ

فضل خود و خوش وقت می شوند بسبب آنانکه هنوز بایشان نه پیوسته اند از پس ایشان

فضل خود و شادی می شوند به آنانکه تا هنوز نه پیوسته اند به ایشان از پس ایشان

أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ

به سبب آنکه هیچ ترس نیست برایشان و نه ایشان اندوهناک شوند خوش وقت می شوند بنعمت خدا

برای اینکه نیست هیچ خوفی بر ایشان و نه ایشان محزون می شوند شادمی شوند به نعمت خدا

وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ

و فضل او و بآنکه خدا ضائع نمی کند مزد مومنان را ف۳ کسانیکه قبول کردند حکم خدا

و فضل او و به آنکه خدا ضائع نمی کند مزد مومنان را کسانیکه قبول کردند حکم خدا

وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ

و رسول را بعد از آنکه رسیده بود بایشان زخم برای آنانکه ازین جماعت نیکو کارے و تقوے

و پیغمبر را پس از آنکه رسید ایشان زخم به کسانیکه نیکو کاری کردند از ایشان

وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ

کرده اند مزد بزرگ است آنانکه گفتند بایشان مردمان که کافران لشکر

و پرهیزگاری نمودند ثواب بزرگ است کسانیکه گفت بایشان مردم (هر آیینه) مردم به تحقیق (لشکر)

جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ

جمع کرده اند برائے شما پس بترسید ازان لشکر پس زیاده کرد این سخن ایمان ایشان را و گفتند بس است ما را خدا

جمع کردند برای مقابله شما پس بترسید از لشکر (پس) زیاده کرد (قوت بخشید این سخن) ایمان شان را و گفتند کافیست بما خدا و خوب

الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَانقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ

کارگزار است پس باز گشتند این مسلمانان بنعمتی از خدا و فضل او نرسید بایشان هیچ سختی

کارساز است (پس) باز گشتند مسلمانان به نعمتی از خدا و فضل او نرسید ایشان را هیچ بدی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از بلاد خویش ف۲ یعنی مصلحت می دانستیم ۱۲ ف۳ مترجم گوید در احد مسلمانان و کفار باهم عهد بسته کرده بودند که وعدهٔ قتال بین ایشان سال آینده موسم بدر باشد چون موسم سوق بدر رسید کفار شخصے را فرستادند تا جمعیت ایشان بیان کرد مسلمانان را در حیز توقف انداخت باوجود آن جماعت از مسلمانان همراه آنحضرت برآمدند و به بدر رسیدند و در تجارت سودها یافتند و هیچ یک از کفار مزاحم ایشان نشد و این غزوه را بدر صغری می گویند خدا در مدح ایشان میفرماید

تفسیر عثمانی

ع۵ وقوع جنگ بنظر نمی آید بلکه فریب و شعبده بازی است اگر می دانستیم که حقیقة جنگ واقع میشود حتما با شما می رفتیم هر وقتی که جنگ واقع شود در آن شرکت می ورزیم، و یا مقصد این بود که اگر موقع مقابله (مساوات) میبود با شما پایداری مینمودیم این چگونه مقابله است که یکطرف سه هزار لشکر و طرف دیگر یکهزار تن مردم بی سروسامان باشند این جنگ نقط خود را به هلاکت افگندن است باشد (لو نعلم قتالا) مراد شان این بود که اگر ما از فنون جنگ و اصول و تعبیه های عسکری واقف می بودیم باشما یاری بودیم گویا بطور کنایه طعنه دادند که چون شما از اصول جنگ بیخبر بودید و ناواقف بنا. آنکه به مشوره ما عمل نکرده رای دیگران را پذیرفتید به همراهی ما چه ضرورت دارید بهر حال به دیده از ...

وقف لازم

ع ۱۶/۸ ۱۶

منزل ۱

(margin note) [illegible]

وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿۳﴾ إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ

و پیروی خشنودی خدا کردند و خدا صاحب فضل بزرگ است جز این نیست که این خبر دهنده

و پیروی کردند خوشنودی خدارا و خداوند فضل بزرگ است جز این نیست که این خبر دهنده

الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم

شیطانست می ترساند دوستان خود را پس مترسید از کافران و بترسید از من اگر

شیطان است می ترساند دوستانش را پس مترسید از ایشان و بترسید از من اگر هستید

مُّؤْمِنِينَ ﴿۴﴾ وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ ۚ إِنَّهُمْ لَن

مومن هستید و اندوهگین نکنند ترا یا محمد آنانکه می شتابند در نصرت کفر هر آئینه ایشان هیچ

مومنان و اندوهگین نگرداند ترا کسانیکه می شتابند در (یاری) کفر هر آئینه ایشان هرگز

يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا ۗ يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ ۖ وَلَهُمْ

زیان نرسانند خدارا می خواهد خدا که ندهد ایشان را هیچ بهره در آخرت و ایشان راست

زیان نرسانند خدارا چیزے می خواهد خدا که نگرداند بایشان معادی در آخرت و به ایشان است

عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۵﴾ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ

عذاب بزرگ هر آئینه آنانکه خریدند کفر را عوض ایمان هیچ زیان نرسانند

عذاب بزرگ هر آئینه آنانکه خریدند (اختیار کردند) کفر را عوض ایمان هرگز زیان نرسانند

شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۶﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي

خدارا و ایشان راست عذاب درد دهنده و گمان نکنند کافران که مهلت دادن ما

خدارا چیزے و ایشان راست عذاب دردناک و نه پندارند کافران که مهلت دادن

لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ ۚ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ

ایشان را بهتر است در حق ایشان جز این نیست که مهلت می دهیم ایشان را تا زیاده شوند در گناهگاری و ایشان راست عذاب

ما به ایشان بهتر است در حق شان جز این نیست که مهلت می دهیم ایشانرا تا بیفزایند در گناه و ایشان راست عذاب

مُّهِينٌ ﴿۷﴾ مَّا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ

خوار کننده هرگز نه گذارد خدا مسلمانان را بر آنچه الحال شما هستید بر آن تا آنکه جدا کند

خوار کننده نیست خدا که بگذارد مسلمانان را بر حالی که شما هستید بر آن تا آنکه جدا کند

الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ

ناپاک را از پاک و هرگز مطلع نه کند خدا شمارا بر غیب و لیکن خدا

ناپاک را از پاک و نیست خدا که مطلع گرداند شمارا بر غیب و لیکن خدا

يَجْتَبِي مِن رُّسُلِهِ مَن يَشَاءُ ۖ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ وَإِن تُؤْمِنُوا وَ

برمی گزیند از پیغامبران خود هر کرا خواهد پس ایمان آرید بخدا و پیغامبران او و اگر ایمان آرید و

برمی گزیند از پیغمبران خود هر کرا خواهد پس یقین کنید بر خدا و پیغمبرانش و اگر یقین کنید و

تَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿۸﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ

تقوی کنید شمارا باشد مزد بزرگ و باید که گمان نکنند آنانکه بخل می کنند بآنچه عطا کرده است

پرهیزگاری نمائید پس شماست ثواب بزرگ و نه پندارند آنانکه بخل می ورزند به آنچه داده است

اللَّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ ۖ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ

خدا ایشان را از فضل خود این بخل را بهتر برای خویش بلکه او بد است برای ایشان نزدیک است که بر شکل طوق پوشانیده شود ایشانرا آنچه

ایشانرا خدا از فضل خود که این بخل بهتر است در باره شان بلکه آن بسیار بد است در باره شان زود در گردن شان طوق میشود آنچه بخل ورزیده اند

يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

روز قیامت و خدار است پس گذاشته اهل آسمانها و زمین و خدا بآنچه می کنید

در روز قیامت و خدار است میراث آسمان ها و زمین و خدا به آنچه می کنید

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ضعف اسلام

ر۱۲ ف۲ یعنی دین اورا

ف۳ یعنی اختیار کردند ف۴ یعنی آن مال را بصورت مار کرده در گردن ایشان اندازند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ هم چنانکه مسرت و مهلت این جهان دلیل بر مقبولیت کفار نیست اگر بر مسلمانان مخلص مصائب و حوادث ناگوار پیش آید (که در جنگ احد واقع شد) دلیل بر مغضوبیت آن ها نزد خدا نمی باشد سخن این جاست که خدا نمی خواهد مسلمانان در چنین حالت مبهم بمانند که تا اکنون بوده اند یعنی اکثر کافران از روی نفاق کلمه می خواندند و چون میان مسلمانان می زیستند نظر بر حال ظاهر اطلاق کلمه منافق بر آن ها مشکل بود لهذا ضرور است که خدا وقایع و احوالی را روی کار آرد که پاک از ناپاک و خالص از مغشوش جدا گردد. بیشک در پیشگاه احد بیت سهل بود که مسلمانان مبتلا آنگاه بامتحان افگند او اسامی و اعمال منافقان آگاه می گرداند ولی حکمت و مصلحت او مقتضی نیست که همه مردم را بامور غیب آگاه گرداند تنها پیغمبران خود را منتخب نموده هرچه بخواهد از مغیبات بطور یقین بایشان اطلاع می دهد خلاصه عامه مردم را از امور غیبیه بدون واسطه بطور یقین اطلاع داده نمی شود مگر انبیاء علیهم السلام آنهم به اندازه که خدا بخواهد ۱۲.

خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾ لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ

دانا است ؛ هر آینه شنید خدا سخن آنانکه گفتند که خدا فقیر است و ما

آگاهست ؛ به تحقیق شنید خدا سخن کسانی را که گفتند هر آینه خدا فقیر است و ما

أَغْنِيَاءُ ۘ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ

توانگریم ؛ خواهیم نوشت آنچه گفتند و بنویسیم کشتن ایشان پیغمبران را بنا حق و بگوییم

توانگرانیم زود باشد که بفرماییم تا بنویسند آنچه گفتند و بنویسند کشتن (اسلاف شان) پیغمبران را بنا حق و بگوییم

ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ

بچشید عذاب سوزنده ؛ این عذاب بسبب عملے است که پیش فرستاده است دستهای شما و بسبب آنست که خدا

بچشید عذاب سوزنده را ؛ این بدل آنست که پیش فرستاده دست های شما و هر آینه خدا نیست

بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ

ستم کننده نیست بر بندگان ؛ آنانکه گفتند که خدا حکم فرستاده است بسوی ما که ایمان نیاریم

ستم کار بر بندگان ؛ آن کسانیکه گفتند هر آینه خدا عهد کرده بسوی ما که ایمان نیاریم

لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ ۗ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ

بهیچ پیغامبر تا آنکه بیارد مارا قربانی که بخورد او را آتش ؛ بگو آوردند نزدیک شما پیغامبران

به هیچ پیغمبر تا آنگاه که بیارد بما قربانی که بخورد آن را آتش بگو به تحقیق آوردند بشما پیغمبران

مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ

پیش از من معجزه ها و آنرا نیز که شما گفتید پس چرا کشتید ایشان را اگر هستید

پیش از من نشانی ها و آن نشانی که گفتید پس چرا کشتید ایشان را اگر هستید

صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُوا

راستگو ؛ پس اگر بدروغ نسبت کردند ترا بدروغ نسبت کرده شده بودند پیغامبران پیش از تو آوردند

راستگویان ؛ پس اگر تکذیب کردند ترا (پس) به تحقیق تکذیب شده پیغمبران پیش از تو (که) آوردند

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ

حجت ها را و صحیفه ها را و کتاب روشن را ؛ هر نفسے چشنده موت است

نشانه ها و صحیفه ها و کتاب روشن ؛ هر نفس چشنده مرگ است

وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۖ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَ

و جز این نیست که تمام داده خواهید شد مزد خویش را روز قیامت پس هر که دور داشته شد از دوزخ و

و جز این نیست که تمام داده میشود مزد های اعمال شما روز قیامت (پس) هر که دور داشته شد از دوزخ و

أُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾

در آورده شد به بهشت پس هر آینه بمراد رسید و نیست زندگانی دنیا مگر بهره فریبنده

داخل گردانیده شد در بهشت به تحقیق بمراد رسید و نیست زندگانی دنیا مگر متاع غرور ۵

لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا

البته آزمایش کرده خواهید شد شما را در اموال شما و جان شما و خواهید شنید از آنانکه کتاب داده شده اند

البته آزموده می شوید در مال های تان و جان های تان و می شنوید از آنانکه داده شد

الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا ۚ وَإِنْ تَصْبِرُوا

پیش از شما و از مشرکان سرزنش بسیار ؛ و اگر صبر کنید

ایشان را کتاب پیش از شما و از آنانکه شرک آورده اند بدگوئی بسیار ؛ و اگر صبر کنید

وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ

و پرهیزگاری نمائید هر آینه این خصلت از کارهائے مقصود است ؛ و یاد کن چون گرفت خدا عهد

و پرهیزگاری نمائید از کلمای همت است (از مقصودات کارهاست) و (یاد کن) وقتی که گرفت خدا عهد

کہ انسان تا درین جاست هر کار را از روی نتیجه و انجام بسنجد و بعلی اقدام کند که از عذاب الهی او را نجات دهد و به بهشت برین برساند ۱۲۔

فتح الرحمن
ع ۱۸
ف ا یعنے چون یهود شنیدند اقرضوا الله گفتند ما غنی ایم و خدا فقیر است
ع ۹ / ۹
وقف لازم
والله اعلم ۱۲ ع ۲ یعنی گوسفندے که از غیب آتش او را بر دارد ۱۲۔ تفسیر عثمانی
ع ۵ از بعض پیغمبران این معجزه صادر شده بود که اگر امت شان چیزی را بنام خدا قربانی یا نذری کردند آتشی از آسمان فرود آمده آن را می خورد و این علامت اجابت بود چنانکه در انجیل موجوده نیز این واقعه در باب سلیمان علیه السلام مذکور است الکنون یهود بهبهانه کرده می گویند که با علم است که تا از کسی این معجزه را نبینیم بوی ایمان نیاوریم این همه بهانه دروغ بود چنین حکمی در کتاب آنها نه موجود بوده و نه امروز موجود است و نه ثابت می شود که این معجزه به همه پیغمبران داده شود بود چه خدای تعالے هر پیغمبر را مطابق احوال عصر و زمانش معجزه عطا فرموده است لازم نیست که هر پیغمبر همین یک نوع معجزه نشان بدهد تا تصدیق شود ع ۵ عیش و نشاط عارضی، جاه و جلال ظاهری دنیا انسان را بسیار فریب می دهد که اکثر مفتون آن شده به بے خبری از آخرت غافل می شوند حال آنکه کامیابی حقیقی آنست

الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ

اہل کتاب کہ البتہ بیان کنید کتاب را برای مردمان و نہ پوشید آنرا پس بانداختند آن عہد را

اہل کتاب را کہ ہر آئینہ بیان کنند آن را بمردم و پنہان نکنید آنرا پس انداختند آن را

وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ۞

پس پشت خویش و گرفتند عوض وے بہاے اندک پس بد چیزے است کہ می ستانند

پس پشت خود و خریدند بدل آن بہای اندک پس چہ بد است آنچہ می ستانند

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا

پندار کسانے راکہ شادمان می شوند بآنچہ کردند و دوست میدارند کہ ستودہ شوند

پندار کسانے راکہ شاد میشوند بہ آنچہ کردند و دوست می دارند کہ ستایش کردہ

بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ ۖ وَلَهُمْ

نہ کردہ اند مپندار ایشان را در خلاص از عذاب و ایشان راست

شوند بہ آنچہ نکردند (پس) مپندار ایشان را در خلاص از عذاب و مر ایشان راست

عَذَابٌ أَلِيمٌ ۞ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ

عذاب درد دہندہ و خدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین و خدا برہمہ

عذاب دردناک ۵ و مر خدا راست پادشاہی آسمان ہا و زمین و خدا بر ہر

شَيْءٍ قَدِيرٌ ۞ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ

چیز تواناست ہر آئینہ در آفرینش آسمانہا و زمین و آمد شد شب

چیز تواناست ہر آئینہ در آفرینش آسمان ہا و زمین و آمد شد شب

وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۞ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَ

و روز نشانہاست خداوندان خرد را آنانکہ یاد می کنند خدا را ایستادہ و

و روز نشانہ ہاست مر خداوندان خرد را آنانکہ یاد می کنند خدا را ایستادہ و

قُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

نشستہ و بر پہلوے خویش خفتہ و تامل می کنند در آفرینش آسمان ہا و زمین

نشستہ و بر پہلوی خویش خفتہ و تفکر میکنند در پیدائش آسمان ہا و زمین

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۞ رَبَّنَا

می گویند اے پروردگار ما نیافریدہ این را باطل پاکیست ترا پس نگاہدار ما را از عذاب آتش اے پروردگار ما

می گویند اے پروردگار ما نیافریدی این را عبث پاکیست ترا از ہمہ عیب پس نگہدار ما را از عذاب دوزخ اے پروردگار

إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ ۖ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ

ہر آئینہ تو ہر کرا در آری بدوزخ بہ تحقیق رسوا کردی او را و نیست ستمگاران را ہیچ

ہر آئینہ تو ہر کرا درآری در دوزخ (پس) بہ تحقیق رسوا کردی او را و نیست ستمگاران را ہیچ

أَنْصَارٍ ۞ رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا

یاری دہندہ اے پروردگار ما ہر آئینہ ما شنیدیم ندا کنندہ را با واز بلند میخواند بسوے ایمان کہ ایمان آرید

مددگار اے پروردگار ما ہر آئینہ شنیدیم ندا کنندہ را (بہ آواز بلند) ندای کرد بسوی ایمان کہ ایمان آرید

بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا ۚ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا

بہ پروردگار خویش پس ایمان آوردیم اے پروردگار ما پس بیامرز گناہان ما را و دور کن از ما بدیہاے ما

بہ پروردگارتان (پس) ایمان آوردیم اے پروردگار ما پس بیامرز گناہان ما را و دور گردان از ما بدی ہای ما را

وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ۞ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ

و بمیران ما را با نیکوکاران اے پروردگار ما و بدہ ما را آنچہ وعدہ کردہ ما را بزبان رسولان خود

و بمیران ما را با نیکوکاران اے پروردگار ما و بدہ ما را آنچہ وعدہ کردہ ای ما را بہ واسطہ پیغمبران خود

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی بغیر تدبیر بلیغ واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۵ یہود مسائل را غلط بیان می کردند رشوت می خوردند و از ہمہ بیشتر بشارات و صفات پیغمبر آخر الزمان را پنہان می کردند و خوش بودند کہ بفریب شان کسی نمی داند و از مردم توقع داشتند کہ آنہا را بہ بزرگی علم و دیانت ۔ حق پرستی ستایش کنند۔ منافقین ہم در این شیوہ شبیہ آنہا بودند و در موقع غزا بخانہ ہای خود پنہان شدہ آرام می نشستند و شاد بودند کہ خود را چگونہ خلاص کردند و زمانی کہ حضرت پیغمبر از جہاد بر می گشتند بحضور مبارک آمدہ نسبت بہ غیاب خود از جہاد عذر ہای دروغ پیش می کردند و می خواستند از زبان حضرت پیغمبر تعریف خود را بشنوند این است کہ حق تعالی میفرماید این چنین بد کرداران در دنیا و آخرت واسطہ نجات از عذاب الہی شدہ نمی تواند چنین مردم از دل و درد دنیا فضیحت میشوند و اگر در اینجا بکدام سبب نجات یافتند و در آنجا (آخرت) بہر ہیچ تدبیر نجات نمی یابند ۔ تنبیہ ۔ اگرچہ در این آیت یہود و منافقین موضوع بحث قرار دادہ شدہ اما بمسلمانان نیز گوش زد است کہ از اعمال بد شاد نشوند و بہ کردار خوب افتخار نکنند و اگر اعمال شایستہ نکردند امیدوار ستایش نباشند ؛ بہ کردار ..

۱۹ ع ۹ ۱۰

وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ۝۵ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ

ورسوا مکن مارا روز قیامت هر آئینه تو خلاف وعده نمی کنی پس قبول کرد دعاے ایشان را

ورسوا مکن مارا روز قیامت هر آئینه تو خلاف نمی کنی وعده را (پس) قبول کرد دعای شان را

رَبُّهُمْ اَنِّیْ لَاۤ اُضِیْعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى ۚ بَعْضُكُمْ

پروردگار ایشان بآنکه من ضائع نمی سازم عمل هیچ عمل کننده از شما از مرد یا زن بعضے شما

پروردگار شان هر آئینه من ضائع نمی گردانم عمل هیچ عمل کننده را از شما از مرد یا زن بعض شما

مِّنْۢ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِیْنَ هَاجَرُوْا وَاُخْرِجُوْا مِنْ دِیَارِهِمْ وَاُوْذُوْا

از جنس بعض است پس آنانکه هجرت کردند و بیرون کرده شده از خانه های خویش و رنجانیده شدند

از بعضی است ع۵ (پس) آنانکه هجرت کردند و بیرون کرده شدند از خانه های شان و رنجانیده شدند

فِیْ سَبِیْلِیْ وَقٰتَلُوْا وَقُتِلُوْا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَیِّاٰتِهِمْ وَ

در راه من و جنگ کردند و کشته شدند البته دور کنم از ایشان گناهان ایشان را و

در راه من و جنگ کردند و کشته شدند هر آئینه دور می کنم از ایشان بدی های شان را و

لَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ

البته در آرام ایشان را در باغها که میرود زیر آن جوئیها پاداش از نزدیک خدا

هر آئینه می درآرم ایشان را در باغ ها که میرود از زیر آن جوی ها ثواب از جانب خدا

وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الثَّوَابِ ۝۶ لَا یَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا فِی

و خدا نزدیک اوست پاداش نیک باید که نه فریبد ترا آمد شد کافران

و خدا نزد اوست نیک ثواب فریب ندهد ترا آمد شد کافران در

الْبِلَادِ ۝۷ مَتَاعٌ قَلِیْلٌ ۫ ثُمَّ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ۝۸

در شهرها این بهره مندی اندک است بعد ازان جاے ایشان دوزخ باشد دوزخ بد جاے است

شهرها این بهره مندی اندک است پس بازگشت شان دوزخ است و بد جای است ع۵

لٰكِنِ الَّذِیْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ

لیکن آنانکه ترسیدند از پروردگار خود ایشان راست بوستانها میرود زیر آن جوئیها جاویدان

لیکن آنانکه ترسیدند از پروردگار خود ایشان راست باغها که میرود از زیر آن جویها همیشه باشند

فِیْهَا نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَیْرٌ لِّلْاَبْرَارِ ۝۹ وَاِنَّ مِنْ

در انجا تحفه از نزدیک خدا و آنچه نزدیک خداست بهتر است نیکوکار آنرا و هر آئینه از

در آن مهمانی است از نزد خدا است و آنچه نزد خداست بهتر است نیکوکاران را و هر آئینه از

اَهْلِ الْكِتٰبِ لَمَنْ یُّؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَاۤ اُنْزِلَ اِلَیْكُمْ وَمَاۤ اُنْزِلَ

اهل کتاب کسانیکه ایمان می آرند بخدا و بآنچه فرود آورده شد بسوی شما و بآنچه فرود آورده شد

اهل کتاب کسانی هستند که ایمان می آورند بخدا و آنچه فرو فرستاده شده بشما و آنچه فرو فرستاده شده

اِلَیْهِمْ خٰشِعِیْنَ لِلّٰهِ ۙ لَا یَشْتَرُوْنَ بِاٰیٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِیْلًا ؕ اُولٰٓىِٕكَ

بسوی ایشان فروتنی کنندگان برای خدا نمی ستانند عوض آیتهاے خدا بهاے اندک آن گروه

بایشان عاجزی کنندگان اند برای خدا نمی ستانند به آیات خدا بهای اندک آن گروه

لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَرِیْعُ الْحِسَابِ ۝۱۰ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا

ایشان راست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان هر آئینه خدا زود حساب کننده است اے مومنان

ایشان راست مزد ایشان نزد پروردگار ایشان هر آئینه خدا زود حساب گیرنده است اے مومنان

اصْبِرُوْا وَصَابِرُوْا وَرَابِطُوْا ۫ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝۱۱

صبر کنید و محنت کشید و برای جهاد آماده باشید و بترسید از خدا باشد که رستگار شوید

صبر کنید و ثابت قدم باشید در مقابله و آماده باشید و بترسید از خدا تا رستگار شوید

ع۵ چه مرد باشد و چه زن، رنج کسی در بارگاه ما ضائع نمی شود هر چه کند می بیند این با عمل شرط است زن نیکوکار بروفق استعداد خویش در آخرت مراتبی حاصل می گردد که مردان را نصیب میشود شما ای مردان و زنان که افراد یک نوع انسانید و از یک آدم پدید آمده اید و در یک رشته اسلامی منسلک و در یک حیات اجتماعی و امور معاشرتی انبازید باید در اعمال و ثمرات آن نیز خویشتن را متحد بدانید مد روایت است ام سلمه رضی الله تعالی عنها عرض کرد ای پیغمبر خدا! بسیجائی در قرآن هجرت و دیگر اعمال حسنه ما زنان به تخصیص مذکور نشد جواب آن باین آیت داده شد ع۵ آن کفار که بهره سود ست و با زده بیا زندگانی فروتنی می اندوزند و تکبر می ورزند باید مسلمانان ازان ها فریب نخورند. این ها همه تجملات آنی و فانی است چه عیش خوش است کسی را که چند روز با و غذاهاے لطیف دهند و پس ازان او را بدار کشند یا به زندان دائمی افگنند عیش گوارا کسے راست که به تحمل رنج اندک وسایل آسایش عالی و ابدی را تامین نماید ع۵ بدین سبب

ع ۲۰ / ۱۱ / ۱۱

مهمانی خوانده شد که مهمان در خوردن و نوشیدن اندیشه نمی داشته باشد! به عزت و آسایش می نشیند و هر چیز بدون زحمت یاو مهیا می باشد ۱۲.

سُورَةُ النِّسَاءِ مَدَنِيَّةٌ وَّهِيَ مِائَةٌ وَّسِتٌّ وَّسَبْعُوْنَ آيَةً وَّأَرْبَعٌ وَّعِشْرُوْنَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

شروع بنام خدا که بے حد مهربان نهایت بارحم است

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ وَّخَلَقَ

اے مردمان بترسید ازان پروردگار خویش که بیافرید شمارا از یک کس و آفرید

اے مردمان بترسید از پروردگار تان که بیافرید شمارا از نفس واحد و بیافرید

مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيْرًا وَّنِسَآءً ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْ

ازان یک کس زن اورا و منتشر ساخت ازین دو کس مردمان بسیار و زنان بیشمار و بترسید ازان خدا که

ازان جفت آن را و منتشر ساخت ازان دو مردان بسیار و زنان و بترسید ازان خدا که

تَسَآءَلُوْنَ بِهٖ وَالْاَرْحَامَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيْبًا ① وَاٰتُوا الْيَتٰمٰٓى

از یکدیگر بنام او سوال می کنید و بترسید از قطع قبیله داری هر آئینه خدا هست نگاهبان بر شما و بدهید به یتیمان

سوال می کنید از یکدیگر به آن و خبردار باشید از خویشاوندان (و بترسید از قطع رحم) هر آئینه خدا هست بر شما نگهبان و بدهید به کودکان پدر مرده

اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيْثَ بِالطَّيِّبِ ۪ وَلَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى

اموال ایشان و بدل نه کنید ناپاکیزه را با پاکیزه و مخورید اموال ایشان بهم آورده

مال های شان را و بدل مکنید مال بد را بمال خوب و مخورید مال های شان را با

اَمْوَالِكُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ حُوْبًا كَبِيْرًا ② وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوْا فِي الْيَتٰمٰى

با اموال خویش هر آئینه این گناه بزرگ است و اگر دانید که عدل نتوانید کرد در حق دختران یتیم

مال های خود هر آئینه آن هست گناهی بزرگ و اگر ترسیدید که عدل نتوانید در حق دختران پدرمرده

فَانْكِحُوْا مَا طَابَ لَكُمْ مِّنَ النِّسَآءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ۚ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا

پس نکاح کنید آنچه خوش آید شمارا از سائر زنان دو دو و سه سه و چهار چهار پس اگر دانید که درین صورت

پس نکاح کنید کسے را که خوش آید شما از زنان دو دو و سه سه و چار چار پس اگر ترسیدید که

تَعْدِلُوْا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ؕ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُوْلُوْا ③ وَاٰتُوا

عدل نتوانید کرد پس نکاح کنید یک زن را یا بسریه گیرید آنرا که مالک او شد دستهای شما این نزدیکتر است به آنکه جور نه کنید و بدهید

عدل کرده نمی توانید پس نکاح کنید یک زن را یا بسریه گیرید آنرا که مالک است دست های تان (یعنی کنیزی را که مال تان است) این

النِّسَآءَ صَدُقٰتِهِنَّ نِحْلَةً ؕ فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا

زنان را مهر ایشان بخوشدلی و اگر زنان در گذرند بخوشدلی برای شما از بعض مهر

به زنان مهر های شان را به خوشی پس اگر در گذرند بخوشی بر شما از چیزے از مهر خود به خوشی

فَكُلُوْهُ هَنِيْٓـًٔا مَّرِيْٓـًٔا ④ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَآءَ اَمْوَالَكُمُ الَّتِيْ جَعَلَ اللّٰهُ

پس بخورید آن را سازگار و خوشگوار و مدهید بے خردان را اموال خود که کرده است خدا آنرا

پس بخورید آن را سازگار و خوش گوار و مدهید بے خردان مال های تان را که گردانیده است خدا بشما

لَكُمْ قِيٰمًا وَّارْزُقُوْهُمْ فِيْهَا وَاكْسُوْهُمْ وَقُوْلُوْا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ⑤ وَ

سبب استقامت معیشت برائے شما و بخورانید و بپوشانید ایشانرا ازان اموال و بگوئید با ایشان سخن نیکو و

سبب قوام معیشت و بخورانید ایشان را ازان و بپوشانید ایشان را و بگوئید با ایشان سخن پسندیده و

ابْتَلُوا الْيَتٰمٰى حَتّٰىٓ اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ۚ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِّنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوْٓا

امتحان کنید یتیمان را تا آنگاه که رسند بحد نکاح پس اگر دریافتید از ایشان حسن تدبیر پس برسانید

آزمائید یتیمان را تا هنگامیکه برسند بعمر نکاح پس اگر دریافتید از ایشان هوشیاری را (صلاح در دین و مال) پس بدهید

مساوات نمی کنند در قیامت مفلوج یعنی خمیده یک جانب وی بر زمین کشیده بیاید و کسیکه در نکاح وی یک زن آزاد و یک کنیز باشد کنیز را نسبت به آزاد نصف نوبت است و کنیز یک

فتح الرحمٰن

ف۱ در جاهلیت اولیائے دختران یتیمه مانند ابنائے اعمام ایشان را بنکاح خود می آوردند و ایفائے حقوق نکاح نمی کردند خدا تعالیٰ آیت فرستاد ۱۲ ف۲ یعنی بر سفهاء حجر باید کرد و اموال ایشان که بحقیقت بهر شما ست چه آن منتفع اند بواسطه یا بواسطه بدست ایشان داده ضایع نه باید ساخت والله اعلم ف۳ یعنی در ایام صبا ف۴ یعنی بالغ شوند ۱۲ ف۵ یعنی در صغر ایشان ۱۲ ف۶ یعنی وصی یتیم اگر توانگر باشد از اموال یتیم چیزے نگیرد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ از نکاح با یک زن یا قناعت بر یک کنیز یا چند کنیز یا جمع کردن یک کنیز با چند کنیز با یک نکاح از این سخنان توقع آن است که شما از عدل و انصاف منحرف نشوید زیرا حقوقی که زنان منکوحه راست کنیزان مملوکه را نیست اگر در میان آنها عدالت نکنید بر شما مواخذه نمی باشد کنیز را مهر نیست و معاشرت آنها را کدام حد مقرر نمی باشد

فائده: مردیکه چند زن دارد بر وی واجب است که در خوراک و پوشاک و نوبت های شبانه مساوات و برابری نماید کسیکه مساوات نمی کنند در قیامت

إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ ۖ وَلَا تَأۡكُلُوهَآ إِسۡرَافٗا وَبِدَارًا أَن يَكۡبَرُوا ۚ وَ

بایشان اموال ایشان را و مخورید آن اموال را ف باسراف و شتابی از ترس آنکه بزرگ شوند و

بایشان مال های شان را و مخورید مال یتیمان را زیاده از ضرورت (بغیرحق) و شتاب از ترس آنکه بزرگ شوند و

مَن كَانَ غَنِيّٗا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ

هرکه باشد توانگر پس باید که پرهیزگاری کند ف۲ و هرکه فقیر باشد پس باید که بخورد

هرکه باشد توانگر (پس) بپرهیزد و کسی که باشد محتاج پس بخورد موافق دستور

بِٱلۡمَعۡرُوفِ ۚ فَإِذَا دَفَعۡتُمۡ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ فَأَشۡهِدُوا عَلَيۡهِمۡ ۚ

بوجه پسندیده پس چون رسانید بایشان اموال ایشان را گواه گیرید بر ایشان

(بروجه پسندیده) (پس) چون برسانید به ایشان مال های شان را (پس) گواه گیرید بر ایشان

وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبٗا ۝٦ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٞ مِّمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ

و بس است بحقیقت خدا حساب کننده مردان را حصه هست از آنچه بگذارند پدر و مادر

و بس است خدا حساب کننده مردان را حصه است از آنچه بگذارند پدر و مادر

وَٱلۡأَقۡرَبُونَ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٞ مِّمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ

و خویشان و زنان را نیز حصه هست از آنچه بگذارند پدر و مادر

و خویشاوندان و زنان را نیز حصه است از آنچه بگذارند پدر و مادر

وَٱلۡأَقۡرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنۡهُ أَوۡ كَثُرَ ۚ نَصِيبٗا مَّفۡرُوضٗا ۝٧ وَإِذَا

و خویشان از آنچه کم باشد از مال یا بسیار حصه مقرر کرده شده ف۳ و چون

و خویشاوندان از آنچه کم باشد از مال یا بسیار باشد حصه مقرر کرده شده و چون

حَضَرَ ٱلۡقِسۡمَةَ أُولُوا ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينُ فَٱرۡزُقُوهُم

حاضر شوند نزدیک قسمت میراث خویشان ف۴ و یتیمان و گدایان پس بدهید ایشان را

حاضر شوند در وقت قسمت خویشاوندان و یتیمان و بی نوایان پس بدهید ایشان را

مِّنۡهُ وَقُولُوا لَهُمۡ قَوۡلٗا مَّعۡرُوفٗا ۝٨ وَلۡيَخۡشَ ٱلَّذِينَ لَوۡ تَرَكُوا

چیزی از آن ف۵ و بگوئید بایشان سخن نیکو و باید که بترسند از خدا آنانکه اگر نزدیک شوند از آنکه بگذارند

چیزی از آن و بگوئید بایشان سخن پسندیده ع۵ و باید بترسند آنانکه اگر بگذارند

مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةٗ ضِعَٰفًا خَافُوا عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُوا ٱللَّهَ

بعد خود اولاد ناتوان را خائف باشند بر ایشان که ضائع شوند پس باید که از خدا بترسند

بعد از (مرگ) خویش اولاد ناتوان که می ترسند بر ایشان (پس) باید بترسند از خدا

وَلۡيَقُولُوا قَوۡلٗا سَدِيدًا ۝٩ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ

و باید که بگویند سخن استوار ف۶ هر آئینه آنانکه میخورند اموال یتیمان

و باید بگویند سخن راست هر آئینه آنانکه می خورند مال های یتیمان را

ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗا ۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ۝١٠

بظلم جز این نیست که می خورند در شکم خویش آتش را و در آیند بدوزخ

ناحق جز این نیست که می خورند در شکم های خویش آتش را و زود می درایند در آتش

يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡ ۖ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِ ۚ فَإِن كُنَّ

حکم می کند خدا در حق اولاد شما که مرد را هست مانند حصه دو زن پس اگر اولاد

حکم می کند شما را خدا در حق اولاد تان که مرد راست مانند حصه دو زن (پس) اگر تنها باشند

نِسَآءٗ فَوۡقَ ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۖ وَإِن كَانَتۡ وَٰحِدَةٗ فَلَهَا ٱلنِّصۡفُ ۚ

میت همه دختران باشند زیاده از دو پس ایشان راست دو سوم حصه از آنچه میت گذاشته است ف۷ و اگر میت یک دختر باشد پس او راست نصف

زنان زیاده از دو پس مر آن هاراست دو ثلث آنچه گذاشته از مال و اگر باشد مولوده یکی پس مر او راست نیم مال

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مردان و زنان هر دو حصه دارند از هر مال که باشد کم بود یا بسیار در این رد است بر اهل جاهلیت که زنان را حصه نمیدادند ۱۲

ف۲ یعنی خویشان غیر وارث ف۳ یعنی بطریق استحباب ۱۲

ف۴ یعنی آنانکه اولاد داشته باشند بوجهی وصیت کنند که اولاد را ضرر نرسد و این مقدار است در شرع بسوم حصه مال یا کم از آن والله اعلم ۱۲

ف۵ مترجم گوید حکم دو دختر نیز ثلثان است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در اثنای حضور افراد خانواده برای تقسیم میراث اگر در میان آنها خویشاوندانی باشند که بآنها میراث نرسد یا یتیم و محتاج باشند بآن ها طعامی داده رخصت کنید و یا حسب موقع از ترکه نیز بآن ها چیزی بدهید این رفتار مستحب است، اگر در مال متروکه دادن طعام یا چیزی دیگر گنجایش نداشته باشد مثلاً مال متروکه از یتیم باشد و میت نیز در آن وصیتی نکرده باشد آن ها را بسخن معقول رخصت دهید یعنی به نرمی و از مجبوریت خود عذر کنید که این مال کودک پدر مرده است و میت نیز وصیتی نکرده

ع۱۰ ۱۲

در آغاز سوره گفتند که خویشاوندان بهم علی قدر مراتبهم مستحق سلوک در عایت اند و یتیمان و مساکین نیز چنین اند یتیم و مسکین که قرابت دارد در عایت آن بیشتر است هنگام تقسیم میراث حتی الامکان باید ایشان ...

وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ

و هست پدر و مادر میت را هر یکے را از ایشان ششم حصه از آنچه بگذاشته است اگر باشد میت را فرزندے

و مر پدر و مادر میت را برای هر یک از ان دو شش یک است از ان مالی که گذاشته اگر باشد میت را فرزندی

فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ

پس اگر نباشد او را فرزندی و وارث او پدر و مادر او شوند پس هست مادرش را سوم حصه ف۱ پس اگر باشند میت را

(پس) اگر نباشد او را فرزند و وارث مال او پدر و مادر او باشند (پس) مادر او راست سه یک ع۱ پس اگر باشند او را

إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ

برادران هست مادرش را ششم حصه ف۲ و این تقسیم بعد ادای وصیتی است که میت بآن فرموده یا بعد ادای دین ف۳ پدران

برادران پس مادر او راست شش یک سه بعد از ادای وصیت است که کرده به آن یا بعد از دین پدران شما

وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ إِنَّ

و پسران شما نمیدانید که کدام یک از ایشان نزد یکتر است در نفع رسانیدن حصه معین کرده شده از جانب خدا هر آئینه

و پسران شما نمیدانید کدام آنها نزدیک تر است بشما در نفع رسانیدن حصه معین شده است از جانب خدا هر آئینه خدا

اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ

هست خدا دانا استوار کار و شمارا هست نیمه آنچه بگذاشته اند زنان شما اگر نباشد

هست دانا با حکمت و شمار است نیمه مالی که گذاشته زنان شما اگر نباشد

يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِن

ایشان را فرزندے پس اگر ایشان را فرزندے باشد شمار است چهارم حصه از آنچه بگذاشته اند بعد

آنان زنان را فرزندی پس اگر باشد ایشان را فرزندی (پس) بشماست چار یک از آنچه گذاشته اند پس

بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن

ادائے وصیتے که بآن فرموده باشند یا بعد ادائے دین و زنان راست چهارم حصه از آنچه شما بگذاشتید اگر نباشد

از وصیتے که کرده باشند به آن یا بعد از ادای دین و زنان راست چار یک از آنچه گذاشتید اگر نباشد

لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم مِّن بَعْدِ

شمارا فرزندے پس اگر باشد شمارا فرزندے پس زنان راست هشتم حصه از آنچه بگذاشته اید بعد

بشما فرزندی (پس) اگر باشد شمارا فرزندی (پس) زنان راست هشتم یک از آنچه گذاشته اید پس از ادای

وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ

ادای وصیتے که بآن فرموده باشید یا ادائے دین و اگر مرد مرده که از وی میراث می خواهند یا

وصیتی که کرده باشید به آن یا بعد از ادای دین و اگر باشد مردی که از وی میراث برده میشود بے والد و ولد یا

امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن

زن مرده کلاله باشد ف۴ و او را برادرے هست یا خواهرے ف۵ پس هر یک از ایشان راست ششم حصه پس اگر

زنی کلاله باشد و او راست برادر یا خواهر پس هر یک از ان دو راست شش یک پس اگر

كَانُوا أَكْثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ

اخیافیان زیاده ازین باشند پس ایشان باهم شریک اند در سوم حصه بعد ادائے وصیتے

باشند بیشتر از این (پس) ایشان شریکند در سه یک (پس) از وصیتی

يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

که بآن فرموده شد یا بعد ادای دین بغیر آنکه ضرر رسانده باشد ف۶ حکم کرده شده است از جانب خدا و خدا دانا

کرده شده باشد به آن یا بعد از قرض بغیر آنکه ضرر رساننده باشد این حکم است از جانب خدا و خدا بر همه چیز دانا

حَلِيمٌ ﴿١٢﴾ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ

بردبار است این همه حدها مقرر کرده خداست و هر که فرمان برداری کند خدا و رسول او را در آرد ش

بردبار است این حکم ها حدود خداست و هر که اطاعت کند حکم خدا و پیغمبر حق را درارد و آنرا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مابقی برائے پدر است ۱۲ ف۲ یعنی برادران یا خواهران حصه مادر را ناقص میسازند اگرچه خود چیزے نیابند دیک برادر و یک خواهر ناقص نمی سازد والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی اگر وصیت باشد نخست ادای وصیت کنند و اگر دین باشد نخست ادائے دین کنند ۱۲ ف۴ و معنی کلاله آنست که پدر و فرزند ندارد ۱۲ ف۵ یعنی اخیافی ۱۲ ف۶ یعنی وصیتے که زیاده از ثلث بود اعتبار ندارد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ اکنون میراث پدر و مادر را در سه صورت بیان می کند اول که میت اولاد داشته باشد پسر یا دختر حصه ششم مال متروکه به هر یک از پدر و مادر می رسد ع۱ صورت دوم این است که میت هیچ اولاد نداشته باشد تنها پدر و مادر وارث او باشد یک ثلث مال متروکه به مادر و دو ثلث باقیمانده به پدر می رسد ع۱ صورت سوم این است که میت بیشتر از یک برادر و خواهر داشته باشد چه این ها حقیقی باشند چه صرف در پدر یا در مادر شریک باشند و میت اولاد نیز نداشته باشد حصه ششم به مادر میرسد و بقیه تماماً به پدر داده میشود برادر و خواهر را چیزی داده نمی شود و اگر میت یک برادر یا یک خواهر داشته باشد چنانچه در صورت دوم ذکر شد یک ثلث به مادر و دو ثلث به پدری رسد ۱۲

جَنّٰتٍ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ فِیْهَا ؕ وَ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ (۱۳)

به بهشت ها که میرود زیر آن جویها جاویدان درانجا وابنست مطلب یابی بزرگ

در باغ ها که میرود از زیر آن جوی ها جاودان دران واین است کامیابی بزرگ

وَ مَنْ یَّعْصِ اللّٰهَ وَ رَسُوْلَهٗ وَ یَتَعَدَّ حُدُوْدَهٗ یُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا

و هرکه نافرمانی کند خدا و رسول او را و تجاوز کند از حدهای مقرر کرده او در آرد ش به آتش جاوید

و کسی که نافرمانی کند خدا و پیغمبرش را و تجاوز کند از حدود او می اندازد او را در آتش جاودان

فِیْهَا ۪ وَ لَهٗ عَذَابٌ مُّهِیْنٌ (۱۴) ؑ وَ الّٰتِیْ یَاْتِیْنَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِّسَآئِكُمْ

آنجا داور است عذاب رسوا کننده و از زنان شما آنانکه زنا کنند

دران و مر او راست عذاب ذلت آور و آنکه زنا کنند از زنان شما

فَاسْتَشْهِدُوْا عَلَیْهِنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ ۚ فَاِنْ شَهِدُوْا فَاَمْسِكُوْهُنَّ

پس گواه طلبید بر ایشان چهار مرد از جنس خویش ف پس اگر گواهی دادند محبوس کنید ایشان را

پس گواه طلبید بر آنها چهار مرد از شما پس اگر گواهی دادند پس حبس کنید آن ها را

فِی الْبُیُوْتِ حَتّٰی یَتَوَفّٰهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ یَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِیْلًا (۱۵)

در خانها تا آنکه عمر ایشان را تمام کند مرگ یا مقرر کند خدای تعالی برای ایشان راهی ف

در خانه ها تا عمر ایشان را تمام کند مرگ یا مقرر کند خدا به آنها کدام راهی

وَ الَّذٰنِ یَاْتِیٰنِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوْهُمَا ۚ فَاِنْ تَابَا وَ اَصْلَحَا فَاَعْرِضُوْا

و آن دو کس که زنا کنند از شما پس آزار دهید ایشان را پس اگر توبه کردند و نیکوکاری پیش گرفتند پس اعراض کنید

و آن دو مرد که بدکاری می کنند از شما پس ایذا رسانید به آن دو پس اگر آن دو توبه کردند و اصلاح نمودند خود را پس اعراض کنید

عَنْهُمَا ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِیْمًا (۱۶) اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَی اللّٰهِ لِلَّذِیْنَ

از تعذیب ایشان هر آئینه خدا هست باز گردنده مهربان ف جز این نیست که وعده قبول توبه لازم بر خداست برای آن کسان

از آنها هر آئینه خدا پذیرنده توبه مهربان است جز این نیست که قبول توبه بر خداست (از روی تفضل) برای کسانی

یَعْمَلُوْنَ السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ یَتُوْبُوْنَ مِنْ قَرِیْبٍ فَاُولٰٓئِكَ یَتُوْبُ

که می کنند معصیت بنادانی بعد ازان توبه کنند در نزدیکی ف پس آن گروه برحمت باز می گردد

که می کنند کار بد بنادانی باز توبه می کنند در نزدیکی (پس) آن گروه می بخشد

اللّٰهُ عَلَیْهِمْ ؕ وَ كَانَ اللّٰهُ عَلِیْمًا حَكِیْمًا (۱۷) وَ لَیْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِیْنَ

خدا بر ایشان و هست خدا دانا استوار کار و نیست وعده قبول توبه آن کسان را

خدا بر ایشان (می پذیرد توبه ایشان را) و است خدا دانا با حکمت ف و نیست قبول توبه مر کسانی را

یَعْمَلُوْنَ السَّیِّاٰتِ ۚ حَتّٰۤی اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّیْ تُبْتُ

که می کنند معاصی تا آنگاه که پیش آید کسی را از ایشان را مرگ گفت هر آئینه من توبه کردم

که می کنند بدی ها تا آنگاه که فرا رسد یکی از ایشان را مرگ می گوید هر آئینه من توبه می کنم

الْـٰٔنَ وَ لَا الَّذِیْنَ یَمُوْتُوْنَ وَ هُمْ كُفَّارٌ ؕ اُولٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا

الحال و نه آن کسان را است که کافر بمیرند این گروه آماده ساختیم برای ایشان عذاب

اکنون و نه آن کسانی را که می میرند در حالی که ایشان کافر باشند آن گروه مهیا کردیم برای ایشان را عذاب

اَلِیْمًا (۱۸) یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا یَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا ؕ وَ

درد دهنده ای مومنان حلال نیست شما را آنکه میراث گیرید زنان را و ایشان ناخوش باشند ف و

درد دهنده ای مومنان حلال نیست شما را که میراث گیرید زنان را بزبردستی و

لَا تَعْضُلُوْهُنَّ لِتَذْهَبُوْا بِبَعْضِ مَاۤ اٰتَیْتُمُوْهُنَّ اِلَّاۤ اَنْ یَّاْتِیْنَ بِفَاحِشَةٍ

منع مکنید ایشان را ف تا بدست آرید بعض آنچه داده اید ایشان را لیکن وقتی که کنند کار بد

منع مدارید ایشان را از نکاح تا باز ستانید چیزی که داده اید بایشان مگر که کنند کار بی حیائی

...ست دی داند که کدام کس بنادانی گناه کرده و که از سر صدق توبه نموده خدا با حکمت است هر توبه که موافق حکمت است قرین اجابت می گردد ۱۲

ف۱ یعنی از مسلمانان ۱۲

ف۲ بعد این آیت خدا تعالی راهی مقرر کرد و آن رجم ثیب و جلد بکر است پس الحال حکم حبس نیست والله اعلم ۱۲

ف۳ این آیت مجمل است و حد اتفاق مذکور شد که بکر جز یا صد تازیانه یا بدو ثیب حد رجم باید کرد و عهد اینجا تازیانه والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی پیش از حضور مرگ ۱۲

ف۵ اہل جاہلیت زنان را نیز از جملہ میراث میدانستند ولی میت اگر خواستے بجبر و نکاح خود می آورد و اگر خواستی منع می کرد که با جنبی نکاح کنند تا آنکه مهر رو نماحق تعالی این آیت فرستاد ۱۲

ف۶ یعنی از نکاح بهر که خواهند ۱۲

ف۷ یعنی کابین که قریب ایشان داده اید والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بدون شبهه چیز که خداوند بواسطه آن جرائم بزرگ چون زنا و لواطت را نیز می بخشاید چنانچه در آیت سابق گذشت اما باید در نظر داشت که خدا در اصل اجابت توبه کسانی را برذمت فضل خویش قرار داده که بنادانی گناه صغیره یا کبیره از ایشان سر زده باشد و همین که بر سیئات اعمال خویش آگاه شده اند انسان نادم و تائب گردیده اند البته چنین خطاها را خداوند می بخشد خدا عالم السر والخفیات

مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ
آشکارا میتوان ایذا داد و زندگانی کنید با زنان بوجه پسندیده زیرا که اگر ناپسند کنید ایشان را پس شاید
آشکارا وگذاره کنید با زنان بوجه پسندیده پس اگر پسند شما نیاید ایشان شاید

أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿۱۹﴾ وَإِنْ
که ناپسند کنید چیزیرا و پیدا کند خدای تعالی دران چیز خیر بسیار و اگر
پسند نکنید شما چیزیرا و بگرادند خدا دران خوبی بسیار واگر

أَرَدتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا
خواهید بدل کردن زن بجائے زنے و داده باشید یکے را از ایشان قنطار ف۱
خواهید بدل کردن زنی را بجائے زنی و داده باشید یکے از ایشان را مال بسیار

فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا ۚ أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿۲۰﴾ وَ
پس باز مگیرید ازان مال چیزیرا آیا می گیرید آنرا بستم و تعدی آشکارا و
پس بگیرید ازان مال چیزی آیا می گیرید آنرا به ناحق وگناهی آشکارا و

كَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم
چگونه بگیرید آن را حال آنکه رسیده است بعض شما ببعض ف۲ و گرفتند زنان
چگونه می گیرید آن را حال آنکه رسیده است بعض شما به بعضی و گرفته اند از شما

مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿۲۱﴾ وَلَا تَنكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِّنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا
از شما عهد محکم را ف۳ و نکاح مکنید کسی را که نکاح با او کرده باشند پدران شما از زنان لیکن آنچه
عهد استوار و نکاح مکنید با آنانیکه نکاح کرده باشد پدران شما از زنان لیکن آنچه

قَدْ سَلَفَ ۚ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿۲۲﴾ حُرِّمَتْ
گذشت عفو است هر آئینه این هست کار بد و مبغوض و این بدراهی است حرام کرده شدند
گذشته عفو است هر آئینه نکاح زنان پدران بے شرمی (بسیار زشت) و سبب خشم الهی است و بد طریقی می باشد حرام

عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ
بر شما مادران شما و دختران شما و خواهران شما و خواهران پدران شما و خواهران مادران شما و دختران برادر و دختران خواهر
بر شما مادران شما و دختران شما و خواهران شما و عمه های شما و خاله های شما و دختران برادر

وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ
و آن مادران شما که شیر داده اند شما را ف۴ و خواهران شما از جهت شیر خوارگی
و دختران خواهر ع۵ و مادران شما آنانکه شیر داده اند شما را و خواهران رضاعی شما ع۵

وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي
و مادران زنان شما و دختران زنان شما که در کنار شما پرورش می یابند از بطن آن زنان شما که
و مادران زنان تان و دختراندران شما که در پرورش شما می باشند از زنان شما که

دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَ
وطی کرده اید با ایشان پس اگر وطی نه کرده باشید با ایشان پس هیچ گناه نیست بر شما و
صحبت کرده اید با ایشان پس اگر صحبت نکرده باشید با ایشان پس نیست گناهی (در گرفتن دختراندران) بر شما و

حَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَن تَجْمَعُوا بَيْنَ
زنان پسران شما که از پشت شما باشند ف۵ و حرام کرده شد آن که جمع کنید میان
زنان پسران شما که از پشت شما باشند و (حرام است) که جمع کنید بین

الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿۲۳﴾
دو خواهر لیکن آنچه گذشت عفو است هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان
دو خواهر لیکن آنچه گذشته عفو است هر آئینه الله است آمرزگار مهربان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مال بسیار در مهر داده باشید ۱۲ ف۲ یعنی مباشرت کردید ف۳ یعنی ایجاب و قبول بحضور شهود درمیان آمد ۱۲ ف۴ یعنی دایهها ف۵ یعنی پسر خوانده نباشد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بعد از بیان حرمت مادر اندر حکم تمام آن زنان بیان می شود که نکاح شان جائز نیست و آن ها بر چند نوع اند اول زنانی ذکر میشوند که بنا بر علاقهٔ نسب حرام اند و آن هفت اند. مادر. دختر. خواهر. عمه. خاله. دختر برادر. دختر خواهر. نکاح این ها جائز نیست (فایده) مادر کلان پدری و مادری هر قدر بالا برود در حکم مادر و نواسه پسری یا دختری هر چه پایان باشد در حکم دختر و خواهر عینی و علاتی و اخیافی همه در حکم خواهر و خواهر عینی یا علاتی و اخیافی اجداد در حکم عمه هر سه نوع خواهر مادر و جده در حکم خاله هر سه نوع دختر برادر و اولاد اولاد آن ها در حکم دختر برادر و هر سه قسم اولاد خواهر و اولاد اولاد آن ها در حکم دختر خواهر داخلند ع۵ بعد از محرمات نسبی اکنون محرمات رضاعی بیان میشود و آن دو نوع است مادر و خواهر و در این اشارت است که آن هفت رشته که در نسب بیان شد در رضاعت نیز حرام می باشد یعنی دختر عمه. خاله. دختر خواهر. دختر برادر رضاعی نیز حرام می باشد که حکم آن در احادیث شریف موجود است

وَّالْمُحْصَنٰتُ مِنَ النِّسَآءِ اِلَّا

و حرام کرده شدند زنان شوہر دار مگر

و حرام کرده شدند بر شما زنان شوہر دار مگر

مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۚ كِتٰبَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ۚ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَّا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ اَنْ

آنچه مالک او شده است دست شما لازم ساخته است خدا بر شما و حلال کرده شد شما را ماسوائی این همه محرمات حلال کرده شد

آنچه مالک شده است دست شما حکم خداست بر شما و حلال کرده شد بشما ماسوای زنان مذکور بشرطی که

تَبْتَغُوْا بِاَمْوَالِكُمْ مُّحْصِنِيْنَ غَيْرَ مُسٰفِحِيْنَ ۭ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ

طلب نکاح کنید با موال خویش عفت طلب کنان نه شهوت رانندگان ف۲ پس هرگاه لذت گرفتید با او

طلب کنید به مال های تان در قید نکاح آورندگان نه زنا کنندگان پس هرگاه کام گرفتید با او از

مِنْهُنَّ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ فَرِيْضَةً ۭ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا تَرٰضَيْتُمْ

از زنان بدهید ایشان را مهر ایشان مقرر کرده شده ف۳ و نیست بر شما گناه در آنچه با یکدیگر راضی

از زنان (پس) بدهید به ایشان مهرشان را که مقرر کرده شده است و نیست گناهی بر شما در آنچه راضی

بِهٖ مِنْۢ بَعْدِ الْفَرِيْضَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿۲﴾ وَمَنْ

شدید بعد مهر مقرر ف۴ هر آئینه خدا هست دانا استوار کار و هرکه

شدید به آن بعد از مهر مقرر هر آئینه خدا هست دانا با حکمت و هرکه

لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَّنْكِحَ الْمُحْصَنٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ فَمِنْ

نتواند از شما از جهت توانگری که نکاح کند زنان آزاد مسلمان را پس باید که نکاح کند از آنچه

توان ندارد از شما از روی توانگری که نکاح کند آزاد زنان مسلمان را پس نکاح کنید از آنچه

مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِّنْ فَتَيٰتِكُمُ الْمُؤْمِنٰتِ ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيْمَانِكُمْ ۭ

مالک او شده است دست جنس شما از کنیزکان شما اند که مسلمان باشند و خدا داناتر است بایمان شما

مالک است دست های شما از کنیزان مومنه ع۵ و خدا داناتر است به مسلمانی شما

بَعْضُكُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۚ فَانْكِحُوْهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ

بعض شما از جنس بعض است ف۵ پس نکاح کنید کنیزکان را بدستوری خداوندان ایشان و بدهید ایشان را مهر ایشان

بعض شما از بعضی است پس نکاح کنید ایشان را به اجازت مالکان شان و بدهید مهرهای شان

بِالْمَعْرُوْفِ مُحْصَنٰتٍ غَيْرَ مُسٰفِحٰتٍ وَّلَا مُتَّخِذٰتِ اَخْدَانٍ ۚ فَاِذَآ

بخوش خوئی در حالیکه عفیفه باشند نه زنا کننده و نه دوست پنهانی گیرنده ف۶ پس چون

بر وجه پسندیده در حالیکه عفیفه باشند نه مستی کننده (زناکار) و نه گیرندگان دوستان پنهانی پس چون

اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنٰتِ

در حباله زوج آمدند اگر زنا کنند پس بر ایشان است نیم مقدار آنچه بر زنان آزاد است از

در قید ازدواج آمدند اگر کنند زنا بر ایشان است نیمه سزائی که بر آزاد زنان است

مِنَ الْعَذَابِ ۭ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ۭ وَاَنْ تَصْبِرُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ ۭ

عقوبت ف۷ نکاح کنیزکان کسی را است که بترسد از گناه از شما و آنکه صبر کنید بهتر است شما را

از عذاب این برای کسیست که می ترسد زحمت را از شما و اینکه صبر کنید بهتر است لکما

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۳﴾ ع يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ

و خدا آمرزنده مهربان است می خواهد خدا که بیان کند برائے شما و بنماید شما را راه های

و خدا آمرزگار مهربان است می خواهد خدا که بیان کند لشما و هدایت کند شما را راه های

الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوْبَ عَلَيْكُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿۱﴾

کسانیکه پیش از شما بودند و برحمت باز گردد بر شما و خدا دانا استوار کار است

کسانی را که پیش از شما بودند و ببخشاید شما را و خدا دانا با حکمت است

فقهای اسلامیت کنیز را ضروری می دانند مگر ابو حنیفہ آنرا افضل می شمارد. هم چنین نکاح کنیز که از اهل کتاب باشد نزد ابو حنیفہ جائز است ولی نزد تمام ائمه کسی که زن آزادی ...

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اگر زنے را از دار الحرب اسیر کرده اند نکاح و تسری او صحیح بود هر چند آنجا زوج داشته باشد والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی نکاح صحیح آنست که با مهر باشد و مؤبد باشد بحسب ظاهر زیرا که چون حاجت جماع همیشه است احصان بدون عقد مؤبد حاصل نشود والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بجماع تمام مهر لازم میشود والله اعلم ف۴ یعنی بعد مقرر کردن اگر بتراضی زیاده یا کم کنید باک نیست والله اعلم ف۵ یعنی کنیزکان نیز بنات آدم اند والله اعلم ۱۲ ف۶ فارق در نکاح و اتخاذ اخدان شرط شهود است و در احصان و سفاح مؤبد بودن عقد بحسب ظاهر والله اعلم ۱۲ ف۷ یعنی پنجاه تازیانه و اگر در حباله زوج نباشد نیز عقوبت او پنجاه تازیانه است زیرا که ذکر این قید بجهت نفی احتمال زیاده است و این معنی در حدیث مبین شده ۱۲ والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ در مذهب امام شافعی وغیره کسی که می تواند زنی آزاد را بنکاح خویش در آرد نکاح او با کنیز حرام است. امام ابو حنیفه رحمة الله علیه آنرا مکروه تنزیهی میداند در صحت نکاح کنیز اکثر ... حرام است ۱۲

وَاللّٰهُ يُرِيْدُ اَنْ يَّتُوْبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيْدُ الَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ الشَّهَوٰتِ

و خدامی خواهد که برحمت باز گردد بر شما و می خواهند آنانکه پیروی شهوات کنند

و خدامی خواهد که متوجه شود بر شما (برحمت باز گردد) و می خواهد کسانی که پیروی می کنند شهوت ها را

اَنْ تَمِيْلُوْا مَيْلًا عَظِيْمًا ② يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ

که کجروی کنید کجروی عظیم می خواهد خدا که سبک کند از شما و انسان

که شما بگردید از راه کجروی بسیار می خواهد خدا که سبک کند از شما و آفریده شده انسان

الْاِنْسَانُ ضَعِيْفًا ③ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوْۤا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ

ضعیف آفریده شده است ای مومنان مخورید اموال خود را در میان خویش

ناتوان ای مومنان، مخورید اموال خویش را درمیان خویش

بِالْبَاطِلِ اِلَّاۤ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوْۤا

بناحق ف لیکن بخورید وقتیکه آن دادستد تجارت باشد بعد رضامندی یک دیگر از شما و مکشید

بناحق مگر که باشد تجارت بخوشنودی یک دگر از شما و مکشید

اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ④ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَّ

خویشتن را هر آئینه خدا هست بشما مهربان و هر که چنین کند بتعدی و

خویشتن را هر آئینه خدا هست بشما مهربان و هر که کند این کار را به تعدی و

ظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيْهِ نَارًا وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرًا ⑤ اِنْ

ستم در آریمش بدوزخ و این بر خدا آسان است اگر

ستم (پس) زود بیفگنیمش در آتش و هست این بر خدا آسان اگر

تَجْتَنِبُوْا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ

احتراز کنید از کبائر منهیات نابود سازیم از شما صغائر شما را و در آریم شما را

شما اجتناب کنید گناهان بزرگی را که نهی کرده شده اید از آن (دور گردانیم از شما) بپوشیم گناهان صغیره شما را و در آریم شما را

مُّدْخَلًا كَرِيْمًا ⑥ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ

بمحل گرامی ف و تمنا مکنید مرتبه را که خدای تعالی بان بزرگی داده بعض را از شما بر بعض

در مقام گرامی و تمنا مکنید آنچه را که برتری داده خدا به آن بعضی شما را بر بعضی

لِلرِّجَالِ نَصِيْبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوْا وَلِلنِّسَآءِ نَصِيْبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَسْئَلُوا

مردان را هست بهره از آنچه حاصل کرده اند و زنان را هست بهره از آنچه حاصل کرده اند و سوال کنید

مردان را حصه است از آنچه اکتساب کرده اند و زنان را حصه است از آنچه اکتساب کرده اند و سوال کنید

اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ⑦ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا

بجناب خدا از بخشایش او هر آئینه خدا هست بهمه چیز دانا و مقرر کردیم وارثان

به جناب الهی از بخشایش او هر آئینه خدا هست بر هر چیز دانا و برای هر کس مقرر گردانیدیم وارثان

مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدٰنِ وَالْاَقْرَبُوْنَ وَالَّذِيْنَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ

برای هر چیزی از آنچه گذاشته اند پدر و مادر و خویشان و کسانیکه ایشان را مربوط ساخته است عهد شما

از آنچه گذاشته مادر و پدر و نزدیکان و کسانیکه داله بسته است عهد های شما

فَاٰتُوْهُمْ نَصِيْبَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدًا ⑧ اَلرِّجَالُ

پس بدهید ایشان را بهره ایشان هر آئینه خدا هست بر همه چیز حاضر ف۳ مردان تدبیر کار کننده

(پس) بدهید بایشان نصیب شان را هر آئینه خدا هست بر هر چیز حاضر (گواه) مردان

قَوّٰمُوْنَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَّبِمَآ اَنْفَقُوْا

مسلط شده اند بر زنان بسبب آنکه فضل نهاده است خدا بعض آدمیان را بر بعض و بسبب آنکه خرج کردند

مسلطند بر زنان بدان واسطه که برتری داده خدا بعضی شان را بر بعضی و بدان واسطه که خرج کردند

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی مال یکدیگر بناحق نباید خورد ف۲ گناه کبیره آنست که بران حد مشروع شد یا وعده دوزخ کرده آمد یا بکفر مسمی شد در قرآن یا سنت صحیحه و هر که از کبائر اجتناب کند صغائر او را نماز و روزه و صدقه نابود می سازد والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی حلیف را رعایت کردن یا وصیت کردن میتواند الغا تا در میراث دخل نیست و میراث برای اقربا مقرر کرده شد والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی بسبب انکه مردان در اصل جبلت بهتر اند از زنان ۱۲۔

تفسیر عثمانی
ع۵ خدا انسان را ناتوان آفریده و بر حضرت وی روشن است که این مخلوق ضعیف بر شهوات و تمایلات خویش تا چه قدر صبر کرده می تواند لهذا در هر حکمی تخفیفی ملحوظ داشته چنین نیست که هر چه انسان از شهوت و زن بر مرد لبس و شهید بود برای انجام خواهش وی خداوند طریقه های جائزی واگذاشته است که ازان مطلب خویش را حاصل نماید نه اینده وی را از انجام شهوت او باشکل بلند داشته است خداوند برحمت خویش فضای شرع را تنگ نیافرید اگر مردم حلال را بگذارند بحرام گرایند خلاصه این آیات توضیح میده

ع ۵ ۴ ۲

مِنْ اَمْوَالِهِمْ ۚ فَالصّٰلِحٰتُ قٰنِتٰتٌ حٰفِظٰتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ ۚ

از اموال خویش پس زنان نیکوکار فرمانبردارند نگاه دارنده اند در غیبت زوج به نگاهداشت خدا

از مال های خویش پس زنان نیکوکار فرمان بر نگهدارنده اند (مال و آبرو را ۱) در غیاب شوهر به سبب حفاظت خدا

وَالّٰتِىْ تَخَافُوْنَ نُشُوْزَهُنَّ فَعِظُوْهُنَّ وَاهْجُرُوْهُنَّ فِى الْمَضَاجِعِ وَ

و آن زنان که معلوم کنید سرکشی ایشان پس پند دهید ایشان را و ترک کنید ایشان را در خوابگاه ۳ و

و زنانیکه می ترسید از بدخوئی شان (پس) پند دهید ایشان را و جدا کنید ایشان را در خوابگاه و

اضْرِبُوْهُنَّ ۚ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوْا عَلَيْهِنَّ سَبِيْلًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

بزنید ایشان را پس اگر فرمانبرداری شما کردند پس مجوئید بر ایشان راهی را ۴ هر آئینه خدا

بزنید ایشان را ۵ (پس) اگر اطاعت کنند تجسس مکنید بر ایشان راه الزام را هر آئینه خدا

عَلِيًّا كَبِيْرًا ﴿۱﴾ وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوْا حَكَمًا مِّنْ اَهْلِهٖ

هست بلند مرتبه بزرگ قدر و اگر معلوم کرده اید ای حاکمان مخالفت میان زن و شوهر پس معین کنید صلح کاری را از خویشان

هست از همه بلند بزرگ ۶ و اگر ترسیدید خلاف بین زوجین را (پس) بفرستید منصفی از اقارب مرد و

وَحَكَمًا مِّنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ يُّرِيْدَآ اِصْلَاحًا يُّوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

صلح کارے از خویشان زن اگر این صلح کاران بخواهند صلح را البته موافقت کند خدا در میان ایشان هر آئینه هست خدا

منصفی از اقارب زن اگر بخواهند این دو منصف اصلاح را البته موافقت کند خدا بین زوجین هر آئینه خدا هست

عَلِيْمًا خَبِيْرًا ﴿۲﴾ وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْئًا وَّبِالْوَالِدَيْنِ

دانا آگاه و بپرستید خدا را و شریک او مقرر مکنید چیزے را و به پدر و مادر

دانا باخبر و بپرستید خدا را و انباز مگردانید با او چیزی را و به پدر و مادر

اِحْسَانًا وَّبِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْجَارِ ذِى الْقُرْبٰى وَ

نیکوکاری کنید و بخویشان و یتیمان و گدایان و همسایه خویشاوند و

نکوکاری کنید و به خویشاوندان و به یتیمان و به نیازمندان و به همسایه قریب و

الْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْۢبِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ؕ

همسایه اجنبی و همنشین بر پهلو نشسته و به مسافر و آنچه دست شما مالک او شده ۵

به همسایه بیگانه و به هم نشین نزدیک و مسافر و آنچه مالک آن شد دست های شما یعنی کنیز و غلام

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُوْرَا ﴿۳﴾ ۙ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ وَيَاْمُرُوْنَ

هر آئینه خدا دوست ندارد کسے را که باشد متکبر خودستاینده دوست ندارد آنان را که بخل می کنند و می فرمایند

هر آئینه خدا دوست نمی دارد کسے را که باشد متکبر خودستا آنانی که بخل می ورزند و امر می دهند مردم را

النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُوْنَ مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۗ وَاَعْتَدْنَا

به بخل مردمان را و می پوشند آنچه خدا داده است ایشان را از فضل خود و آماده ساخته ایم

به بخل و پنهان می دارند آنچه داده ایشان را خدا از فضل خود و آماده کرده ایم

لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ﴿۴﴾ ۚ وَالَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ رِئَآءَ

برای کافران عذاب رسوا کننده و آنان را که خرج می کنند اموال خود را برای نمودن

به کافران عذاب ذلت آور و کسانی که خرج می کنند مال های شان را برای نشان دادن

النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ وَمَنْ يَّكُنِ الشَّيْطٰنُ

مردمان و معتقد نیستند بخدا و بروز قیامت و هر که شیطان یار

مردم و ایمان نمی آرند بخدا و نه بروز آخرت و کسی که باشد شیطان

لَهٗ قَرِيْنًا فَسَآءَ قَرِيْنًا ﴿۵﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ

او باشد پس وی بد یارے است و چه زیان بود بر ایشان اگر ایمان می آوردند بخدا و روز آخر

با او یار (پس) بد یاری است شیطان و چه ضرر است بر ایشان اگر ایمان می آوردند بخدا و در روز رستاخیز

حاکم است در معاملات زنان بدگمان مباشید و به گناه اندک سزای بزرگ مدهید هر گناه حدی دارد و زدن در مرتبه آخرین است ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف ۱ یعنی مال و آبرو را ۱۲ ف ۲ در این آیت بیان فرمود که مرد فرمان رواست بسبب فضل جبلی و بسبب انفاق و زن صالحه کسے است که فرمانبرداری کند و حفظ مال نماید والله اعلم ۱۲ ف ۳ یعنی مباشرت مکنید ۱۲ ف ۴ یعنی حیله ایذا دادن تجسس مکنید والله اعلم ۱۲ ف ۵ یعنی غلامان و کنیزکان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ هر گاه زنی با شوهرش بدخوئی و ستیزه کند اولاً شوهر بزبان بفهماند و پند دهد اگر اصلاح نشود در مرتبه دوم مرد در همان خانه جدا بخوابد اگر باز هم نپذیرد در مرتبه سوم او را بزند اما چنانکه نشان ضرب بماند یا استخوان وی بشکند بر تقصیری مرتبتی دارد که موافق آن تادیب و تنبیه به عمل آید و هر سه مرتبه در این آیت مذکور است۔ زدن مرتبه آخرین است در گناه اندک زدن جائز نیست و در قصور مزید باک ندارد اما استخوان نشکند و اثر زخم باقی نماند ف ۶ اگر زنان به پند و بعد فراش و ضرب از بدخوئی و نافرمانی باز آیند و ظاهرا بشما مطیع شوند شما نیز بس کنید و گناه آن ها را بدل مگیرید و از خدا بترسید و در صدد الزام آنها مشوید خدا بر همه شما غالب

وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ

و خرج می کردند از آنچه خدا زاده است ایشان را و هست خدا بایشان دانا و هر آئینه خدا ستم نمیکند

و خرج می کردند از آنچه داده بایشان خدا و هست خدا به ایشان دانا هر آئینه خدا ظلم نمیکند

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ

وزن ذره و اگر آن عمل نیکی باشد دو چندان کندش و بدهد از نزدیک خود

بوزن ذره و اگر باشد نیکی دو چند میگرداند آنرا و میدهد از نزد خود

أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ

مزد بزرگ پس چه حال باشد آنگاه که بیاریم از هر قوم گواهی را و بیاریم ترا

اجر بزرگ (پس) چگونه است آنگاه که بیاریم از هر امت گواهی و بیاریم ترا

عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ

گواه براین امت آنروز آرزو کنند آنانکه کافر شدند و نافرمانی پیغامبر کردند

براین ها گواه آن روز آرزو کنند کسانی که کافر اند و فرمان برده اند پیغمبر را

لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

کاش برایشان زمین را هموار کرده شود ف۱ و بپوشند از خدا هیچ سخنی ای مومنان

کاش برابر شود به ایشان زمین و پوشیده نتوانند از خدا هیچ سخنی را ای مومنان

آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَ

بنماز نزدیک مشوید حال آنکه شما مست باشید تا آنکه بفهمید آنچه بزبان می گوئید ف۲ و

به نماز نزدیک مشوید در حالیکه شما مست باشید تا آنکه بدانید آنچه را می گوئید و نزدیک مشوید

لَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا ۚ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ

بنماز نزدیک مشوید در حال جنابت تا آنکه غسل کنید مگر آنکه مسافر باشید و اگر بیمار باشید یا مسافر

به نماز در حال جنابت مگر آن گاه که روان باشید براه (مسافر) تا وقتیکه غسل کنید و اگر باشید بیمار یا مسافر

أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً

یا بیاید کسی از شما از جای ضرور یا مباشرت زنان کنید و نیابید آب را

یا بیاید یکی از شما از قضای حاجت یا مباشرت کنید با زنان (پس) نیابید آب را

فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ

پس قصد کنید بزمین پاک پس مسح کنید بروی خویش و دستهای خویش هر آئینه هست خدا

اراده کنید زمین پاک را (پس) مسح کنید به روهای تان و دست های تان هر آئینه خدا هست

عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ

عفو کننده بخشاینده ف۳ آیا ندیدی کسانیکه داده شده اند بهره از کتاب یعنی یهودی ستانند

عفو کننده آمرزگار آیا ندیدی بسوی کسانیکه داده شده اند حصه از کتاب می خرند

الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ ۚ وَكَفَىٰ

گمراهی را و می خواهند که شما گم کنید راه را و خدا داناتر است بدشمنان شما و خدا

گمراهی را و می خواهند که گم کنند بشما راه حق را و خدا داناتر است به دشمنان شما و کافی است

بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ

دوست بس است و خدا یاری دهنده بس است از یهود قومی هست که تغیر می کنند

خدا حافظ و کافی است خدا مددگار ع۵ از یهود قومی است که تغیر می دهند

الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ

کلمها را از جای آنها و می گویند ف۴ شنیدیم و عاصی شدیم و می گویند اسمع غیر مسمع

کلمه ها را از جا های آن و می گویند شنیدیم سخن ترا و نافرمانیم امر ترا و بشنو در حالیکه غیر شنونده شده باشی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از ایشان نامی و نشانی نماند ۱۲

ف۲ این حکم قبل از تحریم خمر بود بعد از ان مستی بالکلیه حرام شد و الله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید که خدای عز و جل در رد یهود و تعداد قبائح ایشان آیات فرستاد ۱۲

ف۴ یعنی بزبان حال ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در این آیات بیان بعضی از قبائح و دسایس یهود است یهود را بر کفر و گمراهی شان و دیگران را به احتراز از ان ها مطلع می نماید چنان که از "ان الله لا یحب من کان مختالاً فخورا" تا آیه "یایها الذین آمنوا لا تقربوا الصلوة" معایب یهود ذکر یافته است در میان بنابر مناسبت مخصوصی ادای نماز در حال سکر و جنابت ممانعت شده و اینک باز بیان قبائح یهود است - یهود سهمی از کتاب یافتند یعنی کلمات را برای خواندن فرا گرفتند اما از عمل آن که مقصد اصلیست اعراض نمودند و گمراهی را خریدند یعنی احوال و اوصاف پیغمبر آخر الزمان را برای حصول عزت دنیا و فراهم نمودن پول رشوت پنهان می دارند و خود را به تجاهل انگنده میخواهند مسلمانان نیز از دین بگردند و گمراه شوند - ای مسلمانان خدا دشمنان شما را خوب می شناسد اما شما از معرفت آنها قاصر و عاجزید - بفرمان خدا اطمینان کنید و از ان ها حذر نمائید خداوند کبیر متعال برای نفع و نگهبانی شما از نقص و زحمت کافیست

وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا

در اعنا می پیچانند سخن را بزبان خویش و طعنه میزنند در دین و اگر ایشان گفتندے شنیدیم

و می گویند راعنا در حال پیچانیدن بزبان های خویش و در حال طعنه در اسلام و اگر ایشان می گفتند شنیدیم

وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِنْ

و فرمان برداری کردیم و بجای اسمع غیر مسمع اسمع می گفتندے و بجای راعنا انظرنا هر آئینه بودے بهتر ایشانرا و درست تر ولیکن

و اطاعت کردیم و بشنو و نظر کن بما هر آئینه بودی بهتر بایشان و درست تر و لیکن

لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

لعنت کرده ست ایشان را خدا بسبب کفر ایشان پس ایمان نمی آرند مگر اندکے ف۲ اے

لعنت کرد بایشان خدا بر سبب کفرشان (پس) ایمان نمی آرند مگر اندکے ع۵ اے

أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ

اهل کتاب ایمان آرید بآنچه فرود آوردیم باور کننده آنچه باشماست پیش ازانکه

اهل کتاب ایمان بیاورید به آنچه فرود فرستادیم درحالیکه تصدیق کننده است آنچه را که باشماست پیش از آنکه

نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰ أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا

محو کنیم صورت روی ها را پس بگردانیم بر شکل پشت روی ها یا لعنت کنیم ایشان را چنانکه لعنت کردیم

محو گردانیم صورت روها را (پس) میگردانیم روی های شان بر پشت ها یا لعنت کنیم ایشانرا چنانکه لعنت کردیم

أَصْحَابَ السَّبْتِ ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ

اهل شنبه را و هست اراده خدا کرده شده هر آئینه خدا نمی آمرزد که

اهل روز شنبه را و هست حکم خدا کرده شده هر آئینه خدا نمی آمرزد کر

يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ

او را شریک مقرر کرده شود و می آمرزد غیر آن هر کرا خواهد و هر که شریک خدا مقرر کند

شریک گردانیده شود به او و می آمرزد ما سوای شرک هر کرا که بخواهد و هر که شریک گیرد بخدا

فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٦﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنْفُسَهُمْ ۚ

هر آئینه افترا کرده است بگناه بزرگ آیا ندیدی بسوی کسانیکه ستائش می کنند خود را

بتحقیق افترا کرده گناه بزرگ را آیا ندیدی بسوی کسانیکه تزکیه می کنند نفس های خود را

بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧﴾ انْظُرْ كَيْفَ

بلکه خدا ستائش می کند هر کرا خواهد و ستم کرده نخواهند شد مقدار رشته به بین چگونه

بلکه خدا پاک می گرداند کسے را که خواهد و ستم نمی شود بقدر رشته که در میان دانه خرماست به بین چگونه

يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۖ وَكَفَىٰ بِهِ إِثْمًا مُبِينًا ﴿٨﴾ ع أَلَمْ تَرَ إِلَى

مے بندند بر خدا دروغ را و این گناه آشکارا بس است ف۱ آیا ندیدی بسوی

افترا می کنند بر خدا دروغ را و کافیست این گناه صریح آیا ندیدی بسوی

الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَ

کسانیکه بهره از کتاب داده شدند معتقد می شوند بت را و معبود باطل را و

کسانیکه داده شده بایشان حصه از کتاب ایمان می آرند بر بت ها و شیطان و

يَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَٰؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ﴿١﴾

می گویند در حق مشرکان که ایشان راه یابنده تر اند از مسلمانان ف۳

می گویند به کافران که این مردم راه یابنده تر اند از مسلمانان (در طریق)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ ۖ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٢﴾

ایشان آن گروه اند که لعنت کرد ایشان را خدا و هر که خدا لعنت کندش پس نخواهی یافت مر او را یاری دهنده

آن گروه کسانے می باشند که لعنت کرده بر ایشان خدا و کسی را که لعنت کند خدا پس هرگز نمی یابی او را مددگار

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید پیچانیدن سخن آنست که سبحا حبان کلام خلط کنند که کسے نشناسد و اسمع غیر مسمع دو معنی دارد یکے آنکه بشنو در حالتیکه معظم و محترمی و کسے با تو خلاف رضی تو نتواند گفت دیگر آنکه بشنو در حالتے که محقری و کسے با تو سخن نمی گوید و راعنا نیز دو معنی دارد یکی آنکه رعایت کن ما را و دیگر احمق رعونت دارنده غرض ایشان سب بود کلمه محتمل معنیین می گفتند والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی می گویند که بنی اسرائیل برگزیدگان خدایند و ایشان را عذاب نخواهد شد مگر چند روز ۱۲ ف۳ درین آیت تعریض است بآن که یهود روز احزاب مددگار مشرکان شدند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا سخن مذموم یهود را و انمود اکنون بطور ملامت و هدایت میفرماید اگر یهود بجای "عصینا" "اطعنا" و در عوض "واسمع غیر مسمع" "واسمع" و در بدل "راعنا" "انظرنا" می گفتند بحال آنها بهتر و سخن راست و درست بود و هیچ گنجائش نمی ماند که آن ها به خبث باطن و شرارت خویش از کلمات مذکور معنی بد آنرا اراده می کردند اما چون خدا ج آنها را در اثر کفرشان از رحمت و هدایت خویش دور کرده به سخنان مفید و راست نمیدانند و ایمان نمی آورند مگر اندک اشخاصیکه از این خبث و شرارت خودداری کردند و از لعنت خدا محفوظ ماندند مانند عبدالله بن سلام و همراهان او رضی الله عنهم ۱۲

ع ۸ ۴

أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ③ أَمْ

آیا ایشان را هست بهره از بادشاهی پس آن هنگام ندهند بمردان مقدار نقیرے ف۱ آیا

آیا ایشان را است حصه از پادشاهی پس آن هنگام ندهند بمردم مقدار نقطه که بر هسته خرماست ع۱ بلکه

يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ

حسد می کنند بر مردمان بر آنچه ایشان را الله تعالی داده است از فضل خود پس هر آئینه ما دادیم کسان

حسد می کنند بر مردم بر آنچه داده ایشان را خدا از فضلش به تحقیق داده ایم به آل

إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكًا عَظِيمًا ④ فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ

ابراهیم را کتاب و دانش و دادیم ایشان را پادشاهی بزرگ پس از کفار کسے هست که ایمان آورد

ابراهیم کتاب و علم و دادیم بایشان سلطنت بزرگ (پس) بعضی از انها میباشد که ایمان آورده اند

بِهِ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ⑤ إِنَّ الَّذِينَ

بآن کتاب و از ایشان کسے هست که باز ایستاد از وی و کفایت ست دوزخ آتش افروخته هر آئینه کسانیکه

بآن و از ان ها کسے می باشد که باز ایستاد از وی و کافی است دوزخ آتش افروخته برای عذاب کفار ع۲ هر آئینه کسانیکه

كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُم بَدَّلْنَاهُمْ

کافر شدند بآیات ما در آریم ایشان را بآتش هر گاه که پخته گردد پوستهای ایشان بعوض پیدا کنیم برای ایشان

کافر شدند به آیت های ما زود در آریم ایشان را در آتش ع۳ هر گاه بسوزد (پخته شود) پوست های شان تبدیل کنیم بایشان

جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ⑥

پوستهای دیگر بجز آن تا بچشند عذاب را هر آئینه خدا هست غالب استوار کار

پوستهای غیر پوستهای اول تا بچشند عذاب را هر آئینه خداست غالب با حکمت

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن

و کسانیکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند زود در آریم ایشان را بوستانها که میرود

و کسانیکه ایمان آورده اند و کرده اند کارهای شایسته زود در آریم ایشان را در باغ هائے که روان است از

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَ

زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه ایشان راست آنجا زنان پاک کرده شده و

زیر آن جویها جاوید اند دران همیشه مر ایشان راست دران زنهای پاکیزه

نُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ⑦ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ

در آریم ایشان را بسایه نیک یعنی راحت تمام هر آئینه خدا میفرماید شما را که ادا کنید امانت ها بسوی

می داریم آنها را در سایه پاینده که آفتاب دران نجهده تواند هر آئینه خدا امر میکند شما را که ادا کنید امانت ها را به

أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ۚ إِنَّ اللَّهَ

اهل آن و می فرماید که حکم براستی کنید چون حاکم شوید میان مردمان هر آئینه خدا

اهل آن و هنگامیکه حکم می کنید میان مردم که حکم کنید به عدالت هر آئینه خدا

نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ⑧ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

نیکو چیز نیست که بآن پند میدهد شما را هر آئینه خدا هست شنوا بینا ف۲ اے مومنان

نیکو چیز نیست که پند میدهد شما را بآن هر آئینه خدا هست شنوا بینا اے مومنان

أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَازَعْتُمْ

فرمان برداری کنید خدا را و فرمان برداری کنید پیغامبر را و فرمانروایان را از جنس خویش پس اگر اختلاف کنید

فرمان برید خدا را و فرمان برید پیغمبر را و اطاعت کنید خداوندان حکم را پس اگر اختلاف کنید

فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

در چیزے پس رجوع کنید او را بسوی خدا و پیغامبر اگر اعتقاد می دارید بخدا

در چیزے (شما و امراء) پس باز گردانید آنرا بسوی خدا و پیغمبر اگر ایمان دارید بخدا

ع۶ مومن و کافر بود اینک مطلق سزای مومن و کافر بصورت قاعده کلیه بیان میشود تا که ملا بایمان ترغیب و از کفر ترهیب شود ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ نقیر گوی است که بر پشت هسته خرما میباشد ۱۲

ف۲ درین آیت اشاره است بقصه عثمان حجبی که مفتاح کعبه از دست وے گرفتند و مردمان آنرا از حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم طلب کردند آنحضرت قبول نموده بعثمان برد فرمود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ یهود بخیال خود پیغمبری و سیادت مذهبی را میراث خویش میپنداشتند و تنها خود را سزاوار آن می دانستند اتباع پیغمبر عرب را عار می شمردند می گفتند اگر چندی

الربع

پادشاهی دیگران را باشد باک ندارد آخر ازان ماست۔ این آیت دران باره فرود آمد مطلب آیت این است که یهود از سلطنت بهره دارد هر گز ندارد اگر یهود حکمران گردد به اندازه خردل (یا نقطه کوچکی که بر پشت هسته خرما میباشد) چیزی نمیدهند یعنی چنان بخیلند که در سلطنت خویش نیز کوچک ترین چیزی را به بینوائی نمی دهند ع۲ خدا پیشتر خانواده ابراهیم را بزرگی داده و اکنون نیز این بزرگی در خانواده وے است بر کسیکه بدون دلیل و خاص از روی حسد او را نپذیرد آتش سوزان دوزخ به سوختاندن وی کافیست ع۳ در آیت گذشته ذکر

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ﴿۹﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ

و روز آخر این بهتر است و نیکوتر باعتبار عاقبت ف آیا ندیدی بسوی کسانیکه

و روز رستاخیز این بهتر و نیکوتر است انجام آن آیا ندیدی کسانی را که

يَزْعُمُوْنَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوْا بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيْدُوْنَ

گمان می کنند که ایمان آورده اند بآنچه بسوی تو نازل کرده شده است و بآنچه پیش از تو نازل کرده شد می خواهند

می پندارند که هر آئینه ایشان ایمان آورده اند بآنچه فرو فرستاده بسوی تو و آنچه فرو فرستاده پیش از تو می خواهند

اَنْ يَّتَحَاكَمُوْٓا اِلَى الطَّاغُوْتِ وَقَدْ اُمِرُوْٓا اَنْ يَّكْفُرُوْا بِهٖ ۭ وَيُرِيْدُ

که قضایا خویش رفع کنند بسوی سرکش و حالانکه فرموده شد ایشان را که نامعتقد وی شوند و می خواهد

که قضایای خویش را تقدیم کنند به سوی شیطان به تحقیق مامور شدند که کافر شوند بآن و می خواهد

الشَّيْطٰنُ اَنْ يُّضِلَّهُمْ ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ﴿۱﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ

شیطان که گمراه سازد ایشان را گمراهی دور و چون گفته شود بایشان بیائید بسوی آنچه

شیطان که گمراه گرداند ایشان را به گمراهی دور و هنگامی که گفته شد بایشان که بیائید بسوی چیزیکه

اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُوْلِ رَاَيْتَ الْمُنٰفِقِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْكَ صُدُوْدًا ﴿۲﴾

نازل کرده است خدا و بسوی پیغامبر بینی آن منافقان باز می ایستند از تو باعراض

فرو فرستاده خدا و به سوی پیغمبر می بینی منافقان را که می ایستند از تو باز ایستادنی

فَكَيْفَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُّصِيْبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ثُمَّ جَآءُوْكَ

پس چه حال است آنگاه که برسد بایشان مصیبتی بسبب آنچه پیش فرستاده است دست ایشان پس بیایند نزدیک تو

پس چگونه باشد آنگاه که برسد ایشان را مصیبتی به آنچه پیش فرستاده دست های شان باز بیایند نزدیک تو

يَحْلِفُوْنَ ۖ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّآ اِحْسَانًا وَّتَوْفِيْقًا ﴿۳﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

قسم می خورند بخدا که نخواسته بودیم مگر نیکوکاری و موافقت کردن ف۲ این گروه آنند که

سوگند می خورند به خدا نمی خواستیم مگر نیکوکاری و موافقت ع۵ آن گروه کسانی می باشند که

يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ ۤ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَّهُمْ فِيْٓ

می داند خدا آنچه در دل ایشانست پس اعراض کن از ایشان ف۳ و پند ده ایشان را و بگو با ایشان

می داند خدا آنچه را در دل های شان است پس اعراض کن از ایشان و پند ده ایشان را و بگو به ایشان در

اَنْفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيْغًا ﴿۴﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ

سخنی مؤثر در دل ایشان و نفرستادیم هیچ پیغامبر را مگر برای آنکه فرمانبرداری کرده شود بحکم

باره شان سخن مؤثر ع۵ و نه فرستادیم هیچ پیغمبری را مگر برای آنکه فرمان برده شود به حکم

اللّٰهِ ۭ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ جَآءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ

خدا و اگر این جماعه وقتیکه ستم کردند بر خویشتن بیامدندی نزدیک تو پس آمرزش طلب کردندی از خدا و طلب آمرزش

خدا و اگر ایشان آنگاه که ستم کردند بر خویشتن آمدند نزدیک تو پس آمرزش خواستند از خدا و آمرزش

لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا ﴿۵﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ

برای ایشان پیغمبر هر آئینه یافتندی خدا را رحمت باز آینده مهربان پس قسم به پروردگار تو که ایشان مسلمان نباشند

خواست بایشان پیغمبر هر آئینه می یافتند خدا را باز گردنده و مهربان پس قسم است به پروردگار تو که ایمان نمی آرند

حَتّٰى يُحَكِّمُوْكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا

تا آنکه حاکم کنند ترا در اختلافی که واقع شد میان ایشان باز نیابند در دل خویش تنگی از آنچه

تا حکم گردانند ترا در اختلافی که واقع شده میان شان باز نمی یابند در دل های خویش تنگی از آنچه

قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ﴿۶﴾ وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ

حکم فرمودی و قبول کنند بانقیاد و اگر ما می نوشتیم بر ایشان که بکشید خویشتن را

حکم کردی و قبول می کنند به انقیاد و اگر ما حکم می کردیم بر ایشان که بکشید خویشتن را

فتح الرحمٰن ف۱ مردم ضعیف الاسلام ۵ در خلاف هوای نفس بحکم شرع راضی نمی شدند و گاهی بکاهنان و رئیسان کفر رجوع می کردند و چون آنحضرت ایشان را ابرامینی تعزیر یا تهدید فرمودے سوگند خوردندے که مخالف آنحضرت مقصود ما نیست خدا تعالی در این باب آیات فرستاد ۱۲ ف۲ یعنی در میان خصوم ۱۲ ف۳ یعنی از قتل ایشان ۱۲ ف۴ یعنی واجب میکردیم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ هر چه بود همه انجام یافت منافقان در آن زمان چه خواهند کرد زمانیکه به کیفر کردار شان عذاب فرود آید یعنی در تقدیم فصل خصومات از محضر پیغمبر خود داری کرده دیگران را از آن باز می دارند هنگامیکه عذاب آن آغاز گردد این منافقان چه کرده می توانند مگر این که بحضور پیغمبر سوگند خورند که ما بحضور حضرت عمر از آن جهت رفتیم که وی در میان آشتی افگند ورنه از ارشاد پیغمبر اعراض نمی کردیم و هرگز خود داری نمی نمودیم ع۵ در این آیت کریمه حضرت باریتعالی قسم ها و معذرت سابقه منافقان را تکذیب فرموده می گوید منافقان هرچه می گویند بگویند خدا از دل آنها را

بیسلا انده یعنی از نفاق و دروغ شان کامل آگاه و باخبر است تو نیز ای پیغمبر بر علم خداوندی کفایت نموده از سخنان منافقان اغماض کن متاثر مشو و در نصایح آنها و توضیح مقاصد ...

أَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ ۖ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا

یا بیرون شوید از خانهای خویش نمی کردند این را مگر اندک از ایشان و اگر می کردند آنچه

یا برآئید از وطن تان نمی کردند آنرا مگر اندکی از ایشان و اگر آن ها می کردند چیزیرا که

يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ وَإِذًا لَّآتَيْنَاهُم

بان پند داده میشوند هر آئینه بهتر بودے ایشان را و محکم تر در استواری دین و آنگاه البته می دادیم ایشان را

پند داده شده اند بآن هر آئینه دران بود خیرشان و محکم تر در استواری دین و آنگاه که البته می دادیم بایشان

مِّن لَّدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾ وَمَن

از نزد خویش مزد بزرگ و دلالت می کردیم ایشان را براه راست و هر که فرمان برد

از نزد خویش مزد بزرگ و هر آئینه می نمودیم ایشان را راه راست و هر که اطاعت کند

يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ

خدا و رسول را پس این جماعت همراه آن کسانند که انعام کرده است خدا بر ایشان از پیغمبران و

حکم خدا و پیغمبر را (پس) آن جماعت با کسانی اند که انعام کرده خدا بر ایشان از پیغمبران

وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾

صدیقان و شهیدان و صالحان و نیکو رفیق اند ایشانان

و صدیقان و شهیدان و نیکو کاران و بهتر است رفاقت آن ها

ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

این بخشایش از خداست و بس ست خدا دانا اے مسلمانان

این فضل است از جانب خدا و کافی است خدا دانا اے مومنان

خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانفِرُوا ثُبَاتٍ أَوِ انفِرُوا جَمِيعًا ﴿٧١﴾ وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن

بگیرید سلاح خود را پس بیرون روید گروه گروه شده یا بیرون روید همه جمع آمده و هر آئینه بعض از شما آنست که

بگیرید سلاح خود را پس برائید گروه گروه یا برائید همه یک جا ه و هر آئینه بعضی از شما آنست که

لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُن

که درنگ می کند پس اگر برسد به شما مصیبتے بگوید انعام کرد خدا برمن چون نبودم

درنگ می کند پس اگر رسد شما را مصیبتے می گوید به تحقیق انعام کرد خدا برمن آنگاه که نبودم

مَّعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن

حاضر بایشان و اگر برسد بشما نعمتی از خدا بگوید گویا

بایشان حاضر و اگر برسد بشما فضلے از جانب خدا (هر آئینه) می گویند گویا

لَّمْ تَكُن بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾

هرگز نبود میان شما و میان وے دوستی کاش بودمے با ایشان پس یافتمی مطلب بزرگ را

نبود میان شما و میان او محبتی اے کاش بودمی با ایشان پس یافتمی مطلب بزرگ را

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ۚ وَ

پس باید که جنگ کنند در راه خدا آن مومنان که میفروشند زندگانی دنیارا باخرت و

پس باید بجنگند در راه خدا کسانیکه می فروشند زندگانی دنیارا به آخرت و

مَن يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا

هر که جنگ کند در راه خدا پس کشته شود یا غالب آید بدهیمش مزد

هر که بجنگند در راه خدا پس کشته شود یا فیروز گردد پس زود بدهیمش مزد

عَظِيمًا ﴿٧٤﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ

بزرگ را و چیست شمارا که جنگ نمی کنید در راه خدا و برائے بیچارگان

بزرگ و چیست شمارا که نمی جنگید در راه خدا و در نجات مغلوبان از

فتح الرحمٰن

ف مترجم گوید مردم ضعیف الاسلام در اول اسلام که جهاد فرض نشده بود دعوت اسلام قبول نمودند و چون جهاد فرض شد ازان تقاعد کردند و از بعض کلمات منافقانه سر برمی زد و بعض با مخالفین بهمزبان شده خلاف مرضی آنحضرت رائی میزدند خدا تعالی درین باب آیات فرستاد ١٢

تفسیر عثمانی

ع٥ ازین جا ذکر جهاد آغاز می شود در آیت گذشته ذکر شده بود که هر که خدا و پیغمبری را اطاعت کند برفاقت انبیاء و صدیقین و شهدا و صالحین نایل می گردد و در احکام خداوند چون جهاد دشوار تر است مخصوصًا بر منافقان که ذکر شده و می شوند از این جهت حکم جهاد داده شد تا هر که رفاقت انبیا و صدیقین و شهداء و صالحین را توقع نکند. منقول است که در آغاز اسلام چندین افراد ضعیف الاسلام دعوت اسلام را پذیرفته بودند هنگامی که جهاد فرض گردید بعضی متزلزل شدند و برخی با کافران همزبان گردیدند و به مخالفت پیغمبر برخاستند این آیت در این باره فرود آمد. مطلب این است ای مسلمانان کیفیت منافقان از اول بشما معلوم شده خیر شما در این است که هر نوع باشد احتیاط کنید به سلاح باشید یا بدانش و تدبیر یا به تجهیز در قتال و قتال و دشمن از خانه بر آئید چه دسته دسته و چه یک جا چنانکه مقتضی

مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا مِنْ

مردان و زنان و کودکان ~~ آنانکه می گویند اے پروردگار ما بیرون آر ما را

مردان و زنان و کودکان که می گویند اے پروردگار ما بیرون آر ما را از

هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا ۚ وَاجْعَلْ لَّنَا مِنْ لَّدُنْكَ وَلِيًّا ۚ وَّ

ازین دیه که ستمگار اند اہل آن و مقرر کن برائی ما از نزدیک خود کارسازے و

این ده که ستمگار است اہل آن و بگردان بما از جانب خود حامی

اجْعَلْ لَّنَا مِنْ لَّدُنْكَ نَصِيرًا ﴿۵﴾ الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ

مقرر کن برائی ما از نزدیک خود یاری دہنده مومنان کارزار می کنند در راه

بگردان بما از جانب خود مدد گار کسانیکه ایمان دارند می جنگند در راه

اللّٰهِ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا

خدا و کافران مے جنگند در راه معبود باطل پس جنگ کنید

خدا و کسانیکه کافر اند می جنگند در راه شیطان پس بجنگید

أَوْلِيَآءَ الشَّيْطٰنِ ۚ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطٰنِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿۶﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى

با دوستان شیطان ہر آئینه حیلهٔ شیطان سست است آیا ندیدی بسوی

با انصار شیطان ہر آئینه فریب شیطان است سست آیا ندیدی بسوی

الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ ۚ فَلَمَّا

کسانیکه گفته شد ایشان را باز دارید دست خود ~~ و برپا کنید نماز را و بدہید زکوٰة را ~~ پس چون

کسانیکه گفته شد بایشان باز دارید دست ہای خود را (یعنی مجنگید) و برپا دارید نماز را و بدہید زکوٰة را ~~ پس ا

كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ

نوشته شد برایشان جنگ ناگاه گروہے از ایشان می ترسند از مردمان مانند ترسیدن از خدا

ہنگامیکه حکم شد برایشان جنگ ناگاه گروہی از ایشان می ترسند از مردم مانند ترسیدن از خدا

أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً ۚ وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ ۚ لَوْلَآ أَخَّرْتَنَآ

یا زیاده تر در ترسیدن و گفتند اے پروردگار ما چرا نوشتی بر ما کارزار چرا از نده نگذاشتی ما را

یا سخت تر (ترسیدن) و می گویند ای پروردگار ما چرا فرض گردانیدی بر ما جنگ را چرا نگذاشتی ما را

إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ ۗ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ ۚ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَىٰ

تا وقتے نزدیک بگو بہره مندی دنیا اندک است و آخرت بہتر است کسے را که پرہیزگاری کند

تا میعاد نزدیک ~~ بگو فائده دنیا اندک است و آخرت بہتر است کسیکه پرہیزگاری کند

وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿۱﴾ أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ

و ستم کرده نخواہید شد مقدار رشته ہر جا که باشید دریابد شما را مرگ ا و اگرچه باشید

و ستم کرده نخواہید شد بقدر رشته باریکی که در پوست خرماست ہر جا که باشید در می یابد شما را مرگ و اگرچه باشید

فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۗ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ

در محل ہائے محکم و اگر برسد بایشان نعمتی گویند این از

در حصار ہای مستحکم و بلند و اگر برسد ایشان را نکوئی می گویند این از

عِنْدِ اللّٰهِ ۚ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ ۗ

نزدیک خدا است و اگر برسد بایشان سختے گویند یا محمد این از نزدیک تست

جانب خداست و اگر برسد ایشان را بدی می گویند این از جانب تست

قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۖ فَمَالِ هٰٓؤُلَآءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ

بگو ہمه از نزدیک خدا است پس چه حال است این قوم را نزدیک نیستند

بگو ہمه از جانب خداست پس چه حال است این مردم را نزدیک نیستند

...بترسد بلکه از ان ہم زیاده تر و آرزو می کردند که کاش اندک مدتی حکم قتال تاخیر می شد تا ما بزندگی خویش مشغول می بودیم ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی گرفتاران بدست کفار ۱۲ ف۲ یعنی جنگ مکنید ۱۲ ف۳ یعنی پس قبول کردند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ قبل از ہجرت که مسلمانان سخت بزحمت بودند کافران ستم ہای گوناگون بر ایشان می کردند چون بحضور پیغمبر حاضر می شدند شکایت می کردند و اجازه می خواستند که باکفار مقاتله کنند و انتقام کشند حضرت پیغمبر ایشان را منع می کرد و می گفت ہنوز بما حکم قتال نیامده بلکه حکم است که صبر کنید و حوصله نمائید نماز بخوانید و زکوٰة بدہید و مطابق حکمیکه بشما فرود آمده رفتار نمائید زیرا مادامیکه انسان بطاعت خدا و جہاد نفس و رنج ہائے جسمانی و صرف مال خو نکند جہاد نمودن و از حیات در گذشتن بوی دشوار است مسلمانان این اندرز سود مند را پذیرفته بودند۔ ف۵ بعد از ہجرت چون حکم جہاد فرود آمد باید مسلمانان شاد می شدند که داعیه شان بشرف اجابت مقرون شده بود و بر مطلب خویش فایز شده بودند اما بعضی مسلمانان ضعیف چنان از جہاد می ترسیدند که کسی از عذاب الٰہی

يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ

که بفهمند سخن را آنچه رسید بتو از نعمت پس از خداست و آنچه رسید بتو

که بدانند سخنی را ع۵ آنچه رسیده ترا از نیکوئی (پس) از جانب خداست و آنچه رسیده ترا

مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ

از محنت پس از نزدیک نفس تست و فرستادیم ترا برائے مردمان پیغامبرے و بس است خدا

از بدی از نفس تست ع۵ و فرستادیم ترا بمردم پیغمبر و کافیست خدا

شَهِيدًا ﴿٧٩﴾ مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا

حاضر هر که فرمان برداری کند پیغامبر را پس هر آئینه فرمان برداری خدا کرد و هر که اعراض کرد پس

حاضر کسی که اطاعت کند پیغمبر را به تحقیق اطاعت کرده خدا را و هر که اعراض کرد پس

أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ

نفرستادیم ترا بر ایشان نگهبان ف۱ و می گویند در دل ما فرمانبرداریست پس چون بیرون روند از نزدیک تو

نفرستادیم ترا بر ایشان نگهبان و می گویند در حضور تو کار ما طاعت است و چون بیرون روند از نزد تو

بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ

گروهے از ایشان بوقت شب رای زنند غیر آنچه تو می فرمائی و خدا می نویسد یعنی در نامهٔ اعمال آنچه شب می گویند

مشوره کنند در شب گروهی از ایشان سوای آنچه تو می گوید و خدا می نویسد در نامهٔ اعمال آنچه مخفی می گویند

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ

پس اعراض کن از ایشان و توکل نما بر خدا و خدا کارسازنده بس است آیا تامل نمی کنند

پس روی گردان از ایشان و اعتماد کن به خدا و کافی است خدا کارساز آیا غور نمی کنند

الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾

قرآن را و اگر بودے از نزدیک غیر خدا البته یافتندے در اختلاف بسیار

در قرآن و اگر می بود از جانب غیر خدا البته می یافتند در آن تفاوتی بسیار

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى

و وقتیکه بیاید نزدیک ایشان خبرے از ایمنی یا ترس مشهور سازند آن را و اگر راجع میگردانند آن را بسوی

و هنگامیکه بیاید بایشان خبری از امن یا ترس افشا کنند آنرا و اگر راجع می گردانیدند آنرا بسوی

الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ

پیغامبر و بسوے فرمانروایان از اہل اسلام هر آئینه یا فتندی مصلحت آن خبر را آنانکه از ایشان می توانند برآوردن

پیغمبر و بسوی حکام خود البته تحقیق می کردند (می دانستند) آنرا کسانیکه استخراج می کنند آنرا از ایشان

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾

و اگر نبودے بخشایش خدا بر شما و رحمت او البته پیروی می کردید شما شیطان را مگر اندکے

و اگر نمی بود فضل خدا بر شما و رحمت او البته متابعت می کردید شیطان را مگر اندکی

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى

پس جنگ کن یا محمد در راه خدا بر تو مواخذه نیست مگر از جان تو و رغبت ده مسلمانان را ف۲ نزدیک است که

پس قتال کن در راه خدا تکلیف کرده نشده ئی مگر خودت و ترغیب کن مسلمانان را نزدیک است که خدا

اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ

موقوف سازد خدا جنگ کافران را و خدا سخت تر است باعتبار جنگ و سخت تر است

بازدارد جنگ کافران را و خدا سخت ترست باعتبار جنگ و سخت ترست

تَنْكِيلًا ﴿٨٤﴾ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا

باعتبار عقوبت هر که شفاعت کند شفاعتے نیک باشد او را بهره از ثواب آن

باعتبار عقوبت و ادن هر که سفارش کند سفارش نیکو می باشد او را نصیبی از ثواب آن

فتح الرحمن
ف۱ یعنی این کلمه حق است که خیر از جانب خدا است و شر از جانب بنده لیکن مقصود این مردم ازین کلمه درست نیست و آن آنست که جهاد با جمیع قبائل عرب معقول نیست پس اگر فتح باشد یعنی غیر مترقب است و اگر هزیمت باشد موافق حال این تدبیر است و چون جهاد بامر الهی است همه خیر است عقل را در انجا دخل دادن صحیح نباشد و الله اعلم ف۲ یعنی بر تو رخصت داده است و بس اگر رفاقت نکند بر تو مواخذه نیست و الله اعلم
تفسیر عثمانی
ع۵ خدا می فرماید اے محمد در پاسخ آنها بگو که خیر و شر از جانب خداست ... هیچ بخش موجب حضرت اوست و دیگر راه ران دخلی نیست و تدابیر پیغمبر نیز از سوی خدا و الهام الهی است الزام شما بر پیغمبر نادرست مظهر قصور دانش شماست این ها همه حکمت الهی می باشد که سبب امتحان می گردد و با شما معامله امتحان می کند این جواب اجمالی بود در آیت آینده الزام منافقان به تفصیل ذکر می شود ... اصل این است که اگرچه موجد نیکی ها و بدی ها حضرت خداست اما منبع باید حسنات را فضل و احسان خدا شناسد و بدی و رنج را از شامت اعمال خویش داند بر پیغمبر الزامی دارد نکنند پیغمبر آفریدگار و سبب کار ها نیست حقیقی بخشای امور خداست و سبب آن

وَمَن يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُ كِفْلٌ مِّنْهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ

و هر که شفاعت کند شفاعتے بد باشد اورا حصه از عذاب آن و هست خدا بر

و هر که سفارش کند سفارش بدی باشد باد بار آن و هست خدا بر

كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيتًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ

همه چیز توانا ف۱ و چون تعظیم کرده شوید بسلامی پس تعظیم کنید بکلمهٔ بهتر ازان یا

هر چیز مقتدر ف۱ و چون تعظیم کرده شوید به سلامی پس تعظیم کنید شما بهتر ازان یا

رُدُّوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ

همان کلمه جواب دهید هر آئینه هست خدا بر همه چیز حساب کننده خدا نیست هیچ معبود الا

همان کلمه را باز گردانید هر آئینه خدا هست بر هر چیز حساب کننده خدا نیست هیچ معبودی غیر او

لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۗ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ

البته بهم آرد شمارا به روز قیامت هیچ شک نیست دران و کیست راست گوتر از خدا

هر آئینه جمع خواهد کرد شمارا در روز قیامت هیچ شک نیست در آن و کیست راست گوتر از خدا

حَدِيثًا ﴿٨٧﴾ ۞ فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللَّهُ أَرْكَسَهُم بِمَا

در سخن ف۲ پس چیست ای مسلمان شمارا در باب تعلق کنندگان دو گروه شدید ف۳ و خدا نگونسار ساخت ایشانرا بسبب

در سخن پس چیست شمارا که در باره منافقان دو گروه شدید و خدا نگونسار ساخت ایشان را به

كَسَبُوا ۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۖ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ

آنچه کردند آیا می خواهید که راه نمائید یعنی از جمله راه یابان شمارید کسے را که گمراه ساخت اورا خدا و هر کرا خدا گمراه کند

آنچه کسب کردند آیا می خواهید که هدایت کنید کسے را که خدا گمراه گردانیده و هر کرا گمراه کند خدا

فَلَن تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾ وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ

نیابی برائے او هیچ راهے این تعلق کنندگان آرزو کردند که شما نیز کافر شوید چنانچه ایشان کافر شدند پس برابر

(پس) نیابی برای او هیچ راهی ف۱ می خواهند که شما هم کافر شوند چنانکه کافر شدند (پس) می شوید شما و ایشان برابر

سَوَاءً ۖ فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ فَإِن

باشید پس دوست مگیرید هیچکس را از ایشان تا آنکه هجرت کنند در راه خدا ف۴ پس اگر

(پس) مگیرید از ایشان دوستان تا هنگامیکه وطن را بگذارند در راه خدا پس اگر

تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ ۖ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ

اعراض کردند یعنی از اسلام و هجرت پس اسیر گیرید ایشان را و بکشید هر جا که یابید ایشان را و در دست دیار

اعراض کردند بگیرید ایشان را و بکشید ایشان را هر جا که بیابید ایشان را و مگیرید کسی را از ایشان ها

وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم

مگیرید کسے را از ایشان اسیر گیرید و بکشید مگر آنان را که پیوند دارند با گروهے که میان شما و میان ایشان

دوست و نه مددگار مگر کسانیکه پیوسته شوند بسوی قومیکه میان شما و ایشان

مِّيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَن يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا

عهد است یا بیایند نزدیک شما حالانکه تنگ آمده است سینه ایشان از آنکه بجنگند با شما یا بجنگند

عهد است یا بیایند نزد شما حال آنکه تنگ شده سینه های شان که قتال کنند با شما یا قتال کنند

قَوْمَهُمْ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ ۚ فَإِنِ

با قوم خویش ف۵ و اگر خواستے خدا هر آئینه مسلط ساختے ایشان را بر شما پس قتال می کردند با شما پس اگر

با قوم خود و اگر بخواهد خدا البته تسلط میدهد ایشان را بر شما (پس) ضرور با شما می جنگیدند پس اگر

اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ

یکسو شوند از جانب شما و قتال نکنند با شما و بیفکنند بسوی شما پیغام صلح را پس نکرده است خدا تعالی شمارا

یکسو شوند از جانب شما و قتال نکنند با شما و القاء کنند بشما پیغام صلح را پس نداده خدا شمارا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی هر که سفارش کند الی بتو نگر تا او را بدی نه بلکه سفارش نیک است و سفارش سارق تا دست او نه برند درست نیست ۱۲

ف۲ مترجم گوید خدا تعالی بیان می فرماید که به تعلق کفار اعتقاد نباید کرد ۱۲

ف۳ یعنی بعضی به تعلق ز لیفه ت ره نده لعض ش نده وی بایست که همه باتفاق و لیفه نمی شنید والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی مسلمان شوند و هجرت کنند ۱۲

ف۵ مترجم گوید کسیکه ایمان آرد و هجرت نکند حکم او بطریق اولی نصیله شده والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ خدا بر هر چیز تواناست و نصیب هر چیز را الوی می رساند پاداش نیکی و بدی بحضرت او دشوار نیست

ف۵ در منافقان این طایفه نیز شامل اند که بظاهر ایمان نیاورده بودند بلکه در ظاهر و باطن به کفر استوار بودند اما با حضرت پیغمبر و مسلمانان بظاهر دوستی میکردند باین امید که اگر سپاه اسلام بر قبیله شان هجوم آرد محفوظ بمانند هنگامیکه مسلمانان دانستند که رفت و آمد آنها باین غرض بوده از دل محبتی ندارند بعضی گفتند باید این اخبر و ر اتر ک گفتیم تا انکه آنها مسلمان شوند بعضی گفتند او امر دو هیم ...

... هدایت ایمان مشرف شوند این آیت در این باره فرود آمد. هدایت و ضلالت در اختیار خداست شما از ان اندیشه تا کنید شید به آنها همه یک جا معاملتی کنید که بعدا ذکر می

شود ... [illegible]

عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ۝ سَتَجِدُونَ اٰخَرِيْنَ يُرِيدُونَ اَنْ يَّاْمَنُوكُمْ وَيَاْمَنُوا

برایشان راهی ف۱ خواهید یافت قومی را که می خواهند ایمن شوند از شما و ایمن شوند

برایشان راهی زود می یابید قوم دیگر را که می خواهند ایمن باشند از شما و ایمن شوند

قَوْمَهُمْ ۭ كُلَّمَا رُدُّوْٓا اِلَى الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوْا فِيْهَا ۚ فَاِنْ لَّمْ يَعْتَزِلُوْكُمْ وَ

از قوم خود هرگاه باز گردانیده میشوند بسوی فتنه انگیزی نگونسار انداخته شوند دران ف۲ پس اگر یکسو نشوند از جنگ شما و

از قوم خود هر وقتی که باز گردانیده شوند جانب فتنه نگونسار می افتند دران (پس) اگر کناره نشوند از جنگ شما و

يُلْقُوْٓا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوْٓا اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوْهُمْ وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ

نیفگنند بسوی شما پیغام صلح را و باز ندارند دست خویش را پس اسیر گیرید ایشان را و قتل نمایید ایشان را هر جا که

(القا نکنند) بشما صلح را و باز ندارند دست های خود را (پس) بگیرید ایشان را و بکشید هر جا که

ثَقِفْتُمُوْهُمْ ۭ وَاُولٰۗىِٕكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ۝ وَمَا

یابید ایشان را و این جماعت داده ایم شما را برایشان حجت ظاهر ف۳ و نه

بیابید ایشان را و آن گروه داده ایم شما را برایشان حجتی آشکارا و نه

كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَّقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـــًٔا ۚ وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـــًٔا

سزد مسلمانے را که بکشد مسلمانے را لیکن قتل واقع میشود بخطا یعنی بغیر قصد و هر که بکشد مسلمانے را بخطا

سزد مسلمانی را که بکشد مسلمانی را مگر بدون قصد و هر که بکشد مسلمانی را بدون قصد

فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَّدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يَّصَّدَّقُوْا ۭ

پس لازم است آزاد کردن برده مسلمان و خون بها رسانیده شده به کسان مقتول مگر آنکه ابرا نمایند

پس لازم است آزاد کردن گردن یک مومن خون بهای رسانیده شده به ورثه او مگر ابرا نمایند

فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ وَھُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۭ

پس اگر باشد مقتول از گروه دشمنان شما و او مسلمانست پس لازم است آزاد کردن برده مسلمان ف۴

پس اگر مقتول باشد از قومیکه دشمن شماست حال آنکه مومن هم باشد پس لازم است آزاد کردن گردن یک مسلمان

وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَھُمْ مِّيْثَاقٌ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ اِلٰٓى

و اگر باشد مقتول از قومی که میان شما و ایشان عهد است ف۵ پس لازم است خون بها رسانیده شده

و اگر باشد از قومی که میان شما و میان شان عهد است پس لازم است خون بهای رسانده شده

اَھْلِهٖ وَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۚ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ۡ

بکسان او و آزاد کردن برده مسلمان پس هر که نیابد برده را پس لازم است روزه داشتن دو ماه پے در پے مشروع گردانید

به ورثه آن و آزاد کردن گردن یک مسلمان پس هر که نیابد آن را پس لازم است بردی روزه دو ماه متوالی

تَوْبَةً مِّنَ اللّٰهِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِــيْمًا حَكِـيْمًا ۝ وَمَنْ يَّقْتُلْ مُؤْمِنًا

بجهت قبول توبه است از جانب خدا و هست خدا دانا استوار کار ف۶ و هر که بکشد مسلمانے را

برای قبول توبه از جانب خدا و هست خدا دانا با حکمت و هر که بکشد مسلمانی را

مُّتَعَمِّدًا فَجَزَاۗؤُهٗ جَهَنَّمُ خٰلِدًا فِيْھَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهٗ

بقصد پس جزائے او دوزخ است جاوید آنجا و خشم گرفته است براو خدا و لعنت کرد او را

بقصد (پس) جزای وی دوزخ است جاوید باشد در آن و خشم گرفته خدا براو و لعنت کرده براو

وَاَعَدَّ لَهٗ عَذَابًا عَظِيْمًا ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِيْ سَبِيْلِ

و آماده ساخت برائے او عذاب بزرگ اے مسلمانان چون سفر کنید در راه

و آماده کرده باو عذاب بزرگ ع۱۵ اے مومنان هنگامی که سفر کنید در راه

اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوْا وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ۚ

خدا یعنی برای جهاد پس نیک تفحص کنید و مگوئید کسے را که بسوی شما سلام انداخته است نیستی مسلمان

خدا (برای جهاد) تحقیق کنید و مگوئید کسے را که افگند بسوی شما سلام که نیستی مسلمان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اگر اسلام آرند و هجرت کنند ایشان را دوست باید گرفت و اگر اسلام نیارند می باید کشت مگر آنکه معاهد باشند و تا بتا نرا بر عهد و حلفائی معاهد از ایشان راه نتوان ایذا داد والله اعلم ۱۲ ف۲ صلح می کنند و باز نقض عهد می نمایند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید خدائے تعالیٰ احکام قتل خطا بیان می فرماید و آنکه کف از کسیکه بکلمه اسلام متکلم شد واجب است و فضل مجاهدان و وجوب هجرت از دار کفر بدار الاسلام و کیفیت نماز سفر و نماز خوف تو بیان می کند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی مقتول مسلمان اگر از ساکنان دار الحرب باشد دیت لازم نیست والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی و او مومن باشد ف۶ جمهور مفسرین تصویر و ان کان من قوم بینکم و بینهم میثاق در مقتول کافر کردند بلاحظه آنکه توارث در میان مومن و کافر منقطع است و سبیل دیت سبیل میراث است و بنده ضعیف می گوید تمهید مسئله بما کان لمومن ان یقتل مومنا الا خطا و تقید و هو مومن در نظر ما نخی نیز ظاهر است در آنکه اینجا قید ایمان معتبر است

و لزوم دیت بجهت و فا بعهد است نه بر سبیل میراث و نظیر این جواب مهر است در مسئله مومنه از قوم متعاهدین در سوره ممتحنة والله اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی۔ ع۱۵ نزد جمهور علماء خلود برای

تبتغون عرض الحيوة الدنيا فعند الله مغانم كثيرة كذلك

می طلبید متاع زندگانی دنیا پس نزدیک خدا غنیمت های بسیار است هم چنین

می طلبید متاع زندگانی دنیارا (پس) نزد خدا غنیمت های بسیار است هم چنین

كنتم من قبل فمن الله عليكم فتبينوا ان الله كان بما

بودید پیش ازین پس انعام کرد خدا برشما پس تفحص کنید هر آئینه خدا هست

بودید پیش ازین پس انعام کرد خدا برشما (پس) تحقیق کنید هر آئینه خدا هست

تعملون خبيرا ﴿٣﴾ لا يستوي القاعدون من المؤمنين غير

بآنچه می کنید آگاه برابر نیستند نشینندگان غیر معذور از مسلمانان

به آنچه می کنید آگاه برابر نیستند نشینندگان از مسلمانان غیر

اولي الضرر والمجاهدون في سبيل الله باموالهم وانفسهم

و جهاد کنندگان در راه خدای تعالی بمال خویش و جان خویش

معذور و جهاد کنندگان در راه خدا به مال خویش و جان خویش

فضل الله المجاهدين باموالهم وانفسهم على القاعدين درجة

فضل داده است خدا مجاهدان را بمال و جان خویش بر نشینندگان در مرتبه

افزونی داده خدا مجاهدان را به اموال شان و نفس های شان بر نشینندگان در مرتبه

وكلا وعد الله الحسنى وفضل الله المجاهدين على القاعدين

و هر یکے را وعده نیک کرده است خدا و افزون داده است خدا مجاهدان را به نسبت نشینندگان

و هر یکے را وعده داده خدا نیکی (جنت) و افزونی داده است خدا مجاهدان را بر نشینندگان

اجرا عظيما ﴿٤﴾ درجت منه ومغفرة ورحمة وكان الله غفورا

مزد بزرگ ف۱ افزون داده است مرتبه ها از جانب خویش و آمرزش و بخشایش و هست خدا آمرزنده

مزد بزرگ مرتبه بلند از جانب خود و آمرزش و مهربانی و هست خدا آمرزگار

رحيما ﴿٥﴾ ان الذين توفهم الملئكة ظالمي انفسهم قالوا فيم

مهربان هر آئینه آنانکه فرشتگان قبض ارواح ایشان کردند در حالیکه ستمکار بودند بر خویشتن ف۲ فرشتگان بایشان گفتند در چه حال

مهربان ع۵ هر آئینه کسانیکه قبض کردند روح شان را فرشتگان در حالیکه ستمگارند بر خویشتن گویند در چه حال

كنتم قالوا كنا مستضعفين في الارض قالوا الم تكن ارض

بودید گفتند بودیم بیچارگان در زمین گفتند آیا فراخ نبود

بودید گویند بودیم ناتوان در زمین گویند آیا نبود زمین

الله واسعة فتهاجروا فيها فاولئك ماوىهم جهنم وساءت

زمین خدا تا هجرت می کردید دران پس آن جماعت جای ایشان دوزخ است و بد

خدا فراخ که می رفتید از وطن خود دران (پس) آن گروه جای شان دوزخ است و بد

مصيرا ﴿١﴾ الا المستضعفين من الرجال والنساء والولدان لا

جائیست مگر آنانکه بحقیقت بیچاره اند از مردان و زنان و کودکان

مرجع است دوزخ مگر ناتوانان از مردان و زنان و کودکان که

يستطيعون حيلة ولا يهتدون سبيلا ﴿٢﴾ فاولئك عسى الله

هیچ چاره نمی توانند و هیچ راه نمی یابند پس آن جماعت نزدیک است که خدا

نمی توانند تدبیری و نمی یابند راه پس آن گروه امید است که خدا

ان يعفو عنهم وكان الله عفوا غفورا ﴿٣﴾ ومن يهاجر في سبيل

عفو کند از ایشان و هست خدا عفو کننده آمرزنده و هر که ترک وطن بکند در راه

عفو کند از ایشان و هست خدا عفو کننده آمرزگار ع۵ و هر که بگذارد وطن خود را در راه

فتح الرحمن

ف۱ فائده قید غیر اولی الضرر آنست که در اولی الضرر این حکم مطرد نیست بلکه جمعی باشند از اولی الضرر که نیت جهاد دارند ثواب عمل کامل یابند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ترک هجرت از دار الحرب بدار السلام و بتکثیر سواد کفار والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا غفور و رحیم است وعده های اجر و مغفرت و رحمتیکه به بندهٔ مجاهدان فرموده همه را تکمیل می کند یا اینکه اگر مجاهدی بنادانستگی مسلمانے را می کشد خدا وی را می بخشد به تشویش آن از جهاد باز نماند ع۵ یعنی در دل خویش مسلمان اند اما چون در حکومت کفار اند مغلوب ایشان اند و از بیم اعمال اسلامی را اظهار بجهاد اقدام نمی توانند بر آنها فرض است که هجرت نمایند در این رکوع ذکر آنهاست خلاصه این ها بخود ستم می کنند که با کافران آمیخته اند هجرت نمی نمایند هنگام مرگ فرشتگان از ایشان می پرسند که شما بر چه دینید؟ گویند مسلمان بودیم اما بنابر ناتوانی نتوانستیم اعمال دین را بجا آریم فرشتگان گویند زمین الهی فراخ بود می توانستید از اینجا هجرت کنید پس جای چنین اشخاص جهنم

ست البته مردانی که ضعیف اند و زنان و کودکانی که نمی توانند هجرت کنند و طریق هجرت را نمی دانند شایسته عفو اند - فائده! ازین معلوم شد اند باید که مسلمانان نتوانند بیآسانی ...

اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرٰغَمًا كَثِيرًا وَّسَعَةً ۗ وَمَنْ يَّخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا

خدا یابد در زمین اقامت گاه بسیار و فراخی معیشت و هر که بیرون رود از خانهٔ خود هجرت کنان

خدا می یابد در زمین مواضع بسیار و گشایش و هر که برون رود از خانه اش هجرت کنان

إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ ۗ وَكَانَ

بسوی خدا و پیغامبر او پس دریابد اورا موت ف۱ پس تحقیق ثابت شد مزد او بر خدا و هست

بسوی خدا و پیغمبرش پس دریابد اورا مرگ به تحقیق ثابت شد ثواب وی بر خدا و هست

اللّٰهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ

خدا آمرزنده مهربان و چون سفر کنید در زمین پس نیست بر شما گناہے

خدا آمرزگار مهربان و هنگامی که سفر کنید در زمین پس نیست بر شما گناهی

أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ ۖ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَّفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ

در آنکه کوتاه سازید قدرے از نماز اگر بترسید از آنکه در بلا افکنند شمارا کافران

که قصر کنید از نماز اگر بترسید که ایذا رسانند بشما کافران

إِنَّ الْكٰفِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿١٠١﴾ وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ

هر آئینه کافران هستند شمارا دشمن آشکارا ف۲ و چون باشی در میان مومنان ف۳ پس برپا کردی

هر آئینه کافران هستند بشما دشمن آشکارا و هنگامی که باشی در میان آن ها (پس) برپا داشتی

لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ ۚ فَإِذَا

برای ایشان نماز پس باید گروه بایستند گروہے از ایشان باتو و باید که بگیرند سلاح خویش پس چون

به ایشان نماز را باید بایستند گروهی از ایشان باتو و باید بگیرند سلاح شان را (پس) چون

سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَّرَآئِكُمْ ۖ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا

بسجده روند پس آن گروه دیگر باید که پیش از ایشان باشند ف۴ و باید که بیاید آن گروه دیگر که هنوز نماز نکرده

سجده کنند نماز گذاران بروند از ورای شما در مقابل دشمن و باید بیایند گروه دیگر که نماز نخوانده اند

فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ ۚ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ

پس نماز کنند باتو و باید که بگیرند حذر ف۵ و سلاح خود را آرزو کردند کافران کاش

نماز بخوانند باتو و بگیرند احتیاط خود را و سلاح خود را دوست دارند کافران که بیک نوعی

تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَّيْلَةً وَّاحِدَةً ۚ

غافل شوید از سلاح خویش و متاع خویش پس حمله کنند بر شما یک باره

غافل شوید از سلاح تان و اسباب تان پس حمله کنند بر شما یک بارگی

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّنْ مَّطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَّرْضٰى أَنْ

و هیچ گناه نیست بر شما اگر باشد شمارا رنجے از باران یا بیمار باشید در آنکه

و نیست گناهی بر شما اگر باشد بشما رنجی از باران یا بیمار باشید که

تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ ۚ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ ۗ إِنَّ اللّٰهَ أَعَدَّ لِلْكٰفِرِينَ عَذَابًا

بنهید سلاح خویش را و البته بگیرید حذر خود را هر آئینه خدا آماده کرده است برای کافران عذاب

بنهید سلاح خود را و بگیرید احتیاط تان را ف۶ هر آئینه خدا آماده کرده برکافران عذاب

مُّهِينًا ﴿١٠٢﴾ فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيٰمًا وَّقُعُودًا وَّعَلٰى

رسوا کننده ف۶ پس چون نماز تمام کردید پس یاد کنید خدارا ایستاده و نشسته و بر

ذلت آور و هنگامیکه ادا کردید نماز را پس یاد کنید خدارا ایستاده و نشسته و بر

جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ ۚ إِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى

پهلوے خویش پس چون آرمیده برپا کنید نماز را ف۷ هر آئینه هست نماز بر

پهلوی خویش (پس) چون ایمن شدید از خوف برپا دارید نماز را هر آئینه نماز هست بر

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در راه قبل وصول بمقصد ۱۲ ف۲ مترجم گوید مشهور آنست که این آیت در صلوة مسافر نازل شده است و خوف قید اتفاقی است و آنچه نزدیک این بنده رجحان یافته است آنست که این آیت در صلوة خوف نازل شده است و سفر قید اتفاقیست و مراد از قصور کیفیت رکوع و سجود است که بایمائے ادا میتوان کرد نه در کمیت رکعات والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی وقت خوف ۱۲ ف۴ یعنی مقابل عدو ۱۲ ف۵ یعنی حذر خود و زره و سپر را گویند ۱۲ ف۶ مترجم گوید این را صورتها ست یکے آنکه امام دو بار نماز گزارد یکبار با جماعت و دیگر بار با جماعت دیگر آنکه امام با یک جماعت یک رکعت گزارد و در قیام توقف کند تا آنکه رکعت دیگر خوانده مقابل عدو روند آن جماعت دیگر آمده اقتدا کنند امام رکعت دیگر با جماعت خواند در قعده چندان توقف کند که از رکعت دوم فارغ شوند آنگاه بایشان سلام دهد و این هر دو با صحیح نیست دیگر همه صحیح شده و هم محتمل آیست ۱۲ والله اعلم ۱۲ ف۷ یعنی بطریق نماز امن والله اعلم

تفسیر عثمانی - ف۵ اگر بنابر باران یا بیماری، ناتوانی بر برداشتن سلاح مشکل باشد گذاشتن آن مجاز است اما برای حراست خویش زره و سپر را دور نکنند (مانده) اگر

المؤمنين كتبا موقوتا ﴿٣﴾ ولا تهنوا في ابتغاء القوم ان تكونوا
مومنان فرض وقت معین کرده شده و سستی مکنید در جستجوی کفار اگر شما
مسلمانان فرض در وقت مقرر آن و سستی مکنید در طلب (کافران) اگر شما

تألمون فانهم يألمون كما تألمون وترجون من الله ما لا يرجون و
دردمندی شوید پس ایشان نیز دردمند میشوند چنانکه شما میشوید و شما امید دارید از خدا آنچه ایشان را امید نیست و
دردمند میشوید پس ایشان نیز دردمندی شوند چنانکه شما دردمندی شوید و شما امید دارید از خدا آنچه را امید ندارند و

كان الله عليما حكيما ﴿٤﴾ انا انزلنا اليك الكتب بالحق لتحكم بين
هست خدا دانا استوار کار هر آئینه ما فرود آوردیم بسوی تو کتاب را براستی تا حکم کنی میان
هست خدا دانا با حکمت هر آئینه فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را براستی تا حکم کنی میان

الناس بما اريك الله ولا تكن للخائنين خصيما ﴿١﴾ واستغفر الله
مردمان بآنچه شناسا ساخته است ترا خدا و مباش خصومت کننده برای حمایت خیانت کنندگان و آمرزش خواه از خدا
مردم بر آنچه داناننده ترا خدا و مباش از طرف دغابازان خصومت کننده و آمرزش بخواه از خدا

ان الله كان غفورا رحيما ﴿٢﴾ ولا تجادل عن الذين يختانون
هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و خصومت مکن از جانب آنانکه خیانت میکنند
هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و جدال مکن از طرف کسانی که دغابازی کنند

انفسهم ان الله لا يحب من كان خوانا اثيما ﴿٣﴾ يستخفون من
با جنس خویش هر آئینه خدا دوست ندارد آنرا که باشد خیانت کننده گناهگار پنهان میکنند از
با خویشتن هر آئینه خدا دوست نمی دارد کسے را که باشد دغاباز گناهگار می شرمند از

الناس ولا يستخفون من الله وهو معهم اذ يبيتون ما لا يرضى
مردمان و پنهان نمیکنند از خدا و او با ایشان است آنگاه که بشب مشورت میکنند آنچه خدا نمی پسندد
مردم (پنهان می دارند خیانت را) و نمی شرمنده از خدا حال آنکه خدا با ایشان است وقتی که بشب مشوره می کنند آنچه خدا نمی پسندد

من القول وكان الله بما يعملون محيطا ﴿٤﴾ هانتم هؤلاء جادلتم
از تدبیر و هست خدا بآن چه میکنند در گیرنده آگاه باشید شما اے قوم که خصومت کردید
از سخن و هست خدا بآنچه می کنند احاطه کننده آگاه باشید شما اے قوم که جدال کردید

عنهم في الحيوة الدنيا فمن يجادل الله عنهم يوم القيمة ام من
از طرف خیانت کنندگان در زندگانی دنیا پس که خصومت خواهد کرد با خدا از طرف ایشان روز قیامت یا کیست که
از طرف آنها در زندگی دنیا پس کیست که جدال کند با خدا از عوض شان روز رستاخیز یا کیست

يكون عليهم وكيلا ﴿٥﴾ ومن يعمل سوءا او يظلم نفسه ثم يستغفر الله
باشد بر ایشان کارساز نده و هر که بکند کار بد یا ستم کند بر خویشتن باز آمرزش طلبد از خدا
که باشد بر ایشان کارساز و هر که گناه کند یا ستم کند بر خود پس آمرزش طلبد از خدا

يجد الله غفورا رحيما ﴿٦﴾ ومن يكسب اثما فانما يكسبه على نفسه
بیابد خدا را آمرزنده مهربان و هر که بکند گناہے پس جز این نیست که میکند آنرا بر جان خویش
می یابد خدا را آمرزگار مهربان و هر که کند گناهی جز این نیست که می کند آن را بر خود

وكان الله عليما حكيما ﴿٧﴾ ومن يكسب خطيئة او اثما ثم يرم به
و هست خدا دانا استوار کار و هر که بکند خطائی یا گناہی باز تہمت کند بآن
و هست خدا دانا با حکمت و هر که کند خطا یا گناهی پس تہمت بندد با آن

بريئا فقد احتمل بهتانا واثما مبينا ﴿٨﴾ ولولا فضل الله عليك و
بیگناہی را پس بر خود برداشت افترا و گناه ظاهر را و اگر نبودے فضل خدا بر تو و
بی گناہی به تحقیق برداشت بر خود بهتان و گناہی آشکارا و اگر نمی بود فضل خدا بر تو و

فتح الرحمن
مترجم گوید مردم ضعیف الاسلام اگر کسی از ایشان مرتکب گناہے شدی خواستندے حیلہا انگیختندے پیش آنحضرت بوجہے اظہار میکردند که برات او بخاطر مبارک رسیدے و بایکدیگر خلوت کرده راز با طلاف مرضی شریف در میان آوردندے خدا تعالیٰ آیات فرستاد ۱۲

تفسیر عثمانی
۱؎ طعمہ نام شخصی خانہ مسلمانی را نقب زد مقداری آرد و چیزے از اسلحہ وی را دزدید۔ اتفاقاً جوال مملو از آرد بوده آرد تا خانہ دزد در راه ریخته رفت و تدبیری اندیشید یعنی مال را بخانہ خود نگذاشت شبا شب بخانہ یکے از یہودیانی که با وی دوستی داشت امانت گذاشت صبح مالک مال بسراغ آرد دزد را پیدا نمود اما چنانکه خانہ او را بیشتر جست کمتر یافت دزد بر عدم اطلاع خویش سوگند میخورد مالک بسراغ آرد خویش به خانہ یہودی رسید یہود سر بجرم اعتراف نمود اما گفت این شخص شب نزد من امانت گذاشته و من نه دزدیده ام صاحب مال بحضرت پیغمبر ﷺ داوری برد قوم دزد اتفاق نمودند تا بہر صورت باشد نگذارند دزدی برادر ثابت شود و کوشش کنند یہود را دزد نستانند بہر قبیلہ دزد خدمت حضرت پیغمبر ﷺ آمده در برائت دزد سوگندہا خوردند و گواهی دادند دزد نیک بود الزام بر یہود حقود ...

ع ۱۵ / ۱۲ ع ۱۶ / ۸ / ۱۳

۱؎ واند این چند آیت را فرستاده حضرت پیغمبر ﷺ و ہمہ را متنبہ گردانید که بیں مسلمان دزد است و یہود دریں امر قصوری ندارد و راه چنین مردم را افشا گردانید ۱۲ ع ۵ بر صفحہ ۹۸

رَحْمَتُهٗ لَهَمَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ اَنْ يُّضِلُّوْكَ ؕ وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَ
بخشائش او رقصد کرده بودند گروهے از ایشان که گمراه کنند ترا و گمراه نمیکنند مگر خویشتن را و
رحمت او هر آئینه قصد کرده بودند گروهی از ایشان که از راه بگردانند ترا و در ضلالت نمی افگنند مگر خویشتن را و

مَا يَضُرُّوْنَكَ مِنْ شَیْءٍ ؕ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ
هیچ زیان نرسانند بتو و فرود آورده است خدا بر تو کتاب و دانش و آموخته است ترا
نمی رسانند زیان بتو چیزی و فرود فرستاده خدا بر تو کتاب و حکمت و آموخت بتو

مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ؕ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيْمًا ۝ لَا خَيْرَ فِیْ كَثِيْرٍ
آنچه نمیدانستی و هست فضل خدا برتر بزرگ نیست خوبی در بسیارے
آنچه را نمی دانستی و هست فضل خدا بر تو بزرگ ۵ نیست خیری در بسا

مِّنْ نَّجْوٰىهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوْفٍ اَوْ اِصْلَاحٍۭ بَيْنَ النَّاسِ ؕ
از مشورت پنهانی ایشان لیکن خوبی در مشورت کسے است که فرماید بصدقه یا بکار پسندیده یا بصلاح کارے میان مردم
از مشورهٔ شان مگر آنکه حکم کرده بصدقه دادن یا کار نیک کردن یا آشتی افگندن میان مردم

وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝
و هر که این کند بطلب خوشنودی خدا بدهیمش مزد بزرگ
و هر که کند این را بطلب رضای الٰهی پس زود دهیمش مزد بزرگ

وَمَنْ يُّشَاقِقِ الرَّسُوْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيْلِ
و هر که مخالفت پیغامبر کند بعد از آنکه معلوم شد او را هدایت و پیروی کند سوائے راه
و هر که مخالفت کند با پیغمبر پس از آنکه معلوم شد بوی راه راست و پیروی کند راهی را که خلاف راه

الْمُؤْمِنِيْنَ نُوَلِّهٖ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَ ؕ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ۝ اِنَّ اللّٰهَ
مسلمانان متوجه بکنیمش بآنچه میگردد ف ۱ و در آریمش بدوزخ و او بد جائی است و ۲ هر آئینه خدا
مسلمانان است حواله کنیم او را بآن طرف که اختیار کرده و در آریمش بدوزخ و بد مرجع است دوزخ هر آئینه خدا

لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ؕ وَمَنْ يُّشْرِكْ
نمی آمرزد آنکه شریک باو مقرر کرده شود و می آمرزد غیر شرک هر کرا خواهد و هر که شریک خدا
نمی آمرزد آنرا که شرک آرد بروی و می آمرزد سوای شرک کسیرا که خواهد و هر که انباز گیرد

بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًاۢ بَعِيْدًا ۝ اِنْ يَّدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖۤ اِلَّآ اِنٰثًا ۚ وَ
مقرر کند پس گمراه شد گمراهی دور مشرکان نمی پرستند بجز خدا مگر بتانے را که بنام دختران مسمیٰ کرده اند و
بر خدا پس، هر آئینه گمراه شد دور افتاد (به گمراهی دور) نمی پرستند جز وی مگر زنان را و

اِنْ يَّدْعُوْنَ اِلَّا شَيْطٰنًا مَّرِيْدًا ۝ لَّعَنَهُ اللّٰهُ ۘ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ
نمی پرستند مگر شیطان دور رفته از حد لعنت کرد او را خدا و گفت شیطان البته بگیرم از
نمی پرستند مگر شیطان سرکش را لعنت کرد او را خدا و گفت شیطان البته میگیرم از

عِبَادِكَ نَصِيْبًا مَّفْرُوْضًا ۝ وَّلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ
بندگان تو حصه که در علم ازلی معین شده و البته گمراه کنم ایشان را و البته در آرزوی باطل افگنم ایشان را و البته بفرمایم ایشان را
بندگان تو حصهٔ مقرره و البته گمراه میکنم ایشان را و امیدوار می سازم ایشان را وی فرمایم ایشان را

فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ ؕ وَمَنْ يَّتَّخِذِ
تا بشگافند گوش چهار پایان را و البته بفرمایم ایشان را تا تغیر دهند آفرینش خدا را ف ۳ و هر که دوست گیرد
که بشگافند گوش های چار پایان را و تعلیم میدهم ایشان را تا تغیر دهند صورت های آفریده خدا را و هر که بگیرد

الشَّيْطٰنَ وَلِيًّا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِيْنًا ۝ يَعِدُهُمْ وَ
شیطان را بجز خدا پس زیان کار شد زیان ظاهر و وعده میدهد ایشان را و
شیطان را دوست از غیر خدا بتحقیق زیان کرد (زیان) ظاهر وعده میدهد ایشان را و

فتح الرحمٰن

واسترتم گوید یعنی توت دل بیفزائیم ۱۲ ف ۲ مترجم گوید از ینجا تغلیظ تحریم شرک میفرماید ۱۲ ف ۳ مترجم گوید یعنی مانند خصی کردن و سوزن زدن بر بدن تا سرخ یا کبود گرداند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی بقیہ صفحہ

ف ۵ هر که گناه کوچک یا بزرگ کند و آنرا بذمت بی گناهی افگند بروی دو گناه لازم میشود یکی گناه تهمت - دوم گناه اصلی - لهذا هر که دزدی کند و بر یهود تهمت بندد وبال آن زیاد میشود و هیچ منفعتی بوی نمی رسد و معلوم شد که چارهٔ گناهان کبیره و صغیره جز توبه خالص چیزی نیست ۱۲ متعلق صفحه هذا ع ۵ ۱۲

در این آیت به حضرت پیغمبر خطاب میگردد و فریب خاینان افشاء میشود و عظمت شان و عصمت و کمال علمی حضرت وی که بر همه کمالات افضل و اول می باشد بیان میشود و فضل بی نهایت حضرت کبریائی بر ذات فرخندهٔ او که از بیان و دانش ما فراتر است توضیح میگردد و اشارت است باین طرف که حضرت پیغمبر اگر وزد و را شایستهٔ برائت پنداشته بود نظر بملاحظهٔ ظاهر حال و شنیدن شهادت و اقوال بود (العیاذ بالله) نه بباعث میلان عن الحق یا مداهنت فی الحق و ... این امر سیاتی نبود ه ... بر چنین می شد هنگامی که راز از فضل الٰهی حقیقت امر آشکار گردید دیگر تشویش باقی نماند.

يُمَنِّيهِمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ أُولٰٓئِكَ مَأْوٰىهُمْ

در آرزو می اندازد ایشان راو وعده می کند ایشان را شیطان الا بفریب آنجماعت جائے ایشان

وعید می دہد ایشان راو وعده می دہد بایشان شیطان مگر فریب این گروه جائے شان

جَهَنَّمُ ۖ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

دوزخ است و نیابند ازان مخلصی و آنانکه ایمان آوردند و کارہائے شائستہ کردند

دوزخ است و نمی یابند از آنجا گریزگاه و کسانی که ایمان آوردند و کردند کارہائے شائستہ

سَنُدْخِلُهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ

در آریم ایشان را ببوستانہائی می رود زیر آن جویہائے جاویدان آنجا ہمیشہ

زود در آریم ایشان را در باغہا کہ روان است از زیر آن جوی ہا جاویدان باشند دران ہمیشہ

وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ۚ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَ

وعده کرده است خدا براستی و کیست راست گو تر از خدا در سخن نیست کار بوفق آرزوی شما و

پیمان خدا راست است و کیست راست تر از خدا (در گفتار) نه مدار امر بر آرزوہای شماست و

لَآ أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتٰبِ ۗ مَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِ ۙ وَلَا يَجِدْ لَهُ

نه بوفق آرزوی اہل کتاب ہر کہ بکند کار بد جزاداده خواہد شد بآن و نیابد برای خود

نه بر آرزوہای اہل کتاب ہر کہ کند کار بد جزاداده میشود بوی و نمی یابد بخود

مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصّٰلِحٰتِ مِنْ

بجز خدا ہیچ دوستے و نہ یاری دہنده و ہر کہ بکند از کارہائے شائستہ

غیر خدا حامی و نہ مددگار و ہر کہ کند از کارہائے شائستہ

ذَكَرٍ أَوْ أُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ

مرد باشد یا زن واو مسلمان است پس آنجماعت در آیند بہ بہشت و ستم کرده نشوند

مرد باشد یا زن حال آنکہ او مسلمان باشد پس آن گروه می در آیند در بہشت و ستم نمی شوند بقدر نقیری

نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ

مقدار نقیرے و کیست نیکوتر باعتبار دین از کسیکہ منقاد ساخت روی خود را برائی خدا و او نیکوکار است و پیروی

دوست و نہ ترقیا و کیست نیکوتر باعتبار دین از کسیکہ نهاده جبین خود را بحکم خدا حالانکہ او نکوکار است و پیروی نموده

مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي

ملت ابراہیم را در حالتیکہ حنیف بود و خدا دوست گرفت ابراہیم را و خدا راست آنچہ در

ملت ابراہیم را در حالیکہ یکطرف (بسوی دین قیم) بود و گرفت خدا ابراہیم را دوست خالص و مر خدا راست آنچہ در

السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ﴿١٢٦﴾ وَيَسْتَفْتُونَكَ

آسمانہاست و آنچہ در زمین ست و ہست خدا بہمہ چیز در گیرنده و طلب فتوی می کنند از تو

آسمانہاست و آنچہ در زمین است و ہست خدا بہر چیز احاطہ کننده و فتوی می خواہند از تو

فِي النِّسَآءِ ۖ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ ۙ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ

در باب زنان ول بگو خدا فتوی می دہد شمارا در باب زنان و آنچہ خوانده میشود بر شما در کتاب نازل شده است

درباره زنان بگو خدا اجازه می دہد بشما درباره شان و آنچہ خوانده می شود بشما در قرآن پس حکم است

فِي يَتٰمَى النِّسَآءِ الّٰتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ

در حق آن زنان یتیمہ کہ نمی دہید ایشان را آنچہ فرض کرده شده است برای ایشان و رغبت می کنید کہ نکاح کنید بایشان ول۲

درباره زنان یتیمہ آن زنانی کہ نمی دہید ایشان را آنچہ مقرر شده بایشان و می خواہید کہ نکاح کنید ایشان را

وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ ۙ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتٰمٰى بِالْقِسْطِ ۚ

و نازل شده است در باب بیچارگان از کودکان و حکم است بآنکہ تعہد حال یتیمان کنید بانصاف

و حکم است درباره کودکان ناتوان و قیام نمایند درباره یتیمان بانصاف ع ۵

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بہ نوع بایشان معاملہ باید کرد واللہ اعلم

ف۲ در نکاح زنان یتیمہ رغبت میکردند بسبب براعت جمال و حداثت سن در ادائے نفقہ و مہر تقصیر مے ورزیدند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا وند در آغاز این سوره در موضوع تادیہ حق یتیم تاکید فرموده بود کہ اگر ولی یتیمہ از اقارب او مثلا پسر کاکای او باشد و بداند کہ حق او را کامل ادا کرده نمی تواند باوی نکاح نکند و بگذارد با دیگری نکاح نکند و خود وی حمایت نماید در اثر این حکم مسلمانان نکاح چنین دختران را ممنوع قرار داده بودند اما بہ تجربہ معلوم شد کہ در بعضی مواقع برای دختر مفید است کہ در نکاح ولی خود درآید زیرا چنانکہ ولی قریب رعایت او را می نماید دیگری نمی کند مسلمانان درین باره از حضرت پیغمبر ؐ اجازه خواستند این آیت فرود آمد و اجازه داده شد و بیان گردید کہ ممانعت گذشتہ در صورت خاص بود یعنی در صورتیکہ حق یتیم را کامل ادا نکنید و درباره تادیہ حق یتیم تاکید شده بود و اکنون کہ بہ غرض سلوک و احسان اراده نکاح آنہا دارید بشما اجازت است

ع ۱۴ / ۱۱ / ۱۵

وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا ﴿١﴾ وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ

و آنچہ می کنید از نیکوئی ہست خدا بآن دانا ف۱ اگرزنے معلوم کند

و آنچہ می کنید از نکوئی (پس) ہر آئینہ خدا بر آن داناست و اگر زنی می ترسد

مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا

از شوہر خویش سرکشی یا روگردانی پس گناہ نیست برایشان در آنکہ صلح آرند درمیان خویش

از جنگ شوہرش یا رو گردانیدن پس نیست گناہی بر ہر دو اگر اصلاح می کنند میان خود

صُلْحًا ۚ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ۗ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ ۚ وَإِنْ تُحْسِنُوا

نوعے از صلح و صلح کاری بہتر است و حاضر کردہ شدہ اند نفوس نزدیک بخل ف۲ و اگر نیکو کاری

در صلحی و صلح بہتر است و حاضر است نفس ہا بر بخل و اگر نکو کاری کنید

وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٢﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ

و پرہیزگاری کنید پس ہر آئینہ خدا ہست بآنچہ می کنید دانا و نتوانید ہرگز عدل

و پرہیزگاری نمائید پس ہر آئینہ خدا بہ آنچہ می کنید باخبر است و ہرگز نمی توانید کہ عدالت

تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ ۖ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا

کردن میان زنان اگرچہ نہایت رغبت کنید پس بارے بکی مکنید تمام کجی تا آنکہ بگذارید آن زنان را

کنید میان زنان و اگرچہ در آن حرص کنید (پس) میل مکنید بہ تمام میل پس می گذارید آن زن را

كَالْمُعَلَّقَةِ ۚ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٣﴾

مانند معلقہ ف۳ و اگر اصلاح کنید و پرہیزگاری نمائید پس ہر آئینہ خدا ہست آمرزندہ مہربان

مانند معلقہ ع۵ و اگر اصلاح می کنید و پرہیزگاری می نمائید (پس ہر آئینہ) خدا ہست آمرزگار مہربان

وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿٤﴾

و اگر مرد و زن از یکدیگر جدا شوند کفایت کند خدا تعالیٰ ہر یکے را از توانگری خود ہست خدا جواد استوارکار

و اگر ہر دو جدا شوند بی نیاز گرداند خدا ہر یک را از کشایش خود و ہست خدا صاحب کشایش باتدبیر ع۵

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا

و خدا راست آنچہ در آسمانہاست و آنچہ در زمین است و ہر آئینہ حکم فرمودیم آنانرا کہ دادہ شدند

و مر خدا راست ہرچہ در آسمان ہا و ہرچہ در زمین است و بہ تحقیق حکم فرمودیم اہل

الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ اتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ

کتاب پیش از شما و شمارا نیز کہ بترسید از خدا و اگر کافر شوید پس ہر آئینہ

کتاب را پیش از شما و شمارا کہ بترسید از خدا و اگر انکار کنید پس ہر آئینہ

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿٥﴾

خدا راست آنچہ در آسمانہاست و آنچہ در زمین است و ہست خدا توانگر ستودہ شدہ

خدا راست ہرچہ در آسمان ہا و ہرچہ در زمین است و ہست خدای بی نیاز و دارای ہمہ ستایش ہا

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٦﴾ إِنْ يَشَأْ

و خدا راست آنچہ در آسمانہا و آنچہ در زمین است و خدا کارساز بس است اگر خواہد

و مر خدا راست آنچہ در آسمان ہا و آنچہ در زمین است و کافی کارساز است خدا ع۵ اگر بخواہد خدا

يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا ﴿٧﴾

دور کند شمارا اے مردمان و بوجود آرد دیگرانرا و ہست خدا بر این کار توانا

می برد شمارا ای مردم و می آرد دیگران را و ہست خدا بر این توانا

مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَكَانَ

ہر کہ باشد طالب جزائے دنیا یعنے جزائے عمل در دنیا طلب کند پس نزدیک خدا است ثواب دنیا و آخرت و ہست

ہر کہ بخواہد ثواب دنیا را پس نزد خداست ثواب دنیا و آخرت و ہست

فتح الرحمن

ف۱ جواب این استفتاء تفصیلے داشت پس خدا تعالیٰ بعض مسائل را حوالہ فرمود بر آیات سابقہ و آن مسئلہ تحریم ظلم بر یتامی النساء است و بعض را اینجا جواب داد و آن مسئلہ نشوز و تحریم میل کلی بیک زن و اعراض از زن دیگر و اباحت طلاق در صورت ضرورت واللہ اعلم ف۲ یعنی از بخل غائب نمیشوند و آنرا نمی گزارند واللہ اعلم ف۳ مترجم گوید معلقہ زنیست کہ نہ بیوہ باشد و نہ با شوہر موافقت کند۔

تفسیر عثمانی ع۵ اگر بیش از یک زن بہ نکاح شما باشد و شما نتوانید در محبت قلبی و در ہر کار میان آنہا برابری کنید چنین نیز نکنید کہ بیک جانب کاملاً متوجہ باشید و دیگری را در میدان معلق بگذارید یعنی نہ خود آنرا آسودہ نگہ می دارید و نہ بالکل جدا می شوید کہ دیگری با وی نکاح کند ع۵ اگر زن و شوہر در جدائی خیر خود را بدانند و نوبت بہ طلاق رسد حرجی در آن نیست خدا کارساز و برآرندۂ حاجات است در این آیہ اشارت است باین طرف کہ شوہر باید زن خود را آسودہ نگہدارد و طرف ایذا قرار ندہد و اگر شوہر باین امر قدرت نداشتہ باشد طلاق دادن مناسب است واللہ اعلم ع۵

در فوق ذکر ترغیب و ترہیب گذارش می یابد یعنی اطاعت کردن بحکم پروردگار و اجتناب از مخالفت آن بر ہمہ ضرورست کہ با موجودیت آن بہ سخن دیگری گوش نہادن ہرگز جائز نمی باشد۔

اللّٰهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ۞ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوّٰمِينَ بِالْقِسْطِ

خدا شنوا بینا ف اے مسلمانان شهید انصاف باشید

ندا بر هرچیز شنوا بینا ای مومنان باشید استوار بر انصاف

شُهَدَآءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ ۚ اِنْ يَّكُنْ

اظهار حق کنندگان برائے خدا و اگرچه بر ضرر خویشتن یا پدر و مادر و خویشاوندان باشد اگر آنکه حق بر وی ثابت میشود

گواهی دهندگان برای خدا و اگرچه بر ضرر شما باشد یا به ضرر مادر و پدر و نزدیکان شما باشد ع٥ اگر باشد

غَنِيًّا اَوْ فَقِيرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوا ۚ وَ

توانگر باشد یا فقیر بهر حال خدا مهربان تر است بر ایشان پس پیروی خواهش نفس مکنید اعراض کنان از عدل و

توانگر یا محتاج (پس) خدا مهربان تر است بایشان پس پیروی می کنید هوای نفس را در عدالت ع٥

اِنْ تَلْوٗٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۞ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ

اگر بپیچانید سخن را یا رو گردانید پس هر آئینه خدا هست بآنچه میکنید آگاه اے مسلمانان

اگر بپیچانید زبان را یا اعراض کنید (پس) هر آئینه خدا هست به آنچه می کنید با خبر ع٥ ای

اٰمَنُوٓا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَالْكِتٰبِ الَّذِي نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِهٖ وَ

ایمان آرید بخدا و پیغامبر او و آن کتاب که فرو فرستاده است بر پیغامبر خود و

مومنان یقین کنید به خدا و پیغمبرش و کتابی که فرو فرستاده بر رسول خود و

الْكِتٰبِ الَّذِيٓ اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۗ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ

آن کتاب که فرو فرستاده است پیش ازین و هر که کافر شود بخدا و بفرشتگان او و کتابهائے او

به کتابی که پیش فرستاده و هر که یقین نکند بخدا و فرشتگانش و کتابهایش

وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيدًا ۞ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا

و پیغامبران او و بروز آخر پس هر آئینه گمراه شد گمراهی دور ف آنانکه ایمان آوردند

و پیغمبرانش و بروز قیامت (پس) به تحقیق گمراه شده به گمراهی دور بر آئینه کسانی که ایمان آوردند

ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ

باز کافر شدند باز ایمان آوردند باز کافر شدند باز زیادت کردند در کفر ف۳ هرگز نیامرزد خدا تعالی ایشان را و

باز کافر شدند باز ایمان آوردند باز کافر شدند باز افزودند کفر را هرگز خدائی آمرزد ایشان را و

وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ۞ بَشِّرِ الْمُنٰفِقِينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ۞ الَّذِينَ

هرگز نماید ایشان را راهے ف٤ خبر ده منافقان را بآنکه ایشان را باشد عذاب درد دهنده آن منافقان

هرگز نماید ایشان را راهی مژده ده منافقان را به اینکه مر ایشان راست عذاب دردناک آنانکه

يَتَّخِذُونَ الْكٰفِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ

که کافران را دوست میگیرند بجز مومنان آیا نزدیک ایشان ارجمندی

می گیرند کافران را دوست غیر از مسلمانان آیا می طلبند نزد شان

الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ۞ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ

می طلبند پس هر آئینه ارجمندی خدا راست همه یکجا و هر آئینه فرو فرستاده است خدا بر شما در قرآن که چون بشنوید

عزت را (پس هر آئینه) تمام عزت ها نزد خداست و به تحقیق فرو فرستاد بر شما حکم را در کتاب که هرگاه بشنوید

اٰيٰتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي

آیتهائے خدا انکار نموده می آید و تسخیر کرده میشود بآنها پس منشینید بایشان تا آنکه شروع کنند در

آیت های خدا را که انکار میشود به آن و استهزاء میشود به آن پس منشینید بایشان تا آنکه مشغول شوند در

حَدِيثٍ غَيْرِهٖٓ ۖ اِنَّكُمْ اِذًا مِّثْلُهُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنٰفِقِينَ وَالْكٰفِرِينَ

سخنی بجز آن هر آئینه شما آنگاه که بنشینید مانند آن کافران باشید هر آئینه خدا بهم آرنده است منافقان و کافران را

سخنی سوای آن ورنه شما هم مثل شان می شوید (هر آئینه) خدا جمع می کند منافقان و کافران را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی پس چرا نه طالب هود باشید ۱۲ والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید مراد آنست که هر که در ملت اسلامیه داخل شد او را بتفصیل تصدیق این چیزها باید کرد ۱۲ ف۳ یعنی اصرار کردند والله اعلم ۱۲ ف۴ مترجم گوید از اینجا وعید منافقان بیان میفرماید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ باید ادای گواهی براستی و موافق حکم الهی باشد اگر در این بشما یا اقارب و عزیزان شما زیانی برسد باید حق را آشکارا و براستی اظهار کنید و برای منافع دنیا زیان آخرت را بر خویش عاید نگردانید ع۵ در ادای شهادت حق تابع هوای نفس نشوید که اگر توانگر رعایت کنید یا بر بینوایان رحم نموده راستی را بگذارید شما حق را اظهار کنید خدا نسبت بشما خیر آنها را بهتر میداند و به مصالح شان عالم تر است و در بارگاه وی چیزی کم نمی باشد ع۵ پیچاندن زبان این است که هنگام گفتن سخن راست زبان را چنان کج بپیچانند و کج می کنند که شنونده بهشبه افتد یعنی حق را راست نمی گویند اعراض آنست که پوره سخن نمی زنند بلکه سخنانی را که بکار می آید نگهمی دارند در هر دو صورت اگرچه گوینده دروغ نگفته باشد اما بنابر عدم اظهار حق گنهکار میشود باید شهادت راست و آشکارا ادا کامل ادا شود.

فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ۝ الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ

همه یکجا در دوزخ آن منافقان که انتظار شما می کشند پس اگر باشد شمارا فتحی از جانب

در دوزخ همه آن بارا آن منافقان که نگرانند بشما پس اگر باشد شمارا فتحی از جانب

اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ وَإِن كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ

خدا گویند آیا نبودیم با شما ف و اگر باشد کافران را نصیبی گویند یعنی بکافران آیا

خدا گویند آیا نبودیم با شما و اگر باشد کافران را نصیبی گویند آیا

نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ

غالب نشده بودیم بر شما ف۲ و آیا باز نداشتیم شمارا از ضرر مسلمانان ف۳ پس خدا حکم خواهد کرد میان شما روز

ما فرا گیرنده (مستولی) نبودیم بر شما و باز نداشتیم شمارا از مسلمانان . پس خدا فیصله می کند میان شما روز

الْقِيَامَةِ ۗ وَلَن يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ۝ إِنَّ

قیامت و هرگز گشاده نگرداند خدا کافران را بر مسلمان راهی ف۴ هر آئینه

قیامت و هرگز نگرداند خدا کافران را بر مومنان راهی برای غلبه هر آئینه

الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ

منافقان فریب میکنند با خدا و خدا نیز فریب میکند بایشان و چون منافقان بسوی نماز برخیزند

منافقان فریب می کنند با خدا و (سزای) فریب می دهد خدا بایشان ع۵ و چون برخیزند بسوی نماز برخیزند

قَامُوا كُسَالَىٰ يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ۝ مُّذَبْذَبِينَ

کاهل کنان برخیزند می نمایند بمردمان و یاد نمی کنند خدارا مگر اندکی متردد اند

گران جانان می نمایند بمردمان و یاد نمی کنند خدارا مگر اندکی ع۵ تردد می کنند

بَيْنَ ذَٰلِكَ لَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَلَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ۚ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَن

درمیان این و آن نه بسوی اینانند و نه بسوی آنان و هرکرا گمراه کند خدا پس نیابی

درمیان این و آن نه جانب اینانند و نه جانب آنان و هرکرا گمراه کند خدا پس

تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ

اورا هیچ راهی ای مسلمانان دوست مگیرید کافران را

هرگز نیابی اورا هیچ راهی ای مومنان مگیرید کافران را دوست

مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا

بجز مومنان آیا میخواهید که ثابت کنید برای خدا بر خویشتن الزام

بجز مسلمانان آیا می خواهید که بگردانید بخدا بر خود الزام

مُّبِينًا ۝ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ

ظاهر هر آئینه منافقان در طبقه زیرترین اند از آتش و نه یابی ایشان را

صریح هر آئینه منافقان همه در طبقه زیرین آتشند از دوزخ و هرگز نمی یابی بایشان

نَصِيرًا ۝ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ

هیچ یاری دهنده مگر آنانکه توبه کردند و صلاح پیش گرفتند و چنگ زدند بخدا و خالص گردانیدند دین خودرا

مددگاری مگر کسانیکه توبه نمودند و خودرا اصلاح کردند و استوار گرفتند خدارا و خالص گردانیدند دین شانرا

لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ۝

برای خدا پس آن جماعه همراه مومنانند و زود بدهد خدا مومنان را مزد بزرگ

برای خدا پس آنگروه با مسلمانانند و زود میدهد خدا مسلمانان را ثواب بزرگ

مَّا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِن شَكَرْتُمْ وَآمَنتُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ۝

چه کار کند خدا بعذاب شما اگر سپاسداری کنید و ایمان آرید و هست خدا قدرشناس دانا

چه می کند خدا عذاب کردن شمارا اگر شکر کنید حق را تسلیم کنید و یقین نمائید و هست خدا قدردان دانا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از زمرهٔ شما ایم والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی خواه مخواه شمارا مصلحت ... با مسلمانان بجنگید و نه گذاشتیم که بمصلحت دیگر عمل کنید والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی سعی کردیم که ضرر مسلمانان بشما نه رسد والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی نشود ... که اسلام را مستاصل گرداند والله اعلم ۱۲

ع ۱۷

تفسیر عثمانی۔

ع۵ و در دل کافرند و در ظاهر مسلمان تا از مضرت و ایذای جانبین محفوظ بمانند و از هر دو طرف مستفید گردند خدا سزای این دغا و فریب شان را داد که شرارت و خباثت های پنهانی شان را به پیغمبر خویش ظاهر کرد و آنها را چنان ذلیل گردانید که قابلیت اعتبار از ایشان بکلی سلب گردید و هم فریب های شان بر مسلمانان منکشف شد و سزای را که در آخرت به آنها داده می شود نیز ظاهر فرمود چنانچه در آیات آینده ذکر می شود خلاصه از فریب آنها چیزی ساخته نشد خدا خود شان را در فریبی افگند که دنیا و آخرت شان به غارت رفت

ع۵ نماز که امری بس ضروری و عبادت خالص است و در ادای آن کوچکترین زیان مالی و جانی متصور نیست منافقان در آن نیز تنبلی میکنند و آنرا ... ادا ... فریفتن مردم ... بر می ... تا به کفر شان کسی آگاه نشود و مسلمان شمرده شوند پس از اینگونه اشخاص چه توقع توان کرد و آنها را چگونه مسلمان توان گفت.

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوْٓءِ مِنَ

دوست نمی دارد خدا بلند گفتن سخن

دوست نمی دارد خدا آشکارا کردن سخن

الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا عَلِيْمًا ﴿١٤٨﴾ اِنْ تُبْدُوْا خَيْرًا اَوْ

بد مگر سخن گفتن مظلوم که عفو است و هست خدا شنوا دانا اگر آشکارا کنید کار نیک را یا

بد را مگر کسی که بر وی ستم شده و هست خدا شنوا دانا ع۵ اگر ظاهر گردانید کار نیک را یا

تُخْفُوْهُ اَوْ تَعْفُوْا عَنْ سُوْٓءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيْرًا ﴿١٤٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

پنهان کنید آنرا یا عفو کنید از ظلمی پس هر آئینه هست خدا عفو کننده توانا هر آئینه کسانیکه

پنهان دارید آنرا یا عفو کنید از بدی (پس هر آئینه) خدا عفو کننده تواناست (هر آئینه) کسانیکه

يَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّفَرِّقُوْا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيَقُوْلُوْنَ

کافر می شوند بخدا و پیغامبران او و کسانیکه میخواهند که تفرقه کنند درمیان خدا و پیغامبران او و کسانیکه میگویند

منکرند به خدا و پیغمبرانش و می خواهند که تفریق کنند میان خدا و پیغمبرانش و می گویند

نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَّنَكْفُرُ بِبَعْضٍ ۙ وَّيُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّتَّخِذُوْا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا ﴿١٥٠﴾

ایمان می آریم به بعض پیغامبران و نامعتقد میشویم ببعض را و میخواهند که راهی گیرند درمیان این و آن

ایمان می آریم به بعضی و منکر می شویم بعضی را و می خواهند که بگیرند میان این راهی

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ حَقًّا ۚ وَاَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ﴿١٥١﴾ وَالَّذِيْنَ

آن جماعت ایشانند کافران بتحقیق و آماده ساخته ایم برای کافران عذاب رسوا کننده و کسانیکه

آن گروه ایشانند کافران به حقیقت و آماده کرده ایم برای کافران عذاب خوار کننده و کسانیکه

اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَلَمْ يُفَرِّقُوْا بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ اُولٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيْهِمْ

ایمان آوردند بخدا و پیغامبران او و تفرقه نه کردند درمیان هیچ یکی از ایشان آن جماعه خواهد داد خدا ایشان را

ایمان داند بخدا و پیغمبرانش و تفرقه نکرده اند میان هیچ یک از ایشان این گروه زود می دهد ایشان را

اُجُوْرَهُمْ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١٥٢﴾ يَسْئَلُكَ اَهْلُ الْكِتٰبِ اَنْ تُنَزِّلَ

مزد ایشان و هست خدا آمرزنده مهربان ع۱ درخواست میکنند از تو اهل کتاب که فرود آری

(خدا) ثواب شان را و هست خدا آمرزگار مهربان ع۲ می پرسند ترا اهل کتاب که فرود آری (یکبار)

عَلَيْهِمْ كِتٰبًا مِّنَ السَّمَآءِ فَقَدْ سَاَلُوْا مُوْسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوْٓا اَرِنَا

برایشان کتاب از آسمان یعنی یکدفعه پس سوال کرده بودند از موسی سخت تر ازین گفتند خدا را

برایشان کتاب از آسمان به تحقیق پرسیدند از موسی (را سؤال شان) را [illegible] ازین [illegible] گفتند بنما

اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ

بنما بما آشکارا پس گرفت ایشان را صاعقه بسبب گناه ایشان باز معبود گرفتند گوساله را بعد از آنکه

خدا را آشکارا (پس) گرفت ایشان را صاعقه به سبب ظلم شان باز گرفتند گوساله را بخدائی پس از آنکه

مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ ۚ وَاٰتَيْنَا مُوْسٰى سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ﴿١٥٣﴾ وَ

آمد بایشان معجزه ها پس درگذشتیم ازین جریمه و دادیم موسی را غلبه ظاهر و

آمد بآنها نشانه ها (پس) عفو کردیم از این گناه شان و دادیم موسی را غلبه صریح و

رَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّوْرَ بِمِيْثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُلْنَا

برداشتیم بالای ایشان طور را برای گرفتن عهد ایشان و گفتیم ایشان را در آیند بدروازه سجده کنان و گفتیم

برداشتیم بالای شان طور را به واسطه گرفتن عهد شان و گفتیم بایشان در آیید به دروازه سجده کنان و گفتیم

لَهُمْ لَا تَعْدُوْا فِى السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ﴿١٥٤﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ

ایشان را تجاوز مکنید در روز شنبه و گرفتیم از ایشان عهد محکم پس بسبب شکستن ایشان

ایشان تجاوز مکنید در روز شنبه و گرفتیم از ایشان پیمانی استوار این سزا رسید ایشان

[illegible] کرامت می کند [illegible] با مسلمانان [illegible] پیغمبران ایمان آورده اند.

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بخدا ایمان آرند و به پیغامبران ایمان نیارند والله اعلم

ف۲ مترجم گوید از ینجا خدای تعالی رد شبهه یهود میکند که قرآن چرا یکدفعه مثل الواح موسی نازل نشده و این سخن ممتد است تا یا اهل الکتاب لا تغلوا ۱۲

تفسیر عثمانی۔

ع۵ اگر از کسی در امور دین یا دنیا عیبی معلوم شود مشهور نباید کرد خدا همه سخنان را می شنود و بر تمام کارها آگاه است و هر کس را بر وفق آن جزا می دهد این را غیبت میگویند تنها مظلومان مجاز اند که ظلم ستمگاران را بردم آشکارا بیان کنند هم چنین در بعضی مواقع دیگر غیبت روا است [illegible]

ع۱ در این جا از این جهت این حکم فرموده شده تا مسلمان منافق را مشهور نسازد و علی الاعلان وی را بدنام نکند زیرا ممکن است بیشتر کینه پیدا کند و بیباک شود بلکه منافق را به طور مبهم نصیحت کنند منافق خود خواهد دانست یا در خفیه نصیحت کنند شاید هدایت شود چنانچه حضرت پیغمبر نیز چنین میکرد و نام کسی را به بدی شهرت نمی داد ع۲ کسانیکه هیچ یکی از انبیاء را جدا نکردند بلکه بخدا و همه پیغمبران وی ایمان آوردند خدا برحمت خویش ثواب عظیم

مِّيثَاقِهِمْ وَكُفْرِهِم بِآيَاتِ اللَّهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا

عهد خود را و بسبب کفر ایشان بآیات خدا و کشتن ایشان انبیارا بناحق و گفتن ایشان که دل ما

به سبب عهد شکنی شان و انکار شان به آیت های خدا و کشتن شان پیغمبران را بناحق و این گفتار شان که دل های

غُلْفٌ ۚ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٣﴾ وَ

در پرده است نه بلکه مهر نهاده است خدای تعالیٰ بر دل ایشان بسبب کفر ایشان پس ایمان نیارند مگر اندکے و

ما غلاف است بلکه مهر نهاد خدا بر دل هایشان به سبب کفر شان پس ایمان نیارند مگر اندکی

بِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿٤﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ

بسبب کفر ایشان و گفتن ایشان بر مریم بهتانے بزرگ و بسبب گفتن ایشان هر آئینه ما کشتیم مسیح

به سبب کفر شان و گفتار شان بر مریم تهمت بزرگ را و به سبب گفتن شان که ما کشته ایم مسیح

عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ

عیسے پسر مریم را که فی الواقع پیغامبر خدا بود و نه کشته اند او را و بردار نه کرده اند او را لیکن مشتبه شد بر ایشان

عیسی پسر مریم را که پیغمبر خدا بود و نکشتند و نه بدار کشیدند او را و لیکن مشتبه شد بر ایشان

وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا

و هر آئینه کسانیکه اختلاف کردند در باب عیسے در شک اند از حال او و نیست ایشان را بآن یقینے لیکن

و هر آئینه کسانیکه سخنان مختلف گفتند در باره وی (هر آئینه) در شک اند از آن نیست ایشان را به وی چیزی از دانش مگر

اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿٥﴾ بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ

پیروی ظن میکنند و بیقین نه کشته اند او را بلکه برداشت او را خدائے تعالے بسوی خود و هست خدا

پیروی گمان می کنند و نکشته اند او را به یقین بلکه برداشت او را خدا بسوی خود و هست خدا

عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٦﴾ وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ۖ وَ

غالب استوار کار و نباشد هیچ کس از اهل کتاب الا البته ایمان آورد بعیسے پیش از مردن عیسے و

غالب با حکمت و نیست هیچ کس از اهل کتاب مگر که ایمان می آرند به عیسی قبل از مرگش و

يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿٧﴾ فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا

روز قیامت باشد عیسی گواه بر ایشان پس بسبب ظلمیکه بظهور آمد از یهود حرام ساختیم

روز رستاخیز باشد بر ایشان گواه پس به سبب ظلم یهود حرام گردانیدیم

عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ﴿٨﴾ وَ

بر ایشان چیز هائے پاکیزه که حلال بودند ایشان را و بسبب باز داشتن ایشان مردمان بسیار را از راه خدا و

بر ایشان چیز هائے پاکیزه که حلال کرده شده بود بایشان و به سبب منع کردن شان از راه خدا بسیار و

أَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ۚ وَ

گرفتن ایشان سود را و حال آنکه منع کرده شده اند از آن و خوردن ایشان اموال مردمان را بناحق و

گرفتن شان سود را و به تحقیق نهی شده بودند از آن و به سبب خوردن شان مال های مردم را بناحق و

أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٩﴾ لَّٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ

مهیا کردیم برائے کافران از ایشان یعنی مصران بر کفر عذاب درد دهنده لیکن ثابت قدمان در علم از اهل کتاب

مهیا کرده ایم به کافران از ایشان عذاب دردناک لیکن ثابت قدمان در علم از ایشان

وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ ۚ وَالْمُقِيمِينَ

و مومنان که ایمان می آرند بآنچه فرو فرستاده شده است بسوی تو و آنچه فرو فرستاده شده است پیش از تو و مدح میکنیم بر پا دارندگان

و مومنان ایمان می آرند به آنچه فرود آورده شده بسوی تو و آنچه فرود آورده شده پیش از تو و آفرین می کنم

الصَّلَاةَ ۚ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَٰئِكَ

نماز را و بجهت دهندگان زکوٰة را و ایمان آرندگان بخدا و روز آخر این جماعه

بر پادارندگان نماز را و کسانیکه زکوٰة دهندگان و ایمان آورندگان اند بخدا و روز رستاخیز آن گروه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قدف ۱۱ لخ مترجم گوید یعنی یهودی که حاضر شوند نزول عیسیٰ را البته ایمان آرند والله اعلم

ف۲ مترجم گوید اگر گوئی انکار عیسیٰ بعد نزول توریت کرده بودند و تحریم لحوم ابل و تحریم ذی ظفر در توریت مذکور بود پس چگونه جزای انکار عیسیٰ باشد گوئیم نزدیک این بنده ظاهر آنست مراد از تحریم طیبات موقوف داشتن نعمتها است که سابقاً ایشان را داده بود از بادشاهی و نبوت و نصرت و غیر آن و امثال مشابه آن آنیست ضربت علیهم الذلة والمسکنة الآیة و این آیت و حرام علیٰ قریة اهلکناها و حینئذ جمیع کلام با هم مربوط باشد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی۔

ف۱ خدای متعال به تکذیب قول یهود میفرماید که یهود عیسیٰ را کشته اند نه مصلوب نموده اند اقوال مختلف یهود در این باره همه تخمین و ظنون شان است و خدا آنها را در شبه انگند حقیقتاً اینست که مسیح را خدا به آسمان برداشت. خدا بهر چیز توانا است و هر کار او مبنی بر حکمت می باشد واقعه چنین بود که یهود چون به قتل مسیح عزم نمودند قبلاً مردی از میان آنها در خانه وی داخل شده بود و خدا مسیح را به آسمان برداشت و آن شخص را الصورت مسیح مشابه گردانید دیگران که در خانه در آمدند او را مسیح پنداشته کشتند بعد چون خوب نگریستند بخیال افتاده که چهره وی شبیه مسیح است اما باقی حصه بدن او به رفیق ما می ماند کسی از آن میان گفت اگر مقتول ما

سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ⑩ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ

زود بدهیم ایشان را مزد بزرگ هر آئینه ما وحی فرستادیم بسوی تو چنانکه وحی فرستادیم بسوی نوح و پیغامبران

زود بدهیم به ایشان ثواب بزرگ ما وحی فرستادیم بسوی تو چنانکه وحی فرستادیم بسوی نوح و پیغمبرانی که

مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَ

پس از وی و چنانکه وحی فرستادیم بسوی ابراهیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و

بعد از وی بودند و وحی فرستادیم بسوی ابراهیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و

الْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ ۚ وَآتَيْنَا دَاوُودَ

نبیرگان و عیسی و ایوب و یونس و هارون و سلیمان و چنانکه دادیم داود را

به احفاد آنها و به عیسی و به ایوب و به یونس و به هارون و به سلیمان و دادیم بداود

زَبُورًا ① وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ

زبور و چنانکه فرستادیم پیغامبرانی که قصهٔ ایشان گفته ایم بر تو پیش ازین و پیغامبرانی که قصهٔ ایشان نگفته ایم

زبور و چنانکه فرستادیم پیغمبرانی که داستان های شان را گفته ایم بتو پیش ازین و فرستادیم پیغمبرانی که داستان های شان

عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ② رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا

بر تو گفت خدا با موسی سخن فرستادیم پیغامبران مژده دهندگان و بیم کنندگان تا

را نگفته ایم برتو و گفت خدا با موسی سخن فرستادیم پیغمبران مژده دهنده و ترساننده تا

يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ③

نباشد مردمان را بر خدا الزام بعد فرستادن پیغامبران و هست خدا غالب استوار کار

نباشد مردم را بر خدا الزام پس از ارسال پیغمبران و هست خدا غالب با حکمت

لَٰكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ ۖ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ ۖ وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ

لیکن خدا اظهار میفرماید در حق آنچه فرو فرستاده است بسوی تو که فرو فرستاد آنرا بعلم خود و فرشتگان نیز گواهی می دهند

لیکن خدا گواهی میدهد به آنچه فرو فرستاده بسوی تو فرستاده آنرا بعلم خود و فرشتگان گواهی میدهند

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ④ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

و بس است خدا گواه هر آئینه کسانیکه کافر شدند و باز داشتند یعنی مردمان را از راه خدا

و کافی است خدا گواه (هر آئینه) کسانی که کافر شدند و باز داشتند مردم را از راه خدا

قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ⑤ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ

به تحقیق گمراه شدند گمراهی دور هر آئینه کسانیکه کافر شدند و ستم کردند هرگز نیامرزد

(به تحقیق) گمراه شدند گمراهی دور (هر آئینه) کسانی که کافر شدند و ستم کردند هرگز نیست خدا

لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ⑥ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

ایشان را خدا و نه نماید ایشان را راهے مگر راه دوزخ جاویدان آنجا

که بیامرزد ایشان را و نمی نماید ایشان را راه راست مگر راه دوزخ جاودانند در ان

أَبَدًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ⑦ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ

همیشه و هست این آسان بر خدا اے مردمان هر آئینه آمد بشما پیغامبر

همیشه و هست این بر خدا آسان اے مردم (به تحقیق) آمده بشما پیغمبر

بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ ۚ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ

براستی از جانب پروردگار شما پس ایمان آرید تا ایمان آوردن بهتر باشد برای شما و اگر کافر شوید پس هر آئینه خدا راست آنچه در آسمانها

براستی از جانب پروردگارتان پس ایمان بیارید که بهتر است بشما و اگر کافر شوید (پس هر آئینه) خدا راست آنچه در آسمانها

وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ⑧ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ

و زمین است و هست خدا دانا استوار کار اے اہل کتاب از حد مگذرید در دین خود

و زمین است و هست خدا دانا با حکمت اے اہل کتاب از حد مگذرید در دین تان

فتح الرحمن

۲۲ ف یعنی تا آنکه
۱ ع گویند که تقصیر
۲ ما نیست هیچ پیغمبر
نزدیک ما نیامد والله اعلم
ف ۳ مترجم گوید از اینجا
شروع میفرماید در رد
شبهٔ نصارے
والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی۔

تشبیه این وحی با وحی
که به حضرت نوح علیه السلام
و انبیای مابعد او آمده
شاید ازین سبب باشد
که در وقت آدم علیه السلام
وحی در حال
ابتدائی بود و بر نوح
علیه السلام تکمیل یافت
گویا در حالت نخستین محض
تعلیمی بود و در زمان
نوح علیه السلام بکمال
رسید و لائق آن شد
که مورد امتحان قرار
داده شود و مطیعان
انعام یابند و عاصیان
عذاب شوند چنانکه سلسلهٔ
انبیای اولوالعزم نیز از
نوح شروع گردیده
و عذاب الهی بر منکران
وحی نیز از همین وقت
آغاز یافته است ظاهر
پیش از زمان نوح
علیه السلام در سائر مخالفت
حکم خدا و پیغمبر عذاب
نازل نمی شد بلکه آنها را
معذور شمرده مهلت
داده می شد و کوشش
تنها به دانانیدن مردم
محدود بود در عصر حضرت
نوح ع که تعلیمات دینی
خوب روشن و ظاهر
گردید و در متابعت
حکم خداوندی برای
مردم خفای باقی نماند
بنا فرمانان عذاب
نازل شد نخست در
زمان نوح علیه السلام

طوفان عالمگیر واقع گردید پس از ان در زمان حضرت هود و حضرت صالح و حضرت شعیب علیه السلام بر کفار انواع عذاب نازل گردید۔

وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ إِلَّا الْحَقَّ ۚ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ

و مگوئید بر خدا مگر سخن راست جز این نیست که عیسیٰ پسر مریم پیغامبر

و مگوئید در شان خدا مگر سخن راست بیشک مسیح عیسیٰ پسر مریم فرستاده

اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ ۖ فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ ۖ وَ

خداست و فیض اوست انداخت آنرا بسوی مریم و روحے است از جانب خدا پس ایمان آرید بخدا و پیغامبران او و

خدا و کلمهٔ اوست افگند اورا بسوی مریم و روحی است از جانب خدا پس ایمان آرید بخدا و پیغمبرانش و

لَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ ۚ انتَهُوا خَيْرًا لَّكُمْ ۚ إِنَّمَا اللّٰهُ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ سُبْحَانَهُ أَن

مگوئید خدایان سه اند باز مانید ازین قسم گفتار تا این باز ماندن بهتر باشد شمارا جز این نیست که خدا معبود و یگانه است پاکیست خدا از آن که

نگوئید که خدایان سه اند بگذارید این گفتار را بیارید آنچه بهتر است برای شما بیشک خدا معبود یگانه است و پاکی است او را از آنکه داشته باشد

يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ ۘ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَفَىٰ بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾

باشد او را فرزندے مر او راست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است و بس است خدا کارساز

سزاوار نیست که او را فرزندی باشد ۹ مر او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است و کافی است خدا کارساز

لَّن يَسْتَنكِفَ الْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْدًا لِّلّٰهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ۚ

ننگ ندارد عیسیٰ از آنکه باشد بندهٔ خدا و نه فرشتگان مقرب ننگ دارند

هرگز ننگ ندارد مسیح که باشد بنده خدا و نه فرشتگان مقرب

وَمَن يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾

و هر که ننگ کند از بندگی او و سرکشی کند پس خواهد برانگیخت ایشان را نزدیک خویش همه یکجا

و هر که عار کند از بندگی او و استکبار کند پس زود جمع می کند ایشان را بسوی خود همه را

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُم

پس اما کسانیکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند پس تمام دهد ایشان را مزد ایشان و زیاده دهد ایشان را

(پس) اما کسانیکه ایمان آوردند و کردند کارهائے شائسته پس کامل میدهد بایشان ثواب شان را و زیاده میدهد ایشان را

مِّن فَضْلِهِ ۖ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا

از فضل خود و اما کسانیکه ننگ داشتند و سرکشی کردند پس عذاب کند ایشان را عذاب

از فضل خود و اما کسانیکه ننگ کردند و تکبر نمودند (پس) عذاب دهد ایشان را عذاب

أَلِيمًا ﴿١٧٣﴾ وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٤﴾

درد دهنده و نیابند برائے خویش بجز خدا هیچ دوستے و نه هیچ یاری دهے

دردناک و نمی یابند بایشان سوای خدا حامی و نه مددگار

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُم بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا

اے مردمان تحقیق آمد نزدیک شما دلیلے از پروردگار شما و نازل کردیم بسوی شما روشنی

اے مردمان تحقیق آمده بشما حجتی از جانب پروردگارتان و فرود آورده ایم بسوی شما روشنی

مُّبِينًا ﴿١٧٥﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ

آشکارا اما کسانیکه ایمان آوردند بخدا و چنگ زدند باو پس زود در آرد ایشان را

واضح (پس) اما کسانی که ایمان آورده اند بخدا و استوار گرفتند (به کتاب)، پس (زود) می در آرد ایشان را

فِي رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿١٧٦﴾

در رحمت از نزدیک خود و فضل و بنماید ایشان را بسوی خود راه راست

در رحمت خود و فضلش و می نماید ایشان را بسوی خود راه راست

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ ۚ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ

طلب فتوی می کنند از تو بگو خدا فتوی میدهد شمارا در باب میراث کسیکه والد و ولد ندارد اگر مردے بمیرد

حکم (فتوی) می خواهند از تو بگو خدا حکم (فتوی) می دهد بشما در باب کلاله اگر مردی (کسی) بمیرد

تفسیر عثمانی۔

ف۵ اہل کتاب در تعریف پیغمبر خود غلو نموده از حد تجاوز می کردند چنانکه طائفهٔ از نصاریٰ مسیح را پسر خدا می گفتند پس خدا فرمود که در امر دین مبالغه نکنید و در ستائش کسیکه بوی اعتقاد دارید از حد مگذرید و از حقیقت بیشتر چیزی مگوئید و در شان خدا هم چیزے بگوئید که ثابت و محقق باشد و چیزے از خود متراشید این چه ظلم است که حضرت عیسیٰ ع را که پیغمبر خداست و بحکم وی آفریده شده به خلاف وحی پسر خدا گفته اید و به سه خدا اعتقاد کرده اید یکے خدا دوم مسیح سوم مریم ازین سخنان باز آئید خدا واحد و یگانه است و کسے شریک او نیست و کسے نمی تواند پسر او شود ذات او ازین چیزها پاک و منزه است تمام این نقائص از اینجاست که شما بر وحی اطاعت و پابندی نکردید اگر از وحی متابعت میکردید بخدا پسر قرار نمی دادید و به سه خدا قائل و مرتکب شرک جلی شدید و به تکذیب محمد رسول الله ... سید الرسل و قرآن مجید افضل الکتب پرداخته بزرگترین کفار می گردید فائده طائفهٔ از اہل کتاب رسالت حضرت عیسیٰ علیه السلام را قبول نکردند بلکه بقتل او هم برخاستند (چنانکه پیشتر مذکور شد) و طائفه دیگر او را پسر خدا خواندند و هردو کافر شدند و سبب گمراهی هردو طائفه [illegible]

٢٣ ع ۹ ۹ ٣

لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَّلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ ۚ وَهُوَ يَرِثُهَا

که فرزندش نیست یعنی ونه والد و او را خواهرے باشد و پس خواهرش راست نیمه آنچه گذاشته است و اگر این خواهر مرد پس آن برادر وارث

که فرزندی نداشته باشد و او را خواهری باشد پس خواهرش راست نیمهٔ آنچه گذاشته و آن برادر میراث می برد از آن خواهر

إِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّهَا وَلَدٌ ۚ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا

اگر نباشد آنرا فرزندے پس اگر خواهران دو باشند پس ایشانراست دو سوم حصه آنچه

اگر نباشد او را فرزند پس اگر دو خواهر باشند (پس) مر دو راست دو ثلث، از آنچه

تَرَكَ ۚ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِّجَالًا وَّنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ

بگذاشته است و اگر ایشان جماعه باشند مردان وزنان پس مرد را است مانند

گذاشته و اگر باشند (ورثه) خویشاوندان مردان وزنان (پس) مرد راست برابر

حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ ۗ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوْا ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١٧٦﴾

حصه دو زن بیان میکند خدا برائے شما تا گمراه نشوید و خدا بهمه چیز داناست

نصیب دو زن بیان می کند خدا بشما که گمراه نشوید و خدا بهر چیز داناست ع ۵

سُوْرَةُ الْمَآئِدَةِ مَدَنِيَّةٌ وَّهِيَ مِائَةٌ وَّعِشْرُوْنَ آيَةً وَّسِتَّةَ عَشَرَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يٰٓأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا أَوْفُوْا بِالْعُقُوْدِ ۚ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيْمَةُ الْأَنْعَامِ

اے مومنان وفا کنید بعهدها یعنی عهدے که با خدا بسته اید در التزام احکام او تعالےٰ حلال کرده شده است برائے شما چهارپایان از قسم انعام مگر

ای مومنان وفا کنید به عهدها حلال گردانیده شده برای شما چهارپایان مواشی

إِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ ۗ إِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيْدُ ﴿١﴾

آنچه خوانده خواهد شد بر شما ف ۲ نه حلال دارنده شکار در حالتیکه محرم باشید هر آئینه خدا حکم میکند آنچه می خواهد

مگر آنچه خوانده خواهد شد بر شما نه حلال دارنده شکار در حال احرام هر آئینه خدا حکم میکند آنچه خواهد

يٰٓأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُحِلُّوْا شَعَآئِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ

اے مسلمانان هتک حرمت مکنید نشانهاے خدا را و نه ماه حرام را ف ۳ و نه قربانی را

اے مومنان حلال مدانید نشانهاے خدا را و نه ماه حرام را و نه حیوانیرا که بنیاز کعبه شده

وَلَا الْقَلَآئِدَ وَلَآ آٰمِّيْنَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنْ رَّبِّهِمْ وَ

و نه آنچه در گردن او قلاده می اندازند و نه قصد کنندگان بیت الحرام را که می طلبند فضلے را از پروردگار خویش

و نه آنچه قلاده در گردن او اندازند و نه آیندگان بیت الحرام را که می طلبند فضل از پروردگار خود و

رِضْوَانًا ۗ وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوْا ۗ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَنْ

و خوشنودی از وے ف ۴ و چون احرام کشادید پس شکار بکنید و حمل نکند شمارا دشمنی گروهے بسبب آنکه

و خوشنودی او را و چون از احرام برآئید پس شکار کنید و باعث نکند شمارا دشمنی قوم که باز

صَدُّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوْا ۘ وَتَعَاوَنُوْا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۖ

باز داشتند شمارا از مسجد الحرام ف ۵ بر تجاوز کردن از حد و با یکدیگر مدد کنید بر نیکوکاری و پرهیزگاری

می داشتند شمارا از مسجد الحرام بر تجاوز کردن از حد و مدد کنید هم دیگر را بر نیکوکاری و پرهیزگاری

وَلَا تَعَاوَنُوْا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۖ إِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ

و با یکدیگر مدد مکنید بر گناه و ستم و بترسید از خدا هر آئینه خدا سخت است

و مدد مکنید هم دیگر را بر گناه و ظلم و بترسید از خدا هر آئینه عذاب خدا سخت

فتح الرحمٰن

مترجم گوید یعنی اعیانی ۱۲ و اگر نباشد علاتی قائم مقام اعیانی بود ۱۲

ف ۱ یعنی شتر و گاو و گوسفند و این سه قسم را انعام گویند حلال است مگر میته موقوذه و آنچه بیاید والله اعلم ۱۲

ف ۲ یعنی قتال در رجب و ذوالقعده و ذی الحجه و محرم نباید کرد والله اعلم ۱۲

ف ۳ یعنی تعرض حاجیان و معتمران مسلمانان نباید کرد و لفظ این آیت منسوخ نباید گرفت والله اعلم ۱۲

ف ۴ یعنی پیش از فتح مکه و پیش از آنکه مسلمان شوند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

پیشتر معلوم شد که خدا هدایت بندگان خود را می پسندد و اکنون میفرماید که بهمه چیز دانا و علوم است پس مطلب این است که اگر در مسائل دینی ضرورتی واقع شود بپرسید. در این ارشاد معلوم می شود که اصحاب نسبت به استفساری که در مسئله کلاله نموده بودند تحسین و آینده بکردن چنین سوالها ترغیب می شوند و همچنان فکری آید که خدا بر هر چیز آگاه است و تمامی داناید که حتی این قدر توضیح داده نمی توانید خصوصاً که در کلاله و دیگر موارد معین شده علت حقیقی آن چیست پس عقل انسانی که استنباط

این است که بر اعتقادی در ذات و صفات الهی بر نزاع نه ... جرات ... که از فرق و امتیاز نزدیکان خود عاجز باشد ذات بیچون و صفات بیچگون او تعالی را بدون تلقین وحی چه طور فهمیده میتواند

الْعِقَابِ ﴿٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ

عقوبت او ف١ حرام کردہ شد بر شما مردار و خون یعنی خون مسفوح و گوشت خوک و آنچہ نام غیر خدا بوقت ذبح او

است حرام گردانیدہ شما حیوان مردہ و خون و گوشت خوک و آنچہ نام غیر خدا بوقت ذبح او یاد

اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ

یاد کردہ شود و آنچہ بخفہ کردن مردہ باشد و آنچہ بسنگ یا بعصا مردہ باشد و آنچہ از جائے بلند افتادہ بمیرد و آنچہ بشاخ زدن مردہ باشد و آنچہ درندہ خوردہ

کردہ شود و آنچہ بہ خفہ کردن مردہ باشد و آنچہ بزدن مردہ باشد و آنچہ از بلندی افتادہ مردہ باشد و آنچہ بشاخ زدن مردہ باشد و آنچہ از وے درندہ خوردہ

إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَٰلِكُمْ

الا آنچہ بعد ازیں آنرا ذبح کردہ باشید حرام است آنچہ ذبح کردہ باشد بر نشانہائے معبود باطل ف٢ و حرام کردہ شد

مگر حیوانی را کہ دریابید بعد ازیں آفات ذبح کردہ باشید حرام است آنچہ ذبح کردہ شدہ بنام بت و بتخانہ و حرام گردانیدہ شد آنچہ بجوئید تقسیم آنرا بتیرہا این ہمہ

فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ

فسق است امروز نا امید شدند کافران از دین شما پس مترسید از ایشان و بترسید از من امروز

گناہ است امروز نا امید شدند کافران از دین شما پس مترسید از ایشان و بترسید از من امروز

أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ

کامل کردم برائے شما دین شما را و تمام کردم بر شما نعمت خود را و اختیار کردم اسلام را دین

کامل کردم برائے شما دین شما و تمام کردم بر شما احسان خود را و پسندیدم برائے شما اسلام را

دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

برائے شما پس ہر کہ لاچار شود در گرسنگی غیر مائل بگناہ پس ہر آئینہ خدا آمرزندہ

دین پس کسیکہ ناچار شود در گرسنگی غیر مائل بگناہ پس (ہر آئینہ) خدا آمرزگار

رَحِيمٌ ﴿٣﴾ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ

مہربان است ف٣ سوال می کنند ترا چہ چیز حلال کردہ شد برائے ایشان بگو حلال کردہ شد برائے شما پاکیزہا ف٤ و آنچہ آموختہ باشید ادا

مہربان است می پرسند ترا چہ چیز حلال کردہ شدہ بایشان بگو حلال کردہ شدہ برای تان پاکیزہا و شکار آنچہ آموختہ باشید

مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ

از جانوران شکاری در حالیکہ شکار تعلیم کنندگانید سے موزید اینہا را بعض آنچہ اللہ تعالیٰ شما را آموختہ است پس بخورید از آنچہ نگاہداشتند

از جانوران شکاری در حالیکہ شما آموزگار باشید بدوانیدن می آموزید اینہا را از آنچہ آموختہ شما را خدا پس بخورید از آنچہ نگاہ داشتہ باشند

عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾

برائے شما ف ویاد کنید نام خدا را برآن ف و بترسید از خدا ہر آئینہ خدا زود حساب کنندہ است

برائے شما و یاد کنید نام خدا را بروی و بترسید از خدا ہر آئینہ خدا زود حساب گیرندہ است

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَ

امروز حلال کردہ شد برائے شما پاکیزہا و طعام اہل کتاب حلال است برائے شما و

امروز حلال کردہ شد برائی شما چیزہای پاکیزہ و طعام (ذبائح) اہل کتاب حلال است برائے شما و

طَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ

طعام شما حلال ست برائے ایشان ف٦ و حلال کردہ شد برائے شما محصنات از زنان مسلمانان و محصنات از زنان

طعام شما حلال ست برائے ایشان و حلال کردہ شد برای شما زنان پاکدامن مسلمان و زنان پاکدامن

أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ

کسانیکہ کتاب دادہ شدند پیش از شما چون بدہید ایشان را مہر ایشان عفت طلب کنان نہ

اہل کتاب پیش از شما وقتیکہ بدہید بایشان مہر ایشان را در قید نکاح آرندگان نہ

مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ

شہوت رانندگان و نہ دوست پنہان گیرندگان و ہر کہ نا معتقد اسلام باشد پس نابود شد عمل او

شہوت رانندگان (زنا کنندگان) و نہ دوست گیرندگان پنہانی و کسیکہ منکر شد از ایمان بتحقیق نابود شد عمل او

فتح الرحمٰن

ف١ مترجم گوید حکم تغلیظ تحریم قتال در اشہر حرم مخصوص است بمسلمین بدلیل آیت سورۂ بقرہ و تحریم تعرض حاجیان نیز بمسلمین مخصوص ست بدلیل آیت سورۂ برائت و این آیات آخر ما نزل است منسوخ داشتن آنہا چنانکہ عامۂ مفسرین گویند راست نمی آید واللہ اعلم ۱۲

ف٢ مترجم گوید یعنی بر صورت و نیرہ اللہ اعلم ۱۲

ف٣ مترجم گوید یعنی در مخمصہ خوردن مردار جائز است و نزدیک ابی حنیفہ فائدہ لفظ غیر مائل بگناہ آنست کہ زیادہ از ضرورت نخورد و نزدیک مالک و شافعی آنست کہ قاطع طریق و سارق را رخصت نیست و این آیت آخر آیت قرآنست بعد ازین ہیچ آیت نازل نشد واللہ اعلم ۱۲

ف٤ آنچہ عرب پاکیزہ دانند واللہ اعلم ۱۲

ف٥ مترجم گوید یعنی نخورده و ندرید بیاشند برائے خوردن خود واللہ اعلم ۱۲

ف٦ مترجم گوید یعنی نزدیک ارسال ف٧

مترجم گوید یعنی آنچہ بر اہل کتاب حلال بود بر شما حلالست مثل گوسفند و گاو و آنچہ بر شما حلال کردہ شد ہر کسیکہ از ایشان مسلمان شود حلالست مثل شتر و دیگر غیر آنرا قبیلہ یہود و نصاریٰ در این باب اعتبار نیست واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی ـ بعد ازیں دین مکمل و عالم شمول بعد انتظار دین دیگر بودن سفاہت است غیر از اسلام کرا دن تولیف و تسلیم است وسیلہ دیگر برای نجات و مقبولیت نیست

وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ⑤ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ

داد در آخرت از زیان کاران ست ف۱ ای مسلمانان چون برخیزید بسوی نماز

و او ست در روز آخرت از زیان کاران ع۹ ای مومنان وقتی که برخیزید بسوی نماز

فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ

پس بشوئید روی خود را و دستهای خود را تا آرنج و مسح کنید سر خود را و بشوئید پاهای خود را

پس بشوئید رویهای تان و دستهای تان تا آرنجها و مسح کنید سرهای تان را و پاهای تان

اِلَى الْكَعْبَيْنِ ؕ وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوْا ؕ وَاِنْ كُنْتُمْ مَّرْضٰۤى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ

تا شتالنگ و اگر باشید با جنابت پس غسل کنید و اگر باشید بیمار یا مسافر

تا شتالنگ ها و اگر باشید جنب پس خوب پاک کنید و اگر باشید بیمار یا بسفر

اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِّنْكُمْ مِّنَ الْغَآئِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوْا مَآءً فَتَيَمَّمُوْا

یا بیاید یکی از شما از خلا جائی یا مساس کرده باشید زنان را ف۲ پس نیابید آب پس قصد کنید

یا بیاید یکی از شما از قضای حاجت یا رفته باشید نزدیک زنان پس نیابید آب پس قصد کنید

صَعِيْدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوْا بِوُجُوْهِكُمْ وَاَيْدِيْكُمْ مِّنْهُ ؕ مَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ

خاک پاک را پس مسح کنید از آن خاک بروی خود و دست خود نمی خواهد خدا که مشروع کند

خاک پاک را پس بمالید بروهای تان و دستهای تان از آن نمی خواهد خدا که بگرداند

عَلَيْكُمْ مِّنْ حَرَجٍ وَّلٰكِنْ يُّرِيْدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ

بر شما مشقتی و لیکن می خواهد که پاک سازد شما را و تمام کند نعمت خود را بر شما تا شود که

بر شما حرج (سختی) و لیکن می خواهد که پاک گرداند شما را ع۵ و کامل کند احسان خود را بر شما تا شما

تَشْكُرُوْنَ ① وَاذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيْثَاقَهُ الَّذِيْ وَاثَقَكُمْ بِهٖۤ اِذْ

شکر گزاری کنید و یاد کنید نعمت خدا را بر خویش و پیمان خدا را که عهد بسته است با شما بآن پیمان آنگاه که

شکر کنید و یاد کنید احسان خدا را بر خویش و پیمان او را که بسته شما را بآن چون

قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ؗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ②

گفتید شنیدیم و فرمان برداری کردیم ف۳ و بترسید از خدا بر آئینه خدا داناست بآنچه در سینه ها باشد

گفتید شنیدیم و فرمان برداری کردیم و بترسید از خدا بر آئینه خدا خوب داناست بآنچه در سینه ها باشد

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ لِلّٰهِ شُهَدَآءَ بِالْقِسْطِ ؗ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ

ای مسلمانان متعهد حق الله باشید گواهی دهندگان باشید براستی و حمل نکند شمارا

ای مومنان باشید قیام کنندگان برای خدا گواهی دهندگان بانصاف و باعث نکند شمارا

شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰۤى اَلَّا تَعْدِلُوْا ؕ اِعْدِلُوْا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ؗ وَاتَّقُوا

دشمنی قومی بر ترک عدل عدل کنید عدل نزدیک تر است به پرهیزگاری و بترسید

دشمنی قومی بمان که انصاف نکنید عدل کنید عدل نزدیک تر است به تقوی و ترسیده باشید

اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ③ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

از خدا هر آئینه خدا آگاه است بآنچه میکنید وعده کرده است خدا به کسانیکه ایمان آوردند و کار های

از خدا هر آئینه خدا خوب خبردار است بآنچه می کنید وعده کرده خدا با آنانکه ایمان آورده اند و کارهای

الصّٰلِحٰتِ ۙ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ عَظِيْمٌ ④ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَاۤ

شائسته کردند باین مضمون که ایشانراست آمرزش و مزد بزرگ و کسانیکه کافر شدند و بدروغ نسبت کردند آیات ما را

شائسته کرده اند مر ایشان را بخشش و ثواب بزرگ و کسانیکه کافر شدند و تکذیب کردند بآیت های ما

اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ⑤ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ

ایشانند اهل دوزخ ای مومنان یاد کنید نعمت خدا را بر خویشتن

این گروه صاحبان دوزخ اند ای مومنان یاد دارید احسان خدا را بر خویش

فتح الرحمن

ع ۱ / ۵ / ۵

ف۱ مترجم گوید محصنات اینجا نزدیک امام ابی حنیفه یعنی پارساست و نزدیک شافعی یعنی آزاد از غیره مسافحین مفهوم شد که نکاح متعه درست نیست و از ولا متخذی اخدان مفهوم شد که نکاح سر درست نیست والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنی جماع کرده باشید و نزدیک شافعی دست رسانیدن بزنان ناقض وضوست والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی عهد یکه وقت بیعت پیغمبر بستید والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ باید فائده اجازت از مناکحت با زن های اهل کتاب این باشد که حقانیت و اخلاق اسلامی مومن خدا ترس بدل زن جاگیر شود نه اینکه شوهر فریفته آنها شده گوهر گران بهای ایمان را قربان او کند و مصداق اخسر الدنیا والاخرة گردد و چون در این زمانها مناکحت با زن کافره احتمال قوی این فتنه است لهذا تهدید و من یکفر بالایمان فقط حبط عمله خیلی موزون و بموقع است این نظریه من است اما حضرت شاه صاحب می فرمایند که باین دو حکم اهل کتاب را دره بیا از مشرکین تخصیص داد ندا ما در آخرت حال تمام کفار خراب است اگر عمل نیک هم کنند قبول درگاه الهی نیست ع۶ زیرا که او تعالی خودش پاک است و پاکی را دوست دارد.

إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَن يَبْسُطُوٓا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ ۚ وَ

آنگاه که قصد کردند قومی که دراز کنند دست خود را بسوی شما پس باز داشت دستهای ایشان را از شما و

چون قصد کردند مردم که دراز کنند بسوی شما دست های شان را پس باز داشت دست های شان را از شما و

اتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ

بترسید از خدا و بر خدا باید که توکل کنند مومنان ف۲ و هر آئینه گرفت الله تعالی

ترسنده باشید از خدا و بر خدا پس باید توکل کنند مومنان و هر آئینه گرفت خدا

مِيثَاقَ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا ۖ وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي

پیمان بنی اسرائیل و معین ساختیم از ایشان دوازده سردار و گفت خدا هر آئینه من

عهد از بنی اسرائیل و مقرر کردیم از ایشان دوازده سردار ع۵ و گفت خدا من

مَعَكُمْ ۖ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَوٰةَ وَءَاتَيْتُمُ الزَّكَوٰةَ وَءَامَنتُم بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ

با شمام مضمون پیمان آنکه اگر برپا داشتید نماز را و دادید زکوٰة را و معتقد شدید به پیغمبران مرا و تقویت کردید ایشانرا

با شمام اگر قایم داشته باشید نماز را و داده باشید زکوٰة را و یقین داشته باشید به رسول های من و مدد کرده باشید ایشانرا

وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ

قرض دادید خدا را قرض نیک ف۳ البته نابود سازم از شما گناهان شما و البته در آرم شما را

و قرض می دهید خدا را قرض بطرح نیک هر آئینه دور خواهم کرد از شما گناهان شمارا و هر آئینه داخل خواهم کرد شمارا

جَنَّٰتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَٰرُ ۚ فَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ مِنكُمْ فَقَدْ

بوستانها میرود زیر آن جوئها پس هر که کافر شود از شما بعد ازین پس

در باغ ها که میرود از زیر آن جوی ها پس کسیکه کافر شد بعد از این از شما پس

ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿١﴾ فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَٰقَهُمْ لَعَنَّٰهُمْ وَجَعَلْنَا

گم کرد راه راست را پس بسبب شکستن ایشان پیمان خویش را لعنت کردیم ایشان را و سخت

بیشک گم کرده راه راست را پس به شکستن ایشان عهد خود را لعنت کردیم بر ایشان و گردانیدیم

قُلُوبَهُمْ قَٰسِيَةً ۖ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ ۙ وَنَسُوا حَظًّا مِّمَّا

گردانیدیم دل ایشانرا تغییر میکنند کلمات را از مواضع آنها و فراموش کردند حصه از آنچه

دل های شان را سخت میگردانند کلام را از جاهایش و فراموش کردند نفع گرفتن را از آن

ذُكِّرُوا بِهِۦ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۖ فَاعْفُ

بآن پند داده شدند و همیشه هستی که آگاه میشوی بر خیانتی از ایشان مگر اندکی از ایشان پس درگذر کن

نصیحت که پند داده شده اند به آن و همیشه تو مطلع می شوی بر دغا از ایشان مگر کم از ایشان پس عفو کن

عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٢﴾ وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا

از ایشان و اعراض کن هر آئینه خدا دوست میدارد نیکوکارانرا و گرفتیم از کسانیکه گفتند

از ایشان و درگذر هر آئینه خدا دوست می دارد احسان کنندگان را و از کسانیکه گفتند

إِنَّا نَصَٰرَىٰٓ أَخَذْنَا مِيثَٰقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوا بِهِۦ فَأَغْرَيْنَا

ما نصاری ایم پیمان ایشان را پس فراموش کردند حصه از آنچه بآن پند داده شدند پس پیوسته ساختیم

خود را نصاری گرفتیم پیمان ایشان را پس فراموش کردند حصه از آنچه پند داده شده اند به آن پس برانگیختیم

بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَٰمَةِ ۚ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ

در میان فرقه های نصاری دشمنی و کینه تا روز قیامت و خبر خواهد داد ایشان را خدا

میان شان دشمنی ظاهر و بغض نهان تا روز قیامت و زود خبر دهد ایشانرا خدا

بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٣﴾ يَٰٓأَهْلَ الْكِتَٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ

بآنچه میکردند ای اهل کتاب هر آئینه آمد بشما پیغامبر ما بیان می کند

بآنچه می کردند ای اهل کتاب به تحقیق آمد بشما فرستاده ما بیان می کند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قتال کنند والله اعلم ۱۲ ف۲ این معجزه چند نوبت متحقق شد از انجمله آنست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بتقریبی بمحله یهود رفته بودند شخصی از ایشان خواست که سنگی بالای آنحضرت بافگند خدای تعالی دست آن شخص بند کرد و از انجمله آنست که کفار قریش در حدیبیه از جنگ باز ایستادند بعد از انکه داعیه جنگ داشتند و از انجمله آنست که یکی از یاران مسیلمه کذاب دست درازی خواست خدای تعالی دست او را کرخت ساخت ۱۲ ف۳ یعنی در جهاد صرف کردید نبوی فتح و نصرت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی - ع۵ حضرت موسیٰ از میان قبایل دوازده گانه بنی اسرائیل دوازده سردار منتخب فرمود مفسران اسامی آنهارا از تورات نقل کرده اند وظیفه شان بود که قوم خویش را در انجام عهد تاکید کنند و نگران احوال شان باشند اتفاق عجیب است که قبل از هجرت هنگامیکه انصار در لیلة العقبة بدست فرخنده حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم بیعت میکردند از میان ان ها نیز دوازده نقیب انتخاب شده و همین دوازده نفر از طرف قوم خود بدست اقدس حضرت نبوی بیعت نموده بودند و حدیثی از جابر بن سمره رض که حضرت پیغمبر خلفاء است مرقوم دوازده تن پیشینه گوئی کرده عدد آنها نیز موافق عدد نقبای بنی اسرائیل است

لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَن كَثِيرٍ ۚ

برای شما بسیاری از آنچه پنهان می داشتید از کتاب یعنی از کتاب الٰهی و او در گذر می کند از تقصیرات بسیار

برای شما بسیار از آنچه پنهان میداشتید از کتاب و در میگذرد از تقصیرات بسیار

قَدْ جَاءَكُم مِّنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ

ای اہل کتاب ہر آئینہ آمد بشما از جانب خدا نورے و کتابے روشن یعنی قرآن بسبب آن دلالت می نماید خدا کسے را کہ

بتحقیق آمد بشما از جانب خدا نوری و کتابی روشن راه می نماید خدا بدین نور آنرا کہ

اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى

طلب رضای او کرد بسوی راه ہائے نجات و بیرون می آرد ایشان را از تاریکی بسوی

پیروی خوشنودی او می کند بسوی راه ہای نجات و بیرون می آرد ایشان را از تاریکی ہا بسوی

النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ لَقَدْ

روشنی بارادهٔ خود و دلالت می کند ایشان را بسوی راه راست ہر آئینہ

روشنی بارادهٔ خود و راه می نماید ایشانرا بسوی راه راست ع ہر آئینہ

كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ فَمَن

کافر شدند کسانیکہ گفتند کہ خدا ہمون مسیح پسر مریم است ف بگو کسے

کافر شدند آنانکہ گفتند بدرستیکہ الله ہمان است مسیح پسر مریم ع بگو پس کیست

يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ

می تواند از خدا چیزے را از انتقام اگر بخواہد کہ ہلاک کند عیسے پسر مریم را و مادرش را کہ مریم است

کہ مالک باشد از ارادهٔ الله چیزے را اگر بخواہد کہ ہلاک کند عیسٰی پسر مریم را و مادرش را

وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ۗ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ

و آنانرا کہ در زمین اند ہمہ یکجا و خدا راست بادشاہی آسمانہا و زمین و

و آنانرا کہ در زمین اند ہمہ یکجا و مر خدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین و

مَا بَيْنَهُمَا ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَ

آنچہ در میان این ہر دو است می آفریند ہرچہ میخواہد و خدا بر ہمہ چیز توانا ست و

آنچہ در میان آنہاست می آفریند آنچہ میخواہد و الله بر ہر چیز تواناست و

قَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ ۚ قُلْ فَلِمَ

گفتند یہود و ترسایان ما پسران خدا ایم و دوستان او ایم ف بگو پس چرا

گفت یہود و نصاری ما پسران خدائیم و دوستان اوئیم بگو پس چرا

يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم ۖ بَلْ أَنتُم بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ ۚ يَغْفِرُ

عذاب می کند شمارا بر گناہان شما بلکہ شما آدمیانید از جنس آنچہ پیدا کرده است می آمرزد

عذاب می کند شمارا بگناہان شما بلکہ شما آدمیانید از جنس آنچہ پیدا کرده است می آمرزد

لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۚ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

ہر کرا خواہد و عذاب می کند ہر کرا خواہد و خدا راست بادشاہی آسمانہا و زمین

ہر کرا خواہد و عذاب می کند ہر کرا خواہد و مر خدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین

وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ

و آنچہ در میان این ہر دو باشد و بسوی او است رجوع اے اہل کتاب ہر آئینہ آمده است بشما

و آنچہ در میان اینہاست و بسوی اوست بازگشت اے اہل کتاب بتحقیق آمده است بشما

رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَىٰ فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ أَن تَقُولُوا مَا جَاءَنَا

پیغامبر ما بیان می کند برای شما در حالت انقطاع آمدن پیغمبران ف تا نگوئید کہ نیامد نزد ما

فرستادهٔ ما بیان می کند برای شما در حالت انقطاع آمدن پیغمبران تا نگوئید کہ نیامده

…نزد آنہا خدا در پیکر مسیح حلول کرده است (العیاذ باللہ)

ف یعنی حلول کرده است در وی الله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنی خدا را پدر خود میگفتند والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید یعنی بعد عیسٰی بجز پیغامبر ما ہیچ پیغمبرے مبعوث نشده مدت میان ایشان با نصد و شصت سال بود ۱۲ والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع شاید از نور مراد ذات پیغمبر و از کتاب مبین قرآن کریم باشد …

ع یہود و نصاری کہ در ستی وحی الٰہی را از دست داده در تاریکی ہای ہواء و آراء و افکار ہواء گشته خود سرگردان در گودال ہای خلاف و شقاق افتاده حیران و سرگردان اند و برآمدن شان از این ورطہ ضلالت بصورت موجوده تا قیامت امکان ندارد بجوید کہ بزرگ ترین روشنی خدا در رسید اگر میخواہید کہ براه صحیح نجات ابدی رسید پار شوید و درین روشنی بہ پیروی رضای خدا رفتار کنید بطرق سلامتی و نجات راہ باز خواہید یافت و از تاریکی برآمده بہدف اندیشہ در روشنی رسان خواہید شد و بعون و عنایت کسیکہ برضای او رفتار می کنید بدون تکلف براه مستقیم راطی خواہید کرد ع

میگویند خدا غیر از مسیح چیزے دیگر نمی باشد و می گویند کہ این عقیدهٔ آن فرقہ نصاری است کہ آنرا یعقوبیہ

مِنْ بَشِيْرٍ وَّلَا نَذِيْرٍ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَشِيْرٌ وَّنَذِيْرٌ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ

وہیچ مژدہ دہندہ وبیم کنندہ آرے ہر آئینہ آمدہ است بشما مژدہ دہندہ و بیم کنندہ وخدا برہمہ

ہیچ مژدہ دہندہ ونہ بیم دہندہ پس بہ تحقیق آمد بشما مژدہ دہندہ وبیم دہندہ واللہ بر

شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٩﴾ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ

چیز تواناست ویاد کن چون گفت موسیٰ قوم خود را اے قوم من یاد کنید نعمت خدا را

چیز تواناست وچون گفت موسیٰ مر قوم خود را اے قوم من یاد کنید نعمت اللہ را

عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ اَنْۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُمْ مُّلُوْكًا ۖ وَّاٰتٰىكُمْ مَّا لَمْ يُؤْتِ

برخویش چون پیدا کرد درمیان شما پیغامبران را و بادشاہ ساخت شمارا وداد بشما آنچہ نداد

برخویش چون پیدا کرد درمیان شما پیغمبران را وگردانید شمارا پادشاہان ع۱ وداد بشما آنچہ نداد

اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٠﴾ يٰقَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِيْ

ہیچ کس از عالمیان ف۱ اے قوم من در آئید بہ زمین پاک کہ

ہیچ کس را از عالمیان (زمان شما) ع۲ اے قوم من در آئید بزمین پاک کردہ شدہ آن زمین کہ

كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿٢١﴾

مقرر ساختہ است آنرا خدا برای شما و روگردان مشوید بر سمت پشت خود آنگاہ زیانکار گردید یعنی فرار نکنید

مقرر ساختہ آنرا خدا برای شما و باز مگردید بہمان راہ کہ آمدہ اید پس میگردید زیانکار

قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّ فِيْهَا قَوْمًا جَبَّارِيْنَ ۖ وَاِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَا حَتّٰى

گفتند اے موسیٰ ہر آئینہ آنجا گروہے ہستند زور آور و ہرگز ما داخل نشویم آنجا تا آنکہ

گفتند اے موسیٰ بدرستیکہ در آن زمین گروہی اند زور آوران و ما ہرگز داخل نشویم آنجا تا آنکہ

يَخْرُجُوْا مِنْهَا ۚ فَاِنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا فَاِنَّا دٰخِلُوْنَ ﴿٢٢﴾ قَالَ رَجُلٰنِ

ایشان بیرون آیند از آنجا پس اگر ایشان از آنجا بیرون شوند ہر آئینہ ما در آئیم گفتند دو مرد

ایشان بیرون آیند از آنجا پس اگر ایشان بیرون شوند از آنجا پس ما در آیندہ گانیم گفتند دو مرد

مِنَ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوْا عَلَيْهِمُ الْبَابَ ۚ

از اہل تقویٰ کہ انعام کردہ بود خدا بر ایشان ف۲ در آئید اے قوم بر ایشان از راہ دروازہ

از آنانکہ ترسیدند از خدا انعام کردہ بود اللہ بر ایشان ع۳ در آئید بر ایشان بدروازہ

فَاِذَا دَخَلْتُمُوْهُ فَاِنَّكُمْ غٰلِبُوْنَ ۬ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ

چون در آمدید بدروازہ پس ہر آئینہ شما غالب باشید و بر خدا توکل کنید اگر مسلمان

وچون در آئید پس ہر آئینہ شما غالب ہستید و بر اللہ توکل کنید اگر ہستید

مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٢٣﴾ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَآ اَبَدًا مَّا دَامُوْا فِيْهَا فَاذْهَبْ

ہستید گفتند اے موسیٰ ما ہرگز نہ درین زمین ہیچ گاہ مادام کہ ایشان در آنجا اند پس تو

مومنان گفتند اے موسیٰ بدانکہ ما ہرگز در نمی آئیم آنجا ہیچ گاہ مادامیکہ ایشان در آنجا یند پس برو

اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَآ اِنَّا هٰهُنَا قٰعِدُوْنَ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ

و پروردگار تو بروید و جنگ کنید ہر آئینہ ما اینجا نشستہ گانیم گفت موسیٰ اے پروردگار من قادر نیستم

تو و پروردگار تو پس جنگ کنید بدرستیکہ ما اینجا نشستہ گانیم گفت موسیٰ اے پروردگار من مالک نیستم

اِلَّا نَفْسِيْ وَاَخِيْ فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَاِنَّهَا

الا بر خود و برادر خود یعنی ہارون پس فیصل کن میان ما و میان گروہ گناہ کاران گفت خدا پس آن زمین

مگر نفس خود را و برادر خود را پس جدای کن میان ما و میان گروہ گناہ کاران گفت خدا پس ہر آئینہ

مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً ۚ يَتِيْهُوْنَ فِي الْاَرْضِ ۗ فَلَا تَاْسَ عَلَى

حرام کردہ شدہ است بر ایشان چہل سال ف۳ سرگردان میشوند در زمین پس اندوہناک مباش بر

حرام کردہ است بر ایشان چہل سال سرگردان میشوند در زمین پس اندوہناک مباش بر

فتح الرحمٰن۔
ف۱ یعنی معجزات عظیمہ از فلق بحر و رفع طور واللہ اعلم ۱۲
ف۲ یعنی یوشع وکالب ۱۲
ف۳ یعنی حکم کردم کہ بآن زمین منتفع نشوند چہل سال ۱۲

تفسیر عثمانی۔
ع۱ شمارا از ذلت غلامی فرعونیان آزادی بخشیدہ بر مال و مملکت شان متصرف گردانید بر علاوہ پیشتر از میان شما حضرت یوسف ع را بر خزائن و سلطنت مصر تسلط ارزانی فرمودہ و در مستقبل نیز مثل حضرت سلیمان وغیرہ پیغمبر و پادشاہی پیاد و بنعمت ہای دین و دنیا شما مفتخر و سرافراز گردانید زیرا بزرگ ترین منصب دینی (نبوت) می باشد و انتہا عروج اقبال دنیوی آزادی و سلطنت و این ہر دو برای شما رحمت گردید ع۲ در آوان کہ موسیٰ علیہ السلام این خطاب میکرد بنی اسرائیل نسبت بتمام ساکنین زمین بیشتر مورد نوازش ہای خدا واقع بودند واگر "احدا من العلمین" بر عموم حمل شود از این سبب صحیح نیست کہ خود قرآن کریم در خصوص امت محمدیہ تصریح می نماید "کنتم خیر امۃ اخرجت للناس" (آل عمران رکوع ۱۲) ہم چنین ہم فرمودہ "وکذلک جعلنٰکم امۃ وسطا لتکونوا شہداء علی الناس" (بقرہ رکوع ۱۷)

ع۳ این دو مرد نیکوکار عبارت از حضرت (یوشع ابن نون) و (کالب ابن یوقنا) است کہ از خدا می ترسیدند لہٰذا از عمالقہ وغیرہ خوف وہراس نداشتند۔

الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ⑦ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا

گروه ستمگاران و بخوان بر قوم خود خبر دو پسر آدم براستی چون نیاز حق کردند قربانی را

گروه گناه کاران و بخوان برایشان خبر دو پسر آدم را براستی چون قربانی کردند قربانی را

فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ قَالَ

پس قبول کرده شد از یکے و قبول کرده نشد از دیگری گفت قابیل البته بکشم ترا هابیل گفت

پس قبول کرده شد از یکے ازایشان و قبول کرده نشد از دیگری گفت هر آئینه بکشم ترا

اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ① لَىِٕنْ بَسَطْتَّ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِيْ

جز این نیست که خدا قبول می کند از متقیان اگر دراز کنی بسوی من دست خود را تا بکشی مرا

گفت جز این نیست که قبول می کند الله از پرہیزگاران اگر دراز کنی بسوی من دست خود را تا مرا بکشی

مَآ اَنَا بِبَاسِطٍ يَّدِيَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَ اِنِّيْۤ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ②

من ہرگز دراز نکنم بسوی تو دست خود را تا بکشم ترا ہر آئینہ من می ترسم از خدا پروردگار عالمہا

من نیستم دراز کننده دست خود را بسوی تو تا بکشم ترا ہر آئینہ من می ترسم از الله که پروردگار عالمیان

اِنِّيْۤ اُرِيْدُ اَنْ تَبُوْٓاَ بِاِثْمِيْ وَاِثْمِكَ فَتَكُوْنَ مِنْ اَصْحٰبِ النَّارِ وَ

ہر آئینہ من می خواہم که ببری گناه مرا و گناه خود را پس باشی از اہل دوزخ و

ہر آئینہ من میخواہم که باز گردی تو به عقوبت گناه من و به عقوبت گناه خود پس باشی تو از اہل دوزخ و

ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظّٰلِمِيْنَ ③ فَطَوَّعَتْ لَهٗ نَفْسُهٗ قَتْلَ اَخِيْهِ فَقَتَلَهٗ

این جزای ستمگاران است پس نفس او سهل ساخت در نظر او کشتن برادرش را پس بکشت او را

این است جزای ستمگاران پس آسان کرد مر او را نفس او کشتن برادرش را پس کشت او را

فَاَصْبَحَ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ④ فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَّبْحَثُ فِي الْاَرْضِ

پس گشت از زیانکاران پس فرستاد خدا زاغی را که میکافت در زمین

پس گشت از زیانکاران پس فرستاد الله زاغی را که میکاوید زمین را

لِيُرِيَهٗ كَيْفَ يُوَارِيْ سَوْءَةَ اَخِيْهِ قَالَ يٰوَيْلَتٰۤى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُوْنَ

تا بنماید ش چگونه بپوشد تن مردار برادر خود را گفت ای وای بر من آیا عاجز شدم از آنکه باشم

تا بنماید ش چگونه بپوشد جثه برادر خود را گفت ای وای بر من آیا عاجز شدم از آنکه باشم

مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِيَ سَوْءَةَ اَخِيْ فَاَصْبَحَ مِنَ النّٰدِمِيْنَ ⑤

مانند این زاغ پس بپوشم تن مردار برادر خود پس شد از پشیمان شدگان

مانند این زاغ پس بپوشم جثه برادر خود را پس گشت از جمله پشیمان شده گان

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ ۚ كَتَبْنَا عَلٰى بَنِيْۤ اِسْرَاۤءِيْلَ اَنَّهٗ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ

بسبب این حادثه حکم کردیم بر بنی اسرائیل که ہر که بکشد کسی را بغیر

بسبب این نوشته کردیم بر بنی اسرائیل آنکه ہر کس بکشد کسے را بغیر

نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيْعًا ۗ وَمَنْ

عوض کسے و بغیر فساد در زمین یعنی قطع طریق وارتداد پس چنان است که گوئیا کشته است مردمان را ہمہ یکجا وہر که

عوض کسے یا بغیر فساد در زمین پس ہمچنان است که کشته باشد مردمان را ہمہ وہر که سبب

اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَآ اَحْيَا النَّاسَ جَمِيْعًا ۗ وَلَقَدْ جَاۤءَتْهُمْ رُسُلُنَا

سبب زندگانی کسے شد پس چنانستی که زنده ساخت مردمانرا ہمہ یکجا وہر آئینہ آمدند به بنی اسرائیل پیغامبران ما

زندگانی کسے شد پس ہمچنان باشد که زنده ساخت مردمان را ہمہ وہر آئینہ آمدند بسوی بنی اسرائیل فرستادگان ما

بِالْبَيِّنٰتِ ثُمَّ اِنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُوْنَ ⑥

برنشانہائے روشن باز بسیارے ازایشان بعد ازین در زمین تجاوز کنند گان اند

برنشانہای روشن باز بسیاری ازایشان بعد ازین در زمین تجاوز کنندگان

من جہت کمہور الہی قدرت کسبے بکار نمی آید آنجا تقوی بکار است گویا سبب قبول قربانی من تقوی من است تو ہم اگر تقوی را اختیار کنی خدا با تو عناد ندارد

فتح الرحمن

ف یعنی ہابیل نیکوترین گوسفند نیاز برد از غیب آتشی ظاہر شد بخورد و قابیل بدترین گندم پیش آورد آتش نیازش را قبول نکرد و این سبب حسد شد والله اعلم ۱۲

ف۲ ابتدا کشتن ندامست که چگونه دفن کند جثه او را بر پشت نهاده میگشت والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی چون از قابیل رسم قتل پیدا شد هر قتلے که در جهان واقع شود و رابال مواخذه میکنند و همچنین در هر زمانه کسیکه رسم کشتن ز میکند حکم این سنت سیئه دارد...

تفسیر عثمانی

ف۵ دو ختری...

ف۶ ... سلام را ... ہابیل ... قربانی ... ہابیل ... آدم علیہ السلام ... قربانی ہابیل قبول ... آسمان ... قربانی ہابیل را ... علامت قبول بارگاہ الہی ... چنین ... ہابیل گفت در این امر تقصیر

إِنَّمَا جَزَٰٓؤُاْ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسْعَوْنَ فِي ٱلْأَرْضِ

جزا این نیست کہ جزائے کسانیکہ جنگ می کنند با خدا ورسول او و می شتابند در زمین

جزا این نیست جزاء کسانیکہ جنگ می کنند با اللہ ورسول او می شتابند در زمین

فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوٓاْ أَوْ يُصَلَّبُوٓاْ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ

بقصد فساد یعنی قطع طریق می کنند آنست کہ کشتہ شوند یا بردار کردہ شوند یا بریدہ شود دستہا و پایہائے ایشان از

بقصد فساد انکہ کشتہ شوند یا بدار کردہ شوند یا بریدہ شود دست ہای شان و پا ہای ایشان بر

خِلَٰفٍ أَوْ يُنفَوْاْ مِنَ ٱلْأَرْضِ ۚ ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ

جانب مخالف ف۱ یا دور کردہ شوند از وطن این رسوائی است ایشانرا در دنیا و ایشانراست

خلاف یا دور کردہ شوند از زمین ع۵ این رسوائی است ایشانرا در دنیا و مرایشان راست

فِي ٱلْأٓخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُواْ

در آخرت عذاب عظیم مگر کسانیکہ توبہ کردند پیش از انکہ دست یابید

در آخرت عذاب بزرگ مگر کسانیکہ توبہ کردند پیش از انکہ قادر شوید

عَلَيْهِمْ ۖ فَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ

بر ایشان پس بدانید کہ خدا آمرزندہ مہربان است ف۲ اے مسلمانان بترسید

بر ایشان پس بدانید کہ خدا آمرزندہ مہربان است اے گروہ مومنان بترسید

ٱللَّهَ وَٱبْتَغُوٓاْ إِلَيْهِ ٱلْوَسِيلَةَ وَجَٰهِدُواْ فِي سَبِيلِهِۦ لَعَلَّكُمْ

از خدا و بطلبید قرب بسوی او و جہاد کنید در راہ او تا

از خدا و بطلبید بسوی او وسیلہ و جہاد کنید در راہ او تا شما

تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَ

رستگار شوید ہر آئینہ کافران اگر باشد بدست ایشان آنچہ در زمین است ہمہ یکجا و

رستگار شوید ع۵ ہر آئینہ کافران اگر باشد مرایشان را آنچہ در زمین است ہمہ و

مِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لِيَفْتَدُواْ بِهِۦ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۖ وَ

ہمراہ او مانند او مہیا برائے آنکہ عوض خود دہند آنرا از عذاب روز قیامت ہرگز قبول کردہ نشود از ایشان و

مانند آن ہمراہ او کہ عوض دہند آنرا از عذاب روز قیامت ہرگز قبول کردہ نشود از ایشان و

لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُواْ مِنَ ٱلنَّارِ وَمَا هُم بِخَٰرِجِينَ

ایشانراست عذاب درد دہندہ بخواہند کہ بیرون روند از دوزخ و نیستند بیرون رفتگان از دوزخ

و ایشان راست عذاب درد دہندہ ع۶ می خواہند کہ بیرون آیند از آتش دوزخ و نیستند ایشان بیرون آیندگان

مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾ وَٱلسَّارِقُ وَٱلسَّارِقَةُ فَٱقْطَعُوٓاْ أَيْدِيَهُمَا

و ایشان راست عذاب دائم و مرد دزد و زن دزد ببرید دست ایشان را

از آن و مرایشان راست عذاب دائم و مرد دزد و زن دزد پس ببرید دستہای ایشان را

جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا نَكَٰلًا مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَن تَابَ مِنۢ

جزائے آنچہ بعمل آوردہ اند عبرتے از طرف خدا و خدا غالب دانا است پس ہر کہ توبہ کرد

جزائے آنچہ بعمل آوردہ اند عبرتے است از جانب خدا و خدا غالب داناست پس ہر کہ توبہ کرد

بَعْدِ ظُلْمِهِۦ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٩﴾

بعد ستم خود و کار شائستہ بعمل آورد پس ہر آئینہ خدا برحمت باز میگردد بروی ہر آئینہ خدا آمرزندہ مہربانست

بعد از ستم خود و بصلاح آورد کار خود را پس ہر آئینہ خدا برحمت باز می گردد بروی ہر آئینہ خدا آمرزندہ مہربان است

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَ

آیا ندانستہ کہ خدا مراو راست بادشاہی آسمانہائے و زمین عذاب می کند ہر کرا خواہد و

آیا ندانستی کہ ہر آئینہ مرخدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین عذاب می کند ہر کہ را خواہد و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی دست راست و پائے چپ واللہ اعلم

ف۲ یعنی حد ساقط است و حقوق آدمیان ساقط نیست واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ جائے دیگر بردہ آنرا محبوس نمایند چنانکہ مذہب امام ابو حنیفہ است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ

ع۵ در رکوع گذشتہ سزای اخروی و دنیوی کسانی بیان شدہ بود کہ با خدا و پیغمبرش جنگ می کردند و در زمین فساد می انگیختند در این رکوع مسلمانان را از آن سزا ہا ترسانیدہ واضح گردانید کہ آنگاہ کہ مردمان شقی با خدا و پیغمبر وی می جنگند شما بہ طرف داری خدا و پیغمبر وی جہاد کنید اگر آنہا در زمین فساد می انگیزند شما از کوشش و حسن عمل خود در راہ قیام امن و سکون فکر نمایند

ع۶ در آیت گذشتہ واضح شد کہ انسان بہ خوف الٰہی و حصول قرب وی و بجہاد نمودن در راہ وی می تواند کامیابی و فلاح را امیدوار باشد در این آیت تنبیہ فرمودہ است کہ کسانی کہ از خدا اعراض می نمایند این ہا اگر در آخرت تمام گنجہائے زمین بلکہ بیشتر از آنرا صرف کنند و فدیہ دہند بخواہند خود را از عذاب نجات دہند ہرگز ممکن نمی شود خلاصہ در این جا کامیابی بہ تقوی و ابتغای وسیلہ جہاد فی سبیل اللہ حاصل می شود در ثروت و فدیہ چیزے نمی تواند۔

غفر لمن يشاء ۚ والله على كل شيء قدير ⑥ يا أيها الرسول لا

آمرزد　هرکرا خواهد　وخدا بر همه چیز تواناست ف۱　ای پیغامبر اندوهگین

آمرزد　هرکرا خواهد　وخدا بر همه چیز تواناست　ای پیغامبر اندوهگین

يحزنك الذين يسارعون في الكفر من الذين قالوا آمنا بأفواههم

کند ترا کسانیکه سعی می کنند　در کفر　ازآنانکه　گفتند　بدهان خویش ایمان آوردیم

مکند ترا کسانیکه　می شتابند　در کفر　از کسانیکه　گفتند ایمان　آوردیم بدهان خویش

ولم تؤمن قلوبهم ۛ ومن الذين هادوا ۛ سماعون للكذب

و ایمان نیاورده است دل ایشان　و از قوم یهود نیز ایشان شنوندگانند　سخن دروغ را ف۲

ایمان نیاورده　دلهای شان　واز آنانکه　یهود ند (شنوندگانند سخن دروغ را) (جاسوسی) کنند برای گروه دیگر

سماعون لقوم آخرين لم يأتوك ۖ يحرفون الكلم من بعد مواضعه

شنوندگانند　برای گروه دیگران　که هنوز پیش تو نیامده اند ف۳ تغیری کنند کلمات را بعد از ثبوت آنها در موضع خویش

شنوندگانند برای قوم او (جاسوسند برای قوم) دیگر که　نزد تو　نیامده　اند ع۵ تبدیل می دهند کلمات را بعد از (ثبوت آن) در مواضعش

يقولون إن أوتيتم هذا فخذوه وإن لم تؤتوه فاحذروا ۚ ومن

می گویند اگر داده شوید این حکم محرف قبول　کنید　واگر آنرا داده نشوید پس احتراز نمائید و هرکه

می گویند　اگر داده شود شما را این حکم (پس) قبول کنیدش　واگر آنرا داده نشوید (پس) احتراز کنید　و هر کرا

يرد الله فتنته فلن تملك له من الله شيئا ۚ أولئك الذين

خدا ضلالت اورا اراده کرده است نه توانی　برای　او از خدا چیزے　از هدایت ایشان آنانند که

اراده کرده است خدا گراهی اورا (پس هرگز) نتوانی　برای او　از خدا چیزے　این آن مردمان　اند

لم يرد الله أن يطهر قلوبهم ۚ لهم في الدنيا خزي ۖ ولهم في

نخواسته است خدا　که پاک کند دل　ایشان را　ایشان راست　در دنیا رسوائی و ایشان راست در

که نخواسته　خدا　که پاک گرداند دل های شان را　مر ایشان راست در دنیا ذلت و مر ایشان راست　در

الآخرة عذاب عظيم ⑦ سماعون للكذب أكالون للسحت ۚ فإن

آخرت　عذاب بزرگ　ایشان شنوندگانند سخن دروغ را　خورندگانند حرام را یعنے رشوت را پس اگر

آخرت　عذاب　بزرگ　(بسیار شنوندگانند سخن دروغ را)　بسیار خورندگانند حرام را (پس) اگر

جاءوك فاحكم بينهم أو أعرض عنهم ۖ وإن تعرض عنهم فلن

بیایند پیش تو حکم کن میان　ایشان یا اعراض کن از ایشان　و اگر اعراض کنی از ایشان　هیچ

بیایند نزد تو (پس) فیصله کن میان شان　یا اعراض　کن از ایشان　و اگر اعراض کنی　از ایشان　پس هیچ

يضروك شيئا ۖ وإن حكمت فاحكم بينهم بالقسط ۚ إن الله يحب

زیان نه رسانند　بتو　و اگر　حکم کنی　پس حکم کن　میان ایشان بانصاف هرآئینه خدا دوست می دارد

زیان نه رسانند ترا　و اگر　فیصله کنی　پس فیصله کن میان شان به انصاف　هرآئینه خدا دوست می دارد

المقسطين ⑧ وكيف يحكمونك وعندهم التوراة فيها حكم

عدل کنندگان را ف۴　حکم می کنند ترا　و نزدیک ایشان توریت است که دران حکم

انصاف کنندگان را　و چگونه　حکم می گردانند ترا حال آنکه نزد ایشان تورات است دران حکم

الله ثم يتولون من بعد ذلك ۚ وما أولئك بالمؤمنين ⑨ إنا أنزلنا

خداست باز اعراض می کنند بعد ازین و نیستند　ایشان　معتقدان ف۵ هرآئینه ما فرود آوردیم

خداست باز اعراض می کنند　بعد ازان　و نیستند ایشان　مومنان　هرآئینه ما فرو فرستادیم

التوراة فيها هدى ونور ۚ يحكم بها النبيون الذين أسلموا

توریت را در وے　هدایت　و روشنی است　حکم می کنند بآن　پیغامبران　که　منقاد حکم الهی اند

تورات را که دران　هدایت　و نور است حکم　می کنند بآن پیغمبرانی　که منقاد حکم الهی بودند

... نا پذیرند و قبول می کنند «سماعون لقوم آخرین» یعنی جماعت دیگری که آنها را فرستادند و خود پیش شما نیامدند سخن آنها را خوب قبول می کنند۔

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید در توریت رجم زانی نازل شده بود و یهود تحریف کرده روے زانی را سیاه کردن و چند تازیانه زدن قرار دادند و در زمان آنحضرت در میان ایشان زنا واقع شد زانی را پیش آنحضرت بدست منافقان و ذومیان فرستادند بقرار آنکه اگر جلد فرمایند بکنیم و اگر رجم فرمایند نه کنیم آنحضرت صلعم حقیقت رجم اظهار فرمودند و رجم کردند درین آیات اشارت است بآن قصه ۱۲

ف۲ یعنی معتقد آن شده اند

ف۳ یعنی جاسوسان خبر میرسانند والله اعلم ۱۲

ف۴ مترجم گوید یعنی اهل ذمه اگر قضیه خویش با امام رفع کنند اگر خواهد حکم کند و اگر خواهد بر علمائے ایشان مفوض نماید والله اعلم

ف۵ یعنی غرض ایشان طلب رضائے خدا تعالیٰ نبود و اگر به توریت عمل می کردند وے لیکن غرض فاسد داشتند

تفسیر عثمانی

ع۵ معنی سماعون بلیاظ شنونده یا بسیار گوش فرانهنده می باشد بسیار شنودن گاہے بر جاسوسی اطلاق می شود و گاهی معنی آن بسیار قبول کننده می باشد چنانکه در سمع الله لمن حمده شنیدن به معنی قبول کردن است

ع۹ مترجم رحمة الله علیه ۱۰ معنی اول را مراد گرفته اما ابن جریر و دیگر محققان به معنی دوم حمل نموده اند «سماعون للكذب» یعنی کسانی که دروغ باطل را بسیار

لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِن كِتَابِ اللَّهِ
برائے یہود و حکم می کنند خداپرستان و احبار ایشان ہمہ حکم میکردند بآنچہ حافظ آن گردانیدہ شدہ اند از کتاب خدا
برائے یہود و (حکم می کنند) خداپرستان و علماء بہ آنچہ حافظ گردانیدہ شدہ اند از کتاب خدا

وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا
بران گواہ بودند ف۱ پس گفتیم مترسید از مردمان و بترسید ازمن و خرید مکنید
و بودند بران گواہان (پس) مترسید از مردم و بترسید ازمن و مخرید

بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
بآیتہائے من بہائے اندک و ہرکہ حکم نکند بآنچہ خدا فرو فرستادہ پس ایشانند.
بہ آیت ہای من بہاے اندک را ع۵ و ہرکہ حکم نکند موافق آنچہ فرو فرستادہ خدا پس آن گروہ ایشانند

الْكَافِرُونَ ⑴ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ
نامعتقدان و لازم ساختیم بر یہود در توریت کہ شخص بر عوض شخص ست یعنی بعوض او باید کشت و چشم
کافران و فرض گردانیدیم برایشان دران کتاب کہ (ہرآئینہ) شخص عوض شخص است و چشم

بِالْعَيْنِ وَالْأَنفَ بِالْأَنفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَ
عوض چشم است و بینی عوض بینی است و گوش عوض گوش است و دندان عوض دندان و حکم
عوض چشم و بینی عوض بینی و گوش عوض گوش و دندان عوض دندان و

الْجُرُوحَ قِصَاصٌ ۚ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُ ۚ وَمَن لَّمْ
زخمہا اعتبار مماثلت است پس ہرکہ عفو کند آن زخم پس این عفو کفارت است وی را و ہرکہ.
عوض زخمہا مثل آنست پس ہرکہ معاف کردہ قصاص را پس این عفو کفارت است وی را ع۵ و ہرکہ حکم

يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ⑵ وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ
حکم نکند بآنچہ خدا فرو فرستادہ است پس ایشانند ستمگاران و از پس فرستادیم بر پے
نکند موافق آنچہ فرو فرستادہ خدا پس آن گروہ ایشانند ستمگاران و پس فرستادیم بر قدم

آثَارِهِم بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ ۖ
این پیغامبران عیسے پسر مریم را باور دارندہ آنچہ پیش او بود یعنی توریت
رو ہای ایشان عیسی پسر مریم را باور دارندہ مرآن چیزرا کہ پیش ازو بود از توریت

وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
و دادیمش انجیل در وی ہدایت و روشنی است و باور دارندہ آنچہ پیش وی بود
و دادیم اورا انجیل کہ دران ہدایت و روشنی بود و باور دارندہ مران چیزرا کہ پیش از او بود

مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ⑶ وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ
کہ توریت باشد و ہدایت و پند متقیان را و فرمودیم باید کہ حکم کنند اہل
از تورات و ہدایت و پند متقیان را و باید حکم کنند اہل

الْإِنجِيلِ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فِيهِ ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ
انجیل بآنچہ فرو فرستادہ است خدائے تعالی در وی و ہرکہ حکم نہ کند بآنچہ فرو فرستادہ است خدا پس ایشانند
انجیل بآنچہ فرو فرستادہ است خدا در وی و ہرکہ حکم نہ کند بآنچہ فرو فرستادہ است خدا پس ایشانند

هُمُ الْفَاسِقُونَ ⑷ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا
بدکاران و فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را براستی باور دارندہ آنچہ
بدکاران و فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را براستی باور دارندہ مرآنرا کہ

بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۖ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا
پیش وے است از کتاب و نگہبان بروی ف۲ پس حکم کن درمیان ایشان بآنچہ
پیش از وے بودہ از کتاب و نگہبان بروی پس حکم کن میان ایشان بآنچہ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تحقیق معلوم کردہ بودند کہ حکم الہی است واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی تحریف را از غیر تحریف جدا می سازد واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بنا بر خوف مردم یا بہ طمع دنیا در کتاب آسمانی تبدیل و تحریف می کنید احکام و اخبار آن را مخفی مدارید و از تعذیب و انتقام خدا بترسید پس از الیفل عظمت شان و مقبولیت تورات این خطاب بہ آن رؤسا و علماء یہود می شود کہ ہنگام نزول قرآن موجود بودند بما آنہا بودند کہ از حکم رجم انکار کردند و پیشگوئی ہای را کہ بارۂ حضرت پیغمبر بود پوشانیدند و در معنی آن بصورت شگفتی تحریفات نمودند یا ضمنا بہ امت مسلمہ نصیحت است کہ شما مانند دیگر اقوام از کسی ترسیدہ یا در حب مال و جاہ گرفتار شدہ کتاب آسمانی خویش را ضائع مگردانید چنانکہ این امت بحمد اللہ حرفی از کتاب خود را ضائع نکردہ اند تا امروز در محفوظ ماندن آن از تغییر و تحریف مبطلین کامیاب اند و ہمیشہ خواہند بود

ع۵ بخشیدن قصاص جروح کفارۂ گناہان مجروح می شود چنانکہ در بعضی احادیث بہ تصریح آمدہ بعضی مفسرین این آیت را در بارہ جارح می دانند میگویند اگر مجروح جارح را بہ بخشد گناہ وی معاف خواہد شد والراجح ہو الاول۔

أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ

فرود آورده است خدا و پیروی مکن خواهش ایشان را اعراض کنان از آنچه آمد بتو از حکم الٰهی برائے ہر گروہے

فرو فرستاده است خدا و پیروی مکن خواهش ایشان را اعراض کنان از آنچه آمده بتو از حکم راست برائے ہر گروہے

جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ

از شما مقرر ساخته ایم شریعتے و راہے و اگر خواستے خدا گردانیدے شما را یک امت و

از شما مقرر ساخته ایم شریعتے و راہے ع۵ و اگر خواستی خدا گردانیدی شمارا یک امت و

لَٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۖ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ

لیکن خواست که بیازماید شما را در آنچه بشما داده است پس شتابی کنید بسوی نیکوکاری ف۱ بسوی خدا رجوع شما است

لیکن خواست که بیازماید شمارا در آنچه بشما داده است پس شتاب کنید بسوی نیکوکاری بسوی خدا رجوع شما است

جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ۝٥ وَأَنِ احْكُم

همه یکجا پس خبر دهد شما را بآنچه در آن اختلاف می کردید و فرمودیم که حکم کن

همه یکجا پس خبر دهد شمارا بآنچه در آن اختلاف می کردید و فرمود که حکم کن

بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَن

میان ایشان بآنچه فرود آورده است خدا و پیروی مکن خواهش ایشان را و بترس از ایشان از انکه

میان شان موافق آنچه فرو فرستاده خدا و پیروی مکن خواهشات آن ها را و حذر کن از ایشان که

يَفْتِنُوكَ عَن بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّمَا

گمراه کنند ترا از بعض آنچه فرو فرستاده است خدا بسوی تو پس اگر اعراض کنند پس بدانکه

فریب دهند ترا از بعض آنچه نازل گردانیده خدا بسوی تو (پس) اگر اعراض کنند بدان که همین را

يُرِيدُ اللَّهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ

میخواهد خدا که عذاب کند ایشان را بسبب بعض گناهان ایشان و هر آئینه بسیارے از مردمان

می خواهد خدا که برساند آنها را چیزے سزای گناهان شان را و هر آئینه بسیار از مردم

لَفَاسِقُونَ ۝٦ أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ

بدکارانند آیا حکم جاهلیت میخواهند و کیست خوب تر از خدا

نافرمانند آیا حکم دوره کفر را می خواهند و کیست بهتر از خدا

حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ۝٧ ع يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ

باعتبار حکم برائے قومے که یقین دارند ع۷ اے مومنان دوست مگیرید یهود

حکم کننده (از حیث حکم) برائے قومے که یقین دارند اے مومنان مگیرید یهود

وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم

و نصارے را دوست بعض ایشان دوست بعض اند و هر که از شما دوست دارد

و نصارا را دوستان (بعضی) آنان در میان خود دوست یک دیگر اند و کسیکه دوست دارد

مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝١

ایشان را پس هر آئینه او از جمله ایشان است هر آئینه خدا راه نمی نماید گروه ستمگاران را

ایشان را از شما پس او هست از ایشان (هر آئینه) خدا هدایت نمی کند قوم ظالمان را

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ

پس می بینی کسانے را که در دل ایشان بیماری است یعنی نفاق سعی می کنند در دوستی یهود و نصارے می گویند

الحال تو می بینی کسانی را که در دلهای شان مرض است که سعی می کنند در دوستی یهود و نصاری می گویند

نَخْشَىٰ أَن تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ ۚ فَعَسَى اللَّهُ أَن يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ

می ترسیم از انکه برسد ما را مصیبتے ف۳ پس نزدیک است که خدا بیارد فتح را یا چیزے دیگر را

می ترسیم از رسیدن گردش زمانه بما پس قریب است که خدا زود ظاهر فرماید فتح یا حکمی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اتباع فرمان الٰهی و شریعت پیغامبر زمان و الله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید حاصل این آیات الزام است بر اهل کتاب که باوجود التزام کتاب برحسب آن عمل نمی کنند و درین آیت بیان آنست که هر فرقه را شریعتی داد؟ اند بعد نزول قرآن بجز متابعت آن متابعت دیگر جائز نیست والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید یعنی احتمال دارد که هزیمت بر اهل اسلام افتد پس موافقت با حریبان مصلحت است ۱۲

تفسیر عثمانی

آئین و طریق کار هدایت را خداوند مناسب احوال و استعداد آن علیحده مقرر کرده است و باوجودیکه تمام انبیاء و ملل حقه در مقاصد کلیه و اصول دین که مدار نجات ابدی بر آن است باهم متحد و یک دیگر مصدق اند ع۷ با این هم بر هر امت موافق محیط و استعداد آن مخصوص احکام و هدایات خاصه عطا فرموده درین آیت بسوی این اختلاف فرعی اشاره می باشد از یک حدیث بخاری که می فرماید همه پیغمبران باهم برادران علاتی می باشند یعنی از پدر یکی و از مادر مختلف نیز همین مطلب است که اصول همه واحد است و فروع مختلف و چون در تولید فرزند پدر فاعل و مفیض ...

... طور قابل و محل اضافه می باشد دران نیز یک اشاره لطیف است باین طرف که اختلاف شرائع سماویه مبنی بر قابلیت و استعداد مخاطبین ها است ورنه در مبدء فیاض هیچ گونه اختلاف و ...

مِّنْ عِنْدِهٖ فَيُصْبِحُوْا عَلٰى مَآ اَسَرُّوْا فِيْۤ اَنْفُسِهِمْ نٰدِمِيْنَ ② وَيَقُوْلُ

از نزدیک خود پس پشیمان بشوند بر آنچه پنهان داشتند در دل خویش و بگویند

از جانب خود پس می شوند بر سخنی که پوشیده اند در نفس های خود پشیمان ع۵ و می گویند

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اَهٰۤؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ ۙ اِنَّهُمْ

مومنان یعنے روز قیامت آیا ایشانند آنانکه قسم خوردند بخدا سخت ترین سوگند های خویش که البته ایشان

مسلمانان آیا همان مردم اند که قسم می خوردند به خدا به تاکید (سخت ترین قسم ها) که ایشان

لَمَعَكُمْ ؕ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوْا خٰسِرِيْنَ ③ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

براه شما اند امروز نابود شد عملهائے ایشان پس گشتند زیان کار اے مومنان

با شمایند بر باد رفت عمل هائے شان پس ماندند در نقصان (زیان کاران) اے مومنان

مَنْ يَّرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَسَوْفَ يَاْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُّحِبُّهُمْ وَيُحِبُّوْنَهٗۤ

هر که از شما برگردد از دین خود پس خواهد آورد خدا گروہے را که دوست می دارد ایشانرا و ایشان دوست می دارند اورا

کسیکه از شما گشت از دین خود پس عنقریب می آرد خدا قومی را که دوست می دارد (خدا) او شان را و دوست میدارند ایشان او را

اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ؗ يُجَاهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ

متواضع اند برائے مومنان و درشت طبع اند بر کافران جهاد می کنند در راه

نرم دل اند بر مؤمنان زبردست اند بر کافران جنگ می کنند در راه

اللّٰهِ وَلَا يَخَافُوْنَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ؕ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ؕ

خدا و نمی ترسند از ملامت ملامت کننده این بخشائش خداست می دهد آنرا بهر که خواهد

خدا و نمی ترسند از ملامت کردن هیچ ملامت کننده این فضل خداست خواهد داد کسے را که بخواهد

وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ④ اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوا

و خدا جواد داناست ف۱ جز این نیست که دوست شما خداست و رسول او و مؤمنانے که

و خدا صاحب گشایش داناست (جز این نیست) که مددگار شما فقط خدا و رسول او و دوست مومنان اند

الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رٰكِعُوْنَ ⑤ وَمَنْ

برپا می دارند نماز را و می دهند زکوٰة را و ایشان پیوسته نماز گزارند و هر که

کسانیکه برپا می دارند نماز را و می دهند زکوٰة و آنان عاجزی کنندگان اند و رکوع کنندگان، و کسیکه

يَّتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغٰلِبُوْنَ ⑥

دوستی کند با خدا و با رسول او و با مؤمنان پس هر آئینه گروه خدا همو ست غالب

دوست دارد خدا و رسول او را و مومنان را (پس هر آئینه) گروه خدا ایشان بر همه غالب اند

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَكُمْ هُزُوًا وَّلَعِبًا

اے مسلمانان دوست مگیرید کسانے را که تمسخر و بازی گرفته اند دین شما را

ای مؤمنان دوست مگیرید آن مردمان را که می گیرند دین شما را خنده و بازی

مِّنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَآءَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ

از کسانیکه داده شده ایشان را کتاب پیش از شما و نه سائر کافران را و بترسید از خدا

آن مردمان که داده شده به او شان کتاب پیش از شما و نه کافران را و بترسید از خدا

اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ① وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوْهَا هُزُوًا

اگر مسلمان هستید و چون ندا کنید بسوی نماز تمسخر و بازی گیرند

اگر هستید شما مسلمان و آنگاه که شما ندا می کنید برائے نماز می گیرند اورا تمسخر

وَّلَعِبًا ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُوْنَ ② قُلْ يٰۤاَهْلَ الْكِتٰبِ

آن را ف۲ این بسبب آنست که ایشان گروہے هستند که هیچ نمی فهمند بگو اے اهل کتاب

و بازی این بدان سبب است که آنان قومی بی عقل اند بگو ای اهل کتاب

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید این وعده در زمان حضرت ابوبکر صدیق بتحقق شد و مهاجران و انصار و تابعان ایشان با مرتدان جهاد کردند والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنے باذان استهزا کنند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ نزدیک است آن وقتی که خدا به پیغمبر خود پیروزی ها و غلبه های فیصله کن عنایت کند و در مکه مکرمه نیز که مرکز مسلمه تمام عرب است حضرت او را فاتحانه داخل گرداند یا سوای آن از حکم قدرت خویش چیزے بروی کار آرد که منافقان آنرا دیده تمام توقعات باطل شان خاتمه پذیر د و بر آنها منکشف شود که نتیجه موالات با دشمنان اسلام جز ذلت و رسوائی در دنیا و عذاب الیم در آخرت چیزے نیست چون نتائج این فضیحت و خسران پیش آید آن گاه جز ندامت کشیدن و کف افسوس بهم مالیدن چیزے حاصل نشود "الان قد ندمت و ما ینفع الندم" و چنین شد و دشمنان اسلام چون غلبه عام در فتح مکه وغیره را دیدند حوصله های شان تنگ شد بسا یهود که کشته شد و بساکه جلای وطن گردید همه امیدهای منافقان بر باد رفت و صریحاً در مقابل مسلمانان، دروغگوئی شان ثابت گردید کوششی که در موالات یهود کرده بودند ضائع شد و طوق خسران دنیوی و هلاک ابدی در گردن شان آویخته گردید در آیت آینده این مضمون بیان یطور...

ع ٨ ٦ ١٢

هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ

عیب نمی گیرید برما مگر آنکه ایمان آوردیم بخدا و بآنچه فرو فرستاده شده است برما و بآنچه فرو فرستاده است

چه منفور دارید بما (عیب نمی گیرید از ما) مگر آنکه ما ایمان آوردیم بخدا آنچه نازل شده بسوی ما و آنچه نازل شده

مِن قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٣﴾ قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن

پیش ازین و دیگر آنکه بیشتر از شما بدکاران اند بگو آیا خبر دهم شمارا به بدتر از

از پیش و (هر آئینه) بیشتر شما نافرمان اند ع۵ بگو آیا جزا دهم شمارا به بدتر از

ذَٰلِكَ مَثُوبَةً عِندَ اللَّهِ مَن لَّعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ

این ف۱ باعتبار جزا نزدیک خدا آن بدتر کسی است که لعنت کرد او را خدا و خشم گرفت بروی و گردانید

این جزا نزد خدا کسی که لعنت کرد او را خدا و نازل کرد غضب بر او و گردانید

مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا

از ایشان بوزنه گان و خوکان و کسیکه پرستید معبود باطل را این گروه بدتراند باعتبار جای

بعضی شانرا بوزینه گان و بعضی را خنازیر و کسیکه پرستید شیطان را آن مردم بدتراند بحیث جای

وَأَضَلُّ عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٤﴾ وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَد

و گمراه تراند از راه راست و چون بیایند پیش شما گویند ایمان آوردیم حال آنکه

و گمراه تراند از راه راست و آنگاه که بیایند بنزد شما می گویند ایمان آورده ایم و حال

دَّخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٥﴾

باکفر درآمدند و باکفر بیرون رفتند و خدا داناتر است بآنچه می پوشیدند

آنست که درآمدند به کفر و (هر آئینه) برون رفتند باکفر و خدا خوب می داند آنچه می پوشیدند

وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ

و می بینی که بسیارے از ایشان سعی می کنند در گناه و تعدی و حرام خوردن

و می بینی بسیار را از آنان که می شتابند در گناه و تجاوز و به خوردن شان

السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦﴾ لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ

و لیس هر آئینه بد چیزیست که بعمل آوردند چرا منع نمی کنند ایشانرا خدا پرستان

حرام را (هر آئینه) بد است آنچه می کردند چرا منع نمی کند اوشان را درویشان

وَالْأَحْبَارُ عَن قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا

و دانشمندان از دروغ گفتن ایشان و حرام خوردن ایشان هر آئینه بد چیزیست که

و علماء از گفتن سخن گناه و از خوردن حرام (هر آئینه) بسیار بد است آنچه

يَصْنَعُونَ ﴿٧﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَ

می کنند و گفتند یهود دست خدا بگردن بسته است ف۲ بگردن بسته باد دستهای ایشان و

می کنند و گفتند یهود دست خدا در بند شده است بسته باد دستهای شان

لُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَ

لعنت کرده شد ایشانرا بسبب آنچه گفتند بلکه دو دست او کشاده است خرج می کند چنانکه می خواهد و

و لعنت شده است اوشان بدین گفتن شان بلکه هر دو دستش کشاده است خرج می کند هر رنگ که می خواهد و

لَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا

البته بیفزاید در حق بسیارے از ایشان آنچه فرو فرستاده شد بسوی تو از پروردگار تو نافرمانی و کفررا

(هر آئینه) میفزاید در باره بسی از ایشان از آن کلام که نازل شده بسوی تو از طرف پروردگار تو نافرمانی و کفر

وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا

و افگندیم درمیان فرقه های یهود دشمنی و ناخوشی تا روز قیامت هرگاه که

و افگندیم درمیان شان دشمنی و بغض تا روز قیامت هرگاه که

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنی بدتر از آن عیب دار که شما بیان کردید ۱۲

ف۲ یعنی بخل دارد ۱۲

ف۳ یعنی چون میخواهند که با اعدائے خود که متدین به یهودیت نیستند جنگ کنند مقهور و مغلوب می شوند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ طعن زدن و استهزاء نمودن بر امری از دو ناحیه می باشد یا اصل آن کار قابل استهزاء می باشد یا کننده آن. در آیت گذشته توضیح گردید که اذان چیزے نیست که جز بیخرد و خفیف العقل دیگری بر آن طعن و استهزاء کند و درین آیت بر حالات مقدس مؤذنان به عنوان سوال متنبه میگرداند یعنی مستهزئین باوجود آنکه مدعیند که اهل کتاب و دانای شرائع می باشند اندکی بانصاف آیند که با ما مسلمانان چرا اینقدر ضد و عناد دارند و چه بدی در ما مشاهده می کنند که در زعم آنها شایسته استهزاء باشد جز اینکه ما بر خدای واحد لاشریک و بر همه کتب و انبیائیکه وی فرستاده از صدق دل ایمان داریم و بالمقابل حال استهزاء کنندگان این است که نه بر توحید حقیقی و صحیح خدا استوار اند و نه بر تمام انبیاء و رسل تصدیق و تکریم می نمایند. اکنون شما از روئے انصاف بگوئید

که بندگان نافرمان الٰہی را بر بندگان فرمان بردار تا چه حق طعن و تشنیع می ماند۔

أَوْقَدُوا نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ ۙ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا

برپی افروزند آتشے را برائے جنگ فرومے نشاندش خدا و می شتابند در زمین برائے فساد

می افروزند آتش برائے جنگ فرو می نشاند آنرا خدا و می شتابند در ملک برائے فساد

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨﴾ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا

و خدا دوست نمی دارد مفسدانرا و اگر اہل کتاب ایمان می آوردند و پرہیزگاری میکردند

و خدا دوست ندارد فساد کنندگان را ع۵ و اگر ہر آئینہ اہل کتاب ایمان می آوردند و می ترسیدند

لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ

نابود ساختے از ایشان گناہان ایشانرا و در آوردمی ایشانرا بوستانہائے نعمت و اگر ایشان

البتہ دور می کردیم از اوشان گناہان شان را و داخل می کردیم اوشانرا در باغ ہائے نعمت ع۵ و اگر اوشان

أَقَامُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِم مِّن رَّبِّهِمْ لَأَكَلُوا

برپا میداشتند حکم توریت و انجیل را و آنچہ فرود آوردہ شدہ است بسوی ایشان از پروردگار ایشان ف۱ خوردندے

قائم می داشتند تورات و انجیل را و آنچہ نازل شدہ براوشان از جانب پروردگارشان البتہ می خوردند

مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم ۚ مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ ۖ وَكَثِيرٌ

از بالای خود و از زیر پاہای خود از ایشان گروہے ہست میانہ رو و بسیارے

از بالائی خود و از زیر پایہائی خود از ایشان مردمانی بر راہ راست (میانہ رو) و بسیار

مِّنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿١٠﴾ ع يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن

از ایشان بد چیزیست کہ می کنند ف۲ اے پیغامبر برسان آنچہ فرود آوردہ شدہ است بسوی تو از

از اینان بداست آنچہ می کنند ای رسول برسان آنچہ بر تو نازل شدہ از

رَّبِّكَ ۖ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ۚ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۗ

جانب پروردگار تو و اگر نکردی ف۳ نرسانندہ باشی پیغام خدا را و خدا نگاہدارد ترا از مردمان

جانب پروردگار تو و اگر چنین نکردی پس تو نرساندی ہیچ پیغام او را و خدا نگاہ می کند ترا از مردم

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ

ہر آئینہ خدا راہ نمی نماید گروہ کافران را بگو اے اہل کتاب نیستید بر

ہر آئینہ خدا راہ نمی نماید قوم کفار را بگو اے اہل کتاب شما نیستید بر

شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَ

چیزے تا آنکہ برپا کنید حکم توریت و انجیل را و آنچہ فرود فرستادہ شدہ است بسوی شما از پروردگار شما ف۴ و

چیز تا استوار دارید و انجیل را و آنچہ نازل شدہ بسوی شما از طرف پروردگار شما و

لَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۖ فَلَا

البتہ بیفزاید در حق بسیارے از ایشان آنچہ فرود فرستادہ شدہ است بسوی تو از جانب پروردگار تو یعنی قرآن طغیان و کفر را پس

البتہ بیفزاید در بارہ کسی از ایشان آنچہ نازل شدہ بسوی تو از طرف رب تو نافرمانی و کفر را پس

تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَ

اندوہگین مشو بر قوم کافران ف۵ ہر آئینہ مسلمانان و جہودان و ہمچنین است حال

افسوس مکن بر قوم کفار ہر آئینہ آنانکہ مسلمان اند و آنانکہ یہود شدند

الصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَىٰ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا

ستارہ پرستان و ترسایان ہر کہ ایمان آرد از ایشان بخدا و روز آخر و کرد کار شائستہ

و فرقۂ صابی و نصاری ہر کہ ایمان بیارد بخدا و بروز قیامت و عمل نیک کند

فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣﴾ لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

ہیچ ترس نیست بر ایشان و ایشان اندوہگین گشوند ف۶ ہر آئینہ گرفتیم عہد بنی اسرائیل

نہ بر اوشان خوفی ہست و نہ اوشان غمگین می شوند ہر آئینہ گرفتیم عہد بنی اسرائیل را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی سائر کتب سابقہ ۱۲

ف۲ مترجم گوید حاصل آنست کہ اگر برپا می داشتند حکم توریت و انجیل را پیش از نزول قرآن و پیش از آنکہ حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم مبعوث شود برکت فراوان نصیب ایشان میشد لیکن مخالفت کردند پس بانواع بلا مبتلا گشتند واللہ اعلم ۱۲

ف۳ یعنی اگر یک آیت ہم نرساندی واللہ اعلم ۱۲

ف۴ مترجم گوید یعنی قرآن و سائر کتب سابقہ ۱۲

ف۵ مترجم گوید حاصل آنست کہ بر وفق ع ۹ قول خود ملزم می ۱۰ شوند زیرا کہ التزام ۱۳ شرایعے می کنند بر حسب آن نمی روند قطع نظر از انکار قرآن واللہ اعلم ۱۲

ف۶ یعنی در اصل از ہر فرقہ کہ باشد چون ایمان آرد از اہل نجات است و خصوصیت فرق را اعتبار نیست واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی ع۵

ازین معلوم شد کہ تا وقتیکہ درمیان مسلمانان محبت و اخوت مستحکم بودہ رہبای جادۂ رشد و صلاح باشد و در اجتناب از فساد بکوشد چنانکہ در عہد اصحاب معمول بود تمام مساعی اہل کتاب در مقابل آنہا بیہودہ می باشد باوجود این ہمہ جرایم شنیع و اعمال زشت اکنون نیز اگر اہل کتاب از کردار خویش تایب می شدند و بحضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و قرآن کریم ایمان می آوردند و تقوی میکردند دروازہ توبہ بستہ نشدہ خداوند از کمال فضل و رحمت آنہا را بہ نعمت ہای این جہان و آن جہان سرفراز می گردانید رحمت خدای متعال ...

وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا ۖ كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُهُمْ

و فرستادیم بسوی ایشان پیغمبرا هرگاه آمدے بایشان پیغامبرے باچه دوست نمی داشت نفس ایشان

و فرستادیم بسوی ایشان پیغامبران هرگاه که آمدی بایشان پیغامبری باچه دوست نمی داشت نفس های ایشان

فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٤﴾ وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ

گروہے را بدروغ نسبت کردند و گروہے را میکشتند و پنداشتند که هیچ عقوبت نخواهد بود

گروہے را بدروغ نسبت کردند و گروہی را می کشتند و پنداشتند که هیچ عقوبت نخواهد بود

فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِّنْهُمْ

پس کور شدند و کر گشتند پس باز گشت برحمت خدا بر ایشان ف۱ پس باز کور شدند و کر گشتند بسیارے از ایشان

پس کور شدند و کر گشتند پس باز گشت برحمت خدا بر ایشان باز کور شدند و کر گشتند بسیار از ایشان ع۹

وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٥﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ

و خدا بیناست بآنچه می کنند هرآئینه کافر شدند کسانیکه گفتند الله همان است

و خدا بیناست بآنچه می کنند هرآئینه کافر شدند کسانیکه گفتند بدرستیکه خدا او

الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۖ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا

عیسی پسر مریم و گفته بود عیسی اے بنی اسرائیل پرستید

مسیح پسر مریم است و گفته بود عیسی اے بنی اسرائیل بپرستید

اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۖ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ

خدا را پروردگار من و پروردگار شما هرآئینه کسیکه شریک خدا مقرر می کند حرام کرده است خدا بهشت را

خدا را پروردگار من و پروردگار شماست هرآئینه کسیکه شریک قرار دهد به خدا را پس بدرستیکه حرام کرده است خدا بروی

الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ ۖ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٦﴾ لَقَدْ كَفَرَ

بروے و جای او دوزخ است و نیست ستمکاران را هیچ یاری دهنده ف۲ هرآئینه کافر شدند

بهشت را و جای او دوزخ است و نیست ستمگاران را هیچ یاری دهنده هرآئینه کافر شدند

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۚ وَ

کسانیکه گفتند که خدا سوم سه کس است ف۳ و هیچ اله نیست مگر اله یگانه و

کسانیکه گفتند که خدا سوم سه کس است و هیچ الله نیست مگر الله یگانه و

إِن لَّمْ يَنتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧﴾

اگر باز نمانند از آنچه می گویند خواهد رسید کافران را از ایشان ف۴ عذاب درد دهنده

اگر باز نمانند از آنچه می گویند خواهد رسید کافران را از ایشان عذاب درد دهنده

أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨﴾ مَّا الْمَسِيحُ

آیا رجوع نمی کنند بسوی خدا و آمرزش نمی طلبند از و و خدا آمرزنده مهربان است نیست عیسی

آیا رجوع نمی کنند بسوی خدا و آمرزش نمی طلبند از او و خدا آمرزنده مهربان است نیست عیسی

ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ ۖ

پسر مریم مگر پیغامبرے گذشته اند پیش ازوے پیغامبران و مادر او ولیه بود

پسر مریم مگر پیغامبرے بدرستیکه گذشته اند پیش از وی پیغامبران و مادر او ولیه راست گوست

كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ ۗ انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ انظُرْ أَنَّىٰ

هر دو می خوردند طعام را ببین چگونه بیان می کنیم برای ایشان نشانهاے باز ببین چگونه

بودند می خوردند طعام را ببین چگونه بیان می کنیم برای ایشان نشانها را باز ببین چگونه

يُؤْفَكُونَ ﴿٩﴾ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا

گردانیده میشوند ف۵ بگو آیا عبادت می کنید بجز خدا چیزیرا که نمی تواند برای شما زیانے

باز گردانیده می شوند بگو آیا عبادت می کنید به جز خدا چیزے را که نمی تواند برای شما زیان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی محمد را صلی الله علیه وسلم فرستاد والله اعلم ۱۲ ف۲ اعتقاد حلول نوعے از شرک است ۱۲ ف۳ یعنی در مرتبه الوهیت سه کس هستند یکے خدا و دیگرے عیسیٰ و سوم روح القدس والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی اہل اصرار را از ایشان ۱۲ ف۵ یعنی از معرفت حق ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ یعنی عهد و پیمان موثق را نقض با خدا غدر کردند از سفیرهای الهی بعضی را تکذیب کردند و بعضی را بقتل رسانیدند. این بود حال "ایمان بالله و عمل صالح" آنها "ایمان بالیوم الاخر" آنها از آن قیاس کنید که باوجود ارتکاب این قدر مظالم شدید و جرائم باغیانه بکلی بیغم نشستند که گویا سزای این حرکات خویش را نمی بینند و ظلم و لجاجت آنها نتائج سوء نخواهد داد بااین خیال از آیات باهره و کلام الهی بکلی کور و کر گردیدند و آنچه را نمی بایست کردند حتی بعضے انبیاء را کشتند و بعضی را محبوس نمودند. بالآخره خدای تعالے بخت نصر را بر آنها مسلط گردانید بعد از مدت طولانی بعض ملوک فارس آنها را از قید ذلت و رسوائی نجات داده از بابل به بیت المقدس

باز آورد در آن وقت این مردم توبه کردند و بطرف اصلاح حال خود ملتفت شدند خدا توبه آنها را پذیرفت لیکن چندے بعد مکرر آن به همان شرارتهاے سابقه غرق و ...

وَّلَا نَفۡعًا ؕ وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيۡعُ الۡعَلِيۡمُ ﴿١٠﴾ قُلۡ يٰۤاَهۡلَ الۡكِتٰبِ

ونہ سودے — وخدا ہمان است — شنوا — دانا — بگو اے اہل کتاب

ونہ سودی — وخدا ہمان ست — شنوا — دانا ع۹ — بگو اے اہل کتاب

لَا تَغۡلُوۡا فِىۡ دِيۡنِكُمۡ غَيۡرَ الۡحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوۡۤا اَهۡوَآءَ قَوۡمٍ قَدۡ

از حد مگذرید در دین خود — بناحق — و پیروی مکنید خواہش نفس قومے راکہ

از حد مگذرید در دین خود — بناحق ع۰ — و پیروی مکنید خواہش نفس قومی راکہ

ضَلُّوۡا مِنۡ قَبۡلُ وَاَضَلُّوۡا كَثِيۡرًا وَّضَلُّوۡا عَنۡ سَوَآءِ السَّبِيۡلِ ﴿١١﴾

گمراہ شدند پیش ازین و گمراہ کردند مردمان بسیار را و کجروی کردند از راہ راست ف۱

گمراہ شدند پیش از این و گمراہ کردند مردمان بسیار را — کجروی کردند از راہ راست

لُعِنَ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا مِنۡۢ بَنِىۡۤ اِسۡرَآءِيۡلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوٗدَ وَ

لعنت کردہ شد کافران را — از بنی اسرائیل — برزبان داؤد — و

لعنت کردہ شد کافران از — بنی اسرائیل — برزبان داؤد — و

عِيۡسَى ابۡنِ مَرۡيَمَ ؕ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوۡا يَعۡتَدُوۡنَ ﴿١﴾ كَانُوۡا

عیسی پسر مریم — این بسبب آنست کہ نافرمانی می کردند و از حد می گذشتند یک دیگر را

عیسی پسر مریم — این بسبب بود کہ نافرمانی کردند و بودند کہ از حد در می گذشتند — بودند کہ

لَا يَتَنَاهَوۡنَ عَنۡ مُّنۡكَرٍ فَعَلُوۡهُ ؕ لَبِئۡسَ مَا كَانُوۡا يَفۡعَلُوۡنَ ﴿٢﴾

منع نمی کردند — ازان عمل زشت کہ مرتکب آن شدند ہر آئینہ بد چیزے است کہ می کردند

منع نمی کردند — یک دیگر را از عمل زشت کہ می کردند آنرا ہر آئینہ بد چیزیست کہ می کردند

تَرٰى كَثِيۡرًا مِّنۡهُمۡ يَتَوَلَّوۡنَ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا ؕ لَبِئۡسَ مَا قَدَّمَتۡ لَهُمۡ

می بینی کہ بسیارے ازایشان دوستی می کنند — با کافران یعنی با مشرکان ہر آئینہ بد چیزیست کہ پیش فرستادہ است برای ایشان

می بینی بسیارے ازایشان راکہ دوستی می کنند — با کافران ف۲ ہر آئینہ بد چیزیست کہ پیش فرستادہ است برای شان

اَنۡفُسُهُمۡ اَنۡ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيۡهِمۡ وَفِى الۡعَذَابِ هُمۡ خٰلِدُوۡنَ ﴿٣﴾

نفوس ایشان آن چیز خشم گرفتن خداست برایشان و ایشان در عذاب — جاوید اند

نفوس شان آنکہ خشم گرفت — خدا برایشان — و در عذاب — ایشان جاویدانند

وَلَوۡ كَانُوۡا يُؤۡمِنُوۡنَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِىِّ وَمَاۤ اُنۡزِلَ اِلَيۡهِ مَا اتَّخَذُوۡهُمۡ

و اگر ایمان آوردندے — بخدا و پیغامبر یعنے پیغامبر خود و آنچہ فرو فرستادہ شدہ است بسوی وی البتہ دوست نہ گرفتندے

و اگر باشند کہ ایمان آرند — بخدا و پیغامبر و آنچہ فرو فرستادہ شد بسوی وی البتہ دوست نہ گرفتندی

اَوۡلِيَآءَ وَلٰـكِنَّ كَثِيۡرًا مِّنۡهُمۡ فٰسِقُوۡنَ ﴿٤﴾ لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ

مشرکان را — ولیکن — بسیار — ازایشان فاسقانند — ہر آئینہ بیابی سخت ترین — مردمان

مشرکان را — ولیکن — بسیار — ازایشان فاسقانند — ہر آئینہ بیابی سخت ترین — مردمان

عَدَاوَةً لِّلَّذِيۡنَ اٰمَنُوا الۡيَهُوۡدَ وَالَّذِيۡنَ اَشۡرَكُوۡا ۚ وَلَتَجِدَنَّ

در عداوت — مسلمانان — یہود — و — مشرکانرا — و ہر آئینہ — بیابی

در عداوت — مسلمانان — یہود — و — مشرکان را — و ہر آئینہ — بیابی

اَقۡرَبَهُمۡ مَّوَدَّةً لِّلَّذِيۡنَ اٰمَنُوا الَّذِيۡنَ قَالُوۡۤا اِنَّا نَصٰرٰى ؕ ذٰلِكَ

نزدیک ترین — مردمان در دوستی — مسلمانان کسانے راکہ گفتند ما نصاری ایم — این

نزدیک ترین — مردمان در دوستی مسلمانان — کسانے راکہ — گفتند ما نصاری ایم — این بہ سبب

بِاَنَّ مِنۡهُمۡ قِسِّيۡسِيۡنَ وَرُهۡبَانًا وَّاَنَّهُمۡ لَا يَسۡتَكۡبِرُوۡنَ ﴿٥﴾

بسبب آنست کہ از جنس ایشان ہستند دانشمندان و گوشہ نشینان و بسبب آنست کہ ایشان تکبر نمی کنند

آنست کہ از جنس ایشان ہستند دانشمندان و گوشہ نشینان و بسبب کہ ایشان تکبر نمی کنند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی پیشوایان یہود و نصرانیہ کہ برائے ایشان مذہب قرار دادہ اند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ چون مسیح را خدا گفتند لازم می آید کہ او را معبود ہم خوانند ۱۲ لیکن معبود شدن صرف بذاتی مختص است کہ مالک ہر نوع نفع و ضرر و دارای اختیار کامل باشد زیرا کہ عبادت تذلل انتہائی را نامند و انتہائی تذلل در پیشگاہ ذاتی می توان کرد کہ دارای منتہائے عزت و غلبہ باشد و در ہر وقت شنوا بہ احوال ہر کس کماحقہ دانا باشد بعد این آیت باعقیدہ مشرکانہ تثلیث عقاید تمام مشرکان رد می شود

ع۰ مقصد از مبالغہ در عقیدہ اینست کہ یک مولود بشری را خدا قرار دادند و غلو در عمل آنست کہ "رہبانیت" گفتہ می شود در رہبانیت ابتدعوہا ما کتبنہا علیہم "الحدید رکوع۴" از تمام قبایح یہود کہ بیان شدہ ظاہر می شود کہ بنابر انہماک در دنیا پرستی و تکمیل شہوات نفسانی دین و دینداران در نزد آنہا ہیچ عظمت و وقعت نداشت حتی اہانت و قتل انبیاء علیہم السلام

شعار آنہا بود بر خلاف آنہا نصاری در تعظیم انبیاء چندان غلو کردند کہ از میان آنہا بعض را خدا یا پسر خدا خواندند و دنیا را ترک و رہبانیت اختیار نمودند ف۲ مراد از کافران دریں محل

وَاِذَا سَمِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُوْلِ

وچون بشنوند آنچه فرو فرستاده شده بر پیغامبر

وچون بشنوند آنچه نزد فرستاده شده بسوی پیغمبر

تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَفِيْضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوْا مِنَ الْحَقِّ ۚ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ

به بینی چشمهاے ایشان اشک میریزد بسبب آنچه شناختند از حق می گویند اے پروردگار ما

به بینی چشم ہاے ایشان اشک میریزد بسبب آنچه شناختند از حق می گویند اے پروردگار ما

اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشّٰهِدِيْنَ ۞ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ

ایمان آوردیم پس بنویس مارا با شاہدان ف۱ وچیست مارا که ایمان نیاریم بخدا و آنچه آمده است بما از

ایمان آوردیم پس بنویس مارا با شاہدان وچیست مارا که ایمان نیاوریم بخدا و آنچه آمده است بما از

الْحَقِّ ۙ وَنَطْمَعُ اَنْ يُّدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصّٰلِحِيْنَ ۞ فَاَثَابَهُمُ

دین راست وچیست مارا که طمع نکنیم که داخل کند مارا پروردگار ما ف۲ با قوم صالحان پس جزا داد ایشان را

دین راست وطمع نکنیم که داخل کند مارا پروردگار ما با قوم صالحان پس جزا داد ایشان را

اللّٰهُ بِمَا قَالُوْا جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ

خدا بران مقوله که گفتند بوستانها میرود زیر آن جویها جاویدان آنجا و این است

خدا بران مقوله که گفتند بوستان ہا میرود از زیر درختان آن جوی ہا جاویدان در آنجا و این است

جَزَآءُ الْمُحْسِنِيْنَ ۞ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ

جزاے نیکوکاران ف۳ وکسانیکه کافر شدند و بدروغ نسبت کردند آیات مارا ایشانند اہل

جزاے نیکوکاران وکسانیکه کافر شدند و به دروغ نسبت کردند آیات مارا ایشانند اہل

الْجَحِيْمِ ۞ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُحَرِّمُوْا طَيِّبٰتِ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ

دوزخ اے مؤمنان حرام مکنید لذائذ آنچه خدا حلال ساخته است شمارا

دوزخ اے مؤمنان حرام مکنید لذائذ آنچه حلال ساخته خدا به شما

وَلَا تَعْتَدُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ۞ وَكُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ

واز حد مگذرید هر آئینه خدا دوست نمی دارد واز حد گزرندگان را و بخورید آنچه روزی داده است شمارا

واز حد مگذرید هر آئینه خدا دوست نمی دارد از حد گذرندگان را و بخورید از آنچه روزی داده است شمارا

اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا ۠ وَّاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ۞

خدا حلال پاکیزه و بترسید ازان خدا که شما بوے ایمان آورده اید ف۴

خدا حلال پاکیزه و بترسید از خدا که شما بوی ایمان آورده اید

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ

باز خواست نمی کند از شما خدا بلغو در سوگند ہاے شما ولیکن باز خواست می کند از شما

مواخذه نمی کند شمارا خدا به لغو در سوگند ہاے شما و لیکن مواخذه می کند شمارا

بِمَا عَقَّدْتُّمُ الْاَيْمَانَ ۚ فَكَفَّارَتُهٗٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسٰكِيْنَ مِنْ

بسبب محکم کردن سوگند بالقصد ف۵ پس کفارت یمین منعقده طعام دادن ده مسکین راست از

بانکه ببندید سوگند ہارا پس کفارت یمین منعقده طعام دادن ده مسکین راست از

اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُوْنَ اَهْلِيْكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ ۭ فَمَنْ

جنس میانه از آنچه میخورانید اہل خود را یا پوشش دادن ایشان را یا آزاد کردن برده پس ہر که

میانه آنچه می خورانید اہل خود را یا پوشش ده درویش را یا آزاد کردن برده ف۶ پس ہر که را

لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ ۭ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ ۭ

نیابد لازم است روزه داشتن سه روز اینست کفارت سوگند ہاے شما چون سوگند خورید یعنی و حانث شوید

میسر نشود (نیابد) لازم است روزه داشتن سه روز ف۵ این است کفارت سوگند ہای شما چون سوگند خوردید

فتح الرحمن

ف۱ یعنے جماعة که اکمل امت باشند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنے به بهشت ۱۲ ف۳ مترجم گوید در آیات مذکوره اشارت است بفضیلت قومے از نصارےٰ حبشه که همراه جعفر طیار بخدمت آنحضرت آمده مسلمان شدند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنے ترک نکاح یا ترک اکل لحم وامثال آن درست نیست والله اعلم ۱۲ ف۵ مترجم گوید یعنی بلغو کفارت واجب نیست چنانکه از دور شبحے بیند و ظن گوید که والله ۱۱ زید است و زید نباشد و در یمین منعقده اگر حانث شود کفارت واجب است چنانکه گوید والله این طعام نخورم یا درین خانه در آیم و علی هذا القیاس والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی یا ینها در دنیا کفاره نیست مثلیکه در "یمین منعقده" واجب است تفسیر "قسم لغو" در اواخر پاره سیقول گذشته است چون در فوق ذکر تحریم طیبات بود یمین هم یک قسم تحریم است لهذا احکام "یمین" بیان میشود ع۵ یعنی بعد از شکستن قسم این کفاره داده می شود به دادن نان مخیر است که ده مسکین را بخانه آورده نان دهد

ویا برابر صدقه فطر بهر مسکین غله ویا قیمت آنرا بپردازد ف۶ یا آن اندازه که قسمت اکثر بدن پنهان شود مثلاً پیراهن و تنبان ویا لنگ و چادر ف۷ یعنی یک برده را آزاد کردن.

وَاحْفَظُوْٓا اَيْمَانَكُمْ ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ③

و نگاہدارید سوگند ہائے خودرا ف ۱ ہمچنین بیان می کند خدا برای شما آیتہائے خودرا تابود کہ شما شکر کنید

و نگاہ دارید سوگند ہائے خودرا ہم چنین بیان می کند خدا برای شما آیتہائے خودرا کہ شما شکر کنید

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ

اے مسلمانان جزاین نیست کہ خمر و قمار و نشانہائے معبودان باطل و تیر ہائے فال پلید است

اے مومنان جزاین نیست کہ خمر و قمار و نشانہ ہائے معبودان باطل و تیر ہائے فال پلید است

مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ④ اِنَّمَا يُرِيْدُ الشَّيْطٰنُ

از کردار شیطان است پس احتراز کنید از وے تابود کہ شما رستگار شوید جزاین نیست کہ می خواہد شیطان

از کردار شیطان پس احتراز کنید ازوی تا رستگار شوید جزاین نیست کہ می خواہد شیطان

اَنْ يُّوْقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِى الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ

کہ بیندازد درمیان شما دشمنی و ناخوشی بسبب خمر و قمار و بازدارد شمارا

کہ بیندازد درمیان شما دشمنی و خصومت در خوردن خمر و قمار و بازدارد شمارا

عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّنْتَهُوْنَ ⑤ وَاَطِيْعُوا

از یاد خدا و از نماز پس آیا الحال شما باز ایستادید و فرمانبرداری کنید

از یاد خدا و از نماز پس آیا ہستید شما باز ایستادگان ع۵ و فرمانبرداری کنید

اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَاحْذَرُوْا ۚ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا عَلٰى

خدارا و فرمانبرداری کنید پیغامبررا و بترسید پس اگر رد گردانید ید پس بدانید کہ بر

خدارا و فرمانبرداری کنید پیغمبررا و بترسید پس اگر روگردانید ید پس بدانید جزاین نیست کہ بر

رَسُوْلِنَا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ⑥ لَيْسَ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

پیغامبر ما نیست مگر پیغام رسانیدن آشکارا نیست بر کسانیکہ ایمان آوردند و عملہائے شائستہ کردند

رسول ما رسانیدن روشن است نیست بر کسانیکہ ایمان آوردند و عمل شائستہ کردند

جُنَاحٌ فِيْمَا طَعِمُوْٓا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَّاٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَّ

گناہے در آنچہ خوردند ف۲ چون پرہیزگاری کردند و ایمان آوردند و کارہائے شائستہ کردند باز پرہیزگاری کردند و

گناہی در آنچہ پیشتر خوردند چون از آیندہ ترسیدند (پرہیزگاری کردند) و ایمان آوردند و کارہای شائستہ کردند باز ہی ترسیدند

اٰمَنُوْا ثُمَّ اتَّقَوْا وَّاَحْسَنُوْا ؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ⑦ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ

ایمان آوردند باز پرہیزگاری کردند و نیکوکاری نمودند ف۳ خدا دوست می دارد نیکوکاران را اے

(پرہیزگاری کردند) و یقین کردند (ایمان آوردند) باز ہی ترسیدند (پرہیزگاری کردند) و نیکوکاری کردند و خدا دوست می دارند نیکوکاران را اے

اٰمَنُوْا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَىْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهٗٓ اَيْدِيْكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ

مسلمانان ہر آئینہ می آزماید شمارا پروردگار شما بچیزے از شکار برسد بآن دستہائے شما و نیزہ ہائے شما تا متمیز کند

مومنان ہر آئینہ می ازماید شمارا خدا بچیزی از شکار کہ میرسد بان دستہائے شما و تیر ہای شما تا معلوم کند

اللّٰهُ مَنْ يَّخَافُهٗ بِالْغَيْبِ ۚ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ

خدا کسی را کہ غائبانہ ازوی ترسد پس ہر کہ تعدی کند بعد ازین او راست عذاب

خدا کسے را کہ ازوی میترسد در غیب پس ہر کہ از حد درگذرد بعد ازاین پس مراو راست عذاب

اَلِيْمٌ ① يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ ؕ وَمَنْ

درد دہندہ اے مسلمانان مکشید صید را چون احرام بستہ باشید و ہر کہ

دردناک اے مومنان مکشید صید را و حال آنکہ شما محرم باشید و ہر کہ

قَتَلَهٗ مِنْكُمْ مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ

بکشد او را از شما بقصد پس واجب است جزا و آن جزا مانند چیزیست کہ او را کشتہ است از جنس چہارپایان حکم کند بآن

بکشد او را از شما قصدا پس بر او واجب است جزاء مانند آنچہ کشتہ است از چہارپایان کہ حکم کند بر آن

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی تا مقدور حانث نشوید واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی قبل از تحریم ۱۲ ف۳ مترجم گوید یعنی آنچہ قبل از تحریم خوردند عفو است چون در تقوی رسوخ پیدا کردند و این سخن بدان ماند کہ کسے گوید با تو احسان کنم و باز بتو احسان کنم بمعنی آنکہ پیوستہ احسان کنم واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون انسان شراب می خورد خردش ضایع می شود بعضی اوقات بدمست شدہ باہم دگری جنگند حتی پس از رفع نشہ نیز گاہی اثر جنگ باقی می ماند و دشمنی برپا می شود عین این کیفیت بلکہ بہ مراتب بیشتر از ان از قمار پدید می آید و در اثر بردن باختن جنگ و فسادہای سخت برپا می شود و شیطان را برای برپا کردن ہنگامہ موقعہ خوب دست می دہد این بود فساد و قبح ظاہری اما نقصان باطنی این است کہ انسان چون درین چیزہای ناپاک مشغول شود از یاد خدا و عبادات الہی کاملا غافل می شود و دلیل آن مشاہدہ و تجربہ است افرادی راکہ بہ شطرنج مشغول میشوند ببینید نتیجہ بلکہ از خوردن و نوشیدن و مہمات خانگی بکلی بے خبری مانند چون این اشیاء بر این قدر نقصانات ظاہری و باطنی مشتمل است چگونہ مسلمانی این را ..

ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بٰلِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسٰكِيْنَ اَوْ

دو صاحب عدالت از شما باشد آن چهار پایه قربانی رسیده بکعبه یا آن جزائے کفارت است طعام فقیران یا

دو صاحب عدالت از شما در حالت که آن جزاء قربانی باشد رسیده بکعبه یا برا وست طعام دادن درویشان یا

عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوْقَ وَبَالَ اَمْرِهٖ ؕ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ ؕ

برابر آن از روزه تا بچشد جزائے کردار خود عفو کرده است خدا از آنچه گذشت

برابر آن روزه داشتن تا بچشد جزای کردار خود عا عفو کرده است خدا از آنچه گذشت

وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿۲﴾ اُحِلَّ لَكُمْ

و هر که دیگر بار کند انتقام گیرد از وے خدا و خدا غالب صاحب انتقام است حلال کرده شد برائے

و هر که دیگر بار بکند پس انتقام گیرد خدا از وی و خدا غالب صاحب انتقام است عہ حلال کرده شد برای شما

صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهٗ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۚ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ

شکار دریا و خوردن آن تا منفعت باشد برائے شما و برائے قافله و حرام کرده شد بر شما شکار

شکار دریا و خوردن آن منفعتاً برای شما و برای کاروان شما و حرام کرده شده بر شما شکار

الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۳﴾ جَعَلَ اللّٰهُ

بیابان تا وقتیکه احرام بسته باشید و بترسید از آن خدا که بسوے وے حشر کرده خواهید شد گردانید خدای تعالیٰ

بیابان تا وقتیکه احرام بسته باشید و بترسید از خدا که بسوی وی جمع کرده خواهید شد گردانید خدا

الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيٰمًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَ

کعبه را که خانه بزرگوار است سبب انتظام امور مردمان و ماه حرام را و قربانی را و

کعبه را که خانهٔ بزرگی است باعث قیام برای مردم و ماهای بزرگ را و قربانی را که نذر کعبه باشد و

الْقَلَآئِدَ ؕ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ

آنچه در گردنش قلاده انداز ند این بیان برائے آنست که تا بدانید که خدا می داند آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است

آنچه در گردنش قلاده انداخته به کعبه ببرند این برای آنست تا بدانید بدرستیکه خدا می داند آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است

وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۴﴾ اِعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ

و تا بدانید که خدا بهمه چیز دانا است بدانید که خدا سخت است عقوبت او و آنکه بدانید که

و هر آئینه خدا به هر چیز دانا است بدانید هر آئینه که عذاب خدا سخت است و هر آئینه

اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۵﴾ مَا عَلَى الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلٰغُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَ

خدا آمرزنده مهربان است نیست بر پیغامبر مگر رسانیدن پیغام و خدا می داند آنچه آشکارا می کنید و

خدا آمرزنده مهربان است نیست بر ذمهٔ رسول مگر رسانیدن و خدا می داند آنچه آشکارا می کنید و

مَا تَكْتُمُوْنَ ﴿۶﴾ قُلْ لَّا يَسْتَوِي الْخَبِيْثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ

آنچه پنهان می کنید بگو اے محمد برابر نیست پلید و پاک و اگرچه در عجب آرد ترا بسیاری

آنچه پنهان می کنید بگو که برابر نیست ناپاک و پاک و اگرچه ترا خوش آید کثرت

الْخَبِيْثِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۷﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ

پلید پس بترسید از خدا اے خداوندان خرد تا رستگار شوید ف اے

ناپاک پس بترسید از خدا ای خداوندان خرد تا شما نجات یابید ای

اٰمَنُوْا لَا تَسْـَٔلُوْا عَنْ اَشْيَآءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ۚ وَاِنْ تَسْـَٔلُوْا عَنْهَا حِيْنَ

مسلمانان سوال مکنید از آن چیزها که اگر ظاهر کرده شود حقیقت آنها پیش شما غمگین کند شما را و اگر سوال کنید از آن وقتیکه

مومنان مپرسید از چنین سخنها که اگر آشکارا کرده شود بر شما اندوهگین گرداند شما را و اگر سوال میکنید از این سخنان آنگاه که

يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ ؕ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿۱﴾ قَدْ سَاَلَهَا

فرود آورده می شود قرآن البته ظاهر کرده شود پیش شما عفو کرد الله تعالیٰ از آن سوالات و خدا آمرزنده بردبار است ف هر آئینه سوال کرده

نازل می شود قرآن در گذشت خدا از آنها و خدا آمرزنده تحمل کننده است (به تحقیق) چنین سخنها پرسیده اند

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید جزای صید یکے از سه چیز تواند بود مماثل صید را در حرم ذبح کند و مماثلت نزدیک شافعی بخلقت و هیئت است و نزدیک ابی حنیفه بقیمت یا بقیمت صید طعام خرید نماید و مسکینان را دهد و نزدیک شافعی بهر مسکینے را مدے و نزدیک ابی حنیفه هر مسکینے را نیم صاع از گندم یا یک صاع از جو یا شما مسکینان علی اختلاف المذهبین روزه دارد والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنی مال حرام و مال حلال برابر نیست اگرچه حرام بسیار جمع می شود والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید بعض مردم از آنحضرت بغیر ضرورت سوال می کردند یکے گفت پدر من کیست و دیگرے گفت که مرجع من بهشت است یا دوزخ درین باب نازل شد ۱۲

تفسیر عثمانی

عہ نزد حنفیه مسئله این است که اگر در حال احرام صید را بگیرد یا بکشد آن فرض است و اگر کشت دو نفر معتبر بصیر بتجربه کار قیمت آن را معین نماید به اندازهٔ قیمت آن حیوانی را بخود مثلاً (بز یا گاو یا شتر وغیره) و نزدیک کعبه یعنی در حدود حرام رسانده ذبح کند و ...

خود از آن بخورد یا قیمت آن را غله خریده بهر مسکین به مقدار صدقهٔ فطر تقسیم کند و یا به هر تعداد مسکین که می رسد به مقدار روزه بگیرد - عہ صید بحری از قبضهٔ قدرت او برآمده ...

قَوْمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ اَصْبَحُوْا بِهَا كٰفِرِيْنَ ﴿۲﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيْرَةٍ وَّلَا

قومے پیش از شما باز کافر شدند بآنہا ف۱ مشروع نکردہ است خدائے تعالے ہیچ بحیرہ ونہ

قومے پیش از شما باز شدند از آن سخن ہا منکراین مقرر نکردہ خدا از بحیرہ ونہ

سَآئِبَةٍ وَّلَا وَصِيْلَةٍ وَّلَا حَامٍ ۙ وَّلٰكِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ

سائبہ ونہ وصیلہ ونہ حام را و لیکن کافران دروغ بر خدا

سائبہ ونہ وصیلہ ونہ حامی را و لیکن کافران می بندند بر خدا

الْكَذِبَ ؕ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۳﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ

می بندند و بسیارے از ایشان در نمی یابند و چون گفتہ شود ایشان را بیائید لسوئے آنچہ فرو فرستادہ است

بہتان و بسیار شان عقل ندارند و چون گفتہ شود ایشان را بیائید لسوی آنکہ نازل کردہ

اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُوْلِ قَالُوْا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ؕ اَوَلَوْ كَانَ

خدا و لسوئے پیغامبر گویند بس است مارا آنچہ بر آن یافتیم پدران خود را و اگرچہ

خدا و لسوی رسول می گویند کافی است مارا آنچہ یافتیم بر آن پدرہا و اجداد خود را و اگرچہ

اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ شَيْئًا وَّلَا يَهْتَدُوْنَ ﴿۴﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلَيْكُمْ

پدران ایشان ہیچ نمی دانستند و ہیچ راہ نے یافتند اے مسلمانان محافظت کنید

پدرہا و اجداد شان ہیچ نمی دانستند ونہ راہ را می دانند اے مومنان بر شما لازم ہست

اَنْفُسَكُمْ ۚ لَا يَضُرُّكُمْ مَّنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ ؕ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ

خویشتن را ضرر نمی رساند شمارا کسے کہ گمراہ شد چون شما راہ یاب شدید لسوئے خداست رجوع شما

فکر جانہا خود ہیچ ضرر بر شما رسانیدہ نمی توانند کسیکہ گمراہ شد آنگاہ کہ بر راہ باشید لسوی خداست باز گشتن

جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۵﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا شَهَادَةُ

ہمہ یکجا پس خبر دہد شمارا بآنچہ عمل می کردید ف۲ اے مسلمانان نصاب شہادت

ہمہ شما پس خبر خواہد کرد شمارا بآنچہ می کردید اے مومنان گواہ

بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِيْنَ الْوَصِيَّةِ اثْنٰنِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ

درمیان شما وقت وصیت چون برسد یکے از شما موت دو کس اند کہ صاحب عدالت باشند از شما

درمیان شما چون برسد یکی از شمارا موت در وقت وصیت دو شخص عادل می باید ف۵ از شما

اَوْ اٰخَرٰنِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُّصِيْبَةُ

یا دیگران از غیر شما اگر شما سفر کردہ باشید در زمین پس رسد لبشما مصیبت

یا دو تن دیگر از غیر شما اگر شما سفر کنید در زمین پس برسد لبشما مصیبت

الْمَوْتِ ؕ تَحْبِسُوْنَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمٰنِ بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ

موت اگر شک داشتہ باشید باز دارید ایشانرا بعد از نماز یعنی نماز عصر پس قسم خورند بخدا

موت باز می دارید آن دو کس را بعد از نماز پس قسم خورند ان دو بخدا اگر شک دارید

لَا نَشْتَرِيْ بِهٖ ثَمَنًا وَّلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۙ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّآ اِذًا لَّمِنَ

کہ خرید نمی کنیم عوض سوگند خدا بہائے دنیا را و اگرچہ کسیکہ برای نفع او گواہی میدہیم صاحب قرابت باشند و پنہان نمی کنیم

کہ بدل نمی گیریم باین سوگند بہا و اگرچہ خویش ما باشد و نمی پوشیم گواہی خدای را بدرستیکہ ما آن وقت (ہر آئینہ) از

الْاٰثِمِيْنَ ﴿۶﴾ فَاِنْ عُثِرَ عَلٰٓى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّآ اِثْمًا فَاٰخَرٰنِ يَقُوْمٰنِ مَقَامَهُمَا

گناہگاران باشیم پس اگر اطلاع واقع شد برانکہ این دو گواہ حاصل کردند گناہ ف۳ پس بایستند دو کس دیگر کہ قرابت قریبہ داشتہ باشند بجای آنہا

گناہگاران باشیم پس اگر اطلاع یافتہ شود برانکہ این دو گواہ پوشیدند سخن حق را (کسب کردہ اند گناہ را) پس دو گواہ دیگر برخیزند بجای آنہا

مِنَ الَّذِيْنَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيٰنِ فَيُقْسِمٰنِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَآ اَحَقُّ

از جماعہ کہ مال را حق خود ساخت ہر یکے از دو گواہ دروغ بزبردستی بر ایشان ف۴ پس سوگند خورند بخدا کہ گواہی ما درست تر است

از آنانکہ حق شان پوشیدہ بر گواہان اولین از ہمہ بیشتر قریب میت باشند پس قسم خورند (دو نفر) بخدا کہ گواہی ما راست تر است

فتح الرحمٰن
ف۱ مترجم گوید اہل جاہلیت احکامے چند اختراع کردہ بودند و در آنہا بقول اسلاف خود تمسک میمودند از نجملہ بحیرہ و آن مادہ شترے است کہ او را برای بتان مقرر میکردند و شیر او بکسے نمیدادند سائبہ کہ برای بتان جانور را می گزاشتند و بار بر پشت او نمی نہادند و وصیلہ و آن مادہ شتر است کہ اول بار در اول عمر شتر مادہ لید بعد از ان نیز فصل دیگر بار مادہ زاید پس آنرا برائے بتان می گزاشتند و بعد از انکہ از نسلے چند بچہ گرفتندے او را معاف داشتندے از رکوب و جز آن و اورا حام گفتندے خدا تعالے این ہمہ را فسخ نمودہ و آیت فرستاد ۱۲ ف۲ یعنے اگر شما صلاح کردید و شرط امر معروف بجا آوردید مخالفت مخالفان ضرر نمی کند ۱۲ واللہ اعلم ف۳ ایضاً مترجم گوید مسلمانے را اتفاق سفرے افتاد و در جائے کہ ہیچ مسلمان نبود محتضر شد ناچار دو ذمی را ترکہ خود سپرد و برد صیت خود گواہ ساخت ایشان از ان ترکہ جام نقرہ را خیانت کردند و چون اولیاء میت از ایشان مطالبہ نمودند قسم خوردند کہ ما بآن اطلاع نداریم بعد از ان آن جام نزدیک صواغی پیدا شد گفت کہ این دو ذمی بدست من فروختند درین باب آیت نازل شد و دو کس از اولیاء میت قسم خوردہ آن جام را اگر فتند ۱۲ ف۴ یعنے گواہ حق کہ خدا بآن فرمودہ واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنے دروغ گواہی دادند و دروغ قسم خوردند ۱۲ تفسیر عثمانی ف۵ بہتر این است دل

مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَآ ۖ إِنَّآ إِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٧﴾ ذٰلِكَ اَدْنٰىٓ

از گواهی آن دو و از حد تجاوز نکرده ایم هر آئینه ما آنگاه از ستمگاران باشیم این اسلوب نزدیک تر است

ازگواهی آن دو و از حد تجاوز نکرده ایم بدرستیکه ما آنگاه هرآئینه از ستمگاران باشیم این حکم نزدیک تر است

اَنْ يَّأْتُوْا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَآ اَوْ يَخَافُوْٓا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌۢ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ ۗ

بآنکه بیارند گواهی را بروجه آن یعنی بروجهیکه باید در گواهی دادن یا بترسند ازانکه رد کرده شود سوگندها بعد سوگندهای ایشان ف۱

که ادا کنند شهادت را بروجه صحیح آن یا بترسند ازانکه رد کرده شود سوگندها بعد سوگندهای ایشان ع۵

وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوْا ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُ

و بترسید از خدا و بشنوید حکم اورا و خدا راه نمی نماید گروه فاسقان را ف۲ یاد کن آن روز که جمع کند

و بترسید از خدا و بشنوید حکم اورا و خدا راه نمی نماید گروه نافرمان بردار (فاسقان را) روزیکه جمع کند

اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُوْلُ مَاذَآ اُجِبْتُمْ ۖ قَالُوْا لَا عِلْمَ لَنَا ۖ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ

خدا پیغامبران را پس بگوید چه جواب داده شد شمارا گویند هیچ دانش نیست مارا هرآئینه توئی داننده

خدا پیغامبران را پس بگوید به شما چه جواب داده شده بود گویند خبری نیست مارا هرآئینه توئی داننده

الْغُيُوْبِ ﴿١﴾ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِىْ عَلَيْكَ وَعَلٰى

امر پنهانے ف۳ آن وقت که گوید خدائے تعالے اے عیسے پسر مریم یاد کن نعمت مرا بر خویش و بر

امور پنهانی چون گفت خدا اے عیسے پسر مریم یاد کن نعمت مرا بر خویش و بر

وَالِدَتِكَ ۘ اِذْ اَيَّدْتُّكَ بِرُوْحِ الْقُدُسِ ۗ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِى الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۚ

والده خویش چون قوت دادم ترا بروح القدس یعنی برکات حظیرة القدس سخن می گفتی با مردمان در گهواره و در حالت معمری

والدهٔ خویش چون قوت دادم ترا بروح القدس سخن می گفتی با مردمان در آغوش (گهواره) و در حالت معمری

وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ ۚ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ

و چون آموختم ترا کتاب و دانش و تورات و انجیل و چون پیدا می کردی از

و چون آموختم ترا کتاب و سخنان عمیق (دانش) و تورات و انجیل و چون می ساختی از

الطِّيْنِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ بِاِذْنِىْ فَتَنْفُخُ فِيْهَا فَتَكُوْنُ طَيْرًاۢ بِاِذْنِىْ وَتُبْرِئُ

گل مانند شکل مرغ بحکم من پس دم میزدی در وے پس مے شد مرغے بحکم من و به می کردی

گل مانند شکل مرغ بحکم من پس میدمیدی در وی پس می شد مرغی بحکم من و به می کردی

الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنِىْ ۚ وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْنِىْ ۚ وَاِذْ كَفَفْتُ بَنِىْٓ

کور مادر زاد را و برص دار را بحکم من و چون بیرون می آوردی مردگان را بحکم من ف۴ و چون باز داشتم شر بنی

کور مادرزاد را و برص دار را بحکم من و چون برون می آوردی مردگان را بحکم من و چون باز داشتم (شر) بنی

اِسْرَآءِيْلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ اِنْ

اسرائیل را از تو آنگاه که آوردی نزدیک ایشان معجزه ها پس گفتند کافران از ایشان نیست این

اسرائیل را از تو آنگاه که آوردی نزدیک ایشان معجزه ها پس گفتند کافران از ایشان نیست این

هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٢﴾ وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيّٖنَ اَنْ اٰمِنُوْا بِىْ وَبِرَسُوْلِىْ ۚ

مگر سحر آشکارا و چون الهام فرستادم بسوی حواریان که ایمان آرید بمن و بپیغامبر من

مگر سحر آشکارا و چون انداختم در دل حواریان که ایمان آرید بمن و به پیغامبر من

قَالُوْٓا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُوْنَ ﴿٣﴾ اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّوْنَ يٰعِيْسَى ابْنَ

گفتند ایمان آوردیم و گواه باش یا عیسے بر آنکه ما مسلمانیم چون گفتند حواریان اے عیسے پسر

گفتند ایمان آوردیم و گواه باش باینکه ما فرمانبردار هستیم چون گفتند حواریان ای عیسیٰ پسر

مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيْعُ رَبُّكَ اَنْ يُّنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ ۖ قَالَ

مریم آیا می تواند پروردگار تو که فرو فرستد بر ما خوانے از آسمان گفت عیسے

مریم آیا کرده می تواند پروردگار تو که فرود فرستد بر ما خوانی مملو از آسمان گفت عیسیٰ

فتح الرحمن

ف۱ یعنے اگر کسے داند که بعد از سوگند من سوگند مدعی نخواهد بود سوگند دروغ خورده و اگر بداند که چون کذب ظاهر شود مدعیان را سوگند دهند و حق به سوگند ایشان ثابت شود از سوگند دروغ احتیاط کند ۱۲ ف۲ مترجم گوید تاویل آیت بمذهب شافعی آنست که مراد از شهادت وصیت است و از منکم من اقاربکم و ذکر اثنین برای احتیاط و قسم دادن بجهت مدعا علیه بودن درین دعوی که خیانت کرده اند و یقین صلوة عصر بجهت تغلیظ یمین و اختیار اثنین برائے احتیاط و اقامت اولیان بجهت مدعا علیه بودن بر ایشان در دعوائی که بجهت عذر خود تقریر می کند چنانچه در صورت مذکوره دعوی اشتراء کرده بودند دان ۱۲ فان عثر اشاره است بتوجه دعوائی کسے و بمذهب ابیحنیفه مانند آنست مگر آنکه تعیین صلوة عصر بجهت آنست که قضات در محکمه همین وقت می نشستند پس گویا که گفته شد در محکمه قضا والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی نخست از مر خضوع دنیا لیس ایشان گویند در برابر توبه و نسبت دانش ما هیچ دانش نیست بجهت آگاه بود براست خویش والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی از گور زنده برمی آوردی والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی - ع۵ - اگر در شبه داشته باشند حکم قسم دادن بجا است از جهت اینکه از قسم ترسیده در اول وهله ظاهرا دروغ نکنند باز اگر سخن آنها دروغ برآید ورثه میت قسم . . .

اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۴﴾ قَالُوْا نُرِيْدُ اَنْ نَّاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ

بترسید از خدا اگر مومن هستید ف۱ گفتند می خواهیم که بخوریم ازان خوان و آرام گیرد

بترسید از خدا اگر مومن هستید گفتند می خواهیم که بخوریم ازان و مطمئن شود

قُلُوْبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُوْنَ عَلَيْهَا مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۵﴾ قَالَ

دل های ما و بدانیم که راست گفتی با ما و باشیم بر نزول آن از گواهان گفت

دلهای ما و بدانیم که راست گفتی با ما و باشیم بر نزول آن از گواهان گفت

عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ تَكُوْنُ لَنَا

عیسی پسر مریم بار خدایا ای پروردگار ما فرود آر بر ما خوانی پر از طعام از آسمان تا باشد عیدی

عیسی پسر مریم ای خدا پروردگار ما فرود آور بر ما خوانی پر از طعام از آسمان تا باشد برای ما

عِيْدًا لِّاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِّنْكَ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿۶﴾ قَالَ

برای ما و برای اوائل امت ما و آخر امت ما و معجزه از جانب تو و روزی ده ما را و تو بهترین روزی دهندگانی گفت

عیدی برای اول (امت) ما و آخر (امت) ما و نشانه باشد از جانب تو و روزی ده ما را و تو بهترین روزی دهندگانی گفت

اللّٰهُ اِنِّيْ مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَّكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنِّيْٓ اُعَذِّبُهٗ عَذَابًا لَّآ

خدا من فرود آورنده ام آنرا بر شما پس هر که از شما کافر شود بعد ازین پس من تعذیب کنم او را عذابیکه تعذیب

خدا من فرود آورنده ام آن را بر شما پس هر که ناسپاسی کند بعد ازین از شما پس من تعذیب کنم او را عذابی که تعذیب

اُعَذِّبُهٗٓ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۷﴾ ع وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ

نکنم بآن هیچ یک را از اهل عالم ف۲ و یاد کن آن وقت که گوید خدا ای عیسی پسر مریم آیا تو گفتی

نکنم بآن هیچ یک را از اهل عالم و چون گفت خدا ای عیسی پسر مریم آیا تو گفتی

لِلنَّاسِ اتَّخِذُوْنِيْ وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ قَالَ سُبْحٰنَكَ مَا يَكُوْنُ

بمردمان که خدا گیرید مرا و مادر مرا بجز الله تعالی ف۳ گفت بپاکی یاد می کنم ترا نه سزد

به مردمان که بگیرید مرا و مادر مرا دو معبود بجز از الله گفت پاک هستی تو نه سزد

لِيْٓ اَنْ اَقُوْلَ مَا لَيْسَ لِيْ ۗ بِحَقٍّ ؕ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهٗ فَقَدْ عَلِمْتَهٗ ؕ تَعْلَمُ مَا فِيْ

مرا که بگویم آنچه لائق من نیست اگر گفته باشم این قول پس تو آنرا دانسته می دانی آنچه در

مرا که بگویم چنین سخنی که حق آن را نداریم اگر این را گفته باشیم پس هر آئینه تو آنرا دانسته میدانی آنچه در

نَفْسِيْ وَلَآ اَعْلَمُ مَا فِيْ نَفْسِكَ ؕ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ﴿۱﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا

ضمیر منست و نه میدانم آنچه در ضمیر تست هر آئینه تو داننده امور پنهانی نگفته ام با ایشان مگر

نفس من است و نمیدانم آن چه در نفس (ضمیر) تست هر آئینه تو داننده امور پنهانی نگفته ام به ایشان مگر

مَآ اَمَرْتَنِيْ بِهٖٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا مَّا دُمْتُ

آنچه فرموده بودی مرا بآن که پرستید خدا را پروردگار من و پروردگار شما و بودم بر ایشان نگهبان مادامی که در میان ایشان

آن چه فرموده بودی به من که پرستید خدا را که پروردگار من و پروردگار شماست و بودم بر ایشان گواه مادامیکه درمیان ایشان

فِيْهِمْ ۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِيْ كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيْبَ عَلَيْهِمْ ؕ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ﴿۲﴾

بودم پس وقتیکه برگرفتی مرا ف۴ تو بودی نگاهبان بر ایشان و تو بر همه چیز نگاهبانی

بودم باز هنگامی تو مرا برداشتی بودی تو نگهبان بر ایشان و تو بر همه چیز خبردار هستی

اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۚ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۳﴾

اگر عذاب کنی ایشان را پس ایشان بندگان تو اند و اگر بیامرزی ایشانرا پس توئی غالب استوار کار

اگر عذاب کنی ایشان را پس ایشان بندگان تو اند و اگر بیامرزی ایشان را پس توئی غالب صاحب حکمت

قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصّٰدِقِيْنَ صِدْقُهُمْ ؕ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ

گوید خدا که این روز نیست که نفع کند در آن راست گویان را راستی ایشان ایشان را باشد بوستانها میرود

گفت (گوید) خدا این روز نیست که نفع کند راست گویان را راستی ایشان برای ایشان است بوستانها میرود زیر

فتح الرحمٰن

ف۱ حاصل این ست که الهام فرستادم بسوی حواریان در ان هنگام که معجزه طلب کردند و برآوردم حسب مراد دید لله

الربع

ف۲ مترجم گوید بعد ازان خوانی نازل شد از آسمان بروی گوشت و نان پس خوردند و سیر شدند والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید خدا تعالی روز قیامت نعمتهای خود عیسی را یاد دهد بعد ازان سوال کند که خود را اله میگفتی یا نه بجهت تاکید و برای قطع شبه نصاری بابلغ وجوه والله اعلم ۱۲ فتح الرحمٰن

ع ۵ / ۷ / ۵

ف۴ یعنی بر آسمان برده مرا ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی من چنان سخن ناپاک را چگونه گفته می توانستم ذات مقدس تو منزه از آنست که در الوهیت وغیره بآن انباز قرار داده شود و هرگاه مرا تو به منصب جلیل رسالت سرافراز نمائی شایسته نیست که حرفی ناحق از زبان او برآید اقتضای سبوحیت تو و عصمت من آنست که من هیچ گاه چنین سخن ناپاک گفته نتوانم صرف نظر از همه دلایل آخرین سخن این است که از علم محیط تو هیچ چیز خارج شده نمی تواند اگر من واقعاً چنین می گفتم در علم تو ضرور موجود می بود و تو خود میدانی که نه در خفیه و نه در علانیه چنین نامناسب حرفی از زبان من برآمده بلکه در دل من نیز این گونه خیال خاسد هیچ گاه

تحتها الانهر خلدين فيها ابدا ۚ رضي الله عنهم ورضوا عنه ۚ ذلك

زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان از خدا اینست

زیر آن جویهائی باشند (جاویدان) در آن همیشه خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان از او این است

الفوز العظيم ﴿١١٩﴾ لله ملك السموت والارض وما فيهن ۚ وهو على

رستگاری بزرگ خدار است پادشاهی آسمانها و زمین و آنچه در آنهاست و او بر

رستگاری بزرگ خدار است پادشاهی آسمانها و زمین و آنچه در آنهاست و او بر

سورة الانعام مكية وهي مائة وخمس او ست وستون اية وعشرون ركوعا

كل شيء قدير ﴿١٢٠﴾

همه چیز تواناست

همه چیز تواناست

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بار حم است

الحمد لله الذي خلق السموت والارض وجعل الظلمت والنور ۚ

ستایش آن خدائراست که آفرید آسمانها و زمین و پیدا کرد تاریکی ها و روشنی

همه ستایش ها آن خدای راست که آفرید آسمان ها و زمین و پیدا کرد تاریکی ها و روشنی را

ثم الذين كفروا بربهم يعدلون ﴿١﴾ هو الذي خلقكم من طين ثم

باز کافران با پروردگار خویش برابرے کنند ول او ست آنکه بیافرید شمارا از گل باز

باز آنانکه کافر شدند به پروردگار خود برابر می کنند او ست آنکه بیافرید شما را از گل باز

قضى اجلا ۚ واجل مسمى عنده ثم انتم تمترون ﴿٢﴾ وهو الله في السموت

مقرر کرد وقت مرگ را و مدتے معین هست نزدیک او ت۲ باز شما شک می کنید و او ست خدا و۳ در آسمانها

مقرر کرد وقت (مرگ) را و مدتے معین است نزد او باز شما شک می کنید و او ست خدا در آسمانها

وفي الارض ۚ يعلم سركم وجهركم ويعلم ما تكسبون ﴿٣﴾ وما تاتيهم

و در زمین می داند پنهان شما و آشکار شما و می داند آنچه عمل می کنید و نمی آید بکافران

و در زمین می داند پنهان شما و آشکار شمارا و می داند آنچه عمل می کنید و نمی آید بکافران

من اية من ايت ربهم الا كانوا عنها معرضين ﴿٤﴾ فقد كذبوا بالحق

هیچ نشانه از نشانهائے پروردگار ایشان الا ازان روگردان شدند پس ثابت شد که ایشان بدروغ نسبت کردند

هیچ نشانه از نشانهائے پروردگار ایشان مگر که می کنند ازان تغافل و هستند ازان اعراض کنندگان پس بدرستیکه تکذیب کردند

لما جاءهم ۚ فسوف ياتيهم انبؤا ما كانوا به يستهزءون ﴿٥﴾ الم يروا كم

چون بیامد بایشان پس خواهد آمد بایشان جزای آنچه بودے تمسخر میکردند ف۴ آیا ندیده اند که چه قدر

چون بیامد بایشان پس اکنون خواهد آمد بایشان خبرهای آنچه بودند که بدان استهزا می کردند ع۱ آیا ندیده اند که چه قدر

اهلكنا من قبلهم من قرن مكنهم في الارض ما لم نمكن لكم

هلاک کرده ایم پیش از ایشان از امتها که استقرار داده بودیم ایشانرا در زمین آنقدر که استقرار نداده ایم شمارا

هلاک کرده ایم پیش از ایشان از آنها که استقرار داده بودیم ایشانرا در زمین آنقدر که استقرار نداده ایم شمارا

وارسلنا السماء عليهم مدرارا ۖ وجعلنا الانهر تجري من تحتهم

و فرستاده بودیم باران بر ایشان پے در پے ریزنده و پیدا کردیم جویها میرفت زیر ایشان ف۵

و فرستاده بودیم باران بر ایشان پے در پے ریزنده و گردانیدیم جویها میرفت از زیر ایشان

فاهلكنهم بذنوبهم وانشانا من بعدهم قرنا اخرين ﴿٦﴾ ولو نزلنا

پس هلاک کردیم ایشانرا بگناهان ایشان و پیدا کردیم بعد از ایشان امتی دیگر یعنی مردمان دیگر و اگر فرو فرستادیم

پس هلاک کردیم ایشانرا بگناهان ایشان و پیدا کردیم بعد از ایشان امتی دیگر ع۵ و اگر فرو می فرستادیم

فتح الرحمن

ف۱ یعنی معبودان باطل را ۱۲ ف۲ یعنی برای قیام قیامت ۱۲ ف۳ یعنی متصرف و فرمانروا ۱۲ ف۴ یعنی با صدق آن خبر دارد والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی زیر مساکن ایشان ۱۲

ع ۱۶ / ۵ / ٦

تفسیر عثمانی

ف۱ مراد از حق غالباً قرآن کریم است که عاقبت سوء کسانی را که از نشانهای قدرت تغافل می ورزند و سزای این جهانی و آن جهانی شان را بیان می کند و منکرینی که آنرا شنیده تکذیب و استهزا می کردند واضح گردانیده شد که هر چه را شما تمسخر میکردید حقیقت ثابته بود عنقریب مقابل شما خواهد آمد - در آینده سوی اقوامی حواله شده که بنا بر تکذیب و استهزای آیات الله و از سبب اعمال بد خویش هلاک شدند - ع۵ یعنی عاد و ثمود وغیره - آنها را نسبت بشما نیرومندی بزرگی و حشمت مزید داده شده بود از کثرت بارش و انهار باغ و کشت آنها شاداب بود و با عیش و سرور روزگار بسر میبردند چون بر بغاوت و تکذیب کمر بستند و به استهزای نشان های قدرت پرداختند پس ما در پاداش جرائم شان چنان سخت گرفتیم که نامی از ایشان باقی نماند بعد از آنها امت های دیگر پیدا کردیم و با منکرین و مکذبین این سلسله جاری بود گنهگاران تباه شده رفتند اما در جهان خللی پدید نیامد

عَلَيْكَ كِتٰبًا فِىْ قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوْهُ بِاَيْدِيْهِمْ لَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ

بر تو نوشته در ورقے پس مساس میکردند آنرا بدست خود گفتندے کافران نیست

بر تو نوشته در ورقے پس مساس میکردند آنرا بدست های خود هر آئینه می گفتند کافران نیست

هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۷﴾ وَقَالُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ؕ وَلَوْ اَنْزَلْنَا

این مگر سحر ظاهر ف۱ و گفتند کافران چرا نه فرود آورده شد بر پیغامبر فرشته ف۲ و اگر فرو فرستادیم

این مگر جادوی روشن و گفتند کافران چرا فرود آورده نشد بر پیغامبر فرشته و اگر فرود می فرستادیم

مَلَكًا لَّقُضِىَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُوْنَ ﴿۸﴾ وَلَوْ جَعَلْنٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنٰهُ رَجُلًا

فرشته را البته بانجام رسانیده شدے کار باز مهلت داده نشوند ف۳ و اگر میکردیم آن فرستاده را فرشته لازم میشد که کنیمش مرد یعنی شکل مردی

فرشته البته بانجام رسانیده می شد کار باز مهلت داده نشوند و اگر می گردانیدیم رسول فرشته را هر آئینه (متمثل) میگردانیدیم او را بهیئت مردی

وَّلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَّا يَلْبِسُوْنَ ﴿۹﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ

و هر آئینه مشتبه میکردیم بر ایشان آنچه الحال اشتباه می کنند و هر آئینه تمسخر کرده شد به پیغامبران پیش از تو

و هر آئینه مشتبه میکردیم بر ایشان آنچه اشتباه می کنند و هر آئینه تمسخر کرده شد به پیغامبران پیش از تو

فَحَاقَ بِالَّذِيْنَ سَخِرُوْا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۱۰﴾ ع قُلْ سِيْرُوْا

پس فرود آمد به تمسخر کنندگان از ایشان جزائے آنچه بآن تمسخر میکردند ف۴ بگو سیر کنید

پس (فرود آمد) احاطه کرد به آنانکه سخریت کرده اند از ایشان آنچیزے به آن استهزا می کردند بگو سیر کنید

فِى الْاَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۱۱﴾ قُلْ لِّمَنْ مَّا

در زمین باز نظر کنید چگونه شد آخر کار دروغ دارندگان بگو کراست آنچه

در زمین باز نظر کنید چگونه شد آخر کار تکذیب کنندگان بگو کراست آنچه

فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ قُلْ لِّلّٰهِ ؕ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ؕ لَيَجْمَعَنَّكُمْ

در آسمانها و زمین است بگو خدائے راست لازم کرد برخود مهربانی البته جمع کند شمارا

در آسمانها و زمین است بگو خدا راست نوشت برخود مهربانی البته جمع کند شمارا

اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ؕ اَلَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۲﴾

در روز قیامت هیچ شک نیست در آن آنانکه زیان کردند در حق خویشتن پس ایشان ایمان نمی آرند

در روز قیامت هیچ شک نیست در آن آنانکه زیان کردند در حق خویشتن پس ایشان ایمان نمی آرند

وَلَهٗ مَا سَكَنَ فِى الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ؕ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۱۳﴾ قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ

و او راست آنچه ساکن شد در شب و روز و اوست شنوا دانا بگو آیا دوستی گیرم

و او راست آنچه ساکن شد در شب و روز و اوست شنوا دانا بگو آیا غیر خدا

اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ؕ قُلْ

بجز خدای پیدا کننده آسمانها و زمین و او رزق میدهد و رزق داده نمی شود بگو

بگیرم مددگار که پیدا کننده آسمانها و زمین است ع۱ و او همه را رزق می دهد و رزق داده نمی شود ع۵ بگو

اِنِّىْٓ اُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۱۴﴾ قُلْ

هر آئینه امر کرده شده است مرا که باشم نخستین مسلمان یعنی از این امت و فرموده شد که مباش از شریک مقرر کنندگان بگو

هر آئینه امر کرده شده است مرا که باشم اول کسیکه گردن نهد حکم خدای را و (فرموده شد) که مباش هرگز از مشرکان بگو

اِنِّىْٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّىْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿۱۵﴾ مَنْ يُّصْرَفْ عَنْهُ

هر آئینه من می ترسم اگر نافرمانی پروردگار خود کنم از عذاب روز بزرگ هر که عذاب بازداشته شود از وے

هر آئینه من می ترسم اگر نافرمانی کنم پروردگار خود را از عذاب روز بزرگ هر که عذاب بازداشته شود از وی

يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهٗ ؕ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِيْنُ ﴿۱۶﴾ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ

آن روز پس مهربانی کرد خدا بروے و اینست مطلب یابی ظاهر و اگر سختی رساند خدا

آن روز پس به تحقیق مهربانی کرده خدا بروی و این است کامیابی ظاهر و اگر برساند بتو خدای

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی تعصب ایشان بمرتبه است که اگر نزول کتاب را بجس ظاهر به بینند نیز انکار کنند ۱۲

ف۲ یعنی بوجهے که ما آنرا بجس ظاهر به بینیم والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی ظهور ملائکه باین وجه مستلزم هلاک ایشان است در حکمت الٰهی والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی جزائی کلمه که بطریق سخریه با پیغامبر می گفتند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ در "قل لمن ما فی السمٰوٰت والارض" تعمیم مکان بود، در "له ما سکن فی الیل والنهار" به اعتبار زمانه تعمیم است یعنی حکومت و قبضه و اقتدار او بر جا و هر وقت است تمام آن چیزها که در شب و در روز زندگی را به آرامش و سکون بسر می برند و از چندین دشمن مرئی و نامرئی محفوظ و مامون میمانند این یا آثار رحمت کامله او است "قل من یکلؤکم بالیل والنهار من الرحمٰن" (انبیاء) او ست که در خلال غلغله و هیاهوی روز و در ظلمت و خاموشی عمیق شب غیر خواب غنودگان را می شنود، به حوائج و ضروریات همه خوبی می داند - اکنون خود بگوئید که چنین پروردگا را گذاشتن و امداد از دیگری خواستن چه قدر غیر موزون و ناشائسته است ع۵ خوراندن اشاره است سوی سامان بقا یعنی در ایجاد و ابقا در هر دو همه به وی نیازمندند و وی در کوچکترین چیزی به هیچ چیز نیاز ندارد و او را گذاشتن و دیگری را مددگار

بضر فلا كاشف له الا هو وان يمسسك بخير فهو على كل شيء

بتو پس هیچ دفع کننده نیست آنرا مگر او و اگر نعمت رساند بتو پس او بر همه چیز

سختی پس دفع کننده نیست آنرا مگر او و اگر برساند بتو نیکوئی پس او بر همه چیز

قدير ۞ ۷ وهو القاهر فوق عباده وهو الحكيم الخبير ۞ ۸ قل اي شيء

تواناست واوست غالب بالائے بندگان خود واوست دانا آگاه بگو چه چیز

تواناست واوست غالب بالای بندگان خود واوست دانا آگاه بگو (چه چیز بزرگ تر است در باب شهادت)

اكبر شهادة قل الله شهيد بيني وبينكم واوحي الي هذا

بزرگتر است در باب شهادت ف۱ بگو خداست وے اظهار حق کننده است میان من و میان شما و وحی کرده شد بسوی من این

کیست از همه بزرگتر گواه بگو خداست وی اظهار حق کننده است میان من و میان شما ع۱ و وحی کرده شد بسوی من این

القران لانذركم به ومن بلغ ائنكم لتشهدون ان مع الله الهة

قرآن تا بیم کنم شما را بآن و بیم کنم آنرا نیز که قرآن باو برسد آیا شما اثبات می کنید که با خدا هستند خدایان

قرآن تا خبر (بیم) کنم شما را به آن و آنرا نیز که قرآن باو برسد آیا شمائید که گواهی می دهید آنکه با خدا هستند معبودان

اخرى قل لا اشهد قل انما هو اله واحد وانني بريء مما

دیگر بگو من اثبات نمی کنم بگو جز این نیست که او خدائے یگانه است و هر آئینه من بیزارم از آنچه شما

دیگر بگو باری گواهی نمی دهم بر این بگو جز این نیست که او خدای یگانه است و هر آئینه من بیزارم از آنچه شما

تشركون ۞ ۹ الذين اتينهم الكتب يعرفونه كما يعرفون ابناءهم

شریک مقرر مے کنید آنانکه ایشان را کتاب داده ایم می شناسند حقیقت این قول را ف۲ چنانکه می شناسند پسران خود را

شریک مقرر می کنید آنانکه داده ایم ایشان را کتاب می شناسند او را چنانکه می شناسند پسران خود را

الذين خسروا انفسهم فهم لا يؤمنون ۞ ۱۰ ومن اظلم ممن افترى على

آنانکه زیان کار شدند در حق خویشتن ایشان ایمان نمی آرند و کیست ستم گارتر از کسیکه بر بست بر

آنانکه زیان کار شدند در حق خویشتن پس ایشان ایمان نمی آرند ع۲ و کیست ستم گارتر از کسیکه بر بست بر

الله كذبا او كذب بايته انه لا يفلح الظلمون ۞ ۱۱ ويوم نحشرهم جميعا ثم

خدا دروغ را یا بدروغ نسبت کرد آیات او را هر آئینه رستگار نمی شوند ستمگاران و یاد کن آنروز که حشر کنیم ایشانرا همه یکجا باز

خدا دروغ را یا آنکه تکذیب کرد آیات او را هر آئینه رستگاری نمی شود ستمگاران و (یاد کن) روزی را که حشر کنیم همه ایشانرا بعد

نقول للذين اشركوا اين شركاؤكم الذين كنتم تزعمون ۞ ۱۲ ثم لم تكن

گوئیم مشرکان را کجا اند آن شریکان شما که ایشان را بظن اثبات می کردید بعد از آن نباشد

گوئیم مرآنانرا که شرک آورده اند کجا اند شریکان شما که ایشان را (به ظن اثبات می کردید) که در باب آنها دعوی داشتید پس نباشد

فتنتهم الا ان قالوا والله ربنا ما كنا مشركين ۞ ۱۳ انظر كيف كذبوا على

عذر ایشان مگر آنکه گویند قسم بخدا پروردگار ما که مشرک نبودیم بنگر چگونه دروغ گفتند بر

فریب (معذرت) ایشان مگر آنکه گویند بخدای که پروردگار ماست که نابودیم شرک آورندگان بنگر چگونه دروغ گفتند بر

انفسهم وضل عنهم ما كانوا يفترون ۞ ۱۴ ومنهم من يستمع اليك و

خویشتن و گم گشت از ایشان آنچه افترا می کردند و از ایشان کسے هست که گوش می نهد بسوی تو و

خود و گم گشت از ایشان آنچه افترا می کردند و از ایشان کسیست که گوش می نهد بسوی تو و

جعلنا على قلوبهم اكنة ان يفقهوه وفي اذانهم وقرا وان يروا كل

پیدا کرده ایم بر دل ایشان پرده ها تا نه فهمند آن را و در گوش ایشان گرانی را و اگر به بینند هر

افگندیم بر دلهاے ایشان پرده ها تا نه فهمند آنرا و نهادیم در گوش های ایشان گرانی و اگر ببینند هر

اية لا يؤمنوا بها حتى اذا جاءوك يجادلونك يقول الذين كفروا

معجزه ایمان نیارند بآن تا وقتے که بیایند پیش تو مکابره کنان باتو گویند این کافران

(معجزه) نشانه ایمان نیارند به آن تا چون بیایند نزد تو جدال و خصومت کنند با تو گویند آنها که کافراند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اظهار حق کردن والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی کلمهٔ توحید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ و تنتیکه گفت خدا مالک همه نفع و ضرر و بر جمیع بندگان غالب و قاهر و از هر ذره آگاه و با خبر است نسبت به شهادت وے شهادت که بلندتر و بے لوث تر شده می تواند من نیز در میان خود و شما او را گواه می گردانم زیرا من دعوی رسالت کرده، پیغام او را بشما رسانده ام و چیزیکه شما در جواب آن با من و با پیغام ربانی بعمل آورده اید همه در پیشگاه الهی موجود است او خود موافق علم محیط خویش میان من و شما فیصله می کند

ع۲ علاوه بر اینکه ایزد متعال گواه صداقت من است و قرآن کریم در این باره بطور ناطق و غیر قابل تردید شهادت می دهد اهل کتاب (یهود و نصاری) نیز که آنها را علم به کتب آسمانی دانسته درباره من با ایشان رجوع می نمائید در دل یقین دارند که همان نبی آخر الزمان که انبیای پیشین درباره آن بشارت می دادند منم آنها را چنانکه در میان جماعت بزرگ اطفال در معرفت به پسران خود به دقت احتیاجی

نیست هم چنین در معرفت حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم و صداقت قرآن هیچ شبه و تردد نمی باشد البته حسد، کبر، تقلید پدران، حب مال و جاه و امثال آن اجازه نمی دهد که - -

إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٥﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ

نیست این مگر قصه‌هاے پیشینیان و ایشان منع می کنند از متابعت او و دور مے شوند از متابعت او و

نیست این (قرآن) مگر افسانه های پیشینیان و ایشان باز می دارند مردمانرا از ان و دور می شوند از متابعت او و

وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ

ہلاک نمی کنند مگر خویشتن را و نمی دانند و تعجب کنی اگر به بینی ایشانرا وقتیکه باز داشته شوند نزدیک آتش

ہلاک نمی کنند مگر خود را و نمی دانند و اگر به بینی ایشانرا چون ایستاده کرده شوند بر آتش

فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٧﴾ بَلْ

پس گویند اے کاش ما باز گردانیده شویم پس نسبت دروغ نکنیم آیات پروردگار خویش را و شویم از مسلمانان بلکہ

پس گویند اے کاش باز گردانیده شویم به دنیا و تکذیب نکنیم آیات پروردگار ما را و باشیم از جمله باورداران بلکه

بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ

ظاہر شد ایشانرا جزاے آنچه می پوشیدند پیش ازین یعنی جزای عقائد باطله را و اگر باز گردانیده شوند البته رجوع کنند بسوی آنچه منع کرده می شدند

ظاہر شد ایشانرا آنچه می پوشیدند پیش ازین ف و اگر باز گردانیده شوند البته رجوع کنند بسوی آنچه منع کرده می شدند از ان و ہر آئینه ایشان

لَكَاذِبُونَ ﴿٨﴾ وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْ

و ہر آئینه ایشان دروغ گویانند و گفتند نیست ہیچ حیات مگر زندگانی این جہانی ما و نیستیم ما برانگیختگان ف و تعجب کنی اگر

دروغ گویانند و گفتند نیست این زندگی مگر زندگانی ما در دنیا و نیستیم ما برانگیخته شدگان از قبور و اگر

تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ قَالَ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۚ قَالَ

به بینی آنگاه که باز داشته شوند بحضور پروردگار خویش گوید خدا آیا این درست نیست گویند آری درست است قسم پروردگار ما گوید

به بینی چون ایستاده کرده شوند بحضور پروردگارشان بگوید خدا آیا این درست نیست گویند آری درست است قسم به پروردگار ما گوید

فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ ۖ

بچشید عذاب را بسبب آنکه کافر بودید به تحقیق زیانکار شدند آنانکه بدروغ نسبت کردند ملاقات خدا را

خدای پس بچشید عذاب را بسبب آنکه کافر می شدید) بعوض کفر خود بدرستیکه زیان کردند آنانکه تکذیب کردند ملاقات خدا را

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ

تا آنگاه که بیاید بایشان قیامت ناگهان گویند اے پشیمانی ما بر تقصیر ما در باب قیامت و ایشان

تا چون بیاید بدیشان قیامت ناگهان گویند ای حسرت ما بر آنچه تقصیر کردیم در حیات دنیا و ایشان

يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ ۚ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿١﴾ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

بردارند بارهاے خویش را ف۲ بر پشتهاے خویش آگاه شوید بد چیز است آنچه بر میدارند ف۳ و نیست زندگانی دنیا

بردارند گناهان خود را بر پشت های خود آگاه شوید بد چیز است آنچه بر می دارند و نیست زندگانی دنیا

إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۖ وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ قَدْ

مگر بازی و لهو و ہر آئینه سراے آخرت بهتر است متقیانرا آیا در نمی یابید ہر آئینه

مگر بازی کودکان و مشغولی دیوانگان و ہر آئینه دار آخرت بهتر است برای آنانکه پرہیزگاری می کنند آیا در نمی یابید بتحقیق ما

نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ ۖ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ

میدانیم که اندوهگین میکند ترا آنچه ایشان می گویند پس ہر آئینه ایشان بدروغ نسبت نمی کنند ترا فقط و لیکن این ستمگاران

می دانیم بدرستیکه ترا اندوهگین می گرداند آنچه می گویند پس بدرستیکه ایشان تکذیب نمی کنند ترا و لیکن این ستمگاران

بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا

آیات خدا را انکار می کنند و ہر آئینه بدروغ نسبت کرده شد پیغامبرانرا پیش از تو پس صبر کردند بر

آیات خدا را انکار می کنند و ہر آئینه بدروغ نسبت کرده شده پیغامبران پیش از تو پس صبر کردند بر آنچه

كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ وَلَقَدْ جَاءَكَ

تکذیب خویش و رنجانیده شدن خویش تا آنکه بیامد بایشان نصرت ما و نیست ہیچ تغیر دہنده وعده هاے خدا را و ہر آئینه آمد بتو

تکذیب شدند (و رنجانیدن خویش) و برایذا تا آنکه بیامد ایشانرا نصرت ما و نیست ہیچ تغیر دہنده مر سخنان (وعده های) خدا را و ہر آئینه آمد بتو

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی منکر حشر اند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی گناهان خویش را ۱۲ ف۳ یعنی عمل بد بشکل خیرے در نهایت زشتی و ناخوشی شده بر پشت او بنشیند ۱۲ -

تفسیر عثمانی

ع۵ تکذیب و استهزاے آنها به آیات الهی و تمام نخوت و غرور آنها تا آنگاه است که منظر کیفر هولناک و هوش ربای الهی در مقابل نگاه شان نیست هنگامیکه بقدر یک ذره سموم جهنم را حس کنند این همه تکبر و خود خواهی آنها سرد می شود و بهزار تمنا درخواست کنند که دوباره در دنیا فرستاده شویم تا آینده آیات پروردگار خویش را هیچ گاه تکذیب نکنیم و مومن راسخ العقیده باشیم - الان قد ندمت و ما ینفع الندم - ع۵ اکنون نیز تمنای آنها در مراجعت دنیا به عزم درست و رغبت ایمانی نیست بلکه چون منظر مکافات و مجازات عمل را که با وجود دلائل روشن در پرده انکاری پوشیدند معائنه کردند و عذاب الهی را بچشم دیدند و همه اعمال شنیع آنها که از نگاه مردم پنهان بود فاش گردید و دروغ کنونی آنها که "والله ربنا ما کنا مشرکین" می گفتند آشکار گشت آثار مخفی و غیر مرئی شرارت که در قلوب این ناشائستگان پرورش یافته بود مختل شده پیش روی شان آمد اکنون محض برای نجات خویش تمنای کنند

مِنْ نَّبَاِی الْمُرْسَلِیْنَ ﴿۳﴾ وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَیْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ

بعض خبر پیغامبران واگر گران شده باشد برتو رو گردانی ایشان پس اگر بتوانی

از حالات فرستادگان واگر باشد گران برتو روگردانی ایشان پس اگر می توانی

اَنْ تَبْتَغِیَ نَفَقًا فِی الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِی السَّمَآءِ فَتَاْتِیَهُمْ بِاٰیَةٍ ؕ وَلَوْ شَآءَ

که بجوئے سوراخے در زمین یا نردبانے در آسمان پس بیاری پیش ایشان معجزه ف۱ واگر خواستے

که بجوئی سوراخی در زمین یا نردبانی در آسمان پس بیاری پیش ایشان معجزه واگر خواستی

اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَی الْهُدٰی فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْجٰهِلِیْنَ ﴿۵﴾ اِنَّمَا یَسْتَجِیْبُ الَّذِیْنَ

خدا جمع ساختے ایشانرا بر هدایت پس مباش از جاهلان جز این نیست که قبول میکنند ف۲ آنانکه

خدا هر آئینه جمع ساختی ایشانرا برراه راست پس مباش از نادانان جز این نیست که اجابت می کنند دعوت ترا آنانکه

یَسْمَعُوْنَ ؕ وَالْمَوْتٰی یَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ اِلَیْهِ یُرْجَعُوْنَ ﴿۶﴾ وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ

می شنوند ومردگان یعنی کافران برانگیزد ایشانرا خدا باز بسوی او گردانیده شوند و گفتند چرا نه فرود آورده شد

می شنوند ومردگان برانگیزد ایشانرا خدا باز بسوی او گردانیده می شوند می گویند چرا فرود آورده نشد

عَلَیْهِ اٰیَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰی اَنْ یُّنَزِّلَ اٰیَةً وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ

بر پیغامبر نشانه از جانب پروردگار او ف۳ بگو هر آئینه خدا قادر است بر آنکه فرود فرستد آیتے و لیکن اکثر ایشان

بر پیغامبر نشانهٔ از جانب پروردگار او بگو هر آئینه خدا قادر است بر آنکه فرود فرستد آیتے و لیکن اکثر ایشان

لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۷﴾ وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِی الْاَرْضِ وَلَا طٰٓئِرٍ یَّطِیْرُ بِجَنَاحَیْهِ اِلَّآ اُمَمٌ

نمی دانند و نیست هیچ جانورے در زمین و نه هیچ پرنده که می پرد بدو بازوے خود مگر ایشان جماعتها اند

نمی دانند و نیست هیچ جنبنده در زمین و نه هیچ پرنده که می پرد بدو بال خود مگر هر یک از ایشان جماعتها اند

اَمْثَالُكُمْ ؕ مَا فَرَّطْنَا فِی الْكِتٰبِ مِنْ شَیْءٍ ثُمَّ اِلٰی رَبِّهِمْ یُحْشَرُوْنَ ﴿۸﴾ وَ

مانند شما فروگذاشت نکرده ایم در کتاب یعنی لوح محفوظ هیچ چیزے را باز بسوے پروردگار خود حشر کرده خواهند شد و

مانند شما فرو نگذاشتیم در نوشتن هیچ چیز را باز بسوی پروردگار خود حشر کرده خواهند شد و

الَّذِیْنَ كَذَّبُوْا بِاٰیٰتِنَا صُمٌّ وَّبُكْمٌ فِی الظُّلُمٰتِ ؕ مَنْ یَّشَاِ اللّٰهُ یُضْلِلْهُ ؕ وَ

کسانیکه بدروغ نسبت کردند آیات ما را کرانند و گنگانند در تاریکیها اند هرکرا خواهد خدا گمراه کندش و

کسانیکه بدروغ نسبت کنند آیات ما را کرانند و گنگانند در تاریکی ها ع۱ هرکرا خواهد خدا گمراه کندش ع۲ و

مَنْ یَّشَاْ یَجْعَلْهُ عَلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ﴿۹﴾ قُلْ اَرَءَیْتَكُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ

هرکرا خواهد براه راست گرداندش بگو آیا دیدید اگر بیاید بشما

هرکرا خواهد گرداند اورا بر راه راست بگو (آیا دیدید) ببینید اگر بیاید بشما

عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَیْرَ اللّٰهِ تَدْعُوْنَ ۚ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۱۰﴾

عذاب خدا یا بیاید بشما قیامت آیا بغیر خدا تضرع می کنید اگر راست گو هستید

عذاب خدا یا بیاید بشما قیامت آیا به غیر خدا دیگری را می خوانید نشان بدهید اگر راست گو هستید

بَلْ اِیَّاهُ تَدْعُوْنَ فَیَكْشِفُ مَا تَدْعُوْنَ اِلَیْهِ اِنْ شَآءَ وَتَنْسَوْنَ مَا

نه بلکه خاص بجناب او دعا می کنید پس دفع می کند آنچه دعا میکنید برائے دفع آن اگر خواهد و فراموش میکنید آن چیزرا که

بلکه خاص اورا می خوانید پس دفع می کند آنچه دعا می کنید برای دفع آن اگر خواهد و فراموش می کنید آنچه را

تُشْرِكُوْنَ ﴿۱۱﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓی اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنٰهُمْ بِالْبَاْسَآءِ وَ

اورا شریک مقرر کردید و هر آئینه فرستادیم بسوی امتان پیش از تو ف۴ پس در گرفت کردیم ایشانرا به تنگی معیشت و

شریک می گردید ع۳ و (هر آئینه) فرستادیم پیغمبران بسوی امتان پیش از تو پس گرفتیم ایشان را بسختی و

الضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ یَتَضَرَّعُوْنَ ﴿۱۲﴾ فَلَوْلَآ اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَا تَضَرَّعُوْا وَلٰكِنْ

بیماری تا زاری کنند پس چرا نه زاری کردند وقتیکه آمد بایشان عذاب ما و لیکن

رنج تا زاری کنند پس چرا زاری نکردند وقتیکه آمد بایشان عذاب ما و لیکن

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از انجا که می تولنے که معجزه بیارے بیار حاصل آنست که تفویض کن بر خدا والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی دعوت اسلام را ۱۲ ف۳ یعنی از ان نشانها که می طلبیدند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی پیغامبران ما ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ نه از گوینده می شنوند و نه از دیگری می پرسند و نه چیزی را در تاریکی دیده می توانند - چون تمام قوای خود را از عدم اعتدال عاطل گردانیدند بر قبول و تصدیق حق چه وسیله می ماند - ع۲ گمراهی کسے را می خواهد که خود و سایل هدایت را بر روی خویش مسدود میگرداند ولو شئنا لرفعنه بها ولكنه اخلد الى الارض واتبع هوىه (اعراف رکوع ۲۲) ع۳ هنگامی که کور و کر و گنگ شده "آیات الله" را تکذیب کردید در پرتگاه عمیق گمراهی افتادید - اگر به علت آن در این جهان یا در قیامت عذاب شدید خدا بر شما فرو آید راست بگوئید که در آن هنگام جز خدا به که ناله می کنید هنگامی که در مصائب اندک دنیا گرفتار میشوید نیز بهمان خدای واحد لاشریک یک ناله می کنید و همه شرکا را فراموش می نمائید" فاذا ركبوا فى الفلك دعوا الله مخلصين له الدين" از هر که خدا بخواهد آن مصیبت را دفع می نماید از این باید قیاس نمود که جز خدا که می تواند از عذاب ...

قَسَتْ قُلُوْبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۴۳﴾ فَلَمَّا

سخت شد دل ایشان و زینت داد در نظر ایشان شیطان آنچه می کردند پس چون

سخت شد دل های ایشان و آراست در نگاه ایشان شیطان آنچه می کردند پس چون

نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ ؕ حَتّٰۤى اِذَا فَرِحُوْا

فراموش کردند آنچه پند داده شد ایشانرا بآن گشاده ساختیم بر ایشان درهای همه چیز ول تا آن هنگام که شادمان گشتند

فراموش کردند آن پندی را که داده شد به ایشان گشاده ساختیم بر ایشان درهای همه چیز تا هنگامی که شادمان گشتند

بِمَاۤ اُوْتُوْۤا اَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُّبْلِسُوْنَ ﴿۴۴﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ

بآنچه داده شد ایشانرا در گرفت کردیم ایشانرا ناگهان پس شدند ناامید شونده پس بریده شد بیخ گروه

بآنچه داده شد ایشانرا بگرفتیم ایشانرا ناگهان پس شدند ناامید (پس) بریده شد بنیاد گروه

الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ؕ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۴۵﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ

ستمگاران و سپاس خدا راست پروردگار عالمها بگو آیا دیدید اگر باز گیرد

ستمگاران و همه ستایش با خدا راست که پروردگار جهانیان است بگو (آیا دیدید) اگر گیرد

اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوْبِكُمْ مَّنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ

خدا شنوائی شمارا و چشم های شمارا و مهر کند بر دلهای شما کیست خدا غیر الله تعالی که آنرا بیارد

خدا شنوائی شمارا و چشم های شمارا و مهر کند بر دل های شما کیست خدا غیر الله که آن چیزها بیارد

بِهٖ ؕ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُوْنَ ﴿۴۶﴾ قُلْ اَرَءَيْتَكُمْ اِنْ

بشما ببین چگونه گوناگون بیان می کنیم آیتها باز ایشان روگردان میشوند بگو آیا دیدید اگر

بشما ع ببین چگونه بیان میکنیم آیتهارا باز ایشان رو می گردانند بگو ببینید اگر

اَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۴۷﴾ وَ

بیاید بشما عذاب خدا ناگهان یا آشکارا آیا هلاک کرده شوند ف۲ مگر قوم ستمگاران و

بیاید بشما عذاب خدا ناگهان ع یا آشکارا (آیا) که هلاک کرده شود مگر گروه ستمگاران و

مَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ ۚ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ

نمی فرستیم پیغامبران را مگر بشارت دهنده و بیم کننده پس هر که ایمان آورد و نیکو کاری کرد

نمی فرستیم پیغامبران را مگر بشارت دهنده و ترساننده پس هر که ایمان آورد و اصلاح شد

فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۴۸﴾ وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا يَمَسُّهُمُ

پس هیچ ترس نبود بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه بدروغ نسبت کرده اند آیات ما را برسد بایشان

پس هیچ ترس نبود بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه بدروغ نسبت کرده اند آیات ما را برسد ایشانرا

الْعَذَابُ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿۴۹﴾ قُلْ لَّاۤ اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِيْ خَزَآئِنُ اللّٰهِ

عذاب بسبب فاسق بودن ایشان بگو نمی گویم بشما که نزدیک من است خزینهای خدا

عذاب بدان جهت که فرمان نمی بردند بگو نمی گویم بشما نزدیک من است خزینه های خدا

وَلَاۤ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَاۤ اَقُوْلُ لَكُمْ اِنِّيْ مَلَكٌ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰۤى اِلَيَّ ؕ قُلْ

و نه می گویم که میدانم غیب را و نمی گویم بشما که من فرشته ام پیروی نمی کنم مگر چیزی را که وحی کرده شد بسوی من بگو

نمی گویم که می دانم غیب را نمی گویم بشما که من فرشته ام پیروی نمی کنم مگر آنچه وحی شده بسوی من بگو

هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ؕ اَفَلَا تَتَفَكَّرُوْنَ ﴿۵۰﴾ وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذِيْنَ

آیا برابر میشود نابینا و بینا آیا تامل نمی کنید و بترسان بقرآن یعنی پند ده بقرآن کسانے راکه

آیا برابر می شود نابینا و بینا آیا تفکر نمی کنید ع۵ و بترسان به این قرآن کسانی را

يَخَافُوْنَ اَنْ يُّحْشَرُوْۤا اِلٰى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ وَلِيٌّ وَّلَا

می ترسند از آنکه حشر کرده شوند بسوی پروردگار خویش نباشد ایشانرا بجز خدا هیچ دوستی و نه

که می ترسند از آنکه حشر کرده شوند بسوی پروردگار خویش نباشد مر ایشانرا بجز خدا هیچ حامی و نه

فتح الرحمن
ف۱ یعنی باستدراج نعمتهائے فراوان دادیم والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ہلاک کرده نشوند ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۱ حضرت شاه رحمه الله می گوید درنگ در توبه مکنید چشم و گوش و دلی که در این وقت موجود است شاید باز بدست نیاید و توفیق توبه و استغفار نیابد ع۲ (ناگهان) یعنی عذابی که علامات آن بیشتر ظاهر نشود لهذا مراد از "جهرة" آن عذاب است که قبلاً علامات آن ظاهر میشود ع۳ اگرچه پیغمبر جدا از نوع بشر نیست اما میان او و دیگران تفاوت از زمین تا آسمان است قوای بشری دو نوع است علمی - عملی - میان پیغمبر و غیر پیغمبر در نیروی علمی چنان تفاوت است که میان "اعمی و بصیر" بینا و نابینا" تفاوت می باشد چشم دل پیغمبر هردم برای نظاره مرضیات الهی تجلیات ربانی باز می باشد که دیگران از مشاهده آن بلا واسطه محروم اند اما حال نیروی عملی چنان است که پیغمبر در هر گفتار و کردار خود و در هر جنبش و سکون خویش تابع رضای الهی و منقاد حکم خدا می باشد

ع۵ ع۹ ۱۱

مخالف دنی اسماعیلی ... حکم الهی هرگز قدمی فراتر نگذارد و دانش حرکتی غیرانه متی ... تمام وقایع زندگی تصویر روشن است از تعلیمات ربانی و مرضیات

شَفِيعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ① وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ

شفارسش کننده تا پرہیزگاری کنند ف۱ و دور مکن کسانے را کہ مناجات می کنند به پروردگار خویش بامداد

شفاعت کننده تا پرهیزگاری کنند و دور مکن کسانی را که مناجات می کنند به پروردگار خویش بامداد

وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۖ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَمَا مِنْ

وشامی طلبند روی اورا نیست بر تو از حساب ایشان چیزے و نیست از

وشام می طلبند رضای او را نیست بر تو از حساب ایشان چیزے و نیست از

حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِّن شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ② وَكَذَٰلِكَ

حساب تو بر ایشان چیزے تا برانی ایشان را که انگاه باشی از ستمگاران و ہمچنین

حساب تو بر ایشان چیزے تا برانی ایشان پس تو باشی از ظالمان ع۵ و هم چنین

فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَٰؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّن بَيْنِنَا ۗ أَلَيْسَ

امتحان کردیم بعض مردمان را ببعض تا گویند آیا این جماعه انعام کرده است خدا بر ایشان از میان ما خدا تعالی فرمود آیا نیست

امتحان کردیم بعض مردمان را به بعض تا گویند آیا این جماعه فضل کرده است خدا بر ایشان از میان ما آیا نیست

اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ③ وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا

خدا داناتر بشکر کنندگان و چون بیایند پیش تو کسانیکه ایمان آورده اند بآیتہائے ما

خدا داناتر به شکر گویندگان ع۵ و چون بیایند پیش تو آنانکه ایمان آورده اند به آیت های ما

فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ۖ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۖ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ

پس بگو سلام علیکم لازم کرده است پروردگار شما بر خود مهربانی را لازم کرده است که هر که بکند

پس بگو سلام بر شما باد لازم کرده است پروردگار شما بر خود مهربانی را بدرستیکه هر که کند

مِنكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِن بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ④

از شما کار بد بنادانی باز توبه کرد بعد ازان و نیکوکاری نمود پس خدا آمرزنده مهربان است

از شما کار بد بنادانی باز توبه کرد بعد ازان و نیکوکاری نمود پس سخن تحقیق این است که خدا آمرزنده مهربان است

وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ⑤ قُلْ

و ہمچنین تفصیل می کنیم نشانہا را و تا ظاهر شود راه ستمگاران ف۲ بگو

و هم چنین مفصل می دهیم نشانها را و تا ظاهر شود راه گنهگاران بگو

إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۚ قُل لَّا أَتَّبِعُ

هر آئینه منع کرده شد مرا که عبادت کنم آن کسانے را که ستایش میکنید بجز خدا بگو پیروی نمی کنم

هر آئینه منع کرده شده مرا از آنکه بپرستم آنانرا که شما می پرستید بدون خدا بگو پیروی نمی کنم

أَهْوَاءَكُمْ ۙ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ① قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ

آرزو هائے شمارا گمراه شده باشم انگاه و نه باشم از راه یافتگان بگو هر آئینه من بر حجتم

آرزو های شمارا بدرستیکه گمراه شوم آنگاه و نباشم از راه یافتگان بگو هر آئینه من بر حجتم

مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُم بِهِ ۚ مَا عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ

از پروردگار خود و بدروغ داشتید آن دلیل را نیست نزدیک من آنچه شما بزودی می طلبید آنرا ف۳ نیست حکم مگر خدا را

از پروردگار خود و شما تکذیب کردید آن دلیل را نیست نزدیک من آنچه شما بزودی می طلبید آنرا نیست حکم مگر خدا را

يَقُصُّ الْحَقَّ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ② قُل لَّوْ أَنَّ عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ

بیان می کند دین درست را و او بهترین فیصل کنندگان است بگو اگر بودے نزدیک من آنچه بزودی می طلبیدش

بیان می کند حق (دین درست) را و او بهترین فیصله کنندگان است بگو اگر نزدیک من بودی آنچه شما بر آن شتاب می کنید

بِهِ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۗ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ ③ وَعِندَهُ

هر آئینه بانجام رسانیده شدے کار میان من و میان شما و خدا داناتر است به ستمگاران و نزدیک اوست

هر آئینه بانجام رسانیده شدی کار میان من و میان شما و خدا داناتر است به ستمگاران و نزد اوست

فتح الرحمٰن

ف۱ رؤسائے کفار با آنحضرت گفتند که ما را عار است که با فقرائے مسلمین صحبت داریم ایشانرا از مجلس خود یکسو کن تا با تو بنشینیم خدا تعالیٰ آیت فرستاد ۱۲ ف۲ ظاہر انزدیک مترجم آنست که این واؤ زائد است مثل واؤ و فتحت ابوابها ۱۲ ف۳ یعنی عقوبت در اختیار من نیست ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون ظاهر حال آنها هویدا می سازد که شب و روز در عبادت و حصول رضای خدا مشغولند مناسب آن رفتار کن معاملات بر تفتیش حساب این امر موقوف نیست که حال باطن آنها چه میشود- یا عقوبت شان چون ست نه حساب تو بر ذمت آنهاست و نه از آنها بر عهده تو فرضاً اگر تو به طمع هدایت توانگران این مخلصان بینوا را از نزد خود برانی- دور از انصاف است. در موضح القرآن است. که بعضی از رؤسای کفار بحضرت پیغمبر گفتند بل ما میخواهد سخنان ترا بشنویم- اما نزد تو مردم پست می نشینند که ما نمی توانیم برابر آنها بنشینیم این آیت در این باره فرود آمد یعنی طالب خدا اگرچه بے نواست خاطر او مقدم می باشد ع۶

تو انگران را به تهیدستان آزمود- که آنها بخواری میبنگرند و تحیر می کنند که بینوایان چگونه شایسته تفضل خدا بند اما خدا دلهای شان را می بیند که حق خدا را قبول کرده اند-

مفاتح الغيب لا يعلمها الا هو ويعلم ما في البر والبحر وما تسقط

کلید ہائے غیب ف۱ نمی داندش مگر او و می داند آنچه در بیابان و دریاست و نمی افتد

کلید ہای ع۵ غیب نمی داندش مگر او و می داند آنچه در بیابان و دریا است. و نمی افتد

من ورقة الا يعلمها ولا حبة في ظلمت الارض ولا رطب ولا يابس

ہیچ برگی الا می داندش و نمی افتد ہیچ دانه بتاریکی ہائے زمین و نه ہیچ تری و نه خشکی

ہیچ برگ مگر میداندش و نمی افتد ہیچ دانه در تاریکی ہائے زمین و نه ہیچ تری و نه خشکی

الا في كتب مبين ۴ وهو الذي يتوفكم باليل ويعلم ما جرحتم

الا ثبت است در کتاب روشن و اوست آنکه قبض روح شما می کند بشب ف۲ و می داند آنچه کسب کردید

مگر ثبت است در کتاب روشن و اوست آنکه در قبضه نگه می دارد شمارا (قبض روح شما می کند) شب ع۶ میداند آنچه کسب کنید

بالنهار ثم يبعثكم فيه ليقضى اجل مسمى ثم اليه مرجعكم ثم

بروز باز برمی انگیزد شمارا در روز تا بانجام رسانیده شود میعاد معین باز بسوئے او باز گشت شماست باز

بروز باز برمی انگیزد شمارا در روز تا بانجام رسانیده شود میعاد معین باز بسوی او باز گشت شماست باز

ينبئكم بما كنتم تعملون ۵ وهو القاهر فوق عباده ويرسل

خبر دہد شمارا بآنچه می کردید و اوست غالب بالائے بندگان خود و می فرستد

خبر دہد شمارا به آنچه می کردید و اوست غالب بالای بندگان خود و می فرستد

عليكم حفظة حتى اذا جاء احدكم الموت توفته رسلنا وهم

بر شما ملائکه نگاہبان تا وقتیکه بیاید به کسے از شما مرگ قبض روح او کنند فرستادگان ما و ایشان

بر شما ملائکه نگہبان تا وقتیکه بیاید به یکی از شما مرگ قبض روح او کنند فرستادگان ما و ایشان

لا يفرطون ۱ ثم ردوا الى الله مولهم الحق الا له الحكم وهو

تقصیر نمی کنند باز گردانیده شوند مردگان بسوئے الله خداوند ایشان که حق است مر او راست حکم و او

تقصیر نمی کنند باز گردانیده شوند مردگان بسوی خدا مالک ایشان که حق است بدانید مر او راست حکم و اوست

اسرع الحاسبين ۲ قل من ينجيكم من ظلمت البر والبحر تدعونه

شتاب ترین حساب کنندگان ست بگو کیست که می رہاند شمارا از تاریکی ہائے بیابان و دریا ف۳ مناجات میکنید بجناب او

شتاب کننده ترین حساب کنندگان بگو کیست که می رہاند شمارا از تاریکی ہای بیابان و دریا مناجات می کنید بجناب او

تضرعا وخفية لئن انجنا من هذه لنكونن من الشكرين ۳ قل

بزاری و نیاز پنہانی می گوئید اگر رہائی دہد مارا ازین محنت ہر آئینه باشیم از شکر کنندگان بگو

بزاری و نیاز (پنہانی) واگر نجات دہد خدا مارا از این شدت ہر آئینه باشیم از شکر کنندگان بگو

الله ينجيكم منها ومن كل كرب ثم انتم تشركون ۴ قل هو القادر

خدا می رہاند شمارا ازان محنت و از ہر اندوہے باز شما شریک او مقرر می کنید بگو اوست توانا

خدا می رہاند شمارا ازان و از ہر سختی باز شما شریک مقرر می کنید بگو اوست توانا

على ان يبعث عليكم عذابا من فوقكم او من تحت ارجلكم او

بر آنکه فرستد بر شما عذابے از بالائے شما ف۴ یا از زیر پاہائے شما ف۵ یا

بر آنکه فرستد بر شما عذابی از بالائے شما یا از زیر پاہائے شما یا در

يلبسكم شيعا ويذيق بعضكم باس بعض انظر كيف نصرف الايت

جمع کند شمارا گروه گروه و بچشاند بعض شمارا جنگ بعض ف۶ بنگر چگونه گوناگون بیان می کنیم آیتہارا

آمیزد شمارا با ہم دیگر گروه گروه و بچشاند بعضی شمارا رنج و سختی بعضی بنگر چگونه بیان می کنیم آیت ہارا

لعلهم يفقهون ۵ وكذب به قومك وهو الحق قل لست عليكم

تا به فہمند و بدروغ نسبت کردند قرآن را قوم تو و آن راست است بگو نیستم بر شما

تا ایشان به فہمند و بدروغ نسبت کردند قرآن را قوم تو و آن راست است بگو نیستم بر شما

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی انواع علم غیب ۱۲ ف۲ یعنی وقت نوم ۱۲ ف۳ یعنی از مصیبت ہائے بیابان و دریا ۱۲ ف۴ یعنی چنانکه سنگ بر قوم لوط بارید ۱۲ ف۵ یعنی چنانکه قارون بزمین رفت ف۶ یعنی افواج متعدده پیدا شود و بایکدیگر جنگ کنند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ علمائی که مفاتیح را جمع مفتح به فتح میم ترجمه کرده اند مفاتیح الغیب را "گنجہای غیب" ترجمه کرده اند و نزد کسانی که جمع مفتح به کسر میم است آنہا مفاتیح الغیب را موافق مترجم رحمه الله ترجمه کرده اند یعنی کلید ہای غیب۔ مطلب این است گنجہای غیب کلیده ہای آن تنہا به قدرت خداست ازان گنجہا ہر وقت و ہر قدر به ہرکه بخواہد می کشاید دیگری را قدرت نیست که به عقل و حواس یا دیگر آلات ادراک تواند به علوم غیبی فرا رسد یا بران مقدار غیوب که خدا بروی منکشف گردانید تواند از خود چیزی بیفزاید زیرا مفتاح علوم غیب در دست وی نہاده نشده اگرچه یکی از بندگان بر ملیون ہا جزئیات و قائع غیبی آگاه کرده شده باشد باز ہم علم اصول و کلیات غیب را که "مفاتیح غیب" گویند خدا بخود مخصوص گردانیده ع۶ یعنی بہنگام شب در وقت خواب احساس و شعور ظاہری بر جا نمی ماند و انسان نه تنہا از ...

بِوَكِيلٍ ۞ لِكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ ۚ وَّسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۞ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ

نگاهبان ... هر خبر را میعاد یست و خواهید دانست و چون به بینی آنانرا که بحث شروع می کنند

نگهبان هر خبر را میعادیست و زود باشد که بدانید و چون به بینی آنان را که گفتگو می کنند

فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ

در آیت های ما پس رو بگردان از ایشان تا وقتیکه بحث شروع کنند در سخنی بغیر وی و اگر فراموش گرداند ترا

در آیت های ما پس رو بگردان از ایشان تا وقتیکه گفتگو کنند در سخنی غیر آن و اگر فراموش گرداند بر تو

الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۞ وَمَا عَلَى الَّذِينَ

شیطان پس منشین بعد یاد آوردن با گروه ستمکاران و نیست بر کسانیکه

شیطان پس منشین بعد یاد آوردن با گروه ستمگاران و نیست بر کسانیکه

يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَلَٰكِن ذِكْرَىٰ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ۞ وَذَرِ الَّذِينَ

پرهیزگاری کردند از حساب کافران چیزی و لیکن بر ایشان لازم است پند دادن تا شود که پرهیزگاری کنند و بگذار کسانی را که

پرهیزگاری کردند از حساب مجادله کنندگان کافران چیزی و لیکن بر ایشان لازم است پند دادن تا ایشان بترسند و بگذار کسانی را

اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ وَذَكِّرْ بِهِ أَن تُبْسَلَ

دین خود گرفتند بازی و لهو و فریفت ایشان را زندگانی دنیا و پند ده بقرآن برای احتیاط از آنکه مهلکه گذاشته شود

که دین خود گرفتند بازی و لهو و فریفت ایشان را زندگانی دنیا و پند ده بقرآن تا گرفتار کرده نشود به هلاک

نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ ۚ وَإِن

نفسی را بسبب آنچه کرده است نیست او را بجز خدا هیچ دوست و نه شفاعت کننده و اگر

نفس کافری بآنچه کرده است نیست او را بجز خدا هیچ دوست و نه شفاعت کننده و اگر

تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَّا يُؤْخَذْ مِنْهَا ۗ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا ۖ لَهُمْ

عوض خود دهد هر فدایی گرفته نشود از وی آن جماعه آنانند که بمهلکه گذاشته شدند بوبال آنچه کردند ایشان راست

عوض خود دهد هر فدیه ئی که تواند گرفته نمی شود از وی آن جماعه آنانند که گرفتار شدند بآنچه کسب کردند ایشان راست

شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۞ قُلْ أَنَدْعُوا مِن دُونِ

آشامیدنی از آب جوشانیده و ایشان راست عذاب درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند بگو آیا مناجات کنیم بجز

آشامیدنی از آب جوشان و عذاب درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند بگو آیا مناجات کنیم بجز

اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللَّهُ كَالَّذِي

خدا کسی را که نفع ندهد ما را و زیان نرساند ما را و باز گردانیده شویم بر پاشنهای خود بعد از آنکه راه راست نمود ما را خدا مانند کسیکه

خدا چیزی را که نه نفع دهد ما را و نه زیان رساند ما را و باز گردانیده شویم بر پاشنهای خود بعد آنکه راه راست نموده ما را خدا مانند کسیکه

اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى

گمراه کرده باشند او را پریان در زمین حیران مانده مر او را یاران اند که می خوانندش بسوی

از راه ببرده باشند او را دیوان در زمین متحیر مانده مر او را یارانند که می خوانندش بسوی

الْهُدَى ائْتِنَا ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ ۖ وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ

راه راست که بیا بسوی ما بگو هر آینه هدایت خدا همان است هدایت حقیقی و فرموده شده است ما را که منقاد شویم پروردگار

راه راست که بیا بسوی ما بگو (هر آینه) هدایت خدا همان است هدایت حقیقی و حکم شده ما را که منقاد شویم پروردگار

الْعَالَمِينَ ۞ وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُوهُ ۚ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ۞

عالمها را و فرموده شد که برپا دارید نماز را و بترسید از خدا و اوست آنکه بسوی او حشر کرده خواهید شد

جهانیان را و برپا دارید نماز را و بترسید از خدا و اوست آنکه بسوی او حشر کرده خواهید شد

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ وَيَوْمَ يَقُولُ كُن فَيَكُونُ ۞

و اوست آنکه بیافرید آسمانها و زمین بتدبیر محکم و روزیکه بفرماید که بشو پس میشود

و اوست آنکه بیافرید آسمانها و زمین را بتدبیر محکم و روزیکه بفرماید که شو پس می شود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی چیز برا ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ صفت مسلمان این است که گمراهان را نصیحت کرده براه راست آرند کسانیکه از خدا اگر گخته به آستان دیگری سر نهاده اند برای سجده کردن در پیشگاه حضرت خداوند یگانه فکر کنند از مسلمان این توقع نخواست که جز خدا بحضور هستی دیگری سر خم نماید که در اختیار وی نه سود است و نه زیان یا در صحبت اهل باطل جاده هموار توحید و ایمان را باز گذارد - و یا بسوی راه های پیچاپیچ و مغوی شرک بر گردد اگر معاذ الله چنین کند مثال وی چون مسافر یست که با رفقای ره شناس در جنگلی سفری کرد ناگهان غول بیابان فریبش داد و از راه برد - او حیران و بهت زده هر طرف می گردد رفقایش بدل سوزی فریاد می کنند "اینجا بیا" این طرف راه راست" اما وی حیران و مخبط الحواس شده نه بر چیزی میداند و نه آن طرف می آید بدانید که برای مسافر آخرت نیز راه راست اسلام و توحید است و آنکه به متابعت و معیتش این سفر بپایان می رسد حضرت پیغمبر است و متابعان وی - تیره بختی که بسر

... بمخوف شیاطین و مضلین گرفتار آمده در صحرای ضلالت حیران و آواره گردد و همراهان او چندانکه او را از مهلکه بجاده حق رهنمائی کنند گوش به آن ندهد و ادراک نکند ...

قَوْلُهُ الْحَقُّ ۚ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ ۚ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ

سخن او درست است ومراورا ست پادشاهی روزیکه دمیده شود در صور دانندهٔ پنهان و آشکار است

سخن او راست است ومراو راست پادشاهی روزیکه دمیده شود در صور دانندهٔ پنهان و آشکار است

وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ﴿٧٣﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا

واوست استوار کار آگاه ویاد کن چون گفت ابراهیم پدر خود آزر را آیا خدا میگیری بتان را

واو با حکمت آگاه است وچون گفت ابراهیم پدر خود آزر را آیا می گیری بتان را

اٰلِهَةً ۚ اِنِّيْٓ اَرٰىكَ وَقَوْمَكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُرِيْٓ اِبْرٰهِيْمَ

هر آئینه من می بینم ترا وقوم ترا در گمراهی ظاهر وهم چنین مے نمودیم ابراهیم را

خدایان هر آئینه من می بینم ترا وقوم ترا در گمراهی ظاهر وهم چنین نمودیم ابراهیم را

مَلَكُوْتَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُوْنَ مِنَ الْمُوْقِنِيْنَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ

ملک آسمانها وزمین تا او از یقین کنندگان باشد ف۱ پس چون تاریک شد بروے

عجایبات آسمانها وزمین وتا شود از یقین کنندگان ع۵ پس چون تاریکی افگند بروی

الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا ۚ قَالَ هٰذَا رَبِّيْ ۚ فَلَمَّآ اَفَلَ قَالَ لَآ اُحِبُّ الْاٰفِلِيْنَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا

شب دید ستاره گفت اینست پروردگار من پس چون فرو رفت گفت دوست ندارم فرو روندگان را پس چون

شب دید ستاره را گفت اینست پروردگار من پس چون غایب گردید گفت دوست ندارم غایب شوندگان را پس چون

رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبِّيْ ۚ فَلَمَّآ اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِيْ رَبِّيْ لَاَكُوْنَنَّ

دید ماه را طلوع کرده گفت اینست پروردگار من پس وقتیکه فرو رفت گفت اگر هدایت نکند مرا پروردگار من شوم

بدید ماه را در حال طلوع (روشن) گفت اینست پروردگار من پس چون غایب شد گفت اگر هدایت نکند مرا پروردگار من البته شوم

مِنَ الْقَوْمِ الضَّآلِّيْنَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّيْ هٰذَآ

از گروه گمراهان پس وقتیکه دید آفتاب را طلوع کرده گفت اینست پروردگار من این

از گروه گمراهان پس چون دید آفتاب را در حال طلوع گفت اینست پروردگار من این

اَكْبَرُ ۚ فَلَمَّآ اَفَلَتْ قَالَ يٰقَوْمِ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿٧٨﴾ اِنِّيْ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ

بزرگتر است پس چون فرو رفت گفت اے قوم من هر آئینه من بیزارم از آنچه شریک مقرر می کنید هر آئینه متوجه ساختم روی خود را

بزرگتر است از همه کواکب پس چون غایب شد گفت ای قوم من هر آئینه من بیزارم از آنچه شریک مقرر می کنید بدرستیکه من متوجه گردانیدم روی خود را

لِلَّذِيْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِيْفًا وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٧٩﴾ وَحَآجَّهٗ

بسوے کسے که بیافرید آسمانها وزمین در حالیکه حنیفم ونیستم از مشرکان وجدال کردند با او

بسوے ذاتی که بیافرید آسمانها وزمین را از همه یک سو شده (مایل بدین قیم) ونیستم من از شرک آرندگان : جدال کردند با او

قَوْمُهٗ ۚ قَالَ اَتُحَآجُّوْٓنِّيْ فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنِ ۚ وَلَآ اَخَافُ مَا تُشْرِكُوْنَ

قوم او گفت آیا جدال می کنید با من در باب خدا وتحقیق هدایت کرده است مرا ونمی ترسم از آنچه شما شریک مقرر می کنید

قوم او گفت آیا جدال می کنید با من در وحدانیت خدا وبه تحقیق هدایت کرده است مرا ونمی ترسم از آنچه شما شریک مقرر می کنید

بِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ رَبِّيْ شَيْئًا ۚ وَسِعَ رَبِّيْ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۚ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٨٠﴾

با خدا ولیکن می ترسم از آنکه خدا اراده کند ف۲ احاطه کرده است پروردگار من همه چیز از جهت دانش آیا پند نمی گیرید

با خدا لیکن می ترسم از آنکه پروردگار من اراده کند چیزے مکروه لیکن احاطه کرده است علم پروردگار من همه چیز را آیا پند نمی گیرید

وَكَيْفَ اَخَافُ مَآ اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُوْنَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ

وچگونه ترسم از کسے که او را شریک مقرر می کنید وشما نمی ترسید از آنکه شریک خدا مقرر کردید چیزیرا که فرود نه فرستاده است

وچگونه ترسم از آنچه شریک مقرر می کنید وشما نمی ترسید از آنچه شریک خدا مقرر کردید چیزیرا که فرو نفرستاده است

عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا ۚ فَاَيُّ الْفَرِيْقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِ ۚ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٨١﴾

بر شما دلیلے برائے آن پس کدام یک ازین دو گروه سزاوار تر است بامن بگوئید اگر می دانید

بر شما دلیلے برائے آن پس کدام یک ازان دو گروه سزاوار تر است به امن بگوئید اگر می دانید

فتح الرحمن

ف۱ یعنی چنانکه بروے ظاهر کردیم که بتان لائق عبادت نیستند نیز ظاهر ساختیم که ستاره وهر چه در آسمانها ست وزمین لائق عبادت نیست دوا ؤ در ولیکون زائده است واللّٰه اعلم ۱۲ ف۲ یعنی از انواع محنت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ دانشمند شهیر یورپ (نیوتن) گوید ممکن نیست حرکات کنونی ستارگان محض نتیجه فعل قوهٔ جاذبهٔ عمومی باشد قوهٔ جاذبه ستارگان را بسوی خورشید جذب می کند اما برای حرکت ستارگان بر مدار خورشید باید قدرت خدائی موجود باشد قدرتی که با وجود کشش قوهٔ جاذبهٔ عمومیه تواند ستارگان را بر مدارات شان استوار نگهدارد در هیچ یک از اسباب طبیعی چنان اهلیتی موجود نیست که تواند این همه اختران را در فضای آزاد منتظم نگهدارد که همیشه بر مدارات معین و در جهاتی خاص بدور خورشید حرکت کنند وهیچ گاه در آن تخلفی پدید نیاید در حرکات کواکب در سرعت ودرجات آن ومسافتی که میان آنها وخورشید موجود است چنان تناسب وتوازن دقیقی استوار شده که هیچ سبب طبیعی نمی تواند آن نوامیس محفوظ ومنتظم را مربوط نگهدارد و پس باید معترف شد که تمام این نظام تحت (فرمان) حکیم وعلیمی است - بقیه بر صفحه ۱۳۹

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُم

خدا تعالی فرمود کسانیکه ایمان آوردند و نیامیختند ایمان خود را بشرک آن جماعه ایشانراست ایمنی وایشانند

کسانیکه یقین کردند و نیامیختند یقین خود را بنقصان (بشرک) آن جماعه ایشان راست ایمنی وایشانند

مُّهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ

راه یافتگان واین ست حجت ما دادیمش ابراهیم را بر قوم و بلندی می کنیم در مراتب

راه یافتگان واین است حجت ما دادیمش ابراهیم را بر قوم او بلندی کنیم مراتب

مَّن نَّشَاءُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ

هر کرا میخواهیم هر آیینه پروردگار تو استوار کار دانا است و عطا کردیم ابراهیم را اسحاق و یعقوب

کسی راکه میخواهیم هر آیینه پروردگار تو با حکمت داناست و بخشیدیم ابراهیم را اسحاق و یعقوب

كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَ

هر یکے را از ایشان هدایت کردیم و نوح را هدایت کردیم پیش ازین واز اولاد ابراهیم را نمودیم داود و سلیمان و

هر یکے را از ایشان هدایت کردیم و نوح را هدایت کردیم پیش از همه و از اولاد او راه نمودیم داود و سلیمان را و

أَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾

ایوب و یوسف و موسے و هارون را و همچنین جزا می دهیم نیکوکاران را

ایوب و یوسف را و موسے و هارون را و همچنین جزا می دهیم نیکوکاران را

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَ

و هدایت کردیم زکریا و یحیی و عیسی والیاس را هر یک از صالحان بود و هدایت کردیم اسمعیل و

و (هدایت کردیم) زکریا و یحیی و عیسے والیاس را هر یک از صالحان بود و (هدایت کردیم) اسمعیل و

الْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ آبَائِهِمْ وَ

الیسع و یونس و لوط را و هر یک را فضل دادیم بر اهل زمان و هدایت کردیم بعضی را از پدران ایشان و

الیسع را و یونس را و لوط را و هر یک را فضیلت دادیم بر عالمیان و هدایت کردیم بعضی را از پدران شان و

ذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ ۖ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾

اولاد ایشان و برادران ایشان و برگزیدیم ایشان را و دلالت کردیم ایشان را بسوی راه راست

اولاد ایشان و برادران ایشان و برگزیدیم ایشان را و دلالت کردیم ایشان را بسوی راه راست

ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ

این ست هدایت خدا دلالت می کند بدان هر کرا خواهد از بندگان خویش و اگر شریک مقرر میکردند نابود شدے

این ست هدایت خدا راه می نماید بدان هر کرا می خواهد از بندگان خویش و اگر شریک مقرر می کردند نابود شدے

عَنْهُم مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ

از ایشان آنچه کرده بودند این جماعه آنانند که دادیم ایشان را کتاب و حکمت و پیغامبری

از ایشان آنچه کرده بودند این جماعه آنانند که دادیم ایشان را کتاب و شریعت و پیغامبری

فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَٰؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ أُولَٰئِكَ

پس اگر کافر شوند بآیات قرآن این کافران پس ما مقرر ساختیم برائے ایمان بآنها گروہے را که هرگز کافر نشوند این جماعه انبیا

پس اگر کافر شوند بآیات قرآن اهل مکه پس بدرستیکه ما بر گماشتیم برای ایمان بآنها گروهی که نیستند بدین چیزها کافر این جماعه انبیا

الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۖ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ ۗ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ هُوَ

کسانے اند که هدایت کرد ایشان را خدا پس بروش ایشان اقتدا کن بگو سوال نمی کنم از شما هیچ مزد بر تبلیغ قرآن نیست این

کسانے اند که هدایت کرد ایشان را خدا پس بروش ایشان اقتدا کن بگو سوال نمی کنم از شما بر پیغام رسانیدن از خدا هیچ مزد نیست این

إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٠﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ

مگر پند عالمهارا (ع) و صفت نکردند یهود خدا را حق صفت او چون گفتند فرو نفرستاده است خدا بر

مگر پند عالمها را و تعظیم نکردند خدا را چنانچه سزاوار تعظیم او باشد چون گفتند نه فرستاده است خدا بر

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مهاجران والفار و سائر
۹ اخبار والله اعلم ۱۲
ف۲ یعنی چنانکه انبیا صبر کردند بر ایذا کفره تو نیز صبر کن والله اعلم ۱۲

ع ۱۳ — ۱۵

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۱۳۹ اگر بر مواد کمیات کلیه اجرام آسمانی کاملاً آگاه است ذاتیکه می داند در کدام ماده چه مقدار قوه بجاذبه صادر شود ذاتی که بحکمت بالغهٔ خویش میان آفتاب و ستارگان مسافات مختلف و مدارج حرکات مختلف برقرار گردانیده تا یکی بدیگر تزاحم و تصادم نکند و جهان از تصادم آنها خراب نشود ستارگان کوچک بزرگ هر کدام تحت نظام استوار و وقت معین طلوع می کنند و غروب مینمایند چون یکی از سیارگان افول کند و جهان را از فیض که هنگام طلوع داشت محروم گرداند آن ستاره نه خود می تواند و نه دیگری قدرت دارد که بقدر یک ثانیه آنرا واپس آرد یا غروبش را مانع شود. تنها صفت پروردگار جهانیان است که هیچ وقت از هیچ نوع افاضه عاجز نیست والشمس تجری لمستقر لها ذلك تقدير العزيز العليم والقمر قدرناه منازل حتى عاد كالعرجون القديم لا الشمس ينبغي لها ان تدرك القمر ولا

ع ۱۰ — ۱۶

اللیل سابق النهار وکل فی فلک یسبحون (یس رکوع ۳) این است حال علویات. و سفلیات را از آن قیاس باید کرد این است شگفتی های تکوین و ملکوت السموات والارض گراز ....

بَشَرٍ مِّنْ شَيْءٍ ۗ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ الَّذِيْ جَآءَ بِهٖ مُوْسٰى نُوْرًا وَّ

بہیچ آدمی چیزے بگو کہ فرد فرستاد کتابے کہ آوردہ است اورا موسیٰ روشنی و

بر ہیچ آدمی چیزے (بگو) بپرس کہ فرو فرستاد کتابی کہ آوردہ است آن را موسے روشنی و

هُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُوْنَهٗ قَرَاطِيْسَ تُبْدُوْنَهَا وَتُخْفُوْنَ كَثِيْرًا ۚ وَعُلِّمْتُمْ

ہدایت مردمان را می گردانید اورا دو قسم ورقہا آشکارا می کنید آنرا و پنہان می کنید بسیاری را و آموختہ شدید یعنی در قرآن

ہدایت مر مردمان را می گردانیدان را ورقی ورق آشکارا می کنید آنرا و پنہان می کنید بسیاری را و آموختہ شدید

مَّا لَمْ تَعْلَمُوْۤا اَنْتُمْ وَلَاۤ اٰبَآؤُكُمْ ۗ قُلِ اللّٰهُ ۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِيْ خَوْضِهِمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿۱﴾

آنچہ نمی دانستید شما و نہ پدران شما مبدانستند ف۱ بگو خدا فرود آورد باز بگزار ایشانرا در بحث ایشان در حالیکہ بازی میکنند و

آنچہ نمی دانستید شما و نہ پدران شما بگو اللہ فرود آورد باز بگزار ایشان را در خرافات شان بازی می کنند

وَهٰذَا كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ مُبٰرَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِيْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ

و این قرآن کتابیست کہ فرستادیم اورا بابرکت باور دارندہ آنچہ پیش از وے بود و تا بیم کنی اہل

و این قرآن کتابی ست کہ فرستادیم آن را بابرکت تصدیق کنندہ آنچہ پیش از وی بود و تا بترسانی اہل

الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا ۗ وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَهُمْ عَلٰى

مکہ را و کسانے را کہ گرد مکہ ساکن اند و معتقدان آخرت البتہ ایمان می آرند بقرآن و ایشان بر

مکہ را و کسانے را کہ گرداگرد مکہ ساکن اند و آن کسانے کہ ایمان آوردند باخرت ایمان می آرند بقرآن و ایشان بر

صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿۲﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ

نماز خود محافظت می کنند ف۳ و کیست ستمگار تر از کسیکہ بر بست بر خدا دروغے ف۴ یا گفت

نماز خود محافظت می کنند و کیست ستمگار تر از کسیکہ بر بست بر خدا دروغ یا گفت

اُوْحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوْحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ وَّمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ ۗ وَلَوْ تَرٰۤى

وحی فرستادہ شدہ است بمن و بحقیقت فرستادہ شدہ است بسوی وے چیزی و از کسیکہ گفت فرود خواہم آورد مانند آنچہ فرود آوردہ خدا ف۵ و اگر بہ بینی چون

کہ وحی فرستادہ شدہ بمن و حال آنکہ وحی فرستادہ نشدہ بہ وی چیزی و کیست ظالم تر از آن کس کہ گفت زود باشد کہ نازل گردانم مانند آنچہ خدا نازل کردہ

اِذِ الظّٰلِمُوْنَ فِيْ غَمَرٰتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُوْۤا اَيْدِيْهِمْ ۚ اَخْرِجُوْۤا

و قتیکہ ظالمان در شدائد مرگ باشند و فرشتگان دست خود را دراز می کنند ف۶ میگویند بیرون آرید

چون باشند ظالمان در شدائد مرگ و فرشتگان دراز می کنند دست خود را می گویند بیرون آرید

اَنْفُسَكُمْ ۗ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ

روحہای خود را امروز جزا دادہ خواہید شد عذاب رسوا کنندہ بسبب آنکہ می گفتید بر خدا

روحہاے خود را امروز جزا دادہ خواہید شد عذاب ذلت بسبب آنکہ می گفتید بر خدا

الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيٰتِهٖ تَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۳﴾ وَلَقَدْ جِئْتُمُوْنَا فُرَادٰى كَمَا

ناحق و بسبب آنکہ از تصدیق آیات او سرکشی می کردید و گویم ہر آئینہ آمدید پیش ما تنہا چنانکہ

ناحق و بودید کہ از آیات او سرکشی می کردید و بدرستیکہ آمدید برای حساب بسوی ما یک یک چنانچہ

خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّتَرَكْتُمْ مَّا خَوَّلْنٰكُمْ وَرَآءَ ظُهُوْرِكُمْ ۚ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ

آفریدہ بودیم شما را اول بار و بگزاشتید آنچہ عطا کردہ بودیم شما را پس پشت خویش و نمی بینیم باشما

آفریدہ بودیم شما را اول بار و گذاشتید آنچہ عطا کردہ بودیم شما را پس پشت تان ف۷ و نمی بینیم باشما

شُفَعَآءَكُمُ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيْكُمْ شُرَكٰٓؤُا ۚ لَقَدْ تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ

شفاعت کنندگان شما را آنکہ گمان می کردید کہ ایشان در تربیت شما شریکان خدا اند ہر آئینہ بریدہ شد پیوند میان شما و گم شد

شفیعان شما را آنانکہ گمان بردید کہ بدرستی ایشان (در تربیت) شما شریک می باشند (شریک خدا اند) ہر آئینہ بریدہ شد پیوند میان شما و گم شد

عَنْكُمْ مَّا كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿۴﴾ اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى ۗ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ

از شما آنچہ گمان میکردید ہر آئینہ خدا شگافندہ دانہ و خستہ ہا است بیرون می آرد زندہ را از

از شما آنچہ گمان می کردید ع۵ ہر آئینہ خدا شگافندہ دانہ و خستہ است بیرون می آرد زندہ را از

فتح الرحمن

ف۱ یعنی کتمان آیات توریت را قرآن اظہار کرد والا سابق بیقین نمیدانستند ۱۲

ف۲ حاصل آنست کہ اگر یہود گویند کہ خدای تعالیٰ بہیچ بشر وحی نمیفرستد نقض کردہ میشود بتوریت و اگر گویند میفرستد استبعاد فرستادن قرآن مجرد تعصب است پس اذا قالوا بجائے ان قالوا گفتہ شد ۱۲

ف۳ مترجم گوید انذار اولا عرب را کردہ شد کہ زبان عربی می فہمند ثانیا جمیع اہل ارض را بواسطہ ترجمہ پس اینجا اقتصار اول مراد است مانند آیت ہو الذی بعث فی الامیین رسولا منہم یتلوا علیہم آیاتہ الآیۃ و در آیت وما ارسلناک الا رحمۃ للعالمین ام از اولی و ثانوی واللہ اعلم ۱۲

ف۴ یعنی اعتقاد کرد مثلا کہ بحائر و سوائب از امر الٰہی است و اتفاق سلف دلیل بر آن ست واللہ اعلم

ف۵ یعنی انشائے کتابی مثل قرآن خواہم کرد و انشار الطریق مشاکلت انزال گفتہ شد ۱۲

ف۶ یعنی میزنند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ نہ کلاہی بسر و نہ کفشی بپا تہیدست می آید ساز و سامانی کہ بآن فخر می کردید باخود نیاوردہ ہیچ مال گذاشتید

ع۶ کسانیکہ می پنداشتید ہنگام سختی بشما دستگیری می کنند و در حال مصیبت باشما می باشند کجا رفتند امروز نمی بینیم کہ از شما شفاعت و حمایت کنند علاقہ امداد و نصرت گسست و دعواہای طولانی شما ہمہ برباد

ع ۱۲ ع ۱۷ الح

الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ (١) فَالِقُ

ده و بیرون آرندهٔ مرده است از زنده اینست خدا پس از کجا برگردانیده میشوید شگافنده

مرده و بیرون آرندهٔ مرده است از زنده اینست خدا پس کدام طرف برگردانیده می شوید ع۱ شگافنده

الْاِصْبَاحِ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ

صبح است و گردانید شب را آرامگاه و گردانید آفتاب و ماه را معیار حساب اینست تقدیر

صبح است و گردانیده شب را آرامگاه و گردانیده آفتاب و ماه را برای حساب اینست تقدیر

الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ (٢) وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ النُّجُوْمَ لِتَهْتَدُوْا بِهَا فِيْ

خدا غالب دانا و اوست آنکه بیافرید برائے شما ستاره با تا راه بیابید بسبب آنها در

غالب دانا و اوست که گردانید برائے شما ستاره‌ها را تا راه یابید بسبب آن در

ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ (٣) وَهُوَ الَّذِيْ

تاریکی‌هائے بیابان و دریا هر آئینه بتفصیل بیان کردیم نشانها را برائے گروهے که می دانند و اوست آنکه

تاریکی‌هائے بیابان و دریا هر آئینه بتفصیل بیان کردیم نشانها را برائے گروهی که می دانند و اوست که

اَنْشَاَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَّمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا

پیدا کرد شما را از یک شخص پس شما را قرار گاهے است و ودیعت جائے هر آئینه بتفصیل بیان کردیم

پیدا کرد شما را از یک شخص پس شما را قرارگاهے هست و ودیعت جائے ع۵ هر آئینه بتفصیل بیان کردیم

الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّفْقَهُوْنَ (٤) وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجْنَا

نشانها را برائے گروه که می فهمند و اوست آنکه فرود آورد از آسمان آبے پس بیرون آوردیم

نشانها را برای گروهی که می فهمند و اوست که فرود آورد از آسمان آبی را پس بیرون آوردیم

بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا وَ

بسبب آن آب روئیدنی را از هر قسم پس بیرون آوردیم از ان آب سبزه بیرون می آریم از ان سبزه دانهائے یکے بر دیگرے پیوسته و

بسبب آن آب رستنی هر چیز را ع۶ پس بیرون آوردیم از ان سبزه را بیرون می آریم از آن سبزه دانها بر یک دیگر پیوسته و

مِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَّجَنّٰتٍ مِّنْ اَعْنَابٍ وَّالزَّيْتُوْنَ

از درختان خرما از شکوفه او یک طائفه شاخهای بزمین نزدیک شده است و بیرون آوردیم بوستانها از درختان انگور و بیرون آوردیم زیتون

از خرما بنان از شکوفه وی خوشه های خمیده (شاخ ها به یک دیگر نزدیک) و بیرون آوردیم بوستانها از درختان انگور و بیرون آوردیم زیتون

وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَّغَيْرَ مُتَشَابِهٍ اُنْظُرُوْٓا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَآ اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖ

انار را مانند یک دیگر و غیر مانند یکدیگر ف۱ بنگرید بسوئے میوهٔ درخت چون میوه آرد و بسوئے پختگی او

انار را مانند یک دیگر و غیر مانند بنگرید به میوهٔ درخت چون بار آرد و بنگرید به پختگی او ع۷ للہ

اِنَّ فِيْ ذٰلِكُمْ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ (٥) وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ وَ

هر آئینه در این نشانهاست گروهے را که ایمان دارند و مقرر کردند کافران برای خدا شریکان را که از قسم جن اند حال آنکه

هر آئینه در اینها (هر آئینه نشانهاست مر گروهی را) که ایمان دارند و می گردانند شریک بخدا جن ها را حال آنکه

خَلَقَهُمْ وَخَرَقُوْا لَهٗ بَنِيْنَ وَبَنٰتٍۢ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَصِفُوْنَ (٦)

خدا آفریده است ایشان را و به افترا ثابت کردند او را فرزندان و دختران بغیر دانش پاکیست او را و بلند است از آنچه بیان می کنند

خدا آفریده است ایشان را و می تراشند برای او پسران و دختران به نادانی او پاک است و بلند است از آنچه بیان می کنند

بَدِيْعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنّٰى يَكُوْنُ لَهٗ وَلَدٌ وَّلَمْ تَكُنْ لَّهٗ صَاحِبَةٌ وَ

و آفرینندهٔ آسمانها و زمین است چگونه باشد او را فرزندے حال آنکه نبود او را زن و

آفرینندهٔ آسمانها و زمین است چگونه باشد او را فرزند و حال آنکه نیست او را هیچ زن و

خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ (١) ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

بیافرید هر چیز را و او بهر چیز داناست اینست خدا پروردگار شما نیست هیچ معبود مگر او

بیافرید هر چیز را و اوست به هر چیز دانا این است خدا پروردگار شما نیست هیچ معبودی جز او

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی همه صورت درخت و ثمر مانند یک دیگر است و در طعم مخالف یکپاره شیرین و یک پاره ترش یا تلخ والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خداست که رخسته و دانه را پس از افشاندن و نهفتن در زمین شق کرده سبز می گرداند مرده را از زنده و زنده را از مرده بیرون می آرد (مثلاً آفرینش انسان از نطفه و نطفه از انسان) شما که او را می گزارید کجا میروید کیست جز او که تواند این امور را انجام دهد

ع۶ (مستقر) قرارگاه و "مستودع" جای سپردن امانت گذاشتن را گویند این با معنی لغویست - مفسران در تعیین مصداق این دو کلمه اختلاف دارند آنچه را حضرت شاه رحمت الله علیه در موضح القرآن نگاشته اند پسندیده ایم - یعنی اول برحم مادر سپرده می شود که متدرجاً افرد دنیا دوری پدید آید - پس از آن در دنیا قیام می ورزد - بعد از آن به قبر سپرده میشود که آهسته آهسته اثر آخرت در وی پدید آید پس از آن در جنت یا دوزخ قیام می ورزد ع۷ بحکم وی ابرها از جانب آسمان باید و سبب روئیدن

ع۸ گوید میوه در اول خام و بدمزه و غیر قابل انتفاع می باشد بعد از پخته شدن لذیذ و خوش گوار و مفید می گردد این همه ظهور قدرت الٰهیست -

ع۱۲ / ۶ / ۱۸

خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ

آفریننده هر چیز است پس پرستش کنید اورا و او بر هر چیز کارساز است درنمی یابند اورا

پیدا کننده هر چیز است (پس) پرستش کنید اورا و او بر همه چیز کارساز است درنمی یابند اورا

الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ ۖ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿٣﴾ قَدْ جَاءَكُمْ

چشم ها یعنی در دنیا و او درمی یابد چشمها را و اوست مهربان آگاه هر آئینه آمده است بشما

چشم ها و او درمی یابد چشم ها را و او نهایت مهربان آگاه است ع۵ (به تحقیق) آمد بشما

بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا ۚ وَمَا أَنَا

دلیل ها از جانب پروردگار شما پس هر که بینا شد پس نفع اوراست و هر که نابینا ماند پس زیان بر وی است بگو یا محمد و نیستم

نشانی ها از جانب پروردگار شما پس کسیکه دید برای خودش است و هر که نابینا ماند پس بر وی نقصان است و نیستم

عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ

بر شما نگاهبان و همچنین گوناگون بیان می کنیم نشانها برای احتراز از انکه گویند که خوانده و تا بیان کنیم این دین را

من بر شما نگهبان ع۵ و همچنین گوناگون می دانانیم آیات ها را و تا که گویند از که خوانده تا بیان کنیم آن را

لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ وَ

برای گروهی که می دانند ف۱ یا محمد پیروی کن چیزی را که وحی کرده شد بسوی تو از جانب پروردگار تو هیچ معبود نیست مگر او و

برای گروهی که می دانند پیروی کن آن حکمی را که بتو آمده از پروردگار تو نیست هیچ معبودی جز او و

أَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا ۗ وَمَا جَعَلْنَاكَ

اعراض کن از مشرکان و اگر خواستی خدا شریک مقرر نمی کردند و نگردانیدیم ترا

روی بگردان از مشرکان و اگر میخواست خدا آن ها شرک نمی کردند و نگردانیم ترا

عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٧﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ

بر ایشان نگاهبان و نیستی تو بر ایشان متعهد و ای مسلمانان دشنام مدهید کسانی را که مشرکان می پرستند

بر ایشان نگهبان و نیستی تو بر ایشان متعهد و بد نگوئید آنانی را که این ها پرستش می کنند

مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ

بجز خدا زیرا که ایشان دشنام خواهند داد خدا را از روی ظلم بغیر دانش همچنین آراسته کردیم در نظر هر گروهی

بجز از خدا پس آنها بد خواهند گفت خدا را از بی ادبی (از ظلم) بدون دانش همچنین مزین کردیم در نظر هر گروهی

عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

کردار آن گروه باز بسوی پروردگار ایشان باشد رجوع ایشان پس خبر دهد ایشانرا بحقیقت حال آنچه می کردند

کردار شان را باز بسوی پروردگار شان مرجع شان است پس آگاه کند ایشانرا با آنچه که می کردند

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ

و سوگند خوردند کافران سخت ترین سوگندان خویش که اگر بیاید بدیشان معجزه البته ایمان آرند

و قسم ها می خوردند به خدا از تاکید (قسم های خود) که اگر می آمد به ایشان نشانی هر آئینه ایمان می آوردند

بِهَا ۚ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ ۖ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا

بآن بگو جز این نیست که معجزه ها نزدیک خداست و چه مطلع ساخته است شما را ای مسلمانان یعنی آیا میدانید که آن معجزه ها چون

به آن بگو پس نشانه ها نزد خداست ای مسلمانان و شما را چه خبر ساخته است که آن نشانی ها چون

جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩﴾ وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا

بیاید ایشان ایمان نیارند و منقلب کنیم دل ایشان را و چشم ایشانرا چنانکه

بیاید این ها ایمان خواهند آورد (نخواهند آورد) و می گردانیم دل های ایشان را و چشم های ایشان را چنانکه

لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٠﴾

ایمان نیاوردند بقرآن اول بار و بگذاریم ایشان را در گمراهی خود سرگردان گشته

ایمان نیاوردند بر نشانی ها (به قرآن) اول بار و بگذاریم ایشان را در سرکشی شان سرگردان شده

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید احتمال بود که کفار گویند کتابهای سابقه را خوانده و آنچه می گوئی ماخوذ از کتب سابقه است نه وحی الہی پس خداتعالیٰ قرآن را بوجهی نازل ساخت و بوجهی گوناگون بیان کرد که مجال این شبه نماند زیرا که این قسم بیان از خواندن کتب سابقه نمی آید بدون وحی الہی واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاه رحمه الله گوید مطلب این آیت این است که در چشم قوتی نیست که وی را دیده تواند اما اگر خدا از سر لطف و کرم خواهد که دیرا دیده توانند در دیدگان بشر این قوت را بوجود می آرد چنانکه در آخرت مسلمانان را حسب مراتب شان دیدار نصیب می شود طوریکه از نصوص کتاب و سنت ثابت است یا موافق به بعض روایات در "لیلة الاسراء" حضرت پیغمبر را دیدار نصیب شد علی اختلاف الاقوال - در دیگر مواضع چون نص موجود نیست بنابر قواعد عمومی نفی رویت اعتقاد می شود بعض مفسران سلف ادراک را احاطه معنی کرده اند یعنی نگاه انسان یا هیچ گاه وی را احاطه می تواند در آخرت نیز رد یت می شود و احاطه نمیشود البته این تنها خاصه حضرت اوست که تمام ابصار و مبصرات را احاطه نموده و در این صورت "لطیف" با "لا تدرکه" و "خبیر" با

ع ۱۳ / ۱۰ / ۱۹

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَ

واگر ما می فرستادیم بسوی ایشان فرشتگان را و

واگر ما فرود آریم بر آنان ملائکه را و

كَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْٓا اِلَّآ

سخن می گفتند بایشان مردگان و جمع می کردیم بر ایشان همه چیز گروه گروه هرگز ایمان نمی آوردند مگر

سخن کنند بایشان مردگان و زنده کنیم (بر ایشان) هر چیز را (قبیله قبیله) رو بروی شان هرگز ایمان نمی آرند مگر

اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُوْنَ ﴿۱﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ

وقتی که خواسته خدا و لیکن بسیارے از ایشان نادانی می کنند و همچنین پیدا کردیم برائے هر

آنگاه که بخواهد خدا و لاکن اکثر ایشان نمی دانند ع۵ و هم چنین گردانیدیم برائے هر

نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيٰطِيْنَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوْحِيْ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ

پیغامبرے دشمنان را که شیاطین اند از آدمیان و از جن بطریق وسوسه القا می کنند بعض ایشان بسوی بعض

نبی دشمن سرکشان انس و جن را (که می آموزند) وسوسه می افگنند بعض شان بعض را

زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوْرًا ؕ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوْهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُوْنَ ﴿۲﴾

سخن بظاهر آراسته تا فریب دهند و اگر خواستے پروردگار تو نمی کردند این کار پس بگذار ایشانرا با افترائے ایشان

سخن هائے ملمع برائے فریب دادن و اگر می خواست پروردگار تو نمی کردند این کار را پس بگذار ایشانرا با دروغ شان

وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْئِدَةُ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَ

و القا می کنند سخن بظاهر آراسته تا میل کنند بسوی او دلهائے کسانیکه ایمان ندارند بآخرت و تا پسند کنند او را و

و برای اینکه مائل شود بطرف آن سخن هائے ملمع دل های کسانیکه یقین ندارند به آخرت و تا بپسندند آن را و

لِيَقْتَرِفُوْا مَا هُمْ مُّقْتَرِفُوْنَ ﴿۳﴾ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغِيْ حَكَمًا وَّهُوَ الَّذِيْٓ

تا عمل کنند آنچه ایشان کننده آنند یعنی آنچه لایق ایشانست بگو آیا طلب کنم فیصل کننده بجز خدا و اوست آنکه

کسب کنند آنچه ایشان کاسب آنند ع۵ (بگو) آیا بجز خدا طلب کنم دیگری را حکم (فیصله کننده) و حالانکه اوست که

اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتٰبَ مُفَصَّلًا ؕ وَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْلَمُوْنَ

فرو فرستاد بسوی شما قرآن واضح کرده شده و کسانیکه داده ایم ایشان را کتاب یعنی توریت می دانند

نازل کرده بر شما کتاب واضح شده و کسانیکه دادیم ایشانرا کتاب می دانند

اَنَّهٗ مُنَزَّلٌ مِّنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿۴﴾ وَتَمَّتْ

که قرآن فرو فرستاده شده است از جانب پروردگار تو براستی پس مباش از شک کنندگان ف۱ و تمام است

که این نازل شده از جانب پروردگار تو براستی پس مباش از شک کنندگان و تمام شد

كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَّعَدْلًا ؕ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ

سخن پروردگار تو در راستی و انصاف هیچکس تغیر کننده نیست سخنهائے او را و اوست شنوا

سخن پروردگار تو در راستی و انصاف نیست هیچ تبدیل کننده سخنان او را و اوست شنوا

الْعَلِيْمُ ﴿۵﴾ وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِي الْاَرْضِ يُضِلُّوْكَ عَنْ سَبِيْلِ

دانا و اگر فرمانبرداری کنی بسیارے را از اهل زمین گمراه کنند ترا از راه

دانا و اگر تو فرمان بری اکثر آن مردم را که در دنیا (زمین) اند گمراه کنند ترا از راه

اللّٰهِ ؕ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ﴿۶﴾ اِنَّ رَبَّكَ

خدا پیروی نمی کنند مگر گمان را و نیستند مگر دروغگو ف۲ هر آئینه پروردگار تو

خدا آنان همه می روند بر خیال خود (پیروی نمی کنند مگر گمان را) و همه ایشان فقط به تخمین خود در وانند و نیستند ایشان مگر دروغگو) (هر آئینه)

هُوَ اَعْلَمُ مَنْ يَّضِلُّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿۷﴾

داناتر است بکسیکه دور می شود از راه وے و او داناتر است براه یافتگان

پروردگار تو او داناتر است بکسیکه گم می شود از راه وی و او داناتر است بر کسانیکه براه اویند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی یهود می دانند که نزول وحی میشود و آدمی را خدا تعالی پیغمبر میسازد و در حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم و در قرآن دلائل صدق موجود هست مترجم گوید در سورتهائے مکیه مذکور شده است که یهود تصدیق می کنند قرآن را و در سورتهائے مدینه مذکور شده است که یهود تکذیب می کنند آنرا و وجه تطبیق آنست که چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم در مکه بود هنوز دعوت یهود نکرده بود همه بصدق قرآن معترف بودند که حکم آن بر عرب لازم است و هیچکس از ایشان انکار نکرد و چون هجرت فرمود ایشانرا دعوت کرد لعناد در آمدند در سیرت ابن اسحاق چند قصه باین مضمون مذکور است والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی آنچه کافران در باب تحریم و تحلیل اشیائے شبهات می کردند باطل است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اگر موافق بفرمایش آنها بلکه از آن نیز فراتر بالفرض فرشتگان از آسمان فرود آیند و حضرت پیغمبر را تصدیق کنند و مردگان از قبرها برخیزند و با آنها سخن گویند و تمام امم گذشته دوباره زنده شوند و مقابل آنها بایستند باز هم اینها از سور متمرد و تعنت و عناد پذیرای حق نمی شوند بیشک اگر خدا خواهد می تواند به غلبه بر آنها قبول نماید اما مخالف حکمت او و نظام تکوین است و لیسا از ایشان که از دانستن آن جاهلند ...

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كُنتُم بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿۸﴾ وَمَا لَكُمْ

پس بخورید اپنچه ذکر کرده شد نام خدا بروے یعنی نزد یک ذبح وے اگر مومن هستید بآیات خدا و چیست شمارا

پس بخورید ازان حیوان مذبوح که یاد کرده شده نام خدا بر آن اگر شما به حکم های او ایمان دارید و چیست شمارا

أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُم مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ

که نمی خورید از اپنچه ذکر کرده شده است نام خدا بروے و حال آنکه بتفصیل بیان کرده است برائے شما اپنچه بر شما حرام ساخته است

که نمی خورید ازان حیوان که یاد کرده شده نام خدا بروے حالانکه واضح کرده (بشما) چیزیرا که حرام گردانیده بر شما

إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا لَّيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ

الا اپنچه مضطر باشید بسوی او ف۱ و هر آئینه بسیارے گمراه می کنند بخواهش نفس خویش بغیر دانش

مگر آنچه مجبور شوید بسوی آن و هر آئینه بسیار مردم گمراه می کنند بر خیالات خود بے تحقیق (بدون دانش)

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿۹﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ ۚ إِنَّ

هر آئینه پروردگار تو دانا تراست به ستمگاران و ترک کنید آشکار اگناه را و پنهان او را هر آئینه

(هر آئینه) پروردگار تو او دانا تراست به تجاوز کنندگان از حق ع۱ و ترک کنید آشکار گناه را و پوشیده (آن) را (هر آئینه)

الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿۱۰﴾ وَلَا تَأْكُلُوا

کسانیکه گناه می کنند جزا داده خواهند شد بحسب آنچه میکردند و مخورید

کسانیکه کسب می کنند گناه را عنقریب جزا داده میشوند به آنچه می کردند و مخورید

مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ ۗ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ

از اپنچه یاد کرده نشد نام خدا بروے و هر آئینه خوردنش گناه است و هر آئینه شیاطین

از آنچه یاد کرده نشده نام خدا بر آن و این خوردن گناه است و (هر آئینه) شیاطین

لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ ۖ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ

وسوسه القامی کنند بسوئے دوستان خویش تا خصومت کنند با شما و اگر فرمانبرداری ایشان کنید هر آئینه شما

(وسوسه) می اندازند در دل هائے رفیقان خود تا خصومت کنند بشما و اگر فرمانبرداری کردید ایشان را (هر آئینه) شما

لَمُشْرِكُونَ ﴿۱۱﴾ أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي

مشرک باشید ف۲ آیا کسیکه مرده بود پس زنده ساختیمش ف۳ و پیدا کردیم برائے او نورے که میرود

مشرکید ع۵ آیا کسیکه بود مرده پس زنده کردیم او را و گردانیدیم برائے او روشنی که می رود با آن

بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ

باوے میان مردمان مانند کسے باشد که صفتش اینست که در تاریکیها است نیست بیرون آینده ازان هم چنین

در میان مردم مانند کسے هست که حال آن اینست که افتاده است در تاریکی ها نیست برآینده از آن، هم چنان

زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۲﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ

آراسته کرده شده است در نظر کافران اپنچه می کردند ف۴ و هم چنین پیدا کردیم در هر دیهے

مزین کرده شده در نظر کافران آنچه می کردند و هم چنان آفریدیم در هر ده

أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا ۖ وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿۱۳﴾

رئیسان گناهگاران آن دیه تا فساد کنند در آن دیه و بحقیقت ضرر نمی کنند مگر در حق خویشتن و نمی دانند

سرداران گنهگاران را تا حیله انگنند آنجا و آنچه حیله (ها) می کنند (مگر) به نفس های خود و فکر نمی کنند

وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَن نُّؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ۘ

و چون بیاید بایشان نشانه گویند ایمان نیاریم تا وقتیکه داده شود مارا مانند اپنچه داده شده است پیغامبران خدا را ف۵

و چون آید نزد شان آیتی می گویند ما هرگز (ایمان نمی آریم) تا آنکه داده شود مارا مانند آنچه داده شده رسولان خدا را

اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۗ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ

خدا دانا تراست بمحل نهادن پیغامبری خود خواهد رسید این گناهگاران را رسوائی

خدا بهتر می داند آن موقع را که می فرستد آنجا پیغام های خود را عنقریب خواهد رسید گناهگاران را رسوائی

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی میته حرام است الا وقت ضرورت تناول آن رخصت است والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید مراد ازین وسوسه آنست که اهل جاهلیت می گفتند چرا کشته خود را نخورم و کشته خدا را نخورم والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی کافر بود و هدایت کردیمش ۱۲ ف۴ چنانکه رؤسا کفار مکه در نصرت کفر سعی می کردند والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی بر هر کسے از ما جبرئیل فرود آید و وحی نازل شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ عقیده مسلمانان اینست که هر چه را بالواسطه یا بلا واسطه خدا پدید می آرد می داند در آفریدگان او خوردن بعضی گوارا و مفید است چون سیب انگور و مانند آن و اکل بعضی منفور و مضر چون اشیای ناپاک و سم الفار و مانند آن۔ اشیای را که خدا می داند نیز دو گونه است اول که فطرت سلیم از آن نفرت می کند یا خوردن آن برای صحت بدنی و روحی ما نزد خدا مضر می باشد چون حیوان دموی که بمرگ طبیعی مرده و خون آن در گوشتش

جذب شده باشد۔ دوم حیوان حلال و طیب که بقاعده موافق و بنام خدا ذبح شده این را نیز خدا میرانیده و با دست مسلمان (یا اهل کتاب) ذبح شده مگر بهمین

عِندَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ۝ فَمَن يُرِدِ اللَّهُ أَن

نزدیک خدا و عذابے سخت بسبب آنکہ بدی اندیشیدند پس ہر کرا خدا خواہد کہ

نزد خدا و عذاب سخت بسبب آنکہ مکر می کردند پس ہر کرا کہ بخواہد خدا کہ

يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ

ہدایت کندش کشادہ کند سینۂ او را برائے اسلام ف۱ و ہر کرا خواہد کہ گمراہ کندش تنگ کند سینۂ او را

ہدایت کند باو کشادہ می کند سینہ او را برائے قبول اسلام و کسے را کہ بخواہد گمراہ کندش می گرداند سینۂ او را

ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ كَذَٰلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى

در نہایت تنگی گویا بالا میرود در آسمان ہم چنین می اندازند خدا ناپاکی را

تنگ بے نہایت تنگ گویا بہ تکلف بالا می رود در آسمان ہم چنین می گمارد خدا عذاب را بر

الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ وَهَٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ

کسانیکہ ایمان نمی آرند ف۲ و این اسلام راہ پروردگار تست راست آمدہ ہر آئینہ تفصیل کردیم نشانہا را

کسانیکہ ایمان نمی آرند و این راہ پروردگار توست راست بہ تحقیق واضح کردیم نشانہا را

لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ۝ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِندَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُم بِمَا كَانُوا

برائے گروہے کہ پند پذیر میشوند ایشان راست سرائے سلامتی یعنی بہشت نزدیک پروردگار ایشان و او کارساز ایشانست بسبب آنچہ

برای (گروہی) کہ غور می کنند (پند پذیر میشوند) خاص برای ایشان است خانہ سلامتی نزد پروردگار شان و او مددگار شان است بسبب عمل شان

يَعْمَلُونَ ۝ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُم مِّنَ

می کردند و روزے کہ حشر کند خدا ایشان را ہمہ یکجا گوید اے گروہ جن ف۳ تابع خود بسیار گرفتید از

(کہ می کردند) و روزیکہ جمع کند ایشانرا ہمہ خواہد فرمود ای گروہ جن بسیار را تابع کردید از

الْإِنسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُم مِّنَ الْإِنسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَ

مردمان و گفتند دوستان ایشان از آدمیان ف۴ اے پروردگار ما بہرہ مند شد بعض ما از بعض ف۵ و

مردمان و خواہند گفت دوستان شان از مردمان اے پروردگار ما بہرہ مند شد بعض ما از دیگرے و

بَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا

رسیدیم بمیعاد خویش کہ معین کردہ بودی ما برائے ما ف۶ گوید خدا آتش جائے شماست جاویدان آنجا لیکن آنچہ

رسیدیم بر آن وعدۂ خود کہ معین کردہ بودی برائے ما ع۹ گوید آتش جائے شماست جاویدان در آن مگر مادامی کہ بخواہد

شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ۝ وَكَذَٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ

خدا خواستہ است بود نیست ف۷ ہر آئینہ پروردگار تو استوار کار داناست و ہم چنین مسلط می کنیم بعض ستمگاران را

خدا ہر آئینہ پروردگار تو صاحب حکمت داناست و ہم چنین خلط (مسلط) می کنیم بعضی ستمگاران را

بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ

بر بعض بشامت آنچہ می کردند اے گروہ جن والنس آیا نیامدند بشما پیغمبران

بر بعضی بسبب آنچہ کہ می کردند اے گروہ جن و انس آیا نیامدہ بودند بشما رسولان

مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُوا

از جنس شما می خواندند بر شما آیات مرا و بیم می کردند شمارا از ملاقات این روز شما گویند

از جنس شما کہ می خواندند بر شما حکمہای مرا و می ترسانیدند شمارا از پیش آمد این روز شما گویند

شَهِدْنَا عَلَىٰ أَنفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ

اعتراف کردیم بر خویشتن و فریب دادہ بود ایشان را زندگانی دنیا و گواہی دادند بر خویشتن

کہ اقرار کردیم بر گناہ خویشتن و فریب داد ایشان را زندگی دنیا و قائل شدند بر خویشتن

أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ۝ ذَٰلِكَ أَن لَّمْ يَكُن رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا

کہ ایشان کافر بودند ف۸ این ارسال رسل بسبب آنست کہ ہرگز پروردگار تو ہلاک کنندہ شہرہا نباشد بجزائے ظلم در حالیکہ

برین سخن کہ ایشان کافر بودند این ارسال رسل برائے اینست کہ نیست پروردگار تو ہلاک کنندۂ آبادی ہا بر ظلم ایشان در حالیکہ اہلہا

پرس فرا دادہ شوند و حقایق منکشف گردد مردم مشرک چنین عذر کنند کہ - اے پروردگار ما! ما بہ پرستش نپرداختیم بلکہ در بین خود بہ کارروائی موقتی چنگ زدہ بودیم و بیش از ...

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بفہماندش حقیقت اسلام و محاسن آن واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ہر چند می خواہند حقیقت اسلام و محاسن آن بفہمند نمی توانند واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی ای شیاطین ۱۲ ف۴ یعنی تابعان ایشان از کفار ۱۲ ف۵ یعنی متبوعان خوشوقت شدند بتابعان و تابعان محفوظ شدند از متبوعان واللہ اعلم ۱۲ ف۶ یعنی برائے حساب ما پس در حق ما چہ حکم است ۱۲ ف۷ یعنی در حق اہل نجات واللہ اعلم ۱۲ ف۸ مترجم گوید مراد آن است کہ آیا نیامدہ انداز مجموعہ جن و انس و آن صادق است ببودن رسل از انس مبعوث بانس و جن واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ کسانیکہ در دنیا بت و امثال آنرا می پرستند در حقیقت جن خبیث (شیاطین) را می پرستند خیال می کنند کہ "حاجات شان از آنہا بدست می آید" و بہ آنہا نذر و نیاز پیش می کنند چنانکہ بسی از اہل جاہلیت ہنگام پریشانی و اضطراب از اجنہ استعانت می کردند در "سورہ جن" اشارہ کردہ شد ابن کثیر و دیگران در باب آن روایات نقل کردہ اند چون در آخرت آن شیاطین الجن و الانس مثل انسان مورد بازـ

ع ۱۵ ۸ ۲

غٰفِلُوْنَ ﴿١٣١﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوْا ۭ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٣٢﴾

غافل باشند ف۱ و هر شخص را مرتبه‌هاست از اجر آنچه کردند و نیست پروردگار تو بی‌خبر از آنچه بعمل می‌آرند

بی‌خبر باشند و برای هر یک درجه‌هاست از اعمالی که کردند و نیست پروردگار تو بی‌خبر از آنچه می‌کنند ع۵

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ ۭ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْۢ بَعْدِكُمْ

و پروردگار تو غنی خداوند رحمت است اگر خواهد دور کند شما را و جانشین سازد پس از شما

و پروردگار تو بی‌نیاز صاحب رحمت است اگر بخواهد ببرد شما را و جانشین سازد پس از شما

مَّا يَشَاۗءُ كَمَآ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِيْنَ ﴿١٣٣﴾ ۭ اِنَّ مَا تُوْعَدُوْنَ

هر کرا خواهد چنانکه پیدا کرد شما را از نسل قومی دیگر هر آئینه آنچه وعده کرده می‌شود شما را

هر کرا بخواهد چنانکه پیدا کرد شما را از نسل قوم دیگر (هر آئینه) چیزی که وعده کرده شده اید

لَاٰتٍ ۙ وَّمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿١٣٤﴾ قُلْ يٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰي مَكَانَتِكُمْ اِنِّىْ عَامِلٌ

البته آمدنی است و نیستید شما عاجز کنندگان بگوای قوم من عمل کنید شما بر حالت خویش هر آئینه من نیز عمل کننده ام

هر آئینه آمدنی است و نیستید شما عاجز کنندگان بگوای قوم من عمل کنید بر (حال) جای خود (هر آئینه) من نیز عمل کننده ام

فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿١٣٥﴾

زود باشد که بدانید کسی را که باشد او را عاقبت پسندیده در آخرت هر آئینه رستگار نشوند ظالمان ف۱

پس عنقریب خواهید دانست برای که میرسد خانهٔ عاقبت (آخرت) هر آئینه رستگار نشوند ظالمان

وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيْبًا فَقَالُوْا هٰذَا لِلّٰهِ

و مقرر کردند برای خدا از آنچه او پیدا کرده است از جنس زراعت و چهارپایان حصه گفتند این حصه برای خداست

و مقرر می‌گردانند برای خدا از آنچه پیدا کرده از کشت و مواشی حصه را باز می‌گویند که این برای خداست

بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَاۗىِٕنَا ۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَاۗىِٕهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِ ۚ

بگمان خویش و این حصه برای شرکای ما مقرر کرده ایم پس آنچه بود برای شرکای ایشان نمیرسد بخدا

بر گمان خود و این حصه برای شریکان ماست پس آن حصه که برای شریکان ایشان است نمی‌رسد بطرف خدا

وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰي شُرَكَاۗىِٕهِمْ ۭ سَاۗءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿١٣٦﴾

و آنچه باشد برای خدا میرسد به شرکای ایشان بدچیز است که مقرر می‌کنند

و آنچه برای خداست آن میرسد به شریکان شان بد است آنچه حکم می‌کنند

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيْرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَاۗؤُهُمْ

و هم چنین آراسته کرده است در نظر بسیاری از مشرکان قتل اولاد ایشان را شرکای ایشان ف۲

و هم چنان آراسته کرده در نظر بسیاری از مشرکین قتل اولاد شان را شریکان ایشان

لِيُرْدُوْهُمْ وَلِيَلْبِسُوْا عَلَيْهِمْ دِيْنَهُمْ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوْهُ

تا هلاک کنند ایشان را و تا مختلط کنند بر ایشان دین ایشان را و اگر خواستی خدا نکردندی این کار

تا که هلاک کنند ایشان را و تا خلط کنند بر ایشان دین ایشان را و اگر می‌خواست خدا نمی‌کردند این کار را

فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُوْنَ ﴿١٣٧﴾ وَقَالُوْا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَّحَرْثٌ حِجْرٌ ڰ

پس بگذار ایشان را با مفتریات ایشان و گفتند این چهارپایان و زراعت حجر است

پس بگذار ایشان را با مفتریات شان و می‌گویند که این مواشی و کشت ممنوع است

لَّا يَطْعَمُهَآ اِلَّا مَنْ نَّشَاۗءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُوْرُهَا وَاَنْعَامٌ

نخورد آن را مگر آنکه ما خواهیم بگمان خویش و چهارپایان دیگر اند که حرام کرده شده است سواری بر پشت آنها و چهارپایان دیگر اند

نخورد آن را هیچ کس مگر کسی را که ما بخواهیم موافق گمان ایشان و چهارپایانی اند که حرام گردانیده شده بر پشت آنها سواری و چهارپایان دیگر

لَّا يَذْكُرُوْنَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَاۗءً عَلَيْهِ ۭ سَيَجْزِيْهِمْ بِمَا كَانُوْا

که نام خدا نمی‌گیرند نزدیک ذبح آن بسبب آنکه دروغ بسته اند بر خدا جزا خواهد داد ایشان را بمقابله آنچه

بوقت ذبح یاد نمی‌کنند نام خدا را بر آنها از جهتی که بهتان می‌کنند بر خدا عنقریب بدسزا خواهد داد ایشان را به آنچه

فتح الرحمن

ف۱ بعنی پس عقوبت نمی‌آید والله اعلم

ف۲ مترجم گوید اهل جاهلیت احکامی بخدا اختراع کرده بودند از انجمله آنست که از زراعت و مواشی پاره برای خدا مقرر میکردند پاره برای بتان و حصهٔ خدا بمساکین و ضعیفان صرف میکردند و حصهٔ بتان بآستانهٔ بتان میرسانیدند پس اگر چیزی از حصهٔ خدا در حصهٔ بتان مخلوط میشد ترک میکردند که خدا حاجت ندارد و اگر از حصهٔ بتان در حصهٔ خدا مخلوط میشد آنرا جدا میکردند که بتان محتاج اند از انجمله آنست که قتل دختران تجویز می‌کردند و پیشوایان ایشان بدین معنی فتوی داده بودند و از انجمله آنست که بعض زراعت و مواشی را محجور میساختند که غیر سدنهٔ بتان کسی دیگر نخورد و آنچه برای بتان ذبح می‌کردند نام خدا بران نمی‌گرفتند از انجمله آنست که چون بحائر و سوائب بچه میداند اگر زنده بودی مردان را حلال می‌دانستند نه زنان را و اگر مرده بودی همه را حلال میدانستند خدا تعالی رد این مذاهب باطله فرمود و آنچه حکم حق است بیان فرمود و محرماتی که بهم اهل باطل بران متفق اند ذکر کرد والله اعلم

ف۳ یعنی شیاطین که وسوسه کرده اند یا پیشوایان که مذهب قرار داده اند والله اعلم

تفسیر عثمانی

ف۱ حضرت کردگار عادت ندارد که کسی را بدون آگاه ساختن و خبر کردن در اثر ظلم و عصیان او در دنیا یا آخرت گرفتار کرده تباه و هلاک کند ازین جاست که پیغمبران و نذیران فرستاده که تمام

يَفْتَرُوْنَ ﴿۱۳۸﴾ وَقَالُوْا مَا فِيْ بُطُوْنِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُوْرِنَا وَ

افترامی کردند و گفتند آنچه در شکم این چهارپایان باشد ف۱ حلال است برائے مردان ما و

افترامی کنند ع۱ و می گویند آنچه که در شکم این مواشی است آن خاص (حلال است) به مردان ما و

مُحَرَّمٌ عَلٰۤى اَزْوَاجِنَا ۚ وَاِنْ يَّكُنْ مَّيْتَةً فَهُمْ فِيْهِ شُرَكَآءُ ؕ سَيَجْزِيْهِمْ

حرام است بر زنان ما و اگر مرده باشد همه دران شریک اند جزا خواهد داد

حرام است بر زنان ما و اگر باشد مرده پس همه در خوردن آن شریک اند سزا خواهد داد ایشان را

وَصْفَهُمْ ؕ اِنَّهٗ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۳۹﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِيْنَ قَتَلُوْۤا اَوْلَادَهُمْ سَفَهًا

بمقابلهٔ این بیان ایشان هرآئینه او استوارکار داناست هرآئینه زیان کار شدند آنانکه کشتند فرزندان خود را از جهت بیخردی

به این بیان (ایشان) هرآئینه او صاحب حکمت داناست هرآئینه زیان کار شدند کسانیکه قتل کردند اولاد خود را بنادانی

بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّحَرَّمُوْا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَآءً عَلَى اللّٰهِ ؕ قَدْ ضَلُّوْا وَمَا كَانُوْا

بغیر دانش و حرام کردند آنچه روزی داد ایشان را خدا بسبب دروغ بستن بر خدا بتحقیق گمراه شدند ایشان و نشدند

به غیر دانش و حرام گردانیدند آنچه روزی داد ایشان را خدا از جهت بهتان بافتن بر خدا هرآئینه گمراه شدند و نه بودند

مُهْتَدِيْنَ ﴿۱۴۰﴾ وَهُوَ الَّذِيْۤ اَنْشَاَ جَنّٰتٍ مَّعْرُوْشٰتٍ وَّغَيْرَ مَعْرُوْشٰتٍ

راه یافتگان و خدا آنست که پیدا کرد بوستانهای برداشته شده بر پایها ف۲ و بوستانهای غیر برداشته شده بر پایها ف۳

براه راست و او است که پیدا کرده باغها را که بلند کرده میشود بر پایه و آنکه بلند کرده نمی شود بر پایه ع۶

وَّالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهٗ وَالزَّيْتُوْنَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَّغَيْرَ

و پیدا کرد درختان خرما را و زراعت را گوناگون میوه هائے هر یکے و زیتون و انار را مانند یکدیگر و غیر

و درخت خرما و زراعت را که مختلف اند میوهٔ آن و پیدا کرده زیتون و انار را مانند یک دیگر و غیر

مُتَشَابِهٍ ؕ كُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖۤ اِذَاۤ اَثْمَرَ وَاٰتُوْا حَقَّهٗ يَوْمَ حَصَادِهٖ ۖ وَلَا

مانند یکدیگر ف۴ بخورید از میوهائے آن چون میوه بیرون آرد و بدهید زکوٰة او را روز درودن وے و اسراف

مانند بخورید از میوهائے آن چون میوه آرد و ادا کنید حق او را روز درو کردنش و بیجا

تُسْرِفُوْا ؕ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿۱۴۱﴾ وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُوْلَةً وَّفَرْشًا ؕ

مکنید هرآئینه خدا دوست ندارد اسراف کنندگان را و پیدا کرد از چهارپایان باربردارنده را و جانورے را که بر زمین غلطانند بجهت ذبح

خرج مکنید (هرآئینه) او دوست ندارد بیجا خرج کنندگان را و پیدا کرد از مواشی باربردارنده و بزمین متصل شده

كُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ؕ اِنَّهٗ لَكُمْ

بخورید از آنچه روزی داده است خدا شما را و پیروی مکنید گامهائے شیطان را هرآئینه او شما را

بخورید از آنچه رزق داد بشما خدا و پیروی مکنید قدمهائے شیطان را (هرآئینه) او برائے شما

عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱۴۲﴾ ثَمٰنِيَةَ اَزْوَاجٍ ۚ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ

دشمن ظاهر است آفرید هشت قسم را از گوسپند دو قسم و از بز

دشمن ظاهر است پیدا کرده هشت نر و ماده را از گوسفند دو و از بز

اثْنَيْنِ ؕ قُلْ ءٰٓالذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ

دو قسم ف۵ بگو آیا این دو نر را حرام کرده است خدا تعالی یا این دو ماده را یا آنرا که مشتمل شده است بروے رحمهائے

دو (بگو) بپرسان کن آیا هر دو نر را حرام کرده خدا یا هر دو ماده را یا آن چه که مشتمل شده است بر او رحمهائے

الْاُنْثَيَيْنِ ؕ نَبِّـُٔوْنِيْ بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۱۴۳﴾ وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ

این دو ماده خبر دهید مرا بدانش ف۶ اگر هستید راستگو و پیدا کرد از شتر دو قسم

دو ماده خبر بدهید مرا بحجت (بدانش) اگر شما هستید راستگو ما و پیدا کرده از شتر دو را

وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ ؕ قُلْ ءٰٓالذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ

و از گاو دو قسم بگو آیا این دو نر را حرام کرده است خدا یا این دو ماده را یا آنرا که مشتمل شده است

و از گاو دو را بگو پرسان کن آیا هر دو نر را حرام کرده یا هر دو ماده را یا آن چه را که مشتمل است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در شکم بحائره و سوائب باشد ۱۲

ف۲ یعنی درختان انگور و مانند آن والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی درختان بر ساق ایستاده والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی افراد هر نوعے باعتبار صورت مانند یکدیگر اند به اعتبار مزه نه والله اعلم ۱۲

ف۵ یعنی نر و ماده از هر یک والله اعلم ۱۲

ف۶ یعنی نقلے صحیح بیارید از ابراهیم و اسمٰعیل علیهما السلام و از کتب الٰهیه والله اعلم ۱۲

ع ۱۶ — ربع — ۱۱ — ۳

تفسیر عثمانی

ع۵ مثلاً مردان خورند و زنان نخورند یا تنها رجالی خورده می توانند که مجاوران بتکده اند آنها بزعم خود این قیود را بر بعض چارپایان و مزارع وضع کرده بودند که بنام بتان وقف شده بود هم چنین بر بعض حیوانات سوار شدن و بار نهادن را حرام می انگاشتند و قرار داده بودند که بهنگام ذبح کردن یا سوار شدن یا دوشیدن بعض حیوانات نام خدا را نبرند که مبادا در حصه بتان شرکت خدا واقع شود و نگفت اینجاست که این خرافات و جهالت را بسوی خدا منسوب می کردند گویا معاذ الله این احکام را خدا فرود آورده و باین طریق میتوان رضای الهی را بدست آورد با ... مثال آن و آنچه چنین ...

این عناد بی ناستوده و این همه افترا و بهتان زده است که به کیفر این گستاخی های خویش برسند - ع۶ آنچه که ستاک آن بر (چیله ای) بر آید مانند انگور و امثال آن و آنچه چنین

عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاكُمُ اللَّهُ بِهَٰذَا

بر وی رحمهای این دو ماده آیا حاضر بودید وقتیکه حکم کرد شمارا خدا بآن

بر او رحمهای هر دو ماده آیا بودید شما حاضر وقتیکه حکم داد شمارا خدا به این

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ

پس کیست ستمگار تر از کسیکه بندد بر خدا دروغ تا گمراه کند مردمان را بغیر دانش

پس کیست ظالم تر از کسیکه بهتان کرده بر خدا دروغ تا که گمراه کند مردمانرا بدون تحقیق (دانش)

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝٤ قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ

هر آئینه خدا راه نمی نماید قوم ستمگاران را بگو نمی یابم در آنچه وحی فرستاده شده بسوی من

هر آئینه خدا هدایت نمی کند قوم ظالمان را بگو نمی یابم در آنچه وحی شده بسوی من

مُحَرَّمًا عَلَىٰ طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ

هیچ چیز حرام بر خورنده که بخورد آنرا مگر آنکه باشد مردار یا خون ریخته شده یا

هیچ حرام بر خورنده که می خورد آنرا مگر آنکه آن چیز باشد مردار یا خون روان یا

لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ

گوشت خوک پس هر آئینه آن حرام است یا آنچه فسق باشد که برای غیر خدا آواز بلند کرده شد وقت ذبح او پس هر که درمانده شود

گوشت خنزیر (پس هر آئینه) او ناپاک است یا ذبیحهٔ ناجائز باشد (فسق) که آواز بلند کرده شده است برای غیر خدا به وقت ذبح او پس کیکه

غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝١ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا

نه ستم کننده و نه از حد گذرنده پس هر آئینه پروردگار تو آمرزنده مهربان است ف۱ و بر یهود حرام ساختیم

نه نافرمانی کند و نه زیادتی (نه ستم کننده و نه از حد گذرنده) پس بیشک پروردگار تو بسیار بخشنده نهایت مهربان است ع۵ و بر آن کسانیکه یهود اند حرام

كُلَّ ذِي ظُفُرٍ ۖ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ

هر جانور ناخن دار ف۲ و از گاؤ و گوسفند حرام ساختیم بر ایشان پیه این دو قسم مگر پیهیکه برداشته است آنرا

کرده بودیم هر جانوریکه ناخن دارد و از گاؤ و گوسفند حرام کرده بودیم بر ایشان پیهای از دو قسم مگر آنچه برداشته است پشت های این دو قسم

ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ۚ ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ ۖ وَإِنَّا

پشت این دو قسم یا برداشته است آنرا رودها یا آنچه متعلق شد باستخوان این طور جزا دادیم ایشان را بمقابلهٔ ستم ایشان و هر آئینه ما

(چسپیده باشد بر پشت های آنها) یا برداشته است آنرا رودها یا آنچه آمیخته باشد باستخوان این طور جزا دادیم ایشانرا بسبب ظلم ایشان و هر آئینه ما

لَصَادِقُونَ ۝٢ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ

راست گوئیم پس اگر بدروغ نسبت کنند ترا بگو که پروردگار شما خداوند مهربانی بسیار است ورد کرده نمی شود

راستگو یانیم پس اگر بدروغ نسبت کنند ترا پس بگو پروردگار شما خداوند مهربانی بسیار است ورد کرده نمی شود

بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ۝٣ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ

عقوبت او از قوم ستمگاران زود باشد که بگویند مشرکان اگر خواستی

عقوبت او از قوم گنهگاران زود باشد که بگویند مشرکان اگر خواسته

اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ

خدا یعنی رضای او بودی شریک مقرر نمی کردیم و نه پدران ما می کردند و نه حرام می کردیم چیزی را همچنین بدروغ نسبت کردند

خدا شرک نمی آوردیم ما و نه پدران ما و حرام نمی کردیم ما هیچ چیزی را هم چنین بدروغ نسبت کردند کسانیکه

قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا ۗ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ

پیش از ایشان بودند تا آنکه چشیدند عقوبت ما بگو آیا هست نزدیک شما دانشی ف۳

پیش از ایشان بودند تا آنکه چشیدند عقوبت ما را بگو آیا هست نزدیک شما دانش

فَتُخْرِجُوهُ لَنَا ۖ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ۝٤ قُلْ

تا بیرون آید آنرا برای ما پیروی نمی کنید مگر شبه را و نیستید شما مگر دروغ گو بگو

پس بیرون آرید آنرا برای ما پیروی نمی کنید مگر گمان را و نیستید شما مگر دروغ گوئی بگو

فتح الرحمٰن
ف۱ مراد حصر اضافی است بنسبت بهیمة الانعام و آن اصناف ثمانیه مذکور است، سگ و شیر و باز و غیر آن اگرچه حرام است از بهیمة الانعام نیست و در آن بحث نداشتند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی مثل شتر و شترمرغ والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی نقلی از کتب الٰهی والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
متعلق صفحهٔ ۱۴۷ ف۱۲ تحلیل و تحریم اشیاء محض حکم الٰهی است پس شما که از ان ها یا نر یا ماده یا بچه را که در شکم ماده است در باره بهر مردم یا در باره بعضی حرام قرار میدهید چنانچه در ربات گذشته ذکر شد چه سند دارید هرگاه سندی ندارید که آنرا حکم خدا ثابت کند پس چیزهای را که خدا آفریده حلال یا حرام گفتن عیناً چنان است که معاذ الله مقام خدائی را بجو تجویز کنید یا عالماً و عامداً بخدا افترا بندید این هر دو صورت مهلک و تباه کننده است.
ع۱ حضرت شاه رحمه الله می فرماید یعنی از چیزهائیکه خوردن شان رواج دارد اینها حرام اند درین آیت توضیح بکفار است که اشیای مذکور فوق را که حلال بود شما حرام قرار دادید اکنون آن اشیاء بیان می شود که در واقع حرام است و شما آنرا حلال می پندارید تفسیر و توضیح دیگر آیت در شروع سورهٔ مائده در "حرمت علیکم المیتة والدم ولحم الخنزیر الایة" گذشته است آنجا مطالعه شود.

فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۚ فَلَوْ شَاءَ لَهَدٰىكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥﴾ قُلْ هَلُمَّ

خدا ئراست دلیل محکم پس اگر خواستے خدا ہدایت کردے شمارا ہمہ یک جا بگو بیارید

پس خدار است دلیل محکم پس اگر خواستی خدا (ہر آئینہ) ہدایت کردی ہمہ شمارا بگو بیارید

شُهَدَاءَكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا ۖ فَإِنْ شَهِدُوا

علمائے خودرا آنانکہ گواہی می دہند کہ خدا حرام ساختہ است این را پس یا محمد اگر بفرض گواہی دہند

گواہان خودرا آنانکہ گواہی دہند بدرستیکہ خدا حرام ساختہ است این را پس اگر گواہی دہند

فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَالَّذِينَ

تو معترف مشو با ایشان و پیروی مکن خواہش کسانیکہ بدروغ نسبت کردند آیات مارا و کسانیکہ

پس تو اعتبار مکن بانہا (پس تو گواہی مدہ با ایشان) و پیروی مکن خواہش ہای کسانیکہ بدروغ نسبت کردند احکام (آیات) مارا و کسانیکہ

لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿٦﴾ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ

اعتقاد ندارند باخرت و ایشان با پروردگار خود برابر می کنند ف۱ بگو بیائید تا بخوانم آنچہ حرام کردہ است

یقین ندارند بہ آخرت و ایشان با پروردگار خود برابر می کنند دیگران را بگو بیائید تا بخوانم آنچہ حرام کردہ است

رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ وَلَا تَقْتُلُوا

پروردگار شما بر شما فرمودہ است کہ شریک او مقرر مکنید چیزے را و بوالدین نیکوکاری کنید و مکشید

پروردگار شما بر شما (فرمودہ است) کہ شریک مکنید با و چیزیرا و با والدین نیکوئی کنید و مکشید

أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ ۖ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ۚ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ

اولاد خودرا از ترس فقر ما روزی می دہیم شمارا و ایشان را و نزدیک مشوید بہ بے حیائی ہا ف۲

اولاد خودرا از (ترس) فقر ما روزی می دہیم شمارا و ایشان را ع۵ و مشوید نزدیک ع۵ بہ بے حیائی ہا

مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ۚ

آنچہ علانیہ باشد ازان و آنچہ پوشیدہ باشد و مکشید ہیچ نفس را کہ حرام ساختہ است خدا کشتنش الا بحق ف۳

آنچہ ظاہر باشد ازان و آنچہ پوشیدہ باشد و مکشید ہیچ نفس را کہ حرام ساختہ است خدا کشتنش مگر بحق ع۵

ذٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ

این حکم فرمودہ است شمارا تا بود کہ شما بفہمید و نزدیک مشوید بمال یتیم

بر این حکم فرمودہ است شمارا تا (بود کہ) شما بفہمید و مشوید نزدیک بمال یتیم

إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۚ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ

الا بخصلتے کہ وے نیک است تا آنکہ رسد بجوانی خود و تمام کنید پیمانہ

مگر بخصلتے کہ وی نیکو تر است تا آنکہ رسد بجوانی خود و تمام کنید پیمانہ

وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ وَإِذَا قُلْتُمْ

و ترازو را بانصاف تکلیف نمی دہیم ہیچکس را مگر قدر طاقت او و چون سخن گوئید ف۴

و ترازو را بانصاف تکلیف نمی کنیم ہیچکس را مگر قدر طاقت او و چون سخن گوئید

فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۖ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ أَوْفُوا ۚ ذٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ

پس رعایت انصاف بنمائید و اگرچہ آن محکوم صاحب قرابت باشد و بعہد خدا ف۵ وفا کنید بہمہ فرمودہ است شمارا

پس رعایت انصاف نمائید و اگرچہ محکوم علیہ صاحب قرابت باشد و بعہد خدا وفا کنید بہ این حکم فرمودہ است شمارا

لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢﴾ وَأَنَّ هٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ۖ

تا پند پذیر شوید و خبر دادہ است کہ آنچہ مذکور شد راہ من است راست و درست آمدہ پس پیروی او کنید

تا پند بپذیرید (و ہر آئینہ) این راہ من است (راہ) راست پس پیروی کنید آن راہ را

وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ ذٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ

و پیروی مکنید راہ ہای دیگر را کہ این راہ ہا جدا کنند شمارا از راہ خدا این حکم فرمودہ است شمارا

و مکنید پیروی راہ ہای دیگر را کہ (این راہا) جدا گردانند شمارا از راہ خدا بہ این حکم فرمودہ است شمارا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی معبود باطل را والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی بزنا و لواطت ۱۲

ف۳ یعنی بقصاص و مثل آن ۱۲

ف۴ یعنی گواہی دہید یا حکم کنید والله اعلم ۱۲

ف۵ یعنی بنذر او

تفسیر عثمانی

ع۵ عرب بنا بر تہیدستی گاہی اولاد خودرا می کشتند و می گفتند ما کہ خود چیزی برای خوردن نداریم فرزندان خود را چہ دہیم از این جہت فرمودہ است روزی دہندہ خدا است ہم بشما و ہم بہ اولاد شما. جای دیگر عوض من املاق "خشیۃ املاق" گفتہ شدہ یعنی (از ترس تہیدستی میکشتند) ممکن است این جا ذکر کسانی باشد کہ فی الحال بے نوا نمی باشند اما می ترسند ہنگامی کہ عائلہ شان افزون شود از کجا بہ آنہا طعام دہند چون طبقہ اول را پیش از عیال فکر طعام خود شان و طبقہ ثانی را اندیشہ کثرت عیال پریشان می داشت شاید با من املاق در این "نرزقکم وایاہم" و در آن آیت با "خشیۃ املاق" "نرزقہم وایاکم" ارشاد شدہ است والله اعلم

ع۵ شاید از (نزدیک آن مروید) مراد این باشد کہ از مبادی و وسائل این افعال نیز اجتناب ورزید مثلاً مانند زنا از نظر بد نیز اجتناب لازم است. ع۵ استثنای "الا بالحق" منحصر بود در آن کشتن تاتل عمد، زانی محصن، مرتد عن الاسلام نیز داخل است چنانکہ در احادیث

صحیح تصریح شدہ و در شریعت ... است.

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۳﴾ ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ

تا پرہیزگاری کنید باز می گوییم که داده بودیم موسی را کتاب تا نعمت تمام کنیم بر ہر که نیکوکار بود

تا پرہیزگاری کنید باز (می گوییم) داده بودیم موسی را کتاب برای اتمام نعمت بر ہر که نیکوکار بود

وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُم بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿۴﴾ وَ

و بیان کنیم ہر چیز را و بجہت ہدایت و مہربانی تا ایشان بملاقات پروردگار خویش ایمان آرند ف۱ و

و برای بیان ہر چیزے و بجہت ہدایت و مہربانی تا ایشان بملاقات پروردگار خود ایمان آرند ع۵ و

هَٰذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱﴾ أَن

این قرآن کتابیست که فرو فرستادیمش با برکت پس پیروی او کنید و پرہیزگاری کنید تا مہربانی کرده شود بر شما فرستادیمش تا

این (قرآن) کتابیست که فرو فرستادیمش با برکت پس پیروی کنید آنرا و پرہیزگاری کنید تا مہربانی کرده شود بر شما و تا

تَقُولُوا إِنَّمَا أُنزِلَ الْكِتَابُ عَلَىٰ طَائِفَتَيْنِ مِن قَبْلِنَا وَإِن كُنَّا

نگوئید بجز این نیست که فرود آورده شد کتاب یعنی توریت و انجیل بر دو گروه پیش از ما و بتحقیق بودیم ما

بگوئید جز این نیست که فرو فرستاده شده است کتاب بر دو گروه پیش از ما و بدرستیکه ما

عَن دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿۲﴾ أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا

از تلاوت ایشان بے خبر یا گوئید اگر فرود آورده شدے بر ما کتاب ہر آئینه بودے

ہستیم از درس و تدریس ایشان بے خبر یا گوئید اگر فرود آورده شدی بر ما کتاب (ہر آئینه) ما بودیم

أَهْدَىٰ مِنْهُمْ ۚ فَقَدْ جَاءَكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ ۚ

راه یافته تر از ایشان پس آمده است بشما حجتے از پروردگار شما و ہدایت و بخشایش

راه یافته تر از ایشان پس بدرستیکه آمد بشما حجتے از پروردگار شما و ہدایت و بخشایش

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَّبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا ۗ سَنَجْزِي الَّذِينَ

پس کیست ستمگار تر از کسیکه بدروغ نسبت کند آیات خدا را و اعراض کند از ان جزا خواہیم داد

پس کیست ستمگار تر از کسیکه بدروغ نسبت کند آیات خدا را و اعراض کند از ان (رو گردان باشد) سزا دہیم آنان را که

يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿۳﴾ هَلْ

اعراض کنندگان را از آیات خویش بدترین عذاب بسبب آنکه اعراض می کردند آیا

برمی گردند از آیات ما بدترین عذاب بسبب آنکه اعراض می کردند ع۵ نیستند

يَنظُرُونَ إِلَّا أَن تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ

منتظر نیستند مگر آنرا که بیایند بدیشان فرشتگان ف۲ یا بیاید حکم پروردگار تو ف۳ یا بیاید بعض

منتظر مگر آن که بیایند بدیشان فرشتگان یا بیاید (حکم) پروردگار تو یا بیاید بعض

آيَاتِ رَبِّكَ ۗ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا

نشانهای پروردگار تو ف۴ روزیکه بیاید بعض نشانهاے پروردگار تو نفع ندہد نفسے را که ایمان

نشانی ہای پروردگار تو روزیکه بیاید بعض نشانی ہاے پروردگار تو نفع ندہد کسے را ایمان آن

لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ انتَظِرُوا إِنَّا

نیاورده بود پیش ازین ایمان او یا نفع ندہد نفسے را که کسب نکرده بود در ایمان خود عمل خیر تو به او ف۵ بگو انتظار کنید ہر آئینه ما نیز

که نیاورده بود ایمان پیش ازاین یا (نفسے را که) کسب نکرده بود در ایمان خود ہیچ عمل خیر بگو انتظار کشید ما نیز

مُنتَظِرُونَ ﴿۴﴾ إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ

منتظریم بتحقیق کسانیکه پراگنده کردند دین خود را و گروه گروه شدند نیستی از ایشان

منتظریم به تحقیق کسانیکه پراگنده کردند دین خود را و شدند گروه گروه ترا با آنہا ہیچ سروکاری نیست نیستی از ایشان

فِي شَيْءٍ ۚ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿۵﴾ مَن

در ہیچ حساب ف۶ جز این نیست که کار ایشان گذاشته است بسوی خداست باز خبر دہد ایشان را بحقیقت آنچه می کردند ہر که

در ہیچ چیزی جز این نیست که کار ایشان با خداست باز خبر دہد ایشان را به آنچه می کردند ہر که

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید ظاہر نزدیک این بنده آنست که حرام گردانیدیم اشیای مذکوره را در ازل بر قوم نوح و ہلم جرا باز دادیم موسی را کتاب والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی برائے قبض ارواح ۱۲ ف۳ یعنی با ہلاک قوم ۱۲ ف۴ یعنی طلوع شمس از مغرب یا دابة الارض والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی آن روز توبه گنہگار و ایمان کافر قبول نشود والله اعلم ۱۲ ف۶ یعنی از تو مواخذه نخواہند کرد والله اعلم ۱۲

۱۹ ع ۴ ۶

تفسیر عثمانی

ع۵ معلوم می شود احکامیکه در فوق از قل تعالوا اتل ما حرم علیکم خوانده و شنوانیده شد ہمیشه جریان داشت و ہمه پیغمبران و شرائع بر آن متفق بودند پس از آن خداوند تورات را بر موسے علیه السلام فرود آورد که در آن احکام شرع به تفصیل مزید درج بود تورات عطا و به نکوکاران آن روز کار نعمت خدا اتمام گردید - ضروریات با شرح و بسط بیان شد - ابواب ہدایت و رحمت کشاده گردید که مردم آن را بدانند و به لقای پروردگار خویش یقین کامل حاصل کنند - ع۵ کیست ستمگار تر از آنکه بعد از فرود آمدن چنین کتاب روشن و بے مثال آیات آن را دروغ انگارد - از پذیرفتن احکام آن رو گرداند و دیگران را نیز نگذارد تبلیغیه در (صدف عنها) دو معنی از سلف منقول است...

جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰٓى

آورد نیکی پس او راست ده چندان و هر که آورد بدی جزا داده نخواهد شد

آورد یک نیکی پس او راست ده چندان آن و هر که آورد یک بدی پس سزا داده نخواهد شد

اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۶﴾ قُلْ اِنَّنِىْ هَدٰىنِىْ رَبِّىْٓ اِلٰى صِرَاطٍ

الا مثل آن و ایشان ستم کرده نخواهند شد بگو هر آئینه دلالت کرده است مرا پروردگار من بسوی راه

مگر مثل آن (و بر ایشان ظلم نخواهد شد) و ایشان ستم کرده نخواهند شد ع۵ بگو هر آئینه هدایت نموده است مرا پروردگار من به راه

مُّسْتَقِيْمٍ ۚ دِيْنًا قِيَمًا مِّلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيْفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۷﴾

راست مراد می دارم دین درست کیش ابراهیم را حنیف شده و نبود از مشرکان

راست دین صحیح که آن ملت ابراهیم است در حالیکه یکطرف بود (مایل بدین حق) و نه بود از مشرکان

قُلْ اِنَّ صَلَاتِىْ وَنُسُكِىْ وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِىْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۸﴾

بگو هر آئینه نماز من و حج من و قربانی من و زندگانی من و موت من همه برای خداست پروردگار عالمها

بگو هر آئینه نماز من و (حج) و قربانی من و زندگانی من و موت من همه خاص برای خدا پروردگار عالمیان است

لَا شَرِيْكَ لَهٗ ۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿۹﴾ قُلْ

هیچ شریک نیست مر او را و باین توحید فرموده شد مرا من نخستین مسلمانانم بگو

نیست هیچ شریک او را و باین (توحید) مامور شده ام و من از همه اول فرمان بردارم ع۶ بگو

اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِىْ رَبًّا وَّهُوَ رَبُّ كُلِّ شَىْءٍ ۭ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا

آیا طلب کنم پروردگاری غیر خدا و اوست پروردگار همه چیز و عمل نمی کنید هیچ کسی مگر

آیا غیر خدا طلبم پروردگاری و اوست پروردگار هر چیز (و نمی کند عمل هیچ کس مگر

عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ

بر ذات خود و بر ندارد هیچ بردارنده بار دیگری را باز بسوی پروردگار شما رجوع شما باشد

بر خود هر که گناه می کند بر ذمه اوست و بر ندارد هیچ بردارنده بار دیگری را باز بسوی پروردگار شما رجوع شماست

فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿۱۰﴾ وَهُوَ الَّذِىْ جَعَلَكُمْ

پس خبردار کند شما را بآنچه که دران اختلاف می کردید و او آنست که ساخت شما را

پس خبردار کند شما را به آنچه که در آن اختلاف می کردید و اوست که گردانید شما را

خَلٰٓئِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ

بادشاهان زمین و بلند کرد بعضے را بالای بعضے درجه ها تا بیازماید شما را

نایب ها در زمین و بلند کرد (بعضی شما را بالای بعضی در جهان) از شما درجات یکی را بر دیگری تا بیازماید شما را

فِىْ مَآ اٰتٰىكُمْ ۭ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيْعُ الْعِقَابِ ۖ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۱﴾

درانچه داده است بشما هر آئینه پروردگار تو شتاب کننده عقوبت است و هر آئینه او آمرزنده مهربان است

در احکامی که (در آئینه) داده است بشما (هر آئینه) پروردگار تو زود عذاب کننده است و هر آئینه وی آمرزنده مهربان است

سُوْرَةُ الْاَعْرَافِ مَكِّيَّةٌ وَّهِىَ مِائَتَانِ وَسِتُّ اٰيَاتٍ وَّاَرْبَعٌ وَّعِشْرُوْنَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدای که بے حد مهربان نهایت بار رحم است

الٓمٓصٓ ﴿۱﴾ كِتٰبٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِىْ صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ

این کتابیست که فرود آورده شد بسوی تو پس باید که نباشد در سینه تو هیچ تنگی از تبلیغ او

این کتابیست که فرود آورده شده بر تو پس نباشد در سینه تو هیچ تنگی از رساندن او

تفسیر عثمانی

ع۵ در "ثم ینبئهم بما کانوا یفعلون" بر مجازات افعال شنیعه آنها تنبیه شده و قانون عام سزای نیک و بد بآن توضیح گردید که پاداش نیکی کم از کم ده چند و اکثر الکیفیه بدی برابر آنست یعنی هر که یک نیکی کند اقلاً ده برابر مثل آن ثواب می یابد فزون از آن حد و اندازه ندارد "والله یضاعف لمن یشاء" هر که مرتکب یک بدی شود بقدر همان یک بدی سزای آن قرار داده شده فزون از آن نمی شود تخفیف و بخشایش در اختیار اوست جای که رحمت بدین در فرت باشد ظلم امکان ندارد. ع۶ مفسران عموماً گویند مطلب از "وانا اول المسلمین" آنست که حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم باعتبار امت محمدیه اول المسلمین می باشد اما چون ذات فرخنده وی بروفق حدیث جامع ترمذی اول پیغمبران است "کنت نبیا و آدم بین الروح والجسد" در اول المسلمین بودنش هیچ شبهه نمی ماند بره علاوه ممکن است درین جا اولیت زمانی مراد نبود بلکه تقدم رتبی مراد باشد یعنی من در تمام گیتی بر صف مطیعان اولتر و بیشتر از همه میباشم شاید مترجم محقق قدس سره که در ترجمه بجای ... از همه فرمان بردارم" نخست از همه فرمان بردارم" گفته است بها این طرف اشاره نموده زیرا به اعتبار محاوره در ادای تعبیر اولیت رتبی بیشتر واضح است و الله اعلم۔

ع ۲۰ / ۱۱

لِتُنْذِرَ بِهٖ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲﴾ اِتَّبِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ

فرود آورده شد تا بیم کنی بآن و برای پند مسلمانان را پیروی کنید آنرا که فرود آورده شد بسوی ما از جانب پروردگار شما

تا ترسانی به آن و نصیحت است مومنان را پیروی کنید آنرا که فرود آورده شد بر شما از جانب پروردگار شما

وَلَا تَتَّبِعُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۳﴾ وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ

و پیروی مکنید بجز وی دوستان را اندکی پند می پذیرید و بسا دیه که

و مکنید پیروی بجز وی دوستان را اندکی (پند می پذیرید) عوز می کنید و بسا قریه ها که

اَهْلَكْنٰهَا فَجَآءَهَا بَاْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَآئِلُوْنَ ﴿۴﴾ فَمَا كَانَ دَعْوٰىهُمْ

هلاک کردیمش پس آمد بوی عقوبت ما و ایشان شبانگاه آرمیده بودند یا وقتیکه ایشان درخواب نیمروز بودند پس نبود قول ایشان

هلاک کردیمش که رسید بران عذاب ما شبانگاه یا وقتیکه ایشان درخواب نیم روز بودند پس (نبود) همین فریاد ایشان

اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَآ اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿۵﴾ فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِيْنَ

چون بیاید بایشان عقوبت ما الا آنکه گفتند هر آئینه ما ستمگار بودیم پس البته سوال خواهیم کرد آن کسانی را که

چون بیامد بایشان عقوبت ما (مگر) آنکه گفتند هر آئینه ما ستم کار بودیم ع۶ پس هر آئینه می پرسیم

اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۶﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَّمَا

پیغامبر فرستاده شد بسوی ایشان والبته سوال خواهیم کرد پیغامبرانرا پس البته بیان خواهیم کرد بحضور ایشان بدانش و

کسانی را که فرستاده شده بدیشان پیغمبران و هر آئینه می پرسیم فرستاده شدگانرا ع۷ پس البته بیان خواهیم کرد بر ایشان به علم خود و

كُنَّا غَآئِبِيْنَ ﴿۷﴾ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذِ ِۣالْحَقُّ ۚ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ

نبودیم غائب و سنجیدن اعمال بانصاف آن روز بود نیست پس هر که گران شد پله نیکی های او

نبودیم ما هیچ جا غائب و وزن کردن اعمال آنروز درست است پس هر که را گران بود (اعمال) وزن شده او

فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۸﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

پس ایشانند رستگار و هر که سبک شد پله نیکی های او پس آنجماعه آنانند که

پس آن گروه ایشانند رستگاران و هر که را سبک باشد (عمل های) وزن شده او پس آن گروه آنانند که

خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَظْلِمُوْنَ ﴿۹﴾ وَلَقَدْ مَكَّنّٰكُمْ فِى

زیان کردند در حق خویشتن بسبب آنکه بآیات ما انکار می کردند و هر آئینه استقرار دادیم شما را در

زیان کردند در حق خویشتن بدان جهت که از آیات ما انکار می کردند و هر آئینه جا دادیم شما را در

الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيْهَا مَعَايِشَ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۰﴾ وَلَقَدْ

زمین و پیدا کردیم برای شما در آنجا اسباب معیشت اندکی شکر می کنید و هر آئینه

زمین و مقرر کردیم (آفریدیم) برای شما در آنجا روزی ها (اسباب زندگانی) اندکی شکر می کنید (و هر آئینه)

خَلَقْنٰكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنٰكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ ۖ فَسَجَدُوْٓا

آفریدیم شما را یعنی پدر شما را باز صورت بستیم شما را یعنی پدر شما را باز گفتیم به فرشتگان که سجده کنید آدم را پس سجده کردند

آفریدیم شما را باز صورت بستیم شما را باز حکم دادیم فرشتگان را که سجده کنید به آدم پس سجده کردند

اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ لَمْ يَكُنْ مِّنَ السّٰجِدِيْنَ ﴿۱۱﴾ قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ

مگر ابلیس نبود از سجده کنندگان گفت خدا چه چیز منع کرد ترا از آنکه سجده کنی

مگر ابلیس نبود از سجده کنندگان گفت خدا چه چیز منع کرد ترا که سجده نکردی

اِذْ اَمَرْتُكَ ؕ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۚ خَلَقْتَنِىْ مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ

وقتیکه امر کردم ترا گفت من بهترم از و آفریده مرا از آتش و آفریده او را از

چون حکم کردم ترا گفت من بهترم از او آفریده مرا از آتش و آفریده او را از

طِيْنٍ ﴿۱۲﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُوْنُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيْهَا فَاخْرُجْ

گل گفت پس فرود رو از آسمان زیرا که لائق نیست ترا که سرکشی کنی دران پس بیرون شو

گل گفت خدا پس فرو شو از آن پس لائق نیست ترا که سرکشی کنی دران پس بیرون شو

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی معبودان باطل که دوست می گرفتید والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی همه اعمال ایشان را ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ آنگاه که ظلم و عدوان، کفر و عصیان آنها از حد گذشت در لذات و شهوات این جهان فرو رفتند و از عذاب الٰهی هیچ نیندیشیدند و خواستند از خواب آسایش متلذذ شوند ناگهان عذاب ما فرا رسید در این منظرهٔ مهلک وحشت زا و هنگامهٔ گیر و دار - همه حشمت و کبریائی خویش را فراموش کردند از چار جهت جز فریاد انا کنا ظلمین چیزی شنیده نمی شد گویا دران وقت بر آنها آشکار گردید و به اقرار آمدند که خدا بر کسی ستم نمی کند ما خود بر خویش ظلم نمودیم ع۱۰

تنبیه - در (فا - فجاءها باسنا) مفسرین را چند قول است غالباً مترجم محقق رح آن را تغیر و تفصیل «اهلکنا» قرار داده مثلاً اگر گفته شود تو ضا فغسل وجهه و ذراعیه (یعنی فلان کس وضو کرد پس شست روی و دست خویش را) درین مثال شستن و تفصیل و تفسیر وضو است هم چنین درین جا از بیان کیفیت عذاب (هلاک کردن) تفصیل و تفسیر می شود والله اعلم ع۷ از آن امم که پیغمبران بسوی شان مبعوث شدند سوال میشود «ماذا اجبتم المرسلین» شما دعوت پیغمبران ما را تا چه اندازه پذیرفته بودید از خود پیغمبران

إِنَّكَ مِنَ الصّٰغِرِينَ ﴿١٣﴾ قَالَ أَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ

هر آئینه تو از خوار شوندگانی ‏ گفت بار خدایا مهلت ده تا روزیکه آدمیان بر انگیخته شوند ‏ گفت خدا

(هر آئینه) تو از خوار شوندگانی ع۵ گفت ابلیس مهلت ده مرا تا روزیکه آدمیان بر انگیخته شوند ‏ گفت خدا

إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ

هر آئینه تو از مهلت داده شدگانی ‏ پس گفت بسبب آنکه گمراه کردی مرا البته بنشینم برای آدمیان براه

هر آئینه تو از مهلت داده شده گانی گفت ابلیس پس به سبب آن که مرا گمراه کردی البته بنشینم برای آدمیان ‏ براه

الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ

راست تو یعنی تا ازان منع کنم پس البته بیایم بسوی ایشان از پیش ایشان ‏ و از پس پشت ایشان و از

راست تو باز البته بیایم (بسوی ایشان) از پیش ایشان ‏ و از ‏ پس ایشان ‏ و از

أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَائِلِهِمْ ۖ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ

جانب راست ایشان و از جانب چپ ایشان ‏ و نیابی ‏ اکثر ایشان را شکر گذار ‏ گفت بیرون رو

جانب راست ایشان و از جانب چپ ایشان و نمی یابی اکثر ایشان را شکر گذار ‏ گفت ‏ بیرون رو

مِنْهَا مَذْءُومًا مَّدْحُورًا ۖ لَّمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكُمْ

از آسمان نکوهیده رانده شده بخدا هر که پیروی کند ترا از آدمیان البته پر کنم ‏ دوزخ را از شما

ازان نکوهیده مردود (قسم است) هر که پیروی کند ترا از ایشان ‏ البته پر کنم ‏ دوزخ را از شما

أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾ وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ

همه یکجا ‏ و گفتیم ای آدم ساکن شو تو ‏ و زن تو ‏ در بهشت پس بخورید ‏ از هر جا که

همه یکجا ع۵ ‏ و ای آدم ساکن شو تو ‏ و زن تو ‏ در بهشت پس بخورید از هر جا که

شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ

خواهید و نزدیک مشوید باین درخت ‏ که خواهید شد از ستمگاران ‏ پس وسوسه داد

خواهید و مشوید نزدیک باین درخت ‏ (پس) خواهید شد از گنه گاران (ستمگاران) ۳۵ پس (وسوسه کرد) لغزانید

لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْآتِهِمَا وَقَالَ مَا

ایشان را شیطان تا آشکارا گرداند برای ایشان آنچه پوشیده بود از نظر ایشان از شرمگاه های ایشان و گفت

آدم و حوا را شیطان تا آشکارا گرداند ‏ برای شان آنچه پوشیده بود از نظر ایشان از شرمگاه ایشان و گفت

نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَٰذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا

منع نکرده است شما را پروردگار شما ‏ ازین درخت ‏ مگر برای احتیاط از آنکه شوید دو فرشته یا شوید

منع نکرده است شما را پروردگار شما ‏ ازاین درخت ‏ مگر آنکه شوید ‏ دو فرشته ‏ یا شوید

مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢١﴾ فَدَلَّاهُمَا

از جاوید باشندگان ‏ و قسم خورد برای ایشان که من از نصیحت کنندگانم شما را پس بسوی پستی انداخت ایشانرا

از باشندگان جاوید ‏ و قسم خورد برای شان که من بشما از نصیحت کنندگانم (من دوست شمایم) پس مایل گردانید ایشانرا

بِغُرُورٍ ۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ

بفریب دادن پس چون چشیدند آن درخت را ظاهر شد ایشان را شرمگاه ایشان و شروع کردند که برگ بالای برگ می چسپانیدند

بفریب (پس افگند ایشان را به فریب) پس چون چشیدند هر دو آن درخت را ظاهر شد به ایشان شرمگاه ایشان و شروع کردند که می چسپانیدند

عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ ۖ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن تِلْكُمَا

بر خویش ‏ از برگ درختان بهشت و ندا کرد ایشان را پروردگار ایشان که آیا منع نکرده بودم شما را ازین

بر خویش از برگ درختان بهشت و ندا کرد ایشان را پروردگار شان که آیا منع نکرده بودم شما را از این

الشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٢﴾

درخت ‏ و نه گفته بودم بر شما ‏ که هر آئینه شیطان شما را ‏ دشمن آشکار است

درخت ‏ و نگفته ‏ بودم شما که (هر آئینه) شیطان بشما دشمن ‏ آشکار است

تفسیر عثمانی

ع۵ از مخلوق خدا در بهشت یا آسمانها کسی مانده می تواند که سراپا مطیع و فرمانبر حضرت او باشد آنجا خود خواهان سرکش را گنجایش نیست بهر حال شیطان ملعون که بران مقام عزت بنا بر کثرت عبادت وغیره تاکنون فایز شده بود در اثر خودخواهی و تکبر فرود افگنده شد تنبیه - از شمولیت ابلیس در زمرهٔ فرشتگان تا مدت در از تنبیه میشود که خداوند فطرت هیچ یک از مکلفان حتی ابلیس را هم چنان نیافریده که خاص به اتباع بدی مجبور و مضطر باشد بلکه به اعتبار فطرت اصلی خبیث ترین موجودات نیز صلاحیت آنرا دارد که بر کسب و اختیار نیکی و تقوی با نتهای ترقی برسد ع۵ با مردم ناشکری باشند نمی توانند مازیانی برسانند عاقبت کامیابی و فلاح از آن اهل وفاست اگرچه اندک باشند کثرت ناسپاسان نذر دوزخ می شود گویا باین صورت واضح شد که جنود شیطان هر قدر زیاد باشند نمی توانند سپاه قلیل التعداد خلیفة الله را مغلوب و مقهور کنند ۳۵ به آدم و حوا اجازه بود که بلا مانع هر چه بخواهند بخورند و بنوشند جز یک درخت

یعنی که خوردن آن مناسب حیات و استعداد بهشتی آنها نبود بنا بر گفت بآن نزدیک مشوید ورنه خساره می کنید بعقیده من اگر فتکونا من الظلمین چنین ترجمه می شد موزون تر بود . . . .

کسانیکه ... نقصان ... معنی ظلم ... [illegible]

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ

گفتند اے پروردگار ما ستم کردیم بر خویش واگر نیامرزی مارا و مہربانی نہ کنی بر ما البتہ از

گفتند اے پروردگار ما ستم کردیم بر نفس ہائے خود واگر نیامرزی مارا و مہربانی نکنی برما البتہ می باشیم

مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۱۳﴾ قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ وَلَكُمْ فِي

زیاکاران باشیم گفت خدا فرود روید بعض شما بعضے را دشمن خواہد بود و شمارا در

از زیاکاران گفت (خدا) فرود روید بعض شما بعضی را دشمن خواہد بود و شمارا در

الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿۱۴﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا

زمین استقرار و بہرہ مندی باشد تا وقتے معین تا مرگ گفت خدا در زمین زندگانی خواہید کرد و در آنجا

زمین جای استقرار و بہرہ مندی باشد تا وقتے گفت در زمین زندگانی خواہید کرد و در آن

تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿۱۵﴾ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا

خواہید مرد و از انجا بیرون آوردہ شوید اے فرزندان آدم ہر آئینہ ما فرود آوردیم بر شما لباسے

خواہید مرد و از انجا بیرون آوردہ خواہید شد اے فرزندان آدم (ہر آئینہ) فرود آوردیم بر شما لباسے

يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا ۖ وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ

کہ بپوشد شرمگاہ شمارا و فرود آوردیم جامہ ہائے زینت را و لباس پرہیزگاری وے از ہمہ بہتر است این از

کہ بپوشد شرم گاہ شمارا و فرود آوردیم لباس آرایش و لباس پرہیزگاری آن از ہمہ بہتر است این از

آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿۱﴾ يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا

نشانہائے خدا است تا ایشان پند پذیر شوند اے فرزندان آدم گمراہ نکند شمارا شیطان چنانکہ

نشان ہای قدرت خدا است تا ایشان غور کنند اے فرزندان آدم در فتنہ نیفکند شمارا شیطان چنانچہ

أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا

بیرون آورد پدر و مادر شمارا از بہشت برمی کشید از ایشان جامہ ایشان را تا بنماید ایشان را شرمگاہ ایشان

بیرون آورد پدر و مادر شمارا از بہشت بر کشید از آنہا جامہ ایشان را تا بنماید بہ ایشان شرم گاہ آن ہارا

إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ۗ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ

ہر آئینہ شیطان و قوم او می بیند شمارا از انجا کہ شما نمی بینید ایشان را ہر آئینہ ما ساختیم شیاطین را

(ہر آئینہ) می بیند شمارا شیطان و قوم او از آنجا کہ شما نمی بینید ایشان را ما گردانیدیم شیاطین را

أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۲﴾ وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا

کارگذار کسانیکہ ایمان ندارند و کارگذار آنانکہ چون بکنند کار زشت گویند یافتیم

دوستان مر کسانی را کہ ایمان نمی آورند و چون بکنند عمل زشت می گویند یافتہ ایم

عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا ۗ قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ ۖ

برین کار پدران خود را و خدا فرمودہ است مارا بآن بگو ہر آئینہ خدا نمی فرماید بکار زشت

برین کار پدران خود را و خدا فرمودہ است مارا باین بگو (ہر آئینہ) خدا حکم نمی دہد بکار زشت

أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۳﴾ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ ۖ وَأَقِيمُوا

آیا می گوئید بر خدا آنچہ نمی دانید بگو ہر آئینہ فرمودہ است پروردگار من بانصاف و فرمودہ است کہ راست کنید

آیا می گوئید بر خدا آنچہ نمی دانید بگو حکم دادہ پروردگار من بعدل و راست کنید

وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ كَمَا

روی خود را نزدیک ہر نماز و بپرستید او را برای او خالص کردہ عبادت را چنانکہ

رو ہای خود را وقت ہر نماز و بخوانید او را خالص فرمانبردار او شدہ (ہر پرستید نماید را) در جائیکہ خالص کنندہ باشید برای او طاعت را چنانکہ

بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿۴﴾ فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ ۗ إِنَّهُمُ

آفرید شمارا ہم چنان دیگر بار خواہید شد گروہے را راہ نمود و گروہے را ثابت شد بر ایشان گمراہی ہر آئینہ

بیافرید شمارا باز آفریدہ خواہید شد (باز خواہید گشت بسوی) گروہی را ہدایت نمود و گروہی ثابت شد بر ایشان گمراہی ہر آئینہ ایشان

فتح الرحمن
ف۱ یعنی بسوی کعبہ ۱۲
ف۲ یعنی سر و پا برہنہ ختنہ ناکردہ محشور شوید۔ اللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
ف مراد از فرود آوردن آفرینش مادہ وغیرہ و توضیح تدبیر آنست کلمۂ فرود آوردن اکثر در آنجا استعمال می شود کہ چیزے از بالا بپایان ورود شود و مادر لباس جا ہا از آن فوق و تحت مکانی مراد نمی باشد بل دربارہ کسی کہ در مرتبہ بلند باشد اگر چیزی بزیردستان خویش بخشد نیز این کلمہ اطلاق می شود چنانکہ در این آیت کریمہ "وانزل لکم من الانعام ثمانیۃ ازواج" یا "وانزلنا الحدید فیہ باس شدید"
ف۲ اخراج و تنزیع بسوی سبب آن مرمان شدہ یعنی سبب جلای آدم و حوا از بہشت و برآوردن لباس آنہا وی شد اکنون شما از آنہا فریب نخورید و در مقابل مکر آن ہا ہوشیار باشید
ف۵ دشمنی کہ مارا چنید بیندہ ما او را دیدہ نتوانیم حملہ او خطرناک و مدافعت او سخت دشوار می باشد باید بسیار مستعد و بیدار بود چارہ این دشمن نامرئی آنست کہ ما بذاتی پناہ جوئیم کہ او را می بیند و دی او را دیدہ نمی تواند لاتدرکہ الابصار

ع ۲
۱۵
۹

ہو یدرک الابصار و ہو اللطیف الخبیر تنبیہ - انہ یراکم ہو وقبیلہ من حیث لا ترونہم قضیہ مطلقہ است نہ دائمہ یعنی لبساوقات کہ او مارا می بیند و ما در انمی بینیم ابن قو

اتخذوا الشیٰطین اولیاء من دون الله ویحسبون انهم مهتدون ﴿۳۰﴾

شیاطین را دوست گرفتند بجز خدا و می پنداشتند که ایشان راه یافتگانند

گرفتند شیاطین را دوستان بجز خدا و پنداشتند که ایشان راه یافته اند

یٰبنی ادم خذوا زینتکم عند کل مسجد وکلوا واشربوا ولا

اے فرزندان آدم[۴] بگیرید زینت خودرا[۱] نزدیک هر نماز و بخورید و بیاشامید و از حد

اے فرزندان آدم بگیرید آرایش خودرا هنگام هر نماز و بخورید و بیاشامید و اسراف

تسرفوا انه لا یحب المسرفین ﴿۳۱﴾ ع قل من حرم زینة الله التی

مگذرید هر آئینه خدا دوست نمی دارد از حد گذرندگان را بگو که حرام کرد زینت خدا را که

مکنید (هر آئینه) خدا دوست نمی دارد اسراف کنندگان را بگو که حرام کرد زینت خدا را که

اخرج لعباده والطیبٰت من الرزق قل هی للذین امنوا فی

پیدا کرده است برائے بندگان خود و که حرام کرده است پاکیزه ها را از رزق بگو آن پاکیزه ها از ملابس و مآکل برائی مسلمانان است

پیدا کرده است برائی بندگان خود و پاکیزه ها را از رزق بگو در حقیقت این نعمت ها برای کسانی است که ایمان آورده اند در

الحیٰوة الدنیا خالصة یوم القیٰمة کذٰلک نفصل الاٰیٰت

زندگانی دنیا[۲] خالص شده برائے ایشان روز قیامت هم چنین بیان می کنیم نشانها

زندگانی دنیا خاص شده برائی ایشان روز قیامت هم چنین مفصل بیان می کنیم نشانها را

لقوم یعلمون ﴿۳۲﴾ قل انما حرم ربی الفواحش ما ظهر منها وما بطن

برائے گروہے که می دانند[۳] بگو جز این نیست که حرام کرده است پروردگار من بے حیائی ها را آنچه علانیه باشد از ان و آنچه پوشیده

برای گروہے که می دانند بگو جز این نیست که حرام گردانیده پروردگار من بے حیائی ها را آنچه علانیه باشد از ان و آنچه پوشیده باشد

والاثم والبغی بغیر الحق وان تشرکوا بالله ما لم ینزل به سلطٰنا

و حرام کرده است گناه و تعدی ناحق و آنکه شریک خدا مقرر کنید چیزے را که خدا هیچ دلیل بران نازل نکرده است

و گناه را و حرام کرده است تعدی ناحق را و آنکه شریک بگردانید به خدا چیزے را که خدا نازل نکرده است بر آن هیچ دلیلے را

وان تقولوا علی الله ما لا تعلمون ﴿۳۳﴾ ولکل امة اجل فاذا جاء

و آنکه بگوئید بر خدا آنچه نمی دانید و هر گروہے را میعادیست[۴] پس چون بیاید[۵]

و آنکه بگوئید بر خدا آنچه نمی دانید و هر گروہے را میعادیست پس چون بیاید

اجلهم لا یستاخرون ساعة ولا یستقدمون ﴿۳۴﴾ یٰبنی ادم

میعاد ایشان تاخیر نکنند یک ساعت و نه سبقت کنند[۶] اے فرزندان آدم[۴]

میعاد ایشان تاخیر نمی توانند ساعتی و نه سبقت می توانند[ع۵] اے فرزندان آدم

اما یاتینکم رسل منکم یقصون علیکم اٰیٰتی فمن اتقٰی واصلح

اگر بیایند به شما پیغامبران از جنس شما میخوانند بر شما آیات مرا پس هر که پرهیزگاری کند و نیکوکاری نماید

اگر بیایند بشما پیغامبران از شما که می خوانند بر شما آیات مرا پس هر که بترسد و نیکوکاری کند

فلا خوف علیهم ولا هم یحزنون ﴿۳۵﴾ والذین کذبوا باٰیٰتنا و

پس هیچ ترس نباشد بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه بدروغ نسبت کردند آیات ما را و

پس هیچ ترس نباشد بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه بدروغ نسبت کردند آیات ما را و

استکبروا عنها اولٰئک اصحٰب النار هم فیها خٰلدون ﴿۳۶﴾

سرکشی کردند از قبول آنها ایشان بندگان دوزخ اند ایشان آنجا جاویدان اند

سرکشی کردند از ان آن گروه باشندگان دوزخ اند ایشان آنجا جاویداند

فمن اظلم ممن افتری علی الله کذبا او کذب باٰیٰته اولٰئک

پس کیست ستمگارتر از کسیکه بربست بر خدا دروغ را یا بدروغ نسبت کرد آیات او را آن جماعه

پس کیست ظالم تر از کسیکه تهمت نهاد بر خدا دروغ را یا به دروغ نسبت کرد احکام او را آن گروه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی لباس خود را ۱۲ ف۲ یعنی لائق ایشانست اگرچه دیگران نیز استعمال کنند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید درین آیت اشارت است بر مذهب رهبان یهود و نصارے و مخنثین عرب که توسع را در مآکل و ملابس مکروه می داشتند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی وقتے معین است برائی هلاک ایشان والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی نزدیک شود ۱۲ ف۶ یعنی بر زبان حضرت آدم چنانکه در سورة البقرة اشارت رفت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ظاهراً شبه وارد می شود که هنگامیکه وعده (اجل) فرا رسید عقلاً تاخیر ممکن بود پس نفی آن نیز ضرور بود اما چون تقدیم اجل از روے عقل امکان ندارد در نفی آن چه فائده میباشد بعضی از مفسران نسبت به این شبه (لا یستقدمون) را بر شرطیه (اذا جاء اجلهم) عطف می دانند نزد بعضی از (جاء اجلهم) قرب و دنو مراد است نزد من باین تکلفات حاجت نمی ماند در محاورات برای ثبوت قوت و تاکید چیزیکه بدو طرف مقابل باشد اکثر همان طرف را که محتمل الثبوت است مقصوداً نفی می نماید و طرف دیگرش را که از اول غیر محتمل است محض برای مبالغه و تاکید و تحسین کلام

طرادا نفی می کنند مثلاً مشتری در حالیکه چیزے بخرد قیمت آنرا از بائع معلوم کرده می گوید (چیزے کم و بیش) بائع می گوید کم و بیش نمی تواند شد مقصود هر دو ذکر کم است و لفظ بیشتر محض ...

يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُم مِّنَ الْكِتَابِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ

برسد بایشان بهرهٔ ایشان ازانچه نوشته شد در لوح محفوظ ف۱ تا وقتیکه بیایند نزدیک ایشان فرستادگان تا قبض ارواح ایشان کنند

برسد ایشان را بهرهٔ ایشان از آنچه نوشته شد در کتاب تا وقتیکه بیایند نزد ایشان فرستادگان ما قبض کنند ارواح شان را

قَالُوا أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا

گویند کجاست آنچه شما می پرستیدید بجز خدا گویند گم شدند ایشان از ما و معترف شدند

گویند کجاشد آنچه می خواندید بجز خدا گویند گم شدند از ما و اقرار کنند

عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿٦﴾ قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ

برخویش باینکه ایشان کافر بودند حکم کند خدا که داخل شوید همراه امتانے که گذشته اند

بر نفس های خود که بیشک ایشان کافر بودند گوید خدا داخل شوید همراه امتانیکه گذشته اند

مِن قَبْلِكُم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ فِي النَّارِ ۖ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَّعَنَتْ

پیش از شما از جن و انس در آتش هرگاه که در آید قومی لعنت کند

پیش از شما از جن و انس در آتش هرگاه که در آیند امتی لعنت کند

أُخْتَهَا ۖ حَتَّىٰ إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا

قوم دیگر مانند خود را تا وقتیکه بیکدیگر برسند در دوزخ همه یک جا گوید جماعه متاخر از ایشان در حق جماعهٔ متقدم از ایشان پروردگارا

قومی دیگر (مانند خود) را تا وقتی که بیکی دیگر برسند در آن همه گوید جماعهٔ متاخر ایشان در حق جماعهٔ متقدم شان (ای پروردگار ما

هَٰؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ ۖ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ

ایشان گمراه کردند ما را پس بده ایشان را عذاب دوچند از دوزخ فرماید خدا هریکے را دوچند است

این گروه گمراه کردند ما را پس بده ایشان را عذاب دوچند از آتش گوید (خدا) هریکی را دوچند است

وَلَٰكِن لَّا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا

ولیکن نمی دانید ف۲ و گویند جماعه متقدم از ایشان جماعه متاخر را از ایشان پس نیست شما را

ولیکن نمی دانید ع۵ و گوید جماعهٔ متقدم شان جماعهٔ متاخر شان را پس نیست شما را بر ما

مِن فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا

هیچ بزرگی بما پس بچشید عذاب را بسبب آنچه می کردید هر آینه کسانیکه بدروغ نسبت کردند

هیچ بزرگی پس بچشید عذاب را بسبب آنچه می کردید (هر آینه) کسانیکه بدروغ نسبت کردند

بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ

آیات ما را و سرکشی کردند از قبول آن هرگز گشاده نشود برای ایشان دروازه های آسمان و در نیایند به بهشت

آیات ما را و تکبر کردند ازان گشاده نمی شود به ایشان دروازه های آسمان و نمی شوند داخل در بهشت

حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿١﴾ لَهُم مِّن

تا وقتیکه داخل شود شتر در سوراخ سوزن ف۳ و هم چنین جزا میدهیم گناهگاران را ایشان را از

تا آنگاه که درآید شتر در سوراخ سوزن و هم چنین جزا دهیم گناه گاران را مر ایشان را از

جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢﴾ وَ

دوزخ فرش بود و از بالای ایشان از دوزخ پوششها باشد هم چنین جزا می دهیم ستمگاران را و

دوزخ فرش و از بالای ایشان پوششها باشد و هم چنین جزا می دهیم ظالمان را و

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَٰئِكَ

کسانیکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند تکلیف نمی دهیم هیچ کس را مگر بقدر طاقت او آنجماعه

کسانیکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند تکلیف نمی دهیم هیچ کس را مگر موافق طاقت او آنجماعه

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم

باشندگان بهشت اند ایشان آنجا جاویدان باشند و بیرون آریم آنچه در سینه های ایشان بود

باشندگان بهشت اند ایشان در آنجا جاودانند و بیرون آریم آنچه در سینه های ایشان بود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی نعمت و نعمت که مقدر شده در دنیا بایشان برسد والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی تابعین را عذاب کفر تقلید و متبوعین را عذاب ضلال و اضلال والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی محال است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ از یک حساب گناه گذشتگان آنها دوچند است که خود گمراه شدند و آیندگان را نیز از راه دور نمودند به یک حساب گناه آیندگان دوچند می شود که خود گمراه شدند و احوال پیشینیان را دیده و شنیده عبرت نگرفتند یا چون در عذاب دوزخیان برو فق درجات شان وقتاً فوقتاً می افزاید لهذا خداوند فرمود عذاب هر کدام مضاعف می شود هنوز در آغاز تعذیب اید و از انجام آن خبر ندارید یعنی از دوچند شدن عذاب گذشتگان برای آیندگان شما شفا و راحتی نصیب نمی شود این بیان در آن صورت است که مراد از (لکل ضعف) هر دو فریق می باشد۔ اما ابن کثیر برانست که در این آیت خداوند آیندگان را اطلاع فرموده یعنی بدون شک ما عذاب هر یکی از اسلاف شما را برو فق درجات آنها دوچند گردانیده ایم چنانکه در آیت دیگر است "الذین کفروا وصدوا عن سبیل الله زدناهم عذاباً فوق العذاب (نحل رکوع ۱۲) "و لیحملن اثقالهم و اثقالاً مع اثقالهم (عنکبوت رکوع ۱) "ومن اوزار الذین یضلونهم بغیر علم (نحل رکوع ۳)

ع ۸/۱۱

مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ ۖ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا

کینہ ف۱ میرود زیر ایشان نہرہا وگویند سپاس آن خدا را است کہ دلالت کرد مارا

خفقان (کینہ) میرود از زیر آن ہا نہر ہا وگویند سپاس مرخدا راست کہ ونمود مارا

لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ ۖ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ

بسوی این بہشت و ہرگز مستعد راہ یافتن نبودیم اگر راہ نہ نمودے مارا خدا ہر آئینہ آمدند فرستادگان

بسوی این و ہرگز نبودیم مستعد راہ یافتن اگر راہ نہ نمودی مارا خدا ہر آئینہ آمد فرستادگان

رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۖ وَنُودُوا أَن تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

پروردگار ما براستی و نداکردہ شوند کہ این بہشت دادہ شدید آنرا بسبب آنچہ می کردید

پروردگار ما براستی و نداکردہ شوند کہ این بہشت است کہ وارث شدید آنرا (بسبب آنچہ می کردید) درعوض اعمال خود ف۲

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا

ندا کنند اہل بہشت اہل دوزخ را کہ مارا راست یافتیم آنچہ وعدہ کردہ بود بما پروردگار ما

ندا کنند اہل بہشت اہل دوزخ را (بدرستیکہ) ما یافتیم آنچہ وعدہ کردہ بود بہ ما پروردگار ما راست

فَهَلْ وَجَدتُّم مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ۖ قَالُوا نَعَمْ ۚ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ

پس آیا شما ہم راست یافتید آنچہ بشما وعدہ کردہ بود پروردگار شما گفتند آرے پس آواز کند آواز کنندہ درمیان ایشان

پس آیا شما ہم یافتید آنچہ وعدہ کردہ بود پروردگار شما راست گویند دوزخیان آری پس آواز کند آواز کنندہ درمیان ایشان

أَن لَّعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ

کہ لعنت خدا بران ستمگاران است کہ باز می داشتند مردمان را از راہ خدا

کہ لعنت خدا بر ستمگاران است کہ مردمان را باز می داشتند از راہ خدا

وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ ﴿٤٥﴾ وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ۚ وَعَلَى

و می خواستند برائے آن راہ کجی ف۲ و ایشان بآخرت اعتقاد نداشتند و درمیان بہشت و دوزخ حجابیست ف۳ و بر

و می خواستند برای آن کجی و ایشان از آخرت منکر بودند و درمیان آن دو حجابست ع۵ و بر

الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ ۚ وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ

اعراف مردمانے باشند کہ می شناسند ہریکے را از اہل موضعین بقیافہ ایشان و ندا کنند اہل اعراف اہل بہشت را

اعراف مردمانے باشند کہ بشناسند ہریک را بعلامات شان و ندا کنند (اہل اعراف) اہل بہشت را

أَن سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ۚ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ ۞ وَإِذَا صُرِفَتْ

کہ سلام علیکم ہنوز بہ بہشت نہ در آمدند و ایشان طمع آن دارند و چون گردانیدہ شود

کہ سلام باد برشما ہنوز درنیامدہ باشند اہل اعراف در بہشت حال آنکہ ایشان امید میداشتہ باشند و چون گردانیدہ شود

أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ

چشم اہل اعراف بطرف اہل دوزخ گویند اے پروردگار ما مکن مارا ہمراہ گروہ

چشم ہائے اہل اعراف بطرف اہل دوزخ گویند اے پروردگار ما مگردان مارا با گروہ

الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾ وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُم بِسِيمَاهُمْ

ستمگاران و ندا کردند اہل اعراف مردمان را کہ می شناسند ایشان را بقیافہ ایشان

ظالمان و ندا کنند اہل اعراف مردانی را کہ می شناسند ایشان را بعلامات ایشان

قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ أَهَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ

گویند کفایت نہ کرد از شما جمعیت شما و آنکہ سرکشی می کردید آیا این جماعہ اند آنانکہ

گویند بکار نیامد (دفع نکرد از شما) جمعیت شما و آنچہ تکبر می کردید آیا این گروہ آنانند

أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ ۚ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ

قسم میخوردید کہ ہرگز خدا نرساند بایشان ہیچ رحمت ف۴ گفتہ شد ایشان را کہ در آیید بہ بہشت بایشان ہیچ ترس نیست

قسم میخوردید کہ ہرگز نرساند بایشان خدا ہیچ رحمت درآیید بہ بہشت ہیچ ترس نیست

فتح الرحمن

ف۱ یعنی آن کینہ ہا کہ در دل بہشتیان باشد دور کنیم مثل آنچہ میان عثمان و علی و طلحہ و زبیر و عائشہ رضی اللہ عنہم واقع شد واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی میخواستند کہ بشبہات این راہ را باطل سازند ۱۲ ف۳ و آن مسمی باعراف است واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی فقرائے مسلمین کہ کافران از ایشان حسابے نمی گرفتند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ این منادی فرشتہ خواہد بود از سوی پروردگار یعنی امروز جد و جہد شما ثمر آورد از کوشش خود بہ عنایت الٰہی بصورت جاودان میراث پدر خویش آدم را حاصل نمودید در حدیث است (ہیچ کس را عملش بہ بہشت داخل کردہ نمی تواند) مطلب این است کہ عمل سبب حقیقی دخول جنت نیست و فقط سبب ظاہری است سبب حقیقی خاص رحمت کامل الٰہی است چنانچہ از الفاظ حدیث «الا ان یتغمدنی اللہ برحمتہ» این مطلب ظاہر شود مترجم رحمۃ اللہ علیہ در انتہای صحبت می گفت سبب حقیقی دخول بہشت رحمت خداست و عمل مانند علامات آن چنانکہ قوت، دبل را براہ می انداز دو بیرق

ع۲ امروز جد و جہد ... ف۵ ... رکوع ۸ ۱۲

ع۳ ... است کہ دبل باشارات آن می ایستد و روان می شود ع۵ معنی حجاب پردہ و سد است و این جا از پردہ دیوار مراد می باشد چنانکہ در سورۂ حدید تصریح شدہ «فضرب بینہم بسور لہ» ...

ع۶ ... اعراف ... بہشت ... دوزخ ... تفصیل آن با صحوہ نیست ...

عَلَيْكُمْ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُوْنَ ﴿۴۹﴾ وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ النَّارِ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ اَنْ

بر شما و نه شما اندوهگین شوید و ندا کنند اہل دوزخ اہل بہشت را کہ

بر شما و نہ شما اندوہگین شوید و ندا کنند دوزخ اہل بہشت را کہ

اَفِيْضُوْا عَلَيْنَا مِنَ الْمَآءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ؕ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا

بریزید برما چیزے از آب یا از سائر آنچہ روزی دادہ است شمارا خدا گویند ہر آئینہ خدا حرام ساختہ است این ہر دو

بریزید برما چیزے از آب یا از سائر آنچہ روزی دادہ است شمارا خدا گویند ہر آئینہ خدا حرام کردہ است طعام و شراب بہشت

عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿۵۰﴾ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَهْوًا وَّلَعِبًا وَّغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ

بر کافران آنانکہ دین خود گرفتہ اند بازی و لہو را و فریب داد ایشان را زندگانی

بر کافران برانانکہ گرفتہ اند دین خود بازی و لہو را و فریب داد ایشان را زندگانی

الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ نَنْسٰىهُمْ كَمَا نَسُوْا لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا ۙ وَمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا

دنیا پس امروز فراموش کنیم ایشان را چنانکہ ایشان فراموش کردند ملاقات این روز خویش را و چنانکہ انکار می کردند

دنیا پس امروز فرو گذاریم ایشان را چنانچہ ایشان فرو گذاشتند دیدن این روز شان را و چنانکہ آیات مارا

يَجْحَدُوْنَ ﴿۵۱﴾ وَلَقَدْ جِئْنٰهُمْ بِكِتٰبٍ فَصَّلْنٰهُ عَلٰى عِلْمٍ هُدًى وَّرَحْمَةً

بآیات ما ف۱ و ہر آئینہ آوردیم برائے ایشان کتابے کہ مفصل کردہ ایم آنرا بدانش برای رہنمائی و بخشایش

انکار می کردند ع۱ و (ہر آئینہ) آوردیم بایشان کتابی کہ مفصل کردیم آنرا بہ دانش برای رہنمائی و رحمت

لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵۲﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا تَاْوِيْلَهٗ ؕ يَوْمَ يَاْتِيْ تَاْوِيْلُهٗ

مومنان را انتظار نمی کنند کفار مگر مصداق این وعدہ را روزیکہ بیاید مصداق آن

برای مومنان ع۲ آیا ہنوز منتظر اند کہ مضمون آن ظاہر شود روزیکہ ظاہر شود مضمون (مصداق) آن

يَقُوْلُ الَّذِيْنَ نَسُوْهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۚ فَهَلْ

گویند کسانیکہ فراموش کردہ بودند آنرا پیش ازین ہر آئینہ آمدہ بودند پیغامبران پروردگار ما براستی پس آیا ہستند

(انتظاری برند کفار مگر مصداق این وعدہ را) خواہند گفت کسانی کہ فراموش کردہ بودند آنرا پیش ازین ہر آئینہ آوردہ بودند پیغمبران پروردگار ما

لَّنَا مِنْ شُفَعَآءَ فَيَشْفَعُوْا لَنَآ اَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ؕ قَدْ

برائے ما شفیعان تا شفاعت کنند برائے ما یا باز گردانیدہ شویم بسوئے دنیا پس عمل کنیم غیر آنچہ می کردیم ف۲ ہر آئینہ

برائے ما شفاعت کنندگان تا کہ شفاعت کنند برای ما یا باز گردانیدہ شویم پس عمل کنیم خلاف آنچہ می کردیم ہر آئینہ

خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۵۳﴾ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ

زیان کردند در حق خویشتن و گم شد از ایشان آنچہ افترا مے کردند ہر آئینہ پروردگار شما آن خدا است

تباہ کردند نفس ہائے خود را و گم شد از ایشان آنچہ افترای کردند ہر آئینہ پروردگار شما الله است

الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى

کہ آفرید آسمانہا و زمین را در شش روز باز مستقر شد بر

کہ آفریدہ آسمانہا و زمین را در شش روز پس قرار گرفت (و غلبہ و قصد کرد) بر

الْعَرْشِ ۟ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهٗ حَثِيْثًا ۙ وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُوْمَ

عرش می پوشاند شب را بروز ف۳ می طلبد شب روز را بشتاب ف۴ و آفرید آفتاب و ماہ و ستارگان را

عرش می پوشاند شب را می جوید شب روز را بشتاب و آفریدہ خورشید و ماہ و ستارگان را

مُسَخَّرٰتٍۭ بِاَمْرِهٖ ؕ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ ؕ تَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۵۴﴾

رام شدہ بفرمان خدا آگاہ شو او راست آفریدن و فرمانروائی بغایت بزرگ است خدا پروردگار عالمہا

رام شدہ بحکم خود آگاہ شوید خاص کار اوست پیدا کردن و فرمودن حکم دارای برکت بزرگ خدا است کہ پروردگار ہمہ جہانیان است

اُدْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً ؕ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿۵۵﴾ وَلَا تُفْسِدُوْا

بپرستید پروردگار خود را زاری کنان و پوشیدہ از مردمان ہر آئینہ او دوست ندارد از حد گذرندگان را و فساد مکنید

بخوانید پروردگار خود را بزاری و آہستہ آہستہ (پوشیدہ) ہر آئینہ او دوست ندارد از حد در گذرندگان را و فساد نکنید

فتح الرحمٰن

ف۱ و فراموش کردن خدا ترک ایشان است در دوزخ والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی مسلمان شویم و بت را نہ پرستیم ۱۲

ف۳ یعنی گاہے اجزائے شب را بلباس نہار پوشانیدہ در حساب نہار می گرداند والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی از پے در آمدن شب بعد روز مشابہ آنست کہ گویا کسے کسے را دوان دوان می طلبد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ دوزخیان حواس خویش را باختہ مضطربانہ پیش اہل جنت دست نیاز دراز می کنند و می گویند سوختیم اندکی آب بریزید یا از انعامی کہ خداوند بشما ارزانی داشتہ مارا مستفید گردانید جواب دادہ میشود کہ این اشیاء بر کافران حرام گردانیدہ شد این ہمان کافراست ع۲ کہ دین الہی را بازیچہ قرار دادہ و بر تنعم دنیا مغرور شدہ بودند چنانکہ آنہا در لذائذ دردنیا ہیچ گاہ از آخرت اندیشہ نمیکردند ما نیز امروز ایشان را بانہا نمی دہیم و چنانکہ آنہا آیات مارا انکار می کردند ما نیز درخواست شان را اجابت نمی کنیم۔ ع۳ در حال وجود کتابی مانند قرآن کہ در آن کلیہ ضروریات بہ تفصیل علمی موجود است و ہر چہ راہ بہ آگاہی و صراحت تمام بیان می کند چنانچہ مومنان بخوبی از آن برخوردار می گردند تعجب است کہ این معاندان خود خواہ غوری بہ عاقبت خویش نکردند اکنون پشیمانی سود ندہد۔

ع ۶ ۱۳

فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ

در زمین بعد اصلاح آن ف۱ و به پرستید اورا به ترس و امید هر آئینه بخشایش خدا

در زمین بعد اصلاح آن و بخوانید اورا بترس و امید هر آئینه رحمت خدا

قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ

نزدیک است از نیکوکاران و او ست آنکه می فرستد بادها مژده دهنده پیش از

نزدیک است به نیکوکاران و است آنکه می فرستد بادهارا مژده دهنده پیش از آمدن

رَحْمَتِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ

رحمت خود ف۲ تا وقتیکه بردارد ابر گران را روان کنیم آنرا بسوی شهری مرده پس فرود آریم بواسطهٔ آن ابر

باران تا آنگاه که بردارد آن بادها ابر گرانرا برانیم آنرا بسوی شهر مرده پس فرو آریم بواسطهٔ آن

الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۚ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ

آب را پس بیرون آریم بآن آب از جنس هر میوه هم چنین بیرون آریم مردگان را ف۳ تا شما

آب را پس بیرون آریم به آن آب از جنس هر میوه هم چنین بیرون آریم مردگانرا تا شما

تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۖ وَالَّذِي

پند پذیر شوید و شهر پاکیزه برمی آید بفرمان پروردگار او و زمین

غور کنید (پند پذیرید) و شهر پاکیزه برمی آید رستنی او بحکم پروردگارش زمینی که

خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ۚ كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

ناپاک تیره برنمی آید رستنی او مگر ناهموار بدیر روینده هم چنین گوناگون بیان می کنیم نشانهارا برای گروهی که شکرگذاری می کنند

شوره بود بیرون نیاید گیاه او مگر ناقص هم چنان گوناگون بیان می کنیم نشانهارا برای قومی که حق را می پذیرند (شکر می کنند)

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ

ف۴ هر آئینه فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس گفت ای قوم من عبادت کنید خدارا نیست شمارا هیچ معبود

بدرستیکه فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس گفت ای قوم من عبادت کنید خدارا نیست شمارا هیچ معبود

غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ

بجز وی هر آئینه من میترسم بر شما از عقوبت روز بزرگ ف۵ گفتند اشراف از قوم او

بجز وی هر آئینه من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ گفتند سرداران از قوم او

إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَٰكِنِّي

هر آئینه ما می بینیم ترا در گمراهی ظاهر گفت ای قوم من نیست بامن هیچ گمراهی و

هر آئینه ما می بینیم ترا در گمراهی ظاهر ع۱ گفت ای قوم من نیست مرا هیچ گمراهی و

رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنصَحُ

لیکن من پیغامبرم از جانب پروردگار عالمها میرسانم بشما پیغامهای پروردگار خود و نیک خواهی می کنم

لیکن من پیغامبرم از جانب پروردگار جهانیان می رسانم بشما پیغام های پروردگار خودرا و نصیحت می کنم

لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن

برای شما و میدانم از حکم خدا آنچه نمی دانید آیا تعجب کردید از آنکه آمد به شما پندی از جانب

بشما و میدانم از طرف خدا آنچه نمی دانید آیا تعجب کردید که آمد بشما پندی از جانب

رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾

پروردگار شما فرود آمده بر مردی از شما تا بیم کند شمارا و تا پرهیزگاری کنید و تا مهربانی کرده شود بر شما

پروردگار شما بر زبان مردی از شما تا بترساند شمارا و تا پرهیزگاری کنید و تا مهربانی شود بر شما

فَكَذَّبُوهُ فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ

پس دروغ داشتند آنرا پس نجات دادیم اورا و کسانی را که باوی بودند در کشتی و غرق ساختیم کسانی راکه

پس تکذیب کردند اورا پس نجات دادیم اورا و آنانرا که باوی بودند در کشتی و غرق ساختیم کسانی راکه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بسبب بعثت رسول الله صلی الله علیه وسلم ۱۲ ف۲ یعنی پیش از باران ۱۲ ف۳ یعنی از قبور بیرون کردیم ۱۲ ف۴ مترجم گوید این مثل است برای تاثیر پند در قلب سلیم و عدم تاثیر آن در غیر سلیم والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی روز قیامت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ واقعه آدم علیه السلام در آغاز سوره گذارش یافت پس از وی نوح علیه السلام پیغمبر اولوالعزم و مشهور است که برای هدایت ساکنان زمین در مقابل مشرکان مبعوث گردید اگرچه بعثت انبیا باید باعتبار شریعت خاص آنها بسوی قوم خود شان باشد باز هم باعتبار آن اصول اساسی که در تعلیم تمام پیغمبران مشترک است میتوان گفت که تمام افراد بشر طرف خطاب هر پیغمبر واقع میشوند چنانچه در تعلیم توحید و در اقرار معاد همه پیغمبران متفق اللسانند پس تکذیب این اشیاء در حقیقت تکذیب تمام انبیاست بهر حال نوح علیه السلام به توحید و غیره دعوت عمومی داد می گویند تا ده قرن بعد از آدم تمام فرزندان او به کلمهٔ توحید استوار بودند بروفق بیان ابن عباس رضی الله تعالی عنهما

ع ۵

فراموش نشود و پس از چندی از روی آن تصاویر هیکل ها ساختند و حتی بعد از چند روز پرستش آن آغاز کردند و نام آن هیکلها را براین بت ها گذاشتند چون بیماری بت پرستی تعمیم یافت خداوند حضرت نوح را مبعوث فرمود ۱۲-

چند تن متقی آغاز شد که بعض صلحا موسوم به (ود - سواع - یغوث - یعوق - نسر) که در سوره نوح مذکور است وفات یافتند مردم تصویر آنهارا نگاشتند تا احوال و عبادات شان

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۗ

دروغ داشته بودند آیات مارا هرآینه ایشان بودند گروهی نابینا و فرستادیم بسوی قوم عاد برادر ایشان هود را

تکذیب می کردند آیات مارا هرآینه ایشان بودند گروهی نابینا ع۱ و فرستادیم بسوی قوم عاد برادر ایشان هود را ع۲

قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ

گفت اے قوم من عبادت کنید خدارا نیست شمارا هیچ معبود غیر او　آیا پرهیزگاری نمی کنید　گفتند

گفت اے قوم من عبادت کنید خدارا نیست شمارا هیچ معبود غیر او　آیا نمی ترسید ع۵　گفتند

الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ

اشراف　کفار　از قوم او هرآینه ما می بینیم ترا در بے خردی　و هرآینه ما سے پنداریم ترا

سرداران　کفار　از قوم او هرآینه ما بینیم ترا در بے خردی　و هرآینه ما می پنداریم ترا

مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِّن

از دروغ گویان　گفت اے قوم من نیست بامن هیچ بے خردی　و لیکن من پیغامبرم از

از دروغ گویان　گفت اے قوم من نیست مرا هیچ بے خردی　و لیکن من پیغام برم از

رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾

جانب پروردگار عالمها　میرسانم بشما پیغام های پروردگار خود من برای شما نیک خواه با امانتم

جانب پروردگار عالمها　می رسانم بشما پیغام های پروردگار خود را من برای شما نصیحت کننده ام با امانت ع۵

أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ ۚ وَ

آیا تعجب کردید از آنکه بشما پندے از جانب پروردگار شما فرود آورده برمردے از شما تا بیم کند شمارا　و

آیا تعجب کردید که آمد بشما پندی از جانب پروردگار شما برزبان مردی از جنس شما تا بترساند شمارا و

اذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِن بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ

یاد کنید نعمت الهی آں وقت که گردانید شمارا جانشین بعد از قوم نوح ؑ و افزود برای شما در خلقت

یاد کنید چون گردانید شمارا جانشینان بعد از　قوم　نوح　و افزود برای شما　در خلقت

بَصْطَةً ۖ فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ

قوت را پس یاد کنید نعمت هاے خدارا تا شما رستگار شوید گفتند آیا آمدهٔ پیش ما تا عبادت کنیم

گشادگی (قوت و طول) پس یاد کنید احسان های خدارا تا شما رستگار شوید گفتند آیا آمدهٔ پیش ما تا عبادت کنیم

اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ۖ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ

خدارا تنها و بگزاریم آنچه می پرستیدند پدران ما پس بیار پیش ما آنچه وعید می کنی ما را　اگر هستی

خدارا یگانه و بگزاریم آنچه می پرستیدند پدران ما پس بیار پیش ما آنچه وعید می کنی مارا　اگر هستی

مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ ۖ

از راست گویان　گفت ثابت شد بر شما از جانب پروردگار شما عقوبت و خشم

از راست گویان　گفت بدرستیکه ثابت شد بر شما از جانب پروردگار شما عقوبت و خشم

أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا

آیا مکابره می کنید بامن در باب نامهای چند که شما مقرر کرده اید آنرا و پدران شما مقرر کرده اند ع۵ فرو نیاورده است خدا بران

آیا مجادله می کنید بامن در باب نام های چند که مقرر کرده اید آنرا شما و پدران شما فرو دنیاورده است خدا بران

مِن سُلْطَانٍ ۚ فَانتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنجَيْنَاهُ

هیچ دلیل پس انتظار کنید هرآینه من نیز همراه شما از منتظرانم　پس نجات دادیم　او را

هیچ دلیل پس انتظار کشید من نیز با شما از منتظرانم　پس نجات دادیم او را

وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا

و کسانے را که با او بودند بمهربانی از جانب خویش و بریدیم بیخ آنانکه　دروغ می داشتند

و کسانے را که با او بودند برحمت از جانب خویش و بریدیم بیخ آنانکه　تکذیب می کردند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے بیار عقوبت را ۱۲

ف۲ یعنے بے اصل است ۱۲

ع ۱۸ / ۶ / ۱۵

تفسیر عثمانی

ع۱ حق و باطل، سود و زیان را تمیز نکردند کور شدند و به سرکشی تکذیب بغاوت یا فتنه ای کردند از بت پرستی و دیگر اعمال زشت باز نیامدند پس ماهم معدودی از مسلمانان را که در کشتی با نوح (ع) سوار بودند نجات دادیم و دیگر تمام مکذبان را در آب غرق نمودیم اکنون هر قدر انسان در جهان موجود است ذریه مردم اهل سفینه بلکه صرف ذریه حضرت نوح علیه السلام ع۲ عاد از اولاد ارم است که نواسهٔ نوح ؑ بود این قوم منسوب بهمان عاد اند که در احقاف یمن سکونت داشتند حضرت هود ؑ از این قوم است و بدین جهت با آنها اخوت قومی و هم وطنی دارد ع۵ در این مردم بت پرستی به کثرت رایج شده بود برای رزق برای باران برای صحت برای هرگونه مطالب و حاجات ارباب انواع قرار داده بودند و به پرستش آن می پرداختند هود آنهارا منع کرد و از کیفر آن گناه عظیم ترسانید ع۵ هیچ سخن من از بی دانشی نیست منصب رسالت از سوی خدا بمن تفویض شده و من حقوق آنرا الهامی کنم شما نادانید خیرخواهان حقیقی خود را که از پیش به امانت و دیانت شان اطمینان داشتید بے عقل می خوانید و بخود زیان می رسانید

بِاٰيٰتِنَا وَمَا كَانُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٨﴾ ع وَاِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ۘ قَالَ يٰقَوْمِ

آیات مارا ونه بودند از مومنان و فرستادیم بسوی قوم ثمود برادر ایشان صالح را گفت اے قوم من

آیات مارا ونه بودند مومنان دفرستادیم بسوی قوم ثمود برادر ایشان صالح را گفت اے قوم من

اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ قَدْ جَآءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ ؕ

عبادت کنید خدا را نیست شمارا ہیچ معبود غیر او هر آئینه آمد بشما دلیلے از جانب پروردگار شما

عبادت کنید خدارا نیست شمارا ہیچ معبود غیر او هر آئینه آمده است بشما دلیلے از جانب پروردگار شما

هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوْهَا تَاْكُلْ فِىْۤ اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوْهَا

این ماده شتریست پیدا کرده خدا نشانه برائے شما پس بگذارید ش که چرد در زمین خدا و مرسانید او را

این ماده شتر خداست (آفرید) برای شما نشانه پس بگذارید ش که چرا کند در زمین خدا و مرسانید او را

بِسُوْٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١﴾ وَاذْكُرُوْۤا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْۢ

ہیچ سختے که آنگاه بگیرد شمارا عقوبت درد دہنده و یاد کنید نعمت الٰہی آن وقت که گردانید شمارا جانشین

ہیچ بدی پس آنگاه بگیرد شمارا عذاب درد دہنده و یاد کنید آن وقت که گردانید شمارا سردار (جانشین)

بَعْدِ عَادٍ وَّبَوَّاَكُمْ فِى الْاَرْضِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْ سُهُوْلِهَا قُصُوْرًا وَّ

بعد از قوم عاد و استقرار داد شمارا در زمین می سازید از نرم آن کوشکها

بعد از عاد و جا داد شمارا در زمین می سازید از نرم آن کوشکها و

تَنْحِتُوْنَ الْجِبَالَ بُيُوْتًا ۚ فَاذْكُرُوْۤا اٰلَآءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ

تراشیده خانها می سازید کوه ہارا پس یاد کنید نعمت ہائے خدا را و تباہی مکنید در زمین

تراشید کوه ہارا خانها پس یاد کنید احسانات خدارا و تباہی مکنید در زمین

مُفْسِدِيْنَ ﴿٢﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لِلَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا

فساد انگنان گفتند آن اشراف که سرکشی کرده بودند از قوم او آنانرا که ہر کسیے ضعیف دانسته ایشان را

فساد انگنان ع۵ گفتند آن اشراف که سرکشی کرده بودند از قوم او مر آنان را که ضعیف دانستند ایشان را

لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُوْنَ اَنَّ صٰلِحًا مُّرْسَلٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قَالُوْۤا اِنَّا بِمَاۤ

مر کسانے را که ایمان آورده بودند از ایشان آیا می دانید که صالح فرستاده شده است از جانب پروردگار خود گفتند اہل ایمان ہر آئینه ما بشریعتے که وے

مر کسانے را که ایمان آورده بودند از ایشان آیا می دانید که صالح فرستاده شده است از جانب پروردگار خود گفتند اہل ایمان ہر آئینه ما بشریعتیکه

اُرْسِلَ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ﴿٣﴾ قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْۤا اِنَّا بِالَّذِىْۤ اٰمَنْتُمْ بِهٖ

فرستاده شده است بآن شریعت معتقد ایم گفتند سرکشان ہر آئینه ما بآنچه معتقد آن شدید

فرستاده شده به آن معتقدیم گفتند متکبران (ہر آئینه) ما به آنچه ایمان آوردید به آن

كٰفِرُوْنَ ﴿٤﴾ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوْا يٰصٰلِحُ ائْتِنَا

کافرانیم پس کشتند آن ماده شتر را و تجاوز کردند از فرمان پروردگار خویش و گفتند اے صالح بیار بما

کافرانیم ع۵ پس پی کردند (د کشتند) آن ماده شتر را و تجاوز کردند از فرمان پروردگار خویش ع۵ و گفتند اے صالح بیار بما

بِمَا تَعِدُنَاۤ اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٥﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا

آنچه وعید می کنی اگر ہستی از پیغامبران پس در گرفت ایشان را زلزله پس گشتند

آنچه وعید می کنی مارا اگر ہستی از پیغمبران پس گرفت ایشان را زلزله پس گردیدند بوقت صبح

فِىْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٦﴾ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰقَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ

مرده بزانو افتاده در سرای خویش پس صالح اعراض کرد از ایشان و گفت اے قوم من رسانیدم بشما

در سرای خویش مرده بزانو افتاده پس رو بگردانید صالح از ایشان و گفت اے قوم من (به تحقیق) رسانیدم بشما

رِسَالَةَ رَبِّىْ وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَّا تُحِبُّوْنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿٧﴾ وَلُوْطًا

پیغام پروردگار خود و نیک خواہی کردم برای شما و لیکن دوست نمی دارید نیک خواہی کنندگان را و فرستادیم لوط را

پیغام پروردگار خود را و نصیحت کردم شمارا لیکن دوست نمی دارید نصیحت کنندگان را و فرستادیم لوط را

نیز آماده شدند و بدین طریق احکام خدا را که راجع به «صالح» و «ناقه» بود در قفا افگندند۔

تفسیر عثمانی

ع ٩ / ٨ / ١٦

ع۵ یعنی به خدا نسیان احسان و کفر و شرک

در زمین خدا فساد مینگیزید ع۵ سرداران متکبر و معاند به مسلمانان بے نوا و ضعیف به استهزا می گفتند چه ممکن است که مانند ما رجال بزرگ و دانشمند تا امروز ندانسته باشند مگر بشما معلوم شده که صالح فرستاده خداست مسلمانان جواب دادند بلی ما آنرا از دل پذیرفته و بران ایمان آورده ایم و متکبرین ازین جواب حکیمانه خجل شدند و گفتند چیزیرا که شما پذیرفته اید ما آنرا نمی پذیریم و اگر مانند شما چند نفر پریشان و درمانده ایمان آرند ازان چه کامیابی بزرگ حاصل میشود ع۵ گویند آن ماده شتر چندان قوی ہیکل و بزرگ بود که ہنگام چریدن سایر چارپایان از وی رم می کردند و می گریختند و در روز یکه نوبت آن می بود تمام آب چاه را می نوشید و آنرا تہی می کرد گویا چنانکه خلقت وی غیر معمولی بود لوازم و آثار حیات و احتیاجات او نیز بطور خارق العاده آفریده شده بود سر انجام مردم بخشم آمدند و بقتل آن اتفاق کردند «قذار» شقی پاہای او را قطع کرد و پس ازان بقتل خود حضرت صالح علیه السلام

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ

آن وقت کہ گفت بقوم خود آیا می کنید آن بے حیائی کہ پیش از شما نکردہ است آنرا ہیچ کس از

آن وقت کہ گفت بقوم خود آیا می کنید عمل زشت (یعنی لواطت) کہ پیش از شما نکردہ آنرا ہیچ کس از

الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنْتُمْ

عالمہا ہر آئینہ شما میروید بشہوت بسوی مردمان بجز زنان بلکہ شما

عالمیان ع٥ ہر آئینہ می روید بسوی مردان بشہوت بجز زنان بلکہ شما

قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ

گروہ مسرفانید و نبود جواب قوم او الا آنکہ گفتند بیرون کنید ایشان را از

گروہ مسرفانید ع٥ و نہ بود جواب قوم او مگر آنکہ گفتند بیرون کنید ایشان را از

قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ

دیہ خود کہ ہر آئینہ ایشان مردم پاکیزگی طلب کنندہ اند پس نجات دادیم اورا و اہل خانہ اورا مگر زنش را

دہ خود کہ (ہر آئینہ) ایشان مردمی اند کہ پاکیزگی می طلبند پس نجات دادیم اورا و کسان اورا مگر زن اورا

كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

کہ بود از باقی ماندگان در انجا و بارانیدم بر ایشان بارانے یعنی از سنگ پس بنگر چگونہ بود آخر کار

کہ بود از باقی ماندگان در انجا و بارانیدم بر ایشان بارانی یعنی از سنگ پس بنگر چگونہ بود آخر کار

الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا

گناہگاران و فرستادیم بسوی قوم مدین برادر ایشان شعیبؑ را گفت اے قوم من بپرستید خدارا نیست

گنہگاران و فرستادیم بسوی قوم مدین برادر ایشان شعیبؑ را گفت اے قوم من عبادت کنید خدارا نیست

لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَ

شمارا ہیچ معبود بجز او ہر آئینہ آمدہ است بشما دلیلے از پروردگار شما پس کنید پیمانہ و

شمارا ہیچ معبود غیر او ہر آئینہ آمدہ است بشما دلیلے از طرف پروردگار شما پس تمام کنید پیمانہ و

الْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ

ترازو را و ناقص مدہید بمردمان اشیای ایشان را و فساد مکنید در زمین بعد

وزن (ترازو) را و ناقص مدہید بہ مردمان اشیائی ایشان را و فساد مکنید در زمین بعد

إِصْلَاحِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ

اصلاح آن این کار کہ گفتیم بہترست شمارا اگر باور دارندگانید و منشینید بہر

اصلاح آن این کار بہتر است شمارا اگر ہستید گرویدگان و منشینید بہر

صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا

راہ کہ بترسانید و باز دارید از راہ خدا کسے را کہ ایمان آوردہ است باو و میجوئید برای آن راہ

راہ کہ بترسانید و باز دارید از راہ خدا کسے را کہ ایمان آوردہ باو و می جوئید برای آن

عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

کجی و یاد کنید آن وقت کہ شما اندک بودید پس بسیار گردانید شمارا و بنگرید چگونہ شد آخر کار

عیب (کجی) و یاد کنید آن وقت کہ شما اندک بودید پس بسیار گردانید شمارا و بنگرید چگونہ شد آخر کار

الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ

مفسدان و اگر ہست گروہے از شما مومن بانچہ فرستادہ شدم ہمراہ او و گروہے

مفسدان و اگر ہست گروہی از شما کہ ایمان آوردہ اند بانچہ فرستادہ شدم ہمراہ او و گروہی

لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾

نامومن پس صبر کنید تا آنکہ فیصل کند خدا درمیان ما و او بہترین حکم کنندگان است

کہ ایمان نیاوردہ اند پس صبر کنید تا وقتیکہ حکم کند خدا درمیان ما و او بہترین حکم کنندگان است

ع٥ شما تنہا گرفتار یک گناہ نمی باشید بلکہ ارتکاب این فعل مخالف فطرت دلیل است بر این کہ شما از حدود انسانیت تجاوز کردہ اید۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی واجب آن بود کہ ہمہ متفق میشدند بر ایمان و چون متفق نہ شدند منتظر فیصل کردہ باشند واللہ اعلم۔

تفسیر عثمانی

ع٥ لوط علیہ السلام برادر زادہ ابراہیم علیہ السلام بود باعم خود از عراق ہجرت کردہ بہ شام آمد خداوند آنہارا جانب "سدوم" و قرای اطراف آن مبعوث کرد تا مردم آنجا را اصلاح کنند و از امور ناپاک و ننگین مخالف فطرت و بے حیائی کہ مبتلا بلکہ موجد آن بودند باز دارند پیش از این ہا در جہان کسی این مرض مہلک را نمی شناخت می گویند نخست این فعل ملعون را شیطان باہالی سدوم آموخت و از آنجا بہ مقامات دیگر سرایت کرد حضرت لوط علیہ السلام مردم را بہ عواقب این فعل شنیع ناپاک متنبہ نمود و خواست این تمامت را از صفحۂ گیتی نابود نماید بر جسارت ننگین جامعین انجیل موجودہ باید گریست کہ نسبت بہ چنین پیغمبر معصوم کہ برای تطہیر دنیا از این عمل نجس و ننگین مبعوث شدہ بود این اعمال ناپاک را منسوب گردانند از شنیدن آن کسی کہ حیا دارد موبر بدنش راست می شود "کبرت کلمۃ تخرج من افواہہم ان یقولون الا کذبا"۔

ع ۱۲ / ۱۰ / ۱۷

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ

گفتند آن اشراف که سرکشی کرده بودند از قوم او

گفتند اشراف که سرکشی کرده بودند از قوم او

[ل]نُخْرِجَنَّكَ يٰشُعَيْبُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ

[البته] بیرون کنیم ترا اے شعیبؑ و کسانے را که همراه تو ایمان آوردند از دیه خود یا اینست که باز گردید در

[البته] بیرون کنیم ترا اے شعیبؑ و کسانے را که ایمان آوردند با تو از ده خود یا این که باز گردید ع۵ در

[م]لَّتِنَا ؕ قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا كٰرِهِيْنَ ﴿۸۸﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اِنْ عُدْنَا

[ملت ما] گفت آیا عود کنیم اگرچه ما ناخواهم باشیم هر آئینه بربسته باشیم برخدا دروغ اگر باز گردیم

[ملت ما] گفت آیا عود کنیم اگرچه ما ناخواهان باشیم ع۵ هر آئینه بسته باشیم برخدا دروغ اگر باز گردیم

[فِيْ مِ]لَّتِكُمْ بَعْدَ اِذْ نَجّٰنَا اللّٰهُ مِنْهَا ؕ وَمَا يَكُوْنُ لَنَآ اَنْ نَّعُوْدَ فِيْهَآ اِلَّآ اَنْ

[در د]ین شما بعد از آنکه برهانید خدا ما را از دے و هرگز لایق نیست ما را که عود کنیم در ان مگر آنکه

[در د]ین شما بعد از آنکه برهانید ما را خدا از دے و هرگز لایق نیست ما را آنکه عود کنیم در آن مگر آنکه

[يَّشَ]آءَ اللّٰهُ رَبُّنَا ؕ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ؕ عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا ؕ رَبَّنَا

[خواه]د خدا پروردگار ما احاطه کرده است پروردگار ما بهمه چیز از روئ دانش برخدا توکل کردیم اے پروردگار ما

[خواه]د خدا پروردگار ما احاطه کرده است پروردگار ما بهمه چیز از روئ علم برخدا توکل کردیم اے پروردگار ما

[افْتَ]حْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفٰتِحِيْنَ ﴿۸۹﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ

[فیص]ل کن درمیان ما و درمیان قوم ما براستی و تو بهترین فیصل کنندگانی و گفتند آن اشراف

[فیص]له (حکم) کن درمیان ما و درمیان قوم ما براستی و تو بهترین حکم کنندگانی و گفت آن اشراف

[الَّذِ]يْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا اِنَّكُمْ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ﴿۹۰﴾

[که کا]فر بودند از قوم او بیاران را خود اگر متابعت کنید شعیبؑ را هر آئینه شما آنهنگام زیان کار باشید

[که کا]فر بودند از قوم او (بیاران خود) اگر متابعت کنید شعیبؑ را هر آئینه شما آن وقت زیان کار باشید

[فَاَ]خَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿۹۱﴾ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا شُعَيْبًا

[پس] درگرفت ایشان را زلزله پس صبح کردند در سرای خویش مرده بر زانو افتاده آنانکه دروغے داشتند شعیبؑ را

[پس] گرفت ایشان را زلزله پس گردیدند بوقت صبح در سرای خویش مرده بر دو افتاده آنانکه تکذیب کردند شعیبؑ را

[كَاَ]نْ لَّمْ يَغْنَوْا فِيْهَا ۚ اَلَّذِيْنَ كَذَّبُوْا شُعَيْبًا كَانُوْا هُمُ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۹۲﴾ فَتَوَلّٰى

[گویا] نبودند آنجا آنانکه دروغے داشتند شعیبؑ را ایشان بودند زیان کار پس باز گشت

[گویا] نبودند در آنجا آنانکه تکذیب کردند شعیبؑ را ایشان زیان کار پس باز گشت

[عَنْهُ]مْ وَقَالَ يٰقَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسٰلٰتِ رَبِّيْ وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۚ فَكَيْفَ

[از ا]یشان و گفت اے قوم من رسانیدم به شما پیغامهائے پروردگار خود نیک خواهی کردم برائ شما پس چگونه

[از ا]یشان و گفت ای قوم من بدرستیکه رسانیدم بشما پیغام های پروردگار خود را و نصیحت کردم بشما پس چگونه

[اٰسٰ]ى عَلٰى قَوْمٍ كٰفِرِيْنَ ﴿۹۳﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّبِيٍّ اِلَّآ اَخَذْنَآ

[اندو]ه خورم برقوم کافران و نه فرستادیم در هیچ دیهے پیغامبرے را مگر گرفتار کردیم

[اندو]ه خورم برقوم کافران و نه فرستادیم در دیهی هیچ پیغامبری را مگر گرفتیم

[اَهْلَ]هَا بِالْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُوْنَ ﴿۹۴﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ

آنرا بسختی و رنج تا بود که ایشان زاری کنند باز دادیم بایشان بجائے

[ساک]نان ده را بسختی و رنج تا بود که ایشان زاری کنند باز دادیم به ایشان بجای

[ال]سَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَّقَالُوْا قَدْ مَسَّ اٰبَآءَنَا الضَّرَّآءُ وَالسَّرَّآءُ

[عذاب] راحت را تا آنکه بسیار شدند و گفتند هر آئینه رسیده بود پدران ما سختی و راحت ف۱

[عذاب] نیکوئی (نعمت) تا آنکه از حد تجاوز کردند (بسیار شدند) و گفتند هر آئینه رسیده بود پدران ما را سختی و راحت

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عادت زمانه است که گاہے سختی و گاہے راحت می باشد از باب مواخذه بر اعمال نه بود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ معنی "عود" از چیزے برآمدن و دوباره بازگشتن است اطلاق آن حقیقةً بر اصحاب حضرت شعیب علیه السلام صادق شده می تواند زیرا از کفر باز گشته داخل اسلام شده بودند. در باب خود حضرت شعیب علیه السلام قطعاً تصور نمی توان کرد که او شان در اول (معاذ الله) در دین کفار داخل بودند بعداً مسلمان شدند ناچار یا به اعتبار آن با این خطاب تغلیباً خواهد بود یعنی کلماتیکه در حق مؤمنین عموماً استعمال شده اکثریت غالبه را مرجح فهمیده برای حضرت شعیب کلمهٔ جداگانه خصوصی آورده نشد و یا این کلمه در حق وی مطابق زعم کفار گفته شده زیرا پیش از بعثت تا زمانیکه حضرت شعیب علیه السلام دعوت و تبلیغ را شروع نکرده بود اهل مدین خاموشی شعیب علیه السلام را در باب کفریات خود حس کرده شاید گمان کرده باشند که شعیب علیه السلام نیز همنوای ما بوده برخلاف کفریات مو[...]

[...] راضی است دیا "عود" مجازاً بمعنی مطلق "صیرورت" گرفته شود (چنانکه بعض مفسرین گفته اند) ع۵ اگرچه ما در تحت روشنی دلائل دیر امین از دین

مع ۱۴

ع ۹ ۱۱

فَأَخَذْنٰهُم بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُو

پس گرفتیم ایشان را ناگہان وایشان خبر نداشتند واگر اہل دیہ ہا ایمان آوردندے

پس گرفتیم ایشانرا ناگہان وایشان خبر نداشتند ع٥ واگر اہل دیہ ہا ایمان آوردندے

وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكٰتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلٰكِن كَذَّ

وپرہیزگاری کروندے می کشادیم برایشان برکت ہا از جانب آسمان وزمین ولیکن بدروغ نسبت کردند

وپرہیزگاری کردندی ہرآئینہ می کشادیم برایشان برکت ہا از جانب آسمان وزمین ولیکن تکذیب کردند

فَأَخَذْنٰهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٣﴾ أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُ

پس گرفتیم ایشانرا بوبال آنچہ می کردند آیا ایمن شدند اہل دیہہ ہا ازانکہ بیاید

پس گرفتیم ایشانرا بوبال آنچہ می کردند آیا ایمن شدند اہل دیہ ہا ازانکہ بیاید بایشان

بَأْسُنَا بَيٰتًا وَّهُمْ نَائِمُونَ ﴿٤﴾ أَوَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُم بَأْ

عذاب ما بایشان شبانگاہ وایشان خفتہ باشند آیا ایمن شدند اہل دیہہ ہا ازانکہ بیاید بایشان عذاب ما

عذاب ما شبانگاہ وایشان خفتہ باشند آیا ایمن شدند اہل دیہ ہا ازانکہ بیاید بایشان عذاب ما

ضُحًى وَّهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٥﴾ أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ ۚ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ إِلَّا الْقَ

وقت چاشت وایشان بازی می کنند آیا ایمن شدند از مکر خدا ف پس ایمن نمی شوند از مکر خدا مگر گروہ

چاشتگاہ وایشان بازی می کنند آیا ایمن شدند از ناگاہ گرفتن خدا پس ایمن نمی شود از مکر خدا مگر گروہ

الْخٰسِرُونَ ﴿٦﴾ ع أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِن بَعْدِ أَهْلِهَا أَن

زیان کاران آیا واضح نشد برآنانکہ وارث زمین می شوند بعد از ہلاک ساکنان آن زمین کہ

زیان کاران آیا راہ ننمود خدا برای آن کسانی کہ میراث گرفتہ اند زمین را پس از ہلاک ساکنان آن این را

لَّوْ نَشَاءُ أَصَبْنٰهُم بِذُنُوبِهِمْ ۚ وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١﴾ تِلْ

اگر خواستمے عقوبت رسانیدمے ایشانرا بعوض گناہان ایشان و مہر می نہیم بردلہائے ایشان پس ایشان نمی شنوند

کہ اگر خواہیم بگیریم ایشانرا بجزای گناہان ایشان و مہر نہیم بردل ہای ایشان پس ایشان نمی شنوند این

الْقُرَىٰ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَائِهَا ۚ وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنٰ

دیہ ہا اند کہ می خوانیم پیش تو بعض اخبار آن وہرآئینہ آمدہ بودند بایشان پیغمبران ایشان با معجزہا

دیہ ہا خواندیم بر تو بعضی از خبر ہای آنرا وبدرستیکہ آمدند بایشان پیغامبران ایشان با معجزات

فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِن قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلَىٰ قُلُو

پس ہرگز ایمان نیاوردند بانچہ تکذیب کردہ بودند پیش ازان ہمچنین مہر می نہد خدا بر دل

پس ہرگز نبودند کہ ایمان بیارند بانچہ تکذیب می کردند پیش ازان ہم چنین مہر نہد خدا بر دل ہای

الْكٰفِرِينَ ﴿٢﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِم مِّنْ عَهْدٍ ۖ وَإِن وَّجَدْنَا أَكْثَ

کافران ونہ یافتیم در اکثر ایشان وفا بعہد وہرآئینہ یافتیم اکثر ایشان را

کافران ونیافتیم در اکثر ایشان وفا بعہد و(ہرآئینہ) یافتیم اکثر ایشان را

لَفٰسِقِينَ ﴿٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِم مُّوسَىٰ بِآيٰتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَ

بدکار باز فرستادیم بعد ایشان موسی را بہ نشانہائے خویش بسوی فرعون وقوم او

بدکار باز فرستادیم بعد از ایشان موسی را با نشانہائے خویش بسوی فرعون وقوم او

فَظَلَمُوا بِهَا ۖ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾ وَقَالَ مُو

پس کافر شدند بآن نشانہا پس بنگر چگونہ بود آخر کار مفسدان وگفت موسے

پس کافر شدند بہ آن نشانہا پس بنگر چگونہ بود آخر کار مفسدان وگفت موسے

يٰفِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعٰلَمِينَ ﴿٥﴾ حَقِيقٌ عَلَىٰ أَن لَّا أَقُو

ای فرعون ہرآئینہ من پیغام برم از جانب پروردگار عالمہا سزاوارم بانکہ نگویم

ای فرعون بدرستیکہ من پیغمبرم از جانب پروردگار عالمیان استوارم (سزاوارم) بہ آنکہ نگویم

فتح الرحمن

ف یعنے از تدبیر اہلاک واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع٥ در زمان بعثت پیغمبران چون مردم عموماً بانکذیب مقابلہ پیش می آیند ابتداءً از طرف خدائی تعالے بطور تنبیہ امراض و قحط و تکالیف و مصائب گوناگون مبتلا میگرداند تا بنہ بینند تازیانہ سختی خوردہ از شرارت دست کشند و بطرف بارگاہ الہیٰ مائل شوند وقتیکہ ازین تنبیہات متاثر نمی شوند حضرت الٰہی شدائد و مصائب را دور کردہ برآنہا فراخی و عیش و خوشوقتی وغیرہ نازل می فرماید کہ از احسان متاثر شدہ بشرمندہ و بحضرت ربوبیت متوجہ شوند یا در نشہ عیش و ثروت غرق شدہ بکلی غافل و بدمست شوند گویا بزند کہ صحت، اولاد، دولت و حکمرانی شان پیشرفت کند بہانقدر بہ نخوت و غفلت آنہا می افزاید حتی مصائب گذشتہ را فراموش نمودہ می گویند سلسلہ رنج و راحت از قدیم ایام بہمین منوال جریان داشتہ کفر تکذیب ما را دخلی ندارد ورنہ چگونہ امروز سختی نصیب ما می شد این ہم تصادفات زمانہ است کہ اسلاف ما ہم دچار آنہا می شدند بنگامیکہ سرکشی و غفلت آنہا بہ این حد می رسد ناگہان عذاب خدا آنہا فرا می گیرد مگر بجہت اینکہ در

ع ۱۲ ۶ ۲

عیش و آسایش باہم متنبہ می شوند حضرت شاہ چہ خوب نگاشتہ اند کے اگر بندہ را در دنیا سزای گناہ برسد امید است کہ توبہ کند وقتیکہ از گناہ ضروری بہ وی نرسد یعنی در نتیجہ آن بہ او ف

...على الله إلا الحق قد جئتكم ببينة من ربكم فأرسل معي بني

...خدا مگر سخن راست آورده ام بشما نشانه ازجانب پروردگار شما پس بفرست با من بنی
...خدا مگر سخن راست بدرستیکه آورده ام بشما حجتی روشن از پروردگار شما پس بفرست با من فرزندان

إسرائيل ⑥ قال إن كنت جئت بآية فأت بها إن كنت من

...رائیل را گفت اگر آورده معجزه پس حاضر کن آنرا اگر هستی از
...یعقوب را گفت فرعون اگر آورده ای معجزه پس حاضر کن آنرا اگر هستی از

الصدقين ⑦ فألقى عصاه فإذا هي ثعبان مبين ⑧ ونزع يده

...راست گویان پس انداخت عصائی خود را پس ناگهان آن عصا اژدهائے ظاهر شده و بیرون آورد دست خود را
...راست گویان پس انداخت عصای خود را پس ناگهان آن عصا اژدها شد ظاهر عه و بیرون آورد دست خود را

فإذا هي بيضاء للنظرين ⑨ قال الملأ من قوم فرعون إن هذا

...ناگهان آن دست نورانی شد برای بینندگان گفتند اشراف از قوم فرعون با یکدیگر هر آئینه این شخص
...ناگهان آن سفید درخشان شد برای بینندگان عه گفتند اشراف از قوم فرعون با یکدیگر هر آئینه این شخص

لسحر عليم ① يريد أن يخرجكم من أرضكم فماذا تأمرون ②

...جادوگر داناست میخواهد که بیرون کند شما را از زمین شما پس چه مے فرمائید
...جادوگر داناست عه میخواهد که بیرون کند شما را از زمین شما پس چه می فرمائید لله

قالوا أرجه وأخاه وأرسل في المدائن حشرين ③ يأتوك بكل

...گفتند اے فرعون موقوف دار او را و برادر او را و بفرست در شهرها نقیبان را تا بیارند پیش تو هر
...گفتند تاخیر کن کار او و برادرش را و بفرست در شهرها فراهم آرندگان تا بیارند پیش تو هر

سحر عليم ④ وجاء السحرة فرعون قالوا إن لنا لأجرا إن كنا

...جادوگر دانا را و آمدند ساحران پیش فرعون گفتند هر آئینه ما را مزدے می باید اگر ما
...جادوگر دانا را و آمدند ساحران پیش فرعون گفتند هر آئینه ما را مزدی می باید اگر ما

نحن الغلبين ⑤ قال نعم وإنكم لمن المقربين ⑥ قالوا يموسى

...غالب شویم گفت آرے و هر آئینه شما از مقربان باشید گفتند اے موسےٰ
...غالب شویم گفت آری و هر آئینه شما از مقربانید گفتند اے موسیٰ

إما أن تلقي وإما أن نكون نحن الملقين ⑦ قال ألقوا فلما

...یا اینست که نخست تو افگنی یا ما باشیم اندازنده گفت موسیٰ شما افگنید پس آن هنگام که
...یا تو می افگنی یا ما باشیم اندازندگان گفت موسےٰ بیفگنید پس آن هنگام که

ألقوا سحروا أعين الناس واسترهبوهم وجاءو بسحر عظيم ⑧

...افگندند بجادو بستند چشم هائے مردمان را و بترسانیدند ایشان را و آوردند جادوئے بزرگ را
...افگندند بجادو بستند چشم های مردمان را و ترسانیدند ایشان را و آوردند جادوئے بزرگ

وأوحينا إلى موسى أن ألق عصاك فإذا هي تلقف ما يأفكون ⑨

فرستادیم بسوئی موسےٰ که بیفکن عصائے خود را پس ناگهان آن عصا فرو می برد آنچه بدروغ اظهار می کردند
فرستادیم بسوی موسےٰ که بیفگن عصای خود را پس ناگهان آن عصا فرو می برد آنچه را بدروغ اظهار می کردند

فوقع الحق وبطل ما كانوا يعملون ⑩ فغلبوا هنالك وانقلبوا

ثابت شد حق و باطل شد آنچه ایشان می کردند پس قوم فرعون مغلوب شدند آنجا و خوار
ظاهر شد حق و باطل شد آنچه ایشان می کردند پس مغلوب کرده شدند آنجا و خوار

صغرين ⑪ وألقي السحرة سجدين ⑫ قالوا آمنا برب العلمين ⑬

...شدند و انداخته شدند ساحران سجده کنان گفتند ایمان آوردیم به پروردگار عالمها
...شدند و افگنده شدند ساحران سجده کنان گفتند ایمان آوردیم به پروردگار عالمیان

...تر و اقتدار پیدا کند و بنام حمایت و آزادی بنی اسرائیل دست قبطیان را که بومیان این دیار اند از ملک و وطن شان (مصر) کوتاه نماید این حالات را مدنظر داشته مشوره ...

تفسیر عثمانی

عه در اژدها شدن آن هیچ شک و شبه نبود. گویند این اژدها با دهان کشاده بسوی فرعون شتافت فرعون مضطرب شده از موسےٰ علیه السلام خواهش نمود که اژدها خود را بگیرد بمجردیکه موسیٰ علیه السلام دست پیش کرد باز عصا گشت عه چون دست خود را بگریبان برده در بغل فشرده بیرون آورد مردم به چشم سر دیدند که دستش خارق العاده سفید و درخشان بود این سفیدی و درخشیدگی از مرض برص وغیره نبود بلکه چنان معلوم می شد که روشنی داهنورا از طریق اعجاز در دستش انعکاس کرده است

عه معلوم می شود فرعون از معجزات موسیٰ علیه السلام مرعوب شده عموم مردم را جمع کرد اول خودش اصالةً (چنانکه در سورهٔ الشعراء است) و ثانیاً سرکردگان بزرگ مصر از طرف او د کالةً اظهار رای کردند که موسیٰ علیه السلام (معاذ الله) یک جادوگر ماهر و بزرگ است زیرا برای معجزاتی که از طرف موسےٰ علیه السلام ظاهر شد موافق حسیات خود جز جادو توجیه بهتری نیافتند

لله می خواهد شعبده بای ساحرانه و شگفتی نمایش دهد و مردم را به خود مائل کند و بالآخره ...

ع ۹ ١٣ ٢٣

رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿۱۲۲﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ

خدای موسیٰ و هارون گفت فرعون آیا ایمان آوردید بموسیٰ پیش از آنکه دستوری دهم شمارا

پروردگار موسیٰ و هارون گفت فرعون ایمان آوردید بموسیٰ پیش ازانکه دستوری دهم شمارا

اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوْهُ فِي الْمَدِيْنَةِ لِتُخْرِجُوْا مِنْهَآ اَهْلَهَا ۚ فَسَوْفَ

هر آئینه این تدبیریست که اندیشیده اید آنرا درین شهر تا بیرون کنید ازین شهر ساکنان آنرا پس

هر آئینه این تدبیریست که اندیشیده اید آنرا در این شهر تا بیرون کنید ازان ساکنان آنرا پس زود

تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۲۳﴾ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ

خواهید دانست البته ببرم دست های شمارا و پایهای شمارا بخلاف یکدیگر ف۱ باز بردار کنم شمارا

می دانید البته ببرم دست هائے شمارا و پایهائے شمارا بخلاف یکدیگر باز بردار کنم شمارا

اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۲۴﴾ قَالُوْٓا اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ﴿۱۲۵﴾ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ

همه یکجا گفتند هر آئینه ما بسوی پروردگار خود رجوع کنندگانیم و انکار نمی کنی بر ما آنکه

همه یکجا گفتند هر آئینه ما بسوی پروردگار خود رجوع کنندگانیم و دشمنی (انکار) نمی کنی با ما مگر آنکه

اٰمَنَّا بِاٰيٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا ؕ رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَّتَوَفَّنَا مُسْلِمِيْنَ

ایمان آوردیم بنشانهائے پروردگار خویش چون بیاید بما ای پروردگار ما بریز بر ما شکیبائی و قبض ارواح ما کن در حالیکه مسلمان باشیم

ایمان آوردیم به نشانهائے پروردگار خود چون بیامد بما ای پروردگار ما بریز بر ما صبر و بمیران مارا در حالیکه مسلمان باشیم

وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوْسٰى وَقَوْمَهٗ لِيُفْسِدُوْا فِي

و گفتند اشراف از قوم فرعون آیا می گذاری موسیٰ و قوم او را تا فساد کنند در

و گفتند اشراف از قوم فرعون آیا می گذاری موسیٰ و قوم او را تا فساد کنند در

الْاَرْضِ وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَ ؕ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَآءَهُمْ وَنَسْتَحْيٖ

زمین و تا بگذارد عبادت ترا و معبودان ترا گفت خواهیم کشت پسران بنی اسرائیل را و زنده خواهیم گذاشت

زمین ع۵ و تا بگذارد عبادت ترا و تبان ترا ف۱ گفت زود بکشیم پسران بنی اسرائیل را و زنده بگذاریم

نِسَآءَهُمْ ۚ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قٰهِرُوْنَ ﴿۱۲۷﴾ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِيْنُوْا

دختران ایشانرا و ما بر ایشان غالبانیم گفت موسیٰ بقوم خود مدد طلبید

دختران ایشانرا و هر آئینه ما بر ایشان غالبانیم گفت موسیٰ بقوم خود مدد طلبید

بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوْا ۚ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ ۙ يُوْرِثُهَا مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ

از خدا و صبر کنید هر آئینه زمین خدا راست وارث ادمی کند هر کرا خواهد از بندگان خویش و

از خدا و صبر کنید هر آئینه زمین خدا راست (می دهد) وارث آن می کند هر کرا خواهد از بندگان خویش و

وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۲۸﴾ قَالُوْٓا اُوْذِيْنَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَاْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ

آخر کار برای پرهیزگاران است گفتند ایذا داده شدیم پیش ازانکه بیائی نزدیک ما و بعد ازانکه

آخر کار برائے پرهیزگاران است گفتند ایذا داده شدیم پیش از آنکه بیامدی نزدیک ما و بعد ازانکه

مَا جِئْتَنَا ؕ قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُّهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْاَرْضِ

آمدی نزدیک ما گفت امید است که پروردگار شما هلاک کند دشمن شمارا و خلیفه گرداند شمارا در زمین

آمدی نزدیک ما گفت نزدیک است پروردگار شما که هلاک کند دشمن شمارا و خلیفه گرداند شمارا در زمین

فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲۹﴾ ع وَلَقَدْ اَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِيْنَ وَنَقْصٍ

پس بنگرد چگونه عمل می کنید و هر آئینه گرفتار کردیم کسان فرعون را بقحطها و بنقصان

پس بنگرد چگونه عمل می کنید و هر آئینه گرفتار کردیم کسان فرعون را بقحط ها و به نقصان

مِّنَ الثَّمَرٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿۱۳۰﴾ فَاِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوْا لَنَا

میوه ها تا شود که ایشان پند پذیرند پس چون آمدے بایشان فراخی گفتندے این

از میوه ها شاید ایشان پند گیرند پس چون آمدی بایشان (فراخی) نکوئی گفتندی این

فتح الرحمن

ف۱ یعنی دست راست و پایے چپ و الله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یکی از درگاه پروردگار ما از پذیرفتن آیات تش در نظر تو مجرم قرار یافته ایم درخواست می کنیم که ما را بر تجاوزات و سختی های تو صبر جمیل عطا کند و تا دم مرگ بر اسلام مستقیم دارد تا مبادا مضطرب و متزلزل شده کاری کنیم که خلاف تسلیم و رضای او باشد

۱۴ ع ۱۸ ۴

ف۵ چون از مشاهده نشان حق ساحرین بسجده افتادند و بنی اسرائیل بهمراهی موسیٰ علیه السلام پافشاری کردند بلکه بعض قبطیان هم بطرف او میلان نمودند سرداران فرعون مشوش و مضطرب شدند و فرعون را بذریعه این کلمات به تشدد آماده کردند که موسیٰ و قوم او بنی اسرائیل را موقع ندهد که آزادانه در ملک فتنه و فساد برپا کنند و عموم مردم را بخود مائل گردانیده بر علیه حکومت علم بغاوت برافرازند و در آینده پرستش تو و معبودانیرا که تو تجویز کرده منسوخ قرار دهند

۱۵ ع ۳ ۵

ف۵ فرعون خود را "رب اعلیٰ" یعنی پروردگار اعلیٰ میخواند از کلمه "اعلیٰ" ظاهر است که برای ثبوت علویت خود بعض پروردگاران ادنی هم تجویز کرده بود چنانکه کلمه "الهتک" مؤید آنست بعضی گفته اند این معبودان ادنا مجسمه های گاو وغیره بود و بعضی مراد ازان آفتاب و ستارگان رامی دا

هٰذِهٖ ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَّطَّيَّرُوْا بِمُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗ ؕ اَلَآ اِنَّمَا

لائق ماست و اگر برسیدے بایشان سختی شگون بد گرفتندے بموسیٰ و کسانیکه باوے بودند آگاه باش جزاین نیست

لائق ماست و اگر رسیدی بایشان (سختی) بدی شگون بدگرفتندی بموسی و کسانیکه با وی بودند آگاه باش جز این نیست

طٰٓئِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲﴾ وَقَالُوْا مَهْمَا تَاْتِنَا

شگون بد ایشان نزدیک خداست و لیکن بیشتر از ایشان نمی دانند ل و گفتند کسان فرعون ای موسیٰ هرچه بیاری

(سبب) شگون بد ایشان نزدیک خداست و لیکن اکثر ایشان نمی دانند و گفتند کسان فرعون موسی را هرگاه بیاری

بِهٖ مِنْ اٰيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا ۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿۳﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ

آن را از نشانها تا سحر کنی ما را بدان پس ما نیستیم ترا باور دارنده پس فرستادیم برایشان

بما آن را از نشانهٔ تا سحر کنی ما را بان پس نیستیم ترا باور دارندگان ع۱ پس فرستادیم برایشان

الطُّوْفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيٰتٍ مُّفَصَّلٰتٍ ۟ قف

طوفان و ملخ و کنه و غوکها و خون نشانهای واضح کرده شده

طوفان ع۲ و ملخ و سبوسه ع۳ و غوکها و خون نشانهای واضح

فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿۴﴾ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوْا

پس سرکشی کردند و بودند قوم گناهگاران و وقتیکه فرود آمد برایشان عقوبت گفتندے

پس سرکشی کردند و بودند قوم گناه گاران و آنگاه که فرود آمد برایشان عذابی گفتند

يٰمُوْسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ ۚ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ

اے موسیٰ دعا کن بجناب پروردگار خود بان اسماء و ادعیه که وحی کرده است نزدیک تو اگر زائل کنی از ما عقوبت را

اے موسیٰ دعا کن برای ما پروردگار خود را به آنچه نشان داده است بتو و عهد کرده است نزد تو ع۴ اگر زائل کنی از ما عقوبت را

لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿۵﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ

البته معتقد شویم ترا و بفرستیم باتو بنی اسرائیل را پس چون زائل کردیم از ایشان

البته ایمان می آریم بتو و بفرستیم باتو بنی اسرائیل را پس چون زائل کردیم از ایشان

الرِّجْزَ اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بٰلِغُوْهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُوْنَ ﴿۶﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ

عقوبت را تا مدتے که ایشان رسندگانند بان ناگهان عهد مے شکستند پس انتقام کشیدیم از ایشان

عقوبت را تا مدتے که ایشان رسندگانند به آن همان وقت (ناگهان ایشان) عهد می شکستند پس انتقام کشیدیم از ایشان

فَاَغْرَقْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا عَنْهَا غٰفِلِيْنَ ﴿۷﴾ وَ

پس غرق کردیم ایشانرا در دریا بسبب آنکه ایشان دروغ می داشتند آیات ما را و بودند از آن بے خبر و

پس غرق کردیم ایشانرا در دریا بسبب آنکه ایشان دروغ می داشتند آیات ما را و از آن تغافل می کردند (و بودند از آن بیخبر) و

اَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِيْنَ كَانُوْا يُسْتَضْعَفُوْنَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَ

میراث دادیم گروهے را که ضعیف شمرده میشدند مشارق و

میراث دادیم گروهی را که ضعیف شمرده می شدند (یعنی بنی اسرائیل را) مشارق زمین و

مَغَارِبَهَا الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا ؕ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِيْٓ

مغارب زمینے که برکت نهادیم دران ع۲ وراست شد وعدهٔ نیک پروردگار تو بر بنی

مغارب آن را که برکت نهادیم دران و تمام شد وعده نیک پروردگار تو بر بنی

اِسْرَآءِيْلَ ۙ بِمَا صَبَرُوْا ؕ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهٗ وَمَا

اسرائیل بسبب آنکه صبر کردند و خراب کردیم آنچه ساخته بود فرعون و کسان او و آنچه

اسرائیل بسبب آنکه صبر کردند و خراب کردیم آنچه ساخته بود فرعون و قومش و آنچه

كَانُوْا يَعْرِشُوْنَ ﴿۸﴾ وَجٰوَزْنَا بِبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ

بر می افراشتند و گذرانیدیم بنی اسرائیل را از دریا پس آمدند بر گروهے که

بر می افراشتند و گذرانیدیم بنی اسرائیل را از دریا پس آمدند بر گروهے که

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے مواخذه اعمال برایشان است و الله اعلم ۱۲ ف۲ یعنے زمین شام بایشان دادیم و بقعها شریفه و جزایشان غریبه والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۱ این همه معجزات و نشانهای موسی علیه السلام را دیده میگفتند هر قدر کارها جادوگری بخیال خود معجزه نشان دهی هرگز سخن ترا نمی پذیریم چون فیصله آخرین خود را اعلان کردند و همه ابواب قبول حق را بررو ے خود مسدود نمودند خدای تعالیٰ چندین بلای عظیم یکے بعد دیگرے برآنها مسلط فرمود که تفصیل آنها در آیت آینده می آید۔ ع۲ طوفان باران و سیلاب و یا طوفان مرگ از طاعون علی اختلاف الاقوال ع۳ مراد از "قمل" سبوسه است چنانچه مترجم رحمة الله علیه اختیار کرده یا شپش و یا حشراتی که غله را فاسد می کنند یعنی در بدن و یا لباس شان سبوسه کشپش و یا در غله حشرات موذیه پیدا شد۔ ع۴ به همان طریق موثر که خدا بتو تلقین داده است دعا کن و یا مطلب "بما عهد عندک" اینست که چنان دعا کن که لائق شان یک پیغمبر است۔ گویا بدین طریق اطلاق "عهد" بر نبوت شد۔ زیرا بین خدا و پیغمبر یکنوع معاهده می باشد که خدا پیغمبر را بر خلعت اکرام و

عنایت سرفراز می فرماید و پیغمبر هم در رسانیدن پیغام هیچ کوتاهی نمی کند۔ ممکن است از "بما عهد عندک" آن عهد خداوندی مراد باشد که بتوسط انبیاء علیهم السلام "اقوام ...

سبب شود اگر رستگار از کفر و تکذیب دست کشیدند عذاب الٰهی برداشته می شود (والله اعلم)

يَعْكُفُونَ عَلَىٰٓ أَصْنَامٍ لَّهُمْ ۚ قَالُوا يَـٰمُوسَى ٱجْعَل لَّنَآ إِلَـٰهًا كَمَا لَهُمْ ءَالِهَةٌ ۚ

مجاورت می کردند بر بتان خویش گفتند بنی اسرائیل ایموسیٰ! بساز برای ما معبودے چنانکه ایشان را هستند معبودان

عبادت (اقامت) می کردند بر بتان خویش گفتند بنی اسرائیل ای موسی بساز برای ما بتی (معبودی) چنانکه ایشانرا هست بتها (معبود)

قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿۹﴾ إِنَّ هَـٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَبَـٰطِلٌ مَّا

گفت هر آئینه شما گروہے هستید که نادانی می کنید هر آئینه این جماعه باطل کرده شده است مذهبے که ایشان در اند و باطل است آنچه

گفت هر آئینه شما گروهے هستید که نادانی می کنید هر آئینه این جماعه هلاک کرده شده است آنچه (مذهبی) که ایشان در اند و باطل است آنچه

كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۰﴾ قَالَ أَغَيْرَ ٱللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَـٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى

مے کردند گفت موسیٰ آیا غیر خدا طلب کنم برائے شما معبودے و او فضل داده است شمارا بر

می کردند گفت موسیٰ آیا غیر خدا طلب کنم برای شما معبودی و او برتری داده شمارا بر

ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿۱۱﴾ وَإِذْ أَنجَيْنَـٰكُم مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ ۖ

عالمہا و یاد کنید نعمت ما چون نجات دادیم شمارا از کسان فرعون میرسانیدند به شما عقوبت سخت

جهان (عالمهای زمان تان) و یاد کنید چون نجات دادیم شمارا از کسان فرعون میرسانیدند بشما عقوبت بد

يُقَتِّلُونَ أَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ ۚ وَفِى ذَٰلِكُم بَلَآءٌ مِّن رَّبِّكُمْ

می کشتند پسران شمارا و زنده می گذاشتند دختران شمارا و درین مقدمه آزمایش بزرگ بود از جانب

می کشتند پسران شمارا و زنده می گذاشتند زنان (دختران) شمارا و در این احسان (آزمایش) بزرگ بود از جانب

عَظِيمٌ ﴿۱۲﴾ ۞ وَوَٰعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَـٰثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَـٰهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَـٰتُ

پروردگار شما و وعده کردیم با موسیٰ سی شب و تمام کردیم آن میعاد را بده شب پس کامل شد میعاد

پروردگار شما و وعده کردیم با موسیٰ سی شب و تمام کردیم آن (وعده) را بده (شب) پس کامل شد میعاد

رَبِّهِۦٓ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ۚ وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَـٰرُونَ ٱخْلُفْنِى فِى قَوْمِى

پروردگار او چهل شب و گفت موسیٰ برادر خود هارون را جانشین من باش در قوم من

پروردگار او چهل شب و گفت موسیٰ برادر خود هارون را جانشین من باش در قوم من

وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿۱﴾ وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَـٰتِنَا

و صلاح کاری کن و پیروی منما راه تباه کاران و چون آمد موسےٰ بوعده گاه ما

و اصلاح کن کار آنهارا و پیروی منما راه تباه کاران و چون آمد موسیٰ بوعده گاه ما

وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ قَالَ رَبِّ أَرِنِىٓ أَنظُرْ إِلَيْكَ ۚ قَالَ لَن تَرَىٰنِى وَلَـٰكِنِ

و سخن گفت با او پروردگار او گفت اے پروردگار من بنما کن مرا بخویش تا نظر کنم بسوئ تو گفت خدا نخواهی دید مرا و لیکن

و سخن گفت با وی پروردگارش گفت اے پروردگار من بنمای بمن خود را تا نظر کنم بسوی تو گفت (خدا) هرگز نخواهی دید مرا و لیکن

ٱنظُرْ إِلَى ٱلْجَبَلِ فَإِنِ ٱسْتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوْفَ تَرَىٰنِى ۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ

نظر کن بسوئے کوه پس اگر قرار گیرد بجای خود خواهی دید مرا پس و قتیکه ظهور کرد پروردگار او

نظر کن بسوی کوه پس اگر قرار گیرد بجای خود خواهی دید مرا پس وقتیکه تجلی کرد پروردگار او

لِلْجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ أَفَاقَ قَالَ سُبْحَـٰنَكَ

بر آن کوه گردانید آن کوه را زمین هموار ساخته و افتاد موسیٰ بے هوش شده پس چون بهوش آمد گفت بپاکی یاد می کنم ترا

بسوی کوه گردانید او را ریزه ریزه (برزمین هموار) و افتاد موسےٰ بے هوش پس چون بهوش آمد گفت بپاکی یاد می کنم ترا

تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿۲﴾ قَالَ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنِّى ٱصْطَفَيْتُكَ

باز گشتم بسوئ تو و من اول مسلمانانم گفت اے موسیٰ هر آئینه من برگزیدم ترا

باز گشتم بسوی تو و من اول ایمان آورندگانم گفت اے موسیٰ (هر آئینه) من برگزیدم ترا

عَلَى ٱلنَّاسِ بِرِسَـٰلَـٰتِى وَبِكَلَـٰمِى فَخُذْ مَآ ءَاتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴿۳﴾

بر مردمان به پیغامهائے خود و بشنوانیدن سخن خود پس بگیر آنچه عطا کردم ترا و باش از شکر کنندگان

بر مردمان به رسانیدن پیغامهائے خود (بشنوانیدن) سخن خود پس بگیر آنچه عطا کردیم ترا و باش از شکر کنندگان

تفسیر عثمانی

چون بنی اسرائیل از هر نوع پریشانی مطمئن شدند از موسیٰ درخواست نمودند که اکنون برای ما شریعتے آسمانی بیار تا با طمینان خاطر به آن عمل کنیم موسیٰ عرض شانرا به بارگاه الٰهی تقدیم کرد خدای تعالےٰ باوی وعده فرمود که اقلاً سی روز و اکثراً چهل روز مسلسل بروزه بگذارد و در کوه طور معتکف شود تورات بتو عطا می شود از مقرر کردن دو مدت (کم و بیش) شاید این مطلب بود که اگر در انتهای ریاضت به اعتبار انجام دادن وظائف عبودیت و آداب تقرب هیچ نوع تقصیر از وی سرنزند مدت اقل یعنی سی روز کفایت می کند ورنه باید اکثر الاجلین یعنی چهل روز را تکمیل کند و یا شروع این سی روز بطور میعاد ضروری خواهد بود و اکمال آن چهل روز از حیث اختیاری و استحبابی بطور تکمیل و تتمیم اصل میعاد مقرر شده باشد چنانکه شعیب هنگامیکه دختر خود را به موسیٰ داد گفت "علی ان تاجرنی ثمانی حجج فان اتممت عشراً فمن عندک" (القصص کوع ۳) و بعضی مصنفین عصر گفته اند چنانکه در سورهٔ بقره مذکور است اصل میعاد چهل روز بود و در اینجا هم در فتم میقات ربه اشاره شده است این یک پیرایهٔ بیان آن چهل روز است که ما سی روز وعده کرده بودیم که تتمهٔ آن ده روز دیگر بود تا اشاره شود که یکماه کامل (ذیقعده) را تکمیل و از ماه دوم

ع ۱۶ ۱۲ ۶

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ج

و نوشتیم برای موسیٰ در لوح ها هر جنس برائے پند و برائے بیان هر چیز

و نوشتیم برای موسیٰ در لوح ها از هر چیز (برای) پند و برائے بیان هر چیز عـ۵

فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا ۚ سَأُورِيكُمْ دَارَ

پس گفتیم بگیر آن را بقوت و بفرما قوم خود را تا عمل کنند به بهترین آنچه در دست وا خواهم نمود شمارا سرای

(گفتیم) پس بگیر آن را بقوت و امر کن قوم خود را تا (عمل کنند) بگیرند به بهترین آنچه در وست عـ۵ زود باشد که بنمایم بشما سرای

الْفَاسِقِينَ ﴿۱۴۵﴾ سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ

گناه گاران ف۲ باز خواهم داشت از تامل در آیات خود کسانے را که تکبر مے کنند در زمین

فاسقان باز خواهم داشت از (تامل) در آیات من کسانے را که تکبر می کنند در زمین

بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِن يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ

ناحق و اگر به بینند هر نشانه که هست ایمان نیارند و اگر به بینند راه

ناحق و اگر به بینند هر نشانی را ایمان نیارند بان و اگر به بینند راه

الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۚ

راستی راه نگیرند آنرا و اگر به بینند راه گمراهی را راه گیرند آن را

راستی نگیرند آن را راه و اگر ببینند راه گمراهی گیرند آن را راه

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿۱۴۶﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا

این بسبب آن است که ایشان دروغ داشتند آیات مارا و ازان غافل ماندند و کسانیکه دروغ داشتند

این بسبب آن است که ایشان دروغ داشتند آیات مارا و ماندند ازان غافل و کسانیکه دروغ دانستند ع

بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۴۷﴾

آیات مارا و دروغ داشتند ملاقات آخرت را نابود شد عمل هائے ایشان جزا داده نه شوند الا بانچه می کردند

آیت های مارا و ملاقات آخرت را بر باد شد اعمال ایشان (جزا داده نمی شوند مگر آنچه عمل می کردند) خاص آنرا می یابند که میکردند

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِن بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ ۚ أَلَمْ

و ساختند قوم موسےٰ بعد رفتنش از زیور قبطیان گوساله بدنے که اورا آواز گاؤ بود آیا

و ساخت قوم موسےٰ بعد ازان از زیورشان گوساله جسمی که اورا آواز گاؤ بود آیا

يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا ۘ اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿۱۴۸﴾ وَ

ندیدند که آن گوساله با ایشان هیچ سخن نمی گفت و دلالت نمی کرد ایشان را به هیچ راه معبود گرفتند آنرا و ایشان ستمگار بودند و

ندیدند که (هر آئینه) او به ایشان سخن نمی کند و نمی نماید به ایشان راه معبود گرفتند اورا و بودند ستمگاران و

لَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِن لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا

چون نادم شدند و دیدند که ایشان گمراه شدند گفتند اگر مهربانی نکند بر ما پروردگار ما

چون پشیمان شدند و دانستند که هر آئینه ایشان گمراه شده اند گفتند اگر رحم نکند بر ما پروردگار ما

وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۱۴۹﴾ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ

و نیامرزد مارا البته باشیم از زیان کاران و چون باز آمد موسیٰ بسوئے قوم خود

و نیامرزد مارا هر آئینه باشیم از زیان کاران و چون باز گشت موسیٰ بسوی قوم خود

غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِن بَعْدِي ۖ أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ ۖ

خشمناک شده اندوهگین گشته گفت بد جانشینی است جانشینی که کردید پس از من آیا شتابی کردید از حکم پروردگار خویش

خشمگین افسوسناک گفت چه بد است بنا بتیکه کردید مارا بعد از من آیا شتاب کردید از حکم پروردگار خود

وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ ۚ قَالَ ابْنَ أُمَّ

و انداخت الواح را و گرفت موسیٰ سر برادر خود را می کشیدش بسوئے خود گفت هارون ای پسر مادر من

و انداخت آن لوح ها را و گرفت موسی سر برادر خود را می کشیدش اورا بسوی خود گفت اے پسر مادر من

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بعزیمت دادن رخصت والله اعلم

ف۲ یعنی منازل فرعونیان خراب شده خواهید دید ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۵ یعنی می گویند که برروی این تخته ها تورات شریف مرقوم بود و بعضی علماء برین گمانند که این تخته ها غیر از تورات است و پیش از نزول آن عنایت شده بود بهر حال این الواح برای جبران آن (دل شکستگی) که به موسیٰ نسبت به میسر نشدن دیدار ایزد متعال پدید آمده بود عطا شد و در آن هرگونه نصایح و تفصیل تمام احکام ضروری مندرج بود (ابن کثیر)

عـ۵ کلمه "احسنها" تنبیه باین است که چیزی بدون (احسن) در آن نیست و یا مطلب این است که اگرچه جمیع احکام بیان شده فی حد ذاتها "حسن" اند مگر بعضی از بعضی "احسن" می باشد مثلاً از ظالم انتقام گرفتن جائز و حسن است لیکن صبر و عفو نمودن عزیمت و "احسن" می باشد گویا برای آماده گردانیدن بنی اسرائیل بود که در اکتساب عزائم و مندوبات سعی بلیغ کنند و به خدا اطاعت کامل نمایند اگر نافرمانی کردند به سکونت گاه مردم نافرمان افگنده می شوند یعنی در آخرت

دوزخ و در دنیا به تباهی و رسوائی (ابن کثیر و بغوی) و بعضی گویند دار فاسقان، شام یا مصر است که ملک عمالقه یا فرعونیان نافرمان بود۔ در این صورت این آیت برای بنی اسرائیل بشارت...

إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي ۖ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ

ہر آئینہ این قوم ضعیف شمردند مرا و نزدیک بودند کہ بکشندمرا پس شاد مکن بسبب اہانت من

ہر آئینہ مردم کمزور دانستند مرا ونزدیک بود کہ بکشند مرا پس شاد مگردان برمن

الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ

دشمنان را و شمار مکن مرا با گروه ستمگاران گفت موسےٰ ای پروردگار من بیامرز مرا و

دشمنان را و مگردان مرا با قوم گنہگار (ستمگاران) ع٥ گفت اے پروردگار من بیامرز مرا و

لِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ ۖ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾ إِنَّ الَّذِينَ

برادر مرا و داخل کن ما را در بخشایش خود و تو بخشاینده ترین بخشایندگانے ہر آئینہ کسانیکہ

برادر مرا و داخل کن ما را در رحمت خود و تو مہربان ترین مہربانانی ہر آئینہ کسانیکہ

اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ

معبود گرفتند گوسالہ را خواہد رسید باین جماعت خشمے از پروردگار ایشان و رسوائی در حیات دنیا

گرفتند معبود گوسالہ را (زود) خواہد رسید بہ ایشان خشمی از جانب پروردگار ایشان و رسوائی در زندگی دنیا

وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ

و ہم چنین جزا میدہیم افترا کنندگان را و ہر آئینہ کسانیکہ گناہ ہا کردند باز توبہ نمودند

و ہم چنین جزا دہیم افترا کنندگانرا و کسانیکہ کردند اعمال بد پس توبہ کردند بعد از

بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾ وَلَمَّا سَكَتَ

بعد از آن گناہان و ایمان آوردند البتہ پروردگار تو بعد از توبہ آمرزندۂ مہربان ست و چون ساکن شد

عملہائے بد و ایمان آوردند ہر آئینہ پروردگار تو بعد از توبہ البتہ آمرزندہ مہربان است و چون ساکن شد

عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ ۖ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ

خشم از خاطر موسیٰ گرفت الواح را و در مکتوب وے ہدایت بود و بخشایش

از موسےٰ خشم گرفت الواح را و در مکتوب آن ہدایت بود و بخشایش

لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾ وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا

آنانرا کہ ایشان از پروردگار خودے ترسند و اختیار کرد موسےٰ از قوم خود ہفتاد کس

آنانرا کہ ایشان از پروردگار خود میترسند و اختیار کرد موسےٰ از قوم خود ہفتاد کس

لِمِيقَاتِنَا ۖ فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ

برای میعاد ما پس وقتیکہ گرفت ایشان را زلزلہ گفت موسےٰ اے پروردگار من اگر می خواستی پیش ازین

برای میعاد ما پس وقتیکہ گرفت ایشان را زلزلہ گفت موسیٰ اے پروردگار من اگر می خواستی ہلاک می کردی

مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ ۖ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا ۖ إِنْ هِيَ إِلَّا

ایشان را و مرا ہلاک می کردی ع٦ آیا ہلاک می کنی ما را بجزای آنچہ کردند بیخردان از قوم ما نیست این حادثہ مگر

ایشان را پیش ازین و مرا آیا ہلاک می کنی ما را بجزای آنچہ کردند بیخردان از ما نیست این مگر

فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ ۖ أَنْتَ وَلِيُّنَا

امتحان تو گمراہی می کنی بآن ہر کرا خواہی و راہ می نمائی بآن ہر کرا خواہی تو کارساز مائی

امتحان تو گمراہ می کنی بآن ہر کرا خواہی و راہ می نمائی ہر کرا خواہی تو کارساز مائی

فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا ۖ وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾ وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَٰذِهِ

پس بیامرز ما را و مہربانی کن بر ما و تو بہترین آمرزندگانی و بنویس یعنے مقدر کن برای ما درین

پس بیامرز ما را و مہربانی کن بر ما و تو بہترین آمرزندگانی و بنویس (مقرر کن) بہ ما در این

الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ ۚ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ

دنیا نیکی و در آخرت نیز نیکی ہر آئینہ ما رجوع کردیم بسوی تو گفت خدا عذاب من میرسانمش

دنیا نیکی و در آخرت ہر آئینہ ما رجوع کردیم بسوی تو گفت (خدا) عذاب من میرسانمش

فتح الرحمٰن

ف یعنے تا عذر گویند از عبادت گوسالہ و این جماعت اگرچہ عبادت نکردہ بودند بر عبادت کنندگان انکار ہم نکردند پس خدا تعالیٰ ہلاک ساخت واللہ اعلم ۱۲ ع١٨ ع٩ ٨

یعنے اگر در بنی اسرائیل ہلاک می شدند تہمت قتل بر موسٰے نہ نہادندی واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع٥ اگرچہ ہارون علیہ السلام برادر عینی حضرت موسےٰ علیہ السلام است مگر نیست وی بمادر بدان جہت بود کہ بہ نرمی و مہربانی آمادہ گردد در این آیت بیان معذرت ہارون است خلاصہ من باندازۂ توان خود آنہا را دانا ندم لیکن مرا ہیچ اہمیت ندادند برعکس بہ قتل من آمادہ شدند اکنون تو از این کار دشمنان را موقع مدہ کہ بر من شاد شوند و ہنگام عتاب و خشم در زمرۂ ظالمان شامل مگردان ع٥ از کار بد حتی شرک و کفر توبہ کند و ایمان آرد در رحمت و بخشایش خدای غفور رحیم قصوری نیست این بخشایش وغیرہ بہ آخرت متعلق است گویا اشارہ بآنست کہ سزای قتل کہ بر گوسالہ پرستان اجرا شد در حق آنہا شرط قبول توبہ شمردہ شدہ بود۔ توبوا الیٰ بارئکم فاقتلوا انفسکم (البقرہ) اکنون مواخذہ اخروی۔ بر آنہا باقی نماند۔ بعد از سزائے دنیوی در اینجا بیان حالت اخروی شبیہ آنست کہ خدای تعالیٰ در جای دیگر بعد از «السارق والسارقۃ فاقطعوا

بِهٖ مَنْ اَشَآءُ ۚ وَرَحْمَتِیْ وَسِعَتْ كُلَّ شَیْءٍ ؕ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِیْنَ یَتَّقُوْنَ

بهر که خواهم و مهربانی من احاطه کرده است هر چیز را پس خواهم نوشت رحمت کامله خود را ف برای کسانیکه پرهیزگاری میکنند

بهر که خواهم و مهربانی من احاطه کرده است هر چیز را پس زود خواهم نوشت آن را برای کسانیکه می ترسند

وَیُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِیْنَ هُمْ بِاٰیٰتِنَا یُؤْمِنُوْنَ ۟ۚ اَلَّذِیْنَ یَتَّبِعُوْنَ

و زکوة می دهند و کسانیکه ایشان بآیات ما معتقد می شوند ف۲ خواهم نوشت رحمت آخرویه برای آنانکه پیروی می کنند

و می دهند زکوة را و کسانیکه ایشان به آیات ما یقین می کنند ع۵ آنانکه (از روی صدق) پیروی می کنند

الرَّسُوْلَ النَّبِیَّ الْاُمِّیَّ الَّذِیْ یَجِدُوْنَهٗ مَكْتُوْبًا عِنْدَهُمْ فِی التَّوْرٰىةِ

آن پیغامبر را که نبی امی است آنکه می یابند نعت او نوشته نزدیک خویش در توریت و

آن پیغامبری را که نبی امی است آنکه می یابند (نعت) او را نوشته نزد خویش در توریت و

وَالْاِنْجِیْلِ ؗ یَاْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ وَیَنْهٰىهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَیُحِلُّ لَهُمُ

انجیل می فرماید ایشان را بکار پسندیده و منع می کند ایشان را از ناپسندیده و حلال می سازد برای ایشان

انجیل ع۵ می فرماید ایشان را بکار پسندیده و منع می کند ایشان را از ناپسندیده و حلال می سازد برای ایشان

الطَّیِّبٰتِ وَیُحَرِّمُ عَلَیْهِمُ الْخَبٰٓىِٕثَ وَیَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلٰلَ

پاکیزه ها و حرام می کند بر ایشان ناپاکیزه ها را و ساقط می کند از ایشان بار گران ایشان را و آن مشقتها را

پاکیزه ها را و حرام می کند بر ایشان ناپاکیزه ها را و فرود می آرد از ایشان بار (گران) ایشان را و آن مشقت های را

الَّتِیْ كَانَتْ عَلَیْهِمْ ؕ فَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا بِهٖ وَعَزَّرُوْهُ وَنَصَرُوْهُ وَاتَّبَعُوا

که بود بر ایشان پس آنانکه ایمان آوردند باو و تعظیم کردند او را و یاری دادند او را پیروی کردند

که بود بر ایشان (پس) آنانکه ایمان آوردند باو و تعظیم کردند او را و یاری دادند او را و پیروی کردند

النُّوْرَ الَّذِیْۤ اُنْزِلَ مَعَهٗۤ ۙ اُولٰٓىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۟۠ قُلْ یٰۤاَیُّهَا

نورے را که همراه وے نازل کرده شده است ایشانند رستگاران ع۳ بگو اے

نوری را که نازل کرده شده است بادی آن گروه (که ایمان آورده اند) ایشانند رستگاران بگو اے

النَّاسُ اِنِّیْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَیْكُمْ جَمِیْعَا ِ۟الَّذِیْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَ

مردمان هر آئینه من پیغامبر خدا ام بسوی شما همه یکجا آن خدا اینکه او راست بادشاهی آسمانها و

مردمان هر آئینه من پیغمبر خدا ایم بسوی همه شما آن خدائی که او راست پادشاهی آسمانها و

الْاَرْضِ ۚ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ یُحْیٖ وَیُمِیْتُ ۪ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ النَّبِیِّ

زمین نیست هیچ معبود مگر او زنده می کند و می میراند پس ایمان آرید بخدا و به پیغامبر او که نبی

زمین نیست هیچ معبود غیر او زنده می کند و می میراند پس ایمان آرید بخدا و پیغامبر او که نبی

الْاُمِّیِّ الَّذِیْ یُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمٰتِهٖ وَاتَّبِعُوْهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۟ وَ

امی است آنکه تصدیق می نماید خدا را و سخنان او را و پیروی کنید او را تا بود که شما راه یاب شوید و

امی است آنکه تصدیق می نماید بخدا و سخنان او و پیروی کنید او را تا شما راه یابید و

مِنْ قَوْمِ مُوْسٰۤی اُمَّةٌ یَّهْدُوْنَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ یَعْدِلُوْنَ ۟ وَقَطَّعْنٰهُمُ

از قوم موسے گروهے هست که دلالت می کند مردمان را براه راست و براستی حکم می کند و متفرق ساختیم بنی اسرائیل را

از قوم موسے گروهے است که رهنمونی می کند مردمان را براستی و به حق او عدل می کند و متفرق ساختیم بنی اسرائیل را

اثْنَتَیْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا ؕ وَاَوْحَیْنَاۤ اِلٰی مُوْسٰۤی اِذِ اسْتَسْقٰىهُ قَوْمُهٗۤ

بر دوازده قسم قبیله قبیله گروه گروه و وحی فرستادیم بسوی موسیٰ وقتیکه آب خواستند از وی قوم وی

بر دوازده قسم قبیله قبیله گروه گروه و وحی فرستادیم بسوی موسےٰ وقتیکه آب خواستندی از وی قوم وی

اَنِ اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ ۚ فَانْۢبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَیْنًا ؕ قَدْ

که بزن بعصائے خود سنگ را پس روان شد از آن سنگ دوازده چشمه

که بزن بعصائے خود سنگ را پس روان شد از آن دوازده چشمه بدرستیکه

فتح الرحمن

ف۱ یعنے در آخرت ۱۲

ف۲ یعنی فاکتبها آنست که در آخر زمان رحمت خاص باشد بمتابعان نبی امی و الله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید بشارت داد ان خدا تعالےٰ حضرت موسیٰ را به امت مرحومه اول دلیل است بر نبوت آنحضرت و لهذا امی فرماید و الله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاه ... می گوید شاید مقصد حضرت موسےٰ از درخواست خوبی دنیا و آخرت برای امتش آن بود که بنی اسرائیل بر تمام امم در دنیا و آخرت مقدم و ممتاز باشند خدا وند در جواب گفت عذاب و رحمت من مخصوص بطبقه خاصی نیست عذاب من بر کسی است که خواسته باشم و رحمت عامه ام شامل تمام آفرید گانست آن رحمت خاصی را که تو خواستگاری به قسمت کسانی نوشته شده است که از خدا می ترسند و از اموال خود زکوة می دهند یا به تزکیه نفس میپردازند و به تمام آیات ما ایمان کامل دارند یعنی آخرین امتی که بهمه کتب ایمان خواهند آورد و پس از امت موسےٰ بهر که بر کتاب آخرین ایمان آرد بر این نعمت نایل میشود و دعای موسےٰ در حق وی قبول گردیده۔

ع۵ بشارات بعثت و نعت و اوصاف جمیل حضرت او در کتب سابق آسمانی مذکور است حتی بعد از تحریف چهارده قرن هنوز هم در تورات و انجیل چندین بشارت و اشارت یافت میشود و آنها را علمای بر ...

عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۚ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ

بدانست هر گروهے آب خور خود را و سایهان ساختیم بر ایشان ابر را و نازل کردیم بر ایشان من

دانستند هر گروهے آب خور خود را و سایبان ساختیم بر ایشان ابر را و نازل کردیم بر ایشان من

وَالسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ۚ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوا

و سلوی را گفتیم بخورید از پاکیزه های آنچه روزی داده ایم شما را و ایشان بر ما ستم نکردند و لیکن بر

و سلوی را (گفتیم) بخورید از پاکیزه های آنچه روزی داده ایم شما را و ستم نکردند بر ما و لیکن بر

أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣﴾ وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا

خویشتن ستم می کردند و یاد کن چون گفته شد ایشان را که ساکن شوید درین دیه و بخورید ازین دیه

خویشتن ستم می کردند و یاد کن چون گفته شد ایشان را که ساکن شوید در این شهر «ده» و بخورید از این هر جا

حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ

هر جا که خواسته باشید و بگوئید حطه و داخل شوید بدروازه سجده کنان تا بیامرزیم برای شما گناهان شما را

که خواسته باشید و بگوئید بیامرز ما را (سوال ما حطه است) و داخل شوید بدروازه سجده کنان تا بیامرزیم برای شما گناهان شما را

سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٤﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي

زیاده خواهیم داد نیکوکاران را پس بدل کردند ستم کاران از بنی اسرائیل سخنے غیر آنچه

زود افزون گردانیم جزای نیکوکاران پس بدل کردند ستمگاران از بنی اسرائیل سخنے غیر آنچه ع

قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿٥﴾ وَاسْأَلْهُمْ

فرموده شد ایشان را پس فرستادیم بر ایشان عقوبتے از آسمان بمقابلهٔ آنکه ستم می کردند و سوال کن یا محمد یهود را

فرموده شد ایشان را پس فرستادیم بر ایشان عذابی از آسمان بسبب آنچه ستم می کردند و سوال کن یا محمد (یهود را)

عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ

از حال دیهے که بود ساکن برلب دریا چون از حد می گزشتند در روز شنبه و قتیکه می آمد

از حال دهی که بود کنار دریا ع۵ چون از حد می گزشتند در روز شنبه وقتیکه می آمد بایشان

حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ ۙ لَا تَأْتِيهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ

ماهیان ایشان ظاهر شده روزیکه ایشان بتعظیم شنبه مشغول می شدند و روزیکه تعظیم شنبه نمی کردند نمی آمدند ایشان هم چنین

ماهیان ایشان روز شنبه ایشان ظاهر برروی آب و روزیکه تعظیم شنبه نمی کردند نمی آمد بایشان، هم چنین

نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ

آزمودیم ایشان را بسبب آنکه فسق می کردند ف۱ و یاد کن چون گفت گروهے از اهل آن دیه ف۲ چرا پند می دهید گروهے را که

آزمودیم ایشانرا بسبب آنکه فسق می کردند ع۵ یاد کن چون گفت گروهی از اهل آن چرا پند می دهید گروهے را که

اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ

خدا تعالے ہلاک خواهد کرد ایشان را یا عذاب خواهد کرد ایشان را عذاب سخت گفتند تا ما را عذرے باشد نزدیک پروردگار شما

خدا هلاک خواهد کرد ایشانرا یا عذاب خواهد کرد ایشان را عذاب سخت گفتند تا ما را عذری باشد بسوی پروردگار شما

وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ

و تا باشد که ایشان پرهیزگاری کنند پس وقتیکه فراموش کردند آنچه بآن پند داده شد ایشانرا نجات دادیم کسانے را که منع می کردند

و تا باشد که ایشان بترسند پس وقتیکه فراموش کردند آنچه پند داده شد ایشانرا به آن نجات دادیم کسانے را که منع می کردند

عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا

از کار بد و گرفتار کردیم ستمگاران را بعذاب سخت بسبب آنکه

از کار بد و گرفتار کردیم آنان را که ستم کردند بعذاب بد (سخت) بسبب آنچه

يَفْسُقُونَ ﴿٣﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَن مَّا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٤﴾

فاسق بودند پس چون تکبر کردند از ترک آنچه منع کرده شد ایشان را از آن گفتیم ایشانرا شوید بوزنگان خوار شده

فسق می کردند پس چون تکبر کردند از ترک آنچه منع کرده شد ایشان را از آن گفتیم ایشان را شوید بوزینگان ذلیل

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید اهل دیه سه قسم بودند قسمے شکار می کردند و قسمے از آن نهی می کردند و قسمے نه شکار می کردند و نه از آن منع می کردند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنے قسم ثالث نهی کنندگان را والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در باب واقعهٔ یهود ساکنین آن دیار که در عهد داود علیه السلام پیش آمده بود از یهود عصر خود بطور تنبیه و توبیخ سوال کن اکثر مفسرین از «قریه» شهر «ایله» را مراد گرفته اند که در ساحل بحرهٔ قلزم بین «مدین» و کوه طور واقع بود اهالی آن دیار بنا بر قرب دریا بشکار ماهی عادت داشتند ع۶ خداوند روز شنبه شکار را به یهود حرام گردانیده بود باشندگان «ایله» به نافرمانی و تجاوز از حکم عادی بودند و از طرف خدا مورد آزمایش سخت واقع شدند زیرا روز شنبه ماهی بکثرت پیدا می شد و بر سطح دریا شنا می کرد و بروزهای دیگر مفقود میشد آخر طاقت آنها طاق گردیده مقابل حکم صریح الهی به حیله پرداختند و جوی ها جدا کرده حوض ها ساختند چون بروز شنبه ماهی در حوض های ساختگی آنها جمع می شد راه بر آمدن را مسدود میکردند و فردای آن ماهی می گرفتند نا شکار به روز شنبه صادق نشود گویا خواستند (معاذ الله) خدا را فریب دهند ...

ع۵ رکوع ۱۰ — ربع — عند المتأخرین ۱۲ — معانقه — النصف

وإذ تأذن ربك ليبعثن عليهم إلى يوم القيمة من يسومهم

و یاد کن چون آگاه گردانید پروردگار تو ف۱ که البته بفرستد بر ایشان تا روز قیامت کسے را که برساند با یشان

و یاد کن چون آگاه گردانید پروردگار تو البته بفرستد بر ایشان تا روز قیامت کسے را که بچشاند بایشان

سوء العذاب إن ربك لسريع العقاب وإنه لغفور رحيم ۞ و

عقوبت سخت هر آئینه پروردگار تو زود عقوبت کننده است و هر آئینه او آمرزنده مهربان است ف۲ و

عقوبت (سخت) بد هر آئینه پروردگار تو زود عقوبت کننده است و هر آئینه او آمرزنده مهربان است و

قطعنهم في الأرض أمما منهم الصلحون ومنهم دون ذلك

پراگنده کردیم بنی اسرائیل را در زمین گروه گروه بعض از ایشان شائسته کارانند و بعض از ایشان سوای اینند

پراگنده کردیم بنی اسرائیل را در زمین گروه گروه بعض از ایشان شائسته کارانند و بعض از ایشان سوای اینند

وبلونهم بالحسنت والسيات لعلهم يرجعون ۞ فخلف من

و امتحان کردیم ایشانرا بنعمتها و مشقتها تا باز گردند یعنی بسوی راه راست پس از پی در آمدند بعد

و امتحان کردیم ایشانرا به نکوئی ها و بدی ها تا ایشان باز گردند یعنی بسوی راه راست پس از پی در آمدند بعد

بعدهم خلف ورثوا الكتب يأخذون عرض هذا الأدنى و

از ایشان جانشینان بد که وارث توریت شدند ف۳ اختیار می کنند متاع این عالم خسیس را و

از ایشان جانشین بد که میراث گرفتند توریت را می گیرند متاع این حیات خسیس را و

يقولون سيغفر لنا وإن يأتهم عرض مثله يأخذوه ألم

می گویند آمرزیده خواهد شد برای ما و اگر بیاید متاعے مانند آن البته بگیرند آن را ف۴ آیا

می گویند زود آمرزیده خواهد شد برای ما و اگر بیاید بایشان متاعی مانند آن بگیرند آنرا ع۵ آیا

يؤخذ عليهم ميثاق الكتب أن لا يقولوا على الله إلا الحق و

گرفته شده است بر ایشان آن عهد که در توریت است که نگویند بر خدا مگر سخن راست و

گرفته شده است بر ایشان عهد که در توریت است که نگویند بر خدا مگر سخن حق و

درسوا ما فيه والدار الأخرة خير للذين يتقون أفلا تعقلون ۞

خوانده اند آنچه در توریت است و سرائے آخرت بهتر است پرهیزگاران را آیا فهم نمی کنید

خوانده اند آنچه در توریت است و سرای آخرت بهتر است مر آنانرا که پرهیزند آیا نمی فهمید

والذين يمسكون بالكتب وأقاموا الصلوة إنا لا نضيع أجر

و آنانکه تمسک می کنند بکتاب و برپا داشتند نماز را هر آئینه ما ضایع نمی سازیم مزد

و آنانکه تمسک می کنند بکتاب و برپا می دارند نماز را هر آئینه ما ضایع نمی سازیم مزد

المصلحين ۞ وإذ نتقنا الجبل فوقهم كأنه ظلة وظنوا أنه واقع

این نیکوکاران را و یاد کن چون برداشتیم کوه را بالائی ایشان گویا وے سایبان ست و گمان کردند که آن کوه خواهد افتاد

نیکوکاران را و چون برداشتیم کوه را بالائی ایشان گویا وی سایبانی است و یقین کردند که آن کوه فرود آمده است

بهم خذوا ما اتينكم بقوة واذكروا ما فيه لعلكم تتقون ۞ وإذ أخذ

بر ایشان گفتیم بگیرید آنچه دادیم شمارا بجد تمام و یاد کنید آنچه در وے است تا بود که شما در پناه باشید از عذاب و یاد کن چون گرفت

بر ایشان (گفتیم) بگیرید آنچه دادیم شمارا بجد تمام و یاد کنید آنچه در وے است شاید که شما پرهیزگاری کنید و چون گرفت

ربك من بني أدم من ظهورهم ذريتهم وأشهدهم على أنفسهم

پروردگار تو از بنی آدم از پشت ایشان اولاد ایشان را ف۵ و گواه گردانید ایشانرا بر ذات ایشان

پروردگار تو از فرزندان آدم از پشت های ایشان اولاد ایشان را و گواه گردانید ایشان را بر نفس های شان

ألست بربكم قالوا بلى شهدنا أن تقولوا يوم القيمة إنا كنا

گفت آیا نیستم پروردگار شما گفتند آرے هستی گواه شدیم این شاهد گرفتن برای احتراز از آن است که بگوئید روز قیامت هر آئینه ما

(گفت) آیا نیستم پروردگار شما گفتند آری هستی گواه شدیم تا نگوئید روز قیامت بدرستیکه ما بودیم

گذشته خود نادم میشدند و برای آینده عزم می کردند که آنرا اعاده نکنند از خدا می ترسند و میخواستند آن اعمال ناشائسته و کفر را اعاده کنند هیچ بے ننگی و حماقتی فروتر ازین نیست۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بنی اسرائیل را ۱۲ ف۲ بعد ازین هیچ بادشاہے در بنی اسرائیل پیدا نشده همیشه لگدکوب بادشاهان اسلام و نصارے و مجوس می بودند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی احبار بنی اسرائیل ۱۲ ف۴ یعنی مصر اند بر اخذ آن و غیر نادم اند از آن و توبه مصر غیر نادم صحیح نیست والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی روز میثاق از آدم اولاد او را پیدا کرد و از ایشان اولاد ایشان را به ترتیبے که خارج متحقق شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در گذشتگان صالحان نیز بودند آینده چنان ناخلف شدند که چون حامل و وارث کتابی مانند تورات شدند متاع قلیل دنیا را بر آن ترجیح دادند و به تحریف و کتمان آیات آن پرداختند و رشوت باگرفته به خلاف احکام آن فیصله کردند بر علاوه گستاخی آنها بحدی رسید که باوجود ارتکاب چنین اعمال ناشائسته عقیده بلکه دعوی داشتند که از ضرر این اعمال هیچ اندیشه نداریم ما اولاد و محبوب خدائیم هر چه کنیم خدا تجاوزات ما را می بخشد بنا بر این عقیده آماده اند که هرگاه موقع یابند باز رشوت گرفته مثل سابق از ایمان بگذرند گویا بجای اینکه بر اعمال

۲۱ ع ۹ / ۱۱

ع ۷

عَنْ هٰذَا غٰفِلِيْنَ ① اَوْ تَقُوْلُوْٓا اِنَّمَآ اَشْرَكَ اٰبَاۗؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَ

بے خبر بودیم ازین توحید یا بگوئید کہ بجز این نیست کہ شرک آوردہ بودند پدران ما پیش از ما و

از این بے خبران یا بگوئید کہ جز این نیست کہ شرک آوردہ پدران ما پیش از ما و

كُنَّا ذُرِّيَّةً مِّنْۢ بَعْدِهِمْ ۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُوْنَ ② وَكَذٰلِكَ

ما نسلے بودیم آمدہ بعد از ایشان ف۱ آیا ہلاک می کنی ما را بعقوبت آنچہ بدکاران کردند و ہم چنین

بودیم ما فرزندان بعد از ایشان آیا ہلاک می کنی ما را بہ آنچہ کردند بدکاران و ہم چنین

نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ③ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذِيْٓ

بیان می کنیم نشانہا و تا باز گردند و بخوان بر ایشان خبر کسیکہ

واضح بیان می کنیم نشان ہا را و تا ایشان باز گردند و بخوان بر ایشان خبر کسیکہ

اٰتَيْنٰهُ اٰيٰتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطٰنُ فَكَانَ مِنَ الْغٰوِيْنَ ④

دادہ بودیم او را علم آیات خود پس بیرون رفت از علم آن آیات ف۲ پس در پے او شد شیطان پس گشت از گمراہان ف۳

دادہ بودیم او را آیات خود پس بیرون رفت از آن آیات پس در پے او شد شیطان پس گشت از گمراہان

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنٰهُ بِهَا وَلٰكِنَّهٗٓ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ ۚ

و اگر می خواستیم بر داشتیمے او را ف۴ بہ سبب این آیات و لیکن میل کرد بسوی پستی و پیروی خواہش خود کرد

و اگر می خواستیم (ہر آئینہ) می برداشتیم بسبب آن آیات و لیکن او سکونت نمود (میل کرد) بسوی زمین و پیروی کرد خواہش خود

فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ الْكَلْبِ ۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ۭ

پس صفت او مانند صفت سگ است اگر مشقت اندازی بر وے ف۵ زبان از دہن بیرون افگند و اگر معطل بگذاری او را نیز بیرون افگند

پس حالش مانند حال سگ است اگر مشقت اندازی بروی زبان از دہان بیرون افکند یا اگر بگذاری او را زبان از دہان بیرون افکند

ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَاقْصُصِ الْقَصَصَ

این صفت گروہیست کہ دروغ شمردند آیات ما را پس بخوان بر ایشان این پند

این مثال گروہی است کہ دروغ شمردند آیات ما را پس بخوان بر ایشان این پند را

لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ⑤ سَاۗءَ مَثَلَا ۨ الْقَوْمُ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَ

تا ایشان تامل کنند باعتبار صفت بد اند این قوم کہ دروغ شمردند آیات ما را و

تا ایشان تامل کنند بد است حال قومے کہ دروغ شمردند آیات ما را و

اَنْفُسَهُمْ كَانُوْا يَظْلِمُوْنَ ⑥ مَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِيْ ۚ وَمَنْ

بر خویشتن ستم مے کردند ہر کہ راہ نمایدش خدا ہمانست راہ یابندہ و ہر کہ

بر خویشتن ستم می کردند ہر کرا راہ نماید خدا (پس) او راہ یابندہ است و ہر کہ را

يُّضْلِلْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ⑦ وَلَقَدْ ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيْرًا مِّنَ

گمراہ سازدش پس آن جماعہ ایشانند زیان کاران و ہر آئینہ بیافریدیم برائے دوزخ بسیارے از

گمراہ سازد (پس) آن جماعہ ایشانند زیان کاران و ہر آئینہ بیافریدیم برای دوزخ بسی از

الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ڮ لَهُمْ قُلُوْبٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ بِهَا ۡ وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُوْنَ

جنیان و آدمیان ایشان را دلہا است کہ نمی فہمند بآن و ایشان را چشم ہا است کہ نمی بینند

جنیان و آدمیان ایشان را دلہا است کہ نمی فہمند بر آن و ایشان را چشم ہاست کہ نمی بینند

بِهَا ۡ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَّا يَسْمَعُوْنَ بِهَا ۭ اُولٰۗىِٕكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ ۭ

بآن و ایشان را گوشہا است کہ نمی شنوند بآن ایشان مانند چہار پایان اند بلکہ ایشان گمراہ تر اند

بر آن و ایشان را گوشہاست کہ نمی شنوند بہ آن ایشان مانند چہار پایان اند بلکہ ایشان گمراہ تر اند

اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ⑧ وَلِلّٰهِ الْاَسْمَاۗءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوْهُ بِهَا ۠

ایشانند بے خبران و خدا راست نامہا نیک پس بخوانید او را بآن نامہا

(این گروہ) ایشانند بے خبران و خدای راست نام ہای نیک پس بخوانید او را بہ آن

فتح الرحمن

ف۱ یعنے بس تقلید ایشان کردیم ۱۲ ف۲ یعنے تابع شہوات نفس شد و تابع شہوات نفس را عالم نتوان گفت ۱۲ ف۳ یعنی بلعم باعور کہ کتب الہی خواندہ بود بعد از ان باغوائے زن خود ایذائے حضرت موسے علیہ السلام قصد کرد و ملعون شد واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنے منزلت او را ۱۲ ف۵ یعنے بزدن و دوانیدن ۱۲۔

تفسیر عثمانی

اکثر مفسرین بر آنند کہ این آیات در بارہ "بلعم بن باعور" نازل شدہ و بلعم عالمی درویش و صاحب تصرف بود در اثر اغوای یک زن و طمع دنیوی آیات و ہدایات خدا را ترک دادہ آمادہ ٔ آن گردید کہ مقابل حضرت موسیٰ تصرفات خود را بکار انداز د و تدابیر نکوہیدہ خویش را بظہور آرد۔ بہ موسےٰ علیہ السلام زیانے رسانیدہ نتوانست اما خود را مردود ابدی گردانید۔ علم آیات اللہ چندان بہ "بلعم" ارزانی شدہ بود کہ اگر خواست خدا می بود۔ بہ مراتب بلندی رسید بروی توفیق ارزانی می شد تا بعلم خود عمل و بہ آیات الہی طاعت می کرد ولی چنین نشد زیرا خود از برکات و آیات آسمانی اعراض نمود و بشہوات و لذات زمینی منہمک شد در پی خواہشات نفسانے

روانیا و شیطان بہ تعاقب وی در زمرۂ گمرہان و گمراہان داخل شد۔ در آن وقت حال وی شبیہ سگی بود کہ زبانش بیرون بر آید و پیہم نفس زند کہ یا لفرض اگر سماد باری…

وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ط سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا

و بگذارید آنانرا که کجروی می کنند در نام ہائی خدا ۱ داده خواہد شد ایشان را جزائے آنچہ

و بگذارید آنانرا که کجروی می کنند در نام ہائی خدا زود داده خواہد شد ایشان را جزای آنچہ

يَعْمَلُونَ (۹) وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ (۱۰)

می کردند و ازان جماعہ کہ پیدا کردہ ایم گروہے ہست کہ دلالت می کنند بدین حق و بآن دین حق عدل می کنند

می کردند و از آن جماعہ کہ پیدا کردیم گروہی است کہ راہ می نمایند بدین حق و بر وفق آن عدل می کنند

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ (۱)

و کسانیکہ دروغ داشتند آیات مارا پایہ بپایہ خواہیم کشید ایشان را تا محل ہلاک ازان کہ ندانند

و کسانیکہ دروغ داشتند آیات مارا زود بگیریم ایشان را اندک اندک از آنجا کہ ندانند

وَأُمْلِي لَهُمْ ط إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ (۲) أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا سکتة مَا بِصَاحِبِهِمْ

و مہلت دہیم ایشان را ہر آئینہ تدبیر من محکم است آیا تامل نہ کردند کہ نیست این ہم نشین ایشان را

و مہلت دہم ایشان را ہر آئینہ تدبیر خفیہ من محکم است آیا تامل نکردند کہ نیست بہ ہم نشین ایشان

مِنْ جِنَّةٍ ط إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ (۳) أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ

ہیچ دیوانگی نیست او مگر بیم کنندہ آشکارا آیا نظر نکردند بہ پادشاہی خدا

ہیچ دیوانگی نیست او مگر بیم دہندہ آشکارا آیا نظر نکردند بہ پادشاہی خدا

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ لا وَأَنْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ

در آسمانہا و زمین و در آنچہ خدا پیدا کردہ است از ہر چیز و آیا نظر نکردند دران کہ شاید

در آسمانہا و زمین و در آنچہ پیدا کردہ است خدا از ہر چیز و در آنکہ شاید

قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ ج فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ (۴) مَنْ

نزدیک شدہ باشد اجل ایشان پس بکدام سخن بعد قرآن ایمان خواہند آورد ہر کہ

نزدیک شدہ باشد اجل ایشان ع۵ پس بکدام سخن بعد قرآن ایمان خواہند آورد ہر کرا

يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ط وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (۵)

گمراہ سازد ش خدا پس ہیچ راہ نمایندہ نیست او را و می گذارد ایشان را خدا در گمراہی خویش سرگردان شدہ

گمراہ سازد خدا پس ہیچ راہ نمای نیست او را و می گذارد ایشان را خدا در گمراہی شان سرگردان ع۵

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ط قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ

سوال می کنند ترا از قیامت کہ کے باشد استقرار او بگو جز این نیست کہ علم قیامت نزدیک

سوال می کنند ترا از قیامت کہ کے باشد استقرار او بگو (جز این نیست) کہ علم قیامت نزد

رَبِّي ج لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ط ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

پروردگار من است پدید نیارد او را در وقت او مگر خدا گران شدہ است ف۲ در آسمانہا و زمین

پروردگار من است پدید نیارد او را در وقت آن مگر خدا گران شدہ است در آسمانہا و زمین

لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً ط يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ط قُلْ

نیاید بشما مگر ناگہان سوال می کنند ترا از قیامت گویا تو کاوش کنندہ ازان ف۳ بگو

نیاید بشما مگر ناگہان سوال می کنند ترا گو یا تو متجسس می باشی ازان بگو

إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (۶) قُلْ

جز این نیست کہ دانش او نزدیک خدا است و لیکن بسیارے از مردمان نمی دانند بگو

(جز این نیست) کہ دانش آن نزد خدا است و لیکن بسی از مردمان نمی دانند بگو

لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ط وَلَوْ كُنْتُ

نمی توانم برائے خود نفع رسانیدن و نہ ضرر کردن مگر آنچہ خدا خواستہ است و اگر من

مالک نیستم برای خود نفعی و نہ ضرری را مگر آنچہ خواستہ است خدا و اگر

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ابو المسیح و ربوا الملائکہ می گفتند ۱۲

فتح ف۲ یعنی مشکل شدہ است ع۲۲ ۱۰ ۱۲ :انستن قیامت

ف۳ ۱۲ یعنی عالمی بآن ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چیست کہ آیات اللہ را تکذیب می کنند و از عاقبت سوء آن غافلند آرندہ این آیات (معاذ اللہ) دیوانہ و بے خرد نیست وی تمام عمر نزد شما بود باحوال جزئی و کلی او علم دارید عقل و دانش او - امانت و دیانت او از اول بین شما مسلم و معروف است این آیات را از پیشگاہ ذات متعالی آوردہ کہ مالک و شہنشاہ مطلق تمام کائنات و آفرینندہ ہر چیز است ہرگاہ بہ نظام سلطنت او کہ نہایت استوار است دقت نمائید بلکہ بہر آفرینش خود و بزرگی غور و تفکر کنید ہر این وقف نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہا آیات تکوینی و آیات تنزیلی او را تصدیق می نماید و بہ تسلیم آیات اللہ عذری باقی نمی ماند آنہا بدانند کہ شاید وقت موت و ہلاک شان نزدیک شدہ باشد - لہذا برائی حیات بعد الموت بزودی آمادہ شوند -

ع۵ ہدایت و ضلالت و ہر چیز در قبضہ خدا است اگر او تعالے نخواہد ہیچ وسیلہ ہدایت بدردش نمی خورد و انسان از چیزے منتفع شدہ نمی تواند - خداوند بر حسب عادت خویش آنگاہ توفیق ہدایت می دہد کہ بندہ بہ کسب و اختیار خود بر آن روان شود - اما کسیکہ عالماً و عامداً بہ بدی و شرارت تصمیم بجز از رہ نمائی او در اکمال خود عنی گرفتار در -

أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ ۚ إِنْ أَنَا

دانستمے علم غیب را ہر آئینہ بسیار جمع کردمے از جنس منفعت و نرسیدے بمن ہیچ سختی نیستم من

دانستمی غیب را ہر آئینہ بسیار جمع کردمی از جنس منفعت و نرسیدی بمن ہیچ بدی نیستم من

إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ

مگر بیم کنندہ و مژدہ دہندہ برائی گروہے کہ ایمان دارند اوست آنکہ پیدا کرد شمارا از یک

مگر بیم دہندہ و مژدہ رسان برائے گروہے کہ ایمان دارند اوست کہ پیدا کرد شمارا از یک

وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا ۖ فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ

شخص و پیدا کرد ازان یک شخص زنش را تا آرام گیرد با وے ف۱ پس چون جمع کرد مردے با زن خود بار گرفت

شخص و بیافرید ازوی جفت او را تا آرام گیرد باوی پس چوں جمع کرد آدم حوا را بار گرفت

حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ ۖ فَلَمَّا أَثْقَلَت دَّعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا

بارے سبک پس آمد و رفت کرد بآن بار سبک بعد ازان چون زن گرانبار شد ہر دو دعا کردند بجناب پروردگار خویش اگر فرزندے

بار سبک پس آمد و رفت کرد بہ آن بار سبک پس آن ہنگام کہ گران شد حوا بہ آن بخواندند آدم و حوا خدا پروردگارشان را کہ اگر بدہی مارا

صَالِحًا لَّنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ

بدہی مارا باشیم از شکر کنندگان پس چون داد خدا تعالے ایشانرا فرزندے شائستہ مقرر کردند برائے او شریکان

فرزند شائستہ ہر آئینہ باشیم از شکر کنندگان پس چون داد خدا ایشانرا فرزند شائستہ مقرر کردند برائے او شریکان

فِيمَا آتَاهُمَا ۚ فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا

در آنچہ دادہ بود بایشان پس بلند قدر است خدا از آنچہ شریک مقرر می کنند ف۲ آیا این مشرکان شریک مقرر می کنند چیزے را کہ ہیچ نمے آفریند

در آنچہ دادہ بود بایشان پس بلند قدر است خدا از آنچہ شریک مقرر می کنند آیا شریک مقرر می کنید چیزے را کہ ہیچ نمی آفریند

وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٢﴾

و خود این شریکان آفریدہ میشوند و نمے توانند برائے پرستندگان خود یاری دادن و نہ خود را یاری می دہند

و خود این شریکان آفریدہ میشوند و نمی توانند برائی پرستندگان خود یاری دادن و نہ خود را یاری می دہند

وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ

و اگر بخوانید بتان را بسوئے راہ ہدایت پیروی نکنند شمارا ف۳ برابر است بر شما آنکہ دعوت کنید ایشان را یا

و اگر بخوانید بتان را بسوئے ہدایت پیروی نکنند شمارا برابر است بر شما آنکہ دعوت کنید ایشان را یا

أَنتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ

خاموش باشید اے مشرکان ہر آئینہ کسانیکہ عبادت می کنید ایشان را بجز خدا بندگانند مانند شما

شما خاموش باشید ہر آئینہ کسانے را کہ می خوانید بجز خدا بندگانند مانند شما

فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ

پس بخوانید ایشان را و باید کہ قبول کنند دعائے شمارا اگر راست گو ہستید آیا بتان را پاہا است

پس بخوانید ایشان را پس باید کہ قبول کنند دعای شمارا اگر ہستید راست گویان آیا ایشان را پائے ہاست

يَمْشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا ۖ

کہ راہ میروند بآن آیا ایشان را دستہا است کہ تناول می کنند بآن آیا ایشان را چشمہا است کہ می بینند بآن

کہ راہ میروند بہ آن آیا ایشان را دستہاست کہ می گیرند بہ آن آیا ایشان را چشمہاست کہ می بینند بہ آن

أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا

آیا ایشان را گوشہا است کہ می شنوند بآن بگوے مشرکان بخوانید شریکان خود را بعد ازان بد سگالی کنید در حق من و

آیا ایشان را گوشہاست کہ می شنوند بہ آن ف۵ بگو بخوانید شریکان خود را بعد ازان بد سگالی کنید در حق من پس

تُنظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾

مہلت مدہید مرا ہر آئینہ کارساز من خداست آنکہ فرود آورد کتاب را و او کارسازی می کند نیکوکاران را

مہلت مدہید مرا ہر آئینہ حامی من خداست کہ فرود آوردہ کتاب را و او کارسازی می کند نیکوکاران را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تشہا کلام علیحدہ است یعنی خدا تعالے آدم و حوا را پیدا کرد و از ایشان نسل بسیار پیدا آورد و بعد ازان تفصیل انتشار نسل میفرماید ۱۲ ف۲ مترجم گوید این تصویرات حال آدمی را کہ نزدیک ثقل حمل نیت اخلاص درست کند و چون فرزند بوجود آید آنرا فراموش سازد و در تسمیہ اشراک کند منطبق برحال حوا چنانکہ در حدیث صحیح آمدہ کہ حوا حاملہ شد شیطان بدلش وساوس انداخت و چون فرزند متولد شد نام او عبد الحارث مقرر کرد و چون وجود جمیع قیود در امثال این مواضع ضرور نیست آدم از لوث شرک بری باشد و این آیت عصمت او را مصادمت نکند کذا فہمت و ازینجا دانستہ شد کہ شرک در تسمیہ نوعیت از شرک چنانکہ اہل ہند نام غلام فلان و عبد فلان نامی نہند ۱۲ ف۳ یعنی اگر بگوئید بخورید یا بیائید شامید ہیچ کار نکنند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بتانی را کہ معبود گردانیدہ بمقام خدائی می شناسید چہ بدرد شما میخورند در صورتیکہ بحفظ خود قادر نیستند علاوہ بر اینکہ مخلوق اند ازان کمالات کہ مخلوقی را بر مخلوق دیگر تفوق و امتیاز میدہید نیز محروم اند اگرچہ شما برای شان دست و پای و چشم و گوش و بینی وغیرہ می سازید ولیکن این اعضا دارای آن قوای نیستند کہ اطلاق عضویت بر آنہا

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا

و آنانکه می خوانید ایشان را بجز خدا نمی توانند یاری دادن شمارا و نه

و کسانے را که می خوانید بجز خدا نمی توانند یاری دادن شمارا و نه

أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ⑨ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا

خود را یاری می دهند و اگر دعوت کنید ایشان را بسوی راه ہدایت نشنوند سخن شمارا

خود را یاری می دهند و اگر بخوانید ایشان را بسوی راه راست نه می شنوند

وَتَرَاهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ⑩ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ

و ای بیننده می بینی بتان را که می نگرند بسوے تو و حال آنکه ایشان ہیچ نے بینند لازم گیر در گذر را و بفرما

و می بینی تو بتان را که می نگرند بسوی تو و ایشان ہیچ نمی بینند عادت گیر در گذر را و بفرما

بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ⑪ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ

بکار پسندیده و اعراض کن از نادانان و اگر باز دارد ترا وسوسه باز دارنده از جانب شیطان

بکار پسندیده و اعراض کن از نادان و اگر وسوسه کند ترا از جانب شیطان

نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ ۚ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ⑫ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا

آمده پس پناه طلب کن از خدا ہر آئینه او شنوا داناست ہر آئینه متقیان چون

خطره پس پناه طلب به خدا ہر آئینه او شنوا داناست ع۵ ہر آئینه متقیان چون

مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ ⑬ وَ

برسد ایشان را وسوسه از شیطان یاد می کنند خدا را پس ناگهان ایشان بینا می شوند و

برسد ایشان را وسوسه از شیطان یاد می کنند خدا را پس ناگهان ایشان بیننده گان باشند و

إِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ⑭ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم

برادران کافران ف می کشند ایشان را در گمراہی و ہر گز کمی نمی کنند البته یا محمد و چون نمی آری نزدیک ایشان

برادران شان می کشند ایشان را در گمراہی باز کوتاہی نمی کنند و چون نمی آری نزد شان

بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۚ قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِن رَّبِّي ۚ هَٰذَا

آیتے می گویند چرا از طرف خود نشانه نمی کنی اورا بگو جز این نیست که پیروی میکنم آنچه فرود آورده شده است بسوی من از پروردگار من این قرآن

آیتی می گویند چرا از طرف خود انتخاب نمی کنی اورا بگو جز این نیست که پیروی می کنم آنچه فرود آورده می شود بسوی من از پروردگار من این قرآن

بَصَائِرُ مِن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ⑮ وَإِذَا قُرِئَ

نشانهاست آمده از پروردگار شما و ہدایت و بخشایش است مرقوم مومنان را و چون خوانده شود

نشانهاست از پروردگار شما و ہدایت و بخشایش مرقوم مومنان را و چون خوانده شود

الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ⑯ وَاذْكُر رَّبَّكَ

قرآن پس گوش نهید بسوے آن و خاموش باشید تا مہربانی کرده شود بر شما و یاد کن پروردگار خود را

قرآن پس گوش نهید بسوے آن و خاموش باشید تا مہربانی کرده شود بر شما و یاد کن پروردگار خود را

فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ

در ضمیر خود بزاری و ترسگاری و یاد کن پروردگار خود را بکلام پست تر از بلند آوازی بامداد

در دل خود بزاری و ترس کاری و یاد کن پروردگار خود را بکلام فروتر از آواز بلند در بامداد

وَالْآصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ ⑰ إِنَّ الَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ

و شبانگاه و مباش از غافلان ہر آئینه کسانیکه نزدیک پروردگار تواند ع۲

و شبانگاه و مباش از غافلان ہر آئینه کسانیکه نزد پروردگار تواند

لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ۩ ⑱

گردن کشے نمی کنند از عبادت او و بپاکی یاد می کنند اورا و بتخصیص اورا سجده می کنند

گردن کشے نمی کنند از عبادت او و بپاکی یاد می کنند اورا و خاص اورا سجده می کنند

فتح الرحمن

ف یعنے قرینان ایشان از شیاطین والله اعلم ۱۲

۲ یعنی ملاء اعلی ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ "خذ العفو" را چندین معنی کرده اند حاصل اکثر این است که از سخت گیری و تند خوئی پرہیز کن و مترجم رحمه الله ہم این معنے را به "عادت در گذشتن" تعبیر فرموده است چون در آیات گذشته تحمیق و تجہیل بت پرستان کرده شده ممکن بود که مشرکین جاہل برافروخته می شدند و حرکت ناشایسته از ایشان صادر می شده یا به استعمال الفاظ ناملائم می پرداختند لہذا ہدایت شد که بعفو و گذشتن عادت کنید از نصیحت کناره نگیرید سخن معقول گفته باشید و از بے دانشان اجتناب کنید یعنے از حرکات جاہلانه آنہا، ہر روز دست و گریبان شدن حاجت ندارد. چون وقت خدا رسید به آن واحد ہمه حساب آنہا پاک می شود و اگر کدام وقت به مقتضای بشریت به کردار زشت آن ناکسان آئید و شیطان لعین اراده کند که از دور پیغمبر را مشتعل گرداند آماده بکاری کند که خلاف مصلحت باشد و یا شایان "خلق عظیم" و حلم و متانت نباشد فوراً بخدا پناه آرد و مقابل عصمت و وجاہت

پیغمبر ہیچ کید او کاری کرده نمی توانند زیرا خداوند قدیر دعای ہر مستغیث را اجابت می کند و بہر حال آگاه است و صیانت حضرت او را تکفل می نماید .

سُوْرَةُ الْاَنْفَالِ مَدَنِيَّةٌ وَّهِيَ خَمْسٌ وَّسَبْعُوْنَ اٰيَةً وَّعَشْرُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ ۗ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ

مے پرسند ترا از غنیمت ہا ﴿قل﴾ بگو غنیمت ہا خدا و رسول راست ﴿۲﴾ پس ترسید از خدا و

می پرسند ترا از غنیمت ہا بگو غنیمت ہا خدا و رسول راست پس بترسید از خدا و

اَصْلِحُوْا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗٓ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۱﴾

باصلاح آرید صحبتی را که میان شما است و فرمانبرداری کنید خدا و رسول او را اگر مسلمان ہستید

باصلاح آرید آنچه میان شماست به محبت و فرمانبرداری کنید خدا و رسول او را اگر ہستید مسلمانان ﴿۱﴾

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ

جز این نیست که مومنان آنانند که چون یاد کرده شود خدا بترسد دل ایشان و چون خوانده شود

جز این نیست که مومنان (کامل) آنانند که چون یاد کرده شود خدا بترسد دل ہای ایشان و چون خوانده شود

عَلَيْهِمْ اٰيٰتُهٗ زَادَتْهُمْ اِيْمَانًا وَّعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ﴿۲﴾ الَّذِيْنَ

بر ایشان آیات خدا زیاده سازند آن آیات ایمان ایشان را و بر پروردگار خویش توکل می کنند آنکه

بر ایشان آیات خدا زیاده سازند آن آیات ایمان ایشان را و بر پروردگار خویش توکل می کنند آنانکه

يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿۳﴾ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ

برپا می دارند نماز را و از آنچه روزی داده ایم ایشان را خرچ می کنند این جماعت ایشانند مومنان

برپا می دارند نماز را و از آنچه روزی داده ایم ایشان را خرچ می کنند این جماعه ایشانند مومنان

حَقًّا ۗ لَهُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴿۴﴾ كَمَآ

تحقیق ایشان را است مرتبه ہا نزدیک پروردگار ایشان و آمرزش و روزی نیک چنانکه

راست ایشان را است مرتبه ہا نزد پروردگار ایشان و آمرزش و روزی باعزت چنانکه

اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ ۠ وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ

بیرون آورد ترا پروردگار تو از خانه تو بتدبیر درست و ہر آئینه گروہے از مسلمانان

بیرون آورد ترا پروردگار تو از خانه تو به تدبیر درست و ہر آئینه گروہے از مسلمانان

لَكٰرِهُوْنَ ﴿۵﴾ يُجَادِلُوْنَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُوْنَ اِلَى

ناخوشنود بودند ﴿قل﴾ خصومت می کردند با تو در سخن راست بعد از آنکه ظاہر شد گویا رانده میشوند بسوئے

ناخوشنود بودند خصومت می کردند با تو در سخن راست بعد از آنکه ظاہر شد گویا رانده می شوند بسوئے

الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُوْنَ ﴿۶﴾ وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ

مرگ و ایشان در آن می نگرند و یاد کن نعمت الٰہی را آنگاه که خدا وعده میداد بشما یکے از دو گروه که وے شما را باشد

مرگ و ایشان می نگرند و یاد کنید وقتے را که وعده داد بشما خدا یکے از دو گروه که (ہر آئینه) آن شما را باشد

وَتَوَدُّوْنَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُوْنُ لَكُمْ وَيُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّحِقَّ

و دوست می داشتید که غیر فوج جنگی شما را بود و می خواست خدا که ثابت کند

و دوست می داشتید که در آن خاری نخلد آن (غیر صاحب شوکت) باشد شما را و میخواست خدا که ثابت کند

الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۷﴾ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ

دین حق را بفرمان ہائے خویش و ببرد بنیاد کافران را میخواست تا ثابت کند دین حق را و برطرف کند

دین حق را بفرمان ہائے خویش و ببرد بنیاد کافران را تا ثابت کند (دین) حق را و برطرف کند (دین)

فتح الرحمٰن

ف۱ سورۀ انفال در قصه بدر فرود آمده است در آیات این سوره اشارت بوقائع این غزوه واقع شده از آن جمله آنست که مسلمانان در غنیمت مباحثه می کردند آنانکه غارت کرده بودند خواستند که تنها بران متصرف شوند دیگران خواستند که علی السویه قسمت شود خدا انفال نازل ساخت که متصرف و مختار در غنائم خدا و رسول اوست و دیگر یرا درین باب دخل نیست و آنچه اہل جاہلیت می کردند از استیثار غارت کننده به غنیمت باطل است بعد از ان حکم فرمود که غنیمت را پنج قسم باید کرد چهار قسم در میان غانمان قسمت کنند و یکے در بیت المال نگاه بداشته بحرف آن رسانند و این تعرف حق است و عطای اوست بغیر دخل غارت کنندگان پس آیت الانفال لله والرسول حکم است غیر منسوخ ف۲ یعنی متصرف در غنائم ایشانند کسے دیگر را اختیار نیست والله اعلم ف۳ مترجم گوید یعنی کلمه تمت قائم بر وفق حکم خدا است نه موافق آرزوی نفوس چنانکه بیرون آوردن تو بتدبیر درست بود و نزدیک خدا بر خلاف اراده قوم والله اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی ۔

ف۱ بر سر مال غنیمت که در بدر بدست مسلمانان افتاده بود میان اصحاب رضی الله عنهم نزاع واقع شد جوانان که پیش قدمی زده بودند میگفتند که تمام مال غنیمت حق ما است ... بیران که عقب جوانان بودند میگفتند چون پشتی بانی ما بود حسب این ظفر شد و غنیمت بما داده شود که ...

الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿۸﴾ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ

دین باطل را اگرچه ناخوشنود باشند گناهگاران ف۱ آنگاه که فریاد می کردید در جناب پروردگار خویش پس قبول کرد دعای شمارا

باطل را اگرچه ناخوشنود شوند گنه‌کاران ع۵ آنگاه که فریاد می کردید (در جناب) پروردگار خویش پس اجابت کرد دعای شمارا

أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿۹﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ

که من مدد کننده شمایم بهزار کس از فرشتگان از پس خود آمده جماعه دیگر را آورده ف۲ و نساخت خدا این مدد را مگر برای مژده

که من مدد کننده شمایم بهزار از فرشتگان از پی یک دیگر در آینده گان و نه گردانید خدا این مدد را مگر مژده

وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ

و تا آرام گیرد بآن دل شما و نیست فتح مگر از نزدیک خدا هر آئینه خدا غالب

و تا آرام گیرد به آن دل های شما و نیست فتح مگر از نزد خدا هر آئینه خدا غالب

حَكِيمٌ ﴿۱۰﴾ إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ

با حکمت است آنگاه که می پوشید شمارا به پینکی بجهت ایمنی از نزدیک خود و فرود می آورد بر شما از آسمان

با حکمت است آنگاه که افکند به شما پینکی بجهت ایمنی از نزد خود و فرود آورد بر شما از آسمان

مَاءً لِّيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ

آب باران تا پاک کند شمارا بآن و ببرد از شما آلودگی شیطان و تا به بندد بر دل شما یقینے تا بت دارد دلهارا

آب تا پاک کند شمارا به آن و ببرد از شما آلودگی شیطان را و تا (ببندد) استوار کند بر دل ها شما

وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿۱۱﴾ إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ

و محکم کند بآن پایے هارا ف۳ آنگاه که وحی می فرستاد پروردگار تو بسوی فرشتگان که من با شمااام

و محکم کند به آن پاے ها شمارا آنگاه که حکم می فرستاد پروردگار تو بسوی فرشتگان بدرستیکه من با شمایم

فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا ۚ سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا

پس استوار سازید مسلمانان را رعب خواهم افگند در دل کافران پس بزنید

پس استوار سازید دلهای مومنان را (زود) می افکنم در دل ها کافران ترس را پس بزنید

فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿۱۲﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ

ای مسلمانان بالائے گردنها و بزنید از ایشان هر طرف دست و پای را این بسبب آنست که ایشان خلاف کردند با خدا

برزبر گردن ها و ببرید (بزنید) از آنها (اطراف دست و پا) سرانگشتان این (ضرب) برائ آنست که خلاف کردند با خدا

وَرَسُولَهُ ۚ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۱۳﴾

و رسول او و هر که خلاف کند با خدا و رسول او پس خدا سخت عقوبت است

و پیغمبرش و هر که مخالفت کرد با خدا و پیغمبرش (پس) هر آئینه خدا سخت عقوبت کننده است

ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿۱۴﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

این را بچشید و بدانید که کافران راست عذاب آتش اے مسلمانان

این را بچشید و بدانید که هر آئینه کافران راست عذاب آتش اے مومنان

إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ ﴿۱۵﴾ وَمَنْ

چون بهم آئید با کافران انبوه کرده پس مگردانید بسوے ایشان پشت را و هر که

چون بهم آئید آنانرا که کافرند (در حالیکه جمع شوند) در میدان جنگ پس مگردانید بسوی ایشان پشت هارا و هر که

يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ

بگرداند بسوے ایشان آن روز پس خود را مگر رجوع کنان برائے جنگے یا پناه جویان بسوے گروہے پس هر آئینه

بگرداند بسوی ایشان آن روز پشت خود را مگر برای هر جنگ (رجوع کنان برای جنگی) یا برساند (پناه جویان) بسوے گروهی بدرستیکه

بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿۱۶﴾

بازگشت بخشمے از خدا و جاے او جهنم است و بد جاے است

بازگشت بخشمی از خدا و جای او جهنم است و بد جای باز گشتنی است دوزخ

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید درین آیات تعریض است بآن قصه که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در غزوه بدر برائے غارت کردن کاروان قریش متوجه شد و این خبر بکاروان رسید راه ساحل اختیار نمودند خلاص شدند ابوجهل با که بمدد ایشان با لشکر گران از مکه بر آمده بود مقابل آنحضرت شد بعضے اصحاب میل بغارت کردن کاروان کردند و جمعی قصد کارزار لشکر نمودند و مرضی آنحضرت جنگ با لشکر بود ۱۲ ف۲ یعنی یکهزار بودند بعد ازان سه هزار گشتند و بعد ازان پنجهزار شدند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید درین آیت تعریض است بآن قصه که روز بدر مسلمانان تشنه بودند و محدث بودند آب نداشتند و ازین جهت وسوسه شیطان با خاطر ایشان راه می یافت خدای تعالے باران فرستاد و پینکی را بر چشم ایشان مسلط کرد تا اضطراب دل ایشان بر طرف شد ۱۲

ع ۱۰ | ۱۵

تفسیر عثمانی

ع۵ مسلمانان میخواستند بر "قافلہ تجارتی" حمله نمایند اما چنانکه خاری بپای نخلد و مال فراوان حاصل شود۔ ولی رضای خدا چنین بود که این جمعیت کوچک بے سر و سامان را با لشکر کثیر التعداد مرتب و مجهز بجنگ افگند و به کلام خود حق را ثابت گرداند و بنیاد کفار مکه را برافگند تا صدق خوعدهای الهیه این طریق حیرت انگیز ظاهر گردد و علی الرغم کفار بکلی آشکار شود که راست ۱۲ است

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ ۠ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَ

پس شمانه کشته اید اینجماعه را و لیکن خدا کشت ایشان را و تو یا محمدؐ نا افگندی ف۱ وقتیکه افگندی و

پس شما نکشته اید ایشانرا و لیکن خدا کشت ایشان را و نیفگندی مشتی خاک وقتیکه افگندی و

لٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِيْنَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ۭ اِنَّ

لیکن خدا افگند تا عطا کند مسلمانان را از نزدیک خویش عطاے نیکو هر آئینه

لیکن خدا افگند و تا عطا کند مسلمانان را از نزد خود عطای نیکو هر آئینه

اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۞ ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوْهِنُ كَيْدِ الْكٰفِرِيْنَ ۞ اِنْ

خدا شنوا دانا است ف۲ حال اینست و بدانید که خدا سست کننده است حیله کافران را اے کافران اگر

خدا شنوا و دانا ست این است (کاری) که شد و هر آئینه خدا سست کننده است حیلهٔ کافران را اگر

تَسْتَفْتِحُوْا فَقَدْ جَآءَكُمُ الْفَتْحُ ۚ وَاِنْ تَنْتَهُوْا فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَ

طلب فتح می کردید پس آمد شما را فتح و اگر باز ایستید پس آن بهتر است شما را و

طلب فتح (فیصله) می کردید پس آمد بشما (فتح) فیصله و اگر باز ایستید پس آن بهتر ست شما را و

اِنْ تَعُوْدُوْا نَعُدْ ۚ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْـًٔا وَّلَوْ كَثُرَتْ ۙ وَاَنَّ

اگر باز گردید یعنی بنا فرمانی باز گردیم ف۳ و دفع نکند از شما جماعت شما هیچ چیز را اگرچه بسیار باشد و بدانید که

اگر باز گردید باز گردیم و هرگز دفع نکند از شما جماعه شما هیچ چیز را اگرچه بسیار باشد و بدانید

اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۞ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ

خدا با مسلمانان است ف۴ اے مسلمانان فرمانبرداری کنید خدا و رسول او را

خدا با مسلمانان است اے مومنان فرمان برید خدا را و فرستادهٔ او را

وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُوْنَ ۞ وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ قَالُوْا سَمِعْنَا

و روی مگردانید از وے و حال آنکه شما مے شنوید و مشوید مانند کسانیکه گفتند شنیدیم

و روی مگردانید از وی حال آنکه شما می شنوید و مشوید مانند کسانیکه گفتند شنیدیم

وَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ ۞ اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِيْنَ

و ایشان نمی شنوند ف۵ هر آئینه بدترین جنبندگان نزدیک خدا کرانند گنگانند آنانکه

و ایشان نمی شنوند هر آئینه بدترین جنبندگان نزدیک خدا کرانند گنگانند آنانکه

لَا يَعْقِلُوْنَ ۞ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيْهِمْ خَيْرًا لَّاَسْمَعَهُمْ ۭ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ

در نمے یابند و اگر دانستے خدا در ایشان نیکوئی البته شنوانیدے ایشان را ف۶ و اگر شنوانیدے ایشان را

در نمے یابند ۵ و اگر دانستی خدا در ایشان نیکوئی البته شنوانیدی ایشان را و اگر شنوانیدے ایشان را

لَتَوَلَّوْا وَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ۞ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اسْتَجِيْبُوْا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُوْلِ

روی می گردانیدند اعراض کنان اے مسلمانان قبول کنید خواندن خدا و رسول را

هر آئینه روی گردانیدی و ایشان اعراض کنندگانند اے مومنان قبول کنید حکم خدا و رسول را

اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيْكُمْ ۚ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَحُوْلُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ

چون بخواند شما را برای آنکه زنده دل سازد شما را و بدانید که خدا حائل میشود درمیان مرد و دل او ف۷

چون بخواند شما را برای آنکه زنده سازد شما را و بدانید که هر آئینه خدا باز می دارد (حایل میشود میان مرد و دل او)

وَاَنَّهٗٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ۞ وَاتَّقُوْا فِتْنَةً لَّا تُصِيْبَنَّ الَّذِيْنَ

و بدانید که بسوے او برانگیخته خواهید شد و بپرهیزید از فتنه که نرسد بآنانکه

از مرد دل او را و بدانید که بسوے او برانگیخته خواهید شد و بپرهیزید از فتنه که نرسد به آنانکه

ظَلَمُوْا مِنْكُمْ خَآصَّةً ۚ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۞

ستم کردند از شما بخصیص ف۸ و بدانید که هر آئینه خدا سخت عقوبت کننده است ف۹

ستم کردند از شما بخصیص و بدانید که هر آئینه خدا سخت عقوبت کننده است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مشت خاک را ف۲ مترجم گوید تعریض است بآن قصه که آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم روز بدر یکمشت سنگریزه بسوے کفار انداخت پس هیچکس از ایشان نبود که چیزے ازان بچشمش داخل نشد و استقلال تازه بخاطر مسلمانان ظاهر شد و این تائید غیبی بود ۱۲ ف۳ یعنی بجزا دادن ۱۲ ف۴ مترجم گوید تعریض است بآن قصه که ابوجهل روز غزوه بدر دعا کرد که بارخدایا هر که از میان این هر دو گروه قاطع رحم است و دین باطل بریش گرفته است او را هلاک کن و بحقیقت متصف باین صفات ابوجهل و قوم او بودند ۱۲ ف۵ یعنی مانند اهل کتاب که تورات خواندند و بزبان معترف شدند و بر آن عمل نکردند ۱۲ ف۶ یعنی لیکن ندانست ۱۲ ف۷ یعنی عزیمت او فسخ می کند ۱۲ ف۸ یعنی بلکه عام بود شامت او والله اعلم ۱۲ ف۹ داین فقره نظیر: عقوبت بدعت است تا ترک نهی منکر والله اعلم ۱۲۔

رکوع ۲ ع ۹ ۱۶

تفسیر عثمانی

ف۵ کسانی را که خداوند تعالیٰ برای شنیدن گوش برای گفتن زبان و برای فهمیدن دل و دماغ عطا فرموده مگر آنها تمام این قوت‌ها را معطل کردند توفیق نصیب شان نشد که حق را بزبان بگویند و از راه گوش آواز حق را بشنوند و کوشش نکردند که با دل و دماغ حق را بفهمند خلاصه قوت های موهوبه را در کاری صرف نکردند که این قوی برای آن اجمالاً فی الحقیقت عطا شده بود و بدین سبب این گروه اشخاص از جانوران هم بدتر اند۔

وَاذْكُرُوا إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ

و یاد کنید اے مهاجران نعمت الٰہی را آن وقت کہ شما اندک بودید ناتوان شمردہ در زمین یعنی در مکہ می ترسید

و یاد کنید آن وقت را کہ شما اندک بودید ناتوان شمردہ میشدید در زمین کہ می ترسیدید

أَن يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُم مِّنَ

از آنکہ بربایند شما را مردمان پس جائے داد شما را یعنی در مدینہ و قوت داد شما را بنصرت خود و روزی داد شما را از

از آنکہ بربایند شما را مردمان پس جائی داد شما را و قوی کرد شما را بیاری دادن خود و روزی داد شما را از

الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ⑦ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ

چیزہائے پاکیزہ تا شود کہ سپاسداری کنید اے مسلمانان خیانت مکنید با خدا

چیزہائے پاکیزہ تا شما سپاس کنید اے مومنان خیانت مکنید با خدا

وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ⑧ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا

و رسول و خیانت مکنید امانت ہائے یک دیگر را دانستہ و بدانید کہ

و رسول و خیانت مکنید امانت ہائے یک دیگر را و شما می دانید و بدانید کہ ہر آئینہ

أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِندَهُ أَجْرٌ

مالہای شما و فرزندان شما آزمایش بزرگ است و آنکہ خدا نزدیک اوست مزد

مالہای شما و فرزندان شما (آزمایش است) خراب کنندہ اند و آنکہ خدا نزد اوست مزد

عَظِيمٌ ⑨ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا

بزرگ اے مسلمانان اگر بترسید از خدا پیدا کند برائے شما فیصلہ را

بزرگ اے مومنان اگر بترسید از خدا پیدا کند برائی شما فیصلہ

وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ①

و در گذارد از شما گناہان شما را و بیامرزد شما را و خدا صاحب بفضل بزرگ است

و در گذارند از شما گناہان شما را و بیامرزد شما را و خدا صاحب فضل بزرگ است

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ

و یاد کن نعمت الٰہی یا محمد آنگاہ کہ بد سگالی می کردند در حق تو کافران تا حبس کنند ترا یا بکشند ترا یا جلا وطن کنند ترا

و (یاد کن) آنگاہ کہ مکر کردند بتو آنانکہ نگرویدہ اند تا حبس کنند ترا یا بکشند ترا یا بیرون کنند ترا از مکہ

وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ② وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ

و ایشان بد سگالی می کردند و خدا بد سگالی می کرد یعنی با ایشان و خدا بہترین بد سگالی کنندگانست و چون خواندہ شود بر این جماعہ

و ایشان بد سگالی می کنند و (جزای دہد خدا ایشان را) و تدبیر می کند خدا و خدا بہترین خفیہ تدبیر کنندگانست و چون خواندہ شود بر ایشان

آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَا ۙ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ

آیات ما گویند شنیدیم اگر خواہیم بگوئیم مانند این نیست این مگر افسانہ

آیات ما گویند بدرستیکہ شنیدیم اگر خواہیم بگوئیم مانند این نیست این مگر افسانہ ہای

الْأَوَّلِينَ ③ وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَ هَٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِندِكَ

پیشینیان و آنگاہ کہ گفتند بار خدایا اگر ہست این قرآن راست از نزدیک تو

پیشینیان و آنگاہ کہ گفتند بار خدایا اگر ہست این (قرآن) راست از نزد تو

فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ④ وَمَا

پس ببار بر ما سنگ را از آسمان یا بیار بر ما عذاب دردناک را و نیست

پس بباران بر ما سنگ از آسمان یا بیار بما بہ عذاب دردناک ع۵ و نیست

كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ

خدا کہ عذاب کند ایشان را و تو میان ایشان باشی و ہرگز نیست خدا عذاب کنندہ ایشان

خدا کہ عذاب کند ایشان را و تا تو میان ایشان باشی ع۵ و نیست ہرگز خدا عذاب کنندہ ایشان

...فرود آید ما پیغمبر خود را از آنہا کنارہ می کنیم آنگاہ کہ حضرت محمد رسول اللہ صلعم را از مکہ جدا ساختیم اہل مکہ مستوجب عذاب «بدر» گرفتار آمدند۔

فتح الرحمٰن

ف۱ تعریض است بآن فقرہ کہ کفار در مکہ جمع شدہ این رائے میزدند

تفسیر عثمانی

ع۵ این آیت منتہای جہل و شقاوت و عناد مشرکین مکہ را نشان می دہد یعنی آنہا میگفتند «خداوندا» اگر دین اسلام کہ ما از مدت دراز و با این ہمہ جد و جہد بہ تکذیب آن می پردازیم حق است۔ پس تاخیر برای چیست، و ما نیز چرا مانند اقوام سلف سنگبار ان نمی شویم و یا ما نیز بہ عذابی مانند آن مبتلا و مستاصل نمی شویم، می گویند ہنگامیکہ ابوجہل از مکہ خارج میشد این دعا را در پیشگاہ کعبہ مکرمہ نمودہ بود عاقبت ہر چہ خواست نمونہ آن را در «بدر» دید خودش با شصت و نہ سردار بدست مسلمانان ناتوان بے سر و سامان مقتول گردید و ہفتاد نفر سردار در ذلت اسارت گرفتار شدند بدین وسیلہ خدا بنیاد آنہا را برانگند البتہ مانند قوم لوط از آسمان بر آنہا سنگ نبارید اما مشتی سنگریزہ کہ خدا بدست محمد صلعم بر آنہا افگندہ بود مثال کوچکی از آن سنگ باران آسمانی بود۔ فلم تقتلوہم و لکن اللہ قتلہم و ما رمیت اذ رمیت و لکن اللہ رمی۔ ع۶ سنۃ اللہ اینست کہ چون بر قومی نہا بر تکذیب انبیاء عذاب

ع ۹ ۱۴

وَهُوَيَسْتَغْفِرُوْنَ ﴿۵﴾ وَمَالَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّوْنَ

وایشان استغفار می کنند ف۱ وچیست مرایشانرا که عذاب نکند ایشان راو خداحال آنکه ایشان باز میدارند یعنی مردمان را

وایشان مغفرت خواهند ع۵ وچیست آن بارا که عذاب نکند ایشان را خدا وایشان باز می دارند مردمان را

عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوْٓا اَوْلِيَآءَهٗ ؕ اِنْ اَوْلِيَآؤُهٗٓ اِلَّا

از مسجد الحرام ونیستند سزاوار آنجا نیستند سزاوار آنجا مگر

از مسجد حرام ونیستند آنها متولیان امر مسجد حرام نیستند سزاوار تولیت مسجد حرام مگر

الْمُتَّقُوْنَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۶﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ

متقیان ولیکن بیشترین ایشان نمی دانند ف۲ ونیست نماز ایشان نزدیک

پرہیزگاران ولیکن بیشتر ایشان نمی دانند ونیست نماز ایشان نزدیک

الْبَيْتِ اِلَّا مُكَآءً وَّتَصْدِيَةً ؕ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ

خانۂ کعبه بجز صفیر کردن ودستک زدن پس بچشید اے کافران عذاب را بسبب

خانه کعبه مگر صفیر کردن وکف زدن پس بچشید ای کافران عذاب را بسبب

تَكْفُرُوْنَ ﴿۷﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوْا عَنْ

کافر شدن خود هر آئینه کافران خرچ می کنند اموال خود را تا باز دارند مردمان را از

کافر شدن خود ع۵ هر آئینه کافران خرچ می کنند اموال خود را تا باز دارند مردمان را از

سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ فَسَيُنْفِقُوْنَهَا ثُمَّ تَكُوْنُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُوْنَ ۬ؕ وَ

راه خدا پس زود باشد که خرچ کنند آنرا باز باشد آن خرچ کردن پشیمانی بر ایشان باز مغلوب شوند و

راه خدا پس زود نفقه کنند مال خود را باز باشد آن خرچ کردن بر ایشان افسوس باز مغلوب شوند و

الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُوْنَ ﴿۸﴾ لِيَمِيْزَ اللّٰهُ الْخَبِيْثَ مِنَ الطَّيِّبِ

کافران بسوی دوزخ رانده شوند تا جدا سازد خدا تعالیٰ ناپاک را از پاک

آنانکه ثابت باشند بر کفر بسوی دوزخ رانده می شوند تا جدا سازد خدا ناپاک را از پاک

وَيَجْعَلَ الْخَبِيْثَ بَعْضَهٗ عَلٰى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهٗ جَمِيْعًا فَيَجْعَلَهٗ فِيْ

و بنهد ناپاک را بعض آن را بر بعض پس توده سازد آنهمه را یک جا پس در آردش در

و بنهد ناپاک را بعض آن را بر بعض پس انبار سازد همه را یک جا پس بیفکندش در

جَهَنَّمَ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۹﴾ قُلْ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ يَّنْتَهُوْا

دوزخ اینجماعه ایشانند زیانکاران ع۵ بگو کافران را اگر باز ایستند

دوزخ آن جماعه ایشانند زیان کاران بگو برای آنهاکه کافراند اگر باز ایستند

يُغْفَرْ لَهُمْ مَّا قَدْ سَلَفَ ۚ وَاِنْ يَّعُوْدُوْا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۰﴾

آمرزیده شود ایشان را آنچه گذشت واگر عود کنند پس هر آئینه گذشته است روش پیشینیان

آمرزیده شود ایشان را آنچه گذشت واگر عود کنند پس هر آئینه گذشته است روش پیشینیان

وَقَاتِلُوْهُمْ حَتّٰى لَا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ وَّيَكُوْنَ الدِّيْنُ كُلُّهٗ لِلّٰهِ ۚ

وکارزار کنید ای مسلمانان با ایشان تا آنکه نباشد هیچ فتنه یعنی غلبۂ کفر و باشد دین همه برائے خدا

وکارزار کنید با ایشان تا آنکه نباشد هیچ فساد (غلبۂ کفر) و باشد دین همه اش برای خدا

فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۱۱﴾ وَاِنْ تَوَلَّوْا

پس اگر باز ایستند از شرک یعنی مسلمان شوند هر آئینه خدا بآنچه می کنند بیناست واگر رو بگردانند ف۵

پس اگر باز ایستند از شرک پس هر آئینه خدا به آنچه می کنند بیناست اگر روی بگردانند

فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰىكُمْ ؕ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ﴿۱۲﴾

پس بدانید که خدا مددگار شماست نیک مددگار است و نیک یاری دهنده است

پس بدانید که هر آئینه خدا مددگار شماست نیک مددگار است و نیک یاری دهنده است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے سنت الله آنست که تا پیغامبر درمیان قوم باشد عذاب عام نمی کند وهمچنین تا آنکه ایشان استغفار می کنند عذاب نے آید ۱۲ ف۲ یعنے بعد هجرت حضرت سید البشر از میان ایشان ۱۲ ف۳ یعنی اصل استحقاق عذاب دارند لیکن بودن پیغامبر درمیان ایشان مانع بود و الحال مانع برخاست ۱۲ ف۴ مترجم گوید داین تصویر است حال کسی را که میخواهد جزء کل چیز برا باطل سازد و دفع کند ۱۲ ف۵ یعنی باز اسلام ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ دو چیز مانع نزول عذاب بسته یکی موجود بودن پیغمبر میان آنها - دوم استغفار - یعنی در مکه مکرمه بیمن قدم آنحضرت صلعم عذاب معطل بود اکنون بر آنها عذاب فرود آمد همین طور ما دام میکه گنه گار نادم باشد و به توبه ادامه بدهد - مورد مواخذه نمی شود - واو بزرگ ترین گناهی کرده باشد حضرت پیغمبر فرمود پناه گنه گاران دو چیز است یکے وجود من دو دیگر استغفار " کذا فی الموضح " ع۵ کسانیکه نماز گذاران حقیقی را از مسجد باز می دارند نماز خود شان چه ارزش دارد - برهنه بطواف کعبه پرداختن بجای ذکر خدا صفیر کشیدن و کف زدن چنانکه در اکثر ملل امروز نیز نواختن زنگ و ناقوس عبادت بزرگ دانسته می شود غرض خود خدا را نمی پرستند و دیگران را نمی گذارند ...

ع ۹ ۱۸

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَيْءٍ

و بدانید که آنچه غنیمت یافتید از کافران از بهر جنس

و بدانید که آنچه غنیمت گرفتید از چیزے

فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ

پس پنجم حصه اش خدا را است و پیغامبر را و خویشاوندان را و یتیمان و درویشان

پس هر آئینه برای خداست پنجم حصه اش و پیغامبر را و خویشاوندان و یتیمان و بے نوایان

وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنتُمْ آمَنتُم بِاللَّهِ وَمَا أَنزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ

و مسافران را اگر ایمان آورده اید بخدا و بآنچه فرو فرستادیم بر بنده خویش روزیکه

و مسافران را اگر ایمان آورده اید بخدا و آنچه فرو فرستادیم بر بندهٔ خویش روز

الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾ إِذْ أَنتُم

جدا شد حق از باطل روزیکه بهم آمدند دو گروه ف۲ و خدا بر همه چیز توانا است ف۳ اگر ایمان آورده اید بآنچه فرو فرستادیم بر بندهٔ خود

فیصله شدن ف۵ روزیکه بهم آمدند دو گروه و خدا بر همه چیز توانا است ف۵ (یاد آورید) آنرا که بودید

بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُم بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَىٰ وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنكُمْ ۚ وَلَوْ

بکناره نزدیک بودید و ایشان بکناره دورتر و کاروان پائین تر از شما یعنی بجانب دریا و اگر

بکنارهٔ نزدیک تر و ایشان بکنارهٔ دورتر ف۵ و کاروان بودند فروتر از مکان شما ف۵ و اگر

تَوَاعَدتُّمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ ۙ وَلَٰكِن لِّيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ

بایکدیگر وعدهٔ جنگ مقرر می کردید البته اختلاف مینمودید در وعده لیکن جمع کرد تا بانجام رساند خدا کاری را که

میان خود وعدهٔ قتال می کردید هر آئینه خلاف می کردید در وعدهٔ خود ف۵ و لیکن (جمع کرد) تا بانجام رساند خدا کاری را که بود

مَفْعُولًا لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَن بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَن بَيِّنَةٍ ۗ وَ

کردنی بود تا هلاک شود کسیکه هلاک شده است بعد قیام حجت و زنده ماند کسیکه زنده شده بعد قیام حجت و

کردنی تا هلاک شود کسیکه هلاک شدنی است از حجتی روشن و زنده ماند کسیکه زنده شدنی است بحجتی روشن و

إِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا ۖ وَلَوْ

هر آئینه خدا شنوا داناست ف۶ آنگاه که بنمود خدا ایشان را بتو در خواب تو اندکے و اگر

هر آئینه خدا شنوا داناست . آنگاه که بنمود بتو ایشان را خدا در خواب تو اندکی و اگر

أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ ۗ إِنَّهُ

بنمودے بتو ایشان را بسیار البته بزدلی می کردید و با یکدیگر نزاع مینمودید در کار و لیکن خدا سلامت داشت یعنی از بزدلی

بنمودی بتو ایشان را بسیار البته بزدل می گردیدید و با یکدیگر نزاع نمودید در کار و لیکن خدا سلامت داشت هر آئینه وی

عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ

داناست بآنچه در سینه هاست و آنگاه که بنمود بشما ایشان را چون روبرو شدید در چشم شما

داناست بآنچه در سینه هاست و آنگاه که بنمود بشما ایشان را چون روبرو شدید در چشم هائے شما

قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۗ

اندکے و کم نمود شما را در چشم آنان تا بانجام رساند خدا کاری را که کردنی بود

اندکی و کم نمود شما را در چشم هائے ایشان تا بانجام رساند خدا کاری را که بود کردنی

وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً

و بسوئی خدا باز گردانیده شوند کارها اے مسلمانان چون روبرو شوید با گروهے

و بسوی خدا باز گردانیده شود کارها اے مسلمانان چون روبرو شوید با گروهی

فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ

پس ثابت باشید و یاد کنید خدا را بسیار بود که شما رستگار شوید و فرمانبرداری کنید خدا

پس ثابت باشید و یاد کنید خدا را بسیار تا شما رستگار شوید و فرمان برداری کنید خدا

آن طرف که از مدینهٔ طیبه بعید بود ف۵ کاروان تجارتی ابوسفیان سوئی نشیب ساحل روان بود سپاه قریش درمیان کاروان و مسلمانان حایل گردیدند۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی خویشاوندان پیغامبر یعنی بنی هاشم و بنی مطلب اند ۱۲

ف۲ یعنی ایمان آوردند بآنکه بروز بدر نصرت نازل فرمود ۱۲

ف۳ مترجم گوید چهار خمس غانمان را باید داد یک خمس در بیت المال نهاده بر پنج حصه یا سه حصه قسمت باید کرد علی اختلاف المذاهب والله اعلم ۱۲

ف۴ مراد از هلاک اصرار بر کفر است و از حیات مسلمان شدن و اینکه ایمان آورده اید بآنچه فرو فرستادیم بر بندهٔ خود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ مراد از روز فیصله روز بدر است که نزاع حق و باطل صریحاً فیصله شد روزی که خداوند فتح و نصرت را بر اکمل بندگان خویش فرود آورد فرشتگان را بیاری وی فرستاد و سکون و اطمینان را نازل گردانید پس کسانی که بخدا و تائید غیبی ایمان آورده اند تخصیص دادن خمس غنیمت بنام خدا بر ایشان ها گران نیست ف۵ چنانکه شما در آن روز مظفر و منصور گردانیده شدید آینده نیز حضرت قادر احتمال پیروزی ها و فتوحات می بخشد

مراد از کنارهٔ نزدیک آن طرف میدان جنگ است که نزدیک بمدینه طیبه بود و کنارهٔ دور ... لاممکن بود اگر یقین...

وَرَسُوْلَهٗ وَلَا تَنَازَعُوْا فَتَفْشَلُوْا وَتَذْهَبَ رِيْحُكُمْ وَاصْبِرُوْا ؕ

ورسول اورا و بایکدیگر نزاع مکنید کہ درین صورت بزدل شوید و برود دولت شما و شکیبائی ورزید

ورسول اورا و بایکدیگر نزاع مکنید کہ دراین صورت بزدل شوید برود دولت و قوت شما و شکیبائی ورزید

اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ۝۲ وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ خَرَجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ

ہر آئینہ خدا باشکیبایان است و مباشید مانند کسانیکہ بیرون آمدند از خانہائی خود

ہر آئینہ خدا با شکیبایانست و مباشید مانند کسانیکہ بیرون آمدند از سراہای خود

بَطَرًا وَّرِئَآءَ النَّاسِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا

از روئے سرکشی وخود نمائی بمردمان و بازمیدارند از راہ خدا و خدا بآنچہ

از روی سرکشی و خودنمائی بمردمان و بازمی دارند از راہ خدا و خدا بہ آنچہ

يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ ۝۳ وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا

می کنند در گیرندہ است ف۱ وانگاہ کہ شیطان بیار است برائ این کافران کردارہائ ایشان را و گفت ہیچ کس

می کنند احاطہ کنندہ است و آنگاہ کہ بیاراست برای کافران شیطان کردار ہای ایشان را و گفت ہیچ کس

غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَاِنِّيْ جَارٌ لَّكُمْ ۚ فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتٰنِ

از مردمان غلبہ کنندہ نیست برشما امروز و ہر آئینہ من مدد کنندہ ام شمارا پس چون رو برو شدند ہردو گروہ

غلبہ کنندہ نیست برشما امروز از مردم و ہر آئینہ من مدد کنندہ ام شمارا پس چون رو برو شدند ہردو گروہ

نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَقَالَ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّنْكُمْ اِنِّيْٓ اَرٰى مَا لَا تَرَوْنَ

بازگشت شیطان بر پاشنہائے خود و گفت ہر آئینہ من بی تعلقم از شما ہر آئینہ من می بینم آنچہ شما نمی بینید

بازگشت شیطان بر پاشنہ ہائ خود و گفت ہر آئینہ من بیزارم از شما ہر آئینہ من می بینم آنچہ شما نمی بینید

اِنِّيْٓ اَخَافُ اللّٰهَ ؕ وَاللّٰهُ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۴ اِذْ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ

ہر آئینہ من می ترسم از خدا و خدا سخت عقوبت است انگاہ کہ می گفتند منافقان

ہر آئینہ من می ترسم از خدا و خدا سخت عقوبت کنندہ است ع۵ آنگاہ کہ می گفتند منافقان

وَالَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ غَرَّ هٰٓؤُلَآءِ دِيْنُهُمْ ؕ وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ

وآنانکہ در دل ایشان بیماریست فریفتہ کردہ است این مسلمانان را دین ایشان و ہر کہ توکل کند

وآنانکہ در دل ہای ایشان بیماری است فریفتہ این ہارا دین ایشان و ہر کہ توکل کند

عَلَى اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝۱ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِيْنَ

بر خدا ہر آئینہ خدا غالب درست کار است و تعجب می کردی اگر می دیدی اے بینندہ چون فرشتگان قبض ارواح

بر خدا پس ہر آئینہ خدا غالب با حکمت است و اگر می دیدی چون قبض می کنند ارواح

كَفَرُوا ۙ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ۚ وَذُوْقُوْا عَذَابَ

کافران مے کنند میزنند بر روئ ایشان و بر پشت ایشان و می گویند بچشید عذاب

کافران را فرشتگان میزنند روہای ایشان را و پشت ہای ایشان را و می گویند بچشید عذاب

الْحَرِيْقِ ۝۲ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ

سوزان این بسبب آن کردار است کہ پیش فرستادہ است دست شما و بسبب آنست کہ خدا ظلم کنندہ نیست

سوزان را این بسبب آن کردار است کہ پیش فرستادہ است دست ہای شما و بسبب آن است کہ خدا نیست ظلم کنندہ

لِّلْعَبِيْدِ ۝۳ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ

بر بندگان مانند عادت قوم فرعون و آنانکہ پیش از ایشان بودند کافر شدند بآیات

بر بندگان مانند عادت قوم فرعون و آنانکہ پیش از ایشان بودند کافر شدند بہ آیات

اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۴

خدا پس گرفتار کرد خدا ایشان را بگناہان ایشان ہر آئینہ خدا توانا سخت عقوبت است

خدا پس گرفتار کرد ایشان را خدا بگناہان شان ہر آئینہ خدا توانا سخت عقوبت کنندہ است

فتح الرحمن

ف۱ در این حال ابوجہل و تابعان او ست ۱۲ منہ لعنت تثقفنہم پاوے تو انکو الثقف یافتن پانا الحرب لڑائی جنگ شود بپر بہگا دے تشرید بہگانا کہدیڑنا ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قریش بہ قوت و جمعیت خویش مغرور بودند و دائم با بنی کنانہ منازعہ و مخاصمہ می نمودند و در اندیشہ بودند کہ مبادا بنی کنانہ سد راہ کامیابی شان گردد در ان اثنا فوراً شیطان لعین بصورت رئیس کنانہ یعنی سراقہ ابن مالک با فوجی از ذریت خویش نمودار شد تا قریش را تقویت و تزئید ہمت نماید و بہ ابوجہل و پیروانش اطمینان داد کہ ... ما ہمہ بہ کمک و حمایت شما حاضریم از طرف کنانہ بکلی خاطر جمع باشید کہ ما با شمائیم "چون در "بدر" جنگ شدت کرد شیطان جبرئیل و دیگر فرشتگان را دید از دست ابوجہل پا کشیدہ راہ فرار پیش گرفت۔ ابوجہل گفت ای سراقہ! اکنون کہ باید کمک کنی کجا میگریزی جواب داد کہ من با شما بودہ نمی توانم من چیزہائی را می بینم کہ شما از مشاہدہ آن قاصرید یعنی (فرشتگان) خدا از ترس دا این فوج خدائی ہیبدل شدہ ام و پیش از این تاب و مقاومت در من نماندہ۔ چہ می ترسم کہ در عذاب شدید و آفت وخیم گرفتار آیم قتادہ می گوید کہ ... ملعون دروغ گفت کہ خوف خدا در دلش افتادہ چون می دانست کہ دولت ہلاک لشکر قریش فرا رسیدہ است و ہیچ قوتی آنہا را م

۴ نجات دادہ نمی تواند قرار عادت جبلی خود کہ ہمیشہ تابعان خود را بازی می دہد و ہمین کہ آنہا را در ہلاک انداخت خودش میگریزد در این موقع نیز چنان کرد

ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا

این بسبب آنست که خدا هرگز نیست تغیر دهنده هیچ نعمتے که انعام کرده باشد آنرا بر قومے تا آنکه ایشان بدل کنند حالے را

این بسبب آنست که خدا هرگز نیست تغیر دهنده نعمتی را که انعام کرده باشد آنرا بر قومی تا آنکه بدل کنند حالی را

بِأَنْفُسِهِمْ ۙ وَأَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ

که در ذات ایشانست ف۱ و بسبب آنست که خدا شنوا دانا است مانند حال کسان فرعون و آنانکه

که در ذات ایشان است و هر آئینه خدا شنوا داناست مانند عادت کسان فرعون و آنانکه

مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا

پیش از ایشان بودند دروغ شمردند آیات پروردگار خویش را پس هلاک ساختیم ایشان را بگناهان ایشان و غرق ساختیم

پیش از ایشان (بودند) دروغ شمردند آیات پروردگار خویش را پس هلاک ساختیم ایشانرا بگناهان شان و غرق گردانیدیم

آلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِينَ

کسان فرعون را و هریک ستمگار بودند هر آئینه بدترین جنبندگان نزدیک خدا آنانند

کسان فرعون را و همه ستمگار بودند هر آئینه بدترین جنبندگان نزد خدا آنانند

كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾ الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ

که کافر شدند پس ایمان نمی آرند آنانکه عهد بستهٔ با ایشان باز می شکنند

که کافر شدند پس ایشان ایمان نمی آرند آنانکه عهد بستهٔ با ایشان باز می شکنند

عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ

عهد خود را در هر مرتبه و ایشان پرهیز نمی کنند ف۲ پس اگر بیابی ایشان را در جنگ

عهد خود را در هر مرتبه و ایشان نمی ترسند پس اگر بیابی ایشان را در جنگ

فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ

متفرق ساز بسبب کشتن ایشان آنان را که پس پشت ایشان باشند بود که پند پذیر شوند و اگر بترسی از گروهے

پس متفرق ساز بسبب کشتن ایشان آنان را که پس پشت ایشان باشند تا ایشان پند پذیر شوند و اگر بترسی از گروهی

خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَاءٍ ۚ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾

خیانت را پس باز گردان بسوی ایشان عهد ایشان را بنوعے که همه برابر شوند ف۳ هر آئینه خدا دوست نمیدارد خیانت کنندگان

خیانت را پس باز گردان بسوی ایشان عهد ایشانرا بنوعی که همه برابر شوند (در علم بر نقض عهد) هر آئینه خدا دوست نمیدارد خیانت

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا ۚ إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ وَأَعِدُّوا

و باید که نه پندارند کافران که ایشان پیش دستی کرده اند هر آئینه ایشان عاجز نتوانند ساخت و مهیا سازید اے مسلمانان

و نپندارند کافران که ایشان پیش دستی کردند در گریز هر آئینه ایشان عاجز کرده نتوانند (ما را) و آماده سازید

لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ

برائے ایشان آنچه توانید از توانائی ف۴ و از آماده داشتن اسپان بترسانید بآن

برائے ایشان آنچه توانید از توانائی و آمادگی کنید از اسپان بستهٔ ع۵ که می ترسانید بآن

عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللّٰهُ

دشمن خدا را و دشمن خویش را و قومے دیگر را نیز بجز ایشان شما نمی دانید ایشان را خدا

دشمن خدا و دشمن خویش را و قوم دیگر نیز بجز ایشان نمی دانید ایشان را خدا

يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ

می داند ایشان را ف۵ و آنچه خرج کنید از هرچه باشد در راه خدا تمام داده شود بشما ف۶ و شما

می داند ایشان را و آنچه خرج کنید از هرچه باشد در راه خدا تمام داده شود و شما

لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۚ

ستم کرده نه شوید و اگر میل کنند بصلح تو هم میل کن بسوی آن ف۷ و توکل کن بر خدا

ستم کرده نشوید و اگر میل کنند بصلح تو هم میل کن بسوی آن و توکل کن بر خدا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی شکر را بکفران نعمت و طاعت را بمعصیت ۱۲

ف۲ مترجم گوید تعریض است بقبائل یهود که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بایشان صلح کرده بودند و ایشان وقت بوقت عذر مینمودند والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی علامت نقض عهد بر شما لازم نباید والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی استعمال آلات جنگ مثل تیر انداختن ۱۲

ف۵ یعنی اهل نفاق را والله اعلم ۱۲

ف۶ یعنی ثواب او والله اعلم ۱۲

ف۷ مترجم گوید این امر برائے اباحت است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ معنے توکل نمودن بخدا این نیست که اسباب ضروری و مشروع ترک شود بلکه بر مسلمانان فرض است که حتی الوسع وسائل جهاد را فراهم نمایند در عهد فرخندهٔ نبوی مشق اسپ سواری شمشیر زدن تیر انداختن داخل اسباب جهاد بود امروز ساختن و استعمال نمودن توپ تفنگ طیاره کشتی هائے تحت البحری، تانگ آموختن فنون جنگ ورزش و سائر تمرینات بدنی همه وسائل جهاد است همچنین اسلحه و آلات حربی که برائے آینده آماده میشود انشاء الله تعالیٰ همه

در این آیت داخل می باشد راجع به اسپ حضرت پیغمبر گفته است «الخیل معقود فی نواصیها الخیر الی یوم القیمة» یعنی خداوند خیر را تا قیامت در پیشانی اسپ گذاشته . . .

ع ۱۰ / ۳

إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣﴾ وَإِن يُرِيدُوا أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ

هر آئینه وے شنوا دانا است داگر خواهند که فریب دهند ترا پس

هر آئینه وی شنوا داناست . واگر خواهند که فریب دهند ترا پس هر آئینه

حَسْبَكَ اللَّهُ ۚ هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤﴾ وَأَلَّفَ

کفایت کننده است ترا خدا همونست آنکه قوت داد ترا بیاری دادن خود و بمسلمانان و همونست آنکه الفت داد

کفایت کننده است ترا خدا اوست آنکه قوت داد ترا بیاری دادن خود و به مسلمانان و پیوند افگند بدوستی

بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۚ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ

میان دلهاے ایشان اگر خرج می کردی آنچه در زمین است همه یک جا الفت نمی دادی میان دل هاے ایشان

میان دلهاے شان اگر خرج می کردی آنچه در زمین است همه نمی افگندی الفت میان دلها ی شان

وَلَٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ

و لیکن خدا الفت افگند میان ایشان هر آئینه وے غالب با حکمت است اے پیغامبر کفایت کننده است ترا خدا

و لیکن خدا افگند الفت درمیان ایشان هر آئینه وی غالب با حکمت است اے پیغامبر کفایت کننده است ترا خدا

وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ

و کفایت کنند ترا آنانکه پیروی تو کرده اند از مسلمانان اے پیغامبر رغبت ده مسلمانان را

و کفایت کننده آن را که پیروی تو کرد از مسلمانان اے پیغامبر رغبت ده مومنان را

عَلَى الْقِتَالِ ۚ إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ ۚ

بر جنگ اگر باشند از شما بیست کس صبر کننده غالب شوند بر دو صد کس

بر جنگ اگر باشند از شما بیست کس صبر کننده غالب شوند بر دو صد کس

وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ

و اگر باشند از شما صد کس غالب شوند بر هزار کس از کافران بسبب آنکه ایشان گروهے هستند

و اگر باشند از شما صد کس غالب شوند بر هزار کس از آنانکه کافر شدند زیرا هر آئینه ایشانند گروهی

لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١﴾ الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا ۚ فَإِن

که نمی فهمند ف۱ اکنون سبک ساخت خدا از سر شما و دانست که درمیان شما ضعف هست پس اگر

که نمی فهمند ع۱ اکنون سبک ساخت خدا از شما و دانست که درمیان شما ضعف هست پس اگر

يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ ۚ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ

باشند از شما صد کس شکیبا غالب آیند بر دو صد کس و اگر باشند از شما هزار کس

باشند از شما صد کس شکیبا غالب شوند بر دو صد و اگر باشند از شما هزار کس

يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢﴾ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ

غالب آیند بر دو هزار کس بفرمان خدا و خدا با صابران است ف۲ سزاوار نبود پیغامبر را

غالب شوند بر دو هزار بفرمان خدا و خدا با صابران است ع۲ سزاوار نبود پیغمبر را

أَن يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ ۚ تُرِيدُونَ عَرَضَ

که بدست وے اسیران باشند تاآنکه قتل بسیار بوجود آرد در زمین می خواهید مال

که بدست وی اسیران باشند تاآنکه قتل بسیار بوجود آرد در زمین می خواهید مال

الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣﴾ لَّوْلَا كِتَابٌ مِّنَ

دنیا را و خدا می خواهد مصلحت آخرت را و خدا غالب با حکمت است اگر نبودے حکم

دنیا را و خدا میخواهد مصلحت آخرت را و خدا غالب با حکمت است اگر نبودی حکمی

اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤﴾ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ

خدا پیشی گرفته ف۳ میرسید به شما در آنچه گرفتید عذاب بزرگ پس بخورید از آنچه غنیمت گرفتید

خدا پیشی گرفته هر آئینه میرسید بشما در آنچه گرفتید عذاب بزرگ پس بخورید از آنچه غنیمت گرفتید

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید چون این آیت نازل شد واجب گشت ثبات باده چندان از کفار بعد ازان منسوخ شد بوجوب ثبات در مقابله دو چندان والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید صحابه از اسیران بدر فدا گرفتند باجتهاد خویش و مرضی نزدیک خدای تعالیٰ قتل ایشان بود لیکن چون بنص صریح ممنوع نشده بود عفو فرمود و این آیت نازل شد ۱۲

ف۳ یعنی بعض غیر منصوص والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۱ در این آیت بمسلمانان ترغیب جهاد است یعنے اگرچه اندک باشند دل از دست ندهند لبنایت الٰہی بر دشمنی که ده برابر شان باشد نیز غالب شوند زیرا مسلمانان خاص در راه خدا می جنگند و جز رضای وے مطلبی ندارند. مردن را در راه خدا اصل زندگی دانسته بجنگ حاضر میشوند. درحال فتح و شکست یقین دارند که زینهار به نتیجه قربانی های خویش در آخرت فایز میگردند و در اثر رنج های که در راه اعلای کلمة الله می کشند به مسرت ابدی هم آغوش می شوند و آن گاه که باین نیت جهاد کنند تائیدات ربانی مدد می کند و اندوه مرگ بر کنار می گردد واز اینهمه با کمال شجاعت جنگ می نمایند کافر چون این حقیقت را نمی داند برائے اغراض فانی و حقیر مانند بهایم می جنگد و از رحمت طلب و نصرت غیب محروم می ماند

حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۵﴾ يٰۤاَيُّهَا النَّبِىُّ قُلْ

حلال پاکیزه و بترسید از خدا هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است اے پیغامبر بگو

حلال پاکیزه و بترسید از خدا هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است ای پیغمبر بگو

لِّمَنْ فِىْۤ اَيْدِيْكُمْ مِّنَ الْاَسْرٰۤى ۙ اِنْ يَّعْلَمِ اللّٰهُ فِىْ قُلُوْبِكُمْ خَيْرًا

آنان راکه در دست شما اند از اسیران اگر داند خدا در دل شما نیکی البته بدهد شمارا بهتر

آنرا که در دست شما اند از اسیران اگر داند خدا در دلهائے شما نیکی بدهد شمارا بهتر

يُّؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّاۤ اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱﴾ وَ

ازانچه گرفته شد از شما و بیامرزد شمارا و خدا آمرزنده مهربان است ف۱ و

ازآنچه گرفته شده از شما و بیامرزد شمارا و خدا آمرزنده مهربان است و

اِنْ يُّرِيْدُوْا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ ؕ

اگر خواهند خیانت باتو پس هرآئینه خیانت کرده بودند باخدا پیش ازین پس قدرت داد برایشان

اگر خواهند خیانت باتو پس هر آئینه خیانت کرده بودند باخدا پیش ازاین پس قدرت داد برایشان

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿۲﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا

وخدا دانا باحکمت است هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

وخدا دانا باحکمت است هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ اٰوَوْا وَّنَصَرُوْۤا

بمال خود و جان خود در راه خدا و آنانکه جائے دادند و نصرت کردند

با مالهای خود و نفسهای خود در راه خدا و آنانکه جای دادند و نصرت کردند

اُولٰۤئِكَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ؕ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَمْ يُهَاجِرُوْا مَا لَكُمْ

این جماعه بعض ایشان کارسازان بعض اند ف۲ و آنانکه ایمان آوردند و هجرت نه کرده اند نیست شمارا

این جماعه بعض ایشان کارسازان بعض اند و آنانکه ایمان آوردند و هجرت نکردند نیست شمارا

مِّنْ وَّلَايَتِهِمْ مِّنْ شَىْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوْا ۚ وَاِنِ اسْتَنْصَرُوْكُمْ فِى

از کارسازی ایشان هیچ چیز تا آنکه هجرت کنند و اگر مدد طلب کنند از شما در

از کارسازی ایشان هیچ چیزے تا آنکه هجرت کنند و اگر مدد طلب کنند از شما در

الدِّيْنِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ اِلَّا عَلٰى قَوْمٍۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيْثَاقٌ ؕ

کار دین پس لازم است بر شما یاری کردن مگر بر جماعهٔ که میان شما و میان ایشان عهد باشد

کار دین پس لازم است بر شما یاری کردن مگر بر جماعهٔ که میان شما و میان ایشان عهد باشد

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۳﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بَعْضُهُمْ

وخدا بآنچه می کنند بیناست و آنانکه کافر شدند بعض ایشان

وخدا بآنچه می کنید بیناست و آنانکه کافر شدند بعض ایشان

اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ؕ اِلَّا تَفْعَلُوْهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِى الْاَرْضِ

کارسازان بعض اند اگر نه کنید اے مسلمانان این کار را ف۳ باشد فتنه در زمین

کارسازان بعضی اند اگر نکنید اے مسلمانان این کار را باشد فتنه در زمین

وَفَسَادٌ كَبِيْرٌ ؕ ﴿۴﴾ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا

و فساد بزرگ و آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

و فساد بزرگ و آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ اٰوَوْا وَّنَصَرُوْۤا اُولٰۤئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ

در راه خدا و آنانکه جائے دادن نصرت کردند این جماعه ایشانند مومنان

در راه خدا و آنانکه جای دادند و نصرت کردند این (جماعه) ایشانند مومنان

فتح الرحمٰن

ع ۹ / ۵

ف۱ تعریض است بعباس بن عبد المطلب ۱۲

ف۲ یعنی مهاجران و انصار بایکدیگر باید که نصرت دهند و مواخات کنند واللہ اعلم ۱۲

ف۳ یعنی کارسازی را بایک دیگر ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۱۸۶ تنبیه

ذکر اعداد ۲۰ و ۱۰ ممکن است بدین جهت باشد که در آن وقت تعداد مسلمانان در سریه اقلاً بیست و در جیش صد نفری بود و آیت آینده لبعد از مدتی فرود آمد که در تعداد مسلمانان افزوده بود سریه صد نفر و جیش هزار نفری بوده این دو آیت در مواقع آن نسبت تفاوت اعداد را بیان می کند و هنگام نزول آیت آینده شمار مسلمانان بیشتر شده بود و لذا ابن عباس رضی در بخاری منقول است حکمی که در آیت گذشته شده بود که مسلمانان در مقابل کفار پافشاری نمایند اگرچه در عدد ده برابر شان باشند بر مسلمانان گران آمد این آیت نازل گردید الان خفف الله الایه یعنی خداوند ضعف شمارا دیده حکم اول را تخفیف نمود اکنون به مسلمانان حکم میشود که اگر دشمن دو چند آنها باشد اثبات قدم فرض و گریختن حرام می باشد این ضعف مسلمانان که ...

باعث تخفیف حکم شد چند چیز بود در آغاز هجرت مسلمانان اندک قوت و جلالت شان معلوم بود. پس از چندی اکثر پیرو ناتوان گشتند و نسل جدید مانند مهاجرین و انصار پیشین ...

... دارای بصیرت و استقامت و تسلیم نبود و چون در تعداد شان بیفزود شاید این فزونی مایهٔ فتور آنها در توکل علی الله شده باشد - بقیه صفحه ۱۸۸ پر

حَقًّا ۚ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَ

بحقیقت ایشان‌را آمرزش و روزی نیک. و آنانکه ایمان آوردند پس ازین و

بحقیقت ایشان‌راست آمرزش و روزی عزت. و آنانکه ایمان آوردند پس از این و

هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ ۚ وَأُولُو الْأَرْحَامِ

هجرت نمودند و جهاد کردند همراه شما این گروه نیز از شماست. و خداوندان قرابت

هجرت کردند و جهاد کردند همراه شما پس این جماعه از شماست. و خداوندان قرابت

بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦﴾ ع

بعض ایشان را نزدیک‌تراند ببعضی در حکم خدا (ف١) هرآئینه خدا بهمه چیز داناست (ف٢)

بعض ایشان نزدیک‌تراست به بعضی در حکم خدا. هرآئینه خدا به همه چیز داناست

سُورَةُ التَّوْبَةِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَتِسْعٌ وَعِشْرُونَ آيَةً وَسِتَّ عَشَرَ رُكُوعًا

بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾ فَسِيحُوا

قطع معامله است از جانب خدا و رسول او بسوی آنانکه عهد بسته بودید با ایشان از مشرکان پس سیر کنید ای مشرکان

جواب آشکار (بیزاری است) از طرف الله و رسولش بسوی آنانیکه عهد بسته اید (با ایشان) از جمله مشرکین پس بگردید

فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ ۙ وَأَنَّ

در زمین چهار ماه و بدانید که شما نه عاجز کننده خدا باشید و بدانید آنکه

در زمین بچهار ماه و بدانید که بیشک شما عاجز کننده الله نیستید و بتحقیق

اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾ وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ

خدا رسوا کننده کافران است. و خبر رسانیدنست از جانب خدا و رسول او بسوی مردمان

الله رسوا کننده کفار است. و اعلام است از الله و رسولش بسوی مردم

يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُ ۚ فَإِنْ

روز حج بزرگ که خدا بیزار است از مشرکان و رسول او نیز بیزار است پس اگر

بروز حج اکبر (باینکه) بتحقیق الله بیزار است از مشرکان و رسولش (بیزار است) پس اگر

تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۖ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي

توبه کنید آن بهتر باشد شما را و اگر روی بگردانید پس بدانید که شما نه عاجز کننده

توبه نمائید از کفر بالفرض آن توبه خیر است برای تان و اگر اعراض کردید از اسلام پس بدانید بتحقیق شما نیستید عاجز کنندگان

اللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ ثُمَّ

خدا اید و خبر ده کافران را بعذاب درد دهنده. مگر آنانکه با ایشان عهد بسته بودید

الله و مژده دهید آن کسانے را که کافر شدند بعذاب دردناک. مگر آنانیکه پیمان کرده اید (با ایشان)

مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ

از مشرکان باز کمی نه کردند با شما در چیزے و مدد ندادند بر شما

از مشرکین باز کمی نکردند بشما هیچ چیز و مدد نکردند بر شما

أَحَدًا فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

کسے را پس بوفا رسانید بسوی ایشان عهد ایشان را تا مدت ایشان هرآئینه خدا دوست می دارد

کسے را پس تمام کنید با ایشان پیمان شان را تا مدت مقرر شان بیشک الله دوست دارد

الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾ فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ

پرهیزگاران را. پس چون آخر شوند ماه‌های حرام (ف٣) بکشید مشرکان را هر جا که

پرهیزگاران را. پس چون بگذرد ماه‌های حرام پس بکشید مشرکان را هر جای

فتح الرحمن

(ف١) یعنی صلہ و توارث میان اہل قرابت که اصحاب فروض و عصبات اند لازم است والله اعلم ١٢ (ف٢) مترجم گوید سال نهم حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم علی مرتضیٰ را در موسم حج فرستاد تا عهود مشرکان را براندازد الا چهار ماه ایشان را فرصت داد تا در امر خود تامل کنند مگر و فرقه بنی ضمره و منو کنانه که خیانت در عهد نکرده بودند پس خدا تعالی عهد ایشان را تا میعاد آن مقرر داشت و ندا کند که بعد ازین هیچ مشرک حج نیاید و هیچ برهنه طواف کعبه نکند و اول سوره براءت بر ایشان رخوانند والله اعلم ١٢ (ف٣) یعنی آن چهار ماه که ایشان را فرصت داده بودند ١٢

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ١٨٧ خاصه بشر است چون کار دشوار بر مردم کم تحمل شود بشطارت آنرا انجام دهند و هر که بیش از نیروی خویش بذل همت نماید و اگر به انجام آن جمعیت بزرگی موظف شوند یکی نگرین دیگر میباشد و پندارد که تنها شخص وی مسئول انجام آن نیست و ازین رو شطارت و همت آنها کم شود حضرت شاه فرماید چون یقین مسلمانان تحسین کمل تر بود که آنها امر شد که اگر کافران ده برابر شان باشند نیز جهاد کنند مسلمانان مابعد که قدمی عقب تر بودند حکم شد که با دو چند خویش جهاد نمایند تا اکنون نیز این حکم نافذ است.

وَجَدْتُّمُوْهُمْ وَخُذُوْهُمْ وَاحْصُرُوْهُمْ وَاقْعُدُوْا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ

یابید و بگیرید ایشان را و بند کنید ایشان را و بنشینید برائے ایشان بہر کمین گاہ

یا فتید ایشان را و بگیرید ایشان را و احاطہ نمائید آنہارا و بنشینید برای شان در ہر کمین گاہے

فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوْا سَبِيْلَهُمْ ؕ اِنَّ

پس اگر توبہ کنند و برپا دارند نماز را و بدہند زکوۃ را پس بگذارید راہ ایشان را ہر آئینہ

پس اگر توبہ کنند (از کفر) و استوار دارند نماز را و بدہند زکوۃ را پس بگذارید راہ ایشان را بیشک

اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٥ وَاِنْ اَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ

خدا آمرزندہ مہربان است و اگر کسے از مشرکان طلب امان کند از تو امان بدہ اورا

اللہ بخشایندہ مہربانست و اگر یکے از مشرکان امن خواہند از تو امن دہ ویرا

حَتّٰى يَسْمَعَ كَلٰمَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهٗ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُوْنَ ۝٦

تا بشنود قرآن باز برسان اورا بجائے ایمنے وے و این بسبب آنست کہ ایشان گروہے ہستند کہ نمیدانند و

تا بشنود کلام اللہ را پس برسان اورا بجای امنش این (امن دادن و رساندن) بسبب آنست کہ ایشان قومی اند کہ نمی دانند

كَيْفَ يَكُوْنُ لِلْمُشْرِكِيْنَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُوْلِهٖۤ اِلَّا الَّذِيْنَ

چگونہ بود مشرکان را عہد نزدیک خدا و نزدیک رسول او الا آنانکہ

چگونہ باشد برای مشرکان عہدی نزد اللہ و نزد رسول او مگر آن کسانیکہ

عٰهَدْتُّمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ فَمَا اسْتَقَامُوْا لَكُمْ فَاسْتَقِيْمُوْا

عہد بستہ بودید با ایشان نزدیک مسجد حرام ف۲ پس مادام کہ بر عہد ثابت باشند برای شما نیز ثابت باشید

عہد کردید با ایشان نزد مسجد حرام پس مادامیکہ قیام و ثبات کردند (بعہد) شما استقامت (نمائید)

لَهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ ۝٧ كَيْفَ وَاِنْ يَّظْهَرُوْا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوْا

برای ایشان ہر آئینہ خدا دوست میدارد پرہیزگاران را چگونہ بود مشرکان را عہد و اگر غالب آیند بر شما نگاہ ندارند

بعہد ایشان بیشک اللہ دوست دارد پرہیزگاران را چگونہ باشد (عہد) صلح برای شان حال آنکہ اگر دست یابند بر شما نگاہ ندارند

فِيْكُمْ اِلًّا وَّلَا ذِمَّةً ؕ يُرْضُوْنَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ وَتَاْبٰى قُلُوْبُهُمْ ۚ وَاَكْثَرُهُمْ

در باب شما حق خویشی را و نہ عہد را خوشنود میسازند شما را بدہان خویش و قبول نمی کند دل ایشان و بیشترین ایشان

در شما قرابت و نہ عہد را خوش می سازند شما را بہ دہانہای خود و منع می آرد دلہای شان و بیشتر ایشان

فٰسِقُوْنَ ۝٨ اِشْتَرَوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِهٖ ؕ

فاسقانند خرید کردند بآیتہائے خدا بہائے اندک ف۳ پس باز داشتند مردمان را از راہ خدا

فاسقانند فروختند آیات اللہ را بقیمتی اندک پس منع کردند از راہ اللہ

اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝٩ لَا يَرْقُبُوْنَ فِيْ مُؤْمِنٍ اِلًّا وَّلَا

ہر آئینہ ایشان بدکاری ست کہ می کردند نگاہ نمی دارند در باب ہیچ مسلمانے حق خویشی را و نہ

بیشک ایشان بد است آنچہ می کنند لحاظ نمی کنند در حق مومنی قرابتی را و نہ

ذِمَّةً ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُوْنَ ۝١٠ فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ

عہد را و آن جماعہ ایشانند از حد درگزشتگان پس اگر توبہ کنند و برپا دارند نماز را

عہدی را و ایشان ہمان تجاوز کنندگان (از حد و اندم) پس اگر توبہ کنند و برپا دارند نماز را

وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ ؕ وَنُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ۝١١

و بدہند زکوۃ را پس ایشان برادران شما اند در دین و واضح می سازیم آیات را برای گروہے کہ می دانند

و دہند زکوٰۃ را پس برادران شما در دین اند و روشن بیان می کنیم آیت ہارا برای قومیکہ می دانند

وَاِنْ نَّكَثُوْۤا اَيْمَانَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ

و اگر بشکنند سوگندان خویش را پس از عہد بستن خویش و طعنہ زنند در دین شما

و اگر بشکنند قسم ہای خود را بعد از عہد کردن شان و عیب جوئی کنند در دین شما ع۵

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با کفار قریش صلح کردہ بودند و ایشان در مقام عذر آمدہ بر کشتن حلفائے آنحضرت اعانت نمودند و این صورت بسبب فتح مکہ شد خدائے تعالیٰ برائے ترغیب بر غزوہ فتح آیات فرستاد ۱۲

ع ۶ — ۱

لغت الی مدتہم — ۷ اپنے وعدہ تک مدت پارہ از روزگار تھوڑا سا زمانہ میں اور مدت مشہور ۱۲ انسلخ گذر جاوے الانسلاخ گذر جانا مہینے کا احصروا گھیرو مرصد تاک کی جگہ ارصد انتظار کرنا تاک میں رہنا فخلوا تو چھوڑو والتخلیہ چھوڑنا ۱۲

ف۲ یعنی قریش کہ در حدیبیہ با ایشان صلح واقع شدہ بود ۱۲ ف۳ یعنی تابع شہوات نفس شدند ایمان را ترک کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قریش قسم ہا و پیمان ہارا شکستہ بودند زیرا خلاف عہد بر علیہ خزاعہ با بنوبکر مدد کردند و پیش از ہجرت برای اخراج رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم از وطن مقدس او و مکہ معظمہ انتجاویز طرح و بالآخرہ سبب اخراج وی صلی اللہ علیہ وسلم شدند "اذا خرجہ الذین کفروا ثانی اثنین الایۃ" در مکہ بر مسلمین بے گناہ بدون سبب ظلم آغاز کردند اگرچہ قافلہ تجارت ابو سفیان از خطر نجات یافت محض از روی ...

... ت و رعونت بمقابل مسلمین بہ میدان "بدر" رفتند و بنای جنگ نہادند و بعد از "صلح حدیبیہ" ابتداءً خود پیمان را شکستند و در مقابل حلفائے مسلمین یعنی خزاعہ منوبکر را

فَقَاتِلُوْٓا اَىِٕمَّةَ الْكُفْرِ ۙ اِنَّهُمْ لَآ اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُوْنَ ﴿٦﴾

پس کارزار کنید با پیشوایان کفر هر آئینه سوگند نیست ایشان را بود که ایشان باز مانند

پس جنگ کنید با پیشوایان کفر بیشک ایشان را هیچ قسمها نیست جنگ کنید با ایشان تا باز آیند (از سرکشی و فتنه جوئی)

اَلَا تُقَاتِلُوْنَ قَوْمًا نَّكَثُوْٓا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوْا بِاِخْرَاجِ الرَّسُوْلِ وَهُمْ

آیا جنگ نمی کنید با گروهی که شکستند سوگندان خویش را و قصد کردند جلاوطن ساختن پیغامبر را و ایشان

آیا کارزار نمی کنید با قومی که شکستند قسم های خود را و قصد (مشوره) کرده بودند به بیرون کشیدن رسول از مکه و ایشان

بَدَءُوْكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ؕ اَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ

ابتدا کردند نقض عهد با شما اول مرتبه آیا می ترسید از ایشان پس خدا سزاوار تر است بآنکه بترسید ازوی اگر

ابتداء نمودند بقتال شما اول بار آیا می ترسید از ایشان پس الله سزاوار تر است که بترسید ازوی اگر هستید

مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٧﴾ قَاتِلُوْهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيْكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ

مسلمانید جنگ کنید با ایشان تا عذاب کند ایشان را خدا بدست شما و رسوا سازد ایشان را و فتح دهد شمارا

مومنان ع۵ جنگ کنید با ایشان تا عذاب کند ایشان را الله بدست های تان و رسوا کند آنها را و نصرت دهد شمارا

عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُوْرَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٨﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوْبِهِمْ ؕ

بر ایشان و شفا بخشد سینه های گروه مسلمانان را و دور کند اندوه دل ایشان را

بر ایشان و شفاء دهد سینه های قوم مومنان را و ببرد اندوه دل های مومنان را

وَيَتُوْبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٩﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ

و برحمت باز گردد برهرکه خواهد و خدا دانای استوار کار است آیا گمان کردید که

و توبه می دهد (رجوع به مرحمت می کند) (الله) برهرکه خواهد والله دانا بزرگ خداوند حکمت عظیم است آیا می پندارید (ای مومنان)

تُتْرَكُوْا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ جٰهَدُوْا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوْا مِنْ

گذاشته شوید ف۱ و هنوز متمیز نساخته است خدا آنان را که جهاد کرده اند از شما و نگرفته اند

گذاشته شوید در حالیکه متمیز نساخته الله آنکسانی را که جهاد کردند از شما و نگرفتند

دُوْنِ اللّٰهِ وَلَا رَسُوْلِهٖ وَلَا الْمُؤْمِنِيْنَ وَلِيْجَةً ؕ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا

بجز خدا و بجز پیغامبر و بجز مومنان هیچ دوست پنهانی و خدا داناست بآنچه

بجز الله و به جز رسول او و بجز مومنان دوستی پنهانی والله خوب خبردار است به آنچه می کنید

تَعْمَلُوْنَ ﴿١٠﴾ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِيْنَ اَنْ يَّعْمُرُوْا مَسٰجِدَ اللّٰهِ شٰهِدِيْنَ

می کنید ع۸ روا نباشد مشرکان را که آباد سازند مسجد های خدارا اعتراف کرده

نیست سزاوار برای مشرکان که عمارت کنند ساجد الله را در حالیکه گواهی دهند تسلیم کنند

عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ؕ اُولٰٓىِٕكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ ۚۖ وَفِى النَّارِ هُمْ

بر خود به کفر آن جماعه باطل شد عملهای ایشان و در آتش همه

بر نفس های خود کفر را آن گروه تباه شد عملهای ایشان و در آتش ایشان

خٰلِدُوْنَ ﴿١﴾ اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسٰجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ

باشندگان اند ف۲ جز این نیست که عمارت مسجد های خدا را کسیکه ایمان آورده است بخدا و بروز آخر و

جاویدند جز این نیست که آبادی می کند مساجد الله را کسیکه یقین کرده بالله و بروز آخر که روز قیامت است

اَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُولٰٓىِٕكَ

برپا داشته است نماز را و داده است زکوة را و نترسیده است مگر از خدا پس توقع است که این جماعه

برپا داشته نماز را و داده زکوة را و نترسیده از هیچ کسی مگر از الله پس امید است به این جماعت

اَنْ يَّكُوْنُوْا مِنَ الْمُهْتَدِيْنَ ﴿٢﴾ اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ وَعِمَارَةَ

از راه یافتگان باشند آیا گردید آب نوشانیدن حاجیان را و آباد ساختن

که باشند از راه یابندگان نجات آیا گردانیده اید آب دادن حاجیان و آبادی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی تکلیف جهاد نشود ۱۲ ف۲ مترجم گوید تعریض است بجواب مفاخرت قریش بعمارت مسجد حرام ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۱۸۹

اگر مومنین را از قوت و جمعیت و ساز و برگ کفار هراسی در دل پدید آید باید خوف خدا در دلهائی شان بیشتر باشد نیک بدانید که چون خوف خدا در دل جا کند دیگر خوفها فرار کنند تقاضای ایمان آنست که مبدء از نافرمانی خدا و قهر وی در هراس باشد زیرا نفع و ضرر همگان در قدرت او تعالی است و هیچ مخلوق بی مشیت او تعالی بر کوچک ترین نفع و ضرر توانا نباشد

عه اینجا یک حکمت دیگر مشروعیت جهاد فرموده شده یعنی کسانیکه بزبان دعوی بندگی و ایمان می کنند بسیار اندولی تا محک امتحان در میان نباشد خالص و مغشوش تمیز نگردد خدای تعالی بوسیلهٔ جهاد آشکار می سازد که کدام مسلمان در راه وی به نثار هستی و دارائی آماده است و نمیخواهد جز خدا و رسول و مسلمانان او را دوست و همرازی باشد هرچند آن کس او را قوم و خویش بود این معیاریست که مومنین بر آن آزمون ما شوند تا به جهاد عمل نشود به دعوای زبانی نتوان فایز گردید. خدا میداند کدام کار به راستی و اخلاص و کدام به ریا و خودنمائی شده است. ثمر مطابق عمل بدست می آ

الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي

مسجد حرام را مانند عمل کسیکه ایمان آورده است بخدا و روز آخر و جهاد کرده است در

مسجد حرام را برابر با عمال آنکس که ایمان آورده بالله و بروز آخر و جهاد کرده در

سَبِيلِ اللَّهِ ۚ لَا يَسْتَوُونَ عِندَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾

راه خدا برابر نیستند نزدیک خدا و خدا راه نمی نماید گروه ستمکاران را

راه الله برابر نیستند نزد الله والله راه نمی نماید گروه ظالمان را

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ

و آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند در راه خدا باموال خویش و

آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد کردند در راه الله با لهای خود و

أَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ اللَّهِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ

جان خویش بزرگ تر اند در مرتبه نزدیک خدا و این جماعه ایشانند مطلب یابان مژده می دهد ایشان را

جان های خود بزرگ تر است در درجه نزد الله و همین گروه ایشان کامیابند مژده می دهد ایشان را

رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ

پروردگار ایشان برحمت از نزدیک خود بخوشنودی و بوستانها که ایشان را در آن جا نعمت دائم بود باشندگان

پروردگارشان برحمتی از و و رضامندی و جنتهای که برای ایشان در آنها باشد نعمت دائم حال آنکه جاوید باشند

فِيهَا أَبَدًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا

آنجا همیشه هر آئینه خدا نزدیک اوست مزد بزرگ ا‌ے مسلمانان دوست مگیرید

در آنها همیشه بیشک نزد الله اجر بزرگ است ع٦ اے مومنان مگیرید

آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ۚ وَمَن

پدران خودرا و برادران خودرا اگر اختیار کنند کفررا بر ایمان و هر که

پدران خودرا و برادران خودرا دوستان اگر پسندیدند کفررا بر ایمان و هر که

يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ

از شما دوستی دارد با ایشان آن جماعه ایشانند ستمکاران بگو اگر هستند پدران شما

دوست دارد ایشان را از شما پس ایشان همین ستم کارانند بگو (ای محمد) اگر هست پدران شما

وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ

و پسران شما و برادران شما و زنان شما و خویشاوندان شما و آن مالهائے که

و پسران شما و برادران شما و زنان شما و خویشاوندان شما و مال هائے که

اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا

کسب کرده اید آن را و تجارتے که می ترسید از بے رواجی آن و منزلها که پسند می کنید

کسب کرده اید آن را و تجارتی که میترسید از عدم رواج آن و جاهای سکونت که خوش دارید آنهارا

أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا

آن را دوست تر نزدیک شما از خدا و رسول او و از جهاد در راه او پس منتظر باشید

محبوب تر شمارا از الله و رسول او و از جهاد در راه خدا پس انتظار بکشید

حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾ لَقَدْ

تا آنکه بیارد خدا عقوبت خود را و خدا راه نمی نماید گروه فاسقان را ع٢ هر آئینه

تا بیارد الله عقوبت خود را والله راه نمونی نمی کند گروه فاسقانرا بتحقیق

نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ

نصرت داد شمارا خدا در جاهائے بسیار و روز حنین نیز چون بشگفت آورد شمارا

مدد کرده شمارا الله در بسیار مواضع و روز حنین چون به شگفت انداخت شمارا

فتح الرحمن

ف١ مترجم گوید بعد غزوه فتح در غیب بر جهاد مشرکین و اہل کتاب نازل شد ١٢ لغت کسادها بے رواج ہونا سودے کا نا روانی متاع جز آن ١٢

ف٢ مترجم گوید در غزوه حنین شکست گونه بمسلمین رُو داده بود بعد از ان خدای تعالیٰ نصرت داد و بجهت تذکیر نعمت این آیات فرستاد ١٢

تفسیر عثمانی

ع٦ ثواب و درجات نزد او تعالےٰ فراوان است هر کرا القدر یکه خواهد از ذاتی میدارد در آیت ما قبل ذکر سه چیز آمده است (١) ایمان (٢) هجرت (٣) جهاد و این سه را بسه نعمت بشارت آمده است (١) رحمت (٢) رضوان (٣) خلود فی الجنة ابوحیان می نویسند رحمت بر ایمان مرتب است آنکه ایمان ندارد از رحمت الٰهی محروم است رضوان (که بلندترین مقامات است) صلۂ جهاد فی سبیل الله می باشد زیرا مجاهد فی سبیل الله جمیع لذات نفسانی و تعلقات شخصی را ترک کرده جان و مال خود را در راه خدا انثار می کند و برای خوشنودی حضرت وی تقدس و تعالےٰ قربانی آخرین خود ها هدیه می کند پس مجاهد

هم باید نهائی باشد و آن مقام رضای بار تعالےٰ است هجرت ترک وطن مألوف و گذاشتن خانه و متاع را در راه خدا گویند و این بس عزیزی باشد پس مهاجرا مژده داده

كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَّضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ

بسیاری شما پس دفع نکرد آن بسیاری از شما چیزے را و تنگ شد بر شما زمین باوجود فراخی آن

بسیاری تان پس آن بسیاری فائده نکرد و بدفع قوت دشمن از شما چیزی را و تنگ گشت بر شما زمین با فراخی خود

ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُّدْبِرِيْنَ ﴿١﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلٰى رَسُوْلِهٖ وَعَلَى

پس برگشتید پشت داده باز فرو فرستاد خدائے تعالے تسکین خود را بر پیغامبر خود و بر

پس برگشتید پشت داده پس فرو فرستاد الله تسکین خود را بر رسول خویش و بر

الْمُؤْمِنِيْنَ وَأَنْزَلَ جُنُوْدًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ وَذٰلِكَ

مسلمانان و فرو فرستاد لشکرهای که شما ندیدید ایشان را و عقوبت کرد کافران را و این است

مومنان و فرو فرستاد لشکرهای که ندیده بودید آنها را و عذاب کرد آنانی را که کافر شدند و همین است

جَزَآءُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢﴾ ثُمَّ يَتُوْبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَ

جزائے کافران باز برحمت باز گردد خدا بعد ازین بر هر که خواهد ف۱ و

جزاء کافران پس رجوع برحمت می کند الله بعد ازین بر هر که خواهد

اللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٣﴾ يٰٓأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا إِنَّمَا الْمُشْرِكُوْنَ نَجَسٌ فَلَا

خدا آمرزنده مهربان است اے مسلمانان جز این نیست که مشرکان پلید اند پس باید که

الله بخشاینده مهربان است اے مومنان جز این نیست که مشرکان پلیدند پس

يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا ۚ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ

نزدیک نشوند بمسجد حرام بعد ازین سال و اگر می ترسید از درویشی ف۲ پس

نزدیک نشوند بمسجد حرام بعد از همین سال ایشان و اگر می ترسید از درویشی پس بزودی

يُغْنِيْكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ إِنْ شَآءَ ۚ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٤﴾ قَاتِلُوا

توانگر خواهد ساخت شما را خدا از فضل خود اگر خواهد هر آئینه خدا دانائے درست کار است ف۳ جنگ کنید

غنی سازد شما را الله بفضل خود اگر خواهد هر آئینه خدا دانا خداوند حکمت بزرگ است جنگ کنید

الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُوْنَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ

با آنانکه ایمان نمی آرند بخدا و نه بروز آخر و حرام نمی شمرند آنچه حرام کرده است خدا

با آنانیکه ایمان ندارند بالله و نه بروز آخرت و حرام نمی شمارند آنچه را حرام ساخته الله

وَرَسُوْلُهٗ وَلَا يَدِيْنُوْنَ دِيْنَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِيْنَ أُوْتُوا الْكِتٰبَ حَتّٰى

و پیغامبر او و اختیار نمی کنند دین درست را از اهل کتاب تا آنکه

و فرستاده او و قبول نمی کنند دین راست را از آنانیکه داده شده بایشان کتاب (از طرف خدا) تا

يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَّدٍ وَّهُمْ صٰغِرُوْنَ ﴿٥﴾ وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ عُزَيْرُ

بدهند جزیه را از دست خود خوار شدگان و گفتند یهود که عزیر

(و فتی جنگ کنید بایشان) که دهند جزیه را از دست خود در حالیکه ذلیل باشند و گفت یهود عزیر

ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصٰرَى الْمَسِيْحُ ابْنُ اللّٰهِ ۗ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ ۚ

پسر خداست و گفتند نصارے که مسیح پسر خداست این قول ایشان ست بزبان خود ف۴

پسر الله است و گفت نصاری مسیح پسر الله است این گفتار ایشان است بدهانهای شان

يُضَاهِـُٔوْنَ قَوْلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ ۚ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ أَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿١﴾

مشابهت کرده اند با سخن قومی که کافر شدند پیش ازین ف۵ لعنت کرد ایشان را خدا چگونه برگردانیده میشوند ف۶

مشابه می کنند با گفتار آنانیکه کافر شدند از پیش ع۵ بلاک (لعنت) کرد ایشانرا خدا چگونه برگردانیده شده اند

اِتَّخَذُوْٓا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَالْمَسِيْحَ ابْنَ مَرْيَمَ ۚ

خدا گرفتند دانشمندان و زاهدان خود را بجز الله و مسیح پسر مریم را

گرفتند علماء خود و زاهدان خود را خدایان بجز الله ع۶ و مسیح پسر مریم را (خدای گرفتند)

فتح الرحمن

ف۱ یعنے توفیق اسلام دهد بر کرا خواهد از کافران ۱۲ والله اعلم

ف۲ یعنی بسبب انقطاع سوداگران والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید خدا تعالی در باب جهاد اهل کتاب و گرفتن جزیه از ایشان می فرماید ۱۲

ف۴ یعنی اصلی ندارد ۱۲

ف۵ یعنی مشرکان که ملائکه را بنات الله می گویند

ف۶ یعنی از راه حق ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ عقیده ابنیت یا الوهیت به مسیح وغیره با عقیدهٔ مشرکین قدیم شبهات دارد بلکه به تقلید از ایشان این عقیده را پذیرفته اند چنانکه در سورهٔ مائده نقل کردیم

ع۶ هر مسئله را که علماء و مشائخ ایشان از خود می ساختند اگرچه می خواستند حلال را حرام و حرام را حلال می گفتند دیگران به آنها استناد می کردند و آنرا مایهٔ نجات خویش می دانستند ایشان را با کتب ملهمی سروکاری نبود صرف احکام احبار و رهبانان را پیروی می کردند احبار بدر یا فتح اندک مال و یا جاه حکم شرع را تبدیل می کردند چنانکه پس از دو سه آیت ذکر می شود ازین بد صفتی که خاصهٔ خدا بود (تشریع حلال و حرام) بزعم آنها به علماء و مشائخ سپرده شده بود لهذا خدا وندی فرماید که ایشان علماء و زهاد را خدا پنداشتند آنحضرت ﷺ در جواب اعتراض عدی بن حاتم هم چنین شرح فرموده اند و از حضرت حذیفه نیز چنان منقول است

ع ۵ ١٠

وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوٓا۟ إِلَـٰهًا وَٰحِدًا ۖ لَّآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَـٰنَهُۥ عَمَّا

و نه فرموده شده اند مگر آنکه عبادت کنند یک خدارا نیست معبود بجز وی پاکست وی از آنکه

حال آنکه امر شده با ایشان مگر آنکه عبادت کنند معبود یگانه را نیست معبودی غیر او پاکی ویراست از آنچه

يُشْرِكُونَ ﴿۳۱﴾ يُرِيدُونَ أَن يُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَيَأْبَى ٱللَّهُ

شریک او مقرر می کنند می خواهند که فرو نشانند نور خدارا بدهان خود ف۱ و قبول نکند خدا

شریک او مقرر می کنند می خواهند که فرو نشانند نور خدارا بدهان های خود و منع می آرد الله

إِلَّآ أَن يُتِمَّ نُورَهُۥ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿۳۲﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ

الا آنکه تمام سازد نور خود را اگرچه ناخوش شوند کافران همو نیست آنکه فرستاد پیغامبر خود را

مگر از اینکه تمام کنند نور خود را اگرچه بد برند کافران اوست آنکه فرستاده رسول خود را

بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿۳۳﴾

بهدایت و دین راست تا غالب کندش بر ادیان همه آن اگرچه ناخوش شوند مشرکان

بهدایت و دین راست تا غالب سازد آن را بر ادیان همه اگرچه بد دانند مشرکان

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْأَحْبَارِ وَٱلرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ

ای مسلمانان هر آئینه بسیاری از دانشمندان و زاهدان اهل کتاب می خورند اموال

ای مومنان بتحقیق بسیار از علماء و عابدان اهل کتاب می خورند مال های

ٱلنَّاسِ بِٱلْبَـٰطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۗ وَٱلَّذِينَ يَكْنِزُونَ

مردمان را بباطل و باز می دارند از راه خدا و آنانکه ذخیره می کنند

مردم را بناحق و منع می کنند (مردمان را) از راه الله و آنانکه ذخیره می کنند

ٱلذَّهَبَ وَٱلْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ

زر و نقره را و خرج نمی نمایند آن را در راه خدا ف۲ بشارت ده این جماعه را به عذاب

طلا و نقره را و خرج نمی نمایند آن را در راه الله پس مژده دهید ایشان را بعذاب

أَلِيمٍ ﴿۳۴﴾ يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ

درد ناک روزیکه گرم کرده شود ف۳ بر آن مال در آتش دوزخ پس داغ کرده شود بآن پیشانی ایشان را و پهلوی ایشان را

دردناک روزیکه گرم شود آتش بر آن مالها در آتش جهنم پس داغ کرده شود به آن پیشانی های ایشان و پهلو های شان

وَظُهُورُهُمْ ۖ هَـٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿۳۵﴾

و پشت ایشان را و گفته شود اینست آنچه ذخیره نهادید برای خود پس بچشید آنچه ذخیره می کردید ف۴

و پشت های شان (گفته می شود برای ایشان) این است آنچه خزانه می کردید برای نفسهای خود اکنون بچشید وبال آنچه ذخیره می کردید

إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ عِندَ ٱللَّهِ ٱثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِى كِتَـٰبِ ٱللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ

هر آئینه شمار ماهها نزدیک خدا دوازده ماه است در کتاب خدا روزیکه آفرید

ع۵ هر آئینه شمار ماه ها نزد خدا دوازده ماه است در کتاب خدا روزیکه آفرید

ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ مِنْهَآ أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ ۚ

آسمانها و زمین را از آن جمله چهار ماه حرام است اینست دین درست

آسمانها و زمین را از آن جمله چهار ماه حرام است این است دین راست

فَلَا تَظْلِمُوا۟ فِيهِنَّ أَنفُسَكُمْ ۚ وَقَـٰتِلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا

پس ستم مکنید دران چهار ماه بر خویشتن ف۵ و جنگ کنید با مشرکان همه ایشان چنانکه

پس ستم مکنید دران چهار ماه بر خویشتن یعنی بقتال و جنگ کنید با مشرکان همه ایشان چنانکه

يُقَـٰتِلُونَكُمْ كَآفَّةً ۚ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿۳۶﴾ إِنَّمَا ٱلنَّسِىٓءُ

ایشان جنگ می کنند با شما همه شما و بدانید که خدا با متقیان است جز این نیست که نسی

جنگ می کنند با شما همه و بدانید که هر آئینه خدا با متقیان است ع۵ جز این نیست که نسی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بشبهات تقریر می کنند در ابطال دین و الله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی زکوٰة نمی دهند ۱۲ ف۳ یعنی دمیده شود ۱۲ ف۴ مترجم گوید در دین حضرت ابراهیم مقرر بود که در محرم و رجب ذی القعده و ذی الحجه با یکدیگر جنگ نکنند و اهل جاهلیت این حکم را تحریف کرده گاهی صفر را محرم میساختند و محرم را صفر و علی هذا القیاس و این را النسی میگفتند خدای تعالی اصل این حکم را باقی داشت باینوجه که جنگ ناحق هیچگاه درست نیست و درین ماه ها حرمت آن مغلظ میشود و جنگ با کافران همه وقت درست است و نفی تحریف ایشان فرمود ۱۲ ف۵ یعنی بقتال ناحق ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ هنگامیکه به ثروت مند بخیل بگویند که در راه خدا مال صرف کند بر جبین گره می زند اگر بار دیگر باو بگویند اعراض می کند و پهلو تهی می نماید اگر ادعا باز هم نگذا. مد پشت گردانیده روان می شود از این را طلا و نقره در آتش دوزخ سرخ گرده بر جبین و پشت و پهلوی او می گذارند تا خوب به لذت اندوختن و خون کردن آن آشنا شود ع۵ حضرت شاه رحمه الله می نگارد از

ازاین آیت برون می آید که پیکار با کفار بماه روا است زیرا نکه غزوه تبوک که ذکر آن می آید در ماه رجب بود، ظلم بر یکدیگر همیشه گناه است اما در این ماه با بیشتر گناه وارد. اکثر علماء

زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَّ

زیاد لیست در کفر گمراه گردانیده می شوند بآن کافران حلال می شمرند آن ماه را یک سال و حرام

زیاد لی است در کفر گمراه گردانیده می شود به آن کافران حلال می شمرند آن ماه را یک سال و

يُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِّيُوَاطِـُٔوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ ؕ

می شمرند آن را سال دیگر تا موافقت کنند با شمار آنچه حرام ساخته است خدا پس حلال سازند چیزی را که حرام ساخته است خدا

حرام می شمرند آن را سال دیگر تا موافقت کنند با شمار آنچه حرام ساخته است خدا پس حلال سازند چیزی که حرام ساخته است خدا

زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ أَعْمَالِهِمْ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِينَ ﴿۵﴾

آراسته کرده شده است برای ایشان کردارهای بد ایشان و خدا راه نمی نماید قوم کافران را ف۱

آراسته کرده شده برای ایشان کردارهای بد ایشان و خدا راه نمی نماید قوم کافران را ع۵

يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ

ای مسلمانان چیست شما را که چون به شما گفته میشود بیرون آیید در راه خدا

ای مسلمانان چیست شما را که چون گفته می شود لشما بیرون آیید در راه خدا

اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ ؕ أَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ ۚ

گران شده میل می کنید بسوی زمین آیا رضامند شدید بزندگانی دنیا عوض آخرت

گران شده میل می کنید بسوی زمین آیا رضامند شدید بزندگانی دنیا عوض آخرت

فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿۱﴾ إِلَّا تَنْفِرُوا

پس نیست متاع زندگانی دنیا در برابر آخرت مگر اندکے اگر بیرون نیائید

پس نیست متاع زندگانی دنیا در برابر آخرت مگر اندکی اگر بیرون نیائید

يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۙ وَّيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا ؕ

عذاب کند شما را عذابے درددهنده و بدل شما گیرد قومے را بجز شما و هیچ زیان نرسانید خدا را

عذاب کند شما را عذابی درددهنده و بدل شما گیرد قومی را بجز از شما و ضرر رسانده نتوانید خدا را هیچ

وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۲﴾ إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ إِذْ أَخْرَجَهُ

و خدا بر همه چیز تواناست اگر نصرت ندهید پیغامبر را چه باک هر آئینه نصرت داده است او را خدا تعالیٰ آنگاه که بیرون کردند

و خدا بر هر چیز تواناست اگر مدد کنید رسول را بتحقیق نصرت داده او را الله هنگامیکه بیرون کشید او را

الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ

کافران دوم دو کس آنگاه که این دو کس در غار بودند آنگاه که می گفت یار خود را ف۲

آنانکه کافر بودند در حالیکه دوم تن از دو بود وقتی که هر دو در غار بودند آنگاه که گفت رسول برای رفیق خود

لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا ۚ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ

اندوه مخور هر آئینه خدا با ماست پس فرو فرستاد خدا تسکین خود را بر پیغامبر و قوت دادش

غمگین مشو بیشک الله همراه ماست پس فرود آورد الله تسکین خود را بروی و تقویت داد او را

بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى ؕ وَكَلِمَةُ

به لشکرها که ندیدید آنرا و فروتر ساخت سخن کافران را و سخن

بلشکرهای که نمی دیدید آن را و گردانید دعوت کافران را فرودتر و سخن

اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَا ؕ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۳﴾ انْفِرُوا خِفَافًا وَّثِقَالًا وَّ

خدا همو نست بلند و خدا غالب درست کار است بیرون آیید سبکبار و گرانبار ف۳ و

الله همانست بلندتر و الله غالب خداوند حکمت بزرگ است برائید (برای جهاد) سبک باران و گران باران و

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ

جهاد کنید بمال خود و جان خود در راه خدا این بهتر است شما را

جهاد کنید بمال های خود و نفس های خود در راه خدا این بهتر است برای شما

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در وقت عسرت وگرمی هوا متوجہ غزوهٔ تبوک شدند و بسیارے از صحابہ موافقت کردند و از مسلمین سہ کس بے عذر تخلف کردند و توبہ ایشان بعد پنجاه روز قبول افتاد و از منافقان کلمات نفاق سر برزد خدای تعالیٰ در مدح ایمان و ذم آنان و عفو از ان سہ کس آیات فرستاد ۱۲

ف۲ یعنی ابوبکر صدیق را ۱۲

ف۳ یعنی در حالیکه اسباب و حشم بسیار دارید یا بجز قدر ضروری بدست شما نباشد و باین توجیه آیت محکم باشد غیر منسوخ والله اعلم ۱۲

ع ۵　ع ۸

تفسیر عثمانی

ع۵ تنبیہ. برخی اقوام برای آنکه حساب ماه های خود را درست نگهدارند روزهای یک ماه معین را بعد از هر سه سال زیاده می کنند این در نسی داخل نیست از بعضی اکابر سلف راجع به نسئ نقل کرده اند که عرب در زمان جاهلیت عدد ماه های سال را تبدیل می کردند مثلاً بجائے ۱۰ از ده ماه میگرفتند و یا حساب را طوری اخلال می کردند که ذوالقعده به ذوالحجه بدل میشد حتی در سال ۹ هجری حج ابوبکر هم نیز بحساب ایشان در ماه ذوالقعده در آمده حدیث "ان الزمان قد استدار کهیئته الخ" نیز برطبق همین اصول توضیح شده است حافظ ابن کثیر به تعقیب آن سخن رانده است کہ نیکہ بجا بند

إن كنتم تعلمون ④ لو كان عرضًا قريبًا وسفرًا قاصدًا

اگر می دانید اگر بودے آنچه بآن دعوت می کنی نفع قریب الحصول و سفری آسان

اگر می دانید اگر بودی (آنچه به آن دعوت می کنی) مال قریب الحصول و سفر میانه

لاتبعوك ولكن بعدت عليهم الشقة ۚ وسيحلفون بالله

پیروی می کردند ترا و لیکن دور نمود ایشان را مسافت راه و سوگند خواهند خورد بخدا

هرآینه پیروی می کردند ترا و لیکن دور شد بر ایشان مسافت و زود قسم خورند به خدا

لو استطعنا لخرجنا معكم ۚ يهلكون أنفسهم ۚ والله يعلم

که اگر می توانستیم بیرون می آمدیم با شما هلاک می کنند خویش را ف و خدا می داند

که اگر قدرت داشتیم هرآینه بیرون می رفتیم همراه شما هلاک می کنند نفس های خود را و خدا می داند

إنهم لكذبون ⑤ عفا الله عنك ۚ لم أذنت لهم حتى يتبين

که ایشان دروغ گویند عفو کناد خدا از تو چرا دستوری دادی ایشان را منع اذن تا آنوقت بود که هویدا شوند

که بیشک ایشان هرآینه دروغ گویانند عفو کناد خدا از تو چرا رخصت دادی ایشانرا تا اینکه آشکارا می شدند

لك الذين صدقوا وتعلم الكذبين ① لا يستأذنك الذين

راست گویان و بدانی دروغگویان را دستوری نمی طلبند از تو آنانکه

بتو آنانکه راست گفتند و می دانستی دروغ گویان را نمی خواهند اذن از تو آنانکه

يؤمنون بالله واليوم الآخر أن يجاهدوا بأموالهم وأنفسهم ۗ

ایمان آورده اند بخدا و روز آخر در تخلف از آنکه جهاد کنند باموال خویش و جان خویش

ایمان دارند بالله و بروز آخر (در تخلف) از اینکه جهاد کنند بمالهای خود و نفس های خود

والله عليم بالمتقين ② إنما يستأذنك الذين لا يؤمنون

و خدا داناست بمتقیان جز این نیست که دستوری می طلبند از تو آنانکه ایمان نمی آرند

والله داناترست به ترسندگان جز این نیست که رخصت می طلبند از تو آنانکه ایمان ندارند

بالله واليوم الآخر وارتابت قلوبهم فهم في ريبهم

بخدا و روز آخر و شک آورده است دل ایشان پس ایشان در شک خود

بالله و بروز آخر و شک کرده دل های شان پس ایشان در شک خود

يترددون ③ ولو أرادوا الخروج لأعدوا له عدة ولكن كره

سرگردان می شوند و اگر خواستندے بیرون آمدن مهیا می کردندے برای آن سفر سامان را و لیکن ناپسند داشت

(سرگردانند) ع۵ و اگر اراده می داشتند بیرون شدن را هرآینه تیاری می کردند بران اسباب و لیکن ناپسند داشت

الله انبعاثهم فثبطهم وقيل اقعدوا مع القعدين ④ لو

خدا برانگیختن ایشان پس از حرکت باز داشت ایشان را و گفته شد بنشینید با نشینندگان ف۲ اگر

الله قیام ایشان را پس باز داشت ایشان را و گفته شد بنشینید با نشستگان اگر

خرجوا فيكم ما زادوكم إلا خبالًا ولأوضعوا خلالكم

بیرون آمدندی میان شما نمی افزودند در حق شما مگر فساد را و البته مرکب می تاختند میان شما

بیرون می شدند درمیان شما نمی افزودند در شما مگر فساد و هرآینه می تاختند (به فساد و نمیمه) درمیان شما

يبغونكم الفتنة ۚ وفيكم سمعون لهم ۗ والله عليم

فتنه جویان در حق شما ف۳ و میان شما سخن شنوانند از ایشان ف۴ و خدا داناست

می طلبیدند برای تان فتنه را و در میان شما (شنوندگان) جاسوسان برای ایشان است والله داناست

بالظلمين ⑤ لقد ابتغوا الفتنة من قبل وقلبوا لك الأمور

به ستمگاران هرآینه طلب کرده بودند فتنه را پیش ازین و بگردانیده اند برای تو مصلحتها

بستمگاران ع۵ (بیشک) می جستند فتنه را از پیش و بگردانیدند برای تو مصلحت ها

فتح الرحمن

ف۱ یعنی لیسوگند دروغ: اهلک داین تقویر است القائی عزم مختلف لمدخاطر ایشان ۱۲

ف۳ یعنی سعی در فتنه می کردند ۱۲ ف۴ یعنی سخن ایشان قبول میکنند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ کسانیکه دل های شان بایمان و تقوی روشن است ایشانرا نسزد که بهانه کنند و از جهاد کنار جویند اجازه خواهند آنچه مرا ایشانرا سزاوار است در آخر این پاره بیاید "تولو و اعینهم تفیض من الدمع حزنا ان لایجدوا ما ینفقون" یعنی اگر افلاس وغیره ایشان را از شرف جهاد فی سبیل الله بی بهره سازد دل های شان بے قرار و چشمان شان پر سر شک گردد در رفتار ننگینی که از جهاد کناره می جویند و اجازه نرفتن می طلبند شیوه طایفه ایست که بر وعد های کردگار یقین ندارند و زندگی آخرت را نمیشناسند و در لیشارات های خدا به پیروزی اسلام و مسلمین بنظر شک می نگرند۔ ع۵ اکنون نیز جاسوس های شان درمیان شما هست برخی از شما ساده لوح اند و نمی اندیشند از حرف ایشان کم و بیش متاثر میشوند (ابن کثیر) هرچند این زمرچنانکه مقتضی شرارت شان بود فتنه برپا کرده

(ع۵) ...استند از یکحیث بودن این جاسوسان مفید است زیرا عزم و اراده و جانبازی مسلمانان را بچشم سری نگرند و برای دیگران می گویند و در دل ایشان هیبت مسلمانان را جاگیر می کنند

حَتّٰى جَآءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ۞ وَمِنْهُمْ مَّنْ

تا آنکہ بیاید نصرت حق و غالب شد کار خدا و ایشان ناخواہان بودند و از ایشان کسے است کہ

تا کہ آمد وعدۂ حق و غالب گشت حکم اللہ در حالیکہ ایشان ناخواہند گانند و بعضی از ایشان

يَّقُوْلُ ائْذَنْ لِّيْ وَلَا تَفْتِنِّيْ ؕ اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوْا ؕ وَاِنَّ جَهَنَّمَ

می گوید دستوری دہ مرا و در فتنہ میند از مرا ف۱ آگاہ شو کہ در فتنہ افتادہ اند و ہر آئینہ دوزخ

کسیست کہ می گوید اذن دہ مرا و میند از مرا در فتنہ آگاہ باش در فتنہ افتادہ اند و بیشک جہنم

لَمُحِيْطَةٌ بِالْكٰفِرِيْنَ ۞ اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۚ وَاِنْ

درگیرندہ است کافران را اگر برسد بہ تو نعمتے ناخوش کند ایشان را و اگر

بتحقیق احاطہ کنندہ بکافران است ع۵ اگر برسد بتو نکوئی بدمی آید (غمگین کند) ایشان را و اگر

تُصِبْكَ مُصِيْبَةٌ يَّقُوْلُوْا قَدْ اَخَذْنَآ اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا

برسد بہ تو مصیبتے گویند بدست آوردہ ایم مصلحت خود پیش ازین ف۲ و برگردند

برسد بتو مصیبتی می گویند بتحقیق گرفتہ بودیم کار خود را از پیش و بازمی گردند در حالیکہ ایشان

وَّهُمْ فَرِحُوْنَ ۞ قُلْ لَّنْ يُّصِيْبَنَآ اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا ۚ هُوَ مَوْلٰىنَا

شادمان شدہ بگو ہرگز نرسد بما مگر آنچہ نوشتہ است خدا برای ما اوست کارساز ما

شادمان باشند بگو (بایشان) ہرگز نرسد مارا مگر آنچہ نوشتہ اللہ برای ما اوست کارساز ما

وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۞ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُوْنَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى

و بر خدا باید کہ توکل کنند مسلمانان بگو انتظار می برید در حق ما مگر یکے

و خاص بر اللہ باید توکل کنند مومنان بگو انتظار می برید بما مگر یکے

الْحُسْنَيَيْنِ ؕ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُّصِيْبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِّنْ

از دو خصلت نیک را ف۳ و ما انتظار می کشیم در حق شما کہ برساند خدا بہ شما عذاب را از

از دو نیکوئی و ما انتظار می کشیم بشما کہ برساند شما را اللہ عذابی از

عِنْدِهٖۤ اَوْ بِاَيْدِيْنَا ۖ فَتَرَبَّصُوْۤا اِنَّا مَعَكُمْ مُّتَرَبِّصُوْنَ ۞ قُلْ اَنْفِقُوْا

نزدیک خود یا بدست ما پس انتظار کشید ہر آئینہ ما نیز با شما منتظر ایم بگو اے منافقان خرج کنید

نزد خود یا بدستہای ما پس منتظر باشید بتحقیق ما با شما انتظار کنندگانیم بگو خرج کنید

طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَّنْ يُّتَقَبَّلَ مِنْكُمْ ؕ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ۞ وَ

بخوشی یا ناخوشی ہرگز قبول کردہ نخواہد شد از شما ہر آئینہ شما ہستید قوم فاسقان و

بخوشی یا بہ ناخوشی ہرگز قبول کردہ نمی شود از شما بیشک شمائید قومی نافرمان (از دایرہ اسلام بیرون رفتگان) و

مَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقٰتُهُمْ اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَ

باز نداشت ایشان را از آن کہ قبول کردہ شود از ایشان خرج ایشان الا آنکہ ایشان کافر شدند بخدا و

باز نداشتہ ایشان را کہ قبول کردہ شود از ایشان خرجہای شان مگر آنکہ بتحقیق ایشان کافر شدند باللہ و

بِرَسُوْلِهٖ وَلَا يَاْتُوْنَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُوْنَ

رسول او و نمی آیند بہ نماز مگر کاہلی کنان و خرج نہ می کنند

برسول او و نمی آیند بنماز مگر در حالیکہ ایشان پژمردہ دلانند و خرج نمی کنند

اِلَّا وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ۞ فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ ؕ اِنَّمَا

مگر ناخواہان پس بشگفت نیارد ترا مال ایشان و نہ فرزندان ایشان جز این نیست

مگر در حالیکہ ایشان ناخواہانند پس در تعجب نیندازد ترا مالہای ایشان و نہ اولاد شان جز این نیست

يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ

می خواہد خدا کہ عذاب کند ایشان را بآنہا در زندگانی دنیا ف۴ و برآید جان ایشان

کہ ارادہ دارد اللہ کہ عذاب کند ایشان را بسبب آن اموال در زندگانی دنیا و برآید جان ہای ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے مرا در بلاد روم مبرید کہ جمال زنان دیدہ مفتون خواہم شد واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی پنہان با عدا موافقت کردہ ایم یا از سفر تخلف نمودہ ایم مارا ہیچ باک نیست واللہ اعلم ۱۲ لغت عُدَّۃً اسباب اور سامان سازوساخت فثبطھم باز رکھا ان کو التثبیط کسی کو کام سے باز رکھنا۔ خبالا فساد خرابی تباہی لاوضعوا تحقیق گھوڑے دوڑائے ۔ الایضاع تیر چلانا دوڑانا سماعون جاسوسین سماع واحد جاسوس ۱۲ ف۳ یعنے فتح یا شہادت ۱۲ ف۴ یعنی مشقت جمع مال وحفظ اولاد وتاسف براٰنچہ فوت شود واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ منافقی بزرگ (جد ابن قیس) گفت مرا بگذار بدز نان روم زیبا اند چون بدیشان بنگرم تاب نیارم بہتر آنست کہ آنجا نشوم و مرا نبرید تا گمراہ نگردم" این را گفتہ و بہ ترس و کذب پردۂ تقوٰی و زہد دروغی را بر جبین زدہ و آدبخت و در مغاک گمراہی افتاد و ہم کفر و نفاقش او را در مغاک جہیم جا خواہد داد بر خی دیگر حکم آیت را در باب ہمہ منافقان گرفتہ و مطلب "لا تفتنی" را چنین بیان کردہ اند۔ اگر مارا با خود می برید بخسارت مال مبتلا می کنید" و بنا بر ان بہ "الا فی الفتنۃ سقطوا" بایشان جواب دادہ شد۔

هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ ۭ وَمَا هُمْ مِّنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ

ایشان کافر باشند | و سوگند می خورند بخدا که ایشان از جرگهٔ شما اند و نیستند ایشان از شما و لیکن ایشان

در حالیکه آنها کافر باشند | و سوگند می خورند بالله که به تحقیق ایشان هر آئینه از شمایند حال آنکه نیستند ایشان از شما و لیکن آنها

قَوْمٌ يَّفْرَقُوْنَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُوْنَ مَلْجَاً اَوْ مَغٰرٰتٍ اَوْ مُدَّخَلًا لَّوَلَّوْا اِلَيْهِ

جماعه هستند که می ترسند | اگر بیابند پناهے را یا غار ہا را یا جائے در آمدن را متوجه شوند بآن

قومی اند که می ترسند از شما | اگر یابند جای پناه یا غار ہا یا جای که سر های خود را در آن داخل کنند هر آئینه روی گردانند به آن

وَهُمْ يَجْمَحُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّلْمِزُكَ فِي الصَّدَقٰتِ ۚ فَاِنْ اُعْطُوْا

شتاب کنان | و از ایشان کسے ہست که عیب می کند در ترا قسمت صدقات | پس اگر داده شود ایشان را

در حالیکه ایشان می دوند مانند اسپ سرکش ع۵ و بعضی از ایشان آن است که عیب می کند ترا در (قسمت) صدقه ها پس اگر

مِنْهَا رَضُوْا وَاِنْ لَّمْ يُعْطَوْا مِنْهَآ اِذَا هُمْ يَسْخَطُوْنَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ

از آن خوشنود شوند و اگر داده نه شوند از آن | ناگہان ایشان خشم می گیرند | و اگر ایشان

از آن خوش می شوند و اگر داده نشوند از آن آن وقت ایشان خشم کنند ع۵ | و اگر بتحقیق ایشان

رَضُوْا مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ ۙ وَقَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِيْنَا اللّٰهُ مِنْ

رضامند می شدند بانچه داده است ایشان را خدا و رسول او و می گفتند بس است ما را خدا خواهد داد ما را خدا از

راضی می شدند بانچه داده ایشان را الله و رسول او و می گفتند کافیست ما را الله (زود) خواهد داد بما الله از

فَضْلِهٖ وَرَسُوْلُهٗٓ ۙ اِنَّآ اِلَى اللّٰهِ رٰغِبُوْنَ ﴿٥٩﴾ ع اِنَّمَا الصَّدَقٰتُ لِلْفُقَرَاۗءِ

فضل خود و رسول او هر آئینه ما بسوئے خدا توقع دارند گانیم بهتر بودے | جز این نیست که صدقها برای فقیران است

فضل خود و رسول او (بیشک) خاص بالله رغبت کنندگانیم | جز این نیست که زکوة صرف کرده می شود لفقراء

وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْعٰمِلِيْنَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوْبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ

و بینوایان و کارکنان بر جمع صدقات و آنانکه الفت داده می شود دل ایشان را ف۱ و برائے خرچ کردن در آزادی بردہا

و مساکین و بکارکنانیکه مقرر اند به تحصیل آن و بآن گروہی که تالیف کرده می شود دل های ایشان و صرف کرده میشود در آزادی گردنها

وَالْغٰرِمِيْنَ وَفِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۭ فَرِيْضَةً مِّنَ اللّٰهِ ۭ

و برای وام داران و برای خرچ کردن در راه خدا ف۲ و برائے مسافران است حکم ثابت شده از نزدیک خدا

و در (ادای دین) تاوان دہندگان و در راه الله و بمسافران (فرض) مقرر شده از الله

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٦٠﴾ وَمِنْهُمُ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ النَّبِيَّ وَيَقُوْلُوْنَ هُوَ

و خدا دانای درست کار است | و از ایشان آنانند که می دہند پیغامبر را و می گویند وے

و الله دانا خداوند حکمت است | و بعضی از ایشان (منافقان) آنانند که آزار می دہند نبی را (بعیب گوئی) و می گویند او

اُذُنٌ ۭ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَ

سبک گوش است ف۳ بگو وے سبک گوش نیکوست برای شما باور می کند گفته خدا را و قبول می کند مشورت مسلمانان را و

محض گوش است | بگو گوش (و شنونده) نیکوی برای شماست یقین دارد بالله و تصدیق می کند مومنان را و در اخبارشان

رَحْمَةٌ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ ۭ وَالَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ رَسُوْلَ اللّٰهِ لَهُمْ

رحمت است برای اہل ایمان از شما | و آنانکه ایذا می دہند پیغامبر خدا را ایشان راست

رحمت است بر آنانیکه ایمان آورده اند از شما و آنانکه رنج می رسانند (عیب می گویند) رسول الله را برای ایشانست

عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٦١﴾ يَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوْكُمْ ۚ وَاللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗٓ

عذاب درد دہنده | سوگند می خورند بخدا برای شما تا رضامند کنند شما را و خدا و رسول او

عذاب دردناک | قسم می خورند به الله برای شما (ای مومنان) که راضی سازند شما را و الله و فرستادهٔ او

اَحَقُّ اَنْ يُّرْضُوْهُ اِنْ كَانُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّهٗ مَنْ

سزاوارتر اند بانکه رضامند سازند آن را اگر مسلمان اند | آیا می دانند که ہرکه

مستحق تر اند بانکه راضی سازند ایشان او را اگر باشند مومنان | آیا ندانستند که (هر آئینه) ہرکه

فتح الرحمٰن

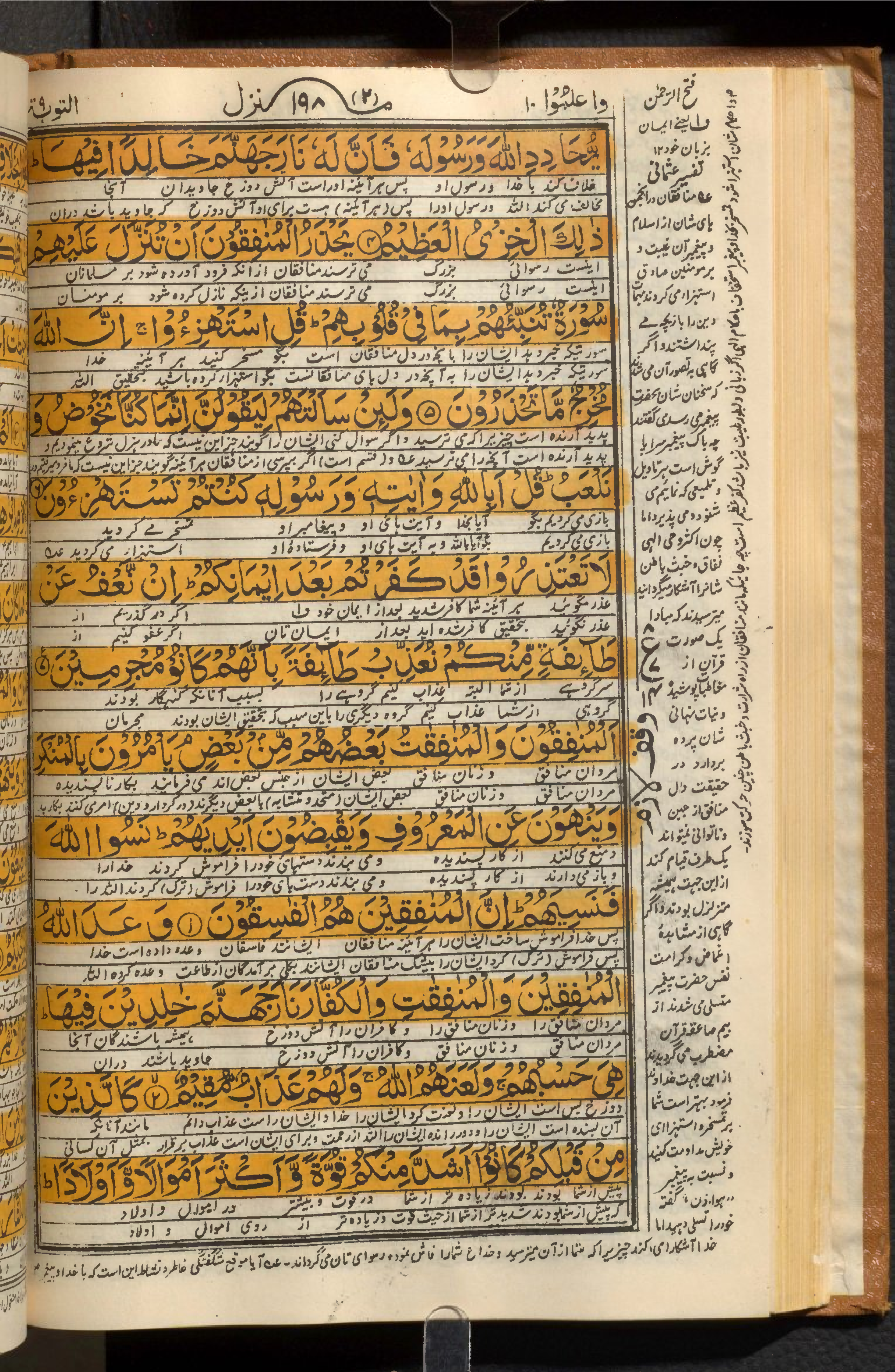
ف۱ یعنی ضعیف الاسلام

ف۲ یعنی جهاد ۱۲ ف۳ یعنے ہرچه کسے گوید قبول می کند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ از این ترس که اگر کفر خویش را ظاهر گردانند مانند کفار به آنها رفتار می شود سوگندها می خورند که ما در جماعت (مسلمین) شامليم و این بکلی نادرست است و یا در مغاره ها به پنهانے بسر برده توانند یا اقلا جای بدست آورده توانند که سر خود را در ان پنهان کنند ع۵ از خوف حکومت اسلامی برکنار مانند پس هرچه دعوی دارند می گذارند و بدون تحاشا آن سو می شتابند زیرا نه با حکومت اسلامی یارای مقابله دارند و نه به جائی پناه برده می توانند لهذا سوگندها میخورند و دروغ می گویند ع۵ بعضی منافقین و اعراب (بدویها) هنگام بخشش صدقات و غنایم بحرص دنیا و اغراض شخصی در بارهٔ حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم زبان به طعن می کشودند و می گفتند تقسیم برعایت انصاف نمی شود این اعتراض وقتی بود که بر طبق خواهش شان از صدقات و غیره چیزی داده نمی شد اما اگر مطابق طمع و حرص شان می ... عیان می شد ... شدند و اعتراضی باقی نمی ماند گویا بهر حال مال و جاه را قبلهٔ مقصود خویش می پندا شتند آینده توضیح می شود که هر که دعوی ایمان دارد دنیا را مطمح نظر خویش قرار ندهد.

ع ١٣ / ١٤

يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا

خلاف کند با خدا ورسول او پس هر آئینه او راست آتش دوزخ جاویدان آنجا

مخالفت می کند الله ورسول او را پس (هر آئینه) هست برای او آتش دوزخ که جاوید باشد دران

ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ۝ يَحْذَرُ الْمُنٰفِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ

اینست رسوائی بزرگ می ترسند منافقان ازانکه فرود آورده شود بر مسلمانان

اینست رسوائی بزرگ می ترسند منافقان ازینکه نازل کرده شود بر مومنان

سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ ؕ قُلِ اسْتَهْزِءُوا ۚ إِنَّ اللّٰهَ

سورتیکه خبر دهد ایشان را بانچه در دل منافقان است بگو مسخره کنید هر آئینه خدا

سورتیکه خبر دهد ایشان را به آنچه در دل های منافقانست بگو استهزا کرده باشید بتحقیق الله

مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُونَ ۝٥ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَ

پدید آرنده است چیزی را که می ترسید و اگر سوال کنی ایشان را گویند جز این نیست که ما در سخن شروع مینمودیم و

پدید آرنده است آنچه را می ترسید ع۵ و (قسم است) اگر بپرسی از منافقان هر آئینه گویند جز این نیست که ما فرو میرفتیم در

نَلْعَبُ ؕ قُلْ أَبِاللّٰهِ وَآيٰتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ ۝٦

بازی می کردیم بگو آیا بخدا و آیت های او و پیغامبر او تمسخر می کردید

بازی می کردیم بگو آیا بالله و به آیت های او و فرستاده او استهزا می کردید ع۵

لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمٰنِكُمْ ؕ إِنْ نَّعْفُ عَنْ

عذر مگوئید هر آئینه شما کافر شدید بعد از ایمان خود ف اگر در گذریم از

عذر نگوئید بتحقیق کافر شده اید بعد از ایمان تان اگر عفو کنیم از

طَائِفَةٍ مِّنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ۝٧

گروهی از شما البته عذاب کنیم گروهی را بسبب آنانکه گنهگار بودند

گروهی از شما عذاب کنیم گروه دیگری را باین سبب که بتحقیق ایشان بودند مجرمان

الْمُنٰفِقُونَ وَالْمُنٰفِقٰتُ بَعْضُهُمْ مِّنْ بَعْضٍ ۘ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ

مردان منافق و زنان منافق بعض ایشان از جنس بعض اند می فرمایند بکار ناپسندیده

مردان منافق و زنان منافق بعض ایشان (متحد و متشابه) با بعض دیگرند (در کردار و دین) امر می کنند بکار بد

وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ؕ نَسُوا اللّٰهَ

و منع می کنند از کار پسندیده و می بندند دستهای خود را فراموش کردند خدا را

و باز می دارند از کار پسندیده و می بندند دست های خود را فراموش (ترک) کردند الله را.

فَنَسِيَهُمْ ؕ إِنَّ الْمُنٰفِقِينَ هُمُ الْفٰسِقُونَ ۝ وَعَدَ اللّٰهُ

پس خدا فراموش ساخت ایشان را هر آئینه منافقان ایشانند فاسقان وعده داده است خدا

پس فراموش (ترک) کرد ایشان را بیشک منافقان ایشانند بکلی برآمدگان از طاعت وعده کرده الله

الْمُنٰفِقِينَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِينَ فِيهَا ؕ

مردان منافق را و زنان منافق را و کافران را آتش دوزخ همیشه باشندگان آنجا

مردان منافق و زنان منافق و کافران را آتش دوزخ جاوید باشند دران

هِيَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ۝٢ كَالَّذِينَ

دوزخ بس است ایشان را و لعنت کرد ایشان را خدا و ایشان راست عذاب دائم مانند آنانکه

آن بسنده است ایشان را و دور رانده ایشان را الله از رحمت و برای ایشان است عذاب برقرار بمثل آن کسانی

مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَّأَكْثَرَ أَمْوٰلًا وَّأَوْلٰدًا ؕ

پیش از شما بودند بودند زیاده تر از شما در قوت و بیشتر در اموال و اولاد

که پیش از شما بودند شدیدتر از شما از حیث قوت و زیاده تر از روی اموال و اولاد

فتح الرحمن — ف یعنی ایمان بزبان خود ۱۲

تفسیر عثمانی — ع منافقان در انجمن های شان از اسلام و پیغمبر آن غیبت و بر مومنین صادق استهزا می کردند بهانه دین را بازیچه پنداشته و اگر گاهی بتصور آن می شنید که سخنان شان بحضرت پیغمبر می رسد گفتند چه باک پیغمبر سراپا گوش است هرتاویل و تلبیسی که نمائیم می شنود و می پذیرد اما چون اکثر وحی الهی نفاق و خبث باطن شان را آشکار می گردانید می ترسیدند که مبادا یک صورت قرآن از مخاطبات پوشیده و نیات نهانی شان پرده بردارد در حقیقت دل منافق از جبن و ناتوانی نمیتواند یک طرف قیام کند ازین جهت همیشه متزلزل بودند و اگر گاهی از مشاهده اغماض و کرامت نفس حضرت پیغمبر متسلی می شدند از بیم صاعقه قرآن مضطرب می گردیدند ازین جهت خداوند فرمود بهتر است شما بر تمسخر و استهزا ای خویش مداومت کنید و نسبت به پیغمبر "هو اذن" گفته خود را تسلی دهید اما خدا آشکارا می کند چیزیرا که شما از آن میترسید و خداع شما را فاش نموده رسوای تان می گرداند. ع۵ آیا موقع شگفتگی خاطر و نشاط این است که با خدا و پیغمبر

فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ

پس بهره مند شدند به نصیبهٔ خویش ف۱ پس شما نیز بهره مند شدید بنصیبهٔ خویش چنانکه بهره مند شدند

پس نفع گرفتند بنصیب خویش پس نفع گرفتید شما به نصیب خود چنانکه بهره گرفته بودند

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا

آنانکه پیش از شما بودند بنصیبهٔ خویش و شروع در هزل کردید چنانکه ایشان شروع در هزل کردند

آنانکه پیش از شما بودند بنصیبهٔ خود و فرو رفتید در باطل مانند کسانیکه فرو رفتند

أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ

آن جماعه نابود شد عمل های ایشان در دنیا و آخرت و آن جماعه ایشانند

آن مردمان نابود شده کردار های ایشان در دنیا و آخرت و آن گروه ایشان

الْخَاسِرُونَ (۳) أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَ

زیان کاران آیا نیامده است بایشان خبر آنانکه پیش از ایشان بودند قوم نوح ع و عاد و

زیان کاراند آیا نیامده بایشان خبر آنمردمانیکه پیش از ایشان بودند قوم نوح ع و عاد و

ثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ ۚ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ

ثمود و قوم ابراهیم ع و اهل مدین و اهل موتفکات آمدند بایشان پیغامبران ایشان

ثمود و قوم ابراهیم ع و اهل مدین و اهالی قریه های زیروزبر شده ع۱ آمدند بایشان رسولان شان

بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (۴)

به نشان های روشن پس هرگز نشد که خدا ظلم کند برایشان ولیکن ایشان بر خویشتن ظلم می کردند

با (دلائل) احکام روشن پس نبود خدا که ستم کند برایشان و لیکن ایشان بر نفس های خود ظلم می کردند

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ

و مردان مسلمانان و زنان مسلمانان بعض ایشان کارساز بعض اند می فرمایند

و مردان مومن و زنان ایمان دار بعضی ایشان کارسازان بعضی دیگرند امر می کنند

بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ

بکار پسندیده و منع می کنند از کار ناپسندیده و برپا می دارند نماز را و می دهند

بکار پسندیده و منع می کنند از بدی و برپا می دارند نماز را و می دهند

الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ ۗ إِنَّ

زکوة را و فرمانبرداری می کنند خدا و رسول او را این جماعه رحم خواهد کرد برایشان خدا هر آئینه

زکوة و اطاعت می کنند الله و فرستادهٔ او را همین گروه (بزودی) رحم کند ایشان را الله بتحقیق

اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (۵) وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي

خدا غالب درست کار است وعده کرده است خدا مردان مسلمانان و زنان مسلمانان را بوستانها که میرود

الله غالب خداوند حکمت است ع۵ وعده کرده الله مردان مومن را و زنان مومن را جنت های که میرود

مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ۚ

زیر آن جویها همیشه باشندگان آنجا و جایهای پاکیزه در بهشت های همیشه ماندن

از زیر (درختان) آنها جویها در حالیکه جاوید باشند دران و مسکنهای پاکیزه در باغهای اقامت (پاینده)

وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (۶) يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ

و خوشنودی خدا بزرگ تر است از همه اینست فیروزی بزرگ ای پیغامبر

و رضاء الله بزرگتر از همه است این است کامیابی بزرگ ای پیغمبر

جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ

جهاد کن با کافران ف۲ و جهاد کن با منافقان ف۳ و درشتی کن برایشان و جای ایشان دوزخ است

جهاد کن با کافران و با منافقان و درشتی کن برایشان و جای ایشان دوزخ است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از دنیا ۱۲

ف۲ یعنی بسیف ۱۲

ف۳ یعنی بزبان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ قوم نوح به طوفان قوم عاد به باد و قوم ثمود به صیحه (نعرهٔ غیبی) هلاک شدند خدای متعال حضرت ابراهیم علیه السلام را به طریق شگفت و خارق عادت تائید نمود که از مشاهدهٔ آن قومش ذلیل و ناکام و نمرود شهریار شان بمنت های ذلت جان سپرد اصحاب مدین به صیحه در جبنه (زلزله) و نحو ذلک برباد شدند مساکن قوم لوط زیروزبر شد و سنگباران گردید قصص این اقوام باستثنای قوم ابراهیم در سورهٔ اعراف گذشت

ع۵ در آغاز رکوع احوال منافقان بیان شد این جا در مقابل آن صفات مومنان مذکور می شود یعنی هنگامیکه منافقین مردم را از نیکی باز داشته به بدی ترغیب می دهند مومنین مردم را از بدی باز داشته به حسنات آماده می گردانند منافق مشت بند و دست مسلمان گشاده است منافق از بخل نمی داند مال خود را بکجا مصرف کند مسلمانان از دارائی خویش بر طبق قواعد مقرره زکوة و صدقات می دهند منافق خدا را بکلی فراموش کرده مسلمان

...نماز اوقات پنجگانه بیاد خدا مشغول است در تمام معاملات احکام خدا و پیغمبرش را متابعت می کند ازین جهت آنها سزاوار لعنت گردیدند مسلمانان امیدوار رحمت خاص

وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١﴾ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ

و دے بد جایست سوگند می خورند بخدا که نگفته اند و ہرآئینہ گفتہ اند سخن

و بد مرجع است آن ع۵ قسم می خورند بالله که نگفتند (آنچہ بتو رسیده) و بیشک گفتند کلمۂ

الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا ۚ وَمَا نَقَمُوا إِلَّا

کفر و کافر شده اند بعد اسلام خویش و قصد کردند آنچہ نیافتند ف۱ و انکار نکردند مگر

کفر و (علانیہ) کافر شدند بعد از (اظہار کردن) اسلام خود و قصد کردند بہ آنچہ نیافتند و عیب نکردند مگر

أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ ۚ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا

بر آنکہ توانگر ساخت ایشان را خدا و رسول او از فضل خود ف۲ پس اگر توبہ کنند بہتر باشد

ازینکہ توانگر کرد ایشان را الله و رسول او از فضل خود پس اگر توبہ کنند باشد بہتر

لَهُمْ ۖ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَ

ایشان را و اگر بر گردند از توبہ عذاب کند ایشان را خدا بعذاب درد دہندہ در دنیا و

برای شان و اگر رو گردانند از توبہ عذاب کند ایشان را الله عذاب دردناک در دنیا و

الْآخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ

آخرت و نیست ایشان را در زمین ہیچ کارساز و ہیچ یاری دہندہ و از ایشان کسے ہست کہ

آخرت و نیست برای ایشان در زمین ہیچ دوست و نہ مددگار و از ایشان کسے ہست کہ

عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣﴾

عہد بستہ است با خدا البتہ اگر بدہد ما را از فضل خود صدقہ دہیم و باشیم از نیکوکاران

پیمان کرده بالله کہ البتہ اگر دہد بما (مال) از فضل خود ہر آئینہ صدقہ می کنیم و (ہر آئینہ) می باشیم از نیکوکاران

فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤﴾ فَأَعْقَبَهُمْ

پس وقتیکہ بداد ایشان را از فضل خود بخیلی کردند بآن و برگشتند اعراض کنان پس خدا تعالی عاقبت حال ایشان ساخت

پس چون داد ایشان را از فضل خویش بخل کردند بہ آن و برگشتند و ایشان اعراض کنندگانند پس خدا تعالی عاقبت حال

نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَ

نفاق را در دل ایشان تا روزے کہ ملاقات کنند با وے بشامت آنکہ خلاف کردند با خدا آنچہ وعدہ کرده بودند با وے و

نفاق را در دل ہای ایشان تا روزیکہ ملاقات کنند با وی بسبب آنکہ خلاف کردند با خدا آنچہ وعدہ کرده بودند با او و

بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَ

بشامت آنکہ دروغ می گفتند آیا ندانستہ اند کہ خدا می داند سخن پنہان ایشان را و راز گفتن ایشان را و

بسبب آنکہ دروغ می گفتند آیا ندانستہ اند کہ (ہر آئینہ) خدا می داند سخن پنہان شان را و راز گفتن ایشان را و

أَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٦﴾ الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ

آنکہ خدا دانندہ غیب ہاست آنانکہ عیب می کنند در راه خدا رغبت کنندگان را از

آنکہ خدا نیک دانای غیوب است آنانکہ عیب می کنند صدقہ دہندگان را از

الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ

مسلمانان در صدقات و عیب می کنند آنان را کہ نمی یابند مگر مشقت خود را ف۳

مسلمانان در صدقات و آنان را کہ نمی یابند مگر مشقت خود را

فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ ۙ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧﴾ اسْتَغْفِرْ

پس تمسخر می کنند با ایشان تمسخر کرد خدا بآن تمسخر کنندگان و ایشان را است عذاب درد دہندہ آمرزش طلب کن

پس تمسخر می کنند با ایشان (جزا دہد خدا ایشان را بر تمسخر ایشان) و ایشان را است عذاب دردناک آمرزش طلب کن

لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ

برای ایشان یا آمرزش طلب مکن برای ایشان ف۴ اگر آمرزش خواہی برای ایشان ہفتاد بار ہرگز نیامرزد

برای ایشان یا آمرزش طلب نکنی بر ایشان اگر آمرزش خواہی برای ایشان ہفتاد بار پس ہرگز نیامرزد

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی ایذای پیغمبر ۱۲ ف۲ و این نوعے از تحکم است والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی مزدوری می کنند و صدقہ می دہند ۱۲ ف۴ یعنی ہر دو صورت یک نسبت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ جہاد عبارت از منتہای کوشش است در دفع چیز ہای ناپسند۔ گاہی بہ سلاح۔ وقتی بہ شمشیر۔ زمانی بقلم نزد جمہور امت در مقابل منافق کہ لسانا بہ اسلام معترف است و از دل مسلمان نمی باشد جہاد بالسیف مشروع نیست و در عہد نبوت نیز چنین نشد از این جہت لفظ جہاد در این آیت بمعنی عام می باشد یعنی بازبان یا شمشیر یا قلم بہ ہرچہ مصلحت باشد جہاد شود بعض علماء برانند کہ اگر نفاق منافق تمام آشکار شود با وی نیز باید بہ شمشیر جہاد کرد بہر حال چون در غزوۂ تبوک نفاق منافقین سر تا سر آشکار شد در این آیت ہدایت آمد کہ نسبت بہ آنہا بہ سختی رفتار کنند حضرت پیغمبر صلی الله علیہ وسلم چون فطرت بس حلیم و مہربان داشت فبما رحمۃ من الله لنت لہم الخ ال عمران رکوع ۱۷ و

... بن حکم از بارگاه الہی بوی شده بود کہ "واخفض جناحک لمن تبعک من المومنین" (شعراء رکوع ۱۱) و منافقان بظاہر در زمره مومنان بودند

اللهُ لَهُمْ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَاللهُ لَا يَهْدِي

ایشان را خدا این بسبب آنست که ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و خدا راه نمی نماید

خدا ایشان را این بسبب آنست که ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و خدا راه نمی نماید

الْقَوْمَ الْفٰسِقِينَ ﴿۸۰﴾ فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلٰفَ رَسُولِ اللهِ

گروه فاسقان را — شادمان شدند واپس گذاشتگان به نشستن خویش بر خلاف پیغمبر خدا

گروه فاسقان را ع۵ — شادمان شدند باز ماندگان به نشستن خویش بر خلاف پیغامبر خدا

وَكَرِهُوا أَنْ يُجٰهِدُوا بِأَمْوٰلِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللهِ وَقَالُوا

و ناپسند کردند که جهاد کنند باموال خویش و بجان خویش در راه خدا و گفتند

و ناپسند داشتند که جهاد کنند باموال خویش و بجانهای خویش در راه خدا و گفتند

لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿۸۱﴾

با یک دیگر بیرون مروید در گرمی بگو آتش دوزخ سخت تر است در گرمی اگر در می یافتندے چنین نکردے

بیرون مروید در گرما بگو آتش دوزخ سخت تر است در گرما اگر درمی یافتند (چنین نمی کردند)

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۸۲﴾ فَإِنْ

پس باید که بخندند اندکے و بگریند بسیاری سزای آنچه مے کردند ف پس اگر

پس باید بخندند اندک و بگریند بسیار جزای آنچه (بودند که) می کردند پس اگر

رَجَعَكَ اللهُ إِلٰى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ

باز آرد ترا خدا تعالے بسوے گروہے ایشان پس دستوری طلبند از تو برای بیرون آمدن ف۲ بگو بیرون

باز آرد ترا خدا بسوی گروهی از ایشان پس دستوری طلبند از تو برای بیرون آمدن پس بگو هرگز

تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَنْ تُقٰتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ

نخواهید آمد با من هرگز و جنگ نخواهید کرد همراه من با هیچ دشمنی هر آئینه شما رضامند شدید به نشستن

بیرون نخواهید آمد همراه من هیچ گاه و هرگز جنگ نخواهید کرد همراه من با هیچ دشمنی هر آئینه شما رضا شدید به نشستن

أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخٰلِفِينَ ﴿۸۳﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ

اول بار پس بنشینید با پس ماندگان و یا محمد نماز مگذار بر هیچ یکے از ایشان که بمیرد

اول بار پس بنشینید با پس ماندگان و نماز مگذار بر هیچ یکی از ایشان که بمیرد

أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ

هرگز و بالیست بر گور وے هر آئینه ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و مردند و ایشان

هیچگاه و مایست بر گوردی هر آئینه ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و مردند و ایشان

فٰسِقُونَ ﴿۸۴﴾ وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوٰلُهُمْ وَأَوْلٰدُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللهُ أَنْ

فاسق بودند و بشگفت نیارد ترا اموال ایشان و نه فرزندان ایشان جزین نیست که میخواهد خدا که

فاسق بودند و بشگفت نیارد ترا اموال ایشان و فرزندان ایشان جزاین نیست که میخواهد خدا که

يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كٰفِرُونَ ﴿۸۵﴾ وَإِذَا أُنْزِلَتْ

عقوبت کند ایشان را بآن در دنیا و بیرون شود روح ایشان و ایشان کافر باشند و چون فرود آورده شود

عقوبت کند ایشان را به آن در دنیا و بیرون شود ارواح ایشان و ایشان کافر باشند و چون فرود آورده شود

سُورَةٌ أَنْ آمِنُوا بِاللهِ وَجٰهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ أُولُوا

سورتے بایں مضمون که ایمان آرید بخدا و جهاد کنید همراه رسول او دستوری می طلبند از تو خداوندان

سورتے که ایمان آرید بخدا و جهاد کنید به معیت رسول او دستوری طلبند از تو خداوندان

الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقٰعِدِينَ ﴿۸۶﴾ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا

وسعت از ایشان و گویند بگذار ما را تا باشیم با نشستگان راضی شدند بانکه باشند

قوت از ایشان و گویند بگذار ما را تا باشیم با نشستگان راضی شدند به آنکه باشند

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید مراد خبر ست بآنکه در دنیا خواهند خندید و در آخرت خواهند گریست ۱۲ ف۲ یعنی برای احراز غنائم ۱۲

ع ۸ / ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون عبدالله ابن ابی رئیس المنافقین در مدینه منوره مرد حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیراهن مبارک خویش را به کفن وی داد و لعاب دهن فرخنده را در دهان او افگند نماز جنازه وی را خواند و در باره اش دعای مغفرت کرد حضرت عمر مانع شد و گفت ای پیغمبر خدا او کسی بود که وقتی با نزدی رنج داد بدیکم و همواره علم بردار کفر و نفاق بود آیا خدا نگفته استغفر لهم او لا تستغفر لهم الخ پیغمبر گفت ای عمر خدا مرا از استغفار باز نداشته و مراد این آزاد گذاشته که آمرزش خواهم یا نخواهم بخشایش کار خداست اگر استغفار من در باره آنها نافع نشود ممکن است که بده دیگران مفید ثابت گردد و دشمنان بزرگ اگر این وسعت اخلاق و رحمت عام پیغمبر خدا را معاینه کنند باسلام آیند چنانکه این امر بوقوع پیوست

بر طبق روایت بخاری حضرت پیغمبر فرمود اگر دانستمی که بهفتاد بار استغفار گنهِ وی را می بخشند بیشتر از هفتاد بار استغفار می کردم گویا در این جمله حضرت پیغمبر تنبیه نموده که خود نیز

مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ۝٨٧ لَٰكِنِ الرَّسُولُ

بازنان پس مانده و مهر نهاده شد بر دل ایشان پس ایشان فهم نمی کنند لیکن پیغامبر

بازنان پس مانده و مهر نهاده شد بر دل های ایشان پس اوشان نمی فهمند لیکن رسول

وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۚ وَأُولَٰئِكَ

و آنانکه ایمان آوردند با او جهاد کردند باموال خود و جان هائے خود و این جماعه

و آنانکه ایمان آوردند بمعیت رسول جهاد کردند بمالهای خود و نفس هائے خود و آن گروه

لَهُمُ الْخَيْرَاتُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝٨٨ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ

ایشان راست نیکی ها و این جماعه ایشانند رستگاران آماده ساخته است خدا برای ایشان بوستانها

هست مر ایشان را نیکی ها و آن گروه ایشانند بمقصد رسیدگان آماده کرده الله برای ایشان جنت ها

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝٨٩

میرود زیر آن جویها جاوید آن آنجا اینست فیروزی بزرگ

کرده است از زیر درختان آنها جویها در حالیکه جاوید باشند در آن اینست کامیابی بزرگ

وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ

و آمدند اهل عذر از صحرا نشینان تا دستوری داده شود ایشان را و نشستند آنانکه

و آمدند عذر گویندگان از صحرا نشینان تا اذن داده شود ایشان را و نشستند آنانکه

كَذَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ

دروغ گفتند با خدا و رسول او یعنی در اظهار اسلام خواهد رسید بکافران از ایشان عذاب

دروغ گفتند الله و رسول او را زود رسد آنان را که کافر شدند از ایشان عذاب

أَلِيمٌ ۝٩٠ لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى الَّذِينَ

درد دهنده نیست بر ناتوانان و نه بر بیماران و نه بر آنانکه

دردناک ع۵ نیست بر ضعیفان و نه بر مریضان و نه بر آنانکه

لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ مَا عَلَى

نمی یابند آنچه خرج کنند هیچ گناهے چون نیک خواهی کنند با خدا و رسول او نیست بر

نمی یابند چیزیرا که خرچ کنند گناه چون نیک خواهی کنند الله و رسول او را نیست بر

الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝٩١ وَلَا عَلَى الَّذِينَ

نیکوکاران هیچ راه عتاب و خدا آمرزنده مهربان است و نه بر آنانکه

نیکوکاران هیچ راهی (عتاب) و الله بخشاینده مهربان است و نیست گناه بر آنانکه

إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَّ

چون بیایند پیش تو سواری دهی ایشان را گوئی نمی یابم آنچه سوار کنم شمارا بران باز گردند و

چون بیایند نزد تو تا مرکبی دهی ایشان را گوئی نمی یابیم آنچه سوار کنم شما را بر آن باز گردند و

أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ۝٩٢ إِنَّمَا

چشم ایشان روان باشد باشک بجهت اندوه که نمی یابند آنچه خرج کنند جز این نیست که

در حالیکه چشم هائے ایشان جاری باشد از اشک از روی غم باینکه نمی یابند آنچه خرج کنند بیشک

السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ ۚ رَضُوا بِأَنْ

راه عتاب بر آنان است که دستوری می طلبند از تو و ایشان توانگرانند راضی شدند بآنکه

راه الزام بر آنانست که اذن میخواهند از تو (در پس ماندن) حال آنکه توانگرانند راضی شدند برینکه

يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۝٩٣

باشند با زنان پس مانده و مهر نهاد خدا بر دل ایشان پس ایشان نمی فهمند

باشند با زنان پس مانده و مهر نهاده الله بر دل های شان پس ایشان نمی دانند

تفسیر عثمانی

ع۵ چنانکه در باشندگان مدینه هم منافقین و هم مومنین مخلص پیدا میشود در اعراب صحرا نشین نیز افراد مختلف موجود می باشد و طایفه از آنها مذکور شده بد دیان مخلص در خاتمهٔ این رکوع «ومن الاعراب من یؤمن بالله و الیوم الاخر» الآیه ذکر میشود اینجا ذکر دو طائفهٔ اعراب است معذرون - قاعدون در مصداق طائفه اول (معذرون) مفسرین سلف را اختلاف است که آیا مراد از آن منافقانی است که بهانه های دروغ میتراشند (چنانکه از ترجمه معلوم می شود) و یا مسلمانانیکه به راستی عذر داشتند و حقیقةً از شرکت جهاد معذور بودند - اگر شق اول گرفته شود در این آیت دو قسم منافق بیان شده (۱) معذرون یعنی کسانیکه باوجود نفاق محض برای ظاهرداری حیله های دروغ تراشیده از آنحضرت صلی الله علیه وسلم اجازه می طلبیدند (۲) قاعدون یعنی آنانکه نخست بدروغ دعوی ایمان نمودند و ظاهرداری نیز نکردند همین که نام جهاد را شنیدند در خانه های خویش آرمیدند و چندان بے باک شدند و از حیا گذشتند که برای عذرخواهی نیز حاضر نشدند به این تقدیر «سیصیب الذین کفروا منهم» بهر دو طائفه شامل است و معنی آن...

٭ و وعید «سیصیب الذین کفروا منهم» تنها در بارهٔ آنهاست ... ذکر ... اول گروه با برای قبول عذر می باشد -

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ

عذر خواهی کنند پیش شما چون باز آیید
عذر کنند لسوی شما هنگامیکه باز گردید

إِلَيْهِمْ ۚ قُل لَّا تَعْتَذِرُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ ۚ

لسوی ایشان بگو عذر خواهی مکنید باور نکنیم سخن شمارا هر آئینه آگاه ساخته است خدا مارا به بعض خبرهای شما
لسوی شان بگو عذر مکنید هرگز باور نمی کنیم سخن شمارا به تحقیق آگاه گردانیده مارا خدا از خبرهای تان

وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ

و خواهد دید خدا و رسول او عمل شمارا یعنی در دنیا باز گردانیده شوید لسوے دانندہ نهان و آشکارا
و زود می بیند خدا کار شمارا و فرستادهٔ او پس باز گردانیده می شوید لسوی دانای پوشیده و آشکار

فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انقَلَبْتُمْ

پس خبر دهد شمارا بآنچه میکردید سوگند خواهند خورد بخدا پیش شما چون باز آئید
پس آگاه می گرداند شمارا به آنچه شما می کردید زود است که قسم خورند بالله برای شما چون باز گردید

إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ ۖ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ ۖ إِنَّهُمْ رِجْسٌ ۖ وَمَأْوَاهُمْ

لسوی ایشان تا درگذرید از ایشان پس شما درگذرید از ایشان هر آئینه ایشان پلیداند و جای ایشان
لسوی ایشان تا اعراض نمائید از ایشان پس اعراض کنید از ایشان بیشک ایشان پلیدند و مسکن ایشان

جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۖ

دوزخ است سزای آنچه می کردند سوگند میخورند برای شما تا رضامند شوید از ایشان
جهنم است برای جزای اعمالیکه می کردند قسم خورند برای شما تا خوش شوید از او شان

فَإِن تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾ الْأَعْرَابُ

پس اگر رضامند شوید از ایشان هر آئینه خدا رضامند نشود از گروه فاسقان صحرا نشینان
پس اگر راضی شوید از ایشان بیشک الله راضی نمی شود از قومیکه (فاسق) نافرمان (ابرطی) از اعراب بادیه نشین

أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ

سخت تراند در کفر و نفاق ف و سزاوار تراند بآنکه ندانند احکام شریعت را که نازل کرده است خدا بر
شدید ترند از حیث کفر و نفاق و سزاوار ترند باینکه ندانند حدود شرائعی را که نازل کرده الله بر

رَسُولِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ

پیغامبر خود و خدا دانا درست کار است و از اعراب کسے هست که تاوان می شمارد چیزے را که خرج
رسول خود ع و الله دانا با حکمت است و برخی از اعراب صحرا نشینان آنست که می پندارد خرج خود را

مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ ۚ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ

می کند و انتظار می کند در حق شما مصائب را بر ایشان باد مصیبت بد و خدا شنوا
تاوان و انتظار می کند لبتما گردش های زمانه را بر ایشان باد گردش بد و الله شنوا

عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا

داناست و از اعراب کسے هست که ایمان می آرد بخدا و روز آخر و می شمارد چیزیرا
داناست و بعضی از صحرا نشینان آنست که ایمان می آرد بالله و بروز آخرت و می گرداند (بدل) آنچه

يُنفِقُ قُرُبَاتٍ عِندَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ ۚ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ۚ

که خرج می کند سبب قربت نزدیک خدا و وسیلهٔ دعای نیک پیغامبر آگاه باش هر آئینه وے قربتست ایشان را
خرج می کند (سبب) قربت ها نزد الله و (سبب) دعاهای رسول آگاه باش بیشک این خرج موجب نزدیکی (الله)

سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٩﴾

داخل خواهد کرد ایشان را خدا در رحمت خود هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است
ست به آن بازود داخل گرداند ایشان را الله در رحمت خود بیشک الله بخشاینده مهربانست

فتح الرحمن

ف یعنی بنسبت اهل شهر ۱۲ فتح

تفسیر عثمانی

ف تا اینجا احوال منافقان و مؤمنان مخلص مدینه بیان شده بود اکنون اندکی از اوضاع اعراب صحرا نشین بیان می شود در میان آنها نیز چند نوع مردمند کافر منافق مسلمان مخلص چون بادیه نشینان فطرتاً تندخو و سخت مزاجند چنانکه در حدیث است «من سکن البادیة جفا» و از مجالس علم و حکمت دور اند فروغ تهذیب و مدنیت علم و عرفان در آنها کمتر تاثیر می کند کفر و نفاق آنها نسبت به کفار و منافقین بلاد شدید تر می باشد موقع نمی یابند که به صحبت اهل علم و صلاح برسند اصولی دیانت و تهذیب را که خدا به پیغمبر خویش فرستاده بیاموزند بدیهی است بدون علم و معرفت دل انسان ملایم و مهذب نمی گردد پس کسانیکه مستغرق جهالتند هر آئینه دل های شان سخت می باشد و در راه کفر و نفاق که خود اختیار می کنند مانند سباع و بهایم کور کورانه روان می باشند سنگدلی اعراب در احادیث متعدد وارد است در یکی از احادیث مذکور است اعرابی بحضور حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت شما فرزندان خود را می بوسید سوگند بخدا که من گاهی اولاد خود را نبوسیده ام آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود چه باید کرد خدا از دل تو ... برآورده ...

وَالسّٰبِقُوْنَ الْاَوَّلُوْنَ مِنَ الْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُمْ
وسبقت کنندگان نخستینیا از مهاجران و انصار و آنانکه پیروی ایشان کردند
وسبقت کنندگان (بسوی نیکی) پیشینیان از مهاجرین و انصار و آنانکه پیروی کردند ایشان را

بِاِحْسَانٍ رَّضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِیْ
به نیکوکاری خوشنود شد خدا از جماعه و ایشان خوشنود شدند ازوی و آماده ساخت برای ایشان بوستانها که میرود
بنیکی راضی شده الله از ایشان و راضی شدند ایشان ازاو و مهیا ساخته الله برای شان جنت ها که جاری ست

تَحْتَهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ فِیْهَآ اَبَدًا ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ ﴿١﴾ وَمِمَّنْ
زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه اینست فیروزی بزرگ و از آنانکه
زیر (درختان) آنها جویها جاوید باشند دران همیشه اینست کامیابی بزرگ و بعضی از آنانکه

حَوْلَكُمْ مِّنَ الْاَعْرَابِ مُنٰفِقُوْنَ ؕۛ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِیْنَةِ ؔۛ مَرَدُوْا عَلَی
حوالی شمااند از اعراب منافقانند و بعض اهل مدینه خوگرشده اند
گرداگرد شماست از اعراب بادیه نشین منافقانند و بعضی از اهل مدینه عادت گرفتند بر

النِّفَاقِ ۫ لَا تَعْلَمُهُمْ ؕ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ؕ سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَیْنِ ثُمَّ یُرَدُّوْنَ
بنفاق تو نمی دانی ایشانرا ما میدانیم ایشان را عذاب خواهیم کرد ایشان را دوبار باز گردانیده شوند
نفاق نمیدانی (نفاق) ایشانرا ما میدانیم اوشان را زود عذاب کنیم ایشانرا دو مرتبه پس باز گردانیده شوند

اِلٰی عَذَابٍ عَظِیْمٍ ﴿٢﴾ وَاٰخَرُوْنَ اعْتَرَفُوْا بِذُنُوْبِهِمْ خَلَطُوْا عَمَلًا صَالِحًا وَّ
بسوی عذاب بزرگ و دیگران هستند که اقرار کردند بگناهان خود آمیخته اند عمل نیک را
بسوی عذاب بزرگ و بعض دیگر اقرار کردند بگناهان خود آمیختند عمل نیک و

اٰخَرَ سَیِّئًا ؕ عَسَی اللّٰهُ اَنْ یَّتُوْبَ عَلَیْهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿٣﴾ خُذْ
با عمل دیگر که بدست نزدیک است خدا برحمت متوجه شود بر ایشان هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است بگیر
دیگر عمل بد را قریب است که الله برحمت باز گردد بر ایشان بیشک الله بخشاینده مهربان است عذ بگیر

مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّیْهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَیْهِمْ ؕ اِنَّ
از اموال ایشان زکوة تا پاک سازی ایشان را و بابرکت کنی ایشان را بآن و دعای خیر کن برایشان هر آئینه
از اموال ایشان زکوة را تا پاک سازی ایشان را و بابرکت کنی ایشان را به آن صدقه و دعای خیر کن برایشان بیشک

صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ ؕ وَاللّٰهُ سَمِیْعٌ عَلِیْمٌ ﴿٤﴾ اَلَمْ یَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ یَقْبَلُ
دعای تو سبب آرام است ایشان را و خدا شنوا داناست آیا ندانسته اند که خدا همون توبه
دعای تو تسکین ست برای اوشان و الله بهر چیز شنوا داناست آیا ندانستند که بیشک الله او قبول می کند

التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَیَاْخُذُ الصَّدَقٰتِ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِیْمُ ﴿٥﴾
قبول می کند از بندگان خود و میگیرد صدقات را و آنکه خدا همونست توبه پذیرنده مهربان
توبه را از بندگان خود و قبول می کند صدقات را و بیشک الله (اوست) قبول کننده توبه مهربان

وَقُلِ اعْمَلُوْا فَسَیَرَی اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُوْلُهٗ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ؕ وَسَتُرَدُّوْنَ
و بگو عمل کنید پس خواهد دید خدا و رسول او و مومنان عمل شمارا و گردانیده خواهید شد
و بگو اے محمد عمل کرده باشید پس زود می بیند الله عمل شمارا و رسول او و مومنان و بزودی باز گردانیده می شوید

اِلٰی عٰلِمِ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ فَیُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٦﴾ وَاٰخَرُوْنَ
بسوی داننده پنهان و آشکارا پس خبر دهد شمارا بآنچه می کردید و دیگران اند
بسوی دانای پوشیده و آشکار پس خبر دهد شمارا بآنچه می کردید و دیگران اند

مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا یُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا یَتُوْبُ عَلَیْهِمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِیْمٌ
موقوف داشته شده بر فرمان خدا یا اینست که عذاب کند ایشان را یا برحمت متوجه شود بر ایشان و خدا داناے
که تاخیر داده رسیده اند (قبول توبه شان) برای حکم الله یا الله عذاب کند ایشانرا یا قبول توبه و رحم فرماید برایشان و الله بهر چیز دانا

فتح الرحمن
ف١ یعنی در میان مسلمانان ذلیل شوند و در اموال و اولاد آفات بینند ١٢ تفسیر عثمانی
ع٥ و در اهل مدینه اگر از یک طرف این منافقان متمرد اند که جرایم و سیأت خود را در پرده نفاق می پوشند و برآن سخت استوار اند از سوی دیگر مسلمانانی
مع٥
هم پیدا می شوند که چون به مقتضای بشریت تقصیری از ایشان صادر گردد نادم می شوند و بلا تأمل به گناهان خویش اعتراف می کنند گناه و صواب آنها مخلوط است گناه شان آنست که باوجود نیز عام به دعوت پیغمبر به غزوه تبوک حاضر نشدند و صواب آنکه پس از آن از غیاب خویش پشیمان و متأسف شدند و ظاهرا و باطنا توبه نمودند و در سایر اعمال شایسته مانند نماز و روزه، زکوة و حج غزا و غیره شریک شدند این همه امور در فهرست حسنات ایشان داخل است خدا این حضرات را امیدوار بخشایش خویش گردانید مفسران نگاشته اند این آیت در باره ابولبابه و همراهان او که از تن آسانی در تبوک حاضر نشده بودند آمده اما هنگامیکه مراجعت پیغمبر را از تبوک شنیدند از فرط ندامت خویشتن را به ستون های مسجد بستند و سوگند کردند تا پیغمبر خود نیاید و آنها را نه بخشاید و به دست خویش از بند نکشد چنین در بند خواهند بود حضرت پیغمبر چون مشاهده کرد گفت و الله تا خدا حکم کشودن ندهد من آنها را باز نمی کنم سر انجام این آیات فرود آمد و حضرت آنها را

حَكِيْمٌ ﴿٧﴾ وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَّكُفْرًا وَّتَفْرِيْقًا بَيْنَ

ف١ و از ایشان آنانند که ساخته اند مسجدے برای زیان رسانیدن و بجهت کفر و برای تفرقه افکندن میان

خداوند حکمت بزرگ است ع۵ و آنانکه فرا گرفتند (ساختند) مسجدی را برای ضرر و کفر و برای تفرقه انداختن میان

الْمُؤْمِنِيْنَ وَاِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ مِنْ قَبْلُ ؕ وَ

مسلمانان و کمین گاه ساختن برای آنانکه جنگ کرده اند با خدا و رسول او پیش ازین و

مومنان و برای انتظار مرآن شخص را که جنگیده با الله و فرستادهٔ او پیش ازین و

لَيَحْلِفُنَّ اِنْ اَرَدْنَا اِلَّا الْحُسْنٰى ؕ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿٨﴾ لَا

البته سوگند خورند که نخواسته ایم مگر خصلت نیک را و خدا گواهی میدهد که ایشان دروغگو یانند

هر آئینه ایشان سوگند خورند که اراده نکردیم (به بنیاد کردن مسجد) مگر کار نیکو و الله گواهی میدهد که بیشک ایشان هر آئینه

تَقُمْ فِيْهِ اَبَدًا ؕ لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ

مایست آنجا هرگز هر آئینه مسجدے که بنیاد نهاده شده است بر نیت تقوی از اول روز بهتر ست که

مایست برای نماز دران (در مسجد ضرار) هرگز - هر آئینه مسجدی که اساس نهاده شده بر پرهیزگاری از اول روز سزاوار تر است که

تَقُوْمَ فِيْهِ ؕ فِيْهِ رِجَالٌ يُّحِبُّوْنَ اَنْ يَّتَطَهَّرُوْا ؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِيْنَ ﴿٩﴾

ایستاده شوی آنجا آنجا مردانند که دوست میدارند که پاک شوند و خدا دوست میدارد پاک باشندگان را

ایستاده شوی در آن مسجد مردانند دوست دارند که پاک باشند (از نجاست ظاهری و باطنی) و الله دوست میدارد پاکی کنندگان

اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهٗ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ اَسَّسَ

آیا کسیکه بنیاد نهاد عمارت خود را بر ترسگاری از خدا و خوشنودی او بهتر ست یا کسیکه بنیاد نهاده است

آیا پس هر کسیکه اساس نهاده آبادی خود را بر ترس از الله و بر رضامندی (الله) بهتر است یا آن کسی که اساس نهاده

بُنْيَانَهٗ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهٖ فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

عمارت خود را بر کنارهٔ زمین رود خورده مستعد افتادن پس افتاد با صاحب خود در آتش دوزخ و خدا راه نمی نماید

آبادی خود را بر کنارهٔ رود که زیرش بمرور سیل تهی شده در شرف سقوط باشد پس بیفتد آن عمارت با بانی آن در آتش دوزخ و الله

الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٠﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِيْ بَنَوْا رِيْبَةً فِيْ قُلُوْبِهِمْ

گروه ستمگاران را ف٢ همیشه باشد عمارت ایشان که بنا کرده اند ف٣ سبب شک در دل ایشان

گروه ستمگاران را همیشه باشد عمارت ایشان آنکه ساخته بودند (سبب شک و نفاق) در دل های شان

اِلَّا اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوْبُهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿١١﴾ ع اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ

مگر آنکه پاره پاره کرده شود دل ایشان را و خدا داناے درست کار است هر آئینه خدا خرید کرده است از

مگر که پاره پاره شود دل های ایشان و الله داناست بر هر چیز خداوند حکمت بزرگست بیشک الله خریده است از

الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ؕ يُقَاتِلُوْنَ فِيْ

مسلمانان جان ایشان و مال ایشان را بعوض آنکه ایشانرا باشد بهشت جنگ می کنند در

مومنان نفوس ایشان و مال های ایشان را باینکه باشد برای ایشان جنت جنگ می کنند در

سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُوْنَ وَيُقْتَلُوْنَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰىةِ وَ

راه خدا پس می کشند و کشته می شوند وعده که لازم است بر خدا بتحقیق در توریت و

راه الله پس می کشند (کفار را) و کشته می شوند (گاهی) وعده که هست بر خدا راست در تورات و

الْاِنْجِيْلِ وَالْقُرْاٰنِ ؕ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوْا

انجیل و قرآن و کیست وفا کننده تر بعهد خویش از خدا پس شادمان باشید

انجیل و قرآن و کیست وفا کننده تر بعهد خویش از الله پس خوش باشید

بِبَيْعِكُمُ الَّذِيْ بَايَعْتُمْ بِهٖ ؕ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١﴾

باین فروختن خود که معامله کردید بآن و اینست فیروزی بزرگ

به خرید و فروخت خود آنکه معامله کردید به آن و این معاملهٔ تان کامیابی بزرگست

فتح الرحمٰن

ف١ مترجم گوید جماعه از منافقان مسجدی ساخته بودند به نیت فاسد تا تفریق مسلمین باشد و کمینگاه کافران خدا تعالے بهدم آن امر فرمود والله اعلم ١٢ ف٢ عمارت ساختن بر اساس تقوے کنایت است از اخلاص در اعمال و عمارت ساختن بر بر کنارهٔ رود خورده کنایت از ریا و عجب در اعمال والله اعلم ١٢ ف٣ یعنی مسجد ضرار ١٢

تفسیر عثمانی

ع۵ در اینجا طبقهٔ کوچکی از اهالی مدینه بیان شده است حقیقت اینست متخلفین عن تبوک (کسانیکه در تبوک شرکت نورزیده بودند) دو نوع بودند یکی منافقان که از طریق شک و نفاق از مسلمانان جدا مانده دوم بعض مومنان که بنابر تن آسانی از جهاد محروم شدند دستهٔ اخیر باز دو نوع بودند اکثر آنها که پس از اطلاع مراجعت چنانکه سابق گفتیم خود را به ستون های مسجد بستند دوم سه نفری که نه خود را به ستون بستند و نه عذر آوردند هر چه واقع شده بود تقصیر خود را بدون کم و کاست حضور پیغمبر صلی الله علیه وسلم بیان کردند در باب آنها آیت و آخرون مرجون لامر الله الیه نازل شد یعنی امر آنها

معطل است روزی چند فرمان خدا را منتظر باشند به اقتضای علم و حکمت الهی یا سزای بینند یا معاف می شوند رسول کریم صلی الله علیه وسلم تا نزول حکم بغرض تادیب و دیگر مسلمانان را نه ...

اَلتَّآئِبُوْنَ الْعٰبِدُوْنَ الْحٰمِدُوْنَ السَّآئِحُوْنَ الرّٰكِعُوْنَ السّٰجِدُوْنَ

ایشان توبه کنندگانند عبادت کنندگانند حمد گویندگانند سفر در راه خدا کنندگانند رکوع و سجده کنندگانند

(آن مومنان) توبه کنندگانند پرستندگان حق ثناگویان الهی بی تعلق ماندگان (روزه داران) رکوع کنندگان سجده کننده (نمازگذاران)

الْاٰمِرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَالنَّاهُوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحٰفِظُوْنَ لِحُدُوْدِ اللّٰهِ

فرمایندگانند بکار پسندیده و منع کنندگانند از ناپسندیده و نگاه دارندگانند احکام خداوند را

امر کنندگان بکار و خصلت نیک و منع کنندگان از عمل بد و حفاظت کنندگان حدود یکه الله تعین کرده

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ يَّسْتَغْفِرُوْا

و مژده ده مسلمانان را و نبود پیغامبر را و نه مسلمانان را که طلب آمرزش کنند

و مژده ده مومنان را ع۵ نیست سزاوار مر پیغمبر و آنان را که ایمان آوردند طلب کردن مغفرت

لِلْمُشْرِكِيْنَ وَلَوْ كَانُوْٓا اُولِيْ قُرْبٰى مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ

برای مشرکان اگرچه خداوندان خویشی باشند بعد از آنکه ظاهر شد ایشان را که آن گروه

برای مشرکان و اگرچه باشند خداوندان قرابت از پس آن که روشن شد ایشان را که بیشک این

اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿۳﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيْمَ لِاَبِيْهِ اِلَّا عَنْ

باشندگان دوزخ اند و نبود آمرزش خواستن ابراهیم برای پدر خود مگر از جهت

مشرکان اصحاب دوزخ اند ع۵ و نبوده مغفرت خواستن ابراهیم برای پدرش مگر از

مَّوْعِدَةٍ وَّعَدَهَآ اِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗٓ اَنَّهٗ عَدُوٌّ لِّلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ ؕ اِنَّ

وعده که کرده بود ش با وی پس چون روشن شد برای ابراهیم که وی دشمن خداست بیزار شد از وی هر آینه

روی وعده که وعده کرده بود آن را بپدر خود پس چون ظاهر گشت ابراهیم را که بیشک پدر او دشمن الله است بیزار شد از وی

اِبْرٰهِيْمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيْمٌ ﴿۴﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًۢا بَعْدَ اِذْ هَدٰىهُمْ

ابراهیم دردمند بردبار بود و هرگز نیست که خدا گمراه کند قومی را بعد از آنکه راه نمود باشد ایشان را

ابراهیم بتحقیق بود بسیار نرم دل بردبار و نیست الله که گمراه کند قومی را بعد از آنکه هدایت کرده باایشان

حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَّا يَتَّقُوْنَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۵﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَهٗ

تا آنکه واضح سازد برای ایشان آنچه از وی پرهیز کنند هر آینه خدا بهر چیز داناست ع۲ هر آینه خدا را است

تا زمانیکه بیان کند ایشان را آنچه پرهیز نمایند از آن بیشک الله بهر چیز خوب داناست بیشک الله مر او راست

مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ؕ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ

پادشاهی آسمانها و زمین زنده می کند و می میراند و نیست شما را بجز وی هیچ

سلطنت آسمانها و زمین زنده می کند و نیست شما را غیر از الله هیچ

وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۶﴾ لَقَدْ تَّابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ

کارساز و یاری دهنده هر آینه برحمت متوجه شد خدا بر پیغامبر و آن مهاجران و انصار

دوستی نگهبان و نه مددگاری بتحقیق رجوع کرد الله برحمت بر پیغمبر و بر مهاجرین و انصار

الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ فِيْ سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْۢ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيْغُ قُلُوْبُ فَرِيْقٍ

که پیروی وی کردند در وقت تنگدستی بعد از آنکه نزدیک بود که از جای بردد دل گروهی

آنانکه پیروی کردند او را در وقت تنگی و مشکل پس از آنکه قریب بود که میل کند دل های گروهی

مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّهٗ بِهِمْ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۷﴾ وَّعَلَى الثَّلٰثَةِ

از ایشان باز برحمت متوجه شد بر ایشان هر آینه وی بر ایشان بخشاینده مهربان است و بر آن سه کس

از ایشان باز گشت الله بمهربانی بر ایشان بیشک الله با ایشان مهربان رحیم است و باز گشت الله بمهربانی) بر سه نفر

الَّذِيْنَ خُلِّفُوْا ؕ حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَ

که موقوف داشته شدند تا آنکه تنگ شد بر ایشان زمین با وجود فراخی آن و

آنانیکه پس گذاشته شده بودند (در قبول توبه) تا وقتیکه تنگ شد بر ایشان زمین با وجود فراخی اش و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در حساب گمراهان نمی شمارد قومی را ۱۲ ف۲ یعنی تا پیغامبر نیاید و تبلیغ نکند معذور باشند ۱۲ فتح

تفسیر عثمانی

ع۵ از حدود خیر و شر که خداوند معین فرموده تجاوز نکنند۔ خلاصه بدون حکم شرع قدمی بر ندارند۔ این همه ستایش مومنان است آنها که جان و مال خود را به خدا فروخته اند۔ ع۵ مومنان که هستی و دارائی خویش را بخدا بیع کرده اند باید همه تن خاص او باشند و باکسانیکه عداوت شان با خداست و با ثبات رسیده باشد که اهل جهنم اند علایق محبت نداشته باشند اگرچه این ها مادر و پدر یا عم و خال و یا برادر حقیقی شان باشد دشمن خدا دوست آنها نمی شود پس درباره کسیکه وحی الهی محقق شود که دوزخی است یا به کفر و شرک علانیه مرده باشد استغفار و طلب آمرزش ممنوع است در بعض روایات است که این آیت درباره والدهٔ ماجدهٔ حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم (آمنه) فرود آمده بر طبق بعضی از احادیث نسبت به عم پیغمبر صلی الله علیه وسلم ابوطالب فرود آمده۔ بعضی گویند مسلمین خواستند درباره پدران شان

که بشرک مرده اند استغفار کنند یعنی آمرزش طلبند در این آیت منع شدند بهر حال شان نزول هرچه باشد حکم این است که در حق کفار و مشرکین که خاتمهٔ آنها به کفر و شرک محقق گردد استغفار جائز

ضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ

تنگ شد براایشان جان ایشان و دانستند کہ پناہے نیست از خدا مگر بسوئے او باز

تنگ شد برایشان نفوس شان و یقین کردند کہ نیست پناہ از (غضب) اللہ مگر بسوی وی پس رجوع نمود

تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

خدا برحمت متوجہ شد برایشان تا ایشان رجوع کنند ہرآئینہ خدا توبہ پذیرندہ مہربانست اے

اللہ برحمت برایشان تا توبہ کنند بیشک اللہ اوست قبول کنندہ توبہ مہربان اے

آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١﴾ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ

مسلمانان بترسید از خدا و باشید باراستگویان لایق نبود اہل مدینہ را

مومنان بترسید از اللہ و باشید باراستگویان نیست سزاوار برای اہل مدینہ

وَمَنْ حَوْلَهُم مِّنَ الْأَعْرَابِ أَن يَتَخَلَّفُوا عَن رَّسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا

و آنانرا کہ حوالی ایشانند از اعراب کہ باز پس مانند از ہمراہی رسول خدا و نہ آنکہ رغبت کنند

و آنانرا کہ گرداگرد ایشانند از بادیہ نشینان کہ پس مانند از ہمراہی رسول اللہ (در غزوہ) و نہ اینکہ رغبت کنند

بِأَنفُسِهِمْ عَن نَّفْسِهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَ

در حفظ خویش اعراض کردہ از ذات رسول خدا این بسبب آنست کہ نمیرسد بایشان تشنگی و رنج و

بنفوس خود زیادہ از نفس رسول (این منع از پس ماندن) باین سبب است کہ بتحقیق مجاہدین نمی رسد بایشان تشنگی و نہ رنج و

لَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَ

نہ گرسنگی در راہ خدا و نہ سپرند جائیکہ بخشم آرد کافران را و

نہ گرسنگی در راہ اللہ و نہ پایمال می کنند (بہ سم و کف و پای) جای را کہ بہ خشم آرد کافران را

لَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُم بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ

بدست نمی آرند از دشمن ہیچ دست بردے مگر نوشتہ شود برائے ایشان بسبب آن عمل صالح ہرآئینہ خدا

نمی رسند (بہیچ مقصدی) از دشمن بغدا بر سیدنی مگر نوشتہ می شود برای ایشان بسبب آن عمل نیک بیشک اللہ

لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٢﴾ وَلَا يُنفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً

ضائع نمی کند مزد نیکوکاران را و خرچ نمی کنند ہیچ خرچ را اندکے و نہ بسیارے

ضائع نمی کند اجر نیکوکاران و خرچ نمی کنند ہیچ خرچی خورد و نہ کلان

وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا

و طے نمی کنند ہیچ میدانے را مگر نوشتہ شود برای ایشان عمل صالح تا جزا دہد ایشانرا خدا در مقابلہ نیکوترین آنچہ

و قطع نمی کنند ہیچ میل و دشتی را مگر نوشتہ می شود برای ایشان تا جزا دہد ایشانرا اللہ جزاء نیکوترین آن

يَعْمَلُونَ ﴿٣﴾ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ

می کردند و ممکن نیست مومنانرا کہ بر آیند ہمہ یکجا پس چرا بیرون نیایند از ہر

اعمالی کہ می کردند و نیست مومنان کہ بر آیند تمامی (بہ جہاد و طلب علم) پس چرا بیرون نروند از ہر

فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا

قبیلہ از ایشان چند کس تا دانشمند شوند در دین و تا بیم کنند قوم خود را چون

فریق از ایشان گروہی تا دانائی حاصل نمایند در دین و برای اینکہ بترسانند قوم خود را چون

رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ

باز آیند بسوئے ایشان بود کہ ایشان بترسند اے مسلمانان جنگ کنید با آنانکہ

باز گردند بسوی ایشان شاید ایشان بترسند (ای مومنان) جنگ کنید آنانرا کہ

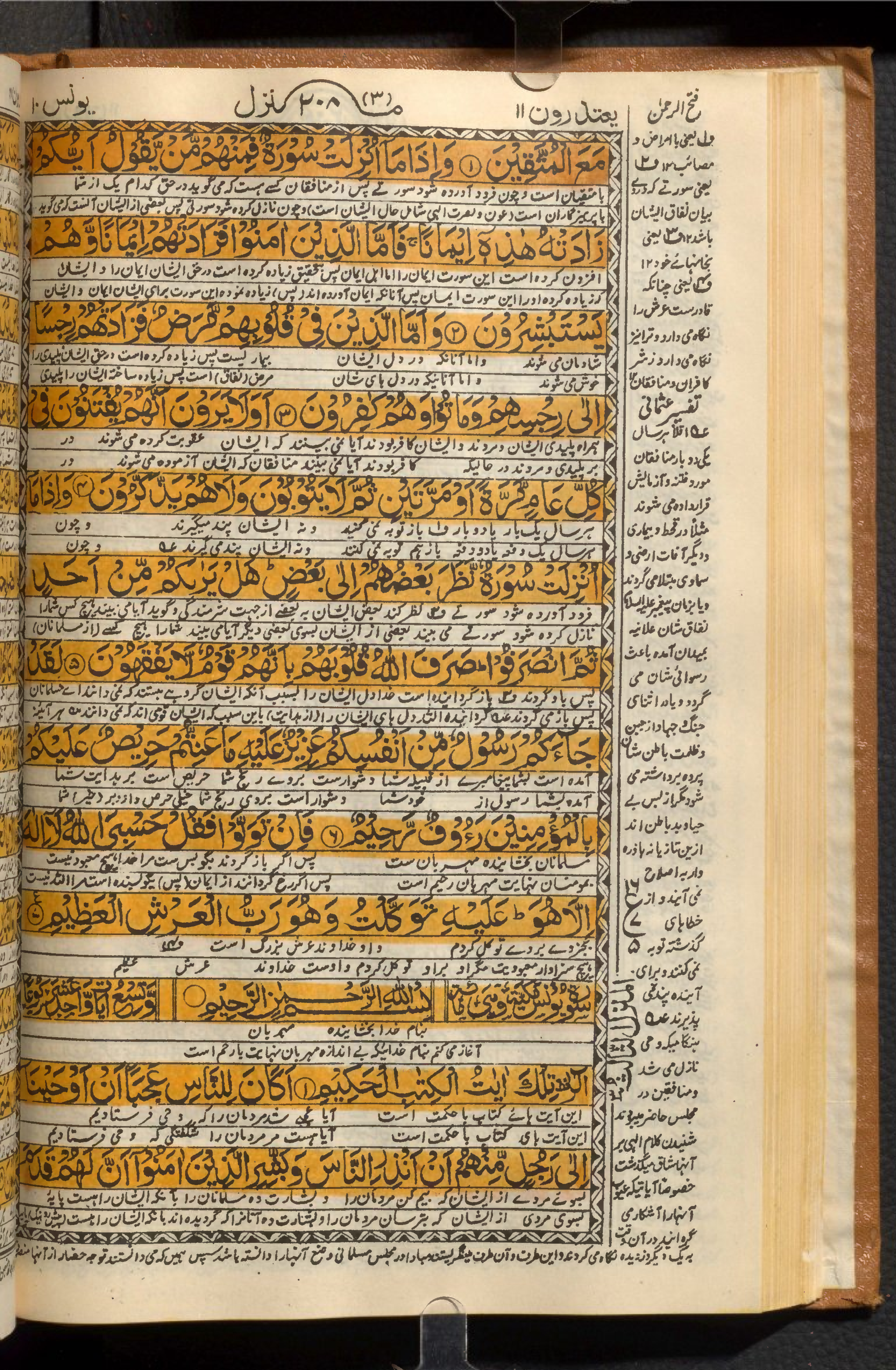
يَلُونَكُم مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ

نزدیک شما اند از کافران و باید کہ کافران بیابند در شما درشتی را و بدانید کہ خدا

نزدیک اند شما را از کفار و بیابند کفار در شما درشتی و بدانید کہ بتحقیق اللہ

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی بمقام قریب ۱۲
ف۲ یعنی بطلب علم ۱۲
ف۳ یعنی طلب علم دین فرض کفایہ است ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۵ شایستہ نیست پیغمبر پنج بردارد و ما آرام نشینیم. در حدیث است ابو خیثمہ در غزوہ تبوک متخلف بود روزی کہ پیغمبر عزیمت کرد در باغ خود رفت سایہ درختان سرد و خوش گوار بود و زن وی کہ بنہایت زیبائی و دلآویزی داشت زمین را آب پاشی کرد و فرش بوریا گسترد خوشہ‌های خرمای تازہ پیش روی او گذاشت آبی سرد و شیرین حاضر آورد ابو خیثمہ چون این ہمہ وسایل آسایش را معاینہ کرد بے قرار شد و گفت "وای بر این زندگی، من در این سایہ خنک و آب و گوار از نسیم بہار و منظر باغ برخوردار باشم و پیغمبر خدا در ہوای سوزان و غلبہ تشنگی کوہ و بادیہ بپیماید مہمان دم بر شتر خود را خواست شمشیر حمائل نمود و نیزہ برداشت در پی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شتافت ماده شتر چون باد براه افتاد نزدیک لشکر اسلام رسید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از دور مشاہدہ فرمود کہ شتر سواری اینسو ہای ریگ را قطع کردہ طرف لشکر می آید فرمود "کن ابا خیثمہ"

مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١﴾ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ

با متقیان است و چون فرود آورده شود سورتے پس از منافقان کسے هست که می گوید در حق کدام یک از شما

با پرهیزگاران است (عون و نصرت الهی شامل حال ایشان است) و چون نازل کرده شود سورتی پس بعضی از ایشان آنست که می گوید

زَادَتْهُ هَٰذِهِ إِيمَانًا ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ

افزون کرده است این سورت ایمان را اما اهل ایمان پس بتحقیق زیاده کرده است در حق ایشان ایمان را و ایشان

زیاده کرده او را این سورت ایمان پس آنانکه ایمان آورده اند پس، زیاده نموده این سورت برای ایشان ایمان و ایشان

يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٢﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا

شادمان می شوند و اما آنانکه در دل ایشان بیماری است پس زیاده کرده است در حق ایشان پلیدی را

خوش می شوند و اما آنانیکه در دل های شان مرض (نفاق) است پس زیاده ساخته ایشان را پلیدی

إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٣﴾ أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي

همراه پلیدی ایشان و مردند و ایشان کافر بودند آیا نمی بینند که ایشان عقوبت کرده می شوند در

بر پلیدی و مردند در حالیکه کافر بودند آیا نمی بینند منافقان که ایشان آزموده می شوند در

كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٤﴾ وَإِذَا مَا

هر سال یک بار یا دو بار و باز توبه نمی کنند و نه ایشان پند میگیرند و چون

هر سال یک دفعه یا دو دفعه باز هم توبه نمی کنند و نه ایشان پند می گیرند ع۵ و چون

أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ

فرود آورده شود سورتے نظر کند بعض ایشان به بعضے از جهت شرمندگی و گوید آیا می بیند هیچ کس شما را

نازل کرده شود سورتے می بیند بعضی از ایشان بسوی بعضی دیگر آیا می بیند شما را هیچ کسے (از مسلمانان)

ثُمَّ انْصَرَفُوا ۚ صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٥﴾ لَقَدْ

پس باز گردند باز گردانیده است خدا دل ایشان را بسبب آنکه ایشان گروهے هستند که نمی دانند اے مسلمانان

پس باز می گردند ع۵ گردانیده الله دل های ایشان را (از هدایت) باین سبب که ایشان قومی اند که نمی دانند هر آئینه

جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ

آمده است بشما پیغامبرے از قبیله شما دشوار است بروے رنج شما حریص است بر هدایت شما

آمده بشما رسول از خود شما دشوار است بروی رنج شما خیلی حرص دارد بر (خیر) شما

بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٦﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ

مسلمانان بخشاینده مهربان ست پس اگر باز گردند بگو بس ست مرا خدا هیچ معبود نیست

بمومنان نهایت مهربان رحیم است پس اگر رخ گردانند از ایمان (پس) بگو بسنده است مرا الله نیست

إِلَّا هُوَ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٧﴾

بجز وے بر وے توکل کردم و او خداوند عرش بزرگ است وقفه

هیچ سزاوار معبودیت مگر او بر او توکل کردم و او ست خداوند عرش عظیم

سُورَةُ يُونُسَ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَتِسْعُ آيَاتٍ وَإِحْدَىٰ عَشْرَ رُكُوعًا

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا

این آیت هائے کتاب با حکمت است آیا عجب شد مردمان را که وحی فرستادیم

این آیت های کتاب با حکمت است آیا هست مر مردمان را شگفتی که وحی فرستادیم

إِلَىٰ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ

بسوئے مردے از ایشان که بیم کن مردمان را و بشارت ده مسلمانان را بآنکه ایشان را هست پایه

بسوی مردی از ایشان که بترسان مردمان را و بشارت ده آنانرا که گرویده اند بآنکه ایشان را هست بشارت نیک پایه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی با امراض و مصائب ۱۲ ف۲ یعنی سورتے که در وے بیان نفاق ایشان باشد ۱۲ ف۳ یعنی بجانبهائے خود ۱۲ ف۴ یعنی چنانکه قادر ست عرش را نگاه می دارد و ترا نیز نگاه می دارد ز شر کافران و منافقان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱۵ اقلاً هر سال یکی دو بار منافقان مورد فتنه و آزمایش قرار داده می شوند مثلاً در قحط و بیماری و دیگر آفات ارضی و سماوی مبتلا می گردند و یا بزبان پیغمبر علیه السلام نفاق شان علانیه بمیدان آمده باعث رسوائی شان می گردد و یا در اثنای جنگ و جهاد از جبین و ظلمت باطن شان پرده برداشته می شود مگر از بس بے حیا و بد باطن اند ازین تازیانه ها ذره وار به اصلاح نمی آیند و از خطاهای گذشته توبه نمی کنند و برای آینده پند نمی پذیرند ع۵ هنگامیکه وحی نازل می شد و منافقین در مجلس حاضر میبودند شنیدن کلام الهی بر آنها شاق میگذشت خصوصاً آیاتیکه عیوب آنها را آشکار می گردانید در آن وقت به یک دیگر دزدیده نگاه می کردند این طرف و آن طرف مینگریستند مبادا در مجلس مسلمانی و منع آنها را دانسته باشد پس ببین که می دانستند توجه حضار از آنها منصرف

صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ قَالَ الْكٰفِرُوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲﴾ اِنَّ

درست نزد پروردگار ایشان گفتند کافران هرآئینه این شخص جادوگر آشکار است هرآئینه

راست نزد پروردگار ایشان گفتند کافران هرآئینه این جادوگر آشکاراست هرآئینه

رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى

پروردگار شما خدائیست که آفرید آسمانها وزمین را در شش روز باز مستقر شد

پروردگار شما خدائیست که آفرید آسمان ها وزمین را در مقدار شش روز باز مستولی شد

عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ ؕ مَا مِنْ شَفِيْعٍ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اِذْنِهٖ ؕ ذٰلِكُمُ

برعرش تدبیر می کند کار را نیست هیچ شفاعت کننده مگر بعد دستوری وے این ست

برعرش تدبیر می کند کار را نیست هیچ شفاعت کننده مگر پس از اجازهٔ وی این است

اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۳﴾ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيْعًا ؕ وَعْدَ

خدا پروردگار شما پس بپرستید اورا آیا پند نمی گیرید بسوے اوست رجوع شما همه یکی وعده کرده است

خدا پروردگار شما پس به پرستید اورا آیا پند نمی گیرید بسوی اوست رجوع شما همه یکجا وعده کرده است

اللّٰهِ حَقًّا ؕ اِنَّهٗ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ

خدا وعده درست هرآئینه وے اول بار کند آفرینش را باز دیگر بار کند ش تا جزا دهد آنان را که ایمان آورده اند و

خدا وعده درست هرآئینه وی اول بار کند آفرینش را باز دیگر باز کند ش تا جزا دهد آنانرا که ایمان آورده اند و

عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ بِالْقِسْطِ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيْمٍ وَّعَذَابٌ

کارهاے شائسته کرده اند بانصاف و آنانکه کافر شدند ایشان راست آشامیدنی از آب گرم و عقوبت

کارهاے شائسته کرده اند به انصاف و آنانکه کافر شدند ایشان راست آشامیدنی از آب گرم و عذاب

اَلِيْمٌۢ بِمَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ ﴿۴﴾ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً وَّالْقَمَرَ

درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند او آنست که ساخت آفتاب را درخشنده و ماه را

درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند او آنست که گردانید آفتاب را درخشنده و مهتاب را

نُوْرًا وَّقَدَّرَهٗ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوْا عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ ؕ مَا خَلَقَ اللّٰهُ

روشن و معین کرد براے ماه منزل ها را تا بدانید شمار سالها و تا بدانید حساب را نیافریده است خدا تعالی

روشن ع۵ و معین کرد برای ماه منزل ها را ع۶ تا بدانید شمار سالها و حساب را ع۷ نیافریده است خدا

ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۵﴾ اِنَّ فِي اخْتِلَافِ

این را مگر بتدبیر درست بیان می کند نشانها براے گروهے که میدانند هرآئینه در آمد و رفت

این را مگر براستی ع۸ بیان می کند نشان ها را برای گروهی که میدانند هرآئینه در آمد و رفت

الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَّقُوْنَ ﴿۶﴾

شب و روز و در آنچه آفریده است خدا در آسمانها و زمین نشانهاست گروهے را که پرهیزگاری می کنند

شب و روز و در آنچه آفریده است خدا در آسمان ها و زمین نشانهاست گروهی راکه پرهیزگاری می کنند

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا وَرَضُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوْا بِهَا وَ

هرآئینه آنانکه امید ندارند ملاقات مارا و خوشنود شده اند بزندگانی دنیا و آرام گرفته اند بآن و

هرآئینه آنانکه امید ندارند ملاقات مارا و خوشنود شده اند بزندگانی دنیا و مطمئن شده اند به آن و

الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ اٰيٰتِنَا غٰفِلُوْنَ ﴿۷﴾ اُولٰٓئِكَ مَاْوٰىهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوْا

آنانکه از نشانهاے ما بے خبراند اینجماعه جاے ایشان آتش است بسبب آنچه

آنانکه ایشان از نشان هاے ما بے خبر اند آن گروه جاے ایشان آتش است بسبب آنچه

يَكْسِبُوْنَ ﴿۸﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ يَهْدِيْهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيْمَانِهِمْ ۚ

عمل می کردند هرآئینه آنانکه ایمان آورده اند و کارهاے شائسته کرده اند راه نماید ایشان را پروردگار ایشان بسبب ایمان

کسب می کردند هرآئینه آنانکه ایمان آورده اند و کار های شائسته کردند راه نماید ایشان را پروردگار ایشان بسبب ایمان ایشان

وقف النبي صلى الله عليه وسلم

ع۵ نزد بعضی "نور" نسبت به "ضیا" عام تر است زیرا "ضیاء" آن نور را گویند که تیز تر و درخشان تر باشد و بعضی گفته اند که ضیاء روشنی ذاتی است و "نور" فروغی که از دیگرے مستفاد شود چنانکه در عالم اسباب بعقیدهٔ علمای هیئت روشنی آفتاب که از کرهٔ دیگر حاصل نشده ضیا باشد و روشنی ماه که مستفاد از آفتاب است نور باشد و بعضی محققین درین هردو چنین فرق گذاشته اند که "نور" مطلق روشنی را و "ضیاء" دو درضوء انتشار آنرا نامند چون انتشار روشنی آفتاب زیاد تر است لهذا روشنائی آن به ضیاء تعبیر شده و الله اعلم بمراده ع۶ ماه هر روز بتدریج کم و زیاد می شود "والقمر قدرناه منازل حتی عاد کالعرجون القدیم" (یس رکوع ۳) علمای هیئت منازل سیر قمر را بیست و هشت گفته اند که به دوازده برج منقسم است در قرآن مصطلحات مخصوص آنها مراد نیست مطلق مدارج سیر و مسافت قمر مقصود است ع۷ شمار سال ها و حساب خورد ماه ها و روزها را بگردش مهر و ماه متعلق گردانید اگر آفتاب و ماه نباشند مشتبه و رنجی ملمه های قمری و شمسی

وسال و امثال آن چه طور متعین می گردد دیگر از زندگی دینوی و کار و بار معاش و چندین احکام شرعیه نیز تعین اوقات ضرور است ع۸ این سلسله فلکیات یک امر تصادفی و

تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ۝٩ دَعْوٰىهُمْ فِيْهَا سُبْحٰنَكَ

یعنی بمقامات نجات میروند بیان شان جویها در بوستان ہائے نعمت دعائے ایشان در آن جا سبحانک

میرود از زیر آن ہا جویہا در بوستان ہائے آرام (نعمت)، دعائے ایشان در آن جا سبحانک

اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلٰمٌ ۚ وَاٰخِرُ دَعْوٰىهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ

اللہم باشد یعنی پاکی تراست بار خدایا و دعائے خیر ایشان بایکدیگر سلام بود و نہایت دعائے ایشان اینست

اللہم باشد (یعنی پاکی تراست بار خدایا) و (درود) ملاقات ایشان در بہشت سلام بود و آخر دعای شان اینست کہ حمد خدا راست پروردگار

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ

و اگر زود رسانیدے خدا استعجالے بمردمان سختی را مانند آنکہ زود می طلبند نعمت را یعنی و نعمت میدہا بانجام رسانیدہ شدی در حق ایشان

و اگر زود رسانیدی خدا بمردمان بدی (سختی را) مانند آنکہ زود می طلبند نعمت را بانجام رسانیدہ شدی بسوی ایشان اجل ایشان

فَنَذَرُ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ۝١١ وَاِذَا مَسَّ

پس می گذاریم آنان را کہ امید ملاقات ما ندارند سر گردان شدہ در بیراہی خویش و چون برسد

پس می گذاریم آنانرا کہ امید ندارند ملاقات ما را در شرارت ایشان سرگردان میروند عمه و چون برسد

الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْۢبِهٖٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَآئِمًا ۚ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهٗ

رنج بآدمی دعا کند بجناب ما خفتہ بر پہلوے خود یا نشستہ یا ایستادہ پس آنگاہ کہ برداشتیم از وے رنج وے

بہ آدمی رنج بخواند ما را خفتہ بر پہلوی خود یا ایستادہ پس چون برداریم از وے رنج وی را

مَرَّ كَاَنْ لَّمْ يَدْعُنَآ اِلٰى ضُرٍّ مَّسَّهٗ ؕ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِيْنَ مَا كَانُوْا

برود گویا نخواندہ بود ما را بدفع کردن رنجے کہ رسیدش ہم چنین آراستہ کردہ شد از حد گذرندگان را آنچہ

برود گو یا کہ ہرگز نخواندہ بود ما را بدفع کردن رنجی کہ بدو رسیدہ بود ہم چنین آراستہ کردہ شدہ مر اسراف کنندگان را

يَعْمَلُوْنَ ۝١٢ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوْا ۙ وَجَآءَتْهُمْ

می کردند و ہر آئینہ ہلاک کردہ ایم قرن ہا را پیش از شما چون ستم کردند و آمدند بایشان

می کردند و ہر آئینہ ہلاک کردہ ایم جماعت ہا را پیش از شما چون ستم کردند و آورد بایشان

رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ

پیغامبران ایشان با نشان ہائے روشن و ہرگز مستعد آن نبودند کہ ایمان آرند ہم چنین سزا می دہیم گروہ گناہگاران

پیغامبران ایشان نشان ہائے روشن و نبودند ایشان کہ ایمان آرند ہم چنین جزا میدہیم گروہی گناہگاران را

ثُمَّ جَعَلْنٰكُمْ خَلٰٓئِفَ فِي الْاَرْضِ مِنْۢ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ ۝١٤

باز جانشین ساختیم شما را در زمین پس از ایشان تا بہ بینیم چگونہ کار می کنید

باز گردانیدیم شما را جانشین گذشتگان در زمین پس از ایشان تا بہ بینیم چگونہ کار می کنید

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنٰتٍ ۙ قَالَ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا ائْتِ

و چون خواندہ شود بر ایشان آیات ما واضح آمدہ گویند آنانکہ امید ملاقات ما ندارند بیار

و چون خواندہ شود بر ایشان آیات ما واضح گویند آنانکہ امید ندارند ملاقات ما را بیار

بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَآ اَوْ بَدِّلْهُ ؕ قُلْ مَا يَكُوْنُ لِيْٓ اَنْ اُبَدِّلَهٗ مِنْ تِلْقَآئِ

قرآنے بجز این یا تغیر کن او را بگو روا نبود مرا کہ تغیر کنمش از جانب

قرآنی بجز این یا بدل کن او را بگو روا نبود مرا کہ بدل کنمش از جانب

نَفْسِيْ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ ۚ اِنِّيْٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ

خود پیروی نمی کنیم الا آنچہ وحی فرستادہ شد بسوے من ہر آئینہ من می ترسم اگر نافرمانی پروردگار خود کنم از

خود پیروی نمی کنیم مگر آنچہ وحی فرستادہ شدہ بسوی من ہر آئینہ من می ترسم اگر نافرمانی کنم رب خود را از عذاب

يَوْمٍ عَظِيْمٍ ۝١٥ قُلْ لَّوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهٗ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَدْرٰىكُمْ بِهٖ ۖ فَقَدْ

روز بزرگ بگو اگر خواستے خدا نخواندمے آنرا بر شما و خبردار نکردے خدا شما را بآن ہر آئینہ

روز بزرگ بگو اگر خواستی خدا نخواندمی آن را بر شما و خبردار نکردی خدا شما را بہ آن پس ہر آئینہ بدرستیکہ

فل یعنی تا موافق عقائد باطلۂ ایشان باشد ۱۲

تفسیر عثمانی

نے۵ و تتیکہ بجنت میرسند اندیشہا و کدورت ہای دنیوی بپایان میرسد و محض تحقیق، سبحانک اللہم آنندہ انجام میشود و بعد عاہا بر، الحمد للہ رب العلمین ختم میشود و یا یعنی چنین شود وعدہ در دو آیت ماقبل بیان شدہ بود کسانیکہ بیعقلت آخرت اند و امید ملاقات ما را ندارند جای شان دوزخ است۔

درین موقع وانمود می شود کہ مجرمان در دنیا فوراً اخذ نمیشوند بلکہ مہلت می یابند حالانکہ وضعیت مردم این است کہ گاہی بیباک و بیحیا شدہ خودشان میخواہند زود عذاب بر آنہا نازل شود مثلاً می گویند ”اللہم ان کان ہذا ہو الحق من عندک فامطر علینا حجارۃ من السماء“ (انفال رکوع ۴) گاہی از حوادث دنیوی بہ تنگ می آیند و در بارۂ خود و فرزندان خود و دیگران دعای بد میکنند چنانکہ از تجربہ ظاہر است پس اگر خدای متعال بقرار درخواست شان عذاب و یا بدی را بر آن زودی بر او شان نازل کند کہ بہمان لحظۂ خواہش رسیدن خیر را دہند یقین است کہ در اثر وبال بدی یک دقیقہ ہم فرصت نیابند و رشتۂ حیات شان در حال گسستہ گردد مگر خدای مہربان در مکافات و مجازات نیکی بدی بقرار مصلحت تاخیری نماید تا مردمان نیک تربیہ شوند و بدکاران در غفلت

لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّنْ قَبْلِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝٦ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ

مانده ام میان شما عمرے پیش ازوے آیا در نمی یابید پس کیست ستم گارتر از کسے که بر بندد

درنگ کردم من در میان شما عمرے پیش از وی آیا چرا در نمی یابید پس کیست ستم گارتر از کسیکه بر بندد

عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ۝٧ وَيَعْبُدُونَ

برخدا دروغ را یا دروغ شمرد آیات ویرا هر آئینه سخن اینست که رستگاری نمی شوند گناهگاران و می پرستند

برخدا دروغ یا تکذیب کند آیات اورا هر آئینه سخن اینست که رستگار نمی شود گناهگاران ۵ و می پرستند

مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا

بجز خدا چیزے که ضرر نکند ایشان را و سود نرساند بایشان و می گویند ایشان شفاعت کنندگان ما اند

بجز خدا چیزیکه ضرر نکنند ایشان را و سود نرساند ایشان را و می گویند ایشان این ها شفیعان ما اند

عِنْدَ اللَّهِ ۚ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ

نزدیک خدا بگو آیا خبردار می کنید خدا را بآنچه نمیداند در آسمانها و زمین

نزد خدا ۶ بگو آیا خبردار می کنید خدا را بآنچه نمیداند در آسمان ها و نه در زمین

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝٨ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً

پاکی ویراست و برتر است از آنکه شریک مقرر می کنند و نبودند مردمان مگر یک امت ۱

پاکی ویراست و برتر است از آنچه ایشان شریک او میدارند و نه بودند مردمان مگر یک امت

فَاخْتَلَفُوا ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ

پس اختلاف کردند ۲ و اگر نبودے کلمۀ که سابق صادر شده است از پروردگار تو فیصل کرده شدے میان ایشان در آنچه اندران

پس اختلاف کردند و اگر نه بودی کلمۀ که سابق صادر شده است از پروردگار تو هر آئینه حکم کرده شدی میان ایشان در آنچه

يَخْتَلِفُونَ ۝٩ وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۖ فَقُلْ إِنَّمَا

اختلاف دارند و می گویند چرا فرود فرستاده نشده است بر این پیغامبر نشانه از پروردگار وے بگو جز این نیست که

اختلاف دارند و می گویند چرا فرود فرستاده نشد بر محمد ﷺ نشانه از پروردگاری پس بگو جز این نیست که

الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ۝١٠ وَإِذَا أَذَقْنَا

علم غیب خدا راست پس انتظار بکنید هر آئینه من با شما از منتظرانیم و چون بچشانیم

علم غیب خدا راست پس انتظار برید هر آئینه من با شما از منتظرانم و چون بچشانیم

النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا ۚ قُلِ اللَّهُ

مردمان را رحمتے پس از سختے که رسیده بود بایشان ناگهان ایشان را بد اندیشی باشد در نشانهای ما ۳ بگو خدا

مردمان را رحمتے از خود پس از سختے که رسیده بود بایشان ناگهان ایشان را مکری باشد در نشانهای ما بگو خدا

أَسْرَعُ مَكْرًا ۚ إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ۝١١ هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ

زودتر است در بد اندیشی هر آئینه فرستادگان ما می نویسند آنچه بد اندیشی می کنید ۴ اوست آنکه روان می کند شما را

زودتر است از شما در رسانیدن جزای مکر شما هر آئینه فرستادگان ما می نویسند آنچه مکر میکنید اوست آنکه روان میکند شما را

فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَ

در خشکی و در دریا تا وقتیکه باشید در کشتی ها و روان شدند کشتی ها باسواران خود بباد خوش و

در خشکی و دریا تا وقتیکه باشید در کشتی ها و روان شدند باسواران خود بباد خوش و

فَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَ

شادمان شدند ایشان بآن باد موافق ناگاه برسد بآن کشتی ها بادے تند و بیاید بایشان موج از هرجا و

شادمان شدند ایشان به آن باد ناگهان آید بادی سخت و بیاید بایشان موج از هرجا و

ظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ

بدانند که از هر جهت گرفتار گشتند دعا کنند بجناب خدا خالص کرده برائے او عبادت را که اگر

بدانند که از هر جهت آن ها گرفتار گشتند بخوانند خدا را خالص کنندگان بروی در عبادت اگر

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی بر توحید و ملت ابراهیمی ۱۲ ف ۲ یعنی بسبب عمرو بن لحی ۱۲ ف ۳ یعنی بکفران نعمت ۱۲ ف ۴ مترجم گوید بعد ازان خدا تعالی بیان میفرماید کیفیت مکر و کفران نعمت را والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۵ گنهگاران جنایت کار به خیر و فلاح حقیقی نایل شده نمی توانند اکنون شما خود فیصله کنید ستمگار و مجرم کیست! اگر (به فرض محال) من دروغ گویم و آن را بخدا منسوب کنم هیچ کس از من ظالم تر نخواهد بود از دلیلے که در آیت گذشته بیان شد ثابت گردید که این احتمال باطل می باشد هنگامیکه ثابت است من راست میگویم ع ۲ و شما به جهل و عناد کلام خدا را تکذیب میکنید پس در سر تا سر جهان کسے ظالم تر از شما نمی باشد ع ۵ تا اینجا بیان معامله آنها با خدا و پیغمبر بود اکنون صورت خدا پرستی شان را بشنوید خدا را می گذارند و چیزهای را می پرستند که هیچ نفع و ضرری در دست آنها نیست هنگامیکه از او شان می پرسند گویند به دون شبهه خدای بزرگ که آسمانها و زمین را پیدا کرده یکی است اما اصنام را از آن جهت رعایت باید کرد

شفاعت می کنند و نزد خدای بزرگ مهمات دنیائی ما را اجرا می نماید و اگر بعد از مرگ سلسلۀ حیات شروع شود آنجا هم به شفاعت ما می پردازند [illegible] کارهای خورد و [illegible]

أَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ أَنْجٰىهُمْ إِذَا هُمْ

خلاص کنی مارا ازین بلا باشیم از شکر کنندگان پس هرگاه خلاص ساخت ایشانرا ناگهان ایشان

خلاص کنی مارا ازاین هرآئینه باشیم از شکر کنندگان پس چون نجات داد ایشان را ناگهان ایشان

يَبْغُوْنَ فِى الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ؕ يٰٓأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى أَنْفُسِكُمْ

بیراهی می کنند در زمین ناحق اے مردمان جزاین نیست که بیراهی شما زیان برجان شماست

ستم می کنند در زمین بغیر حق اے مردمان جزاین نیست که ستم شما بر نفس های شماست

مَّتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۫ ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٣﴾

یا فتید بهره زندگانی دنیا باز بسوئے ما رجوع شماست پس خبردار کنیم شمارا بآنچه می کردید

یافتید بهره زندگانی دنیارا باز بسوی ما بازگشت شماست پس خبردار کنیم شمارا بآنچه می کردید

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْأَرْضِ

جزاین نیست که صفت زندگانی دنیا مانند آبے است که فرود آوردیمش از آسمان پس درهم آمیخت بسبب وی روئیدگی زمین

جزاین نیست که صفت زندگانی دنیا مانند آبی ست که فرود آوردیمش از آسمان پس بیامیخت به آب روئیدگی زمین

مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ ؕ حَتّٰٓى إِذَآ أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ

ازانچه می خورند مردمان و چهارپایان تا وقتیکه بدست آورد زمین پیرایه خودرا و آراسته شد

ازانچه می خورند مردمان و چارپایان تا وقتیکه فرا گرفت زمین پیرایه خودرا و آراسته شد

وَظَنَّ أَهْلُهَآ أَنَّهُمْ قٰدِرُوْنَ عَلَيْهَآ ۙ أَتٰىهَآ أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنٰهَا

و گمان کردند ساکنان آن زمین که ایشان توانا اند بر انتفاع ازان ناگهان بیاید بزمین فرمان ما در شب یا در روز پس گردانیدیم آنرا

و گمان کردند ساکنان آن که ایشان توانایند بر انتفاع ازان ناگهان بیامد فرمان ما در شب یا روز پس گردانیدیم

حَصِيْدًا كَأَنْ لَّمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ ؕ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢٤﴾

مثل زراعت از بیخ بریده گویا نبود دیروز هم چنین بیان می کنیم نشانهارا برائے گروہے که تامل می کنند

مثل زراعت درو ده گویا که هیچ نبودند دیروز هم چنین بیان می کنیم نشانهارا برای گروهی که تامل می کنند ع

وَاللّٰهُ يَدْعُوْٓا إِلٰى دَارِ السَّلٰمِ ؕ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ إِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٢٥﴾

وخدا می خواند بسوئے سرائے سلامتی و دلالت می کند هرکرا خواهد بسوئے راه راست

و خدا می خواند بسوی سرائے سلامتی و راه می نماید هرکرا خواهد بسوی راه راست

لِلَّذِيْنَ أَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ ؕ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوْهَهُمْ قَتَرٌ وَّلَا ذِلَّةٌ ؕ

آنان راکه نیکو کاری کردند حالت نیک باشد و زیادتی بران و نه پوشد روی ایشان را هیچ سیاهی و نه هیچ خواری

آنان راکه نیکو کاری کردند حالت نیک باشد و زیاده بر آن و نپوشد روهای ایشان را هیچ سیاهی و نه هیچ خواری

أُولٰٓئِكَ أَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِيْنَ كَسَبُوا السَّيِّاٰتِ

این جماعه اهل بهشت اند ایشان آنجا جاوید باشندگانند و آنان راکه بعمل آوردند کردارهائے بد

این جماعه اهل بهشت اند ایشان در آنجا جاوید باشندگانند و آنان راکه بعمل آوردند کردارهای بد

جَزَآءُ سَيِّئَةٍۭ بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ؕ مَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ كَأَنَّمَآ

جزائے بدی مثل آنست و بپوشد ایشان را خواری نباشد ایشان را از خدا هیچ پناه دهنده گویا

جزای بدی مثل آنست و بپوشد ایشان را خواری نیست مر ایشان را از خدا هیچ پناه دهنده گویا

أُغْشِيَتْ وُجُوْهُهُمْ قِطَعًا مِّنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا ؕ أُولٰٓئِكَ أَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ

پوشانیده شده است روئے ایشان را بپارہائے شب تاریک آمده این جماعه اهل آتش اند ایشان

پوشانیده شده است روهای ایشان بپارهای شب تاریک این جماعه اهل دوزخ اند ایشان

فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٧﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ نَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ أَشْرَكُوْا مَكَانَكُمْ

آنجا جاوید باشندگانند و بترسید از روزیکه برانگیزیم ایشان را همه یکجا باز گوئیم مشرکان را بایستید بجائے خود

آنجا جاوید باشندگانند و بترسید از روزیکه حشر کنیم ایشان را همه یکجا باز گوئیم آنانرا که شرک آوردند بایستید بجای خود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی رویت خدائے تعالیٰ ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ بحکم خدا ناگهان در روز یا شب آفتی رسید (مثل طوفان باد فرود آمدن ژاله، هجوم ملخ و علی هذا القیاس) و تمام آن زراعت را چنان برهم زد که گوئی گیاهی در آنجا نرسته بود. چنین است مثل دنیا که چندی زیبا و خرم به نظر جلوه میکند بے خردان به دل انگیزی و جمال آن مفتون می شوند و اصل حقیقت را فراموش می کنند، اما این شادابی و آراستگی روزی چند بیش نیست و زود است که دستخوش فنا و زوال شده از خاطرها فراموش گردد. حضرت شاه رحمه الله این مثال را بطرز لطیفی بر حیات مخصوص بشری تطبیق نموده است. "یعنی روح مانند آب از آسمان "عالم بالا" فرود آمد و در کالبد خاکی آمیخته قوت گرفت از اختلاط آب و خاک انسان پدید آمد وی کردار انسانی و حیوانی هردو را انجام داد. چون در هر هنر کامل شد و متعلقین بروی اعتماد کردند ناگهان مرگ فرا رسید در آن واحد این نمایش را خاتمه داد، و چنان محو شد که از هستیش بر روی زمین نشان نماند" (فائده) لَیْلًا اَوْ نَهَارًا (شب یا روز) شاید ازین جهت ذکر شده که شب وقت غفلت است و روز هنگام بیداری. مطلب این است چون حکم خدا فرا رسد خواب باشید یا بیدار، غافل

أنتم وشركاؤكم فزيلنا بينهم وقال شركاؤهم ما كنتم إيانا

شما و آنانکه شما ایشان را شریک خدا ساخته اید پس تفرقه اندازیم میان ایشان و گویند شریکان ایشان که شما مارا

شما و شریکان شما پس جدا کنیم میان ایشان و گویند شریکان ایشان نبودید شما که مارا

تعبدون ﴿٨﴾ فكفى بالله شهيدا بيننا وبينكم إن كنا عن عبادتكم

می پرستیدید پس بس است خدا گواه میان ما و میان شما هر آیینه ما بودیم از پرستش شما

پرستیده باشید پس بس است خدا گواه میان ما و میان شما هر آیینه بودیم ما از پرستش شما

لغفلين ﴿٩﴾ هنالك تبلوا كل نفس ما أسلفت وردوا إلى الله مولىهم

بے خبر آنجا دریابد هر شخصے آنچه پیش فرستاده بود و گردانیده شوند بسوے خدا مالک حقیقی

بے خبران ع ۵ آنجا دریابد هر شخصے آنچه پیش فرستاده بود و باز گردانیده شوند بسوی خدا مالک

الحق وضل عنهم ما كانوا يفترون ﴿١٠﴾ قل من يرزقكم من السماء

ایشان و گم شد از ایشان آنچه افترا می کردند بگو که روزی می دهد شما را از جانب آسمان

ایشان و گم گردد از ایشان آنچه افترا می کردند بگو که روزی میدهد شما را از آسمان

والأرض أمن يملك السمع والأبصار ومن يخرج الحي من الميت

و زمین آیا کیست که خداوند باشد گوش و چشم را و کیست که بیرون آرد زنده را از مرده

و از زمین آیا کیست که مالک باشد گوش و چشم ها را و کیست که بیرون آرد زنده را از مرده

ويخرج الميت من الحي ومن يدبر الأمر فسيقولون الله فقل

و بیرون آرد مرده را از زنده ف۲ و کیست که تدبیر کند کار را خواهند گفت آن الله است بگو

و بیرون آرد مرده را از زنده و کیست که تدبیر کند کار را پس زود باشد که گویند الله است پس بگو

أفلا تتقون ﴿١١﴾ فذلكم الله ربكم الحق فماذا بعد الحق إلا

آیا حذر نمی کنید پس اینست خدا پروردگار شما تحقیق پس چیست بعد راستی مگر

آیا پس چرا نمی ترسید (پس) آنکه او را این صفت ها باشد الله است پروردگار شما ست که راست است پس چیست بعد از حق

الضلل فأنى تصرفون ﴿١٢﴾ كذلك حقت كلمت ربك على الذين

گمراهی پس از کجا برگردانیده مے شوید هم چنین ثابت شد قضاے پروردگار تو بر این

گمراهی پس از کجا گردانیده می شوید هم چنین ثابت شد حکم پروردگار تو بر آنانکه

فسقوا أنهم لا يؤمنون ﴿١٣﴾ قل هل من شركائكم من يبدؤا

فاسقان که ایشان ایمان نیارند بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه نو کند

بیرون شدند از دایرهٔ صلاح که ایشان ایمان نمی آرند بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه آغاز کند

الخلق ثم يعيده قل الله يبدؤا الخلق ثم يعيده فأنى تؤفكون ﴿١٤﴾

آفرینش را باز دو باره کندش بگو خدا نو می کند آفرینش را باز دو باره کندش پس از کجا برگردانیده مے شوید

آفرینش را باز دو باره کندش بگو خدا آغاز می کند آفرینش را باز دو باره کندش پس از کجا برگردانیده می شوید

قل هل من شركائكم من يهدي إلى الحق قل الله يهدي

بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه راه نماید بسوے دین حق بگو الله همون راه مے نماید

بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه راه نماید بسوی حق بگو الله راه نماید

للحق أفمن يهدي إلى الحق أحق أن يتبع أمن لا يهدي إلا

بسوے دین حق پس کسیکه راه نماید بسوے حق لائق تر است بآنکه پیروی کرده شود یا کسیکه خود راه نمی یابد مگر آنوقت

بسوے حق آیا هر که راه نماید بسوی حق سزاوار تر است بآنکه پیروی کرده شود یا کسیکه خود راه نمی یابد مگر آنوقت

أن يهدى فما لكم كيف تحكمون ﴿١٥﴾ وما يتبع أكثرهم إلا ظنا

که راه نموده شود دیگرا پس چیست شمارا چگونه حکم مے کنید و پیروی مے کنند بیشتر از ایشان مگر وهم را

که راه نموده شود دیگرا پس چیست شمارا چگونه حکم می کنید و پیروی می کنند بیشتر از ایشان مگر گمانی را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی خالق گوش و چشم باشد ۱۲ ف۲ یعنی حیوان را از نطفه و نطفه را از حیوان ۱۲

تفسیر عثمانی ع ۵

آنگاه شگفت اضطراب و نفسی نفسی باشد عابدین و معبودین از هم جدا شوند در روا ابطی که در دنیا براو هام و پندار خود رشته بودند یکباره گسسته گردد در آن وقت هول انگیز که مشرکین از معبودان موهوم خود امید ها دارند معبودات شان واضح جواب دهند و گویند میان ما و شما چه علاقه است شما به دروغ با عبادت می کردید و چیزی را می پرستید که خود به آن صفات الوهیت تراشیده بودید و در حقیقت این صفات در آن ها موجود نبود و عبادت شما در حقیقت برای مسیح یا فرشتگان نبود بت های بیجان ما واقعاً نمی پرستیدید بلکه خیال و وهم خود یا شیطان لعین را عبادت می کردید آنرا به فرشته و پیغمبر یا به شخص صالح یا به تمثال و امثال آن منسوب می نمودید خدا گواه است که برضاء و خوشنودی ما چنین نکرده اید و خبر نداشتیم که از کمال حماقت و بی دانشی در مقابل خدای متعال ما را معبود گردانیده اید (تنبیه) این گفتگو اگر از طرف حضرت مسیح و دیگر مخلوق ذی عقل

سر ۳ ع ۱۰ ع ۸

شد اشکالی نمی ماند و اگر از جانب اصنام باشد هم بعید نیست که خدای تعالی برای ایشان گویایی دهد تا ماندگی حسرتناک مشرکین را وانمود کنند به قدرت کامله خود بت های سنگی را

اِنَّ الظَّنَّ لَا یُغْنِیْ مِنَ الْحَقِّ شَیْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِیْمٌۢ بِمَا یَفْعَلُوْنَ ﴿۳۶﴾ وَ
هرآئینه و هم کفایت نمی کند از معرفت حق چیزے را هرآئینه خدا داناست بآنچه مے کنند و
بدرستیکه گمان بے نیاز نگرداند کسی را از حق چیزی هرآئینه خدا داناست بآنچه می کنند و

مَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ یُّفْتَرٰی مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَ لٰكِنْ تَصْدِیْقَ
نیست این قرآن افترا بغیر حکم خدا و لیکن هست باور دارنده
نیست این قرآن که بربافته شود بغیر حکم خدا ع۱ و لیکن تصدیق می کند

الَّذِیْ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ تَفْصِیْلَ الْكِتٰبِ لَا رَیْبَ فِیْهِ مِنْ رَّبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۳۷﴾
آنچه پیش از وے است و بیان شرائعے است که نوشته شد بر مردمان هیچ شبه نیست دران از پروردگار عالمهاست
آنچه را پیش از وی است ع۲ و بیان می کند آنچه را که نوشته شد بر مردمان هیچ شبه نیست در آن از پروردگار عالمهاست

اَمْ یَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ؕ قُلْ فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّثْلِهٖ وَ ادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ
آیا می گویند بربسته است آنرا بگو پس بیارید سورتے مانند آن و بخوانید هرکرا توانید
آیا می گویند بربسته آنرا بگو پس بیارید سورتی مانند آن و بخوانید هرکرا توانید

مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۳۸﴾ بَلْ كَذَّبُوْا بِمَا لَمْ یُحِیْطُوْا بِعِلْمِهٖ وَ
بجز خدا اگر هستید راست گویان بلکه دروغ شمرده اند چیزیرا که فرا نرسیده اند بدانش وے و
بجز خدا اگر هستید راست گویان بلکه تکذیب کردند چیزیرا که فرا نرسیده اند بدانش وی ع۳ و

لَمَّا یَاْتِهِمْ تَاْوِیْلُهٗ ؕ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَیْفَ
هنوز نیامده است مصداق وعده وے هم چنین دروغ داشتند آنانکه پیش از ایشان بودند پس بنگر چگونه
هنوز نیامده است مصداق وعدهٔ وی هم چنین تکذیب کردند آنانکه بودند پیش از ایشان پس بنگر چگونه

كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۳۹﴾ وَ مِنْهُمْ مَّنْ یُّؤْمِنُ بِهٖ وَ مِنْهُمْ مَّنْ لَّا یُؤْمِنُ
شد عاقبت ستمگاران و از ایشان کسے هست که ایمان مے آرد بوے و از ایشان کسے هست که ایمان نمی آرد
شد انتهائی کار ستمگاران و از ایشان کسے است که ایمان می آرد بوی و از ایشان کسے است که ایمان نیارد

بِهٖ ؕ وَ رَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِیْنَ ﴿۴۰﴾ ع وَ اِنْ كَذَّبُوْكَ فَقُلْ لِّیْ عَمَلِیْ وَ لَكُمْ
بوے و پروردگار تو داناتر است بمفسدان و اگر بدروغ نسبت کنند ترا پس بگو مراست عمل من و شماراست
بوی و پروردگار تو داناتر است به مفسدان و اگر تکذیب کنند ترا پس بگو مراست عمل من و شماراست

عَمَلُكُمْ ۚ اَنْتُمْ بَرِیْٓـُٔوْنَ مِمَّاۤ اَعْمَلُ وَ اَنَا بَرِیْٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۴۱﴾ وَ مِنْهُمْ
عمل شما شما بے تعلق اید از آنچه من می کنم و من بے تعلقم از آنچه شما مے کنید و از ایشان
عمل شما شما بیزارید از آنچه من می کنم و من بیزارم از آنچه شما می کنید و از ایشان

مَّنْ یَّسْتَمِعُوْنَ اِلَیْكَ ؕ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَ لَوْ كَانُوْا لَا یَعْقِلُوْنَ ﴿۴۲﴾ وَ
کسے هست که گوش مے نهد بسوے تو آیا تو مے شنوانی گران را اگرچه در نمی یابند و
کسے هست که گوش مے نهد بسوی تو آیا تو می شنوانی گران را و اگرچه در نمی یابند و

مِنْهُمْ مَّنْ یَّنْظُرُ اِلَیْكَ ؕ اَفَاَنْتَ تَهْدِی الْعُمْیَ وَ لَوْ كَانُوْا لَا یُبْصِرُوْنَ ﴿۴۳﴾
از ایشان کسے هست که مے نگرد بسوے تو آیا تو راه مے نمائی کوران را اگرچه نے دیدند ط
از ایشان کسے هست که می نگرد بسوی تو آیا تو راه می نمائی کوران را و اگرچه نمی بینند

اِنَّ اللّٰهَ لَا یَظْلِمُ النَّاسَ شَیْـًٔا وَّ لٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ یَظْلِمُوْنَ ﴿۴۴﴾ وَ
هرآئینه خدا هیچ ستم نمی کند بر مردمان و لیکن مردمان بر خویشتن ستم می کنند و
هرآئینه خدا ستم نمی کند بر مردمان چیزے و لیکن مردمان بر خویشتن ستم می کنند و

یَوْمَ یَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَّمْ یَلْبَثُوْۤا اِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ یَتَعَارَفُوْنَ بَیْنَهُمْ ؕ
روزیکه برانگیزد خدا ایشان را گویا که درنگ نه کرده بودند الا ساعتے از روز شناسا باشند با یکدیگر
روزیکه برانگیزد خدا ایشان را گویا درنگ نکرده بودند مگر ساعتے از روز شناسا باشند با یک دیگر

ع۵ و ع۶ قرآن از صمیم قلب غور کنند چون نتوانستند از قصور اندیشه قوای عقلی خویش را از دست بیکار ماندند و به حقائق و حکمتهای قرآن پی برند به تکذیب آغاز

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی ایشان منکر گمان و گمان است

تفسیر عثمانی
ع۵ در آیات گذشته مذکور شده بود که مشرکین محض پیرو ظن و تخمین اند باید به چیزی متابعت نمود که نماینده راه راست باشد. باین مناسبت ذکر قرآن حکیم این جا آغاز میشود یعنی امروز در سرتاسر جهان یگانه کتاب صحیح که راه راست را می نماید و حقایق تا جهان مقابل ظنون واوهام عرضه میدارد قرآن است انسان چون در علوم و معارف در احکام و قوانین در فصاحت و جزالت معجزنمای قرآن می نگرد یکباره اعتراف می کند که دیگری جز خدای پاک چنین کتابی پدید آورده نمی تواند کتابی که اگر تمام جن و انس گرد آیند بقدر یک سوره از آن آورده نمی توانند چه جای آنکه تمام قرآن مجید را ساخته توانند. ع۲ چون قرآن کلام الهیست ظاهر است که کلیه کتب سابق آسمانی را تصدیق می کند مضامین اصلی آنرا حفظ و پیشگوئی های آنرا آشکار تصدیق مینماید ع۳ اطلاق مفتری بر قرآن نمودی خرد بل نتیجه جهل و سفاهت و عدم تدبر است آنها را تعصب و عناد نمی گذارد که در حقایق و ع۴

ع ۱۰ / ۹

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ⑤ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ

زیان کار شدند آنانکه دروغ داشتند ملاقات خدا را و نبودند راه یافتگان و اگر بنمائیم ترا

به تحقیق زیان کردند آنانکه تکذیب کردند لقای خدای را و نه بودند راه یافتگان و اگر بنمائیم ترا

بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ

بعض آنچه وعده می کنیم بایشان یا بمیرانیم ترا بهرحال بسوئے ماست رجوع ایشان باز خدا مطلع است

بعض آنچه وعده می کنیم یا بمیرانیم ترا پس بسوی ما رجوع ایشان است باز خدا گواه است

عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ⑥ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ

برآنچه می کنند و هر امتے را پیغامبرے هست پس چون آمد پیغامبر ایشان فیصل کرده شود میان ایشان

برآنچه می کنند و هر امتے را پیغامبری هست پس چون آمد پیغامبر ایشان حکم کرده شود میان ایشان

بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ⑦ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ

بانصاف و بر ایشان ستم کرده نشود و می گویند کے باشد این وعده اگر هستید

بانصاف و ایشان ستم کرده نشوند و می گویند کی باشد این وعده اگر هستید

صَادِقِينَ ⑧ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ

راست گو بگو نمی توانم برائے خود زیانے و نه سودے مگر آنچه خواسته است خدا

راست گویان بگو مالک نمی شوم برای نفس خود زیانے و نه سودی مگر آنچه خواهد خدا

لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا

هر گروهے را میعادے هست چون بیاید میعاد ایشان توقف نه کنند ساعتے و

هر گروهے را میعادی هست چون می آید میعاد ایشان پس نه موخر شده می توانند ساعتی و

يَسْتَقْدِمُونَ ⑨ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا

نه سبقت کنند بگو خبر دهید مرا اگر بیاید بشما عذاب او شبانگاه یا بروز

نه مقدم شده می توانند بگو خوب ببینید (خبر دهید مرا) اگر بیاید بشما عذاب او شبانگاه یا بروز

مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ⑩ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُمْ بِهِ آلْآنَ وَ

بهرحال چه چیز را شتاب می طلبند ازان عذاب این گنهگاران آیا بعد ازانکه محقق شود ایمان آرید بآن آنگاه گفته شود آیا اکنون ایمان

(چه چیز را بشتاب می طلبند) چه گروه می توانند بپیش ازان گناهگاران آیا باز وقتیکه محقق شود ایمان آرید بآن اکنون و

قَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ⑪ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ

پیش ازین بشتاب مے طلبید آنرا باز گفته شود ستمگاران را بچشید عذاب

بودستید بآن شتاب می نمودید پس گفته شود مر آنانرا که ستم کردند بچشید عذاب

الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ⑫ وَيَسْتَنْبِئُونَكَ

جاوید جزا داده نشوید الا بآنچه می کردید و می پرسند ترا

جاویدانی را آیا جزا داده نمی شوید مگر آنچه می کردید و می پرسند ترا

أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ⑬ وَلَوْ أَنَّ

آیا درست است این وعده بگو آرے قسم پروردگار من هر آئینه وے درست است و شما عاجز کنندہ نیستید و اگر باشد

درست است این وعده بگو آری قسم به پروردگار من هر آئینه وی درست است و نیستید شما عاجز کنندگان

لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا

هر نفس ستم کننده را آنچه در زمین است البته فدیه خود دهد آنرا و در ضمیر خود دارند پشیمانی چون

باشد هر کسے را که ستم کرده است آنچه در زمین است هر آئینه فدیه دهد آنرا و پوشند پشیمانی خود را هنگامیکه

رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ⑭ أَلَا إِنَّ

ببینند عذاب را و فیصل کرده شود میان ایشان بعدل و بر ایشان ستم کرده نشود آگاه باش هر آئینه

ببینند عذاب را و حکم کرده شود میان ایشان بانصاف و ایشان ستم کرده نشوند آگاه باش و هر آئینه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی رسل و اتباع ایشان نجات یابند و کفار هلاک شوند ۱۲ ف۲ یعنی باستهزا و تکذیب ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ تهدید یکه از فرود آمدن عذاب می کنید دروغ محض و بے اساس است اگر شما صادقید چرا نمی آرید این وعده کدام وقت انجام خواهد شد ع۵ در قیامت گفته میشود اکنون لذت کفر و شرک و تکذیب خود را بچشید ع۵ بغفلت اندر شده به تعجب می پرسند آیا راست است که پس از مردن دوباره زنده میشویم و همیشه معذب می باشیم و پس ازانکه بدن ما از هم میریزد و بخاک یکسان میشود از سر نو بوجود می آئیم بگو در این که یقیناً واقع شدنی است چه تعجب می باشد اگرچه خاک و خود و شده شما سبب آن نمی شود که خدا را عاجز گردانید ازانکه دوباره کسوت هستی بپوشاند و لذت جرائم تان را بچشاند نمی توانید از قبضه قدرت او بگریزید و معاذ الله حضرت او را عاجز نمائید (تنبیه) دو آیت دیگر هم در قرآن کریم مشابه این آیت موجود است یکی در سوره «سبا» وقال الذین کفروا لا تاتینا الساعة قل بلی و ربی لتاتینکم « دیگر در

ع ۵ / ۱۳ — له بستم النبي عليه السلام

ف۱ یعنی لن ... مسیر ... وذلک علی الله یسیر، چون این بود به تماست و سیاق تعلق دارد حافظ ابن کثیر آیت حاضره متعلق به معاد قرار داده است ۱۲

فتح الرحمٰن

لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اَلَآ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلٰكِنَّ

خدائراست آنچه در آسمانها وزمین است آگاه باش هر آئینه وعدهٔ خدا راست ست و لیکن

خدائراست آنچه در آسمان ها وزمین است آگاه باش (هر آئینه) وعدهٔ خدا راست است و لیکن

اَكْثَرَهُمْ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۲﴾ هُوَ یُحْیٖ وَیُمِیْتُ وَاِلَیْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۳﴾ یٰۤاَیُّهَا

بیشترین ایشان نمیدانند او زنده می کند و می میراند و بسوی وے گردانیده شوید اے

بیشتر از ایشان نمیدانند او زنده می کند و می میراند و بسوی وی باز گردانیده شوید اے

النَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُمْ مَّوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِی الصُّدُوْرِ ﴿۵﴾ وَ

مردمان آمده است بشما پندے از پروردگار شما و شفائے آن علت را که در سینه ها است و

مردمان به تحقیق آمده است بشما پندی از پروردگار شما و شفا مر آن چیز یرا که در سینه ها ست و

هُدًی وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۴﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ

راه نمودنی و بخشایشے مسلمانان را بگو بفضل خدا و برحمت او باین چیز ها

راه نمونی و رحمت مسلمانان را ع۵ بگو بفضل خدا و برحمت او پس باین خبر

فَلْیَفْرَحُوْا ؕ هُوَ خَیْرٌ مِّمَّا یَجْمَعُوْنَ ﴿۵﴾ قُلْ اَرَءَیْتُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِّنْ

باید کہ شادمان شوند آن بهتر است از آنچه جمع می کنند بگو آیا دیدید چیزے را که فرود آورده است خدا برای شما از

باید که شادمان شوند مؤمنان آن بهتر است از آنچه جمع می کنند ع۶ بگو آیا دیدید چیزی را که فرود آورده است خدا برای شما از

رِّزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِّنْهُ حَرَامًا وَّحَلٰلًا ؕ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَی اللّٰهِ

جنس روزی پس ساختید بعض آنرا حرام و بعض آنرا حلال بگو آیا خدا اذن داده است شما را یا بر خدا

روزی پس ساختید بعض آنرا حرام و بعض آنرا حلال بگو آیا خدا اذن داده است شمارا یا بر خدا

تَفْتَرُوْنَ ﴿۶﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذِیْنَ یَفْتَرُوْنَ عَلَی اللّٰهِ الْكَذِبَ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ ؕ

دروغ می بندید و چیست گمان آنانکه افترا مے کنند بر خدا دروغ را بروز قیامت حال

دروغ می بندید و چیست گمان آنانکه افترا می کنند بر خدا دروغ را به روز قیامت

اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَی النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا یَشْكُرُوْنَ ﴿۷﴾

هر آئینه خدا خداوند فضل است بر مردمان و لیکن بیشترے از ایشان سپاسداری نمی کنند

بدرستیکه خدا هر آئینه خداوند فضل است بر مردمان و لیکن بیشتر از ایشان شکر نمی کنند

وَمَا تَكُوْنُ فِیْ شَاْنٍ وَّمَا تَتْلُوْا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَّلَا تَعْمَلُوْنَ مِنْ عَمَلٍ

و نے باشی در هیچ شغلے و نے خوانی هیچ آیتے را از طرف خدا آمده و نے کنید هیچ کارے

و نمی باشی در هیچ کاری و نمی خوانی هیچ آیتے را از او از قرآن و نمی کنید هیچ کاری

اِلَّا كُنَّا عَلَیْكُمْ شُهُوْدًا اِذْ تُفِیْضُوْنَ فِیْهِ ؕ وَمَا یَعْزُبُ عَنْ رَّبِّكَ مِنْ

مگر هستیم بر شما مطلع چون در مے آئید در آن کار و پوشیده نے شود از پروردگار تو

مگر هستیم بر شما نگاهبان حاضر چون خوض می کنید در آن و پوشیده نمی شود از پروردگار تو

مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِی الْاَرْضِ وَلَا فِی السَّمَآءِ وَلَآ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرَ

هم سنگ ذره در زمین و نه در آسمان و نیست خورد تر از آن و نه بزرگ تر

هم سنگ ذره در زمین و نه در آسمان و نه خورد تر از آن و نه بزرگ تر

اِلَّا فِیْ كِتٰبٍ مُّبِیْنٍ ﴿۱﴾ اَلَآ اِنَّ اَوْلِیَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَلَا هُمْ

الا نوشته شده است در کتاب روشن آگاه باش هر آئینه دوستان خدا هیچ ترس نیست بر ایشان و نه ایشان

مگر (نوشته شده است) در کتاب روشن آگاه باش هر آئینه دوستان خدا هیچ ترس نیست بر ایشان و نه ایشان

یَحْزَنُوْنَ ﴿۲﴾ اَلَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا یَتَّقُوْنَ ﴿۳﴾ لَهُمُ الْبُشْرٰی فِی الْحَیٰوةِ

اندوهگین شوند آنانکه ایمان آوردند و تقوی مے کردند ایشان راست بشارت در زندگانی

اندوهگین شوند آنانکه ایمان آوردند و می ترسیدند مر ایشان راست بشارت در زندگانی

ف۱ یعنی خدا بایشان چه خواهد کرد در روز قیامت ۱۲ تفسیر عثمانی

ع۵ این ها چهار ستائش های قرآن کریم است قرآن از فاتحه تا خاتمه پند است پند یکه مردم را از مضرات و مهلکات باز می دارد و قرآن شفائے رنج و دل هاست طرق قرب و رضای الهی را روشن میگرداند قبول کنندگان خود را در این جهان و آن جهان مستفید از رحمت الهی گرداند بعد از محققان بیرقی برانند که در این آیت بمراتب کمال نفس انسان اشارت است یعنی کسیکه بقرآن کریم تمسک کند به تمام این مراتب فایز میگردد (۱) ظاهرش از اعمال نالایق پاک میشود کلمهٔ موعظه اشاره به آن است (۲) باطنش از عقاید فاسده و ملکات رذیله صاف میگردد و این از «شفاء لما فی الصدور» مفهوم میشود (۳) نفس وی به عقاید حقه و اخلاق فاضله آراسته میشود و کلمهٔ «هدی» بسیار مناسب آنست (۴) پس از اصلاح ظاهر و باطن مورد نزول رحمت الهی میگردد چنانکه از کلمهٔ «رحمت» ظاهر است. امام فخر الدین رازی (رحمه الله) در تفسیر خود نوشته این چهار لفظ اشاره است به شریعت، طریقت، حقیقت، نبوت و خلافت علی الترتیب در بجا موقع تفصیل آن نیست - و این مضامین در تفسیر خالص نگنجد - ع۶ اصل فضل و رحمت خدا است که انسان باید در طلب آن باشد

ع ۷ / ۱۱

الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

دنیا و در آخرت نیست هیچ تبدیل مر سخنان خدا را این بشارت همونست فیروزی بزرگ

دنیا و در آخرت نیست هیچ تبدیل مر سخنان خدا را این بشارت همونست رستگاری بزرگ

وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۚ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ أَلَا

و غمگین نکند ترا سخن ایشان هر آئینه غلبه خدا راست همه یک جا اوست شنوا دانا آگاه باش

و غمگین نکند ترا سخن ایشان هر آئینه غلبه مر خدا راست همه یک جا اوست شنوا دانا ع۵ آگاه باش

إِنَّ لِلَّهِ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ ۗ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ

هر آئینه خدا راست هر که در آسمان هاست و هر که در زمین است و پیروی نمی کنند آنانکه پرستش مے کنند

هر آئینه مر خدا راست هر که در آسمان هاست و هر که در زمین است و چه چیز را متابعت می کنند آنانکه میخوانند

مِن دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾

بجز خدا شریکان را بحقیقت پیروی نے کنند مگر وہم را و نیستند مگر دروغ گو

بجز خدا شریکان را پیروی نمی کنند مگر گمان را و نیستند ایشان مگر دروغ می گویند ع۶

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي

اوست آنکه ساخت برائے شما شب را تا آرام گیرید دران و ساخت روز را روشن هر آئینه درین

اوست آنکه ساخت برای شما شب را تا آرام گیرید دران و ساخت روز را (روشن) بینائی دهنده هر آئینه در

ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ۗ سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ

نشان هاست گروہے را کہ مے شنوند گفتند کافران فرزند گرفته است خدا پاکی او راست اوست

این نشان هاست گروهی را که میشنوند ع۷ گفتند کافران گرفت خدا فرزند پاکیست او را اوست

الْغَنِيُّ ۖ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنْ عِندَكُم مِّن سُلْطَانٍ

بے نیاز او راست آنچه در آسمان هاست و آنچه در زمین هست نیست نزدیک شما هیچ حجتے

بے نیاز او راست آنچه در آسمان هاست و آنچه در زمین است نیست نزدیک شما هیچ حجتے

بِهَٰذَا ۚ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ

برین آیا مے گوئید بر خدا آنچه نے دانید بگو هر آئینه آنانکه برمے بندند

براین آیا می گوئید بر خدا آنچه نمیدانید بگو هر آئینه آنانکه بر می بندند

عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ

بر خدا دروغ را رستگار نے شوند ایشان را باشد بهره مندی در دنیا باز بسوے ماست بازگشت ایشان پس

بر خدا دروغ را رستگار نمی شوند مر ایشان را بهره مندی اندک باشد در دنیا باز بسوی ماست بازگشت ایشان پس

نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾ ع وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ

بچشانیم ایشان را عذاب سخت بسبب آنکه کفر مے کردند و بخوان بر ایشان خبر

بچشانیم ایشان را عذاب سخت بسبب آنکه کافر می شدند و بخوان بر ایشان خبر

نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُم مَّقَامِي وَتَذْكِيرِي

نوح را چون گفت بقوم خود اے قوم من اگر دشوار شده باشد بر شما قیام من و پند دادن من

نوح را چون گفت به قوم خود ای قوم من اگر هست که گران شده بر شما قیام من و پند دادن من

بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ

بآیت هائے خدا پس بر خدا توکل کردم پس عزیمت درست کنید در کار خود همراه شریکان خویش پس نباشد

به آیت هائے خدا پس بر خدا توکل کردم پس گرد آرید کار خود را و شریکان خود را پس باید که نباشد

أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُم

کار شما پوشیده بر شما باز برسانید بسوے من و مهلت مدهید مرا پس اگر اعراض کردید ع۱ پس نخواسته بودم از شما

کار شما بر شما (پوشیده) شبهه پس برسانید بسوی من و مهلت مدهید مرا پس اگر روی بگردانید پس نخواسته ام از شما

فتح الرحمن

ف۱ یعنی برد یا ستے صالحه و بشارت ۱۲

ف۲ یعنی از گفته من چه زیان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در فوق اعدای که مکذب بودند ذکر شد در مقابل آن تذکار دوستان آمد و به اوشان بشارت داده شد که در هر دو جهان مأمون می مانند در آن سلسله به آنحضرت صلی الله علیه وسلم تسلی داده می شود که از سخن بیهوده و اشرار رنجیده خاطر نشوند غلبه و قوت همه خدا راست او به تائید خویش حق را غالب و منصور و مخالفین را ذلیل رسوا می نماید سخن دشمنان را میشنود و کافه احوال شان را میداند ع۶ در زمین و آسمان سلطنت خدای واحد است جن و انس و فرشتگان همه مخلوق و مملوک اویند مشرکین که جز خدا دیگر چیزی را می خوانند و آن را بخدائی میگیرند تیر بتاریکی و الند اند فاسد و واهی است حقیقت در دست آنها نیست حجت و برهانی ندارند در ظلمات اوهام و ظنون ره گم شدگانند ع۷ آفریدگار شب و روز روشنائی و تاریکی ذات یگانه اوست آفرینش خیر و شر و همه اشیای متقابل را

تا باید دانست به این وسیله شرک مجوس تردید شد و اشاره لطیف است باین سو که چنانکه خدا اوند پس از شب تاریک روز روشن پدید می آرد و در فروغ روز آنچه در ظلمات

مِّن اَجْرٍ ۭ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي اللّٰهِ ۙ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ۝ (۲)

هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر خدا و فرموده شد مرا که باشم از مسلمانان

هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر خدا و فرموده شد مرا که باشم از مسلمانان

فَكَذَّبُوْهُ فَنَجَّيْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنٰھُمْ خَلٰۗىِٕفَ وَاَغْرَقْنَا

پس دروغی داشتندش پس خلاص ساختیم او را و آنانکه با وی بودند در کشتی و گردانیدیم ایشان را جانشین و غرق کردیم

پس تکذیب کردند او را پس خلاص ساختیم او را و آنان را که با وی بودند در کشتی و گردانیدیم ایشان را جانشین ها و غرق کردیم

الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ۝ (۳) ثُمَّ

کسانی را که دروغ داشتند آیات ما را پس بنگر چگونه شد آخرکار بیم کرده شدگان باز

کسانی را که تکذیب کردند آیات ما را پس بنگر چگونه شد آخرکار بیم کرده شدگان ع۵ باز

بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَاۗءُوْھُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا كَانُوْا

فرستادیم بعد نوح پیغامبران را بسوی قوم ایشان پس آوردند پیش ایشان نشانهای روشن را پس هرگز مستعد آن

فرستادیم بعد از نوح پیغامبران را بسوی قوم ایشان (پس) آوردند پیش ایشان نشانهای روشن (پس) نبودند

لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ۭ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰي قُلُوْبِ

که ایمان آرند بانچه دروغ داشته بودند آن را پیش ازین هم چنین مهر می نهیم بر دل

که ایمان می آوردند بسبب آنچه تکذیب کرده بودند به آن پیش از این ع۵ هم چنین مهر می نهیم بر دل های

الْمُعْتَدِيْنَ ۝ (۴) ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ مُّوْسٰى وَھٰرُوْنَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَ

از حد گذرندگان باز فرستادیم بعد از ایشان موسی و هارون را بسوی فرعون و

از حد در گذرندگان ع۵ باز فرستادیم بعد از ایشان موسی و هارون را بسوی فرعون و

مَلَا۟ىِٕهٖ بِاٰيٰتِنَا فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ۝ (۵) فَلَمَّا جَاۗءَھُمُ

قوم وی با نشانهای خویش پس تکبر کردند و بودند قوم گنهگاران پس چون آمد بایشان

(قوم) سرداران وی با نشان های خویش پس تکبر کردند و بودند قوم گناهکاران پس چون آمد بایشان

الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوْٓا اِنَّ ھٰذَا لَسِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝ (۶) قَالَ مُوْسٰٓى

سخن درست از نزدیک ما گفتند هر آئینه این سحر ظاهر است گفت موسی

سخن درست از نزد ما گفتند هر آئینه این البته جادوئیست ظاهر گفت موسی

اَتَقُوْلُوْنَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاۗءَكُمْ ۭ اَسِحْرٌ ھٰذَا ۭ وَلَا يُفْلِحُ السّٰحِرُوْنَ ۝ (۷)

آیا چنین می گوئید سخن درست را چون بیامد بر شما آیا سحر است این و رستگار نمی شوند ساحران

آیا می گوئید مر سخن درست را چون بیامد به شما آیا سحر است این و رستگار نمی شوند ساحران

قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاۗءَنَا وَتَكُوْنَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاۗءُ

گفتند آیا آمده پیش ما تا باز داری ما را از دینی که یافتیم بران پدران خود را و تا باشد شما را ریاست

گفتند آیا آمدی بما تا بگردانی ما را از آنچه یافته ایم ما بران چیز پدران خود را و باشد مر شما را پادشاهی

فِي الْاَرْضِ ۭ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِيْنَ ۝ (۸) وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُوْنِيْ بِكُلِّ

در زمین و نیستیم ما شما را باور دارنده و گفت فرعون بیارید پیش من هر

در زمین و نیستیم ما مر شما را باور دارندگان و گفت فرعون بیارید پیش من هر

سٰحِرٍ عَلِيْمٍ ۝ (۹) فَلَمَّا جَاۗءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُّوْسٰٓى اَلْقُوْا مَآ اَنْتُمْ

ساحر دانا را پس وقتیکه آمدند ساحران گفت ایشان را موسی بافگنید آنچه شما

ساحر دانا را (پس) چون آمدند ساحران گفت مر ایشان را موسی بیفکنید آنچه شما

مُّلْقُوْنَ ۝ (۱۰) فَلَمَّآ اَلْقَوْا قَالَ مُوْسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ ۙ السِّحْرُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ

افگنده اید پس چون افگندند گفت موسی آنچه آورده اید سحر است هر آئینه خدا

افگنده اید (پس) چون افگندند گفت موسی آنچه آورده اید آنرا سحر است هر آئینه خدا

تفسیر عثمانی

ع۵ بر گرا چشم عبرت است بنیند انجام مکذبان را که چه شد نوح علیه السلام صدها سال به آنها نصیحت کرد از نفع و ضرر آگاه نمود چون سخنان وی سود نبخشید بلکه عناد و فرار آنها افزون شد بفرمان الهی آبها طوفانی شد و مکذبین همه غرق گردیدند تنها نوح علیه السلام و چند تن که با وی در کشتی بودند محفوظ ماندند و در آینده نسل انسان از آنها پدید آمد و دیار منکران بوجود آنها معمور شد قسمتی از قصه نوح علیه السلام در سوره اعراف گذشته است

ع۵ بعد از نوح، هود، صالح، لوط، ابراهیم، شعیب علیهم السلام و دیگر انبیاء را بسوی اقوام شان با علامات روشن فرستادیم اما چنانکه پیش از بعثت انبیاء در حال جهل و کفر بودند اموری را که پیشتر تکذیب کرده بودند توفیق نیافتند که بعد از بعثت و تبلیغ انبیاء بپذیرند یعنی اصول مهمی را که قوم نوح تکذیب نموده بود دیگران نیز از قبول آن انکار ورزیدند چون نخست (حق) گفتند در ثانی نتوانستند که آن را گویند بهمان بی ایمانی و تکذیب حق تا آخر ماندند

ع۵ کسانیکه ورزند ریب و عداوت حق از حد تجاوز می کنند صورت مهر نهادن بر دل های شان آنست که اول تکذیب می کنند سپس بر آن اصرار می ورزند دشمنی و عناد را پیشه می سازند تا آنکه از قبول

سيبطله ط ان الله لا يصلح عمل المفسدين ﴿٨١﴾ ويحق الله الحق

باطل خواہد ساخت آنرا ہر آئینہ خدا راست نے آرد کار مفسدان را و ثابت خواہد کرد خدا سخن درست را

زود باطل گرداند آنرا ہر آئینہ خدا بصلاح نیارد کار تباہ کاران را و ثابت خواہد کرد خدا حق را

بكلمته ولو كره المجرمون ﴿٨٢﴾ فما امن لموسى الا ذرية من قومه

بفرمان خود اگرچہ ناخوش دارند گناہگاران پس ایمان نہ آوردند بہ موسیٰ مگر جماعہ از قوم وے

باحکام خود اگرچہ ناخوش دارند گناہگاران پس ایمان نیاوردند بموسیٰ مگر اولاد قوم وی

على خوف من فرعون وملاىهم ان يفتنهم وان فرعون لعال

باوجود خوف از فرعون و از اشراف قبط کہ عقوبت کند ایشان را و ہر آئینہ فرعون سرکشے بود

باوجود ترس از فرعون و اشراف ایشان آنکہ عذاب کند فرعون ایشان را و ہر آئینہ فرعون بلندی می رود غالب است

في الارض وانه لمن المسرفين ﴿٨٣﴾ وقال موسى يقوم ان كنتم

دران زمین و ہر آئینہ وے از حد گذرندگان بود و گفت موسیٰ اے قوم من اگر

در زمین و ہر آئینہ وی از حد گذرندگان بود و گفت موسیٰ اے قوم من اگر

امنتم بالله فعليه توكلوا ان كنتم مسلمين ﴿٨٤﴾ فقالوا على الله

ایمان آوردہ اید بخدا پس بروے توکل بکنید اگر مسلمانان ہستید پس گفتند بر خدا

ایمان آوردید بخدا پس بروی توکل کنید اگر فرمان برید ۵ پس گفتند بر خدا

توكلنا ج ربنا لا تجعلنا فتنة للقوم الظلمين ﴿٨٥﴾ ونجنا برحمتك

توکل کردیم اے پروردگار ما مکن مارا لگدکوب قوم ستمگاران و خلاص کن مارا برحمت خود

توکل کردیم اے پروردگار ما مگردان مارا محل عذاب) زور آزمائی مکن بما برای گروہ ستمگار ۶ و نجات بخش مارا برحمت خود

من القوم الكفرين ﴿٨٦﴾ واوحينا الى موسى واخيه ان تبوا لقومكما

از گروہ کافران و وحی فرستادیم بسوئے موسیٰ و برادر وے کہ ساکن کنید قوم خود را

از گروہ کافران و وحی فرستادیم بسوی موسیٰ و برادر وی کہ مقرر گردانید (مسکن سازید) برای قوم خود

بمصر بيوتا واجعلوا بيوتكم قبلة واقيموا الصلوة ط وبشر المؤمنين ﴿٨٧﴾

بشہر مصر خانہا و بسازید آن خانہائے خود را قبلہ رو و برپا دارید نماز را و بشارت دہ مومنان را

در مصر خانہا را ۵ و بسازید خانہائی خود را روبہ قبلہ و برپا دارید نماز را و بشارت دہ مومنان را

وقال موسى ربنا انك اتيت فرعون وملاه زينة واموالا في

و گفت موسیٰ اے پروردگار ما ہر آئینہ تو دادہ فرعون و قبیلہ او را زینت و مالہائے بسیار در

و گفت موسیٰ اے پروردگار ما ہر آئینہ تو دادہ فرعون و سرداران او را رونق و مالہا در

الحيوة الدنيا ربنا ليضلوا عن سبيلك ربنا اطمس على اموالهم و

زندگانی دنیا اے پروردگار ما تا گمراہ کنند عالم را از راہ تو اے پروردگار ما مسخ کن مال ایشان را و

زندگانی دنیا اے پروردگار ما تا گمراہ کنند از راہ تو اے پروردگار ما محو کن مالہای ایشان را و

اشدد على قلوبهم فلا يؤمنوا حتى يروا العذاب الاليم ﴿٨٨﴾ قال قد

مہر کن بردل ایشان کہ ایمان نیارند تا بہ بینند عذاب درد دہندہ گفت خدا ہر آئینہ

سخت (مہر) کن بردلہائے ایشان پس ایمان نیارند تا ببینند عذاب درد دہندہ را گفت خدا ہر آئینہ

اجيبت دعوتكما فاستقيما ولا تتبعن سبيل الذين لا يعلمون ﴿٨٩﴾

قبول کردہ شد دعائے شما پس ثابت باشید و پیروی مکنید راہ جاہلان را

قبول کردہ شد دعائے شما پس ثابت باشید و پیروی مکنید راہ آنانرا کہ نمیدانند

وجاوزنا ببني اسراءيل البحر فاتبعهم فرعون وجنوده

و گذرانیدیم اولاد یعقوب را از دریا پس در عقب ایشان شدند فرعون و لشکر او

و گذرانیدیم اولاد یعقوب را از دریا پس از پے درآمدند ایشان را فرعون و لشکر او

فتح الرحمن

۱ یعنی مسلمان بسیت بنا کنید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۸ ۱۲ ۱۳

ع۴ پریشان نشوید و نترسید وظیفہ مومن زبان بردہ اینست کہ تکیہ بر قوت مالک خود داشتہ باشد ہر کہ بقدرت و کارسازی بے پایان خدا یقین دارد در ہمہ امور بر خدای دانا توکل می کند و اثبات اعتماد آنگاہ میشود کہ بندہ خود را تماماً بخدا بسپارد و حکم الہی را متابعت نماید و با تمام جد و جہد چشم امیدش تنہا جانب او باشد۔ ع۵ در اثر نصیحت موسیٰ علیہ السلام اخلاص خویش را ظاہر کردند و گفتند بیشک توکل ما بر خداست بحضرت او دعا می کنیم مارا تختہ مشق ستمگاہ این نگرداند تا بہ قوت خود بیشتر بر ما ستم کنند و ما در مقابل کاری کردہ نتوانیم زیرا در این صورت دین ما در خطر می افتد ستمکاران و آنانکہ ناظر این حال اند لاف زنند و گویند اگر حق بطرف ما نمی بود چرا این قدر تسلط و تفوق بر شما حاصل می کردیم و شما این قدر ذلیل و پست می بودید این مکور ضلالت گمراہان می افزاید و وجود ما ازین حیث باعث فتنہ آنہا خواہد گشت ع۶ حضرت شاہ صاحب می نگارد چون ہلاکت فرعون قریب شد بہ موسیٰ علیہ السلام

بیان ارشاد حکم شد تا قوم خود بنی اسرائیل را در آنہا شامل نکنند و محلی جداگانہ بجوید انتخاب کنند زیرا بعد ازاین بر قبطیان آفات فرود می آید باید قوم تو آنجا ۔ نیز ظاہراً از آفات بر ...

بَغْيًا وَّعَدْوًا ۗ حَتّٰىٓ اِذَآ اَدْرَكَهُ الْغَرَقُ ۙ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا

از راه ستم و تعدی تا وقتیکه رسید او را مشقت غرق گفت باور داشتم که نیست هیچ معبود مگر

از راه ستم و تعدی تا وقتیکه دریافت او را غرق گفت ایمان آوردم من که نیست هیچ معبودی غیر

الَّذِيْٓ اٰمَنَتْ بِهٖ بَنُوْٓا اِسْرَاۗءِيْلَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٨﴾ آٰلْـٰٔنَ وَ

آنکه ایمان آورده اند بوی بنی اسرائیل و من از مسلمانانم گفته شد آیا اکنون ایمان آری

آنکه ایمان آورده اند بوی بنی اسرائیل و من از مسلمانانم ایمان می آری اکنون حال آنکه

قَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٩﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيْكَ بِبَدَنِكَ

نافرمانی کرده بودی پیش ازین و بودی از مفسدان پس امروز بر مکان بلند افکنیم ترا با همان جسد تو یعنی بغیر

نافرمانی کردی پیش ازین و بودی از مفسدان (پس) امروز برآریم بدن ترا

لِتَكُوْنَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً ۭ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ عَنْ اٰيٰتِنَا

تا باشی نشانه آنانرا که پس از تو آیند و هر آینه بسیارے از مردمان از نشانهاے ما

تا باشی به اخلاف خود نشانه و هر آینه بسیار از مردمان از نشانهای ما

لَغٰفِلُوْنَ ﴿١٠﴾ ع وَلَقَدْ بَوَّاْنَا بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَّرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ

بے خبر اند و هر آینه جا دادیم بنی اسرائیل را بمقام نیک و روزی دادیم ایشان را از

بیخبر اند ع۵ و هر آینه جای دادیم بنی اسرائیل را بمقام نیک و روزی دادیم ایشان را از

الطَّيِّبٰتِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوْا حَتّٰى جَاۗءَهُمُ الْعِلْمُ ۭ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِيْ بَيْنَهُمْ

پاکیزه ها پس اختلاف نکردند تا آنکه آمد بایشان دانش یعنی قرآن هر آینه پروردگار تو حکم کند میان ایشان

پاکیزه ها ع۵ پس اختلاف نکردند تا آنکه آمد به ایشان دانش هر آینه پروردگار تو حکم کند میان ایشان

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿١﴾ فَاِنْ كُنْتَ فِيْ شَكٍّ مِّمَّآ

روز قیامت در آنچه اختلاف مے داشتند پس اگر در شکے از آنچه

روز قیامت در آن چیزیکه دران اختلاف می کردند پس اگر تو ای در شکی از آنچه

اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ فَسْــَٔـلِ الَّذِيْنَ يَقْرَءُوْنَ الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَقَدْ

فرو فرستادیم بسوے تو پس بپرس آنان را که مے خوانند کتاب پیش از تو ف۱ هر آینه

فرو فرستادیم بسوی تو پس بپرس آنان را که می خوانند کتاب را پیش از تو هر آینه

جَاۗءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿٢﴾ وَلَا تَكُوْنَنَّ

آمده است پیش تو حق درست از پروردگار تو پس مشو از شک آرندگان و مباش

آمده است پیش تو سخن درست از پروردگار تو پس مشو از شک آرندگان و مباش

مِنَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَتَكُوْنَ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٣﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

از آنانکه دروغ داشتند آیات خدا را آنگاه شوی از زیان کاران هر آینه آنانکه

از کسانیکه تکذیب کردند مر آیت های خدا را پس میشوی از زیان کاران (هر آینه) آنانکه

حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٤﴾ وَلَوْ جَاۗءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ

ثابت شد بر ایشان حکم پروردگار تو ایمان نیارند اگرچه بیاید بایشان هر نشانه

ثابت شد بر ایشان سخن پروردگار تو ایمان نیارند واگرچه بیاید هر نشانه

حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿٥﴾ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ اِيْمَانُهَآ

تا آنکه به بینند عذاب درد دهنده پس چرا نشد دیهے که ایمان آرد ف۳ پس سود کندش ایمان وے

تا آنکه ببینند عذاب درد دهنده را پس چرا نشد دیهی که ایمان آرد پس سود کندش ایمان وی

اِلَّا قَوْمَ يُوْنُسَ ۭ لَمَّآ اٰمَنُوْا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ

مگر قوم یونس چون ایمان آوردند برداشتیم از ایشان عقوبت رسوائی در زندگانی

مگر قوم یونس چون ایمان آوردند برداشتیم از ایشان عذاب رسوائی را در زندگانی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بروی آب آریم ترا ۱۲ ف۲ یعنی تا ظاهر شود که بر انبیاء سابق نیز وحی نازل میشد والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی نزدیک نزول عذاب ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در موضح القرآن است چنانکه ایمان ناهنگام فرعون بهدر رفت خداوند نعش او را از دریا برآورد و بر فراز پشته افگند ۹ تا بنی اسرائیل چون در وی نگرند سپاس ۱۴ گذارند و آیندگان را مایه عبرت گردد و اگر چنین نبودی در بر آوردن نعش او مفادی متصور نگشتی چنانکه ایمانش سودی نبخشید در نجاتش مفادی نبود از تحقیقات کنونی برمی آید که جسم فرعون تا روزگار ما محفوظ مانده اما صحت کلمات قرآن بر ثبوت آن موقوف نیست نجات فرزندان اسرائیل و غرق فرعون در روز عاشورا اتفاق افتاد و اکنون که من این سطور را می نگارم روز عاشورای سال ۱۳۴۸ هجری است باشد خداوند درین جهان و آن جهان از عذاب خود نگاهمان دارد و دشمنان دین فرخنده اسلام را غرق گرداند آمین ع۵ خدا آل فرعون را هلاک گردانید و تخت مصر را به فرزندان اسرائیل عطا کرد و چندی بعد تسلط شام را به ایشان کرامت و عمالقه را از آنجا بدر آورد و سپرد و مرز زمین شاداب و خضراست و اشیای پاک و گوارا در ان به افراط پیدا میشود خلاصه بنی اسر

الدُّنْيَا وَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ

دنیا و بهره مند ساختیم ایشان را تا مدتے و اگر خواستے خدا ایمان آوردندے آنانکه در زمین اند

دنیا و بهره مند ساختیم ایشان را تا مدتے و اگر خواستے پروردگار تو هر آئینه می آورد هر که در زمین است

كُلُّهُمْ جَمِيْعًا ؕ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ

همه ایشان یکجا آیا تو جبر توانی کرد مردمان را تا مسلمان شوند و روا نبود

همه ایشان یکجا آیا تو اکراه می کنی مردمان را تا گردند مومنان و نیست

لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿١٠٠﴾

هیچ شخصے را که ایمان آرد مگر بحکم خدا و می اندازد پلیدی را بر آنکه در نیابند

هیچ کس را که ایمان آرد مگر به اراده خدا و می افگند پلیدی (عذاب را) بر آنانکه درنمی یابند

قُلِ انْظُرُوْا مَاذَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَمَا تُغْنِى الْاٰيٰتُ وَالنُّذُرُ

بگو ببینید چه چیز است در آسمانها و زمین و فائده نے کنند نشانها و ترسانندگان

بگو ببینید چه چیز است در آسمانها و زمین و فائده (دفع) نمی کند نشانها و ترسانندگان

عَنْ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا

گروهے را که باور نے کنند پس انتظار نے کشند مگر مانند مصیبت هائے آنانکه گذشتند

از گروهی که باور نمی کنند پس انتظار نمی کشند مگر مانند روزهای که گذشتند

مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ قُلْ فَانْتَظِرُوْۤا اِنِّىْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّىْ

پیش از ایشان بگو انتظار بکشید هر آئینه من نیز با شما از منتظرانم باز خلاص مے کنیم

پیش از ایشان بگو پس انتظار بکشید هر آئینه من با شمایم از منتظران باز نجات می دهیم

رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كَذٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ

پیغامبران خود را و آنان را که ایمان آوردند هم چنین خلاص کنیم مسلمانان را وعده داده ایم و عده درست لازم بر خود بگو

پیغامبران خود را و آنان را که ایمان آوردند هم چنین بر ماست که نجات دهیم مومنان را بگو

يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِىْ شَكٍّ مِّنْ دِيْنِىْ فَلَاۤ اَعْبُدُ الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ

اے مردمان اگر هستید در شبہ از دین من پس بشنوید که عبادت نمی کنم آن را که شما می پرستید

ای مردمان اگر هستید در شک از دین من پس نمی پرستم آنان را که شما می پرستید

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِىْ يَتَوَفّٰىكُمْ ۖۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ

بجز خدا و لیکن عبادت می کنم آن خدا را که قبض ارواح شما می کند و فرموده شد مرا که باشم

بجز خدا و لیکن عبادت می کنم آن خدا را که قبض می کند ارواح شما را و مامور شده ام که باشم

مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا ۚ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ

از مسلمانان و فرموده شد آنکه راست کن روئے خود را برائے دین حنیف شده و مباش از

از مومنان و آنکه راست کن روی خود را برای دین حنیف و مباش از

الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۚ

مشرکان و مخوان بجز خدا چیزے را که سود بکند ترا و زیان نرساند بتو

مشرکان و مخوان بجز خدا چیزے را که سود ندهد ترا و زیان نرساند بتو

فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِّنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٠٦﴾ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ

پس اگر بکنی باشی آنگاه از ستمگاران و اگر برساند خدا بتو رنجے

(پس) اگر بکنی (پس) هر آئینه تو آنگاه از ظالمانی عـ٥ و اگر برساند بتو خدا رنجی

فَلَا كَاشِفَ لَهٗۤ اِلَّا هُوَ ۚ وَاِنْ يُّرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهٖ ؕ يُصِيْبُ بِهٖ

پس نیست بردارنده آنرا مگر او و اگر خواهد در حق تو نیکی پس نیست هیچ دفع کننده فضل او را میرساندش

پس نیست بردارنده آنرا مگر او و اگر خواهد در حق تو نعمتی پس نیست هیچ دفع کننده مر فضل او را میرساند فضل خویش

تفسیر عثمانی

عـ۱ برای این مردم لجوج معاندکه هیچ دلیل و علامتی را نمی پذیرند جز این چیزی نیست که منتظر آفات و حوادثی باشند که به مکذبان پیشین فرود آمده و بهتر است ما و شما در انتظار آن وقت باشیم تا پایان کار راست گویان و دروغ گویان واضح گردد عـ۲ اگر مسلک دینی من در اندیشه شما نمی گنجد و در آن باره گرفتار شکوک و شبهات هستید اینک اصل اصول دین خود را که توحید خالص است بشنوید اتمام خلاصه من از پرستش معبودان موهوم شما سخت بیزارم و هر گز چیزی را ندید کسی هم آنرا خواهم گزید من خالص خدای قدوس متعال را می پرستم روح شما در قبضه قدرت او است چون اراده کند در ابدان شما گذارد و چون خواهد یک یک برآرد پس باید کسی را عبادت نمود که مرگ و حیات در ید او ست عبادت تنها از جوارح ساخته نیست هر آئینه انسان باید از دل بر سبیل توحید و یگانگی روی کامل مستقیم شود و در پیدا و پنهان بهمان دین حنیف که دین ابراهیم خلیل الله است از روی همت و توجه مستقیم باشد از شوائب شرک جلی و خفی پاک گردد چنانکه خاص بوی عبادت می کند خاص از او استعانت جوید زیرا سود و زیان خیر و شر همه بقبضه تصرف او ست از چیزی که هیچ سود و زیان در تصرف آن نیست بر هم مترکان استعانت جستن عرفی و اهی بی فطی عظیم و حقیقة از شرک است اگر به فرض محال صادر الخ ...

مَنْ يَّشَاۤءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۷﴾ قُلْ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ

بهرکه خواهد از بندگان خود و اوست آمرزنده مهربان بگو اے مردمان

بهرکه خواهد از بندگان خود واو آمرزنده مهربان است ع۱ بگو اے مردمان

جَاۤءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ

آمده است بشما وحی راست از پروردگار شما پس هرکه راه یافت جز این نیست که راه یافت برائے خود و هرکه

هر آئینه آمد بشما حق از پروردگار شما پس هرکه راه یافت جز این نیست که راه می یابد برای خود و هرکه

ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَاۤ اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ﴿۵﴾ وَاتَّبِعْ مَا

گمراه شد جز این نیست که گمراه میشود بزیان خود و نیستم من بر شما نگاهبان و یا محمد پیروی کن چیزے را

گمراه شد پس جز این نیست که گمراه می شود بر نفس خود و نیستم من بر شما مختار نگاهبان ع۵ و پیروی کن آنرا که

يُوْحٰۤى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿۶﴾

که وحی فرستادیم بتو و شکیبائی وَرز تا آنکه فیصل کند خدا و او بهترین فیصل کنندگان است

چیزیرا که وحی کرده می شود بتو و صبر کن تا حکم کند خدا و او بهترین فیصله کنندگان است

سُوْرَةُ هُوْدٍ مَّكِّيَّةٌ وَّهِيَ مِائَةٌ وَّثَلٰثٌ وَّعِشْرُوْنَ اٰيَةً وَّعَشْرُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدای که نهایت مهربان است بسیار بارحم است

الۤرٰ ۚ كِتٰبٌ اُحْكِمَتْ اٰيٰتُهٗ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ خَبِيْرٍ ﴿۱﴾ اَلَّا تَعْبُدُوْۤا

این کتابیست که استوار کرده شد آیات او را باز واضح کرده شد آمده از نزدیک خدائے درست کار خبردار باین مضمون که پرستش مکنید

این کتابی است که استوار کرده شده آیات او باز جدا کرده شده از نزد حکم کننده با خبر عبادت مکنید

اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنَّنِيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ ﴿۲﴾ وَّاَنِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْۤا

مگر خدا را هر آئینه من شما را از جانب او بیم کننده و بشارت دهنده ام و آنکه آمرزش طلب کنید از پروردگار خود باز رجوع کنید

مگر خدا را هر آئینه من شما را از وی بیم دهنده و مژده رساننده ام و آنکه آمرزش طلبید از پروردگار خود باز رجوع کنید

اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَّتَاعًا حَسَنًا اِلٰۤى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّيُؤْتِ كُلَّ ذِيْ فَضْلٍ

بسوے وے تا بهره مند سازد شما را به بهره نیک تا میعاد معلوم و تا بدهد هر صاحب بزرگی را

بسوے وی تا برخورداری دهد شما را برخورداری نیک تا وقت مقرره و تا بدهد هر صاحب بندگی را

فَضْلَهٗ ۭ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّيْۤ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيْرٍ ﴿۳﴾ اِلَى اللّٰهِ

جزاے بزرگی او و اگر روگردان شوید پس هر آئینه می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ بسوئے خداست

جزای بزرگی وی و اگر برگردید (پس هر آئینه) من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ بسوی خداست

مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۴﴾ اَلَاۤ اِنَّهُمْ يَثْنُوْنَ

بازگشت شما و او بر هر چیز تواناست آگاه باش این کافران می پیچند

بازگشت شما و او بر همه چیز تواناست آگاه باش هر آئینه ایشان می پیچند

صُدُوْرَهُمْ لِيَسْتَخْفُوْا مِنْهُ ۭ اَلَا حِيْنَ يَسْتَغْشُوْنَ ثِيَابَهُمْ ۙ

سینه های خود را میخواهند که پنهان شوند از خدا آگاه باش چون برسر می کنند جامه هاے خود را

سینه های خود را تا پنهان شوند از خدا آگاه باش چون برسر کشند جامه هاے خود را

يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ۚ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۵﴾

میداند آنچه پنهان می دارند و آنچه آشکارا می کنند هر آئینه او داناست بسریکه مالک سینه هاست ع۲

میداند آنچه پنهان می کنند و آنچه آشکار می نمایند هر آئینه او داناست باسراریکه در سینه هاست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اعراض می کنند ۱۲ ف۲ مترجم گوید میتوان گفت پیچیدن سینه عبارت ازانست که فکرهاے ناصواب کند و بشبهات واهیه دل خود را اطمینان دهد و عقائد حقه را فراموش سازد زیرا که صدر اینجا بمعنی علم صدر آمده است ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون درخواست نمودن از چیزیکه هیچ خیر و شر در اختیار او نیست ممنوع قرار داده شد مناسب آنست که در قبال آن ذکر مالک علی الاطلاق شود که رنج و راحت خیر و شر همه در قدرت اوست و هیچ کس نمی تواند عذابیرا که وی فرو فرستاده دفع کند و هرکه خواهد عنایت کند کس نتواند آنرا بازدارد ع۶ (حق) با دلایل و براهین آشکار فرا رسیده و هیچ کس عذر معقول ندارد که آنرا نپذیرد خدا آخرین حجت خود را بر بندگان خویش اتمام نمود - اکنون هرکه سود و زیان خود را امید اندیشد که خدا باز نمود هدایت میشود فلاح دنیا و آخرت نصیب او می گردد - هرکه آنرا می گذارد و تردد دارد خود خوار و پریشان گردد جالیست مرهم خود خالی خیر از شر جدا کنند که مستقبل خود را انتظام دهند و طریق شایسته را اختیار نمایند پیغمبر مختار گردانیده نشده که مسئول و متعهد تمام اعمال مردم باشد کار وی صرف

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا

و نیست هیچ جنبنده در زمین مگر
و نیست هیچ جنبنده در زمین مگر

عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۚ كُلٌّ فِي كِتٰبٍ

بر خداست روزی او و می داند جائے ماندن او را و جائے نگاهداشتن او را هر یک در کتاب
بر خداست روزی او و می داند قرار گاه او و آرام گاه وی را ع۹ هر یک در کتاب

مُّبِينٍ ﴿۶﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَّكَانَ

روشن ست ف۱ و او ست آنکه آفرید آسمانها و زمین را در شش روز و بود
روشن است و او ست آنکه آفرید آسمانها و زمین را در شش روز ع۵ و بود

عَرْشُهٗ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ۗ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ

عرش او بر آب آخر کار آفریدن شما آنکه تا بیازماید شما را که کدام کس از شما نیکوتر است از جهت عمل و اگر گوئی که هر آئینه شما
عرش او بر آب تا که معامله آزمایندگان کند با شما که کدام کس از شما نیکوتر است از جهت عمل و اگر گوئی که هر آئینه شما

مَّبْعُوْثُوْنَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ

برانگیخته شوید بعد موت گویند کافران نیست این سخن مگر جادوئے
برانگیخته شوید بعد از موت هر آئینه گویند آنانکه کافر شدند نیست این سخن مگر جادوی

مُّبِيْنٌ ﴿۷﴾ وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَّعْدُوْدَةٍ لَّيَقُوْلُنَّ مَا

ظاهر و اگر باز داریم از ایشان عقوبت را تا مدتے شمرده شده گویند چه چیز
ظاهر و اگر تاخیر کنیم از ایشان عذاب را تا مدت شمرده شده هر آئینه گویند چه چیز

يَحْبِسُهٗ ۗ اَلَا يَوْمَ يَاْتِيْهِمْ لَيْسَ مَصْرُوْفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا

باز می دارد و آنرا آگاه باش روزیکه بیاید بایشان نباشد باز داشته شده از ایشان و فرا گیرد ایشان را آنچه
باز می دارد عذاب را آگاه باش روزیکه بیاید بایشان نباشد باز داشته از ایشان و فرا گیرد ایشان را آنچه

بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۸﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنٰهَا مِنْهُ ۚ

استهزا می کردند بآن و اگر بچشانیم آدمی را نعمتے از نزدیک خود باز بر گیریم آنرا از وے
بوی استهزا می کردند و اگر بچشانیم آدمی را از نزد خود رحمت باز گیریم آن را از وی

اِنَّهٗ لَيَئُوْسٌ كَفُوْرٌ ﴿۹﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ

هر آئینه وے ناامید و ناسپاس است و اگر بچشانیم آدمی را رفاهیتے بعد سختی که رسیده باشد بوے
هر آئینه وی ناامید ناسپاس است و اگر بچشانیم آدمی را نیکوئی بعد سختی که بدو رسیده باشد

لَيَقُوْلَنَّ ذَهَبَ السَّيِّاٰتُ عَنِّيْ ۗ اِنَّهٗ لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ ﴿۱۰﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ

گوید برفتند سختی ها از من هر آئینه وے شادمان خودستاینده است مگر آنانکه
هر آئینه گوید رفتند در رنج ها بدی ها از من هر آئینه وی شادمان خودستا است مگر آنانکه

صَبَرُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۭ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ﴿۱۱﴾

شکیبائی نمودند و کارهائے شایسته کردند آن جماعه ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ
شکیبائی نمودند و کارهای شایسته کردند آن جماعه ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌۢ بَعْضَ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ وَضَآئِقٌۢ بِهٖ صَدْرُكَ

پس شاید تو ترک کنی بعض آنچه وحی فرستاده می شود بسوئے تو و تنگ میشود بآن سینهٔ تو ف۲
پس شاید که تو ترک کننده باشی بعض آنچه وحی فرستاده می شود بسوی تو و تنگ میشود به آن سینهٔ تو

اَنْ يَّقُوْلُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهٗ مَلَكٌ ۭ اِنَّمَآ

از جهت آنکه می گویند چرا فرود آورده شد برو گنجے یا چرا نه آمد همراه او فرشته جز این نیست که
از جهت آنکه می گویند چرا فرود آورده نشده بر وی گنجی یا چرا نیامده با او فرشته جز این نیست که

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در لوح نوشته شده. مترجم گوید مستودع جای است که بغیر اختیار او آنجا نگاهداشته بود مانند صلب و رحم و مستقر جائیست که باختیار خود می ماند مثل خانه ۱۲ ف۲ یعنی ترک مکن و تنگدل مشو ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه رحمه الله فرماید مستقر نشیمن گاه، بهشت و دوزخ، مستودع پناه گاه، قبر میباشد انتهی بیشتر ور و ما من دابة ... تا حیات دنیوی بود - این جا اند برزخ و آخرت پیش میشود مطلب خدای متعال بر تمام مراتب هستی شما از آغاز تا انجام آگاهست ۱۱ در تعیین مستقر و مستودع مفسران را گفته بالبسیط است در تفسیر سورهٔ انعام اندکی از آن نگاشتیم ابن کثیر گوید - ابن عباس بر آنست که نشیمن گاه انسان در حیات این جهان مستقر و مدفن وی پس از مرگ مستودع نامیده میشود مجاهد گوید مراد از مستقر رحم مادر و از مستودع صلب پدر است و عطاء بر عکس آن سخن رانده بعض متفلسفین مساکن فعلی حیوانات را بر زمین مستقر مواد و مقامی را که قبل از وجود فعلی در آن بوانند مستودع پنداشته

خدای توانا بر همه آن مواد و اطوار و ادوار تخلیق که حیوانات از آن عبور نموده به هیئت کنونی رسیده اند آگاه است و بر طبق علم محیط خود ... مستعد او ...

أَنتَ نَذِيرٌ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ

تو بیم کننده و خدا بر هر چیز نگهبان است آیا می گویند بر بسته است قرآن را بگو

تو بیم دهنده ئی و خدا بر همه چیز نگاهبان است آیا می گویند خود بر بسته است قرآن را بگو

فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ

پس بیارید ده سوره را مانند این بر بافته و بخوانید هر کرا توانید بجز

پس بیارید ده سوره مانند این بر بسته شده از خود و بخوانید هر کرا توانید بجز

اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ

خدا اگر راست گو هستید ف۱ پس اگر قبول نکنند آن کافران سخن شما را بدانید که قرآن نازل کرده شده است

خدا اگر هستید راست گویان پس اگر اجابت نکردند مر شما را پس بدانید آنچه فرو فرستاده شده

بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَن لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ

بعلم خدا و بدانید که هیچ معبود نیست مگر وے پس آیا شما مسلمان هستید ف۲ هر که خواسته باشد

به علم خداست و بدانید که نیست هیچ معبود غیر وی پس آیا هستید شما مسلمانان ع۵ هر که باشد می خواهد

الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾

زندگانی دنیا و تجمل آن بتمام رسانیم بسوے این جماعه جزائے اعمال ایشان را در دنیا و ایشان در دنیا نقصان داده نشوند

زندگانی دنیا و آرایش آنرا بتمام رسانیم بسوی ایشان جزای عمل ایشان را در دنیا و ایشان در دنیا نقصان کرده نشوند

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَ

این جماعه آنانند که نیست ایشان را در آخرت مگر آتش و باطل شد در آخرت آنچه کرده بودند و

آنگروه کسانی اند که نیست مر ایشان را در آخرت مگر آتش و باطل شد آنچه کرده بودند در دنیا و

بَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ

نابود ست آنچه بعمل می آوردند آیا کسے که باشد بر حجتے از جانب پروردگار خود ف۳ و متصل وی می آید گواهی

باطل است آنچه می کردند آیا کسیکه باشد بر راه واضح و برهانی از پروردگار خود و از پی وی می آید برهان و گواهی

مِّنْهُ وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۚ وَمَن

از جانب پروردگار او ف۴ و پیش از قرآن گواه وے بود موسی پیشوائے و بخشایشے مثل دیگران باشد این جماعه ایمان می آرند

از خدای و پیش از آن گواهی وی بود کتاب موسی پیشوائی و بخشایشی آن گروه ایمان می آرند بقرآن و هر که

يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ ۚ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ ۚ إِنَّهُ

کافر شد بآن از گروه ها پس آتش وعده گاه ویست پس مباش در شبه از نزول قرآن هر آئینه وے

کافر شد به آن از گروه ها پس آتش وعده جای ویست پس مباش در شبه از نزول قرآن هر آئینه وی

الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ

درست است آمده از پروردگار تو و لیکن بیشتر مردمان ایمان نمی آرند و کیست ستمگارتر از کسیکه

درست است از جانب پروردگار تو و لیکن بیشتر مردمان ایمان نمی دارند و کیست ستمگارتر از کسیکه

افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۚ أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ

بر بست بر خدا دروغے را این جماعه آورده شوند پیش پروردگار خویش و گویند گواهان ف۵

بر بست بر خدا دروغی را این جماعه عرض کرده شوند بر پروردگار خود و گویند گواهان

هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾ الَّذِينَ

ایشانند آنانکه دروغ بستند بر پروردگار خویش آگاه باش لعنت خداست بر ستمگاران بر آنانکه

ایشانند آنانکه دروغ بستند بر پروردگار خویش آگاه باش لعنت خداست بر ستمگاران آنانکه

يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ

باز می دارند مردمان را از راه خدا و می خواهند برائے آن راه کجی را و ایشان با آخرت

باز می دارند از راه خدا و می خوانند برای آن کجی و ایشان به آخرت (ایشان)

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید نخست به ده سوره تحدی واقع شد چون از آن عاجز شدند بیک سوره تحدی فرمود ۱۲ ف۲ یعنی بر اسلام ثابت باشید ۱۲ ف۳ یعنی ثواب صدقه و صله رحم که از کفار بوجود می آید در دنیا میدهند بتوسیع رزق و صحت بدن ۱۲ ف۴ یعنی دلیل عقلی ۱۲ ف۵ یعنی قرآن ۱۲ ف۶ یعنی کراما کاتبین ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قبول معجزات مطلوبه آنها مصلحت نیست مبزرگ ترین معجزات یعنی قرآن رو بروی آنهاست که نمی پذیرند و می گویند ساخته و پرداخته تست معاذ الله) بگو شما نیز گرد آئید و مدعیان فصاحت و بلاغت همه فراهم آئید و ده سورت مانند قرآن پیش آرید و در این کار از همه آفریدگان بل از معبودانی که آنها را انباز خدا می دانستید استعانت جوئید اگر نتوانستید و هرگز نمی توانید پس بدانید که قرآن کلام حضرت آفریدگار است کلامی که همه مردمان از آوردن مثل آن عاجز آیند کلام خداست که به علم کامل خویش بر پیغمبر فرود آورده بدون شبه چنانکه کلام او را مانندی نیست ذات و صفات وی نیز بے مثال و لاشریک می باشد پس این کتاب بے نظیر کلام خداست که شریک و مثل ندارد با وجود این همه دلایل واضح برای قبول خدا و متابعت اسلام چه چیز را انتظار می برید (تنبیه) تفصیل اعجاز قرآن اندکی در سورهٔ یونس علیه السلام گذشت در اول

كفرون ⑪ أولئك لم يكونوا معجزين في الأرض وما كان لهم

کافرانند این جماعه نباشند عاجز کننده در زمین و نباشند ایشان را

کافرانند این جماعه نباشند عاجز کنندگان در زمین و نباشد ایشان را

من دون الله من أولياء يضعف لهم العذاب ما كانوا يستطيعون

بجز خدا دوستان دوچند کرده شود ایشان را عذاب نمی توانستند

بجز خدا دوستان دوچند کرده شود ایشان را عذاب نمی توانستند

السمع وما كانوا يبصرون ⑫ أولئك الذين خسروا أنفسهم وضل

شنودن یعنی بسبب شدت ناخوشی و نمی دیدند ف این جماعه آنانند که زیان کردند در حق خویش و گم شد

شنودن و نبودند که بدید ندی آن گروه آنانند که زیان کردند نفس های خویش را و گم شد

عنهم ما كانوا يفترون ⑬ لا جرم أنهم في الآخرة هم الأخسرون ⑭

از ایشان آنچه بر می بافتند بیشک این جماعه در آخرت ایشانند زیان کار

از ایشان آنچه افترا می کردند بیشک هر آئینه ایشان در آخرت ایشانند بسیار زیان کاران

إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات وأخبتوا إلى ربهم أولئك أصحاب

هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و عمل هائے شائسته کردند و فروتنی کردند متوجه شده بسوئے پروردگار خویش ایشان اہل

هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و عمل هائے شائسته کردند و (آرام گرفتند) عجز کردند بسوی پروردگار خود آن گروه اہل

الجنة هم فيها خالدون ⑮ مثل الفريقين كالأعمى والأصم والبصير

بهشت اند ایشان آنجا جاوید اند صفت این دو فریق اینست مانند کور و کر و بینا

بهشت اند ایشان آنجا جاویدانند صفت این دو فریق مانند کور و کر است و مانند بینا

والسميع هل يستويان مثلا أفلا تذكرون ⑯ ولقد أرسلنا نوحا

و شنوا آیا هر دو برابر اند در صفت آیا پند نمی گیرید و هر آئینه فرستادیم نوح را

و شنوا آیا برابر اند این دو فریق در صفت آیا پند نمی گیرید و هر آئینه فرستادیم نوح را

إلى قومه إني لكم نذير مبين ① أن لا تعبدوا إلا الله إني أخاف

بسوئے قوم او گفت هر آئینه من برائے شما بیم کننده آشکارا ام باین مضمون که مپرستید مگر خدا را هر آئینه من می ترسم

بسوی قوم او گفت که من برای شما بیم کننده ام آشکارا به آنکه نپرستید مگر خدا را بدرستیکه من می ترسم

عليكم عذاب يوم أليم ② فقال الملأ الذين كفروا من قومه ما نراك

بر شما از عذاب روز دردهنده پس گفتند جماعتے که کافر بودند از قوم او نمی بینیم ترا

بر شما از عذاب روز درد دهنده پس گفتند سردارانی که کافر بودند از قوم او نمی بینیم ترا

إلا بشرا مثلنا وما نراك اتبعك إلا الذين هم أراذلنا بادي الرأي

مگر آدمی مانند خویش و نه می بینیم که پیروی تو کرده باشند بتامل سرسری مگر آنانکه ایشان کمینه هائے مانند

مگر آدمی مانند خویش و نمی بینیم ترا که پیروی کرده باشد ترا مگر آنانکه ایشان فرومایگان ما اند در ظاهر رای بلا تامل

وما نرى لكم علينا من فضل بل نظنكم كاذبين ③ قال يا قوم

و نمی بینیم شما را هیچ بزرگی بر خود بلکه می پنداریم شما را دروغگویان گفت اے قوم من

و نمی بینیم شما را بر خود هیچ بزرگی بلکه گمان می بریم شما را دروغ گویان ع گفت اے قوم من

أرأيتم إن كنت على بينة من ربي وآتاني رحمة من عنده

آیا خبر دهید بدانکه اگر باشم بر حجتے از پروردگار خود و داده باشد بمن بخشایشے از نزدیک خود

خبر دهید مرا اگر باشم من بر (حجتے) راه راستی از پروردگار خود و داده باشد بمن بخشایش از نزد خود

فعميت عليكم أنلزمكموها وأنتم لها كارهون ④ ويا قوم لا أسألكم

پس پوشانیده شد حقیقت آن بر شما آیا جبر کنیم شما را بر آن و شما ناخواهان باشید و اے قوم من طلب نمی کنم از شما

پس پوشانیده شد بر شما آیا الزام کنیم بر شما آنرا و شما آنرا (ناخواهنده گانید) بیزار بوده ای قوم من سوال نمی کنم از شما

بے تردی چند تصدیق کردند تا بدین وسیله تحریک جدیدی پیدا کرده برتری و امتیازی بخود حاصل کنند۔ این بود ماحصل کفر عان مطلوب ثانی۔ جواب نوح علیه السلام پس از این می آید ۱۲

فتح الرحمن

ف مترجم گوید میتوان گفت که همزه استفهام انکاری محذوف است یعنی آیا نمی توانستند شنید و آیا نمی دیدند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ باید پیغمبر در مقابل قوم خود امتیاز آشکارا داشته باشد ما می بینیم تو مانند ما از نوع بشری تو فرشته آسمان نیستی که انسان در مقابل آن گردن نهد در میان بشر نیز برما کدام مزیت و برتری خاص نداری نه توانگری و نه مالک، حکومت و جاه پیروان تو نیز از همه بے نوا و ذلیل و از طبقات پست۔ مجالست آنها با ما که شرفائیم اسباب عار می باشد۔ اما خدا از همه مردم تنها ترا به منصب رسالت شایسته یافته بدان مامور گردانید ما در حسب و نسب در مال و دولت، در خلق و خلق در چه از تو کمتر بودیم که باین منصب انتخاب نشدیم اتفاقاً پیروان تو باید اصحاب عزت و بزرگی می بودند۔ اتباع این مردم فرومایه موجب کدام فضل و شرف نمی گردد و چه سان بصدق تو دلیل میشود اگر این مردم ظاهر بین که پستی و رذالت شان معروف است بدون تجسس و تدقیق به ظاهر ایمان آورند به چه کمال تو در آن است پندار ما این است که تو و همراهانت همه دروغ میگوئید تو حرفی تراشیدی

عَلَيْهِ مَالًا ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ۚ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ

براین پیغام رسانیدن مال را نیست مزد من مگر بر خدا و نیستم یکسو کننده مسلمانان یعنی از صحبت خود

براین پیغام هیچ مالی نیست مزد من مگر بر خدا و نیستم من راننده آنانکه گرویده اند هر آینه ایشان ملاقات

إِنَّهُمْ مُلَاقُو رَبِّهِمْ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿۵﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ

هر آینه ایشان ملاقات کنندگانند با پروردگار خویش و لیکن من می بینم شمارا قومے که جهالت می کنید و اے قوم من که

کنندگان با پروردگار خویشند ولاکن من می بینم شمارا قومی که جهالت می کنید و اے قوم من کہ

يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿۶﴾ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ

نصرت دهد مرا از عقوبت خدا اگر برانم ایشان را آیا پند نمی گیرید و نمی گویم بشما

نصرت دهد مرا از (عقوبت خدا) اگر برانم ایشان را آیا پند نمی گیرید و نمی گویم بشما

عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ ۘ وَ

که نزدیک من خزینه هائے خداست و نه آنکه میدانم غیب را و نمی گویم که من فرشته ام و

که نزدیک من گنج هائے خداست و نمی دانم غیب را و نمی گویم که من فرشته ام و

لَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا ۖ اللَّهُ

نمی گویم آنانرا که بخواری می نگرد بدیشان چشم شما که نخواهد داد خدا بدیشان هیچ نعمتے خدا

نمی گویم آنانرا که بخواری نگرد بر ایشان چشم های شما که نخواهد داد ایشان را خدا هیچ نعمتے خدا

أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ ۖ إِنِّي إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۷﴾ قَالُوا يَا نُوحُ

داناتر است بآنچه در ضمیر ایشان است هر آینه من آنگاه از ستمگاران باشم گفتند اے نوح

داناتر است بآنچه در ضمیر ایشانست هر آینه من آنگاه به تحقیق از ستمگاران باشم گفتند اے نوح

قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ

مکابره کردی با ما پس بسیار کردی مکابرهٔ ما را پس بیار آنچه وعده می کنی اگر هستی از

هر آینه مجادله کردی با ما پس بسیار کردی جدال را با ما پس بیار آنچه وعده می کنی ما را اگر هستی از

الصَّادِقِينَ ﴿۸﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ

راست گویان گفت جز این نیست که بیارد آنرا بشما خدا اگر خواهد و شما

راست گویان ع۵ گفت جز این نیست که بیارد آنرا بشما خدا اگر خواهد و نیستید شما

بِمُعْجِزِينَ ﴿۹﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ

عاجز کننده نیستید و سود نمی کند شمارا نصیحت من اگر خواهم که نصیحت کنم شمارا

(عاجز کنندگان) که مگر بگریزند خدارا عاجز گردانید و نفع نمی کند شمارا نصیحت من اگر خواهم که نصیحت کنم شمارا

إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ ۚ هُوَ رَبُّكُمْ ۘ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۱۰﴾

اگر خدا خواسته باشد که گمراه کند شمارا اوست پروردگار شما و بسوے او باز گردانیده شوید

اگر هست خدای که میخواهد آنکه شمارا گمراه سازد اوست پروردگار شما و بسوی او باز گردانیده شوید ع۵

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ

یا محمد آیا می گویند بر بسته است قرآن را بگو اگر بر بسته ام پس بر من ست گناه من و من بے تعلقم

آیا می گویند بر بسته است قرآن را بگو اگر بر بسته ام آن را پس بر من است گناه من و من بیزارم

مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿۱۱﴾ وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا

از گناه کردن شما و وحی فرستاده شد بسوے نوح که ایمان نخواهد آورد از قوم تو الا

از آنچه شما گناه می کنید و وحی فرستاده شد بسوے نوح آنکه ایمان نخواهد آورد از گروه تو مگر

مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿۱۲﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ

آنکه مومن شده است پس اندوه مخور بسبب آنچه می کردند و بساز کشتی را

آنکس که ایمان آورده پس اندوهناک مباش بسبب آنچه می کردند و بساز کشتی را

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این جمله زیاده کرده شد در وسط قصهٔ قوم نوح تا تنبیه باشد بر تطبیق حال مشرکین مکه با حال قوم حضرت نوح والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ نوح علیه السلام قبل از طوفان میان قوم خویش نهصد و پنجاه سال زندگانی کرد شب و روز پیدا و پنهان پند میداد و بجواب شبهات شان می پرداخت سلسلهٔ این تبلیغ و بحث دوام داشت۔ قرنها این جدال سپری شد کافران از مباحث حقانی و امر و نهی نوح بستوه آمده گفتند این سلسله گسسته شود اگر تو صادقی عذابی را که بدان تهدید می کنی بر قومی فرود آر تا این جدال هر روزه ختم شود

ع۶ از آنجا که این قدر اصرار دارید و با کمال شوخ چشمی میخواهید عذاب فرود آید پس ارادهٔ خدا بر این است که شما در غوایت گذاشته عاقبت هلاک گرداند چون خدا در اثر سوء اعمال شما چنین خواسته است من هر قدر نصیحت کنم و نخواهم بشما انتفاع برسانم مفید نیفتد و هیچ گونه تاثیری نه بخشد پروردگار شما ذاتی است که کافهٔ امور در قبضهٔ تصرف اوست هر چه خواهد کس نتواند مانع آید رجوع مردمان بسوی اوست

ع ۳ / ۱۱ / ۳

کفره عطاء دهنده جز امر حضرت اوی باشد در بعد حضرت شاه می نگارد پرسش ها و اعتراض های قوم نوح تا این جا نشسته الله اعلم اضافتی بود که قوم پیغمبر را می کردند

بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٢﴾ وَ

بحضور ما و بفرمان ما و سخن مگو با من در باب آنانکه ستم کردند هر آئینه ایشان غرق کرده گانند .

بحضور ما و بفرمان ما و سخن مگو با من در باب آنانکه ستم کردند هر آئینه ایشان غرق شده گانند و

يَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِّن قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۚ قَالَ إِن

می ساخت نوح کشتی را و هرگاه که گذشتے بران کشتی جماعه از قوم او تمسخر می کردند با وے گفت اگر

می ساخت نوح کشتی را و هرگاه که می گذشت بر آن سرداران (جماعت) از قوم او تمسخر می کردند بوی گفت اگر

تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

تمسخر می کنید با ما پس هر آئینه ما تمسخر خواهیم کرد با شما چنانچه شما تمسخر می کنید پس خواهید دانست

تمسخر می کنید با ما پس هر آئینه ما تمسخر می کنیم با شما چنانچه شما تمسخر می کنید پس زود می دانید

مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤﴾ حَتَّىٰ

آن راکه بیاید ش عذابے که رسوا کند ش و فرود آید بروے عقوبتے دائم در ہمیں معامله بود تا وقتیکه

آن کس راکه بیاید بدو عذابے که او را رسوا گرداند و فرود آید بروی عذاب دایم تا وقتیکه

إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ

آمد فرمان ما و بجوشید تنور ف۱ گفتیم بردار در کشتی از هر قسمے

آمد حکم (عذاب) ما و جوشید تنور ع۵ گفتیم بار کن در کشتی از هر جنس دو تن

اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ ۚ وَمَا

دو تن نر و ماده را و بردار کسان خود مگر آنکه سبقت کرده است بروے قضا ف۲ و بردار مسلمانان را و

(نر و ماده) و بردار کسان خود را مگر آنکه سبقت کرده است بروی قول ما (و بردار) مسلمانان را و

آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٥﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَ

ایمان نیاورده بودند با وے مگر اندکے و گفت (نوح) سوار شوید در کشتی بنام خداست روان شدن وے و

ایمان نیاورده بودند با او مگر اندکی و گفت سوار شوید در کشتی بنام خداست روان شدن وی و

مُرْسَاهَا ۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦﴾ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ

ایستاده کردن وے هر آئینه پروردگار من آمرزنده مهربانست و آن کشتی می برد ایشان را در موجے

ایستاده کردن وی هر آئینه پروردگار من آمرزنده مهربان است و آن کشتی می برد ایشان را در موج

كَالْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَب

مانند کوه ها و آواز داد نوح پسر خود را و بود در کرانه اے پسر سوار شو

مانند کوه ها و آواز داد نوح پسر خود را و بود در کرانه اے پسر من سوار شو

مَّعَنَا وَلَا تَكُن مَّعَ الْكَافِرِينَ ﴿٧﴾ قَالَ سَآوِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَعْصِمُنِي

با ما و مباش با کافران گفت پناه خواهم گرفت بسوئے کوہے که نگاه دارد مرا

با ما و مباش با کافران گفت زود باشد که باز گردم بسوی کوهی که نگاه دارد مرا

مِنَ الْمَاءِ ۚ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَن رَّحِمَ ۚ وَحَالَ

از آب گفت نوح هیچ نگاه دارنده نیست امروز از عذاب خدا لیکن معصوم کسے باشد که خدا رحم کرده است بر وی

از آب گفت نوح هیچ نگاه دارنده نیست امروز از حکم (عذاب) خدا مگر کسی که بخشد خدا و حائل شد

بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٨﴾ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ

موج میان ایشان پس شد از غرق کردگان و گفته شد اے زمین فرو بر آب خود را

میان ایشان موج پس گشت از غرق شده گان و گفته شد اے زمین فرو بر آب خود را

وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ

و اے آسمان باز مان ف۳ و کم کرده شد آب و بسر انجام نموده شد کار و قرار گرفت کشتی بر کوه جودی

و اے آسمان باز دار و کم کرده شد آب و سرانجام نموده شد کار و قرار گرفت بر کوه جودی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تنور غضب الٰہی ۱۲ ف۲ یعنی زن نوح و کنعان پسر نوح ۱۲ ف۳ یعنی از باران ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ نوح علیه السلام به تعمیر کشتی مشغول بود تا آنگاه که حکم خدا ابر حسب پیمان فرا رسید فرمان شد ابرها بیارد و زمین فوران نماید فرشتگان فرایض خود را که در مورد تعذیب و سایر امور دارند انجام دهند از فراز باران ریختن گرفت و از فرود زمین آبها چون چشمه بجوش آمد حتی از تنورها از آنجا که آتش برای نان فروزان بود آب سر از یر شد تنبیه در معنی تنور اختلاف است بعضی بر آنند تنور عبارت از مطلق تنور نان پز لیست بعضی گویند این تنور از حوا علیها السلام به نوح منتقل شده در خانه وی بود چون علامتی برای طوفان مقرر شده بود که وقتی آب از آن ظاهر شود به کشتی سوار گردد - بعضی گویند "تنور" چشمه خاصی بود در کوفه یا جزیره - برخی مدعیند "تنور" عبارت از سپیده صبح است یعنی آنگاه که روشنائی صبح خوب فروزان گردد ابوحیان گوید "فار التنور" شاید کنایه از ظهور عذاب و شدت هول باشد چنانکه "حمی الوطیس" کنایه از شدت کارزار است از ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما نقل است معنی "تنور" وجه الارض است و مادر فوق قول وی را مقدم داشتیم و سوی سایر معنے اشاره نمودیم حافظ ابن کثیر در خاتمه ابحاث تفسیر گوید این است قول جمهور سلف و علمای خلف والله اعلم ۱۲

وقيل بعدا للقوم الظلمين ⑨ ونادى نوح ربه فقال رب ان ابني

و گفته شد هلاک باد قوم ستمگاران را و آواز داد نوح پروردگار خود را پس گفت ای پروردگار من هر آئینه پسر من

و گفته شد (هلاک باد) دوری باد قوم ستمگاران را و آواز داد نوح پروردگار خود را پس گفت ای پروردگار من هر آئینه پسر من

من اهلي وان وعدك الحق وانت احكم الحكمين ⑩ قال ينوح

از اهل من است و هر آئینه وعدهٔ تو راست است و تو بهترین حکم کنندگانی گفت ای نوح

از اهل من است و هر آئینه وعدهٔ تو راست است و تو بهترین حکم کنندگانی گفت ای نوح

انه ليس من اهلك انه عمل غير صالح فلا تسئلن ما ليس لك

هر آئینه وی نیست از اهل تو هر آئینه وی کار ناشائسته است پس سوال مکن مرا از چیزیکه نیست ترا

هر آئینه وی نیست از کسان تو هر آئینه وی خداوند کار ناشائسته است پس مپرس از چیزیکه نیست ترا

به علم اني اعظك ان تكون من الجهلين ⑪ قال رب اني اعوذ

دانش آن هر آئینه من پند میدهم ترا برای احتراز از آنکه باشی از جاهلان گفت ای پروردگار من هر آئینه من خواهم پناه

بآن دانش هر آئینه من پند میدهم ترا از آنکه باشی از جاهلان گفت ای پروردگار من هر آئینه من پناه میگیرم

بك ان اسئلك ما ليس لي به علم والا تغفر لي وترحمني اكن من

بتو از آنکه بپرسم از تو آنچه نیست مرا دانش آن و اگر نیامرزی مرا و رحمت نکنی بر من باشم از

بتو از آنکه بپرسم از تو آنچه نیست مرا بآن دانش و اگر نیامرزی مرا و رحمت نکنی بر من باشم از

الخسرين ⑫ قيل ينوح اهبط بسلم منا وبركت عليك وعلى امم

زیان کاران گفته شد ای نوح فرود آ همراه سلامتی از جانب ما و همراه برکتها فرود آمده بر تو و بر امتهای که

زیان کاران گفته شد ای نوح فرود آی همراه سلامتی از جانب ما و همراه برکت ها بر تو و بر گروهی چند

ممن معك وامم سنمتعهم ثم يمسهم منا عذاب اليم ⑬ تلك من

پیدا شوند از همراهان تو و امت های دیگر اند که بهره مندی کنیم ایشان را در دنیا باز برسد بایشان از جانب ما عذاب درد دهنده این قصه از

از آنها که با تو اند و امت های دیگر اند که زود بهره مند کنیم ایشان را باز برسد بایشان از ما عذاب درد دهنده این قصه از

انباء الغيب نوحيها اليك ما كنت تعلمها انت ولا قومك من قبل

اخبار غیب است وحی میفرستیم آن را بسوی تو نمی دانستی آن را تو و نه قوم تو پیش

اخبار غیب است وحی می فرستیم آن را بسوی تو نه تو خبر بودی از آن (نبودی که بدانی آن را) تو و نه قوم تو پیش از

هذا فاصبر ان العاقبة للمتقين ⑭ والى عاد اخاهم هودا

ازین پس صبر کن هر آئینه عاقبت مر متقیان راست و فرستادیم بسوی عاد برادر ایشان هود را

این پس صبر کن هر آئینه عاقبت نیکو متقیان راست و فرستادیم بسوی عاد برادر ایشان هود را

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من اله غيره ان انتم الا مفترون ①

گفت ای قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبودی بجز وی نیستید شما مگر افترا کننده

گفت ای قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبودی بجز وی نیستید شما مگر افترا کنندگان

يقوم لا اسئلكم عليه اجرا ان اجري الا على الذي فطرني

ای قوم من نمی طلبم از شما براین پیغام مزدی را نیست مزد من مگر بر کسیکه آفریده است مرا

ای قوم من نمی طلبم از شما براین مزدی نیست مزد من مگر بر آنکه آفریده است مرا

افلا تعقلون ② ويقوم استغفروا ربكم ثم توبوا اليه يرسل السماء

آیا در نمی یابید و ای قوم من آمرزش طلبید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوی او تا بفرستد ابر را

آیا در نمی یابید و ای قوم من آمرزش طلبید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوی او تا بفرستد از آسمان

عليكم مدرارا ويزدكم قوة الى قوتكم ولا تتولوا مجرمين ③ قالوا

بر شما ریزان گشته و بیفزاید شما را قوتی همراه قوت شما و رو گردان مشوید گنهگار شده گفتند

بر شما باران بیوسته و بیفزاید شما را قوتی همراه قوت شما و رو گردان مشوید گناه کار شده گفتند

هود ما جئتنا ببينة وما نحن بتاركي آلهتنا عن قولك وما نحن لك

ای هود نیاوردی بما دلیلی ‏ و نیستیم ما ‏ ترک کنندهٔ معبودان خود را بگفتهٔ تو ‏ و نیستیم ما ترا

ای هود نیاوردی بما دلیلی ‏ و نیستیم ما ‏ ترک کنندهٔ معبودان خود را از گفتهٔ تو ‏ و نیستیم ما ترا

بمؤمنين ﴿۵۳﴾ إن نقول إلا اعتراك بعض آلهتنا بسوء قال إني

باور دارنده نمی گوئیم ‏ الا آنکه رسانیده اند به تو ‏ بعض معبودان ما ضررے ‏ گفت هر آئینه من

باور دارندگان ‏ نمی گوئیم مگر آنکه رسانیده بتو ‏ بعض معبودان ما ضررے ‏ گفت هر آئینه من

أشهد الله واشهدوا أني بريء مما تشركون ﴿۵۴﴾ من دونه فكيدوني

گواه میسازم خدا را و شما گواه باشید که من بے تعلقم از آنچه شما شریک می گیرید بجز وے پس بد سگالی کنید در حق من

گواه میسازم خدا را و شما گواه باشید هر آئینه من بیزارم از آنچه شما انباز می گیرید بجز وی پس بد سگالی کنید در حق من

جميعا ثم لا تنظرون ﴿۵۵﴾ إني توكلت على الله ربي وربكم ما من دابة

همه یکجا باز مهلت مدهید مرا ‏ هر آئینه من توکل کردم بر خدا پروردگار من و پروردگار شما نیست هیچ جنبنده

همه باز مهلت مدهید مرا ‏ هر آئینه من توکل کردم بر خدا پروردگار من و پروردگار شما نیست هیچ جنبنده

إلا هو آخذ بناصيتها إن ربي على صراط مستقيم ﴿۵۶﴾ فإن

مگر خدا بدست گرفته است موئے پیشانی او را ‏ هر آئینه پروردگار من برراه راست ست ۲ ‏ پس اگر

که خدا فرا گیرنده است موی پیشانی او را ‏ هر آئینه پروردگار من بر راه راست ست ‏ (پس) اگر

تولوا فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم ويستخلف ربي قوما

روگردان شوید ضررے بمن عائد نیست ‏ هر آئینه رسانیدم بشما پیغامے را که فرستاده شدم همراه آن بسوی شما جانشین سازد

روگردان شوید (پس هر آئینه) رسانیدم بشما آنچه را که فرستاده شدم همراه آن بسوی شما و جانشین سازد پروردگار من قومی

غيركم ولا تضرونه شيئا إن ربي على كل شيء حفيظ ﴿۵۷﴾ ولما

بجز شما و هیچ زیان نتوانید رسانیدن خدا را ‏ هر آئینه پروردگار من بر همه چیز نگهبان است ‏ و چون

بجز شما و زیان نتوانید رسانید او را ‏ چیزے ‏ هر آئینه پروردگار من بر هر چیز نگهبان است ‏ و چون

جاء أمرنا نجينا هودا والذين آمنوا معه برحمة منا ونجيناهم

آمد عذاب ما ‏ خلاص ساختیم هود را ‏ و آنان را که ایمان آوردند باوے برحمتے از جانب خود و برهانیدیم ایشان را

آمد عذاب ما نجات دادیم هود را ‏ و آنان را که ایمان آوردند با وی برحمتی ‏ از جانب خود و برهانیدیم ایشان را

من عذاب غليظ ﴿۵۸﴾ وتلك عاد جحدوا بآيات ربهم وعصوا

از عقوبت سخت ‏ و این ست سرگذشت عاد انکار کردند آیات پروردگار خود را و نافرمانی نمودند

از عقوبت ‏ سخت ‏ ع۵ ‏ و این ست سرگذشت عاد انکار کردند به آیات پروردگار خود و نافرمانی نمودند

رسله واتبعوا أمر كل جبار عنيد ﴿۵۹﴾ وأتبعوا في هذه الدنيا

پیغامبران او را و پیروی کردند فرمان ‏ هر سرکش ستیزنده را ‏ و از پے ایشان فرستاده شد در دنیا

پیغامبران ع۵ او را و پیروی کردند فرمان هر سرکش ستیزنده را ‏ و از پے فرستاده شدند در این دنیا

لعنة ويوم القيامة ألا إن عادا كفروا ربهم ألا بعدا لعاد قوم

لعنتے ‏ و روز قیامت نیز ‏ آگاه باش هر آئینه عاد کافر شدند به پروردگار خود ‏ آگاه باش نفرین باد عاد را که قوم

لعنتے ‏ و روز قیامت نیز ع۵ ‏ آگاه باش هر آئینه عاد کافر شدند به پروردگار خود آگاه باش دوری باد مر عاد را که قوم

هود ﴿۶۰﴾ وإلى ثمود أخاهم صالحا قال يا قوم اعبدوا الله ما لكم

هود بودند ‏ و فرستادیم بسوی ثمود برادر ایشان صالح را ‏ گفت اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را

هود اند لله ‏ و فرستادیم بسوی ثمود برادر ایشان صالح را ‏ گفت اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را

من إله غيره هو أنشأكم من الأرض واستعمركم فيها

هیچ معبودے بجز وے ‏ او پیدا کرد شما را از زمین و گردانید شما را باشنده ‏ در زمین

هیچ معبود بجز وی ‏ او پیدا کرد شما را از زمین ‏ و باشنده گردانید شما را در زمین

ع ۵ ‏ ۱۱ ‏ ۵

بپرورداع شونده یک بماو او بیشو و یعنی حال هود چه بود یا این قوم همان است که مورد این عذاب واقع گردید یا ممکن است تنبیه باشد براینکه عاد دو قوم بود اولی و اخری از این ...

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مالک اوست

ف۲ یعنی حکیم است

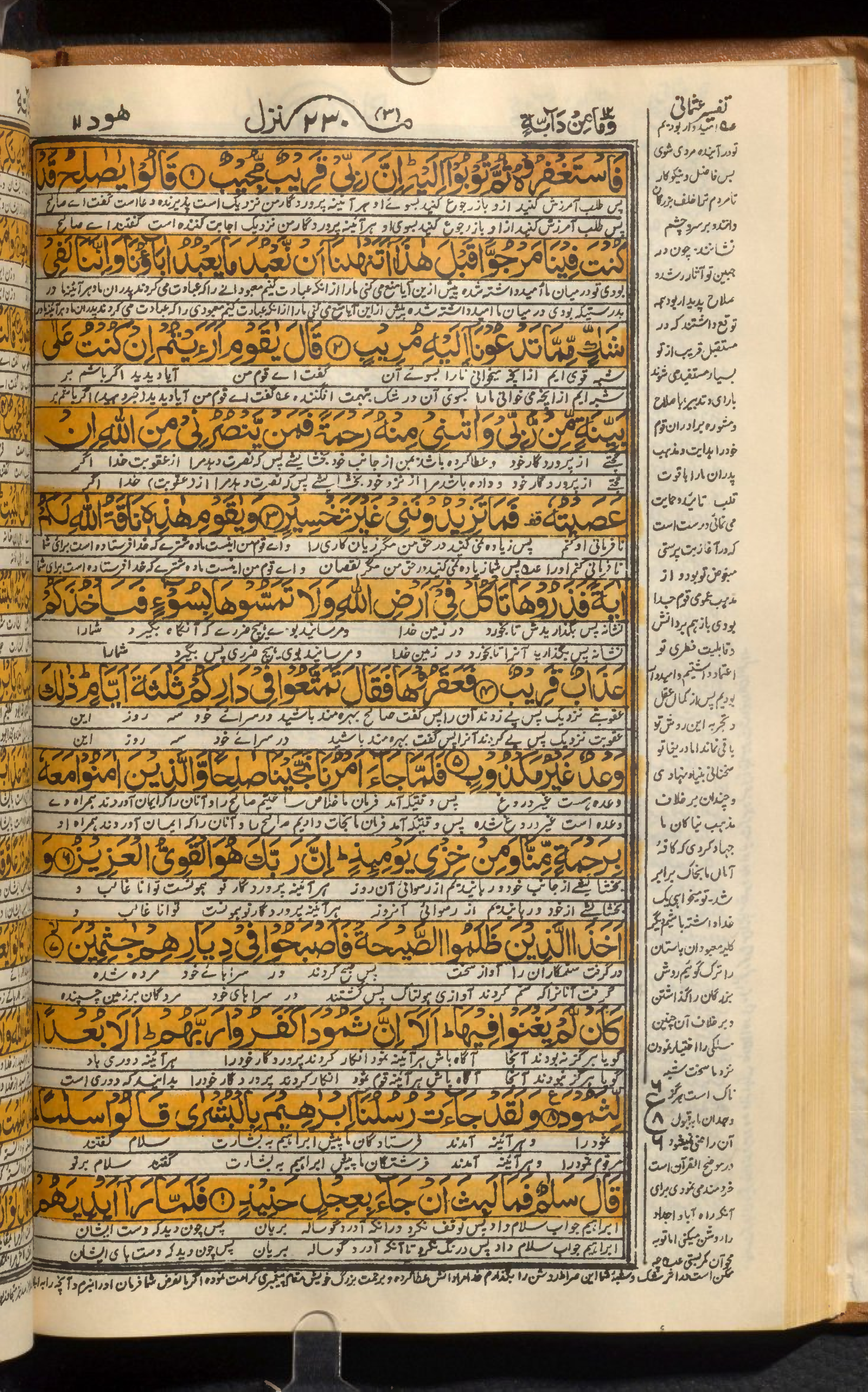
تفسیر عثمانی

ع۵ هفت شب و هشت روز مسلسل طوفان باد بود چنانکه در سورهٔ اعراف مذکور شد خانه ها خراب، سقف ها پاشان گردید درختان از بیخ کنده شده دیر آفتادند هوا چندان زهر آگین بود که از بینی می درآمد و از پایان بر می آمد و بدن را در هم می شکست، هود علیه السلام و همراهانش را که به چهار هزار تن بالغ می شدند از آن عذاب هولناک نگه داشتیم و به ثمن ایمان و عمل صالح از عذاب سنگین آخرت نیز نجات می بخشیم

ع۵ (تنبیه) شاید از این جهت «رسله» گفته شده که تکذیب یک پیغمبر تکذیب همه پیغمبران است - زیرا همه در توحید و اصول دین متفق و همدیگر را مصدق اند -

ع۵ لعنت خدا در پے آنها است همه جا روند در قفای شان روود تا رستاخیز با لعنت ذکر شوند بلکه پس از قیامت نیز در تعقیب شان باز نا یستد طوق لعنت همواره در گردن شان باشد

ع۵ یعنی مفسرین بر آنند که روز قیامت ندا می شود - «الا ان عادا کفروا الایه» ذکر قوم هود با عاد شاید از این جهت باشد که تصور ...

فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوٓا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ① قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ

پس طلب آمرزش کنید ازو باز رجوع کنید بسوی او هر آئینه پروردگار من نزدیک است پذیرنده دعاست گفت ای صالح

پس طلب آمرزش کنید از او باز رجوع کنید بسوی او هر آئینه پروردگار من نزدیک اجابت کننده است گفتند ای صالح

كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَٰذَآ ۖ أَتَنْهَىٰنَآ أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي

بودی تو در میان ما امیدداشته شده پیش ازین آیا منع می کنی ما را ازانکه عبادت کنیم معبودانی را که عبادت می کردند پدران ما و هر آئینه ما در

بدرستیکه بودی در میان ما امیدداشته شده پیش ازاین آیا منع می کنی ما را ازانکه عبادت کنیم معبودی را که عبادت می کردند پدران ما و هر آئینه ما در

شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ مُرِيبٍ ② قَالَ يَٰقَوْمِ أَرَءَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ

شبهه قوی ایم ازانچه میخوانی ما را بسوی آن گفت ای قوم من آیا دیدید اگر باشم بر

شبه ایم ازانچه می خوانی ما را بسوی آن در شک بتهمت افگننده عـ گفت ای قوم من آیا دیدید (خبر دهید) اگر باشم بر

بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَءَاتَىٰنِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَن يَنصُرُنِي مِنَ ٱللَّهِ إِنْ

حجتی از پروردگار خود و عطا کرده باشد مرا از جانب خود بخشایشی پس که نصرت دهد مرا از عقوبت خدا اگر

حجتی از پروردگار خود و داده باشد مرا از نزد خود بخشایشی پس که نصرت دهد مرا از (عقوبت) خدا اگر

عَصَيْتُهُۥ ۖ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ③ وَيَٰقَوْمِ هَٰذِهِۦ نَاقَةُ ٱللَّهِ لَكُمْ

نافرمانی او کنم پس زیاده نمی کنید در حق من مگر زیان کاری را و ای قوم من اینست ماده شتری که خدا فرستاده است برای شما

نافرمانی کنم او را عـ پس شما زیاده نمی کنید در حق من مگر نقصان و ای قوم من اینست ماده شتری که خدا فرستاده است برای شما

ءَايَةً ۖ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِيٓ أَرْضِ ٱللَّهِ ۖ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ

نشانه پس بگذارید ش تا بخورد در زمین خدا و مرسانید بوی هیچ ضرری که آنگاه بگیرد شما را

نشانه پس بگذارید آنرا تا بخورد در زمین خدا و مرسانید بوی هیچ ضرری پس بگیرد شما را

عَذَابٌ قَرِيبٌ ④ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَٰثَةَ أَيَّامٍ ۖ ذَٰلِكَ

عقوبتی نزدیک پس پی زدند آن را پس گفت صالح بهره مند باشید در سرای خود سه روز این

عقوبت نزدیک پس پی کردند آنرا پس گفت بهره مند باشید در سرای خود سه روز این

وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ⑤ فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَٰلِحًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُۥ

وعده ایست غیر دروغ پس وقتیکه آمد فرمان ما خلاص ساختیم صالح را و آنان را که ایمان آوردند همراه وی

وعده است غیر دروغ شده پس وقتیکه آمد فرمان ما نجات دادیم صالح را و آنان را که ایمان آوردند همراه او

بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ ۗ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ ٱلْقَوِيُّ ٱلْعَزِيزُ ⑥ وَ

ببخشایشی از جانب خود و رهانیدیم از رسوائی آن روز هر آئینه پروردگار تو همونست توانا غالب و

ببخشایشی از خود و رهانیدیم از رسوائی آنروز هر آئینه پروردگار تو همونست توانا غالب و

أَخَذَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا ٱلصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَٰرِهِمْ جَٰثِمِينَ ⑦

درگرفت ستمگاران را آواز سخت پس صبح کردند در سراهای خود مرده شده

گرفت آنانرا که ستم کردند آوازی هولناک پس گشتند در سراهای خود مردگان بر زمین چسپنده

كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَآ ۗ أَلَآ إِنَّ ثَمُودَا۟ كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا

گویا هرگز نه بودند آنجا آگاه باش هر آئینه ثمود انکار کردند پروردگار خود را هر آئینه دوری باد

گویا هرگز نبودند آنجا آگاه باش هر آئینه قوم ثمود انکار کردند پروردگار خود را بدانید که دوری است

لِّثَمُودَ ⑧ وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ بِٱلْبُشْرَىٰ قَالُوا سَلَٰمًا ۖ

ثمود را و هر آئینه آمدند فرستادگان ما پیش ابراهیم به بشارت گفتند سلام

مر قوم ثمود را و هر آئینه آمدند فرشتگان ما پیش ابراهیم به بشارت گفتند سلام بر تو

قَالَ سَلَٰمٌ ۖ فَمَا لَبِثَ أَن جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ① فَلَمَّا رَءَآ أَيْدِيَهُمْ

ابراهیم جواب سلام داد پس توقف نکرد درانکه آورد گوساله بریان پس چون دید که دست ایشان

ابراهیم جواب سلام داد پس درنگ نکرد تا آنکه آورد گوساله بریان پس چون دید که دستهای ایشان

تفسیر عثمانی

عـ۵ امیدوار بودیم تو در آینده مردی شوی بس فاضل و نیکوکار تا مردم ترا خلف بزرگان دانند و بر سر و چشم نشانند. چون در جبین تو آثار رشد و صلاح پدیدار بود همه توقع داشتند که در مستقبل قریب از تو بسیار مستفید می شوند بارای و تدبیرها صلاح و مشوره برادران قوم خود را هدایت و مذهب پدران ما را با قوت قلب تائید و حمایت می نمائی درست است که در آغاز بت پرستی مبغوض تو بود و از مذهب عمومی قوم جدا بودی باز هم بر دانش و قابلیت فطری تو اعتماد داشتیم و امیدوار بودیم پس از کمال عقل و تجربه این روش تو باقی نماند اما در دنیا تو سخنانی بنیاد نهادی و چندان بر خلاف مذهب نیاکان ما جهاد کردی که کافهٔ آمال ما بخاک برابر شد - تو میخواهی یک خدا داشته باشیم دیگر کلیه معبودان باستان را ترک گوئیم روش بزرگان را گذاشتن و بر خلاف آن چنین مسلکی را اختیار نمودن نزد ما سخت شبهه ناک است هرگز وجدان ما بقبول آن رامنی نمیشود در موضح القرآن است خردمندی نمودی برای آنکه راه آباء و اجداد را روشن میکنی اما تو به محو آن کمر بستی عـ۶ چه ممکن است بعد از شک و شبههٔ شما این صراط درست را بگذارم خدا هرا و انش عطا کرده و برحمت بزرگ خویش مقام پیغمبری کرامت نموده اگر باغرض شما فرمان او را نبرم و آنچه را به ابلاغ

لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۚ قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا

نمیرسد بآن بدبرد از ایشان و بخاطر آورد از ایشان گفتند مترس هر آیینه ما فرستاده شده ایم

نمیرسد به طعام بدبرد از ایشان و بخاطر آورد از ایشان ترسی گفتند مترس هر آیینه فرستاده شده ایم

إِلَىٰ قَوْمِ لُوطٍ ﴿۲﴾ وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِن وَرَاءِ

بسوی قوم لوط وزن ابراهیم ایستاده بود پس بخندید فـا پس مژده دادیمش بتولد اسحق و بعد

بسوی قوم لوط وزن ابراهیم استاده بود پس بخندید پس مژده دادیمش بتولد اسحق و بعد

إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴿۳﴾ قَالَتْ يَا وَيْلَتَىٰ أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِي شَيْخًا ۖ إِنَّ

اسحق بوجود یعقوب گفت اے وائے من آیا خواهم زاد و من پیرم و این شوهر من است کلاں سال شده هر آیینه

اسحق بوجود یعقوب عـ گفت اے وائے من عـ آیا خواهم زاد و من پیرزنم و این شوهر من است کلاں سال هر آیینه

هَٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿۴﴾ قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ۖ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

این چیزے عجب است فرشتگان گفتند آیا تعجب می کنی از قدرت خدا بخشایش خدا و برکات او

این چیزے عجیب است گفتند فرشتگان آیا تعجب می کنی از قدرت خدا بخشایش خدا و برکات او

عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ ۚ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿۵﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ

برشماست اے اہل این خانه هر آیینه خدا ستوده بزرگوار ست پس چوں رفت از ابراهیم

برشماست اے اہل خانه هر آیینه خدا ستوده بزرگ است سـ پس چوں رفت از ابراهیم

الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَىٰ يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ ﴿۶﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ

خوف و آمدش بشارت شروع نمود جدال کردن با ما در باب قوم لوط هر آیینه ابراهیم بردبار

ترس و آمدش بشارت جدال می کرد با ما درباب قوم لوط هر آیینه ابراهیم بردبار

أَوَّاهٌ مُّنِيبٌ ﴿۷﴾ يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۖ إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَ

زاریکار رجوع کننده بخدا بود گفتیم اے ابراهیم بگذر ازین جدال هر آیینه حال اینست آمد عقوبت پروردگار تو و

بسیار نرم دل رجوع کننده بخدا بود اے ابراهیم روی بگردان از این خیال بدرستیکه (حال این است) آمده است فرمان پروردگار تو و

إِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿۸﴾ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَ

هر آیینه این جماعه آینده است بایشان عقوبتے که باز گردانیده نشود و چون آمدند فرستادگان ما پیش لوط اندوهگین شد بسبب ایشان و

هر آیینه این جماعه آینده است بایشان عقوبتے باز ناگردیده و چون آمدند فرستادگان ما پیش لوط اندوهگین شد از آمدن ایشان و

ضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿۹﴾ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ

تنگ دل شد بسبب ایشان و گفت این روز یست سخت عـ و آمدند پیش لوط قوم او دوان دوان بسوے او

تنگ دل شد (بسبب ایشان) و گفت این روزی است بسیار سخت و آمدند پیش لوط قوم او بشتاب می دویدند بسوی او

وَمِن قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ ۚ قَالَ يَا قَوْمِ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ

و پیش ازاں می کردند کارہائے زشت لوط گفت اے قوم من این دختران من اند یعنی نکاح کنید این ها پاکیزه تر اند

و پیش ازان می کردند کارہائے زشت گفت اے قوم من این دختران من حاضر اند این ها پاکیزه تر اند

لَكُمْ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي ۖ أَلَيْسَ مِنكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ ﴿۱۰﴾

برائے شما پس بترسید از خدا و رسوا مکنید مرا در باب مهمانان من آیا نیست از شما هیچ مرد شایسته

برائے شما پس بترسید از خدا و رسوا مکنید مرا در باب مهمانان من آیا نیست از شما هیچ مردی راه یافته

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا

گفتند هر آیینه تو دانسته که نیست ما را در دختران تو حاجتے و هر آیینه تو میدانی آنچه

گفتند هر آیینه تو دانسته که نیست ما را به دختران تو حاجتے و هر آیینه تو میدانی آنچه

نُرِيدُ ﴿۱۱﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿۱۲﴾ قَالُوا

می خواهیم گفت اگر مرا بمقابله شما قوتے بودے یا پناه گرفتمے به قوم زور آور سیکردم آنچه می کردم فرشتگان گفتند

می خواهیم گفت کاش مرا بمقابله شما قوتے بودی یا من پناه گرفتمی در پناه مستحکم گفتند فرشتگان

فتح الرحمن

فـا مترجم گوید یعنی بسبب خوش وقتی از هلاک قوم لوط ۱۲ فـا مترجم گوید یعنی ایشان امارد خوش روئے بودند و عادت قوم معلوم بود پس خوف فتنه پیدا شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ حضرت ساره که در آنجا برای خدمت یا جهت کار دیگر ایستاده بود از برداشته شدن خوف شاد شد و خنده کرد. خدا بوی مژده دیگر داد یعنی ترا در این عمر پسری (اسحق) ارزانی میکنیم و از نسل وی بنام یعقوب نواده بتوهم بخشیم از یعقوب بنی اسرائیل که از اقوام بزرگ دنیاست بوجود می آید. این بشارت بساره از آن جهت داده شد که ابراهیم علیه السلام قبلاً از بطن هاجره پسری بنام اسمعیل داشت و ساره میخواست وی نیز پسری داشته باشد از پیری ناامید شده بود و بعضی علماء خندیدن ساره را بصورت دیگر نیز توجیه نموده اند ظاهر آنست که ما بیان کردیم علماء از «من وراء اسحق یعقوب» استدلال میکنند که حضرت اسمعیل ذبیح بود نه اسحق (ابن کثیر) عـ این حالت یا ویلتی چنان است که زنان در محاوره می گویند چگونه این ناتوان در این پیری اولاد پدید آرد گویند ساره در آن وقت نود و نه سال داشت و

عـ ... [illegible] ...

سلیمان ابراهیم علیه السلام از صد نیز متجاوز بود عـ بر دو وائی که خدا این قدر رحم من و رحمات فرود آورده و مشاهد چندین معجزه و خارق العاده اتفاق افتاده و این امر چگونه مایه تعجب آنها میشود تعجب آن...

يٰلُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَّصِلُوْٓا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ الَّيْلِ

اے لوط ہر آئینہ ما فرستادگان پروردگار تو ایم نخواہند رسید بتو پس ببر کسان خود را بپارہ از شب

اے لوط ہر آئینہ ما فرستادگان پروردگار تو ایم ہرگز نمیرسند بہ تو پس ببر کسان خود را بپارہ از شب

وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ اِنَّهٗ مُصِيْبُهَا مَآ اَصَابَهُمْ اِنَّ

و باید کہ واپس ننگرد ہیچ کس از شما الا زن تو کہ رسیدنی ست او را آنچہ رسید باین قوم ہر آئینہ

و باید کہ در پس ننگرد ہیچ کس از شما مگر زن تو بدرستیکہ رسندہ است او را آنچہ رسد ایشان را ہر آئینہ

مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيْبٍ (۱۳) فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا

میعاد ایشان وقت صبح است آیا صبح نزدیک نیست پس چون آمد فرمان ما ساختیم زبر آن وے را

میعاد ایشان وقت صبح است آیا نیست صبح نزدیک پس چون آمد فرمان ما گردانیدیم زبر آن را

سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّنْ سِجِّيْلٍ مَّنْضُوْدٍ (۱۴) مُّسَوَّمَةً عِنْدَ

زیر آن و بارانیدیم بر آنجا سنگہا از قسم سنگ گل تہ بتہ نشان کردہ ساختہ شدہ نزدیک

زیر آن و بارانیدیم بر آنہا سنگہا از گل سخت پے در پے تہ بتہ نشان کردہ شدہ نزدیک

رَبِّكَ ؕ وَمَا هِيَ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ بِبَعِيْدٍ (۱۵) وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ؕ قَالَ

پروردگار تو و این سنگہا نیستند دور از ستمکاران و فرستادیم بسوئے قوم مدین برادر ایشان شعیب را گفت

پروردگار تو و نیست آن قریہ از ظالمان دور و بسوی قوم مدین فرستادیم برادر ایشان شعیب را گفت

يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيْزَانَ

اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را ہیچ معبودے بجز وے و کم مکنید پیمانہ و ترازو را

اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را ہیچ معبودے مگر وی و کم مکنید پیمانہ و ترازو را

اِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ بِخَيْرٍ وَّاِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيْطٍ (۱) وَيٰقَوْمِ اَوْفُوا

ہر آئینہ من می بینم شما را بآسودگی و ہر آئینہ من می ترسم بر شما از عذاب روز در گیرندہ و اے قوم من تمام کنید

ہر آئینہ من می بینم شما را بہ آسودگی و ہر آئینہ من میترسم بر شما از عذاب روز در گیرندہ و اے قوم من تمام کنید

الْمِكْيَالَ وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا

پیمانہ و ترازو را بانصاف و کم مرسانید بمردمان چیزہائے ایشان را و تباہ کاری مکنید

پیمانہ و ترازو را بانصاف و کم مکنید بمردمان چیزہائے ایشان را و تباہ کاری مکنید

فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ (۲) بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۚ وَ

در زمین فساد کنان یعنے آنچہ خدا تعالیٰ حلال ساختہ است بہتر ست شما را اگر باور دارندگانید و

در زمین فساد کنان آنچہ باقی گذارد خدا بہتر است مر شما را اگر ہستید باور دارندگان و

مَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيْظٍ (۳) قَالُوْا يٰشُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَاْمُرُكَ اَنْ نَّتْرُكَ مَا

نیستم بر شما نگہبان گفتند اے شعیب آیا نماز تو میفرماید ترا کہ بگذاریم آنچہ

نیستم بر شما نگہبان گفتند اے شعیب آیا نماز خواندن تو میفرماید ترا آنکہ ترک کنیم آنچہ

يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَآ اَوْ اَنْ نَّفْعَلَ فِيْٓ اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا ؕ اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيْمُ

می پرستیدند پدران ما یا بگذاریم آنکہ کنیم در مال خود ہر چہ خواہیم ہر آئینہ تو مرد بردبار شائستہ

می پرستیدند پدران ما یا بگذاریم آنکہ کنیم در مالہائے خود ہرچہ خواہیم ہر آئینہ تو بردباری

الرَّشِيْدُ (۴) قَالَ يٰقَوْمِ اَرَءَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّيْ وَ

معاملہ و مقصود ایشان استہزا بود گفت اے قوم من آیا دیدید اگر باشم بر حجتے از پروردگار خود و

راہ یافتہ گفت اے قوم من آیا دیدید اگر باشم بر حجتے از پروردگار خود و

رَزَقَنِيْ مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ؕ وَمَآ اُرِيْدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَآ اَنْهٰىكُمْ عَنْهُ

دادہ باشد مرا از جانب خود روزی نیک و نمی خواہم کہ خلاف کنم با شما شدہ بسوئے آنچہ منع می کنم شما را از آن

دادہ باشد مرا از جانب خود روزی نیک و نمی خواہم کہ خلاف کنم با شما بہ آنچہ منع می کنم شما را از آن

برای انجام نکایت ایشان رسوائی و ذلت آن باسنگ ریزہ و سنگ از بالا باریدن گرفت کسانے کہ دور از شہر می زیستند ہلاک شدند الٰہیہ بالله (حبیبہ) سزاے قوم لوط

فتح الرحمن

ف۱ یعنی پے در پے ۱۲ ف۲ یعنی ہلاک کنندہ ۱۲ ف۳ یعنی حلال چگونہ سخن شما را نشنوم ۱۲ ف۴ مترجم گوید یعنی نمیخواہم کہ بکار نیک بفرمایم و خود نکنم واللہ اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی

ع۵ چون اضطراب و قلق لوطؑ از حد متجاوز شد مہمانان وی گفتند اندیشہ مباش ما فرشتہ و فرستادۂ خدائیم آمدہ ایم کہ آنہا را ہلاک و تباہ گردانیم این جماعت توانند بما زیانی وارد کنند و بتو صدمتی رسانند در تفاسیر است آنہا دروازہ را شکستند یا کوشش کردند از راہ دیوار فرود آیند جبرئیل علیہ السلام بفرمان الٰہی لوط را جدا کردہ و بلند و خود ساختہ سوی آنہا حرکت داد قوم لوط کور شدند و ہمہ یکبارہ فریاد برآوردند بگریزید مہمانان لوط ساحران بزرگند ع۶ ہنگام صبح عذاب فرود می آید پاسی از شب ماندہ با خانوادہ خویش ازین جا سفر کن بہمراہان تو را ہدایت دہ تا بشتابند و ہیچ کدام بر قفا ننگرند زد جهات با تو نمی رود یا بازپس گردد بدین وسیلہ در عذابی کہ بر قوم فرود آمدنیست مبتلا می شود گویند این زن قوم را از ورود مہمانان اطلاع دادہ بود ع۷ جبرئیل این مساکن شاہ را تا نزدیک آسمان برداشت و واژگون افگند شمارت باسر از بر شدہ

ع ۱۵ ۹

إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ

نمی خواهم مگر صلاح کاری تا بتوانم و نیست توفیق من مگر بفضل خدا بر وے توکل کردم

نمی خواهم مگر اصلاح تا حدی که بتوانم و نیست توفیق من مگر به مدد خدا بروی توکل کردم

وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾ وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ

و بسوے او رجوع می کنم و اے قوم من پیدا نکند در حق شما دشمنی من این خصلت را که برسد بشما مانند آنچه رسید

و بسوی او رجوع می کنم ۵ و اے قوم من پیدا نکند در حق شما دشمنی من این خصلت که برسد بشما مانند آنچه رسید

قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَ

بقوم نوح یا بقوم هود یا بقوم صالح و نیست قوم لوط دور از شما و

بقوم نوح یا بقوم هود یا به قوم صالح و نیست قوم لوط از شما دور ۶ و

اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ

طلب آمرزش کنید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوے او هر آئینه پروردگار من مهربان دوستدار ست گفتند اے شعیب

آمرزش خواهید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوی او هر آئینه پروردگار من مهربان دوست دار است ۷ گفتند ای شعیب

مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ

نمی فهیم بسیار ے از آنچه می گوئی و هر آئینه ما می بینیم ترا درمیان خود ناتوان و اگر نبودے قبیله تو

نمی فهیم بسیاری از آنچه می گوئی ۸ و هر آئینه ما می بینیم ترا در میان خود ناتوان و اگر نبودی قبیله تو

لَرَجَمْنَاكَ ۖ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ

سنگسار می کردیم ترا و نیستی تو پیش ما گرامی قدر گفت اے قوم من آیا قبیله من گرامی تر است پیش شما از

هر آئینه سنگسار می کردیم ترا و نیستی تو بر ما گرامی قدر گفت اے قوم من آیا قبیله من عزیز تر اند بر شما از

اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۖ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ

خدا و گرفتید خدا را انداخته پس پشت خویش هر آئینه پروردگار من بآنچه می کنید در گیرنده است، و اے قوم من

خدا و گرفتید امر خدا را انداخته پس پشت خویش هر آئینه پروردگار من به آنچه می کنید در گیرنده است و اے قوم من

اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ

عمل کنید بر طور خود هر آئینه من نیز عمل کننده ام زود خواهید دانست آنرا که بیاید بش

عمل کنید بر جای خود (هر آئینه) من کننده ام زود خواهید دانست آنرا که بیاید او را

عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا

عذابے که رسوا کندش و آنرا که وے دروغگو یست و انتظار برید هر آئینه من با شما منتظرم و وقتیکه

عذابی که رسوا کندش و آنرا که وی دروغ گو یست و انتظار برید هر آئینه من با شما منتظرم و چون

جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ

آمد عذاب ما خلاص ساختیم شعیب را و آنان را که ایمان آوردند باوے به بخشایش از خود و در گرفت

آمد حکم (عذاب ما) نجات دادیم شعیب را و آنان را که ایمان آوردند بادی به بخشایش از خود و بگرفت

الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩٤﴾ كَأَنْ لَمْ

ظالمان را آواز سخت پس گشتند در سراهاے خویش مرده افتاده گویا هرگز

ظالمان را آواز سخت پس گشتند صبح در سراهای خود مرده افتاده گویا هرگز

يَغْنَوْا فِيهَا ۗ أَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا

نبودند آنجا آگاه باش دوری باد مدین را چنانکه دور افتادند ثمود و هر آئینه فرستادیم

نبودند در آنجا آگاه باش دوری باد مدین را چنان که دور افتادند ثمود و هر آئینه فرستادیم

مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاتَّبَعُوا أَمْرَ

موسے را به نشانهاے خود و بدلیل روشن بسوے فرعون و جماعه او پس پیروی کردند فرمان

موسی را با نشانهای خود و بدلیل روشن بسوی فرعون و جماعه او پس پیروی کردند فرمان

تفسیر عثمانی

ع۵ همه کوشش من و سعی که حال دنیا و دین شما اصلاح شود کوشش کنید از حضیض ذلت خلاص و بذروهٔ ایمان و عرفان فایز شوید مقصد من جز اصلاح نیست در هیچ حال باندازهٔ توان و استطاعت خویش از آن نمی گذرم اما اینکه سعی من بسامان شود و در کوشش خود کامیاب گردم همه نصرت خدای پاک است به توفیق و امداد همه امور انجام میشود توکل من بحضرت اوست و در هر امری بوی رجوع می کنم

ع۶ از افراط به ضدیت و دشمنی با من کاری مکنید که بسان اقوام سلف خویشتن را مستوجب عذابی گردانید که موجب بربادی شما شود عذابی که به شامت تکذیب و دشمنی برات نوح، هود، صالح فرود آمد مخفی نیست مخصوصاً داستان قوم لوط که پس از همه در این مدت نزدیک واقع شده تازه بیاد شماست نظایر آنرا از یاد مبرید ع۷ انسان هر قدر در گذشته گناه کرده و بسیار شقی باشد چون از صدق بیاید آگاه وی باز گردد و بخشایش طلبد به کمال کرم وی را بیامرزد و دوستش دارد ع۸ هر چیزی دانستند اما از عناد و اخفای حق می

گفتند سخنان ترا نمی دانم تو به آئین دیوانگان سخن میرانی اما اگر واقعاً این سخنان روشن را از عدم توجه و عداوت میدانستند پس این کلام بر ظاهر آن محمول میشود ۱۲-

فِرْعَوْنَ وَمَآ أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿۹۷﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ

فرعون را و نبود فرمان فرعون براه راست پیشوا شود فرعون قوم خودرا روز قیامت

فرعون را و نبود فرمان فرعون براه راست پیشوا شود فرعون قوم خود را روز قیامت

فَأَوْرَدَهُمُ ٱلنَّارَ ۖ وَبِئْسَ ٱلْوِرْدُ ٱلْمَوْرُودُ ﴿۹۸﴾ وَأُتْبِعُوا۟ فِى هَٰذِهِۦ لَعْنَةً

پس بیارد ایشان را بآتش و بد جائیست که وارد آن شدند دوزخ و از پی ایشان آورده شد لعنت درین دنیا

پس در آورد ایشان را باتش و بد مکانی است که وارد آن شدند (دوزخ) ع۵ و از پی در آمده شدند فرعون و قوم او درین جهان

وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ بِئْسَ ٱلرِّفْدُ ٱلْمَرْفُودُ ﴿۹۹﴾ ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْقُرَىٰ نَقُصُّهُۥ

و روز قیامت نیز بد عطا ئیست که داده شد آن لعنت این از اخبار دیه هاست که می خوانیم آنرا

لعنت را و روز قیامت بد عطائی است داده شده برایشان این از اخبار دیهای هلاک شده است که قصه آن را بخوانیم

عَلَيْكَ ۖ مِنْهَا قَآئِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿۱۰۰﴾ وَمَا ظَلَمْنَٰهُمْ وَلَٰكِن ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ ۖ

برتو بعضے ازان باقیست و بعضے از بیخ بریده و ستم نکردیم ایشان را و لیکن ایشان ستم کردند برخویشتن

برتو بعضے از آنها باقی است و برخی از بیخ بریده ع۵ و ستم نکردیم ایشان را و لیکن ایشان ستم کردند برخویشتن

فَمَآ أَغْنَتْ عَنْهُمْ ءَالِهَتُهُمُ ٱلَّتِى يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ لَّمَّا

پس هیچ دفع نکردند از ایشان معبودان ایشان که میخواندند بجز خدا و قتیکه

پس هیچ دفع نکردند از ایشان معبودان ایشان که میخواندند بجز خدا هیچ چیز و قتیکه

جَآءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿۱۰۱﴾ وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَآ

آمد فرمان پروردگار تو و نه افزودند ایشان را بجز هلاکی و هم چنین ست گرفتار کردن پروردگار تو چون

آمد فرمان پروردگار تو ع۵ و نیفزودند ایشان را بجز هلاکی ع۶ و چنین است گرفتار کردن پروردگار تو چون

أَخَذَ ٱلْقُرَىٰ وَهِىَ ظَٰلِمَةٌ ۚ إِنَّ أَخْذَهُۥٓ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿۱۰۲﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ

در گرفت کند دیه هارا و آنها ستمگار باشند هر آئینه گرفت وے درد دهنده سخت است هر آئینه درین سخن

گرفت دیه ها را و آنها ستم گار بودند هر آئینه گرفتن خدا دردناک سخت است هر آئینه در این سخن

لَءَايَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ ٱلْءَاخِرَةِ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ ٱلنَّاسُ وَ

نشانه است کسے را که ترسیده است از عذاب آخرت آن روز روزیست که جمع کرده شوند دران مردمان و

نشانه است هر کسے را که می ترسد از عذاب آخرت آن روزی است که جمع کرده شوند دران مردمان و

ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ ﴿۱۰۳﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُۥٓ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ ﴿۱۰۴﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا

آن روز روزیست که همه حاضر شوند دروے و موقوف نمی داریم آنرا مگر تا مدت معین روزیکه بیاید

آن روز یست که همه حاضر شوند دروی و تاخیر نمی کنیم آن را مگر برای وعده مقرر شده روزیکه بیاید

تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِىٌّ وَسَعِيدٌ ﴿۱۰۵﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُوا۟

سخن نگوید هیچ کس مگر بدستوری حق پس بعض ایشان بدبخت باشند و بعض نیک بخت اما آنانکه بدبخت شدند

سخن نگوید هیچ کس مگر بدستور او پس بعض ایشان بدبخت باشند و بعضی نیک بخت اما آنکه بدبخت شدند

فَفِى ٱلنَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿۱۰۶﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ

پس در آتش باشند ایشان را آنجا مانند زیر و بم خر باشد باشند جاویدان آنجا مدت بقائے آسمانها

پس در آتش باشد ایشان را در ان فریاد سخت و ناله زار جاویدان باشند در ان آتش تا بر جاست آسمانها

وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿۱۰۷﴾ ۞ وَأَمَّا

و زمین مگر وقتیکه خواسته است پروردگار تو هر آئینه پروردگار تو می کند آنچه می خواهد و اما

و زمین مگر آنچه خواهد پروردگار تو هر آئینه پروردگار تو کننده است هر چیزی را که خواهد و اما

ٱلَّذِينَ سُعِدُوا۟ فَفِى ٱلْجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ

آنانکه نیک بخت کرده شدند پس در بهشت باشند جاویدان آنجا تا مدت بقائے آسمانها و زمین

آنانکه نیک بخت شدند پس در بهشت باشند جاویدان در آنجا تا مدت بقائے آسمانها و زمین

تفسیر عثمانی

ع۵ چنانکه فرعون درین جهان امام کفر و تکذیب بود در آنجهان نیز چنان باشد کسانیکه در دنیا کورکورانه به تقلید او می پرداختند به تعقیب او در آنجا تا منزل آخرین (دوزخ) برسند دوزخ جائیست که بعوض آب سرد آتش سوزان دارد - ع۵ داستان های ملل باستان بشاگرته شده که چسان به تکذیب پیغمبران پرداختند و گستاخی نمودند و چگونه تباه شدند مساکن بعضی مانند مصر که مقام فرعون بود تا هنوز آباد است منازل برخی مانند قوم لوط ویران شده و بقایای آن بحال خراب بر جاست و نبذی چنان از بیخ و بن بیافتاده که بر صفحه هستی نشانی از آن باقی نماند ع۶ خدا هیچ بے گناهی را مواخذه نه میکند تا بر حضرت او گمان ستم رود چون آنها خود در ارتکاب جرایم از حد تجاوز کردند و به کلی خویشتن را مستحق سزا گردانیدند عذاب خدا فرود آمد نگاه کنید معبودانیکه برانها اعتماد قوی داشتند و ازان ها توقعات بزرگ می نمودند هنگام مصیبت هیچ بکار شان نیامدند ع۶ از معبود باطل چه کار ساخته می شد بر عکس مایه هلاک گردیدند

چون آنها را مالک سود و زیان دانسته بر آن ها امید بستند؛ نذر و نیاز نمودند؛ تعظیم و احترام کردند در این روز بد چار شدند و در اثر تکذیب پیغمبران عذاب فرود آمده عذاب شرک د...

إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۖ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿۱۰۸﴾ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ

مگر آنچه خواسته است پروردگار تو بخششے غیر منقطع ف۱ پس مباش در شبه از آنچه می پرستند

مگر آنچه خواهد پروردگار تو بخشایشے بے انتهاء پس مباش در شبه از آنچه می پرستند

هَٰؤُلَاءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُم مِّن قَبْلُ ۚ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ

این گروه نمی پرستند مگر چنانکه می پرستیدند پدران ایشان پیش ازین و ما البته تمام رسانیده ایم بایشان

این گروه نمی پرستند مگر چنانچه می پرستیدند پدران ایشان پیش ازین و هر آئینه ما تمام رساننده ایم بایشان

نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ ﴿۱۰۹﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۚ

حصه ایشان را ناکاهیده ف۲ و هر آئینه دادیم موسے را کتاب پس اختلاف افتاد دران

حصه ایشان را بلا نقصان و هر آئینه داده بودیم موسے را کتاب پس اختلاف افتاد در آن

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ

و اگر نبودے سخنے که سابقاً صادر شده از پروردگار تو هر آئینه فیصل کرده میشد میان ایشان و ایشان در شبه قوی اند

و اگر نبودی سخنے که سابقاً صادر شده از پروردگار تو هر آئینه فیصله کرده می شد میان ایشان و هر آئینه ایشان در شبه قوی اند

مُرِيبٍ ﴿۱۱۰﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ ۚ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ

ازان و هر آئینه هر کسے وقتیکه برانگیخته شوند البته تمام خواهد داد ایشان را پروردگار تو جزای کردار ایشان هر آئینه وی بآنچه

ازان که آنها را مطمئن نمی ماند و (هر آئینه) همه مردمان چون وقت آن رسد تمام دهد به ایشان پروردگار تو جزای کردار ایشان را هر آئینه وی

خَبِيرٌ ﴿۱۱۱﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا ۚ إِنَّهُ بِمَا

داناست پس استوار باش چنانچه فرموده شده تو و آنانکه توبه کرده اند همراه تو نیز و از حد مگذرید هر آئینه وے بآنچه

داناست پس استوار باش چنانچه فرموده شده تو و آنانکه توبه کردند همراه تو و از حد در مگذرید هر آئینه وی بآنچه

تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿۱۱۲﴾ وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا

می کنید بیناست و میل مکنید بسوے آنانکه ستم کردند که آنگاه برسد بشما آتش و نیست

می کنید بیناست و میل مکنید بسوے آنانکه ستم کردند پس برسد بشما آتش و نیست

لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿۱۱۳﴾ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ

شمارا بجز خدا دوستان باز نصرت داده نه شوید و برپا کن نماز را دو طرف

مر شمارا بجز خدا مددگاران باز نصرت داده نشوید و برپا کن نماز را دو طرف

النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ اللَّيْلِ ۚ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ۚ ذَٰلِكَ

روز و ساعتے چند از شب هر آئینه طاعات دور می کنند گناهان را این

روز و کسنے از شب هر آئینه نیکوئی ها می برد بدیها را این

ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ ﴿۱۱۴﴾ وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۱۵﴾ فَلَوْلَا

پندے هست پند پذیران را و شکیبائی کن هر آئینه خدا ضائع نمی سازد مزد نیکوکاران را پس چرا

(پندی هست پند پذیران را) یادگاری است یادگیرندگان را و صبر کن (پس هر آئینه) خدا ضائع نمی سازد مزد نیکوکاران را پس چرا

كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِن قَبْلِكُمْ أُولُو بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ

نبودند ازان قرنها که پیش از شما بودند اهل خرد که منع کنند از فساد در زمین

نشدند از اهل قرنها (جماعات) که پیش از شما بودند خداوندان عقل و خیر منع می کردند از فساد در زمین

إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّنْ أَنجَيْنَا مِنْهُمْ ۗ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا

الا اندکے یعنی آن جماعه که خلاص ساختیم از میان ایشان و پیروی کردند ستمگاران چیزے را که آسودگی داده شدند بآن و بودند

لیکن اندکے از آنها که نجات دادیم ایشان را و پیروی کردند ستمگاران چیزے را که آسودگی داده شدند به آن و بودند

مُجْرِمِينَ ﴿۱۱۶﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿۱۱۷﴾

گناهگاران و هرگز نیست پروردگار تو که هلاک کند دیه ها را به ستم و اهل آن نیکوکار باشند

گنهگاران و هرگز نیست پروردگار تو که هلاک کند اهل دیه ها را به ستم و اهل آن نیکوکار باشند

فتح الرحمن

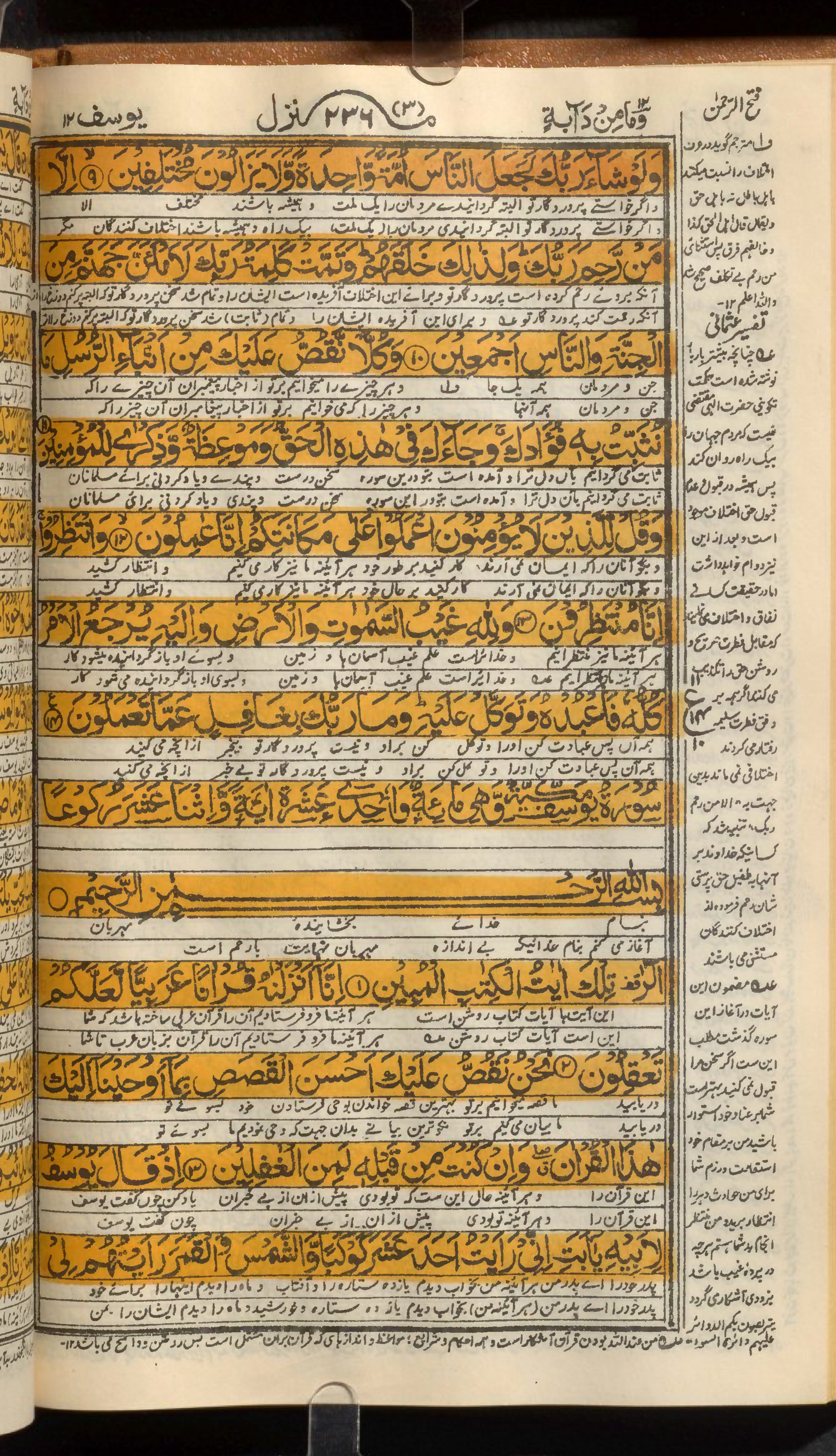
ف۱ مترجم گوید یعنی مدت ماندن در بهشت و دوزخ مانند مدت دوام آسمانها و زمین است در دنیا اگر زیادتی را که در مشیت خداست و در فهم کسے نمی گنجد اعتبار نکند حاصل بیان دوام است با بلغ وجوه والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی حصه ایشان از عذاب ۱۲ ف۳ یعنی بلذات دنیا مشغول شدند ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ این آیات را می توان دو معنے کرد- اول بقدر دوام آسمانها و زمین دنیا اشقیا در دوزخ و سعدا در بهشت می مانند اما اگر پروردگار تو بیشتر ازان اراده کند بحضرت او معلوم است زیرا اگر ما خواسته باشیم دراز ترین زمانه ها را تصور کنیم به اعتبار ماحول ما بیشتر ازین در تصور ما نمی گنجد ازین جاست که در محاورات عرب نیز "مادامت السموات والارض" برای افاده مفهوم دوام گفته می شود- اما مفهوم حقیقی دوام و ابدیت که آنرا الی ما لا نهایه (لا محدود) می گویند مختص بر علم غیر متناهی حضرت الهی است که به "ما شاء ربک" ادا گردیده- تعبیر دوم این است که "مادامت السموات والارض" کنایه از دوام باشد پس در این آیت آسمان و

زمین عبارت از آسمان و زمین آخرت است چنانکه خداوند می فرماید یوم تبدل الارض غیر الارض والسموات، در این صورت مطلب آنست که تا وقتی اشقیا در دوزخ و سعدا در بهشت می باشند که زمین و آسمان های...

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿۹﴾ إِلَّا

واگر خواستے پروردگار تو البتہ گردانیدے مردمان را یک ملت و ہمیشہ باشند مختلف الا

واگر خواستے پروردگار تو البتہ گردانیدی مردمان را (بیک ملت) بیک راہ و ہمیشہ باشند اختلاف کنندگان مگر

مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ

آنکہ بروے رحم کردہ است پروردگار تو و برائے این اختلاف آفریدہ است ایشان را و تمام شد سخن پروردگار تو کہ البتہ پر کنم دوزخ را از

آنکہ رحمت کند پروردگار تو عـ٥ و برای این آفریدہ ایشان را و تمام (ثابت) شد سخن پروردگار تو کہ البتہ پر کنم دوزخ را از

الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿۱۰﴾ وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا

جن و مردمان ہمہ یکجا و ہر چیزے را میخوانیم برتو از اخبار پیغمبران آن چیزے را کہ

جن و مردمان ہمہ آنہا و ہر چیز را کہ می خوانیم برتو از اخبار پیغامبران آن چیز را کہ

نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۱﴾

ثابت می گردانیم بآن دل ترا و آمدہ است بتو درین سورہ سخن درست و پندے و یاد کردنی برائے مسلمانان

ثابت می گردانیم بآن دل ترا و آمدہ است بتو در این سورہ سخن درست و پندی و یاد کردنی برای مسلمانان

وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ ﴿۱۲﴾ وَانْتَظِرُوا

و بگو آنان را کہ ایمان نمی آرند کار کنید بر طور خود ہر آئینہ ما نیز کار می کنیم و انتظار کشید

و بگو آنان را کہ ایمان نمی آرند کار کنید بر حال خود ہر آئینہ ما نیز کار می کنیم و انتظار کشید

إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿۱۳﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ

ہر آئینہ ما نیز منتظر ایم و خدا راست علم غیب آسمان ہا و زمین و بسوے او باز گردانیدہ میشود کار

ہر آئینہ ما (نیز) منتظر ایم عـ٥ و خدا راست علم غیب آسمان ہا و زمین و بسوی او باز گردانیدہ می شود کار

كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۱۴﴾

ہمہ آں پس عبادت کن اورا و توکل کن براو و نیست پروردگار تو بیخبر از آنچہ می کنید

ہمہ آن پس عبادت کن اورا و توکل کن براو و نیست پروردگار تو بے خبر از آنچہ می کنید

سُورَةُ يُوسُفَ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَإِحْدَىٰ عَشَرَةَ آيَةً وَاثْنَا عَشَرَ رُكُوعًا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

الر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿۱﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ

این آیتہا آیات کتاب روشن است ہر آئینہ ما فرو فرستادیم آن را قرآن عربی ساختہ باشد کہ شما

این است آیات کتاب روشن عـ٥ ہر آئینہ ما فرو فرستادیم آن را قرآن بزبان عرب تا شما

تَعْقِلُونَ ﴿۲﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

دریابید ما قصہ میخوانیم برتو بہترین قصہ خواندن بوحی فرستادن خود بسوے تو

دریابید ما بیان می کنیم برتو خوشترین بیانہا بدان جہت کہ وحی نمودیم ما بسوئے تو

هَٰذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿۳﴾ إِذْ قَالَ يُوسُفُ

این قرآن را و ہر آئینہ حال این ست کہ تو بودی پیش ازان از بے خبران یاد کن چون گفت یوسف

این قرآن را و ہر آئینہ تو بودی پیش ازان از بے خبران چون گفت یوسف

لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي

پدر خود را اے پدر من ہر آئینہ من بخواب دیدم یازدہ ستارہ را و آفتاب و ماہ را دیدم اینہا را برائے خود

پدر خود را اے پدر من (ہر آئینہ من) بخواب دیدم یازدہ ستارہ و خورشید و ماہ را دیدم ایشان را بمن

عـ٥ من عند اللہ بودن قرآن آشکار است و ہمہ احکام و شرائع و مواعظ و اندازہا کہ قرآن بران مشتمل است بس روشن و واضح می باشد ۱۲-

فتح الرحمٰن

ف مترجم گوید در وف اختلاف را نسبت میکند باہل باطل نہ باہل حق و لیکن قال اہل الحق کذا و ظاہر فہم فرق پس استثنای من رحم بے تکلف صحیح شد واللہ اعلم ۱۲-

تفسیر عثمانی

عـ٥ چنانچہ بیشتر بار با نوشتہ شدہ است حکمت تکوینی حضرت الٰہی مقتضی نیست کہ مردم جہان را بیک راہ روان کند پس ہمیشہ در قبول و عدم قبول حق اختلاف موجود است و بعد از این نیز دوام خواہد داشت اما در حقیقت کسانیکہ نفاق و اختلاف می کنند کہ مقابل فطرت صحیح و روشن حق را تکذیب می کنند اگر ہمہ بر وفق فطرت سلیمہ رفتار می کردند اختلافی نمی ماند بدین جہت بہ "الا من رحم ربک" تنبیہ شد کہ کسانیکہ خداوند بر آنہا بطفیل حق پرستی شان رحم فرمودہ از اختلاف کنندگان مستثنی می باشند

عـ٥ مضمون این آیات در آغاز این سورہ گذشت مطلب این ست اگر سخن مرا قبول نمی کنید بہتر است شما بر عناد خود استوار باشید من بر مقام خود استقامت ورزم شما برای من حوادث دہر را انتظار برید من منتظر انجام بد شما ہستم ہرچہ در پردۂ غیب باشد بزودی آشکار می گردد یتربصون بکم الدوائر علیہم دائرۃ السوء ۔

ع ۱۴ ۱۱ ۱۰

سٰجِدِیْنَ ﴿۴﴾ قَالَ یٰبُنَیَّ لَا تَقْصُصْ رُءْیَاكَ عَلٰۤی اِخْوَتِكَ فَیَكِیْدُوْا لَكَ كَیْدًا ؕ

سجده کننده · گفت ای پسرک من بیان مکن خواب خود را پیش برادران خود که آنگاه اندیشه کنند در حق تو حیله

سجده کنان · گفت ای پسرک من بیان مکن خواب خویش را بر برادرانت که اندیشه کنند در حق تو فریبی

اِنَّ الشَّیْطٰنَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِیْنٌ ﴿۵﴾ وَكَذٰلِكَ یَجْتَبِیْكَ رَبُّكَ وَ

هر آئینه شیطان آدمی را دشمن آشکار است · و چنانکه خواب بتو نمود همچنین برگزیند ترا پروردگار تو و

البته شیطان آدمی را دشمن ظاهر است · و بدین سان برمی گزیند ترا پروردگار تو و

یُعَلِّمُكَ مِنْ تَاْوِیْلِ الْاَحَادِیْثِ وَیُتِمُّ نِعْمَتَهٗ عَلَیْكَ وَعَلٰۤی اٰلِ یَعْقُوْبَ

بیاموزد ترا از علم تاویل الاحادیث یعنی تعبیر رویا و تمام کند نعمت خود را بر تو و بر فرزندان یعقوب

بیاموزد بتو از تعبیر خواب ها و تمام کند نعمت خویش را بر تو و بر آل یعقوب

كَمَاۤ اَتَمَّهَا عَلٰۤی اَبَوَیْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِیْمَ وَاِسْحٰقَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ عَلِیْمٌ

چنانکه تمام کرد آن را بر دو جد تو پیش ازین ابراهیم و اسحق هر آئینه پروردگار تو دانا

چنانکه تمام کرد آن را بر دو پدر تو پیش ازین ابراهیم و اسحق هر آئینه پروردگار تو دانا

حَكِیْمٌ ﴿۶﴾ ع لَقَدْ كَانَ فِیْ یُوْسُفَ وَاِخْوَتِهٖۤ اٰیٰتٌ لِّلسَّآئِلِیْنَ ﴿۷﴾ اِذْ قَالُوْا

استوارکار است · هر آئینه هست در قصهٔ یوسف و برادران او نشان ها سوال کنندگان را چون گفتند که

باحکمت است · هر آئینه هست در داستان یوسف و برادران وی نشان ها برای پرسندگان ع۵ چون گفتند

لَیُوْسُفُ وَاَخُوْهُ اَحَبُّ اِلٰۤی اَبِیْنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ ؕ اِنَّ اَبَانَا لَفِیْ ضَلٰلٍ

یوسف و برادر حقیقی او دوست تر اند نزدیک پدر ما از ما و ما جماعتی ایم هر آئینه پدر ما در خطائے

البته یوسف و برادر اعیانی وی دوست تر اند نزد پدر ما از ما و مردم توانائیم هر آئینه پدر ما در خطائے

مُّبِیْنِ ۚۖ ﴿۸﴾ اقْتُلُوْا یُوْسُفَ اَوِ اطْرَحُوْهُ اَرْضًا یَّخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِیْكُمْ وَتَكُوْنُوْا

ظاهر است · بکشید یوسف را یا بافگنیدش بزمین غیر معلوم تا خالی شود برائے شما توجه پدر شما و تا باشید

آشکار است · بکشید یوسف را یا بیفگنیدش در زمینی تا خالص بماند بشما توجه پدران تان و باشید

مِنْۢ بَعْدِهٖ قَوْمًا صٰلِحِیْنَ ﴿۹﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ لَا تَقْتُلُوْا یُوْسُفَ وَاَلْقُوْهُ

بعد ازین گروهی شایسته یعنی توبه کنید · گفت گوینده از ایشان مکشید یوسف را و بافگنیدش

پس از وی گروهی شایستگان · گفت گوینده از ایشان مکشید یوسف را و بیفگنیدش

فِیْ غَیٰبَتِ الْجُبِّ یَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّیَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِیْنَ ﴿۱۰﴾ قَالُوْا یٰۤاَبَانَا

در چاه تاریک تا برگیرد او را بعض مسافران اگر کنندگانید · گفتند ای پدر ما

در قعر چاهی تا فرا گیردش بعض ره گذریان اگر کننده اید · گفتند ای پدر

مَا لَكَ لَا تَاْمَنَّا عَلٰی یُوْسُفَ وَاِنَّا لَهٗ لَنٰصِحُوْنَ ﴿۱۱﴾ اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا یَّرْتَعْ

چیست حال تو که امین نمی پنداری ما را بر یوسف و هر آئینه ما او را نیک خواهانیم بفرست او را با ما فردا تا میوه بسیار خورد

چیست ترا که امین نه پنداری ما را بر یوسف و ما به او نیک خواهیم بفرست یوسف را با ما فردا تا بخورد میوه

وَیَلْعَبْ وَاِنَّا لَهٗ لَحٰفِظُوْنَ ﴿۱۲﴾ قَالَ اِنِّیْ لَیَحْزُنُنِیْۤ اَنْ تَذْهَبُوْا بِهٖ وَاَخَافُ

و بازی کند و هر آئینه ما او را نگاه بانیم · گفت هر آئینه اندوهگین می کند مرا آنکه ببرید ش و می ترسم

و بازی کند و هر آئینه ما او را نگاه بانیم · گفت یعقوب هر آئینه اندوهگین کند مرا که شما ببریدش از پیش من و میترسم

اَنْ یَّاْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غٰفِلُوْنَ ﴿۱۳﴾ قَالُوْا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَ

از آنکه بخورد او را گرگ و شما از وے بیخبر باشید · گفتند اگر بخورد او را گرگ و

که بخورد او را گرگ و شما از وی بی خبر باشید · گفتند اگر بخوردش گرگ و

نَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّاۤ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ﴿۱۴﴾ فَلَمَّا ذَهَبُوْا بِهٖ وَاَجْمَعُوْۤا اَنْ یَّجْعَلُوْهُ

ما جماعتی ایم هر آئینه ما آنگاه زیان کار باشیم · پس چون ببردندش و عزیمت کردند که بافگنندش

ما جماعتی نیرومندیم (هر آئینه) ما در آن هنگام زیان کار باشیم · پس چون بردند یوسف را و اتفاق کردند که بیفگنندش

تفسیر عثمانی

ع۵ در سرگذشت یوسف و برادرانش به کسانیکه میخواهند از ادراک چنین وقایع نتیجه گیرند بسا آیات و عبرت پیدا است. به شنیدن آن قدرت و حکمت عظیم الهی در دل ها نقش بندد و صداقت حضرت پیغمبر ﷺ با ثبات رسد و ثابت گردد که حضرت پیغمبر با وصف آنکه امی بود از هیچ کتاب و آموزگارے استفاده نکرده حقایق منقح و منضبط تاریخ را که بیان آن جز به اعلام ربانی موجه نگردد منکشف می فرماید خاصه قریش مکه که به تحریک یهود درین باره از حضرت سوال نموده بودند در این داستان درس بس عبرت انگیز است. هم چنانکه یوسف را برادرانش از خانه پدر ربودند از فرط حسد به کشتن و جلای او از وطن باهم مشوره کردند هرگونه رنجها رساندند در اهانت و استخفاف وی کوچکترین فرو گذاشتی نکردند عاقبت روزی فرا رسید که بپایگاهش بے نیاز و ندامت باز آمدند. خدای متعال یوسف را بمقامات عالیه در این جهان و آن جهان برگزید وی هنگام عزت و توانائی از گناه برادران چشم پوشید با سینهٔ فراخ تمام تقصیرات شانرا بخشید هم چنین اقوام حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم درباره وی حیله ها انگیختند به آبرو و احترام وی تعرض نمودند حتی به ترک وطن مجبورش نمودند لیکن بزودی روزی فرا رسید که آفتاب رفعت و موفقیت حضرت دور از وطن...

فِیْ غَیٰبَتِ الْجُبِّ وَاَوْحَیْنَآ اِلَیْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا یَشْعُرُوْنَ ﴿۹﴾

در چاه تاریک　و وحی فرستادیم بسوی او که البته خبردار خواهی ساخت ایشان را بایں ماجرای ایشان و ایشان نه شناسند

در قعر چاهی　و اشاره کردیم (وحی فرستادیم) بر یوسف که تو البته آگاه گردانی ایشان را بایں کارشان و آنها نشناسند ع۵

وَجَآءُوْٓ اَبَاهُمْ عِشَآءً یَّبْكُوْنَ ﴿۱۰﴾ قَالُوْا یٰٓاَبَانَآ اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا

و آمدند پیش پدر خود　شبانگاه گریان گریان　گفتند اے پدر ما هر آئینه ما شروع کردیم در مسابقت و گذاشتیم

و آمدند نزد پدر خود　شبانگاه　گریان　گفتند ای پدر ما هر آئینه ما بصحرا رفتیم پیشی می کردیم بر یکدیگر و گذاشتیم

یُوْسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَآ اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا

یوسف را　نزدیک رخت خویش پس بخورد اورا گرگ　و نیستی تو　باور دارنده ما　اگرچه هستیم

یوسف را　نزد　رخت خویش پس بخورد اورا گرگ　و نیستی تو　باور دارنده ما را　و اگرچه هستیم

صٰدِقِیْنَ ﴿۱۱﴾ وَجَآءُوْ عَلٰی قَمِیْصِهٖ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ

راست گو　و آوردند بالاے　قمیص او　خون دروغ را یعقوب گفت نے بلکه آراسته است پیش شما

راست گویان　و آوردند بر پیراهن او　خون دروغ گفت نے بلکه آراسته است برای شما

اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِیْلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰی مَا تَصِفُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَ

نفس شما تدبیرے را پس کار من صبر نیک است و خدا مدد طلبیده میشود از وے بر آنچه شما بیان می کنید　و

نفس های شما تدبیری را پس کار من صبر نیکو است و خدا یاری خواسته شده از وی) یاری میخواهم از وی بر آنچه شما بیان می کنید

جَآءَتْ سَیَّارَةٌ فَاَرْسَلُوْا وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰی دَلْوَهٗ قَالَ یٰبُشْرٰی هٰذَا

آمد کاروانے پس فرستادند سقاے خود را پس انداخت دلو خود　گفت اے مژده این

آمد کاروانے پس فرستادند سقاے خود را پس انداخت دلو خود را　گفت اے مژده این دلیر

غُلٰمٌ وَاَسَرُّوْهُ بِضَاعَةً وَاللّٰهُ عَلِیْمٌ بِمَا یَعْمَلُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ

نوجوانے است و اہل قافله پنهان ساختند اورا سرمایه دانسته و خدا داناست بآنچه می کردند و برادران فروختند اورا بہا

نوجوانے است و پنهان ساختند اورا سرمایه دانسته و خدا داناست بآنچه می کردند و بفروختند اورا به بهای ناقص

دَرَاهِمَ مَعْدُوْدَةٍ وَكَانُوْا فِیْهِ مِنَ الزّٰهِدِیْنَ ﴿۱۴﴾ وَقَالَ الَّذِی اشْتَرٰىهُ

درہمے چند شمرده شده　و بودند در باب یوسف از بے رغبتان　و گفت شخصے که خرید کرد یوسف را

درهمی چند شمرده شد　و بودند در شان یوسف از بے رغبتان　و گفت آنکس که خرید یوسف را

مِنْ مِّصْرَ لِامْرَاَتِهٖٓ اَكْرِمِیْ مَثْوٰىهُ عَسٰٓی اَنْ یَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا وَ

از اہل مصر بزن خود گرامی دار جاے اورا شاید　که نفع دہد مارا یا فرزند گیریم اورا　و

از اهل مصر　بزن خود گرامی دار جای اورا شاید　که نفع دهد مارا یا گیریم اورا فرزند　و

كَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِیُوْسُفَ فِی الْاَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهٗ مِنْ تَاْوِیْلِ الْاَحَادِیْثِ وَ

همچنین قرار دادیم یوسف را در آن زمین　و تا بیاموزیم اورا　از علم　تاویل الاحادیث　و

همچنین جاے دادیم یوسف را در زمین مصر　و تا بیاموزانیم اورا از تعبیر خواب ها　و

اللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓی اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۲۱﴾ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗٓ

خدا توانا است　بر مراد خود　و لیکن　اکثر مردمان　نمیدانند　و چون رسید یوسف بنهایت قوت خود

خدا غالب است　بر امر خود　و لیکن　بیشتر مردمان　نمیدانند　و چون رسید بقوت خود

اٰتَیْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِی الْمُحْسِنِیْنَ ﴿۲۲﴾ وَرَاوَدَتْهُ الَّتِیْ

دادیم اورا دانائی و علم　و همچنین جزا میدهیم نیکوکاران را　و گفت دستبند کرد با یوسف زنے که

دادیم اورا دانائی و علم　و همچنین جزا می دهیم نیکوکاران را　و طلب کرده از یوسف زنے که

هُوَ فِیْ بَیْتِهَا عَنْ نَّفْسِهٖ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ وَقَالَتْ هَیْتَ لَكَ قَالَ

او در خانه اش بود تا بگذرد از حفظ خود (این کنایت از طلب جماع است) و ببست درها را و گفت پیش آ　گفت

او در خانه اش بود از نفس او　و ببست　درها را　و گفت پیش آی　گفت

تفسیر عثمانی

ع۵ مفسران در ضمن، سخنان درد انگیز رقت آوری ذکری کنند که سنگ از ان بناله می آید اما خدا می داند که تا کجا راست است قرآن کریم با عتبار نصب العین خاص خود این همه تفصیلات را شایان ذکر و در خور اعتنا نمی داند زیرا مهمات به این جزئیات مربوط نیست قرآن میخواهد دل های سامعین خویش را بر دقت آرد اما دقتیکه منشاء آن خاص ایمان و عرفان باشد قرآن عادت ندارد که بائین عامه شعرا و رقت عادی را که کافه مسلمان حتی حیانات نیز طبعاً در ان مشترکند مورد توجه شدید قرار دهد در این جا نیز تمام واقعات متضمن حذف و انجام سخن بیان شده یعنی برادران یوسف را به لطایف الحیل از نزد پدر بردند و چنانکه قرار داده بودند آماده شدند که در چاهش بیفگنند در ان وقت طوریکه هیچکس ندانند یوسف اشاره کردیم پریشان مشو - روزی بیاید که این همه اعمال را بیاد آری و تو بچنان مقامی بلند فایز گردی که تیو رسیده نتوانستند و از طول عهد ترا نشناسند تفصیل این مسئله که اشارت خدائی در خواب بود یا بیداری بطریق الهام بود یا بواسطهٔ فرشته در قرآن نیست البته از ظاهر الفاظ گفته اند آمدن وحی به چهل سالگی موقوف نیست زیرا عمر یوسف در ان هنگام اندک بود والله اعلم ۱۲

ع ۲ | ۱۴ | ۱۲

مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّیْٓ اَحْسَنَ مَثْوَایَ ؕ اِنَّهٗ لَا یُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۲۳﴾ وَ لَقَدْ

می پناہم بخدا این شخص صاحب من است نیکو ساخت جاے مرا ہر آئینہ رستگار نمی شوند ظالمان و ہر آئینہ

پناہ می گیرم بخدا بدرستیکہ او صاحب من است نیکو ساخت جای مرا بدرستیکہ رستگار نمی شود ستم گاران و ہر آئینہ

هَمَّتْ بِهٖ ۚ وَ هَمَّ بِهَا ۚ لَوْلَآ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ ؕ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ

قصد کرد آن زن بسوئے یوسف و قصد کرد یوسف بسوئے او اگر نہ آن بودے کہ دیدے یوسف دلیل پروردگار خود آنچہ میشد وچنین کردیم

(قصد) فکر کرد آن زن بسوی یوسف و (قصد) فکر کرد یوسف بسوی او اگر نہ بودی کہ دیدے یوسف دلیل پروردگار خود را ہمچنین کردیم تا باز گردانیم از او

السُّوْٓءَ وَ الْفَحْشَآءَ ؕ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِیْنَ ﴿۲۴﴾ وَ اسْتَبَقَا الْبَابَ

بدی و بے حیائی را ہر آئینہ وے از بندگان خالص کردہ ماست و باہم دیگر سبقت کردند بسوی دروازہ

بدی و بے حیائی را ہر آئینہ وی از بندگان خالص کردہ ماست و باہم دیگر سبقت کردند بسوی دروازہ

وَ قَدَّتْ قَمِیْصَهٗ مِنْ دُبُرٍ وَّ اَلْفَیَا سَیِّدَهَا لَدَا الْبَابِ ؕ قَالَتْ مَا جَزَآءُ مَنْ

و بدرید آن زن پیراہن یوسف را از پس پشت و یافتند شوہر زن را نزدیک دروازہ گفت چیست جزائے کسیکہ

و بدرید آن زن پیراہن یوسف را از پس پشت و یافتند شوہر زن را نزدیک دروازہ گفت چیست جزای کسیکہ

اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوْٓءًا اِلَّآ اَنْ یُّسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ ﴿۲۵﴾ قَالَ هِیَ رَاوَدَتْنِیْ

خواستہ باشد باہل تو کار بد مگر آنکہ بزندان کردہ شود یا عقوبتے دردناک دیدہ یوسف گفت این زن قصد کرد با من

خواستہ باشد باہل تو کار بد مگر آنکہ بزندان کردہ شود یا عذابے دردناک گفت یوسف این زن درخواست (مرا از نفس من)

عَنْ نَّفْسِیْ وَ شَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ كَانَ قَمِیْصُهٗ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ

تا غافل کند مرا از محافظت نفس من و گواہی داد گواہے از قبیلۂ زن کہ اگر ہست پیراہن یوسف دریدہ از پیش

کہ نفس خود را باز ندارم و گواہی داد گواہی از کسان زن کہ اگر ہست پیراہن یوسف دریدہ از پیش

فَصَدَقَتْ وَ هُوَ مِنَ الْكٰذِبِیْنَ ﴿۲۶﴾ وَ اِنْ كَانَ قَمِیْصُهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ

پس این زن راست گفتہ است و یوسف از دروغ گویانست و اگر ہست پیراہن او دریدہ از پشت

پس زن راست گفتہ است و یوسف از دروغگویان است و اگر ہست پیراہن او دریدہ از پس

فَكَذَبَتْ وَ هُوَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۲۷﴾ فَلَمَّا رَاٰ قَمِیْصَهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهٗ

پس این زن دروغ گفتہ است و یوسف از راست گویان است پس شوہرش چون دید پیراہن را دریدہ از پس گفت این قضیہ

پس زن دروغ گفتہ است و یوسف از راست گویان است پس چون دید عزیز پیراہن او را دریدہ شدہ از پس گفت بدرستیکہ

مِنْ كَیْدِكُنَّ ؕ اِنَّ كَیْدَكُنَّ عَظِیْمٌ ﴿۲۸﴾ یُوْسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا

از مکر شماست اے زنان ہر آئینہ مکر شما اے زنان بزرگ است اے یوسف در گذر ازین ماجرا

این کار از مکر و حیلۂ شما زنان ست ہر آئینہ مکر شما زنان بزرگ است اے یوسف در گذر از این ماجری

وَ اسْتَغْفِرِیْ لِذَنْۢبِكِ ۚۖ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخٰطِـِٕیْنَ ﴿۲۹﴾ وَ قَالَ نِسْوَةٌ

و اے زن طلب آمرزش کن برائے گناہ خود ہر آئینہ تو بودہ از خطا کنندگان و گفتند زنان چند

و اے زن طلب آمرزش کن برائے گناہ خود ہر آئینہ تو بودہ از خطا کاران و گفتند زنان چندے

فِی الْمَدِیْنَةِ امْرَاَتُ الْعَزِیْزِ تُرَاوِدُ فَتٰىهَا عَنْ نَّفْسِهٖ ۚ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ؕ

در شہر کہ زن عزیز گفت و شنید میکند با نوجوان خود تا غافل کند او را از حفظ نفس خود ہر آئینہ در دلش جا کردہ است از روئے دوستی

در شہر کہ زن عزیز خواست از غلام خود نفس او را بدرستیکہ بشکافتہ است غلاف دل او را از دوستی

اِنَّا لَنَرٰىهَا فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿۳۰﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَیْهِنَّ

ہر آئینہ ما می بینیم او را در گمراہی ظاہر پس چون شنید زن عزیز غیبت ایشان را آدم فرستاد بسوئے ایشان

ہر آئینہ ما می بینیم آن زن را در خطای ظاہر (پس) چون شنید زن عزیز مکر ایشان را فرستاد بسوے ایشان

وَ اَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً وَّ اٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّیْنًا وَّ قَالَتِ

و مہیا کرد برائے ایشان مجلسے و داد ہر یکے را از ایشان کاردے و گفت

و آمادہ کرد برائے ایشان (تکیہ گاہ) مجلس و داد ہر یکے را از ایشان کاردے و گفت

ف۱ بدستہ ہای قدیر متوال بود برائت یوسف دو جا ہتی کہ دیبا بیار گاہ الہی بود بہ گفتار آمد بعضے گویند گواہ کودکی بلکہ مردی دانشمندی بود کہ اینگونہ بہ تحقیق سخن راند و اللہ اعلم ١٢

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی خیانت او نتوانم کرد ١٢ ف۲ یعنی صورت یعقوب حاضر شد انگشت را بدندان گرفتہ ١٢

تفسیر عثمانی

ف۵ پناہ بخدا ہرگز چنین کاری نخواہم کرد عزیز مربے من است عزیز مرا بعزت و آسایش نگہداشتہ چگونہ من بہ ہتک و ناموس کسیکہ پرداز م کہ برمن احسان نمودہ محسن کش ستمکار روز خوشی و روی کامیابی نہ بیند. کسیکہ تربیہ کنندہ ظاہری را چنین رعایت نماید باید از پروردگار حقیقی چہ مقدار حیا کند ذاتیکہ مرا بہ عنایت خویش تربیت فرمودہ و بندگان خود را برای خدمت و آسایش من برگماشتہ (تنبیہ) بعضی مفسران ضمیر «انہ ربی» را بسوی خدای متعال راجح دانستہ اند ف۶ ارائہ برہان: اینقدر یافتہ شد کہ برآن جہت بود کہ معلوم شود کہ یوسف از بندگان خاص ... چہ خورد و چہ ... چہ در خدا داد و چہ در ... اعتدال بوی رسید ...

ف۷ یوسف بالضرورۃ حقیقت را آشکار کرد لب بہ سخن کشود و گفت او خواست نفس مرا از راہ بیرون کند گریختم و خویشتن را نجات دادم در این گفتگو بودند کہ گواہی از خاندان زلیخا در طہارت یوسف بالطرزی شگفت گواہی داد از بعضی روایات برمی آید گواہ کودکی شیرخوارہ بود کہ سخن راند و اللہ اعلم ١٢

اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ

ای یوسف بیرون آ بر این زنان پس چون دیدندش بزرگ یافتندش و ببریدند دست خویش و گفتند پاک است

ای یوسف بیرون آی بر این زنان پس چون دیدندش بزرگ یافتندش و بریدند دست هاے خود را ۵ و گفتند پاک است

لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ۝٢ قَالَتْ فَذَٰلِكُنَّ الَّذِي

خدا نیست این نوجوان آدمی نیست این شخص مگر فرشتهٔ گرامی زن عزیز گفت اینست آنکه

خدا نیست این جوان آدمی نیست این شخص مگر فرشتهٔ گرامی گفت زن عزیز اینست آنکه

لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ

ملامت کرده بودید مرا در عشق وے و هر آئینه گفت و شنید کردم با وے تا غافل کنم او را از حفظ نفس وی پس نگاهداشت خود را و اگر

ملامت کرده بودید مرا در عشق وی و هر آئینه گفت و شنید کردم با وی که از نفس او، خواستم از وی نفس او را پس نگه داشت خود را و اگر

يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ۝٣ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ

نکند آنچه مے فرمایم او را البته بزندان کرده شود و البته باشد از خوارشدگان یوسف گفت اے پروردگار من زندان

نکند آنچه می فرمایم او را البته بزندان کرده شود و البته باشد از خوارشدگان گفت یوسف اے پروردگار من زندان

أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ

دوست تر است نزدیک من از آنچه میخوانند مرا بسوے آن و اگر باز نداری از من فریب این زنان را البته میل کنم

دوست تر است بمن از آنچه میخوانند مرا بسوے آن و اگر باز نگردانیے تو از من فریب این زنان را میل می کنم

إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ۝٤ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ

بایشان و باشم از نادان پس قبول کرد دعائے او را پروردگار او پس باز داشت از یوسف

بسوے ایشان و می شوم از نادان پس قبول کرد دعائے او را پروردگار او پس باز داشت از او

كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝٥ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ

فریب ایشان را هر آئینه وے شنوا دانا ست باز ظاهر شد آنجماعه را بعد از آن که دیده بودند نشان ها

فریب ایشان را هر آئینه وے شنوا دانا ست باز ظاهر شد آنجماعه را بعد از آنکه دیده بودند نشان های را

لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّىٰ حِينٍ ۝٦ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ قَالَ أَحَدُهُمَا

که البته بزندان در آورند او را تا مدتے و داخل شدند بزندان همراه یوسف دو جوان یکے از ایشان گفت

برای یوسف که البته بزندان در آرند او را تا مدتے و در آمدند با وی بزندان دو جوان گفت یکے از ایشان

إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي

هر آئینه بخواب می بینم خود را که می افشارم آب انگور و دیگر گفت که هر آئینه بخواب می بینم خود را که بر داشته ام بر سر خود

بدرستیکه من می بینم خود را در خواب که می فشارم انگور را و گفت دیگری بدرستیکه من می بینم خود را بر میدارم برز بر سر خود

خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ۝١

نانے که مرغان از آن میخورند خبردار کن ما را بتعبیر این خواب هر آئینه ما بینیم ترا از نیکوکاران

نان را میخورد مرغان از آن خبرده ما را به تعبیر این خواب هر آئینه ما می بینیم ترا از نیکوکاران

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا

گفت نخواهد آمد به شما هیچ طعامے که داده میشوید آن را بقصد خواب مگر خبردار کنم شما را بتعبیر آن پیش از آنکه بیاید بشما مصداق تعبیر

گفت نخواهد آمد بشما هیچ طعامے که داده میشوید آن را هر روز مگر خبردار کنم شما را به تعبیر آن پیش از آنکه بیاید بشما

ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

این تعبیر از آن قبیل ست که آموخته است مرا پروردگار من هر آئینه من ترک کردم کیش قومے که ایمان نمی آرند بخدا

این که گفتم بشما از آن چیزے است که بیاموخت مرا پروردگار من هر آئینه من ترک کردم کیش قومی را که ایمان نمی آرند بخدا

وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ۝٢ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ

و ایشان باخرت نامعتقدانند و پیروی کردم کیش پدران خود را ابراهیم

و ایشان باخرت ایشان نامعتقدان اند و پیروی کردم کیش پدران خود ابراهیم

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مشورت کردند که یوسف را بزندان باید کرد تا نزدیک مردمان برأت زلیخا ظاهر شود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ زلیخا زنان مذکور را بمهمانی خواند و خوانی پر از اطعمه و اشربه گسترد و در سفره چیزے بود که با کارد خورده می شد بدست هر زن کاردی داد تا در خوردن آن زحمت انتظار بکشند چون این همه مهیا شد به یوسف گفت تا بیرون آید یوسف برآمد در حالیکه عذار وی چون آفتاب می درخشید زنان بمجرد دیدن جمال یوسف از خود رفتند و بجای میوه دستان خویش را بریدند. عجیب تیز نبیلے جدا گانه بود که بر صداقت و نزاهت یوسف اقامت شد زیرا در حالیکه زنان تماشائی بیک جلوهٔ جمال بے مثال یوسف از خود رفتند و یوسف از کمال حیا نگاهی بر آن ها نیفگند پس معلوم است که چون زلیخا از مشاهدهٔ جمال او دلداده و مفتون شد یوسف مانند فرشته بے گناه و دامن عفت خویش را نیالوده از آن آزمون گاه مطهر و پاک بر آمد ع۶ زلیخا چون رنگ آنها را دید به اظهار حقیقت پرداخت و گفت بدون شبهه من میخواستم دل وی را صید نمایم اما یوسف چنان استوار نگاهش کرد که بہیچ صورت بمن نداد تقلاد ونداند باین صورت در محضر جمعی از زنان شهر برای اظهار کمال عصمت و عفت و منتهای نزاهت و طهارت یوسف یک نوع قبوت اقبالی نمود۔ حال

وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَا أَن نُّشْرِكَ بِاللَّهِ مِن شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ مِن
واسحق ویعقوب نشاید ما را که شریک خدا مقرر کنیم چیزے را این از
واسحق ویعقوب را روا نیست ما را که انباز گیریم بخدا چیزے را این از

فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣﴾
فضل خداست برما و بر مردمان و لیکن بیشتر مردمان شکر نمی کنند
فضل خداست برما و بر مردمان و لیکن بیشتر مردمان شکر نمی کنند

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾
اے دو باشندهٔ زندان آیا معبودان پراگنده بهتر اند یا خدا یکتاے غالب
اے یاران من در زندان آیا معبودان پراگنده بهتر اند یا خدای یکتای غالب

مَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا
عبادت نمی کنید بجز خدا مگر نامهاے چندرا که شما مقرر کرده اید آن را و پدران شما مقرر کرده اند
نمی پرستید بدون خدا مگر نام هاے چند که نام نهاده اید آنها را شما و پدران شما فرو

أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۚ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا
نفرستاده است خدا بر آنها هیچ دلیلے نیست فرمان روائی مگر خدا را فرمود که عبادت مکنید مگر
نفرستاده است خدای بر آنها هیچ دلیل عه نیست حکم مگر خدا را فرمود که مکنید عبادت مگر

إِيَّاهُ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ يَا صَاحِبَيِ
خودش را اینست کیش درست و لیکن بیشتر مردمان نمی دانند اے دو باشنده
اورا اینست کیش درست و لیکن بیشتر مردمان نمی دانند عه اے یاران من

السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا ۖ وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ
زندان اما یکے از شما پس بنوشاند مولاے خود را شراب و اما آن دیگر پس بر دار کرده شود پس بخورند
در زندان اما یکی از شما پس بنوشاند مولای خود را شراب و اما آن دیگر (پس) بر دار کرده شود (پس) بخورند

الطَّيْرُ مِن رَّأْسِهِ ۚ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٦﴾ وَقَالَ لِلَّذِي
مرغان از سر او فیصل کرده شد کارے که در وے سوال می کنید و گفت یوسف به شخصی که
مرغان از سر او حکم کرده شد کاری که در وی سوال می کنید و گفت یوسف به آنکه

ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِي عِندَ رَبِّكَ فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ
دانسته بود که خلاص یابنده است از ان دو کس یاد کن مرا نزد یک مولائی خود پس شیطان فراموش گردانید از خاطر وے که یاد کند پیش
دانسته بود که او نجات یابنده است از ان دو کس یاد کن مرا نزد مولای خود پس فراموش گردانید او را دیو شیطان یاد کردن یوسف

فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٧﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَىٰ سَبْعَ
پس ماند یوسف در زندان چند سال و گفت بادشاه هر آئینه من بخواب می بینم که هفت
پس ماند یوسف در زندان چند سال و گفت پادشاه هر آئینه من خواب می بینم که هفت

بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ
گاو فربه می خورند آنها را هفت گاو لاغر و می بینم هفت خوشه سبز را و هفت خوشه دیگر
گاو فربه بخورند آنها را هفت گاو لاغر و می بینم هفت خوشه سبز را و هفت خوشه

يَابِسَاتٍ ۖ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِن كُنتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ ﴿١﴾
خشک را اے جماعه من دهید در باب خواب من اگر خواب را تعبیر می گوئید
خشک را اے جماعهٔ در باریان جواب دهید مرا در خواب من اگر خواب را تعبیر می کنید

قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ ۖ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ ﴿٢﴾ وَقَالَ الَّذِي
گفتند این خوابهاے شوریده است و ما نیستیم به تعبیر خوابهاے شوریده دانا و گفت آنکه
گفتند این خواب هاے شوریده است و نیستیم ما به تعبیر خواب هائی شوریده دانا و گفت آنکه

عه اینکه به توحید خالص و ملت ابراهیمی استواریم نه تنها در بارهٔ ما بل در بارهٔ تمام جهان فضل و رحمت خداست زیرا شمع دودمان ابراهیم است که همه مردم از آن چراغ قلوب خود را افروخته میتوانند اما دریغ که اکثر قدر این نعمت عظیم را نمیدانند باید احسان خدا را قبول می کردند و بر جادهٔ توحید روان می شدند اما به ناسپاسی پرداخته بطریق شرک و عصیان پویان اند
عه چنانکه بدون سند و اساس بر آنها نام های نهاده اید که هیچ حقیقت ندارد و خدایانی را که خود نام نهاده اید می پرستید باید از جهالت خود حیا کنید
عه بجادهٔ خالص توحید نشیب و فراز و کجائی هیچ وجود ندارد این جاده راست و هموار است هر که بر آن روان شود بدون اندیشه بخدا رسیده میتواند اما بسا کسانیکه از حماقت و یا تعصب سخن حق را نمی فهمند
عه یوسف علیه السلام پس از ادای تبلیغ خواب آنها را تعبیر کرد و گفت آنکه بخواب دید که بپادشاه شراب می نوشاند تعبیرش آنست که در بیداری نیز بپادشاه شراب می نوشاند و آنکه دید پرندگان از سرش نان میخورند بدار کشیده میشود و پرندگان مغز سرش را خواهند خورد تقدیر چنین است به ...ش باز می گردد و گفتگی در آن پدید نمی آید هر چه شما پرسیدید من گفتم و چنین شد ساقی از تهمت مسموم کردن شاه برائت حاصل کرد و خباز در اثر اثبات جرم اعدام شد ۱۲

ع ۵ / ۱۵

نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ③ يُوسُفُ

نجات یافتہ بود ازان دو کس و بیاد آورد لبعد مدتے من خبردہ ہم شمارا بہ تعبیر این خواب پس بفرستید مرا گفت اے یوسف

نجات یافتہ بود از آن دو کس و بیاد آورد بعد مدتے من خبر دہم شمارا بہ تعبیرش خواب پس بفرستید مرا گفت اے یوسف

أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَ

اے راست گو جواب دہ مارا درین خواب کہ ہفت گاؤ فربہ میخورند ایشان را ہفت گاؤ لاغر و

اے راست گوئی فتوی دہ مارا در ہفت گاؤ فربہ می خورند آن ہارا ہفت گاؤ لاغر و

سَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ

ہفت خوشہ سبز و ہفت خوشہ دیگر خشک بود کہ من باز گردم بسوئے مردمان تا ایشان

در ہفت خوشہ سبز و ہفت خوشہ دیگر خشک تا من باز گردم سوی مردمان تا ایشان

يَعْلَمُونَ ④ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ

بدانند گفت زراعت کنید ہفت سال پے در پے بر عادت خود پس آنچہ بدرید بگزارید ش

بدانند گفت یوسف زراعت کنید ہفت سال پے در پے بعادت مستمرہ خود (پس) آنچہ بدروید (پس) بگزارید آنرا

فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ⑤ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ

در خوشہ آن مگر اندکے ازانچہ بخورید باز بیاید بعد ازان ہفت سال

در خوشہ آن مگر اندکی از آنچہ می خورید باز بیاید بعد از آن ہفت سال

شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ⑥ ثُمَّ

سخت بخورند آنچہ سابق ذخیرہ نہادہ بودید برائے آنہا مگر اندکے ازانچہ باحتیاط نگاہدارید باز

سخت بخورند آنچہ سابق ذخیرہ نہادہ بودید برائے آنہا مگر اندکی از آنچہ نگاہ دارید برای تخم باز

يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ⑦ وَ

بیاید بعد ازان سالے کہ درو باران فرستادہ شود بر مردمان و درو بافشارند انگور و غیر آن ۲ و

بیاید بعد از آن سالیکہ در آن باران شود بر مردمان و در این سال بیفشرند انگور و غیر آن و

قَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ

گفت بادشاہ بیارید پیش من یوسف را پس چون آمد نزدیک یوسف فرستادہ بادشاہ گفت باز گرد بسوئے مولائی خود

گفت بادشاہ بیارید پیش من یوسف را پس چون آمد نزد یک او فرستادہ بادشاہ گفت باز گرد بسوی مولائی خود

فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ

پس سوال کن اورا چیست حال آن زنان کہ برید ند دست خویش را ہر آئینہ پروردگار من بحیلہ بازی ایشان

پس سوال کن اورا چیست حال زنان کہ بریدند دست ہای خویش را ہر آئینہ پروردگار من بحیلہ بازی ایشان

عَلِيمٌ ① قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ

داناست ف۳ گفت بادشاہ چہ حال بود حال شما وقتیکہ گفت وشنید کردید با یوسف تا بلغزانندش از احتیاط نفس

داناست ع۵ گفت پادشاہ چہ بود حال شما وقتیکہ گفت وشنید کردید با یوسف از نفس وی ع۵ گفتند

حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ

پاکی خدا راست ندانستیم بر یوسف ہیچ گناہے گفت زن عزیز اکنون ظاہر شد

پاکی خدا راست ندانستیم بر یوسف ہیچ گناہے گفت زن عزیز اکنون ظاہر شد

الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ② ذَلِكَ لِيَعْلَمَ

سخن راست کہ من گفت وشنید کردم با وے تا بلغزد از احتیاط نفس او و ہر آئینہ او از راست گویان است گفت یوسف این ہمہ

سخن راست من گفت وشنید کردم با وی از نفس او و ہر آئینہ او از راست گویان است گفت یوسف این ہمہ را تا بداند عزیز

أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ③

کہ من خیانت او نکردہ ام غائبانہ و بداند کہ خدا راہ نمی نماید حیلہ خیانت کنندگان را

کہ من خیانت نکردم او را در غیبت او و ہر آئینہ خدا راہ نماید حیلہ خیانت کنندگان را ع۵

فتح الرحمن

ف۱ کہ ترجم گوید پس بسوئے یوسف فرستادند وملاقات کرد والله اعلم ۱۲

ف۲ بادشاہ این تعبیر شنیدہ مشتاق ملاقات یوسف گشت ویوسف علیہ السلام مدتے توقف نمود تا برآت ذمہ اش ظاہر گردد والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی شہادت بر اقرار زلیخا بہ عفت یوسف پوشیدہ اند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ حضرت یوسف از ان جہت ہمہ را بہ کید منسوب نمود کہ اگر یکی مکر کرد دیگران معاونت نمودند و شاید از اصل فریبندہ بنا بر حقوق پرورش یا حیا نام نبرد زیرا یوسف علیہ السلام میدانست حقیقت خود بخود آشکار میشود کذا فی الموضح ع۲ شاہ برای تحقیق بطریقی پیش آمد کہ گویا اناول موضوع امید انست تا زنان بدروغ جرئت نکنند و احتمال دارد صبوتیات یوسف علیہ السلام نیز بہ شاہ اثر کردہ باشد زیرا دید یوسف نمی خواہد بدون برائت از زندان برآید. و دان ربی بکیدہن علیم) گفتہ کید آنہا را آشکار کرد و احتمال دارد ساقی نیز واقعہ را تفصیل داد و نیز اسیت یوسف و کید دشمن را تائید کردہ باشد ع۵ این ہمہ تحقیق تفتیش برای آن بود کہ بے تنہا . دیانت یوسف با مکل آشکار گردد و عموم مردم بدانند کہ خداوند حق گنارد فریب خائنان نفوذ نیابد چنانکہ فریب زنان کارگر شد و حق بدون شبہ ثابت گردید ۱۲-

وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ

و بپاکی صفت نمی کنم نفس خود را هر آئینه نفس بسیار فرماینده است

و پاک نمی کنم نفس خود را هر آئینه نفس بسیار فرماینده است

بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝ وَقَالَ الْمَلِكُ

به بدی مگر آن وقت که مهربانی کند پروردگار من هر آئینه پروردگار من آمرزنده مهربان است و گفت پادشاه

به بدی مگر آنرا که رحم کند پروردگار من هر آئینه پروردگار من آمرزنده مهربان است و گفت پادشاه

ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا

بیارید بنزدیک من تا مقرر کنمش خالص برائے خدمت خود پس چون سخن گفت با یوسف را گفت اے یوسف هر آئینه تو امروز نزدیک

بیارید بیش من تا مقرر کنمش خاص برای خدمت خود پس هنگامی که ملک با وی سخن گفت گفت ملک هر آئینه تو امروز نزد ما

مَكِينٌ أَمِينٌ ۝ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ۖ إِنِّي حَفِيظٌ

صاحب قدر امانت داری گفت مقرر کن مرا بر خزانهائے این سرزمین هر آئینه من محافظت کننده

صاحب قدر امانت داری گفت مقرر کن مرا بر خزانهائے این سرزمین هر آئینه من محافظت کننده

عَلِيمٌ ۝ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ ۚ

دانا ام و هم چنین یعنی باین تقریب منزلت دادیم یوسف را در آن زمین قرار می گرفت از آن زمین هر جا که میخواست

دانایم و هم چنین منزلت دادیم یوسف را در زمین قرار می گرفت از آن هر جا که می خواست

نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَن نَّشَاءُ ۖ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ۝ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ

می رسانیم رحمت خود را بهر که خواهیم و ضایع نمی کنیم مزد نیکو کاران را و هر آئینه مزد آخرت

می رسانیم رحمت خود را بهر که خواهیم و ضایع نمی کنیم مزد نیکو کاران را و هر آئینه مزد آخرت

خَيْرٌ لِّلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۝ وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ

بهتر ست آنانرا که ایمان می آوردند و پرهیزگاری می کردند و آمدند برادران یوسف پس داخل شدند بروی

بهتر است آنانرا که ایمان می آوردند و پرهیزگاری می کردند و آمدند برادران یوسف (پس) داخل شدند بروی

فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ۝ وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي

پس بشناخت ایشان را و ایشان او را ناشناسا بودند و چون مهیا کرد برائے ایشان سامان ایشان را گفت بیارید پیش من

(پس) بشناخت ایشان را و ایشان او را ناشناسا بودند و چون مهیا کرد برای ایشان سامان ایشان را گفت بیارید نزد من

بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنزِلِينَ ۝

برادر علاتی خود را که از پدر شما ست آیا نمی بینید که من تمام میدهم پیمانه را و من بهترین مهمانداری کنندگانم

برادر علاتی خود را که از پدر شما است آیا نمی بینید که من تمام می دهم پیمانه را و من بهترین مهمان داری کنندگانم

فَإِن لَّمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِندِي وَلَا تَقْرَبُونِ ۝ قَالُوا سَنُرَاوِدُ

پس اگر نیاورید او را پیش من پس هرگز پیمودن نباشد برائے شما نزدیک من و هرگز نزدیک نشوید من گفتند خواهیم

پس اگر نیاورید او را پیش من پس هرگز نباشد کیل برای شما نزد من و هرگز نزدیک نشوید من گفتند خواهش کنیم

عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ۝ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي

با پدر او تا از و دست باز دارد و ما البته این کار کنندگانیم و گفت یوسف غلامان خود را بنهید سرمایه ایشانرا در

از پدرش باز دارد و ما البته کنندگانیم و گفت یوسف غلامان خود را بنهید سرمایه ایشان را

رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ۝ فَلَمَّا

خرجینهای ایشان شاید ایشان بشناسند آنرا چون باز روند باهل خویش بود که ایشان باز آیند پس چون

بارهای ایشان شاید ایشان بشناسند آنرا چون باز روند بسوی اهل شان شاید رجوع کنند پس چون

رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا

باز گشتند بسوی پدر خویش گفتند اے پدر ما منع کرده شد از ما پیمانه پس بفرست با ما برادر ما را

باز گشتند بسوی پدر خویش گفتند ای پدر ما منع کرده شد از ما پیمانه پس بفرست با ما برادر ما را

نكتل وانا له لحفظون ﴿۶۳﴾ قال هل امنكم عليه الا كما امنتكم على

تا پیمانه گیریم و هر آئینه ما نگهبان وے ایم گفت یعقوب امین نگیرم شمارا بروی مگر چنانکه امین گرفته بودم شمارا بر

تا پیمانه گیریم و هر آئینه ما اورا نگهبانیم گفت یعقوب امین نگیرم شمارا بروی مگر چنانکه امین گرفته بودم شمارا بر

اخيه من قبل فالله خير حفظا وهو ارحم الرحمين ﴿۶۴﴾ ولما

برادر وے پیش ازین پس خدا بهتر است نگاهدارنده و او مهربان ترین مهربانان است و چون

برادروی پیش ازین پس خدا بهتر است نگهبان و او مهربان ترین مهربانان و چون

فتحوا متاعهم وجدوا بضاعتهم ردت اليهم قالوا يابانا ما نبغي هذه

بکشادند رخت خود یافتند سرمایه خودرا بازگردانیده بایشان گفتند اے پدر ما چه می خواهیم بیش ازین این ست

بکشادند رخت خودرا یافتند سرمایه خودرا که بازگردانیده بایشان گفتند ای پدر ما دیگر چه می خواهیم این است

بضاعتنا ردت الينا ونمير اهلنا ونحفظ اخانا ونزداد كيل بعير

سرمایه ما بازگردانیده بسوی ما پس باز رویم بطلب غله آوریم برای کسان خود و نگهبانی کنیم برادر خودرا و زیاده آریم پیمانه یک شتر

سرمایه ما بازگردانیده بسوی ما باز رویم و غله آوریم برای کسان خود و نگهبانی کنیم برادر خود او زیاده آریم پیمانه یک شتر

ذلك كيل يسير ﴿۶۵﴾ قال لن ارسله معكم حتى تؤتون موثقا من

و آنچه آورده ایم پیمانه اندک است گفت نفرستم اورا با شما تا آنکه دهید مرا عهدے از

این پیمانه آسان (اندک) است گفت هرگز نفرستم اورا با شما تا آنکه دهید مرا عهدی از

الله لتاتنني به الا ان يحاط بكم فلما اتوه موثقهم قال الله على

خدا که البته باز آرید اورا بمن مگر آنکه گرفتار کرده شوید پس چون دادندش عهد خویش یعقوب گفت خدا بر

خدا که البته باز آرید اورا بمن مگر آنکه گرفتار کرده شوید پس چون دادندش عهد خویش را گفت یعقوب خدا بر

ما نقول وكيل ﴿۶۶﴾ وقال يبني لا تدخلوا من باب واحد وادخلوا

آنچه می گوئیم نگهبان است و گفت اے پسران من در میائید از یک دروازه و در آئید

آنچه می گوئیم نگهبان است و گفت اے پسران من در میائید از یک دروازه و در آئید

من ابواب متفرقة وما اغني عنكم من الله من شيء ان الحكم

از دروازه هائے پراگنده و دفع نمی کنم از سر شما چیزے را از قضائے خدا نیست فرمان روائی

از دروازه هائے پراگنده و دفع نمی کنم از شما از قضائے خدا چیزے را نیست فرمان روائی

الا لله عليه توكلت وعليه فليتوكل المتوكلون ﴿۶۷﴾ ولما دخلوا

مگر خدارا بروے توکل کردم و بروے باید که توکل کنند متوکلان و چون داخل شدند

مگر خدای را بروی توکل کردم و بروی توکل کنند متوکلان ع۵ و چون داخل شدند

من حيث امرهم ابوهم ما كان يغني عنهم من الله من شيء الا حاجة

از آن راه که فرموده بود ایشان را پدر ایشان دفع نمی توانست کرد از سر ایشان چیزے را از قضای خدا لیکن سرانجام داد

از آنراه که فرموده بود ایشان را پدر ایشان دفع نمی توانست کرد ایشان از قضای خدا چیزی را لیکن خطوره

في نفس يعقوب قضها وانه لذو علم لما علمنه ولكن اكثر

خطوره که در خاطر وے بود و هر آئینه او بود خداوند دانش بآنچه که آموخته بودیم اورا و لیکن اکثر

در ضمیر یعقوب بود سرانجام داده و هر آئینه یعقوب خداوند دانش بود مر آنچیز که بدو آموخته بودیم و لیکن بیشتر

الناس لا يعلمون ﴿۶۸﴾ ولما دخلوا على يوسف اوى اليه اخاه قال

مردمان نمی دانند و چون داخل شدند بر یوسف جائے داد بسوے خود برادر عینی خودرا گفت

مردمان نمی دانند و چون داخل شدند بر یوسف جا داد بسوی خود برادر عینی خودرا گفت

اني انا اخوك فلا تبتئس بما كانوا يعملون ﴿۶۹﴾ فلما جهزهم بجهازهم

هر آئینه من برادر توام پس اندوهگین مباش بسبب آنچه می کردند پس وقتیکه مهیا کرد برائے ایشان سامان ایشان

هر آئینه من منم برادر تو پس اندوهگین مباش به سبب آنچه می کردند پس وقتیکه مهیا کرد برای ایشان سامان ایشان

فتح الرحمن وما ابرئ تا چشم زخم
نمبر ۱۳
تفسیر حقانی
ع۵ بار نخستین که برادران یوسف داخل مصر گردیدند چون سایر بیگانه بیان امتیازی نداشتند بلکه شهر چون توجه الطاف خاص یوسف را مشاهده کردند براین با چشم زخم دقیقی لهذا این مرتبه وقتی شان به اهتمام رسمی خاص بلکه هیبتی بوده یوسف علیه السلام بود بنیامین که پس از یوسف طرف عنایت و محبت خاص پدر بود نیز با برادران همراه بود یعقوب اندیشید یازده پسر زیبا که از یک پدر اند اگر به هیئت اجتماعی به شهر درآیند مخصوصاً بعد از آن که عزیز مصر یوسف درباره آنها مهربانی داشته بود نگاه عامه مردم بدان سو جلب میشود احتمال چشم زخم بسیار است حقیقی است مسئله چشم زخم ... تاثیر قوت چشم است ... این است که یعقوب نیز برای نجات پسران خود اندیشید و سایر مکروهات قاهر از این تدبیر را آنها تلقین کرد تا به آئین معمولی متفرق شده از

ع ۲
دروازه های شهر داخل شوند و انظار عمومی به آنها نگران نباشد در عین زمان گفت تدبیر با فیصله قضا و قدر را باز داشته نمی تواند ...

دانسته نمی تواند ... تنها فرمان خدا ... قبول حکم الهی ... البته تدبیر ... حضرت او تسلیم ... [illegible]

جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ
نهاد آوند آب خوردن در خرجین برادر خود بعد ازان آواز داد آواز کننده که ای کاروان هر آئینه شما
نهاد جام را در باردان برادر خود بعد ازان آواز داد آواز کننده که ای کاروان هر آئینه شما

لَسَارِقُونَ ﴿۲﴾ قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿۳﴾ قَالُوا نَفْقِدُ
دزدید گفتند و بسوی ایشان در آورده چیست آنچه گم می یابید گفتند گم می یابیم
دزدید گفتند و روی آوردند بدان جمع که شما چه چیز گم کرده اید گفتند گم می یابیم

صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿۴﴾ قَالُوا تَاللَّهِ
پیمانهٔ بادشاه را و کسی را که بیارد وی را یک بار شتر باشد و من بآن وعده ضامنم گفتند بخدا
پیمانه بادشاه را و کسی را که بیارد وی را یک بار شتر باشد و من بآن وعده ضامنم گفتند سوگند بخدا

لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿۵﴾ قَالُوا فَمَا
هر آئینه دانسته اید که نیامده ایم تا فساد کنیم در زمین و هرگز دزد نبوده ایم گفتند پس چیست
هر آئینه دانسته اید که نیامده ایم تا فساد کنیم در زمین و هرگز دزد نبوده ایم گفتند پس چیست

جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿۶﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ
جزای این فعل اگر دروغگو باشید گفتند جزای این فعل کسی است که یافته شود متاع در خرجین او پس همان شخص
جزای این فعل اگر باشید دروغگویان گفتند جزای این فعل (اینست) کسی که یافته شود در بار او پس گرفتاری همان شخص باشد

جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿۷﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ
جزای او است هم چنین جزا میدهیم ستمگاران را پس شروع کرد یوسف بتفحص خرجینهای ایشان پیش از خرجین برادر خود
جزای او هم چنین جزای دهیم ستمگاران را پس شروع کرد یوسف بباردان های ایشان پیش از باردان برادر او

ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ
بعد ازان برآورد وی پیمانه را از خرجین برادر خود هم چنین تدبیر کردیم برای یوسف مستعد نبود که اسیر گیرد
بعد ازان برآورد پیمانه را از باردان برادر خود هم چنین تدبیر کردیم در بارهٔ یوسف نبود که اسیر گیرد

أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ وَ
برادر خود را در دین بادشاه لیکن اسیر گرفتش بمشیت خدا بلندی گردانیم در درجها کسی را که خواهیم و
برادر خود را در دین پادشاه لیکن اسیر گرفتش به مشیت خدا بلند گردانیم در درجها کسی را که خواهیم و

فَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿۸﴾ قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ
بالای هر خداوند دانش دانائی هست گفتند اگر دزدی کند این شخص در تحقیق که دزدی کرده بود برادر او پیش
بالای هر خداوند دانش دانا است گفتند اگر دزدی کرده این شخص پس بتحقیق دزدیده است برادر اعیانی که او بوده پیش

قَبْلُ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا
ازین پس پنهان داشت یوسف این سخن را در ضمیر خود و آشکارا نکرد آنرا پیش ایشان گفت در دل خود شما بدید در منزل خود
ازین پس پنهان داشت آن مقاله را یوسف در نفس خود و آشکارا نکرد آنرا برایشان گفت یوسف در دل خود شما بدید بستید در منزلت

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿۹﴾ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا
و خدا داناست بآنچه بیان می کنید گفتند ای عزیز هر آئینه او را پدر است پیر کلان سال
و خدا دانا تر است بآنچه بیان می کنید گفتند ای عزیز هر آئینه او را پدر است پیر کلان سال

فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۰﴾ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ
پس بگیر یکی را از ما بجای او هر آئینه ما می بینیم ترا از نیکوکاران گفت می پناهم از خدا
پس بگیر یکی را از ما بجای او هر آئینه ما می بینیم ترا از نیکوکاران گفت پناه بخدا

أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ ﴿۱۱﴾ فَلَمَّا
از آنکه بگیریم مگر کسی را که یافته ایم رخت خویش را نزدیک او آنگاه ستمگار باشیم پس چون
از آنکه بگیریم مگر کسی را که یافته ایم متاع خود را نزد او هر آئینه ما آنگاه ستمگاران باشیم پس چون

یعنی کالا داشتند که دزدی باشند و امکان ندارد که مال مسروقه از نزد آن ها ظاهر شود ازین جهت باقرار خود ماخوذ شدند ۱۲

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی او را غلام گیرند والله اعلم ۱۲

ف ۲ حضرت یوسف بتی از طلا از آن جد مادری خود بدزدید تا از عبادت صنم باز ماند یا مشابه این قصه چیزیکه سبب تهمت او باشد بدزدی بوقوع آمده بود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

۲ چون بفرمان یوسف غله ها بار شد و سامان سفر آماده گردید جامی سیمین بدون اطلاع بنیامین در اسباب وی گذاشتند چون کاروان عزم رحیل کرد محافظان بجستجوی جام افتادند کاروان طرف اشتباه واقع شد هنوز اندکی دور نشده بودند یکی از محافظین فریاد زد شما یقیناً دزدید تعلیه اگر بفرمان یوسف چنین گفتند مطلب این است دیگران مال می دزدند شما آنانید که برادر را از پدر دزدیده خود فقید رفتار و کردار ما بهمه مردمان مصر معلوم است کیست درین جا که نشان دهد که شرارت کرده باشیم یا برای فساد آمده باشیم ما از خاندان دزدان نمی باشیم۔ سزای دزد در شریعت ابراهیمی این بود یعنی از نزد هر که مال دزدی برآمد

ف ۹ یک سال غلام می شد برادران یوسف برو فق قانون شرع سزای دزد را بدون تامل ذکر کردند زیرا

اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ

ناامید شدند از وے تنہا رفتند بخلوت مشورت کنان گفت بزرگ ترین ایشان آیا ندانسته اید که پدر شما

ناامید شدند از وی تنها رفتند بخلوت مشورت کنان گفت بزرگ ایشان آیا ندانسته اید که پدر شما (هر آینه)

أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۖ فَلَنْ

گرفته است بر شما عهد خدا و پیش ازین تقصیر کرده بودید در حق یوسف پس جدا

گرفته است بر شما عهد محکم از خدا و پیش ازین تقصیر نموده بودید درباره یوسف پس جدا

أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ۖ وَهُوَ خَيْرُ

نخواهم شد ازین سرزمین تا وقتیکه اذن دهد مرا پدر من یا حکم کند خدا مرا و او بهترین

نخواهم شد از زمین مصر تا وقتیکه اذن دهد مرا پدر من یا حکم کند خدا مرا و او بهترین

الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾ ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَ

حکم کنندگان است اے برادران باز روید بسوی پدر خویش پس بگوئید اے پدر ما بر آئینه پسر تو دزدی کرد و

حکم کنندگان است باز روید بسوی پدر خویش پس بگوئید اے پدر ما هر آئینه پسر تو دزدی کرد و

مَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ

گواهی ندادیم الا با نچه می دانستیم ما و نبودیم علم غیب را یاد دارنده و بپرس از دیه

گواهی نمی دهیم ما مگر بانچه می دانیم و نیستیم ما باطن حال را نگاه دارندگان و بپرس از دیهی

الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا ۖ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ

که بودیم دران و از کاروانے که آمده ایم دران و البته ما راست گوایم گفت یعقوب بلکه

که بودیم دران و از کاروانی که آمدیم دران و (هر آئینه) ما راست گویانیم گفت یعقوب بلکه

سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ

آراسته کرده است برائے شما نفوس شما کاری را پس حال من صبر نیک است امید آنست که خدا بیارد پیش من ایشان را

ساخته برای شما نفوس شما کاری را پس حال من صبر نیک است امید آنست که خدا بیارد پیش من ایشان را

جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ

همه یک جا هر آئینه او دانا با حکمت است و رو بگردانید از ایشان و گفت ولے اندوه من بر یوسف

همه یکجا هر آئینه او دانا با حکمت است ع۵ و روی بگردانید از ایشان و گفت ای دریغ بر یوسف

وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ

و سفید شدند دو چشم او بسبب اندوه پس او پر شده بود از غم گفتند بخدا همیشه حتی که یاد می کنی

و سفید شد هر دو چشم او بسبب اندوه پس او غم خود را فرو می خورد (پر شده از غم) گفتند سوگند بخدا همیشه یاد می کنی

يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو

یوسف را تا آنکه شوی بیمار یا شوی از هالک شدگان گفت جز این نیست که بیان می کنم

یوسف را تا آنگاه که شوی گداخته (بیمار) یا شوی از مردگان گفت جز این نیست که بیان می کنم

بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا

غم سخت خود را و اندوه خود را بجناب خدا و می دانم از جانب خدا آنچه نمی دانید اے پسران من بروید

غم سخت و اندوه خود را بجناب خدا و من می دانم از جانب خدا آنچه شما نمی دانید اے پسران من بروید

فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ

پس تفحص کنید از یوسف و برادر او و ناامید مباشید از رحمت خدا هر آئینه سخن اینست که

(پس) تفحص کنید از یوسف و برادرش و نومید مشوید از فیض خدا هر آئینه نومید

لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ

ناامید نمی شوند از رحمت خدا مگر گروه کافران پس چون داخل شدند بر یوسف

نمی شود از فیض خدا مگر گروه کافران پس چون داخل شدند بر یوسف

فتح الرحمن

ف یعنی گفت در حزن و حمن وجهان فی دحله فهو حزن أوه والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعقوب چون در مرتبه نخست به پسران خود اعتماد نکرده بود نسبت به بے اعتباری گذشته در این مرتبه نیز بگفتار پسران اعتماد نکرد اما سخن پیغمبر دروغ نمی باشد پسران وی سخن ساخته بودند و یوسف نیز پسر او بود کذا فی الموضح گویا مخاطب «لکم» جنس ابناست والله اعلم بعض مفسران چنین تفسیر کرده اند شما برای حفاظت وی در اینجا چه پیمان بستید و با چه اصرار او را با خود بردید آنجا این قدر هم نگفتید اگر جام از متاع وی برآمد دزدی اثبات نمیشود شاید دیگری پنهان کرده باشد شما بجای آنکه مدافعه کنید گفتید برادرش نیز دزدی بوده لهذا جرم او را قوی تو کردید اگر در دل خویش چیزی غش نمی داشتید چنین نمی کردید حال فرزند من آمده اید که از خود سخن وی برتراشید بهر حال من در این مصیبت نیز صبر می کنم و لب به شکایت نمی کشایم از توانائی و مهربانی خدای متعال بعید نیست که یوسف و بنیامین و آن برادر دیگرتان را که برای خاطر بنیامین در آنجا مانده همه را نزد من باز آرد ـ وی همه چیز را امیدوار و باهر که مطابق حکمت خویش معامله می کند از این بهر می آید که با وصف چندین احوال یاس انگیز و مرور دهور باز هم قلوب فرزندان انبیا

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ

گفتند ای عزیز رسیده است بما و کسان ما سختی و آورده ایم سرمایه نامقبول یعنی اندک یا ناسره پس تمام ده

گفتند ای عزیز رسیده است بما و کسان ما سختی و آورده ایم سرمایه (نامقبول) اندک بی اعتبار پس تمام ده

لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ

ما را پیمانه و صدقه ده بر ما بر آیینه خدا جزا می دهد صدقه دهندگان را گفت

ما را پیمانه و صدقه کن بر ما بر آیینه خدا جزا می دهد صدقه دهندگان را گفت

هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوا

آیا دانستید هیچ آنچه کردید بیوسف و برادرش وقتیکه شما نادان بودید گفتند

آیا دانستید آنچه کردید به یوسف و برادرش هنگامیکه شما نادان بودید گفتند

أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَٰذَا أَخِي ۖ قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ۖ

آیا به تحقیق تو یوسفی گفت من یوسفم و این برادر من است هر آیینه انعام کرد خدا بر ما

آیا به تحقیق تو یوسفی گفت من یوسفم و این برادر من است هر آیینه انعام کرد خدا بر ما

إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا

هر آیینه سخن اینست که هر که پرهیزگاری کند و صبر نماید پس خدا ضایع نمی سازد مزد نیکوکاران را گفتند

هر آیینه هر که بترسد از خدا و صبر نماید (پس بدرستیکه) خدا ضایع نکند مزد نیکوکاران را گفتند

تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ

قسم خدا هر آیینه فضل داده است ترا خدا بر ما و هر آیینه ما خطا کننده بودیم گفت هیچ سرزنش نیست بر شما

قسم بخدا هر آیینه برگزید ترا خدا بر ما و بدرستیکه ما بودیم خطا کنندگان گفت هیچ سرزنش نیست بر شما

الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا

امروز بیامرزد خدا شما را و او مهربان ترین مهربانان است ببرید این پیراهن مرا

امروز بیامرزد خدا شما را و او مهربان ترین مهربانان است ببرید این پیراهن مرا

فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا

پس بافگنیدش برروی پدر من تا شود بینا و بیارید پیش من اهل خویش را همه یکجا و چون

پس بیفگنید آنرا برروی پدر من تا بیاید بینا و بیارید نزد من اهل خویش را همه یکجا چون

فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾

جدا شد کاروان یعنی از شهر گفت پدر ایشان بر آیینه من می یابم بوی یوسف را اگر بنقصان عقل نسبت نکنید مرا

جدا شد کاروان گفت پدر ایشان هر آیینه من می یابم بوی یوسف را اگر به نقصان عقل نسبت نکنید مرا

قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ

گفتند بخدا هر آیینه تو در خطای قدیم خودی پس چون بیامد پیش وی مژده دهند

گفتند قسم بخدا هر آیینه تو در خطای قدیم خودی پس چون بیامد پیش وی مژده رسان

أَلْقَاهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ

انداخت قمیص را بر روی پس بینا گشت گفت آیا نه گفته بودم بشما که هر آیینه من می دانم از جانب خدا

انداخت قمیص را بر روی وی پس گشت بینا گفت آیا نگفته بودم شما را هر آیینه من می دانم از جانب خدا

مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾

آنچه نمیدانید گفتند ای پدر ما آمرزش طلب کن برای ما در حق گناهان ما هر آیینه ما گناهگار بودیم

آنچه نمیدانید گفتند ای پدر ما آمرزش طلب کن برای ما گناهان ما را بدرستیکه ما بودیم گناهکاران

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

گفت طلب آمرزش خواهم کرد برای شما از پروردگار خود هر آیینه او آمرزنده مهربان است

گفت زود باشد که آمرزش خواهم برای شما از پروردگار خود (هر آیینه) او آمرزنده مهربان است

تفسیر عثمانی

۱ بفرمان پدر خود بار سوم بیسار مصر شدند. مقام یوسف معلوم نبود و اراده داشتند نخست در پی کسی روند که مقام وی معلوم است یعنی بنیامین. مزید بر آن چون قحط بود و به غله نیاز داشتند میخواستند بدین امر نیز عزیز را متوجه گردانند و اگر در این هنگام دل دوستدار مهربان یافتند سخن بنیامین را نیز بمیان آرند. از این جهت نخستین سخن که در محضر یوسف علیه السلام گفتند این بود ای عزیز مصر در این روزگار به نسبت قحط و بینوائی به ما و خانواده ما سخت مصیبت فرود آمده و هرچه متاع خانه داشتیم فروخته شده جز متاع اندک و فرومایه که به غرض خریداری غله با خود آورده ایم. از مکارم اخلاق و عنایات سابقت امید داریم نقصان متاع ما را در نظر نیاری به بهای اندک بهمان مقداریکه سابق غله داده بودی باز عنایت کنی. این رعایت در حقیقت خیراتی است که به مسکینی یا چیزی نوشته بطور خیرات بما می بخشائی. خدا بتو خوب می کند. یوسف چون شنید گریستن آغاز کرد و دلش برحم آمد و اشک از چشمش جاری شد آن گاه بفرمان خدای متعال خویشتن را ظاهر کرد که کیست و آنها با وی چه کرده اند

ما انبتا به مقامی فائز شده است آیت آینده بتمهید این گفتار است تنبیه - بعضی گویند معنی تصدق متعلق احسان کردن است چنانکه در حدیث صلوة قصر واقع شده صدقة تصدق الله بها علیکم

فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰی یُوْسُفَ اٰوٰۤی اِلَیْهِ اَبَوَیْهِ وَقَالَ ادْخُلُوْا مِصْرَ

پس چون در آمدند بر یوسف یعنے در خیمہ اش واو برای استقبال بر آمده بود جای داد بسوی خود پدر مادر خود او گفت در آئید مصر

پس چون در آمدند بر یوسف جای داد بسوی خود پدر و مادر خود را و گفت در آئید مصر

اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِیْنَ ﴿۹۹﴾ وَرَفَعَ اَبَوَیْهِ عَلَی الْعَرْشِ وَخَرُّوْا لَهٗ سُجَّدًا

ایمن شده اگر خدا خواسته است و برداشت پدر و مادر خود را بر تخت خود و ایشان افتادند بسوی او سجده کنان

اگر خواهد خدا در حالیکه ایمنان باشید و برداشت پدر و مادر خود را بر تخت و افتادند بسوی او سجده کنان

وَقَالَ یٰۤاَبَتِ هٰذَا تَاْوِیْلُ رُءْیَایَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّیْ حَقًّا

و گفت ای پدر من این ست تعبیر خواب من که پیش ازین دیده بودم هر آئینه راست ساخت آنرا خدای تعالی

و گفت ای پدر من اینست تعبیر خواب من پیش ازین هر آئینه گردانید آنرا پروردگار من راست

وَقَدْ اَحْسَنَ بِیْۤ اِذْ اَخْرَجَنِیْ مِنَ السِّجْنِ وَجَآءَ بِكُمْ مِّنَ الْبَدْوِ

و نعمت فراوان داد مرا چون بیرون آورد مرا از زندان و آورد شما را از صحرا

و بمن نیکوئی کرده است چون بیرون آورد مرا از زندان و آورد شما را از بادیه

مِنْۢ بَعْدِ اَنْ نَّزَغَ الشَّیْطٰنُ بَیْنِیْ وَبَیْنَ اِخْوَتِیْ اِنَّ رَبِّیْ لَطِیْفٌ

بعد از آنکه خلاف انگند شیطان میان من و میان برادران من هر آئینه پروردگار من تدبیر نیک سازنده است

بعد از آنکه خلاف انگند شیطان میان من و میان برادران من (هر آئینه) پروردگار من تدبیر نیک سازنده است

لِّمَا یَشَآءُ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِیْمُ الْحَكِیْمُ ﴿۱۰۰﴾ رَبِّ قَدْ اٰتَیْتَنِیْ مِنَ الْمُلْكِ

چیزی را که میخواهد هر آئینه اوست دانا با حکمت ای پروردگار من دادی مرا بادشاهی

چیزی را که خواهد هر آئینه او است دانا با حکمت ای پروردگار من دادی مرا چیزی از بادشاهی

وَعَلَّمْتَنِیْ مِنْ تَاْوِیْلِ الْاَحَادِیْثِ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ

و آموختی مرا تاویل احادیث ای پیدا کننده آسمانها و زمین توئی

و آموختی مرا از تعبیر خواب ها ای پیدا کننده آسمانها و زمین توئی

وَلِیّٖ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ تَوَفَّنِیْ مُسْلِمًا وَّاَلْحِقْنِیْ بِالصّٰلِحِیْنَ ﴿۱۰۱﴾

کارساز من در دنیا و آخرت مسلمان بمیران مرا و لاحق کن مرا به صالحان

کارساز من در دنیا و آخرت بمیران مرا مسلمان و در رسان مرا با صالحان

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَیْبِ نُوْحِیْهِ اِلَیْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَیْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوْۤا

یا محمد این قصه از اخبار غیب است وحی می کنیم آنرا بسوی تو و تو نبودی نزدیک ایشان چون عزم کردند

این گفته از اخبار غیب است وحی می کنیم آنرا بسوی تو و تو نبودی نزدیک ایشان چون جمع کردند

اَمْرَهُمْ وَهُمْ یَمْكُرُوْنَ ﴿۱۰۲﴾ وَمَاۤ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۰۳﴾

بر مشورت خود بد سگالی کنان و مسلمان نیستند اکثر مردمان و اگرچه حرص کنی

رای خود را و ایشان مکر می کردند و نیستند اکثر مردمان گرویدگان اگرچه حرص می داری بر ایمان ایشان

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَیْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۰۴﴾ وَكَاَیِّنْ مِّنْ

و سوال نمی کنی از ایشان بر تبلیغ قرآن هیچ مزدی نیست این مگر پند عالمها را و بسا

و سوال نمی کنی از ایشان بر آن هیچ مزدی نیست این مگر پند (مر) عالمها را و بسا از

اٰیَةٍ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ یَمُرُّوْنَ عَلَیْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿۱۰۵﴾

نشانها اند در آسمان ها و زمین می گذرند بران اعراض کنان از تامل دران

نشانهاست در آسمان ها و زمین میگذرند بر آن و ایشان از آن آیتها روی گردانند گانند

وَمَا یُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ ﴿۱۰۶﴾ اَفَاَمِنُوْۤا اَنْ تَاْتِیَهُمْ

و ایمان نمی آرند اکثر ایشان بخدا مگر شریک او مقرر کرده آیا ایمن شده اند از آنکه بیاید بایشان

و ایمان نمی آرند اکثر ایشان بخدا مگر در حالیکه بادی شریک نیز می گیرند آیا ایمن شدند از آنکه بیاید بایشان

تفسیر عثمانی

یوسف خود به تعظیم والدین پرداخت و آن هارا بسر تخت نشانید غرضیکه خدای متعال بر یوسف مقرر کرده بود کسی مانع آن شده نمی توانست برونق آئین آن روزگار پدر و مادر و همه برادران مقابل یوسف بسجده افتادند این سجده تعظیم بود چنانکه حافظ عماد الدین ابن کثیر گوید از زمان آدم تا روزگار مسیح جایز بود شریعت محمدیه آن را ممنوع حرام گردانید و لیسا احادیث کر شاهد این مدعاست بلکه حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه اشارت حرمت آن را از (ان الحکم الا لله) استنباط نموده بعضی مفسران این جا مقصود معنی متبادر سجده را نمیدانند و گویند درین جا مراد از سجده تنها خم شدن می باشد بعضی برانند این سجده برای یوسف نبود بلکه چون عزت و عظمت یوسف را دیدند همه بسجده شکر خدا بر افتند بربن تقدیر در له خروا له، لام سببیه می باشد یعنے بسبب عروج و اقتدار یوسف علیه السلام پیش خدا بسجده افتادند۔

ع ۱۱ / ۵

تنبیه۔ تعظیم و عبادت چیزیست جدا از هم دیگر۔ تعظیم نمودن جز خدا به دیگری ممنوع نیست البته جز خدا به دیگری عبادت کردن شرک جلی است و آن را بر گز اجازه داده نشده و نمی شود و نه برای یک لمحه هم باشد غیر از خدای یگانه متعال و بجز وی داده هر مرتبه باشد ملک مستقل سجده ذریعه داشتن و بجای وی سجده د...

غَاشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللّٰهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۱۰۷﴾

عقوبتی عام از عذاب خدا یا بیاید بایشان قیامت ناگهان و ایشان آگاه نباشند

عقوبتی از عذاب خدا یا بیاید بایشان قیامت ناگهان و ایشان آگاه نباشند

قُلْ هٰذِهٖ سَبِيْلِيْٓ أَدْعُوْٓا إِلَى اللّٰهِ ۚ عَلٰى بَصِيْرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِيْ ۖ وَ

بگو این راه من است می خوانم بسوی خدا با حجت ظاهر من و پیروان من نیز میخوانند و

بگو این راه من است می خوانم بسوی خدا بر (بینائی) دیده و دانسته من و هر که پیروی من کرده است و

سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَمَآ أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۱۰۸﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا

پاکی خدا راست و نیستم من از شریک مقرر کنندگان و نه فرستاده ایم پیش از تو مگر مردانی را

پاکی خدا راست و نیستم من از شرک آرندگان ع۵ و نفرستادیم پیش از تو مگر مردانی

نُّوْحِيْٓ إِلَيْهِمْ مِّنْ أَهْلِ الْقُرٰى ۗ أَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوْا

که وحی میفرستادیم بایشان از اهل دیهی ها آیا سیر نکرده اند در زمین تا به بینند

که وحی می فرستیم بایشان از اهل دهها آیا سیر نکرده اند در زمین که میدیدند

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۗ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ

چگونه شد آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند و هر آئینه سرای آخرت بهتر است

چگونه شد آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند و هر آئینه سرای آخرت بهتر است

لِّلَّذِيْنَ اتَّقَوْا ۗ أَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۱۰۹﴾ حَتّٰىٓ إِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ

متقیان را آیا نمی فهمید مهلت دادیم تا وقتیکه ناامید شدند پیغامبران و

مر آنان را که پرهیز کردند آیا نمی فهمید ع۶ تا آنگاه که نومید می شدند فرستادگان (از ایمان والیشان) و

وَظَنُّوْٓا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوْا جَآءَهُمْ نَصْرُنَا ۙ فَنُجِّيَ مَنْ نَّشَآءُ ۖ وَلَا يُرَدُّ

گمان کردند قوم ایشان که بدروغ وعده کرده شده بایشان آمد بایشان نصرت ما پس خلاص کرده شد هر کرا خواهیم و دور کرده نشود

گمان می بردند بانکه ایشان (بدرستیکه) مکذوب شدند آمد بایشان نصرت ما پس نجات داده شد هر کرا خواستیم و رد کرده نمی شود

بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿۱۱۰﴾ لَقَدْ كَانَ فِيْ قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ

عذاب ما از گروه ستمگاران هر آئینه هست در قصه پیغامبران پندی

عذاب ما از گروه ستمگاران هر آئینه هست در قصه پیغمبران پندی

لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ۗ مَا كَانَ حَدِيْثًا يُّفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدِيْقَ الَّذِيْ

خداوندان خرد را نیست قرآن سخنی که بدروغ بر بافته شود و لیکن هست باور دارنده آنچه

خداوندان خرد را نیست قرآن سخنی که بدروغ بر بافته شده باشد و لیکن هست (باور دارنده) موافق آنچه

بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيْلَ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُدًى وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۱۱۱﴾

پیش از وی هست و بیان کننده هر چیز و هدایت و بخشایش مسلمانان را

پیش از وی است و بیان کننده هر چیز را و هدایت و رحمت است بر گروهی که ایمان دارند

سُوْرَةُ الرَّعْدِ مَكِّيَّةٌ وَّقِيْلَ مَدَنِيَّةٌ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | ثَلٰثٌ وَّأَرْبَعُوْنَ اٰيَةً وَّسِتَّةُ رُكُوْعَاتٍ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ ۗ وَالَّذِيْٓ أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ الْحَقُّ

این با آیات قرآنند و آنچه فرو فرستاده شد از پروردگار تو راست است

این با آیات کتاب (قرآن) است و آنچه فرو فرستاده شده بسوی تو از پروردگار تو حق است

وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ

و لیکن اکثر مردمان ایمان نمی آرند خدا آنست که برداشت آسمانها را

و لیکن بیشتر مردمان نمی گروند بدان خدا آنست که (برداشت) بلند کرد، آسمانها را

ع۵ راه من توحید خالص است من سرتاسر جهان را دعوت می دهم که از اوهام اندیشه های باطل بگذرند و بسوی خدای یگانه رجوع کنند به توحید وی بصفات و کمالات وی به احکام معرفت صحیح اندوخته حاصل نمایند من و همراهان من بدین راه راست بفروغ حجت و برهان دپرتو بصیرت و وجدان روانیم خدا نوری بمن کرامت کرده که در پرتو آن ذهن تمام پیروان من روشن گردیده است و در این جا کورکورانه از کسی تقلید نمی شود رهروان خالص توحید بر قلبی که بری دارند در باطن خویش فروغ خاص معرفت و بصیرت را می بینند ولذت خاص عبودیت محض را حس کرده بی اختیار فریاد می برآرند سبحان الله وما انا من المشركين

ع۶ پیشتر نیز فرشتگان آسمان را به نبوت نفرستاده بودیم انبیاء سابقین مردانی بودند که در قریه ها سکونت داشتند پس ببینید که بر تکذیب کنید گان آن ها در دنیا چه انجام شد حالانکه در دنیا به کافران هم کثرت اوقات عیش نصیب میشود لیکن بهبودی آخرت خالص برای کسانی است که از شرک و کفر پرهیز میکنند این تنبیه برای کفار مکه است تا از احوال گذشتگان عبرت حاصل کنند (تنبیه) ازین آیت بر می آید که زنان هیچ گاه به نبوت سرافراز نشده قرآن مجید بحضرت مریم هم رتبه صدیقه داده است هم چنین ...

بغیر عمد ترونها ثم استوی علی العرش وسخر الشمس والقمر کل

بغیر ستون ها که بینید آنرا　بعد ازان مستقر شد بر عرش　و رام کرد آفتاب　و ماه را　هریکے

بغیر ستون ها که می بینید آنرا　پس (قصد کرد) قایم شد بر عرش　و رام کرد آفتاب　و مهتاب را هریکی

یجری لاجل مسمی یدبر الامر یفصل الایت لعلکم بلقاء ربکم

سیر می کند بمیعاد معین تدبیر کار می نماید بیان می کند نشانها را تا شما بملاقات پروردگار خود

میرود　بوقت مقرر　تدبیر می کند کار خود را بیان می کند نشانهای قدرت خود را تا شما بملاقات پروردگار خود

توقنون ﴿۲﴾ وهو الذی مد الارض وجعل فیها رواسی وانهرا و

یقین آرید　و او آنست که گسترد زمین را و آفرید در انجا کوهها　و نهرها　و

یقین کنید　و او آنست که گسترد زمین را و نهاد در آن کوههای (محکم)　و نهرها　و

من کل الثمرت جعل فیها زوجین اثنین یغشی الیل النهار ان

از هر نوع میوه　آفرید در زمین دو قسم (ترش و شیرین نفیس و خسیس) می پوشاند شب را بروز هر آئینه

از همه　میوها　بیافرید دران دو صنف　می پوشاند شب را بروز (هر آئینه)

فی ذلک لایت لقوم یتفکرون ﴿۳﴾ وفی الارض قطع متجورت و

درین نشانهاست قومی را که تفکر کنند　و در زمین قطعها　مختلف است پیوسته با یکدیگر و

و درین نشانهاست قومی را که تفکر کنند　و در زمین قطعها مختلف است پیوسته با یک دیگر و

جنت من اعناب وزرع ونخیل صنوان وغیر صنوان یسقی بماء

بوستانهاست از درختان انگور و کشت زارست و خرما بعض بسیار شاخ و بعض غیر آن سیراب کرده میشود از یک

بوستانهاست از درختان انگور و کشت زار و خرمابنان چند شاخ از یک اصل رسته و غیر آن بلکه متفرقة الاصول آب

واحد ونفضل بعضها علی بعض فی الاکل ان فی ذلک لایت

آب و فضل می دهیم　بعض را بر بعض در طعم میوه ها　هر آئینه در این نشانهاست

یک آب و برتری می دهیم بعضی را بر بعضی در میوها (هر آئینه) در این نشانهاست

لقوم یعقلون ﴿۴﴾ وان تعجب فعجب قولهم ءاذا کنا تربا ءانا لفی

قومی را که می فهمند　و اگر تعجب کنی پس عجب است سخن ایشان که آیا وقتیکه خاک شویم آیا ما در

قومی را که غور می کنند ع ۵　و اگر تعجب کنی پس عجب است سخن ایشان که آیا وقتیکه خاک شویم آیا ما در

خلق جدید اولئک الذین کفروا بربهم واولئک الاغلل فی

آفرینش نو خواهیم بود　ایشانند آنانکه　نامعتقد شدند به پروردگار خویش و ایشانند بایں صفت که طوق در

آفرینش نو خواهیم بود　آن گروه کسانی اند که نگرویدند به پروردگار خود و ایشانند بایں صفت که طوق ها در

اعناقهم واولئک اصحب النار هم فیها خلدون ﴿۵﴾ و

گردن ایشان باشد　و ایشانند اهل آتش　ایشان آنجا جاویدان باشند و

گردن ایشان باشد و ایشانند　اهل آتش　ایشان در آنجا جاویدان باشند　و

یستعجلونک بالسیئة قبل الحسنة وقد خلت من قبلهم المثلت

بشتاب می طلبند از تو عقوبت　پیش از راحت　و هر آئینه گذشته است پیش از ایشان عقوبت ها

بشتاب می طلبند از تو　بدی　پیش از نیکی　و هر آئینه گذشته است پیش از ایشان عقوبت ها (امثال)

وان ربک لذو مغفرة للناس علی ظلمهم وان ربک لشدید

و هر آئینه پروردگار تو خداوند آمرزش است مردمان را با وجود ستمگار بودن ایشان و هر آئینه پروردگار تو سخت

و (هر آئینه) پروردگار تو خداوند آمرزش است مردمان را با وجود ستمگار بودن ایشان (و هر آئینه) پروردگار تو سخت

العقاب ﴿۶﴾ ویقول الذین کفروا لولا انزل علیه ایة من ربه انما

عقوبت است　و می گویند　کافران چرا فرستاده نشد بر این پیغمبر نشانه از پروردگار او یا محمد جز این نیست

عقوبت کننده است و می گویند آنانکه کافر شدند چرا فرستاده نشد براوی نشانه از پروردگار وی (جز این نیست)

۵ در مقابل آسمان های بلند زمین پست مذکور شده و با آسمان از آفتاب و ماه که حرکت جداگانه و دو طابق مختلفه دارند بیانی رفته کاری که از اشعه پر حرارت آفتاب بوجود می آید از برودت ملایم ماه ساخته میشود همچنان احوال مختلف زمین و چیزهای مختلفی که بزمین تعلق دارد این جا مذکور گردید که جائی کوه های ایستاده و دو جائی دریاهای روان است و میوه ها با عتبار شکل و صورت رنگ و لذت خوردی و کلانی تذکیر و تانیث از هم مختلف اند زمین بوجود روز و شب گاهی روشن و زمانی تاریک می باشد و تعجب است اگرچه چند قطعه مختلف زمین از یک جنس بوده و از یک آب سیراب می گردد و از تابش آفتاب حرارت میگیرد باهم یک نیاموی و زد اما ثمرات مختلف و متنوع عجید بود در کثرت و قلت محصولات هم آنقدر تفاوت می باشد که بیننده حیران میشود اهل فکر وقت از مشاهده این همه آثار قدرت بآن میرسند که انسان هم اگرچه همه از یک نوع اند و یک ابر رحمت و یک آفتاب هدایت اوسا تربیه می کند ما باز هم از حیث ماده و معنی اختلافات زیاد دارند و همان قدرت غیر محدود است که از زمین تا آسمان نظام ترکیبی تمام مخلوقات را بقبضه خود گرفته است و برونق استعداد هر چیز دایره عمل و اثر آن را به بسیار استواری تحدید نموده است پس برای آن

أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ۝٧ اللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثٰى وَمَا

تو بیم کنندهٔ وهر قومے را راه نماینده میباشد خدامی داند آنچه در شکم میدارد هر زنے وآنچه ناقص میکنند رحمها و آنچه

تو بیم دهنده ئی وهر قومی را راه نمائی می باشد خدا می داند آنچه در شکم برمیدارد هر ماده و آنچه

تَغِيْضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ؕ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهٗ بِمِقْدَارٍ ۝٨ عٰلِمُ الْغَيْبِ

زیاده می گردانند وهر چیزے نزدیک او باندازه است داناست به پنهان

ناقص می کنند رحم ها و آنچه زیاده می گرداند وهر چیزے نزد او باندازه هست دانای پنهان

وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيْرُ الْمُتَعَالِ ۝٩ سَوَآءٌ مِّنْكُمْ مَّنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ

و آشکارا بزرگ است بلند مرتبه است یکسان است از شما کسیکه پوشیده سخن را و کسیکه

و آشکار است بزرگ بلند مرتبه است یکسان است از شما کسیکه آهسته گوید سخن را و کسیکه

جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍۢ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌۢ بِالنَّهَارِ ۝١٠ لَهٗ مُعَقِّبٰتٌ

بآواز بلند گوید آنرا و کسیکه وے پنهان است در شب و کسیکه او راه میرود در روز برای آدمی فرشتگانند از پئے یکدیگر آینده

بآواز بلند گوید آنرا و کسیکه وی پنهان است در شب و راه می رود بروز ع۵ برای آدمی تعقیب کنندگانند

مِّنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ يَحْفَظُوْنَهٗ مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ ؕ إِنَّ اللّٰهَ لَا

میان دو دست او و پس پشت او نگاه میدارند او را بحکم خدا هر آئینه خدا

(میان دو دست او) پیش روی او و پس پشت او نگاه میدارند او را بحکم خدا (هر آئینه) خدا

يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ؕ وَإِذَآ أَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوْٓءًا فَلَا

بدل نمی کند حالتے را که بقومے باشد تا وقتیکه ایشان بدل کنند آنچه در ضمیر ایشانست و چون اراده کند خدا بقومے عقوبت پس

بدل نمی کند حالت قومی را تا وقتیکه تغیر دهند آنچه در نفس های ایشان است و چون خواهد خدا بگروهی (بدی) آفت پس

مَرَدَّ لَهٗ ۚ وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّالٍ ۝١١ هُوَ الَّذِيْ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا

باز گردانیدن نیست آنرا و نیست ایشان را بجز وے هیچ کارسازنده و او ست آنکه بنماید شما را ابرق برائی پدید آوردن ترس

رد کرده نشود آنرا و نیست ایشان را جز وی هیچ کارسازنده ع۱ او ست آنکه می نماید شما را برق برای ترس

وَّطَمَعًا وَّيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ۝١٢ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ

و امید و برمیدارد ابر بائے گران را و بپاکی یاد می کند رعد باستایش او و فرشتگان نیز

وامید و برمیدارد ابرهائے گران را و بپاکی یاد می کند رعد بستایش او و فرشتگان

مِنْ خِيْفَتِهٖ ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيْبُ بِهَا مَنْ يَّشَآءُ وَهُمْ

از ترس او و می فرستد صاعقها پس میرساند آنرا بهر که خواهد و کافران

از ترس او و می فرستد صاعقها پس میرساند آنرا بهر که خواهد و ایشان

يُجَادِلُوْنَ فِي اللّٰهِ ۚ وَهُوَ شَدِيْدُ الْمِحَالِ ۝١٣ لَهٗ دَعْوَةُ الْحَقِّ ؕ وَالَّذِيْنَ

مکابره می کنند در باب خدا و او بسیار قوت است مر او راست دعای حق و آنانکه کافران

جدال می کنند در سخن خدا و سخت است گرفت او او راست دعوت حق و آنانکه

يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَسْتَجِيْبُوْنَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى

ایشان را میخوانند بجز خدا قبول نمی کنند دعائے ایشان را بهیچ وجه مگر مانند کسیکه بگشاید دو دست خود را بسوے

میخوانند بجز خدا بکارسازان نیاید چیزی (قبول نمی کنند دعای ایشان را بهیچ وجه) مگر مانند کسیکه بگشاید دو دست خود را بسوے

الْمَآءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهٖ ؕ وَمَا دُعَآءُ الْكٰفِرِيْنَ إِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ۝١٤

آب تا برسد بدهنش و آن آب هرگز رسنده نیست بدهان او و نیست دعائے کافران مگر در بے فائدگی

آب تا برسد بدهنش و آن رسنده نیست (بدهان) او و نیست دعا کافران مگر در گمراهی

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَّكَرْهًا وَّظِلٰلُهُمْ بِالْغُدُوِّ

و خدا را سجده می کنند هر که در آسمانها و زمین است خواهان و ناخواهان و سجده می کنند سایه های ایشان بوقت صبح

و خدای را سجده می کند هر که در آسمان ها و زمین است به (خوشی) و ناخوشی و سجده می کند سایه های ایشان صبح

بیان شده : از اشخاص و افراد زیرا که تعیین خوبی و بدی قوم به لحاظ اکثریت و غلبه می باشد ۱۔

فتح الرحمن

ف یعنی او را سجده کرده بجناب او نیاز کنند و دعا طلبند داو اجابت فرماید واللّٰه اعلم ۱۲

ع ۷ ۱۰

تفسیر عثمانی

ع۵ بعد از بیان عمومیت علم خود باعتبار مناسبت مقام خاص، اینک خدای متعال راجع باحوال مکلفین میفرماید بر جمیع اقوال و افعال شما علم ما محیط است چیزی که در دل تان باشد آهسته بگوئید یا بآواز بلند۔ یا کاری را که در تاریکی شب پنهان کنید یا در روز روشن نمایان اجرا دارید همه در علم الٰهی۔ یکسان است بعض مفسرین این آیت را مشتمل بر سه نوع مقام خواهند کرده اند (۱) من اسر القول (یعنی کسیکه سخن را پنهان می کند) (۲) من جهر به (یعنی کسیکه ظاهر کند آنرا) (۳) و من هو مستخف باللیل و سارب بالنهار و یعنی کسیکه کار خود را شب پنهان نماید چنانکه دزدی و بروز ظاهر کند مانند نماز خواندن) علم او تعالے بهمه یکسان میرسد۔ ع۱ خدای تعالے هیچ قوم را تا وقتیکه روش نیک خود را با او تعالے تبدیل نکنند از نگهبانی و مهربانی همیشگی خود محروم نمی گرداند و چون تبدیل کنند آفتے بر آنها می آید که هیچکس آنرا رد نمی تواند و مدد او کسے فائده نمی کند تنبیه۔ در اینجا ترقی و تنزل اقوام

وَالْاٰصَالِ ۞ قُلْ مَنْ رَّبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ قُلِ اللّٰهُ ۭ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ

دشام ۞ بگو کیست پروردگار آسمانها و زمین بگو از طرف ایشان خداست بگو آیا گرفتید

دشام بگو کیست پروردگار آسمانها و زمین بگو خداست بگو آیا گرفتید

مِّنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَاۗءَ لَا يَمْلِكُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا ۭ قُلْ هَلْ

بجز وے دوستانے کہ نمی توانند برائے خویشتن سودے و نہ زیانے بگو آیا

بجز وے دوستانے کہ نمی توانند برائے خویشتن سودے و نہ زیانے بگو آیا

يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ڏ اَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمٰتُ وَالنُّوْرُ ڬ اَمْ جَعَلُوْا

برابرست نابینا و بینا نے نے آیا برابرست تاریکی ہا و روشنی آیا مقرر کردہ اند

برابر می شود نابینا و بینا نے نے آیا برابراست تاریکی ہا و روشنی آیا ساختند

لِلّٰهِ شُرَكَاۗءَ خَلَقُوْا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ۭ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ

خدا را شریکانے کہ آفریدہ باشند مانند آفریدن خدا پس مشتبہ شدہ است آفرینش برایشان بگو خدا آفرینندۂ

برای خدا شریکان کہ آفریدہ باشند مانند آفرینش خدا پس مشتبہ شد آفرینش برایشان بگو خدا آفرینندہ

كُلِّ شَيْءٍ وَّهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۞ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً فَسَالَتْ

ہر چیز ست و اوست یگانہ غالب فرو فرستاد از آسمان آب را پس رواں شدند

ہر چیز است و اوست یگانہ غالب فرو فرستاد از آسمان آب را پس جاری شد

اَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ۭ وَمِمَّا يُوْقِدُوْنَ عَلَيْهِ

رودہا باندازۂ خویش پس برداشت آب رواں کفے بررو آب آیندہ و از آنچہ میگدازندش

رودہا باندازہ خویش پس برداشت سیل کفی آماسیدہ و از آنچہ می افگنند

فِي النَّارِ ابْتِغَاۗءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهٗ ۭ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ

در آتش بطلب پیرایہ یا بطلب رخت خانہ کفے ہست مانند کفے آب ہم چنین بیان می کند خدا مثل حق

در آتش (می گدازندش بر آتش) برای خواستن پیرایہ یا بطلب اسباب کہ در آن کفی است مانند آن ہم چنین بیان می کند خدا حق

وَالْبَاطِلَ ڛ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاۗءً ۚ وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ

و باطل اما آن کف پس میرود ناچیز شدہ و اما آنچہ سود میرساند بمردمان می ماند

و باطل را اما آن کف آب پس میرود خشکیدہ و اما آنچہ سود میرساند بمردمان پس می ماند

فِي الْاَرْضِ ۭ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ۞ لِلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمُ

در زمین ہم چنین بیان می کند خدا مثل ہارا ۞ آنانرا کہ قبول کردند سخن پروردگار خویش

در زمین ہم چنین بیان می کند خدا مثل ہارا مر آنانرا کہ قبول کردند حکم پروردگار خویش را

الْحُسْنٰى ڼ وَالَّذِيْنَ لَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهٗ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَّا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا

حالت نیک است و آنانکہ قبول نکردند سخن او را اگر باشد ایشان را آنچہ در زمین است ہمہ یکجا

حالت نیک است و آنانکہ قبول نکردند حکم او را اگر باشد ایشان را آنچہ در زمین است ہمہ

وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ سُوْۗءُ الْحِسَابِ ڏ وَمَاْوٰىهُمْ

و مانند آن ہمراہ آن البتہ عوض خود دہند آنرا آن جماعہ ایشان راست سختی حساب و جائے ایشان

و مانند آن ہمراہ آن در بدل خود آن جماعہ ایشان راست بد حساب و جائے ایشان

جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ۞ اَفَمَنْ يَّعْلَمُ اَنَّمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ

دوزخ است و آن بد جائیست آیا کسے کہ میداند کہ آنچہ فرو فرستادہ شدہ بسوئ تو از جانب پروردگار تو

دوزخ است و آن بد جائیست آیا کسیکہ میداند کہ انچہ فرو فرستادہ شد بسوی تو از جانب پروردگار تو

الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى ۭ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۞ الَّذِيْنَ يُوْفُوْنَ

راست است مانند کسے باشد کہ وے نابیناست جز این نیست کہ پند پذیر میشوند خداوندان خرد آنانکہ وفا می کنند

راست است مانند کسے باشد کہ وی نابیناست خاص میداند آنرا خداوندان خرد (پند پذیری شوند) آنانکہ تمام می کنند

فتح الرحمٰن

ف۱ کافران و منافقان ناخواہان سجدہ می کنند نزدیک شدت یا ترس شمشیر و فرشتگان و مسلمانان خواہان واللہ اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی لابد ست کہ در ہر جنس خیر و شر باشد ہم چنین لابد است کہ در آدمیان نیکوکاران و بدکاران باشند لیکن نیکوکاران را استقرار میسازد و کار ایشان را بیش میبرد و بدکاران را ہلاک می کند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ آیا معبودان شما مانند خدا چیزے آفریدہ توانستہ اند کہ ازان در اشتباہ افتادہ آن ہا را بخدائی پذیرفتہ اید حق ہرگز نمی توانند کہ یک بال مگس یا یک پای پشہ را بسازند بلکہ خودشان نیز مانند سائر اشیاء آفریدۂ ہمان خدای یگانہ و توانا می باشند پس چنین چیزہای محتاج و ناتوان را بخدائی پذیرفتن چہ گستاخی و شوخ چشمی است ع۱۰ دنیا بہر صورت میگذرد در آخرت چنان پریشان و درماندہ باشند کہ اگر تمام خزائن دنیا در دسترس شان باشد نظیر آن ہم را علاوہ کنند کہ آن ہمہ را فدیہ دہند شاید از ان سرگردانی نجات یابند و دانی ہم

واللہ ... ازین گر احکام موسیٰ و کفر حداجدا تذکار گردید تنبیہ بود کہ این امر بکلی موافق عقل و حکمت است ریح صاحب بصیرتی چنین حکم نمی کند کہ کوری کہ ...

بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُوْنَ الْمِيْثَاقَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ

بعهد خدا و نه می شکنند عهد را و آنانکه می پیوندند آنچه فرموده است خدا

عهد خدا را و می شکنند آن عهد را و آنکه می پیوندند آنچه فرموده است خدا

بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُوْنَ سُوْٓءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِيْنَ

پیوند کردن آن و می ترسند از پروردگار خویش و می ترسند از سختی حساب و آنانکه

به وصل آن و می ترسند از پروردگار خویش و می اندیشند از بدی حساب ع۵ و آنانکه

صَبَرُوا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا

شکیبائی کردند بطلب روی پروردگار خویش و برپا داشتند نماز را و خرج کردند از آنچه ما روزی دادیم بایشان پنهان

صبر کردند برای (طلب) رضای پروردگار خویش و برپا داشتند نماز را و خرج کردند از آنچه روزی دادیم بایشان پنهان

وَّعَلَانِيَةً وَّيَدْرَءُوْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾

و آشکارا و دفع می کنند به نیکوئی بدی را این جماعه راست جزای آن سرای

و آشکارا و دفع می کنند به نیکوئی بدی را (یعنی در مقابل بدی نیکی ع۵) برای آن گروه است جزای آن سرای

جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ

بوستانهای همیشه ماندن در آیند آنجا ایشان و هر که نیکوکار باشد از پدران ایشان و زنان ایشان و اولاد ایشان

باغ‌های اقامت در آیند آنجا و هر که نیکوئی کرده از پدران ایشان و زنان ایشان و اولاد ایشان ع۹

وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِّنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ

و فرشتگان داخل شوند برایشان از هر دروازه گویند سلامتی بر شماست بسبب صبر کردن شما

و فرشتگان می در آیند برایشان از هر دروازه می گویند سلامتی بر شماست بسبب آنچه صبر کردید

فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ وَ

پس نیک است جزای آن سرای و آنانکه می شکنند عهد خدا را بعد استواری کردن آن و

پس چه نیک است جزای این سرای و آنانکه می شکنند عهد خدا را بعد از استوار کردن آن و

يَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ اُولٰٓئِكَ

قطع می کنند آنچه فرموده است خدا به پیوند کردن آن و فساد می کنند در زمین آنجماعه

قطع می کنند آنچه فرموده است خدا به پیوند کردن آن و فساد می کنند در زمین آن جماعه

لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْٓءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ

ایشانراست لعنت و ایشانراست سختی آن سرای خدا کشاده میسازد روزی را برای هر که خواهد و تنگ می کند

ایشان راست لعنت و ایشانراست بد سرای خدا کشاده میسازد روزی را برای هر که میخواهند و تنگ می کند

وَفَرِحُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾ وَ

و کافران شادمان شدند بزندگانی دنیا و نیست زندگانی دنیا به نسبت آخرت مگر متاع اندک و

و شاد شدند کافران بزندگانی دنیا و نیست زندگانی دنیا به نسبت آخرت مگر متاع حقیر و

يَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ

می گویند کافران چرا نه فرود آورده شد بر پیغامبر نشانه از جانب پروردگار او بگو هر آینه خدا گمراه می کند

می گویند کافران چرا فرود آورده نشد بر پیغامبر نشانه از جانب پروردگار او بگو هر آینه خدا گمراه می کند

مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ﴿٢٧﴾ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوْبُهُمْ

هر کرا خواهد و راه می نماید بسوی خویش هر کرا رجوع کرد (یعنی راه می نماید) بسوی خود آنانکه ایمان آوردند و آنان را که آرام می گیرند

هر کرا خواهد و راه نماید بسوی خویش هر که را رجوع کرد آنانکه گرویدند و آرام می یابد دل‌های ایشان

بِذِكْرِ اللّٰهِ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ ﴿٢٨﴾ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

بیاد خدا آگاه شو بیاد خدا آرام می گیرند دلها آنان که ایمان آوردند و کرد‌های نیک

بیاد خدا آگاه شو خاص بیاد خدا آرام می یابد دل‌ها آنانکه ایمان آوردند و کارهای

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بطلب رضای او ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ عظمت و جلال الهی را در نظر گرفته هراسان میباشند و پیوسته در این فکر اند روزی که ذره ذره حساب گرفته می شود آیا چه حال خواهیم داشت ع۵ بدی را به نیکی جواب می دهند و در مقابل درشتی ملائمت می کنند کسے را که به آنها ستم کند می بخشایند (بشرطیکه از بخشایش و بهم افزودن ضیاعات نباشد) بدی را گذاشته نیکی می نماید اگر بسهو عمل بدی از ایشان سر زند در مقابل آن کار نیک یعنی (توبه) می کنند و به تلافی گناه می پردازند ع۵ کلمه (آباء) بطور تغلیب است امهات نیز در آن شامل اند ع۹ کاملانیکه مژده جنت داده شده این بشارت دیگر است یعنی علاوه بر مسرتے که برای آنها حاصل می شود این نعمت نیز ارزانی می شود که با پدران و مادران و ازواج خودشان که آنها نیز بوسیله اعمال حسنه خود در بهشت داخل شده اند یکجا شوند حتی اگر از جمله متعلقین آنها کسے در مرتبه کم باشد خداوند بفضل و مرحمت خود در رتبه او افزوده بآن کاملان نزدیک میسازد " والذین آمنوا واتبعتهم ذریتهم بایمان الحقنا بهم ذریتهم" (الطور - رکوع ۱) - ازین معلوم شد که تنها قرابت کاملین بدون ایمان و عمل صالح کافی نیست آری اگر ایمان و عمل صالح موجود باشد قرابت ترقی درجات ممکن است والله اعلم ۱۲

ع ۳ / ۸

الصّٰلِحٰتِ طُوْبٰی لَھُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿۲۹﴾ کَذٰلِکَ اَرْسَلْنٰکَ فِیْٓ اُمَّۃٍ قَدْ

کردند . حالت خوش باشد ایشان را و خوبی جایگاه باشد ہم چنین فرستادیم ترا در امتے کہ

کردند حالت خوش باشد ایشان را و خوب جایگاه ہم چنین فرستادیم ترا در امتی کہ

خَلَتْ مِنْ قَبْلِھَآ اُمَمٌ لِّتَتْلُوَا عَلَیْھِمُ الَّذِیْٓ اَوْحَیْنَآ اِلَیْکَ وَھُمْ یَکْفُرُوْنَ

گذشتند پیش از وے امت ہائے بسیار تا بخوانی بر ایشان آنچہ وحی فرستادیم بسوے تو و ایشان کافر شوند

گذشتند پیش از آن امت ہائے بسیار تا بخوانی بر ایشان آنچہ حکم (وحی) فرستادیم بسوی تو و ایشان منکر می شوند

بِالرَّحْمٰنِ ؕ قُلْ ھُوَ رَبِّیْ لَآ اِلٰہَ اِلَّا ھُوَ ۚ عَلَیْہِ تَوَکَّلْتُ وَاِلَیْہِ مَتَابِ ﴿۳۰﴾

بخدا بگو او پروردگار من ست نیست ہیچ معبود مگر او بر وے توکل کردم و بسوے او ست رجوع من

از رحمٰن بگو او پروردگار من است نیست ہیچ معبود مگر او بروی توکل کردم و بسوی اوست رجوع من

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُیِّرَتْ بِہِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِہِ الْاَرْضُ اَوْ کُلِّمَ بِہِ

و اگر بودے قرآنے کہ رواں کردہ میشد بسبب آن کوہ ہا یا شگافتہ میشد بسبب آن زمین یا بہ سخن آوردہ میشد بسبب آن

و اگر بودے قرآن کہ روان کردہ می شد بسبب آن کوہ ہا یا پارہ پارہ میشد از آن زمین یا بہ سخن آوردہ می شد از آن

الْمَوْتٰی ؕ بَلْ لِّلّٰہِ الْاَمْرُ جَمِیْعًا ؕ اَفَلَمْ یَایْئَسِ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ لَّوْ یَشَآءُ

مردگان نیز ایمان نمی آوردند بلکہ خدا راست کار ہمہ یکجا آیا ندانستہ اند مسلمانان کہ اگر خواستے

مردگان بلکہ خدا راست کار ہمہ آیا ناامید نشدند آنہا کہ گرویدہ اند بر آنکہ اگر خواستی

اللّٰہُ لَھَدَی النَّاسَ جَمِیْعًا ؕ وَلَا یَزَالُ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا تُصِیْبُھُمْ بِمَا

خدا راہ نمودے مردمان را ہمہ یکجا و ہمیشہ کافران بایں صفت باشند کہ میرسد بایشان بسبب آنچہ

خدا راہ نمودی مردمان را ہمہ و ہمیشہ آنانکہ منکر شدند برسد ایشان را بہ آنچہ

صَنَعُوْا قَارِعَۃٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِیْبًا مِّنْ دَارِھِمْ حَتّٰی یَاْتِیَ وَعْدُ اللّٰہِ ؕ اِنَّ

کردند عقوبتے سخت یا فرود می آید آن عقوبت نزدیک بخانہ ایشان تا وقتیکہ بیاید وعدہ خدا ہر آئینہ

کردہ اند صدمہ یا فرود می آید از نزدیک سرای ایشان تا وقتیکہ برسد وعدہ خدا (ہر آئینہ)

اللّٰہَ لَا یُخْلِفُ الْمِیْعَادَ ﴿۳۱﴾ وَلَقَدِ اسْتُھْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِکَ فَاَمْلَیْتُ

خدا خلاف نمی کند وعدہ را و ہر آئینہ تسخر کردہ شد بہ پیغامبران پیش از تو پس مہلت دادم

خدا خلاف نمی کند وعدہ خود را و ہر آئینہ تمسخر کردہ شدند پیغامبران پیش از تو پس مہلت دادم

لِلَّذِیْنَ کَفَرُوْا ثُمَّ اَخَذْتُھُمْ ۟ فَکَیْفَ کَانَ عِقَابِ ﴿۳۲﴾ اَفَمَنْ ھُوَ قَآئِمٌ

کافران را باز گرفتار کردم ایشان را پس چگونہ بود عقوبت من آیا کسیکہ خبر گیرندہ است

منکران را باز گرفتار کردم ایشان را پس چگونہ بود عقوبت من (آیا ہر کس کہ او باشد نگاہبان)

عَلٰی کُلِّ نَفْسٍۭ بِمَا کَسَبَتْ ۚ وَجَعَلُوْا لِلّٰہِ شُرَکَآءَ ؕ قُلْ سَمُّوْھُمْ ؕ

بر ہر کس بجزاے آنچہ عمل کردہ است مثل این بتان باشد و مقرر کردند کافران خدای را شریکان بگو بیان کنید نامہای ایشان

بر ہر نفسی با آنچہ عمل کردہ است و مقرر کردند برای خدا شریکان بگو بیان کنید نام ہای ایشان را آیا

اَمْ تُنَبِّـُٔوْنَہٗ بِمَا لَا یَعْلَمُ فِی الْاَرْضِ اَمْ بِظَاھِرٍ مِّنَ الْقَوْلِ ؕ بَلْ زُیِّنَ

خبر میدہید خدا را آنچہ نمیداند در زمین یا فریفتہ میشوید بہ سخن سرسری نی بلکہ آراستہ کردہ شدہ است

خبر می دہید خدا را با آنچہ نمی داند در زمین یا فریفتہ می شوید بسخن سرسری بلکہ آراستہ شدہ است

لِلَّذِیْنَ کَفَرُوْا مَکْرُھُمْ وَصُدُّوْا عَنِ السَّبِیْلِ ؕ وَمَنْ یُّضْلِلِ اللّٰہُ فَمَا

کافران را اندیشہ فاسد ایشان و باز داشتہ شدہ اند از راہ و ہر کہ گمراہ کندش خدا نیست او را

برای آنانکہ منکر شدند فریب ایشان و باز داشتہ شدہ اند از راہ و ہر کرا گمراہ کند خدا پس نیست او را

لَہٗ مِنْ ھَادٍ ﴿۳۳﴾ لَھُمْ عَذَابٌ فِی الْحَیٰوۃِ الدُّنْیَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَۃِ اَشَقُّ ۚ وَمَا

ہیچ راہ نمایندہ ایشان راست عذاب در زندگانی دنیا و ہر آئینہ عذاب آخرت سخت تر است و نیست

ہیچ راہ نمایندہ ایشان را عذاب است در زندگانی دنیا و (ہر آئینہ) عذاب آخرت سخت تر است و نیست

ف۱ مترجم گوید یعنی از قسمے کہ درخواست می کردند ۱۲ ف۲ مترجم گوید و آن کنایت است از شدتے کہ از وے خوف ہلاک بر ایشان مستولی شود و با آخرت مجانست یابد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید یعنی اوصاف ایشان را ذکر کنید تا با اوصاف خدا مقابلہ کردہ شود و نفی مماثلت ظاہر گردد واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی تقلید آبا میکنید در سخن بے اصل واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این جا مراد از قرآن تمام کتاب است چنانکہ در یک حدیث صحیح بر زبور لفظ قرآن اطلاق شدہ یعنی اگر کتابی فرستادہ میشد کہ بواسطہ آن نشانہ ہای مطلوبہ تکمیل می یافت غیر از این قرآن کتاب دیگری نمی بود آری ہمین قرآن است کہ مردمانے سالکِ مثل کوہہا استوار بودند بطور روحانی از جا بیجا کردہ است زمین قلوب بشر را شگافتہ چشمہ ہای معرفت الہی را از آن جاری نمود راہ ہای وصول الی اللہ را کہ باید سالہا طے می شد آسان گردانید کہ اکنون بیک آن طے میشود و در مردہ دلان روح زندگی جاوید دمید چون از ہمین قرآن لیفا شفاء ہدایت نصیب نشد بالفرض آن

ع ۵ ۱۰

نشانہای مطابق درخواست شما چیز بار ا بلد حسی ہم مادی ہم نشان میداد چہ توقع بود کہ ایمان آرید بہ ہیچ شکی شروع نکنید زیرا کہ ہمچنان معاند سرکشیکہ بہ مشاہدہ ہیچ آیتی

لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ﴿٣٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِيْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ تَجْرِيْ

ایشان را از خدا ہیچ نگاه دارنده | صفت بہشتے کہ وعده کرده شده است متقیان را اینست کہ میرود

ایشان را از خدا ہیچ نگاه دارنده | حال بہشت کہ وعده داده شده اند پرہیزگاران میرود

مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ اُكُلُهَا دَآئِمٌ وَّظِلُّهَا ؕ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِيْنَ اتَّقَوْا ۖ وَّ

زیر آن جویہا | میوه ہائے او جاوید است وسایه اش ہم چنین این است جزائے متقیان و

از زیر آن جویہا | میوه آن جاوید است وسایهٔ آن ہم چنین این است جزای آنانکہ میترسند و

عُقْبَى الْكٰفِرِيْنَ النَّارُ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَفْرَحُوْنَ بِمَاۤ اُنْزِلَ

جزائے کافران | آتش است | وآنانکہ دادیم ایشان را | کتاب شاد میشوند بآنچہ فرستاده شد

جزائے کافران | آتش است | وآنانکہ دادیم ایشان را | کتاب میشوند بآنچہ فرستاده شده

اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُّنْكِرُ بَعْضَهٗ ؕ قُلْ اِنَّمَاۤ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ

بسوی تو | وازین جماعتہا کسے است کہ انکار می کند بعض او را | بگو جز این نیست کہ فرموده شد مرا کہ عبادت کنم

بسوی تو و از این جماعت ہا کسے است کہ انکار می کند بعض آنرا | بگو (جز این نیست) کہ فرموده شده مرا کہ عبادت کنم

اللّٰهَ وَلَاۤ اُشْرِكَ بِهٖ ؕ اِلَيْهِ اَدْعُوْا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ ﴿٣٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ حُكْمًا

خدا را و شریک او مقرر نہ کنم بسوئے او می خوانم و بسوئے اوست مرجع من | و ہم چنین فرو فرستادیم قرآن را

خدارا و شریک او مقرر نہ کنم بسوی او میخوانم و بسوے اوست بازگشت من | و ہم چنین فرو فرستادیم این کلام را

عَرَبِيًّا ؕ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ

کتابے عربی | واگر | پیروی کنی خواہش نفس ایشانرا | بعد از آنچہ آمده است بتو | از علم | نیست ترا

در زبان عرب | واگر پیروی کنی خواہش ہای ایشان را | بعد از آنچہ آمده است بتو | از علم | نیست ترا

مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّنْ قَبْلِكَ وَ

از عقوبت خدا ہیچ کارساز نده | و نہ نگاه دارنده | وہر آئینہ فرستادیم پیغامبران را | پیش از تو | و

از خدا ہیچ (کارساز نده) حامی و نہ نگاه دارنده | و (ہر آئینہ) فرستادیم پیغمبران را | پیش از تو | و

جَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَّذُرِّيَّةً ؕ وَمَا كَانَ لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا

دادیم | ایشان را زنان | و فرزندان | و نشاید ہیچ پیغامبر را | کہ بیارد ہیچ نشانہ | مگر

دادیم | ایشان را | زنان | و فرزندان | و نشاید ہیچ پیغمبر را کہ بیارد | نشانہ | مگر

بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ ۖ وَ

بحکم خدا | ہر قضائے موقت را نامہ ہست | ف١ نابود میسازد خدا ہرچہ میخواہد و ثابت می کند ہرچہ خواہد و

بحکم خدا | (ہر قضائے موقت را نامہ است) ہر وعده است نوشتہ شده نابود می سازد خدا ہرچہ میخواہد و ثابت کند ہرچہ خواہد

عِنْدَهٗۤ اُمُّ الْكِتٰبِ ﴿٣٩﴾ وَاِنْ مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ

نزدیک اوست ام الکتاب یعنی لوح محفوظ ف٢ و اگر بنمائیم ترا بعض آنچہ | وعده می کنیم بایشان

نزد اوست | اصل کتاب | و اگر نمائیم ترا | بعض | آنچہ | وعده کنیم بایشان

اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلٰغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا

یا قبض روح تو کنیم | بہر حال جز این نیست کہ بر تو پیغام رسانیدن است و بر ماست حساب | آیا نمی بینند

یا قبض روح تو کنیم | (پس جز این نیست) کہ بر تو رساندن است | و بر ماست حساب گرفتن | آیا نمی بینند

اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ؕ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ

کہ ما قصد می کنیم باین سرزمین کہ ناقص میسازیم آنرا از جوانب آن | و خدا حکم می کند نیست ہیچ رد کننده

کہ ما می آئیم (قصد می کنیم) باین سرزمین کہ ناقص می سازیم آنرا از جوانب آن و خدا حکم می کند نیست ہیچ رد کننده

لِحُكْمِهٖ ؕ وَهُوَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ

حکم او را | و او زود حساب کننده است ف٣ | و ہر آئینہ بد سگالیدند آنکہ پیش از ایشان بودند

حکم او را | و او زود حساب کننده است | و (ہر آئینہ) فریب کردند آنانکہ پیش از ایشان بودند

فتح الرحمٰن

ف١ یعنی چون قضائے الٰہی بوجہے متحقق شود آنرا در عالم ملکوت ثبت می کنند ١٢ ف٢ مترجم گوید صورت حادثہ در عالم ملکوت خلق می فرماید بعد از ان اگر خواہد محو کند و اگر خواہد ثابت دارد و شاید کہ معنی چنین باشد کہ ہر زمانے را شریعتے ہست نسخ می کند خدا تعالیٰ آنچہ میخواہد و ثابت می گرداند آنچہ خواہد و نزدیک اوست لوح محفوظ و اللہ اعلم ١٢ ف٣ یعنی روز بروز شوکت اسلام بزمین عرب منتشر میشود و دار الحرب ناقص می گردد و از اطراف آن علماء مفسرین این آیت را مدینہ دانند و نزدیک مترجم لازم نیست کہ مدنی باشد و مراد از نقصان دار الحرب اسلام اسلم و غفار و جہینہ و مزینہ و قبائل این ست پیش از ہجرت ١٢

تفسیر عثمانی

ع٥ کسانیکہ اکنون برای شان قرآن عطا کرده شده (یعنی مسلمانان) و کسانیکہ برای شان در سابق تورات و انجیل وغیره داده شده (یعنی یہود و نصاریٰ) خوش میشوند از چیزے کہ بر تو نازل شد خوش شدن مسلمانان ظاہر است زیرا این کتاب را اکید فلاح ابدی میدانستند و برای آن کسان یہود و نصاریٰ کہ فی الجملہ ...

... اہل علم و انصاف بودند ہم یک نوع مسرت بود زیرا امید بود کہ قرآن کریم بکمال خوبی کتاب ہای شان را تصدیق می کند و توصیف و تعظیم پیغمبران شان رطب اللسان بلکہ ...

فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيْعًا ۭ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۭ وَسَيَعْلَمُ الْكُفّٰرُ

پس خدار است بدسگالی همه یکجا میداند آنچه بعمل می آرد هر نفسے و خواهند دانست این کافران

پس خدای راست (جزای) مکرشان همه می داند آنچه می کند هر نفس وزود خواهند دانست این کافران

لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ۝ وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَسْتَ مُرْسَلًا ۭ قُلْ

که کرا باشد جزائے آن سرائے و می گویند کافران نیستی پیغامبر بگو

که کرا باشد جزای آن سرای ع۵ و می گویند کافران نیستی فرستاده شده بگو

كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًۢا بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ۙ وَمَنْ عِنْدَهٗ عِلْمُ الْكِتٰبِ ۝

بس ست خدا گواه درمیان من و شما و بس است کسیکه نزدیک اوست علم کتاب ف۱

بس است خدا گواه درمیان من و شما ع۵ و بس است کسیکه نزد اوست علم کتاب ع۵

سُوْرَةُ اِبْرٰهِيْمَ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ اِثْنَتَانِ وَخَمْسُوْنَ اٰيَةً وَّسَبْعُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدای که بے اندازه مهربان نهایت بار حم است

الۗرٰ ۣ كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۥ بِاِذْنِ

این کتابیست که فرو فرستادیم آنرا بسوئے تو تا بیرون آری مردمان را از تاریکی ها بسوئی روشنی بحکم

این قرآن کتابیست که فرو فرستادیم آنرا بسوئے تو تا بیرون آری مردمان را از تاریکی ها بسوئی روشنی بحکم

رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۝ اللّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي

پروردگار ایشان بسوئے راه خدا غالب ستوده بسوئے راه خدائے که او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

پروردگار ایشان بسوئے راه خدا غالب ستوده خدای که او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

الْاَرْضِ ۭ وَوَيْلٌ لِّلْكٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيْدِ ۝ الَّذِيْنَ يَسْتَحِبُّوْنَ

زمین ست و وائے کافران را از عذاب سخت آنانکه اختیار می کنند

زمین است و (وای) مصیبت است کافران را از عذاب سخت آنانکه پسند (اختیار) می کنند

الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا

زندگانی دنیا را بر آخرت و باز می دارند مردمان را از راه خدا و می طلبند در وے

زندگانی دنیا را بر آخرت و باز می دارند (مردمان را) از راه خدا و می طلبند در آن

عِوَجًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ فِيْ ضَلٰلٍۢ بَعِيْدٍ ۝ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا بِلِسَانِ

کجی ف۲ ایشانند در گمراهی دور و نه فرستادیم هیچ پیغامبر را مگر بزبان

کجی آن گروه در گمراهی اند دور (از حق) و نفرستادیم هیچ پیغامبر را مگر به زبان

قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۭ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَّشَاۗءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَهُوَ

قوم او تا بیان کند برای ایشان پس گمراه سازد خدا هر کرا خواهد و راه نماید هر کرا خواهد و اوست

قوم او تا بیان کند برای فهم ایشان پس گمراه سازد خدا هر کرا خواهد و راه نماید هر کرا خواهد و اوست

الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى بِاٰيٰتِنَآ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ

غالب با حکمت و هر آئینه فرستادیم موسی را با نشانهای خود گفتیم که بیرون آر قوم خود را از

غالب با حکمت و (هر آئینه) فرستادیم موسے را با نشانه های خود (گفتیم) بیرون آر قوم خود را از

الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۥ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيّٰىمِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ

تاریکی ها بسوئے روشنی و پند ده ایشان را بروزهای خدا ف۳ هر آئینه درین نشانهاست هر

تاریکی ها بسوی روشنی و پند ده ایشان را بروزهای خدا هر آئینه در این نشانهاست هر

صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ۝ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ

شکیباے شکرگذار را و یاد کن آن وقت که گفت موسے قوم خود را یاد کنید نعمت خدا را بر خویش

صبرکننده (ابر بلا) شکرگوینده (ابر آلاء) و (یاد کن) آن وقت که گفت موسے قوم خود را یاد کنید نعمت خدا را بر خویش

فتح الرحمن

ف۱ یعنے احبار یهود میدانند که رسالت آنحضرت صلی الله علیه وسلم صحیح است والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی به شبهات ثابت می کنند که کج است ف۳ یعنی بوقائعی که از جانب او بوده ند

ع ٦ ١٢

تفسیر عثمانی

ع۵ طوریکه گذشتگان انجام مکر خود را دیدند به کفار موجوده هم قدر عاقبت معلوم میشود ع۵ از تکذیب شما چیزے ساخته نمی شود چون خدای پاک نشانهای بزرگ صداقت مرا آشکار میکند قرآن که کلام اوست هم چنانکه بر فرود آمدن خود از بارگاه الهی گواهی میدهد بر نبوت من نیز شاهد است اگر دیده بکشائید می بینند که در احوال بسیار ناسا عد اشاعت راستی باین صورت و تاثیر آن در دل دشمنان و مغلوب و مقهور شدن عدو غ همه برای حقانیت من دلیل آشکارا از طرف خداست ع۵ بکسانیکه از علم قرآن و حقایق آن آگاه شده اند نیز از دل گواهی میدهد که در دعوی نبافته ام هم چنین دل های آنانی که در کتب سابقه سماویه و پیشگوئی های آن ها در خصوص من علم دارند گواهی می دهند که محمد صلی الله علیه وسلم مطابق همان پیش گوئی ها ظهور نموده است که صدها سال پیش موسی و عیسی علیهما و علی نبینا الصلوة والسلام خبر داده بودند خدایا گواه باش که بحقیقت پیغمبری که ذات تو و صاحبان کتاب

اذ انجٰکم من ال فرعون یسومونکم سوء العذاب ویذبحون ابناءکم

چون خلاص کرد شمارا از کسان فرعون میرسانیدند بشما سختی عذاب و می کشتند پسران شمارا

چون خلاص کرد شمارا از کسان فرعون میرسانیدند بشما به عذاب و می کشتند پسران شمارا

ویستحیون نساءکم وفی ذٰلکم بلاء من ربکم عظیم ⑥ واذ

وزنده میگذاشتند دختران شمارا و درین حال آزمایش بزرگ بود از پروردگار شما و آن وقت که

وزنده می گذاشتند زنان (دختران) شمارا و درین حال مدد (آزمایش بزرگ) بود از پروردگار شما و آن وقت که

تاذن ربکم لئن شکرتم لازیدنکم ولئن کفرتم ان عذابی لشدید ①

خبردار ساخت پروردگار شما که اگر شکر کنید زیاده دهم شمارا و اگر ناسپاسی کنید هرآئینه عذاب من سخت است

خبردار ساخت پروردگار شما که اگر شکر کنید زیاده دهم شمارا و اگر ناسپاسی کنید (هرآئینه) عذاب من سخت است

وقال موسٰی ان تکفروا انتم ومن فی الارض جمیعا فان اللہ

وگفت موسے اگر کافر شوید شما و هرکه در زمین ست همه یک جا پس هرآئینه خدا

وگفت موسٰی اگر کافر شوید شما و هرکه در زمین است همه (پس هرآئینه) خدا

لغنی حمید ② الم یاتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح وعاد و

توانگر ستوده شده است آیا نیامده است به شما خبر آنانکه پیش از شما بودند قوم نوح و عاد و

توانگر ستوده شده است آیا نیامده است بشما خبر آنانکه پیش از شما بودند قوم نوح و عاد و

ثمود والذین من بعدهم لا یعلمهم الا اللہ جاءتهم رسلهم

ثمود و کسانیکه بعد از ایشان آمدند نه میداند ایشان را مگر خدا آمدند بایشان پیغامبران ایشان

ثمود و کسانیکه بعد از ایشان (آمدند) نمی داند ایشان را مگر خدا آوردند بایشان پیغامبران ستان

بالبینٰت فردوا ایدیهم فی افواههم وقالوا انا کفرنا بما ارسلتم به

بمعجزه ها پس باز آوردند دست خود را در دهان خود و گفتند هرآئینه ما منکریم بآنچه فرستاده شده اید

نشانی ها پس باز آوردند دست های خود را در دهن های خود و گفتند (هرآئینه) ما منکریم به آنچه فرستاده شده اید

وانا لفی شک مما تدعوننا الیه مریب ③ قالت رسلهم افی اللہ

و هرآئینه ما در شبه قوی ایم از آنچه میخوانید ما را بآن گفتند پیغامبران ایشان آیا در خدا

همراه آن (هرآئینه) ما در شبه ایم از آنچه خوانید ما را بسوی آن شکی گفتند پیغمبران ایشان آیا در خدا

شک فاطر السمٰوٰت والارض یدعوکم لیغفر لکم من ذنوبکم و

شبه است آفریننده آسمانها و زمین میخواند شمارا تا بیامرزد برائے شما گناهان شما و

شبه است آفریننده آسمان ها و زمین میخواند شمارا تا بیامرزد شمارا از گناهان شما و

یؤخرکم الی اجل مسمی قالوا ان انتم الا بشر مثلنا تریدون

موقوف دارد شمارا تا مدتے معین گفتند نیستید شما مگر آدمی مانند ما میخواهید که

تا باز پس دارد شمارا تا وقتیکه نام برده شده گفتند نیستید شما مگر آدمی مانند ما میخواهید که

ان تصدونا عما کان یعبد اٰباؤنا فاتونا بسلطٰن مبین ④ قالت

باز آرید ما را از آنچه عبادت می کردند پدران ما پس بیارید پیش ما حجتے ظاهر گفتند بایشان

باز دارید ما را از آنچه عبادت میکرد پدران ما پس بیارید (پیش ما) حجتے ظاهر گفتند بایشان

لهم رسلهم ان نحن الا بشر مثلکم ولٰکن اللہ یمن علی من یشاء

پیغامبران ایشان نیستیم ما مگر آدمی مانند شما ولیکن خدا نعمت فراوان میدهد بر هرکه خواهد

پیغامبران ایشان نیستیم ما مگر آدمی مانند شما ولیکن خدا نعمت میدهد بر هرکه خواهد

من عباده وما کان لنا ان ناتیکم بسلطٰن الا باذن اللہ وعلی

از بندگان خود و نیست ممکن ما را که بیاریم حجتے مگر بحکم خدا و بر

از بندگان خود و نیست (ممکن) ما را که بیاریم حجتے مگر بحکم خدا و بر

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عدد و صفات ایشان را ۱۲ ف۲ یعنی از نهایت تعجب و انکار انگشت به دندان گزیدند و اللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی کفار از فرط غیظ دست های خود را گزیدند چنانکه جائے دیگر است (عضوا علیکم الانامل من الغیظ) یا چون سخن انبیاء را شنیدند از فرط تعجب دست بر دهان نهادند یا دست سوی دهن برده اشاره کردند ۶ بس است خاموش باشید یا ازین زبان عاجز این جواب که آینده می آید توقع مکنید یا هنگامیکه سخنان پیغمبر را می شنیدند می خندیدند و برائے آنکه خنده خویش را ضبط کنند دست بر دهن می گذاشتند و ممکن است ضمیر ایدیهم سوی کفار و ضمیر «افواههم» جانب رسل راجع باشد یعنی آن گروه ملعون دست خود را بدهان پیغمبران نهادند که آنها هرگز حرفی زده نتوانند یا هر دو ضمیر به پیغمبران راجع می باشد یعنی از فرط گستاخی دست پیغمبران را بدهن شان در آوردند نزد بعضے مراد از (ایدی) در اینجا نعمت هاست یعنی نعمت های بزرگی که پیغمبران بآنها عرضه

دانستند مانند شرائع الٰهی و غیره آنها از قلت ناشناسی سوی پیغمبران مسترد کردند هیچ کدام آن را نپذیرفتند چنانکه محاوره است من مال خلانے را در دهنش فرو بردم یعنی ای ناله ...

اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ۝ وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنَا

خدا باید کہ توکل کنند مسلمانان و چیست مارا کہ توکل نکنیم بر خدا و ہر آئینہ نمودہ است مارا

برخدا باید توکل کنند مسلمانان وچیست مارا کہ توکل نکنیم بر خدا و ہر آئینہ نمودہ ست بما

سُبُلَنَا ۭ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَآ اٰذَيْتُمُوْنَا ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ۝

راہ ہائے ما والبتہ صبر خواہیم کرد بر ایذار شما وبر خدا باید کہ توکل کنند توکل کنندگان

راہ ہائے مارا والبتہ صبر خواہیم کرد بر ایذای شما برما وبر خدا توکل کنند توکل کنندگان

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ اَرْضِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ

وگفتند کافران پیغامبران خویش را البتہ اخراج کنیم شمارا از زمین خود یا باز آئید در

و گفتند کافران پیغامبران خویش را البتہ اخراج کنیم شمارا از زمین خود یا باز آئید در

مِلَّتِنَا ۭ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظّٰلِمِيْنَ ۝ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ

دین ما پس وحی فرستاد بسوی ایشان پروردگار ایشان کہ ہلاک خواہیم کرد ستمگاران را و ساکن خواہیم ساخت شمارا در زمین

دین ما پس حکم فرستاد بسوی ایشان پروردگار ایشان کہ (ہر آئینہ) ہلاک خواہیم کرد ظلمان را و (ہر آئینہ) ساکن خواہیم ساخت شما

مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۭ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِيْ وَخَافَ وَعِيْدِ ۝ وَاسْتَفْتَحُوْا

بعد از ایشان این وعدہ برای کسی ست کہ بترسد از ایستادن بحضور من بترسد از بیم کردن من و طلب فتح کردند پیغامبران

بعد از ان ہا عہ این میرسد برای کسیکہ بترسد از استادن بحضور من و بترسد از وعدہ عذاب من عہ و طلب فتح کردند

وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ ۝ مِّنْ وَّرَاۗىِٕهٖ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَّاۗءٍ صَدِيْدٍ ۝

و زیان کار شد ہر گردن کش ستیزندہ پیش وے دوزخ است و نوشانیدہ شود آب جنس زرداب

و نومید ماند ہر سرکش ستیزندہ عہ از پس او دوزخ است و نوشانیدہ شود از آب زرداب ملل

يَّتَجَرَّعُهٗ وَلَا يَكَادُ يُسِيْغُهٗ وَيَاْتِيْهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَّمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۭ

جرعہ جرعہ فرو کشد و نزدیک نبود از انکہ بسہولت در کشد آنرا و بیایدش موت ف از ہر جای و او مردہ نبود

جرعہ جرعہ فرو کشد آنرا و نزدیک نبود کہ باسانی در کشد آنرا (از گلو فرو بردہ نمی تواند آنرا) و می آید اورا موت از ہر جای و او مردہ نبود

وَمِنْ وَّرَاۗىِٕهٖ عَذَابٌ غَلِيْظٌ ۝ مَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ

و پیش وے است عذابے سخت صفت آنانکہ نامعتقد شدند بہ پروردگار خویش اینست اعمال ایشان

و در پس او ست عذاب سخت صفت آنانکہ منکر شدند از پروردگار خود اعمال ایشان

كَرَمَادِ ۨ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيْحُ فِيْ يَوْمٍ عَاصِفٍ ۭ لَا يَقْدِرُوْنَ مِمَّا كَسَبُوْا

مانند خاکسترے بود کہ سخت وزید بران باد در روزیکہ باد تند دارد قدرت ندارند بر ہیچ چیز از انچہ کسب

مانند خاکستر بود کہ سخت وزید بر آن باد در روزیکہ باد تند دارد قدرت ندارند از آنچہ کسب

عَلٰي شَيْءٍ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ۝ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

کردہ بودند این است گمراہی دور ف آیا ندیدی کہ خدا آفرید آسمان ہا

کردہ بودند بر ہیچ چیز اینست گمراہی دور آیا ندیدی کہ ہر آئینہ خدا آفرید آسمان ہا

وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۭ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ۝ وَّمَا

و زمین بتدبیر محکم اگر خواہد دور کند شمارا و بیارد آفرینش نو و نیست

و زمین را (بتدبیر محکم) اگر خواہد دور کند شمارا و بیارد آفرینش نو و نیست

ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ۝ وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ جَمِيْعًا فَقَالَ الضُّعَفٰۗؤُا لِلَّذِيْنَ

این بر خدا دشوار و حاضر شوند پیش خدا ہمہ یکجا پس گویند ضعیفان

این بر خدا دشوار و حاضر شوند پیش خدا ہمہ یکجا پس گویند ضعیفان

اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ

گردن کشان را یعنے تابعان پیش روان را ہر آئینہ ما بودیم تابع شما پس آیا شما دفع کنندہ ہستید از ما پارہ از

مر آنان را کہ تکبر کردند ہر آئینہ ما بودیم تابع شما پس آیا شما دفع کنندہ ہستید از ما از عذاب

انہا ہمیل ... تو نابود شدند ... این بود عذاب (ف) جاودان سفر ... دوزخ است جای ... ابراہیم ...

فتح الرحمن

ف یعنے اسباب موت بیاید سش ١٢

ف٢ یعنے اعمال ایشان ہمہ حبط شوند و بدان منتفع نگردند والله اعلم ١٢

ع ٢ ۶ ١٤

تفسیر عثمانی

عہ آنہا چگونہ شمارا اخراج می نمایند ما این ظالمان را بیشتر تباہ می کنیم و برای ہمیشہ از انجا فرار می نمائیم و ہرگز نتوانند باز گردند و بجای آنہا شما و دوستان مخلص شمارا در آن زمین آباد می گردانیم بنگرید کفار مکہ خواستند نبی کریم (صلے الله علیہ وسلم) و مسلمانان را برای ہمیشہ از مکہ خارج نمایند عاقبت اخراج آنہا سبب شد کہ اسلام و مسلمانان در آنجا سلطہ جاوید یافتند و از کافران نشانے برجا نماند۔

عہ کامیابی فوق کسانی راست کہ از خدای ترسند و می اندیشند کہ حضرت وی کافہ اعمال آن ہارا پیوستہ می نگرد و روزی مجبور اند کہ برای حساب دادن بحضور او بایستند و در آنجا ہیچ کس نمی تواند از عذاب شدید وی نجات دہد۔

عہ پیغمبران در دعا بودند کہ امداد پادشان رسید و افراد سرکش و ضدی برای ہمیشہ نامراد ماندند ہر چہ در خیال پرورده بودند بیک گرفت خدائی برباد رسید نہ آنہا ماندند و نہ توقعات انہا۔

اللّٰهِ مِنْ شَیْءٍ ؕ قَالُوْا لَوْ هَدٰىنَا اللّٰهُ لَهَدَیْنٰكُمْ ؕ سَوَآءٌ عَلَیْنَآ

عذاب خدا — گویند اگر راه نمودے ما را خدا راه نمائی می کردیم شما را — برابر ست بر ما

خدا چیزے را — گویند اگر راه نمودی ما را خدا هر آئینه ما نیز شما را راه می نمودیم — برابر است بر ما

اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِیْصٍ ﴿۹﴾ وَقَالَ الشَّیْطٰنُ لَمَّا

کہ اضطراب کنیم یا شکیبائی ورزیم نیست ما را هیچ خلاصی — و گفت شیطان — و تنیکه

کہ اضطراب کنیم یا صبر نمائیم نیست ما را — هیچ مخلصی — و گفت شیطان — و قتیکه

قُضِیَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ؕ

فیصل کرده شد کار — هر آئینه خدا — وعده داد شما را وعده راست — و وعده دادم شما را پس خلاف وعده کردم من با شما

فیصله کرده شد کار — هر آئینه خدا — وعده داده شما را وعده درست — و وعده دادم شما را پس خلاف کردم من با شما

وَمَا كَانَ لِیَ عَلَیْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّاۤ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِیْ ۚ

و نبود مرا بر شما — هیچ تسلط — لیکن بود آنکه بخواندم شما را پس قبول کردید سخن مرا

و نبود مرا — بر شما — حکومت — لیکن آنکه بخواندم شما را پس قبول کردید سخن مرا

فَلَا تَلُوْمُوْنِیْ وَلُوْمُوْۤا اَنْفُسَكُمْ ؕ مَاۤ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَاۤ اَنْتُمْ

پس ملامت مکنید مرا — و ملامت کنید خویش را — نیستم فریاد رس شما — و شما نیستید

پس ملامت مکنید مرا — و ملامت کنید خویش را — نیستم من فریاد رس شما — و نیستید شما

بِمُصْرِخِیَّ ؕ اِنِّیْ كَفَرْتُ بِمَاۤ اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ؕ اِنَّ الظّٰلِمِیْنَ

فریاد رس من — هر آئینه من بیزار شدم از آنکه مرا شریک مقرر کردید پیش ازین — هر آئینه ستم گاران

فریاد رس من (هر آئینه من) بیزار شدم منکر شدم از آنکه مرا شریک مقرر کردید پیش ازین هر آئینه ظالمان

لَهُمْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ ﴿۱﴾ وَاُدْخِلَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

ایشان راست عذاب درد دهنده — و در آورده شدند آنانکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند

ایشان راست عذاب درد دهنده — و در آورده شدند آنانکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند

جَنّٰتٍ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ فِیْهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ؕ

به بهشت ها میرود — زیر آن — جویها — جاوید آن در آن جا — بحکم پروردگار خویش

بہ بهشت ها (که) میرود — زیر آن — جویها — جاویدان باشند در آنجا — بحکم پروردگار خویش

تَحِیَّتُهُمْ فِیْهَا سَلٰمٌ ﴿۲﴾ اَلَمْ تَرَ كَیْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَیِّبَةً

دعائے خیر ایشان بایکدیگر آنجا سلام است — آیا ندیدی چگونه پدید کرد — خدا داستانے را ساخت سخن پاکیزه را

دعائے خیر ایشان (ملاقات ایشان) در آنجا سلام است — آیا ندیدی چگونه — بیان کرد — خدا مثلے — کلمه پاکیزه

كَشَجَرَةٍ طَیِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَّفَرْعُهَا فِی السَّمَآءِ ﴿۳﴾ تُؤْتِیْۤ اُكُلَهَا

مانند درخت پاکیزه که بیخ وے — استوار باشد و شاخ وے — در — آسمان — میدهد میوه هائے خود را

مانند درخت پاکیزه که بیخ وے — ثابت شد و شاخ وے در آسمان — میدهد میوه های خود را

كُلَّ حِیْنٍۭ بِاِذْنِ رَبِّهَا ؕ وَیَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ

هر لحظه — بحکم پروردگار خویش — و پدید مے آرد خدا مثل ها را — برائے مردمان — تا بود که

هر لحظه — بحکم پروردگار خویش — و (میزند) بیان می کند خدا مثل ها را برای مردمان — تا بود که

یَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۴﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِیْثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِیْثَةِ

پند پذیر شوند — و حال سخن ناپاکیزه — مانند — درخت ناپاکیزه است

پند پذیر شوند — و مثال — کلمه ناپاکیزه — مانند درخت — ناپاکیزه است

اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿۵﴾ یُثَبِّتُ اللّٰهُ

که بر کنده شد از بالائے زمین — نیست او را — هیچ استقرارے — ثابت و استوار می سازد — خدا

که بر کنده شده از بالای زمین — نیست او را — هیچ استواری — استوار می سازد — خدا

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنے وقتیکه بهشتیان به بهشت در آیند و دوزخیان بدوزخ ع۱۵ والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنے شریعت حق و در ملکوت ثابت ست و در دنیا بر وز روز بچ تازه می یابد و مردمان منتفع میشوند و ملت جاهلیت در ملکوت استقرار ندارد یک چند در میان مردم شائع شود باز برهم کرده آید والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی ف۱ بیخ نبی و استقرار باشد و بر کوچک ترین اشاره کرده می شود گویا پوسیدگی و کمی در آن ظاهر شد حاصل این دو مثال آنست که دعوای ایمان و توحید مسلمان راست و درست می باشد زیرا دلائل آن بس روشن و صحیح و استوار است و چون موافق به فطرت است بنیاد آن در اعماق دل ها ریشه می دواند و شاخها اعمال صالح به آسمان قبول میرسد. الیه یصعد الکلم الطیب والعمل الصالح یرفعه (فاطر کوع ۲) کام موحدان از ثمر گوارا و شیرین آن همیشه لذت می برد و خلاصه نهال همیشه بهار حق و صداقت، توحید و معرفت روز بروز می بالد و دوام می نماید بر عکس دروغ شرک کفر و دعوای باطل چنانچه در مثل یک... ریشه ندارد تا آنکه بادی از بیخ بر کنده شود...

الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

مسلمانان را به سخن درست در زندگانی دنیا و در آخرت

مسلمانان را بسخن درست در زندگانی دنیا و در آخرت

وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِينَ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ ⑥ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ

و گمراه میسازد خدا ستمگاران را و می کند خدا آنچه میخواهد ف۱ آیا ندیدی بسوے آنانکه

و گمراه میسازد خدا (ظالمان) بے انصافان را و می کند خدا آنچه می خواهد. آیا ندیدی بسوے آنانکه

بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ① جَهَنَّمَ

بدل کردند نعمت خدا را بناسپاسی ف۲ و فرود آوردند قوم خود را بسرائے ہلاکی که دوزخ است

بدل کردند نعمت خدا را بناسپاسی و فرود آوردند قوم خود را بسرائے تباہی عه که دوزخ است

يَصْلَوْنَهَا ۖ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ② وَجَعَلُوا لِلّٰهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ

در آیند آنجا و آں بد قرارگاہیست و مقرر کردند خدائے را ہمتایان تا گمراہ کنند عالم را از

در آیند آنجا و بد قرارگاہی است دوزخ و مقرر کردند برای خدا ہمتایان کہ گمراہ کنند مردمان را از

سَبِيلِهِ ۗ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ ③ قُلْ لِعِبَادِيَ

راه او بگو بہرہ مند شوید ہر آئینہ بازگشت شما بسوئے آتش ست بگو آں بندگان مرا

راه او بگو بہرہ مند شوید پس (ہر آئینہ) بازگشت شما بسوئے آتش است بگو مر بندگان مرا

الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً

که ایمان آوردہ اند برپا دارند نماز را و خرچ کنند از آنچه ما روزی دادیم ایشان را پنہان و آشکارا

که ایمان آوردند برپا دارند نماز را و خرج کنند از آنچه ما روزی دادیم ایشان را پنہان و آشکار عه

مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلٰلٌ ④ اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ

پیش از آنکه بیاید روزیکه خرید و فروخت نیست دراں و نہ بایکدیگر دوستی بود خدا آنست که آفرید

پیش از آنکه بیاید روزیکه خرید و فروخت نیست در آن و نہ بایکدیگر دوستی خدا آنست که آفرید

السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ

آسمان ہا و زمین را و فرو فرستاد از آسمان آب را پس بیروں آورد بآں آب رونوے

آسمان ہا و زمین را و فرو فرستاد از آسمان آب را پس بیرون آورد با آن

الثَّمَرٰتِ رِزْقًا لَكُمْ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ ۖ وَ

برائے شما از قسم میوہ ہا و رام ساخت برائے شما کشتی را تا برود در دریا بحکم او و

میوہ ہا روزی برای شما و رام ساخت برای شما کشتی را تا برود در دریا بحکم او

سَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهٰرَ ⑤ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ

رام ساخت برائے شما جوئہا را و رام ساخت برائے شما آفتاب و ماہ را ہمیشہ روندگان و رام ساخت برای شما

رام گردانید برائے شما جوی ہا را و رام ساخت برائے شما آفتاب و ماہ را ہمیشہ روندگان بیک دستور و رام ساخت برای شما

اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ⑥ وَآتٰكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِنْ تَعُدُّوا

شب و روز را و داد شما را از ہر چه خواستید و اگر بشمارید

شب و روز را و داد شما را از ہر چه خواستید و اگر بشمارید

نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ⑦ وَإِذْ قَالَ

نعمت خدا را احاطہ نتوانید کرد آن را ہر آئینہ انسان ستمگار ناسپاس است ۔ یاد کن چوں گفت

نعمت خدا را شمار نتوانید کرد آن را ہر آئینہ انسان بسیار ستم گار ناسپاس است و چوں گفت

إِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ

ابراہیم اے پروردگار من بکن این شہر را جائے امن و دور دار مرا و فرزندان مرا از آنکه عبادت

ابراہیم اے پروردگار من بگردان این شہر را جائے امن و دور دار مرا و فرزندان مرا از آنکه عبادت کنیم

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی وقت مرگ توفیق شہادت ... و وقت سوال منکر نکیر بقول حق گویا میسازد واللّٰه اعلم ۱۲

ف۲ یعنی ناسپاسی کردند بشومی آن نعمت مفقود شد پس گویا نعمت دادند و کفر خریدند واللّٰه اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید یعنی پسران بے واسطه واللّٰه اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عه مراد از این ہا سرداران کفار و مشرکان است خاصه روسای قریش که زمام عرب تا آنگاه در دست ایشان بود یعنی خداوندان چسان بر ایشان احسان فرمود حضرت پیغمبر را صلی اللّٰه علیه وسلم بهدایت آنها مبعوث گردانید؛ قرآن را فرود آورد؛ بنا در خانه و حرم خویش گردانید؛ ریاست عرب را در آن ہا برقرار ساخت آنها در بدل این ہمه احسان و انعام به ناسپاسی او کمر بستند؛ سخنانش را دروغ انگاشتند تا آخر با پیغمبر وے جنگیدند عاقبت قوم خود در زوال تباہی انداختند ۱۲

عه بعد از تذکار احوال کفار به مومنین مخلص تنبیه میشود که آنها کامل بیدار باشند ... نزدیک دولت ...

... در جان آفریدگار را اطاعت و آفریدگان را خدمت مناسب کنند که بہترین عبادات است نماز را برعایت حقوق و حدود ...

الاصنامؕ ① رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضۡلَلۡنَ كَثِيۡرًا مِّنَ النَّاسِۚ فَمَنۡ تَبِعَنِىۡ فَاِنَّهٗ

بتان را ای پروردگار من این بتان گمراه کرده اند بسیاری را از مردمان پس هرکه پیروی من کرد پس هر آئینه او

بتان را اے پروردگار من این بتان گمراه کرده اند بسیارے را از مردمان (پس) هرکه پیروی کرد مرا (پس هر آئینه) او

مِنِّىۡۚ وَمَنۡ عَصَانِىۡ فَاِنَّكَ غَفُوۡرٌ رَّحِيۡمٌ ② رَبَّنَاۤ اِنِّىۡۤ اَسۡكَنۡتُ مِنۡ

ازان من است و هرکه نافرمانی کرد مرا پس هر آئینه تو آمرزنده مهربانی اے پروردگار ما هر آئینه من ساکن ساختم بعض

از من است و هرکه نافرمانی کرد مرا پس هر آئینه تو آمرزنده مهربانی اے پروردگار ما (هر آئینه) ساکن ساختم بعضے از

ذُرِّيَّتِىۡ بِوَادٍ غَيۡرِ ذِىۡ زَرۡعٍ عِنۡدَ بَيۡتِكَ الۡمُحَرَّمِۙ رَبَّنَا لِيُقِيۡمُوا الصَّلٰوةَ

اولاد خود را بوادی بے زراعت نزدیک خانه محترم تو اے پروردگار ما تا برپا دارند نماز را

اولاد خود را بوادی بے زراعت نزد خانهٔ محترم تو اے پروردگار ما تا برپا دارند نماز را

فَاجۡعَلۡ اَفۡـئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهۡوِىۡۤ اِلَيۡهِمۡ وَارۡزُقۡهُمۡ مِّنَ الثَّمَرٰتِ

پس بکن دلے چندرا از مردمان رغبت کننده بسوے ایشان و روزی ده ایشانرا از میوه ها

پس بگردان دلے چند را از بعض مردمان که رغبت کنند بسوے ایشان و روزی ده ایشانرا از میوه ها

لَعَلَّهُمۡ يَشۡكُرُوۡنَ ③ رَبَّنَاۤ اِنَّكَ تَعۡلَمُ مَا نُخۡفِىۡ وَمَا نُعۡلِنُؕ وَمَا يَخۡفٰى

تا بود که ایشان سپاسداری کنند اے پروردگار ما هر آئینه تو میدانی آنچه پنهان میداریم و آنچه آشکار میکنیم و پوشیده نمیشود

تا باشد ایشان شکر کنند اے پروردگار ما هر آئینه تو میدانی آنچه پنهان میداریم و آنچه آشکار می کنیم و پوشیده نیست

عَلَى اللّٰهِ مِنۡ شَىۡءٍ فِى الۡاَرۡضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ ④ اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ الَّذِىۡ

بر خدا هیچ چیزے در زمین و نه در آسمان سپاس آن خدا را است که

بر خدا هیچ چیز در زمین و نه در آسمان عـه ثنا خدا را است، که

وَهَبَ لِىۡ عَلَى الۡكِبَرِ اِسۡمٰعِيۡلَ وَاِسۡحٰقَؕ اِنَّ رَبِّىۡ لَسَمِيۡعُ الدُّعَآءِ ⑤

عطا کرد مرا باوجود کلان سالی اسمٰعیل و اسحٰق هر آئینه پروردگار من شنونده دعاست

عطا کرد بمن باوجود کلان سالی اسمٰعیل و اسحٰق را هر آئینه پروردگار من شنونده دعاست عـه

رَبِّ اجۡعَلۡنِىۡ مُقِيۡمَ الصَّلٰوةِ وَمِنۡ ذُرِّيَّتِىۡ ۖ رَبَّنَا وَتَقَبَّلۡ دُعَآءِ ⑥

اے پروردگار من بکن مرا برپا دارنده نماز و از اولاد من نیز اے پروردگار ما و قبول کن دعاے مرا

اے پروردگار من بگردان مرا برپا دارندهٔ نماز و از اولاد من نیز اے پروردگار ما و قبول کن دعای مرا

رَبَّنَا اغۡفِرۡ لِىۡ وَلِـوَالِدَىَّ وَلِلۡمُؤۡمِنِيۡنَ يَوۡمَ يَقُوۡمُ الۡحِسَابُ ⑦

اے پروردگار ما بیامرز مرا و مادر و پدر مرا و مسلمانان را روزیکه قائم شود حساب

اے پروردگار ما بیامرز مرا و مادر و پدر مرا و مسلمانان را روزیکه قائم شود حساب عـه

وَلَا تَحۡسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعۡمَلُ الظّٰلِمُوۡنَ ؕ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمۡ

و مپندار خدا را بے خبر از آنچه می کنند ستمگاران جز این نیست که موقوف میدارد ایشانرا

و مپندار خدا را بے خبر از آنچه می کنند ظالمان جز این نیست که مهلت میدهد ایشان را

لِيَوۡمٍ تَشۡخَصُ فِيۡهِ الۡاَبۡصَارُۙ ① مُهۡطِعِيۡنَ مُقۡنِعِىۡ رُءُوۡسِهِمۡ لَا يَرۡتَدُّ

برای روزیکه خیره شوند دران چشم ها شتاب کنندگان سر خود بردارندگان باز نمی گردد

برای روزیکه خیره شود دران چشم ها شتاب کنندگان سر خود بردارندگان باز نمی گردد

اِلَيۡهِمۡ طَرۡفُهُمۡ ۚ وَاَفۡـئِدَتُهُمۡ هَوَآءٌ ؕ ② وَاَنۡذِرِ النَّاسَ يَوۡمَ يَاۡتِيۡهِمُ الۡعَذَابُ

بسوے ایشان چشم ایشان و دلهاے ایشان خالی است و بترسان مردمان را از روزے که بیاید بایشان عذاب

بسوے ایشان چشم ایشان و دل های ایشان (خالی) در پریدن است و بترسان مردمان را از روزیکه بیاید بایشان عذاب

فَيَقُوۡلُ الَّذِيۡنَ ظَلَمُوۡا رَبَّنَاۤ اَخِّرۡنَاۤ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيۡبٍۙ نُّجِبۡ دَعۡوَتَكَ

پس گویند ظالمان اے پروردگار ما موقوف دار ما را تا میعادے نزدیک تا قبول کنیم خواندن ترا

پس گویند ظالمان اے پروردگار ما مهلت ده ما را تا میعاد نزدیک تا قبول کنیم خواندن ترا

تفسیر عثمانی

عـه در آسمان و زمین هیچ چیز بر حضرت وی مخفی نیست پس پیدا و پنهان ما چسان پوشیده ماند. در "ما نخفی و ما نعلن" مفسران را چندین اقوال است لیکن تخصیص وجهی ندارد الفاظ "ما نخفی و ما نعلن" عام و بر کافهٔ چیزهای پوشیده و آشکار را شامل است حضرت شاه رحمه الله می فرماید در ظاهر دعا برای همه فرزندان و در باطن منظور وی پیغمبر آخر زمان بود صلی الله علیه وسلم

عـه هنگام پیری بطور غیر متوقع اسمٰعیل را از بطن هاجره و اسحٰق را از بطن ساره مرحمت فرمودی چنانکه دعای مرا که در بارهٔ اولاد عرض کردم پذیرفتی "رب هب لی من الصالحین" این دعای مرا نیز بپذیر

عـه ظاهرا این دعا را هنگامی کرده بود که از مردن پدرش در حال کفر خبر نداشت پس مقصد این است که او را به اسلام رهنمونی کن و روز قیامت شایستهٔ آمرزش گردان و اگر پس از وصول خبر مرگ وی دعا کرده باشد شاید تا آن هنگام خداوند حضرت ابراهیم را آگاه نگردانیده بود که کافر شائستهٔ دعائی مغفرت نمی باشد مغفرت کافر عقلا محال نیست اما سمعا ممتنع است پس علم آن موقوف

بر سمع میباشد و قبل از سمع امکان عقلی معتبر است از اهل تشیع بعضے نکات المندرا ابراهیم که در قرآن کاز خوانده شده پدر حقیقی او نبوده کاکا یا دیگری از بزرگان خانه واده اش بود والله اعلم

وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ (٣)

وپیروی کنیم رسولان را گفته شود بایشان آیا قسم نمی خورید پیش ازین که نباشد شمارا ہیچ زوال

وپیروی کنیم رسولان راعہ آیا قسم نمی خورید پیش ازاین کہ نباشد شمارا ہیچ زوال

وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ

وساکن شدید در منازل آنانکہ ستم کردند برخویش او واضح شد شمارا کہ چگونہ

و(ساکن) شدید در منازل آنانکہ ستم کردند برخویش و ظاہر شد شمارا کہ چگونہ

فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ (٤) وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِندَ

کردیم بایشان و پدید ساختیم برائے شما داستان ہا وہر آئینہ بدسگالیدند بدسگالی خویش را و نزدیک

کردیم بایشان و زدیم برای شما (مثل ہا) قصہ ہا عہ وبدرستیکہ کوشش کردند در حیلہ گری آنچہ نہایت مکرشان بود و نزد

اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ (٥) فَلَا تَحْسَبَنَّ

خدا است علم بدسگالی ایشان و نیست بدسگالی ایشان بداں مشابہ کہ از جائے روند بسبب آں کوہ ہا پس مپندار

خدا است جزای مکر ایشان و نیست مکر ایشان تا از جائے بردد ازان کوہ ہا پس مپندار

اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ (٦) يَوْمَ تُبَدَّلُ

خدارا خلاف کنندہ وعدہ خود بارسولان خود ہر آئینہ خدا غالب صاحب انتقام است روزیکہ بدل کردہ شود

خدارا خلاف کنندہ وعدہ خود بارسولان خود ہر آئینہ خدا غالب صاحب انتقام است روزیکہ بدل کردہ شود

الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ (٧)

این زمین بغیر این زمین و بدل کردہ شوند آسمان ہا و ظاہر شوند بحضور خدائے یگانہ غالب

زمین بغیر این زمین و بدل کردہ شود آسمان ہا و مردم ظاہر شوند بحضور خدای یگانہ غالب

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ (٨) سَرَابِيلُهُم

و بہ بینی تو آنروز گناہگاران را دست و پا بہم بستہ در زنجیر ہا لباس ایشان

و بینی گناہگاران را دران روز دست و پا بہم بستہ در زنجیر ہا پیراہن ایشان

مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ (٩) لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا

از قطران باشد و بپوشد روئے ایشان را آتش ﻭ۲ تا جزا دہد خدا ہر کسے را بآنچہ

از قطران باشد و بپوشد روی ایشانرا آتش تا جزا دہد خدا ہر کسے را آنچہ

كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (١٠) هَٰذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا

کردہ است ہر آئینہ خدا زود حساب کنندہ است این قرآن خبر رسانیدن است مردمان را و ﻭ۳ و تا بیم کردہ شوند

کردہ است (ہر آئینہ) خدا زود حساب کنندہ است این قرآن خبر رسانیدنست مردمان را و تا بیم کردہ شوند

بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ (١١) ع

بآں و تا بدانند کہ جز این نیست کہ وے خدائے یگانہ است و تا پند پذیر شوند خداوندان عقل

بہ آن و تا بدانند کہ (جز این نیست) کہ وی خدای یگانہ است و تا پند پذیر شوند غور کنند خداوندان عقل

سُورَةُ الْحِجْرِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ آيَةً وَسِتُّ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

الر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ (١)

این آیت ہائی کتاب الٰہی و قرآن روشن است

این آیت ہائی کتاب است و قرآن روشن است

فتح الرحمن

ﻭ۱ یعنی مکر ایشان ضعیف است ۱۲ ﻭ۲ قطران چیزے سیاہ بدبودارست کہ آتش دراں زود می گیرد ۱۲ ﻭ۳ یعنی نازل کردہ شدہ است برائی تبلیغ ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عہ اگر این گفتار در دنیا باشد پس از مشاہدۂ شدت عذاب و دیدن مرگ مطلب ظاہر است یعنی میگویند پروردگارا چند روز دیگر ما را مہلت بدہ ما وعدہ می کنیم کہ رفتار خود را اصلاح نمائیم دعوت حق را اجابت و پیغمبران را اطاعت کنیم کما قال اللہ تعالیٰ "حتی اذا جاء احدہم الموت قال رب ارجعون لعلی اعمل صالحا" (المومنون رکوع ۶) و اگر این مقولہ در روز قیامت گفتہ شود مراد از خواستن مہلت آنست کہ ما را اندک بدنیا باز فرست آنگاہ ببین چہ اظہار وفاداری نمائیم کما قال اللہ تعالیٰ "ولو تری اذ المجرمون ناکسوا رؤسہم عند ربہم ربنا ابصرنا و سمعنا فارجعنا نعمل صالحا" (السجدہ رکوع ۲) عہ گذشتگان شما در بین قریہ یا در اطراف آن آباد بودند آنجا کہ ستم گاران پیشین سکونت داشتند بعادت و اخلاق آنہا رفتار کردند در حالی کہ بربادیات تاریخی واخبار متواتر بر آنہا روشن شدہ بود کہ ما بستم گران پیشین چہ سزای سخت دادہ بودیم ما داستانہای مثل ما بقہ را در کتب آسمانی درج و از زبان پیغمبران آنہا ...

ع ۱۱ / ۱۹

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا

بسا بود که دوست دارند کافران کاش

بسا بود که دوست دارند کافران (کاشکی می بودند مسلمانان) چه خویش بودی اگر

مُسْلِمِينَ ﴿۲﴾ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿۳﴾

مسلمان بودندے بگذار ایشانرا تا بخورند و بهره‌مند شوند و مشغول کند ایشان را امید، از پس خواهند دانست

مسلمان بودندے بگذار ایشانرا تا بخورند و بهره‌مند شوند و مشغول کند ایشان را امید پس (زود) آنها بدانند

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿۴﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ

و هلاک نکردیم هیچ دیه را مگر که دے را نوشته بود معلوم سبقت نمی کند هیچ گروهے

و هلاک نکردیم ما هیچ قریه را مگر که آنرا وقت نوشته مقرر بود سبقت نمی کند هیچ گروهی

أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿۵﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ

از مدت خود و باز پس نمی مانند و گفتند کافران اے کسیکه فرود آورده شده است بروے قرآن

از وقت مقرر خود و باز پس نمی مانند و گفتند کافران اے کسیکه فرود آورده شده است بروے قرآن (هر آئینه)

إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿۶﴾ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۷﴾

هر آئینه تو دیوانهٔ چرا نمی آری پیش ما فرشتگان را اگر هستی از راست گویان

تو دیوانهٔ چرا نمی آری پیش ما فرشتگان را اگر هستی از راست گویان

مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ ﴿۸﴾ إِنَّا نَحْنُ

فرو نمی فرستیم فرشتگان را مگر بتدبیر محکم و نباشند آنگاه مهلت داده شده هر آئینه ما

فرو نمی فرستیم فرشتگان را مگر بتدبیر محکم و نباشند آنگاه مهلت داده شده (هر آئینه) ما

نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿۹﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي

فرو فرستادیم قرآن را و هر آئینه ما او را نگاه بانیم و هر آئینه پیغامبران را فرو فرستادیم پیش از تو در

فرو فرستادیم قرآن را و (هر آئینه) ما او را نگاه بانیم ع۵ و (هر آئینه) فرستادیم پیش از تو در

شِيَعِ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۰﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿۱۱﴾

فرقه هائے پیشینیان و نمی آید بایشان هیچ فرستاده مگر بودند باو تمسخر کنان

فرقه هائے پیشینیان و نمی آید بایشان هیچ فرستاده مگر بودند باو استهزاء می کردند

كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿۱۲﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ

هم چنین در می آریم استهزاء را در دل گناهگاران یعنی کفار مکه ایمان نیارند بقرآن و هر آئینه گذشت

هم چنین در می آریم استهزاء را در دل های کافران ع۵ ایمان نیارند بقرآن و هر آئینه گذشت

سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۳﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ

آئین پیشینیان و اگر بکشائیم برایشان درے از آسمان پس شوند باین صفت که در وے

(سنت) رسم پیشینیان و اگر بکشائیم برایشان دری از آسمان پس شوند باین صفت که در وی

يَعْرُجُونَ ﴿۱۴﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿۱۵﴾

بالا میروند البته گویند جز این نیست که بند کرده شد چشم هائے ما را بلکه ما قومے هستیم جادو زده

بالا میروند البته گویند جز این نیست که بند کرده شده چشم های ما بلکه ما قومی هستیم جادو زده

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿۱۶﴾ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ

و هر آئینه پیدا کردیم در آسمان برجها و بیاراستیمش برائے بینندگان و نگاهداشتیمش از

و هر آئینه آفریدیم در آسمان برجها و بیاراستیم برائے بینندگان و نگاهداشتیم آسمان را از

كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿۱۷﴾ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿۱۸﴾

هر شیطان رانده شده مگر آنکه بدزدی شنود پس در پے دے افتد آتش آشکارا

هر شیطان رانده شده مگر آنکه بدزدی شنود پس در پے وی می افتد آتش آشکارا

تفسیر عثمانی

ع۵ یکے استهزاء و تعنت شان نسبت جنون به آرنده قرآن ... عظیم الشان بر قرآن و حامل آن هرگز تاثیری ندارد اینک بدانید که این قرآن را ما فرو فرستادیم و ما ئیم که بهر نوع حفاظت آنرا بر ذمه خود گرفته ایم بهمان شان و هیئتے که فرو فرستاده شده بدون تبدیل حرفی و حرکتے به انتظار گیتی میرسد و تا روز قیامت از هر نوع تحریف لفظی و معنوی محفوظ و مصون می ماند روزگار هر قدر تبدیل شود به اصول و احکام آن تغیری پدید نمی آید چندانکه فصاحت و بلاغت زبان، موشگافی های علم و حکمت پیشرفت کند اصلاً در اعجاز صوری و معنوی قرآن ضعف و نقص حس نمی شود اقوام و سلطنت ها بسیار خواستند و کوشیدند که آواز قرآن را خاموش و محو نمایند اما نتوانستند حرفی یا نقطهٔ از آن کم کنند این بیان عظیم الشان الهی در باب حفاظت قرآن به چنان لطافت و طریق حیرت انگیزی تکمیل یافت که اکابر متعصب و مغرور مخالفین چون آنرا دیدند سر تسلیم فرود آوردند « میور » مینویسد « تا جائیکه معلومات داریم در سر تا سر جهان کتابے چون قرآن نیست که تا دوازده قرن از هر تحریف پاک باشد ع۵ کسانیکه از گناه دست نکشند در دل های شان علامت استهزاء و تکذیب را جا می دهیم و تنگنا آنگاه که تو تنها به دل های شان وحی الهی میرود تکذیب تیز تر گردد ...

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

و زمین گسترانیدیمش و انداختیم در آنجا کوه ها را و رویانیدیم در آنجا از جنس هر چیز

و زمین را بازکشیدیم و افگندیم در آن (کوه‌ها) بار و رویانیدیم در آن از هر چیز

مَوْزُونٍ ﴿٤﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٥﴾

سنجیده و ساختیم برای شما در آنجا اسباب معیشت و ساختیم برای شما آنکه نیستید او را روزی دهنده

سنجیده شده و ساختیم برای شما در آن اسباب معیشت و ساختیم برای شما آنکه نیستید او را روزی دهنده

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٦﴾ وَأَرْسَلْنَا

و نیست هیچ چیز مگر نزدیک ما خزانهای او است و فرو نمی آریم آنرا مگر باندازهٔ مقرر و فرستادیم

و نیست هیچ چیز مگر نزد ما خزانها ست او را و فرو نمی آریم آنرا مگر باندازهٔ دانسته شده و فرستادیم

الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ

بادها باردار کننده ابر پس فرود آوردیم از آسمان آبی پس نوشانیدیم شما را آن آب و نیستید شما آنرا

بادها باردار کننده پس فرود آوردیم از آسمان آبی پس نوشانیدیم شما را از آن و نیستید شما آنرا

بِخَازِنِينَ ﴿٧﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٨﴾ وَلَقَدْ

جمع کننده و هر آئینه ما زنده می سازیم و می میرانیم و ماییم وارث و هر آئینه

جمع کننده و (هر آئینه) زنده می سازیم و می میرانیم و ماییم وارث و (هر آئینه)

عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٩﴾ وَإِنَّ

دانسته ایم پیشینان را از شما و هر آئینه دانسته ایم پسینیان را و هر آئینه

دانسته ایم پیشینان را از شما و (هر آئینه) دانسته ایم پسینیان را و (هر آئینه)

رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٠﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ

پروردگار تو همون برانگیزد ایشان را هر آئینه او استوار کار داناست و هر آئینه آفریدیم آدمی را از

پروردگار تو او جمع کند ایشان را هر آئینه او استوار کار داناست و هر آئینه آفریدیم آدمی را از

صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿١١﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ

گل خشک از قسم لای سیاه بوی گرفته و جان را پیدا کردیمش پیش از این از

(گل خشک) آواز دهنده از لای سیاه بوی گرفته و جان که پدر پریان است آفریدیم او را پیش از آفریدن انسان از

نَارِ السَّمُومِ ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ

آتش سوزان و یاد کن چون گفت پروردگار تو فرشتگان را هر آئینه من آفریننده ام آدمی را از

آتش سوزان و چون گفت پروردگار تو فرشتگان را هر آئینه من آفریننده ام آدمی را از

صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿١٣﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي

گل خشک از قسم لای سیاه بوی گرفته پس چون راست کنمش و بدمم در وی از روح خود را

(گل خشک) آواز دهنده از لای سیاه بوی گرفته پس چون راست کنمش و بدمم در وی از روح خود

فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿١٤﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿١٥﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ

پس افتید پیش او سجده کنان پس سجده کردند فرشتگان تمام ایشان همه یک جا مگر ابلیس

پس بیفتید پیش او سجده کنان پس سجده کردند فرشتگان تمام ایشان یک جا مگر ابلیس

أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿١٦﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ

سر باز زد از آنکه باشد با سجده کنندگان گفت خدا ای ابلیس چیست ترا در این که نمی باشی با

سر باز زد از آنکه باشد با سجده کنندگان گفت خدا ای ابلیس چیست ترا که نمی باشی با

السَّاجِدِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ

سجده کنندگان گفت هرگز نیستم که سجده کنم آدمی را که پیدا کرده او را از گل خشک از قسم

سجده کنندگان گفت هرگز نیستم که سجده کنم آدمی را که پیدا کرده او را از گل خشک آواز کننده ام

فتح الرحمن

و ۱ یعنی هر نوع را صورتی و صفتی است که از انجا تجاوز نمیکند ۱۲

۲ یعنی غلامان و جانوران والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ۸ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ۹ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ

لای سیاه بوی گرفته گفت پس بیرون شو از بهشت هر آئینه تو رانده شده و هر آئینه بر تست لعنت

لای سیاه بوی گرفته گفت پس بیرون شو از بهشت پس (هر آئینه) تو رانده شده و (هر آئینه) بر تست لعنت

إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ۱۰ قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۱۱ قَالَ فَإِنَّكَ

تا روز قیامت گفت ای پروردگار من مهلت ده مرا تا روزی که برانگیخته شوند مردمان گفت هر آئینه تو

تا روز قیامت گفت ای پروردگار من پس مهلت ده مرا تا روزیکه برانگیخته شوند مردمان گفت پس (هر آئینه) تو

مِنَ الْمُنظَرِينَ ۱۲ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ۱۳ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي

از مهلت داده شدگانی تا روز آن وقت مقرر گفت ای پروردگار من بسبب آنکه گمراه کردی مرا

از مهلت داده شدگانی تا روز وقتی (معلوم) مقرر گفت ای پروردگار من بسبب آنکه گمراه کردی مرا

لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۱۴ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ

البته بیارایم معصیت را برای ایشان در زمین و البته گمراه سازم ایشان را همه یکجا مگر بندگان خالص کرده تو

البته بیارایم معصیت را برای ایشان در زمین و البته گمراه کنم ایشانرا همه یکجا مگر بندگان خالص کرده تو

الْمُخْلَصِينَ ۱۵ قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ۱۶ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ

از ایشان گفت خدا این اخلاص، راهیست راست که بر من میرسد هر آئینه بندگان من نیست

از ایشان گفت خدا این اخلاص در ایمان راهی است بر من راست (هر آئینه) بندگان من نیست

لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ۱۷ وَإِنَّ جَهَنَّمَ

ترا بر ایشان غلبه لیکن غلبه تو بر کسی باشد که پیروی تو کرد از گمراهان و هر آئینه دوزخ

ترا بر ایشان غلبه لیکن غلبه تو بر کسی باشد که پیروی تو کند از گمراهان و (هر آئینه) دوزخ

لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ۱۸ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ

وعده گاه ایشانست همه یکجا او را هفت در است هر درے را از گمراهان حصه است

وعده گاه ایشان است همه یکجا او را هفت در است هر دری را از گمراهان حصه ایست

مَّقْسُومٌ ۱۹ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ۱ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ

جدا کرده شده هر آئینه پرهیزگاران در بوستانها و چشمها باشند ایشان را گفته شوند در آئید دریجا بسلامتی

جدا کرده شده (هر آئینه) پرهیزگاران در بوستانها و چشمه ها باشند داخل شوید آنجا بسلامتی

آمِنِينَ ۲ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ۳

امن شده و بیرون کشیم آنچه در سینه های ایشان بود از کینه برادر یکدیگر شده بر تختها روبروی یکدیگر کرده

امن شده و بیرون کشیم آنچه در سینه های ایشان بود از کینه برادر یکدیگر شده بر تختها روبروی یکدیگر کرده

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُم مِّنْهَا بِمُخْرَجِينَ ۴ نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي

نرسد بایشان آنجا هیچ رنجی و نیستند ایشان از آنجا بیرون کرده شده خبر ده بندگان مرا که من

نرسد ایشان را در آنجا رنجی و نیستند ایشان از آنجا بیرون کرده شده خبر ده بندگان مرا که (هر آئینه) من

أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۵ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ۶ وَنَبِّئْهُمْ عَن

آمرزنده ام مهربانم و بآنکه عذاب من همان عذاب درد دهنده است و خبر ده ایشان را از

آمرزنده مهربانم و (هر آئینه) عذاب من همان عذاب درد دهنده است و خبر ده ایشان را از

ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ۷ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنكُمْ

مهمانان ابراهیم چون داخل شدند بروے پس گفتند سلام گفت ابراهیم هر آئینه ما از شما

مهمانان ابراهیم چون در آمدند بروی پس گفتند سلام گفت ابراهیم (هر آئینه) ما از شما

وَجِلُونَ ۸ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ۹ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي

ترسانیم گفتند مترس هر آئینه ما مژده میدهیم ترا بفرزندے دانا گفت آیا بشارت دادید مرا

ترسانیم گفتند مترس (هر آئینه) ما مژده می دهیم ترا بفرزند دانا گفت آیا بشارت داد ید مرا

هنگامیکه پیکر آدم را درست کنم و چنان قابلیت بوی بخشم که تواند فائض روح انسانی شود پس در ان روح آنگنم که از ان جماد انسان گردد آنگاه بشما حکم می شود که همه بسجده بیفتید (تنبیه) روح انسان را که خدا بسوی خود اضافت نموده ازان جهت است که تشریف و تکریم و امتیاز روح انسانی هویدا گردد یعنی آن روح خاص که دران نمونه علم و تدبیر و سائر صفات من است از اصل فطرت بذکر من می پردازد و از لطافت خصوصی نسبتا با من علاقه قریب دارد. امام غزالی رحمة الله علیه بعنوان دیگر توضیح کرده و می گوید۔ اگر آفتاب نیروی گویائی پیدا کند گوید من فیض نور خود را بزمین رسانده آیا کلمه (نور خود) غلط می باشد چون این سخن درست است درحالیکه نه آفتاب در زمین حلول می کند و نه نور آن از وے جدا میشود بلکه باوصف هزاران میل دوری از زمین تیز روشنی در تصرف خود اوست و زمین هیچ اختیاری ندارد مگر بقدر استعداد از آن منتفع گردد پس اگر خدای که وراء الورا ست چنین فرماید که «من در آدم روح خود دمیدم» احسان دلیل حلول و اتحاد میشود پس مناسبت روح در آینده تحت آیت «ویسئلونک عن الروح قل الروح من امر ربی» مفصل بحث خواهیم کرد انشاء الله تعالیٰ

عَلٰٓى اَنْ مَّسَّنِىَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُوْنَ ﴿۵۴﴾ قَالُوْا بَشَّرْنٰكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ

باوجود آنکہ رسید بمن پیری پس بچہ قسم بشارت می دہید گفتند مژدہ دادیم ترا براستی پس مباش

باوجود اینکہ رسیدہ بمن پیری پس بچہ قسم بشارت می دہید ۵ گفتند مژدہ دادیم ترا براستی پس مباش

مِّنَ الْقٰنِطِيْنَ ﴿۵۵﴾ قَالَ وَمَنْ يَّقْنَطُ مِنْ رَّحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّآلُّوْنَ ﴿۵۶﴾

از ناامیداں گفت و کیست کہ ناامید شود از رحمت پروردگار خود مگر گمراہان

از ناامیداں گفت و کیست کہ ناامید شود از رحمت پروردگار خود مگر گمراہان

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۵۷﴾ قَالُوْٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ

گفت پس چیست خبر شما اے فرستادگان گفتند ہر آئینہ ما فرستادہ شدیم بسوے گروہے

گفت پس چیست خبر شما اے فرستادگان گفتند (ہر آئینہ) ما فرستادہ شدہ ایم بسوی گروہے

مُّجْرِمِيْنَ ﴿۵۸﴾ اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍ ؕ اِنَّا لَمُنَجُّوْهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۵۹﴾ اِلَّا امْرَاَتَهٗ قَدَّرْنَآ

گنہگار بجز کسان لوط ہر آئینہ ما البتہ نجات خواہیم داد ایشاں را ہمہ یک جا غیر زنش کہ مقرر کردہ ایم

گناہ گاران مگر کسان لوط (ہر آئینہ) ما البتہ نجات خواہیم داد ایشان را ہمہ یک جا مگر زن او مقرر کردیم

اِنَّهَا لَمِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿۶۰﴾ فَلَمَّا جَآءَ اٰلَ لُوْطِ ِۨ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۶۱﴾ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ

کہ ہر آئینہ وے اند باز ماندگان است پس وقتیکہ آمدند بکسان لوط فرستادگان گفت ہر آئینہ شما گروہے

کہ (ہر آئینہ) وی از باز ماندگان است پس چوں آمد بکسان لوط فرستادگان گفت (ہر آئینہ) شما گروہے

مُّنْكَرُوْنَ ﴿۶۲﴾ قَالُوْا بَلْ جِئْنٰكَ بِمَا كَانُوْا فِيْهِ يَمْتَرُوْنَ ﴿۶۳﴾ وَاَتَيْنٰكَ بِالْحَقِّ

ناآشنا اید گفتند بلکہ آوردہ ایم پیش تو آنچہ دراں شبہ میکردند یعنی عقوبت و آوردہ ایم پیش تو وعدہ راست

ناآشنا اید گفتند بلکہ آوردیم پیش تو آنچہ کہ دران شبہ می کردند و آوردیم پیش تو وعدہ راست را

وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿۶۴﴾ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ

و ہر آئینہ ما البتہ راست گوئیم پس ببر کسان خود را بپارہ از شب و تو از پے ایشان رو

و (ہر آئینہ) ما راست گوئیم پس ببر کسان خود را بپارہ از شب و تو از پے ایشان رو

وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَّامْضُوْا حَيْثُ تُؤْمَرُوْنَ ﴿۶۵﴾ وَقَضَيْنَآ اِلَيْهِ

و باید کہ پس ننگرد از شما ہیچ کس و بروید آنجا کہ فرمودہ شوید و آں زمین شام بود و وحی فرستادیم بسوے لوط

و باید کہ ننگرد از شما ہیچ کسے و بروید آنجا کہ فرمودہ شدہ اید و وحی فرستادیم بسوے لوط

ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ هٰٓؤُلَآءِ مَقْطُوْعٌ مُّصْبِحِيْنَ ﴿۶۶﴾ وَجَآءَ اَهْلُ الْمَدِيْنَةِ

این سخن کہ بیخ ایشان بریدہ شود چوں بوقت صبح درآیند و آمدند اہل شہر

این سخن را بدرستیکہ بنیاد این گروہ بریدہ شدہ است در حالتیکہ بصبح درآیند و آمدند اہل شہر

يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿۶۷﴾ قَالَ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِىْ فَلَا تَفْضَحُوْنِ ﴿۶۸﴾ وَاتَّقُوا

خوش وقتی کناں گفت لوط ہر آئینہ ایشان مہمان من اند پس رسوا می کنید مرا و بترسید

خوش وقتی کنان گفت لوط (ہر آئینہ) ایشان مہمان من اند پس رسوا مکنید مرا و بترسید

اللّٰهَ وَلَا تُخْزُوْنِ ﴿۶۹﴾ قَالُوْٓا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۷۰﴾ قَالَ هٰٓؤُلَآءِ

از خدا و خوار مکنید مرا گفتند آیا منع نہ کردہ بودیم ترا از میزبانی غریباں گفت اینہا

از خدا و خوار و خجل مسازید مرا گفت آیا منع نہ کردہ بودیم ترا از (میزبانی غریبان) حمایت عالم گفت این ہا

بَنٰتِىْٓ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِيْنَ ﴿۷۱﴾ لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِىْ سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿۷۲﴾

دختران من اند اگر ہستید کنندہ کارے ۱ قسم بزندگانی تو کہ این کافران در گمراہی خویش سرگرداں میشوند ۲

دختران من اند اگر ہستید کنندہ کاری قسم بزندگانی تو کہ این کافران در گمراہی خویش سرگرداں می باشند

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِيْنَ ﴿۷۳﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا

پس دریافت ایشان را آواز ہولناک چوں بوقت شروق درآمدند پس ساختیم بالائے آں شہر را زیراں و باراندیم

پس دریافت ایشان را آواز ہولناک در حالیکہ داخل بودند در وقت طلوع آفتاب پس گردانیدیم زبر آن شہر را زیر آن و باراندیم

فتح الرحمٰن

ف ۱ یعنی اگر قضائے شہوت خواہید نکاح بنات من انسب است واللہ اعلم ۱۲ و ف ۲ این کلمہ در وسط قصہ حضرت لوط زیادہ کردہ شد تا تنبیہ باشد بر تطبیق حال مشرکین مکہ بر حال قوم لوط و امثال ایشان واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۵ چوں این بشارت دور از توقع و غیر مأمول بود بہ کہن سالی خود نگاہ کردہ چیزی گفت که به لغزش آمدہ خاصہ طبیعت انسانی است ہنگامیکہ خبری مسرت انگیزی می شنود کہ بر خلاف توقع و غیر مأمول و ناگہانی باشد اگرچہ بر آن یقین داشتہ باشد پیشتر کاوش و تحقیق می نماید و لہجہ تعجب اختیار می کند تا خبر دہندہ بکمال تاکید و تصریح بہ تکرار خوش خبری بپردازد کہ در آن احتمال ہیچ نوع غلط فہمی و تاویل و التباس نماند گویا مقصد از اظہار تعجب آنست کہ بشارت خوب واضح و استوار شود و از تکرار سمع لذت نوینی حاصل گردد حضرت ابراہیم علیہ السلام باین صورت اظہار تعجب نمود۔ ابن کثیر چنین گوید "قال متعجبًا من کبرہ و کبر زوجتہ و متحققًا للوعد فاجابوہ مؤکدین لما بشروہ بہ تحقیقًا و بشارۃ بعد بشارۃ" چون از ظاہر کلام نومیدی توہم می شد و آن سراسر مخالف شان بزرگان خاصہ پیغمبران اولوالعزم

عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّنْ سِجِّيلٍ ۝ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ۝ وَ

برایشان سنگ از قسم سنگ گل ف۱ هر آئینه درین قصه نشانهاست عبرت گیرندگان را و

برایشان سنگ از گل محکم شده (هر آئینه) در این قصه نشانهاست عبرت گیرندگان را ع۵ و

إِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ۝ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ۝ وَإِن كَانَ

هر آئینه شهرها براهیست که دایم آمد و رفت دارد هر آئینه در این نشانه است مومنان را و هر آئینه بودند

(هر آئینه) آن شهرها (براهی هستند که دایم آمد و رفت دارد) براه راست واقع است (هر آئینه) در این قصه نشانه است مومنان را ع۵ و هر آئینه

أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ۝ فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ۝

اهل ایکه از ستمگاران پس انتقام کشیدیم از ایشان و شهرهای قوم لوط و شهرهای ایکه بر راه آشکار هستند

بودند اهل ایکه ستمگاران پس انتقام کشیدیم از ایشان و شهری قوم لوط و شهر ایکه براه آشکار هستند

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ۝ وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا

و هر آئینه دروغ شمردند ساکنان حجر پیغامبران را و رسانیدیم بایشان آیت های خود پس شدند از و

و هر آئینه دروغ شمردند اهل حجر پیغامبران را و دادیم ایشان را آیت های خود را پس شدند از آن

مُعْرِضِينَ ۝ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا آمِنِينَ ۝ فَأَخَذَتْهُمُ

روگردان و بودند تراشیده می ساختند از کوه ها خانها ایمن شده پس گرفت ایشانرا

روگردان و بودند که می تراشیدند از کوه ها خانهها ایمن شده پس گرفت ایشان را

الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ۝ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝ وَمَا

آواز سخت صباح کنان پس دفع نکرد از ایشان آنچه کسب می کردند و

آواز سخت در وقت صبح پس دفع نکرده از ایشان آنچه کسب می کردند و

خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ ۗ وَإِنَّ السَّاعَةَ

نیافریدیم آسمان ها و زمین و آنچه مابین اینهاست مگر بتدبیر درست و هر آئینه قیامت

نیافریدیم آسمان ها و زمین را و آنچه مابین آنهاست مگر بتدبیر درست و (هر آئینه) قیامت

لَآتِيَةٌ ۖ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ۝ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ۝

آمدنیست پس درگذر یعنی از بے ادبیهای ایشان درگذشتن نیکو هر آئینه پروردگار تو همانست آفریننده دانا

آمدنی است پس درگذر درگذشتن نیکو (هر آئینه) پروردگار تو اوست آفریننده (دانا) خبیر

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ۝ لَا تَمُدَّنَّ

و هر آئینه دادیم ترا هفت آیت از آنچه در نماز مکرر خوانده میشود ف۲ و دادیم ترا قرآن بزرگ باز مکن

و (هر آئینه) دادیم ترا هفت آیت از آنچه در نماز مکرر خوانده می شود و دادیم ترا قرآن بزرگ باز مکن

عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ

دو چشم خود را بسوی آنچه بهره مند ساخته ایم بآن جماعت ها را از کافران و اندوهناک مشو بر ایشان و پست بکن

دو چشم خود را بسوی آنچه بهره مند ساخته ایم با آن جماعت ها را از (کافران) و اندوهناک مشو بر ایشان و پست کن

جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ۝ وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ۝ كَمَا أَنزَلْنَا

بازوی خود را ف۳ برای مسلمانان و بگو هر آئینه من بیم کننده آشکارم فرود خواهیم آورد عذاب را مانند آنچه فرود آورده بودیم

بازوی خود را برای مومنان و بگو (هر آئینه من) بیم کننده آشکارم (فرود خواهیم آورد عذاب) مانند آنچه فرود آورده بودیم

عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ۝ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ۝ فَوَرَبِّكَ

بر تقسیم کنندگان آنانکه ساختند کتاب الهی را پاره پاره ف۴ پس قسم به پروردگار تو

بر تقسیم کنندگان آنانکه ساختند (کتاب خدا) قرآن را پاره پاره پس قسم به پروردگار تو

لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۝ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَ

البته سوال کنیم ایشان را همه یکجا از آنچه می کردند پس آشکار کن با آنچه فرموده میشوی و

البته سوال کنیم ایشان را همه یکجا از آنچه می کردند پس آشکار کن به آنچه فرموده می شوی و

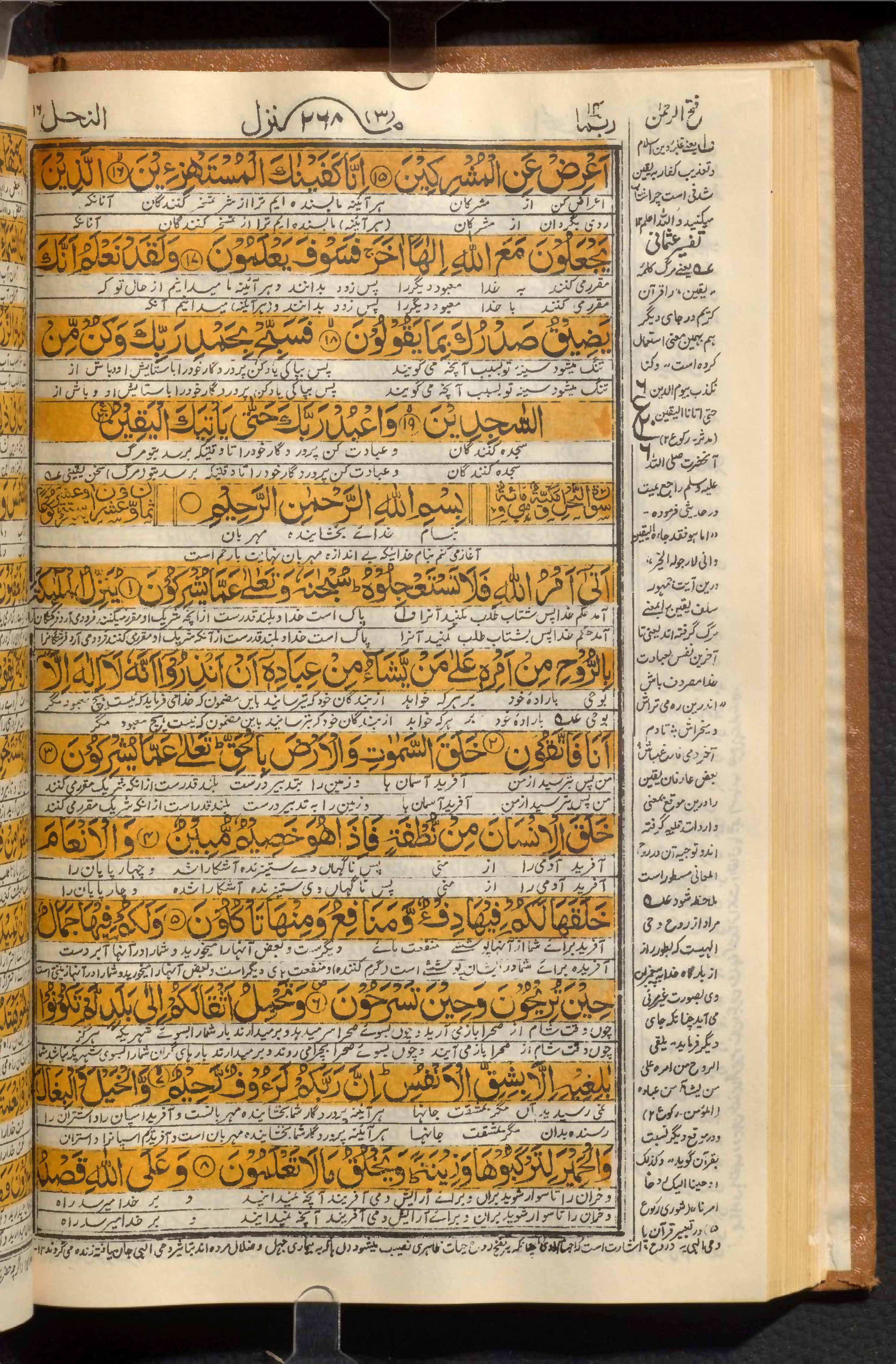
فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی گل پخته مثل سنگ شده ۱۲ ف۲ یعنی سورهٔ فاتحه ۱۲ ف۳ یعنی تواضع کن ۱۲ ف۴ مترجم گوید یعنی بر اهل کتاب که بر بعض آیات عمل می کردند و بر بعض نه والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ «متوسّم» در اصل کسے را گویند که از مشاهدهٔ بعضی علامات و قرائن ظاهری محض به فراست خود بامر پنهان آگاه شود در حدیث است «اتقوا فراسة المومن فانه ینظر بنور الله» در بعض روایات «و بتوفیق الله» افزوده شده یعنی از فراست مومن ترسان باشید که وی در فروغ موهبت خداداد توفیق ادبی بیند و فرق میان فراست و کشف بقول امیر عبدالرحمن خان مرحوم مانند فرق میان تیلفون و تلگراف است بهر حال مطلب آیت اینست برای کسانیکه اهل تدقیق و تحقیقند در قصه «قوم لوط» بس نشانه های عبرت آور موجود است انسان از آن میداند که عاقبت بدی و سرکشی چیست و در مقابل قدرت عظیم الهی همه نیروها هیچ اند «جوب خدا صدا ندارد» باید انسان بمهلت وی مغرور نشود، با پیغمبران بغض و عداوت پیش

ع۵ یعنی از دیدن آن خرابه بالخصوص مومنان را عبرت حاصل میشود زیرا آنها میدانند که در مجازات بدکاری و سرکشی قوم لوط این ...

أَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٥﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿١٦﴾ الَّذِينَ

اعراض کن از مشرکان هر آئینه ما بسنده ایم ترا از مسخره کنندگان آنانکه

روی بگردان از مشرکان (هر آئینه) ما بسنده ایم ترا از تمسخر کنندگان آنانکه

يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ

مقرری کنند به خدا معبود دیگر را پس زود بدانند و هر آئینه ما میدانیم از حال تو که

مقرری کنند با خدا معبود دیگر را پس زود بدانند و (هر آئینه) میدانیم آنکه

يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿١٨﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ

تنگ میشود سینه تو بسبب آنچه می گویند پس بپاکی یاد کن پروردگار خود را باستایش او و باش از

تنگ میشود سینه تو بسبب آنچه می گویند پس بپاکی یاد کن پروردگار خود را باستایش او و باش از

السَّاجِدِينَ ﴿١٩﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ

سجده کنندگان و عبادت کن پروردگار خود را تا وقتیکه برسد بتو مرگ

سجده کنندگان و عبادت کن پروردگار خود را تا وقتیکه برسد بتو (مرگ) (سخن یقینی ع)

سورة النحل مكية وهي مائة وثمان وعشرون آية وستة عشر ركوعا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾ يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ

آمد حکم خدا پس شتاب طلب مکنید آنرا پاک است خدا و بلند قدر است از آنچه شریک او مقرر میکنند فرود می آرد فرشتگان را

آمد حکم خدا پس بشتاب طلب مکنید آنرا پاک است خدا و بلند قدر است از آنکه شریک او مقرری کنند فرود می آرد فرشتگان را

بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا

بوحی باراده خود بر هر که خواهد از بندگان خود که بترسانید باین مضمون که خدای فرماید که نیست هیچ معبود مگر

بوحی ع باراده خود بر هر که خواهد از بندگان خود که بترسانید باین مضمون که نیست هیچ معبود مگر

أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ تَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾

من پس بترسید از من آفرید آسمان ها و زمین را بتدبیر درست بلند قدر است از آنکه شریک مقرری کنند

من پس بترسید از من آفرید آسمان ها و زمین را به تدبیر درست بلند قدر است از آنکه شریک مقرری کنند

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾ وَالْأَنْعَامَ

آفرید آدمی را از منی پس ناگهان وی ستیزنده آشکارا شد و چهارپایان را

آفرید آدمی را از منی پس ناگهان وی ستیزنده آشکارا شده و چارپایان را

خَلَقَهَا ۗ لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ

آفرید برای شما از آنها پوشش است و منفعت های دیگر است و بعض آنها را میخورید و شما را در آنها آبرو است

آفریده برای شما و برای ایشان پوشش است (گرم کننده) و منفعت های دیگر است و بعض آنها را میخورید و شما را در آنها زینتی است

حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا

چون وقت شام از صحرا بازمی آرید و چون بسوی صحرا سر میدهید و بر میدارند بار شما را بسوی شهری که هرگز

چون وقت شام از صحرا باز می آیند و چون بسوی صحرا بچرائی روند و بر میدارند بارهای گران شما را بسوی شهری که نبودید

بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ ۚ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ

نمی رسید بآن مگر بمشقت جانها هر آئینه پروردگار شما بخشاینده مهربانست و آفرید اسپان را و استران را

رسنده بدان مگر بمشقت جانها هر آئینه پروردگار شما بخشاینده مهربان است و آفریدیم اسپان را و استران

وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ

و خران را تا سوار شوید بران و برای آرایش و می آفریند آنچه نمیدانید و بر خدا میرسد راه

و خران را تا سوار شوید بران و برای آرایش و می آفریند آنچه نمیدانید بر خدا میرسد راه

ع ۱ یعنی بروح وحی اشارت است که احیاء دلها بآن کرده میشود چنانکه بروح جسمانی حیات ظاهری نصیب میشود دل ها که بسبب بیماری جهل و ضلال مرده اند بتاثیر وحی الهی جان یافته زنده می گردند

فتح الرحمن

ف ع یعنی غلبه دین اسلام و تعذیب کفار بر یقین شدنی است چرا شتاب میکنید والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع ۵ یعنی مرگ کلمه «یقین» را قرآن کریم در جای دیگر هم بهمین معنی استعمال کرده است «وکنا نکذب بیوم الدین حتی اتانا الیقین» (مدثر - رکوع ۲)

آنحضرت صلی الله علیه وسلم راجع بمیت در حدیثی فرموده «اما هو فقد جاءه الیقین وانی لارجو له الخیر» درین آیت جمهور سلف یقین را بمعنی مرگ گرفته اند یعنی تا آخرین نفس بعبادت خدا مصروف باش «اندرین ره می تراش و میخراش تا دم آخر دمی فارغ مباش» بعض عارفان یقین را درین موقع بمعنی واردات قلبیه گرفته اند و توجیه آن در روح المعانی مسطور است ملاحظه شود

ع ۶ مراد از روح وحی الهیست که بطور راز از بارگاه خدا به پیغمبران وی بصورت غیبی می آید چنانکه جای دیگر فرماید «یلقی الروح من امره علی من یشاء من عباده» (المؤمن - رکوع ۲) و در موقع دیگر نسبت بقرآن گوید «وکذلک اوحینا الیک روحا من امرنا» (شوری رکوع ۵) در تعبیر قرآن با وحی الهی به «روح»

السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ ۚ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾ هُوَ الَّذِي

میانہ ‏ و بعض راه ها کج است ‏ و اگر خواستے وے راه نمودے شمارا ہمہ یک جا ‏ او ست آنکہ

(میانه) برابر ‏ و بعض راه هائے کج هم است ‏ و اگر خواستے راه نمودی شمارا ہمہ یک جا ‏ او ست آنکہ

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۖ لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾

فرود آورد ‏ از ‏ آسمان آب را برائے شما ازاں آب آشامیدنیست وازاں آب بیشه درختان ست کہ دراں میچرانید

فرود آورد ‏ از ‏ آسمان آب را برای شما ازان آشامیدنی است و ازان آب درختان است کہ دران میچرانید

يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ

میرویاند برائے شما بسبب آب زراعت و زیتون را و درختان خرما ‏ و انگور ‏ و از هر جنس

میرویاند برائے شما بسبب آب زراعت و زیتون را و درختان خرما ‏ و انگور را ‏ و از ہر جنس

الثَّمَرَاتِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَ

میوه ہا ‏ ہر آئینہ دریں نشانہ است گروہے را کہ تفکر میکنند ‏ و مسخر کرد برائے شما شب و

میوه ہا ‏ (ہر آئینہ) در این نشانہ است مر گروہی را کہ فکر می کنند ‏ و مسخر کرد برای شما شب و

النَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

روز ‏ و آفتاب ‏ و ماه را ‏ و ستارگان ‏ مسخراند بفرمان وے ‏ ہر آئینہ درین

روز را ‏ و آفتاب ‏ و ماه را ‏ و ستارگان ‏ مسخرند بفرمان وی ‏ (ہر آئینہ) در این

لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ۗ إِنَّ

نشانہاست گروہے را کہ درمی یابند ‏ و مسخر کرد آنچہ آفرید برائے شما در زمین ‏ گوناگون رنگہائے او ‏ ہر آئینہ

نشانہاست مر گروہی را کہ درمی یابند و مسخر کرد آنچہ آفرید برای شما ‏ در زمین گوناگون رنگ ہای او ‏ (ہر آئینہ)

فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ

دریں نشانہ است گروہے را کہ پندمی پزیرند ‏ و او ست آنکہ مسخر ساخت ‏ دریا را ‏ تا بخورید ازاں

در این نشانہ است مر گروہی را کہ دران تعقل می کنند (پند می پذیرند) و او ست آنکہ مسخر کرد دریا را ‏ تا بخورید ازان

لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۖ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ

گوشت تازه یعنی ماہی ‏ و تا بیرون آرید ازاں ‏ پیرایہ کہ بپوشید آنرا ‏ و می بینی کشتی ہا را رونده

گوشت تازه ‏ و تا بیرون آرید ازوی زیور کہ بپوشید آنرا ‏ و می بینی کشتی ہا را رونده

فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ

در دریا و مسخر کرد دریا را تا طلب معیشت کنید از فضل او و تا بود کہ شکر کنید ‏ و افگند ‏ در زمین

در دریا و تا طلب معیشت کنید از فضل او و شاید کہ (شکر کنید) احسان بپذیرید ‏ و افگند ‏ در زمین

رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ ۚ

کوه ہائے محکم برائے احتراز ازانکہ بجنباند شمارا ‏ و آفرید جویہا و راه ہا تا بود کہ راه یاب شوید ‏ و آفرید نشانہا

کوه ہای محکم برای احتراز (از انکہ بجنباند شمارا) مبادا خم کند شمارا ہمراه خود عـ٥ و آفرید جویہا و راه ہا تا بود کہ

وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ ۗ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾

و بستارگان ایشان راه می یابند ‏ آیا کسیکہ می آفریند مانند کسے ست کہ نمی آفریند ‏ آیا پند نمی گیرید

و بستارگان ایشان راه می یابند ‏ آیا کسیکہ می آفریند مانند کسیست کہ نمی آفریند آیا پند نمی گیرید، آیا نمی سنجید

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ

و اگر بشمارید ‏ نعمت خدارا ‏ احاطہ نکنید آنرا ہر آئینہ خدا آمرزنده مہربان ست ‏ و خدا

و اگر بشمارید ‏ نعمت خدارا ‏ احاطہ نکنید آنرا (ہر آئینہ) خدا آمرزنده مہربان است ‏ و خدا

يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

میداند آنچہ پنہان میدارید و آنچہ آشکارا میکنید ‏ و آنانکہ می پرستند کافران ایشان را ‏ بجز خدا

میداند آنچہ پنہان میدارید و آنچہ آشکارا می کنید ‏ و آنانکہ می پرستند کافران ایشان را ‏ بجز خدا

مترجمین (از اردو بفارسی) داگرچہ حضرت مولانا شبیراحمد صاحب فرموده اند کہ در حرکت و سکون زمین این آیات را نفیا و اثباتا دخلی نیست ‏ مگر تفسیر کبیر ہمیں آیت

فتح الرحمن

ول یعنی از انواع حیوان و نباتات ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ٥ از آب میوه ہای گوناگوں پدید می آرد کہ در شکل و صورت و رنگ و بو و مزه و تاثیر از ہم متفاوت اند کہ دران برای غور کنندگان آیت بزرگی از قدرت کاملہ و صنعت عجیبہ الہی ظاہر می شود زیرا بروے یک زمین در فروغ یک خورشید از یک آب و یک ہوا چہ میوه ہای بوقلمون پدید می آرد - عـ٥ خدا بر زمین کوه ہای گران را گذاشتہ تا بحرکت اضطرابی خود با شما یک جا فرو نرود و از زلزلات و آثار بر می آید کہ زمین را در آغاز خلقت مضطربانہ لرزش و جنبشی بود خدا ـ ند کوه ہا را پدید آورد تا لرزش وی فرونشیند در روزگار ما نیز سائنس جدید اعتراف مینماید کہ تا یک اندازه از بزرگ وجود کوه ہا کثرت زلازل را باز می دارد بہر حال در مسئلہ حرکت و سکون زمین کہ حکماء دران اختلاف دارند این آیت نفیا، اثباتا تعلقی ندارد زیرا آنچہ بوسیلہ کوه ہا مسدود شده حرکت دائمی زمین نیست کہ دران اختلاف بوده باشد

(تبصره از طرف ...)

لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ⑪ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ ۖ وَمَا يَشْعُرُونَ

نمی آفرینند چیزے را و خود شان آفریده میشوند مردگانند نه زندگان و نمی دانند

نمی آفرینند چیزے را وایشان آفریده میشوند مردگانند (نه زندگان) جان ندارند و نمی دانند

أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ⑫ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ

کے برانگیخته خواهند شد معبود شما خدائے یگانه است پس آنانکه معتقد نمی شوند باخرت

کی برانگیخته خواهند شد معبود شما خدائی یگانه است پس آنانکه معتقد نمی شوند باخرت

قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ① لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ

دل ایشان ناشناس است وایشان سرکش اند بے شبه است خدا میداند آنچه پنهان میدارند

دل های ایشان (ناشناس است) همه پذیرنده نیست وایشان (سرکشند) مغرور اند بے شبه است (هرآئینه) خدا میداند آنچه

وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ② وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا

وآنچه آشکار می کنند هرآئینه او دوست ندارد سرکشان را وچون گفته شود ایشان را چیست آنچه

وآنچه آشکار می کنند هرآئینه او دوست نمیدارد سرکشان را وچون گفته شود به ایشان چیست آنچه

أَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ③ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً

فرو فرستاده است پروردگار شما گویند افسانهائے پیشینیان است تا این گفتار آنکه بردارند بار گناه خویش تمام

فرو فرستاده است پروردگار شما گویند افسانهائے پیشینیان است تا بردارند بار (گناهان) خود را بالتمام

يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۙ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ أَلَا سَاءَ مَا

روز قیامت و بردارند نیز بعض بارهائے آنانکه گمراه میسازند ایشانرا بغیر دانش آگاه شو بد است آنچه

روز قیامت و بردارند پاره از بار (گناهان) آنانکه گمراه میسازند ایشان را بغیر تحقیق (دانش) آگاه شو بد است باریکه

يَزِرُونَ ④ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ

برمیدارند هرآئینه بد اندیشی کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس بیامد خدا فرمان خدا بسوئے عمارت ایشان از جانب

برمیدارند ع۵ هرآئینه فریب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس بیامد فرمان خدا بسوی عمارت ایشان از جانب

الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ

بنیاد ها پس افتاد برایشان سقف از بالائے ایشان وآمد بدیشان عذاب از آن جهت که

بنیاد ها پس افتاد برایشان سقف از بالائے ایشان وآمد بدیشان عذاب از آنجا که

لَا يَشْعُرُونَ ① ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ

نمی دانستند ف۱ باز روز قیامت رسوا کند ایشان را و گوید کجااند آن شریکان من که

نمی دانستند ع۵ باز روز قیامت رسوا کند ایشانرا و گوید کجااند شریکان من که

كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ ۚ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ

مخالفت می کردید در حق ایشان گویند اهل علم هرآئینه رسوائی و سختی امروز

بودید شما خلاف می کردید (با پیغمبر و مومنان) درشان ایشان گویند آنانکه داده شده اند علم هرآئینه رسوائی در این روز و بدی

عَلَى الْكَافِرِينَ ② الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ ۖ فَأَلْقَوُا

بر کافران است آنانکه قبض ارواح ایشان می کردند فرشتگان حال آنکه ستمگار بودند برخویش پس انداختند

بر کافران است آنانکه قبض ارواح ایشان می کردند فرشتگان حالانکه ستمگار بودند برخویش پس انداختند

السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ ۚ بَلَىٰ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

پیغام انقیاد را که ما هرگز نمی کردیم هیچ عمل بد گفته شود آرے هرآئینه خدا داناست بآنچه می کردید

انقیاد را گفتند نبودیم ما که عمل کنیم هیچ بدی آری هرآئینه خدا داناست بآنچه می کردید

فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ

پس درائید بدروازهائے دوزخ جاویدان آنجا پس بد است جائے سرکشان دوزخ

پس درآئید بدروازه هائے دوزخ جاویدان در آنجا پس بداست جائے سرکشان (دوزخ)

فتح الرحمٰن

ف۱ و این تمثیل است افساد مکر ایشان را بابلغ وجوه۔

تفسیر عثمانی

ع۵ غرض آنها از این گفتار آنست که معاذ الله قرآن کریم را در نظر مردم بے اهمیت قرار دهند و سائرین را نیز بالخود گمراه گردانند و بر علاوه بار ضلال و کفر که از خود دارند بسبب اضلال و اغوا از دیگران چیزے بطور سر باری بر پشت خود تحمیل کنند ببینید چه بد بار است که بر دوش خود می گذارند در حدیث است «و من دعا الی ضلالة کان علیه من الاثم مثل آثام من اتبعه لا ینقص ذلک من آثامهم شیئا» قال الله تعالیٰ «ولیحملن اثقالهم» (عنکبوت رکوع ۱) ع۵ تدابیری که بغرض گمراهی مردم و بے اهمیت نشان دادن پیغام حق اتخاذ نموده بودند امروز جاری است پیش از ایشان سایر ملل نیز در مقابل انبیاء علیهم السلام چنین کرده بودند و کاخ بزرگ در ضمن از مکر و تلبیس بر افراخته بودند چون فرمان خدا فرا رسید بنیاد های آن متزلزل شد بیک تکان عذاب الٰهی چیزے را که استوار کرده بودند بر آن ... فرود آمد همه را زیر خاک نوده های آن شدند مطلب این است که تدابیر شان معکوس شده بضرر شان تمام شد و سایلی که برای غلبه و حفاظت خویش داشتند سبب هلاک شان گردید بلکه

ركوع ١٢ / ٢ / ٨

ركوع ٣ / ٢٠ / ٩

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۚ قَالُوا خَيْرًا ۗ لِلَّذِينَ

وگفته شد متقیان را چیست آنچه فرو فرستاد پروردگار شما گفتند فرود آورده است بهترین سخن آنانرا که

وگفته شد متقیان را چیست آنچه فرو فرستاد پروردگار شما گفتند فرود آورده است بهترین سخن را مر آنانرا که

أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۚ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ ۚ وَلَنِعْمَ

نیکوکاری کردند درین سرای حالت نیک است و هرآئینه سرای آخرت بهتر ست و هرآئینه نیک

نیکوکاری کردند در این سرای برای شان حالت نیک است ع۵ و (هرآئینه) سرای آخرت بهتر است و (هرآئینه) نیکو

دَارُ الْمُتَّقِينَ ۝٣٠ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

سرای متقیان ست آخرت بوستانهائے همیشه ماندن درایند آنجا میرود زیر آن جویها

سرای متقیان است (آخرت) بوستانهائے همیشه ماندن درآیند آنجا میرود زیر آن جویها

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ۝٣١ الَّذِينَ

وایشان راست دران هرچه خواهند هم چنین جزا میدهد خدا متقیان را آنانکه

ایشان راست آنجا هرچه خواهند هم چنین جزا میدهد خدا متقیان را آنانکه

تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ ۙ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا

فرشتگان قبض ارواح ایشان می کنند حالانکه شادمان باشند گویند فرشتگان سلام بر شما باد درایند به بهشت جزای آنچه

قبض ارواح ایشان می کنند فرشتگان در حالیکه آنها پاک باشند از شوائب شرک ع۶ گویند فرشتگان سلام بر شما باد درآئید به بهشت

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٣٢ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ

می کردید ف۱ انتظارے نمی کشند کافران الا آنکه بیایند بایشان فرشتگان ف۲ یا بیاید

بوده اید که عمل می کردید ع۷ انتظار نمی کشند کافران مگر آنکه بیایند بایشان فرشتگان یا بیاید

أَمْرُ رَبِّكَ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَ

فرمان پروردگار تو ف۳ هم چنین کردند آنانکه پیش از ایشان بودند و ستم نکرد برایشان خدا و

فرمان پروردگار تو هم چنین کردند آنانکه پیش از ایشان بودند و ستم نکرد برایشان خدا و

لَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝٣٣ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَ

لیکن برخویش ستم می کردند پس رسید بایشان جزائے گناهان از اعمال ایشان و

لیکن بودند بر نفسهائے خود ستم می کردند پس رسید بایشان جزائے آن بدیها که کردند و

حَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ۝٣٤ وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا

فرود آمد بایشان آنچه بآن استهزا می کردند و گفتند مشرکان

فرود آمد بایشان آنچه بر آن استهزا می کردند و گفتند آنانکه شرک آوردند

لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا

اگر خواستے خدا نمی پرستیدیم بجز وے هیچ چیز را نه ما و نه

اگر خواستے خدا نمی پرستیدیم بجز وے هیچ چیزے را (نه) ما و نه پدران ما و

حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ

پدران ما و حرام می دانستیم بغیر فرمان وے هیچ چیز را ف۴ هم چنین کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس نیست

حرام می دانستیم بغیر فرمان وے هیچ چیزے را هم چنین کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس نیست

عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ۝٣٥ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا

بر پیغامبران بجز خبر رسانیدن آشکارا و هرآئینه فرستادیم در هر گروهے پیغامبرے را

بر پیغامبران بجز خبر رسانیدن آشکارا و (هرآئینه) فرستادیم در هر گروهی پیغامبرے را

أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۖ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَ

که عبادت خدا کنید و احتراز کنید از بتان پس از ایشان کسے بود که راه نمودش خدا و

که عبادت کنید خدا را و احتراز کنید از بتان پس از ایشان کسے بود که راه نمودش خدا و

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید خدائے تعالے این دو صورت را برائے بیان قال و حال و مآل اہل سعادت و اہل شقاوت نازل فرموده والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی برائی قبض ارواح ۱۲ ف۳ یعنی عذاب ۱۲ ف۴ یعنی سلف ما اجماع کرده اند آن بدون رضائے خدا منعقد نمی شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ایجاد در مقابل خود پسندان احوال پرہیزگاران بیان می شود چون درباره قرآن از ایشان پرسیده شود که پروردگار شما چه فرو فرستاده بالکمال عقیده و ادب گویند سخن نیکی که سراپا خیر و برکت است، این گروه باید بدانند که هرکه درین جهان نیکوکاری می کند دران جهان بهره خوشگوار آن نایل میشود در بارگاه الهی کوچکترین رنجها و نیکوئی آن مردم ضایع نمی گردد ع۶ تا هنگام مرگ روانهای شان از نجاست کفر و شرک و از آلایش فسق و فجور پاک و در اثر معرفت و محبت صحیح حق تعالی بکمال رضا و انشراح قلب بلکه بذوق و اشتیاق تمام جان خود را بجان آفرین می سپرند. ... انسان پس از مردن بطور روحانی به جنت

... در داخل میشوند اما حقیقت جسمانی بعد از حشر بطور کامل داخل می گردد و شاید درین بشارت اشارت بهر دو نوع دخول باشد للّٰه عمّ شمائلی از وسایل عادیه دخول جنت ...

ع۹ ۱۰ ۴

[illegible]

مِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلٰلَةُ ۚ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا

از ایشان کسے بود کہ ثابت شد بروے گمراہی پس سیر کنید در زمین پس بنگرید

از ایشان کسے بود کہ ثابت شد بروے گمراہی پس سیر کنید در زمین پس بنگرید

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿۲﴾ إِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ

چگونہ شد آخر کار دروغ دارندگان اگر کوشش کنی بر ہدایت ایشان چہ سود ہر آئینہ خدا

چگونہ شد آخر کار تکذیب کنندگان اگر طمع (کوشش) کنی بر ہدایت ایشان پس ہر آئینہ خدا

لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نٰصِرِينَ ﴿۳﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ

راہ نماید آنرا کہ گمراہ میسازد و نیست ایشان را ہیچ یاری دہندہ و قسم خوردند بخدا محکم ترین

راہ نمی نماید آنرا کہ گمراہ میسازد و نیست ایشانرا ہیچ یاری دہندہ و قسم خوردند بخدا محکم ترین

أَيْمَانِهِمْ ۙ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ ۚ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ

سوگندہائے خود کہ بر نہ انگیزد خدا مردہ را آرے بر انگیزد وعدہ درست لازم شدہ بروے و لیکن

سوگندہائے ایشان نہ بر انگیزد خدا آنرا کہ بمیرد آری بر انگیزد وعدہ درست لازم شدہ بروے و لیکن

أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۴﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَ

بیشترین مردمان نمیدانند آرے بر انگیزد تا بیان کند برائے ایشان آنچہ اختلاف می کنند دراں و

اکثر مردمان نمیدانند (آری برانگیزد) تا بیان کند برائے ایشان آنچہ اختلاف می کنند در آن و

لِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كٰذِبِينَ ﴿۵﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا

تا بدانند کافران کہ ایشان دروغ گو بودند نیست فرمان ما برائے چیزے چوں

تا بدانند کافران کہ ایشان بودند دروغ گوئی جز این نیست کہ قول ما چیزے را چوں

أَرَدْنٰهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿۶﴾ ع وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللّٰهِ مِنْ

خواہیم آفرینش مگر گوئیم اورا بشو پس بشود و آنانکہ ترک دیار خود کردند برائے خدا

خواہیم آفریدن او را اگر گوئیم مر آن چیز را بشو پس میشود و آنانکہ ترک دیار خود کردند برائے خدا

بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۘ لَوْ

بعد ازاں کہ ستم کردہ شد بر ایشان البتہ جا دہیم ایشان را در دنیا بسرائے نیک و ہر آئینہ مزد آخرت بزرگ تر است اگر

بعد از آنکہ ستم کردہ شد بر ایشان البتہ جای دہیم ایشان را در دنیا شہری نیکو و ہر آئینہ مزد آخرت بزرگتر است

كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۱﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿۲﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا

میدانستند آنانکہ صبر کردند و بر پروردگار خویش توکل مینمایند و نہ فرستادیم

می دانستند آنانکہ صبر کردند و بر پروردگار خود توکل می نمایند و نفرستادہ ایم

مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ ۚ فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ

پیش از تو مگر مردانے را کہ وحی میفرستادیم بسوئے ایشان پس سوال کنید از اہل کتاب اگر

پیش از تو مگر مردانے را کہ وحی می فرستادیم بسوئے ایشان پس سوال کنید از اہل کتاب، باخبران اگر ہستید شما

لَا تَعْلَمُونَ ﴿۳﴾ بِالْبَيِّنٰتِ وَالزُّبُرِ ۗ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ

نمیدانید ۲ فرستادیم ایشان را بدلائل و کتابہا و فرود آوردیم بسوئے تو کتاب تا بیان کنی برائے مردمان

کہ نمی دانید ۵ (فرستادیم ایشان را) بدلائل و کتابہا و فرو فرستادیم بسوئے تو یادداشت (قرآن) را تا بیان کنی برای مردمان

مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۴﴾ أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّاٰتِ

شریعتے را کہ فرود آوردہ شدہ بسوئے ایشان و تا بود کہ ایشان تفکر کنند آیا ایمن شدہ اند آنانکہ اندیشیدند تدبیرہائے بد ۳

آنچہ فرستادہ شدہ است بسوئے ایشان و تا بود کہ ایشان تفکر کنند آیا ایمن شدہ اند آنانکہ اندیشیدند تدبیرہائے بد

أَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۵﴾

از آنکہ فرو برد خدا ایشان را بزمین یا بیاید بایشان عذاب از آنجا کہ ندانند

از آنکہ فرو برد خدا ایشان را در زمین یا بیاید بایشان عذاب از آنجا کہ ندانند

فتح الرحمن

ف۱ داد این وعدہ تحقق شدہ و مہاجران را بمدینہ جائے داد ف۲ یعنے پیغامبران سابق آدمی بودند فرشتہ نہ بودند واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی در حق پیغامبران و مؤمنان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بہ اصحاب ستم دیدہ پیغمبر کہ در صبر و توکل استوار ہستند در ہر دو جہان داد ان نصرت و اعطای ثواب از عادت جدید نیست

پیشتر ازاین نیز پیغمبران را از میان مردم فرستادہ بودیم تا احکام ما را تبلیغ کنند و مردم را بہ انجام نیکی و بدی آگاہ گردانند اگر شما نمیدانید از دانشمندانی کہ بہ احوال امم سابقہ و واقعات تاریخی پیغمبران آگاہند تحقیق کنید تا معلوم شود کہ پیشتر ازین نیز کسانی را بہ منصب پیغمبری سرفراز گردانیدہ باز بر و بینات (کتاب و معجزہ) فرستادہ بودیم یا نہ بر کسانی کہ آنرا پذیرفتند یا انکار کردند چہ واقع شد اہل حق بہ برکت صبر و توکل چسان منصور و کامیاب شدند و چگونہ معاندین ظالم پس از اتمام حجت تباہ گردیدند، وتمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا ودمرنا ما کان یصنع فرعون وقومہ وما کانوا یعرشون، (اعراف رکوع ۱۶)

ما مراد از اہل ذکر خاص اہل کتاب را نگرفتیم عمومیت لفظ را رعایت کردیم کہ اہل کتاب نیز دران شامل است در روح المعانی است (قال الرمانی والزجاج والازہری المراد بأہل

أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ

یا بگیرد ایشان را در آمد و شد ایشان پس نیستند عاجز کننده یا بگیرد ایشان را بعد ترس ف۱

یا بگیرد ایشان را در رفت و آمد ایشان پس نیستند ایشان عاجز کننده یا بگیرد ایشان را بعد از ترس

فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٤٧﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ

پس هر آئینه پروردگار شما لطف کننده بخشاینده است آیا ندیده اند بسوئے آنچه پیدا کرده است خدا از هر چیز یک میگردد

پس (هر آئینه) پروردگار شما البته مهربان بخشاینده است ع۵ آیا ندیده اند بسوی آنچه پیدا کرده است خدا از چیزی

ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِّلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ

سایه هائے او از جانب راست و از جانب چپ سجده کنان برائے خدا خوار شده و خدائے را سجده می کنند

سایه هائے او از جانب راست و از جانب چپ سجده کنان برائے خدا و حال آنکه ایشان (خوارند) عاجزاند عه۵.

مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِن دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾

آنچه در آسمانها است و آنچه در زمین ست از قسم جنبنده و فرشتگان نیز سجده می کنند و ایشان سرکشی نمیکنند

آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است از (جنبنده) جان دارد فرشتگان و ایشان سرکشی نمی کنند

يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ اللَّهُ لَا

می ترسند از پروردگار خود غالب شده بالائے ایشان و می کنند آنچه فرموده می شوند و گفت خدا

میترسند از پروردگار خود از بالائ ایشان و می کنند آنچه فرموده می شوند و گفت خدا

تَتَّخِذُوا إِلَٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۖ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾

فرا مگیرید دو معبود جز این نیست که وے معبود یگانه است پس از من بترسید

مگیرید دو معبود جز این نیست که وے معبود یگانه است پس از من بترسید

وَلَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا ۚ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾

و مر او راست آنچه در آسمانها و زمین ست و مر او راست عبادت لازم شده آیا از غیر خدا می ترسید

و مر او راست آنچه در آسمانها و زمین است و مر او راست عبادت همیشه (لازم شده) آیا از غیر خدا میترسید

وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ۖ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ

و آنچه با شما است از نعمت از جانب خداست باز چون برسد بشما سختی پس بسوئے او می نالید باز

و آنچه با شما است از نعمت پس از جانب خداست باز چون برسد بشما سختی پس بسوی او می نالید باز

إِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا

چون بر آرد سختی را از سر شما ناگهان فریقے از شما به پروردگار خود شریک مقرر می کنند تا ناسپاسی کنند آنچه

چون بردارد سختی را از شما ناگهان فریقی از شما به پروردگار خود شریک مقرر می کنند ناسپاسی کنند به آنچه

آتَيْنَاهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُوا ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ

دادیم ایشانرا پس بهره مند شوید پس خواهید دانست و مقرر کردند برائے چیزیکه نمیدانند تحقیق آن یعنی برائے بتان

دادیم ایشانرا پس بهره مند شوید پس زود خواهید دانست و مقرر کردند برای چیزیکه نمیدانند حصه از آنچه دادیم ایشانرا

نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ ۗ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ

حصه از آنچه روزی دادیم ایشان را بخدا البته پرسیده خواهید شد از آنچه افترا می کردید و مقرر می کنند

حصه سوگند بخدا البته پرسیده خواهید شد از آنچه افترا می کردید و مقرر می کنند

لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ ۙ وَلَهُم مَّا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ

برائے خدا دختران را پاک ست او و مقرر میکنند برائے خویش آنچه رغبت می نمایند ف۲ و اگر مژده داده شود یکے را از ایشان بدختر

برائے خدا دختران را پاک است او و مقرر می کنند برای خویش آنچه رغبت نمایند و چون مژده داد شود یکے از ایشان را بدختر

ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِن سُوءِ مَا

روئے او سیاه گردد و او پر از اندوه باشد پنهان شود از قوم بسبب ناخوشی آنچه

گردد روی او سیاه و او پر باشد از غم پنهان شود از قوم از بدی آنچه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بعد از ظهور علامات هلاک ۱۲ ف۲ یعنی پسران را ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خدائے تعالے با جرای هر کار مقتدر است مگر لطف و مهربانی او مانع از آن است که مجرمین را بعذاب فوری گرفتار کند رأفت و رحمت وے چنان مقتضی است که به مجرمین موقع بهبت و اصلاح داده شود یا این که ... فقط به تدریج ... مربوط است در صورتیکه تخوف بمعنے تنقص گرفته شود پس مطلب این است که تدریجا محو کردن و دفعتا هلاک ننمودن از باعث مرحمت و شفقت او است ورنه در آن واحد محو و نابود شان می کرد عه۵ دقتیکه بطور تکوینی هر چیز پیش خدا عاجز و مطیع و منقاد است حتی سایه چیزهای که در ایام بر وفق حکم و تقدیرش کم و زیاد میشود این طرف و آن طرف نقل می پذیرد کدام قوت شما تواند که خدای مقتدر توانا را از فرستادن عذاب باز دارد باید آدم به اختیار خویش خود پیش احکام تشریعیه او گردن بماند حضرت شاه صاحب می نویسد که هر چیز که بوقت چاشت عمود ایستاده باشد سایه آن هم عمودی می باشد و چون آفتاب زوال پذیرد سایه هم خم شده خم شده تا شام بر زمین می افتد مثلیکه در نماز از قیام برکوع و از رکوع به سجده میروند همین طور هر چیز خود مثل ایستاده است بذریعه سایه خود نماز ادا میکند

بُشِّرَ بِهٖ ؕ اَیُمْسِکُهٗ عَلٰی هُوْنٍ اَمْ یَدُسُّهٗ فِی التُّرَابِ ؕ اَلَا سَآءَ مَا

مژده داده شد بوے در تامل آمد کہ آیا باقی گذارد وشن بخواری یا در آرد وش در خاک آگاه شوید حکم ایشاں است

اور امژده داده شده آیا نگاه دارد آن مولود را برخواری یا بپوشد اورا در خاک آگاه شوید بداست آنچه

یَحْکُمُوْنَ ﴿٩﴾ لِلَّذِیْنَ لَا یُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ

این حکم آنانرا کہ معتقد نمی شوند بآخرت صفت بدست و خدا راست صفت

حکم می کنند مر آنانرا کہ معتقد نمی شوند بآخرت صفت بداست و برای خداست صفت

الْاَعْلٰی ؕ وَهُوَ الْعَزِیْزُ الْحَکِیْمُ ﴿١٠﴾ وَلَوْ یُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ

بلند و او غالب باحکمت است و اگر گرفتار کند خدا مردمان را بسبب ستم ایشان

بلند و او ست غالب با حکمت و اگر گرفتار کند خدا مردمان را بسبب ستم ایشان

مَّا تَرَکَ عَلَیْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَّلٰکِنْ یُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰۤی اَجَلٍ مُّسَمًّی ۚ فَاِذَا

نگزارد بر زمین هیچ جنبنده و لیکن موقوف میدارد ایشان را تا وقتے مقرر پس چوں

نگذارد بر زمین هیچ جنبنده و لیکن مهلت دهد ایشان را تا وقتے مقرر پس چوں

جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا یَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا یَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿١﴾ وَیَجْعَلُوْنَ

برسد آن وقت مقرر ایشان باز نمانند ساعتے و نہ پیش روند و مقرر می کنند

برسد وعده مقرر ایشان نمانند ساعتی و نہ پیش روند ع٥ و مقرر می کنند

لِلّٰهِ مَا یَکْرَهُوْنَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْکَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰی ؕ لَا

برائے خدا آنچہ ناپسند میدارند فـ و بیان می کنند زبان ایشان سخن دروغ را کہ ایشان را باشد نیکوئی ٢

برائے خدا آنچہ را کہ ناپسند می دارند و بیان می کند زبان ہائے ایشان دروغ را کہ ایشان را باشد نیکوئی

جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُّفْرَطُوْنَ ﴿٢﴾ تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَاۤ اِلٰۤی

شبہ نیست در آنکہ ایشانرا باشد آتش و آنکہ ایشان پیش فرستاده گانند بدوزخ قسم بخدا ہر آئینہ پیغامبران فرستادیم بسوئے

شبہ نیست در آنکہ ایشانرا باشد آتش و آنکہ ایشان پیش فرستاده شدگانند بدوزخ قسم بخدا (ہر آئینہ) فرستادیم پیغامبران بسوے

اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِکَ فَزَیَّنَ لَهُمُ الشَّیْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِیُّهُمُ الْیَوْمَ

امتانے کہ پیش از تو بودند پس بیاراست برائے ایشان شیطان کردار ہائے ایشان پس ہمو یار این کافران است امروز

امتانے کہ پیش از تو بودند پس بیاراست برائے ایشان شیطان کردار ہائے ایشانرا پس شیطان دوست ایشان است امروز

وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ ﴿٣﴾ وَمَاۤ اَنْزَلْنَا عَلَیْکَ الْکِتٰبَ اِلَّا لِتُبَیِّنَ لَهُمُ

ایشان راست عذاب درد دہنده و فرود نیاوردیم برتو کتاب را مگر بسبب آنکہ بیان کنی برائے ایشان

و ایشان راست عذاب دردناک و فرود نیاوردیم برتو کتاب را مگر بسبب آنکہ بیان کنی برائے شان

الَّذِی اخْتَلَفُوْا فِیْهِ ۙ وَهُدًی وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ یُّؤْمِنُوْنَ ﴿٤﴾ وَاللّٰهُ اَنْزَلَ

آنچہ دراں اختلاف کردند برائے راه نمودن و بخشایش قومے را کہ می گروند و خدا فرود آورد

آنچہ در آن اختلاف کردند و برائے نمودن و بخشایش مر قومی را کہ ایمان می آورند و خدا فرود آورد

مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْیَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِکَ لَاٰیَةً

از آسمان آب را پس زنده ساخت باں زمین را بعد مرگ آن ہر آئینہ دریں نشانہ است

از آسمان آب را پس زنده ساخت بہ آن زمین را بعد مرگ آن (ہر آئینہ) در این نشانہ است

لِّقَوْمٍ یَّسْمَعُوْنَ ﴿٥﴾ وَاِنَّ لَکُمْ فِی الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ؕ نُسْقِیْکُمْ مِّمَّا

گروہے را کہ می شنوند و ہر آئینہ شمارا در چہار پایان پندے ہست می نوشانیم شمارا از جملہ آنچہ

گروہی را کہ می شنوند و ہر آئینہ شمارا در چہار پایان پندی است می نوشانیم شمارا از آنچہ

فِیْ بُطُوْنِهٖ مِنْ بَیْنِ فَرْثٍ وَّدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشّٰرِبِیْنَ ﴿٦﴾

در شکم ویست از میان سرگین و خون شیرے خالص گوارا آشامندگان را

در شکم وی است از میان سرگین و خون شیر خالص گوارا آشامندگانرا

فتح الرحمٰن

ف١ یعنے دختران ١٢

ف٢ یعنی نجات در آخرت ١٢

تفسیر عثمانی

ع٥ اگر خدا تعالیٰ بارتکاب گستاخی و بے انصافی آنہارا فوراً سزا بدہد این آبادانی زمین ساعتی ہم دوام نمی کند زیرا قسمت بزرگ اہل دنیا از ظالمان و بدکاران است و شاید کسے از خطا و قصور بزرگ و یا خورد خالی نباشد (کلکم خطاؤن) اگر ظالمان و بدکاران فوراً ہلاک کرده شوند پس برای فرستادن انبیاء معصوم بزمین ضرورتی نمانده باید ایشان بالملائکہ معصوم زیست نمایند درین صورت چون انسانان نیک و بد ہر دو بزمین نخواہند ماند موجودیت حیوانات دیگر ہم در روی زمین فائده ندارد زیرا ہمہ آنہا برای منافع بنی آدم آفریده شده اند بالغرض اگر خدا تعالیٰ بواسطہ ظلم و عدوان انسان بنیاد انسان را بر دارد ہمراه مردم جانوران نیز می میرند بہرحال اگر خدائے تعالیٰ بہر خطا و قصور جزئی و کلی مواخذه کند و فوراً سزا بدہد تمام دنیا در یک لمحہ تباه و فنا گردد مگر خداوند تعالیٰ بواسطہ علم و مقتضای حکمت چنین نمی کند بلکہ مجرمین را موقع اصلاح و توبہ و تا وقت موعود آنہارا مہلت میدہد - و چوں موقع موعود در رسد یک ثانیہ ہم پس و پیش نمیشود (تنبیہ) بعض مفسرین

وَمِنْ ثَمَرٰتِ النَّخِيْلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْهُ سَكَرًا وَّرِزْقًا

و از میوه هاے درختان خرما و درختان انگور کسے هست که میسازید ازان شراب مست کننده میسازید ازان روزی

و از میوه هاے درختان خرما و درختان انگور میسازید ازان شراب مست کننده و میسازید ازان روزی

حَسَنًا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿۶۷﴾ وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى

حلال هر آئینه درین نشانه است گروهے را که درمی یابند والهام فرستاد پروردگار تو بسوے

حلال (هر آئینه) درین نشانه است گروهی را که درمی یابند والهام فرستاد پروردگار تو بسوے

النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِيْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا وَّمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا

زنبور شهد که بساز خانه ها از کوه ها و از درختان و از آنچه

زنبور شهد که بساز از کوه ها خانه و از درختان و از آنچه

يَعْرِشُوْنَ ﴿۶۸﴾ ثُمَّ كُلِيْ مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ فَاسْلُكِيْ سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا ؕ

مردمان بنا می کنند باز بخور از هر جنس میوه ها و برو در راه هاے پروردگار خویش رام شده

مردمان بنا می کنند باز بخور از هر جنس میوه ها و برو در راه هاے پروردگار خویش رام شده

يَخْرُجُ مِنْ بُطُوْنِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ فِيْهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ ؕ

آں راه برمی آید از شکم این زنبوران آشامیدنی گوناگوں رنگ هاے او و دراں آشامیدنی شفاست مردمان را

برمی آید از شکم این زنبوران آشامیدنی که گوناگوں است رنگ هاے او و در آن آشامیدنی شفا است مردمان را

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۶۹﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ

هر آئینه درین مقدمه نشانه است گروهے را که تفکر می کنند و خدا آفرید شمارا باز

(هر آئینه) درین مقدمه نشانه است گروهی را که تفکر می کنند و خدا بیافرید شمارا باز

يَتَوَفّٰىكُمْ ۙ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ

میمیراند شمارا و از شما کسے هست که عائد کرده میشود بخوار ترین عمر تا نکش آنکه بداند بعد دانستن

میمیراند شمارا و از شما کسے هست که رد کرده شود بسوی خوار ترین زندگانی تا نداند بعد از دانستن

شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿۷۰﴾ وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ

چیزے را هر آئینه خدا دانا تواناست و خدا فضل داد بعض شمارا بر بعض

چیزے را (هر آئینه) خدا دانا تواناست و خدا برتری داد بعض شمارا بر بعض

فِي الرِّزْقِ ۚ فَمَا الَّذِيْنَ فُضِّلُوْا بِرَآدِّيْ رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ

در روزی پس نیستند آنانکه افزونی داده شدند عائد کنندگان روزی خود را بر مملوکان

در روزی پس نیستند آنانکه افزونی داده شده عائد کنندگان روزی خود را برآنها که مالک شده است

اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيْهِ سَوَآءٌ ؕ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ﴿۷۱﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ

خود تا همه ایشان در روزی برابر باشند آیا نعمت خدا را انکار می نمایند و خدا آفرید

دست هاے ایشان پس باشند دلات موالی در مالداری یکسان آیا به نعمت خدا انکار می کنند و خدا آفرید

لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِيْنَ وَ

برائے شما از جنس شما زنان را و آفرید برائے شما از زنان شما پسران و

برائے شما از جنس شما زنان را و آفرید برائے شما از زنان شما پسران و

حَفَدَةً وَّرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ ؕ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَتِ

نبیرگان را وروزی داد شمارا از پاکیزه ها آیا به باطل معتقد می شوند و بنعمت

نبیرگان وروزی داد شمارا از پاکیزه ها آیا بباطل معتقد می شوند و بنعمت

اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُوْنَ ﴿۷۲﴾ وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ

خدا ایشان ناسپاسی می نمایند و می پرستند بجز خدا کسے را که نمی تواند برائے ایشان

خدا ایشان ناسپاسی می نمایند و می پرستند بجز خدا کسے را که نمی تواند برای شان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی هیچ کس نمی خواهد که مملوکان خود را برابر خود سازد والله اعلم

۱۱۔ تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی در بسیارے امراض شهد خالص دیا یا دوای دیگر مخلوط شده بمریض داده میشود و بقدرت خداوند شفا می یابد در حدیث صحیح است که شخصی بمرض اسهال مبتلا بود و برادرش از آنحضرت صلی الله علیه وسلم معالجه خواست آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود که شهد بنوشد بعد از نوشیدن شهد اسهال زیاده تر گشت او باز حاضر شده عرض کرد که یارسول الله اسهال زیاده تر شده است آنحضرت فرمود «صدق الله و کذب بطن اخیک» (خدا صادق وشکم برادرت کاذب است) باز نوشانیدن از دو باره نوشاندن همان کیفیت ظاهر شد آنحضرت کلمات خود را تکرار فرمود بالآخر به نوشانیدن نوبت سوم اسهال بند شد و طبیعت صاف گردید اطبا بر وفق اصول خود گفته اند که بعض اوقات در شکم «کیموس» فاسد میشود که هر غذا دیاد وا نیکه در شکم میرسد بذریعه مادهٔ مذکور فاسد می گردد، لهذا اسهال واقع میشود. معالجه اش فقط همین است که مسهل داده شود تا آن «کیموس» فاسد بکلی خارج گردد. در مسهل بودن شهد هیچکس شک و شبه ندارد و امر آنحضرت صلی الله علیه وسلم به همین اصول طبی مبتنی بوده در عهد مامون الرشید و قتیکه تمامه علیسی به این گونه مرض...

رِزْقًا مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ شَيْـًٔا وَّلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿۳﴾ فَلَا

چیزے روزی دادن از آسمان ہا و زمین چیزے از توانائی و قادر نمی شوند پس

چیزے روزی دادن از آسمان ہا و زمین چیزے و قادر نمی شوند پس

تَضْرِبُوْا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۴﴾ ضَرَ

بیان مکنید برائے خدا داستانہا ہر آئینہ خدا میداند و شما میدانید بیان کرد

بیان مکنید برائے خدا مثال ہا ع۵ ہر آئینہ خدا میداند و شما نمیدانید بیان کرد

اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوْكًا لَّا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّمَنْ رَّزَقْنٰهُ مِنَّا رِزْ

خدا داستانے بندهٔ مملوکے کہ توانائی ندارد بر ہیچ چیزے و کسیکہ دادیمش از نزدیک خود روزی

خدا مثال بندهٔ مملوکے کہ توانائی ندارد بر ہیچ چیز و کسیکہ دادیمش از نزد خود روزے

حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَّجَهْرًا ؕ هَلْ يَسْتَوٗنَ ؕ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَ

نیک پس وے خرچ میکند ازاں روزی پنہاں و آشکارا آیا برابر می شوند ہمہ ستایش خدا راست بلکہ

نیک پس وی خرج میکند ازان روزی پنہاں و آشکارا آیا برابر می شوند ہمہ ستایش خدا راست بلکہ

اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۵﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْ

اکثر ایشان نمیدانند و بیان کرد خدا داستانے دیگر دو مرد یکے از ایشان گنگ است

اکثر ایشان نمیدانند و بیان کرد خدا مثال دیگر دو مرد را کہ یکے از ایشان گنگ است

كَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ ۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُّ لَا يَاْتِ بِخَيْ

قدرت ندارد بر چیزے و او گران ست بر خواجہ خود ہر کجا فرستدش نیارد از انجا ہیچ نیکے

قدرت ندارد بر چیزے و او بار گران است بر خواجہ خود ہر کجا کہ فرستدش نیارد از آنجا ہیچ نیکی

هَلْ يَسْتَوِيْ هُوَ ۙ وَمَنْ يَّاْمُرُ بِالْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِ

آیا برابرست این شخص و کسیکہ می فرماید مردماں را بالعدل و خودش بر راہ راست است و

آیا برابر است این شخص و کسیکہ می فرماید مردمان را بالعدل و خودش بر راہ راست است

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَ

و خدا راست علم پنہاں آسمانہا و زمین و نیست کار قیامت لیکن نزدیک قدرت او مگر مانند چشم زدن

و مر خدا راست علم پنہان آسمان ہا و زمین و نیست کار قیامت مگر مانند چشم زدن بلکہ

اَوْ هُوَ اَقْرَبُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۱﴾ وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُ

او نزدیک است ہر آئینہ خدا بر ہمہ چیز تواناست و خدا بیروں آورد شمارا

نزدیک تر است (ہر آئینہ) خدا بر ہمہ چیز تواناست و خدا بیرون آورد شمارا

مِّنْۢ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْـًٔا ۙ وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْ

از شکم مادران شما نمی دانستید چیزے را و پیدا ساخت برائے شما شنوائی و چشم ہا

از شکم مادران شما کہ نمی دانستید چیزے را و پیدا ساخت برای شما شنوائی و چشم ہا

وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۲﴾ اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرٰتٍ

و دلہا تا بود کہ شکر کنید آیا ندیدند بسوئے مرغان رام شده در

و دل ہا تا بود کہ شکر کنید آیا ندیدند بسوئے مرغان رام شده در

فِيْ جَوِّ السَّمَآءِ ؕ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْ

ہوائے آسمان نگاہ نمیدارد ایشان را مگر خدا ہر آئینہ درین نشانہاست گروہے را کہ ایمان می آرند

ہوائے آسمان نگاہ نمیدارد ایشان را مگر خدا (ہر آئینہ) درین نشانہاست مر گروہی را کہ ایمان می آرند

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْۢ بُيُوْتِكُمْ سَكَنًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ جُلُوْدِ الْاَ

و خدا ساخت برائے شما از خانہائے شما جائے سکونت و ساخت برائے شما از پوست چہار پایان

و خدا ساخت برائے شما از خانہائے شما جای سکونت و ساخت برای شما از پوست چہار پایان

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید حاصل این ہر دو مثل آنست کہ آنچہ در عالم تصرف ندارد با خدا برابر نیست چنانکہ مملوک ناتوان با مالک توانا برابر نیست و چنانکہ گنگ بے تمیز با صاحب ہدایت واستقامت برابر نیست ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ مشرکین می گفتند کہ مالک البتہ اللہ است مگر این مردم از نزد خداوند مختار می باشند کارہا بہمیں افراد و اشیاء ازان است کہ بدربار بزرگان نمی توان بے واسطہ و مستقیما رسید این مثال غلط است و دربارگاہ احدیت قابل تطبیق نیست خداوند ہمہ امور را خواہ بالواسطہ یا بلا واسطہ خودش اجرا می فرماید و بکسی کاری را چنان تفویض نمی فرماید کہ ارادہ ذات او سلب شود مانند سلاطین کہ اختیارات را بحکام و عمال تفویض می کنند و زیر دستان با جرای ہدایات مختار و مستقل اند و بادشاہ از صدور فیصلہ ہای قاضی و یا حاکم مطلقا خبر ندارد و نہ بطور جزئی مشیت و ارادہ پادشاہ را در اصدار فیصلہ کدام دخلی است اما ارادہ و مشیت خداوند بزرگ بکلیہ واقعات خورد و کلان و جزئی و کلی خواہ بواسطہ اسباب و یا بلا واسطہ باشد ۱۰ حیلت دارد بنابران لازم نمی آید کہ انسان خداوند تعالی را بہر واقعہ موثر حقیقی دانستہ بطلان ذات را معبود و مستعان بداند (تنبیہ) ابن عباس

ع ۱۰ / ۶ / ۱۶

بيوتا تستخفونها يوم ظعنكم ويوم إقامتكم ومن أصوافها

خانهائے سبک می یابید آنرا روز سفر خود و روز اقامت خود و ساخت از پشمہائے وے

خانہا سبک می یابید آنرا روز سفرتان و روز اقامت تان یعنی نزول شما در منزل و ساخت از پشمہائی گوسپند

وأوبارها وأشعارها أثاثا ومتاعا إلى حين ۝ والله جعل لكم

و از کرکہائے وے و مویہائے وے اسباب خانہ و بہرہ مندی تا وقت مقرر و خدا پیدا ساخت برای شما

و پشمہائے شتر و مویہائے بز اسباب خانہ و بہرہ مندی تا وقت مقرر و خدا پیدا ساخت برائے شما

مما خلق ظلالا وجعل لكم من الجبال أكنانا وجعل لكم

از مخلوقات خود سایہ ہا و پیدا کرد برائے شما از کوہہا غارہا و ساخت برائے شما

از آنچہ بیافرید سایہ ہا و پیدا کرد برای شما از کوہ ہا غارہا و ساخت برائے شما

سرابيل تقيكم الحر وسرابيل تقيكم بأسكم كذلك يتم نعمته

جامہا کہ نگاہ دارد شما را از گرمی ف۱ و جامہائے کہ نگاہ دارد شما را از ضرر جنگ شما ہم چنین تمام می کند نعمت خود را

(جامہ) پیراہن کہ نگاہ دارد شما را از گرمی ع۱ و جامہائے کہ نگاہ دارد شما را از ضرر جنگ ہم چنین تمام میکند نعمت خود را

عليكم لعلكم تسلمون ۝ فإن تولوا فإنما عليك البلاغ المبين

بر شما تا بود کہ منقاد شوید پس اگر اعراض کنند جز این نیست کہ بر تو پیغام رسانیدن آشکار است

بر شما تا بود کہ اسلام آرید ع۲ پس اگر اعراض کنند پس نیز این نیست کہ بر تو پیغام رسانیدن آشکار است ع۳

يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها وأكثرهم الكافرون ۝ ويوم

می شناسند نعمت خدا را باز انکار آن می کنند و بیشترین ایشان کافرانند و آن روز

می شناسند نعمت خدا را باز انکار می کنند آنرا و بیشتر ایشان کافرانند (ناشکران) و آن روز

نبعث من كل أمة شهيدا ثم لا يؤذن للذين كفروا ولا هم

بر انگیزیم از ہر گروہے گواہے را ف۲ باز دستوری دادہ نشود کافران را ف۳ و نہ از ایشان

بر انگیزیم از ہر گروہے گواہی باز (دستوری دادہ نشود) حکم کافران را و نہ توبہ ایشان

يستعتبون ۝ وإذا رأى الذين ظلموا العذاب فلا يخفف عنهم

رجوع بمرضیات الہی طلب کردہ شود و چون بہ بینند ستمگاران عذاب را اضطراب کنند پس سبک کردہ نشود از ایشان

قبول می شود و چون بینند ستم گاران عذاب را اضطراب کنند پس تخفیف کردہ نشود از ایشان

ولا هم ينظرون ۝ وإذا رأى الذين أشركوا شركاءهم قالوا ربنا

و نہ ایشان مہلت دادہ شوند و چون بہ بینند مشرکان شریکان خود را ف۴ گویند اے پروردگار ما

و نہ ایشان مہلت دادہ شوند و چون بہ بینند مشرکان شریکان خود را گویند اے پروردگار ما

هؤلاء شركاؤنا الذين كنا ندعوا من دونك فألقوا إليهم

این جماعہ شریکان ما اند کہ می پرستیدیم بجز تو پس شریکان پیغام انداز ند بسوئے

این جماعہ شریکان ما اند کہ میخواستیم (می پرستیدیم) بجز تو پس بیفگنند بتان بسوی ایشان

القول إنكم لكاذبون ۝ وألقوا إلى الله يومئذ السلم وضل

ایشان این سخن را کہ ہر آئینہ شما دروغ گویانید و این ہمہ افگنند بسوئے خدا آن روز پیغام القیاد را و گم گردد

سخن را کہ (ہر آئینہ) شما دروغ گویانید و این ہمہ افگنند بسوی خدا آن روز صلح را و گم گردد

عنهم ما كانوا يفترون ۝ الذين كفروا وصدوا عن سبيل الله

از ایشان آنچہ افترا می کردند آنانکہ کافر شدند و باز داشتند ف۵ از راہ خدا

از ایشان آنچہ افترا می کردند آنانکہ کافر شدند و باز داشتند مردمان را از راہ خدا

زدناهم عذابا فوق العذاب بما كانوا يفسدون ۝ ويوم نبعث

افزودیم ایشان را عذابے بالائے عذابے بسبب آنکہ فساد می کردند ف۶ و آن روز کہ برانگیزیم

افزودیم ایشان را عذابے بالائے عذابے بسبب آنکہ فساد می کردند و روزیکہ بر انگیزیم

فتح الرحمن

ف۱ یعنی و از سردی تیز ۱۲ ف۲ و آن نبی آن قوم باشد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی تا عذر خود کنند ۱۲ ف۴ یعنی معبودان باطل خود را ۱۲ ف۵ یعنی مردمان را ۱۲ ف۶ یعنی عذاب ضلال و اضلال ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ حضرت شاہ می نویسد بذریعہ پیراہن ہائیکہ از گرمی حفاظت میشود از سردی ہم میتوان محفوظ شد چون در آن مملکت گرمی زیادتر بود لہذا گرمی را بخصوص ذکر فرمود ع۲ یعنی بنگرید کہ انواع ضروریات شما را چطور بہ فضل خود تہیہ نمود و چہ قوت ہای علمی و عملی بشما مرحمت فرمود کہ آنہا را انسان بکار انداختہ و تصرفات عجیب و غریب نماید؛ پس آیا ممکن است کہ ذاتیکہ این قدر احسان ہائے مادی و جسمانی نمودہ در سلسلہ تربیت و تکمیل ذرائع روحانی احسان خود را برای ما کامل ننماید و شک نیست کہ تکمیل نمود الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دینا (مائدہ رکوع ۱) پس ضرور است کہ ہمہ مردم در مقابل احسان او تعالی سر تعظیم و تشکر فرود آورند و مطیع آن منعم حقیقی و منقاد بشوند ... ع۳ ... احسان کنندہ بزرگ بودہ باشند ... یعنی اگر این قدر احسانات را ای بینند و باز ہم منعم و خدای تعالی سر نیاز فرود نمی آورند ... آنچہ ... ما فرض خود را ادا کردیم ...

فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِم مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ

در هر امتی گواهی بر ایشان از قبیلهٔ ایشان ف۱ و بیاریم ترا گواه بر این

در هر امت گواهی را بر ایشان از ایشان و بیاریم ترا گواه بر این

هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَ

کافران و فرود آوردیم بر تو کتاب برای بیان کردن هر چیز و برای راه نمودن و بخشایش و

کافران ف۲ و فرود آوردیم بر تو کتاب را برای واضح بیان کردن هر چیز و برای راه نمودن و بخشایش و

بُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٦﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ

مژده دادن مسلمانان را هر آئینه خدا می فرماید بانصاف و نیکوکاری و عطا کردن

مژده دادن مسلمانان (هر آئینه) خدا می فرماید بانصاف و نیکوکاری و عطا کردن

ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ

بخویشاوندان و منع می کند از بی حیائی و کار ناپسندیده و تعدی پند می دهد شمارا تا بود که شما

بخویشاوندان و منع می کند از بی حیائی و کار ناپسند و تعدی پند می دهد شمارا تا بود که شما

تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدتُّمْ وَلَا تَنقُضُوا الْأَيْمَانَ

پند پذیر شوید و وفا کنید بعهد خدا چون عهد بندید و مشکنید سوگند هارا

پند پذیر شوید و وفا کنید بعهد خدا چون عهد بندید و مشکنید سوگند هارا

بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا

بعد محکم ساختن آنها و هر آئینه ساخته اید خدارا بر خویش نگاهبان ف۳ هر آئینه خدا میداند آنچه

بعد محکم ساختن آنها و (هر آئینه) ساخته اید خدارا بر خویش ضامن (هر آئینه) خدا میداند آنچه

تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِن بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَاثًا

می کنید و مباشید مانند زنی که گسست رشتهٔ خودرا بعد از استواری پاره پاره ساخته

می کنید و مباشید مانند زنی که گسست رشتهٔ خودرا از بعد استواری پاره پاره

تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ ۚ

می سازید سوگندهای خویش را مکر در میان خود تا افزون تر شود گروهی از گروهی ف۴

می گیرید سوگندهای خودرا بهانه در میان خود بسبب آنکه باشند گروهی ایشان زیاده از گروهی

إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ ۚ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ

جز این نیست که می آزماید خدا شمارا بآن افزونی و البته بیان کند برای شما روز قیامت آنچه در آن

جز این نیست کی می آزماید شمارا خدا بآن و (البته) بیان کند برای شما روز قیامت آنچه در آن

تَخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن

اختلاف می نمودید ف۵ و اگر خواستی خدا ساختی شمارا یک گروه و لیکن گمراه می کند هرکرا

اختلاف می کردید و اگر خواستی خدا (هر آئینه) ساختی شمارا یک گروه و لیکن گمراه می کند هرکرا

يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤﴾ وَلَا تَتَّخِذُوا

خواهد و راه می نماید هرکرا خواهد و البته پرسیده خواهید شد از آنچه می کردید و مسازید

خواهد و راه می نماید هرکرا خواهد و (البته) پرسیده خواهید شد از آنچه می کردید و مگیرید

أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا

سوگندهای خودرا دغا در میان خویش و آنگاه بلغزد قدم بعد استواری آن و بچشید

عهد و پیمان خودرا فریب در میان خود پس بلغزد قدم بعد استواری آن و بچشید

السُّوءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٥﴾

عقوبت بسبب باز داشتن از راه خدا و شمارا باشد عذاب بزرگ ف۶

عقوبت را بسبب باز داشتن تان از راه خدا و شمارا باشد عذاب بزرگ و

ف۱ مترجم گوید و آن نبی آنقوم باشد ۱۲ ف۲ یعنی نام او را در قسم مذکور کرده اند ۱۲ ف۳ یعنی برای منفعت دنیا تا مال و منازل زیاده بدست آرد ف۴ مترجم گوید مراد تحریم یمین غموس است و حاصل شش آنست که اعمال خودرا حبط مکنید چنانکه این زن عمل خود را تباه کرد والله اعلم و گویا این جا اشاره است بآنکه یمین غموس حبط کنندهٔ اعمال است والله اعلم ۱۲ ف۵ مترجم گوید یعنی در بیجا عهد کرده و قسم خورده دغا کردن بسبب آنست که کافران من بعد قول ایشان را معتبر ندانند و با ایشان صحبت ندارند بلکه مسلمانان در شبه افتند والله اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی ف۶ یعنی آن روز ...

ع ۱۲ ۶ ۱۸

تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ إِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ

مستانید عوض عهد خدا بهائے اندک هر آئینه آنچه نزدیک خداست بهتر است شمارا

مستانید عوض عهد خدا بهائے اندک (هرآئینه) آنچه نزد خداست بهتراست شمارا

إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝٩٥ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ ۗ وَ

اگر دانسته اید آنچه نزدیک شماست فانی شود و آنچه نزدیک خداست پاینده است و

اگر دانسته اید آنچه نزد شماست تمام (فانی) شود و آنچه نزد خداست پاینده است و

لَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝٩٦

بدهیم صابران را مزد ایشان بحسب نیکوترین آنچه می کردند

بدهیم صابران را مزد ایشان به نیکوترین آنچه می کردند

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً

هر که عمل نیک کرد مرد باشد یا زن و او مسلمان ست هر آئینه زنده کنیمش بزندگانی

هر که عمل نیک کرد مرد باشد یا زن و او مسلمان است پس (هرآئینه) زنده کنیمش میدهیم زندگانی

طَيِّبَةً ۚ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝٩٧ فَإِذَا

پاک ف۲ و بدهیم آنجماعه را مزد ایشان بحسب نیکوترین آنچه می کردند پس وقتیکه

پاک و بدهیم آن جماعه را مزد ایشان به نیکوترین آنچه می کردند پس وقتیکه

قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيمِ ۝٩٨ إِنَّهُ

خواهی قرآن خواندن پناه طلب کن بخدا از شیطان رانده شده هر آئینه

میخواهی قرآن (خواهی قرآن خواند) پس پناه طلب کن بخدا از شیطان رانده شده ف۵ (هرآئینه)

لَيْسَ لَهُ سُلْطٰنٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝٩٩

نیست شیطان را غلبه بر آنانکه ایمان آوردند و بر پروردگار خود توکل می کنند

نیست شیطان را غلبه بر آنانکه ایمان می آوردند و به پروردگار خود توکل می کنند

إِنَّمَا سُلْطٰنُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهٖ

جز این نیست که غلبه او بر آنانست که دوستداری او می کنند و آنانکه ایشان با خدا

(جز این نیست که غلبه) او بر آنانست که دوستداری او می کنند و آنانکه ایشان باخدا

مُشْرِكُونَ ۝١٠٠ وَإِذَا بَدَّلْنَا اٰيَةً مَّكَانَ اٰيَةٍ ۙ وَّاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا

شریک مقرر می کنند و چون بدل کنیم آیتے بجائے آیتے ف۱ و خدا داننده تراست بآنچه

شریک مقرر می کنند و چون بدل کنیم آیتی را بجائے آیتی و خدا داننده تراست آنچه

يُنَزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۝١٠١

فرود می آرد گویند جز این نیست که تو افترا کننده بلکه اکثر ایشان نمیدانند

فرود می آرد گویند (جز این نیست) که تو افترا کننده بلکه اکثر ایشان نمیدانند

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ

بگو فرود آورده است اورا روح القدس از جانب پروردگار تو براستی تا مستقیم سازد خدا مومنان

بگو فرود آورده است اورا روح القدس از جانب پروردگار تو براستی تا مستقیم سازد مومنان

اٰمَنُوا وَهُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ۝١٠٢ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ

را و برائے راه نمودن و مژده دادن مسلمانان را و هر آئینه میدانیم که کافران

را و برائے راه نمودن و مژده دادن مسلمانان را و (هرآئینه) میدانیم که کافران

يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ ۗ لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ

می گویند جز این نیست که می آموزد این پیغامبر را آدمی زبان کسیکه نسبت می کنند بسوئے او

می گویند جز این نیست که می آموزد این پیغامبر را آدمی زبان کسیکه نسبت می کنند بسوئے او

فتح الرحمن

ف۱ یعنے در دنیا نعمت دهیم ۱۲ ف۲ یعنی یک آیت بآیت دیگر نسخ کنیم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در حدیث است «خیرکم من تعلم القرآن وعلمه» بهترین شما شخصے است که قرآن را یاد بگیرد و دیگران را بیاموزاند ازین معلوم شد که برای مومن تعلم و تعلیم قرآن بهترین کار است و در آیات ماقبل در دو موضع ذکر شده است که در عوض کارهای نیک اجر داده میشود و لهذا درین موقع بعض آداب قرائت قرآن یا تعلیم می فرمایند تا شخص از بے احتیاطی اجر این بهترین کار را ضائع نکند. شیطان دائما کوشش می کند که مردم را از کارهاے نیک باز دارد خصوصا کاری مثل قرائت قرآن که سرچشمه تمام نیکی هاست بر شیطان گوارا نمی آید یقینا بر این کوشش است که مومن را از آن باز بدارد و اگر درین مقصد کامیاب نشود او را به چنان آفاتی مبتلا سازد که از استحصال فائده حقیقی قرائت قرآن مانع آید از تمام این تدابیر اغوا کارانه و خرابی هائیکه پیش میشود طریقه حفاظت همین است که چون مومن به قرائت قرآن اراده کند اولا به صدق دل به

١٣ ع ١١ ١٩

تا بوسیله توکل نماید و از اثر شیطان مردود گرفته به لطف خدا وند پناه گیرد و پناه گرفتن امر قلبی است مگر برای اینکه زبان و دل موافق شود مشروع شده که در آغاز قرائت بزبان ...

أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ ﴿۱۰۳﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

عجمی ست واین قرآن زبان عربی واضح ست هرآئینه آنانکه ایمان نمی آرند

عجمی است واین قرآن بزبان عربی واضح است (هرآئینه) آنانکه ایمان نمی آرند

بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۰۴﴾ إِنَّمَا

بآیات خدا راه نه نماید ایشان را خدا وایشان را باشد عذاب درد دهنده جزاین نیست که

به آیات خدا راه نه نماید ایشان را خدا وایشان را باشد عذاب دردناک جزاین نیست که

يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ

افترامی کنند دروغ را آنانکه ایمان ندارند بآیت هائے خدا وایشانند

افترامی کنند دروغ را آنانکه ایمان ندارند به آیات خدا و ایشانند

الْكَاذِبُونَ ﴿۱۰۵﴾ مَن كَفَرَ بِاللَّهِ مِن بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ

دروغیان هرکه کافر شود بخدا بعد ایمان خود مگر آنکه جبر کرده شود بروے و دلش

دروغ گویان هرکه کافر شود بخدا بعد از ایمان خود مگر آنکه جبر کرده شود بروے و دلش

مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ

آرمیده باشد بایمان ولیکن کسیکه سینه گشاده کند بکفر یعنی راضی شود برایشان است

آرامیده باشد بایمان ع۵ ولیکن هرکس که بکشاید بکفر سینهٔ خود را پس برایشان است

غَضَبٌ مِّنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۱۰۶﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا

خشم از خدا وایشانراست عذاب بزرگ این خشم بسبب آنست که ایشان دوست داشتند

غضب از خدا وایشان راست عذاب بزرگ این (غضب) بسبب آنست که ایشان دوست داشتند

الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

زندگانی دنیارا بر آخرت و بسبب آنست که خدا راه نمی نماید گروه

زندگانی دنیارا بر آخرت و (بسبب آن است که) خدا راه نمی نماید گروه

الْكَافِرِينَ ﴿۱۰۷﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ

کافران را ایشانند آن جماعه که مهر نهاده است خدا بر دل هائے ایشان و بر گوش ایشان

کافران را ایشانند آن جماعه که مهر نهاده است خدا بر دل هائے ایشان و بر گوش ایشان

وَأَبْصَارِهِمْ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿۱۰۸﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي

و دیده هائے ایشان وایشانند بے خبران شک نیست درانکه ایشان در

و بر دیده هائے ایشان و ایشانند بے خبران شک نیست دران که ایشان در

الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿۱۰۹﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا

آخرت زیان کاران باز پروردگار تو آنانرا که هجرت کردند

آخرت زیان کاران راانند باز (هرآئینه) پروردگار تو بخشاینده است آنانرا که هجرت کردند

مِن بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِن

بعد ازانکه عقوبت کرده شد ایشان را تا کلمهٔ کفر بگویند باز جهاد کردند و صبر نمودند هرآئینه پروردگار تو

بعد ازانکه (عقوبت کرده شدند ایشان) مصیبت کشیدند باز جهاد کردند و صبر نمودند هرآئینه پروردگار تو

بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۱۰﴾ ع يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَن

بعد ازین مقدمه آمرزگار مهربانست آنروز که بیاید هر شخصے جدال کنان از

بعد ازین آمرزگار مهربان است آن روزیکه بیاید هر شخصی جدال کند از

نَّفْسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۱۱۱﴾

طرف ذات خود و بتمام داده شود هر شخصے را جزائے آنچه کرده است و ایشان ستم کرده نشوند

طرف ذات خود و بتمام داده شود هر شخصی جزای آنچه کرده است و ایشان ستم کرده نشوند

تفسیر عثمانی

ف۵ یکی مجرمی است که باوجود شنیدن صدها دلائل و آیات هم ایمان نمی آرد و بالاتر ازان مجرمی است که بعد از یقین و قبول تحت شبهات و وساوس شیطانی متاثر شده از اول منکر شود مانند عبدالله بن ابی سرح که بعد از ایمان آوردن مرتد گردید والعیاذ بالله مجازات این مردم را در آینده می فرماید اما در «الا من اکره» حالات ضروریه را استثنا فرموده یعنی اگر مسلمانی بصدق و خلوص کامل ایمان دارد و یک لمحه هم روشنی ایمانی و طمانیت قلبی ازو جدا نمیشود درین صورت اگر محض در یک حالت مخصوص در اثر فشار و اکراه مجبور گردد که برای نجات خود از خوف لساناً انکار کند یعنی کدام لفظ خلاف اسلام ازو صادر شود مجاز است بشرطیکه در آنوقت هم راجع به صحت عقیده در قلب تردد ی نداشته باشد و از آنچه بر زبانش رفته سخت کراهیت و نفرت داشته باشد البته چنین شخص مرتد نمیشود بلکه مسلمان دانسته میشود اما مقام بلند تر آنست که رخصت را قبول نکند و چنان کلمه را نیز اظهار ننماید چنانکه واقعات حضرت بلال و حضرت سمیه و یاسر و حضرت حبیب بن زید الانصاری و حضرت عبدالله بن حذافه رضی الله عنهم که در تواریخ موجود است از نقطه نظر اختصار نمی توان آنها را درین جا درج نمود کسانیکه میل دارند در ابن کثیر مطالعه نمایند ۱۲

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَّاْتِيْهَا

و بیان کرد خدا داستان دیہے کہ بود ایمن آرمیدہ می آمد باو

و بیان کرد خدا مثال قریۂ کہ بود ایمن آرمیدہ می آید بہ آن

رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا

روزی او بکشادگی از ہر جائے پس ناسپاسی کرد بنعمت ہائے خدا پس چشانید خدا

روزی او بکشادگی از ہر جائے پس ناسپاسی کرد بہ نعمت ہائے خدا پس چشانید اورا

اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوْعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ۝ وَلَقَدْ

اورا پوشش گرسنگی و ترس بسبب آنچہ می کردند و ہر آئینہ

خدا پوشش گرسنگی و ترس بسبب آنچہ می کردند و (ہر آئینہ)

جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوْهُ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ

آمد پیش ایشان پیغامبرے از جنس ایشان پس دروغ داشتند پس گرفت ایشانرا عقوبت و ایشان

آمد پیش ایشان پیغامبرے از جنس ایشان پس تکذیب کردند اورا پس گرفت ایشان را عذاب و ایشان

ظٰلِمُوْنَ ۝ فَكُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا ۠ وَّاشْكُرُوْا

ستمگار بودند پس بخورید از آنچہ خدا روزی داد شمارا حلال پاکیزہ و شکر کنید

ستمگار بودند پس بخورید از آنچہ روزی داد شمارا خدا حلال پاکیزہ و شکر کنید

نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ۝ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ

بر نعمت خدا اگر اورا می پرستید جز این نیست کہ حرام ساختہ است خدا بر شما

بر نعمت خدا اگر شما اورا می پرستید جز این نیست کہ حرام ساختہ است خدا بر شما

الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ

مردار را و خون و گوشت و خوک را و آنچہ ذکر کردہ شد بنام غیر خدا بر ذبح وے پس ہر کہ

مردار را و خون و گوشت خوک را و آنچہ ذکر کردہ شد نام غیر خدا بر ذبح آن پس ہر کہ

اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَا

بیچارہ شد نہ ستم کردہ و نہ از حد گذشتہ پس خدا آمرزگار مہربانست و مگوئید چیزے را کہ

بیچارہ شد نہ ستم کردہ و نہ از حد گذشتہ پس (ہر آئینہ) خدا آمرزگار مہربان است و مگوئید چیزے را کہ

تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلٰلٌ وَّهٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوْا

بیان می کند علم او زبان شما بدروغ کہ آن حلال است و این حرام است تا افترا کنید

بیان می کند حکم او را زبان شما بدروغ آن حلال است و این حرام است تا افترا کنید

عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ

بر خدا دروغ را ہر آئینہ آنانکہ افترا می کنند بر خدا دروغ را

بر خدا دروغ را ع۵ ہر آئینہ آنانکہ افترا می کنند بر خدا دروغ را

لَا يُفْلِحُوْنَ ۝ مَتَاعٌ قَلِيْلٌ ۠ وَّلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝ وَعَلَى الَّذِيْنَ

رستگار نمیشود ایشان را بود بہرہ مندی اندک و ایشان را باشد عذاب دردسندہ و بر یہود

رستگار نمی شوند ایشان را بود بہرہ مندی اندک و ایشان را باشد عذاب دردناک عدہ و بر آنانکہ

هَادُوْا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ

حرام کردہ بودیم آنچہ قصہ خواندیم بر تو پیش ازین (یعنے در سورۂ انعام) و ستم نکردیم بر ایشان و لیکن

یہود شدند حرام کردہ بودیم آنچہ بیان کردیم بر تو پیش ازین و ستم نکردند بر ایشان و لیکن ایشان

كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ۝ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِيْنَ عَمِلُوا السُّوْٓءَ

بر جان خویش ستم می کردند باز ہر آئینہ پروردگار تو آنانرا کہ کار بد کردند

بر جان خویش ستم می کردند باز (ہر آئینہ) پروردگار تو آنانرا کہ کار بد کردند

فتح الرحمن

ولہ مترجم گوید کہ این قصہ اجمالی انتزاع کردہ شدہ است از قصہ ہائے بسیار و منطبق است بر واقعہ ہائے بیشمار و لہذا مثل نامیدہ شد و در عبارت اذاقہا اللہ لباس الجوع والخوف جمع کردہ شدہ است و تشبیہ در یک سیاق واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عہ بدون سند شرعی چیزی را حلال یا حرام گفتن نہایت جرأت و کذب و افتراست حلال و حرام آنست کہ خدا تعالیٰ آن را حرام و یا حلال قرار دادہ است اگر شخصی محض بعقیدہ خود چیزیرا حلال و یا حرام میگرداند و آنرا بخداوند نسبت میدہد (مثلیکہ مشرکین مکہ عادت داشتند و ذکر آن در سورۂ انعام گذشتہ) در حقیقت بر خدا بہتان می بندد بہ مسلمانان ہدایت دادہ شدہ کہ این رویہ را گاہی اختیار منمایند۔ چیزی را کہ خدا حلال گردانیدہ آن را حلال و چیزی را کہ خدا حرام نمودہ حرام بدانید و بدون ماخذ شرعی حکم حل و حرمت را بچیزی مکنید

عدہ مشرکین مکہ آنحضرت صلعم را (معاذ اللہ) مفتری می گفتند باید بدانند کہ خود آنہا مفتری ہستند چہ آنہا از راہ کذب و افترا چیزے را کہ میخواہند حلال یا حرام گفتہ بخدا منسوب می کنند بزودی برای آنہا ظاہر خواہد شد کہ باختیار کردن این رویہ بکدام بیکی میرسند چندروزہ و از دنیا نیز و تعیش موقتی۔

بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ
بنادانی　باز توبه کردند　بعد ازاں　وشائسته کار شدند　هر آئینه پروردگار تو
بنادانی　باز توبه کردند　بعد ازاں　ونیکوکار شدند　(هر آئینه) پروردگار تو

بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۹﴾ إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا وَ
بعد ازین توبه آمرزگار مهربانست　هر آئینه ابراهیم بود بزرگوارے عبادت کننده برائے خدا حنیفی گیشے و
بعد ازاین توبه آمرزکار مهربان است　(هر آئینه) ابراهیم بود امتی فرمان بردار مر خدارا (مائل ازادیان باطله بدین حق) و

لَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱﴾ شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبٰهُ وَهَدٰهُ إِلٰى
بنود　از مشرکان ف۱　سپاس دارنده نعمت ہائے خدارا برگزیدش خدا و دلالت نمودش بسوئے
نبود　از مشرکان　سپاس دارند نعمت ہائے خدارا برگزیدش وراه نمودش　بسوئے

صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۲﴾ وَآتَيْنٰهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ
راهِ　راست　وعطا کردیمش دریں سرا نعمت　وهر آئینه در آخرت
راه　راست　وداديم اورا در دنيا نیکوئی　و (هر آئینه) در آخرت

لَمِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿۳﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا
از شائسته حالان است　بعد ازاں وحی فرستادیم بسوئے تو که پیروی کن کیش ابراهیم را حنیف شده و نبود
از نیکوکاران است　بعد ازان وحی فرستادیم بسوئے تو که پیروی کن کیش ابراهیم را که مائل بود از همه کیشها و نبود

وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۴﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَ
از مشرکان　جز این نیست که لازم کرده شد تعظیم شنبه بر آنانکه اختلاف کردند دراں و
از مشرکان　جز این نیست که لازم کرده شد تعظیم شنبه بر آنانکه اختلاف کردند دران و

إِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۵﴾
هر آئینه پروردگار تو حکم کند درمیان ایشاں روز قیامت درانچه که اندراں اختلاف می کردند ف۲
(هر آئینه) پروردگار تو حکم می کند درمیان ایشان روز قیامت درآنچه اندران اختلاف می کردند

اُدْعُ إِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ
دعوت کن یعنی مردمان را　بسوئے راه پروردگار　خویش بدانش و پند نیک و مناظره کن بایشان
دعوت کن مردمان را بسوئے　راه پروردگار خویش　بدانش و پند نیک و مناظره کن بایشان

بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَ
بطریقے که وے نیک است　هر آئینه پروردگار تو داناترست به کسیکه گمراه شد　از راه او　و
بطریقی که وے نیک است (هر آئینه) پروردگار تو او داناتر است بکسی که گمراه شد　از راه او　و

هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿۶﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا
داناتر است　براه یابان　واگر مکافات کنید　پس مکافات کنید به مثل آنچه
داناتر است　براه یافتگان ع۱　واگر عقوبت کنید　پس عقوبت کنید بمثل　آنچه

عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصّٰبِرِينَ ﴿۷﴾ وَاصْبِرْ وَمَا
با شما معامله کرده شد　و اگر صبر کنید　هر آئینه آں صبر بهتر است صابراں را　و شکیبائی کن و نیست
با شما معامله کرده شد　واگر صبر کنید　آن بهتر است　صابران را ع۲　و صبر کن　و نیست

صَبْرُكَ إِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا
شکیبائی تو مگر بتوفیق خدا　و اندوه مخور　بر ایشان　و مباش　در تنگدلی　ازانکه
صبر تو　مگر به توفیق خدا　و اندوه مخور　بر ایشان　و مباش　در تنگدلی　ازانکه

يَمْكُرُونَ ﴿۸﴾ إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿۹﴾
بداندیشی می کنند　هر آئینه خدا با پرهیزگاران است　و آنانکه　ایشان نیکوکار انند
بد اندیشی می کنند ع۳　(هر آئینه) خدا با پرهیزگاران است　و آنانکه　ایشان نیکوکار انند ع۴

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید حنیف آنرا گویند که حج و ختنه و غسل جنابت میکرده باشد والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنی یهود بحث می کردند در شنبه طائفه گفتند که خدا تعالیٰ روز شنبه از خلق فارغ شد پس در شنبه عبادت باید کرد و طائفه سکوت کردند خدائے تعالیٰ تعظیم روز شنبه بایں سبب بر ایشان واجب گردانید والله اعلم ۱۲

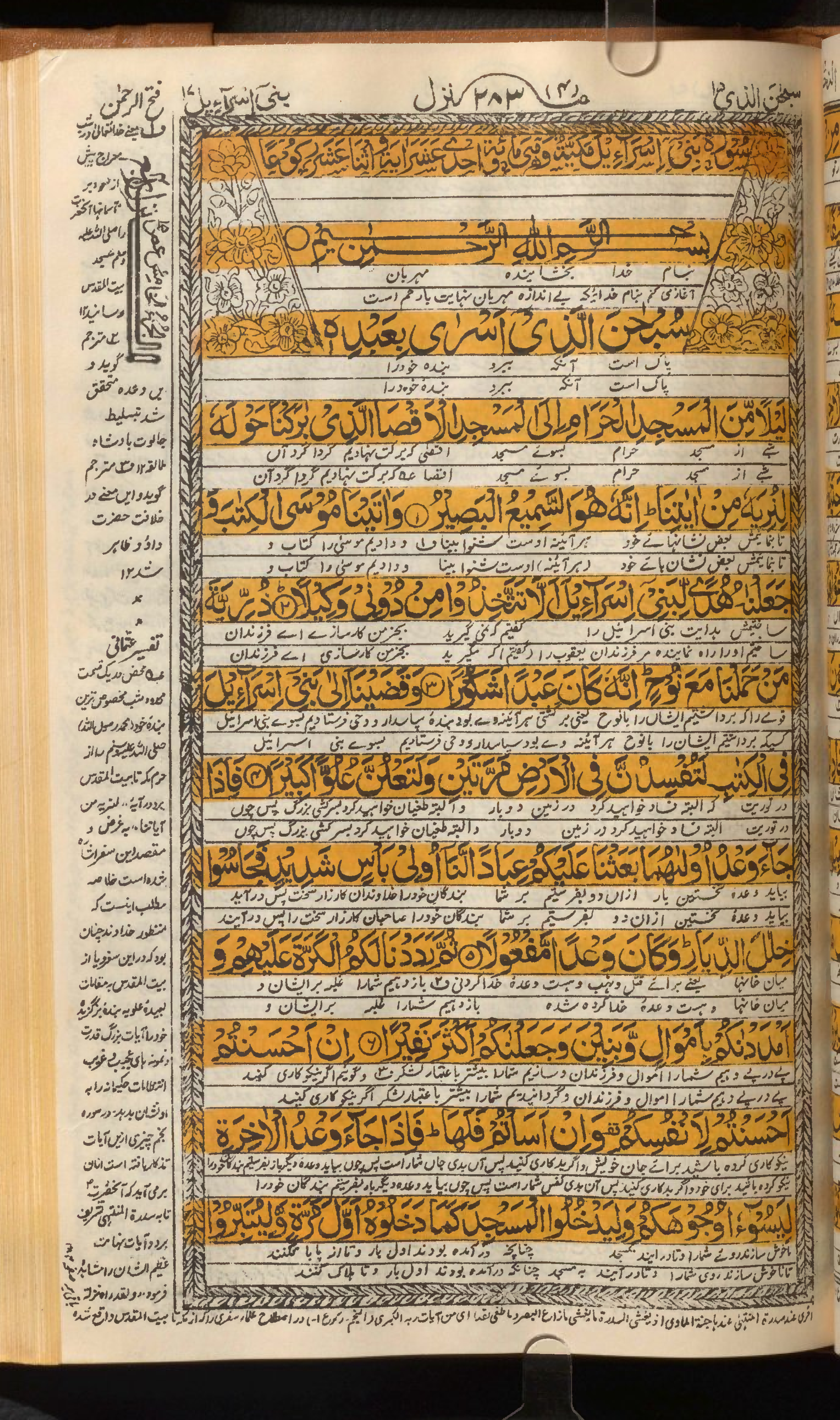
تفسیر عثمانی

ع۱ در طریق دعوت و تبلیغ باید بهمان راهی برود که خدا و نشان داده است و هیچ احتیاج باین اندیشه نیست که چه کسی پذیرفت و کی ازان انکار ورزید نتیجه را بخدا بسپارید همان ذات حالات افرادی را که براه می آیند و نمی آیند بهتر میداند هر طوریکه مناسب باشد با آنها معامله می کند

ع۲ اگر در راه دعوت بشما رنج و اندوه رسانیده شود و در وقت استحصال قدرت اجازه دارید که انتقام مساویانه بگیرید لیکن مقام صبر ازان بلند تر است و اگر صبر کردید نتیجه آن در حق خود شما و نیز در حق تماشائیان بلکه خود تعدی کنندگان بهتر میباشد

ع۳ یعنی مظالم و شرارت‌ها را صبر کردن کار آسان نیست مگر در صورتیکه خدا مدد فرماید البته انسان متحمل ظلم شده دادت می گوید ع۴ هر قدر که انسان از خدا بترسد و تقوی و ورع ...

ع ۹　۱۵　۲۱
ع ۶ / ۹　۲۲

سورة بنی اسرآءیل مکیة وهی مائة واحدی عشر اية واثنا عشر رکوعا

بسم الله الرحمن الرحیم ○

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

سبحن الذی اسری بعبده

پاک است آنکه ببرد بنده خودرا

پاک است آنکه ببرد بنده خودرا

لیلا من المسجد الحرام الی المسجد الاقصا الذی برکنا حوله

شبے از مسجد حرام بسوئے مسجد اقصی کہ برکت نهادیم گردا گرد آں

شبے از مسجد حرام بسوئے مسجد اقصا که برکت نهادیم گردا گرد آن

لنریه من ایتنا انه هو السمیع البصیر ① واتینا موسی الکتب و

تا بنمائیمش بعض نشانهائے خود هرآئینه اوست شنوا بینا و دادیم موسیٰ را کتاب و

تا بنمائیمش بعض نشان ہائے خود (هرآئینه) اوست شنوا بینا و دادیم موسیٰ را کتاب و

جعلنه هدی لبنی اسرآءیل الا تتخذوا من دونی وکیلا ② ذریة

ساختیمش ہدایت بنی اسرائیل را گفتیم که نگیرید بجز من کارسازے اے فرزندان

ساختیم اورا راه نماینده مر فرزندان یعقوب را (گفتیم) که مگیرید بجز من کارسازی اے فرزندان

من حملنا مع نوح انه کان عبدا شکورا ③ وقضینا الی بنی اسرآءیل

کسے را که برداشتیم ایشاں را با نوح یعنی بر کشتی هرآئینه وے بود بنده سپاسدار و وحی فرستادیم بسوئے بنی اسرائیل

کسیکه برداشتیم ایشان را با نوح هرآئینه وے بود سپاسدار و وحی فرستادیم بسوئے بنی اسرائیل

فی الکتب لتفسدن فی الارض مرتین ولتعلن علوا کبیرا ④ فاذا

در توریت که البته فساد خواهید کرد در زمین دو بار و البته طغیان خواهید کرد بسرکشی بزرگ پس چوں

در توریت البته فساد خواهید کرد در زمین دو بار و البته طغیان خواهید کرد بسرکشی بزرگ پس چوں

جآء وعد اولهما بعثنا علیکم عبادا لنا اولی باس شدید فجاسوا

بیاید وعدهٔ نخستین بار ازاں دو بفرستیم بر شما بندگان خود را خداوندان کارزار سخت پس درآید

بیاید وعدهٔ نخستین ازان دو بفرستیم بر شما بندگان خود را صاحبان کارزار سخت را پس درآیند

خلل الدیار وکان وعدا مفعولا ⑤ ثم رددنا لکم الکرة علیهم و

میان خانہا یعنی برائے قتل و نهب و هست وعدهٔ خدا کردنی ۲ باز دهیم شمارا غلبه بر ایشان و

میان خانہا و هست وعدهٔ خدا کرده شده باز دهیم شمارا غلبه بر ایشان و

امددنکم باموال وبنین وجعلنکم اکثر نفیرا ⑥ ان احسنتم

پے در پے دهیم شمارا اموال و فرزندان و سازیم شمارا بیشتر باعتبار لشکر ۳ و گوئیم اگر نیکو کاری کنید

پے در پے دهیم شمارا اموال و فرزندان و گردانیدیم شمارا بیشتر باعتبار لشکر اگر نیکو کاری کنید

احسنتم لانفسکم وان اساتم فلها فاذا جآء وعد الاخرة

نیکو کاری کرده باشید برائے جان خویش و اگر بدکاری کنید پس آں بدی جاں شمار است پس چوں بیاید وعدهٔ دیگر باز بفرستیم بندگان خود را

نیکو کرده باشید برای خود و اگر بدکاری کنید پس آن بدی نفس شمار است پس چوں بیاید وعدهٔ دیگر باره بفرستیم بندگان خود را

لیسوءا وجوهکم ولیدخلوا المسجد کما دخلوه اول مرة ولیتبروا

تا خوش سازند روئے شمارا و تا درآیند بمسجد چنانچه درآمده بودند اول بار و تا راز پا با کنند

تا ناخوش سازند روی شمارا و تا درآیند به مسجد چنانکه درآمده بودند اول بار و تا هلاک کنند

فتح الرحمن

ف ۱ یعنے خدا تعالیٰ در شب معراج پیش از نمود بر آسمانہا آنحضرت را صلی الله علیه وسلم بمسجد بیت المقدس رسانید ۱۲ ف ۲ مترجم گوید و این وعده متحقق شد بتسلیط جالوت بادشاه عمالقه ۱۲ ف ۳ مترجم گوید و این معنے در خلافت حضرت داؤد ظاهر شد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۱ محض در یک قسمت حصه شب مخصوص ترین بندهٔ خود (محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم) را از حرم مکه تا بیت المقدس برد در آیه "لنریه من آیاتنا" به غرض و مقصد این سفر اشاره شده است خلاصه مطلب اینست که منظور خداوند چنان بود که در این سفر یا از بیت المقدس به مقامات بعیدهٔ علویه بندهٔ برگزیدهٔ خود را آیات بزرگ قدرت و نمونه های عجیب و غریب انتظامات حکیمانه را به او نشان بدهد در سورهٔ نجم چیزی ازین آیات تذکار یافته است اتفاق بر می آید که آنحضرت تا به سدرة المنتهی تشریف برد و آیات بهامت عظیم الشان را مشاهده فرمود "ولقد رآه نزلة اخری عند سدرة المنتهی عندها جنة المأوی اذ یغشی السدرة ما یغشی ما زاغ البصر وما طغی لقد رای من آیات ربه الکبری" (النجم - رکوع ۱) در اصطلاح علماء سفری را که از مکه تا بیت المقدس واقع شده

مَا عَلَوْا تَتْبِيْرًا ﴿٧﴾ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَّرْحَمَكُمْ ۚ وَاِنْ عُدْتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا

بر ہر چہ غالب شوند افکندنی ف۱ گوئیم نزدیک ست پروردگار شما از آنکہ رحم کند بر شما و اگر رجوع کنید بہ نافرمانی ما رجوع کنیم بعقوبت و

آنچہ غالب شوند بران ہلاک کردنی نزدیک است پروردگار شما کہ رحم کند بر شما و اگر رجوع کنید بنافرمانی ما رجوع کنیم بعقوبت و ساختیم

جَهَنَّمَ لِلْكٰفِرِيْنَ حَصِيْرًا ﴿٨﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِيْ لِلَّتِيْ هِيَ اَقْوَمُ

دوزخ را برائے کافران زندانے ف۲ ہر آئینہ این قرآن راہ می نماید بخصلتے کہ او درست ترست

دوزخ را برائے کافران زندانی (ہر آئینہ) این قرآن راہ می نماید براہی کہ او درست تراست

وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِيْنَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيْرًا ﴿٩﴾ وَّ

و بشارت میدہد آں مسلماناں را کہ کارہائے شائستہ می کنند بآنکہ ایشان را باشد مزد بزرگ و

و بشارت میدہد آن مسلمانان را کہ کارہائے شائستہ می کنند بآنکہ ایشان را باشد مزد بزرگ و

اَنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٠﴾ وَيَدْعُ

خبر میدہد کہ آنانکہ ایمان نیاوردہ اند باخرت آمادہ کردہ ایم برائے ایشان عقوبت دردمند و دعا می کند

خبر میدہد کہ آنانکہ ایمان نیاوردہ اند بہ آخرت آمادہ کردہ ایم برائے ایشان عقوبت دردناک و دعا میکند

الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَآءَهٗ بِالْخَيْرِ ۭ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُوْلًا ﴿١﴾ وَجَعَلْنَا الَّيْلَ

آدمی ببدی ف۳ دعائے خود بہ نیکوئی و ہست آدمی شتاب کار و ساختیم شب

آدمی بہ بدی مانند دعاوی بہ نیکوئی و ہست آدمی شتاب کار و گردانیدیم شب

وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوْا

و روز را دو نشانہ پس بے نور ساختیم نشانۂ شب را و ساختیم نشانۂ روز را سبب دیدن اشیا تا طلب کنید

و روز را دو نشانہ پس محو کردیم نشانہ شب را و گردانیدیم نشانہ روز (آفتاب) را سبب دیدن شما تا طلب کنید

فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوْا عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ ۭ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنٰهُ

فضل را از پروردگار خود و تا بدانید شمار سالہا را و بدانید حساب را و ہر چیزے را بیان کردیم

روزی از پروردگار خود و تا بدانید شمار سالہا را و بدانید حساب را و ہر چیز را بیان کردیم

تَفْصِيْلًا ﴿٢﴾ وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنٰهُ طٰۗىِٕرَهٗ فِيْ عُنُقِهٖ ۭ وَنُخْرِجُ لَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

بتفصیل و ہر آدمی متصل ساختیم شامت عمل او را البتہ در گردن او و بیرون آریم برای او روز قیامت

بہ تفصیل و ہر آدمی متصل ساختیم (عمل) شامت او را در گردن او و بیرون آریم برای او روز قیامت

كِتٰبًا يَّلْقٰىهُ مَنْشُوْرًا ﴿٣﴾ اِقْرَاْ كِتٰبَكَ ۭ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيْبًا ﴿٤﴾

نامہ کہ بیند آنرا باز کشادہ گوئیم بخوان نامۂ خود را بس ست نفس تو امروز بر تو حساب کنندہ

نامہ کہ بیند آنرا کشودہ شدہ بخوان نامۂ خود را بس است نفس تو امروز بر تو حساب کنندہ

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۭ وَلَا

ہر کہ راہ یاب شد جز این نیست کہ راہ یاب میشود برائے نفع خود و ہر کہ گمراہ شد پس جز این نیست کہ گمراہ میشود بر ضرر خود و

ہر کہ راہ یاب شد پس جز این نیست کہ راہ یاب میشود برای نفع خود و ہر کہ گمراہ شد پس جز این نیست کہ گمراہ میشود بر ضرر خود و

تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۭ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُوْلًا ﴿٥﴾ وَاِذَآ

بر ندارد ہیچ بردارندہ بار دیگرے را و نیستیم ما عذاب کنندہ تا آنکہ فرستیم پیغامبرے را و چون خواہیم

بر ندارد ہیچ بردارندہ بار دیگرے را و نیستیم ما عذاب کنندہ تا آنکہ فرستیم پیغامبری و چون خواہیم

اَرَدْنَآ اَنْ نُّهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيْهَا فَفَسَقُوْا فِيْهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ

کہ ہلاک کنیم دیہے را میفرمائیم بسرکشان آنجا یعنے آنچہ خواہیم پس نافرمانی کنند آنجا پس ثابت شد بران وعدہ عذاب

کہ ہلاک کنیم قریہ را امر کنیم منعمان آن را پس نافرمانی کنند آنجا پس ثابت شود بران قریہ وعدۂ عذاب

فَدَمَّرْنٰهَا تَدْمِيْرًا ﴿٦﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُوْنِ مِنْۢ بَعْدِ نُوْحٍ ۭ وَكَفٰى

پس برہم زدیم ایشان را برہم زدنی و بسا کس را ہلاک کردیم از طبقات مردمان بعد نوح و بس است

پس برہم زدیم ایشان را برہم زدنی و بسا کس را کہ ہلاک کردیم از طبقات مردمان بعد از نوح و بس است

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این وعدہ متحقق شد یعنی دفعۂ اول حضرت یحیٰی را کشتند بسیار بخت نصر را مسلط ساخت ۱۲

ف۲ مترجم گوید این ان عود کردند بقصد تکذیب حضرت عیسٰیؑ حضرت پیغامبر با او جنگ کردند با دیس خدائے تعالیٰ عود فرمود بتعذیب ایشان بقتل و اسر و جزیہ ۱۲

ف۳ مترجم گوید یعنے در حالت تنگدلی بر خود و برادلاد خود دعائے بد میکند ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۲۸۳

«اسراء»، گویند و از آنجا سیاحت تا بہ سدرة المنتہی «معراج» تعبیر کنند و بسا اوقات مجموع ہر دو سفر را «اسراء» یا «معراج» میگویند احادیث معراج تقریباً از سی صحابہ منقول است و در ان واقعات معراج و اسراء بہ بسط و تفصیل بیان شدہ است جمہور سلف و خلف عقیدہ دارند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در حالت بیداری با جسد مبارک بمعراج نائل شد فقط از دو سہ صحابہ و تابعین منقول است کہ آنہا واقعہ اسراء و معراج را در حالت منام (خواب) بطور یک خواب عجیب و غریب قبول می کردند و بہ تائید دعای خویش بہ آیہ «وما جعلنا الرؤیا التی اریناک الآیہ» استدلال می نمایند و ہیچ یک از سلف نمی گوید کہ معراج در حالت بیداری محض بطور روحانی شدہ است چنانکہ مذاق حکماء و متصوفین آنرا تجویز نمی نماید در روح احوالی است «و لیس معنی الاسراء بالروح الذہاب بنقطة کالانسلاخ الذی ذہب الیہ الصوفیة والحکماء فانہ ان کان خارقاً للعادة

بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا

پروردگار تو بگناه بندگان خود دانا بینا هر که خواسته باشد آسودگی دنیا بشتاب دهیم

پروردگار تو بگناه بندگان خود دانا بینا هر که خواسته باشد (آسودگی) این جهان را بشتاب دهیم

لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾

وی را در اینجا هرچه خواهیم هرکرا خواهیم باز مقرر کنیم برائے او دوزخ در آید بآں نکوهیده رانده شده

وی را در اینجا هرچه خواهیم هرکرا خواهیم باز مقرر کرده ایم برائے او دوزخ در آید بان نکوهیده رانده شده

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ

و هر که بخواهد ثواب آخرت و سعی کند برائے وے سعی که لایق وے است و او مسلمان باشد پس این جماعه هست سعی ایشان

و هر که بخواهد (ثواب) آخرت و سعی کند برائے او سعی که (لایق اوست) و او مسلمان باشد پس آن جماعه هست سعی ایشان

مَشْكُورًا ﴿١٩﴾ كُلًّا نُمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ

مقبول هر فرقے را پے در پے میدهیم این فرقه را از بخشش پروردگار تو و نیست

مقبول هر (فرقه) را پے در پے میدهیم این فرقه را و آن فرقه را از بخشش پروردگار تو و نیست

عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْآخِرَةُ

بخشش پروردگار تو باز داشته شده ببین چگونه افزونی داده ایم بعض مردمان را بر بعض و هر آئینه آخرت

بخشش پروردگار تو باز داشته شده ببین چگونه افزونی داده ایم بعض مردمان را بر بعض در دنیا و (هر آئینه) در آخرت

أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا

زیاده تر بود در تمیز درجات و بیشتر باشد در افزونی دادن مقرر مکن با خدا معبود دیگر را آنگاه بنشینی نکوهیده

درجات (ایشان) بزرگتر است و (بزرگتر از روی افزونی) فضیلت بزرگتر است مقرر مکن با خدا معبود دیگری را پس بنشینی (نکوهیده) ملزم

مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ إِمَّا

بے یار مانده و حکم کرد پروردگار تو که عبادت کنید مگر خودش را و بکنید با پدر و مادر نیکوکاری اگر

(بے یار مانده) بے کس و حکم کرد پروردگار تو که عبادت مکنید مگر خودش را و بکنید با پدر و مادر نیکوکاری اگر

يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا

برسد نزدیک تو بکلان سالی یکے از ایشان یا هر دو پس مگو ایشان را اُف و بانگ مزن بر ایشان

برسد نزدیک تو به کلان سالی یکی از ایشان یا هر دوی ایشان پس مگو مر ایشان را اف و بانگ مزن بر ایشان

وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ

و بگو با ایشان سخن نیکو و پست کن برائے ایشان بازوئے تواضع را از جهت مهربانی و

و بگو مر ایشان را سخن نیکو و پست کن بر ایشان بازوے تواضع را از جهت مهربانی و

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ ۚ

بگوی اے پروردگار من ببخشائے بر ایشان چنانچه پرورش کردند مرا در خورد سالی پروردگار شما داناتر است بآنچه در ضمیر شما است

بگوی اے پروردگار من ببخشا بر ایشان چنانچه پرورش کردند مرا در خورد سالی پروردگار شما داناتر است به آنچه در ضمیر شما است

إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾ وَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ

اگر باشید شائسته پس هر آئینه وے هست رجوع کنندگان را آمرزنده و بده بخداوند قرابت

اگر باشید شائسته (پس هر آئینه او) هست رجوع کنندگان را آمرزنده و بده بخداوند قرابت

حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ

حق وے را و بدرویش و براه گذرے و اسراف مکن اسراف کردنی هر آئینه اسراف کنندگان

حق وے را و بدرویش و مسافر و اسراف مکن اسراف کردنی هر آئینه اسراف کنندگان

كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾ وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ

هستند برادران شیاطین و هست شیطان به نسبت پروردگار خود ناسپاس و اگر روی بگردانی

هستند برادران شیاطین و هست شیطان به پروردگار خود ناسپاس و اگر روی بگردانی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے در دنیا بجهد رزق دهیم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۲۸۴ — ابن اسحٰق وغیره در کلمات منقوله این بزرگان حالت بیداری را در هیچ جائے تصریح ننموده اند بهرحال قرآن کریم با اهتمام تمام و به عنوان ممتاز در خشانی واقعه «اسراء» را ذکر فرموده است و مخالفین در مقابل با جدیت تمام از این واقعه انکار کردند و در مقام تکذیب و معارضه بر آمدند بحدی که قدم های بعض موافقین هم درین راه لغزید این همه واقعات دلیل بر آن است که واقعه معراج تنها عبارت از یک سیر روحانی و یا خواب عجیب و غریب نبوده است دعاوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم که در طریق سیر و انکشافات روحانی از ابتدای بعثت بوده است دعوی اسرار نسبت به آنها چیزے تعجب آور و حیرت انگیز نبوده که بطور خصوصی آن را مورد تکذیب و تردید و تمسخر قرار میدادند و مردم را دعوت می کردند که «بیائید امروز یک سخن عجیب مدعی نبوت را بشنوید» بر علاوه برای حضرت صلی الله علیه وسلم ضرور تے نبود که خاص باظهار این واقعه آنقدر متفکر و متشوش می شد چنانکه

«بعض روایات صحیحه مذکور شده و نیز در بعضی احادیث کلمات واضح آمده «ثم اصبحت بمکة» و یا «ثم اتیت مکة» (یعنی سپس وقت صبح به مکه رسیدم) اگر معراج محض یک کیفیت روحانی می بود.

عَنْهُمُ ابْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ تَرْجُوْهَا فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُوْرًا (٦) وَلَا

ازین جماعه بانتظار   رزقے   از پروردگار خود که امیدوار آن باشی پس بگو ایشان را سخن ملائم   و مکن

ازین جماعه بانتظار مهربانی در زقے)   از پروردگار خود که امیدوار آن باشی پس بگو ایشان را سخنی ملائم   و مکن

تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُوْلَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوْمًا

دست خود را   بسته   باگردن خود   و کشاده آنرا تمام کشادن که آنگاه بنشینی ملامت کرده شده ما

دست خود را   بسته   باگردن خود   و مکشاے آنرا تمام کشادن که بنشینی ملامت کرده شد

مَّحْسُوْرًا (٧) اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ

درمانده گشته ٢   هر آئینه پروردگار تو می کشاید و تنگ می کند روزی برائے هر که خواهد هر آئینه او به بندگان خود

درمانده   (هر آئینه) پروردگار تو می کشاید روزی برای هر که خواهد و تنگ می کند (هر آئینه) او بسبب (مصالح) بندگان خود

خَبِيْرًا بَصِيْرًا (٨) ع وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَ

دانا   بیناست   و مکشید اولاد خود را   از ترس تنگدستی   ما روزی میدهیم ایشان را و

دانا   بینا   و مکشید اولاد خود را   از ترس تنگدستی   ما روزی میدهیم ایشان را و

اِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْاً كَبِيْرًا (١) وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً

شمارا   هر آئینه کشتن ایشان هست گناهے عظیم   و نزدیک مشوید بزنا هر آئینه وے بے حیائی است

شمارا   هر آئینه کشتن ایشان هست گناهی بزرگ   و نزدیک مشوید بزنا (هر آئینه) آن است عمل زشت

وَسَآءَ سَبِيْلًا (٢) وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ

و بد راهیست وے   و مکشید نفسے را   که محترم ساخته است خدا مگر   بحق   و هر که کشته شود

و بد راهی است   و مکشید نفس را   که حرام ساخته است خدا مگر   بحق   و هر که کشته شود

مَظْلُوْمًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ سُلْطٰنًا فَلَا يُسْرِفْ فِّى الْقَتْلِ اِنَّهٗ كَانَ

بستم پس داده ایم وارث او را   توتے ٢   پس باید که زیادتے نکند در کشتن هر آئینه وے هست

بستم پس دادیم وارث او را   توتے   پس باید که زیادتے نکند در کشتن (هر آئینه) وی است

مَنْصُوْرًا (٣) وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ

یاری داده شده   و نزدیک مشوید بمال یتیم   مگر   بطریقے که او نیک است تا آنکه رسد

یاری داده شده   و نزدیک مشوید بمال   یتیم مگر   بطریقی که او نیک است تا آنکه برسد

اَشُدَّهٗ وَاَوْفُوْا بِالْعَهْدِ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُوْلًا (٤) وَاَوْفُوا الْكَيْلَ

بنهایت قوت خود   و وفا کنید بعهد   هر آئینه عهد پرسیده خواهد شد ازو   و تمام کنید پیمانه را چون

به نهایت قوت خود   و وفا کنید بعهد   هر آئینه عهد هست سوال کرده شده   و تمام کنید پیمانه را چون

اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا (٥)

پیمائید و بسنجید   به ترازوے راست   این بهترست   و نیکوترست از جهت عاقبت

بپیمائید و وزن کنید   بترازوے راست   این بهترست   و نیکوتر است   از جهت عاقبت

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰٓئِكَ

و مرو پئے   چیزے که ترا دانش آن نیست   هر آئینه گوش و چشم   و دل   هر یکے   ازین ها

و مرو پے   چیزے که ترا دانش آن نیست   هر آئینه گوش و چشم   و دل   هر یکے   ازین ها

كَانَ عَنْهُ مَسْئُوْلًا (٦) وَلَا تَمْشِ فِى الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ

پرسیده خواهد شد ازو   و مرو   در زمین   خرامان   هر آئینه تو   نخواهی شگافت زمین را

باشد از نفس خود پرسیده شده   و مرو   در زمین   خرامان   (هر آئینه) تو نخواهی شگافت زمین را

وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا (٧) كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهٗ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوْهًا (٨)

و نرسی بکوه ها   در درازی   همه این خصلت هاست بد فعلی آن نزدیک پروردگار تو   ناپسندیده

و نرسی بکوه ها   در درازی   همه این خصلت ها بدی اوست نزدیک پروردگار تو   ناپسندیده

فتح الرحمٰن

ف ١ یعنی در صورت بخل ١٢ ف ٢ یعنی در صورت اسراف ١٢

ف ٣ یعنی حق قصاص ١٢

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ٢٨٥-

ل بلیلًا، اسری بعبده را به این معنے گرفتن که خداوند خود را در خواب و یا در عالم روحانی از مکه به بیت المقدس برد، مشابه آنست که شخصی "فاسر بعبادی" را به این معنے بگیرد که ای موسی بندگان مرا (بنی اسرائیل را) در خواب و یا محض در عالم روحانی از مصر بکشید" و یا در سوره کهف که حضرت موسیٰ علیہ السلام برای ملاقات حضرت خضر علیہ السلام رفت همراه او سفر کرد ذکر برای آن در چندین جا کلمه "فانطلقا" آمده است، مطلب آن چنین گرفته شود که این همه حرکت محض در خواب و یا سیر روحانی بوقوع پیوسته است باقی راجع به کلمه "رویا" که در قرآن حکیم آمده ابن عباس رض فرموده است "رویا عین" ارپها رسول الله صلی الله علیه وسلم مفسرین از کلام عرب شواهد آورده اند که کلمه "رویا" گاه گاهی به معنی مطلق رویت چشم استعمال می شود لهٰذا اگر از آن همین واقعه اسراء مراد باشد باید معنی مطلق نظاره گرفته شود که بر دیده ظاهری بعمل آمده است تا با ظواهر نصوص و عقیده جمهور امت مخالفت واقع نشود ١٢-

٣ ع ٨ ٣

ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ؕ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ

این از آنجمله هست که وحی فرستاده است بسوئے تو پروردگار تو از علم و مقرر مکن با خدا معبود دیگر را

این از آن جمله است که وحی فرستاده است بسوئے تو پروردگار تو از علم و مقرر مکن با خدا معبودی دیگر را

فَتُلْقٰى فِىْ جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا ۝۹ اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِيْنَ وَاتَّخَذَ مِنَ

آنگاه انداخته شوی در دوزخ ملامت کرده شده رانده گشته آیا برگزید شمارا پروردگار شما به پسران و خود فرا گرفت از

پس انداخته شوی در دوزخ ملامت کرده شده رانده شده آیا برگزید شمارا پروردگار شما به پسران و خود فرا گرفت از

الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا ؕ اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِيْمًا ۝۱۰ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِىْ هٰذَا

فرشتگان دختران را هر آئینه شما می گوئید سخن گران و هر آئینه بهر نوع سخن گفتیم درین

فرشتگان دختران را (هر آئینه) شما می گوئید سخنے بزرگ و بدرستیکه گردانیدیم بیانات خود را از دلیل در این

الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوْا ؕ وَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا نُفُوْرًا ۝۱ قُلْ لَّوْ كَانَ مَعَهٗۤ اٰلِهَةٌ كَمَا

قرآن تا پند پذیر شوند و نمی افزاید در حق ایشان مگر رمیدن را بگو اگر بودندے با خدا معبودان دیگر چنانکه

قرآن تا پند پذیر شوند و نمی افزاید در حق ایشان مگر رمیدن را بگو اگر بودند با خدای معبودان دیگر چنانچه

يَقُوْلُوْنَ اِذًا لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبِيْلًا ۝۲ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَقُوْلُوْنَ

می گویند آنگاه طلب کردندے بسوئے خداوند عرش راه منازعت را پاکست وے و بلندست از آنچه می گویند

می گویند آنگاه طلب کردندی بسوی خداوند عرش راه منازعت را ع۵ پاک است وی و بلند است از آنچه می گویند

عُلُوًّا كَبِيْرًا ۝۳ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ؕ وَاِنْ

بلندی عظیم بپاکی یاد می کنند او را آسمان هائے هفت گانه و زمین و هر که در میان این هاست و نیست

بلندی بزرگ به پاکی یاد می کنند او را هفت آسمان و زمین و هر که میان این هاست و نیست

مِّنْ شَىْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا

هیچ چیز مگر بپاکی یاد میکند باستایش او و لیکن شما فهم نمی کنید یاد کردن ایشان را هر آئینه وے هست بردبار

هیچ چیز مگر بپاکی یاد می کند باستایش او و لیکن شما فهم نمی کنید تسبیح ایشانرا ع۵ هر آئینه وی هست بردبار

غَفُوْرًا ۝۴ وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ

آمرزگار و چون میخوانے قرآن را میسازیم در میان تو و در میان آنانکه باور نمیدارند

آمرزگار و چون میخوانی قرآن را میسازیم درمیان تو و درمیان آنانکه باور نمی دارند

بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُوْرًا ۝۵ وَّجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِىْۤ

آخرت را پرده پوشیده و می نهیم بر دل ایشان پوششها تا نفهمندش و در

آخرت را پرده پوشیده و می نهیم بر دل ایشان پوششها تا نفهمندش و در

اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ؕ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى الْقُرْاٰنِ وَحْدَهٗ وَلَّوْا عَلٰۤى اَدْبَارِهِمْ

گوش ایشان گرانی را و چون یاد کنی پروردگار خود را در قرآن تنها روگردان شوند بر جانب پشت خود

گوش ایشان گرانی را و چون یاد کنی پروردگار خود را در قرآن تنها روگردان شوند بر جانب پشت خود

نُفُوْرًا ۝۶ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُوْنَ بِهٖۤ اِذْ يَسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ

رمیده شده ف۱ ما دانا تریم بچیزے که می شنوند بسبب آن ف۲ و وقتیکه گوش می نهند بسوئے تو و وقتیکه ایشان

رمیده شده ما دانا تریم بچیزے که می شنوند بسبب آن و وقتیکه گوش می نهند بسوی تو و وقتیکه ایشان

نَجْوٰٓى اِذْ يَقُوْلُ الظّٰلِمُوْنَ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُوْرًا ۝۷ اُنْظُرْ كَيْفَ

راز گویان باشد و وقتیکه می گویند این ستمگاران پیروی نمی کنید مگر مرد جادو کرده را بنگر چگونه

راز گویان باشند و وقتیکه می گویند این ستمگاران پیروی نمی کنید مگر مرد جادو کرده را بنگر چگونه

ضَرَبُوْا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوْا فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ سَبِيْلًا ۝۸ وَقَالُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا

زدند داستان ها برائے تو پس گمراه شدند پس نے توانند راه یافتن و گفتند آیا چون شویم

زدند برائے تو مثلها پس گمراه شدند پس نمی توانند راه یافتن و گفتند آیا چون شویم

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید درین هر دو آیت کنایت است از عدم انتفاع ایشان بقرآن مواعظ ۱۲ ف۲ یعنے قصد استهزا و عیبجوئی ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ هرگز نپسند نداشتند که محکوم غیر شوند بلکه میخواستند بهر یک جا و متحد شده تحت سلطنت خدا را واژگون سازند اگر بادشاهان گفته شود که چون در مقابل مالک عرش تمام زور و اقتدار آنها بی سود است لهذا به عبادت یک مخلوق عاجز و ناتوان پرداختن نهایی بے خردی است و اگر برای تقرب مالک عرش معبودان موجود باشند چنانچه کفار زعم میکنند البته خود آن معبودان با طلبه توحید در رضائی آفریننده عرش راضی و خواستار قرب او تعالی اند پس برای عابدین آنها هنوز فرصت ترودید میشود که فکر توحید در رضائی خداوند بزرگ را نمایند زیرا خدای توانا به زبان تمام انبیاء و بوسیله فطرت انسانی از شرک اظهار بیزاری کامل نموده است پس جائے تعجب است که این احمقان بچگونه راهی کورکورانه روان می باشند ع۵ هر یک از مخلوق بزبان قال یا بزبان حال، پاکی و خوبی های او را بیان می کنند لیکن شما آنرا نمی فهمید، خواه از باعث اینکه فکر و تامل نکردید.

یا از سبب فقدان تو چنانکه بذریعه آن تسبیح حالی بعض مخلوقات شنیده و فهمیده میشود. و اگر شخص با وجودیکه چند آنرا نپذیرد و یا به مقتضای آن عمل نکند این فهمیدن در حکم نافهمیدن است ۱۲

عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ﴿٩﴾ قُلْ كُوْنُوْا حِجَارَةً اَوْ

استخوانے چند و اعضائے بوسیده از هم پاشیده آیا برانگیخته شویم با آفرینش نو بگو سنگ شوید یا

استخوانے چند و اعضائے بوسیده آیا ما برانگیخته شویم به آفرینش نو بگو شوید سنگ یا

حَدِيْدًا ﴿١٠﴾ اَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِيْ صُدُوْرِكُمْ فَسَيَقُوْلُوْنَ مَنْ يُّعِيْدُنَا

آهن شوید یا نوعے دیگر شوید از آنچه بزرگ نماید در خاطر شما پس خواهند گفت که باز پیدا کند ما را

آهن یا نوعے دیگر شوید از آنچه بزرگ نماید در خاطر شما عه پس زود گویند کیست که باز آرد ما را

قُلِ الَّذِيْ فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُوْنَ اِلَيْكَ رُءُوْسَهُمْ وَيَقُوْلُوْنَ

بگو کسیکه آفرید اوّل بار باز پس خواهند جنبانید بسوئے تو سر خود را ف و خواهند گفت

بگو آنکس که بیافرید شما را اول بار پس زود بود که حرکت دهند بسوئے تو سرهائے خود را و گویند

مَتٰى هُوَ قُلْ عَسٰى اَنْ يَّكُوْنَ قَرِيْبًا ﴿١١﴾ يَوْمَ يَدْعُوْكُمْ فَتَسْتَجِيْبُوْنَ بِحَمْدِهٖ

کے باشد آن بگو شاید که نزدیک باشد روزے که خدا بخواند شما را پس قبول کنید خواندن او را حمد گویان

کے خواهد بود آن بعث بگو شاید که نزدیک باشد روزیکه خدا بخواند شما را پس قبول می کنید خواندن وی را حمد گویان

وَتَظُنُّوْنَ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٢﴾ وَقُلْ لِّعِبَادِيْ يَقُوْلُوا الَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ

و گمان کنید که درنگ نکرده بودید مگر اندکے و بگو بندگان مرا که بگویند کلمه که آن بهتر ست

و گمان می کنید که درنگ نکرده بودید مگر اندکے عه و بگو بندگان مرا که بگویند کلمه که آن بهتر است

اِنَّ الشَّيْطٰنَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ اِنَّ الشَّيْطٰنَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِيْنًا ﴿١﴾

یعنی با کفار هر آئینه شیطان نزاع می افگند میان مردمان هر آئینه شیطان هست آدمی را دشمن آشکارا

(هر آئینه) شیطان نزاع می افگند میان مردمان (هر آئینه) شیطان هست آدمی را دشمن آشکارا

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ اِنْ يَّشَاْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَّشَاْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَا اَرْسَلْنٰكَ

و مراد از آن کلمه اینست که پروردگار شما داناتر ست بحال شما اگر خواهد رحم کند شما را و اگر خواهد عقوبت کند شما را و نه فرستادیم ترا یا محمد

پروردگار شما داناتر است بحال شما اگر خواهد رحم کند بر شما و اگر خواهد عقوبت کند شما را و نفرستادیم ترا

عَلَيْهِمْ وَكِيْلًا ﴿٢﴾ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَقَدْ

بر ایشان نگهبان ف۲ و پروردگار تو داناتر است بهر که در آسمانها و زمین است و هر آئینه

بر ایشان ذمه بردار (نگاه بان) و پروردگار تو داناتر است بهر که در آسمانها و زمین است و (هر آئینه)

فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ وَّاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُوْرًا ﴿٣﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِيْنَ

فضل دادیم بعض پیغامبران را بر بعض و دادیم داؤد را زبور بگو بخوانید آنان را که

فضل دادیم بعض پیغامبران را بر بعض و دادیم داؤد را زبور بگو بخوانید آنان را که

زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ فَلَا يَمْلِكُوْنَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيْلًا ﴿٤﴾ اُولٰٓئِكَ

گمان کردید الوهیت در حق ایشان بجز خدا پس نتوانند برداشتن سختی را از شما و نه تغیر دادن آنانکه

گمان دارید الوهیت را در حق ایشان بجز خدا پس نتوانند برداشتن سختی را از شما و نه تغییر دادن آن را آنانکه

الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ يَبْتَغُوْنَ اِلٰى رَبِّهِمُ الْوَسِيْلَةَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ وَيَرْجُوْنَ رَحْمَتَهٗ

ایشان را می پرستند کافران طلب می کنند بسوی پروردگار خویش قرب را که کدام یک از ایشان نزدیکتر باشد و توقع دارند کمال رحمت

ایشان را می پرستند کافران طلب می کنند بسوئے پروردگار خویش قرب را که کدام یک از ایشان نزدیکتر باشد و توقع دارند کمال رحمت او

وَيَخَافُوْنَ عَذَابَهٗ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُوْرًا ﴿٥﴾ وَاِنْ مِّنْ قَرْيَةٍ

و می ترسند از عذاب او هر آئینه هست عذاب پروردگار تو ترسیده شده و نیست هیچ دیهے

و می ترسند از عذاب او هر آئینه هست عذاب پروردگار تو سزاوار آنکه از و حذر کنند و نیست هیچ قریه

اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوْهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوْهَا عَذَابًا شَدِيْدًا كَانَ

الا ما هلاک کننده وے ایم پیش از روز قیامت یا عذاب کننده وے ایم بعقوبت سخت هست

مگر آنکه ما هلاک کننده آنیم پیش از روز قیامت یا عذاب کننده اویم عذابے سخت هست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی ملزم خواهند شد والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید و این کلمه پیش از امر جهاد بود ۱۲

تفسیر عثمانی

عه این ذرات در هر حال از نعش انسان است که پیشتر دارای زندگی بوده است و در خود ذرات خاک اگر آثار حیات پیدا شود، چندان مستبعد نیست و قدرت کامله حکیم علی الاطلاق بقدرے بزرگ است که نمی توان برای آن حدی تعیین نمود عه خدائی که انسان را از عدم بوجود میاورد دوباره استخوان های پوسیده او را که شکل وجود در آن باقیست اگر حیات بخشد حیرت آور نیست حتی اگر ذرات وجود شما به شکل سنگ و آهن در آید که ظاهرا از شکل حیات محروم است باز هم در پیشگاه قدرت الهی زنده کردن و بوجود آوردن آن مشکل نمی باشد بالاتر از آن اگر به موت و فنای مطلق هم دچار شوید، خداوند قدرت دارد که شما را جان تازه بخشد و بحیات نوین برگرداند عه اکنون تعجیل دارید اما آن وقت خواهید پنداشت که در دنیا چندان دیر زیست نکرده بودید این موعد پنجاه و یا صد سال عمر انسان در مقابل هزاران سال آخرت ز اهمیت ندارد

(من فتح القرآن) بعضے گفته اند که از شدت هول و خوف آخرت زندگی دنیا بسیار کم معلوم خواهد شد و یا از زمان همین مراد زمانی است که در بین " نفخه اولی " و " نفخه ثانیه " می باشد چنانکه

ذٰلِكَ فِی الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ۝۶ وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰیٰتِ اِلَّآ اَنْ

این وعده در لوح نوشته شده و باز نداشت ما را ازانکه بفرستیم نشان ها مگر آنکه

این حکم در کتاب (لوح محفوظ) نوشته شده و باز نداشت ما را ازانکه بفرستیم نشان ها مگر آنکه

كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ ۭ وَاٰتَیْنَا ثَمُوْدَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوْا بِهَا ۭ وَمَا

دروغ شمرده بودند آنرا پیشینیان و دادیم ثمود را شتر ماده تا نشانه باشد پس کافر شدند بوے و

دروغ شمرده بودند آنرا پیشینیان و دادیم ثمود را اشتر ماده تا نشانه باشد پس (کافر شدند بوے) ظلم کردند

نُرْسِلُ بِالْاٰیٰتِ اِلَّا تَخْوِیْفًا ۝۷ وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ ۭ وَ

نمی فرستیم نشان ها را مگر برائے ترسانیدن و یاد کن چون گفتیم ترا که پروردگار تو در گرفته است همه مردمان را یعنی در قدرت خود و

نمی فرستیم نشان ها را مگر برائے ترسانیدن و یاد کن چون گفتیم ترا که (هر آئینه) پروردگار تو فرا خواهد گرفت مردمانرا و

مَا جَعَلْنَا الرُّءْیَا الَّتِیْٓ اَرَیْنٰكَ اِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُوْنَةَ فِی

نساختیم نمائشے را که نمودیم بتو مگر امتحان مردمان را و نساختیم درختے را که نفرین کرده شد در

نگردانیم آن نمائش را که بتو نمودیم مگر امتحانی مردمان را و هم چنین است درخت لعنت کرده شده در

الْقُرْاٰنِ ۭ وَنُخَوِّفُهُمْ ۙ فَمَا یَزِیْدُهُمْ اِلَّا طُغْیَانًا كَبِیْرًا ۝۸ وَاِذْ قُلْنَا

قرآن مگر امتحانے و می ترسانیم ایشانرا پس نمی افزاید ترسانیدن در حق ایشان مگر سرکشی بزرگ را و یاد کن چون گفتیم

قرآن و می ترسانیم ایشانرا پس نمی افزاید تخویف ایشانرا مگر سرکشی بزرگ و یاد کن چون گفتیم

لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِیْسَ ۭ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ

فرشتگان را سجده کنید بسوے آدم پس سجده کردند الا ابلیس گفت آیا سجده کنم کسے را که آفریده

فرشتگان را سجده کنید آدم را پس سجده کردند مگر ابلیس گفت آیا سجده کنم کسی را که آفریدی

طِیْنًا ۝۱ قَالَ اَرَءَیْتَكَ هٰذَا الَّذِیْ كَرَّمْتَ عَلَیَّ ۡ لَىِٕنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى یَوْمِ

از گل باز گفت آیا دیدی این شخص را که فضل داده برمن اگر موقوف گزاری مرا تا روز

از گل گفت ابلیس بار ه خبر ده مرا که این را گرامی کرده برمن اگر مهلت دہی مرا تا روز

الْقِیٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّیَّتَهٗٓ اِلَّا قَلِیْلًا ۝۲ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ

قیامت البته از بیخ بر کنم اولاد اورا الا اندکے خدا فرمود برو پس هرکسیکه پیروی تو کند از ایشان پس

قیامت البته از بیخ بر کنم اولاد اورا مگر اندکے خدا فرمود برو پس هرکسیکه پیروی تو کند از ایشان پس هر آئینه

جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَّوْفُوْرًا ۝۳ وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ

دوزخ سزائے همه شماست سزائے کامل و از جا بجنبان هر کرا توانی از ایشان

دوزخ سزائے همه شماست سزائے کامل و از جا بجنبان هر کرا توانی از ایشان

بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَیْهِمْ بِخَیْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِی الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ

با آواز خود و آواز بکن برایشان سواران خود را و پیادگان خود را و شریک شو با ایشان در اموال و فرزندان

با آواز خود و بیار (برانگیز) برایشان سواران خود را و پیادگان خود را و شریک شو با ایشان در اموال و فرزندان

وَعِدْهُمْ ۭ وَمَا یَعِدُهُمُ الشَّیْطٰنُ اِلَّا غُرُوْرًا ۝۴ اِنَّ عِبَادِیْ لَیْسَ لَكَ

و وعده ده ایشانرا و وعده نمی دهد ایشانرا شیطان مگر بفریب دادن هر آئینه بندگان من نیست ترا بر ایشان هیچ

و وعده ده ایشانرا و وعده نمی دهد ایشانرا شیطان مگر فریب (هر آئینه) نیست ترا بر بندگان من

عَلَیْهِمْ سُلْطٰنٌ ۭ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِیْلًا ۝۵ رَبُّكُمُ الَّذِیْ یُزْجِیْ لَكُمُ الْفُلْكَ فِی الْبَحْرِ

غلبه و بس است پروردگار تو کارساز پروردگار شما آنست که روان میکند برائے شما کشتی ها را در دریا

هیچ حکومت (قدرت) و بس کافی است پروردگار تو کارساز پروردگار شما آنست که روان میکند برای شما کشتی ها در دریا

لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ ۭ اِنَّهٗ كَانَ بِكُمْ رَحِیْمًا ۝۶ وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِی الْبَحْرِ

تا طلب معیشت کنید از فضل او هر آئینه او هست شما مهربان و چون برسد شما سختی در دریا

تا طلب معیشت کنید از فضل او (هر آئینه) او هست بر شما مهربان و چون برسد بشما سختی در دریا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی چون کافران قصه معراج شنیدند و آیت ان شجرة الزقوم طعام الاثیم بایشان رسید استبعاد کردند و محل طعن ساختند ۱۲

ف۲ مترجم گوید این تصویر است سعی شیطان را در گمراه کردن ایشان ما خوذ از فعل رئیس دزدان چون دیہے را غارت کند بر ایشان نعره میزند و سواران و پیادگان خود را آواز می دهد که ازین سو بگیرد و ازان سو بگیر ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در حدیث است که اهل مکه از آنحضرت صلی الله علیه وسلم معجزاتی چند خواستند مثلاً اینکه کوه صفاه را طلا سازد یا کوه ها را از اطراف و جوانب مکه دور کرده زمین را هموار و قابل زراعت نماید و غیر ذلک ایشان می گفتند که اگر اینگونه خواهشات ما را عملی آوردی ترا قبول خواهیم کرد. در جلب این خواهش ها این آیت نازل گشته یعنی اجرای چنین کارها در مقابل قدرت کاملهٔ خداوندی قطعاً دشوار نیست چنانچه این گونه آیات مطابق خواهش امم سالقه برای ایشان نشان داده شد باز هم آنها نپذیرفتند و حتی در تمرد و عصیان خود افزودند بالاخر بر وفق سنت الله انجام آنها چنین شد که با استیصال و امحای کلی مستاصل شدند پس اگر تمام خواہشات شما تکمیل شود چنانکه از وضعیت شما ظاہر است وعدۂ خداوند میباشد که شما نیز قبول نمی کنید آنگاه مطابق سنة الله باید بالکل ہلاک گردید و ہلاک کردن این امت خلاف مصلحت و حکمت است ۱۲

ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ ۖ فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ ۚ وَكَانَ

گم شود ہرکہ اورا میخوانید مگر خدا پس چوں خلاص ساخت شمارا بسوے خشکی رو گردن تید و ہست

فراموش میشود کسی را کہ میخوانند مگر خدا پس چوں خلاص ساخت شمارا بسوی خشکی باز می گردید و ہست

الْإِنْسَانُ كَفُورًا ۝۷ أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ

آدمی ناسپاس آیا امین شدہ اید ازانکہ فرو برد شمارا بجانب از خشکی یا بفرستد بر شما

آدمی بسیار ناسپاس آیا امین شدہ اید ازانکہ فرو برد شمارا در جانبی از خشکی یا بفرستد بر شما

حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ۝۸ أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً

باد تندے کہ سنگریزہ افگند باز نیابید براے خود ہیچ نگاہبانے آیا امین شدہ اید ازانکہ باز در آرد شمارا در دریا بار

باد تندی کہ بر شما سنگ اندازد باز نیابید برای خود ہیچ نگاہبانی آیا امین شدہ اید ازانکہ باز گرداند شمارا در دریا بار دیگر

أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ۙ ثُمَّ

دیگر پس بفرستد بر شما از جنس باد باد تندے را پس غرق گرداند شمارا بسبب آنکہ کافر شدید باز

پس بفرستد شما باد سختی را پس غرق گرداند شمارا بسبب آنکہ ناسپاسی کردید باز

لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ۝۹ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ

نیابید براے خود ہیچ مواخذہ کنندہ برما بسبب آں غرق و ہر آئینہ بزرگ ساختیم فرزندان آدم را و برداشتیم ایشانرا در بیابان و

نیابید براے خود برما بہ آن (غرق) ہیچ باز خواست کنندہ و ہر آئینہ بزرگ ساختیم فرزندان آدم را و برداشتیم ایشانرا در بیابان و

وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا

در دریا و روزی دادیم ایشانرا از پاکیزہا و فضل دادیم ایشان را بر بسیاری ازانچہ آفریدہ ایم

دریا و روزی دادیم ایشانرا از چیزہاے پاکیزہ و فضل دادیم ایشان را بر بسیاری ازانچہ آفریدہ ایم

تَفْضِيلًا ۝۱۰ يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ ۖ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ

فضل دادنی روزے کہ بخوانیم ہر فرقہ را با پیشواے ایشان پس ہر کہ دادہ شدہ نامہ اعمال او بدست راستش

فضل دادنی روزے کہ بخوانیم ہر فرقہ را با پیشواے ایشان پس ہر کہ دادہ شود نامہ اعمال او بدست راستش

فَأُولَٰئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ۝۱ وَمَنْ كَانَ فِي هَٰذِهِ

پس آں جماعہ بخوانند نامہ خود را و ستم کردہ نشوند مقدار یک رشتہ و ہر کہ باشد در دنیا

پس آن مردم بخوانند نامہ خود را و ستم کردہ نشوند مقدار یک رشتہ و ہر کہ باشد در این دنیا

أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ۝۲ وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ

کور وے در آخرت نیز کور است و خطا کنندہ تر است راہ را و ہر آئینہ نزدیک بودند کہ بفریب باز دارند ترا

کور پس وی در آخرت نیز کور است و از راہ دور تر افتادہ (خطا کنندہ تر است راہ را) و (ہر آئینہ) نزدیک بودند کہ بفریب

عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ ۖ وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ

ازانچہ وحی فرستادہ ایم بسوے تو تا بر بندی برما غیر آں را و آنگاہ دوست

ازانچہ وحی فرستادیم بسوی تو تا دروغ بر بندی برما غیر آن را و آنگاہ البتہ فرا گیرند ترا

خَلِيلًا ۝۳ وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ۝۴ إِذًا

گرفتندے ترا و اگر نہ آں بودے کہ ثابت داشتیم ترا نزدیک بودی کہ میل کنی بسوے ایشان اندک چیزے آنگاہ

دوست ع۵ و اگر نہ آن بودی کہ ثابت داشتیم ترا ہر آئینہ نزدیک بودی کہ میل کنی بسوی ایشان میلی اندک

لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ۝۵

می چشانیدیم ترا دو چند عذاب زندگانی و دو چند عذاب مرگ باز نمی یافتی براے خود مدد کنندہ برما

آنگاہ ہر آئینہ می چشانیدیم ترا دو چند عذاب زندگانی و دو چند عذاب مرگ باز نمی یافتی برای خود برما یاری دہندہ (عذاب)

وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا ۖ وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ

و ہر آئینہ نزدیک بودند کہ بلغزانند ترا از زمین تا جلا وطن کنند ترا ازانجا و آنگاہ نمانند

(و ہر آئینہ) نزدیک بودند (می خواستند) کہ بلغزانند ترا از زمین تا ترا بیرون کنند ازانجا و آنگاہ درنگ نکنند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی برو داب و کشتی ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی از کور ہا چنان فریب و مفسد اند کہ نہ فقط خود شان براہ نمی آیند بلکہ می خواہند افراد بصیر و ہوشمند را نیز ازراہ بکشند بیحیائی و جسارت کفار مکہ را بنگر کہ میخواہند ترا گرفتار دام فریب خود نمایند و احکامی را کہ خداوند حق فرستادہ یک قسمت آنرا بخاطر ایشان (مساذ اللہ) ترک دہی و یا تبدیل نمائی گاہی حکومت و دولت و زن خوبرو را بتو عرضہ می کنند گاہی میگویند وقتی متابعت و پیروی ترا میکنیم کہ آن آیات را کہ در شرک و بت پرستی است از قرآن بیرون کنی اگر تو (العیاذ باللہ) بفرض محال چنین ارتکاب میکردی بیشک ترا دوست صمیمی خود می ساختند لیکن جواب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم این بود کہ بہ خدا قسم است اگر ماہ را فرود آورده در یک کف دست من و آفتاب را فرود آورده در کف دست دیگر من بگذارید باز ہم محمد (صلی اللہ علیہ وسلم) آن چیز را ترک دادنی نیست کہ خداوند وی را بآن مامور و مؤظف فرمودہ است تا آنکہ کار خود را بہ تکمیل رساند و یا در این راہ از سر بگذرد۔ دست از طلب ندارم تا کام من برآید۔ یا جان رسد بجانان یا جان زتن برآید۔

خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا ۝٧٦ سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ

پس از تو مگر اندکے مانند روش آنانکه فرستادہ ایم ایشان را پیش از تو از پیغمبران خویش و نخواہی یافت

پس از تو مگر اندکے (مانند) روش آنانکه فرستادہ ایم ایشان را پیش از تو از پیغمبران ما و نخواہی یافت

لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ۝٧٧ أَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلٰى غَسَقِ اللَّيْلِ وَ

روش ما را تبدیلے برپا دار نماز را وقت زوال آفتاب تا ہجوم تاریکی شب و

دستور ما را تبدیلی برپا دار نماز را از وقت زوال آفتاب تا تاریکی شب و

قُرْاٰنَ الْفَجْرِ ۖ إِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ۝٧٨ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ

لازم گیر قرآن خواندن فجر را ہر آئینہ قرآن خواندن فجر را حاضر میشود فرشتگان و بعضے شب بیدار باش

بخوان قرآن فجر را (نماز صبح را) ہر آئینہ قرآن خواندن فجر می باشد مشاہدہ شدہ و پارہ از شب پس بیدار باش

بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ ۖ عَسٰى أَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ۝٧٩ وَقُلْ رَّبِّ

بقرآن شب خیزی زیادہ شدہ برائے تو نزدیک است که ایستادہ کند ترا پروردگار تو بمقامے پسندیدہ و بگوای پروردگار من

بقرآن شب خیزی زیادہ شدہ مر ترا نزدیک است که ایستادہ کند ترا پروردگار تو بمقام محمود و بگوای پروردگار من

أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِّي مِنْ

درآر مرا درآوردن پسندیدہ و بیرون آر مرا بیرون آوردن پسندیدہ و ساز برائے من از

درآر مرا درآوردن پسندیدہ و بیرون آر مرا بیرون آوردن پسندیدہ و بدہ برائے من از

لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيرًا ۝٨٠ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ۚ إِنَّ

نزدیک خود توفے یاری دہندہ ف۳ و بگو آمد دین حق و نابود شد دین باطل ہر آئینہ

نزد خود تولی یاری دہندہ و بگو آمد حق و نابود شد باطل ہر آئینہ

الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ۝٨١ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَّرَحْمَةٌ

باطل ہست نابود شوندہ و فرود می آریم از قرآن آنچہ وے شفا ہست و رحمت ہست

باطل ہست نابود شوندہ و فرود می آریم از قرآن آنچہ وی شفاست و رحمت است

لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ الظّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ۝٨٢ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى

مسلمانان را و نمی افزاید در حق ستمگاران مگر زیان را و چون انعام کنیم بر

مسلمانان را و نمی افزاید ستمگاران را مگر زیان ف۵ و چون انعام کنیم بر

الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا ۝٨٣ قُلْ كُلٌّ

آدمی رو بگرداند و بیچاند بازوے خود را و چون رسد بوے سختی ناامید باشد بگو ہر کسے

انسان رو بگرداند و پہلو تہی کند و چون رسد بوی شر باشد ناامید بگو ہر کسی

يَّعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ ۖ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدٰى سَبِيلًا ۝٨٤ وَ

کار میکند بر طریقہ خود پس پروردگار شما داناتر است بآنکه وے یابندہ تر بود راہ را و

کار میکند بر طریقہ خود پس پروردگار شما داناتر است بآنکه وی یابندہ تر بود راہ را و

يَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ۖ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِّنَ الْعِلْمِ

سوال می کنند ترا از روح بگو روح از فرمان پروردگار من است و شما دادہ شدہ اید از علم

می پرسند ترا از روح بگو روح از حکم پروردگار من است و دادہ نشدہ اید از علم

إِلَّا قَلِيلًا ۝٨٥ وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا

مگر اندکے و اگر خواہیم بہ بریم آنچہ وحی فرستادہ ایم بسوے تو باز

مگر اندکے و اگر خواہیم ببریم آنچہ را وحی فرستادہ ایم بسوی تو باز

تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيلًا ۝٨٦ إِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ۚ إِنَّ فَضْلَهٗ كَانَ

نیابی برائے خود بہ سبب وے بر ما کارسازے لیکن باقی گذاشتیم بسبب رحم از جانب پروردگار تو ہر آئینہ فضل وے بر تو

نیابی برائے خود بہ نسبت وی بر ما کارسازی لیکن (باقی گذاشتیم) بسبب رحم از جانب پروردگار تو (ہر آئینہ) فضل وی

ظاہر است بر قدریکہ از علاج ... الذیت گردہ ... بجا نقدر ... خواہد کرد زیرا بہ امتداد زمان مرض او مہلک شدہ میرود و بالاخر مسبب ہلاک میگردد این ہم۔

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این معنی روز بدر تحقیق شود و جمع کور ۲ که در پے ایذا آنحضرت بودند مقتول شدند۔

ع ۸

ف۲ و ان کاد و بجہت این گفتہ شد که وقت نزول آیت قصد لغزانیدن داشتن و ہنوز کمی بہ ہجرت نکردہ بودند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی مقام شفاعت ۱۲ ف۳ یعنی در ہر حال اعانت کن مرا چہ وقت دخول در جائے و چہ وقت خروج از انجا ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ شیکہ بآمدن حق باطل می گریزد ہمچنان ہلد از آیات قرآن که تدریجا نازل میشود امراض روحانی دور می گردد واز دلہا عقائد باطلہ و اخلاق ذمیمہ و شکوک و شبہات محو و نابود شدہ و صحت باطنی حاصل می گردد بلکہ بسا اوقات از تاثیر مبارک آن صحت بدنی ہم بدست می آید چنانکہ در روح المعانی و زاد المعاد و غیرہ حکمت و تجربہ آن بیان شدہ است بہرحال کسانیکہ ایمان بیاورند و این نسخہ شفا را استعمال کنند از تمام امراض قلبی و روحی نجات یافتہ بارحمت مخصوص خداوندی و نعمت ہای ظاہری و باطنی سرافراز خواہند شد البتہ مریضیکہ دشمن جان خود باشد و بطبیب و علاج دشمنی کند

ع ۹

ف۹

عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ

بزرگ است بگو اگر جمع شوند آدمیان و جن بر آنکه بیارند مانند

برتو بزرگ است بگو اگر جمع شوند آدمیان و جن بر آنکه بیارند مانند

هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَ

این قرآن هرگز نیارند مانند آن اگرچه باشد بعض ایشان بعض را مدد دهنده و

این قرآن هرگز نیارند مانند آن و اگرچه باشد بعض ایشان بعضی را مددگار و

لَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ

هر آیینه گوناگون بیان کردیم برائے مردمان درین قرآن از هر داستانے پس قبول نکردند بیشتر مردمان

(هر آیینه) گوناگون بیان کردیم برائے مردمان در این قرآن از هر مثال پس قبول نکرد بسیار مردمان

إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾ وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ﴿٩٠﴾ أَ

مگر ناسپاسی را و گفتند هرگز باور نداریم ترا تا آنکه جاری کنی برائے ما از زمین چشمه و یا

مگر ناسپاسی را و گفتند هرگز باور نداریم ترا تا آنکه جاری کنی برای ما از زمین چشمه یا

تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ أَوْ تُسْقِطَ

باشد ترا بوستانے از خرما و انگور پس روان کنی جویها در میان آن روان کردنی یا فرود آری

باشد ترا بوستانی از خرما و انگور پس روان کنی جویها در میان آن روان کردنی یا بیفگنی

السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ أَوْ يَكُونَ

آسمان را چنانکه گمان میکنی بر ما پاره پاره یا بیاری خدا را و فرشتگان را روبروئے یا باشد

آسمان را چنانچه گمان می کنی بر ما پاره پاره یا بیاری خدا را و فرشتگان را روبروئے یا باشد

لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ

ترا خانه از زر یا بالا روی در آسمان و باور نداریم بالا رفتن ترا تا آنکه فرود آری

ترا خانه از زر یا بالا روی در آسمان و باور نداریم بالا رفتن ترا تا آنکه فرود آری

عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾ وَمَا

بر ما نوشته که بخوانیم آنرا بگو پاکست پروردگار من نیستم من مگر آدمی فرستاده شده و باز

بر ما کتابی که بخوانیم آنرا بگو پاک است پروردگار من نیستم من مگر آدمی فرستاده شده ع۵ و باز

مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا

نداشت مردمان را از آنکه ایمان آرند وقتیکه آمد بایشان هدایت مگر آنکه گفتند آیا خدا فرستاده آدمی را پیغامبر

نداشت مردمان را از آنکه ایمان آرند وقتیکه آمد بایشان هدایت مگر آنکه گفتند آیا برانگیخت خدا آدمی را

رَسُولًا ﴿٩٤﴾ قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا

فرستاده است بگو اگر می بودند در زمین فرشتگان که میرفتند آرمیده هر آیینه پیغامبر

رسول بگو اگر می بودند در زمین فرشتگان که میرفتند آرامیده میفرستادیم

عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ

میفرستادیم برایشان از آسمان فرشته را بگو بس است خدا گواه میان من و میان شما

برایشان از آسمان فرشته را پیغمبر بگو کافی است خدا گواه میان من و میان شما

إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ

هر آیینه وے به بندگان خود دانا بیناست و هر که راه نمود مش خدا همون است راه یاب و هر که

(هر آیینه) وی به بندگان خود دانا بیناست ع۵ و هر که راه نمود مش خدا او است راه یاب و هر که

يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ

گمراه سازد مش نیابی برائے ایشان دوستان بجز خدا و برانگیزیم ایشانرا روز قیامت

گمراه سازد مش پس هرگز نیابی برائے ایشان دوستانے بجز خدا و برانگیزیم ایشان را روز قیامت بر

ف۵ پیغمبرانیکه قبل ازین آمده بودند نیز بشر بودند و هیچ پیغمبری اختیارات خدای را دارا نمی باشد و نه شایان او است که به پروردگار خود چنین فرمائیشات غیر ضروری کند. وظیفه پیغمبران ما این است که چیزی را که از جانب او تعالی بایشان برسد بمردم ابلاغ رسانند و همه کارهای خود را بخدای واحد بسپارند. پس من فرض رسالت را ادا می کنم. نشانات فرمائشی را نشان دادن و یا ظاهر نکردن به حکمت بالغه خدای تعالی تعلق دارد و بیشتر هم در همین سوره بعض حکمت نشان ندادن نشانات فرمائشی بیان شده.

ع۹ — ۱۰

ف۵ در جواب قول آنها که می گفتند «او تأتی بالله والملئکة قبیلا» (خدا و فرشتگان حاضر شده تصدیق کنند) البته قبول میکنیم، زیرا که حالا هم خداوند بقدرت خود مرا تصدیق می کند. زیرا خدا مرا می بیند که من دعوی نبوت می کنم. از احوال ظاهری و باطنی من کاملاً آگاه است با وجود آن خداوند از دست و زبان من چنان نشانات علمی و عملی بی هم ظاهر میفرماید که نسبت بدیگر، خارق العادات و قانون عمومی قدرت بمراتب بلند تر است و روز بروز مرا کامیاب و دائرهٔ پیشرفت مقاصد تبلیغیهٔ ام را توسعه میدهد. تکذیب کنندگان را به هر قدم متنبه می فرماید که شما ازین رفتار خود گاهی رستگار نمی شوید آیا این از طرف خدا شهادت عملی نیست که من در دعوای

وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَّبُكْمًا وَّصُمًّا ؕ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنٰهُمْ سَعِيْرًا ﴿۴﴾ ذٰلِكَ

روهای ایشان شده برروے خویش نابینا و گنگ و کر ساخته جائے ایشان دوزخ است هرگاه فرو نشیند بیفزائیم برایشان آتش را اینست
روهای ایشان نابینا و گنگ وکر جائے ایشان دوزخ است هرگاه که فرو نشیند (زبانهٔ آتش) بیفزائیم برایشان

جَزَآؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِنَا وَقَالُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ

جزائے ایشان بسبب آنکه کافر شدند به نشانهائے ما و گفتند آیا چون شویم استخوانے چند و اعضاء از هم پاشیده آیا برانگیخته شویم
جزائے ایشان بسبب آنکه کافر شدند به نشانه های ما و گفتند آیا چون شویم استخوانها و اعضاء از هم پاشیده آیا برانگیخته

خَلْقًا جَدِيْدًا ﴿۵﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ

بازفریش نو — آیا ندیده اند که آن خدائے که آفرید آسمان ها و زمین را توانا ست
بازآفرینش نو — آیا ندیده اند که آن خدائے که آفریده آسمان ها و زمین را توانا ست

عَلٰٓى اَنْ يَّخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَّا رَيْبَ فِيْهِ ؕ فَاَبَى الظّٰلِمُوْنَ

که بیافریند مانند ایشان و ساخته است برائے ایشان میعادے که هیچ شبهه نیست دران پس قبول نکردند ستمگاران
که بیافریند مانند ایشان و مقرر کرده است برای ایشان میعادی که هیچ شبه نیست دران پس قبول نکردند ستمگاران

اِلَّا كُفُوْرًا ﴿۶﴾ قُلْ لَّوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُوْنَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّيْٓ اِذًا لَّاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ

مگر انکار را — بگو اگر میبودید شما مالک خزانهائے بخشش پروردگار مرا آنگاه نیز بخیلی می کردید به ترس آنکه
مگر ناسپاسی (انکار) را بگو اگر می بودید شما مالک خزانه های بخشش پروردگار من آنگاه هر آئینه بخیلی می کردید از ترس آنکه

الْاِنْفَاقِ ؕ وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُوْرًا ﴿۷﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسٰى تِسْعَ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ

همه را خرج کنید و هست آدمی بخل کننده و هر آئینه دادیم موسےٰ را نه نشانه روشن
همه را خرج کنید و هست انسان تنگدل (بخیل) و (هر آئینه) دادیم موسےٰ را نه نشانهٔ روشن

فَسْـَٔلْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهٗ فِرْعَوْنُ اِنِّيْ لَاَظُنُّكَ يٰمُوْسٰى

پس بپرس از بنی اسرائیل چون آمد بایشان پس گفت او را فرعون هر آئینه می پندارم ترا اے موسیٰ
پس بپرس از بنی اسرائیل چون بایشان پس گفت او را فرعون (هر آئینه) من می پندارم ترا اے موسیٰ

مَسْحُوْرًا ﴿۱﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

جادو کرده شده گفت هر آئینه تو دانسته که نفرستاده است این نشانها را مگر پروردگار آسمان ها و زمین
جادو کرده شده گفت (هر آئینه) تو دانستی که نفرستاده است این نشانه ها را مگر پروردگار آسمان ها و زمین

بَصَآئِرَ ۚ وَاِنِّيْ لَاَظُنُّكَ يٰفِرْعَوْنُ مَثْبُوْرًا ﴿۲﴾ فَاَرَادَ اَنْ يَّسْتَفِزَّهُمْ مِّنَ

دلیلها فرستاده است آنرا و هر آئینه من می پندارم ترا اے فرعون هلاک شده پس خواست که بجنباند بنی اسرائیل را از آن
در حالیکه دلائل روشن است و (هر آئینه) من می پندارم ترا اے فرعون هلاک شده پس خواست که بجنباند بنی اسرائیل را

الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ جَمِيْعًا ﴿۳﴾ وَّقُلْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ لِبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ

زمین پس غرق ساختیم او را و آنانرا که همراه او بودند همه یکجا و گفتیم پس از وے بنی اسرائیل را
زمین پس غرق ساختیم او را و آنانرا که همراه او بودند همه یکجا و گفتیم پس از وے بنی اسرائیل را

اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيْفًا ﴿۴﴾ وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنٰهُ

ساکن شوید در زمین پس چون بیاید وعدهٔ آخرت بیاریم شما را درهم آمیخته و براستی فرو فرستادیم قرآن را
ساکن شوید در زمین پس چون بیاید وعدهٔ آخرت بیاریم شما را درهم آمیخته و براستی فرو فرستادیم قرآن را

وَبِالْحَقِّ نَزَلَ ؕ وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَّنَذِيْرًا ﴿۵﴾ وَقُرْاٰنًا فَرَقْنٰهُ لِتَقْرَاَهٗ

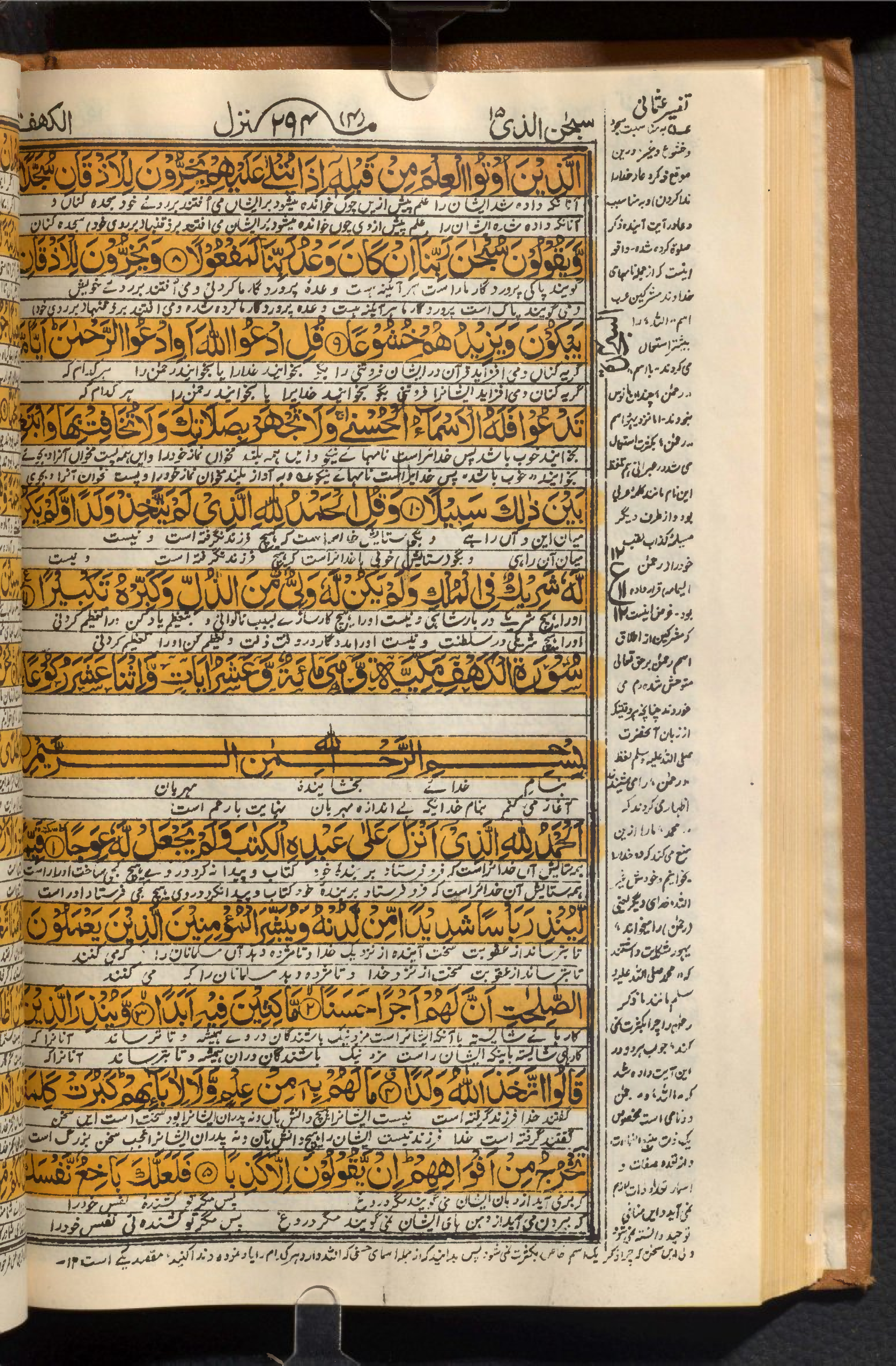
و براستی فرود آمده است و نفرستادیم ترا مگر مژده دهنده و ترساننده و قرآن را بتفریق فرستادیم تا بخوانی آنرا
و براستی فرود آمده است و نفرستادیم ترا مگر مژده دهنده و ترساننده و قرآن را بتفریق فرستادیم تا بخوانی آنرا

عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَّنَزَّلْنٰهُ تَنْزِيْلًا ﴿۶﴾ قُلْ اٰمِنُوْا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوْا ؕ اِنَّ

بر مردمان بدرنگ و بدفعات فرو فرستادیم آنرا فرو فرستادنی بگو ایمان آرید بآن یا ایمان نیارید بر آئینه
بر مردمان بدرنگ و دفعات و فرو فرستادیم آنرا فرستادنی بگو ایمان آرید به آن یا ایمان نیارید (هر آئینه)

تنزلهائے آینده هیچ مورد و محلی باقی نماند که آیتی را بے موقع بگذارند ۱۲

ع۵ خدائی تو تاریخ و بنیاد ظالم را قطع کرد و شمارا از غلامی نجات داد اکنون در مصر و شام بهر جائیکه خواسته باشید به آزادی زندگانی کنید آنگاه که قیامت برپا شود بار دیگر همه شما و دشمنان تباه شدهٔ شمارا یکجا جمع می کنیم و در باره شقی و سعید و هالک و ناجی فیصله ابدی و دائمی صادر می فرمائیم
ع۵ مقصود اصلی از فرستادن قرآن دانستن آن و عمل کردن بران است که آن اندکی تدبیر می گویند لیکن نفس الفاظ و حروف آن هم از نور و برکت خالی نیست «کتاب انزلنه الیک مبارک لیدبروا ایاته ولیتذکر اولوا الالباب» (ص — رکوع ۳) از بعض سبب آیات و سوره بار اجداجدا نهاد که هم بطور یاد و وظائف تلاوت شان آسان باشد و هم در حفظ کردن و فهم معنی مطلب آن به سامعین سهولت دست دهد و نزول تدریجی کلام الله از ین جهت بوده که مردم بر طبق هر گونه پیش آمدها طوری از ان هدایت حاصل کنند که مناسب همان احوال باشد ۱۲
ع۶ یعنی که در آینده مسلم و رهنمای تمام دنیا شدنی است موقع و محل هر آیة و حکم را بخوبی فهمیده و محفوظ دارد تا هر اسے

الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِن قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا

آنانکه داده شد ایشان را علم پیش ازین چون خوانده میشود برایشان می افتند بر روے خود سجده کنان و

آنانکه داده شده اند ایشان را علم پیش از وی چون خوانده میشود برایشان می افتند بر ذقنها بر روی خود سجده کنان

وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ۝٨ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ

گویند پاکی پروردگار ماراست هرآئینه هست وعدهٔ پروردگار ما کرده شده و می افتند بر روے خویش

و می گویند پاک است پروردگار ما هرآئینه هست وعدهٔ پروردگار ما کرده شده و می افتند بر ذقنها بر روی خود

يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ۝٩ قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَٰنَ أَيًّا مَّا

گریه کنان و می افزاید قرآن در ایشان فروتنی را بگو بخوانید خدارا یا بخوانید رحمن را هر کدام که

گریه کنان و می افزاید ایشانرا فروتنی بگو بخوانید خدایرا یا بخوانید رحمن را هر کدام که

تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ

بخوانید خوب باشد پس خداراست نامهاے نیکو و این همه بلند مخوان نماز خودرا و این همه پست مخوان آنرا و بجوے

بخوانید «خوب باشد» پس خدایراست نامهاے نیکو و به آواز بلند مخوان نماز خودرا و پست مخوان آنرا و بجوی

بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ۝١٠ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن

میان این و آن راهے و بگو ستایش خدا راست که هیچ فرزند نگرفته است و نیست

میان آن راهی و بگو ستایش (خوبی) خداراست که هیچ فرزند نگرفته است و نیست

لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُ وَلِيٌّ مِّنَ الذُّلِّ ۖ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ۝١١

اورا هیچ شریکے در پادشاهی و نیست اورا هیچ کارسازے بسبب ناتوانی و بتعظیم یاد کن اورا تعظیم کردنی

اورا هیچ شریکی در سلطنت و نیست اورا مددگار در وقت ذلت و تعظیم کن اورا تعظیم کردنی

سُورَةُ الْكَهْفِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَعَشْرُ آيَاتٍ وَاثْنَا عَشَرَ رُكُوعًا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُ عِوَجًا ۜ ۝١ قَيِّمًا

همه ستایش آن خداراست که فرو فرستاد بر بندهٔ خود کتاب و پیدا نه کرد در وے هیچ کجی ساخت اورا راست

همه ستایش آن خدائراست که فرو فرستاد بر بندهٔ خود کتاب و پیدا نکرد دروی هیچ کجی فرستاد اورا راست

لِّيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ

تا بترساند از عقوبت سخت آینده از نزدیک خدا و تا مژده دهد آن مسلمانان را که می کنند

تا بترساند از عقوبت سخت از نزد خدا و تا مژده دهد مسلمانان را که می کنند

الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ۝٢ مَّاكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا ۝٣ وَيُنذِرَ الَّذِينَ

کارهاے شایسته با آنکه ایشانراست مزد نیک باشندگان در وے همیشه و تا بترساند آنانرا که

کارهای شایسته باینکه ایشان راست مزد نیک باشندگان دران همیشه و تا بترساند آنانرا که

قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ۝٤ مَّا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ ۚ كَبُرَتْ كَلِمَةً

گفتند خدا فرزند گرفته است نیست ایشانرا هیچ دانش بآن و نه پدران ایشانرا بود سخت است این سخن

گفتند گرفته است خدا فرزند نیست ایشان را هیچ دانش بآن و نه پدران ایشانرا عجب سخن بزرگ است

تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ ۚ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ۝٥ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ

که بر می آید از زبان ایشان نمی گویند مگر دروغ پس مگر تو کشنده نفس خودرا

که بر می آید از دهن های ایشان نمی گویند مگر دروغ پس مگر تو کشنده ئی نفس خودرا

تفسیر عثمانی

ع۱ به مناسبت سجود و خشوع و غیره درین موقع ذکر دعا و خدارا ندا کردن او به مناسبت دعا در آیت آینده ذکر صلوٰة کرده شده - واقع اینست که از جمله نامهای خداوند مشرکین عرب اسم «الله» را بیشتر استعمال می کردند - با اسم «رحمن» چندان مانوس نبودند - اما نزد یهود اسم «رحمن» بکثرت استعمال می شد در عبرانی هم تلفظ این نام مانند کلمهٔ عربی بود و از طرف دیگر مسیلمهٔ کذاب لقب خود را «رحمن الیمامه» قرار داده بود - غرض اینست که مشرکین از اطلاق اسم رحمن بر حق تعالی متوحش شده رم می خوردند چنانچه هر وقتیکه از زبان آنحضرت صلی الله علیه وسلم لفظ «رحمن» را می شنیدند اظهار می کردند که «محمد» مارا ازین منع می کند که دو خدارا بخوانیم و خودش غیر الله خدای دیگر یعنی (رحمن) را میخواند» یهود شکایت داشتند که «محمد صلی الله علیه وسلم مانند ما ذکر رحمن را چرا بکثرت نمی کند» جواب هر دو در این آیت داده شد که «الله» و «رحمن» دو نامی است مخصوص یک ذات منبع الکمالات و از تعدد صفات و اسمای تعدد ذات لازم نمی آید و این منافی توحید دانسته نمی شود و ازین سخن که چرا ذکر یک اسم خاص بکثرت نمی شود پس بدانید که از جملهٔ اسمای حسنی که الله دارد هر کدام را یاد کرده خوانده شود مقصد یکے است ۱۲-

ع ۱۱ / ۱۲ — ع ۱۲

عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَسَفًا ﴿٦﴾ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى

برپے ایشاں اگر ایمان نیارند باین سخن از جہت اندوہ ہر آئینہ ما ساختہ ایم ہر چیزے را کہ بر

برپے ایشاں اگر ایمان نیارند باین سخن از جہت اندوہ ہر آئینہ ما ساختہ ایم ہر چیزے را کہ بر

الْاَرْضِ زِيْنَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾ وَاِنَّا لَجٰعِلُوْنَ مَا

زمین است آرایش آنرا تا امتحان کنیم ایشاں را کدام کس از ایشاں نیکوترست در عمل و ہر آئینہ ما البتہ معدوم خواہیم ساخت ہر

زمین است آرایش آن تا امتحان کنیم ایشاں را کدام کس از ایشاں نیکوتر است در عمل و ہر آئینہ ما گردانندہ ایم آن چیز را کہ

عَلَيْهَا صَعِيْدًا جُرُزًا ﴿٨﴾ اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحٰبَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيْمِ كَانُوْا

بروی است میدان ہموار بے گیاہ ماندہ آیا پنداشتی کہ اصحاب غار و نوشتہ ف۱ از جملہ

بروی است کہ میدان ہموار بے گیاہ آیا پنداشتی کہ ہر آئینہ اصحاب کہف و رقیم ف۵ از جملہ

مِنْ اٰيٰتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾ اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوْا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ

نشان ہائے ما عجب بودند چوں آرام گرفتند جوانان چند بسوئے غار پس گفتند اے پروردگار ما بدہ ما را از

نشان ہائے عجیب ما بودند چوں آرام گرفتند جوانان بہ غار پس گفتند اے پروردگار ما بدہ ما را از

لَّدُنْكَ رَحْمَةً وَّهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِي

نزدیک خود بخششے و آمادہ ساز برائے ما راہ یابی را در کار ما پس پردہ گذاشتیم بر گوش ایشاں در

نزد خود بخششی و آمادہ ساز برای ما در کار ما درستی (راہ یابی) پس پردہ گذاشتیم بر گوش ایشان در

الْكَهْفِ سِنِيْنَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنٰهُمْ لِنَعْلَمَ اَيُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا

غار یعنی خوابانیدیم سالہائے شمردہ شدہ باز برانگیختیم ایشاں را تا بدانیم کدام یک از دو گروہ یاد داشتہ است مقداری راکہ

غار سالی چند (سالہای شمردہ شدہ) باز برانگیختیم ایشان را تا معلوم کنیم کدام یک از دو گروہ یاد داشتہ است مقدار مدتی

لَبِثُوْٓا اَمَدًا ﴿١٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوْا بِرَبِّهِمْ

درنگ کردند مدت از زمان ما میخوانیم بر تو خبر ایشاں براستی ہر آئینہ ایشاں جوانان چند بودند کہ ایمان آوردند بہ پروردگار

درنگ کردہ اند ما می خوانیم بر تو خبر ایشان را براستی ہر آئینہ ایشان جوانی چند بودند کہ ایمان آوردند بہ پروردگار خود

وَزِدْنٰهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَّرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اِذْ قَامُوْا فَقَالُوْا رَبُّنَا رَبُّ

و زیادہ دادیم ایشانرا ہدایت و رشتہ بستیم بر دل ایشاں ف۲ چوں ایستادند پس گفتند پروردگار ما ہماں پروردگار

و بیفزودیم ایشانرا ہدایت و بستیم بر دل ہای ایشان (یعنی استوار ساختیم) چوں ایستادند پس گفتند پروردگار ما ہمان پروردگار

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَّدْعُوَا مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلٰهًا لَّقَدْ قُلْنَآ اِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾

آسمان ہا و زمین است ہر آئینہ نخواہیم پرستیدن بجز وے معبودے را ہر آئینہ گفتہ باشیم آنگاہ سخن دور ش

آسمان ہا و زمین است ہر آئینہ پرستش نمی کنیم بجز وے معبودی را ہر آئینہ گفتہ باشیم آنگاہ سخن دور از عقل و دروغ

هٰٓؤُلَاۗءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً لَوْلَا يَاْتُوْنَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطٰنٍ

این قوم ما خدایان گرفتند بجز خدا چرا نمی آرند بر ثبوت آن خدایان دلیلے

این ہا قوم ما ہستند کہ گرفتند بجز خدا معبودان چرا نمی آرند بر ثبوت آن معبودان دلیلے

بَيِّنٍ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾ وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوْهُمْ وَمَا

واضح پس کیست ستمگارتر از کسیکہ بربست بر خدا دروغ را و چوں یکسو شوید اے یاران ازین کافران و یکسو شوید از آنچہ

واضح پس کیست ستمگارتر از کسیکہ بربست بر خدا دروغ را و چوں یکسو شوید ای یاران از ان کافران و یکسو شوید از آنچہ

يَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوٗٓا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهٖ

می پرستند ایشاں بجز خدا پس آرام گیرید بسوئے غار تا فراخ کند بر شما پروردگار شما بخشایش خود را

می پرستند ایشان بجز خدا پس آرام گیرید بہ غار تا وسیع کند بر شما پروردگار شما از بخشایش خود

وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِّنْ اَمْرِكُمْ مِّرْفَقًا ﴿١٦﴾ وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَّزٰوَرُ

و مہیا سازد برائے شما منفعت را در کار شما و بہ بینی اے بیننده آفتاب را و قتیکہ طالع شود میل کند

و مہیا سازد برای شما در کار شما منفعت را و می بینی (ای بیننده) روشنی آفتاب را و قتیکہ طالع شود میل کند

ہر کدام آنہا مقبول ترین عمل عمر خود را اظہار و بہ حق تعالیٰ دعا و التجا نمودند در اثر آن بتدریج دہن غار باز گردید ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی نوشتہ کہ بر دیوار غار بود ۱۲ ف۲ یعنی دل ایشان را استوار ساختیم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ "رقیم" غار کوہ را گویند و بمعنی "مرقوم" ہم می آید یعنی چیزی نوشتہ شدہ - در یک روایت مسند عبد ابن حمید کہ آنرا حافظ علی شرط البخاری از ابن عباس نقل کردہ چنین است کہ اصحاب کہف و تعلق اصحاب رقیم دو لقب است متعلق از یک جمعیت اللقب اول ایشان با اصحاب کہف از باعث آنست کہ در غار پناہ بردہ بودند و اصحاب رقیم از سببی است کہ بر یک تختہ اسماء و صفات و دیگر واقعہ آنہا نگاشتہ و محفوظ داشتہ شدہ بود - مگر مترجم محقق رحمہ اللہ معنی اول را گرفتہ است و در ہر صورت "اصحاب کہف" و "اصحاب رقیم" را محض یک جمعیت قرار دادہ است رای بعض علماء آن است کہ قصہ "اصحاب رقیم" در قرآن مذکور نشدہ چوں بسیار تعجب آور بود لہذا در ضمن "اصحاب کہف" بآن اشارہ شدہ فی الحقیقۃ "اصحاب رقیم" (پناہ گزینان غار) عبارت از آن سہ شخص اند کہ از شدت باران در غار پناہ بردند و دہن غار در اثر سقوط سنگ بزرگی مسدود شد و برای نجات ازین حادثہ

ع ۱۲ | ۱۳

عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَت تَّقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ

از غار ایشان بجانب راست و چون غروب شود تجاوز میکند از ایشان بجانب چپ و ایشان

از غار ایشان بجانب راست و چون غروب کند تجاوز می کند از ایشان بجانب چپ و ایشان

فِي فَجْوَةٍ مِّنْهُ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَن

در کشادگی اند از غار این از نشانهائے خداست هر کرا راه نمایدش خدا همو است راه یابنده و هر کرا

در کشادگی اند از غار این از نشان های خداست هر کرا راه نماید خدا پس او راه یافته است و هر کرا

يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُّرْشِدًا ۝ وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ

گمراه میکندش پس نیابی او را هیچ دوست راه نماینده و به پنداری ای بیننده ایشانرا بیدار و ایشان خفته اند

گمراه کند پس نیابی او را هیچ دوست راه نماینده و پنداری ای بیننده ایشان را بیدار و ایشان خفته اند

وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ ۖ وَكَلْبُهُم بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ

و می گردانیم ایشانرا جانب راست و جانب چپ و سگ ایشان کشاده کرده است هر دو دست خود را

و می گردانیم ایشان را بجانب راست و جانب چپ و سگ ایشان کشاده است بازوی های خود را

بِالْوَصِيدِ ۚ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ۝

بر عتبه دروازه اگر اطلاع یابی بر ایشان البته رو بگردانی از ایشان بطریق گریختن و پر شوی از ایشان بترس و

بر عتبه دروازه اگر اطلاع یابی بر ایشان البته رو بگردانی از ایشان بطریق گریختن و هر آئینه پر کرده شوی از ایشان از روی ترس

وَكَذَٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ ۚ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ ۖ قَالُوا

و همچنین برانگیختیم ایشانرا تا عاقبت با یکدیگر سوال کنند در میان خود گفت گوینده از ایشان چه قدر درنگ کردید گفتند

و همچنین برانگیختیم ایشانرا تا سوال کنند در میان خود گفت گوینده از ایشان چه قدر درنگ کردید گفتند

لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۚ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُم بِوَرِقِكُمْ

درنگ کردیم یک روز یا بعض روز باز گفتند پروردگار شما دانا تر است بمقدار درنگ کردن شما پس بفرستید یکے را از میان خود با این

درنگ کردیم یک روز یا پاره روز گفتند پروردگار شما داناتر است بمقدار درنگ کردن شما پس بفرستید یکی را از میان خود با این نقره مسکوک

هَٰذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَىٰ طَعَامًا فَلْيَأْتِكُم بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَ

خود بسوے شهر پس باید که تامل کند کدام یک از اطعمه این شهر طعام پاکیزه تر است پس بیارد بشما قوتے از آن و

خود بسوی شهر پس باید که تامل کند کدام یک از اهل مدینه پاکیزه تر است از روی طعام پس بیارد به شما قوتے از ان و

لْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ۝ إِنَّهُمْ إِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ

باید که بنرمی آمد و رفت کند و خبردار نکند به حال شما هیچ کس را هر آئینه این کافران اگر قدرت یابند بر شما

باید مدارا و نرمی کند و خبردار نکند بحال شما هیچ کس را هر آئینه ایشان اگر قدرت یابند بر شما

يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَن تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا ۝ وَكَذَٰلِكَ

سنگسار کنند شما را یا باز آرند شما را در دین خود رستگار نخواهید شد آنگاه هرگز و همچنین

سنگسار کنند شما را یا گردانند شما را در دین خود و رستگار نخواهید شد آنگاه هرگز و همچنین

أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا

خبردار گردانیدیم مردمان را بحال ایشان تا بدانند که وعده خدا راست است و آنکه قیامت هیچ شبه نیست در آن

خبردار گردانیدیم مردمان را بحال ایشان تا بدانند که هر آئینه وعده خدا راست است و هر آئینه قیامت هیچ شبه نیست در ان

إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ ۖ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَانًا ۖ رَّبُّهُمْ أَعْلَمُ

وقتیکه نزاع می کردند مردمان در میان خود در مقدمه ایشان پس گفتند عمارت کنید بر غار ایشان خانه پروردگار ایشان داناتر است

وقتیکه نزاع می کردند مردمان در میان خود در امر شان (امر دین شان) پس گفتند بنا کنید بر در غار ایشان عمارت پروردگار ایشان داناتر است

بِهِمْ ۚ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا ۝

بحال ایشان پس گفتند آنانکه قدرت یافتند بر مقدمه ایشان البته بسازیم بر غار ایشان مسجدے

بحال ایشان گفت آنانکه قدرت یافتند بر امر ایشان البته بسازیم بر در غار ایشان مسجدے

فاما مترجم گوید بخاطر فاتر میرسد که دیوار جنوبی کهف آنقدر بلند است که سایه اصلی او در تمام سال محل خفتن ایشان را میپوشاند و دیوار شرقی و غربی آن متصل دیوار جنوبی بلندتر است و پایه بپایه منحط شده و این جماعه سر بجانب شمال و پا بجانب جنوب کرده خفته اند پس وقتیکه آفتاب طلوع کند ضوء آفتاب بر دیوار غربی و بعضے صحن غار افتد و بر چندار تفاع زیاده گردد و بلندی دیوار شرقی از وصول ضوء بایشان مانع آید و ضوء جانب راست ایشان منتقل شود بجانب سر که جهت شمال است و در وقت استوا بجز سایه اصلی دیوار جنوبی نماند و چون آفتاب مائل بغروب شود ضوء آفتاب بر دیوار شرقی افتد و آهسته بر سر دیوار مرتفع گردد و آنجانب چپ ایشان است ۱۲

ف مترجم گوید و چنانکه خفتن ایشان بالاتر از عادت ناشد ساعتیم ۱۲

تفسیر عثمانی
ف گویند در ابتدای خواب چشم هائے شان کشاده بود در این خواب دراز بر وجود آنها اثرے نامودار نشد چشمان ایشان به این سبب باز بود که اگر کسی این وضعیت را بنگرد پندارد که بیدار اند حق تعالی بوجود آنها چنان هیبت و عظمت و در آن غار دهشت گذاشت که تماشا گاه مردم واقع نشوند و تا آرام نگردند و کسی هم داشته کرد با ایشان مانوس بود و صحبت شان. ۱۲

سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ

خواهند گفت اصحاب کهف سه کس اند و چهارم ایشان سگ ایشانست و جمعی خواهند گفت که پنج کس اند ششم ایشان سگ

جمعی می گویند اصحاب کهف سه کس اند و چهارم ایشان سگ ایشان است و جمعی می گویند پنج کس اند که ششم ایشان سگ ایشان است

رَجْمًا بِالْغَيْبِ ۚ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُلْ رَّبِّيٓ أَعْلَمُ

سخنے می افگنند غائبانه و نیز می گویند هفت کس اند و هشتم ایشان سگ ایشان ست بگو پروردگار من داناتر ست

نشانه نادیده سنگ انداختن (سنگ انداختن نهانی) و اینهم میگویند که هفت کس اند و هشتم ایشان سگ ایشان است بگو پروردگار من

بِعِدَّتِهِمْ مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ۟ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا ۪ وَّلَا

بشمار ایشان نه میداند ایشانرا مگر اندکے پس گفتگو مکن در مقدمهٔ ایشان مگر گفتگوے سرسری و

بشمار ایشان نمیداند ایشانرا مگر اندک کسے پس گفتگو مکن در سخن ایشان، در امر ایشان، مگر گفتگوی سرسری و

تَسْتَفْتِ فِيهِم مِّنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾ وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاىْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذٰلِكَ

سوال مکن در باب ایشان هیچ کس را از کافران و مگو هیچ چیزے را که من البته خواهم کرد آنرا

تحقیق مکن (سوال مکن) در باب ایشان هیچ کسے را از کافران و مگو هیچ چیزی را که من البته کننده ام آن را

غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ اللّٰهُ ۚ وَاذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰٓ أَن

فردا مگر مقرون بذکر مشیت خدا و یاد کن پروردگار خود را وقتیکه فراموش کنی و بگو توقع است که

فردا مگر این را بگو که خواهد خدای و یاد کن پروردگار خود را وقتیکه فراموش کنی و بگو توقع است که

يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ

دلالت کند مرا پروردگار من براهے نزدیک تر باعتبار راستی ازانچه کافران میگویند و درنگ کرده بودند در غار خود سه صد

دلالت کند مرا پروردگار من نزدیک تر از این براه صواب و درنگ کردند در غار خود سه صد

سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا ۖ لَهُ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ

سال و افزودند نه سال دیگر بگو خدا داناتر است بمقدار آنکه درنگ کردند او راست علم غیب آسمانها

سال و افزودند نه سال دیگر بگو خدا داناتر است بمقداری که درنگ کردند او راست علم غیب آسمانها

وَالْأَرْضِ ۖ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ ۚ مَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَّلِيٍّ وَّلَا يُشْرِكُ فِي

و زمین چه قدر بیناست و چه قدر شنواست نیست ایشانرا بجز وے هیچ کارسازے و شریک نمی گیرد در

و زمین چقدر بیناست و چقدر شنواست نیست ایشانرا بجز او هیچ کارساز و شریک نمی گیرد در

حُكْمِهِٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ مَآ أُوحِيَ إِلَيْكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَ ۖ لَا مُبَدِّلَ

حکم خود هیچ کس را و بخوان آنچه وحی فرستاده شد بسوے تو از کتاب پروردگار تو هیچ کس تبدیل کننده نیست

حکم خود هیچ کس را و بخوان آنچه وحی فرستاده شد بسوی تو از کتاب پروردگار تو هیچ کس تبدیل کننده نیست

لِكَلِمٰتِهِ ۚ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ

کلمهای وے را و نیابی بجز وے هیچ پناهے و بند کن خود را با آنکه

کلمهای وی را و هرگز نیابی بجز او هیچ پناه گاهی و حبس کن نفس خود را با آنانکه

يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۖ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ

یاد می کنند پروردگار خود را بصبح و شام میخواهند روئے او را و باید که در نگذرد چشم هائے تو از ایشان

یاد می کنند پروردگار خود را بصبح و شام میخواهند رضای او را و باید که نگذرد چشم های تو آنها را (گذاشته از ایشان)

تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ

طلب کنان آرایش زندگانی دنیا را و فرمان مبر آنرا که غافل ساخته ایم دل او را از یاد خویش و پیروی کرده است

طلب کنان آرایش زندگانی دنیا را و اطاعت مکن آنرا که غافل ساختیم دل او را از یاد خویش و پیروی کرده است

هَوٰهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن وَّ

خواهش خود را و هست کار او از حد گذشته و بگو این سخن راست ست آمده از پروردگار شما پس هر که خواهد ایمان آرد و

خواهش خود را و هست کار او از حد گذشته و بگو (این) سخن راست است از پروردگار شما پس هر که خواهد ایمان آرد و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بگو خواهم کرد انشاء الله تعالیٰ ۱۲

ف۲ یعنی باز متنبه شوی ۱۲

تفسیر عثمانی

۵ و مباحث ایگونه سخنان ظاهر عادی مجادله زیاده فائده ندارد اگرچه علم صحیح شان هم معلوم نبود که دام مقصد مهم ازان بدست نمی آید و درین علاوه برین آنچه خدای تعالیٰ بیان گروه در بے تحقیق افتادن و یا هر قدر یک بنهای تعالیٰ تردید کرده است در زیادت آمن مجادله کردن تردید نمودن بے بیهوده است ابن عباس رضی فرموده که من از جمله آن مردمان قلیل هستم که از سابق قرآن معلوم کرده ند که اصحاب کهف هفت نفر بودند زیرا حق تعالیٰ دو قول اولی را رجماً بالغیب فرموده و با قول سوم رجماً بالغیب نفرمود علاوه بران اسلوب بیان هم متغیر است در دو جمله اولی واو عطف نداشت لیکن در جمله سوم «وثامنهم کلبهم» عطف آورده شده آنها این عطف تاکید است که قائل این قول کمال بصیرت و وثوق بر تفصیل واقعه آگهی دارد و نیز در آیهٔ بعد آن بعضی گفته اند که اقوال ثلاثه قائل منهم کم بگفتم بودن یک قائل از... قالو البثنا یوما الآیه و بجز از احتمالا بودن سه قائل

۳ ع ۵ ۱۵

مَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ نَارًا ۙ اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۭ وَ

هرکه خواهد کافر شود هر آئینه ما مهیا کرده‌ایم برای ستمگاران آتشی را که درگیرد بایشان سراپرده‌های او و

هرکه خواهد کافر شود (هر آئینه ما) مهیا کردیم برای ستمگاران آتشی را که احاطه کنند ایشان را سراپرده‌های او و

اِنْ يَّسْتَغِيْثُوْا يُغَاثُوْا بِمَآءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوْهَ ۭ بِئْسَ الشَّرَابُ ۭ وَ

اگر فریاد کنند بداد ایشان رسیده شود به نوشانیدن آبی مانند مس گداخته بریان کند روئے‌ها را آن بد آشامیدنی است و

اگر فریاد کنند فریاد رسیده شوند به آبی مانند ریم (مس گداخته) بریان کند روی‌ها را بد آشامیدنی است و

سَآءَتْ مُرْتَفَقًا ۝ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ

دوزخ بد آرام گاهیست هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای شایسته هر آئینه ما ضائع نکنیم مزد

دوزخ بد آرامگاهی است هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای شایسته (هر آئینه ما) ضائع نکنیم مزد

مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا ۝ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ

کسیکه نیکو کرده است کار را این جماعه ایشان راست بوستانهاے همیشه ماندن میرود زیر ایشان نهرها

کسیکه نیکو کرده است کار را این جماعه ایشانراست بوستان‌های اقامت میرود زیر آنها نهرها

يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّيَلْبَسُوْنَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّنْ

زیور داده شوند آنجا دستوانها از زر و بپوشند جامهاے سبز از

زیور داده شوند در آنجا (از) دستوانها از طلا و بپوشند جامه‌های سبز از

سُنْدُسٍ وَّاِسْتَبْرَقٍ مُّتَّكِــِٕيْنَ فِيْهَا عَلَي الْاَرَاۗىِٕكِ ۭ نِعْمَ الثَّوَابُ ۭ وَ

دیباے نازک و دیباے لک تکیه کنان آنجا بر تخت‌ها این نیک جزاست و

دیبای نازک و دیبای سطبر تکیه کنان در آنجا بر تخت‌ها نیک جزا است و

حَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ۝ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا

بهشت نیکو آرام گاهیست و بیان کن برای ایشان داستانِ قصهٔ دو شخص کرداده‌ایم یکے از ایشان

بهشت نیکو آرامگاهی ست و بیان کن برای ایشان داستان دو مرد دادیم به یکی از ایشان

جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَّحَفَفْنٰهُمَا بِنَخْلٍ وَّجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ۝ كِلْتَا

دو بوستان از درختان انگور و گرداگرد آن پیدا کردیم درختان خرما پیدا (و) کردیم در میان این بوستانها زراعت را هر دو

دو بوستان از (درختان) انگور و گرداگرد آن پیدا کردیم درختان خرما و پیدا کردیم در میان این بوستانها زراعت هر دو

الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِّنْهُ شَـيْــــًٔا ۙ وَّفَجَّــرْنَا خِلٰــلَهُمَا نَهَرًا ۝ وَّكَانَ

بوستان آوردند میوه‌هاے خود و هیچ کم نکرد از میوه و جاری ساختیم میان آنها جوئے آب و بود

بوستان آوردند میوه‌های خود را و هیچ کم نکرد از میوه چیزے را و جاری ساختیم میان هر دو جوئی و بود

لَهٗ ثَمَرٌ ۚ فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَنَا اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا ۝

او را میوه‌هاے بسیار پس گفت هم‌نشین خود را و او گفتگوے میکرد با او من بیشترم از تو در مال و غالب‌ترم باعتبار حشم

او را میوه پس گفت رفیق خود را و او گفتگو می کرد با او من بیشترم از تو در مال و غالب‌ترم باعتبار حشم ع٥

وَدَخَلَ جَنَّتَهٗ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيْدَ هٰذِهٖٓ اَبَدًا ۝

و در آمد به بوستان خود ستم کرده بر خویش گفت نمی‌پندارم که هلاک شود این بوستان هیچگاه

و در آمد به بوستان خود و حال آنکه او ستم کننده است بر نفس خود گفت نمی‌پندارم که هلاک شود این بوستان هیچ گاه

وَّمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَاۗىِٕمَةً ۙ وَّلَىِٕنْ رُّدِدْتُّ اِلٰى رَبِّيْ لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا

و گمان ندارم که قیامت محقق شود و بالفرض اگر باز گردانیده شوم بسوے پروردگار خود هر آئینه خواهم یافت باز گشتے بهتر

و گمان ندارم که قیامت برپا شدنی است و بالفرض اگر رسانیده شوم (باز گردانیده شوم) بسوے پروردگار خود هر آئینه خواهم یافت

مُنْقَلَبًا ۝ قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَكَفَرْتَ بِالَّذِيْ خَلَقَكَ مِنْ

از این بوستانها گفت او را هم‌نشین او و او گفتگو میکرد با وے آیا کافر شدی بآن خدائے که پیدا کرد ترا از

بازگشتنی ع٥ گفت او را رفیق او و او گفتگو میکرد با وی آیا کافر شدی بآن خدائی که پیدا کرد ترا از

ع٥ من نسبت به تو مال و دولت و خدام زیادی دارم اگر اختیار این اعمال مشرکانه باطل می‌بود چگونه صاحب این همه راحت و نعمت می‌شدم؟ مشرک بودن آن مرد را از بیانش می‌توان دریافت که چون به آفتی دچار شد از عقیده خویش پشیمان گردید و گفت «یالیتنی لم اشرک بربی احدا» ازین عبارت چنان بر می‌آید که رفیق ناتوان او که به یگانگی خدا وند ایمان کامل داشت اظهار کرده باشد که شرک باطل است و به رفیق خود نصیحت می‌کرد که از شرک برگردد آن آدم دولتمند در جواب گفت که من نسبت به تو دارای مال و مکنت هستم چگونه یقین توانم کرد که من بر باطل باشم و چون تو شخص مفلس قلاش حق بجانب باشی.

ع٥ بالفعل به آرامی و آسودگی میگذرد و من امور زندگانی خود را چنان تنظیم کرده‌ام که گمان نمی‌کنم این باغها خراب شود باقی مانده قصه بعد الموت اولا من یقین ندارم که بعد از مردن ذرات استخوان‌ها دوباره زنده گردد و به حضور خداوند پیش شوم لیکن گر چنین بوقوع پیوست ضرور در آنجا سامان بهتری را نسبت به این جا می‌یابم اگر خدای تعالی حرکات ما مستحسن نمی‌شمرد در دنیا ما را چرا این قدر کشایش میداد گویا آسوده حالی ما درین جهان علامه آنست که در آن جهان نیز قرین عیش خواهیم بود

مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰىكَ رَجُلًا ﴿٦﴾ لٰكِنَّا۠ هُوَ اللّٰهُ رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ

از خاک باز از نطفه باز ترا مرد ساخت لیکن من اعتقاد دارم که الله پروردگار منست و شریک مقرر نمی کنم

خاک باز از نطفه از ترا مرد ساخت لیکن من همین می گویم که الله پروردگار من است و شریک نمی سازم

بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿٧﴾ وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاۗءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا

با پروردگار خود هیچ کس را و چرا نه چون در آمدی ببوستان خود گفتی آنچه خدا خواسته است شد نیست هیچ توانائی مگر

با پروردگار خود هیچ کس را و چون در آمدی به بوستان خود چرا نگفتی آنچه خدا خواهد چنان شود نیست توت هیچ کس

بِاللّٰهِ ۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَّوَلَدًا ﴿٨﴾ فَعَسٰى رَبِّيْٓ اَنْ يُّؤْتِيَنِ

بمشیت خدا اگر می بینی مرا کمتر از توام در مال و فرزند پس شاید که پروردگار من بدهد مرا

بجز امداد الٰهی علی اگر بینی مرا که کمترم از تو در مال و فرزند پس امید است که پروردگار من بدهد مرا

خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَاۗءِ فَتُصْبِحَ صَعِيْدًا

بهتر از بوستان تو و شاید که فرستد بر بوستان تو عذابی از آسمان پس گردد زمین بی گیاه

بهتر از بوستان تو و بفرستد بر بوستان تو گرم باد (آفت) از آسمان پس گردد میدان صاف زمین بی گیاه

زَلَقًا ﴿٩﴾ اَوْ يُصْبِحَ مَاۗؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيْعَ لَهٗ طَلَبًا ﴿١٠﴾ وَاُحِيْطَ بِثَمَرِهٖ

لغزاننده پا یا شود آب او فرو رفته پس نتوانی آنرا جستن و بعقوبت احاطه کرده شد میوه های او

یا شود آب او خشک (فرو رفته) پس نتوانی آنرا جستن و فرا گرفته شد همه میوهٔ آن

فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰي مَآ اَنْفَقَ فِيْهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰي عُرُوْشِهَا وَ

پس بامداد کرد می مالید دو دست خود را بحسرت بر آنچه خرچ کرده در عمارت آن و آن بوستان افتاده بود بر سقف های خود و

پس هنگام بامداد مالید دو دست خود بحسرت بر آنچه خرچ کرده بود در (عمارت آن) و آن افتاده بود بر سقف های خود و

يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿١١﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَّهٗ فِئَةٌ يَّنْصُرُوْنَهٗ

می گفت ای کاش شریک مقرر نکردمی با پروردگار خود هیچ کس را و نبود او را هیچ جماعتی که یاری دهندش

می گفت ای کاش شریک نکردمی با پروردگار خود هیچ کس را و نبود او را هیچ جماعتی که یاری دهندش

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿١٢﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ ۭ هُوَ خَيْرٌ

بجز خدا و نبود خود انتقام گیرنده اینجا ثابت شد که کارسازی خدای همیشه باشنده راست و وی بهتر است

بجز خدا و نشد او انتقام گیرنده سه این جا همه اختیار برای خدای برحق است وی بهتر است

ثَوَابًا وَّخَيْرٌ عُقْبًا ﴿١٣﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاۗءٍ اَنْزَلْنٰهُ

از روی ثواب دادن و وی بهتر است از روی جزا دادن و بیان کن برای ایشان داستان زندگانی دنیا را وی مانند آبیست که فرود فرستادیمش

از روی ثواب دادن و بهتر است از روی جزا دادن و بیان کن برای ایشان مثل زندگانی دنیا از روی مانند آبی ست که فرستادیم

مِنَ السَّمَاۗءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيْمًا تَذْرُوْهُ

از آسمان پس در هم پیچید بسبب وی رستنی زمین پس شد آخر کار در هم شکسته می پراکندش

از آسمان پس در هم پیچید بسبب وی سبزهٔ زمین پس شد آخر کار در هم شکسته که می پراکندش

الرِّيٰحُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿١﴾ اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِيْنَةُ

بادها و هست خدا بر همه چیز توانا مال و فرزندان آرایش

بادها و هست خدا بر همه چیز توانا مال و فرزندان آرایش

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ

زندگانی دنیاست و حسنات پاینده شایسته بهتر اند نزدیک خدا از جهت ثواب و خوب تر اند

زندگانی دنیاست و حسنات پاینده بهتر است نزد پروردگار تو از روی ثواب و بهتر است

اَمَلًا ﴿٢﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةً ۙ وَّحَشَرْنٰهُمْ

از جهت امید داشتن و آن روز که روان کنیم کوه ها را و بینی زمین را ظاهر شده و جمع سازیم مردمان را

از جهت امید داشتن و (یاد کن) روزی را که روان کنیم کوه ها را و بینی زمین را ظاهر شده و جمع سازیم مردمان را

بگارش آمده نه معبود باطل که آنرا شریک خدا گردانیده بود و نه خودش قوتی داشت که مانع عذاب خدا میشد و یا انتقام گرفته میتوانست ١٢

ف۵ خدائیکه اصل ترا (یعنی آدم علیه السلام را) از خاک بی جان آفرید سپس خودت را از خلاصه پیدا اوار زمینی و یک قطره ناچیز بوجود آورده زندگی بخشید و قوت های جسمانی و روحانی عطا کرده یک مرد سالم و جسیم ساخت آیا با این همه انکار میکنی که او تعالیٰ پس از مردنت دوباره ترا حیات داده نخواهد توانست و نعمت هائی را که بتو عطا کرده باز نخواهد ستانید؟ من هرگز بدین عقیده نیستم بلکه یقین دارم که او تنها رب است در خدائی او هیچکس سهیم نیست و کس نمی تواند در مقابل حکم و اختیار او دم زند

ف۵ مال به هر صورت نعمت خداست و اگر کسی آنرا مایهٔ فخر و تکبر قرار دهد دچار آفت میشود و بایستی که در حین دخول در باغ در عوض "ما اظن ان تبید هذه ابدا" جمله "ما شاء الله لا قوة الا بالله" می گفت یعنی خدا آنچه بخواهد عطا فرماید ما هیچ قوت و اختیار نداریم حصول آن تنها و البته به امداد و اعانت او است اگر او نخواهد می تواند به آن واحد بستاند. در روایات آمده است که وقتیکه شخص در کار و بار خود و آسودگی خود فارغ البالی ببیند باید این کلمات را بگوید "ما شاء الله لا قوة الا بالله" سه

ف۵ جمعیت و اولاد

ع ٥ — ٣ — ١٧

فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿۴۷﴾ وَعُرِضُوْا عَلٰى رَبِّكَ صَفًّا ؕ لَقَدْ جِئْتُمُوْنَا

پس نگزاریم از ایشان هیچ کس را درو برد آورده شوند پیش پروردگار تو صف کشیده گوییم هر آئینه آمدید پیش ما

پس نگزاریم از ایشان هیچ کس را و روبرو آورده شوند بر پروردگار تو صف کشیده (هر آئینه) آمدید پیش ما

كَمَا خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍۭ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ اَلَّنْ نَّجْعَلَ لَكُمْ مَّوْعِدًا ﴿۴۸﴾ وَ

چنانکه آفریده بودیم شمارا اول بار بلکه می پنداشتید که نخواهیم ساخت برائے شما وعده گاہے و

چنانچه آفریده بودیم شمارا اول بار بلکه می پنداشتید که نخواهیم ساخت برائے شما وعده گاہی و

وُضِعَ الْكِتٰبُ فَتَرَى الْمُجْرِمِيْنَ مُشْفِقِيْنَ مِمَّا فِيْهِ وَيَقُوْلُوْنَ

درمیان نهاده شود نامه اعمال پس بہ بینی گناه گاران را ترسان از آنچه دران ست و می گویند

نهاده شود نامه اعمال پس بینی گناه گاران ترسان از آنچه در آن نوشته است و می گویند

يٰوَيْلَتَنَا مَالِ هٰذَا الْكِتٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيْرَةً وَّلَا كَبِيْرَةً اِلَّاۤ اَحْصٰىهَا ۚ

اے وائے بر ما چه حال ست این نامه را نمی گزارد هیچ معصیت خورد را و نه بزرگ را مگر احاطه کرده است آنرا

اے وائے بر ما چه حال است این نامه را که نگذاشته است هیچ معصیت خورد را و نه بزرگ را مگر احاطه کرده است آنرا

وَوَجَدُوْا مَا عَمِلُوْا حَاضِرًا ؕ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ اَحَدًا ﴿۴۹﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ

و یابند هرچه کرده بودند حاضر و ستم نکند پروردگار تو بر هیچ کس و یاد کن چون گفتیم بفرشتگان

و یابند هرچه کرده بودند پیش رو و ستم نمی کند پروردگار تو بر هیچ کس و یاد کن چون گفتیم به فرشتگان

اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْۤا اِلَّاۤ اِبْلِيْسَ ؕ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ

سجده کنید آدم را پس سجده کردند مگر ابلیس بود از جن پس بیرون شد از

سجده کنید آدم را پس سجده کردند مگر ابلیس بود از جن پس بیرون شد از

اَمْرِ رَبِّهٖ ؕ اَفَتَتَّخِذُوْنَهٗ وَذُرِّيَّتَهٗۤ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِىْ وَهُمْ لَكُمْ

فرمان پروردگار خود اے مردمان آیا دوست می گیرید او را و فرزندان او را بجز من و ایشان شمارا

فرمان پروردگار خود آیا فرا می گیرید او را و فرزندان او را دوستان غیر من و ایشان شمارا

عَدُوٌّ ؕ بِئْسَ لِلظّٰلِمِيْنَ بَدَلًا ﴿۵۰﴾ مَاۤ اَشْهَدْتُّهُمْ خَلْقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

دشمن اند شیطان بد عوض ست ستم گاران را حاضر نکرده بودم ایشان را نزدیک آفریدن آسمانها و زمین

دشمن اند شیطان بد عوض است ستم گاران را حاضر نکرده بودم ایشان را وقت آفریدن آسمان ها و زمین

وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ ۪ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّيْنَ عَضُدًا ﴿۵۱﴾ وَيَوْمَ

و نه نزدیک خود آفریدن ایشان و نیستم مدد گار گیرنده گمراهان را و روزے که

و نه وقت آفریدن خود شان و نیستم مدد گار گیرنده گمراهان را ف۵ و روزے کہ

يَقُوْلُ نَادُوْا شُرَكَآءِىَ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ

گوید خدائے تعالی اے مشرکان ندا کنید شریکان مرا که گمان می نمودید پس ندا کنند آں جماعه و آں جماعه قبول نه کنند ندائے ایشانرا

فرماید (خدائے تعالی) اے مشرکان ندا کنید شریکان مرا که زعم می کردید پس ندا کنند (آں جماعه را) پس جواب نخواهند داد ایشانرا

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَّوْبِقًا ﴿۵۲﴾ وَرَاَ الْمُجْرِمُوْنَ النَّارَ فَظَنُّوْۤا اَنَّهُمْ مُّوَاقِعُوْهَا

و ساختیم درمیان ایشان مهلکه ف و به بینند گناه گاران آتش را و به فهمند که ایشان افتاد گانند در وی

و گردانیدیم درمیان ایشان جای هلاکی و بینند گناه گاران آتش را پس خواهند دانست که ایشان در افتی دنی اند دران

وَلَمْ يَجِدُوْا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿۵۳﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِىْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ

و نیابند ازاں جائے باز گشتن و هر آئینه گوناگون بیان کردیم درایں قرآن برائے مردمان

و نیابند ازان جائے باز گشت و هر آئینه بار بار نمائیدیم دراین قرآن برائے مردمان

مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ؕ وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا ﴿۵۴﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ

هر نوع داستان و هست آدمی بیشتر از همه چیز در خصومت و باز نداشت مردمان را

از هر مثل و هست آدمی بیشتر از همه چیز خصومت کننده ف۵ و باز نداشت مردمان را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی وادی از وادیهائے دوزخ تا یکی بدیگرے نتواند رسید ۱۲ تفسیر عثمانی

ف۵ در حین پیدا کردن زمین و آسمان ما این شیاطین را دعوت نداده بودیم که آمده تماشا کنند که درست ساخته شده است و یا در تخلیق چیزے نقص و قطور است خلاصه در تکوین و ایجاد عالم نه از آنها چیزے مشوره گرفتیم و نه امدادی خواستیم بلکه در وقت آفرینش زمین و آسمان قطعًا وجود هستی هم نداشتند و چون خود آنها را آفریدیم همه از ایشان نپرسیدیم که شما را چطور پیدا کنیم؟ و یا دیگر هم جنسان شما را چگونه خلق نمائیم؟ چگونه می توان تصور نمود که این کار را میکردیم و از آنها استمداد می نمودیم زیرا احوال این اشقیای بد فرجام بر ما معلوم بود نیک میدانستیم که آنها مردم را از راه حق گمراه می کنند جای حیرت است که چرا مردم آنها را سایه خدائی پذیرفتند و پروردگار خود را گذاشته آنها را رفیق و مدد کار خود ساختند

ع ۶ ۵ ۱۸

ع ۷ ۴ ۱۹

ف۵ سبحانه و تعالی عما یقول الظلمون علوا کبیرا - عدد قرآن کریم بجه عنوانات مختلف و انواع اقسام دلائل و امثل سخنان راست را

می فهماند مگر انسان چنان مخاصم در طبع شده است که در سخنان واضح و راست هم انکج بحث منفرد نمی نمود و تعیند کند در مقابل دلائل قوی جواب آورده می گویند به فرمایشات ...

أَن يُؤْمِنُوٓا۟ إِذْ جَآءَهُمُ ٱلْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّهُمْ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمْ

ازانکه ایمان آرند چون بیاید بایشان ہدایت و ازانکه طلب آمرزش کنند از پروردگار خود مگر بانتظار آنکه بیاید بایشان

ازانکه ایمان آرند چون بیاید بایشان ہدایت و طلب آمرزش کنند از پروردگار خود مگر انتظار آنکه برسد بایشان

سُنَّةُ ٱلْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ ٱلْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا نُرْسِلُ ٱلْمُرْسَلِينَ

روش پیشینیان یا بیاید بایشان عقوبت گوناگون شده و نمی فرستیم پیغمبران را

روش پیشینیان یا بیاید به ایشان عذاب روبروی ۵ و نمی فرستیم پیغامبران را

إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۚ وَيُجَٰدِلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِٱلْبَٰطِلِ

مگر بشارت دهنده و ترساننده و خصومت می کنند آنانکه کافران به شبهه بیهوده

مگر بشارت دهنده و ترساننده ۵ و خصومت می کنند کافران به خصومت باطل

لِيُدْحِضُوا۟ بِهِ ٱلْحَقَّ ۖ وَٱتَّخَذُوٓا۟ ءَايَٰتِى وَمَآ أُنذِرُوا۟ هُزُوًا ﴿٥٦﴾ وَمَنْ

تا بلغزانند بسبب آن سخن حق را و مسخره گرفتند آیات مرا و چیزی را که بآن ترسانیده شوند و کیست

تا بلغزانند بسبب آن سخن حق را ۵ و گرفتند کلام مرا و چیزی را که به آن ترسانیده شدند تمسخر ۵ و کیست

أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِىَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ۚ

ستمگار تر از کسی که پند داده شد بآیات پروردگار خویش پس روگردان گشت ازان و فراموش کرد آنچه پیش فرستاده

ستمگار تر ازانکه فهمانیده شد پند داده شد به کلام رب خویش پس روگردان گشت ازان و فراموش کرد آنچه پیش فرستاده است دو دست او

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ وَ

هر آئینه ما ساخته ایم بر دل ایشان پرده ها تا نه فهمند قرآن را و ساختیم در گوشهای ایشان گرانی و

۵ هر آئینه افگنده ایم بر دل ایشان پرده ها که نفهمند آنرا (قرآن را) و در گوش ایشان است گرانی و

إِن تَدْعُهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ فَلَن يَهْتَدُوٓا۟ إِذًا أَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ ٱلْغَفُورُ

اگر بخوانی ایشان را بسوی ہدایت راه نیابند آنگاه هرگز و پروردگار تو آمرزنده

اگر بخوانی ایشان را به سوی ہدایت پس نیابنده براه هیچ گاه ۵ و پروردگار تو آمرزنده

ذُو ٱلرَّحْمَةِ ۖ لَوْ يُؤَاخِذُهُم بِمَا كَسَبُوا۟ لَعَجَّلَ لَهُمُ ٱلْعَذَابَ ۚ بَل

خداوند رحمت است اگر مواخذه کردی ایشان را بآنچه کرده اند شتاب فرستادی بدیشان عقوبت را بلکه

خداوند رحمت است اگر بگیرد ایشان را به آنچه کرده اند هر آئینه بزودی بیفکند بر ایشان عذاب را بلکه

لَّهُم مَّوْعِدٌ لَّن يَجِدُوا۟ مِن دُونِهِۦ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ ٱلْقُرَىٰٓ أَهْلَكْنَٰهُمْ

ایشان را میعادی هست که نیابند این طرف ازان پناهی و این دیه ها را هلاک کردیم

ایشان را میعادی است که نیابند بجز او پناهی و آن قریه ها را هلاک کردیم

لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِم مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾ ع وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ

چون ستم کردند و معین کردیم برائے هلاک ایشان میعادی و یاد کن چون گفت موسے نوجوان خود را

چون ستم کردند و مقرر گردانیدیم برای هلاک ایشان میعادی و یاد کن چون گفت موسے جوان خود را

لَآ أَبْرَحُ حَتَّىٰٓ أَبْلُغَ مَجْمَعَ ٱلْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِىَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا

همیشه راه میروم تا آنکه برسم بمحل جمع شدن دو دریا یا بروم مدت های دراز پس چون رسیدند

همیشه راه میروم تا آنکه برسم بمحل جمع شدن دو دریا یا بروم مدت های دراز پس چون رسیدند

مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِى ٱلْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

بمحل جمع شدن دو دریا فراموش کردند ماهی خود را پس راه خود گرفت در دریا مانند نقبے

بمحل جمع شدن دو دریا فراموش کردند ماهی خود را پس فرا گرفت ماهی راه خود را در دریا نقب زده

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَٰذَا

پس چون گذشتند گفت موسے نوجوان خود را بیار برائے ما طعام چاشت ما را هر آئینه رنج یافتیم ازین

پس چون گذشتند گفت موسی جوان خود را بیار برای ما طعام (چاشت) ما را هر (آئینه) یافتیم ازین سفر خود

تفسیر عثمانی

ع ۵ نظر به عناد آنها میتوان گفت که بعد از اینکه مانند قرآن ہدایت عظیم الشان به ایشان رسید باز ایمان نیاوردند و توبه نکردند، هیچ عذر معقول ندارند آخر در قبول حق چرا تاخیر میکنند و چه انتظار دارند. بجز اینکه مانند اقوام سابق خدا تعالیٰ آنها را بکلی تباه کند و یا اگر تباه کرده نشوند اقلاً عذاب الٰہی به صورت ہائے مختلف پیش چشم شان حاضر شود. ہٰکذا الفہم من تفسیر ابن کثیر وغیره. حضرت شاه (رح) مینویسد هیچ انتظار دیگر باقی نماند مگر اینکه مثل اقوام سابقه ہلاک شوند و یا عذاب قیامت را بچشم سر ببینند

ع ۵ پیغمبران اختیار ندارند که هر گاه شما خواهش کنید و یا وقتیکه خود آنها بخواهند عذاب را مسلط نمایند

ع ۵ میخواهند به مجادله های دروغ و هیچ بیخ بنیاد آواز حق را پست نمایند و بزور آوری قدمهای صداقت را بلغزانند لکن نیست

ع ۵ کلام خدا را به تمسخر بی گیرند از عذابی که ترسانیده میشوند آنرا مورد تمسخر خود قرار میدهند

ع ۵ سزای آن ذخیره تکذیب حق و استهزا را که میل میفرستد چنان فراموش نموده که بیهوده هم گاهی بخیالش نمی گذرد

ع ۵ از سبب جدال بالباطل و استهزار بالحق ایشان بر دلهای شان پرده افگندیم و در گوشهای شان ثقل نهادیم اکنون حق را می شنوند و نه آنرا می فهمند آنها بکلی مسخ شده اند. پس بسوی حق چه طور متوجه شوند و انجام خود را چگونه خیالی کنند قطعاً توقع نباید کرد که اشتیاق براه خواهند آمد.

ع ۶ ۲۰

نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اَرَءَيْتَ اِذْ اَوَيْنَآ اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّيْ نَسِيْتُ الْحُوْتَ ز

سفر خود　گفت آیا دیدی چون آرام گرفتیم تکیه کرده سنگے پس من فراموش کردم ماہی را

زحمت　گفت آیا دیدی چون جاے گرفتیم به نزد آن سنگ پس من فراموش کردم ماہی را

وَمَآ اَنْسٰنِيْهُ اِلَّا الشَّيْطٰنُ اَنْ اَذْكُرَهٗ ۚ وَاتَّخَذَ سَبِيْلَهٗ فِي الْبَحْرِ ۖ

یعنی آنجا و فراموش نساخت مرا از آنکه یاد کنم قصه آن مگر شیطان　و راه خود گرفت　در دریا

و فراموش من نکردانید آنرا مگر شیطان که یاد کنم آنرا　و گرفت ماہی راه خود را　در دریا

عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ۖ فَارْتَدَّا عَلٰى اٰثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾

به نہج عجیب　گفت موسی این بود آنچه می جستیم پس باز گشتند بر نشان اقدام خود　تفحص کنان

بطرز عجب　گفت موسی این است آنچه می جستیم پس باز گشتند بر اقدام خود شناخته (تفحص کنان)

فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنٰهُ

پس یافتند بنده را　از بندگان ما که دادیم او را رحمتے از نزدیک خود و آموختیم　او را

پس یافتند بنده از بندگان ما کردادیم او را رحمتی　از نزد خود　و آموختیم او را

مِنْ لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهٗ مُوْسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا

از نزدیک خود علمے ف۵　گفت او را موسے　آیا پیروی تو کنم بشرط آنکه بیاموزانی مرا　از آنچه

از نزد خود　علمی ف۵　گفت او را موسے　آیا پیروی تو کنم بشرط آنکه بیاموزانی مرا از آنچه

عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ

آموخته شدی از راه یابی　گفت هر آئینه تو نتوانی　با من شکیبائی کردن　و چگونه

آموخته شده ای از راه یابی　گفت (هر آئینه) تو نتوانی　با من شکیبائی کردن　و چگونه

تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِيْٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ صَابِرًا

شکیبائی کنی بر چیزیکه در نگرفته آنرا از روے دانش　گفت خواهی یافت مرا اگر خدا خواسته است شکیبا

شکیبائی کنی بر چیزیکه دانش آن در اختیار تو نیست　گفت خواهی یافت مرا صبر کننده اگر خواهد خدا

وَّلَآ اَعْصِيْ لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِيْ فَلَا تَسْـَٔلْنِيْ عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى

و خلاف نکنم با تو در ہیچ فرمانے　گفت پس اگر پیروی من میکنی پس سوال مکن از من از ہیچ چیز تا آنکه

و نافرمانی نکنم ترا در ہیچ امر　گفت اگر رفاقت (پیروی) من میکنی پس سوال مکن از من از ہیچ چیز تا آنکه

اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ فَانْطَلَقَا ۗ حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِي السَّفِيْنَةِ

خود آغاز کنم براے تو از حال آن بیانے　پس راه رفتند تا وقتے که سوار شدند بر کشتی

خود آغاز کنم برای تو از آن ذکری　پس برو در رفتند　تا وقتیکه سوار شدند　در کشتی

خَرَقَهَا ۗ قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا ۚ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾

خضر شگاف کرد آن را　گفت موسی آیا شگافتی کشتی را تا غرق کنی اهل آن را هر آئینه آوردی چیزے عظیم را

پاره کرد آن را　گفت موسے آیا پاره کردی آنرا تا غرق کنی اهل آن را　هر آئینه کردی چیزے عجیب را

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِيْ

گفت آیا نگفته بودم که تو نتوانی　با من شکیبائی کردن　گفت موسے مواخذه مکن

گفت آیا نگفته بودم که تو نتوانی با من صبر　گفت موسے　مواخذه مکن مرا

بِمَا نَسِيْتُ وَلَا تُرْهِقْنِيْ مِنْ اَمْرِيْ عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا ۗ حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا

با من بآنچه فراموش کردم و بر سر من مینداز در مقدمه من سختی را　پس راه رفتند تا وقتیکه برخوردند

به آنچه فراموش کردم و مینداز بر من در کار من دشواری　پس برو ور رفتند تا آنکه ملاقی شدند

غُلٰمًا فَقَتَلَهٗ ۙ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً ۢ بِغَيْرِ نَفْسٍ ۭ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُّكْرًا ﴿٧٤﴾

با نوجوانے خضر بکشت او را　گفت موسی آیا کشتی نفس پاک را بغیر قصاص نفسے　هر آئینه آوردی چیزے ناپسندیده

با پسری پس بکشت او را　گفت موسی آیا کشتی نفس پاکی را بغیر عوض نفسی　هر آئینه کردی چیزی نامعقول

ف۱ یعنی خضر را یافتند ۱۲ تفسیر عثمانی

ف۵ آن بنده عبارت از حضرت خضر علیه السلام بود و حق تعالی او را از رحمت خصوصی خود نواخته و از علم اسرار کونیه حصه وافر عطا فرموده بود درایں مسئله اختلاف است که حضرت خضر از سل یول کیتم و یا نبی و یا محض ولی و درانجا اینگونه مباحث فیصل نمیتوان شد با این همه اختیار من طرف رجحان دارد که او را نبی بدانند و چنانکه بعض محققین خیال دارند که انبیاء یکه شریعت جدید نیاورده باشند بایشان اینقدر تصرف و اختیار هم داده میشود که بنابر مصالح خصوصیه از شریعت مستقله تخصیص عام و یا تقیید مطلق و یا از ضابطه کلیه بعض جزئیات را استثنا کنند همین قسم تعلقات جزئی به حضرت خضر هم حاصل بود والله اعلم به ہر حال موسی علیه السلام با خضر ملاقات کرد بعد از سلام و تحیات خضر علیه السلام علت تشریف آوری را از موسی علیه السلام جویا شد حضرت موسی علیه السلام در جواب علت آمدن خود را تفصیل داد حضرت خضر علیه السلام گفت ای موسی بدون شبهه الله تعالی ترا تربیه فرموده لیکن حقیقت این است که علمیکه راز جزئیات کونیه) از طرف الله علیم ارزانی شده است به آن مقدار) بشما عطا نشده و است و علم (اسرار تشریع) آنقدر فراوان که بشما داده به من داده نشده بعد از ان بطرف گنجشکیکه از دریا آب مینوشید اشاره کرده گفت که علم ما و شما بلکه تمام علم

قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ

گفت آیا نه گفته بودم با تو که هر آئینه تو نتوانی

گفت آیا نگفته بودم با تو که (هر آئینه) تو نتوانی

مَعِيَ صَبْرًا ﴿٥﴾ قَالَ إِن سَأَلْتُكَ عَن شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي ۖ قَدْ

با من شکیبائی کردن گفت موسی اگر بپرسم ترا از چیزے بعد ازین پس صحبت مکن با من هر آئینه

با من صبر گفت موسی اگر بپرسم ترا از چیزے بعد ازین پس همراه خود مرا مگذار هر آئینه

بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْرًا ﴿٦﴾ فَانطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا

رسیدی از جانب من بحد عذر پس راه رفتند تا وقتیکه آمدند باهل دیہے طعام طلب کردند

رسیدی از جانب من به عذری پس هر دو رفتند تا چون آمدند بمردم قریه که طعام خواستند

أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَن يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَن يَنقَضَّ فَأَقَامَهُ ۖ

از اهل آن دیه پس قبول نمودند اهل دیه که مهمانی کنند ایشان را پس یافتند در انجا دیوارے که میخواست بیافتد پس راست

از اهل آن پس انکار نمودند اهل قریه که مهمانی کنند ایشان را پس یافتند هر دو در آنجا دیواری را که میخواست آنکه

قَالَ لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧﴾ قَالَ هَٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ ۚ

گفت موسی اگر میخواستی هر آئینه میگرفتی بر تعمیر این دیوار مزدے گفت اینست جدائی در میان من و تو

گفت موسی اگر می خواستی (هر آئینه) می گرفتی بر وی مزدی گفت خضر این جدائی است میان من و تو

سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨﴾ أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ

خبر خواهم داد ترا بسر آنچه نتوانستی بران شکیبائی کردن اما کشتی پس بود

اکنون آگاه سازم ترا به سر آنچه نتوانستی بران صبر اما کشتی پس بود

لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدتُّ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُم مَّلِكٌ

ازان درویشان چندکه کار می کردند در دریا پس خواستم که معیوب کنم آنرا و بود پیش روی ایشان بادشاہے

برای مساکین که کار می کردند در بحر پس خواستم که معیوب کنم آنرا و بود پیش روی شان پادشاهی که

يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَن

که میگرفت هر کشتی درست را به زبردستی و اما آن نوجوان پس بودند پدر و مادرش مسلمان پس ترسیدیم ازانکه

می گرفت هر کشتی درست را به زبردستی و اما آن بچه پس بودند پدر و مادر او مسلمان پس ترسیدیم که

يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿١٠﴾ فَأَرَدْنَا أَن يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكَاةً وَ

غالب آید بر ایشان در سرکشی و کفر پس خواستیم که عوض دهد ایشان را پروردگار ایشان بهتر ازوے از روی پاکیزگی

غالب آید بر ایشان از روی سرکشی و کفر پس خواستیم که عوض دهد ایشان را پروردگار ایشان بهتر ازوی از روی پاکیزگی و

أَقْرَبَ رُحْمًا ﴿١١﴾ وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ

نزدیک تر از جهت شفقت و اما آن دیوار پس بود از دو نوجوان یتیم در شهر و بود زیر آن

نزدیک تر از حیث شفقت و اما دیوار پس بود برای دو پسر یتیم در شهر و بود زیر آن

كَنزٌ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَن يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا

گنجے از ایشان و بود پدر ایشان نیکو کار پس خواست پروردگار تو که این نوجوانان برسند بنهایت قوت خویش و بر آرند

گنجی از ایشان و بود پدر ایشان نیکوکار پس خواست پروردگار تو که برسند ایشان بجوانی خود و بر آرند

كَنزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ۚ ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِع

گنج خود را از روے مهربانی پروردگار تو و نکردم آنرا از رائے خود اینست سر آنچه نتوانستی

گنج خود را از روی مهربانی از پروردگار تو و نکردم آنرا از حکم خود این است سر آنچه نتوانستی

عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿١٢﴾ وَيَسْأَلُونَكَ عَن ذِي الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُم مِّنْهُ

بران شکیبائی کردن و سوال می کنند ترا از ذوالقرنین بگو خواهم خواند بر شما از حال وے

بر وی شکیبائی و می پرسند ترا از ذوالقرنین بگو خواهم خواند بر شما از حال وے

---

۵ اگرچه هر مولودی ملة مسلمان پیدا میشود مگر بعد ازان از تأثیرات خارجی در عین صباوت در بعضی بنیاد بدنهاده میشود. اگرچه علم یقینی و کامل آن مخصوص خداست یا هم اندکی آثار آن بنظر اهل بصیرت هم میرسد. الله تعالی در باب آن بچه حضرت خضر علیه السلام را آگاه نمود که بنیاد او بد نهاده شده. اگر کلان می شد موذی و بد اخلاق می برآمد طوریکه همراه خود والدین خود را هم غرق میکرد و آنها در محبت او کافر می گردیدند. لهذا قتل بچه در حق والدین رحمت و وسیله حفاظت آنها گردید و منظور خدا آن بود که مادر و پدر او بر ایمان استوار بمانند پس حکمت الهیه مقتضی شد که مانعت آتیه از راه آنها دور شود. به خضر حکم داد که بچه را بکش خضر علیه السلام امتثال امر نمود. باقیماند بعضی اعتراض و سوال که بعضی خواهند گفت که بچه را اصلاً نمی آفرید و اگر آفریده بود نمی ماند که باین قدر شریر شود و یا چون ملیونها کفار در دنیا موجود اند کافر شدن والدین او هم اهمیتی نداشت و یا بچه هائیکه بنیاد آنها بد نهاده شود اولاً فهرست همه آنها به پیغمبران داده می شد تا آنها را به قتل میرسانند

جواب اجمالی این اعتراضات این آیه کریمه است. لایسئل عما یفعل وهم یسئلون. (انبیاء. رکوع ٢) و برای جواب تفصیلی کلام مبسوطی را بعد مسئله خلق خیر و شر ضرور است اما درین فوائد...

ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا

خبرے هرآئینه ما دسترس دادیم او را در زمین و دادیم او را از هر چیز سامانے پس درپے سامانے افتاد

خبرے (هرآئینه) ما دسترس دادیم او را در زمین ودادیم ویرا از هر چیز سببے پس درپے سببی افتاد

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا

تا آنکه رسید بمحل فرو رفتن آفتاب دریافت آنرا که فرو میرود در چشمهٔ گل دلائی و یافت نزدیک آن چشمه

تا چون رسید بمحل فرو رفتن آفتاب یافت آنرا که فرو میرود در دلدل گل ولائی (یا گرم) و یافت نزدیک آن

قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾

گروهے را گفتیم ای ذو القرنین اختیار بدست تست یا اینست که عقوبت کنی یا بگیری در میان ایشان معامله نیکو را

قومی را گفتیم ای ذو القرنین یا عذاب می کنی و یا میگیری در میان ایشان (روش) نیکوئی

قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾

گفت اما کسیکه ستم کرد پس عذاب خواهیم کرد او را باز گردانیده شود بسوی پروردگار خویش پس عذاب کند او را عذاب سخت

گفت اما کسیکه ستم کرد پس عذاب خواهیم کرد او را پس باز گردانیده شود بسوی پروردگار خود پس عذاب کند او را عذاب سخت

وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا

و اما آنکه ایمان آورد و کار شائسته کرد پس او را حالت خوش است از روی پاداش و خواهیم گفت با باب او از مقدمهٔ خویش

و اما آنکه ایمان آورد و کرد کار شائسته پس او راست نیکی از حیث پاداش و خواهیم گفت او را از حکم خود

يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ

سخن آسانی باز درپے سامانے افتاد تا وقتیکه رسید بمحل برآمدن آفتاب یافت که آن برمی آید بر

آسانی باز درپے سببی افتاد تا چون رسید بمحل برآمدن آفتاب یافت آنرا که برمی آمد

قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ

گروهے که نساخته ایم برای ایشان این طرف از آفتاب هیچ پرده چنین بود قصه و هر آئینه در گرفته ایم با نچه نزدیک وے بود

قومے که نساخته بودیم برای ایشان از پیش آفتاب پرده واقعه چنین است و (به تحقیق) احاطه کردیم به آنچه نزد او ست

خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا

از روی خبرداری باز درپے سامانی افتاد تا وقتیکه رسید در میان سدین یافت این جانب سدین

از حیث علم باز درپے سببی افتاد تا چون رسید در میان دو کوه یافت در پیش آن دو کوه

قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ

گروهے را که نزدیک نیستند ازانکه بفهمند سخنے گفتند ای ذو القرنین هر آئینه یاجوج و ماجوج

قومی که قریب نبودند که بفهمند سخنی را گفتند ای ذو القرنین (هر آئینه) یاجوج و ماجوج

مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَ

فساد کنندگانند در زمین پس آیا مقرر کنیم برائے تو باجی بر شرط آنکه بسازی در میان ما و

فساد کنندگانند در زمین پس آیا مقرر کنیم برای تو مزدی برای اینکه بسازی میان ما و

بَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ

ایشان سدے گفت آنچه دسترس داده است مرا دران پروردگار من بهتر است پس مدد کنید مرا بزور بازو تا بسازم میان شما

میان ایشان بندی گفت آنچه دسترس داده است مرا دران پروردگار من بهتر است پس مدد کنید مرا بقوت بازو که بسازم میان شما

وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ

و ایشان حجابے محکم بیارید پیش من پارهائے آهن تا وقتیکه برابر ساخت ما بین آن دو کوه گفت

و میان ایشان دیوار محکم بیارید بمن تخته های آهن تا وقتیکه برابر ساخت میان دو کوه گفت

انْفُخُوا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾ فَمَا اسْطَاعُوا

آتش بدمید تا آنکه آتش ساخت آن آهن را گفت بیارید پیش من تا بریزم بالائے این روئین گداخته را پس نتوانستند یاجوج و ماجوج

بدمید تا چون گردانید آنرا آتش گفت بیارید بمن (مس) تا بریزم بران دیوار مس گداخته پس نتوانستند

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی بحسب نظر مردمان ۱۲ ف ۲ مترجم گوید و این کنایت است از قدرت او برین دو کار ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۳۰۳

قبول کرده اندر باب تکوینیات ازین قبیل هزارها سوالات نموده اند اما جواب آن بجز اعتراف عجز و قصور چیزی دیگر نیست درین موقع منظور آن بود که بذریعهٔ خضر یک نمونه آن را وانمود کند که چه کس حکمت ها و مصالح تکوینیه خدای تعالی را احاطه کرده می تواند گاهی صورت واقع در ظاهر خراب و قبیح و یا بے موقع معلوم میشود لیکن کسیکه بواقعات باطنی علم دارد می فهمد که در آن حکمت بسیار پوشیده می باشد۔ خضر علیه السلام تختهٔ کشتی را بشکست حالانکه کشتی بانان بآنها احسان کرده بودند چه هر دو را بدون اجرت سوار کرده بودند یک بچه را که مصروف بازی بود بکشت و این حرکت ظاهراً نهایت قبیح بنظر می آید۔ حضرت خضر ع برا راست کردن دیوار بران اهل قریه احسان کرد که بر ایشان به نهایت بے مروتی پیش آمده بودند اگر خود خضر علیه السلام در آخر توجیهات این افعال خود را بیان نمی کرد تمام دنیا تا امروز در ورطهٔ حیرت می افتند

دیا خضر را ادائماً هدف طعن و تشنیع خود قرار میداد (العیاذ بالله) ازین مثال با افعال خدای تعالی بحکمت های او را اندازه کنید ۱۲۔

أَن يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾ قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي ۖ فَإِذَا

که بالا روند بران و نتوانستند اورا سوراخ کردن گفت این عمارت نعمتی ست از پروردگار من پس چون

که بالا روند بران و نتوانستند آنرا سوراخ کردن گفت این رحمتی است از پروردگار من پس چون

جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾ ۞ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ

بیاید وعدهٔ پروردگار من ول کند آنرا هموار و هست وعدهٔ پروردگار من راست و بگذاریم بعض ایشانرا

بیاید وعدهٔ پروردگار من گرداند آنرا هموار و هست وعدهٔ پروردگار من راست ع۵ و بگذاریم بعض ایشان را

يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ ۖ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا

آن روز در هم آمیزنا در بعض دیگر و دمیده شود در صور پس بهم آریم ایشانرا بهم آوردن و رو برو آریم

آن روز که در آمیزند در بعض دیگر و دمیده شود در صور پس جمع آریم ایشان را همه و عرضه نمائیم

جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾ الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ

دوزخ را آنروز پیش کافران رو برو آوردن آنانکه بود چشم ایشان در پرده

جهنم را دران روز برائے کافران پیش رو ع۵ آنانکه بود چشم های ایشان در پرده

عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾ أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن

از یاد من و نمی توانستند سخن شنیدن یعنی از شدت بغض آیا پنداشتند کافران که

از یاد من و نمی توانستند شنیدن (سخن) آیا پنداشتند کافران که

يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

دوست گرفتن ایشان بندگان مرا بجز من موجب عقوبت نباشد هر آئینه ما آماده ساختیم دوزخ را برای کافران جائے فرود آمدن

فرا گیرند بندگانم را بجز من انصار (معبودان) (هر آئینه) مهیا ساخته ایم دوزخ را برای کافران مهمانی

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُم بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ

بگو آیا خبر دهیم شمارا بآنانکه زیان کاران ترین مردم اند از روی عمل این جماعه آنانند که گم شد سعی ایشان در زندگانی

بگو آیا خبر دهیم شمارا به آنانکه زیان مند ترین مردم اند از روی عمل (ایشان) آنانند که ضایع شده کوشش ایشان در زندگانی

الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا

دنیا و ایشان گمان می کنند که نیکو کاری می کنند در عمل این جماعه آنانند که کافر شدند

دنیا و ایشان می پندارند که آنها خوب عمل می کنند ایشان آنانند که کافر شدند

بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذَٰلِكَ

بآیات پروردگار خویش و بملاقات او پس نابود شد عمل ایشان پس برپا نخواهیم ساخت برائے ایشان روز قیامت هیچ وزنی

بنشان هائے پروردگار خود و لقای او پس برباد شد اعمال ایشان پس برپا نخواهیم ساخت برای ایشان روز قیامت وزنی

جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا

جزای ایشان دوزخ باشد بسبب آنکه کافر شدند و گرفتند آیات مرا و پیغامبران مرا به تمسخر هر آئینه آنانکه ایمان آوردند

جزای ایشان دوزخ است بسبب کفر ایشان و بسبب گرفتن ایشان آیات و پیغمبرانم را تمسخر (هر آئینه) آنانکه ایمان آوردند

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا

و کارهائے شائسته کردند باشد ایشانرا بوستانهائے بهشت جائے مهمانی همیشه ماندگان آنجا

و کارهائے نیک کردند هست برائے ایشان جنت هائے فردوس مهمانی جاوید باشند دران

لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾ قُل لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ

نه طلبند از آنجا باز گشتن بگو اگر باشد دریا سیاهی برای نوشتن سخنان پروردگار من البته خرچ شود دریا

نخواهند از آنجا برگشتن بگو اگر باشد بحر سیاهی برای نوشتن سخنان پروردگار من هر آئینه فانی شود بحر

قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ

پیش از آنکه آخر شوند سخنان پروردگار من اگرچه بیاریم مانند آن دریا بطریق مدد بگو جز این نیست که من آدمی ام

پیش از آنکه ختم شود کلمات پروردگار من و اگرچه بیاریم بمانند آن بحر مدد بگو جز این نیست که من بشرم

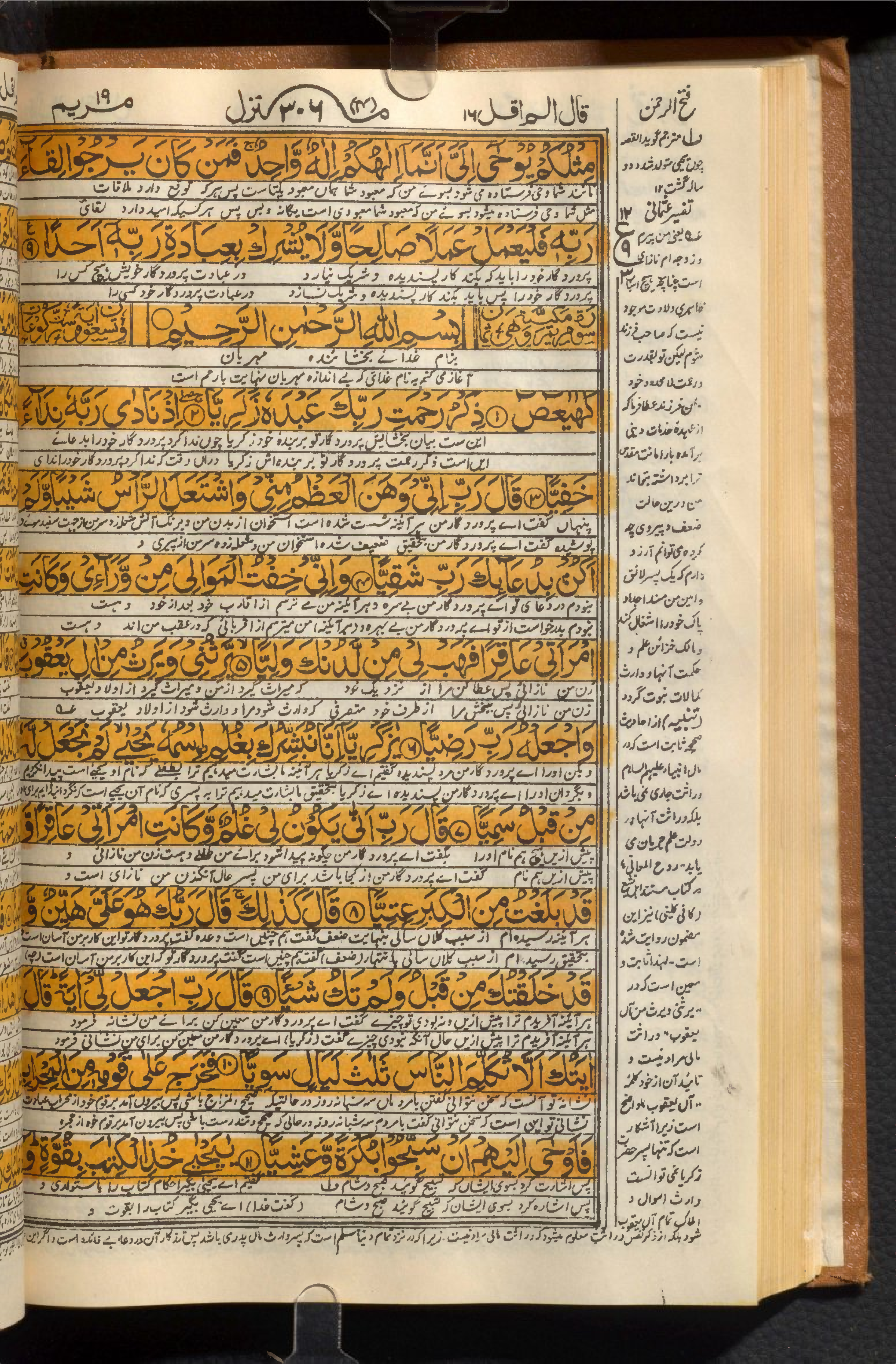
فتح الرحمن

ف۱ یعنی نزدیک شود قیامت ۱۲ ف۲ مترجم گوید این کنایت است از خواری و بے قدری ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی و رحمت خدا این سد استوار شده تا مدت معین آهنین طور برپا می ماند از احادیث صحیحه معلوم می شود که بعد از نزول حضرت مسیح علیه السلام و قتل دجال وعدهٔ بر آمدن یأجوج و مأجوج بقریب قیامت است الیذور آنوقت این مانع رفع میشود آنها دیوار را شکسته چنان تعداد کثیری برآیند که تمام آنها را ابدو الله تعالی کس نمیداند دنیا از مقابله آنها عاجز می آید به حضرت مسیح حکم میشود که بندگان خاص مرا گرفته به کوه طور برو بالاخر حضرت مسیح علیه السلام به بارگاه احدیت دعا و تضرع میکند در نتیجه بر یأجوج و مأجوج یک وبای عظیم مسلط می گردد که یکدم همه هلاک میشوند تفصیل مزید در کتب حدیث باب «امارات الساعة» ملاحظه شود ع۵ یأجوج و مأجوج مانند امواج بحر بهجوم شدید آورده به تعداد بیشمار می برآیند و یا مطلب این است که از شدت هول و اضطراب تمام خلایق با یکدیگر مخلوط می شوند «من الجن و الانس» در مین یکدیگر داخل می گردند بعد از آن صور دمیده میشود پس مخلوقات همه بحضور خدای تعالی در میدان حشر جمع کرده میشوند و دوزخ پیش چشم کفار کشاده باشد تخصیص کفار از سببی باشد که دوزخ حقیقة برای آنها تیار...

۱۱ ع ۱۹ ۱۲

مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ

مانند شما وحی فرستاده می شود بسوی من که معبود شما همان معبود یکتاست پس هر که توقع دارد ملاقات

مثل شما وحی فرستاده میشود بسوی من که معبود شما معبودی است یگانه و بس پس هر کسیکه امید دارد لقای

رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿۱۱۰﴾

پروردگار خود را باید که بکند کار پسندیده و شریک نیارد در عبادت پروردگار خویش هیچ کس را

پروردگار خود را پس باید بکند کار پسندیده و شریک نسازد در عبادت پروردگار خود کسی را

سُورَةُ مَرْيَمَ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَمَانٌ وَتِسْعُونَ آيَةً وَسِتُّ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم به نام خدائی که بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

كهيعص ﴿۱﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ﴿۲﴾ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ نِدَاءً

این ست بیان بخشایش پروردگار تو بر بندهٔ خود زکریا چون ندا کرد پروردگار خود را بدعائے

این است ذکر رحمت پروردگار تو بر بنده اش زکریا دران وقت که ندا کرد پروردگار خود را ندای

خَفِيًّا ﴿۳﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ

پنهان گفت اے پروردگار من هر آئینه سست شده است استخوان از بدن من و برنگ آتش شعله زد سر من از جهت سفید موئے و

پوشیده گفت اے پروردگار من بتحقیق ضعیف شده استخوان من و شعله زده سر من از پیری و

أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿۴﴾ وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ

نبودم در دعای تو اے پروردگار من بے بهره و هر آئینه من مے ترسم از اقارب خود بعد از خود و هست

نبودم بدرخواست از تو اے پروردگار من بے بهره و هر آئینه من میترسم از اقربائی که در عقب من اند و هست

امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿۵﴾ يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ

زن من نازائی پس عطا کن مرا از نزد یک تو که میراث گیرد از من و میراث گیرد از اولاد یعقوب

زن من نازائی پس ببخش مرا از طرف خود متصرفی که وارث شود مرا و وارث شود از اولاد یعقوب ف۵

وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿۶﴾ يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ

و بکن او را اے پروردگار من مرد پسندیده گفتیم اے زکریا هر آئینه ما بشارت میدهیم ترا بطفلے که نام او یحیی است پیدا نکردیم

و بگردان او را اے پروردگار من پسندیده اے زکریا بتحقیق ما بشارت میدهیم ترا به پسری که نام آن یحیی است که نگردانیده ایم برای او

مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿۷﴾ قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَ

پیش ازیں هیچ هم نام او را بگفت اے پروردگار من چگونه پیدا شود برائے من طفلے و هست زن من نازائی و

پیش ازین هم نام گفت اے پروردگار من از کجا باشد برای من پسر حال آنکه زن من نازای است و

قَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿۸﴾ قَالَ كَذَٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَ

هر آئینه رسیده ام از سبب کلان سالی بنهایت ضعف گفت هم چنیں است وعده گفت پروردگار تو این کار بر من آسان است

بتحقیق رسیده ام از سبب کلان سالی به نهایت (ضعف) گفت هم چنیں است گفت پروردگار تو که این کار بر من آسان است (و)

قَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ﴿۹﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ

هر آئینه آفریدم ترا پیش ازیں و نه بودی تو چیزے گفت اے پروردگار من معین کن برائے من نشانه فرمود

هر آئینه آفریدم ترا پیش ازیں حال آنکه نبودی چیزے گفت (زکریا) اے پروردگار من معین کن برای من نشانی فرمود

آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿۱۰﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ

نشانهٔ تو آنست که سخن نتوانی گفتن با مردمان سه شبانه روز در حالتیکه صحیح المزاج باشی پس بیرون آمد بر قوم خود از محراب عبادت

نشانی تو این است که سخن نتوانی گفت با مردم سه شبانه روز در حالی که صحیح و تندرست باشی پس بیرون آمد بر قوم خود از حجره

فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿۱۱﴾ يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَ

پس اشارت کرد بسوی ایشان که تسبیح گوئید صبح و شام ف۱ گفتیم اے یحیی بگیر احکام کتاب را باستواری و

پس اشاره کرد بسوی ایشان که تسبیح گوئید صبح و شام (گفت خدا) اے یحیی بگیر کتاب را بقوت و

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید القصه چون یحیی متولد شد و دو سال گذشت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی من پیرم و زوجه ام نازائی است چنانچه هیچ اسباب ظاهری ولادت موجود نیست که صاحب فرزند شوم لیکن تو بقدرت و رحمت لا محدود خود مرا فرزند عطا فرما که از عهدهٔ خدمات دینی بر آمده بار امانت مقدس ترا بر داشته بتواند من درین حالت ضعف و پیری چه کرده می توانم آرزو دارم که یک پسر لائق و امین مسند اجداد پاک خود را اشغال کند و مالک خزائن علم و حکمت آنها و وارث کمالات نبوت گردد (تنبیه) از احادیث صحیح ثابت است که در مال انبیاء علیهم السلام وراثت جاری نمی باشد بلکه وراثت آنها در دولت علم جریان می یابد - روح المعانی۔ در کتاب مستند ابن شیخ (کافی کلینی) نیز این مضمون روایت شده است - لهذا ثابت و معین است که در "یرثنی و یرث من آل یعقوب" وراثت مالی مراد نیست و تائید آن از خود کلمهٔ "آل یعقوب" هم واضح است زیرا آشکار است که تنها پسر حضرت زکریا نمی توانست وارث اموال و املاک تمام آل یعقوب شود بلکه از ذکر نفس وراثت معلوم میشود که وراثت مالی مراد نیست. زیرا که در نزد تمام دنیا مسلم است که پسر وارث مال پدری باشد پس تذکار آن در دعا بے فائده است و اگر این

اٰتَیْنٰهُ الْحُكْمَ صَبِیًّا ﴿۱۲﴾ وَّ حَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَ زَكٰوةً ؕ وَ كَانَ تَقِیًّا ﴿۱۳﴾ وَّ بَرًّۢا

دادمش دانائی در حال کودکی و دادمش شفقتے از نزدیک خود طہارت نفس و بود پرہیزگار و نیکو کردار

دادیم او را حکم در حالت صباوت و رحمت دادیم از نزد خود و پاکیزگی و بود پرہیزگار و بود نیکو کار

بِوَالِدَیْهِ وَ لَمْ یَكُنْ جَبَّارًا عَصِیًّا ﴿۱۴﴾ وَ سَلٰمٌ عَلَیْهِ یَوْمَ وُلِدَ وَ یَوْمَ

به پدر و مادر خود و نبود گردن کش گنہگار و سلام باد و بر وے روزیکه متولد شد و روزیکه

به پدر و مادر خود و نبود متکبر سرکش و سلام است بر وی (بر یحیی) در روزیکه پیدا شده و در روزیکه

یَمُوْتُ وَ یَوْمَ یُبْعَثُ حَیًّا ﴿۱۵﴾ وَ اذْكُرْ فِی الْكِتٰبِ مَرْیَمَ ۘ اِذِ انْتَبَذَتْ

بمیرد و روزیکه برانگیخته شود زنده گشته و یاد کن در کتاب مریم را چون یکسو شد

بمیرد و در روزیکه برانگیخته شود زنده و یاد کن در کتاب (قصهٔ) مریم را وقتیکه یکسو شد

مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِیًّا ﴿۱﴾ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُوْنِهِمْ حِجَابًا ۫ فَاَرْسَلْنَاۤ

از کسان خود جائے به سمت برآمدن آفتاب پس گرفت این جانب از ایشان پرده پس فرستادیم

از اہل خود در مکان شرقی پس گرفت از پیش ایشان پرده پس فرستادیم

اِلَیْهَا رُوْحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِیًّا ﴿۲﴾ قَالَتْ اِنِّیْۤ اَعُوْذُ بِالرَّحْمٰنِ

بسوی او روح خود را ف پس صورت گرفت برائے مریم آدمی درست اندام شده گفت هر آئینه من می پناهم بخدا

بسوی او فرشتهٔ خود را پس مصور شد برای وی آدمی درست اندام گفت (هر آئینه) من پناه می جویم به رحمن

مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِیًّا ﴿۳﴾ قَالَ اِنَّمَاۤ اَنَا رَسُوْلُ رَبِّكِ ۖۗ لِاَهَبَ لَكِ

از تو اگر پرهیزگار باشی گفت جز این نیست که من فرستادهٔ پروردگار توام تا عطا کنم ترا

از تو اگر ترسنده (پرهیزگار) هستی گفت جز این نیست که من فرستادهٔ پروردگار توام تا بتو بخشم

غُلٰمًا زَكِیًّا ﴿۴﴾ قَالَتْ اَنّٰی یَكُوْنُ لِیْ غُلٰمٌ وَّ لَمْ یَمْسَسْنِیْ بَشَرٌ وَّ لَمْ اَكُ

طفلے پاکیزه گفت چگونه پیدا شود برائے من طفلی و دست نرسانیده است بمن هیچ آدمی و هرگز نبودم

پسر پاکیزه گفت از کجا باشد برای من پسر و حال آنکه نرسیده است بمن هیچ بشر (بطرز حلال) و نبودم گاهی

بَغِیًّا ﴿۵﴾ قَالَ كَذٰلِكِ ۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَیَّ هَیِّنٌ ۚ وَ لِنَجْعَلَهٗۤ اٰیَةً

زناکار گفت وعده حق هم چنین است فرمود پروردگار تو که این بر من آسان است و می خواهیم که بکنیم این طفل را نشانه

زناکار گفت چنین است فرمود پروردگار تو که آن بر من آسان است و تا بگردانیم آنرا

لِّلنَّاسِ وَ رَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَ كَانَ اَمْرًا مَّقْضِیًّا ﴿۶﴾ فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ

برائے مردمان و بخشایشے از جانب خود و هست این مقدمه کارے مقرر کرده شده پس به شکم بار گرفت آن طفل را پس یکسو شد مریم بسبب

برائے مردم علامتی و مهربانی از جانب خود و این هست کار مقرر شده پس حامله شد بوی پس یکسو شد مریم با او

مَكَانًا قَصِیًّا ﴿۷﴾ فَاَجَآءَهَا الْمَخَاضُ اِلٰی جِذْعِ النَّخْلَةِ ۚ قَالَتْ یٰلَیْتَنِیْ

بجائے دور از مردم پس آورد ش درد زه بسوے تنهٔ خرما مریم گفت اے کاش

در جائے دور پس مضطر ساخته آورد ش درد زه بسوے بیخ تنه خرما گفت مریم اے کاش

مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَ كُنْتُ نَسْیًا مَّنْسِیًّا ﴿۸﴾ فَنَادٰىهَا مِنْ تَحْتِهَاۤ اَلَّا تَحْزَنِیْ

مرده بودمی پیش ازین و شدمی فراموش از خاطر رفته پس آواز داد او را طفل یا جبرئیل والله اعلم از جانب پائین او که اندوه مخور

می مردم پیش ازین و می بودم بکلی فراموش شده پس آواز داد او را از جانب پایانش که غم گین مشو

قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِیًّا ﴿۹﴾ وَ هُزِّیْۤ اِلَیْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ

هر آئینه پیدا کرده است پروردگار تو پائین تو جوئی و بجنبان بسوی خویش تنهٔ خرما را

(هر آئینه) پیدا کرده است پروردگار تو زیر پایان تو چشمهٔ (جوئی) و بجنبان بسوی خود بیخ خرما را

تُسٰقِطْ عَلَیْكِ رُطَبًا جَنِیًّا ﴿۱۰﴾ فَكُلِیْ وَ اشْرَبِیْ وَ قَرِّیْ عَیْنًا ۚ فَاِمَّا تَرَیِنَّ

تا بیفکند بر سر تو خرمائے تازه بالفعل از درخت چیده پس بخور و بیاشام و آسوده چشم شو پس اگر به بینی

تا بیفکند بر تو خرمای تازه پخته شده پس بخور و بنوش و سرد (روشن) ساز چشم را اگر ببینی

گرفته اند یعنی خدای تعالیٰ از بطن تو یک سردار بزرگ پیدا می کند را بیچ یک تیکه "سری" را یعنی چشمه و نهر گرفته اند مراد این است که آن چشمه بطور خارق العاده کشاده شد و شیر خرما ...

فتح الرحمن

ف ا یعنی جبرئیل علیه السلام

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۳۰۶

بدولت و مال خود علاقه مند بود، که مبادا از خاندان او برآمده به بنی اعمام و اقربای دیگر برسد یک خیال نهایت پست می باشد شان انبیاء علیهم السلام این نیست که در موقع ترک دنیا در فکر متاع حقیر دنیا باشند که این ثروت کجا میرود و که صاحب آن خواهد شد بر علاوه حضرت زکریا علیه السلام یک مرد دولتمند نبود، و بذریعهٔ نجاری به محنت زیاد نفقه پیدا می کرد بنابر آن در آن پیری چه غم و اندیشه داشت که اقربای او چند پول را صاحب شوند

الربع (العیاذ بالله)

مقامیکه حضرت مریم زیر درخت خرما تشریف داشت قدری بلند بود، از زیر آن جای او نهان فرشته بگوشش رسید که غمگین و پریشان خاطر مشو، از قدرت خدا هر نوع اطمینان ظاهری و باطنی را حاصل کن بطرف پائین بنگر که خداوند چه چشمه و یا نهر پاکیزه را برای رفع تشنگی تو جاری کرده است برای رفع گرسنگی همین درخت خرما را بجنبان خرمای پخته و تازه از درخت جدا شده بر تو میافتد. تنبیه بعض از سلف سری را بمعنی سردار عظیم الشان ...

ع ۵ ۱۵ / ۴

مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا فَقُوْلِیْۤ اِنِّیْ نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْیَوْمَ

از آدمیان کسے را پس بگو ہر آئینہ من نذر کردہ ام برائے خدا روزہ را پس سخن نخواہم گفت امروز

از آدمیان کسے را پس بگو (ہر آئینہ) من نذر کردہ ام برای خدا روزہ را پس من سخن نخواہم گفت با

اِنْسِیًّا ﴿١١﴾ فَاَتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا تَحْمِلُهٗ ؕ قَالُوْا یٰمَرْیَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَیْـًٔا فَرِیًّا ﴿١٢﴾

ہیچ آدمی پس آورد عیسٰی را پیش قوم خود برداشتہ گفتند اے مریم ہر آئینہ آوردی چیزے زشت را

ہیچ آدمی پس آمد با پسر خود نزد قوم در حالیکہ برداشتہ بود او را گفتند اے مریم (ہر آئینہ) کردی تو کاری عجیب آور ع٥

یٰۤاُخْتَ هٰرُوْنَ مَا كَانَ اَبُوْكِ امْرَاَ سَوْءٍ وَّ مَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِیًّا ﴿١٣﴾ فَاَشَارَتْ

اے خواہر ہارون نہ بود پدر تو مرد بد و نہ بود مادر تو زناکنندہ پس مریم اشارت کرد

اے خواہر ہارون نبود پدر تو مرد بد و نبود مادرت بدکار ع٥ پس اشارہ کرد (مریم)

اِلَیْهِ ؕ قَالُوْا كَیْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِی الْمَهْدِ صَبِیًّا ﴿١٤﴾ قَالَ اِنِّیْ عَبْدُ

بطفل خود گفتند چگونہ سخن گوییم باکسیکہ ہست در گہوارہ در حال کودکی گفت عیسٰی من بندہ

بسوی آن بچہ گفتند چگونہ سخن کنیم باشخصی کہ است در خور گہوارہ کودکی گفت ہر آئینہ من بندہ

اللّٰهِ ؕ اٰتٰىنِیَ الْكِتٰبَ وَ جَعَلَنِیْ نَبِیًّا ﴿١٥﴾ وَّ جَعَلَنِیْ مُبٰرَكًا اَیْنَ مَا كُنْتُ ۪ وَ

خدا ام دادہ است مرا کتاب و ساختہ است مرا پیغامبر و ساختن مرا خداوند برکت ہر جا باشم و

اللہ ہستم دادہ است مرا کتاب و ساختہ است مرا پیغمبر و گرداندہ مرا مبارک ہر جا کہ باشم و

اَوْصٰنِیْ بِالصَّلٰوةِ وَ الزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَیًّا ﴿١٦﴾ وَّ بَرًّۢا بِوَالِدَتِیْ وَ لَمْ

حکم فرمودہ است مرا بہ نماز و زکوٰۃ مادام کہ زندہ باشم و ساخت مرا نیکوکار بہ ما درخود و

حکم مؤکد فرمودہ است مرا بہ نماز و بہ زکوٰۃ مادامیکہ زندہ باشم و نیک سلوک کنندہ با مادر خود و

یَجْعَلْنِیْ جَبَّارًا شَقِیًّا ﴿١٧﴾ وَ السَّلٰمُ عَلَیَّ یَوْمَ وُلِدْتُّ وَ یَوْمَ اَمُوْتُ وَ یَوْمَ

نہ کردہ است مرا گردن کش بدبخت و سلام برمن ہست روزیکہ متولد شدم و روزیکہ بمیرم و روزیکہ

نساختہ مرا گردن کش بدبخت و سلام است برمن در روزیکہ پیدا شدم و روزی کہ بمیرم و روزی کہ

اُبْعَثُ حَیًّا ﴿١٨﴾ ذٰلِكَ عِیْسَى ابْنُ مَرْیَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِیْ فِیْهِ یَمْتَرُوْنَ ﴿١٩﴾

برانگیختہ شوم زندہ شدہ اینست قصہ عیسٰی پسر مریم مراد میدارم سخن راست را کہ در وے مردمان اختلاف میکنند

برانگیختہ شوم زندہ ہمچ است (حال) عیسٰی پسر مریم (گفت) سخن راستی کہ در ان مردم نزاع می کردند

مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ یَّتَّخِذَ مِنْ وَّلَدٍ ۙ سُبْحٰنَهٗ ؕ اِذَا قَضٰۤى اَمْرًا فَاِنَّمَا

نیست لائق خدا آنکہ بگیرد ہیچ فرزندے پاکی اوراست چون سر انجام کند کارے جزین نیست کہ

نیست سزاوار خدا کہ بگیرد ولد ذاتی است پاک چون خواہد (ایجاد) امری را پس جز این نیست کہ

یَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَیَكُوْنُ ﴿٢٠﴾ وَ اِنَّ اللّٰهَ رَبِّیْ وَ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ؕ هٰذَا

میگوید مر او را بشو پس می شود و گفت عیسٰی ہر آئینہ خدا پروردگار منست و پروردگار شما پس عبادت او کنید این است

میگوید او را شو پس او می شود و (گفت) ہر آئینہ اللہ پروردگار من است و پروردگار شما پس بپرستید او را این است

صِرَاطٌ مُّسْتَقِیْمٌ ﴿٢١﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْۢ بَیْنِهِمْ ۚ فَوَیْلٌ لِّلَّذِیْنَ

راہ راست پس اختلاف کردند جماعت ہا میان خویش پس وائے

راہ راست پس اختلاف کردند فرقہ ہا درمیان خود پس خرابی است آنان را کہ

كَفَرُوْا مِنْ مَّشْهَدِ یَوْمٍ عَظِیْمٍ ﴿٢٢﴾ اَسْمِعْ بِهِمْ وَ اَبْصِرْ ۙ یَوْمَ یَاْتُوْنَنَا

کافران را از حاضر شدن روز بزرگ چہ قدر شنوا باشند و چہ قدر بینا باشند روزے کہ بیایند پیش ما

کافر شدند از دیدن روز بزرگ چہ خوب شنوایند ایشان و چہ خوب بینایند در روزیکہ می آیند پیش ما

لٰكِنِ الظّٰلِمُوْنَ الْیَوْمَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿٢٣﴾ وَ اَنْذِرْهُمْ یَوْمَ الْحَسْرَةِ

لیکن این ستمگاران امروز در گمراہی ظاہر اند و بترسان ایشان را از روز پشیمانی

لیکن این ظالمان امروز در گمراہی آشکارند و بترسان ایشان را از روز حسرت

تفسیر عثمانی

ع٥ وقتیکہ پسر را در آغوش خود برداشتہ پیش قوم خود آمد مردم او را دیدہ بکلی حیران گشتند و گفتند ای مریم چہ کار عجیبی کردی این چیز ساختہ گی را از کجا آوردی زیادہ ازین دروغ بزرگ چہ باشد کہ یک دختر باکرہ و بے شوہر دعوی کند کہ مرا یک پسر پیدا شدہ۔ ع٥ اقوام مریم در بارۂ او بدگمان شدہ و گفتند مادر و پدر و خاندان تو ہمیشہ مردمان نیک بودند این خصلت بد بتو از کجا پدید آمد از مردمان نیک اولاد بد محل تعجب است (تنبیہ) مریم را ''اخت ہارون'' ازین گفتند کہ از نسل ہارون (علیہ السلام) برادر حضرت موسے علیہ السلام بود گویا مقصود از ''اخت ہارون'' ''اخت قوم ہارون'' می باشد چنانکہ در ''واذکر اخا عاد'' ہود علیہ السلام را برادر ''عاد'' گفتہ حال آنکہ ''عاد'' نام مورث اعلای آن قوم بود، و ممکن است ''اخت ہارون'' بہ معنی ظاہری گرفتہ شود از بعضی احادیث صحیحہ ظاہر میشود کہ ہارون نام برادر مریم بود، بعید یکہ در عصر ما رواج است در آن عصر ہم مردم نامہای خود را اسمای انبیاء و صالحین میگذاشتند میگویند کہ آن برادر مریم یک مرد صالح بود۔ پس حاصل کلام این است کہ پدر و برادر کہ مردمان نیک و مانند تو پارسا بود و نسبت تو بہ ہارون علیہ السلام منتہی میشود۔ پس این حرکت ناسزا را چہ طور مرتکب شدی ۱۲۔

إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ

چون بانجام رسانیده شود کار واایشان در غفلت اند وایشان ایمان نمی آرند هرآئینه ما وارث شویم

چون فیصلی شود کار بترسان ایشان را درحالیکه غافل اند و ایمان نمیدارند (هرآئینه) ما وارث میشویم

الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ

زمین را و هرکسے راکه برزمین است وبسوے ما باز گردانیده شوند ویادکن درکتاب ابراهیم را

زمین را و کسیے راکه بروی است وایشان بسوے ما باز گردانیده میشوند و یادکن درکتاب ابراهیم را ع

إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَ

هرآئینه وے بود راست کردار پیغامبرے یادکن چون گفت پدر خودرا اے پدرمن چرا عبادت می کنی چیزے راکه نمی شنود و

هرآئینه او بود پیغمبر نهایت راست (درگفتار وکردار) چون گفت به پدر خود ای پدرم چرا می پرستی آنراکه نمی شنود و

لَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا

ودفع نمی کند از تو چیزے اے پدرمن هرآئینه آمده است پیش من از علم آنچه

نمی بیند و بے نیاز نمی سازد ترا از چیزے اے پدرم هرآئینه آمده است بمن از علم آنچه

لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ

نیامده است پیش تو پس پیروی من کن تا دلالت کنم ترا براه راست اے پدرمن عبادت مکن شیطان را هرآئینه

نیامده است ترا پس متابعت کن مرا که بنمایم ترا راه راست اے پدرم پرستش مکن شیطان را هرآئینه

الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ

هست شیطان مر خداے را نافرمان اے پدرمن می ترسم ازانکه برسد به تو

شیطان هست رحمٰن را نهایت نافرمان اے پدرم هرآئینه من می ترسم که برسد ترا

عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾ قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ

عقوبتے از خدا پس باشی قرین شیطان گفت آیا روگردانی تو

عذابی از رحمٰن پس میشوی باشیطان قرین گفت آیا برگشته تو

عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ ۖ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ ۖ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ

ازمعبودان من اے ابراهیم اگر باز نه ایستی البته سنگسار کنم ترا و ترک صحبت من کن مدتے دراز گفت

ازمعبودان من اے ابراهیم (قسم است) اگر باز نیائی هرآئینه تراسنگسار کنم و (بترس ازمن) و دور باش ازمن مدتی دراز گفت

سَلَامٌ عَلَيْكَ ۖ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي ۖ إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَأَعْتَزِلُكُمْ

سلام علیک آمرزش خواهم طلبید برائے تو از پروردگار خویش هرآئینه وے هست برمن مهربان و کناره گیرم از شما

سلام بادبرتو من طلب می کنم آمرزش گناه تو از پروردگار خود هرآئینه او هست بمن مهربان و یکسو میشوم از شما

وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي

وازآنچه می پرستید بجز خدا و خواهم عبادت کرد پروردگار خود را امید آنست که نباشم بسبب پرستش پروردگار خود

وازآنچه می پرستید بجز خدا وعبادت می کنم رب خود را امید است که نباشم به پرستش رب خود

شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ

بدبخت پس چون کناره گرفت ازایشان وازآنچه می پرستیدند بجز خدا عطا کردیم ویرا اسحٰق

بدبخت پس چون یکسو شد ازایشان وازآنچه می پرستیدند بدون الله بخشیدیم اورا اسحٰق

وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ

ویعقوب وهریکے را پیغامبر ساختیم وعطا کردیم ایشان را چیزها از بخشش خود وساختیم برائے ایشان

ویعقوب وهریکی ازین دو را ساختیم نبی و بخشیدیم ایشان را از رحمت خود وساختیم برائے ایشان

لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ ۚ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَ

ذکر جمیل بنهایت بزرگی ویادکن در کتاب موسیٰ را هرآئینه وی بود خالص کرده شده و

گفتار راست بلند (ساختیم ذکر جمیل ایشان را نهایت بلند) ویادکن درکتاب موسیٰ را هرآئینه بود برگزیده و

ازین دو معنی «صدیق» بود و چون لازمه صدیقیت «نبوت» نیست لذا ابتدا از «صدیقا» «نبیا» آورده نبوت را تصریح و تثبیت فرمود - ازینجا معلوم شد که کذب و شک کردن

ع ۵ کور رکوع گذشته قصه حضرت مسیح و مریم را بیان فرموده عقائد نصاری ۷ که یک نفر انسان را خدا میدانند رد شده - درین رکوع ۵ بغرض شرماندن مشرکین مکه قصه حضرت ابراهیم علیه السلام بیان شده است که او حق رعایت پدر خود را هم نکرد و او را از شرک و بت پرستی باز داشت بالاخر وطن و اقارب را ترک گفته فقط برای خدا وند هجرت و غربت را اختیار نمود مشرکین مکه دعوی داشتند که آنها از اولاد ابراهیم و بر دین او استوار اند بایشان خاطرنشان شد که روش پدر شما ابراهیم در باب بت پرستی چه بوده است اگر میخواهید که تقلید آباء و اجداد خود را کنید تقلید آنچه پدر را بنمائید و از اجداد مشرک خود هما بطور جدا و بیزار شوید که ابراهیم علیه السلام شده بود.

ع ۱ «صدیق» بمعنی بسیار راستگو که قول خود را بذریعه عمل مد آت ثابت نماید و یا آن فرد راستباز پاک طینت که در قلب وی برای پذیرفتن راستی استعداد اعلی و اکمل موجود باشد - هر امری که از طرف خدای تعالی برسد در دل او جای گرفته و قطعاً گنجایش شک و تردد نماند. ابراهیم علیه السلام به یک

ع ۲۵ ۵

ع ۱۰ ۳ ۶

[illegible] «صدیق» ... ایمان [illegible]

كَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿۱﴾ وَنَادَيْنَٰهُ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ ٱلْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَٰهُ نَجِيًّا ﴿۲﴾

بود فرستاده پیغامبرے و نداکردیم او را از جانب راست کوه طور و نزدیک ساختیم او را راز گویان

بود رسول نبی و نداکردیم او را از جانب کوه طور طرف راست (موسی ع) و نزدیک ساختیم او را راز گویان

وَوَهَبْنَا لَهُۥ مِن رَّحْمَتِنَآ أَخَاهُ هَٰرُونَ نَبِيًّا ﴿۳﴾ وَٱذْكُرْ فِى ٱلْكِتَٰبِ إِسْمَٰعِيلَ

و عطا کردیم او را از بخشش خود برادر او هارون نبی ساخته و یاد کن در کتاب اسمعیل را

و بخشیدیم برای او از رحمت خود برادرش هارون را نبوت (و ساختیم برای او از رحمت خود برادرش هارون را نبی) و یاد کن در کتاب اسمعیل را

إِنَّهُۥ كَانَ صَادِقَ ٱلْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿۴﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُۥ

هر آئینه وے بود راست وعده و بود فرستاده پیغامبرے و میفرمود اہل خود را

(هر آئینه) او بود راست وعده و بود رسول نبی (فرستاده پیغمبری) ع۵ و امر میکرد اہل خود را

بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱلزَّكَوٰةِ وَكَانَ عِندَ رَبِّهِۦ مَرْضِيًّا ﴿۵﴾ وَٱذْكُرْ فِى ٱلْكِتَٰبِ

بنماز و زکوٰة و بود نزدیک پروردگار خویش پسندیده و یاد کن در کتاب

به نماز و زکوٰة و بود نزد پروردگار خود پسندیده ع۵ و یاد کن در کتاب

إِدْرِيسَ إِنَّهُۥ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ﴿۶﴾ وَرَفَعْنَٰهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿۷﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ

ادریس را هر آئینه وے بود راست کردار پیغامبرے و برداشتیم او را بجائے بلند یعنی بر آسمان ایجماعه آنانند که

ادریس را (هر آئینه) او بود بنهایت راست نبی و برداشتیم او را به مقام بلند ایشان آنانند که

أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّۦنَ مِن ذُرِّيَّةِ ءَادَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ

انعام کرد خدا بر ایشان از زمره پیغامبران از فرزندان آدم و از نسل آنانکه بر داشتیم با نوح و

انعام کرده الله بر ایشان از پیغمبران از اولاد آدم و از (اولاده) آنانکه برداشتیم با نوح (در کشتی)

وَمِن ذُرِّيَّةِ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْرَٰٓءِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَٱجْتَبَيْنَآ ۚ إِذَا تُتْلَىٰ

از ذریت ابراهیم و یعقوب از جمله آنانکه راه راست نمودیم ایشان را و برگزیدیم چون خوانده میشد

از اولاد ابراهیم و اسرائیل و از جمله کسانیکه هدایت نمودیم (ایشان را) و برگزیدیم چون خوانده می شد

عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُ ٱلرَّحْمَٰنِ خَرُّوا۟ سُجَّدًا وَبُكِيًّا ۩ ﴿۸﴾ فَخَلَفَ مِنۢ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ

بر ایشان آیات خدای افتادند سجده کنان و گریان پس جانشین شد بعد از ایشان ناخلفے چند

بر ایشان آیات رحمن بزمین می افتادند سجده کنان و گریان پس آمد بعد از ایشان ناخلفی

أَضَاعُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَٱتَّبَعُوا۟ ٱلشَّهَوَٰتِ ۖ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿۹﴾ إِلَّا مَن

که ترک کردند نماز را و پیروی کردند خواهش ها را پس خواهند یافت جزاے گمراہی لیکن هر که

که ضایع کردند نماز را و متابعت کردند خواهشات را پس زود باشد که برسند به (جزا) گمراهی مگر کسیکه

تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ

توبه کرد و ایمان آورد و کار شائسته بعمل آورد آن جماعه درآیند در بهشت و هیچ ستم کرده نشود

توبه کرد و ایمان آورد و کرد عمل نیک پس ایشان میدرآیند در جنت و کم کرده نمی شود (از ثواب آن گروه)

شَيْـًٔا ﴿۱۰﴾ جَنَّٰتِ عَدْنٍ ٱلَّتِى وَعَدَ ٱلرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُۥ بِٱلْغَيْبِ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ

بر ایشان بوستانهائے همیشه ماندن که وعده داده است خدا بندگان خود را نادیده هر آئینه هست

چیزے جنت هائے اقامت که وعده داده است رحمن بندگان خود را بغیب، هر آئینه هست

وَعْدُهُۥ مَأْتِيًّا ﴿۱۱﴾ لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَٰمًا ۖ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا

وعده او البته آینده بشنوند آنجا هیچ سخن بے هوده لیکن سلام شنوند و ایشان را بود روزی ایشان آنجا

بر وعده او رسیدنی (البته آینده) نشنوند در آن سخن بے هوده لیکن سلام و ایشان راست روزی ایشان در آن

بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿۱۲﴾ تِلْكَ ٱلْجَنَّةُ ٱلَّتِى نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَن كَانَ تَقِيًّا ﴿۱۳﴾ وَ

صبح و شام اینست آن بهشت که عطا کنیم از بندگان خویش کسی را که پرهیزگار بود و

صبح و شام این همان جنت است که میراث میدهیم از بندگان خود آنرا که پرهیزگار باشد و

تفسیر عثمانی

ف۵ از این کلمات فضیلت حضرت اسمعیل بر حضرت اسحٰق ظاهر میشود زیرا که او را تنها «نبی» فرموده اما اسمعیل را «رسول نبی» گفته حدیثی است در صحیح المسلم «ان الله اصطفى من ولد ابراهيم اسمٰعيل» (الله تعالی از اولاد ابراهیم اسمعیل را برگزید) حضرت اسمعیل مورث اعلای عرب حجاز و از اجداد پیغمبر ما علیه السلام است که شریعت ابراهیمی را حامل بوده بطرف «بنی جرهم» مبعوث و «صادق الوعد» بودنش مشهور بود، وعده را که با خدا یا بندگان میکرد ایفاء می نمود - با یک شخص وعده کرد - تا زمانیکه تو پس بیائی من همین جا هستم گویند که او تا یکسال نیامد - اسمعیل در همانجا قیام نمود - از نبی کریم صلی الله علیه وسلم هم منقول است که قبل از بعثت ایشان، عبد الله بن ابی الحمساء به آنحضرت گفت که «شما همین جا باشید من فوراً بر میگردم» و آنحضرت تا سه روز بهمانجا قیام داشت چون معاودت کرد به او فرمود که «مرا بسیار زحمت دادی تو را وعده از سه روز باین طرف همین جا هستم» حضرت اسمعیل وقتی کمال صداقت را در وعده ظاهر کرد که بپدر خود گفت «یا ابت افعل ما تؤمر ستجدنی ان شاء الله من الصابرین» (صافات رکوع ۳) و عیناً بعملن طور ثابت کرد ع۵ دیگران را هدایت میکرد و در اقو

السجدة ۵

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ ۖ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ ۚ وَ

فرشتگان گفتند که فرو نمی آییم الا بحکم پروردگار تو او راست علم آنچه پیش ماست ف۱ و آنچه عقب ماست ف۲ و آنچه درمیان این
فرود نمی آییم (ما فرشتگان) مگر بحکم پروردگار تو او راست آنچه در پیش روی ماست و آنچه در پس ماست و آنچه در بین اینهاست

مَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿۶۴﴾ رَّبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَ

نیست پروردگار تو فراموش کار او ست پروردگار آسمان ها و زمین و آنچه میان اینهاست پس عبادت او کن و
نیست پروردگار تو فراموش کار (او ست) پروردگار آسمان ها و زمین و آنچه درمیان هردوست پس پرستش کن او را و

اصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿۶۵﴾ وَيَقُولُ الْإِنسَانُ أَإِذَا مَا مِتُّ

شکیبا باش برعبادت وے آیا میدانی او را همنامی یعنی مانندے و میگوید آدمی یعنی آدمی کافر آیا چون بمیرم
استوار باش بربندگی او آیا میدانی برای او همنامی (شبیه) و می گوید انسان آیا چون بمیرم

لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿۱﴾ أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ وَلَمْ

بیرون آورده خواهم شد زنده شده آیا یاد نمی کند آدمی که ما آفریدیم او را پیش ازین و
باز بیرون آورده خواهم شد زنده آیا یاد نمی کند انسان که (هر آینه) ما آفریدیم او را پیش ازین و حال آنکه

يَكُ شَيْئًا ﴿۲﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ

نبود هیچ چیزے پس قسم پروردگار تو که البته برانگیزیم این منکران بعث را با شیاطین باز حاضر کنیم ایشان را حوالی
نبود چیزے قسم است به پروردگار تو که (هر آینه) جمع کنیم ایشان و شیاطین را باز (هر آینه) حاضری می سازیم ایشان را گرداگرد

جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿۳﴾ ثُمَّ لَنَنزِعَنَّ مِن كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَٰنِ

دوزخ بزانو درافتاده باز برکشیم از بر امتے آنرا که از ایشان جرات کننده ترست بر خدا
دوزخ بزانو درافتاده باز جدا کنیم (برکشیم) از هر فرقه که کدام یکی از ایشان بر رحمن

عِتِيًّا ﴿۴﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿۵﴾ وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا

از روے نافرمانی باز ما دانا تریم بآنکه سزاوار تر اند بدر آمدن دوزخ و نیست هیچکس از شما مگر
سرکش تر است باز ما داناتریم به آنانکه ایشان سزاوار تر اند بدر آمدن دوزخ و نیست از شما هیچ کس مگر

وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿۶﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ

گزرنده بر آن هست این وعده لازم بر پروردگار تو مقرر کرده شد باز برهانیم متقیان را و بگذاریم
رسنده به آن هست این وعده بر پروردگار تو لازم مقرر باز رستگاری میدهیم آنانرا که می ترسیدند و میگذاریم

الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿۷﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا

ظالمان را آنجا بزانو درافتاده و چون خوانده شود برایشان آیات ما واضح آمده گویند کافران
ظالمان را در آن بزانو درافتاده و چون خوانده شود برایشان آیات روشن ما گویند کافران

لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿۸﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا

مسلمانان را کدام یک ازین دو گروه بهترست در مرتبه و نیکوتر است از روے مجلس ف۳ و بسیار هلاک کردیم
برای مومنان کدام یک ازین دو گروه بهتر است از روے مقام و نیکوتر است از حیث مجلس و بسی هلاک کردیم

قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿۹﴾ قُلْ مَن كَانَ فِي الضَّلَالَةِ

پیش از ایشان طبقهٔ مردمان را که بهتر بودند باعتبار رخت خانه و از روے نموداری بگو هر که باشد در گمراهی
پیش از ایشان طبقهٔ مردم را که ایشان نیکوتر بودند از حیث سامان و منظر بگو هر کسیکه باشد در گمراهی

فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَٰنُ مَدًّا ۚ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ

افزون میدهد او را خدا (افزون دادنی) تا وقتیکه ببینند آنچه ترسانیده شدند یا عقوبت را و یا قیامت را
پس مهلت دهد او را رحمن دراز تا چون ببینند آنچه را که وعده داده شده بود بایشان یا عذاب یا قیامت

فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضْعَفُ جُندًا ﴿۱۰﴾ وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ

پس خواهند دانست کدام یک بدترست در مرتبه و ناتوان ترست باعتبار لشکر و زیاده میدهد خدا
پس خواهند دانست که کدام یک بدتر است در مرتبه و ناتوان تر است از روی لشکر و زیاده میکند خدا آنان را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قیامت ۱۲
ف۲ یعنی از ابتدائے خلق آسمان و زمین ۱۲
ف۳ یعنی بعزت دنیا معزز رشدند ۱۲

تفسیر عثمانی

باری جبرئیل چندین روز نیامد۔ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم افسرده و منقبض بود پس کفار باین گفتن آغاز نمودند که رب محمد ازوی رنجیده و او را واگذاشته است آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ازین طعن زیاده تر افسرده خاطر شد بالاخر جبرئیل تشریف آورد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پرسیدند که اینقدر روزها چرا نیامدید و در یک حدیث است ما یمنعک ان تزورنا اکثر مما تزورنا۔ و چه منع است ترا ازانکه می آئی چنانچه بیشتر نمیآئی بخداوند جبرئیل تعلیم داد که چنین جواب بگو وما نتنزل الا بامر ربک الایه این کلام خداوند است که از طرف جبرئیل تلقین شده بیک طرز زیبا و لطیف با تعلیم است حاصل جواب این است که ما خالصاً عبد مامور هستیم بدون امر خداوند پر خود را جنبانیده نمی توانیم بالا رفتن و یا پایان آمدن ما همه بحکم و اذن اوست هر وقتیکه بحکمت کامله خود مناسب داند بما حکم نزول میدهد زیرا علم هر زمانه (ماضی، حال مستقبل) و هر مقام (آسمان ها و زمین و درمیان آنها) فقط در نزد اوست و همان ذات مالک و قابض هر چیز است و میداند که

ع ۴ / ۱۵ / ۷

اهتدوا هدى والباقيات الصالحات خير عند ربك ثوابا وخير مردا (١١)

راه یابان را هدایت و حسنات پاینده شایسته بهترند نزدیک پروردگار تو از روی جزاء و نیکوترند از جهت بازگشت

گمراه یافته اند هدایت و نیکوئی های پاینده بهتر است نزد رب تو از روی ثواب و بهتر از جهت مرجع

أفرأيت الذي كفر بآياتنا وقال لأوتين مالا وولدا (١٢) أطلع الغيب

آیا دیدی آن را که کافر شد بآیات ما و گفت البته داده شوم مرا مال و فرزند آیا مطلع شده است بر غیب

آیا دیدی (پس خبر بدی) آنرا که کافر شده به آیات ما و گفت هر آئینه داده شوم مال و فرزند آیا مطلع شده غیب را

أم اتخذ عند الرحمن عهدا (١٣) كلا سنكتب ما يقول ونمد له من

یا گرفته است از نزدیک خدا عهدے نه چنان بود خواهیم نوشت آنچه می گوید و افزون همیش

یا گرفته از نزد رحمن عهد نه چنین است نوشته نگاه میداریم آنچه می گوید و زیاده می کنیم بجای او از

العذاب مدا (١٤) ونرثه ما يقول ويأتينا فردا (١٥) واتخذوا من دون

عقوبت افزون دادنی و باز ستانیم پس از وے آنچه می گوید و بیاید پیش ما تنها شده و خدایان گرفتند

عذاب درازی دمی گیریم از او (بطریق میراث) آنچه می گوید و می آید نزد ما تنها دست خالی و گرفتند (مشرکان) غیر از

الله آلهة ليكونوا لهم عزا (١٦) كلا سيكفرون بعبادتهم ويكونون

بجز الله تا باشند ایشان را سبب عزت نه چنان بود منکر خواهند شد پرستش معبودان خود را و خواهند شد

خدا معبودان تا باشند برای ایشان مدد (سبب عزت) نه چنین است زود است منکر شوند از پرستش ایشان و می شوند

عليهم ضدا (١٧) ألم تر أنا أرسلنا الشياطين على الكافرين تؤزهم

بر ایشان ستیزنده آیا ندیدی که ما فرستیم شیاطین را بر کافران می جنبانند ایشان را

بر ایشان مخالف آیا ندیدی که هر آئینه ما مسلط کردیم شیاطین را بر کافران که برانگیخته می سازند ایشان را

أزا (١) فلا تعجل عليهم إنما نعد لهم عدا (٢) يوم نحشر المتقين إلى

جنبانیدنی پس شتاب مکن بر ایشان جز این نیست که مدت می شماریم برای ایشان شمار کردنی روزیکه برانگیزیم متقیان را بسوی

برانگیختنی پس شتاب مکن بر ایشان بر این نیست که می شماریم برای ایشان شمردن روزیکه جمع آریم پرهیزگاران را بسوی

الرحمن وفدا (٣) ونسوق المجرمين إلى جهنم وردا (٤) لا يملكون

رحمن مهمان آمده و رانیم گنهگاران را بسوئے دوزخ تشنه شده نتوانند

رحمن بطور وفد (جماعت گرامی) و میرانیم گنهگاران را بسوئے دوزخ تشنگان نتوانند

الشفاعة إلا من اتخذ عند الرحمن عهدا (٥) وقالوا اتخذ الرحمن

شفاعت کردن الا کسیکه گرفته است نزدیک خدا عهدے را و گفتند فرزند گرفته است

شفارش مگر کسیکه گرفته است از نزد رحمن وعده و می گویند که دارد (گرفته) رحمن

ولدا (٦) لقد جئتم شيئا إدا (٧) تكاد السماوات يتفطرن منه وتنشق

خدا فرمود ایشان را هر آئینه آوردید چیزے زشتی نزدیک اند آسمان ها که بشگافند ازین سخن و بشگافد

فرزند هر آئینه گرفتار آمدید (آوردید) چیز ثقیل زشتی نزدیک است که آسمان ها بشگافند ازین سخن و بشگافد

الأرض وتخر الجبال هدا (٨) أن دعوا للرحمن ولدا (٩) وما ينبغي

زمین و بیافتند کوه ها پاره پاره شده بسبب آنکه اثبات کردند خدا فرزندے و نه سزد

زمین و بیفتند کوه ها منهدم گشته برانکه میخوانند برای رحمن فرزند و نمی شاید

للرحمن أن يتخذ ولدا (١٠) إن كل من في السماوات والأرض إلا آتي

خدا را که فرزند گیرد نیست هیچ یک از آنانکه در آسمان ها و زمین اند مگر آینده

رحمن را که بدارد (گیرد) فرزند نیست هیچ کسی در آسمان ها و زمین که نیاید شده

الرحمن عبدا (١١) لقد أحصاهم وعدهم عدا (١٢) وكلهم آتيه يوم القيامة

پیش رحمن بنده شده هر آئینه بعلم در گرفته است ایشان را و شمار کرده است ایشان را شمار کردنی و هریک از ایشان آینده است

رحمن گویند ه مگر آینده پیش رحمن بنده شده هر آئینه بعلم احاطه کرده است ایشان را و شمرده است ایشان را شمردنی و هریک از ایشان

فتح الرحمن

و البقنی در قیامت ۱۲

مسلایعنی مسلمان شد

و وعده ثواب با استحقاق

گشته ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۳۱۱ (تنبیه اول)

از لوازم پیش روی ماد

پس ما، آسمان و زمین

است یعنی در حین پایان

شدن زمین پیش روی

و آسمان در پس ماست

و در حین بالا رفتن آسمان

پیش روی و زمین پس

می باشد و اگر از پیش

روی و عقب، تقدم

و تاخر زمانی مراد باشد

زمانه مستقبل پیش رو

و زمانه ماضی پس

است و زمان

حال بین هر دو

(تنبیه دوم) اول

فرموده که وارثان

جنت اتقیا یعنی کسانی

هستند که از فساد و ند

میترسند و پرهیزگارند

در این آیت خاطر

نشان نمود که لایق

ترسیدن از قوی

فقط ذاتی است

که تمام زمان و مکان

در قبضه وی است

و بدون حکم و

اجازه او بزرگترین

فرشته هم بال خود را

جنبانیده نمی تواند

اگر انسان میخواهد

میراث جنت را بدست

آرد بر او لازم است که

مثل فرشتگان مطیع

و منقاد حکم الهی گردد

و بدین طرف هم اشاره

شد که خدای تعالی بیخبر

کسی را ارکان مخلص خود

را فراموش نمیکند در آنجا

هم فراموش نمیکند پاداش

آنها را البته جنت میرساند

البته هر چیز یک وقت معین دارد پس دو و هر یکی در جنت بوقت خود میشود چنانکه در دنیا فرشتگان مطابق حکم الهی پیش پیغمبران به وقت معین می آیند در جنت غذای ایشان

فَرْدًا ﴿٩٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

تنها شده هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند پیدا خواهد کرد برای ایشان خدا دوستی را

تنها هر آئینه آنانکه آوردند و کارهای شایسته کردند میگرداند برای ایشان رحمٰن دوستی را (در دلها)

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُّدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ

جز این نیست که آسان ساختیم قرآن را بزبان تو تا مژده دهی بآن متقیان را و بترسانی گروه ستیزندگان را و بسیار

پس جز این نیست که آسان ساختیم قرآن را بزبان (عربی) تو تا مژده دهی به آن پرهیزگاران را و بترسانی به آن گروه ستیزندگان

أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُم مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

هلاک کردیم پیش از ایشان طبقات مردم آیا می بینی هیچ کس را از ایشان یا می شنوی از ایشان آواز نرم

هلاک کردیم پیش از ایشان از طبقات مردم آیا می بینی از ایشان کسی را یا میشنوی از آنان کمترین (آواز خفی)

سورة طٰهٰ مکیة وهی مائة وخمس وثلاثون آیة وثمان رکوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

طه ﴿١﴾ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰ ﴿٢﴾ إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٣﴾ تَنزِيلًا

فرو نه فرستادیم بر تو قرآن را تا رنج کشی لیکن فرو فرستادیم برای پند دادن کسی را که بترسد فرو فرستادن

فرو نیاوردیم بر تو قرآن را که رنج کشی لیکن (فرو فرستادیم) بجهت پند دادن برای آنکه میترسد نازل کرده شده

مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى ﴿٤﴾ الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ ﴿٥﴾

از جانب کسیکه آفریده است زمین را و آسمانهای بلند را وی بسیار بخشاینده است بر عرش قرار گرفت

از جانب آنکه آفریده زمین و آسمانهای بلند را او رحمٰن است بر عرش استوار است

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَىٰ ﴿٦﴾ وَإِن تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ

او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است و آنچه درمیان اینهاست و آنچه زیر خاک نمناک است و اگر آشکارا گوئی سخن را

مر او راست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین و آنچه درمیان این هردو و آنچه در زیر زمین نمناک است و اگر بلند کنی آواز به سخن

فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ﴿٨﴾ وَهَلْ

پس وی میداند سخن پنهان و پنهان تر را او خدا هیچ معبود نیست مگر وی مر او راست نامهای نیکو و آیا

پس (هر آئینه) او میداند پنهان و پنهان تر را او است الله نیست معبود بجز او مر او راست تمام نامهای نیکو و آیا

أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿٩﴾ إِذْ رَأَىٰ نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا

آمده است بتو خبر موسی چون دید آتشی پس گفت اهل خود را درنگ کنید هر آئینه من دیده ام آتشی

آمده بتو خبر موسی چون دید آتشی پس گفت اهل خود را درنگ کنید (هر آئینه) من دیده ام آتشی

لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَىٰ

امید دارم که بیارم پیش شما از آن آتش شعله یا بیابم بر آن آتش راه نمائی پس چون بیامد نزدیک آتش آواز داده شد که ای موسی

شاید بیارم شما را از آن اخگر یا بیابم بر آتش نشان راه را نالبس چون بیامد نزد آتش آواز داده شد که ای موسی

إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۖ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ

هر آئینه من پروردگار توام پس از پا بیرون کن نعلین خود را هر آئینه تو بمیدان پاکی طوی نام و من برگزیدم ترا

(هر آئینه) من پروردگار توام پس بکش نعلین خود را از زیرا که تو بمیدان پاک طوی هستی و من برگزیده ام ترا

فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾ إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ

پس گوش بنه بسوی آنچه وحی فرستاده میشود هر آئینه من خدایم نیست هیچ معبود غیر من پس عبادت من بکن و برپا کن

پس بشنو آنچه وحی کرده میشود (هر آئینه) من الله هستم نیست معبود غیر من پس مرا بندگی کن و برپا دار

الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾ إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ

نماز را برای یاد کردن من هر آئینه قیامت آمدنی است میخواهم که پنهان دارم وقت آنرا تا جزا داده شود هر نفس

نماز را برای یاد کردن من هر آئینه قیامت آمدنی است میخواهم پنهان دارم آنرا تا عوض داده شود هر کسی را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بایکدیگر دوست باشند ۱۲ ف۲ یعنی جهر را الطف لیقا و لی میداند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ طٰهٰ قصه موسیٰ علیه السلام را از اینجا با بسط و تفصیل زیادی بیان فرموده تا سامعین بدانند که وحی قرآن بطرف حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم مسئله جدیدی نیست و چنانکه قبلاً بر موسیٰ علیه السلام وحی نازل شد همچنان طور آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیز از فیض وحی الهی مستفید شده و چنانچه وحی بر موسیٰ علیه السلام از تعلیم توحید و غیره مشتمل بود در وحی آنحضرت صلی الله علیه وسلم همان اصول تاکید و مراعات شده است طوریکه حضرت موسیٰ در تبلیغ حق مشکلات و شدائد را متحمل شدند آنحضرت صلی الله علیه وسلم هم تحمل فرمودند چنانکه موسیٰ علیه السلام بر همه موانع و مشکلات غلبه حاصل کرده و دشمنان ایشان مخذول و مقهور گردیدند همچنان و تیره حضرت نبوی هم فاتح و منصور گردیده و معاندین ایشان تباه و ذلیل خواهند شد چون در آغاز سوره از انزال قرآن ذکر شده بود مطابق آن قصه آغاز نبوت موسیٰ را بیان میفرماید.

ف۶ هم آن میدان است که شاید از ابتداء متبرک بوده و یا در اثر این حادثه قدسیت یافته باشد چون کفشهای موسیٰ علیه السلام پاک نبود حکم کشیدن آن داده شد اگر موزه و یا کفش پاک . . .

* بعنوان ادب در آن حضور کشیدن آن (تفصیل آن در کتب...) [illegible]

بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾

بمقابله آنچه می کند پس باید که باز ندارد ترا از باور داشتن آن کسیکه ایمان ندارد و بر آن و پیروی کرده است خواهش نفس خود را آنگاه هلاک شوی

باآنچه سعی کرده است پس منع نکند ترا از د باور داشتن، آن کسیکه ایمان ندارد به آن و پیروی کرد خواهش خود را پس هلاک میشوی

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يٰمُوسٰى ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ

وچیست این بدست راست تو اے موسی گفت این عصائے من ست تکیه میکنم بر آن و برگ میریزم

واین چیست در دست راست تو اے موسیٰ گفت این عصائے من است که تکیه می کنم بر آن و برگ بار امیریزانم

بِهَا عَلٰى غَنَمِيْ وَلِيَ فِيْهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾ قَالَ اَلْقِهَا يٰمُوسٰى ﴿١٩﴾ فَاَلْقٰىهَا

بآں برگو سفندان خود مرا و دریں عصا کارہائے دیگر نیز ہست گفت بافگن آنرا اے موسیٰ پس بافگندش

به آن بر بزهای خود و مرا در این عصا کارهای دیگر نیز هست فرمود بینداز آنرا اے موسیٰ پس بیفگندش

فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيْدُهَا سِيْرَتَهَا

پس ناگہاں مارے شد دواں گفت بگیر ایں را و مترس باز خواہیم گردانید اورا بشکل

پس ناگهان آن ماری شد که میدوید گفت بگیر آنرا و مترس باز خواهیم گردانید اورا به هیئت

الْاُوْلٰى ﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ اٰيَةً

نخستین او و بهم آر دست خود را بسوی بغل خود تا بیروں آید سفید شده از غیر عیبے نشانی

نخستین او و بپیوست کن دست خود را به بغل خود تا بر آید سفید شده بے عیب در حالیکه این نشانه

اُخْرٰى ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيٰتِنَا الْكُبْرٰى ﴿٢٣﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿٢٤﴾

دیگر آمده میخواهیم که بنمائیم ترا بعض نشانهائے بزرگ خویش برو بسوئے فرعون هر آئینه وے از حد گزشته است

دیگر است تا بنمائیم ترا از نشانهای بزرگ خود برو بسوی فرعون (هر آئینه) او بسیار سرکش شده

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ ﴿١﴾ وَيَسِّرْ لِيْٓ اَمْرِيْ ﴿٢﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ

گفت اے پروردگار من کشاده کن برائے من سینه مرا و آسان کن برائے من کار مرا و بکشائی گره گره

گفت اے پروردگار من بکشای برای من سینه ام را و آسان کن برای من کار مرا و بکشا گره از

لِّسَانِيْ ﴿٣﴾ يَفْقَهُوْا قَوْلِيْ ﴿٤﴾ وَاجْعَلْ لِّيْ وَزِيْرًا مِّنْ اَهْلِيْ ﴿٥﴾ هٰرُوْنَ اَخِي ﴿٦﴾

از زبان من تا فهم کنند سخن من و مقرر کن برائے من وزیرے از کسان من هارون برادر مرا

زبان من و بگردان برای من وزیری از کسان من هارون برادرم را

اشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرِيْ ﴿٧﴾ وَاَشْرِكْهُ فِيْٓ اَمْرِيْ ﴿٨﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيْرًا ﴿٩﴾ وَّنَذْكُرَكَ

محکم کن بسبب او توانائی مرا و شریک کن او را در کار من تا تسبیح تو گوئیم بسیارے و یاد تو کنیم

قوی کن باو کمرم را و شریک ساز او را در کار من تا تسبیح تو بسیار گوئیم و یاد کنیم ترا

كَثِيْرًا ﴿١٠﴾ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيْرًا ﴿١١﴾ قَالَ قَدْ اُوْتِيْتَ سُؤْلَكَ يٰمُوْسٰى ﴿١٢﴾ وَ

بسیارے هر آئینه تو هستی باحوال ما بینا گفت هر آئینه داده شدی درخواست خود اے موسیٰ و

بسیار (هر آئینه) تو هستی باحوال ما بینا گفت (هر آئینه) داده شده ای مسئول (مطلوب) خود را اے موسیٰ و

لَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰىٓ ﴿١٣﴾ اِذْ اَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّكَ مَا يُوْحٰىٓ ﴿١٤﴾ اَنِ

هر آئینه نعمت فراواں داده ایم بر تو یکبار دیگر چوں الهام فرستادیم بسوئے مادر تو آنچه الهام کردنی بود که

(هر آئینه) احسان کرده ایم بر تو بار دیگر هم چوں الهام کردیم بسوی مادرت آنچه لایق وحی بود که

اقْذِفِيْهِ فِي التَّابُوْتِ فَاقْذِفِيْهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ

بافگن این طفل را در صندوق پس افگن صندوق را در دریا تا افگند او را دریا بکناره

بینداز آن را در صندوق باز بینداز صندوق را در دریا تا اندازد او را دریا بکناره

يَاْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّيْ وَعَدُوٌّ لَّهٗ ۭ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّيْ ۥ وَلِتُصْنَعَ

بگیردش دشمن من و دشمن وے و بافگندم بر روی تو قبول از جانب خویش و خواستم که پرورده شوی

بگیرد او را دشمنی که مراست و دشمنی که او راست و افگندم بر تو محبتی از جانب خود و تا پرورده شوی

تفسیر عثمانی

درحالی که موسے علیه السلام طفل نوتولد بود بمادرش الهام شد که او را در بین صندوقی گذاشته و صندوق را در دریا رها کن ما به دریا حکم داده ایم تا آنرا به حفاظت تمام به کناره مخصوصی ببرد شخصی که با من و هم با موسیٰ دشمنی دارد او را از دریا خواهد برداشت اصل واقعه این است که فرعون در آن سال حسب پیشگوئی منجمین پسران بنی اسرائیل را در هر جا جستجو کرده و کشت - وقتی که موسیٰ پیدا شد والده اش ترسید مبادا سپاهیان فرعون اطلاع یافته فرزندش را بقتل برسانند والدین او را هم باین علت که چرا اطلاع ندادند بیازارند آنوقت از طرف حق تعالیٰ بمادر موسیٰ این تدبیر الهام شد بطور موسے علیه السلام صندوق را به نهر افگند اتفاقاً یک حصه از آب نهر از بین باغ فرعون میگذشت همان آب صندوق را در باغ برده بکنار خود ساخت زن فرعون بنام حضرت آسیه (که از متقیات و پارسایان اسرائیلی بود) بچه را برداشت و بحضور فرعون برده گفت که بیا این را پسر خود اتخاذ نمائیم فرعون که او را دید محبتش بدل او جا گرفت اگرچه از بعضی روایات بر میآید که دوهه کنست از این خواهش انکار ورزید مگر بخاطر آسیه ادراش فرزند حمایت و پرورش نمود گویا این طرق قدرت کامله تدبیر عجیب و غریب خداوندی بظهور رسید ۱۲

ع ۲۴ / ۱۰

عَلٰى عَيْنِيْ ⑮ اِذْ تَمْشِيْٓ اُخْتُكَ فَتَقُوْلُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَّكْفُلُهٗ ۭ

بحضور من | چون میرفت | خواهر تو پس می گفت | آیا دلالت کنم شمارا بر کسیکه نگهبانی این طفل کند

پیش چشم من (بحضور من) چون میرفت | خواهر تو پس می گفت | آیا نشان دهم شمارا کسیکه تربیه کند او را

فَرَجَعْنٰكَ اِلٰٓى اُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۥ وَقَتَلْتَ نَفْسًا

پس باز آوردیم ترا بسوی مادر تو | تا خنک شود چشم وے | و اندوهگین نباشد | و بکشتے شخصے را

پس رسانیدیم ترا (باز آوردیم ترا) بسوئے مادرت تا خنک شود چشم او و غم نخورد | و کشتی شخصی را

فَنَجَّيْنٰكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنّٰكَ فُتُوْنًا ۥ فَلَبِثْتَ سِنِيْنَ فِيْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ ۥ

پس خلاص ساختیم ترا از اندوه و در محنت افگندیم ترا بآزمودن پس درنگ کردی سالهای چند در اہل مدین

پس نجات دادیم ترا از آن غم و بیازمودیم ترا آزمودنی | پس درنگ کردی چندین سال در میان اہل مدین

ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يّٰمُوْسٰى ⑯ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِيْ ⑰ اِذْهَبْ اَنْتَ وَ

باز بر آمدی موافق تقدیر الٰہی | اے موسیٰ | و ساختم ترا برائے خویش | برو تو | و

پس آمدی از تقدیر (موافق تقدیر) اے موسیٰ | و ساختم ترا خاص برای خود | برو تو | و

اَخُوْكَ بِاٰيٰتِيْ وَلَا تَنِيَا فِيْ ذِكْرِيْ ⑱ اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ⑲ فَقُوْلَا

برادر تو با نشانہائے من و سستی نکنید در یاد کردن من | بروید بسوئے فرعون ہر آئینہ وے از حد گزشتہ است پس بگوئید

برادرت با نشانہائے من و سستی مکنید در یاد من | بروید بسوئے فرعون (ہر آئینہ او بسیار سرکشی کردہ) پس بگوئید

لَهٗ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ⑳ قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَّفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ

باوے سخن نرم بود | کہ بود کہ پند پذیر شود یا بترسد گفتند اے پروردگار ما ہر آئینہ ما می ترسیم از آنکہ تعدی کند بر ما یا

برای او سخن نرم شاید او سنجش کند (پند گیرد) یا بترسد عـہ گفتند ای پروردگار ما (ہر آئینہ) ما میترسیم کہ تجاوز کند بر ما یا

اَنْ يَّطْغٰى ㉑ قَالَ لَا تَخَافَآ اِنَّنِيْ مَعَكُمَآ اَسْمَعُ وَاَرٰى ㉒ فَاْتِيٰهُ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلَا

از حد گذرد | گفت مترسید | ہر آئینہ من با شما ام | می شنوم و می بینم پس بروید پیش وے پس بگوئید ہر آئینہ ما فرستادگان

طغیان ورزد عـہ گفت مترسید (ہر آئینہ) من با شما ہستم می شنوم و می بینم پس بروید پیش وی پس بگوئید (ہر آئینہ) ما فرستادگان

رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ ۥ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ۭ قَدْ جِئْنٰكَ بِاٰيَةٍ

پروردگار تو ایم پس بفرست با ما بنی اسرائیل را | و عذاب مکن ایشان را ہر آئینہ آوردیم پیش تو نشانہ

پروردگار تو ایم پس بفرست با ما بنی اسرائیل را | و عذاب مکن ایشان را (ہر آئینہ) آوردہ ایم پیش تو نشانہ

مِّنْ رَّبِّكَ ۭ وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ㉓ اِنَّا قَدْ اُوْحِيَ اِلَيْنَآ اَنَّ

از جانب پروردگار تو و سلامتی کسے را باد کہ پیروی راہ ہدایت کند | ہر آئینہ وحی فرستادہ شد بسوئے ما کہ

از رب تو و سلامتی است بر کسیکہ پیروی ہدایت کند (ہر آئینہ) ما حکم دادہ شدہ (وحی فرستادہ شدہ بسوی ما) کہ

الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ㉔ قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمَا يٰمُوْسٰى ㉕ قَالَ رَبُّنَا

عذاب کسے را باشد کہ دروغ شمرد و روگردان شود و اما فرعون گفت پس کیست پروردگار شما اے موسیٰ گفت پروردگار ما

عذاب بر کسے است کہ تکذیب کند و روگردان شود گفت (فرعون) پس کیست رب شما اے موسیٰ گفت (موسیٰ) رب ما

الَّذِيْٓ اَعْطٰي كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰى ㉖ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُوْنِ الْاُوْلٰى ㉗

آنست کہ داد ہر چیزے را صورت خاص او باز راہ نمود ش بطلب معاش خودش گفت پس چیست حال قرنہائے نخستین

آنست کہ داد ہر چیزے را صورتش سپس راہ نمودش گفت پس چیست حال قرنہائے نخستین

قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّيْ فِيْ كِتٰبٍ ۚ لَا يَضِلُّ رَبِّيْ وَلَا يَنْسَى ㉘ الَّذِيْ جَعَلَ

گفت علم آن نزدیک پروردگار من است در کتابے کہ غلط نہ کند پروردگار من و نہ فراموش سازد او آنست کہ ساخت

گفت علم آن نزد پروردگار من است، در کتاب نہ غلط می کند رب من و نہ فراموش | اوست کہ ساخت

لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَّسَلَكَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا وَّاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً ۭ

برائے شما زمین را فرشے و روان کرد برائے شما | در آنجا | راہہا | و فرو فرستاد | از آسمان آب را

برائے شما زمین را فرشی و روان کرد برای شما | در آن | راہہا | و فرو فرستاد | از آسمان آب

فتح الرحمٰن
ولِ القصد این پیغام رسانید ۱۲
تفسیر عثمانی

عـہ در وقت دعوت تبلیغ، وعظ، نصیحت سخنی بگو کہ نرم، آسان رقت آور و اعلیٰ باشد اگرچہ بہ تمرد و طغیان او امید قبول نیست یا این ہمہ تو بہ این خیال کہ شاید قدری غور و وقت نمودہ نصیحت پذیرد و یا جلال و جبروت خدا را شنیدہ بترسد و بفرمانبرداری مایل شود. سخن خود را بہ نرمی اظہار کن این فرمایش خداوندی برای دعاة و مبلغین دستور العمل عالی و مفید یست چنانچہ در جای دیگر خداوند بوضاحت ارشاد می فرماید ادع الی سبیل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالتی ہی احسن (نحل رکوع ۱۶) عـہ تفصیل ترس از فرعون بعد ازین می آید قبلاً حضرت موسیٰ عدم اسباب خود و جاہ و جلال فرعون را دیدہ گفت میترسیم کہ آیا مستعد سخن شنیدن است یا نہ ممکن است کہ پیش از آنکہ سخن ما را کامل شنود دست تعدی دراز کند یا بعد از شنیدن بقہر و غضب آمدہ نسبت بہ بارگاہ کبریائی گستاخی و زبان درازی نماید و یا ما را اذیت کند کہ مقصد اصلی فوت شود (تنبیہ) مبین این خوف حضرت موسیٰ علیہ السلام و ترسیدن کہ بر ایشان لعیب شدہ، ہیچ منافات وجود ندارد کہ این چنین از نزول بلا بترسد و استعاذہ میاند لیکن چون بلا نازل شود بہ عزم جزم و فراخ حوصلگی بہ مقابلہ می پردازند ۱۲

فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ﴿٢٩﴾ كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

پس بیرون آوردیم بآن آب انواع مختلف از نبات   بخورید و بچرانید چهارپایان خود را هر آینه درین مقدمه

پس برآوردیم بآن انواع مختلف از نبات   بخورید و بچرانید چهارپایان خود را (هر آینه) دران

لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿٣٠﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ

نشان هاست خداوند خرد بار ا   از زمین آفریدیم شمارا و در زمین باز در آریم شمارا و از زمین بیرون کشیم شمارا

نشان هاست بسیار برای صاحبان خرد   از زمین آفریدیم شمارا و دران بر میگردانیم شمارا و از آن بیرون خواهیم آورد شمارا

تَارَةً أُخْرَىٰ ﴿١﴾ وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ﴿٢﴾ قَالَ أَجِئْتَنَا

بار دیگر و هر آینه نمودیم فرعون را نشان های خویش تمام آن پس دروغ شمرد و قبول نکرد   گفت آیا آمده

بار دیگر و (هر آینه) بنمودیم فرعون را نشان های خود همه آن پس دروغ پنداشت و سر باز زد   گفت آیا آمده (نزد ما)

لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٣﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِّثْلِهِ فَاجْعَلْ

تا بیرون کنی مارا از زمین ما بجادوی خود ای موسی   پس هر آینه بیاریم پیش تو جادو مانند آن پس معین کن

تا برآری مارا از زمین ما بقوه جادوی خود ای موسی پس (هر آینه) می آوریم در مقابل تو هم چو جادو را   پس مقرر کن

بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَّا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٤﴾ قَالَ

میان ما و میان خود وعده گاهی که خلاف نکنیم آنرا ما   و نه تو   بجائے میانه شهر   گفت

بین ما و بین خود وعده که نه خلاف کنیم آنرا   و نه تو   در میدانی (جائی) هموار (میانه)   گفت

مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَن يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥﴾ فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ

وعده گاه شما روز آرایش است و آنکه جمع کرده شوند مردمان وقت چاشت   پس بگشت باز گشت   فرعون

وعده گاه شما روز جشن است و اینکه جمع کرده شوند مردم وقت چاشت   پس باز گشت   فرعون

فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَىٰ ﴿٦﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

پس جمع کرد سحر خود را باز بیاید   گفت موسی ساحران را وای بر شما   افترا مکنید   بر خدا دروغ را

پس فراهم آورد تدبیر خفیه (سحر) خود را باز بیامد   گفت برای ایشان موسی وای بر شما افترا مکنید (مبندید) بر الله دروغ را

فَيُسْحِتَكُم بِعَذَابٍ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ ﴿٧﴾ فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ وَ

آنگاه هلاک سازد شمارا بعذاب   و هر آینه نامطلب رسید هر که افترا کرد   پس گفتگو کردند ساحران مشورت خود در میان خویش و

پس هلاک گرداند شمارا بکدام آفت (عذاب) و (هر آینه) مراد نرسید (نامید شد) کسیکه افترا کرد   پس نزاع کردند در کار خود در میان خود و

أَسَرُّوا النَّجْوَىٰ ﴿٨﴾ قَالُوا إِنْ هَٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم مِّنْ

پنهان گفتند راز را   گفتند البته این دو شخص ساحران اند می خواهند که بیرون کنند شمارا   از

مشوره کردند نهانی   گفتند هر آینه این هر دو جادوگرند میخواهند که بکشند شمارا   از

أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَىٰ ﴿٩﴾ فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا

زمین شما بسحر خود و میخواهند که دور کنند دین شایسته شمارا   پس بهم آورید اسباب سحر خود را باز بیائید

ملک (زمین) تان بزور جادوی خود و ببرند طریقه شایسته شمارا   پس فراهم آورید تدبیرا (اسباب سحر) خود را پس بیائید

صَفًّا ۚ وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَىٰ ﴿١٠﴾ قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِمَّا أَن تُلْقِيَ وَإِمَّا

صف بسته و هر آینه رستگار شد امروز هر که غالب آمد   گفتند ای موسی یا اینست که تو افکنی (یعنی عصا را) یا

صف کشیده و (هر آینه) کامیاب (رستگار) شد امروز آنکه غالب آمد   گفتند ای موسی یا این است که تو افکنی (یعنی عصا را) یا

أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ ﴿١١﴾ قَالَ بَلْ أَلْقُوا ۖ فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ

باشیم ما   اول کسیکه افکند   گفت بلکه شما افکنید پس ناگهان رسنهای ایشان و عصاهای ایشان

باشیم ما   اول کسیکه بیفگند   گفت بلکه شما افکنید پس ناگهان ریسمانها و عصاهای ایشان

يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ ﴿١٢﴾ فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُّوسَىٰ ﴿١٣﴾

نمودار شد پیش موسی بسبب سحر ایشان که می دوند   پس یافت در ضمیر خود   موسی ترسی را

متخیل کردید بموسی بسبب جادوی آنها که میدوند   پس دریافت در دل خود   هراسی را موسی

تفسیر عثمانی

چون در کار پیغمبران تبلیغ و ارشاد و ادله و مباحثه آنها مانند آفتاب روشن آنها است موسی علیه السلام گفت خوب است بروز جشن بزرگ شما هنگام چاشت جا میدان مقابله باید آماده باشد تا مقابله بمیان آید یعنی در زمانی که جشن عمومی است و خلائق زیاد اجتماع می نمایند و باید در روز روشن این کار صورت بگیرد تا بینندگان بتعداد زیاد حاضر باشند و در روشنی روز برای هیچکس اشتباه والتباس واقع نشود حضرت شاه صاحب فرموده که از مقابله در میدان عمومی هر دو غرض بزرگی داشتند یعنی فرعون میخواست که در حضور تمام مردم شکست بدهد موسی علیه السلام آرزوی شکست فرعون را داشت. در تمام شهر های مصر بروز سالگره فرعون جشن گرفته میشد واضح است که حضرت موسی علیه السلام دران جمعیت بزرگ هر شخصی را حسب وضع و حال خودش پند و نصیحت کرد چون جادوگران قصد کرده بودند که در مقابل حق سحر را بکار اندازند و حق را باطل معرفی نمایند لذا حضرت موسی بطور اخطار بایشان فرمودند که آگاه باشید بدست خود خویشتن را هلاک مکنید نشانهای خدائی و معجزات جلی را سحر گفتن و ایشان را در مقابل حقائق مغلوب پیش کردن گویا به الله دروغ بستن است که عذاب الهی در دو رخ ...

قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَىٰ ﴿٦٨﴾ وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۖ إِنَّمَا

گفتیم مترس هر آئینه توئی غالب و بیفگن آنچه در دست راست تست تا فرو برد چیزی را که ساحران ساخته اند هر آئینه

گفتیم مترس (هر آئینه) توئی غالب و بیفگن آنچه در دست راست توست تا فرو برد چیزی را که ساخته اند هر آئینه

صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ ۖ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ ﴿٦٩﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا

آنچه ساخته اند جادو دسیسه جادو کننده است و رستگار نمی شود ساحر هر جا که رود (القصه) همچنین شد پس انداخته شدند ساحران سجده کنان

هرچه ساخته اند فریب جادوگر است و کامیاب نمی شود جادوگر هر جا که باشد پس افتادند (انداخته شدند) جادوگران سجده کنان

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾ قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُ

گفتند ایمان آوردیم به پروردگار هارون و موسی گفت فرعون آیا باور داشتید او را پیش از آنکه دستوری دهم شما را هر آئینه وی

گفتند ایمان آوردیم به رب هارون و موسی گفت فرعون آیا پذیرفتید او را پیش از آنکه اجازه بدهم شما را هر آئینه وی

لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۖ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ

بزرگوار شماست که آموخته است شما را سحر هر آئینه ببرم دست های شما و پایهای شما را یکی از جانب راست و دیگر از

کلان شماست که آموخته است شما را جادو پس (هر آئینه) قطع میکنم دست ها و پاهای شما را مخالف

خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا

جانب چپ و بردار کشم شما را بر تنه های خرما و البته خواهید دانست که کدام یک از ما سخت تر است عذاب او

یک دیگر و هر آئینه بردار کشم شما را در تنه های خرما و هر آئینه خواهید دانست که عذاب کدام ما سخت تر

وَأَبْقَىٰ ﴿٧١﴾ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا

و پاینده تر است گفتند ترجیح ندهیم ترا بر آنچه آمده است پیش ما از دلائل واضح و ترجیح ندهیم ترا بر خدائی که آفرید ما را

و پاینده تر است گفتند (هرگز) افزون تر نمیدانیم ترا از آنچه آمده است نزد ما از دلائل روشن و از آنکه آفرید ما را

فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ ۖ إِنَّمَا تَقْضِي هَٰذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا

پس حکم کن هرچه تو حکم کننده باشی جز این نیست که حکم کنی درین زندگانی دنیا هر آئینه ایمان آوردیم به پروردگار خویش

پس بکن هرچه میکنی (حکم کن هرچه حکم کننده باشی) (جز این نیست) تو همین (حکم) میکنی درین زندگانی دنیا (هر آئینه) ما ایمان آوردیم به رب خود

لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ۗ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٧٣﴾

تا بیامرزد برای ما گناهان ما را و آنچه جبر کردی ما را بر آنکه سحر کنیم و خدا بهتر است و پاینده تر است

تا ببخشد برای ما گناهان ما را و آنچه مجبور کردی ما را بر آن از جادو و خدا بهتر و پاینده تر است

إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٧٤﴾ وَمَنْ

هر آئینه هر که بیاید پیش پروردگار خویش گنهگار شده پس او راست دوزخ نمیرد آنجا و نه زنده ماند و آنکه

هر آئینه کسیکه بیاید نزد رب خود گنهگار پس (هر آئینه) مر او راست دوزخ نه می میرد در آن و نه زندگانی میکند و هر که

يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ

بیاید پیش او مسلمان شده و عملهای شایسته کرده پس این جماعه ایشان راست درجهای بلند بوستانهای

بیاید نزد او ایمان آورده و کرده اعمال شایسته پس این جماعه ایشان راست درجات بلند باغها برای باشیدن

عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّىٰ ﴿٧٦﴾

همیشه ماندن میرود زیر آن جویها جاویدان آنجا و اینست جزای هر که پاک شده است

همیشه ماندن که میرود زیر آن نهرها در حالیکه همیشه باشند در آن و این است پاداش کسیکه پاک شد

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ

و هر آئینه وحی فرستادیم بسوی موسی که در وقت شب ببر بندگان مرا پس بساز برای ایشان راهی خشک

و (هر آئینه) وحی فرستادیم بسوی موسی که بوقت شب ببر بندگان مرا پس بساز برای ایشان در بحر راه خشک

يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ

در دریا مترس از دریافتن دشمنی و وسواس نکنی از غرق پس تعاقب ایشان کرد فرعون با لشکرهای خویش پس پوشانید ایشان را از

نترسی از گرفتار شدن و نترسی از غرق شدن پس تعاقب کرد ایشان را فرعون با لشکرهای خود پس فرا گرفت ایشان را از

تفسیر عثمانی

ع یعنی ما چنین دلائل روشن را به پاس خاطر تو ترک نمی توانیم و در مقابل خوشنودی خالق حقیقی خود هیچ از تو پروا نداریم. اکنون هرچه از دستت بر می آید دریغ مکن تو محض همین قدر خواهی توانست که این زندگی زود گذر دنیائی ما را خاتمه بدهی ولی ما هیچ اندیشه نداریم چه از اول دار قرار را بجای دار فنا اختیار کرده ایم و از رنج و راحت این جهان صرف نظر نموده ایم تمنای ما همین است که مالک حقیقی پروردگار توانای ما از ما راضی شود و عموم گناهان ما خصوصاً گناهی را که از خوف حکومت تو بجبر و اکراه ارتکاب نمودیم یعنی مقابله حق را بجادو کردیم معاف فرماید میگویند ساحرین نشانه های حضرت موسی علیه السلام را دیده بخوبی فهمیده بودند که این عمل جادو نیست و نباید با او مقابله نمود ما بعد از خوف فرعون بمقابله جرأت کردند

ع ۵ انسان باید اول بفکر آخرت باشد و برای اطاعت بشر نافرمانی خدا نکند چه قرارگاه مجرم الهی نهایت زشت است و بهیچ صورت نجات و رستگاری از آن امکان ندارد. معایب دنیا هرچند ناگوار و مشکل باشد موت یکدم آنها را ... والعیاذ بالله.

ع ۲۲ — ۱۲

الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ

دریا آنچه پوشانید ایشانرا و گمراه کرد فرعون قوم خودرا وراه نمود گفتیم ای بنی اسرائیل

دریا آنچه فراگرفت ایشان را و گمراه کرد فرعون قوم خودرا و (نه) نمایند (راه نمود) ای بنی اسرائیل

قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا

هرآئینه نجات دادیم شمارا از دشمنان شما و وعده دادیم شمارا بجانب راست طور و فرو فرستادیم

(هرآئینه) نجات دادیم شمارا از دشمنان تان و وعده دادیم شمارا درجانب راست کوه طور و نازل کردیم

عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ

بر شما من و سلوی گفتیم بخورید از لذائذ آنچه روزی دادیم شمارا و از حد مگذرید درباب آن روزی

بر شما من و سلوی (گفتیم) بخورید از پاکیزه های آنچه روزی دادیم شمارا و از حد مگذرید دران

فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۖ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾ وَإِنِّي

آنگاه ثابت شود بر شما خشم من و هرکه ثابت شد بر وی خشم من البته هلاک شد و هرآئینه من

پس فرود خواهد آمد بر شما غضب من و کسیکه فرود آید بروی غضب من پس بتحقیق هلاک شد و (هرآئینه) من

لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾ وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ

آمرزنده ام کسے راکه توبه کرد و ایمان آورد و کار شائسته کرد باز راه راست یافت و چه چیز بشتاب آورد ترا غافل مانده

بزرگ آمرزنده ام برای کسیکه توبه کرد و ایمان آورد و کار شائسته کرد پس راه راست رفت و چه چیز بشتاب آورد ترا از

قَوْمِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾

از قوم خود ای موسی گفت قوم من ایشان اند بر پی من و شتافتم بسوی تو ای پروردگار من تا خوشنود شوی

قومت ای موسی گفت ایشان اینک روانند در پی من و شتافتم بسوی تو ای پروردگار من تا خوشنود شوی

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَىٰ

گفت خدا هرآئینه ما در بلا افگندیم قوم ترا پس از تو و گمراه ساخت ایشان را سامری پس باز گشت موسی

گفت (هرآئینه) ما آزمودیم قوم ترا بعد از تو و گمراه کرد آنها را سامری ف۵ پس باز گشت موسی

إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ

بسوی قوم خود خشم گرفته اندوه خورده گفت ای قوم من آیا وعده نداده بود شمارا پروردگار شما وعده نیک

بسوی قوم خود غضبناک افسوس کنان گفت ای قوم (من) آیا وعده نداده بود شمارا پروردگار تان وعده نیک

أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ

آیا دراز شد بر شما مدت ف۳ یا خواستید که واجب شود بر شما خشمے از پروردگار شما

آیا دراز شد بر شما مدت یا خواستید که فرود آید بر شما غضبے از پروردگار شما

فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾ قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَا

پس خلاف کردید وعده مرا گفتند خلاف نه کردیم وعده ترا باختیار خویش و لیکن مارا تکلیف کردند تا برداشتیم

بنابران (پس) خلاف کردید وعده ام را گفتند خلاف نکردیم وعده ترا باختیار خود و ولیکن بار کرده شدیم

أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾ فَأَخْرَجَ

بارها از پیرایه قوم قبط پس افگندیم آنرا ف۵ و همچنین افگند سامری باز بیرون آورد

بارهای سنگین از زیور قوم فرعون پس بیفگندیم آنرا پس همچنین انداخت سامری ف۵ پس برآورد

لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا

برای ایشان گوساله را برآورد کالبدی که او را آواز گاو بود پس گفتند اتباع سامری اینست پروردگار شما و پروردگار موسی پس فراموش کرده است

برای ایشان یک گوساله کالبدی که او را آواز گاو بود پس گفتند این است معبود شما و معبود موسی پس او فراموش کرد آیا

يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ ع وَلَقَدْ

نمیدیدند این گمراهان که باز نمی گرداند بسوی ایشان سخنے را و نمی تواند برای ایشان هیچ زیانے و نه سودے و هرآئینه

نمی بینند که جواب نمیدهد بایشان سخنی را و اختیار ندارد مرایشان را ضرر و نه نفعی و (هرآئینه)

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بداد دن توریت ۱۲ ف۲ مترجم گوید چون موسی با هفتاد کس از قوم خود بجانب طور متوجه شد حضرت موسی از همه سبقت کرد خطاب رسید والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی مدت مفارقت من ۱۲ ف۴ یعنی بعد آتش ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بعضی میگویند که سامری هم موسی نام داشت برخی به این تصور اند که او اسرائیلی بود و در نزد بعضی قبطی به هر حال جمهور چنین رای دارند که این شخص در عصر حضرت موسیٰ منافقی بوده و مانند منافقین همیشه در صدد آن بود که در اثر فریب حیله های گوناگون پیروان حضرت موسی علیه السلام راه گمراه نماید بروایت ابن کثیر نامش در کتب اسرائیلیه هارون است ف۵ ما باختیار خود این کار نکردیم بلکه سامری ارتکاب آنرا بما تحمیل نمود حقیقت چنین بود که ما زیورات قوم فرعون را با خود برده اختیم بودیم و نمی دانستیم که آنرا چه کنیم بعد از مشوره با همی آنرا از وجود خود برآوردیم سامری آنها را در آتش گداخت و بشکل گوساله متشکل نموده بما نشان داد واین قصه را در فوائد سوره اعراف ملاحظه کنید (تنبیه) آیا زیورات قوم فرعون چطور بدست بنی اسرائیل

ع ۱۳ ۱۲

افتاده بود مفسرین درباره آن اختلاف نظر دارند بعضی برآنند که یا از آنها بعاریت گرفته و یا بطور مال غنیمت یافته بودند و یا کدام صورت دیگری بوده خلاصه بهر طوریکه

وَلَقَدۡ قَالَ لَهُمۡ هٰرُوۡنُ مِنۡ قَبۡلُ يٰقَوۡمِ اِنَّمَا فُتِنۡتُمۡ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ

گفته بود ایشان را هارون پیش ازین اے قوم من جزاین نیست که مبتلا شده اید باین گوساله وهر آئینه پروردگار شما

گفته بود برای ایشان هارون پیش ازاین (پیش از عودت موسی) اے قوم (من) جزاین نیست که آزمائش کرده شدید بگوساله و (هر آئینه)

الرَّحۡمٰنُ فَاتَّبِعُوۡنِیۡ وَاَطِیۡعُوۡۤا اَمۡرِیۡ ۝٩٠ قَالُوۡا لَنۡ نَّبۡرَحَ عَلَیۡهِ عٰكِفِیۡنَ

خدا است پس پیروی من کنید وانقیاد حکم من نمائید گفتند همیشه مجاور خواهیم بود براین گوساله

رحمن است پس پیروی من کنید وقبول کنید حکم مرا گفتند ما همیشه بران (گوساله) مجاور یم

حَتّٰی یَرۡجِعَ اِلَیۡنَا مُوۡسٰی ۝٩١ قَالَ یٰهٰرُوۡنُ مَا مَنَعَكَ اِذۡ رَاَیۡتَهُمۡ ضَلُّوۡۤا ۝٩٢

تا وقتیکه باز آید بما موسیٰ گفت اے هارون چه چیز باز داشت ترا چون دیدی ایشانرا که گمراه شدند

تا اینکه برگردد بسوی ما موسیٰ گفت (موسیٰ) اے هارون چه چیز باز داشت ترا وقتیکه دیدی ایشانرا که گمراه شدند

اَلَّا تَتَّبِعَنِ ؕ اَفَعَصَیۡتَ اَمۡرِیۡ ۝٩٣ قَالَ یَبۡنَؤُمَّ لَا تَاۡخُذۡ بِلِحۡیَتِیۡ وَلَا

ازانکه پیروی من کنی آیا خلاف حکم من کردی گفت اے پسر مادر من مگیر ریش مرا و نه

که عقب من نیامدی از انکه پیروی من کنی، آیا نافرمانی کردی حکم مرا گفت اے پسر مادرم مگیر ریش مرا و نه

بِرَاۡسِیۡ ۚ اِنِّیۡ خَشِیۡتُ اَنۡ تَقُوۡلَ فَرَّقۡتَ بَیۡنَ بَنِیۡۤ اِسۡرَآءِیۡلَ وَلَمۡ

موی سر مرا هر آئینه من ترسیدم ازانکه گوئی جدائی افگندی درمیان فرزندان یعقوب و نگاه

(موی) سرم را (هر آئینه) ترسیدم که تو خواهی گفت جدائی انداختی میان بنی اسرائیل و نگاه

تَرۡقُبۡ قَوۡلِیۡ ۝٩٤ قَالَ فَمَا خَطۡبُكَ یٰسَامِرِیُّ ۝٩٥ قَالَ بَصُرۡتُ بِمَا لَمۡ

نداشتی سخن مرا گفت موسیٰ پس چیست حال تو اے سامری گفت بینا شدم بانچه سائر مردم

نداشتی سخنم را گفت موسیٰ پس چیست حال تو اے سامری گفت دیدم چیزیرا

یَبۡصُرُوۡا بِهٖ فَقَبَضۡتُ قَبۡضَةً مِّنۡ اَثَرِ الرَّسُوۡلِ فَنَبَذۡتُهَا وَكَذٰلِكَ

بینا نشدند بآن پس گرفتم مشتے خاک از نقش پاهائے فرستاده یعنی جبرئیل پس افگندم آنرا و همچنین

که دیگران ندیدند آنرا پس گرفتم مشتی خاک از زیر پائے فرستاده شده (جبرئیل) پس انداختم آنرا و همچنین

سَوَّلَتۡ لِیۡ نَفۡسِیۡ ۝٩٦ قَالَ فَاذۡهَبۡ فَاِنَّ لَكَ فِی الۡحَیٰوةِ اَنۡ تَقُوۡلَ لَا

بیاراست پیش من نفس من گفت پس برو هر آئینه ترا در زندگانی سزا اینست که گوئی

مشوره داد (بیاراست) برایم نفس من گفت موسیٰ پس دور شو (برو) (هر آئینه) برای تو در زندگانی اینقدر سزا است که گوئی

مِسَاسَ ۪ وَاِنَّ لَكَ مَوۡعِدًا لَّنۡ تُخۡلَفَهٗ ۚ وَانۡظُرۡ اِلٰۤی اِلٰهِكَ الَّذِیۡ ظَلۡتَ

دست رسانیدن ممکن نیست و هر آئینه ترا وعده دیگر است که خلاف کرده نشود که حق تو و ببین بسوی معبود خود که مجاور

مس مکن (دست رسانیدن ممکن نیست) و (هر آئینه) برای تو وعده ایست که هرگز با تو خلاف کرده نمی شود و آن ببین بسوی معبود خود که همیشه

عَلَیۡهِ عَاكِفًا ؕ لَنُحَرِّقَنَّهٗ ثُمَّ لَنَنۡسِفَنَّهٗ فِی الۡیَمِّ نَسۡفًا ۝٩٧ اِنَّمَاۤ اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ

شده بودی بران البته بسوزانیم آنرا پس پراگنده سازیم آنرا در دریا پراگنده ساختن جزاین نیست که معبود شما الله است

بران معتکف بودی (هر آئینه) میسوزانیم اورا پس (هر آئینه) پراگنده میسازیم اورا در دریا پراگنده ساختنی جزاین نیست که معبود شما خدای است

الَّذِیۡ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ وَسِعَ كُلَّ شَیۡءٍ عِلۡمًا ۝٩٨ كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَیۡكَ

آنکه نیست هیچ معبود بحق بجز او فرا رسیده است بهر چیز از روئے دانش یا محمد این چنین قصه میخوانیم بر تو

که نیست معبودی جز او فرا رسیده هر چیزیرا از روی علم هم چنین قصه می کنیم بر تو

مِنۡ اَنۡۢبَآءِ مَا قَدۡ سَبَقَ ۚ وَقَدۡ اٰتَیۡنٰكَ مِنۡ لَّدُنَّا ذِكۡرًا ۝٩٩ مَنۡ

از اخبار آنچه گذشته است و هر آئینه داده ایم ترا از نزدیک خویش پندے هر که

از احوال (خبرهای) آنچه گذشته است و (هر آئینه) داده ایم ترا از نزد خود کتاب برای خواندن کسیکه

اَعۡرَضَ عَنۡهُ فَاِنَّهٗ یَحۡمِلُ یَوۡمَ الۡقِیٰمَةِ وِزۡرًا ۝١٠٠ خٰلِدِیۡنَ فِیۡهِ ؕ وَ

رو بگرداند ازان پس وے بردارد در روز قیامت بارے را جاویدان دران بار کشیدن و

رو بگرداند ازان پس (هر آئینه) وی برمیدارد در روز قیامت باری را در حالیکه جاوید اند در آن و

روح و آواز پیدا شد انسان را لازم است از چنین چیزها اجتناب زیاد کند که موجب کثرت بت پرستی میشود (تنبیه) این تفسیر فوق از صحابه و تابعین و علمای مفسرین منقول است یعنی...

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بفتنان اهل ضلال ۱۲ ف۲ یعنی در کالبدے که از زر ساخته بود بشکل گوساله ۱۲ ف۳ یعنی اگر با کسے همنشین شدے هردو را تپ می گرفت ۱۲ ف۴ یعنی گناهے را ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ سامری گفت بچشم خود چیزے را نگریستم که دیگران ندیده بودند یعنی فرشته و فرستاده خدا (ع) (جبرئیل ع) را برابر اسپ سوار دیدم شاید این واقعه وقتی صورت گرفته باشد که بنی اسرائیل بدریا در آمدند - در عقب آنها لشکر فرعون هم داخل شدند دران حال جبرئیل بین هردو جمعیت ایستاده شد تا نگذارد که لشکر فرعون با طائفه بنی اسرائیل یکجا شود - بهر حال سامری باد لیل محسوس و یا از راه وجدان و یا بر اساس کدام تعارف سابق شناخت که این جبرئیل است پس از زیر پای او یا از زیر پای اسپش مشت خاکی برداشت و آن خاک را در گوساله طلائی انداخت زیرا به دلش افتاد که خاک پای روح القدس یقیناً تاثیر خاصی دارد حضرت شاه رحمة الله علیه مینویسد: طلای مذکور مال کافران بود که از آنها بفریب گرفته بودند و خاک برکت دران مخلوط گردید و آمیزش حق و باطل شعبده صورت گرفت که مثل جاندار و ازان

سَآءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَّوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِيْنَ

و بد بارے ست ایشانرا روز قیامت بار کشیدن روزے کہ دمیدہ شود در صور و برانگیزیم گنہگاران را

بد است برای شان در روز قیامت بار کشیدن روزی کہ دمیدہ شود در صور و جمع کنیم (برانگیزیم) گناہکاران را

يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَّتَخَافَتُوْنَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ

آں روز کبود چشم گشتہ پنہانی حرف زنند درمیان خویش کہ درنگ نہ کردید یعنی در دنیا مگر دہ شبانہ روز ما

آنروز کبود چشم گشتہ آہستہ آہستہ می گویند درمیان خودشان کہ درنگ نکردید (در دنیا) مگر دہ روز

اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ اِذْ يَقُوْلُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيْقَةً اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

داناتریم بحقیقت آنچہ می گویند چوں بگوید بہترین ایشان در روش درنگ نکردہ اید مگر یک روز

داناتریم بہ آنچہ می گویند چوں گوید بہترین ایشان در روش درنگ نکردید مگر یک روز

وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّيْ نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا

و می پرسند ترا از کوہ ہا بگو پراگندہ کند آنرا پروردگار من پراگندہ کردن پس بگذارد زمین را میدانے

و می پرسند ترا از احوال کوہ ہا پس بگو پراگندہ کند آنہارا پروردگار من پراگندہ کردنی پس بگذارد زمین را میدان

صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرٰى فِيْهَا عِوَجًا وَّلَآ اَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَّتَّبِعُوْنَ الدَّاعِيَ

ہموار نہ بینی در آنجا ہیچ کجی و نہ ہیچ بلندی آنروز از پے آواز کنندہ روند و

صاف نمی بینی در آن کجی و نہ بلندی دران روز می شتابند دنبال داعی (خوانندہ)

لَا عِوَجَ لَهٗ ۚ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

ہیچ کجی نباشد آں اتباع راہ و پست شوند آوازہا برائے خدا پس نشنوی مگر آواز نرم

ہیچ کجی نباشد آن سخن را و پست میشود آوازہا از ترس رحمن نمی شنوی مگر آواز نرم (سترفہ پای)

يَوْمَئِذٍ لَّا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهٗ

آنروز نفع ندہد شفاعت مگر برائے کسیکہ دستوری دادہ است خدا اورا و پسند کردہ است اورا

دران روز بکار نخواہد آمد (نفع نکند) شفاعت مگر بکسی کہ اجازہ داد اورا رحمن و پسندید سخن او را

قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِهٖ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

از روئے گفتار میداند آنچہ پیش روئے آدمیان ست و آنچہ پس پشت ایشان ست و آدمیان در نگیرند خدارا از روئے دانش

میداند آنچہ پیش روی ایشان و آنچہ در عقب ایشان است و (ایشان) احاطہ نتوانند باو از روی علم

وَعَنَتِ الْوُجُوْهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّوْمِ ۗ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَ

و نیایش کنند روہائے مردمان برائے زندہ خبرگیرندہ ہر آئینہ بمطلب نرسید ہرکہ برداشت ستم را و

و میمالند روی ہا خود را (خوار شوند اصحاب روی ہا) بحضور حی قیوم و خراب گردید (ہر آئینہ بے بہرہ ماند) کسیکہ برداشت بار ظلم را

مَنْ يَّعْمَلْ مِنَ الصّٰلِحٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخٰفُ ظُلْمًا وَّلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

ہرکہ بجا آورد کارہائے شائستہ و او مومن باشد پس وے نترسد از ستمے و نہ از نقصانے

کسیکہ کند چیزی کارہائے شائستہ و او مومن ہم باشد پس نہ خوف بے انصافی دارد و نہ زیان

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَّصَرَّفْنَا فِيْهِ مِنَ الْوَعِيْدِ لَعَلَّهُمْ

و ہم چنین فرو فرستادیم کتاب را قرآن عربی و گوناگوں بیان کردیم اندرآں ترسانیدن را تا بود کہ

و ہم چنین فرو فرستادیم (آنرا) قرآن بزبان عربی و بار بار شنوانیدیم در آن سخنان ترسانیدن تا کہ ایشان

يَتَّقُوْنَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾ فَتَعٰلَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ وَلَا تَعْجَلْ

پرہیزگار شوند یا پیدا کند در حق ایشان پندرا پس بلند قدر ست خدا پادشاہ ثابت و شتابی مکن

پرہیز کنند یا بیندازد در دل ہای ایشان فکر پس بلند قدر است خدا پادشاہ راست (ثابت) و شتابی مکن

بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ ۡ وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا ﴿١١٤﴾

بخواندن قرآن پیش از آنکہ بانجام رسانیدہ شود بسوے تو وحی او و بگو اے پروردگار من بیفزا مرا دانشے

بگرفتن (خواندن) قرآن پیش از آنکہ تکمیل کردہ شود بسوی تو وحی آن و بگو ای رب من زیادہ کن مرا دانش

لیکن شدید آنحضرت بمقتضای بشریت آنرا فراموش کردہ باشد بنا علی ہذا بدر لیہ این آیت بار دیگر خدا و عدہ تاکید نمود و راجع بہ نسیان آدم را مثال آورد

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی انقیاد امر اسرافیل کنند ۱۲ ف ۲ یعنی مسلمان باشند ۱۲ تغییر عثمانی

۵ ذاتی کہ چنین قرآن عظیم الشان را فرو فرستاد برای نفع و بہبود عباد خود تا این اندازہ سخنان راست و مواعظ مفید شنوانید

ع ۱۵ — ۵ — ۱۴

چون قرآن خیلی مفید و عجیب است ما آن را بتدریج و تأنی نازل می کنیم تو ہم در ہنگام اخذ آن از جبرئیل تعجیل مکن۔ وقتیکہ فرشتہ وحی را خواندہ بشنواند تو معجلانہ با او مخوان۔ چہ ما متعہد شدہ ایم کہ قرآن از سینہ تو زائل نشود پس چرا بہ این اندیشہ مبتلا میشوی کہ مبادا فراموشش کنم بلکہ بجای آن چنین دعا بکن اے پروردگار من بار اجع بفہمیدن معانی قرآن بیش از بیش علوم و معارف بر من ارزانی بفرما انی بینی کہ نتیجہ تعجیل بے موقع آدم علیہ السلام در یک چیز چہ شد حضرت شاہ میفرمایند گاہی کہ جبرئیل قرآن می آورد خود آنحضرت متصل قرائت جبرئیل امین شروع بہ تلاوت می نمودند تا فراموش نشود خدا وند رسول اکرم را در ابتدا در سورہ قیامت کہ اسطہ آیت لا تحرک بہ لسانک لتعجل بہ ان علینا جمعہ وقرآنہ ، ازین کار تسلی دادہ بود کہ نگہداشتن آن در حافظہ تو و ابلاغ آن بمردم بر ذمہ ماست

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ⑪ وَإِذْ قُلْنَا

و هر آئینه حکم فرستادیم بسوی آدم پیش ازین پس فراموش کرد و نیافتیم او را قصد محکم و یاد کن چون گفتیم

و (هر آئینه) با تاکید گرده بودیم به آدم پیش ازین پس فراموش نمود و نیافتیم در وی قصدی و چون گفتیم

لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ ① فَقُلْنَا يَا آدَمُ

فرشتگان را که سجده کنید بسوی آدم علیه السلام پس سجده کردند مگر ابلیس قبول نکرد پس گفتیم ای آدم

بفرشتگان که سجده کنید آدم را پس به سجده افتادند مگر ابلیس سر باز زد پس گفتیم ای آدم

إِنَّ هَٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَىٰ ②

هر آئینه این دشمن ست ترا و زن ترا پس باید که بیرون نه کند شما را از بهشت که آنگاه در رنج افتی

(هر آئینه) این دشمن است ترا و زوج ترا پس باید که بیرون نکند شما را از بهشت پس در رنج افتی

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ③ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا

هر آئینه تراست در بهشت اینکه گرسنه نشوی در آنجا و برهنه نباشی و آنکه تو تشنه نباشی آنجا و

(هر آئینه) تراست اینکه (در بهشت) نه گرسنه شوی در آن و نه برهنه و اینکه تو نه تشنه شوی در آن و نه

تَضْحَىٰ ④ فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَىٰ

گرمی آفتاب یابی پس وسوسه انداخت بسوی آدم شیطان گفت ای آدم آیا دلالت کنم ترا بر

حرارت آفتاب یابی پس انداخت در دل او شیطان گفت ای آدم آیا نشان دهم ترا

شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَىٰ ⑤ فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا

درخت همیشه بودن و بر پادشاهی که کهنه نه گردد پس خوردند ازان درخت پس ظاهر شد ایشان را شرمگاه ایشان

درخت همیشه بودن را و پادشاهی که کهنه نشود پس خوردند از آن پس ظاهر شد برای هر دو شرمگاه ایشان

وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ ۚ وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ⑥

و در استادند که می چسپانیدند بر خویش از برگ درختان بهشت و نافرمانی کرد آدم پروردگار خود را پس گم کرده راه را

آغاز نهادند که بچسپانند بر خود از برگ (درخت) بهشت و تاخیر کرد در حکم (خلاف نمود) آدم پروردگار خود را پس

ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ⑦ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا

باز برگزیدش پروردگار او پس برحمت باز گشت بروی و راه نمود گفت فرو روید شما هر دو ازین بهشت

باز برگزیدش پروردگار او پس متوجه شد بروی (قبول کرد توبه او را) و راه نمود [5] گفت پایان شوید ازاینجا هر دو باهم

بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ

بعض اولاد شما بعض دیگر را دشمن باشند پس اگر بیاید بشما از جانب من هدایتی پس هر که پیروی هدایت من کند

دشمن یکدیگر (بعضی از اولاد شما با بعضی دشمن اند) [5] پس اگر برسد (بیاید) بشما از طرف من هدایتی پس کسیکه پیروی هدایت من کند

فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ⑧ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً

گمراه نشود و در رنج نیفتد و هر که رو گردان شود از یاد کردن من پس او را بود زندگانی

پس نه گمراه شود و نه در رنج افتد و کسیکه رو بگرداند از یاد من پس (هر آئینه) او راست معیشت

ضَنكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ ⑨ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَ

تنگ و نابینا بر انگیزیم او را روز قیامت گوید ای پروردگار من چرا نابینا بر انگیختی مرا و

تنگ و خواهیم آورد (بر انگیزانیم) او را در روز قیامت کور گوید ای پروردگار من چرا بر داشتی (بر انگیختی) مرا کور و

قَدْ كُنتُ بَصِيرًا ⑩ قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ

هر آئینه پیش ازین بینا بودم گفت همچنین آمد بتو نشانهای ما پس تغافل کردی ازان و همچنین امروز

حال آنکه بودم بینا گوید همچنین آمد بتو نشانهای ما پس فراموش کردی آنرا و هم چنین امروز

تُنسَىٰ ⑪ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِن بِآيَاتِ رَبِّهِ ۚ وَلَعَذَابُ

تغافل کرده شود در حق تو و هم چنین سزا میدهیم آنرا که از حد گذشت و ایمان نیاورد بآیات پروردگار خود و هر آئینه عذاب

فراموش کرده میشوی [6] و هم چنین پاداش میدهیم کسی را که از حد گذشت و ایمان نیاورد به نشانهای رب خود و (هر آئینه) عذاب

تفسیر عثمانی

[5] و در انتثال حکم الهی غفلت و قصور واقع شد آدم مطابق شان خود بر راه عزم و ثبات استوار نماند بیں لغزش را بمقتضای حسنات الابرار سیئات المقربین تخلیظاً بلفظ غوایت و عصیان تعبیر فرموده است (بحث این مسئله هم پیشتر گذشته یعنی خداوند مهلت نداد تا شیطان بر حضرت آدم تسلط یابد بلکه فوراً توفیق توبه بایشان بخشید و خلعت قبول او را نوازش داد و بالطف و کرم زیاد بطرف او متوجه گردید و بر راه خوشنودی خود بسپار و استوارش گردانید

[5] اگر این خطاب محض به آدم و حوا باشد مراد این است که اولاد آنها باهم دیگر دشمن خواهند بود چه هر دو رفاقت نموده مرتکب خطا شدند و بجرم آن رفاقت جزای ایشان این داده شد که اولاد شان در بین خود دشمن گردیدند و اگر این خطاب به آدم و ابلیس باشد مطلب چنان است که بین ذریه هر دو عداوت دائمی باقی میماند شیاطین همیشه در اضرار بنی آدم کوشان اند

[6] در دنیا که آیات ما را دیدی و شنیدی بر تلقین کردی و نه به آنها عمل نمودی و در گوش خود پنبه غفلت نهاده همه هدایات ما را به طاق نسیان گذاشتی امروز همان طور فراموش کرده میشوی چون در دنیا خود را کور ساختی اکنون چرا تعجب میکنی زیرا ما ...

آن به تو سزا داده شده که کور حشر شدی ۱۲

ع ۶ ‏/ ۱۱ ‏/ ۱۵

الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾ اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ

آخرت سخت تر و پاینده تر ست — آیا راه ننمود ایشان را آنکه بسیار هلاک کردیم پیش ایشان — از

آخرت سخت تر و پاینده تر ست — پس آیا آنها را هدایت نداد راه ننمود ایشان را این را که بسیار هلاک کردیم پیش از ایشان — از

الْقُرُوْنِ يَمْشُوْنَ فِيْ مَسٰكِنِهِمْ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِى النُّهٰى ﴿١٢٨﴾ ع

طبقات مردمان را می روند در منازل آن هلاک شدگان — هر آئینه درین مقدمه نشانهاست خداوندان خرد را

گروه ها که گردش می کنند در جایهای ایشان — (هر آئینه) در این نشان هائے خوب است برای کسانیکه عقل دارند

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَّاَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾

و اگر نبودے سخنے که سابقاً صادر شد از پروردگار تو — نبودے و نه مدتے معین هر آئینه عذاب لازم شدے

و اگر نمی بود سخنی که سابق صادر شد — از پروردگار تو (هر آئینه) بودی تصادم و اگر نمی بود مدهٔ مقرر شده

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَ

پس صبر کن بر آنچه می گویند و تسبیح گو با حمد پروردگار خویش — پیش از بر آمدن آفتاب — و

پس صبر کن بر آنچه می گویند و تسبیح گوی با ستایش رب خود — پیش از طلوع آفتاب — و

قَبْلَ غُرُوْبِهَا ۚ وَمِنْ اٰنَآئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ

پیش از فرو شدن آن و بعض ساعتهائے شب و اطراف روز تسبیح گو — بود که

پیش از غروب آن و بعض ساعت هائے شب بخوان و در حدود (اطراف) روز — تا تو

تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖۤ اَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ

خوشنودی شوی و باز مکشائی دو چشم خود را بسوئے آنچه بهره مند ساخته ایم بآن جماعت ها را از ایشان از قسم آرایش

راضی شوی و مدوز چشمانت را بچیزیکه بهره مند ساختیم به آن جماعات مختلفه را از ایشان از قسم آرایش

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ لِنَفْتِنَهُمْ فِيْهِ ؕ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿١٣١﴾ وَاْمُرْ

زندگانی دنیا تا مبتلا کنیم ایشان را — در آن — و روزی پروردگار تو بهتر ست و پاینده تر ست — و بفرما

زندگانی دنیا تا بیازمائیم ایشان را — در آن — و رزق رب تو بهتر و پاینده تر است — و حکم کن

اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ؕ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ؕ نَحْنُ نَرْزُقُكَ ؕ

کسان خود را به نماز و شکیبائی کن بر اداے آن نمی طلبیم از تو روزی دادن — ما روزی میدهیم ترا

اهل خانه خود را به نماز و خود نیز بر آن قایم (صابر) باش نمی طلبیم از تو روزی — ما روزی میدهیم ترا

وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾ وَقَالُوْا لَوْلَا يَاْتِيْنَا بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ اَوَلَمْ

و عاقبت خیر اهل تقوی راست — و گفتند کافران چرا نمی آرد پیش ما نشانه از جانب پروردگار خویش — آیا

و عاقبت نیک پرهیزگاران راست و مردم می گویند که چرا نمی آرد پیش ما نشانی از پروردگار خود — آیا

تَاْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِى الصُّحُفِ الْاُوْلٰى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ اَنَّاۤ اَهْلَكْنٰهُمْ بِعَذَابٍ

نیامده است دلیل واضح از جنس آنچه در کتابهائے پیشین ست ف۸ — و اگر ما هلاک کردیم ایشان را بعقوبتے

نرسیده است بایشان نشانه آشکار از کتاب هائے پیشین ع۵ — و اگر ما هلاک می کردیم ایشان را به عقوبتے

مِّنْ قَبْلِهٖ لَقَالُوْا رَبَّنَا لَوْلَاۤ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُوْلًا فَنَتَّبِعَ اٰيٰتِكَ

پیش از فرستادن پیغامبر گفتندی اے پروردگار ما چرا نه فرستادی بسوئے ما پیغمبرے تا پیروی آیات تو می کردیم

پیش از این البته می گفتند اے رب ما چرا نفرستادی بسوئے ما پیغمبر تا پیروی می کردیم کتاب ترا

مِنْ قَبْلِ اَنْ نَّذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوْا ۚ

پیش از آنکه خوار شویم و رسوا گردیم — بگو هر یک منتظر ست — پس شما نیز منتظر باشید

پیش از آنکه ذلیل و رسوا شویم — بگو هر یک منتظر است — پس شما هم منتظر باشید

فَسَتَعْلَمُوْنَ مَنْ اَصْحٰبُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾ ع

خواهید دانست — کیانند — اهل راه راست — و که راه یافت

زود میدانید که کیست — صاحبان راه راست — و که راه یافت

فتح الرحمٰن

ف۸ یعنی قرآن مشتمل ست بر قصص وغیره آن موافق کتب سابقه

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی خویشاوندان و متعلقین خود را هم به نماز تاکید کن. در حدیث است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود که پسر چون هفت ساله شود برای تحصیل اعتیاد او را به نماز خواندن موافق سازید و چون ده ساله شود او را بزنید که نماز بخواند.

ع۵ حضرت شاه صاحب می نویسد در کتب سابقه خبر بعثت رسول آخرالزمان داده شده و یا مقصد این است که نشانی پیغمبران سابق کافی وشافی بوده و این پیغمبر هم اصولاً همان سخنان سابق را تقیید می کند چیز جدیدی نمی گوید و یا نشانی این است که واقعات را برونق کتب سابقه بیان میفرماید و بهترین تفسیر به نزد من آنست که ابن کثیر وغیره اختیار کرده اند یعنی این مردم از روی مخالفت و اعراض می گویند که چرا کدام نشانهٔ نیاورد. آیا بر علاوهٔ صدها آیات بینات از همه زیاده تر این قرآن عظیم الشان به آنها نرسیده که چگونه مضامین ضروری و مهم کتب سابقه را حاوی و محافظ و برای صداقت آنها محبت و گواه است و اعجاز آن از آفتاب روشن تر است «و قالوا لولا انزل علیه آیات من ربه. قل انما الآیات عند الله وانما انا نذیر مبین اولم یکفهم انا انزلنا علیک الکتاب یتلی علیهم ان فی ذلک لرحمة وذکری لقوم یؤمنون»

ع ۷ / ۱۳ / ۱۶ — ع ۸ / ۷ / ۱۷

سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَاثْنَتَا عَشْرَةَ آيَةً وَسَبْعُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِيْ غَفْلَةٍ

نزدیک شد به مردمان حساب ایشان و ایشان در غفلت

نزدیک شد بمردمان حساب شان والیشان در غفلت

مُّعْرِضُوْنَ ① مَا يَأْتِيْهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنْ رَّبِّهِمْ مُّحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوْهُ وَ

روگردانند نمی آید بایشان هیچ پند از جانب پروردگار ایشان نو پدید آورده مگر بشنوند آنرا

روگرداننده نمی آید بایشان هیچ پند از جانب پروردگارشان نو پدید آورده) مگر میشنوند آنرا

هُمْ يَلْعَبُوْنَ ② لَاهِيَةً قُلُوْبُهُمْ ۭ وَاَسَرُّوا النَّجْوَى ۖ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۖ هَلْ

بازی کنان غافل شده دل هائے ایشان و پنهان را د گفتند ایشان این ظالمان که نیست

درحالیکه آنها مشغول بازی هستند در بازی غرق است دل هائے شان و پوشیدند راز گفتن را آنانکه ستم کردند نیست

هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۚ اَفَتَاْتُوْنَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُوْنَ ③ قٰلَ رَبِّيْ

این شخص مگر آدمی مانند شما آیا اقبال می کنید بسحر و شما می بینید گفت پیغامبر پروردگار من

این شخص مگر آدمی است مثل شما پس چرا گرفتار می آئید در سحر او و حال آنکه شما می بینید ع گفت پیغمبر رب من

يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاۗءِ وَالْاَرْضِ ۡ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ④ بَلْ قَالُوْٓا

میداند هر سخنے را که در آسمان و زمین باشد و او شنوا داناست بلکه گفتند

میداند هر سخن را که در آسمان و زمین باشد و او ست شنوا و دانا آنرا گذاشته می گویند (بلکه گفتند)

اَضْغَاثُ اَحْلَامٍۢ بَلِ افْتَرٰىهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ ښ فَلْيَاْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ

این قرآن خواب هائے پریشان ست بلکه می گویند بر بسته است آنرا بلکه می گویند او شاعر ست پس باید که بیارد پیش ما نشانه چنانکه فرستاده

خواب هائے پریشان است بلکه دروغ بسته است آنرا بلکه شاعر است پس باید بیارد نزد ما نشانه چنانکه فرستاده شدند به آن

الْاَوَّلُوْنَ ⑤ مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَا ۚ اَفَهُمْ يُؤْمِنُوْنَ ⑥ وَ

پیشینیان ولا ایمان نیاورده بود پیش از ایشان هیچ دیهے که هلاک کردیم آنرا آیا ایشان ایمان خواهند آورد و

پیشینیان ایمان نیاورد پیش از ایشان هیچ قریئی که هلاک ساختیم آنرا آیا اکنون اینان ایمان می آورند و

مَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ فَسْــَٔـلُوْٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ

نفرستادیم پیش از تو مگر مردان را که وحی می فرستادیم بایشان پس بپرسید از اهل کتاب اگر شما

پیغام نفرستادیم پیش از تو مگر بدست مردانے که وحی می فرستادیم بایشان پس بپرسید از یاد دارندگان اگر شما

لَا تَعْلَمُوْنَ ⑦ وَمَا جَعَلْنٰهُمْ جَسَدًا لَّا يَاْكُلُوْنَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوْا خٰلِدِيْنَ ⑧

نمیدانید و نساختیم پیغامبران را کالبدے که نخورند طعام و نه بودند جاوید باشندگان

نمیدانید و نساختیم ایشان را جسدی که نخورند طعام و نبودند جاوید باقی ماندگان

ثُمَّ صَدَقْنٰهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنٰهُمْ وَمَنْ نَّشَاۗءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِيْنَ ⑨ لَقَدْ

باز راست کردیم در حق ایشان وعده را پس برهانیدیم ایشان را و هر کرا خواستیم و هلاک کردیم از حد گزرندگان را هر آئینه

سپس راست گردانیدیم با ایشان وعده را پس رستگاری دادیم ایشان را و کسی را که خواستیم و هلاک گردانیدیم از حد گذرندگان را (هر آئینه)

اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ كِتٰبًا فِيْهِ ذِكْرُكُمْ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ⑩ وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ

فرو فرستادیم بسوئے شما کتابے که درو هست پند شما آیا نمی فهمید و بسیار شکستیم از قسم دیهے

فرود فرستادیم بسوی شما کتابے که در آن ذکر (پند) شماست آیا نمی فهمید و بسا در هم شکستیم از دهی

اش پیش از وقت مکشوف گردد لهذا باکمال رازداری و هوشیاری بصحابت جمکاران خویش به پرده گنبد تبلیغات میپردازد ۱۲۔

فتح الرحمن

ف ۱ مترجم گوید مراد از نشانه عقوبت عام است مانند اشل طوفان قوم نوح و صرصر قوم هود والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف ۲ یعنی از این جبلا بے خبر از استماع اندرز های مقدس قرآنی تنگ حوصله شده و بکمال قساوت و بے انصافی در خفیه مجلس نموده و چنین فیصله کردند که در صدد تکذیب نبوت و تردید آیات قرآنی بر آمده بنا بر آن با بیشرمی و وقاحت تمام اظهار می نمودند که این پیغمبر مثل ما انسانی است که نه فرشته دانسته میشود و نه نسبت به ما برتری دارد و البته ساحریست که از روی سحر و افسون به جادو میپردازد و آنها در صدد اغواء و تضلیل مردم بر آمده و با آنها می گفتند که شما را چه شده و چرا با چشمان کشاده خود را تحت افسون ساحری قرار میدهید بر شما لازم است که نزدیکش نروید آنها شاید قرآن مجید را از این حیث جادو گفتند که قوت تاثیر و تصرف حیرت انگیز آن را مشاهده کرده و متحیر میشدند و مجلس خفیه را از سببی منعقد نمودند تا برای تدابیر آینده خود که بر علیه حق اتخاذ می نمودند تمهید و اساس بگذارند مسلم است دشمن هوشیار و چالاک الخوش ندارد تا کار روائی ها و ترتیبات معاندانه

كَانَتْ ظَالِمَةً وَّاَنْشَاْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَرِيْنَ ۞ فَلَمَّآ اَحَسُّوْا بَاْسَنَآ اِذَا

کہ ستمکار بود و نو پیدا ساختیم بعد آں گروہ دیگر را پس چوں دیدند عذاب ما

کہ بودند ستمگار و آفریدیم بعد از آنہا گروہ دیگر پس چوں حس کردند آفت مارا

هُمْ مِّنْهَا يَرْكُضُوْنَ ۞ لَا تَرْكُضُوْا وَارْجِعُوْٓا اِلٰى مَآ اُتْرِفْتُمْ فِيْهِ وَمَسٰكِنِكُمْ

ناگہاں ایشاں از انجا میدویدند گفتیم مگریزید و باز روید بسوئے مکانے کہ آسودگی دادہ شد شمارا در اں و بسوئے خانہای خویش

ناگہاں ایشان از آنجا می گریختند مگریزید و برگردید بسوی جائیکہ آسودگی دادہ شد شمارا دران و خانہای خود

لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُوْنَ ۞ قَالُوْا يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ۞ فَمَا زَالَتْ تِّلْكَ دَعْوٰىهُمْ

تا بود کہ پرسیدہ شوید ف۱ گفتند اے وائے مارا ہر آئینہ ما بودیم ستمگار پس ہمیشہ ایں بود گفتار ایشاں

شاید کہ پرسیدہ شوید گفتند (ای) وائی بر ما ہر آئینہ بودیم گنہگار پس دوام داشت ہمیں فریاد ایشان

حَتّٰى جَعَلْنٰهُمْ حَصِيْدًا خٰمِدِيْنَ ۞ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا

تا وقتیکہ گردانیدیم ایشانرا مثل زراعت دروده شده مانند آتش فرو مرده و نیا فریدیم آسمان و زمین را و آنچہ

تا وقتیکہ ساختیم ایشانرا (کشت) درو شده مانند آتش خاموش ع۵ و نیا فریدیم آسمان و زمین را و آنچہ

بَيْنَهُمَا لٰعِبِيْنَ ۞ لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ لَهْوًا لَّاتَّخَذْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّآ ۖ اِنْ

در میان آنہاست بازی کناں اگر می خواستیم کہ بسازیم بازی ف۲ ہر آئینہ می ساختیم آنرا از نزدیک خویش اگر

در میان آنہاست بازی کنان ع۵ اگر می خواستیم کہ بسازیم بازیچہ ہر آئینہ می ساختیم آنرا از نزد خود اگر

كُنَّا فٰعِلِيْنَ ۞ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهٗ فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌ ۚ

کنندہ می بودیم ف۳ بلکہ می افگنیم حق را بر باطل پس سرش میشکند پس ناگہاں باطل نابود شود

می بودیم کنندہ (چنین نیستند بلکہ) می افگنیم حق را بر باطل پس می شکند سر او را پس ناگہان او میرود (ہلاک میشود)

وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُوْنَ ۞ وَلَهٗ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَنْ

و وائے شمار است از آنچہ بیان می کنید و او راست آنکہ در آسمان ہا و زمین ست و آنانکہ

و شمار است بربادی از آنچہ بیان می کنید و او راست ہر کہ در آسمان ہا و زمین است و آنانکہ

عِنْدَهٗ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَلَا يَسْتَحْسِرُوْنَ ۞ يُسَبِّحُوْنَ

نزدیک اویند ف۴ سرکشی نمی کنند از عبادت او و ماندہ نمی شوند تسبیح می گویند

نزد اویند سرکشی نمی کنند از عبادت او و ماندہ نمی شوند تسبیح می گویند

الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُوْنَ ۞ اَمِ اتَّخَذُوْٓا اٰلِهَةً مِّنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُوْنَ ۞

شب و روز سستی نمی نمایند آیا ایں چنین خدایان گرفتہ اند از متخذ زمین ف۵ کہ ایشانرا بعد موت باز برانگیزانند ف۶

شب و روز سستی نمی کنند آیا مقرر کردند غیر از او (چنین گرفتند) معبودان از (اجزای) زمین کہ ایشانرا او بارہ زندہ کنند

لَوْ كَانَ فِيْهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا

اگر بودے در آسمان و زمین خدایان چند غیر خدا ہر دو تباہ گشتندے پاکی خدا راست خداوند عرش از آنچہ

اگر بودے در آسمان و زمین معبودانی سوای خدا ہر آئینہ ہر دو تباہ شدی پاکی خدا راست کہ مالک عرش است از آنچہ

يَصِفُوْنَ ۞ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُوْنَ ۞ اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ

صفت می کنند باز پرسیدہ نمی شود خدا از آنچہ می کند و ایشاں باز پرسیدہ می شوند آیا معبودان گرفتہ اند

بیان می کنند (او) باز پرسیدہ نمی شود از آنچہ می کند و از ایشان باز خواست میشود آیا گرفتہ اند بجز او را

اٰلِهَةً ۭ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ ۚ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَّعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِيْ ۭ بَلْ

بجز خدا بگو بیارید دلیل خود را اینست کتاب آنانکہ با من اند و اینست کتاب آنانکہ پیش از من بودند بلکہ

معبودان بگو بیارید سند خود را ایں است یاد آنانکہ با من اند و یاد آنانکہ پیش از من بودند لیکن

اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۙ الْحَقَّ فَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ۞ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ

اکثر ایشاں نمی دانند حق را پس ایشاں روگرداننده و نہ فرستادیم پیش از تو

اکثر ایشان نمی دانند سخن حق را پس ایشان روگرداننده و نفرستادیم پیش از تو

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بغمخوارگی قوم احوال شما پرسند ۱۲ ف۲ یعنی زن و فرزند ۱۲ ف۳ یعنی بجرد می بودند و این منا قشہ لطیفہ است حاصل آنکہ در رسل این استبعاد جاری نیست کہ چرا آدمی رسول باشد بلکہ آنرا در تنزیہ از زن و فرزندی تواں تقریر کرد کہ اگر خدا را زن و فرزندی بودند بجرد و واجب الوجود جامع او صاف کمال میبودند واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی ملا اعلیٰ ۱۲ ف۵ یعنی از ذہب و فضہ ۱۲ ف۶ مراد ازیں کلام رد ست بر عبادت اصنام ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ چوں عذاب ما بچشم سر دیدند بجامی خود اعتراف کردہ پیہم فریاد نمودند کہ یقیناً ما ظالم و مجرمیم آں وقت تاسف و ندامت سودی نخواہد بخشید چوں وقت قبول توبہ نبود این اعتراف بگناہ و ندامت در آنوقت فائدہ نرساند بالاخر چناں محو شدند کہ گوئی یہ آں واحد درو گردیدہ از پا افتادہ اند و یا مانند چوبی شدند کہ بعد از سوختن خاکستر میشود۔ العیاذ باللہ

ع۵ یعنی چنین نیست کہ دران حکمت بالغہ و غرض صحیح نباشد بنا بران و اکثر مندرا باید کہ غایہ آفرینش عالم را بفہمد و دنیا را محض لہو و لعب ندانستہ از انجام خود غافل نباشد بل خوب بداند کہ دنیا برای آخرت آفریدہ شدہ و انسان مجازات و مکافات ہر نیک و بد را خواہد یافت و ذرہ ذرہ از و حساب گرفتہ خواہد شد ۱۲۔

مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِىٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ ﴿٢٥﴾ وَقَالُواْ ٱتَّخَذَ

هیچ پیغامبرے الا وحی می فرستادیم بسوئے او که نیست هیچ معبود بحق غیر من پس پرستش من کنید و گفتند فرزند گرفته است

هیچ پیغمبری مگر وحی می فرستادیم بسوئے او که نیست هیچ معبودی برحق غیر من پس بپرستید مرا و گفتند گرفته است

ٱلرَّحۡمَٰنُ وَلَدٗاۗ سُبۡحَٰنَهُۥۚ بَلۡ عِبَادٞ مُّكۡرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسۡبِقُونَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ وَ

خدا پاکی او راست بلکه آنانکه ورحق ایشان این زعم دارند بندگان گرامی اند پیشی سبقت نمی کنند بر خدا بهیچ سخن و

رحمٰن فرزند (این لایق او نیست) پاکی است او را لیکن بندگانند معزز پیشدستی نمی کنند به هیچ سخن و

هُم بِأَمۡرِهِۦ يَعۡمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يَشۡفَعُونَ

ایشان بفرمان وے کار می کنند میداند خدا آنچه در پیش روی ایشان ست و آنچه پس پشت ایشان ست و شفاعت نمی کنند

ایشان بحکم او کار می کنند میداند آنچه پیش روی ایشان است و آنچه عقب ایشان است و شفاعت نمی کنند

إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ وَهُم مِّنۡ خَشۡيَتِهِۦ مُشۡفِقُونَ ﴿٢٨﴾ ۞ وَمَن يَقُلۡ مِنۡهُمۡ

الا برای کسیکه خدا خوشنود شده است و ایشان از ترس خدا مضطرب باشند و هر که بگوید از ایشان

مگر برای کسیکه خدا از و راضی باشد و ایشان از هیبت او میترسند (ترسندگانند) و هر که بگوید از ایشان

إِنِّيٓ إِلَٰهٞ مِّن دُونِهِۦ فَذَٰلِكَ نَجۡزِيهِ جَهَنَّمَۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ ع أَوَ

که من خدایم بجز الله پس سزا دهیم او را دوزخ هم چنین سزا میدهیم ستمگاران را آیا

که من معبودم بجز او پس او را جزا میدهیم دوزخ هم چنین جزا میدهیم ظالمان را آیا

لَمۡ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ كَانَتَا رَتۡقٗا فَفَتَقۡنَٰهُمَاۖ وَجَعَلۡنَا

ندیدند کافران که آسمانها و زمین بسته بودند پس وا کردیم این هر دو را و پیدا کردیم

ندیدند کافران که آسمانها و زمین بودند بسته پس گشودیم آنها را ع۵ و آفریدیم

مِنَ ٱلۡمَآءِ كُلَّ شَيۡءٍ حَيٍّۚ أَفَلَا يُؤۡمِنُونَ ﴿١﴾ وَجَعَلۡنَا فِي ٱلۡأَرۡضِ رَوَٰسِيَ

از آب هر چیز زنده را آیا ایمان نمی آرند و پیدا کردیم در زمین کوه ها

از آب هر چیز زنده را آیا ایمان نمی آورند و نهادیم در زمین وزن های گران (کوهای بلند)

أَن تَمِيدَ بِهِمۡ وَجَعَلۡنَا فِيهَا فِجَاجٗا سُبُلٗا لَّعَلَّهُمۡ يَهۡتَدُونَ ﴿٢﴾ وَجَعَلۡنَا

از برائے احتراز از آنکه بجنباند ایشان را و پیدا کردیم در آنجا گشاده راه ها تا بود که ایشان راه یابند و ساختیم

که نهارا گرفته باین نشود (تا نجنباند ایشان را) و گذاشتیم دران راه های گشاده تا ایشان راه یابند و ساختیم

ٱلسَّمَآءَ سَقۡفٗا مَّحۡفُوظٗاۖ وَهُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِهَا مُعۡرِضُونَ ﴿٣﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي

آسمان را سقفے نگاه داشته شده و ایشان از نشان های آسمان رو گردانند و اوست آنکه

آسمان را سقفی محفوظ و ایشان از نشان های آسمان اعراض کنندگان اند و اوست آنکه

خَلَقَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَۖ كُلّٞ فِي فَلَكٖ يَسۡبَحُونَ ﴿٤﴾ وَمَا

آفرید شب و روز را و آفتاب را و ماه را هر یکے از ستاره ها در آسمانے شنا می کنند و

پیدا کرد شب و روز و آفتاب و ماهتاب را هر یک در خانه (مداری) شنا می کنند و

جَعَلۡنَا لِبَشَرٖ مِّن قَبۡلِكَ ٱلۡخُلۡدَۖ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلۡخَٰلِدُونَ ﴿٥﴾ كُلُّ

ندادیم هیچ آدمی را پیش از تو همیشه بودن آیا اگر تو بمیری ایشان همیشه باشندگانند هر

ندادیم هیچ آدمی را پیش از تو زندگی جاودان آیا اگر بمیری پس ایشان همیشه باشندگانند هر

نَفۡسٖ ذَآئِقَةُ ٱلۡمَوۡتِۗ وَنَبۡلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلۡخَيۡرِ فِتۡنَةٗۖ وَإِلَيۡنَا تُرۡجَعُونَ ﴿٦﴾

نفس چشنده مرگ است و مبتلا می کنیم شما را بسختی و آسودگی بطریق امتحان و بسوئے ما باز گردانیده شوید

نفسی چشنده مرگ است و می آزمائیم شما را به بدی (سختی) و نیکی (آسودگی) آزمودنی و بسوئے ما بازگردانیده میشوید

وَإِذَا رَءَاكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا ٱلَّذِي يَذۡكُرُ

و چون ببینند ترا کافران نمی گیرند ترا مگر به تمسخر می گویند آیا این شخص یاد می کند یعنی بابانت

و چون ببینند ترا کافران نمی گیرند ترا مگر به تمسخر آیا این شخص نام می برد

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید وا کردن آسمان با نازل کردن مطر ست و وا کردن زمین رویانیدن گیاه از وے ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ «رتق» بمعنی آمیختن و در یکدیگر در آمدن است ابتداء آسمان ها و زمین هر دو در ظلمت عدم از یکدیگر غیر متمایز افتاده بودند و در مرحلهٔ ابتدائی وجود هم بایکدیگر مخلوط بودند بعد از ان قدرت خالق مقتدر هر دو را از هم جدا فرمود پس از این جدائی هر یک به طبقات جداگانه منقسم گردیدند با این همه ... بسته بودند نه از آسمان باران نازل می شد نه در زمین سبزه و نباتات میروئید بالآخر خدای تعالی برای فائدهٔ بنی نوع انسان هر دو را از هم جدا ساخت از بالا باران بباریدن آغاز کرد و از پایان هم زمین باز شد در قسم زمین حق تعالی چشمه ها و دریا ها جریان داد و انواع و اقسام نباتات دران رویانید و معدنیات را در دل خاک تشکل داد، آسمان را با ستارگان بے شمار مزین فرمود و برای هر یک ستاره مدارها جداگانه مقرر کرد و گردش هر یک را مختلف گردانید - ف۵ موجودات جاندار را که بنظر می آیند با لواسطه و یا بلاواسطه از آب پیدا کرد مادهٔ حیات آنها آب است اگر در بعضی مخلوق ثابت

ع ۱۹ / ۲

... از آب در پیدایش آن دخل ندارد از آن مستثنی است باز هم این کلیه به اعتبار «للاکثر حکم الکل» صادق می آید ۱۲

اٰلِهَتَكُمْ ۚ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ۝۳۶ خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ

معبودان ما را و ایشان یاد خدا را منکر اند آفریده شد آدمی از شتابی ف

نام معبودان شما را (به بدی) و ایشان از یاد رحمن منکرند ؏ آفریده شده انسان از شتاب

سَاُورِيْكُمْ اٰيٰتِيْ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْنِ ۝۳۷ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ

خواهم نمود شما را نشانهای خویش پس بشتاب طلب مکنید از من و می گویند کے خواهد بود این وعده اگر

بزودی وانمود می کنیم بشما نشانهای خود را پس شتاب مکنید از من ؏ و می گویند کے بعمل می آید این وعده اگر

كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝۳۸ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا حِيْنَ لَا يَكُفُّوْنَ عَنْ وُّجُوْهِهِمُ

راست گو هستید اگر بدانند کافران صورت حال آن وقت که باز نتوانند داشت از روی خویش

شما راست گو هستید اگر بدانند کافران آن وقت را که بازداشته نخواهند توانست از رویهای خود

النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُوْرِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ۝۳۹ بَلْ تَاْتِيْهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ

آتش را و نه از پشت خویش و نه ایشان نصرت داده شوند چنین نه گفتند بلکه بیاید بایشان قیامت ناگهان پس حیران گرداند ایشان را

آتش را و نه از پشت های خود و نه بایشان مدد میرسد (و نه ایشان یاری داده خواهند) بلکه می آید بایشان ناگهانی پس مبهوت گرداند ایشان را

فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ۝۴۰ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ

پس نتوانند دفع کردن و نه ایشان مهلت داده شوند و هر آئینه تسخر کرده شد به پیغامبران

پس نخواهند توانست رد آن را و نه ایشان فرصت خواهند یافت (و نه ایشان مهلت داده شوند) و (هر آئینه) استهزا کرده شده به پیغمبران

مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِيْنَ سَخِرُوْا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝۴۱ قُلْ

پیش از تو پس در گرفت بآنانکه تسخر کردند از ایشان آنچه بآن استهزا می کردند بگو

پیش از تو باز پس نازل گردید (احاطه کرد) آنانرا که استهزا می کردند از ایشان آنچه به آن استهزا می کردند بگو

مَنْ يَّكْلَؤُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ ؕ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ

کے نگهبانی می کند شما را شب و روز از عقوبت خدا بلکه ایشان از یاد پروردگار خویش

که نگهبانی می کند شما را در شب و روز از (عذاب) رحمن بلکه ایشان از یاد پروردگار خود

مُّعْرِضُوْنَ ۝۴۲ اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِّنْ دُوْنِنَا ؕ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَ

رو گردان اند آیا ایشان را معبودان اند غیر ما که نگاه می دارند ایشان را از مصائب نمی توانند نصرت دادن

رو گرداناند آیا برای ایشان معبودانی است که باز می دارند ایشان را غیر از ما نمی توانند یاری دادن

اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِّنَّا يُصْحَبُوْنَ ۝۴۳ بَلْ مَتَّعْنَا هٰۤؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى طَالَ

خویش را و نه ایشان از عقوبت ما بجمعیت خود محفوظ مانند بلکه بهره مند ساخته ایم ایشان را و پدران ایشانرا تا وقتیکه دراز شد

نفس های خود را و نه ایشان از طرف ما مستحق رفاقت اند (محفوظ داشته شوند) بلکه بهره داده ایم ایشان را و پدران ایشانرا تا که دراز شد

عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ؕ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ؕ

بر ایشان مدت عمر آیا نمی بینند که ما در گرفت می کنیم زمین دار حرب را می کاهیم آن را از جوانب آن

بر ایشان زندگی آیا نمی بینند که ما می آئیم زمین را می کاهیم (آنرا) کناره های آن

اَفَهُمُ الْغٰلِبُوْنَ ۝۴۴ قُلْ اِنَّمَآ اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ ۖ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَآءَ

آیا ایشان غلبه کنندگان اند ؏ بگو جز این نیست که می ترسانم بمضمون وحی و نمی شنوند کران آواز خواندن را

آیا ایشان غلبه کنندگان اند بگو جز این نیست که می ترسانم شما را موافق حکم (وحی) و نمی شنوند کرها خواندن را

اِذَا مَا يُنْذَرُوْنَ ۝۴۵ وَلَئِنْ مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُوْلُنَّ

چون ترسانیده می شوند و اگر رسد بایشان اندکے از عقوبت پروردگار تو هر آئینه گویند

چون ترسانیده می شوند و اگر برسد بایشان نفحی (اندکی) از عذاب پروردگار تو هر آئینه گویند

يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ۝۴۶ وَنَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ

اے وای ما هر آئینه ما بودیم ستم گاران و در میان نهیم ترازوے عدل را روز قیامت

اے وای بر ما هر آئینه بودیم گنه گار و می گذاریم ترازو های انصاف را بروز قیامت

فتح الرحمن

ف۱ این کنایت ست از غلبه استعجال بر آدمی والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی باسلام اکثم غفاریشی از هجرت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این مردم از انجام بکلی غافل اند و بر پیغمبر علیه السلام استهزاء می نمایند چنانچه بطریق تمسخر و تحقیر گویند "هذا الذی یذکر الهتکم" آیا همین شخص است که معبودان شما را به بدی ذکر می کند؟ اما خود شان شرم ندارند که از ذکر معبود حقیقی حتی از نام "رحمن" بدی برند و از کتاب برحق او انکار می کنند و چون از زبان پیغمبر مذمت معبودان باطل را میشنوند نهایت آزرده می گردند تعجب که صورت حال این طور است پس باید قضاوت نمود که آیا حالت خود آنها خنده آور است و یا از فریق مقابل؟

ف۵ یعنی چون استهزاء و تمسخر کفار را مشاهده می نمودند آرزو می کردند که بهتر است بر این اشخاص بی حیا و گستاخ بلا نازل شود — خود کفار هم بطور استهزاء عجلت آنرا طلب کردند و باوقاحت تمام گفتند که اگر ما در نزد شما واقعاً مستحق عذابیم پس چرا فوراً بر ما عذاب را وارد نمی سازید؟ خداوند بهر دو گروه فرمان داد که انسان بسیار عجول است ... از عجلت مخمر شده باید اندکی صبر کنید آنگاه من علایم و نشان های قهر و انتقام خود را بشما وانمود می کنم ۱۲

ع ۱۲ / ۳

فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ؕ وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا ؕ وَ

پس ستم کرده نشود بر هیچ کس هیچ ستے — واگر باشد — عمل هم سنگ دانهٔ سپندان — حاضر کنیم آنرا — و

پس ستم نخواهد شد بر هیچ نفس چیزے — واگر باشد — برابر دانهٔ — از خردل — بیاوریم آنرا — و

كَفٰى بِنَا حٰسِبِيْنَ ﴿۴۷﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ الْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَّ

ما حساب کننده بسیم — وهر آئینه دادیم — موسےٰ و — هارون را — کتاب فیصل کننده و روشنی — و

ما کافی بسیتیم برای حساب (شمار کننده) ف ۵ و (هر آئینه) داده بودیم موسیٰ و هارون را کتاب فیصل کننده و روشن — و

ذِكْرًا لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۴۸﴾ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ

پندے پرهیزگاران را — آنانکه می ترسند از پروردگار خویش — غائبانه — و ایشان — از قیامت

نصیحت برای ترسندگان — آنانیکه می ترسند از پروردگار خود — بدون دیدن — و ایشان از قیامت

مُشْفِقُوْنَ ﴿۴۹﴾ وَهٰذَا ذِكْرٌ مُّبٰرَكٌ اَنْزَلْنٰهُ ؕ اَفَاَنْتُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿۵۰﴾ وَ

ترسندگانند — و این قرآن پندے هست بابرکت فرو فرستادیم آنرا آیا شما باں منکر اید — و

ترسند (ترسندگانند) — و این نصیحت — مبارک است که فرو فرستادیم آنرا پس آیا شما آنرا نمی پذیرید (منکرید) و

لَقَدْ اٰتَيْنَاۤ اِبْرٰهِيْمَ رُشْدَهٗ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عٰلِمِيْنَ ﴿۵۱﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَ

هر آئینه دادیم ابراهیم را راه یابی او — پیش ازین — و بودیم باحوال او دانا چوں گفت پدر خود را — و

(هر آئینه) داده بودیم ابراهیم را راه نیک او — پیش، ازین — و ما ازان خبر داشتیم (و بودیم باحوال او دانا) چوں گفت پدر خود — و

قَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيْلُ الَّتِيْۤ اَنْتُمْ لَهَا عٰكِفُوْنَ ﴿۵۲﴾ قَالُوْا وَجَدْنَاۤ اٰبَآءَنَا لَهَا

قوم خودرا چیست این صورتها — که شما بر آں مجاورت دارید — گفتند یافتیم پدران خود را آنرا

قوم خودرا چیست این بت هائیکه — شما — بآن مجاور هستید ف ۵ — گفتند یافتیم پدران خودرا آنرا

عٰبِدِيْنَ ﴿۵۳﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۵۴﴾ قَالُوْۤا اَجِئْتَنَا

پرستنده — گفت — هر آئینه بودید — شما و پدران شما — در گمراهی — ظاهر — گفتند آیا آوردی بما

پرستندگان ف ۵ — گفت (هر آئینه) بودید شما — و پدران شما — در گمراهی — آشکار للعه ف ۵ — گفتند آیا آوردی بما

بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللّٰعِبِيْنَ ﴿۵۵﴾ قَالَ بَلْ رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

سخن راست را یا تو از بازی کنندگانی — گفت — بلکه پروردگار شما — خداوند آسمان ها و زمین است

سخن حق را یا تو بازی می کنی (از بازی کنندگانی) ف ۵ گفت بلکه پروردگار شما پروردگار آسمان ها — و زمین است

الَّذِيْ فَطَرَهُنَّ ۖ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِّنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۵۶﴾ وَتَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ

آنکه آفرید — این ها را — و من — بر این سخن — از گواهانم — و بخدا که البته بدسگالی کنم

آنکه ساخته ایشان را — و من — برین — سخن — قائلم (از شاهدانم) — و قسم به الله (هر آئینه) چاره کنم

اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴿۵۷﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذٰذًا اِلَّا كَبِيْرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ

بتان شمارا — بعد ازاں که روبگردانید پشت داده — پس ساخت آنهارا ریزه ریزه مگر بت بزرگ را از ایشان تا بود که

بتان شمارا — بعد ازآنکه رفتید پشت گردانیده — پس گردانید آنهارا پاره پاره مگر کلان آنهارا شاید (ایشان)

اِلَيْهِ يَرْجِعُوْنَ ﴿۵۸﴾ قَالُوْا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَاۤ اِنَّهٗ لَمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۵۹﴾ قَالُوْا

بسوئے او ایشان باز گردند — گفتند که کرده است این کار بخدایان ما هر آئینه وے از ستمکاران ست جماعه گفتند

بسوئے او رجوع کنند — گفتند که کرد این کاررا بمعبودان ما (هر آئینه) او از ستمگاران است — گفتند

سَمِعْنَا فَتًى يَّذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗۤ اِبْرٰهِيْمُ ﴿۶۰﴾ قَالُوْا فَاْتُوْا بِهٖ عَلٰۤى اَعْيُنِ النَّاسِ

شنیدیم از جوانے که ذکر بتاں میکرد یعنی عیب می کرد گفته می شود او را ابراهیم گفتند بیارید او را بحضور چشم مردمان

شنیدیم جوانی را که در باب بتاں چیزے می گفت که می گویند او را ابراهیم گفتند بیارید او را پیش روی مردم

لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُوْنَ ﴿۶۱﴾ قَالُوْۤا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يٰۤاِبْرٰهِيْمُ ﴿۶۲﴾ قَالَ بَلْ

تا بود که ایشان گواهی دهند — گفتند آیا تو — کردی — این کار — بخدایان ما اے ابراهیم — گفت بلکه

شاید ایشان ببینند (شهادت دهند) — گفتند آیا تو — کرده ئی این را — بمعبودان ما اے ابراهیم — گفت نی بلکه

تفسیر عثمانی

ف ۵ حساب ما قاطع و حساب نهائی است و بعد از آن محاسبهٔ دیگر صورت نمی گیرد ما برای محاسبهٔ اعمال تمام مخلوق بمعاون و مددگاری قطعاً ضرورت نداریم. بعد از آن خداوند شان داد که سلسلهٔ انذار و تخویف از سابق بایں طرف پیهم جریان داشته است و آنچه امروز حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مردم را می ترساند انبیای سابق هم مردم را از آنها میترسانیدند ف ۵ حضرت خلیل به پدر و قوم خویش گفت که اندکی از اصلیت و حقیقت آنها بیان کنید که این بت های سنگی بدست خود تراشیده اید بکدام دلیل خدا اگردیده اند ف ۵ هیچ شهادت عقل و فطرت و نقل معتد بها در تائید قول ما موجود نبوده لیکن بزرگترین دلیل بر حقیقت بت پرستی این است که آباء و اجداد ما از قدیم الایام پرستش اصنام می کردند پس طریق بزرگان اسلاف خود را چگونه ترک نمائیم ف ۵ للعه ف ۵ باین دلیل حقانیت و دانش شما ثابت نشد. البته ظاهر است که پدران شما مثل شما گمراه و بے خرد بودند شما بیهوده به تقلید کورکورانهٔ آنها

ع ۹ ۴

تو حقیقت نیست ... مطلب تو مقید گردیده گفتند آیا حقیقتاً و عقیدةً — سخن در شکت ابراهیم علیه السلام راشنیدند بین آنها اضطراب تو فهید گردیده تمام قوم چنین — ف ۵ چون بر خلاف عقیدهٔ — قوم را تباه می کنید

فَعَلَهُ ۖ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا فَسْأَلُوهُمْ إِن كَانُوا يَنطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ

کرده است آنرا این بت بزرگ ایشان پس سوال کنید از بتان اگر سخن می گویند پس رجوع کردند بخویشتن

کرده آنرا این کلان ایشان پس بپرسید از ایشان اگر ایشان سخن گفتن می توانند پس رجوع کردند به عقول خود

فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰؤُلَاءِ

پس گفتند بایکدیگر هر آئینه شما اید ستمکار پس نگونسار شدند بر سر خویش و این کنایت ست از ملزم شدن هر آئینه تو میدانی که ایشان

پس گفتند هر آئینه شما ستمکار ید پس خم شدند به سر های خود (سرنگون شدند) (گفتند هر آئینه) میدانی که (شان اینها

يَنطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾

سخن نمی گویند گفت آیا عبادت می کنید بجز خدا چیزے را که هیچ نفع نمی رساند بشما و زیان نکند شما را

سخن نمی گویند گفت آیا عبادت می کنید بجز الله چیزے را که نفع نمیرساند بشما چیزے و نه ضرر میرساند بشما

أُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَ

ناخوشی ست و لعنت بر شما و بر آنچه شما می پرستید بجز خدا آیا نمی فهمید بایکدیگر گفتند که بسوزانید او را و

بلاک باد برای شما (بیزارم از شما) و برای آنچه می پرستید بجز خدا (بیزارم از شما و از چیزهائیکه می پرستید) آیا عقل ندارید گفتند بسوزانید او را و

انصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ

نصرت دهید خدایان خود را اگر کننده اید فعل گفتیم اے آتش سرد شو و سلامتی باش بر

مدد کنید معبودان خود را اگر چیزے می کنید (اگر هستید نصرت کنندگان) گفتیم اے آتش سرد شو (موجب) سلامت باش بر

إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى

ابراهیم و خواستند باو فریب کردن پس ساختیم ایشان را زیانکار تر و برهانیدیم ابراهیم را و لوط را بسوی

ابراهیم و خواستند باو فریب پس ساختیم ایشان را زیانمند ترین و نجات داده کشیدیم او را و لوط را بسوی

الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۖ

زمینے که برکت نهادیم دران عالم ها را ف۲ و عطا کردیم او را اسحق و عطا کردیم او را یعقوب که نبیره ابراهیم بود

زمینی که برکت نهادیم دران برائے عالمیان و بخشیدیم او را اسحق و یعقوب زیاده

وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ

و هر یکے را ساختیم نیکوکار و پیشوا گردانیدیم ایشان را راه می نمودند بفرمان ما و وحی فرستادیم بسوے ایشان

و همه را گردانیدیم نیکوکار و گردانیدیم ایشان را پیشوایان که رهنمائی میکردند بحکم ما و وحی کردیم بسوے ایشان

فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ ۖ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَ

کردن نیکوئیها و بر پا داشتن نماز و دادن زکوة و بودند ما را عبادت کنندگان و

کردن نیکوئی ها و بر پا داشتن نماز و دادن زکوة و بودند برای ما پرستندگان دائمی و

لُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَت تَّعْمَلُ الْخَبَائِثَ ۗ إِنَّهُمْ

لوط را دادیم حکمت و علم و برهانیدیم او را از دیهے که می کرد کارهائے ناپاک هر آئینه ایشان

لوط را دادیم حکم و علم و نجات داده کشیدیم از قریه که می کردند های پلید هر آئینه ایشان

كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ﴿٧٤﴾ وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا ۖ إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾

بودند قوم بد گنهگار و در آوردیم او را برحمت خویش هر آئینه وے بود از شائسته کاران

بودند قوم بد نافرمان و در آوردیم او را در رحمت خود و هر آئینه او از نیکوکاران است

وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِن قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ

و یاد کن نوح را چون دعا کرد پیش ازین پس قبول کردیم دعای او را پس خلاص کردیم او را و کسان او را از اندوه

و (یاد کن) نوح را چون ندا کرد پیش از ان پس قبول کردیم دعای او را پس نجات دادیم او را و اهل او را از پریشانی

الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ

بزرگ و نصرت دادیم او را بر قومے که دروغ شمردند آیات ما را هر آئینه ایشان بودند گروهے بد

بزرگ و نصرت دادیم او را بر قومے که تکذیب می کردند آیات ما را (هر آئینه) ایشان بودند گروه بد

فتح الرحمن

ف۱ القصه در آتش انداختند ۱۲ ف۲ یعنی زمین شام ۱۲

تفسیر عثمانی

ضرورت پرسیدن از من نیست فرض کنید که این بت کلان که صحیح و سالم ایستاده است و آلہ شکستن هم نزدش موجود است این کار را کرده باشد و اینک در اثنای بحث و تحقیق بطور الزام و تبکیت می توانم دعوی کنم که بت کلان همه بتان خورد را شکستانده اکنون شما چه دلیل دارید که این عمل از او بوقوع نپیوسته زیرا میدانند که در دنیا مارهای کلان مارهای خورد را و ماهی عظیم ماهی کوچک را بلع می کند و سلاطین کلان سلطنت های خورد را تباه و محکوم می سازند بنابران طریق بهتری برائے فیصلهٔ دعوی ما و شما این است که خود شما از این معبودان اگر سخن زده میتوانند بپرسید که این ماجرا چگونه صورت گرفت البته در این معامله شما خاموش نمی مانند ۵ دروغ و راست را فیصله میکنند

ع ۲۵ ۵

(تنبیه) از طرز بیان ما واضح شد که گفتن بل فعله کبیرهم بنا بطور اخبار خلاف واقع نبود که حقیقةً دروغ گفته شود بلکه (کلام شرطی است که مقصود تحقیق و تجهیل آنها... ساب احتمال فرضی را بصورت دعوی گرفته بطور تعریض و الزام پیش کرد چنانچه عموماً در بحث و مناظره بعمل می آید این را نمی توان دروغ گفت هر چند بظاهر صورت دروغ معلوم میشود از این

فَأَغْرَقْنٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾ وَدَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ إِذْ يَحْكُمٰنِ فِي الْحَرْثِ إِذْ

پس غرق کردیم ایشان را همه یکجا ‏ و یاد کن داؤد و سلیمان را چون حکم کردند ‏ در باب زراعت چون

پس غرق کردیم ایشان را همه ‏ و (یاد کن) داؤد و سلیمان را ‏ چون حکم می کردند ‏ در نزاع کشت چون

نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شٰهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنٰهَا سُلَيْمٰنَ

بوقت شب چرا کرد دران گوسفندان گروهے و بودیم بر حکم ایشان حاضر ف۱ پس فهمانیدیم طریق فیصل کردن خصومت

شب چرید دران رمهٔ قومی و بودیم ‏ بر فیصلهٔ ایشان ‏ حاضر (آگاه) ‏ پس فهمانیدیم فیصله را بسلیمان

وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوٗدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا

هر یکے را داده بودیم حکمت و دانش ‏ و مسخر گردانیدیم با داؤد کوه ها را که با او تسبیح میکردند و مرغان را نیز مسخر ساختیم و بودیم

و هر دو را دادیم حکم و علم ‏ و تابع ساختیم بهمراه داؤد کوه ها را که تسبیح می کردند و مرغان را و مسخر گردانیدیم کوه ها و مرغان

فٰعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنٰهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِّنْۢ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ

کننده ‏ و بیاموختیم او را ساختن لباسے برائے شما که نگاه دارد شما را از ضرر کارزار شما ف۲ پس آیا هستید

کننده بودیم ‏ و آموختیم او را ساختن لباس برائے شما تا حفاظت کند از (ضرر) کارزار تان ‏ پس آیا شما هستید

شٰكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهٖٓ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي

شکر کننده ‏ و مسخر ساختیم برای سلیمان باد تند و تیزرو که می رفت بفرمان وے ‏ بسوئے زمین که

شکر کنندگان ‏ و (تابع کردیم) برای سلیمان ‏ باد تند که میوزید بحکم او ‏ بسوئے زمینی که

بٰرَكْنَا فِيهَا ۚ وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عٰلِمِينَ ﴿٨١﴾ وَمِنَ الشَّيٰطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهٗ

برکت نهادیم دران یعنی شام و بودیم بهر چیز دانا ‏ و مسخر ساختیم از دیوان جماعه را که غواصی می کردند برائے وے

برکت نهاده ایم دران ف۵ و هستیم بهمه چیز دانا ‏ و تابع (ساختیم) از شیاطین آنانی را که غوطه می زدند برائے او

وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَ ۚ وَكُنَّا لَهُمْ حٰفِظِينَ ﴿٨٢﴾ وَأَيُّوبَ إِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ

و می کردند کارے غیر آن نیز و بودیم ایشان را نگاه دارنده ‏ و یاد کن ایوب را چون ندا کرد بجناب پروردگار خویش

و می کردند کارهائے غیر آن ‏ و بودیم ایشان را نگهبان ‏ و (یاد کن) ایوب را چون ندا کرد رب خود را

أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرّٰحِمِينَ ﴿٨٣﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ

بآنکه مرا رسیده است رنج و تو مهربان ترین مهربانانی ‏ پس قبول کردیم دعائی او را پس دور ساختیم آنچه باوے بود

که (هر آئینه) مرا رسیده است رنج و تو ارحم الراحمین هستی ‏ پس قبول کردیم دعائی او را پس دور کردیم آنچه بروی بود

مِنْ ضُرٍّ وَّاٰتَيْنٰهُ أَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى

از رنج و عطا کردیم او را فرزندان او و مانند ایشان همراه ایشان به سبب مهربانی از نزدیک خویش و تا پندے بود

رنج و دادیم او را اهل او و امثال همراه ایشان از ذی رحمت از جانب خود و پند

لِلْعٰبِدِينَ ﴿٨٤﴾ وَإِسْمٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ الصّٰبِرِينَ ﴿٨٥﴾

عبادت کنندگان را ‏ و یاد کن اسمٰعیل را و ادریس را و ذوالکفل را ‏ هر یکے از صبر کنندگان بود

برائے عبادت کنندگان ‏ و یاد کن اسمٰعیل و ادریس و ذوالکفل را ‏ و هر یکی ایشان از صابران است

وَأَدْخَلْنٰهُمْ فِي رَحْمَتِنَا ۖ إِنَّهُمْ مِّنَ الصّٰلِحِينَ ﴿٨٦﴾ وَذَا النُّونِ إِذْ ذَّهَبَ

و درآوردیم ایشان را در رحمت خود ‏ هر آئینه ایشان از نیکوکاران بودند ‏ و یاد کن ذوالنون را چون رفت

و داخل کردیم ایشانرا در رحمت خود ‏ (هر آئینه) ایشان از نیکوکارانند ‏ و (یاد کن) صاحب ماهی را چون برفت

مُغٰضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَّنْ نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِي الظُّلُمٰتِ أَنْ لَّآ إِلٰهَ إِلَّآ

خشم خورده ف۳ پس گمان کرد که تنگ نگیریم بروے ف۴ پس ندا کرد در تاریکی ها بآنکه هیچ معبود بحق نیست غیر تو

غضب کنان ‏ پس گمان برد که تنگی نخواهیم کرد بروی ‏ پس ندا کرد در تاریکی ها بآنکه نیست معبود بحق بجز تو

أَنْتَ سُبْحٰنَكَ ۖ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ ۙ وَنَجَّيْنٰهُ مِنَ الْغَمِّ ۚ

پاکی تراست هر آئینه من بودم از ستمگاران ‏ پس قبول کردیم دعائی او را و نجات دادیمش از غم

پاکی است ترا از عیب (هر آئینه) من بودم از ستمگاران ‏ پس قبول کردیم دعائی او را و نجات دادیم او را از غم

انکاری کنند۔ اہالی یورپ بآنکہ بذریعہ بخار و برق میتوانند کیا خدای تعالی بہ لحاظ پیغمبر بہ قدرت کاملہ خود کردہ نمی تواند۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی گوسفندان قومے زراعت قومے دیگر بوقت شب درآمدند و چرا کردند داؤد علیہ السلام حکم کرد بداون گوسفندان عوض زراعت و سلیمانؑ حکم کرد این قوم با صلاح زراعت و آں قوم را بانتفاع از شیر غنم تا وقتیکه زراعت بحال خود رسد و حکم سلیمان اصوب بود واللہ اعلم۔

ف۲ یعنی ساختن زرہ۔

ف۳ یعنی بر قوم خود بغیر اذن الٰہی واللہ اعلم ۱۲

ف۴ القصہ حوت او را بحلق درکشید ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت سلیمانؑ دعا کردہ بود «رب اغفرلی وهب لی ملکا لا ینبغی لاحد من بعدی» (ص۔ رکوع ۳) اللہ تعالیٰ ہوا و جن را برائے او مطیع و مسخر ساخت حضرت سلیمانؑ چنان تختی ساختہ بود کہ با اعیان و ارکین دولت خود برآن می نشست و سامان ضروری راہم دران میگذاشت سپس ہوا آمدہ و بقوت آنرا از زمین برداشتہ بالا می برد و بعد مطابق ضرورت نفری حرکت می نمود چنانکہ در دیگر جا فرمودہ «رخاء حیث اصاب» (ص رکوع ۳) از زمین بہ شام و از شام بہ یمن مسافہ یکماہ را بہ نیم روز طی می کرد جای تعجب است کہ درین عصر با وجود یکہ طیارات عجیب و غریب اختراع شدہ باز ہم بسیار گمراہان و مضلین ازین واقعات

وَكَذَٰلِكَ نُنجِي الْمُؤْمِنِينَ ۝ وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَ

و ہم چنین نجات می دہیم مسلمانان را و یاد کن زکریا را چون ندا کرد بجناب پروردگار خود اے پروردگار من مگذار مرا تنہا و

و ہم چنین نجات می دہیم مؤمنان را و (یاد کن) زکریا را چون ندا کرد رب خود را اے پروردگار من مگذار مرا تنہا و

أَنتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ۝ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ

تو بہترین وارثانی پس قبول کردیم دعای او را و بخشیدیم او را یحیی و نیکو ساختیم برای او زن او را

تو بہترین وارثانی پس قبول کردیم دعای او را و بخشیدیم او را یحیی و درست کردیم زوجہ او را

إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا

ہر آئینہ این پیغامبران شتابی می کردند در نیکی ہا و می خواندند ما را بتوقع و خوف و بودند برای ما

(ہر آئینہ) این پیغامبران می شتافتند در نیکوئیہا و می خواندند ما را از روی توقع و ترس و بودند برای ما

خَاشِعِينَ ۝ وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا

نیازمند و یاد کن زنے را کہ بعفت نگاہ داشت شرمگاہ خود را پس دمیدیم دران روح خود را و ساختیم او را

فروتنان و (یاد کن) آن زنے را کہ نگاہ داشت شرمگاہ خود را پس دمیدیم در آن زن روح خود را (پس دمیدہ در آن زن جبرئیل)

وَابْنَهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ ۝ إِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ

و پسر او را نشانہ برائے عالمہا گفتیم ہر آئینہ اینست ملت شما ملت یکتا و من پروردگار شمام

و پسرش را نشانہ برائے عالمہا (ہر آئینہ) اینست دین شما یک دین و من رب شمایم

فَاعْبُدُونِ ۝ وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ ۖ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ ۝ فَمَن يَعْمَلْ

پس عبادت من کنید ف۱ و متفرق شدند امت ہا در کار خود ف۲ در میان خویش ہر یک بسوی ما رجوع کنندگان اند پس ہر کہ بکند

پس پرستش کنید مرا و پارہ پارہ کردند کار خود را در بین خود ہمہ بسوی ما رجوع کنندگانند پس ہر کہ کند چیزے

مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ۝ وَحَرَامٌ

از جنس کارہائے شائستہ و او مومن باشد پس ناقبولی نبود سعی او را و ہر آئینہ برای او می نویسیم و محال ست

از عمل ہائے پسندیدہ در حالیکہ مومن باشد پس زیان نیست برای کوشش او و (ہر آئینہ) ما آنرا نویسندہ ایم و مقرر شد

عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ۝ حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ

بر ہر دیہے کہ ہلاک کردیم او را آنکہ باز گردند یعنی بدنیا تا وقتیکہ گشادہ شود قید یاجوج و ماجوج

بر ہر قریہ کہ ما آنرا ہلاک کردیم کہ ایشان رجوع نمی کنند تا وقتیکہ گشادہ شود (سد) یاجوج و ماجوج

وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ ۝ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ

و ایشان از ہر بلندی بشتابند و نزدیک برسد وعدہ راست پس ناگہان حال اینست بالا دوختہ شود

و ایشان از ہر بلندی می شتابند و نزدیک شد وعدہ راست پس آنگاہ قصہ این است کہ بالا باز ماندہ باشد

أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ۝

چشم کافران گویند وائے بر ما ہر آئینہ در غفلت بودیم ازین حال بلکہ بودیم ستمگار

چشم ہای کافران (گویند) ای وای بر ما (ہر آئینہ) بودیم ما در بے خبری از این بلکہ بودیم گنہگاران

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ۝

ہر آئینہ شما و آنچہ می پرستید بجز خدا یعنی بتان آتش انگیز دوزخ باشید شما بروے حاضر شوید

(ہر آئینہ) شما و آنچہ می پرستید بجز خدا آتش انگیز دوزخ ہستید شما بہ آن رسیدنی می باشید ف۵

لَوْ كَانَ هَٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَّا وَرَدُوهَا ۖ وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ۝ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ

اگر می بودند اینہا خدایان حاضر نمی گشتند بر دوزخ و ہمہ ایشان آنجا جاویدان باشند ایشان را آنجا نالہ باشد

اگر می بود این بتان معبودان نمی رسیدند بہ آن (بدوزخ) و ہمہ در آن جاوید باشند باشد برای آنہا در آنجا فغان

وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ۝ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ

و ایشان آنجا ہیچ نہ شنوند ہر آئینہ آنانکہ سابقا مقرر شد برای ایشان از جانب ما نیکوئی این جماعہ

و ایشان آنجا ہیچ سخن نمی شنوند (ہر آئینہ) آنانکہ سابق مقرر شدہ برای ایشان از طرف ما نیکی (سعادت)، آنہا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اصل دین واحد ست و اختلاف در فروع میباشد ۱۲ ف۲ یعنی در اصل دین ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ این خطاب بہ مشرکین مکہ است کہ بت ہا را می پرستیدند یعنی شما و این بتان شما ہمہ آتش انگیز و ہیمہ دوزخ ہستید۔ «وقودہا الناس والحجارۃ» (البقرہ۔ رکوع ۳) مطلب این نیست کہ اصنام معذب می شوند بل غرض اینست کہ حجت بر بت پرستان تمام تر شود۔ چنانکہ در آیندہ میفرماید «لو کان ہؤلاء آلہۃ ما وردوہا»، و حسرت شان زیادہ شود و حماقت شان واضح تر گردد کہ از چیزہائے کہ توقع خیر داشتیم آنہا امروز خود را نگاہ داشتہ نتوانستند۔ پس حفاظت ما را چطور می توانند؟ (تنبیہ) مراد از «وما تعبدون من دون اللہ» درینجا فقط اصنام می باشند زیرا خطاب فقط بہ پرستندگان آنہا ست۔ لیکن اگر «ما» را عام بگذاریم قید «بشرط عدم المانع» معتبر میباشد چہ معبودات تصوری و فرضی کہ گفتیم ہمہ ازدحام نار مانع شدند۔ آنہا با عابدین خود ہم آتش انگیز دوزخ ساخت می شوند مثلاً شیاطین و اصنام۔ باقی حضرت مسیح و عزیز و ملائکۃ اللہ کہ بسیاری مردم آنہا را معبود گردانیدہ اند مقبولین و وجاہت این ذوات گرامی مانع است کہ معاذ اللہ درین عموم شامل گردند و لہذا بہمین سبب در آیندہ تصریحاً فرمودہ «ان الذین سبقت لہم منا الحسنی اولئک عنہا مبعدون» ۱۲۔

ع ۶ / ۱۸ / ۶

عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿٨﴾ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا ۖ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ

از دوزخ دور کرده شوند — نه شنوند — آواز دوزخ را — و ایشان در آنچه خواهد — نفس ایشان

ازان دور کرده شدگانند — نمی شنوند — شف شف آنرا (آواز اشتعال را) و ایشان باشند در آنچه خواهد نفس های ایشان

خَالِدُونَ ﴿٩﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَٰذَا يَوْمُكُمُ

جاویدانند — اندوهگین نه سازد ایشانرا آن ترس بزرگ و پیش آید ایشان را فرشتگان — گویند اینست آن روز که

جاوید — غمگین نمی کند ایشانرا — پریشانی (ترس) بزرگ و پیش آیند ایشانرا فرشتگان (گویند) این آن روز شماست که

الَّذِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠﴾ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا

شمارا وعده داده می شد — روزیکه در پیچیم — آسمان را مانند پیچیدن طومار وقت نوشتن نامه ها را چنانکه

بشما وعده داده شده بود — روزیکه بپیچانیم — آسمان را مانند پیچیدن طومار سند برای کتابت چنانچه

بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١١﴾ وَلَقَدْ كَتَبْنَا

آغاز یدیم اول آفرینش را دیگر باره کنیم آفرینش وعده لازم برما — هرآئینه ما کننده ایم — و هرآئینه نوشتیم

آغاز کردیم در آفرینش اول باز اعاده می کنیم اورا وعده لازم شده برما (هرآئینه) ما انجام دهنده ایم و (هرآئینه) نوشته ایم

فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ

در زبور — بعد از — توریت — که زمین وارث — آن شوند بندگان شایسته ما — ف — هرآئینه

در زبور — بعد از — پند (توریت) (هرآئینه) زمین مالک میشوند آنرا بندگان نیک من — (هرآئینه)

فِي هَٰذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٤﴾ قُلْ

در آنچه گفته شد کفایت است گروه عابدان را — و نه فرستادیم ترا مگر از روے مهربانی بر عالمها — بگو

درین کامیابی است — گروه عابدان را — و نفرستادیم ترا مگر رحمت برای جهانیان — بگو

إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٥﴾ فَإِن

جز این نیست که وحی فرستاده می شود بسوے من که معبود شما خدائے یکتاست پس آیا گردن نهنده هستید پس اگر

جز این نیست که وحی شده بسوے من که معبود شما یک معبود است و بس پس آیا شما فرمان برداران هستید ف پس اگر

تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنتُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۖ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَمْ بَعِيدٌ مَّا تُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

اعراض کنند پس بگو خبردار ساختم شمارا بر وجهے که همه برابر باشید و نمی دانم که نزدیک است یا دور ست آنچه وعده داده میشوید

اعراض کنند پس بگو خبر کردم شمارا برابر بطرفین ف و نمی دانم که آیا نزدیک است یا دور آنچه وعده داده شده اید ف

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ

هرآئینه خدا می داند آشکار را — از سخن و می داند — آنچه پنهان می کنید — و نمی دانم شاید تاخیر موعود

(هرآئینه) او میداند سخن آشکار را و میداند آنچه پنهان میدارید — و نمی دانم شاید این تاخیر

فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٨﴾ قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ ۗ وَرَبُّنَا الرَّحْمَٰنُ

ابتلا باشد شمارا و بهره مندی باشد تا مدتے — پیغامبر گفت اے پروردگار من حکم کن براستی و پروردگار ما بخشاینده است

آزمایش است برای شما و فائده دادن است تا زمانی ف گفت رسول اے پروردگار من فیصله کن بانصاف و پروردگار ما رحمن است

الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٩﴾

سورة الحج مدنية وهي ثمان وسبعون آية وعشر ركوعات

از وے مدد طلب کرده می شود بر آنچه بیان می کنید

یاری خواسته میشود از وے بر آنچه بیان می کنید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام — خدا — بخشاینده — مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه — بے اندازه مهربان — نهایت بارحم است

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا

اے مردمان بترسید از پروردگار خویش هرآئینه زلزله که نزدیک قیامت باشد چیزے بزرگ ست روزیکه به بینید آنرا

اے مردم بترسید از رب خود بیشک زلزله قیامت چیزے است بزرگ — روزیکه ببینند آنرا

فتح الرحمن

ف یعنی در آخر زمان پیغامبرے مبعوث شود و امت او بر همه زمین غالب شود واللہ اعلم۔

تفسیر عثمانی

ف این است بیان رسالت با توحید و لب لباب رحمت عظیمه که آنحضرت با خود آورده اند بما نا توحید کامل است انسان نیاید در پذیرفتن و قبول این مضمون بزرگ مقدس و معین چرنگ تعطیلی روا دارد پس آیا شما در قبول حق و تسلیم آن مستعد و حاضرید؟ اگر آماده باشید نهو المراد ورنه من تبلیغ کرده برائت ذمه نمودم اینک خود تان عاقبت خویش را بسنجید۔ ف اگر با این اتمام حجت و ابلاغ کامل حق را قبول نکردید بشما اعلام مینمایم که من از شما بیزارم و شما هم از من جدائید عمل شما با شما و عمل من بامن است و هر کس نتیجه اعمال خود را می نگرد حضرت شاه رحمة اللہ علیه مینویسد: "هر طرف با هم برابر است یعنی بالفعل هردو چیز در اختیار شماست (میپذیرید یا رد کنید) هیچ طرف اجبار نیامده ف سزائی که در مقابل انکار شما از حق وعده داده شده حتماً و حکماً ایفا میشود لیکن نمیدانم که زود اجرا خواهد شد و یا دیر للعلم حکمی است تاخیر عذاب یا به مقصد آزمایش شما باشد که در اثنای این مدت کمی تفکر و تامل کنید و از شرارت باز آئید و یا محض مهلت باشد که چندی مشغول لذائذ دنیوی گردیده و پیمانه شقاوت خود را بکلی لبریز سازید۔

ع ۷ — ۱۹ — نصف

تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى

غافل شود هر شیر دهنده از طفلے که شیری دهدش و بنهد هر زن باردار شکم خود را و به بینی

غافل میشود در آن هر زن شیر دهنده از طفلی که میرش میدهد و بیندازد هر زن حامله حمل خود را و بینی

النَّاسَ سُكٰرٰى وَمَا هُمْ بِسُكٰرٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيْدٌ ﴿۲﴾ وَمِنَ

مردمان را مست شده و نیستند مست و لیکن عذاب خدا سخت ست از

مردم را مست و نیستند مست (مست حقیقی) و لیکن عذاب خدا سخت است ۵ و بعض

النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطٰنٍ مَّرِيْدٍ ﴿۳﴾ كُتِبَ

مردمان کسے هست که گفتگو می کند در شان خدا بغیر دانش و پیروی می نماید هر شیطان متمرد را که در قضای الهی نوشته شده است

مردم آن است که گفتگو میکند در شان خدا بغیر علم و پیروی می کند هر شیطان سرکش را که نوشته شده

عَلَيْهِ اَنَّهٗ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهٗ يُضِلُّهٗ وَيَهْدِيْهِ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿۴﴾ يٰۤاَيُّهَا

بروے که هر که دوست داری او کند پس وے گمراه کندش و راه نمایدش بسوئے عذاب آتش اے

بروے که (هر آئینه) کسیکه دوستی کند با و پس (هر آئینه) او گمراه می کند آنرا و راه می نماید وی را بسوئے عذاب دوزخ اے

النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِىْ رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ

مردمان اگر در شک اید از رستخیز پس هر آئینه ما آفریدیم شما را از خاک باز از

مردم اگر هستید در شک از زنده شدن دوباره پس (هر آئینه) آفریدیم شما را از خاک باز از

نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَّغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ

نطفه باز از خون بسته باز از گوشت پاره صورت داده و غیر صورت داده می گوئیم تا واضح سازیم برائی شما

قطره منی باز از خون بسته باز از پارهٔ گوشت صورت داده و غیر صورت داده تا واضح سازیم برائی شما

وَنُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَآءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ

و قرار میدهیم در رحمها چیزے را که خواهیم تا میعاد معین باز بیرون می آریم شما را کودکی شده باز تربیت می کنیم

و قرار میدهیم در رحم ها آنرا که خواهیم تا وقت معینی باز بیرون می آریم شما را (از رحم) طفل باز (تربیه میکنیم)

لِتَبْلُغُوْٓا اَشُدَّكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ

تا برسید بنهایت جوانی خود و از شما کسے بود که قبض ارواح او کرده آید و از شما کسے بود که باز گردانیده شود به بدترین عمر

تا برسید بکمال قوت خود و بعضی از شما آن است که وفات کرده میشود و بعضی از شما آن است که باز گردانیده میشود به بدترین عمر

لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْۢ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ؕ وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا

تا نداند چیزے را بعد از آن که می دانست و می بینی زمین را خشک شده پس وقتیکه فرو فرستادیم

تا نداند چیزے را بعد از دانستن آن و می بینی زمین را خراب افتاده (خشک) پس چون فرود آریم

عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْۢبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍۢ بَهِيْجٍ ﴿۵﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ

بر آن آب را جنبش کند و بافزاید و برویاند از هر قسم رونق دار ابتهج به سبب آنست که

بر آن آب را تازه شود (حرکت کند) و بیفزاید و برویاند از هر قسم بارونق (زیبا) این بسبب آن است که (هر آئینه)

اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهٗ يُحْىِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۶﴾ وَّاَنَّ

الله همو ست ثابت و آنکه وے زنده می کند مردگان را و آنکه وے بر همه چیز توانا ست و آنکه

الله او ست ثابت و آنکه او زنده می کند مردگان را و آنکه او ست بر هر چیز توانا و آنکه

السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيْهَا ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُوْرِ ﴿۷﴾ وَمِنَ النَّاسِ

قیامت آمدنی ست نیست هیچ شبه در آن و آنکه خدا برانگیزد آنان را که در گور باشند و از مردمان کسے هست

قیامت آمدنی است نیست شک در آن و آنکه خدا برانگیزاند آنان را که در قبور اند و بعضی از مردمان

مَنْ يُّجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًى وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيْرٍ ﴿۸﴾ ثَانِىَ

که گفتگو کند در شان الله بغیر دانش و بغیر هدایت و بغیر کتاب روشن پیچنده

آنست که مجادله می کند در شان الله بدون علم و بدون برهان و بدون کتاب روشن در حالیکه گردانندهٔ است

ف ۱ زلزله های بزرگ قیامت دو تا است یکی در عین قیام قیامت و یا بعد از «نفخهٔ ثانیه» و دوم اندکی بیش از قیامت که از جملهٔ علامات قیامت بشمار میرود اگر در این موقع «دوم» مراد باشد آیت بر معنای ظاهر خود باقی میماند و اگر اولی مراد باشد دو احتمال دارد: نخست آنکه حقیقةً زلزله شود و زنان شیر دهنده یا زنان حامله بهیئت خود محشور شوند و یا از زلزله اهوال و شداید آنجا مراد باشد و اگر «یوم ترونها تذهل کل مرضعة» بطور تمثیل حمل شود چنین معنی دارد که آنقدر اضطراب و سختی و اختلال حواس رو میدهد که اگر زنان شیر دهنده موجود باشند از فرط هول و پریشانی اطفال خود را فراموش می کنند و حمل زنان حامله ساقط میگردد و آن وقت مردم چنان مدهوش و بیخبر میشوند که بیننده آنها را مست شراب می پندارد حال آنکه در آنجا نشه موجود نیست بلکه از مشاهدهٔ عذاب خدا و رویت عقوبات و شکنجه با هوش و حواس خود را می بازند (تنبیه) اگر این پریشانی و آشفتگی برای همه مردم باشد پس در «لا یحزنهم الفزع الاکبر» نفی باعتبار اکثر احوال است و در اینجا اثبات باعتبار ساعت قلیله می باشد و اگر آیت

ہا منزه در حق اکثر مردم باشد نه در حق تمام مردم قطعاً اشکالی نیست ۱۲.

عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ لَهٗ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّنُذِيْقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

سینہ گردن خود را ؎١ تا گمراہ کند از راہ خدا او را است در دنیا رسوائی و بچشانیم او را روز قیامت

پہلوی خود را تاکہ گمراہ کند (مردم را) از راہ خدا برای اوست در دنیا رسوائی و می چشانیم او را بروز قیامت

عَذَابَ الْحَرِيْقِ ۝ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدٰكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ

عذاب سوختن گوییم این بہ سبب آن اعمال ست کہ پیش فرستادش دو دست تو و بہ سبب آن ست کہ خدا نیست ستم کنندہ

عذاب (آتش) سوزندہ (گفتہ میشود از طرف خدا) این بہ آن سبب است کہ پیش فرستادہ بود دست تو و آنکہ خدا ستم کنندہ نیست

لِّلْعَبِيْدِ ۝ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰي حَرْفٍ ۚ فَاِنْ اَصَابَهٗ خَيْرُ

بر بندگان و از مردمان کسے ہست کہ عبادت می کند خدا را بر کنارہ پس اگر برسد او را نفعے

بر بندگان و بعضی از مردمان آنست کہ بندگی میکند اللہ را بر کنارہ پس اگر برسد او را خوبے

اطْمَاَنَّ بِهٖ ۚ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةُ انْقَلَبَ عَلٰي وَجْهِهٖ ڗ خَسِرَ الدُّنْيَا وَ

آرام گیرد بآن عبادت و اگر برسد او را بلائے برگردد بر روے خود زیان کار شد در دنیا و

ثابت می ماند بر بندگی و اگر برسد او را مصیبتی برمی گردد بر روی خود زیان کرد دنیا و

الْاٰخِرَةَ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ۝ يَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهٗ

آخرت اینست زیان ظاہر بہ نیایش می خواند بجز خدا چیزے را کہ زیان نہ رساندش

آخرت را ہمین است زیان آشکارا میخواند (پرستش می کند) بجز اللہ چیزی را کہ نہ زیان رساند او را

وَمَا لَا يَنْفَعُهٗ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ۝ يَدْعُوْا لَمَنْ ضَرُّهٗٓ اَقْرَبُ مِنْ

و سود نہ دہدش اینست گمراہی دور میخواند کسے را کہ زیان او نزدیک تر ست از

و نہ نفع دہد او را ہمین است گمراہی دور (از حق) میخواند (می پرستد) کسی را کہ ضرر او نزدیک تر است از

نَّفْعِهٖ ۭ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ۝ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

سود او ہر آئینہ بد خداوندے ست و بد یارے ست ہر آئینہ خدا در آرد آنان را کہ ایمان آوردہ اند

نفعش ہر آئینہ بد دوست و بد رفیق است (ہر آئینہ) اللہ در آرد آنان را کہ ایمان آوردہ اند

وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ۝

و کارہای شایستہ کردہ اند در بوستانہا کہ میرود زیر آن جویہا ہر آئینہ خدا می کند آنچہ می خواہد

و کردہ اند کارہای شایستہ در جنت ہائیکہ میرود زیر آن جوی ہا ؎١ (ہر آئینہ) اللہ می کند آنچہ می خواہد ؎٥

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَّنْ يَّنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ

ہر کہ پنداشتہ باشد کہ نصرت نخواہد داد خدا پیغامبر را در دنیا و آخرت پس باید کہ بیاویزد رسنی

ہر کہ گمان کند کہ ہرگز مدد نخواہد کرد او را اللہ در دنیا و آخرت پس بیاویزد ریسمانی

اِلَى السَّمَاۗءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهٗ مَا يَغِيْظُ ۝ وَكَذٰلِكَ

بجانب بالا باز باید کہ خفہ شود پس در نگرد آیا دور می کند این تدبیر او چیزے را کہ بخشم آوردہ ؎٢ و ہم چنین

بسوے آسمان (بالا) پس قطع کند آنگاہ ببیند آیا زائل می کند حیلہ او چیزی را کہ بخشم آوردہ (او را) و ہم چنین

اَنْزَلْنٰهُ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يُّرِيْدُ ۝ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ

فرو فرستادیم قرآن را آیات روشن و بدانید کہ خدا راہ می نماید ہر کرا خواہد ہر آئینہ آنان کہ ایمان آوردند

فرو فرستادیم قرآن را آیات روشن وانکہ اللہ راہ می نماید ہر کرا خواہد ؎٥ (ہر آئینہ) آنانکہ ایمان آوردند

الَّذِيْنَ هَادُوْا وَالصّٰبِـــِٕيْنَ وَالنَّصٰرٰى وَالْمَجُوْسَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا ڰ

آنان کہ یہود شدند و ستارہ پرستان و ترسایان و گبران و مشرکان

آنانکہ یہود شدند و صابئین و نصاری و مجوس ؎٦ و آنانکہ شرک آوردہ اند

اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝

خدا تعالے فیصل خواہد کرد میان ایشان روز قیامت ہر آئینہ خدا بر ہر چیز مطلع ست

(ہر آئینہ) اللہ فیصلہ می کند در میان ایشان در روز قیامت (ہر آئینہ) اللہ بر ہمہ چیز آگاہ است ؎٥

فتح الرحمن

؎١ یعنی تکبر کناں ١٢

؎٢ یعنی اگر از ین غصہ بمیرد ہیچ ضرر نکند ١٢۔

تفسیر عثمانی

؎٥ بعد از منکرین مجادلین و مذبذبین اکنون انجام نیک مومنین و مخلصین را بیان می فرماید۔

ع ١٠

؎٥ خدا او ندقدیر ہر ارادہ کامل خود کسی را کہ مستحق سزا دانستہ جزا مید ہد و بر وفق خواہش خود کسے را بانعام خود متنعم میسازد و ہیچکس او را از این وضع مانع شدہ نمی تواند قدرت چون و چرا و بازپرس را ندارد

؎٥ چہ خوب مثال بائی واضح و سخنان روشن است مگر کسی آنرا می فہمند کہ خدا او را بفہماند۔ للعہ

؎٥ مجوس آتش پرستند و بہ وجود دو خالق قائل اند یکی خالق خیر کہ نام آن (یزدان) است و دیگری خالق شر کہ او را (اہرمن) گویند و نام کدام نبی را ہم میگیرند این معلوم نیست کہ ایشان خراب شدند یا اصلاً از ابتدا براہ غلط رفتہ بودند۔ کلام شہرستانی را راجع بہ مذہب آنہا در ملل و نحل مطالعہ کنید صابئین وغیرہ پیشتر مذکور شدہ۔

؎٥ فیصلہ عملی و قطعی منازعات تمام مذاہب و فرقہ ہا از طرف حق تعالی در روز قیامت بعمل می آید در آن روز ہمہ از یکدیگر تفریق جدا شدہ بہ مواضع و مقامات معینہ خود واصل می شوند فقط اللہ تعالے میداند کہ کدام کس مستحق کدام مقام و کدام سزا است ١٢۔

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَ

آیا ندیدی کہ سجدہ می کنند خدائے تعالے را آنانکہ در آسمان ہا اند و آنانکہ در زمین اند و آفتاب و

آیا ندیدہ ئی کہ (ہر آئینہ) اللہ را سجدہ می کند آنانیکہ در آسمان ہا ہستند و آنانیکہ در زمین اند و آفتاب و

الْقَمَرُ وَالنُّجُوْمُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ وَكَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ ؕ وَكَثِيْرٌ

ماہ و ستارگان و کوہ ہا و درختان و چہار پایان و بسیارے از مردمان و بسیار کس ہست کہ

ماہ و ستارگان و کوہ ہا و درختان و جانوران و بسی از مردمان ۵ و بسیارے از ایشان

حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ؕ وَمَنْ يُّهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّكْرِمٍ ؕ إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ

ثابت شدہ است بر ایشان عذاب و ہر کرا خوار کند خدا پس نیست او را ہیچ گرامی دارندہ ہر آئینہ خدا می کند

لازم شدہ است بر آنہا عذاب و ہر کرا ذلیل گرداند اللہ پس نیست او را ہیچ عزت دہندہ (ہر آئینہ) خدا می کند

مَا يَشَآءُ ۩ ﴿۱۸﴾ هٰذٰنِ خَصْمٰنِ اخْتَصَمُوْا فِيْ رَبِّهِمْ ؗ فَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا قُطِّعَتْ

آنچہ می خواہد این دو فریق دشمنان یکدیگر اند خصومت کردند در شان پروردگار خویش پس آنانکہ کافر شدند قطع کردہ شد

آنچہ می خواہد این دو فریق دشمنان یکدیگر اند خصومت کردند در حق رب خود پس آنانیکہ کافر شدند بریدہ شدہ

لَهُمْ ثِيَابٌ مِّنْ نَّارٍ ؕ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوْسِهِمُ الْحَمِيْمُ ﴿۱۹﴾ يُصْهَرُ بِهٖ مَا فِيْ

برائے ایشان جامہا از آتش ریختہ شود بالائے سر ایشان آب گرم گداختہ گردد بآن ہر چہ در

برائے ایشان جامہ ہا از آتش انداختہ می شود از بالائے سر ہای ایشان آب جوش گداختہ می برآید بہ آن آنچہ در

بُطُوْنِهِمْ وَالْجُلُوْدُ ﴿۲۰﴾ وَلَهُمْ مَّقَامِعُ مِنْ حَدِيْدٍ ﴿۲۱﴾ كُلَّمَآ أَرَادُوْٓا أَنْ يَّخْرُجُوْا

شکم ایشان باشد و پوست نیز و برای کوفتن ایشان مہما باشند گرز ہا از آہن ہر گاہے کہ خواہند کہ بر آیند

شکم ہای ایشان است و پوست ہا نیز و مر ایشان راست چکش (گرز ہا) از آہن ہر گاہ خواہند کہ بر آیند

مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيْدُوْا فِيْهَا ۗ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿۲۲﴾ ع إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ

از دوزخ خلاص شوند از اندوہ باز گردانیدہ شوند آنجا و گفتہ شود بچشید عذاب سوختن ہر آئینہ خدا در می آرد

از دوزخ از جہت غم باز گردانیدہ می شوند دران و (گفتہ میشود) بچشید عذاب آتش سوزان ہر آئینہ اللہ میدارد

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيْهَا

آنان را کہ ایمان آوردند و کار ہائے شایستہ کردند در بوستانہا میرود زیر آن جو ہا پیرایہ پوشانیدہ شوند آنجا

آنان را کہ ایمان آوردہ اند و کردہ اند اعمال شایستہ در جنت ہا کہ جاری می باشد زیر آن جو ہا زیور پوشانیدہ می شوند (ایشان) در آنجا

مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ؕ وَلِبَاسُهُمْ فِيْهَا حَرِيْرٌ ﴿۲۳﴾ وَهُدُوْٓا إِلَى الطَّيِّبِ

دستوانہا از زر و پوشانیدہ شوند مروارید و لباس ایشان آنجا ابریشم بود و راہ نمودہ شد و ایشان را بپاکیزہ

دستوانہا از طلا و مروارید و پوشاک ایشان در آنجا ابریشم است و راہ نمودہ شد ایشان را بسوی پاکیزہ

مِنَ الْقَوْلِ ۚ وَهُدُوْٓا إِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيْدِ ﴿۲۴﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَيَصُدُّوْنَ عَنْ

از سخن و دلالت کردہ شد ایشان را براہ خدا ستودہ ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند و باز می دارند از

سخن و دلالت کردہ ایشان بسوی راہ (خداوند) ستودہ (ہر آئینہ) آنانکہ کافر شدند و منع می کنند از

سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِيْ جَعَلْنٰهُ لِلنَّاسِ سَوَآءَ ۨالْعَاكِفُ فِيْهِ وَالْبَادِ ؕ

راہ خدا و از مسجد حرام کہ پیدا کردہ ایم آنرا برائے مردمان یکسان آنجا متوطن و صحرا نشین

راہ اللہ و از مسجد حرام آنکہ گردانیدہ ایم آنرا برائے مردم کہ برابر است باشندہ در آن و وارد شوندہ از خارج

وَمَنْ يُّرِدْ فِيْهِ بِإِلْحَادٍۭ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيْمٍ ﴿۲۵﴾ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيْمَ

و ہر کہ خواہد آنجا کجروی کردن بستمگاری بچشانیم او را عذاب درد دہندہ و یاد کن چون معین ساختیم برائے ابراہیم

و کسیکہ خواہد در آن کجروی بسبب ظلم می چشانیم او را از عذاب دردناک و یاد کن، چون معین کردیم برائے ابراہیم

مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَّا تُشْرِكْ بِيْ شَيْئًا وَّطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّآئِفِيْنَ وَالْقَآئِمِيْنَ وَ

موضع خانہ کعبہ را این سخن گفتہ کہ شریک مقرر مکن با من ہیچ چیزے را و پاک کن خانہ مرا برائے طواف کنندگان و ایستادگان و

موضع خانہ کعبہ را ۵ کہ شریک مگردان با من ہیچ چیز را و پاک کن خانہ مرا برائے طواف کنندگان و قیام کنندگان و

فتح الرحمٰن

۱ یعنی دو دیلہ ۱۲۔

تفسیر عثمانی

۵ یک نوع سجدہ آن است کہ تمام مخلوق آسمان و زمین در ان اشتراک دارند، این سجدہ عبارت از آن است کہ پیش قدرت او تعالے جل جلالہ تکوینا ہمہ مطیع و منقاد و تابع باشند خواہ نخواہ ہمہ مجبور ند کہ بحضور او تعالی سر نیاز فرود آرند نوع دوم سجدہ برای سجدہ لعبت جداگانہ می باشد و آن این است کہ ہر چیز پیدا کہ برای کدام کاری آفریدہ در ان مشغول شود چنین سجدہ را بسا مردم میکنند و بسا مردم نمیکنند مگر غیر از انسانہا سائر مخلوقات بجامی آرند بنابران در "ان اللہ یسجد لہ" الایۃ سجدہ ہر چیز مطابق شان و وضعیت آن مراد خواہد بود، یا جدا از "من فی الارض" دیگر یسجد مقدر شود۔ ۵ گویند کہ محل کعبہ شریف از اول مقدس و متبرک بودہ ولی بعد از مرور قرن ہائے متمادی ازین مقام نشانی باقی نماند حضرت ابراہیم از جانب خداوند مامور شد تا بیت اللہ را تعمیر کند و موقع آن مقام مقدس باو نشان دادہ شد (حضرت ابراہیم علیہ السلام پسر خود اسمعیل را بعد تعمیر خانہ کعبہ با خود شریک ساخت (تنبیہ) پیشتر (مسجد حرام) ذکر شدہ و بمناسبت آن احوال بنای کعبہ و بعض احکام متعلقہ آن بیان گردیدہ ۱۲۔

ع ۸ ۹ — ع ۱۲ ۲ — ع ۳ ۱۰ ۳

وَالرُّكَّعِ السُّجُوْدِ ۝ وَاَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَاْتُوْكَ رِجَالًا وَّعَلٰى

و رکوع کنندگان و سجود کنندگان ف۱ و آواز ده در میان مردان بحج تا بیایند پیش تو پیاده و سوار بر

رکوع کنندگان سجده کنندگان و آواز بده در میان مردم برای حج که بیایند پیش تو پیاده و بر

كُلِّ ضَامِرٍ يَّاْتِيْنَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيْقٍ ۝ لِّيَشْهَدُوْا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا

هر شتر لاغر بیایند این شتران لاغر از هر راه دور تا حاضر شوند نزدیک فائده‌ها برای خویش و یاد کنند

هر شتر لاغری که می آیند از هر راه دور ف۲ تا حاضر شوند به (جایهای) منافع خود و یاد کنند

اسْمَ اللّٰهِ فِيْٓ اَيَّامٍ مَّعْلُوْمٰتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِّنْۢ بَهِيْمَةِ الْاَنْعَامِ فَكُلُوْا

نام خدا را در روزهای چند دانسته شده ف۳ و بعد از دعا بر ذبح آنچه خدا ایشان را روزی داده است ایشان را از قسم چهارپایان مواشی

نام الله را در چند روز معلوم بر ذبح آنچه داده است ایشانرا از جانوران چارپایان پس بخورید

مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيْرَ ۝ ثُمَّ لْيَقْضُوْا تَفَثَهُمْ وَلْيُوْفُوْا نُذُوْرَهُمْ

از آن و بخورانید درمانده درویش را باز باید که دور کنند چرک تن خود را و به وفا رسانند نذرهای خود را

از آن و بخورانید بد حال محتاج را پس دور کنند چرک خود را و الفا کنند نذرهای خود را

وَلْيَطَّوَّفُوْا بِالْبَيْتِ الْعَتِيْقِ ۝ ذٰلِكَ وَمَنْ يُّعَظِّمْ حُرُمٰتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ

و طواف نمایند بدین خانه قدیم ف۴ اینست حکم و هر که تعظیم کند شعائر خدا را پس این تعظیم کردن بهتر است

و طواف کنند به آن خانهٔ قدیم این حکم را شنیدی (حکم این است)، و هر که تعظیم کند حرمات الله را پس این (تعظیم) بهتر است

لَّهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ؕ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ

او را نزدیک پروردگار او و حلال کرده شد برای شما مواشی ف۴ مگر آنچه خوانده خواهد شد بر شما ف۵ پس احتراز کنید از پلیدی

او را نزد پروردگارش و حلال گردانیده شده برای شما چهارپایان مگر آنچه خوانده میشود بر شما (تحریم آن) پس بپرهیزید از پلیدی

مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوْا قَوْلَ الزُّوْرِ ۝ حُنَفَآءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِيْنَ بِهٖ ؕ وَ

بتان و احتراز کنید از سخن دروغ ف۶ حنفی دین شده برای خدا غیر شریک مقرر کننده با وی و

بتان و بپرهیزید از سخن دروغ از طرف بسوی الله مائل شده نه شریک گیرندگان با او و

مَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِيْ بِهِ

هر که شریک مقرر کند با خدا پس گویا که فرود افتاد از آسمان پس بربایند او را مرغان مردارخوار یا فرود افکند او را باد

هر که شریک ساخت بالله پس گویا بیفتاد از آسمان پس ربود او را پرندگان مردارخوار و یا انداخت او را

الرِّيْحُ فِيْ مَكَانٍ سَحِيْقٍ ۝ ذٰلِكَ وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى

بمکانی دور ف۷ اینست حکم و هر که تعظیم کند شعائر خدا را پس این تعظیم از تقوی

باد در جای دور این حکم را شنیدی (حکم این است)، و هر که تعظیم کند شعائر الله را پس (هر آئینه) این از تقوای

الْقُلُوْبِ ۝ لَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيْقِ ۝

دلهاست شما را در آن مواشی فائده‌هاست تا میعادی معین باز جای فرود آمدن آن بخانهٔ قدیم ست

دلهاست برای شما در مواشی منافع است تا وقت معین باز رسیدن آنها است تا خانهٔ قدیم

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِّنْۢ بَهِيْمَةِ

و هر امتی را که معین ساخته ایم طریق قربانی تا یاد کنند نام خدا بر آنچه داده است ایشان را از چهارپایان

و برای هر امت معین ساخته ایم (طریق) قربانی را که یاد کنند نام الله را بر ذبح آنچه داده است ایشانرا از جانوران

الْاَنْعَامِ ؕ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ فَلَهٗٓ اَسْلِمُوْا ؕ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِيْنَ ۝ الَّذِيْنَ

مواشی پس خدای شما خدائی یکتاست پس او را منقاد شوید و یا محمد بشارت ده نیایش کنندگان را آنان را

چهارپایان پس معبود شما معبود یگانه است پس خاص برای او منقاد باشید و مژده بده به فروتنان آنانیکه

اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ عَلٰى مَآ اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيْمِي

که چون یاد کرده شود خدا بترسد دل ایشان و صبر کنندگان را بر آنچه برسد ایشان و بر پا دارندگان

چون یاد کرده شود الله بترسد دلهای شان و صبر کنندگان را بر آنچه برسد بایشان و آنانی را که بر پا میدارند

فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِيْٓ اِلَيْهِمْ (ابراهیم رکوع ۶)

فتح الرحمن

ف۱ یعنی برای نماز گزاردن ۱۲ ف۲ یعنی یوم نحر ۱۲ ف۳ یعنی کعبه زیرا که اول بنا شد بعد از آن بیت المقدس ۱۲ ف۴ یعنی شتر و گاو و بز و گوسفند ۱۲ ف۵ یعنی میته و خون مسفوح ۱۲ ف۶ یعنی گواهی دروغ ۱۲ ف۷ حاصل آنست که هلاک شد بوجهی که امید نجات نماند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون کعبه تعمیر یافت حضرت ابراهیم بر فراز کوهی ایستاده و مردم را صدا کرد ای مردم خدا حج را بر شما فرض کرده است حج بیائید حق تعالی این آواز را در هر طرف بهر روح رسانید این شی بلا تشبیه نمونهٔ آن است که ما درین زمان بجای خود نشسته ایم و آواز لندن و امریکه را می شنویم پس شخصی که حج برایش مقدر بود روح او لبیک گفت در حقیقت همان آتش پوشیدهٔ عشق است که هزاران مردم با زحمت ها و مشقت های تمام بعضی پیاده حاضری شوند و بسا مردم از چندین مسافهٔ دور می آیند که شترها مانده و را حلهٔ شان خسته و لاغر میشود بلکه برای عموم حجاج ناقه های قوی رهوار کے بدست می آید لذا بر شترهای لاغر و ضعیف منازل درازی را قطع می کنند این وضع گویا تاثیر مقبولیت دعای حضرت ابراهیم علیه السلام را نشان میدهد. تاجل

ع ۸ — ۱۱

الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۝ وَالْبُدْنَ جَعَلْنٰهَا لَكُمْ مِّنْ

نماز را و آنان را که از آنچه روزی داده ایم بایشان خرج می کنند و شتران قربانی را ساخته ایم برائے شما از

نماز را و آنان را که از آنچه دادیم ایشانرا خرج می کنند و شترانی را که برای هدیه میرانید گردانیدیم آنهارا برائے شما از

شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيْهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ ۚ فَاِذَا

شعائر خدا شمارا در ان نیکی هست پس یاد کنید نام خدا را بر نحر آں بر چهار پائی ایستاده پس چوں

نشانهائے الله مر شمار است دران با نیکوئی پس یاد کنید نام الله را بران (نحر) در حالیکه صف بسته باشند پس چوں

وَجَبَتْ جُنُوْبُهَا فَكُلُوْا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ؕ كَذٰلِكَ

بزمین افتد پهلوئے آں بخورید ازان و بخورانید درویش بے سوال را و سوال کننده را هم چنین

(بزمین) بیفتد پهلو هائے آنها پس بخورید ازان و بخورانید قناعت کننده و بیقرار را هم چنین

سَخَّرْنٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝ لَنْ يَّنَالَ اللّٰهَ لُحُوْمُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَ

رام گردانیدیم چهار پایانرا برائے شما بود که شکر کنید نمی رسد بخدا گوشت قربانی ها و نه خون ایں ها و

مسخر نمودیم چهار پایان را برائے شما تا شما شکر گذار شوید هرگز نمی رسد به الله گوشت هائے آنها و نه خون هائے آنها و

لٰكِنْ يَّنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ ؕ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا

لیکن میرسد بوے پرهیزگاری از شما هم چنین رام گردانید قربانی هارا برائے شما تا به بزرگی یاد کنید خدارا بشکر آنکه

لیکن میرسد باو تعالے تقوای شما ع۵ هم چنین مسخر گردانیدیم آنهارا برای شما که تعظیم کنید الله را بر آنچه

هَدٰىكُمْ ؕ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ اِنَّ اللّٰهَ يُدٰفِعُ عَنِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ

راه نمود شمارا و بشارت ده نیکوکاراں را هر آئینه خدا دفع می کند از مسلمانان ف۱

راه نموده شمارا و مژده بده نکوکاران را (هر آئینه) الله دفع میکند دشمنان را از مومنان

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُوْرٍ ۝ اُذِنَ لِلَّذِيْنَ يُقٰتَلُوْنَ بِاَنَّهُمْ

هر آئینه خدا دوست نمی دارد هر خیانت کننده ناسپاس را دستوری جهاد داده شد آنانرا که کفار بایشان جنگ

(هر آئینه) الله دوست نمی دارد هر خاین ناسپاس را ع۶ اجازه داده شده برای آنانیکه (کفار) بایشان جنگ میکنند باین سبب که

ظُلِمُوْا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيْرُ ۝ الَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ

می کنند ف۲ و هر آئینه خدا بر نصرت دادن ایشان توانا است دستوری جهاد داده شد آنان را که بیروں آورده شد ایشان را از خانهای ایشان

ظلم شده و (هر آئینه) الله به نصرت ایشان نیکو تواناست آنانکه بیرون آورده شدند از خانه هائے خود

بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّاۤ اَنْ يَّقُوْلُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ؕ وَلَوْ لَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ

بغیر حق لیکن به سبب آنکه می گفتند پروردگار ما خداست و اگر نبودے دفع کردن خدا مردمان را بعض را بدست بعضے

بناحق (هیچ گناهی ندارند) جز اینکه می گویند رب ما الله است و اگر نبودی دفع کردن الله مردمان را بعضی ایشانرا به بعضی

لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَّصَلَوٰتٌ وَّمَسٰجِدُ يُذْكَرُ فِيْهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيْرًا ؕ

ویران کرده می شد خلوتهائے رهبانان و عبادت خانهائے نصاری و عبادت خانهائے یهود و مسجدهائے مسلمانان که یاد کرده میشود دران مواضع نام خدا بسیارے

(هر آئینه) ویران کرده می شد خلوت خانه های رهبانان و کلیسای نصاری و عبادت خانه های یهود و مسجد های مسلمانان که یاد کرده میشود در آنها نام

وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَّنْصُرُهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ ۝ اَلَّذِيْنَ اِنْ

والبته نصرت خواهد داد خدا کسے را که نصرت دین وے کند و هر آئینه خدا توانا غالب است نصرت خواهد داد آنان را که اگر

و (هر آئینه) مدد می کند الله آنرا که مدد میکند به (دین) الله (هر آئینه) الله توانا غالب است آنانیکه اگر

مَّكَّنّٰهُمْ فِي الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ

دست رس دهیم ایشان را در زمین برپا دارند نماز را و بدهند زکوة را و بفرمایند بکار پسندیده

قدرت دهیم ایشان را در زمین برپا دارند نماز را و دهند زکوة را و حکم کنند بکار نیک

وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ؕ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ۝ وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ

و منع کنند از کار ناپسندیده و خدائے راست نهایت همه کارها ف۳ و اگر دروغ شمرند ترا پس هر آئینه دروغ شمرده بودند

و منع کنند از کار بد و در اختیار الله است انجام امور و اگر تکذیب کنند ترا (هر آئینه) تکذیب کرده است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ضرر اعدا از ایشان ازاله ۱۲ ف۲ بسبب آنکه ایشان مظلوم شدند ۱۲ ف۳ درین آیت دلالت ست بر صحت خلافت خلفائے اربعه زیرا که ایشان از مهاجرین اولین بودند و ممکن شدند در زمین پس لازم آید که اقامت صلوة و ایتاء زکوة و امر معروف و نهی منکر از ایشان بظهور رسد و تمکین فی الارض چوں بایں خصال جمع شود همان ست خلافت نبوت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ درین آیت اصل فلسفهٔ قربانی بیان شده یعنی محض از ذبح کردن جانور و گوشت خوردن و خورانیدن یا خون ریختان کسی گاهی رضای الهی حاصل کرده نمی توانید و نه این گوشت و خون بر خاست بدرگاه الهی رسیده می تواند بلکه تقوی و ادب دل شما بحضور او تعالے میرسد که چگونه با صمیمیت و اخلاص و رغبت تمام یک چیز نسبت دارد به اجازه او و بنام او و به بیان الله برده ذبح می نمایند گویا بذریعه این زبانی ظاهر کردید که خود اهم در راه رضای تو برای قربانی دادن حاضریم این همان تقوی است که در آیه «ومن یعظم شعائر الله فانها من تقوی القلوب» ذکر شده که عاشق خدا به طفیل آن رضای محبوب حقیقی خود را حاصل کرده میتواند ع۶ اگر بطریب کاران ناسپاس تا موعد مهلت داده شود پس خیال نکنید که این مهلت از این رهگذر است که الله تعالی

ع ۵ ۱۲ وقف منزل

قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿۴۲﴾ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿۴۳﴾ وَ

پیش از ایشان قوم نوح و عاد و ثمود و قوم ابراهیم و قوم لوط و

پیش از ایشان قوم نوح و عاد و ثمود و قوم ابراهیم و قوم لوط و

أَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ

اہل مدین و دروغی شمرده شد موسیٰ را پس مهلت دادیم این کافران را باز گرفتار کردم ایشانرا

اہل مدین و تکذیب کرده شده موسیٰ پس مهلت دادم کافران را باز گرفتم ایشانرا

فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿۴۴﴾ فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ

پس چگونه بود عقوبت من پس بسا دیهے که هلاک ساختیم آنرا و وے ستمکار بود پس وے

پس چگونه بود انکار من (عقوبت من) پس بسی از قریه هلاک کردیم آنرا در حالیکه آن گنهگار بود اکنون او

خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿۴۵﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا

افتاده است بر سقفهاے خود و بسیار چاه بیکار مانده و بسا محل بلند خراب شده آیا سیر نکرده اند

افتاده است بر سقفهاے خود و بسا چاه بیکار مانده و بسا قصر بلند گچ کرده شده (خراب گشته) آیا نگشتند

فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ

در زمین تا بود ایشان را دلها که فهم کنند بآن یا گوشها که بشنوند بآن

در زمین تا می بود ایشان را دلها که می دانستند بآن یا گوشها که می شنیدند

بِهَا ۖ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَٰكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿۴۶﴾

هر آئینه حال اینست که نابینا نمی شوند چشم ها و لیکن نابینا می شوند آن دل ها که در سینه اند

بآن پس (هر آئینه) نابینا نمی شود چشم ها و لیکن نابینا میشوند دل ها در سینه ها می باشد ف۵

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِندَ

و زود می طلبند از تو عذاب را و هرگز خلاف نخواهد کرد خدا وعدهٔ خود را و هر آئینه یک روز نزدیک

و می خواهند به عجلت از تو عذاب را و هرگز خلاف نمی کند الله وعدهٔ خود را ف۵ و هر آئینه یک روز نزد

رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿۴۷﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَ

پروردگار تو مانند هزار سال ست از آنچه می شمرید ف۱ و بسا دیه که مهلت دادم آنرا و

رب تو مانند هزار سال است از آنچه می شمارید ف۵ و بسی از قریه مهلت دادم آنرا

هِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿۴۸﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا

آن ستمکار بود باز گرفتار کردم آنرا و بسوے من ست باز گشت بگو اے مردمان جز این نیست که

در حالیکه او گنهگار بود پس گرفتم او را و بسوے من باز گشتن است بگو اے مردم جز این نیست که

أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۴۹﴾ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ

من برای شما ترساننده آشکارام پس آنان که ایمان آوردند و کارهاے شایسته کردند ایشانراست آمرزش

من برای شما ترساننده آشکارم پس آنانیکه ایمان آوردند و کردند کارهای نیک برای ایشان آمرزش

وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿۵۰﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

و روزی نیک و آنان که سعی کردند در آیات ما عاجز کنان بزعم خود ایشانند اہل

و روزی با عزت است و آنانیکه جهد کردند در ابطال آیات ما در حالیکه بزعم خود شان عاجز کنندگان ما بودند ایشانند باشندگان

الْجَحِيمِ ﴿۵۱﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى

دوزخ و نه فرستادیم پیش از تو هیچ فرستاده و نه هیچ صاحب وحی الا چون آرزوی بخاطر بست بافگند

دوزخ و نفرستادیم پیش از تو هیچ رسولی و نه هیچ نبی مگر چون آرزو بست افگند

الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ ۗ

شیطان چیزے در آرزو وے پس دور می کند خدا آنچه شیطان انداخته است باز محکم می کند خدا آیات خود را

شیطان در آرزوی او پس زائل می گرداند الله آنچه را می انداخت شیطان پس محکم می سازد الله آیات خود را

که آن یک روز بلحاظ شدت و هول برابر هزار سال است پس برائے طلب آنچه رنج و مصیبت ترا تعجیل می کنید ۱۲.

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اگر خواهد کار هزار ساله در یک روز تمام کند پس امهال بسبب عجز نیست بلکه بنا بر مصالحی که جز او کسی نمیداند ۱۲.

تفسیر عثمانی

ف۵ و اگر بچشم دیده بدل متوجه نشوند این دیدن یا ندیدن برابر است گویا اگر چشم های ظاهری آنها بیناست لیکن چشم های باطنی شان کور است و در حقیقت کوری دل نه نابینائی ظاهری و چشم تراست (الیهیا دیلتی)

ف۵ یعنی عذاب در وقت معین یقیناً وارد می شود پس از راه آتهز و تکذیب آنرا به عجلت خواستن بیهوده است

ف۵ هزار سال شما برابر یک روز آن است و چنانچه امر مجرم در قبضه و اقتدار اوست بعد از گذشتن هزار سال نیز در تحت قبضه و اختیار وی بوده جائی گریخته نمی تواند - و یا مطلب این است که کار هزار سال را او تعالیٰ در یک روز انجام میتواند مگر هر عمل که مطابق حکمت و مصلحت او باشد اجرا میکند و طلب عجلت کسی دران تاثیری ندارد و یا چنین گفته شود که وعدهٔ عذاب اخروی حتماً عملی میشود یعنی قیامت می آید و تنها سزای کامل داده می شود - بعد ازان روز قیامت را بیان نمود

ع ۶/۱۰ ۱۳

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٥٢﴾ لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِى الشَّيْطٰنُ فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ فِىْ قُلُوْبِهِمْ

و خدا دانا باحکمت ست تا بگرداند خدا آنچه شیطان افگند بلائے درحق آنانکه در دل ایشان

والله نهایت دانا باحکمت است تا بگرداند آنچه القا میکند شیطان آزمایشی برای آنانکه در دل های ایشان

مَّرَضٌ وَّالْقَاسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ ۗ وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَفِىْ شِقَاقٍ ۢ بَعِيْدٍ ﴿٥٣﴾ وَّ

بیماری ست و آنان که سخت ست دل ایشان و هر آئینه ستمگاران در مخالفت دور و دراز اند و

مرض است و برای آنانکه سخت است دل هاے ایشان و هرآئینه، ظالمان در مخالفت دور اند و

لِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوْا بِهٖ فَتُخْبِتَ لَهٗ

تا بدانند آنان که داده شده است ایشانرا علم که آن وحی راست ست از جانب پروردگار تو پس ایمان آرند باو پس نیایش کنند برای

تا بدانند آنانکه داده شده است ایشان را علم که هرآئینه این (وحی) حق است از طرف پروردگار تو پس ایمان آرند به آن بازنرمی کند برای آن

قُلُوْبُهُمْ ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ

دل ایشان و هرآئینه خدا راه نماینده است مسلمانان را بسوئے راه راست و همیشه باشند

دل هاے ایشان و هرآئینه الله هدایت کننده است آنانی را که ایمان آورده اند بسوی راه راست و همیشه باشند

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِىْ مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً اَوْ يَاْتِيَهُمْ عَذَابُ

کافران در شبهه از آن وحی تا وقتیکه بیاید بایشان قیامت ناگهان یا بیاید بایشان عقوبت

کسانیکه کافر شدند در شک ازین تا وقتیکه بیاید بایشان قیامت ناگهان یا بیاید بایشان عذاب

يَوْمٍ عَقِيْمٍ ﴿٥٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِّلّٰهِ ۗ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۗ فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

روزے نهایت نحس بادشاهی آن روز خدا راست حکم کند میان ایشان پس آنانکه ایمان آوردند و کارهاے

روز نهایت نحس (بے خیر) سلطنت در آن روز مر خدای راست فیصله می کند میان ایشان پس آنانکه ایمان آوردند و کردند

الصّٰلِحٰتِ فِىْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا فَاُولٰٓئِكَ

شایسته کردند در بوستانهاے نعمت باشند و آنانکه کافر شدند و دروغ شمردند آیات مارا آن جماعه

کارهاے شایسته در جنت هاے پر نعمت باشند و آنانکه کافر شدند و دروغ شمردند آیات مارا پس آن جماعه

لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوْۤا اَوْ

ایشان را باشد عذاب خوار کننده و آنانکه هجرت کردند در راه خدا پس کشته شدند یا

برای ایشان است عذاب ذلت دهنده و آنانکه هجرت کردند در راه خدا پس کشته شدند یا

مَاتُوْا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٥٨﴾

مردند هرآئینه روزی دهد ایشانرا خدا روزی نیک و هرآئینه خدا وے بهترین روزی دهندگان ست

مردند (هرآئینه) دهد ایشان را الله روزی نیک و (هرآئینه) الله اوست بهترین روزی دهندگان

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُّدْخَلًا يَّرْضَوْنَهٗ ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ﴿٥٩﴾ ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ

البته درآرد ایشانرا بموضعے که خوشنود شوند ازان و هرآئینه خدا دانا بردبار ست حکم اینست و هرکه

(هرآئینه) درآرد ایشان را بموضعی که پسند کنند آنرا و (هرآئینه) الله بهرچیز دانا بردبار است این است حکم و کسیکه

عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوْقِبَ بِهٖ ثُمَّ بُغِىَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ

در پے ایذای کسے افتاد مانند آنکه ایذا داده شد او را بعد ازان تعدی کرده شد بروی هرآئینه نصرت خواهد داد او را خدا هرآئینه خدا عفو کننده

عقوبت کند بمانند آنچه عقوبت کرده شد او را پس تعدی کرده شود بروی هرآئینه نصرت دهد او را الله هرآئینه الله نهایت درگذرنده

غَفُوْرٌ ﴿٦٠﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَ

آمرزگار ست این نصرت بسبب آنست که خدا در می آرد شب را در روز و در می آرد روز را در شب و

آمرزگار است این بسبب آن است که (هرآئینه) الله داخل می کند شب را در روز و داخل می کند روز را در شب و

اَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ ۢ بَصِيْرٌ ﴿٦١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ

بسبب آنست که خدا شنوا بیناست این نصرت بسبب آنست که خدا همو ست ثابت و آنچه می خوانند کافران بجز وے

بسبب آنکه (هرآئینه) الله شنوا بیناست این بسبب آن است که (هرآئینه) الله اوست حق و (هرآئینه) آنچه را که میخوانند بغیر او

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید مثلاً آنحضرت صلی الله علیه وسلم بخواب دیدند که هجرت کرده اند بزمینے که نخل بسیار دارد پس وهم بجانب یمامه و هجر رفت و در نفس الامر مدینه بود و مثلاً آنحضرت صلی الله علیه وسلم بخواب دیدند که بمکه در آمده اند حلق و قصر میکنند پس وهم آمد که در همان سال این معنی واقع شود و در نفس الامر بعد از سالها ے چند متحقق شد و امثال این صورت امتحان مخلصان و منافقان درمیان می آید والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی در بهشت ۱۲

تفسیر عثمانی

مفسرین در تفسیر این آیت اختلاف دارند. مترجم محقق قدس الله روحه روش حضرت شاه عبدالقادر رحمت الله را اختیار فرموده است و حضرت شاه ولی الله قدس سره در آخر "حجة الله البالغه" بدان طرف اشاره کرده است حضرت شاه صاحب در "موضح القرآن" مینویسد- حکمی یا خبری که از طرف الله تعالٰے به نبی میرسد در آن بقدر یک ذره تفاوت واقع نمیشود البته فکر و اجتهاد گاهی صحیح و درست واقع میشود و گاهی نه چنانچه آنحضرت صلی الله علیه وسلم درخواب دیدند (و خواب نبی وحی است) که از مدینه بمکه رفتند و عمره را بجا آوردند تصور نمودند که شاید امسال چنین بوقوع آید بقیه بر صفحه ۳۴۹

هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ⑤ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ

ہمونست باطل و بہ سبب آنست کہ خدا ہمون ست بلند مرتبہ بزرگ قدر آیا ندیدی کہ خدا فرود آورد از آسمان

ہمان است باطل و لبسبب آن است کہ (ہر آئینہ) اللہ اوست بلند مرتبہ بزرگ آیا ندیدہ ئی کہ (ہر آئینہ) اللہ فرود آوردہ آسمان

مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ⑥ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ

آب را پس زمین سر سبزہ شود ہر آئینہ خدا لطف کنندہ داناست اور است آنچہ در آسمانہاست

آبرا پس گردید زمین سر سبز (بہ آن) ہر آئینہ اللہ چیز ہای پوشیدہ را امیداند خبردار است مر او راست آنچہ در آسمانہا

وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ⑦ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا

و آنچہ در زمین ست و ہر آئینہ خدا ہمونست بے نیاز ستودہ کار آیا ندیدی کہ خدا مسخر کرد برائے شما آنچہ

و آنچہ در زمین است و (ہر آئینہ) اللہ ہمان است بے نیاز دارای ہمہ خوبی ہا (ستودہ) آیا ندیدہ ئی کہ (ہر آئینہ) اللہ مسخر کردہ برای شما آنچہ

فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَن تَقَعَ

در زمین ست و مسخر ساخت کشتی را میرود در دریا بفرمان او و نگاہ میدارد آسمان را از آنکہ بیفتد

در زمین است و کشتی ہا کہ میرود در بحر بحکم او نگاہ میدارد آسمان را از آنکہ بیفتد

عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ① وَهُوَ الَّذِي

بر زمین مگر بدستوری او ہر آئینہ خدا در حق مردمان بخشایندہ مہربان است و اوست آنکہ

بر زمین مگر بحکم او ہر آئینہ اللہ بمردم نرمی کنندہ مہربان است و اوست آنکہ

أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۗ إِنَّ الْإِنسَانَ لَكَفُورٌ ② لِّكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا

زندہ کرد شما را باز میراند شما را باز زندہ کند شما را ہر آئینہ آدمی ناسپاس ست برائے ہر گروہے معین کردہ ایم

زندہ کردہ شما را پس میراند شما را باز زندہ می کند شما را ہر آئینہ انسان ناسپاس است برای ہر امت مقرر کردہ ایم

مَنسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ ۖ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ ۚ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ إِنَّكَ لَعَلَىٰ

شریعتے را کہ ایشان عمل کنندہ اند بران پس باید کہ نزاع نہ کنند باتو درین کار و بخوان بسوے پروردگار خویش ہر آئینہ تو بر

یک راہ بندگی کہ ایشان عمل کنندہ اند بہ آن پس نباید کہ نزاع کنند باتو درین کار (دین) و دعوت کن بسوی پروردگار خود ہر آئینہ تو بر

هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ③ وَإِن جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ④ اللَّهُ يَحْكُمُ

راہ راستی و اگر مکابرہ نمایند باتو بگو خدا داناتر ست بآنچہ می کنید خدا حکم خواہد کرد

راہ راستی و اگر مجادلہ کنند باتو پس بگو اللہ داناتر است بہ آنچہ می کنید اللہ حکم می کند

بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ⑤ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا

میان شما روز قیامت در آنچہ اندران اختلاف می کنید آیا ندانستی کہ خدا میداند ہرچہ

در میان شما در روز قیامت در آنچہ بودید کہ دران اختلاف می کردید آیا ندانستی کہ (ہر آئینہ) اللہ میداند آنچہ

فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَابٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ⑥ وَ

در آسمان و زمین ست ہر آئینہ این ہمہ ثبت است در کتابے این ہمہ بر خدا آسان ست و

در آسمان و زمین است (ہر آئینہ) این ہمہ ثبت است در کتاب (ہر آئینہ) این ہمہ بر اللہ آسان است و

يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُم بِهِ عِلْمٌ ۗ

عبادت می کنند بجز خدا چیزے را کہ فرو نفرستادہ است خدا حجتے بران و چیزیکہ نیست ایشان را بر ثبوت آن دانش

می پرستند بجز اللہ چیزی را کہ فرو نفرستادہ است بآن حجتے و چیزی را کہ نیست ایشان را بہ آن علمی

وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ⑦ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ

و نیست ستمگاران را ہیچ یاری دہندہ و چون خواندہ می شود بر ایشان آیات ما واضح آمدہ می شناسی در روی

و نیست ستمگاران را ہیچ مددگار و چون خواندہ شود بر ایشان آیات ما در حالیکہ روشن است می شناسی در رو یہای

الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنكَرَ ۖ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ۗ

این کافران ناخوشی نزدیک می شوند از آنکہ حملہ کنند بر آنان کہ می خوانند بر ایشان آیات ما

کافران بدشکلی نزدیک اند کہ حملہ کنند بر آنانکہ میخوانند بر ایشان آیات ما ۱۲

فتح الرحمٰن

ف مترجم گوید دریں آیت اشارہ است بآنکہ اختلاف شرائع بسبب اختلاف عصور است و ہمہ شرائع حق ست در زمان خود معمول بہ است پس نزاع در حقیقت باکہا نباید کرد ۱۲

ع ۷ ‏ ۱۵

تفسیر عثمانی بقیہ صفحہ

چنانکہ بہ نیت عمرہ سفر را شروع کردند لیکن درمیان راہ مجبور شدند کہ احرام را بشکنند و در سال دوم تعبیر خواب صورت گرفت و یا اینکہ برحضرت وعدہ غلبہ بر کافران دادہ و شدہ تصور نمودند کہ در جنگ حالیہ این وعدہ عملی خواہد شد اما در آن وقت بوقوع نہ پیوستہ بدیگر وقت شد بازالة پیغمبر باید کہ در حکم یا وعدہ بقدر یک سر مو ہم تفاوت موجود نیست آری در خیال و اجتہاد خود پیغمبر تفاوت ممکن ہست بنی پیشگوئی حتمی الوقوع را با اجتہاد شخصی خود نمی آمیخت ہر کدام را جداگانہ اشارہ می نمود و درین صورت نسبت «القاء» بہ شیطان چنانکہ «وما انسانیہ الا الشیطان ان اذکرہ» «نسبت کلمہ «انسی» بہ او شدہ است ع۵ آیا چنین این انقلابات ـ عظیم الشان را بدون اللہ تعالیٰ کہ میتواند در حقیقت معبود حقیقی ہمان خدای یگانہ است کہ غیر از وی ہمہ باطل است باید ہمہ ہمان ذات را خدا بخوانند و معبود

خود قرار دہند کہ از ہمہ برتر و بزرگتر است و این شان باو تعلق مخصوص ہمان یک اللہ است ۱۲ ـ

قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكُمُ ۗ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۖ وَ

بگو آیا خبر دهم شما را بنا خوشتر ازین آن دوزخ ست وعده داده است خدا آن را بکافران و

بگو آیا خبر دهم شما را به بدتر ازین چیز که آن آتش است وعده کرده آن را الله برای کافران و

بِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ ۚ إِنَّ

وی بد جایست ای مردمان بیان آورده شد داستانی پس بشنوید آن را هر آئینه

بد مرجع است آن ای مردمان بیان شده مثلی پس بشنوید آنرا (هر آئینه)

الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ ۖ وَ

آنکه میخوانند بجز خدا نیافرینند مگسی را و اگرچه جمع شوند برای آن و اگر

آنان را که می پرستید بجز الله هرگز آفریده نمی توانند مگسی را و اگرچه جمع شوند برای آن و اگر

إِن يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ۚ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾

برباید از دست ایشان مگس چیزی خلاص نتوانند کرد آنرا از مگس ناتوان شد طالب و مطلوب ف۱

برباید از ایشان مگس چیزی را خلاص نتوانند کردن آنرا از مگس ناتوان است طالب و مطلوب (عابد و معبود)

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ

قدر نکردند خدا را حق تعظیم او هر آئینه خدا توانا غالب است خدا برمی گزیند فرستادها از

قدر نکردند الله را حق قدر او (هر آئینه) الله توانا غالب است الله برمی گزیند از

الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ

فرشتگان و از مردمان هر آئینه خدا شنوا بیناست می داند آنچه پیش

فرشتگان رسولان و از مردمان (هر آئینه) الله شنوا بیناست میداند آنچه پیش

أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٧٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

روی ایشان است و آنچه پس پشت ایشان ست و بسوی خدا باز گردانده می شوند کارها ای

روی ایشان است از چیزهای گذشته و حاضره و آنچه پس ایشان است و بسوی خدا گردانیده می شود همه کارها ای

آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ

مسلمانان رکوع کنید و سجده بجا آرید و عبادت نمایید پروردگار خود را و بکنید کار نیکو امید ست

مومنان رکوع کنید و سجده کنید و بندگی نمائید پروردگار خود را و بکنید کار نیکو تا شما

تُفْلِحُونَ ۩ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا

رستگار شوید و جهاد کنید در راه خدا حق جهاد وی برای خدا او برگزید شما را و

رستگار شوید و کوشش کنید برای الله (در راه خدا) کوششی که شایسته او ست او برگزید شما را و

جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ

نه ساخت بر شما در دین هیچ تنگی ملازم گردید دین پدر شما ابراهیم خدا

نکرده است بر شما در دین هیچ تنگی (لازم گیرید) دین پدر شما ابراهیم ع۵ او (الله)

سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِن قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا

نام نهاد شما را مسلمان پیش ازین ف۲ و در قرآن نیز تا باشد پیغامبر گواه

نامید شما را مسلمان پیش ازین و در این قرآن تا باشد رسول تعلیم دهنده (گواه)

عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَ

بر شما و باشید شما گواه بر مردمان پس برپا دارید نماز را و بدهید زکوٰة را و

بر شما و باشید شما تعلیم دهنده (گواه) بر مردم ع۵ پس برپا دارید نماز را و داده باشید زکوٰة را و

اعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۖ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

چنگ زنید بخدا اوست خداوند شما پس نیکو خداوندیست و نیکو مددگار ست

اعتماد کنید به الله اوست مالک شما پس نیست مالک و نیک مددگار است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی عابد و معبود

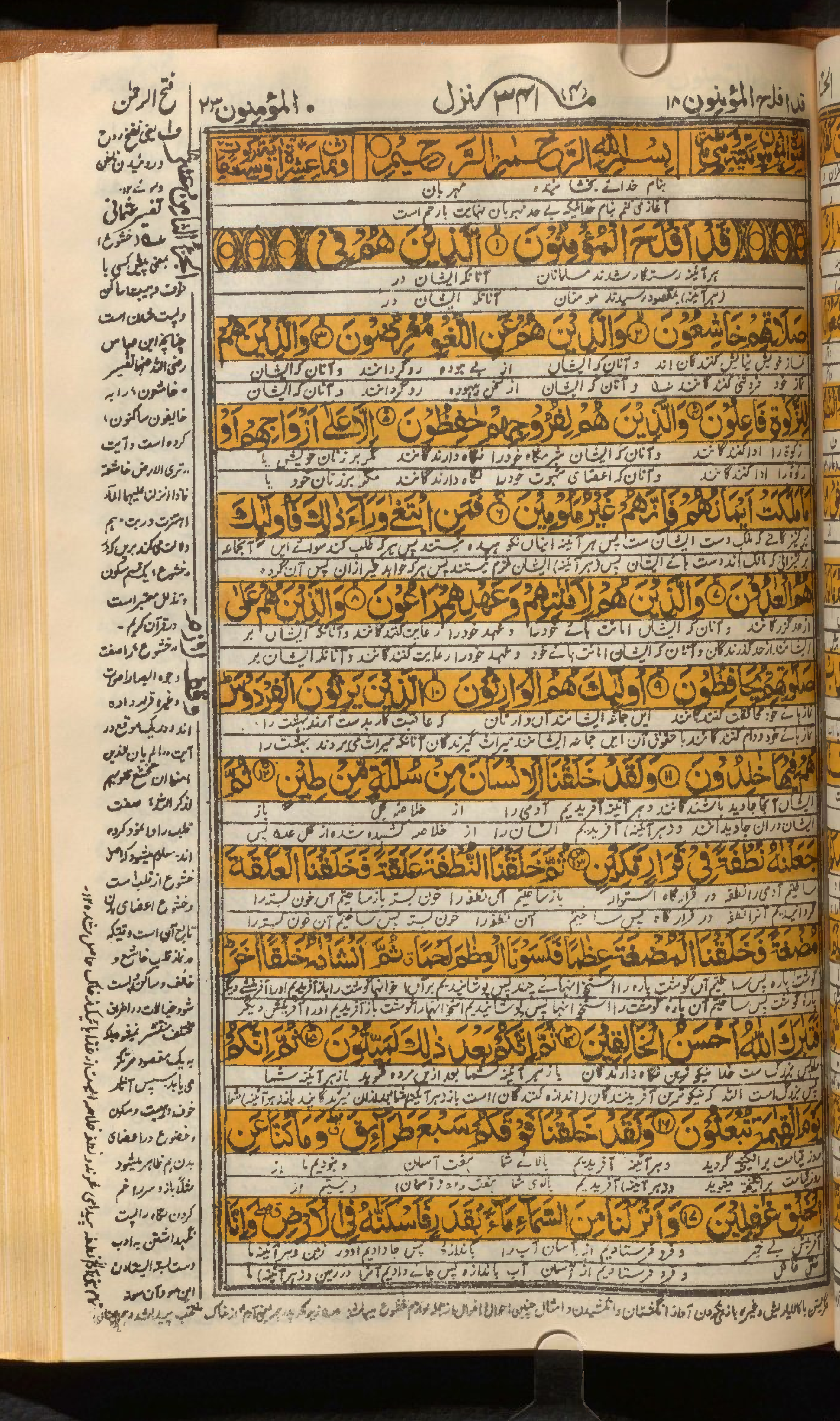
ف۲ یعنی در کتب سابقه

تفسیر عثمانی

ع۵ چون ابراهیم علیه السلام یکی از اجداد آنحضرت صلی الله علیه وسلم است لذا پدر تمام امت گفته شد یا مراد این است که پدر عرب است زیرا اولین مخاطب قرآن ایشان اند ع۵ شما را ازین سبب انتخاب نمود تا شما امم دیگر را تعلیم نمایید و شما را رسول تعلیم دهد این امت با این فرض از دیگران متأخر آمده تا غلطی های امم سابقه را اصلاح نماید و آن ها را براه راست بیارد گویا اعطای مجد و شرف بالی امت ازین سبب است که برای دنیا معلم گردد و جهان را تبلیغ کند (تنبیه) مفسرین دیگر «شهید» و «شهداء» را بمعنی «گواه» گرفته اند چون در روز قیامت امم دیگر انکار کنند که پیغمبر ما تبلیغ نکرده اند و از پیغمبران گواه خواسته شود ایشان امت محمدیه را بطور گواه پیش خواهند کرد این امت گواهی خواهند داد که ما شنیدیم که پیغمبران دعوت و تبلیغ نموده حجت خدا را بر مردم تمام کردند چون بنده خدا سوال شود که شما چگونه دانستید جواب دهند که

پیغمبر ما اطلاع داده و به صداقت او کتاب محفوظ خداوند قرآن کریم گواهی میدهد گویا این فضل و شرف شان امت است [illegible]

ع۹ ۱۶ — سجده — ع۱۰

سورة المؤمنون مكية — بسم الله الرحمن الرحيم — وهي مائة وثماني عشرة آية وستة ركوعات

بنام خدائے بخشنده مهربان

آغاز می‌کنم بنام خدائیکه بے حد مہربان نہایت بارحم است

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ① الَّذِينَ هُمْ فِي

صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ② وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ③ وَالَّذِينَ هُمْ

لِلزَّكَوٰةِ فَاعِلُونَ ④ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ⑤ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ

مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ⑥ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ

هُمُ الْعَادُونَ ⑦ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ⑧ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ

صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ⑨ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ⑩ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ

هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ⑪ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ⑫ ثُمَّ

جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ⑬ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ

مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ

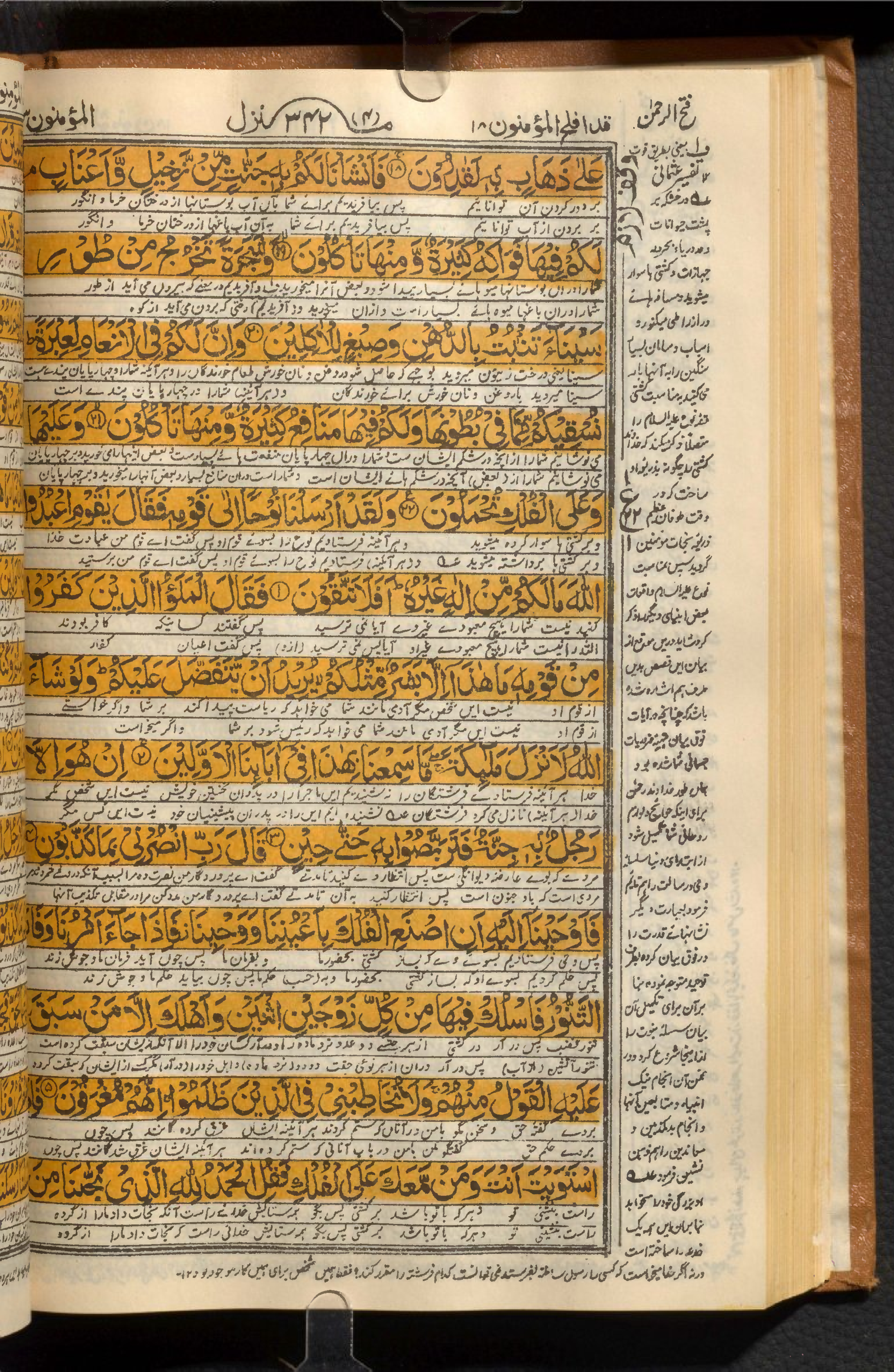
فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ⑭ ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ⑮ ثُمَّ إِنَّكُمْ

يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ ⑯ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ

الْخَلْقِ غَافِلِينَ ⑰ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا

فتح الرحمن

تفسیر عثمانی

عَلٰى ذَهَابٍۭ بِهٖ لَقٰدِرُوْنَ ﴿۱۸﴾ فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ

بر دور کردن آن توانائیم   پس بیافریدیم برائے شما بآن آب بوستانها از درختان خرما و انگور

بر بردن از آب توانائیم   پس بیافریدیم برائے شما بآن آب باغها از درختان خرما و انگور

لَكُمْ فِيْهَا فَوَاكِهُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۱۹﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُوْرِ

شمارا در ان بوستانها میوه هائے بسیار پیدا است و بعض آنرا میخورید و درختے آفریدیم که بیرون می آید از طور

شمارا دران باغها میوه هائے بسیار است و ازان میخورید و آفریدیم درختی که بیرون می آید از کوه

سَيْنَآءَ تَنْۢبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْاٰكِلِيْنَ ﴿۲۰﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً

سینا یعنی درخت زیتون میروید بروغنے که حاصل شود روغن و نان خورش طعام خورندگان را و هر آئینه شمارا در چهارپایان پندے است

سینا میروید باروغن و نان خورش برائے خورندگان   و هر آئینه شمارا در چهارپایان پندے است

نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِىْ بُطُوْنِهَا وَلَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۲۱﴾ وَعَلَيْهَا

می نوشانیم شمارا از آنچه در شکم ایشان است شمارا دران چهارپایان منفعت هائے بسیار است و بعض ایشانها میخورید و بر چهارپایان

می نوشانیم شمارا از (بعض) آنچه در شکم هائے ایشان است   شمارا است دران منافع بسیار و بعض آنهارا میخورید و بر چهارپایان

وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُوْنَ ﴿۲۲﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا

و بر کشتی ها سوار کرده میشوید   و هر آئینه فرستادیم نوح را بسوئے قوم او پس گفت اے قوم من عبادت خدا

و بر کشتی ها برداشته میشوید ع۵   و هر آئینه فرستادیم نوح را بسوئے قوم او پس گفت اے قوم من بپرستید

اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۱﴾ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

کنید نیست شمارا هیچ معبودے غیر وے آیا نمی ترسید   پس گفتند کسانیکه کافر بودند

الله را نیست شمارا هیچ معبودے غیر او آیا پس نمی ترسید (ازوی)   پس گفت اعیان   کفار

مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يُرِيْدُ اَنْ يَّتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ؕ وَلَوْ شَآءَ

از قوم او   نیست این شخص مگر آدمی مانند شما می خواهد که ریاست پیدا کند بر شما   و اگر خواستے

از قوم او   نیست این مگر آدمی مانند شما می خواهد که رئیس شود بر شما   و اگر میخواست

اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً ۚ ۖ مَّا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِىْ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ ﴿۲﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا

خدا هر آئینه فرستادے فرشتگان را نه شنیدیم این ماجرا را در پدران نخستین خویش   نیست این شخص مگر

خدا (هر آئینه) نازل می کرد فرشتگان ع۵ نشنیده ایم این را در پدران پیشینیان خود   نیست این کس مگر

رَجُلٌۢ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوْا بِهٖ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۳﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِىْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿۴﴾

مردے که بوے عارضه دیوانگی است پس انتظار وے کنید تا مدتے   گفت اے پروردگار من نصرت ده مرا بسبب آنکه دروغگو خوانند

مردی است که باو جنون است پس انتظار کنید باو تا مدتے   گفت اے پروردگار من مدد کن مرا در مقابل تکذیب آنها

فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ

پس وحی فرستادیم بسوئے وے که بساز کشتی بحضور ما و بفرمان ما   پس چون آید فرمان ما و جوش زند

پس حکم کردیم بسوئے او که بساز کشتی بحضور ما و به(حسب) حکم ما پس چون بیاید حکم ما و جوش زند

التَّنُّوْرُ ۙ فَاسْلُكْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ

تنور پس در آر در کشتی از هر جنسے دو عدد نر و ماده را و اهل خانه خود را الا آنکه بر وی سبقت کرده است

تنور آتشین (از آب) پس در آر دران از هر نوعی جفت دو دو (نر و ماده) و اهل خود را مگر کسے ازایشان که سبقت کرده

عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۚ وَلَا تُخَاطِبْنِىْ فِى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۚ اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿۵﴾ فَاِذَا

بر وے گفته حق   و سخن مگو با من در آنان که ستم کردند هر آئینه ایشان غرق کرده گانند پس چون

بر وے حکم حق   گفتگو مکن با من در باب آنانی که ستم کرده اند هر آئینه ایشان غرق شدگانند پس چون

اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَّعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ نَجّٰىنَا مِنَ

راست بنشینی تو و هر که با تو باشد بر کشتی پس بگو همه ستایش خدائے راست آنکه نجات داد مارا از گروه

راست بنشینی تو و هر که با تو باشد بر کشتی پس بگو همه ستایش خدائی راست که نجات داد مارا از گروه

ف یعنی بطریق قوت
۲ تفسیر عثمانی
۵ در خشکی بر پشت حیوانات و در دریا بر جهازات و کشتی ها سوار میشوید و مسافه‌های دور و دراز را طی میکنید و اسباب و سامان بسیار سنگین را به آنها بار میکنید بمناسبت کشتی قصه نوح علیه السلام را متصلاً ذکر میکند که خدا کشتی را چگونه بذریعه او ساخت و در وقت طوفان عظیم ذریعه نجات مؤمنین گردید پس بمناسبت نوح علیه السلام واقعات بعض انبیای دیگر هم ذکر کرده شد باید دریں موقع از بیان این قصص بدین طرف هم اشاره شده باشد که چنانچه در آیات فوق بیان چیزهای تربیت جسمانی نموده بود و جل طور خداوند رحمی برای اینکه حاجت دوام روحانی شما تکمیل شود از ابتدای دنیا سلسله وحی و رسالت را هم قائم فرموده بعبارت دیگر نشانهای قدرت را در فوق بیان کرده بطرف توحید متوجه نموده بنا بر آن برای تکمیل آن بیان مسئله نبوت را لذا ابتدا شروع کرده و در ضمن آن انجام نیک انبیاء و متابعین آنها و انجام بد مکذبین و معاندین را هم نشین فرموده ۶ او بزرگی خود را میخواهد تا برابر ما بس بزرگ خود را ساخته است

ورنه اگر خدا میخواست کو کسی را رسول ساخته بفرستد فرشته را مقرر کرد فقط همین شخص برای همین کار سزاوار بود ۱۲

الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۶﴾ وَقُل رَّبِّ أَنزِلْنِي مُنزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنتَ خَيْرُ الْمُنزِلِينَ ﴿۷﴾ إِنَّ

فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿۸﴾ ثُمَّ أَنشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿۹﴾

فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿۱۰﴾

وَقَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا

تَشْرَبُونَ ﴿۱﴾ وَلَئِنْ أَطَعْتُم بَشَرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذًا لَّخَاسِرُونَ ﴿۲﴾ أَيَعِدُكُمْ

أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنَّكُم مُّخْرَجُونَ ﴿۳﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ

لِمَا تُوعَدُونَ ﴿۴﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿۵﴾

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿۶﴾ قَالَ رَبِّ

انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿۷﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿۸﴾ فَأَخَذَتْهُمُ

الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۹﴾ ثُمَّ أَنشَأْنَا مِن

بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ﴿۱۰﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿۱۱﴾

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَىٰ كُلَّ مَا جَاءَ أُمَّةً رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُم

فتح الرحمن

ف یعنی بعض بعض زنده میشوند

تفسیر عثمانی

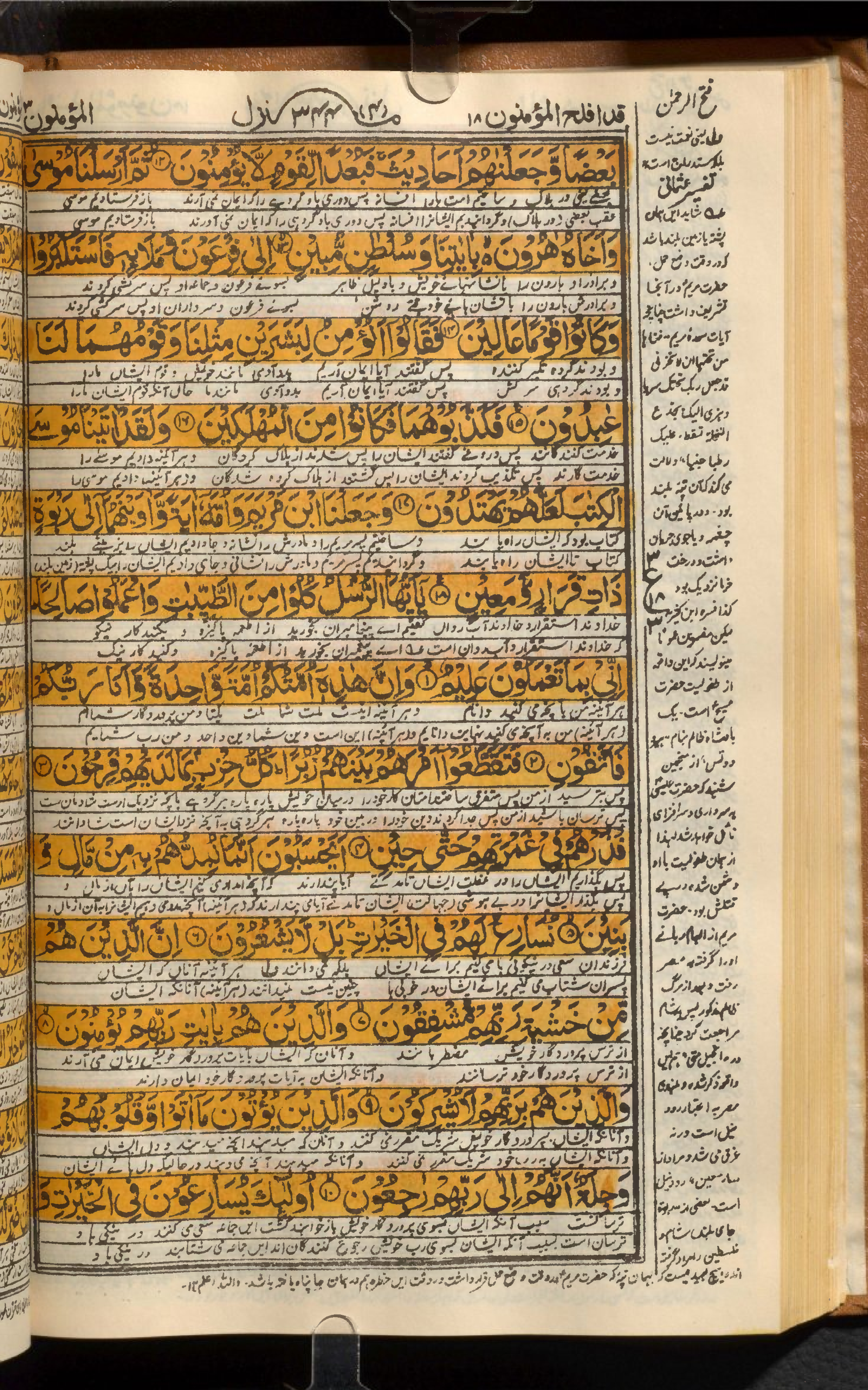
ف۵ در کشتی‌ها را جابجا کردم بده و بنیزد و جائیکه از کشتی فرود آئیم زیچ رنج و گزندی بما نرسد از هر حیث و در هر جای رحمت و برکت تو شامل حال ما باشد

ع ۲ / ۱۰

ف۶ آیا از دیدن این نشانی‌ها که عبرت و نصیحت حاصل می‌کند و کو نمی‌کند کما قال الله تعالیٰ «ولقد ترکنها آیة فهل من مدکر» (قمر رکوع ۱) ف۵ آنها عقیده نداشتند که بعد از مردن یک روزی باخدا ملاقات حاصل میشود فقط زندگی دنیا و عیش و آرام آن سراپای شان را احاطه کرده بود

ف۶ سخنی را که میگوید از عقل و خرد خیلی بعید است که ریزه‌های استخوانها بعد از اینکه با ذرات خاک آمیخته شد بار دیگر انسان انسان درست شده از قبرها بیرون می‌شوند چنین سخن مهمل را که باور میکند ف۵ یعنی نه آخرت است و نه حساب و کتاب با همین تدریجی قدیم که سلسله دنیا همین طور است همین مردن همین زیستن است که پیش نظر هر کس موجود است کسی پیدا میشود و کسی فنا می‌شود بعد از آن چیزی نیست

ف۵ میگوید که من از جانب خداوند رسول هستم و خداوند مرده‌ها را دوباره زنده می

بَعْضًا وَجَعَلْنَٰهُمْ أَحَادِيثَ ۚ فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿۴۴﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ

عقب بعضی در ہلاک و ساختیم ایشان را افسانہ پس دوری باد گروہی را کہ ایمان نمی آرند باز فرستادیم موسی

عقب بعضی در ہلاک، و گردانیدیم ایشان را افسانہ پس دوری باد گروہی را کہ ایمان نمی آورند باز فرستادیم موسی

وَأَخَاهُ هَٰرُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿۴۵﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا

و برادر او ہارون را با نشانہای خویش و با دلیل ظاہر بسوی فرعون و جماعہ او پس سرکشی کردند

و برادرش ہارون را با نشانہای خود و حجت روشن بسوی فرعون و سرداران او پس سرکشی کردند

وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿۴۶﴾ فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا

و بودند گروہ تکبر کنندہ پس گفتند آیا ایمان آریم بدو آدمی مانند خویش و قوم ایشان مارا

و بودند گروہی سرکش پس گفتند آیا ایمان آریم بدو آدمی مانند ما حال آنکہ قوم ایشان مارا

عَابِدُونَ ﴿۴۷﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿۴۸﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى

خدمت کنندگانند پس دروغی گفتند ایشان را پس شدند از ہلاک کردگان و ہر آئینہ دادیم موسی را

خدمت گارند پس تکذیب کردند ایشان را پس گشتند از ہلاک کردہ شدگان و ہر آئینہ دادیم موسی را

الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿۴۹﴾ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ

کتاب بود کہ ایشان راہ یابند و ساختیم پسر مریم را و مادرش را نشانہ و جا دادیم ایشان را بزمینی بلند

کتاب تا ایشان راہ یابند و گردانیدیم پسر مریم و مادرش را نشانی و جای دادیم ایشان را بیک پشتہ (زمین بلند)

ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿۵۰﴾ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

خداوند استقرار خداوند آب روان تعلیم اے پیغامبران بخورید از اطعمہ پاکیزہ و بکنید کار نیکو

کہ خداوند استقرار و آب روان است اے پیغمبران بخورید از اطعمہ پاکیزہ و کنید کار نیک

إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿۵۱﴾ وَإِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ

ہر آئینہ من بانچہ می کنید دانایم و ہر آئینہ اینست ملت شما ملت یکتا و من پروردگار شمایم

(ہر آئینہ) من بہ آنچہ می کنید نہایت دانایم و (ہر آئینہ) این است دین شما دین واحد و من رب شمایم

فَاتَّقُونِ ﴿۵۲﴾ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ زُبُرًا ۖ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿۵۳﴾

پس بترسید از من پس متفرق ساختند امتان کار خود را در میان خویش پارہ پارہ ہر گروہ بانچہ نزدیک اوست شادمان است

پس بترسان باشید از من پس جدا کردند دین خود را در بین خود پارہ پارہ ہر گروہی بہ آنچہ نزد ایشان است شادانند

فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿۵۴﴾ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِن مَّالٍ وَ

پس بگذار ایشان را در غفلت ایشان تا مدتی آیا پندارند کہ آنچہ امداد می کنیم ایشان را بآن از مال و

پس بگذار ایشان را در بے ہوشی (جہالت) ایشان تا مدتے آیا می پندارند کہ (ہر آئینہ) آنچہ مدد می دہیم ایشان را بہ آن از مال و

بَنِينَ ﴿۵۵﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ ۚ بَل لَّا يَشْعُرُونَ ﴿۵۶﴾ إِنَّ الَّذِينَ هُم

فرزندان سعی در نیکوئی ہا می کنیم برای ایشان بلکہ نمی دانند ہر آئینہ آنان کہ ایشان

پسران شتاب می کنیم برای ایشان در خوبیہا چنین نیست نمی دانند (ہر آئینہ) آنانکہ ایشان

مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿۵۷﴾ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿۵۸﴾

از ترس پروردگار خویش مضطرباند و آنان کہ ایشان بآیات پروردگار خویش ایمان می آرند

از ترس پروردگار خود ترسانند و آنانکہ ایشان بہ آیات پروردگار خود ایمان دارند

وَالَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿۵۹﴾ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ

و آنانکہ ایشان بپروردگار خویش شریک مقرر نمی کنند و آنان کہ میدہند آنچہ میدہند و دل ایشان

و آنانکہ ایشان بہ پروردگار خود شریک مقرر نمی کنند و آنانکہ میدہند آنچہ می دہند در حالیکہ دل ہای ایشان

وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿۶۰﴾ أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَ

ترسناک است بسبب آنکہ ایشان بسوی پروردگار خویش باز خواہند گشت این جماعہ سعی می کنند در نیکی ہا و

ترسان است بسبب آنکہ ایشان بسوی رب خویش رجوع کنندگان اند این جماعہ می شتابند در نیکی ہا و

فتح الرحمن

تفسیر عثمانی

یعنی پشتہ یا زمین بلند باشد کہ در وقت دفع حمل حضرت مریم در آنجا تشریف داشت چنانچہ آیات سورۂ مریم «فناداها من تحتها الا تحزنی قد جعل ربک تحتک سریا وهزی الیک بجذع النخلة تساقط علیک رطبا جنیا» دلالت می کند کہ آن تپہ بلند بود … بہ بیت المقدس …

از طفولیت حضرت مسیح است یک بادشاہ ظالم … از ایشان شنید کہ حضرت عیسیٰ … از جہان طفولیت باو دشمن شدہ … حضرت مریم از الہام … مراجعت کرد …

ترجمہ: یعنی … حضرت مریم … در وقت وضع حمل … این خطہ ہم … جا پناہ یافتہ باشند. واللہ اعلم

هُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾ وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنطِقُ

ایشان بسوے آں سبقت کنندگاں اند و تکلیف نمیدہیم ہیچ کس را مگر قدرے طاقت او و نزدیک ماکتابیست کہ سخن می گوید

ایشان بسوے آن سبقت کنندگانند و تکلیف نمیدہیم ہیچ کس را مگر بقدر طاقت او و نزد ما کتاب است گوینده

بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ

براستی و برایشاں ستم کردہ نشود بلکہ دل ایشاں در غفلت ست ازیں سخن و ایشاں را عملہاست

براستی و برایشان ستم کرده نمی شود بلکه دل هائے ایشان (کفار) در بے هوشی است ازاین (اعمال نیکو) و ایشانراست عملها

مِّن دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ

غیر ازاینکہ ایشاں آں را کنندہ اند در غفلت خویش ماندند تا وقتیکہ گرفتار ساختیم آسودگان ایشاں را بعذاب

غیر ازین (اعمال نیکو) کہ ایشان آنرا کنندگانند تا چون بگیریم آسودگان ایشانرا به عذاب

إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ

ناگہاں ایشاں فریاد می کردند گفتیم فریاد مکنید امروز ہر آئینہ شما از ما نصرت دادہ نخواہید شد و ہر آئینہ

دراں وقت ایشاں فریاد می کنند (گفتہ میشوید) فریاد مکنید امروز (ہر آئینہ) شما از ما نصرت دادہ نخواہید شد (ہر آئینہ) بود

آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ تَنكِصُونَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ

خواندہ می شد آیات ما بر شما پس شما بر پاشنہ ہائے خود بازمی گشتید تکبر کناں بریں قرآن

آیت ہاے من کہ خواندہ می شد بر شما پس بودید کہ بر پاشنہ ہای خود رجوع می کردید (اعراض می نمودید) تکبر کنان بہ آن

سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُم مَّا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ

بافسانہ مشغول شدہ ترک می کردید آیا تامل نکردند دریں سخن یا آمدہ است بایشاں آنچہ نیامدہ بود بہ پدران

بی کذاشتید آنرا (مثل) افسانہ گوی و تکبر کنان بآن قرآن بافسانہ مشغول شدہ ترک می کردید پس آیا تفکر نکردند دریں قرآن یا آمد بایشان

الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ

نخستین ایشاں آیا نشناختند پیغامبر خود را پس ایشاں با و ناآشنا اند آیا میگویند بوے

نخستین ایشان یا (آیا) نشناختند رسول خود را پس ایشان انکار می کنند ازان یا (آیا) می گویند باو

جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ

دیوانگی ست بلکہ آوردہ است پیش ایشاں سخن راست را و بیشترین ایشاں سخن راست را ناخواہانند و اگر پیروی کردے خدا تعالی

دیوانگی است چنین نیست بلکہ آوردہ است ایشان را سخن راست و اکثر ایشان سخن حق را ناخواہانند و اگر پیروی کند خدای حق

أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُم

آرزوہائے ایشاں را ہر آئینہ بے انتظام شدندے آسمانہا و زمین و ہر کہ در میان ایشاں ست بلکہ آوردیم بدیشاں

آرزوہاے ایشان را (ہر آئینہ) تباہ شود آسمانہا و زمین و ہر کہ درمیان آنہاست بلکہ آوردیم بدیشان

بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَن ذِكْرِهِم مُّعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ

پند ایشاں را پس ایشاں از پند خویش رو گردانندگانند آیا میخواہی از ایشاں مزدے پس مزد پروردگار تو

پند ایشانرا پس آنہا از نصیحت خود رو گرداننده یا (آیا) میخواہی از ایشان مزدی پس مزد رب تو

خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾

بہتر ست و او بہترین روزی دہندگانست و ہر آئینہ تو می خوانی ایشانرا بسوے راہ راست

بہتر است و او بہترین روزی دہندگان است و (ہر آئینہ تو) بخوانی ایشانرا بسوے راہ راست

وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا

و ہر آئینہ آنانکہ ایمان نمی آرند بآخرت ازاں راہ یکسو گردندگان اند و اگر رحم میکردیم برایشاں و بر میداشتیم

(و ہر آئینہ) آنانکہ ایمان نمی آرند بہ آخرت ازاں راہ یکسو شوندگانند و اگر رحم کنیم برایشان و برداریم

مَا بِهِم مِّن ضُرٍّ لَّلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ

آنچہ بایشانست از سختی ہر آئینہ پیوستہ می شدند در بیراہی خود سرگشتہ شدند و ہر آئینہ گرفتار کردیم ایشانرا بعذاب

آنچہ بایشان است از سختی (ہر آئینہ) اصرار می کنند در سرکشی خود در حالیکہ سرگردانند و (ہر آئینہ) گرفتار کردیم ایشان را بعذاب

فتح الرحمن

ف۱ یعنی نامۂ اعمال ۱۲

ف۲ یعنی غیر انکار قرآن ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ وقتیکہ آنہا در عذاب اخروی یا دنیوی گرفتار شوند فریاد میکنند کہ ما را ازین عذاب نجات بدہید مگر نجات دہندہ کجاست. حکم میشود کہ فریاد نکنید چہ این فریادہا بے فائدہ است امروز ہیچ کس شما را امداد نمیتواند و نہ از عذاب من نجات داده میتواند چنانچہ یک نمونۂ عذاب بہ کفار مکہ در بدر نشان داده شد کہ در آنجا یکعده سرداران معروف آنہا کشته شدند و یک عده آنہا اسیر گردیدند زنہا ی مکہ یکماه با نوحه میکردند و موی می کندند و ماتم می نمودند هر چند فریاد و داد و یلا کردند بآنہا سودی نبخشید. یک مرتبه آنحضرت از مظالم کفار بتنگ آمده دعای بد کرد چنانچه هفت سال برایشان قحط مسلط شد مردم به خوردن استخوان های مرده و چرم وغیره

الربع

و به نوشیدن خون مجبور شدند بالآخر آنہا بحضور رحمة للعالمین آمدم یعنی قرابت و رشته را واسطه ساخته التماس دعا نمودند پس الله تعالی آن عذاب را رفع فرمود در آن وقت نه هلات و منات و نه هبل و نائله ایشان

شان آمد عش۵ بر حویلی های قرآن نموده و قتیکه نموده ورنه حقیقت حال به آنها منکشف می شد که بیعفه این کلام الله است که درمان علاج صحیح امراض آنها گفته شد ۱۲

فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّىٰ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا ذَا

پس نیاز نکردند به پروردگار خود و زاری نه نمودند در غفلت خویش ماندند تا وقتیکه بکشادیم بر ایشان در سخت خداوند

پس فروتنی نکردند به رب خود و زاری نمی کنند تا آنگاه که بکشادیم بر ایشان دروازه دارای

عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ

عذاب سخت ناگهان ایشان در اینجا امید برند گانند و او ست آنکه بیافرید برائے شما شنوائی

عذاب سخت ناگهان ایشان در آن ناامید شوند گان او ست آنکه آفریده برائے شما گوش

وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١﴾ وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي

و دیدها و دل ها اندکے شکرگذاری می کنید و او ست آنکه پیدا کرد شما را در

و چشم ها و دل ها نهایت اندک شکر می کنند ف۵ و او ست آنکه آفریده پراگنده ساخت شما را در

الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ

زمین و بسوئے او برانگیخته خواهید شد و او ست آنکه زنده میکند و می میراند و او راست آمد و شد

زمین و بسوئے او جمع کرده میشوید و او ست آنکه زنده می کند و می میراند و مر او راست تبدیل

اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٤﴾

شب و روز آیا نمی فهمید بلکه گفتند مانند آنچه گفته بودند نخستینیان

شب و روز آیا نمی فهمید (که عبرت گیرید؛ عبرت نگرفتند) بلکه گفتند مانند آنچه گفته بودند پیشینیان

قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٥﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ

گفتند آیا چون بمیریم و شویم خاک و استخوانے چند آیا ما برانگیخته خواهیم شد هرآئینه وعده داده شد باین سخن ما را

گفتند آیا چون بمیریم و شویم خاکی و استخوانے آیا ما برانگیخته شدگانیم (هرآئینه) وعده داده شدیم ما

وَآبَاؤُنَا هَٰذَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾ قُل لِّمَنِ

و پدران ما را پیش ازین نیست این مگر افسانهائے پیشینیان بگو کراست

و پدران ما پیش ازین نیست این مگر افسانه هائے پیشینیان ف۵ بگو کراست

الْأَرْضُ وَمَن فِيهَا إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا

زمین و آنچه در انست بگوئید اگر می دانید خواهند گفت این همه خدا راست بگو آیا

زمین و آنچه در آن است اگر شما میدانید در حال گویند الله راست بگو آیا پس

تَذَكَّرُونَ ﴿٨﴾ قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٩﴾

پند پذیر نمی شوید بگو کیست پروردگار آسمانهائے هفتگانه و پروردگار عرش بزرگ

پند نمی گیرید ف۵ بگو کیست رب آسمان هائے هفتگانه و رب عرش بزرگ

سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ مَن بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ

خواهند گفت اینهمه خدا راست بگو آیا نمی ترسید بگو کیست آنکه بدست او ست بادشاهی هر

در حال گویند این همه الله راست بگو آیا پس نمی ترسید بگو کیست که بدست او ست سلطنت هر

شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ

چیز و او زینهار میدهد و زینهار داده نمیشود بر خلاف او بگوئید اگر میدانید خواهند گفت اینهمه خدا راست بگو

چیز و او ست که نجات می دهد و نجات داده نمی شود بر خلاف او اگر شما میدانید در حال گویند (ملکوت) همه الله راست بگو

فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿١٢﴾ بَلْ أَتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ مَا اتَّخَذَ

پس از کجا فریب داده می شوید بلکه آورده ایم بایشان سخن راست را و هرآئینه ایشان دروغ گویند نگرفته است هیچ فرزند

پس از کجا (چگونه) سحر کرده میشوید (افسانهائے پیشینیه نیست) بلکه آورده ایم بایشان سخن راست و هرآئینه ایشان دروغگویانند

اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَٰهٍ ۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهٍ بِمَا خَلَقَ

نگرفته است خدا و نیست همراه او هیچ خدائے دیگر آنگاه ببردے هر خدائے چیزیکه آفریده بود

نگرفته است الله هیچ فرزندی و نیست با او شریک در الوهیت هیچ معبودے آنگاه (هرآئینه) می برد هر معبود چیزیکه آفریده است

ف۵ به گوشها آیات تنزیلیه او را بشنوید و به چشمان آیات تکوینیه او را ببینید و بذریعه دل ها بفهمید هر دو چیز کوشش کنید. شکر این نعمت های مذکور این بود که قوت هائے خداداد را بکار می انداختید لیکن چنین نشد اغلب مردم در اکثر اوقات این قوت ها را بیجا صرف نمودند. ف۵ برای آن قدرت عظیمه که از زنده مرده و از مرده زنده یا از تاریکی روشنی و از روشنی تاریکی پیدا میکند چه اشکال دارد که شما را دوباره زنده کند و از چشم ها پرده های ظلمت و جهل را دور نماید که بعد از آن حقایق اشیاء کما هو حقه منکشف شود. چنانکه در قیامت چنین میشود «فبصرک الیوم حدید». ف۵ یعنی این سخن ها از عقل و فهم نیست بلکه محض به تقلید کورکورانه پیشینیان جاری است و همان شکوک و تیاقوسی را پیش میکنند که گذشتگان آنها پیش میکردند یعنی هنگامیکه در خاک مخلوط شدیم و ریزه ریزه گشتیم چطور زنده میشویم چنین سخنان وعده از عقل که با گفته میشود به آبا و اجداد ما هم گفته شده بود لیکن ما تاکنون ندیدیم که از ذرات خاک و ریزه های استخوانها آدم ساخته شده باشد بلکه این افسانه هائی است که مردمان سابق تراشیده بودند و اکنون فقط نقل آنها جریان دارد. ف۵ ذاتیکه به تمام زمین و اشیای زمین تصرف دارد آیا یک مشت خاک

وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰی بَعْضٍ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا یَصِفُوْنَ ﴿۹۱﴾ عٰلِمِ الْغَیْبِ وَ

و هر آئینه غالب آمدے بعضِ ایشان بر بعضی پاکی صفت می کنم خدائے را از آنچه تقریر می کنند داننده پنهان و

و هر آئینه غلبه می کرد بعضِ ایشان بر بعضی عه پاکی است الله از آنچه بیان می کنند داننده پنهان و

الشَّهَادَةِ فَتَعٰلٰی عَمَّا یُشْرِکُوْنَ ﴿۹۲﴾ ع قُلْ رَّبِّ اِمَّا تُرِیَنِّیْ مَا یُوْعَدُوْنَ ﴿۹۳﴾

آشکار است برتر است از آنچه شریک می آرند بگو اے پروردگار من اگر بنمائی مرا آنچه ترسانیده می شوند

آشکار است پس برتر است از آنچه شریک می آرند بگو اے رب من اگر بنمائی مرا آنچه ترسانیده میشوند

رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِیْ فِی الْقَوْمِ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۹۴﴾ وَاِنَّا عَلٰۤی اَنْ نُّرِیَکَ مَا

اے پروردگار من پس داخل مکن مرا در گروه ستمگاران و هر آئینه ما بر آنکه بنمائیم ترا آنچه

اے رب من پس داخل مگردان مرا در گروه ستمگاران عه و (هر آئینه) ما بر آنکه بنمائیم بتو آنچه

نَعِدُهُمْ لَقٰدِرُوْنَ ﴿۹۵﴾ اِدْفَعْ بِالَّتِیْ هِیَ اَحْسَنُ السَّیِّئَةَ ؕ نَحْنُ اَعْلَمُ

وعده میدهیم بایشان توانائیم و مقابله کن بدی را بخصلتی که آن نیک است ما دانا تریم

وعده دادیم بایشان (هر آئینه) توانائیم دفع کن بدی را به آن خصلتی که نیکوتر است ما دانا تریم

بِمَا یَصِفُوْنَ ﴿۹۶﴾ وَقُلْ رَّبِّ اَعُوْذُ بِکَ مِنْ هَمَزٰتِ الشَّیٰطِیْنِ ﴿۹۷﴾ وَ

بآنچه بیان می کنند و بگو یا محمد اے پروردگار من می پناهم بتو از وغدغه هائے شیاطین و

بر آنچه بیان می کنند و بگو اے رب من پناه می گیرم بتو از وسوسه های شیاطین و

اَعُوْذُ بِکَ رَبِّ اَنْ یَّحْضُرُوْنِ ﴿۹۸﴾ حَتّٰۤی اِذَا جَآءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ

می پناهم بتو اے پروردگار من از آنکه حاضر شوند پیش من و در غفلت خویش باشند تا وقتیکه بیاید کسے را از ایشان موت گوید

پناه می گیرم بتو اے رب من از آنکه حاضر شوند نزد من (کفار در بیان سخنان ناجائز خود اند) تا وقتیکه بیاید از ایشان مرا موت گوید

رَبِّ ارْجِعُوْنِ ﴿۹۹﴾ لَعَلِّیْۤ اَعْمَلُ صَالِحًا فِیْمَا تَرَکْتُ کَلَّا ؕ اِنَّهَا کَلِمَةٌ هُوَ

اے پروردگار من باز گردان مرا بود که کار نیکو کنم در سرائے که بگذاشتمش نه چنین باشد هر آئینه این سخنی ست که وے

اے رب من باز گردان مرا (بسوی دنیا) شاید کنم کار نیکو در آنچه گذاشتم چنین نیست (هر آئینه) این سخنی است که وی

قَآئِلُهَا ؕ وَمِنْ وَّرَآئِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰی یَوْمِ یُبْعَثُوْنَ ﴿۱۰۰﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِی الصُّوْرِ

گوینده آنست و پیش ایشان حجابے باشد تا روزیکه برانگیخته شوند پس چون دمیده شود در صور

گوینده آنست و از عقب (پیش) ایشان حجابی است مانع تا روزی که برانگیخته شوند پس چون دمیده شود در صور

فَلَاۤ اَنْسَابَ بَیْنَهُمْ یَوْمَئِذٍ وَّلَا یَتَسَآءَلُوْنَ ﴿۱۰۱﴾ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِیْنُهٗ

پس قرابت ها نباشد میان ایشان آن روز و نه با یکدیگر جواب سوال کنند پس هر که گران آید پلهائے ترازوے او

پس نباشد قرابت ها میان ایشان آن روز و نه از دیگر بپرسند پس هر که گران شود وزن او (حسنات او)

فَاُولٰٓئِکَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۱۰۲﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِیْنُهٗ فَاُولٰٓئِکَ الَّذِیْنَ

پس آن جماعه ایشانند رستگاران و هر که سبک شد پلهائے ترازوے او پس آن جماعه آنانند

پس همان جماعه ایشانند رستگاران و هر که سبک شود وزن او پس آن جماعه آنانند

خَسِرُوْۤا اَنْفُسَهُمْ فِیْ جَهَنَّمَ خٰلِدُوْنَ ﴿۱۰۳﴾ تَلْفَحُ وُجُوْهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ

زیان کردند در حق خویش در دوزخ جاوید باشندگانند می سوزد روے ایشان را آتش و ایشان

که زیان کردند در حق خود در دوزخ جاویداند میسوزاند رویهای شان را آتش و ایشان

فِیْهَا کٰلِحُوْنَ ﴿۱۰۴﴾ اَلَمْ تَکُنْ اٰیٰتِیْ تُتْلٰی عَلَیْکُمْ فَکُنْتُمْ بِهَا تُکَذِّبُوْنَ ﴿۱۰۵﴾ قَالُوْا

آنجا ترش رویند گوئیم آیا خوانده نمی شد آیات من بر شما پس آنرا دروغ می پنداشتید گفتند

در آن می باشند زشت روی (گفته میشود برای شان) آیا نبود آیت های من که خوانده میشد بر شما پس بودید که بدان تکذیب میکردید گفتند

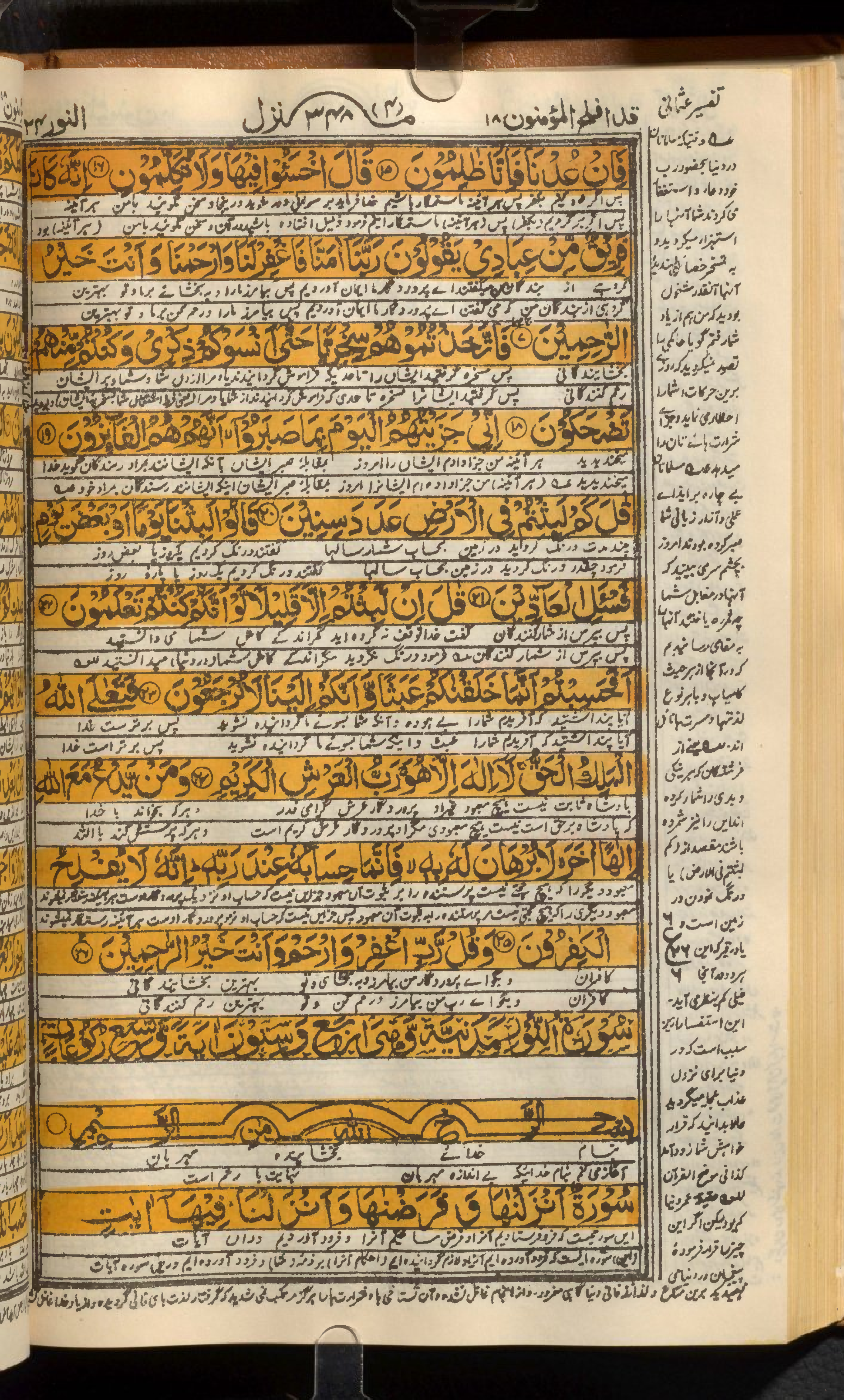
رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَیْنَا شِقْوَتُنَا وَکُنَّا قَوْمًا ضَآلِّیْنَ ﴿۱۰۶﴾ رَبَّنَاۤ اَخْرِجْنَا مِنْهَا

اے پروردگار ما غالب آمد بر ما بدبختی ما و بودیم گروهے گمراه اے پروردگار ما بیرون آر ما را ازینجا

اے رب ما غلبه کرده بر شما بدبختی ما و بودیم گروهی گم کرده راهان اے پروردگار ما بیرون آر ما را از آتش دوزخ

تفسیر عثمانی

۵ع مالک زمین و آسمان و متصرف در هر ذره تنها خداوند تعالی است نه او ضرورت به پسر دارد و نه احتیاج به کدام کمک و نه در حکومت و سلطنت او کسی میتواند شریک شود و نه جز او کسی بیک ذره اختیار مستقل دارد. اگر چنان بودی هر حاکم با اختیار رعیت خود را گرفته علیحده می شد و جمعیت خود را فراهم آورده بر دیگری هجوم می برد و این نظام محکم و محیر العقول عالم بر هم و منقلب میگردید برای تمزید معلومات تفسیر آیه «لو کان فیهما آلهة الا الله لفسدتا» را در سوره انبیاء مطالعه کنید. ۵عه چون در باره حق تعالی چنین گستاخی را مرتکب میشوند یقیناً یک عذاب شدید نازل میشود بنابران به هر مومن هدایت داده شد که از عذاب الله ترسیده چنین دعا کند که هرگاه بر ظالمان عذاب نازل شود الهی مرا با آنها شامل نسازی، چنانکه در حدیث است «واذا اردت بقوم فتنة فتوفنی غیر مفتون» مطلب اینست که خداوندا مارا بر راه ایمان و احسان مستقیم و ثابت قدم بدار که از ما تقصیری سر نزند که والعیاذ بالله ما هم مورد عذاب تو واقع شویم چنانکه در موقع دیگر ارشاد شد .. «واتقوا فتنة لا تصیبن الذین ظلموا منکم خاصة» (انفال رکوع ۳) درین موقع آنحضرت صلعم را مخاطب نموده و در حقیقت ... دیگران را نیز شامل میشوند در بین عادت عمومی قرآن کریم است.

رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَٰلِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ ٱخْسَـُٔوا۟ فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُۥ كَانَ

پس اگر باز گردیم بکفر پس هر آئینه ما ستمکار باشیم خدا فرماید بر سرافگنده شوید در دوزخ و سخن مگوئید با من هر آئینه

پس اگر باز گردیم (بکفر) پس (هر آئینه) ما ستمکاران باشیم فرمود ذلیل افتاده باشید در آن و سخن مگوئید با من (هر آئینه) بود

فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِى يَقُولُونَ رَبَّنَآ ءَامَنَّا فَٱغْفِرْ لَنَا وَٱرْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ

گروهی از بندگان من میگفتند ای پروردگار ما ایمان آوردیم پس بیامرز ما را و ببخشای بر ما و تو بهترین

گروهی از بندگان من که می گفتند ای پروردگار ما ایمان آوردیم پس بیامرز ما را و رحم کن بر ما و تو بهترین

ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَٱتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰٓ أَنسَوْكُمْ ذِكْرِى وَكُنتُم مِّنْهُمْ

بخشایندگانی پس مسخره گرفتید ایشان را تا حدیکه فراموش گردانیدند یاد مرا از دل شما و شما بر ایشان

رحم کنندگانی پس گرفتید ایشانرا مسخره تا حدی که فراموش گردانیدند از شما یاد مرا و بودید شما بر ایشان

تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾ إِنِّى جَزَيْتُهُمُ ٱلْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوٓا۟ أَنَّهُمْ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿١١١﴾

میخندیدید هر آئینه من جزا دادم ایشان را امروز بمقابلهٔ صبر ایشان آنکه ایشانند بمراد رسندگان گوید خدا

میخندیدید (هر آئینه) من جزا داده ام ایشانرا امروز بمقابلهٔ صبر ایشان اینکه ایشانند رسندگان بمراد خود

قَٰلَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِى ٱلْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا۟ لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ

چند مدت درنگ کردید در زمین بحساب شمار سالها گفتند درنگ کردیم یک روز یا بعض روز

فرمود چقدر درنگ کردید در زمین بحساب سالها گفتند درنگ کردیم یک روز یا پارهٔ روز

فَسْـَٔلِ ٱلْعَآدِّينَ ﴿١١٣﴾ قَٰلَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ۖ لَّوْ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

پس بپرس از شمار کنندگان گفت خدا توقف نکرده اید مگر اندکی کاش شما می دانستید

پس بپرس از شمار کنندگان (فرشتگان) درنگ نکردید مگر اندکی کاش شما (در دنیا) میدانستید

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ

آیا پنداشتید که آفریدیم شمارا بیهوده و آنکه شما بسوی ما گردانیده نشوید پس برتر است خدا

آیا پنداشتید که آفریدیم شمارا عبث و اینکه شما بسوی ما گردانیده نشوید پس برتر است خدا

ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ

پادشاه ثابت نیست هیچ معبود بجز او پروردگار عرش گرامی قدر و هر که بخواند با خدا

که پادشاه برحق است نیست هیچ معبودی مگر او پروردگار عرش کریم است و هر که پرستش کند با الله

إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ

معبود دیگر را که هیچ حجتی نیست پرستنده را بر ثبوت آن معبود جز این نیست که حساب او نزد پروردگار اوست هر آئینه رستگار نمیشوند

معبود دیگری را که هیچ حجتی نیست مر پرستنده را به ثبوت آن معبود پس جز این نیست که حساب او نزد پروردگار اوست هر آئینه رستگار نمیشوند

ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُل رَّبِّ ٱغْفِرْ وَٱرْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١١٨﴾

کافران و بگو ای پروردگار من بیامرز و ببخشای و تو بهترین بخشایندگانی

کافران و بگو ای رب من بیامرز و رحم کن و تو بهترین رحم کنندگانی

سُورَةُ ٱلنُّورِ مَدَنِيَّةٌ وَهِىَ أَرْبَعٌ وَسِتُّونَ ءَايَةً وَتِسْعُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿١﴾

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت با رحم است

سُورَةٌ أَنزَلْنَٰهَا وَفَرَضْنَٰهَا وَأَنزَلْنَا فِيهَآ ءَايَٰتٍۭ

این سورتیست که فرو فرستادیم آنرا و فرض ساختیم آنرا و فرود آوردیم در آن آیات

(این) سوره ایست که فرود آورده ایم آنرا و لازم گردانیده ایم (احکام آنرا) بر ذمهٔ (شما) و فرود آورده ایم درین سوره آیات

تفسیر عثمانی

ف۵ وقتیکه مسلمانان در دنیا بحضور رب خود دعا و استغفار می کردند شما آنها را استهزا میکردید و به تمسخر خصائل آنها آنقدر مشغول بودید که من هم از یاد شما رفتم گویا حاکمی را تصور نمیکردید که روزی برین حرکات شما را اطلاعی نماید و جزای شرارت هایتان را میدهد ف۵ مسلمانان بیچاره بر ایذای عملی و آزار زبانی شما صبر کرده بودند امروز بچشم سری ببینید که آنها در مقابل شما چه ثمره یافتند آنها به مقامی رسانیده شدند که در آنجا از هر حیث کامیاب و با هر نوع لذتها و مسرتها شادان اند ف۶ یعنی از فرشتگان که هر نیکی و بدی را شمار کرده اند این را نیز شمرده باشند مقصد از (کم لبثتم فی الارض) یا درنگ نمودن در زمین است و یا در قبر که این هر دو در آنجا خیلی کم بنظر می آید این استفسار را نیز سبب است که در دنیا برای نزول عذاب عجله میکردید ملاحظه نمائید که قرار خواهش شما زود آمد کذا فی موضح القرآن ع ۶ ف۶ یعنی حقیقة عمر دنیا کم بود لیکن اگر این چیزها قرار فرموده پیغمبران در دنیا می فهمیدید بهمین متمتع و لذائذ فانی دنیا که این مغرور و دلداده آن شده و آن شتافتی بار خرافات را برگزیدید مرتکب نمی شدید که گرفتار لذت های فانی گردیده و از یار خدا غافل

بَيِّنٰتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ① اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِيْ فَاجْلِدُوْا كُلَّ وَاحِدٍ

روشن بود که شما پند گیرید — زن زنا کننده و مرد زنا کننده پس بزنید — هر یکے را

روشن تا شما یاد آرید (پند پذیرید) — زن زنا کننده و مرد زنا کننده پس بزنید — هر یک

مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ۖ وَّلَا تَاْخُذْكُمْ بِهِمَا رَاْفَةٌ فِيْ دِيْنِ اللّٰهِ اِنْ

از ایشان صد دره — و باید که در نگیرد شما را شفقت بر ایشان در جاری کردن شرع خدا اگر

از آن دو را صد صد دره — و نباید (نگیرد) شما را به آن دو رحم در اجرای حکم الله اگر

كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ

ایمانی آورده اید بخدا و روز آخر — و باید که حاضر شوند بعقوبت ایشان جماعه از

هستید (شما) که ایمان دارید به الله و روز آخر — و باید ببینند (حاضر شوند) بعقوبت ایشان جماعتی از

الْمُؤْمِنِيْنَ ② اَلزَّانِيْ لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً ۫ وَّالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ

مسلمانان — مرد زنا کننده نکاح نمی کند مگر با زن زنا کننده یا مشرک آرنده و زن زنا کننده بزنی نمی گیرد آن را مگر

مؤمنان — مرد زنا کننده نکاح نمی کند مگر زن زنا کننده را یا مشرکه را و زن زنا کننده به نکاح نمی گیرد آن را

اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ ③ وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ

مرد زنا کننده یا مشرک آرنده — و حرام ساخته شد نکاح زانیه بر مسلمانان — و آنانکه دشنام میدهند

مگر مرد زنا کننده یا مشرک — و حرام کرده شد این بر مؤمنان — و آنانکه دشنام زناکاری میدهند

الْمُحْصَنٰتِ ثُمَّ لَمْ يَاْتُوْا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاجْلِدُوْهُمْ ثَمٰنِيْنَ جَلْدَةً

زنان پرهیزگار را باز نیاورند — چهار گواه — بزنید ایشان را هشتاد — دره

زنان عفیفه را باز نیاورند — چهار مرد گواه — بزنید ایشان را هشتاد — دره

وَّلَا تَقْبَلُوْا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ④ اِلَّا الَّذِيْنَ

و قبول مکنید گواهی ایشان را هیچگاه — و این جماعه ایشانند فاسق — مگر آنانکه

و قبول مکنید از ایشان هیچ گواهی گاهی — آن جماعه ایشانند فاسقان — مگر آنانی که

تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا ۚ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ⑤ وَالَّذِيْنَ

توبه کردند بعد از این و اصلاح آوردند کار خود را پس هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است — و آنانکه

توبه کردند بعد از این و اصلاح کردند (نفسهای خود را) پس (هر آئینه) الله آمرزگار مهربان است — و آنانی که

يَرْمُوْنَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ

دشنام میدهند زنان خود را و نباشد ایشان را گواهان مگر نفس خویشتن پس گواهی

دشنام زناکاری میدهند زنان خود را حال آنکه نباشد ایشان را گواهان مگر نفسهای ایشان پس گواهی

اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ⑥ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ

یکے از ایشان ست چهار بار — که بخدا هر آئینه وے از راست گویان ست — و گواهی پنجم باین صفت که

یکے از ایشان چهار بار شهادت بالله است بآنکه (هر آئینه) او از راستگویان است — و پنجم بار این است

لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ⑦ وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ

لعنت خدا — بر او باد اگر از دروغ گویان باشد — و باز گرداند از آن زن عقوبت را

که لعنت خدا باد — بر وی اگر باشد از دروغ گویان — و دفع میکند از زن عذاب را

اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الْكٰذِبِيْنَ ⑧ وَالْخَامِسَةَ

آنکه گواهی دهد چهار بار بخدا هر آئینه این خوهر از دروغ گویان ست و گواهی دهد — پنجم بار باین صفت

آنکه گواهی بدهد چهار بار شهادت بالله که (هر آئینه) او از دروغگویان است — و پنجم را

اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَآ اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ⑨ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ

که خشم خدا — باد بر این زن — اگر شوهر — از — راست گویان باشد — و اگر نبودی فضل خدا

که غضب الله باشد بر این زن — اگر باشد (شوهر) از راستگویان — و اگر نبودی فضل خدا

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید ازین آیت معلوم شد که زانیه مقرّه و زانی را نکاح نتوان کرد و همین ست مذهب احمد و تاویل آیت نزد ابی حنیفه و شافعی آنست که حرام کرده شد شرک و زنا بر مسلمان یا گویند خاص ست بقومی یا گویند منسوخ است و فیه ما فیه ۱۲.

تفسیر عثمانی

ف۵ بعد از تبارکار سزای زنا غایت شناعت این فعل را بیان می کند یعنی مردان و زنانیکه درین عادت شنیع مبتلا هستند در حقیقت اهلیت و لیاقت منعقد مرج و جمع را با کدام مسلمان عفیف ندارند برای خبیثه و پلید آنها همین مناسب است که با همچو مرد و زن بدکار رابطه قائم دارند آنها هم بدتر با مشرک و مشرکه مربوط شوند کما قال تعالی الخبیثات للخبیثین والخبیثون للخبیثات والطیبات للطیبین والطیبون للطیبات (سوره نور) کبوتر با کبوتر باز با باز کند هم جنس با هم جنس پرواز باقتضای اصلی حرکت شنیع آنها همین بود اکنون این امر لیست جداگانه که تحت شرع بنا بر بعضی مصالح و حکمت ها عقد نکاح مسلمان را با مشرکه تمام مسلمان با مشرک و مشرکه جائز نگردانیده با مشتغله اگر نکاح یک مرد

[illegible]

بکار بازن پاکباز عمل آید آنرا بالکل باطل قرار نداده است تنبیه تقریر ماده باب آیه بالکل سهل و بے تکلف است و درین توضیح معنی مطابق مذهب حنفیه ... لایکذب ... ۱۲

عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ

بر شما و رحمت او و آنکه خدا توبه پذیرنده با حکمت ست چه چیزها نمیشد ‌ف۱ هر آئینه آنانکه آوردند تهمت را

بر شما و رحمت او و اینکه الله پذیرنده توبه باحکمت است (چه چیزها که واقع نمی‌شد) (هر آئینه) آنانی که آوردند این تهمت بزرگ را

عُصْبَةٌ مِّنكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ

جماعتی اند از شما مپندارید این تهمت را بد در حق خویش بلکه آن بهتر ست برائے شما هر کسے را

گروهی است از شما مپندارید این تهمت را بد برای خود بلکه آن خیر است برای شما ع۱ هست هر یکے

مِّنْهُم مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّىٰ كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ

از ایشان چیزیست که حاصل کرد از معصیت و آنکه سرانجام داد عمدهٔ آن تهمت را از ایشان او راست عذاب

از ایشان را آن گناهی که کسب نموده و آنکه فرا گرفت بزرگتر آن تهمت را از ایشان او راست عذاب

عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَّوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ

بزرگ ف۲ چرا نشد که چون شنیدید آنرا گمان میکردند مردان مسلمان و زنان مسلمان در حق خویش

بزرگ چرا چنین نشد که وقتیکه شنیدید آنرا گمان می‌کردند مردان مومن و زنان مومنه (یعنی گمان می‌کردید شما) به کسان خود

خَيْرًا وَقَالُوا هَٰذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾ لَّوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ

نیکی را و می گفتند این افترائے ظاهر ست چرا نیاوردند بر این سخن چهار گواه

نیکی را و می‌گفتند (میگفتید) اینست دروغ آشکار چرا نیاوردند برین سخن چهار گواه

فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَٰئِكَ عِندَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا

پس چون نیاوردند گواهان را پس آن جماعه نزدیک خدا ایشانند دروغگو و اگر نمی بود

پس چون نیاوردند گواه پس آن گروه نزد الله ایشانند دروغ گویان و اگر نبودی

فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ

فضل خدا بر شما و رحمت او در دنیا و آخرت هر آئینه میرسید بشما درین مقدمه که گفت و شنید

فضل خدا بر شما و رحمت او در دنیا و آخرت (هر آئینه) میرسید شما را در بهتانی که خوض می‌کردید

فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُم مَّا

دران عذاب بزرگ چون فرا می گرفتید آن را بزبانهائے خویش و می گفتید بدهان خویش سخنے

دران عذاب بزرگ وقتیکه می گرفتید آنرا بزبان هائے خود و می‌گفتید بدهنهای خود آنچه

لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَا

که نبود شما را بحقیقت آن دانش و می پنداشتید آنرا آسان و او نزدیک خدا بزرگ بود ف۳ و چرا نشد

راکه نبود شما را به آن علم و می پنداشتید آنرا سخن آسان حال آنکه او نزد خدا بزرگ است و چرا نشد

إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَا أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَٰذَا سُبْحَانَكَ هَٰذَا بُهْتَانٌ

که چون شنیدید آنرا می گفتید نمیرسد ما را که بزبان آریم این سخن را بپاکی یاد میکنیم ترا خدایا این سخن افترای ست

که چون شنیدید آنرا می گفتید لائق نیست برای ما که بزبان آریم این سخن را الله تو پاک هستی این بهتان

عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَن تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾

بزرگ پند میدهد شما را خدا تا باز عمل نیارید مانند این هرگز اگر مسلمان هستید

بزرگ است پند میدهد شما را الله که باز گردید بمثل این سخن هیچ گاه اگر هستید مومنان

وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن

و بیان می کند خدا برائے شما آیات را و خدا دانا باحکمت ست هر آئینه آنانکه دوست می دارند آنکه

و روشن می کند الله برائے شما نشان ها و الله بهر چیز دانا باحکمت است (هر آئینه) آنانکه دوست دارند

تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

فاش شود تهمت بدکاری در مسلمانان ایشانراست عقوبت درد دهنده در دنیا و آخرت

رخارج گردد (تهمت) بدکاری در کسانی که ایمان آورده اند برای شان عذاب دردناک است در دنیا و آخرت

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید در غزوه بنی مصطلق حضرت عائشه رض متهم شده و منافقان در اشاعت بدنامی سعی کردند و جماعهٔ اظهار برأت نمودند و جماعهٔ توقف نمودند خدا تعالیٰ برأت صدیقه نازل ساخت و ذم منافقان و مدح برأت کنندگان و تهدید توقف کنندگان فرمود ۱۲

ف۲ یعنی عبد الله ابن ابی منافق ۱۲

ف۳ یعنی جمعے که می گفتند فلان و فلان چنین میگویند و ماندیده ایم و به تحقیق نمیدانیم ۱۲

ع ۱۰ / ۷

تفسیر عثمانی

ع۱ این خطاب و کلمات برای تسلی آن مسلمانان است که ازین واقعه بایشان صدمه رسید بالخصوص به عائشه صدیقه و خانواده اش. ظاهر است که آنها فوق العاده غمگین و پریشان بودند یعنی اگرچه این شهرت بهایت مکروه و رنج دهنده و ناگوار بود لیکن در حقیقت در اتفاق آن برای شما خیر و بهتری مستور بود و ـ تا این قدر مدت به حملات جگرخراش و ایذاهای شدید صبر کردن آیا خالی از اجر میباشد آیا این شرف کم است که خود حق تعالیٰ در کلام پاک خود در نهایت در برأت شما نازل کرده و دشمنان شما را رسوا ساخت و تا ابد ذکر تیلت خیر شما را بزبان قرآن خوانان جاری فرموده و برای اینکه مسلمانان حق ازواج و اهل بیت پیغمبر علیه السلام را بشناسند ایشان را چنان تعلیم داد که گاهی فراموش نشود فللّٰه الحمد علی ذلک ۱۲۔

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ۝۹ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ وَاَنَّ

و خدا می داند و شما نه میدانید و اگر نبودے فضل خدا برشما و رحمت او و آنکه
و الله میداند و شما نمیدانید و اگر نبودی فضل خدا بر شما و رحمت او و اینکه (هرآینه)

اللّٰهَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ۝۱۰ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ؕ

خدا بخشاینده مهربانست چه چیزها که نمیشد ای مسلمانان از پے مروید گامهای شیطان را
الله نرمی کننده و مهربان است چها که نمی شد ای مومنان پیروی مکنید قدمهای شیطان را

وَمَنْ يَّتَّبِعْ خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ فَاِنَّهٗ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَوْلَا

و هر که پیروی گامهای شیطان کند پس هر آئینه وے میفرماید به بے حیائی و کار ناپسندیده و اگر نه بودے
پس کسیکه پیروی کند قدمهای شیطان را پس (هر آئینه او (شیطان) نشان می دهد کار بے حیائی و سخن بد و اگر نبودی

فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ اَبَدًا ۙ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ

فضل خدا برشما و رحمت او پاک نه شدے از شما هیچ کس هرگز و لیکن الله
فضل خدا برشما و رحمت او پاک نشدی از شما هیچ کسی هرگز و لیکن الله

يُزَكِّيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝۱ وَلَا يَاْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَ

پاک میسازد هر کرا خواهد و خدا شنوا داناست و باید که سوگند نخورند خداوندان بزرگی و
پاک میسازد هر کرا خواهد و الله بر همه چیز شنوا داناست و سوگند نخورند صاحبان درجه بزرگ از شما و

السَّعَةِ اَنْ يُّؤْتُوْٓا اُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ فِيْ سَبِيْلِ

وسعت از شما بر آنکه چیزے ندهند خویشاوندان را و بینوایان را و خانمان ترک کنندگان را در راه
صاحبان وسعت از دادن (باینکه ندهند) رشته داران را و مسکینان را و مهاجرین را در راه

اللّٰهِ ۖ وَلْيَعْفُوْا وَلْيَصْفَحُوْا ؕ اَلَا تُحِبُّوْنَ اَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ

خدا و باید که عفو کنند و در گذرند آیا دوست نمیدارید که بیامرزد خدا شمارا و خدا آمرزنده
خدا و باید که عفو کنند و در گذرند آیا دوست نمیدارید که بیامرزد الله شمارا و الله آمرزنده

رَّحِيْمٌ ۝۲ اِنَّ الَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ الْغٰفِلٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ لُعِنُوْا

مهربانست هر آئینه آنان که دشنام می دهند زنان پاک دامنان را از بدکاری بیخبران را ایمان آرندگان را لعنت کرده شدند
مهربان است (هر آئینه) آنانکه دشنام زنا کاری میدهند زنان پاک دامن بے خبر مومنات را لعنت کرده شدند

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۪ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۝۳ يَّوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ

در دنیا و آخرت و ایشانراست عذاب بزرگ روزیکه گواهی دهند بر ایشان
در دنیا و آخرت و ایشان راست عذاب بزرگ روزیکه گواهی دهد بر ایشان

اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝۴ يَوْمَئِذٍ يُّوَفِّيْهِمُ اللّٰهُ

زبانهای ایشان و دستهای ایشان و پاهای ایشان با نچه می کردند آنروز تمام رساند بایشان خدا استحقاق
زبان های ایشان و دستهای ایشان و پاهای ایشان به آنچه می کردند دران روز کامل میدهد ایشان را الله

دِيْنَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِيْنُ ۝۵ اَلْخَبِيْثٰتُ

جزای ایشان را و بدانند که خدا همونست ثابت ظاهر زنان ناپاک
جزای سزاوار ایشان و بدانند دران روز که خدا اوست راست ظاهر کننده زنان پلید

لِلْخَبِيْثِيْنَ وَالْخَبِيْثُوْنَ لِلْخَبِيْثٰتِ ۚ وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِيْنَ وَالطَّيِّبُوْنَ

لائق اند مردان ناپاک و مردان ناپاک لائق اند بزنان ناپاک و زنان پاک لائق اند بمردان پاک و مردان پاک
(لائق) هستند برای مردان پلید و مردان پلید (لائق) هستند برای زنان پلید و زنان پاکیزه (لائق) هستند برای مردان پاکیزه و مردان پاکیزه

لِلطَّيِّبٰتِ ۚ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّءُوْنَ مِمَّا يَقُوْلُوْنَ ؕ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۝۶

لائق اند بزنان پاک این جماعه بری اند از آنچه مردم می گویند ایشانراست آمرزش و روزی نیکو
(لائق) هستند برای زنان پاکیزه آن گروه پاکان بری هستند از آنچه می گویند (خبیثان) ایشان راست آمرزش و روزی با کرامت

بزنان و جمال مردان نیست اگر قسم خورده ایذا ایذا چنین سوگند صرف نظر کنید و کفارهٔ آن روا دارید ۱۲

ف‍تح الرحمن

ف۱ در این تعریض است بابوبکر صدیق قسم خورده بود که مسطح را هیچ ندهد و وے یکے از دشنام دهندگان بود ۱۲

ع ۱۰ / ۸ — ۲

تفسیر عثمانی

باجمعیت افراد یکه بر حضرت عائشه بهتان بسته بودند بعض مسلمانان ساده لوح شریک شده بودند از جمله آنها یکنفر حضرت مسطح نیز بود که با اینکه یک مهاجر مفلس بود خواهرزاده یا برادر خاله زاده حضرت ابوبکر بود پیش از تهمه انگ حضرت صدیق اکبر به او امداد میکرد و جویای احوال او میبود. آنگاه که این قصه ختم گردید و برائت عائشه صدیقه از آسمان نازل شد حضرت ابوبکر رض قسم خورد که آینده به مسطح امداد نخواهم کرد شاید بعض صحابه دیگر را نیز همچه صورت پیش آمده باشد بنابرآن این آیت نازل شد یعنی کسانیکه الله تعالی آنهارا فضیلت دین و وسعت ثروت دنیا داده است لائق شان آنها نیست که اینگونه قسم بخورند باید ظرف آنها بسیار کلان و اخلاق شان بسیار بلند باشد. جوانمردی و مروت این است که معاوضه بدی به نیکی داده شود. دست کشیدن از اعانت خویشاوندان محتاج و آنانیکه در راه خدا مهاجرت کرده اند کار

ع ۳ / ۹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا وَ

اے مسلمانان در میائید بجانہا غیر خانہاے خویش تا آنکہ دستوری طلبید و

اے مومنان در میائید بخانہاے کہ غیر خانہاے شما است تا آنکہ اجازہ بگیرید و

تُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ① فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا

سلام کنید بر اہل آن این بہتر ست شما را بود کہ پند پذیر شوید پس اگر نیابید

سلام کنید بر اہل آن این بہتر ست برای شما شاید پند پذیرید عہ پس اگر نیابید

فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ ۖ وَإِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا

دراینجا ہیچ کس را در میائید آنجا تا آنکہ دستوری دادہ شود شما را واگر بشما گفتہ شود کہ باز گردید

دران کسے را پس مدرائید دران تا آنکہ اجازہ دادہ شود برائے شما واگر گفتہ شود برای شما کہ باز گردید

فَارْجِعُوا ۖ هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ② لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ

پس باید کہ باز گردید آن پاک تر ست شما را و خدا بآنچہ می کنید داناست نیست بر شما گناہے

پس بگردید این پاکیزہ تر است برای شما واللہ بآنچہ می کنید داناتر است عہ نیست ہیچ گناہے برشما

أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا

درانکہ در آئید بجانہای کہ مسکن کسے نیست درانجا منفعتے باشد شما را ول و خدا میداند آنچہ

دراین کہ در آئید در خانہائے غیر مسکونہ کہ دران متاع شما ست واللہ میداند آنچہ

تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ③ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَ

آشکارا می کنید و پوشیدہ می دارید بگو مردان مسلمانان کہ بپوشند چشم خود را و

ظاہر می کنید و آنچہ پنہان می دارید بگو برای مومنان کہ پایان انداز ند بر حی از نظر ہای خود را یعنی چشم خود را

يَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ④ وَ

نگاہ دارند سترگاہ خود را این پاکیزہ تر ست ایشان را ہر آئینہ خدا خبردار ست بآنچہ می کنند و

نگاہ دارند سترگاہ خود را این پاکیزہ تر است ایشان را (ہر آئینہ) خدا خبردار است بہ آنچہ می کنند و

قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا

بگو زنان مسلمانان را کہ بپوشند چشم خود را و نگاہ دارند سترگاہ خود را و

بگو برای زنان مومنہ کہ پایان انداز ند برخی از نظر ہای خود را یعنی چشم خود را از نظر شہوانی مردان اجنبی بپوشند و نگاہ دارند سترگاہ خود را

يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ۖ وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا

آشکارا نہ کنند آرایش خود را ف٤ الا آنچہ ظاہر است ازان مواضع ف٥ و باید کہ فرو گذارند دامن ہائے خود را بر گریبانہائے خود

ظاہر نکنند آرایش خود را مگر آنچہ ظاہر است ازان و باید فرو گذارند چادر ہای خود را بر گریبان ہای خود و

يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ

نمایند آرایش خود را الا بشوہران خویش یا پدران خویش یا پدران شوہران خویش یا پسران خویش

ظاہر نکنند زینت (مستور) خود را مگر بشوہران خویش یا پدران خویش یا پدران شوہران خویش یا پسران خود

أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ

یا پسران شوہران خویش یا برادران خویش یا پسران برادران خویش یا پسران خواہران خویش یا

یا پسران شوہران خود یا برادران خود یا پسران برادران خود یا پسران خواہران خود یا

نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ

زنان خویش یا آنچہ مالک او شدہ است دست ایشان یعنی غلامان یا طفیلیان کہ صاحب شہوت نباشند از

زنان خود یا آنچہ مالک او ست دست ہای ایشان یا خدمتگاران کہ صاحب شہوت نباشند از

الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ

مردان یا طفلانے کہ ہنوز مطلع نشدہ اند بر سترگاہ زنان و نزنند زمین را

مردان یا اطفالے کہ ہنوز مطلع نشدہ اند بر رازہائے زنان و نزنند بزمین

فتح الرحمن

ف١ یعنی باطلہ قف ١٢

ف٢ یعنی واضح زیور ١٢

ف٣ یعنی جہ کفین ١٢

تفسیر عشاق

عہ یعنی بدون خانہ مسکونہ خاص خود در خانہ مسکونہ دیگر کس بے محابا و بے خبر داخل مشوید زیرا ممکن است کہ شخص دیگر بچہ حال باشد و در آن وقت درآمدن کسی را پسند نمی کند و یا نہ؟ لہذا پیش از اینکہ آدم در آید آواز دادہ اجازہ حاصل نماید اما بہترین آواز یا آواز "سلام" می باشد. در حدیث است کہ سہ مرتبہ سلام بگوید و اجازہ داخل شدن را بگیرد۔ اگر بعد ازین ہم کہ سہ مرتبہ سلام گفت اجازہ بہ او دادہ نشد واپس بگردد در حقیقت این یک تعلیم حکیمانہ ایست کہ اگر بہ آن پابندی شود در حق صاحب خانہ و افراد ملاقات کنندہ ہر دو مفید و بہتر می باشد. متاسفانہ امروز خود مسلمانان آن ہدایات مفیدہ را ترک دادہ اند و اقوام دیگر آنرا از کتب مسلمانان می آموزند و ترقی کردہ میروند (ر لہ) از ابتدای سورہ احکام زنا و قذف وغیرہ بیان شدہ بود اگر شخصی در خانہ کسی بدون اجازہ داخل شود چون اکثر اتہامات این امور را محرک و مفضی میگردد و بنا بر آن درین آیات مسائل استیذان را بیان فرمود عہ از تعالی از تمام اعمال قلبیہ و قالبیہ انسان باخبر است۔ حق تعالی مطابق اعمال و نیت شما جزا میدہد و بہ علم محیط خود تمام امور را رعایت کردہ این احکام را صا

بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ

پاہائے خویش تا دانستہ شود آنچہ پنہاں می کردند از زیور خویش و رجوع کنید بسوئے خدا ہمہ یک جا اے

پای ہای خود تا دانستہ شود آنچہ پنہاں دارند از زینت خود و رجوع کنید بسوئے اللہ ہمہ اے

الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿۵﴾ وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ

مسلمانان بود کہ رستگار شوید ف۱ و بنکاح دہید زنان بے شوہر را از قوم خویش و شائستگان را از

مومنان شاید رستگار شوید و بہ نکاح بدہید زنان بے شوہر (مردان بے زن) را کہ از شما باشند و (بنکاح درآید)

عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ

بندگان خویش و کنیزگان خویش اگر درویش باشند توانگر کند ایشان را خدا از فضل خود و خدا

بندگان خود را و کنیزکان خود را اگر باشند درویش توانگر کند ایشان را اللہ از فضل خود و اللہ

وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿۶﴾ وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ

بسیار دہندہ داناست و باید کہ برپا کدامنی مقید باشند آنانکہ نمی یابند اسباب نکاح تا آنکہ توانگر کند ایشانرا

گنجائش کنندہ بہمہ چیز داناست و باید پاکدامن باشند آنانی کہ نمی یابند قدرت نکاح را تا آنکہ توانگر گرداند ایشان را

اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

خدا از فضل خویش و آنانکہ می طلبند مکاتبت را از بندگانے کہ مالک آں شدہ است دست شما

اللہ از فضل خود و آنان کہ می طلبند عقد کتابت از آن کسانیکہ مالک شدہ دست ہائے شما

فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۖ وَآتُوهُم مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ ۚ

پس مکاتب کنید آنہا را اگر بدانید در ایشاں شائستگی و دہید مکاتبان را از مال خدا کہ بشما ارزانی داشتہ است

پس مکاتب سازید ایشان را اگر بدانید در ایشان نیکی را و بدہید ایشان (یعنی غلامان مکاتب) را از مال اللہ آنچہ کہ دادہ است شما

وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ

و جبر مکنید کنیزگان خود را بر زنا اگر ایشان پرہیزگاری خواہند تا بدست آرید متاع

و مجبور مکنید کنیزان خود را بہ زنا اگر خواستند باز ایستادن را از زنا برای اینکہ می طلبید اسباب

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَن يُكْرِههُّنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ

زندگانی دنیا و ہر کہ جبر کند ایشان را پس ہر آئینہ خدا آں کنیزکان را بعد جبر کردن بر ایشان آمرزندہ

زندگانی دنیا را علا و ہر کہ مجبور کند ایشانرا پس (ہر آئینہ) اللہ بعد از جبر بر ایشان آمرزندہ

رَّحِيمٌ ﴿۷﴾ وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن

مہربان ست و ہر آئینہ فرود آوردیم بسوئے شما آیت ہائے روشن را فرود آوردیم داستانے از حال آناں کہ گذشتند

مہربان است و (ہر آئینہ) فرود آوردیم بسوی شما آیت ہائے روشن و چیزی حال (قصہ) از کسانیکہ گذشتہ اند

قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿۸﴾ اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِ

پیش از شما و پندے پرہیزگاراں خدا نور آسمانہاست و زمین داستان نور وے در قلب مسلمانان

پیش از شما و پندے برای پرہیزگاران اللہ نور آسمانہا و زمین است صفت نور او

كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۖ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ ۖ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ

ایست مانند طاقچے کہ دراں چراغ ست ف۲ آں چراغ در شیشہ است ف۳ آں شیشہ گویا ستارہ

مانند صفت طاقی است کہ دراں چراغ است چراغ در شیشہ است آن شیشہ گویا کہ او ستارہ ایست

دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا

درخشندہ است افروختہ میشود از روغن درختے با برکت کہ عبارت از درخت زیتون ست نہ بسمت مشرق رویدہ و نہ بجانب مغرب رویدہ نزدیک است کہ زیت وے

درخشان کہ افروختہ میشود آن چراغ از روغن درخت مبارک زیتون کہ نہ شرقی است و نہ غربی نزدیک است کہ روغن آن

يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٍ ۗ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ ۚ

روشنی بدہد اگرچہ نرسیدہ باشدش آتشے روشنی بر روشنی ست راہ می نماید خدا بنور خدا ہر کرا خواہد

روشن شود اگرچہ نرسیدہ باشد بش آتش روشنی بر روشنی است راہ می نماید اللہ بنور خود ہر کرا خواہد

حاشیہ باشند کہ محض برای فائدہ حقیر دنیا آنہا را اجبار آمر تلب ... بر تہیہ ... کہ بے حیائی است ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ حاصل این آیت آنست کہ مواضع زینت دو قسم ست آنچہ در ستر آن حرج است و آن وجہ و کفین بود و آنچہ در ستر آن حرج نیست مانند سر و گردن و عضد و ذراع و ساق پس ستر وجہ و کفین از اجنبیان فرض نیست بلکہ سنت است و ستر غیر آن از اجنبیان فرض ست نہ از محارم واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی فتیلہ روشن ست ۱۲ ف۳ یعنی در قندیل ست ۱۲

تفسیر عثمانی

بعض مردم در جاہلیت کنیزان را بکسب زنا امر می نمودند عبداللہ بن ابی رئیس المنافقین چند کنیز داشت کہ از زنا کاری آنہا روپیہ بدست می آورد از آنجملہ بعضی مسلمان شدند و از ان فعل شنیع انکار کردند بنابران آن ملعون آنہا را لت و کوب میکرد۔ این آیت در اثر این واقعہ نازل شد و بہ رعایت این شان نزول برای زیادت تقبیح قید ارادہ تحصن و قید ابتغای متاع دنیا را در این آیت «ان اردن تحصنا لتبتغوا عرض الحیوۃ الدنیا» زیادہ نمود ورنہ حرام کاری کردن بر کنیزان بہر حال حرام و نہایت زبون است و تمام کمائی آنہا ناپاک است خواہ کنیزان برضا و رغبت این کار را کنند و بکراہیت و اجبار یعنی اگر کنیزان بخوشی ...

ع ۸

۱۰

وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ① فِيْ بُيُوْتٍ اَذِنَ اللّٰهُ

و بیان می فرماید خدا داستان ہائے برائے مردمان و خدا بہر چیز داناست ف۱ در خانہائی کہ دستوری دادہ است خدا

برای مردم واللہ بہر چیز داناست در خانہائی کہ اجازہ دادہ است اللہ

اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيْهَا اسْمُهٗ ۙ يُسَبِّحُ لَهٗ فِيْهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ②

کہ بلند کردہ شود آنرا و یاد کردہ شود آنجا نام او بپاکی یاد می کنند خدا را آنجا صبح و شام

کہ بلند کردہ شود آنہا و ذکر کردہ میشود در آنہا نام او بپاکی یاد می کنند خدا را در انہا صبح و شام

رِجَالٌ ۙ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيْتَآءِ

مردانیکہ باز ندارد ایشان را سوداگری و نہ خرید و فروخت از یاد کردن خدا و برپا داشتن نماز و دادن

مردانی کہ غافل نمی سازد ایشان را سوداگری و نہ بیع از یاد اللہ و از برپا داشتن نماز و دادن

الزَّكٰوةِ ۙ يَخَافُوْنَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيْهِ الْقُلُوْبُ وَالْاَبْصَارُ ③ لِيَجْزِيَهُمُ

زکوٰۃ می ترسند از آں روز کہ مضطرب شوند دراں دل ہا و دیدہا تا جزا دہد ایشان را

زکوٰۃ میترسند از روزی کہ مضطرب میشوند دران دلہا و چشم ہا تا جزا دہد ایشان را

اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ۗ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ

خدا بعوض بہترین آنچہ کردند و زیادہ دہد ایشان را خدا از فضل خویش و خدا روزی میدہد ہر کرا خواہد

اللہ جزای نیکوتری از آنچہ کردہ اند و زیادہ دہد ایشان را از فضل خود و اللہ روزی میدہد کسی را کہ خواہد

بِغَيْرِ حِسَابٍ ④ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍۭ بِقِيْعَةٍ يَّحْسَبُهُ

بغیر شمار یعنی بسیار و آنانکہ کافر شدند اعمال ایشاں مانند سرابیست بمیدان ہموار می پندارد ش

بے شمارہ و آنانکہ کافر شدند اعمال ایشان مانند سرابی است بمیدانہای ہموار کہ می پندارد آنرا

الظَّمْاٰنُ مَآءً ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَهٗ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَّوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهٗ فَوَفّٰىهُ

تشنہ آبے تا وقتیکہ بیاید نزدیک آں نیابد ش چیزے و یافت خدا را نزدیک آں پس تمام رسانید بوے

تشنہ آب تا چون بیاید بآن نمی یابد آنرا چیزی و یافت اللہ را نزد او پس تمام رسانید او را

حِسَابَهٗ ۭ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ⑤ اَوْ كَظُلُمٰتٍ فِيْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشٰىهُ

حساب وی را و خدا زود کنندہ حساب ست ف۲ یا مانند تاریکی ہا در دریائے عمیق می پوشد این کافر را

حساب وی و اللہ زود کنندہ حساب است یا مانند تاریکی ہا در بحر عمیق کہ می پوشاند آن را

مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ ۭ ظُلُمٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ۭ

موجے از بالائے آں موجے دیگر از بالائی آں ابر بود تاریکی ہاست بعض آں بالائے بعض دیگر

موجی از بالای آن موج دیگر از بالای آن ابر باشد تاریکی ہاست بعض آن بالای بعض دیگر

اِذَآ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰىهَا ۭ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ

چوں بیروں آرد دست خود نزدیک نیست کہ بہ بیند ش و ہر کرا نداد او را خدا روشنی پس نیست او را ہیچ

چون بیرون آرد دست خود را نزدیک نیست کہ ببیند آنرا و ہر کہ ندادہ اللہ او را نور پس نیست او را ہیچ

نُّوْرٍ ⑥ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ

روشنی ف۳ آیا ندیدی کہ خدا بپاکی یاد می کندش ہر کہ در آسمانہاست و زمین ست و مرغان

نوری آیا ندیدی کہ اللہ بپاکی یاد میکندش ہر کہ در آسمان ہاست و زمین است و مرغان

صٰٓفّٰتٍ ۭ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسْبِيْحَهٗ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ①

بال کشادہ ہر یکے دانستہ است خدا دعائے او را و تسبیح او را و خدا داناست بآنچہ میکنند

بال کشادہ ع۵ ہر یک بتحقیق دانستہ است دعاء و تسبیح خود را ع۶ و اللہ داناست بآنچہ می کنند

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ② اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ

و خدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین و بسوئے خداست باز گشت آیا ندیدی کہ خدا

و اللہ راست پادشاہی آسمان ہا و زمین و بسوی اللہ است باز گشتن آیا ندیدی کہ اللہ

فتح الرحمٰن

ف۱ حاصل این مثل تشبیہ نوری است کہ بسبب مواظبت بر طہارت و عبادت در دل مسلمانان حاصل میشود بنور چراغ کہ در غایت درخشندگی باشد و بجہت اشعار بآں مواظبت می فرماید ۱۲ ف۲ حاصل این مثل آنست کہ اعمال کافر حبط شود و در آخرت آنرا ہیچ ثواب نباشد ۱۲ ف۳ حاصل این مثل آنست کہ بر کافر ظلمات بہیمیت متراکم شدہ است و انوار ملکیت از وے بکلی منعدم شدہ است ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ذکر پرندگان را شاید ازین سبب جداگانہ فرمود کہ آنہا در وقت پریدن در بین آسمان و زمین معلق می باشند و این طور پریدن آنہا در ہوا از نشانی بزرگ قدرت است ع۶ حق تعالے بہر چیز مناسب حال آن طریق امامت و بندگی و تسبیح خوانی را الہام فرمود و ہر چیز آن طریقہ را فہمیدہ وظیفہ خود را ادا میکند لیکن جائے افسوس و تعجب است

ع ۵/۶ ۱۱

کہ بسا افراد انسان بغرور غفلت و ظلمت و جہالت گرفتار آمدہ از یاد مالک حقیقی غافل و از ادای وظیفہ عبودیت رو گردان میباشند۔ تنبیہ راجع بہ تسبیح مخلوقات ایضاح مختصری در پارہ پانزدہم دادہ ایم ملاحظہ شود در حدیثی آمدہ کہ حضرت نوح علیہ السلام پسران خود را در حین اتو صیہ تسبیح فرمود و در انہا الصلوٰۃ الخلق (از این نماز مخلوق باقیماندہ است)

يُزْجِىْ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهٗ ثُمَّ يَجْعَلُهٗ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ

روان می کند ابر را باز جمع می نماید میان آن باز میسازدش تو برتو پس می بینی قطره را که بیرون می آید از

میراند ابر را پس ترکیب می کند میان او (بعضی را به بعضی) باز می گرداند آنرا تو برتو پس می بینی قطره های باران را که می برآید از

خِلٰلِهٖ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيْهَا مِنْۢ بَرَدٍ فَيُصِيْبُ بِهٖ مَنْ

میان آن و فرود می آرد از جانب بالا از کوه ها که آنجا هست ژاله را پس میرساندش بهر که

میان آن و فرود می آرد از جانب بالا از کوه هائی که در آنجا هست ژاله پس میرساند آنرا بهر که

يَّشَآءُ وَيَصْرِفُهٗ عَنْ مَّنْ يَّشَآءُ ۭ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ ۝۴۳ۭ

خواهد و باز میداردش از هر که میخواهد نزدیک است درخشندگی برقی که در ان ابر بوده است دور کند چشم ها را

خواهد و باز می دارد آنرا از هر که خواهد ۵ نزدیک است که روشنی برق آن برباید دیده ها را

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ۝۴۴ وَ

می گرداند خدا شب و روز را هر آئینه درین مقدمه پندے هست خداوندان چشم را

تبدیل می کند الله شب و روز را ۵ (هر آئینه) در آن عبرت است برای صاحبان بصیرت ۵ و

اللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَاۗبَّةٍ مِّنْ مَّاۗءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰي بَطْنِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ

خدا آفرید هر جانورے را از آب پس ازینهاست آنکه میرود بر شکم خود و ازینهاست که

الله آفرید هر جانور را از آبی پس از اینهاست آنکه میرود بر شکم خود و ازینهاست آنکه

يَّمْشِيْ عَلٰي رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰٓي اَرْبَعٍ ۭ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَاۗءُ ۭ

میرود بر دو پائے و ازینهاست که میرود بر چهار پائے می آفریند خدا هر چه خواهد

میرود بر دو پای و بعضی از ایشان آنست که میرود بچهار پای می آفریند الله آنچه خواهد

اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝۴۵ لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍ مُّبَيِّنٰتٍ ۭ وَاللّٰهُ يَهْدِيْ

هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست هر آئینه فرود آوردیم آیات روشن را و خدا دلالت می کند

هر آئینه الله بر هر چیز تواناست (هر آئینه) فرود آوردیم آیت های روشن بیان کننده را و الله دلالت می کند

مَنْ يَّشَاۗءُ اِلٰي صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝۴۶ وَيَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُوْلِ وَ

هر کرا خواهد بسوے راه راست و می گویند منافقان ایمان آوردیم بخدا و برسول و

هر کرا خواهد بسوے راه راست ۵ و می گویند (منافقان) ایمان آورده ایم به الله و به رسول و

اَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ ۭ وَمَآ اُولٰۗىِٕكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ۝۴۷

فرمانبرداری نمودیم و باز روی می گرداند گروہے از ایشان بعد ازین و نیستند ایشان مومنان

فرمانبرداری نمودیم باز رو می گرداند فرقه از ایشان بعد ازین و نیستند ایشان مومنان (ثابت بر ایمان)

وَاِذَا دُعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ

و چون خوانده می شوند بسوے خدا و رسول او تا حکم فرماید میان ایشان ناگهان جماعتے از ایشان

و چون خوانده میشوند بسوے خدا و رسول او تا حکم کند در میان ایشان ناگهان فرقه از ایشان

مُّعْرِضُوْنَ ۝۴۸ وَاِنْ يَّكُنْ لَّهُمُ الْحَقُّ يَاْتُوْٓا اِلَيْهِ مُذْعِنِيْنَ ۝۴۹ۭ اَفِيْ

رو گرداننده گانند و اگر باشد ایشان را حق بیایند بسوے او گردن نهاده آیا در

اعراض کنندگانند و اگر باشد برای ایشان حق (یعنی حق بطرف باشند) می آیند بسوی او قبول کنندگان (حکم او را) آیا در

قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ اَمِ ارْتَابُوْٓا اَمْ يَخَافُوْنَ اَنْ يَّحِيْفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُوْلُهٗ ۭ

دل ایشان بیماریست یا در شک افتاده اند یا می ترسند از آنکه ستم کند بر ایشان خدا و رسول او

دل ایشان مرض است یا در شک افتاده اند یا می ترسند از اینکه ستم کند الله بر ایشان و رسول او

بَلْ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝۵۰ۧ اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذَا دُعُوْٓا

بلکه این جماعه ایشانند ستمگاران جزاین نیست که می باشد قول مسلمانان چون خوانده میشود ایشانرا

بلکه آن گروه ایشانند ستمگاران جزاین نیست که هست سخن مومنان وقتیکه خوانده شوند

ع ۶ / ۱۲

تفسیر عثمانی

۵ چنانکه در زمین کوه های سنگ است در یک قول بعض سلف بهار طور در آسمان کوه های ژاله موجود میباشد مترجم بر وفق آن ترجمه کرده است لیکن راجح تر و قوی تر این است که از ... سماء ... باید ابر مراد باشد مطلب این است که ابر هائیکه در کثافت و ثقالت مانند کوه ها میباشند ژاله می بارانند اندکه از آن به بسیاری مردم نقصان جانی و یا مالی میرسد و بر بعض از آن محفوظ می مانند مثل مشهور است که ژاله بر یک شاخ گاوی بارد و شاخ دیگر خشک می ماند ۵

۵ بعد از روز و شب بعد از شب روز فقط بقدرت او تعالی می آید و او تعالی گاهی روز را و گاهی شب را دراز و کوتاه می کند دیگر می آنها را به سردی و سردی آنها را به گرمی تبدیل می نماید ۵ بنی آدم باید از دیدن چنین نشان های عظیم الشان قدرت بصیرت و عبرت حاصل کند به آن شهنشاه حقیقی به صدق و اخلاص دل رجوع کند که در قبض و تصرف او زمام تمام تصرفات و تقلبات می باشد ۵ للعه آیات تکوینیه و تنزیلیه آنقدر واضح است که بعد از دیدن و شنیدن آن نباید انسان گمراه گردد ولی بر راه راست شخصی روان میشود که خدای تعالی او را توفیق هدایت داده باشد- لیکن بسیار مردم این نشان های واضح و روشن را می بینند لیکن به اعتبار نتیجه دیدن و ندیدن آنها یک برابر است ۱۲-

إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُولَٰئِكَ

بسوئے خدا و رسول او تا حکم کند میان ایشان آنکه گویند شنیدیم و فرمانبرداری کردیم و این جماعه

بسوئے اللہ و رسول او تا حکم کند در میان ایشان آنکہ گویند شنیدیم و تسلیم نمودیم حکم را آن گروه

هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۵۱﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰئِكَ

ایشانند رستگاران و هر که فرمان برداری کند خدا و رسول او را و ترسد از خدا و حذر کند از عذاب او پس این جماعه

ایشانند رستگاران و هر که فرمان برداری کند اللہ و رسول او را و بترسد از اللہ (یعنی توبہ کنند) و پرهیز کند (در آینده از گناه)

هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿۵۲﴾ ۞ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۖ

ایشانند بمراد رسندگان و قسم خورند بخدا بموکد ترین قسمهای خود که اگر بفرمائی ایشانرا البته بیرون روند از وطن خود

ایشانند بمقصد رسندگان و سوگند می خورند (منافقان) به اللہ بسوگندهای موکد خود اگر امر کنی بایشان (هر آئینه) بیرون روند

قُلْ لَا تُقْسِمُوا ۖ طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵۳﴾ قُلْ

بگو قسم مخورید فرمانبرداری پسندیده مطلوب ست هر آئینه خدا خبردار است بآنچه می کنید بگو

بگو قسم مخورید فرمان برداری پسندیده (مطلوب است) هر آئینه اللہ خبردار است به آنچه می کنید ع۵ بگو

أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ۖ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَ

فرمانبرداری خدا بکنید و فرمانبرداری پیغمبر کنید پس اگر رو بگردانید پس جز این نیست که بر پیغمبر ست آنچه بروی لازم کرده شد و

فرمان برید اللہ را و فرمان برید رسول را پس اگر روی بگردانید پس جز این نیست که هست بر رسول آنچه لازم کرده شده بروی

عَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ ۖ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا ۚ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ

بر شماست آنچه بر شما لازم کرده شد و اگر فرمان برداری او کنید راه یابید و نیست بر پیغامبر مگر پیغام رسانیدن

بر شماست آنچه لازم کرده شده بشما و اگر فرمان برید او را راه یابید و نیست بر رسول مگر تبلیغ

الْمُبِينُ ﴿۵۴﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ

آشکارا و عده داده است خدا آنانرا که ایمان آوردند از شما و کردند عمل های شائسته البته خلیفه سازد ایشانرا

آشکارا وعده داده است اللہ آنانرا که ایمان آورده اند از شما و کرده اند عمل های نیکو که البته خلیفه سازد ایشانرا

فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ

در زمین چنانکه خلیفه ساخته بود آنان را که پیش از ایشان بودند ف۱ والبته محکم کند برای ایشان دین ایشان را

در زمین چنانکه خلیفه ساخته بود آنان را که پیش از ایشان بودند و تا جای دهد (قوت دهد) برای ایشان دین ایشانرا

الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِي

که پسندیده است برائے ایشان والبته بدل کند در باره ایشان بعد از ترس ایشان ایمنی را پرستش کنند مرا

آنکه پسندیده است برای ایشان والبته بدل دهد ایشان را بعد از ترس ایشان ایمنی پرستش می کنند مرا

لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۵۵﴾

شریک مقرر نکنند با من چیزے را و هر که ناسپاسی کند بعد از ین پس آن جماعه ایشانند فاسقان ف۲

شریک نمی سازند بمن چیزے را و هر که ناسپاسی کرد بعد ازان پس آن گروه ایشانند نافرمان

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۵۶﴾

و برپا دارید نماز و بدهید زکوة را و فرمان برداری کنید پیغمبر را بود که بر شما رحم کرده شود

و برپا دارید نماز را و داده باشید زکوة را و اطاعت کرده باشید رسول را تا بر شما رحم کرده شود

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ۖ وَ

مپندار کافران را عاجز کننده در زمین و جائے ایشان آتش ست و

مپندار اینکه کافران عاجز کننده خدااست در زمین و جائے ایشان است آتش و

لَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿۵۷﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ

آن بد باز گشت ست اے مسلمانان باید که دستوری طلبند از شما آنانکه مالک ایشان شده است

آن بد مرجع است اے مومنان باید اجازه خواهد از شما آنانکه مالک ایشان است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی چنانکه بنی اسرائیل را بعد عمالقه بادشاه ساخت ۱۲-

ف۲ یعنی چنانکه قاتلان حضرت عثمان رضی کردند مترجم گوید تفسیر این آیت در حدیث آمده

اِنَّ خلافتی بعدی ثلثون سنة والله اعلم ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی منافقین قسم های سخت تاکیدی خورده میخواهند به تو یقین بدهند که اگر تو حکم بدهی ما تمام خانه و اهل و عیال را ترک داده تیار هستیم که در راه خدا برائیم آنحضرت صلی فقط یک اشاره کنند ببینند که ما چگونه همه مال و دولت خود را در راه الله نثار خواهیم کرد نظر به اظهار آنها فرمود که باین قدر قسمهای کلان و سوگندهای طویل ضرورت نیست حقیقت فرمانبرداری شما بر همه منکشف شده است که به زبان دعاوی بسیار میکنید و در وقت عمل آهسته پا میکشید- بر شما لازم است که در عمل باحکام الهی مثل مسلمانان صادق اخلاص نشان دهید از قسم خوردن چه حاصل؟ فرض کنید که بندگان را بقسم متیقن و قانع بر بازید لیکن بحضور الله چالاکی و فریب هیچکس تاثیر ندارد چه او تعالی به تمام سخنان آشکار و پوشیده آگهی دارد بالاخر پرده تمام مکاری و نفاق شما را اخواهد درید ۱۲-

ع ۷ ۱۳

أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرّٰتٍ ۚ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ

درت ہائے شما ف۱ و آنانکہ نہ رسیدہ اند بحد احتلام از شما سہ نوبت پیش از نماز

دست ہائے شما ع۵ و آنانکہ نرسیدہ اند بہ بلوغ از شما سہ بار (یکبار) پیش از نماز

الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ

فجر و وقتیکہ فرو می نہید جامہ ہائے خود را از نیم روز و پس از نماز

صبح (یکبار) و وقتیکہ می نہید جامہائے خود را نیم روز و (یکبار) بعد از نماز

الْعِشَاءِ ۚ ثَلٰثُ عَوْرٰتٍ لَكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ ۚ

عشا این سہ ساعت خلوت ست برائے شما نیست بر شما و نہ برایشان ہیچ بزہ بعد ازینہا

خفتن این سہ وقت کشف عورت شماست (این سہ وقت زمان خلوت شماست) نیست بر شما و نہ برایشان ہیچ حرج بعد ازین اوقات

طَوّٰفُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۚ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ ۚ

در آیند گانند بر شما بعض از شما بر بعض دیگر ہمچنین بیان می کند خدا برائے شما آیات را

طواف کنندگانند بر شما بعض از شما بر بعض دیگر ہم چنین روشن می سازد اللہ برای شما سخنان خود را

وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿۱﴾ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا

و خدا داننده با حکمت ست ف۲ و چوں رسند طفلان از شما بحد احتلام باید کہ دستوری طلب کنند

و اللہ ہمہ چیز دانا با حکمت است و چوں برسند طفلان از شما بہ بلوغ پس باید کہ اجازہ خواہند (بدون این سہ وقت ہم)

كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهِ ۗ وَاللّٰهُ

چنانکہ دستوری میطلبیدند آناں کہ پیش از ایشاں بودند ہم چنیں بیان می کند خدا برائے شما آیات خود را و خدا

چنانکہ اجازہ میطلبیدند آنانکہ بالغ بودند پیش از ایشان ہم چنین روشن می سازد اللہ برای شما سخنان خود را و اللہ

عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿۲﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الّٰتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ

دانا با حکمت ست و کلاں سال از زنان کہ توقع نکاح ندارند نیست بر ایشاں

ہمہ چیز دانا با حکمت است و نشستگان از زنان (کلان سالان) آنانی کہ توقع نکاح ندارند پس نیست بر ایشان

جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجٰتٍ بِزِينَةٍ ۖ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ ۗ

بزہ در آنکہ فرو نہند جامہ ہائے خود را نہ ظاہر کناں آرایش را و اگر پرہیزگاری کنند بہتر ست ایشاں را

گناہی در اینکہ بنہند جامہ ہای خود را در حالیکہ نباشند ظاہر کنندۂ زینت و طلب عفت از زین ہم بہتر است برای ایشان ع۵

وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۳﴾ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى

و خدا شنوا دانا ست نیست بر نابینا گناہے و نہ بر لنگ گناہے و نیست بر

و اللہ ہمہ سخنان شنوا ہمہ چیز داناست نیست بر نابینا تکلیف و نہ بر لنگ تکلیف و نہ بر

الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلٰى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ اٰبَائِكُمْ أَوْ

بیمار گناہے و نہ بر ذات شما گناہے در آنکہ بخورید از خانہائے خویش یا خانہائے پدران خویش یا

مریض تکلیف و نیست تکلیف بر نفسہائے تان در اینکہ بخورید از خانہائے خود یا خانہائے پدران خود یا

بُيُوتِ أُمَّهٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمٰمِكُمْ أَوْ بُيُوتِ

خانہائے مادران خویش یا خانہائے برادران خویش یا خانہائے خواہران خویش یا خانہائے عمہای خویش یا خانہای

خانہائے مادران خود یا خانہائے برادران خود یا خانہائے خواہران خود یا خانہائے عموہای خود یا خانہائے

عَمّٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خٰلٰتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ ۚ

عمہای خویش یا خانہائے ماماہائے خویش یا خانہائے خالہائے خویش یا خانہ کہ بتصرف شماست کلیدہائی او ف۶ یا خانہای دوست

عمہای خود خانہائے ماماہائے خود یا خانہائے خالہ ہای خود یا از خانہ کہ بتصرف شماست کلید ہای آن یا خانہ دوستتان

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا ۚ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا

نیست بر شما ہیچ گناہے در آنکہ بخورید ہمہ یکجا یا متفرق ف۷ پس چوں در آیند بخانہہا

نیست بر شما گناہی در اینکہ بخورید یکجا (باہم) یا متفرق پس چون در آئید بخانہا

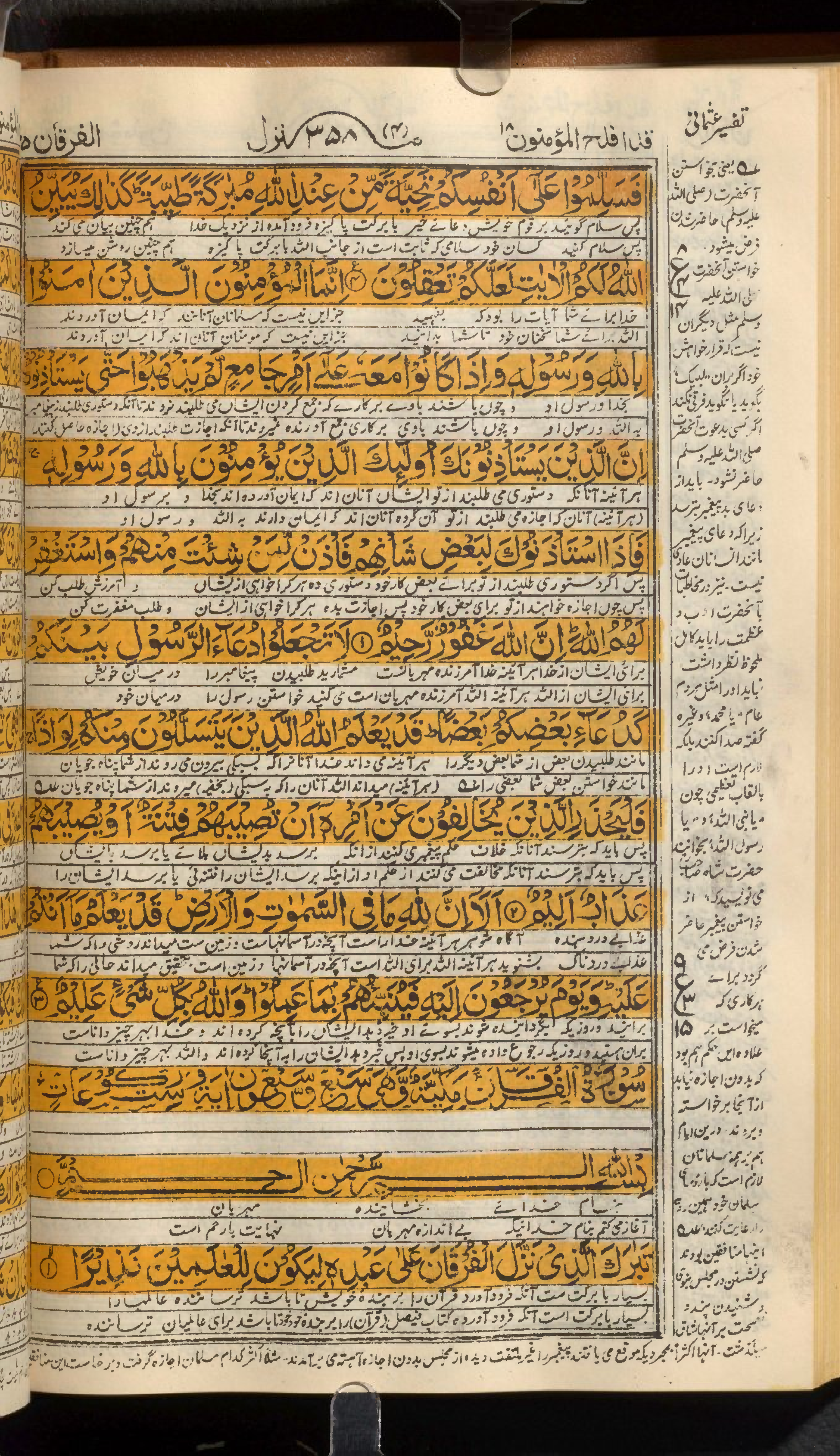
می توان اندازہ نمود کہ راجع بہ تستر زنان جواہی غرض قرآن کریم چیست ۱۲۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی غلامان و کنیزکان ۱۲ ف۲ حاصل آنست کہ محارم اطفال نیز درین ساعات استیذان کنند زیرا کہ مردمان جامہ درین ساعات از تن میکنند و عریان میشوند محصول سخن آنست کہ محارم را و اطفال را عریان دیدن درست نیست واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی نگاہبان و وکیل حفظ دار باشید ۱۲ ف۴ یعنی اذنے کہ از رسم و عادت معلوم است کفایت می کند و حاجت اذن صریح نیست و اللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی غلامان و کنیزان۔ چہار رکوع پیش مسئلہ استیذان (اجازہ گرفتن) ذکر شدہ این مضمون تتمۂ آن است و نظریہ مناسبات مخصوص درمیان مضامین دیگر بیان شد ع۵ حضرت شاہ صاحب مینویسد "یعنی زنان پیر اگر در خانہ ہای خود در جامہ کم باشد درست است و اگر پردۂ کامل داشتہ باشند از این ہم بہتر و اگر در حین بر آمدن از خانہ جامہ زائد را مانند برقع وغیرہ بگشند پاکی نیست بشرطیکہ در آن اظہار زینتی نباشد کہ حکم پنہان کردن آنہا در آیت " ولا یبدین زینتهن الایہ " داده شدہ است ازین

فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ

پس سلام گویید بر قوم خویش دعاے خیر با برکت پاکیزه فرود آمده از نزدیک خدا هم چنین بیان می کند

پس سلام کنید کسان خود سلامی که ثابت است از جانب الله با برکت پاکیزه هم چنین روشن میسازد

اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا

خدا برائے شما آیات را بود که بفهمید جز این نیست که مسلمانان آنانند که ایمان آوردند

الله برائے شما سخنان خود تا شما بدانید جز این نیست که مومنان آنانی اند که ایمان آوردند

بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ

بخدا و رسول او و چون باشند باوے بر کارے که جمع کردن ایشان می طلبید نروند تا آنکه دستوری طلبند زنبی مبر

به الله و رسول او و چون باشند بادی بر کاری جمع آورنده نمیروند تا آنکه اجازت طلبند از وی (اجازه حاصل کنند)

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ

هر آئینه آنانکه دستوری می طلبند از تو ایشان آنان اند که ایمان آورده اند بخدا و برسول او

(هر آئینه) آنان که اجازه می طلبند از تو آن گروه آنان اند که ایمان دارند به الله و رسول او

فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ

پس اگر دستوری طلبند از تو برائے بعض کار خود دستوری ده هر کرا خواهی از ایشان و آمرزش طلب کن

پس چون اجازه خواهند از تو برای بعض کار خود پس اجازت بده هر کرا خواهی از ایشان و طلب مغفرت کن

لَهُمُ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٢﴾ لَّا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ

برائے ایشان از خدا هر آئینه خدا آمرزنده مهربانست مشمارید طلبیدن پیغامبر را در میان خویش

برای ایشان از الله هر آئینه الله آمرزنده مهربان است مگنید خواستن رسول را در میان خود

كَدُعَاءِ بَعْضِكُم بَعْضًا ۚ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا ۚ

مانند طلبیدن بعض از شما بعض دیگر را هر آئینه می داند خدا آنانرا که بسبکی بیرون می روند از شما پناه جویان

مانند خواستن بعض شما بعضی را ۵ (هر آئینه) میداند الله آنان را که بسبکی (بخفیه) میروند از شما پناه جویان ۵

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ

پس باید که بترسند آنانکه خلاف حکم پیغمبری کنند از آنکه برسد بدیشان بلائے یا برسد بایشان

پس باید که بترسند آنانکه مخالفت می کنند از حکم او از اینکه برسد ایشان را فتنهٔ یا برسد ایشان را

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنتُمْ

عذابے درد دهنده آگاه شو هر آئینه خدا راست آنچه در آسمانهاست و زمین است میداند روشنی که شما

عذابی دردناک بشنوید هر آئینه الله برای الله است آنچه در آسمانها و زمین است بتحقیق میداند حالی را که شما

عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

بر آنید و روزیکه بازگردانیده شوند بسوئے او خبر دهد ایشان را بآنچه کرده اند و خدا بهر چیز داناست

بر آن هستید و روزیکه رجوع داده میشوند بسوی او پس خبر دهد ایشان را به آنچه کرده اند و الله بهر چیز داناست

سُورَةُ الْفُرْقَانِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سَبْعٌ وَسَبْعُونَ آيَةً وَسِتُّ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾

بسیار با برکت است آنکه فرود آورد قرآن را بر بنده خویش تا باشد ترسانندهٔ عالمیان را

بسیار با برکت است آنکه فرود آورده کتاب فیصل (قرآن) را بر بنده خود تا باشد برای عالمیان ترساننده

۵ یعنی خواستن آنحضرت (صلی الله علیه وسلم) حاضر شدن فرض میشود. خواستن آنحضرت صلی الله علیه وسلم مثل دیگران نیست که قرار خواهش خود اگر بران «لبیک» بگویید یا نگویید فرقی نکند اگر کسی بدعوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم حاضر نشود. باید از دعای بد پیغمبر بترسد زیراکه دعای پیغمبر مانند انسان عادی نیست. نیز در مخاطبات با آنحضرت ادب و عظمت را باید کامل ملحوظ نظر داشت نباید او را مثل مردم عام «یا محمد» وغیره گفته صدا کنند بلکه لازم است او را بالقاب تعظیمی چون «یا نبی الله» و «یا رسول الله» بخوانند. حضرت شاه صاحب می نویسد که «از خواستن پیغمبر حاضر شدن فرض می گردد برای هر کاری که میخواست بر علاوه این حکم هم بود که بدون اجازه نباید از آنجا برخاسته و بروند. درین ایام هم بر همه مسلمانان لازم است که بار و یا سلطان خود همین را رعایت کنند» ۵ اینها منافقین بودند که نشستن در مجلس نبوی و شنیدن پند و نصیحت بر آنها شاق میگذشت. آنها اکثراً بمجردیکه موقع می یافتند بیغمبر را غیر ملتفت دیده از مجلس بدون اجازه آهسته می برآمدند. مثلاً اگر کدام مسلمان اجازه گرفته و برخاست این منافق

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ يَكُنْ لَّهُ

آنکه او راست پادشاهی آسمان ها و زمین و هیچ فرزند نگرفت و هیچ شریک نیست

آنکه او راست پادشاهی آسمان ها و زمین و نگرفته هیچ فرزندی و نیست او را

شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿۲﴾ وَاتَّخَذُوا

او را در پادشاهی و بیافرید هر چیز را پس اندازه کرد او را باندازه کردن و گرفتند کافران

شریکی در پادشاهی و آفرید هر چیز را پس اندازه و درست نمود آنرا اندازه کردنی و گرفتند کفار

مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَّا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَّهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ

بجز الله آن معبودانرا که نمی آفرینند چیزے و خود شان آفریده می شوند و نمی توانند

بجز الله معبودانی که نمی آفرینند چیزی را و ایشان ساخته شده اند و مالک نیستند

لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا وَّلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَّلَا حَيٰوةً وَّلَا نُشُورًا ﴿۳﴾

برائے خویش زیانے و نه سودے و نمی توانند مرگ را و نه زندگانی را و نه برانگیختن را

برای نفس هائے خود (دفع) ضرر و نه (جلب) منفعت را و مالک نیستند مرگ و نه زندگی و نه دوباره زنده گردانیدن را

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هٰذَا إِلَّا إِفْكُ افْتَرٰىهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ

و گفتند کافران نیست این قرآن مگر دروغے که برباقته است آنرا و یاری داده اند او را برافترائ وے

و گفتند کافران نیست این مگر دروغیکه یافته است آنرا و اعانت کرده او را بران افترا

قَوْمٌ آخَرُونَ ۚ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَّزُورًا ﴿۴﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

گروه دیگر پس بعمل آوردند ستم و دروغ را و گفتند قرآن افسانهاے پیشینیان ست

قوم دیگرے پس بعمل آوردند ستم و دروغ را و گفتند قرآن افسانهاے پیشینیان است

اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَّأَصِيلًا ﴿۵﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي

که برائے خود نوشته است آنرا پس آن خوانده می شود بروی صبح و شام بگو فرود آورده است آنرا آنکه

که نوشته است آنرا پس آن خوانده می شود بروی صبح و شام بگو فرود آورده است او را آن ذاتیکه

يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿۶﴾ وَ

میداند آن پنهان که در آسمان ها و زمین ست هر آئینه وے هست آمرزنده مهربان و

میداند راز پنهانی که در آسمان ها و زمین است هر آئینه وی آمرزنده مهربان است و

قَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ ۙ لَوْلَا أُنْزِلَ

گفتند چیست این پیغامبر را که میخورد طعام و میرود در بازار ها چرا فرستاده نشد

گفتند چیست این رسول را که میخورد طعام و می گردد در بازار ها چرا فرود فرستاده نشده

إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿۷﴾ أَوْ يُلْقٰى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ

بسوے وے فرشته تا باشد همراه وے ترساننده یا چرا از آسمان برتافته شد بسوی وے گنجے یا چرا نیست او را باغے

بسوے او فرشته تا باشد همراه وی ترساننده یا (چرا) انداخته نشد بسوی او خزانه یا چرا نیست او را باغی

يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ وَقَالَ الظّٰلِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿۸﴾ انْظُرْ

که بخورد ازان و گفتند ستمگاران پیروی نمی کنید مگر مرد جادو زده را ببین

که بخورد ازان ؏۵ و گفتند این ستمگاران پیروی نمی کنید مگر مردی جادو کرده را ببین

كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿۹﴾ تَبٰرَكَ

چگونه داستانها زدند در حق تو پس گمراه شدند پس نمی یابند هیچ راهے را بزرگوار ست

چگونه آوردند برائے تو تشبیهات بد پس گمراه شدند اکنون نمی توانند که بیابند راه را با برکت است

الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذٰلِكَ جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا

آنکه اگر خواهد بدهد ترا بهتر از این بوستانها که میرود زیر آن

آنکه اگر خواهد دهد ترا بهتر ازین (که ایشان می گویند) باغ ها که میرود زیر درختانش

ع؎ گاهیکه این قدر هم نیست چگونه باید یقین کرد که الله تعالیٰ چنین شخص معمولی را (معاذ الله) بر عهدهٔ جلیلهٔ رسالت مأمور و سرافراز فرموده است ۱۲۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تا یاد گیرد ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ در صورتیکه مانند ما طعام بخورد و برای خرید و فروش در بازار ها برود بین ما و او چه فرق و امتیازی باشد اگر واقعاً رسول بودی بایستی چون فرشتگان از خوردن و نوشیدن و جنجال طلب معاش فارغ بودی ع۵ اگر با او یک دسته فرشتگان نمی بود اقلاً یک نفر از فرشتگان حتماً باید برای اثبات صداقت و اقامه رعب و وقار وی

م ۱۰

دائماً همراه او می بود تا مردم او را دیده بحضور پیغمبر سر تسلیم میگذاشتند. ازین که محض یک نفر در حالت ضعف و نهایت بیکسی دعوای پیغمبری میکند چه حاصل می شود؟ و یا اگر فرشتگان هم بمعیت او نباشند اقلاً از آسمان یک خزانه غیبی طلا و نقره بسوی او انداخته می شد تا ازان بے دریغ خرج کرده مردم را بسوی خود جلب می کرد اگر ازین هم قطع نظر کنیم باید مانند رؤسا و

ع ۱
۱۶

زمینداران باغی از انگور یا خرما و غیره میداشت که اگر بدیگران ازان داده نمی توانست کم از کم خودش به اطمینان و آسودگی معیشت و گذران خود را میکرد

الْاَنْهٰرُ ۙ وَيَجْعَلْ لَّكَ قُصُوْرًا ① بَلْ كَذَّبُوْا بِالسَّاعَةِ ۟ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ

جویها و بدهد ترا محلهای بلند یعنی در دنیا — بلکه دروغ شمردند قیامت را — و آماده ساختیم برای کسیکه

جوی ها و بدهد ترا قصرها عـه — بلکه تکذیب کردند قیامت را — و مهیا کردیم برای کسیکه

كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيْرًا ② اِذَا رَاَتْهُمْ مِّنْ مَّكَانٍۭ بَعِيْدٍ سَمِعُوْا لَهَا تَغَيُّظًا

تکذیب قیامت کند دوزخ را — چون به بیند دوزخ ایشانرا از مسافت دور بشنوند از وی آواز خشم خوردن

تکذیب نمود قیامت را دوزخ — چون بیند دوزخ ایشانرا از جای دور شنوند ایشان از ان آواز جوش

وَّزَفِيْرًا ③ وَاِذَاۤ اُلْقُوْا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقَرَّنِيْنَ دَعَوْا هُنَالِكَ

و غریدن — و چون انداخته شوند از ان دوزخ بمکانی تنگ دست و پا بسته بد دعا کنند آنجا بر خویش

و غریدن — و چون انداخته شوند در موضع ضیق از دوزخ در حالیکه بزنجیر بیچ باشند خواهند آنجا هلاک را (برای خود)

ثُبُوْرًا ④ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُوْرًا وَّاحِدًا وَّادْعُوْا ثُبُوْرًا كَثِيْرًا ⑤ قُلْ اَذٰلِكَ

بهلاک — و گوییم بد دعا نانید امروز بیک هلاک — و بد دعا کنید بهلاک بسیار — بگو آیا این

(گفته میشود به ایشان) مخواهید امروز یک هلاکت را — و بخواهید هلاکت بسیار — بگو آیا این

خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِيْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ ؕ كَانَتْ لَهُمْ جَزَآءً وَّمَصِيْرًا ⑥

بهتر است یا بهشت جاوید آنکه وعده داده شده است متقیان را — باشند ایشانرا پاداش و جای بازگشت

بهتر است یا بهشت جاویدی که وعده کرده شده متقیان را هست جنت برای ایشان پاداش و جای بازگشت

لَهُمْ فِيْهَا مَا يَشَآءُوْنَ خٰلِدِيْنَ ؕ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعْدًا مَّسْـُٔوْلًا ⑦ وَيَوْمَ

ایشانراست در آنجا آنچه می خواهند جاویدان هست بر پروردگار تو — وعده طلبیده شده — و آن روز

ایشانراست در ان آنچه خواهند در حالیکه جاویدند (در ان) هست این موعود بر پروردگار تو موعود مسئول (و یاد کن)

يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَيَقُوْلُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِيْ

جمع کند خدا ایشانرا و آنکه می پرستند بجز خدا — پس گوید آیا شما گمراه کردید این بندگان مرا

روزی را که جمع کند الله ایشان را و آنچه را می پرستند بجز خدا پس گوید الله (الغرض شنوانیدن عابدین معبودهای ایشانرا)

هٰۤؤُلَآءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيْلَ ⑧ قَالُوْا سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ يَنْۢبَغِيْ لَنَاۤ اَنْ نَّتَّخِذَ

یا ایشان بخود غلط کرده اند راه را — گویند بپاکی یاد می کنیم ترا سزاوار نباشد ما را که هیچ دوست گیریم

یا ایشان خود گم شدند از راه (گمراه شدند) گویند بپاکی یاد می کنیم ترا سزاوار نیست ما را که بگیریم

مِنْ دُوْنِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنْ مَّتَّعْتَهُمْ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ ۚ وَ

بجز تو — و لیکن بهره مند ساختی ایشان را — و پدران ایشان را تا آنکه فراموش کردند پند و

غیر از تو دوستان و لیکن بهره مند ساختی ایشان را و پدران ایشان را تا آنکه فراموش کردند پند را و

كَانُوْا قَوْمًۢا بُوْرًا ⑨ فَقَدْ كَذَّبُوْكُمْ بِمَا تَقُوْلُوْنَ ۙ فَمَا تَسْتَطِيْعُوْنَ صَرْفًا

شدند گروهی هلاک شده — گوییم ای گروه کافران هر آئینه دروغ داشتند شما را این معبودان در آنچه می گفتید پس نمی توانید دفع

بودند قوم هلاک شدنی (هلاک شونده) عـه (خدا وند فرماید) پس به تحقیق تکذیب کردن معبودان شما را در آنچه می گفتید پس اکنون نمی توانید

وَّلَا نَصْرًا ۚ وَمَنْ يَّظْلِمْ مِّنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيْرًا ⑩ وَمَاۤ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ

و نه یاری دادن — و هر که ستم کار باشد از شما بچشانیمش عذاب بزرگ — و نه فرستادیم پیش از تو

و نه مدد کردن و هر که ظالم است از شما می چشانیم او را عذاب بزرگ — و نفرستادیم پیش از تو

مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّاۤ اِنَّهُمْ لَيَاْكُلُوْنَ الطَّعَامَ وَيَمْشُوْنَ فِي الْاَسْوَاقِ ؕ

پیغامبران مگر بایں صفت که ایشان میخوردند طعام — و میرفتند در بازارها

رسولان مگر ایشان میخوردند طعام — و می گشتند در بازار ها

وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً ؕ اَتَصْبِرُوْنَ ۚ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيْرًا ⑪

و ساختیم بعض شما را در حق بعضی ابتلائی — آیا صبر می کنید — و هست پروردگار تو بینا

و گردانیده ایم بعض شما را برای بعضی آزمایش آیا صبر می کنید و هست پروردگار تو بیننده همه چیز

عـه مقابل عطایای الهی یک باغ ارزشی ندارد اگر او تعالی بخواهد باغها بیشماری بهتر از ان که این مردم از تو مطالبه دارند بتو عطا میفرماید بلکه او قدرت دارد که باغها و نهرها و حور و قصوری که در آخرت بتو دادنی است همه را فی الحال درین دنیا بتو ارزانی فرماید لیکن حکمت الهی بالفعل مقتضی آن نیست و اگر تمام مطالبات و فرمایشات معاندین تکمیل کرده شود باز هم این مردم حق و صدق را قبول دار نیستند. باقی دلائل و معجزاتیکه برای اثبات صداقت پیغمبر علیه السلام بیان شده از حد کفایت زیاده است عـه حقیقت این است که این بدبختان از سوء استعداد خود درپی تباهی و بربادی خود میگشتند هلاکت برای آنها مقدر شده بود لیکن سبب ظاهری آن این شد که در عیش و آرام گرفتار آمده و در لجهٔ غفلت غرق گردیده از یاد تو غافل شدند و به نصیحت هیچ کس گوش ننهادند بهدایت وارث پیغمبران التفات نکردند و بمتع دنیوی مغرور گشتند از لطف و کرم خود بهر قدر که به آنها و آباء و اجداد آنها فوائد دنیوی رسانیدی بهمان قدر به غفلت و نسیان افزودند حال آنکه برایشان لازم بود که از مشاهده انعامات الهیه به بندگی و شکرگذاری منعم حقیقی

ع ۱۱ / ۱۷

وَقَالَ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ

وگفتند آنانکه توقع ندارند ملاقات مارا چرا

وگفتند آنانی که امید ندارند ملاقات مارا چرا

اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا ؕ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوْا فِىْٓ اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ

فرو فرستاده نشد برما فرشتگان را یا چرا نمی بینیم پروردگار خودرا هرآئینه بزرگ شدند در زعم خویش و سرکشی کردند

نازل کرده نشد برما فرشتگان یا (چرا) نمی بینیم رب خود را (عیانا) ع۵ بتحقیق بزرگ پنداشتند خود را در دلهای خود

عُتُوًّا كَبِيْرًا ﴿۲۱﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِيْنَ وَ

سرکشی بزرگ روزیکه ببینند فرشتگان را هیچ مژده نیست آنروز گنهگاران را و

سرکشی بزرگ ع۵ روزیکه ببینند فرشتگان را هیچ مژده نیست دران روز گنهگاران را و

يَقُوْلُوْنَ حِجْرًا مَّحْجُوْرًا ﴿۲۲﴾ وَقَدِمْنَآ اِلٰى مَا عَمِلُوْا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنٰهُ

گویند که باز داشته شود بازداشتن موکد و متوجه شدیم بسوئے آن چه کردند از کردار پس ساختیم آنرا

گویند کاشکی حائل شود حائلی محکم ورسیدیم (قصد کردیم) بسوی آنچه کردند از کردار پس ساختیم آنرا

هَبَآءً مَّنْثُوْرًا ﴿۲۳﴾ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَّاَحْسَنُ مَقِيْلًا ﴿۲۴﴾

مانند ذره های پراگنده ف۱ اهل بهشت آنروز بهترند از جهت قرارگاه و نیکوترند باعتبار جائے استراحت

مانند خاک (ذرات) پراگنده اهل بهشت دران روز بهترند از حیث قرارگاه و نیکوترند از حیث جای قیلوله (استراحت)

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيْلًا ﴿۲۵﴾ اَلْمُلْكُ

و روزیکه بشگافد آسمان بسبب ابر و فرود آورده شوند فرشتگان فرود آوردنی ف۲ بادشاهی حقیقی

و روزی که بشگافد آسمان بسبب ابر و فرود فرستاده شوند فرشتگان فرود فرستادنی پادشاهی

يَوْمَئِذِ ۨ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ؕ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكٰفِرِيْنَ عَسِيْرًا ﴿۲۶﴾ وَيَوْمَ

آنروز خدا راست و باشد آنروز بر کافران روز دشوار و روزیکه

دران روز (ظاهرا و حقیقتا) ثابت است خاص برای رحمن و هست آنروز بر کافران دشوار و روزی که

يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُوْلِ سَبِيْلًا ﴿۲۷﴾

بگزد ستمگار دو دست خود را گوید اے کاش من گرفتمے همراه پیغامبر راہے

میگزد ستمگار دست های خود را در حالیکه می گوید کاشکی من می گرفتم همراه رسول راهی

يٰوَيْلَتٰى لَيْتَنِىْ لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيْلًا ﴿۲۸﴾ لَقَدْ اَضَلَّنِىْ عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ

اے وائے برمن کاش که دوست نه گرفتمے فلانرا هرآئینه وے گمراه کرد مرا از پند بعد

ای وای برمن کاشکی نمی گرفتم فلانی را دوست (هرآئینه) گمراه کرده مرا از نصیحت بعد

اِذْ جَآءَنِىْ ؕ وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِلْاِنْسَانِ خَذُوْلًا ﴿۲۹﴾ وَقَالَ الرَّسُوْلُ يٰرَبِّ

از آنکه آمده بود بمن و هست شیطان آدمی را در محنت تنها گزارنده و گفت پیغامبر اے پروردگار من

از آنکه آمده بود بمن و هست شیطان مر آدمی را فریب دهنده و گفت رسول اے پروردگار من

اِنَّ قَوْمِى اتَّخَذُوْا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُوْرًا ﴿۳۰﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِىٍّ

هرآئینه قوم من این قرآن را متروک ساختند و همچنین ساخته ایم برائے هر پیغامبر

(هرآئینه) قوم من ساختند این قرآن را متروک و هم چنین گردانیدیم برای هر پیغمبرے

عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِيْنَ ؕ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَّنَصِيْرًا ﴿۳۱﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ

دشمنان از گناهکاران و بس است پروردگار تو راه نما و نصرت دهنده و گفتند کافران

دشمن از گنهگاران و کافی است رب تو رهنما و مددگار و گفتند

كَفَرُوْا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَّاحِدَةً ۚۛ كَذٰلِكَ ۚۛ لِنُثَبِّتَ بِهٖ

چرا فرود آورده نشد بر پیغامبر قرآن بیکدفعه هم چنین بدفعات آوردیم تا استوار سازیم بان

کافران چرا فرود آورده نشد بروی قرآن همه بیک دفعه هم چنین کم کم فرود آوردیم تا ثابت و استوار گردانیم بان

ف۱ سرکشی آنها به آن درجه رسیده که باوجود اعمال ناسزا و کارهای زشت می خواهند باین چشم های خود خداوند قدوس را ببینند و بشرف همکلامی او تعالے مشرف شوند۔

فتح الرحمٰن

عشر ۱ و الجزء التاسع عشر منزل

ف۲ یعنے حبط کردیم ۱۲ ف۲ گوید یعنی آسمان بر هیئت معتادہ خود باشد را ما ابر ناگاہ منشق شود واللہ اعلم۔

تفسیر عثمانی

ع۵ کسانیکه امید ندارند که روزی بحضور ما حاضر خواهند شد. وحساب اعمال خود را خواهند داد از خوف سزای خداوند غافل گردیده سخنان سفیهانه وگستاخانه بزبان میآرند. مثلاً میگویند فرشتگانی که بر محمد صلی اللہ علیه وسلم وحی آورند چرا با آن وحی بما نازل نشدند و یا خدای تعالے چرا روبرو با خود ما سخن نگفت! لازم بود که برای تصدیق قول تو اقلا فرشتگان نزد ما می آمدند و یا خداوند را روبرو میدیدیم که دعوای ترا تصدیق و تائید میکرد چنانکه در جائے دیگر فرماید «وقالوا لن نؤمن لك حتى نؤتى مثل ما اوتى رسل الله» (انعام- رکوع ۱۵) و در «سورة الاسراء» «او تاتى بالله والملئكة قبيلا» (اسراء رکوع ۱)

ع۵ آنها خود را بزعم خویش بسیار بزرگ پنداشته اند که نزول وحی و مشاهده فرشتگان را آرزو میکردند

عند المتقدمین ۷ مع

فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿۳۲﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَ

دل ترا و خواندیم آنرا با مهلت ونیارند کافران پیش تو هیچ داستانی مگر بیاریم پیش تو جوابی راست و

دل ترا و خواندیم آنرا اندک اندک بمهلت ۵ ونمی آرند کافران نزد تو مثلی (سوالی) مگر می آریم بتو جواب راست و

أَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿۳۳﴾ الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ

نیکوتر در بیان آنانکه برانگیخته شوند افتان برروی خویش بسوی دوزخ این جماعه

نیکوتر ازروی بیان آنانی که برانگیخته فراهم آورده شوند (در حالی که) برروی افتاده باشند بسوی دوزخ آن گروه

شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿۳۴﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ

بدترند باعتبار مکان و غلط کننده ترند راه را و هر آئینه دادیم موسی را کتاب و ساختیم همراه او

بدهستند ازروی درجه و بسیار دور افتاده گانند از راه و (هر آئینه) دادیم موسی را کتاب و گردانیدیم همراه او

أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ﴿۳۵﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

برادر او هارون را وزیر پس گفتیم بروید بسوی آن قوم که دروغ شمردند آیات ما را

برادرش هارون را وزیر پس گفتیم بروید بسوی آن قومیکه تکذیب کردند آیات ما را

فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿۳۶﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ

القصه پس هلاک ساختیم آن قوم را هلاک کردنی و قوم نوح چون دروغ شمردند پیغامبران را غرق ساختیم این جماعه را و گردانیدیم ایشان

پس هلاک ساختیم آنها را از بیخ برکنده و قوم نوح را وقتیکه تکذیب کردند رسولان را غرق ساختیم ایشان را و گردانیدیم ایشان

لِلنَّاسِ آيَةً ۖ وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿۳۷﴾ وَعَادًا وَثَمُودَ وَ

برای مردمان نشانه و مهیا کردیم برای ستمگاران عذاب درد دهنده و هلاک ساختیم عاد و ثمود و

برای مردم نشانی (عبرت) و مهیا کرده ایم برای ستمگاران عذاب دردناک و هلاک ساختیم عاد و ثمود و

أَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ﴿۳۸﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ ۖ وَ

اهل رس را و طبقات بسیار را در میان ایشان و برای هر یکی بیان کردیم داستانها و همه را

اهل چاه را ۵ و جماعات بسیار را در میان این مذکورین و برای هر یکی بیان کردیم داستانها و هر یکی را

كُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿۳۹﴾ وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ۚ أَفَلَمْ

هلاک ساختیم هلاک کردنی و هر آئینه رسیدند کافران بدیهی که باراینده شد بروی باران بد یعنی باران سنگ آیا

هلاک کردیم ریزه ریزه کردن و (هر آئینه) گذشتند این مردم بران قریه که باراینده شده بود بروی باران بد آیا

يَكُونُوا يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿۴۰﴾ وَإِذَا رَأَوْكَ إِنْ يَتَّخِذُونَكَ

نمی دیدند آنرا بلکه توقع نمیداشتند برانگیختن را و چون ببینند ترا نگیرند ترا

نمیدیدند آنرا نی بلکه توقع نداشتند دوباره زنده شدن را و چون ببینند ترا نمی گیرند ترا

إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿۴۱﴾ إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا

الا مسخره آیا این شخص ست آنکه خدا فرستاده پیغامبر فرستاده هر آئینه نزدیک بود که گمراه کند ما را از پرستش خدایان ما

مگر مسخره (گویند) آیا این آنکس است که فرستاده الله او را رسول (هر آئینه) نزدیک بود که گمراه کند ما را از معبودان ما

لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۚ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ

اگر نه آن بودی که شکیبائی کردیم بران و خواهند دانست چون به بینند عذاب را کیست

اگر ما استوار نمی بودیم برانها و آینده دانند وقتیکه ببینند عذاب را که کیست

أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿۴۲﴾ أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ

غلط کننده تر راه را آیا دیدی آنرا که گرفته است خدای خود خواهش نفس خود را آیا تو میشوی بروی

گمشده تر از راه آیا دیدی آنرا که گرفته معبود خویش هوای خود را آیا تو هستی بروی

وَكِيلًا ﴿۴۳﴾ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۚ إِنْ هُمْ إِلَّا

نگهبان آیا می پنداری که بیشترین ایشان می شنوند یا می فهمند نیستند ایشان الا

ضامن (نگهبان) بلکه آیا می پنداری که اکثر ایشان می شنوند یا می دانند نیستند ایشان مگر

۵ علت کم کم فرستادن قرآن آنچنانکه شما تصور کرده اید اگر غور کنید بدینسان فرستادن قرآن دارای فواید زیاد است چه در صورتیکه یکبار فرو فرستاده میشد انسان چنانکه باید وشاید از آن بهره گرفته نمی توانست مثلاً درین صورت حفظ کردن قرآن آسان ترشد در فهمیدن سهولت دست داد کلام کما هو حقه منضبط شد و مردم به تفاصیل مصالح و حکمت های که در آن رعایت کرده شده موقع بموقع اطلاع یافتند و شان نزول جداگانه هر آیت را از بدو از تعین مطلب صحیح کمی دریافتند و چون هنگام ضرورت جواب را مطابق سوال صحیح و موقع دریافتند قلوب پیغمبر و مسلمانان را تسکین حاصل شد و گویا به نزول هر آیت دعوی اعجاز تجدید شده رفت و جبرئیل علیه السلام به کرات و مرات نازل شد و آن فی نفسه یک برکت مستقل بود و بسا فوائد دیگر در آن موجود است که از آن جمله در ینجا لطرف بعض فوائد اشاره فرموده است ۵ در باب «اصحاب الرس» (صاحبان چاه) که گیستند و اختلاف زیاد است در روح المعانی ۸ اقوال زیاد نقل کرده نگاشته است «مخلص الاقوال انهم قوم اهلکهم الله بتکذیب من ارسل الیهم» (یعنی خلاصه کلا

كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿۱۰﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ

مانند چهار پایان بلکه ایشان غلط کننده ترند راه را آیا ندیدی بسوے پروردگار خود چگونه دراز کرد سایه را و اگر

مانند چهار پایان بلکه ایشان زیاده گم شدگانند از راه آیا ندیدی به صنع رب خود که چگونه دراز کرد سایه را و اگر

شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿۱﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا

خواستے گردانیدی آنرا آرمیده باز برگماشتیم آفتاب را بر وے راه نماؤ۲ باز فراگرفتیم سایه را بسوے خویش

می‌خواست می ساخت او را ثابت باز گردانیدیم آفتاب را بر وی دلالت کننده باز قبض کردیم آنرا بسوی خود

قَبْضًا يَسِيرًا ﴿۲﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَ

فراگرفتن آسان و اوست آنکه ساخته برای شما شب را پوشنده و خواب را راحت و

بقبض آسان تدریجی ع۵ و اوست آنکه ساخت برای شما شب را پوشش و خواب را راحتی و

جَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿۳﴾ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

ساخت روز را وقت برخاستن و اوست آنکه فرستاد بادها را مژده دهنده پیش رحمت خویش

ساخت روز را برای برخاستن برآمدن و اوست آنکه فرستاد بادها را مژده دهنده پیش از نزول رحمت خود (باران)

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿۴﴾ لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا

و فرود آوردیم از آسمان آب پاک را تا زنده سازیم بآن آب شهر مرده را و تا بنوشانیمش از آنچه

و فرود آوردیم از آسمان آب پاک کننده را تا زنده سازیم به آن مرده را و بنوشانیم آنرا از جمله آنچه

خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿۵﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَىٰ

آفریده ایم چهار پایان را و مردم بسیار را و هر آئینه گوناگون بیان کردیم پند در میان ایشان تا پند پذیر شوند پس قبول نکردند

آفریده ایم چهار پایان و مردمان بسیاری را و (بتحقیق) گوناگون قسمت کردیم آب را در میان ایشان تا پند گیرند پس امتناع

أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿۶﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿۷﴾ فَلَا

بیشترین مردمان مگر ناسپاسی را و اگر می خواستیم میفرستادیم در هر دیہے ترساننده پس

اکثر مردم مگر از ناسپاسی و اگر می خواستیم هر آئینه میفرستادیم (در زمان تو نیز) در هر دهی ترساننده پس

تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿۸﴾ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ

فرمان مبر کافران را و جهاد کن برایشان بحکم خدا جهاد بزرگ و اوست آنکه در آمیخت دو دریا را

اطاعت مکن گفته کافران را و مقابله کن ایشان را بقرآن مقابله بزرگ و اوست آنکه بهم آمیخته جریان داده دو دریا را

هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا

این یک آب شیرین دافع تشنگی ست و آن دیگر شور بدمزه و ساخت میان هر دو حجابے و بندے

این یک آب شیرین دافع تشنگی بزرگ است و این شور تلخ است و ساخت میان هر دو حجابی و مانعی

مَحْجُورًا ﴿۹﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ

مضبوط و اوست آنکه آفرید از آب آدمی را پس ساخت آنرا خداوند نسب و خداوند قرابت دامادی و هست

مضبوط و اوست آنکه آفریده از آب آدمی را پس ساخت او را خداوند نسب و دامادی و هست

رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿۱۰﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَ

پروردگار تو توانا و می پرستند بجز خدا چیزے را که نفع ندهد بایشان و ضرر نه رساند بدیشان و

رب تو بهر چیز توانا و می پرستند بجز خدا چیزے را که نفع ندهد ایشان را و نه ضرر رساند بایشان و

كَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿۱۱﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿۱۲﴾ قُلْ

هست کافر بر مخالفت پروردگار خود پشتی دهنده و نه فرستادیم ترا مگر بشارت دهنده و بیم کننده بگو

هست کافر بر علیه رب خود معاون و نفرستادیم ترا مگر بشارت دهنده و ترساننده بگو

مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿۱۳﴾ وَتَوَكَّلْ

نمی طلبم از شما بر تبلیغ قرآن هیچ مزدے لیکن هرکه خواهد که راه گیرد بسوی پروردگار خویش تو بگیرد و توکل کن

نمی خواهم از شما بر این هیچ مزدی لیکن هرکه خواهد که بگیرد بسوی رب خود راهی (رهنمائی میکنم) ع۵ و توکل کن

فتح الرحمن

ع ۱۰ ۴

ف۱ یعنی بعد اسفار قبل از طلوع آفتاب یا در اول روز ۱۲۔

ف۲ یعنی بهر صفت که آفتاب تقاضا میکند میرود ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ از صبح تا طلوع آفتاب هر جا سایه است اگر حق تعالی آفتاب را نمی گذاشت که طلوع کند همین سایه دوام می نمود مگر او بقدرت خود آفتاب را بر آورد که انبساط روشنی از آن آغاز شد و سایه تدریجا یکسو گردید اگر روشنی نبودی مردمان سایه را قطعا نشناختندی زیرا هر چیز بوجود ضد خود شناخته میشود – چنانکه گفته شده (و بضدها تتبین الاشیاء) «قل ارایتم ان جعل الله علیکم اللیل سرمدا الی یوم القیامة من اله غیر الله یاتیکم بضیاء» الایة ۱۲ ع۵ وظیفه تو این است که مومنان را بر الطاف و عواید خدائی تعالی بشارت دهی و کافران و بدکردار آن را از نتائج و انجام وخیم آگاه کنی کسی قبول کند یا نکند ترا نقصی نباشد زیرا تو از آنها مزد نمی خواستی که از نپذیرفتن شان مزد ترا اندیشه ضیاع آن باشد بلکه مقصد تو این است که مردم با اختیار خود بتوفیق خداوند براه راست پروردگار خود بیایند فرقی ندارد که آن را مزد گویند یا گذشت ۱۲

عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ

برآں زندہ کہ ہرگز نمیرد و بپاکی یاد کن ہمراہ ستایش او وبس ست وے بگناہان بندگان خویش

بران زندۂ ہرگز نمیرد و بپاکی یادکن ہمراہ ستایش او و کافی خبرداراست او بگناہان بندگان خود

خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

آگاہ آنکہ بیافرید آسمانہا و زمین وآنچہ درمیان آنہاست در شش روز

آنکہ آفریدہ آسمانہا و زمین وآنچہ درمیان آنہاست در شش روز

ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۚ الرَّحْمَٰنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ

باز مستقر شد بر عرش اوست بخشایندہ پس بپرس از حال وے دانائے را و چون گفتہ میشود بکافران

پس استوار (مستولی) شد بر عرش او خداوند رحمت بزرگ است پس بپرس حال وی را از خبیری و چون گفتہ شود برای کافران

اسْجُدُوا لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۩ ﴿٦٠﴾

کہ سجدہ کنید رحمٰن را گویند و چیست رحمٰن آیا سجدہ کنیم چیزے را کہ تو میفرمائی بما و زیادہ کرد این سخن در حق ایشان رمیدن را

کہ سجدہ کنید رحمٰن را گویند چیست رحمٰن آیا سجدہ کنیم برای آنچہ تو میفرمائی مارا و زیادہ کرد این سخن (امر سجدہ برحمٰن) ایشانرا نفرت

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُّنِيرًا ﴿٦١﴾

بزرگوارست آنکہ بساخت در آسمان برجہارا و ساخت دران چراغ را یعنی آفتاب را و ساخت ماہ را روشن دہندہ

بابرکت بزرگ است آنکہ ساخت در آسمان برجہا ٥ و ساخت دران چراغی و ماہ را روشنی دہندہ

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ

آنکہ ساخت شب و روز جانشین یکدیگر برائے کسیکہ خواہد پند گرفتن یا خواہد

واوست آنکہ ساخت شب و روز را مختلف (و خلف از یکدیگر) ٦ برای آنکہ خواہد کہ پند گیرد یا خواہد

شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ الرَّحْمَٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا

شکرگذاری کردن و بندگان خدا آنانند کہ میروند بر زمین باہستگی ١ و چون

شکرگذاری را و بندگان رحمٰن آنان اند کہ می گردند بر زمین بہ آہستگی (بہ تواضع) ٧ و چون

خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَ

سخن گویند بایشان نادان گویند سلام برشما باد و آنانکہ شب میگذارند برائے پروردگار خویش سجدہ کنان و

خطاب کند ایشانرا نادان (بی ادبانہ) گویند سلام و آنانکہ شب میگذارند برائے رب خود سجدہ کنان و

قِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ

قیام کنان و آنانکہ می گویند اے پروردگار ما بازدار از ما عذاب دوزخ را ہرآئینہ

قیام کنان و آنانکہ می گویند اے رب ما بازدار از ما عذاب دوزخ را ہرآئینہ

عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِينَ

عذاب دوزخ لازم شوندہ است ہرآئینہ دوزخ بد آرام گاہے ست و بد مقامے ست و آنکہ چون

عذاب دوزخ ہست شدید لازم (ہرآئینہ) دوزخ بد جائے تقرر و بد جائے اقامت است و آنانکہ چون

إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَالَّذِينَ لَا

خرج کنند اسراف نہ نمایند و تنگی نگیرند و باشد عطائے ایشان میان جانبین معتدل و آنانکہ نمی پرستند

خرج می کنند اسراف نمی کنند و تنگی نمی کنند (در خرج) و باشد میان اسراف و تنگی معتدل و آنانکہ نمی پرستند

يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ

باخدا معبود دیگر را و نمی کشتند ہیچ نفسے را کہ حرام کردہ است خدا مگر بحق

باللہ معبود دیگر و نمی کشند آن نفسی را کہ حرام گردانیدہ اللہ (قتل) بحق

وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ

و زنا نکنند و ہرکہ بکند این کار برخورد بہ عقوبت دشوار دوچند کردہ شود او را عذاب روز

و نمی کنند زنا و ہرکہ بکند آنچہ مذکور شد بیند جزای گناہ دوچند کردہ شود او را عذاب در روز

فتح الرحمٰن

١ یعنی تواضع بر ایشان غالب ست ١٢

تفسیر عثمانی

٥ یعنی ستارگان بزرگ و یا قلعہ ہائی آسمانی کہ فرشتگان آنرا نظارت میکنند و یا ممکن است منازل دوازدہ گانہ آفتاب مراد باشد کہ ہیئت دانان بیان کردہ اند حضرت شاہ صاحب میگوید آسمان بدوازدہ حصہ تقسیم است و ہر یکی را برج گویند و نشانۂ ہر یکی ستارگان است این حدود را برای حساب مقرر کردہ است "از موضح القرآن" ٦ افزودن و کاستن و یا آمدن و رفتن را مختلف فرمود و یا مطلب این است کہ یکی را عوض دیگری ساختہ است مثلاً اگر کار روزمانده آنرا الشب انجام میدہند و اگر وظیفہ شب باقی ماند آنرا بروز اجرا می نمایند کما ورد فی الحدیث ٧ بندگان خدا مانند مشرکین از شنیدن نام رحمٰن نفرت نمی کنند بلکہ در ہر گفتار و کردار خود اظہار بندگی مینمایند از رفتار و کردار آنہا تواضع متانت خاکساری بی تکلفی آشکار می گردد نہ تکبر برزمین خرامان خرامان راہ

علامۃ الوقف: عند المتقدمین ١٢ — السجدۃ ١٦٠ ٣٥ — ٥ ع

می روند چنین نیست کہ از ریاء و تصنع مانند مریضان قدم می بردارند بلکہ رفتار آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہ در حدیث منقول است چنین رفتاری را تائید نمی کند ١٢

الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا

قیامت و جاوید ماند آنجا خوار کرده شده مگر آنکه توبه کرد و ایمان آورد و عمل شایسته نمود

قیامت و جاوید ماند در آن ذلیل مگر آنکه توبه کرد و ایمان آورد و کرد عمل نیکو

فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَ

پس آنجماعه بدل سازد خدا بدیهای ایشان را به نیکی ها و هست خدا آمرزنده مهربان و

پس ایشان را تبدیل می کند الله بجائے بدیهای ایشان نیکی ها و هست الله آمرزنده مهربان و

مَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا

هرکه توبه کند و کار شایسته بجا آورد پس هر آئینه وی رجوع می کند بخدا رجوع کردنے و آنانکه

هرکه توبه کند و کند کار نیک پس (هر آئینه) وی رجوع می کند بسوئے الله رجوع کردنی (پسندیده) ۵ و آنانکه

يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا

گواهی دروغ نمیدهند و چون بگذرند بر بیهوده بگذرند بروش بزرگان و آنانکه چون پند داده میشوند ایشان را

حاضر نمی شوند بکار باطل (و شهادت دروغ نمی دهند) و چون بگذرند بچیز بیهوده بگذرند [illegible] ۵ و آنانکه چون پند داده شوند

بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ

بآیات پروردگار ایشان کر و کور نه افتند بر شنیدن آن و آنانکه می گویند اے پروردگار ما ببخش

به آیات پروردگار ایشان نمی افتند بر آنها (بطور) کران و کوران و آنانکه می گویند اے پروردگار ما ببخش

لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُولَٰئِكَ

ما را از زنان ما و از فرزندان ما روشنی چشم و بکن ما را پیشوائے متقیان آنجماعه

ما را از زنان ما و از فرزندان ما خنکی چشم و بگردان ما را برای پرهیزگاران پیشوا آن گروه

يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا

جزا داده شود ایشان را محل بلند بمقابله آنکه صبر کردند و برخورانیده شود ایشان را آنجا بدعای خیر و سلام جاویدان آنجا

پاداش داده شود ایشان را بالاخانه به سبب آنکه صبر کردند و ملاقات کرده شود ایشان در آنجا بدعا و سلام جاوید باشند در آن

حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ۖ فَقَدْ

بهشت نیک آرام گاه است و نیک مقام ست بگو باقدر نمی شمارد شما را پروردگار من اگر نباشد عبادت شما پس هر آئینه

نیکو جائے تقرر است و نیک جای اقامت ۵ بگو پروا نمی کند بشما رب من اگر نباشد عبادت شما (اورا) پس (هر آئینه)

سورة الشعراء مكية وهي مائتان | كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾ | وسبع وعشرون آية وإحدى عشر ركوعا

دروغ داشتید پس البته باشد جزائے آن لازم

تکذیب کردید پس زود است که باشد (جزای) تکذیب لازم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

طسم ﴿١﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا

این آیات کتاب روشن ست شاید تو هلاک کننده خویشتنی را به سبب آنکه

این آیت های کتاب روشن است (ظاهر کننده حق) شاید تو اندوهگین کننده (هلاک کننده) نفس خود را بانکه

مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ

مسلمان نمی شوند اگر خواهیم فرود آریم بر ایشان از آسمان نشانه پس شود گردن ایشان

مومن نمی شوند اگر خواهیم فرود آوریم بر ایشان از آسمان نشانه پس گردد گردن های ایشان

لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمَٰنِ مُحْدَثٍ إِلَّا كَانُوا

پیش آن نیایش کننده و نمی آید بدیشان هیچ پندے از جانب پروردگار ایشان نو پدید آورده مگر می باشند

پیش آن عاجزی کنندگان و نمی آید بایشان هیچ پندے نو پدید آورده از جانب رحمن مگر باشند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بلکه دیده و شنیده بسجده کنند

تفسیر عثمانی

ف۱ اول ذکر گناهی کافری بود که بعد از آن ایمان آورد و این ذکر گناه کردن در حین اسلام است. درباره آن هم این بشارت است که چون توبه کند یعنی از کارهائی بد اعراض نماید نزد الله تعالی مقام و رتبه می یابد معلوم شد که مضمون مندرجه سوره النساء "ومن یقتل مومنا متعمدا فجزاؤه جهنم خالدا فیها وغضب الله علیه ولعنه واعد له عذابا عظیما" (نساء رکوع ۱۳) در حق غیر تائب است والله اعلم.

ف۵ حضرت شاه صاحب می نویسد که گناه شامل نمی شوند و از چیزهای بازی و لهو پرهیز می نمایند نه به لهو مشغول و نه با ترکیبِ آنها می جنگند

ف۷ اگر در چنین جائے نیک اندک زمان هم اقامت نصیب شود غنیمت است حالانکه این اقامت گاه آنان ابدی میباشد

ف۸ نفع و نقصان را بشان خاطر نشان نمود بر بنده لازم است که مغرور و بے باک نشود زیرا خدا پروائے او ندارد. آری [illegible]

عَنْهُ مُعْرِضِيْنَ ۞ فَقَدْ كَذَّبُوْا فَسَيَأْتِيْهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوْا بِهٖ

ازان رو گردانندہ پس ثابت شد کہ ایشان دروغ شمردند پس خواہد آمد بایشان باصدق وعدہ کہ بآن

ازان روگردانند. گمان پس (بدرستیکہ) تکذیب کردند پس زود آید بایشان خبرہای آنچہ بہ آن

يَسْتَهْزِءُوْنَ ۞ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ

تمسخر می کردند آیا ندیدہ اند بسوے زمین چہ قدر رویانیدیم درانجا از ہر جنس

استہزا می کردند عہ آیا ندیدند بزمین کہ چقدر رویانیدیم دران از ہر جنس

كَرِيْمٍ ۞ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۚ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۞ وَاِنَّ رَبَّكَ

نیک ہر آئینہ درین ماجرا نشانہ است و نیستند بیشترین ایشان مسلمانان و ہر آئینہ پروردگار تو

قسم پسندیدہ (ہر آئینہ) دراین (رویانیدن) نشانہ ایست (بکمال قدرت) و نیست اکثر ایشان یقین کنندگان عہ

لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۞ وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوْسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ

ہمان ست غالب مہربان و آنگاہ کہ آواز داد پروردگار تو موسیٰ را کہ بیا پیش گروہ ستمگاران

ہمان غالب مہربان و چون ندا کرد پروردگار تو موسے را کہ برو پیش قوم ظالمان

قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۭ اَلَا يَتَّقُوْنَ ۞ قَالَ رَبِّ اِنِّيْٓ اَخَافُ اَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ۞ وَ

بیا پیش قوم فرعون آیا پرہیزگاری نمی کنند گفت اے پروردگار من ہر آئینہ من مے ترسم ازانکہ دروغے شمرند مرا و

بہ قوم فرعون آیا نمی ترسند گفت اے پروردگار من (ہر آئینہ) من می ترسم ازینکہ تکذیب کنند مرا و

يَضِيْقُ صَدْرِيْ وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِيْ فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُوْنَ ۞ وَلَهُمْ

تنگ شود سینۂ من و جاری نمی گردد زبان من پس پیغامبری فرست بسوے ہارون و قوم فرعون را

تنگ میشود سینۂ من و روانی ندارد زبان من پس پیغامبر بفرست بسوے ہارون و ہست ایشان را

عَلَيَّ ذَنْۢبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْنِ ۞ قَالَ كَلَّا ۚ فَاذْهَبَا بِاٰيٰتِنَآ اِنَّا مَعَكُمْ

بر من گناہے ست پس می ترسم کہ بکشند مرا گفت نہ چنین باشد پس ہر دو بروید با نشانہای ما ہر آئینہ ما باشما

بر من دعوای گناہ پس میترسم کہ کشند مرا گفت نہ چنین است پس بروید ہر دو با آیت ہای ما (ہر آئینہ) ما باشما

مُّسْتَمِعُوْنَ ۞ فَاْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۞ اَنْ

شنوندہ ایم پس بیایید بفرعون پس بگویید ہر آئینہ ما فرستادۂ پروردگار عالمہا ایم باین پیغام کہ

شنوندہ ہستیم پس بروید ہر دو بفرعون پس بگویید (ہر آئینہ) ما فرستادۂ پروردگار عالمیانیم باینکہ

اَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ ۞ قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِيْنَا وَلِيْدًا وَّلَبِثْتَ فِيْنَا

بفرست ہمراہ ما بنی اسرائیل را گفت اے موسی آیا پرورش نکردیم ترا در میان اہل خویش در حال طفلی و درنگ کردی

بفرست با ما بنی اسرائیل را گفت فرعون آیا پرورش نکردیم ترا در خانۂ خود مثل پسر (در حالیکہ طفل بودی) و گذرانیدی در میان

مِنْ عُمُرِكَ سِنِيْنَ ۞ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِيْ فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ

از عمر خود سالہا و کردی آن کردار خود را کہ از تو بعمل آمد و تو از ناسپاس داران نعمت

از عمر خود سالہا و کردی آن کردۂ خود را کہ کردی حال آنکہ تو از ناسپاسانی

قَالَ فَعَلْتُهَآ اِذًا وَّاَنَا مِنَ الضَّاۗلِّيْنَ ۞ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ

گفت کردم آن کردار آنگاہ و من از گمراہان بودم پس گریختم از پیش شما چون بترسیدم از عقوبت شما پس عطا

گفت (موسی) کردم آن کار را آن وقت در حالیکہ از خطا کنندگان بودم پس گریختم از شما چون ترسیدم از شما پس بخشید

لِيْ رَبِّيْ حُكْمًا وَّجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ۞ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ اَنْ

مرا پروردگار من دانش و ساخت مرا از پیغامبران و آیا این نعمتے ست کہ منت می نہی بر من کہ

مرا رب من حکم و مقرر نمود مرا از مرسلین و آن نعمت است کہ منت می نہی آنرا بر من کہ

عَبَّدْتَّ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ ۞ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ۞ قَالَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ

بندہ گرفتی بنی اسرائیل را گفت فرعون و چیست پروردگار عالمہا گفت موسی پروردگار آسمانہا

غلام ساختی بنی اسرائیل را گفت فرعون چیست رب عالمیان گفت (موسی) پروردگار آسمانہا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بندہ گرفتن بنی اسرائیل نعمت بود پس ہم چنین پرورش کردن کہ بآن ضرورت بود نعمت نباشد ۱۲۔

تفسیر عثمانی عہ آنہا نہ تنہا از امر الٰہی اعراض می نمودند بلکہ تکذیب و استہزا ہم می کردند پس عنقریب در دنیا و آخرت سزای کردار ہای خود را خواہند یافت و در آن وقت حقیقت چیزیکہ بآن تمسخر می کردند برای شان آشکار خواہد شد۔ عہ اگر این مکذبین بر احوال زمین پیش پا افتادہ شان غور می کردند برای حصول معرفت مبدا و معاد کافی بود آیا نمی بینند کہ از زمین خاک پست و حقیر در تحت یک نظام استوار تکوینی چہ گلہای رنگارنگ و انواع و اقسام غلہ ہا و میوہ ہا پدید می آید آیا این دلیل بران نیست کہ صانعیکہ قدرت و حکمت بی انتہا دارد و زمام وجود در اختیار اوست این چمن پر رونق را بدینگونہ زیب و زینت بخشیدہ است و تنہا او تعالی است کہ ہر وقتی بخواہد آنرا ویران بعد از ویرانی دوبارہ آباد نماید۔ بنا علیہ بعد ازینکہ این آیات تکوینیہ خوب فہمیدہ شود برای تصدیق آیات تشریعیہ اشکالی باقی نمی ماند آری اگر کسی نخواہد کہ این آیت را بپذیرد آن سخن جداگانہ است ۱۲۔

ع ۹ ۵

وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿١٦﴾

و زمین و آنچه در میان اینهاست اگر یقین آرنده اید گفت فرعون آنانرا که حوالی او بودند آیا می شنوید

و زمین است و آنچه میان آنهاست اگر هستید یقین کنندگان (یقین کنید) گفت فرعون آنانرا که در گرد او بودند آیا نمی شنوید ع۵

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ

گفت موسی پروردگار شماست و پروردگار پدران پیشین شماست گفت فرعون هر آئینه پیغامبر که فرستاده شده بسوی شما

گفت موسی هست رب شما و رب پدران پیشین شما گفت فرعون (هر آئینه) رسول شما که فرستاده شده بسوی شما

لَمَجْنُونٌ ﴿١٨﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٩﴾

دیوانه است گفت موسی پروردگار مشرق و مغرب و آنچه در میان اینهاست اگر در یابید

دیوانه است گفت موسی اوست رب مشرق و مغرب و آنچه در میان آنهاست اگر عقل دارید (باین سخن ایمان بیاورید) ع۵

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٠﴾ قَالَ أَوَلَوْ

گفت اگر حق را گرفتی غیر مرا البته بکنم ترا از زندانیان گفت آیا بزندان کنی

گفت فرعون (قسم است) اگر فرا گیری معبودی غیر از من (هر آئینه) بگردانم ترا از محبوسین گفت موسی آیا بندی میکنی

جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِينٍ ﴿٢١﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٢﴾ فَأَلْقَىٰ

اگرچه بیارم پیش تو چیزے روشن را گفت بیار آنرا اگر از راست گویانی پس بانداخت

مرا اگرچه بیارم نزد تو چیز ظاهر کننده (معجزهٔ روشن)، گفت فرعون بیار آنرا اگر هستی از راست گویان پس انداخت

عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٢٣﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٢٤﴾

عصاے خود را پس ناگهان وے اژدهاست آشکار بود و بر آورد دست خود را پس ناگهان وے سفید بود برای بینندگان

عصائے خود را پس ناگهان وی اژدهای آشکارا بود و بر آورد دست خود را پس ناگهان سفید بود برای بینندگان

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُم

گفت فرعون بجماعتے که حوالی او بودند هر آئینه این شخص جادوگریست دانا میخواهد که بیرون کند شما را از زمین شما

گفت فرعون به سردارانی که گرد او بودند (هر آئینه) این شخص جادوگریست عالم میخواهد که بیرون کند شما را از وطن شما

بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٢﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ

بسحر خود پس چه میفرمائید مرا گفتند موقوف دار او را و برادرش را و بفرست در شهرها

بسبب جادوی خود پس چه میفرمائید گفتند مهلت بده او را و برادرش را و بفرست در شهرها

حَاشِرِينَ ﴿٣﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٤﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥﴾

نقیبان را تا بیارند پیش تو هر جادوگر دانا را پس جمع کرده شد ساحران بمیعاد روزے معین

جمع کنندگان را تا بیارند نزد تو هر جادوگر بزرگ عالم را پس جمع کرده شد جادوگران بوعدهٔ روز معلوم

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنتُم مُّجْتَمِعُونَ ﴿٦﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِن كَانُوا هُمُ

و گفته شد مردمان را آیا شما جمع شونده اید بود که ما پیروی ساحران کنیم اگر ایشان

و گفته شد مردمان آیا شما جمع شونده اید (یعنی شما نیز جمع شوید) شاید که ما پیروی کنیم ساحران را اگر باشند ایشان

الْغَالِبِينَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ

غالب شوند پس چون حاضر شدند ساحران گفتند فرعون را آیا ما را مزدے بود اگر ما

غلبه کنندگان پس چون آمدند جادوگران گفتند فرعون را آیا بتحقیق ما را باشد مزدی اگر باشیم ما

الْغَالِبِينَ ﴿٨﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَّمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٩﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ

غالب شویم گفت آرے و هر آئینه شما آنگاه از مقربان باشید گفت بایشان موسے

غلبه کنندگان گفت فرعون بلے و هر آئینه شما آنوقت البته از مقربان باشید گفت برای ساحرین موسے

أَلْقُوا مَا أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿١٠﴾ فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ

بیفگنید آنچه شما افگننده اید پس انداختند رسن هاے خود را و عصاهاے خود را و گفتند قسم به بزرگی فرعون

بیفگنید آنرا که شما افگنندگانید پس افگندند ریسمانهاے خود و عصاهای خود را و گفتند باقبال (قوت) فرعون

تفسیر عثمانی

ع۵ فرعون دیده و دانسته میخواست اصل مسئله را برهم زند بر آن اینکه ارکین و حوالی خود را برانگیزد و سخنان موسی علیه السلام را سبک و انمود کند گفت آیا می شنوید؟ که موسیٰ چه سخنان بیهوده و بے معنی می گوید آیا کسی از شما تصدیق میکند که غیر از من دیگری پروردگار آسمان و زمین باشد!

ع۵ حضرت موسیٰ علیه السلام همان سخن را بیان نمود که حضرت ابراهیم علیه السلام در آخر به نمرود گفته بود یعنی رب العالمین آنست که مالک مشرق و مغرب است و تدبیر طلوع و غروب همه سیارات را مطابق یک نظام محکم و استوار می نماید اگر شما کمی عقل داشته باشید گفته میتوانید که نگهدارندهٔ این نظام عظیم الشان جز خدا دیگری نیست آیا کسی قدرت و قوت دارد که در نظام برپا کردهٔ او برای یک ثانیه خلل اندازد؟ و یا تبدیل کند فرعون چون این سخن آخری را شنید مبهوت گشت و از بحث و جدال صرف نظر نموده به تهدید و ترهیب آغاز کرد چنانکه بعد ازین می آید حضرت شاه صاحب مینویسد که حضرت موسیٰ برای نشان دادن قدرت خدا همان یک سخن را بعبارات مختلف تکرار می نمود و در اثنای حال فرعون

[illegible] خود را برای نکبت نالموقع یقین کردن به آنان حاصل نشود۔

إِنَّا لَنَحْنُ الْغٰلِبُونَ ﴿٤١﴾ فَأَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾

هرآئینه ما البته غالبیم — پس انداخت موسیٰ عصاے خود را پس ناگہان وے فرو می برد آنچه دغابازی میکردند

(هرآئینه) ما غالبیم ف١ — پس انداخت موسیٰ عصای خود را پس هماندم او فرو می برد آنچه تزویر کرده بودند ف٢

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سٰجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعٰلَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسٰى وَ

پس انداخته شدند ساحران سجده کنان گفتند ایمان آوردیم بپروردگار عالمها — پروردگار موسیٰ و

پس برروی افتادند جادوگران سجده کنان گفتند ایمان آوردیم برب عالمها — پروردگار موسیٰ و

هٰرُونَ ﴿٤٨﴾ قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ

هارون — گفت فرعون آیا ایمان آوردید بموسیٰ پیش از انکه دستوری دهم شما را هرآئینه وے مهتر شماست آنکه بیاموخت شمارا

هارون — گفت فرعون ایمان آوردید باو پیش از انکه اجازه دهم شما را (هرآئینه) موسیٰ آن کلان شماست که تعلیم داده شمارا

السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَ

جادو — پس خواهید دانست — البته ببرم دستهاے شما را و پایهاے شما را از جانب راست و دیگر از جانب چپ و

جادو ف٣ پس خواهید دانست (هرآئینه) ببرم دستهاے شما و پایهاے شما را برخلاف یکدیگر یعنی دست راست و پای چپ) و

لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّا

البته بردار کنم شما را همه یکجا — گفتند هیچ زیان نیست هرآئینه ما بسوے پروردگار خویش رجوع کنیم هرآئینه ما

(هرآئینه) بردار کشم شما را تمامے — گفتند جادوگران هیچ زیان نیست بدرستیکه ما بسوی رب خود بازگردنده ایم ف۴ (هرآئینه)

نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطٰيٰنَا أَنْ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾ وَأَوْحَيْنَا

توقع داریم که بیامرزد برائے پروردگار ما گناهان ما را بسبب آنکه شدیم اول مسلمانان — و وحی فرستادیم بسوے

توقع داریم که بیامرزد برای ما پروردگار ما خطاهای ما را برای آنکه شدیم (از جمله حاضرین) اول مومنان — و حکم فرستادیم

إِلٰى مُوسٰى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي

موسیٰ که بوقت شب روان کن بندگان مرا هرآئینه شما تعاقب کرده شوید — پس فرستاد فرعون در

بموسیٰ که در شب ببرید بندگانم را (هرآئینه) شما تعاقب کرده میشوید ف۵ — پس فرستاد فرعون در

الْمَدَائِنِ حٰشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هٰؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ ﴿٥٥﴾

شهرها نقیبان — هرآئینه بنی اسرائیل گروهے اندک اند — و هرآئینه ایشان ما را بخشم آورده اند

شهرها جمع آورندگان (و گفت فرعون) بدرستیکه گروه موسیٰ گروه اندک اند — و (هرآئینه) ایشان برما خشمناک اند

وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حٰذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَخْرَجْنٰهُمْ مِنْ جَنّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَ

و هرآئینه ما جماعتے ایم سلاح پوشیده خدا میفرماید پس بیرون کردیم قوم فرعون را از بوستانها و چشمها — و گنجها و

و (هرآئینه) ما همه ما نهایت محتاطیم (و ما همه مردم احتیاط کاریم) پس کشیدیم ایشان را از باغها و چشمها — و گنجها و

مَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ وَأَوْرَثْنٰهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾ فَأَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ

منزل نیک چنین کردیم — و میراث دادیم این اشیا بنی اسرائیل را پس تعاقب ایشان کردند وقت اشراق درآمده

منزل هاے نیکو هم چنین (کشیدیم) و بطور میراث دادیم آن چیزها را به بنی اسرائیل پس تعاقب کردند ایشانرا (یا رسیدند) در وقت

فَلَمَّا تَرَاءَى الْجَمْعٰنِ قَالَ أَصْحٰبُ مُوسٰى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّا إِنَّ

پس چون یکدیگر را دیدند هر دو گروه گفتند یاران موسیٰ هرآئینه بما رسیدند گفت موسیٰ نه چنین است هرآئینه

پس چون دیدند هر دو گروه یکدیگر را گفت همراهان موسیٰ (هرآئینه) ما گرفتار شدگانیم (دریافته شدگانیم) گفت نه چنین است

مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾ فَأَوْحَيْنَا إِلٰى مُوسٰى أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ

با من پروردگار من است راه خواهد نمود مرا پس وحی فرستادیم بسوے موسیٰ که بزن عصاے خود را در دریا

همراه من است (امداد) پروردگار من بزودی نماید مرا راه نجات پس حکم فرستادیم بموسیٰ که بزن بعصاے خود دریا را

فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْآخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَ

پس دریا شگافته پس شد هر پاره مانند کوه بزرگ — و نزدیک آوردیم آنجا آن دیگران را و

(پس زد) پس شق (پاره پاره) شد پس بود هر پاره مانند کوه بزرگ — و نزدیک آوردیم آنجا دیگران را و

تفسیر عثمانی

ف١ بعض علما حرف "با" را که در "بعزة فرعون" است قسمیه گرفته اند یعنی قسم به اقبال فرعون که ما حتما غالب خواهیم

ف٢ شیخ اکبر نوشته است آن صور تهائی مارها که ساخته بودند عصای موسیٰ یکدم فرو برد تنها ریسمانها و عصاها بصورت اصلی باقیماند

ف٣ موسیٰ استاد بزرگ شماست شما این خودسازش نموده اید که تو چنان کن و ما چنین میگوئیم حضرت شاه صاحب می نویسد که فرعون "انه لکبیرکم" را بر درب الطلاق نمود و مقصدش این است که موسیٰ و شما شاگردان یک استاد هستید، والله اعلم

ف۴ بهر حال ما میمیریم و بحضور خدا حتماً میرسیم اگر به این طریق بمیریم درجه شهادت می یابیم تمام این مطالب در سورهٔ اعراف وغیره گذشته است در آنجا مطالعه شود.

ف۵ باآنکه تا یک مدت دراز به فرعون تبلیغ و تفهیم گردید و آیات الهی نشان داده شد وی نه حق را پذیرفت و نه دست از ایذاء بنی اسرائیل کشید پس ما به موسیٰ حکم دادیم که قوم خود را گرفته در اثنای شب از اینجا هجرت کنید آگاه باشید که لشکر فرعون به تعاقب شما خواهند برداخت مگر هراسان و پریشان نشوید ١٢-

ع ٨ / ٧

وَأَنْجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِي

خلاص ساختیم موسے را و آنان را کہ ہمراہ وے بودند ہمہ یکجا — باز غرق ساختیم آن دیگران را — ہر آئینہ در ین

نجات دادیم موسے و آنانی را کہ ہمراہ او بودند تمامی — باز غرق کردیم آن دیگران را — (ہر آئینہ) در ین

ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ

ماجرا نشانہ ہست و نبودند بیشترین ایشان — مسلمانان — و ہر آئینہ پروردگار تو ہمان ست غالب

ماجرا نشانہ (عبرت) است و نبودند اکثر ایشان گرویدگان — و (ہر آئینہ) پروردگار تو او ست غالب

الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾

مہربان — و بخوان بر ایشان خبر ابراہیم — چون گفت بہ پدر خود و قوم خود چہ چیز را مے پرستید

مہربان — و بخوان بر ایشان خبر ابراہیم را — چون گفت بہ پدر خود و قوم خود چیست کہ می پرستید

قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ

گفتند مے پرستیم بتان را پس مے باشیم بر ایشان مجاورت کنندہ گفت آیا می شنوند آواز شما چون

گفتند می پرستیم بتان را پس می باشیم برائے آنہا نشستگان گفت آیا می شنوند سخن شما را چون

تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَٰلِكَ

مے خوانید — یا سود مے رسانند بشما یا زیان میدہند — گفتند نہ بلکہ یافتیم پدران خود را کہ چنین

میخوانید — یا نفع میرسانند شما را یا زیان میرسانند — گفتند بلکہ یافتیم پدران خود را کہ چنین

يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾

می کردند — گفت آیا دیدید — آنچہ می پرستید — شما و پدران پیشین شما

می کردند — گفت ابراہیم آیا دیدید (بدانید) آنچہ می پرستید — شما و پدران پیشینیان شما

فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي

پس ہر آئینہ آنہا دشمنان من اند لیکن دوست میدارم پروردگار عالمہا را آنکہ بیافرید مرا پس ہمون راہ نماید مرا — و آنکہ

پس (ہر آئینہ) آنہا دشمنان من اند مگر رب عالمیان را آنکہ بیافرید مرا پس او ست کہ رہ مینماید مرا — و آنکہ

هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي

او طعام میخوراند مرا و می آشاماند مرا — و چون بیمار میشوم پس ہمون شفا میدہد مرا — و آنکہ بمیراند مرا

او میخوراند مرا و مینوشاند مرا — و چون مریض شوم پس او شفا میدہد مرا — و آنکہ بمیراند مرا

ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ

باز زندہ گرداند مرا — و آنکہ توقع دارم کہ بیامرزد برائے من — گناہ من — روز جزا پروردگار

باز زندہ گرداند مرا و آنکہ توقع دارم کہ بیامرزد برائے من — خطاہای مرا — روز جزا اے پروردگار من

هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي

عطا کن مرا حکمت و لاحق کن مرا بشائستگان — و پدید آر برائے من ذکر نیک — در

عطا کن مرا علم و بپیوست کن مرا بہ نیکوکاران (نیکوکاران بزرگ) و بگردان برائے من یادآوری نیکو — در

الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ

پسینیان — و کن مرا — از وارثان بہشت با نعمت — و بیامرز پدر مرا ہر آئینہ وے بود از

پس آیندگان — و بگردان مرا — از وارثان بہشت پر نعمت — و بیامرز پدرم را (ہر آئینہ) او بود از

الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ

گمراہان — و رسوا مکن مرا روزے کہ برانگیختہ شوند مردمان روزے کہ فائدہ ندہد مال و نہ فرزندان لیکن صاحب فائدہ آن بود کہ بیارد پیش خدا

گمراہان — و رسوا مکن مرا روزیکہ برانگیختہ شود مردم روزی کہ نفع ندہد مال و نہ فرزندان (ہیچ یک را) مگر کسی را کہ بیاید نزد خدا

بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَ

دل بے عیب را — و نزدیک کردہ شود بہشت برائے متقیان — و ظاہر نمودہ آید دوزخ برائے گمراہان — و

دل سالم (از کفر) را — و نزدیک کردہ شود بہشت برائے متقیان — و ظاہر کردہ شود دوزخ برائے گمراہان — و

وتقی امید نفع میتوان کرد کہ دل و ضمیر از پلیدی کفر پاک باشد۱۲۔

ع ١٥ اینک من بے خوف و خطر اعلان می کنم کہ با این معبودان باطل شما و اخل پیکار میشوم و یقیناً آنہا را رسوا و خوار خواہم ساخت۔ تا اللہ لاکیدن اصنامکم ع ١٦ بعد ازان توحید برین تمثیل رکوع ٥ ہ گواہیا دہ کہ کدام قدرت و توانائی یا شد بمن زیانی برسانند چنانکہ او تعالی سبحانہ در جاے دیگر فرماید۔۔ ولا اخاف ما تشرکون بہ الا ان یشاء ربی شیئاً۔ الایہ (انعام رکوع ٩) و قال نوح علیہ السلام و فاجمعوا امرکم و شرکاءکم ۱۲ (یونس رکوع ٥) و قال ہود علیہ السلام «فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون» (ہود رکوع ٥) و بعض مفسرین گفتہ اند کہ۔ این تعریضی است بر مشرکین بہ پیرایہ نہایت لطیف و مؤثر یعنی من آنان را کہ شما عبادت می کنید دشمن خود میدانم (اگر نعوذ باللہ) آنہا را بپرستم سراسر نقصان و خسارہ می بردارم ازین دلیل باید بدانید کہ از عبادت آنہا بشما ہم زیان میرسد ع ٥ در آنجا محض دل سالم نہ ہیچ کہ از کفر و نفاق و عقائد فاسدہ پاک باشد بکار آید و مال و اولاد مر کسی را نفع ندہد اگر کافر بخواہد کہ روز قیامت مال و اولاد را فدیہ دادہ خویشتن را خلاص نماید امکان ندارد و زیرا از صدقات و خیرات و اولاد نیک این جہان

وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَمَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِن دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ أَوْ

گفته شود بایشان کجاست آنچه می پرستیدید بجز خدا آیا نصرت میدهند شما را آیا

گفته شود بایشان کجاست آنچه می پرستیدید بجز خدا آیا مدد میدهند شما را آیا

يَنتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ

خود انتقام می گیرند پس برو انداخته شوند در آنجا ایشان و گمراهان و لشکرهای شیطان

انتقام می گیرند برای خود (یا نگاه میدارند خود را از عذاب) پس بر روی انداخته شوند در آن جهان و گمراهان (پرستندگان ایشان) و لشکرهای شیطان

أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ

همه یکجا گویند و ایشان آنجا با یکدیگر مکابره می کنند بخدا هر آئینه ما بودیم در گمراهی

همه گویند (گمراهان) در حالیکه ایشان در دوزخ خصومت می کنند قسم بخدا که (هر آئینه) ما بودیم در گمراهی

مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾

ظاهر چون برابر میساختیم شما را با پروردگار عالمها و گمراه نکردند ما را مگر این بدکاران

ظاهر چون برابر میساختیم شما را با پروردگار عالمیان و گمراه نکردند ما را مگر گنهگاران کلان

فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً

پس نیست ما را هیچ شفاعت کننده و نه دوست مهربانی کننده پس کاش ما را یکبار رجوع باشد

پس نیست ما را هیچ کس از شفاعت کنندگان و نه دوست مهربان (غم شریک) عــه پس کاشکی بودی ما را یکبار باز گشتی (بدنیا)

فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم

پس شویم از مسلمانان هر آئینه درین ماجرا نشانه هست و نیستند بیشترین ایشان

پس می شدیم از مومنان (هر آئینه) درین ماجرا نشانه است و نیستند اکثر ایشان

مُّؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ

مسلمانان و هر آئینه پروردگار تو همان است غالب مهربان دروغ شمردند قوم نوح

مومنان و (هر آئینه) رب تو اوست غالب مهربان تکذیب کردند قوم نوح

الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ

پیغامبران را چون گفت بایشان برادر ایشان نوح آیا نمی ترسید هر آئینه من

پیغمبران را چون گفت بایشان برادرشان نوح آیا نمی ترسید (هر آئینه) من

رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ

برای شما پیغامبر باامانتم پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ

برای شما پیغمبر امین هستم پس بترسید از الله و اطاعت کنید مرا و نمی خواهم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ

أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾

مزدے نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمها پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید

مزدے نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمیان پس بترسید از الله و اطاعت کنید مرا

قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا

گفتند آیا ایمان آوردیم بر تو حالانکه پیروی تو کرده اند سفلگان گفت نوح و چه کار است دانش من با چه

گفتند آیا ایمان آوردیم بتو حال آنکه پیروی کردند ترا سفلگان عــه گفت (نوح) و چیست علم ما (علم نداریم) به آنچه

يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي ۖ لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ

می کردند نیست حساب ایشان مگر بر پروردگار من اگر بدانید و نیستم من دور کننده

می کنند نیست حساب ایشان مگر بر پروردگار من اگر شعور دارید و نیستم من راننده

الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَا نُوحُ

مسلمانان نیم من مگر ترساننده آشکارا گفتند اگر باز نمانی تو اے نوح

مومنان (از مجلس خود) نیستم من مگر ترساننده آشکارا (برای کفار) عــه گفتند (قسم است) اگر باز نیائی ای نوح (ازین کار)

عــه بتان و بت پرستان و تمام لشکر ابلیس همه در دوزخ بر روی انداخته میشوند چون همه آنجا باشند باهم مجادله کنند یکی دیگری را ملزم قرار دهد و بالاخر همگان بگمراهی خویش اعتراف نمایند و اقرار کنند که حقیقةً خطا و گناهی بزرگتر ازان نباشد که ما بتان و دیگر چیزها حقوق خدائی دادیم و آنها را با پروردگار عالمیان برابر ساختیم و درین گمراهی شیاطین بزرگ پیروی کردیم اکنون که درین مصیبت و رنج گرفتاریم نه چیزی بکار ما میاید و نه شیاطین بمدد ما میرسد بلکه خود آنها هیزم دوزخ شده اند و کسی نیست که بحضور خدای تعالی شفاعت ما را کند و یا اقلاً دوستی پیدا شود که درین وقت مصیبت و درماندگی محض با ما اظهار دلسوزی و همدردی نماید راست است الاخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدو الا المتقین (زخرف رکوع ٦).

عــه ترا چگونه توان پذیرفت در حالی که جز تنی چند از مردمان رذیل با تو رفیق و اتفاق نیست این گروه پست که از روی نمایش با تو رفیق شده اند چسان با نجام کارها با مهم موفق خواهند گردید و فضل و شرف ما اجازه نمی دهد که در مجلس پهلوی این سفلگان بنشینیم نخست آنها را از پهلوی خود دور کن سپس بالا داخل مذاکره شویم عــه من وظیفه خود را که عبارت از آگاهانیدن شما بود انجام دادم تکمیل فرمایشهای بیهوده شما بذمه من نیست ۱۲

ع ۵ ۳٦ ۹

لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿۱۱۶﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿۱۱۷﴾ فَافْتَحْ

البته شوی از سنگسار شدگان گفت ای پروردگار من هر آئینه قوم من دروغی شمردند مرا پس فیصل کن

(هر آئینه) میشوی از سنگساران گفت (نوح) ای پروردگار من بیشک قوم من تکذیب کردند مرا پس فیصله کن

بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَّعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۱۸﴾ فَأَنجَيْنَاهُ وَ

میان من و میان ایشان فیصل کردن عظیم و خلاص کن مرا و آنانرا که همراه من اند از مسلمانان پس نجات دادیم او را و

میان من و میان ایشان فیصلهٔ و نجات بده مرا و آنان را که همراه من اند از مومنان پس نجات دادیم او را و

مَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿۱۱۹﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿۱۲۰﴾ إِنَّ فِي

آنانرا که همراه او بودند در کشتی پر کرده شده باز غرق ساختیم بعد ازین باقی ماندگان را هر آئینه درین

آنانرا که همراه او بودند در کشتی پر کرده شده باز غرق ساختیم بعد از آن باقیماندگان را هر آئینه درین

ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿۱۲۱﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ

ماجرا نشانه است و نیستند اکثر ایشان مسلمانان و هر آئینه پروردگار تو همان ست غالب

ماجرا نشانی است و نیستند اکثر آنها مومنان و (هر آئینه) پروردگار تو اوست غالب

الرَّحِيمُ ﴿۱۲۲﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۲۳﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا

مهربان دروغی داشتند قبیلهٔ عاد پیغامبران را چون گفت بایشان برادر ایشان هود آیا

مهربان تکذیب کردند قوم عاد پیغمبران را چون گفت بایشان برادرشان هود آیا

تَتَّقُونَ ﴿۱۲۴﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿۱۲۵﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿۱۲۶﴾ وَمَا

نمی ترسید هر آئینه من برای شما پیغامبر با امانتم پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و

نمی ترسید (از عذاب خدا) (هر آئینه من) شمارا رسول امانت کارم پس بترسید از الله و فرمان برید مرا و

أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۲۷﴾ أَتَبْنُونَ

سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمها آیا عمارت می کنید بهر

نمی خواهم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر به پروردگار عالمیان آیا می سازید بهر

بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ ﴿۱۲۸﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿۱۲۹﴾ وَإِذَا

بلندی علامتی بیفائده مشغول شده و میسازید محلهای استوار گویا جاوید خواهید ماند و چون

زمین بلند شاخی که بازی کنید به آن و می سازید قصرهای محکم پر تکلف گویا که جاوید خواهید ماند عــه و چون

بَطَشْتُم بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿۱۳۰﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿۱۳۱﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي

دست می کشائید دست می کشائید ستمکار شده پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و بترسید از کسیکه

مواخذه می کنید مواخذه می کنید (ظالمانه) در حالی که ستمکارانید پس بترسید از الله و فرمان برید مرا و بترسید از ذاتی که

أَمَدَّكُم بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿۱۳۲﴾ أَمَدَّكُم بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿۱۳۳﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿۱۳۴﴾

امداد کرده شمارا بانچه می دانید امداد کرده است شمارا بچهارپایان و فرزندان و بوستانها و چشمه ها

امداد کرده شمارا به آنچه میدانید امداد کرده شمارا بچهارپایان و پسران و باغها و چشمه ها

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱۳۵﴾ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ

هر آئینه من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ گفتند یکسان ست بر ما که پند دهی یا نه باشی

(هر آئینه) من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ عــه گفتند یکسان است بر ما که پند دهی ما را یا نباشی

تَكُن مِّنَ الْوَاعِظِينَ ﴿۱۳۶﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۳۷﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿۱۳۸﴾

از پند دهندگان نیست این مگر عادت پیشینیان و نیستیم ما عذاب کرده شدگان

از پند دهندگان نیست این مگر عادت پیشینیان و نیستیم ما عذاب کرده شدگان عــه

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿۱۳۹﴾

پس دروغی داشتندش پس هلاک ساختیم ایشانرا هر آئینه درین ماجرا نشانه هست و نه بودند بیشتر ایشان مسلمانان

پس تکذیب کردند او را پس هلاک ساختیم ایشانرا هر آئینه درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان مومنان

روش آباد اجداد پیشینیان ماست ما به هیچ صورت ازان باز نمی آئیم و نه به تهدیدات عذاب ملتفت میشویم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عــه قوم عاد به تعمیر بناهای بلند و محکم که جز نام و شهرت نتیجه ازان حاصل نمی شد شوق زیاد داشتند و عمارات بود و باش خویش را به تکلف زیاد آباد می کردند و دران صنائع بزرگی مستغرقه را بکار برده پول گزاف ضائع می کردند گویا چنان می پنداشتند که در آنجا جاودان میباشند این عمارات و یادگارها هرگز برباد نمی شود لیکن امروز از آثار و خرابه های آنها نشانی باقی نمانده است عــه باید غور کنید منعمی که این نعمت های گوناگون را بشما ارزانی فرموده است آیا بر ذمه شما هیچ حق ندارد؟ اگر این شرارت و سرکشی شما دوام نمود مرا اندیشهٔ آن هاست که مبادا مانند اقوام سابق در عذاب شدید گرفتار شوید من وظیفهٔ پند و نصیحت را ادا کردم شما نیز انجام خود را بفهمید. عــه موعظهٔ تو بی فائده است این جادوی تو بر ما تاثیری ندارد - از قدیم الایام باین طرف دستوری جاری ست که چند شخص خود را پیغمبر معرفی نموده مردم را از عذاب می ترسانند سلسلهٔ زیستن و مردن که از قدیم الایام جریان دارد ما را ازان اندیشه در خاطر نیست روش ما موافق . . . . . .

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٨﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١﴾ إِذْ

وهر آئینه پروردگار تو همان ست غالب مهربان دروغ شمردند قبیلهٔ ثمود پیغامبران را چون

و (هر آئینه) رب تو اوست غالب مهربان تکذیب کردند قبیلهٔ ثمود پیغمبران را چون

قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿٣﴾

گفت بایشان برادر ایشان صالح آیا نمی ترسید هر آئینه من برائے شما پیغامبر باامانتم

گفت بایشان برادرشان صالح آیا نمی ترسید (هر آئینه) من شمارا رسول امینم

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٤﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ

پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدے نیست مزد من مگر بر

پس بترسید از الله و فرمان برید مرا و نمی خواهم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر

رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٥﴾ أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ ﴿٦﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٧﴾

پروردگار عالمها آیا ایمن گذاشته خواهید شد در آنچه اینجاست در بوستانها و چشمها

پروردگار عالمیان آیا گذاشته میشوید در چیزهائی که اینجاست ایمن در باغها و چشمه ها

وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ﴿٨﴾ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا

و کشتها و خرماستانے که شگوفهٔ آن نازک ست و مے تراشید از کوه ها خانه

و کشت ها و نخلستانی که شگوفهٔ آن نرم و نازک است و می تراشید از کوه ها خانه ها (به تکلف)

فَارِهِينَ ﴿٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠﴾ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿١١﴾

آشکار شده پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و اطاعت منمائید فرمان از حد گذرندگانرا

در حالی که ماهرید پس بترسید از الله و فرمان برید مرا و اطاعت مکنید حکم بیباکان (از حد گذرندگان) را

الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٢﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ

آنانکه فساد می کنند در زمین و اصلاح نمی نمایند گفتند جز این نیست که تو از جادو زدگانی

آنانی که فساد می کنند در زمین و اصلاح نمی کنند گفتند جز این نیست که تو از جادو کرده شدگانی

مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٣﴾ قَالَ هَٰذِهِ

نیستی تو مگر آدمی مانند ما پس بیار نشانه اگر از راست گویانی گفت این

نیستی تو مگر آدمی مانند ما پس بیار نشانی اگر هستی از راست گویان گفت (صالح) این

نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿١٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ

ماده شتریست و یرا یک نوبت آب خوردن ست و شمارا نوبت روزے معین و دست مرسانید او را بعقوبت که آنگاه در گیرد شمارا

ماده شتری است مراو راست نوبت نوشیدن آب و شمار است نوبت نوشیدن روز مقرر و مس مکنید او را به بدی (با و بدی مکنید)

عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٧﴾ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ

عذاب روز بزرگ پس پے زدند آنرا پس گشتند پشیمان پس درگرفت ایشانرا عذاب

عذاب روز بزرگ پس پے زدند آنرا پس گشتند (فردای آن) پشیمان پس گرفت ایشانرا عذاب

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ

هر آئینه درین ماجرا نشانه هست و نبودند بیشترین ایشان مسلمانان و هر آئینه پروردگار تو همان ست

(هر آئینه) درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان مومنان و (هر آئینه) رب تو اوست

الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ

غالب مهربان دروغ شمردند قوم لوط پیغامبران را چون گفت بایشان برادر ایشان

غالب مهربان تکذیب کردند قوم لوط پیغمبران را وقتیکه گفت بایشان برادرشان

لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٤﴾

لوط آیا نمی ترسید هر آئینه من برائے شما پیغامبر باامانتم پس بترسید از خدا و فرمان من برید

لوط آیا نمی ترسید (هر آئینه) من برائے شما رسول امانت دارم پس بترسید از الله و فرمان برید مرا

تفسیر عثمانی

ف آیا می پندارید که ازین عیش و آرام و باغها و بوستانها و چشمه ها دائما لذت اندوز خواهید بود؟ و ازان خانهای پر تکلف و زیبائیکه کوه ها را تراشیده و آنها را برپا کرده اید ابداً تمامی برآئید؟ و یا اینکه آیا این عمارات محکم و سنگین شمارا از عذاب خدا رستگاری خواهد داد؟ باید این هوای خام را از سر خود بکشید و از خدای تعالی بترسید سخنان مرا بپذیرید بپذیرید برای خیر و بهبود شما می گویم ف اگر تو پیغمبری و نسبت به ما در جه ممتاز تر داری، بخدا بگو چنان آیتی برما بنماید که از دیدن آن ما هم تسلیم کنیم. سپس فرمایش کردند که ازین سنگ یک ماده شتر برآر که چنان و چنین باشد حضرت صالح دعا کرد حق تعالی بقدرت کامله خود این نشان یعنی معجزه را نمود فرمود. ف در موضح القرآن آمده است: به قدرت خدای تعالی و از دعای حضرت صالح شتر ماده از سنگ پدید آمد و آزاد می گشت به جنگل که برای چریدن ذوکوهی که برای نوشیدن آب میرفت همه مواشی از درم خورده دور می گریختند و رتبو چنین قرار داده شد که بنوبت یکروز شتر ماده به حوض آب برود و روز دیگر مواشی مردم بدانجا برده شود ف با ماده شتر بیدی پیش میائید ورنه عذاب بزرگ نازل خواهد شد ۱۲۔

ع ١٨ / ١١ — ع ١٩ / ١٢

وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعٰلَمِينَ ﴿٥﴾

وسوال می کنم از شما بر تبلیغ رسالت ہیچ مزدے نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمہا

و نمی خواہیم از شما بہ تبلیغ رسالت ہیچ مزدی نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمیان

أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعٰلَمِينَ ﴿٦﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ

آیا بقصد قضائے شہوت میروید بسوے مردان از اہل عالم و می گذارید آنچہ آفریدہ است برای شما پروردگار شما

آیا بشتاب میروید بر مردان جہان (برای لواطت) ف٥ و می گذارید آنچہ آفریدہ است برای شما پروردگار شما

مِّنْ أَزْوَاجِكُم ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿٧﴾ قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يٰلُوطُ

از زنان شما بلکہ شما گروہے از حد گذشتہ اید گفتند اگر باز نیائی تو اے لوط

زنان شما بلکہ شما قومی از حد گذرندگانید گفتند اگر (ازین تبلیغ) باز نیائی ای لوط

لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿٨﴾ قَالَ إِنِّى لِعَمَلِكُم مِّنَ الْقَالِينَ ﴿٩﴾ رَبِّ

ہر آئینہ باشی از بیرون کردگان گفت ہر آئینہ من مر عمل شمارا از دشمنانم پروردگارا

(ہر آئینہ) باشی از اخراج کردہ شدگان ف٦ گفت (ہر آئینہ) من از عمل شما بیزارم (مر عمل شمارا از دشمنانم) ای پروردگار من

نَجِّنِى وَأَهْلِى مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٠﴾ فَنَجَّيْنٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿١١﴾ إِلَّا عَجُوزًا

نجات دہ مرا و کسان مرا از وبال آنچہ می کنند پس نجات دادیم او را و کسان او را مگر پیرزنے

نجات بدہ مرا و خاندان مرا از عذاب آنچہ می کنند (این کافران) پس نجات دادیم او را و اہل او را ہمہ مگر پیرزنے کہ ماند

فِى الْغٰبِرِينَ ﴿١٢﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْءَاخَرِينَ ﴿١٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ

کہ بود از باقی ماندگان باز ہلاک ساختیم آن دیگران را و بارانیدیم بر ایشان بارانے

در باقی ماندگان پس ہلاک ساختیم آن دیگران را و بیارانیدیم بر ایشان بارانی

فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنذَرِينَ ﴿١٤﴾ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم

پس بد ہست باران ترسانیدگان ہر آئینہ درین ماجرا نشانہ است و نبودند بیشترین ایشان

پس بد باران بیم دادہ شدگان (این باران است) (ہر آئینہ) درین ماجرا نشانہ است و نبودند اکثر ایشان

مُّؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ كَذَّبَ أَصْحٰبُ لْـَٔيْكَةِ

مسلمانان و ہر آئینہ پروردگار تو ہمان ہست غالب مہربان دروغ شمردند باشندگان ایکہ

مومنان و (ہر آئینہ) رب تو او ست غالب مہربان تکذیب کردند اصحاب ایکہ

الْمُرْسَلِينَ ﴿١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢﴾ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ

پیغامبران را چون گفت بایشان شعیب آیا نمی ترسید ہر آئینہ من برای شما پیغامبر

پیغمبران را وقتیکہ گفت بایشان شعیب آیا نمی ترسید (بدرستیکہ) من شمارا رسول

أَمِينٌ ﴿٣﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٤﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ

باامانتم پس بترسید از خدا و فرمان من برید و سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت ہیچ مزدے نیست

امانتدارم پس بترسید از خدا و فرمان برید مرا و نمی خواہیم از شما بر تبلیغ رسالت ہیچ مزدی نیست

أَجْرِىَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعٰلَمِينَ ﴿٥﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿٦﴾

مزد من مگر بر پروردگار عالمہا تمام پیمائید پیمانہ را و مباشید از زیان دہندگان

مزد من مگر بر پروردگار عالمیان پورہ پر کردہ دہید پیمانہ را و مباشید از کم دہندگان

وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿٧﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا

و بسنجید بہ ترازوے راست و ناسرہ ندہید بمردمان اشیائے ایشان را و بیباک مگردید

وزن کنید بہ ترازوی راست و کم مکنید مردمان را چیزہای ایشان (چیزہای مردمان را کم مکنید) و فساد مکنید

فِى الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨﴾ وَاتَّقُوا الَّذِى خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿٩﴾

در زمین فساد کنان و بترسید از خدا کہ آفرید شمارا و خلایق نخستینیان را

در زمین مفسد شوندگان و بترسید ازان ذاتی کہ آفریدہ شمارا و مخلوق پیشینیان را

ف٥ در بین تمام مردمان جہان محض مردہا را مورد شہوت رانی خود قرار دادہ اید و یا اینکہ در میان باشندگان گیتی تنہا شما مرتکب این فعل زشت میشوید

ف٦ این وعظ و نصیحت را بگذار۔ اگر آیندہ ہم مارا باین گفتار خود۔ اذیت نمودی ہر آئینہ ترا ازین شہر بیرون می کنیم۔ قریہ ہای آنان را منقلب کردیم و از آسمان سنگباران نمودیم تا یک تودۂ خاک گردید قصۂ آنہا ہم مفصلاً در اعراف وغیرہ گذشتہ۔

ابن کثیرؒ مینویسد کہ "اصحاب ایکہ" عبارت از ہمان قوم مدین است "ایکہ" درختی بود کہ این مردم آنرا می پرستیدند بہمان نسبت "اصحاب الایکہ" نامیدہ شدند و بنا برین شعیبؑ را بکلمہ "اخوہم" تعبیر نفرمود زیرا کہ اخوت انبیاء محض بر تعلقات قومی و نسبی بنا داشت۔ اگر "مدین" گفتہ می شد البتہ کلمۂ "اخوہم" موزون می بود (چون بعنوان "اصحاب الایکہ" یاد شدند کہ اشارہ بہ نسبت مذہبی آنہاست لہذا "اخوہم" نامیدن شایان شان حضرت شعیب نبود) بہرحال "مدین" و "اصحاب الایکہ" یک قوم است و شعیبؑ بطرف ہمین قوم مبعوث شدہ بود۔ بیشتر ہم در باب آنہا سخن رانده شد۔ ۱۲۰

ع ۱۶ / ۱۳

قَالُوٓا إِنَّمَآ أَنتَ مِنَ ٱلْمُسَحَّرِينَ ﴿١٠﴾ وَمَآ أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِن نَّظُنُّكَ لَمِنَ

گفتند جزاین نیست که تو از جادو زدگانی و نیستی تو مگر آدمی مانند ما و هرآئینه می پنداریم ترا از

گفتند جزاین نیست که تو از جادو کرده شدگانی و نیستی تو مگر آدمی مانند ما و (هرآئینه) می پنداریم ترا از

ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿١١﴾ فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٢﴾

دروغ گویان پس بیافکن برما پاره از آسمان اگر از راست گویانی

دروغ گویان پس بیفکن برما پاره از آسمان اگر هستی از راست گویان

قَالَ رَبِّىٓ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ ٱلظُّلَّةِ ۚ إِنَّهُۥ

گفت پروردگار من داناتر ست بآنچه می کنید پس دروغ داشتند او را پس گرفتار کرد ایشان را عذاب روز سایبان و

گفت (شعیب ؑ) رب من داناتر است به آنچه می کنید پس تکذیب کردند او را پس گرفت ایشان را عذاب روز سایبان (یعنی ابر) (هرآئینه)

كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٤﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾

بود عذاب روز بزرگ هرآئینه درین ماجرا نشانه هست و نه بودند بیشترین ایشان مسلمانان

بود عذاب روز بزرگ (هرآئینه) درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان مومنان

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ وَإِنَّهُۥ لَتَنزِيلُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١﴾ نَزَلَ بِهِ

و هرآئینه پروردگار تو همان ست غالب مهربان و هرآئینه قرآن فرودآوردهٔ پروردگار عالمهاست فرودآورد بوی

و (هرآئینه) رب تو اوست غالب مهربان و (هرآئینه) قرآن فرودآوردهٔ رب عالمیان است فرودآورده آنرا

ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ ﴿٢﴾ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ ﴿٣﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِىٍّ

روح الامین یعنی جبرئیل بر دل تو تا شوی از ترسانندگان بزبان عربی

فرشتهٔ امانت کار (یعنی جبرئیل) بر دل تو تا شوی از ترسانندگان (فرودآورده) بزبان عربی

مُّبِينٍ ﴿٤﴾ وَإِنَّهُۥ لَفِى زُبُرِ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٥﴾ أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ ءَايَةً أَن يَعْلَمَهُۥ عُلَمَٰٓؤُا۟

روشن و هرآئینه خبروے در صحیفه هائے پیشینیان ست آیا نیست برائے ایشان نشانه آنکه بدانند حقانیت قرآن را عالمان

روشن و (هرآئینه) این (مضمون قرآن) در کتاب هائے پیشینیان است ۵ آیا نیست برای ایشان (مشرکان قریش) نشان حقانیت

بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٦﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَٰهُ عَلَىٰ بَعْضِ ٱلْأَعْجَمِينَ ﴿٧﴾ فَقَرَأَهُۥ عَلَيْهِم مَّا كَانُوا۟

بنی اسرائیل و اگر فرود می آوردیم قرآن را بر بعض عجمیان پس میخواندش برایشان هرگز نمی شدند

بنی اسرائیل ۵ و اگر نازل می کردیم قرآن را بر بعض عجمیان پس میخواند آنرا برایشان هرگز نمی شدند

بِهِۦ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ كَذَٰلِكَ سَلَكْنَٰهُ فِى قُلُوبِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٩﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِۦ

آنرا باور دارندگان همچنین در آوردیم انکار را در دلهائے گنهگاران ایمان نمی آرند بقرآن

به آن گرویدگان همچنین درآوردیم تکذیب را در دل هائے کفار ایمان نمی آورند بقرآن

حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿١٠﴾ فَيَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾ فَيَقُولُوا۟

تا آنکه به بینند عذاب درد دهنده پس بیاید بدیشان ناگهان و ایشان بے خبر باشند پس گویند

تا آنکه بینند عذاب دردناک پس آید بایشان ناگهان در حالیکه ایشان بیخبری باشند پس گویند

هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿١٢﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٣﴾ أَفَرَءَيْتَ إِن مَّتَّعْنَٰهُمْ

آیا ما مهلت داده شویم آیا عذاب ما را استشتاب می طلبند آیا دیدی که اگر بهره مند سازیم ایشانرا

آیا هستیم ما مهلت داده شدگان آیا عذاب ما را بشتاب می طلبند آیا دیدی (میدانی) اگر بهره مند گردانیم ایشانرا

سِنِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ جَآءَهُم مَّا كَانُوا۟ يُوعَدُونَ ﴿١٥﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يُمَتَّعُونَ ﴿١٦﴾

سالها باز بیاید بدیشان آنچه ترسانیده می شدند چه چیز را دفع کند از سر ایشان بهره مند بودن ایشان

سالها پس بیاید ایشان را آن عذابی که وعده داده شد بایشان بے نیازی نداد ایشانرا آنچه نفع می گرفتند

وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ ﴿١٧﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿١٨﴾

و هلاک نه کردیم هیچ دهی را الا او را بیم کنندگان بودند بجهت پند دادن و نبودیم ستمگار

و هلاک نکردیم هیچ قریه را مگر بود برای آن ترسانندگان برای پند دادن و نبودیم (در آن اهلاک) ستمگاران

فتح الرحمن

ف۱ یعنی آتش بشکل سایبان ظاهر شد و هلاک ساخت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ خبر قرآن و خبر آرنده آن در کتابهای سابقهٔ آسمانی موجود است وانبیای گذشته مسلسلاً ازان پیشگوئی کرده اند اگرچه دران آثار تحریف و تبدیل زیاد بعمل آمده باوجود آن یک اندازه ازین گونه خبر پیش گوئیها تا به امروز هم یافت میشود و این مطلب را نیز میتوان گرفت که مضامین بیشتر این قرآن اجمالاً و یا تفصیلاً در کتاب هائی سابقه مندرج است خصوصاً قصص و توحید و رسالت و معاد وغیره مضامین که همه کتب سماویه وانبیاء و مرسلین بر آن اتفاق داشته اند.

ف۶ علمای بنی اسرائیل خوب میدانند که این همان کتاب و پیغمبر یست که خبر آن پیشتر در کتب و صحائف آسمانی داده شده بود چنانچه بعض افراد آنها علانیه و بعضی در مجالس خصوصی خود بامر حق اقرار کرده اند و بنا برین علم برخی از انصاف پسندان مسلمان شدند مانند حضرت عبدالله ابن سلام وغیره. الغرض این اعتراف دانشمندان بنی اسرائیل برای یک منصف فهیمی که دلش طالب حق باشد نشانی بزرگ است قطع نظر از علمای بنی اسرائیل دانشمندان مذاهب دیگر هم بدل خود حقانیت قرآن را میدانند اگرچه بعض اوقات بنا بر پاره علل با قرار و اعلان جرأت...

ع ۱۰/۱۶

ع ۹/۱۷

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿۱۹﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿۲۰﴾ إِنَّهُمْ

وفرود نیاوردند قرآن را شیطانان و سزاوار نیست ایشان را و نمی توانند هرآئینه شیطانان

وفرود نیاورده قرآن را شیطانان و نشاید ایشان را و نمی توانند (هرآئینه) ایشان

عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿۲۱﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ

از شنیدن دور کرده شدگانند ف۱ پس مخوان باخدا معبود دیگر را آنگاه باشی از

از شنیدن (کلام ملائکه) دور کرده شدگانند پس مخوان باخدا معبود دیگری را پس میشوی از

الْمُعَذَّبِينَ ﴿۲۲﴾ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿۲۳﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ

عذاب کردگان و بیم کن قبیلهٔ خود را و پست کن بازوے خود را ف۲ برائے آنانکه

عذاب کرده شدگان و بترسان قبیلهٔ نزدیک تر خود را ع۵ و پست کن بازوی خود را برای آنانکه

اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۲۴﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲۵﴾

پیروی تو کردند از مسلمانان پس اگر نافرمانی کنند پس بگو هرآئینه من بے تعلقم ازانچه شما می کنید

پیروی تو کرده اند از مومنان پس اگر نافرمانی کنند ترا پس بگو (هرآئینه) من بیزارم ازانچه شما می کنید

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿۲۶﴾ الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ ﴿۲۷﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي

و توکل کن بر غالب مهربان آنکه می بیند ترا چون برمی خیزی یعنی وقت تهجد و می بیند گشتن تو ف۳ درمیان

و توکل کن بر غالب مهربان آنکه می بیند ترا وقتیکه برمیخیزی (برای تهجد) و گشتن ترا (حرکات ترا) درمیان

السَّاجِدِينَ ﴿۲۸﴾ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۲۹﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَنْ تَنَزَّلُ

سجده کنندگان ف۴ هرآئینه وے همان است شنوا دانا آیا خبر دهم شمارا بر چه کس فرود می آیند

سجده کنندگان ع۵ (هرآئینه) او هست شنوا دانا آیا خبر کنم شمارا که برکه فرود می آیند

الشَّيَاطِينُ ﴿۳۰﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿۳۱﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ

شیطانان فرود می آیند بر هر دروغگوے گنهکار می نهند گوش و بیشترین ایشان

شیطانان فرود می آیند بر هر دروغگوی گنهگار می افگنند سخن شنیده را و اکثر آنها

كَاذِبُونَ ﴿۳۲﴾ وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿۳۳﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ

دروغگویانند و شاعران پیروی ایشان می کنند گمراهان آیا ندیدی که ایشان در هر میدانے

دروغگویانند و شاعران پیروی ایشان می کنند گمراهان (شاعران را پیروی می کنند گمراهان) آیا ندیدی که ایشان در هر مطلق

يَهِيمُونَ ﴿۳۴﴾ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿۳۵﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

سرگردان شوند و آنکه ایشان می گویند آنچه نمی کنند ف۵ مگر آنانکه ایمان آوردند و عملهائے

سرگردان میشوند و اینکه ایشان می گویند آنچه نمی کنند مگر آنانکه ایمان آورده اند و کارهائے

الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا ۗ وَسَيَعْلَمُ

شائسته کردند و ذکر خدا کردند بسیارے و انتقام کشیدند بعد ازانکه مظلوم شدند و خواهند دانست

شائسته کرده اند و ذکر کرده اند الله را بسیار و انتقام گرفتند بعد از مظلوم شدن و اکنون خواهند دانست

الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿۳۶﴾

ظالمان که بکدام جا باز خواهند گشت

ظالمان که بکدام پهلو می گردند بکدام مرجع خواهند گشت)

سورة النمل مكية وهي ثلث وتسعون آية وسبع ركوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

طس ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ﴿۱﴾ هُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۲﴾

اینها آیات قرآن و کتاب روشن ست هدایت و مژده است برائے مسلمانان

این آیت های قرآن و کتاب روشن است هدایت و مژده است برائے مومنان

تشریف آورد- بلکه بعض مفسرین ازین کلمه برایمان والدین آنحضرت ص استدلال کرده اند والله اعلم ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از شنیدن کلام ملائکه ۱۲ ف۲ یعنے تواضع کن ۱۲ ف۳ یعنی از قیام برکوع وازرکوع بسجود ۱۲ ف۴ یعنی نماز گذاران ۱۲ ف۵ یعنے بهر مضمون مبالغه می کنند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ پیش از دیگران اول اقارب خود را تبلیغ کن چه از حیث خیر خواهی و دلسوزی حق آنها مقدم تر است و نیز طبعاً صداقت و حقانیت آدمی بذریعه معامله با اقاربش آزموده و سنجیده میشود۔ موضح القرآن می نویسد هنگامیکه این آیت نازل شد آنحضرت ص تمام قریش را دعوت داده بگوش آنها رسانید حتی عمه و دختر خود را آگهی داده و گفت من برای شما هیچ چیز کرده نمی توانم۔ خود شما فکر عاقبت خود را نمائید ع۵ وقتیکه برائے تهجد می خیزی و خبر متوسلین را میگیری که آیا آنها بیاد خدا معروف اند و یا غافل (موضح) و یا وقتیکه برای نماز ایستاده می شوی و در نماز جماعت رکوع و سجود و دیگر افعال عبادت مقتدیان را نگرانی میکنی۔ و بعض سلف گفته اند که مراد از ساجدین اجداد آنحضرت ص مراد اند یعنی نور آنحضرت از صلب یک نبی به صلب نبی دیگر منتقل شد، تا که درین پیغمبر

ع ۱۱ ۳۶ ۱۵

الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴿٣﴾

آنانکه برپا میدارند نماز را و می دهند زکوة را و ایشان بآخرت یقین می آرند

آنانکه قائم میدارند نماز را و می دهند زکوة را و ایشانند که به آخرت یقین دارند

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٤﴾

آنانکه ایمان نمی آرند بآخرت آراسته کردیم برای ایشان کردارهائے ایشانرا پس ایشان سرگردان میشوند

(هرآئینه) آنانکه ایمان ندارند به آخرت آراسته ایم در نظر ایشان کردارهای ایشانرا پس ایشان سرگردان می گردند

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَهُمْ سُوْٓءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُوْنَ ﴿٥﴾

این جماعه آنانند که برائے ایشان ست سخت عذاب و این جماعه در آخرت ایشانند زیانکارتر

این گروه آنانند که مرایشان راست بد عذاب و این جماعه در آخرت ایشانند زیانکارتران

وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ عَلِيْمٍ ﴿٦﴾ اِذْ قَالَ مُوْسٰى لِاَهْلِهٖٓ

و هرآئینه تو داده می شوی قرآن را از نزدیک خدائے استوارکار دانا یاد کن آنگاه که گفت موسی باہل خود

و (بدرستیکه) بتو رسانیده (داده) میشود قرآن از نزد با حکمت دانا (یاد کن) آنگاه که گفت موسی به اہل خود

اِنِّيْٓ اٰنَسْتُ نَارًا ۭ سَاٰتِيْكُمْ مِّنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ اٰتِيْكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ

هرآئینه من دیده ام آتشے خواهم آورد از انجا خبرے یا خواهم آورد مشعلہ گرد رهیمه فرا گرفته باشد که شما

(هرآئینه) من دیدم آتش را اکنون بیاریم بشما از آن (موضع) آتش خبری یا بیارم بشما اخگر افروخته تا که شما

تَصْطَلُوْنَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَاۗءَهَا نُوْدِيَ اَنْۢ بُوْرِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا

گرمی حاصل کنید پس چون رسید بآتش آواز کرده آمد که برکت داده شده کسے را که در آتش ست و کسے را که حوالی وے ست

گرم شوید پس چون رسید بآتش ندا کرده شد باو که برکت داده شده کسی را که در آتش است و کسی را که گرداگرد آتش است

وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٨﴾ يٰمُوْسٰٓى اِنَّهٗٓ اَنَا اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٩﴾ وَاَلْقِ

و پاکی خدائے راست پروردگار عالمها را اے موسی هرآئینه سخن اینست که من خدائے غالب با حکمتم و بیفگن

و پاکی الله راست که پروردگار عالمیان است ای موسی (هرآئینه) او (نداکننده) منم الله غالب با حکمت و (ندا کرده شد) که بیفگن

عَصَاكَ ۭ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَاۗنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ۭ يٰمُوْسٰى

عصائے خود را پس چون دید که عصا می جنبد گویا وے مار لیست روبگردانید پشت داده و باز نگشت گفتیم اے موسی

عصاے خود را پس چون دید عصا را که حرکت می کند گویا آن مار سفید باریک است روی گردانید پشت داده و باز نگشت و در عقب ندید

لَا تَخَفْ ۣ اِنِّىْ لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿١٠﴾ اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًۢا

مترس هرآئینه نمی ترسند نزدیک من پیغامبران لیکن آنکه ستم کرد باز عوض آن کرد نیکی

مترس منم که نمی ترسند نزدیک من رسولان لیکن کسیکه ستم کرد باز در عوض نیکی نمود

بَعْدَ سُوْۗءٍ فَاِنِّىْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١﴾ وَاَدْخِلْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاۗءَ

بعد از بدی پس هرآئینه من آمرزنده مهربانم و در آر دست خود را بگریبان خود تا بیرون آید سفید شده

بعد از بدی پس (هرآئینه) من (او را) آمرزنده ام مهربان و در آر دست خود را در گریبان خود که بیرون آید سفید

مِنْ غَيْرِ سُوْۗءٍ ۣ فِيْ تِسْعِ اٰيٰتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا

از غیر عیب باین دو نشانه که داخل اند در نه معجزه برو بسوے فرعون و قوم او هرآئینه ایشان بودند گروه

بدون عیبی (به انضمام این دو نشانی) نه نشانی را گرفته بسوی فرعون و قوم او برو هرآئینه آنها بودند گروه

فٰسِقِيْنَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَاۗءَتْهُمْ اٰيٰتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾ وَ

فاسق پس آنگاه که آمد بدیشان نشانهائے ما روشن شده گفتند این سحر ظاهر ست و

فاسقان پس چون رسید بایشان نشانیهای با بصیرت دهنده گفتند این جادوی است ظاهر و

جَحَدُوْا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَآ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَّعُلُوًّا ۭ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ

انکار آن کردند از روے ستمگاری و تکبر و باور داشته بود آنرا دل ایشان پس بنگر چگونه بود

انکار کردند آنها از روی ستمگاری و تکبر در حالی که یقین کرده بود آنرا دلهائے ایشان پس بنگر که چگونه شد

فتح الرحمن

ف ۱ مترجم گوید کسیکه در آتش ست ملائکه و در اں نور معصور بصورت آتش بودند و کسیکه گرد آتش بودند ملائکه دیگر که فرود تر از ایشان بودند والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف ۲ چون در آنجا رسید برایش معلوم گردید که این آتش دنیا نیست بلکه یک آتش غیبی و نورانی است که در ان نور الٰہی ظاہر میشود و یا تجلی نوساوی درخشد۔ شاید این همان باشد که آنحضرت در حدیث فرموده " حجابه النار " و یا " حجابه النور " سپس از غیب آواز آمد " ان بورک من فی النار و من حولها " یعنی این قطعه زمین مبارک است و هم تجلی که در آتش مبارک می باشد و نیز ذواتیکه مثلاً فرشتگان و یا خود موسی علیه السلام هم داخل آن و یا در اطراف آن هستند همه مبارک می باشند این کلمات را غالباً برای تسکین و مانوس ساختن موسی علیه السلام بطور اعزاز و اکرام او فرمود ف ۳ ذات باری عز سبحانه از مکان جهت، جسم، صورت و رنگ و غیره سمات حدوث پاک و منزه است۔ از تجلی او ساختن نباید این معنی گرفت که ذات پاک او در آتش حلول کرده است (معاذ الله) آفتاب عالمتاب در آئینه متجلی میشود لیکن هیچ کس گفته نمی تواند که کره شمس با این بزرگی در آئینه کوچک گنجیده است ۱۲۔

عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا ۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ

آخرکار مفسدان — و ہر آئینہ دادیم داؤد و سلیمان را علم و گفتند ستایش آں خدائراست

عاقبت کار مفسدان عہ — و (بتحقیق) دادیم داؤد و سلیمان را علمی عہ و گفتند شکر است اللہ را

الَّذِيْ فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ

کہ فضل داد مارا بر بسیارے از بندگان مومن خویش — و وارث شد سلیمان داؤد را

آنکہ برتری داد مارا بر بسیاری از بندگان مومن خود — و قائم مقام گردید سلیمان داؤد را عہ

وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۭ اِنَّ

و گفت اے مردمان آموختہ شد مارا گفتار مرغان و دادہ شد مارا از ہر نعمتے ہر آئینہ

و گفت ای مردم دانا بدہ مارا گفتار مرغان را و دادہ شدہ مارا از ہر چیز ہر آئینہ

هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدُهٗ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ

این است فضل ظاہر — و بہم آوردہ شد برائے سلیمان لشکر ہائے او از جن و آدمیان

ہمین است تفضیلت آشکار — و جمع کردہ میشدند برائے سلیمان لشکر ہای او از جن و آدمیان

وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿١٧﴾ حَتّٰىٓ اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ ۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰٓاَيُّهَا

و مرغان پس این جماعہ بعض را تا رسیدن بعض ایستادہ کردہ می شد تا وقتیکہ رسیدند بمیدان موران گفت مورچہ اے

و مرغان پس ایشان دستہ دستہ ساختہ شدند (منظم و منضبط نگاہ داشتہ میشدند) (رفتند) تا وقتیکہ رسیدند بر میدان مورچہ گفت مورچہ ای

النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْ ۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗ ۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٨﴾

مورچگان در آئید بجا یہائے خود تا درہم نشکند شمارا سلیمان و لشکر ہائے او نادانستہ

مورچگان در آئید در مسکن ہای خود کہ پائمال نکند شمارا سلیمان و لشکر ہای او در حالیکہ ایشان ندارند خبر

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْٓ

پس خندان تبسم کرد از گفتار مورچہ و گفت اے پروردگار من الہام کن کہ مرا کہ شکر این نعمت تو کنم کہ

پس تبسم کرد خندان از سخن مورچہ و گفت اے پروردگار من نصیب کن مرا کہ شکر کنم آن نعمت ترا کہ

اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰي وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَدْخِلْنِيْ بِرَحْمَتِكَ

انعام کردہ بمن و بپدر و مادر من و الہام کن مرا کہ بجا آرم کرد از شائستہ کہ خوشنود شوی بآن و در آر مرا برحمت خود

انعام کردہ ای بر من و بر پدر و مادر من و اینکہ کنم کار شائستہ کہ می پسندی آنرا و در آر مرا برحمت خود

فِيْ عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٩﴾ وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَ ۡ

در زمرۂ بندگان شائستہ خویش — و باز جست احوال مرغان پس گفت چیست مرا کہ نمی بینم ہدہد را

در زمرۂ بندگان شائستہ خویش — و خبر گرفت (باز جست) پرندگان را پس گفت چیست مرا کہ نمی بینم ہدہد را

اَمْ كَانَ مِنَ الْغَاۗىِٕبِيْنَ ﴿٢٠﴾ لَاُعَذِّبَنَّهٗ عَذَابًا شَدِيْدًا اَوْ لَاَاذْبَحَنَّهٗٓ اَوْ لَيَاْتِيَنِّيْ

یا ہست از غائب شدگان — ہر آئینہ عقوبت کنم اورا عقوبت سخت یا ذبح کنم اورا یا بیاید پیش من

یا ہست از غائبان — (ہر آئینہ) عذاب کنم اورا عذاب سخت یا ذبح کنم اورا یا بیارد بمن

بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيْدٍ فَقَالَ اَحَطْتُّ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَ

حجت ظاہر — پس توقف کرد نہ مدت دور پس گفت در گرفتم چیزیکہ در نہ گرفتہ آن و

حجتی روشن — پس درنگ کرد (ہدہد) نہ زمان دراز (چون حاضر شد) پس گفت احاطہ کردہ ام بر آن معلوماتی کہ تو احاطہ نکردہ ای

جِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍۢ بِنَبَاٍ يَّقِيْنٍ ﴿٢٢﴾ اِنِّىْ وَجَدْتُّ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوْتِيَتْ

آوردم پیش تو از قبیلہ سبا خبرے تحقیق را — ہر آئینہ من یافتم کہ زنے بادشاہی میکند بر ایشان و دادہ شدہ است اورا

آوردم بتو از سبا خبری تحقیقی — (ہر آئینہ) من یافتم زنی را کہ بادشاہی می کند بر ایشان و دادہ شدہ است اورا

مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَّلَهَا عَرْشٌ عَظِيْمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدْتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُوْنَ

از جنس ہر نعمتے دادہ را و ویرا تختے ست بزرگ — یافتم او را و قوم او را سجدہ می کنند

از ہر چیز و اورا تختی است بزرگ — یافتم او را و قوم او را کہ سجدہ می کنند

عہ برای اینکہ چشمہای ایشان باز شود و حقائق را دریابند مر ایشانرا وقتاً فوقتاً معجزہ ہا نشان دادہ می شد ایشان می پنداشتند کہ این ہمہ جادو است حالانکہ بدل یقین داشتند کہ موسے علیہ السلام صادق است و آیاتیکہ نشان میدہد یقیناً معجزات خدائی است جادو و شعبدہ نیست مگر محض بازبی انصافی و غرور دیدہ و دانستہ برخلاف ضمیر خود بہ تکذیب حق اصرار و از راستی انکار میگویند در نتیجہ پس از چند روزی در یافتند کہ انجام چنین مفسدان معاند چگونہ شد ہمہ را امواج بحر قلزم فرو برد و کسی را گور و کفن ہم نصیب نگشت

عہ حضرت سلیمان ع پسر حضرت داؤد علیہ السلام است اللہ تعالی ہر یک از پدر و پسر را لائق شان وی بہرۂ مخصوصی از علم عطا فرمود در تحت لفظ علم تمام علوم شرائع و احکام و اصول و سیاست و حکمرانی، وغیرہ مندرج است

عہ از جملہ پسران داؤد علیہ السلام جانشین اصلی وے حضرت سلیمان علیہ السلام بود کہ اللہ تعالے در ذات وی نبوت و پادشاہی ہر دو را جمع فرمود و ملک و

سلطنتی بہ او ارزانی نمود کہ پیش از وی یا بعد از وی بکسی نصیب نشد جن و ہوا و پرندگان را برای وی مسخر نمود چنانکہ در سورۂ «سبا» می آید ۱۲-

لِلشَّمْسِ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ

آفتاب را بجز خدا و آراسته است برائے ایشان شیطان کردارہائے ایشانرا پس بازداشت ایشانرا از

آفتاب را بجز اللہ و آراسته است برائے ایشان شیطان کردارہای ایشانرا پس بازداشت ایشانرا از

السَّبِيْلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُوْنَ ﴿۲۴﴾ اَلَّا يَسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ يُخْرِجُ الْخَبْءَ

راه پس ایشان راه نمی یابند بسوئے آنکه سجده کنند آن خدائے را که بیرون می آرد پوشیده

راه حق پس ایشان را، نمی یابند باینکه سجده کنند اللہ را (تزئین شیطان برای آنست که سجده نکنند اللہ را) آنکه بیرون می آورد پوشیده

فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ﴿۲۵﴾ اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا

در آسمانها و زمین و می داند آنچه پنهان می دارید و آشکارا می کنید خدائے نیست هیچ معبود بحق مگر

در آسمانها و زمین است و میداند آنچه پنهان میدارید و آنچه آشکارا می کنید ۵ اللہ هست نیست هیچ معبود بحق مگر

هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴿۲۶﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ

او پروردگار عرش بزرگ است گفت سلیمان خواهیم دید آیا راست گفتی یا هستی از

اوست پروردگار تخت بزرگ گفت سلیمان (علیه السلام) اکنون می بینیم که آیا راست گفتی یا هستی از

الْكٰذِبِيْنَ ﴿۲۷﴾ اِذْهَبْ بِّكِتٰبِيْ هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ

دروغ گویان ببر این نامه را پس بینداز آنرا بسوئے ایشان باز رو بگرداں از ایشان پس بنگر

دروغگویان ببر این نامه مرا پس بیند از آنرا بسوئے ایشان بازکناره شو از ایشان پس بنگر

مَاذَا يَرْجِعُوْنَ ﴿۲۸﴾ قَالَتْ يٰۤاَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنِّيْۤ اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتٰبٌ كَرِيْمٌ ﴿۲۹﴾ اِنَّهٗ مِنْ

چه جواب باز می دهند بلقیس گفت اے جماعه رئیسان هر آئینه انداخته شد بسوئے من نامه گرامی هر آئینه این نامه

که چه جواب می دهند گفت (بلقیس) ای اعیان دربار (بهر آئینه) به پیش من انداخته شده یک نامه گرامی این نامه از

سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهٗ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿۳۰﴾ اَلَّا تَعْلُوْا عَلَيَّ وَاْتُوْنِيْ

از جانب سلیمان ست و هر آئینه این نامه بنام خدا بخشاینده مهربان ست باین مضمون که تکبر مکنید بر من و بیائید پیش من

طرف سلیمان است و (هر آئینه) این نامه بنام اللہ بے حد مهربان نهایت بارحم است باین مضمون که زور آوری مکنید در مقابل من و بیائید

مُسْلِمِيْنَ ﴿۳۱﴾ قَالَتْ يٰۤاَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُوْنِيْ فِيْۤ اَمْرِيْ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً

مسلمان شده گفت بلقیس اے جماعه رئیسان جواب دهید مرا در تدبیر من نیستم من فیصل کننده

فرمان بردار گفت بلقیس ای اعیان دربار مشوره دهید مرا در کار من نیستم فیصله کننده قطعی

اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُوْنِ ﴿۳۲﴾ قَالُوْا نَحْنُ اُولُوْا قُوَّةٍ وَّاُولُوْا بَاْسٍ شَدِيْدٍ

هیچ کار را تا وقتیکه شما حاضر شوید پیش من گفتند ما خداوند توانائی ایم و خداوند کارزار سخت ایم

هیچ کاری را تا حاضر شدن شما گفتند ما خداوندان قوت و خداوندان کارزار شدیدیم و

وَّالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرِيْ مَاذَا تَاْمُرِيْنَ ﴿۳۳﴾ قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً

تدبیر مفوض بسوئے تست پس در نگر چه چیز می فرمائی گفت هر آئینه پادشاهان چون در آیند بدیهی

کار باختیار تست پس ببین چه حکم میفرمائی گفت (هر آئینه) پادشاهان چون در آیند به قریه ای

اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْۤا اَعِزَّةَ اَهْلِهَاۤ اَذِلَّةً ۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُوْنَ ﴿۳۴﴾ وَاِنِّيْ

خراب کنند آنرا و سازند عزیز ترین اهل آنرا رسواتر و هم چنین می کنند و هر آئینه من

خراب کنند آنرا و گردانند عزت مندان اهل آنرا ذلیل و هم چنین می کنند و (هر آئینه) من

مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنٰظِرَةٌۢ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۳۵﴾ فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ

فرستنده ام بسوئے ایشان تحفه پس به بینم بچه چیز باز می آیند فرستادگان پس چون آمد آن فرستاده پیش سلیمان

فرستنده ام بسوئے ایشان تحفه ای پس بیننده ام بچه جواب رجوع می کنند فرستادگان پس چون رسید نزد سلیمان

قَالَ اَتُمِدُّوْنَنِ بِمَالٍ فَمَاۤ اٰتٰىنِۦَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّاۤ اٰتٰىكُمْ ۚ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ

گفت سلیمان آیا امداد می کنید مرا بمالے پس آنچه عطا کرده است مرا خدا تعالی بهتر ست از آنچه عطا کرده است شمارا بلکه شما

گفت آیا امداد می کنید مرا بمال پس آنچه داده است مرا اللہ بهتر است از آنچه داده شمارا بلکه شما بتحفه خود

ف۵ غالباً این عبارت تتمه کلام هدهد است معلوم میشود که جانوران را معرفت خالق این قدر فطرةً حاصل است و یا شاید این قسم معرفت تفصیلی به این هدهد بطور خرق عادت موهوب شده باشد اگر خدا بخواهد این گونه معرفت را در یک چوب خشک هم آفریده می تواند باقی وجود اینگونه عقل و معرفت فطری در جانوران چنانکه عده ای شیرازی در ،، اسفار اربعه ،، از آن به ،، علم حضوری ،، و یا ،، شعور بسیط ،، تعبیر کرده است مستلزم آن نیست که بطرف آنها انبیاء مبعوث شوند زیرا که معرفت فطری کسبی نیست بلکه جبلی است و بعثت انبیاء با کسبیات تعلق دارد و نیز این صحیح نیست که چیز یکه تا یک اندازه دارای عقل و شعور باشد مکلف هم باشد چنانکه شریعت حقه صبی را مکلف قرار نداده با آنکه قبل از بلوغ تا یک اندازهٔ خوبی عقل دارد عقل و شعور حیوانات را ازین قیاس کنید (تنبیه) در موضح القرآن آمده است که خوراک هدهد کرم های است که از زمین می کشد و می خورد نه دانه میخورد نه میوه بلکه ازین قدرتی که اللہ تعالی باو عطا کرده کار میگیرد. شاید ازین سبب «یخرج الخبء» را بطور خصوصی ذکر فرموده والله اعلم ۱۲

تَفْرَحُوْنَ ﴿۳۶﴾ اِرْجِعْ اِلَیْهِمْ فَلَنَاْتِیَنَّهُمْ بِجُنُوْدٍ لَّا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِّنْهَآ

شادمان می شوید بازرو بسوئے ایشان پس ہر آئینہ بیائیم برایشان لشکرہائے کہ طاقت نباشد ایشان را بمقابلہ آن و ہر آئینہ بیرون

شادمی شوید بازگرد بسوئے ایشان پس (ہر آئینہ) میرسیم بایشان بالشکرہای کہ طاقت مقابلہ نباشد ایشانرا با نہا و (ہر آئینہ) بیرون کنیم ایشان را

اَذِلَّةً وَّهُمْ صٰغِرُوْنَ ﴿۳۷﴾ قَالَ یٰۤاَیُّهَا الْمَلَؤُا اَیُّكُمْ یَاْتِیْنِیْ بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ یَّاْتُوْنِیْ

رسوا کردہ و ایشان خوار باشند گفت سلیمان اے عزیزان کدام یک از شما می آرد پیش من تخت او را پیش ازان کہ بیایند نزد من

ذلیل در حالیکہ ایشان خوار باشند گفت (سلیمان) ای اعیان دربار کدام یک از شما می آرد پیش من تخت او را پیش ازانکہ بیایند نزد من

مُسْلِمِیْنَ ﴿۳۸﴾ قَالَ عِفْرِیْتٌ مِّنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتِیْكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُوْمَ مِنْ مَّقَامِكَ ۚ وَ

مسلمان شدہ گفت سہمنے از جن من بیارمش نزد یک تو پیش ازانکہ برخیزی از جائے خود و

فرمان بردار شدہ گفت قوی ترینی از جملۂ جن من می آرم پیش تو آنرا قبل از برخاستنت از جائے خود و

اِنِّیْ عَلَیْهِ لَقَوِیٌّ اَمِیْنٌ ﴿۳۹﴾ قَالَ الَّذِیْ عِنْدَهٗ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتٰبِ اَنَا اٰتِیْكَ بِهٖ قَبْلَ

ہر آئینہ من بران عرش توانائی باامانتم گفت شخصے کہ نزد یک او علم بود از کتاب الٰہی من بیارمش نزد یک تو پیش

(ہر آئینہ) من بران تخت توانا باامانتم گفت آن شخص کہ نزد او بود علمی از کتاب الٰہی من می آرم بتو آنرا پیش

اَنْ یَّرْتَدَّ اِلَیْكَ طَرْفُكَ ؕ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهٗ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّیْ ۫

ازانکہ باز گردد بسوئے تو چشم تو پس چون سلیمان دید آنرا قرار گرفتہ نزد یک خویش گفت این خارق عادت از فضل پروردگار من است تا

ازانکہ باز گردد بسوے تو چشم (قبل از طرفۃ العین)، پس چون دید سلیمان آنرا (ثابت) نہادہ شدہ در نزد خود گفت این (کرامت) از فضل

لِیَبْلُوَنِیْۤ ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ ؕ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا یَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّیْ

تا امتحان کند مرا آیا شکر گذاری می کنم یا ناسپاسی می نمایم و ہر کہ شکر گذاری کند پس جز این نیست کہ شکر گذاری می کند برائے نفع خویش و ہر کہ ناسپاسی کرد پس

تا بیازماید مرا کہ آیا شکر گذاری می کنم یا ناسپاسی می نمایم و ہر کہ شکر گذاری کند پس جز این نیست کہ شکر گذاری میکند برای فائدۂ نفس خود و ہر کہ ناسپاسی کرد

غَنِیٌّ كَرِیْمٌ ﴿۴۰﴾ قَالَ نَكِّرُوْا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدِیْۤ اَمْ تَكُوْنُ مِنَ الَّذِیْنَ لَا

بے نیاز کرم کنندہ است گفت سلیمان متغیر سازید برائے امتحان این زن تخت او را ببینیم آیا راہ شناخت می یابد یا می شود از آنانکہ

بے نیاز کرم کنندہ است گفت سلیمان متغیر سازید برای (امتحان) بلقیس تخت او را تا ببینیم آیا می فہمد (راہ می یابد) یا می شود از جملۂ آنانی کہ

یَهْتَدُوْنَ ﴿۴۱﴾ فَلَمَّا جَآءَتْ قِیْلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِ ؕ قَالَتْ كَاَنَّهٗ هُوَ ۚ وَاُوْتِیْنَا الْعِلْمَ مِنْ

راہ نمی یابند چون بیامد بلقیس گفتہ شد آیا ہم چنین ست تخت تو گفت گویا وے ہمان ست و دادہ شد ما را دانش بحقانیت سلیمان

نمی فہمند (راہ نمی یابند) پس چون رسید بلقیس گفتہ شد (باو) آیا ہم چنین است تخت تو گفت گویا این ہمان است و بما معلوم شدہ (دادہ شدہ) علم

قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِیْنَ ﴿۴۲﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَّعْبُدُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ

پیش ازین معجزہ و ہستیم مسلمانان و بازداشت سلیمان آن زن را از آنچہ عبادت می کرد بجز خدا ہر آئینہ وی بود از گروہ

پیش ازین و شدہ ایم فرمان بردار و بازداشت (بلقیس را) از آنچہ می پرستید بجز اللہ (ہر آئینہ) او بود از گروہ

كٰفِرِیْنَ ﴿۴۳﴾ قِیْلَ لَهَا ادْخُلِی الصَّرْحَ ۚ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَّكَشَفَتْ عَنْ سَاقَیْهَا ؕ

کافران گفتہ شد بوے کہ در آئی باین کوشک پس چون بدید آنرا پنداشت حوض آب و جامہ برداشت از دو ساق خود

کافران گفتہ شد بہ آن زن در آئی درین قصر پس چون دید (زمین) آنرا پنداشت آب عمیق و جامہ برداشت از ہر دو ساق خود

قَالَ اِنَّهٗ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّنْ قَوَارِیْرَ ؕ۬ قَالَتْ رَبِّ اِنِّیْ ظَلَمْتُ نَفْسِیْ وَاَسْلَمْتُ مَعَ

گفت سلیمان این کوشکے ست بے نقش درخشان ساختہ شدہ از آبگینہا گفت بلقیس اے پروردگار من ہر آئینہ من ستم کردہ ام بر خویش و اسلام

گفت سلیمان (ہر آئینہ) این قصری است نشم ساختہ شدہ از شیشہ گفت بلقیس ای پروردگار من (ہر آئینہ) من ستم کردم بر نفس خود و انقیاد کردم با

سُلَیْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۴۴﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَاۤ اِلٰی ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ

سلیمان برائے خدا پروردگار عالمہا و ہر آئینہ فرستادیم بسوئے ثمود برادر ایشان صالح را کہ عبادت کنید خدائے را

سلیمان مر اللہ را کہ رب عالمیان است و (ہر آئینہ) فرستادیم بسوی ثمود برادر ایشان صالح را باین کہ عبادت کنید اللہ را

فَاِذَا هُمْ فَرِیْقٰنِ یَخْتَصِمُوْنَ ﴿۴۵﴾ قَالَ یٰقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُوْنَ بِالسَّیِّئَةِ

پس ناگہان آن قوم دو گروہ شدند بایکدیگر خصومت می نمودند گفت صالح اے قوم من چرا شتاب طلب می کنید سختی را

پس آنگاہ ایشان دو گروہ شدند کہ مخاصمہ می کردند بایکدیگر گفت اے قوم من چرا شتاب می طلبید بدی (نزول عذاب) را

با تونی مسلمین۔ معلوم گردید کہ مال شخص حربی قبل از اسلام و انقیاد او مباح است ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف مترجم گوید سلیمان علیہ السلام خواست کہ بلقیس را معجزہ نماید و عقل و جمال او را ادراک فرماید تا اگر مناسب داند بنکاح آرد پس تدبیرے ساخت ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ قاصد برگشت و بہ ملکہ خود پیغام جنگ را رسانید۔ بلقیس متیقن گردید کہ این شخص پادشاہ عادی نیست و او را خداوند بزرگی و قوۃ بخشودہ است۔ جدال و قتال سودی نخواہد بخشید و نہ حیلہ و زور پیش او کارگر شدہ میتواند بالآخر بغرض اظہار اطاعت و انقیاد باساز و سامان زیاد روان شد تا بحضور حضرت سلیمان علیہ السلام حاضر شود چون ملکہ نزدیک ملک شام رسید حضرت سلیمان علیہ السلام بہ اعیان خود فرمود کہ ما از بین شما کیست کہ پیش از رسیدن بلقیس تخت شاہی او را بحضور من حاضر کند، در این مقصود حضرت سلیمان علیہ السلام این بود کہ از چندین پہلو عظمت و قوت خداداد خود را بہ بلقیس اظہار نماید تا او بداند کہ این شخص تنہا پادشاہ نیست بلکہ دارای یک قوت فوق العادۃ باطنی نیز میباشد (تنبیہ) از... قبل ان

ع ۳ ۱۳ ۱۸

قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ② قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِ

پیش از راحت چرانه طلب آمرزش می کنید از خدا بود که رحم کرده شود بر شما گفتند شگون بد گرفتیم از تو

پیش از نیکوئی چرا آمرزش نمی خواهید از الله شاید بر شما رحم کرده شود ع۱ گفتند منحوس قدم دیدیم ترا و آنانرا که همراه اند

وَبِمَنْ مَّعَكَ ۚ قَالَ طٰٓئِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُوْنَ ③ وَكَانَ فِ

و از آنانکه همراه تو اند گفت شگون بد شما نزدیک خداست ف۱ بلکه شما قومے هستید که امتحان کرده می شوید و بودند در ان

(گفتند فال بد گرفتیم بتو و بهر که با تست) ع۱ گفت قسمت بد تان نزد الله است ع۲ بلکه شما قومی هستید که امتحان کرده میشوید و بود در ان

الْمَدِيْنَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُّفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُوْنَ ④ قَا

شهر نه کس که فساد می کردند در زمین و اصلاح نمی نمودند گفتند

شهر نه نفر که فساد می کردند در زمین و اصلاح نمی کردند گفتند

تَقَاسَمُوْا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهٗ وَاَهْلَهٗ ثُمَّ لَنَقُوْلَنَّ لِوَلِيِّهٖ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِ

بایکدیگر قسم خدا خورده که البته شبخون کنیم بر صالح و اہل خانه او باز البته خواهیم گفت وارث اورا حاضر نبودیم وقت ہلاک شدن

در حالیکه در بین خود قسم خورده بودند به الله که (ہر آئینه) شبخون می کنیم بر صالح و اہل وی باز ہر آئینه می گوئیم دعوی کننده (وارث) اورا حاضر نبودیم ہنگام

وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ⑤ وَمَكَرُوْا مَكْرًا وَّمَكَرْنَا مَكْرًا وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ⑥ فَانْ

ہر آئینه ما راست گوئیم و بدسگالی کردند بنوعے از حیله و بدسگالی کردیم ما نوعے از حیله و ایشان نمی دانستند پس بنگر

ہر آئینه ما راست گویانیم و ساختند آنها یک فریب و ساختیم ما یک فریب حال آنکه ایشان نمیدانستند پس ببین

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ ۙ اَنَّا دَمَّرْنٰهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِيْنَ ⑦ فَتِلْكَ

چگونه بود سرانجام بدسگالی ایشان که ما ہلاک کردیم ایشان را و قوم ایشان را ہمه یکجا پس این است

چگونه شد انجام فریب ایشان که (ہر آئینه) ما ہلاک کردیم ایشان را و قوم ایشان را ہمه پس این است

بُيُوْتُهُمْ خَاوِيَةًۢ بِمَا ظَلَمُوْا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ⑧ وَ

خانهاے ایشان خالی مانده به سبب ستم کردند ہر آئینه درین ماجرا نشانه ہست گروہے را که میدانند و

خانه ہاے ایشان خراب افتاده بسبب ظلم ایشان ہر آئینه درین نشانی است برای قومیکه میدانند و

اَنْجَيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ⑨ وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَاْتُوْنَ

نجات دادیم آنان را که ایمان آوردند و پرہیزگاری می کردند و فرستادیم لوط را چون گفت بقوم خود آیا عمل می آرید

نجات دادیم آنان را که ایمان آوردند و تقوی می کردند و (یاد کن) لوط را چون گفت قوم خود را آیا می کنید

الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُوْنَ ⑩ اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُوْنِ

کار بے حیائی را و شما می بینید آیا شما می آئید بمردان بارادہ شہوت بجز

کار بے حیائی را حال آنکه شما می بینید آیا شما می شتابید بر مردان از روی شہوت

النِّسَآءِ ؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُوْنَ ⑪ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَخْرِجُوْ

زنان بلکه شما قوم نادانانید پس نه بود جواب قوم او مگر آنکه گفتند بیرون کنید

زنان را گذاشته بلکه شما گروه نادانید پس نبود جواب قوم او مگر اینکه گفتند بیرون بکشید

اٰلَ لُوْطٍ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَّتَطَهَّرُوْنَ ⑫ فَاَنْجَيْنٰهُ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَ

اہل خانه لوط را از دیه خویش ہر آئینه ایشان مردم پاکی طلبند پس نجات دادیم او را و اہل او را مگر زنش

اہل لوط را از شہر خود (ہر آئینه) ایشان مردمانی ہستند که پاکی طلب اند پس نجات دادیم او را و اہل او را مگر زن او را

قَدَّرْنٰهَا مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ⑬ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَّطَرًا ۚ فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِيْنَ

که معین کردیم او را از باقیماندگان و بارانیدیم بر سر ایشان بارانے پس بد است باران ترسانیدگان

که مقرر کرده بودیم او را از باقی ماندگان (در عذاب) و بارانیدیم بر ایشان بارانی پس بد است باران ترسیده شدگان (این بار

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلٰمٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى ؕ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُوْنَ

بگو سپاس خدا راست و سلام بران بندگان او که برگزیده است ایشان را آیا خدا بہتر است یا آنچه شریک می آرند

بگو ستایش است مر الله را و سلام است بران بندگان او که الله برگزیده است آنان را آیا خدا بہتر است یا آنچه شریک می آرند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مصائب بر وفق قدر الٰہی جاری می شود ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۱ حضرت صالح علیه السلام بسیار آنہا را فہمانید و بہر طریق ایشان را تبلیغ و تلقین نمود و بالآخر تہدید عذاب داد پس قوم او گفتند "یا صالح ائتنا بما تعدنا ان کنت من الصادقین" (اعراف رکوع ۱۰) یعنی اگر تو راستگوئی عذاب الٰہی را بر ما بیار تا خیر از کدام رہ گذر است؟ حضرت صالح فرمود که ای بدبختان! عجب است راه ایمان و توبه و نیکوئی را اختیار نمی کنید که در دنیا و آخرت بکار شما آید بر عکس بطلب بدی تعجیل می کنید۔ اگر وقت بد فرا رسد تمام سرکشی و تکبر شما خاتمه می یابد۔ ہنوز ہیچ فرصت است که از گناہان توبه کنید تا محفوظ باشید۔ چرا توبه و استغفار نمی کنید که الله تعالیٰ بجائے عذاب بر شما رحمت کند ع۲ از وقتیکه قدم منحوس تو آمده و بدین سخن ہا آغاز کرده ئی به مصائب قحط وغیره دچار شدیم و در ہر خانه جنگ و دعوی شروع شده است ع۳ این مصائب و نوائب از سبب من نیست بلکه از بد قسمتی خود شماست که الله تعالیٰ بواسطه شرارت ہا و بد کرداری ہائی تان بر شما مقرر کرده است ۱۲۔

ع ۴ ۱۴ ۱۹

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَ

نه بلکه می پرسیم که بیافرید آسمانها و زمین و

بلکه می پرسیم) که آفریده آسمانها و زمین را و

أَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً ۚ فَأَنْۢبَتْنَا بِهٖ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ ۚ مَا كَانَ

فرود آورد برای شما از آسمان آبی پس رویانیدیم به سبب آن بوستانها با تازگی ممکن نه بود

فرود آورده برای شما از آسمان آب پس رویانیدیم به آن باغ هایے بارونق تازگی ممکن نبود

لَكُمْ أَنْ تُنْۢبِتُوْا شَجَرَهَا ۗ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۗ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَّعْدِلُوْنَ ۝٦٠ أَمَّنْ

شمارا که برویانید درختهای آن آیا معبودے هست با خدا بلکه ایشان گروهے اند که کج میروند نه بلکه می پرسیم

برای شما که برویانید درختان آنرا آیا معبودی شریک هست با الله (تی) بلکه ایشان گروهی هستند که از راه کج میروند بلکه (می پرسیم)

جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَّجَعَلَ خِلٰلَهَآ أَنْهٰرًا وَّجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَ

ساخت زمین را قرارگاه و پیدا کرد در میان زمین جویها و بیافرید برای زمین کوه ها و

آفریده زمین را لائق بود و باش و بیافرید در میان زمین نهرها و گردانید برای قرار آن کوه های بلند گران و

جَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۗ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝٦١

بیافرید میان دو دریا حجاب را آیا معبودے دیگر هست با خدا بلکه بیشترین ایشان نمی دانند

آفرید میان دو بحر حجابی آیا معبودی دیگر هست با الله (تی) بلکه اکثر ایشان نمی دانند

أَمَّنْ يُّجِيْبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوْٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ

نه بلکه می پرسیم که قبول می کند از درمانده چون بخواند او و بردارد سختی و بسازد شمارا جانشین گذشتگان

بلکه (می پرسیم) کیست که اجابت کند درمانده را چون بخواند اورا و دور کند سختی را و می گرداند شمارا جانشین پیشینیان

الْأَرْضِ ۗ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۗ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ۝٦٢ أَمَّنْ يَّهْدِيْكُمْ فِيْ ظُلُمٰتِ

در زمین آیا معبودے دیگر هست با خدا اندکے پند می پذیرید نه بلکه می پرسیم که راه می نماید شمارا در تاریک هائے

در زمین آیا معبودی دیگر هست با الله (تی) بسیار کم پند می پذیرید بلکه (می پرسیم) که راه می نماید شمارا در تاریکی های

الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُّرْسِلُ الرِّيٰحَ بُشْرًاۢ بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖ ۗ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۗ تَعٰلَى

بیابان و دریا و که می فرستد بادها را مژده دهنده پیش پیش رحمت خود آیا معبودے هست با خدا برتر هست

بر و بحر و که میفرستد بادها را مژده دهنده پیش از رحمت خود (یعنی باران) آیا معبودی دیگری هست با الله بسیار برتر است

اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۝٦٣ أَمَّنْ يَّبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ وَمَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ

خدا از آنچه شریک می گیرند نه بلکه می پرسیم که تو پیدا می کند آفرینش باز دیگر بار کند ش و که روزی میدهد شمارا از

الله از آنچه شریک می سازند بلکه (می پرسیم) که نخست می آفریند مخلوق را باز اعاده می کند آنرا و که روزی میدهد شمارا از

السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ ۗ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۗ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝٦٤

آسمان و زمین آیا معبودی هست با خدا بگو بیارید حجت خود را اگر راست گوئید

آسمان و زمین آیا معبود دیگری هست با الله بگو بیارید حجت خود را اگر هستید راست گویان

قُلْ لَّا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللّٰهُ ۗ وَمَا يَشْعُرُوْنَ

بگو نمیداند هرکه در آسمانها و زمین است غیب را مگر خدا و نمیدانند

بگو نمیداند هرکه در آسمانها و زمین است غیب را لیکن الله و نمی دانند

أَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ ۝٦٥ بَلِ ادّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ ۚ بَلْ هُمْ فِيْ شَكٍّ مِّنْهَا ۚ

کے برانگیخته شوند بلکه پے در پے متوجه شد علم ایشان در باب آخرت بلکه ایشان در شبه اند از آخرت

کی برانگیخته شوند (و نمیدانند وقت دوباره زنده شدن را) بلکه مانده شده فکر آنها در طلب آخرت (بلکه نرسیده علم ایشان به آخرت) بلکه

بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُوْنَ ۝٦٦ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا تُرٰبًا وَّاٰبَآؤُنَآ أَئِنَّا

بلکه ایشان از آخرت نابینا اند و گفتند کافران آیا چون شویم خاکے و پدران ما نیز آیا ما

بلکه ایشان از آخرت نابینا یند ع۵ و گفتند آنانکه کافر شدند آیا چون شویم خاک و پدران ما نیز آیا ما

ماندند و فقط شک و تردد کردند بلکه چشم خود را از آن دلائل و شواهدی پوشیدند که اگر در آن غور و تامل می کردند تمام شبهه شان رفع می شد ۱۲

فتح الرحمن

(۱) حاصل قطع یعنی آن کار منقطع گشت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ پس دو حقیقت الله تعالی بخواهد مناسب بداند بفریاد درماندگان بے کس و بے چاره و پریشان حال میرسد و مشکلات ایشانرا دور می نماید چنانکه در موقع دیگر فرموده "فیکشف ما تدعون الیه ان شاء" (انعام رکوع ۴) گویا او تعالی دعا را نیز سببی از اسباب عادیه گردانیده است که ترتب مسبب بران بمشیت الهی بعد از اجتماع شرائط و رفع موانع صورت می پذیرد علامه طیبی وغیره گفته که درین آیه مشرکین تنبیه است که چون به مصیبتی گرفتار آئید شما هم مضطر شده بهمان ذات را میخوانید و معبودان دیگر را فراموش می کنید پس این شهادت فطری و وجدانی را در اوقات امن و اطمینان چرا بخاطر نمی آرید؟ ع۵ توسن عقل شان درین میدان از پا مانده و به حقیقت آخرت نرسیده اند، گاهی شک می کنند و گاهی از آن منکر میشوند (موضح) و بعض مفسرین چنین تقریر کرده اند که علم آنها بدرک آخرت نرسیده و این نه از آن سبب بود که بنابر عدم علم محض خالی الذهن ماندند بلکه راجع به آن در شک و تذبذب

لَمُخْرَجُوْنَ ① لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَآ

بیرون آورده گاییم یعنی از قبور هرآئینه وعده داده شد باین مقدمه ما را و پدران ما را پیش از این نیست این

بیرون آورده شدگانیم از زمین بدرستیکه وعده داده شدیم باین ما و پدران ما از پیش نیست این

اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ② قُلْ سِيْرُوْا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ

مگر افسانهای پیشینیان بگو سیر کنید در زمین پس بنگرید چگونه بود

مگر افسانه های پیشینیان بگو بروید در زمین پس بنگرید که چگونه شد

عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِيْنَ ③ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِىْ ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُوْنَ ④

انجام کار گنهگاران و اندوه مخور بر ایشان و مباش در تنگدلی از بدسگالیدن ایشان

انجام گنهگاران ع۵ و غم مخور بر ایشان و مباش در تنگدلی از آنچه ایشان فریب کنند

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ⑤ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ

و می گویند کے باشد این وعده اگر راست گوئید بگو شاید نزدیک

و می گویند کی باشد این وعده اگر هستید راست گویان بگو چه بعید است که

رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِىْ تَسْتَعْجِلُوْنَ ⑥ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ فَضْلٍ

شده باشد بشما بعض آنچه بشتاب می طلبید ف و هرآئینه پروردگار تو خداوند فضل است

رسیده باشد بعض آنچه که بشتاب می طلبید و (هرآئینه) پروردگار تو خداوند فضل است

عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُوْنَ ⑦ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا

بر مردمان و لیکن بیشترین ایشان شکر نمی کنند و هرآئینه پروردگار تو میداند آنچه

بر مردم و لیکن اکثر ایشان شکر نمی کنند و (هرآئینه) رب تو میداند آنچه را

تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ⑧ وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ

پنهان می کنند سینه های ایشان و آنچه ظاهر می نمایند و نیست هیچ مقدمه پوشیده در آسمان و زمین

پنهان می دارد سینه های ایشان و آنچه را ظاهر می کنند و نیست هیچ پوشیده در آسمان و زمین

اِلَّا فِىْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ⑨ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ عَلٰى بَنِىْٓ اِسْرَآءِيْلَ اَكْثَرَ

مگر نوشته است در کتاب روشن هرآئینه این قرآن بیان می کند پیش بنی اسرائیل بیشترین

مگر در کتاب مبین است (هرآئینه) این قرآن بیان می کند بنی اسرائیل بیشتر

الَّذِىْ هُمْ فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ⑩ وَاِنَّهٗ لَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ⑪

آنچه ایشان در آن خلاف می کردند و هرآئینه وے هدایت و رحمت است مسلمانان را

از آنچه ایشان در آن اختلاف می کنند و هرآئینه این هدایت و رحمت است مومنان را ع۶

اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِىْ بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهٖ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْعَلِيْمُ ⑫ فَتَوَكَّلْ

هرآئینه پروردگار تو فیصل کند میان ایشان بحکم خود و اوست غالب دانا پس توکل کن

هرآئینه رب تو فیصله کند در میان ایشان بحکم خود و اوست غالب دانا پس توکل کن

عَلَى اللّٰهِ ۖ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِيْنِ ⑬ اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ

بر خدا هرآئینه تو بر دین راست روشنی هرآئینه تو نمی توانی شنوانید مردگان را و نمی توانی شنوانید

بر الله هرآئینه تو بر راه راست روشن هستی (هرآئینه) تو شنواننده نمی توانی مردگان را و شنواننده نمی توانی

الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِيْنَ ⑭ وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِى الْعُمْىِ عَنْ

کران را آواز خواندن وقتیکه روبگردانند پشت داده و نیستی تو راه نماینده کوران تا باز آیند از

کران را آواز خواستن را وقتیکه روی بگردانند پشت دادگان و نیستی تو راه نماینده کوران از

ضَلٰلَتِهِمْ ۖ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ⑮ وَاِذَا

گمراهی خویش نمی شنوانی مگر کسے را که ایمان آورده است بآیات ما پس این جماعه گردن نهندگانند و چون

گمراهی ایشان نمی شنوانی مگر کسی را که ایمان آورده است به آیت های ما پس این جماعه گردن نهندگانند و چون

ف۱ یعنی عقوبت دنیا ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بسیاری مجرمین در دین و دنیا سزا های عبرتناک یافته اند فرموده پیغمبران حتما بوقوع پیوست از همین ماجرا قیاس کنید که خبرے را که انبیاء علیهم السلام در باب بعث بعد الموت و عذاب اخروی می داده اند یقیناً بوقوع پیوستنی است این خانهٔ بے سروپا انجام نیست که هیچ کس بران حاکم نباشد در عایای خود را مهمل گذارد چون تمام مجرمان در بنجا مجازات کامل نمی یابند پس یقیناً حیات دیگری است که هر متنفس در آنجا بکیفر کردار خود برسد اگر تکذیب شما بهمین طور دوام داشت چنانکه سرانجام دیگر مکذبین در دنیا بظهور رسید مکذبین شما نیز بجزای خود خواهند رسید۔

ف۶ هر چند قرآن فیصله کن قولی علمی است مگر هنوز وقت فیصله عملی نرسیده۔ در انعصر بنی اسرائیل بزرگترین علمای علوم سماوی و مسائل مذهبی پنداشته میشدند گرو در باب اختلاف شدیدی که آنها راجع به عقائد، احکام، قصص و روایات داشتند قرآن حکیم فیصله قطعی داد، در حقیقت قرآن همان کتابی است که آخرین پیغام خداوند قدوس را بدنیا رسانید و ایمان آرند قرآن بوار بهری فرمود تا مردم برای روزی آمادگی کنند که در آن روز هر معامله بصورت عملی فیصله میشود ۱۲۔

وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ

متحقق شود وعده عذاب بر ایشان بیرون آریم برای ایشان جانورے از زمین که سخن گوید بایشان بسبب آنکه

واقع شود وعدهٔ عذاب بر ایشان بیرون آریم برای ایشان جانوری از زمین که سخن گوید بایشان به سبب آنکه

النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا

مردمان بآیات ما یقین نمی آوردند و آن روز که برانگیزیم از هر امتے طائفه را

مردمان به آیات ما یقین نمی آوردند عه و آن روز که برانگیزیم از هر امتی طایفه را

مِّمَّن يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا قَالَ

از آنانکه دروغ می شمردند آیات ما را پس از ایشان بعض را تا رسیدن بعض ایستاده کرده میشود تا وقتیکه حاضر آیند گوید

از آنانکه دروغ می شمردند آیات ما را پس ایشان جماعت بندی میشوند تا وقتیکه حاضر آیند گوید خدا

أَكَذَّبْتُم بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ وَ

خدا آیا دروغ شمردید آیات مرا و در نگرفته بودید بآن از روے دانش یا چه کار می کردید و

آیا دروغ شمردید آیات مرا و احاطه نکرده بودید بران از روی علم (یا بگوئید) چه می کردید عه و

وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٣﴾ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا

ثابت شده وعدهٔ عذاب بر ایشان بسبب ستم کردن ایشان پس آن جماعت سخن نگویند آیا ندیده اند که ما

ثابت شد وعدهٔ عذاب بر ایشان بسبب ستم کردن ایشان پس ایشان سخنی گفته نتوانند آیا ندیده اند که ما

جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ

پیدا کرده ایم شب را تا آرام گیرند دران و پیدا کرده ایم روز را روشن شده هر آئینه درین مقدمه نشانهاست

ساختیم شب را تا آرام گیرند دران و ساختیم روز را (روشن) برای دیدن هر آئینه درین علامات است

لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن

قومے را که باور میدارند و یاد کن آنروز که دمیده شود در صور پس مضطرب شوند آنانکه در آسمانهاند و آنانکه

قومی را که باور میدارند و (یاد کن) آن روز را که دمیده شود در صور پس مضطرب شوند آنانکه در آسمانند و آنانکه

فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٥﴾ وَتَرَى

در زمین اند مگر کسیکه خدا خواسته است و هر یکے بیایند پیش خدا خوار شده و مے بینی

در زمین هستند مگر کسی را که بخواهد الله و همه بیایند پیش خدا خوار شدگان و ببینی

الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ۚ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ

کوه ها را پنداری آنرا بر جای ایستاده و آن میرود مانند رفتن ابر دستکاری آن خدای که استوار ساخت

کوه ها را در حالیکه پنداری آنرا بر جای ایستاده و آن میروند مانند رفتن ابر صنع خدای که استوار ساخت

كُلَّ شَيْءٍ ۚ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٦﴾ مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا ۝

هر چیز را هر آئینه وے خبردار است بآنچه می کنید هر که بیارد نیکی پس او را بهتر باشد ازان

هر چیز را (هر آئینه) او خبردار است بآنچه می کنید هر که بیارد نیکی پس او را بهتر باشد ازان

وَهُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ ﴿٧﴾ وَمَن جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ

و ایشان از اضطراب آن روز ایمن باشند و هر که بیارد بدی پس نگونسار کرده شود

و ایشان از اضطراب آن روز ایمن باشند و هر که بیارد بدی پس نگونسار کرده شود

وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ إِنَّمَا أُمِرْتُ

روی ایشان در آتش جزا داده نمی شوید مگر بوفق آنچه می کردید بگو یا محمد جز این نیست که فرموده شد مرا

روی های ایشان در آتش جزا داده نمی شوید بشما مگر موافق آنچه میکردید (بگو ای محمد) جز این نیست که فرموده شده ام

أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ ۖ وَأُمِرْتُ

که عبادت کنم خداوند این شهر را یعنی مکه آنکه محترم ساخت آن را و بتصرف اوست هر چیز و فرموده شد مرا

که عبادت کنم پروردگار این شهر را آن ذاتیکه محترم ساخته آنرا و از وست هر چیز و فرموده شده ام

عه۵ حضرت شاه صاحب رحمة الله. به استناد حدیث نبوی می فرماید که پیش از قیامت کوه صفا که نزدیک مکه واقع است شگافته میشود و ازان جانوری می برآید که با مردم سخن خواهد زد و خواهد گفت که حالا قیامت نزدیک است؛ ایمانداران صادق و منکران محقق را جدا جدا تفریق خواهد کرد، (موضح القرآن) از بعض روایات معلوم میشود که این واقعه در زمانهٔ آخر در روزیکه، آفتاب از مغرب طلوع کند بوقوع خواهد پذیرفت - قیامت نام واقعه ایست که تمام نظام موجودهٔ عالم درهم و برهم شود لهذا بر چنین خوارق که بطور علامات قریبه و مقدمة الجیش آن بروز خواهد نمود نباید تعجب کرد شاید بذریعهٔ دابة الارض، نشان دادن این آیت مطلوب باشد چیزی را که شما از زبان پیغمبر الحق نمی پذیرفتید امروز آن را مجبوراً از زبان یک جانور قبول می کنید. لیکن پذیرفتن دران هنگام سودی ندهد و تنها تجهیل و تحقیق مکذبین مقصود است زیرا وقت پذیرفتن گذشته ۱۲ عه۶ هیچ گوش نکردید

ہدایات حقانی موفق می شدید به اطراف خویش نظری می انگندید لیکن از آغاز بتکذیب پرداختید اگر چنین نیست پس بگوئید دیگر چه میکردید؛ یعنی بدون آن شما چه کار دیگر داشتید".

أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩﴾ وَأَنْ أَتْلُوَ الْقُرْآنَ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا

که باشم از مسلمانان و فرموده شد آنکه بخوانم قرآن پس هر که راه یافت پس جز این نیست که

که باشم از مسلمانان و (فرموده شدم ام) که بخوانم قرآن را پس هر که راه یافت پس جز این نیست که

يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٠﴾ وَقُلِ

راهی یابد برای نفع خویشتن و هر که گمراه شود بگو جز این نیست که من از بیم کنندگانم و بگو

راه می یابد به نفع خود و هر که گمراه شود پس بگو جز این نیست که من از ترسانندگانم و بگو

الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

ستایش خدای راست خواهد نمود شما را آیات خود پس بشناسید آنرا و نیست پروردگار تو بیخبر از آنچه می کنید

همه ستایش خدا را است ۵ زود است که نشان بدهد بشما آیات خود را پس بشناسید آنرا و نیست پروردگار تو بیخبر از آنچه میکنید

سورة القصص مكية وهي ثمان وثمانون آية وتسع ركوعات | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

طسم ﴿١﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ نَتْلُو عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسَىٰ وَ

این آیت های کتاب روشن است بخوانیم بر تو بعض خبر موسی و

این آیت های کتاب روشن است میخوانیم بر تو بعض خبر موسی و

فِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَ

فرعون براستی برای گروهی که باور میدارند هر آئینه فرعون تکبر کرد در زمین و

فرعون را براستی برای گروهی که یقین می کنند (هر آئینه) فرعون تکبر نمود در زمین و

جَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَ

ساخت اهل آن را گروه گروه زبون می گرفت جماعه را از ایشان می کشت پسران ایشان را و

گردانید اهل آنرا گروه گروه مقهور ساخت یک طائفه را از ایشان می کشت پسران ایشان را و

يَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾ وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى

زنده می گذاشت دختران ایشان را هر آئینه وی بود از مفسدان و می خواستیم که نعمت فراوان دهیم بر

زنده می گذاشت دختران ایشان را هر آئینه وی بود از مفسدان و می خواستیم که منت نهیم بر

الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾

آنانکه زبون گرفته شدند در زمین و پیشوا سازیم ایشان را و وارث کنیم ایشان را

آنانکه ضعیف گردانیده شده بودند در زمین و بگردانیم ایشان را پیشوایان و بگردانیم ایشان را وارثان ملک فرعون

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ

و دسترس دهیم ایشان را در زمین و بنمائیم فرعون را و هامان را و لشکرهای ایشان را از زبون گرفتگان

و جای دهیم ایشان را در زمین (مصر و شام) و نشان دهیم فرعون و هامان را و لشکرهای ایشان را از دست بنی اسرائیل

مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ فَإِذَا خِفْتِ

آنچه می ترسیدند و الهام فرستادیم بسوی مادر موسی شیر بده او را پس چون بترسی

عذابی را که فرعونیان از آن می ترسیدند و حکم کردیم بمادر موسی که شیر بده او را پس چون بترسی

عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ۖ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَ

بروی بینداز آنرا در دریا و مترس و اندوه مخور هر آئینه ما باز رساننده اوئیم بسوی تو و

بروی بینداز او را در دریا و مترس و غمگین مشو (هر آئینه) ما باز رساننده اوئیم بسوی تو و

جَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ

گرداننده اوئیم از پیغامبران پس برگرفتند آن را اهل خانه فرعون تا آخر کار شود برای ایشان

گرداننده اوئیم از پیغمبران پس برداشتند او را کسان فرعون تا گردد برای فرعونیان

۵ هزاران هزار شکر مر خدای راست که مرا هادی و مهتدی ساخت در حقیقت مستحق توصیف و ستایش تنها ذات اقدس الهی است و هر کرا هر خوبی و یا کمالی رسد از آن بارگاه قدس میرسد

(ع ۷ / ۱۱ / ۳)

۱ مفسرین گفته اند که فرعون خوابی دیده بود و کاهنان چنین تعبیر کردند که بدست یک شخص بنی اسرائیل سلطنت تو برباد می شود، بنا بر آن فرعون بطور حفظ ما تقدم این تدبیر احمقانه و ظالمانه را سنجید که باید بنی اسرائیل را همیشه ضعیف گردانید تا بمقابله حکومت او هیچ حوصله و جرئت نداشته باشند و آینده تمام آن پسرانی که از بنی اسرائیل پیدا شود باید بقتل برسند تا بدین وسیله از مصیبت آینده جلوگیری شود و چون از طرف دختران اندیشه نیست لهذا باید آنها زنده بمانند که چون بزرگ شوند مثل کنیزان خدمت ما را کنند و ابن کثیر رح می نویسد که بنی اسرائیل بین خود از یک پیشگوئی حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام صحبت می نمودند که در آن خبر داده شده بود که بدست یک جوان اسرائیلی تباهی سلطنت مصر مقدر است "رفته رفته این سخن بگوش فرعون رسید و آن بی خرد از برای جلوگیری قضا و قدر این تدبیر ظلم و ستم را جاری نمود ۱۲-

عَدُوًّا وَّحَزَنًا ۭ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا كَانُوْا خٰطِـــِٕيْنَ ⑧

دشمن وسبب اندوه هرآئینه فرعون و هامان و لشکرهای ایشان خطا کننده بودند

دشمن و سبب غم هرآئینه فرعون و هامان و لشکرهای ایشان بودند خطاکاران ؏۵

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّيْ وَلَكَ ۭ لَا تَقْتُلُوْهُ ڰ عَسٰٓى

و گفت زن فرعون این طفل خنکی چشم ست مرا و ترا مکشیدش بود

و گفت زن فرعون این طفل روشنی چشم است مرا و ترا مکشید او را شاید

اَنْ يَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ⑨ وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ

که نفع دهد ما را یا فرزند گیریم او را و ایشان حقیقت حال نمی دانستند و گشت دل مادر

که نفع دهد ما را یا بگیریم او را فرزند و ایشان حقیقت حال را نمیدانستند و گشت دل مادر

مُوْسٰى فٰرِغًا ۭ اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِيْ بِهٖ لَوْلَآ اَنْ رَّبَطْنَا عَلٰي قَلْبِهَا

موسی خالی از صبر هرآئینه نزدیک بود که آشکارا کند آن قصه را اگر ما نه بستیم بر دل او رشته ؎

موسی بیقرار خالی از صبر (هرآئینه) قریب بود که آشکار کند بیقراری را (قصهٔ موسی را) اگر آن نبودی که گره بستیم بر دل وی (صبر)

لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ⑩ وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ قُصِّيْهِ ۡ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ

تا باشد از باوردارندگان و گفت خواهرش را برپی او میرو پس بدید او را از

تا باشد از باور دارندگان (وعدهٔ ما را) و گفت مادر موسی بخواهر موسی در پی برادر خود برو پس دید او را از

جُنُبٍ وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ⑪ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ

دور و قوم فرعون نمیدانستند و حرام ساختیم بر موسی شیر دایگان پیش از وصول خواهر پس خواهرش گفت

دور و فرعونیان نمیدانستند و منع ساختیم موسی را از قبول پستان دایگان پیش از رسیدن خواهرش پس گفت خواهرش

هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓي اَهْلِ بَيْتٍ يَّكْفُلُوْنَهٗ لَكُمْ وَهُمْ لَهٗ نٰصِحُوْنَ ⑫ فَرَدَدْنٰهُ

آیا راه نمایم شما را بر اهل خانه که خبرداری این طفل کنند برای شما و ایشان برای او نیک خواه باشند پس باز رسانیدیم او را

آیا راه بنمایم شما را بر اهل خانه که تربیت کنند او را برای شما و ایشان برای او نیک خواه باشند پس باز رسانیدیم او را

اِلٰٓى اُمِّهٖ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلٰكِنَّ

بسوی مادر او تا خنک شود چشم وے و اندوه نخورد و تا بداند که وعده خدا راست ست و لیکن

بسوی مادرش تا روشن شود چشم وی و اندوهناک نشود و تا بداند که وعدهٔ الله راست است و لیکن

اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ⑬ ۧ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّ

بیشترین مردمان نمیدانند و چون رسید بنهایت جوانی خود و درست اندام شد دادیم او را حکمت و

اکثر مردم نمیدانند و چون رسید بقوت خود و عقلش کامل شد دادیم او را حکمت (نبوت) و

عِلْمًا ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ⑭ وَدَخَلَ الْمَدِيْنَةَ عَلٰي حِيْنِ

دانش و همچنین جزا میدهیم نیکوکاران را و در آمد در شهر بر وقت

دانش و هم چنین پاداش می دهیم نیکوکاران را و در آمد در شهر در وقت

غَفْلَةٍ مِّنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيْهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلٰنِ ڭ هٰذَا مِنْ شِيْعَتِهٖ

بیخبری اهل آن پس یافت آنجا دو شخص که با یکدیگر جنگ می کردند آن یک از قوم موسی بود

بیخبری اهل آن پس یافت دران دو مرد که با یکدیگر جنگ می کردند آن یک از قوم موسی بود

وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖ ۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِيْ مِنْ شِيْعَتِهٖ عَلَي الَّذِيْ

و آن دیگر از دشمنان وے پس مدد طلب کرد شخصے که از قوم او بود بر آن دیگر

و آن دیگر از دشمنانش پس داد خواست از وی کسیکه از قوم او بود بر آن که

مِنْ عَدُوِّهٖ ۙ فَوَكَزَهٗ مُوْسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ ڭ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ

از دشمنانش بود پس مشت زد او را موسی پس بکشتش گفت این از کار

از دشمنانش بود پس مشتی زد او را موسی پس تمام کرد کارش را گفت (موسیٰ) این کار از عمل

ف یعنی صبر بخشی دادیم

تفسیر عثمانی

ع۵ بالاخره مادر پسر خود را در یک صندوق چوبی گذاشته در آب رها کرد. صندوق شنا نموده بجائی رسید که خانم فرعون (حضرت آسیه) آنرا گرفت. چهرهٔ مرغوب این پسر مقبول را پسندید زیرا آثار نجابت و شرافت از ناصیه اش هویدا بود. او را الغرض پرورش برداشت مگر نتیجهٔ برداشتن این بود که آن پسر چون بزرگ شود دشمن فرعون و فرعونیان گردد و سوهان روح ایشان شود. از همین سبب الله تعالی آنها را موقع داد که او را بردارند. فرعون لعین چه خبر داشت که بدست خویش شخصی را بناز و نعم پرورش میدهد که به دشمنی و خوف او هزاران پسر را بقتل رسانیده است.

ع۳ ۱۳ درحقیقت فرعون و وزراء و مشیران او در اجرای مقصد ناپاک خود خطای بزرگ کردند چه با آنکه بچه های زیاد اسرائیلی را بیگناه بقتل رسانیدند موسی را زنده گذاشتند لیکن بدون ارتکاب خطا چاره نداشتند. آیا تقدیر خدا را تغییر داده یا مشیت ایزدی را باز داشته میتوانستند خطای بزرگ، آنها این بود که آنها پنداشتند که فیصله های قضا و قدر را تدابیر انسانی

الشَّيْطٰنِ ط اِنَّهٗ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۲﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ ظَلَمْتُ نَفْسِيْ

شیطان است هرآئینه شیطان دشمن گمراه کننده آشکار است گفت اے پروردگار من هرآئینه من ستم کردم بر خویش

شیطان است هرآئینه او دشمنی است گمراه کننده آشکار گفت (موسی) ای پروردگار من (هرآئینه) ستم کردم بر نفس خود

فَاغْفِرْ لِيْ فَغَفَرَ لَهٗ ط اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۳﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ

پس بیامرز مرا پس بیامرزید وی هرآئینه وے آمرزنده مهربان است گفت اے پروردگار من بحق انعام کردن تو

پس بیامرز مرا پس بیامرزید او را هرآئینه او ست آمرزنده مهربان گفت اے رب من بسا آنچه فضل (انعام) کرده ای

عَلَيَّ فَلَنْ اَكُوْنَ ظَهِيْرًا لِّلْمُجْرِمِيْنَ ﴿۴﴾ فَاَصْبَحَ فِي الْمَدِيْنَةِ خَآئِفًا

بر من هرگز نخواهم بود مددگار گنهگاران پس بامداد کرد در شهر ترسان

بر من پس هیچگاه مددگار گنهگاران نمی شوم پس امداد کرد در شهر ترسان

يَّتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهٗ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهٗ ط قَالَ لَهٗ

انتظار کنان پس ناگهان شخصے که مدد طلب کرده بود دیروز باز بفریاد رسی میخواندش گفت بوے

انتظار می کشید پس ناگهان شخصی که طلب مدد کرده بود از وی دیروز باز باو فریاد کرد گفت به او

مُوْسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۵﴾ فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَّبْطِشَ بِالَّذِيْ هُوَ

موسی هرآئینه تو گمراه آشکار ے پس چوں خواست که دست دراز کند به شخصے که وے

موسی هرآئینه تو گمراه آشکار هستی پس چون خواست (موسی) که بگیرد شخصے را که

عَدُوٌّ لَّهُمَا لا قَالَ يٰمُوْسٰٓى اَتُرِيْدُ اَنْ تَقْتُلَنِيْ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ ق

دشمن موسے و دشمن فریاد کننده بود گفت فریاد کننده اے موسی آیا میخواهی که بکشی مرا چنانکه کشتی شخصے را دیروز

دشمن هردوی ایشان بود گفت (بنی اسرائیلی) ای موسی آیا میخواهی که بکشی مرا چنانکه کشتی نفسی را دیروز ع۵

اِنْ تُرِيْدُ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ جَبَّارًا فِي الْاَرْضِ وَمَا تُرِيْدُ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ

نمی خواهی مگر آنکه باشی ستمگاری در زمین و نمی خواهی که باشی از

نمی خواهی مگر آنکه باشی ستمگاری در زمین و نمی خواهی که باشی از

الْمُصْلِحِيْنَ ﴿۶﴾ وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ يَسْعٰى ز قَالَ يٰمُوْسٰٓى

نیکوکاران ف۱ وآمد شخصے از آخر شهر شتابان گفت اے موسی

اصلاح کنندگان و آمد مردی از منتهای شهر شتابان گفت اے موسی

اِنَّ الْمَلَاَ يَاْتَمِرُوْنَ بِكَ لِيَقْتُلُوْكَ فَاخْرُجْ اِنِّيْ لَكَ مِنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿۷﴾

هرآئینه رئیسان مشورت می کنند در حق تو تا بکشند ترا پس بیرون رو هرآئینه من برای تو از نیک خواهانم

(هرآئینه) روسای قوم مشوره دارند در حق تو تا بکشند ترا پس بیرون رو (هرآئینه) من برای تو از نیک خواهانم ع۶

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ ز قَالَ رَبِّ نَجِّنِيْ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۸﴾

پس بیرون آمد از آن شهر ترسان انتظار کنان گفت اے پروردگار من خلاص کن مرا از گروه ستمگاران

پس بیرون آمد از آن شهر ترسان راه را امید گفت اے پروردگار من نجات ده مرا از قوم ستمگاران

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّيْٓ اَنْ يَّهْدِيَنِيْ سَوَآءَ

و وقتیکه متوجه شد بسوی شهر مدین گفت امیدوارم از پروردگار خویش که دلالت کند مرا براه

و چون روی آورد بسوی شهر مدین گفت امید است که رب من ببرد مرا براه

السَّبِيْلِ ﴿۹﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِّنَ النَّاسِ

راست و وقتیکه رسید بآب مدین یافت بران آب طائفه را از مردمان

راست و چون رسید به آب مدین یافت بران گروهی را از مردم

يَسْقُوْنَ ز وَوَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُوْدٰنِ ج قَالَ مَا خَطْبُكُمَا

آب می نوشانیدند مواشی را و یافت آن طرف از ایشان دو زن که باز میداشتند مواشی خود را گفت موسی بآن دو زن چیست حال شما

که آب مینوشانیدند و یافت در ماورای ایشان دو زن را که بازمیداشتند بزهای خود را گفت چیست حال شما

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی چوں موسی او را غوی مبین گفت دانست که غضب کرده بر سر من می آید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت موسے خواست که آن ظالم را بگیرد مگر مظلوم پنداشت که چون زبانی بر من اظهار غضب نموده است مبادا امر ابزند موسے علیه السلام کوشش داشت که خون دیروزه را پنهان نماید مگر امروز از زبان اسرائیلی آن راز افشا شد ع۶ خبر قتل بفرعون رسید و بحضور او مشوره کردند که شخص اجنبی آیا این قدر جرئت و جسارت پیدا کرده است که افراد قوم شاهی را بر زمین سلطان را بقتل برساند؟ به سپاهیان امر داده شد که فوراً موسی را گرفتار کنند اگر موسی را می یافتند شاید بقتل میرسانیدند الله تعالے یک تن از مشورت کنندگان را که خیرخواه و محب موسے علیه السلام بود قرارداد نامبرده ع۸ با شتاب از ۵ راه نزدیکی خود را بموسی رسانید و او را از واقعه آگاه نمود و مشوره داد که فوراً از شهر برآید حضرت شاه صاحب رح در موضح القرآن مینویسد که این کلمات بگوش پیغمبر رسانیده شد که مردم اراده کشتن او را خواهند کرد و او هم از وطن خارج خواهد شد چنانچه همه کفار مکه جمع شده بودند که بر پیغمبر متحداً هجوم کنند مگر آنحضرت صلی الله علیه وسلم در همان شب از وطن هجرت کرد ۱۲-

قَالَتَا لَا نَسْقِيْ حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَآءُ سکتة وَاَبُوْنَا شَيْخٌ كَبِيْرٌ ﴿۲﴾ فَسَقٰى
گفتند ما آب نمی نوشانیم تا آنکه باز گردانند شبانان مواشی را و پدر ما پیر کلان سال مدت پس موسی آب نوشانید
گفتند هردو آب نمی نوشانیم تا آنکه باز گردانند شبانان (مواشی خود را) و پدر ما پیر کلان سال است پس آب نوشانید (موسی)

لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰۤى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّيْ لِمَاۤ اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ
برائے این هردو باز روآورد بسوی سایه پس گفت اے پروردگار من هرآئینه من بآنچه فرود آوردی بسوئے من از نعمت
جانوران را (بخاطر ایشان) پس باز گشت بسوی سایه پس گفت ای پروردگار من (هرآئینه) من به آنچه فرود آوردی بسوی من از نیکی (نعمت)

فَقِيْرٌ ﴿۳﴾ فَجَآءَتْهُ اِحْدٰىهُمَا تَمْشِيْ عَلَى اسْتِحْيَآءٍ ؗ قَالَتْ اِنَّ اَبِيْ يَدْعُوْكَ
محتاجم پس آمد بموسی یکے ازیں دو زن راه میرفت بشرم گفت هرآئینه پدر من میخواند ترا
محتاجم ؎ پس آمد پیش موسے یکی ازان هردو راه میرفت باحیا گفت (هرآئینه) پدرم میخواند ترا

لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا ؕ فَلَمَّا جَآءَهٗ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ ۙ قَالَ
تا بدهد مزد آنکه آب دادی برائے ما پس چون موسی بیامد نزد شعیب و تقریر کرد پیش او قصه را گفت
تا بدهد مزد آنچه آب نوشانیدی مواشی ما را ؏ پس چون رسید موسیٰ نزد او (یعنی نزد شعیب) و بیان کرد بروی احوال را گفت

لَا تَخَفْ ٝ قف نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۴﴾ قَالَتْ اِحْدٰىهُمَا يٰۤاَبَتِ
مترس خلاص شدی از قوم ستمگاران گفت یکے ازیں دو دختر اے پدر من
مترس نجات یافتی ازان قوم ظالم ؎ گفت یکے ازان دو، اے پدر من

اسْتَاْجِرْهُ ؗ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِيْنُ ﴿۵﴾ قَالَ اِنِّيْۤ
مزدور بگیر او را هرآئینه بهترین کسیکه مزدور گیری شخصے توانا باامانت باشد گفت شعیب هرآئینه من
نوکر بگیر او را هرآئینه بهترین کسیکه نوکر بگیری آنست که باقوت امین باشد گفت (شعیب) (هرآئینه) من

اُرِيْدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هٰتَيْنِ عَلٰۤى اَنْ تَاْجُرَنِيْ ثَمٰنِيَ
میخواهم که بزنے بدهم ترا یکے ازیں دو دختر خود بشرط آنکه مزدوری من کنی هشت
میخواهم که به نکاح بدهم ترا یکی ازین دو دختر خود را بشرط آنکه نوکری من کنی هشت

حِجَجٍ ۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ ۚ وَمَاۤ اُرِيْدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَ ؕ
سال و اگر تمام کنی ده سال را پس آن تبرع ست از نزدیک تو و نمی خواهم که مشقت افگنم بر تو
سال پس اگر تمام کردی ده سال را پس آن از نزد تست و نمی خواهم که تکلیف بیفگنم بر تو

سَتَجِدُنِيْۤ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۶﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ ؕ
خواهی یافت مرا اگر خدا خواسته است از شایستگان گفت موسیٰ اینست عهد میان من و میان تو
خواهی یافت مرا اگر بخواهد الله از صالحان گفت (موسیٰؑ) این است عهد میان من و تو

اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُوْلُ
هرکدام ازیں دو مدت که ادا کنم تعدی نباشد بر من و خدا بر آنچه می گوییم
هرکدام این دو مدت را که تکمیل نمایم پس افزودنی نباشد بر من و اعتماد بر خدا است بر آنچه می گوییم

وَكِيْلٌ ﴿۷﴾ ع فَلَمَّا قَضٰى مُوْسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖۤ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ
گواه است پس چون ادا کرد موسے آن میعاد را و روان شد باهل خود دید بجانب
(والله بر آنچه گوییم گواه است) پس چون تکمیل کرد موسے میعاد را و گرفته برد اهل خود را دید از جانب

الطُّوْرِ نَارًا ۚ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوْۤا اِنِّيْۤ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّيْۤ اٰتِيْكُمْ مِّنْهَا
کوه طور آتش گفت باهل خود توقف کنید هرآئینه دیده ام آتشے امید دارم که بیارم از آنجا
کوه طور آتشی گفت باهل خود درنگ کنید (هرآئینه) من دیدم آتشی شاید (من) بیارم برای شما از آنجا (از آتش)

بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُوْنَ ﴿۱﴾ فَلَمَّاۤ اَتٰىهَا نُوْدِيَ
خبرے را یا بیارم شعله از آتش بود که شما تحصیل گرمی کنید پس چون آمد نزدیک آتش آواز داده شد
خبرے یا توتی از آتش تا که شما خود را گرم کنید پس چون رسید (آمد) نزدیک آتش آواز کرده شد

...ی اوانند زیرا مدین از حدود سلطنت فرعون بیرون بود ۱۲-

تفسیر ...انی
...ست تند که ندا مزد
هیچ یک عمل او را از مخلوق
نمی خواهم بر وقت
باحسان و نیکوئی تو
محتاج می باشم حضرت
شاه صاحب رح می نویسد
چون زنها او را دیدند
که زیر سایه نشسته است
گفتند گویا مسافریست
که از کدام جای دور آمده
و مانده و گرسنه می باشد
چون بخانه رسیدند تقریر
را به پدر خود گفتند (پدر
شان بقول مشهور حضرت
شعیب علیه السلام بود)
مشار الیه ارزو داشت
شخص نیک بخت و
صالحی را پیدا کند که
هم بز های او را نگهبانی
تواند و هم دختر خود را
بنکاح او در آرد ؎ منهم
علت ۵ حضرت موسیٰ
از الله تعالیٰ خیر میطلبید
او تعالیٰ بفضل و مرحمت
خود بطور غیر متوقع خیر
فرستاد و چطور آنرا قبول
نمی کرد. فوراً برخاسته
همراه زن روان شد
می نویسند که ۱۰ او را هدایت
کرد که من پیش میروم
تو در عقب من بیا. این
طریق را از سببی اتخاذ
نمود که مبادا چشم نظرش
بر زن اجنبیه بیفتد پس
خودش پیش و زن بدنبال
راه را نشان میداد
و حضرت موسیٰ را بخانه
خود آورد. ؎ ۵
موسیٰ علیه السلام هر سر
گذشت خود را به حضرت
شعیب علیه السلام
گفت و شعیبؑ با و
تسلی داد و فرمود که
اکنون از چنگ آن
قوم ظالم نجات یافتی
انشاء الله تعالیٰ بتو
گزندی نرسانده.

ع ۳ ۷ ۶

مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ

از کرانهٔ راست میدان در جایگاه با برکت از میان درخت که

از کرانهٔ راست میدان در موضع مبارک از درخت که

يَا مُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝٢ وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَلَمَّا

اے موسیٰ هر آئینه من خدایم پروردگار عالمها وآنکه بافگن عصائے خود را پس چون

ای موسیٰ (هر آئینه) من الله هستم رب عالمیان واینکه بینداز عصای خود را پس چون

رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يَا مُوسَىٰ أَقْبِلْ

دید که عصا حرکت میکند گویا وے ماریست رو بگردانید پشت داده و باز نه گشت گفتیم اے موسیٰ پیش آی

دید آنرا که می جنبد گویا آن مار کوچکی است روی گردانید (موسیٰ) پشت گشتانده و باز ندید (گفتیم) ای موسیٰ پیش بیا

وَلَا تَخَفْ ۖ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ ۝٣ اسْلُكْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ

و مترس هر آئینه تو از ایمنانی و در آر دست خود را در گریبان خود

و مترس (هر آئینه) بتو خطر نیست (تو از ایمانی) در آر دست خود را در گریبان خود

تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ

تا بیرون آید سفید شده از غیر علتے و بهم آر بسوی خود بازوے خود را از ترس ؁۲

(تا) برآید سفید بدون عیب (برص) و بپیوست کن بطرف خود بازوی خود را از ترس ؁۵

فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا

پس این هر دو نشانه اند فرود آمده از جانب پروردگار تو بسوی فرعون و جماعت او هر آئینه ایشان بودند

پس این دو حجت است از طرف رب تو بر فرعون و سرداران اش هر آئینه ایشان بودند

قَوْمًا فَاسِقِينَ ۝٤ قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ

گروه بدکاران گفت اے پروردگار من هر آئینه من کشته ام از ایشان شخصے را پس می ترسم که

گروه نافرمان گفت اے رب من (هر آئینه) من کشته ام از ایشان شخصی را پس می ترسم که

يَقْتُلُونِ ۝٥ وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ

بکشندم و برادر من هارون فصیح تر است از من از جهت زبان پس بفرست او را

خواهند کشت مرا و برادرم هارون او فصیح تر است از من از حیث زبان پس بفرست او را

مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي ۖ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ۝٦ قَالَ سَنَشُدُّ

همراه من مددکننده که باور دارد مرا هر آئینه من می ترسم از آنکه دروغی شمرند مرا گفت خدا محکم خواهیم کرد

همراه من به مددگاری که تصدیق کند مرا (هر آئینه) من می ترسم که تکذیب کنند مرا ؁۶ فرمود (خداتعالیٰ) قوی خواهیم کرد

عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا ۚ

بازوے ترا به برادر تو و خواهیم داد شما را غلبه پس نه توانند رسید بقصد ایذا بسوی شما

بازوی ترا به برادرت و خواهیم داد شما را غلبه پس نخواهند رسید ایشان بسوی شما

بِآيَاتِنَا ۚ أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ۝٧ فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا

بسبب نشانهائے ما شما و آنانکه پیروی شما کرده اند غالب خواهید شد پس چون آورد موسیٰ نشانهائے ما را

به (سبب) نشانی هائے ما شما و کسانیکه با شما باشند غالب میشوند پس چون آورد نزد ایشان موسیٰ نشانهای

بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي

واضح آمده گفتند نیست این مگر جادوئے بربسته و نه شنیده ایم این را در

روشن ما را گفتند هیچ نیست این مگر جادوی بربسته ؁۸ و نشنیده ایم این را در (روزگار)

آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ۝٨ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ

پدران نخستین خویش و گفت موسیٰ پروردگار من دانا تر است بهر که آورده است هدایت

پدران نخستین خود ؁۹ و گفت موسیٰ رب من خوب میداند (داناتر است) به کسیکه آورده سخن هدایت

فتح الرحمٰن

؁۱ یعنی برائے دفع ترسے که بسبب ظهور خوارق پیدا شده ۱۲۔

؁۲ مترجم گوید بهم آوردن دو بازو کنایت است از جمع خاطر و مشوش نشدن چنانکه خفض جناح کنایت است از تواضع ۱۲۔

تفسیر عثمانی

؁۵ دست خود را به پهلوی خود بپیوست کن خوف مار رفع می گردد. شاید برای آینده هم این وضعیت را برای ازالهٔ خوف نشان داده باشد ؁۶ اگر شخصی برای تصدیق و تائید همراه باشد خاطر و دل انسان استوار و قوی می گردد و اگر در اثر تکذیب از طرف آنها نوبت به بحث و مناظره برسد شاید لکنت زبان من مانع بیان گردد در آن وقت رفاقت هارون برایم فائده میرساند زیرا زبان او فصیح تر و تیزتر است ؁۸ چون معجزات را مشاهده نمودند گفتند کاهی جادوست و سخنان او که آن را بطرف خدا منسوب میکند نیز سخنان جادو و دروغ است که خودش اجزاء آنرا ساخته آورده است و این دعوای او که می گوید خدا بر من وحی نازل کرده است حقیقت ندارد محض تخیل و افترای ساحرانه است ؁۹ سخنانی را که می گوید (مثلاً تمام دنیا را خدای یگانه آفریده و بیک وقت همه را فنا ساخته دوباره زنده می کند پس از ایشان حساب می گیرد و مرا پیغمبر فرستاده است و غیره و غیره) از طرف بزرگان پیشین ما گفته نشده و گاهی بگوش ما نرسیده

مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۹﴾

از نزدیک او و بهر که او راست عاقبت پسندیده در آخرت هرآئینه رستگار نمی شوند ستمگاران

از نزد وی و به کسیکه او راست خانهٔ آخرت (سرانجام پسندیده) هرآئینه رستگار نمی شوند ستمگاران

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰۤاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِيْ ۚ

و گفت فرعون ای جماعه ندانسته ام برای شما هیچ خدا بغیر من

و گفت فرعون ای (جماعه) درباریان من معلوم نیست (ندانسته ام) برای شما هیچ حاکمی (خدائی) بجز من

فَاَوْقِدْ لِيْ يٰهَامٰنُ عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِّيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْۤ اَطَّلِعُ

پس آتش برافروز برائے من اے هامان بر گل یعنی خشت لیساز پس بنا کن برائے من کوشکے بود که من دیده در شوم

پس آتش برافروز برایم ای هامان برای (پختن) گل پس لبساز برایم قصری تا (شاید) نظر کنم (اطلاع یابم)

اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۱۰﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَ

بسوی معبود موسی و هرآئینه من مے پندارم او را از دروغ گویان و تکبر کرد فرعون و

معبود موسی و (هرآئینه) من می پندارم او را (موسی) را از دروغگویان و تکبر نمود او و

جُنُوْدُهٗ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوْۤا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ ﴿۱۱﴾

لشکرهائے او در زمین بغیر حق و گمان کردند که ایشان بسوی ما باز گردانیده نشوند

لشکرهای او در زمین بغیر حق و پنداشتند که ایشان بسوی ما باز گردانیده نخواهند شد

فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِى الْيَمِّ ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

پس گرفتیم او را و لشکرهائے او را پس انداختیم ایشان را در دریا پس درنگر چگونه بود انجام

پس گرفتیم او را و لشکرهایش را باز انداختیم ایشان را در دریا پس ببین چگونه شد عاقبت

الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۲﴾ وَجَعَلْنٰهُمْ اَئِمَّةً يَّدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ

ستمگاران و گردانیدیم ایشان را پیشوایانے که میخوانند بسوئے آتش و روز قیامت

گنهکاران و گردانیدیم ایشان را پیشوایان که میخوانند بسوی آتش و در روز قیامت

لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَاَتْبَعْنٰهُمْ فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ

نصرت داده نشوند و از پئے ایشان فرستادیم درین دنیا لعنت را و بروز قیامت

مدد کرده نخواهند شد و از پی ایشان فرستادیم درین دنیا لعنت را و در روز قیامت

هُمْ مِّنَ الْمَقْبُوْحِيْنَ ﴿۱۴﴾ ع وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِ مَاۤ

ایشان از دور ساختگان باشند و هرآئینه دادیم موسی را کتاب بعد از آن که

ایشان از قبیح شدگان اند و (هرآئینه) دادیم موسی را کتاب بعد از آنکه

اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ الْاُوْلٰى بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ

هلاک ساختیم قرنهائے نخستین را دلیل رشده برائے مردمان و هدایت و بخشایش تا بود که ایشان

هلاک ساختیم گروه های نخستین را (داننده است (در حالیکه بینائی هاست) برای مردم و راهنما و رحمت تا ایشان

يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۱﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَاۤ اِلٰى مُوْسَى الْاَمْرَ

پند پذیر شوند و تو نبودی بطرف غربی چون بانجام رسانیدیم بسوی موسی وحی را

یاد بدارند (پند پذیرند) و نبودی تو بطرف غربی چون فرستادیم بسوی موسی حکم را

وَمَا كُنْتَ مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۲﴾ وَلٰكِنَّاۤ اَنْشَاْنَا قُرُوْنًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ

و نبودی از حاضران و لیکن ما آفریدیم قرنها را یعنی بعد موسی پس دراز شد برایشان

و نبودی تو از بینندگان (حاضران) و لیکن آفریدیم ما گروه ها را پس دراز شد برایشان

الْعُمُرُ ۚ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِيْۤ اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا ۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا

عمر و تو نبودی باشنده در اہل مدین که میخواندی برایشان آیات ما را و لیکن ما بودیم

مدت و نبودی تو باشنده در اہل مدین که میخواندی برایشان آیات ما را و لیکن بودیم ما

کن عبرنده هر غائب در پیش علم او حاضر است ۱۲

علاقات آن عصر را بچنان صحت و روانی و بسط و تفصیل بیان میکنی که گویا در همانجا پیش «طور» استاده می نگریستی حالانکه ظاهر است که تو در آنوقت موجود نبودی بر علاوه مردم میدانند که امی هستی و با هیچ یک عالم صحبت هم نکرده و نه در مکه عالم جیدی موجود بود که واقعات صحیح و حقیقی را بداند بنابر آن جای دقت است که ترا این علم از کجا حاصل شد؟ حقیقت این است که بر سر اقوام دنیا مدت های مدید و قرنها دراز گذشت و در اثر آن علوم محرف و مندرس شده رفت و آن هدایت رو به نیستی نهاده بود لهذا آن ذات علیم و خبیر اراده فرمود که از زبان یک امی آن سبق های فراموش شده را دوباره بیاد هم گنان دهد و تصویر آن واقعات عبرت آور و موعظت آمیز را بکمال صحت مرتسم ساخته روبروی مردمان دنیا نهد تا چون آنرا ببینند ناچار قبول کنند که گویا پیش کننده آن همانوقت موجود بوده و تمام کیفیات را بچشم دیده بنابران پر واضح است که چون خودت در آنجا موجود نبودی غیر ازین چه میتوان گفت که این سخن بیان های زبانی است که بزبان تو

مُرْسِلِينَ ﴿٣﴾ وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِن رَّحْمَةً مِّن

فرستنده　و نبودی تو　بطرف طور چون　آواز دادیم و لیکن وحی آمد از روے بخشایش

فرستندهٔ پیغمبران را　و نبودی تو　به کنار طور چون آواز دادیم و لیکن این رحمت است　از

رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾

پروردگار تو تا ترسانی گروهی را که نیامده بود بدیشان هیچ ترساننده پیش از تو بود که ایشان پند پذیر شوند

رب تو ملته تا بترسانی گروهی را که نیامده بود بایشان هیچ ترساننده پیش از تو شاید یاد بدارند (پند بپذیرند)

وَلَوْلَا أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا

و اگر نه آن بودے که برسد بدیشان عقوبتے بسبب آنکه پیش فرستاده است دست ایشان پس گویند ای پروردگار ما

و اگر نه آن بودی که برسد برایشان عقوبتی بسبب آنکه پیش فرستاده است دست های ایشان پس گویند اے رب ما

لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥﴾

چرا نه فرستادی بسوے ما　پیغامبرے را تا پیروی　آیات تو کنیم و باشیم از مسلمانان

چرا نفرستادی بسوی ما　پیغمبری تا پیروی کنیم　آیات ترا و باشیم　از　مسلمان

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ

پیغامبران را می فرستادیم پس چون آمد بایشان وحی راست از نزدیک ما گفتند چرا داده نشد این پیغامبر را مانند آنچه داده شد

پس چون رسید بایشان سخن حق از نزد ما　گفتند چرا داده نشد باین رسول مانند آنچه داده شد بموسیٰ

أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَ

آیا کافر نشده اند بآنچه داده شد موسیٰ را پیش ازین　گفتند دو سحر اند موافق یک دیگر شده اند و

آیا الا کافر نشده اند به آنچه داده شده موسیٰ را پیش ازین گفتند هر دو جادو اند که باهم موافقت کرده اند　و

قَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٦﴾ قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِّنْ عِندِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ

گفتند هر آئینه ما بهر یک کافرائیم　بگو پس بیارید کتابے فرود آمده از نزدیک خدا که وے را نماینده تر باشد

گفتند (هر آئینه) ما بهر یک کافرائیم　بگو پس بیارید کتابی　از　نزد　الله که آن بهتر راه نماینده تر باشد

مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧﴾ فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ

ازین دو　تا پیروی او کنم　اگر راست　گوئید　پس اگر　قبول نکنند　سخن تما

ازین هر دو تا پیروی کنم آن را اگر شما راست گویند　پس اگر قبول نکنند سخن ترا

فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ

پس بدانکه جز این نیست که پیروی می کنند خواهش نفس خود را و کیست گمراه تر از کسیکه پیروی خواهش نفس خود کند

پس بدان (جز این نیست) که پیروی می کنند خواهشات خود را و کیست گمراه تر از انکه پیروی کند خواهش خود را

بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٨﴾ وَ

بدون راه نمائی　خدا　هر آئینه خدا راه نمی نماید　گروه ستمگاران را　و

بدون راه نمائی　الله　هر آئینه الله راه نمی نماید　گروه ستمگاران را　و

لَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ

هر آئینه ما پے در پے آوردیم برای ایشان این قرآن را تا بود که ایشان پند پذیرند　آنانکه داده ایم ایشان را

(هر آئینه) پے در پے فرستاده ایم برای ایشان کلام خود را تا ایشان یاد بدارند (پند بپذیرند) آنانکه دادیم ایشان را

الْكِتَابَ مِن قَبْلِهِ هُم بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٢﴾ وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا

کتاب پیش از قرآن ایشان بقرآن ایمان مے آرند　و چون قرآن خوانده میشود بر ایشان گویند ایمان آوردیم بآن

کتاب پیش از وی ایشان به آن یقین می کنند (ایمان می آرند) و چون خوانده میشود (قرآن) بر ایشان گویند یقین کردیم

بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٣﴾ أُولَٰئِكَ

هر آئینه وے راست ست از جانب پروردگار ما هر آئینه ما پیش از نزول　قرآن منقاد بودیم　این جماعه

به آن هر آئینه آن راست است از جانب پروردگار ما (هر آئینه) ما بودیم پیش ازین　مسلمانان　این گروه

فتح الرحمن

ف۱ یعنے توریت و قرآن ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون بموسیٰ علیه السلام آواز دادیم "انی انا الله رب العلمین" تو در آنجا ایستاده نبودی و نمی شنیدی۔ محض انعام حق تعالیٰ است که ترا برین واقعات و حقائق مطلع گردانید و یا تو هم همان قسم سلوک نمود که با موسیٰ علیه السلام نموده بود معامله که با موسے در جبل طور (و مصر) و مدین واقع شده عینا مثل آن یا تو در جبل النور "کوهی که غار حرا دران است" و مکه و مدینه روی داد گویا همان معامله تکرار شد

ف۶ حضرت شاه صاحب می نویسد کفار مکه از شنیدن معجزات حضرت موسیٰ گفتند که "اگر چنین معجزه را این نبی میداشت البته می پذیرفتیم" و وقتیکه از "یهود" پرسیدند و سخنان "تورات" را مطابق این پیغمبر و خلاف رضا و میلان خود شنیدند (مثلاً اینکه بت پرستی کفر است و حیات آخرت برحق است و جانوریکه بنام خدا تعالیٰ ذبح نشود مردار است و از عرب چنین علامات پیغمبر آخر الزمان ظهور میکند وغیره وغیره) بهر دو انتقاد و اعتراض نموده گفتند "قرآن" و "تورات" هر دو جادو و محمد و موسیٰ (علیهم الصلوٰة والسلام) هر دو جادوگرند (العیاذ بالله) که تصدیق یکدیگر را می کنند ۱۲۔

يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَ

داده میشود ایشان را مزد ایشان دو بار بسبب آنکه صبر کردند و دفع می کنند بخصلت نیک بدی را و

خواهند یافت اجر خود را (داده شود به ایشان مزد ایشان) دو بار بسبب آنکه استوار ماندند (صبر کردند) ف۵ و بنیکی میکنند مقابل بدی (دو رفع)

مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ④ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا

از آنچه روزی داده ایم ایشانرا خرج می کنند و چون بشنوند سخن بے هوده را رو بگردانند ازان و گویند

از آنچه روزی داده ایم ایشانرا خرج می کنند و چون بشنوند سخن بے هوده را کناره می گیرند ازان و گویند

لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ⑤

مارا ست کردار ہائے ما و شمارا ست کردار ہائی شما سلام بر شما باد نمی خواہیم صحبت جاہلان ف۱

ماراست کردار ہائی ما و شماراست کردار ہائی شما سلام باد بر شما نمی خواہیم (صحبت) جاہلان را

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ وَهُوَ

یا محمدؐ ہر آئینہ تو راہ نمی نمائی ہر کہ را دوست میداری و لیکن خدا راہ می نماید ہر کرا خواہد و او

(ہر آئینہ) تو براہ آوردہ نمی توانی کسی را کہ دوست داری و لیکن اللہ براہ می آرد کسی را کہ خواہد و او

أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ⑥ وَقَالُوا إِن نَّتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفْ

داناتر ست براہ یافتگان و گفتند بعض اہل مکہ اگر پیروی ہدایت کنیم با تو ربودہ شویم

داناتر است بکسانیکہ ہدایت را (اختیار) می کنند و گفتند اگر پیروی کنیم ہدایت را با تو ربودہ شویم

مِنْ أَرْضِنَا ۚ أَوَلَمْ نُمَكِّن لَّهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ

از زمین خود آیا جا نہ دادیم ایشان را در حرمے با امن رسانیدہ میشود بسوئے وے میوہا از ہر

از زمین خود آیا جای ندادیم ایشان را در مقام محترم با امن کشانیدہ میشود بسوی آن میوہ ہائی ہر

شَيْءٍ رِّزْقًا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ⑦ وَكَمْ أَهْلَكْنَا

جنس روزی از نزدیک ما و لیکن بیشترین ایشان نمی دانند و بسا ہلاک کردیم

چیز (درحالیکہ) روزی است از طرف ما و لیکن اکثر ایشان نمی دانند و بسا ہلاک کردیم

مِن قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ۖ فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَن مِّن

از دیہا کہ از حد در گذشتند در گذران خود پس اینہاست جای ماندن ایشان ماندہ نشد آنجا بعد

قریہ را کہ از حد گذشتند در معیشت خود پس اینہاست مسکن ہای ایشانی آباد نشد (سکونت کردہ نشد آنجا) بعد

بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا ۖ وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ⑧ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ

از ایشان مگر اندکے و بودیم ما بدست آرندہ میراث ایشان و ہرگز نیست پروردگار تو ہلاک کنندہ

از ایشان مگر اندک و ہستیم ما در آخر وارث آن مساکن و نیست پروردگار تو ہلاک کنندہ

الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا

دیہا تا آنکہ بفرستد در قصبہ آن پیغامبرے کہ بخواند بر ایشان آیات ما و ہرگز نیستیم

قریہ ہا تا آنکہ بفرستد در بزرگترین آنہا پیغمبرے کہ بخواند بر ایشان سخنان ما را و ہرگز نیستیم ما

مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ⑨ وَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ

ہلاک کنندہ دیہا مگر دران حال کہ اہل آنہا ستمگار باشند و ہر چہ دادہ شد شمارا از ہر نوعے

ہلاک کنندہ قریہ ہا مگر چون (درحالیکہ) مردم آن ستمگار باشند و آنچہ دادہ بشما از چیزے

فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ۚ أَفَلَا

پس بہرہ مندی زندگانی دنیا و آرایش ویست و آنچہ نزدیک خداست بہتر و پایندہ تر ست آیا

پس بہرہ مندی زندگانی دنیا و آرایش آن است و آنچہ نزد اللہ است بہتر و پایندہ تر است آیا

تَعْقِلُونَ ⑩ أَفَمَن وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَاهُ

نمی فہمید آیا کسیکہ وعدہ دادیمش وعدہ نیک پس او دریابندہ آنست مانند کسے باشد کہ بہرہ مند ساختیمش

نمی فہمید آیا پس کسیکہ وعدہ کردہ ایم بوی وعدہ نیک پس او یابندہ آن است مانند کسی است کہ بہرہ مند ساختیم او را

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یہود پیش از آنکہ آنحضرت صلعم بمدینہ ہجرت کنند و نسخ یہودیت تصریح فرماید معتقد قرآن بودند و می گفتند عرب را فرمان قرآن لازم ست ۱۲ ف۲ یعنی مردمان اخراج کنند ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ نہ خود را مغرور و مستغنی گرفتند و نہ از قبول حق گریختند بلکہ ہر حق بہر وقتیکہ رسید برضا و رغبت نزد آن سر تسلیم خم کردند- تنبیہ- شیخ اکبر رح در فتوحات نوشتہ است کہ ایمان این اہل کتاب بر پیغمبر خود دو مرتبہ بعمل آمد- بار اول مستقلاً و بار دوم در ضمن ایمان آوردن بر نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم زیرا کہ آنحضرتؐ مصدق تمام انبیای سابقین می باشد و تاکید میفرماید کہ ایمان داشتن بایشان ضروری است- بر علاوہ بہ خود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ایمان آنہا دو مرتبہ بعمل آمد یکی اکنون بالذات و بالاستقلال دوم در ضمن اینکہ بر پیغمبر خود بیشتر ایمان آوردہ بودند زیرا ہر پیغمبر در باب آنحضرتؐ بشارت میداد و در تصدیق نبوت او پیشگوئی می نمود بنابرین اجر این مردم ہم دو مرتبہ می باشد باقی شرح "ثلاثۃ یؤتون اجرہم مرتین" را کہ در حدیث آمدہ نمی توان درین مختصر نگاشت

ع ۱۰ ۹

در شرح صحیح مسلم آنرا بتفصیل نوشتہ ایم و کوشش کردہ ایم کہ اشکالات را رفع نمائیم فللہ الحمد ۱۲-

مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ﴿۱﴾ وَيَوْمَ

منفعت زندگانی دنیا باز وے روز قیامت از حاضر کردگان ست ف۱ و روزیکه

از متاع زندگانی دنیا باز او در روز قیامت ستیگری شده می آید (از حاضر کرده شدگان است) و روزیکه

يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ اَيْنَ شُرَكَآءِىَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿۲﴾ قَالَ

آواز دهد ایشانرا پس گوید کجااند آن شریکان من که شما گمان می کردید گفتند

ندا کند (خدا) ایشان را پس فرماید کجایند آن شریکان من که شما دعوی می کردید (گمان می کردید) گویند

الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَغْوَيْنَا اَغْوَيْنٰهُمْ

آنانکه ثابت شد بر ایشان حکم عذاب ف۲ اے پروردگار ما این جماعه اند که گمراه کردیم گمراه کردیم ایشانرا

آنانکه ثابت شد بر ایشان سخن (حکم عذاب) ای پروردگار ما این مردم آنان اند که گمراه کردیم (ایشانرا) گمراه کردیم ایشانرا

كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّاْنَآ اِلَيْكَ مَا كَانُوْٓا اِيَّانَا يَعْبُدُوْنَ ﴿۳﴾ وَقِيْلَ

چنانکه خود گمراه شده ایم ف۳ بے تعلق میشویم از همه بسوی تو ایشان مارا نمی پرستیدند و گفته شود

چنانکه گمراه شدیم خود ما بیزار شدیم بحضور تو (بیزار شدیم از آنها رجوع کردیم بسوی تو) نبودند که مارا می پرستیدند و گفته شود

ادْعُوْا شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ

بخوانید شریکان خود را پس بخوانند ایشان را پس ایشان قبول نکنند دعای آنجماعه و به بینند عذاب

بخوانید شریکان خود را پس بخوانند ایشانرا پس در جواب ندهند ایشانرا و ببینند ایشان عذاب را

لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوْا يَهْتَدُوْنَ ﴿۴﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ

و تمنا کنند کاش ایشان راه یاب می بودند و روزیکه آواز دهد خدا ایشانرا پس گوید چه جواب دادید

و آرزو می کنند کاش ایشان راه می یافتند و روزیکه ندا کند (خدا) ایشان را پس فرماید چه جواب داده بودید

الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۵﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْۢبَآءُ يَوْمَىِٕذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿۶﴾

پیغامبران را پس مشتبه شود بر ایشان خبرها ف۴ آن روز پس ایشان با یکدیگر سوال نکنند ف۵

پیغمبران را پس پوشیده شود بر ایشان سخنان (خبرها) در آن روز پس ایشان از یکدیگر نخواهند پرسید

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ مِنَ

پس آنکه توبه نمود و ایمان آورد و کار شائسته کرد پس امید ست که باشد از

پس کسیکه توبه کرد و ایمان آورد و کرد کار نیکو پس امید است (بتحقیق) که باشد از

الْمُفْلِحِيْنَ ﴿۷﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ

رستگاران و پروردگار تو می آفریند هرچه خواهد و برمی گزیند هر کرا خواهد نیست ایشانرا

رستگاران ف۵ و رب تو پیدا می کند هرچه را خواهد و می گزیند هر کرا خواهد نیست بدست ایشان

الْخِيَرَةُ سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۸﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا

اختیار پاکی خدا راست و بلند تر ست از آنکه شریک می آرند و پروردگار تو میداند آنچه

پسند کردن (اختیار) پاکی الله راست برتر است از آنچه شریک می آرند و رب تو میداند آنچه

تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿۹﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ

پنهان میدارد سینه‌های ایشان و آنچه آشکارا می کنند و اوست خدا نیست هیچ معبود بجز او او راست

پوشیده میشود در سینه‌های ایشان و آنچه را آشکارا می کنند و اوست الله نیست هیچ معبودی غیر او او راست

الْحَمْدُ فِى الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۱۰﴾ قُلْ

ستایش در دنیا و آخرت و او راست فرمانروائی و بسوی او باز گردانیده شوید بگو

ستایش در دنیا و آخرت و او راست حکم و بسوی او باز گردانیده می شوید بگو

اَرَءَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ

آیا دیدید که اگر گرداند خدا اے لوگانے بر شما شب را پاینده تا روز قیامت

بیگفتد (خبر دهید) که اگر گرداند الله بر شما شب را همیشه تا روز قیامت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در عذاب ۱۲

ف۲ یعنی رئیسان کفر ۱۲

ف۳ یعنی بغیر اکراه ۱۲

ف۴ یعنی جایے صواب نیابند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی گفته میشود که اکنون آنها را برای کمک بطلبید مگر آنها از امداد عاجز و قاصر می باشند چه خود شان در مصیبت خود گرفتار خواهند بود کذا قال المفسرون. و ظاهر تحریر حضرت شاه صاحب این است که شیاطین چون نام نیکان را بگیرند به مشرکین گفته شود که آن نیکان را بخوانید آن نیکان هیچ جواب نخواهند داد زیرا که آنها از این حرکات مشرکانه راضی نبودند و یا هیچ خبر نداشتند ف۵ کامیابی آن جهان فقط بذریعه ایمان و عمل صالح حاصل می گردد حال هم اگر کسی از کفر و شرک توبه کند و ایمان بیاورد و راه نیکی اختیار نماید حق تعالی از خطاهای سابقه او درگذشته او را فائز المرام می گرداند (تنبیه) عسیٰ ان یکون من المفلحین، وعده ایست یکسان و اندازه شهنشاهانه یعنی برای او لازم است که امیدوار فلاح باشد هر چند بر وی اجرای چنین فعل کسی ما را مجبور کرده نمی تواند مگر این وعده را محض از فضل و کرم خود تکمیل

مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِضِيَآءٍ ۭ اَفَلَا تَسْمَعُوْنَ ﴿۷۱﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ

کیست معبودے غیر حق کہ بیارد پیش شما روشنی را آیا نمی شنوید بگو آیا دیدید

کیست حاکم (خدا) غیر از اللہ کہ بیارد نزد شما روشنی را آیا پس نمی شنوید بگو ببینید (خبر بدہید)

اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ

اگر گرداند خدای تعالیٰ بر شما روز را پاینده تا روز قیامت کیست معبودے

اگر بگرداند اللہ بر شما روز را ہمیشہ تا روز قیامت است کیست حاکم (خدا)

غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُوْنَ فِيْهِ ۭ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ ﴿۷۲﴾ وَ

غیر حق کہ بیارد بشما شبے کہ آرام گیرید دران آیا نمی بینید و

بغیر خدا کہ بیارد نزد شما شب را کہ آرام گیرید دران آیا نمی بینید و

مِنْ رَّحْمَتِهٖ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَلِتَبْتَغُوْا

از رحمت خود ساخت برائے شما شب و روز را تا آرام گیرید در شب و تا روزی طلب کنید

از رحمت اوست کہ ساخت برائے شما شب و روز را تا آرام گیرید در شب و تا بجوئید چیزی

مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۷۳﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ اَيْنَ

از فضل او ف۱ و تا شکر گذاری کنید و روزیکہ آواز دہد ایشان را پس گوید کجا اند

از فضل او (در روز) و تا شکر گذاری کنید و روزیکہ آواز دہد ایشان را (اللہ) پس فرماید کجایند

شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿۷۴﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ

آن شریکان من کہ گمان می کردید و بیرون کنیم از ہر امتے

آن شریکان من کہ دعوی (گمان) می کردید و بیرون می آریم از ہر گروہ

شَهِيْدًا فَقُلْنَا هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوْٓا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ

گواہی را ف۲ پس گوئیم قوم را بیارید دلیل خود پس بدانند کہ حق بجانب خداست و گم کردہ شود

گواہ دہندہ (گواہی) را پس گوئیم (ایشان را) بیارید دلیل خود را پس خواہند دانست کہ ہر آئینہ راستی (توحید) خدا راست

عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۷۵﴾ ع اِنَّ قَارُوْنَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوْسٰى

از ایشان آنچہ افترا می کردند ہر آئینہ قارون بود از قوم موسے

از ایشان سخنانی (آنچہ) کہ افترا می کردند (ہر آئینہ) قارون بود از قوم موسیٰ

فَبَغٰى عَلَيْهِمْ ۠ وَاٰتَيْنٰهُ مِنَ الْكُنُوْزِ مَآ اِنَّ مَفَاتِحَهٗ لَتَنُوْٓاُ

پس تعدی کرد بر ایشان و عطا کردہ بودیم او را از گنجہا آن قدر کہ کلید ہائے او گرانی می کرد

پس ستم کرد بر ایشان و دادہ بودیم او را از گنجہا آن قدر کہ کلید ہائے او گرانی می کرد

بِالْعُصْبَةِ اُولِي الْقُوَّةِ ۤ اِذْ قَالَ لَهٗ قَوْمُهٗ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا

جماعہ صاحب توانائی را چون گفت باو قوم او شاد مشو ہر آئینہ خدا

بجماعہ صاحبان قوت ف۵ چون گفت باو قوم او مناز (شاد مشو) (ہر آئینہ) اللہ

يُحِبُّ الْفَرِحِيْنَ ﴿۷۶﴾ وَابْتَغِ فِيْمَآ اٰتٰىكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَ

دوست نمی دارد شاد شوند گان را و بجو در آنچہ خدا عطا کردہ است ترا صلاح سرای آخرت و

دوست نمی دارد نازندگان (شاد شوندگان) را ف۱ و طلب کن در آنچہ دادہ است ترا اللہ سرای آخرت را ف۲ و

لَا تَنْسَ نَصِيْبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَآ اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ

فراموش مکن حصہ خود از دنیا ف۳ و نیکوکاری کن چنانکہ احسان کردہ است خدا بر تو

فراموش مکن حصہ خود را از دنیا و نیکوئی کن چنانکہ نیکوئی کردہ اللہ بتو

وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿۷۷﴾

و مجو فساد در زمین ہر آئینہ خدا دوست نمی دارد فساد کنندگان را

و مجوی فساد را در زمین (ہر آئینہ) اللہ دوست نمی دارد فساد کنندگان را النعم

ف۱ یعنی در روز ۱۲

ف۲ یعنی پیغامبر ہر قوم خود گواہی دہد ۱۲

ف۳ یعنی در دنیا عمل صالح بجا آر ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بعض سلف «مفاتح» را خزائن تفسیر کردہ اند یعنی قارون آنقدر پول داشت کہ یکدستہ مردان تنومند ہم آنرا بسختی برداشتہ می توانست لیکن اکثر مفسرین «مفاتح» را کلید ہا تفسیر نمودہ اند یعنی عدہ صندوقہا خزاین او آنقدر زیاد بود کہ در برداشتن کلید ہای آن چندین مرد قوی ماندہ می شوند این چندان مستبعد نیست چنانکہ بعض تفاسیر صورت آنرا شرح دادہ اند۔

ع ۱۵ / ۱۰

ف۱ باین دولت فانی و زائل چہ فخر و مباہات میکنی؟ حالانکہ اہمیت آن نزد خدای تعالیٰ برابر یک بال مگس ہم نیست باید بدانی کہ خدا تعالیٰ اشخاص را کہ لاف میزنند و فخر و غرور می نمایند نمی پسندد و تجز چیز یکہ منظور حضور آن مالک حقیقی نباشد جز تباہی و ہلاکت چیزی نیست ف۲ مال موہوبۂ خدا برای این است کہ باید انسان آنرا توشۂ آخرت بسازد نہ آنکہ در غفلت و سرکشی غرق شدہ غرور و تکبر اپیشہ سازد

ف۳ یعنی با حضرت موسیٰ علیہ السلام مخالفت مکن و در زمین بخدای تعالیٰ براہ راست روان شو۔ در مملکت فتنہ و فساد بر پا کردن و بین مردم شور و شر انداختن قطعاً خوب نیست ۱۲۔

قَالَ اِنَّمَآ اُوْتِیْتُهٗ عَلٰی عِلْمٍ عِنْدِیْ ؕ اَوَلَمْ یَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ

گفت جز این نیست که داده شده است مرا مال فراوان بنا بر دانشی که نزدیک من ست آیا ندانست که خدا هلاک کرد

گفت (جز این نیست) داده شده من این مال بنا بر هنری (علمی) که نزد من است آیا ندانست این را که الله هلاک کرد

مِنْ قَبْلِهٖ مِنَ الْقُرُوْنِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَّ اَكْثَرُ جَمْعًا ؕ

پیش از وی از قرنها آن قوم را که توانا بود از وی و بیشتر بود از جمعیت

پیش از وی چندین گروه را کسی را که او نیرومند تر بود از روی قوت و زیاده تر بودند از روی جمع کردن مال ع۵

وَلَا یُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوْبِهِمُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴿۷۸﴾ فَخَرَجَ عَلٰی قَوْمِهٖ فِیْ زِیْنَتِهٖ ؕ

و پرسیده نمی شوند گنه گاران از گناهان خویش ف۱ پس بیرون آمد بر قوم خود در آرایش خویش

و پرسیده نمی شوند از گناهان خود گنهگاران ع۶ پس برآمد در برون قوم خود در آرایش خود

قَالَ الَّذِیْنَ یُرِیْدُوْنَ الْحَیٰوةَ الدُّنْیَا یٰلَیْتَ لَنَا مِثْلَ مَاۤ اُوْتِیَ

گفتند آنانکه طلب می کردند زندگانی دنیا را ای کاش ما را باشد مانند آنچه داده شده است

گفتند کسانیکه طلب می کردند زندگانی دنیا را ای کاش داده می شد ما را مانند آنچه داده شده

قَارُوْنُ ۙ اِنَّهٗ لَذُوْ حَظٍّ عَظِیْمٍ ﴿۷۹﴾ وَقَالَ الَّذِیْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ

قارون را هر آئینه وی خداوند نصیب بزرگ ست و گفتند آنانکه داده شد ایشان را علم

قارون را هر آئینه او صاحب نصیبه بزرگ است و گفتند کسانی که داده شده ایشان را فهم (علم)

وَیْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَیْرٌ لِّمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۚ وَلَا یُلَقّٰىهَاۤ

وای بر شما ثواب خدا بهتر است مر آنکس را که ایمان آورد و کار شائسته کرد و قرین کرده نمیشود این سخن

خرابی است شما را (وای بر شما) ثواب خدا بهتر است برای کسیکه یقین کرد و کرد کار شائسته و تلقین کرده نخواهد شد این کلمه

اِلَّا الصّٰبِرُوْنَ ﴿۸۰﴾ فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ ۫ فَمَا كَانَ لَهٗ

مگر صابران را پس فرو بردیم قارون را و سرای او را بزمین پس نبود برای او

مگر بصبر کنندگان پس فرو بردیم او را و سرای او را بزمین پس نبود برای او

مِنْ فِئَةٍ یَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۗ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِیْنَ ﴿۸۱﴾

هیچ گروهی که نصرت دهند او را غیر خدا و نبود خود وی از انتقام کشندگان

هیچ گروهی که نصرت دهند او را غیر خدا و نبود (قارون) از منع کنندگان عذاب

وَاَصْبَحَ الَّذِیْنَ تَمَنَّوْا مَكَانَهٗ بِالْاَمْسِ یَقُوْلُوْنَ وَیْكَاَنَّ اللّٰهَ

و بامداد کردند آنانکه آرزو می کردند منزلت او را دیروز می گفتند ای عجب که خدا

و بامداد کردند آنان که آرزو می کردند منزلت او را دیروز می گفتند ای عجب که الله

یَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَیَقْدِرُ ۚ لَوْلَاۤ اَنْ مَّنَّ اللّٰهُ

گشاده می کند رزق را برای هر که خواهد از بندگان خویش و تنگ می سازد و اگر نه آن بودی که انعام کرد خدا

گشاید رزق را برای هر که خواهد از بندگان خود و تنگ میسازد اگر احسان نمی کرد خدا

عَلَیْنَا لَخَسَفَ بِنَا ؕ وَیْكَاَنَّهٗ لَا یُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۸۲﴾ تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ

بر ما هر آئینه فرو برده بود ما را ای عجب که رستگار نمی شوند کافران این سرای بازپسین

بر ما (هر آئینه) فرو می برد ما را آیا نمیدانی که رستگار نمی شوند کافران آن سرای آخرت

نَجْعَلُهَا لِلَّذِیْنَ لَا یُرِیْدُوْنَ عُلُوًّا فِی الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ؕ وَ

مقرر می کنیم آن را برای آنانکه نمی طلبند تکبر در زمین و نه فساد و

مقرر می کنیم برای آنکه نمی خواهند تکبر در زمین و نه فساد را و

الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِیْنَ ﴿۸۳﴾ مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ خَیْرٌ مِّنْهَا ۚ وَمَنْ

حسن عاقبت پرهیزگاران راست هر که بیارد نیکی پس او راست بهتر از آن و هر که

عاقبت نیکو پرهیزگاران راست هر که بیارد نیکی پس او راست بهتر از این و هر که

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در صورت لزوم پاداش مجال عذر نیست والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ لیاقت حصول دولت عظیمه کیست؟ افسوس که او منعم حقیقی را فراموش کرد و بر دولت و لیاقت خداداد مغرور و متکبر گشت و آن دولت را کفیل نجات خود پنداشت خبر نداشت که چندین گروه در اثر شرارت و سرکشی خود در سابق تباه و هلاک شدند آنها سلطنت های قوی داشتند و نسبت به این ملیون خزائن و عساکر بیشتر را دارا بودند - او سرانجام ایشان را شنید مگر عبرت حاصل نکرد

ع۶ این آیت کریمه دو توجیه دارد یکی آنکه هیچ حاجت پرسان نیست بلکه الله تعالیٰ بر هر ذره گناه آنها آگاه است فرشتگان آن همه را ثبت کرده اند اگر در آن باب گاهی استفسار شود مقصد گوشزد کردن و سرزنش نمودن خواهد بود و یا کنایه از کثرت گناهان است یعنی تعداد گناه بقدری زیاد است که به پرسیدن جزئیات هر یک ضرورتی نیست - ۱۲ موضح القرآن آمده است در باره گناه پرستی بعمل نمی آید چه اگر گنه کار فهم و دانش میداشت چرا گناه می کرد چون فهم او منقلب گردد، الزام دادن سودی ندهد که فلان کس چرا کار بد می کند و چرا نتیجه تباهی آن را نمیداند!

ع ۷ / ۱۱

جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ اِلَّا مَا كَانُوا

بیارد بدی پس جزاداده نمی شوند آنانکه بعمل آوردند خطاها الا بحسب آنچه

بیارد بدی پس جزاداده نمی شوند آنانکه کردند بدی هارا مگر بحسب آنچه

يَعْمَلُونَ ﴿۸۴﴾ اِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ

می کردند هرآئینه خدائی که نازل کرد بر تو قرآن را البته باز گرداننده است ترا بسوی جای بازگشت

می کردند (هرآئینه) آن خدائی که فرستاد بر تو قرآن را (هرآئینه) بازگرداننده است ترا بجای بازگشت

قُلْ رَّبِّيْٓ اَعْلَمُ مَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۸۵﴾

بگو پروردگار من داناتر است بآنکه آورد هدایت را وبهرکه وی در گمراهی ظاهر است

بگو رب من خوب میداند که کدام آورده است هدایت را وکدام کس در گمراهی آشکار افتاده است (داناترست به آنکه آورده هدایت را وبهرکه

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوْٓا اَنْ يُّلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ

وتوقع نمی داشتی که فرود آورده شود بسوی تو کتاب لیکن فرود فرستاده شد بسبب رحمتی از پروردگار تو

ونداشتی توقع که فرود آورده شود بر تو (بسوی تو) کتاب مگر از مهربانی رب تو (لیکن فرود فرستاده شد بسبب رحمتی از

فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِيْرًا لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿۸۶﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ

پس هرگز مشو مددگار کافران وباز ندارند کافران ترا از تبلیغ آیات خدا

پس هرگز مشو مددگار کافران ومبادا بازدارند ترا (کافران) از (تبلیغ) آیات خدا

بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ

بعدازانکه فرود آورده شد بسوی تو ودعوت کن بسوی پروردگار خویش وهرگز مباش از

بعدازانکه فرود آورده شد بسوی تو وبخوان بسوی رب خود و(هرگز) مشو از

الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۸۷﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ قف

مشرکان ومخوان باخدا معبود دیگر را نیست هیچ معبود بحق غیر او

مشرکان ومخوان بدون الله (باالله) معبود دیگرے را نیست هیچ معبودی بدون او

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ ؕ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۸۸﴾ ع

هرچیز هلاک شونده است مگر روی او مر اوراست فرمانروائی وبسوی او باز گردانیده شوید

هرچیز هلاک شونده است مگر ذات او تعالی مراد راست حکم وبسوی او بازگردانیده شوید

سُوْرَةُ الْعَنْكَبُوْتِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ تِسْعٌ وَّسِتُّوْنَ اٰيَةً وَّفِيْهَا سَبْعُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

شروع می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓ ﴿۱﴾ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُّتْرَكُوْٓا اَنْ يَّقُوْلُوْٓا اٰمَنَّا وَهُمْ

آیا پنداشتند مردمان که بگذاشته شوند بمجرد آنکه گویند ایمان آوردیم وایشان

آیا می پندارند مردم که گذاشته شوند بمجرد اینکه گویند ایمان آوردیم وایشان

لَا يُفْتَنُوْنَ ﴿۲﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ

امتحان کرده نشوند وهرآئینه امتحان کردیم آنانرا که پیش از ایشان بودند پس البته متمیز بکند

امتحان کرده نشوند وهرآئینه امتحان کردیم آنان راکه پیش از ایشان بودند پس البته معلوم (متمیز) خواهد کرد

اللّٰهُ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۳﴾ اَمْ حَسِبَ

خدا آنانرا که راست گفتند والبته متمیز کند دروغ گویان را آیا گمان کردند

الله آنانی راکه راست گفته اند وهرآئینه معلوم (متمیز) خواهد کرد دروغگویان را آیا می پندارند

الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ اَنْ يَّسْبِقُوْنَا ؕ سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿۴﴾

آنانکه بعمل آوردند خطاها که پیش دستی کنند برما بد چیزیست که بدان حکم می کنند

آنانیکه می کنند بدی هارا که نجات یابند ازما (که پیش دستی کنند برما وعاجز کنند مارا) بداست آنچه حکم می کنند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی آخرت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ پیشتر "والعاقبة للمتقين" فرمود که مر پرهیز گاران را سر انجام نیک است (یعنی در آخرت) چنانکه در فوق معلوم گردید اکنون خاطرنشان مینماید که در دنیا هم فتح آخر بین از همین مردم می باشد ببین که امروز از جور و ستم کفار بتنگ آمده به ترک مکه مجبور شده مگر آن خدائی که ترا پیغمبر ساخت وکتابی چون قرآن بتو عطا فرمود یقینا ترا با فوز وکامرانی فوق العاده واپس بدان جای خواهد آورد. حضرت شاه صاحب رح می نویسد - این در آیت هنگام هجرت نازل شد وبه آنحضرت صلی الله علیه وسلم تسلی داده شد که باز به مکه بر می گردی . بنابران آنحضرت صلی الله علیه وسلم به مظفریت ومنصوریت تمام به مکه آمد ، بعض مفسرین از "معاد" موت را مراد گرفته اند وبعضی آخرت وبعضی جنت وبعضی سرزمین شام راکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم پیش از نزول این آیت به شب معراج به آنجا تشریف برده بود وحافظ عمادالدین ابن کثیر رح در این اقوال تطبیق بسیار عمیق و لطیف داده - یعنی مراد از "معاد" در اینجا مکه معظمه است (کما فی البخاری) مگر فتح مکه علامتی از قرب اجل بود چنانکه ابن عباس وعمر رضی الله عنهما در اثنای تفسیر "اذا جاء نصر الله والفتح" گفته اند ۱۲-

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللّٰهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللّٰهِ لَآتٍ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ⑤

هر که امید داشته باشد ملاقات خدا را پس هر آئینه میعاد خدا البته آینده است و او دست شنوا دانا

هر که امید میدارد ملاقات الله را پس (هر آئینه) میعاد (ملاقات) الله آمدنی است و او دست شنوا دانا ع ۵

وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ ۚ إِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ⑥

هر که جهاد کند جز این نیست که جهاد میکند برای نفع خویش هر آئینه خدا بی نیاز است از عالمها

هر که زحمت کشد (جهاد کند) پس زحمت می کشد (جز این نیست که جهاد می کند) برای نفس خود (هر آئینه) الله بی نیاز است از عالمیان ع ۶

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَ

و آنانکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند البته محو کنیم از سر ایشان خطاهای ایشان را و

و آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای نیک (البته) دور می کنیم از ایشان بدیهای ایشان را و

لَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ⑦ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ

البته جزا دهیم ایشانرا به نیکوترین آنچه می کردند و امر کردیم آدمی را

(البته) پاداش میدهیم ایشان را به نیکوترین آنچه می کردند و تاکید (امر) کردیم انسان را که

بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ۖ وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ

به نسبت پدر و مادر وی نیک معامله کردن و اگر کوشش کنند با تو که انسان تا شریک آری با من آنچه نیست ترا

به پدر و مادر خود نیکوئی کند و اگر مجبور کنند ترا (کوشش کنند بر تو) تا شریک سازی با من آنچه نیست ترا به آن

عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۚ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ⑧ وَ

دانشی پس فرمانبرداری ایشان مکن بسوی من ست بازگشت شما پس خبر دهم شما را به آنچه می کردید و

علم پس گفته ایشان را قبول مکن (فرمان برداری مکن ایشان را در آن) بسوی من است بازگشت شما پس خبر میدهم شما را به آنچه شما میکردید

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ⑨ وَ

آنانکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند البته در آریم ایشان را در زمرهٔ شایستگان و

آنانکه یقین کرده اند و کرده اند کارهای نیک (هر آئینه) در آریم ایشان را در (زمرهٔ) مردمان نیک و

مِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللّٰهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ

از مردمان کسی هست که می گوید ایمان آوردیم بخدا پس چون تصدیع داده شد او در راه خدا شمرد رنج دادن

از مردمان آنان اند که می گویند ایمان آوردیم بخدا پس چون ایذا رسد بوی در راه الله می گردانند رنجانیدن

النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ ۖ وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا

مردمان را مانند عذاب خدا و اگر بیاید فتحی از نزدیک پروردگار تو گویند هر آئینه ما

مردم را مانند عذاب الله و اگر بیاید مددی (فتحی) از رب تو (هر آئینه) گویند (هر آئینه ما)

مَعَكُمْ ۚ أَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ⑩ وَلَيَعْلَمَنَّ

با شما بودیم آیا نیست خدا داناتر بآنچه در سینهای عالمهاست و البته ممتاز کند

با شما بودیم آیا این نیست که الله داناتر است به آنچه در سینه های عالمیان است و هر آئینه معلوم (ممتاز) خواهد کرد

اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ⑪ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا

خدا آنان را که ایمان آوردند و البته ممتاز کند منافقان را و گفتند کافران

الله آنانی را که ایمان آورده اند و هر آئینه معلوم (ممتاز) خواهد کرد منافقان را و گفت کافران

لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ

بمسلمانان پیروی راه ما کنید و باید که ما برداریم گناهان شما را و نیستند ایشان بردارنده

بمسلمانان پیروی کنید راه ما را و (باید) برداریم گناهان شما را و نیستند ایشان بردارنده چیزی

مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ ۖ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ⑫ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا

چیزی از گناهان آنجماعه هر آئینه ایشان دروغگویانند و البته بردارند بارهای خویش را و بارها را

از گناهان ایشان هر آئینه ایشان دروغگویانند و هر آئینه خواهند برداشت بارهای خود را و چیزی دیگر (بارها را)

تفسیر عثمانی

ف ۵ شخصی که معد ثواب و ثواب را باین امید می برداده که من یک روز بحضور خدا حاضر شدنی هستم و در آنجا انسان در برابر هر عمل بد مواخذه می شود. اگر ناکام باید که سختی ها نیکه از سختی های موجوده مراتب بلند تر است برمن نازل میشود و اگر کامیاب برآیم جمیع کلفت ها در بنجا محو می گردد و خوشنودی الله تعالیٰ و دیدار او نصیب خواهد شد باید عقیده راسخ داشته باشد که وعدۂ خدا حتماً آمدنی است و هیچ قوت آنرا باز داشته نمی تواند آرزو های که آن شخص بدل پرورده بود برآورده میشود و باعث روشنی دیدهٔ او می گردد. خدا تعالیٰ سخنان همه کس را می شنود و میداند و محنت هیچ کس را ضایع نمی کند ف ۶ الله تعالیٰ را از اطاعت کسی چه نفع و از معصیت کسی چه زیان میرسد او تعالیٰ ازین چیزها بکلی بے نیاز است بنده در اطاعت پروردگار خود هر قدر رنج و محنتی که میکشد ثمرهٔ آن را در دنیا و آخرت می یابد پس اشخاصیکه مجاهدت می کنند گاهی چنان خیال نکنند که از رنج و محنتی که در راه خدا می کشند بر او تعالیٰ احسان می کنند (العیاذ باللّٰہ) بلکہ احسان از او تعالیٰ ست که ایشان را توفیق اطاعت و ریاضت می بخشد. «من نکردم خلق تا سودی کنم بلکه تا بر بندگان جودی کنم»

مَعَ أَثْقَالِهِمْ ۖ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَقَدْ

همراه بارهای خویش، والبته سوال کرده شوند روز قیامت از آنچه افترای کردند و هر آئینه

همراه بارهای خود وهر آئینه پرسیده شوند روز قیامت از سخنانی (آنچه) که افترامی کردند (واهر آئینه)

أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا ۖ

فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس توقف کرد در ایشان هزار سال مگر پنجاه سال

فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس توقف کرد در ایشان هزار سال کم پنجاه سال (کم)

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظٰلِمُونَ ﴿١٤﴾ فَأَنْجَيْنٰهُ وَأَصْحٰبَ السَّفِينَةِ وَ

پس درگرفت بایشان طوفان وایشان ستمگار بودند پس نجات دادیم نوح را و اهل کشتی را و

پس فراگرفت ایشانرا طوفان وایشان بودند ستمگاران پس نجات دادیم (نوح) را و اهل کشتی را و

جَعَلْنٰهَا آيَةً لِّلْعٰلَمِينَ ﴿١٥﴾ وَإِبْرٰهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَ

ساختیم کشتی را نشانه برای عالمها و فرستادیم ابراهیم را وقتیکه گفت بقوم خود پرستش خدا کنید و

گردانیدیم کشتی را نشانه برای عالمیان ۀ و (فرستادیم) ابراهیم را وقتیکه گفت بقوم خود پرستش کنید الله را و

اتَّقُوهُ ۖ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ

بترسید از وے این بهتر است شمارا اگر میدانید جز این نیست که می پرستید

بترسید از وے این بهتر است در حق شما (شمارا) اگر میدانید جز این نیست که می پرستید

دُونِ اللّٰهِ أَوْثٰنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ۚ إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ

بجز خدا بتان را و بر می بندید دروغ را هر آئینه آنانکه پرستش می کنید بجز

بجز خدا بتان را و می سازید دروغ را هر آئینه آنانی را که می پرستید بجز

اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَ

خدا نمی توانند برای شما روزی دادن پس طلب کنید از نزدیک خدا روزی را و پرستش او کنید و

الله نیستند مالک روزی شما نمی توانند برای شما روزی دادن) پس طلب کنید از نزد خدا روزی را و پرستش کنید او را و

اشْكُرُوا لَهُ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّنْ

شکر او بجا آرید بسوی او باز گردانیده خواهید شد و اگر دروغ می شمرید پس هر آئینه دروغ شمرده بودند امت ها

شکر او بجا آرید بسوی او باز گردانیده خواهید شد ۀ و اگر تکذیب می کنید پس (هر آئینه) تکذیب کرده بودند امت ها

قَبْلِكُمْ ۖ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ

پیش از شما و نیست بر پیغامبر مگر پیغام رسانیدن آشکارا آیا ندیدند چگونه نو می کند

پیش از شما و نیست بر پیغمبر مگر پیغام رسانیدن آشکارا آیا ندیدند چگونه نو می کند

اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۚ إِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا فِي

خدا آفرینش را باز دیگر بار کند آفرینش هر آئینه این کار بر خدا آسان ست بگو سیر کنید در

الله آفرینش را باز اعاده می کند آنرا (هر آئینه) این (کار) بر خدا آسان است بگو سیر کنید در

الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ ۚ

زمین پس در نگرید چگونه نو کرد آفرینش را باز خدا پیدا کند آن پیدایش بازپسین

زمین پس ببینید چگونه نو کرد آفرینش را باز الله بر پا (پیدا) می کند آن پیدایش بازپسین را

إِنَّ اللّٰهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ ۖ

هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست عذاب کند هر کرا خواهد و رحم کند بر هر که خواهد

هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست عذاب کند هر کرا خواهد و رحم کند بر هر که خواهد

وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ۖ

و بسوی او باز گردانیده خواهید شد و نیستید شما عاجز کننده در زمین و نه در آسمان

و بسوی او باز گردانیده خواهید شد و نیستید شما عاجز کنندگان در زمین و نه در آسمان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بار گمراه شدن و گمراه کردن برداراند بار تابعان از سر ایشان دفع نکنند.

تفسیر عثمانی

ف۵ گویند که کشتی نوح علیه السلام تا مدت دراز بر کوه (جودی) موجود بود تا برای تماشاکنندگان مایهٔ عبرت باشد. جهازات و کشتی های امروزی هم یک نوع علامه است که دیدن آن سفینهٔ نوح را بیاد میدهد و نمونهٔ قدرت الهی بنظر می آید و یا شاید این مراد باشد که این قصهٔ کشتی را برای همیشه نشانی عبرت گردانیدیم. حضرت شاه صاحب رحمه الله نویسد: وقتیکه این سوره نازل شد بسیاری اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم از ایذا رسانی کافران بتنگ آمده در کشتی سوار شده بطرف مملکت حبشه رفته بودند. چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم بمدینه هجرت کردند و در آنجا طرح اقامت افگندند مثل اصحاب اهل کشتی هم به خیر و عافیت با پیغمبر صلی الله علیه وسلم باز یکجا شدند، موضح با اندک تغیر. گویا درین صورت تاریخ نوح علیه السلام و سفینهٔ نوح تکرار شده ۀ حضرت شاه صاحب نیز پسند کرد... اکثر

مردم بدنبال روزی ایمان خود را می بازند اما باید دانست که بدون الله تعالیٰ دیگر روزی دهنده نیست و او تعالیٰ مطابق رضای خویش رزق عطا می فرماید، پس خاص شکر...

وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا

و نیست شمارا بجز خدا هیچ دوست و نه یاری دهنده . و آنانکه کافر شدند

و نیست هیچ کس شمارا بجز خدا حامی (دوست) و نه مددگار و آنانکه کافر شدند

بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا مِن رَّحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ

بآیات خدا و بملاقات او آن جماعه ناامید شدند از رحمت من و آن جماعه ایشان راست

بآیات خدا و ملاقات او آن جماعه ناامید شدند از رحمت من و آن جماعه راست

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ

عذاب درد دهنده پس نه بود جواب قوم ابراهیم مگر آنکه گفتند بکشید اورا یا بسوزانید اورا

عذاب دردناک پس نبود جواب قوم ابراهیم مگر آنکه گفتند بکشید اورا یا بسوزانید اورا

فَأَنجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢﴾ وَ

پس برهانید خدا اورا از آتش هر آئینه درین ماجرا نشانهاست برائے گروہے که باور میدارند و

پس نجات داد اورا خدا از آتش (هر آئینه) درین نشانهای بزرگ است برای قومیکه یقین می کنند و

قَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ

گفت ابراهیم جز این نیست که بت گرفته اید بجز خدا بجهت دوستی درمیان خویش در زندگانی

گفت ابراهیم (جز این نیست) که مقرر گردیده اید (فرا گرفتید) بجز خدا بتان را (بخدائی) بجهة دوستی بین خودتان در زندگانی

الدُّنْيَا ۖ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم

دنیا باز روز قیامت نامعتقد شود بعض شما ببعض و لعنت کند بعض شما

دنیا باز در روز قیامت منکر شوند بعض شما بعضی را و لعنت کند بعض شما

بَعْضًا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٣﴾ فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ ۘ

بعض را و جای شما دوزخ ست و نیست شمارا هیچ یاری دهنده پس باور داشت ابراهیم را لوط

بعضی را و قرارگاه (جای بازگشت) شما آتش است و نیست شمارا هیچ مددگاری پس قبول کرد اورا لوط

وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾ وَوَهَبْنَا

و گفت ابراهیم هر آئینه من هجرت کننده ام بسوی پروردگار خویش هر آئینه وے غالب با حکمت ست و عطا کردیم

و گفت (ابراهیم) (هر آئینه) من هجرت کننده ام بسوی پروردگار خود هر آئینه او غالب با حکمت است و دادیم

لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ

اورا اسحق و یعقوب و مقرر داشتیم در اولاد وے پیغامبری و کتاب را و دادیم اورا

اورا اسحق و یعقوب و گردانیدیم در اولاد او (ابراهیم) پیغمبری و کتاب را و دادیم اورا

أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥﴾ وَلُوطًا

مزد او در دنیا و هر آئینه وے در آخرت از شائستہ گان ست و فرستادیم لوط را

ثواب اورا در دنیا و (هر آئینه) او در آخرت البته از نیکوکاران است و فرستادیم لوط را

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ

و چون گفت بقوم خود هر آئینه شما عمل می آرید کار بے حیائی را که پیش دستی نکرده است بر شما بسوی آن هیچ کس

و قتیکه گفت قوم خود را (هر آئینه) شما عمل می آرید کار بے حیائی را که پیشدستی نکرده بر شما به آن هیچ کس

مِّنَ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ ۙ

از عالمها آیا شما بقصد شهوت می آیید بمردان و قطع طریق می کنید

از عالمیان آیا می شتابید بر مردان و میزنید راه را

وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنكَرَ ۖ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا

و عمل می آرید در مجلس خویش کار ناپسندیده پس نه بود جواب قوم او مگر آنکه گفتند

و عمل می آرید در مجلس خود کار ناپسندیده را پس نبود جواب قوم او مگر آنکه گفتند

ف ۵ هیچ خردمندے بت پرستی را جائز نمیداند چه بت پرستان هم بدل خود میدانند که این حرکتی است منتها در جهل و معنی مگر برای استوار داشتن شیرازه قومی مذهبی ساخته و مقرر کرده اند که بنام آن تمام ایشان متحد و متفق و با یکدیگر دوست و همکار باشند چنانکه در این ایام طرز عمل اقوام عیسوی یوروپ را چنین مشاهده می کنیم و یا این مطلب است که بت پرستی بایں سبب شیوع یافته که آن کدام کار معقولی است بلکه سبب عمده آن تقلید کورانه و تعصب قومی و لحاظ و تعلقات باهمی می باشد ویا این مدعا باشد که منشاء بت پرستی همین محبت و دوستی باهمی وده است یعنی چند تن از افراد مشهور قوم که مردم آنها را دوست داشتند چون از بین رفتند مردم به تذکار و فور محبت خویش نسبت با ایشان مجسمه و تصاویر آنها را ساختند و بطور یادگار نگهداشتند سپس به تعظیم و احترام آن مجسمه و تصاویر پرداختند و بالآخر آن تعظیم ترقی نموده عبادت گردید مفسرین این همه احتمالات را که از آیت استنباط میشود بیان کرده اند و ممکن است که از «مودة بینکم» آن محبت بت پرستان مراد باشد که با بتان خود دارند چنانکه در جائے دیگر «انداداً یحبونهم کحب الله» فرموده

ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِينَ ﴿٧﴾ قَالَ رَبِّ

بیار پیش ما عذاب خدارا اگر هستی از راست گویان گفت اے پروردگار من

بیار برما عذاب خدارا اگر هستی از راست گویان گفت اے پروردگار من

انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨﴾ ع وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا

نصرت ده مرا بر قوم مفسدان و وقتیکه آوردند فرستادگان ما

مدد بده مرا بر قوم مفسدان و چون رسیدند (آوردند) فرستادگان ما

إِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى ۙ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلِ هٰذِهِ

پیش ابراهیم مژده را گفتند هر آئینه ما هلاک کننده اهل این

نزد ابراهیم با مژده (مژده را) گفتند (هر آئینه) ما هلاک کننده اهل این

الْقَرْيَةِ ۚ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظٰلِمِينَ ﴿١﴾ ۚ قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا ۚ

دیهیم هر آئینه اهل این دیه ستمگار بودند گفت ابراهیم هر آئینه درانجا لوط است

قریه ایم هر آئینه اهل آن ستمگاران اند ع۵ گفت (ابراهیم) (هر آئینه) دران لوط است ع۵

قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا ۚ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ ۚ

گفتند ما دانا تریم بهر که آنجاست البته خلاص کنیم اورا و اهل اورا الا زن وے

گفتند ما دانا تریم بهر که دران است (هر آئینه) نجات میدهیم اورا و اهل اورا مگر زنان او

كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِينَ ﴿٢﴾ وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ

باشد از باقی ماندگان و وقتیکه آمدند فرستادگان ما پیش لوط اندوهگین کرده شد بسبب ایشان

که هست از باقی ماندگان در عذاب و چون رسیدند (آمدند) فرستادگان ما نزد لوط اندوهناک شد بسبب ایشان

وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ۗ إِنَّا مُنَجُّوكَ

و تنگدل شد بسبب ایشان و گفتند آن فرستادگان مترس و اندوه مخور هر آئینه نجات دهنده تو

و تنگ دل شد بسبب ایشان و گفتند (آن فرستادگان) مترس و غم گین مشو (هر آئینه) ما نجات میدهیم ترا

وَأَهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِينَ ﴿٣﴾ إِنَّا مُنْزِلُونَ

و اهل توایم مگر زن تو باشد از باقی ماندگان هر آئینه ما فرود آرنده ایم

و اهل ترا مگر زن ترا که هست از باقی ماندگان (در عذاب) (هر آئینه) ما فرود آرندگانیم

عَلٰى أَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا

بر اهل این دیه عقوبتے را از آسمان بسبب آنکه

بر اهل این قریه عقوبتی را از آسمان بسبب آنچه

يَفْسُقُونَ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾

بدکاری می کردند و هر آئینه گذاشتیم ازان دیه نشانه واضح برائے گروہے که درمی یابند

نافرمانی (فسق) می کردند و (هر آئینه) گذاشتیم ازان (قریه) نشانه آشکارا برای مردمان عاقل (برای گروهی که تدبر میکنند)

وَإِلٰى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا

و فرستادیم بسوی مدین برادر ایشان شعیب را پس گفت اے قوم من عبادت خدا کنید و توقع دارید

و فرستادیم بسوی مدین برادر ایشان شعیب را پس گفت ای قوم (من) بپرستید خدارا و امید بدارید

الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦﴾ فَكَذَّبُوهُ

روز بازپسین را و هرسو مگردید در زمین فساد کنان پس دروغی داشتند اورا

روز آخرت را و مگردید در زمین خرابی (فساد) کنندگان پس تکذیب کردند اورا

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جٰثِمِينَ ﴿٧﴾ وَعَادًا

پس درگرفت ایشانرا زلزله پس بامداد کردند در خانهاے خویش مرده افتاده و هلاک کردیم عاد

پس گرفت ایشان را زلزله پس بوقت صبح (هلاک) گردیدند در خانهای خود بر روی (بزانو) افتادگان و هلاک کردیم عاد

ع۳ | ۸ | ۱۵

ف۹ در بار مژده دعاے لوط علیه السلام، بفرشتگان حکم داده شد که آن قریه را هلاک و تباه کنند نخست فرشتگان نزد حضرت ابراهیم آمدند و در روزگار پیری اش مژده پسری باو داده گفتند که ما داریم تا آن قریه (سدوم) را محو و نابود کنیم زیرا که اهالی آن بهیچ صورت از حرکات شنیعه خود باز نمی آیند۔ تفصیل این واقعات در سورهٔ اعراف، هود و حجر وغیره گذشته است (تنبیه) مژده دادن پسر بحضرت ابراهیم علیه السلام همراه خبر هلاکت قوم لوط شاید اشاره باین باشد که اگر کردگار توانا، زمینی را از قومی خالی میکند از طرف دیگر بنیاد یک قوم عظیم الشان یعنی بنی اسرائیل را نهادنی است چنانکه علامهٔ نیشاپوری در تفسیر خویش بدان اشاره نموده است ف۵ آیا با موجود بودن لوط باز هم قریه را تباه می کنید یا اهل او را از آنجا بر آورده بعذاب می انگنید؟ غالباً حضرت ابراهیم از راه شفقت خیال کرد که چون این عذاب روبروی لوط بر مردم نازل گردد ممکن است از دیدن منظر هولناک عذاب وحشت و اضطراب باو لاحق گردد۔ زیرا در کلام فرشتگان استثنا نبود بنا بر آن ممکن است این فکر بخاطرش خطور کرده باشد که در حال موجود بودن لوط علیه السلام نیز کار عذاب را اجرا خواهند کرد و الله اعلم۔

وَثَمُودَا۟ وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَـٰكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ

وثمود را و ہر آئینہ واضح شده است شمارا بعض مساکن ایشان و آراسته ساخته بود برائے ایشان

وثمود را. و (ہر آئینہ) ظاہر شده برائے شما از مساکن ایشان و تزئین داده بود برائے ایشان

ٱلشَّيْطَـٰنُ أَعْمَـٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَكَانُوا۟

شیطان کردار ہائے ایشانرا پس بازداشت ایشان را از راه و ایشان

شیطان کردار ہائے ایشان را پس بازداشت ایشان را از راه و بودند

مُسْتَبْصِرِينَ ﴿۳۸﴾ وَقَـٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَـٰمَـٰنَ ۖ وَلَقَدْ

بینا بودند و ہلاک کردیم قارون و فرعون و ہامان را و ہر آئینه

دانا (بینایان) و ہلاک ساختیم قارون و فرعون و ہامان را و (ہر آئینه)

جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَـٰتِ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟

آمده بود بایشان موسیٰ با نشان ہائے واضح پس تکبر کردند در زمین و نبودند

رسید (آمده بود) بایشان موسیٰ با نشان ہائے آشکارا پس تکبر کردند در زمین و نبودند

سَـٰبِقِينَ ﴿۳۹﴾ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا

سبقت کنندگان پس ہر یکے را گرفتار ساختیم بوبال گناہش پس از ایشان کسے بود که فرستادیم برو بادسنگ بار

سبقت کنندگان ازما پس ہر یک (از مذکورین) را گرفتیم بگناہش پس از ایشان کسی بود که فرستادیم بروی بادسنگ بار

وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ

و از ایشان کسے بود که گرفت اورا آواز سخت و از ایشان کسے بود که فروبردیم ویرا بزمین

و از ایشان کسے بود که گرفت اورا آواز سخت و از ایشان کسی بود که فرو بردیم اورا در زمین

وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَـٰكِن كَانُوٓا۟

و از ایشان کسے بود که غرق ساختیم و ہرگز ممکن نبود که خدا ظلم کند برایشان. و لیکن ایشان

و از ایشان کسے بود که غرق ساختیم و چنین نبود خدا که ظلم کند برایشان و لیکن ایشان

أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۴۰﴾ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ

برخویشتن ستم می کردند داستان آنانکه دوستان گرفته اند بجز خدا

برخود ستم می کردند مثال آنانکه گرفتند بجز خدا دوستان

كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ

ہمچو داستان عنکبوت ست که فرا گرفت خانه و ہر آئینه سست ترین خانہا

مانند مثال عنکبوت است که ساخت خانه و (ہر آئینه) سست ترین خانہا

لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿۴۱﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا

خانه عنکبوت ست اگر میدانستند ف۱ ہر آئینه خدا میداند حال چیزیکه

خانهٔ عنکبوت است اگر آنہا بدانند (ہر آئینه) خدا می داند آنچه

يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿۴۲﴾ وَتِلْكَ

می پرستند بجز وے از ہر چه باشد و اوست غالب با حکمت و این

می پرستند بجز او از ہر چه که باشد ع۵ و اوست غالب با حکمت و این

ٱلْأَمْثَـٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَـٰلِمُونَ ﴿۴۳﴾ خَلَقَ ٱللَّهُ

داستانہا بیان می کنیم آن را برائے مردمان و نمی فہمند آن را مگر دانایان آفرید خدا

مثال ہا بیان می کنیم آنرا برائے مردمان و نمی فہمند آن (مثال ہا) را مگر دانایان ع۶ آفرید خدا

ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿۴۴﴾

آسمانہا و زمین را بتدبیر درست ہر آئینه درین کار نشانه است برائے مسلمانان

آسمان ہا و زمین را بتدبیر درست (ہر آئینه) درین کار نشانه است برائے مؤمنان

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید حاصل شبہ آنست که ایشان ببتان پناه برده اند و بتان ہیچ نفع ندہند چنانکه خانه عنکبوت ہیچ فائده نمید ہد ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ امکان داشت شنونده تعجب کند که ہمه معبودان باطله را بیک رشته منسلک فرمود و کسی را استثنا نکرد یعنی بعض مردم بتان را می پرستند و بعض آتش و آب را و بعض اولیاء و انبیاء و فرشتگان را پرستش می کنند- بنابران الله تعالیٰ فرمود که خداوند به ہمه آگہی دارد. اگر یکی ہم از اینہا قدرت و اختیار مستقل میداشت خدای تعالیٰ نفی مطلق نمی فرمود ۱۲

ع۶ مشرکین مکه می گفتند که خدای تعالیٰ مثال ہائے عنکبوت و مگس و دیگر چیزہا حقیر را که منافی عظمت اوست بیان میکند در جواب آن فرمود که این مثال ہا مطابق مقتضای حال دیگلی موزون و برمثل له پوره منطبق میشود مگر تنہا خردمندان مطلب آن را بدرستی می فہمند و اشخاص جاہل و نادان را در فہم آن حصه نباشد نباید مثال را بر حیثیت در تبهٔ مثال دہنده تطبیق داد بلکه حیثیت ممثل له را بنگرید- اگر آن چیز حقیر و کمزور باشد تمثیل ہم از چنین چیزہای حقیر و ضعیف داده می شود عظمت و شان مثال دہنده را بآن ربطی نیست ۱۲-

أُتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَ

بخوان یا محمد آنچه وحی فرستاده شد بسوی تو از کتاب و

بخوان (ای محمد) آنچه وحی کرده شد بسوی تو از کتاب و

أَقِمِ الصَّلَاةَ ۖ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ اللَّهِ

برپا دار نماز را هرآئینه نماز منع میکند از کار بے حیائی و فعل ناپسندیده و هرآئینه یاد کردن خدا

برپا دار نماز را هرآئینه نماز منع می کند از کار بے حیائی و فعل ناپسندیده و (هرآئینه) یاد کردن خدا

أَكْبَرُ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿۱﴾ وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي

بزرگ‌ترست از همه و خدا میداند آنچه می کنید و مکابره مکنید باهل کتاب الا بخصلتی که

از همه بزرگ‌ترست و خدا میداند آنچه می کنید و مجادله مکنید با اهل کتاب مگر بصورتی که

هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ ۖ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ

وے نیک‌ست مگر با آنانکه ستم کردند از ایشان و بگوئید ایمان آوردیم بآنچه فرود آورده شد

آن نیکو باشد مگر با آنکه ستمگار اند (آنانکه ستم کردند) از ایشان و بگوئید قبول کردیم آنچه فرود آورده شده

إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿۲﴾ وَ

بسوی ما و بآنچه فرود آورده شد بسوی شما و معبود ما و معبود شما یکے ست و ما او را منقادیم

برای ما و آنچه فرود آورده شده برای شما و معبود ما و معبود شما یکی ست و ما بحکم (او میریم (و ما او را فرمان برداریم)) و

كَذَٰلِكَ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ ۚ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَمِنْ

چنانکه کتاب های سابق فرود آورده بودیم هم چنان فرود آوردیم بسوی تو کتاب پس آنانکه دادیم ایشان را کتاب ایمان می آرند بآن و از

همچنین فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را پس آنانکه دادیم ایشان را کتاب تسلیم میکنند آنرا (ایمان می آرند به آن) و از مردمان

هَٰؤُلَاءِ مَن يُؤْمِنُ بِهِ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿۳﴾ وَمَا كُنتَ

عرب کسے ست که ایمان می آرد بدان و انکار نمی کنند آیات ما را مگر کافران و نمی

مکه نیز بعضی هستند که تسلیم می کنند آنرا (ایمان می آرد به آن) و انکار نمی کنند آیات ما را مگر کافران و نمی

تَتْلُو مِن قَبْلِهِ مِن كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ ۖ إِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ ﴿۴﴾

خواندی پیش از نزول قرآن هیچ کتاب را و نمی نوشتی هیچ کتاب را بدست راست خود آنگاه در شک می افتادند بدکیشان

خواندی پیش از این (قرآن) هیچ کتابی را و نمی نوشتی آنرا بدست راست خود آنگاه در شک می افتادند این دروغگویان ع ۵

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا

بلکه قرآن آیات روشن ست محفوظ در سینها ے آنانکه داده شد ایشان را علم و انکار نمی کنند آیات ما را مگر

بلکه این قرآن آیت هائے روشن است در سینه های آنانکه داده شده بایشان فهم (علم) و منکر نمی شوند (انکار نمی کنند) آیات ما را

الظَّالِمُونَ ﴿۵﴾ وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ ۖ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ

ستمکاران ف۱ و گفتند چرا فرستاده نشد برین پیغمبر نشانها از جانب پروردگار وے بگو جز این نیست که نشانها

بے انصافان (ستمگاران) و میگویند (گفتند) چرا فرو فرستاده نشد براو (برین پیغمبر) چیزی نشانی ها از (جانب) پروردگار او بگو (جز این نیست که)

عِندَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۶﴾ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ

نزدیک پروردگار من ست و جز این نیست که من ترساننده آشکارم آیا کفایت نکرده است ایشانرا آنکه فرستادیم بر تو کتاب

نشانیها در اختیار (بدست) خداست مجز این نیست که من بیان کننده (ترساننده) آشکارم آیا کفایت نکرد ایشانرا آنکه ما فرستادیم بر تو کتاب را

يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۷﴾ ع

که خوانده میشود برایشان هرآئینه درین مقدمه رحمت و پندست برائے قومیکه باور میدارند

که خوانده میشود برایشان هرآئینه درین (کتاب) رحمت و پند است برائے قومیکه تسلیم میکنند (ایمان می آرند)

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا ۖ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ

بگو بس ست خدا گواه میان من و میان شما میداند آنچه در آسمانها و زمین ست

بگو بس است خدا میان من و میان شما گواه میداند آنچه در آسمان ها و زمین است

آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از مسلمات است این شبہ سطحی ایشان هم از هیچ و بین کشیده شد بای بر اشخاص معاند از اعتراض منصرف نشده گفتند: اساطیر الاولین اکتتبها فهی تملی علیه...

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید بعض مفسران گفته اند که مراد از الذین اوتوا العلم تنها آنحضرت پیغامبر ست صلی الله علیه وسلم والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چهل سال عمر آنحضرت (صلی الله علیه وسلم) پیش از نزول قرآن مجید بین همین اہل مکہ گذشت. همه میدانند که درین مدت آنحضرت صلی الله علیه وسلم نه پیش کدام استاد نشست و نه کتابے خوانده نه گاهی قلم در دست خود گرفت اگر چنین بودی برای این باطل پرستان گنجایش شبه می بود که شاید کتب گذشته را خوانده و این چیزها از آن اقتباس کرده و رفته رفته بعبارت خود در آورده و اکنون قرات مینماید اگرچه در آن صورت هم آن اظهار آنها غلط می بود زیرا هیچ انسان خواننده و نویسنده بلکه تمام افراد خوانده و نویسنده دنیا هم اگر یکجا و هم دست شوند قوت تمام خوبیهات را باخود شامل کنند چنین کتابی بے نظیر تدوین کرده نمیتوانند بازهم برای دروغگویان موقع بدست می آمد که سخنانی جعل کنند اما چون امی بود و این

ع ۵ ‏ ع ۷

(بقیه: اسلام زمان مکه ۱۴)

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوْا بِاللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝۱

وآنانکه ایمان آوردند بناحق و کافر شدند بخدا آن جماعه ایشان اند زیاکاران

وآنانکه ایمان آورده اند بباطل و کافر شده اند بخدا آن جماعه ایشانند زیان کاران

وَيَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ ۭ وَلَوْلَآ اَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاۗءَهُمُ الْعَذَابُ ۭ وَ

وشتاب می طلبند از تو عذاب را اگر نبودے میعاد معین البته آمدے بدیشان عذاب و

وشتاب می طلبند از تو عذاب را واگر نمی بود عدهٔ مقرره (هر آئینه) می آمد بایشان عذاب و

لَيَاْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝۲ يَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ ۭ وَاِنَّ

هر آئینه بیاید بدیشان ناگهان و ایشان ندانند شتاب طلب می کنند از تو عذاب را و هر آئینه

هر آئینه می آید بایشان (عذاب) ناگهان و ایشان بیخبر باشند (ندانند) ع۵ شتاب می طلبند از تو عذاب را و (هر آئینه)

جَهَنَّمَ لَمُحِيْطَةٌۢ بِالْكٰفِرِيْنَ ۝۳ يَوْمَ يَغْشٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ

دوزخ در گیرنده است کافران را روزیکه بپوشاند ایشان را عذاب از بالاے ایشان و از

دوزخ احاطه می کند منکران (کافران) را روزیکه فراگیرد ایشان را عذاب از بالای ایشان و از

تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ وَيَقُوْلُ ذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝۴ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا

زیر پاے ایشان و بگوید خدا بچشید جزاے آنچه می کردید ف اے بندگان من مسلمان من

زیر پاهای ایشان و گوید خدای بچشید (جزای) آنچه می کردید ع۵ اے بندگان مؤمن من

اِنَّ اَرْضِيْ وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُوْنِ ۝۵ كُلُّ نَفْسٍ ذَاۗىِٕقَةُ الْمَوْتِ ۣ ثُمَّ

هر آئینه زمین من گشاده است پس مرا بخصوص عبادت کنید هر نفس چشنده مرگ ست باز

(هر آئینه) زمین من کشاده است پس خاص مرا بپرستید هر نفسی چشنده مرگ است باز

اِلَيْنَا تُرْجَعُوْنَ ۝۶ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِّنَ

بسوی ما باز گردانیده شوید و آنانکه ایمان آوردند و کارهاے شایسته کردند البته فرود آریم ایشان را از

بسوی ما گردانیده شوید ع۵ و آنانکه ایمان آورده اند و کرده اند اعمال شایسته (هر آئینه) جای می دهیم ایشان را در

الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ نِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ۝۷

بهشت محلهاے بلند میرود زیر آن جوئهاے جاویدان آنجا نیک ست مزد این عمل کنندگان

جنت منزلهای بلند میرود زیر آن جوی ها جاویدان دران نیک است ثواب عمل کنندگان

الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَلٰي رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۝۸ وَكَاَيِّنْ مِّنْ دَاۗبَّةٍ لَّا تَحْمِلُ

آنانکه صبر کردند و بر پروردگار خویش توکل می کنند و بسا جانور که برنمی دارد

آنانکه صبر کردند و بر پروردگار خود توکل می کنند و بسا جانوران که بر نمی دارند

رِزْقَهَا ڰ اللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْ ڮ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝۹ وَلَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ

روزی خود را خدا روزی میدهد او را و شما را نیز و اوست شنوا دانا و اگر سوال کنی ایشان را که

روزی خود را خدا روزی میدهد آنها را و شما را نیز و اوست شنوا دانا و اگر بپرسی ایشان را

مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ۚ فَاَنّٰى

کیست آنکه آفرید آسمانها و زمین و رام گردانید آفتاب و ماه را البته گویند آن خداست پس از چه جهت

کیست آنکه آفرید آسمان ها و زمین و رام گردانید آفتاب و ماه را (هر آئینه) گویند الله پس چگونه

يُؤْفَكُوْنَ ۝۱۰ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَاۗءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ ۭ

گردانیده میشوند از راه توحید خدا فراخ می کند روزی برای هر که خواهد از بندگان خویش و تنگ میسازد برای هر که خواهد

باز گردانیده میشوند خدا فراخ روزی را برای هر که خواهد از بندگان خود و تنگ میسازد برای هر که خواهد

اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝۱۱ وَلَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ نَّزَّلَ مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً فَاَحْيَا

هر آئینه خدا بهر چیز داناست و اگر بپرسی ایشان را کیست آنکه فرود آورد از آسمان آب را پس زنده ساخت

هر آئینه خدا بهر چیز داناست و اگر بپرسی ایشان را کیست آنکه فرود آورد از آسمان آب را پس زنده ساخت

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید خدای تعالی ترغیب میفرماید بر هجرت حبشه و مدینه باین آیات ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خاطر جمع باشید هر چیز در وقت مقررهٔ خود می آید و عذابی را که میخواهید عنقریب خواهد شد حضرت شاه صاحب رحمة الله می نویسد که عذاب این امت خاص بود که بدست مسلمانان قتل و اسیر شوند چنانچه در فتح مکه بالای مکه بے خبر بودند که عسکر آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر سر آنها رسید ع۵ این را خدا متعالی خواهد گفت و یا همین عذاب سخن خواهد زد مانند مال کسیکه زکوة نمیدهد در حدیث آمده است که مال بے زکوة بشکل مار حایل گردن میشود و سرش را میدرد و خواهد گفت که من مال تو و خزانه توام ع۵ حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه می نویسد هنگامیکه ظلم و ستم کفار در مکه از حد گذشت به مسلمانان حکم هجرت داده شد چنانچه در حدود هشتاد و سه عایله بسوی حبشه رفتند. بطرف این چیز اشاره است که این چند روزه زندگی را در هر جائیکه ممکن باشد بگذرانید بعد از آن همه پیش ما یکجا و متحد آمی آید بدین وسیله به مهاجرین تسلی داده شده تا ترک وطن و مفارقت از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر دل شان شاق و سنگین نگذرد گویا خاطر شان نمود که وطن خویشتن ماندید وارفقاد خورد و بزرگ را اگر امر وداع نکنید خدا ترک خواهید گفت فرض کنید اگر در این روزها از مکه هجرت نکردید یکروز از دنیا لاقل ناگا هجرت کردنی هستید مگر آن هجرت

بِهِ الْاَرْضَ مِنْۢ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ؕ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ

بسبب آن زمین را بعد از مردن آن البته بگویند آن خداست بگو ستایش خدای راست بلکه بیشتر ایشان

بسبب آن زمین را بعد از مردنش (هرآئینه) گویند الله بگو همه ستایش خدای راست بلکه اکثر ایشان

لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۶۳﴾ وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَّلَعِبٌ ؕ وَاِنَّ الدَّارَ

نمی فهمند و نیست این زندگانی دنیا مگر بازی و بیهوده و هرآئینه سرای آخرت

نمی فهمند و نیست این زندگانی دنیا مگر بیهوده و بازی و هرآئینه سرای آخرت

الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۶۴﴾ فَاِذَا رَكِبُوْا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا

همونست سرای زندگانی اگر میدانستند پس ایشان چون سوار شوند در کشتی ها دعا کنند

اوست زندگانی اگر می دانستند پس چون سوار شدند در کشتی بخوانند

اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَ ﴿۶۵﴾

بجناب خدا خالص کنان برای وی عبادت را پس وقتیکه نجات داد ایشان را بسوی زمین خشک ناگهان ایشان شریک می آرند

خدا را (در حالیکه) خالص کنندگان باشند برای او اعتقاد (دعا) را پس چون نجات داد ایشانرا بسوی زمین خشک ناگهان ایشان

لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۚۙ وَلِيَتَمَتَّعُوْا ۫ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿۶۶﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا

تا ناسپاسی کنند بآنچه عطا کردیم ایشان را و تا بهره مند شوند پس حقیقت حال را خواهند دانست آیا ندیدند که ما

تا ناسپاسی کنند به آنچه عطا کردیم ایشان را و تا بهره مند شوند پس عنقریب خواهند دانست آیا نمی بینند که ما

جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَّيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ؕ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ

پیدا کردیم حرم با امن را در بوده میشوند مردمان از حوالی ایشان آیا بے اصل را باور میدارند

گردانیدیم حرم را جای امن و ربوده میشوند مردم از جوانب ایشان آیا بباطل یقین دارند

وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ ﴿۶۷﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ

و بنعمت خدا ناسپاسی می کنند و کیست ستمگارتر از کسیکه افترا کرد بر خدا دروغے را یا دروغ داشت

و باحسان خدا ناسپاسی می کنند و کیست ستمگارتر از کسیکه بست بر خدا دروغ را یا تکذیب کرد

بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهٗ ؕ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿۶۸﴾ وَالَّذِيْنَ

سخن راست را چون بیاید پیش او آیا نیست در دوزخ جائے کافران را و آنانکه

سخن راست را چون بیاید پیش او آیا نیست در دوزخ جای کافران را و آنانکه

جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۶۹﴾

جهاد کردند در راه ما البته دلالت کنیم ایشان را براه های خود و هرآئینه خدا با نیکوکاران ست

کوشش کردند برای ما (در راه ما) (هرآئینه) نشان میدهیم بایشان راه های خود را و هرآئینه خدا با نیکوکاران است

سُوْرَةُ الرُّوْمِ مَكِّيَّةٌ ۳۰ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اٰيَاتُهَا ۶۰ رُكُوْعَاتُهَا ۶

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓ ﴿۱﴾ غُلِبَتِ الرُّوْمُ ﴿۲﴾ فِيْٓ اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ غَلَبِهِمْ

مغلوب شدند قوم روم در نزدیکترین زمین ف۳ و ایشان بعد از مغلوب شدن خود

مغلوب شدند رومیان در متصل (نزدیک ترین) زمین و ایشان بعد ازین مغلوب شدن عنقریب

سَيَغْلِبُوْنَ ﴿۳﴾ فِيْ بِضْعِ سِنِيْنَ ؕ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْۢ بَعْدُ ؕ وَ

غالب خواهند آمد در چند سال خدا راست فرمان پیش ازین و پس ازین و

غالب خواهند شد در چند سال ع۵ خدا راست امر (فرمان) پیش ازین و پس ازین و

يَوْمَئِذٍ يَّفْرَحُ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۴﴾ بِنَصْرِ اللّٰهِ ؕ يَنْصُرُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ

آنروز شادمان شوند مسلمانان بنصرت خدا نصرت میدهد هر کرا خواهد و اوست غالب

آن روز شادمان شوند مسلمانان به مدد خدا مدد می بخشد هر کرا خواهد و خاص اوست غالب

حاکی است ور سنه ۵۷۰ ع ولادت نبی کریم ﷺ و چهل سال بعد در سنه ۶۱۰ ع بعثت آنحضرت ﷺ بعمل آمد۔ خبرهای جنگ روم و فارس دایماً به اهل مکه میرسید، بقیه بر صفحه ۴۰۴

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بدرستی بکدیگر بسبب اجتماع بر شرک بهره مند شوند ۱۲

ف۲ مترجم گوید فارس بر روم غالب شدند و بعض بلاد و سرحد را در تصرف خود آوردند چون این خبر بمکه رسید اهل اسلام اندوهگین شدند زیرا که اهل روم اهل کتاب بودند و کفار شادمان گشتند زیرا که ایشان و اهل فارس امیان بودند خدای تعالی آیات نازل فرمود و غلبهٔ روم برای اهل فارس بشارت داد و این در چند سال بعد هجرت متحقق شد و این نقد یکی از دلائل نبوت است ۱۲

ف۳ یعنی در سرحد خود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ ع در ظرف مدت ۹ سال رومیان غالب میشوند زیرا در لغت و حدیث لفظ «بضع» بر عدد از سه تا ۹ اطلاق شده۔

ف۳ قرآن مجید در این آیات پیشگوئی عجیب و غریبی کرده که بر صداقت آن دلیل بزرگ است واقعه چنان است که در ان عصر دو سلطنت بزرگ و قوی بود یکی «فارس» و دیگر «روم» این دو دولت از مدت دراز باهم معروف پیکار بودند و یکی از آن پیکارهای حریفانه از سنه ۶۰۲ ع تا سنه ۶۱۴ ع دوام داشت چنانچه تورخ «انسائیکلوپیڈیا برتانیکا» بران

بقیه بر صفحه ۴۰۴

الرَّحِيمُ ۝٥ وَعْدَ اللَّهِ ۖ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝٦

مهربان وعده کرده است خدا خلاف نمیکند خدا وعده خود را ولیکن بیشترین مردمان نمیدانند

مهربان وعده کرده است الله خلاف نخواهد کرد خدا وعدهٔ خود را ولیکن بیشترین مردمان نمیدانند

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ۝٧

میدانند ظاهر را از تدبیر زندگانی دنیا وایشان از آخرت بیخبرانند

میدانند چیزهای سطحی را از زندگانی دنیا وآن مردم از آخرت هستند بیخبران

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم ۗ مَّا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا

آیا تامل نکردند در ضمیر خود که نیافریده است خدا آسمانها وزمین را وآنچه

آیا تفکر نمی کنند در نفس های خود که نیافریده است خداوند آسمانها وزمین را وآنچه

بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ

در میان آن هردو است مگر بتدبیر درست وبتعیین میعادی مقرر وهرآئینه بسیاری از مردمان بملاقات پروردگار خویش

درمیان آن هردو است مگر به تدبیر درست ووعدهٔ مقرر (وهرآئینه) بسیاری مردمان از ملاقات پروردگار خویش

لَكَافِرُونَ ۝٨ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

نامعتقدانند آیا سیر نکردند در زمین پس بنگرند چگونه شد عاقبت

منکراند آیا سیر نکردند درزمین که ببینند چگونه شد انجام

الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا

آنانکه پیش از ایشان بودند بودند توانا تر از ایشان وشورانیده اند زمین را وآباد کردند آن را

آنانکه پیش از ایشان بودند بودند زیاده از ایشان در قوت وقلبه کردند زمین را وآباد کردند آن را

أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ

بیشتر از آباد کردن ایشان آن زمین را وآمدند بدیشان پیغامبران ایشان بمعجزها پس ممکن نبود که خدا

بیشتر از آنچه آباد کردند ایشان آنرا وآمدند نزد ایشان پیغمبران باحکام روشن پس نبود خدای تعالی

لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝٩ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ

ستم کند بر ایشان ولیکن ایشان برخویشتن ستم می کردند باز حال بد عاقبت آن کسان شد که

که ظلم کند بایشان ولیکن ایشان برخویشتن ستم می کردند پس شد بد انجام کسانیکه

أَسَاءُوا السُّوأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ۝١٠

بدی کردند بسبب آنکه دروغ داشتند آیات خدا را وبآن استهزا میکردند

بدی کردند بسبب آنکه تکذیب کردند آیات خدا را وبه آن استهزا می کردند

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۝١١ وَيَوْمَ تَقُومُ

خدا نو پیدا می کند آفرینش باز دوباره کندش باز بسوی او گردانیده شوید وروزیکه قائم شود

خدا ابتدا می آفریند خلق را باز اعاده میکند آنرا باز بسوی او گردانیده میشوید وروزیکه برپا شود

السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ۝١٢ وَلَمْ يَكُن لَّهُم مِّن شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ

قیامت ملزم شده خاموش مانند گنهکاران ونباشد برای ایشان از شریکان ایشان هیچ شفاعت کننده

قیامت ناامیده شده خاموش بمانند گناهکاران ونباشد برای ایشان از شریکان ایشان شفاعت کنندگان

وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ۝١٣ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ۝١٤

وباشند بشریکان خویش نامعتقد وروزیکه قائم شود قیامت آن روز پراگنده شوند مردمان

وباشند به شریکان خود نامعتقدان وروزیکه برپا شود قیامت آن روز پراگنده (ومنقسم) شوند مردمان

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ۝١٥

اما آنانکه ایمان آوردند وکردار هائے شائسته کردند پس ایشان در بهشت خوش حال کرده شوند

پس اما آنانکه ایمان آوردند وکردند اعمال شائسته پس ایشان در بهشت شادمان گردانیده شوند

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۰۴

درهمین دوران علاوه بر اخبار جنگ دعوی نبوت رسول کریم صلی الله علیه وسلم وتحریک اسلامی برای اهالی مکه سبب دلچسپی مخصوصی گردید. مشرکین مکه مجوسان آتش پرست فارس را مذهباً بخود نزدیکتر میدانستند. ونصارای روم از سببی که اهل کتاب بودند برادران مسلمانان ویا اقلاً دوستان قریب آنها قرار داده می شدند. چون از غلبهٔ فارس خبر میرسید مشرکین مکه خوش می شدند وآنرا در مقابل مسلمانان یک فال غلبهٔ خود می گرفتند وتوقعات خوبی برای آیندهٔ خود می نمودند مسلمانان نیز طبعاً آزرده می شدند که اگر عیسویان اهل کتاب ازطرف مجوس آتش پرست مغلوب شوند مباداآنها هدف شماتت مشرکین واقع گردند.

ع ۱ ۱۰

بالاخره از سنه بعد ۶۱۴ (هنگامیکه از ولادت نبوی بحساب قمری تقریباً چهل و پنج سال واز بعثت، پنج سال گذشته بود) درعهد خسرو پرویز (کیخسرو ثانی) عسکر فارس بر دولت روم شکست مهلک و فیصله کنی وارد آورد چنانچه شام ومصر وآسیای صغیر وغیره را رومی ها از دست دادند وعسکر ایرانی هرقل قیصر روم را اجمالاً زیر فشار آورده، آمد کار او بجوری به قسطنطنیه پناه برد حتی دارالسلطنهٔ رومی ها هم بخطر افتاد. اسقف های بزرگ یا قتل ویا اسیر شدند وفاتحین ایرانی مقدس ترین صلیب نصاری را از بیت المقدس

وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَلِقَآئِ الْاٰخِرَةِ فَاُولٰٓئِكَ فِى

واما آنانکه کافر شدند و دروغ داشتند آیات ما را و ملاقات آخرت را پس ایشان در

واما آنانکه کافر شدند و تکذیب کردند آیات ما و ملاقات آخرت را پس ایشان در

الْعَذَابِ مُحْضَرُوْنَ ﴿۶﴾ فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ حِيْنَ تُمْسُوْنَ وَحِيْنَ تُصْبِحُوْنَ ﴿۷﴾

عذاب حاضر کرده شوند پس بپاکی یاد کنید خدا را وقتیکه شام می کنید و وقتیکه بصباح در می آیید

عذاب حاضر کرده شدگان اند پس بپاکی یاد کنید خدا را وقتیکه شام می کنید و وقتیکه صبح می کنید

وَلَهُ الْحَمْدُ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَّحِيْنَ تُظْهِرُوْنَ ﴿۸﴾

ومر او راست ستایش در آسمان ها و زمین و آخر روز و آنگاه که در وقت زوال در می آیید ف

ومر او راست ستایش در آسمان ها و زمین و آخر روز و آنگاه که در وقت زوال داخل می شوید

يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ وَيُحْىِ الْاَرْضَ

برمی آرد زنده را از مرده و برمی آرد مرده را از زنده و زنده می سازد زمین را

بیرون می آرد (خداوند) زنده را از مرده و بیرون می آرد مرده را از زنده و زنده میسازد زمین را

بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ﴿۹﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِّنْ

بعد مردن آن و هم چنین برآورده خواهید شد یعنی از قبور و از نشان های خدا آنست که آفرید شما را از

بعد از مردن آن و هم چنین برآورده خواهید شد (از قبور) و از نشان های او آن است که آفرید شما را از

تُرَابٍ ثُمَّ اِذَآ اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُوْنَ ﴿۱﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ

خاک باز ناگهان شما مردم شدید جابجا پراگنده شده و از نشانهای خدا آنست که بیافرید برای شما

خاک باز اکنون شما مردمانید که پراگنده میشوید و از نشان های او آنست که بیافرید برای شما

مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوْٓا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَّوَدَّةً وَّرَحْمَةً ؕ

از جنس شما زنان را تا آرام گیرید بسوی ایشان متوجه شده و پیدا کرد میان شما دوستی و مهربانی

از جنس شما زنان را تا تسکین بیابید (میل کنید) بایشان و گردانید میان شما دوستی و مهربانی

اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۲﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ

هرآئینه درین کار نشان هاست برای گروهی که تامل میکنند و از نشان های اوست آفریدن آسمان ها

هرآئینه در این بسا نشانی هاست برای گروهی که تفکر می کنند و از نشان های اوست آفریدن آسمان ها

وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّلْعٰلِمِيْنَ ﴿۳﴾

و زمین و گوناگون بودن زبان های شما و رنگ های شما هرآئینه درین کار نشان هاست دانشمندان را

و زمین و گوناگون بودن زبان های شما و رنگ های شما (هرآئینه) در این نشان هاست عالمان را

وَمِنْ اٰيٰتِهٖ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَآؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ؕ اِنَّ

و از نشان های اوست خفتن شما در شب و روز و رزق طلب کردن شما از فضل او هرآئینه

و از نشان های اوست خوابیدن شما در شب و روز و طلب کردن شما رزق را از مهربانی او (هرآئینه)

فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿۴﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَّ

درین کار نشان هاست برای قومیکه می شنوند و از نشان های اوست که می نماید بشما برق را از برای ترسانیدن و

این نشانهاست برای قومیکه می شنوند و از نشان های اوست که می نماید بشما برق را برای ترسانیدن و

طَمَعًا وَّيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَيُحْىٖ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ

رغبت دادن و فرود می آرد از آسمان آب را پس زنده می کند بسبب آن زمین را بعد مردن آن هرآئینه

رغبت دادن و فرود می آرد از آسمان آب را پس زنده می گرداند بسبب آن زمین را بعد از مردن آن (هرآئینه)

فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿۵﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ تَقُوْمَ السَّمَآءُ

درین کار نشانهاست برای قومیکه می فهمند و از نشان های خداست که می ایستد آسمان و

درین نشان هاست برای قومیکه فکر می کنند و از نشان های او نیز این است که می ایستد آسمان و

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید مراد آنست که در هر وقتے از این اوقات دلائل تنزیه او و از دلائل الطاف او بجانب متجددمی گردد پس مامور شدند بصلوٰة والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۰۴ در اثر آن اقتدار قیصر روم بکلی مجنگ برابر گردید و ظاهراً هیچ صورت باقی نماند که روم دوباره قوت بگیرد و از تسلط فارس رهائی یابد. از مشاهده این حالات مشرکین مکه شادمانی ها کردند و به ایذاء و آزار مسلمانان پرداختند و آرزوهای بزرگ بدماغ خود پروراندند حتی بعض مشرکین به ابوبکر صدیق رضی الله عنه گفتند که "امروز برادران ما ایرانیان برادران شما رومیان را محو و نابود کرده اند ما هم شما را همین طور مستاصل خواهیم کرد" در آنوقت قرآن عظیم الشان برخلاف سلسلهٔ اسباب ظاهرا اعلان عمومی نمود که "بیشک درین سال رومی ها از دست فارسی ها مغلوب شده اند لیکن در ظرف ۹ سال باز آنها غالب و منصور می شوند" بر اساس این پیشگوئی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه با بعض مشرکین شرط بست (تا آنوقت چنین شرط بستن حرام نشده بود) که "اگر تا این مدت رومیان غالب

ع ۹ ۵

شدند صد شتر بتو خواهم داد ورنه همین تعداد شتر باید تو بمن بدهی" حضرت ابوبکر اول به رأی خود مدت "بضع سنین" را کم مقرر کرده بود سپس به ارشاد نبی کریم صلی الله علیه وسلم ده رانی

الْأَرْضُ بِأَمْرِهٖ ۚ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً ۖ مِّنَ الْأَرْضِ ۖ إِذَا أَنتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿۲۵﴾

زمین بحکم او بازچوں بخواند شمارا یک بار خواندن ناگہان شما از زمین بر آئید

زمین بحکم او بازچوں بخواند شمارا خواندنی از زمین آنگاہ شما بر آوردہ میشوید (از قبور خود)

وَلَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ ﴿۲۶﴾ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ

و مراوراست آنچہ در آسمان ہا و زمین ست ہر یکے برائے او فرمانبردارند و اوست آنکہ نو میکند

و مراوراست آنکہ در آسمان ہا و زمین است ہمہ برای او تعالیٰ فرمانبردارند و اوست آنکہ ابتدائی آفریند

الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَاوَاتِ

آفرینش را باز دو بارہ کندش و این دو بارہ کردن آسان ترست بروے و مراوراست صفت بلند تر در آسمان ہا

خلق را باز اعادہ می کند آنرا و این اعادہ آسان تراست بروی و مراوراست شان بلندتر در آسمان ہا

وَالْأَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۲۷﴾ ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ ۖ

و زمین و اوست غالب با حکمت بیان کرد برائے شما داستانے از حال شما

و زمین و اوست غالب با حکمت بیان کرد برای شما مثالے از نفس ہائے شما

هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ

آیا ہست برائے شما از بندگانے کہ مالک ایشان ست دست شما ہیچ شریکے در آنچہ عطا کردیم شمارا تا شما

آیا ہست شمارا از آنچہ دست ہائے شما مالک آن اند (از غلامان شما) شریکان در آنچہ دادہ ایم شمارا پس شما (و ایشان)

فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ

دران یکسان باشید بترسید از ایشان مانند ترسیدن از قوم خویش ہمچنین بیان می کنیم نشان ہا

دران برابر بید میترسید از ایشان مانند ترسیدن تان از (قوم) خود تان ہمچنین تفصیل میدہیم نشان ہارا

لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿۲۸﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ

برائے قومے کہ می فہمند بلکہ پیروی کردہ اند ستمگاران خواہش ہائے نفس خود را بغیر علم

برای قومیکہ فکر می کنند بلکہ پیروی کردہ اند آرزو ہای خود را بدون علم

فَمَن يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿۲۹﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ

پس کہ راہ نماید کسے را کہ گمراہ کرد خدا و نیست ایشان را ہیچ یاری دہندہ پس راست کن روئے خود را

پس کہ راہ نماید کسی را کہ گمراہ کرد خدا و نیست ایشان را یاری دہندگان پس راست بدار روی خود را

لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ

برائے عبادت حنیف شدہ پیروی کن دین خدارا کہ پیدا کرد مردمان را بروے بدل کردن نبود

بدین (خدا) یکسو شدہ (لازم بگیر) دین خدارا کہ پیدا کرد مردمان را بران ہیچ تبدیل نیست

لِخَلْقِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۰﴾

این دین خدارا اینست دین درست و لیکن اکثر مردمان نمیدانند

دین خدارا این است دین راست و لیکن اکثر مردم نمیدانند۔

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۳۱﴾

عبادت کنید رجوع کردہ بسوئے وے و بترسید از وے و برپا دارید نماز را و مباشید از مشرکان

رجوع کنندگان بسوی او و بترسید از او (تعالیٰ) و برپا دارید نماز را و مباشید از مشرکان

مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ

مباشید از آنانکہ پراگندہ ساختند دین خود را و شدند گروہ گروہ بآنچہ نزدیک اوست

از آنانکہ رخنہ انداختند در دین خود (پراگندہ ساختند دین خود را) و شدند گروہ گروہ ہر گروہی بہ آنچہ نزد شان است

فَرِحُونَ ﴿۳۲﴾ وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ

خورسندست و چون برسد مردمان سختی بخوانند پروردگار خود را رجوع کردہ بسوئے وے باز

خورسندند و چون برسد مردم مصیبتی بخوانند پروردگار خود را رجوع کنندگان بسوی او باز

فتح الرحمٰن

ف۱ حاصل مثل آنست کہ مملوک با مالک برابر نمیشود پس مملوک خدا شریک او نتوان گفت ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۴۰۵ - درین حین ہرقل قیصر روم تصمیم گرفت کہ اقتدار زائل شدہ را دوبارہ بدست آورد و نذر گرفت کہ اگر اللہ تعالیٰ مرا بر فارس پیروزی بخشد از حمص، بہ ایلیا (بیت المقدس) پیادہ سفر میکنم۔ قدرت خدای توانا را ببینید کہ مطابق پیشگوئی قرآن مجید در داخل موعد ۹ سال (یعنی بعد از مرور یک سال از ہجرت) تام در روز بدر کہ از فضل و یاری خدای تعالیٰ مسلمانان بر مشرکین فتح و نصرت نمایان حاصل نمودہ شادمانی ہا می کردند از شنیدن این خبر کہ خدای تعالیٰ رومیان اہل کتاب را نیز بر مجوسیان ایران مظفر و منصور فرمودہ است بیشتر مسرور شدند و ضمناً مشرکین مکہ خذلان و خسران مزید نصیب شدند بسیاری مردم از مشاہدہ صداقت این پیشگوئی محیر العقول قرآن ایمان آوردند و حضرت ابوبکر رضی صد شتر از مشرکین مکہ گرفت و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در باب آنہا حکم صدقہ داد۔ فلِلّٰہ الحمد علی نعمائہ الظاہرۃ و آلائہ الباہرۃ ۱۲۔

ع ۳ / ۸ / ۴

ذَاقَهُم مِّنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ۝٦ لِيَكْفُرُوا

چون بچشاند ایشان را از جانب خود آسایشی ناگهان طائفه از ایشان به پروردگار خود شریک می آرند عاقبت حال ایشان آنکه
چون بچشاند ایشان را از جانب خود آسایشی آن وقت گروهی از ایشان به پروردگار خود شریک می آرند تا منکر (کافر) شوند

بِمَا آتَيْنَاهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُوا قف فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝٧ أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ

باآنچه عطا کردیم بدیشان پس بهره مند شوید زود حقیقت حال خواهید دانست آیا فرود آوردیم بر ایشان
به آنچه دادیم ایشان را پس بهره مند شوید پس زود میدانید ع۵ آیا فرود آوردیم بر ایشان

سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ۝٨ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً

دلیلے پس آن دلیل بیان می کند برائے ایشان آنچه با خدا شریک می آرند و چون بچشانیم مردمان را بخشایشے
دلیلے پس آن بیان می کند آنچه را که با آن شرک می آرند ع۵ و چون بچشانیم مردم را رحمتی

فَرِحُوا بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ۝٩

شادمان شوند بآن و اگر برسد بدیشان سختی بسبب آنچه پیش فرستاده است دست ایشان ناگهان ایشان نومید میشوند
شادمان شوند به آن و اگر برسد بایشان زحمتی بسبب آنچه پیش فرستاده است دست‌های ایشان ناگهان ایشان ناامید میگردند

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

آیا ندیدند که خدا گشاده می کند روزی را برای هر که میخواهد و تنگ می کند برای هر که میخواهد هر آئینه درین مقدمه
آیا ندیدند که خدا می گشاید روزی را برای هر که می خواهد و تنگ میسازد بر هر که می خواهد (هر آئینه) درین

لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۝١٠ فَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ

نشان هاست برای قومی که ایمان می آرند پس بده صاحب خویشی را حق وی و مسکین را و
نشان هاست برای قومی که ایمان می آرند پس بده صاحب قرابت را حق وی و مسکین و

السَّبِيلِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ

رهگذرے را این دادن بهتر است برائے کسانیکه می طلبند روئے خدا را و این جماعه ایشانند
مسافر را این بهتر است برای کسانیکه می خواهند رضای خدا را و این گروه ایشانند

الْمُفْلِحُونَ ۝١١ وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبًا لِّيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا

رستگار و آنچه داده باشید از سود تا بیفزاید در اموال مردمان پس وے
رستگاران و آنچه میدهید از سود تا بیفزاید در مال های مردم پس

يَرْبُو عِندَ اللَّهِ ۖ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ

نمی افزاید نزدیک خدا و آنچه داده باشید از صدقه طلب کنان روئ خدا را پس این جماعه
نمی افزاید نزد خدا تعالیٰ و آنچه میدهید از صدقه میخواهید رضای خدا را پس این جماعه

هُمُ الْمُضْعِفُونَ ۝١٢ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ

ایشانند دو چند کننده ول خدا آنست که بیافرید شما را باز روزی داد شما را باز میراند شما را باز
ایشانند صاحبان افزایش خدا آن است که بیافرید شما را باز روزی داد شما را باز می میراند شما را باز

يُحْيِيكُمْ ۖ هَلْ مِن شُرَكَائِكُم مَّن يَفْعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَيْءٍ ۚ سُبْحَانَهُ

زنده گرداند شما را آیا از شریکان شما کسے هست که بکند ازین کار چیزے پاکی او راست
زنده گرداند شما را آیا از شریکان شما کسے هست که کرده بتواند ازین کار چیزے پاکی است او را

وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝١٣ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ

و بلند تر است از آنچه شریک می آرند پیدا شد فساد در بیابان و در دریا بسبب آنچه بعمل آورده
و بلند تر است از آنچه شریک می آرند پدید آمد خرابی در بر و بحر به سبب آنچه که بعمل آورده

أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ۝١٤

دست مردمان تا بچشاند ایشان را جزائے بعض آنچه عمل کردند بود که ایشان باز گردند ف۳
دست هائے مردم تا بچشاند ایشان را جزائی بعض آنچه کرده بودند تا ایشان باز گردند

می کند آیا برخلاف آن حجت و سندی دارند که: العیاذ بالله دیگران هم در خدائی خدا شریک وی اند (معاذ الله) واضح است که سندی ندارند - پس دیگران هیچ مستحق آن نیستند که معبود شوند ۱۲-

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید مانند آنکه بشرط زیادت مید هند ربا نام نهاده شده ۱۲-

ف۲ یعنی قحط و غرق و سائر مصائب جزائے عمل بنی آدم می باشد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ همانگونه که فطرت هر انسان به کارهائے نیک پے می برد رجوع بسوی خدا را هم میداند چنانچه در وقت خوف و سختی بخدا رجوع میکند و سرکش ترین انسان هم وقتیکه دچار مصیبت می گردد خدای واحد را یاد می نماید و در آنوقت تمام پناه گاهی دروغ از ذهن او می برآید همان مالک صادق که فطرت انسانی او را بدان طرف رهنمونی میکرد بیادش میماند - مگر متاسفانه انسان برین حالت و انابت پایدار نمی ماند بمجردیکه از لطف و کرم خدا مصیبت رفع شد از او تعالیٰ منحرف شده باز قصاید و مدح معبودان دروغ را می سراید گویا همه چیز ها را آنها باو داده اند و خدا هیچ چیز باو نداده (نعوذ بالله العیاذ بالله) خوب است چند روز عیش و عشرت کند بعد از ان باو معلوم میشود که نتیجه کفر و ناشکری چیست؟ اگر عقل میداشت باین نکته پی می برد که خدای که ضمیر اوبے اختیار در وقت مصیبت و سختی او را میخواند سزاوار آنست که همه وقت بیاد او باشد ع۶ شهادت عقل سلیم و فطرت انسانی شرک را البطور واضح رد

ع ۱۴ ۴

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلُ ۚ

بگو سیر کنید در زمین پس در نگرید چگونه بود انجام آنانکه پیش از ایشان بودند

بگو سیر کنید در زمین پس بنگرید که چگونه شد انجام آنانکه پیش از ایشان بودند

كَانَ أَكْثَرُهُم مُّشْرِكِينَ ② فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِن

بودند بیشترین ایشان مشرکان پس راست کن روی خود را برای دین درست پیش

بودند اکثر ایشان مشرکین پس راست کن روی خود را براه راست (دین درست) پیش از

قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۖ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ③ مَن

از انکه بیاید روز یکه باز گشتن نیست آنرا از جانب خدا آنروز متفرق شوند هر که

از آنکه بیاید روز یکه باز گردانیدن نیست آنرا از طرف خدا آن روز مردم جدا جدا می شوند هر کہ

كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ④

کافر شد پس بر وے ست ضرر کفر او و هر که کرده باشد شائسته پس این جماعه برائے خویشتن آرام گاه راست می کنند

کافر شد پس بروی است (جزای) کفر او و هر که بکند کار شائسته پس برای نفس خود شان آرام گاه میسازند

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِن فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ

تا جزا دهد خدا آنان را که ایمان آوردند و کارهای شائسته کردند از فضل خود هر آئینه وے دوست نمیدارد

تا جزا دهد (خدا) آنان را که ایمان آوردند و کردند کارهای شائسته از فضل خود هر آئینه او (تعالی) دوست ندارد

الْكَافِرِينَ ⑤ وَمِنْ آيَاتِهِ أَن يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُم

کافران را و از نشان ہائے خدا آنست که می فرستد بادہائے مژده دهنده برائے آنکه بچشاند شمارا

کافران را و از نشان ہاے او (تعالی) آنست که میفرستد بادها را مژده دهنده و برای آنکه بچشاند شمارا

مِّن رَّحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ

از رحمت خود یعنی باران و بهر برای آنکه جاری شوند کشتی بفرمان او و برای آنکه روزی طلب کنید از فضل او و برای آنکه شما

از رحمت خود (یعنی باران) و تا جاری شود کشتی ها بفرمان او و تا طلب کنید از فضل او (رزق) و تا شما

تَشْكُرُونَ ⑥ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُم

شکر کنید و هر آئینه فرستادیم پیش از تو پیغامبران را بسوی قوم ایشان پس آوردند پیش قوم خود

شکر کنید ۵ و (هر آئینه) فرستادیم پیش از تو پیغمبران را بسوی قوم شان پس آوردند پیش قوم خود

بِالْبَيِّنَاتِ فَانتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا ۖ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ

نشان ها پس انتقام کشیدیم از آنانکه نافرمانی کردند و بود نصرت مسلمانان

نشانی های روشن پس انتقام کشیدیم ما از آنانکه نافرمانی کردند و حق است بر ما مدد

الْمُؤْمِنِينَ ⑦ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي

لازم بر ما خدا آنست که می فرستد بادها را پس بر انگیزانند ابر را پس خدا بگستراند آن ابر را در

برای مومنان ۵ خدا آنست که میفرستد بادها را پس بر انگیزاند ابر را پس می گستراند آن را در

السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۖ

آسمان چنانکه خواهد و بگرداندش پاره پاره پس می بینی که قطرات بیرون می آیند از میان آن

آسمان چنانکه خواهد ۵ و می نهد آنرا تو بر تو (میگرداندش پاره پاره) پس می بینی که قطرات بیرون آیند از میان آن

فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ⑧ وَإِن

پس چون رساندش بهر که خواهد از بندگان خود ناگهان ایشان شادمان شوند و اگر چه

پس چون برساندش بهر که خواهد از بندگان خود ناگاه ایشان شادمان شوند و (هر آئینه)

كَانُوا مِن قَبْلِ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْهِم مِّن قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ ⑨ فَانظُرْ إِلَىٰ

بودند پیش از انکه فرود آورده شود بر ایشان باران را نا امیده شونده پس در نگر بسوے

بودند پیش از انکه فرود آورده شد بر ایشان (باران) پیش از ظهور سحاب نا امید (از باران) پس ببین بسوی

۵ تا بندید و جهازات اموال تجارتی را از بحر بگذرانید و از فضل و نوازش خدای تعالی منفعت زیادی بدست آرید و برین نعمت ها شکر خدارا همیشه بجا آرید (تنبیه) اول در باب انتشار فساد در خشکه و آب ذکر بود در مقابل آن درین موقع بشارت و نعمت الهی را تذکر داد شاید بدین طرف هم اشاره باشد که بعض از ینکه طوفان باد و غبار همه جا را فرا گیرد نا امید داشته باشید که باران رحمت عنقریب نازل میشود - بادهای سرد شروع بوزیدن نموده مژده فضل و رحمت را میرسانند - کافران را باید که از شرارت و کفران نعمت باز آیند و چون الطاف و احسان خدای تعالی را می بینند بندگان شکر گذار او شوند

۵ سابق فرموده بود که مقبولان و مردودان جدا کرده میشوند و منکرین از سبب انکار شان دچار عقوبت و وبال اند اکنون خاطر نشان می فرماید که این ماجرا در دنیا هم یقیناً بظهور میرسد زیرا خدا وعده داده و عادت اوست که از مجرمین و مکذبین انتقام گیرد : مومنان کامل را بانا مداد و اعانت خود بر دشمنان غالب گردانده - ذکر باد درین میان ازین سبب آمد که چنانچه پیش از نزول باران باد با میوزد همان طور علامات غلبه دین نیز روشن شده میرود ۵ هم چنین دین را اول از یک طرف و بعد از ان از سوی دیگر انتشار خواهد داد چنانکه انتشار داد ۱۲-

اٰثٰرِ رَحۡمَتِ اللّٰهِ كَيۡفَ يُحۡىِ الۡاَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَا ؕ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحۡىِ

آثار رحمت خدا چگونه زنده می کند زمین را بعد مرده بودن آن هر آئینه وے البته زنده کننده

نشان های رحمت خدا چگونه زنده می کند زمین را بعد از مردنش هر آئینه وی (البته) زنده کننده

الۡمَوۡتٰى ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىۡءٍ قَدِيۡرٌ ﴿۵۰﴾ وَلَئِنۡ اَرۡسَلۡنَا رِيۡحًا فَرَاَوۡهُ

مردگان ست واو بر همه چیز تواناست و اگر فرستیم بادے پس ببینند آن کشت را

مردگان است و او ست بر همه چیز توانا و اگر فرستیم بادی پس ببینند آن کشت را

مُصۡفَرًّا لَّظَلُّوۡا مِنۡۢ بَعۡدِهٖ يَكۡفُرُوۡنَ ﴿۵۱﴾ فَاِنَّكَ لَا تُسۡمِعُ الۡمَوۡتٰى وَ

زرد شده البته شوند بعد از ان ناسپاسی کننده پس هر آئینه تو نمی شنوانی مردگان را و

زرد شده البته شوند بعد از ان ناسپاسی کننده پس (هر آئینه) تو شنوانیده نمی توانی مردگان را و

لَا تُسۡمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوۡا مُدۡبِرِيۡنَ ﴿۵۲﴾ وَمَاۤ اَنۡتَ بِهٰدِ الۡعُمۡىِ

نمی شنوانی کران را آواز خواندن چون رو بگردانند پشت داده و نیستی تو راه نماینده کوران

شنوانیده نمی توانی کران را آواز خواندن چون روی بگردانند پشت داده و نیستی تو راه نماینده کوران را

عَنۡ ضَلٰلَتِهِمۡ ؕ اِنۡ تُسۡمِعُ اِلَّا مَنۡ يُّؤۡمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمۡ مُّسۡلِمُوۡنَ ﴿۵۳﴾

از گمراهی ایشان نمی شنوانی مگر کسے را که باور میدارد آیات ما را پس آن جماعه انقیاد کننده اند

از گمراهی ایشان شنوانیده نمی توانی مگر کسی را که باور میدارد آیات ما را پس آن جماعه مسلمانان اند

اَللّٰهُ الَّذِىۡ خَلَقَكُمۡ مِّنۡ ضُؗعۡفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنۡۢ بَعۡدِ ضُؗعۡفٍ قُوَّةً ثُمَّ

خدا آنست که آفرید شما را از ابتدائے ناتوانی باز داد در شما را بعد از ناتوانی توانائی باز

خدا آنست که آفرید شما را از ضعف باز داد شما را بعد از ضعف قوت باز

جَعَلَ مِنۡۢ بَعۡدِ قُوَّةٍ ضُؗعۡفًا وَّشَيۡبَةً ؕ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ وَهُوَ الۡعَلِيۡمُ

داد در شما را بعد از توانائی ناتوانی و سپید موئے آفریند هرچه می خواهد واوست داناے

خواهد داد بعد از قوت ضعف و موی سفید (پیری) می آفریند هرچه می خواهد واوست همه دانا

الۡقَدِيۡرُ ﴿۵۴﴾ وَيَوۡمَ تَقُوۡمُ السَّاعَةُ يُقۡسِمُ الۡمُجۡرِمُوۡنَ ۙ مَا لَبِثُوۡا غَيۡرَ

توانا و روزیکه قایم شود قیامت سوگند خورند گنهگاران که توقف نکردند یعنی در دنیا بجز

توانا و روزیکه قائم شود قیامت سوگند خورند گنه گاران که درنگ نکرده ایم (نکردند در دنیا) بجز

سَاعَةٍ ؕ كَذٰلِكَ كَانُوۡا يُؤۡفَكُوۡنَ ﴿۵۵﴾ وَقَالَ الَّذِيۡنَ اُوۡتُوا الۡعِلۡمَ وَ

ساعتے همچنین از راه بر گردانیده میشوند و گویند آنانکه علم و ایمان

ساعتی هم چنین بودند که از راه راست بر گردانیده می شدند و گویند آنانکه داده شده بایشان فهم (علم) و

الۡاِيۡمَانَ لَقَدۡ لَبِثۡتُمۡ فِىۡ كِتٰبِ اللّٰهِ اِلٰى يَوۡمِ الۡبَعۡثِ فَهٰذَا يَوۡمُ الۡبَعۡثِ

داده شده است ایشان را هر آئینه توقف کردید بر وفق کتاب خدا تا روز رستخیز پس اینست روز رستخیز

ایمان (هر آئینه) درنگ کرده بودید در کتاب خدا (بر وفق کتاب خدا) تا روز رستخیز پس این است روز رستاخیز

وَلٰـكِنَّكُمۡ كُنۡتُمۡ لَا تَعۡلَمُوۡنَ ﴿۵۶﴾ فَيَوۡمَئِذٍ لَّا يَنۡفَعُ الَّذِيۡنَ ظَلَمُوۡا مَعۡذِرَتُهُمۡ

و لیکن شما نمی دانستید پس آن روز سود ندهد ظالمان را عذر خواهی ایشان

و لیکن شما نمی دانستید پس آن روز نفع نه دهد ظالمان را عذر خواهی ایشان

وَلَا هُمۡ يُسۡتَعۡتَبُوۡنَ ﴿۵۷﴾ وَلَقَدۡ ضَرَبۡنَا لِلنَّاسِ فِىۡ هٰذَا الۡقُرۡاٰنِ مِنۡ

و نه ایشان توبه طلب کرده شوند و هر آئینه بیان کردیم برائے مردمان درین قرآن هر

و نه از ایشان معذرت خواسته میشود و هر آئینه بیان کردیم برای مردم درین قرآن از

كُلِّ مَثَلٍ ؕ وَلَئِنۡ جِئۡتَهُمۡ بِاٰيَةٍ لَّيَـقُوۡلَنَّ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡۤا اِنۡ اَنۡتُمۡ اِلَّا

داستانے را و اگر بیاری پیش ایشان نشانه گویند کافران نیستید شما مگر

هر نوع مثالی و اگر بیاری نزد ایشان آیتی (نشانه) هر آئینه گویند کافران نیستید شما مگر

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی چون عقوبات مخلده معائنه کردند دنیا را به مشابه ساعتے خیال نمودند بر عکس آنکه در دنیا حیات دنیا را به مشابه خلود خیال میکردند والله اعلم۔

تفسیر عثمانی

ع ۱ خدا قدرت دارد که مرده را زنده کند و شما نمی توانید که سخن خود را بر مردگان بقبولانید و یا بگوش کرها برسانید و یا کورها را بینا کنید خصوصاً وقتیکه آنها اراده شنیدن و دیدن را هم نداشته باشند۔ پس نباید از کفر و ناسپاسی آنها غمگین و ملول شوی۔ تو مسئول رسانیدن احکام و پیغام خدا هستی و اگر بدبختی قبول نکند از تو بازخواست نمی شود۔ سخن ترا کسانی می شنوند که بر علامات باهره و روشن ما یقین نموده و بر راه تسلیم و انقیاد روان می شوند (تنبیه) آیتی بدین مضمون در آخر سوره "نمل" گذشته است آنرا مطالعه فرمائید مفسرین درین موقع در بحث "سماع موتی" گفتگو دارند و این اختلاف از عهد صحابه رضی الله عنهم آمده است و هر دو جانب به نصوص قرآن و حدیث تمسک کرده اند۔ درین جا باید دانست که در دنیا هیچ کاری بدون مشیت و اراده خدا امکان ندارد مگر کاری را که انسان در دائره اسباب

۵ ع ۱۳ ۸

مُبْطِلُونَ ﴿٥﴾ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٦﴾

بے ہودہ گوئی ہمچنین مہر مے نہد خدا بر دل آنانکہ نمیدانند

دروغگویان ہم چنین مہر می نہد خدا بر دل ہای آنانکہ نمی فہمند (نمیدانند)

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِيْنَ لَا يُوْقِنُوْنَ ﴿٧﴾

پس صبر کن ہر آئینہ وعدۂ خدا راست ست و سبکسار نکنند ترا آنانکہ یقین نمے آرند

پس صبر کن ہر آئینہ وعدۂ خدا راست است و نلغزانند ترا آنانکہ یقین ندارند

سُوْرَةُ لُقْمٰنَ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ اَرْبَعٌ وَّثَلٰثُوْنَ اٰيَةً وَّاَرْبَعُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

الٓمّٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ ﴿٢﴾ هُدًى وَّرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِيْنَ ﴿٣﴾ الَّذِيْنَ

این آیت ہائے کتاب با حکمت ست ہدایت و بخشایش شدہ برائے نیکوکاران آنانکہ

این آیت ہائے کتاب با حکمت است ہدایت و رحمت است برای نیکوکاران آنانکہ

يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴿٤﴾

برپا میدارند نماز را و میدہند زکوۃ را و ایشان بآخرت یقین می دارند

برپا می دارند نماز را و میدہند زکوۃ را و ایشان بہ آخرت یقین میدارند

اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٥﴾ وَمِنَ النَّاسِ

این جماعہ بر ہدایت اند آمدہ از پروردگار ایشان و این جماعہ ایشانند رستگاران و از مردمان

این جماعہ بر ہدایت اند از جانب پروردگار ایشان و این جماعہ ایشانند رستگاران و از مردمان

مَنْ يَّشْتَرِيْ لَهْوَ الْحَدِيْثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ وَّيَتَّخِذَهَا

کسے ہست کہ می ستاند سخن را کہ برائے بازیست تا گمراہ کند مردم را از راہ خدا بغیر علم و مسخرہ گیرد

کسی است کہ می خرند سخنان بے ہودہ را تا گمراہ کنندہ مردم را از راہ خدا بغیر علم و بگیرد آنرا

هُزُوًا ۭ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿٦﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا وَلّٰى مُسْتَكْبِرًا

راہ خدا را این جماعہ ایشان راست عذاب خوار کنندہ و چون خواندہ شود برین شخص آیات ما رو بگرداند تکبر کنان

مسخرہ این جماعہ ایشان راست عذاب خوار کنندہ و چون خواندہ شود بروی آیات ما روی بگرداند تکبر کنان

كَاَنْ لَّمْ يَسْمَعْهَا كَاَنَّ فِيْٓ اُذُنَيْهِ وَقْرًا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٧﴾ اِنَّ

گویا نشنیدہ است آنرا گویا در ہر دو گوش وے گرانی ست پس خبر دہ او را بعذاب دردد ہندہ ہر آئینہ

گویا نشنیدہ است آنرا گویا در ہر دو گوش او گری است پس مژدہ بدہ او را بعذاب دردناک (ہر آئینہ)

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ جَنّٰتُ النَّعِيْمِ ﴿٨﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا

آنانکہ ایمان آوردند و کردار ہائے شائستہ کردند ایشان راست بہشت ہائے جاویدان آنجا

آنانکہ ایمان آوردند و کردند کردار ہائے شائستہ ایشان راست بہشت ہای نعمت جاویدان درانجا

وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٩﴾ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ

وعدہ دادہ است خدا وعدہ راست و اوست غالب با حکمت آفرید آسمان ہا بغیر ستون ہا

وعدہ دادہ است خدا وعدۂ راست و اوست غالب با حکمت آفرید آسمان ہا را بغیر ستون ہا

تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيْدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيْهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ

بہ بینید آنرا و افگند در زمین کوہ ہا برائے احتراز از آنکہ بجنباند شما را و پراگندہ کرد در زمین از ہر نوع جانوران

کہ ببینید آنرا و افگند در زمین کوہ ہا تا میلان (حرکت) ندہد شما را و پراگندہ کرد در زمین از ہر نوع جانور

وَّاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيْمٍ ﴿١٠﴾ هٰذَا خَلْقُ

و فرود آوردیم از آسمان آبے پس رویانیدیم در زمین از ہر جنس نیک این ست آفرینش

و فرود آوردیم از آسمان آبی پس رویانیدیم در زمین از ہر جفت (صنف) نیک این است آفرینش

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مثل قصہ رستم و اسفندیار ۱۲-

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۴۰۹

مثلاً کسی کسی را بگلہ بکشد این فعل از آن قاتل گفتہ میشود و در صورتیکہ بہ افگندن مشتی سنگریزہ لشکری تباہ و برباد شد می گویند کہ خدای تعالیٰ بہ قدرت خود آنرا تباہ فرمود اگرچہ بندیقہ گلہ ہلاک کردن ہم کار قدرت ہمان ذات تواناست ورنہ بیدون مشیت او گلۂ تفنگ و یا توپ ہیچ تاثیر کردہ نمی تواند در قرآن کریم در جائے دیگر فرمود: "فلم تقتلوہم و لکن اللّٰہ قتلہم و ما رمیت اذ رمیت ولکن اللّٰہ رمی" (انفال رکوع ۲) چون این کار یک واقعۂ خارق العادہ بود بہذا "قتل" و "رمی" را کہ از طرف مسلمانان و پیغمبر بعمل آمد نفی و مستقیماً بسوی خدای تعالیٰ نسبت کردہ مطلب "انک لا تسمع الموتی" را نیز چنین بدانید یعنی شما قادر نیستید کہ سخن بزنید و آواز خود را بہ سمع مردہ برسانید زیرا این چیز خلاف اسباب ظاہری است - اگر مردہ کدام سخن شمارا بشنود ہیچ مومن از آن انکار کردہ نمی تواند - اکنون اگر از نصوص، شنیدن بعض سخنان باین طریق غیر معمولی ثابت شود فقط تا ہمان حد باید بہ "سماع موتی" را قائل شویم محض از قیاس نمی توانیم سخنان دیگر را تحت "سماع" بیاوریم - بہر حال درین آیت از نفی "اسماع" مطلقاً نفی "سماع" نمی شود واللّٰہ اعلم ۱۲-

هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ بَلِ الظّٰلِمُونَ فِي ضَلٰلٍ

این آفریدهٔ خدا است پس بنمایید مرا چه چیز آفریدند آنانکه بجز وے اند بلکه ستمگاران در گمراهی

آفریدهٔ خدا است پس بنمایید مرا چه چیز آفریده اند آنانکه بجز وی اند بلکه ستمگاران در گمراهی

مُّبِينٍ ﴿۱۱﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ۚ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا

ظاهر اند و هر آئینه عطا کردیم لقمان را حکمت گفتیم که شکر کن خدا را و هر که شکر کند پس جز این نیست که

ظاهر اند و (هر آئینه) دادیم لقمان را عقل مندی (حکمت، عـه (گفتیم) که شکر کن خدا را و هر که شکر کند پس جز این نیست

يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿۱﴾ وَإِذْ قَالَ لُقْمٰنُ

شکر گذاری کند برائے نفع خود و هر که ناسپاسی کند پس هر آئینه خدا بے نیاز ستوده کار است و یاد کن چون گفت لقمان

شکر گذاری کند برای نفع خود و هر که ناسپاسی کند پس (هر آئینه) خدا بے نیاز ستوده کار است و (یاد کن) چون گفت لقمان

لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يٰبُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ۖ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿۲﴾

پسر خود را و پند میداد آن پسر را اے پسرک من شریک مقرر مکن با خدا هر آئینه شرک ستمی ست بزرگ

برای پسر خود و او پند میداد او را اے پسرک من شریک میار بخدا عـه هر آئینه شرک ظلمی است بزرگ

وَوَصَّيْنَا الْإِنسٰنَ بِوٰلِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَفِصٰلُهُ

و حکم فرمودیم آدمی را به نسبت پدر و مادر وے بشکم برداشته است وی را مادر وے در حال سستی بالائے سستی و جدا کردن وی از

و وصیت کردیم انسان را به (اطاعت) مادر و پدرش برداشت او را مادرش در حال سست شدن بعد سست شدن و جدا کردن او

فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوٰلِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿۳﴾ وَإِن جٰهَدٰكَ

شیر در دو سال ست باین مضمون که شکر گذاری کن مرا و پدر و مادر خود را بسوے من ست باز گشت و اگر کوشش کنند با تو

از شیر در دو سال است (باینکه) شکر گوئی مرا و والدین خود را بسوی من است باز گشت و اگر کوشش کنند (والدین) با تو

عَلٰى أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ وَصَاحِبْهُمَا فِي

بر آنکه شریک مقرر کنی با من چیزے که نیست ترا بحقیقت آن دانش پس فرمان برداری ایشان مکن و صحبت دار با ایشان در

بر آنکه شریک بگردانی بمن چیزی را که نیست ترا به آن علم پس اطاعت مکن ایشان را و مصاحبه کن با ایشان در

الدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ۚ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ

معیشت دنیا بوجه پسندیده و پیروی کن راه کسے که رجوع دارد بسوئے من باز بسوئے نیست رجوع شما

دنیا مصاحبت نیکو و پیروی کن راه کسیکه رجوع دارد بسوی من باز بسوی من است رجوع شما

فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۴﴾ يٰبُنَيَّ إِنَّهَا إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ

پس بیاگاهانم شما را بآنچه می کردید گفت اے لقمان پسرک من هر آئینه خطیه اگر باشند هم سنگ دانه از

پس آگاهی میدهم شما را به آنچه شما می کردید (گفت لقمان) اے پسرک من (هر آئینه) آن خصلتی که باشد هموزن دانه از

خَرْدَلٍ فَتَكُن فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمٰوٰتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ ۚ

سپندان پس باشد در میان سنگے یا در آسمانها یا در زمین بهر حال حاضر کند آنرا خدا

خردل (اوری) پس باشد در میان سنگی یا در آسمانها یا در زمین بیارد آنرا خدا

إِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿۵﴾ يٰبُنَيَّ أَقِمِ الصَّلٰوةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ

هر آئینه خدا باریک بین خبردار ست اے پسرک من بر پا دار نماز را و بفرما بکار پسندیده و منع کن از

هر آئینه خدا باریک بین خبردار است اے پسرک من بر پا دار نماز را و امر کن به نیکوئی و منع کن از

الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَا أَصَابَكَ ۖ إِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿۶﴾ وَلَا تُصَعِّرْ

ناپسندیده و صبر کن بر هر چه برسد بتو هر آئینه این مقدمه از کارهائے مقصود ست و متاب

بدی و صبر کن بر آنچه برسد بتو هر آئینه این از کارهائے مهمه است و متاب

خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ

رخساره خود را از طرف مردمان یعنی متکبر وار راه مرو در زمین خرامان هر آئینه خدا دوست نمیدارد هر نازنده

رخسار خود را از طرف مردمان و مرو در زمین خرامان هر آئینه خدا دوست نمی دارد هر نازنده

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بر وقت سستی ستر میشود والله اعلم

تفسیر عثمانی

۱ عـه رای اکثر علماء این است که حضرت لقمان پیغمبر نبود بلکه یک انسان پاکباز و پرهیزگار بود که الله تعالیٰ بدرجه کمال به او عقل و فهم و متانت و دانائی عطا فرموده بود۔ نامبرده بذریعه عقل و فکر عالی خود حقایقی را اظهار نموده که مطابق احکام و هدایات پیغمبران بود نصائح عاقلانه و سخنان حکیمانه او بین مردم شهرت نامه دارد و رب العزت یک حصه آن را در قرآن نقل فرموده و در رتبه و شرف او افزوده است شاید از ذکر آن مقصد این باشد هم چنانکه قبیح بودن شرک و داستان آن از شهادت فطرت، انسانی از وحی انبیاء ثابت است خردمندان منتخب دنیا هم این شهادت وحی سماویه و تصدیق دارند۔ پس توحید را ترک گفتن و شرک را اختیار کردن گمراهی آشکار است (تنبیه) اینکه حضرت لقمان باشنده کدام ملک بود و در کدام عصر زیست می کرد تا حال بصورت کامل تعیین نشده اکثر مردم می گویند که لقمان حبشی بود و در عهد حضرت داؤد علیه السلام زیست میکرد بسیار قصه ها و اقوال او در تفاسیر

وقف النبی صلی الله علیه وسلم

ع ۱۱ — ۱۰

وقف لازم

ذکر شده است والله اعلم بالصواب عـه معلوم نیست که آیا پسرش مشرک بود که لقمان میخواست او را بذریعه هدایت و تفهیم براه راست بیاورد و یا موحد بود و بغرض اینکه پسرش بر توحید ...

فَخُوْرٍ ﴿۱۸﴾ وَاقْصِدْ فِیْ مَشْیِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ۭ اِنَّ اَنْكَرَ

خودستاینده را و میانه روی کن در رفتار خود　و فرود آر　آواز خود را هر آئینه بدترین

خودستا را　و میانه روی کن در رفتار خود　و پست کن　آواز خود را　هر آئینه بدترین

الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِیْرِ ﴿۱۹﴾ ع اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِی السَّمٰوٰتِ وَ

آوازها　آواز خران باشد آیا　ندیدید که خدا رام گردانید برای شما آنچه در آسمان هاست و

آوازها　آواز خران است　آیا ندیده اید که خدا مسخر کرد برشما آنچه در آسمان ها　و

مَا فِی الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَیْكُمْ نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَّبَاطِنَةً ۭ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ

آنچه در زمین ست و تمام فرود آورد بر شما نعمت های خود را آشکارا و پنهان　و از مردمان کسے هست

آنچه در زمین است و تمام کرد بر شما نعمت های خود را آشکارا و پنهان　و از مردمان کسی هست

یُّجَادِلُ فِی اللّٰهِ بِغَیْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًی وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِیْرٍ ﴿۲۰﴾ وَاِذَا قِیْلَ لَهُمُ

که مکابره می کند در باب خدا بغیر دانش و بغیر هدایت و بغیر کتاب روشن　و چون گفته شود بایشان

که مکابره می کند در بارهٔ خدا　بدون علم و هدایت　و بغیر کتاب روشن ع۵ و چون گفته شود بایشان

اتَّبِعُوْا مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَیْهِ اٰبَاۗءَنَا ۭ اَوَلَوْ كَانَ

که پیروی کنید چیزے را که فرود آورده خدا گویند بلکه پیروی می کنیم چیزی را که یافتیم بران پدران خود را آیا پیروی می کنند اگر

که پیروی کنید چیزی را که فرود آورده است خدا گویند نه بلکه پیروی می کنیم چیزی را که یافتیم بران پدران خود را (آیا پیروی می کنند) اگر چه

الشَّیْطٰنُ یَدْعُوْهُمْ اِلٰی عَذَابِ السَّعِیْرِ ﴿۲۱﴾ وَمَنْ یُّسْلِمْ وَجْهَهٗۤ اِلَی اللّٰهِ

شیطان می خواند ایشان را بسوی عذاب دوزخ　و هر که متوجه ساخت روی خود را بسوی خدا

شیطان می خواند (پدران) ایشان را بسوی عذاب دوزخ　و هر که منقاد ساخت روی خود را طرف خود را

وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰی ۭ وَاِلَی اللّٰهِ عَاقِبَةُ

و وے نیکوکار ست پس هر آئینه دست زده است بدست آویزی محکم و بسوی خداست بازگشت

و او نیکوکار باشد پس (هر آئینه) چنگ زده است به حلقهٔ دستاویز محکم و بسوی خداست عاقبت

الْاُمُوْرِ ﴿۲۲﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا یَحْزُنْكَ كُفْرُهٗ ۭ اِلَیْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ

کارها　و هر که کافر شود پس اندوهگین نکند ترا کفر وی بسوی ماست رجوع ایشان پس خبردار کنیم ایشان را

تمام کارها　و هر که کافر شود پس اندوهگین نکند ترا کفر او بسوی ماست بازگشت ایشان پس خبر دار کنیم ایشان را

بِمَا عَمِلُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِیْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۲۳﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلِیْلًا ثُمَّ

با آنچه می کردند هر آئینه خدا داناست بخصلتی که در سینه ها باشد　بهره مند میسازیم ایشان را اندکے باز

به آنچه می کردند هر آئینه خدا داناست به (آنچه) سخنانیکه در سینه هاست ع۵ بهره مند میسازیم ایشان را روزهای اندک

نَضْطَرُّهُمْ اِلٰی عَذَابٍ غَلِیْظٍ ﴿۲۴﴾ وَلَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

به بیچارگی برانیم ایشان را بسوی عذاب سخت　و اگر سوال کنی از ایشان کیست که بیافرید آسمانها

به بیچارگی برانیم ایشان را بسوی عذاب سخت　و اگر سوال کنی از ایشان کیست که بیافرید آسمان ها

وَالْاَرْضَ لَیَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ۭ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۲۵﴾

و زمین را البته بگویند خدا آفرید بگو ستایش خدا راست بلکه اکثر ایشان نمیدانند

و زمین را البته بگویند خدا (آفرید) بگو تمام ستایش خدای راست　بلکه اکثر ایشان نمی دانند

لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِیُّ الْحَمِیْدُ ﴿۲۶﴾ وَلَوْ اَنَّ

خدای راست آنچه در آسمان ها و زمین ست　هر آئینه خدا همانست بے نیاز ستوده　و اگر آنچه

خدای راست آنچه در آسمان ها و زمین است　هر آئینه خدا اوست بے نیاز ستوده　و اگر آنچه

فِی الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَّالْبَحْرُ یَمُدُّهٗ مِنْۢ بَعْدِهٖ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ

در زمین ست از درختان قلمها شوند و دریا سیاهی بود زیاده می کند آنرا بعد ازین دریا هفت دریا دیگر

در زمین است از درختان قلم ها گردند و دریا ها سیاهی شود و او را بعد از آن یاری کند هفت دریا

تفسیر عثمانی

ع۵ بعض مردم چنان اندکه باوجود این همه انعام و احسان آشکار چشمهای خود را البته بدون سند در وحدانیت الله تعالیٰ و یا در شئون و صفات و یا در احکام و شرائع او مجادله می کنند نه آنها که اصول علمی و عقلی دارند نه کتاب روشنی در دست ایشان است و نه از کدام هادی برحق هدایت یافته اند بلکه محض تقلید کورکورانهٔ آبا و اجداد را پیش گرفته اند که ذکر آن در آیت آینده می آید (تنبیه) از ترجمه چنین برمی آید که مترجم محقق قدس الله سره از «علم» غالباً فهم بطور عقلی و از «هدی» یک نوع بصیرت را مراد گرفته است که از سلامتی ذوق و وجدان و ممارست عقل و فکر ناشی میشود. مطلب این طور شد که این مردم نه فهم عادی دارند و نه با وشان بصیرت وجدانی حاصل است و نه کتاب روشن یعنی دلیل نقلی را دارا هستند این معنی خیلی لطیف و با نزاکت است و تقریر ما در باب آیت محض از غرض تسهیل ایراد گردید ع۵ علاقهٔ خود را با الله تعالیٰ مربوط سازید؛ انکار و تکذیب کسی باک ندارید منکرین هم بالآخر بحضور ما حضر شدنی اند در آن وقت تمام کردار آنها بمیدان شهود آورده میشود آنها هیچ چیز خود را پنهان کرده نمیتوانند چه او تعالیٰ تمام رازهای دلها را می داند و هر چیز را آشکار و روشن خواهد ساخت ۱۲

مَّا نَفِدَتْ كَلِمٰتُ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۲۷﴾ مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ

بپایان نرسند سخنان خدا ف هر آئینه خدا غالب با حکمت است نیست آفریدن شما و نه بر انگیختن شما

بپایان نرسد سخنان خدا هر آئینه خدا غالب با حکمت است عـه نیست آفریدن شما و نه بر انگیختن شما بعد از مرگ

اِلَّا كَنَفْسٍ وَّاحِدَةٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ بَصِيْرٌ ﴿۲۸﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ

الا مانند آفریدن و بر انگیختن یکتن هر آئینه خدا شنوا بیناست آیا ندیدی که خدا در می آرد

مگر مانند یک نفس هر آئینه خدا شنوا بینا ست عـه آیا ندیدی که خدا داخل می کند

الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ؗ

شب را در روز و در می آرد روز را در شب و رام گردانید آفتاب و ماه را

شب را در روز و داخل می کند روز را در شب و بکار انداخت (رام کرد) آفتاب و ماه را

كُلٌّ يَّجْرِىْٓ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿۲۹﴾ ذٰلِكَ

هر یکے میرود تا مدتے معین و آیا ندیدی که خدا بآنچه می کنید خبردار ست این کارها

هر یک میرود تا یک وقت مقرر و اینکه خدا به آنچه می کنید خبردار است این

بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ الْبَاطِلُ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ

بسبب آنست که خدا همو ثابت است و بسبب آنست که آنچه می پرستند بجز وے بے اصل ست و بسبب آنست که خدا

بسبب آن است که تنها خدا حق است و هر که را (آنچه را) میخوانند بجز وی باطل است و خدا

هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيْرُ ﴿۳۰﴾ ع اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِىْ فِى الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ

همونست بلند مرتبه بزرگ قدر آیا ندیدی که کشتی ها میرود در دریا بفضل خدا تا بنماید شما را

اوست از همه بالا (بلند مرتبه) بزرگ آیا ندیدی که کشتی میرود در دریا بفضل خدا تا بنماید شما را

مِّنْ اٰيٰتِهٖ ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿۳۱﴾ وَاِذَا غَشِيَهُمْ

بعض نشانهاے خویش هر آئینه درین مقدمه نشان هاست هر صبر کننده سپاس دارنده را و چون در گیرد ایشان را

از نشان هاے قدرت خود هر آئینه در این نشانهاست برای هر صبر کننده شکر گوینده و چون پوشاند ایشانرا

مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ

موج مانند سایبان ها بخوانند خدا را خالص کرده برائے او عبادت پس آنگاه که نجات داد ایشانرا بسوی بیابان

موج مانند سایبان های ابر میخوانند خدا را در حالیکه خالص کنندگان اند برای او عبادت را پس چون نجات داد ایشانرا بسوی

فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ؕ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُوْرٍ ﴿۳۲﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ

پس بعض ایشان میانه رو باشند و انکار نمی کنند آیات ما را مگر هر عهد شکننده ناسپاس دارنده اے مردمان.

خشکی پس بعضی از ایشان میانه رو می باشند و انکار نمی کنند آیات ما را مگر هر عهد شکننده ناسپاس اے مردم

اتَّقُوْا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَّا يَجْزِىْ وَالِدٌ عَنْ وَّلَدِهٖ ؗ وَلَا مَوْلُوْدٌ هُوَ

بترسید از پروردگار خویش و حذر کنید از روزیکه کفایت نکند هیچ پدر بجاے پسر خویش و نه فرزندے

حذر کنید از پروردگار خود و بترسید از روزیکه عوض نمی شوند هیچ پدری از فرزند خود و نه هیچ فرزندے

جَازٍ عَنْ وَّالِدِهٖ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۥ

کفایت کننده باشد بجاے پدر خود چیزی را هر آئینه وعده خدا راست ست پس فریب ندهد شما را زندگانی دنیا

عوض میشود (بازدارنده باشد) از پدر خود چیزے را هر آئینه وعدهٔ خدا حق است پس فریب ندهد شمارا زندگانی دنیا

وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿۳۳﴾ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَيُنَزِّلُ

و فریب ندهد شما را در مقدمهٔ خدا شیطان فریبنده هر آئینه خدا نزدیک اوست علم قیامت و فرود میفرستد

و نه فریب دهد شما را بنام خدا فریب دهنده هر آئینه نزد خدا است علم قیامت و فرود می آرد

الْغَيْثَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى الْاَرْحَامِ ؕ وَمَا تَدْرِىْ نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ؕ

باران را و میداند آنچه در شکم حاملها باشد و نه میداند هیچ شخصے که چه کار خواهد کرد فردا

باران را و میداند آنچه در رحم هاست و نمیداند هیچ نفسے که چه خواهد کرد فردا

فتح الرحمٰن

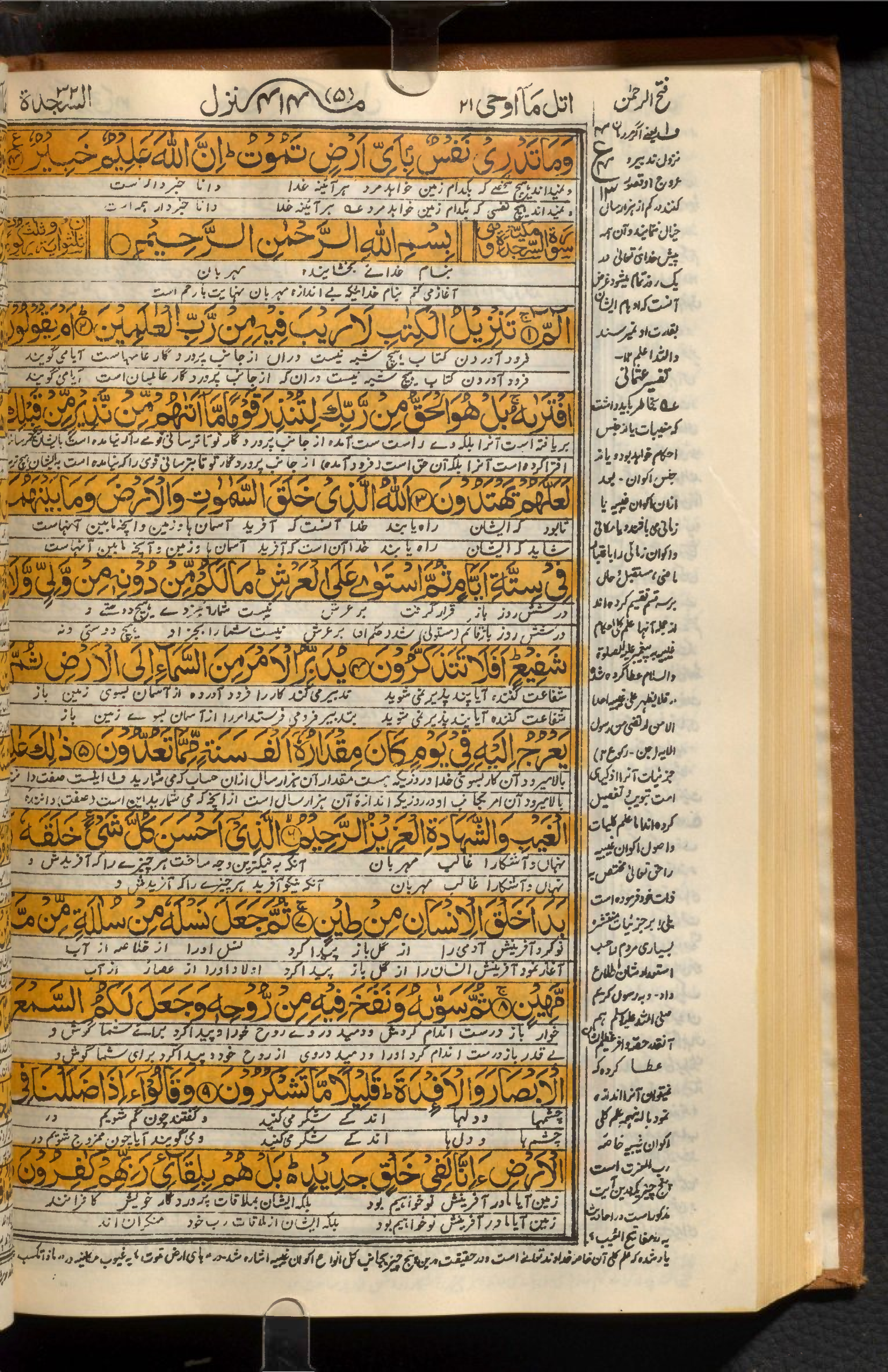
ف یعنی معلومات او ۱۲

تفسیر عثمانی

عـه اگر تمام درختان دنیا را قلم و بحرهای موجود را سیاهی بسازیم بعد از آن هفت بحر دیگر هم سیاهی گردیده با مداد آن برسد و تمام مخلوق بقدر استطاعت و مقدور خویش به تحریر بپردازند باز هم آن کلمات مدارک کمالات و عظمت و جلال خدای تعالے را اظهار می نماید به تحریر آورده نتوانند عمرهای نویسندگان تمام میشود، قلمها سائیده و شکسته گردد و دریاها بپایان رسد لیکن اوصاف و خوبے های خدای تعالے ختم نشود و بدیهی است که بذریعه قوت های محدود و متناهی نمی توان صفت لا محدود و غیر متناهی را به انتهاء رسانید- ﴿اللهم لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک﴾ عـه طوریکه در یک وقت شنیدن یک آواز و شنیدن تمام آوازهای جهان و یا بیک وقت دیدن یک چیز و دیدن تمام چیزهای جهان نزد او برابر است یک آدم را زنده کردن و میراندن و تمام جهان را زنده کردن و میراندن هم پیش قدرت او مساوی است علاوه بر زنده نمودن بار دوم حساب هر ذرهٔ اعمال گذشته و آینده تمام اولین و آخرین را گرفتن و مدلل کردن نیز برای

ع ۳ ۱۱ ۱۲

ف یعنی علم بست زیرا که تمام احوال ما را می شنود و تمام افعال ما را می بیند هیچ چیز آشکارا و نهان از او تعالی پوشیده نیست ۱۲-

وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾ ع

و نمیداند هیچ شخصے که بکدام زمین خواهد مرد هرآئینه خدا دانا خبردار است

و نمیداند هیچ نفسی که بکدام زمین خواهد مرد ع۵ هرآئینه خدا دانا خبردار بهمه است

سورة السجدة مكية وهي ثلثون آية وثلث ركوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الم ﴿١﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ

فرود آوردن کتاب هیچ شبه نیست دران از جانب پروردگار عالمهاست آیامی گویند

فرود آوردن کتاب هیچ شبه نیست دران که از جانب پروردگار عالمیان است آیامی گویند

افْتَرَاهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ

بربافته است آنرا بلکه وے راست ست آمده از جانب پروردگار تو تا بترسانی گروهے را که نیامده است بایشان هیچ ترساننده

افترا کرده است آنرا بلکه آن حق است (فرود آمده) از جانب پروردگار تو تا بترسانی قومی را که نیامده است بایشان هیچ ترساننده

لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا

تا بود که ایشان راه یابند خدا آنست که آفرید آسمان ها و زمین و آنچه مابین آنهاست

شاید که ایشان راه یابند خدا آن است که آفرید آسمان ها و زمین و آنچه مابین آنهاست

فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۖ مَا لَكُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا

در شش روز باز قرار گرفت بر عرش نیست شمارا بجز وے هیچ دوستے و

در شش روز باز قائم (مستولی) شد (حکم او) بر عرش نیست شمارا بجز او هیچ دوستی و نه

شَفِيعٍ ۚ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ

شفاعت کننده آیا پند پذیر نمی شوید تدبیر می کند کار را فرود آورده از آسمان بسوی زمین باز

شفاعت کننده آیا پند پذیر نمی شوید بتدبیر فرد می فرستد امر را از آسمان بسوے زمین باز

يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ عَالِمُ

بالا میرود آن کار بسوئی خدا در روزیکه هست مقدار آن هزار سال ازان حساب که می شمارید ف۱ اینست صفت دانا

بالا میرود آن امر بجانب او در روزیکه اندازه آن هزار سال است از آنچه که می شمار بد اینست (صفت) داننده

الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۖ

نهان و آشکارا غالب مهربان آنکه به نیکترین وجه ساخت هر چیزے را که آفریدش و

نهان و آشکارا غالب مهربان آنکه نیکو آفرید هر چیزے را که آفریدش و

وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ

نوکرد آفرینش آدمی را از گل باز پیدا کرد نسل اورا از خلاصه از آب

آغاز نمود آفرینش انسان را از گل باز پیدا کرد اولاد اورا از عصاره از آب

مَّهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ ۖ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ

خوار باز درست اندام کردش و دمید در وے روح خود او پیدا کرد برائے شما گوش و

بے قدر باز درست اندام کرد اورا و دمید در وی از روح خود و پیدا کرد برای شما گوش و

وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي

چشمها و دلها اندکے شکر می کنید و گفتند چون گم شویم در

چشم ها و دل ها اندکے شکر می کنید و می گویند آیا چون ممزوج شویم در

الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۚ بَلْ هُم بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ

زمین آیا ما در آفرینش نو خواهیم بود بلکه ایشان بملاقات پروردگار خویش کافرانند

زمین آیا ما در آفرینش نو خواهیم بود بلکه ایشان از ملاقات رب خود منکران اند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اگر در رفتن و آمدن نزول تدبیر و عروج او تقدیر کنند در کم از هزار سال خیال نمایند و آن همه پیش خدای تعالی در یک روز تمام میشود غرض آنست که او هام ایشان بقدرت او نمیرسند والله اعلم ۱۲۔

ع ٣ / ١٣

تفسیر عثمانی

ع۵ بخاطر باید داشت که مغیبات یا از جنس احکام خواهد بود و یا از جنس اکوان۔ بعد ازان اکوان غیبیه یا زمانی می باشند و یا مکانی و اکوان زمانی را باعتبار ماضی، مستقبل و حال بر سه قسم تقسیم کرده اند لذا جمله آنها علم کلی احکام غیبیه به پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام عطا کرده شد .. فلا یظهر علی غیبه احدا الا من ارتضی من رسول الایه (جن - رکوع ۲) جزئیات آنرا اذکیا امت تبویب و تفصیل کرده اند اما علم کلیات و اصول اکوان غیبیه را حق تعالی مختص به ذات خود فرموده است بلی از جزئیات منتشره بسیاری مردم را حسب استعداد شان اطلاع داد۔ و به رسول کریم صلی الله علیه وسلم هم آنقدر حصه وافر عظیم ازان عطا کرده که نمیتوان آنرا اندازه نمود با اینهمه علم کلی اکوان غیبیه خاصه رب العزت است و پنج چیز که درین آیت مذکور است در احادیث به مفاتیح الغیب یاد شده که علم کلی آن خاص خداوند تعالی است و در حقیقت درین پنج چیز بجانب کل انواع اکوان غیبیه اشاره شده در .. های ارض تموت .. به غیوب مکانیه در .. ماذا تکسب

قُلْ يَتَوَفّٰىكُمْ مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِيْ وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ﴿۱۱﴾ ع

بگو قبض روح شمای کند ملک الموت که گماشته شده است بر شما باز بسوی پروردگار خویش گردانیده شوید

بگو قبض می کند روح شمارا ملک الموتی که مقرر شده بر شما باز بسوی پروردگار خود گردانیده میشوید

وَلَوْ تَرٰۤى اِذِ الْمُجْرِمُوْنَ نَاكِسُوْا رُءُوْسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ رَبَّنَاۤ اَبْصَرْنَا وَ

و تعجب کنی اگر در نگری و قتیکه گناهگاران نگونسار کننده سر خویش باشند نزد پروردگار خویش گویند ای پروردگار ما دیدیم و

واگر ببینی وقتیکه گناهگاران سر افگنده گان سرهای خود باشند نزد پروردگار ایشان گویند ای پروردگار ما دیدیم و

سَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوْقِنُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ

شنیدیم پس باز گردان مارا تا بکنیم کار شایسته هر آئینه ما یقین کننده ایم و اگر می خواستیم البته می دادیم هر

شنیدیم پس باز گردان مارا تا بکنیم کار شایسته (هر آئینه) ما یقین کنندگانیم و اگر می خواستیم البته میدادیم هر

نَفْسٍ هُدٰىهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّيْ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَ

شخصی را هدایت او و لیکن ثابت شده است وعده از جانب من که هر آئینه پر کنم دوزخ را از جنیان و

شخصی را هدایت او و لیکن ثابت شد قول از جانب من که (هر آئینه) پر کنم دوزخ را از جن ها و

النَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۳﴾ فَذُوْقُوْا بِمَا نَسِيْتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۚ اِنَّا نَسِيْنٰكُمْ

آدمیان همه یک جا پس بچشید این عذاب بسبب آنکه فراموش کردید ملاقات این روز خود را هر آئینه ما نیز فراموش کردیم شمارا

آدمیان همه پس بچشید این عذاب را بسبب آنچه فراموش کردید ملاقات این روز خود را (هر آئینه) ما نیز فراموش کردیم شمارا

وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴﴾ اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا

و بچشید عذاب دائم بسبب آنچه می کردید جز این نیست که ایمان می آرند بآیات ما

و بچشید عذاب جاودان را بسبب آنچه بودید که می کردید جز این نیست که ایمان می آرند به آیات ما

الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا بِهَا خَرُّوْا سُجَّدًا وَّسَبَّحُوْا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ

آنانکه چون پند داده میشوند بآن نگونسار افتند و بپاکی یاد کنند باستایش پروردگار خویش و ایشان

آنانکه چون پند داده میشوند به آن می افتند سجده کنان و بپاکی یاد کنند پروردگار خود را و بپاکی یاد کنند پروردگار خود را باستائش پروردگار

لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۱۵﴾ تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ

تکبر نمی کنند دور میماند پهلوی ایشان از خوابگاه می خوانند پروردگار خود را

تکبر نمی کنند جدا میماند پهلو های ایشان از خوابگاه ها می خوانند پروردگار خود را

خَوْفًا وَّطَمَعًا ؗ وَّمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿۱۶﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّاۤ اُخْفِيَ

بترس و امیدواری و از آنچه روزی داده ایم ایشان را خرچ میکنند پس نمیداند هیچ نفس چه چیز پنهان داشته شد

از روی خوف و طمع و از آنچه داده ایم ایشان را خرچ می کنند پس نمیداند هیچ نفسی آنچه را که پنهان گذاشته شده است

لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۷﴾ اَفَمَنْ كَانَ

برای ایشان از خنکی چشم پاداش داده شد بآنچه می کردند آیا کسیکه

برای ایشان از روشنی چشم ها جهت پاداش آنچه که می کردند آیا کسیکه باشد

مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ؔؕ لَا يَسْتَوٗنَ ﴿۱۸﴾ اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

مومن باشد مانند کسے هست که هو فاسق برابر نمی شوند اما آنانکه ایمان آوردند و کارهای

مومن مانند کسے هست که باشد فاسق برابر نمی شوند پس آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای

الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ جَنّٰتُ الْمَاْوٰى ۫ نُزُلًۢا بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۹﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ

شایسته کردند پس ایشان راست بهشت ها جائے ماندن بطریق مهمانی بسبب آنچه می کردند و اما آنانکه

شایسته پس ایشان راست بهشت باغهائے بود و باش بحیث مهمانی بسبب کارهائی که می کردند و (اما) آنانکه

فَسَقُوْا فَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ؕ كُلَّمَاۤ اَرَادُوْۤا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَاۤ اُعِيْدُوْا فِيْهَا

فاسق بودند پس جائے ایشان دوزخ ست هرگاهیکه خواهند که بیرون آیند از انجا بازگردانیده شوند در ان

فسق کردند پس جائے ایشان دوزخ است هر وقتیکه خواهند که بیرون آیند ازان باز گردانیده شوند در ان

تفسیر عثمانی
صفحه ۵۴۴

به زمانیه مستقبله، در «مافی الارحام» به زمانیه حالیه، و در «ینزل الغیث» غالبا به زمانیه ماضیه تنبیه است یعنی معلوم می شود که باران می آید لیکن بکسی معلوم نیست که از اول کدام اسباب فراهم میگردد که در فلان وقت در فلان جا و بچه پیمانه باران خواهد شد؟ مادر طفل را در شکم گرفته می گردد. لیکن خبر ندارد که در شکم او پسر است و یا دختر؟ انسان میخواهد که واقعات آینده را بداند لیکن نمیداند که فردا خودش چه کار خواهد کرد و مرگش کجا واقع خواهد شد؟ با این همه جهل و بیچارگی او جای تعجب است که بر زندگانی دنیوی مفتون شده خالق حقیقی آنروز را که حساب در بار عدالت او کشان کشان حاضر خواهد شد فراموش کند بهر حال مقصد از ذکر این پنج چیز اشاره بسوی کلیات اکوان غیبیه است حصر مقصود نیست و غالبا تخصیص ذکر این پنج چیز ازین سبب شده که موافق حدیث سائلی در باب این پنج چیز سوال کرده بود و این آیت در جواب آن نازل شد. یعنی خواب شیرین و بستر های نرم و گرم را گذاشته بحضور الله تعالیٰ ایستاده میشوند مراد ازین نماز تهجد است. چنانکه در حدیث صحیح مذکور است و بعضی نوافل نماز قبل از عشا و یا نوافل بین مغرب و عشا را در دایره گرفته اند. اگرچه در کلمات گنجایش این مطلب هم است لیکن راجح همان تفسیر اول است والله اعلم.

وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

و گفته شود بایشان بچشید عذاب آتش که آنرا دروغ می داشتید

و گفته شود بایشان بچشید عذاب آتش آن عذابی که آنرا دروغ می پنداشتید

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

والبته بچشانیم ایشان را عذاب نزدیک یعنی در دنیا این طرف از عذاب بزرگ بود که ایشان باز گردند

هر آئینه بچشانیم ایشان را عذاب اندک (نزدیک)، سوای عذاب بزرگ تا ایشان باز گردند

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ۚ إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ

وکیست ستمگار تر از کسیکه پند داده شده بآیات پروردگار خویش باز رو بگردانید ازان هر آئینه ما از گنهگاران

وکیست ظالم تر از کسیکه پند داده شود به آیات پروردگارش باز روی بگرداند ازان (هر آئینه) ما از گنهگاران

مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ ۖ

انتقام کشنده ایم و هر آئینه دادیم موسیٰ را کتاب پس مباش در شبه از ملاقات قرآن

انتقام گیرنده ایم و (هر آئینه) دادیم موسیٰ را کتاب پس مباش در شبه از ملاقات آن

وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ

و ساختیم موسیٰ را هدایت برای بنی اسرائیل و پیدا کردیم از ایشان پیشوایان که راه می نمودند

و گردانیدیم آنرا هدایت برای بنی اسرائیل و گردانیدیم از ایشان پیشوایان که رهنمائی می کردند

بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ

بفرمان ما وقتیکه صبر کردند و بآیات ما یقین می آوردند هر آئینه پروردگار تو فیصل کند

بحکم ما وقتیکه صبر کردند و بودند که به آیات ما یقین می کردند (هر آئینه) پروردگار تو او فیصله کند

بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا

میان ایشان روز قیامت درانچه اندران اختلاف می کردند آیا راه نشد ایشان را که چه قدر هلاک کردیم

میان ایشان در روز قیامت در آنچه دران اختلاف می کردند آیا راه ننمود ایشان را که چقدر هلاک کردیم

مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ ۖ

پیش از ایشان از قرنها میروند ایشان در خانهای آن جماعه هر آئینه درین نشانه هاست

پیش از ایشان از قرنها که میگردند (اہل مکہ) در مساکن ایشان (هر آئینه) درین نشانها ست

أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ

آیا نمی شنوند آیا ندیدند که ما روان می کنیم آب را بسوی زمین بی گیاه تا بیرون آریم

آیا نمی شنوند آیا ندیدند که ما روان می کنیم آب را بسوی زمین بی گیاه پس بیرون می آریم

بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ

بسبب آن زراعت را میخورند ازان زراعت چهارپایان ایشان و خود ایشان نیز آیا نمی بینند و میگویند

به آن زراعت را که میخورند ازوی چهارپایان ایشان و خود ایشان نیز آیا نمی بینند و میگویند

مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ

کی خواهد بود این فتح اگر راست گو هستید بگو روز فتح سود ندهد

کی خواهد بود این فیصله اگر هستید راستگویان بگو روز فیصله نفع ندهد

الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ

کافران را ایمان آوردن ایشان و نه ایشان مهلت داده شوند پس رو بگردان

کافران را ایمان آوردن ایشان و نه ایشان مهلت داده شوند پس روی بگردان

عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

از ایشان و انتظار بکن هر آئینه ایشان نیز منتظر اند

از ایشان و منتظر باش (هر آئینه) ایشان نیز منتظر اند

ف۵ وقتیکه از تمام مجرمین و گنهگاران ظالم انتقام گرفتنی هستیم این افراد که ظالم ترند چگونه رهائی خواهند یافت و بعد ازان به رسول الله (صلعم) تسلی میدهد که تو از ظلم و اعراض آنها دلگیر مشو بپیغمبر موسیٰ را کتاب داده بودیم و بنی اسرائیل ازان هدایت یافتند و از پیروان آن پیشوایان و امامان بزرگ دینی پدید آمدند بی شبه برای تو هم از طرف الله تعالیٰ کتاب عظیم الشانی نازل شده که مخلوق بسیار ازان هدایت خواهند یافت و نسبت به بنی اسرائیل امامان و سرداران بزرگتر درین امت تو پیدا خواهند شد و فیصله منکران را خود خدای تعالیٰ خواهد کرد ف۶ «فلا تکن فی مریة من لقائه» جمله معترضه است و دو توجیه دارد یکی اینکه بی شک و شبه به موسیٰ کتاب داده شد و برای تو نیز چنان کتابی دادیم که دران هیچ فریب و دخل نیست دوم اینکه ملاقات تو با موسیٰ در شب معراج حقیقی است صحیح فریب و شعبده نیست و بتقدیر اول ضمیر لقائه راجع بالقرآن و بتقدیر ثانی راجع بحضرت موسیٰ علیه السلام است ف۷ یعنی آب نهرها و دریاها و آب باران. مراد

از «ارض جرز» زمین خشک و خالی از نباتات است. بعضی خاص زمین مصر را مصداق آن قرار داده و «نسوق الماء» آب دریای نیل را گرفته اند [illegible]

ع ۲ ۱۱ ۱۵ — ع ۳ ۸ ۱۶

سورة الاحزاب مدنية وثلث وسبعون آية وتسع ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

اے پیغامبر بترس از خدا و فرمانبرداری مکن کافران را و منافقان را هر آئینه خدا هست

اے پیغمبر بترس از خدا و اطاعت مکن منکران (کافران) را و منافقان را هر آئینه خدا هست

عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝ وَّاتَّبِعْ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

دانای باحکمت و پیروی کن چیزے راکه وحی فرستاده میشود بسوی تو از جانب پروردگار تو هر آئینه خدا هست بآنچه می کنید

دانا باحکمت و پیروی کن چیزے را که حکم (وحی) می آید (کرده میشود) بتو از جانب پروردگار تو هر آئینه خدا به آنچه عمل می کنید

خَبِيْرًا ۝ وَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ۝ مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ

خبردار و توکل کن بر خدا و خدا وکیل بس ست نیافریده است خدایتعالی برای هیچ مردے

خبرداراست و توکل کن بر خدا و کافی است خدا از روی کارسازی نگردانیده است خدا برای هیچ مردی

مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهٖ ۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـِٔيْ تُظٰهِرُوْنَ مِنْهُنَّ

دو دل در داخل بدن او و نه گردانیده است آن زنان شما را که ظهار می کنند باایشان

دو دل بدن او و نگردانیده است آن زنان شما را که ظهار می کنید باایشان

اُمَّهٰتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاۗءَكُمْ اَبْنَاۗءَكُمْ ۭ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ

مادران شما و نساخته است پسرخواندگان شمارا پسران شما این سخن شماست که می گوئید بدهان خویش و خدا

مادران شما و نگردانید پسرخواندگان شمارا پسران شما این سخن شماست که می گوئید بدهن های خود و خدا

يَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ۝ اُدْعُوْهُمْ لِاٰبَاۗىِٕهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ

می گوید سخن راست و او دلالت می کند برراه نسبت کنید پسرخواندگان را به پدران ایشان این راست ترست نزدیک

می گوید سخن راست و او راه می نماید براه حق بخوانید (نسبت کنید) پسرخواندگان را به پدران ایشان انصاف کامل همین است

اللّٰهِ ۚ فَاِنْ لَّمْ تَعْلَمُوْٓا اٰبَاۗءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ وَمَوَالِيْكُمْ ۭ وَلَيْسَ

خدا پس اگر ندانید پدران ایشان را پس برادران شمااند در دین و آزاد کردگان شمااند و نیست

خدا پس اگر ندانید پدران ایشان را پس برادران شمایند در دین و رفیقان (آزاد کردگان) شمایند و نیست

عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيْمَآ اَخْطَاْتُمْ بِهٖ ۙ وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ

بر شما گناهے در لفظیکه خطا کرده باشید بحکم آن و لیکن گناه آنست که قصد کرد دلهاے شما و هست خدا

بر شما گناهی در آنچه که خطا کرده باشید دران مگر آنچه اراده کرد دل های شما (گناه است) و هست خدا

غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝ اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗٓ

آمرزنده مهربان پیغامبر سزاوار ترست بتصرف در امور مسلمین از ذات هاے ایشان و زنان پیغامبر

آمرزگار مهربان پیغمبر سزاوارتر است بتصرف در امور مومنان از نفس هاے ایشان و زنان پیغمبر

اُمَّهٰتُهُمْ ۭ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ مِنَ

مادران ایشانند و خداوندان قرابت بعض ایشان نزدیکترند به بعض در حکم خدا از

مادران ایشانند و صاحبان قرابت بعضی ایشان نزدیکترانند به بعضی در علم (کتاب) خدا از

الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ اِلَّآ اَنْ تَفْعَلُوْٓا اِلٰٓى اَوْلِيٰۗىِٕكُمْ مَّعْرُوْفًا ۭ كَانَ

سائر مسلمانان و هجرت کنندگان لیکن آنکه بکنید بسوی دوستان خود رعایتے جائز بود این حکم هست

دیگر مومنان و مهاجرین مگر آنکه بکنید بدوستان خود نیکوئی هست

ذٰلِكَ فِي الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ۝ وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مِيْثَاقَهُمْ وَمِنْكَ

در لوح محفوظ نوشته شده و یاد کن چون گرفتیم از پیغامبران عهد ایشان را و از

در کتاب (لوح محفوظ) نوشته شده و (یاد کن) چون گرفتیم از پیغمبران قرار (عهد) ایشان را و از تو

بفراموشی یا بغلط از زبان شما برآید که فلانی پسر فلانی است البته معاف بوده سهو و نسیان در جمله گناه نیست مگر کسیکه اراده گناه دارد اگر خداوند بخواهد آنرا هم می بخشد ۱۲۔

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید که درین آیات رد واست بر قول کافرے که مراد و دل داده اند و براینچه اهل جاهلیت مقرر کرده بودند که مظاهر مثل مادر حرام موبدی شود و تعریض ست بجواب طعن کافران و منافقان به نسبت حضرت صلی الله علیه وسلم چون زینب را تزوج فرمود که زن پسرخوانده را نیز نے گرفت ۱۲ ف۲ یعنی پس باین لقب بخوانید ۱۲۔ ف۳ یعنی در حرمت نکاح ۱۲ ف۴ یعنی صله ارحام واجب است و توارث بهجرت و اسلام منسوخ شد بتوارث بقرابت و ارحام ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ تقاضای انصاف صحیح همین است که هر شخص بسوی پدر حقیقی خود منسوب شود اگر شخصی کسی دیگر را پسر خواند آن شخص پدر حقیقی او نمیگردد۔ اگر شخصی از راه شفقت و محبت کسی را مجازاً پسر و یا پدر بخواند چیزی نیست جداگانه غرض این است که در تعلقات نسبی و احکام آن نباید اشتباه والتباس واقع شود در ابتدای اسلام رسول کریم صلی الله علیه وسلم زید بن حارثه را آزاد نموده پسرخوانده قرار داد حسب رسم و رواج مردم او را بنام زید بن محمد صلی الله علیه وسلم خواندند۔ چون این آیت نازل شد بعد مردم او را زید بن حارثه خواندند۔ ع۵ اگر

وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُم

بگرفتیم واز نوح و ابراہیم و موسیٰ و عیسےٰ پسر مریم و گرفتیم از ایشان

واز نوح واز ابراہیم واز موسیٰ واز عیسیٰ پسر مریم و گرفتیم از ایشان

مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿۷﴾ لِّيَسْئَلَ الصّٰدِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكٰفِرِينَ

عہد محکم تا خدا تعالیٰ بپرسد آن راست گویان را از راستی ایشان و مہیا کردہ است برای کافران

عہد محکم تا بپرسد خدا راست گویان را از راستی ایشان و مہیا کردہ است برائے کافران

عَذَابًا أَلِيمًا ﴿۸﴾ يٰأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَآءَتْكُمْ

عذاب درد دہندہ ف۱ اے مسلمانان یاد کنید نعمت خدا را بر خویش وقتیکہ آمد بر سر شما

عذاب دردناک اے مومنان یاد کنید احسان (نعمت) خدا را بر خود وقتیکہ آمد بر شما

جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

لشکرہا پس فرستادیم بر ایشان بادرا و لشکرہا و نہ دیدید آنرا و ہست خدا بآنچہ می کنید

لشکرہا پس فرستادیم بر ایشان بادرا و لشکرہا کہ نمی دیدید آنرا و ہست خدا بہ آنچہ می کنید

بَصِيرًا ﴿۱﴾ إِذْ جَآءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ

بینا چون آمدند بر شما از جانب بالائے شما و از جانب پائین شما و چون خیرہ ماندند دیدہا

بینا ع۵ چون آمدند بر شما (فوج ہای کفار) از طرف بالا و از طرف پائین شما و چون خیرہ ماند چشمہا

وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا ﴿۲﴾ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ

و برسید دلہا بحنجرہ و گمان می کردید بہ نسبت خدا گمانہائے مختلف آنجا امتحان کردہ شد

و رسید دلہا بگلوہا (حنجرہا) و گمان می کردید بخدا گمان ہائے گوناگون آنجا امتحان کردہ شد

الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿۳﴾ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنٰفِقُونَ وَالَّذِينَ

مسلمانان را و جنبانیدہ شد ایشان را جنبانیدن سخت و چون می گفتند منافقان و آنانکہ

مومنان و جنبانیدہ شدند جنبانیدن سخت و چون گفتند منافقان و آنانکہ

فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿۴﴾ وَإِذْ قَالَت

در دل ایشان بیماریست وعدہ ندارد ما را خدا و رسول او مگر بطریق فریب دادن و چون گفتند

در دلہائے ایشان مرض است وعدہ نکردہ ما را خدا و رسول او مگر وعدۂ فریب و چون گفت

طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ يٰأَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ

طائفہ از ایشان اے اہل مدینہ سرائے ماندن نیست شما را پس باز گردید و دستوری می طلبند گروہے

طائفہ از ایشان اے اہل مدینہ نیست جائے بود و باش شما را پس باز گردید و اذن می طلبند گروہی

مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ ۛ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۛ إِن يُرِيدُونَ

از ایشان از جناب پیغمبر می گویند ہر آئینہ خانہائے ما نامضبوط است و نیستند آنخانہا نامضبوط نمی خواہند

از ایشان از پیغمبر می گویند (ہر آئینہ) خانہائے ما برہنہ (نامضبوط) است و نیست آن خانہا برہنہ (نامضبوط) نمیخواہند

إِلَّا فِرَارًا ﴿۵﴾ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا

مگر گریختن و اگر در آمدہ میشد مدینہ بر سر ایشان از نواحی آن پس طلب کردہ میشد از ایشان خانہ جنگی البتہ میدادند آنرا

مگر گریختن را و اگر می در آمدند بر سر ایشان از نواحی آن پس طلب کردہ میشد از ایشان فتنہ ہر آئینہ قبول می کردند آنرا

وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿۶﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عٰهَدُوا اللّٰهَ مِن قَبْلُ لَا

و توقف نمی کردند در دادن فتنہ مگر اندکے ف۱ و ہر آئینہ عہد بستہ بودند با خدا پیش ازین کہ

و درنگ نمی کردند دران مگر اندکے و (ہر آئینہ) عہد بستہ بودند با خدا پیش ازین کہ

يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْئُولًا ﴿۷﴾ قُل لَّن يَنفَعَكُمُ الْفِرَارُ

بر نگردانند پشت را و ہست عہد خدا پرسیدہ شدہ بگو سود ندہد شما را گریختن

بر نگردانند پشت ہا را و ہست عہد خدا پرسیدہ شدہ بگو نفع ندہد شما را این فرار

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید کفار در غزوۂ احزاب بر مدینہ ہجوم کردند و آن حضرت صلی اللہ علیہ و سلم بخندق متحصن شدند و از منافقان سخنان نفاق سرزد و مخلصان استقامت ورزیدند و آخر فتح اسلام واقع شد خدای تعالےٰ در ذم ایشان و مدح آنان و منت نہادن برایشان نازل ساخت ۱۲ ف۲ مترجم گوید حاصل کلام آنست کہ در جہاد توقف می کنند و اگر جنگ در مقدمہ نفسانی میشد توقف نمیکردند ۱۲ –

ع ۱ ۸ ۱۷

تفسیر عثمانی

ع۵ سال چہارم و پنجم ہجرت۔ یہود بنی نضیر کہ از مدینہ اخراج شدہ بودند (ذکرش در سورۂ "حشر" خواہد آمد) در میان قبیلہا گشتند و قریش مکہ، بنی فزارہ، غطفان وغیرہ قبائل عرب را تحریض نمودند و کامیاب شدند بہ اینکہ قوۂ متحدۂ آنہا بر مدینہ ہجوم بیاورد۔ تقریباً یک لشکر جرار در حدود دوازدہ ہزار نفر کہ با تجہیزات کامل عسکری مجہز و بر قوۂ خود نازان بود تشکیل گردیدہ، بنی قریظہ کہ قلعہ مستحکم آنہا جانب مشرقی مدینہ واقع یافتہ بود با آنکہ پیشتر با مسلمانان معاہدہ کردہ بودند از ترغیب و ترہیب یہود بنی نضیر معاہدات را بطاق نسیان گذشتہ

مع ۱۰

عند المتقدمین ۲۳

آمادۂ امداد مہاجمین شدند۔ جمعیت مسلمانان مشتمل بر سہ ہزار نفر بود و در بین ایشان یک عدہ زیاد از ان منافقین دغاباز وجود داشت کہ در وقت ورود سختی۔ لقیہ بر صفحہ

إِن فَرَرْتُم مِّنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذًا لَّا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا ⑧ قُلْ

اگر بگریزید از مرگ یا از کشته شدن و آنہنگام بہره مند ساخته نشوید مگر اندکے بگو

اگر بگریزید از مرگ یا از قتل و آن ہنگام برخوردار نخواہید شد مگر اندکے بگو

مَن ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُم مِّنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ۚ

کیست آنکه نگاہدارد شمارا از تصرف خدا اگر بخواہد در حق شما سختی یا بخواہد در حق شما لطفے

کیست آنکه نگاه دارد شمارا از خدا اگر بخواہد بشما بدی را یا بخواہد در حق شما مہربانی

وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ⑨ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ

ونیابند برائے خویش بجز خدا دوستے ونه یاری دہنده ہرآئینه خدا میداند

ونیابند برای خود بجز خدا دوستی ونه مددگاری (ہرآئینه) میداند خدا

الْمُعَوِّقِينَ مِنكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا ۖ وَلَا يَأْتُونَ

بازدارندگان را از شما وگویندگان را به برادران خویش که بیائید بسوئے ما و حاضر نمے شوند

بازدارندگان را از شما وگویندگان را به برادران خود که بیائید بسوئی ما و حاضر نمی شوند

الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ⑩ أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۖ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ

بکارزار مگر اندکے بخل کنان به نسبت شما [ف۱] پس چون بیاید ترس بہ بینی که ایشان

بجنگ مگر گاه گاه دریغ می کنند (در حالیکه بخیلانند) بر شما پس چون بیاید وقت ترس ببینی ایشان را

يَنظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ

درمے نگرند بسوئے تو می گردد چشمہائے ایشان مانند کسیکه بے ہوش کرده شود از سختی موت

که می بینند بسوی تو دوری خورد چشمہائے ایشان مانند کسیکه بے ہوشی انداخته باشد بروی از سختی مرگ

فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۚ

پس چون برود ترس زبان درازی کنند بر شما بزبانہائے تیز بخل کنان بر مال

پس چون برود وقت ترس زبان درازی کنند بر شما بزبان ہائے تیز در حالیکه بخیلانند بر مال غنیمت

أُولَٰئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ

این جماعه ایمان نیاوردند پس نابود ساخت خدا کردارہائے ایشان را و ہست این کار بر خدا

این جماعه ایمان نیاوردند پس نابود گردانید خدا کردارہائے ایشان را و ہست این کار بر خدا

يَسِيرًا ⑪ يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ۖ وَإِن يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا

آسان مے پندارند که لشکرہائے کفار نه رفته اند و اگر بیایند لشکرہا تمنا کنند

آسان می پندارند که لشکرہائے کفار نرفته اند و اگر بیایند لشکرہا آرزوی کنند (منافقان)

لَوْ أَنَّهُم بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنبَائِكُمْ ۖ وَلَوْ كَانُوا فِيكُم مَّا

کاش ایشان صحرانشین بودندے درمیان اعراب سوال می کردند از اخبار شما [ف۲] و اگر باشند درمیان شما

کاش ایشان صحرانشین می بودند درمیان عرب ہائے دہاتی سوال می کردند از خبرہای شما و اگر باشند درمیان شما

قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا ⑫ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن

کارزار نکنند مگر اندکے ہرآئینه ہست شمارا به پیغامبر خدا پیروی نیک کسے را که

کارزار نکنند مگر اندکے ہرآئینه ہست برای شما در تعلیم رسول الله پیروی نیک برای کسیکه

كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ⑬ وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ

توقع میداشت ثواب خدا و توقع میداشت روز آخر و یاد کرد خدارا بسیارے و چون دیدند مسلمانان

امید می دارد (ثواب) خدا و روز آخرت را و یاد می کند خدارا بسیار و چون دیدند مسلمانان

الْأَحْزَابَ قَالُوا هَٰذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ۚ

لشکرہارا گفتند این ست آنچه وعده داده بود مارا خدا و پیغامبر او و راست گفت خدا و رسول او

لشکر کفار را گفتند این ہمانست که وعده داده بود مارا خدا و پیغمبر او و راست گفت خدا و رسول او

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے در سواد

شما ف۲ یعنی از ہر

آینده وروند ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۱۸

حیله ہا و بہانا ہا ساخته از میدان جنگ کناره گرفتند۔ رسول کریم صلی الله علیه وسلم با صحابه مشوره فرمود بالآخر به مشوره حضرت سلمان فارسی تجویز شد که خندقی دران سمت شہر که از ان طرف اندیشۂ حمله و خطر بود حفر کنند زمستان شدید استیلا داشت غله بسیار گران شده بود صحابه رضی الله عنہم و خود سرور عالم صلی الله علیه وسلم از گرسنگی به شکمہای خود سنگ بسته بودند مگر سپاہیان و سپه سالار آنہا که مستغرق نشۂ عشق الہی بودند در کندن آن زمین سنگلاخ با قوۂ حیرت انگیز و ہمت مردانه مشغول بودند۔ مجاہدین بر زمین سنگلاخ کلنگ میزدند و میگفتند "نحن الذین بایعوا محمدا علی الجہاد ما بقینا ابدا" و از حضور صلی جواب گفته میشد "اللہم لا عیش الا عیش الآخره فاغفر الانصار والمہاجره" خندق تیار شد و عسکر اسلام در مقابل دشمن سنگر گرفتند تقریبا بیست یا بیست و پنج روز ہر دو فوج مقابل یکدیگر سنگر گرفته بودند چون در بین آنہا خندق حائل بود کفار باوجود تعداد بسیار زیاد نتوانستند عموما بر شہر

۲ ع ۱۲ ۱۸

ہجوم بیاورند از دور تیر اندازی می شد و گاه گاہی افراد مخصوص فریقین در میدان مبارزه داد شجاعت میدادند۔ بقیه بر صفحه ۴۲۰

وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾ مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا۟

داین ماجرا نه افزود در حق ایشان مگر باور داشتن و گردن نهادن از مسلمانان مردانند که راست کردند

ونیفزود ایشانرا آنچه دیدند مگر ایمان و تسلیم از مومنین بسیار دانند که راست کرده (نشان دادند)

مَا عَٰهَدُوا۟ ٱللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُم مَّن قَضَىٰ نَحْبَهُۥ وَمِنْهُم مَّن يَنتَظِرُ ۖ وَمَا

آنچه عهد بسته بودند با خدا بران پس از ایشان کسی هست که بانجام رسانید قرار داد خود را وا و از ایشان کسی هست که انتظار میکنند

آنچه عهد بسته بودند با خدا بران پس بعضی از ایشان کسی است که بانجام رسانیده ذمه قرار داد خود را و بعضی از ایشان آنست که

بَدَّلُوا۟ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ لِّيَجْزِىَ ٱللَّهُ ٱلصَّٰدِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ ٱلْمُنَٰفِقِينَ

بدل نکردند هیچ وجه بدل کردنے تا جزا دهد خدا راست گویان را در مقابله راستی ایشان و عذاب کند منافقان را

تغییر ندادند عهد خود را هیچ تبدیل (این واقعه برای آن شد) تا جزا دهد خدا صادقین را بصدق شان و عذاب کند منافقان را

إِن شَآءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ

اگر خواهد یا برحمت باز گردد بر ایشان هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و باز گردانید خدا

اگر خواهد یا برحمت باز گردد بسوی ایشان هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و باز گردانید خدا

كَفَرُوا۟ بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا۟ خَيْرًا ۚ وَكَفَى ٱللَّهُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلْقِتَالَ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ

کافران را با خشم ایشان نیافتند هیچ منفعتے و کفایت کرد خدا از طرف مسلمانان در مقدمهٔ جنگ و هست خدا

کافران را بحال خشم شان نیافتند هیچ منفعتے و کفایت کرد خدا از طرف مومنان در جنگ و هست خدا

قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنزَلَ ٱلَّذِينَ ظَٰهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ مِن صَيَاصِيهِمْ

توانا غالب و فرود آورد آنان را که مدد گاری این لشکرها کرده بودند از اهل کتاب ف۲ از قلعه‌هاے ایشان

توانا غالب و فرود آورد (خدا) آنانرا که مدد گاری آن لشکرها کرده بودند از اهل کتاب از قلعه‌های ایشان

وَقَذَفَ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ

وافگند در دل ایشان خوف طائفه را مے کشتید و اسیر میگرفتید طائفه را و عاقبت کار بشما داد

وانداخت در دل های ایشان خوف گروهی را می کشتید و اسیر می گرفتید گروهی را و (میراث) داد بشما

أَرْضَهُمْ وَدِيَٰرَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطَـُٔوهَا ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ

زمین ایشان را و خانهاے ایشان را و مال هاے ایشانرا و نیز عاقبت کار بشما داد زمینی را که لقد سوده اید آنرا ف۳ و هست خدا بر

زمین ایشان و خانه های ایشان و اموال آنان و زمینی را که پامال نکرده اید آنرا و هست خدا بر همه

شَىْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱلْحَيَوٰةَ

چیز توانا ف۴ اے پیغامبر بگو بزنان خود اگر خواسته باشید زندگانی

چیز توانا اے پیغمبر بگو بزنان خود اگر شما می خواهید زندگانی

ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَ

دنیا و آرایش آن پس بیائید تا جامه دهم شمارا و رها کنم شمارا رها کردن نیک و

دنیا و آرایش آنرا پس بیائید تا متعه دهم شمارا و رها کنم شمارا رها کردن نیک و

إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ فَإِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَٰتِ

اگر میخواهید خدا و پیغامبر او را و سرائے آخرت را پس هر آئینه خدا آماده ساخت برای زنان نیکوکاری کنند

اگر شما میخواهید خدا و رسول او و سرای آخرت را پس (هر آئینه) خدا آماده ساخت برای زنان نیکوکار

مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾ يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِىِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَٰحِشَةٍ

از شما مزد بزرگ اے زنان پیغامبر هر که بعمل آرد از شما بدکاری

از شما مزد بزرگ را اے زنان پیغمبر هر که بعمل می آرد از شما بدکاری

مُّبَيِّنَةٍ يُضَٰعَفْ لَهَا ٱلْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا

ظاهر ف۵ دو چند کرده شود ویرا عذاب دو چندان و هست این مقدمه بر خدا آسان

ظاهر دو چند کرده شود برای او عذاب دو چندان و هست این بر خدا آسان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی شهید شد ۱۲

ف۲ یعنی بنی قریظه را فرود آورد ۱۲

ف۳ یعنی خیبر ۱۲

ف۴ مترجم گوید ازواج آنحضرت چیزیکه نزدیک آنحضرت نبود از زینت دنیا طلب میکردند خدا تعالے ایشانرا پند داد و زجر فرمود و احکام مهاجرت با ایشان نازل ساخت و زینب رضی اللہ تعالیٰ عنہا در عقد زید بود در میان ایشان ناسازگاری پدید آمد و رفته رفته بطلاق منجر شد و بعد انقضاے عدت خدا تعالے او را داخل ازواج طاہرات گردانید منافقان زبان طعن کشادند که زن پسر خود را بزنے گرفت خدا تعالے در میان آنکه پسر خوانده حکم پسر ندارد نازل ساخت ۱۲

ف۵ مترجم گوید مراد اینجا ایذاے پیغامبر است بزبان درازی ۱۲

ع ۳ / ۷ / ۱۹

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۴۱۹

اگرچه جمعیت مسلمانان در میان مشرکین و یهود بنی قریظه در حکم محصور بودند با وجود آن زنان و اطفال خود را بجا های محفوظ و مضبوط رسانیده خود شان باستقامت و شجاعت تمام وظیفه حفاظت و مدافعه را انجام دادند. سرانجام بتدبیر عاقلانه و لطیف نعیم ابن مسعود الاشجعی رض بین مشرکین و یهود بنی قریظه نفاق و شقاق افتاد. از طرف دیگر لشکر نامرئی خدا تعالے مصروف خوف انداختن در دل کفار بود. در این اثنا بشبی بقدرت اللہ تعالیٰ طوفان شدید - بقیہ بر صفحہ ۴۲۱

وَمَنْ يَّقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَ

و هر که فرمانبرداری کند از شما مر خدا و پیغامبر اورا و
و هر که فرمانبرداری کند از شما خدارا و رسول اورا و

تَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَآ اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيْمًا ﴿۳۱﴾

بکند کار نیک بدهیم اورا مزد او دو بار و مهیا کنیم برائے او روزی نیک
بکند کار نیک بدهیم اورا مزد او دو بار و مهیا کنیم برائے او روزی با عزت (نیک)

يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِّنَ النِّسَآءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ

اے زنان پیغامبر نیستید شما مانند هر کدام از سائر زنان اگر پرهیزگاری دارید پس ملائمت مکنید
اے زنان پیغمبر نیستید شما مانند هر یک از سائر زنان اگر بترسید (پرهیزگاری کنید) پس ملائمت نکنید

بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِيْ فِيْ قَلْبِهٖ مَرَضٌ وَّقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ﴿۳۲﴾ وَقَرْنَ

در سخن گفتن که آنگاه طمع کند کسے که در دل او بیمار یست و بگوئید سخن نیکو و بمانید
در سخن گفتن آنگاه طمع کند کسیکه در دل او مرض است و بگوئید سخن معقول (نیکو) و قرار بگیرید

فِيْ بُيُوْتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُوْلٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَ

در خانهائے خویش و اظهار تجمل مکنید مانند اظهار تجمل که در جاهلیت پیشین بود و بر پا دارید نماز را و
در خانهائے خود و ظاهر نکنید (تجمل اورا) مانند ظاهر کردن عادت جاهلیت پیشینه و بر پا دارید نماز را و

اٰتِيْنَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۭ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ

بدهید زکوة را و فرمان برداری خدا و رسول او کنید جز این نیست که میخواهد خدا تا دور کند از شما پلیدی را
بدهید زکوة را و اطاعت کنید خدا و رسول اورا جز این نیست که میخواهد خدا تا دور کند از شما سخن های ناپاک را

اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيْرًا ﴿۳۳﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِيْ بُيُوْتِكُنَّ مِنْ اٰيٰتِ

اے اهل بیت و تا پاک کند شمارا پاک کردنے و یاد کنید آنچه خوانده میشود در خانهائے شما از آیت هائے
اے اهل بیت پیغمبر و پاک کند شمارا پاک کردنی و یاد کنید آنچه خوانده میشود در خانهائے شما (از) آیات

اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيْفًا خَبِيْرًا ﴿۳۴﴾ ع اِنَّ الْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمٰتِ

خدا و از حکمت هر آئینه خدا هست لطف کننده خبردار هر آئینه مردان مسلمان و زنان مسلمان
خدا و دانائی (حکمت) هر آئینه خدا هست دانای اسرار خبردار هر آئینه مردان مسلمان و زنان مسلمان

وَالْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْقٰنِتٰتِ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالصّٰدِقٰتِ

و مردان باور دارنده و زنان باور دارنده و مردان اطاعت کننده و زنان طاعت کننده و مردان راست گوینده و زنان راست گوینده
و مردان مومن و زنان مومنه و مردان بندگی کننده و زنان بندگی کننده و مردان راستگوی و زنان راست گوی

وَالصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰبِرٰتِ وَالْخٰشِعِيْنَ وَالْخٰشِعٰتِ وَالْمُتَصَدِّقِيْنَ وَالْمُتَصَدِّقٰتِ

و مردان شکیبائی کننده و زنان شکیبائی کننده و مردان فروتنی نماینده و زنان فروتنی نماینده و مردان صدقه دهنده و زنان صدقه دهنده
و مردان زحمت کش (صابر) و زنان زحمت کش (صابره) و مردان فروتنی کننده و زنان فروتنی کننده و مردان خیرات دهنده و زنان خیرات دهنده

وَالصَّآئِمِيْنَ وَالصّٰٓئِمٰتِ وَالْحٰفِظِيْنَ فُرُوْجَهُمْ وَالْحٰفِظٰتِ وَالذّٰكِرِيْنَ

و مردان روزه دارنده و زنان روزه دارنده و مردان محافظت کننده شرمگاه خورا و زنان محافظت کننده و مردان یاد کننده
و مردان روزه دار و زنان روزه دار و مردان حفاظت کننده فرجهای خودرا و زنان حفاظت کننده و مردان یاد کننده

اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّالذّٰكِرٰتِ ۙ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۳۵﴾ وَمَا كَانَ

خدارا بسیارے و زنان یاد کننده مهیا کرده است خدائے تعالیٰ برائے ایشان آمرزش و مزد بزرگ و نیست هیچ
خدارا (بذکر) بسیار و زنان ذکر کننده مهیا کرده است خدا برائے ایشان آمرزش و ثواب بزرگ، جائز نیست

لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗٓ اَمْرًا اَنْ يَّكُوْنَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ

مومن و نه هیچ مومنه را چون مقرر کند خدا کارے و رسول او آنکه باشد ایشان را اختیار
برائے مرد مومن و نه برائے زن مومنه چون مقرر کند خدا و رسول او کاری را که باشد ایشان را اختیار

... نیست چه الله تعالیٰ شمارا به زوجیت سید المرسلین انتخاب و سرافراز نمود و امهات المومنین گردانید۔ لهذا اگر بهترین نمونه تقویٰ و طهارت را چنانکه از شما توقع...

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۴۴۔ خوفناک باد پیدا شد کو ریگ و سنگریزه ها به چهره های کفار میخورد آتش هائیکه افروخته بودند از شدت باد خاموش گردید، دیگچه های شان برزمین افتاده و هیچ صورت پختن و پز نتوانستند۔ بر علاوه از شدت باد خیمه ها غلطیده۔ و اسپ ها رها شده گریختند سردی و تاریکی طاقت فرسا گردید در اثر آن لشکر کفار پریشان و سر اسیمه شد۔ بالآخر ابو سفیان که یک قوماندان زبردست شان بود طبل رحیل نواخت ناچار تمام لشکر کفار بر کوچ کشی پرداخته خائب و خاسر بمساکن خود برگشتند۔ «وکفی الله المؤمنین القتال وکان الله قویا عزیزا»

ع ۴

این جنگ را جنگ «احزاب» و گاهی جنگ خندق هم می گویند در موسم برودت شدید و بحالت فاقه دیگر سنگی خندق کندن و بین تعداد کثیر دشمنان محصور شده جنگیدن حالاتی بود که منافقین راز های دل خود را بیرون آوردند و مومنین ابر ثبات و استقامت نمودند آنحضرت صلی الله علیه وسلم در همین جنگ فرموده بودند که در آینده کفار بر ما هجوم کرده نمی توانند بلکه ما بر آنها هجوم خواهیم برد چنانچه همین طور بظهور رسید ع۵ جنیت و رتبه شما مانند زنان... توقع میرود...

مِنْ اَمْرِهِمْ ؕ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا مُّبِيْنًا ۝ وَاِذْ

دران کار خویش و هرکه نافرمانی کند خدا و رسول او را پس هر آئینه گمراه شد گمراهی ظاهر ف۱ و یاد کن چون

در کار ایشان و هرکه نافرمانی کند خدا و رسول او را پس هر آئینه گمراه شد بگمراهی ظاهر ع۵ و (یاد کن) چون

تَقُوْلُ لِلَّذِيْۤ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ

میگفتی بانکسے که انعام کرده است خدا بر وے و نیز انعام کرده تو بر وے که نگاهدار بر خود زن خود را

گفتی مرکسے را که احسان کرده خدا بروی و احسان کرده تو بروی که نگاه دار نزد خود زن خود را

وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِيْ فِيْ نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ مُبْدِيْهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ وَاللّٰهُ

و بترس از خدا و پنهان می کردی در ضمیر خویش آنچه خدا پدید آرنده اوست و مے ترسیدی از مردمان و خدا

و بترس از خدا و پنهان می کردی در نفس خود آنچه خدا پدید آرنده آن است و مے ترسیدی از مردم و خدا

اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰىهُ ؕ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنٰكَهَا لِكَيْ لَا يَكُوْنَ

سزاوارتر است بآنکه بترسی از وے پس وقتیکه بانجام رسانید زید از زینب حاجت خود را یعنی طلاق داد بزنی دادیم ترا زینب تا نباشد

سزاوارتر است به آنکه بترسی ازوی پس چون بانجام رسانید زید از آن غرض (و حاجت) خود را به نکاح تو آوردیم (تزویج کردیم)

عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ حَرَجٌ فِيْۤ اَزْوَاجِ اَدْعِيَآئِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ؕ وَ

بر مسلمانان هیچ تنگی در نکاح در کردن زنان پسر خواندگان خویش چون بآخر رسانند از ایشان حاجت را و

بر مومنان گناه (هیچ تنگی) در نکاح کردن زنان پسر خواندگان ایشان چون بانجام رسانند از ایشان غرض خود را و

كَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا ۝ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيْمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهٗ ؕ

هست مراد خدا البته کردنی ف۲ نیست بر پیغامبر هیچ تنگی در آنچه حلال ساخته است خدا برائے او

هست حکم (کار) خدا بجا کرده شده نیست بر پیغمبر هیچ مضایقه در آنچه مقرر کرده خدا برای او

سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ؕ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَّقْدُوْرَا ۝ۙ

مانند آئین خدا در حق آنانکه گذشتند پیش از این و هست کار خدا باندازه مقرر کرده شده پیش از وجود مانند آئین خدا

مانند عادت خدا در حق آنانکه گذشتند پیش از این و هست حکم خدا اندازه مقرر کرده شده

الَّذِيْنَ يُبَلِّغُوْنَ رِسٰلٰتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهٗ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ ؕ

در حق آنانکه میرسانند پیغامهائے خدا را و مے ترسند از وے و نمی ترسند از هیچ کس مگر از خدا و

آنانکه میرسانند پیغام هائے خدا را و می ترسند از وی و نمی ترسند از هیچ کس مگر از خدا و

كَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيْبًا ۝ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَاۤ اَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَّسُوْلَ

بس است خدا حساب کننده نیست محمد پدر هیچ کس از مردان شما و لیکن پیغامبر

بس است خدا از حیث کافی بودن نیست محمد پدر هیچ کس از مردان شما و لیکن پیغمبر

اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ۝ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا

خداست و مهر پیغامبران است ف۳ و هست خدا بهر چیز دانا اے مسلمانان

خداست و مهر تمام پیغمبران است و هست خدا بر هر چیز دانا اے مومنان

اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ۝ۙ وَّسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ۝ هُوَ الَّذِيْ

یاد کنید خدا را یاد کردن بسیار و بپاکی بخوانید او را صبح و شام اوست آنکه

یاد کنید خدا را یاد کردن بسیار و بپاکی بخوانید او را صبح و شام اوست آنکه

يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهٗ لِيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ؕ وَكَانَ

رحمت مے فرستد بر شما و دعائے رحمت می کنند بر شما فرشتگان او تا برآورد شما را از تاریکی ها بسوی روشنی و هست

رحمت میفرستد بر شما و (دعای) رحمت می کنند بر شما فرشتگان او تا برآورد شما را از تاریکی ها بروشنی و هست

بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَحِيْمًا ۝ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهٗ سَلٰمٌ ۖۚ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا

بمسلمانان مهربان دعائے خیر ایشان ف۴ روزیکه ملاقات کنند بخدا سلام است و آماده کرده است برای ایشان

بمومنان مهربان تحیت ایشان روزیکه ملاقات کنند خدا را اسلام است و آماده کرده است خدا برای ایشان ثواب

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید درین آیت تعریض ست بآن قصه که آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نخست زینب را برائے زید خطبه فرمود و آنرا زینب و برادرش مکروه داشتند و این معنی مناسب حال ایشان نبود واللہ اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید درین آیت تعریض است بآن قصه که در خاطر مبارک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم می گذشت که اگر در میان زید و زینب مفارقت واقع شود آنرا در سلک ازواج طاہرات داخل نمایند لیکن برائے رعایت مراسم نیکو خواہی بحسن معاشرت دلالت میفرمود ۱۲-

ف۳ یعنی بعد از وے هیچ پیغمبر نباشد ۱۲-

ف۴ یعنی از جانب خدا و فرشتگان ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت زینب رضی اللہ عنہا دختر امیمه بنت عبدالمطلب یعنی عمه زاده رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم و از خاندان اعلای قریش بود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خواست که او را با زید بن حارثه تزویج فرماید هرچند زید اصلاً و نژاداً عرب شریف بود لیکن ظالمی او را در طفولیت اسیر گرفته و در بازار مکه بطور غلام فروخت حضرت خدیجه (رضی اللہ عنہا) او را خرید و چند روز بعد به آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم هبه کرد- نا سپرده چون هوشیار شد منبکا میکه در سفری به منظور بادرگانی از نزدیک و طن خود میگذشت

بقیه بر صفحه ۴۲۳

ع ۵ ۶ ۲

كَرِيمًا ﴿٣١﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا

نیک اے پیغامبر ہر آئینہ ما فرستادیم ترا گواہی دہندہ و مژدہ رسانندہ و ترسانندہ و خوانندہ

بعزت (اجر نیک) اے پیغمبر (ہر آئینہ) ما فرستادہ ایم ترا نشان دہندہ (گواہ) و مژدہ دہندہ و ترسانندہ، دعوت کنندہ

إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ

بسوے خدا بحکم او و چراغ روشن و بشارت دہ مسلمانان را بآنکہ ایشان را باشد از جانب خدا

بسوے خدا بحکم او و چراغے درخشان و بشنوان (مژدہ بدہ) مومنان را بہ آنکہ ایشان راست از جانب خدا

فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى

بخشایش بزرگ و فرمان مبر کافران را و منافقان را و از نظر اعتبار بگذار رنجانیدن ایشان را و توکل کن بر

فضل بزرگ و اطاعت مکن منکرین و منافقان را و بگذار اذیت ایشان را و توکل کن بر

اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ

خدا و بس ست خدا کارساز اے مسلمانان چوں نکاح کنید زنان مومنہ را باز

خدا و بس است خدا کارساز اے مومنان چون بہ نکاح بگیرید زنان مومنہ را باز

طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ

طلاق دہید ایشان را پیش از آنکہ دست رسانید بایشان پس نیست شمارا برایں زنان ہیچ عدتے کہ

طلاق دہید ایشان را پیش از آنکہ دست برسانید بایشان پس نیست شمارا حقی بر ایشان برای نشاندن در عدت کہ

تَعْتَدُّونَهَا ۖ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا

بشمارید آنرا پس متعہ دہید ایں مطلقات را و بگذارید آنہارا گذاشتن نیک اے پیغامبر ہر آئینہ ما

شمار آن را پورہ کنید پس متعہ دہید ایشان را و بگذارید ایشان را گذاشتن نیک ای پیغمبر (ہر آئینہ) ما

أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ

حلال کردیم برائے تو زنان تو کہ دادہ مہر ایشان و کنیز کانے کہ مالک ایشان شدہ است دست تو از آنچہ

حلال گردانیدیم برای تو آن زنان ترا کہ دادہ مہر ہای ایشان را و آنچہ (کنیز ہائی کہ مالک شدہ (ایشان را) دست تو از آنچہ

اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ

اللہ عاید ساختہ است بر تو ف۱ و حلال کردیم دختران عم ترا و دختران عمہائے ترا و دختران تنائے ترا و دختران خالہائے ترا

خدا بر دست تو و دختران عم ترا و دختران عمہ ہای ترا و دختران ماما ی ترا و دختران خالہ ہای ترا

اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ

آنانکہ ہجرت کردہ اند باتو و حلال کردیم زن مسلمان اگر بہ بخشد خود را برائے پیغامبر ف۲ اگر خواہد پیغامبر

آنانکہ ہجرت کردہ اند باتو و زن مومنہ را اگر ببخشد نفس خود را برائے پیغمبر اگر بخواہد پیغمبر

أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۗ قَدْ عَلِمْنَا مَا

کہ زنے گیرد آنرا خاص برائے تو بجز مسلمانان ہر آئینہ دانستیم آنچہ

کہ نکاح کند او را این (حکم) خاص برائے تست بدون دیگر مسلمانان معلوم است بما (ہر آئینہ دانستیم) آنچہ

فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ

فرض ساختہ ایم بر ایشان در حق زنان ایشان و در حق کنیز کانے کہ مالک آنست دست ایشان ف۳ کردیم تا نباشد بر تو

مقرر کردیم بر ایشان در حق زنان ایشان و آنچہ مالک شدہ دستہائے ایشان تا نباشد بر تو

حَرَجٌ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾ تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي

تنگی و ہست خدا آمرزندہ مہربان ف۴ موقوف داری ہر کرا خواہی از ایشان و جاے دہی

تنگی و ہست خدا آمرزندہ مہربان پس باز داری ہر کرا خواہی از ایشان و جاے دہی

إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ ۖ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ۚ ذَٰلِكَ

نزدیک خویش ہر کرا خواہی و اگر خواہش کنی زنے را از انجملہ کہ یکسو کردۂ آنہا را پس نیست ہیچ گناہے بر تو ایں رخصت دادن ترا است

نزد خود ہر کرا خواہی و کسے را کہ دلت بخواہد (بخواہی) از آنہا ئی کہ یکسو کردہ پس نیست ہیچ گناہے بر تو این

این شرف مخصوص بہ او بخشیدہ شد کہ نامش در قرآن تصریحاً مذکور شد چنانکہ در آیتی می آید در فلما قضا زید منہا وطرا، بقیہ بر صفحہ ۴۲۴

ف۱ یعنی از کفار بہ تو رسانیدہ است ۱۲ ف۲ یعنی بغیر مہر در نکاح آید ۱۲ ف۳ یعنی در باب نکاح چیزہاست کہ بر امت فرض شد و بر آنحضرت نہ ۱۲۔ تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۴۲۲۔
خویشاوندانش سراغ اورا یافتند بالاخر عم پدرش و برادر او بخدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رسیدہ عرض کردند کہ معاوضہ بگیرید زید را بما بسپارید، رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ ضرورت معاوضہ نیست اگر بخوشی و رضای خود بخواہد باشما برود چوں آنہا بہ حضرت زید رض مراجعہ کردند حضرت زید گفت "نمی خواہم کہ از حضور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جدا شوم چہ او مرا نسبت بہ اولادہم عزیز تر نگاہ داشتہ است و نسبت بہ مادر و پدرم مرا دوست تر میدارد، آنحضرت صلعم نامبردہ را پسر خواندہ آزاد نمود چنانچہ مردم قرار رسم در رواج آن عصر او را بنام "زید بن محمد" میخواندند تا آنکہ آیت "ادعوہم لآبائہم ہو اقسط عند اللہ" نازل شد۔ بعد از آن بجائے "زید بن محمد" او را بنام پدرش زید بن حارثہ میخواندند۔ چوں مطابق حکم قرآن از نام وی شرف ایں نسبت بزرگ برداشتہ شد شاید برای تلافی آن از بین جمعیت سائر صحابہ رضی اللہ عنہم

أَدْنَىٰ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ۚ

ازانکه خنک شود چشم ایشان و اندوه نخورند و خوشنود شوند بآنچه بدہی ایشان را ہمہ ایشان

قریب تراست به آنکه روشن شود چشم های ایشان واندوه مناک نشوند وراضی باشند به آنچه داده ہمہ ایشان را

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿۵۱﴾ لَّا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ

و خدا میداند آنچه در دلہائے شماست و ہست خدا دانا بردبار حلال نیستند ترا زنان

و خدا میداند آنچه در دل ہائے شماست و ہست خدا دانا بردبار ع حلال نیستند ترا زنان

مِن بَعْدُ وَلَا أَن تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا

بعد ازین ف۱ و نه حلال است آنکه بدل کنی بجائے ایشان زنان دیگر را اگرچه بشگفت آرد ترا حسن ایشان مگر آنچه

بعد ازین و نه حلال است آنکه بدل کنی بجائے ایشان زنان دیگر را اگرچه بتعجب انداز د ترا حسن ایشان مگر آنچه

مَلَكَتْ يَمِينُكَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا ﴿۵۲﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

مالک شد دست تو و ہست خدا بر ہمہ چیز نگہبان ف۲ اے مسلمانان

مالک آن باشد دست تو و ہست خدا بر ہمہ چیز نگہبان اے مومنان

لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ

در نیائید بخانہائے پیغامبر مگر وقتیکه دستوری داده شود شمارا برائے طعامے نه انتظار کنان

در نیائید بخانه های پیغمبر مگر آنکه اذن داده شود بشما بخوردن طعام در حالی که منتظر نباشید

إِنَاهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانتَشِرُوا وَلَا

پخته شدن طعام را و لیکن چون خوانده شود شمارا در آئید پس چون طعام خورید پراگنده شوید و نه

پخته شدن آن را و لیکن چون خواسته شوید پس در آئید پس چون طعام خوردید پراگنده شوید و

مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنكُمْ ۖ

آرام گیران برائے سخنے ہر آئینه این کار میرنجانید پیغامبر را پس شرم میداشت از شما

منشینید انس گیرندگان برائے سخن یک دیگر (ہر آئینه) این کار شما میرنجانید پیغمبر را پس شرم میکند از شما

وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ ۚ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِن

و خدا شرم نمیدارد از سخن راست و چون طلب کنید از زنان پیغامبر رختے پس طلب کنید آنرا از

و خدا شرم نمیدارد از سخن راست و چون خواہید از زنان پیغمبر متاعی پس طلب کنید از ایشان از

وَرَاءِ حِجَابٍ ۚ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ ۚ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا

پس پرده این خصلت پاک تر است برائے دل شما و دل ایشان و سزاوار نیست شمارا که برنجانید

بیرون پرده این سوال بیرون پرده پاک دارنده تر است برای دل های شما و دل های ایشان و جائز نیست شمارا که برنجانید

رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَن تَنكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِن بَعْدِهِ أَبَدًا ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ

پیغامبر خدارا و نه آنکه نکاح کنید زنان اورا پس از وے ہرگز ہر آئینه این کار ہست

پیغمبر خدارا و نه اینکه به نکاح بگیرید زنان اورا پس از وی ہرگز ہر آئینه این کار

عِندَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿۵۳﴾ إِن تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ

نزدیک خدا گناه بزرگ اگر آشکارا کنید چیزیرا یا پنہان دارید آنرا پس ہر آئینه خدا ہست بہر چیز

نزد خدا گناه بزرگ است اگر آشکارا کنید چیزی را یا پنہان دارید آنرا پس ہر آئینه خدا ہست بہمه چیز

عَلِيمًا ﴿۵۴﴾ لَّا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ

دانا نیست ہیچ بزه بر زنان در پرده نپوشیدن پیش پدران خویش و نه پیش پسران خویش و نه برادران خویش

دانا نیست ہیچ گناه بر زنان در عدم ستر نزد پدران ایشان و نه پیش پسران خود و نه نزد برادران خود

وَلَا أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ

و نه پسران برادران خویش و نه پسران خواہران خویش و نه زنان ہم جنس خویش ف۳ و نه آنچه مالک آن شده

و نه نزد پسران برادر های خود و نه نزد پسران خواہران خود و نه نزد زنان خود (یعنی زنان مسلمانان) و نه نزد آنچه مالک آن شد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بعد ازیں در منکوحه تو نه مہاجره نه مہیره یا داہبه نفس غیر مہیره ۱۲ ف۲ مترجم گوید این آیت ناسخ آیت سابق است ف۳ یعنی غیر تو ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۳۴

بہرحال چون حیثیت خاندانی حضرت زینب بسیار بلند بود و زید بن حارثه ظاہراً داغ غلامی را برداشته آزاد شده بود لہذا خود او و نیز برادرش رغبای مناکحت را با زید نداشت لیکن منظور خدا و رسول این بود که ہمه چه تفریقات و امتیازات مبہوم در راه نکاح قطعاً حایل نشود. بنابران آنحضرت زینب و برادرش را مجبور کرد که این مناکحت را قبول کنند. آن وقت این آیات نازل شد و ایشان رضای خود را قربان رضای خدا و رسول کردند و نکاح زینب با زید بن حارثه منعقد گردید. ع۱ حضرت شاه صاحب رح می نویسد که "اگر مردی بیش از یک زن داشته باشد برو واجب است که بیش ہر یک زن نوبت برد ولیکن این بر آنحضرت واجب نبود و این حکم ازین سبب شد که ازواج مطہرات آنرا حق خود ندانند و کسی که بدین با اسلام راضی است حکم مذکور را قبول

ع ۱۲ ۳

... کشمکش و نزاع پیدا شده و در مہمات دین خلل می آمد و نظر ازواج ہم از دنیا بکلی یکسو نشده متوجه مقصد اصلی می گردید و در علم و اندیشه نوبت مستغرق می بودند اینان آنحضرت

أَيْمَانُهُنَّ ۚ وَاتَّقِينَ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿۵۵﴾ إِنَّ

دست ایشان و بترسیداے زنان از خدا ہر آئینہ خدا ہست بر ہمہ چیز گواہ ہر آئینہ

دست ایشان (یعنی غلام و کنیزشان) و بترسیداے زنان از خدا ہر آئینہ ہست خدا بہمہ چیز گواہ (ہر آئینہ)

اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ۚ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ

خدا و فرشتگان او درود میفرستند بر پیغامبر اے مسلمانان درود فرستید بروے

خدا و فرشتگان او رحمت می فرستند بر پیغمبر اے مومنان رحمت بفرستید بروے

وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿۵۶﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي

و سلام گوئید سلام گفتنی ہر آئینہ آنانکہ می رنجانند خدا و پیغامبر او را لعنت کرد خدا ایشان را در

و سلام بفرستید سلام گفتنی (ہر آئینہ) آنانکہ میرنجانند خدا و پیغمبر او را لعنت کرد ایشان را خدا در

الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿۵۷﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ

دنیا و آخرت و مہیا ساخت برائے ایشان عذاب خوار کنندہ و آنانکہ میرنجانند مردان مسلمان

دنیا و آخرت و مہیا کرد برای ایشان عذاب خوار کنندہ و آنانکہ تہمت می کنند (میرنجانند) مردان مسلمان

وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿۵۸﴾ يَا أَيُّهَا

و زنان مسلمان را بغیر گناہے کہ بعمل آوردہ باشند ہر آئینہ بر داشتند بار بہتان و گناہ ظاہر را اے

و زنان مسلمان را بدون گناہی کہ بعمل آوردہ باشند ہر آئینہ برداشتند بہتان و گناہ ظاہر را اے

النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ

پیغامبر بگو بزنان خود و دختران خود و بزنان مسلمانان کہ فرو گذارند بر خود

پیغمبر بگو بزنان خود و دختران خود و زنان مسلمانان کہ فرو گذارند بر خود

جَلَابِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا

چادرہائے خود را این نزدیک تر است بآنکہ شناختہ شوند پس ایشان را ایذا دادہ نشود ہست خدا آمرزندہ

چیزے از چادرہای خود این نزدیک تر است بر آنکہ شناختہ شوند پس ایذا دادہ نشود ایشان و ہست خدا آمرزندہ

رَحِيمًا ﴿۵۹﴾ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ

مہربان ف۱ اگر باز نمانند منافقان و آنانکہ در دل ایشان بیماریست و خبر بد فاش کنندگان

مہربان ع۵ اگر باز نیایند منافقان و آنانکہ در دل ایشان بیماری است و خبر بد فاش کنندگان

فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿۶۰﴾ مَلْعُونِينَ ۛ

در مدینہ ف۲ البتہ بر غلا نیم ترا بر ایشان باز ہمسایہ نباشند با تو در مدینہ مگر زمانے اندک ف۳ لعنت کردہ شدگان

در مدینہ ہر آئینہ بر گماریم ترا بر ایشان پس ہمسایہ نباشند با تو در مدینہ مگر روزہای اندک لعنت کردہ شدگان

أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿۶۱﴾ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ

ہر جا کہ یافتہ شوند اسیر گرفتہ شوند ایشان را و کشتہ شود ایشان را کشتن بسیار مانند روش خدا در آنانکہ گذشتند پیش

ہر جا کہ یافتہ شوند اسیر گرفتہ شوند و کشتہ شوند کشتن بسیار سنت نہادہ است خدا سنتی در آنانکہ گذشتند پیش

قَبْلُ ۖ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿۶۲﴾ يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۖ قُلْ

ازین و ہرگز نیابی روش خدا را تغییر سوال می کنند ترا مردمان از قیامت بگو

ازین و ہرگز نیابی مر سنت خدا را تبدیل ع۵ می پرسند ترا مردمان از قیامت بگو

إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿۶۳﴾ إِنَّ اللَّهَ

جز این نیست کہ معرفت آن نزدیک خدا است و چہ چیز خبر داد ترا شاید کہ قیامت موجود شود در زمان نزدیک ہر آئینہ خدا

جز این نیست کہ دانستن وقت قیامت نزد خدا است و تو چہ میدانی (و چہ چیز خبر داد ترا) شاید آمدن قیامت نزدیک باشد

لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿۶۴﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَا يَجِدُونَ

لعنت کردہ است کافران را و آمادہ ساختہ است برائے ایشان آتش جاویدان آنجا ہمیشہ نیابند

لعنت کردہ است کافران را و آمادہ ساختہ است برای ایشان آتش شعلہ زن در حالیکہ جاویدان باشند در آنجا ہمیشہ نیابند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عفت ایشان ظاہر شود در فاسقی تعرض ایشان نکند واللہ اعلم ف۲ یعنی از کردارہائے خود ۱۲ ف۳ یعنی جلاوطن کردہ شوند ۱۲

تفسیر عثمانی ع۵ حضرت شاہ صاحب می نویسند "تا شناختہ شوند کہ کنیزان نیستند بلکہ خاتون ہای صاحب ناموس و دارای حسب و نسب و نیک کردار اند مردان بدکردار نباید ایشان را آزار بدہند" جلباب (چادر بر چہرہ آویزان کردن) علامہ نجابت است تخصیص خلم جلباب بنابر اولویت است: اگر از غیر آن شل چادری کہ انواع مختلف دارد این کار گرفتہ شود نیز جائز میباشد بعد از ان فرود کہ "خدا آمرزگار مہربان است" یعنی باوجود اہتمام اگر تقصیری رود از مہربانی خدای تعالیٰ توقع بخشش است (تکمیل) این برای زنان آزاد ہدایت دادہ شدہ تا آنہا شناختہ شوند و کسی بہ ایذای ایشان جسارت نکند و برای آوردن عذرہای دروغ موقع باقی نماند در آتی راجع بہ ایذای عمومی تہدید فرمودہ است و دران بی بی و کنیز تخصیصی ندارد ع۶ علاوہ اللہ چنان بودہ کہ ... نیکہ در مقابل پیغمبران ...

... شہا فتنہ و فساد کردند ہمیں طور ذلیل و خوار و یا ہلاک کردہ شدند۔ و یا مطلب این است کہ در کتابہای سابق ہم حکم شدہ است کہ مفسدان را از زمین خود خارج نماید چنانکہ حضرت شاہ صاحب ...

وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿۶۵﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُوْلُوْنَ يٰلَيْتَنَا

هیچ دوستے ونه یاری دهنده روزیکه گردانیده شود روئے ایشان در آتش گویند اے کاش ما

هیچ دوستی ونه مددگاری روزی که گردانیده شود رویهای ایشان در آتش می گویند اے کاش

اَطَعْنَا اللّٰهَ وَاَطَعْنَا الرَّسُوْلَا ﴿۶۶﴾ وَقَالُوْا رَبَّنَآ اِنَّآ اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَآءَنَا

فرمان می بردیم خدارا و فرمان مے بردیم پیغامبر را و گویند اے پروردگار ما هر آئینه فرمان بردیم مهتران خود را و بزرگان خود را

فرمان می بردیم خدارا و فرمان مے بردیم پیغمبر را، و گویند اے پروردگار ما (هر آئینه) ما فرمان می بردیم سرداران خود را و بزرگان خود را

فَاَضَلُّوْنَا السَّبِيْلَا ﴿۶۷﴾ رَبَّنَآ اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا

پس گمراه ساختند ما را از راه اے پروردگار ما بده ایشانرا دوچند از عذاب و لعنت کن ایشانرا لعنتے

پس گمراه ساختند ما را از راه اے پروردگار ما بده ایشانرا دوچند از عذاب و لعنت کن ایشان را لعنت

كَبِيْرًا ﴿۶۸﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اٰذَوْا مُوْسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ

سخت اے مسلمانان مباشید مانند آنانکه رنجانیدند موسے را پس پاک ساخت خدا تعالے او را

کلان اے مسلمانان مباشید مانند آنانکه رنجانیدند موسیٰ را (پس بے عیب نشان داد و پاک ساخت) خدا او را

مِمَّا قَالُوْا ؕ وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيْهًا ﴿۶۹﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ

از آنچه گفته بودند و بود موسے نزدیک خدا با آبرو ف۱ اے مسلمانان بترسید از خدا

از آنچه گفته بودند و هست نزد خدا با آبرو ف۵ اے مسلمانان بترسید از خدا

وَقُوْلُوْا قَوْلًا سَدِيْدًا ﴿۷۰﴾ يُّصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ؕ وَ

و بگوئید سخن استوار تا بصلاح آرد کردارهاے شما را و بیامرزد برائے شما گناهان شما را و

و بگوئید سخنے استوار تا بصلاح آرد برای شما کردارهای شما را و بیامرزد برای شما گناهان شما را و

مَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا ﴿۷۱﴾ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى

هرکه فرمانبرد خدا و رسول او را پس هر آئینه مطلب یاب شد بفیروزی بزرگ هر آئینه ما پیش آوردیم امانت را ف۲ بر

هرکه فرمان برد خدا و پیغمبر او را پس هر آئینه کامیاب شود به کامیابی بزرگ (هر آئینه) پیش کردیم امانت را بر

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَّحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَ

آسمانها و بر زمین و بر کوهها پس قبول نکردند که بردارند آنرا و ترسیدند از آن و

آسمان ها و زمین و بر کوه ها پس قبول نکردند که بردارند آنرا و ترسیدند از آن و

حَمَلَهَا الْاِنْسَانُ ؕ اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا جَهُوْلًا ﴿۷۲﴾ لِّيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنٰفِقِيْنَ

برداشت آنرا آدمی هر آئینه وے هست ستمگار نادان ف۳ تا شود آخر کار آنکه عذاب کند خدا تعالے مردان منافق

برداشت آنرا آدمی (هر آئینه) او هست بسیار ستمگار نادان "تا عذاب کند خدا مردان منافق

وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَالْمُشْرِكٰتِ وَيَتُوْبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَ

و زنان منافق را و مردان مشرک و زنان مشرک را و برحمت رجوع کند بر مردان مسلمانان و

و زنان منافق را و مردان مشرک و زنان مشرک را و معاف کند (رجوع برحمت کند) خدا بر مردان مسلمان و

سورة السبا مکیة وهی اربع وخمسون آیة و ستة رکوعات

الْمُؤْمِنٰتِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۷۳﴾ ع

زنان مسلمان و هست خدا آمرزنده مهربان

زنان مسلمان و هست خدا آمرزنده مهربان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي

همه ستایش خدا را است که بدست اوست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست و مر او را است ستایش در

همه ستایش خدای راست که مر او راست آنچه در آسمان ها و آنچه در زمین است و مر او راست ستایش در

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنی موسے وقت غسل ستر میکرد جهال بنی اسرائیل گفتند که او آدرست رودنے بحسب اتفاق بر کناره آب غسل میکرد و جامهای خود بر سنگ نهاده بود بفرمان خدای تعالے آن سنگ روان شد موسیٰ عقب سنگ دوید تا آنکه جماعه از بنی اسرائیل عریان دیدند و گفتند ادرت ندارد و ادرت انتفاخ خصیه را گویند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی استعداد و تکلیف باوامر و نواهی والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بالفعل عدالت و علم ندارد و قابلیت آنها دارد والله اعلم ۱۲

ع ۸ ۱۰ ۵

تفسیر عثمانی

ف۵ کاری دیا ترکتی نکنید که سبب ایذای پیغمبرتان گردد چون آبرو و وجاهت پیغمبر نزد الله تعالے بسیار است باو هیچ گزند و نقص نمیرسد چه الله تعالی تمام چیزهای اذیت رسان را از پیغمبر خود رد می کند - آری خطر خرابی عاقبت برای شماست - ببینید که مردم به موسیٰ علیه السلام چه رنجها و اذیت ها رسانیدند مگر الله تعالے از سبب وجاهت و مقبولیت او همه را باطل گردانید بے خطا و بے عیب بودن موسیٰ علیه السلام را باثبات رسانید. در روایات است که بعض مفسدین به حضرت موسیٰ علیه السلام تهمت کردند که حضرت هارون را بجنگل برده بقتل رسانیده است - خدا تعالے بیک طریق خارق العاده آنرا تردید فرمود - بقیه بر صفحه ۴۲۷

ع ۹ ۵ ۶

الْآخِرَةِ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ① يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا

آخرت واوست باحکمت آگاه میداند آنچه در می آید بزمین و آنچه برمی آید ازوے

آخرت و اوست باحکمت برهمه چیز آگاه میداند آنچه می درآید درزمین و آنچه برمی آید ازوے

وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۚ وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ② وَقَالَ

و آنچه فرود می آید از آسمان و آنچه بالا میرود دروے واوست مهربان آمرزنده و گفتند

و آنچه فرود می آید از آسمان و آنچه بالا میرود دران واوست مهربان آمرزنده و می گویند

الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ ۖ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ ۖ

کافران نخواهد آمد پیش ما قیامت بگو آرے قسم پروردگار من البته خواهد آمد بشما پروردگاریکه داننده پوشیده است

منکران (کافران) نمی آید بر ما قیامت بگو برا نمی آید (آری) قسم است به پروردگار من هرآئینه خواهد آمد بر شما پروردگاری که داننده

لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا

غائب نمی شود ازوے هموزن ذره در آسمانها و نه در زمین و نه

غائب نمی شود ازوے هیچ مقدار ذره در آسمان ها و نه در زمین و نه

أَصْغَرُ مِنْ ذَٰلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ③ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ

خورد تر ازان و نه بزرگ تر مگر ثبت ست در کتاب ظاهر تا جزا دهد آنان را

هیچ چیز خورد تر از آن و نه بزرگ تر ازان مگر در کتاب آشکار است تا پاداش دهد کسانی را که

آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ④ وَالَّذِينَ

که ایمان آوردند و عمل هائے شائسته کردند آن جماعه ایشان راست آمرزش و روزی گرامی و آنانکه

ایمان آوردند و کردند اعمال شائسته آن مردمان اند که برای ایشان هست آمرزش و روزی گرامی و آنانکه

سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ ⑤ وَيَرَى

سعی کردند در رد آیات ما مقابله کنان آن جماعه ایشانراست عذاب از عقوبت درد دهنده و مے بینند

سعی کردند در آیت های ما برای شکست دادن (مقابله کنان) آن مردمان مرایشانراست عذاب شدید دردناک و می بینند

الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِي

آنانکه داده شده است ایشان را علم چیزے را که فرود آورده شد از جانب پروردگار تو راست و دلالت کننده

آنانکه داده شده است بایشان فهم (علم) چیزی را که فرود آورده شد بتو (از جانب) پروردگار تو او راست است هدایت میکند

إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ⑥ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ

بسوئے راه خدائے غالب ستوده کار و گفتند کافران با یکدیگر آیا دلالت کنیم شما را بر

بسوئے راه (خدای) غالب ستوده کار و می گویند کافران آیا دلالت کنیم شما را بر

رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ⑦

مردے که خبر می دهد بشما که چون پاره پاره کرده شوید تمام پاره پاره شدن هرآئینه شما در آفرینش نو باشید

مردی که خبر میدهد شما را چون پاره پاره کرده شوید بکلی پاره پاره شده (هرآئینه) شما در آفرینش نو خواهید شد

أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ ۗ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ

آیا بر بسته است بر خدا دروغ را یا باوجنونے هست بلکه آنانکه ایمان نمی آرند بآخرت

آیا افترا کرده است بر خدا دروغ را یا باو جنونی است نه چنین است آنانکه یقین ندارند به آخرت

فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ⑧ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا

در عقوبت باشند و در گمراهی دور اند آیا ندیدند بسوئے آنچه پیش روئے ایشان ست و آنچه

در عذاب و در گمراهی دور افتاده اند آیا نمی بینند (ندیدند) به آنچه پیش روی ایشان است و آنچه

خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ

پس پشت ایشانست از آسمان و زمین اگر خواهیم فرو بریم ایشان را بزمین یا

پس پشت ایشان است از آسمان و زمین اگر خواهیم فرو بریم ایشان را در زمین یا

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۲۶ - و در صحیحین است که حضرت موسی از نهایت حیا (برخلاف رواج مردم آن عصر) از مردم پنهان غسل می کرد - مردم گفتند که بدن او دارای عیب است یعنی داغ برص دارد و یا خصیه او آماسیده " روزی حضرت موسی علیه السلام خواست بخلوت غسل کند لباس را از بر کشیده به سنگی بنهاد آن سنگ کالا را گرفته گریخت حضرت موسی با عصای خود در عقب آن دوید سنگ در جائیکه مردم دیده میتوانند ایستاده شد - همه مردم موسی علیه السلام را برهنه دیدند و دانستند که در وجود او عیبی نیست شاعری چه خوب گفته، بپوشند لباس هر که را عیبی دید بے عیبان را لباس عریانی داد " بعض مفسرین نوشته اند که قارون بزنی یک مقدار پول داد تا نسبت به موسی کلیم تهمت بندد او در جمعیت مردم اظهار نمود که موسی علیه السلام را العیاذ بالله بادی گرفتار است بالآخر حق تعالی قارون را در زمین فرو برد و بزبان همان زن تردید آن تهمت را نمود چنانکه در سوره " قصص " گذشت (تنبیه) دیدن موسی علیه السلام بحالت برهنگی در پے سنگ از سبب مجبوری و بے اختیاری بود و شاید این خیال هم بدلش

ظهور نکرده باشد که سنگ به مجمعی رسیده موسی علیه السلام را ایستاده خواهد کرد - و حرکت سنگ بطور خرق عادت بود - بقیه بر صفحه ۴۳۱

نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَآءِ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ

بالکلیم براِیشان پارہا از آسمان ہر آئینہ دریں کار نشانہ است ہر بندہ

بیکلیم برایشان پارۂ از آسمان بتحقیق درین نشانی است برای ہر بندہ

مُّنِیْبٍ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ اٰتَیْنَا دَاوٗدَ مِنَّا فَضْلًا ؕ یٰجِبَالُ اَوِّبِیْ مَعَهٗ وَالطَّیْرَ ۚ وَ

رجوع کنندہ را و ہر آئینہ دادیم داؤد را از نزدیک خود بزرگی گفتیم اے کوہ ہا بزیر بردہ تسبیح گوئید ہمراہ او و مسخر ش ساختیم مرغان را

رجوع کنندہ و (ہر آئینہ) دادیم داؤد را از نزد خود بزرگی (گفتیم) اے کوہ ہا بہ خوش آوازی بخوانید ہمراہ وی و مسخر کردیم باو پرندہ ہا را و

اَلَنَّا لَهُ الْحَدِیْدَ ﴿١٠﴾ اَنِ اعْمَلْ سٰبِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِی السَّرْدِ وَاعْمَلُوْا

نرم گردانیدیم برائے او آہن را فرمودیم کہ بساز زرہ ہائے کشادہ و اندازہ نگاہدار در بافتن حلقہ ہا و اے اہل بیت داؤد بعمل آرید

نرم گردانیدیم برای او آہن را (فرمودیم) کہ بساز زرہ ہای کشادہ و باندازہ پیوست کن حلقہارا (اندازہ نگاہ دار در بافتن حلقہا)

صَالِحًا ؕ اِنِّیْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَیْمٰنَ الرِّیْحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَّ

کردار شائستہ ہر آئینہ من بآنچہ می کنید بینا ام و مسخر ساختیم برای سلیمان باد را سیر اول روز او یکماہہ راہ بود و

کارہای شائستہ (ہر آئینہ) من بہ آنچہ می کنید بینایم و (مسخر گردانیدیم) برای سلیمانؑ باد را منزل صبح او یکماہ (راہ) بود و

رَوَاحُهَا شَهْرٌ ۚ وَاَسَلْنَا لَهٗ عَیْنَ الْقِطْرِ ؕ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ یَّعْمَلُ بَیْنَ یَدَیْهِ

سیر آخر روز او نیز یکماہہ راہ بود و روان ساختیم برائے او چشمہ مس و مسخر ش ساختیم از دیوان کسے را کہ کار میکرد پیش او

منزل شام او یکماہ (راہ) بود و روان ساختیم برای او چشمہ مس گداختہ را و (مسخر گردانیدیم) از جن کسانی را کہ کار میکردند پیش

بِاِذْنِ رَبِّهٖ ؕ وَمَنْ یَّزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِیْرِ ﴿١٢﴾

بحکم پروردگار خویش و ہر کہ کجی کند از دیوان از حکم ما بچشانیم او را پارہ از عقوبت دوزخ

بحکم پروردگار او و ہر کہ سر باز زند از ایشان از حکم ما بچشانیم او را از عذاب آتش

یَعْمَلُوْنَ لَهٗ مَا یَشَآءُ مِنْ مَّحَارِیْبَ وَتَمَاثِیْلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَ

میساختند برائے او آنچہ میخواست از قلعہ ہا و صورت ہا و کاسہ ہا بقدر حوضہا و

میساختند برای او آنچہ می خواست قلعہ ہا و تصاویر و لگن ہا مانند حوض ہا و

قُدُوْرٍ رّٰسِیٰتٍ ؕ اِعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا ؕ وَقَلِیْلٌ مِّنْ عِبَادِیَ

دیگ ہا ثابت در جا ہائے خود گفتیم بعمل آرید اے کسان داؤد سپاسداری را و اندک است از بندگان من

دیگ ہا محکم بر دیگدان ہا (گفتیم) کار کنید اے خانوادہ داؤد احسان را قبول کنان (شکر کنید ای آل داؤد) و اندک اند از بندگان من

الشَّكُوْرُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَیْنَا عَلَیْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰی مَوْتِهٖٓ اِلَّا دَآبَّةُ

شکر گزارندہ پس چون مقرر کردیم بروئے مرگ دلالت نکرد دیوانرا بر موت او مگر کرم

احسان پذیرندہ (شکر گذار) پس چون مقرر کردیم بروی مرگ را ایشان نداد دلالت (نکرد) ایشانرا بر مرگ او مگر کرم

الْاَرْضِ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهٗ ۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَیَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَّوْ كَانُوْا یَعْلَمُوْنَ

چوب خوارہ کہ می خورد عصائے سلیمان را پس چون بیفتاد واضح شد پیش دیوان کہ اگر میدانستند

چوب خوار (کہ زمین برآمدہ) می خورد عصائے او را پس چون افتاد معلوم کرد جن کہ اگر میدانستند

الْغَیْبَ مَا لَبِثُوْا فِی الْعَذَابِ الْمُهِیْنِ ﴿١٤﴾ لَقَدْ كَانَ لِسَبَاٍ فِیْ مَسْكَنِهِمْ

غیب را درنگ نمی کردند در عذاب خوار کنندہ ہر آئینہ بود قوم سبا را در جائے ماندن ایشان

غیب را نمی ماندند (درنگ نمیکردند) در عذاب خوار کنندہ ع ہر آئینہ بود برای قوم سبا در مسکن ایشان

اٰیَةٌ ۚ جَنَّتٰنِ عَنْ یَّمِیْنٍ وَّشِمَالٍ ؕ كُلُوْا مِنْ رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوْا لَهٗ ؕ

نشانہ برایشان را بود دو بوستان از جانب راست و از جانب چپ گفتیم بخورید رزق پروردگار خویش و شکر گوئید او را

نشانی (آن نشانی) دو باغ (بود) از راست و چپ (گفتیم) بخورید رزق پروردگار خود را و شکر کنید برای او

بَلْدَةٌ طَیِّبَةٌ وَّرَبٌّ غَفُوْرٌ ﴿١٥﴾ فَاَعْرَضُوْا فَاَرْسَلْنَا عَلَیْهِمْ سَیْلَ الْعَرِمِ

شما را شہرے ہست پاکیزہ و پروردگارے آمرزندہ پس رو گردانیدند پس فرستادیم برایشان سیلے تند

(این) شہریست پاکیزہ و پروردگار آمرزندہ است پس روی گردانیدند (از شکر) پس رہا کردیم (فرستادیم) برایشان سیل قوی (سیل باران شدید)

ولہ یعنی باز شکر ہا الخ یعنے سیلے کہ پشت ہا بند کوہ بود ۱۲ تفسیر عثمانی بقیہ ۴۲۸ - راجع بجزئی عادت تعالیٰ ستعفی نوشتہ یعنی از مطالب آن ہر دو پوشیدہ ماند کہ در چنین جزئیات بپیچند بہر حال ازین واقعہ ظاہر میشود کہ اللہ تعالیٰ برای اینکہ انبیاء علیہم السلام را از عیوب جسمانی و روحانی پاک ثابت کند چقدر اہتمام میفرماید تا در دل ہر کس از طرف ایشان حس تنفر و استخفاف پیدا نگردد و مانع قبول حق واقع نشود - ع۵ حضرت سلیمانؑ بذریعہ جن ہا تعمیر بیت المقدس را تجدید می نمود چون دریافت کہ مرگ نزدیک شدہ است نقشہ را بجن ہا سپرد و خودش در خانہ کہ از شیشہ ساختہ شدہ بود مشغول عبادت الہی گردید عادت داشت کہ ماہ ہا خلوت گزیدہ عبادت میکرد دران حالت فرشتہ بقبض روحش پرداخت و نعش مبارکشان بہ تکیہ چوب عصا ایستادہ ماند و ہیچ کس ندانست کہ وفات نمودہ بعد از وفاتش مدتے جنیان طور سابق مصروف تعمیر بودند چون تعمیر بہ پایان رسید عصا تکیہ دی برآن تکیہ کردہ بود در اثر کرم خوردگی شکستہ و ہمہ بوفات او آگہی یافتند و ازین واقعہ جن ہا فہمیدند کہ غیب را نمیدانند و انسانان معتقد آنہا ہم دریافتند کہ اگر جن ہا بر غیب آگہی می داشتند - بقیہ بر صفحہ ۴۲۹

وَبَدَّلْنٰهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَّاَثْلٍ وَّشَيْءٍ مِّنْ

و عوض دادیم او شان را بجائے دو بوستان ایشان بوستانے دیگر خداوند میوه ہائے بدمزه و خداوند درخت گز و چیزے اندک از

و عوض دادیم ایشانرا بجائے دو باغ ایشان دو باغ دیگر دارای اندکی میوه ہای بدمزه و گنده گز و چیز اندکی از

سِدْرٍ قَلِيْلٍ ۝٧ ذٰلِكَ جَزَيْنٰهُمْ بِمَا كَفَرُوْا ۭ وَهَلْ نُجٰزِيْٓ اِلَّا الْكَفُوْرَ ۝٨

درخت کنار این سزا دادیم ایشانرا بسبب ناسپاسی ایشان و سزائے بد نمیدہیم مگر ناسپاس را

درخت بیر (کنار) ع۵ این عذاب جزا دادیم ایشان را بسبب ناسپاسی ایشان و سزائی دہیم مگر ناسپاس را

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَّ

و پیدا کردیم میان ایشان و میان آن دیہ ہا کہ برکت نہادہ ایم دران ف۱ دیہ ہا متصل با یکدیگر و

و گذاشته بودیم میان ایشان آن دہاتی کہ برکت نہادیم در آن دہاتی را کہ ظاہر است و از راه بنظر می آید و

قَدَّرْنَا فِيْهَا السَّيْرَ ۭ سِيْرُوْا فِيْهَا لَيَالِيَ وَاَيَّامًا اٰمِنِيْنَ ۝٩ فَقَالُوْا رَبَّنَا

مقرر کردیم دران دیہہا آمد رفت را گفتیم سیر کنید درین دیہ ہا شب ہا و روز ہا ایمن شده پس گفتند ف۲ اے پروردگار ما

مقرر کردیم دران دہات رفت و آمد را (گفتیم) بروید دران دہات شب ہا و روز ہا بہ امن (در حالیکہ ایمن باشید) پس گفتند ای پروردگار ما

بٰعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ وَمَزَّقْنٰهُمْ

دوری پیدا کن در میان سفرہائے ما و ستم کردند بر خویش پس گردانیدیم ایشان را افسانہا و پاره پاره ساختیم ایشان را

دراز بگردان سفر ہای ما را (دوری افگن میان سفر ہای ما) و ستم کردند بر نفس ہای خود پس گردانیدیم ایشانرا افسانہا و پاره پاره کردیم ایشانرا

كُلَّ مُمَزَّقٍ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ۝١٠ وَلَقَدْ

تمام پاره پاره ساختن ہر آئینہ درین ماجرا نشانہاست ہر صبر کننده شکر گوینده را و ہر آئینہ

پاره پاره (کمال پاره کردن) (ہر آئینہ) درین ماجرا امتحان ادراک است (نشانہاست) ہر صبر کننده شکر کننده را و (ہر آئینہ)

صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْلِيْسُ ظَنَّهٗ فَاتَّبَعُوْهُ اِلَّا فَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۝١١

راست یافت شیطان در حق ایشان اندیشه خود را پس پیروی او کردند مگر گروہے اندک از مسلمانان

ثابت کرد (راست یافت) بر ایشان ابلیس گمان خود را پس پیروی کردند او را مگر گروہی اندک از مومنان

وَمَا كَانَ لَهٗ عَلَيْهِمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْاٰخِرَةِ مِمَّنْ

و نبود شیطان را بر ایشان ہیچ غلبه لیکن مبتلا گردانیدیم تا بدانیم کسے را کہ ایمان می آرد بآخرت از آنکه

و نبود او را (شیطان را) بر ایشان ہیچ غلبه لیکن (مبتلا گردانیدیم ایشانرا) تا جدا کنیم کسی را کہ ایمان می آرد بہ آخرت از کسیکه

هُوَ مِنْهَا فِيْ شَكٍّ ۭ وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ۝١٢ قُلِ ادْعُوا الَّذِيْنَ

وے در شبہہ است از وے پروردگار تو بر ہر چیز نگاہبان ست بگو بخوانید آنانرا کہ

وے از آخرت در شک است و پروردگار تو بر ہر چیز نگہبان است بگو بخوانید آنان را کہ

زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۚ لَا يَمْلِكُوْنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي

گمان می کنید بجز خدا مالک نیستند ہم وزن یک ذره در آسمان ہا و نه در زمین و نیست ایشانرا در

می پندارید (آنان را خدایان) بجز خدا مالک نیستند مقدار یک ذره را در آسمان ہا و نه در زمین و نیست ایشانرا درین

الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيْهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَّمَا لَهٗ مِنْهُمْ مِّنْ ظَهِيْرٍ ۝١ وَلَا تَنْفَعُ

آسمان و زمین ہیچ شرکتے و نیست خدارا از ایشان ہیچ یاری دہنده و سود نکند

ہر دو (در آسمان و زمین) ہیچ شرکتی و نیست او را (خدا را) از ایشان مددگاری و سود نکند

الشَّفَاعَةُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهٗ ۭ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوْبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا ۙ

درخواست نزدیک خدا تعالے مگر برائے کسیکه دستوری داده باشد برائے او اہل محشر مضطرب شوند تا آنکه اضطراب دور کرده ...

شفاعت (کسی) نزد او تعالے مگر برای کسیکه اجازه دہد او را (ملائک اہل محشر مضطرب شوند) تا وقتیکه آشفتگی دور کرده شود از دلہای ایشان گویند

قَالَ رَبُّكُمْ ۭ قَالُوا الْحَقَّ ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ۝٢ قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ

فرموده است پروردگار شما ملاء اعلے گویند کہ فرموده است سخن راست ف۳ و او ست بلند مرتبه بزرگ قدر بگو کہ روزی میدہد شما را

فرموده پروردگار شما گویند فرمود (سخن) حق را و او ست بلند مرتبه بزرگ قدر بگو کہ رزق میدہد شما را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی شام ف۲ یعنی بزبان حال ۱۲ ف۳ یعنی اذن شفاعت داد ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۲۸ — درین زحمت خوار کننده خود را مبتلا نمی کردند و به مجرد دیدن وفات حضرت سلیمان را حس می نمودند از کار دست می کشیدند نیز ازین ماجرا ظاہر شد که تسخیر شیاطین وغیره برای حضرت سلیمان محض فضل ایزدی بود نه کسبی و اگر خدا بخواہد می تواند پس از مرگ شخص ہم در حق او آنرا ادامه دہد و نیز سبب تکمیل آن انصرامات گردید که به سلیمان عم در زندگی وے ارزانی شده و بعد از موت ہم تا یک وقت لازمه آنرا دوام داد و وانمود کرد که کار ہای مفوضه پیغمبران را الله تعالے بچه تدابیر بپایان می رساند ع۵ یعنی نصائح را در نظر نیاوردند و از شکرگذاری منعم حقیقی رو گردانیدند لہذا عذاب آب را فرستادیم آن بند بشکست و تمام باغہا و زمین ہا غرق شد و میوه ہای لطیف و نباتات اعلیٰ به درختان بیکاره و بیته ہای خار دار تبدیل گردید چنانکه انگور و خرما و انواع و اقسام نعمت ہا پیدا می شد اکنون غیر از گنده گز و بیر (کنار) و میوه ہای زحمت و تلخ چیزی ندارد و بہترین آن درختان یک عدد قلیل بیر می یافت این واقعه در بین زمانه حضرت مسیح و رسول کریم صلی الله علیه وسلم بوقوع پیوست

بقیه بر صفحه ۴۳۰

ع ۲ — ۱۲ — ۸

مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ قُلِ اللّٰهُ ۙ وَاِنَّآ اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِيْ

از جانب آسمان ها و زمین باز بگو خدا میدهد و هر آئینه ما یا شما بر هدایتیم یا در

از آسمان ها و زمین نشان بده (بگو) که خدا میدهد و هر آئینه، ما یا شما بر هدایتیم یا در

ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۝ قُلْ لَّا تُسْـَٔــلُوْنَ عَمَّآ اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔــلُ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ۝

گمراهی ظاهر بگو سوال کرده نخواهد شد شمارا از گناه ما و سوال کرده نخواهد شد مارا از انچه شما می کنید

گمراهی ظاهر عہ بگو پرسیده نخواهید شد شما از گناه ما و پرسیده نخواهیم شد ما از آنچه شما می کنید

قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ۭ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيْمُ ۝ قُلْ

بگو جمع خواهد کرد پروردگار ما میان ما باز حکم کند میان، ما یعنی میان ما و شما براستی و اوست حکم کننده دانا بگو

بگو جمع می کند پروردگار ما میان ما باز حکم می کند میان ما به انصاف (براستی) و اوست تمام کننده قضایا (حکم کننده) دانا بگو

اَرُوْنِيَ الَّذِيْنَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ شُرَكَاۗءَ كَلَّا ۭ بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝ وَ

بنمائید مرا آنانکه ایشان را لاحق کرده اید با خدا شریک ساخته نه چنین ست بلکه خدا هموست غالب با حکمت و

بنمائید مرا آنان را که برابسته اید به او (تعالی) شریکان کسی نیست بلکه اوست خدای غالب با حکمت و

مَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا كَاۗفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا

نه فرستادیم ترا الا برائے مردمان همه ایشان مژده دهنده و ترساننده و لیکن اکثر مردمان

نفرستادیم ترا مگر برای همه مردم مژده دهنده و ترساننده و لیکن اکثر مردم

يَعْلَمُوْنَ ۝ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝ قُلْ

نمیدانند و می گویند کے بوجود آید این وعده اگر شما راست گوئید بگو

نمیدانند عہ و می گویند چه وقت است این وعده هست اگر راست گویان بگو

لَّكُمْ مِّيْعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْـتَاْخِرُوْنَ عَنْهُ سَاعَةً وَّلَا تَسْتَقْدِمُوْنَ ۝ وَ

شمار است وعده روزیکه باز پس نتوانید ازان ساعتے و نه پیشدستی کنید و

برای شما وعده روزی است که تاخیر کرده نمی توانید ازان روز یک ساعت و نه پیشی کرده میتوانید (ازان) و

قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِيْ بَيْنَ يَدَيْهِ ۭ

گفتند کافران یعنی مشرکان هرگز باور نداریم این قرآن را و نه آن کتاب را که پیش از وے بود

گفتند کافران هرگز باور نداریم این قرآن را و نه کتابے را که پیش از وی بود

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ مَوْقُوْفُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ښ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى

و عجب کنی اے بیننده اگر به بینی چون ستمگاران ایستاده شوند نزدیک پروردگار خویش باز میگرداند بعض ایشان بسوے

و اگر ببینی و قتیکه ظالمان ایستاده کرده شدگان باشند نزد پروردگار ایشان باز می گرداند بعض ایشان

بَعْضِ ۨالْقَوْلَ ۚ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لَوْلَآ

بعض سخن را می گویند آنانکه ناتوان گرفته شد ایشان را با آنانکه سرکشی کردند اگر نے بودید

به بعضی سخن را می گویند آنان که ضعیف شمرده شده بودند به آنانکه سرکشی کردند اگر نے بودید

اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِيْنَ ۝ قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْٓا

شما هر آئینه ما مسلمان میشدیم گفتند سرکشان بنا توانان

شما هر آئینه ما ایمان داری بودیم گویند آنانکه سرکشی کردند برای آنانکه ضعیف شمرده شده بودند

اَنَحْنُ صَدَدْنٰكُمْ عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَاۗءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُّجْرِمِيْنَ ۝

آیا ما باز داشتیم شمارا از هدایت بعد از انکه آمد شما بلکه شما بودید گناه گاران

آیا ما باز داشتیم شمارا از هدایت بعد از انکه آمد بشما (نه چنین است) بلکه بودید خود شما گنهگاران

وَقَالَ الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ

و گفتند ناتوانان سرکشان را نه بلکه باز داشت مارا مکر شب و روز

و گویند آنانکه ضعیف شمرده شده بودند مر آنان را که سرکشی کردند (نه چنین است) بلکه (باز داشت مارا) مکر شب و روز شما

فتح الرحمن

ف۱ یعنی جواب سوال کنند ۱۲

ف۲ یعنی کرشما که پیوسته درستی آن بوده‌اید ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۲۹ محققین آثار قدیمه یک کتیبه بسیار بزرگ از عصر ائمه الاشرم را بر دیواری که از «سد عرم» باقیمانده بود یافته اند و آن هم از شکستن این بند حکایه می کند. مگر این غالباً پس از واقعه که ذکرش در قرآن است بعمل آمده. والله اعلم. حضرت شاه صاحب رحمة الله مینویسد که «چون الله تعالی اراده فرستادن عذاب را فرمود دران بند کور موش بیافرید که بیخ بند آب را کاوید و آب یکباقوت کرده بند را برد این آب آب عذاب بود بر هر زمینی که گذشت آنرا خراب ساخت»

ع۱ یعنی بدیهیست که هر دو طائفه راست نمی گوید (ورنه اجتماع نقیضین لازم آید) یقیناً یکے از دو راست و دیگری دروغگوی است پس لازم است که سنجیده بعد از غور و تامل سخن درست را بپذیرید. این در جواب طائفه ایست که می گفتند هر دو فرقه از قدیم الایام بوده اند پس مناقشه و مجادله ضرورت ندارد دانیه باین خاطر نشان نمود که یکے یقیناً هتماً کار دیگر راه است و در عدم تعیین آن یکے حسن خطاب حکیمانه بکار برده شد یعنی یکے از دو طائفه یقیناً بر غلط است اکنون از شنیدن دلائل فوق خود شما فیصله کنید که کدام یک بر غلط است گویا

با مخالف بنرمی سخن زده و او مرتع داده میشود که در نفس خود غور کنند ۔ عہ این جا رسالت را با توحید ذکر فرمود یعنی وظیفه تو غرض بعثت تو این است که فقط عرب بلکه باشندگان

حاشیه: ۲۴ فروری تفسیر عثمانی بقیه صفحه ۱۱ جلد انسان ۱۲

اِذْ تَاْمُرُوْنَنَآ اَنْ نَّكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهٗٓ اَنْدَادًا ۭ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا

چون میفرمودید ما را که کافر شویم بخدا و مقرر کنیم برای او همتایان را و در دل دارند همه ایشان پشیمانی چون

چون امر می کردید بما که کافر شویم بخدا و مقرر کنیم برای او همتا ها (شریکان) و پشیمان شدند نهان (پوشیده میدارند پشیمانی) چون

رَاَوُا الْعَذَابَ ۭ وَجَعَلْنَا الْاَغْلٰلَ فِيْٓ اَعْنَاقِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۭ هَلْ يُجْزَوْنَ

ببینند عذاب را و بیندازیم طوقها در گردن کافران سزا داده میشوند

چون بینند عذاب را و بیفکنیم طوقها را در گردن های کافران سزا داده نمی شوند

اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝۳ وَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ

مگر بوفق آنچه می کردند و نه فرستادیم در هیچ دیهی بیم کننده را مگر گفتند

مگر موافق آنچه می کردند و نفرستادیم در هیچ قریه هیچ بیم کننده مگر گفتند

مُتْرَفُوْهَآ ۙ اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ۝۴ وَقَالُوْا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا

منعمان آن دیه هر آئینه ما بآنچه فرستاده شده است شما را همراه آن نامعتقدیم و گفتند ما زیاده تریم باعتبار اموال و

منعمان (ثروتمندان) آن (هر آئینه) ما به آنچه فرستاده شده اید به آن ناگرویدگانیم و گفتند ما زیاده تریم باعتبار اموال و

وَّاَوْلَادًا ۙ وَّمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ۝۵ قُلْ اِنَّ رَبِّيْ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ

اولاد و نیستیم ما عذاب کرده شده بگو هر آئینه پروردگار من کشاده میکند روزی را برای هر که

اولاد و نیستیم ما عذاب کرده شدگان بگو (هر آئینه) پروردگار من می گشاید رزق را برای هر که

يَّشَاۗءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝۶ وَمَآ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ

خواهد و تنگ میکند برای هر که خواهد ولیکن اکثر مردمان نمیدانند و نیست اموال شما و نه اولاد شما

خواهد و تنگ می گرداند (برای هر که خواهد) ولیکن اکثر مردمان نمیدانند و نیست اموال شما و نه اولاد شما

بِالَّتِيْ تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۡ فَاُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ

آن چیز که مقرب گرداند شما را نزدیک ما بمرتبه قربت لیکن مقرب آنست که ایمان آورد و کرد کردار شائسته پس آن جماعه ایشانرا است

چیزی که مقرب گرداند شما را نزد ما نزدیک گردانیدنی لیکن مقرب کسی است که ایمان آورد و کرد عمل شائسته پس آن جماعه ایشانراست

جَزَاۗءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوْا وَهُمْ فِي الْغُرُفٰتِ اٰمِنُوْنَ ۝۱ وَالَّذِيْنَ يَسْعَوْنَ

جزای دو چند بمقابله آنچه عمل کردند و ایشان در کوشکهای بلند ایمن باشند و آنانکه سعی می کنند

جزای دو چند بسبب آنچه کردند و ایشان در قصرهای بلند ایمن باشندگان اند و آنانکه سعی می کنند

فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ اُولٰۗىِٕكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُوْنَ ۝۲ قُلْ اِنَّ رَبِّيْ

در رد آیات ما مقابله کنان آن جماعه در عذاب حاضر کرده شوند بگو هر آئینه پروردگار من

در (رد) آیات ما مقابله کنان آن جماعه در عذاب حاضر کرده شدگان اند بگو (هر آئینه) پروردگار من

يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَاۗءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ ۭ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ

کشاده می کند روزی را برای هر که خواهد از بندگان خود و تنگ میسازد برای هر که خواهد و هر که خرج کنید از هر جنس که باشد

کشاده می گرداند رزق را برای هر که خواهد از بندگان خود و تنگ می گرداند برای هر که خواهد و هر چه خرج کنید از چیزی

فَهُوَ يُخْلِفُهٗ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ۝۳ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ يَقُوْلُ

پس خدا عوض آن دهد و او بهترین روزی دهندگانست و روزیکه برانگیزد خدا ایشان را همه یکجا باز بگوید

پس خدا عوض آن را دهد و او (تعالی) بهترین روزی دهندگان است و روزی که جمع کند (خدا) همه ایشان را باز گوید

لِلْمَلٰۗىِٕكَةِ اَهٰٓؤُلَاۗءِ اِيَّاكُمْ كَانُوْا يَعْبُدُوْنَ ۝۴ قَالُوْا سُبْحٰنَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا

بفرشتگان آیا ایشان شما را عبادت می کردند فرشتگان گویند پاکی تراست تو کارساز مائی

بفرشتگان آیا این گروه شما را عبادت می کردند گویند (فرشتگان) پاکی تراست مالبوی توایم نه بسوی آنها تو کار

مِنْ دُوْنِهِمْ ۚ بَلْ كَانُوْا يَعْبُدُوْنَ الْجِنَّ ۚ اَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُّؤْمِنُوْنَ ۝۵

سوای ایشان بلکه ایشان عبادت می کردند دیوان را اکثر ایشان بدیوان اعتقاد داشتند

بجز ایشان بلکه ایشان عبادت می کردند جن ها را اکثر ایشان به جن ها اعتقاد کنندگان بودند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عبادت ملائکه بجهت وسوسه شیاطین بود پس گویا عبادت شیاطین کردند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ آن بدبختانی که آیات خدا را در معوذه طرف طعن قرار داده مردم را از آن باز می داردند گویا می پندارند که خدا و رسول را شکست میدهند پس همه آنها گرفتار و برای محکوم شدن به عذاب حاضر کرده می شوند نه هیچ یک خلاص میشود و نه گریخته می تواند ف۶ این تبلیغ برای مسلمانان است که از نفاق در راه خیر از تنگی و افلاس اندیشه نکنید خرج کردن از رزق نمی کاهد۔ روزی مقدر بهر صورت بشما میرسد و در مقدار چیزیکه خدای تعالی بحکمت خود بخواهد کمی بدهد خرج کنید یا نکنید هیچ کمی و یا بیشی واقع نمیشود بلکه اگر در راه خیر صرف کنید برکت عاید میشود در حق تعالی معاوضه آنرا میدهد خواه آن عوض بصورت مال ظهور کند یا بشکل قناعت و غنای قلبی۔ وحصول معاوضه در آخرت هم یقینی است خلاصه نزد او تعالی هیچ چیزی کمی ندارد مسلمان باید که نسبت بحضرت ایزد متعال همیشه خوش بین باشد و در مقابل خست و اندیشه فقر و فاقه را در دل راه ندهد ... و ل

ع ۴ / ۱۰

تنبیه: در آیت گویا بدین طرف هم اشاره فرمود که هم چنانکه در دنیا باعتبار تنگی و فراخی رزق وضیع مردم متفاوت است در آخرت هم باعتبار مراتب ثواب و عذاب ...

فاليوم لا يملك بعضكم لبعض نفعا ولا ضرا ونقول للذين

پس امروز نمی تواند بعض شما برائے بعض سود رسانیدن ونه زیان کردن و فرمائیم

پس امروز مالک شده نمی تواند بعض شما برائے بعض دیگر نفع و ضرر را و می گوئیم

ظلموا ذوقوا عذاب النار التي كنتم بها تكذبون (٦) وإذا تتلى عليهم

ستمگاران را بچشید عذاب آتشے که شما دروغ می داشتید آن را و چون خوانده میشود بر ایشان

ستمگاران را بچشید عذاب آن آتشی را که شما آنرا دروغ می پنداشتید و چون خوانده شود بر ایشان

آياتنا بينات قالوا ما هذا إلا رجل يريد أن يصدكم عما كان

آیات ما روشن آمده گویند با یکدیگر نیست این پیغامبر مگر مردے که میخواهد که باز دارد شما را از آنچه

آیت های ما روشن روشن گویند نیست این شخص مگر مردی است می خواهد که باز دارد شما را از آنچه

يعبد آباؤكم وقالوا ما هذا إلا إفك مفترى وقال الذين كفروا

می پرستیدند پدران شما و گویند نیست این قرآن مگر دروغے بربافته و گویند کافران

عبادت می کردند پدران شما و گویند نیست این (قرآن) مگر دروغ بربافته شده و می گویند کافران

للحق لما جاءهم إن هذا إلا سحر مبين (٧) وما آتيناهم من كتب

سخن راست را چون بیامد بدیشان نیست این مگر سحر ظاهر و ندادیم مشرکان عرب را کتاب ها

سخن حق را چون برسد (بیاید) بایشان نیست این هیچ چیز مگر جادوی آشکارا و ما ندادیم ایشانرا هیچ کتابے

يدرسونها وما أرسلنا إليهم قبلك من نذير (٨) وكذب الذين

که بخوانند آنها را و نه فرستادیم بسوئے ایشان پیش از تو هیچ ترسانندہ و دروغ داشتند آنانکه

که بخوانند آنرا و نه فرستادیم بسوئے ایشان پیش از تو هیچ ترسانندہ و تکذیب کردند آنانکه

من قبلهم وما بلغوا معشار ما آتيناهم فكذبوا رسلي فكيف

پیش از ایشان بودند و این مشرکان نرسیده اند به دهٔ یک آنچه داده بودیم به پیشینیان پس بدروغ نسبت کردند پیغامبران مرا پس چگونه

پیش از ایشان بودند و نرسیدند (ایشان) به ده یک آنچه که داده بودیم ایشان (پیشینیان) را پس تکذیب کردند پیغامبران مرا پس چگونه

كان نكير (٩) قل إنما أعظكم بواحدة أن تقوموا لله مثنى و

بود عقوبت من بگو جز این نیست که پند میدهم شما را به یک کلمه که برخیزید برائے خدا دو گان دو گان و

انکار (عقوبت) من بگو (جز این نیست) پند میدهم شما را بیک نصیحت که برخیزید بنام (برای) خدا دو دو و

فرادى ثم تتفكروا ما بصاحبكم من جنة إن هو إلا نذير

یک یک باز تامل کنید که نیست بیار شما هیچ جنونے نیست او مگر بیم کننده

یک یک باز فکر کنید نیست برفیق شما هیچ سودا (جنون) نیست او مگر ترسانندہ

لكم بين يدي عذاب شديد (١) قل ما سألتكم من أجر فهو

برائے شما پیش از آمدن عذاب سخت بگو آنچه سوال کرده باشم از شما جنس مزد پس آن

برائے شما پیش از آمدن عذابے شدید ع۵ بگو آنچه سوال کرده باشم از شما مزدی پس آن

لكم إن أجري إلا على الله وهو على كل شيء شهيد (٢) قل

شما راست نیست مزد من مگر بر خدا و او بر همه چیز خبردار است بگو

برای شماست نیست مزد من مگر بر خدا و نزد اوست هر چیز (و او تعالے بر همه چیز خبردار است) بگو

إن ربي يقذف بالحق علام الغيوب (٣) قل جاء الحق وما

هر آئینه پروردگار من بیگر تاند از علم غیب وحی راست را آن پروردگار داناے پوشیده باست بگو آمد سخن راست و

(هر آئینه) پروردگار من می افگند دین راست را او ست دانندهٔ چیزهای پوشیده بگو آمد دین راست و

يبدئ الباطل وما يعيد (٤) قل إن ضللت فإنما أضل على

آفرینش نو نمی کند معبود باطل و نه دیگر بار آفریند بگو اگر گمراه شدم پس جز این نیست که گمراه میشوم بر

پیدا کرده نمی تواند دروغ چیزی را و نه اعاده کرده میتواند (و نمی آفریند معبود باطل و نه اعاده کرده میتواند چیزی را) بگو اگر ملزم (پس جز این نیست)

ع۵ دعوای نبوت پیغمبر و معجزات خوارق او یا دین اسلام که آمده شوهر را از زن و پدر از پسر جدا کند و یا قرآن که بر دلها تاثیر فوق العاده میاندازد بجز جادوی آشکارا چیز دیگری نیست (العیاذ بالله) ع۵ از تعصب و عناد منحرف شده بانصاف و اخلاص بنام خدا تعالے قیام کنید چند نفر جمع شده باهم بحث و مشوره نمائید و بتنهائی غور کنید و بسنجید که این رفیق شما محمد رسول الله صلعم که بیش از چهل سال بین شما زیست نموده و حالات جزئی و کلی او را از طفولیتش تا به کهولت بچشم سر دیده اید و امانت و دیانت صدق و عفاف و فهم دانش او را دائما قائل بوده و در هیچ یک معامله گاهی الزام نفسانیت و یا خود غرضی برو عائد نگرده اید آیا واقعا گمان کرده میتوانید که دانعیاذ بالله بمرض جنون مبتلا شده و مردم را دشمن هم دیگر ساخته است؟ آیا از دست دیوانگان می آید که چنین سخنان حکمت بگویند آیا مجنونی میتواند برای قوم خود این قدر خیر خواهی و دلسوزی و برای فلاح اخروی و ترقی دنیوی آنها چنین دستور العمل بزرگ تقدیم نماید؟ او شما را زخطرات بس مهلک و آینده تباهی انگیز آگاه می کند، تاریخ اقوام را بشما بیان می نماید و به دلائل و شواهد بی شمار شما می فهماند این کار با زادهٔ افکار دیوانگان نیست بلکه از ا

ع ٥ / ٩ / ١١

نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾ وَلَوْ

نفس خویش واگر راه یابم پس بسبب آنست کہ وحی فرستد بسوے من پروردگار من ہر آئینہ وے شنوا نزدیک ست و تعجب کنے اگر

نقصان خود (بر نفس خود) واگر راه یابم پس بسبب آنست کہ وحی می فرستد بمن پروردگار من ہر آئینہ او شنوا نزدیک است عـ٥ واگر

تَرَىٰ إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ

بینی چون مضطرب شوند پس نباشد از عذاب خلاص شدن و گرفته شوند از هر جانب نزدیک وـل و گویند آنگاه ایمان آوردیم بقرآن

بینی چون پریشان شوند (بترسند) پس خلاص نشوند بگریختن و دستگیر شده آورده شوند از جای قریب و گویند آنگاه ایمان

وَأَنَّىٰ لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ ۖ وَ

واز کجا بود ایشانرا بدست آوردن ایمان از جاے دور یعنی محال شد و حالانکہ کافر بودند بقرآن پیش ازین و

کجا ست ایشان را بدست آوردن (ایمان) از جائے دور عـ٥ و منکر شده بودند (و حال آنکہ کافر بودند بقرآن) پیش ازاین و

يَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا

می انداختند وـ٢ نادیده از مکان دور و جدائی افگنده شد میان ایشان و میان آنچه

می افگنند بدون دیدن هدف (می افگندند نادیده) از جائے دور و حائل کرده شد میان ایشان و میان

يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ ﴿٥٤﴾

می خواستند چنانچہ کرده شد باحوال ایشان پیش ازین ہر آئینہ ایشان بودند در شک قوی

آرزو های ایشان چنانچہ کرده شد به امثال ایشان پیش ازین (ہر آئینہ) ایشان بودند در شک آزارده‌نده (قوی)

سورة فاطر مكية وهي	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ	خمس واربعون آية وخمس ركوعات

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ

همه ستایش خدا را است آفریننده آسمانها و زمین سازنده فرشتگان را پیغامبر سازنده ایشانرا خداوند بازو

همه ستایش خدائی را است کہ آفریننده آسمانها و زمین گرداننده فرشتگان است پیغام آورندگان (چنانچہ) ملائکہ صاحب

مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۚ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ

بازوگان دوگان و سه گان و چهارگان چهارگان زیاده می کند در آفرینش هرچه خواهد ہر آئینہ خدا بر ہر چیز

دو دو بال و سه سه بال و چهار چهار بال زیاده می کند در پیدایش آنچہ می خواهد ہر آئینہ خدا بر ہر چیز

قَدِيرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۖ وَمَا يُمْسِكْ

تواناست آنچہ کشاده سازد خدا برائے مردمان از رحمت پس هیچ بند کننده نیست آنرا و آنچہ بند کند

تواناست آنچہ کشاده گرداند خدا برائے مردم از رحمت پس هیچ باز دارنده نیست آنرا و آنچہ باز گیرد

فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا

پس هیچ کشاده سازنده نیست آنرا بعد از وے یعنی غیر وے و اوست غالب باحکمت اے مردمان یاد کنید

پس هیچ فرستنده نیست برای او بدون او (بعد از باز گرفتن او) و اوست غالب باحکمت اے مردمان یاد کنید

نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ

نعمت خدا را بر خویش آیا هیچ آفریننده هست بجز خدا روزی میدهد شمارا از جانب آسمان

احسان خدا را بر خود آیا هیچ آفریننده هست غیر خدا کہ روزی میدهد شمارا از آسمان

وَالْأَرْضِ ۚ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ

و زمین نیست هیچ معبود مگر وے پس از کجا گردانیده مے شوید و اگر بدروغ نسبت کنند ترا پس ہر آئینہ

واز زمین نیست هیچ معبود برحق مگر وے پس کجا گردانیده میشوید (از توحید) و اگر نسبت دروغ میکنند بتو (منافرشتو) پس ہر آئینہ

كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ ۚ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ

بدروغ نسبت کرده شد پیغامبران پیش از تو و بسوے خدا باز گردانیده میشود کارها اے مردمان

نسبت دروغ کرده شده به پیغمبران کہ پیش از تو بودند و بسوی الله باز گردانیده میشود همه کارها اے مردمان

فتح الرحمن

وـ١ یعنی گرفته شوند بآسانی ۱۲ وـ٢ یعنی بظن میگویند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عـ٥ اگر من این را بطور صحنهٔ تمثیل از طرف خود برپا کرده ام بیش از چند روز دوام نمیکند و جز بخاره من تمام نمی شود یعنی عداوت دنیا را بدوش خود گرفتن، ذلت بسر داشتن و رسوائی آخرت را پذیرفتن (العیاذ بالله) لیکن۔ اگر من بر راه راست هستم چنانکه فی الواقع می باشم بدانید که این همه از تائید و امداد حضرت رب العزت و از برکت و بدایت وحی الهی است که هیچ وقت مرا ترک نمی کند خدای من همه چیز ها را میشنود و از هر کس من نزدیک تر است و همیشه من مدد خواهد فرمود خداوند پیغام فرمان خود را در دنیا روشن خواهد کرد خواه شما آن را قبول کنید و یا از آن انکار نمائید۔ عـ٥ در آنوقت خواهند گفت که سخنان پیغمبر را باور نمودیم و اکنون ایمان می آریم حال آنکه ایمان آوردن آنوقت فائده ندارد و آنموقع از دست وقت که ایمان آورده خود را نجات میدادند اکنون بین ایشان و ایمان فاصله دراز است آنها کجا می توانند بطرف ایمان راه یابند۔ مطلب

این است که ایمان مقبول و منجی آن است که پیش از مرگ در دنیا حاصل شود۔ در آخرت چون بچشم سری بینند همه باور می کنند در آن هیچ کمال و مزیت نیست ۱۲۔

ع ٩ ١٢

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وقفه وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ

هر آئینه وعده خدا راست ست پس فریفته نکند شمارا زندگانی دنیا ونه فریب دهد شمارا بنسبت خدا

هر آئینه وعدهٔ الله راست است پس فریب ندهد شمارا زندگانی دنیا و فریب ندهد شمارا (بکرم الله)

الْغَرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ

شیطان فریب دهنده، هر آئینه شیطان شمارا دشمن است پس دشمن گیرید اورا جز این نیست که میخواند تابعان خود را

(شیطان) دغاباز هر آئینه شیطان شمارا دشمن است پس بگیرید اورا دشمن جز این نیست که می طلبد گروه خود را

لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَ

تا باشند اهل دوزخ آنانکه کافر شدند ایشانراست عذاب سخت و

تا شوند از اهل دوزخ آنانکه کافر شدند ایشان راست عذاب سخت و

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَفَمَن زُيِّنَ

آنانکه ایمان آوردند و کردند عمل های شایسته ایشانراست آمرزش و مزد بزرگ آیا کسیکه آراسته کرده شد

آنانکه ایمان آوردند و کردند عمل های شایسته ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ آیا کسیکه زینت داده شد

لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن

برای او عمل زشت او پس نیک دید آنرا مثل مومن صالح باشد پس هر آئینه خدا گمراه هر کرا خواهد و راه مینماید هر کرا

برایش بد عمل او پس دید (دانست) آنرا نیکو پس هر آئینه الله گمراه می کند هر کرا خواهد و راه می نماید هر کرا

يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا

خواهد پس باید که هلاک نشود نفس تو بر ایشان از روی دریغ هر آئینه خدا داناست باچه

خواهد پس نرود (هلاک نشود) نفس تو بر ایشان از روی حسرت ها هر آئینه الله داناست به آنچه

يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾ وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَىٰ بَلَدٍ

می کنند و خدای آنست که فرستاد بادها را پس بر انگیخت آن بادها ابر را پس روان کردیم ابر را بسوی شهر

می کنند ﴿۵﴾ و الله آنست که فرستاد بادها را پس می بردارد ابر را پس راندیم آن ابر را بسوی شهر (زمین)

مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَن كَانَ

مرده پس زنده ساختیم بآن ابر زمین را بعد مرده بودن آن هم چنین خواهد بود بر انگیختن مردگان هر که

مرده پس زنده ساختیم به آن زمین را بعد از مردن آن هم چنین است دوباره زنده کردن هر که

يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ

خواهد ارجمندی پس خدا راست ارجمندی همه یکجا بسوی او بالا میرود سخن پاکیزه و عمل

می خواهد عزت پس الله راست عزت همه بسوی او بالا میرود سخن پاک، و کار

الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَ

صالح بلندی گرداندش خدا و آنانکه می اندیشند فتنه ها ایشان راست عذاب سخت و

نیک بلندی گرداند آنرا و آنانکه فریب می کنند فریب های بد ایشان راست عذاب سخت و

مَكْرُ أُولَٰئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ

بداندیشی ایشان همون نابود شود و خدا آفرید شمارا از خاک باز از نطفه باز

فریب آن جماعه همون هلاک (ضایع) میشود و الله آفریده شمارا از خاک باز از نطفه باز

جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ

گردانید شمارا جفت مرد و زن و در شکم بر نمیدارد هیچ زنے و نمیزاید مگر بعلم خدا و زندگانی داده نمی شود

گردانید شمارا جفت جفت و حامله نمی شود هیچ زنے و نه میزاید مگر بعلم او (تعالی) و عمر دراز داده نمی شود

مِن مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ

هیچ دراز عمرے و کم کرده نمی شود از عمرے الا ثبت ست در کتاب هر آئینه این کار بر خدا

هیچ دراز عمرے را و نه کم کرده میشود از عمر کم عمر مگر ثبت است در کتاب هر آئینه این (زیادت و نقصان) بر خدا

تفسیر عثمانی

ف۵ آیا آن شخصی که شیطان در نظر وی کار بد را خوب انمود کرده است مساوی آن شخص شده میتواند که بفضل الهی شامل حال او گردیده و بدان وسیله خوب و بد را از هم تمیز داده نیکی را نیکی و بدی را بدی میداند. چون هر دو برابر نیستند چگونه ممکن است که سر انجام هر دو یکسان شود؟ بر علاوه نباید خیال کرد که آدمی چه سان دیده و دانسته بدی را نیکی خواهد شمرد اگر خدا وند تعالی خواهد که شخصی را بنا بر سوء استعداد و اختیارش گمراه کند عقل و فکر او منقلب و واژگون میشود و چون شخصی از سبب حسن استعداد و اختیار نیکو بخواهد بهدایت رهنمون شود هیچ شیطان قدرت و مجال ندارد که او را براه غلط ببرد و یا سخن معکوس بدا یاد و لغزاند بهر حال شخصی که باغوای شیطان بدی را نیکی و زهر را تریاق دانسته است هرگز نمی توان متوقع بود که چنین گمراهی براه راست بیاید چون چنین نیست و نیز سلسلهٔ هدایت و ضلالت همه تابع مشیت و حکمت ایزد متعال است در غم این معاندین خود را جگر خون مکن! و در فکر آنکه چرا این بدبختان سخن حق را نمی پذیرند و از آن مستفید نمی گردند خود را قرین رنج و الم مگردان. هیچ پروای آنها را مکن و غم کین مشو الله تعالی تمام کردار و رفتار آنها را میداند

ع ۷
۱۳

یسیر ⑪ وما یستوی البحرٰن هٰذا عذب فرات سآئغ شرابه و
آسان ست و برابر نیستند ف دو دریا این یک شیرین در نهایت شیرینی ست خوشگوار ست آب او و
آسان است و برابر نیستند دو دریا این یک شیرین فرونشاننده تشنگی است (که) خوشگوار است آبش و

هٰذا ملح اجاج ومن کل تاکلون لحما طریا وتستخرجون حلیة
آن دیگر شور بتلخی مائل ست و از هر یکے میخورید گوشت تازه و برمی آرید زیورے
آن دیگر شور تلخ گلوگیر و از هر یکے میخورید گوشت تازه و بیرون می آرید زیورے

تلبسونها وتری الفلک فیه مواخر لتبتغوا من فضله ولعلکم
که می پوشید آنرا و می بینی کشتی ها را در دریا شگافنده آب تا روزی طلب بکنید از فضل او و تا بود که
که می پوشید آنرا عـ۵ و می بینی کشتی ها را دران شگافندگان آب تا بجوئید از فضل او و تا شما

تشکرون ⑫ یولج الیل فی النهار ویولج النهار فی الیل وسخر
شما شکر گوئید درمی آرد شب را در روز و درمی آرد روز را در شب و رام ساخت
شکر کنید میدر آرد شب را در روز و می در آرد روز را در شب و بکار انداخت (مسخر ساخت)

الشمس والقمر کل یجری لاجل مسمی ذٰلکم الله ربکم له
آفتاب و ماه را هر یکے میرود تا میعادے معین اینست خدا پروردگار شما مر او راست
آفتاب و ماه را هر یک میرود تا وقت معین کرده شده عـ۵ این (فاعل کارهاے مذکور) الله است پروردگار

الملک والذین تدعون من دونه ما یملکون من قطمیر ⑬
بادشاهی و آنانکه می پرستید بجز وے مالک نمی شوند مقدار پوست خسته
بادشاهی و آنانی را که می خوانید بجز وے مالک نیستند یک پردهٔ خستهٔ خرما را

ان تدعوهم لا یسمعوا دعآءکم ولو سمعوا ما استجابوا لکم
اگر بخوانید ایشان را نشنوند خواندن شما و اگر بفرض بشنوند قبول نکنند گفتهٔ شما
اگر بخوانید ایشان را نشنوند خواندن شما را و اگر (بالفرض) بشنوند رسیده نتوانند بکار شما

ویوم القیٰمة یکفرون بشرککم ولا ینبئک مثل خبیر ⑭ یٰایها
و روز قیامت منکر شوند شریک مقرر کردن شما را و خبر ندهد ترا هیچ کس مانند دانا ع اے
و بروز قیامت منکر شوند از شریک مقرر کردن شما (آنها را) خبر ندهد ترا هیچ کس مانند ذات باخبر اے

الناس انتم الفقرآء الی الله والله هو الغنی الحمید ⑮ ان
مردمان شمائید محتاج بسوے خدا و خدا همونست بے احتیاج ستوده کار اگر
مردمان شما محتاجانید بسوے الله و الله اوست بے نیاز ستوده شده اگر

یشا یذهبکم ویات بخلق جدید ⑯ وما ذٰلک علی الله بعزیز ⑰ و
خواهد نابود سازد شما را و بیارد آفرینش نو و نیست این کار بر خدا دشوار و
خواهد ببرد شما را و بیارد مخلوق نو را و نیست این کار بر الله دشوار و

لا تزر وازرة وزر اخرٰی وان تدع مثقلة الی حملها لا یحمل منه
نمی بردارد هیچ بردارنده بار دیگرے را و اگر بخواند گران بارے کسے را بسوے بار خویش برداشته نشود از آن بار
برنمی دارد هیچ نفس بردارنده بار نفس دیگرے را و اگر بخواند نفس گرانبار (کسی را) به برداشتن بار خویش برداشته نشود

شیء ولو کان ذا قربٰی انما تنذر الذین یخشون ربهم بالغیب
چیزے اگرچه آنکس خداوند خویشی باشد جز این نیست که بیم میکنی آنان را که میترسند از پروردگار خویش غائبانه
چیزے اگرچه آنکس خداوند قرابت باشد جز این نیست که می ترسانی آنان را که می ترسند از پروردگار خود بدون دیدن

واقاموا الصلوٰة ومن تزکی فانما یتزکی لنفسه والی الله المصیر ⑱
و برپا داشته اند نماز را و هر که پاک شد پس جز این نیست که پاک میشود برائے نفع خویش و بسوے خداست بازگشت
و برپا داشته اند نماز را عـ۵ و هر که پاکی نفس حاصل کرد جز این نیست که پاکی حاصل می کند برای (نفع) نفس خود و بسوے الله است بازگشت

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی یکسان نمی شوند باختلاط ۱۲ ف۲ مترجم گوید لا ینبئک مثل خبیر بمنزلهٔ مثل ست چون سخن بلیغ گوید و تحقیق بنهایت رساند این کلمه گویند ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۵ از فوق باین طرف دلائل توحید و شواهد قدرت بیان میگردد و در ضمن آن بسوی غلبهٔ اسلام اشارات لطیف کرده میشود. حضرت شاه صاحب رحمة الله می نویسد "یعنی کفر و اسلام برابر نیست خدا ے متعال کفر را حتماً مغلوب خواهد کرد. با آنکه شما از هر دو فائده بدست میآرید. یعنی از مسلمانان قوت دین، و از کافران جزیه و خراج حاصل میشود." و گوشت از هر دو دریای شور و شیرین استخراج میگردد هم چون ماهی زیورات از قبیل مروارید و مرجان که اکثر از آب شور بدست می آید عـ۵ این مضمون پیشتر در چندین جاے گذشته است. حضرت شاه صاحب رحمة الله می نویسد که "یعنی مانند شب و روز گاهی کفر و گاهی اسلام غالب میشود و مانند آفتاب و ماه میعاد هر چیز معین است تقدیم و تاخیر نمی شود، اما غلبهٔ نمایان و تفوق بارز در وقت خود صورة می بندد." عـ۵ از ترسانیدن تو آن شخص مدویه خود را اصلاح کرده نفع خواهد برد که خدا را نادیده از هیبت میترسد و از ترس در بندگی او معروف و منهمک می باشد. اما در دل کسیکه خوف خدا نباشد هیچ گاه ازین تهدیدات متاثر نمی شود ۱۲.

ع ۲ ۱۴ ۷

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمٰى وَالْبَصِيرُ ﴿۵﴾ وَلَا الظُّلُمٰتُ وَلَا النُّورُ ﴿۶﴾ وَلَا الظِّلُّ

و برابر نیستند نابینا و بینا و نه تاریکی ها و نه روشنی و نه سایه

و برابر نیست نابینا و بینا و نه تاریکی و نه روشنی و نه سایه

وَلَا الْحَرُورُ ﴿۷﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ

و نه باد گرم و برابر نمی شوند زندگان و مردگان هر آئینه خدا می شنواند

و نه باد گرم و برابر نیستند زندگان و نه مردگان (هر آئینه) الله می شنواند

مَنْ يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿۸﴾ إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿۹﴾

هر کرا خواهد و نیستی تو شنواننده کسی را که در گور باشد و نیستی تو مگر ترساننده

هر کرا خواهد و نیستی تو شنواننده کسانی را که در گورها باشند نیستی تو مگر ترساننده ع۵

إِنَّا أَرْسَلْنٰكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا

هر آئینه ما فرستاده ایم ترا بدین راست بشارت دهنده و بیم کننده و نیست هیچ امتی مگر گذشته است

(هر آئینه) ما فرستادیم ترا بدین راست مژده دهنده و ترساننده و نیست هیچ امتی مگر گذشته است

فِيهَا نَذِيرٌ ﴿۱۰﴾ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ جَاءَتْهُمْ

در آن بیم کننده و اگر بدروغ نسبت کنند ترا پس هر آئینه دروغ داشته بودند آنانکه پیش از ایشان بودند آمدند بدیشان

در آن ترساننده ع۵ و اگر تکذیب کنند ترا پس بتحقیق تکذیب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند آوردند بایشان

رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتٰبِ الْمُنِيرِ ﴿۱۱﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ

پیغامبران ایشان نشانهای واضح و نامه های الهی و بکتاب روشن باز گرفتار کردم

پیغمبران ایشان نشانی های آشکار و صحیفه ها و کتاب روشن باز گرفتم آنان را که

كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿۱۲﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۚ

کافران را پس چگونه بود عقوبت من آیا ندیدی که خدا فرود آورد از آسمان آب را

کافر شدند پس چگونه بود انکار من آیا ندیدی که (هر آئینه) الله فرود آورد از آسمان آب

فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرٰتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ۚ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ

پس برآوردیم بسبب آن میوه های گوناگون رنگ آن و از کوهها راه هاست گوناگون رنگ او طائفه سفید

پس برآوردیم به آن میوه ها که مختلف است رنگ ها (انواع) آنها و در کوه ها رسته هاست سفید

وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿۱﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَ

و طائفه سرخ و طائفه سیاه در نهایت سیاهی و از مردمان و

و سرخ مختلف است رنگ های آنها و بعض کوهها خالص سیاه (و بعض کوهها دارای راه های سفید و سرخ اند) و از مردمان و

الدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ

جانوران و چهارپایان گوناگون است رنگ او همچنان جز این نیست که می ترسند از خدا

جانوران و چهارپایان گوناگون است رنگ های آن همچنان جز این نیست که می ترسند از الله از

عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا ۗ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿۲﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ

عالمان از بندگان او هر آئینه خدا غالب آمرزنده است هر آئینه آنانکه تلاوت می کنند

جمله بندگانش خاص علماء هر آئینه الله غالب آمرزنده است (هر آئینه) آنانی که میخوانند

كِتٰبَ اللّٰهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا

کتاب خدا را و برپا داشته اند نماز را و خرج کرده اند از آنچه روزی دادیم ایشان را پنهان و

کتاب الله را و برپا داشتند نماز را و خرج کردند از آنچه روزی دادیم ایشان را پنهان و

وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجٰرَةً لَنْ تَبُورَ ﴿۳﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ

آشکارا امیدوارند سوداگری را که هرگز هلاک نشود تا تمام رساند بسوی ایشان مزدهای ایشان را و زیاده دهد ایشان را

آشکارا امیدوارند تجارتی را که هرگز کاسد نشود تا کامل دهد ایشان را ثواب های ایشان و زیاده دهد ایشان را

ع۵ اگر کردگار حکیم بخواهد بمردگان هم شنوائی میدهد در حالیکه دیگران را این قدرت نیست وظیفهٔ پیغمبر خدا آن است که احکام الهی را بمردمان برساند و آنانرا بر نتایج کارهای خوب و بد آگاه نماید - اگر کافر مرده دل سخن پیغمبر را قبول نکند این از قدرت پیغمبر نیست که او را براه بیارد - حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد یعنی تمام مخلوقات یکسان برابر نیست یکسانیکه ایمان داده شد لائق است خاص بهمان نهاده وی شود - پس ای پیغمبر از آرزوی زیاد تو که در باب اسلام آوردن کسانی داری که ایمان نصیب شان نیست

ع۳ ۱۲

ع۵ چیزی نمی برآید اینکه فرموده «نه تاریکی و نه روشنی» یعنی نه تاریکی برابر روشنی و نه روشنی برابر تاریکی است - فائده: تکرار «لا» را واضح فرموده - و فرمود که تو شنواننده نیستی کسانی را که در قبر افتاده اند در حدیث آمده که بمردگان «السلام علیکم» بگوئید و در بسا مواقع بمردگان خطاب کرده است حقیقت آن این است که روح مرده میشنود و جسدیکه در قبر افتاده است نمی شنود این بحث را در فوائد آخر سورهٔ «نمل» ملاحظه کنید ع۵ ترساننده پیغمبر و یا قائم مقام اوست که

مردم را براه پیغمبر دعوت نماید درین خصوص در رکوع چهارم سورهٔ «نمل» چیزی نوشته شده است ۱۲

مِّنْ فَضْلِهٖ ۭ اِنَّهٗ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ۝ وَالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ مِنَ

از فضل خود هرآئینه او آمرزنده قدردانست وآنچه وحی فرستادیم بسوی تو از

از فضل خود هرآئینه او است آمرزنده قدردان وآنچه که فرو فرستادیم بسوی تو

الْكِتٰبِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيْرٌۢ

قرآن همونست راست باور دارنده آنچه پیش از ویست هرآئینه خدا به بندگان خود خبردار

کتاب همون است راست تصدیق کننده برائے کتاب هائیکه پیش ازان است برآئینه الله به بندگان خود نیک خبردار

بَصِيْرٌ ۝ ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتٰبَ الَّذِيْنَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۚ

بیناست باز میراث دادیم قرآن را بآنانکه برگزیدیم ایشان را از بندگان خود ﻑ۱

بیناست باز وارث گردانیدیم بکتاب آنان راکه برگزیدیم از بندگان خود

فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ

پس بعض ایشان ستمگارست برنفس خود و بعض ایشان میان رو ست و بعض ایشان سبقت کننده است

پس بعض ایشان ستمگاراست بنفس خود و بعض ایشان میانه رواست و بعض ایشان سبقت کننده

بِالْخَيْرٰتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيْرُ ۝ جَنّٰتُ عَدْنٍ

بسوے نیکی ها بحکم خدا این ست فضل بزرگ بوستان هائے همیشه ماندن

بنیکی هاست بحکم خدا همین است فضل بزرگ ع۵ بوستان هائے اقامت

يَّدْخُلُوْنَهَا يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۚ وَلِبَاسُهُمْ

در آیند آں جا زیور داده شود ایشان را آنجا از قسم دستوانهائی طلا و زیور داده شوند مروارید و لباس ایشان

در آیند در آنها زیور پوشانیده میشود بایشان دران از قسم کره هائی طلا و مروارید و لباس ایشان

فِيْهَا حَرِيْرٌ ۝ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ۭ

آنجا جامه ابریشمی باشد و گفتند همه ستایش خدا راست که دور کرد از ما اندوه را

درآنها ابریشم است و بتحقیق گویند حمد الله راست آنکه دور کرد از ما غم ما را

اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرُۨ ۝ الَّذِيْٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ

هرآئینه پروردگار ما آمرزنده قدرشناس ست آنکه فرود آورد ما را بسرائے همیشه ماندن از

هرآئینه پروردگار ما آمرزنده قدردان است آنکه فرود آورد ما را بسرائے اقامت از

فَضْلِهٖ ۚ لَا يَمَسُّنَا فِيْهَا نَصَبٌ وَّلَا يَمَسُّنَا فِيْهَا لُغُوْبٌ ۝ وَالَّذِيْنَ

فضل خود نرسد بما آنجا هیچ رنجے و نه رسد بما آنجا هیچ ماندگی و آنانکه

فضل خود نمیرسد ما را دران رنجے و نرسد ما را دران ماندگی و آنانکه

كَفَرُوْا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ۚ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوْتُوْا وَلَا يُخَفَّفُ

کافر شدند ایشان راست آتش دوزخ نه حکم کرده شود بر ایشان تا بمیرند و نه سبک کرده شود

کافر شدند ایشان راست آتش دوزخ حکم کرده نمی شود بر ایشان تا بمیرند و تخفیف کرده نمی شود

عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِهَا ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِيْ كُلَّ كَفُوْرٍ ۝ وَهُمْ يَصْطَرِخُوْنَ

از ایشان چیزے از عذاب دوزخ هم چنین سزا میدهیم هر ناسپاس را واهل دوزخ فریاد کنند

از ایشان هیچ از عذاب دوزخ هم چنین سزا میدهیم هر ناسپاس کافران را و ایشان فریاد کنند

فِيْهَا ۚ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ۭ اَوَ

در آنجا که اے پروردگار ما بیرون آر ما را تا بکنیم کار شائسته بجز آنکه می کردیم گوئیم آیا

دران اے پروردگار ما بیرون آر ما را تا بکنیم عمل نیکو غیر از عملی که می کردیم

لَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيْهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاۗءَكُمُ النَّذِيْرُ ۭ

زندگانی نه دادیم شما را آنقدر که پند پذیر شود دران هرکه پند پذیر فتن خواهد و آمد بشما ترساننده

الله تعالی گوید بایشان آیا عمر نداده یم شما را آن قدر که پند پذیر شود دران آنکه پند پذیرد و آمده بود بشما ترساننده

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از پیغامبر صلعم بامت محمدیه رسید والله اعلم ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ بعد از پیغمبر این امت را که بهیئت مجموعی از جمیع امتان بهتر و برتر است وارث این کتاب ساخت البته تمام افراد یکسان نیستند چه از آنجمله آنان اند که با وجود ایمان آوردن صحیح مبتلای گناه اند داین است "ظالم لنفسه" و نیز آنان اند که باعتدال و میانه روی رفتار دارند نه غرق گناه اند و نه بزرگ و ولی می باشند (آنها را "مقتصد" نامید) و طائفه از آن بندگان کامل است که بفضل و توفیق خدای تعالی در فراهم آوردن نیکی ها مسابقه می کنند و در تحصیل کمال از مقتصدین پیش میروند چیزهای مستحب را هم ترک نمی کنند و از خوف گناه از مکروه تنزیهی بلکه از بعض مباحات نیز پرهیز می کنند- بزرگی و فضیلت اعلیٰ فقط بهره ایشان است باوجود این تفاوت همه را از یک حیثیت از جمله بندگان برگزیده خویش شمرد چه همه مسلمانان درجه بدرجه اهل بهشت اند گنهگاری اگر مؤمن باشد بالاخر حتماً یک وقت به جنت میرود- در حدیث فرموده که گنهگار ما معاف است یعنی عاقبت الامر معاف خواهد شد آنکه میانه روی اختیار کرد سلامت است وکسیکه بمسابقه پرداخت نسبت به همه گوی سبقت ربود- باید دانست که ایزد متعال کریم است و در بارگاه وی هیچ بخل نیست ۱۲-

فَذُوْقُوْا فَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ نَّصِيْرٍ ﴿۱۱﴾ ع اِنَّ اللّٰهَ عٰلِمُ غَيْبِ السَّمٰوٰتِ

پس بچشید پس نیست ستمگاران را ہیچ یاری دہندہ ہر آئینہ خدا داننده پنہان آسمانہا

پس بچشید (عذاب را) پس نیست ستمگاران را ہیچ مددگار ع۵ (ہر آئینہ) اللہ داننده پوشیدہ آسمان ہا

وَالْاَرْضِ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۱﴾ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَكُمْ

و زمین ست ہر آئینہ وے داناست بمکنون سینہ ہا وے آنست کہ گردانید شما را

و زمین است (ہر آئینہ) وے نیک داناست بہ آنچہ در سینہ ہاست ع۱۵ اوست آنکہ گردانیده شما را

خَلٰٓئِفَ فِي الْاَرْضِ ؕ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهٗ ؕ وَلَا يَزِيْدُ الْكٰفِرِيْنَ

جانشین در زمین پس ہر کہ کافر شود ضرر بر ویست کفر او و نمی افزاید در حق کافران

جانشین ہا در زمین پس ہر کہ کافر شود پس بر وی است ضرر کفر او و نمی افزاید کافران را

كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًا ۚ وَلَا يَزِيْدُ الْكٰفِرِيْنَ كُفْرُهُمْ

کفر ایشان نزدیک پروردگار ایشان مگر غضب را و نے افزاید در حق کافران کفر ایشان

کفر ایشان نزد پروردگار ایشان مگر غضب را و نے افزاید کافران را کفر ایشان

اِلَّا خَسَارًا ﴿۲﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ

مگر زیان را بگو آیا دیدید شریکان مقرر کرده خود را آنانکہ مے پرستید سوائے

مگر زیان بگو آیا دیدید شریکان خود را آنانکہ می پرستید بجز

اللّٰهِ ؕ اَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ۚ

خدا بنمائید مرا چہ چیز آفریده اند از زمین آیا ایشان راست شرکتے در آسمان ہا

اللہ بنمائید مرا چہ چیز آفریده اند از زمین یا ایشان راہست شرکت در آسمان ہا

اَمْ اٰتَيْنٰهُمْ كِتٰبًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ اِنْ يَّعِدُ الظّٰلِمُوْنَ بَعْضُهُمْ

نہ بلکہ آیا دادیم ایشان را کتابے پس ایشان بر حجت اند ازان بلکہ وعدہ نمی دہند ستمگاران بعض ایشان

یا داده ایم بایشان کتابے (کہ اجازه میدہد بشریک مقرر کردن ایشان) پس ایشان بر حجت اند ازان (نہ چنین است) بلکہ وعدہ نمی دہند ستمگاران

بَعْضًا اِلَّا غُرُوْرًا ﴿۳﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُوْلَا ۚ

بعض را مگر بطریق فریفتن ہر آئینہ خدا نگاه میدارد آسمانہا و زمین را ازانکہ از جائے خود بلغزند

بعضی را مگر از روے فریب ہر آئینہ اللہ نگاه میدارد آسمان ہا و زمین را ازانکہ از جائے خود زائل شوند

وَلَئِنْ زَالَتَآ اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِهٖ ؕ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا

و اگر بلغزند نگاه ندارد این ہر دو را ہیچ کس بعد از خدا ہر آئینہ وے ہست بردبار

و (قسم است) اگر زائل شوند نگاه نمیدارد آن ہا را ہیچ کس بعد از وے ہر آئینہ اوست بردبار

غَفُوْرًا ﴿۴﴾ وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَهُمْ نَذِيْرٌ لَّيَكُوْنُنَّ

آمرزگار و قسم خوردند بخدا سخت ترین قسم ہائے خود کہ اگر بیاید بایشان ترساننده البتہ خواہند بود

آمرزگار و قسم ہا میخوردند بہ اللہ سخت ترین قسم ہائے خود کہ اگر بیاید بایشان ترساننده ہر آئینہ خواہند بود

اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِ ۚ فَلَمَّا جَآءَهُمْ نَذِيْرٌ مَّا زَادَهُمْ

راه یافتہ تر از ہر یک امت پس چون آمد بایشان ترساننده زیاده نکرد در حق ایشان

راه رونده تر از ہر یک امت ہا باز چون آمد بدیشان ترساننده زیاده نکرد ایشان را

اِلَّا نُفُوْرًا ﴿۵﴾ اِسْتِكْبَارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ؕ وَلَا يَحِيْقُ

مگر رمیدن را بسبب سرکشی در زمین و زیاده نکرد مگر بداندیشی ہیچ را فرود نمی آید

مگر نفرت از حق (از روے) سرکشی در زمین و حیلہ اندیشیدن برای کار بد احاطہ نمی کند

الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهٖ ؕ فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِيْنَ ۚ

و بال بداندیشی ہیچ مگر باہل او پس منتظر نیستند مگر آئین عقوبت پیشینیان را

فریب بد مگر باہل او پس انتظار ندارند مگر طریقہ عقوبت پیشینیان را

فتح الرحمٰن

ف المجی غیر از خدا ع۴ تفسیر عثمانی ع۱۱ ع۱۲

ع۵ این جواب بدوزخیان داده میشود یعنی شما را عقل و دانش داده بودیم کہ بہ آن فکر میکردید و عمر کافی بمنزلی نموده بودیم کہ اگر در دوران آن اراده تفکر میداشتید تمام نیک و بد را سنجیده راه راست را میتوانستید اختیار کنید حتی بسیاری از شما بعد از سن شصت و ہفتاد سالگی عمر دند بر علاوه چنان اشخاص و حالات نزد شما فرستاده شد کہ شما را از انجام بدتر ساختند و از خواب غفلت بیدار کنند - آیا بعد ازین ہم عذری باقی مانده است؟ اکنون برای ابدالاباد مزۀ عذاب را بچشید و از ہیچ طرف توقع مدد نکنید - ع۵ او تعالیٰ بجمیع احوال و افعال پنہان و آشکار بندہ ہا خود آگاه بوده راز ہای دل ہا و امیال و نیت و استعداد ہیچ کس ازو پوشیده نبوده موافق آن با ہر شخص معاملہ می کند و این را ہم میداند کہ دروغ اینکہ برای تخلیص خود فریاد و زاری می کنند کہ دوباره چنین خطا را مرتکب نمیشوند) در دعوای خود دروغگویند چہ اگر ہفتاد بار ہم پس رجعت داده شوند از شرارت خود باز نمی آیند - زیرا طبیعت ایشان چنین است ” ولو ردوا لعادوا

لما نہوا عنہ و انہم لکاذبون “ (انعام - رکوع ۳)

فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلًا ﴿۴۳﴾

پس نخواہی یافت آئین خدارا تبدیلے و نخواہی یافت آئین خدارا تغیرے

پس نیابی مر سنت الله را تبدیلے و نیابی مر سنت الله را تغیرے

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن

آیا سیر نکردہ اند در زمین تا ببینند چگونہ شد سرانجام آنانکہ پیش از

آیا سیر نکردند در زمین کہ میدیدند چگونہ شد عاقبت آنانکہ پیش از

قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِن شَيْءٍ

ایشان بودند و آن جماعہ بودند زیادہ تر از ایشان در قوت و ہرگز نیست کہ عاجز کند خدارا چیزے

ایشان بودند و بودند زیادہ تر از ایشان از روے قوت و ہرگز نیست الله کہ عاجز کند اورا چیزے

فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿۴۴﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ

در آسمان ہا و نہ در زمین ہر آئینہ او ہست دانا توانا و اگر گرفتار کردے

در آسمان ہا و نہ در زمین (ہر آئینہ) او ہست دانا توانا و اگر مواخذہ میکرد

اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ وَلٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ

خدا مردمان را بسزاے آنچہ می کردند نگذاشتے بر پشت زمین ہیچ جانورے را و لیکن موقوف میدارد ایشان را

الله مردمان را بہ آنچہ می کردند نمی گذاشت بر پشت زمین ہیچ جانوری را عہ ولیکن تاخیر میدہد ایشان را

إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿۴۵﴾

تا میعادے معین پس چون آمد میعاد ایشان پس ہر آئینہ خدا ہست بہ بندگان خود بینا

تا میعاد معین پس چون بیاید میعاد ایشان پس ہر آئینہ الله ہست بہ بندگان خود بینا

سُورَةُ يٰسٓ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَلٰثٌ وَثَمَانُونَ آيَةً وَخَمْسُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدا بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

يٰسٓ ﴿۱﴾ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ﴿۲﴾ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۳﴾ عَلَىٰ صِرَاطٍ

قسم بقرآن باحکمت ہر آئینہ تو از پیغامبرانے بر راہ

قسم بقرآن باحکمت کہ ہر آئینہ تو از رسولانی بر راہ

مُّسْتَقِيمٍ ﴿۴﴾ تَنزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿۵﴾ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ

راستی مراد کوارم فرو فرستادن غالب مہربان تا بترسانی قومے را کہ ترسانیدہ نشدہ اند

راست عہ فرو فرستادہ غالب مہربان تا بترسانی قومی را کہ ترسانیدہ نشدہ اند

آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿۶﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ

پدران ایشان پس ایشان غافلان اند ہر آئینہ ثابت شد وعدہ عذاب بر اکثر ایشان پس ایشان

پدران (قریب) ایشان پس ایشان غافل اند ہر آئینہ ثابت شدہ است سخن عذاب بر اکثر ایشان پس اکثر ایشان

لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۷﴾ إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ

ایمان نمے آرند ہر آئینہ ما ساختیم در گردن ایشان طوقہا پس آن طوق ہا تا زنخ باشند

ایمان نمی آرند (ہر آئینہ) ما گردانیدہ ایم در گردن ہائے ایشان طوق ہا پس آن طوق ہا رسیدہ تا زنخ ہا

فَهُم مُّقْمَحُونَ ﴿۸﴾ وَجَعَلْنَا مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ

پس ایشان سر بالا کردگانند و ساختیم پیش روے ایشان دیوارے و

پس ایشان سر در ہوا ماندگان اند (یعنی سرہای ایشان بالا سخ ماندہ اند) و گردانیدیم پیش روی ایشان دیواری و

رہپار راہ راست است و پیروان او را ہیچ خطر منحرف شدن از منزل مقصود نیست ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در بنی اسرائیل ہیچ پیغمبرے مبعوث نشدہ بود ۱۲۔ تفسیر عثمانی

ف۵ اگر در مقابل ہر گناہ جزئی مردمان را مواخذہ کند ہیچ ذی روح بر سطح زمین باقی نماند یعنی نافرمان ہا از سبب نافرمانی خود تباہ شوند و فرمان برداران کامل کہ عادتاً تعداد آنہا بسیار کم است از سبب قلت محو گردند زیرا عالم را نظامی است کہ زندگانی چند انسان صالح در جانب گنہگار خلاف حکمت است۔ چون این دو طبقہ مردم بکلی از زمین محو گردند منظوری برائے نگہداشتن حیوانات ہم باقی نماند زیرا وجود آنہا و ہستی تمام عالم برای ہمین حضرت انسان است شاید مولانا شبیر احمد صاحب رحمہ اللہ بدین تفصیل کہ در وجہ ملازمہ گفتہ از کدام تفسیری اطلاع یافتہ باشند۔ اما عامۂ مفسرین در وجہ ملازمہ چنین نوشتہ بلکہ گفتہ اند کہ نافرمان بسبب نافرمانی و فرمان بردار و دواب بواسطہ شومی عصیان عاصیان ہلاک کردہ میشوند عہ۵ قرآن کریم بہ لحاظ شان اعجازی و تعلیمات پر حکمت و مضامین عالی یک شاہد قوی است برین کہ پیغمبر امی کہ آنرا آوردہ یقیناً فرستادہ خدا و بے شک و شبہ

ع ۵ ۸ ۱۷

خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ (۹) وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ

پس پشت ایشان دیوارے باز پوشیدیم ایشان را پس ایشان ہیچ نہ بینند ف۱ و برابر ست برایشان

عقب ایشان دیواری پس پردہ انداختیم بچشم ہائے ایشان پس ایشان ہیچ نمی بینند و یکسان است برایشان

أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (۱۰) إِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ

کہ بیم کنی ایشان را یا بیم نہ کنی ایشان را ایمان نیارند جز این نیست کہ می ترسانی کسے را کہ پیروی

کہ بترسانی ایشان را یا نترسانی ایشان را ایمان نمی آرند جز این نیست کہ می ترسانی آن راکہ پیروی

الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ (۱۱) إِنَّا

پند کند و ترسد از خدا غائبانہ پس بشارت دہ اورا بآمرزش و مزد گرامی ہر آئینہ ما

کند پند را و بترسد از رحمٰن بدون دیدن پس بشارت بدہ او را بہ آمرزش و مزد گرامی (ہر آئینہ) ما

نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ ۚ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ

زندہ می گردانیم مردگان را و می نویسیم آنچہ پیش فرستادند ف۲ و می نویسیم نقش اقدام ایشان را و ہر چیزے را احاطہ کردیم

زندہ می گردانیم مردگان را و می نویسیم آنچہ پیش فرستادند و آثاری راکہ در عقب گذاشتند و ہر چیز شمردہ منضبط کردہ ایم

فِي إِمَامٍ مُبِينٍ (۱۲) وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا

در کتاب ظاہر ف۳ و بیان کن برائے ایشان داستانے قصہ اہل دیہ چون آمدند بآن دیہ

آنرا در اصل (دفتر) روشن و بیان کن برائے ایشان یک مثل مردمان آن قریہ معہود ع۱ چون آمد بہ آن دہ

الْمُرْسَلُونَ (۱) إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا

پیغامبران آنگاہ فرستادیم بسوے ایشان دو کس را پس بدروغ نسبت کردند ایشان را پس قوت دادیم بہ

فرستادہ شدگان ع۲ آنگاہ کہ فرستادیم بسوے ایشان دو کس پس تکذیب کردند آن ہر دو را پس تقویت دادیم (آن دو را) بسومی پس گفتند

إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ (۲) قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَٰنُ

ہر آئینہ ما بسوے شما فرستادگانیم اہل دیہ گفتند نیستید شما مگر آدمی مانند ما و نہ فرود فرستادہ است خدا

(ہر آئینہ) ما بسوے شما فرستادہ شدگانیم ع۳ گفتند مردمان قریہ نیستید شما مگر آدمی مانند ما و نہ فرود فرستادہ است رحمٰن

مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ (۳) قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ

ہیچ چیز نیستید شما مگر دروغگو گفتند پروردگار ما میداند کہ ہر آئینہ ما بسوے شما

ہیچ چیزی نیستید شما مگر دروغ می گوئید گفتند آن ۳ نفر پروردگار ما میداند ہر آئینہ ما بسوی شما

لَمُرْسَلُونَ (۴) وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (۵) قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۖ

فرستادگانیم و نیست بر ما مگر پیغام رسانیدن ظاہر گفتند ہر آئینہ ما شگون بد گرفتیم بہ شما

فرستادہ شدگانیم و نیست بر ذمہ ما مگر پیغام رسانیدن روشن گفتند اہل قریہ (ہر آئینہ) ما فال بد گرفتیم بشما

لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ (۶)

اگر باز نمائید سنگسار کنیم شمارا و البتہ برسد بشما از جانب ما عقوبت دردِ دہندہ

اگر باز نیائید (ازین کار) ہر آئینہ سنگسار کنیم شمارا و البتہ برسد بہ شما از ما عذاب دردناک

قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ ۚ أَئِنْ ذُكِّرْتُمْ ۚ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ (۷)

گفتند شگون بد شما ہمراہ شماست آیا اگر پند دادہ شود شمارا برشگون بد حمل کنید بلکہ شما گروہے از حد گذشتہ اید

گفتند فرستادگان فال بد شما ہمراہ خود شماست آیا اگر پند دادہ میشوید (پس شما عدہ بہ رجم و عذاب میدہید) بلکہ شما قومی ..

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا

و آمد از دور ترین محلہائے آن شہر مردے شتابان گفت اے قوم من پیروی کنید

و آمد از منتہائے آن شہر مردے کہ میدوید گفت اے قوم من پیروی کنید

الْمُرْسَلِينَ (۸) اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ (۹)

آن پیغامبران را پیروی کنید کسے را کہ نمی طلبد از شما ہیچ مزدے و ایشان راہ یافتگانند

فرستادگان را پیروی کنید کسی را کہ نمی طلبد از شما ہیچ مزدی و ایشان راہ یافتگان اند

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این ہر دو آیت تمثیل و تصویر ست یاس ایشان را از شناختن حق ۱۲۔ ف۲ یعنی از اعمال خیر و شر ۱۲ ف۳ یعنی لوح محفوظ ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۱ این قریہ نزد اکثر نویسندگان شہر «انطاکیہ» میباشد (کہ در مملکت شام است) و در باب ہشتم و یازدہم کتاب اعمال (انجیل) شبیہ قصۂ شہر انطاکیہ یا اندک تفاوت بیان شدہ است لیکن ابن کثیر (رحمہ اللہ) از حیثیت تاریخی و از روی لحاظ سیاق قرآن بران بعض اعتراضات کردہ است۔ اگر آن اعتراض ہا صحیح باشد باید قریۂ دیگری را تسلیم نمود۔ واللہ اعلم بیان این قصہ برای مومنین بشارت و برای مکذبین عبرت می باشد ع۲ نام ہائے ایشان را نمی توان بطور صحیح تعیین نمود و نہ بطور یقین می توان گفت کہ این ہا مستقیماً فرستادگان اللہ تعالیٰ بودند و یا بواسطۂ پیغمبری حکم شدہ بود کہ بطور نائبان ذہ بہ فلان قریہ بروند ہر دو احتمال است مگر متبادر و قرین بہ قیاس ہمین است کہ پیغمبران باشند۔ شاید پیش از حضرت مسیح علیہ السلام مبعوث شدہ باشند ع۳ اول دو نفر رفتند باز بتائید و تقویۂ ایشان نفر سوم فرستادہ شد۔ ہر سہ مجموعاً گفتند کہ خود ما نیامدیم بلکہ از طرف اللہ تعالیٰ فرستادہ شدہ ایم۔۔

وَمَا لِيَ لَآ أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ⑩

و چیست مرا که عبادت نکنم معبودے را که بیافرید مرا و بسوئے وے باز گردانیده خواهید شد

و چه شده مرا که بندگی نکنم آنرا که آفریده است مرا و بسوئے او باز گردانیده میشوید ۵

ءَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً إِن يُرِدْنِ الرَّحْمَٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ

آیا بجز وے خدایانے گیرم اگر بخواهد خدائے تعالیٰ درحق من زیانے دفع نکنند از من شفاعت ایشان

آیا می گیرم بجز خدا معبودان که اگر بخواهد بمن رحمن ضرری دفع نکنند از من شفاعت ایشان

شَيْـًٔا وَلَا يُنقِذُونِ ⑪ إِنِّيٓ إِذًا لَّفِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ⑫ إِنِّيٓ ءَامَنتُ بِرَبِّكُمْ

چیزے را از ایشان خلاص نکنند مرا هر آئینه من آنگاه در گمراهی ظاهر باشم هر آئینه من ایمان آوردم

چیزے را و نرهانند مرا (هر آئینه) من آنگاه در گمراهی صریح می باشم (هر آئینه) من ایمان آوردم

فَٱسْمَعُونِ ⑬ قِيلَ ٱدْخُلِ ٱلْجَنَّةَ ۖ قَالَ يَٰلَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ⑭ بِمَا

به پروردگار شما پس بشنوید از من ف۱ گفته شد او را در آئی به بهشت گفت اے کاش قوم من بدانند که بچه چیز

به پروردگار شما پس بشنوید از من ف۵ گفته شد او را در آی به بهشت گفت اے کاش قوم من بدانند آنرا که بسبب آن

غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ ٱلْمُكْرَمِينَ ⑮ وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِۦ

بیامرزید مرا پروردگار من و ساخت مرا از نواختگان و فرود نیاوردیم بر قوم او

بخشیده است مرا پروردگار من و گردانیده مرا از اکرام کرده شدگان و فرود نیاوردیم بر قوم او

مِنۢ بَعْدِهِۦ مِن جُندٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنزِلِينَ ⑯ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً

بعد از او هیچ لشکرے از آسمان و نیستیم ما فرود آرنده لشکر نبود عقوبت ایشان مگر یک فریاد

بعد از او هیچ فوجی از آسمان و نیستیم ما فرود آرنده فوج نبود (عقوبت ایشان) مگر یک آواز

وَٰحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَٰمِدُونَ ⑰ يَٰحَسْرَةً عَلَى ٱلْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِم مِّن

تند پس ناگهان ایشان چون آتش فرو مرده شدند اے واے بر بندگان نے آید بدیشان

تندید پس ناگهان ایشان چون آتش بجائے خود سرد شدند ف۱۵ اے وای بر بندگان نمی آمد بایشان

رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ⑱ أَلَمْ يَرَوْا۟ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ

هیچ فرستادهٔ مگر با او تمسخر مے کردند آیا ندیدند چه قدر هلاک ساختیم پیش از ایشان

هیچ رسولی مگر بودند که با او استهزا می کردند آیا ندیدند چقدر بسیار هلاک ساختیم پیش از ایشان

ٱلْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ⑲ وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَّدَيْنَا

طبقات مردمان را آیا ندیدند که آن جماعه بسوئے ایشان باز نمی آیند و نیست هر طبقه مگر جمع آورده نزدیک ما

طبقات مردمان را که آنها بسوی ایشان برنمی گردند و نیست هر طبقه مگر همگی نزد ما

مُحْضَرُونَ ⑳ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلْأَرْضُ ٱلْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَٰهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا

حاضر کرده شده و نشانه هست برائے ایشان زمین مرده زنده گردانیدیم آنرا و بر آوردیم از ان دانه

حاضر شدگان و یک نشانه است برای ایشان زمین مرده زنده گردانیدیم آنرا و بیرون آوردیم از ان غله

فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ① وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّٰتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَٰبٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا

پس ازان دانه میخورند و آفریدیم در زمین بوستانها از درختان خرما و درختان انگور و روان ساختیم دران بوستان

پس ازان میخورند و آفریدیم دران باغ ها از درختان خرما و انگور و روان ساختیم در آنها

مِنَ ٱلْعُيُونِ ② لِيَأْكُلُوا۟ مِن ثَمَرِهِۦ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ③

چشمها تا بخورند از میوه آنچه مذکور شد و نساخته است میوه را دست ایشان آیا پس شکر نے کنند

بعض چشمه ها تا بخورند از میوهٔ آنچه مذکور شد و نساخته است میوه را دستهائے ایشان آیا پس شکر نمی کنند

سُبْحَٰنَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلْأَزْوَٰجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلْأَرْضُ وَمِنْ أَنفُسِهِمْ

پاکست آنکه آفرید اجناس را تمام آن از آنچه میرویاند ش زمین و از جنس آدمیان

پاک است ذاتی که آفرید جفت ها را تمامش از آنچه میرویاند زمین و از نفس هائے ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید اهل دیه آن را شهید ساختند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۹ زنهار مپندارید که بعد از پیدا کردن شمارا آزاد گذاشته است و با او تعالیٰ رابطه و معامله ندارید۔ خیر همه بعد از مردن بحضور او برگشتنی هستید۔ آن وقت را باید در نظر داشته باشید ف۱۰ بدون خوف بحضور حاضرین اعلان می کنم که به خدائی واحد ایمان آوردم این اعلان مرا همه بشنوید۔ این اظهار او بحضور مرسلین شاید از آن سبب باشد که ایشان بحضور الله تعالیٰ گواه گردند و بقوم خود از ان سبب شنوانیده باشد که از شنیدن اعلان او قدری متاثر شوند و یا اینکه اقلاً مردم دنیا قوهٔ ایمان یک مومن جان نثار را مشاهده کنند و از ان عبرت آموزند ف۱ بعد از او قوم او در اثر کفر و ظلم و تکذیب مرسلین هلاک کرده شدند۔ اما تباهی ایشان بدان محتاج نبود که از آسمان فوج فرشتگان فرستاده می شد و نه عادت قادر مطلق است که برای هلاک قوم ها لشکر های بزرگ بفرستد (آری اگر بموقع خاص نظر باعث کدام مصلحت لشکر فرشتگان را بفرستد چیز دیگر است) چه

برای سرد کردن مدعیان بزرگ تنها یک آواز ... مهیب کفایت می کند چنانچه با این قوم هم بهمین منوال معامله شد۔ بیک صدای (مهیب ناک) فرشتگان همگنان از بین رفتند و چون آتش در جای...

نور محمد غفرله ۱۲

ع ۲ / ۲۰

وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ۞ وَآيَةٌ لَّهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُم

و از آنچه ایشان نمیدانند و نشانه هست ایشان را شب مانند پوست می کشیم از وے روز را پس ناگهان ایشان در

و از آنچه نمیدانند و یک نشانه است برای ایشان شب می کشیم ازان روز را پس ناگهان ایشان در

مُّظْلِمُونَ ۞ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ

تاریکی آیندگان باشند و آفتاب میرود برائے قرارگاه وے این است اندازه خدائے غالب

تاریکی می باشند و آفتاب میرود بقرارگاه خود این است اندازه غالب

الْعَلِيمِ ۞ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ۞

دانا و ماه مقرر کردیم برائے او منزل ها تا آنکه باز گردد بشکل شاخ کهنه

دانا و برای ماه مقرر کردیم منزل ها تا آنکه باز گردد مانند شاخچه کهنه خوشه خرما

لَا الشَّمْسُ يَنبَغِي لَهَا أَن تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ

نه آفتاب می سزد وے را که دریابد ماه را و نه شب سبقت کننده است برروز و هر یکے

نه آفتاب را سزاوار است که دریابد ماه را و نه شب سبقت کننده است برروز و هر یکی

فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ۞ وَآيَةٌ لَّهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ

از آفتاب و ماه و ستاره ها در آسمانی سیری کنند و نشانه هست ایشان را که ما بر داشتیم نوع بنی آدم را در کشتی

در مدار خود شنا می کنند و یک نشانه است ایشان را که ما بر داشتیم نسل ایشان را در ان کشتی

الْمَشْحُونِ ۞ وَخَلَقْنَا لَهُم مِّن مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ۞ وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ

پر کرده شده و آفریدیم برائے ایشان مانند کشتی آنچه سوار می شوند بران و اگر خواهیم غرق کنیم ایشان را

پر کرده شده و آفریدیم برای ایشان مانند کشتی آنچه سوار می شوند بران و اگر خواهیم غرق کنیم ایشان را

فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ ۞ إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ۞

پس هیچ فریادرس نباشد برائے ایشان و نه ایشان رها کرده شوند لیکن رحمت کردیم از جانب خود و بهره مند ساختیم تا مدتے

پس نباشد فریادرسی برائے ایشان و نه ایشان خلاص کرده شوند مگر از روی رحمت خود ما و برای بهره مند ساختن تا وقتی

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۞ وَ

و چون گفته شود بایشان که بترسید از عقوبتے که پیش روے شما باشد و از عقوبتے که پس پشت شما باشد بود که بر شما رحم کرده شود اعراض کنند

و چون گفته شود بایشان که اجتناب کنید از آنچه که پیش روی شماست و از آنچه در عقب می گذارید تا بر شما رحم کرده شود بد اعراض

مَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ۞ وَإِذَا

نمی آید بدیشان هیچ نشانه از نشانه هائے پروردگار ایشان الا ازان روگردان باشند و چون

نمی آید بایشان حکمی از احکام رب ایشان مگر باشند ازان روگردانندگان و چون

قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا

گفته شود بایشان که خرج کنید از آنچه رزق داده است شما را خدائے تعالے گویند این کافران به مسلمانان

گفته شود بایشان که خرج کنید از آنچه داده است شمارا الله گویند آنانکه کافر شدند به آنانکه ایمان آوردند

أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۞ وَ

آیا طعام دهیم کسے را که اگر خدائے تعالے خواستے طعام دادے اورا نیستید شما مگر در گمراهی ظاهر و

آیا طعام دهیم کسے را که اگر می خواست الله طعام میداد اورا نیستید شما مگر در گمراهی ظاهر و

يَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ۞ مَا يَنظُرُونَ إِلَّا

می گویند کافران کے باشد این وعده اگر راست گوئید انتظار نمے کشند مگر

می گویند (کافران) کے بعمل آید این وعده اگر هستید راست گویان انتظار نمی برند مگر

صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ۞ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً

یک نعره تند را بگیرد ایشان را و ایشان خصومت کنان باشند پس نتوانند وصیت کردن

یک آواز سخت را که بگیرد ایشان را در حالیکه ایشان در معاملات خصومت می کنند پس نتوانند هیچ توصیه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی پیش از انقضائے روز نمے آید ۱۲ ف۲ یعنی شتر و کره گذرن ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ آفتاب راه مقرره خویش را منتظما می پیماید و بقدر یک دقیقه یا یک انگشت هم از ان منحرف و متاخر نمی شود و اند وظیفه که بدان معروف است باز نمی ایستد در گردش شب و روز در حرکت سالیانه خود منازل معینه و مقرر را احتیاطا طی می کند سپس بغرض خداوندی دوری جدید را از آنجا شروع می کند - این نظام تا قرب قیامت بهمین طریق جریان دارد و آنگاه وقتی فرا رسد که باو حکم داده میشود که از مغرب برگردد و این همان وقتی است که در های توبه را می بندند - کما ورد فی الحدیث الصحیح "حقیقت این است که تمام این نظام طلوع و غروب آفتاب از طرف آن ذات توانا و باخبر برپا شده است که بدیگر هیچ کس از انتظام او خللی داده نمی تواند و نه بر حکمت و دانائی او انتقادی گرفته میتواند هر وقت و هر طور یکه خودش اراده کند که این نظام را برهم و درهم نماید کسی مجال انکار ندارد - ف۵ حضرت شاه صاحب رحمه الله در باب تعبیر "لا الشمس ینبغی لها ان تدرک القمر" نکته بیان می فرماید که

وقتیکه ماه و آفتاب در آخر ماه یکجا می شوند ماه آفتاب را میگیرد - مگر آفتاب ماه را نمی گیرد، از همین سبب "لا القمر ینبغی لها ان یدرک الشمس" نفرمود والله اعلم ۱۲

وَلَآ اِلٰٓى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۱۸﴾ وَنُفِخَ فِى الصُّوْرِ فَاِذَا هُمْ مِّنَ الْاَجْدَاثِ

ونه باهل خود باز گردند و دمیده شود در صور پس ناگهان ایشان از قبرها

ونه بر اهل خود باز گردیده توانند و دمیده شود در صور پس ناگهان ایشان از قبرها

اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُوْنَ ﴿۱﴾ قَالُوْا يٰوَيْلَنَا مَنْۢ بَعَثَنَا مِنْ مَّرْقَدِنَا ٜ هٰذَا مَا

بسوی پروردگار خویش بشتابند گویند ای وای بر ما که برخیزانید ما را از خوابگاه ما آری این همانست

بسوی پروردگار خود می شتابند گویند ای وای بر ما که برانگیخت ما را؟ از خوابگاه ما (برای شان گفته میشود) این است

وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۲﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً

که وعده داده بود خدای تعالی و راست گفتند پیغامبران نباشد این واقعه مگر نعره

آنچه وعده کرده بود رحمن و راست گفته بودند پیغمبران نباشد واقعهٔ قیام قیامت مگر یک آواز

وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ جَمِيْعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُوْنَ ﴿۳﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا

تندی پس ناگهان ایشان جمع آورده نزدیک ما حاضر کرده شده باشند پس امروز ستم کرده نخواهد شد بر هیچ کس

سخت پس آنگاه ایشان جمع آورده نزد ما حاضر کرده شدگان اند پس امروز ستم کرده نشود بر هیچ نفس هیچ ستمی

وَّلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۴﴾ اِنَّ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِىْ شُغُلٍ

و جزا داده نخواهید شد الا بحسب آنچه می کردید هر آئینه اهل بهشت امروز در کاری هستند

و جزا داده نمی شوید مگر آنچه می کردید هر آئینه اهل بهشت امروز در کاری هستند

فٰكِهُوْنَ ﴿۵﴾ هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ فِىْ ظِلٰلٍ عَلَى الْاَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔوْنَ ﴿۶﴾ لَهُمْ

شاد اند ایشان و زنان ایشان در سایه ها بر تخت ها زده نشینند ایشان راست

شادان ایشان و زنان ایشان در سایه ها بر تخت ها تکیه کنندگان اند ایشان راست

فِيْهَا فَاكِهَةٌ وَّلَهُمْ مَّا يَدَّعُوْنَ ﴿۷﴾ سَلٰمٌ ۟ قَوْلًا مِّنْ رَّبٍّ رَّحِيْمٍ ﴿۸﴾ وَ

در بهشت میوه و ایشان راست آنچه طلب کنند گفته شود سلام باد از جانب پروردگار مهربان و

در بهشت میوه و ایشان راست آنچه میخواهند ؏ (برای ایشان) سلام است (گفته میشود) گفتنی از جانب رب مهربان و

امْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿۹﴾ اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يٰبَنِىْٓ اٰدَمَ اَنْ

گوئیم جدا شوید امروز ای گناهکاران آیا حکم نه فرستاده بودم بسوی شما ای اولاد آدم که

(گفته میشود برای کافران) و جدا شوید امروز ای مجرمان ؏ آیا عهد نکرده بودم با شما ای فرزندان آدم که

لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطٰنَ ۚ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱۰﴾ وَّاَنِ اعْبُدُوْنِىْ ۚ هٰذَا

نپرستید شیطان را هر آئینه وی شما را دشمن آشکار است و آنکه بپرستید مرا این است

پرستش مکنید شیطان را (هر آئینه) او شما را است دشمن آشکار و به آنکه بپرستید مرا این است

صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿۱۱﴾ وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيْرًا ۭ اَفَلَمْ تَكُوْنُوْا

راه راست و هر آئینه گمراه ساخت شیطان از قوم شما خلق بسیار را آیا

راه راست و (هر آئینه) گمراه ساخت از شما خلق بسیاری را آیا

تَعْقِلُوْنَ ﴿۱۲﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِىْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ﴿۱۳﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا

نه دانستید این آن دوزخ است که وعده داده می شد شما را در آئید بآن امروز بسبب

نه دانستید این دوزخ است آنکه وعده داده می شدید در آئید در آن امروز به سبب

كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿۱۴﴾ اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيْهِمْ وَتَشْهَدُ

کافر بودن خود امروز مهر نهیم بر دهان ایشان و سخن گویند با ما دستهای ایشان و گواهی دهد

آنکه کفر می کردید ؏ امروز مهر می نهیم بر دهان های ایشان و سخن می گوید با ما دست های ایشان و گواهی می دهد

اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۱۵﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ

پایهای ایشان بآنچه می کردند و اگر خواهیم نابود کنیم چشم ایشان را

پاهای ایشان به آن عملی که می کردند و اگر خواهیم نابود کنیم چشم های ایشان را

تفسیر عثمانی (حاشیه):

۳؏ در بهشت هم ۱۸؏ نوع اسباب عیش و خاطر خوشی موجود است از کرو… ۲؏ … نعمات … پایه اعلیٰ … شان … لیست … عظیم است که ایشان همقلان ایشان در یک عالم محبت و سرور در زیر سایه های تنها خوشگوار بر تخت ها قرار یافته مصروف عیش و راحت می باشند- میوه و طعام های گوناگون برای شان موجود است خلاصه کلام هر آرزوی بهشتیان فراهم و هر تمنای آنان برآورده میشود و بگو هر مقصود نائل میشوند این بود بیان لذائذ جسمانی بعد ازین بنا بر ارشاد و سلام قولا من رب رحیم بسوی نعمت های روحانی اشاره میفرماید ؏ ای گنهکاران شما از عیش و آرام بهشتیان هیچ بهره ندارید- جایگاه شما دیگری است که حتماً در آنجا زیست می نمایید ؏ افسوس با اینهمه نصیحت و تبلیغ هم ندانستید و حال آنکه آن ملعون مردمان زیادی را گمراه ساخته بود مگر این قدر هم عقل نداشتید که بین دوست و دشمن تمیز می کردید و نفع و نقصان خود را می شناختید گرچه در کارهای دنیا خیلی هوشمندی و ذهانت نشان میدادید لیکن در معامله آخرت آنقدر بی گنتید که از فهمیدن سخنان عادی هم قاصر شدید- اکنون خسارهٔ حماقت های خود را بکشید- اینک دوزخ آماده است که در صورت ارتکاب کفر وعدهٔ آن بشما داده شده بود این…

فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ

پس سبقت کنند بسوے راہ پس از کجا بہ بینند واگر خواہیم مسخ کنیم ایشان را بر جاے ایشان

پس سبقت کنند بسوی راہ پس چگونہ بینند واگر خواہیم مسخ کنیم صورت ہای ایشان را در جاے ایشان

فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ

پس نتوانند گذشتن ازانجا و باز نگردند وہر کہ را عمر دراز میدہیم نگونساری کنیمش در آفرینش

پس نتوانند رفتن ازآنجا و نتوانند باز گشتن ف۵ وہر کرا کہ عمر دراز میدہیم نگونسارش می کنیم در (احوال) پیدایش

أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ

آیا در نمی یابند و نیاموختیم این پیغامبر را شعر و لایق نیست او را نیست این مگر پند

آیا عقل ندارند ف۵ و نیاموختیم این پیغمبر را شعر گفتن و این نمی شاید او را نیست این مگر پند

وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾ لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

و قرآن آشکارا تا بترساند ہر کرا زندہ باشد ف۱ و ثابت شود حجت بر کافران

و قرآن آشکار تا بترساند ہر کہ زندہ باشد (بزندگی روحانی) و ثابت شود الزام بر کافران

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾

آیا ندیدند کہ ما آفریدیم براے ایشان ازانچہ ساختہ است دست ما چہار پایان را پس ایشان آنرا مالکند اند

آیا نمی بینند کہ ما آفریدیم براے ایشان ازانچہ ساختہ است دست ہاے ما چہار پایان را پس ایشان آنرا مالک اند

وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَ

و رام ساختیم چہار پایان را براے ایشان پس بعض ازان سواری ایشانست و بعض ازان می خورند و ایشانراست در چہار پایان منفعت ہا

و رام ساختیم چہار پایان را برای ایشان پس بعضی ازان سواری ایشان است و از بعض آنہا میخورند و ایشانراست دران

مَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ

آشامیدنیہا آیا شکر نمے گزارند و گرفتند سواے خدا معبودان را تا بود کہ ایشان

آشامیدنی ہا آیا پس شکر نمی کنند و گرفتند بدون اللہ معبودان شاید کہ ایشان

يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا

یاری دادہ شوند نتوانند یاری کردن ایشان و این بتان برای ایشان لشکرے حاضر کردہ شدہ اند پس

مدد کردہ شوند نمی توانند معبودان مدد کردن ایشان حال آنکہ بت پرستان برای معبودان لشکر حاضر کردہ شدہ اند پس

يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا

اندوہگین نکند ترا سخن ایشان ہر آئینہ ما میدانیم آنچہ پنہان می کنند و آنچہ آشکارا می نمایند آیا نہ دیدہ است آدمی کہ ما

اکنون اندوہگین نسازد ترا سخن ایشان (ہر آئینہ) ما میدانیم آنچہ پنہان می کنند و آنچہ آشکار می نمایند آیا نمی بیند انسان کہ ما

خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ

آفریدیم او را از نطفہ پس ناگہان وے خصومت کنندہ آشکارا شد و پدید آورد برای ما داستانے و فراموش کرد

آفریدیم او را از نطفہ پس ناگہان او خصومت کنندۂ آشکار است و پدید آورد برای ما مثلے و فراموش کرد

خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا

آفرینش خود را گفت کہ زندہ کند استخوانہا را در حالیکہ آن کہنہ شدہ باشند بگو زندہ کندش آنکہ آفرید او را

آفرینش خود را گفت کہ زندہ کند استخوانہا را در حالیکہ پوسیدہ شدہ باشند بگو زندہ کند آنہا را آنکہ آفرید آنہا را

أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ

اول بار و او بہر قسم آفرینش داناست آنکہ پیدا کرد براے شما از درخت سبز

اول بار و او بہر قسم آفرینش داناست آنکہ پیدا کرد براے شما از درخت سبز

نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ

آتش را پس ناگہان شما ازان درخت آتش مے افروزید آیا نیست آنکہ آفرید آسمان ہا

آتش پس اکنون شما ازان آتش می افروزید آیا نیست آنکہ آفرید آسمان ہا

ف۱ یعنی صاحب فہم باشد ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ چنانکہ آنہا از آیات ما چشمان خود را البتہ اند اگر خواہیم بطور جزا در ہمین دنیا بینائی ظاہری آنہا را استانیدہ ایشانرا بکلی کور گردانیم۔ تا ہیچ راہ در اطراف یافتہ نتوانند ہمان طور کہ این مردم نمی خواہند راہ ہای شیطانی را ترک گویند و براہ خدا روان شوند قدرت داریم کہ صورت ہای آنہا را مسخ کردہ بکلی معیوب و بیکار گردانیم کہ باز برای تکمیل کدام احتیاج از جاے خود جنبیدہ نتوانند لیکن ما چنین ارادہ نکردیم و آنہا را ازین جوارح و قوی محروم نساختیم این مہلتی بود کہ از طرف ما بہ ایشان دادہ شدہ بود امروز چشم ہا دست ہا و پا ہا و دیگر اعضای شان گواہی خواہد داد کہ این مردمان بد فرجام ما را بچہ کارہای ناشایستہ آغشتہ کردہ بودند۔ ف۵ ربودن چشم و مسخ صورت را مستبعد ندانید آیا نمی بینید کہ یک آدم قوی و تندرست در حالت پیری چگونہ از دیدن شنیدن و رفتن معذور گردانیدہ میشود ہمان طور کہ در طفولیت کم زور و ناتوان و بہ میانت و تربیۂ دیگران محتاج بود در پیری باز بسوی ہمان حالت برگردانیدہ می شود پس خدائیکہ در حالت پیری و کہن سالی آنہا قوت ہای شان را سلب میکند

ع ۱۷ ۳

وقف لازم

وَالْاَرْضَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓی اَنْ یَّخْلُقَ مِثْلَهُمْ ؕ بَلٰی ق وَهُوَ الْخَلّٰقُ

وزمین را توانا برآنکه آفریند مانند ایشان بلے وهوست آفریننده

وزمین را توانا برآنکه بیافریند مانند این کفار بلکه تواناست و اوست آفریننده

الْعَلِیْمُ ﴿۸۱﴾ اِنَّمَآ اَمْرُهٗٓ اِذَآ اَرَادَ شَیْـًٔا اَنْ یَّقُوْلَ لَهٗ كُنْ فَیَكُوْنُ ﴿۸۲﴾

دانا جز این نیست فرمان خدا چون بخواهد آفریدن چیزے این ست که گوید ش شو پس مے شود

دانا جز این نیست حکم خدا این است که چون بخواهد آفریدن چیزے را گوید برای او موجود شو پس موجود میشود ع

فَسُبْحٰنَ الَّذِیْ بِیَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَیْءٍ وَّاِلَیْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۸۳﴾

پس پاک ست آنکه بدست اوست بادشاہی ہر چیز و بسوئے او باز گردانیده شوید

پس پاک است آن ذاتی که بدست او سلطنت ہر چیز و بسوئے او باز گردانیده می شوید

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ﴿۱﴾ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ﴿۲﴾ فَالتّٰلِیٰتِ ذِكْرًا ﴿۳﴾ اِنَّ اِلٰهَكُمْ

قسم بجماعتے از ملائکه که صف می کشند صف کشیدنی ف۱ پس قسم بجماعتے که میرانند راندنی ف۲ پس قسم بجماعتے که تلاوت می کنند تلاوت کردنی هر آئینه معبود شما

قسم به صف بسته کنندگان صف بستنه باز به رانندگان زجر کنان باز بخوانندگان ذکر کنان هر آئینه معبود شما

لَوَاحِدٌ ﴿۴﴾ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَیْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴿۵﴾

یکے است او پروردگار آسمان ها و زمین ست و آنچه درمیان این هاست و او پروردگار مشرق هاست ف۳

یکی است پروردگار آسمان ها و زمین است و آنچه درمیان آنهاست و پروردگار مشرق هاست

اِنَّا زَیَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْیَا بِزِیْنَةِ ١لْكَوَاكِبِ ﴿۶﴾ وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ

هر آئینه ما آرایش دادیم آسمان دنیا را بزینت یعنے ستاره ها و نگاه داشتیم از هر

(هر آئینه) ما زینت دادیم آسمان نزدیک را بزینتی که کواکب است و (آفریدیم این کواکب را) برای حفاظت از هر

شَیْطٰنٍ مَّارِدٍ ﴿۷﴾ لَا یَسَّمَّعُوْنَ اِلَی الْمَلَاِ الْاَعْلٰی وَیُقْذَفُوْنَ مِنْ

شیطان سرکش مقصد آنکه گوش نه نهند شیاطین بسوے ملاء اعلے و انداخته میشود بسوے ایشان شهاب از

شیطان سرکش ف۵ نمی توانند گوش نهند شیاطین بسوئے سخنان مجلس اعلی و انداخته میشود (بسوی ایشان شهاب) از

كُلِّ جَانِبٍ ﴿۸﴾ دُحُوْرًا وَّلَهُمْ عَذَابٌ وَّاصِبٌ ﴿۹﴾ اِلَّا مَنْ خَطِفَ

هر جانب بجهت راندن ایشان و ایشان راست عذاب دائم مگر کسے که

هر طرف برائے راندن ف۶ و ایشان راست عذاب دائم مگر آنکه برباید

الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهٗ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿۱۰﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ

برباید ف۷ پس از پئے او افتد شعله سوزنده پس استفسار کن از ایشان آیا ایشان سخت تراند در آفرینش یا

ربودنی (بدزدی) پس درپے او شود شعله سوزنده اکنون بپرس از ایشان آیا ایشان مشکل تراند از حیث آفریدن یا

مَّنْ خَلَقْنَا ؕ اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّنْ طِیْنٍ لَّازِبٍ ﴿۱۱﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَ

کسیکه ما آفریده ایم ف۸ هر آئینه ما آفریدیم ایشان را از گل چسپنده بلکه تعجب کردی ف۹ و

آنانکه آفریده ایم هر آئینه ما آفریدیم ایشان را از گل چسپنده بلکه تو تعجب می کنی و

یَسْخَرُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَاِذَا ذُكِّرُوْا لَا یَذْكُرُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَاِذَا رَاَوْا اٰیَةً

ایشان تمسخر می کنند و چوں پند داده شود ایشان را پند نمی گیرند و چوں به بینند نشانه را

آنها ریشخند می کنند و چوں پند داده شود بایشان پند نمی گیرند و چوں بینند نشانه را

یَّسْتَسْخِرُوْنَ ﴿۱۴﴾ وَقَالُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِیْنٌ ﴿۱۵﴾ ءَاِذَا مِتْنَا

تمسخر کننده و گفتند نیست این قرآن مگر سحر ظاهر آیا چوں بمیریم

تمسخر می کنند و می گویند نیست این مگر جادوی آشکار (وی گوینده) آیا چون بمیریم

ف۶ یعنی اراده می کوشند نزدیک آسمان ها برسند از هر راهی که میروند فرشتگان فوراً بر ایشان ہجوم می آرند و آنها را به شهاب میزنند میگریزانند ۱۲-

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنی نزدیک پروردگار خود ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی شیاطین را والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی و مغرب ها نیز ۱۲ ف۴ یعنی کلمه را از کلمات ملاء اعلی یک بار ربودن ۱۲ ف۵ یعنی ملائکه و جن و سموات و غیر آن ۱۲ ف۶ یعنی از حال کافران ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ زینت و آرایش آسمان ستارگان است و بواسطه بعضی ستارگان که می افتد کار منع و دفع شیاطین نیز گرفته میشود. چیست این ستارگانیکه میافتند آیا غیر از کواکب نوریه یک نوع کواکب مستقل است و یا بواسطه شعاع های کواکب نوریه تشکیل شده انسان یک قسم آتش سوزان پیدا میشود و یا خود اجزای کواکب جدا شده می افتند؟ علماء و حکماء راجع به آن اقوال مختلف دارند بهرحال حقیقتش هرچه باشد کار رجم شیاطین هم از آن گرفته میشود شرح آن در فوائد سوره "حجر" مطالعه شود ف۶ مراد از مجلس اعلی مجلس فرشتگان است یعنی به شیاطین قدرت داده نشده که بمجلس فرشتگان برسند و خبر وحی الهی را شنیده برگردند. هر وقتیکه با

۵ ع ۱۶ ۴ | ع ۷

وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ

و باشیم خاکے و استخوانے چند آیا ما برانگیختہ شویم آیا پدران نخستین ما برانگیختہ شوند بگو

بگردیم خاک و استخوانہا آیا ما باز برانگیختہ می شویم آیا پدران نخستین ما بگو

نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَ

آرے و شما خوار باشید پس جز این نیست کہ آن برانگیختن یک نعرہ تند باشد پس ناگہان ایشان بنگرند و

بلی (بار برانگیختہ میشوید) درحالیکہ ذلیل باشید پس جز این نیست کہ آن برانگیختن راندنی است یک پس دران وقت ایشان می بینند و

قَالُوا يَا وَيْلَنَا هَٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هَٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ

گویند اے وائے برما این ست روز جزا گفتہ شود این ست روز فیصل کردن قضا یا کہ آن را

گویند اے وای برما این است روز جزا (از طرف خدا گفتہ شود) این است روز فیصلہ کہ شما آن را

تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾ احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿١﴾

بدروغ نسبت می کردید گفتہ شود برانگیزید اے ملائکہ ستمگاران را با ہمراہان ایشان ف۱ و با آنچہ می پرستیدند

تکذیب می کردید جمع کنید آنان را کہ ظلم کردند و جفت ہائے ایشان را ف۵ و آنچہ می پرستیدند

مِنْ دُونِ اللَّهِ فَاهْدُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢﴾ وَقِفُوهُمْ ۖ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ ﴿٣﴾

بجز خدا پس دلالت کنید ایشان را بسوئے راہ دوزخ و باز دارید ایشان را ہر آئینہ ایشان سوال کردہ خواہند شد

بجز اللہ پس دلالت کنید ایشان را براہ دوزخ و ایستادہ کنید ایشان را (ہر آئینہ) از ایشان سوال کردہ میشود

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٤﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٥﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ

چیست شما را با یکدیگر یاری نمی کنید بلکہ ایشان امروز گردن نہادگانند و روآوردند بعض ایشان

چیست شما را کہ بہمدیگر مدد نمی کنید (مدد کردہ نمی توانند) بلکہ ایشان امروز (گردن نہندگانند) خود را تسلیم کنندگانند و روآوردند

عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٧﴾ قَالُوا بَلْ

بر بعض با یک دیگر سوال کنان گویند ہر آئینہ شما می آمدید پیش ما از جانب راست ف۲ بلکہ گویند

بر بعضی از یک دیگر سوال کنندگان گفتند ہر آئینہ شما می آمدید نزد ما از جانب راست گفتند (نہ چنین است) بلکہ

لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ ۖ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا

شما نبودید مسلمانان و نبود مارا بر شما ہیچ تسلطے بلکہ شما بودید گروہے

شما نبودید مؤمنان و نبود مارا بر شما ہیچ تسلطے بلکہ شما بودید گروہی

طَاغِينَ ﴿٩﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا ۖ إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿١٠﴾ فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا

از حد گذشتہ پس لازم شد بر ما سخن پروردگار ما کہ البتہ ما چشندہ عذاب باشیم پس گمراہ کردیم شما را ہر آئینہ ما

از حد گذرندگان پس لازم شدہ بر ما سخن پروردگار ما بدرستیکہ ما چشندگان عذابیم بنابرآن گمراہ کردیم شما را ہر آئینہ ما

غَاوِينَ ﴿١١﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ

گمراہ بودیم پس تحقیق ہمہ ایشان آن روز در عذاب باہم شریک باشند ہر آئینہ ما ہم چنین می کنیم

بودیم گمراہان ف۵ (خدا گوید) پس بہ تحقیق ہمہ ایشان آنروز در عذاب شریک اند (ہر آئینہ) ما ہم چنین می کنیم

بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٤﴾

با گنہگاران ہر آئینہ ایشان چون گفتہ مے شود بدیشان کہ نیست ہیچ معبود مگر خدا سرکشی می کردند

با گنہگاران ہر آئینہ ایشان بودند کہ چون گفتہ می شد بہ ایشان کہ نیست ہیچ معبودی بجز اللہ تکبر می کردند

وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُو آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ ﴿١٥﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَ

و می گفتند آیا ما ترک کنندہ معبودان خود باشیم برائے گفتہ شاعرے دیوانہ بلکہ آوردہ پیغامبر سخن درست را و

و می گفتند آیا ما ترک کنندگان معبودان خودیم برای گفتہ شاعر دیوانہ (چنین نیست) بلکہ آوردہ (پیغمبر) سخن حق را و

صَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦﴾ إِنَّكُمْ لَذَائِقُو الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿١٧﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا

باور داشتہ است سائر پیغامبران را ہر آئینہ شما چشندہ عذاب دردہندہ باشیم و جزا دادہ نخواہید شد مگر

تصدیق کردہ است پیغمبران را ہر آئینہ شما چشندگان عذاب دردناکید و جزا دادہ نشوید مگر

فتح الرحمن

ف۱ یعنی با شیاطین واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی و از جانب چپ نیز بجہت گمراہ کردن واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این حکم بفرشتگان دادہ میشود کہ ہمہ اینہا را جمع کردہ راہ دوزخ را بہ آنہا نشان دہید (تنبیہ) مراد از "ازواج" مراد از جفت ہا یک قسم گنہگاران است و یا زنان کافرہ است و از "ما یعبدون من دون اللہ" اصنام و شیاطین وغیرہ مراد اند

ف۵ در حقیقت خود تان ایمان نیاوردید و اکنون الزام را بگردن ما می اندازید ما چہ قدرت داشتیم کہ نمی گذاشتیم ایمان در دل شما جائے بگیرد بلکہ خود از حد عقل و انصاف تجاوز کردید و فرمودہ ناصحین بے آلایش را نشنیدید و اغوای ما را پذیرفتید اگر عقل و فہم و عاقبت اندیشی خود را بکار می بردید گاہی بسخنان ما گوش نمی نہادید بر ظاہر ست کہ ما گمراہ بودیم و از یک گمراہ بدون اینکہ دیگران بگمراہی دعوت نماید چہ توقع میتوان کرد ما ہمان کاری را کہ مناسب حال ما بود اجراء نمودیم لیکن نباید شما شکار فریب خدعہ ما می شدید بہر حال ہر چہ شدنی بود شد حجت خدا بر ما قائم گردید و فرمودہ او تعالی "لاملئن جہنم منک و ممن تبعک"

ع ۲۱ ٥ ١

مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٩﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ

بحسب آنچه می کردید لیکن بندگان خالص ساخته خدا این جماعه ایشانراست روزی

آنچه می کردید لیکن بندگان برگزیدهٔ خدا آن جماعه هست ایشان راست رزق

مَّعْلُومٌ ﴿٢٠﴾ فَوَاكِهُ ۖ وَهُم مُّكْرَمُونَ ﴿٢١﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٢٢﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ

مقرر انواع میوہا و ایشان نواخته گانند در بهشت های نعمت بر تختها

معلوم انواع میوه ها و ایشان عزت داده شدگانند در بهشت های نعمت (باشند) بر تخت ها

مُّتَقَابِلِينَ ﴿٢٣﴾ يُطَافُ عَلَيْهِم بِكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿٢٤﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ﴿٢٥﴾

روبروے یکدیگر گردانیده می شود بر ایشان جامی از شراب جاری سفید رنگ لذت دهنده نوشندگانرا

روبرو گردانیده میشود بایشان پیاله از شراب صاف سفید رنگ لذت دهنده برای نوشندگان

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ ﴿٢٦﴾ وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٢٧﴾

نه دران شراب تباه کاری باشد و نه ایشان ازان شراب مست شوند و نزدیک ایشان زنان فرو دارندهٔ چشم باشند فراخ چشمان

نه دران است دوران سر و نه ایشان ازان مست کرده میشوند (که بے ہودہ گوئی کنند) و نزد ایشان باشد زنان فرو آرندهٔ چشم

كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ ﴿٢٨﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٩﴾

گویا ایشان بیضه های شترمرغ در پرده پوشیده اند پس روی آرند بعض اہل بہشت بر بعض با یکدیگر استفسار کنان

گویا ایشانند بیضه های پنهان (در صفائی) باز روی آورد بعضی ایشان بر بعضی از یکدیگر استفسار کنان

قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٣٠﴾ يَقُولُ أَإِنَّكَ لَمِنَ

گفت گوینده از ایشان هر آئینه بود مرا همنشینے که باانکار میگفت آیا تو

گفت گوینده از ایشان (هر آئینه) بود مرا همنشینی (رفیقی) که می گفت آیا تو از

الْمُصَدِّقِينَ ﴿٣١﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٣٢﴾ قَالَ

از باور دارندگان شدی آیا چون بمیریم و شویم خاکے و استخوانے چند آیا ما جزا داده خواهیم شد باز گفت

تصدیق کنندگانی آیا چون بمیریم و شویم خاک و استخوان ها آیا ما جزا داده شدگانیم گفت (آن بهشتی)

هَلْ أَنتُم مُّطَّلِعُونَ ﴿٣٣﴾ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٣٤﴾ قَالَ تَاللَّهِ

آیا شما در می نگرید پس درنگریست پس دید آن همنشین خود را در وسط دوزخ گفت بخدا

آیا شما سر برافراخته اید می بینید پس سر برآورد دید آنرا در وسط دوزخ گفت قسم به الله

إِن كِدتَّ لَتُرْدِينِ ﴿٣٥﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٣٦﴾ أَفَمَا

هر آئینه نزدیک بودی بانکه هلاک کنی مرا و اگر نبودے بخشایش پروردگار من هر آئینه شدمی از حاضر کردگان در عذاب البته نیستیم

هر آئینه نزدیک بودی که هلاک کنی مرا (بیفگنی مرا در عمق جهنم) و اگر نبودی فضل پروردگار من هر آئینه بودم از جمله حاضر کرده شدگان عذاب آیا

نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٨﴾ إِنَّ هَٰذَا

مرده شونده مگر موت نخستین خود و نیستیم ما عذاب کرده شده هر آئینه این ست

اکنون ما مردنی نیستیم مگر به مرگ نخستین خود و نیستیم ما عذاب کرده شدگان هر آئینه همین است

لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٣٩﴾ لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٤٠﴾ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا

فیروزی بزرگ برای این چنین نعمت پس باید که عمل کنند عمل کنندگان آیا آنچه مذکور شد نیکوتر ست مهمانی

کامیابی بزرگ برای این چنین فیروزی باید عمل کنند عمل کنندگان آیا این بهتر است از حیث مهمانی

أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٤١﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ ﴿٤٢﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ

یا درخت زقوم هر آئینه ما ساختیم زقوم را عقوبتے برائے ستمگاران هر آئینه وے درختیست که بر می آید

یا درخت زقوم (هر آئینه) ما ساخته ایم آنرا عقوبتے برائے ستمگاران (هر آئینه) آن درختیست که می برآید

فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٤٣﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٤٤﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ

در قعر دوزخ خوشه آن مانند سرهاے شیاطین ست پس هر آئینه دوزخیان بخورند

در قعر دوزخ ۵ خوشه اش مانند سرهای شیاطین است پس (هر آئینه) ایشان خورندگانند

۵ اصلاح میرزا که برآمید "زقوم" بخوریم ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی آنکه پاک ساخته شدند از شرک و بیہوده ف۲ یعنی خمر را ف۳ یعنی دوزخیان را

تفسیر عثمانی

ف۵ تا اینجا بیان ضیافت بہشتیان بود ازین بعد مہمانی دوزخیان بیان میشود "زقوم" نام درختی است که آنرا نہایت تلخ و بدمزه می باشد حق تعالیٰ بقدرت خود در دوزخ درختی رویانیده است که آنرا در اینجا بنام "شجرة الزقوم" یاد کرده آن درخت در روز رستخیز برای ظالمان یک بلای بزرگ است زیرا چون دوزخیان از شدت گرسنگی مضطرب شوند ازین درخت بآنها خورانیده میشود که بخت فرو بردن آن از حلق تولید زخم نموده و پس از فرو بردن در معده اثر ناگوار تولید میکند و عذاب بس المناک و شدید می باشد۔ این در دنیا هم یک نوع بلاء و آزمایش است که چون بعض مردم ذکر آنرا در قرآن می شنوند گمراه می گردند کسی میگوید که در آتش دوزخ چگونه درخت سبز روئیده می تواند حالانکه ممکن است مزاج خود آن ناری باشد مانند "سمندر" که از آتش پیدا شده و در آتش زندگی میکند در باغ سرکاری سہارنپور تربیه بعض درختان بذریعه آتش میشود کسی گفت که "زقوم" و در لغت "خرما" و "مسکه" را گویند این چیزها را پیش روی ما مانده بگوید که

مِنْهَا فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ ﴿۶۶﴾ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيْمٍ ﴿۶۷﴾ ثُمَّ اِنَّ

ازان درخت پس پر کنندا زان شکم ہارا پس ہر آئینہ ایشان را بران طعام آمیختنی باشد از آب گرم باز ہر آئینہ

ازان پس پر کنندگانند ازان شکم ہارا پس ہر آئینہ ایشان را بران طعام آمیختنی است از آب جوش باز (ہر آئینہ)

مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحِيْمِ ﴿۶۸﴾ اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَآءَهُمْ ضَآلِّيْنَ ﴿۶۹﴾ فَهُمْ عَلٰٓى

باز گشت ایشان بسوئے دوزخ بود ہر آئینہ ایشان گمراہ یافتند پدران خودرا پس ایشان بر

مرجع ایشان بسوئے خرمن آتش است (ہر آئینہ) ایشان یافتہ بودند پدران خودرا گمراہان پس ایشان بر

اٰثٰرِهِمْ يُهْرَعُوْنَ ﴿۷۰﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۷۱﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا

پی پدران خود بسرعت راندہ می شوند وہر آئینہ گمراہ شدہ بودند پیش ازایشان اکثر پیشینیان وہر آئینہ فرستادیم

نقش قدم پدران می شتابند و بتحقیق گمراہ شدہ بودند قبل ازایشان اکثر پیشینیان و بتحقیق فرستادیم

فِيْهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿۷۲﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿۷۳﴾ اِلَّا عِبَادَ

درمیان ایشان ترسانندگان پس ببین چگونہ شد انجام بیم کردگان مگر بندگان

درمیان ایشان بیم دہندگان اکنون ببین چگونہ شد انجام بیم کردہ شدگان (ہلاک کردہ شدند ہمہ) مگر بندگان

اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۷۴﴾ وَلَقَدْ نَادٰىنَا نُوْحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيْبُوْنَ ﴿۷۵﴾ وَنَجَّيْنٰهُ

خالص ساختہ خدا وہر آئینہ آواز داد مارا نوح پس نیک قبول کنندہ دعائیم ما ورہانیدیم اورا

برگزیدہ خدا و بتحقیق ندا کرد بما نوح پس نیک اجابت کنندہ دعاءائیم وراہانیدیم اورا

وَاَهْلَهٗ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ﴿۷۶﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهٗ هُمُ الْبٰقِيْنَ ﴿۷۷﴾ وَتَرَكْنَا

وکسان اورا از اندوہ بزرگ وساختیم اولاد اورا ایشان را فقط باقی ماندہ وگذاشتیم

واتباع اورا از پریشانی بزرگ وگردانیدیم اولاد اورا تنہا ایشان باقی ماندگان وگذاشتیم

عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِيْنَ ﴿۷۸﴾ سَلٰمٌ عَلٰى نُوْحٍ فِى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۷۹﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى

بروے ثنائے نیک در پسینیان سلام باد بر نوح در عالمہا ہر آئینہ ما ہم چنین جزا میدہیم

بروے در مردم پسینیان (اینکہ) سلام باد بر نوح در عالمیان (ہر آئینہ) ما ہم چنین جزا میدہیم

الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۸۰﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۸۱﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿۸۲﴾

نیکوکاران را ہر آئینہ او از بندگان گرویدہ ماست باز غرق ساختیم دیگران را

نیکوکاران را (ہر آئینہ) او از بندگان خاص گرویدگان ماست باز غرق ساختیم دیگران را ع۵

وَاِنَّ مِنْ شِيْعَتِهٖ لَاِبْرٰهِيْمَ ﴿۸۳﴾ اِذْ جَآءَ رَبَّهٗ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ ﴿۸۴﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَ

وہر آئینہ از اتباع نوح بود ابراہیم چون آمد پیش پروردگار خود بدل مبرا از عیب چون گفت بہ پدر خود و

و (ہر آئینہ) از پیروان اوست ابراہیم چون آمد پیش پروردگار خود بدل پاک چون گفت بہ پدر خود و

قَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُوْنَ ﴿۸۵﴾ اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُوْنَ اللّٰهِ تُرِيْدُوْنَ ﴿۸۶﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ

بقوم خود چہ چیز را عبادت می کنید آیا برائے کاسد خود معبودان را بجز خدای جوئید پس چیست گمان شما بہ پروردگار

قوم خود چہ چیز را می پرستید آیا معبودان بدروغ ساختہ غیر اللہ را میجوئید پس چیست گمان شما بہ پروردگار

الْعٰلَمِيْنَ ﴿۸۷﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِى النُّجُوْمِ ﴿۸۸﴾ فَقَالَ اِنِّىْ سَقِيْمٌ ﴿۸۹﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ

عالمہا پس در نگریست ابراہیم یکبار نگریستن درستارہا پس گفت ہر آئینہ من بیمار خواہم شد پس باز گشتند از وے

عالمیان پس نگریست ابراہیم نگریستنی درستارگان پس گفت من بیمار خواہم شد پس روی گردانیدند ازوی

مُدْبِرِيْنَ ﴿۹۰﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۹۱﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُوْنَ ﴿۹۲﴾ فَرَاغَ

پشت گردانندہ پس پنہان متوجہ شد بسوئے معبودان ایشان پس گفت آیا چیزے نمی خورید چیست شمارا کہ سخن نمی گوئید پس متوجہ شد

پشت گردانندگان پس پنہان رفت بسوئے معبودان ایشان پس گفت آیا نمی خورید چیست شمارا کہ سخن نمی گوئید پس پنہان

عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِيْنِ ﴿۹۳﴾ فَاَقْبَلُوْٓا اِلَيْهِ يَزِفُّوْنَ ﴿۹۴﴾ قَالَ اَتَعْبُدُوْنَ

برایشان می زدن بقوت پس روآوردند بہ ابراہیم شتاب کنان ابراہیم گفت آیا می پرستید

برایشان بہ زدن قوی پس روی آوردند مشرکان بسوئے ابراہیم درحالیکہ می شتافتند گفت ابراہیم آیا می پرستید

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بعد خوردن ونوشیدن ایشان را بدوزخ باز برند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت نوح علیہ السلام تقریباً یکہزار سال قوم خود را نصیحت کردہ می فہمانید مگر شرارت وضرر رسانی آنہا زیادہ تر شدہ رفت بالاخر حضرت نوح علیہ السلام مجبور شدہ بذاتی کہ او فرستادہ بود متوجہ شدہ عرض نمود "رب انی مغلوب فانتصر" (قمر رکوع ۱) (ای پروردگار من مغلوب ہستم بمدد من برس) بنگرید کہ خدای تعالے دعای اورا چطور شنید و چگونہ بامدادش رسید نوح علیہ السلام را باخاندان وی از ایذای قومش کہ شب و روز باومیرسانیدند وارہانید۔ باز در وقت طوفان ہولناک آن ہمہ را حفاظت فرمود وتنہا از اولاد وی زمین را دوبارہ پر نفوس ساخت وتا ہنگامیکہ دنیا پایدار است ذکر خیر اورا بین مردم باقی گذاشت چنانکہ تا امروز مردم برو سلام میفرستند ودر تمام دنیا بکلمات "نوح علیہ السلام" یاد میشود۔ این بود انجام بندگان نیک۔ بالمقابل حال دشمنان اورا بنگرید کہ ہمہ طعمۂ طوفان گردیدند چنانکہ امروز نام ونشان آنہا ہم باقی نماندہ در اثر حماقت وشرارت خود نہ فقط خودشان غرق شدند بلکہ دنیا را ہم بہلاکت دادند۔ تنبیہ قول اکثر علماء ہمین ست کہ انسانان تمام دنیا از دو سہ پسر نوح علیہ السلام

ع ۲ / ۵۳ / ۶

وقف لازم

مَا تَنْحِتُوْنَ ﴿٢١﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٢﴾ قَالُوا ابْنُوْا لَهٗ بُنْيَانًا فَاَلْقُوْهُ

چیزے راکہ خود می تراشید و خدا پیدا کرد شما را و آنچہ می کنید گفتند بایکدیگر بنا کنید برای ابراہیم عمارتے واپس بافگنید اورا
آنچہ کہ می تراشید حال آنکہ اللہ آفریدہ است شما و آنچہ را کہ می سازید ۵ گفتند بایکدیگر بسازید برای ابراہیم بنائی (آتش خانہ)

فِی الْجَحِیْمِ ﴿٢٣﴾ فَاَرَادُوْا بِهٖ كَیْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَسْفَلِیْنَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ اِنِّیْ ذَاهِبٌ اِلٰی

در آتش بسیار پس قصد کردند باوے بدسگالی را پس ساختیم ایشانرا زیر تر و گفت اے ابراہیم کہ ہر آئینہ من روندہ ام بسوے
پس بیفگنید اورا در انبار آتش پس خواستند باو مکر را پس گردانیدیم ایشانرا فروتر بین گفت ابراہیم (ہر آئینہ) من روندہ ام بسوی

رَبِّیْ سَیَهْدِیْنِ ﴿٢٥﴾ رَبِّ هَبْ لِیْ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴿٢٦﴾ فَبَشَّرْنٰهُ بِغُلٰمٍ حَلِیْمٍ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا بَلَغَ

پروردگار خود راہ خواہد نمود مرا ۵ اے پروردگار من عطا کن مرا ۳ از شایستہ کاران پس بشارت دادیم اورا بنوجوانے بردبارے
پروردگار خود راہ خواہد نمود مرا اے پروردگار من بخش مرا فرزندی از نیکوکاران پس مژدہ دادیم اورا بہ پسری بردبار پس چون رسید آن طفل

مَعَهُ السَّعْیَ قَالَ یٰبُنَیَّ اِنِّیْ اَرٰی فِی الْمَنَامِ اَنِّیْ اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰی ؕ

بآن سن کہ سعی تواند کرد ہمراہ والد خود ابراہیم گفت اے پسرک من ہر آئینہ من می بینم در خواب کہ من ذبح میکنم ترا پس درنگر تا چہ چیز بخاطر تو میرسد
بعمری کہ سعی تواند کرد با پدر خود گفت (ابراہیم) اے پسرک من (بتحقیق) من می بینم در خواب کہ من ذبح می کنم ترا پس ببین چہ رائی داری

قَالَ یٰۤاَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ؗ سَتَجِدُنِیْۤ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِیْنَ ﴿٢٨﴾ فَلَمَّاۤ

گفت اے پدر من بکن آنچہ فرمودہ میشود ترا خواہی یافت مرا اگر خدا خواستہ است از شکیبائی کنندگان پس چون
گفت اے پدر من بکن آنچہ بتو امر میشود خواہی یافت مرا اگر خواہد اللہ از صابران پس چون

اَسْلَمَا وَتَلَّهٗ لِلْجَبِیْنِ ﴿٢٩﴾ وَنَادَیْنٰهُ اَنْ یّٰۤاِبْرٰهِیْمُ ﴿٣٠﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْیَا ۚ اِنَّا

منقاد شدند ہر دو پدر و پسر و افگند فرزند خود را بر جانب پیشانی و آواز دادیم ابراہیم را کہ اے ابراہیم ہر آئینہ راست کردی خواب را ہر آئینہ ما
پذیرفتند حکم را ہر دو و انداخت اورا بہ پیشانی (پہلو) و ندا کردیم اورا کہ اے ابراہیم بتحقیق راست کردی خواب خود را (بتحقیق) ما

كَذٰلِكَ نَجْزِی الْمُحْسِنِیْنَ ﴿٣١﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِیْنُ ﴿٣٢﴾ وَفَدَیْنٰهُ بِذِبْحٍ

ہم چنین جزا میدہیم نیکوکاران را ہر آئینہ این ماجرا امتحان ظاہر ست و عوض او دادیم
ہم چنین جزا میدہیم نیکوکاران را بتحقیق این ماجرا ہمان امتحان آشکار است و عوض او دادیم جانوری قابل ذبح

عَظِیْمٍ ﴿٣٣﴾ وَتَرَكْنَا عَلَیْهِ فِی الْاٰخِرِیْنَ ﴿٣٤﴾ سَلٰمٌ عَلٰۤی اِبْرٰهِیْمَ ﴿٣٥﴾ كَذٰلِكَ نَجْزِی الْمُحْسِنِیْنَ ﴿٣٦﴾

گوسپندے مہیا برائے ذبح بزرگ جثہ و گذاشتیم بر وے ثنای نیک در پسینیان سلام باد بر ابراہیم ہم چنین جزا میدہیم نیکوکاران را
(گوسپند) بزرگ و باقی گذاشتیم بر ابراہیم در پسینیان (این را) سلام باد بر ابراہیم ہم چنین جزا میدہیم نیکوکاران را

اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿٣٧﴾ وَبَشَّرْنٰهُ بِاِسْحٰقَ نَبِیًّا مِّنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴿٣٨﴾ وَ

ہر آئینہ وے از بندگان برگزیدہ ماست و بشارت دادیم اورا باسحق پیغامبرے از شایستگان را و
بدرستی کہ ابراہیم از بندگان خاص گرویدگان ماست و مژدہ دادیم اورا بہ اسحق کہ پیغمبر باشد از جملہ نیکوکاران

بٰرَكْنَا عَلَیْهِ وَعَلٰۤی اِسْحٰقَ ؕ وَمِنْ ذُرِّیَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَّظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ مُبِیْنٌ ﴿٣٩﴾

برکت دادیم بر ابراہیم و بر اسحق واز اولاد ایشان بعض نیکوکار ست و بعض ستم کنندہ آشکار است بر خویشتن
برکت نہادیم بر ابراہیم و بر اسحق واز اولاد ہر دو نیکوکار است و (بعضی) ستم کنندہ آشکار است بر نفس خود

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰی مُوْسٰی وَهٰرُوْنَ ﴿١﴾ وَنَجَّیْنٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِیْمِ ﴿٢﴾

و ہر آئینہ ما احسان کردیم بر موسے و ہارون و نجات دادیم ایشان را و قوم ایشان را از اندوہ بزرگ
و بتحقیق احسان کردیم بر موسے و ہارون و نجات دادیم ہر دو را و قوم ایشان را از اضطراب بزرگ

وَنَصَرْنٰهُمْ فَكَانُوْا هُمُ الْغٰلِبِیْنَ ﴿٣﴾ وَاٰتَیْنٰهُمَا الْكِتٰبَ الْمُسْتَبِیْنَ ﴿٤﴾ وَهَدَیْنٰهُمَا

و نصرت دادیم ایشانرا پس ایشان بودند غالبان و دادیم ایشان را کتابے واضح و دلالت کردیم ایشان را
و نصرت دادیم ایشانرا پس بودند ایشان غالبان و دادیم ایشانرا کتاب واضح و نشان دادیم ایشان را

الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ ﴿٥﴾ وَتَرَكْنَا عَلَیْهِمَا فِی الْاٰخِرِیْنَ ﴿٦﴾ سَلٰمٌ عَلٰی مُوْسٰی وَ

براہ راست و باقی گذاشتیم بر ایشان ثنائے نیک در پسینیان سلام باد بر موسی و
راہ راست و باقی گذاشتیم بر ہر دو در پسینیان (این را) سلام باد بر موسی و

تفسیر عثمانی

ف ۵ برکسیکہ آشنا شکستہ شکستہ باشد مگر شما چرا مرتکب چنین کار احمقانہ میشوید؟ آیا بت ہای جانی کہ خود شما از سنگ ساختہ و تراشیدہ اید در خور پرستش است و خدای توانا نیکہ آفرینندہ شما و ہر عمل و معمول شما و نیز خالق این سنگہاست سزاوار آن است کہ از وی قطع علاقہ کنید عجب استکہ ہر چیز را او تعالی پیدا کند و بندگی دیگران را نمائید خصوصا کہ آن دیگران ہم مصنوع مخلوق باشند این کمال ظلم و بیخردی است۔ ف ۵ حضرت شاہ صاحب رح تعالے مینویسد کہ "از این ہر دو نفر برادر ہر دو پسر او اولاد بسیاری از ایشان باقیماندہ انبیاے بنی اسرائیل ہمہ اولاد حضرت اسحق علیہ السلام است و قوم عرب اولاد حضرت اسمٰعیل علیہ السلام است کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم از آن مبعوث شدہ یعنی ہمہ اولاد ایشان یکسان نیستند دران جملہ نیکانند کہ نام بزرگان را روشن می کنند و بدان ہم پیدا می شوند کہ از سبب کردار زشت

ع ٣ — ٣٩ — ٧

ذلیل و ننگ خاندان می گردند (تنبیہ) مفسرین عموماً ضمیر "و من ذریتہما" را بسوی ابراہیم و اسحاق راجع کردہ اند لیکن حضرت شاہ صاحب رح بسوی اسمٰعیل و اسحق

هٰرُوْنَ ﴿١٢٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٢١﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٢٢﴾

ہارون ‏ ہر آئینہ ما ہم چنین جزا مید ہیم نیکو کاران را ‏ ہر آئینہ ایشان از بندگان گرویدۂ ما اند

ہارون (بتحقیق) ما چنین جزا میدہیم نیکو کاران را ‏ بتحقیق این ہردو از بندگان خاص گرویدگان ما ین.

وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٢٤﴾ اَتَدْعُوْنَ

و ہر آئینہ الیاس ‏ از فرستادگان بود ‏ چون گفت بقوم خود آیا پرہیز گاری نمی کنید آیا پرستش می کنید

و بتحقیق الیاس ‏ از رسولان است ‏ چون گفت بقوم خود آیا نمی ترسید آیا می پرستید

بَعْلًا وَّتَذَرُوْنَ اَحْسَنَ الْخَالِقِيْنَ ﴿١٢٥﴾ اللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَآئِكُمُ

بعل را (و بعل نام بتی ست) و ترک می کنید نیکو ترین آفرینندگان را ترک می کنید خدا را پروردگار شما و پروردگار پدران

بعل را و می گذارید (پرستش) نیکو ترین آفرینندگان را (حقیقی باشد یا ظاہری) ع۵ که الله است رب شما و رب پدران

الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٢٦﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُوْنَ ﴿١٢٧﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿١٢٨﴾

نخستین شما ‏ پس دروغ پنداشتند او را پس ہر آئینہ ایشان حاضر کردگانند ولی مگر بندگان خالص کرده خدا

نخستین شما ع۵ پس تکذیب کردند او را پس بدرستی که ایشان حاضر کرده میشوند مگر بندگان برگزیدۀ الله

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِيْنَ ﴿١٢٩﴾ سَلٰمٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسِيْنَ ﴿١٣٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى

و گذاشتیم بر الیاس ثنائے نیک در پسینیان ‏ سلام باد بر الیاس ‏ ہر آئینہ ما ہم چنین ‏ جزا مید ہیم

و باقی گذاشتیم بر الیاس در مردم پسینیان (این را که) سلام باد بر الیاس ع۵ (بتحقیق) ما ہم چنین جزا میدہیم

الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٣١﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٢﴾ وَاِنَّ لُوْطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٣٣﴾

نیکو کاران را ‏ ہر آئینہ وے بود از بندگان گرویدۂ ما ‏ و ہر آئینہ لوط بود ‏ از فرستادگان

نیکو کاران را ‏ (بتحقیق) او از بندگان گرویدگان خاص ماست ‏ و بتحقیق لوط از ‏ رسولان است

اِذْ نَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ ﴿١٣٤﴾ اِلَّا عَجُوْزًا فِى الْغٰبِرِيْنَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿١٣٦﴾

یاد کن چون نجات دادیم او را و اہل خانۂ او را ہمہ یکجا مگر پیرزنے که بود از باقی ماندگان باز ہلاک ساختیم آن دیگران را

چون نجات دادیم او را و اہل او را ہمه مگر پیرزنی که باقی ماند در باقی ماندگان ‏ باز از بیخ بر کنده انداختیم آن دیگران را

وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّوْنَ عَلَيْهِمْ مُّصْبِحِيْنَ ﴿١٣٧﴾ وَبِالَّيْلِ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٣٨﴾ وَاِنَّ

و ہر آئینہ شما گذر می کنید ‏ بر مساکن آن قوم صبح کنان ‏ و بوقت شب نیز آیا در نمی یابید ‏ و ہر آئینہ

و بتحقیق شما می گذرید ‏ بر ایشان وقت صبح ‏ و ہنگام شب آیا تعقل نمی کنید ‏ و بتحقیق

يُوْنُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٣٩﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ

یونس بود از فرستادگان ‏ چون گریخت بسوے کشتی پر کرده شد پس قرعہ انداخت با اہل کشتی

یونس از رسولان است چون گریخته رسید بسوی کشتی پر کرده شده پس قرعه اندازی کرد

فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِيْنَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوْتُ وَهُوَ مُلِيْمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَآ اَنَّهٗ

پس شد از مغلوبان ‏ پس فرو برد او را ماہی داده کننده بود کاری که موجب ملامت باشد پس اگر نه آنست که وے

پس شد از لغزیدگان (مغلوبان) پس لقمه کرد او را ماہی و او بود ملامت شده پس اگر نبودی اینکه

كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِيْنَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِىْ بَطْنِهٖٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنٰهُ

از تسبیح کنندگان می بود ‏ البته باقی می ماند در شکم ماہی تا روزیکه مردمان بر انگیخته شوند پس بر انداختیم او را

او بود از تسبیح کنندگان ‏ البته باقی میماند در شکم ماہی تا روزیکه بر انگیخته شوند مردگان پس بیفگندیم او را

بِالْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيْمٌ ﴿١٤٥﴾ وَاَنْۢبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَّقْطِيْنٍ ﴿١٤٦﴾ وَاَرْسَلْنٰهُ

بزمین بے گیاه و او بیمار بود ‏ و رویانیدیم بر سر او درختے ‏ از قسم کدو ‏ و فرستادیم او را

بصحرای بی گیاه و او بیمار بود ‏ و رویانیدیم برو درختی از نوع بیاره دار ‏ و فرستادیم او را

اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيْدُوْنَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوْا فَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿١٤٨﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ

بسوے صد ہزار یا بیشتر ازان باشند ‏ پس ایمان آوردند پس بہره مند ساختیم ایشان را تا مدتے پس استفسار کن ازین

بسوی صد ہزار یا زیاده ازان ‏ پس ایمان آوردند پس بہره مند ساختیم ایشان را تا مدتی پس بپرس از مشرکان

فتح الرحمٰن

ف یعنی در دوزخ ١٢

تفسیر عثمانی

ع۵ نزد بعض محققین حضرت الیاس علیه السلام از نسل حضرت ہارون است الله تعالی او را بسوی یکی از شہر ہای ملک شام که «بعلبک» نام داشت فرستاد - مردم آن یک بت را که «بعل» نام گذاشته بودند می پرستیدند. حضرت الیاس آنہا را از غضب خدا و از انجام بد بت پرستی ترسانید

ع۵ آشکار است که در دنیا بعض انسانہا بذریعۂ تحلیل و ترکیب ظاہراً بسیاری چیزہا را بوجود می آرند لیکن آنہا را باین عمل صانع نمی توان گفت صانع حقیقی ذاتی ہست که تمام اصول و فروع جواہر و اعراض - صفات و موصوفات را پدید آورده شما و پدران شمارا آفریده است پس چگونه جنه دارد که احسن الخالقین را گذاشته به پرستش بت «بعل» بپردازید و ازان کمک جوئید حال آنکه بطور ظاہری به آفریدن یک ذره ہم قدرت ندارد بلکه وجود او در ہمین منت پرستندگان او ست زیرا ہر طوریکه خواستند شکل و صورت آنرا ساختند و ایستاده کردند

ع۵ الیاس را «الیاسین» ہم می گویند چنانکه بر طور سینا به «طور سینین» ہم خوانده میشود و یا از «الیاسین» تابعان حضرت الیاس مراد باشند. بعض «آل یاسین» ہم خوانده اند پس «یاسین» نام پدر

أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١١﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ إِنَاثًا وَّهُمْ شٰهِدُونَ ﴿١٢﴾

آیا پروردگار ترا دختران است و ایشان را پسران ‏ آیا دختر آفریدیم فرشتگان را و ایشان حاضر بودند

آیا پروردگار ترا دختران اند و مر ایشان را پسران ‏ یا آفریده ایم ملائکه را زنان و ایشان حاضر بودند

أَلَآ إِنَّهُم مِّنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٣﴾ وَلَدَ اللّٰهُ وَإِنَّهُمْ لَكٰذِبُونَ ﴿١٤﴾

آگاه باش هر آئینه ایشان از دروغ گوئی خود سے گویند که بزاد خدا تعالی و هر آئینه ایشان دروغگویانند

آگاه باش بتحقیق ایشان از افترای خود می گویند که زائیده الله فرزند و بتحقیق ایشان دروغگویان اند

أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٦﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾

آیا اختیار کرد دختران را بر پسران ‏ چیست شمارا چگونه حکم می کنید ‏ آیا اندیشه نمی نمائید

آیا برگزیده دختران را بر پسران ‏ چیست شمارا چگونه حکم می کنید ‏ آیا فکر نمی کنید

أَمْ لَكُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾ فَأْتُوا بِكِتٰبِكُمْ إِن كُنتُمْ صٰدِقِينَ ﴿١٩﴾ وَجَعَلُوا

آیا شمارا حجتے واضح است ‏ پس بیارید کتاب خود را ‏ اگر هستید راست گو ‏ و مقرر کردند کافران

آیا شمارا حجت واضح است ‏ پس بیارید کتاب خود را ‏ اگر هستید راست گویان ‏ و مقرر کردند

بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا ۚ وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿٢٠﴾

میان خدا تعالی و میان جنیان خویشی را و هر آئینه دانسته اند جنیان که ایشان البته حاضر کردنی اند ف۱

میان خدا و میان جنها قرابت را و بتحقیق دانسته اند جن ها که ایشان البته حاضر کرده می شوند (بعذاب)

سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢١﴾ إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٢﴾ فَإِنَّكُمْ وَمَا

پاکیست خدای را از آنچه بیان می کنند ‏ مگر بندگان خالص کرده خدا ف۲ ‏ پس هر آئینه شماے کافران و آنچه

پاک است الله از آنچه بیان می کنند ‏ مگر بندگان برگزیده الله (معذب نمی شوند) ‏ بتحقیق شما و آنچه

تَعْبُدُونَ ﴿٢٣﴾ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ بِفٰتِنِينَ ﴿٢٤﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿٢٥﴾ وَمَا مِنَّا

می پرستید ف۳ نیستید همه گمراه کننده برائے عبادت آن معبود باطل مگر کسے را که او در آینده دوزخ ست در علم الهی

می پرستید ‏ نیستید بر خدا فساد کننده هیچکس ‏ مگر کسیکه او داخل شونده دوزخ است ‏ و نیست هیچیک از ما

إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿٢٦﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّونَ ﴿٢٧﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾

مگر او را جائیست معین ‏ و هر آئینه ما صف کشندگانیم ‏ و هر آئینه ما تسبیح گویندگانیم

مگر او راست مقام معین ‏ و بتحقیق ما صف زدگانیم ‏ و (هر آئینه) ما تسبیح گویندگانیم

وَإِن كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿٢٩﴾ لَوْ أَنَّ عِندَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٠﴾ لَكُنَّا عِبَادَ

و هر آئینه کافران عرب می گفتند ‏ اگر بودے پیش ما خبرے ‏ از پیشینیان البته شدیم بندگان

و هر آئینه بودند مشرکین که می گفتند ‏ اگر بودی نزد ما کتابے از (کتب) اولین ‏ البته می شدیم بندگان

اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٣١﴾ فَكَفَرُوا بِهِ ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا

خالص ساخته خدا ‏ باز کافر شدند بآن قرآن پس خواهند دانست عاقبت کار را ‏ و هر آئینه سابقا صادر شده وعده ما

برگزیده الله (چون بر آنها کتاب آمد) پس کافر شدند به آن ‏ اکنون خواهند دانست ‏ و بتحقیق پیشتر صادر شده حکم ما

لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٣﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنصُورُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ

برائے بندگان فرستاده خویش ‏ هر آئینه پیغامبران ایشانند نصرت دادگان ‏ و هر آئینه لشکر ما همو ست

برائے بندگان مرسل ما که هر آئینه پیغمبران البته ایشانند نصرت داده شدگان ‏ و هر آئینه لشکر ما ‏ البته ایشانند

الْغٰلِبُونَ ﴿٣٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿٣٦﴾ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿٣٧﴾ أَفَبِعَذَابِنَا

غالب ‏ پس رو بگردان از ایشان مدتے ‏ و بنگر ایشان را پس ایشان نیز خواهند دید ‏ آیا این کافران عذاب ما را

غلبه کنندگان ‏ پس اعراض کن از ایشان تا مدتے ‏ و ببین (حال) ایشان را پس (ایشان) از زود خواهند دید ‏ آیا این کافران

يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٣٨﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ الْمُنذَرِينَ ﴿٣٩﴾ وَتَوَلَّ

بشتاب می طلبند ‏ پس چون فرود آید عذاب بمیدان ایشان ‏ بد باشد روز آن بیم کردگان ‏ و رو بگردان

بشتاب می طلبند ‏ پس چون فرود آید عذاب بمیدان ایشان ‏ پس بد باشد صباح ترسانیده شدگان ‏ و اعراض کن

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی برائی حساب و عذاب ۱۲ ف۲ یعنی بیان مخلصان موافق واقع است ۱۲ ف۳ یعنی بتان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اکنون چیزی از احوال فرشتگان و جنیان بشنوید که در باب آنها بعض مردم چه عقائد بے هوده و باطل قائم کرده اند چنانچه بعض قبائل عرب می گفتند که فرشتگان دختران خدایند چون از ایشان پرسیده می شد که مادرهای ایشان کیستند در جواب میگفتند که دختران جنیان بزرگ اند۔ گویا باین طریق (العیاذ بالله) خویشاوندی خدا را با جن و فرشتگان قایل شده بودند۔ در آینده حال هردو ذکر می شود۔ مگر پیش از آن بطور تمهید عقیده شنود سخیف کفار عرب را رد کرده است چنانچه از ابتدای سوره بعد از اینکه آثار قدرت قاهره خود را در ضمن دلائل و قصص عظمت و وحدانیت خود بیان می کند چنان میفرماید که اکنون ازین بیخردان بپرس که اگر فرضاً خدا اے صاحب این خلق و قدرت بے مثال برائے خود اولاد تجویز می کرد (معاذ الله) آیا دختران را برائی خود می پذیرفت و پسران را بشما ارزانی می کرد گستاخی بزرگ است که برائی خداوند قدوس اولاد را تجویز کردند و آنهم اولاد کمزور و کم پایه دوم یعنی فرشتگان را مونث (زن ها) تجویز نمودند۔ آیا وقتیکه ما فرشتگان را می آفریدیم آنها ایستاده تماشا می کردند که آنها مونث آفریده شده اند؟

عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۱۷۴﴾ وَّاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿۱۷۵﴾ سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ

از ایشان تا مدتے — و بنگر پس ایشان نیز خواهند دید — پاکیست پروردگار ترا خداوند غلبه

از ایشان تا مدتی — و ببین (حال) ایشان را پس (ایشان نیز عنقریب) خواهند دید — پاک است پروردگار تو خداوند عزت

عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۱۸۰﴾ وَسَلٰمٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۸۱﴾ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۸۲﴾ ع

از آنچه این جماعه بیان می کنند — و سلام باد بر فرستادگان — و سپاس خدا راست پروردگار عالمها

از آن سخنانیکه بیان می کنند مشرکان — و سلام باد بر رسولان خدا — و همه صفات پسندیده خدا راست که پروردگار همه عالم هاست

سُوْرَةُ صٓ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَمَانٍ وَّثَمَانُوْنَ اٰيَةً وَّخَمْسُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ ﴿۱﴾ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِىْ عِزَّةٍ وَّشِقَاقٍ ﴿۲﴾ كَمْ

قسم بقرآن خداوند پند که آنچه بآن دعوت میکنی راست بلکه کافران در سرکشی و مخالفت اند — بسیار

قسم به قرآن خداوند پند (شهرت و شرف) که پندار کفار در حق محمد و قرآن صحیح نیست بلکه آنانیکه کافر شدند در سرکشی و مخالفت اند — بسیار

اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ ﴿۳﴾ وَعَجِبُوْٓا اَنْ

هلاک کردیم پیش از ایشان از قرنها پس فریاد بر آوردند و نبود آن وقت وقت خلاص — و تعجب کردند از آنکه

هلاک کردیم پیش از ایشان گروه ها پس فریاد برآوردند و نبود آن وقت هنگام خلاصی شان — و تعجب کردند از اینکه

جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ ؗ وَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿۴﴾ ۚ اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ

بیامد بایشان بیم کننده از قوم ایشان و گفتند این کافران این شخص جادوگر دروغگو است — آیا گردانید خدایان متعدد را

بیامد بر ایشان ترساننده از قوم ایشان و گفتند این کافران این شخص جادوگر است بسیار دروغگو — آیا تبدیل کرده معبودان متعدد را

اِلٰهًا وَّاحِدًا ۖ ۚ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿۵﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوْا

یک خدا — هر آئینه این چیزیست عجیب — و بر فتند اشراف قوم از ایشان با یکدیگر گویان که بروید

به خدای یگانه — هر آئینه این چیزیست بسیار عجیب — و بر فتند اشراف قوم از ایشان در حالیکه می گفتند بروید

وَاصْبِرُوْا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ ۖ ۚ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ يُّرَادُ ﴿۶﴾ ۚ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ

و شکیبائی کنید بر عبادت خدایان خود — هر آئینه این دین نو فتنه است که اراده کرده شده است — نشنیدیم این قول را در دین

و صبر کنید بر (عبادت) معبودان خود — بتحقیق در این چیز غرضی هاست (این چیزیست که اراده آن کرده میشود) — نشنیدیم

الْاٰخِرَةِ ۖ ۚ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿۷﴾ ۚ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْۢ بَيْنِنَا ؕ

پسین ف — نیست این مگر افترا — آیا فرود آورده شد برین شخص قرآن از میان ما

آخرین — نیست این مگر افتراء — آیا فرود آورده شد بر وی وحی از جمله ما عـه

بَلْ هُمْ فِىْ شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِىْ ۚ بَلْ لَّمَّا يَذُوْقُوْا عَذَابِ ﴿۸﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ

بلکه این کافران در شک اند از پند من بلکه هنوز نچشیده اند عذاب مرا — آیا نزدیک ایشانست از خزانهاے

(چنین نیست که از روی عقیده گفته باشند) بلکه ایشان در شک اند از وحی من (دیگر منشا ندارد) بلکه هنوز نچشیده اند عذاب مرا — آیا نزد ایشان است خزانهای

رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيْزِ الْوَهَّابِ ﴿۹﴾ ۚ اَمْ لَهُمْ مُّلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۫ فَلْ

رحمت پروردگار تو غالب بخشاینده — کیا ایشان راست پادشاهی آسمانها و زمین و آنچه در میان آنهاست

رحمت پروردگار تو که غالب بخشاینده است — آیا ایشان راست سلطنت آسمانها و زمین و آنچه در میان آنهاست

يَرْتَقُوْا فِى الْاَسْبَابِ ﴿۱۰﴾ جُنْدٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُوْمٌ مِّنَ الْاَحْزَابِ ﴿۱۱﴾ كَذَّبَتْ

پس باید که بالا روند آویخته بریسمانها ف۲ — لشکرے هست اینجا هم آمده شکست داده شده از جمله گروهها ف۳ — دروغ داشتند

پس بالا روند بذریعه کمند ها — اینهم لشکریست در آنجا تباه شده از جمله آن گروه ها (ایشان لشکریست از لشکرها که آنجا (عنقریب) شکست خوردنی اند)

قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِ ﴿۱۲﴾ وَثَمُوْدُ وَقَوْمُ لُوْطٍ

پیش از ایشان قوم نوح و عاد و فرعون خداوند میخها — و ثمود و قوم لوط و

پیش از ایشان قوم نوح و (تکذیب کرد) عاد و فرعون که خداوند میخها بود — و ثمود و قوم لوط و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی قرآن آخر که آن را دریافتیم والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی بر ریسمان آویخته هم نے توانند که بآسمان روند فکیف بادشاهی والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی از جنس گروهها که با انبیا مخالفت کردند ف۴ یعنی بیچ ایں سخن بر نتند — میگوی

ع ۵ — ۲۴ — ۹

تفسیر عثمانی

عـه حضرت شاه صاحب مینویسد که — ردش کیا بود اجداد خود را دین آخرین میگفتند — یعنی بیشتر شنیده ایم که گذشتگان چنین سخنان میگفتند لیکن بزرگان خود ما چنین نگفته اند — و امکان دارد که مراد از دین آخرین مذهب عیسوی باشد چنانکه قول اکثر سلف است یعنی از نصاری که اهل کتاب اند هم نشنیده ایم که همه خدایان را برطرف نموده تنها به یک خدا معتقد باشند چه آنها به سه خدا قائل اند و آنحضرت صلی الله علیه وسلم را رسول قبول نمی کنند اگر در کتابهای سابقه چیزے اصل و سند موجود می بود آنها ضرور قبول میکردند — لذا معلوم شد که این سخنی است محض ساخته و بافته (العیاذ بالله) عـه فرضا که قرآن را کلام خدا ایدانیم و از این قول خود هم بگذریم که فرشته از آسمان بطور نبی فرستاده میشد مگر این چه سخن کما زعمین بالفقط محمد صلی الله علیه وسلم انتخاب گردیده آید و در تمام مملکت تنها بهمین یک فرد برای این منصب اهلیت داشت؟ و خدا که اهم رئیس متمول را باخته نیز دانست که بر وی کلام فرود آید

أَصْحٰبُ لْـَٔيْكَةِ ۚ أُولٰٓئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِنْ كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾

ساکنان ایکه تکذیب کردند این جماعت ها نیست هیچ کس از ایشان مگر دروغ داشت پیغامبرانرا پس بوجود آمد عقوبت

مردمان ایکه این گروه اند فوجهاے بزرگ نیست هیچیک از ایشان مگر تکذیب کرد پیغمبران را پس ثابت شد عذاب من

وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَآءِ إِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً مَّا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوْا رَبَّنَا

وانتظار نمی برند کفار این عصر مگر یک نعره تند را یعنی نفخه قیامت که نباشد آنرا هیچ توقف و گفتند بطریق استهزا اے پروردگار ما

وانتظار نمی برند اینها مگر یک نعرهٔ تند را که نباشد آنرا درنگی و گفتند (بطریق استهزاء) اے پروردگار ما

عَجِّلْ لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾ اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا

شتاب ده ما را سرنوشت ما از عقوبت پیش از روز حساب صبر کن بر آنچه می گویند و یاد کن بندهٔ ما داؤد

زود بده برائے ما نصیب ما را (از عذاب) پیش از روز حساب صبر کن بر آنچه می گویند (مشرکین) و یاد کن بندهٔ ما داؤد

دَاوٗدَ ذَا الْأَيْدِ ۚ إِنَّهٗٓ أَوَّابٌ ﴿١٧﴾ إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهٗ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ

خداوند قوت را هر آئینه او رجوع کننده بود هر آئینه رام ساختیم همراه او کوهها را تسبیح می گفتند بوقت شام

خداوند قوت را بدرستیکه او نهایت رجوع کننده بود (بما) بدرستیکه مسخر ساختیم کوه ها را همراه او تسبیح می گفتند بوقت شام

وَالْإِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُوْرَةً ۖ كُلٌّ لَّهٗٓ أَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهٗ وَاٰتَيْنٰهُ

و صباح و رام ساختیم مرغانرا بهم آورده هر یکے برائے او فرمانبردار بود و محکم کردیم پادشاهی او را و دادیم او را

و صبح و (مسخر ساختیم) مرغان را یکجا شده هر یکے برای او رجوع کننده بود و قوت دادیم سلطنت او را و دادیم او را

الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾ وَهَلْ أَتٰىكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ ۘ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾

حکمت و سخن واضح و آیا آمده است پیش تو خبر گروه خصومت کننده بایکدیگر چون از دیوار جسته داخل شدند مسجد

تدبیر (حکمت) و سخن فیصله کننده و آیا آمده است خبر گروه خصومت کننده چون از دیوار جسته داخل عبادتخانه شدند

إِذْ دَخَلُوْا عَلٰى دَاوٗدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوْا لَا تَخَفْ ۚ خَصْمٰنِ بَغٰى بَعْضُنَا

چون در آمدند بر داؤد پس بترسید از ایشان گفتند مترس ما دو خصومت کننده ایم ستم کرده است بعض ما

چون در آمدند بر داؤد پس بترسید از ایشان گفتند مترس ما دو خصومت کننده ایم تجاوز کرده بعض ما

عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَآ إِلٰى سَوَآءِ

بر بعض پس حکم کن میان ما براستی و جور مکن و دلالت کن ما را براه

بر بعض پس حکم کن میان ما بانصاف و تجاوز مکن (از حق) و دلالت کن ما را براه

الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ هٰذَآ أَخِيْ ۫ لَهٗ تِسْعٌ وَّتِسْعُوْنَ نَعْجَةً وَّلِيَ نَعْجَةٌ وَّاحِدَةٌ ۫

راست این برادر من است بدست او نود و نه میش و پیش من یک میش است

راست بدرستیکه این برادر من است که او را نود و نه میش است و مرا است یک میش

فَقَالَ أَكْفِلْنِيْهَا وَعَزَّنِيْ فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ

پس گفت این شخص بمن بسپار این یک میش را و درشتی کرد با من در سخن گفت داؤد هر آئینه ستم کرد بر تو بخواستن میش تو

پس گفت (این برادر) بسپار آن یک میش را هم بمن و غلبه کرد بر من در سخن گفت داؤد بدرستیکه ستم کرده است بر تو بخواستن میش تو

إِلٰى نِعَاجِهٖ ۖ وَإِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْخُلَطَآءِ لَيَبْغِيْ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِيْنَ

تا بهم آرد بمیشهاے خود و هر آئینه بسیارے از شریکان ستم می کنند بعض ایشان بر بعضے مگر آنانکه

که ضم کند بمیش هائے خود و بدرستیکه بسیارے از شریکان ستم می کنند بعض ایشان بر بعضی مگر آنانکه

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَقَلِيْلٌ مَّا هُمْ ۗ وَظَنَّ دَاوٗدُ أَنَّمَا فَتَنّٰهُ فَاسْتَغْفَرَ

ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند و اندک اند ایشان و دانست داؤد که ما آزموده ایم او را پس طلب آمرزش کرد

ایمان آوردند و کردند کارهائے شائسته و اندک اند ایشان و دانست داؤد که ما آزمودیم او را پس آمرزش خواست

رَبَّهٗ وَخَرَّ رَاكِعًا وَّأَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهٗ ذٰلِكَ ۖ وَإِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَ

از پروردگار خود بیفتاد سجده کنان و باز گشت بخدا پس بیامرزیدیم او را آن زلت او و هر آئینه او را نزدیک ما قربت است و

از پروردگار خود و بیفتاد خم شونده و رجوع کرد (بخدا) پس بیامرزیدیم برای او آنچه را که مغفرت خواسته بود و بدرستیکه او را است نزد ما قرب و

هر کن را به کمال خوبی و صحت فیصله میکو و اگر ضرورت به ایراد نطق می افتاد تقریر او فیصله کن می بود بهر حال حق تعالے او را ثبوت، حسن تدبیر، قوت فیصله و کمالات گوناگون علمی و عملی عطا فرموده بود.

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بسوے خدا ۱۲، ف۲ مترجم گوید که داؤد علیه السلام نود و نه زن داشت مع هذا زن دیگرے که در خطبهٔ شخصے بود نکاح او بوے درخواست کرد خدائے تعالے فرشتگان را بجهت تنبیه داؤد بشکل خصوم متمثل ساخت اشارت باین قصه است درین آیات والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب میفرماید «درین موقع قصهٔ داؤد علیه السلام را بایشان یاد آوری نمود که او هم در عهد حکومت طالوت صبر و تحمل زیاد نمود بالاخر حکومت نصیب او شد و جالوت و دیگر مخالفین را در جهاد مغلوب و منکوب ساخت پیغمبر را هم همچو مراحل را پیمود» (تسهیل) حضرت شاه صاحب۔

«ذاالاید» را «دارای دست نیرومند» ترجمه کرده است یعنی قوت سلطنت و یا اشاره بدان است که آهن در دست وی نرم می شد و یا نیروی دست عبارت از آن است که از مال سلطنت نمی خورد و فقط بقوت دست و بازو وی خود کمائی کرده معیشت می نمود «اواب» یعنی در هر حالت بسوی خدا رجوع می کرد۔ ف۵ بسیار مدبر و دانا بود

ع ۱۱ / ۱۰ ۱۰

وقف لازم

برکن ... اوراز هر امری ... تعالی ... (marginal text printed sideways, partly illegible)

حُسْنَ مَاٰبٍ ﴿۲۵﴾ يٰدَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ

بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ

اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌۢ بِمَا نَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿۲۶﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَ

مَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۗ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنَ النَّارِ ﴿۲۷﴾

اَمْ نَجْعَلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَالْمُفْسِدِيْنَ فِي الْاَرْضِ ۖ اَمْ نَجْعَلُ

الْمُتَّقِيْنَ كَالْفُجَّارِ ﴿۲۸﴾ كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ مُبٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوْٓا اٰيٰتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا

الْاَلْبَابِ ﴿۲۹﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوٗدَ سُلَيْمٰنَ ۗ نِعْمَ الْعَبْدُ ۗ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿۳۰﴾ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ

بِالْعَشِيِّ الصّٰفِنٰتُ الْجِيَادُ ﴿۳۱﴾ فَقَالَ اِنِّيْٓ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّيْ ۚ

حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿۳۲﴾ رُدُّوْهَا عَلَيَّ ۖ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوْقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿۳۳﴾ وَ

لَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿۳۴﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَ

هَبْ لِيْ مُلْكًا لَّا يَنْۢبَغِيْ لِاَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِيْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿۳۵﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ

الرِّيْحَ تَجْرِيْ بِاَمْرِهٖ رُخَآءً حَيْثُ اَصَابَ ﴿۳۶﴾ وَالشَّيٰطِيْنَ كُلَّ بَنَّآءٍ وَّغَوَّاصٍ ﴿۳۷﴾

وَّاٰخَرِيْنَ مُقَرَّنِيْنَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿۳۸﴾ هٰذَا عَطَآؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ

بِغَيْرِ حِسَابٍ (١٣) وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ (١٤) وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ

بغیر آنکه با تو حساب کرده شود و هر آئینه او را نزدیک ما قربت ست و نیکو بازگشت ست و یاد کن بندهٔ ما ایوب را چون

بدون آنکه با تو حساب کرده شود (عه و بدرستیکه او راست نزد ما قرب و نیک مرجع و یاد کن بندهٔ ما ایوب را چون

نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ (١) ارْكُضْ بِرِجْلِكَ ۖ هَٰذَا

ندا کرد به پروردگار خود که دست رسانیده است مرا شیطان بر نجرے و درد گفتیم بزن زمین را بپائے خود ناگہاں آں چشمه

ندا کرد پروردگار خود را بانیکه رسانیده مرا شیطان زحمت و درد (گفتیم) الکد بزن بپای خویش (زمین را) (چون زد چشمه

مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ (٢) وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرَىٰ

باشد که مہیا برائے غسل سرد بود و آشامیدنی باشد و عطا کردیم او را اہل خانهٔ او و مانند ایشان ہمراه ایشان بخشایشی از نزدیک

برامد گفتیم) این چشمه جای غسل سرد و آشامیدنی است و عطا کردیم او را اہل خانهٔ او و مانند ایشان ہمرای ایشان از روی رحمت من

لِأُولِي الْأَلْبَابِ (٣) وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِب بِّهِ وَلَا تَحْنَثْ ۗ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا ۚ

خداوندان خرد را و گفتیم بگیر بدست خود دسته شاخها پس بزن بآن عه و خلاف سوگند مکن هر آئینه ما یافتیم او را شکیبا

برائے صاحبان خرد (گفتیم) و بگیر بدست خود دستهٔ شاخها پس بزن به آن (زن خود را) و سوگند مشکن عه هر آئینه ما یافتیم

نِّعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ (٤) وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَ

نیک بنده بود ایوب هر آئینه او رجوع کننده بخدا بود عه و یاد کن بندگان ما ابراهیم و اسحق و یعقوب را خداوندان دستها و

نیک بنده است ایوب بدرستیکه او رجوع کننده است (بخدا) و یاد کن بندگان ما را ابراهیم و اسحق و یعقوب صاحبان دستها (قوة عملی) و

الْأَبْصَارِ (٥) إِنَّا أَخْلَصْنَاهُم بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ (٦) وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ

چشمها عه هر آئینه ما برگزیده ساختیم ایشان را برائے خصلتے پاک که یاد کردن آخرت ست و هر آئینه ایشان نزدیک ما از

(خداوندان) بصیرت‌ها بدرستیکه ما امتیاز دادیم (مخلص گردانیدیم) ایشان را بسبب خصلت برگزیده که یاد نمودن سرای آخرت

الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ (٧) وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ وَكُلٌّ مِّنَ

برگزیدگان نیکان بودند و یاد کن اسمعیل و الیسع و ذوالکفل را و هر یکے از

برگزیدگان نیکان اند و یاد کن اسمعیل و الیسع و ذوالکفل را و هر یک ایشان از

الْأَخْيَارِ (٨) هَٰذَا ذِكْرٌ ۚ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ (٩) جَنَّاتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ

نیکان بودند این قرآن پندے ہست و هر آئینه پرهیزگاران را نیکے بازگشت ست بوستانهائے دائم ست گشاده کرده برای ایشان

برگزیدگان است این یک تذکار بود و به تحقیق همه پرهیزگاران راست نیک مرجع بوستانهائے اقامت گشاده کرده شد برای ایشان

الْأَبْوَابُ (١٠) مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ (١١) وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ

دروازها تکیه کنان در آنجا می طلبند آنجا میوه بسیار و شراب را و نزدیک ایشان باشند زنان فرود آرنده

دروازهای آن‌ها در حالیکه تکیه کنان باشند در آن می طلبند در آنجا میوهٔ بسیار و شراب و باشد نزد ایشان زنانی فرود آرنده

الطَّرْفِ أَتْرَابٌ (١٢) هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ (١٣) إِنَّ هَٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِن

چشم هم عمر با یکدیگر این ست آنچه وعده داده میشود شما را در روز حساب هر آئینه این رزق ما ست نباشد آنرا هیچ

چشم هم عمر این است آنچه وعده داده می‌شدید به آن برای روز حساب (هر آئینه) این است رزق ما نیست آنرا هیچ

نَّفَادٍ (١٤) هَٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ (١٥) جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ (١٦) هَٰذَا

زوال این ست جزا و هر آئینه از حد گذشتگان را بد بازگشتے باشد که دوزخ است در آیند آنجا پس بد آرامگاه ست این

انقطاع این بود سرانجام متقین و به تحقیق نافرمان برلن راست بد مرجع دوزخ درآیند در ان پس بد آرامگاه است این است

فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ (١٧) وَآخَرُ مِن شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ (١٨) هَٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ

عذاب آب گرم ست و زردآب ست پس باید که بچشند آنرا و عذابے دیگر ست مانند این انواع مختلف عه این قومیست در آینده با آتش

پس بچشند آنرا آب جوشان و ریم و عذاب دیگر است مانند آن گوناگون این فوجی است داخل شونده (در دوزخ)

مَّعَكُمْ ۖ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ۚ إِنَّهُمْ صَالُو النَّارِ (١٩) قَالُوا بَلْ أَنتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ ۖ أَنتُمْ

همراه شما پیشوایان گویند زمین گشاده مباد بر ایشان هر آئینه ایشان درآیندگان آتش اند تابعان گویند بلکه شما زمین گشاده مباد بر شما شما

باشما متبوعان گویند) آرامگاه نباشد بر ایشان (هر آئینه) ایشان هستند داخل شوندگان آتش (تابعان) گویند بلکه شما نباید مستراد اوانکه

در کافی نیست (تنبیه) جائز نیست که انسان حیله نماید که کدام حکم شرعی و یا مقصد دینی را باطل گرداند چنانکه مردم برای ساقط نمودن زکوٰة و غیره حیله‌ها تراشیده اند بلی حیله که حکم شرعی را

عه یعنی زن خود را ١٢ عه یعنی ایوب علیه السلام سوگند خورده بود که زن خود را صد ضربه بزند خدا استیفای بروے سهل ساخت ١٢ عه یعنی علم و عمل هر دو بکمال داشتند والله اعلم ١٢ عه چون تابعان خواهند که بدوزخ در آیند متبوعان این گفته شود ١٢

تفسیر عثمانی

عه مختد هستی که کسی بخشش یا بخشی. اگرچه باو مال و اقتدار بے حساب داد مگر او را مورد بازپرس قرار نداد حضرت شاه صاحب می نویسد ... این بود مهربانی زیادی که این همه مال و ثروت داد مگر حساب را معاف کرده مختارش ساخت لیکن او بدست خود سبدهای ساخت و کسب معیشت می کرد

عه حضرت ایوب علیه السلام در حالت مرض بیک سخن آزرده شده قسم خورد که اگر تندرست شدم زن خود را صد چوب میزنم. زن موصوفه در آنحالت درماندگی در مرض شوهر خود دست از رفاقت نکشید و چندان قصور هم نداشت. الله تعالیٰ به مهربانی خود یا و حیله را نمود کرد که قسم او راست شود و آن فقط برای او مخصوص بود اگر امروز کسی تصادفا چنان قسم بخورد برای تکمیل آن این

ا جل تکمیله ... (التفصیل ...)

قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۖ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا

رسم تدیم ساختید کفر را برائے ما پس بد قرار گاہے ست دوزخ گویند اے پروردگار ما ہر کہ آئین قدیم ساختہ باشد برائے ما کفر پس زیادہ

پیش آوردید عذاب را برما پس بد قرارگاہی است دوزخ گویند ای پروردگار ما کسیکہ پیش آوردہ است برای ما این را پس زیادہ کن او را عذاب دوچند

فِي النَّارِ ﴿٦١﴾ وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ أَتَّخَذْنَاهُمْ

در آتش و گفتند اہل دوزخ چیست مارا کہ نمی بینیم مردانے را کہ می شمردیم ایشان را از بدان آیا مسخرہ می کردیم

در آتش و گویند چیست مارا کہ نمی بینیم مردانی را کہ ما می شمردیم ایشان را از بدان آیا گرفتہ بودیم ایشان را

سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾ قُلْ

ایشان را آیا بہ گشتہ است از ایشان دیدہا ہر آئینہ این راست ست مراد از آن خصومت کردن اہل دوزخ ست بایکدیگر بگو

(بتغلطی) مسخرہ (کہ اکنون سزاوار دخول دوزخ نیستند) یا خطا خوردہ است از ایشان چشمہای ما (بدرستی کہ) این مخاصمہ (زبانی) اہل دوزخ حق

إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَ

جز این نیست کہ من ترسانندہ ام و نیست ہیچ معبود مگر خدائے یگانہ با قوت پروردگار آسمانہا و

من ہمین رسول ترسانندہ ام و نیست ہیچ معبود برحق مگر اللہ یگانہ با سلطہ پروردگار آسمانہا و

الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾ أَنْتُمْ عَنْهُ

زمین و آنچہ میان اینہاست غالب آمرزگار بگو این خبرے بزرگ ست شما از وے

زمین و آنچہ میان آنہاست غالب آمرزگار بگو این خبر بزرگ است شما از آن

مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ إِنْ يُوحَىٰ

رو گردانندہ اید نیست مرا ہیچ دانش بحال این جماعہ بلند قدر از فرشتگان چون با یکدیگر جواب و سوال می کنند وحی فرستادہ نمی شود

رو گردانندہ اید نیست مرا ہیچ علمی بہ گروہ برتر (از فرشتگان) آنگاہ کہ باہم گفت و شنود می کردند وحی فرستادہ نمی شود

إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾ إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا

بسوئے من مگر آنکہ من ترسانندہ آشکارم و یاد کن چون گفت پروردگار تو بہ فرشتگان ہر آئینہ من آفرینندہ ام آدمی را

بمن مگر اینکہ من رسول ترسانندہ آشکارم ﴿۵﴾ چون گفت پروردگار تو فرشتگان را (ہر آئینہ) من آفرینندہ ام بشر را

مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾

از گل پس چون راست کنم او را و بدمم در وے روح خود را پس در افتید او را سجدہ کنان

از گل پس چون درست کنم او را و بدمم در وی یک روح خود را بیفتید پیش او سجدہ کنان

فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ

پس سجدہ کردند فرشتگان تمام ایشان ہمہ یک جا مگر شیطان سرکشی کرد و شد از

پس سجدہ کردند فرشتگان تمام ایشان ہمہ یک جا مگر ابلیس تکبر کرد و گشت از

الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ۖ

کافران گفت خدا اے شیطان چہ چیز باز داشت ترا از آنکہ سجدہ کنی چیزی را کہ آفریدمش بدو دست خود

کافران فرمود خدا اے ابلیس چہ چیز باز داشت ترا از اینکہ سجدہ کنی برای آنچہ آفریدم بدو دست خود

أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ ۖ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ

آیا تکبر کردی یا بحقیقت ہستی از بلند قدران گفت من بہترم از وے آفریدی مرا از آتش

آیا تکبر کردی یا ہستی از بلند قدران گفت ابلیس من بہترم از وی آفریدہ مرا از آتش

وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ

و آفریدی او را از گل گفت بیرون شو از بہشت ہر آئینہ تو راندہ شدہ و ہر آئینہ بر تو

و آفریدہ او را از گل فرمود پس بیرون رو از آن (ہر آئینہ) مردودی و (بحقیق) بر تست

لَعْنَتِي إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾ قَالَ

لعنت من باد تا روز جزا گفت ای پروردگار من پس مہلت دہ مرا تا آن روز کہ برانگیختہ شوند مردمان گفت

لعنت من تا روز جزا گفت ای پروردگار من پس مہلت بدہ مرا تا روز کہ برانگیختہ شوند مردگان فرمود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی فقرا مسلمین ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ ملأ الاعلیٰ گروہ بالا عبارت است از جماعۂ ملائکۂ مقربین و غیر ہم کہ بتوسط آنہا تدابیر الہیہ و تصریفات کونیہ بظہور می پذیرد راجع بہ تدابیر و مباحثۂ کہ در باب فنا و بقای نظام عالم بین ملأ اعلیٰ بعمل می آید آگہی ندارم کہ بشما ابلاغ می کردم ان امور یکہ اللہ تعالیٰ مرا خبر دادہ بشما بیان کردم۔ ہرچہ می گویم از روی وحی و اعلام اوست با جرای این امر مامور شدہ ام کہ ہمگان را از آن مستقبل خوفناک آمدنی بوضاحت تمام آگاہ سازم اینکہ آن وقت موعود چہ زمانی فرا خواہد رسید و قیامت چہ وقت برپا خواہد شد ہیچکس را بران آگہی ندادہ اند۔ در حدیث است کہ در یک اجتماعیکہ میان چند تن از پیغمبران علیہم السلام بعمل آمد راجع بہ ورود قیامت مذاکرہ شد۔ ہمگنان بحضرت ابراہیم حوالہ کردند فرمود کہ علم ندارم باز بحضرت موسیٰ حوالہ کردند او ہم چنان جواب داد۔ بالاخر ہمہ بہ حضرت مسیح علیہ السلام رجوع نمودند فرمود ... وجبۃ الساعۃ (ساعت معین وقوع قیامت) بمن معلوم نیست تنہا این قدر میدانم کہ خدای تعالیٰ ورود آن را بمن وعدہ دادہ است (الخ) و در حدیثی است کہ حضرت مسیح "وقت ورود قیامت را از حضرت جبرئیل دریافت نمود، فرمود "ما المسئول عنہا باعلم من السائل" من نسبت بہ تو بیشتر نمیدانم ۱۲ از ین معلوم شد کہ بین ملأ اعلیٰ راجع ...

ع ۴ ۲۴ ۱۳

فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ﴿۱۶﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوْمِ ﴿۱۷﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ

هر آینه تو از مهلت داده گانے تا روز آں وقت معین گفت شیطان پس قسم بعزت تو که البته گمراه

هر آینه تو از مهلت داده شدگانے تا روز آں وقت معلوم گفت پس قسم بعزت تو که البته گمراه گردانم ایشانرا

اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۸﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۱۹﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ اَقُوْلُ ﴿۲۰﴾

همه یک جا الا بندگان خالص کرده تو از ایشان فرمود پس سخن راست ست این سخن راست میگویم

همه مگر بندگان برگزیده ترا از ایشان فرمود (خدا) پس این است سخن راست و راست می گویم

لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۲۱﴾ قُلْ مَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَّمَآ

البته پر کنم دوزخ را از تو و از آنانکه پیروی تو کنند از ایشان همه یک جا بگو سوال نمی کنم بر تبلیغ قرآن هیچ مزد را

(قسم است) که هر آینه پر کنم دوزخ را از تو و از آنانکه پیروی کنند ترا از ایشان همه یک جا بگو نمی طلبم از شما بر تبلیغ حق هیچ مزدی

اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِيْنَ ﴿۲۲﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۳﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهٗ بَعْدَ حِيْنٍ ﴿۲۴﴾

نیستم از تکلف کنندگان نیست قرآن مگر پندے عالمها را و البته خواهید دانست صدق آنرا بعد زمانے

نیستم از تکلف کنندگان نیست قرآن مگر پندے است عالمیان را و البته خواهید دانست خبر (صدق) آنرا بعد از زمانی

سورة الزمر مكية وهي خمس وسبعون آية وثمان ركوعات | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿۱﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ

فرو فرستادن این کتاب از جانب خدائے غالب باحکمت ست هر آینه ما فرو فرستادیم بسوئے تو کتاب را براستی

فرو فرستادن این کتاب است از جانب الله که غالب باحکمت است (بتحقیق) ما فرو فرستاده ایم بتو کتاب را براستی

فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّيْنَ ﴿۲﴾ اَلَا لِلّٰهِ الدِّيْنُ الْخَالِصُ ۚ وَالَّذِيْنَ

پس عبادت کن خدا را خالص کرده برائے او پرستش آگاه باش مر خدا راست پرستش کردن خالص و آنانکه

پس بندگی کن الله را در حالیکه خالص کننده هستی برای او بندگی را آگاه باش مر خدا راست بندگی خالص و آنانکه

اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ ۘ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُوْنَآ اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى ۭ اِنَّ

دوستان گرفتند بجز خدا و گفتند عبادت نمی کنیم ایشان را مگر برای آنکه نزدیک سازند ما را بخدا در مرتبه قرب هر آینه

گرفتند بجز خدا دوستان (گفتند) عبادت نمی کنیم ایشانرا مگر برای آنکه نزدیک گردانند ما را بالله نزدیک گردانیدنی هر آینه

اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِيْ مَا هُمْ فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ڛ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ مَنْ هُوَ

خدا حکم میکند میان ایشان در انچه ایشان دران اختلاف دارند هر آینه خدا راه نمی نماید کسے را که

الله حکم کند میان ایشان در چیزیکه ایشان دران اختلاف دارند (هر آینه) خدا راه نمی نماید آنرا که او

كٰذِبٌ كَفَّارٌ ﴿۳﴾ لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا لَّاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۙ

دروغ گوی ناسپاس ست اگر خواستے خدا که فرزند گیرد البته برگزیدے از انچه که خلق کرده است چیزیرا که میخواست

دروغگوی بسیار ناسپاس است اگر میخواست الله که فرزند گیرد البته برگزیدی از مخلوق خود چیزیرا که میخواست

سُبْحٰنَهٗ ۭ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿۴﴾ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ

پاکی او راست هم اوست خدائے یگانه با قوت آفرید آسمانها و زمین بتدبیر درست

پاکی او راست (۵) اوست الله یگانه نیرومند آفریده آسمانها و زمین را درست

يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۭ

می پیچاند شب را بر روز و می پیچاند روز را بر شب و رام ساخت آفتاب و ماه را

می پیچاند شب را بر روز و می پیچاند روز را بر شب و مسخر ساخته است آفتاب و ماه را

كُلٌّ يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ۭ اَلَا هُوَ الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ ﴿۵﴾ خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ

هر یکے میرود در زمان معین آگاه باش هم اوست غالب آمرزنده آفرید شما را از یک

هر یکے میرود در زمان معین آگاه باشید او ست غالب آمرزگار بیافرید شما را از نفسی که

فتح الرحمن

ف۱ یعنی دعوی و می کنم بغیر تحقیق ۱۲ ف۲ یعنی مقبول نزدیک او ست ۱۲ ف۳ یعنی بغیر شرک ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این رد قول کسانے است که برای الله تعالیٰ اولاد تجویز میکنند چنانکه نصاری حضرت مسیح را پسر خدا میخوانند و در عین زمان پسر خدا قائل بوده یا از یکی از آنها قبول می کنند. و یا بعض قبائل عرب فرشتگان را دختران خدا میگفتند مطلب این است که اگر بفرض محال الله تعالیٰ برای اولاد قصد و اراده میکرد ظاهر است که فقط از جمله مخلوق خویش کسی را برای این مرام انتخاب می نمود زیرا از دلائل باثبات رسید که هرچه بجز خدا است همه مخلوق او ست الکنون بکلی عیان و روشن است که بین خالق و مخلوق به هیچ درجه و اندازه اشتراک نوعی یا جنسی نیست پس یکی چطور پدر یا پسر دیگری تواند شد و چون این رشته بین خالق و مخلوق محال است لهذا هیچه اراده هم از طرف الله تعالیٰ محال است علاوه بیان فرض کنید که اگر این چیز محال نبودی باز هم فرشتگان را دختر گرفتن به هیچ دلیل درست نمی آید از غفا

ع ۵ / ۱۴ — ع ۱۴

اگر از جز مخلوق اراده انتخاب بعمل می آید این چه معنی دارد که خدا برای خود چیز ادنی و پست را که دختر است انتخاب می کرد و برای شما اولاد اعلی را که پسر است می بخشید ۱۲

وَّاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ الْاَنْعَامِ ثَمٰنِيَةَ اَزْوَاجٍ

شخص باز بیافرید ازان شخص زنش را و فرو فرستاد برائے شما از چهارپایان هشت قسم ف۱

یکے بود باز آفرید ازان جفت آنرا و فرو فرستاد (آفرید) برای شما از چهارپایان هشت نر و ماده (از اصناف مختلف)

يَخْلُقُكُمْ فِيْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ خَلْقًا مِّنْۢ بَعْدِ خَلْقٍ فِيْ ظُلُمٰتٍ ثَلٰثٍ ؕ

مے آفریند شمارا در شکم مادران شما یک نوع آفریدن بعد از آفریدن دیگر در تاریکی ہائے سہ گانہ ف۲

می آفریند شمارا در شکم های مادران شما یک نوع آفریدن پس از آفریدن دیگری در تاریکی های سه گانه

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ؕ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُوْنَ ﴿۶﴾ اِنْ تَكْفُرُوْا

این ست خدا پروردگار شما مر او راست پادشاہی نیست ہیچ معبود مگر وے پس از کجا گردانیده میشوید اگر ناسپاسی کنید

این (کننده کارہا) الله است پروردگار شما مر اوراست پادشاہی نیست ہیچ معبود برحق مگر او پس کجا گردانیده میشوید اگر کافر شوید

فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ ۟ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۚ وَاِنْ تَشْكُرُوْا يَرْضَهُ

پس ہر آئینہ خدا بے نیاز ست از شما و نمی پسندد در حق بندگان خود ناسپاسی را و اگر سپاسداری کنید پسند کند آنرا

پس (ہر آئینہ) الله بے نیاز است از شما و نمی پسندد برای بندگان خود کفر را و اگر شکر کنید (یعنی ایمان بیاورید) می پسندد آنرا

لَكُمْ ؕ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ؕ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا

برائے شما بر ندارد ہیچ بردارنده بار دیگرے را باز بسوئے پروردگار شما باز گشت شماست پس خبر دہد شمارا بانچه

برای شما و بر نمی دارد ہیچ بردارنده (گناہ) بار گناه دیگری را پس بسوی پروردگار شماست بازگشت شما پس خبر دہد شمارا به آنچه

كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ؕ اِنَّهُ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۷﴾ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ

میکردید ہر آئینہ او داناست بمکنون سینہا و چون برسد آدمی را رنجے

می کردید (ہر آئینہ) او داناست به آنچه در سینه ہاست و چون برسد انسان را رنجی

دَعَا رَبَّهٗ مُنِيْبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهٗ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوْۤا اِلَيْهِ

دعا کند بجناب پروردگار خود رجوع کرده بسوے او باز چون عطا کند ش نعمتے از نزدیک خود فراموش سازد آنچه دعا میکرد بجہت او

میخواند پروردگار خود را رجوع کنان بسوی او باز چون ارزانی کند او را نعمتی از طرف خود فراموش کند آنچه میخواند خدا را بجہت آن از

مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِّيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ؕ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ

پیش ازین و مقرر کند برائے خدا ہمسران تا گمراه کند از راه خدا بگو بہره مند باش بکفر خود

پیش ازین و مقرر کند برای خدا ہمسران را تا گمراه کند مردم را از راه خدا ف۵ بگو نفع بردار بکفر خود

قَلِيْلًا ۖ اِنَّكَ مِنْ اَصْحٰبِ النَّارِ ﴿۸﴾ اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَآءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَّ

اندک زمانے ہر آئینہ تو از اہل دوزخی آیا آن ناسپاس مشرک بہتر ست یا کسیکه او عبادت کننده است در ساعتہائے

اندک زمانی (ہر آئینہ) تو از اہل دوزخی ف۶ آیا کسیکه او عبادت کننده است در ساعات شب سجده کنان و

قَآئِمًا يَّحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوْا رَحْمَةَ رَبِّهٖ ؕ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِيْنَ يَعْلَمُوْنَ

ایستاده شده می ترسد از آخرت و امید میدارد رحمت پروردگار خود را بگو آیا برابر میشوند آنانکه میدانند

قیام کنان می ترسد از آخرت و امید میدارد رحمت پروردگار خود را (برابر است با آن مشرک ناسپاس) بگو آیا برابر میشوند

وَالَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ؕ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿۹﴾ قُلْ يٰعِبَادِ الَّذِيْنَ

و آنانکه نمیدانند جزین نیست که پند پذیر میشوند خداوندان خرد بگو یا محمد از طرف من اے بندگان من که

و آنانکه نمیدانند جز این نیست که پند می گیرند صاحبان عقول بگو (از طرف من) اے آن بندگان من که

اٰمَنُوا اتَّقُوْا رَبَّكُمْ ؕ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ؕ وَاَرْضُ اللّٰهِ

ایمان آورده اید بترسید از پروردگار خود مر آنانرا که نیکوکاری کردند درین دنیا حالت نیک باشد و زمین خدا

ایمان آورده اید بترسید از پروردگار خود برای آنان که نیکوئی کردند درین دنیا حالت نیک است ف۵ و زمین الله

وَاسِعَةٌ ؕ اِنَّمَا يُوَفَّى الصّٰبِرُوْنَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۱۰﴾ قُلْ اِنِّيْۤ اُمِرْتُ

کشاده است جزاین نیست که تمام داده میشود صابران را مزد ایشان بیشمار ف۳ بگو ہر آئینه فرموده شده مرا

فراخ است جزاین نیست که تمام داده میشود صابران را اجر ایشان بے شمار بگو (ہر آئینه) من امر کرده شده

فتح الرحمن

ف۱ یعنی نر و ماده از شتر گاؤ و گوسفند و بز والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی مشیمه و رحم و بطن والله اعلم ۱۲ ف۳ درین آیت تعریض ست بهجرت حبشه ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ انسان عجیب حالتی دارد که چون گرفتار مصیبت گردد مارا یاد می کند زیرا می بیند بجز حضرت ما کسی مصیبت را نمی تواند برطرف کند. باز بمجرد یکه بفضل و مرحمت ما آرام و اطمینان نصیب او شد حالت اولی خود را فراموش می کند که برای رفع آن در همین نزدیکی بحضور ما التجا و استرحام می نمود. و در نشه عیش و تنعم چنان مست و غافل میگردد که گویا با ما گاهی علاقه نداشت نعمت های را که خدا باو ارزانی داشته بسوی خدایان باطل منسوب می کند و به آنها چنان معامله می نماید که لایق ذات پروردگار یگانه است. این است که در نتیجه این عمل خود او گمراه میشود و از قول و فعل خود دیگران را هم گمراه می کند

ع ۹ / ۱۵

ف۶ خوب است کافر شده چند روز از عیش و لذت این جهان بهره بردار و تا وقتیکه خدای تعالی بتو مهلت داده است از نعمت های دنیا فائده بردار. بعد از ان جای تو در دوزخ است که از آنجا گاهی رہای نخواهی یافت ف۵ کسیکه در دنیا نیکی کند در آخرت به نیکوئی نایل گردد. یا این مطلب است که شخص نیکوکار پیش از آخرت در همین دنیا نیکوئی ظاهری و باطنی خواهد یافت ۱۲-

أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣﴾

که عبادت کنم خدا نرا خالص ساخته برائے او پرستش و فرموده شد مرا بآنکه باشم نخستین مسلمانان

کو بندگی کنم الله را خالص کنان برای او پرستش را و امر کرده شد من باینکه باشم اول فرمان برداران (امر کرده شده را)

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ

بگو هر آئینه من میترسم اگر نافرمانی پروردگار خود کنم از عذاب روز بزرگ بگو خدا را عبادت میکنم

بگو (هر آئینه) من می ترسم اگر نافرمانی کنم پروردگار خود را از عذاب روز بزرگ بگو الله را عبادت می کنم

مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿٥﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ

خالص ساخته برائے او پرستش خود را پس عبادت کنید هر کرا خواهید بجز خدا بگو هر آئینه زیان کاران

خالص کنان برای او عبادت خود را پس عبادت کنید آنچه را خواهید بجز خدا (بگو بد سگال) زیان کاران کامل

الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ

آنانند که در زیان دادند خویشتن را و اهل خود را روز قیامت آگاه باش این مقدمه همانست زیان

آنان اند که در خساره انداختند نفس هائے خود را و اهلی خود را در روز قیامت آگاه باش همین است زیان

الْمُبِينُ ﴿٦﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَٰلِكَ

ظاهر ایشانرا از بالائے ایشان سایبانها باشد از آتش و از زیر ایشان نیز مثل سایبانها این عذاب

آشکارا ایشان راست از بالای ایشان ابرها (طبقات) از آتش و از پایان ایشان نیز ابرها (طبقات) این عذاب

يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ

می ترساند خدا از آن بندگان خود را اے بندگان من بترسید از من و آنانکه احتراز کردند از بت

می ترساند الله به آن بندگان خود را اے بندگان من بترسید از (عذاب) من و آنانکه اجتناب کردند از شیطان ها

أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿٨﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ

از آنکه عبادت کنند او را و رجوع کنند بسوئے خدا ایشانراست مژده پس مژده ده آن بندگان مرا که می شنوند

که پرستند آنها را و رجوع کردند بسوئے الله ایشانراست مژده پس مژده بده آن بندگانم را که می شنوند

الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو

سخن پس پیروی می نمایند نیکوترین آنرا ایشانند آنانکه هدایت کرده است ایشانرا خدا و ایشانند خداوندان

سخن پس پیروی می کنند نیکوترین آن سخن را ایشانند آنانکه هدایت کرده است ایشان را است الله و ایشانند خداوندان

الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾ أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٠﴾

خرد پس کسیکه ثابت شد بروئے وعدهٔ عذاب آیا تو خلاص توانی کرد آن دوزخی را

عقول آیا پس کسیکه ثابت شده بروی وعدهٔ عذاب آیا تو خلاص کرده میتوانی آنرا که در آتش افتاده

لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ

لیکن آنانکه ترسیدند از پروردگار خود ایشانراست محلهائے بلند بالائے آن محلهائے دیگر عمارت کرده شده میرود

لیکن آنانکه ترسیدند ز پروردگار خود ایشانراست بالا خانها که فوق آن بالا خانهائے دیگر عمارت کرده شده میرود در

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿١١﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ

زیر آن جوبها وعده کرده است خدا خلاف نمی کند خدا وعده را آیا ندیدی که خدا فرو فرستاد

زیر آن جوبها وعده کرده است الله خلاف نمی کند الله از وعدهٔ خود آیا ندیدی که الله فرو فرستاد

مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا

از آسمان آبے پس در آورد آنرا بچشمه سارها در زمین باز بیرون آرد بسبب آن کشت را گوناگون

از (طرف) آسمان آبی باز روان کرد آن آب را در چشمه های زمین باز می برآرد به آن کشت که مختلف است

أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ

اقسام او باز خشک میشود پس می بینی آنرا زرد شده باز می کند آنرا ریزه ریزه هر آئینه درین مقدمه پندے هست

رنگ ها (انواع) آن باز خشک میشود پس می بینی او را زرد شده باز میگرداند آنرا ریزه ریزه (هر آئینه) درین هست نصیحت (تذکره)

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از شرک ۱۲

ف۲ یعنی ہلاک کردند خود را و اہل خانه خود را بضلال و اضلال ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ قرار حکم خدا تعالیٰ بکمال اخلاص بندگی همان ذات یگانه را می کنم۔ شما هر کرا می پرستید اختیار دارید۔ مگر باید این قدر بسنجید که انجام پرستش ماسوی الله چه خواهد شد در آیت مابعد انجام چنان عمل را توضیح می کند

ف۵ یعنی بآنکه سخنان گوناگون می شنوند مگر سخن خوب و مفید را پذیرفته متابعت میکنند یا مطلب این است که سخنان خدا را می شنوند و از آنجا آنرا که مشتمل بر هدایات اعلیٰ و اعلیٰ است عمل می کنند مثلاً یک امر از یک حیث پہلوی رخصت و اباحت دارد و از پہلوی دیگر عزیمت آنها رخصت را گذاشته عزیمت را اختیار می کنند و یا چنانچه ترجمه کنید که کلام خدای را شنیده سخنان بهتر آنرا پیروی می کنند زیرا سخنان او همه بهتر و مفید است و کذا قال المفسرون حضرت شاه صاحب مطلب آنرا این طور بیان کرده است۔ نیک و پسندیده از را العمل می آرند یعنی امر را تعمیل و از نهی اجتناب می نمایند چنانکه عمل کردن اول الذکر نیک است اجرا نکردن آخر الذکر نیز نیکی باشد

ف۵ آیا آنانکه بسبب عدو عناد و کرد از ثبت حکم عذاب بر ایشان ثابت شده است می تواند را کامیابی بد!؟ بیاید چنین بد بختان را که از سبب شقاوت ازلی طعمهٔ آتش شده اند کدام کس براه آورده میتواند ۱۲

لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿۲۱﴾ أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ

خداوندان خرد را آیا کسیکه کشاده کرده است خدا سینهٔ او را برای دین اسلام پس او بر روشنی باشد

برای خداوندان عقول آیا کسیکه فراخ کرده است خدا سینه او را برای دین پس او بر روشنی باشد

مِنْ رَبِّهِ ۚ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿۱﴾

از جانب پروردگار خود مانند سخت دلان ست پس وای آنانرا که سخت ست دل ایشان از یاد کردن خدا ایشانند در گمراهی ظاهر

از جانب پروردگار خود (مانند سخت دلان است فی) پس وای آنانرا که سخت است دل های ایشان از یاد الله ایشانند در گمراهی آشکار

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ

خدا نازل ساخت بهترین سخن کتابی که بعض او مانند دیگر ست آیات دو تو ها موی خیز میشود از شنیدن آن پوست

الله نازل کرد بهترین سخن کتاب که در بین خود متشابه یکدیگرند تکرار شده عـ۵ مو راست میشود ازان بر پوستهای

الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ

آنانکه می ترسند از پروردگار خود بعد ازان نرم میشود پوست ایشان و دل ایشان نزدیک ذکر خدا اینست

آنانیکه می ترسند از پروردگارشان پس ازان نرم میشود پوست های ایشان و دل های ایشان (مطمئن شده) بذکر خدا این است

هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿۲﴾

هدایت خدا راه می نماید بآن هر کرا خواهد و هر کرا گمراه کند خدا پس نیست او را هیچ راه نماینده

رهنمائی خدا (که بچنین طور) راه می نماید به آن کسی را که خواهد و هر کرا گمراه کند الله پس نیست او را هیچ راه نماینده عـ۵

أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا

آیا کسیکه احتراز می کند بروی خود از سختی عذاب روز قیامت ف۲ و گفته شود ستمگاران را بچشید

آیا کسیکه باز میدارد بروی خود بد عذاب را روز قیامت (برابر است با کسانیکه از خدا می ترسند) و گفته شود ستمگاران را بچشید

مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿۳﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ

وبال آنچه می کردید بدروغ نسبت کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس بیامد بدیشان عذاب از

آنچه کسب می کردید تکذیب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند (رسول را) پس رسید بایشان عذاب از

حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۴﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ

آنجا که نمیدانستند پس چشانید ایشانرا خدا خواری در زندگانی دنیا و هر آئینه عقوبت

حیث آنکه نمی پنداشتند (چنین عذاب را) پس چشانید ایشان را الله رسوائی را در زندگانی دنیا و (هر آئینه) عذاب

الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۵﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ

آخرت سخت تر ست اگر میدانستند و هر آئینه بیان کردیم برای مردمان درین قرآن

آخرت بزرگتر است اگر میدانستند (عبرت می گرفتند) و (هر آئینه) بیان کردیم برای مردمان در این قرآن

مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿۶﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ

از هر نوع داستان بود که ایشان پند گیرند فرود آوردیم قرآن عربی بی عیب بود که ایشان

از هر چیز مثلی تا ایشان متذکر گردند (نازل کردیم) قرآن را بزبان عربی که در ان کجی نیست تا ایشان

يَتَّقُونَ ﴿۷﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا

پرهیزگاری کنند بیان کرد خدا داستانی بنده که در وی شریکان مختلف و بنده مسلم

پرهیز کنند آورده الله مثل یک مردی را که در آن شریکان اختلاف کننده باشند بر ضد یکدیگر و یک مردی که خالص باشد

لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۸﴾ إِنَّكَ

برای مردی آیا برابر اند در صفت ستایش خدا را ست بلکه ایشان نمیدانند ف۱ یا محمد هر آئینه تو

برای مردی آیا برابر اند این هر دو مرد بحیث مثل (ف الحمد لله) همه ستایش خدا راست بلکه اکثر ایشان نمیدانند (این سخن را) هر آئینه

مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿۹﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿۱۰﴾

خواهی مرد و هر آئینه ایشان خواهند مرد باز البته شما روز قیامت نزدیک پروردگار خویش بایکدیگر خصومت خواهید کرد

مردنی هست و (هر آئینه) ایشان هم مردنی هستند باز البته شما روز قیامت نزد پروردگار خود مجادله خواهید کرد

ویکفر کم الله نفسه والله رءوف بالعباد ۔ چنین آیات را مثانی میگویند که در ان دو نوع مضمون مختلف بیان شده است عـ۵ کسی را که ایزد متعال سبحانه بلطف

فتح الرحمن

ف۱ یعنی وعده یا وعید و انذار یا بشارت ۱۲

ف۲ یعنی بجز روئے چیزے نیابد که عذاب را بآن نگه دارد و مانند اہل نجات باشد

ف۳ یعنی بنده که چند کس مالک او باشند ضائع شود هم چنین کسیکه معبودان بسیار را پرستش میکند ضائع ست و بنده که خالص برائے یک کس ست آن یک کس متولی جمیع امور او باشد هم چنین کسیکه موحد باشد و مخلص خدا کارساز او ست والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۵ مطلب "مثانی" یعنی تکرار شده این است که بسیاری احکام مواعظ و قصص به پیرایه های مختلف تکرار کرده شده تا بدرستی ذهن نشین شود و نیز در حین تلاوت آیت تکرار میشود۔ و بعض علماء از "متشابه" و "مثانی" این مطلب گرفته اند که در بعض آیات که سلسلهٔ یک نوع مضمون خیلی درازی شود این قبیل آیات را "متشابه" گویند و در بعض مواقع هایک نوع مضمون در جملهٔ دوم آن نوعیت متقابل اش بیان میشود چون "ان الابرار لفی نعیم و ان الفجار لفی جحیم" یا "نبئ عبادی انی انا الغفور الرحیم و ان عذابی هو العذاب الالیم" یا

ع ۲ ۱۲ ۱۶

ع ۳ ۱۰ ۱۷

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ

پس کیست ستمگارتر از کسیکه دروغ بر بست بر خدا و دروغ داشت

پس کیست ستمگارتر از آنکه دروغ گفت بر خدا و تکذیب کرد

بِالصِّدْقِ اِذْ جَآءَهٗ ؕ اَلَيْسَ فِىْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿۱﴾ وَالَّذِىْ

دین راست را چون بیامد باد آیا نیست در دوزخ جائے کافران و آنانکه

سخن راست را به مجرد یکه رسید به او آیا نیست در دوزخ جائے اقامت برائے کافران و آنانکه

جَآءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهٖۤ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ﴿۲﴾ لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ

آورد دین راست را و آنانکه باور داشت آنرا آنجماعه ایشانند متقیان ایشانراست آنچه خواهند

آوردند دین راست را و باور داشتند آنرا آنجماعه هستند پرهیزگاران ایشانراست آنچه خواهند

عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۳﴾ ۚۖ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِىْ

نزدیک پروردگار ایشان این است جزائے نیکوکاران تا زایل کند خدا از ایشان بدترین آنچه

نزد پروردگارشان این است پاداش نیکوکاران تا دور کند الله از ایشان عمل بد از جمله اعمالیکه

عَمِلُوْا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِىْ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۴﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ

کردند و بدهد ایشانرا مزد ایشان بحسب نیکوترین آنچه میکردند آیا نیست خدا

کردند و بدهد ایشانرا مزد ایشان بعمل نیکو از ان اعمالیکه میکردند آیا نیست الله

بِكَافٍ عَبْدَهٗ ؕ وَيُخَوِّفُوْنَكَ بِالَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ؕ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا

کارساز بنده خود را و می ترسانند ترا با آنان که غیر خدا اند و هر کرا گمراه کند خدا پس نیست

کافی بنده خود و می ترسانند ترا به آن معبودانیکه جز وی اند و هر کرا گمراه کند الله پس نیست

لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿۵﴾ ۚ وَمَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّضِلٍّ ؕ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيْزٍ

او را هیچ راه نماینده و هر کرا راه نماید خدا نیست او را هیچ گمراه کننده آیا نیست خدا غالب

او را هیچ راه نماینده و هر کرا هدایت کند الله پس نیست او را هیچ گمراه کننده آیا نیست الله غالب

ذِى انْتِقَامٍ ﴿۶﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ

خداوند انتقام کشیدن و اگر بپرسی ایشان را که آفرید آسمانها و زمین البته بگویند

انتقام گیرنده؟ و (قسم است) اگر بپرسی ایشانرا که کدام کس آفرید آسمانها و زمین را البته گویند

اللّٰهُ ؕ قُلْ اَفَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِىَ اللّٰهُ بِضُرٍّ

خدا آفرید بگو دیدید آنرا که مے پرستید بجز خدا اگر خواهد در حق من خدای تعالی سختی را

الله (آفرید) بگو آیا دیدید آنرا که می پرستید بجز الله اگر خواهد بمن الله ضرری را

هَلْ هُنَّ كٰشِفٰتُ ضُرِّهٖۤ اَوْ اَرَادَنِىْ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكٰتُ رَحْمَتِهٖ ؕ

آیا این بتان دفع کننده سختی او هستند یا اگر خواهد در حق من بخشایشے آیا این بتان بازدارنده بخشایش او هستند

آیا این بتان زایل کننده ضرر او هستند یا اگر خواهد خدا بمن رحمتی آیا این بتان هستند بازدارندگان رحمت او

قُلْ حَسْبِىَ اللّٰهُ ؕ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿۷﴾ قُلْ يٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰى

بگو بس است مرا خدا بر وے توکل می کنند توکل کنندگان بگو اے قوم من عمل کنید بر

بگو بس است مرا خدا بر وی اعتبار می کنند اعتماد کنندگان بگو اے قوم من عمل کنید

مَكَانَتِكُمْ اِنِّىْ عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿۸﴾ ۙ مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ وَ

وضع خود هر آئینه من نیز عمل کننده ام بر وضع خود پس خواهید دانست کسے را که بیاید باو عذابے که رسوا کندش و

بحال خود (هر آئینه) من (نیز) عمل کننده ام (بحال خود) پس زود باشد که بدانید کیست که بیاید باو عذابے که رسوا کند او را و

يَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ ﴿۹﴾ اِنَّاۤ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ۚ

کسے را که فرود آید بر وے عذاب دائم هر آئینه ما فرود آوردیم بر تو کتاب را برائے مردمان براستی

فرود آید بروی عذاب دایم به تحقیق ما فرود آوردیم بر تو کتاب را برای همه مردمان مشتمل به دین راست

تفسیر عثمانی

چند آیت پیش در «ضرب الله مثلا رجلا فیه شرکاء» الایه رد شرک وجهل مشرکین بیان شده بود بنا بر آن مشرکین پیغمبر علیه السلام را از بتان خود میترسانیدند که به هوش کن بسبب توهین و تحقیر معبودان ما «العقهر و غضب» میاد میاد ترا «معاذ الله» مجنون و مخبوط الحواس بسازند، جواب داده شده که شخصیکه بنده خدای مقتدر یگانه گردید ازین خدایان عاجز و ناتوان چه خوف و هراس دارد؟ آیا او را امداد و حمایت آن عزیز منتقم کافی نیست که از دیگران بترسد و یا ازآنها محبت کند؟ این هم یک خبط و گمراهی دیگریست که از طرف این مشرکین بوده میکند که میخواهند پرستنده خدای احد را با چنین بازیچه ها بترسانند. حقیقت اینجا نهفته است که کسی را براه راست روان کردن و یا از آن راه منحرف ساختن همه باختیار خداوند است چون خدا شخصی را بسبب نادانی و کجروی اش براه کامیابی رهنمون نشود آن شخص همین طور مخبوط الحواس و دیوانه می گردد حتی برای فهمیدن سخنان عادی هم قوت او سلب می گردد آیا این بیخبران این قدر هم شعور و تمیز ندارند که بنده که ... در پناه خداوند مقتدر آمد هیچ قوت دیگری باو گزندی رسانده نمی تواند قوه مقابل وی ساند بالاخره خفیف و ملول کرده میشود زیرا غیرت خداوندی مقتضی آنست که انتقام و خاوندان مخلص ...

فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ

پس ہر کہ راہ یاب شد پس نفع او راست و ہر کہ گمراہ شد پس جز این نیست کہ گمراہ میشود بہ ضرر خود و نیستی بر ایشان

پس ہر کہ راہ یافت پس برا او راست فائدہ آن و ہر کہ گمراہ شد پس جز این نیست کہ گمراہ میشود بر ضرر نفس خود و تو نیستی بر ایشان

بِوَكِيْلٍ ؏ ⑩ اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِيْنَ مَوْتِهَا وَالَّتِيْ لَمْ تَمُتْ فِيْ مَنَامِهَا

نگاہبان خدا تعالے قبض ارواح میکند نزدیک موت آن و آن روح کہ نمردہ است قبض آن میکند نزدیک خواب آن

ذمہ دار الله می کشد نفس ہا را ہنگام مرگ ایشان و می کشد در خواب آن نفس ہائی را کہ نمردہ اند

فَيُمْسِكُ الَّتِيْ قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۭ اِنَّ

پس نگاہ میدارد آن را کہ حکم موت کردہ است بر وے و میگزارد آن دیگر را تا وقتے معین ہر آئینہ

پس نگہ میدارد آن نفس ہا را کہ حکم کردہ بر آنہا مرگ را و میفرستد آن دیگر را تا وقت معین بدرستیکہ

فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ① اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ شُفَعَاۗءَ ۭ

درین مقدمہ نشان ہاست برائے قومے کہ تامل می کنند آیا شفاعت کنندگان گرفتہ اند بجز خدا

درین نشانہاست برائے قومیکہ تفکر می کنند آیا گرفتہ اند بدون (اذن) الله شفاعت کنندگان را

قُلْ اَوَلَوْ كَانُوْا لَا يَمْلِكُوْنَ شَيْـــًٔا وَّلَا يَعْقِلُوْنَ ② قُلْ لِّلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيْعًا ۭ

بگو ایشان را کہ گرفتید اگر چہ نمی توانستند ہیچ کارے و نمی دانستند بگو در اختیار خداست شفاعت ہمہ یکجا

بگو (آیا شفاعت کنند) اگر چہ مالک نیستند چیزیرا و نمی دانند بگو خاص الله راست (ملکیت) شفاعت ہمہ (ہر کرا خواہد)

لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ③ وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ

مر او راست پادشاہی آسمانہا و زمین باز بسوئے او گردانیدہ خواہید شد و چون یاد کردہ شود خدا تنہا

مر او راست پادشاہی آسمانہا و زمین پس بسوی او گردانیدہ میشوید و چون یاد کردہ شود الله تنہا

اشْمَاَزَّتْ قُلُوْبُ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ ۚ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖٓ

متنفر شود دل آنانکہ ایمان نمی آرند باخرت و چون یاد کردہ شوند آنانکہ بجز او ہستند

منقبض گردد دل ہائے آنانکہ ایمان ندارند بہ آخرت و چون یاد کردہ شوند آن معبودانی کہ بجز او تعالی ہستند

اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُوْنَ ④ قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عٰلِمَ الْغَيْبِ وَ

ناگاہ ایشان شادمان میشوند بگو بار خدایا اے پیدا کنندہ آسمانہا و زمین دانندہ نہان و

آنگاہ شاد میشوند بگو اے الله آفرینندہ آسمانہا و زمین دانندہ پنہان و

الشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيْ مَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ⑤ وَلَوْ اَنَّ

آشکارا تو حکم کنی میان بندگان خود در چیزے کہ ایشان دران اختلاف میکردند و اگر باشد

آشکارا توئی کہ حکم می کنی میان بندگان خود در چیزے کہ ایشان دران اختلاف می کردند اگر باشد

لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ مِنْ سُوْۗءِ

آنانرا کہ ستم کردند آنچہ در زمین ست ہمہ یکجا و مانند آن ہمراہ آن البتہ عوض خود دہند آنرا بسبب سختی

برای آنان کہ ظلم کردند آنچہ در زمین است ہمہ و مانند آن بہ آن البتہ فدیہ خواہند کرد آنرا از

الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُوْنُوْا يَحْتَسِبُوْنَ ⑥ وَبَدَا

عذاب روز قیامت و ظاہر شود ایشان را از جانب خدا آنچہ گمان نمیداشتند و ظاہر شود

عذاب سخت در روز قیامت و ظاہر شود ایشان را از الله آنچہ گمان آنرا نمی داشتند و ظاہر شود

لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ⑦ فَاِذَا مَسَّ

ایشان را جزائے بد آنچہ کردہ بودند و در گیرد ایشان را آنچہ بدان استہزا می کردند پس چون برسد

ایشان را جزائے بدیہائے اعمالی کہ کردہ بودند و احاطہ کند ایشان را آن عذابی کہ بہ آن استہزای کردند پس چون برسد

الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ۡ ثُمَّ اِذَا خَوَّلْنٰهُ نِعْمَةً مِّنَّا ۙ قَالَ اِنَّمَآ اُوْتِيْتُهٗ عَلٰي عِلْمٍ

آدمی را سختی بخواند ما را باز چون بدہیم او را نعمتے از طرف خود گوید جز این نیست کہ دادہ شدہ است این نعمت مرا بنا بر دانشی کہ در من ہست

انسان را سختی میخواند ما را باز چون بدہیم او را نعمتی از طرف خود گوید جز این نیست کہ دادہ شدہ مرا این نعمت بنا بر دانشی کہ در من است

ف۵ حضرت شاہ صاحب میفرماید یعنی خدا و ند در ہنگام خواب ہر روز و یا ۴ شب جان را ابدی میکشد و باز پس میفرستد۔ ہمین علامہ ولنشانی آخرت است۔ معلوم گردید کہ در حین خواب ہم روح کشیدہ میشود چنانکہ بہنگام مرگ اجرا می شود اگر در خواب روح منتزع شدہ ماند ہمانا موت واقع شد مگر این روحی است کہ آنرا ہوش (ظاہری) می گویند و جانیکہ بوسیلہ آن تنفس جاری میشود و نبض ہا حرکت میکند و نان ہضم میشود آن دیگری است کہ پیش از موت نزع نمی شود (موضح القرآن) بغوی از حضرت علی کرم الله وجہہ نقل کردہ است کہ در حین خواب روح می بر آید مگر تعلق آن بذریعہ شعاع با بدن میماند چنانچہ باین وسیلہ حیات باطل نمی شود (ہم چنانکہ آفتاب از دوری ۹۳ ملیون میل زمین را بذریعہ شعاعہا گرم نگہ میکند) ازین بر می آید کہ در خواب ہم ہمان چیزی بر آید کہ در وقت موت خارج میشود لیکن انقطاع بطوری نیست کہ از موت واقع میشود والله اعلم ۱۲۔

بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٨﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ

بلکہ این نعمت آزمائش است و لیکن اکثر ایشان نمیدانند هر آئینه گفتند این کلمه آنانکه پیش از ایشان بودند

(چنین نیست) بلکه (اعطای) این نعمت آزمایشی است و لیکن اکثر ایشان نمیدانند هر آئینه گفتند این کلمه را (که اعطای نعمت بعلم ما است) آنانکه

فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٩﴾ فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ؕ وَ

پس دفع نکرد از ایشان بلا را آنچه می کردند پس رسید بدیشان عقوبت های آنچه کردند و

پس دفع نکرد از ایشان (عذاب را) آنچه کسب میکردند پس رسید بایشان عقوبات آنچه کسب کردند و

الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْ هٰٓؤُلَآءِ سَيُصِيْبُهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ۙ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿١٠﴾

آنانکه ستم کردند ازین جماعه خواهد رسید بدیشان عقوبت هاے آنچه کردند و نیستند ایشان عاجز کننده

آنانکه ستم کردند ازین گروه مشرکان خواهد رسید بایشان عقوبت بدیهای آن اعمالی که کرده اند و نیستند ایشان عاجز کنندگان

اَوَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ

آیا ندانسته اند که خدا کشاده میسازد رزق را برائے هر که میخواهد و تنگ می کند برای هر که خواهد هر آئینه درین کار

آیا (غفلت کردند) و ندانستند که الله فراخ می کند رزق را برای هر که خواهد و تنگ می گرداند برای هر که خواهد، هر آئینه در این

لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿١١﴾ قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ

نشانهاست قومے را که ایمان می آرند بگو از طرف من اے آن بندگان من که تجاوز از حد کردید بر خود

دلائل است برای قومی که ایمان می آرند بگو (از طرف من) ای بندگان من آنانکه زیادتی کردند بر نفس هائے خود

لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ

ناامید مشوید از رحمت خدا هر آئینه خدا مے آمرزد گناهان را همه یکجا هر آئینه خدا همونست آمرزگار

ناامید مشوید از مهربانی الله بتحقیق الله می آمرزد گناهان را همه (هر آئینه) او هست آمرزگار

الرَّحِيْمُ ﴿١﴾ وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا لَهٗ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ

مهربان و رجوع کنید بسوی پروردگار خویش و منقاد شوید او را پیش ازان که بیاید بشما عقوبت باز

مهربان و رجوع کنید بسوی پروردگار خود و فرمان برداری کنید برای او پیش ازانکه بیاید بشما عذاب پس

لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿٢﴾ وَاتَّبِعُوْٓا اَحْسَنَ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ

مدد کرده نشوید و پیروی کنید به نیکوترین آنچه فرو فرستاده شد بسوے شما از جانب پروردگار شما پیش ازانکه

مدد کرده نشوید و پیروی کنید بهترین سخن را که نازل شده بسوی شما از جانب پروردگار شما پیش ازانکه

يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَّاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿٣﴾ اَنْ تَقُوْلَ نَفْسٌ يّٰحَسْرَتٰى

بیاید بشما عذاب ناگهان و شما خبردار نباشید رجوع بخدا کنید و اتباع قرآن نمائید بجهت ترس ازانکه گوید شخصے واے

بیاید بشما عذاب ناگهان و شما خبردار نباشید (پیش ازان) که گوید نفس اے وای من

عَلٰى مَا فَرَّطْتُّ فِيْ جَنْۢبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السّٰخِرِيْنَ ﴿٤﴾ اَوْ تَقُوْلَ لَوْ اَنَّ

بر تقصیر کردن من در حق خدا و هر آئینه من بودم از تمسخر کنندگان یا گوید اگر

بر آنچه کوتاهی کردم در حق الله و (هر آئینه) بودم از تمسخر کنندگان یا گوید (نفس) اگر

اللّٰهَ هَدٰىنِيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٥﴾ اَوْ تَقُوْلَ حِيْنَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ

خدا هدایت کردے مرا البته میبودم از متقیان یا گوید وقتیکه معاینه کند عذاب را کاش

الله هدایت می کرد مرا البته می بودم از متقیان یا گوید وقتیکه بیند عذاب را کاش

اَنَّ لِيْ كَرَّةً فَاَكُوْنَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٦﴾ بَلٰى قَدْ جَآءَتْكَ اٰيٰتِيْ فَكَذَّبْتَ

مرا رجوعے باشد تا باشم از نیکوکاران آنگاه خدا فرماید آرے آمد پیش تو آیات من پس دروغ داشتی آنرا

مرا رجوعی باشد (بدنیا) تا شوم از نیکوکاران (خدا فرماید چنین نیست) بلکه بتحقیق آمد پیش تو آیات من پس تکذیب کردی

بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧﴾ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِيْنَ كَذَبُوْا

و تکبر کردی و شدی از کافران و روز قیامت بہ بینی آنان را که دروغ بستند

آنرا و تکبر نمودی و بودی از کافران و در روز قیامت می بینی آنان را که دروغ گفتند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بدنیا ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این آیت مقام رفیع عفو و رحمت بے پایان حضرت ارحم الراحمین را اعلان می کند در حق شدید ترین مریضان مایوس العلاج حکم اکسیر شفا دارد مشرک، ملحد، زندیق، مرتد، یهودی، نصرانی، مجوسی، مبتدع، بدکردار، فاسق و فاجر هر که باشد بعد ازینکه این آیت را بشنود سببی موجود نیست که از رحمت خدا مایوس شود و بکلی قطع امید کند زیراکه او تعالے سبحانه گناهان هر که را بخواهد معاف می کند و هیچ کس دست او را گرفته نمی تواند بنا برآن نباید بنده از رحمت حضرت او ناامید شود. این قدر هست که در مواقع دیگر ذات اقدس الهی امر فرموده که جرم کفر و شرک را بدون توبه معاف نخواهد کرد. لهذا «ان الله یغفر الذنوب جمیعا» را با «لمن یشاء» باید مقید دانست چنانکه حضرت او عزوجل میفرماید «ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء» النساء رکوع ۱۸ اما ازین تقیید لازم نمی آید که الله تعالی بدون توبه هیچ گناه خورد یا کلان را معاف کرده نمی تواند و نه این مطلب است که برای هیچ یک جرم احتیاج به توبه نیست و بدون توبه هر گناه معاف نمیشود. قید فقط مشیت است راجع به مشیت مع آیات دیگر واضح کرده شد بلکه ارادهٔ الله با کفر و شرک بدون توبه تعلق نمی گیرد چنانچه ...

شان نزول این آیت ... از تفسیر آیت ... مطلب ... ۱۲

ع ۵ / ۱۱ / ۲

عَلَى اللّٰهِ وُجُوْهُهُمْ مُّسْوَدَّةٌ ۭ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِيْنَ ⑧ وَ

بر خدا روی‌های ایشان سیاه شده است آیا نیست در دوزخ جایی متکبران و

بر خدا که رویهای ایشان سیاه کرده شده است آیا نیست در دوزخ جای بود باش برای متکبران و

يُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ ۡ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوْۗءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ⑨

نجات دهد خدا متقیان را قرین رستگاری خویش شده نرسد بدیشان سختی و نه اندوهگین شوند

نجات دهد الله (از جهنم) آنان را که پرهیز کردند بهمراه کامیابی ایشان نرسد بایشان بدی و نه ایشان اندوهگین شوند

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۡ وَّهُوَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ⑩ لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ

خدا آفریننده هر چیز است و او بر هر چیز خبر گیرنده است مراو راست کلید های آسمان ها

الله آفریننده هر چیز است و او بر هر چیز متصرف است مراو راست کلید های آسمانها

وَالْاَرْضِ ۭ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ⑪ قُلْ

و زمین ف و آنانکه کافر شدند به نشانهای خدا این جماعه ایشانند زیان کاران بگو

و زمین، و آنانکه کافر شدند بنشانهای الله آن جماعه ایشانند زیان کاران بگو

اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُوْۗنِّىْٓ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجٰهِلُوْنَ ① وَلَقَدْ اُوْحِيَ اِلَيْكَ وَ

آیا می فرمائید مرا که پرستش کنم غیر خدا را ای نادان و هر آینه وحی فرستاده شد یا محمد بسوی تو و

آیا بجز الله امر می کنید که بپرستم (آنرا) ای نادان و (بتحقیق) وحی کرده شده بسوی تو و

اِلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَىِٕنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُوْنَنَّ مِنَ

بسوی آنانکه پیش از تو بودند اگر شریک خدا مقرر کنی البته نابود گردد عمل تو و البته شوی از

بسوی آنانکه پیش از تو بودند (قسم است) که اگر شرک آوردی البته تباه شود عمل تو و (هر آئینه) شوی از

الْخٰسِرِيْنَ ② بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِّنَ الشّٰكِرِيْنَ ③ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ

زیان کاران بلکه خدا را فقط عبادت کن و بشو از سپاسداران و نه شناختند خدا را

زیان کاران (شرک مکن) بلکه (خاص) الله را پرستش کن و باش از حق پذیرندگان (شکرگذاران) و ندانستند خدا را

حَقَّ قَدْرِهٖ ڰ وَالْاَرْضُ جَمِيْعًا قَبْضَتُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيّٰتٌۢ

حق شناختن او و زمین همه یکجا در مشت اوست روز قیامت و آسمانها پیچیده شوند

حق دانستن او و زمین همه یک مشت اوست در روز قیامت و آسمانها پیچانیده شده باشند

بِيَمِيْنِهٖ ۭ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ④ وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ فَصَعِقَ

در دست راست او پاکی او راست و برتر است از آنکه شریک او مقرر می کنند و دمیده شود در صور پس بمیرد

در دست راست او پاک است او و برتر است از شرک ایشان و دمیده شود در صور پس بیهوش گردد

مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَاۗءَ اللّٰهُ ۭ ثُمَّ نُفِخَ

هر که در آسمانها و هر که در زمین ست مگر آنکه خدا خواسته است باز دمیده شود

هر که در آسمانها و هر که در زمین است مگر آنکه خواهد الله باز دمیده شود

فِيْهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَّنْظُرُوْنَ ⑤ وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُوْرِ رَبِّهَا

در صور بار دیگر پس ناگهان ایشان ایستاده شوند می نگرند و روشن شود زمین بنور پروردگار خود

در آن بار دیگر پس در آن وقت ایشان ایستاده گانند مینگرند (هر طرف را) و روشن شود زمین بنور پروردگار آن

وَوُضِعَ الْكِتٰبُ وَجِايْۗءَ بِالنَّبِيّٖنَ وَالشُّهَدَاۗءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ

و نهاده شود نامهٔ اعمال و آورده شود پیغامبران را و گواهان را و حکم کرده شود میان آدمیان براستی

و نهاده شود نامهٔ اعمال و آورده شود پیغمبران و گواهان و فیصله کرده شود میان بندگان براستی

وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ⑥ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ⑦

و ایشان ستم کرده نشوند و تمام داده شود هر شخصی را جزای آنچه کرده است و خدا داناتر است بآنچه می کنند

و بایشان ظلم کرده نشود و تمام داده شود هر شخصی را جزای آنچه کرده است و خدا داناتر است به آنچه می کنند

فتح الرحمٰن
ف ۱ یعنی مختار و متصرف اوست والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی
ف ۵ حضرت شاه صاحب میفرمایند که بار اول نفخ صور برای فنای عالم و بار دوم برای زنده شدن است۔ این نفخ سوم بعد از حشر برای بیهوش ساختن و نفخ چهارم برای هوشیار کردن است۔ بعد از آن تمام مخلوقات بحضور خداوند پیش میشوند۔ یا کمی تغیر در نقل عبارت مگر نزد اکثر علمای محقق نفخ صور فقط دو بار بعمل می آید در مرتبهٔ اول هوش و حواس هر دو زائل میشود پس زندگان می میرند و کسانیکه مرده بودند بر ارواح آنها کیفیت بیهوشی طاری میشود بعد ها نفخ دوم دمیده میشود بذریعهٔ آن ارواح مردگان بسوی ابدان بر می گردد و بیهوش شدگان بافاقه می آیند و در آن وقت منظر عجیب و غریب حیرت آور محشر را می نگرند پس از آن بکمال سرعت بحضور خداوند قدوس حاضر کرده میشوند۔ (تنبیه) از «الا من شاء الله» بعضی جبرئیل میکائیل، اسرافیل و ملک الموت را مراد گرفته اند و بعضی بهمراه آنها «حملة العرش» را نیز شامل کرده اند نزد بعضی انبیاء۔ شهدا مراد اند والله اعلم بهر حال این استثنا در وقت آن نفخ می باشد بعد از آن ممکن است بر آنها هم فنا وارد شود۔ «لمن الملک الیوم لله الواحد القهار» المومن ک

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا

درداں کردہ شود کافران را بسوی دوزخ گروہ گروہ تا وقتیکہ بیایند نزدیک دوزخ واکردہ شود دروازہ ہاے آن

راندہ میشوند کافران بسوی دوزخ گروہ گروہ تا چون بیایند نزد دوزخ بازکردہ شود دروازہ ہاے آن

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ

وگویند ایشان را نگہبانان دوزخ آیا نیامدہ بودند بشما پیغامبران از جنس شما میخواندند بر شما آیات پروردگار شما را

وگویند بایشان نگہبانان دوزخ آیا نیامدہ بودند پیغمبران از جنس کہ میخواندند بر شما آیات پروردگار شما را

وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ

و میترسانیدند شما را از ملاقات این روز شما گفتند آرے و لیکن محقق شد حکم

و میترسانیدند شما را از ملاقات این روز شما گویند آری و لیکن محقق شدہ حکم

الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ۝١ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

عذاب بر کافران گفتہ شود در آیید بدرواز ہاے دوزخ جاویداں درانجا

عذاب بر کافران گفتہ شود درایید بدروازہ ہای دوزخ جاوید بودگان دران

فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ۝٢ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ

پس بدجای متکبران ست دوزخ درداں کردہ شوند آنان کہ ترسیدند از پروردگار خویش بسوئے بہشت

پس بد اقامت گاہ متکبران دوزخ است راندہ شوند آنان کہ ترسیدند از پروردگار خود بسوئے بہشت

زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ

گروہ گروہ تا وقتیکہ بیایند نزدیک بہشت دوا کردہ شود دروازہ ہاے آں و گویند ایشانرا نگاہبانان بہشت سلام

گروہ گروہ تا چون بیایند نزد بہشت در حالیکہ کشودہ باشد دروازہ ہای آن و گویند ایشانرا خازنان بہشت سلام باد

عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ۝٣ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا

بر شما باد خوشحال شدید پس در آیید درو بہشت جاویداں و گویند سپاس خدا را ست کہ راست کرد با ما

بر شما خوش باشید پس در آیید بہشت جاویدان (پس باین اعزاز و اکرام در آیند دران) و گویند متقیان ستایش اللہ راست آن

وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ ۖ فَنِعْمَ أَجْرُ

وعدہ خود و عطا کرد ما را زمین جائے می گیریم از بہشت ہر جا کہ خواہیم پس نیک مزد

وعدہ خود را و داد ما را زمین (بقسم وارث) خانہ می گیریم از بہشت ہر جای کہ بخواہیم عہ پس نیک مزد عمل

الْعَامِلِينَ ۝٤ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ

کارکنندگان ست بہشت و بہ بینی فرشتگان را گرداگرد شدہ حوالی عرش تسبیح می گویند

کنندگان بہشت است و ببینی فرشتگان را گرد آیندگان بدور عرش تسبیح می گویند

بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۖ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝٥

ہمراہ ستایش پروردگار خویش وحکم کردہ شود میان ایشان براستی و گفتہ شود ستایش خدا یرا ست پروردگار عالمہا

با حمد پروردگار خود و حکم کردہ شود میان خلق براستی و گفتہ شود ستایش مر خدای راست کہ پروردگار عالمیان است عہ

سورۃ المؤمن مکیۃ وہی حم و رکوعاتہا تسع — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — ثمانون و خمس آیات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

حم ۝١ تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ۝٢ غَافِرِ الذَّنبِ وَ

فرو فرستادن کتاب از جانب خدای غالب داناست آمرزندہ گناہ و

فرو فرستادن این کتاب است از اللہ غالب دانا آمرزندہ گناہ و

قَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ إِلَيْهِ

پذیرندہ توبہ سخت کنندہ عقوبت خداوند توانگری نیست ہیچ معبود مگر او بسوے اوست

قبول کنندہ توبہ سخت عقوبت کنندہ (کسی را کہ خواہد) خداوند توانائی نیست معبود برحق مگر او ست بسوی اوست

ایکہ ہر یک فرشتہ (در ملاء اعلی) قرار قاعدہ خود تدبیری را اظہار میکنند کما یشیر الیہ اختصام الملاء الاعلی و تفصیل فی حجۃ اللہ البالغۃ سپس اللہ تعالی تدبیر یکی را نافذ می فرماید و آن ہمہ ...

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در اختصام ملاء اعلی ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاہ صاحب (رحمہ اللہ) می نویسد، برای آنہا حکم ہر جائی کہ بخواہند سکونت کنند۔ لیکن ہر کس آن جای را مے طلبد کہ قبلاً برای وی آمادہ شدہ است۔ و نزد بعضی مراد این است کہ در جنت برای سیر و ملاقات ہیچ ممانعت رفت و آمد نیست

ف۶ ہنگامیکہ حق تعالی برای حساب نزول اجلال میفرماید فرشتگان بدور عرش صف زدہ مصروف تسبیح و تحمید پروردگار خود می باشند ذات احکم الحاکمین میان بندگان بکمال صحت و انصاف قضاوت می نماید۔ در اثر آن از ہر طرف بجوش و خروش تمام نعرۂ «الحمد للہ رب العلمین» بلند می گردد بمعنی اینکہ کل ستایش و خوبی خدای را سزد کہ پروردگار تمام عالمہا ست کہ کار جہانی را باین خوبی و عدالت فیصلہ نمود) باین نعرۂ تحسین دربار ختم میشود عموم مفسرین این آیت را بہمین اسلوب بیان کردہ اند لیکن حضرت شاہ صاحب رحمہ اللہ این آیت را بر «حالت حاضرہ» حمل کردہ و ضمیر «قضی بینہم» را بسوی ملائکہ راجع نمودہ است۔ چنانچہ مینویسد، «مطلب فیصلہ بین فرشتگان ...

ع ۸ — ۵ — ۵

الْمَصِيرُ ③ مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ

بازگشت مکابره نمی کنند در آیت های خدا مگر کافران پس غره نکند ترا

بازگشت مجادله نمی کنند در سخنان الله مگر کافران پس فریب ندهد ترا

تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ④ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ

آمد و رفت ایشان در شهرها دروغ داشتند پیش ایشان قوم نوح و جماعت های دیگر

آمد و رفت ایشان در شهرها تکذیب کردند پس از ایشان قوم نوح و جماعت های دیگر

بَعْدِهِمْ ۖ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ ۖ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ

بعد از قوم نوح و قصد کرد هر جماعت به پیغامبر خود تا بگیرند آنرا و مکابره کردند به شبهات بیهوده

بعد از قوم نوح و قصد کرد هر امت به پیغمبر خود که بگیرند او را و مجادله کردند بسخنان بیهوده

لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ⑤ وَكَذَٰلِكَ حَقَّتْ

تا ناچیز سازند بآن سخن درست را پس گرفتم ایشان را پس چگونه بود عقوبت من و هم چنین ثابت شد

تا از پا در آرند به آن حق را پس گرفتار کردم ایشان را پس چگونه بود عقوبت من و هم چنین محقق گردید

كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ⑥ الَّذِينَ يَحْمِلُونَ

حکم پروردگار تو بر کافران که ایشان اهل دوزخ اند آنانکه بر میدارند

حکم پروردگار تو بر کافران به این که ایشان اهل دوزخ اند آنانکه بر میدارند

الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ

عرش را و آنانکه گرداگرد عرش اند تسبیح می گویند همراه ستایش پروردگار خویش و ایمان می آرند باو و آمرزش می خواهند

عرش را و آنانکه گرداگرد عرش اند تسبیح می گویند با حمد پروردگار خود و ایمان دارند باو و آمرزش می خواهند

لِلَّذِينَ آمَنُوا ۖ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ

برای مومنان می گویند ای پروردگار ما فرا گرفتی همه چیز را به بخشایش و دانش پس بیامرز آنان را که

برای مومنان (گویند) ای پروردگار ما احاطه نموده رحمت و علم تو همه چیز را پس بیامرز آنان را که

تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ⑦ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ

توبه کردند و پیروی راه تو نمودند و نگاهدار ایشان را از عذاب دوزخ ای پروردگار ما و در آر ایشان را به بوستانهای

توبه کردند و پیروی نموده اند راه ترا و نگاهدار ایشان را از عذاب دوزخ ای پروردگار ما و در آر ایشانرا در بوستانهای

عَدْنٍ الَّتِي وَعَدتَّهُمْ وَمَن صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ ۚ

همیشه ماندن که وعده کرده بایشان و در آر نیز هر که شایسته کار باشد از پدران ایشان و زنان ایشان و فرزندان ایشان

اقامت که وعده کرده بایشان و نیز هر که نیکو کار باشد از پدران ایشان و زنان ایشان و فرزندان ایشان

إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑧ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ ۚ وَمَن تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ

هر آئینه توئی غالب با حکمت و نگاهدار ایشان را از عقوبت ها و هر کرا نگاه داری از عقوبت در آن روز

هر آئینه توئی غالب با حکمت و نگاهدار ایشانرا از بدیها و هر کرا تو نگاه داری از بدیها در این روز

فَقَدْ رَحِمْتَهُ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ⑨ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ

پس هر آئینه رحم کرده بروی و این مقدمه نگاهداشتن همانست مطلب یابی بزرگ هر آئینه آنانکه کافر شدند آواز داده شود ایشانرا که

بتحقیق رحم کردی بروی و همین است کامیابی بزرگ (هر آئینه) آنانکه کافر شدند ندا کرده شوند که

لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِن مَّقْتِكُمْ أَنفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ

بتحقیق دشمنی داشتن خدا شمارا وقتیکه خوانده می شدید در دنیا بسوی ایمان

بتحقیق بیزاری الله بزرگتر است از بیزاری شما از نفس های تان در آن وقتی که خوانده میشدید (در دنیا) بسوی ایمان

فَتَكْفُرُونَ ⑩ قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا

پس کافر می ماندید زیاده ترست از دشمن داشتن شما خود را گویند ای پروردگار ما مرده ساختی ما را دو بار و زنده گردانیدی ما را دو بار

پس کافر می شدید گویند ای پروردگار ما بمیراندی ما را دو بار و زنده گردانیدی ما را دو بار پس اقرار کردیم

تفسیر عثمانی

ع ۵ اگرچه هر کس به سبب اعمال خود به بهشت میرود (چنانکه درین موقع هم از قید «ومن صلح» ظاهر است) و بدون ایمان و صلاح خودش زن و بچه و مادر و پدر بکار نمی آیند لیکن حکمت های تو این طور هم است که بسبب یک نفر هم چندین نفر را نسبت به اعمال آنها به مرتبهٔ بلند تری برسانی. کما قال الله تعالی «والذین امنوا واتبعتهم ذریتهم بایمان الحقنا بهم ذریتهم وما التناهم من عملهم من شیٔ» (طور رکوع ۱) و اگر بنظر عمیقانه نگریسته شود حقیقةً آن نتیجه هم شاید عمل عبادهٔ کدام عمل طبعی آنها باشد مثلاً آرزو داشته باشند که با هم رفتار همین مرد صالح را تعقیب کنیم پس این نیت و حرص نیکی بحضور الله مقبول گردد و یا یک صورت اکرام و ملاطفت آن مرد صالح همین باشد که به والدین و عیال و اطفال آن مرد صالح بهمان درجه داده شود.

ع ۹

ع ۶ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد «اول خاک بود یده یا نطفه پس مرده بودید سپس روح دمیده شده زنده گردیدید. باز مردید بعد از آن بعث زنده کرده شده بر انگیخته شدید اینست دو موت و دو حیات» قال الله تعالی «کیف تکفرون بالله وکنتم امواتا فاحیاکم ثم یمیتکم ثم یحییکم ثم الیه ترجعون» (بقره رکوع ۳) بدیگر قسم هم تفسیر شده لیکن واضح ترین است.

بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ② ذَٰلِكُم بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ

گناهان خود پس آیا بسوئے بیرون رفتن راہے ہست یعنی حیله ہست ف۱ این عذاب بسبب آنست که چون یاد کرده مے شد خدا

گناهان خود پس آیا هست بسوی بیرون آمدن راهی (از طرف خدا به آنها گفته میشود) این عذاب بسبب آنست که چون یاد کرده میشد الله

وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ ۖ وَإِن يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا ۚ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ③

تنها انکار می کردید و اگر شریک او مقرر کرده میشد باور می داشتید پس فرمان خدا راست بلند قدر بزرگوار

بیگانگی انکار می کردید و چون شرک باو کرده میشد باور میداشتید اکنون حکم الله بلند قدر بزرگ راست ع۵

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ

اوست آنکه می نماید شمارا نشانهاے خود و فرود می فرستد براے شما از آسمان رزق را و پند پذیر نمی شود

اوست آنکه می نماید نشانهای خود را و فرو میفرستد برای شما از آسمان رزق را و نمیدانند (این را)

إِلَّا مَن يُنِيبُ ④ فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ

مگر کسے که رجوع می کند بخدا پس یاد کنید خدا را یک جهت ساخته براے او عبادت را اگرچه ناخوش دارند

مگر آنکه رجوع می کند بالله پس عبادت کنید الله را در حالی که خالص کنندگان باشید برای او عبادت را اگرچه بد بدانند

الْكَافِرُونَ ⑤ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ

کافران اوست بلند کننده مرتبها خداوند عرش می اندازد روح را از فرمان خود بر

کافران ع۶ (اوست) بلند کننده درجات مالک عرش فرو میفرستد سخن راز از حکم خود بر

مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ⑥ يَوْمَ هُم بَارِزُونَ ۖ

هر که خواهد از بندگان خود تا بترساند آن بنده را از روز ملاقات ف۲ روزیکه ایشان بیرون آیند ف۳

هر که خواهد از بندگان خود تا بترساند (آن بنده) از روز ملاقات روزیکه ایشان بیرون آیندگان اند

لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۚ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ⑦

پوشیده نماند بر خدا از ایشان چیزے خدا فرماید کراست بادشاهی امروز باز خود جواب دهد مر خدائے یگانه غالب را

پوشیده نباشد بر الله از ایشان چیزی (الله فرماید) کراست پادشاهی امروز (خود فرماید) مر الله یگانه غالب راست

الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ⑧

امروز پاداش داده شود هر شخصے بحسب آنچه کرده است هیچ ستم نیست امروز هر آئینه خدا زود حساب کننده است

امروز جزا داده میشود هر نفس را بحسب آنچه کرده است هیچ ستم نیست امروز هر آئینه الله زود گیرنده حساب است

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۚ مَا

و بترسان ایشان را از روز قیامت آنگاه که دلها نزدیک چنبر گردن باشند پر شده از غم نیست

و بترسان ایشان را از روز زود آمدنی آنگاه دلها برسد نزد گلوها در حالیکه فرو برندگان غم باشند نیست

لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ⑨ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي

ستمگاران را هیچ دوستے و نه شفاعت کننده که سخن او قبول کرده شود میداند خدا خیانت چشمها را و آنچه پنهان می دارند

ستمگاران را هیچ دوستی و نه شفاعت کننده که سخن او پذیرفته شود میداند خدا نگاه های دزدیده چشمها را و آنچه که نهان میدارد

الصُّدُورُ ⑩ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ۖ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ

سینها خدا حکم می کند براستی و آنانکه کافران می پرستند ایشان را بجز خدا

سینه ها والله حکم می کند بحق و آنان را که می پرستند بجز خدا

لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ⑪ ع أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي

حکم نمی کنند بچیزے هر آئینه خدا همو ست شنوا بینا آیا سیر کرده اند در

فیصله نمی کنند چیزی را (هر آئینه) الله همون است شنوا بینا آیا نرفته اند در

الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا

زمین تا بنگرند چگونه بود آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند بودند

زمین تا ببینند که چگونه شد انجام آنانکه پیش از ایشان بودند بودند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی باخدا دیگر شریک... ف۲ یعنی از قبور ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اکنون صورت ندارد که پس بدنیا فرستاده شوید۔ حالا در اثر اعمال گذشته خود حتماً دچار مجازات می گردید این فیصله هلاکت ابدی در حق شما از سببی شده است که شما در مقابل این دعوت که حق تعالے ذات یگانه و یکتاست گاهی گوش ننهادید و دائماً از ذات او و یا وحدانیتش انکار کردید بلی اگر کسی شما را بسوی خدای باطل دعوت میداد فوراً آمنا و صدقنا گفته پیروی می نمودید ازین واقع سرشت و طبیعت شما بخوبی اندازه میشود که اگر هزار بار هم بدنیا رجعت داده شوید همین کفر و شرک را کسب کرده پس می آئید بنا بران امروز مجازات هیچ جرم شما همین حبس دوام است که از محکمۂ عدالت عالیۂ آن خدای کبیر صادر شده است و در هیچ جای مرافعه آن امکان ندارد. آرزوی تخلیص ازان بکلی عبث است۔ ع۶ بندگان باید از فهم و دانش کار گیرند و فقط بسوی خدای واحد رجوع کرده او را بخوانند در بندگی وی کسی را شریک نگردانند۔ بیشک کافران و مشرکان ازین عمل و روش اعلاء بندگان مخلص بدی برند که چسان از همه ارباب انواع صرف نظر نموده تنها یک خدا را پذیرفته اند لیکن موحد راسخ و پخته همان است که در مجمع مشرکین نعرۂ توحید بلند کند و از هیچ من...

ع ۱۱

هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ

زیاده تر از ایشان بقوت و به نشانها در زمین ف۱ پس گرفتار کرد ایشان را خدا بگناهان ایشان

ایشان سخت تر از ایشان از روی قوت و نشانی ها در زمین پس گرفت ایشانرا الله بسبب گناهان ایشان

وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَاقٍ ① ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم

ونه بود ایشان را از خدا هیچ پناه دهنده این عقوبت بسبب آن بود که می آمدند بایشان پیغامبران ایشان

ونیست ایشانرا از (عذاب) الله هیچ منع کننده ف۵ این (گرفت) بسبب آن است که می آمدند بایشان پیغمبران آنان

بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ②

به نشانها پس ایشان کافر شدند پس گرفتار کرد ایشانرا خدا هر آئینه خدا توانا سخت عقوبت ست

با نشانه ها پس کافر شدند پس گرفتار کرد ایشانرا الله به تحقیق الله قوی سخت عقوبت است

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ③ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَ

و هر آئینه فرستادیم موسی را به نشانی خویش و بحجت ظاهر بسوے فرعون و

و (قسم است) به تحقیق فرستادیم موسی را با نشان های خویش و حجت ظاهر بسوی فرعون و

هَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ④ فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْحَقِّ مِنْ

هامان و قارون پس گفتند جادوگری دروغگو هست پس چون آمد بدیشان به پیغام راست از

هامان و قارون پس گفتند جادوگر دروغگوی است پس چون آورد بایشان حق را از

عِندِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ ۚ

نزدیک ما گفتند بکشید فرزندان آنانکه ایمان آوردند همراه او و زنده گزارید دختران ایشان را

نزد ما گفتند بکشید پسران آنانی راکه ایمان آوردند همراه او و زنده گذارید زنان (دختران) شانرا

وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ⑤ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ

و نیست حیله سازی کافران مگر در تباهی و گفت فرعون اے یاران بگذارید مرا تا بکشم

و نیست حیله سازی کافران مگر در تباهی و گفت فرعون بگذارید مرا تا بکشم

مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ۖ إِنِّي أَخَافُ أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَن يُظْهِرَ

موسی را و باید که دعا کند بجناب پروردگار خویش هر آئینه من میترسم ازان که بدل کند دین شمارا یا پدید آرد

موسی را و باید که بخواند پروردگار خود را (بامداد خود) ف۵ (زیرا) من میترسم از آنکه بدل کند دین شمارا یا ظاهر سازد

فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ⑥ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُم

در زمین فساد را و گفت موسی هر آئینه من پناه گرفتم به پروردگار خود و به پروردگار شما

در زمین فساد را و گفت موسی (هر آئینه) من پناه بردم به پروردگار خود و پروردگار شما

مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ⑦ وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ

از شر هر متکبرے که باور نمیدارد روز حساب را و گفت مردے مسلمان

از هر متکبری ف۵ که ایمان نمی آرد بروز حساب و گفت مرد مومن

مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ

از خویشان فرعون که پنهان میداشت ایمان خود را آیا می کشید مردے را بسبب آنکه می گوید پروردگار من

از اقارب فرعون که پنهان میداشت ایمان خود را آیا می کشید مردی را بسبب آنکه می گوید پروردگار من

اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُم بِالْبَيِّنَاتِ مِن رَّبِّكُمْ ۖ وَإِن يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ

خدا است و هر آئینه آورده است پیش شما نشان ها از جانب پروردگار شما و اگر بفرض دروغگو باشد پس وبال

خداست حالانکه (به تحقیق) آورده است بشما نشانی های روشن از پروردگار شما و اگر باشد دروغگوی پس بروی است

كَذِبُهُ ۖ وَإِن يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُم بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ

بر اوست دروغگوئی او و اگر راست گو باشد البته برسد بشما بعض آنچه وعده میدهد شمارا هر آئینه خدا

(وبال) دروغگوئی و اگر باشد صادق برسد بر شما بعض از آنچه وعده می کند بر شما به تحقیق الله

فتح الرحمن

ف۱ یعنی محلها و قلعه ها بسیار بنا کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون کسی آنان را از عذاب دنیا نجات داده نتوانست از عذاب آخرت چسان رستگاری خواهد داد ف۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد: «فرعون گفته بود که مرا بگذارید شاید ارا کین سلطنت او مشورهٔ قتل را نمیدادند زیرا از مشاهدهٔ معجزات ترسیده بودند که مبادا رب او انتقام بگیرد» مزید بران خود فرعون هم بدل ترسان و مرعوب شده بود لیکن بغرض اینکه بمردم قوت و شجاعت خود را اظهار کند از انتهای شقاوت و بے حیائی خود این چنان بلاف زد تا مردم بدانند که هیچ خوف و هراس او را از اصدار حکم قتل مانع نیست و ارادهٔ او را هیچ قوت باز داشته نمی تواند. ف۵ چون موسی علیه السلام از مشوره های آنها آگهی یافت، به قوم خود فرمود که «من این تهدیدات را قطعاً بخیال نمی آورم یک شخص فرعون چه است اگر متکبرین و جبارین تمام دنیا یک جا جمع شوند باز هم پروردگار من و شما کافی است که از شر آنها نجات دهد من خود را فقط به پناه او سپرده ام همان ذات تعالی حامی و مددگار من است» کما قال تعالی «لا تخافا اننی معکما اسمع واری» (طه- رکوع ۲) بنا بر آن چون حمایت و امداد او تعالی حاصل باشد از انسان مغرور و متکبر چه خوف خواهد بود ۱۲.

۴ ع ۸

لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ۞ يَٰقَوْمِ لَكُمُ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ

راه نمی نماید کسے را که باشد از حد گذرنده دروغ گو ای قوم من شمار است بادشاهی امروز

راه نمی نماید کسی را که او هست از حد گذرنده دروغ گوئی ای قوم من امروز شمار است پادشاهی در حالیکه

ظَٰهِرِينَ فِي ٱلْأَرْضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِنۢ بَأْسِ ٱللَّهِ إِن جَآءَنَا ۚ

غالب شده در زمین پس که نصرت دهد مارا از عذاب خدا اگر بیاید بما

غلبه کنندگانید در زمین پس که نصرت دهد مارا از عذاب الله اگر بیاید بما

قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ أُرِيكُمْ إِلَّا مَآ أَرَىٰ وَمَآ أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ

گفت فرعون مصلحت نمیدهم شمارا مگر آنچه را: راه می کنم و دلالت نمی کنم شمارا مگر براه

گفت فرعون تصویب نمی کنم برای شما مگر آنچه را که میدانم و نشان نمیدهم بشما مگر راه

ٱلرَّشَادِ ۞ وَقَالَ ٱلَّذِيٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيْكُم مِّثْلَ

راستی و گفت شخصی که ایمان آورده بود ای قوم من هر آئینه من میترسم بر شما از مانند

هدایت و گفت همان شخصی که ایمان آورده بود ای قوم من (هر آئینه) من می ترسم بشما از مانند (واقعات)

يَوْمِ ٱلْأَحْزَابِ ۞ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَٱلَّذِينَ

روز جماعت هائے پیشین مانند صورت حال قوم نوح و عاد و ثمود و آنانکه

روز امم گذشته مانند حال قوم نوح و عاد و ثمود و آنانکه

مِنۢ بَعْدِهِمْ ۚ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ۞ وَيَٰقَوْمِ إِنِّيٓ أَخَافُ

بعد از ایشان بودند و خدا اراده ستم نمی کند بر بندگان و اے قوم من هر آئینه من می ترسم

بعد از ایشان بودند و نیست الله که اراده کند ستمی را بر بندگان و اے قوم من هر آئینه من می ترسم

عَلَيْكُمْ يَوْمَ ٱلتَّنَادِ ۞ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُم مِّنَ ٱللَّهِ مِنْ

بر شما از روز آواز دادن بایکدیگر روزیکه رو بگردانید پشت داده نبود شمارا از خدا هیچ

بر شما از روز ندای یکی بدیگری روزیکه روی بگردانید (از موقف) بازگشتگان نیست شمارا از الله هیچ

عَاصِمٍ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ۞ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ

نگاه دارنده و هر کرا گمراه سازد خدا پس نیست اورا هیچ راه نماینده و هر آئینه آمده بود پیش ازین بشما یوسف

نگهدارنده و هر کرا گمراه سازد الله پس نیست اورا هیچ رهنما و (هر آئینه) آمده بود بشما یوسف

مِن قَبْلُ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُم بِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا هَلَكَ

بنشانها پس همیشه در شک بودید از آنچه آورده بود پیش شما آنرا تا وقتیکه بمرد

پیش ازین با نشانه های روشن پس همیشه بودید در شک از آنچه آورده بود نزد شما آنرا تا آن گاه که بمرد

قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِهِۦ رَسُولًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَنْ هُوَ

گفتید نخواهد فرستاد خدا بعد از وے پیغامبرے را همچنین گمراه می کند خدا هر کرا هست او

گفتید هرگز نخواهند فرستاد الله بعد از وی پیغمبری را همچنین گمراه می کند الله هر که او

مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ۞ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَٰنٍ

از حد در گذرنده شک آرنده آنانرا که مکابره می کنند در آیات خدا بغیر حجت که

بیباک شک آرنده است (گمراه می کند خدا) آنانرا که جدال می کنند در آیات خدا بغیر کدام سندیکه

أَتَىٰهُمْ ۖ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ وَعِندَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ ٱللَّهُ

آمده باشد پیش ایشان سخت ناپسند شد این مکابره ایشان نزدیک خدا و نزدیک آنانکه ایمان آوردند هم چنین مهر می نهد خدا

آمده باشد بایشان سخت بیزاری (ناپسند) است این مکابره ایشان نزد خدا و نزد آنانیکه ایمان آوردند هم چنین مهر می نهد الله

عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ۞ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰهَٰمَٰنُ ٱبْنِ لِى صَرْحًا

بر هر دل متکبر سرکش و گفت فرعون اے هامان عمارت کن برائے من کوشکے

بر هر دل متکبر سرکش و گفت فرعون ای هامان بنا کن برائے من قصر بلند

تفسیر عثمانی

۵ عموم مفسرین از "یوم التناد" (روز ندای یکی بدیگری) روز قیامت را مراد میگیرند وقتیکه همه مردم برائے جمع شدن و حساب دادن در محشر خوانده میشوند و اهل جنت و اهل دوزخ و اهل اعراف یکدیگر را صدا خواهند کرد و بالاخر ندا خواهد آمد "یا اهل الجنة خلود لاموت" و "یا اهل النار خلود لاموت" کما ورد فی الحدیث لیکن حضرت شاه صاحب (رحمه الله) از "یوم التناد" روزی را مراد گرفته است که در آن بر فرعونیان عذاب نازل شد۔ چنانچه می نویسند "که روز فرعونیان وارد شد که در بحر قلزم غرق گردیدند در هنگام غرق شدن تمام نفری یک دیگر را صدا می کردند شاید آن مرد مومن بذریعه کشف معلوم کرده باشد و یا ازین قیاس که بر هر قوم عذاب همین طور وارد می شود" ۵ اظهار کردید که قصه تمام شد۔ نه او پیغمبر بود و نه اکنون بعد از او کدام پیغمبری آمدنی است۔ گویا از ابتدا سلسله رسالت را انکار کردید لیکن حضرت شاه صاحب (رحمه الله) می نویسد که "اهالی مصر در حیات حضرت یوسف به نبوت او قائل نشدند بعد از وفات وی چون سر رشته سلطنت مصر رو بخرابی نهاد اظهار

بعد از زوال آن ... [illegible]

کردند که قدم یوسف درین شهر بنهایت مبارک بود در آینده متأسفانه هیچ نبی نخواهد آمد یا آن انکار و یا اکنون این اقرار این است اسراف و بدگوئی مدعای مرد مومن این بود که قدر نعمت . . .

لَعَلِّيٓ أَبۡلُغُ ٱلۡأَسۡبَٰبَ ﴿٩﴾ أَسۡبَٰبَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَ

تا باشد که برسم باین راه بار راه بای آسمانها تا در نگرم بسوی پروردگار موسی و

شاید برسم باین راه ها راه های آسمانها را پس بنگرم بسوی معبود موسی و

إِنِّي لَأَظُنُّهُۥ كَٰذِبٗاۚ وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرۡعَوۡنَ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَصُدَّ عَنِ

هر آئینه من دروغگوی پندارمش و هم چنین آراسته شد در نظر فرعون عمل بد او و باز داشته شد از

(هر آئینه) من می پندارم موسی را دروغگوی و هم چنین (مثل تزئین این گفتار) زینت داده شد برای فرعون عمل بد او و باز داشته شد

ٱلسَّبِيلِۚ وَمَا كَيۡدُ فِرۡعَوۡنَ إِلَّا فِي تَبَابٖ ﴿١٠﴾ وَقَالَ ٱلَّذِيٓ ءَامَنَ يَٰقَوۡمِ

راه صواب و نبود حیله سازی فرعون مگر در تباهی و گفت آنکه ایمان آورده بود ای قوم من

راه راست و نیست مگر فرعون مگر در تباهی و گفت آنکه ایمان آورده بود ای قوم من

ٱتَّبِعُونِ أَهۡدِكُمۡ سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿١﴾ يَٰقَوۡمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا

پیروی من کنید تا دلالت کنم شما را براه راستی ای قوم من جز این نیست که این زندگانی دنیا

پیروی کنید مرا تا برسانم شما را براه صواب ای قوم من جز این نیست که این زندگانی دنیا

مَتَٰعٞ وَإِنَّ ٱلۡأٓخِرَةَ هِيَ دَارُ ٱلۡقَرَارِ ﴿٢﴾ مَنۡ عَمِلَ سَيِّئَةٗ فَلَا يُجۡزَىٰٓ

اندک بهره است و هر آئینه آخرت همونست سرای همیشه بودن هر که عمل آرد کار بد جزا داده نخواهد شد

اندک بهره (فانی شدنی) است و (هر آئینه) سرای آخرت همون است سرای جاویدان هر که کند بدی پس جزا داده نمی شود باو

إِلَّا مِثۡلَهَاۖ وَمَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ

الا مانند آن و هر که بجا آرد کار شایسته خواه از جنس مرد خواه از جنس زن و او مومن بود

مگر برابر آن و هر که کند نیکوئی مرد باشد یا زن در حالی که مومن بود

فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ يُرۡزَقُونَ فِيهَا بِغَيۡرِ حِسَابٖ ﴿٣﴾ وَيَٰقَوۡمِ مَا لِيٓ

پس در آیند آنجماعه به بهشت رزق داده شود ایشان را آنجا بغیر شمار وای قوم من چیست مرا

پس آن گروه در آیند بهشت در حالی که رزق داده میشود ایشان را دران بی شمار وای قوم من چیست مرا

أَدۡعُوكُمۡ إِلَى ٱلنَّجَوٰةِ وَتَدۡعُونَنِيٓ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٤﴾ تَدۡعُونَنِي لِأَكۡفُرَ

که میخوانم شما را بسوی نجات و شما میخوانید مرا بسوی دوزخ میخوانید مرا بسوی آن که کافر شوم

که دعوت می کنم شما را بسوی نجات و دعوت می کنید مرا بسوی دوزخ میخوانید مرا باینکه کافر شوم

بِٱللَّهِ وَأُشۡرِكَ بِهِۦ مَا لَيۡسَ لِي بِهِۦ عِلۡمٞ وَأَنَا۠ أَدۡعُوكُمۡ إِلَى ٱلۡعَزِيزِ

بخدا و شریک او مقرر کنم چیزی که نیست مرا بحقیقت آن علم و من میخوانم شما را بسوی خدا غالب

به الله و شریک سازم بالله چیزی را که نیست مرا به (معبودیت) آن علم و من میخوانم شما را بسوی ذات غالب

ٱلۡغَفَّٰرِ ﴿٥﴾ لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدۡعُونَنِيٓ إِلَيۡهِ لَيۡسَ لَهُۥ دَعۡوَةٞ فِي ٱلدُّنۡيَا

آمرزگار بی شبه چیزیکه شما میخوانید مرا بسوی آن نیست آنچیز را قبول کردن دعا نه در دنیا

آمرزگار حق است چیزی که میخوانید مرا بسوی آن نیست آن چیز را دعوتی در دنیا

وَلَا فِي ٱلۡأٓخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَآ إِلَى ٱللَّهِ وَأَنَّ ٱلۡمُسۡرِفِينَ هُمۡ أَصۡحَٰبُ

و نه در آخرت و بی شبهه بازگشت ما بسوی خداست و بی شبه از حد گذشتگان ایشان اند اهل

و نه در آخرت و (محقق است) که (هر آئینه) بازگشت ما بسوی الله است و بدرستیکه از حد گذرندگان ایشانند رفیقان

ٱلنَّارِ ﴿٦﴾ فَسَتَذۡكُرُونَ مَآ أَقُولُ لَكُمۡۚ وَأُفَوِّضُ أَمۡرِيٓ إِلَى ٱللَّهِۚ

دوزخ پس یاد خواهید کرد آنچه می گویم به شما و می سپارم مقدمه خود را بخدا

دوزخ پس بزودی یاد می کنید آنچه می گویم بشما و می سپارم کار خود را به الله

إِنَّ ٱللَّهَ بَصِيرُۢ بِٱلۡعِبَادِ ﴿٧﴾ فَوَقَىٰهُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِ مَا مَكَرُواْۖ وَحَاقَ

هر آئینه خدا بیناست باحوال بندگان پس نگاه داشت او را خدا از سختیهای بدسگالی ایشان و در گرفت

هر آئینه الله بیناست به بندگان خود پس نگاه داشت موسی را (یا مرد مومن را) الله از شدائد مکر آنها و بر عکس نازل شد

ل۵ مقصد این است که بطریقی سر نیاز شما را به آستان آن خدای واحد خم نمایم که هم نهایت زبر دست است و هم آمرزنده خطاهای بی شمار میباشد (اگر مجرم را مواخذه نماید کسی او را رها نیده نتواند و اگر معاف فرماید کسی او را ازین کار باز داشته نتواند) همان ذات برحق مستحق آن است که انسان از خوف و رجا بحضور او سر عبودیت خود را خم کنده بدانید که من در پناه همان خدا آمده ام که بسوی او شما را دعوت میدهم ل۶ بجز خدا دیگری نیست که در دنیا یا آخرت ادنی ترین نفع و ضرر را مالک باشد پس مردم را به بندگی و غلامی آن چیز حقیر دعوت دادن منتهای جهل و حماقت است، «ومن اضل ممن یدعوا من دون الله من لا یستجیب لهٗ الی یوم القیمة وهم عن دعائهم غافلون واذا حشر الناس کانوا لهم اعداء وکانوا بعبادتهم کافرین» (احقاف رکوع ۱) انسان بچه دلیل و سند مردم را بسوی چنین چیزهای عاجز ناتوان دعوت بدهد؟ طرفه تر آنکه در بین این معبودان بی حقیقت بسا چیزهاست که خود آنها بطرف خود دعوت نمیدهند بلکه قدرت دعوت دادن را هم ندارند ل۷ بالاخره خواهی نخواهی بازگشت همه بسوی همان خدای واحد است چون در آنجا رسند هر کس نتیجهٔ عدوان و بیباکی خود را خواهید دید. اکنون خوب بیندیشید که چه زیاده و مسـ

بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوْٓءُ الْعَذَابِ ۝٨ اَلنَّارُ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَّ
بخویشان فرعون عذاب سخت در گرفت ایشانرا آتش حاضر کرده میشوند بر آتش پگاه و
به آل فرعون بد عذاب آن آتش است پیش کرده میشوند بر آن صبح و

عَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ ۫ اَدْخِلُوْٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ۝٩
شام و روزے کہ قائم شود قیامت گوییم در آرید خویشان فرعون را در سخت ترین عذاب
شام سه و در روزیکه قائم شود قیامت (گفته میشود از طرف خدا) در آرید فرعون و پیروان او را در سخت ترین عذاب

وَاِذْ يَتَحَآجُّوْنَ فِي النَّارِ فَيَقُوْلُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا
و یاد کن چون با هم مکابره می کنند در دوزخ پس گویند ناتوان سرکشان را
(و یاد کن) چون با هم مجادله می کنند در آتش پس گویند ناتوان (پیروان) بمتکبران (رؤساء)

اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا نَصِيْبًا مِّنَ النَّارِ ۝١٠ قَالَ
هر آئینه ما تابع بودیم شمارا پس آیا شما دفع کننده هستید از سر ما یک حصه از عقوبت آتش گویند
(هر آئینه) ما بودیم شمارا پیروان پس آیا شما دفع کننده هستید از ما حصه را از آتش گویند

الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُلٌّ فِيْهَآ ۙ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ۝١١
سرکشان هر آئینه ما همه در آتشیم هر آئینه خدا مقدمه فیصل کرده است در میان بندگان
سرکشان هر آئینه ما همه در آتشیم هر آئینه الله بتحقیق فیصله کرده است میان بندگان

وَقَالَ الَّذِيْنَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوْا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا
و گویند آنانکه در آتش اند نگاهبانان دوزخ را دعا کنید بجناب پروردگار خویش تا سبک کند از ما
و گویند آنانکه در آتش اند برای (فرشتگان) متصرفان دوزخ بخواهید از پروردگار خود تا تخفیف کند از ما

يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ۝١٢ قَالُوْٓا اَوَلَمْ تَكُ تَاْتِيْكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۭ قَالُوْا
حصه یک روزه از عذاب گویند نگاهبانان آیا نمی آمدند بشما پیغمبران شما با معجزه ها گویند آرے
روزی اندک از عذاب گویند (متصرفان دوزخ) آیا (اوقات دعا را ضائع نساختید) نمی آمدند بشما پیغمبران تان با نشانهای روشن

بَلٰى ۭ قَالُوْا فَادْعُوْا ۚ وَمَا دُعٰٓؤُا الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ۝١٣ ع اِنَّا لَنَنْصُرُ
نگاهبانان گویند پس شما دعا کنید و نیست دعای کافران مگر در تباهی هر آئینه ما نصرت دهیم
گویند (متصرفان) پس (خود تان) بخوانید (از طرف خدا فرموده میشود) و نیست خواست کافران مگر در تباهی (هر آئینه) مدد می کنیم

رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُوْمُ الْاَشْهَادُ ۝١
پیغامبران خویش را و آنان را که ایمان آوردند در زندگانی دنیا و دیگر روزیکه قائم شوند گواهان ف
پیغمبران خود و مومنان را در زندگانی دنیا و در روزی که قائم میشوند گواهان

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظّٰلِمِيْنَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْٓءُ الدَّارِ ۝٢
روزیکه سود ندهد ستمگاران را عذر آوردن ایشان و ایشانراست لعنت و ایشانراست عقوبت آن سرائے
در روزیکه نفع ندهد ستمگاران را معذرت های ایشان و مر ایشانراست دوری از رحمت و مر ایشانراست سرای بد

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْكِتٰبَ ۝٣ هُدًى
و هر آئینه دادیم موسے را هدایت و وارث کتاب ساختیم بنی اسرائیل را برای راه نمودن
و بتحقیق دادیم موسے را امور هدایت و میراث دادیم بنی اسرائیل را کتاب هدایت کننده

وَّذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ۝٤ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاسْتَغْفِرْ
و پند دادن خداوندان خرد را پس صبر کن هر آئینه وعده خدا راست ست و آمرزش طلب کن
و پند دهنده برای خداوندان عقول پس صبر کن (بر ایذای کفار) بتحقیق وعدهٔ الله حق است و آمرزش بخواه (برای چیزیکه نسبت بشان تو

لِذَنْۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ۝٥ اِنَّ الَّذِيْنَ
برائے گناه خود و تسبیح گوی باستایش پروردگار خود بشام و پگاه هر آئینه آنانکه
گناه شمرده میشود) و تسبیح گوی باستایش پروردگار خود بیگاه و پگاه (بتحقیق) آنانکه

آیت متعلق بفرعونیان «النار یعرضون علیها غدوا و عشیا» و الفاظ حدیث در باب سوء خیال عمومی «عرض علیه مقعده بالغداة والعشی» حتی همین باشد - والله تعالیٰ اعلم ۱۲

فتح الرحمن

ف یعنی فرشتگان گواهی دهند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ مسکن آنان که در دوزخ است و روز قیامت داخل در آن میشوند هر صبح و شام بایشان نشان داده میشود تا بطور نمونه یک مزهٔ جزئی آن عذاب آینده را چشیده بروند این بود حال عالم برزخ - از احادیث ثابت است که باین صورة هر روز به هر کافر جای نشیمنش در دوزخ و برای هر مومن قرارگاه جنت صبح و شام نشان داده میشود (تنبیه) ازاین آیة فقط تعذیب فرعونیان در عالم برزخ ثابت شده بود - بعد ازان بآنحضرت صلی الله علیه وسلم معلوم شد که جمیع کفار بلکه گنهگاران مؤمنین هم در برزخ معذب میشوند (اعاذنا الله منه) کما ورد فی الاحادیث الصحیحة - در بعض آثار بر می آید هم چنانکه از جمله جنتیان ارواح شهداء در حواصل «پرندگان سبز» داخل شده سیر جنت می کنند از جمله دوزخیان ارواح فرعونیان را هم در حواصل «پرندگان سیاه» داخل نموده هر صبح و شام بسوی دوزخ میفرستند - و البته اقامت ارواح با اجساد آنها در جنت و یا در دوزخ در آخرت پیدا شده اگر این صحیح باشد شاید تفاوت بین کلمات

يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا

مکابره می کنند در آیت ہائے خدا بغیر حجتے که آمده باشد بایشان نیست در سینهٔ ایشان مگر

مجادله می کنند در آیت ہائے اللہ بدون حجتی که آمده باشد بایشان نیست در سینه ہای ایشان مگر

كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٦﴾ لَخَلْقُ

اراده غلبه که نیستند ایشان رسنده بآن پس پناه طلب کن از خدا ہر آئینه خدا ہموست شنوا بینا ہر آئینه آفریدن

کبری که گاہی نیستند رسندگان به آن ؏ پس پناه ببر به اللہ ،، از شر آنہا ،، بتحقیق اللہ اوست شنوا بینا . بتحقیق آفریدن

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ

آسمانہا وزمین بزرگترست از آفریدن آدمیان ؎ و لیکن اکثر مردمان

آسمان ہا وزمین بزرگتر است از آفریدن مردمان و لیکن اکثر مردمان

لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

نمیدانند و برابر نیستند نابینا و بینا و برابر نیستند آنانکه ایمان آورده اند و کارہائے

نمیدانند و برابر نیستند کور و بینا و (برابر نیستند) آنانکه ایمان آوردند و کردند

الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ ۚ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨﴾ إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ

شائسته کرده اند با بدکار . اندکے پند پذیر مے شوید ہر آئینه قیامت آمدنی ست

کارہائے نیک و نه بدکار اندک پند مے پذیرید بتحقیق قیامت آمدنی است

لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ

نیست شک دران و لیکن اکثر مردمان باور نمیدارند و گفت پروردگار شما

نیست شک دران و لیکن اکثر مردمان باور نمی کنند و میفرماید پروردگار شما

ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ

دعا کنید بجناب من تا قبول کنم دعای شمارا ہر آئینه آنانکه تکبر می کنند از عبادت من داخل خواہند شد

مرا بخواہید که قبول می کنم خواست شمارا بتحقیق آنانکه تکبر می کنند از عبادت من بزودی درآیند

جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿١٠﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ

بدوزخ خوار شده خدائے آنست که آفرید برائے شما شب را تا آرام گیرید

در دوزخ ذلیل شدگان ؏ اللہ ہمان ذاتی است که آفرید برائے شما شب را تا آرام کنید دران

وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ

دران و آفرید روز را بوجہے که دران دیدن یکدیگر باشد ہر آئینه خدا خداوند فضل ست بر مردمان و لیکن اکثر

و (گردانیده) روز را طوری که دران دیدن میشود (بتحقیق) اللہ خداوند فضل است بر مردمان و لیکن اکثر

النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿١﴾ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَا إِلَٰهَ

مردمان شکر نمی کنند این ست خدا پروردگار شما آفریننده ہر چیز نیست ہیچ معبودے

مردمان شکر نمی کنند ؎ این است اللہ پروردگار شما آفریننده ہر چیز نیست ہیچ معبود

إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٢﴾ كَذَٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ

بجز وے پس از کجا برگردانیده میشوید ہم چنین برگردانیده میشود آنانکه بآیات خدا

برحق مگر اوست پس کجا منحرف کرده میشوید ہم چنین منحرف کرده شده بودند آنانکه به آیات خدا

يَجْحَدُونَ ﴿٣﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ

انکاری کردند خدای آنست که ساخت برای شما زمین را قرارگاه و آسمان را

انکار می کردند اللہ آنست که گردانید برای شما زمین را قرار و آسمان را

بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ ذَٰلِكُمُ

سقفے و صورت بست شمارا پس نیکو ساخت صورت ہائے شما و روزی داد شمارا از پاکیزہا اینست

سقف و صورت بست شمارا پس نیکو ساخت صورت ہائے شمارا و روزی داد شمارا از چیز ہائی پاکیزه آن است

فتح الرحمٰن

ؐ یعنی اعادهٔ ایشان

تفسیر عثمانی

؎ کسانیکه در دلائل توحید و کتب سماویه و معجزات و ہدایات پیغمبران او خواه مخواه مجادله میکنند و انواع سخنان بی سند مے خواسند صدای حق را مغلوب نمایند حقیقة در دست آنہا ہیچ حجت دلیلی نیست و نزد رحیثیت این چیز ہای واضح و آشکار گنجائش شک و تردد می باشد فقط تکبر مانع آنہاست که حق را تسلیم و به پیغمبری پیروی نمایند زیرا میخواہند نسبت به پیغمبر فوقتر باشند و یا اقلا پیش او به خم شدن مجبور نشوند. لیکن بدانند که آنہا باین مقصد خود گاہی نخواہند رسید آنہا مجبور میشوند که یا بحضور پیغمبر سر اطاعت خم کنند و یا بنہایت درجهٔ ذلت و رسوائی برسند ؏ خواستن از رب خود شرط بندگی و نخواستن تکبر و سرکشی است ؎ از این آیت معلوم شد که خدا التماس بندگان میرسد. این سخن بدون شک و شبه صحیح است مگر مطلب این نیست که ہر دعای ہر بنده را قبول کند یعنی آنچه میخواہد باو بدہد نه بلکه اجابت او چندین نوع است که در احادیث بیان شده اعطای چیزی موقوف بر مشیت او و تابع حکمت است کما قال فی موضع آخر فیکشف ما یدعون الیه ان شاء (انعام رکوع ۴) بہر حال کار بنده خواستن است و خود خواستن یک عبادت بلکه

ع ۶ / ۱۰ / ۱۱

اللہ ربکم ج فتبٰرک اللہ رب العٰلمین ﴿۶۴﴾ ھو الحی لا الٰہ الا

خدا پروردگار شما — پس بسیار با برکت ست خدائے پروردگار عالمہا — اوست زندہ نیست ہیچ معبود مگر

اللہ پروردگار شما پس بسیار با برکت است اللہ پروردگار عالمہا اوست زندہ (بحیات ذاتی دائمی) نیست ہیچ معبود برحق مگر

ھو فادعوہ مخلصین لہ الدین ط الحمد للہ رب العٰلمین ﴿۶۵﴾

او پس عبادت کنید او را یک جہت ساختہ برائے او عبادت — ستایش خدا را پروردگار عالمہا

او پس عبادت کنید او را در حالیکہ خالص کنندگان باشید برای او دین را ہمہ ستایش خدا را است کہ پروردگار عالمہا ست ؎

قل انی نھیت ان اعبد الذین تدعون من دون اللہ لما

بگو ہر آئینہ من منع کردہ شدم ازان کہ عبادت کنم آنان را کہ شما می پرستید بجز خدا وقتیکہ

بگو (تحقیق) من منع کردہ شدہ ام ازان کہ بپرستم آنان را کہ می پرستید بجز اللہ چون

جاءنی البینٰت من ربی ز وامرت ان اسلم لرب العٰلمین ﴿۶۶﴾

آمد بمن نشانہا از جانب پروردگار من و فرمودہ شد مرا کہ منقاد شوم پروردگار عالمہا را

آمد بمن نشانہای آشکارا از پروردگار من و مامور شدہ ام کہ منقاد باشم بہ پروردگار عالمیان ؎

ھو الذی خلقکم من تراب ثم من نطفۃ ثم من علقۃ ثم

اوست آنکہ آفرید شما را از خاک باز از نطفہ منی باز از خون بستہ باز

اوست آن ذاتیکہ آفریدہ شما را از خاک باز از آب منی باز از خون بستہ باز

یخرجکم طفلا ثم لتبلغوا اشدکم ثم لتکونوا شیوخا ج و

بیرون می آرد شما را کودک شدہ باز باقی می گذارد تا برسید بہ نہایت قوت خود باز باقی میگذارد تا شوید پیر کلان سال و

بیرون می آرد شما را اطفال باز (باقی می گذارد شما را) تا برسید بقوت کامل خود باز (باقی می گذارد) تا شوید پیران و

منکم من یتوفٰی من قبل ولتبلغوا اجلا مسمی ولعلکم

بعض از شما کسے ہست کہ قبض روح او کردہ شود پیش ازین و باقی می گذارد تا برسید بمدتے معین و تا بود کہ

بعضی از شما کسی است کہ میرانیدہ میشود پیش ازین و (باقی می گذارد) تا برسید بمدتی معین (برای مرگ) ؎ و تا بدانید

تعقلون ﴿۶۷﴾ ھو الذی یحی ویمیت ج فاذا قضٰی امرا فانما

بفہمید اوست آنکہ زندہ می کند و می میراند چون پیدا کند چیزی را جز این نیست کہ

دلائل وحدانیت و قدرت الٰہیہ را بر ثبت ؎ اوست آن ذاتی کہ زندہ می کند و می میراند پس چون خواہد ایجاد چیزی را پس جز این نیست

یقول لہ کن فیکون ﴿۶۸﴾ الم تر الی الذین یجادلون فی اٰیٰت

می گوید بہ آن بشو پس میشود — آیا ندیدی بسوی آنانکہ مکابرہ می کنند در آیات

گوید مر او را بشو پس (او) میشود — آیا ندیدی بسوے آنانکہ مجادلہ می کنند در آیت ہای

اللہ ط انی یصرفون ﴿۶۹﴾ الذین کذبوا بالکتٰب وبما ارسلنا بہ

خدا از کجا گردانیدہ میشوند — آنانکہ دروغ شمردند کتاب را و آنچہ فرستادیم بآن

اللہ کجا منصرف کردہ میشوند (از اللہ) آنانکہ نسبت دروغ کردند باین کتاب و بہ آنچہ فرستادیم

رسلنا قف فسوف یعلمون ﴿۷۰﴾ اذ الاغلٰل فی اعناقھم والسلٰسل ط

پیغامبران خود را خواہند دانست حقیقت حال وقتیکہ طوقہا در گردن ایشان باشند و زنجیرہا نیز

پیغمبران را بہ آن پس زود بدانند (وخامت تکذیب را) وقتیکہ طوق ہا افتادہ باشند در گردن ہای ایشان و زنجیرہا (نیز)

یسحبون ﴿۷۱﴾ فی الحمیم ۵ ثم فی النار یسجرون ﴿۷۲﴾ ثم قیل لھم این ما

کشیدہ شوند در آب گرم باز در آتش بر تافتہ شوند — باز گفتہ شود ایشان را کجاست آنچہ

کشیدہ میشوند در آب جوشان پس در آتش سوختانیدہ میشوند (آتش از خارج و داخل محیط آنہا میباشد) باز گفتہ شود ایشان را کجاست

کنتم تشرکون ﴿۷۳﴾ من دون اللہ ط قالوا ضلوا عنا بل لم نکن

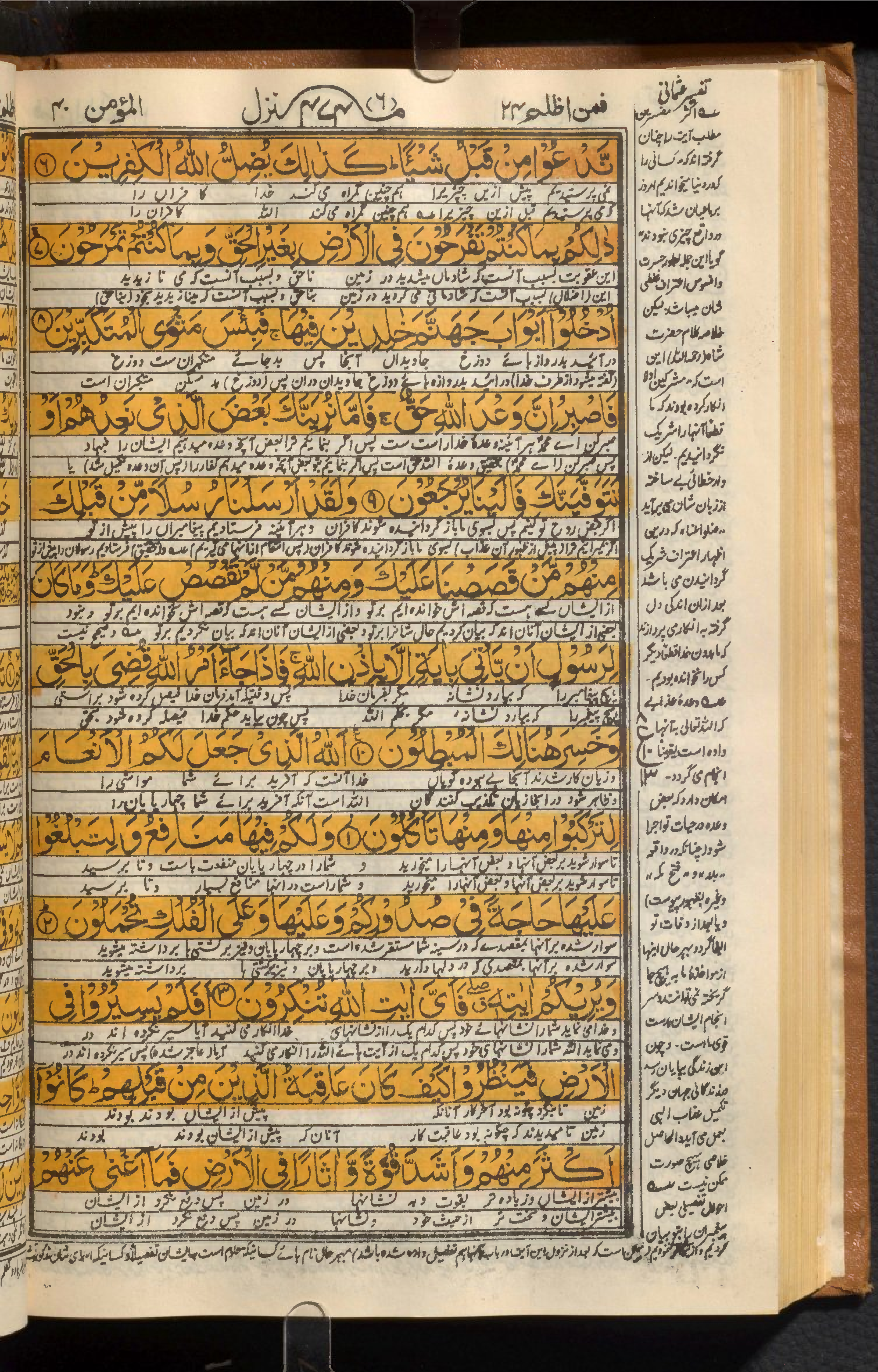
شریک مقرر می کردید بجز خدا گویند گم شدند از نظر ما بلکہ ہرگز

شریک می گرفتید بجز اللہ گویند گم شدند از ما بلکہ نبودیم

؎ از ہیچ حیثیت بذات او تعالی گاہی موت و فنا عائد نشدہ و نعائد میشود بر واضح است کہ چون حیات او ذاتی است تمام لوازم حیات او ہم ذاتی میباشند ؎ کمالات و خوبی ہا ہمہ متعلق بحیات است کسیکہ حی علی الاطلاق است خاص او مستحق عبادات و مالک تمام کمالات و خوبی ہاے باشد۔ ازہمین سبب «الحمد للہ رب العلمین» را بعد از «ھو الحی» فرمود چنانکہ در آیت ما قبل بعد از ذکر نعمت ہا «فتبارک اللہ رب العلمین» فرمودہ بود آنکہ از بعض سلف منقول است کہ وقتیکہ «لا الٰہ الا اللہ» گفتہ شود باید «الحمد للہ رب العلمین» را بہ آن مقرون ساخت ماخذ آن ہمین آیت است ؎ بعد از مشاہدہ علامات واضح انسان چرا بحضور خدائے واحد سر عبودیت خم نکند و خاص تابع فرمان او نباشد ؎ یعنی از طفلی بجوانی و از جوانی بہ پیری میرسد و بعض انسان پیش از جوانی و یا پیری وفات میکند بہر حال ہمہ نفری تا بہ یک میعاد معین و وعدہ نوشتہ رسیدنی ہستند ہیچ کس از موت و حشر مستثنی نیست ہر آنکہ زاد بناچار بایدش نوشید ز جام دہر می «کل من علیہا فان» ؎ حضرت شاہ

ع ۸ — ۱۲ — ۱۳

رہ اللہ علیہ می فرماید «یعنی تفکر کنید کہ شما از بین این قدر ادوار گذشتید پس امکان دارد کہ از یک دور دیگر ہم عبور کنید و آن برخاستن است بعد از موت بنا بر این دور حتمی را چرا محال میدانید»

تَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ۞

نمی پرستیدیم پیش ازین چیزیرا همچنین گمراه می کند خدا کافران را

که می پرستیدیم قبل ازین چیزیرا همچنین گمراه می کند الله کافران را

ذَٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ ۞

این عقوبت بسبب آنست که شادمان میشدید در زمین ناحق و بسبب آنست که می نازیدید

این (اضلال) بسبب آنست که شادمانی می کردید در زمین بناحق و بسبب آنست که مینازیدید بخود (بناحق)

ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ۞

درآئید بدروازهای دوزخ جاویدان آنجا پس بد جای متکبران ست دوزخ

(گفته میشود از طرف خدا) درائید بدروازه های دوزخ جاویدان دران پس (دوزخ) بد مسکن متکبران است

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۚ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ

صبر کن ای محمد هر آئینه وعده خدا راست ست پس اگر بنمائیم ترا بعض آنچه وعده میدهیم ایشان را فبها

پس صبر کن (ای محمد) بتحقیق وعده الله حق است پس اگر بنمائیم ترا بعض آنچه وعده میدهیم کفار را (پس آن وعده تکمیل شد) یا

نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ۞ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ

اگر قبض روح تو کنیم پس بسوی ما باز گردانیده شوند کافران و هر آئینه فرستادیم پیغامبران را پیش از تو

اگر میرانیم ترا (پیش از ظهور آن عذاب) بسوی ما باز گردانیده شوند کافران (پس انتقام از ایشان میگیریم) و (بتحقیق) فرستادیم رسولان را پیش از تو

مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا كَانَ

از ایشان کسے هست که قصه اش خوانده ایم بر تو و از ایشان کسے هست که قصه اش نخوانده ایم بر تو و نبود

بعضی از ایشان آنان اند که بیان کردیم حال شانرا بر تو و بعضی از ایشان آنان اند که بیان نکردیم بر تو و هیچ نیست

لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ

هیچ پیغامبر را که بیارد نشانه مگر بفرمان خدا پس وقتیکه آمد فرمان خدا فیصل کرده شود براستی

هیچ پیغمبر را که بیارد نشانه مگر بحکم الله پس چون بیاید حکم خدا فیصله کرده شود بحق

وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ۞ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ

و زیان کار شدند آنجا بیهوده گویان خدا آنست که آفرید برای شما مواشی را

و ظاهر شود در انجا زیان تکذیب کنندگان الله است آنکه آفرید برای شما چهارپایان را

لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ۞ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا

تا سوار شوید بر بعض آنها و بعض آنها را میخورید و شمارا در چهارپایان منفعت هاست و تا برسید

تا سوار شوید بر بعض آنها و بعض آنهارا میخورید و شمار است در انها منافع بسیار و تا برسید

عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ۞

سوار شده بر آنها بمقصدے که در سینه شما مستقر شده است و بر چهارپایان و نیز بر کشتی ها برداشته میشوید

سوار شده بر آنها بمقصدی که در دلها دارید و بر چهارپایان و نیز بر کشتی ها برداشته میشوید

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ ۞ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي

و خدا می نماید شمارا نشانهای خود پس کدام یک را از نشانهای خدا انکار می کنید آیا سیر نکرده اند در

و می نماید الله شمارا نشانهای خود پس کدام یک از آیت های الله را انکار می کنید آیا (عاجز شده) پس سیر نکرده اند در

الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا

زمین تا بنگرد چگونه بود آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند بودند

زمین تا ببینند که چگونه بود عاقبت کار آنان که پیش از ایشان بودند بودند

أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ

بیشتر از ایشان و زیاده تر بقوت و به نشانها در زمین پس دفع نکرد از ایشان

بیشتر از ایشان و سخت تر از حیث خود و نشانها در زمین پس دفع نکرد از ایشان

تفسیر عثمانی

ع۱ اکثر مفسرین مطلب آیت را چنان گرفته اند که کسانی را که در دنیا میخواندیم امروز بر ما عیان شد که آنها در واقع چیزی نبود ند گویا این جمله بطور حسرت و افسوس اعتراف غلطی شان میباشد لیکن خلاصه کلام حضرت شاه (رحمه الله) این است که مشرکین اوّلاً انکار کرده بودند که ما قطعاً آنهارا شریک نگردانیده یم. لیکن از واه خطائی بے ساخته از زبان شان بیرون آید «ضلوا عنا» که در یں اظهار اعتراف شریک گردانیدن می باشد بعد ازان اندکی دل گرفته به انکاری پردازند که ما بدون خدا قطعاً دیگر کس را نخوانده بودیم.

ع۲ وعده عذابے که الله تعالی به آنها داده است یقیناً انجام می گردد. امکان دارد که بعض وعده در حیات تو اجرا شود (چنانکه در واقعه «بدر» و «فتح مکه» وغیره بظهور پیوست) ویا بعد از وفات تو اجرا گردد بهر حال اینها از مواخذه ما به هیچ جا گریخته نمی توانند و سر انجام ایشان بدست قوی ماست. وچون این زندگی بپایان رسد در زندگانی جهان دیگر تکمیل عقاب الهی بعمل می آید الحاصل خلاصی هیچ صورت ممکن نیست

ع۳ احوال تفصیلی بعض پیغمبران را بتو بیان کردیم و ذکر بعض را نکردیم و بعض ...

[illegible] است که بعد از نزول این آیت در باب آنها هم تفصیل داده شده باشد بهر حال نام های کسانیکه معلوم است حالات شان تفصیلاً و کسانیکه اسمای شان مذکور نشد

مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ④ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا

آنچه می کردند پس وقتیکه آمدند پیغامبران ایشان با معجزه با شادمان شدند با آنچه

آنچه می کردند ع۱ پس چون آوردند بایشان رسولان ایشان معجزات روشن نازیدند به آنچه

عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ⑤ فَلَمَّا

نزدیک ایشان بود از دانش ف۱ و در گرفت ایشان را آنچه بآن استهزا می کردند پس وقتیکه

نزد ایشان بود از دانش و منعکس شد بایشان آنچه بر آن استهزاء می کردند باز چون

رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ⑥

دیدند عقوبت ما گفتند باور داشتیم خدای را تنها و منکر شدیم بآنچه آنرا شریک می کردیم

دیدند عقوبت ما را گفتند ایمان آوردیم بخدای یگانه و کافر شدیم به آنچه بودیم بسبب آن شریک آرندگان

فَلَمْ يَكُ يَنفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا ۖ سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ

پس هرگز نفع نمیداد ایشان را ایمان ایشان وقتیکه دیدند عقوبت ما آئین خدا که

پس نبود اینکه نفع دهد ایشان را ایمان ایشان وقتیکه دیدند عقوبت ما را ع۲ سنت نهاده الله سنتی که

خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ⑦

گذشته است در بندگان او و زیان کاران شدند آنجا کافران

گذشته است در بندگان اوی و زیان کار شدند آنگاه کافران (یعنی زیانکاری شان بظهور رسید) ۱۲

سورۃ حٰمٓ السجدۃ مکیۃ وهی اربع وخمسون آیۃ وستۃ رکوعات | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

حم ① تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ② كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا

این فرو فرستادنی ست از جانب خدای بخشاینده مهربان این کتابیست واضح ساخته شد آیات او در حالیکه قرآن

فرو فرستاده شده است از جانب (خدائی که) بے حد مهربان نهایت بارحم است کتابی است جدا کرده شده آیاتش در حالیکه قرآن

عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ③ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ

عربی ست برای قومے که میدانند در حالیکه مژده دهنده و ترساننده است پس روگردان شدند اکثر مردمان

عربی است برای قومی که میدانند مژده دهنده و ترساننده پس اعراض کردند اکثر ایشان

فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ④ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَا

پس ایشان نمی شنوند و گفتند دلهای ما در پرده هاست از آنچه میخوانی ما را

پس ایشان نمی شنوند و گفتند دلهای ما در پرده هاست از آنچه میخوانی ما را

إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِن بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا

بسوی آن و در گوش ما گرانی ست و میان ما و میان تو حجابے ست پس کار کن هر آئینه ما

بسوی آن و در گوشهای ما گرانی است و میان ما و میان تو حجابی است پس بکن کار خود را (هر آئینه) ما

عَامِلُونَ ⑤ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ

کارکننده ایم ف۲ بگو جز این نیست که من آدمی ام مانند شما وحی کرده میشود بسوی من که پروردگار شما

کنندگان کار خودیم بگو جز این نیست که من بشرم مانند شما وحی کرده میشود بسوی من که معبود شما

إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ⑥

معبود یگانه است پس راست متوجه شوید بسوی او و طلب آمرزش کنید ازو و وائے آن مشرکان را

معبود یگانه است پس راست متوجه شوید بسوی او و آمرزش بخواهید ازو و وای مشرکان را

الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ⑦ إِنَّ

که نمیدهند زکوة و ایشان باخرت نامعتقدند هر آئینه

آنانکه نمی دهند زکواة و ایشانند به آخرت کافران (نامعتقدان) بتحقیق

فتح الرحمن

ف۱ یعنی علم معاش ۱۲

ف۲ یعنی بر طور خود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ در سابق بسا اقوام گذشته اند که در تعداد و قوت نسبت بر اینها بمراتب بیشتر بودند و نیز آنها نسبت به این مردم یادگارها و آثار بیشتر گذاشتند و بلائی کنا مشغول لیکن چون عذاب خدا رسید تمام آن زور و قوت و ساز و سامان شان بکار نیامد و مانند خس و خاشاک تباه و برباد شدند

ع۲ اکنون از پشیمانی و اعتراف به تقصیر فائده حاصل نمی گردد چه وقت توبه ایمان گذشت از مشاهدهٔ عذاب هر کس بی اختیار یقین می کند مگر این یقین موجب نجات نمی شود و نه از سبب آن عذاب نازل شده برمی گردد. قال الله تعالی «و لیست التوبة للذین یعملون السیات حتی اذا حضر احدهم الموت قال انی تبت الان و لا الذین یموتون و هم کفار» (النساء رکوع ۳) و قال فی قصة فرعون «الان وقد عصیت قبل و کنت من المفسدین» و فی الحدیث «ان الله تعالی لیقبل توبة العبد ما لم یغرغر»

ع۳ همیشه عادت مردم آنست که اول از راه انکار و استهزاء پیش می آیند باز چون گرفتار عذاب شوند بفریاد و تظلم پرداخته و به غلطی های خود اعتراف می کنند لیکن عادت الله این است که آن توبهٔ بے موقع را قبول نمی فرماید منکرین در پاداش جرائم خود خراب و برباد میشوند

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿۸﴾ ع

آنانکه ایمان آوردند کارهاے شائستہ کردند ایشانراست مزد غیر مقطوع
آنانکه ایمان آوردند وکردند کارهاے نیک ایشانراست مزد غیر منقطع

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَ

بگو آیا شما نامعتقد میشوید به کسیکه آفرید زمین را در دوروز و
بگو آیا شما کافر میشوید به آن ذاتیکه آفرید زمین را در دو روز و

تَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعٰلَمِينَ ﴿۱﴾ وَجَعَلَ فِيهَا

مقرر می کنید همسر آنرا برائے او اینست پروردگار عالمها و پیدا کرد در زمین
مقرر می کنید برای او همسران را این است پروردگار عالمیان و پیدا کرد در زمین

رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبٰرَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي

کوه ها بالای آن و برکت نهاد در آن و اندازه کرد اندران قوت اهل آن را در تتمه
کوه هاے بلند و برکت نهاد دران و اندازه کرد اندران روزیهای (اہل) آنرا (آفرید زمین وکوه ها و تقدیر ...)

أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِلسَّائِلِينَ ﴿۲﴾ ثُمَّ اسْتَوٰى إِلَى السَّمَاءِ وَ

چهار روز بیان واضح کرده شد برائے سوال کنندگان باز متوجه شد بسوی آسمان و
در چهار روز کامل برای سوال کنندگان سپس توجه نمود بسوے آسمان و

هِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا

او دود مانند گفت اورا و زمین را نیز بیائید بخوشی یا ناخوشی ف۱ گفتند
درحالیکه دود بود پس گفت آسمان و زمین را بیائید بخوشی یا بزور گفتند هردو

أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿۳﴾ فَقَضٰهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَ

هردو آمدیم بخوشی پس ساخت هفت آسمان در دوروز دیگر و
آمدیم بخوشی پس ساخت آنهارا هفت آسمان در دوروز (دیگر) ع۵ و

أَوْحٰى فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ صلے

وحی فرستاد در هر آسمانے تدبیر آنرا و بیارا ستیم آسمان دنیا را بچراغ ها ف۲
فرستاد در هر آسمان حکم (مناسب) آنرا (تدبیر مناسب آنرا) و زینت دادیم آسمان دنیا را به چراغ ها (ستارگان)

وَحِفْظًا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۴﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ

و نگاهداشتیم ف۳ این ست تدبیر خداے غالب دانا پس اگر روگردان شوند بگو
و نگهداشتیم این است تدبیر خدای غالب دانا پس اگر اعراض کنند بگو (ای محمد برای کفار مکه)

أَنْذَرْتُكُمْ صٰعِقَةً مِثْلَ صٰعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿۵﴾ إِذْ جَاءَتْهُمُ

ترسانیدم شمارا از عقوبتے مانند عقوبت عاد و ثمود وقتیکه آمدند بدیشان
ترسانیدم شمارا از عذاب سخت مانند عذاب شدید عاد و ثمود (که واقع شد) وقتیکه آمدند بایشان

الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا

پیغامبران از پیش روے ایشان و از پس پشت ایشان که عبادت مکنید مگر
پیغمبران از پیش ایشان و از پس آنها (باین) که عبادت نکنید مگر

اللّٰهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلٰئِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهٖ

خداے را گفتند اگر خواستے پروردگار ما فرو فرستادے فرشتگان را پس هر آئینه ما بآنچه فرستاده شدید همراه آن
الله را گفتند اگر میخواست پروردگار ما البته فرو میفرستاد فرشتگان را پس (هر آئینه) ما به آنچه فرستاده شدید به آن

كٰفِرُونَ ﴿۶﴾ فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ

نامعتقدیم اما قوم عاد پس تکبر کردند در زمین ناحق
کافرانیم هرچه قوم عاد است پس تکبر کردند در زمین بناحق

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی منقاد حکم من شوید والله اعلم ع ۸
ف۲ یعنے ستارها ۱۵
ف۳ یعنی از شیاطین ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۵ چهار روز که پیشتر ذکر شد - و در دو روز آسمانهارا ساخت مجموعاً شش روز شد چنانچه بدیگر جای « ستة ایام » تصریح شده (تنبیه) از جمله آن احادیث مرفوعه که راجع به تخلیق کائینات و تعیین و ترتیب روزها آمده است که الله تعالی فلان چیز را در فلان روز هفته پیدا کرد هیچ حدیث صحیح تا هنوز نظر من نگذشته است حتے درباره حدیث ابوهریره که در صحیح مسلم است ابن کثیر (رحمه الله) می نویسد « وهو من غرائب الصحیح وقد علله البخاری فی التاریخ فقال رواه بعضهم عن ابی هریره عن کعب الاحبار وهو الاصح » و در روح المعانی از قفال شافعی نقل کرده است « تفرد به مسلم وقد تکلم علیه الحفاظ علی ابن المدینی والبخاری وغیرهما وجعلوه من کلام کعب وان ابی هریرة انما سمعه منه ولکن اشتبه علی بعض الرواة فجعله مرفوعا » البته از این آیت قرآن کریم و از آیت سوره بقره « ثم استوی الی السماء فسوٰهن سبع سمٰوٰت » این ظاهر میشود که هفت آسمان بعد از پیدا ائش زمین ساخته شده و در سوره « نازعات » از « والارض بعد ذلک دحاها » واضح میشود که زمین بعد آسمان گسترانیده شده و بچندین طریق جواب داده شده است مولوی شبیر احمد صاحب

وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ۖ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي

وگفتند کیست زیاده تر از ما بقوت آیا ندیدند که آنخدائے که

وگفتند کیست پیشتر از ما از حیث قوة ؏ آیا ندانستند که خدائیکه

خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٧﴾

بیافرید ایشان را او زیاده ترست از ایشان بقوت و ایشان بآیات ما انکار می کردند

بیافرید ایشان را اوست سخت تر از ایشان از حیث قوة و ایشان به آیات ما انکار می کردند

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ

پس فرستادیم بر ایشان بادے تند در روزہائے شوم تا بچشانیم ایشان را

پس فرستادیم بر ایشان باد شدید در روزهای شوم تا بچشانیم ایشانرا

عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ ۖ

عذاب رسوائی در زندگانی دنیا و هر آئینه عذاب آخرت رسوا کننده ترست

عذاب رسوائی در زندگانی دنیا ؏ و (هر آئینه) عذاب آخرت رسوا کننده تراست

وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿٨﴾ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ

و ایشان نصرت داده نشوند و اما ثمود پس راه نمودیم ایشان را پس اختیار کردند نابینائی را

و ایشان نصرت داده نشوند و هرچه ثمود بودند پس راه نمودیم ایشانرا پس اختیار کردند نابینائی را

عَلَى الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا

بر راه یابی پس در گرفت ایشان را عقوبت سخت عذاب خواری بسبب آنچه

بر راه یابی پس در گرفت ایشانرا سخت عذاب ذلت آور بجزای آنچه

يَكْسِبُونَ ﴿٩﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٠﴾ وَيَوْمَ

می کردند و نجات دادیم آنانرا ایمان آوردند و پرهیزگاری می کردند و آنروز که

می کردند و نجات دادیم آنان را که ایمان آوردند و بودند که پرهیزگاری می کردند و آنروز که

يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١﴾ حَتَّىٰ إِذَا مَا

برانگیخته شوند دشمنان خدا روان ساخته بسوی آتش پس ایشان بایں صفت باشند ؏ تا وقتیکه

گرد جمع کرده میشوند دشمنان الله بسوے آتش پس آنها بگروه ها تقسیم میشوند تا وقتیکه

جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ

بیایند نزدیک دوزخ گواهی دهد بر ایشان گوش ایشان و چشم ایشان و پوست ایشان

بیایند نزدیک دوزخ گواهی دهد بر ایشان گوش ایشان و چشم هاے ایشان و پوست های ایشان

بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا ۖ

بآنچه می کردند و گفتند بپوستهائے خود را چرا گواهی دادید برما

بر آنچه می کردند و گویند برای پوست ها (و سائر اعضای خود) چرا گواهی دادید برما

قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ

گویند گویا کرد مارا آنخدائے که گویا کرده است هر چیز را و او بیافرید شمارا اول

گویند گویا کرد مارا الله (برین گواهی) آنکه گویا ساخته است هر چیز (سخن گوینده) را و او بیافرید شمارا اول

مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣﴾ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ

بار و بسوی او باز گردانیده شوید و در پرده پنهان نمی شدید ؏ گواهی دهد

بار و بسوی او باز گردانیده میشوید و نبودید که پرده می کرده (از خوف) آنکه گواهی دهد

عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَٰكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ

بر شما گوش شما و چشمهائے شما و پوست هائے شما و لیکن پنداشتید که خدا

بر شما گوش شما و نه چشم های شما و نه پوست های شما (زیرا بگواهی آنها اعتقاد نداشتید) و لیکن گمان داشتید که الله

؏ الله تعالی ایشان را بجرم تکبر شان دچار زوال نمود و بلندیهٔ یک مخلوق کمزور تباه و برباد کرد. هفت شب و هشت روز مسلسل طوفان باد شدید وزیده آن باد درخت، آدم، خانه و ...

فتح الرحمن

؏ کہ بعض را تا بعیدان بعض اشاره کرده میشود والله اعلم ۱۲

؏ یعنی درین دار خوف آنکه ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۷۷۳ - امکان دارد که ازین الفاظ تراخی فی الاخبار و یا " تراخی رتبی " مراد بگیریم چنانکه در " ثم کان من الذین آمنوا وتواصوا بالصبر وتواصوا بالمرحمة " (پاره ۳۰ رکوع ۱۵) و در جای دیگر در " عتل بعد ذلک زنیم " پاره ۲۹ رکوع ۳) بهمین معنی مراد گرفته شده است بهر حال در قرآن کریم تصریح ترتیب زمانی نیست در آری در تذکار نعمت ذکر زمین و در تذکر عظمت و اقتدار ذکر آسمان مقدم کرده شده و نکته آن به ادنی تامل و تدبیر معلوم میشود تمام تفصیل آنرا نمی توان درینجا آورد و چند جمله فقط بغرض تنبیه اهل علم نوشته شده

؏ شاید در جواب تهدید عذابیکه از طرف پیغمبران بعمل آمد آنها گفته باشند که از ما زور آور تر کیست که ما از و خوف کنیم - آیا مانند امر دمان قوی را کسی مرعوب ساخته میتواند حضرت شاه (رحمه الله) مینویسد که " این مردم بسیار جسیم و قوی بودند بقوت بدنی خود نازیدند لیکن غرور و تکبر انسان بحضور الله تعالی منفور بوده و موجب بلا می گردد "

ع ۲ / ۱۰ / ۶

½

لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲۲﴾ وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ

نمیداند بسیارے از آنچه می کنید و این گمان شما که بغلط اندیشه کردید در حق پروردگار خویش

نمیداند بسیارے از آنچه می کنید و این گمان شما آن گمانی که برده بودید به پروردگار خود

أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۲۳﴾ فَإِن يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى

هلاک کرد شمارا پس زیان کار گشتید پس اگر صبر کنند پس آتش خواب گاه

هلاک ساخت شمارا پس گشتید از زیان کاران پس اگر صبر کنند (بعذاب) پس آتش مسکن

لَّهُمْ ۖ وَإِن يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُم مِّنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿۲۴﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ

ایشان ست و اگر عفو طلبند پس نیستند ایشان عفو کرده شده و بر گماشتیم برائے ایشان همنشینان ملے

ایشان است و اگر عفو طلبند پس نیستند ایشان از گروه عفو کرده شدگان ﴿ و گماشتیم برایشان همنشینان

فَزَيَّنُوا لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي

پس آراسته کردند آن همنشینان برائے ایشان آنچه پیش روی ایشانست و آنچه پس پشت ایشانست ملے و ثابت شد بر ایشان

پس آراسته کردند برای شان آنچه پیش روی ایشان و آنچه پس پشت ایشان است و ثابت شد بر ایشان سخن عذاب ها

أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿۲۵﴾

امتانیکه پیش از ایشان گذاشته اند از جن و آدمیان هر آئینه ایشان زیان کار بودند

امتانی که گذشته اند پیش از ایشان از جن و انسان به تحقیق ایشان بودند زیان کاران

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ

و گفتند کافران مشنوید این قرآن را و سخن بے هوده گوئید در اثنار خواندن آن بود که شما

و گفتند کافران گوش منهید باین قرآن و سخن بے هوده گوئید در اثنای خواندن آن شاید شما

تَغْلِبُونَ ﴿۲۶﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ

غالب شوید پس البته بچشانیم کافران را عذاب سخت و البته جزا دهیم ایشانرا

غالب شوید ﴿ پس هر آئینه می چشانیم کافران را عذاب سخت و هر آئینه جزا میدهیم بایشان

أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۷﴾ ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ ۖ لَهُمْ

بحسب بدترین آنچه می کردند اینست جزاء دشمنان خدا که آتش ست ایشانرا

بدترین آنچه می کردند ﴿ این است جزای دشمنان الله آتش ایشانراست

فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿۲۸﴾ وَقَالَ الَّذِينَ

در اینجا منزل علی الدوام باشد پاداش جزا دهیم بر حسب آنکه به آیات ما انکار می کردند و گویند

در آن سرای جاویدان جزاء به آنکه ایشان به آیات ما انکار می کردند ﴿ و گویند

كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا

کافران اے پروردگار ما بنما مارا آن دو کس که گمراه ساختند مارا از جنس جن و از جنس انس تا در آریم آن هر دو را

کافران ای پروردگار ما بنما مارا آن دو که گمراه ساختند مارا از جن و انس که بنهیم آنهارا

تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿۲۹﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا

زیر قدمهائے خود تا شوند از فروتر ماندگان هر آئینه آنانکه گفتند پروردگار ما

زیر قدمهائے خود تا گردند از جمله گروه پایان ترین به تحقیق آنانکه گفتند پروردگار ما

اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَ

خداست باز قایم ماندند فرود می آیند بر ایشان فرشتگان که مترسید و

الله است باز قائم ماندند (بر آن) فرود می آیند بر ایشان فرشتگان (گویندگان اینکه) مترسید و

لَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۳۰﴾ نَحْنُ

اندوه مخورید و خوشحال شوید به بهشتے که وعده داده می شدید ما

غمگین مشوید و خوش باشید به آن بهشت که شمارا به آن وعده داده می شد ایم

لے یعنی از شیاطین عہ الرحم سم این تدابیر ناسجیدانه آوازه حق به اخلاق قلوب حتما میرسد عہ کار زشت تر ازین چیست که نه خودش پند و نصیحت را گوش کند و نه دیگری را باستماع

فتح الرحمٰن

ف ۱ یعنی از شیاطین والله اعلم ۱۲ ف ۲ یعنی وسوسه انداختند که دنیا قابل رغبت ست و آخرت قابل رغبت نیست والله اعلم ۱۲ ف ۳ یعنی آن دو فریق ۱۲ ف ۴ یعنی نزدیک موت ۱۲

تفسیر عثمانی

عہ حضرت شاه صاحب رحمه الله می نویسد یعنی در دنیا بعض بلا از صبر آسان می گردد لیکن در آخرت صبر کنند و یا نکنند دوزخ نشیمن آنها مقرر شده (که خروج از آنجا گاهی امکان ندارد) و بعض بلا در دنیا بذریعه عذر و خوشامد رد میشود اما در آخرت هر چه معذرت و فریاد کنند قطعا پذیرفته نمی شود عہ آواز قرآن کریم مانند برق در دل های سامعین تاثیر می کرد کسیکه می شنید فریفته آن می گردید کفار برای دفع تاثیر آن چنان تدبیر سنجیدند که به شنیدن آن قطعا گوش نگیریم و آنقدر غلغله و هیاهو برپا کنیم که دیگران هم شنیده نتوانند بدین وسیله از غلغله و یاوه سرای ما آواز قرآن مجید مغلوب میشود ۔ درین ایام هم جاهلان هیچ تدبیر ها را می سنجید که حق بکار آمدم مفید بذریعه برپا کردن شور و شر هرگز شنیده نشود لیکن غرش رعد صداقت از آواز پشه ها و مگس ها قطعا مغلوب نمی شود

أَوْلِيَآؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ۚ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِيٓ

دوستان شما بودیم در زندگانی دنیا و در آخرت نیز و شما راست درین جا آنچه بطلبد
رفقای شما در زندگانی دنیا و در سرای آخرة و شما راست دران آنچه خواهش می کند

أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿۶﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿۷﴾ وَمَنْ

نفس شما و شما راست آنچه درخواست کنید بطریق مهمانی از جانب خدائے آمرزگار مهربان و کیست
نفس هائے شما و شما راست دران آنچه می طلبید بطریق مهمانی از جانب بخشاینده مهربان و کیست

أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ

نیکوتر باعتبار سخن از کسیکه دعوت کرد مردمان را بسوے خدا و کار شائسته کرد و گفت هر آئینه من از
نیکوتر باعتبار سخن از انکه دعوت داد (مردمان را) بسوی الله و کرد کار نیکو و گفت بدرستیکه من از

الْمُسْلِمِينَ ﴿۱﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ۚ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ

مسلمانانم و برابر نیست نیکی و بدی جواب باز ده بخصلتے که آن
فرمان بردارانم و برابر نیست نیکی و نه بدی دفع کن (بدی را) به آنچه که آن

أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿۲﴾ وَمَا

بهترست پس ناگاه آنکس که میان تو و میان وے دشمنی ست گویا وے کارساز ے خویشاوند شده است و
بهتر است پس ناگهان آنکس که میان تو و میان او دشمنی است گویا که او دوست قریب است و

يُلَقَّاهَآ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا ۚ وَمَا يُلَقَّاهَآ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿۳﴾

تلقین کرده نمی شوند باین خصلت مگر آنانکه صبر کردند و قرین کرده نمی شود باین خصلت مگر صاحب نصیب بزرگ
داده نمی شود این خصلت مگر آنان را که صبر کردند و داده نمی شود این خصلت مگر خداوند بهرهٔ بزرگ را

وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۖ إِنَّهُ هُوَ

و اگر باز گرداند ترا وسوسه باز گرداننده آمده از جانب شیطان پس پناه طلب کن بخدا هر آئینه خدا همونست
و اگر برسد بر تو از شیطان خلجانی (وسوسه) پس پناه بگیر به الله بتحقیق او

السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۴﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ

شنوا دانا و از نشانهائے اوست شب و روز و آفتاب و ماه
شنوا دانا است و از دلائل قدرت اوست شب و روز و آفتاب و ماه

لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ

سجده مکنید آفتاب را و نه ماه را و سجده کنید خدائے را که آفرید این چیزها را
سجده مکنید آفتاب را و نه ماه را و سجده کنید الله را که آفرید این چیزها را

إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿۵﴾ فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ

اگر او را فقط عبادت مے کنید پس اگر تکبر کنند کافران چه باک پس آنانکه نزدیک پروردگار تواند
اگر هستید که خاص او را عبادت میکنید پس اگر تکبر کنند (چه باک) پس آنانکه نزد پروردگار تواند

يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿۶﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهِٓ

بپاکی یاد می کنند او را شب و روز و ایشان مانده نمی شوند و از نشانهائے او آنست
تسبیح می گویند او را شب و روز و ایشان مانده نمی شوند و از جمله نشانهائے او این است

أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خٰشِعَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ

که می بینی زمین را فرسوده پس چون فرود آوردیم بر سر آن آب جنبش آمد
که تو می بینی زمین را ذلیل و خشک پس چون فرود آریم بر آن آب را جنبش آید

وَرَبَتْ ۚ إِنَّ الَّذِيٓ أَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ۚ إِنَّهُ عَلٰى كُلِّ

و بلند شد هر آئینه آنکه زنده کرده است زمین را البته زنده کننده مردگانست هر آئینه او بر همه
و شگفته شد هر آئینه آنکه زنده گردانیده زمین را (هر آئینه) زنده کننده مردگان است (بتحقیق) او بر همه

تفسیر عثمانی

۵ این آیات یک داعی الی الله صادق را که بحسن اخلاق موصوف داده تعلیم میدهد یعنی نیک بدانید که نیکی با بدی و بدی با نیکی برابر نیست و هر یک تاثیر جدا گانه دارد. بلکه بعض نیکی نسبت به نیکی دیگر موثرتر و بعض بدی نسبت به بدی دیگر وخیم تر است بنا بران مومن تام و خصوصاً داعی الی الله را مسلکی باید باشد که بدی را با بدی متعلق نکند بلکه تا اندازه ممکن مقابل بدی به نیکوئے پیش بیاید اگر کسی با شما سخن زشت بگوید یا بدسلوکی نماید باید مقابل وی طرزی اختیار کند که بهتر ازان باشد مثلا در جواب قهر و غضب به بردباری در جواب دشنام به تهذیب و شائستگی و در جواب سختی به نرمی و مهربانی و مهربانی پیش بیاید نتیجهٔ این طرز عمل را خواهید دید که سخت ترین دشمن هم سست می گردد و اگرچه از دل دوست نشود مگر وقتی میرسد که او ظاهرا مانند یک دوست صمیمی با شما رفتار خواهد کرد بلکه ممکن است بعد از مرور چند روز از تعلق دوست شود و لیقنی ... را لیک گلم لتعل بیرون کند کما قال تعالی به جسی الشدان بجعل بینکم و

[illegible]

[illegible] آری اگر طینت شخصی مانند مار وگژدم باشد که خوش اخلاقی بروی هیچ اثر نکند سخنی است جداگانه مگر عدد همچو افراد بسیار کم می باشد ...

شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ

چیز تواناست — هر آئینه آنانکه کج روی می کنند در آیات ما پوشیده نیستند از ما

چیز تواناست — (بتحقیق) آنانکه کج رفتاری میکنند در آیت های ما پوشیده نمی شوند بر ما (پس جزا میدهیم آنها بکجروی شان)

أَفَمَنْ يُلْقَىٰ فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ

آیا کسیکه انداخته شود در آتش بهتر ست یا کسیکه بیاید ایمن شده روز قیامت

آیا آنکه انداخته شود در آتش بهتر است یا آنکه بیاید به امن در روز قیامت

اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا

بکنید هرچه خواهید هر آئینه خدا بآنچه می کنید بیناست — هر آئینه آنان که کافر شدند

(بطور تهدید به آنها گفته شود) بکنید هرچه میخواهید. تحقیق الله به آنچه می کنید بیناست ع۵ — (بتحقیق) آنانکه کافر شدند

بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٩﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ

بقرآن وقتیکه آمد بدیشان پوشیده نیستند از ما بتحقیق آن کتابیست گرامی قدر راه نمی یابد بدو باطل

به نصیحت (بقرآن) بمجردی که آمد به ایشان (پوشیده نیستند از ما) ع۶ و (تحقیق) این نصیحت (قرآن) کتابی است نادره عزیز القدر ه نمی آید بدو باطل

مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿١٠﴾

از پیش روی او ونه از پس پشت او فرستاده شده است از خدای دانا ستوده

از پیش روی آن ونه از عقب آن فرستاده شده است از حکیم ستوده

مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ

یا محمد گفته نمی شود ترا مگر آنچه گفته شده بود پیغامبران را پیش از تو هر آئینه پروردگار تو

یا محمد، گفته نمی شود مگر آنچه گفته شده به رسولان پیش از تو (هر آئینه) پروردگار تو

لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿١١﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا

خداوند آمرزش ست و خداوند عقوبت درد دهنده است — و اگر می ساختیم این کتاب را قرآنی بزبان عجم

خداوند آمرزش است (مومنان را) و خداوند عقوبت دردناک است (کافران را) و اگر می ساختیم این کتاب را قرآن بزبان عجم (غیر عربی)

لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ۗ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ

هر آئینه می گفتند کافران عرب چرا واضح کرده نشد آیات او در آیات قرآن عجمی ست و مخاطب عربی بگو قرآن مسلمانان

هر آئینه می گفتند (کافران عرب) چرا بیان کرده نشد (بزبان ما) آیت های او آیا (قرآن) عجمی است و (مخاطب) عربی بگو او (قرآن) برای

آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ

را هدایت و شفا است — و آنانکه ایمان ندارند در گوش ایشان گرانیست

مومنان هدایت و شفاء است — و آنانکه ایمان نمی آورند در گوشهای شان گرانی است

وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ

و قرآن برایشان کوریست این جماعه بمثل چنانند که آواز داده میشوند از جای دور — و هر آئینه

و قرآن برایشان کوری است آن جماعه (چنان اند که) آواز داده میشوند از جای دور — و (بتحقیق)

آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ

دادیم موسی را کتاب پس اختلاف کرده شد دران و اگر نبودی کلمه که سابق صادر شده از پروردگار تو

دادیم موسی را کتاب پس اختلاف کرده شد دران و اگر نبودی کلمه که سابق صادر شده از پروردگار تو

لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا

البته فیصل کرده شدی در میان ایشان و هر آئینه ایشان در شک قوی اند از طرف قرآن — هر که بکند کار نیک

البته فیصله کرده میشد در میان ایشان و (هر آئینه) ایشان در شک اضطراب انداز اند از قرآن — هر که بکند کار نیک

فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢﴾

پس نفع او راست و هر که بدکاری کند پس وبال بروی است و نیست پروردگار تو ستم کننده بر بندگان

پس برای (نفع) خود اوست و هر که بدی کند پس وبال آن بروی است و نیست پروردگار تو هیچ ستم کننده بر بندگان

تفسیر عثمانی

ف۵ آنکه اشخاص از زبان آنانیکه مردم را بسوی خدای متعال دعوت می دهند آیت تنزیله را میشنوند و آیات کونیه خدا را بر صفحه دهر می بینند باز هم از کجروی باز نمی آیند و سخنان واضح در است را تو سلیله شبهات بی اساس کج می سازند و یا آنرا قصداً تحریف و تغییر داده مطلب را غلط و مغشوش می کنند و یا تجاهل نموده عذرها و بهانه ها نموده و از پذیرفتن این آیات پهلو تهی میکنند حق تعالی چنین کجروان را خوب میداند ممکن است که این مردم بر مکاری های خود بنازند مگر هیچ رفتار و کردار آنها بر خدا مخفی نیست۔ آنگاه که بحضور او تعالی بروند بچشم سر خواهند دید فی الحال او تعالی آنها را مهلت داده است زیرا عادت اوست که مجرم را فوراً گرفتار نمی کند از همین سبب غره شده... اعملوا ما شئتم انه بما تعملون بصیر یعنی هرچه میخواهید بکنید مگر بیاد داشته باشید که تمام حرکات تان نزد الله تعالی ثبت و محفوظ است و روزی خساره آنرا خواهید برداشت. حالا خوب فکر کنید آن شخصیکه بجزای شرارت های خود در آتش شعله زن بیفتد و شخصیکه از سبب رفتار شرافت مندانه و کردار صالحانه و نجیبانه خود دائماً با امن و سلام باشد از این دو نفر کدام یک بهتر است؟ ع۶ از کجروی خود در سخنان نصیحت شبهات پیدا می کنند حالانکه از هیچ طرف در آن گنجایش دروغ نیست آن نصیحت

ع ۵ — ۱۲ — ۱۹

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَمَا تَخْرُجُ مِن ثَمَرَاتٍ
بسوے خدا حواله کرده میشود معرفت قیامت و بیروں نمی آید اجناس میوه
بسوے خدا حواله کرده میشود علم قیامت و بیرون نمی آید میوه ها

مِّنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ
از غلاف هاے خود و در شکم بار نمی گیرد هیچ زنے و نمی نهد بار شکم را مگر بدانست خدا ۔ و روزیکه خدا آواز دہد ایشان را که کجا اند
از غلاف هاے خود و حامله نمی شود هیچ ماده و نه میزاید مگر مقرون است بعلم خدا و روزیکه خدا ندا کند ایشان را که کجا هستند

شُرَكَائِي قَالُوا آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِن شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا
آنانکه شریک من مقرر می کردید ۔ گویند خبر دادیم ترا که نیست از ما هیچ کس اثبات کننده شریکان و گم شدند از نظر ایشان آنچه
شریکان من گویم خبر دادیم ترا نیست یکی از ما (امروز) اقرار کننده بشریکان و گم شد از ایشان آنچه

يَدْعُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَظَنُّوا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٤٨﴾ لَّا يَسْأَمُ الْإِنسَانُ مِن
می پرستیدند پیش ازین و دانستند که نیست ایشان را هیچ مخلصے مانده نمی شود آدمی از
می پرستیدند پیش ازین و دانستند که نیست ایشان را هیچ مخلصی (جای خلاص) مانده نمی شود انسان از

دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِّنَّا
طلب خیر و اگر برسدش سختی پس ناامید قطع کننده است و اگر بچشانیم او را بخشایشے از جانب خود
طلب خیر و اگر برسدش سختی پس او بکلی ناامید شکسته حال می باشد و اگر بچشانیم او را مهربانی از طرف خود

مِن بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَٰذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن
بعد از سختی که رسیده باشد بوے گوید که این براے منست و نمی پندارم که قیامت قایم شود و
بعد از سختی که رسیده باشد باو (هر آئینه) گوید این (لائق) برای من است و نمی پندارم قیامت را قائم شدنی و

رُّجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِندَهُ لَلْحُسْنَىٰ ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
اگر بالفرض باز گردانیده شوم بسوے پروردگار من هر آئینه مرا نزدیک او حالت خوش باشد پس البته خبردار کنیم کافران را
اگر (بالفرض) باز گردانیده شوم بسوے پروردگار خود (هر آئینه) مرا نزد او حالت نکوست پس آگاه می گردانیم کافران را

بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ
بآنچه می کردند والبته بچشانیم ایشان را از عقوبت سخت و چون انعام کنیم بر آدمی
بآنچه می کردند و (البته) بچشانیم ایشان را از عذاب درشت و چون انعام کنیم بر انسان

أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ
رو بگرداند و دور شود بطرف خود رفته و چون برسدش بلاے پس خداوند دعاے بسیار است بگو آیا دیدید که
اعراض می کند و منحرف کند پهلوی خود را (یعنی پهلو تهی می کند) و چون برسد باو سختی پس او خداوند دعای بسیار پهن است بگو خبر دهید

إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُم بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ
اگر باشد قرآن از جانب خدا باز کافر شوید بآں کیست گمراه تر از شخصیکه باشد درین مخالفت دور از
اگر باشد قرآن از نزد الله باز کافر شده باشید به آن کیست گمراه تر از آنکه او در مخالفت دور از

بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ
صواب خواهیم نمود ایشان را نشانهاے خود در اطراف عالم و در نفس ایشان نیز تا آنکه واضح شود برایشان
صواب باشد زود است که بنمائیم ایشان را نشانهای خود را که در آفاق است و در نفس های ایشان نیز تا روشن شود برای ایشان

أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ أَلَا
که این سخن راست ست آیا بس نیست که پروردگار تو بس نیست که او بر هر چیز مطلع است آگاه شو
که حق است آیا کفایت کننده نیست پروردگار تو اینکه او بر هر چیز گواه است آگاه باش

إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَاءِ رَبِّهِمْ ۗ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ ﴿٥٤﴾
هر آئینه ایشان در شبه اند از طرف ملاقات پروردگار خویش آگاه شو هر آئینه خدا بهر چیز در گیرنده است
(هر آئینه) آنها در فریب (شک) اند از ملاقات پروردگار خود آگاه باش خدا بهر چیز احاطه کننده است

فتح الرحمن
ف یعنی خاطر جمع کند و خوف از دل او زائل شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
ف دلائل و براهین دیگر حقانیت قرآن را بجای خود بگذار اکنون ما به این منکران در جان های خودشان و در چهار طرف مملکت عربستان بلکه در تمام دنیا آن نمونه هائے قدرت خود را نشان میدهیم که بذریعه آن صدق قرآن و حامل قرآن مانند روز روشن بچشم دیده ۔ آن نمونه ها چیست ؟ آن عبارت است از فتوحات عظیم الشان و محیر العقول اسلام که با سلسله اسباب ظاهری بکلی برخلاف بود عیناً مطابق پیشگوئی های قرآن وقوع پذیرفت چنانکه کفار مکه در معرکهٔ «بدر» در جانهائے خودشان و از «فتح مکه» در مرکز عرب و در عهد خلفای راشدین در تمام جهان این نمونه ها را بچشم های خود دیدند و نیز ممکن است که از «آیات» علامات عمومی قدرت مراد باشد که برای غور کنندگان در وجود خودشان و خارج از وجودشان در اشیای تمام جهان بنظر می آید که از ان وحدانیت و عظمت حق تعالی ثابت میشود و بیانات قرآن تصدیق میشود در ان وقتیکه آن

ع ۶ ۱۰

ف سنن الهیه و نوامیس فطریه که در عالم تکوین حکم فرماست موافق آن ثابت شود ۔ چون چنین حقایق کونیه و آیات آفاقیه و انفسیه بر مردم دفعتاً منکشف نمی شود بلکه وقتاً فوقتاً بتدریج از چهره ...

سورة الشوریٰ مكية وهي ثلث وخمسون آية وخمس ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

حٰمٓ ﴿۱﴾ عٓسٓقٓ ﴿۲﴾ كَذٰلِكَ يُوْحِيْٓ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكَ اللّٰهُ

همچنین وحی میفرستد بسوئے تو و بسوئے آنانکه پیش از تو بودند خدائے

مثل این سوره وحی فرستاده بسوی تو و بسوی آنانکه پیش از تو بودند الله

الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۳﴾ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ﴿۴﴾

غالب با حکمت — اوراست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است — و اوست بلند مرتبه بزرگ قدر

غالب با حکمت — مر او راست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است — و اوست بلند بزرگ

تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

نزدیکست که آسمانها بشگافند از جانب بالای خود و فرشتگان تسبیح می گویند همراه حمد پروردگار خویش

نزدیک است آسمانها پاره شوند (بشگافند) از طرف بالای خود و فرشتگان تسبیح می گویند با حمد پروردگار خود

وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِ ۭ اَلَآ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۵﴾ وَ

و آمرزش طلب می کنند برائے آنانکه در زمین اند — آگاه شو هر آئینه خدا اوست آمرزگار مهربان — و

و آمرزش میخواهند برای آنانکه در زمین اند — آگاه باش (هر آئینه) الله اوست آمرزگار مهربان — و

الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَاۗءَ اللّٰهُ حَفِيْظٌ عَلَيْهِمْ ڮ وَمَآ اَنْتَ

آنانکه دوستان گرفتند بجز خدا — خدا نگهبان است بر ایشان — و نیستی تو

آنانکه گرفتند بجز خدا دوستان — الله نگهبان است بر (احوال و اعمال) ایشان — و تو نیستی

عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ﴿۶﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِّتُنْذِرَ اُمَّ

بر ایشان متعهد — و هم چنین وحی فرستادیم بسوئے تو قرآنے عربی — تا بترسانی اهل

بر ایشان متعهد — و هم چنین وحی فرستادیم بسوئے تو قرآن عربی را — تا بترسانی (اهل) اصل قریه ها

الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ۭ فَرِيْقٌ فِي الْجَنَّةِ وَ

مکه را و آنان را که گرداگرد آن هستند و بترسانی از روز قیامت — هیچ شبه نیست — دران گروهے در بهشت باشند و

(مکه) را و آنان را که در نواحی آن اند و بترسانی (مردم را) از روز جمع شدن (قیامت) هیچ شبه نیست در (آمدن) آن گروهی در بهشت

فَرِيْقٌ فِي السَّعِيْرِ ﴿۷﴾ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلٰكِنْ

گروهے در دوزخ — و اگر خواستے خدا گردانیدے ایشان را یک امت — و لیکن

گروهی در دوزخ — و اگر خواسته بودی الله (هر آئینه) می گردانید مردم را یک امت (مؤمن) — و لیکن

يُّدْخِلُ مَنْ يَّشَاۗءُ فِيْ رَحْمَتِهٖ ۭ وَالظّٰلِمُوْنَ مَا لَهُمْ مِّنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۸﴾

در مے آرد هر کرا خواهد بر رحمت خود — و ستمگاران نیست ایشان را هیچ کارساز و نه یاری دهنده

میدارد الله هر کرا خواهد در رحمت خود — و کافران نیست ایشان را هیچ کارسازی و نه مددگاری

اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَاۗءَ ۚ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰى ۡ وَهُوَ

آیا دوستان گرفتند بجز خدا — پس خدا همونست کارساز و همون زنده می کند مردگان را — و او

آیا گرفته اند بجز الله کارسازان (اگر می گیرند کارسازی) — پس الله همون است کارساز — و اوست که زنده می کند مردگان را — او ست

عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۹﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيْهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ ۭ

بر هر چیز تواناست — و آنچه اختلاف کردید در آن هرچه باشد پس فیصل کردن او حواله بخداست

بر هر چیز توانا گر — و آنچه اختلاف می کنید در آن از چیزی پس فیصله آن حواله شود بخدا

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّيْ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ڰ وَاِلَيْهِ اُنِيْبُ ﴿۱۰﴾ فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ

این هست خدا پروردگار من — بر او توکل کردم — و بسوئے او رجوع می کنم — آفریننده آسمانها و زمین است

این (ذات) الله پروردگار من است ... بر او توکل نمودم و بسوی او رجوع می کنم آفریننده آسمانها و زمین است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از هیبت الٰهی والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر چه مشرکین را در دنیا مهلت می دهد لیکن نباید فهمید که آنها برای همیشه نجات یافته اند. جمیع اعمال و احوال آنها در حضور خداوند محفوظ و ثبت است که بوقت معین مکشوف میشود. نباید باین فکر بیفتی که اینها چرا قبول نمی کنند و در صورتیکه قبول نمی کنند چرا فوراً تباه نمیشوند. مسئولیت این چیز بذمهٔ تو نیست وظیفهٔ تو فقط اینست که پیغام حق را برسانی. چون وقت موعود بیاید تمام حساب آنها را فیصل خواهیم کرد.

ف۶ بیشک او تعالیٰ قدرت داشت که همه را یک قسم می ساخت و یک راه روان میفرمود لیکن مقتضای حکمت او همین رفته که صفات رحمت و غضب خود هر دو را اظهار فرماید بنا بر آن در احوال بندگان اختلاف و تفاوت نهاد. کسی را بسبب فرمانبرداری او مورد رحمت خود قرار داد و کسی را بنا بر ظلم و عصیان وی از رحمت خود دور انداخت. کسانیکه از رحمت حق دور شده مستحق غضب گردیدند و حکمت الٰهیه آنها را مستوجب سزا گردانید هیچ حمایتی ما دستے و ملجأ ندارند. هیچ رفیق و مددگاری را یافته نمی توانند که آنها را از سزای الٰهی نجات دهد. ۱۲

ع ۱ / ۶

جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَّمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا ۚ يَذْرَؤُكُمْ

پیدا کرد برائے شما از جنس شما زنان را و پیدا کرد از جنس چہار پایان اقسام چند پراگندہ می کند شمارا

آفرید برای شما از جنس شما جفت ها و از چهار پایان جفت ها پراگنده و بسیار میسازد شمارا

فِيْهِ ۚ لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ﴿۱۱﴾ لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ

باین تدبیر نیست مانند او چیزے و اوست شنوا بینا او راست کلید ہائے آسمان ہا

درین (تدبیر) نیست مانند او هیچ چیزی و اوست شنوا بینا مر او راست کلید های آسمان ها

وَالْاَرْضِ ۚ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۱۲﴾

و زمین کشادہ می کند روزی را برائے ہر کہ خواہد و تنگ می کند برائے ہر کہ خواہد ہر آئینہ او بہر چیز داناست

و زمین فراخ می سازد رزق را برائی هر که خواهد و تنگ می کند (برای هر که خواهد) هر آئینه او بهر چیز داناست

شَرَعَ لَكُمْ مِّنَ الدِّيْنِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوْحًا وَّالَّذِيْۤ اَوْحَيْنَاۤ اِلَيْكَ وَ

مقرر کرد برائے شما از آئین آنچہ امر کردہ بود باقامت آن نوح را و آنچہ وحی فرستادیم بسوئے تو و

بیان نمودہ (اللہ) راہ روشن برای شما از دین آنچہ را کہ وصیت کردہ بود بہ آن نوح را و آنچہ را کہ وحی کردیم بسوئے تو و

مَا وَصَّيْنَا بِهٖۤ اِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى وَعِيْسٰۤى اَنْ اَقِيْمُوا الدِّيْنَ وَلَا تَتَفَرَّقُوْا

آنچہ امر کردیم باقامت آن ابراہیم و موسیٰ و عیسیٰ را باین مضمون کہ قائم کنید دین را و متفرق نشوید

آنچہ وصیت کردیم بہ آن ابراہیم و موسیٰ و عیسیٰ را کہ برپا بدارید دین را و اختلاف مینداز ید

فِيْهِ ۚ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِيْنَ مَا تَدْعُوْهُمْ اِلَيْهِ ۚ اَللّٰهُ يَجْتَبِيْۤ اِلَيْهِ مَنْ

دران دشوار آمد بر مشرکان آنچہ می خوانی ایشان را بآن خدا برمی گزیند بسوئے خود ہر کرا

دران گران است بر مشرکین آنچہ دعوت می کنی ایشان را بسوئے آن اللہ برمی گزیند و جلب می کند بسوئے آن ہر کرا

يَّشَآءُ وَيَهْدِيْۤ اِلَيْهِ مَنْ يُّنِيْبُ ﴿۱۳﴾ وَمَا تَفَرَّقُوْۤا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ

خواہد و راہ می نماید بسوئے خود ہر کرا رجوع می کند و پراگندہ نشدند مگر بعد ازان کہ آمد بدیشان

خواہد و راہ می نماید بسوئے آن ہر کہ رجوع می کند بہ آن و اختلاف نکردند مگر بعد از آنکہ آمد بایشان

الْعِلْمُ بَغْيًاۢ بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ اِلٰۤى اَجَلٍ مُّسَمًّى

دانش بازروئے حسد در میان خود و اگر نبودے سخنے کہ سابق صادر شد از پروردگار تو کہ مہلت دادہ شوند تا زمانے معین

علم (اختلاف کردن) از روی حسد در میان خود و اگر نبودی سخنی کہ سابق صادر شد از پروردگار تو در تاخیر عذاب، تا وقت معین

لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْرِثُوا الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ لَفِيْ شَكٍّ

البتہ فیصل کردہ می شد میان ایشان و ہر آئینہ آنانکہ دادہ شد ایشان را کتاب بعد از انبیا در شبہ قوی اند

(البتہ) فیصلہ کردہ می شد میان ایشان (بہ نزول عذاب) و ہر آئینہ آنانکہ دادہ شد ایشان را کتاب بعد از ایشان در شک

مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿۱۴﴾ فَلِذٰلِكَ فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَاۤ اُمِرْتَ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ ۚ

از دین پس بسوئے این دین دعوت کن و قائم باش بحسب آنچہ فرمودہ شد ترا و پیروی مکن خواہش این کافران را

مضطرب کنندہ اند ازان پس باین سبب دعوت کن (بسوی دین و اتفاق) و قائم باش (بران) چنانکہ مامور شدہ و پیروی مکن خواہشات

وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتٰبٍ ۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ۚ اَللّٰهُ

و بگو ایمان آوردم بآنچہ فرود آورد خدا ہر کتاب کہ ہست و فرمودہ شد مرا کہ انصاف کنم میان شما خدا

و بگو ایمان آوردم بہ آنچہ فرو فرستادہ اللہ کتاب و مامور شدہ ام کہ عدل کنم میان شما اللہ

رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ لَنَاۤ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ۚ اَللّٰهُ

پروردگار ماست و پروردگار شماست ما را عملہائے ماست و شمارا عملہائے شماست گفتگو نیست میان ما و میان شما خدا

پروردگار ما و پروردگار شماست ما راست کردارہائے ما و شما راست کردارہای شما ہیچ خصومت نیست میان ما و میان شما اللہ

يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿۱۵﴾ وَالَّذِيْنَ يُحَآجُّوْنَ فِي اللّٰهِ مِنْ

جمع کند میان ما و میان شما و بسوئے اوست بازگشت و آنانکہ مناقشہ می کنند در دین خدا بعد

جمع می کند میان ما (و شما) و بسوی اوست بازگشت و آنانکہ مجادلہ می کنند در (دین) اللہ بعد

مثل جوانا منکم شرعة و منهاجا ۱۲۰

فتح الرحمٰن

فـ۱ یعنی بسوئے حق حاصل آنست کہ انبیاء علیہم السلام از اصول دین متفق اند اختلاف شرائع در فروع است و بس واللہ اعلم ۱۲

فـ۲ یعنی روز قیامت ۱۲

تفسیر عثمانی

فـ۵ بعد از آدم علیہ السلام اولین رسول حضرت نوح علیہ السلام است بلکہ باید گفت کہ در حقیقت سلسلہ تشریع احکام از حضرت نوح آغاز گردیدہ و آخرین پیغمبران حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم می باشد کہ سلسلہ رسالت و نبوت بر و منتہی گشت از جملہ انبیاء و رسلیکہ درمیان این امت آمدند حضرت ابراہیم حضرت موسیٰ و عیسیٰ علیہم السلام مشہور ترند و یاد کنندگان اسمای این حضرات در ہر عصر بہ تعداد زیاد موجود بودہ اند این پنج پیغمبر را پیغمبران اولوالعزم می گویند بہر حال حق تعالیٰ درین موقع و ذکر اختصار نمودہ و اصل این ہمیشہ یک چیز بودہ است زیرا کہ در عقاید اخلاق و اصول دیانت ہمہ متفق بودہ اند لیکن در بعض فروع قرار مصلحت زمانہ اندکی تفاوت پدید آمدہ و عادتہای طریقہ قائم نمودن دین را در ہر عصر جداگانہ مقرر کردہ است چنانچہ آنرا در موقع فرمودہ

بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَّ

ازاں کہ قبول کردہ شد فرمان او وا مکابرہ ایشان باطل ست نزدیک پروردگار ایشان و بر ایشان است خشم و

ازاں کہ قبول کردہ شد آن خصومت ایشان باطل است نزد پروردگار ایشان و بر ایشان است غضب (خدا) و

لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ⑯ اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ

ایشان راست عذاب سخت خدا آنست کہ فرود آورد کتاب را براستی و ترازو را نیز

ایشان راست عذاب سخت ۵ الله آنست کہ فرو فرستاد کتاب را بحق و ترازو را نیز

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ⑰ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

و چہ چیز مطلع ساخت ترا بر حقیقت امر شاید کہ آمدن قیامت نزدیک باشد زود طلب می کنند قیامت را آنان کہ ایمان ندارند

و چہ چیز آگاہ می سازد ترا (بقرب قیامت بدون از وحی) شاید آمدن قیامت نزدیک است (پس متابعت کتاب و عمل بشرائع کن پیش از آمدن)

بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلَا إِنَّ

باں و آناں کہ باور داشتہ اند ترسانند ازاں و میدانند کہ آں راست است آگاہ شو ہر آئینہ

بہ آں و آنانکہ یقین داشتند ترساگانند ازاں و میدانند کہ (بتحقیق) آن ثابت است آگاہ شو (ہر آئینہ)

الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ⑱ اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ

آنانکہ مکابرہ می کنند در آمدن قیامت ہر آئینہ در گمراہی دور اند خدا مہربان ست بر بندگان خود

آنانکہ مخاصمہ می کنند در آمدن قیامت (ہر آئینہ) واقع اند در گمراہی دور ۵ الله دارای لطف است بہ بندگان خود

يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ⑲ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ

روزی میدہد ہر کرا خواہد و اوست توانا غالب ہر کہ خواستہ باشد کشت

روزی میدہد ہر کرا خواہد و اوست مقتدر غالب ہر کہ باشد کہ خواہد کشت

الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا

آخرت بیفزائیم برائے او در کشت او و ہر کہ خواستہ باشد کشت دنیا بدہیم او را بعض دنیا

آخرت را می افزائیم برای او در کشت وی و ہر کہ باشد کہ خواہد کشت دنیا را میدہیم او را ازان (در صورتیکہ بخواہیم)

وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ⑳ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ

و نیست او را در آخرت ہیچ نصیبہ. آیا کافران را شریکان ہستند کہ مقرر کردند برائے ایشان از

و نیست او را در آخرت ہیچ بہرہ آیا برای ایشان شریکان اند کہ راہ ساختند برای ایشان از

الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَ

دین آنچہ نفرمودہ است آن را خدا و اگر نبودے وعدہ فیصل کردن البتہ فیصل کردہ میشد میان ایشان و

دین آنچہ اذن نداده بہ آن الله اگر نبودی کلمۂ فیصلہ (در تاخیر عذاب) (البتہ) فیصلہ کردہ میشد در میان ایشان (و میان مومنان)

إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ㉑ تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا

ہر آئینہ ستمگاران ایشان راست عذاب درددہندہ بہ بینی ستمگاراں را ترساں از جزائے آنچہ

بتحقیق کافران راست عذاب دردناک می بینی کافران (در روز قیامت) ترسندگان از (جزای) آنچہ

كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ

بعمل آوردہ اند و آں البتہ رسندہ است بایشاں و آنانکہ ایمان آوردہ اند و کارہائے شائستہ کردہ اند در سبزہ زار

کردند و آن (البتہ) واقع شدنی است بایشان و آنانکہ ایمان آوردند و کردند کارہای نیک باشند در باغہای پاکیزہ تر

الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ㉒

بوستان ہا باشند ایشاں را باشد آنچہ درخواست کنند نزدیک پروردگار خویش این است فضل بزرگ

جنت ہا ایشان راست آنچہ میخواہند نزد پروردگار ایشان این است ہمان فضل بزرگ

ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ

این آں ثواب ست کہ مژدہ میدہد خدا آں بندگان خود را کہ ایمان آوردہ اند و کارہائے شائستہ کردہ اند بگو

این آن (ثواب) است کہ مژدہ میدہد الله آن بندگان خود را کہ ایمان آوردہ اند و کارہای نیک کردہ اند بگو

فتح الرحمٰن

ف ۱ یعنی جمعے در اسلام داخل شدند و الله اعلم

تفسیر عثمانی

ف ۵ چون صدق دین خدا و کتاب و سخنان او علناً ظاہر گردید تا جائیکہ بسا افراد دانشمند آنرا قبول کردند بر حقی باوجود قبول نکردن آن بصدق این چیزہا اقرار نمودند لہذا کسانیکہ با وجود این قدر ظہور و وضوح باز ہم گفتگو می کنند و با قبول کنندگان داخل معارضہ میشوند آنہا مستحق غضب خدای تعالےٰ و عذاب شدید ہستند چونکہ ہمہ مجادلہ ہای آنہا دروغ و ہمہ بحث ہای ایشان یا در ہوا و باطل است

ع ۱۰ / ۲ / ۳

ف ۵ کسانیکہ بقیامت یقین ندارند بقسم تمسخر و استہزا و بکمال بی اعتنائی می گویند رخوب صاحب این قیامت کی میاید آخر سبب تاخیر چیست چرا زود نمی آید لیکن کسانیکہ الله تعالیٰ با ایمان و یقین بہرہ مند ساخته است از تصور این ساعت ہولناک میلرزند و ہراسان می شوند و خوب میدانند کہ بوقوع پیوستنی است و کسی آنرا باز داشتہ نمی تواند بنابرآن بہ آمادگی آن علی الدوام مصروف می باشند اکنون بسنجید کہ عاقبت این کافران معارضہ کنندہ چہ میشود و قتیکہ شخصی بود و قیامت ہیچ یقین ندارد چہ آمادگی کردہ باشد آدمی ہر قدر کہ برین حقیقت استہزا کند در گمراہی خویش افزودہ میرود ۱۲-

قُلْ لَّآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰى ؕ وَمَنْ يَّقْتَرِفْ حَسَنَةً

نمی طلبم از شما بر تبلیغ قرآن ہیچ مزدے لیکن باید کہ پیش گیرید دوستی درمیان خویشاوندان ف۱ و ہر کہ بکند نیکی

نمی خواہم از شما بر تبلیغ ہیچ مزدی مگر دوستی در قرابت و ہر کہ بکند نیکی

نَّزِدْ لَهٗ فِيْهَا حُسْنًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴿۲۳﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰى عَلَى

بیفزائیم برائے او در ان نیکی حسن را ہر آئینہ خدا آمرزگار قدرشناس است آیا می گویند پیغامبر افترا کردہ است بر

می افزائیم برائی او در ان نیکوئی بتحقیق اللہ آمرزگار قدرشناس است ع۵ آیا می گویند کہ بستہ است (پیغمبر) بر

اللّٰهِ كَذِبًا ۚ فَاِنْ يَّشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ ؕ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَ

خدا دروغ را پس اگر خواہد خدا مہر نہد بر دل تو و نابود می سازد خدا بیہودہ را و

اللہ دروغ را (اگرچہ چنان بودی) پس اگر خواہد اللہ مہر نہد بر دل تو (زائل کند از تو آن وحی را کہ بتو می آمد) و نابود میسازد اللہ بیہودہ را

يُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۲۴﴾ وَهُوَ الَّذِىْ

اثبات می کند دین درست را بہ سخن ہائے خود ہر آئینہ خدا داناست بانچہ در سینہ ہاست و او ست آنکہ

اثبات می کند دین درست را بسخن ہائے خود (ہر آئینہ) خدا داناست بہ آنچہ در سینہ ہاست و اوست آنکہ

يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوْا عَنِ السَّيِّاٰتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُوْنَ ﴿۲۵﴾

قبول می کند توبہ را از بندگان خود و در می گذرد از جرمہا و می داند آنچہ می کنید

قبول می کند توبہ را از بندگان خود و در می گذرد از گناہان و می داند آنچہ می کنید

وَيَسْتَجِيْبُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَيَزِيْدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ؕ

و قبول می کند دعائے آنانکہ ایمان آوردہ اند و کارہائے شائستہ کردہ اند و زیادہ می دہد ایشان از فضل خود

و قبول می کند دعائی آنان را کہ ایمان آوردہ اند و کردند کارہائے نیک و زیادہ می دہد ایشان را از فضل خود

وَالْكٰفِرُوْنَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ﴿۲۶﴾ وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ

و کافران ایشان راست عذاب سخت و اگر فراخ کردے خدا رزق را بر بندگان خود

و کافران راست عذاب سخت و اگر فراخ کردی اللہ رزق را بر جمیع بندگان خود

لَبَغَوْا فِى الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُّنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ ؕ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرٌۢ

البتہ فساد می کردند در زمین و لیکن فرود می آرد باندازہ آنچہ خواہد ہر آئینہ خدا بر بندگان خود دانا

البتہ طغیان می کردند در زمین و لیکن فرود می آرد باندازہ آنچہ خواہد (ہر آئینہ) اللہ بر بندگان دانا

بَصِيْرٌ ﴿۲۷﴾ وَهُوَ الَّذِىْ يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْۢ بَعْدِ مَا قَنَطُوْا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهٗ ؕ

بیناست و اوست آن کہ فرود می آرد باران را بعد از انکہ ناامید شدند و پراگندہ می سازد رحمت خود را

بیناست و اوست آنکہ فرود می آرد باران را بعد از انقطاع امید آنہا و پراگندہ میسازد رحمت خود را

وَهُوَ الْوَلِىُّ الْحَمِيْدُ ﴿۲۸﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ

و اوست کارساز ستودہ کار و از نشان ہائے او آفریدن آسمانہا و زمین است و آفریدن آنچہ پراگندہ کردہ است

و اوست کارساز ستودہ و از نشان ہای او آفریدن آسمانہا و زمین است و (آفریدن) آنچہ پراگندہ ساختہ

فِيْهِمَا مِنْ دَآبَّةٍ ؕ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَآءُ قَدِيْرٌ ﴿۲۹﴾ وَمَآ اَصَابَكُمْ

درمیان این ہر دو از جانوران و او بر ہم آوردن ایشان وقتیکہ خواہد تواناست و ہرچہ برسد بشما

در آسمان ہا و زمین از جنبندگان و او بر فراہم کردن ایشان وقتیکہ خواہد توانا تر است و آنچہ برسد بشما

مِّنْ مُّصِيْبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيْكُمْ وَيَعْفُوْا عَنْ كَثِيْرٍ ﴿۳۰﴾ وَمَآ اَنْتُمْ

از مصیبت ہا پس بسبب گناہیست کہ بعمل آورد دستہائے شما و در میگذرد از بسیارے و نیستید شما

از مصیبت پس بسبب آنست کہ کسب کردہ دستہائے شما و در می گذرد از بسیاری (گناہان) و نیستید شما

بِمُعْجِزِيْنَ فِى الْاَرْضِ ۚ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِىٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۳۱﴾

عاجز کنندہ در زمین و نیست شما را بجز خدا ہیچ کارسازے و نہ نصرت دہندہ

عاجز کنندگان خدا را (گریزندگان) در زمین و نیست شما را بجز اللہ ہیچ کارسازی و نہ مددگاری

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی با من صلہ رحم کنید و ایذا نرسانید

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی اگر انسان راہ خوبی و نیکی را اختیار کند اللہ تعالیٰ بہ حسن و خوبی او میفزاید چون در آخرت اجر و ثواب بیحساب یابد و میدہد و در دنیا خوی نیک باد عملہا میفزاید لہذا بر می آید کہ لغزش ہای او را معاف فرمودہ است در ین موقع این مضمون را شاید از سببی تذکر دادہ کہ در اقلا محبت قرابت از شما مطلوب است کہ حاصل آن شما را از ایذا و ظلم باز داشتن بود لیکن کسیکہ پیش باز ان نیکی نماید نیک بداند کہ بحضور خدای متعال نیکی کسی ضائع نمیشود بلکہ زیادہ شدہ میرود)

ع۵ حضرت شاہ صاحب (رحمہ اللہ) ویمح اللہ الباطل را بر یختم علی قلبک عطف می کند چنانچہ میفرماید یعنی اللہ تعالیٰ چگونہ کسی را بگذارد کہ بر ذات او دروغ نہد بر دل چنان مہر نہد کہ ہیچ مضمونی برای بستن دروغ نیابد و اگر او تعالیٰ بخواہد کفر را بدون آنکہ پیغام بفرستد محو نابود کند مگر او تعالیٰ از سخنان متین خود دین مبین را باثبات میرساند یعنی سبب کلام خود را بر نبی می فرستد ۱۲۔

ع ۳ ۱۰ ۴

وَمِنْ اٰيٰتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿۳۲﴾ اِنْ يَّشَاْ يُسْكِنِ الرِّيْحَ

و از نشانهای اوست کشتی ها در دریا مانند کوه ها اگر خواهد باز دارد باد را

و از نشانهای او کشتی های روان است در دریا مانند کوه ها اگر خواهد ساکن گرداند باد را

فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهٖ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ

پس ایستاده شوند کشتی ها بر پشت دریا هر آئینه درین مقدمه نشان هاست هر صبر کننده

پس گردند تمام روز ایستاده (آن) بر پشت دریا (هر آئینه درین نشانهاست برای هر ثابت قدم (استوار)

شَكُوْرٍ ﴿۳۳﴾ اَوْ يُوْبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوْا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيْرٍ ﴿۳۴﴾ وَّيَعْلَمَ الَّذِيْنَ

شکر گذارنده را یا اگر خواهد هلاک کند اهل کشتی ها را بسبب آنچه کردند و در میگذرد از گناهان بسیار تا انتقام کشد از ایشان و تا بدانند

احسان شناس را یا اگر خواهد هلاک کند اهل کشتی ها را بسبب آنچه کردند و در گذرد از بسیاری گناهان و تا بدانند آنانکه

يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِنَا ؕ مَا لَهُمْ مِّنْ مَّحِيْصٍ ﴿۳۵﴾ فَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ

خصومت می کنند در آیات ما که نیست ایشان را هیچ مخلص پس آنچه داده شد شما را از هر جنس که باشد

مجادله می کنند در آیات ما که نیست ایشان را هیچ جای گریز پس آنچه داده شده شما را چیزی پس آن

فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

اندکی بهره ایست از زندگانی دنیا و آنچه نزدیک خداست بهتر است و پاینده تر است برای آنانکه ایمان آورده اند

اندک بهره ایست از زندگانی دنیا و آنچه نزد الله است بهتر و پاینده تر است برای آنانکه ایمان آورده اند

وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ﴿۳۶﴾ وَالَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ

بر پروردگار خود توکل می کنند و برای آنانکه پرهیز می کنند از گناهان کبیره و از بی حیائی

بر پروردگار خود توکل می کنند و برای آنانکه پرهیز می کنند از گناهان کبیره و بی حیائی ها

وَاِذَا مَا غَضِبُوْا هُمْ يَغْفِرُوْنَ ﴿۳۷﴾ وَالَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا

و چون خشم گیرند ایشان می آمرزند و آنانکه قبول کردند فرمان پروردگار خود را و بر پا داشتند

و چون خشمگین آیند ایشان در می گذرند و برای آنانکه قبول کرده اند حکم پروردگار خود را و بر پا داشتند

الصَّلٰوةَ ۪ وَاَمْرُهُمْ شُوْرٰى بَيْنَهُمْ ۪ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿۳۸﴾

نماز را و کار ایشان از سر مشورت باشد با یکدیگر و از آنچه روزی داده ایم ایشان را خرج می کنند

نماز را و کار ایشان مشوره کردن است با هم و از آنچه عطا کردیم بایشان خرج می کنند

وَالَّذِيْنَ اِذَآ اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُوْنَ ﴿۳۹﴾ وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ

و آنانکه چون برسد بدیشان تعدی ایشان انتقام می کشند و جزای بدی بدی است

و برای آنانکه چون برسد بایشان ظلم (تعدی) ایشان انتقام می کشند و سزای بدی بدی است

مِّثْلُهَا ۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهٗ عَلَى اللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۰﴾

مانند آن پس هرکه در گذرد و نیکوکاری کند پس مزد او بر خداست هر آئینه خدا دوست نمی دارد ظالمان را

مانند آن پس هرکه عفو کند و صلح کند پس اجر او بر الله است هر آئینه الله دوست نمی دارد ظالمان را

وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهٖ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِّنْ سَبِيْلٍ ﴿۴۱﴾ اِنَّمَا

و هر آئینه کسیکه انتقام کشد بعد مظلوم شدن خود پس آن جماعه نیست بر ایشان هیچ راه ملامت جز این نیست که

و (هر آئینه) کسیکه انتقام کشد بعد از مظلوم شدن خود پس آن جماعه نیست بر ایشان هیچ راهی (برای ملامت) جز این نیست که

السَّبِيْلُ عَلَى الَّذِيْنَ يَظْلِمُوْنَ النَّاسَ وَيَبْغُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ

راه ملامت بر آن جماعه است که ظلم می کنند بر مردمان و فساد می کنند در زمین نا

راه ملامت بر آنان است که ظلم می کنند بر مردمان و فساد می کنند در زمین بنا

الْحَقِّ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۴۲﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ

حق آن جماعه ایشان راست عذاب دردناک و هر که صبر کند و بیامرزد هر آئینه این صفت

حق آن گروه مر ایشان راست عذاب دردناک و هر که صبر کند و در گذرد هر آئینه این عفو

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی آنها بر منبع ظالم تعدی کنند چند ظان تعبیه متفق شوند و انتقام کشند والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید مغفرت در حق خود عزیمت است و انتقام رخصت و در حق ضعفاء قوم انتقام لازم است مگر آنکه معتدی در گذرند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ ایشان بسببی دیگر تباهی می نگرند که مجازات بعض اعمال آنها داده شود و نیز معاندین بزرگ بنگرند که از گرفت خداست هیچ جای گریز و پناهگاه نیست ۔ حضرت شاه صاحب (رحمۃ اللہ) می نویسد یک بیابان هر عقده را از ناخن بکشد خود میدانند در آنوقت بکل در می مانند ۔ ایشان از منتهای در ماندگی تدبیری سنجیده نخواهند توانست ف۶ یعنی در جائیکه عفو مناسب باشد معاف کنند مثلاً چون از حرکت نامناسبه شخصی بقهر شدند و فقط شخص مذکور پشیمان شد بر عجز و قصور خود اعتراف کرد و ایشان معاف کردند این فعل محمود است و جائیکه انتقام مصلحت باشد مثلاً شخصی بدون سبب لو عرض نماید و از زور و ظلم دست بردار نشود و از نوشش کند و یا از عدم مدافعه و جواب بر حوصله و جرائت او افزاید یا قطع نظر از حیثیت شخصی بر توهین دین یا اهانت و تذلیل جمعیت مسلمین منجر شود در این صورت حالت به انتقام دایر دارد و ۲ منتهی بدانجاید ۔ از تجاوز و تعدی احتراز ورزیده ۔ اعتدال ملحوظ دارند ۔ مجازات نیز دیده ۱۲

لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿۴۳﴾ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ ۗ وَ

از کارہائے مقصود است وہر کرا گمراہ کند خدا پس نیست او را ہیچ کارسازے بعد از وے

از امور ہمت است وہر کرا گمراہ کند الله پس نیست مر او را ہیچ کارسازی بجز خدا

تَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿۴۴﴾

و بینی ستمگاران را چون معائنہ کنند عذاب را گویند آیا ہست بسوئے بازگشتن ہیچ راہے

می بینی ستمگاران (کافران) را چون بینند عذاب را گویند آیا ہست بسوی بازگشتن راہی

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ

و ببینی ایشان را پیش آوردہ شوند نزدیک دوزخ متواضع شدہ از خواری می نگرند بگوشہ چشم

و ببینی ایشان را که پیش کردہ شوند بر آتش، زد تنان از ذلت می نگرند از نگاہ پوشیدہ عہ

خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ

نیم بستہ و گفتند اہل ایمان ہر آئینہ زیان کاران آنانند که در زیان دادند خویشتن را

و گویند اہل ایمان (ہر آئینہ) زیان کاران کامل ہمانند که در زیان انداختند نفسہائے خود

وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿۴۵﴾ وَمَا

و خویشاوندان خود را روز قیامت آگاہ شو ہر آئینہ ستمگاران در عذاب دائم باشند و نباشند

و اہل خود را در روز رستاخیز آگاہ باش بدرستیکہ کافران در عذاب دائمی اند و نباشد

كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ

ایشان را کارسازان که نصرت دہند ایشان را بجز خدا و ہر کرا گمراہ کند خدا

ایشان را کارسازان (حامیان) که مدد کنند ایشان را بجز خدا و ہر کرا گمراہ کند الله

فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿۴۶﴾ اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا

نیست او را ہیچ راہے فرمان قبول کنید پروردگار خود را پیش از آنکہ بیاید روزیکہ بازگشت

پس نیست او را ہیچ راہ قبول کنید فرمان پروردگار خود را پیش از آنکہ بیاید روزی که نیست بازگشت

مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۚ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿۴۷﴾

نیست آنرا از جانب خدا نیست شما را ہیچ پناہے آن روز و نیست براے شما ہیچ بازخواست کنندہ

آنرا از خدا نیست شما را ہیچ پناہ گاہی در آنروز و نیست بشما ہیچ انکار عہ

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ

پس اگر رو بگردانند پس نہ فرستادہ ایم ترا بر ایشان نگہبان نیست بر تو مگر پیغام رسانیدن

پس اگر اعراض کنند (از قبول فرمان) پس نفرستادیم ترا بر ایشان نگہبان نیست بر تو مگر رسانیدن احکام عہ

وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ

و ہر آئینہ ما چون بچشانیم آدمی را از جانب خود بخشش شادمان شود بآن و اگر برسد بآدمیان مصیبتے

و (ہر آئینہ) ما چون بچشانیم انسان را از جانب خود (نعمتی) تکبر کند به آن و اگر برسد به آنہا مصیبتی

بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿۴۸﴾ لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ

بسبب آنچه پیش فرستادہ است دست ایشان پس آدمی ناسپاس دارندہ است خدا راست پادشاہی آسمانہا

بسبب آنچه قبلاً کردہ است دستہای ایشان پس تحقیق که انسان سخت ناسپاس است للعہ مر الله راست پادشاہی آسمانہا

وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ

و زمین می آفریند ہر چه خواہد عطا می کند دختران ہر کرا خواہد و عطا می کند پسران

و زمین می آفریند آنچه خواہد می بخشد کسی را که خواہد دختران و می بخشد کسی را که خواہد

الذُّكُورَ ﴿۴۹﴾ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُ

ہر کرا خواہد یا جمع کند براے ایشان پسران و دختران و می سازد ہر کرا خواہد نزاینده ہر آئینه او

پسران - یا جفت دہد ایشان را پسران و دختران و می گرداند کسی را که خواہد عقیم (نازای) (ہر آئینه) او دست

ع ۱۴ ۵

عہ منہ تبر می (ترس خوردہ) از خوف و ذلت و ندامت ۵ چشم ہائی خود را پایان انداختہ می نگرند بیکسی درست دیدہ نمی توانند

عہ از انظار سودی برست نیاید - ابن کثیر (رحمۃ الله) چنین معنی کردہ است که در آن روز نزد شما پناہ گاہی است و نہ جائیست که خود را در آن پنہان کنید . تا ناشناختہ شوید عہ

تو مسئول ہدایت نیستی که به زبردستی بالای آنہا بقبولانی فرض تو این رسانیدن پیغام الہی است به ادای آن مشغول ہستی اگر اینہا قبول نمی کنند بجہنم میروند للعہ

از اعلامات آنہا ہیچ یکین ورد اگر مشو چه طبیعت انسان چنان واقع شدہ است که اگر خدا بداو انعام و احسان فرماید به تکبر و تفاخر می پردازد بار مجرد یکہ از سبب کردار ہایش مصیبتی گرفتار آید تمام نعمت ہای سابقہ را فراموش می کند و چنان ناسپاس میشود که گویا ہیچ وقت آسودہ حالی را ندیدہ است خلاصہ اینست که خواہ حالت فراخی و عیش باشد و یا تنگی و مصیبت ہمہ جا خود را گم نمی مانند البتہ شیوہ مومنین قانتین اینست که در حین سختی صبر و در حالت فراخی شکر منعم حقیقی خود را ادا میکنند و ہیچ حال انعامات و احسانات او تعالی را فراموش نمی نمایند ۱۲

عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ

دانا توانا است و ممکن نیست هیچ آدمی را که سخن گوید با او خدا مگر باشارت یا از پس

دانا بر هر چیز بسیار توانا و نیست طاقت برای هیچ بشری که سخن گوید با و خدا مگر به اشاره یا از پس

حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٨﴾ وَ

پرده یا بفرستد فرشته را پس نازل کند بحکم خدا آنچه خدا خواسته است هر آئینه خدا بلند مرتبه با حکمت ست ول و

پرده یا بفرستد رسولی را پس برساند بحکم او آنچه خدا خواهد ۱ به تحقیق که او است بر همه برتر با حکمت و

كَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَ

هم چنین وحی فرستادیم بسوی تو قرآن را از کلام خود نمیدانستی که چیست کتاب و

هم چنین وحی فرستادیم بسوی تو روح (قرآن) را از حکم خود نبودی تو که میدانستی که چیست کتاب و

لَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ

نمیدانستی که چیست ایمان ولیکن ساخته ایم وحی را روشنی راه می نمائیم بآن هر کرا می خواهیم از بندگان خویش

نمیدانستی که چیست ایمان ولیکن گردانیدیم آنرا روشنی که هدایت می کنیم به آن کسی را که خواهیم از بندگان خود

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٩﴾ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي

و هر آئینه تو هدایت کنی بسوی راه راست راه خدا که

و به تحقیق تو هدایت می کنی بسوی راه راست راه خدا آنکه

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿١٠﴾ ع

او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است آگاه شو بسوی خدا باز میروند کارها

مر او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است آگاه باش خاص بسوی او باز می گردد همه امور

سورة الزخرف مكية وهي تسع وثمانون آية وسبع ركوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

حم ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ

قسم به کتاب واضح که هر آئینه ما ساختیم این کتاب را کلام عربی بود که شما

قسم است به کتاب واضح که (هر آئینه) ما گردانیدیم این کتاب را قرآن عربی زبان تا شما

تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ أَفَنَضْرِبُ

بفهمید و هر آئینه این کتاب ثبت ست در لوح محفوظ نزدیک ما هر آئینه این کتاب بلند قدر با حکمت است ف آیا باز

بفهمید و تحقیق این قرآن ثبت است در اصل کتاب (لوح محفوظ) نزد ما برتر محکم با حکمت آیا باز می گردانیم

عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ

از شما پند را اعراض کرده برای آن که هستید گروهی از حد رفته و بسیار فرستادیم

از شما این قرآن را اعراض کنان از این سبب که هستید قومی از حد در گذرنده و بسیار فرستادیم

نَبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٧﴾

پیغامبران را در پیشینیان و نمی آمد بایشان هیچ پیغامبری الا باو استهزا می کردند

پیغمبر در پیشینیان و نیامد بایشان هیچ پیغمبری مگر بودند که باو استهزا می کردند

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾ وَلَئِنْ

پس هلاک کردیم سخت تر را از قریش ف۳ باعتبار دست درازی و مذکور شد داستان نخستینیان و اگر

پس هلاک کردیم قوم سخت تر (پیشینیان) را از قریش از روی قوة و گذشته داستان عجب پیشینیان و (قسم است) اگر

سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ

سوال کنی از ایشان که چه کس بیافرید آسمانها و زمین را البته گویند بیافرید آنهارا خدای غالب

بپرسی ایشان را که آفرید آسمانها و زمین را (هر آئینه) گویند آفریده آنهارا غالب

تفسیر عثمانی

ف۱ مترجم گویدا شارت عبارت از دیدن خواب ست و از القای علم در خاطر بطریق الهام واز پس پرده عبارت از آنست که آواز بشنود و کسی را نه بیند و قسم ثالث آنست که فرشته بصورت آدمی متمثل شود و سخن گوید والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید قسم خوردن بچیزی بنا بر اثبات همان چیز یا لازم آنچیز کنایت است بآنکه آنچیز خود دلیل خود ست چنانکه گویند قسم بلب میگون تو وزلف شبگون تو که تو مشوق دلربائی والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی عاد و ثمود که از قریش قوی تر بودند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ هیچ بشر باعتبار ساختمان عنصری و قوای موجوده خود طاقت ندارد که خداوند قدوس بدین دنیا بادی مشافهة سخن گوید و او تحمل کرده بتواند ازین سبب مکالمه او با بشر سه صورت دارد (الف) بلاواسطه از پشت پرده سخن زند یعنی قوت سامعه نبی از استماع کلام لذت اندوز و دگر درین حالت چشم ها از دولت دیدار متمتع شده نتوانند چنانکه به حضرت موسی علیه السلام بر طور و به خاتم الانبیاء (صلی الله علیه وسلم) در شب لیلة الاسراء پیش آمد (ب) الله تعالی بواسطه فرشته سخن می گوید مگر فرشته متجسد شده پیش روی چشم ظاهر نمی شود بلکه مستقیما بر قلب نبی نزول می کند و فرشته و صورت آن محض بذریعه قلب ادراک می شود۔ بقیه بر ص ۴۸۹

ع ۵ ۱۰ ۶ — ع ۱۱ — منزل المتقدمین ۱۲

الْعَلِيمُ ﴿۹﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا

دانا و وے آنست کہ ساخت برائے شما زمین را بساطے و ساخت برائے شما در زمین راہ

دانا تر (از طرف خدا گفتہ می شود) وی آنست کہ گردانید برائے شما زمین را فرش دگر دانید برائے شما دران راہ ہا

لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿۱۰﴾ وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ

تا بود کہ شما راہ یابید و وے آنست کہ فرود آورد از آسمان آبے باندازہ پس زندہ کردیم بآن

تا شما راہ یابید (بسوی مقاصد) و وی آنست کہ فرود آورد از آسمان آب باندازہ پس زندہ گردانیدیم بہ آن

بَلْدَةً مَيْتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿۱۱﴾ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَ

شہر مردہ را ہم چنین بر آوردہ خواہید شد ف۱ و وے آنست کہ بیافرید اقسام حیوانات تمام آن و

زمین مردہ را ہم چنین بر آوردہ می شوید (از قبرہا) و وی آنست کہ بیافرید ہمہ جفت ہا را

جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿۱۲﴾ لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ

ساخت برائے شما کشتی ہا و از چہار پایان چیزے را کہ بران سوار شوید تا راست بنشینید بر پشت مرکوب باز

ساخت برای شما از کشتی ہا و چہار پایان آنچہ سوار میشوید تا برابر بنشینید بر پشت ہای آن باز

تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا

یاد کنید نعمت پروردگار خود را وقتیکہ راست نشستید بران و بگوئید پاکی خدا را کہ مسخر ساخت برائے ما این مرکوب را

یاد کنید احسان پروردگار خود را وقتیکہ سوار شوید بران و بگوئید پاک است آن ذاتیکہ مسخر ساخت برای ما این را

وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿۱۳﴾ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿۱۴﴾ وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ

و نبودیم بران توانا و ہر آئینہ ما بسوئے پروردگار خویش رجوع خواہیم کرد و مقرر کردند برائے خدا از بندگان او

و نبودیم بہ آن توانا و (ہر آئینہ) ما بسوی پروردگار خود باز گردندگانیم و مقرر کردند برای خدای تعالے از بندگانش

جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿۱۵﴾ أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُمْ

اولاد را ہر آئینہ آدمی ناسپاس ظاہر ست آیا فرا گرفت خدا از مخلوقات خدا دختران را و برگزیدہ است شما را

جزء (اولاد) بتحقیق آدمی بسیار ناسپاس آشکار است آیا گرفت خدا از مخلوقات خود دختران را و برگزیدہ است شما را

بِالْبَنِينَ ﴿۱۶﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ

بہ پسران و چون خبر دادہ شود یکے از ایشان بتولد آنچہ مثل ساختہ است برائے خدا ف۱ روئے او

بہ پسران و (حال آنکہ) چون مژدہ دادہ شود یکے از ایشان را بہ (تولد) آنچہ گردانیدہ برای رحمٰن مانند گردد روی او

مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿۱۷﴾ أَوَمَنْ يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ

سیاہ گردد و او پر از غم باشد آیا آنرا کہ پروردہ میشود در زیور و او در صف خصومت

سیاہ و او پر غم باشد آیا آنکہ پرورش دادہ میشود در زیور حال آنکہ او در مخاصمہ

غَيْرُ مُبِينٍ ﴿۱۸﴾ وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاثًا

ظاہر نمی گردد و برائے خدا ثابت کردہ اند و دختران مقرر کردند فرشتگان را کہ بندگان خدا اند

اظہار کنندہ حجت نباشد (بایثبات فرزندی خدا را دارد) و مقرر کردند (مشرکان) فرشتگان را زنان آنانکہ ایشان بندگان رحمٰن اند

أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿۱۹﴾ وَقَالُوا لَوْ شَاءَ

آیا حاضر بودند نزدیک آفرینش ایشان نوشتہ خواہد شد این گواہی ایشان و پرسیدہ خواہند شد و گفتند کافران اگر خواستے

آیا حاضر بودند بہ آفرینش ایشان اکنون نوشتہ میشود گواہی ایشان و پرسیدہ میشوند و گفتند (کافران) اگر میخواست

الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿۲۰﴾ أَمْ

خدا پرستش نمی کردیم این فرشتگان را نیست ایشان را باین مقدمہ دانش نیستند ایشان مگر دروغ گو آیا

رحمٰن پرستش نمی کردیم ایشان را نیست ایشان را باین (گفتہ) ہیچ علم نیستند ایشان مگر تخمین می کنند (دروغ می گویند)

آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿۲۱﴾ بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا

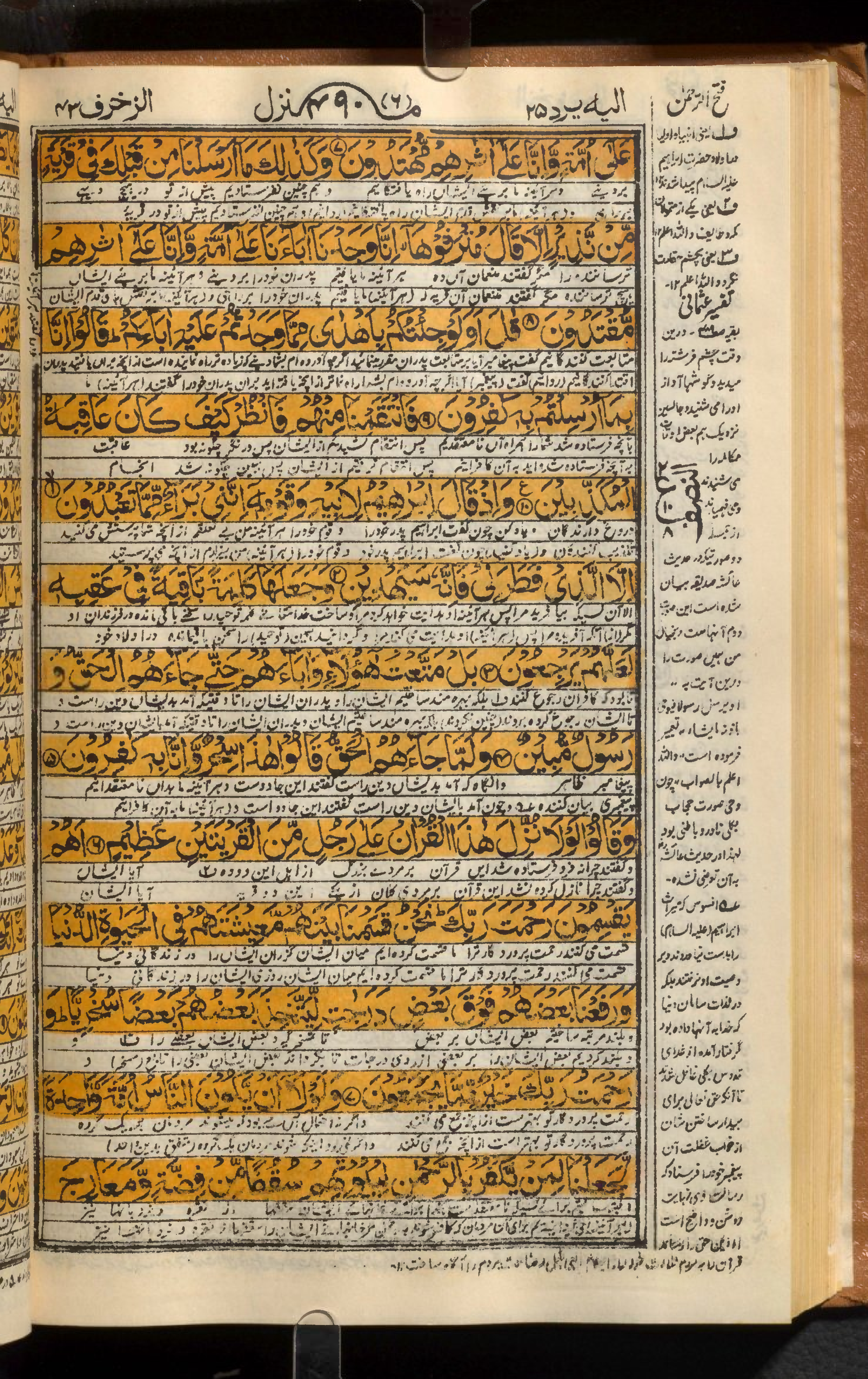
دادہ ایم ایشان را کتابے پیش از قرآن پس ایشان بآن کتاب چنگ زدہ اند سے بلکہ گفتند ہر آئینہ ما یافتیم پدران خود را

دادہ ایم ایشان را کتابے پیش ازین پس ایشان بہ آن چنگ در زدگان اند (نی) بلکہ می گویند (ہر آئینہ) ما یافتیم پدران خود را

ف۱ یعنی از قبور ۱۲ ف۲ یعنی بتولد دختر ۱۲ و اللہ اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی

بقیہ ۔۔۔ و حواس ظاہرہ در آن چندان دخلی ندارد و بخیال من این صورتی است کہ در حدیث عائشہ صدیقہ (رضی اللہ عنہا) آنرا از «یاتینی فی مثل صلصلۃ الجرس» تعبیر فرمودہ است و در ابواب «بدء الخلق» صحیح بخاری برای این گونہ صورت وحی ہم تعرض آمدن ملک «موجود است» بعین کیفیت را در حدیث «و ہو اشد علی» بیان فرمودہ شاید وحی قرآنی اکثر در ہمین صورت می آید چنانکہ در «نزل بہ الروح الامین علی قلبک» و «فانہ نزلہ علی قلبک باذن اللہ» از لفظ «قلبک» اشارہ میشود چونکہ این معاملہ بالکل بطور پوشیدہ باطنی بعمل می آید خارج از وجود پیغمبر ہیچ ہستی جداگانہ بنظر نمی رسید و نہ بطوری مکالمہ می شد کہ شخصی با دیگری صحبت کند تا ہم نشینان قریب نیز آن مطلب را می فہمیدند لہذا این نوع را خصوصاً در این آیت بلفظ «وحیا» تعبیر فرمود زیرا کہ لفظ «وحی» در لغت بر اخفاء و اشارہ سریع دلالت می کند (ج) صورت سوم این ست کہ فرشتہ متجسد شدہ پیش نبی بیاید و کلام و پیام خدا را طوری برساند کہ یک نفر بدیگری خطاب می کند چنانچہ حضرت جبرئیل یک دو مرتبہ بصورت اصلی خود پیش آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمد اکثر بار در صورت حضرت دحیہ کلبی (رضی اللہ عنہ) می آمد و گاہی بشکل آدم غیر معروف ہم تشریف آوردہ است۔

ع ۱۵ ‏ ۱ ‏ ۷

عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ مُّهْتَدُوْنَ ۝۲۲ وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِىْ قَرْيَةٍ

بر دینے　و هر آیینه ما بر پئے ایشان راه یافتگانیم　و هم چنین نفرستادیم پیش از تو در هیچ دیهے

مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ ۙ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ

ترساننده را مگر گفتند منعمان آن ده　هر آیینه ما یافتیم　پدران خود را بر دینے　و هر آیینه ما بر پئے ایشان

مُّقْتَدُوْنَ ۝۲۳ قٰلَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُّمْ عَلَيْهِ اٰبَآءَكُمْ ۭ قَالُوْٓا اِنَّا

مُتابعت کنندگانیم　گفت پیغامبر آیا پیروی می‌کنید...

بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ۝۲۴ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

با آنچه فرستاده شد شما را همراه آن نامعتقدیم　پس انتقام کشیدیم از ایشان پس درنگر چگونه بود　عاقبت

الْمُكَذِّبِيْنَ ۝۲۵ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنِيْ بَرَاۗءٌ مِّمَّا تَعْبُدُوْنَ ۝۲۶

دروغ دارندگان　و یاد کن چون گفت ابراهیم پدر خود را　و قوم خود را هر آیینه من بے تعلقم از آنچه شما پرستش می‌کنید

اِلَّا الَّذِيْ فَطَرَنِيْ فَاِنَّهٗ سَيَهْدِيْنِ ۝۲۷ وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِيْ عَقِبِهٖ

الا آنکه بیافرید مرا پس هر آیینه او هدایت خواهد کرد مرا　و ساخت خدا این سخن را باقی مانده در فرزندان او

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ۝۲۸ بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَاۗءِ وَاٰبَاۗءَهُمْ حَتّٰى جَاۗءَهُمُ الْحَقُّ وَ

تا بود که کافران رجوع کنند　بلکه بهره‌مند ساختیم ایشان را و پدران ایشان را تا وقتیکه آمد بدیشان دین راست و

رَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ۝۲۹ وَلَمَّا جَاۗءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ وَّاِنَّا بِهٖ كٰفِرُوْنَ ۝۳۰

پیغامبر ظاهر　و آنگاه که آمد بدیشان دین راست گفتند این جادوست و هر آیینه ما بدان نامعتقدایم

وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰي رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيْمٍ ۝۳۱ اَهُمْ

و گفتند چرا نازل کرده نشد این قرآن　بر مردے بزرگ　از این دو ده　آیا ایشان

يَقْسِمُوْنَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۭ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيْشَتَهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا

قسمت می‌کنند رحمت پروردگار ترا　ما قسمت کرده‌ایم میان ایشان گزران ایشان را　در زندگانی دنیا

وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا ۭ وَ

و بلند مرتبه ساختیم بعض ایشان را بر بعض　تا مسخر گیرد بعض ایشان بعضے را　و

رَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ۝۳۲ وَلَوْلَآ اَنْ يَّكُوْنَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً

رحمت پروردگار تو بهتر است از آنچه جمع می‌کنند　و اگر نه احتمال آن بودی که شوند مردمان یک گروه

لَّجَعَلْنَا لِمَنْ يَّكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوْتِهِمْ سُقُفًا مِّنْ فِضَّةٍ وَّمَعَارِجَ

هر آیینه می‌ساختیم برای کسانی که کافر می‌شوند به خدا برای خانه‌های ایشان سقفها　از نقره　و نردبانها نیز

تفسیر عثمانی

ف ۵ افسوس که میراث ابراهیم (علیه السلام) را بابت نیاوردند...

عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ۝٨ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ ۝٩ وَزُخْرُفًا

که بران بالا بر آیند — و برای خانهای ایشان دروازه ها نیز از نقره و تختها که بران تکیه زده نشینند — و می ساختیم تجمل بسیار

که بران بالا روند — و برای خانهای ایشان دروازه ها نیز و تختها که بران تکیه زده بنشینند و (از) طلا

وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ

و نیست همه این — مگر اندک بهره مندی زندگانی دنیا — و آخرت نزدیک پروردگار تو

و نیست این همه — مگر بهره مندی زندگانی دنیا — و (بهره مندی) آخرت نزد پروردگار تو

لِلْمُتَّقِينَ ۝١٠ وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَٰنًا فَهُوَ

متقیان راست — و هر که غافل شود از یاد خدا بر گماریم — برای او شیطانے پس آن شیطان

برای متقیان است ؏۵ — و هر که کور سازد خود را از یاد رحمن بر می گماریم — برای او شیطانی را پس او باشد

لَهُ قَرِينٌ ۝١ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم

او را هم نشین بود — و هر آئینه شیاطین باز میدارند آدمیان را از راه — و آدمیان می پندارند که ایشان

برای او رفیق (دائمی) — (و) هر آئینه ایشان (شیاطین) باز میدارند ایشان را از راه حق و می پندارند (غافلان) که ایشان

مُّهْتَدُونَ ۝٢ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَٰلَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ

راه یافتگانند — تا آن وقت که آدمی بیاید پیش ما گوید با شیطان خود ای کاش در میان من و در میان تو مسافت مشرق و مغرب

راه یافتگانند — تا آنکه چون بیاید پیش ما گوید (قرین خود را) ای کاش در میان من و در میان تو مسافت مشرق و مغرب

فَبِئْسَ الْقَرِينُ ۝٣ وَلَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ

پس بدهم نشینے تو — و تو نیم سود ندهد شما را امروز از بسکه ستم کرده اید — آنکه شما در عذاب

پس بد هم نشین هستی تو (خدای تعالی گوید) هرگز نفع ندهد شما را امروز چونکه ظلم کرده اید (در دنیا) اینکه در عذاب

مُشْتَرِكُونَ ۝٤ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَن كَانَ فِي

باهم شریک باشید — یا محمد آیا تو میتوانی شنوانید کران را یا راه میتوانی نمود کوران را و آنکس را که در

باهم شریک باشید ای محمد آیا تو شنوانیده میتوانی کران را یا راه نمائی کرده میتوانی کوران را و آنرا که در

ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ۝٥ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ ۝٦ أَوْ نُرِيَنَّكَ

گمراهی — ظاهر ست — پس اگر از این عالم ببریم ترا — پس البته ما از ایشان انتقام کشنده ایم — یا اینست که بنمائیم ترا

گمراهی ظاهر است — پس اگر ببریم ترا (قبل از نزول عذاب بایشان) پس (تحقیق) ما از ایشان انتقام گیرنده ایم یا اگر بنمائیم ترا

الَّذِي وَعَدْنَٰهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِم مُّقْتَدِرُونَ ۝٧ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ

آنچه وعده داده ایم بایشان — پس هر آئینه ما برایشان توانائیم — پس چنگ زن بآنچه وحی فرستاده شد

آنچه وعده داده ایم ایشان را پس (هر آئینه) ما برایشان مقتدریم — پس چنگ زن به آنچه وحی فرستاده شد

إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ۝٨ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ

بسوئے تو — هر آئینه تو — بر راه راستی — و هر آئینه قرآن پند است ترا و قوم ترا — و شما

بسوئے تو — هر آئینه تو — بر راه راست هستی — و (هر آئینه) این (قرآن) یادگار (شرف) است ترا و قوم ترا و آینده

تُسْـَٔلُونَ ۝٩ وَسْـَٔلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رُّسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِن

سوال کرده خواهید شد — و بپرس احوال آنانکه فرستاده بودیم پیش از تو از پیغامبران خود آیا ساخته بودیم بجز

پرسیده میشوید — و بپرس آنان را که فرستاده بودیم پیش از تو از رسولان خود — آیا مقرر کرده ایم بجز

دُونِ الرَّحْمَٰنِ ءَالِهَةً يُعْبَدُونَ ۝١٠ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا إِلَىٰ

خدا معبودان دیگر که پرستش کرده شود آنها را — و هر آئینه فرستادیم موسی را بنشانهای خود بسوئے

رحمن معبودان را که پرستیده شوند — و (هر آئینه) فرستادیم موسی را با نشانهای خود بسوئے

فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِۦ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَٰلَمِينَ ۝١ فَلَمَّا جَاءَهُم بِـَٔايَٰتِنَا

فرعون و اشراف قوم او — پس گفت هر آئینه من پیغامبر پروردگار عالمهایم — پس چون آمد بایشان با نشانهای ما

فرعون و اشراف قوم او پس گفت (هر آئینه) من پیغمبر پروردگار عالمهایم پس چون آورد بایشان نشانهای ما را

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی این مال و دولت دنیوی نزد خدا هیچ قدر و اهمیت ندارد و نه اعطای آن دلیل است بر قرب و وجاهت عند الله بلکه این چنان یک چیز بے قدر و حقیرست که اگر یک مصلحت خاص مانع نمی بود الله تعالیٰ سقفهای خانهای کافران، زینه ها، دروازه ها و پلنگهای خانهای ایشان قفلها و تختها و چوکی ها و غیره همه را از نقره و طلا تیار کرده. مگر در ان صورت مردم از مشاهده اینکه فقط کافران چنین مال و متاع میرسند بعموما کفر را می گرفتند (الا ماشاء الله) و این نوع مصلحت خدا وندی بود. بنا بران چنین نشد در حدیث است که اگر نزد الله تعالیٰ قدر دنیا برابر یک بال پشه هم می بود بکافر یک جرعه آب هم نمی داد پس چیزیکه نزد خدا اینقدر حقیر و پست آنرا وقع سیادت و وجاهت عند الله و معیار نبوت و رسالت قرار دادن چگونه صحیح خواهد بود. حضرت شاه صاحب (رحمه الله) می نویسد یعنی الله تعالیٰ کافر را امید اکرد باید در یک موقع برایش عیش و آرام بدهد در آخرت برایش عذاب دائمی است یک اندازه در دنیا عیش و استراحت باو داده شد هر گاه بد بخت کمال به آنها داده شد مزم ...

...شماری کردند ع۵ در عیش و نشاط دنیا همگان شریک اند مگر آخرت با نعماء و آلاء ابدی آن برای متقیان مخصوص کرده شده ۱۲ م

إِذَا هُم مِّنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرِيهِم مِّنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا

ناگہان ایشان ازان نشان ہائی خندیدند و نے نمودیم بایشان ہیچ نشانہ مگر وے بزرگتر بود از قرین خود

ہمانذم ایشان ازان میخندیدند و نمی نمودیم بایشان ہیچ نشانہ مگر وی بزرگتر بود از سابق مانند خود از یک دیگر خود

وَأَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا

وگرفتار کردیم ایشان را بعقوبت بود کہ ایشان رجوع کنند وگفتند اے جادوگر دعا کن برائے ما

وگرفتار کردیم ایشان را بعقوبت تو کہ ایشان رجوع کنند وگفتند اے جادوگر دعا کن برائے ما

رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ

بجناب پروردگار خود بآن اسماکہ وحی کردہ است نزدیک تو ہر آئینہ ما راہ یافتگانیم ف۱ پس آن ہنگام کہ دور کردیم از ایشان عقوبت را

پروردگار خود را بآنچہ عہد کردہ است با تو ہر آئینہ ما راہ یافتگانیم پس چون دور کردیم از ایشان عذاب را

إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي

ناگہان ایشان عہد می شکنند و آواز داد فرعون در میان قوم خود گفت اے قوم من آیا نیست بدست من

ہمان وقت ایشان شکستند عہد را و ندا کرد فرعون در میان قوم خود گفت اے قوم من آیا نیست برای من

مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ أَمْ أَنَا

پادشاہی مصر و این جویہا میرود از زیر کوشک من آیا نے بینید نے بلکہ من

پادشاہی مصر در حالیکہ این جویہا میرود در قصر من آیا نمی بینید ف۵ بلکہ من

خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ

بہترم ازین شخص کہ وے خوارست و نزدیک نیست کہ سخن واضح گوید ف۲ پس چرا نہ فرود آوردہ شد برین شخص

بہترم ازین شخصی کہ او بے عزت است و نمی تواند کہ سخن بوضاحت گوید پس چرا انداختہ نشد بروی

أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ

دستوانہا از زر یا چرا نیامدند ہمراہ او فرشتگان مجتمع شدہ پس بے عقل کرد قوم خود را

دستوانہا از طلا یا (چرا) نیامد ہمراہ او فرشتگان صف بستگان ف۶ پس خفیف العقل ساخت قوم خود را

فَأَطَاعُوهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّا آسَفُونَا انتَقَمْنَا مِنْهُمْ

پس قبول کردند فرمان او را ہر آئینہ ایشان بودند گروہ فاسق پس آن ہنگام کہ بخشم آوردند ما را انتقام کشیدیم از ایشان

پس اطاعت کردند (گفتہ) او را ہر آئینہ ایشان بودند قومی نافرمان پس چون بخشم آوردند ما را انتقام گرفتیم از ایشان

فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَمَّا

پس غرق ساختیم ایشان را ہمہ یکجا پس ساختیم ایشان را پیش رو و داستانے پسینیان را ف۱ و آنگاہ کہ

پس غرق ساختیم ایشان را ہمہ پس ساختیم ایشان را پیش گذشتگان و داستان عبرت برای آیندگان و چون

ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ

داستان زدہ شد بہ پسر مریم ناگہان قوم تو ازین داستان بخوشوقتی آواز بلند می کنند و گفتند آیا معبودان ما بہتر اند

گردانیدہ شد پسر مریم مثل آنگاہ کہ قوم تو ازین مثل نعرہ ہای خوشی زدند و گفتند آیا معبودان ما بہتر اند

أَمْ هُوَ ۚ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا

یا عیسے آن حرف نزدند با تو مگر بمکابرہ بلکہ ایشان قومے خصومت کنندہ اند نیست عیسی مگر

یا او نیاوردند این مثال را برائی تو مگر برای مجادلہ بلکہ ایشان قوم خصومت آلودند نیست ابن مریم مگر

عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا

بندہ کہ انعام کردہ ایم بروے و ساختیم او را نشانہ برائے بنی اسرائیل و اگر میخواستیم البتہ کردیمے

بندہ کہ انعام کردہ ایم بروی و قایم ساختیم او را حجت برای بنی اسرائیل و اگر خواہیم البتہ بیافرینیم

مِنكُم مَّلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ

بدل شما فرشتگان در زمین خلیفہ شوند و ہر آئینہ عیسے نشانہ است قیامت را

از شما فرشتگان را کہ در زمین خلافت کنند و (ہر آئینہ) ابن مریم نشانہ است برای قیامت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مسلمان شویم ۱۲ ف۲ یعنی در زبان حضرت موسیٰ علیہ السلام لکنت بود و اللہ اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید برین مسئلہ کہ ہیچکس غیر خدای تعالیٰ معبود نیست مشرکان ایراد کردند کہ ترسایان عیسیٰ را می پرستند و اگر وے نیز معبود نبود ما را می شد ہم آلہ ما با عیسیٰ باشند و گمان کردند کہ بحجت غالب آمدند خدائی تعالیٰ کشف شبہ فرمود و اللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ دران عصر مالک گرد و نواح مصر حاکم مصر را البسیار کلان میدانستند فرعون نہرہا کشیدہ آب دریای نیل را بذریعہ نہری بباغ خود آوردہ بود مطلب او این بود کہ با این ہمہ سامان و شوکت و حشمت آیا حیثیت ما تقاضا دارد کہ مقابل آدم صاحب حیثیت معمولی چون موسیٰ گردن خود را خم نمائیم ف۶ گویند فرعون کرہ ہای طلا بپوشند ہر رئیس و زیری را کہ مورد نوازش خود قرار میداد یاد کرہ ہای طلا میپوشانید و فوج بحضور او صف بستہ ایستادہ می شد مطلبش ازین سخن این بود کہ با شخصیکہ ما او را عزت و احترام میدہیم چنین معاملہ می کنیم پس کسی را کہ خدای تعالیٰ بطور نائب خود بفرستد آیا درست او کرہ ہای طلا و در جلو او یک فوج فرشتگان ہم نباشد ۱۲

ع ۱۱ ۵

فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۚ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ
پس شبہ مکنید در قیامت و بگو یا محمد پیروی من کنید اینست راه راست و باز ندارد شمارا
پس شک نیارید در آمدن قیامت و پیروی کنید مرا این است راه راست و باز ندارد شمارا

الشَّيْطٰنُ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنٰتِ قَالَ
شیطان هر آئینه او در حق شما دشمن ظاهر ست و آنگاه که آمد عیسیٰ با معجزه ها گفت
شیطان هر آئینه او برای شما دشمنی است آشکارا و چون آمد عیسیٰ با نشان های واضح گفت

قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ ۚ
آورده ام بشما حکمت را و آمده ام تا بیان کنم برائے شما بعض آنچه اختلاف می کنید دران
(بتحقیق) آورده ام بشما سخنان محکم و تا بیان کنم برائے شما بعض آنچه که اختلاف می کردید دران ع۹

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۚ هٰذَا صِرَاطٌ
پس بترسید از خدا و فرمان من برید هر آئینه خدا پروردگار من و پروردگار شماست پس بپرستید او را اینست راه
پس بترسید از الله و اطاعت کنید مرا هر آئینه الله او ست پروردگار من و پروردگار شما پس بپرستید او را این راه

مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۖ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ
راست پس اختلاف کردند جماعت ها در میان خویش پس وائے آنانرا که ستم کردند از
راست است پس از هم جدا شدند چندین گروه از بین ایشان ۱۰ پس وائی برای آنانکه ظلم کردند از

عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ
عقوبت روز درد دهنده آیا انتظار نمی کنند مگر قیامت را که بیاید بدیشان ناگهان و ایشان
عذاب روز دردناک انتظار نمی کشند مگر قیامت را که بیاید بایشان ۱۱ ناگهان درحالیکه ایشان ع

لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾ الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾
خبردار نباشند دوستان آنروز بعض ایشان با بعض دشمن باشند مگر پرهیزگاران
بے خبر باشند ۱۲ دوستان در آنروز بعض ایشان با بعضی دشمن باشند مگر پرهیزگاران ۱۳

يٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيٰتِنَا وَ
گفته شود اے بندگان من نیست هیچ ترس بر شما امروز و نه شما اندوهگین شوید اے آن بندگان من که ایمان آوردند بآیتهای
(که گفته می شود برای ایشان) ای بندگان من نیست هیچ ترس بر شما امروز و نه اندوهگین می شوید آن (بندگان ما) که ایمان آوردند بآیتهای

كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ
مسلمان بودند گفته شود در آئید به بهشت شما و زنان شما خوشحال ساخته گردانیده شود
بودند فرمان بردار در آئید به بهشت شما و زنان شما شاد گردانیده شده گردانیده شود

عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِّنْ ذَهَبٍ وَّأَكْوَابٍ ۚ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ
برایشان کاسهائے پهن و از زر و کوزه ها نیز دور بهشت باشد آنچه خواهش کند نفس و لذت گیرد
بایشان کاسه های بزرگ طلائی و صراحی ها و باشد در بهشت آنچه خواهش کند نفس ها و لذت گیرد

الْأَعْيُنُ ۖ وَأَنْتُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ
از دیدن او چشمها و شما اینجا جاویدان باشید و این آن بهشت ست که عطا کرده شد شمارا بسبب آنچه
(از دیدن او) چشم ها و شما در آنجا باشید جاوید و این آن بهشت است که (بمثل) میراث داده شد شمارا بسبب آنچه

تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي
عمل می کردید شمارا است اینجا میوه بسیار که ازان میخورید هر آئینه گنهگاران در
عمل می کردید شمارا است دران میوه بسیار که ازان میخورید هر آئینه کافران در

عَذَابِ جَهَنَّمَ خٰلِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ
عذاب دوزخ جاویدان اند سست کرده نشود از ایشان عقوبت و ایشان دران عذاب ناامید شده خاموش باشند
عذاب دوزخ جاویدند سبک گردانیده نشود از ایشان عذاب و ایشان دران عذاب ناامید می باشند (از نجات) و ما ستم نکردیم برایشان ۱۴

۹ یعنی سخنان دینی و یا حلال بودن بعض چیزهای که شریعت موسویہ آنرا حرام گردانیده بود بیان می کنم کما قال "ولاحل لکم بعض الذی حرم علیکم (آل عمران رکوع ۵) ۱۰ یعنی اختلاف پیدا شد یهود از وی انکار کردند۔ و نصاری به وی ایمان آوردند سپس نصاری بمرور زمان به چندین فرقه تقسیم شدند کسی حضرت مسیح را پسر خدا میخواند کسی او را یکی از جمله سه خدا می داند و دیگری را عقیده جداگانه است خلاصه هیچکی به تعلیم اصلی حضرت مسیح روان نیست ۱۱ مردمانی که باوجود چنین بیانات باهره و هدایت واضحه ایمان نمی آورند چه چیز را انتظار دارند از مشاهده احوال شان میتوان گفت ایشان وقتی باور خواهند کرد که قیامت یکدم و ناگهان بر آنها قائم شود لیکن پذیرفتن آن وقت کاری نخواهند داد۔ ۱۲ در آن روز دوستان از یک دیگر می گریزند تا از سبب بدکرداری یکی دیگری گرفتار نشود همه دوستی ها و محبت ها منقطع می شود۔ انسان پشیمان میگردد که یا فلان آدم شریر چرا دوستی کرده بودم چه بتحریک او امروز گرفتار مصیبت شدم در آنوقت محب صمیمی هم از دیدن صورت محبوب خود بیزار میشود البته حبیب و دوستی که اینکه محض برای خدا بوده و مبنی بر خوف حضرت الهی باشد بکار خواهد آمد ۱۲۔

وَلٰكِنْ كَانُوْا هُمُ الظّٰلِمِيْنَ ۝ وَنَادَوْا يٰمٰلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ۖ قَالَ

و لیکن بودند ایشان ستمکار . و آواز دهند که اے مالک باید که بمیراند ما را پروردگار تو مالک گوید هرآئینه شما

اِنَّكُمْ مّٰكِثُوْنَ ۝ لَقَدْ جِئْنٰكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ۝ اَمْ اَبْرَمُوْٓا

همیشه باشندگانید هرآئینه آوردیم بشما سخن راست را و لیکن اکثر شما سخن راست را ناخواهانید آیا عزم مصمم کرده اند

اَمْرًا فَاِنَّا مُبْرِمُوْنَ ۝ اَمْ يَحْسَبُوْنَ اَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰىهُمْ ۭ بَلٰى وَرُسُلُنَا

برکارے پس هرآئینه ما نیز عزم مصمم کننده ایم آیا می پندارند که ما نمی شنویم راز ایشان را و سرگوشی ایشان را آرے می شنویم و فرستادگان ما

لَدَيْهِمْ يَكْتُبُوْنَ ۝ قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ ۖ فَاَنَا اَوَّلُ الْعٰبِدِيْنَ ۝

نزدیک ایشان می نویسند بگو اگر بالفرض باشد خدا را فرزندے پس من نخستین عبادت کنندگانم

سُبْحٰنَ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ۝ فَذَرْهُمْ يَخُوْضُوْا

پاک است پروردگار آسمانها و زمین خداوند عرش از آنچه بیان می کنند پس بگذار ایشان را تا در باطل بحث کنند

وَيَلْعَبُوْا حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ الَّذِيْ يُوْعَدُوْنَ ۝ وَهُوَ الَّذِيْ فِي السَّمَاۗءِ اِلٰهٌ

و بازی کنند تا آنکه ملاقات کنند بآن روز خود که وعده داده میشود ایشان را و اوست آنکه در آسمان فرمان رواست

وَّفِي الْاَرْضِ اِلٰهٌ ۭ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْعَلِيْمُ ۝ وَتَبٰرَكَ الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ

و در زمین فرمانروا و اوست با حکمت دانا و بسیار با برکت است آنکه او راست پادشاهی آسمانها

وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ وَعِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝ وَلَا يَمْلِكُ

و زمین و آنچه درمیان هر دو است و نزدیک اوست علم قیامت و بسوے او رجوع کرده شوید و نمی توانند

الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ۝ وَ

آنانکه کفار پرستش می کنند بجز خدا شفاعت کردن لیکن کسیکه گواهی براستی داده باشد و ایشان می دانند

لَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ۝ وَقِيْلِهٖ يٰرَبِّ اِنَّ

اگر سوال کنی ایشان را که کدام کس بیافرید ایشان را البته گویند خدا آفریده است پس از کجا برگردانیده میشوند

هٰٓؤُلَاۗءِ قَوْمٌ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ۝ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلٰمٌ ۭ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ۝

اینها گروهے هستند که ایمان نمی آرند پس اعراض کن از ایشان و بگو سلام وداع پس خواهند دانست

سُوْرَةُ الدُّخَانِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا اے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدای بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

حٰمۗ ۝ وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ۝ اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ فِيْ لَيْلَةٍ مُّبٰرَكَةٍ اِنَّا كُنَّا

قسم بکتاب واضح که هرآئینه ما فرود آوردیم این را در شب مبارک هرآئینه ما بودیم

مُنْذِرِيْنَ ۝٣ فِيْهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيْمٍ ۝٤ اَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا ؕ اِنَّا كُنَّا

ترساننده دراں شب مبارک فیصل کرده میشود هر کار استوار — فرود آوردیم آنرا بو می گردان از نزدیک خویش هر آئینه ما بودیم

ترساننده درآن (شب) جدا کرده میشود هر کار با علت و محکم — بطور حکم از نزد ما هر آئینه ما هستیم

مُرْسِلِيْنَ ۝٥ رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ؕ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝٦ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَ

فرستنده بسبب بخشایش از نزدیک پروردگار تو هر آئینه اوست شنوا دانا — پروردگار آسمانها و

فرستنده از روی رحمت از نزد پروردگار تو (بدرستیکه) اوست شنوا دانا — (رحمت) پروردگار آسمان ها و

الْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۘ اِنْ كُنْتُمْ مُّوْقِنِيْنَ ۝٧ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ؕ

زمین و آنچه درمیان این هر دو ست اگر یقین کننده اید — نیست هیچ معبود مگر او زنده می کند و می میراند

زمین و آنچه درمیان آن هر دو است اگر هستید شما یقین کنندگان — نیست هیچ معبود مگر او زنده می گرداند و می میراند

رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ۝٨ بَلْ هُمْ فِيْ شَكٍّ يَّلْعَبُوْنَ ۝٩ فَارْتَقِبْ يَوْمَ

تَاْتِي السَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِيْنٍ ۝١٠ يَّغْشَى النَّاسَ ؕ هٰذَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝١١ رَبَّنَا

اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا مُؤْمِنُوْنَ ۝١٢ اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَآءَهُمْ

رَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ۝١٣ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوْا مُعَلَّمٌ مَّجْنُوْنٌ ۝١٤ اِنَّا كَاشِفُوا

الْعَذَابِ قَلِيْلًا اِنَّكُمْ عَآئِدُوْنَ ۝١٥ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰى ۚ اِنَّا

مُنْتَقِمُوْنَ ۝١٦ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُوْلٌ كَرِيْمٌ ۝١٧ اَنْ

اَدُّوْۤا اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِ ؕ اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ۝١٨ وَّاَنْ لَّا تَعْلُوْا عَلَى اللّٰهِ ۚ اِنِّيْۤ

اٰتِيْكُمْ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۝١٩ وَاِنِّيْ عُذْتُ بِرَبِّيْ وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُوْنِ ۝٢٠ وَ

اِنْ لَّمْ تُؤْمِنُوْا لِيْ فَاعْتَزِلُوْنِ ۝٢١ فَدَعَا رَبَّهٗۤ اَنَّ هٰۤؤُلَآءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُوْنَ ۝٢٢

فَاَسْرِ بِعِبَادِيْ لَيْلًا اِنَّكُمْ مُّتَّبَعُوْنَ ۝٢٣ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا ؕ اِنَّهُمْ جُنْدٌ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی پیغامبر را فرستاده آوردیم آنرا و ف۲ مترجم گوید این دعا متحقق شد خدا تعالی در قریش قحط انداخت تا آنکه از شدت جوع یا از کثرت ابخره جو چون دود سیاه می دیدند

مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا مِن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَ

غرق شده — بسیار گذاشتند از بوستانها و چشم ها — و کشتها و محل گرامی — و

غرق شدگانند عـه بسیار گذاشتند باغها و چشمه ها — و کشت ها — و منازل نیکو — و

نَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ

گذران بارفاهیت که دران محفوظ بودند — هم چنین شد و عطا کردیم این چیز ها گروهی دیگر را — پس نگریست

سامان آسایش که بودند دران متنعمان — هم چنین شد و میراث دادیم آن ها را برای قوم آخر عـه — پس گریه نکرد

عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي

برین قوم فرعون آسمان و زمین — و نه شدند مهلت داده شده — و هر آئینه ما خلاص کردیم بنی

به فرعونیان آسمان و زمین عـه — و نبودند مهلت داده شدگان — و (هر آئینه) نجات دادیم بنی

إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١﴾ مِن فِرْعَوْنَ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا

اسرائیل را — از عذاب خوار کننده — که از جانب فرعون بود — هر آئینه فرعون بود سرکشی

اسرائیل را — از عذاب ذلیل کننده — از (عذاب) فرعون — (هر آئینه) او بود بلند

مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٢﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣﴾ وَآتَيْنَاهُم

از تعدی کنندگان — و هر آئینه — برگزیدیم بنی اسرائیل را دانسته بر عالم ها — و دادیم ایشان را

از جملهٔ از حد گذرندگان — و (هر آئینه) برگزیدیم بنی اسرائیل را دانسته بر عالمها — و دادیم ایشان را

مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ ﴿٤﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٥﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا

از قسم معجزات آنچه دران امتحان ظاهر بود — هر آئینه این جماعه مے گویند — که نیست عاقبت کار مگر

از نشانی ها آنچه دران نعمت آشکارا بود عـه — (هر آئینه) این کفار مکه می گویند — نیست هیچ مردن (که بعد از آن زندگی

مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٦﴾ فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ

همین موت نخستین و نیستیم ما — بر انگیخته شده — پس بیارید پدران مارا اگر هستید

مردن نخستین و نیستیم — بر انگیخته شدگان — پس بیارید پدران مارا اگر هستید

صَادِقِينَ ﴿٧﴾ أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ أَهْلَكْنَاهُمْ ۖ

راست گو — آیا این جماعه بهتر اند یا قوم تبع حمیری — و آنانکه پیش از ایشان بودند — هلاک ساختیم آنها را

راست گویان — آیا ایشان بهتر ند (قوی ترند) یا قوم تبع — و آنانکه پیش از ایشان بودند هلاک ساختیم ایشان را

إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٨﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا

هر آئینه آنها گنه گار بودند — و نیافریدیم — آسمان ها — و زمین را — و آنچه در میان هر دو است

بدرستیکه ایشان بودند کافران — و نیافریدیم آسمان ها — و زمین را — و آنچه میان هر دو ست

لَاعِبِينَ ﴿٩﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّ

بازی کنان — نیافریدیم این هر دو را مگر بتدبیر درست — ولیکن اکثر ایشان — نمیدانند — هر آئینه

بازی کنان (یعنی عبث) — نیافریدیم هر دو را مگر بتدبیر درست — ولیکن اکثر مردم نمیدانند — بتحقیق

يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١١﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَن مَّوْلًى شَيْئًا

روز قیامت میعاد ایشانست همه یک جا — روزیکه دفع نکند هیچ دوستی — از دوست دیگر چیزی را

روز فیصله موعد مقرر همه ایشان است — روزی که دفع نکند هیچ دوست (وقریب) از دوست (وقریب) دیگر چیزی را

وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١٢﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٣﴾ إِنَّ

ونه ایشان را نصرت داده شود — مگر آنکه رحم کرد بروخدا — هر آئینه خدا غالب مهربان ست — هر آئینه

ونه ایشان مدد کرده شوند — مگر برآنکه رحم کند الله — هر آئینه الله غالب بارحم است — هر آئینه

شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿١﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٢﴾ كَالْمُهْلِ ۛ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٣﴾

درخت زقوم — طعام گنهگار ست — مثل مس گداخته شده بجوشد در شکم ها

درخت زقوم — خوراک گناه گار (کلان) است — مانند مس گداخته جوش میخورد در شکمها

عـه درین اندیشه مکن که مبادا راهیکه بقدرت الله تعالے در بحر پدید آمده بحال خود باقی بماند و فرعونیان هم ازان بگذرند آنرا بهمان حالت بگذار زیرا که چون لشکر فرعون این راه را ببینند دران میدرایند چنانچه همین طور شد. چون فرعونیان راه را خشک و صاف دیدند دران درآمدند پس از هر دو جانب آب بحر بحکم خدای تعالی از چهار طرف حرکت کرده باهم پیوست و بدین وسیله تمام لشکر در آب غرق گردید

عـه بنی اسرائیل را مالک آن ساختیم چنانکه در سورهٔ "شعراء" تذکار یافته ازین برمی آید که بعد از غرق فرعونیان بنی اسرائیل در مصر دست یافتند. و اگر این واقعه ثابت نباشد مطلب چنین میشود هر نوع سامانیکه فرعونیان گذاشته بودند همان قسم را به بنی اسرائیل دادیم والله اعلم۔

عـه در روایات ست که بر مردن مومن آن دروازهٔ آسمان می گرید که ازان روزی اش فرود می آید و یا عمل صالح او ازان بالا میرفت و از زمین همان موضع گریه می کند که بران نماز میخواند یعنی افسوس که این سعادت از ما

ستانیده شد. کافر که هیچ تخم عمل صالح ندارد چرا آسمان و زمین بر مرگش گریه کنند بلکه شاید خوش میشوند که خس کم شد و جهان پاک للعـه یعنی بدزیه حضرت

كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ

مانند جوشیدن آب گرم گوییم بسے فرشتگان بگیرید این گنه گار را پس بسختی بکشید ش بسوے میانهٔ دوزخ باز بریزید بالاے

مانند آب جوشان (گفته میشود از طرف خدا) بگیرید او را پس بسختی کشیده ببرید او را در میان دوزخ باز بر بزانید به بالای

رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا

سراو از آب گرم که عقوبت ست گوییم بچش هر آئینه توئی بزعم خود بزرگوار گرامی قدر هر آئینه اینست

سراو آب جوش عذاب بچش هر آئینه توئی با عزت گرامی قدر هر آئینه همین است

مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَ

آنچه دران شبه می کردید هر آئینه متقیان در جایگاه با امن باشند در بوستان ها و

آنچه دران شک می کردید هر آئینه متقیان در جای با امن اند در بوستانها و

عُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَٰلِكَ

چشمها بپوشند از حریر نازک و حریر لک رو بروے یکدیگر شده این چنین باشد حال

چشمه ها بپوشند از ابریشم باریک و ابریشم سطبر در حالیکه رو برو ی یکدیگر باشند حال هم چنان است

وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾

و کدخدا کنیم ایشان را با حور گشاده چشم طلبند آنجا هر میوه را ایمن شده

جفت سازیم ایشان را به حوران بزرگ چشم میخواهند دران هر میوه را بخاطر جمع

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ ۖ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ

نچشند آنجا مرگ لیکن چشیده بودند مرگ نخستین را و نگاه داشت ایشان را خدا از عذاب

نچشند دران مرگ را لیکن مردن نخستین را (که پیش چشیده اند) و نگاه داشت ایشان را از عذاب

الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ

دوزخ بسبب بخشایش از جانب پروردگار تو اینست فیروزی بزرگ جز این نیست که آسان ساختیم قرآن را

دوزخ بسبب فضل پروردگار تو همین است کامیابی بزرگ پس جز این نیست که آسان ساختیم

بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

بزبان تو تا بود که ایشان پند پذیر شوند پس منتظر باش هر آئینه ایشان نیز منتظر اند

بزبان تو شاید که ایشان (فهمیده) پند گیرند پس منتظر باش (بعاقبت کار آنها) بدرستی که ایشان نیز منتظر اند

سُورَةُ الْجَاثِيَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سَبْعٌ وَثَلٰثُونَ آيَةً وَأَرْبَعُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خداے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت با رحم است

حم ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

فرو فرستادن این کتاب از جانب خداے غالب با حکمت ست هر آئینه در آسمانها و زمین

فرو فرستادن این کتاب از طرف الله است غالب با حکمت بتحقیق در آسمانها و زمین

لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِقَوْمٍ

نشانهاست باور دارندگان را و در آفرینش شما و در آفرینش آنچه پراکنده میسازد از جانوران نشانهاست قومی را که

نشان هاست مر مومنان را و در آفریدن شما و آنچه پراگنده می کند از جانوران نشانهاست قومی را که

يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ

یقین می کنند و در آمد شد شب و روز و در آنکه فرود آورد خدا از آسمان روزی را [1]

یقین دارند و در اختلاف شب و روز و در آنچه فرود آورد الله از طرف آسمان روزی (باران)

فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾

پس زنده کرد بسبب باران زمین را بعد مرده بودن آن و در گردانیدن بادها نشان هاست قومی را که در می یابند

پس زنده کرد به آن زمین را بعد از مردن آن و در گردانیدن بادها نشانهاست قومی را که تعقل می کنند

فتح الرحمٰن

[1] یعنی باران ۱۲۔

تفسیر عثمانی

[5] یقین نداشتید که این روز بدرا هم خواهید دید، دریں فریب بودید که "فقط همیں طور در لهو و لعب خواهد گذشت بالاخر با خاک آمیخته خاک خواهیم شد آنگاه چیزے نخواهد نمی رسد" اکنون دیدید سخنانیکه از طرف پیغمبران بیان شده بود همه راست بر آمد [5] هر میوه را که بخواهند فوراً بالیشان حاضر آورده می شود هیچ فکر و اندیشهٔ انقطاع و امتناع آنرا نداشته در کمال آسایش خاطر میخورند و مینوشند [5] یعنی اگر انسان ارادهٔ پذیرفتن ایمان آوردن کند در پیدائش همین آسمان و زمین تفکر و در نظام محکم آن تدبر نماید قبول می کند که حتماً صانعی اینها را آفرید، و نگه میدارد یعنی بکمال حکمت و خوبی آنها را ساخت و به قدرت لا محدود خود به حفاظت آنها پرداخت "البعرة تدل علی البعیر والاقدام تدل علی المسیر فکیف لایدل هذا النظام العجیب الغریب علی الصانع اللطیف الخبیر" [5] اگر کمی از عقل و شعور کار بگیرند بر ایشان هویدا گردد که نظام این امور بدون آن قادر مطلق و حکیم مقتدر با اختیار واقتدار کمی نیست چنانکه بیشتر در مواضع متعدد بحث شده است ۱۲

ع ۳ — ۱۷ — ۱۶

تِلْكَ آيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۚ فَبِأَيِّ حَدِيْثٍۭ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ يُؤْمِنُوْنَ ﴿۶﴾
این نشانها خداست میخوانیم آنرا برتو براستی پس بکدام سخن بعد بند خدا و آیت هائی او ایمان آرند
این نشان هائی الله است میخوانیم آنرا برتو براستی پس بکدام سخن بعد از (سخن) الله و آیت هائی او ایمان می آرند

وَيْلٌ لِّكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيْمٍ ﴿۷﴾ يَّسْمَعُ اٰيٰتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ
وای بر هر دروغگوی گنهکار را میشنود آیات خدارا که خوانده میشوند بروے باز لازم می گیرد کفر تکبر کرده گویا
وای است هر دروغگوی گنهگار را که می شنود آیت هائی الله را که خوانده میشود بروی باز اصرار می کند (بکفر خود) تکبر کنان گویا

لَّمْ يَسْمَعْهَا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۸﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيٰتِنَا شَيْـًٔا اتَّخَذَهَا هُزُوًا ۚ
نشنیده است آنرا پس مژده ده او را بعذاب درد دهنده و چون واقف شد بر چیزے از آیات ما به تمسخر گیرد آنرا
نشنیده است آنرا پس مژده بده او را بعذاب دردناک و چون شنیده بداند از آیت ما چیزی را می گیرد آنرا تمسخره

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۹﴾ مِنْ وَّرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ ۚ وَلَا يُغْنِيْ عَنْهُمْ مَّا
آن جماعه ایشانراست عذاب خوار کننده آن طرف ایشان دوزخ است و دفع نکند از ایشان آنچه
آن جماعه ایشان راست عذاب ذلیل کننده پیش روی ایشان دوزخ است و دفع نکند از ایشان آنچه

كَسَبُوْا شَيْـًٔا وَّلَا مَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۰﴾
کسب کردند چیزیرا و دفع نکنند نیز آنکه دوستان گرفته اند بجز خدا و ایشانراست عذاب بزرگ
کسب کردند چیزیرا (از عذاب) و دفع نکند (نیز) آنچه گرفتند بجز الله دوستان و ایشان راست عذاب بزرگ

هٰذَا هُدًى ۚ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ﴿۱۱﴾ اَللّٰهُ
این قرآن هدایت ست و آنانکه کافر شدند بآیات پروردگار خویش ایشانراست عذاب درد دهنده از جنس عقوبت سخت خدا
این (قرآن) هدایت است و آنانکه کافر شدند به آیات پروردگار خود ایشان راست عذاب دردناک از جنس عذاب سخت الله

الَّذِيْ سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيْهِ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَ
آنست که مسخر کرد برائے شما دریا را تا روان شوند کشتی ها دران بفرمان او و تا طلب معیشت کنید از فضل او و
همانست که مسخر ساخت برائے شما بحر را تا روان شوند کشتی ها دران بحکم او و تا طلب کنید از فضل (رزق او) و

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا مِّنْهُ ۚ
بود که شما شکر گذاری کنید و مسخر کرد برائے شما آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست همه بیافرید او و از جانب خود
تا شکر کنید و مسخر کرده است برائے شما آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است همه را از نزد خود

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۱۳﴾ قُلْ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يَغْفِرُوْا لِلَّذِيْنَ
هرآئینه درین مقدمه نشانهاست گروهے را که تفکر می کنند بگو مسلمانانرا که درگذر کنند از آن جماعه که
(هرآئینه) درین نشانهاست قومی را که تفکر می کنند ف۱ بگو برای آنانکه ایمان آورده اند که درگذرند از آنانی که

لَا يَرْجُوْنَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًاۢ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۱۴﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا
توقع روزهائے خداندارند تا سزا دهد خدا گروهے را از ایشان بحسب آنچه می کردند هرکه بکند کار شائسته
توقع ندارند (وقائع) الله را تا جزا دهد قومے را به آنچه می کردند هرکه بکند کار نیک

فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۖ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ﴿۱۵﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنِيْٓ
پس نفع او راست و هرکه بدکاری کند پس وبال براوست باز بسوے پروردگار خویش رجوع کرده خواهید شد و هرآئینه دادیم بنی
پس برائی خود اوست و هرکه بدی کند پس (وبال آن) براوست باز بسوی پروردگار خود بازگردانیده میشوید ف۲ و (بتحقیق) دادیم بنی

اِسْرَآءِيْلَ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ وَفَضَّلْنٰهُمْ
اسرائیل را کتاب و دانشمندی و پیغامبری و روزی دادیم ایشان را از نعمت هائی پاکیزه و فضیلت دادیم ایشان را
اسرائیل را کتاب و حکومت و پیغمبری و روزی دادیم ایشان را از نعمت های پاکیزه ف۳ و فضیلت دادیم ایشان را

عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۶﴾ وَاٰتَيْنٰهُمْ بَيِّنٰتٍ مِّنَ الْاَمْرِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ
بر عالمها ف۴ و دادیم ایشانرا نشانهائے واضح در باب دین پس اختلاف نکردند مگر بعد از آنکه آمد بایشان
بر عالمیان و دادیم ایشانرا احکام روشن از دین پس اختلاف نکردند مگر بعد از آنکه آمد بایشان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی معتقد نیستند که حوادث جزائے اعمال ایشان باشد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ انسان بعد از غور و تفکر فهمیده میتواند که این چیز از اختیار و اقتدار او خارج بود محض از فضل الله تعالے و قدرت کامله او این اشیاء در کار بهره رف اند بنابران بر ما هم لازم است که بکاری مشغول باشیم و آن کار فقط همین است که به فرمان برداری و اطاعت آن منعم حقیقی و محسن علی الاطلاق لمحات مستعار خود را صرف نمائیم تا در آینده سرانجام ما درست گردد ف۲ در آنجا رسیده هر نوع بدی و نیکی پیش روی خواهد آمد و هر کس پاداش کردار های خود را خواهد یافت ف۳ یعنی تورات داده سلطنت یا قوت فیصله دیا سخنان دانش و یا فهم و تفقه دین بایشان عطا فرمود و چقدر پیغمبران بسیار از بین آنها مبعوث گردانید این بود غذائی روحانی غیر ازین غذائی جسمانی هم بایشان بسیار داده شد حتی "من و سلوی" بر ایشان فرو فرستاده شد ف۴ در آن عصر بر تمام جهان ایشانرا فضیلت کلی حاصل بود اما باعتبار بعض فضائل جزئی قید "آن عصر" هم ضرورت ندارد ف۵ یعنی احکام نهایت واضح و مفصل و یا معجزات آشکار او بین دادیم که در باب دین بوجه حجت و برهان پیش کرده میشود۔

ع ۱۱ ۱۷

الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۭ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِيْ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ

دانش از روی تعدی با یکدیگر هر آئینه پروردگار تو فیصل کند میان ایشان روز قیامت در آنچه اختلاف

علم از روی حسد درمیان ایشان هر آئینه پروردگار تو فیصله می کند میان ایشان بروز قیامت در آنچه بودند که اختلاف

يَخْتَلِفُوْنَ ﴿٦﴾ ثُمَّ جَعَلْنٰكَ عَلٰي شَرِيْعَةٍ مِّنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاۗءَ

می کردند دران باز ساختیم ترا بر راه ظاهر از دین پس پیروی کن آنرا و پیروی مکن خواهش

می کردند دران باز گردانیدیم ترا بر راه ظاهر از کار دین پس پیروی کن آنرا و پیروی مکن خواهش

الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٧﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُّغْنُوْا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَـيْــــًٔا ۭ وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ

آنانکه نمیدانند هر آئینه ایشان دفع نخواهند کرد از تو چیزے از عقوبت خدا و هر آئینه ستمکاران

آنانی را که نمیدانند عـه (بدرستی که) آنها دفع نکنند از تو هیچ چیزے را از عذاب الله و (هر آئینه) ستمکاران

بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاۗءُ بَعْضٍ ۚ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٨﴾ هٰذَا بَصَاۗىِٕرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى

بعض ایشان کارسازان بعض اند و خدا کارساز متقیان ست این قرآن دلیلهای واضح ست مردمانرا و هدایت ست

بعض ایشان رفقای (کارسازان) بعضی اند و الله کارساز متقیان ست این قرآن بصیرتهاست برای مردمان و هدایت

وَّرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُّوْقِنُوْنَ ﴿٩﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ اجْتَرَحُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ نَّجْعَلَهُمْ

و بخشایش گروهے را که یقین می کنند آیا پنداشتند آنانکه کردند جرمها که بکنیم ایشان را

و رحمت است برای قومیکه یقین دارند آیا پنداشتند آنانکه کسب کردند بدیهارا اینکه بگردانیم ایشان را

كَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۙ سَوَاۗءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۭ سَاۗءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿١٠﴾

مانند آنانکه ایمان آوردند و کارهاے شائستہ کردند یکسان باشد زندگانی ایشان و مردن ایشان بد حکم ایشانست این حکم

مانند آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهاے شائستہ برابراست زندگی ایشان و مردن ایشان بد حکم ایشان است این حکم

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍۢ بِمَا كَسَبَتْ وَ

و آفرید خدا آسمانها و زمین را بتدبیر درست و تا عاقبت کار جزا داده شود هر شخصے بحسب آنچه عمل کرده است و بر ایشان

و آفرید خدا آسمانها و زمین را به حکمت و تا جزا داده شود هر نفسی را بحسب آنچه عمل کرده است و بر ایشان عـه

هُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿١﴾ اَفَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰـهَهٗ هَوٰىهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰي عِلْمٍ وَّخَتَمَ

ستم کرده نشود آیا دیدی کسے را که معبود خود گرفته است خواهش نفس خود را و گمراه کرد او را خدا باوجود دانش و مهر نهاد

ظلم کرده نشود آیا دیدی کسی را که گرفته است معبود خود خواهش خود را و گمراه کرده است او را الله باوجود علم (به استعداد بد او) و مهر نهاد

عَلٰي سَمْعِهٖ وَقَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰي بَصَرِهٖ غِشٰوَةً ۭ فَمَنْ يَّهْدِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ اللّٰهِ ۭ اَفَلَا

بر گوش او و دل او و پیدا کرد بر چشم او پرده پس کیست که راه نماید او را بعد خدا آیا

بر گوش او و دل او و افگنده بر چشم او پرده پس کہ راه نماید او را بعد از (اضلال) خدا آیا

تَذَكَّرُوْنَ ﴿٢﴾ وَقَالُوْا مَا هِىَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوْتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ اِلَّا الدَّهْرُ ۚ

پند نمی گیرید و گفتند نیست زندگانی مگر همین زندگانی این جهانے ما می میریم و زنده میشویم و هلاک نمی کند ما را مگر زمانه

غور نمی کنند و گفتند نیست زندگانی مگر همین زندگانی دنیوی ما می میریم و زندگی می کنیم و هلاک نمی کند ما را مگر زمانه عـه

وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۚ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّوْنَ ﴿٣﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا

و نیست ایشان را باین مقدمه هیچ دانش نیستند ایشان مگر گمان کننده و چون خوانده شود بر ایشان آیتهای ما واضح آمده

و نیست ایشان را باین (گفته) هیچ علم نیستند ایشان مگر تخمین می کنند عـه و چون خوانده شود بر ایشان آیات

بَيِّنٰتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتُوْا بِاٰبَاۗىِٕنَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤﴾ قُلِ اللّٰهُ

نبود حجت ایشان مگر آنکه گویند بیارید پدران ما را اگر هستید راست گوی بگو خدا

روشن ما نباشد دلیل آنها مگر آنکه گویند بیارید پدران ما را اگر هستید راست گویان (در وعدهٔ بعث) بگو الله

يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ وَلٰكِنَّ

زنده می کند شمارا باز می میراند شمارا باز جمع کند شمارا بروز قیامت هیچ شبه نیست دران و لیکن

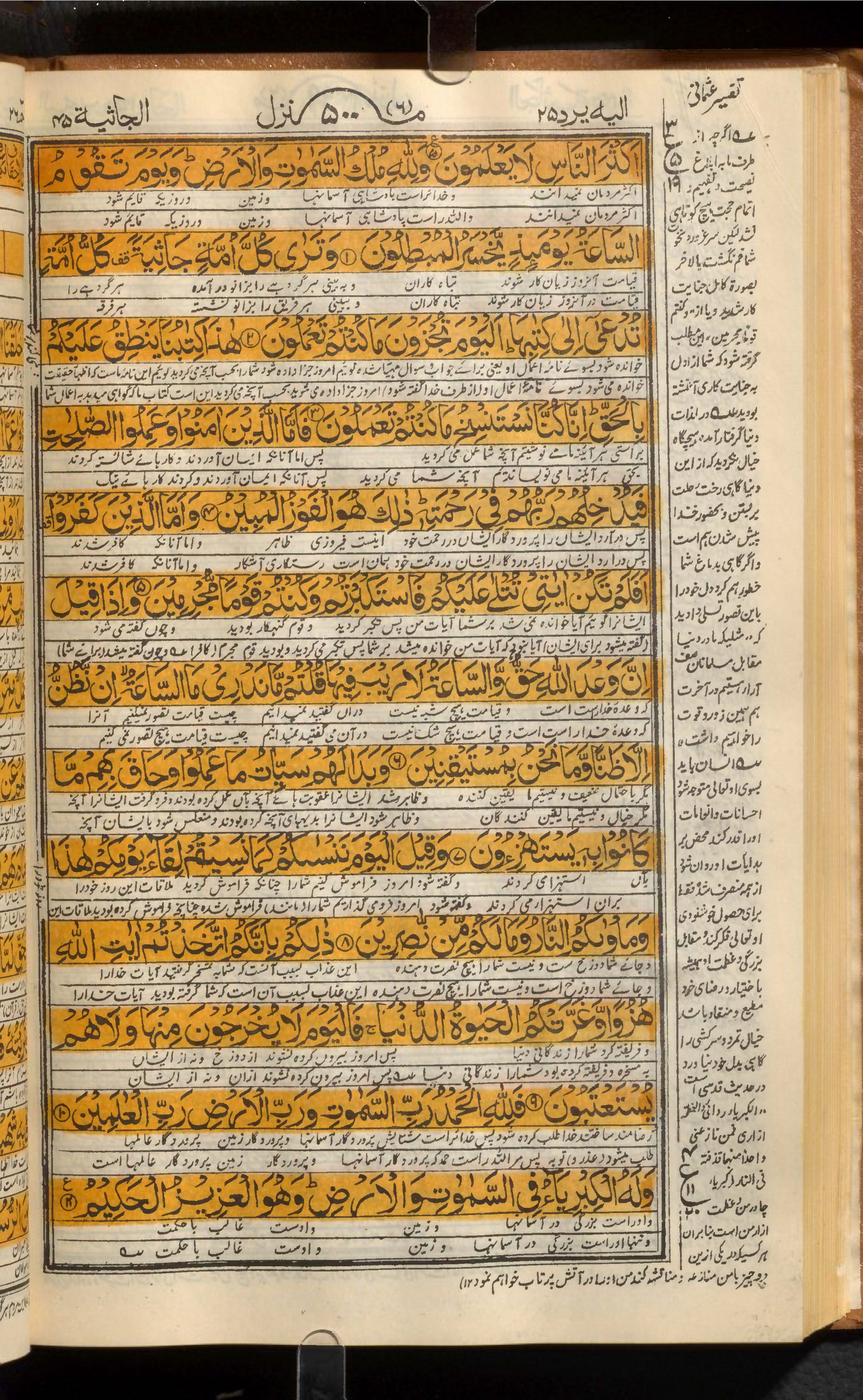
زنده می کند شمارا باز می میراند شمارا باز جمع می کند شمارا بروز قیامت نیست هیچ شبه دران و لیکن

عـه یعنی غیر از این زندگی دنیا هیچ زندگی دیگر نیست و فقط همین یک جهان است که زیستن ما و مردن ما دران بعمل می آید همان طور که بواسطه باران سبزه از زمین میروید و اگر خشک سالی شد هر چیز خشک شده ختم میگردد و بعینه انسان نیز همین طور است وقتی می آید که پیدا میشود بعد از ان تا یک وقت معین زنده میماند بالاخر گردش زمانه او را خاتمه میدهد همین سلسله موت و حیات در دنیا جاری است بعد از ان هیچ نیست

ع ۲ / ۱۰ / ۸

عـه یعنی زمانه نام دهر است اما باید دانست که آن هیچ کاری کرده نمی تواند زیرا که آن حس دارد نه شعور و نه اراده بنابران این مردم چیزے بکسی معلوم نیست حالانکه تعرف او در دنیا نافذ و جاری است پس چرا این مرد خدا و ندرا معبد تمام کارها نمی دانند که وجود و متصرف علی الاطلاق بودنش از روی دلائل فطریه و براهین عقلیه و نقلیه ثابت شده است و زمانه را تغیر و تعرف دادن و شب و روز را یکی بعد دیگری آوردن بدست اوست بهمین معنی در حدیث وانمود کرده شد که دهر عبارت از الله است آنرا نباید خوانا زیرا چون انسان دهر را بدی می گوید بهمین نیت می گوید که حوادث دهر بسوی او منسوب است حالانکه تمامی حوادث

دهر زیر اراده و مشیت الله تعالی است- پس تقبیح دهر حقیقةً بجناب الله تعالی گستاخی است اعاذنا الله منه ۱۲-

أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ

اکثر مردمان نمیدانند — و خدا راست پادشاهی آسمانها — و زمین — و روزیکه قایم شود

اکثر مردمان نمیدانند — والله راست پادشاهی آسمانها — و زمین — و روزیکه قایم شود

السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ أُمَّةٍ

قیامت آنروز زیان کار شوند — تباه کاران — و به بینی هر گروهی را بزانو در آمده — هر گروهی را

قیامت در آنروز زیان کار شوند — تباه کاران — و ببینی هر فریق را بزانو نشسته — هر فرقه

تُدْعَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هَٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ

خوانده شود بسوی نامهٔ اعمال او یعنی برای جواب سوال مهیا شده گوئیم امروز جزا داده شود شمارا بحسب آنچه می کردید گوئیم این نامهٔ ماست که اظهار حقیقت

خوانده می شود بسوی نامهٔ اعمال او (از طرف خدا گفته شود) امروز جزا داده می شوید بحسب آنچه می کردید این است کتاب ما که گواهی میدهد به اعمال شما

بِالْحَقِّ ۚ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

براستی هر آئینه ما مے نوشتیم آنچه شما عمل می کردید — پس اما آنانکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند

بحق — هر آئینه ما می نویساندیم آنچه شما می کردید — پس آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای نیک

فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

پس در آرد ایشان را پروردگار ایشان در رحمت خود — اینست فیروزی — ظاهر — واما آنانکه — کافر شدند

پس در آرد ایشان را پروردگار ایشان در رحمت خود همان است رستگاری آشکار — واما آنانکه — کافر شدند

أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا قِيلَ

ایشانرا گوئیم آیا خوانده نمی شد بر شما آیات من پس تکبر کردید — و قوم گنهگار بودید — و چون گفته می شود

(گفته میشود برای ایشان) آیا نبود که آیات من خوانده میشد بر شما پس تکبر می کردید و بودید قوم مجرم (کافر) ے۵ و چون گفته میشد (برای شما)

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ

که وعدهٔ خدا راست است — و قیامت هیچ شبه نیست — دراں گفتید نمیدانیم — چیست قیامت تصور نمیکنیم — آنرا

که وعدهٔ خدا راست است و قیامت هیچ شک نیست — در آن می گفتید نمیدانیم — چیست قیامت هیچ تصور نمی کنیم

إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا

مگر باحتمال ضعیف و نیستیم ما یقین کننده — و ظاهر شد ایشانرا عقوبت هائے آنچه بآں عمل کرده بودند و فرو گرفت ایشانرا آنچه

مگر خیال و نیستیم ما یقین کنندگان — و ظاهر شود ایشانرا بدیهای آنچه کرده بودند و منعکس شود بایشان آنچه

كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٣﴾ وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا

بآں — استهزا می کردند — و گفته شود امروز فراموش کنیم شمارا چنانکه فراموش کردید ملاقات این روز خود را

بران — استهزا می کردند — و گفته شود امروز فرو می گذاریم شمارا (مانند) فراموش شده چنانچه فراموش کرده بودید ملاقات این

وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذَٰلِكُمْ بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ

و جائے شما دوزخ است و نیست شمارا هیچ نصرت دهنده — این عذاب بسبب آنست که شما بمسخره گرفتید آیات خدارا

و جائے شما دوزخ است و نیست شمارا هیچ نصرت دهنده این عذاب بسبب آن است که شما گرفته بودید آیات خدارا

هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ

و فریفته کرد شمارا زندگانی دنیا — پس امروز بیرون کرده نشوند از دوزخ و نه از ایشان

به مسخره و فریفته کرده بود شمارا زندگانی دنیا ے۵ پس امروز بیرون کرده نشوند از آن و نه از ایشان

يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾

رضامندی ساختن خدا طلب کرده شود پس خدا راست ستایش پروردگار آسمانها و پروردگار زمین پروردگار عالمها

طلب میشود (عذر و) توبه پس مر الله راست حمد که پروردگار آسمانها و پروردگار زمین پروردگار عالمها است

وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

و او راست بزرگی در آسمانها — و زمین — و اوست — غالب باحکمت

و تنها او راست بزرگی در آسمانها و زمین — و اوست — غالب باحکمت ے۵

تفسیر عثمانی

ے۵ اگرچه از طرف ما به ابلاغ نصیحت و تفهیم و اتمام حجت هیچ کوتاهی نشد لیکن سر غرور و نخوت شما خم نگشت بالاخر بصورة کامل جنایت کار شدید و باز «وکنتم قوما مجرمین» این مطلب گرفته شود که شما از اول به جنایت کاری آغشته بودید ے۵ در لذات دنیا گرفتار آمده هیچگاه خیال نکردید که از این دنیا گاهی رخت رحلت بربستن و بحضور خدا پیش شدن هم است و اگر گاهی بدماغ شما خطور هم کرد دل خود را باین تصور تسلی داده اید که «مثلیکه ما در دنیا مقابل مسلمانان معززار هستیم در آخرت هم همین زور و قوت را خواهیم داشت» ے۵ انسان باید بسوی او تعالی متوجه شود احسانات و انعامات او را قدر کند محض بر هدایات او روان شود از همه منصرف شده فقط برای حصول خوشنودی او تعالی فکر کند و مقابل بزرگی و عظمت او همیشه باختیار در رضای خود مطیع و منقاد باشد خیال تمرد و سرکشی را گاهی بدل خود نیارد در حدیث قدسی است «الکبریاء ردائی والعظمة ازاری فمن نازعنی واحدا منهما قذفته فی النار» کبریاء چادر من عظمت ازار من است بنابران هر کسیکه در یکی از این دو چیز با من منازعه نماید کند من او را در آتش پرتاب خواهم نمود (۱۲)

سُوْرَةُ الْاَحْقَافِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ خَمْسٌ وَّثَلٰثُوْنَ اٰيَةً وَّاَرْبَعُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

حٰمٓ ﴿۱﴾ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿۲﴾

فرو فرستادن کتاب از جانب خدائے غالب باحکمت ست

فرو فرستادن کتاب است از طرف الله غالب با علمت

مَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ وَالَّذِيْنَ

نیا فریدیم آسمانها وزمین وآنچه درمیان هردوست مگر به تدبیر درست و بمیعادے معین و آنانکه

نیا فریدیم آسمانها وزمین را وآنچه درمیان آنهاست مگر بحکمت و بتقدیر میعاد معین وآنانکه

كَفَرُوْا عَمَّآ اُنْذِرُوْا مُعْرِضُوْنَ ﴿۳﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ

کافر شدند از آنچه ترسانیده شده ایشان را روگردانند بگو آیا دیدید آنچه می پرستید بجز

کافر شدند از آنچه ترسانیده شدند اعراض کنندگان اند بگو بنگرید آنچه می پرستید بجز

اللّٰهِ اَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ۖ اِيْتُوْنِيْ

خدا بنمائید مرا چه چیز آفریده اند از زمین یا ایشان را شرکتیست در آسمانها بیارید بمن

الله بنمائید مرا چه چیز آفریده اند از زمین یا ایشان راست شرکتی در آسمانها بیارید بمن

بِكِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ هٰذَآ اَوْ اَثٰرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۴﴾ وَمَنْ

کتابے که آمده باشد پیش ازین یا بقیه از علم اگر هستید راست گو وکیست

کتابی که قبل ازین (قرآن) است یا بقیه از علم (پیشینیان) اگر هستید راست گویان وکیست

اَضَلُّ مِمَّنْ يَّدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَّا يَسْتَجِيْبُ لَهٗٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ

گمراه تر ازکسیکه بخواند بجز خدا چیزیرا که قبول نکند خواندش تا روز قیامت

گمراه تر ازکسیکه بخواند بجز الله آنرا که اجابت نکند (خواندن) اورا تا روز قیامت

وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غٰفِلُوْنَ ﴿۵﴾ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوْا لَهُمْ اَعْدَآءً وَّكَانُوْا

واین معبودان باطل از خواندن ایشان غافل اند وچون جمع کرده شوند مردمان باشند این معبودان ایشان را دشمن وباشند

وایشان از خواندن ایشان بے خبران اند وچون جمع کرده شوند مردمان باشند این معبودان ایشانرا دشمنان وباشند

بِعِبَادَتِهِمْ كٰفِرِيْنَ ﴿۶﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

عبادت ایشانرا منکر وچون خوانده شود برایشان آیات ما واضح آمده گویند این کافران

عبادت ایشانرا منکران وچون خوانده شود برایشان آیت هائی آشکارما گویند آنانیکه کافرشدند (به نسبت)

لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ ۙ هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۷﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ۖ قُلْ اِنِ

سخن درست را چون بیامد بدیشان این سحر ظاهر ست بلکه می گویند بربسته است آنرا پیغامبر بگو اگر

سخن حق (قرآن) مجردی که آمد بایشان این جادوی ظاهر است (بلکه) آیا می گویند که افترا کرده است آنرا (محمد) بگو اگر

افْتَرَيْتُهٗ فَلَا تَمْلِكُوْنَ لِيْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۖ هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ۖ

بربسته ام آنرا پس نمی توانید شما برائے من از خدا چیزے خدا داناتر ست بگفتگوے شما در قرآن

افترا کرده باشم آنرا پس نمی توانید برای من از الله چیزے را خدا داناتر است بسخنانی که فرو میروید دران

كَفٰى بِهٖ شَهِيْدًا بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ۖ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۸﴾ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا

بس ست خدا اظهار حق کننده درمیان من و درمیان شما واوست آمرزگار مهربان بگو نیستم من نو آمده

کافی گواه است الله میان من و میان شما واوست آمرزگار مهربان بگو نیستم من اول رسول

مِّنَ الرُّسُلِ وَمَآ اَدْرِيْ مَا يُفْعَلُ بِيْ وَلَا بِكُمْ ۖ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى

از پیغامبران ونمیدانم چه کرده خواهد شد با من و با شما یعنی در دنیا پیروی نمی کنم الا آنچه وحی فرستاده میشود

از رسولان ونمیدانم (بطور تفصیل) چه کرده خواهد شد بمن و نه (میدانم چه کرده میشود) بشما پیروی نمی کنیم مگر آنرا که وحی کرده میشود

اگر در دعوای شرک خود راست هستید از کدام کتاب آسمانی سندی بیاورید یا بر چنان اصول علمی ثابت کنید که نزد عقلاء دائماً مسلم باقی مانده باشد چیزیکه دلیل نقلی یا عقلی ندارد آن چیز چگونه پذیرفته خواهد شد؛ چه گمراهی و حماقت بزرگ تر ازین فعل خواهد بود که از خدا منصرف شده چنان مخلوق بیجان و یا بے اختیاری را حاجت روای خویش قرار دهند که باختیار مستقل خود به فریاد کسی رسیده نتوانند بلکه این هم ضروری نیست که آنها از خواندن کسی اهلیت آگهی داشته باشند قطع نظر از بتان سنگی که هیچگونه اختیار سے ندارند حتی فرشتگان و پیغمبران هم که قدرت دارند هر چیز را بشنوند و یا کاری را اجرا کنند معذلک تنها همان سخن را شنیده و همان کاری را اجرا کرده می توانند که از طرف الهی اجازه و قدرت آن بایشان اعطا شده باشد چون در محشر به امداد و اعانت بیشتر حاجت می افتد این معبودان بیچاره به پرستندگان کجا مدد کرده می توانند آری بطور دشمن و متعارض آنها ایستادگی می کنند و بیزاری زیاد خود را اظهار خواهند کرد بلکه تا این اندازه اظهار خواهند نمود که "ما کانوا ایانا یعبدون" (قصص)

(رکوع ۷) این مردم هرگز مارا نمی پرستیدند. اکنون بسنجید که دران وقت یا چه حسرت وندامت دچار میشوید؟

إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝٩ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ وَ

بسوی من و نیستیم من مگر ترساننده آشکار بگو آیا دیدید اگر باشد قرآن از نزدیک خدا و

بسوی من، ونیستم مگر ترساننده آشکار بگو بنگرید اگر باشد قرآن از نزد الله و

كَفَرْتُم بِهِۦ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِۦ فَـَٔامَنَ وَ

منکر شوید بآن و گواہی داده باشد گواہے از بنی اسرائیل بر قرآن پس وے ایمان آورد و

شما کافر شده اید به آن و گواہی داده است گواہی از بنی اسرائیل بر (حقیت) چنین کتاب پس ایمان آورد (به آن) و

ٱسْتَكْبَرْتُمْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝١٠ وَقَالَ ٱلَّذِينَ

سرکشی کردید شما البته ستمگار باشید ہر آئینه خدا راه نمی نماید گروه ستمگاران را و گفتند

تکبر کردید (آیا ظالم نیستید) ہر آئینه الله راه نمی نماید قوم ظالمان را ع۵ و گفتند آنانکه

كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَآ إِلَيْهِ ۚ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا۟ بِهِۦ

کافران در حق مسلمانان اگر این دین بہتر بودے سبقت نکردندے بر ما بسوئے آن و چون راه نیافتند بآن

کافر شدند در حق آنانکه ایمان آوردند اگر (این دین) بہتر می بود سبقت نمی کردند بر ما بسوی آن و چون راه نیافتند به آن

فَسَيَقُولُونَ هَٰذَآ إِفْكٌ قَدِيمٌ ۝١١ وَمِن قَبْلِهِۦ كِتَٰبُ مُوسَىٰٓ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ

خواہند گفت این دروغے ست قدیم و پیش از قرآن کتاب موسےٰ بود پیشوا و بخشایش

پس اکنون می گویند این دروغی است قدیمی حال آنکه پیش ازین (قرآن) کتاب موسیٰ بود پیشوا و رحمت

وَهَٰذَا كِتَٰبٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنذِرَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ وَبُشْرَىٰ

و این کتابیست باور دارنده زبان عربی آمده برائے آنکه بترساند ستمگاران را و برائے مژده دادن

و این (قرآن) کتابی است تصدیق کننده بزبان عربی تا بترساند آنان را که ظلم کرده اند و برای مژده دادن

لِلْمُحْسِنِينَ ۝١٢ إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُوا۟ فَلَا خَوْفٌ

نیکوکاران را ہر آئینه آنان که گفتند پروردگار ما خداست باز قایم ماندند پس ہیچ ترس نیست

نیکوکاران را ہر آئینه آنانکه گفتند پروردگار ما الله است باز ثابت ماندند (بران) پس ترسی نیست

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝١٣ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا جَزَآءًۢ

برایشان و نه ایشان اندوه خورند اینجماعه اہل بہشت اند جاویدان آن جا پاداش داده شوند

برایشان و نه ایشان غمگین شوند آن گروه اہل بہشت اند جاودان در ان پاداش داده شوند

بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ۝١٤ وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ إِحْسَٰنًا ۖ حَمَلَتْهُ

بحسب آنچه می کردند و امر کردیم آدمی را در حق پدر و مادر او نیکوکاری در شکم برداشته است او را

به حسب آنچه می کردند و امر کردیم انسان را که نیکوئی کند به پدر و مادر خود برداشت (در شکم) او را

أُمُّهُۥ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۖ وَحَمْلُهُۥ وَفِصَٰلُهُۥ ثَلَٰثُونَ شَهْرًا ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ

مادر او بدشواری و زاده است او را بدشواری و اتمام مدت بار گرفتن او و از شیر باز کردن او سی ماه است و زنده ماند تا وقتیکه رسید

مادر او به مشقت و زائیده است او را به مشقت و مدة حمل او و جدا کردن او از شیر سی ماه است تا چون رسید انسان

أَشُدَّهُۥ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِىٓ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِىٓ

بکمال قوت خود و رسید بچہل سال گفت اے پروردگار من الہام کن مرا تا شکر گویم در مقابله نعمت تو که

بکمال قوة خود و رسید به چہل سالگی گفت اے پروردگار من الہام کن مرا بانکه شکر کنم نعمت ترا آن نعمت که

أَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَىَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَٰلِحًا تَرْضَىٰهُ وَأَصْلِحْ لِى

انعام کرده برمن و بر پدر و مادر من و کار نیک کنم که خوشنود شوی ازان و صلاح پیدا کن برائے من

انعام کرده برمن و بر والدین من و اینکه کنم کار نیکو که بپسندی آنرا و صلاحیت بخش برای من

فِى ذُرِّيَّتِىٓ ۖ إِنِّى تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ۝١٥ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ

در فرزندان من ہر آئینه رجوع کردم بسوئے تو و ہر آئینه من از مسلمانانم این جماعه آنند که

در اولاد من (ہر آئینه) من رجوع کرده ام بسوی تو و (به تحقیق) من از فرمان بردارانم آن جماعه آنانند

ف۹ دران زمانه مشرکان جاہل عرب بعلم و فضل بنی اسرائیل عقیده داشتند. چون صیت شہرت نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بلند شد مشرکین خواستند نظریهٔ علمای بنی اسرائیل را درین باره معلوم کنند. غرض حقیقی ایشان این بود که آن مردم آنحضرت را تکذیب نمایند تا برای شان دلیلی بدست آید که بنگرید اہل علم و اہل کتاب ہم سخنان او را تکذیب می کنند مگر مشرکین درین مقصد ہمیشه ناکام ماندند. خدای تعالی از زبان خود بنی اسرائیل تصدیق و تائید آنحضرت صلی الله علیه وسلم را نمود نه فقط بہمین مقصد سخن که آن مردم ہم مانند قرآن تورات را کتاب آسمانی و مانند آنحضرت صلی الله علیه وسلم حضرت موسیٰ را پیغمبر می گفتند و بدین طریق دعوی رسالت از طرف آنحضرت و وحی قرآن کدام چیز جدید و غریب نیست بلکه باین طریق که بعضی علمای یہود صریحا اقرار کردند و گواہی دادند که بدون شک و شبه در کتاب ہای ما از ظہور یک رسول عظیم الشان از ملک عرب و کتاب او خبر داده شده و این رسول ہمان رسول موعود است و این کتاب ہم چنان ست که دران باره خبر داده شده بود این شہادت ہای علمای یہود در حقیقت بران پیشین گوئی ہا مبنی بود که باوجود ہزارہا تحریف و تبدیل امروز ہم در تورات وغیره موجود است ازینہا ہویدا می گردد که بزرگترین گواه بنی اسرائیل (حضرت

نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ فِيْٓ اَصْحٰبِ الْجَنَّةِ ۭ

قبول میکنیم از ایشان نیکوترین آنچه عمل کرده اند و در گذریم از جرمهائے ایشان در اہل بہشت باشند

کہ قبول می کنیم از ایشان نیک اعمال ایشان و در می گذریم از بدیہای ایشان (این گروہ داخل اند) در اہل بہشت

وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِيْ كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ⑥ وَالَّذِيْ قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ

بوفق وعدۂ راستی کہ وعدہ دادہ می شوند و آں شخص کہ گفت بہ پدر و مادر خود دل تنگ شدم

وعدۂ راست خدا آنچہ بایشان وعدہ دادہ میشد و آنکہ گفت بہ پدر و مادر خود بیزارم

لَّكُمَآ اَتَعِدٰنِنِيْٓ اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُوْنُ مِنْ قَبْلِيْ ۚ وَهُمَا يَسْتَغِيْثٰنِ اللّٰهَ

بنسبت شما آیا وعدہ میدہید مرا کہ برآوردہ شوم ف۱ و ہر آئینہ گذشتہ اند طبقہائے مردم پیش از من ف۲ و آں ہر دو فریاد می کنند بجناب خدا

از ہر دوی شما آیا وعدہ میدہید مرا کہ برآوردہ می شوم (از قبر) حالانکہ گذشتہ اند گروہ ہای بسیار پیش از من و آن ہر دو فریاد می کنند بخدا

وَيْلَكَ اٰمِنْ ڰ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ښ فَيَقُوْلُ مَا هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ⑦

می گویند وائے بر تو مسلمان شو ہر آئینہ وعدۂ خدا راست ست پس گوید نیست این وعدہ مگر افسانہائے پیشینیان

(در حالیکہ می گویند) وای بر تو ایمان بیار بیشک وعدۂ اللہ راست است پس گوید نیست این وعدہ مگر افسانہ ہای پیشینیان

اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيْٓ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ

این جماعہ آنانند کہ ثابت شد بر ایشان وعدۂ عذاب ف۳ از جملہ امت ہا کہ گذشتہ اند پیش از ایشان از جنیان

آن جماعہ آنانند کہ ثابت شد بر ایشان سخن عذاب در جملہ امت ہائیکہ گذشتہ است قبل از ایشان از جن

وَالْاِنْسِ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا خٰسِرِيْنَ ⑧ وَلِكُلٍّ دَرَجٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوْا ۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ

و آدمیان ہر آئینہ ایشان بودند زیان کار و ہر یکے را مرتبہاست بحسب آنچہ عمل کردند و تا بتمام دہد خدا ایشان را جزائے اعمال

و انسان بہ تحقیق ایشان بودند زیان کاران و ہر فرقہ را از این دو فریق درجات است بحسب آنچہ عمل کردند تا پورہ دہد ایشان

وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ⑨ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَي النَّارِ ۭ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبٰتِكُمْ

و ایشان ستم کردہ نشوند و روزیکہ پیش آوردہ شوند کافران بر آتش گفتہ شود آیا ضائع گردید نعمت ہای خود را

ایشان ستم کردہ نشوند و روزیکہ پیش کردہ شوند کافران بر آتش (گفتہ شود بہ آنہا) بردید نعمت ہائی لذیذ خود را

فِيْ حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ۚ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ

در زندگانی دنیاوی خویش و بہرہ مند شدید بآں پس امروز جزا دادہ شود شما را عذاب خواری بسبب آنکہ

در زندگانی دنیوی خود و نفع گرفتید بہ آن پس امروز جزا دادہ شود شما را عذاب ذلت بسبب آنکہ

تَسْتَكْبِرُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُوْنَ ⑩ ع وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ ۭ

تکبر می کردید در زمین ناحق و بسبب آنکہ بدکاری می کردید ف۱ و یاد کن برادر قوم عاد را

تکبر می کردید در زمین بغیر حق و بسبب آنکہ نافرمانی می کردید و یاد کن برادران عاد را

اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهٗ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖٓ

چوں بترسانید قوم خود را بسرزمین احقاف و ہر آئینہ گذشتہ بودند ترسانندگان پیش روے وے و پس از وے ف۲

وقتیکہ بترسانید قوم خود را بہ موضع احقاف و (ہر آئینہ) گذشتہ بودند ترسانندگان پیش از وی و بعد از وی

اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ① قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا

کہ عبادت مکنید مگر خدا را ہر آئینہ من می ترسم بر شما از عقوبت روز بزرگ گفتند آیا آمدہ پیش ما

باینکہ عبادت مکنید ہیچ کس را بجز اللہ (ہر آئینہ) من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ گفتند آیا آمدہ پیش ما

لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ② قَالَ اِنَّمَا

تا باز داری ما را از پرستش معبودان خود پس بیار آنچہ وعدہ میدہی ما را اگر از راست گویانی گفت جز این نیست کہ

تا باز داری ما را از معبودان ما پس بیار بما آنچہ وعدہ میدہی ما را اگر ہستی از راست گویان گفت جز این نیست کہ

الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ڮ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا تَجْـهَلُوْنَ ③

علم نزدیک خداست و میرسانم بشما آنچہ فرستادہ شدم ہمراہ او و لیکن می بینم کہ شما گروہی ہستید کہ نادانی می کنید

علم آن نزد خداست و میرسانم بشما آنچہ فرستادہ شدہ ام بہ آن و لیکن من می بینم شما را گروہی ہستید کہ نادانی می کنید

نخوت و غرور خود آنرا قبول نکنید بدانید کہ ہیچ ظلم و گناہ بزرگتر از ان نیست و برای ہیچ ظالمان و گنہگاران چہ توقع نجات و فلاح میتوان نمود ۱۲-

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از قبر ۱۲ ف۲ یعنی و ہیچ کس از ایشان باز زندہ نشد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید این تقدیر است حال سعید و شقی را پس سعید حق خدا تعالیٰ و حق ابوین بجای آرد و بانواع نعم محفوظ میشود و در جمیع امور بحق تعالیٰ رجوع میکند و شقی جمع می کند میان کفر و عقوق والدین و انکار معاد و صورت سعید منطبق است بر حضرت ابوبکر صدیق و بر غیر ایشان نیز واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی از ہر جانب باین مضمون ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ بر صفحہ ۵۰۲

"انا ارسلنا الیکم رسولا شاہدا علیکم کما ارسلنا الی فرعون رسولا" (المزمل رکوع ۱) از ہمین سبب بعض احبار منصف و حق پرست یہود چون عبداللہ ابن سلام وغیرہ بمجرد دیدن روی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اسلام آوردند و اظہار کردہ گفت "ان ہذا الوجہ لیس بوجہ کاذب" این چہرہ چہرۂ دروغگو نیست آنہا بحقانیت ہیچ کتاب واضح الاعجاز کہ قرآن است گواہی دادند پس چون موسیٰ علیہ السلام تقریباً ہزار سال پیش از وقوع بر چیزی ایمان آورد و علمای یہود بر صدق آن گواہی بدہند و بعض احبار یہود بہ شہادت قلبی و زبانی مشرف باسلام شوند لہذا با وجود این ہمہ شہادت ہا اگر از

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ط

پس چوں دیدند آن عقوبت را بصورت ابرے روآورده بمید انهائے ایشاں گفتند این ابریست بارانندہ برما

پس چون دیدند آن عذاب موعود را بصورت ابر روی آورده بوادیهای ایشان گفتند این ابریست باراننده برما

بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ط رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍۭ بِاَمْرِ

بلکہ حقیقت آں ابر چیزیست کہ بشتاب طلب کردید آنرا بادیست کہ دروے عقوبت درددہندہ است برہم زند ہر چیز را بفرمان

(گفت هود چنین نیست) بلکه این آن عذابی است که بشتاب می طلبید آنرا بادیست که دران عذابی است دردناک بلاک میکند هر چیز را بفرمان

رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسٰكِنُهُمْ ط كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٢٥﴾

پروردگار خویش پس گشتند باین صفت کہ دیدہ نمی شد بجز خانہائے ایشاں ہم چنین جزا میدہیم گروہ گناہ گاران را

پروردگار خویش پس گشتند فردا که دیده نمی شد مگر مسکن هائے ایشان هم چنان جزا میدهیم گروه گنه گاران را

وَلَقَدْ مَكَّنّٰهُمْ فِيْمَآ اِنْ مَّكَّنّٰكُمْ فِيْهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَّاَبْصَارًا وَّ

وہر آئینہ جاداده بودیم قوم عاد را در آنچہ جانداده ایم شمارا دران وساختہ بودیم برائے قوم عاد گوش وچشم ہا و

وا به تحقیق) قدرت داده بودیم ایشان را در آن چیزے که قدرت ندادیم شمارا در آن وداده بودیم برائے ایشان گوش وچشم ها و

اَفْـِٕدَةً ۫ۖ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ

دل ہا پس دفع نکرد از ایشاں گوش ایشاں ونہ چشمہائے ایشاں ونہ دل ہائے ایشاں

دل ها پس بی نیاز نساخت ایشان را گوش ایشان ونه چشمهای ایشان ونه دل هائے ایشان هیچ

شَيْءٍ اِذْ كَانُوْا يَجْحَدُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ

چیزے را از بسکہ انکار می کردند بہ نشانہائے خدا وفرا گرفت بایشاں آنچہ بآں

از سببی که انکار می کردند از سخنان خدا ومنعکس شد بایشان آنچه به آن

يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيٰتِ

استہزا می کردند وہر آئینہ ہلاک کردیم آنچہ حوالی شماست از دیہ ہا وگونا گوں پدید آوردیم نشانہا

استهزا می کردند و(هر آئینه) بلاک کردیم آنچه گرداگرد شماست قریه ها ودور دادیم آیات گوناگون را

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

بود کہ ایشاں باز گردند پس چرا نصرت ندادند ایشاں را آنانکہ معبودے گرفتند بجز خدا

شاید که ایشان باز گردند (از کفر) پس چرا مدد نکردند ایشان را آنان که گرفته بودند آن ها را بجز خدا معبودان

قُرْبَانًا اٰلِهَةً ط بَلْ ضَلُّوْا عَنْهُمْ ۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٨﴾

قرب خدا جویاں بلکہ گم شدند از نظر ایشاں وہمیں ست دروغ ایشاں وآنچہ برمی بافتند ف ا

از برای تقرب به خدا (چنین نیست) بلکه گم شدند از ایشان وهمین است (اثر) دروغ ایشان وآنچه برمی بستند (دروغ برخدا)

وَاِذْ صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُوْنَ الْقُرْاٰنَ ۚ فَلَمَّا حَضَرُوْهُ

ویاد کن چوں متوجہ ساختیم بسوئے تو جماعتے را از جن مے شنیدند قرآن پس چوں حاضر شدند پیش پیغمبر

و(یاد کن) چون متوجه ساختیم بسوئے تو چند نفری از جن (در حالیکه مفروض بود) که بشنوند قرآن را پس چون حاضر شدند نزد او

قَالُوْٓا اَنْصِتُوْا ۚ فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿٢٩﴾ قَالُوْا يٰقَوْمَنَآ

بایکدیگر گفتند خاموش باشید پس چوں تمام کرده شد باز گشتند بسوئے قوم خود بیم کناں گفتند اے قوم ما

گفتند (بایکدیگر) خاموش باشید (تا بشنوید) پس چون تمام کرده شد (قرائت) بازگشتند بسوی قوم خود بیم کنان ف گفتند ای قوم ما

اِنَّا سَمِعْنَا كِتٰبًا اُنْزِلَ مِنْۢ بَعْدِ مُوْسٰى مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِيْٓ

ہر آئینہ ما شنیدیم کتابے کہ فرود آورده شد بعد از موسےٰ باور دارنده آنچہ پیش ازو بود راه می نماید

(هر آئینه) ما شنیدیم کتابی را که فرود آورده شد بعد از موسےٰ تصدیق کننده کتاب هائیکه پیش از او بود هدایت می کند

اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيْقٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٣٠﴾ يٰقَوْمَنَآ اَجِيْبُوْا دَاعِيَ اللّٰهِ

بسوئے دین راست وبسوئے راه راست اے قوم ما قبول کنید سخن دعوت کننده بسوئے خدا

بسوئے حق وبسوی راه راست اے قوم ما اجابت کنید دعوت کننده الله را

فتح الرحمٰن

ف ا مترجم گوید چند کس از جن پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمدند وآنحضرت صلعم در آنجا نماز فجر می گذارد در بطن نخلہ قرآن استماع کردند چون باز گشتند قوم خود را انداز نمودند اشارت باین قصہ است درین آیات ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع ف پیش از بعثت محمدی چیزی از اخبار آسمانی به جنیان معلوم می شد۔ از وقتیکه نزول وحی برآنحضرت شروع شد آن سلسلہ تقریبًا مسدود گشت وزدن جنیان بذریعہ شهب بکثرت آغاز یافت آنها خیال کردند که یقینا واقعہ جدیدی بظهور رسیده که دراثر آن خبرهائی آسمانی زیر حفاظت ونگهبانان آن قرار گرفته شده۔ گروه هائی متعدد جنیان بغرض جستجو وتفحص در مشرق و مغرب دنیا پراگنده شدند از جملہ آنها عبور جماعتی به بطن نخلہ اتفاق افتاد دران وقت تصادفًا آنحضرت م باچند صحابی خود نماز فجر میخواندند۔ الله تعالی رخ آن جمعیت جنابت را برای استماع قرآن بدین طرف منعطف فرموده آواز قرآن بگوش آنها خیلی عجیب موثر و دلکش معلوم شد۔ وعظمت وهیبت آن دلهائے آنها را فراگرفت یک دیگر را گفتند که خاموش باشید وبه سکوت این کلام پاک را بشنوید بالاخر قرآن کریم در دلهای آنان جا گرفت بقیہ برصفحه ۵۰۵۔

وَاٰمِنُوْا بِهٖ يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِّنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۵﴾ وَمَنْ

وایمان آرید بوے تا بیامرزد خدا برائے شما بعض گناہان شمارا و پناہ دہد شمارا از عذاب درد دہندہ و ہر کہ

وایمان آرید بوی کہ بیامرزد اللہ برای شما چیزی گناہان شمارا و پناہ دہد شمارا از عذاب دردناک وہر کہ

لَّا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهٗ مِنْ دُوْنِهٖٓ

قبول نکند گفتہ خوانندہ بخدا پس نیست عاجز کنندہ در زمین ونیست اورا بجز خدا

اجابت نکند دعوت کنندۂ اللہ را پس نیست او عاجز کنندۂ (اللہ) (بگریختن) در زمین ونیست اورا بجز خدا

اَوْلِيَآءُ ۭ اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۶﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَ

دوستان آن جماعہ در گمراہی ظاہرند آیا ندیدند خدائیکہ آفریدہ است

مددگار آن جماعہ در گمراہی ظاہرند آیا (فکر نکردند) ندانستند کہ (بتحقیق) اللہ آنکہ آفریدہ است

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقٰدِرٍ عَلٰٓي اَنْ يُّحْيِۦَ الْمَوْتٰى ۭ

آسمانہا و زمین و ماندہ نشد در آفریدن اینہا توانا است بر آنکہ زندہ کند مردگان را

آسمان ہا و زمین را و ماندہ نشدہ بہ آفریدن آنہا ع۵ تواناست بر اینکہ زندہ کند مردگان را

بَلٰٓي اِنَّهٗ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۷﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَى

آرے چنین ست ہر آئینہ او بر ہر چیز تواناست و روزیکہ پیش آوردہ شوند کافران بر

آری (تواناست بزندہ کردن مردگان) (ہر آئینہ) او بر ہر چیز تواناست و روزی کہ پیش آوردہ شوند کافران بر

النَّارِ ۭ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ۭ قَالُوْا بَلٰى وَرَبِّنَا ۭ قَالَ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ

آتش گفتہ شود آیا نیست این وعدہ درست گفتند آرے قسم بہ پروردگار ما درستست گفت پس بچشید عقوبت را

آتش (گفتہ میشود برای شان) آیا نیست این درست گویند آری قسم است بہ پروردگار ما گوید پس بچشید عذاب را

بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿۸﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَ

بسبب آنکہ کافر می بودید پس صبر کن چنانکہ صبر کردہ بودند خداوندان ہمت عالی از پیغامبران و

بسبب آنچہ کفر می کردید پس صبر کن چنانکہ صبر کردہ بودند صاحبان عزم رسولان و

لَا تَسْتَعْجِلْ لَّهُمْ ۭ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوْعَدُوْنَ ۙ لَمْ يَلْبَثُوْٓا

شتاب طلب مکن عقوبت را برائے ایشان روزیکہ بہ بینند آنچہ وعدہ دادہ میشود ایشانرا چنانستی کہ ایشان نماندہ بودند

شتاب مطلب (عقوبت را) برائے ایشان گویا ایشان روزی کہ ببینند آنچہ وعدہ دادہ شدہ اند درنگ نکردہ اند

اِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ ۭ بَلٰغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿۹﴾

مگر یکساعۃ از روز این پیغام رسانیدنست پس ہلاک کردہ نخواہند شد مگر قوم بدکاران

مگر ساعتی از روز این تبلیغ است پس ہلاک کردہ نشوند مگر قوم نافرمان (کافران)

۳۸ سورۃ محمد علیہ الصلوٰۃ و السلام مدنیۃ	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ	هي ثمان و ثلثون اٰيۃ و اربع ركوعات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿۱﴾ وَ

آنانکہ کافر شدند و بازداشتند مردمان را از راہ خدا حبط کرد خدا اعمال ایشان را و

آنانکہ کافر شدہ اند و بازداشتند (مردمان را) از راہ اللہ ضائع کرد (اللہ) اعمال ایشان را و

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاٰمَنُوْا بِمَا نُزِّلَ عَلٰي مُحَمَّدٍ وَّهُوَ الْحَقُّ

آنانکہ ایمان آوردند و کردند کارہائے شائستہ و معتقد شدند بآنچہ فرود آوردہ شد بر محمد علیہ السلام و آن راستست

آنانکہ ایمان آوردند و کردند کارہائے نیک و ایمان آوردند بہ آنچہ فرود آوردہ شدہ بر محمد ﷺ و آن دین راست است

مِنْ رَّبِّهِمْ ۙ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿۲﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ

آمدہ از پروردگار ایشان دور ساخت از ایشان جرمہائے ایشان را و بصلاح آورد حال ایشان را این بسبب آنست

از جانب پروردگار ایشان دور کرد از ایشان بدیہای ایشان را و اصلاح کرد حال ایشان را این بسبب آنست

ای گفتند اللہ تعالیٰ زمین و آسمان را در شش روز پیدا کردہ - ثم استراح - (پس بروز ہفتم دم گرفت) العیاذ باللہ۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در دنیا...

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ

و فوراً پی بردند کہ ہمین چیز جدید جنیان را از شنیدن خبرہای آسمانی بازداشتہ است بہر حال وقتیکہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از تلاوت قرآن فارغ شدند این مردم قلباً ایمان آوردہ برگشتند و بقوم خود نصیحت کردند کیفیت مفصل این واقعہ در سورہ جن خواہد آمد از احادیث معلوم میشود کہ این مرتبہ آنحضرت بہ آمد و رفت و شنیدن آنہا ہیچ آگاہ نشد یک درخت باذن خدا اجمالاً اطلاعی بہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دادہ اما کیفیت مفصل بذریعۂ وحی برآنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم منکشف شد کما قال تعالیٰ «قل اوحی الی انہ استمع نفر من الجن الآیہ» (جن رکوع ۱)

ع ۹ ۴

بعدہا جنیان بتعداد زیاد بہ دین اسلام مشرف شدند و بغرض ملاقات و آموختن دین دفعہای آنہا بخدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حاضر گشتند. خفاجی بنابر بعض روایات دعوی کردہ کہ جنیان شش مرتبہ با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ملاقات کردند ازین جہۃ اختلاف روایات راجع بہ عدہ و یا امور دیگر باید بر تعدد وقائع حمل شود ف۱ درین لفظ (ولم یعی بخلقہن) رد عقیدۂ یہود است

الَّذِيْنَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ

کہ کافران پیروی ناراست کردند و مومنان پیروی دین راست کردند کہ از جانب

کہ کافران پیروی کردند باطل را و (بتحقیق) آنانکہ ایمان آوردند پیروی کردند حق را کہ از طرف

رَّبِّهِمْ ؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ۝۳ فَاِذَا لَقِيْتُمُ الَّذِيْنَ

پروردگار ایشانست ہمچنین بیان می کند خدا برائے مردمان داستانہائے ایشان را پس چون مصاف کنید با

پروردگار ایشان است ہم چنین بیان می کند اللہ برائے مردمان احوال ایشانرا پس چون مقابل (ملاقاتی) میشوید

كَفَرُوْا فَضَرْبَ الرِّقَابِ ؕ حَتّٰٓى اِذَآ اَثْخَنْتُمُوْهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ ۙ فَاِمَّا مَنًّۢا

کافران پس بزنید گردن ہا را تا وقتیکہ خونریزی بسیار کردید در ایشان پس محکم کنید قید را پس باحسان خلاص کردن

با کافران پس بزنید گردن ہائے (ایشان را) تا چون بسیار کشتید ایشان را (و اسیر گرفتید) پس مضبوط کنید قید را پس یا

بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ۛ ۚ ذٰلِكَ ؕ ۛ وَلَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ

بعد ازین و یا مالے بعوض گرفتن تا آنکہ بنهد جنگ سلاح خود را ف۱ اینست حکم و اگر خواستے خدا

بعد ازین و یا معاوضہ کنید تا آنکہ بنهد جنگ سلاح خود را حکم این است و اگر میخواست اللہ

لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلٰكِنْ لِّيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ ؕ وَالَّذِيْنَ قُتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ

خود انتقام کشیدے از ایشان و لیکن میخواهد کہ امتحان کند بعض شما را ببعضے و آنانکہ کشتہ شدند در راہ

خود انتقام میگرفت از ایشان ولیکن میخواہد کہ امتحان کند بعض شما را ببعضی ع۵ و آنانکہ کشتہ شدند در راہ

اللّٰهِ فَلَنْ يُّضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ۝۴ سَيَهْدِيْهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۝۵ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ

خدا پس حبط نخواہد کرد عمل ایشان را راہ خواہد نمود ایشان را و نیک خواہد کرد حال ایشان را و خواہد در آورد ایشانرا بہشتے

اللہ پس ہرگز ضایع نخواہد کرد عمل ہای ایشان را بزودی راہ نماید ایشانرا و اصلاح کند حال ایشانرا و در آرد ایشانرا در بہشت

عَرَّفَهَا لَهُمْ ۝۶ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ

کہ شناسا کردہ است ایشان را بآن اے مسلمانان اگر نصرت دہید دین خدا را نصرت دہد خدا شما را و ثابت کند

کہ معلوم گردانیدہ آنرا برای ایشان اے مؤمنان اگر نصرت دہید اللہ را نصرت دہد شما را و ثابت کند

اَقْدَامَكُمْ ۝۷ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ۝۸ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ

قدم ہائے شما را و آنانکہ کافر شدند پس ہلاک باد ایشان را و حبط کرد خدا عمل ایشان را این بسبب آنست کہ ایشان

قدم ہای شما را و آنانکہ کافر شدند پس بروی افتادہ ہلاک است برای ایشان و ضایع کرد اللہ اعمال ایشان را این بسبب آنست کہ ایشان

كَرِهُوْا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ۝۹ اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا

ناپسند کردند چیزے را کہ فرود آوردہ است خدا پس حبط کرد خدا عمل ایشان را آیا سیر نکردہ اند در زمین تا بنگرند

نہ پسندیدند چیزی را کہ فرو فرستادہ است اللہ پس ضایع کرد اعمال ایشانرا آیا (نشستند در خانہا) پس سیر نکردند در زمین

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۫ وَلِلْكٰفِرِيْنَ

چگونہ بود انجام آنانکہ پیش از ایشان بودند برہم زد خدا بر ایشان و کافران را مثلِ

کہ چگونہ بود عاقبت آنانکہ پیش از ایشان بودند (بلکہ رفتند دیدند) از بیخ کند اللہ ایشان را و برای کافران است

اَمْثَالُهَا ۝۱۰ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَاَنَّ الْكٰفِرِيْنَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ۝۱۱

مانند این عقوبت این بسبب آنست کہ خدا کارساز مسلمانانست و بسبب آنست کہ کافران را ہیچ کارساز نیست ایشان را

مانند آن عقوبت ع۵ این بسبب آنست کہ اللہ مددگار مؤمنان است و بسبب آنست کہ کافران نیست ہیچ مددگار برای ایشان

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ

ہر آئینہ خدا در آرد آنانرا کہ ایمان آوردہ اند و کارہائے شایستہ کردہ اند بہ بوستانہا میرود زیر آن

ہر آئینہ اللہ میدارد آنان را کہ ایمان آوردہ اند و کردند کار ہای نیک بہ جنت ہائیکہ میرود زیر (درختان) آن

تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا يَتَمَتَّعُوْنَ وَيَاْكُلُوْنَ كَمَا تَاْكُلُ الْاَنْعَامُ

جویہا و آنانکہ کافر شدند بہرہ بر میگیرند و میخورند چنانکہ میخورند چہارپایان

جوی ہا و آنانکہ کافر شدند بہرہ میگیرند (در دنیا) و میخورند چنانکہ میخورند چہارپایان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی جنگ موقوف شود- احتیاج بسلاح نماند واللہ اعلم ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ خدا قدرت دارد کہ برین کافران عذابی از آسمان بفرستد و مانند «عاد» و «ثمود» آنہا را ہلاک کند لیکن منظور خدا از مشروع نمودن جہاد و قتال این بود کہ بندگان را امتحان کند- او میخواہد ببیند کہ چند مسلمان برای نثار کردن جان و مال خود در مقابل نام خدا آمادہ ہستند و از بین کفار چند نفر ازین پیش آمدہا متنبہ و بیدار میشوند و ازین مہلتی کہ اللہ تعالیٰ بایشان دادہ است فائدہ می بردارند- ازین سبب مانند قومہای سابق آنہا را یکدم نمی گیرد و مستاصل نمی کند- حال بہشتی کہ از زبان انبیاء علیہم السلام و وجدان صحیح خودشان بایشان معرفی و معلوم شدہ بود در ان داخل کردہ میشوند چون در آنجا رسند ہر بہشتی نشیمن خود را خود بخود خواہد شناخت دلش بہمان طرف کہ جای رہایش اوست میل می کند (تنبیہ) ابن عباس رض «عرفہا لہم» را بمعنی «طیبہا لہم» گرفتہ است یعنی جنت با خوشبوئی ہای گوناگون برای شان معطر کردہ شدہ ۱۲-

ف۵ مشاہدہ کنید کہ منکران گذشتہ چگونہ درین جہان ذلیل و رسوا شدند و منصوبہ ہای آنہا چسان بخاک برابر کردہ شد آیا بہ کافران امروزی ہیچ سزا دادہ نمی شود ۱۲-

ربع ۱۳ — عند المتقدمین ۱۲

ع ۱۱ — ۵

وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّن قَرْيَتِكَ

و آتش جائے ایشان ست و بسیار از دیہ کہ قوی تر بود از دیہ تو

و آتش مسکن ایشان است و بسی از (اہل) قریہ کہ آن توی تر بود از (اہل) قریۂ تو

الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن

کہ جلا وطن کرد ترا ہلاک ساختیم ایشان را پس نیست ہیچ نصرت دہندہ برائے ایشان آیا ہر کہ باشد بر طریقۂ روشن از

کہ بیرون کرد ترا ہلاک ساختیم ایشان را پس نیست ہیچ مددگار برای ایشان آیا آنکہ باشد بر راہ روشن از

رَّبِّهِ كَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُم ﴿١٤﴾ مَّثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي

پروردگار خویش مانند آن کس ست کہ آراستہ کردہ شد در نظر او بدکاری او و مانند آنانکہ پیروی کردند خواہش خود را صفت بہشتے کہ

پروردگار خود مانند کسی است کہ زینت دادہ شد برای او عمل بد او و پیروی کردند خواہش ہائے خود را صفت بہشتی کہ

وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَا أَنْهَارٌ مِّن مَّاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ

وعدہ دادہ شد متقیان را اینست دران بہشت جوئیہاست از آب کہ بدبو نیست و جوئیہاست از شیر کہ مزۂ او متغیر نشدہ

وعدہ دادہ شدہ بمتقیان (این است) دران جوئیہاست از آب تغیر یابندہ و جوئیہاست از شیر کہ نہ تغیر کردہ

طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ۖ وَلَهُمْ

برنگشتہ و جوئیہاست از مے لذت دہندہ آشامندگان را و جوئیہاست از شہد صاف کردہ شدہ و ایشان راست

مزۂ او و جوئیہاست از شراب خوشگوار برای آشامندگان و جوئیہاست از شہد صاف کردہ شدہ و ایشان راست

فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ ۖ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي

آنجا ہر جنس میوہا و ایشان راست آمرزش از پروردگار ایشان آیا این جماعہ مانند آنکسست کہ ہمیشہ باشد در

دران از ہر جنس میوہا و آمرزش از پروردگار ایشان (آیا اہل بہشت) مانند آنکسست کہ ہمیشہ باشد در

النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ

آتش و نوشانیدہ شوند آب گرم پس پارہ پارہ ساخت رودہائے ایشان را و از مردمان کسے ہست کہ گوش می نہد بسوئے تو

آتش و نوشانیدہ میشوند آب گرم پس پارہ پارہ می کند رودہ ہای ایشان را و بعض ایشان آن است کہ گوش می نہد بسوئے تو

حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِندِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ

تا وقتیکہ بیرون روند از نزدیک تو گویند با آنانکہ عطا کردہ شد ایشان را علم چہ چیز گفت پیغامبر

تا چون بیرون روند از نزد تو گویند بہ آنانکہ دادہ شدہ آنہا را علم چہ گفت (محمد)

آنِفًا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾

الحال آن جماعہ آنانند کہ مہر نہادہ است خدا بر دل ایشان و پیروی کردند خواہش نفس خود را

اکنون آن جماعہ آنان اند کہ مہر نہادہ است اللہ بر دل ہای ایشان و پیروی کردند خواہش ہای خود را

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٧﴾ فَهَلْ يَنظُرُونَ

و آنانکہ راہ یاب شدند زیادہ کرد خدا ایشان را ہدایت و عطا کرد بدیشان تقوی ایشان را منتظر نیستند

و آنانکہ راہ یافتند زیادہ کرد خدا ایشان را ہدایت و داد بایشان تقوای ایشان را پس انتظار نمی برند

إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا

مگر قیامت را کہ بیاید بدیشان ناگہان پس ہر آئینہ آمدہ است علامات قیامت پس از کجا باشد برائے ایشان پند گرفتن ایشان

مگر قیامت را کہ بیاید بایشان ناگہان پس ہر آئینہ آمدہ است علامات آن پس کجا باشد برای ایشان چون

جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَ

بیاید قیامت ایشان پس یقین کن کہ نیست ہیچ معبود مگر خدا و آمرزش طلب کن برائے گناہان خود و

بیاید قیامت بایشان پند گرفتن ایشان پس ثابت باش باین اعتقاد کہ نیست معبود برحق مگر اللہ و آمرزش بخواہ

لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ﴿١٩﴾ وَيَقُولُ

در حق مردان مسلمان و زنان مسلمان نیز و خدا میداند جائے آمد و رفت شما و جائے ماندن شما و می گویند

برای مردان مومن و زنان مومنہ و اللہ میداند بازگشت شما را و مسکن شما را و می گویند

کہا قیل من و قیامت مانند این دو کلک ہستیم گویا من از قیامت این قدر پیش برآمدہ ام کہ انگشت وسطی از کلک شہادت پیش برآمدہ است - در شرح صحیح مسلم تفصیل آن دادہ شدہ درین...

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید از اینجا تا آخر سورہ در باب تہدید مردم ضعیف الایمان نازل شد ۱۲ ف۲ حاصل این آیات ذم آن شخص است کہ بہ مجلس علم در آید و بفہم حقیقت آن نرسد بسبب ہجوم ہوائے نفس بر دل او و محتاج استفسار دیگران گردد و تخویف است بقیامت مثل این شخص را واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی نصائح قرآن مثال ہائے عبرتناک اقوام گذشتہ و وعدہ و وعید جنت و دوزخ ہمہ را شنیدند اکنون برای باور کردن انتظار کدام وقت را دارند از ہمان ساعتی را انتظار دارند کہ قیامت قائم شود چند علامات قیامت ہم ظاہر شدہ است و قتیکہ قیامت در رسد موقع تحصیل فہم و دانش و باور کردن برائے آنہا کجا باقی میماند یعنی فہمیدن و باور کردن آنوقت بکار نمی آید زیرا کہ نجات بہ آن مرتب نمی شود. حضرت شاہ صاحب رح می نویسد .. علامہ بزرگ قیامت بعثت نبی ماست ہمہ انبیاء انتظار بعثت خاتم النبیین را داشتند چون او مبعوث شد (مقصود تخلیق عالم حاصل گشت) اکنون فقط قیام قیامت باقی است .. در حدیث آمدہ کہ نبی کریم بسوی انگشت شہادت و انگشت وسطی اشارہ کردہ فرمود .. انا والساعۃ ...

ع ۸ / ۲ / ۶

الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا

مسلمانان چرا فرود فرستاده نشد سورتے پس چون فرستاده شود سورتے واضح المعنی و ذکر کرده شود دران

مومنان چرا فرو فرستاده نشد سورتی پس چون فرستاده شود سورتی سنجیده و ذکر کرده شود دران (طلب)

الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ

قتال به بینی آنان را که در دل ایشان بیماری ست می نگرند بسوے تو مانند نظر کردن کسیکه

جنگ می بینی آنان را که در دل ایشان مرض (شک و نفاق) است می بینند بسوی تو مانند دیدن کسی که

الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ۞ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا

او را بے ہوشی رسیده باشد بسبب حضور موت پس وائے ایشان را حال ایشان بحسب ظاہر فرمانبرداریست و سخن نیکو گفتن

بے ہوشی واقع شده باشد بروی بسبب ترس مرگ پس وای بر ایشان (کار ایشان) فرمان برداری و سخن نیکو گفتن است پس چون

عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۞ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ

مصمم شود کار اگر وعدهٔ خود راست کردندے با خدا بهتر بودے برائے ایشان پس اے ضعیف ایمانان اگر متولی

مؤکد شود کار پس اگر راست کردندی (وعدهٔ خود را) به الله البته بهتر بود برای ایشان پس آیا توقع میشود از شما که اگر حکومت

تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ۞ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ

امور مردمان شوید البته نزدیک اید از انکه تباه کاری کنید در زمین و قطع قبیله داری نمائید این جماعه آنانند

داده شود شما را آنکه فساد کنید در زمین و قطع کنید رشته داری های خود را (آری) ؏ آن جماعه آنان اند

لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ ۞ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ

که لعنت کرد ایشان را خدا پس کر ساخت ایشان را و کور کرد چشمهائے ایشان را آیا تامل نمی کنند در قرآن

که لعنت کرد ایشان را الله پس کر ساخت ایشانرا و کور کرد چشمهای ایشان را آیا تفکر نمی کنند در قرآن

أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ۞ إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ

یا بر دلہا قفل آن دلہاست هر آئینه آنانکه برگشتند بر جانب پشت خویش پس ازاں که

یا بر دلهای ایشان قفلهاست هر آئینه آنانکه برگشتند بر پشت های خود پس از انکه

مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ۞ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا

ظاہر شد ایشانرا راه ہدایت شیطان آراسته کرده است برائے ایشان و مہلت داده است ایشانرا اینهم بسبب آنست که ایشان

ظاهر شد برای ایشان راه راست شیطان آسان کرد برای ایشان (ارتکاب کبائر را) و وعده درازی (و آرزوها) داد باینان این

لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ

با آنانکه ناپسند کرده اند چیزے را که خدا فرستاده است ؎ فرمانبرداری شما خواہیم کرد در بعض کارہائے و خدا

به آنانی که ناپسندیدند چیزی را که فرو فرستاد الله که فرمان برداری شما خواهیم کرد در بعض کارها و الله

يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ۞ فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ

میداند سخن پنهان گفتن ایشان را پس چگونه باشد حال وقتی که قبض روح ایشان کنند فرشتگان میزنند روی های ایشانرا

میداند راز گفتن ایشان را پس چه حال که باشد چون قبض کنند ارواح ایشانرا فرشتگان در حالیکه میزنند رویهای ایشانرا

وَأَدْبَارَهُمْ ۞ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ

و پشتہائے ایشان را این عقوبت بسبب آنست که ایشان پیروی چیزے کردند که بخشم آورد خدا را و ناپسند کردند خوشنودی او را

و پشت های ایشان را این بسبب آنست که پیروی کردند چیزے را که بخشم آورد خدا را و ناپسندیدند (چیزی را که موجب) رضای

أَعْمَالَهُمْ ۞ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ

اعمال ایشان را آیا پنداشته اند آنانکه در دل ہائے ایشان بیماری است که ظاهر نخواهد کرد خدا

عملهای ایشان را آیا پنداشتند آنان که در دلهای ایشان مرض است که ظاهر نکند الله

أَضْغَانَهُمْ ۞ وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ

کینهائے ایشان را و اگر میخواستیم می نمودیم ایشان را بتو پس می شناختی ایشان را به قیافهٔ ایشان ف۲ و البته بشناسی ایشان

کینه هائے ایشان را و اگر بخواهیم نشان می دادیم بتو ایشان را (مگر چنین نکردیم) پس البته شناخته ایشانرا به علامات ایشان آینده

چنین مطلب هم گرفته می شود که اگر از جهاد اعراض کنید از شما همین توقع کرده میشود که از شرارت های منافقانه خود در زمین خرابی برپا خواهید کرد و از مسلمانانیکه به

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی منافقان یا یهود ۱۲ ف۲ یعنے ظلمت نفاق بر روئے ایشان هویدا می شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد "یعنی از جان به تنگ آمده آرزوی جهاد می کنید و اگر خداوند حزب شما را غالب کند فساد برپا می نمائید (تنبیه) مترجم محقق قدس الله سره ترجمه "تولیتم" را "به حکومت نائل شدید" کرده است چنانکه رائی بسیاری مفسرین همین است علمای دیگر "تولی" را بمعنی اعراض گرفته چنین مطلب می گیرند اگر شما از جهاد در راه الله تعالیٰ اعراض کنید ظاهر است که در دنیا امن و انصاف قائم نمی شود چون در دنیا امن و انصاف باقی نماند ظاهر است که فساد، بدامنی و حق ناشناسی بروے کار می آید و بعضی چنان تفسیر کرده اند که اگر شما از ایمان آوردن اعراض کردید کیفیت زمانهٔ جاهلیت عود می کند یعنی خرابی ها، بی نظمی ها و فسادی که در آن وقت بود و بر سخنان ادنی و جزئی روابط خویشاوندی منقطع میگشت تمام نقشهٔ سابق باد دیگر قائم میشود. و اگر خطاب آیت مخصوص بمنافقین باشد

ع ۹ ۷

فِي لَحْنِ الْقَوْلِ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ

در اسلوب سخن وخدا میداند عمل شمارا والبتہ امتحان کنیم شمارا تا بشناسیم

از طرز سخن وخدا میداند کردارہای شمارا وہر آئینہ می آزمائیم شمارا تا ممتاز گردانیم

الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا

مجاہدان را از شما و صابران را و بیازمائیم احوال شمارا ہر آئینہ آنان کہ کافر شدند

مجاہدین شمارا (از غیر) وثابت قدمان را (از غیر ثابت قدم) ف۵ وتا بیازمائیم خبرہای شمارا ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند

وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ

وبازداشتند از راہ خدا و مخالفت کردند با پیغامبر بعد از انکہ واضح شد ایشانرا

وبازداشتند (مردم را) از راہ اللہ و مخالفت کردند با رسول بعد از انکہ روشن شد برای ایشان

الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

راہ ہدایت ہیچ زیان نرسانند خدارا وحبط خواہد کرد خدا عملہای ایشانرا اے

راہ راست ہرگز زیان رسانیدہ نمی توانند بہ اللہ ہیچ وزود است کہ ضایع کند خدا کردارہای ایشانرا اے

آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ إِنَّ

مسلمانان فرمان برید خدارا و فرمان برید پیغامبر را و باطل مکنید عمل ہائے خود را ف۱ ہر آئینہ

مومنان فرمان برید اللہ را و فرمان برید رسول را و ضایع مکنید کردارہائے خود را (ہر آئینہ)

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ

آنانکہ کافر شدند وبازداشتند از راہ خدا باز مردند وایشان کافر بودند پس ہرگز

آنانکہ کافر شدند و بازداشتند (مردم را) راہ اللہ باز مردند درحالی کہ ایشان کافر بودند پس ہرگز

يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ

نخواہد آمرزید خدا ایشانرا پس سستی مکنید و بسوئے صلح مخوانید و شمائید غالب

نیامرزد اللہ ایشانرا پس کم دل مشوید و مخواہید بسوی صلح و حال آنکہ شمائید غالب

وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾ إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَ

و خدا با شماست و ضایع نخواہد ساخت عملہائے شمارا جز این نیست کہ زندگانی دنیا بازیست و

واللہ با شماست و ہرگز ضایع نگرداند کارہای شمارا جز این نیست کہ زندگانی دنیا بازی و

لَهْوٌ ۚ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾

بیہودگیست و اگر ایمان آرید و پرہیزگاری کنید بدہد شمارا مزد شما و نہ طلبد از شما مال شمارا ف۲

تماشاست و اگر ایمان آرید و پرہیزگاری کنید بدہد شمارا مزدہای شمارا و نطلبد از شما (جمیع) مالہای شمارا

إِنْ يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَا أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ

اگر طلبد از شما مال شمارا پس مبالغہ کند در سوال انگاہ بخل کنید و برروئے کار آرد آن بخل کینہای شمارا آگاہ شوید شما اے جماعہ

اگر بخواہد از شما مالہای شمارا پس مبالغہ کند در خواستن بخل می کنید و ظاہر می کند کینہ ہای شمارا آگاہ باشید شمای گروہ مخاطبین

تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ ۖ وَمَنْ يَبْخَلْ

کہ خواندہ میشود شمارا تا خرچ کنید در راہ خدا پس از شما کسے ہست کہ بخل می کند و ہر کہ بخل کند

خواندہ میشوید برای اینکہ خرچ کنید در راہ اللہ پس بعضی از شما کسی است کہ بخل می کند و ہر کہ بخل کند

فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ ۚ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ ۚ وَإِنْ

جز این نیست کہ بخل می کند از خویش ف۳ و خدا توانگر ست و شما محتاجید و اگر

پس جز این نیست کہ بخل می کند بر نفس خود و اللہ بے نیاز است و شما محتاجانید و اگر

تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

روگردان شوید بدل آرد گروہے دیگر را غیر شما باز نباشند آن جماعہ مانند شما

روی بگردانید بدل آرد اللہ قومی را غیر از شما پس نباشند مانند شما

آشکارا گردد کہ کدام مردم در راہ خدا وند می جنگند و در شدید ترین امتحانات ثابت قدم و استوار می باشند و کدام ہا از جانبازی پہلو تہی می کنند۔۱۲

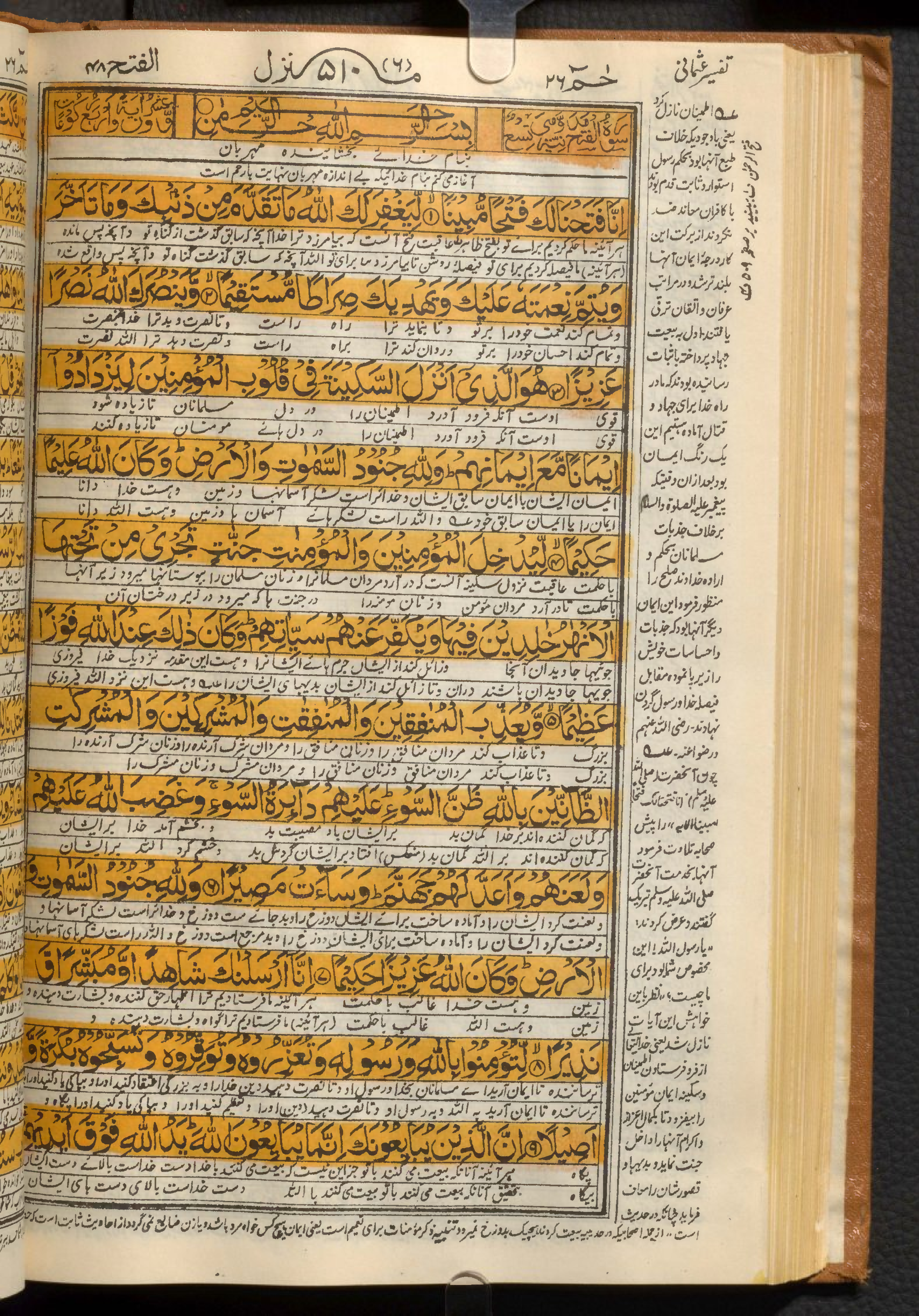
فتح الرحمن

ف۱ یعنی بار تداد وریا وسمعہ ۱۲ ف۲ یعنی جمیع مال را ۱۲ ف۳ یعنی منفعت انفاق از خود باز میدارد ۱۲ ف۴ مترجم گوید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بخواب دیدند گویا آنحضرت با اصحاب در مکہ داخل شدند و باطمینان خاطر بحلق و قصر مشغول اند پس آن سال بقصد عمرہ متوجہ کعبہ شدند و چون بحدیبیہ رسیدند کفار قریش از وصول بکعبہ مانع آمدند و بعد تشویش بسیار با کفار صلح کردہ بغیر از وصول بکعبہ بازگشتند خدا تعالیٰ آن عمل را از ایشان قبول فرمود و از آن بیعت کہ در اثنائے تشویش بجہت تاکید عزم با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کردہ بودند راضی شد و بثواب آن عمل فتوح بسیار نصیب ایشان گردانید بتخصیص فتح خیبر کہ بعد ازین سفر بلا تراخی واقع شدہ غنایم خیبر را مخصوص بحاضران بیعت گردانید وغیر ایشانرا از ان غزوہ منع نمود و مضمون رویا سال آیندہ بظہور رسید پس در باب وعدہ فتوح و در وسوسہ منافقان بسبب تعویق مضمون رویا و بیان حکمت تعویق و تہدید متخلفان از سفر حدیبیہ و بیان خوشنودی خود با اہل بیعت این سورۃ نازل فرمود واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ از احکام جہاد و امثال آن مقصود آزمایش است از ہمین آزمایش سخت

ع ۱۰ — ۴ — ۸

سُورَةُ الفَتحِ مَدَنِيَّةٌ وَّهِيَ تِسعٌ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وَعِشْرُوْنَ اٰيَةً وَّاَرْبَعُ رُكُوْعَاتٍ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِيْنًا ۝١ لِّيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْۢبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ

هرآئینه ما حکم کردیم برائے تو بفتح ظاهر عاقبت فتح آنست که بیامرزد ترا خدا آنچه که سابق گذشت از گناه تو و آنچه پس مانده

(هرآئینه) ما فیصله کردیم برای تو فیصلهٔ روشن تا بیامرزد ما برای تو الله آنچه که سابق گذشت گناه تو و آنچه پس واقع شده

وَيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ۝٢ وَّيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا

و تمام کند نعمت خود را برتو و تا بنماید ترا راه راست و تا نصرت دهد ترا خدا نصرت

و تمام کند احسان خود را برتو و روان کند ترا براه راست و نصرت دهد ترا الله نصرت

عَزِيْزًا ۝٣ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ فِيْ قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِيْنَ لِيَزْدَادُوْٓا

قوی　او ست آنکه فرود آورد اطمینان را در دل مسلمانان تا زیاده شود

قوی　او ست آنکه فرود آورد اطمینان را در دل هائے مومنان تا زیاده کنند

اِيْمَانًا مَّعَ اِيْمَانِهِمْ ۭ وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا

ایمان ایشان با ایمان سابق ایشان و خدا راست لشکر آسمانها و زمین و هست خدا دانا

ایمان را با ایمان سابق خود و الله راست لشکر هائے آسمان ها و زمین و هست الله دانا

حَكِيْمًا ۝٤ لِّيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا

با حکمت　عاقبت نزول سکینه آنست که در آرد مردان مسلمانرا و زنان مسلمان را بوستانها میرود زیر آنها

با حکمت　تا در آرد مردان مؤمن و زنان مومنه را در جنت ها که میرود در زیر درختان آن

الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا

جویها جاویدان آنجا و زائل کند از ایشان جرم هائے ایشانرا و هست این مقدمه نزدیک خدا فیروزی

جویها جاویدان باشند در آن و تا زائل کند از ایشان بدیهای ایشان را و هست این نزد الله فیروزی

عَظِيْمًا ۝٥ وَّيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَالْمُشْرِكٰتِ

بزرگ　و تا عذاب کند مردان منافق را و زنان منافق را و مردان شرک آرنده را و زنان شرک آرنده را

بزرگ　و تا عذاب کند مردان منافق و زنان منافق را و مردان مشرک و زنان مشرک را

الظَّاۗنِّيْنَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ ۭ عَلَيْهِمْ دَاۗىِٕرَةُ السَّوْءِ ۚ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ

که گمان کننده اند بر خدا گمان بد　بر ایشان باد مصیبت بد　و خشم آمد خدا بر ایشان

که گمان کننده اند بر الله گمان بد (منکس) افتاد بر ایشان گردش بد　و خشم کرد الله بر ایشان

وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۭ وَسَاۗءَتْ مَصِيْرًا ۝٦ وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَ

و لعنت کرد ایشان را و آماده ساخت برائے ایشان دوزخ را و بد جائے ست دوزخ و خدا راست لشکر آسمانها و

و لعنت کرد ایشان را و آماده ساخت برای ایشان دوزخ را و بد مرجع است دوزخ و الله راست لشکر های آسمانها و

الْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ۝٧ اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ شَاهِدًا وَّمُبَشِّرًا وَّ

زمین　و هست خدا غالب با حکمت　هرآئینه ما فرستادیم ترا اظهار حق کننده و بشارت دهنده و

زمین　و هست الله غالب با حکمت　(هرآئینه) ما فرستادیم ترا گواه و بشارت دهنده و

نَذِيْرًا ۝٨ لِّتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتُعَزِّرُوْهُ وَتُوَقِّرُوْهُ ۭ وَتُسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّ

ترساننده　تا ایمان آرید اے مسلمانان بخدا و رسول او و تا نصرت دهید دین خدا را و به بزرگی اعتقاد کنید او را و بپاکی یاد کنید او را با

ترساننده　تا ایمان آرید به الله و به رسول او و تا نصرت دهید (دین) او را و تعظیم کنید او را و بپاکی یاد کنید او را پگاه و

اَصِيْلًا ۝٩ اِنَّ الَّذِيْنَ يُبَايِعُوْنَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُوْنَ اللّٰهَ ۭ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيْهِمْ

پگاه　هرآئینه آنانکه بیعت می کنند با تو جز این نیست که بیعت می کنند با خدا دست خداست بالائے دست ایشان

بیگاه　بتحقیق آنانکه بیعت می کنند با تو بیعت می کنند با الله　دست خداست بالای دست های ایشان

ف٥ اطمینان نازل کرد یعنی با وجودیکه خلاف طبع آنها بود بحکم رسول استوار و ثابت قدم بودند با کافران معاند مقابل نگردند از برکت این کار درجهٔ ایمان آنها بلند تر شده و در مراتب عرفان و اتقان ترقی یافتند. اول به بیعت جهاد پرداخته با ثبات رسانیده بودند که ما در راه خدا برای جهاد و قتال آماده هستیم این یک رنگ ایمان بود بعد از آن وقتیکه پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام برخلاف جذبات مسلمانان بحکم و اراده خداوند صلح را منظور فرمود این ایمان دیگر آنها بود که جذبات و احساسات خویش را زیر پا نمود، مقابل فیصلهٔ خدا و رسول گردن نهادند. رضی الله عنهم و رضوا عنه. ف٦ چون آنحضرت (صلی الله علیه وسلم) "انا فتحنا لک فتحا مبینا الایه" را پیش صحابه تلاوت فرمود آنها بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم تبریک گفتند و عرض کردند: "یا رسول الله! این مخصوص شما و برای ما چیست؟" نظر باین خواهش این آیات نازل شد یعنی خدا تعالیٰ از فرو فرستادن اطمینان و سکینه ایمان مؤمنین را بیفزود تا بکمال اعزاز و اکرام آنها را داخل جنت نماید و بدیهای او تصور شان را معاف فرماید چنانکه در حدیث است. "از جمله اصحابیکه در حدیبیه بیعت کردند هیچیک بدوزخ نمیرود" تنبیه ذکر مؤمنات برای تعمیم است یعنی ایمان هیچ کس خواه مرد باشد و یا زن ضایع نمی گردد از احادیث ثابت است که

فَمَنْ نَّكَثَ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عٰهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ

پس هر که بشکند عهد پس جز این نیست که می شکند بضرر نفس خود و هر که تمام کند آنچه بران با خدا عهد کرده است

پس هر که بشکند عهد بیعت را پس جزاین نیست که می شکند به ضرر نفس خود و هر که وفا کند به آنچه عهد کرده به آن الله را

فَسَيُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۱۰﴾ سَيَقُوْلُ لَكَ الْمُخَلَّفُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَآ

پس خواهد داد او را مزد بزرگ خواهند گفت با تو پس گذاشتگان از اعراب مشغول کردمارا

پس خواهد داد او را مزد بزرگ اکنون خواهند گفت برای تو پس ماندگان از بادیه نشینان عرب مشغول کرد ما را

اَمْوَالُنَا وَاَهْلُوْنَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ يَقُوْلُوْنَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَّا لَيْسَ فِيْ

اموال ما و فرزندان ما پس طلب آمرزش کن برائے ما می گویند بزبان خود آنچه نیست در

اموال ما و اہل ما پس طلب آمرزش کن برائے ما می گویند بزبانهائے خود آنچه نیست در

قُلُوْبِهِمْ ۭ قُلْ فَمَنْ يَّمْلِكُ لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ

دل ایشان بگو که می تواند برائے شما از خدا چیزے اگر خواهد زیان رسانیدن بشما یا خواهد

دلہائے ایشان بگو پس کیست که بتواند برای شما از (دفع کردن حکم) الله چیزی را اگر خواهد خدای بشما ضرری یا بخواهد

بِكُمْ نَفْعًا ۭ بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿۱۱﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ

در حق شما سود دادن بلکه هست خدا بآنچه می کنید خبردار نے بلکه ظن کردید که

بشما نفعی بلکه هست الله به آنچه می کنید خبردار (چنین نیست) بلکه گمان کردید که

يَّنْقَلِبَ الرَّسُوْلُ وَالْمُؤْمِنُوْنَ اِلٰٓى اَهْلِيْهِمْ اَبَدًا وَّزُيِّنَ ذٰلِكَ فِيْ قُلُوْبِكُمْ

باز نخواهد گشت پیغامبر و مسلمانان بسوئے اہل خانه خویش هرگز و آراسته شد این ظن در دل شما

باز نخواهد گشت پیغمبر و مومنان بسوئے اہل خانه خویش هرگز و آراسته شده این گمان در دلهای شما

وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًۢا بُوْرًا ﴿۱۲﴾ وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ

و ظن کردید ظن بد و گشتید قومی هلاک شده و هر که ایمان نیاورد بخدا و پیغامبر او

و گمان بردید گمان بد و بودید قوم هلاک شوندگان و هر که ایمان نیاورد به الله و رسول او

فَاِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَعِيْرًا ﴿۱۳﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ يَغْفِرُ

پس هر آئینه ما آماده کرده ایم برائے این کافران آتش را و خدا راست پادشاهی آسمانها و زمین می آمرزد

پس (هر آئینه) ما آماده کرده ایم برائے کافران آتش شعله زن و الله راست پادشاهی آسمانها و زمین می آمرزد

لِمَنْ يَّشَاۗءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۱۴﴾ سَيَقُوْلُ

هر کرا خواهد و عذاب می کند هر کرا خواهد و هست خدا آمرزگار مهربان خواهند گفت باتو

هر کرا خواهد و عذاب می کند هر کرا خواهد و هست الله آمرزگار مهربان اکنون خواهند گفت همان

الْمُخَلَّفُوْنَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوْهَا ذَرُوْنَا نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيْدُوْنَ

پس گذاشتگان و قتیکه روانه شوید بسوئے غنیمت ها ف[۲] تا بدست آرید آنرا بگذارید مارا تا از پے شما رویم میخواهند

پس ماندگان وقتیکه روانه شوید شما بسوئے غنیمت ها تا بگیرید آنرا بگذارید مارا تا (با شما) از پے شما رویم می خواهند

اَنْ يُّبَدِّلُوْا كَلٰمَ اللّٰهِ ۭ قُلْ لَّنْ تَتَّبِعُوْنَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ ۚ فَسَيَقُوْلُوْنَ

که مخالفت کنند وعدهٔ خدا را بگو پیروی ما نخواهید کرد هم چنین فرموده است خدا پیش ازین پس خواهند گفت

که تبدیل کنند سخن الله را بگو هرگز پیروی ما را نخواهید کرد هم چنین فرموده است الله پیش ازین ع[۵] پس خواهند گفت

بَلْ تَحْسُدُوْنَنَا ۭ بَلْ كَانُوْا لَا يَفْقَهُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۱۵﴾ قُلْ لِّلْمُخَلَّفِيْنَ مِنَ

نے بلکه حسد می کنید با ما بلکه همیشه فهم نمی کردند مگر اندکے بگو یا محمد پس گذاشتگان را از

چنین نیست بلکه حسد می کنید با ما بلکه هستند که در نمی یابند مگر اندکی ع[۵] بگو (ای محمد) بهان پسماندگان را از

الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِيْ بَاْسٍ شَدِيْدٍ تُقَاتِلُوْنَهُمْ اَوْ يُسْلِمُوْنَ ۚ

اعراب که شما خوانده خواهید شد بسوئے کارزار قومے خداوند کارزار سخت ف[۳] که جنگ کنید با ایشان یا آنکه مسلمان شوند

بادیه نشینان اعراب که شما خوانده خواهید شد بسوی قومی که خداوندان کارزار سخت اند که جنگ کنید با ایشان یا آنکه مسلمان شوند

ع[۷] مایل هستند که بر شما حسد ببرند؟ آیا ممکن است که پیغمبر از راه حسد به خدای تعالی دروغ بسته خواهد کرد (العیاذ بالله)

فتح الرحمن

ف[۱] یعنی آنانکه در سفر حدیبیه موافقت نکردند والله اعلم ۱۲ ف[۲] یعنی غنیمتهای خیبر ۱۲ ف[۳] یعنی فارس و روم دانسته در زمان حضرت ابوبکر رض و حضرت عمر رض متحقق شد والله اعلم ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع[۵] بعد از مراجعت حدیبیه به آنحضرت صلی الله علیه وسلم حکم داده شد که به "خیبر" هجوم برده شود چه در آنجا یهود سکونت داشتند و آنها بد عهدی کرده در جنگ "احزاب" اقوام کفار را برای هجوم بمدینه آماده ساخته آورده بودند. حق تعالی به آنحضرت خبر داد بادیه نشینانیکه به "حدیبیه" نرفته بودند در معرکهٔ "خیبر" استدعای شمولیت خواهند کرد چراکه درین هجوم خطره کمتر و امید غنیمت بیشتر است بایشان بگو که پیش از استدعای شما الله تعالی بما اطلاع داده است که شما درین سفر بصحابت ما هرگز نخواهید رفت درین صورت شما چگونه همراه ما رفته می توانید اگر با ما بروید معنای آن این میشود که گویا فرمودهٔ خداوند تبدیل کرده شده حال آنکه بهیچ صورت تبدیل آن ممکن نیست ع[۵] یعنی اینها خیلی کم فهم اند واز بیخردی نفهیدند نمی توانند که مسلمانان چه زهد و قناعت دارند آیا این مومنان

ع ۱۰ — ۹

فَإِن تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا ۖ وَإِن تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُم مِّن

پس اگر فرمان برداری کنید بدہد خدا شمارا مزد نیک واگر رو گرداں شوید چنانکہ رو گرداں شدہ بودید

پس اگر فرمان برداری کنید بدہد خدا شمارا مزد نیک عـ۵ واگر روی گردان شوید چنانکہ روی گردان شدہ بودید

قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٦﴾ لَّيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ

پیش ازین عقوبت کند شمارا خدا عقوبت دردہندہ نیست بر نابینا گناہے ونہ بر لنگ

پیش ازین عذاب کند شمارا عذاب دردناک نیست بر نابینا تکلیف ونہ بر لنگ

حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ۗ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ

گناہے ونہ بر بیمار گناہے ف۱ وہرکہ فرمان برد خدارا ورسول اورا درآردش

تکلیف ونہ بر بیمار تکلیف وہرکہ فرمان برد اللہ ورسول اورا درآردش

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَمَن يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٧﴾ ع

ببوستانہا میرود زیر آں جوئے ہا وہرکہ رو گرداں شود عقوبت کندش بعقوبت دردہندہ

بہ بہشت ہا کہ میرود زیر درختان آن جویہا وہرکہ روی گردان شود عذاب کند اورا بہ عذاب دردناک

لَّقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ

ہرآئینہ خوشنود شد خدا از مسلمانان وقتیکہ بیعت می کردند باتو زیر درخت پس دانست

بتحقیق خوشنود شد اللہ از مومنان وقتیکہ بیعت کردند باتو زیر درخت پس دانست

مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١﴾

آنچہ در دل ایشان ست پس فرود آورد اطمینان دل برایشان وثواب داد ایشان را فتحے نزدیک

آنچہ در دل ایشان است پس فرود آورد اطمینان را بر دل ہای ایشان و پاداش ایشان را فتح نزدیک

وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٢﴾ وَعَدَكُمُ

وغنیمت ہائے بسیار کہ بدست آرند آنرا ف۲ وہست خدا غالب باحکمت وعدہ دادہ است شمارا

وغنیمت ہائے بسیار کہ بگیرند آنرا وہست اللہ غالب باحکمت وعدہ دادہ است شمارا

اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ

خدا غنیمت ہائے بسیار کہ بدست آرید آنہارا پس زود عطا کرد این غنیمت ف۳ و باز داشت

اللہ غنیمت ہای بسیار کہ بگیرید آنہارا پس زود عطا کرد شمارا این غنیمت و باز داشت

أَيْدِيَ النَّاسِ عَنكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا

دست مردمان را از شما ف۴ تا باشد این مقدمہ نشانہ مسلمانان را وتا بنماید خدا شمارا راہ

دست ہای مردمان را از شما وتا باشد (این غنیمت) نشانہ (فتوحات) برای مومنان وتا روان کند شمارا بہ راہ

مُّسْتَقِيمًا ﴿٣﴾ وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ

راست ف۵ ووعدہ داد خدا غنیمت ہائے دیگر نیز کہ ہنوز دست نیافتہ اید بران دانستہ است خدا آنرا وہست خدا بر

راست و (بزودی داد شمارا) غنیمت دیگری کہ (ہنوز) قدرت ندارید بران بتحقیق احاطہ کردہ قدرت اللہ آن را وہست اللہ بر

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٤﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ

ہمہ چیز توانا ف۱ واگر جنگ می کردند باشما کافران البتہ بسوئے شما می گردانید ند پشت را باز نمے یافتند

ہر چیز توانا تر واگر جنگ می کردند باشما کافران البتہ می گردانیدند پشت ہارا باز نمی یافتند

وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٥﴾ سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلُ ۖ وَلَن تَجِدَ

کارسازے ونہ نصرت دہندہ مانند آئین خدا کہ گذشتہ است پیش ازیں ونخواہی یافت

حمایت کنندہ ونہ مددگار (این را طریقہ نہادہ است اللہ) آن طریقہ کہ گذشتہ است قبل ازیں وہرگز نیابی

لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦﴾ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ

آئین خدارا تبدیلی واوست آنکہ باز داشت دست کافران از شما ودست شمارا

مر طریقہ اللہ تغیری واوست آنکہ باز داشت دست ہائے کافران را از شما ودست ہای شمارا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در تخلف از مثل این سفر واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی غنایم خیبر وغیرہ ۱۲ ف۳ یعنی غنایم خیبر ۱۲ ف۴ یعنی درحدیبیہ ۱۲ ف۵ یعنی کفار قریش جمع شدند کہ آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم تشویشے رسانند خدا تعالے دست ایشانرا از قتال باز داشت ومہم بصلح انجامید ۱۲ ف۶ یعنی غنایم فارس وروم ۱۲

ع ۲ ۷ ۱۰

تفسیر عثمانی

عـ۵ اندکی صبر کنید درین جنگ بشما قطعاً اجازہ دادہ نمی شود۔ لیکن بعد ازان معرکہ ہای زیاد پیش می آید ومسلمانان با قومہائے نہایت جنگجو داخل پیکار می شوند کہ سلسلۂ آن تا زمانی جریان خواہد داشت کہ آن قومہا یا مسلمان میشوند ویا بتادیہ جزیہ مطیع اسلام می گردند اگر واقعاً شوق جہاد دارید درآنوقت در میدان کارزار داخل شدہ داد شجاعت بدہید۔ اگر درین موقع حکم خدارا بپذیرفتید خدا بشما بہترین معاوضہ خواہد داد تنبیہ مراد ازین اقوام جنگجو بنو حنیفہ وغیرہ می باشند کہ قوم "مسیلمہ کذاب" بود ویا "ہوازن" و "ثقیف" وغیرہ کہ در "حنین" با آنہا مقابلہ شدہ بود ویا آن مرتدین مراد است کہ صدیق اکبر رضی اللہ عنہ برایشان لشکر کشی کردہ بود ویا فارس وروم وکرد وغیرہ کہ در عہد خلفای راشدین با آنہا جنگہا بوقوع پیوست

عَنۡهُمۡ بِبَطۡنِ مَكَّةَ مِنۡۢ بَعۡدِ اَنۡ اَظۡفَرَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعۡمَلُوۡنَ

از کافران در میان مکہ بعد ازانکہ فیروزمند ساخت شمارا برایشان و ہست خدا بآنچہ می کنید

ازایشان درمیان (حرم) مکہ بعد از اینکہ ظفرداد شمارا برایشان ع۵ وہست اللہ بآنچہ می کنید

بَصِيۡرًا ﴿۲۴﴾ هُمُ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا وَصَدُّوۡكُمۡ عَنِ الۡمَسۡجِدِ الۡحَرَامِ وَالۡهَدۡىَ

بینا ف۱ این کفار قریش آنانند کہ کافر شدند و باز داشتند شمارا از مسجد حرام و باز داشتند قربانی را

بینا این کفار قریش آنان اند کہ کافر شدند و باز داشتند شمارا از مسجد حرام و ہدایارا

مَعۡكُوۡفًا اَنۡ يَّبۡلُغَ مَحِلَّهٗ ؕ وَلَوۡلَا رِجَالٌ مُّؤۡمِنُوۡنَ وَنِسَآءٌ مُّؤۡمِنٰتٌ

موقوف داشتہ ازانکہ برسد بجائے خود و اگر نبودندے مردان مسلمان و زنان مسلمان

محبوس داشتہ از اینکہ برسد بجای خود و اگر نبودناری مؤمن و زنان مومنہ

لَّمۡ تَعۡلَمُوۡهُمۡ اَنۡ تَطَـُٔوۡهُمۡ فَتُصِيۡبَكُمۡ مِّنۡهُمۡ مَّعَرَّةٌ ۢ بِغَيۡرِ عِلۡمٍ ۚ لِيُدۡخِلَ

کہ نمیدانید ایشان را اگر نبودے خوف آنکہ پے کنید سر ایشان را پس برسد بشما گناہی بغیر دانست ف۲ فتح را موخر کرد خدا تا در آرد

کہ نمیدانید ایشان را (کہ اگر نبودی خوف) اینکہ پایمال کنید ایشان را پس برسد شمارا بسبب ایشان گناہی بدون علم (اجازہ)

اللّٰهُ فِىۡ رَحۡمَتِهٖ مَنۡ يَّشَآءُ ۚ لَوۡ تَزَيَّلُوۡا لَعَذَّبۡنَا الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا مِنۡهُمۡ

ہرکرا خواہد برحمت خود اگر از ہم جدا مے بودند این ہر دو فریق البتہ عقوبت می کردیم کافران را

تا در آرد اللہ در رحمت خود ہرکرا خواہد اگر این مؤمنان جدا میشدند (از کفار) البتہ عذاب میدادیم آنان را کہ کافر شدند از ایشان

عَذَابًا اَلِيۡمًا ﴿۲۵﴾ اِذۡ جَعَلَ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا فِىۡ قُلُوۡبِهِمُ الۡحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ

عقوبت درد دہندہ آنگاہ کہ مصمم کردند کافران در دل خویش غیرت را از جنس غیرت

عذاب دردناک چون گردانیدند کافران راسخ در دل ہائے خود حمیت را حمیت

الۡجَاهِلِيَّةِ فَاَنۡزَلَ اللّٰهُ سَكِيۡنَتَهٗ عَلٰى رَسُوۡلِهٖ وَعَلَى الۡمُؤۡمِنِيۡنَ

جاہلیت پس فرود آورد خدا اطمینان خود را بر پیغامبر خود و بر مسلمانان

نادانی پس فرو فرستاد اللہ اطمینان از طرف خود بر رسول خود و بر مؤمنان

وَاَلۡزَمَهُمۡ كَلِمَةَ التَّقۡوٰى وَكَانُوۡۤا اَحَقَّ بِهَا وَاَهۡلَهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ

و ثابت کرد برایشان سخن پرہیزگاری و بودند سزاوار بآن و اہل آن و ہست خدا

و ثابت داشت ایشانرا بکلمۂ تقوی و بودند سزاوار تر بہ آن و اہل آن و ہست اللہ

بِكُلِّ شَىۡءٍ عَلِيۡمًا ﴿۲۶﴾ لَقَدۡ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُوۡلَهُ الرُّءۡيَا بِالۡحَقِّ ۚ

بہر چیز دانا ف۳ ہر آئینہ راست نمود خدا پیغامبر خود را خواب مطابق واقع

بہر چیز دانا بتحقیق راست کرد اللہ رسول خود را خواب محقق

لَتَدۡخُلُنَّ الۡمَسۡجِدَ الۡحَرَامَ اِنۡ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِيۡنَ ۙ مُحَلِّقِيۡنَ رُءُوۡسَكُمۡ

باین مضمون کہ البتہ داخل خواہید شد بمسجد حرام اگر خدا خواستہ است ایمن شدہ تراشیدہ موئے سر خود را

کہ ہر آئینہ در آئید شما بمسجد حرام اگر بخواہد اللہ بہ امن تراشندگان موی سر ہای خود را

وَمُقَصِّرِيۡنَ ۙ لَا تَخَافُوۡنَ ؕ فَعَلِمَ مَا لَمۡ تَعۡلَمُوۡا فَجَعَلَ مِنۡ دُوۡنِ ذٰلِكَ

و مقراض گرفتہ ترسان نشدہ پس دانست آنچہ ندانستید شما پس میسر کرد پیش ازین

و کوتاہ کنندگان (موی سر را) در حالیکہ نمی ترسید پس دانستہ بود (اللہ) آنچہ ندانستید شما پس گردانید پیش ازین

فَتۡحًا قَرِيۡبًا ﴿۲۷﴾ هُوَ الَّذِىۡۤ اَرۡسَلَ رَسُوۡلَهٗ بِالۡهُدٰى وَدِيۡنِ الۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهٗ

فتحے نزدیک را اوست آنکہ فرستاد پیغامبر خود را بہدایت و دین راست تا غالب کندش

فتح نزدیک را اوست آنکہ فرستاد رسول خود را براہ راست و دین حق تا بلند (غالب) کند آنرا

عَلَى الدِّيۡنِ كُلِّهٖ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيۡدًا ﴿۲۸﴾ مُحَمَّدٌ رَّسُوۡلُ اللّٰهِ ؕ وَالَّذِيۡنَ مَعَهٗۤ

بر ادیان ہمہ آن و بس ست خدا اظہار حق کنندہ محمد صلعم پیغامبر خداست و آنانکہ ہمراہ اویند

بر ہر دین و کافی گواہ است اللہ محمد فرستادۂ اللہ و آنانکہ ہمراہ اویند

(در داخل شہر مکہ) یعنی در قریب شہر، گویا عین داخل شہر را بدانید ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ تعریض است بآن قصہ کہ بعد انعقاد صلح ہشتاد تن از اوباش قریش خواستند کہ بیخبر بر صحابہ تاخت آرند صحابہ ہمہ را اسیر کردہ پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آوردند آنحضرت عفو فرمود ظاہر از ویک بندہ ضعیف ست و صحیح آنست کہ این آیت بشارتست بفتح مکہ و آوردن لفظ ماضی از جہت تحقیق وقوع بشارتست واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی تصدیق رؤیا بالفعل متحقق نشدے و فتح عاجلا میسر گشتے واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی جماعۃ از مسلمانان این صلح را کارہ بودند آخر الامر خدا بتحانے اطمینان را بدل ایشان انداخت تا بہ رضی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رضا دادند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چند دستہ مشرکین بہ حدیبیہ رسیدہ بودند کہ موقع یافتہ آنحضرت را شہید کنند و یا بعض مسلمانان را کہ تنہا بیابند آزار بدہند۔ چنانچہ تا یک اندازہ آزار و ایذا رسانیدند حتی یک مسلمان را ہم کشتند و کلمات اشتعال انگیز گفتند بالآخر صحابہ رضی اللہ عنہم آنہا را زندہ دستگیر کردہ بحضور رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم حاضر کردند۔ آنحضرت آنہا را معاف فرمود و ہیچ انتقام نگرفت درین آیہ بسوے چنین واقعات اشارہ شدہ و ببطن مکہ یعنی

ع ۹ / ۱۱

أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا

سخت اند بر کافران مهربان اند درمیان خود می بینی ایشان را رکوع کننده و سجده نماینده می طلبند فضل را

سخت اند بر کافران ۶ مهربان اند درمیان خود می بینی ایشانرا رکوع کنان سجده کنان می طلبند فضل را

مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ

از خدا و خوشنودی را نشانه صلاح ایشان در روئے ایشان ست از اثر سجده اینچه مذکور میشود داستان ایشان ست

از الله و خوشنودی او را علامت ایشان در رویهای ایشان است از اثر سجده این (که مذکور شد) صفت ایشان است

فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ

در توریت و داستان ایشان ست در انجیل ایشان مانند زراعتے هستند که برآورد گیاه سبز خود را پس قوی کرد آن را

در توریت وصفت ایشان در انجیل مانند کشتی است که برآرد شاخ خود را پس قوی کرد آن را

فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

پس سطبر شد پس باستاد بر ساقهائے خود بشگفت آرد زراعت کنندگان را تا بسبب دیدن ایشان کافران را

پس سطبر شد پس استوار شد بر ساق خود که بشگفت می آرد زراعت کننده را تا بخشم آرد بسبب ایشان کافران را

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿۲۹﴾

وعده داده است خدا آنان را که ایمان آورده اند و کارهائے شایسته کردند ازین است آمرزش و مزد بزرگ

وعده داده است الله آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند کارهائے شایسته از ایشان آمرزش و مزد بزرگ

سُورَةُ الْحُجُرَاتِ مَدَنِيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — آيَاتُهَا ثَمَانَ عَشْرَةَ وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ

۲ اے مسلمانان پیش دستی مکنید روبروئے خدا و رسول او و بترسید از خدا هرآئینه خدا

اے مؤمنان پیش دستی مکنید روبروی الله و رسول او و ترسیده باشید از الله (هرآئینه) الله

سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۱﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ

شنوا داناست اے مسلمانان بلند مکنید آوازهائے خود را بالائے آواز

شنوا داناست اے مؤمنان بلند مکنید آوازهای خود را بالائے آواز

النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ

پیغامبر و بلند مگوئید با او سخن را مانند بلند گفتن بعض شما با بعضے برائے احتراز از انکه نابود شود

پیغمبر و بلند مگوئید با او سخن مانند بلند گفتن بعض شما به بعضی (از خوف) اینکه ضائع شود

أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿۲﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ

عمل شما و شما خبردار نباشید هرآئینه آنانکه پست می کنند آوازهائے خود را نزدیک

عمل هائے شما و شما خبر نباشید (بتحقیق) آنانکه پست می کنند آوازهائے خود را نزد

رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ

پیغامبر خدا آن جماعه آنانند که آزموده است خدا دل ایشان را برائے ظهور تقوی ایشان راست آمرزش

فرستاده الله آن جماعه آنان اند که آزموده است الله دل های ایشانرا برای تقوی ایشان راست آمرزش

وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿۳﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ

و مزد بزرگ هرآئینه آنانکه آواز میدهند ترا از پس حجرها اکثر ایشان

و مزد بزرگ (بتحقیق) آنانکه ندا می کنند ترا از بیرون حجره ها اکثر ایشان

لَا يَعْقِلُونَ ﴿۴﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ

فهم نمی کنند و اگر ایشان صبر کردندے تا وقتیکه بیرون آئی بسوئے ایشان بهتر بودے برائے ایشان

عقل ندارند و اگر ایشان صبر کردندی تا وقتیکه بیرون می آمدی بسوی ایشان البته بود (این صبر) بهتر برای ایشان

فتح الرحمن

ف ۱ حاصل مثل آنست که اسلام در اول حال ضعیف بود و مسلمانان کم بودند در رفته رفته غالب و بسیار شدند عاقبت حال غلبه اسلام آنست که به خشم آرد خدا اعدای را ۱۲

ف ۲ مترجم گوید خدا تعالی این سورت برائے تعلیم آداب فرود آورد که از حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم در امر و نهی پیش دستی نکنند و با آنحضرت بآواز بلند خطاب نکنند و اگر فاسق چیزی گوید بغیر تفتیش حال امضائے عزیمت نمایند و در صورتیکه میان ایشان خانه جنگی واقع شود اصلاح آن بچه قسم کنند و از استهزاء بایکدیگر و لقب بد نهادن و غیبت کردن و ظن بد مقرر کردن و بعلو نسب بر دیگران فخر کردن منع کرد و ضعیف الایمان را بر ضعیفت لایمان تنبیه فرمود و الله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ حضرت شاه صاحب رحمة الله مینویسد درشتی و نرمی که در سرشت کسی باشد در هر موقع یکسان بروز میکند و آنکه بذریعه ایمان اصلاح یافته باشد تندی و نرمی هر یک بموقع خود ظهور می نماید علما نوشته اند که اگر با کافری به احسان و حسن سلوک پیش آمدن مصلحت شرعی باشد باکی ندارد مگر در معامله دین نباید شمار است و کمزوری بداند ۱۲

م ع ۱۵ — ع ۲ — ۱۳ — منزل الحجرات

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۞ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوْٓا

وخدا آمرزگار مهربانست ف۱ اے مسلمانان اگر بیارد پیش شما فاسق خبرے را پس تحقیق کنید

والله آمرزگار مهربان است اے مؤمنان اگر بیارد پیش شما کدام فاسق خبری پس تحقیق کنید (از جهة خوف)

اَنْ تُصِيْبُوْا قَوْمًاۢ بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نٰدِمِيْنَ ۞ وَاعْلَمُوْٓا

برائے احتراز ازانکه ضرر رسانید قومے را بنادانی پس پشیمان شوید برانچه عمل کردید و بدانید

اینکه برسانید ضرر قومی را بنادانی پس بگردید بر کرده خود پشیمانان و بدانید

اَنَّ فِيْكُمْ رَسُوْلَ اللّٰهِ ؕ لَوْ يُطِيْعُكُمْ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ

که درمیان شما رسول خداست اگر فرمان برد شمارا در بسیارے از کارها برنج درافتید و لیکن خدا

که درمیان شما فرستادهٔ الله است اگر قبول می کرد سخن شمارا در بسیاری از کارها البته در مشقت می افتادید ف۵ ولیکن الله

حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيْمَانَ وَزَيَّنَهٗ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ

دوست گردانید نزدیک شما ایمان را و آراسته کرد آنرا در دلہائے شما و ناخوش گردانید پیش شما کفر را و فسق را

محبوب گردانید بسوئے شما ایمان را و آراسته کرد آنرا در دل ہائے شما و منفور گردانید بسوی شما کفر و فسق

وَالْعِصْيَانَ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ ۞ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً ؕ

و نافرمانی را این جماعه ایشانند راه یافتگان باحسان از نزدیک خدا و به نعمت

و نافرمانی را این جماعه ایشانند راه یابندگان بفضل از الله و احسان

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۞ وَاِنْ طَآئِفَتٰنِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَاَصْلِحُوْا

و خدا دانا با حکمت ست و اگر دو گروه از مسلمانان بایکدیگر جنگ کنند پس صلح کنید

و الله داناتر باحکمت است و اگر دو گروه از مؤمنان باهم جنگ کنند پس اصلاح کنید

بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْۢ بَغَتْ اِحْدٰىهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْٓءَ اِلٰٓى

میان ایشان پس اگر تعدی کرد یکے ازین دو بر دیگرے پس جنگ بکنید ازان گروه که تعدی می کند تا آنکه رجوع کند بسوئے

میان ایشان پس اگر تعدی کرد یکے ازین دو گروه بر دیگری پس جنگ کنید بآن گروه که تعدی می کنند تاکه رجوع کند بسوی

اَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ فَآءَتْ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ

حکم خدا پس اگر رجوع کرد صلح کنید میان ایشان بانصاف و داد دہید ہر آئینه خدا

حکم الله پس اگر رجوع کرد (گروه متعدی) پس اصلاح کنید میان ایشان برابر و عدل کنید بتحقیق الله

يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۞ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ

دوست میدارد داد دہندگان را جزاین نیست که مسلمانان برادران یکدیگراند پس صلح کنید میان دو برادر خویش

دوست دارد عدل کنندگان را جزاین نیست که مومنان برادران اند پس اصلاح کنید درمیان دو برادر خود

وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۞ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ

و بترسید از خدا تا بر شما رحم کرده شود اے مسلمانان تمسخر نکنند گروہے با

و بترسید از الله تا ہر شما رحم کرده شود اے مومنان تمسخر نکنند گروہی بر

قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنُوْا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَآءٌ مِّنْ نِّسَآءٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُنَّ

گروہے احتمالست که آن گروه بهتر باشد از ایشان در نفس الامر و نه زنان تمسخر کنند با زنان دیگر احتمال ست که آن زنان

گروہی شاید که باشد آن گروه بهتر از مسخره کنندگان و نه زنان (تمسخر کنند) بر زنان دیگر شاید که آن زنان باشند

خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۚ وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ ؕ بِئْسَ الِاسْمُ

بهتر باشند از ایشان و عیب مکنید درمیان خویش و یک دیگر را به لقب ہائے بد مخوانید بدنامی ست

بهتر از زنان متسخر کنندگان و عیب مکنید یکدیگر را و مخوانید یک دیگر را به لقب ہائے بد بد نامی است

الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ ۚ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۞

فاسقی بعد از ایمان آوردن و ہر که توبه نکرد پس آن جماعه ایشانند ستم گاران ف۲

فسق بعد از ایمان آوردن و ہر که توبه نکرد پس آن جماعه ایشانند ستمگاران

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این تعریض است بحال قومے از بنی تمیم که بجهت مہمے پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمدند و چون در مسجد نیافتند و ندانستند که در کدام حجره تشریف دارند نزدیک حجرہا بآواز بلند ندا کردن شروع کردند والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی بگذ لیے که در جاہلیت کرده باشند بعد از اسلام نشان ہسند نباید ساخت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر رسول الله (صلی الله علیه وسلم) بر کدام خبر و یا رأی شما عمل نکنند بد مبرید چه حق تابع خواہشات و آراء مردم نیست اگر چنین شود تمام نظام زمین و آسمان درہم و برہم خواہد شد کما قال تعالی: ولو اتبع الحق اہواءہم لفسدت السمٰوٰت والارض ﴿المومنون - رکوع ۴﴾ خلاصه خبر ہا را خوب تحقیق کنید و حق را تابع خواہش و رأی خود مسازید بلکه خواہشات خود را تابع حق بدارید بدین طریق ریشه ہمه مناقشات کنده میشود حضرت شاه صاحب رح مینویسد «اگر مشوره شما قبول نشود از ان بد نبرید - چه رسول بر حکم خدا عمل می کند و خیر و بہبود شما نیز درہمین است اگر خواہد سخن شمارا قبول کند ہر کس در باب بہبود خود غرضی خواہد کرد پس سخن کدام یک را متابعت نماید ۱۲»

ع ۱ — ۱۰ — ۱۳

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ

اے مسلمانان احتراز کنید از بسیارے گمان بد هر آئینه بعض بد گمانی گناه است

اے مؤمنان اجتناب کنید از بسیاری گمان بتحقیق بعض گمان گناه است

وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ؕ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ

و جاسوسی مکنید و غیبت نکند بعض شما بعض را آیا دوست میدارد کسے از شما که بخورد

و تجسس مکنید (امور پوشیدهٔ مسلمان را) و غیبت نکند بعض شما بعضی را آیا دوست میدارد یکی از شما که بخورد

لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۲﴾ يٰٓاَيُّهَا

گوشت برادر خود که مرده باشد پس متنفر شوید از وے و بترسید از خدا هر آئینه خدا توبه پذیرنده مهربانست اے

گوشت برادر مردهٔ خود را (لی دوست نمیدارد) پس بد میدانید آنرا (پس غیبت را همچنان بد بشمارید) و بترسید از الله بتحقیق الله بسیار توبه

النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّاُنْثٰى وَجَعَلْنٰكُمْ شُعُوْبًا وَّقَبَآئِلَ

مردمان هر آئینه آفریدیم شمارا از یک مرد و یک زن و ساختیم شمارا جماعت ها و قبیلها

مردمان (هر آئینه) ما آفریدیم شمارا از یک مرد و یک زن و گردانیدیم شمارا نژادها و قبیله ها

لِتَعَارَفُوْا ؕ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ﴿۱۳﴾ قَالَتِ

تا یکدیگر شناسا شوید هر آئینه گرامی ترین شما نزدیک خدا پرهیزگارترین شماست هر آئینه خدا دانا خبردار است گفتند

تا باهم شناسا شوید بتحقیق گرامی ترین شما نزد الله پرهیزگارترین (مؤدب ترین) شماست (بتحقیق) الله بهمه چیز دانا خبردار است گفتند

الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا ؕ قُلْ لَّمْ تُؤْمِنُوْا وَلٰكِنْ قُوْلُوْٓا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيْمَانُ

اعراب ایمان آوردیم بگو ایمان بحقیقت نیاوردید ولیکن بگوئید منقاد شده ایم و هنوز در نیامده است ایمان

عرب هائے بادیه نشین که ایمان آوردیم بگو ایمان نیاورده اید ولیکن بگوئید منقاد شده ایم در حالی که داخل نشده ایمان

فِيْ قُلُوْبِكُمْ ؕ وَاِنْ تُطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَا يَلِتْكُمْ مِّنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا ؕ

بدل هائے شما و اگر فرمانبرداری خدا و رسول او کنید کم ندهد شمارا از جزائے اعمال شما چیزے

در دل هائے تان ع۵ و اگر فرمان برداری کنید الله و رسول او را ناقص نکند چیزی را از اعمال شما

اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۴﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ

هر آئینه خدا آمرزگار مهربانست جز این نیست که مومنان بحقیقت آنانند که ایمان آوردند بخدا و پیغامبر او

(بتحقیق) الله آمرزنده مهربان است جز این نیست که مومنان کامل آنان اند که یقین کردند به الله و رسول او

ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ

باز شبه نکردند و جهاد نمودند باموال خود و جان خود در راه خدا آن جماعه

باز شک نیاوردند و جهاد (کوشش) کردند بمال هائے خود و نفس هائے خود در راه الله آن جماعه

هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ﴿۱۵﴾ قُلْ اَتُعَلِّمُوْنَ اللّٰهَ بِدِيْنِكُمْ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي

ایشانند راست گویان بگو آیا خبردار می کنید خدا را بدین خود و خدا میداند آنچه در

ایشانند راستان بگو آیا خبردار می کنید الله را بدینداری خود حال آنکه الله میداند آنچه در

السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۱۶﴾ يَمُنُّوْنَ عَلَيْكَ

آسمانهاست و آنچه در زمین است و خدا بهر چیز داناست منت می نهند برتو

آسمانها و آنچه در زمین است و خدا بهر چیز داناست منت می نهند برتو

اَنْ اَسْلَمُوْا ؕ قُلْ لَّا تَمُنُّوْا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ ۚ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ

بآنکه مسلمان شده اند بگو منت منهید برمن باسلام خود بلکه خدا منت مے نهد بر شما بآنکه

باینکه مسلمان شده اند بگو منت منهید برمن به اسلام آوردن خود بلکه الله منت می نهد بر شما به آنکه

هَدٰىكُمْ لِلْاِيْمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۱۷﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ

هدایت کرد شمارا بایمان اگر راست گو هستید هر آئینه خدا میداند پنهان آسمان ها

هدایت کرد شمارا بسوی ایمان اگر هستید راست گویان ع۵ (هر آئینه) الله میداند پوشیدهٔ آسمان ها

ع۵ درین آیت و انمود می کند که چون ایمان و یقین کما حقه در دل راسخ شود و ریشه دواند خصائل غیبت، عیب جوئی و غیره از آدم دور میشود. شخصیکه بعیب و آزار دادن دیگران آغشته باشد بدانید که در دل وی ایمان تا هنوز بکلی جا نگرفته. در حدیثی آمده «یا معشر من امن بلسانه ولم یفض الایمان الی قلبه لا تغتابوا المسلمین ولا تتبعوا عوراتهم» الحدیث (ابن کثیر صفحه ۲۱۳) حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد: یکی میگوید که ما مسلمانیم یعنی مسلمانی را قبول کردیم درین صورت مضائقه نیست. اما یکی میگوید که من پوره یقین دارم یقین او کامل است آثار آن کجاست کسیکه واقعاً در باب ایمان خود یقین کامل دارد او از اظهار چنین دعوی میترسد و می شرمد.

ع۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد: اگر نیکی از دست ما بعمل آید خوبی و تحسین خود ما نیست بلکه ستائش خدای است که به اجرای آن نیکی مارا توفیق داده. گویا در خاتمهٔ سوره خاطرنشان نمود که اگر برای پابندی به هدایت قرآنی و تعلیمات اسلامی توفیق نصیب شما شود احسان و منت مگذارید بلکه شکر احسان و انعام خدای را ادا کنید که او بشما چنین توفیق ارزانی فرمود ۱۲.

وَالْاَرْضِ ۭ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ۸

و زمین و خدا بیناست بآنچه می کنید

و زمین را و خدا بیناست به آنچه می کنید

سورة قٓ مکیة وهی خمس واربعون آیة وثلث رکوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قٓ ۚ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيْدِ ۱ بَلْ عَجِبُوْٓا اَنْ جَاۗءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ

قسم بقرآن با بزرگی که تو پیغامبر خدائی بلکه تعجب کردند کافران از آنکه آمد بدیشان ترساننده از قوم ایشان پس گفتند

قسم است بقرآن عظیم الشان (که کافران نگرویدند بسخنان محمدؐ) بلکه تعجب کردند ازانکه آمد بایشان ترساننده از قوم ایشان پس گفتند

الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيْبٌ ۲ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ۚ ذٰلِكَ رَجْعٌۢ بَعِيْدٌ ۳

آن کافران این چیزے ست عجیب آیا چون بمیریم و خاک شویم حشر کرده شویم این بازگردانیدن ست دور از عقل

کافران این چیز یست عجیب آیا چون بمیریم و شویم خاک (باز زنده می شویم) این دوباره زنده شدن دور از عقل است بلکه تکذیب کردند

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ ۚ وَعِنْدَنَا كِتٰبٌ حَفِيْظٌ ۴ بَلْ كَذَّبُوْا

هر آئینه دانسته ایم آنچه کم می کند زمین از ایشان ف۱ و نزدیک ما کتابیست نگاهدارنده ف۲ بلکه بدروغ نسبت کردند

(خدای تعالیٰ میفرماید) بتحقیق دانستیم آنچه کم می کند زمین از ایشان و نزد ما کتابی است که همه چیزها دران محفوظ است (و چنین نیست)

بِالْحَقِّ لَمَّا جَاۗءَهُمْ فَهُمْ فِيْٓ اَمْرٍ مَّرِيْجٍ ۵ اَفَلَمْ يَنْظُرُوْٓا اِلَى السَّمَاۗءِ

سخن راست را وقتیکه بیامد بدیشان پس ایشان در کارے شوریده اند آیا ندیده اند بسوے آسمان

دین راست را هنگامیکه آمد بایشان پس ایشانند در کاری مضطرب آیا (غفلت کردند) پس ندیدند بسوی آسمان

فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنٰهَا وَزَيَّنّٰهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوْجٍ ۶ وَالْاَرْضَ مَدَدْنٰهَا

بالائے خود چگونه بنا کرده ایم آنرا و آراسته ایم آنرا و نیست دران هیچ شگافے و زمین را گسترده ایم

بالای خود چگونه بنا کردیم آنرا و آراسته کردیم آنرا و نیست دران هیچ شگافی و زمین را گستردیم

وَاَلْقَيْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ وَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍۢ بَهِيْجٍ ۷ تَبْصِرَةً وَّذِكْرٰى

و افگندیم دران کوه ها و رویانیدیم دران از هر نوع خوش آینده برائے راه نمودن و پند دادن

و افگندیم دران کوه ها را و رویانیدیم دران از هر نوع بارونق برای بینائی و دانائی

لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيْبٍ ۸ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً مُّبٰرَكًا فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ جَنّٰتٍ وَّحَبَّ

هر بنده رجوع کننده را و فرود آوردیم از آسمان آب با برکت پس رویانیدیم بسبب آن بوستانها و دانه

برای هر بنده رجوع کننده و فرود آوردیم از آسمان آب که با برکت است پس رویانیدیم بسبب آن باغها و دانه

الْحَصِيْدِ ۹ وَالنَّخْلَ بٰسِقٰتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيْدٌ ۱۰ رِّزْقًا لِّلْعِبَادِ ۙ وَاَحْيَيْنَا

که درو می کنند آنرا و درختان خرما بلند بالا بر آمده آنرا میوه است توبرتو روزی برائے بندگان و زنده ساختیم

کشت درو شده و (رویانیدیم) درختان خرما را درحالیکه بلند دارای خوشهٔ توبرتو است ف۵ رزق برای بندگان و زنده گردانیدیم

بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا ۭ كَذٰلِكَ الْخُرُوْجُ ۱۱ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّاَصْحٰبُ الرَّسِّ

بآن شهر مرده را همچنین باشد بر آمدن از گور بدروغ نسبت کردند پیش از ایشان قوم نوح و اهل رس

به آن آب ملک مرده را همچنین است بر آمدن (از گور) تکذیب کردند پیش از ایشان قوم نوح و اهل چاه

وَثَمُوْدُ ۱۲ وَعَادٌ وَّفِرْعَوْنُ وَاِخْوَانُ لُوْطٍ ۱۳ وَّاَصْحٰبُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ ۭ

و ثمود و عاد و فرعون و برادران لوط و اهل ایکه و قوم تبع

و ثمود و عاد و فرعون و برادران لوط و اهل ایکه (باشندگان جنگل) و قوم تبع

كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيْدِ ۱۴ اَفَعَيِيْنَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ ۭ بَلْ هُمْ فِيْ

هر یکے بدروغ نسبت کردند پیغامبران را پس ثابت شد وعده عذاب من آیا عاجز شده بودیم در آفرینش نخستین بلکه ایشان در

همه تکذیب کردند پیغمبران را پس ثابت شد وعدهٔ عذاب من آیا عاجز شده بودیم در آفریدن نخستین (نی) بلکه ایشان در

ف۵ یعنی هم خوش آینده بهبا شند ۱۲

فتح الرحمن

ع ۲ ۸ ۱۴

ف۱ یعنی آنچه میخورد از جثهٔ ایشان ۱۲

ف۲ یعنی لوح محفوظ ۱۲

المنزل السابع

تفسیر عثمانی

ف۵ از بزرگی و عظمت شان قرآن چه توان گفت این کتابی است که به نزول خود همه کتابها را منسوخ کرد و با قوت اعجازیه و اسرار و معارف بی انتهای خود دنیا را محو حیرت ساخت همین قرآن دارای مجد و شرف بذات خود شاهد است که از هرگونه نقص و عیب پاک بوده، هیچیک کلمه آن طرف نکته چینی و انتقاد واقع نمیشود با این همه کافران آنرا قبول نمی کنند - انکار آنها ازین سبب نیست که آنها بر علیه آن کدام حجت و برهانی دارند بلکه محض از جهل و حماقت خود بر این واقعه تعجب می کنند که چسان از خاندان و طایفهٔ خود آنها مردی به عنوان رسول بسوی آنها آمد و خود را بزرگ معرفی کرده همگان را پند و نصیحت میدهد مزید بر آن سخن عجیبی گفت که هیچ کس آنرا باور کرده نتواند - اینکه هنگامیکه مرده با خاک آمیختیم آیا باز بسوئے زندگی برگردانده میشویم این بازگشتن بسیار دور از عقل و از امکان و عادت بکلی بعید است

ف۵ علاوه برانکه بسیار و فراوان است

بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ

شبہ اند از آفرینش نو ۔ وہر آئینہ آفریدہ ایم آدمی را و میدانیم چیزے کہ بخاطر میگذراند ش

شبہ اند از آفرینش نو ۔ وہر آئینہ آفریدہ ایم آدمی را و می دانیم چیزی راکہ بخاطر گذرانندہ

بِهِ نَفْسُهُ ۖ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾ إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ

نفس او ۔ و ما نزدیک تریم باوی از رگ جان ۔ آنگاہ کہ یاد می گیرند و یاد می گیرندہ بہ پہلوئے

آنرا نفس او ۔ و ما نزدیک تریم بہ آدمی از رگ جان ۵ ۔ (یاد کن) چون فرا گیرند دو (فرشتہ) فرا گیرندہ از

الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

راست نشستہ و بہ پہلوئے چپ نشستہ ۔ بزبان نمی آرد آدمی سخنے مگر نزدیک او نگہبانیست مہیا ۲

جانب راست و از جانب چپ نشستہ گان ۔ بزبان نمی آرد (آدمی) سخنی مگر نزدیک او نگاہبانی است مہیا

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ۖ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ۚ

و بیاید سختی موت براستی ۔ اینست آنچہ ازاں کنارہ می کردی ۔ و دمیدہ شود در صور

و بیاید بے ہوشی (سختی) مرگ براستی (گفتہ میشود باو) این است آنچہ کہ ازان کنارہ می گرفتی ۔ و دمیدہ می شود در صور

ذَٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾ لَّقَدْ

اینست روز وعدۂ عذاب ۔ و بیاید ہر شخصے ہمراہ او رواں کنندہ است و گواہی دہندہ ۳ ۔ گوئیم ہر آئینہ

این است روز وعدۂ عذاب ۔ و می آید ہر شخصی ہمراہ او یک رانندہ و یک گواہی دہندہ ۔ (ہر آئینہ)

كُنتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾

بودی در بے خبری ازیں مقدمہ پس برداشتیم از تو پردۂ ترا پس چشم تو امروز تیز بین ست

بودی در بے خبری ازین روز پس برداشتیم از تو پردۂ (غفلت) ترا پس چشم تو امروز تیز است

وَقَالَ قَرِينُهُ هَٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾

و گفت فرشتہ ہم نشین او اینست آنکہ نزدیک من بود حاضر کردہ شدہ ۔ گوئیم بیفگنید اے دو فرشتہ در دوزخ ہر ناسپاس سرکش را ۴

و گوید فرشتہ ہم نشین او این است آنچہ نزد من حاضر است ۔ (گوئیم) بیفگنید ای دو فرشتہ در دوزخ ہر ناسپاس سرکش را

مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ﴿٢٥﴾ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي

بر اسباب کنندہ مال را در گذرندہ از حد در اندازندہ بشک ۔ آنکہ مقرر کرد با خدا معبودے دیگر پس بیفگنید این ہر یک را در

منع کنندہ مر خیر را در گذرندہ از حد شک اندازندہ ۔ آنکہ مقرر کرد با خدا معبودی دیگر پس بیفگنید او را در

الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ ۞ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَٰكِن كَانَ فِي ضَلَالٍ

عذاب سخت ۔ گفت ہم نشین او ۵ اے پروردگار من گمراہ نکردم این شخص را و لیکن وے بود در گمراہی

عذاب سخت ۔ گفت شیطان رفیقش ای پروردگار ما من گمراہ نکردم این شخص را و لیکن او بود در گمراہی

بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾

دور ۔ فرمود خصومت مکنید نزدیک من حالانکہ پیش ازیں فرستادہ بودم بسوئے شما وعدۂ عذاب

دور ۔ میفرماید (اللہ) خصومت مکنید نزد من حال آنکہ پیش ازین فرستادہ بودم بسوی شما وعدۂ عذاب

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ

تغیر دادہ نشود وعدہ نزدیک من و نیستم من ستم کنندہ بر بندگان ۔ روزیکہ بگوئیم دوزخ را

تغیر دادہ نشود سخن نزد من و نیستم من ستم کنندہ بر بندگان ۔ روزی کہ گوئیم دوزخ را

هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِن مَّزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ

آیا پر شدی ۔ و دوزخ گوید آیا ہیچ زیادہ ازیں ہست ۶ ۔ و نزدیک گردانیدہ شود بہشت برائے متقیان نہ

آیا پر شدی ۔ و دوزخ گوید ہیچ ازین زیادہ ہست ۔ و نزدیک گردانیدہ شود بہشت برای متقیان

بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَّنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ

دور ماندہ ۔ گوئیم این ست آنچہ وعدہ دادہ میشدید شمارا نزدیک کردہ شدہ برائے رجوع کنندہ اوب نگاہدارندہ را برائے ہر کیکہ بترسد از خدا

دور نیست (گوئیم) این است آنچہ وعدہ دادہ می شد شما را برای ہر رجوع کنندہ نگاہ دارندۂ (حدود) ہر کہ بترسد از خدا

فتح الرحمٰن

ف ۱ یعنی کراماً کاتبین واللہ اعلم ۱۲ ف ۲ یعنی اگر کلمہ حق باشد فرشتہ دست راست می نویسد و اگر کلمہ باطل باشد فرشتہ دست چپ می نویسد واللہ اعلم ۱۲ ف ۳ مراد جنس رواں کنندہ و گواہی دہندہ است ۱۲ ف ۴ مترجم گوید عادت بادشاہان ست کہ اسیر را پیش ایشان دو کس گرفتہ می آرد ازیں جہت دو فرشتہ را خطاب فرمود ۱۲ ف ۵ یعنی از شیاطین از انس و جن واللہ اعلم ۱۲ ف ۶ یعنی ہر چند در دوزخ اندازند زیادہ طلب کند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ مراد از رگ جان رگ گردن است کہ آنرا «شہ رگ» میگویند کہ چون آن رگ بریدہ شود انسان می میرد شاید کنایہ از جان و روح باشد۔ مطلب این است کہ ما (باعتبار علم) از روح و نفس او هم نزدیکتریم یعنی چنانکہ انسان در باب احوال خود علم دارد علم ما نسبت بعلمی کہ او بجان خودش دارد ہم بیشتر است نیز علت و منشأ را با معلول و ناشی چنان قربی حاصل می باشد کہ معلول و ناشی را با نفس خودش ہم نمی باشد۔ حضرت شاہ صاحب رحمہ اللہ مینویسد «خدا اندرون داخل انسان نزدیک است اما رگ خارج از جان است» کسی چہ خوب گفتہ است

جان نہان در جسم و او در جان نہان ۔ ای نہان اندر نہان ای جان جان۔

بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ④ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ۖ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ⑤ لَهُم

نادیده و بیش آمد بدل متوجه شده گوییم داخل شوید در بهشت همراه سلامتی اینست روز همیشه باشیدن ایشانراست

نادیده و بیارد دل رجوع کننده به خدا (گوییم) داخل شوید در بهشت در حال سلامتی ع۵ این است روز همیشه بودن ایشانراست

مَّا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ⑥ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ

آنچه خواهند در بهشت و نزدیک ما زیاده است از آن و بسیار هلاک کردیم پیش ازین امت ها که

آنچه خواهند در بهشت و نزد ما زیاده هم است و بسیار هلاک کردیم پیش از ایشان از امت ها که ایشان

أَشَدُّ مِنْهُم بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِن مَّحِيصٍ ⑦ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

قوی تر بودند ازین جماعه در دست درازی پس تفحص کردند در شهر ها که هیچ گریزگاهی هست هر آئینه درین مقدمه

قوی تر بودند ازین جماعه از روی قوت پس کنجکاوی کردند در شهر ها آیا جای گریز هست؟ ع۵ (هر آئینه) در این (مذکور)

لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ⑧ وَلَقَدْ خَلَقْنَا

پند ست کسے را که دلے دارد یا گوش نهد متوجه شده و هر آئینه آفریدیم

جای بخشش (پند) است برای کسیکه باشد مراو را دل یا گوش نهد و او ست متوجه (حاضر) و (هر آئینه) آفریدیم

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ ⑨

آسمان ها و زمین و آنچه در میان هر دو هست در شش روز و نرسید بما هیچ ماندگی

آسمان ها و زمین را و آنچه در میان آنهاست در شش روز و نرسید بما هیچ ماندگی

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ

پس صبر کن بر آنچه می گویند و بپاکی یاد کن همراه ستایش پروردگار خویش پیش از بر آمدن آفتاب و پیش از

پس صبر کن بر آنچه می گویند و تسبیح گفته باش با ستایش پروردگار خود پیش از بر آمدن آفتاب و پیش از

الْغُرُوبِ ⑩ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ⑪ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ

فرو شدن و در بعض اوقات شب بپاکی یاد کن خدا را و عقب نماز نیز و بشنو این قصه روزیکه آواز دهد

غروب و در بعض اوقات شب تسبیح بگو الله را و بعد از سجده (نماز) نیز و بشنو روزیکه آواز دهد

الْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ⑫ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ

آواز دهنده از جائے نزدیک روزیکه بشنوند نعره تند بغیر تردد و آنروز روز

آواز دهنده از جای نزدیک روزیکه بشنوند آواز محقق را آنروز روز

الْخُرُوجِ ⑬ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ⑭ يَوْمَ تَشَقَّقُ

بر آمدن ایشانست هر آئینه ما زنده می کنیم و می میرانیم و بسوئے ماست بازگشت روزیکه بشگافد

بر آمدن است (هر آئینه) ما زنده می کنیم و می میرانیم و بسوی ماست بازگشت روزیکه بشگافد

الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ۚ ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ⑮ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ

زمین از سر ایشان بیرون آیند شتابان این برانگیختن سست آسان بر ما ما میدانیم آنچه می گویند

زمین از ایشان بر آینده شتابان این حشر بر ما آسان است ما خوب میدانیم آنچه می گویند

وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ ۖ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ⑯ ع

و نیستی تو بر ایشان قهر کننده پس پند ده به قرآن هر کرا می ترسد از وعده عذاب من

و نیستی تو بر ایشان جبر کننده پس پند بده بقرآن کسی را که می ترسد از وعده عذاب من

سُورَةُ الذَّارِيَاتِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — سِتُّونَ آيَةً وَثَلَاثُ رُكُوعَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ① فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ② فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ③ فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا ④

قسم بباد های پراگنده کننده خاک و جز آن پراگنده کردنی پس قسم بادها بردارنده بار آب پس قسم بکشتی هائے روان شونده بسهولت پس قسم بفرشتگان تقسیم

قسم به باد های پراگنده کننده (خاک را) پراگنده کردنی پس به بردارندگان بار پس به روان شونده به آسانی پس تقسیم کنندگان کار

را جمهور مفسرین گرفته اند والله اعلم ۱۲-

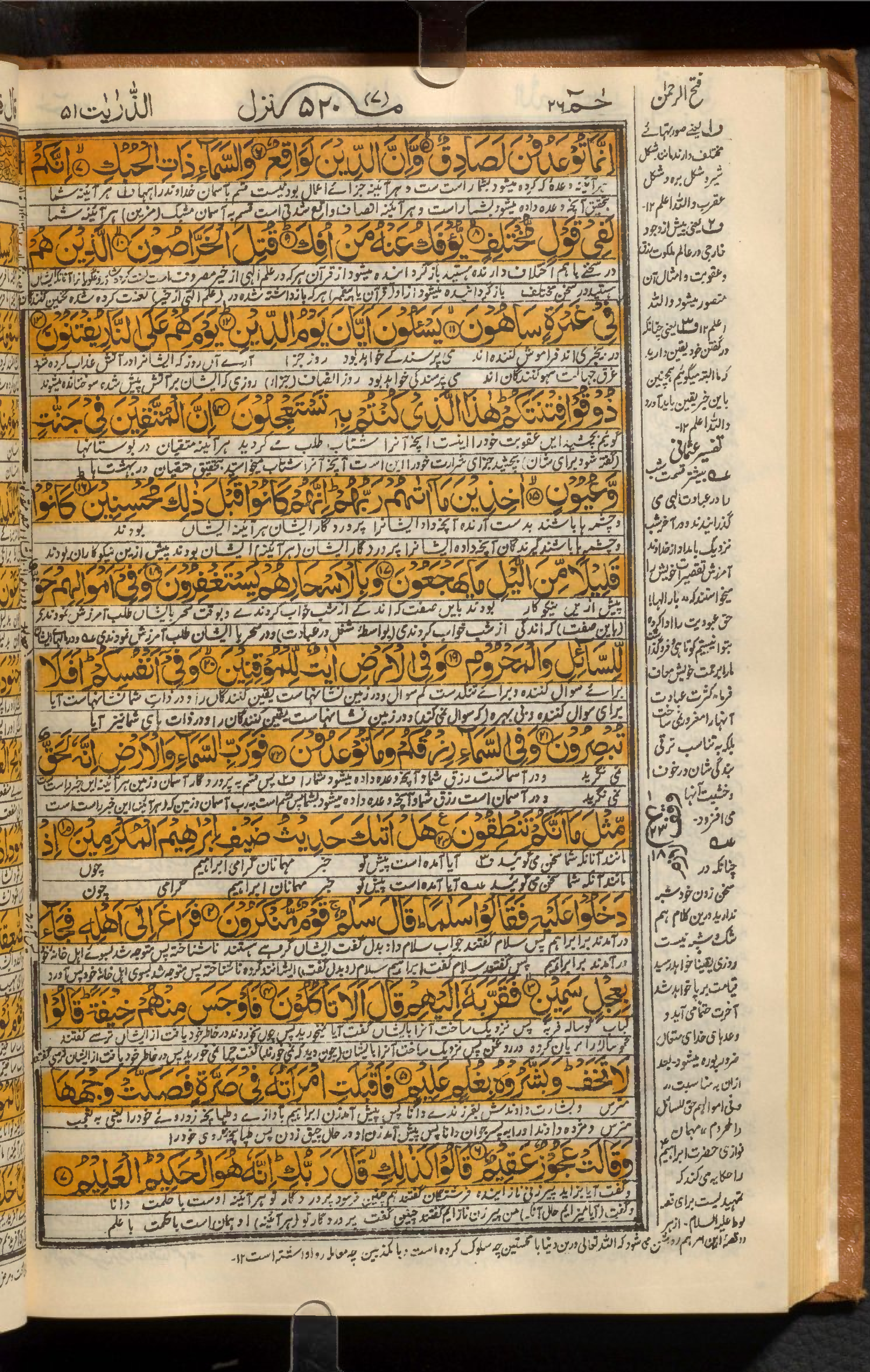
فتح الرحمٰن

ف۱ این تصویر بهشت آنرا که همه در استماع ندا مساوی باشند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ارزاق و بلاد ها را ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ کسانیکه در دنیا خدا را یاد کردند از گناهان محفوظ بوده بسوی او رجوع نمودند و بدون مشاهده از قهر و جلال او ترسیدند و با یک دل پاک در رجوع کننده بحضور او حاضر شدند ف۶ این جنت به اینچنین مردم داده شده بود. وقتی در رسیده که با سلامتی و عافیت در آن داخل گردند و فرشتگان با ایشان سلام گویند و سلام ایپروردگار را نیز به آنان رسانند ف۷ اول بیان تعذیب اخروی کفار بود در میان مقابل آنها ذکر تنعم اهل جنت آمد. اکنون باز از مجازات کفار ذکر می کند یعنی پیش از آخرت در دنیا هم چندین قوم شریر و سرکش را تباه کرده ایم که آنها در قوت و تعداد نسبت به اقوام موجوده کفار بمراتب بیشتر بودند و آنها بر شهرهای بزرگ و زیاد دست یافته بودند باز چون عذاب الهی در رسید بر روی زمین هیچ جای گریز و پناه نیافتند. ویا این مطلب است که در وقت عذاب خواستند در قریه های خود جای پناه و فرار پیدا کنند مگر هیچ ملجأ و مأوای نیافتند. شرح آخر الذکر از خود ترجمه هویدا است اما شرح اول الذکر

ع ۳ ۱۶ ۱۷

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ۝٥ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ۝٦ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ۝٧ إِنَّكُمْ

لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ۝٨ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ۝٩ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ۝١٠ الَّذِينَ هُمْ

فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ۝١١ يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ۝١٢ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ۝١٣

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ۝١٤ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ

وَعُيُونٍ ۝١٥ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ۝١٦ كَانُوا

قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ۝١٧ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ۝١٨ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ

لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ۝١٩ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ۝٢٠ وَفِي أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا

تُبْصِرُونَ ۝٢١ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ۝٢٢ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ

مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ ۝٢٣ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ۝٢٤ إِذْ

دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا ۖ قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ۝٢٥ فَرَاغَ إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ

بِعِجْلٍ سَمِينٍ ۝٢٦ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ۝٢٧ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ قَالُوا

لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ۝٢٨ فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا

وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ۝٢٩ قَالُوا كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ۝٣٠

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٨﴾ قَالُوا

ابراہیم گفت پس چیست مقصد شما اے فرستادگان گفتند

گفت پس چیست مقصد شما ای فرستاده شدگان گفتند

إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٩﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿١٠﴾

ہر آئینہ ما فرستادہ شدیم بسوئے گروہے گناہگار تا بفرستیم بر سر ایشان سنگ باری از گل

(ہر آئینہ) ما فرستاده شده ایم بسوی گروه گناہگاران (کافران) تا بفرستیم بر ایشان سنگی از گل

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿١١﴾ فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ

نشانمند کرده شده است نزدیک پروردگار تو برائے آنانکہ از حد بیرون شده اند پس بر آوردیم ہر کرا بود دراں دیہ از

نشان کرده شده نزد پروردگار تو برای از حد بیرون روندگان پس بر آوردیم ہر کرا بود دران قریہ از

الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٣﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا

مومنان پس نیافتیم در انجا غیر یک خانہ از مسلمانان ف۱ و گذاشتیم دراں دیہ

مومنان پس نیافتیم در آنجا غیر یک خانه از مسلمانان و گذاشتیم دران قریہ

آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿١٤﴾ وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ

نشانہ برائے آنانکہ مے ترسند از عذاب درد دہندہ ف۲ و در قصہ موسیٰ نشانہ است چوں فرستادیمش بسوئے

نشانہ برای آنانکه می ترسند از عذاب دردناک و در قصۂ موسی (نیز نشانہ ایست (مر ترسندگان را) چون فرستادیمش بسوی

فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٥﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿١٦﴾ فَأَخَذْنَاهُ

فرعون بدلیل واضح پس روگرداں شد ہمراه قوت خود ف۳ و گفت جادوگرے یا دیوانہ است پس گرفتیم او را

فرعون بدلیل واضح پس روی گردان شد با قوت خود (لشکر خود) و گفت این جادوگر یا دیوانہ است پس گرفتیم او را

وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٧﴾ وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ

و لشکر او را پس انگندیم ایشانرا در دریا و او کننده بود کارے را که موجب ملامت باشد و در قصہ عاد نشانہ است چوں فرستادیم بر ایشان

و لشکر او را پس انگندیم ایشانرا در دریا در حالیکه مستحق ملامت بود و در (قصہ) عاد نشانہ است چون فرستادیم بر ایشان

الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿١٨﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿١٩﴾ وَفِي

بادے بے منفعت نہ گذارد ہیچ چیزے را کہ برو بوزد مگر سازد آں را مانند استخواں پوسیدہ و در

باد بی منفعت نگذاشت ہیچ چیزی را کہ بگذشت بران مگر گردانید آنرا مانند پوسیده و در

ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٠﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ

قصہ ثمود نشانہ است چوں گفتہ شد ایشانرا بہرہ مند باشید تا مدتے پس سرکشیدند از فرمان پروردگار خویش پس در گرفت ایشانرا

(قصہ) ثمود نشانہ است چون گفته شد برای ایشان بہره گیرید تا مدتی پس سرکشیدند از فرمان پروردگار خود پس فرا گرفت ایشانرا

الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٢١﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٢٢﴾

نوحہ تند و ایشان میدیدند پس نتوانستند برخاستن و نبودند انتقام کشنده

صدای مہیب و ایشان میدیدند پس نتوانستند برخاستن و نبودند انتقام کشندگان ف۵

وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٢٣﴾ وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ

و ہلاک ساختیم قوم نوح را پیش ازیں ہر آئینہ ایشان بودند گروہے بدکار و آسمان را بنا کردیم بقوت

و ہلاک ساختیم قوم نوح را پیش ازین ہر آئینہ ایشان بودند گروہی نافرمان و آفریدیم آسمان را بقوت

وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿١﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٢﴾ وَمِنْ كُلِّ

و ہر آئینہ توانائیم و زمین را گسترانیدیم پس نیکو گسترانندہ ایم و از ہر

و (ہر آئینہ) ما توانائیم و زمین را گسترانیدیم پس نیکو گسترانندہ ایم ف۵ و از ہر

شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ

چیزے آفریدیم دو قسم تا شما پند پذیر شوید ف۲ پیغامبر گو پس بگریزید بسوئے خدا ہر آئینہ من برائے شما از جانب او

چیزی آفریدیم جفت تا شما پند پذیر شوید ف۶ (بگوای پیغمبر) بگریزید (از شرک) بسوی الله (ہر آئینہ) من برای شما از جانب او

سفیدی صحت و مرض۔ کفر و ایمان و غیر ذلک ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی خانہ حضرت لوط واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی آثار آن سنگباران موجود است واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی لشکر خود ۱۲ ف۴ یعنی اعلیٰ داده شد

تفسیر عثمانی

ف۵ روز بروز شرارت شان زیاده شده۔ آخر کار عذاب الٰہی آنہا را فرا گرفت و یک صاعقہ شد و در حالیکہ بچشم سر میدیدند ہمہ آنہا از بین رفتند ہمہ زور و طاقت و دعاوی تکبر انہ و شان و شوکت آنہا یکدم بخاک آمیخت ہیچیک از آنہا نتوانست کہ بعد از افتادن باز بر خیزد۔ چگونہ می توانستند انتقام بگیرند و چہ کسی را بکمک خود بطلبند۔

ف۵ زمین و آسمان ہمہ آفریده شده قدرت خدا و در قبض و تصرف او ست ازین جہت مجرم او جائی گریختہ پناه برده نمی تواند۔ نیز اگر آدم در کار عجیب و صنعت غریب خالق کائنات غور و تفکر کند معرفت کاملہ میرسد ف۵

ع ۲۳

۲ یعنی نر و ماده طوریکہ ابن زید گفتہ است و امروز حکمای جدید نظر بہ تجارب و مشاہدات خود اعتراف دارند کہ در ہر یک نوع و جنس نر و ماده یافت میشود و یا از «زوجین» چیزہای متقابل و متضاد مراد است مثلاً شب و روز۔ زمین آسمان۔ تاریکی و روشنی۔ سیاہی و

نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۖ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥١﴾

ترساننده آشکارم ‏ ومقرر مکنید ‏ با خدا معبودے دیگر را ‏ ہر آئینہ من برائے شما از جانب او ترساننده آشکارم

ترسانندهٔ آشکارم ‏ و مگردانید ‏ با خدا معبود دیگر (ہر آئینہ) من برای شما از جانب او ترسانندهٔ آشکارم

كَذَٰلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ

ہم چنیں نیامده است نزدیک آنانکہ پیش از ایشان بودند ہیچ پیغامبرے ‏ مگر گفتند جادوگر ‏ یا

ہم چنین نیامده است بہ آنانکہ پیش از ایشان بودند ہیچ پیغمبری ‏ مگر گفتند جادوگر است ‏ یا

مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ أَتَوَاصَوْا بِهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا

دیوانہ است ‏ آیا بایکدیگر وصیت کرده آمده اند باینکار بلکہ ایشان گروه سرکش اند پس روئے باز کش از ایشان پس نیستی

دیوانہ ‏ آیا بایکدیگر وصیت کرده مرده اند باین (نی) بلکہ ایشان گروہی سرکشند پس روی بگردان از ایشان پس نیستی

أَنتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَىٰ تَنفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ

تو ملامت کرده شده ‏ و پند ده ہر آئینہ پند دادن سود میدہد ‏ مومناں را ‏ و نیافریده ام ‏ جن

تو ملامت کرده شده و پند داده باش پس (ہر آئینہ) پند دادن نفع میدہد مومنان را ‏ و نیافریدہم ‏ جن

وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَن

و انس را ‏ مگر برائے آنکہ بپرستند مرا نمی خواہیم از ایشاں رزق را ‏ و نمے خواہم کہ

و انس را مگر برای آنانکہ بپرستند مرا (یعنی از انہا پرستش را خواہانیم) نمی خواہم از ایشان ہیچ رزق و نمی خواہم کہ

يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾ فَإِنَّ لِلَّذِينَ

مرا طعام دہند ‏ ہر آئینہ خدا ہمولست رزق دہنده ‏ خداوند توانائے زور آور ف۱ ‏ پس ہر آئینہ آنانرا کہ

طعام دہند مرا (ہر آئینہ) الله ہمان است روزی دہنده قدرخداوند توانائی زور آور ع۵ پس (ہر آئینہ) ہست آنانرا کہ

ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ

ستم کرده اند نصیب است یعنی از عقوبت مانند نصیبہ یاران گذشتہ ایشان پس باید کہ شتاب طلب نکنند از من پس وائے

ستم کرده اند نصیبہ مانند نصیبۂ یاران گذشتۂ ایشان پس باید بشتاب طلب نکنند از من ‏ پس وائی

لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾ ع

کافراں را ‏ ازاں روز ایشاں کہ ‏ وعده داده میشوند

کافران را ‏ ازان روز ایشان ‏ کہ وعده ‏ داده میشوند

سُورَةُ الطُّورِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعٌ وَأَرْبَعُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازه مہربان نہایت بارحم است

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾ وَالسَّقْفِ

قسم بہ کوه طور ‏ و قسم بکتاب نوشتہ شده ‏ در کاغذ گشاده ف۱ و قسم بخانہ معمور ف۳ ‏ و قسم بسقف

قسم است بہ (کوه) طور و کتاب نوشتہ شده در ورق گشاده ‏ و بہ خانۂ آباد ‏ و بہ سقف

الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَّا لَهُ مِن دَافِعٍ ﴿٨﴾

برافراشتہ شده ف۴ و قسم بدریا پُر کرده شده ‏ ہر آئینہ عذاب پروردگار تو بودنیست ‏ نیست او را ہیچ دفع کننده

بلند ‏ و بہ دریای جوشان (پر) ‏ کہ بہ تحقیق عذاب پروردگار تو واقع شدنی است نیست او را چیزی دفع کننده

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ

روزیکہ جنبش کند آسمان جنبش کردنی ‏ و رواں شود کوه ہا ‏ رواں شدنی ‏ پس وائے آنروز

روزیکہ بلرزد آسمان بلرزه آمد ‏ و روان گردد کوه ہا ‏ روان شدنی ‏ پس خرابی است دران روز

لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ

دروغ شمارندگاں را ‏ آنانکہ ایشاں بہ بیہوده گوئی بازی می کنند ‏ روزیکہ بہ سختی رواں کرده شوند

برای تکذیب کنندگان ‏ آنانکہ ایشان بہ بیہوده گوئی ‏ بازی می کنند ‏ روزیکہ بسختی روان کرده شوند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی آدمیان ہمہ می گیرند تا در ما کل و مشرب مساونت کنند بخلاف خدا و الله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی توریت یا قرآن ۱۲ ف۳ یعنی آنکہ در آسمان است ۱۲ ف۴ یعنی آسمان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ تو وظیفۂ دعوت و تبلیغ را کماحقہ ادا کردی اکنون آنہا را تعقیب زیاد کردن و اندوہگین شدن برای تو ہیچ ضرور نیست۔ الزام ہر بے اطاعتی بر دوش خود ایشان خواہد ماند آری وظیفۂ تو تلقین و تفہیم است۔ پس این کار را دوام بده در نصیب کسیکہ ایمان باشد این پند تو بنفع او تمام می شود و کسانیکہ ایمان آورده اند آنہا بہ نفع مزیدی نایل می شوند۔ و نیز بر کافران حجت خدا تمام می شود

ع ۳ ۱۴ ۲

ف۵ از بندگی شان بمن ہیچ فائده نمی رسد بلکہ نفع خود ایشان است من چنان آقا و مالک نیستم کہ بہ غلامان خود بگویم بروید برای من کمائی کنید و یا بمن نان و خوراک بدہید و فات بی نیاز من ازین تخیلات پاک و برتر است من از آنہا روزی نمیخواہم بلکہ بایشان روزی میرسانم خوب بسنجید بیچون ذات نیرومند و توانا و پایدار را بہ خدمات شما چہ حاجت است حکم بندگی محض ازین جہت بشما داده شده مگر قولاً و فعلاً بہ شہنشاہی عظمت و کبریائی ما اعتراف کرده مستحق الطاف و مراحم خصوصی ما گردید و من نگردم خلق تا سودی کنم ۔ بلکہ تا بر بندگان جودی کنم ۔

وقف لازم

إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿۱۳﴾ هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿۱۴﴾ أَفَسِحْرٌ هَٰذَا

بسوئے آتش دوزخ رواں کردنی اینست آتشے کہ شما آنرا دروغ می شمردید آیا سحر ست ایں

بسوی آتش دوزخ روان کردنی (گفته میشود ایشانرا) این همان آتشی است که شما آنرا تکذیب می کردید آیا سحر است این

أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿۱۵﴾ اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ

یا شما در نمے نگرید درآئید باین آتش پس صبر کنید یا نکنید برابر ست بر شما

یا شما نمی بینید درآئید در دوزخ پس صبر کنید یا صبر نکنید برابر است بشما

إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۶﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿۱۷﴾ فَاكِهِينَ

جز ایں نیست کہ جزا داده خواہید شد بحسب آنچه می کردید هر آئینه متقیاں در بوستانها و نعمت باشند خوشحال شده

(جز این نیست) که پاداش داده میشوید به آن چیزیکه می کردید هر آئینه متقیان (ترسندگان) در بهشت ها و نعمت ها هستند در حالیکه شادمان

بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿۱۸﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا

بسبب آنکه نعمت داد ایشانرا پروردگار ایشان و بسبب آنکه نگهداشت ایشانرا از عذاب دوزخ بخورید و بنوشید گوارا بسبب آنچه

بر آنچه که عطا کرده ایشانرا پروردگار ایشان و (به آنکه) نگهداشت ایشانرا پروردگار ایشان از عذاب دوزخ بخورید و بنوشید گوارا عوض

كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۹﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ ۖ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿۲۰﴾

مے کردید تکیه زده بر تختها برابر یکدیگر گسترده و کدخدا کنیم ایشان را بحوران کشاده چشم

می کردید تکیه زنان بر تخت های گسترده شده قطار و جفت گردانیم ایشان را با حور های بزرگ چشم

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُم

و آنانکه ایمان آوردند و بر پے ایشان رفت اولاد ایشان در ایمان برسانیم بدیشان اولاد ایشان را و نقصان نکنیم ایشانرا

و کسانیکه ایمان آوردند و پیروی کرد ایشانرا اولاد ایشان بایمان برسانیم بایشان فرزندان ایشانرا و نقصان نکنیم از ایشان

مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَيْءٍ ۚ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿۲۱﴾ وَأَمْدَدْنَاهُم بِفَاكِهَةٍ

از جزاے عمل ایشاں چیزے هر مردے بآنچه عمل کرد در گرو باشد و پے در پے عطا کنیم ایشانرا میوه

از (جزای) عمل ایشان چیزی هر شخص به آنچه عمل کرد در گرو است و پی در پی عطا کنیم ایشانرا میوه ها

وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿۲۲﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿۲۳﴾

و گوشت از جنسیکه طلب کنند از دست یک دیگرے گیرند آنجا پیالۂ شراب نه بیهوده گوئی باشد دراں و نه بزه کاری

و گوشت از هر آنچه آرزو برند از دست یک دیگر می گیرند آنجا پیاله شراب را نه بیهوده گوئی باشد دران و نه گناه

۞ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ﴿۲۴﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ

و آمد و شد کنند بر ایشاں نوجوانانے چند از آن ایشاں گویا آں نوجواناں مروارید در پرده پنهان اند و روآورد بعض ایشاں

و می گردند بر ایشان نوجوانان ایشان گویا که ایشان (خادمان) مروارید ند در غلاف (صدف) و روآورد بعض ایشان

عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿۲۵﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿۲۶﴾

بر بعض از یکدیگر سوال کناں گفتند هر آئینه ما پیش ازیں در میان اهل خانه خود ترساں بودیم

بر بعضی در حالیکه از یکدیگر می پرسند گویند (بدرستی که) ما بودیم پیش ازین در خانه های خود ترسندگان

فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿۲۷﴾ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ

پس نعمت فراواں داد ما را خدا و نگاه داشت ما را از عذاب باد گرم هر آئینه ما پیش ازین عبادت می کردیم او را

پس احسان کرد خدا بر ما و نگهداشت ما را از عذاب سموم (هر آئینه) ما بودیم پیش ازین می خواندیم خدای را

إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿۲۸﴾ فَذَكِّرْ فَمَا أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا

هر آئینه اوست احسان کننده مهربان یا محمد پس پند ده پس نیستی تو بفضل پروردگار خود کاهن و نه

بدرستیکه اوست نیکوکار مهربان ؏۵ پس پند ده (ای محمد) پس نیستی تو به فضل پروردگار خود (کاهن) خبر گیرنده از جن ها و نه

مَجْنُونٍ ﴿۲۹﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿۳۰﴾ قُلْ

دیوانه بلکه آیا می گویند شاعر ست انتظار مے کشیم در حق او حوادث زمانه را بگو

دیوانه ؏۵ آیا می گویند که شاعر است انتظار می کشیم برد گردش زمانه را بگو

و نلقین که وظیفه تو است ادامه بده ۱۲-

؏۵ دران هنگام بهشتیان بسوی یکدیگر متوجه شده صحبت خواهند کرد و بکمال خوشنودی خواهند گفت که "ما در دنیا همیشه ترسان و لرزان بودیم و فکر می کردیم که پس از مرگ سرانجام ما چه خواهد شد؟ و اندیشه آینده همیشه دامنگیر ما بود احسان پروردگار را تماشا کنید که امروز چسان ما را مأمون و مطمئن داشته و از حرارت آتش دوزخ بر کنار فرموده است" ما از خدای خویش خوف و رجا داشتیم و او را میخواندیم - امروز دیدیم که حضرت او محض به لطف و کرم خود بفریاد ما رسیده و با ما چنانکه سزاوار عنایت اوست رفتار نمود ؏۵ کافران پیغمبر خدا را گاهی دیوانه و گاهی کاهن می گفتند و چنان می پنداشتند که از جن ها و شیاطین چند خبر راست و دروغ گرفته نشر می کنند. مگر این معاندین این قدر نمی فهمیدند که کدام دیوانه و کاهنی تا امروز توانسته که چنین نصایح قیمتدار و اندرزهای حکیمانه را چنین طرز آشکار و شائسته بیان نماید ازین سبب فرمود که آنها را از انجام نیک و بد آگهی ده و نصائح پیغمبرانه را بایشان برسان و از یاوه گوئی آنها افسرده مشو. فضل و مرحمت پروردگار یار و مددگار تست نه کاهنی و نه مجنون بلکه رسول مقدس خدائی ازین سبب به تبلیغ

ع ۲۸ / ۱ / ۳

تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿۳۱﴾ أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُم بِهَٰذَا

انتظار بکشید ہر آئینہ من با شما از انتظار کشندگانم آیا می فرماید بایں عقیدہ عقل ہائے ایشان

انتظار برید پس (تحقیق) من نیز با شما از منتظرانم آیا می آموزاند ایشانرا عقل ہائے ایشان این را

أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿۳۲﴾ أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿۳۳﴾ فَلْيَأْتُوا

یا ایشان گروہے سرکش اند آیا می گویند بر بستہ است قرآن را نے بلکہ ایمان نمے آرند پس باید کہ بیارند

یا ایشان گروہ سرکش اند آیا می گویند کہ خود گفتہ است (قرآن را) بلکہ ایشان ایمان نمی آرند پس باید بیارند

بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿۳۴﴾ أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ

سخنے مانند این اگر راست گو ہستند آیا ایشان آفریدہ شدند بغیر آفرینندہ یا ایشان

سخنے مانند این اگر ہستند راست گویان ف۵ آیا آفریدہ شدہ اند بدون آفرینندہ یا خود ایشان

الْخَالِقُونَ ﴿۳۵﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ﴿۳۶﴾ أَمْ عِندَهُمْ

خود آفریدگار اند آیا آفریدہ اند آسمان ہا و زمین را بلکہ ایشان باور نمی کنند آیا نزدیک ایشان

آفرینندگان اند آیا آفریدہ اند آسمان ہا و زمین را (نہ چنین است) بلکہ یقین نمی کنند ف۶ آیا نزد ایشان

خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿۳۷﴾ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ

خزانہائے پروردگار تست یا ایشانند چیرہ دست آیا ایشانرا نردبانے ہست کہ بران صعود کردہ

خزانہای پروردگار تست یا ایشانند مسلط شدگان (غالبان)، آیا ایشانرا زینہ ایست کہ می شنوند

فِيهِ ۖ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿۳۸﴾ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ

میشنوند پس باید کہ بیارد شنوندہ ایشان دلیل ظاہر را آیا خدا را دختران پیدا می شوند شمارا

بران پس باید کہ بیارد شنوندہ ایشان سند آشکار آیا مراورا است، دختران و شمارا است

الْبَنُونَ ﴿۳۹﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿۴۰﴾ أَمْ عِندَهُمُ

پسران آیا سوال می کنی از ایشان مزدے بر رسالت پس ایشان از غرامت گرانبار شدہ اند آیا نزدیک ایشان

پسران آیا می خواہی از ایشان مزدی پس ایشان از تاوان گرانبار اند آیا نزد ایشان

الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿۴۱﴾ أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ

علم غیب ست پس ایشان می نویسند آیا می خواہند بداندیشی پس کافران ایشانند در

علم غیب است پس ایشان نوشتہ نگاہ میدارند آیا می خواہند مکر را پس آنانکہ منکر اند ایشانند در

الْمَكِيدُونَ ﴿۴۲﴾ أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۴۳﴾ وَ

ضرر بداندیشی گرفتار شدہ آیا ایشان را معبودے ہست بجز خدا پاکی خدا راست از انکہ شریک مقرر می کنند و

ضرر بداندیشی خود گرفتار شدگان آیا ایشان راست معبودی بجز اللہ پاک است خدای از آنچہ شریک می آرند و

إِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿۴۴﴾ فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ

اگر بہ بینند یک پارہ را از آسمان افتادہ گویند این ابریست برہم نشستہ پس بگذار ایشان را تا آنکہ

اگر بہ بینند پارۂ از آسمان فرود آیندہ گویند ابریست تیرہ پس بگذار ایشان را تا آنکہ

يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿۴۵﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ

ملاقات کنند بآن روز خود کہ دران بے ہوش کردہ شوند روزیکہ دفع نکند از ایشان مکر ایشان

ملاقات کنند آن روز خود را کہ دران بے ہوش کردہ شوند روزیکہ دفع نکند از ایشان مکر ایشان

شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿۴۶﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ

چیزے را و نہ ایشان نصرت دادہ شوند و ہر آئینہ ستمگاران را عذابیست غیر این

چیزے و نہ ایشان مدد کردہ شوند و (بتحقیق) ستمگاران را عذابی است پیش ازان

وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۴۷﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا ۖ وَ

ولیکن اکثر ایشان نمیدانند و صبر کن با نتظار حکم پروردگار خود ہر آئینہ تو بحضور چشم مائی و

ولیکن اکثر ایشان نمی دانند و باش منتظر (صبر کن) مر حکم پروردگار خود را پس (بدرستیکہ) تو پیش نظر مائی و

تفسیر عثمانی

ف۵ آیا خیال می کنند کہ تلاوت پیغمبر کلام خدا نیست بلکہ از دل خود آنرا تراشیدہ است و بدروغ بسوی خدا منسوب نمودہ بلی شخصیکہ بر سخنی یقین ندارد و نخواہد آنرا تسلیم کند چنین احتمالات بے ہودہ و بے مورد را پیدا می کند ورنہ برای تحقق یا در کنندہ خوی بدرا بہانہ بسیار است ہمین مفہوم کافی است کہ اگر مردم جمیع قوتہای دنیا را یکجا کنند باز ہم مانند این قرآن آوردہ نمیتوانند۔ چنانکہ ہیچکس نمی تواند مثل خدا زمین و آسمان پیدا کند سخنی مثل قرآن خدای توانا ہم ساختہ نمی تواند۔ ف۶ چرا سخن پیغمبر را نمی پذیرند آیا فوق ایشان خدای نیست کہ پذیرفتن سخن او برآنہا لازم باشد آیا ایشان بدون کدام آفرینندہ خود بخود پیدا شدہ اند و یا خود را خدا می پندارند؟ و یا این خیال خام را می پزند کہ آسمان و زمین آفریدۂ خود آنہاست؟ بنابران ہرچہ میخواہند میکنند و ہیچکس مانع آنہا نیست۔ این ہمہ خیالات بیلی باطل و مہمل است۔ ایشان ہم در دل ہائے خود می دانند کہ خدا ضرور موجود است کہ خود ایشان و جمیع آسمانہا و زمین را از عدم بہ وجود آوردہ است مگر با وجود این علم ازان ایمان و یقینی کہ شرعاً مطلوب است محروم و بی بہرہ اند۔۱۲

سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿۴۸﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿۴۹﴾ ع

بپاکی یاد کن باستایش پروردگار خود وقتیکه بصبح برخیزی و بعض اوقات شب بپاکی یاد کن خدارا و عقب غایب شدن ستارها نیز

بپاکی یاد کن (خدای خودرا) پیوست به ستایش پروردگار خود وقتیکه برخیزی و در چیزی از شب بپاکی یاد کن خدای را و وقت پشت گردانیدن ستارگان

سُورَةُ النَّجْمِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اثْنَتَانِ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وَسِتُّونَ آيَةً وَثَلٰثُ رُكُوعَاتٍ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوٰى ﴿۱﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ﴿۲﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ﴿۳﴾

قسم ستاره چون فرو افتد گمراه نشد این یار شما و غلط نکرده است راه را و سخن نمی گوید از خواهش نفس

قسم به ستاره چون بیفتد گمراه نشده رفیق شما و غلط نکرده راه را و سخن نمی گوید از خواهش نفس

إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى ﴿۴﴾ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى ﴿۵﴾ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى ﴿۶﴾

نیست قرآن مگر وحی که بسوئے او فرستاده میشود آموخته است او را فرشته بسیار باقوت صاحب حسن پس راست استاد آن فرشته

نیست گفتارش مگر وحی که باو فرستاده میشود آموخته است او را فرشته بسیار باقوت. صاحب صورت نیکو پس راست نشست آن

وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلٰى ﴿۷﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ﴿۸﴾ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنٰى ﴿۹﴾

واو بکناره بلند آسمان بود باز نزدیک شد و فرود آمد پس رسید بمسافت دو کمان یا نزدیک تر ازان

فرشته در حالی که بکناره بلند آسمان بود پس نزدیک شد باز سر فرود آورد (بسیار نزدیک شد) پس بود مسافت میان ایشان مقدار دو کمان یا

فَأَوْحٰى إِلٰى عَبْدِهِ مَا أَوْحٰى ﴿۱۰﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأٰى ﴿۱۱﴾ أَفَتُمٰرُونَهُ عَلٰى

پس پیغام رسانید بسوئے بنده خدا آنچه رسانید دروغ داخل نکرد دل پیغامبر در آنچه معاینه کرد آیا شما گفتگو می کنید با پیغامبر در

پس وحی فرستاد خدا بسوی بنده خود آنچه وحی کرد دروغ نگفت دل پیغمبر در آنچه دید آیا مجادله می کنید با محمد

مَا يَرٰى ﴿۱۲﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً أُخْرٰى ﴿۱۳﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿۱۴﴾ عِنْدَهَا

آنچه مے بیند و هر آئینه دیده بود این فرشته را یک بار دیگر نزدیک سدرة المنتهی نزدیک آن

آنچه دیده است و بتحقیق دیده بود این فرشته را یکبار دیگر (در حال فرود آمدن) نزد سدرة المنتهی نزد آن است

جَنَّةُ الْمَأْوٰى ﴿۱۵﴾ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿۱۶﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿۱۷﴾

سدره است بهشت آرامگاه فرشته را دید وقتیکه می پوشید سدره را آنچه می پوشید ف کجروی نکرد چشم پیغامبر و از مقصد تجاوز نمود

بهشت آرامگاه (دید فرشته را) وقتیکه پوشانده بود سدره را آنچه پوشانده بود ع کج نشد چشم پیغمبر و از حد نگذشت (از مقصد تجاوز نکرد)

لَقَدْ رَأٰى مِنْ اٰيٰتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿۱۸﴾ أَفَرَءَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ﴿۱۹﴾ وَمَنٰوةَ

هر آئینه معاینه کرد بعض نشان هائے بزرگ پروردگار خود آیا دیدید لات را و عزی را و منات

بتحقیق دید بعض نشان های بزرگ پروردگار خودرا آیا دیدید لات و عزی را و منات

الثَّالِثَةَ الْأُخْرٰى ﴿۲۰﴾ أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنْثٰى ﴿۲۱﴾ تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ

سوم بے قدر را آیا شمارا فرزند باشد و خدارا دختر این قسمت آنگاه قسمت

سومین آخرین را آیا شما راست پسران و او راست دختران این قسمت آنگاه قسمت

ضِيزٰى ﴿۲۲﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَاٰبَاؤُكُمْ مَا

بے انصاف باشد نیست این مگر نامهائے چند که مقرر کرده اید آنرا شما و پدران شما

ظالمانه است نیستند آنها مگر نامهائے چند که نهاده اید آنها را شما و پدران شما

أَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى

فرود نیاورده است خدا بر ثبوت آن هیچ دلیلے پیروی نمے کنند مگر وهم فاسد را و چیزیرا که خواهش می کند

نازل نکرده الله به ثبوت آن هیچ سند پیروی نمی کنند مگر وهم فاسد را و آنچه را که خواهش می کند

الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿۲۳﴾ أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى ﴿۲۴﴾

نفس و هر آئینه آمده است ایشان را از پروردگار ایشان هدایت آیا میسر ست آدمی را آنچه که آرزو می کند

نفس هائے شان و به تحقیق آمده است بایشان از پروردگار ایشان راه دانش آیا میسر میشود انسان را آنچه آرزو می کند

بالوت و زبرجد بود محمد صلی الله علیه وسلم آنهارا بچشم خود دید۔ بقیه ص ۵۲۶ پر

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی محمد صلی الله علیه وسلم ۱۲ ف ۲ یعنی وقتیکه انوار آلهی از هر جانب سدره را احاطه کرد و این در شب معراج بود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ انوار و تجلیات حق تعالی آن درخت را فراگرفته بود و فرشتگان بقدری زیاد در آن موجود بودند که بهر برگ یک فرشته بنظر میامد۔ در بعض روایات است که ما یغشی عبارت از پروانه هائے طلائے بود یعنی نهایت خوش رنگ و خوش شکل که دل تماشائیان را می برد۔ در آنوقت منظره و رونق درخت و حسن و جمال آن چنان ترقی داشت که هیچ مخلوق توۀ بیان آنرا ندارد موافق قول ابن عباس وغیره که دیدار خداوند در معراج نصیب پیغمبر شد شاید بیان آن در ابهام همین آیت منطوی و مندرج باشد زیرا که راجع بآیات ماقبل در احادیث عائشه صدیقه رض تصریح است که ازان رویت رب مراد نیست بلکه رویت جبریل مراد است ابن کثیر از مجاهد که از جملۀ اصحاب اخص ابن عباس است در تحت همین آیت این الفاظ را نقل کرده است ،، کان اغصان السدرة لؤلؤ ویاقوتا وزبرجدا فرآها محمد ،، ای ربر تقلبه ، شاخهائے سدرة از مروارید ،

فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُوْلٰى ﴿۲۵﴾ ع وَكَمْ مِّنْ مَّلَكٍ فِى السَّمٰوٰتِ لَا تُغْنِىْ شَفَاعَتُهُمْ

پس خدا راست آنجهان و این جهان و بسیار فرشته اند در آسمان هائے که نفع نمی کند شفاعت ایشان

پس الله راست نیکوئی آن جهان و این جهان و بسیار فرشته است در آسمان ها نفع نمی کند شفاعت ایشان

شَيْئًا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿۱﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

چیزے را مگر بعد از آنکه دستوری دهد خدا و رضا مند شود برائے هر که خواهد هر آئینه آنانکه

چیزی مگر بعد از آنکه حکم دهد الله برای کسیکه بخواهد خدا و پسند کند (بتحقیق) آنانکه

لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿۲﴾ وَمَا لَهُمْ بِهٖ

باور نمیدارند آخرت را فرشتگانرا بنام دختران مسمّی می کنند ونیست ایشانرا بثبوت این مقدمه

ایمان نمی آرند به آخرت (هر آئینه) مینامند ملائکه را بنام زنان ونیست ایشان را باین (گفته خود)

مِنْ عِلْمٍ ۭ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ ۚ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِىْ مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿۳﴾

هیچ دانش پیروی نمی کنند مگر وهم را و هر آئینه وهم نفع نمیدهد از شناخت حقیقت چیزے را

هیچ علم پیروی نمی کنند مگر وهم را و بدرستیکه وهم نفع نمیدهد از شناخت حقیقت چیزی

فَاَعْرِضْ عَنْ مَّنْ تَوَلّٰى ۙ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿۴﴾ ذٰلِكَ

پس اعراض کن از کسیکه روگردان شد از یاد کردن ما و طلب نکرد مگر زندگانی این جهان را اینست

پس اعراض کن از کسیکه روگردانید از ذکر ما و طلب نکرد مگر زندگانی دنیا را این است (طلب دنیا)

مَبْلَغُهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ ۭ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۙ وَهُوَ

نهایت ایشان از روئے دانش ف۱ هر آئینه پروردگار تو داناست بهر که غلط کرد راه خدا و اوست

رسیدن ایشان از علم بتحقیق که رب تو او داناتر است به کسیکه گمراه شده از راه او و او

اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿۵﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۙ لِيَجْزِىَ

دانا بهر که راه یافت و خدا راست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین ست عاقبت کار جزا دهد

داناتر است بکسیکه راه یافته و الله راست آنچه در آسمان ها و آنچه در زمین است تا جزا دهد

الَّذِيْنَ اَسَآءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِىَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحُسْنٰى ﴿۶﴾ ع الَّذِيْنَ

آنانرا که بدکاری کردند بحسب آنچه عمل نمودند و جزا دهد آنان را که نیکو کاری کردند بخصلت نیک آنانکه

آنانرا که بدی کردند قرار عمل شان و جزا دهد آنان را که نیکوئی کردند بپاداش نیک (جنت) آنانند که

يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ ۭ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ۭ

پرهیزگاری مے کنند از کبائر گناهان و بے حیائی ها سوائے گناهان صغیره هر آئینه پروردگار تو بسیار آمرزش ست

پرهیز می کنند از گناهان کبیره و از کار های بے حیائی لیکن از اندک آلودگی (گناه صغیره) بتحقیق در آمرزش پروردگار تو گنجائش

هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِىْ بُطُوْنِ

اوست دانا باحوال شما وقتیکه پیدا کرد شمارا از زمین و وقتیکه شما بچه بودید در شکم

او داناتر است باحوال شما وقتیکه پیدا کرد شمارا از زمین و وقتیکه شما جنین بودید در شکم های

اُمَّهٰتِكُمْ ۚ فَلَا تُزَكُّوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿۷﴾ ع اَفَرَءَيْتَ الَّذِىْ

مادران خویش پس ستایش مکنید خویشتن را خدا داناتر ست بکسے که پرهیزگاری کرد آیا دیدی کسے را که

مادران خود پس ستایش مکنید نفس هائے خود را او داناتر است به کسے که پرهیز گاری کرد آیا دیدی کسی را که

تَوَلّٰى ﴿۱﴾ وَاَعْطٰى قَلِيْلًا وَّاَكْدٰى ﴿۲﴾ اَعِنْدَهٗ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿۳﴾ اَمْ

روگردان شد و داد اندکے از مال و سخت دل شد آیا نزدیک اوست علم غیب پس گویا او هر چیز را بچشم می بیند آیا

روی گردانیده و داد اندکی و سخت دل شد آیا نزد اوست علم غیب پس او می بیند آیا

لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِىْ صُحُفِ مُوْسٰى ﴿۴﴾ وَاِبْرٰهِيْمَ الَّذِىْ وَفّٰٓى ﴿۵﴾ اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ

خبر داده نشد باآنچه در صحیفهائے موسے و ابراهیم که وفادار بود مضمونش آنکه بر نخواهد داشت هیچ بردارنده و

خبر داده نشده باو به آنچه در صحیفه هائے موسے و در صحیفه های ابراهیم و فادار بود که بر نمی دارد هیچ بردارنده

ف۱ یعنے اینست نهایت علم ایشان

۲ تفسیر عثمانی بقیه صفحه ۵۲۵ - ورب خود را بدل خود دید این رویت تنها بذریعه قلب نبود بلکه قلب و بصر هردو از دیدار پروردگار بهره ور ولذت اندوز بودند چنانکه از «مازاغ البصر» برمی آید- از همین سبب شاید ابن عباس در بعض روایات طبرانی فرموده که «رآه مرتین مرة بقلبه و مرة ببصره» درین موقع از دو بار دیدن مطلب این است که در یک وقت واحد بدو طریق دید کما قالوا فی حدیث «انشق القمر بمکة مرتین» هم بذریعهٔ چشم ظاهری وهم بذریعهٔ چشم دل اما باید دانست که این رویت آن رویتی نیست که نفی آن در «لا تدرکه الابصار» کرده شده زیرا که غرض از آن نفی احاطه است یعنی نگاه ها اورا احاطه کرده نمی تواند علاوه بران چون از ابن عباس پرسیده شد که دعوی رویت مخالف آیت «لا تدرکه الابصار» می باشد فرمود- «ویحک ذاک اذا تجلی بنوره الذی هو نوره» روایت ترمذی ازین معلوم شد که تجلیات و انوار خداوند قدوس متفاوت است بعض انوار قاهر المبصر است و بعض نیست و رویت رب فی الجمله در هر دو درجه صادق می آید واز همین سبب میتوان گفت که در جهٔ رویتی که در آخرت نصیب مؤمنان میشود وقتی است که قوه بینائی ایشان تیز و تر و کامل تر ساخته میشود بقیه صفحه ۵۲۷ بر

ع ۲۵ / ۵ — الربع — ع ۷ / ۶

وِزْرَ أُخْرٰى ﴿٦﴾ وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعٰى ﴿٧﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ

بار گناه دیگرے را — و آنکہ نرسد — آدمی را — مگر آنچہ عمل کردہ است — و آنکہ سعی آدمی

بار شخص دیگری را — و اینکہ نیست — انسان را — مگر آنچہ سعی کردہ است — و اینکہ سعی او زود نشان

يُرٰى ﴿٨﴾ ثُمَّ يُجْزٰىهُ الْجَزَآءَ الْأَوْفٰى ﴿٩﴾ وَأَنَّ إِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ﴿١٠﴾ وَأَنَّهُ هُوَ

دیدہ خواہد شد — باز دادہ خواہد شد بحسب آن سعی جزاءے تمام — و آنکہ بسوئے پروردگار تست بازگشت — و آنکہ او

دادہ میشود — باز جزا دادہ میشود او را جزای کامل — و اینکہ بسوی پروردگار تست بازگشت — و اینکہ او (تعالی)

أَضْحَكَ وَأَبْكٰى ﴿١١﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿١٢﴾ وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ

خندانید — و گریانید — و آنکہ او میرانید و زندہ کرد — و آنکہ خدا آفرید — دو قسم

ہمون است کہ میخنداند و میگریاند — و اینکہ خاص او می میراند و زندہ می گرداند — و اینکہ او آفرید جفت

الذَّكَرَ وَالْأُنْثٰى ﴿١٣﴾ مِنْ نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنٰى ﴿١٤﴾ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرٰى ﴿١٥﴾

نر و مادہ را — از نطفہ چون ریختہ شود در رحم — و آنکہ بر خدا لازم ست آن پیدا کردن دیگر

نر و مادہ — از نطفہ وقتیکہ ریختانیدہ شود (در رحم) — و اینکہ بر خداست آفریدن دیگر

وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنٰى وَأَقْنٰى ﴿١٦﴾ وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى ﴿١٧﴾ وَأَنَّهُ أَهْلَكَ

و آنکہ او توانگر ساخت و سرمایہ داد — و آنکہ ہموست پروردگار ستارہ شعری — و آنکہ او ہلاک ساخت

و اینکہ او (تعالی) توانگر ساخت و خزانہ داد ے — و اینکہ خاص اوست پروردگار شعری — و آنکہ او ہلاک کردہ

عَادًا الْأُولٰى ﴿١٨﴾ وَثَمُوْدَا فَمَا أَبْقٰى ﴿١٩﴾ وَقَوْمَ نُوْحٍ مِّنْ قَبْلُ ط إِنَّهُمْ

عاد نخستین را — و ہلاک کرد ثمود را پس ہیچ کس را باقی نگذاشت و ہلاک کرد قوم نوح را پیش ازین ہر آئینہ ایشان

عاد نخستین را — و ثمود را پس باقی نگذاشت ہیچ کس را و ہلاک کردہ قوم نوح را پیش ازان (ہر آئینہ) ایشان

كَانُوْا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغٰى ﴿٢٠﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوٰى ﴿٢١﴾ فَغَشّٰهَا مَا غَشّٰى ﴿٢٢﴾

بودند ستمگارتر و از حد گذشتہ تر — و شہر مؤتفکہ را بر زمین افگند — پس پوشانید بروے آنچہ پوشانید ے

بودند ظالم تر و سرکش تر — و قریہ ہای مؤتفکہ (واژگون) را بیفگند — پس پوشانید آنرا آنچہ پوشانید

فَبِأَيِّ آلَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٢٣﴾ هٰذَا نَذِيْرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْأُولٰى ﴿٢٤﴾ أَزِفَتِ

پس در کدام یکے از نعمت ہائے پروردگار خود اے آدمی شبہ میکنی این پیغامبر ترسانندہ است از جنس ترسانندگان پیشین نزدیک آمد

پس بکدام یک از نعمت ہای پروردگار خود تکذیب می کنی این ترسانندہ ایست از جملہ ترسانندگان پیشین — نزدیک شد

الْآزِفَةُ ﴿٢٥﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٢٦﴾ أَفَمِنْ هٰذَا

قیامت — نیست او را سوائے خدا ہیچ ظاہر کنندہ — آیا ازین

نزدیک شوندہ (قیامت) — نیست مر او را بجز اللہ ہیچ ظاہر کنندہ — آیا ازین

الْحَدِيْثِ تَعْجَبُوْنَ ﴿٢٧﴾ وَتَضْحَكُوْنَ وَلَا تَبْكُوْنَ ﴿٢٨﴾ وَأَنْتُمْ

سخن تعجب مے کنید — و خندہ می نمائید — و نمی گریید — و شما

سخن تعجب می کنید — و میخندید — و گریہ نمی کنید — و شما

سٰمِدُوْنَ ﴿٢٩﴾ فَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوْا ﴿٣٠﴾ ع

بازی کنندہ ہستید — پس سجدہ کنید خدا را — و پرستش کنید

بازی کنندگانید — پس سجدہ کنید خاص اللہ را و بندگی کنید

سُوْرَةُ الْقَمَرِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ خَمْسٌ وَّخَمْسُوْنَ اٰيَةً وَّثَلٰثُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدا یکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَإِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا

نزدیک آمد قیامت — و بشگافت ماہ ے — و اگر کافران ببینند نشانہ اعراض کنند — و گویند

نزدیک شد قیامت — و پارہ شد ماہ — و اگر ببینند کافران نشانی روی می گردانند — و می گویند

فتح الرحمن

ف یعنی سنگباران کرد ۱۲ ف اشارتست بآن قصہ کہ کافران از حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم معجزہ طلب کردند خدائے تعالی ماہ را دو قطعہ ساخت یکے بر کوہ ابوقبیس و دیگر بر کوہے قیقعان واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیہ ص ۲۶ ۵ کہ آن تجلی را برداشت کردہ بتواند در حالیکہ آن چیز در دنیا بہیچکس حاصل نیست بلی یک رویت درجہ خاص بروفق روایت ابن عباس در شب معراج بہ سیدنا محمد صلی اللہ علیہ وسلم میسر شد و درین خصوصیت ہیچ بشر شریک و سہیم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نیست نیز اگر تفاوت و تنوع ہمین انوار و تجلیات در نظر گرفتہ شود میتوان گفت کہ در اقوال عائشہ و ابن عباس رضی اللہ عنہما ہیچ تعارض نیست شاید ام المومنین در یک درجہ نفی می کند و ابن عباس اثبات آنرا در درجہ دیگری می نماید و ہمین طور در روایات ابوذر کہ "رأیت نورا" و "نورانی اراہ" گفتہ است تطبیق ممکن است واللہ سبحانہ و تعالی اعلم۔ ۵ یعنی مال، سرمایہ، خزانہ و جائداد ہا ہمہ بخشایش اوست بعضی "اقنی" را بمعنی "افقر" گرفتہ اند یعنی او کسی را غنی و کسی را فقیر ساختہ است این معنی باسیاق اول مناسب معلوم میشود زیرا کہ ذکر چیزہای متقابل در بین بودہ۔ و اگر مطلب اول گرفتہ شود باید مقابل آن اہلاک آوردہ شود کہ ذکر آن بعد ہا می آید۔ یعنی بعد از بخشیدن خزانہ ہا و مال و دولت میدہد ہمان ...

سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿۲﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ﴿۳﴾ وَ

سحر یست قوی و دروغ شمردند و پیروی خواهش خود کردند و هر چیزے در وقت خود قرار گرفته است و

جادوی دائمی است و تکذیب کردند (پیغمبر را) و پیروی کردند خواهش هاے خود را و هر کاری مستقر بوقت خود است و

لَقَدْ جَاءَهُم مِّنَ الْأَنبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿۴﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ

هر آئینه آمده است بدیشان از خبر ها آنچه دران پند ست و آمده است دانش تمام پس فائده نمید هد

(بتحقیق) آمده بایشان از خبر های پیشینیان آنچه دران زجر (پند) است (آمده است) حکمت بالغه پس فائده نمی دهد

النُّذُرُ ﴿۵﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ شَيْءٍ نُّكُرٍ ﴿۶﴾ خُشَّعًا أَبْصَارُهُمْ

ترسانیدنها پس اعراض کن از ایشان آنروز که بخواند خواننده بسوے چیزے ناخوش نیالیش ظاهر شده باشد بر چشم ایشان

ایشانرا ترسانندگان پس اعراض کن از ایشان روزیکه دعوت کند دعوت کننده بچیزے ناگوار در حالیکه پایان (ذلیل) باشد چشم های

يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿۷﴾ مُّهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ ط

برآیند آن روز از قبور گویا ایشان ملخ پراگنده اند شتاب کنان بسوے آں خواننده

می برایند از قبرها گویا ایشان ملخ های پراگنده اند شتاب کنندگان بسوے آن دعوت کننده

يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿۸﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا

گویند کافران این روز یست دشوار دروغ شمردند پیش از ایشان قوم نوح پس دروغ داشتند

می گویند منکران این روزیست سخت تکذیب کردند پیش از ایشان قوم نوح پس تکذیب کردند

عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿۹﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانتَصِرْ ﴿۱۰﴾

بندهٔ ما را و گفتند دیوانه است وبا او سخن درشت گفته شد پس دعا کرد بجناب پروردگار خود که من مغلوب شده ام پس انتقام بکش

بندهٔ ما را و گفتند دیوانه است و تهدید کرده شد (بندهٔ ما) پس دعا کرد رب خود را که من مغلوب شده ام پس انتقام بگیر

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّنْهَمِرٍ ﴿۱۱﴾ لا وصلے وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ

پس کشادیم درهاے آسمان را بآب بسیار ریزنده وروان کردیم از زمین چشمه ها پس جمع شد آب

پس گشودیم درهای آسمان را به آب بسیار ریزان وجاری کردیم از زمین چشمه ها پس یکجا شدند آب ها

عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿۱۲﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿۱۳﴾ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً

از هر جانب بنا بر کاریکه مقدر شده بود وسوار کردیم نوح را بر کشتی خداوند تخته ها و میخها میرفت بحضور چشم ما بجهت انتقام

بنا بر امری که مقدر شده بود و برداشتیم او (نوح) را بر کشتی دارای تخته ها و میخها میرفت پیش نظر ما جهت انتقام

لِّمَن كَانَ كُفِرَ ﴿۱۴﴾ وَلَقَد تَّرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿۱۵﴾ فَكَيْفَ كَانَ

براے کسیکه باور نداشته بودند او را و هر آئینه گذاشتیم این عقوبت را نشانه پس آیا هیچ پند گیرنده هست پس چگونه بود

کسیکه بیقدری او کرده شده بود و (بتحقیق) بگذاشتیم این را نشانه پس آیا هیچ پند گیرنده هست پس چگونه بود

عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿۱۶﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿۱۷﴾ كَذَّبَتْ

عقوبت من و ترسانیدنهاے من و هر آئینه آسان کردیم قرآن را تا پند گیرند پس آیا هیچ پند پذیرنده هست دروغ شمردند

عذاب و ترسانیدنهای من و (بدرستیکه) آسان گردانیدیم قرآنرا برای فهمیدن (پند گرفتن) پس آیا هیچ پند پذیرنده هست عـ تکذیب کردند

عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿۱۸﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا

قوم عاد پس چگونه بود عذاب من و ترسانیدنهاے من هر آئینه ما فرستادیم بر ایشان باد تند را

قوم عاد پس چگونه بود عذاب و ترسانیدنهای من (هر آئینه) فرستادیم بر ایشان باد تند

فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿۱۹﴾ تَنزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنقَعِرٍ ﴿۲۰﴾ فَكَيْفَ

در روز شوم بغایت سخت بر می کند مردمان را گویا ایشان تنهاے درختان خرما از بیخ بر کنده اند پس چگونه بود

در روز نحسی که شومی آن تا از بین بردن آنها مستمر بود از بیخ بر کنده می گشت مردم را گویا ایشان تنه هاے خرماے بر کنده شده اند پس چگونه بود

كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿۲۱﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿۲۲﴾ ع

عقوبت من و ترسانیدنهاے من و هر آئینه آسان کرده ایم قرآن را تا پند بگیرند پس آیا هیچ پند پذیرنده است

عقوبت و ترسانیدنهاے من و (بتحقیق) آسان گردانیدیم قرآن را براے پند گرفتن آیا هیچ پند پذیرنده هست

فتح الرحمن

ف۱ یعنی هلاک قوم ۱۲

ف۲ یعنی براے انتقام خصومت نوح ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ پند گرفتن از قرآن بالکل آسان است زیرا مضامین مربوط به ترغیب و ترهیب و انذار و تبشیر آن بکلی صاف و سهل و مؤثر است۔ پس کسی که ارادهٔ فهمیدن را کند می فهمد۔ تنبیه۔ مطلب آیت این نیست که قرآن محض یک کتاب سطحی است و یکسر از دقائق و غوامض خالی است۔ در باب کلام علیم و خبیر چگونه چنین گمان میتوان کرد؟ آیا میتوان فرض نمود که چون الله با بندگان خود کلام می کند (معاذ الله) از علوم غیر متناهی خود بکلی تهی می گردد؟ شک نیست که کلام وی آنقدر دارای حقائق عمیق و نکات دقیق است که در کلام دیگری جستجوی آن کاریست بیهوده۔ ازینجاست که در حدیث آمده است "لا تنقضی عجائبه" (عجائب و اسرار قرآن گاهی ختم شدنی نیست) علماء امت و حکمائے ملت در کشف حقائق و اسرار این کتاب در استنباط و استخراج هزارها احکام عمرهای خود را صرف کردند باز هم به کنه و عمق آن رسیده نتوانستند ۱۲-

وقف لازم

ع ۲۲ ۸

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿١﴾ فَقَالُوا أَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهُ إِنَّا إِذًا

دروغ شمردند قوم ثمود ترسانندگان را پس گفتند آیا یک آدمی را از قوم خویش پیروی کنیم هرآئینه ما آن گاه

تکذیب کردند قوم ثمود ترسانندگان را پس گفتند آیا یک آدم از قوم خود را پیروی کنیم (هرآئینه) ما آنگاه

لَّفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢﴾ أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِن بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ

در گمراهی و دیوانگی باشیم آیا نازل کرده شد بمرد وے وحی از میان ما نے بلکہ او دروغگو سے

در گمراهی و دیوانگی باشیم ؎ آیا نازل کرده شد نصیحت بروی از میان ما (نی) بلکه او بسیار دروغگوی

أَشِرٌ ﴿٣﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَّنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ﴿٤﴾ إِنَّا مُرْسِلُو

خودپسند است خواهند دانست فردا کیست دروغگوے خود پسند هرآئینه ما خواهیم فرستاد

متکبر است زود میدانند فردا کیست دروغگوی متکبر (هرآئینه) ما فرستنده ایم

النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٥﴾ وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ

ماده شتر را بجهت آزمایش ایشان را پس اے صالح منتظر ایشان باش و صبر پیش گیر و خبردار کن ایشانرا که آب مقسوم ست

ناقه را جهة آزمایش برائے ایشان پس (ای صالح) منتظر ایشان باش و صبر کن و خبردار کن ایشانرا که آب مقسوم است

بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٦﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ﴿٧﴾

درمیان ایشان بهر یک حصه از آب حاضر شود صاحبش پس آواز دادند یار خود را پس دست درازی کرد و مجروح ساخت

درمیان ایشان هر حصه از آب حاضر گردانیده شده ؎ پس آواز دادند رفیق خود را پس دست درازی کرد و پی کرد (ناقه را) ؎

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً

پس چگونه بود عقوبت من و ترسانیدنهاے من هرآئینه ما فرستادیم بر ایشان یک نعره

پس چگونه بود عقوبت و ترسانیدنهاے من (هرآئینه) ما فرستادیم بر ایشان یک نعره

فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن

پس شدند مانند خطیره درهم شکسته که خطیره سازنده آنرا بنا کرده باشد ؎ و هرآئینه آسان ساختیم قرآن را برائے آنکه پندگیرند پس آیا هیچ

پس شدند مانند گیاه درهم شکسته و (بتحقیق) آسان گردانیدیم قرآن را برائے پند گرفتن پس آیا هست هیچ

مُّدَّكِرٍ ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿١١﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا

پندگیرنده است دروغ شمردند قوم لوط ترسانندگان را هرآئینه ما فرستادیم بر ایشان باد سنگبار مگر

پندگیرنده تکذیب کردند قوم لوط ترسانندگان را ؎ (هرآئینه) ما فرستادیم بر ایشان باد سنگبار اندازنده مگر

آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُم بِسَحَرٍ ﴿١٢﴾ نِّعْمَةً مِّنْ عِندِنَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي مَن شَكَرَ ﴿١٣﴾

اهل خانه لوط که خلاص ساختیم ایشانرا وقت سحر مهربانی از نزدیک خویش هم چنین جزا دهیم هر کرا شکرگذاری کرد

غیر اهل خانه لوط نجات دادیم ایشانرا در آخر شب به فضل از نزد خود هم چنین جزا میدهیم هر که حق را قبول کند

وَلَقَدْ أَنذَرَهُم بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَن

و هرآئینه لوط ترسانیده بود ایشانرا از عقوبت ما پس مکابره کردند در ان ترسانیدنها و هرآئینه سخن گفتند تا غفلت دهند لوط را از

و (به تحقیق) ترسانده بود ایشانرا (لوط) از مواخذه ما پس شک کردند به ترسانندن و (به تحقیق) خواستند بگیرند از و

ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُم

حفظ مهمانان او پس محو کردیم چشم ایشان را پس گفتیم بچشید عذاب مرا و ترسانیدنهاے مرا و هرآئینه غارت کرد ایشان را

مهمانان او را پس محو کردیم چشمان ایشان را پس (گفتیم بایشان) بچشید عذاب مرا و ترسانیدن مرا و (به تحقیق) افتاد بر ایشان

بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ﴿١٦﴾ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ

پگاه عقوبتے جاے گیرنده پس گفتیم بچشید عذاب مرا و ترسانیدنهاے مرا و هرآئینه آسان ساختیم قرآن را

هنگام آغاز صبح عذابیکه مقرر شده بود اکنون بچشید عذاب مرا و ترسانیدن مرا و (هرآئینه) آسان کردیم قرآن را

لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٨﴾ وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿١﴾ كَذَّبُوا

برائے آنکه پندگیرند پس آیا هیچ پندگیرنده هست و هرآئینه آمدند خویشاوندان فرعون را ترسانندگان دروغ شمردند

برائے فهمیدن (پند) پس آیا کسی هست فکر کننده (پندگیرنده) و (هرآئینه) آمدند به آل فرعون ترسانندگان تکذیب کردند

؎ دروغ پنداشته زیرا که تکذیب یکے از پیغمبران تکذیب سایر انبیاست ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید خطیره احاطه است که از شاخها خشک و خار برائے گوسفند بنا کنند و آن بمرور زمان پائمال شود سخته مے گردد خدا تعالیٰ بآن پائمال شده تشبیه داد ۱۲

تفسیر عثمانی

؎ فرشتهٔ آسمانی نیست بلکه مانند ما یک بشر است و علاوه بران تنها ست که هیچ قوت و جمعیتی ندارد میخواهد که ما مغلوب و تابع خود بسازد. گاهی چنین نمی شود منتهای جنون و حماقت ما خواهد بود که گرفتار دام تبلیغ او گردیم. او ما را میترساند که «اگر مرا قبول نکردید در آتش خواهید افتاد» حالانکه واقعه برعکس است چه اگر ما تابع او شویم گویا خود را در آتش می افگنیم»

؎ حضرت شاه صاحب (رحمه الله تعالیٰ) مینویسد «آن شتر ماده بهر آبیکه میرفت همه جانوران می ترسیدند و می گریختند الله تعالیٰ نوبت مقرر فرمود که یک روز او برود و روز دیگر جانوران دیگر آب بنوشند ؎

حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد «زن بدکاری که یک تعداد مواشی داشت یک رفیق خود را تحریک کرد که شتر ماده را بکشد آن مرد شتر را پی کرد

؎ یعنی حضرت لوط علیه السلام را تکذیب کردند نه لوط را بلکه تمام پیغمبران را

ع ۲ ۱۸ ۹

بِاٰيٰتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنٰهُمْ اَخْذَ عَزِيْزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿۴۲﴾ اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ اُولٰٓئِكُمْ

نشانهاے ما را همه پس گرفتیم ایشان را مانند در گرفتن غالب قوی آیا کافران شما از قریش بهتراند ازین جماعت ها

آیات ما را تمامی پس گرفتیم ایشان را مانند گرفتن غالب قوی آیا منکران شما بهتر است ازین جماعت ها

اَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِى الزُّبُرِ ﴿۴۳﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ نَحْنُ جَمِيْعٌ مُّنْتَصِرٌ ﴿۴۴﴾ سَيُهْزَمُ

آیا شما را حکم خلاصی ست در کتاب هاے پیشین آیا مے گویند ما جماعۀ انتقام کننده ایم شکست داده خواهد شد

یا برای شما حکم خلاصی است در اوراق پیشین آیا می گویند ما جماعتی هستیم انتقام گیرنده اکنون شکست خواهد یافت

الْجَمْعُ وَيُوَلُّوْنَ الدُّبُرَ ﴿۴۵﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهٰى وَ

این جماعه و بگردانند ایشان پشت بلکه قیامت وعده گاه ایشان ست و قیامت سخت تر و

این جمعیت و بگریزند و پشت گردانند بلکه قیامت وعده گاه ایشان است و قیامت آفت بزرگ و

اَمَرُّ ﴿۴۶﴾ اِنَّ الْمُجْرِمِيْنَ فِىْ ضَلٰلٍ وَّسُعُرٍ ﴿۴۷﴾ يَوْمَ يُسْحَبُوْنَ فِى النَّارِ عَلٰى

تلخ تر ست هر آئینه گنهگاران در گمراهی و جهالت اند یاد کن روزیکه کشیده شود ایشان را در دوزخ بر

تلخ تر است (هر آئینه) گنهگاران در گمراهی و دیوانگی (آتش) روزیکه کشیده شوند در آتش بر

وُجُوْهِهِمْ ذُوْقُوْا مَسَّ سَقَرَ ﴿۴۸﴾ اِنَّا كُلَّ شَىْءٍ خَلَقْنٰهُ بِقَدَرٍ ﴿۴۹﴾ وَمَآ اَمْرُنَآ

روے ایشان گوئیم بچشید دست رسانیدن دوزخ را هر آئینه ما هر چیز را پیدا کردیم باندازۀ مقرر و نیست حکم ما

رویهای شان (گفته شود بایشان) بچشید مزۀ (رسیدن) آتش را (هر آئینه) ما هر چیز را پیدا کردیم پیشتر اندازه کرده و نیست حکم ما

اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍۭ بِالْبَصَرِ ﴿۵۰﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَآ اَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿۵۱﴾

مگر یک کلمه مانند گردانیدن چشم و هر آئینه هلاک ساختیم امثال شما را پس آیا هیچ پند گیرنده است

مگر یک کلمه مانند گردانیدن چشم و (بتحقیق) هلاک ساختیم همراهان (امثال) شمارا پس آیا کسی هست فکر کننده (پند گیرنده)

وَكُلُّ شَىْءٍ فَعَلُوْهُ فِى الزُّبُرِ ﴿۵۲﴾ وَكُلُّ صَغِيْرٍ وَّكَبِيْرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿۵۳﴾ اِنَّ

و هر چیز یکه کرده اند مکتوب ست در نامۀ اعمال و هر خورد و بزرگ نوشته شده است ف۱ هر آئینه

و هر چیز یکه کرده اند ایشان نوشته شده است در اوراق (نامه های اعمال) و هر خوردی و بزرگی نوشته شده است (به تحقیق)

الْمُتَّقِيْنَ فِىْ جَنّٰتٍ وَّنَهَرٍ ﴿۵۴﴾ فِىْ مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيْكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿۵۵﴾

پرهیزگاران در بوستانها و چشمها باشند هر آئینه متقیان در مجلس راستی باشند نزدیک بادشاه توانا

متقیان در بهشت ها و نهرها می باشند نشسته در مجلس راست نزدیک بادشاه توانا بر همه چیز

سورة الرحمٰن مكية وهي ثمان	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ	اٰياتها ثلث وسبعون وركوعاتها ۳

بنام خداے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اَلرَّحْمٰنُ ﴿۱﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿۲﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴿۳﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿۴﴾ اَلشَّمْسُ

خدا آموخت قرآن را آفرید آدمی را آموختش سخن گفتن آفتاب

رحمٰن آموخت قرآن را آفرید انسان را آموخت او را سخن گفتن ف۱ آفتاب

وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿۵﴾ وَّالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدٰنِ ﴿۶﴾ وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ

و ماه بحساب مقرر میروند و گیاه و درخت سجده می کنند و آسمان را برافراشت و فرود آورد

و ماه را حسابی است ف۲ و گیاه و درخت سجده می کنند و آسمان را برافراخت و بنهاد

الْمِيْزَانَ ﴿۷﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِى الْمِيْزَانِ ﴿۸﴾ وَاَقِيْمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا

ترازو را مقصود آنکه از حد تجاوز مکنید در ترازو و راست سنجید بانصاف و نقصان مکنید

ترازو را تا تجاوز نکنید در ترازو و راست بسنجید بانصاف و نقصان نکنید

الْمِيْزَانَ ﴿۹﴾ وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿۱۰﴾ فِيْهَا فَاكِهَةٌ وَّالنَّخْلُ ذَاتُ

در ترازو و زمین را گسترد براے آدمیان در آن زمین میوه است و درختان خرماست خداوند

در وزن کردن و زمین را گسترد برای مخلوق در آن میوه است و خرما که صاحبان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در سرعت وجود مراو آسان بودن ست ۱۲ ف۲ یعنی در لوح محفوظ ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ ایجاد کردن وجود را ارزانی داشتن نعمت بزرگ او تعالیٰ بلکه اصل و بیخ نعمت هاست و آن بردو قسم است «ایجاد ذات» و «ایجاد صفت» اکنون الله تعالیٰ آدم را بوجود آورد و در صفت «علم بیان» نیز بنهاد یعنی انسان را قدرت داد که مافی الضمیر خود را بر نهایت صفائی و خوبی ادا کند و سخن دیگران را فهمیده بتواند. بدینهی همین صفت انسان قرآن را می آموزد و دیگران را می آموزاند و سخنان خیر و شر هدایت و ضلالت ایمان و کفر و دنیا و آخرت را بطور واضح می فهمد و می فهماند ف۲ یعنی طلوع و غروب، کم و زیاد شدن و یا قایم ماندن هر دو بیک حالت علاوه تا بدینها آفتاب و ماهتاب تبدیل فصول و مواسم و بطریق مختلف بر سفلیات اثر انداختن این همه ماتحت یک حساب خاص و نظام استوار بعمل می آید چه مجال که این هر دو از دائرۀ آن بیرون قدم نهاده بتوانند بلکه او تعالیٰ از برای منفعۀ خود بردوش این هر دو نهاده است در این هیچ کوتاهی کرده نمی توانند و همیشه در خدمت ما بندگان مشغول اند ۱۲

الْأَكْمَامِ ﴿۱۱﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿۱۲﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۱۳﴾

غلاف ہا و دراں زمین دانہ خداوند برگ ست و گل خوشبو نیست ۱ پس کدام یک را از نعمتہای پروردگار خویش دروغ می شمرید

غلاف ہاستند و دران زمین دانہ برگ دار است و گل خوشبو پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿۱۴﴾ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ

آفرید آدمی را از گل خشک مانند سفال شدہ و آفرید جن را از شعلہ

آفرید انسان را از گل خشک صدادہندہ مانند سفال و آفرید جن را از شعلہ

نَارٍ ﴿۱۵﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۱۶﴾ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿۱۷﴾ فَبِأَيِّ

آتش پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید پروردگار دو مشرق ست و پروردگار دو مغرب ست ۳ پس کدام یک را

آتش پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید پروردگار دو مشرق و پروردگار دو مغرب است ۵ پس بکدام

آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۱۸﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿۱۹﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿۲۰﴾ فَبِأَيِّ

از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید گذاشت دو دریا را تا باہم جمع شوند میان این ہر دو حجابیست کہ یکے بر دیگری تعدی نمی کنند پس

نعمت ہای پروردگار خویش شما ہردو تکذیب می کنید روان ساخت دو دریا را تا باہم جمع شدہ بروند میان ہر دو پردہ ایست کہ یکی بر دیگری تجاوز نمی کند پس بکدام

آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۲۱﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿۲۲﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ

از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید بر می آید ازین دو دریا مروارید و مرجان پس کدام یک را از نعمت ہائے

نعمت ہائے پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید بر می آید ازین ہر دو دریا مروارید و مرجان پس بکدام نعمت ہای

رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۲۳﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿۲۴﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ

پروردگار خویش دروغ می شمرید و خدا راست کشتی ہا روان شوندہ برافراشتہ در دریا مانند کوہ ہا پس کدام یک را از نعمت ہائے

پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید و مر او راست کشتی ہای بلند ایستادہ (ایجاد کردہ شدہ) در بحر مانند کوہ ہا پس بکدام نعمت ہائے

رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۲۵﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿۱﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ

پروردگار خویش دروغ می شمرید ہر کہ ہست بر زمین فانی شود و باقی ماند روئے پروردگار تو خداوند بزرگی

پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید ہر چہ است بر روی زمین فنا شوندہ است و باقی میماند روی پروردگار تو کہ صاحب بزرگی

وَالْإِكْرَامِ ﴿۲﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۳﴾ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَ

والانعام پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید سوال می کند از خدا ہر کہ در آسمانہاست و

و عظمت است پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید سوال می کند از خدا ہر کہ در آسمانہا و

الْأَرْضِ ۚ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿۴﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۵﴾ سَنَفْرُغُ

زمین ست ہر روز وے خدا در حالتے ست ۵ پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید بزودی

زمین است ہر روز او در شغلی است پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید بزودی فارغ خواہیم شد

لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿۶﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۷﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَ

متوجہ شدیم اے جن و انس پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید اے قوم جن و

برای شما ای دو قافلہ سنگین پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید اے گروہ جن و

الْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

انس اگر مے توانید کہ بیرون روید از کنارہائے آسمان ہا و زمین

انسان اگر می توانید کہ بیرون برآمدہ بگریزید از کنارہای آسمان ہا و زمین

فَانْفُذُوا ۚ لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿۸﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۹﴾

پس بیرون روید بیرون نخواہید رفت مگر بقوتے ۵ پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید

پس بگریزید برآمدہ نمی توانید مگر بسند (قوۃ) پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿۱۰﴾ فَبِأَيِّ

فرستادہ خواہد شد بر شما شعلہ از آتش و دود نیز پس مقابلہ نتوانید کرد پس کدام یک را

فرستادہ میشود بر شما شعلہ ہای صاف از آتش و با دود آمیختہ پس انتقام گرفتہ نمی توانید (منع کردہ نمی توانید) پس بکدام

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید اشارہ بآنست کہ برگ حبوب غازیہ علف دواب ایشان میشود و پس این علاوہ نعمت است ۱۲

ف۲ یعنی جن و انس ۱۲۔

ف۳ یعنی در زمستان آفتاب مشرق و مغرب دیگر دارد و در تابستان مشرق و مغرب دیگر ۱۲۔

ف۴ یعنی تفہیم یا تعذیب اسناد یا اشقیا احیا یا اموات واللہ اعلم ۱۲

ف۵ یعنی و آن قوت کجا است ۱۲

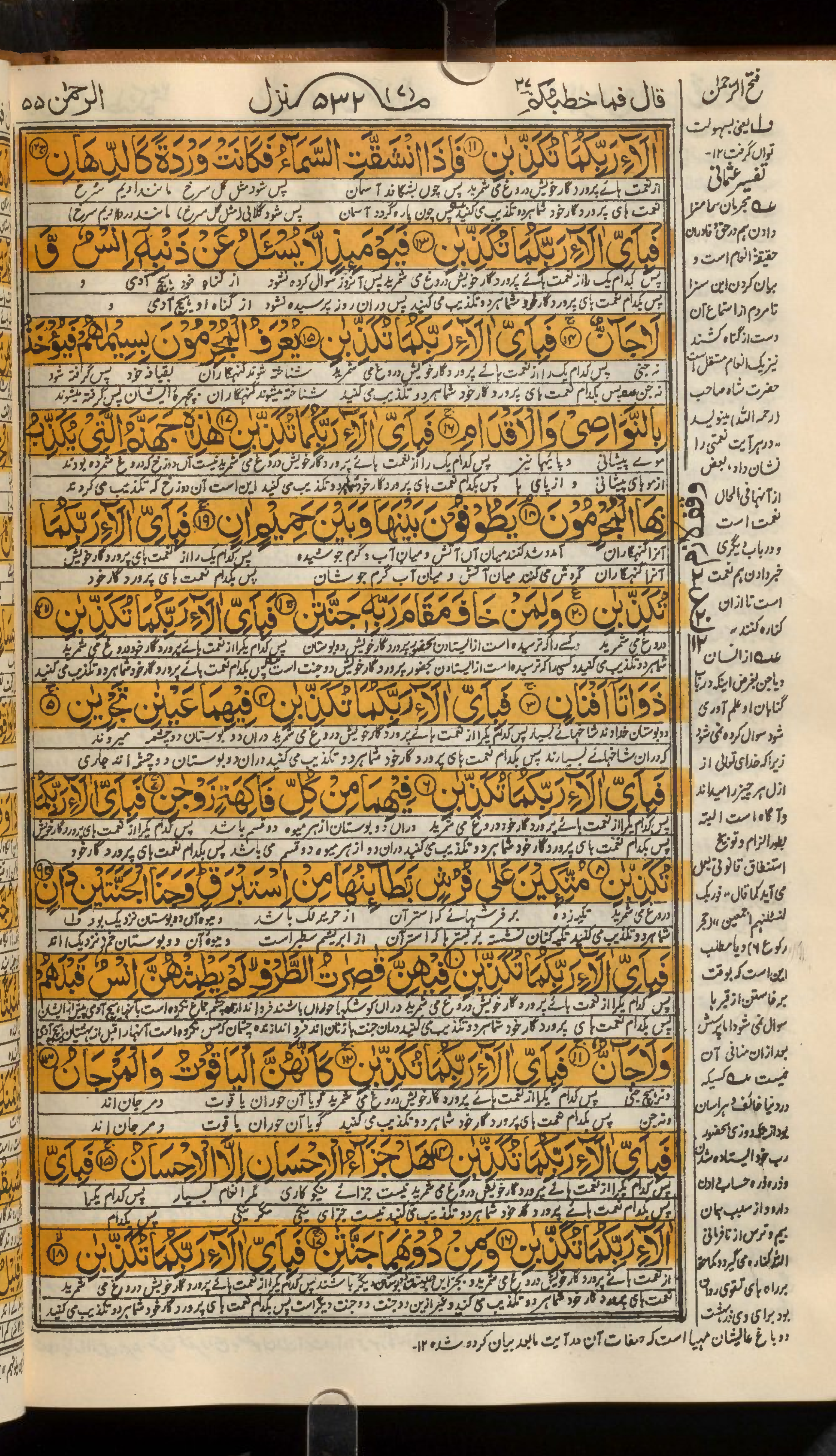
تفسیر عثمانی

ف۵ در دوران زمستان و تابستان بہر نقطہ ہای مختلف کہ آفتاب طلوع می کند آن دو مشرق و بجاہائیکہ غروب می کند آن دو مغرب است از تغیر و تبدل بہمین مشرقین و مغربین موسم و دخول تبدیل میشود و انقلابات متنوع بر روی زمین بوقوع می پذیرد۔ بسیار فوائد و مصالح اہل زمین باین تغیرات مربوط است پس تغیر و تبدل آنہا ہم یک نعمت بزرگ خدا و علامت قدرت عظیمہ اوست تنبیہ۔ پیش از آیہ ہذا و بعد از آن ہم تا با ٹحہ بعید و دو دو چیز بیان شدہ لہذا در این موضع ذکر مشرقین و مغربین یک لطافت خصوصی و نزاکت مرغوبی دارد۔

ف۶ چنان نیست کہ آب شیرین و آب شور بر یکدیگر ہجوم بردہ خاصیت دیگری را بکلی زائل کند و یا ہر دو دیگیا

شلہ و نیار از زمین ببرند۔ شرح مختصر راجع بہ مضمون این آیت در آواخر سورۂ «فرقان» دادہ شدہ آنرا مطالعہ فرمائید ۱۲۔

ع ۱۱ — ۱۵

آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ۝

از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید پس چوں لشگافد آسمان پس شود مثل گل سرخ مانند ادیم سرخ

نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید پس چون پارہ گردد آسمان پس شود گلابی (مثل گل سرخ) مانند درد (ادیم سرخ)

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْأَلُ عَن ذَنبِهِ إِنسٌ وَ

پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید پس آں روز سوال کردہ نشود از گناہ خود ہیچ آدمی و

پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید پس دران روز پرسیدہ نشود از گناہ او ہیچ آدمی و

لَا جَانٌّ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ

نہ جنی پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید شناختہ شوند گنہگاران بقیافہ خود پس گرفتہ شود

نہ جن پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید شناختہ میشوند گنہگاران بچہرہ ایشان پس گرفتہ میشوند

بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ هَٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ

موے پیشانی و پایہا نیز پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید نیست آں دوزخ کہ دروغ شمردہ بودند

از موہای پیشانی و از پایہا پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید این است آن دوزخ کہ تکذیب می کردند

بِهَا الْمُجْرِمُونَ ۝ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا

آنرا گنہگاران آمد و شد کنند میان آں آتش و میان آب گرم جوشیدہ پس کدام یک را از نعمت ہای پروردگار خویش

آنرا گنہگاران گردش می کنند میان آتش و میان آب گرم جوشان پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود

تُكَذِّبَانِ ۝ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝

دروغ می شمرید و کسے را کہ ترسیدہ است از ایستادن بحضور پروردگار خویش دو بوستان پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خود دروغ می شمرید

شما ہر دو تکذیب می کنید و کسی را کہ ترسیدہ است از ایستادن بحضور پروردگار خویش دو جنت است پس بکدام نعمت ہائے پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید

ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ۝

دو بوستان خداوند شاخہائے بسیار پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید دراں دو بوستان دو چشمہ میروند

کہ دران شاخہائے بسیار اند پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید دران دو بوستان دو چشمہ اند جاری

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فِيهِمَا مِن كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا

پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خود دروغ می شمرید دراں دو بوستان از ہر میوہ دو قسم باشد پس کدام یکرا از نعمت ہای پروردگار خویش

پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید دران دو از ہر میوہ دو قسم می باشد پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود

تُكَذِّبَانِ ۝ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ ۚ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ۝

دروغ می شمرید تکیہ زدہ بر فرشہائے کہ استر آن از حریر غلیظ باشد و میوہ آں دو بوستان نزدیک بود ف۱

شما ہر دو تکذیب می کنید تکیہ کنان نشستہ بر بسترہا کہ استر آن از ابریشم سطبر است و میوہ آن دو بوستان خم و نزدیک اند

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ

پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید دراں کوشکہا حوراں باشند فرو اندازندہ چشم جماع نکردہ است بانہا ہیچ آدمی پیش از ایشان

پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید دران جنت ہا زنان اند فرو اندازندہ چشمان کہ مس نکردہ است آنہارا قبل از بہشتیان ہیچ آدمی

وَلَا جَانٌّ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ۝

و نہ ہیچ جنی پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید گویا آن حوران یاقوت و مرجان اند

و نہ جن پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید گویا آن حوران یاقوت و مرجان اند

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ۝ فَبِأَيِّ

پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید نیست جزائے نیکوکاری مگر انعام بسیار پس کدام یکرا

پس بکدام نعمت ہائے پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید نیست جزای نیکی مگر نیکی پس بکدام

آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ وَمِن دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝

از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید و بجز این بہشت دو بوستان دیگر باشند پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید

نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید و غیر ازین دو جنت دو جنت دیگر است پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بسہولت تواں گرفت ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۱ مجرمان سزا دادن ہم در حق وفاداران حقیقۃً انعام است و بیان کردن این سزا تا مردم از استماع آن دست از گناہ کشند نیز یک انعام مستقل است حضرت شاہ صاحب (رحمہ اللہ) مینویسد "در ہر آیت نعمتی را نشان داد، بعض از آنہا فی الحال نعمت است و در باب دیگری خبر دادن ہم نعمت است تا از آن کنارہ کنند"۔

ع۲ از انسان و یا جن بغرض اینکہ در باب گناہان او علم آوری شود سوال کردہ نمی شود زیرا کہ خدای تعالیٰ از ازل ہر چیز را میداند و آگاہ است البتہ بطور الزام و توبیخ استنطاق قانونی بعمل می آید کما قال "فوربک لنسئلنہم اجمعین" (الحجر رکوع ۶) و یا مطلب این است کہ بوقت برخاستن از قبرہا سوال نمی شود اما پرسش بعد از آن منافی آن نیست ع۳ کسیکہ در دنیا خائف و ہراسان بود از تصور روزی بحضور رب خود ایستادہ شدن و ذرہ ذرہ حساب دادن و از سبب ہمان بیم و ترس از نافرمانی اللہ کنارہ می گیرد و کما حقہ بر راہ ہای تقوی روان بود برای وی در بہشت دو باغ عالیشان مہیا است کہ صفات آن در آیت مابعد بیان کردہ شدہ ۱۲۔

وقف لازم — ع ۲ — ۱۲

مُدْهَآمَّتٰنِ ﴿۱۹﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۲۰﴾ فِیْهِمَا عَیْنٰنِ نَضَّاخَتٰنِ ﴿۲۱﴾ فَبِاَیِّ

دو بوستان سبز کہ از غایت سبزی لسیاہی میزنند پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید دراں دو بوستاں دو چشمہ جوشندہ باشند پس کدام

دو بوستان سبز تیرہ چون سیاہ پس بکدام نعمت ہائے پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید دران دو بہشت ہست دو چشمہ فوارہ کنندہ پس بکدام

اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۲۲﴾ فِیْهِمَا فَاكِهَةٌ وَّنَخْلٌ وَّرُمَّانٌ ﴿۲۳﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۲۴﴾

از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید دراں دو بوستان میوہ و درختان خرما و انار باشند پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می

نعمت ہائے پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید دران دو بہشت ہست میوہ و خرما و انار پس بکدام نعمت ہائی پروردگار خود شما ہر دو تکذیب میکنید

فِیْهِنَّ خَیْرٰتٌ حِسَانٌ ﴿۲۵﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۲۶﴾ حُوْرٌ مَّقْصُوْرٰتٌ

دراں کوشکہا زنان برگزیدہ با جمال باشند پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید حوراں نگاہ داشتہ شدہ

دران جنت ہا زنان خوبصورت اند پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید حور ہا ہستند نگاہ داشتہ شدہ

فِی الْخِیَامِ ﴿۲۷﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۲۸﴾ لَمْ یَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا

در خیمہا پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید جماع نکردہ است با نہا ہیچ آدمی پیش از ایشاں و نہ

در خیمہ ہا پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید مس نکردہ است ایشان را پیش از بہشتیان ہیچ آدمی و نہ

جَآنٌّ ﴿۲۹﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۳۰﴾ مُتَّكِـِٕیْنَ عَلٰی رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَّعَبْقَرِیٍّ

ہیچ جنے پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید تکیہ زدہ باشند بر بالشہائے سبز و بساط ہائے

جن پس بہ کدام نعمت ہائی رب خود شما ہر دو تکذیب می کنید تکیہ کنان نشستہ بر بالش ہای سبز و بر فرش

حِسَانٍ ﴿۳۱﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۳۲﴾ تَبٰرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِی الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴿۳۳﴾

نیک پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید با برکت ست نام پروردگار تو خداوند بزرگی و انعام

بیش قیمت نفیس پس بہ کدام نعمت ہای رب خود شما ہر دو تکذیب می کنید با برکت است نام رب تو کہ نہایت بزرگ و با عظمت (انعام) است

سُوْرَةُ الْوَاقِعَةِ مَكِّیَّةٌ وَّهِیَ سِتٌّ وَّتِسْعُوْنَ اٰیَةً وَّثَلٰثُ رُكُوْعَاتٍ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت با رحم است

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿۱﴾ لَیْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿۲﴾ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿۳﴾

یاد کن آنگاہ کہ متحقق شود قیامت نیست وقت بودن آں ہیچ نفس دروغ گویندہ وے پست کنندہ است جماعتے را بلند کنندہ است

(یاد کن) وقتیکہ واقع شود واقع شوندہ (قیامت) نیست در واقع شدن آن دروغی پست کنندہ بلند کنندہ است

اِذَا رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجًّا ﴿۴﴾ وَّبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿۵﴾ فَكَانَتْ هَبَآءً

طالفدا آنگاہ کہ جنبانیدہ شود زمین را جنبانیدن سخت و ریزہ ریزہ کردہ شود کوہ ہا را ریزہ ریزہ کردن بسیار پس شود مانند غبار

چون جنبانیدہ شود زمین جنبانیدنی و ریزہ ریزہ کردہ شود کوہ ہا ریزہ ریزہ پس میشوند غباری

مُّنْۢبَثًّا ﴿۶﴾ وَّكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿۷﴾ فَاَصْحٰبُ الْمَیْمَنَةِ ۙ مَاۤ اَصْحٰبُ

پراگندہ و شوید شما سہ قسم پس اہل سعادت چہ حال دارند اہل

پراگندہ و میشوید سہ قسم پس اشخاص دست راست چہ خوب اند اشخاص

الْمَیْمَنَةِ ﴿۸﴾ وَاَصْحٰبُ الْمَشْـَٔمَةِ ۙ مَاۤ اَصْحٰبُ الْمَشْـَٔمَةِ ﴿۹﴾ وَالسّٰبِقُوْنَ

سعادت و اہل شقاوت چہ حال دارند اہل شقاوت و پیش روندگان خود ایشانند

دست راست و اشخاص دست چپ چہ بد مردم اند اشخاص دست چپ و پیش روندگان ایشانند

السّٰبِقُوْنَ ﴿۱۰﴾ اُولٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۱۱﴾ فِیْ جَنّٰتِ النَّعِیْمِ ﴿۱۲﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِیْنَ ﴿۱۳﴾

پیش روندگان آں پیش روندگان ایشانند نزدیک کردگان در بوستانہائے نعمت باشند سابقان جمعی بسیار اند پیشینیان وٹ

پیش روندگان آن جماعہ مقرب باشند در بوستانہای نعمت (جماعۂ) بسیار اند از پیشینیان

وَقَلِیْلٌ مِّنَ الْاٰخِرِیْنَ ﴿۱۴﴾ عَلٰی سُرُرٍ مَّوْضُوْنَةٍ ﴿۱۵﴾ مُّتَّكِـِٕیْنَ عَلَیْهَا مُتَقٰبِلِیْنَ ﴿۱۶﴾

واندکے اند از پسینیان وٹ بر تختہائے زربافتہ نشستہ باشند تکیہ زدہ بر آں رو برویے یک دیگر نشستہ

و (جماعۂ) کم اند از پسینیان عہ نشستہ اند بر تخت ہائے زربافت تکیہ کنان بران روبروی یکدیگر

ثم الذین یلونہم «بلی اگر حدیث ابوبکرہ صحیح باشد چنانکہ در روح المعانی ذکر شدہ ظاہر است کہ ہمان مطلب متعین میشود ۱۲-

---

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ہمہ مسلمان شوند کفر دا فترا آنجا نباشد ۱۲ ف۲ یعنی از امم سابقہ ۱۲ ف۳ یعنی از امت محمدیہ ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاہ صاحب (رحمہ اللہ) مینویسد «پیشینہ عبارت است از امم سالقہ و پسینہ عبارت از این امت (محمدیہ) است» و یا اولین و آخرین از ہمین امت (مراد باشند) یعنی افراد درجہ اعلیٰ پیشتر بہ تعداد زیاد گذشتہ اند۔ بعد ازان کمتر شدہ میروند۔ تنبیہ اکثر مفسرین در تفسیر آیت این ہر دو احتمال را بیان کردہ اند۔ حافظ ابن کثیر (رحمہ اللہ) احتمال دوم را ترجیح دادہ در روح المعانی حدیث ابوبکرہ را از طبرانی وغیرہ بسند حسن نقل کردہ است کہ دران رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم راجع باین آیت فرمودہ اند «ہما جمیعاً من ہذہ الامۃ واللہ اعلم» ابن کثیر یک مطلب سوم آیت را بیان کردہ این بندہ اللہ (شبیر احمد) آنرا پسند می کند یعنی در طبقہ اولی ہر امت از برکت صحبت پیغمبر و یا قرب زمان او مقربین درجہ اعلیٰ بسیار ند در طبقات مابعد آن سخن نماندہ» کما قال صلی اللہ علیہ وسلم «خیر القرون قرنی ثم الذین یلونہم

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿۱۷﴾ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ ۥ وَكَأْسٍ مِّن

آمد و شد می کنند بر ایشان نوجوانان جاویدان با آبخورها و ابریق ها و پیالها از

گردش می کنند بحضور ایشان بچگان جاوید ماندگان به آبخوره ها (گیلاس) و کوزه ها و پیاله از

مَّعِينٍ ﴿۱۸﴾ لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنزِفُونَ ﴿۱۹﴾ وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿۲۰﴾

شراب جاری نه درد سر داده شود ایشانرا ازان شراب و نه بیهوش شوند و آمد و رفت کنند با میوه از هر جنس که اختیار کنند

شراب صاف (جاری) که نه سردرد میشوند ازان و نه شطحیات گویند (بیهوش نمی شوند) و میوه از آنچه که پسند کنند

وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿۲۱﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿۲۲﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿۲۳﴾

و با گوشت مرغان از هر جنس که پسند کنند و ایشانراست حوران کشاده چشم مانند مروارید پوشیده کرده شده

و گوشت پرنده از آنچه خواهش کنند و حوران کلان چشم مانند دانه های مروارید پوشیده در صدف

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۴﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿۲۵﴾ إِلَّا قِيلًا

پاداش دهیم بسبب آنچه می کردند نه شنوند در بهشت سخن بیهوده و نه حرفی که گناه باشد لیکن بشنوند این سخن

پاداش آن کارهای که می کردند نمی شنوند دران جای بیهوده گوئی و نه سخن گناه مگر گفتن

سَلَامًا سَلَامًا ﴿۲۶﴾ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿۲۷﴾ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿۲۸﴾

که هر یکی سلام می گوید و اهل سعادت چه حال دارند اهل سعادت در درختان کنار بیخار

سلام باد سلام باد و اشخاص دست راست چه خوب اند اشخاص دست راست در درختان بیر (کنار) بیخار

وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ ﴿۲۹﴾ وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿۳۰﴾ وَمَاءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿۳۱﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿۳۲﴾

و در درختان موز تو بر تو ثمرهٔ آن و در سایه دراز و در آب ریخته شده و در میوه بسیار

و در درختان کیله (موز) تو بر تو و در سایهٔ دراز و آب ریزان و میوهٔ بسیار

لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿۳۳﴾ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿۳۴﴾ إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً ﴿۳۵﴾

نه پایان رسد و نه ازان منع کرده شود و فرشها برافراشته شده هر آئینه ما آفریدیم حورانرا یک نوع آفریدن

نه منقطع شده و نه منع کرده شده و فرش های برافراشته شده (هر آئینه) ما آفریدیم حوران را آفریدن نیکو

فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿۳۶﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿۳۷﴾ لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿۳۸﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ

پس ساختیم ایشانرا دوشیزه محبوب شونده نزدیک شوهران و هم عمر با یکدیگر برای اصحاب یمین جماعتی بسیار اند از

پس ساختیم ایشانرا دوشیزه محبوبه بشوهر هم سال برای اشخاص دست راست جماعهٔ بسیار اند از

الْأَوَّلِينَ ﴿۳۹﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿۴۰﴾ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ

پیشینیان و جماعتی بسیار اند از پسینیان و اهل شقاوت چه حال دارند اهل

پیشینیان و جماعهٔ بسیار اند. از پسینیان و اشخاص دست چپ چگونه اند اشخاص

الشِّمَالِ ﴿۴۱﴾ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿۴۲﴾ وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿۴۳﴾ لَّا بَارِدٍ وَ

شقاوت در باد گرم و آب گرم باشند و در سایهٔ دود سیاه که نه خنک باشد و

دست چپ در باد سوزان و آب جوشان و در سایهٔ دود نه سرد و

لَا كَرِيمٍ ﴿۴۴﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿۴۵﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى

نه با عزت بود هر آئینه ایشان بودند پیش ازین بناز پرورده و مداومت می کردند بر

نه با عزت (بدرستیکه) ایشان بودند پیش ازین خوشحال (آسوده) و بودند که ضد (اصرار) می کردند بر

الْحِنثِ الْعَظِيمِ ﴿۴۶﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا

گناه بزرگ یعنی شرک و می گفتند آیا چون بمیریم و خاک شویم و استخوانی چند باشیم

گناه بزرگ و (بودند که) می گفتند آیا وقتیکه بمیریم و گردیم خاک و استخوانها

أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿۴۷﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿۴۸﴾ قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿۴۹﴾

آیا ما برانگیخته شویم آیا پدران نخستین ما برانگیخته شوند بگو هر آئینه پیشینیان و پسینیان

آیا ما بار دیگر برانگیخته میشویم و آیا پدران پیشینیان ما نیز بگو (بتحقیق) پیشینیان و پسینیان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بلفظ و دلال ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در آنجا سخنان لغو، واهیات و یاوه گوئی نمی باشد، نه کسی دروغ می گوید و نه بر دیگری تهمت و بهتان می کند از هر طرف تنها آواز های - سلام باد سلام باد بلند میشود یعنی جنتیان یکدیگر را و فرشتگان به جنتیان سلام می کنند و سلام رب کریم میرسد که صورتی است از اعزاز واکرام نهایت زیاد این کثرت سلام اشاره بسوی این مطلب است که اکنون در اینجا رسیدید از تمام آفات و مصائب دائماً محفوظ و مصئون، صحیح و سالم می باشید هیچگونه آزار بشما نمیرسد، گاهی نه موت و نه فنا بر شما می آید ف۲

ع ۳۸ ۱۴

میوه های گوناگون و نهایت فراوان نه بیشتر کسی آنرا بر چیده و مانند میوه هائی موسمی دوقتی دنیا نیست که ختم شود بلکه ابدالآباد هر وقت و هر آن موجود میباشد - و بگرفتن آن هم هیچ نوع ممانعت و بندشی گاهی پیش نمی آید ف۵ حور باد و زنان دنیا که در جنت نصیب میشوند پیدائش و نشو و نمای آنها بقدرت خدا طوری میشود که همیشه خوبرو، خوش شکل خوش اندام و جوان می باشند دسخنان شیرین و ناز و انداز دلربا و بیساخته آنها نهایت جالب محبت است بر علاوه بعلی هم عمری باشند و با شوهران شان نیز تناسب عمر دائماً نگهبد اشته میشود ۱۲.

لَمَجْمُوْعُوْنَ ۙ اِلٰى مِيْقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّآلُّوْنَ

جمع کردہ شوند در میعاد روز مقرر باز ہر آئینہ شما اے گمراہان

ہمہ جمع کردہ شوند بوقت یک روز مقرر پس (بتحقیق) شما ای گمراہان

الْمُكَذِّبُوْنَ ﴿٥١﴾ لَاٰكِلُوْنَ مِنْ شَجَرٍ مِّنْ زَقُّوْمٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ ﴿٥٣﴾

دروغ شمارندگان خواہید خورد از درختان زقوم پس پُر خواہید کرد ازاں زقوم شکم ہارا

تکذیب کنندگان البتہ می خورید از درختی کہ آن زقوم است پس پر می کنید ازان شکم ہارا

فَشٰرِبُوْنَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيْمِ ﴿٥٤﴾ فَشٰرِبُوْنَ شُرْبَ الْهِيْمِ ﴿٥٥﴾ هٰذَا نُزُلُهُمْ

پس خواہید آشامید براں طعام از آب گرم پس خواہید آشامید مانند آشامیدن شتران مستسقی اینست مہمانی ایشاں

پس مینوشید بران از آب جوشان پس مینوشید مانند نوشیدن شتران تشنگی زدہ این است مہمانی ایشان

يَوْمَ الدِّيْنِ ﴿٥٦﴾ نَحْنُ خَلَقْنٰكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُوْنَ ﴿٥٧﴾ اَفَرَءَيْتُمْ مَّا تُمْنُوْنَ ﴿٥٨﴾

روز جزا ما آفریدیم شمارا پس چرا باور نمی کنید یعنی اعادہ را آیا می بینید آنچہ میریزید در رحم زنان ف۱

روز انصاف (جزا) ما آفریدیم شمارا پس چرا تصدیق نمی کنید پس خوب بنگرید (آیا دیدید) آبی راکہ میریزانید (در رحم زنان)

ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُوْنَهٗۤ اَمْ نَحْنُ الْخٰلِقُوْنَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا

آیا شما می آفرینید آنرا یا ما آفریننده ایم ف۲ ما معین کردیم درمیان شما مرگ را و نیستیم

آیا شما می آفرینید آنرا یا ما آفریننده ایم ف۱ ما مقرر کردیم درمیان شما مرگ را و ما نیستیم

نَحْنُ بِمَسْبُوْقِيْنَ ﴿٦٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُّبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِيْ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٦١﴾

ما عاجز کردہ شدہ ازانکہ عوض شما آریم قومے مانند شما و بیافرینیم شمارا در علیے کہ نمیدانید

عاجز شدہ ازانکہ عوض شما آریم قومی مانند شما و برانگیزانیم (بیافرینیم) شمارا در چیزی کہ نمی دانید

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُوْلٰى فَلَوْلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٦٢﴾ اَفَرَءَيْتُمْ مَّا تَحْرُثُوْنَ ﴿٦٣﴾

و ہر آئینہ دانستہ اید آفرینش نخستین را پس چرا پند نمی گیرید آیا دیدید آنچہ مے کارید

و بہ (تحقیق) دانستہ اید آفریدن نخستین را پس چرا یاد نمی کنید پس خوب بنگرید (آیا دیدید) آن چہ می کارید

ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُوْنَهٗۤ اَمْ نَحْنُ الزّٰرِعُوْنَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنٰهُ حُطٰمًا فَظَلْتُمْ

آیا شما میرویانید آنرا یا ما رویانندہ ایم اگر خواہیم بگردانیم آن زراعت را گیاہے درہم شکستہ بہ تعجب مانید

آیا شما میرویانید آن را یا مائیم رویانندہ ف۵ اگر خواہیم (ہر آئینہ) بگردانیم آنرا گیاہی درہم شکستہ پایمال شدہ کاہ بیدانہ

تَفَكَّهُوْنَ ﴿٦٥﴾ اِنَّا لَمُغْرَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُوْمُوْنَ ﴿٦٧﴾ اَفَرَءَيْتُمُ الْمَآءَ الَّذِيْ

گوئید ہر آئینہ ما غرامت کشندگانیم بلکہ ما محروم ماندگانیم آیا دیدید آن آب را کہ

پس تمام روز تعجب کنان می گوئید کہ (بتحقیق) ما قرضدار شدیم بلکہ ما بیبہرہ گانیم پس خوب بنگرید (آیا دیدید) آبی را کہ

تَشْرَبُوْنَ ﴿٦٨﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوْهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُوْنَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَآءُ

می آشامید آیا شما فرود آوردہ اید آں را از ابر یا ما فرود آرندگانیم اگر خواہیم

مینوشید آیا شما فرود آوردہ اید آن را از ابر یا مائیم فرود آرندہ ف۶ اگر بخواہیم

جَعَلْنٰهُ اُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُوْنَ ﴿٧٠﴾ اَفَرَءَيْتُمُ النَّارَ الَّتِيْ تُوْرُوْنَ ﴿٧١﴾ ءَاَنْتُمْ

شور بگردانیم آنرا پس چرا شکر نمی گوئید آیا دیدید آں آتش را کہ از میان شاخ درخت برمی آرید آیا شما

گردانیم آنرا شور پس چرا احسان نمی پذیرید (شکر نمی کنید) پس خوب بنگرید (آیا ندیدید) آتشی را کہ می افروزید (می برارید از درخت)

اَنْشَاْتُمْ شَجَرَتَهَآ اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِـُٔوْنَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنٰهَا تَذْكِرَةً وَّمَتَاعًا

آفریدہ اید درخت آنرا یا ما آفرینندہ ایم ما ساختیم اں درخت را برای پند و منفعت

آفریدید درخت آنرا یا مائیم آفرینندہ تنہا ما ساختیم آن درخت را برای یاددہانی (پند) و بکار بردن

لِّلْمُقْوِيْنَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٧٤﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِمَوٰقِعِ النُّجُوْمِ ﴿٧٥﴾

برائے مسافران پس بپاکی یاد کن پروردگار بزرگ خود را پس سوگند میخورم بافتادن ستارہا ف۳

برای صحرائیان (مسافران) پس بپاکی یاد کن نام پروردگار خود را کہ از ہمہ بزرگ است پس قسم میخورم بگردش ستارگان

روایات است کہ رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم آب را نوشیدہ میفرمود الحمد للہ الذی سقانا عذبا فراتا برحمتہ ولم یجعلہ ملحا اجاجا بذنوبنا۔ (ابن کثیر)

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی منی را ۱۲ ف۲ یعنی تقلیب میکنیم منی را از حالے بحالے تا آدمی پیدا مے شود واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی شہب واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۱ کدام کس است کہ در رحم مادر از نطفہ انسان رامی سازد۔ در آنجا تصرف ظاہری ہیچکی از شما نیز نفوذ ندارد۔ پس بدون ذات مقدس ماکیست کہ در قطرۂ آب چنین صورت دلپذیر را رسم می کند و باز دران روح میدمد۔ ف۵ در ظاہر تخم را شما در زمین میپاشید لیکن در داخل خاک آن را پرورش دادن باز آن را برآورد کشت سبز و خرم ساختن کار کیست؟ نسبت باین ہیچ دعوای ظاہری و سطحی ہم کردہ نمی توانید کہ آن تیار کردگی ماست ف۶ باران ہم بحکم ما میشود و در خزانہ ہائے زمین ہم آن آب را فقط ما ذخیرہ می کنیم شما چہ قدرت داشتید کہ آب را می ساختید و یا بدیہ خوشحالی زبردستی از ابرہا می ستانید ف۵ اگر بخواہیم آب شیرین زلال را بطرفۃ العین شور و زمحت تلخ بگردانیم کہ نہ آنرا نوشیدہ بتوانید و نہ بکار زراعت شما بیاید۔ پس شما احسان ما را قبول نمی کنید کہ ما چقدر بسیار خزائن آب شیرین را باختیار شما گذاشتہ ایم در بعض

ع ۲ | ۱۵

وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾

واین قسمیست بزرگ اگر بدانید هر آئینه این کتاب قرآنیست گرامیقدر نوشته شده است در کتاب پوشیده

و (تحقیق) این قسمی است اگر بدانید قسم بزرگ بتحقیق این قرآنی است با عزت نوشته شده در کتاب پوشیده

لَّا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾ تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ أَفَبِهَٰذَا الْحَدِيثِ

که دست نمی رسانند بآن مگر پاک کردگان فرستاده شده است از پروردگار عالمها آیا باین سخن

مس نمی کنند آن را مگر پاک ساخته شدگان (پاکان) فرو فرستاده شده از طرف پروردگار عالم اکنون آیا بر این سخن

أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ

شما انکار کننده اید و می سازید نصیبه خود آنکه شما بدروغ نسبت می کنید پس انگاه که رسد روح بحلقوم

شما سستی می کنید و می گیرید حصه خود را اینکه تکذیب می کنید آنرا پس چرا نه چون برسد

الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن

بنائے گلو و شما انگاه می بینید و ما نزدیک تریم باو به نسبت شما ولیکن

روح بگلو حال آنکه شما دران وقت می بینید و ما نزدیک تریم بسوی او نسبت بشما ولیکن

لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَا إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَا إِن كُنتُمْ

نمی نگرید پس اگر هستید غیر مقهور حکم الهی چرا باز نگردانید روح را اگر

نمی بینید پس چرا نه اگر هستید غیر مقهور حکم الهی (غیر جزا داده شدگان) چرا باز نمی گردانید آن روح را اگر هستید

صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّا إِن كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ

راست گوئید ف۲ پس اما اگر باشد مرده از نزدیک کردگان بارگاه الهی پس او راست راحت و گل خوشبو و بوستان

راست گویان پس اگر باشد آن مرده از جمله مقربین پس (برای او) راحت و روزی و بهشت

نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّا إِن كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾

نعمت و اما اگر باشد از اهل سعادت پس سلامت ست ای مخاطب خاطر ترا از اهل سعادت

پر نعمت است و اگر باشد او از اشخاص دست راست پس سلامتی برسد بتو از اشخاص دست راست ۵

وَأَمَّا إِن كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ

و اما اگر باشد از دروغ شمارندگان گمراهان پس او راست مهمانی از آب گرم و او راست در آمدن

و اگر باشد از مکذبین گمراهان پس (او راست) مهمانی از آب جوشان و انداختن

جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

بدوزخ هر آئینه این خبر درست بے شبه است پس بپاکی یاد کن پروردگار بزرگ خود را

به آتش بتحقیق این سخن همانا شایان یقین است پس بپاکی یاد کن نام پروردگار خود را که از همه بزرگ است

سُورَةُ الْحَدِيدِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ آيَةً وَأَرْبَعُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بار حم است

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ

بپاکی یاد کرد خدا را هر چه در آسمانها و زمین ست و اوست غالب دانا او راست پادشاهی

بپاکی یاد کرد الله را آنچه در آسمانها و زمین است و اوست غالب با حکمت مر او راست پادشاهی

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ

آسمانها و زمین زنده می کند و می میراند و او بر هر چیز تواناست اوست

آسمانها و زمین زنده می گرداند و می میراند و او بر هر چیز تواناست اوست

الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾ هُوَ الَّذِي

نخستین همه و اوست آخرین همه و اوست آشکار و اوست پنهان و او بهر چیز داناست اوست آنکه

پیش از همه و پس از (فنای) همه و اوست ظاهر و اوست پنهان و او بهر چیز داناست اوست آنکه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در لوح محفوظ

ف۲ مترجم گوید لفظ لولا داخل است بر مجموع نهاد اعادهٔ آن برائے تاکید است ۱۲.

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) می نویسد "یعنی فرشتگان آن کتاب را دست میزنند. آن کتاب یعنی قرآن است که در دستهای فرشتگان و یا در لوح محفوظ نوشته شده" و بعض ضمیر "لا یمسه" را بسوی قرآن راجع کرده است یعنی این قرآن را دست نمیزنند مگر مردمان پاک یعنی کسانیکه دل صاف و اخلاق پاک دارند ف۵ یک ثانیه هم او را باز داشته نمی توانید حتمی است که او به نشیمن حقیقی خود برسد اگر آن مرده از جملهٔ مقربین الهی است به بلندترین درجه راحت و عیش جسمانی و روحانی خواهد رسید و اگر از "اصحاب یمین" باشد باز هم برایش اندیشه و خطری نیست حضرت شاه صاحب (رحمه الله) می نویسد "یعنی از طرف آنها خود را جمع و آسوده دار" و یا این مطلب است که از طرف اصحاب یمین با و سلام خواهد رسید و یا باو گفته میشود که آینده برای تو سرتاسر سلامتی و امن است و تو در زمرهٔ "اصحاب یمین" شامل هستی در بعض احادیث است که برای میرنده پیش از موت این بشارت داده میشود هم چنین به مجرمان راجع به بدحالی و بدبختی آنها اطلاع داده میشود ۱۲.

ع ۳ — ۲۲ — ۱۶

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ ؕ

آفرید آسمانہا وزمین را در شش روز باز مستقر شد بر عرش

بیافرید آسمان ہا وزمین را در شش روز باز مستقر شد (قصد کرد) بر عرش

یَعْلَمُ مَا یَلِجُ فِی الْاَرْضِ وَمَا یَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا یَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا یَعْرُجُ

میداند آنچہ درمی آید بزمین وآنچہ برمے آید ازاں وآنچہ فرود می آید از آسمان وآنچہ بالا میرود

میداند آنچہ می دارید در زمین وآنچہ می برآید ازان وآنچہ فرود می آید از آسمان وآنچہ بالا میرود

فِیْهَا ؕ وَهُوَ مَعَكُمْ اَیْنَ مَا كُنْتُمْ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ ④ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ

اندراں واو با شماست ہر جاکہ باشید وخدا بآنچہ می کنید بیناست اوراست پادشاہی آسمانہا

دران واو باشماست ہر جاکہ باشید واللہ بہ آنچہ می کنید بیناست اوراست پادشاہی آسمانہا

وَالْاَرْضِ ؕ وَاِلَی اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ⑤ یُوْلِجُ الَّیْلَ فِی النَّهَارِ وَیُوْلِجُ النَّهَارَ

وزمین. وبسوئے خدا باز گردانیدہ میشود کارہا درمی آرد شب را در روز ودرمے آرد روز را

وزمین. وبسوئے اللہ باز گردانیدہ میشود کارہا ہمہ داخل می کند شب را در روز وداخل می کند روز را

فِی الَّیْلِ ؕ وَهُوَ عَلِیْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ⑥ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاَنْفِقُوْا

در شب. واو داناست بمکنون سینہا ایمان آرید بخدا ورسول او وخرج کنید

در شب. واو داناست بہ آنچہ در سینہ ہاست ایمان آرید بہ اللہ وبہ رسول او وخرج کنید

مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَخْلَفِیْنَ فِیْهِ ؕ فَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ

از جملہ آں مال کہ ساختہ است شمارا جانشین دیگراں دروے پس آناں کہ ایمان آوردند وخرج کردند از شما ایشانراست مزد

از آنچہ کہ بدست شما دادہ است نائب خود ساختہ دران (از جملہ آن مالی کہ ساختہ است شمارا جانشین دیگران) پس آنکہ ایمان آوردند از شما و

كَبِیْرٌ ⑦ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُوْلُ یَدْعُوْكُمْ لِتُؤْمِنُوْا بِرَبِّكُمْ

بزرگ وچیست شمارا کہ ایمان نیارید بخدا ورسول او دعوت می کند شمارا کہ ایمان آرید بپروردگار خویش

بزرگ وچہ شدہ شمارا کہ ایمان نمی آرید بہ اللہ در حالیکہ رسول میخواند شمارا کہ ایمان بیارید بہ پروردگار خود

وَقَدْ اَخَذَ مِیْثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِیْنَ ⑧ هُوَ الَّذِیْ یُنَزِّلُ عَلٰی عَبْدِهٖۤ

وہر آئینہ عہد گرفتہ است از شما اگر ہستید باور دارندہ واوست آنکہ فرو میفرستد بر بندہ خود

و(بتحقیق) گرفتہ است عہد محکم از شما اگر ہستید مؤمنان ع۱ اوست آنکہ فرو میفرستد بر بندہ خود

اٰیٰتٍۭ بَیِّنٰتٍ لِّیُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَی النُّوْرِ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَءُوْفٌ

آیات واضح تا بیروں آرد شمارا از تاریکی ہا بسوئے روشنی وخدا بر شما بخشایندہ

آیات واضح تا بیرون آرد شمارا از تاریکی ہا بسوئے روشنی و(بتحقیق) اللہ بشما نرمی کنندہ (بخشایندہ)

رَّحِیْمٌ ⑨ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوْا فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِیْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَ

مہربان ست وچیست شمارا کہ خرج نکنید در راہ خدا وخدا راست واپس گذاشتہ آسمانہا و

مہربان است وچہ شدہ شمارا کہ خرج نمی کنید در راہ اللہ وخدا راست میراث آسمانہا و

الْاَرْضِ ؕ لَا یَسْتَوِیْ مِنْكُمْ مَّنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقٰتَلَ ؕ اُولٰٓئِكَ

زمین. و ع۲ برابر نیست از شما آنکہ خرج کرد پیش از فتح مکہ وقتال کرد باآنکہ این چنین عمل بعد ازین فتح مکہ کردہ باشد

زمین برابر نیست از شما آن کہ خرج کرد پیش از فتح مکہ ومقاتلہ کرد آن گروہ

اَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِیْنَ اَنْفَقُوْا مِنْۢ بَعْدُ وَقٰتَلُوْا ؕ وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ

در مرتبہ بزرگ ترند از آنانکہ خرج کردند بعد از فتح وقتال کردند وہر یک را وعدہ دادہ است خدا

بزرگ ترند از روی درجہ از آنان کہ خرج کردند بعد از فتح ومقاتلہ کردند وہر دو فریق را وعدہ دادہ است اللہ

الْحُسْنٰی ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِیْرٌ ⑩ مَنْ ذَا الَّذِیْ یُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا

حالتِ نیک وخدا بآنچہ می کنید خبردار ست وکیست آنکہ قرض دہد خدارا قرض دادن

نیکوی (بہشت) وخدا بہ آنچہ می کنید خبردار است کیست آنکہ قرض دہد اللہ را قرض دادن

ف۲ یعنی ہر کسیکہ بمیرد آنچہ بگذارد ملک خدا باشد پس آن بخل کردن نہایت شنیع است ۱۲

یعنی پیش آن نمی ماند کہ کسیکہ ارادۂ باور کردن رادا شتہ باشد باور نکند وکسیکہ باور کردہ باشد از باور کردن ومیثاق خود برگردد ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی روز الست بربکم ۱۲ ف۲ یعنی ہر کسیکہ بمیرد آنچہ بگذارد ملک خدا باشد پس آن بخل کردن نہایت شنیع است ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ از ایمان آوردن بر اللہ ویا از تعقیب راہ ہای معرفت ویقین کدام چیز مانع شما میشود ودرین معاملہ سستی، تنبلی وتغافل چرا باشد غور ودقت کنید وقتیکہ رسول خدا شمارا بسوی کدام چیز غیر مانوس معقول بلکہ بطرف پروردگار رومزنی حقیقی شما دعوت می کند کہ عقیدۂ آن در اصل فطرت شما ودیعت نہادہ شدہ ونیز اقرار ربوبیت او تعالیٰ را پیش از آمدن خود بدنیا کردہ اید چنانچہ تاثیر آن اقرار یک اندازہ تا بلرزد چیزی در قلوب بنی آدم یافت میشود وباز بذریعۂ دلائل وبراہین وارسال رسل یاد دہانی وتجدید آن عہد وپیمان ازلی نیز کردہ شدہ وانبیای سابقین از امت ہای خود این عہد را ہم گرفتند کہ بہ اتباع خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم خواہند پرداخت نیز بسیاری از شما ہستند کہ بر دست مبارک رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم عہد (بیعت) بستہ کردہ اند کہ بر سمع وطاعت و انفاق فی سبیل اللہ وغیرہ امور ایمانیہ پای بند شوند پس بعد از این مبادی

ع ۱۰ ‏ ۱۷

حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗ وَلَهٗ اَجْرٌ كَرِيْمٌ ① يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ

نیک پس دو چندان دهد الله آن قرض را برای او و او راست مزد بزرگ　یاد کن روزیکه ببینی مردان مسلمان را و زنان مسلمان را

نیکو پس دو چند می کند آنرا برای او و او راست ثواب گرامی　روزیکه ببینی مردان مسلمان　و زنان مسلمان را

يَسْعٰى نُوْرُهُمْ بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ بُشْرٰىكُمُ الْيَوْمَ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ

باین صفت که می شتابد نور ایشان پیش دست ایشان و بجانب راست ایشان گفته شود مژده باد شما را امروز شما راست بوستانها میرود

که می شتابد نور ایشان پیش روی ایشان و بطرف های راست ایشان (گفته میشود) مژده باد شما را امروز شما راست بوستانها که میرود

تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ② يَوْمَ يَقُوْلُ

زیر آن جوی ها جاوید باشید آن جا اینست　مطلب یابی　بزرگ　روزیکه گویند

زیر درختان آن جویها جاویدان باشند در آن　همین است　کامیابی　بزرگ　روزیکه می گویند

الْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا انْظُرُوْنَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُّوْرِكُمْ ۚ

مردان منافق و زنان موافق با مسلمانان بنظر شفقت نگرید بسوی ما تا روشنی گیریم　از　نور　شما

مردان منافق　و زنان منافق مسلمانان را انتظار ما را بکشید تا روشنی بگیریم　از　نور شما

قِيْلَ ارْجِعُوْا وَرَآءَكُمْ فَالْتَمِسُوْا نُوْرًا ۗ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُوْرٍ لَّهٗ بَابٌ ۭ

گفته شود باز گردید پس پشت خویش پس بجوئید روشنی را (ف۱) پس بنا کرده شود در میان ایشان دیوارے که او را دروازه باشد

گفته می شود باز گردید　در عقب خود پس بجوئید روشنی را پس ایستاده کرده شود در میان ایشان دیواری که او را دروازه　باشد

بَاطِنُهٗ فِيْهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهٗ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ③ يُنَادُوْنَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ

اندرون آن دیوار در آنجا رحمت ست و بیرون آن دیوار بجانب پیش او عذاب ست آواز دهند منافقان مسلمانان را آیا ما نبودیم

در داخل آن رحمت است و از طرف بیرون آن عذاب است ندا کنند منافقان مسلمانان را　آیا ما نبودیم

مَّعَكُمْ ۭ قَالُوْا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ

همراه شما گفتند آرے ولیکن شما در بلا افگندید خویشتن ما را و انتظار کردید (ف۲) و شک آوردید　و فریفته کرد شما را

همراه شما گویند آری ولیکن شما در بلا افگندید نفس های خود را و انتظار بردید (بمسلمانان حوادث بدرا) و شک کردید و فریفت شما را

الْاَمَانِيُّ حَتّٰى جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ④ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ

آرزوها تا آنکه برسید فرمان خدا (ف۳) و فریب داد شما را در فرمانبرداری خدا شیطان فریبنده　پس امروز فرا گرفته نشود

آرزوها تا آنکه رسید حکم خدا　و فریب داد شما را به (کرم) الله شیطان فریبنده　پس امروز قبول نمی شود

مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَّلَا مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۭ مَاْوٰىكُمُ النَّارُ ۭ هِيَ مَوْلٰىكُمْ ۭ وَ

از شما فدا (عوضی) و نه از کافران گرفته شود　جای شما آتش ست　همان　آتش　لایق شما ست　و

از شما فدیه و نه از　کافران جای همه شما دوزخ است　همان　آتش رفیق (لایق) شماست　و

بِئْسَ الْمَصِيْرُ ⑤ اَلَمْ يَاْنِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ

بد باز گشت ست وے　آیا وقت نرسیده است مسلمانان را که نیایش کند دل ایشان وقت یاد کردن خدا

بد باز گشت است　آیا وقت آن نرسیده مومنان را که بترسد　دل های ایشان　از یاد کردن الله

وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ۙ وَلَا يَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ

و وقت یاد آوردن آنچه آمده است از وحی الٰهی و نباشند مانند آنانکه داده شده است ایشانرا کتاب پیش ازین پس دراز گشت

و آنچه فرود آمده از دین حق و نباشند　مانند　آنانکه　داده شده است ایشانرا کتاب پیش (ازین) پس دراز شد

عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوْبُهُمْ ۭ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ⑥ اِعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ

بر ایشان　امدت　پس سخت شد دل ایشان　و بسیارے از ایشان بدکاران اند　بدانید　که خدا

بر ایشان زمان پس سخت شد دل هائے ایشان و بسیاری از ایشان نافرمانند　بدانید که الله

يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۭ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ⑦ اِنَّ

زنده می کند　زمین را بعد از مرده بودن آن هر آئینه بیان کردیم برائے شما نشانها بود که شما　دریابید　هر آئینه

زنده می گرداند　زمین را بعد از مردن آن (هر آئینه) واضح بیان کردیم برای شما نشانها را شاید شما تعقل کنید　بتحقیق

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی در دنیا روید و تحصیل نور کنید که اینجا تحصیل نور نیست والله اعلم ۱۲۔

ف۲ یعنی هزیمت مسلمانان را ۱۲ ف۳ یعنے اجل ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ درست است در دنیا ظاهراً همرا ما بودید و بزبان دعوی اسلام می کردید مگر حال باطنی شما این بود که گرفتار لذات و شهوات شده راه نفاق را اختیار کرده بودید و نفس خود را فریب داده خود را در هلاکت انداختید۔ باز هیچ توبه نکردید بلکه منتظر بودید که آیا چه وقت آینده اسلام و مسلمانان مورد کدام آفت بلا واقع میشوند و راجع بدین دائماً مبتلای شکوک و شبهات بودید در همین فریب گرفتار بودید که در آینده هیچ جزای این کردار و رفتار منافقانه بشما نمی رسد بلکه این خیالات و توقعات را بدماغ خود پرورانیدید که عنقریب این همه شور و غلغله اسلام و مسلمانان بپایان خواهد رسید، بالاخر ما غالب میشویم می مانند قصه آخرت پس درانجا هم بکدام حیله نجات خواهیم یافت، شما مست این خیالات بودید که حکم الله متعال رسید و گلوی شما را مرگ فشار داد و آن دغاباز کلان (شیطان) شما را انداه کشیده چنان محروم تان نمود که اکنون هیچ راه رستگاری باقی نمانده ۱۲۔

الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ

مردان خیرات دہندہ وزنان خیرات دہندہ و آنانکہ قرض دادہ اند خدارا قرض نیک دوچند دادہ شود

مردان صدقہ دہندہ و زنان صدقہ دہندہ و آنانکہ قرض میدہند خدارا قرض نیک دوچند دادہ میشود

لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿۸﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ

ایشان را و ایشان راست مزد گرامی قدر و آنانکہ ایمان آوردند بخدا و پیغمبران او آن جماعہ ایشانند صدیقان

بایشان و ایشان راست ثواب گرامی و کسانیکہ ایمان آوردہ اند بہ اللہ و تمام رسولان او آن گروہ ایشانند ایمان داران راست

وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا

و شہیدان نزدیک پروردگار خویش ایشانراست مزد ایشان و نور ایشان و آنانکہ کافر شدند و دروغ شمردند

و گواہانند نزد پروردگار خود ایشان راست ثواب ایشان و نور ایشان عہ و کسانیکہ منکر شدند و تکذیب کردند

بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿۹﴾ اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ

آیات مارا آن جماعہ اہل دوزخ اند بدانید کہ زندگانی دنیا بازیست و بیہودگیست و آرایش ست

آیات مارا آن گروہ اہل دوزخ اند بدانید کہ زندگانی دنیا بازی و تماشا و آرایش

وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ ۖ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ

و خودستائے است درمیان خویش و از یکدیگر زیادہ طلبی ست در مالہا و فرزندان مانند بارانے کہ بشگفت آورد زراعت کنندگان را

و خودستائی است درمیان تان و زیادہ طلبی است در مالہا و اولاد مانند بارانی کہ خوش ساخت (بہ تعجب آورد) زراعت کنندگان را

نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا ۖ وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ

رستنی او باز خشک شود پس زرد بہ بینی آنرا باز درہم شکستہ گردد و در آخرت عذاب

سبزہ آن باز بقوت می آید (خشک میشود) پس می بینی آنرا زرد شدہ پس میشود درہم شکستہ (پایمال شدہ) و در آخرت عذاب

شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ ۚ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ

سخت ست و نیز آمرزش ست از جانب خدا و خوشنودیست و نیست زندگانی دنیا مگر بہرہ کہ

سخت است و نیز آمرزش از جانب خدا و رضامندی است و نیست زندگانی دنیا مگر متاع

الْغُرُورِ ﴿۲۰﴾ سَابِقُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ

باعث فریب باشد سبقت کنید بسوے آمرزش از جانب خدا و بسوے بہشتے کہ پہنائی او مانند پہنائے آسمان

فریب بشتابید بسوی آمرزشی کہ از جانب پروردگار شماست و بسوی بہشتی کہ پہنائی آن مانند پہنائی آسمان

وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ

و زمین باشد آمادہ کردہ شد برائے آنانکہ ایمان مے آرند بخدا و پیغامبران او اینست فضل خدا میدہد ش

و زمین است آمادہ کردہ شدہ برای آنانکہ ایمان آوردہ اند بہ اللہ و رسولان او این است فضل خدا میدہد آنرا

مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿۲۱﴾ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ

بہرکہ خواہد و خدا خداوند فضل بزرگست نرسید ہیچ مصیبتے در زمین

بہرکسی کہ بخواہد و خدا صاحب فضل بزرگ است نمیرسد ہیچ مصیبتی در زمین

وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿۲۲﴾

و نہ در جان شما مگر نوشتہ شدہ است در کتابے پیش از آنکہ بیافرینیم آن مصیبت را ہر آئینہ این کار بر خدا آسان ست

و نہ در نفس ہائے شما مگر نوشتہ شدہ است در کتابی پیش از آن کہ بیافرینیم آن را بتحقیق این بر اللہ آسان است عہ

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ

خبر دادہ ایم تا اندوہ نخورید بر آنچہ رفت از دست شما و تا شادمان نشوید بآنچہ عطا کرد شمارا و خداتعالی دوست نمی دارد ہر تکبر کنندہ

خبر دادیم تا اندوہ نخورید بر آنچہ رفت از دست شما و شادمان نشوید بہ آنچہ دادہ است شمارا و خدا دوست نمی دارد ہر متکبر

فَخُورٍ ﴿۲۳﴾ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ۗ وَمَنْ يَتَوَلَّ

خودستاینده را دوست نمی دارد آنان را کہ بخل می کنند و مردمان را بہ بخل مے فرمایند و ہر کہ روگردان شود

فخر کنندہ را آنانند کہ بخل می کنند و امر می کنند مردم را بہ بخل عہ و ہر کہ روبگرداند

مسابقہ کان خروج کردن کار آن متوکلین و صاحبان ہمت است کہ پول را دوست ندارند و میدانند کہ رنج و راحت فقط از جانب یمان مالک علی الاطلاق است ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عہ مترجم محقق (رحمہ اللہ) بظاہر عطف (الشہداء) را بر (الصدیقون) قبول کرد است یعنی کسانیکہ بر اللہ و جمیع پیغمبران او کاملاً ایمان آوردند (باید اثر یقین آنہا در اعمال و احوال آنہا ظاہر باشد) ایمانداران راست

۲ در اسخ ہمیں مردم اند ہمین حضرات نزد اللہ تعالیٰ گواہ احوال دیگر مردم اند۔ کما قال.. وکذلک جعلنکم امۃ وسطا لتکونوا شہداء علی الناس و یکون الرسول علیکم شہیدا (بقرہ رکوع ۱۷) الحاصل آخرت باین ایمانداران راسخ قرار عمل و درجہ ایمان شان ثواب و روشنی اعطا میشود (تفسیر این آیت بچندین رقم دیگر نیز کردہ شدہ این مختصر گنجایش نقل مفصل آن را ندارد)

عہ علم اللہ تعالیٰ بہر چیز علم ذاتی است و نیز حمت آنرا حاصل نکردہ بنابراین برائے وی چہ مشکل است کہ مطابق علم محیط خویش تمام واقعات و حوادث را قبل از وقوع در لوح محفوظ درج فرماید

عہ عادت اکثر دولتمندان متکبر این است کہ بسیار لاف و گزاف میزنند مگر چون نام انفاق گرفتہ شود پولی از جیب شان نمی برآید توفیق رفیق شان نمی شود کہ خود شان در کدام کار نیک بدہند بر علاوہ دیگران را ہم بہ قول و فعل خود چنین تعلیم میدہند در موقع مناسب

فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿۵﴾ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنٰتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ

هرآئینه خدا اهمو نست بے نیاز ستوده هرآئینه فرستادیم پیغامبران خود را به نشان های روا ضح و فرود آوردیم همراه ایشان

پس (هرآئینه) الله او ست بی نیاز موصوف بصفات پسندیده (بتحقیق) فرستادیم رسولان خود را بانشانها و فرود فرستادیم باایشان

الْكِتٰبَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۚ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ

کتاب و ترازو تا قائل کنند مردمان بالنصاف و فرود آوردیم آهن را بسبب آں جنگ

کتاب و ترازو را تا قائم باشند مردم به انصاف و فرود آوردیم آهن را دران جنگ

شَدِيدٌ وَمَنٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَن يَنصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ

سخت ست و منفعت هاے دیگر براے مردمان و تا بداند خداکسے را که نصرت دهد خدا را غائبانه پیغمبران او را

سخت است و منفعت هاست برای مردمان و تا معلوم کند الله کسی را که مدد می کند خدا را و رسولان او را نادیده (در غیاب)

إِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿۶﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا

هرآئینه خدا توانا ئے غالب ست و هرآئینه فرستادیم نوح را و ابراهیم را و نهادیم در اولاد ایشان

بیشک الله توانا غالب است و (بتحقیق) فرستادیم نوح و ابراهیم را و نهادیم در اولاد هردوی ایشان

النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ فَمِنْهُم مُّهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُونَ ﴿۷﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰى

پیغامبری و کتاب پس بعض ایشان راه یابنده است و بسیارے از ایشان بدکار انند باز فرستادیم از

پیغمبری و کتاب را پس بعضی از ایشان راه یافتگان اند و بسیاری از ایشان نافرمان اند باز از عقب فرستادیم بر

آثٰرِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنٰهُ الْإِنجِيلَ ۚ وَجَعَلْنَا

پے ایشان پیغامبران خود را و از پے آوردیم عیسی پسر مریم را و دادیمش انجیل و نهادیم

قدمهای ایشان پیغمبران خود را و از عقب فرستادیم عیسی پسر مریم را و دادیم او را انجیل و نهادیم

فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً ۚ وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا

در دل تابعان او مهربانی و بخشایش و گوشه نشینی که خود پیدا کرده بودند آنرا

در دل های پیروان او نرمی و مهربانی و ترک دنیا که آنها نو پیدا کرده بودند آنرا

مَا كَتَبْنٰهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوٰنِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۖ

فرض نساخته بودیم بر ایشان لیکن اختراع کردند بطلب خوشنودی خدا پس نگاه داشت آں نکردند حق نگهداشتن آں

فرض نگردانیده بودیم آنرا بر ایشان لیکن اختراع کردند برای طلب خوشنودی الله پس رعایت نکردند آنرا چنانکه حق رعایت آن بود

فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُونَ ﴿۲۷﴾ يٰأَيُّهَا الَّذِينَ

پس عطا کردیم آنان را که ایمان آوردند از ایشان مزد ایشان و بسیارے از ایشان بدکار انند اے آنانکه

پس دادیم آنان را که ایمان آوردند از ایشان پاداش ایشان و بسیاری از ایشان نافرمان اند ۴ اے

آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِ وَيَجْعَل

ایمان آورده اید به پیغمبران سابق بترسید از خدا و ایمان آرید به پیغامبر او ۲ تا بدهد شمارا دو حصه از رحمت خود و بدهد

مومنان بترسید از خدا و ایمان آورید به پیغمبر او تا بدهد شمارا دو حصه از رحمت خود و بنهد

لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۲۸﴾ لِّئَلَّا يَعْلَمَ

شمارا نورے که راه روید بآں و تا بیامرزد شمارا و خدا آمرزگار مهربان ست خداسے بایں مقدمه خبرداد تا بدانند

در شما نوری که راه روید به آن و بیامرزد شمارا و خدا آمرزگار مهربان است تا بدانند

أَهْلُ الْكِتٰبِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِّن فَضْلِ اللّٰهِ ۙ وَأَنَّ الْفَضْلَ

اہل کتاب که ایشاں قادر نیستند بر چیزے از فضل خدا و بدانند که فضل

اہل کتاب که قدرت ندارند بر چیزی از فضل خدا و آنکه بتحقیق فضل

بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿۲۹﴾

بدست خدا است میدهد آنرا بهر که خواهد و خدا صاحب فضل بزرگ ست

بدست الله است میدهد آنرا بهر که بخواهد و خدا صاحب فضل بزرگ است ۵

فتح الرحمن

ف۱ یعنی محمد صلی الله علیه وسلم ۱۲ ف۲ یعنی محمد صلی الله علیه وسلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۴ از همین آنها اکثر نافرمان اند بنابران به خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ایمان نمی آورند اگرچه حقیقت آن میدانند

ف۵ اہل کتاب احوال پیغمبران سابق را شنیده آرزو می کردند که افسوس ما از آن پیغمبران خیلی پسان پیدا شدیم برای ما بدست آمدن آن درجات محال است که صحبت انبیاء حاصل میشود «بدانید که ایزد متعال این رسول را مبعوث فرموده در صحبت او میتوان نسبت به سابق دو چند کمال و بزرگی بدست آورد و فضل خدا موقوف نشده است

تنبیه - حضرت شاه صاحب رحمه الله تفسیر آیت را افراز فوق کرده است لیکن از اکثر سلف منقول است که درین موقع «لئلا یعلم» بمعنی «لکی یعلم» است یعنی تا آن اہل کتاب (که ایمان نیاورده اند) بدانند که آنها بر فضل خدا قدرت ندارند و فضل فقط بدست الله است بهر که بخواهد ارزانی میفرماید چنانچه کسانیکه از اہل کتاب بر خاتم الانبیاء (صلی الله علیه وسلم) ایمان آوردند برایشان این فضل کرد که بایشان دو چند اجر داده میشود و خطاهای گذشته شان معاف و برای ایشان روشنی مرحمت می گردد و کسانیکه ایمان نیاوردند آنها ازین انعامات محروم اند ۱۲

ع ۳ | ۱۹ | ع ۴ | ۲۰

سورة المجادلة مدنية وهي اثنتان وعشرون آية وثلاث ركوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا

ف۱ هر آئینه شنید خدای تعالی سخن آں زن که گفتگو میکرد باتو در باب شوهر خود

(بتحقیق) شنید الله سخن آن زن را که گفتگو می کرد باتو درباره شوهر خود

وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾

و شکایت می کرد پیش خدا و خدا می شنید گفتگو کردن شما هر آئینه خدا شنوا بیناست

و فریاد می کرد بحضور الله و خدا می شنید سوال و جواب هر دوی شمارا بتحقیق الله شنوا بیناست

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ ۖ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ

آنانکه از شما ظهار می کنند بازنان خود ف۲ نیستند آں زنان مادران ایشاں نیستند مادران ایشاں

آنانکه ظهار می کنند از شما بازنان خود می گردند آن زنان مادران ایشان نیستند مادران ایشان

إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ

الا آنانکه زاده اند ایشاں را و هر آئینه ایں ظهار کنندگان می گویند سخن نامعقول و می گویند دروغ و هر آئینه خدا

مگر آنانکه زائیده اند ایشانرا و (هر آئینه) ظهار کنندگان می گویند سخن نامعقول و دروغ و (بتحقیق) الله

لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا

عفو کننده آمرزگار ست و آنانکه ظهار می کنند بازنان خود باز رجوع می کنند در مخالفت آنچه گفتند

عفو کننده آمرزگار است و آنانکه ظهار می کنند بازنان خود باز رجوع می کنند به تدارک آنچه گفته اند

فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا ۚ ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

پس واجب ست آزاد کردن بنده پیش ازانکه زن و مرد با یکدیگر دست رسانند ایں حکم پند داده میشود شمارا باں و خدا بآنچه می کنند

پس واجب است آزاد کردن بنده پیش ازانکه زن و مرد با یک دیگر تماس کنند این حکم کفارت پند داده میشوید به آن و خدا به آنچه می کنید

خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا ۖ

خبردار ست پس هر که نیابد بنده را پس بر وے واجب ست روزه داشتن دو ماه پے در پے پیش ازانکه هر دو با یکدیگر دست رسانند

خبردار است پس هر که نیابد (غلام) پس بروی است روزه داشتن دو ماه پی در پی پیش ازانکه زن و مرد با یک دیگر تماس کنند

فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ۚ ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ

پس هر که نتواند ایں را پس طعام دادن شصت فقیر ایں حکم برائے آنست که منقاد شوید خدا را و پیغامبر او را

پس هر که (روزه گرفتن) نتواند پس بر او ست طعام دادن شصت مسکین این حکم برائی آن است که منقاد شوید بخدا و رسول او

وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۗ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ

و ایں احکام حدہائے مقرر کرده خداست و کافرانرا عذاب درد دهنده باشد هر آئینه آنانکه مخالفت می کنند

و این حدود مقرر کردهٔ خداست و منکران را عذاب دردناک است (هر آئینه) آنانکه مخالفت می کنند

اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ

با خدا و رسول او خوار کرده شد ایشانرا چنانکه خوار کرده شده آنانرا که پیش ازایشاں بودند و هر آئینه فرود آوردیم آیات

با خدا و رسول او ذلیل کرده شدند چنانکه ذلیل کرده شده بودند آنانکه پیش از ایشان بودند و (هر آئینه) فرو فرستادیم آیات

بَيِّنَاتٍ ۚ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ

واضح و کافران را عذاب خوار کننده است روزیکه برانگیزد ایشانرا خدا همه یکجا پس خبر دهد ایشانرا

بسیار واضح را و کافران را عذاب ذلت (اهانت کننده) است روزیکه برانگیزد ایشانرا خدا همه یک جا پس خبر دهد ایشانرا

بِمَا عَمِلُوا ۚ أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾

بآنچه کرده بودند یاد داشت آنرا خدا و ایشاں آنرا فراموش کردند و خدا بر همه چیز مطلع ست

بر آنچه کرده بودند شمرده است آنرا خدا و ایشان فراموش کردند آن را و خدا بر همه چیز آگاه است

فتح الرحمن

ف۱ زنے را شوهر او گفت انتِ علیّ کظهر امی یعنی تو برمن مانند پشت مادر منی آن زن پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمد و این ماجرا عرض کرد فرمود ندکه حرام شدی آن زن کثرت عیال و قلت مال عرض کرد خدا استغاثه این آیت فرستاد ۱۲

ف۲ یعنی تشبیه دهند زنان خود را به پشت مادر ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حرکتی که در زمانه جاهلیت کرده اید معاف است۔ اکنون بعد از نزول هدایت چنین حرکت اقدام مکنید و پیش از قربت بالعیال خود کفاره بدهید اگر بغلط این کار از شما سر زند توبه کرده از الله معافی بخواهید ف۵ کار مومنان صادق نیست که از حدود مقررهٔ خدای تجاوز کنند باقی مانند کافران که حدود مقررهٔ خدا را هیچ پروا نمی کنند بلکه بکفر و خواهش خود حدود مقرر می کنند از ایشان صرف نظر کن چه برای آنها عذاب دردناک مهیاست۔ چنین مردم در زمانه پیش هم ذلیل و خوار شدند و حال هم نصیب شان رسوائی است۔ بعد از استماع آیات صاف و روشن خدای تعالی بر انکار پافشاری کردن و احکام خدای را عزت و احترام ننمودن مرادف گرفتار کردن است خود را در عذاب ذلت آور ۱۲

ع ۱

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى

آیا ندیدی که خدا میداند آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست نمی باشد هایکدیگر راز گفتن

آیا ندیدی که الله میداند آنچه در آسمان ها و آنچه در زمین است نمی باشد بیان راز

ثَلٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ

سه شخص مگر خدا چهارم ایشان ست و نمی باشد راز گفتن پنج شخص الا خدا ششم ایشانست و نه کمتر ازین

سه نفر مگر خدا چهارم ایشان است و نمی باشد راز گفتن پنج نفر مگر خدا ششم ایشان است و نمی باشد کمتر از آن

وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ۖ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ

مگر خدا بایشانست و نه زیاده ازین مگر خدا بایشانست هر کجا باشند باز دهد ایشان را روز قیامت آنچه کرده اند

و نه زیاد تر از آن مگر خدا با ایشان است هر جائیکه باشند باز خبر دهد ایشانرا به آنچه کرده اند در روز قیامت

إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ① أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ

هر آئینه خدا بهر چیز داناست آیا ندیدی بسوی آنانکه منع کرده شد ایشانرا از با یکدیگر راز گفتن ف۱ باز

به تحقیق الله بهر چیز داناست آیا ندیدی بسوی آنانکه منع کرده شده اند از راز گفتن باهم باز

يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنٰجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوٰنِ وَمَعْصِيَتِ

عود می کنند در آنچه از آن منع کرده شد ایشانرا و با یکدیگر راز می گویند در باب گناه و تعدی و نافرمانبرداری

می گردند بدان چیزیکه نهی کرده شده بودند از آن و با یک دیگر راز می کنند بگناه و تجاوز و نافرمانی

الرَّسُولِ ۖ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ ۙ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ

پیغامبر و چون بیایند پیش تو دعا کنند ترا بان کلمه که دعا نکرده است ترا خدا بان ف۲ و می گویند در دل خویش

پیغمبر و چون بیایند پیش تو دعا کنند (تحیت گویند) ترا به آنچیزیکه تحیت نگفته است ترا به آن الله و می گویند در دل (میان) خود

لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ ۚ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ②

چرا نه عذاب می کند مارا خدا بسبب آنچه می گوئیم ف۳ بس ست ایشان را دوزخ در آیند آنجا پس بد جائیست دوزخ

چرا عذاب نمی کند ما را الله بسبب آنچه می گوئیم بس است ایشانرا دوزخ داخل میشوند در آن پس بد مرجع است دوزخ

يٰأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنٰجَيْتُمْ فَلَا تَتَنٰجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوٰنِ وَمَعْصِيَتِ

ای مسلمانان چون بایک دیگر راز گوئید پس باید که راز مگوئید در باب گناه و تعدی و نافرمانبرداری

ای آن کسانیکه ایمان آورده اید چون بایکدیگر راز گوئید (سرگوشی کنید) پس باید سرگوشی نکنید در سخن گناه و زیادتی و نافرمانی

الرَّسُولِ وَتَنٰجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ③

پیغامبر و راز گوئید در باب نیکوکاری و پرهیزگاری و بترسید از خدائے که بسوئے او حشر کرده خواهید شد

رسول و سرگوشی کنید به نیکی و پرهیزگاری و بترسید از خدائیکه بحضور او جمع کرده میشوید

إِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطٰنِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا

جز این نیست که راز گفتن بدان از کار شیطان ست تا اندوهگین کند مسلمانان را و نیست هیچ زیان رساننده بایشان

(جز این نیست) که سرگوشی کردن از کار شیطان است تا اندوهگین کند آنانی راکه ایمان آورده اند حالانکه نیست هیچ زیان رساننده بایشان

إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ④ يٰأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

مگر باراده خدا و بر خدا باید که توکل کنند مسلمانان ای مسلمانان

مگر باراده خدا و خاص بر الله باید توکل کنند مؤمنان ای کسانیکه ایمان دارید

إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجٰلِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا

چون گفته شود شما را که کشاده بنشینید در مجلس ها پس کشاده کنید جائے را تا کشاده کند خدا برائے شما هر مشکلے را و چون گفته شود برخیزید

چون گفته شود شمارا فراخ بنشینید در مجلس ها پس کشاده کنید جای را تا کشادگی دهد الله شمارا و چون گفته شود برخیزید

فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ ۙ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ ۚ وَاللَّهُ

پس برخیزید تا بلند کند خدا مرتبها برائے آنانکه ایمان آورده اند از شما و آنانکه عطا کرده شده است ایشانرا علم و خدا

پس برخیزید تا بلند کند خدا آنانی را که ایمان آورده اند از شما و آنانی را که عطا کرده شده علم درجات و خدا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی یهود که راز ایشان در ایذای مسلمین بود والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی بجای السلام علیک السام علیک گویند یعنی مرگ بر تو باد ۱۲

ف۳ یعنی اگر پیغامبر راست ست بایستی که ما را عذاب رسیدے والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر در مشوره فقط دو نفر باشند در صورت اختلاف آن دو نفر ترجیح دشوار می گردد بنا بران در معاملات مهمه عموماً عدد طاق را مقرر می کنند بعد از یک طاق اول سه بود و باز پنج - شاید از همین سبب این دو عدد را اختیار فرمود بعد از آن به ولا ادنی من ذلک ولا اکثر تعمیم نمود - و اینکه حضرت عمر رض شورای خلافت را در شش صحابه دائر کرد (حالانکه عدد شش طاق نیست) شاید از سببی باشد که در آن وقت همین شش نفر برای امر خلافت نسبت بدیگران اهل و مستحق تر بودند لهذا از هیچ یکی از آنها صرف نظر نمی شد نیز انتخاب خلیفه از جمله همین شش نفر بعمل می آمد پس ظاهر است که غیر از شخص انتخاب شده عدد رای دهندگان به پنج بالغ میشود - باز هم احتیاطاً حضرت عمر رض بصورت مساوات تعداد رای دهندگان نام عبدالله ابن عمر رض را گرفته بود - والله تعالیٰ اعلم ۱۲

بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ⑤ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا

بآنچه می کنید خبردار ست — ای مسلمانان چون خواهید که راز گوئید با پیغامبر پس نخست بدهید

به آنچه می کنید خبردار است — ای مؤمنان چون خواهید راز گوئید با پیغمبر پس نخست بدهید

بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا

پیش از راز گفتن خود خیرات را این کار بهتر ست بشما را و پاکیزه تر پس اگر نیابید

پیش از نجوای خویش خیرات این کار بهتر است شمارا و پاکیزه تر است پس اگر (صدقه) نیابید

فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ⑥ أَأَشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ

هر آئینه خدا آمرزگار مهربانست ف۱ آیا ترسیدید از آنکه نخست دهید پیش از راز گفتن خود

پس (هر آئینه) الله آمرزنده مهربان است آیا ترسیدید از آنکه نخست دهید پیش از راز گفتن خود

صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

خیرات را پس چون نکردید و در گذرانید خدا از شما پس بر پا دارید نماز را و بدهید زکوٰة را

خیرات هارا پس چون نکردید و در گذشت خدا از شما پس بر پا دارید نماز را و بدهید زکوة را

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ⑦ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ

و فرمانبرداری کنید خدا را و رسول او را و خدا خبردار ست بآنچه می کنید آیا ندیدی بسوی آنانکه

و فرمان برداری کنید خدا و رسول او را و خدا خبردار است به آنچه می کنید آیا ندیدی بسوی آنانکه

تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِم مَّا هُم مِّنكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى

دوستی کردند با قومی که غضب کرده است خدا بر ایشان ف۲ نیستند این منافقان از شما و نه از یهود و سوگند میخورند بر

دوستی کردند با قومی که غضب کرده است خدا بر ایشان نیستند این (منافقان یهود) از شما و نه از ایشان و سوگند میخورند بر

الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ① أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ

دروغ و ایشان میدانند آماده ساخته است خدا برای ایشان عذاب سخت هر آئینه بد ست

دروغ و ایشان میدانند آماده ساخته است خدا بر ایشان عذاب سخت به تحقیق ایشان بدکار است

مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ② اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ

آنچه می کردند سپر گرفته اند سوگندان خود را پس باز داشتند مردم را از راه خدا

آنچه می کنند گرفتند سوگندهای خود را سپر پس باز داشتند مردم را از راه خدا

فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ③ لَّن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم مِّنَ اللَّهِ

پس برای ایشانست عذاب خوار کننده دفع نخواهد کرد از ایشان اموال ایشان و نه اولاد ایشان از عذاب خدا

پس ایشان راست عذاب ذلت آور دفع نخواهد کرد از ایشان مال های ایشان و نه اولاد ایشان از عذاب خدا

شَيْئًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ④ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ

چیزی را این جماعه اهل دوزخ اند ایشان آنجا جاویدان باشند روزیکه برانگیزد ایشان را خدا

چیزی را ایشانند اهل دوزخ ایشان باشند در آنجا جاویدان روزیکه برانگیزد ایشانرا خدا

جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ أَلَا

همه یکجا پس سوگند خورند بحضور او چنانکه سوگند میخورند بحضور شما و می پندارند که ایشان بر چیزی هستند آگاه شو

یکجا پس سوگند خورند بحضور خدا چنانکه سوگند میخورند نزد شما و می پندارند که ایشان هستند بر چیزی (راه نیک) آگاه شو

إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ⑤ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ

هر آئینه ایشانند دروغگو غالب آمده است بر ایشان شیطان پس فراموش ساخت از خاطر ایشان یاد کردن خدا را

(به تحقیق) ایشان اند دروغگویان غلبه کرده است بر ایشان شیطان پس فراموش گردانید از ایشان یاد خدا

أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ⑥

این جماعه لشکر شیطان ست آگاه شو هر آئینه لشکر شیطان ایشانند زیان کاران

این جماعه گروه (لشکر) شیطانند آگاه شو (هر آئینه) گروه (لشکر) شیطان ایشانند زیان کاران ع۳

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید این حکم منسوخ است باتیر که می آید والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی منافقان با یهود دوستی میکردند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ قسم های دروغ خورده جان و مال خود را از دست مسلمانان نگاه می کنند و خود را مسلمان ظاهر کرده به پیرایهٔ دوستی دیگران را از قبول پیروی راه خدا باز میدارند پس باید دانست که این مردم

ع۲ بدین طریق هیچ عزت یافته نمی توانند بالعذاب نهایت ذلت آور حتماً گرفتار شده نی بستند - و چون وقت سزا در رسد هیچکس دیگری را از عذاب الٰهی نجات داده نمی توانند نه مال کار خواهد آمد و نه اولاد بدرد آنها خواهد خورد که برای حفاظت آنها قسم های دروغ می خورند

ع۳ یعنی عادت ورویش اینجا را در آنجا هم بیکار خواهند برد - مثلیکه نزد شما دروغ گفته خلاص می شدند و می پندارند که ما خیلی هوشیار هستیم و حیله خوبی بیکار می بریم بحضور خدا هم بخوردن قسمهای دروغ تیاری می شوند که پروردگارا! ما که چنین نبودیم بلکه این قسم بودیم و شاید بدماغ خود پیدا میده باشند که در آنجا هم بهمین اظهار رهائی خواهند یافت

ع۴ سرانجام لشکر شیطانی یقیناً خراب است۔ تصویبات آن نه در دنیا روی کامیابی را دیده میتوانند و نه در آخرت کدام راه نجات و رهائی است از عذاب شدید ۱۲

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ۝٧ كَتَبَ

هر آئینه آنانکه خلاف می کنند با خدا و رسول او این جماعه در جملهٔ خوار ترین مردم اند حکم کرد

(به تحقیق) آنانکه خلاف می کنند با خدا و رسول او این جماعه اند در جملهٔ ذلیل ترین مردمان نوشته است

اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ۝٨ لَا تَجِدُ قَوْمًا

خدا البته غالب شوم من و غالب شوند پیغامبران من هر آئینه خدا توانا غالب ست نخواهی یافت قومے را

الله (البته) غالب شوم من و پیغمبران من به تحقیق خدا توانا زبردست است نخواهی یافت قومی را

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

که ایمان دارند بخدا و روز آخر باین صفت که دوستی کنند با کسیکه خلاف کرده است با خدا و رسول او

که ایمان دارند بخدا و بروز رستاخیز که دوستی کنند با کسیکه مخالفت کرده است خدا و رسول او را

وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ

اگرچه آن جماعه باشند پدران ایشان یا پسران ایشان یا برادران ایشان یا خویشاوندان ایشان آن مومنان که با کافران دوستی ندارند

اگرچه باشند آن جماعه پدران ایشان یا پسران ایشان یا برادران ایشان یا (قبیله) خویشاوندان ایشان باشند

كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ

نوشته است خدا در دل ایشان ایمان را و قوت داده است ایشان را بفیض غیبی از جانب خود و درآرد ایشان را

نوشته است خدا اوند در دل های ایشان ایمان را و مدد داده است ایشانرا به فیض غیبی از جانب خود و داخل می کند ایشانرا

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَ

بوستانها میرود زیر آن جویها جاودان آنجا خوشنود شد خدا از ایشان و

در بهشت ها که میرود زیر درختانش جویها جاودان باشند دران خوشنود شد خدا از ایشان و

رَضُوا عَنْهُ ۚ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝٩

خوشنود شدند ایشان از خدا ایشانند لشکر خدا آگاه شو هر آئینه لشکر خدا ایشانند رستگار آن

راضی شدند آنان از خدا این گروه اند گروه (لشکر) خدا آگاه باش (به تحقیق) گروه خدا ایشان اند رستگاران

سورة الحشر مدنية وهي اربع وعشرون آية	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ	وثلث ركوعات

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت با رحم است

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝١

ف بپاکی یاد کرد خدا را آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست و اوست غالب با حکمت

بپاکی یاد کرد خدای را آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است و اوست غالب با حکمت

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ

اوست آنکه برآورد آنان را که کافر شدند از اهل کتاب از خانهائے ایشان

اوست آنکه برآورد آنان را که کافر شدند از اهل کتاب از خانه های شان

لِأَوَّلِ الْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا ۖ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ

در اول جمع کردن لشکر گمان نداشتید شما اے مسلمانان که برآیند و گمان می کردند آن کافران که نگاه دارنده ایشان باشند

در اول جمع آوری لشکر گمان نداشتید (ای مسلمانان) اینکه برآیند ایشان (بنی نضیر) و گمان می کردند اینکه آن کافران را نگاه دارنده است

حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا ۖ وَ

قلعه های ایشان از عقوبت خدا پس بیامد بایشان عقوبت خدا از آنجا که نمی دانستند و

قلعه های ایشان از عقوبت خدا پس بیامد به ایشان (عقوبت) خدا از آنجائیکه نمی پنداشتند

قَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ ۚ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي

افگند در دل ایشان ترس را خراب می کردند خانهائے خود را بدست خویش و بدست

افگند در دل ایشان ترس را خراب می کردند خانه های خود را بدستهای خویش و بدست های

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید که آنحضرت صلی الله علیه وسلم چون بمدینه آمدند یهود بنی نضیر صلح کردند و ایشان بسبب شقاوت ازلی سعی در عداوت آنحضرت پیش گرفتند آنحضرت اراده فرمود که آنجماعه را جلاوطن فرماید منافقان آن ملاعین را پیغام فرستادند که شما قتال کنید و در جنگ استواری ورزید که ما رفیق شما ایم خدا تعالی برخلاف اراده منافقان در اول جمع کردن لشکر بر یهود القا فرمود تا عاجز آمدند و جلاوطنی اختیار کردند و سخن اهل نفاق را نشنیدند و بقتال و تکرار جمع رجال اتفاق نیفتاد و اموال ایشان فی شد فی آن را گویند که بغیر قتال بدست مسلمانان افتد خدای تعالی منت بر مسلمانان نهاد حکم فی بیان فرمود و از اراده منافقان خبر داد والله اعلم ۱۲

ع ۳ ۹ ۳

تفسیر عثمانی

ف۵ مراد از "اول الحشر" نزد بعض مفسرین این است که برای قوم یهود این اولین موقع بود که وطن خود را ترک گویند پیشتر چنین واقعه پیش نشده بود یا در "اول الحشر" بدین طرف اشاره باشد که مدینه را گذاشته بسیار یهود به خیبر وغیره رفتند و حشر دوم آن خواهد بود که در عهد خلافت حضرت عمرؓ بوقوع پیوست. یعنی جمعیت دیگر یهود و نصاری این نفری هم از خیبر بطرف ملک شام بدر کرده شدند جائیکه آخرین حشر بوقوع پذیر فتن است بنا بران "شام" را

الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ② وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ

مسلمانان نیز خراب یشد پس عبرت گیرید اے خداوندان دیدہا واگر نہ آن بود کہ نوشت خدا

مسلمانان پس عبرت گیرید اے صاحبان دیدہا واگر نہ آن بود کہ نوشت خدا

عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ③

بر ایشان جلاوطنی ہر آئینہ عقوبت می کرد ایشانرا در دنیا و ایشانراست در آخرت عذاب آتش

بر ایشان جلاوطن را (ہر آئینہ) عقوبت می کرد ایشانرا در دنیا و ایشانراست در آخرت عذاب آتش

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۖ وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ

این عذاب بسبب آنست کہ ایشان مخالفت کردند با خدا و رسول او و ہر کہ مخالفت کند با خدا پس ہر آئینہ خدا

(این عذاب) بسبب آنست کہ ایشان مخالفت کردند با خدا و رسول او و ہر کہ مخالفت کند با خدا پس خدا

شَدِيدُ الْعِقَابِ ④ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ

سخت کنندہ عقوبت ست آنچہ بریدید از درخت خرما یا گزاشتید آنرا ایستادہ بر

سخت عقوبت است آنچہ بریدید از درخت خرما یا گذاشتید آنرا ایستادہ بر

أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ⑤ وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ

بیخ خودش پس بفرمان خدا بود و تا خوار کند بدکار آنرا ف۲ و آنچہ عائد گردانید خدا بر

بیخ ہائے خود بس بامر خداست و تا رسوا کند فاسقان را و آن مالیکہ عائد گردانید خدا بر

رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ

پیغامبر خود از اموال بنی نضیر پس نتاختہ بودید بران اسپان را و نہ شتران را ولیکن خدا

رسول خود از بنی نضیر پس نتاختہ بودید برو اسپان و نہ شتران را ولیکن خدا

يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ⑥ مَا

غالب می گرداند پیغامبران خود را بر ہر کہ خواہد و خدا بر ہر چیز تواناست آنچہ

غالب می گرداند پیغمبران خود را بر ہر کہ خواہد و خدا بر ہمہ چیز تواناست ع۵ آنچہ

أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي

عائد گردانید خدا بر پیغامبر خود از اموال ساکنان دیہا پس خدائراست و پیغامبر را و خویشاوندان

عائد گردانید اللہ بر پیغمبر خود از اموال اہل قری پس خدائراست و پیغمبر را و مر خویشاوندان

الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ

ف۳ و یتیمان را و فقیران را و راہ گزرندے را بیان فرمودیم تا نباشد آن دست گردان میان

را و یتیمان را و محتاجان را و مسافران را (این حکم بدان سبب است) تا نشود آن فی داد و گرفت میان

الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ ۚ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ

توانگران از شما و ہر چہ بدہد شمارا پیغامبر بگیرید آنرا و ہر چہ منع کند شمارا ازان

توانگران از شما و آنچہ بدہد شمارا پیغمبر پس بگیرید آن را و آنچہ منع کند شمارا ازان

فَانْتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ⑦ لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ

باز ایستید و بترسید از خدا ہر آئینہ خدا سخت کنندہ عقوبت ست آن فی فقیران ہجرت کنندہ راست

پس یکسو باشید (باز ایستید) و بترسید از اللہ بہ تحقیق عذاب خداوند سخت است این مال فقیران ہجرت کنندہ راست

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ

آنانکہ بیرون کردہ شد ایشان را از خانہائے ایشان و اموال ایشان می طلبند نعمت را از پروردگار خویش

آنانکہ بیرون کردہ شدند از خانہ ہای خود و اموال خود جویان اند فضل را از پروردگار خود

وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ⑧

و خوشنودی را و نصرت میدہند خدا را و پیغامبر او را این جماعہ ایشانند راست وعدہ

و رضامندی او را و مدد می کنند اللہ و رسول او را این جماعہ ایشانند راستان

فتح الرحمٰن

ف۱ بنوعے دیگر واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی قطع درخت میوہ دار وقت جہاد جایز است و ترک آن نیز جایز واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی خویشاوندان پیغامبر را ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر بعد از جنگ جزئی کفار مرعوب شدہ بسوی صلح مسارعت کنند و مسلمانان ہم موافقت نمایند درین صورت اموالیکہ بذریعہ صلح بدست می آید نیز داخل حکم "فی" است در عہد مبارک نبی کریم اموال "فی" خالصاً باختیار و تصرف آنحضرت می بود ممکن است کہ این اختیار مالکانہ باشد کہ فقط برای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مخصوص بود چنانکہ در آیات حاضرہ از لفظ "علی رسولہ" متبادر میشود و احتمال است کہ محض حاکمانہ باشد بہر حال اللہ تعالیٰ راجع باین اموال در آیت مابعد بر آنحضرت ہدایت فرمود کہ چون باید اینہا در فلان فلان مصارف بمصرف رسانیدہ شود بعد از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم این اموال باختیار و تصرف امام میرود لیکن تصرف او مالکانہ نیست محض حاکمانہ می باشد امام آن اموال را قرار صوابدید و مشورہ در ضروریات و مصالح عمومی مسلمانان خرج خواہد کرد حکم اموال غنیمت از آن جدا گانہ است چہ آن بعد از اخراج خمس خالصاً حق لشکر است کما یدل علیہ قولہ تعالیٰ "واعلموا انما غنمتم الآیۃ" اگر لشکریان برضاء و خوشی خود از مال غنیمت صرف نظر کنند چیزی نیست ...

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُو الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَ

و نیز آنان راست که جائے گرفتند بدار الاسلام ف۱ و جائے پیدا کردند در ایمان پیش از مهاجران دوست میدارند هر که هجرت می کند بسوئے ایشان

و (نیز) آنان راست که جای گرفتند در سرای هجرت و خالص کردند ایمان خود را پیش از ایشان دوست میدارند هر که را هجرت کند بسوئے ایشان و

لَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَ

نه می یابند در خاطر خود و غدغه از طرف آنچه داده شد مهاجران را و دیگران را اختیار می کنند بر خویشتن و

نمی یابند در دلهای خود تنگی (حسد) از آنچه داده شده مهاجران را و مقدم میدارند دیگران را بر نفسهای خود و

لَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

اگرچه باشد ایشان را احتیاج و هر که نگاهداشته شد از حرص نفس خود ف۲ پس آن جماعه ایشانند رستگاران

اگرچه هست ایشان را فاقه (احتیاج به آنچه ایثار می نمایند) و هر که نگهداشته شود از حرص نفس خود پس آن جماعه ایشانند رستگاران

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ

و نیز آنانراست که آمدند بعد مهاجران و انصار می گویند اے پروردگار ما بیامرز ما را و برادران ما را که

و آنان که آمدند بعد از ایشان می گویند اے پروردگار ما بیامرز ما را و آن برادران ما را که

سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ

سبقت کردند بما به ایمان آوردن و پیدا مکن در دل ما هیچ کینه به نسبت آنانکه ایمان آوردند اے پروردگار ما هر آئینه تو

سبقت کردند بر ما به ایمان و مگردان در دل ما هیچ کینه به نسبت آنان که ایمان آوردند اے پروردگار ما هر آئینه توئی

رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ

بخشاینده مهربان ف۳ آیا ندیدی بسوے آنانکه منافق شدند می گویند آن برادران خود را که

بخشاینده بارحم آیا ندیدی بسوی آنانکه منافق شده اند می گویند آن برادران خود را که

كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ

کافرند از اهل کتاب بخدا اگر جلاوطن کرده شوید شما را البته بیرون شویم ما نیز همراه شما و فرمان قبول نکنیم در مقدمه شما

کافرانند از اهل کتاب (قسم بخدا) اگر جلاء وطن کرده شوید (هر آئینه) بیرون می شویم با شما و فرمان نبریم در معامله شما

أَحَدًا أَبَدًا وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ

هیچ کس را هرگز و اگر قتال کرده شود با شما البته نصرت دهیم شما را و خدا گواهی میدهد که ایشانند در غلوبان بخدا اگر

هیچ کس را هرگز و اگر قتال کرده شود با شما هر آئینه مدد کنیم شما را و خدا گواهی میدهد که ایشانند دروغگویان (قسم بخدا) اگر

أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِن قُوتِلُوا لَا يَنصُرُونَهُمْ وَلَئِن نَّصَرُوهُمْ

جلاوطن کرده شود اهل کتاب را جلاوطن نشوند همراه ایشان و اگر جنگ کرده شود با اهل کتاب نصرت نه دهند ایشان را و اگر بفرض مدد دهند

بیرون کرده شوند بیرون نمی روند منافقان با ایشان و اگر جنگ کرده شود با ایشان یاری ندهند (منافقان) ایشان را و اگر نصرت دهند اهل کتاب را

لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِم

البته باز گردانند پشت خود را بعد از آن مدد کرده نشود ایشان را هر آئینه شما اے مسلمانان بارعب ترید در خاطر ایشان

(هر آئینه) پشت داده بگریزند بعد از آن هرگز مدد کرده نشوند هر آئینه شما بارعب ترید در دل های ایشان

مِّنَ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى

از خدا این بسبب آنست که ایشان قومے هستند که نمی فهمند ف۴ جنگ نکنند با شما یکجا شده مگر در دیه ها

نسبت به الله این بسبب آن است که ایشان قومی است که نمی فهمند مقاتله کرده نمی توانند با شما همه یکجا شده مگر در دهات

مُّحَصَّنَةٍ أَوْ مِن وَرَاءِ جُدُرٍ ۚ بَأْسُهُم بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ ۚ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَ

که بر آن حصار ساخته باشند یا از پس دیوارها جنگ ایشان در میان خویش سخت است می پنداری ایشان را یکجا جمع شده و

حصار کرده شده یا از پشت دیوارها جنگ آنها در میان شان سخت است می پنداری ایشان را یکجا جمع شده و

قُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ

دل های ایشان پراگنده است این بسبب آنست که ایشان قومے هستند که نمی یابند ف۵ داستان ایشان مانند داستان آنانست که

دل های ایشان پراگنده است این سبب آنست که ایشان قومی است که عقل ندارند قصه ایشان مانند قصه آنانی است که پیش از ایشان بودند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بمدینه ۱۲ مترجم گوید از این آیت معلوم شد که در فئی هر مسلمان را حق است پس اجوج فالاجوج را باید داد تا آنکه مال فئی کفایت کند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی از عذاب خدا که موجل است پروا ندارند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بایک دیگر خانه جنگی دارند و مصلحت ایشان یکی نیست والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۵۴۵ - البته شیخ ابو بکر رازی حنفی در "احکام القرآن" نقل کرده است که این صلح راجع با موال منقوله است در مال غیر منقوله امام اختیار دارد که اگر مصلحت داند بین لشکر تقسیم کند و اگر مصلحت نداند برای مصالح عامه نگه دارد چنانکه در سواد عراق حضرت عمر به مشوره بعض صحابه جلیل القدر همین طور اجراآت کرده بود - بر وفق همین مسلک شیخ ابو بکر رازی "واعلموا انما غنمتم الایه" را بر اموال منقوله و آیات سوره حشر را بر اموال غیر منقوله حمل کرده است باین طریق که آیت اول "وما افاء الله علی رسوله منهم" بر حکم "فی" و آیت دوم "ما افاء الله علی رسوله من اهل القری" بر حکم "غنیمت" محمول است و "لغة" غنیمت را میتوان بالفظ فی تعبیر کرد والله تعالی اعلم بالصواب ۱۲-

قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۞ كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ

در نزدیک چشیدند وبال گناه خود را و ایشان راست عذاب دردناک ف۱ داستان منافقان با اہل کتاب مانند داستان شیطان ست

بزمان نزدیک چشیدند سزای کار خود را و ایشان راست عذاب دردناک ع۵ (داستان منافقان) مانند داستان شیطان است چون

إِذْ قَالَ لِلْإِنسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ

گفت آدمی را کافر شو پس چون کافر شد گفت ہر آئینہ من بے تعلقم از تو ہر آئینہ من میترسم از خدای

گفت انسان را کافر شو پس چون کافر شد گفت (شیطان) (ہر آئینہ من بیزارم از تو (به تحقیق) من می ترسم از الله

رَبَّ الْعَالَمِينَ ۞ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ

پروردگار عالمہا پس شد عاقبت کار این شیطان و این آدمی آنکه ایشان در آتش باشند جاویدان آنجا و این ست

که پروردگار عالمهاست پس شد انجام کار آن ہر دو آنکه ہر دوی ایشان باشند در آتش جاویدان در آن و این است

جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ۞ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ

جزای ستمگاران ای مسلمانان بترسید از خدا و باید که تامل کند ہر شخصے که چه چیز پیش فرستاده است

جزای ستمگاران ع۵ ای مومنان ہمیشه بترسید از خدا و باید بنگرد ہر نفس که چه فرستاده است

لِغَدٍ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۞ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ

برای فردا ف۱ و بترسید از خدا ہر آئینه خدا خبردار ست بآنچه می کنید و مباشید مانند آنکه

برای فردا و بترسید از خدا به تحقیق الله خبردار است به آنچه می کنید و مشوید مانند آنانکه

نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ۞ لَا يَسْتَوِي

فراموش کردند خدا را پس خدا فراموش گردانید از خاطر ایشان تدبیر حال ایشان را این جماعه ایشانند بدکاران برابر نیستند

فراموش کردند خدا را پس فراموش گردانید خدا از یاد شان نفس ہای ایشان را آن جماعه ایشانند نافرمانان برابر نیستند

أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ۞ لَوْ

اہل دوزخ و اہل بہشت اہل بہشت ایشانند بمطلب رسندگان اگر

اہل دوزخ و اہل بہشت اہل بہشت ایشانند به مطلب رسندگان اگر

أَنزَلْنَا هَٰذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ

فرود می آوردیم این قرآن را بر کوہے ہر آئینه میدیدی آنرا نیایش کرده پاره پاره شده از خوف

فرود می آوردیم این قرآن را بر کوہی (ہر آئینه) میدیدی آنرا ترسنده پاره شونده از خوف

اللَّهِ ۚ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ۞ هُوَ

خدا و این داستانہا بیان می کنیم برای مردمان تا ایشان تامل کنند اوست

الله و این مثال ہا بیان می کنیم آن را برای مردمان تا ایشان فکر کنند اوست

اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۖ هُوَ الرَّحْمَٰنُ

آن خدا که نیست ہیچ معبود مگر او داننده نہان و آشکارا اوست بخشاینده

آن خدا که نیست ہیچ معبود مگر او داننده نہان و آشکارا است اوست بخشاینده

الرَّحِيمُ ۞ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ

مہربان اوست آن خدا که نیست ہیچ معبود مگر او بادشاه نہایت پاک سلامت از ہمه عیب

مہربان اوست آن خدا که نیست ہیچ معبود مگر او بادشاه نہایت پاک سالم از ہمه عیب ہا

الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا

امن دهنده نگاهبان غالب خود اختیار بزرگوار پاکی خدا راست از

امان دهنده در پناه دارنده غالب صاحب شوکت صاحب عظمت پاکی خدا راست از

يُشْرِكُونَ ۞ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ ۖ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ۚ

شریک مقرر کردن ایشان اوست خدای آفریدگار نو پدید آرنده نگارنده او راست نامہای نیک

شریک مقرر کردن ایشان اوست الله آفریدگار نو پدید آرنده صورت نگارنده مر او راست نامہای نیک

فتح الرحمن

ف۱ یعنی چنانکه اہل مکه مغلوب شدند در بدر ہم شد ایشان نیز گشتند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی برای روز قیامت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در زمان نزدیک یہود بنی قینقاع نیز مزه غداری خود را چشیده اند. ہنگامیکه آنہا بدعہدی کردند مسلمانها بعد از یک جنگ مختصر ایشان را از وطن فراری نمودند و پیشتر از آن در ہمین نزدیکی ہا اہل مکه بروز بدر سزا یافته اند ہمان عاقبت بنی نضیر ہم را مشاہده کنید که در دنیا از دست مسلمانان سزا یافتند و عذاب دردناک آخرت بدستور سابق برحال ماند. ع۵ شیطان در ابتدا انسان را به کفر و معصیت می انگیزد و چون انسان بدام اغوای او گرفتار میشود آنگاه می گوید که من از تو علیحده و از کفر تو بیزارم زیرا من از خدا میترسم (مگر این قول محض ریاکاری و مکاری است) نتیجه این می شود که خودش را ہم بدوزخ ساخته و او را ہم با خود بعذاب الہی گرفتار نمود حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد که شیطان در آخرت این سخن را خواہد گفت و بروز بدر بشکل یک کافر در آمده مردم را بجنگ آورد ہرگاه فرشتگان را دید راه فرار را اختیار کرد ذکر آن در سوره انفال گذشت ہمین مثال از

منافقان است که آنہا به بنی نضیر از حمایت در مخالفت خود با یقین داده ایشان را بجنگ تشویق و تحریک نمودند لیکن وقتیکه بوجه بدکرداری خود گرفتار مصیبت شدند خود شان جدا و خاموش گشتند...

تنبیه: از عذاب الہی نجات یافتن ... [illegible]

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑦

بپاکی یاد می کند او را ہر چہ در آسمانہا و زمین ست واوست غالب با حکمت

بپاکی یاد می کنند او را آنچہ در آسمانہا و زمین اند واوست غالب با حکمت

سُورَةُ الْمُمْتَحِنَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَلٰثَ عَشْرَةَ اٰيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ

ف اے مسلمانان دوست مگیرید دشمنان مرا و دشمنان خود را می افگنید

اے مومنان ۵ مگیرید دشمنان مرا و دشمنان خود را دوستان پیغام می فرستید

إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَآءَكُمْ مِّنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَ

بسوئے ایشان پیغام بسبب دوستی و ہر آئینہ ایشان کافر شدہ اند بآنچہ آمدہ است بشما از دین راست جلاوطن می کنند پیغامبر را و

بایشان بسبب دوستی (حال آنکہ) کافر شدند بآنچہ آمدہ است بشما از دین راست می کشند رسول را و

إِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَآءَ

شما را نیز برائے آنکہ ایمان آوردید بخدائے پروردگار خویش دوست مگیرید اگر برآمدہ اید از اوطان خود برائے جہاد در راہ من و بطلب

شما را برای آنکہ ایمان آوردید بہ اللہ کہ پروردگار شماست اگر برآمدہ اید (از اوطان خود) برائے جہاد در راہ من و بطلب

مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَآ أَخْفَيْتُمْ وَمَآ أَعْلَنْتُمْ

رضامندی من پنہان میفرستید بسوئے ایشان پیغام بسبب دوستی و من میدانم آنچہ پنہان می کنید و آنچہ آشکارا می نمائید

رضامندی من (دوست می گیرید آنہا را) پنہان میفرستید بسوی ایشان پیغام دوستی و من خوب میدانم آنچہ را پنہان می کنید و آنچہ ظاہری نمائید

وَمَنْ يَّفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ ① إِنْ يَّثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا

و ہر کہ از شما بکند این کار ہر آئینہ غلط کرد راہ ہموار را اگر کافران بیابند شما را دشمن

و ہر کہ بکند این کار را از شما پس (بتحقیق) غلط کردہ است راہ راست را اگر ظفر بیابند بشما باشند

لَكُمْ أَعْدَآءً وَّيَبْسُطُوٓا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوٓءِ وَوَدُّوا لَوْ

باشند در حق شما و بکشایند بسوئے شما دستہائے خود را و زبانہائے خود را بایذا و دوست دارند کہ

مر شما را دشمنان و دراز می کنند بشما دستہائے خود را و زبانہائے خود را بہ بدی و دوست دارند کہ

تَكْفُرُونَ ② لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَآ أَوْلَادُكُمْ ۚ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ يَفْصِلُ

کافر شوید سود نخواہند داد شما را خویشاوندان شما و نہ فرزندان شما روز قیامت فیصل خواہد کرد خدا

شما نیز کافر شوید فائدہ نمی دہید شما را خویشاوندان شما و نہ فرزندان شما در روز قیامت فیصلہ می کند خدا

بَيْنَكُمْ ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِيٓ

درمیان شما و خدا بآنچہ می کنید بیناست ہر آئینہ ہست شما را پیروی نیک با

درمیان شما و اللہ بہ آنچہ می کنید بیناست (بلا ستبہ) می باید شما را پیروی نیکو بہ

إِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهٗ ۚ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ

ابراہیم و آنانکہ ہمراہ او بودند چون گفتند قوم خود را ہر آئینہ ما بے تعلقیم از شما و از آنچہ می پرستید

ابراہیم و آنانکہ بودند با وی چون گفتند قوم خود را (بتحقیق) ما بیزاریم از شما و از آنچہ می پرستید

مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَآءُ

بجز خدا نامعتقد شدیم بشما پدید آمد میان ما و میان شما دشمنی و ناخوشی

بجز اللہ منکر شدیم از شما و ظاہر شد میان ما و میان شما دشمنی و کینہ

أَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهٗٓ إِلَّا قَوْلَ إِبْرٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ

ہمیشہ تا وقتیکہ ایمان آرید بخدائے تنہا شما را پیروی نیک ست با ابراہیم مگر در قول ابراہیم پدر خود را کہ البتہ آمرزش طلب خواہم کرد

ہمیشہ تا وقتیکہ ایمان آرید بخدای یگانہ (شما را پیروی نیک است با ابراہیم) مگر در قول ابراہیم پدر خود را کہ (بدرستی) طلب آمرزش خواہم کرد

فتح الرحمٰن

ف مترجم گوید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خواستند کہ بفتح مکہ متوجہ شوند و مرضی شریف آن بود کہ کسے اہل مکہ را بالقصد آنحضرت مطلع نکند تا ناگہان بر سر ایشان رسند یکی از صحابہ بطرف ایشان نامہ نوشت و بر قصد آنحضرت مطلع ساخت خدائے تعالے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را اطلاع داد تا آن نامہ را از راہ باز آوردند و خدائے تعالے در باب منع از دوستی کفار نازل ساخت ۱۲۔

ع ۷ — ۳

تفسیر عثمانی

ف صلح آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با اہل مکہ در سورۂ "انا فتحنا" مذکور شدہ بود۔ این صلح تا دو سال قائم بود؛ بالآخر کافران عہدشکنی کردند۔ در اثر آن آنحضرت بارادۂ فتح مکہ نہانی در تہیۂ فوج شدند طوریکہ کفار مکہ از آمادگی ایشان خبر نشوند مبادا تجہیزات جنگ را شروع کنند و بدین واسطہ جنگیدن در حرم شریف ناگزیر گردد۔ مسلمانی بنام حاطب بن ابی بلتعہ (کہ از جملہ مہاجرین و اصحاب بدر بود) بہ اہالی مکہ مکتوبی فرستاد کہ لشکر محمد صلی اللہ علیہ وسلم مانند شب سیلاب در شب تاریک بر شما ہجوم آوردنی است آنحضرت بذریعۂ وحی آگاہ گردید چنانچہ بہ حضرت علی و چند صحابہ حکم داد کہ زنی عازم سفر مکہ بودہ در فلان مقام او را خواہید یافت آن زن مکتوبی دارد آنرا گرفتہ بیاورید۔

مع ۱۶ — عند المتأخرين ۱۲

بقیہ بر صفحہ ۵۴۹

لَكَ وَمَآ أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِن شَيْءٍ ۖ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا

برائے تو و نمی توانم برائے تو از خدا چیزے — ف۱ گفت ابراہیم اے پروردگار ما بر تو توکل کردیم و بسوئے تو رجوع نمودیم

برای تو و مالک نیستم برای تو نفع را از جانب خدا چیزے (می گفتند) ای پروردگار ما خاص بر تو توکل کردیم و بسوی تو رجوع نمودیم

وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۖ

و بسوئے تست باز گشت اے پروردگار ما مکن ما را زیر دست کافران و بیامرز برائے ما اے پروردگار ما

و بسوئے تست باز گشت ہمہ اے پروردگار ما مگردان ما را محنت مشق (زیردست) کافران و بیامرز ما را اے پروردگار ما

إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن

ہر آئینہ توئی غالب با حکمت ہر آئینہ ہست شما را بجماعۂ مذکورہ اقتدائے نیک کسے را از شما کہ

(بتحقیق) توئی غالب با حکمت بتحقیق می باید شما را بجماعۂ مذکورہ اقتدای نیک کسی را کہ

كَانَ يَرْجُو اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ ۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ

امید دارد ملاقات خدا را و روز آخرت را و ہر کہ رو گرداں شود پس ہر آئینہ خدا بے نیاز

امیدوار د (ملاقات) اللہ را و روز پسین را و ہر کہ رو بگرداند پس (بتحقیق) اللہ او بے نیاز

الْحَمِيدُ ﴿٦﴾ عَسَى اللّٰهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم

ستودہ کار است نزدیک ست خدا از آنکہ پیدا کند در میان شما و در میان آنانکہ دشمنی داشتہ اید با ایشان

ستودہ کار است امید است اللہ کہ پیدا کند میان شما و میان آنانکہ دشمنی داشتید با ایشان

مَّوَدَّةً ۚ وَاللّٰهُ قَدِيرٌ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾ لَّا يَنْهَاكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ

دوستی را ف۱ و خدا توانا است و خدا آمرزگار مہربان ست منع نمی کند خدا شما را از مواصلت آنانکہ

دوستی را و خدا بہر چیز توانا است و خدا آمرزگار مہربان است منع نمی کند شما را اللہ از آنانکہ

لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَ

جنگ نکردہ اند با شما در مقدمۂ دین و بیروں نکردہ اند شما را از خانہائے شما منع نمی کند از انکہ احسان کنید با ایشان و

جنگ نکردہ اند با شما در امر دین و نکشیدہ اند شما را از خانہائے تان از انکہ نیکوئی کنید با ایشان و

تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾ إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللّٰهُ عَنِ

انصاف کنید در حق ایشاں ہر آئینہ خدا دوست می دارد انصاف کنندگان را جز ایں نیست کہ منع میکند شما را خدا از

انصاف کنید در حق ایشان بیشک اللہ دوست می دارد انصاف کنندگان را (جز این نیست کہ) منع می کند اللہ شما را از

الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ

مواصلت آنانکہ جنگ کردہ اند با شما در مقدمۂ دین و بیروں کردہ اند شما را از خانہائے شما و معاونت دیگراں کردند در بر

آنانکہ جنگ کردند با شما بر دین و کشیدند شما را از خانہائے شما و معاونت یک دیگر کردند

إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا

آوردن شما منع می کند از انکہ دوستی دارید با ایشان و ہر کہ دوستی دارد با ایشان پس آں جماعہ ایشانند ستمکاران ف۲ اے

در اخراج شما از انکہ دوستی کنید با آنہا و ہر کہ دوستی کند با ایشان پس آن جماعہ ایشانند ستمگاران ای

الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ ۖ اللّٰهُ أَعْلَمُ

مسلمانان چوں بیایند پیش شما زنان مسلمان ہجرت کردہ پس امتحان کنید ایشانرا ف۳ خدا دانا تر ست

مؤمنان چون بیایند نزد شما زنان مسلمان ہجرت کنان پس امتحان کنید ایشانرا اللہ داناتر است

بِإِيمَانِهِنَّ ۖ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ ۖ

بایمان ایشان پس اگر مسلمان دانید ایشانرا باز مفرستید ایشانرا بسوئے کافران

بایمان ایشان پس اگر بدانید ایشانرا کہ مؤمن اند واپس مفرستید ایشانرا بسوئے کفار

لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَآتُوهُم مَّا أَنفَقُوا ۚ وَلَا جُنَاحَ

نہ ایں زنان حلال اند کافراں را و نہ آں کافراں حلال اند ایں زنان را و بدہید بشوہران آنچہ خرچ کردند ف۴ و نیست گناہ

نہ آن زنان حلال اند کافران را و نہ آن کافران حلال اند این زنان را و بدہید کافران را آنچہ خرچ کردہ اند و نیست گناہی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی درین قول اقتدار با ابراہیم نشاید کردن و استغفار برائے کافر درست نیست واللہ اعلم ۱۲۔ ف۲ یعنی ایشانرا توفیق اسلام دہد ۱۲ ف۳ مترجم گوید در صلح حدیبیہ بعض نساء کفار ہجرت کردہ بمدینہ می آمدند و بعض نساء مسلمین مرتد گشتہ بکفار ملحق می شدند خدائے تعالیٰ حکم این جملہ بیان فرمود واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی قسم دہید ایشانرا کہ بسبب ناخوشی شوہران خود یا بسبب عشق مردان دیگر نیامدہ اند واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنی مہرے کہ شوہران کفار دادہ بودند باز گردانید واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۵۴۸۔ این نفری بسرعت تمام رہان شدند و زن مذکور را عیناً بہمان مقام گرفتار کردند۔ زن مذکور بعد از لیت و لعل و مناقشہ زیادی خط را بدیشان سپرد۔ بعد از خواندن معلوم شد کہ حاطب بن ابی بلتعہ برائے کفار نوشتہ است و اطلاع ہجوم مسلمانان را دادہ است آنحضرت حاطب را بحضور خود خواستہ علت این حرکت را پرسید۔ نامبردہ گفت۔ یا رسول اللہ! نہ من کفر اختیار کردہ ام و نہ از اسلام برگشتہ ام۔ سخن راست ہمین است کہ اہل و عیال من در مکہ بودہ ہیچ کس حامی و مددگار آنہا

نیست خواستم بر کافران منت نہم تا آنہا در معاوضہ این خدمت از اہل و عیال من خبرگیرائی کردہ و با آنہا سلوک نیک کنند۔ بقیہ بر صفحہ ۵۵۰

عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ

بر شما که نکاح کنند با ایشان چون بدهید ایشان را مهر ایشان و نگاه دارید دست آویز

بر شما که بنکاح بگیرید زنان را چون بدهید زنان را مهرهای ایشان و نگاه مدارید ناموس های

الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنْفَقُوا ۚ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ ۖ يَحْكُمُ

زنان مسلمانان کافرات را و طلب کنید آنچه شما خرج کردید و باید که مشرکان طلب کنند آنچه خرج کرده‌اند ف این است حکم خدا فیصله می کند

زنان کافره را و بخواهید آنچه خرج کرده‌اید و بخواهند کافران آنچه خرج کرده‌اند آنچه مذکور شد حکم خداست حکم می کند ایشان

بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ

میان شما و خدا دانا با حکمت است و اگر از دست شما برود کسے از زنان شما بسوئے کافران

میان شما و خدا بهمه چیز دانا با حکمت است و اگر از دست شما برود کسی از زنان شما بطرف کفار

فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ

پس عقوبت رسانید کافران را ف پس بدهید آنانرا که رفته باشند زنان ایشان مانند آنچه خرج کرده باشند و بترسید از خدا

پس نوبت شما برسد (غنیمت بگیرید) پس بدهید آن کسان را که رفته است زنهای ایشان مقدار چیزیکه خرج کرده‌اند و بترسید

الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ

که شما او را باور دارنده‌اید ف اے پیغمبر چون بیایند نزدیک تو زنان مسلمان که بیعت کنند با تو

که شما باو باور دارنده‌اید اے پیغمبر چون بیایند نزد تو زنان مومنه برائے بیعت کردن

عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ

باین شرط که شریک مقرر نکنند با خدا چیزے را و دزدی نکنند و زنا نکنند و نه کشتند

براینکه شریک قرار ندهند به الله چیزی را و نه دزدی کنند و نه زنا کنند و نه بکشند

أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا

اولاد خود را و پیش نیارند سخن دروغ که بربسته باشند آنرا در میان دستهائے خویش و در میان پایهای خویش ف

اولاد خود را و نیارند سخن دروغ را که افترا کرده باشند آنرا در میان دست‌ها و پاهای خود و

يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ ۙ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

نافرمانی نکنند ترا در کار نیک پس بیعت قبول کن از ایشان و طلب آمرزش کن برائے ایشان از خدا هر آئینه خدا آمرزگار

نافرمانی نکنند ترا در کار نیک پس بیعت کن با ایشان و آمرزش بخواه برای ایشان از الله بتحقیق الله آمرزگار

رَحِيمٌ ﴿١٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

مهربان ست اے مسلمانان دوستی ندارید با گروهے که خشم گرفته است خدا بر آنها

مهربان است اے مومنان دوستی مکنید با گروهی که غضب کرده است الله بر آنها

قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

آن جماعه ناامید شده‌اند از ثواب آخرت چنانکه ناامید شده‌اند کافران که از اهل گور تند ف

ناامید شده‌اند (آن جماعه) از آخرت چنانکه ناامید شده‌اند کفار از اهل قبور

سُورَةُ الصَّفِّ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

بپاکی یاد کرد خدا را هر چه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست و اوست غالب با حکمت اے

بپاکی یاد می کند الله را آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است و اوست غالب با حکمت ای

آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا

مسلمانان چرا می گوئید آنچه نمی کنید بسیار ناپسندیده شد نزدیک خدا آنکه بگوئید

مومنان چرا می گوئید آنچه نمی کنید بزرگ است از روی خشم نزد الله آنکه بگوئید

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی بر نکاح کفره اقامت نباید کرد والله اعلم ۱۲ ف ۲ یعنی اگر زنے مرتد شده با مشرکان ملحق شود مهر او باید طلبید و اگر زنے مسلمان شده هجرت کند مهر او باید داد والله اعلم ۱۲ ف ۳ یعنی غنیمت ستانید از ایشان ۱۲ ف ۴ مترجم گوید که اگر کفار معاهد باشند و زنے مرتده با ایشان ملحق گردد از ایشان مهر باید طلبید چنانچه از آیت سابقه معلوم شد و اگر کفار حربیان باشند از غنائم اهل ایشان شوهران مرتده را مهر باید داد لیکن بعد فتح مکه این همه احکام مرتفع شدند نزدیک این فقیر نسخ این احکام ثابت نشده است پس اگر مثل حالتیکه در صلح حدیبیه بود باز روی دهد تحقیق که بر همین احکام عمل کرده شود والله اعلم ۱۲ ف ۵ یعنی فرزند کسی را بدیگری منسوب نکنند والله اعلم ۱۲ ف ۶ یعنی خدای تعالی حکم بعذاب ایشان کرده است پس هرگز ایمان نیارند و ثواب نیابند چنانچه کافران بعد مردن بر کفر توقع ثواب ندارند والله اعلم ۱۲

ع ۲ ۱۱

تفسیر عثمانی بر خیال من آن بود که ازین خبر دادن که وسیله فائده ای است به اسلام ضرری نمی رسید و عده های فتح و نصرت را که الله تعالی به شما کرده است یقیناً پوره شدنی است کسی آنرا باز داشته نمی تواند اینچنانکه در نفس خطا بیت

مقصد بود که در قسم ف اگر رسول تن تنها نیز بر شما حمله کند الله او را امداد می کند و وعده های موعوده خود را ضرور تکمیل می نماید) بلاشبه از طرف حاطب یک خطای بسیار بزرگ سرزد لیکن رحمة للعالمین

مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ﴿۳﴾ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِيْنَ يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِهٖ صَفًّا كَاَنَّهُمْ

چیزے کہ نکنید ف۱ هر آئینه خدا دوست میدارد آنان را که جنگ می کنند در راه خدا صف زده گویا ایشان

چیزی را که نمی کنید (بتحقیق) الله دوست می دارد آنان را که جنگ می کنند در راه او صف زده گویا ایشان

بُنْيَانٌ مَّرْصُوْصٌ ﴿۴﴾ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ لِمَ تُؤْذُوْنَنِيْ وَقَدْ تَّعْلَمُوْنَ

عمارتے هستند محکم بایک دیگر چسپیده و یاد کن چون گفت موسیٰ قوم خود را اے قوم من چرا میرنجانید مرا و هر آئینه می دانید

دیواری آمیخته باسرب اند (بناهای یک دیگر چسپیده اند) و (یاد کن) چون گفت موسیٰ قوم خود را ای قوم من چرا میرنجانید مرا (بتحقیق) میدانید

اَنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ ۖ فَلَمَّا زَاغُوْا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ ۚ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

که من فرستادهٔ خدایم بسوئے شما پس وقتیکه کجروی کردند کج ساخت خدا دل ایشانرا و خدا راه نمی نماید

که من فرستادهٔ خدایم بسوی شما پس چون کج رفتند (برگشتند از حق) کج ساخت الله دلهای شان را و خدا راه نمی نماید

الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿۵﴾ وَاِذْ قَالَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ يٰبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اِنِّيْ

قوم بدکاران را و یاد کن چون گفت عیسیٰ پسر مریم اے بنی اسرائیل هر آئینه من

مردمان نافرمان را و چون گفت عیسیٰ پسر مریم اے بنی اسرائیل (بتحقیق) من

رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَمُبَشِّرًا ۢ بِرَسُوْلٍ

پیغامبر خدایم بسوئے شما باور دارنده آنچه پیش دست منست از توریت و بشارت دهنده به پیغامبرے

فرستادهٔ خدایم بسوی شما تصدیق کنان آنچه پیش روی من است از توریت و مژده دهنده به پیغمبری

يَّاْتِيْ مِنْۢ بَعْدِي اسْمُهٗٓ اَحْمَدُ ۚ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ

که بیاید بعد از من نام او احمد باشد پس چون آمد احمد صلی الله علیه وسلم پیش ایشان با معجزها گفتند این سحری

که می آید بعد از من نام او احمد است پس چون آورد بایشان نشانهای واضح را گفتند این جادوی

مُّبِيْنٌ ﴿۶﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى

ظاهر است و کیست ستمگارتر از کسیکه بربست بر خدا دروغے را و او خوانده میشود بسوئے

آشکار است و کیست ظالم تر از کسیکه افترا کرد بر الله دروغ را در حالیکه او خوانده میشود بسوی

الْاِسْلَامِ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۷﴾ يُرِيْدُوْنَ لِيُطْفِئُوْا نُوْرَ اللّٰهِ

اسلام و خدا راه نمی نماید گروه ستمگاران را می خواهند این کافران که فرو نشانند نور خدا را

اسلام و خدا راه نمی نماید گروه ظالمان را میخواهند که گل کنند نور خدا را

بِاَفْوَاهِهِمْ ۗ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُوْرِهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۸﴾ هُوَ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ

بدهنهائے خویش و خدا تمام کننده نور خود است اگرچه ناخوش دارند کافران او ست آنکه فرستاد پیغامبر خود را

بدهنهای خود و خدا تمام کنندهٔ نور خدا است اگرچه بد بدانند کافران او ست آنکه فرستاده است پیغمبر خود را

بِالْهُدٰى وَدِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهٗ عَلَى الدِّيْنِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُوْنَ ﴿۹﴾

بهدایت و دین راست تا غالب کندش بر ادیان همه آن اگرچه ناخوش دارند مشرکان ف۲

به هدایت و دین راست تا غالب کند آنرا بر همه ادیان اگرچه بد بدانند مشرکان

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجِيْكُمْ مِّنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۱۰﴾

مسلمانان آیا دلالت کنم شمارا بآن سوداگری که برهاند شمارا از عذاب درد دهنده

ای مومنان آیا دلالت کنم شمارا بر تجارتی که نجات دهد شمارا از عذاب دردناک

تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتُجَاهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَ

ایمان آرید بخدا و رسول او و جهاد کنید در راه خدا باموال خود و

ایمان آرید به الله و رسول او و جهاد کنید در راه خدا باموال خود و

اَنْفُسِكُمْ ۗ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۱﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَ

بجان خود این بهتر است برائے شما اگر میدانید اگر این چنین کنید بیامرزد برائے شما گناهان شمارا و

نفسهای خود این بهتر است برای شما اگر میدانید (اگر چنین کنید) بیامرزد برای شما گناهان شمارا و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی با خدا عهد کنید دیگر فا نرسانید ۱۲

ف۲ پس در ترویج دین عیسیٰ سعی کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ پیغمبران گذشته را تصدیق می کنم و در باب پیغمبر آینده بشارت میدهم - اگرچه دیگر انبیای سابقین هم راجع به بعثت خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم همیشه بشارت میداده اند لیکن با صراحت و وضاحت و اهتمامی که حضرت مسیح علیه السلام راجع به تشریف آوری آنحضرت صلی الله علیه وسلم مژده داده آن قدر از کسی دیگر منقول نیست - شاید این خصوصیت در حصه مسیح علیه السلام از سبب قرب عهد آمده باشد زیرا بعد از وی بدون پیغمبر آخر الزمان هیچ پیغمبر دیگر مبعوث نشد تا نوع حقیقی است مسلم که غفلت مجرمانه و تحریف متعمدانه یهود و نصاری امروز هیچ نسخهٔ صحیح توریت و انجیل اصلی را در دسترس دنیا نگذاشته است که بوسیله آن بدرستی درک می کردیم و میدانستیم که انبیای سابقین خصوصاً حضرت مسیح علیه السلام در باب خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم بکدام الفاظ و به کدام عنوان بشارت داده بودند. بناءً علیه هیچ کس حق ندارد که بیان صاف و صریح قرآن کریم را تکذیب کند چه اگر آن هم در این انجیل تحریف شده موجوده هست باز هم باید این را معجزهٔ خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم دانست که حق تعالی به محرفین آن قدر قدرت نداده که آنها تمام پیش گوئی...

ع ۹ — ۱

[illegible] ۵۵۲

يُدْخِلْكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ وَمَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِيْ جَنّٰتِ

در آرد شمارا بوستانها میرود زیر آن جویها و محلهای پاکیزه در بهشت های

در آرد شمارا به بوستانهائیکه میرود زیر (درختان) آن جوی ها و بجاهای پاکیزه در بوستانهای

عَدْنٍ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿۱۲﴾ وَاُخْرٰى تُحِبُّوْنَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ

همیشه ماندن اینست فیروزی بزرگ و دیگر نعمتی دیگر که دوست میدارید آنرا آن نعمت نصرت از جانب خداست و فتح

جاوید این است کامیابی بزرگ و بدهد چیز دیگر که دوست میدارید آنرا آن چیز نصرت از جانب خدا و فتح

قَرِيْبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۳﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْۤا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا

قریب الحصول ست و مژده ده مسلمانان را ای مسلمانان باشید نصرت دهنده خدا چنانکه

نزدیک است و مژده بده مومنان را ای مومنان شوید مددگاران الله چنانچه

قَالَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيّٖنَ مَنْ اَنْصَارِيْۤ اِلَى اللّٰهِ قَالَ

گفت عیسی پسر مریم با یاران خاص خود کیستند نصرت دهندگان من بسوی خدا متوجه شده گفتند

گفت عیسی پسر مریم بیاران خود کیستند مددگاران من در راه خدا گفتند

الْحَوَارِيُّوْنَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْۢ بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ وَكَفَرَتْ

آن یاران خاص ما ایم نصرت دهندگان خدارا پس ایمان آوردند جمعی بنی اسرائیل و کافر ماندند

آن یاران ما ایم مددگاران الله پس ایمان آورد طائفه از بنی اسرائیل و منکر شدند (کافر ماندند)

طَّآئِفَةٌ فَاَيَّدْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوْا ظٰهِرِيْنَ ﴿۱۴﴾

جمعی پس قوت دادیم مومنان را بر دشمنان ایشان پس شدند غالب

طائفه پس قوت دادیم مومنان را بر دشمنان ایشان پس گردیدند غالبان

سورة الجمعة مدنية وهي احدى عشرة اٰية وفيها ركوعان — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿۱﴾

بپاکی یاد کنند خدارا هر آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست خدای بادشاه نهایت پاک غالب با حکمت

بپاکی یاد می کنند الله را هر آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است (خدائیکه) بادشاه نهایت پاک غالب با حکمت است

هُوَ الَّذِيْ بَعَثَ فِي الْاُمِّيّٖنَ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَ

اوست آنکه برانگیخت در ناخواندگان ف۱ پیغامبری از قوم ایشان میخواند بر ایشان آیات او را و پاک می کند ایشانرا و

اوست آنکه برانگیخت در ناخوانان پیغمبری از ایشان میخواند بر ایشان آیا- او را و پاک می سازد ایشانرا و

يُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۲﴾

می آموزد ایشانرا کتاب و دانش و هر آئینه ایشان بودند پیش ازین در گمراهی ظاهر

می آموزد ایشانرا کتاب و حکمت و (بتحقیق) بودند پیش ازین در گمراهی ظاهر

وَّاٰخَرِيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوْا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۳﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ

و نیز مبعوث کرد آن پیغامبر را در قومے دیگر از بنی آدم که هنوز نه پیوسته اند با مسلمانان ف۲ و اوست غالب با حکمت اینست فضل

مبعوث گردانید آن رسول را برای مردمان دیگر نیز از ایشان (بنی آدم) که هنوز نه پیوسته اند با ایشان و اوست غالب با حکمت این است فضل

اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿۴﴾ مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا

خدا میدهد آنرا بهر که خواهد و خدا خداوند فضل بزرگ ست داستان آنانکه نهاده شد بر ایشان

خدا میدهد آنرا بهر که خواهد و خدا صاحب فضل بزرگ است مثال آنانکه بار کرده شد بر ایشان

التَّوْرٰىةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوْهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا ؕ بِئْسَ مَثَلُ

توریت باز نه برداشتند آنرا مانند داستان خرست که بردارد کتاب ها را بد ست داستان

توریت پس نبرداشتند آنرا مانند حال خر است که بردارد کتاب ها را بد است داستان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی عرب ۱۲ ف۲ یعنی فارس سائر عجم ۱۲ ف۳ یعنی بوفق آن عمل نه کردند ۱۲

تفسیر عثمانی ف۵ متعلقہ کر راجع به پیغمبر آخر الزمان آمده طوری محو کنند که هیچ نشان آن باقی نماند - چنانچه در انجیل موجوده در بیست موضع ذکر آنحضرت صلی الله علیه وسلم قریب بصراحت موجود است و در ان برای صاحبان عقل و انصاف گنجایش تاویل و انکار قطعاً نیست - در انجیل یوحنا بکلمه فارقلیط (ویا پیرکلوطوس) آن قدر لبشارت واضح است که مطلب بے تکلف آن بجز احمد (بمعنی محمود و ستوده) چیز دیگر شده نمی تواند چنانچه بعضی علمای اہل کتاب هم ناچار به اعتراف ویا نیم اقرار آن مجبور شده اند که این پیشگوئی بغیر از سرور عالم صلی الله علیه وسلم نه بروح القدس ونه بر شخص دیگر تطبیق شده میتواند علمای اسلام بحمد الله راجع باین لبشارات کتاب های مستقل نوشته اند مؤلف فاضل تفسیر حقانی در ضمن تفسیر سوره صف درخصوص بشارت فارقلیط و تحریف انجیل بحث کامل و قناعت بخشی نموده است خدا ایش اجر نیک دہد ف۵ یعنی حضرت مسیح (علیه السلام) بانشانهای روشن آمد یا کسیکه عیسی علیه السلام بشارت او را داده بود یعنی حضرت احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم نشانات واضح را گرفته

ع ۲ / ۵ / ۱۰

الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝٥

قومے کہ دروغ می شمردند آیات خدارا و خدا راہ نمی نماید گروہ ستمگاران را

آن مردمان کہ دروغ می شمردند سخنان خدارا و خدا راہ نمی نماید قوم ستمکاران را

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ

بگوائے یہود اگر گمان میدارید کہ شما دوستان خدائید بجز سائر

بگوائے یہود اگر می پندارید کہ شما دوستان خدائید بدون

النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝٦ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا

مردمان پس آرزو کنید مرگ را اگر ہستید راست گویان و آرزو نخواہند کرد آنرا ہرگز بسبب آنچہ

مردمان دیگر پس آرزو کنید مردن خودرا اگر ہستید راستگویان و آرزو نخواہند کرد آنرا ہرگز بسبب آنچہ

قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ۝٧ قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ

پیش فرستادہ است دست ایشان و خدا دانا است بستمگاران بگو ہر آئینہ مرگے کہ می گریزید

پیش فرستادہ است دستہای ایشان و خدا دانا تراست بہ ظالمان بگو (بتحقیق) مرگی کہ می گریزید

مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ۖ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا

ازان البتہ وے رسندہ است بشما باز رجوع کردہ خواہید شد بسوئے دانندۂ نہان و آشکارا پس خبر دہد شمارا بآنچہ

ازان پس (ہر آئینہ) آن رسندہ است بشما پس باز برگردانیدہ میشوید بسوی دانندۂ نہان و آشکار پس خبر میدہد شمارا بہ آنچہ

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٨ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ

می کردید اے مسلمانان چون اذان دادہ شود برائے نماز در روز

می کردید ای مومنان چون اذان دادہ شود برای نماز در روز

الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ

جمعہ پس سعی کنید بسوئے یاد کردن خدا و بگذارید خرید و فروخت را این بہتر ست شمارا اگر

جمعہ سعی کنید بسوئے یاد کردن اللہ و بگذارید خرید و فروش را ۵ این بہتر است برای شما اگر

كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝٩ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَ

میدانید پس چون تمام کردہ شود نماز را متفرق شوید در زمین و

بدانید پس چون ادا کردہ شود نماز پس پراگندہ شوید در زمین و

ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۝١٠ وَإِذَا

طلب کنید از فضل خدا و یاد کنید خدارا بسیار تا شما رستگار شوید و آن مسلمانان چون

طلب کنید از فضل خدا و یاد کنید اللہ را بسیار تاکہ شما رستگار شوید و چون

رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا ۚ قُلْ مَا عِنْدَ

ببینند کار وانے یا بازی را متفرق شدہ متوجہ میشوند بسوئے آن و بگذارند ترا ایستادہ ف بگو آنچہ نزدیک

ببینند تجارت را یا تماشا را متفرق شوند بسوی آن و بگذارند ترا ایستادہ بگو آنچہ نزد

اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ۚ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ۝١١ ع

خداست بہتر ست از بازی و از سوداگری و خدا بہترین روزی دہندگان ست ف۲

اللہ است بہتر است از تماشا عـ۵ از سوداگری و خدا بہترین روزی دہندگان است

سورۃ المنفقون مدنیۃ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — احدی عشرۃ آیۃ و فیہا رکوعان

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ

ف چون بیایند پیش تو منافقان گویند گواہی میدہیم کہ تو پیغامبر خدای و خدا می داند کہ تو

چون بیایند پیش تو منافقان گویند گواہی میدہیم کہ (بتحقیق) تو رسول خدائی و خدا می داند کہ (بتحقیق) تو

مرادیست عـ۵ ۔ لہو چیزیرا گویند کہ انسان را از یاد اللہ باز دارد چون بازی و تماشا شاید آواز آن نقارہ را بہ «لہو» تعبیر فرمودہ باشد ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در خطبہ ۱۲ ف۲ مترجم گوید این آیت عتاب است بر اصحاب و اشارت ست بآن قصہ کہ کاروانے از شام آمد و ناشناختہ ایشان آنرا دیدہ متفرق شدند و در خدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نماندند مگر دوازدہ شخص کہ حضرت ابوبکرؓ و عمرؓ از انجملہ بودند واللہ اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید رئیس منافقان در بعض اسفار بکلمات نفاق متکلم شد آنرا شخصے از انصار بعرض آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رسانید منافقان بمجلس شریف آمدہ قسم خوردند کہ مرتکب آن کلمات نشدہ اند این سورہ در حکایت آن اقوال و تہدید و تکذیب ایشان نازل شد ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عـ۵ حضرت شاہ صاحب (رحمہ اللہ) می نویسد کہ در باب ہر آذان این حکم نیست زیرا کہ آدم بار دیگر ہم جماعت را یافتہ میتواند۔ و جمعہ محض بیک موضع میشود اگر فوت شود دیگر یافت نمی شود» از یاد اللہ خطبہ مراد است و نماز ہم در عموم لفظ آن داخل است یعنی در وقتی بروید کہ خطبہ را آغاز کنند و ہمان وقت خرید و فروخت حرام است و مراد از «شتافتن» مکمل اہتمام و مستعدی رفتن است دویدن

ع ۸ / ۱۱ — ع ۲ / ۱۲ — نصف

لَرَسُوْلُهٗ ؕ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَكٰذِبُوْنَ ۚ﴿۱﴾ اِتَّخَذُوْۤا اَيْمَانَهُمْ

پیغامبر اوئی و خدا گواہی میدہد کہ منافقان دروغ گو اند سپر گرفتہ اند قسم ہائے

پیغمبر اوئی و خدا گواہی میدہد کہ (بتحقیق) منافقان دروغگویان اند ساختہ اند (گرفتہ اند) قسمہائے

جُنَّةً فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۲﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ

خود را پس باز ماندند از راہ خدا ہر آئینہ ایشان بدست آنچہ می کنند این بسبب آنست کہ

خود را سپر پس باز میدارند (مردم را) از راہ خدا (بتحقیق) ایشان بداست آنچہ می کنند این بسبب آنست کہ

اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿۳﴾ وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ

ایشان ایمان آوردند باز کافر شدند پس مہر کردہ شد بر دل ایشان پس ایشان نمے فہمند و چون بہ بینی ایشانرا متعجب کند ترا

ایشان ایمان آوردند باز کافر شدند پس مہر کردہ شد بر دلہای ایشان پس ایشان نمی فہمند و چون ببینی ایشانرا بشگفت آرد ترا

اَجْسَامُهُمْ ؕ وَاِنْ يَّقُوْلُوْا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ؕ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ ؕ يَحْسَبُوْنَ

ابدان ایشان و اگر بگویند گوش نہی بر سخن ایشان گویا ایشان چوبہا اند بدیوار باز نہادہ مے پندارند

جسمہائے ایشان و اگر سخن گویند بشنوی سخن ایشان را گویا ایشان چوبہای بدیوار تکیہ دادہ شدہ اند می پندارند

كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ؕ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ؕ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ؗ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿۴﴾

ہر آواز تند را بلائی بر خود ایشانند دشمنان پس بترس از ایشان لعنت کرد ایشانرا خدا از کجا گردانیدہ میشوند

ہر آواز تند را بلائی بر خود ایشانند دشمنان شما پس حذر کن از ایشان ہلاک گرداند اللہ ایشانرا چگونہ گردانیدہ میشوند (از حق)

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُوْلُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُءُوْسَهُمْ وَرَاَيْتَهُمْ

و چون گفتہ شود منافقان را بیائید تا طلب آمرزش کند برائے شما پیغامبر خدا بجنبانند سر خود را و بہ بینی ایشانرا

و چون گفتہ شود بمنافقان بیائید تا آمرزش بخواہد برای شما رسول خدا می جنبانند سرہای خود را (اعراض می کنند) و می بینی

يَصُدُّوْنَ وَهُمْ مُّسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۵﴾ سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ

کہ روی می گردانند تکبر کنان یکسانست در حق آنجماعہ کہ آمرزش طلب کنی برائے ایشان یا آمرزش نہ طلبے

کہ روی می گردانند در حالیکہ ایشان تکبر کنندگانند برابر است بر ایشان کہ آمرزش بخواہی برای ایشان یا آمرزش نخواہی

لَهُمْ ؕ لَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿۶﴾ هُمُ الَّذِيْنَ

برائے ایشان نخواہد آمرزید خدا ایشانرا ہر آئینہ خدا راہ نمی نماید گروہ فاسقان را ایشانند آنانکہ

برای ایشان ہرگز نمی آمرزد خدا ایشان را ہر آئینہ اللہ راہ نمی نماید گروہ نافرمانان را ایشان آنان اند کہ

يَقُوْلُوْنَ لَا تُنْفِقُوْا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوْا ؕ وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ

می گویند یاران خود را خرچ مکنید بر جماعہ کہ نزد رسول خدا اند تا پراگندہ شوند و خدا راست خزانہائے

می گویند (یاران خود را) خرچ مکنید بر آنکہ نزد رسول خدا اند تا پراگندہ شوند و خدا راست خزانہ ہای

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿۷﴾ يَقُوْلُوْنَ لَئِنْ رَّجَعْنَاۤ

آسمانہا و زمین ولیکن منافقان نمی دانند می گویند اگر باز رسیم

آسمانہا و زمین ولیکن منافقان نمی دانند می گویند البتہ اگر باز گردیم

اِلَى الْمَدِيْنَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ ؕ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُوْلِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ

بہ مدینہ البتہ بیرون آرد بزرگ تر خوار تر را از مدینہ و خدا راست بزرگی و پیغامبر او را و مسلمانان را

بمدینہ (ہر آئینہ) بر آرد عزیز تر ذلیل تر را از مدینہ و مر خدا راست عزت (غلبہ) و پیغمبر او را و مومنان را

وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۸﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَ

ولیکن منافقان نمیدانند اے مسلمانان مشغول نگرداند شمارا اموال شما و

ولیکن منافقان نمیدانند ای مومنان غافل نکند شمارا مال ہائے شما و

لَاۤ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۹﴾ وَ

نہ فرزندان شما از یاد کردن خدا و ہر کہ بکند این کار پس آنجماعہ ایشانند زیان کاران و

نہ اولاد شما از یاد خدا و ہر کہ بکند این کار را پس آن جماعہ ایشانند زیان کاران و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بر فقرائے مہاجرین

ف۲ یعنی توانگران اہل نفاق بفقرا مسلمین را اما

تفسیر عثمانی

ف۵ در سفری دو شخص یکی از مہاجرین و دیگری از انصار باہم جنگ کردند ہر دو برای حمایت خود جماعت خود را خواندند در اثر آن ہنگامۂ کلان برپا شد۔ این خبر بہ کلان شوندۂ منافقین عبداللہ بن ابی رسید نامبردہ گفت کہ اگر این (مہاجرین) را در شہر خود جای و پناہ نمیدادیم چگونہ با ما مقابلہ می کردند۔ چون شما بہ معاونت آنہا می پردازید بنابران بیدور سول خدا گرد می آمدند ہر گاہ از حمایت آنہا دست بردارید فوراً اینہا از خرچ و نفقہ بتنگ آمدہ متفرق و پراگندہ شوند و تمام جمعیت آنہا درہم و برہم می گردد نامبردہ این را ہم علاوہ کرد کہ چون ازین سفر برگشتہ بمدینہ برسیم کسانیکہ درین شہر زور و اقتدار دارند باید ذلیل ہا و خوار ہا را بدر کنند (یعنی ما مردمان معزز و عزتمند مسلمانان ذلیل را خارج خواہیم کرد) یک صحابی زید بن ارقم این سخنان را شنید و بحضور پیغمبر نقل کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عبداللہ بن ابی و غیرہ را پیش خود خواستہ تحقیق نمود آنہا قسم باخوردند کہ زید رضی اللہ عنہ بن ارقم بنا بر دشمنی کہ بما دارد دروغ گفتہ است۔ مردم زید را مورد طعن و تشنیع قرار دادند آن بیچارہ منفعل

ع ۱ ۸ ۱۳

أَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ

خرج کنید از آنچه عطا کرده ایم شما را پیش از آنکه بیاید به یکے از شما مرگ پس بگوید اے پروردگار من

خرج کنید از آنچه عطا کرده ایم شما را پیش از آنکه بیاید به یکی از شما مرگ پس بگوید ای پروردگار من

لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿۱۰﴾ وَ

کاش موقوف می گذاشتی مرا تا مدتے اندک تا صدقہ دادمے و شدمے از صالحان و

چرا مهلت ندادی مرا تا مدت اندک تا خیرات می کردم و می شدم از نیکوکاران و

لَن يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۱﴾

هرگز مهلت ندہد خدا ہیچ کس را چوں بیاید اجل او و خدا خبردارست بآنچہ می کنید

هرگز مهلت نمی دهد الله هیچکس را چون بیاید اجل او و خدا خبردار است به آنچه می کنید

سُورَةُ التَّغَابُنِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ ثَمَانَ عَشْرَةَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ

بپاکی یاد می کند خدا را آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست او راست پادشاہی و او راست ستایش و او بر

بپاکی یاد می کند الله را آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است او راست پادشاهی و او راست ستایش و او بر

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ وَاللَّهُ بِمَا

ہمہ چیز تواناست او ست آنکہ آفرید شما را پس بعض از شما کافراست و بعض از شما مومن و خدا بآنچہ

همه چیز تواناست او ست آنکه آفرید شما را پس بعضی از شما کافر و بعضی از شما مومن است ۱ و خدا به آنچه

تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿۲﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ

می کنید بیناست آفرید آسمان ہا و زمین بتدبیر درست و صورت بست شما را پس نیک ساخت

می کنید بیناست آفرید آسمان ها و زمین را بتدبیر درست و صورت بست شما را پس نکو ساخت

صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿۳﴾ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ

صورتہائے شما را و بسوئے اوست بازگشت میداند آنچہ در آسمانہا و زمین ست و میداند آنچہ پنہاں میدارید

صورتهای شما را و بسوی اوست بازگشت همه میداند آنچه در آسمانها و زمین است و میداند آنچه پنهان میدارید

وَمَا تُعْلِنُونَ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۴﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا

و آنچه آشکارا می کنید و خدا داناست بمکنون سینہا آیا نیامده است بشما خبر آنانکه کافر بودند

و آنچه آشکارا می کنید و خدا داناست به آنچه در سینه هاست آیا نیامده است بشما خبر آنانکه کافر شدند

مِن قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۵﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُ كَانَت

پیش ازیں پس چشیدند وبال کار خود را و ایشانراست عذاب درد دہنده این عذاب آنست که

پیش از این پس چشیدند سزای کار خود را و ایشانراست عذاب دردناک این بسبب آن است که

تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوا وَّ

می آمدند پیش ایشان پیغامبران ایشان با معجزہا پس گفتند آیا آدمیان راه نمایند ما را پس کافر شدند و در گردانیدند و

می آوردند نزد ایشان پیغمبران ایشان نشانه های روشن پس گفتند آیا آدمیان راه مینمایند ما را پس کافر شدند و روی گردانیدند ۱ و

اسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿۶﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن لَّن يُبْعَثُوا

بے نیازست خدا و خدا توانگر ستوده است پنداشتند کافران که برانگیخته نخواهند شد

بی نیاز است الله (از ایمان آوردن آنها) و خدا بی پروا ستوده است پنداشتند کافران که هرگز برانگیخته نخواهند شد

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿۷﴾

بگو آرے قسم بپروردگار من البتہ برانگیختہ شوید باز خبر داده شود شما را بآنچہ می کردید و این بر خدا آسان ست

بگو چرا برانگیخته نمی شوید قسم است به پروردگار من هر آئینه برانگیخته میشوید باز خبر داده میشود شما را به آنچه می کردید و این بر الله آسان است

تفسیر عثمانی

ف ۱ یعنی ذات منعم ہمہ انسان ہا را آفرید، بایستی که ہمگنان برو ایمان می آوردند و اطاعت آن منعم حقیقی را میکردند مگر چنان بظهور رسید که بعض کافر گشتند و بعض ایمان یافتند۔ بدون شک و شبہ الله تعالیٰ در وجود آدمی استعداد، قوت پذیرفتن کفر و ایمان را ودیعت کرده بود مگر نخست مردمان را بفطرت صحیح پیدا کرده بود سپس کسانیکہ بر آن فطرت قائم ماندند کسی از حالات بر محیط خود متاثر شده برخلاف آن راه دیگری اختیار نمود۔ الله تعالیٰ از ازل علم این ہر دو چیز را داشت که کدام کس به اراده و اختیار خود کدام طرف خواہد رفت و باز بر وفق آن سزا و یا انعام و اکرام را مستحق خواہد شد ہمین چیز را مطابق علم خود در قسمت او نوشته بود که چنان بعمل می آید علم محیط الله تعالیٰ مستلزم آن نیست که در دنیا قوت اراده و اختیار باقی نماند۔ اراده داریم که برین مسئلہ دقیق یک مضمون مستقل بنویسیم۔ والله الموفق

ف ۲ آیا انسانها نیکه مانند ما هستند ما را هدایت می کنند؟ اگر فرستادن پیغمبر ضرور می بود بایستی فرشته از آسمان می فرستاد

گویا در نزد آنها در بشریت و رسالت منافات بود از ہمین سبب ایشان کفر را اختیار کردند و از پذیرفتن سخنان پیغمبران انکار نمودند۔ تنبیہ از ین آیت ثابت کردن اینکه رسول نما...

فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

پس ایمان آرید بخدا و رسول او و بنورے کہ فرستادہ ایم ف۱ و خدا بانچہ می کنید

پس ایمان آرید بہ اللہ و رسول او و بہ آن نوری کہ فرو فرستادہ ایم و خدا بہ آنچہ می کنید

خَبِيرٌ ﴿۸﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ۖ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ

خبر دار است جبر دادہ شود شمارا وقتیکہ بہم برآرد شمارا در روز قیامت آن روز روز ظہور غبن بعضے بہ نسبت بعضے باشد و ہر کہ ایمان آرد

خبردار است (خبر دادہ شود بشما) روزی کہ جمع کند شمارا در روز جمع (قیامت) آن روز روز بردن و باختن (ظہور غبن) است و ہر کہ

بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ

بخدا و بکند کار شائستہ دور کند از و جرمہائے اورا و در آورش بہ بوستانہا میرود

بخدا و بکند کار شائستہ دور می کند از وی بدیہای اورا و داخل می کند اورا بہ بوستانہا یکہ میرود

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿۹﴾ وَالَّذِينَ

زیر آن جویہا جاویدان آنجا ہمیشہ اینست فیروزی بزرگ و آنانکہ

زیر (قصرہای آن) جویہا جاویدان باشند دران ہمیشہ این است کامیابی بزرگ و آنانکہ

كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ وَبِئْسَ

کافر شدند و بدروغ نسبت کردند آیات مارا آن جماعہ اہل دوزخ اند جاویدان آنجا و بد جائیست

کافر شدند و تکذیب کردند آیات مارا آن جماعہ اہل دوزخ اند جاویدان باشند دران و بد

الْمَصِيرُ ﴿۱۰﴾ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ

دوزخ نہ میرسد ہیچ مصیبت مگر بحکم خدا و ہر کہ رجوع کند بخدا

مرجع است دوزخ نمیرسد ہیچ مصیبت مگر بحکم خدا و ہر کہ ایمان آرد بخدا

يَهْدِ قَلْبَهُ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۱۱﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ

راہ نماید دل اورا و خدا بہر چیز دانا ست و فرمانبرداری کنید خدارا و فرمانبرداری کنید رسول را

راہ نماید دل اورا و خدا بہر چیز دانا ست و اطاعت کنید خدارا و اطاعت کنید پیغمبر را

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿۱۲﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَ

پس اگر رو گردان شوید پس جز این نیست کہ بر پیغامبر ما پیغام رسانیدن آشکاراست خدا ہیچ معبود نیست مگر او و

پس اگر رو گردان شوید پس جز این نیست کہ بر پیغمبر ما رسانیدن ہویداست خدا اوست نیست ہیچ معبود برحق مگر او و

عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۱۳﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ

بر خدا باید کہ توکل کنند مومنان اے مسلمانان ہر آئینہ بعض

باید بر خدا توکل کنند مؤمنان ای مؤمنان (بتحقیق) بعض

أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَ

ازواج شما و بعض اولاد شما دشمنان اند در حق شما پس بترسید ایشان ف۲ و اگر در گزر کنید و رو بگردانید و

زنہای شما و اولاد شما دشمن اند در حق شما حذر کنید از ایشان و اگر عفو کنید و در گذرید و

تَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۴﴾ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۚ

بیامرزید پس ہر آئینہ خدا آمرزگار مہربان ست جز این نیست کہ اموال شما و اولاد شما امتحان ست

ببخشید پس (ہر آئینہ) خدا آمرزندہ مہربان است جز این نیست کہ اموال شما و اولاد شما آزمایش است

وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿۱۵﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَ

و خدا نزدیک اوست مزد بزرگ پس بترسید از خدا آن قدر کہ توانید و سخن شنوید و

و خدا نزد او ثواب بزرگ است پس بترسید از اللہ ہر قدر کہ بتوانید و سخن بشنوید و

أَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ

فرمان برداری کنید و خرج کنید بہتر باشد برائے جان شما و ہر کہ نگاہ داشتہ شد از بخل نفس خود پس آن جماعہ

اطاعت کنید و خرج کنید برای خیر نفس ہاے خود و ہر کہ نگاہ داشتہ شود از حرص (بخل) نفس خود پس آن جماعہ

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی قرآن ۱۲ ف۲ یعنی آنکہ بر بخل حمل کنند ۱۲

تفسیر عثمانی

یعنی در نرمی و سختی، رنج و راحت خلاصہ در ہر حال فرمان اللہ و رسول اللہ را بپذیرید اگر چنان نکردید نقصان خود شماست۔ رسول خدا ہمہ نیک و بد را فہمانیدہ وظیفہ خود را ادا نمودہ از اطاعت و یا معصیت شما بہ اللہ ہیچ نفع و یا نقصان نمیرسد۔ بسا اوقات انسان در محبت و فکر عیال و اطفال گرفتار آمدہ اللہ و احکام او را فراموش می کند در پی این تعلقات افتادہ مرتکب چندین بدی می گردد و از چندین نیکی محروم میشود فرمایشہا و رضاجوئی زن و اولاد ہیچ وقت او را آرام نمی گذارد۔ درین گیر و دار مبتلا شدہ از آخرت غافل میشود۔ پر ظاہر است کہ اہل و عیالی کہ سبب این قدر خسارہ و نقصان کلان گردند حقیقتاً دوست گفتہ نمی شوند بلکہ بدترین دشمنان اند و دشمنی و عداوت آنہا را بسا اوقات انسان احساس نمی کند از ہمین سبب حق تعالیٰ خاطر نشان نمود کہ از این دشمنان بر حذر باشید و رویہ را اختیار مکنید کہ سبب اصلاح و بہبود دنیائی ایشان بدون برباد دادن دین نتیجہ نداشتہ باشد مطلب آن نیست کہ در دنیا تمام زوجات و ہمہ اولاد از ہمین قبیل می باشند بسیاری زنان خدا دوست چنان اند کہ دین شوہران خود را محافظت

ع ۱۰ — ۱۵

هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۱۶﴾ إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ

ایشانند رستگاران — اگر قرض دهید خدا را قرض نیکو دوچند دهدش شما را — و بیامرزد

ایشانند کامیابان — اگر قرض دهید خدا را قرض نیکو دوچند دهد آن را بشما — و بیامرزد

لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿۱۷﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۱۸﴾

شما را و خدا قدرشناس بردبار است — داننده پنهان و آشکارا — غالب با حکمت

شما را و خدا قدردان بردبار است — داننده نهان و آشکار — غالب با حکمت است

سُورَةُ الطَّلَاقِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — اثْنَتَا عَشْرَةَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ ۖ وَ

ای پیغامبر بگو امت خود را چون اراده کنید طلاق دادن زنان پس طلاق دهید ایشان را در اول عدت ایشان ول و شمار کنید عدت را

ای پیغمبر چون طلاق دهید زنان را پس طلاق دهید ایشان را بر عدت ایشان ع۵ و شمار کنید عدت را ع۶ و

اتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ

بترسید از خدای پروردگار خویش بیرون مکنید ایشان را از خانهای ایشان و باید که ایشان نیز بیرون نروند مگر آنکه عمل آرند

بترسید از الله که رب شماست بیرون مکنید ایشان را از خانهای ایشان و (باید) ایشان خارج نشوند مگر که عمل آرند

بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ

کار بیحیائی آشکارا — و این حدها مقرر کرده خداست و هر که تجاوز کند از حدهای خدا پس ستم کرد بر جان خویش

کار بیحیائی آشکار را — و این حدهای مقرر کرده الله است و هر که تجاوز کند از حدود الله پس (بتحقیق) ظلم کرد بر خود

لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ﴿۱﴾ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ

هیچ کس نمی داند شاید که خدا پیدا کند بعد از طلاق کاری را ول پس چون نزدیک رسند مطلقات بمیعاد خود پس نگاه دارید ایشان را

خبر ندارد (هیچ کس) شاید که الله پدید آورد بعد از طلاق کار نو را پس چون برسند بمیعاد خود پس نگاه دارید ایشان را

بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ

بوجه پسندیده یا جدا شوید از ایشان بوجه پسندیده و گواه گیرید دو کس صاحب تقوی را از قوم خود و راست ادا کنید شهادت را

بوجه پسندیده یا جدا کنید ایشان را بوجه پسندیده و گواه بگیرید دو صاحبان عدل را از بین خود و راست ادا کنید شهادت را

لِلَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ

برای خدا این حکم پند داده می شود بآن هر که مومن باشد بخدا و بروز آخر — و هر که بترسد از خدا

برای خدا این حکم که پند داده میشود به آن هر که ایمان دارد به الله و بروز آخر — و هر که بترسد از الله

يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿۲﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ

پدید آرد برای او مخلصی — و رزق دهدش از آنجا که گمان ندارد و هر که توکل کند بر خدا پس خدا

پدید آرد برای او مخلصی (خلاص گاه) و رزق دهدش از آنجا که گمان ندارد و هر که توکل کند بر الله پس خدا

حَسْبُهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ ۚ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿۳﴾ وَاللَّائِي يَئِسْنَ

بس است او را هر آئینه خدا رسنده است بمراد خود هر آئینه ساخته است خدا برای هر چیز را اندازه — و آنانکه نومید شدند

بس است او را بتحقیق الله تکمیل کننده است کار خود را (هر آئینه) گردانیده است خدا برای هر چیز اندازه و زنانی که نومید شدند

مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ ۚ

از حیض از جمله زنان شما و ۳ اگر شبهه افتاده اید پس عدت ایشان سه ماه است و آنانکه بحیض نرسیده اند نیز عدت ایشان سه ماه است

از حیض از زنان شما اگر شبهه افتاده اید پس عدت ایشان سه ماه است و هم چنان (حکم است) به زنانی که حیض نیامده باشد

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ

و اولاد داران حمل عدت ایشان آن است که بنهند حمل خود را — و هر که بترسد از خدا پدید آرد

و اولاد داران عدت ایشان این است که بزایند فرزند را — و هر که بترسد از خدا پدید آرد

ع۵ بر مرد و زن هر دو لازم است که شمار عدت را فراموش نکنند مبادا از سبب غفلت و سهو کدام بی احتیاطی و اختلاف واقع شود و نیز طلاق بطریقی داده شود که در شمار ایام عدت …

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در طهری که مساس نکرده باشد ۱۲ ف۲ یعنی موافقت پدید آید و مراجعت کنند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی از مطلقات ۱۲

ع ۸ / ۱۶

تفسیر عثمانی

ع۵ مخاطب این آیت اگرچه حضرت رسول کریم (صلی الله علیه وسلم) است مگر خطاب بتمام امت است یعنی چون مردی (بنا بر کدام ضرورت و مجبوری) طلاق زن خود را اراده کند باید بر عدت طلاق بدهد. در سورهٔ بقره شرح داده شده که عدت مطلقه سه حیض است (کما هو مذهب الحنفیه) بنابران پیش از حیض در حالت طهر باید زن را طلاق داد تا تمام حیض داخل شمار شود غور کنید که اگر مرد زن را در حالت حیض طلاق دهد از دو حال خالی نیست آن حیض را که در حالت آن طلاق داده است در عدت شمار کنیم و یا نه در صورت اول پیش از ایقاع طلاق هر قدر وقتی که از حیض گذشته آن از عدت کم میشود و سه حیض کامل باقی نمی ماند و در صورت دوم چون علاوه بر حیض موجوده سه حیض شمار میشود بنابران این حیض زیاده از سه حیض خواهد بود. بنابران طریق مشروع همین است که در طهر طلاق داده شود و از حدیث این قید هم ثابت است که در آن طهر مباشرت نکرده باشد

لَهٗ مِنْ اَمْرِهٖ يُسْرًا ﴿۴﴾ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهٗۤ اِلَيْكُمْ ۭ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ

برائے او در کار او آسانی را　این حکم خداست که فرود آورد آنرا بسوئے شما و ہر که بترسد از خدا دور کند از وے

برای او در کارش آسانی　این حکم خداست که فرود آورده آن را بسوی شما و ہر که بترسد از الله دور می کند از وی

سَيِّاٰتِهٖ وَيُعْظِمْ لَهٗۤ اَجْرًا ﴿۵﴾ اَسْكِنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِّنْ وُّجْدِكُمْ وَ

جرمہائے او را و زیادہ دہد او را مزد　ساکن کنید زنان مطلقه را جائے که شما مے باشید　قدر طاقت خود و

گناہانش را و بزرگ میسازد برای او ثوابش را بایشان خانه بدہید برای سکونت (ساکن گردانید زنان مطلقه را) جائیکه شما سکونت دارید

لَا تُضَاۗرُّوْهُنَّ لِتُضَيِّقُوْا عَلَيْهِنَّ ۭ وَاِنْ كُنَّ اُولٰتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوْا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى

ایذا مرسانید ایشانرا تا تنگ گیرید بر ایشان　و اگر باشند خداوندان حمل　پس خرج کنید بر ایشان تا آنکه

اراده ایذا مکنید بایشان تا تنگ گردانید بر ایشان (مساکن شان را) و اگر مطلقات صاحبات حمل باشند پس خرج کنید بر ایشان

يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ ۚ وَاْتَمِرُوْا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوْفٍ ۚ

بنهند حمل خود را پس اگر شیر دہند بفرمان شما پس بدہید ایشان را مزد ایشان و با یک دیگر کار فرمائی کنید در میان خویش بوجه پسندیده

بزایند حمل خود را پس اگر شیر دہند بلحاظ شما پس بدہید ایشان را مزدہای ایشانرا و بیاموزید (مشوره کنید) در میان خود نیکی را

وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهٗۤ اُخْرٰى ﴿۶﴾ لِيُنْفِقْ ذُوْ سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ ۭ وَمَنْ

پس اگر معانقه کردید شیر خواہد داد　بفرموده او زنے دیگر　باید که خرج کند صاحب وسعت از وسعت خود　و آنکه

و اگر عناد (سختی) کنید با یکدیگر پس شیر خواہد داد بخاطر او زن دیگر　خرج کند صاحب دارائی موافق دارائی خود　و ہر که

قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهٗ فَلْيُنْفِقْ مِمَّاۗ اٰتٰىهُ اللّٰهُ ۭ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَاۗ اٰتٰىهَا ۭ

تنگ کرده شد بروے رزق او را پس باید که خرج کند از آنچه عطا کرده است او را خدا. تکلیف نمی کند خدا ہیچکس را مگر بحسب آنچه داده

تنگ کرده شد بروی رزق او پس باید که خرج کند از آنچه داده است او را خدا مکلف نمی کند الله ہیچ کس را مگر بمقدار آنچه داده

سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُّسْرًا ﴿۷﴾ وَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَ

پدید خواہد آورد خدا بعد از تنگدستی آسائش را　و بسا　ده که تجاوز کرد از فرمان پروردگار خویش　و

زود است که پدید آرد خدا بعد از سختی آسانی را　و بسا اہل قریه ہا　نافرمانی کردند　از حکم پروردگار خود و

رُسُلِهٖ فَحَاسَبْنٰهَا حِسَابًا شَدِيْدًا ۙ وَّعَذَّبْنٰهَا عَذَابًا نُّكْرًا ﴿۸﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ

از فرمان پیغامبران او پس حساب کردیم با وے حسابے سخت و عقوبت کردیم او را عقوبتے دشوار پس چشید سزائے

از رسولان او پس محاسبه کردیم آنہارا بحساب سخت و عذاب کردیم آنہا را بعذاب منکر پس چشیدند سزای

اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ﴿۹﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا ۙ فَاتَّقُوا

عمل خود و شد　سرانجام کار او زیانکاری　مہیا کرده است خدا تعالیٰ برائے ایشان عذاب سخت پس بترسید

عمل خود را و شد عاقبت کارشان زیانکاری　آماده کرده است الله برای ایشان　عذاب سخت پس بترسید

اللّٰهَ يٰۗاُولِي الْاَلْبَابِ ڻ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ڔ قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿۱۰﴾ رَّسُوْلًا يَّتْلُوْا

از خدا اے خداوندان خرد　اے مسلمانان　ہر آئینه فرود آورده است خدا بسوئے شما کتابے فرستاده است پیغامبری می خواند

از خدا ای آن صاحبان خرد که ایمان آورده اید　بتحقیق فرود آورده است الله برای شما نصیحت (فرستاده است) پیغمبری را که

عَلَيْكُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ مُبَيِّنٰتٍ لِّيُخْرِجَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنَ الظُّلُمٰتِ

بر شما آیات خدا واضح آمده　تا بر آرد　آنانرا که ایمان آوردند و کارہائے شائسته کردند از تاریکی ہا

بر شما آیات روشن کننده الله را　تا بر آرد　آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند عمل ہائے نیک از تاریکی ہا

اِلَى النُّوْرِ ۭ وَمَنْ يُّؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُّدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا

بسوئے روشنی و ہر که ایمان آرد بخدا و بکند　کار شائسته　در آرد وے را ببوستانہا میرود　زیر آن

بسوئے روشنی　و ہر که ایمان آرد به الله و کند نیکوئی در آرد او را به بوستانہائے که میرود زیر (قصرہای) آنہا

الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَاۗ اَبَدًا ۭ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهٗ رِزْقًا ﴿۱۱﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ

جویہا جاوید ان آنجا ہمیشه　ہر آئینه بوجه نیک ساخته است خدا او را برائے او روزی را　خدا آنست که آفرید

جویہا جاویدان باشند در آن ہمیشه　بتحقیق نیکو ساخته است الله برای او روزی را　خدا آنست که آفرید

ف اگر در باره شیر دادن راضی نشوند مشکلات بزرگ رو نخواہد داد حتماً زن دیگری پیدا خواہد شد که طفل را شیر دہد بر تو لازم نیست که این قدر کبر کند و اگر مرد حتماً نخواہد که طفل را مادر خودش شیر دہد در این صورت برای شیر دادن زن دیگر را با چاره خواہد گرفت پس معقول تر آنست که باہم بسازند و این حق الزحمه که بدایه داده می شود بمادر طفل داده شود. ف معارف تربیهٔ طفل بدوش پدر است. ثروتمند مطابق توانائی خود و آدم کم استطاعت قرار و سعت و حیثیت خود باید خرج کند اگر فراخی زیاد نصیب مردی نباشد و الله تعالیٰ روزی محدود باو داده باشد از ہمان مقدار بر وفق گنجایش خود خرج کند خداوند ہیچکس را بیش از توان و استطاعت او مکلف نمی سازد چون در حال تنگی و عسرت مطابق حکم او خرج کنید او تعالیٰ تنگی و سختی را بفراخی و آسانی مبدل خواہد ساخت. ف احکام شریعت را (خصوصاً در بارهٔ زنہا) کما حقه تعمیل کنید اگر نافرمانی کردید باید بخاطر داشته باشید که قریه ہای زیاد در سزای نافرمانی حضرت الٰہی و پیغمبر ما تباه کرده شده قضیه آن مردم از راه تکبر و غرور از حد تجاوز کردند ما آنہا را به سختی محاسبه و تحقیق کردیم و یک گناه شان ہم معاف نمودیم آنگاه ایشان را بچنین

ع ۱۷　ع ۱۶　عند المتقدمین ۵

سَبْعَ سَمٰوٰتٍ وَّمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ ؕ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوْٓا

هفت آسمان و آفرید از زمین مانند آن فرود می آید تدبیر کار در میان آسمانها و زمین ها بیان کردیم

هفت آسمان را و زمین را مانند آن نازل میشود حکم خدا در میان آنها تا بدانید

اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۙ۬ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَیْءٍ عِلْمًا ﴿۱۲﴾

که خدا بر همه چیز تواناست و نیز بدانید که خدا بگرد آمده است هر چیز را باعتبار علم

که الله بر هر چیز تواناست و (بدانید) که خدا احاطه کرده است هر چیز را از روی علم

سُوْرَةُ التَّحْرِیْمِ مَدَنِیَّةٌ وَّهِیَ اثْنَتَا عَشْرَةَ اٰیَةً وَّفِیْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خداییکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

یٰۤاَیُّهَا النَّبِیُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَاۤ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ ۚ تَبْتَغِیْ مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَ ؕ وَاللّٰهُ

ف۱ ای پیغامبر چرا حرام میکنی چیزی را که حلال ساخته است خدا برای تو میطلبی خوشنودی زنان خود و خدا

ای پیغمبر چرا حرام می گردانی چیزی را که حلال ساخته خدا برای تو میطلبی خوشنودی زنان خود را و خدا

غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿۱﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَیْمَانِكُمْ ۚ وَاللّٰهُ مَوْلٰىكُمْ ۚ وَهُوَ

آمرزگار مهربان ست هر آئینه مشروع ساخته است خدا برای شما گشادن سوگندهای شما را ف۲ و خدا کارساز شماست و است

آمرزگار مهربان است (بتحقیق) مقرر کرده الله برای شما گشودن سوگندهای شما را و خدا مالک (کارساز) شماست و اوست

الْعَلِیْمُ الْحَكِیْمُ ﴿۲﴾ وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِیُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِهٖ حَدِیْثًا ۚ فَلَمَّا نَبَّاَتْ

دانا باحکمت و یاد کن چون پنهان گفت پیغامبر با بعض از ازواج خود سخنی را پس چون افشا کرد

دانا باحکمت و (یاد کن) چون پنهان گفت پیغمبر به بعض از ازواج خود سخنی را پس چون خبر داد حفصه (عائشه)

بِهٖ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَیْهِ عَرَّفَ بَعْضَهٗ وَاَعْرَضَ عَنْۢ بَعْضٍ ۚ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِهٖ

آن سخن را و مطلع ساخت خدا تعالی پیغامبر را بر افشای آن سخن شناسا کرد پیغامبر به بعض آن سخن و اعراض کرد از بعض پس و قتیکه خبر داد آن زنرا

به آن و مطلع ساخت خدا پیغمبر را بران شناسانید پیغمبر بعض آنرا و اعراض کرد از بعض دیگر پس چون خبر داد پیغمبر او را

قَالَتْ مَنْ اَنْۢبَاَكَ هٰذَا ؕ قَالَ نَبَّاَنِیَ الْعَلِیْمُ الْخَبِیْرُ ﴿۳﴾ اِنْ تَتُوْبَاۤ اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ

بافشای راز آن زن گفت که خبر داد ترا باین افشای راز پیغامبر فرمود خبر داد مرا خدای دانای خبردار ای دو زن پیغامبر اگر رجوع کنید بخدا

(حفصه را) به آن گفت حفصه که خبر داد ترا باین گفت خبر داد مرا دانای خبردار اگر هر دوی شما توبه کنید بسوی الله هر آئینه مائل شده

صَغَتْ قُلُوْبُكُمَا ۚ وَاِنْ تَظٰهَرَا عَلَیْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰىهُ وَجِبْرِیْلُ وَ

خوش باشد هر آئینه کج شده است دل شما و اگر باهم متفق شوید بر رنجانیدن پیغامبر پس هر آئینه خدا کارساز اوست و جبرئیل و

است دلهای شما و اگر بایکدیگر معاونت کنید بر او (بر رنجانیدن پیغمبر) پس (هر آئینه) خدا اوست مددگار او و جبرئیل و

صَالِحُ الْمُؤْمِنِیْنَ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَهِیْرٌ ﴿۴﴾ عَسٰى رَبُّهٗۤ اِنْ طَلَّقَكُنَّ

مردمان شایسته از مسلمانان و نیز فرشتگان بعد ازین مددگارانند اگر طلاق دهد پیغامبر شما را نزدیک ست که پروردگار او

مردمان شایسته از مومنان و فرشتگان بعد ازان مددگارند اگر پیغمبر طلاق کند شما را نزدیک است پروردگار او

اَنْ یُّبْدِلَهٗۤ اَزْوَاجًا خَیْرًا مِّنْكُنَّ مُسْلِمٰتٍ مُّؤْمِنٰتٍ قٰنِتٰتٍ تٰٓئِبٰتٍ

عوض دهد برای او زنان دیگر بهتر از شما گردن نهادگان باور دارندگان عاملندگان توبه نمایندگان

عوض دهد او را زنان دیگر بهتر از شما گردن نهادگان ایمان داران ایستاده شوندگان در نماز توبه کنندگان

عٰبِدٰتٍ سٰٓئِحٰتٍ ثَیِّبٰتٍ وَّاَبْكَارًا ﴿۵﴾ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا قُوْۤا اَنْفُسَكُمْ وَ

عبادت بجا آرندگان روزه دارندگان شوهر دیدگان و شوهر نادیدگان ای مسلمانان نگاه دارید خویشتن را و

عبادت کنندگان روزه دارندگان بیوگان و دختران ای مومنان نگاه دارید نفس های خود را و

اَهْلِیْكُمْ نَارًا وَّقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَیْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ

اهل خانه خود را از آتشی که آتش انگیز آن مردمان باشند و سنگ ها نیز بران آتش موکل اند فرشتگان درشت خو

اهل خانه خود را از آتشی که آتش انگیز آن مردمان و سنگهاست مقرر اند بران آتش فرشتگان درشت و سخت رد

است گریانت حد ضرور نیست که به سبب آنها یک چیز حلال را بر خود حرام گردانیده متحمل زحمت گردی ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید که آنحضرت صلی الله علیه وسلم ماریه قبطیه را بر خود ساخته دلازواج آنحضرت غیرت کردند آنحضرت صلی الله علیه وسلم برای خاطر داشت ایشان ماریه را بر خود حرام گردانید و آنحضرت سری از اسرار خود با بعض ازواج اظهار فرموده و در کتمان آن مبالغه کرد آن زوجه بدیگری اظهار نمود آنحضرت صلعم بطریق وحی بر افشای آن سر مطلع شدند و نوعی از رمز آن قصه در میان نهادند و عتاب فرمودند خدای تعالی در باب پند ازواج مطهرات و تهدید ایشان نازل ساخت والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی باداء کفاره ۱۲

ف۳ یعنی حفصه و عائشه والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مطلب از حرام گردانیدن حلال بر خود این است که این چیز را حلال و مباح دانسته عهد کرده بود که «در آینده آنرا استعمال نخواهم کرد» اگر اجرای چنین کار مبنی بر کدام مصلحت صحیح باشد شرعاً جائز است مگر مناسب شان رفیع آنحضرت نبود که برای حصول خوشنودی بعض ازواج اینگونه عادت را اختیار کند که آینده موجب تکلیف امت گردد بنا بران حق تعالی او را متنبه فرمود که هر چند که ازواج خوش اخلاقی کردن ضروری

لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿۶﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا

سخت رو نافرمانی نمی کنند خدا را در آنچه فرموده است ایشانرا و می کنند هرچه حکم میشود ایشانرا آنروز گوییم اے کافران

نافرمانی نمی کنند الله را در آنچه فرموده است خدا ایشانرا و می کنند آنچه امر کرده میشوند (گفته میشود در آنروز) ای کافران

لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۷﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

عذر پیش میارید امروز جز این نیست که جزا داده میشود شمارا بحسب آنچه می کردید اے مسلمانان

عذر مکنید امروز جز این نیست که جزا داده میشوید مطابق آنچه می کردید ای مومنان

تُوبُوا إِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ

رجوع کنید بسوئے خدا رجوع خالص امید هست از پروردگار شما که زایل کند از شما جرمهائے شمارا و در آورد شمارا

توبه کنید بسوی الله توبهٔ خالص امید است که پروردگار شما دور کند از شما گناهان شمارا و در آرد شمارا

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا

ببوستانهائے رود زیر آن جویها روزیکه رسوا نکند خدا پیغامبر را و نه آنانرا که ایمان آورده اند

به بوستانی که پیوسته میرود زیر (قصرهای) آن جویها (میدر آرد) در روزیکه رسوا نمی کند الله پیغمبر را و آنانرا که ایمان آورده اند

مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَ

همراه او نور ایشان میرود میان دو دست ایشان و بجانب راست ایشان می گویند اے پروردگار ما تمام ده برائے ما نور ما را و

همراه او نور ایشان می شتابد پیش روی ایشان و طرف های راست ایشان می گویند ای پروردگار ما تمام ده برای ما نور ما را و

اغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ

بیامرز مارا هر آئینه تو بر هر چیز توانائی اے پیغامبر جهاد کن با کافران و با منافقان نیز

بیامرز مارا هر آئینه تو بر هر چیز توانائی ای پیغمبر جهاد کن با کافران و منافقان

وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿۲﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ

و درشتی کن بر ایشان و جائے ایشان دوزخ است و وے بد جائے است پدید آورد خدا داستانے را برائے آنانکه

و درشتی کن بر ایشان و جائے سکونت ایشان دوزخ است و بد مرجع است دوزخ بیان کرد الله یک مثل برای

كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا

کافر شدند زن نوح را و زن لوط را بودند زیر نکاح دو بنده شایسته از

کافران زن نوح را و زن لوط را بودند زیر نکاح دو بنده از

صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ

بندگان ما پس خیانت کردند بآن دو بنده پس دفع نه کردند ایشان از آن دو زن چیزی را از عذاب خدا

بندگان صالح ما پس خیانت کردند آن دو زن به بنده پس دفع نکردند ایشان از آن دو زن از (عذاب) الله چیزی و گفته

مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿۳﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ

با در آیندگان و پدید آورد خدا داستانے را برائے آنانکه ایمان آوردند زن فرعون را چون گفت

با داخل شدگان و بیان کرد الله یک مثل برای مومنان زن فرعون را چون گفت

رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ

اے پروردگار من بنا کن برائے من نزدیک خود خانه در بهشت و خلاص کن مرا از فرعون و کار او و خلاصی ده مرا از

اے پروردگار من بنا کن برای من نزد خود خانه در بهشت و نجات ده مرا از فرعون و کردار او و نجات ده مرا از

الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۴﴾ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ

قوم ستمگاران و مریم دختر عمران را که نگاه داشت فرج خود را پس دمیدیم در فرج او

قوم ظالمان (و مثل بیان کرد خدا) مریم دختر عمران آنکه نگه داشته شرمگاه خود را پس دمیدیم در آن

مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ﴿۵﴾

روح خود را و باور داشت سخنان پروردگار خود را و کتابهائے او را و بود از فرمانبرداران ف

یک روح از طرف خود و تصدیق کرد سخنان پروردگار خود و کتابهای او را و بود از عبادت کنندگان

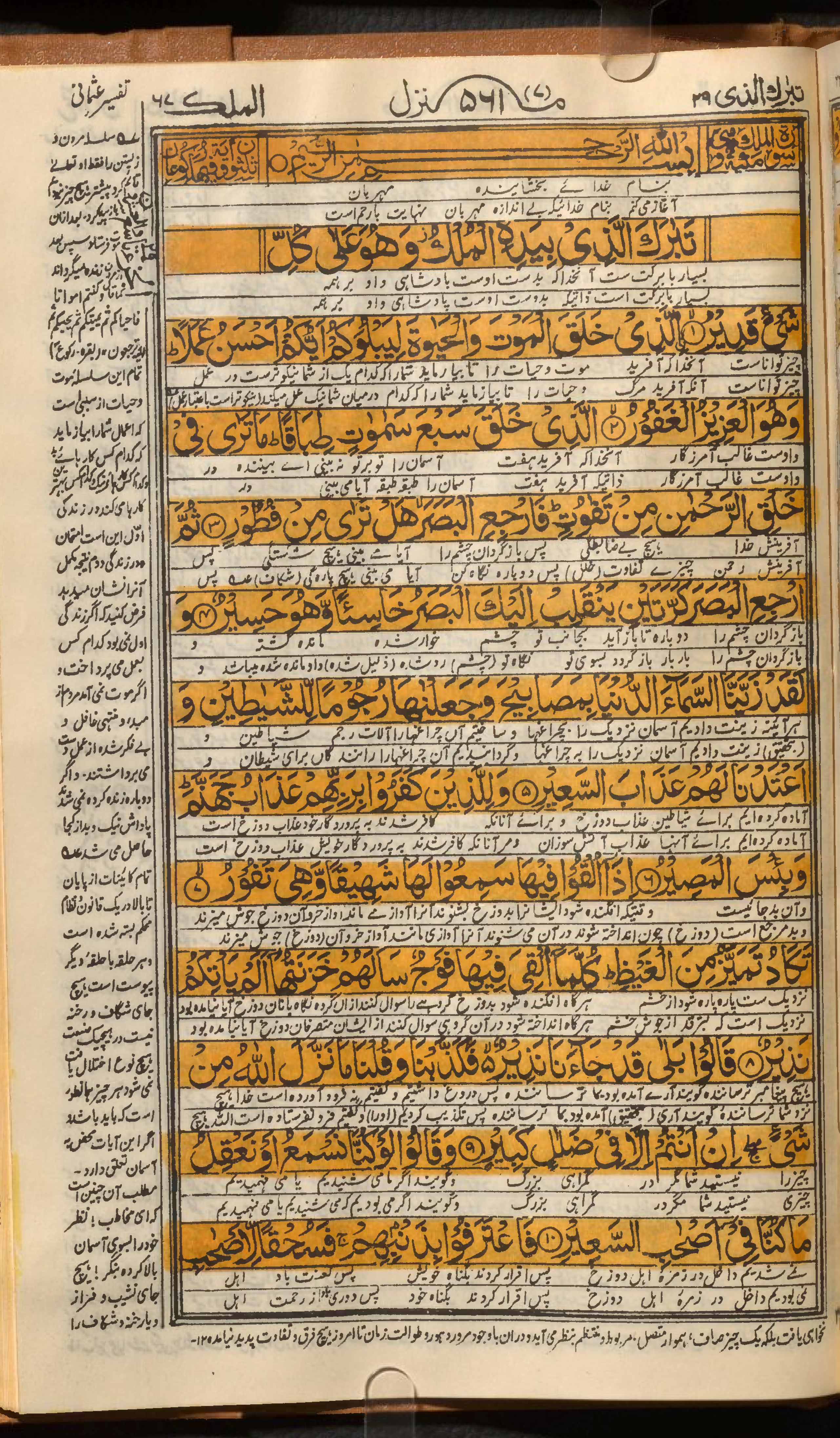
فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی روح حضرت عیسیٰ بدرحم مریم در آمد و فرج کنایت است از رحم ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت نوح و حضرت لوط چه بندگان نیک بودند مگر در خانه هر دو خانمهای آنها منافق بودند ظاهراً این زنها با پیغمبران تعلق داشتند لیکن بدل شریک حال کافران بودند ببینید انجام آنها چه شد الله تعالیٰ ایشان را هم بهمراه عام دوزخیان به دوزخ انداخت رشتهٔ زوجیت پیغمبران آنها را از ذرهٔ عذاب الهی رهانیده نتوانست برعکس آنها خانم فرعون حضرت آسیه بنت مزاحم ایماندار راسخ ولیهٔ کامله و شوهر او بزرگترین باغی خدا بود. آن خانم نیک شوهر خود را از عذاب خدا رهانیده نتوانست و از جرم بغاوت و شرارت شوهر به خانمش گزندی نرسید- حضرت شاه (رحمه الله) مینویسد ،، یعنی ایمان خود را درست کنید- نه شوهر زن خود را نجات داده می تواند و نه زن شوهر را این (قانون بطور عمومی) بهمه شنوانیده شده است نباید این وهم بدل آورده شود که (معاذ الله) بیان این مثل به ازواج مطهره اشارت است بلکه درباره آنها آن گفتنی شده مذکور در سوره نور است ! ،، الطیبات للطیبین ،، و اگر بفرض محال چنان وهم کرده شود مثال امرأة فرعون ،، بر کدام کس تطبیق کرده شود-- لاحول ولا قوة الا بالله ،،

ع ۱ ۷ ۱۹ — ع ۲ ۵ ۲۰

سورة الملك مكية و هي ثلثون اية و فيها ركوعان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

تَبٰرَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرُ ۙ ﴿١﴾ الَّذِيْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ

بسیار بابرکت ست آنخداکه بدست اوست پادشاهی و او بر همه چیز تواناست آنخداکه آفرید موت و حیات را تا بیازماید شمارا که کدام یک از شما نیکوترست در عمل

بسیار بابرکت است ذاتیکه بدوست اوست پادشاهی و او بر همه چیز تواناست آنکه آفرید مرگ و حیات را تا بیازماید شمارا که کدام درمیان شما نیک عمل میکند (نیکوتر است باعتبار عمل)

وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْغَفُوْرُ ۙ ﴿٢﴾ الَّذِيْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ؕ مَا تَرٰى فِيْ

و او دست غالب آمرزگار آنخداکه آفرید هفت آسمان را توبرتو نه بینی ای بیننده در

و او دست غالب آمرزگار ذاتیکه آفرید هفت آسمان را طبقه طبقه آیا می بینی در

خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفٰوُتٍ ؕ فَارْجِعِ الْبَصَرَ ۙ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُوْرٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ

آفرینش خدا هیچ بی ضابطگی پس بازگردان چشم را آیا می بینی هیچ شکستگی پس

آفرینش رحمن چیزی تفاوت (خلل) پس دوباره نگاه کن آیا می بینی هیچ پارگی (شگاف) عه پس

ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَّهُوَ حَسِيْرٌ ﴿٤﴾ وَ

بازگردان چشم را دوباره تا باز آید بجانب تو چشم خوار شده و مانده گشته و

بازگردان چشم را بار بار باز گردد بسوی تو نگاه تو (چشم) ردشده (ذلیل شده) و او مانده شده میباشد و

لَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيْحَ وَجَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّيٰطِيْنِ وَ

هرآئینه زینت دادیم آسمان نزدیک را بچراغها و ساختیم آن چراغهارا آلات رجم شیاطین و

(بتحقیق) زینت دادیم آسمان نزدیک را به چراغها و گردانیدیم آن چراغهارا راندگان برای شیطان و

اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيْرِ ﴿٥﴾ وَلِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ؕ

آماده کرده ایم برای شیاطین عذاب دوزخ و برای آنانکه کافر شدند به پروردگار خود عذاب دوزخ است

آماده کرده ایم برای آنها عذاب آتش سوزان و مر آنانکه کافر شدند به پروردگار خویش عذاب دوزخ است

وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٦﴾ اِذَآ اُلْقُوْا فِيْهَا سَمِعُوْا لَهَا شَهِيْقًا وَّهِيَ تَفُوْرُ ۙ ﴿٧﴾

و آن بدجائیست وقتیکه افگنده شود ایشانرا بدوزخ بشنوند آنرا آوازی مانند آواز خر و آن دوزخ جوش میزند

و بد مرجع است (دوزخ) چون انداخته شوند در آن می شنوند آنرا آوازی مانند آواز خر و آن (دوزخ) جوش میزند

تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ؕ كُلَّمَآ اُلْقِيَ فِيْهَا فَوْجٌ سَاَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ

نزدیک ست پاره پاره شود از خشم هرگاه افگنده شود بدوزخ گروهی را سوال کنند از آن گروه نگاهبانان دوزخ آیا نیامده بود

نزدیک است که بترقد از جوش خشم هرگاه انداخته شود در آن گروهی سوال کنند از ایشان متصرفان دوزخ آیا نیامده بود

نَذِيْرٌ ﴿٨﴾ قَالُوْا بَلٰى قَدْ جَآءَنَا نَذِيْرٌ ۙ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ مِنْ

بشما هیچ پیغامبر ترساننده گویند آری آمده بود بما ترساننده پس دروغ داشتیم و گفتیم فرود آورده است خدا هیچ

نزد شما ترساننده گویند آری (بتحقیق) آمده بود بما ترساننده پس تکذیب کردیم (اورا) و گفتیم فرود نفرستاده است الله هیچ

شَيْءٍ ۖۚ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ كَبِيْرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوْا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ

چیزرا نیستید شما مگر در گمراهی بزرگ و گویند اگر ما می شنیدیم یا می فهمیدیم

چیزی نیستید شما مگر در گمراهی بزرگ و گویند اگر می بودیم که می شنیدیم یا می فهمیدیم

مَا كُنَّا فِيْٓ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوْا بِذَنْۢبِهِمْ ۚ فَسُحْقًا لِّاَصْحٰبِ

نمی شدیم داخل در زمرهٔ اهل دوزخ پس اقرار کردند بگناه خویش پس لعنت باد اهل

نمی بودیم داخل در زمرهٔ اهل دوزخ پس اقرار کردند بگناه خود پس دوری باد از رحمت اهل

ع ۵ سلسلهٔ مردن و زیستن را فقط او تعالی قائم کرده بیشتر هیچ چیز نبود میتی بود باز حیات داد بعد از آن موت فرستاد سپس بعد از آن زنده میگرداند کما قال وکنتم امواتا فاحیاکم ثم یمیتکم ثم یحییکم ثم الیه ترجعون «البقره - رکوع ۳» تمام این سلسلهٔ موت و حیات از سببی ست که اعمال شمارا بیازماید که کدام کس کارهای بد و کدام کس کارهای نیک و کدام کس این بهتر کارها می کند در زندگی اول این است امتحان در زندگی دوم نتیجهٔ مکمل آن را نشان میدهد فرض کنید که اگر زندگی اول نمی بود کدام کس بعمل می پرداخت و اگر موت نمی آمد مردم از مبدء و منتهی غافل و بی فکر شده از عمل دست می برداشتند. و اگر دوباره زنده کرده نمی شدند پاداش نیک و بد از کجا حاصل می شد عه ۵ تمام کائنات از پایان تا بالا در یک قانون و نظام محکم بسته شده است و هر حلقه با حلقهٔ دیگر پیوست است هیچ جای شگاف و رخنه نیست در هیچیک صنعت هیچ نوع اختلال یافت نمی شود هر چیز بهمان طور است که باید باشد و اگر این آیات بخصوص به آسمان تعلق دارد. مطلب آن چنین است که ای مخاطب! نظر خود را بسوی آسمان بالا کرده بنگر! هیچ جای نشیب و فراز و یا رخنه و شگاف را

نخواهی یافت بلکه یک چیز صاف، هموار متصل، مربوط و منتظم بنظر می آید و در آن با وجود مرور دهور و طوالت زمان تا امروز هیچ فرق و تفاوت پدید نیامده ۱۲۰

السَّعِيْرِ ⑪ اِنَّ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ
دوزخ را | هر آئینه آنانکه مے ترسند از پروردگار خویش | غائبانه | ایشانراست آمرزش و مزد
دوزخ را | (بتحقیق) آنانکه می ترسند از پروردگار خود | غائبانه | ایشانراست آمرزش و مزد

كَبِيْرٌ ⑫ وَاَسِرُّوْا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوْا بِهٖ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ⑬
بزرگ | و پنهان کنید سخن خود را یا آشکارا گوئید آنرا | هر آئینه خدا داناست | بآنچه در سینها باشد
بزرگ | و پنهان کنید سخن خود را یا آشکارا گوئید آن را | (هر آئینه) خدا بسیار داناست به آنچه در سینه هاست

اَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ ؕ وَهُوَ اللَّطِيْفُ الْخَبِيْرُ ⑭ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ
آیا نداند | کسیکه آفرید | داوست | باریک بین خبردار | اوست آنکه رام ساخت برائے شما
آیا نداند (آنچه درد لهاست) آنکس که بیافرید (مخلوق را) داوست داننده اسرار خبردار اوست آن ذاتیکه گردانید برای شما

الْاَرْضَ ذَلُوْلًا فَامْشُوْا فِيْ مَنَاكِبِهَا وَكُلُوْا مِنْ رِّزْقِهٖ ؕ وَاِلَيْهِ
زمین را | تاراه روید | در نواحی آن | و بخورید | از رزق خدا | و سوئے اوست
زمین را | پست (منقاد) پس بروید | در نواحی آن | و بخورید | از رزق (آفریده) او | و بسوی اوست

النُّشُوْرُ ① ءَاَمِنْتُمْ مَّنْ فِي السَّمَآءِ اَنْ يَّخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا
برانگیختن | آیا ایمن شده اید از کسیکه | در | آسمان ست از انکه فرد برد شمارا | بزمین | پس ناگهان
دوباره زنده شدن | آیا ایمن شده اید از کسیکه | در آسمان است از اینکه فرد برد شمارا | در زمین | پس آنگاه

هِيَ تَمُوْرُ ② اَمْ اَمِنْتُمْ مَّنْ فِي السَّمَآءِ اَنْ يُّرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ؕ
زمین جنبش کند | آیا ایمن شده اید از کسیکه در آسمان ست از انکه بفرستد | بر شما | باد سنگبار
زمین جنبش کند | آیا ایمن شده اید از کسیکه در آسمان است از اینکه بفرستد | بر شما | سنگریزه

فَسَتَعْلَمُوْنَ كَيْفَ نَذِيْرِ ③ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ
پس خواهید دانست چگونه است ترسانیدن من | و هر آئینه دروغ داشتند آنانکه | پیش از ایشان بودند پس چگونه شد
پس خواهید دانست چگونه است ترسانیده من | و (بتحقیق) تکذیب کردند آنانکه | پیش از ایشان بودند | پس چگونه

كَانَ نَكِيْرِ ④ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صٰٓفّٰتٍ وَّيَقْبِضْنَ ؕ مَا
عقوبت من | آیا ندیده اند بسوئے مرغان بالائے خود کشاینده بازو | و گاه فراهم می آرند
بود انکار من | آیا ندیده اند بسوی مرغان بالای سر ایشان کشاینده بال | و جمع کننده (آن)

يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا الرَّحْمٰنُ ؕ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَيْءٍۢ بَصِيْرٌ ⑤ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِيْ
نگاه نمی دارد ایشانرا مگر خدا | هر آئینه او بهر چیز | بیناست | آیا کیست | آنکه
نگاه میدارد ایشانرا مگر رحمن | (هر آئینه) او بهر چیز | بیناست ؎ | آیا کیست | آنکه

هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِّنْ دُوْنِ الرَّحْمٰنِ ؕ اِنِ الْكٰفِرُوْنَ اِلَّا فِيْ
وے | لشکریست برائے شما نصرت میدهد شمارا | بجز خدا | نیستند | کافران | مگر | در
وی | لشکر است برای شما که مدد کند شمارا | بجز رحمن | نیستند | کافران | مگر | در

غُرُوْرٍ ⑥ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِيْ يَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهٗ ۚ بَلْ
فریب | آیا کیست | آنکه | روزی دهد شمارا | اگر باز گیرد | خدا رزق خود را | بلکه
فریب ؏ | آیا کیست | آنکه | روزی دهد شمارا | اگر منع کند | خدا رزق خود را چنین نیست بلکه

لَّجُّوْا فِيْ عُتُوٍّ وَّنُفُوْرٍ ⑦ اَفَمَنْ يَّمْشِيْ مُكِبًّا عَلٰى وَجْهِهٖٓ اَهْدٰٓى اَمَّنْ
محکم پیوسته اند در سرکشی و رمیدگی | آیا کسیکه | برود | نگونسار افتاده بر روئے خود | راه یافته تر ست یا کسے که
محکم پیوسته اند در سرکشی و رمیدن | آیا کسیکه میرود | بر روی خود افتاده | راه یافته تر است | یا کسیکه

يَّمْشِيْ سَوِيًّا عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ⑧ قُلْ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَكُمْ وَ
میرود راست ایستاده | بر راه | راست | بگو اوست آنکه بیافرید شمارا | و
میرود راست ایستاده | بر راه | راست | بگو اوست آنکه بیافرید شمارا | و

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید این مثل است کافر مومن را والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱۵ اول در باب آسمان و زمین تذکار میان آمده بود. درینجا ذکر چیزهای است که بین زمین و آسمان واقع است یعنی قدرت خدارا ببینند که پرندگان درمیان زمین و آسمان گاهی بال ها را کشوده گاهی آنرا جمع کرده چگونه در پرواز می باشند و باوجودیکه جسم آنها ثقیل و مائل الی المرکز است پایان نمی افتند و نه قوه جاذبه زمین این پرنده کوچک را بسوی خود جذب می کند بگوئید بدون رحمن و رحمت کیست که آنها را در فضا نگه داشته است

بیشک رحمن به رحمت و حکمت خود ساختمان آنها را چنان کرده و دران قوتی نهاده است که این پرندگان به آن وسیله ساعت های دراز در هوا قیام کرده بتوانند. همان ذات تعالی است که او هر چیز را میداند و تمام مخلوق را در حفاظت خود نگاه میدارد. شاید از بیان مثال پرندگان درین موقع بدین طرف هم اشاره باشد که خداوند آسمان بر تنزیل عذاب قادر است و کفار از کفر و شرارت خود مستحق

عذاب نیز می باشند لیکن چنانکه رحمت رحمن پرندگان را در هوا نگهداشته است عذاب هم از رحمت او باز داشته شده است ف۵ کافران به فریب بزرگی مبتلا اند اگر آنها می پندارند که

جَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾
پدید آورد برائے شما شنوائی و چشم ہا و دلہا اندکے شکر می کنید
پدید آورد برائے شما گوش و چشم ہا و دلہا اندکی شکر می کنید

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٠﴾ وَيَقُولُونَ
بگو اوست کہ پراگندہ ساخت شمارا در زمین و بسوئے او برانگیختہ خواہید شد و می گویند کافران
بگو اوست آنکہ پراگندہ ساخت شمارا در زمین و بسوی او برانگیختہ جمع کردہ خواہید شد و می گویند (کافران برای

مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ
کے باشد این وعدہ اگر راست گوئید بگو جز این نیست کہ علم نزدیک
چہ وقت باشد (آمدن) این وعدہ اگر راست گویانید بگو جز این نیست کہ علم (قیامت) نزد

اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ
خداست و جز این نیست کہ من بیم کنندہ آشکارم و آنگاہ کہ بہ بینند آن وعدہ را نزدیک شدہ ناخوش کردہ شود روئے
اللہ است و جز این نیست کہ من ترسانندہ آشکارم و بس پس چون بینند آن موعود را نزدیک شدہ زشت کردہ شود روی ہای

الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَدَّعُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ
آنانکہ کافر شدند و گفتہ شود اینست آنچہ اورا مے طلبیدید بگو
آنانکہ کافر شدند و گفتہ شود (از طرف خدا) این است آنچہ می طلبید آنرا بگو

أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ وَمَن مَّعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ
آیا دیدید اگر ہلاک کند مرا خدا و آنانرا کہ ہمراہ من اند یا رحمت کند برما بہر حال کہ خلاصی دہد
خوب بنگرید اگر ہلاک کند مرا اللہ و آنانرا کہ با من اند یا رحمت کند برما پس کیست کہ پناہ دہد

الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٤﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمَٰنُ آمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ
کافران را از عذاب دردہندہ بگو اوست بخشایندہ باو ایمان آوردیم و بر روئے
کافران را از عذاب دردناک بگو اوست بنہایت بخشایندہ ایمان آوردیم باو و بر وی

تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٥﴾ قُلْ
توکل نمودیم پس خواہید دانست کہ کیست در گمراہی ظاہر بگو
توکل نمودہ ایم ۵ پس زود خواہید دانست کہ کیست در گمراہی آشکار ۵ بگو

أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَاءٍ مَّعِينٍ ﴿١٦﴾
آیا دیدید اگر شود آب شما فرو رفتہ پس کہ بیارد بشما آب روان را
خوب بہ بینید اگر گردد وقت صبح آب شما فرو رفتہ پس کیست کہ بیارد برای شما آب روان ۵

سُورَةُ الْقَلَمِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اثْنَتَانِ وَخَمْسُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
بنام خدائے بخشایندہ مہربان
آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان بنہایت بارحم است

ن ۚ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَا أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَ
قسم بہ قلم اعلیٰ و بانچہ مے نویسند فرشتگان نیستی تو بفضل پروردگار تو دیوانہ و
قسم بہ قلم و بہ آنچہ می نویسند نیستی تو بہ فضل پروردگار خود دیوانہ و

إِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾
ہر آئینہ تراست مزد بے نہایت و ہر آئینہ تو بر خوئے بغایت بزرگی
(ہر آئینہ) تراست مزد بے نہایت و (بہ تحقیق) تو آفریدہ شدہ بر خوی بزرگ.

فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾ بِأَييِّكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ
پس خواہی دید و ایشان نیز خواہند دید کہ بکدام یک از شما دیوانگی ست ہر آئینہ پروردگار تو
پس خواہی دید و ایشان نیز خواہند دید کہ بکدام یک از شما دیوانگی است بیشک پروردگار تو اوست

فتح الرحمن

ف یعنی پیدا کردہ شوند

تفسیر عثمانی

ف۵ چون باو ایمان داریم یقین است کہ بطفیل ایمان رستگار خواہیم شد و چون بمعنی صحیح بر ہمان ذات توکل داریم کامیابی ما در مقاصد یقینی است «ومن یتوکل علی اللہ فہو حسبہ ان اللہ بالغ امرہ» ہر دو چیز در وجود شما نیست نہ ایمان و نہ توکل پس شما چہ طور بی فکر و بے غم ہستید ف۵ یعنی لہ چنانکہ شما گمان دارید و یا شما چنانکہ ما عقیدہ داریم۔ ف۵ ہمہ اسباب زندگی و ہلاکت بتصرف ہمان اللہ تعالیٰ است مثلاً آب کہ سبب زندگی ہر چیز است فرض کنید اگر آب چشمہ ہا و چاہ ہا خشک شدہ بزمین فرو رود چنانکہ اکثر در موسم تابستان پیش می آید فقط کیست کہ آب صاف و شفاف مانند مروارید را بہ آن مقدار کثیر کہ برای زندگی و بقای شما کافی باشد مہیا کند لہذا باید کہ مومن متوکل بر ہمان خالق الکل و مالک علی الاطلاق توکل کند این مثال بما درس میدہد کہ چون ہمہ چشمہ ہای ہدایت خشک شد چشمۂ خشک نشدنی ہدایت و معرفت را بصورت محمد صلی اللہ علیہ وسلم روان کردن محض بکار ہمان ذاتی مطلق است کہ بتفضل و احسان خود سامان زندگی ظاہری و باطنی ہمہ جانداران را مہیا و آمادہ فرمود۔ اگر بفرض محال این چشمہ ہا خشک گردد چنانکہ آرزوی اشقیاء است کیست کہ برای مخلوق اینگونہ آب پاک صاف و شفاف را مہیا نماید۱۲۔

ع ۱۶ / ۲

أعلم بمن ضل عن سبيله وهو أعلم بالمهتدين ⑦ فلا

دانا ترست به کسیکه غلط کرد راه اورا واو نیز داناترست به راه یافتگان پس

داناتر بکسی که گم شد از راه او واوست داناتر براه یافتگان پس

تطع المكذبين ⑧ ودوا لو تدهن فيدهنون ⑨ ولا تطع

فرمان مبر دروغ دارندگان را آرزو کردند که ملائمت کنی تا ایشان نیز ملائمت کنند و فرمان قبول مکن

اطاعت مکن مکذبین را آرزو کردند که ملائمت (مسامحه) کنی (در بعض امور حق) تا ایشان نیز ملائمت کنند (درگذرند از مسلک خود) و اطاعت

كل حلاف مهين ⑩ هماز مشاء بنميم ⑪ مناع للخير معتد

هر بسیار سوگند خورندهٔ محقر را هر عیب کننده را هر روندهٔ بسخن چینی را هر بخل کنندهٔ بمال از حد گذشته

هر بسیار سوگند خورندهٔ محقر را بسیار عیب گوئی برندهٔ چغلی بسیار منع کنندهٔ خیر متجاوز از حد (از حد گذرنده در ظلم)

أثيم ⑫ عتل بعد ذلك زنيم ⑬ أن كان ذا مال وبنين ⑭ إذا

گناهگار هر سخت روی را بعد ازین همه ملحق را نه از اصل ایشان نزاد بسبب آنکه هست صاحب مال و فرزندان تکذیب کرد چون

گنهگار کلان درشت خوی بعد از این همه بدنام بسبب آنکه هست صاحب مال و پسران چون

تتلى عليه آياتنا قال أساطير الأولين ⑮ سنسمه على الخرطوم ⑯

خوانده شود بروے آیات ما گوید افسانهٔ پیشینیان ست داغ خواهیم نهاد او را بر بینی ؎۲

خوانده شود بروی آیات ما گوید افسانهٔ پیشینیان است بزودی داغ نهیم او را بر خرطوم (بینی)

إنا بلوناهم كما بلونا أصحاب الجنة إذ أقسموا ليصرمنها مصبحين ⑰

هر آئینه ما آزمودیم ایشانرا چنانکه آزموده بودیم خداوندان بوستان را چون قسم خوردند که البته درو کنند بوستان را صباح کنان

(بتحقیق) ما آزمودیم ایشان را چنانکه آزموده بودیم صاحبان باغ را آنگاه که قسم خوردند که البته قطع کنند میوهٔ باغ را در حالیکه داخل باشند

ولا يستثنون ⑱ فطاف عليها طائف من ربك وهم نائمون ⑲

و ان شاء الله نگفتند ؏ پس بگرد آمد بران بوستان بلائے از جانب پروردگار تو ؎۳ و ایشان خفته بودند

و استثنا نکردند (ان شاء الله) نگفتند ؏ پس بیامد در شب بدان باغ طواف کننده از پروردگار تو در حالی که خواب بودند

فأصبحت كالصريم ⑳ فتنادوا مصبحين ㉑ أن اغدوا على

پس شد مانند زراعت بریده شده ؏ پس با یکدیگر آواز دادند صباح کنان که بپگاه روید

پس گشت باغ ایشان مانند باغ میوه بریده ؏ پس آواز دادند یک دیگر را صباح کنان باینکه بروید بوقت صبح بر

حرثكم إن كنتم صارمين ㉒ فانطلقوا وهم يتخافتون ㉓ أن

کشت خود اگر درو کننده اید پس رفتند با یکدیگر سخن پنهان گویان باید که

کشت خود اگر هستید قطع کنندگان پس رفتند در حالی که با یکدیگر خفیه می گفتند که

لا يدخلنها اليوم عليكم مسكين ㉔ وغدوا على حرد قادرين ㉕

داخل نشوند در بوستان امروز بر شما هیچ فقیرے و پگاه رسیدند بر نیت بخل توانا بزعم خود

داخل نشود در باغ امروز بر شما هیچ مسکین و بامداد رفتند بسرعت و شدت در حالیکه توانا بودند (بر منع مساکین)

فلما رأوها قالوا إنا لضالون ㉖ بل نحن محرومون ㉗ قال

پس آنگاه که دیدند آن بوستانرا گفتند هر آئینه ما غلط کننده راهیم ؎۴ نه بلکه محروم کرده گانیم گفت

پس چون دیدند آنرا (سیاه سوخته) گفتند (هر آئینه) ما گم کرده ایم باغ را (چنین نیست) بلکه ما بے بهره گانیم گفت

أوسطهم ألم أقل لكم لولا تسبحون ㉘ قالوا سبحان ربنا إنا

بهترین ایشان آیا نه گفته بودم شما را که چرا تسبیح نے گوئید ؎۵ گفتند بپاکی یاد می کنیم پروردگار خود را هر آئینه ما

بهترین ایشان آیا نگفته بودم شما را (چنین نباید کرد) چرا بپاکی یاد نمیکنید خدا را ؏ گفتند پاک است پروردگار ما (هر آئینه) بودیم ما

كنا ظالمين ㉙ فأقبل بعضهم على بعض يتلاومون ㉚ قالوا

ستمگار بودیم پس رو آوردند بعض ایشان بر بعض با یکدیگر ملامت کنان گفتند

ستمگاران پس روی آورد بعض ایشان بر بعضی در حالیکه یک دیگر را ملامت می کردند گفتند

فتح الرحمن

؎۱ یعنی سنة الله آنست که مردم بد اصل غالباً متصف باین صفات رذیله باشند ۱۲ ؎۲ کنایت ست از رسوا کردن ۱۲ ؎۳ یعنی آتش در گرفت ۱۲ ؎۴ یعنی این بوستان دیگر ست بوستان ما نیست ۱۲ ؎۵ یعنی رجوع بخدا کنید ۱۲

تفسیر عثمانی

؏ چند برادر بودند که برای شان از پدر ایشان یک باغ میوه میراث مانده بود شاید دران زراعت هم بعمل می آمد تمام خانه از حاصلات آن آسوده بود از زمانهٔ پدر شان عادت بود که روزیکه میوه چیده می شد یا کشت درو می شد فقرا و محتاج های شهر در انجا جمع می شدند پدر شان بهمه را کم و بیش میداد حقیقةً برکت دران باغ از سبب همین بخشش بود بعد از انتقال او پسران چنین خیال کردند که «این قدر مالیکه فقرا می برند اگر بکار خود ما بیاید بهتر خواهد بود چرا تدبیرے را بعمل نیاریم که حاجت بدادن محتاجان شود و تمام حاصلات بخانهٔ ما داخل گردد» سپس در بین خود مشوره کرده این رائی قرار یافت که «در آغاز صبح میوه را چیده بخانه بیاوریم و قتیکه فقرا در آنجا بروند چیزے نیابند» برین تدبیر خود آنقدر یقین و اطمینان کردند که «ان شاء الله» هم نگفتند ؏ شب باد سموم برخاست و آن را سوختاند و یا آفت دیگر آن را فرا گرفت چنانچه تمام زراعت و باغ بزمین هموار شد ؏ برادر میانه که هوشیارترین آنها بود شاید در حین مشوره دیگران

یٰوَیْلَنَآ اِنَّا کُنَّا طٰغِیْنَ ﴿۳۱﴾ عَسٰی رَبُّنَآ اَنْ یُّبْدِلَنَا خَیْرًا مِّنْهَآ اِنَّآ اِلٰی

اے وائے مارا ہر آئینہ ما بودیم از حد گذشتہ امید ست پروردگار ما کہ عوض دہد مارا بوستانے بہتر ازین ہر آئینہ ما بسوے

ای وای ما را (ہر آئینہ) بودیم ما از حد گذرندگان شاید پروردگار ما عوض دہد ما را بہتر از آن باغ (بتحقیق) ما بسوے

رَبِّنَا رٰغِبُوْنَ ﴿۳۲﴾ کَذٰلِکَ الْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَکْبَرُ ۘ لَوْ کَانُوْا

پروردگار خود رغبت دارندگانیم ہمچنین ست عذاب و ہر آئینہ عذاب آخرت بزرگ تر ست کاش

پروردگار خود رغبت کنندگانیم این چنین است عذاب و (ہر آئینہ) عذاب آخرت بزرگتر است اگر

یَعْلَمُوْنَ ﴿۳۳﴾ ع اِنَّ لِلْمُتَّقِیْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتِ النَّعِیْمِ ﴿۱﴾ اَفَنَجْعَلُ

بدانستند ہر آئینہ متقیان را نزدیک پروردگار ایشان بوستانہائے نعمت باشند آیا گردانیم

میدانستند بتحقیق پرہیزگاران را نزد پروردگار ایشان باغہای پر نعمت (خالص) ست آیا می گردانیم

الْمُسْلِمِیْنَ کَالْمُجْرِمِیْنَ ﴿۲﴾ مَا لَکُمْ وقفہ کَیْفَ تَحْکُمُوْنَ ﴿۳﴾ اَمْ لَکُمْ

مسلمانانرا مانند گنہگاران چیست شمارا چگونہ مقرر میکنید آیا نزدیک شما

مسلمانان را برابر گنہ گاران چیست شمارا (دلیل عقلی) چگونہ حکم می کنید آیا ہست شمارا

کِتٰبٌ فِیْهِ تَدْرُسُوْنَ ﴿۴﴾ اِنَّ لَکُمْ فِیْهِ لَمَا تَخَیَّرُوْنَ ﴿۵﴾ اَمْ لَکُمْ

کتابے ہست کہ در وے تلاوت می کنید این مضمون کہ ہر آئینہ شمارا باشد در معاد آنچہ اختیار میکنید آیا ہست شمارا

کتابی کہ در آن می خوانید کہ (ہر آئینہ) ہست برای شما در آن آنچہ پسند می کنید آیا ہست شمارا

اَیْمَانٌ عَلَیْنَا بَالِغَةٌ اِلٰی یَوْمِ الْقِیٰمَةِ ۙ اِنَّ لَکُمْ لَمَا تَحْکُمُوْنَ ﴿۶﴾ سَلْهُمْ

عہدہائے محکم ست بر ذمہ ما کہ حکم آن تا بہ قیامت باقی باشد باین مضمون کہ ہر آئینہ شمار است آنچہ مقرر کنید بپرس از مشرکان

سوگندہای موثوق بر ما تا روز قیامت کہ ہر آئینہ ہست برای شما آنچہ حکم می کنید (برابری خود با مسلمانان) بپرس از مجرمین کہ

اَیُّهُمْ بِذٰلِکَ زَعِیْمٌ ﴿۷﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَکَآءُ ۚ فَلْیَاْتُوْا بِشُرَکَآئِهِمْ اِنْ

کدام یک از ایشان باین مقدمہ متعہد ست آیا این مشرکان را شریکان ہستند پس باید کہ بیارند شریکان خود را اگر

کدام ایشان بہ آن ضامن است آیا ہستند ایشانرا شریکان پس باید بیارند شریکان خود را اگر

کَانُوْا صٰدِقِیْنَ ﴿۸﴾ یَوْمَ یُکْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَّیُدْعَوْنَ اِلَی السُّجُوْدِ

راست گو اند روزیکہ جامہ برداشتہ شود از ساق و خواندہ شوند ایشانرا بسوے سجدہ

آنہا راستگویان اند روزیکہ مکشوف کردہ شود ساق و خواستہ شوند سجدہ کردن

فَلَا یَسْتَطِیْعُوْنَ ﴿۹﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ وَقَدْ کَانُوْا

پس نتوانند ف۱ نیایش ظاہر باشد بر چشم ہائے ایشان فرو گیرد ایشان را خواری و ہر آئینہ

پس نتوانند ع۱ درحالیکہ پایان افتادہ باشند چشمہای ایشان (از شرمندگی) پوشاند ایشانرا ذلت و (بتحقیق)

یُدْعَوْنَ اِلَی السُّجُوْدِ وَهُمْ سٰلِمُوْنَ ﴿۱۰﴾ فَذَرْنِیْ وَمَنْ یُّکَذِّبُ

خواندہ مے شدند ایشان را بسوے سجدہ حالانکہ ایشان بے علت بودند پس بگذار مرا با کسیکہ دروغ مے شمرد

خواستہ می شدند بسجدہ کردن در حالیکہ ایشان تندرست بودند پس بگذار مرا و کسی را کہ تکذیب می کند

بِهٰذَا الْحَدِیْثِ ۖ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَیْثُ لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۱۱﴾ وَاُمْلِیْ

این سخن را پایہ پایہ خواہیم کشید این جماعہ را از آن راہ کہ نمیدانند و مہلت خواہیم داد

این سخن (قرآن) را اکنون درجہ بدرجہ فرو می بریم ایشانرا از آن جہتی کہ نمی دانند و مہلت میدہم

لَهُمْ ۭ اِنَّ کَیْدِیْ مَتِیْنٌ ﴿۱۲﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِّنْ مَّغْرَمٍ

ایشانرا ہر آئینہ حیلہ من محکم ست آیا مے طلبی ازین جماعہ مزد پس ایشان از تاوان

ایشانرا بتحقیق تدبیر من محکم است یا می طلبی از ایشان مزدی پس ایشان از تاوان

مُّثْقَلُوْنَ ﴿۱۳﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَیْبُ فَهُمْ یَکْتُبُوْنَ ﴿۱۴﴾ فَاصْبِرْ لِحُکْمِ

گرانبار اند آیا نزدیک این جماعہ علم غیب ست پس ایشان مینویسند پس صبر کن بانتظار حکم

گرانبار اند آیا نزد ایشان خبر غیب است پس ایشان مینویسند پس صبر کن برائے حکم

فتح الرحمن

ف۱ این کلمہ کنایت ست از شدت حال والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ برادر بیانہ کہ ہو ترین آنہا بود شاید دوم حمین مشورہ دیگران را نتیجہ ساختہ باشد کہ خدا را فراموش

ع۴ مکنید این ہمہ را انعام او تعالی بدانید و از امداد فقراء محتاجان دریغ مکنید چون کسی سخن او را گوش نکرد خاموش شد و شریک حال ایشان گشت اکنون از مشاہدہ این تباہی سخن اول خود را بیاد ایشان داد.

ع۵ تعذر کشف ساق ۱۵ در حدیث شیخین مرفوع چنین آمدہ کہ حق تعالی در میدان قیامت ساق خود را ظاہر خواہد فرمود این «ساق» فرمود چنانکہ در قرآن الفاظ «ید» «استواء» «وجہ» (چہرہ) آمدہ است این مضمون از جملہ متشابہات شمردہ میشود باید بر آن ایمان بلاکیف آورد کہ بر ذات وجود حیات و سمع و بصر و غیرہ صفات ایمان داریم در ہمین ہنگام کہ از مشاہدہ آن تجلی تمام مؤمنین و مومنات در سجدہ خواہند افتاد مگر شخصی کہ در دنیا سجدہ ریائی می کرد، در آن روز کمرش خم نخواہد شد مانند تختہ راست می ماند و چون اہل ریا و نفاق بر سجدہ قادر

نمی شوند قادر نشدن کفار بر آن بطریق اولی ثابت شد. این چیز بطور تحسر از ان سبب بعمل آوردہ میشود کہ مومن و کافر و مخلص و منافق بطور واضح معلوم شوند و حالت باطنی ہر یکی بطور

رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ ۘ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿۱۵﴾ لَوْلَا

پروردگار خود و مباش مانند صاحب ماهی ف۱ چون دعا کرد واو پر از غم شده بود اگر نه آنست

پروردگار خود و مشو مانند صاحب ماهی (یونس ع) چون دعا کرد در حالیکه پر از غصه بود اگر نبودی آن

أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿۱۶﴾ فَاجْتَبَاهُ

که دریافت او را رحمتے از جانب پروردگار او والبته بر تافته میشد بر زمین بی گیاه واو بد حال بودے ف۲ پس برگزیدش

که دریافت او را احسانی از پروردگارش البته انداخته می شد بمیدان بے گیاه در حالیکه ملامت کرده شده می بود پس برگزید او را

رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۱۷﴾ وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ

پروردگار او پس ساخت او را از جمله صالحان وهر آئینه نزدیک اند کافران که بلغزانند ترا

پروردگار او پس گردانید او را از نیکو کاران کامل و (هر آئینه) نزدیک اند کافران که بلغزانند ترا

بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿۱۸﴾ وَمَا

بچشم هائے تیز خود چون شنیدند قرآن را ف۳ ومی گویند هر آئینه این پیغامبر دیوانه است وبحقیقت نیست

بچشم هائے (تیز) خود چون شنیدند قرآن را ومی گویند (بتحقیق) او دیوانه است ونیست

سُورَةُ الْحَاقَّةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اثْنَتَانِ وَخَمْسُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ | هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿۱۹﴾

این قرآن مگر پندے عالمها را

این قرآن مگر پندی عالمها را

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الْحَاقَّةُ ﴿۱﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿۲﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴿۳﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَ

قیامت چیست آن قیامت وچه چیز خبردار کرد ترا که چیست آن قیامت ف۴ دروغ شمرد قبیله ثمود و

آن ثابت شونده (قیامت) چیست آن ثابت شونده وچه چیز دانا گردانید ترا که چیست آن ثابت شونده (قیامت) تکذیب کردند ثمود و

عَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿۴﴾ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿۵﴾ وَأَمَّا عَادٌ

عاد قیامت را اما ثمود پس هلاک کرده شد ایشانرا بنعره تند واما عاد

عاد آن کوبنده (قیامت) را پس اما ثمود پس هلاک کرده شوند به آفت از حد گذرنده واما عاد

فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿۶﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ

پس هلاک کرده شد ایشانرا بباد سخت از حد در گذشته خدا بر گماشت آن باد را بر عاد هفت شب وهشت

پس هلاک کرده شدند به باد سرد سخت سرکش از انضباط برآمده مقرر کرد خدا آنرا بر ایشان هفت شب وهشت

أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ

روز نهایت نحس پس میدیدی اے بیننده آن قوم عاد بزمین افتاده گویا ایشان تنهائے درختان خرما

روز پی در پی پس می بینی آن قوم را دران مرده افتادگان گویا ایشان تنه های درختان خرما

خَاوِيَةٍ ﴿۷﴾ فَهَلْ تَرَىٰ لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿۸﴾ وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ

از کهنگی بر هم شده اند پس آیا مے بینی ایشانرا هیچ بقیه وبیاورد فرعون وآنانکه پیش از وے بودند

کاواک اند پس آیا می بینی از ایشان هیچ باقی مانده وکرد فرعون وآنانیکه پیش از وی بودند

وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿۹﴾ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً

واهل موتفکات نیز گناه را پس نافرمانی کردند فرستاده پروردگار خود را پس در گرفت خدا آن جماعه را در گرفتن

وقریه های واژگون شده خطا را پس نافرمانی کردند فرستاده پروردگار خود را پس گرفت ایشانرا خدا گرفتن

رَابِيَةً ﴿۱۰﴾ إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ﴿۱۱﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ

عظیم هر آئینه ما وقتیکه از حد گذشت آب سوار کردیم شما را بر کشتی روان تا بکنیم این مقدمه را برائے شما

سخت ف۵ (بتحقیق) ما وقتیکه طغیان کرد آب برداشتیم شما را در کشتی روان تا بگردانیم آن واقعه را برای شما

فتح الرحمن

ف۱ یعنی یونس علیه السلام ۱۲ ف۲ لیکن رحمت در رسید و بد حال نشد ۱۲ ف۳ و این کنایت ست از شدت عداوت ایشان ۱۲ ف۴ مترجم گوید ظاهر نزدیک بنده آنست که معنی آیت اینست عقوبت ثابت چیست آن عقوبت ثابت و هر چیز مطلع ساخت ترا که چیست آن عقوبت ثابت بعد ازان چند عقوبت گذشته را بیان فرمود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر بعد از قبول توبه فضل واحسان مزید خدا او را یاوری نمی کرد در همین میدان بی گیاه جائیکه از شکم ماهی بیرون انداخته شده بود مورد الزام شده افتاده می ماند، آن کمالات وکرامات او که محض بلطف وکرم خدا در وقت ابتلاء هم باقی بود از بین پرده می شد

ف۶ بعد از عاد وثمود فرعون به بسیار لاف وگزاف آمده پیش از و چندین قوم پدید آمدند که هر یک دارای گناهان سنگینی بودند (مانند قوم نوح، قوم شعیب وقوم لوط که قریه های شان واژگون کرده شده بود) اقوامیکه پیغمبران خود را نافرمانی کرده بودند با خدا بمقابله پرداختند. آخر خدای تعالی آنان را سخت مؤاخذه شدید کرده هیچکس از آنها در برابر قدرة الهی چیزی کرده نتوانست ۱۲

ع ۲ — ۱۹ — ۴ — وقف لازم

تَذْكِرَةً وَّتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَّاعِيَةٌ ⑫ فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّوْرِ نَفْخَةٌ

پندے ویاد دارد آنرا گوشِ یاد دارنده پس چون دمیده شود در صور یکبار

عبرتی ونگاه دارد آنرا گوشِ یاد دارنده پس چون دمیده شود در صور یک

وَّاحِدَةٌ ⑬ وَّحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَّاحِدَةً ⑭

دمیدن وبرداشته شود زمین وکوه‌ها را پس کوفته شود ایشانرا یکبار کوفتن

دمیدن وبرداشته شود زمین وکوه‌ها باز کوبیده شوند (بیک دیگر) بیک کوبیدن

فَيَوْمَئِذٍ وَّقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ⑮ وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِىَ يَوْمَئِذٍ وَّاهِيَةٌ ⑯

پس آنروز متحقق شود قیامت وبشگافد آسمان پس آنروز سست شده باشد

پس آن روز واقع شود واقع شونده وپاره شود آسمان پس آن دران روز سست باشد

وَّالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَآئِهَا ؕ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمٰنِيَةٌ ⑰

وفرشتگان برکنارهای آسمان باشند وبردارند تخت پروردگار ترا بالای خویش آنروز هشت کس

وفرشتگان به کناره‌های آن باشد وبردارند عرش پروردگار ترا بالای خود آنروز هشت (هشت نفر فرشته یا هشت صف فرشته)

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُوْنَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ⑱ فَاَمَّا مَنْ اُوْتِىَ كِتٰبَهٗ

آنروز پیش آورده شود شمارا پنهان نماند از حال شما هیچ سرے اما آنکه داده شدش نامهٔ اعمال او

دران روز پیش کرده میشوید (نزد خدا) پوشیده نماند هیچ سری از اسرار شما پس اما آنکه داده شد نامهٔ اعمال او

بِيَمِيْنِهٖ فَيَقُوْلُ هَآؤُمُ اقْرَءُوْا كِتٰبِيَهْ ⑲ اِنِّىْ ظَنَنْتُ اَنِّىْ مُلٰقٍ

بدست راست او گوید بگیرید بخوانید نامهٔ اعمال مرا هر آئینه من معتقد بودم که من بهم خواهم رسید

بدست راست او پس گوید بگیرید بخوانید نامهٔ اعمال مرا (هر آئینه) من یقین میداشتم آنکه من ملاقی شونده‌ام

حِسَابِيَهْ ⑳ فَهُوَ فِىْ عِيْشَةٍ رَّاضِيَةٍ ㉑ فِىْ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ㉒ قُطُوْفُهَا

بحساب خود پس آن شخص در زندگانی پسندیده باشد در بهشتے بلند که میوهٔ آن

حساب خود را پس آنکس در زندگانی پسندیده هست در بهشت بلند (از حیث مرتبه ومقام) میوه‌های آن

دَانِيَةٌ ㉓ كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓئًاۢ بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِى الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ㉔

قریب الحصول ست گفته شود بخورید وبیاشامید خوردنی وآشامیدنی گوارا بسبب آنچه پیش فرستاده بودید در روزهای گذشته

قریب شونده است (گفته میشود بایشان) بخورید وبنوشید گوارا بعوض آنچه پیش فرستاده بودید در روزهای گذشته

وَاَمَّا مَنْ اُوْتِىَ كِتٰبَهٗ بِشِمَالِهٖ ۙ فَيَقُوْلُ يٰلَيْتَنِىْ لَمْ اُوْتَ كِتٰبِيَهْ ㉕

واما آنکه داده شدش نامهٔ اعمال او بدست چپ او گوید اے کاش داده نشده مرا نامهٔ اعمال من

واما کسیکه داده شدش نامهٔ اعمالش بدست چپ او پس گوید کاشکی داده نمی‌شده مرا نامهٔ اعمال من

وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ㉖ يٰلَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ㉗ مَآ اَغْنٰى عَنِّىْ

اے کاش نمیدانستم چیست حساب من اے کاش مرگ آخر کننده کار بودے هیچ نفع نکرد از من

ونمی‌دانستم که چیست حساب من کاشکی مرگ دنیوی میبود قطع کننده هیچ دفع نکرد از من

مَالِيَهْ ㉘ هَلَكَ عَنِّىْ سُلْطٰنِيَهْ ㉙ خُذُوْهُ فَغُلُّوْهُ ㉚ ثُمَّ الْجَحِيْمَ

مال من زائل شد از من بادشاهی من گفته شود اے فرشتگان بگیریدش پس طوق بگردن کنیدش باز در دوزخ

مال من زائل شد از من حکومت من (گفته میشود از طرف خدا) بگیرید او را پس بگردن او طوق اندازید باز در آتش

صَلُّوْهُ ㉛ ثُمَّ فِىْ سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُوْنَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوْهُ ㉜

داخل کنیدش باز در زنجیرے که مساحت آن هفتاد گز باشد در آریدش

شدید در افگندش باز در زنجیری که درازی آن هفتاد گز است در آرید ش

اِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ ㉝ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ㉞

هر آئینه این شخص ایمان نمیداشت بخدای بزرگ ورغبت نمیداد مردمانرا بر طعام دادن فقیر

(هر آئینه) او بود که ایمان نمی‌آورد به الله که بزرگ است وترغیب نمی‌کرد به طعام دادن مسکین

تفسیر عثمانی

ف۵ در عصر نوح علیه السلام چون طوفان آب آمد از نقطهٔ نظر اسباب ظاهری هیچ انسانی خلاصی یافته نمی‌توانست محض از قدرت وحکمت انعام واحسان ما بود که همه منکران را غرق ساختیم نوح ع را با رفقایش نجات دادیم پر ظاهر است که در چنین طوفان عظیم الشان به سلامت ماندن یک کشتی چه توقع میشود لیکن ما یک نمونه قدرت وحکمت خود را نشان دادیم تا مردم آنرا ما دامیکه دنیاست بیاد داشته باشند وگوش هائیکه سخن معقول را شنیده می‌فهمند وآنرا محفوظ میدارند گاهی فراموش نکنند که الله در یک زمانهٔ خاص بما این احسان فرموده است وباید بدانند که هم چنانکه در هنگامهٔ گیرودار دنیا فرمانبرداران از مجرمان نافرمان جدا نگه داشته میشوند در حاقهٔ هولناک قیامت هم همین حال بعمل می‌آید بعد ازان بهمین موضوع سخن منتقل میشود۔ ف۶ بهر کسیکه از طرف چپ بدست او اعمالنامه داده میشود میداند که برمن بدبختی آمده است دران وقت با نهایت حسرت تمنی می‌کند که ای کاش این اعمالنامه بمن داده نمی‌شد ونمی‌فهمیدم که حساب کتاب چیست؛ ای کاش مرگ قصهٔ مرا خاتمه میداد وتا ابد از مردن بار دیگر برخاستن نصیب من نمی‌شد ویا اگر بر میخواستم مرگ فوراً آمده مرا فرو می‌برد۔ افسوس که آن مال ودولت وجاه وحکومت هیچ بکار من نیامده امروز همهٔ آنها ... بنفوذ گردیده بود [illegible]

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا

پس نیست این شخص را امروز اینجا خویشاوندے ونیست این شخص را ہیچ طعامے مگر از زرداب که

پس نیست اورا امروز اینجا دوستدار ونیست اورا ہیچ خوردنی مگر از غسالۂ جہنم (زرداب) که

يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿١﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٢﴾

نخورند آنرا مگر گناہگاران پس قسم میخورم بآنچه می بینید وآنچه نمے بینید

نمی خورد آنرا مگر آن خطاکاران ع۱ پس قسم میخورم به آنچه می بینید وبه آنچه نمی بینید

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٣﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۚ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾

ہر آئینه قرآن گفتار فرشته بزرگوار ست ونیست آن گفتار شاعر اندکے ایمان می آرید

که (بتحقیق) این قرآن گفته فرستاده بزرگوار خداست ع۲ ونیست آن گفته شاعر اندکی شما ایمان می آرید

وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ۚ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٥﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

ونیست گفتار کاہن اندکے پندے پذیرید فرود آورده شده است از جانب پروردگار عالمہا

ونیست گفته کاہن شما اندکی فکر می کنید فرو فرستاده شده از پروردگار عالمیان

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٧﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٨﴾ ثُمَّ

واگر مے بست پیغامبر برما بعض سخنہارا ہر آئینه می گرفتیم ازو دست راست اورا باز

واگر می بست پیغمبر برما بعض سخنان را (ہر آئینه) می گرفتیم ازو دست راست اورا باز

لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٩﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿١٠﴾ وَ

مے بریدیم رگ دل اورا ف۱ پس نیست از شما ہیچ کس ازو بازدارنده ف۲ و

می بریدیم رگ دل اورا پس نیست از شما ہیچیک بازدارنده ازو و

إِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١١﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿١٢﴾ وَإِنَّهُ

ہر آئینه قرآن پندے ست پرہیزگارانرا وہر آئینه ما میدانیم که بعض شما دروغ دارنده اید وہر آئینه قرآن

(ہر آئینه) آن پنداست برای پرہیزگاران و(ہر آئینه) ما میدانیم که بعض شما تکذیب کننده کانند و(ہر آئینه) قرآن

لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿١٤﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ

حسرت ست بر کافران وہر آئینه قرآن راست درست ست پس بپاکی یادکن پروردگار

حسرت است بر کافران و(ہر آئینه) قرآن سزاوار یقین است پس بپاکی یادکن نام

رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿١٥﴾

سورة المعارج مكية وهي اربع واربعون آية وفيها ركوعان

بزرگوار خودرا

پروردگار پس بزرگ خودرا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مہربان نہایت بارحم است

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِنَ

طلب کرد طلب کننده عقوبتے بر کافران فرود آینده نیست اورا ہیچ بازدارنده ف۳ فرود آینده از جانب

درخواست کرد خواہنده عذابی را که واقع شدنیست برای کافران که نیست آن را دفع کننده (واقع شدنی است) از جانب

اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ

خدا خداوند مرتبه ہا که بران صعود کرده شود بالا مے روند فرشتگان وروح نیز ف۴ بسوئے خدا عقوبت فرود آینده بر کافران در

خداوند مرتبه ہای بلند بالا میروند فرشتگان وروح بسوی او در روزی که

مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّهُمْ

که ہست مقدار آں پنجاه ہزار سال پس صبر کن صبر نیک ہر آئینه کافران

ہست مقدار آن پنجاه ہزار سال پس صبر کن صبر نیک (ہر آئینه) آنہا

عه آنکس که از آسمان آورده وہم آنکس که به اہالی زمین رسانید ہر دو رسول کریم اند کریم بودن یکی را بچشم سر می بینید کرامت وبزرگی دیگری از بیان کریم اول الذکر ثابت است ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید عادت سیاف آنست که دست راست اسیر را بدست چپ خود بگیرد وشمشیر بگردن او حواله کند لہذا باین اسلوب گفته شد ۱۲

ف۲ یعنی عقوبت ما را ۱۲

ف۳ یعنی گفتند متی ہذا الوعد ان کنتم صادقین ۱۲

ف۴ یعنی جبرئیل علیه السلام ۱۲

ع ۷ ۵

تفسیر عثمانی

عه۱ خوراک ہم با انسان قوت میرساند مگر به دوزخیان چنان طعام مرغوبی داده نمی شود که سبب راحت وقوت ایشان گردد بلی ریم زخم ہای دوزخیان باو داده میشود که آنرا غیر از ہمان گنہگاران کسی خورده نمی تواند وآن ہم از فرط گرسنگی وتشنگی چنان می پندارند که از خوردن آن بایشان فائده میرسد لیکن بعد ہا ظاہر میشود که خوردن آن نسبت به عذاب گرسنگی عذابی است بزرگتر (اعاذنا الله من جمیع انواع العذاب فی الدنیا والآخرة)

ع ۲ ۱۵ ۶

عه۲ یعنی چیزی که از جنت ودوزخ بیان شده آن نه شاعری است ونه سخنان بی سنجش کاہنان است بلکه این قرآن کلام الله است که آنرا یک فرشته بزرگ از آسمان گرفته بر یک بزرگترین پیغمبر فرود آورده ہم

يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَ

و در مے بینند آن روز را دور و ما نزدیک مے بینیم روزیکہ شود آسمان مانند مس گداختہ و

می دانند اورا دور و ما می بینیم آنرا نزدیک روزیکہ گردد آسمان مانند مس گداختہ و

تَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾ يُبَصَّرُونَهُمْ

شود کوہ ہا مانند پشم رنگین و نپرسد ہیچ خویشاوند خویشاوند را و نمودہ شوند ایشانرا قرابتیان ایشان

گردد کوہ ہا مانند پشم رنگین و نپرسد ہیچ دوست دوستی را برحالیکہ ایشان را دادہ شوند دوستان بدوستان

يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَ

آرزو کند گنہگار کہ عوض دہد از عذاب آن روز فرزندان خود را و نیز زن خود را و

تمنا می کند مجرم آنکہ در فدیہ دہد از عذاب آن روز پسران خود و زن خود و

أَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ

برادر خود را و نیز قبیلہ کہ جائے میدہد او را و نیز ہرکہ در زمین ست ہمہ یکجا پس

برادر خود را و قبیلہ کہ ضم می کند او را بخود (یعنی او منسوب بہ آن قبیلہ ست) وہرکہ در زمین است ہمہ باز

يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾ تَدْعُو مَنْ أَدْبَرَ وَ

برہاند این عوض دادن خودش را نے ہرگز ہر آئینہ دوزخ آتشے ست شعلہ زنندہ پوست سر را برکنندہ میخواند آنرا کہ روگردان و

نجات دہد او را چنین نیست (ہر آئینہ) دوزخ آتشی است شعلہ زنندہ (برکنندہ) است پوست دست و پای مجرمان

تَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ﴿١٨﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ

روگردان شد و جمع مال نمود پس در آوند نگاہداشت ہر آئینہ آدمی آفریدہ شدہ است ناشکیبندہ چون برسد بوی

اعراض کرد و جمع کرد مال را پس نگاہداشت ہر آئینہ انسان آفریدہ شدہ بی ثبات بخیل وقتیکہ برسد باو

الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ

مصیبت اضطراب کنندہ و چون برسد بوی رفاہیت بخل نمایندہ مگر نماز گزاران آنانکہ

شر باشد بے صبر و چون برسد باو خیر باشد بسیار بخل کنندہ مگر آن نماز گذاران کہ ایشان

هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾

ایشان بر نماز خویش ہمیشہ باشندگانند و آنانکہ در اموال ایشان حصہ ہست مقرر

بر نماز خود دوام کنندگان اند و آنکہ در اموال ایشان حصہ مقرر است

لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ

برائے سائل و بے مایہ گم سوال و آنانکہ باور میدارند روز جزا را و آنانکہ

برائے سوال کنندہ و بی بہرہ (غیر سائل) و آنکہ تصدیق می کنند بروز جزا و آنانکہ

هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾

ایشان از عذاب پروردگار خود ترسندگانند ہر آئینہ عذاب پروردگار ایشان چنان ست کہ از آن ایمن نتوان شد

ایشان از عذاب پروردگار خود ترسندگانند ہر آئینہ عذاب پروردگار ایشان چنان است کہ از ان ایمن نتوان شد

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ

و آنانکہ ایشان اندام نہانی خود را نگاہدارندگانند مگر بر زنان خود یا کنیزکانے کہ مالک آنہا شدہ است

و آنانکہ ایشان اندام ہای شہوت رانی خود را نگاہدارندگانند مگر بر زنان خود یا کنیزانیکہ مالک آن شدہ است

أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ

دست ہائے ایشان پس ہر آئینہ این فریق ملامت کردہ شدہ نیستند پس ہرکہ طلب کند سوائے این پس آن جماعہ

دست ہای ایشان پس ہر آئینہ ایشان نیستند ملامت کردہ شدگان پس ہرکہ طلب کند سوای آن کہ مذکور شد پس آن جماعہ

هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾ وَ

ایشانند از حد گزرندگان و آنانکہ ایشان امانت ہائے خود را و عہد ہائے خود را رعایت کنندگانند و

ایشانند از حد گذرندگان و آنکہ ایشان برای امانت ہای کہ نزد شان ہست و پیمان ہای خود را رعایت کنندگان اند و

تفسیر عثمانی

ف۵ پشم رنگہائی مختلفہ دارد و کوہ ہا نیز برنگہای مختلفہ می باشد کما قال تعالیٰ «ومن الجبال جدد بیض و حمر مختلف الوانہا و غرابیب سود» (فاطر رکوع ۴) و در جای دیگر فرمودہ «کالعہن المنفوش» (القارعہ) یعنی کوہ ہا مانند پشم ندافی شدہ بطور پاغندہ ہا در فضا پرواز می کنند ف۶ از طرف دوزخ یک کشش و طلبیدن عمل می آید در نتیجہ مردمانیکہ در دنیا حق را فراموش کردہ و از قبول کار ہا سے شائستہ اعراض می کردند و بجمع کردن و نگہداشتن مال مشغول بودند ہمگان بطرف دوزخ جذب شدہ میروند و در بعض آثار است کہ دوزخ اولا بزبان قال خواہد خواند «الی یا کافر الی یا منافق الی یا جامع المال» (یعنی ای کفر ای منافق ای جمع کنندہ مال بسوے من بیا) مردم باطراف خواہند گریخت پس یک گردن بسیار دراز پدید خواہد آمد کہ کفار را برچیدہ چنان خواہد برداشت مثلیکہ جانور از زمین دانہ می برد ارد (العیاذ باللہ) ف۷ بہ ہیچ طرف پافشاری و ہمت شان نمیدہد اگر فقر و فاقہ مرض و سختی بیاید بے صبر شدہ مضطرب و آشفتہ گردد بلکہ چنان مایوس میشود کہ گویا اکنون ہیچ سبیل برای برآمدن او نیست

اگر مال و دولت شد دستی و فراخی را نائل گردد برای اجرای نیکی دست او پیش نشود و در راہ خدا توفیق خرج کردن نداشتہ باشد بلی ہر مانیکہ کہ ہر شان در آئیندہ بیایند ازان مستثنیٰ اند ۱۲

الَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ

آنانکه ایشان بگواهیهاے خود متصل شوند گانند و آنانکه ایشان بر نماز خود

آنانکه ایشان بگواهی های خود ایستادگانند و آنانکه ایشان بر (آداب) نماز خود

يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾ أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾ فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا

محافظت کنند گانند این جماعه در بوستانهاے باشند گرامی کرد گانند پس چیست کافران را

محافظت می کنند آن جماعه در بهشت عزت داده شدگانند پس چیست کافران را

قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيَطْمَعُ

بسوے تو شتابان اند از جانب راست و از جانب چپ گروه گروه شده آیا طمع می کند

بسوے تو شتابانند از جانب راست و از جانب چپ گروه گروه شده (برای تمسخر) آیا طمع می کند

كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا ۖ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا

هر شخصے از ایشان که در آورده شود ببوستان نعمت نے نے هر آئینه ما آفریده ایم ایشانرا از آنچه

هر شخص از ایشان که داخل کرده شود در باغ نعمت خالص نه چنین است ؎۱ (هر آئینه) ما آفریده ایم ایشانرا از آنچه

يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾

میدانند ول پس قسم میخورم به پروردگار مشرق ها و مغرب ها که هر آئینه ما توانائیم

میدانند پس قسم میخورم به پروردگار مشرق ها و مغرب ها که بتحقیق ما توانائیم

عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا

برانکه عوض آریم بهتر از ایشان و نیستیم ما عاجز پس بگذار یا محمد ایشانرا که به بیهودگی در آیند

برآنکه عوض آریم بهتر از ایشان (و از قدرت ما بیرون شده نتوانند) و نیستیم ما سبقت کرده شدگان) پس بگذار ایشانرا تا فرو روند در سخنان

وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ

و بازی کنند تا آنکه برخورند بآن روز خود که وعده داده میشود ایشانرا روزیکه برآیند از

و بازی کنند تا وقتیکه ملاقی شوند آن روز خود را که وعده داده شده اند روزیکه برایند از

الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ

قبور شتابان گویا ایشان بسوے نشانه میدوند نیایش ظاهر شده باشد بر دیدهاے ایشان

قبرها شتابان گویا ایشان بسوی نشانه ها میدوند ؎۱ در حالیکه پایان افتد چشم های ایشان

تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۚ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾ ع

در گیرد ایشانرا خواری این است آن روز که وعده داده میشد ایشانرا

بپوشد ایشانرا ذلت این همان روزی است که بایشان وعده داده میشد

سُورَةُ نُوحٍ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَمَانٍ وَعِشْرُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خداے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ

هر آئینه ما فرستادیم نوح را بسوے قوم او که بترسان قوم خودرا پیش ازانکه بیاید بدیشان

(به تحقیق) ما فرستادیم نوح را بسوی قوم او بانکه بترسان قوم خودرا پیش ازانکه بیاید به آنها

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ اعْبُدُوا

عقوبتے درد دهنده گفت اے قوم من هر آئینه من براے شما ترساننده ظاهرم باین مضمون که عبادت کنید

عذاب دردناک گفت اے قوم من (به تحقیق) من برای شما ترساننده (اعلام کننده) آشکارم بانکه عبادت کنید

اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ

خدارا و بترسید ازو و فرمان من برید تا بیامرزد براے شما گناهان شمارا و موقوف دارد شمارا

خدارا و بترسید ازو و اطاعت کنید مرا تا بیامرزد برای شما بعض گناهان شمارا (حقوق الله) و مهلت دهد شمارا

فتح الرحمٰن

؎۱ یعنی از منی ۱۲۔

تفسیر عثمانی

؎۵ چون کفار تلاوت قرآن و ذکر جنت را می شنوند از تمام اطراف بسوی تو شتابان می آیند سپس به ریشخند و تمسخری پردازند۔ آیا باوجود این اعمال ایشان این طمع را هم دارند که هر ایشان در بوستان های جنت داخل کرده شوند چنانکه ایشان می گفتند که اگر رفتن و بازگشت ما بسوے خدا شد در انجام برآ ما بهتری و بهبودی است هرگز نی در بارگاه آن خداوند عادل و حکیم چنین ظلمت وجود ندارد تنبیه ابن کثیر مطلب این آیات را چنان گرفته است ؎ که این منکران را که نزد تو اند چه شده که بسرعت زیاد جوق جوق براست و چپ میدوند یعنی چون قرآن را می شنوند چرا این قدر رم می کنند و ازان میگریزند باوجود این قدر وحشت و نفرت آیا این توقع را هم دارند که هر شخص از ایشان بطور یقین در جنت خواهد در آمد هرگز نی۔ و هذا کما قال تعالیٰ «فما لهم عن التذكرة معرضين كانهم حمر مستنفرة فرت من قسورة» (مدثر۔ رکوع ۳)

؎۵ چنانکه بسوی کدام نشان و علامت خاص به تیزی می شتابند و یکی کوشش می کند که بردیگری سبقت جوید و بیشتر به آن برسد۔ و یا از «نصب» بت ها مراد باشد که بدور کعبه گذاشته شده بودند ایشان بسوی آنها نیز بعقیده و شوق زیاد بسرعت و شتاب سیر نمودند ۱۲۔

ع ۳۵

ع ۹

إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ۚ إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ ۖ لَوْ كُنْتُمْ

تا وقتی مقرر هر آئینه وقت مقرر کرده خدا چون بیاید هرگز موقوف داشته نشود آنرا اگر

تا وقت معین (هر آئینه) وعدهٔ مقرر کردهٔ الله چون بیاید تاخیر کرده نمی شود ف اگر شما

تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ

میدانستید گفت ای پروردگار من هر آئینه من خواندم قوم خود را شب و روز پس زیاده نکرد در حق ایشان

میدانید گفت ای پروردگار من (به تحقیق) دعوت کردم قوم خود را در شب و روز پس زیاده نکرد در حق ایشان

دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا

خواندن من مگر گریختن را و هر آئینه من هرگاه که دعوت کردم ایشانرا تا بیامرزی برای ایشان در آوردند

دعوت من مگر رمیدن ف و (به تحقیق) من هرگاه که دعوت کردم ایشانرا تا بیامرزی (گناهان) ایشان را در آوردند

أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا

انگشتان خود را در گوشهای خویش و بخود در پیچیدند جامهای خویش را و مداومت کردند بر کفر و سرکشی نمودند

انگشتان خود را در گوشهای خود ف و بخود در پیچیدند جامه های خود را و مداومت کردند بر کفر و سرکشی نمودند

اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾ ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾ ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ

سرکشی تمام باز هر آئینه من دعوت کردم ایشانرا باواز بلند باز هر آئینه من آشکارا گفتم بایشان و پنهان گفتم

سرکشی بزرگ باز به تحقیق دعوت کردم ایشانرا آشکارا باز هر آئینه علانیه گفتم برای ایشان و پنهان گفتم

لَهُمْ إِسْرَارًا ﴿٩﴾ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾ يُرْسِلِ

ایشانرا نیز پنهان گفتنی پس گفتم طلب آمرزش کنید از پروردگار خود هر آئینه او هست آمرزنده تا بفرستد

ایشانرا نهانی پس گفتم آمرزش گناهان طلبید از پروردگار خود به تحقیق اوست بسیار آمرزنده تا بفرستد

السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ

بر شما باران را ریزنده و پی در پی دهد شما را اموال و فرزندان و بدهد شما را

ابر را بر شما بارنده پی در پی و زیادت کند برای شما اموال و فرزندان و بدهد شما را

جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَقَدْ

بوستانها و پدید آرد برای شما جویها چیست شما را که اعتقاد نمی کنید برای خدا بزرگی را حال آنکه

بوستانها و پدید آرد برای شما جویها چیست شما را که امید نمی کنید از الله بزرگی را (با آنکه ایمان بیارید به او)

خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَ

آفریده است شما را بطور های مختلف آیا نمی بینید چگونه آفرید خدا هفت آسمان را تو بر تو و

آفریده است شما را گونه گونه آیا ندیده اید چگونه آفریده الله هفت آسمان را طبقه بر طبقه و

جَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ

ساخت ماه را در میان اینها افروزنده و ساخت آفتاب را چراغ درخشنده و خدا رویانید شما را

گردانید ماه را در میان آنها روشنی و ساخت آفتاب را چراغ فروزنده و خدا رویانید شما را

مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ

از زمین نوعی از رویانیدن پس باز در آرد شما را بزمین و بیرون آرد نیز از طوری بیرون آوردن و خدا

از زمین نوعی از رویانیدن از اعاده می کند شما را در زمین و بیرون می آرد شما را دوباره بیرون آوردنی و خدا

جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾ قَالَ

ساخت برای شما زمین را فراشی تا بروید در آن زمین براه ها گشاده گفت

گردانیده برای شما زمین را فرش تا بروید براه های گشادهٔ آن گفت

نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾

نوح ای پروردگار من هر آئینه این جماعه نافرمانی من کردند و پیروی نمودند به کسیکه زیاده نه کرده است در حق وی مال وی و فرزند وی مگر زیانکاری

نوح ای پروردگار من (به تحقیق) ایشان گفته مرا نپذیرفتند و پیروی کردند کسی را که زیاده نکرده است او را مال او و فرزند او مگر زیانکاری

فتح الرحمٰن

ف یعنی بر وسای کفار ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف درصورت ایمان نیاوردن وعدهٔ که بعذاب داده شده چون بسر رسید به ممانعت هیچ کس رد نمی شود و نه یک دقیقه مهلت داده میشود۔ ویا این مطلب باشد که ورود موت در وقت معین ضروری است در آن تاخیر بعمل نمی آید والظاهر هو الاول۔ حضرت شاه صاحبؒ این آیات را بطرز دیگر شرح می کند، یعنی بندگی کنید تا نوع انسان تا قیامت دوام کند اما در قیامت تاخیر واقع نمی شود۔ واگر همه متفقاً از بندگی صرف نظر کنید همگنان فی الحال هلاک میشوند چنانچه طوفان بشرتی آمد که یک نفر هم خلاصی نیافت در اثر بندگی حضرت نوح (علیه السلام) نوح انسان باقیماند۔

ف یعنی نوح علیه السلام تا نهصد و پنجاه سال به ایشان تلقین میکرد۔ و تنیکه هیچ راه امید باقی نماند مایوس و تنگدل شده ببارگاه الهی عرض کرد۔ بار خدایا! من از طرف خود در دعوت و تبلیغ دقیقهٔ فروگذاشت نکردم۔ در تاریکی شب و در روشنی روز ایشانرا پیهم بسوی تو میخواندم مگر نتیجه این شد که هر قدر ایشان را بسوی تو دعوت نمودم این بدبختان زیاده تر ازین طرف اعراض نموده گریختند و هر قدر که از طرف من اظهار شفقت و دلسوزی شد همان قدر از طرف آنها نفرت و بیزاری زیاده تر گردید ف زیرا شنیدن سخن من بایشان گوارا نیست میخواستند که این……

ع ۲۰ / ۹

وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿۲۲﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَ

و بد سگالی کردند ریکسان بدسگالی عظیم و گفتند هرگز ترک مکنید معبودان خود را و هرگز ترک مکنید و د

و حیله کردند حیلهٔ بزرگ و گفتند هرگز ترک مکنید معبودان خود را و هرگز ترک مکنید و د را و

لَا سُوَاعًا ۥ وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿۲۳﴾ وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا ۥ وَلَا تَزِدِ

سواع و یغوث و یعوق و نسر را ف۱ و هر آئینه گمراه کردند بسیارے را و زیاده مده خدایا

نه سواع را و نه یغوث را و یعوق و نسر را ع۵ و (گفت نوح هر آئینه) گمراه کردند بسیاری را و میفزای

الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿۲۴﴾ مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا ۥ فَلَمْ

ستمگاران را مگر گمراهی بسبب گناهان خود غرق کرده شد ایشان را پس آورده شد ایشان را باتش لیل

ستمگاران را مگر گمراهی از گناهان خود غرق کرده شدند پس درآورده شدند در آتش پس

يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ﴿۲۵﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى

نیافتند برائے خویش بجز خدا هیچ نصرت دهنده و گفت نوح اے پروردگار من مگزار بر

نیافتند برای خود معبودان غیر از خداوند را مددگار و گفت نوح اے پروردگار من مگزار بر

الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿۲۶﴾ إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَ

زمین از کافران هیچ ساکن شونده هر آئینه تو اگر بگذاری ایشان را گمراه سازند بندگان ترا و

زمین از کافران ساکن شوندهٔ خانه (هر آئینه) تو اگر بگذاری ایشان را گمراه کنند بندگان ترا و

لَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿۲۷﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ

نه زایند مگر بدکار ناسپاس دار را اے پروردگار من بیامرز مرا و پدر و مادر مرا و هر کرا در آید

نزایند مگر بدکار ناسپاس را ع۵ ای پروردگار من بیامرز مرا و پدر و مادر مرا و هر کرا که درآید

بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۖ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿۲۸﴾

بخانهٔ من ایمان آورده و جمیع مؤمنین و مومنات را و زیاده مده ستمگاران را مگر هلاکی

درخانهٔ من در حالیکه مومن باشد و جمیع مردان مومنین و زنان مومنه را و میفزای ستمگاران را مگر هلاک

سُورَةُ الْجِنِّ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَمَانٌ وَعِشْرُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا

ف۱ بگو وحی فرستاده شد بسوئے من که گوش نهادند جماعه از جن پس گفتند هر آئینه ما شنیدیم قرآنے

بگو وحی فرستاده شده بمن که شنیدند چند نفر از جن (قرآن را) پس گفتند (هر آئینه) ما شنیدیم قرآن

عَجَبًا ﴿۱﴾ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ ۖ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿۲﴾

عجیب که دلالت می کند بسوئے راه راست پس ایمان آوردیم بآن و شریک مقرر نخواهیم کرد با پروردگار خویش هیچ یک را

عجیبی که دلالت می کند بسوی راه راست پس ایمان آوردیم به آن و هرگز شریک نسازیم به پروردگار خود کسی را

وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿۳﴾ وَأَنَّهُ كَانَ

و بیان کردند آن جنیان که بلند ست بزرگی پروردگار ما فرا نگرفته است زنے و نه فرزندے و آنکه افترا

و (تصدیق نمودیم باین) که بلند است شان پروردگار ما نگرفته است زنی و نه فرزندی و باینکه بود

يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ﴿۴﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ

مے کرد جاهل ما بر خدا دروغ و آنکه ما پنداشتیم که هرگز نگویند

نادان ما که می گفت بر خدا دروغ و (تصدیق کردیم) براینکه گمان کرده بودیم (گمان باطل) که هرگز

الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿۵﴾ وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ

بنے آدم و جنیان بر خدا سخن دروغ را و آنکه مردان بنی آدم

انسان و جن بر الله دروغی و (وحی شده بمن) اینکه بودند مردانی از انسان

فتح الرحمٰن

ف۱ و این پنج بت بودند ۱۲ ف۲ مترجم گوید روزیکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز صبح بیرون مکه میخواندند جماعه از جن آخر استماع کردند و ایمان آوردند خدائے تعالی از ایمان ایشان و گفتگوئے ایشان با قوم خود درین سوره خبر داد تا قوله وان لو استقاموا والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ این نامهاے بتان ایشان است برای هر مطلبی بتی ساخته بودند، همان بتها بعد از ان در عرب رواج پیدا کرد و در هندوستان هم هیچ بت ها بنامهای بشنو، برهما، اندر، شو، و هنومان وغیره مشهور است حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله تحقیق مفصل آن را در تفسیر عزیزی کرده است در بعض روایات است که در ازمنهٔ ماضیه چند مرد بزرگ بوده اند. بعد از وفات ایشان قومی باغوای شیطان تصاویر ایشان را العلو ریادگار تراشیده نصب کردند آهسته آهسته پرستش آنها شروع شد. العیاذ بالله ع۵ یک کافر را هم زنده نگذاری! هیچ کس لائق آن نیست که باقی نگهداشته شود هر کسیکه باقی ماند از تجربه من میگوید که از نطفهٔ او هم افراد بے حیا معاند، منکر حق و ناسپاس پیدا خواهند شد زیرا تا زمانیکه در بین ایشان شخصی موجود باشد علاوه بر انکه خودش براه راست نمی آید دیگر ایمانداران را هم گمراه خواهد کرد ۱۲

ركوع ۲ / ۸ / ۲۰

يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ⑥ وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا

پناه می گرفتند بمردان جن پس زیاده کردند در حق آن جنیان سرکشی را ول وآنکه آدمیان گمان کردند چنانکه

پناه می گرفتند بمردانی از جن پس زیاده کردند آنهارا (ایشانرا) سرکشی و (وحی شده بمن) که جنیان گمان بردند چنانکه

ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا ⑦ وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا

شما گمان کرده بودید که هرگز نه فرستد خدا هیچ کس را ول وآنکه ما دست رسانیدیم بآسمان پس یافتیم که آسمان

شما (انسانها) گمان بردید که هرگز دوباره زنده نکند الله هیچکس را و (بیان کردند جنیان) آنکه ما رسیدیم به آسمان پس یافتیم آنرا

مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ⑧ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ

پر کرده شده است بپاسبانان محکم و بستارهای فرود آینده وآنکه ما می نشستیم پیش ازین بجاها برائے شنیدن ول

پر کرده شده به پاسبانان محکم و به ستاره های آتشین وآنکه ما می نشستیم در نشستن گاهها از آسمان برای شنیدن (خبر آسمان)

فَمَن يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَّصَدًا ⑨ وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ

پس هر که گوش نهد الحال بیابد برائے خود ستاره مهیا ساخته وآنکه ما نمیدانیم آیا بلائے

پس اکنون هر کی گوش نهد بیابد برای خود ستاره های آتشین (زیاده ترنسبت بسابق) در کمین وآنکه ما نمیدانیم آیا شری

أُرِيدَ بِمَن فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ⑩ وَأَنَّا مِنَّا

اراده کرده شد در حق آنانکه در زمین اند یا اراده کرده است در حق ایشان پروردگار ایشان خیر را وآنکه از ما

خواسته شدی در حق آنانکه در زمین اند یا خواسته است در حق آنها پروردگار ایشان هدایت (خیر) را وآنکه بعضی از ما

الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا ⑪ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن

جمعے شائسته کاران اند و جمعے از ما سوائے اینند هستیم فرقهائے مختلف وآنکه ما دانستیم که

نیکوکاران اند و بعضی از ما سوای آن بودیم ما برراههای مختلف عه وآنکه ما دانستیم که

لَّن نُّعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَن نُّعْجِزَهُ هَرَبًا ⑫ وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا

هرگز عاجز نتوانیم کرد خدا را در زمین و عاجز نتوانیم کرد او را از جهت گریختن وآنکه ما چون شنیدیم

هرگز عاجز نتوانیم کرد الله را در زمین و عاجز نتوانیم کرد او را از روی گریختن وآنکه ما چون شنیدیم

الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ ۖ فَمَن يُؤْمِن بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ⑬

هدایت را ایمان آوردیم بآن پس هر که ایمان آرد به پروردگار خویش پس او نه ترسد از هیچ نقصانے ونه از هیچ ستمے

هدایت (قرآن) را ایمان آوردیم به آن پس هر که ایمان آرد به پروردگار خود پس نمی ترسد از هیچ نقصانی ونه از ستمی عه

وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ ۖ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ

وآنکه جمعے از ما مسلمانند و جمعے از ما گنهگار پس هر که مسلمان شده پس آن جماعه

وآنکه بعضی از ما مسلمان اند و بعضی از ما ستمگارند پس هر که مسلمان شد پس آن جماعه

تَحَرَّوْا رَشَدًا ⑭ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ⑮ وَأَن لَّوِ

قصد کردند راه راست را واما گنهگاران پس باشند هیزم برائے دوزخ و نیز بگو یا محمد که وحی فرستاده شد است بسوئے

قصد کردند راه راست را واما ستمگاران پس باشند برائے دوزخ هیزم و (این حکم آمد بمن) که اگر

اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُم مَّاءً غَدَقًا ⑯ لِّنَفْتِنَهُمْ فِيهِ

راست مے استادند برراه راست البته مینوشانیدیم آب بسیار تا امتحان کنیم ایشانرا بآن ول

مستقیم باشند برراه راست البته مینوشانیم ایشانرا آب بسیار تا بیازمائیم ایشانرا دران

وَمَن يُعْرِضْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ⑰ وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ

وهر که اعراض کند از یاد کردن پروردگار خود در آردش بعذابے سخت وآنکه مسجدها

وهر که اعراض کند از ذکر پروردگار خود درآورد الله او را در عذاب سخت وآنکه مسجدها

لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ⑱ وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ

مخصوص برائے خداست پس عبادت مکنید با خدا هیچ یک را وآنکه چون ایستاد بنده خدا ول که عبادت کند خدا را

خاص برای ذکر خداست پس پرستش مکنید با الله هیچیک را واینکه چون برخاست بنده الله که عبادت کند الله را

فتح الرحمن

ول اشارت است بانکه در جاهلیت چون بجائے فرود می آمدند می گفتند اعوذ بسید هذا الوادی من سفهاء قومه ۱۲ ول یعنی بپیغامبری فرستد ۱۲ ول یعنی برائے شنیدن کلام ملائکه ۱۲ ول یعنی ارزانی میشد و قحط نمی آمد ول یعنی محمد صلی الله علیه وسلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عه پیش از نزول قرآن هم تمام جنیان بیک راه نبودند برخی نیک و شائسته بودند و بسیاری بدکار و نا هنجار بین ایشان هم فرقه ها و جمعیت ها خواهد بود بعضی مشرک بعضی نصرانی جمعی یهودی و غیر ذلک و طلا راه عمل هر یکی جدا خواهد بود حالا قرآن نازل شد که اختلافات و تفرقات را محو کردن میخواهد لیکن اینگونه مردم کجا هستند که همه حق را قبول کرده بیک راه روان شوند چون چنین مردم پیدا نمی شود که تمامی حق را بپذیرند بنابران هنوز هم اختلاف باقی می ماند. عه مومن صادق را در حضور حضرت الهی هیچ اندیشه نباشد نه خوف نقصان که نیکی و محنت او رایگان برود ونه ترس از بے انصافی که قهراً جرم های دیگری بردوش او افگنده شود الغرض آن شخص از نقصان ایذاء ذلت و رسوائی تماما مامون و محفوظ است ۱۲

كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ⑲ قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ

نزدیک بودند جنیان که بران بنده یکے بر دیگرے چسپیده شوند ۱ بگو جز این نیست که عبادت می کنم پروردگار خود را و شریک مقرر نمی کنم باد

نزدیک بودند که شوند بروی چسپنده (مانند موهای برتام چسپیده) بگو جز این نیست که پرستش می کنم پروردگار خود را و شریک نمی سازم باد

أَحَدًا ⑳ قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ㉑ قُلْ إِنِّي لَن

هیچ یک را بگو هر آئینه من نمے توانم در حق شما ضرر رسانیدن و نه لازم کردن طریق راستی بگو هر آئینه

هیچ یک را ۵ بگو (هر آئینه) من نمی توانم رسانید برای شما ضرر و نه نفع بگو (بتحقیق) من هرگز

يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا ㉒ إِلَّا بَلَاغًا

پناه ندهد مرا از عقوبت خدا هیچ یک و هرگز نیابم بجز وے پناهے لیکن بجا آریم خبر رسانیدن

پناه ندهد مرا از عقوبت الله هیچ کی و هرگز نیابم بجز او پناه گاهی (مالک هیچ نیستم) مگر تبلیغ را

مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ ۚ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ

از جانب خدا و تبلیغ پیغامهائے او و هر که نافرمانبرداری کند خدا را و پیغامبر او را پس هر آئینه او راست آتش دوزخ

از جانب الله و پیغامهای او را عه و هر که نافرمانی کند الله را و رسول او را پس (هر آئینه) او راست آتش دوزخ

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ㉓ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ

جاویدان در انجا همیشه در غفلت خود باشند تا وقتیکه به بینند آنچه وعده داده میشود ایشانرا پس خواهند دانست

جاویدان باشند دران همیشه (مشرکان ضعیف میدانند رسول و همراهانش را) تا وقتیکه بینند آنچه وعده داده میشوند پس زود میدانند

مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ㉔ قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَّا

کیست ناتوان تر باعتبار نصرت دهنده و کمتر از روے شمار بگو نمیدانم آیا نزدیک ست آنچه

که کیست ضعیف تر از حیث مددگار و کمتر از روی شمار بگو نمیدانم آیا نزدیک است آنچه

تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ㉕ عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ

وعده داده میشود شمارا یا مقرر کند برائے او پروردگار من میعادے داننده پنهان ست پس مطلع نمی سازد بر علم غیب خود

وعده داده میشوید یا مقرر می کند برای او پروردگار من میعادی داننده غیب است پس آگاه نمی گرداند بر غیب خود

أَحَدًا ㉖ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَ

هیچ یک را مگر کسیکه پسند کرد او را مراد از پیغامبر ست پس هر آئینه خدا روان میکند پیش دست وے و

هیچ یک را مگر آنرا که پسند داز فرستاده (که آن پسندیده رسول است) پس (هر آئینه) خدا در می آرد پیش روی آن رسول و

مِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ㉗ لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا

پس پشت وے فرشتگان نگاهبان را تا بداند خدا که بتحقیق رسانیده اند پیغامهائے پروردگار خود را ف۱ و خدا از هر جهت بگرد

از عقب وی نگهبانان تا بداند خدا که (هر آئینه) رسانیده اند پیغامهای پروردگار خود را و احاطه کرده است (از روی علم و قدرت) آنچه

لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ㉘

نزدیک ایشانست و فرا گرفته است هر چیز را از روے شمار

نزد ایشان است و منضبط کرده است هر چیز را از روی شمار

سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ عِشْرُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ① قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ② نِّصْفَهُ أَوِ انقُصْ مِنْهُ

ف۳ ای مرد جامه بر خود پیچیده ف۴ قیام لیل کن مگر اندکے ف۵ قیام نیم شب کن یا اندکے از نیم شب

ای پیچنده جامه در خود ایستاده باش در شب (به نماز) مگر کدام شبی (مگر اندکی از شب) (ایستاده باش به نماز) نصف شب

قَلِيلًا ③ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ④ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ

کم کن اندکے یا بر نیم شب بیفزا و ترتیل کن قرآن را بوا ضح خواندن هر آئینه ما خواهیم نازل کرد بر تو

اندکی یا زیاده کن بران و واضح بخوان قرآن را واضح و قفه وقفه (هر آئینه) ما القا می کنیم بر تو

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از حرص بر استماع قرآن ۱۲ ف۲ یعنی تا تبلیغ در خارج متحقق گردد زیرا که آن لازم علم ست والله اعلم ۱۲۔ ف۳ مترجم گوید در ابتدائے اسلام خدا یتعالی قیام لیل بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم و بر مسلمانان موکد گردانید و چون این معنی بر ایشان نهایت دشوار آمد بعد یک سال رخصت نازل فرمود ان ربک یعلم الی آخر السورة تا هر که خواهد قیام کند و هر که خواهد نکند و هر قدر که خواهد بخواند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی بسبب هیبت وحی ۱۲ ف۵ یعنی اگر بعض شبها بکنی گناه نباشد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بگذار بگو که شما از راه مخالفت چرا دحام می کنید عداوت کدام چیز است که موجب خفقان و عدم رضامندی شما قرار می گیرد؟ من هیچ سخن بد و نامعقول نگویم بلکه تنها رب خود را میخوانم و هیچ کس را شریک او نمیدانم پس در سخن من چه چیز بنظر شما رسیده که قابل مناقشه و مجادله باشد اگر شما با متفق شده میخواهید بر من هجوم بیاورید فراموش مکنید که من بران ذاتی اعتماد و توکل دارم که از هر نوع شرکت پاک و بی نیاز است ع۵ اختیار من محض رسانیدن سخن و پیغام آوردن است از طرف الله بسوی بندگان و بسبب ایفای همین وظیفه در حمایه و پناه او یم ۱۲۔

ع ۱۹ ۱۱ ‏ ع ۹ ۱۲

قَوْلًا ثَقِيلًا ⑤ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَأَقْوَمُ قِيلًا ⑥ إِنَّ

فرمانے دشوار ملا — هر آئینه قیام شب زیاده ترست در موافقت زبان با دل — و درست ترست در تلفظ الفاظ — هر آئینه

سخنی سنگین عہ — هر آئینه قیام شب زیاده تراست در پامال کردن — و راست تراست از حیث خواندن — هر آئینه

لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ⑦ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ

ترا در روز شغلے ست بسیار — و یاد کن نام پروردگار خود را و از همه جهت گسسته شو متوجه شده بسوئے او

برای تو در روز شغلی است دراز — و یاد کن نام پروردگار خود را و منقطع شو بسوی او (از هر طرف)

تَبْتِيلًا ⑧ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ⑨

نوعے گسسته شدن — پروردگار مشرق و مغرب ست — نیست هیچ معبود مگر او پس کار ساز گیر او را

بالقطاعی عہ (او ست) پروردگار مشرق و مغرب — نیست سزاوار پرستش مگر او پس بگیر او را کارساز

وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ⑩ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ

و صبر کن بر آنچه می گویند — و ترک کن ایشانرا ترک کردن نیکو — و بگذار مرا با دروغ شمارندگان

و صبر کن بر آنچه می گویند — و ترک کن ایشانرا ترک کردن نیکو — و بگذار مرا و تکذیب کنندگان را

أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ⑪ إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا ⑫ وَ

خداوندان رفاهیت — و مهلت ده ایشانرا اندکے — هر آئینه هست نزدیک ما قیدهائے گران و آتش افروخته — و

که صاحبان نعمت اند — و مهلت بده ایشان را اندکی — هر آئینه نزد ماست قیدهای گران و آتش افروخته — و

طَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ⑬ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَ

طعام گلوگیر — و عذاب درد دهنده — روزیکه بجنبد زمین و کوه‌ها — و

طعام گلوگیر — و عذاب دردناک — در روز یکه بجنبد زمین و کوه‌ها — و

كَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ⑭ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا ۵ شَاهِدًا

شود کوه‌ها مانند تل ریگ از هم پاشیده شده — هر آئینه ما فرستادیم بسوئے شما پیغامبرے گواهی دهنده

شوند کوه‌ها مانند تل ریگ روان (پراگنده شده) — (هر آئینه) ما فرستادیم بسوی شما رسولی گواهی دهنده

عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ⑮ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ

بر شما چنانکه فرستاده بودیم بسوئے فرعون پیغامبرے را — پس نافرمانبرداری کرد فرعون آن پیغامبر را

بر شما چنانکه فرستاده بودیم بسوی فرعون رسولی را — پس عصیان کرد فرعون آن رسول را

فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ⑯ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ

پس در گرفتیم او را در گرفتن سخت — پس اگر کافر مانید چگونه در پناه شوید از روزے که اطفال را

پس گرفتیم او را گرفتن سخت — پس چگونه خلاص میشوید اگر باقی مانید بکفر خود از روزی که می گرداند

الْوِلْدَانَ شِيبًا ⑰ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ ۚ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ⑱ إِنَّ

پیر گرداند — آسمان شگافته باشد دران روز هست — وعده خدا البته کردنی — هر آئینه

کودکان را پیران — آسمان پاره میشود دران روز هست — وعدهٔ خدا شدنی — (هر آئینه)

هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ⑲ إِنَّ رَبَّكَ

این پند ست — پس هر که خواهد راه بگیرد بسوئے پروردگار خویش — هر آئینه پروردگار تو

این پند است — پس هر که خواهد (پند گرفتن را) بگیرد بسوی پروردگار خود راه — هر آئینه پروردگار تو

يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ

میداند که تو بر میخیزی نزدیک بدو ثلث شب و نیم شب و ثلث شب و نیز میخیزند جماعه از

میداند که تو قیام می کنی قریب به دو ثلث شب و (قیام می کنی) نیم شب و ثلث شب و (نیز قیام می کنند) جماعه از

الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ

آنانکه همراه تو اند — و خدا اندازه می کند شب و روز را دانست خدا که شما احاطه نمی توانید کرد قیام لیل را عہ پس برحمت

همراهان تو — و خدا اندازه می کند شب و روز را دانست خدا که تو پوره کرده نمی توانی آنرا پس برحمت باز گشت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی دعوت کلام باسلام ۱۲ ف۳ یعنی مواظبت نمیتوانید کرد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد یعنی ریاضت را اختیار کن تا بار گران سبک شود و آن بار چنان بار است که در مقابل آن تحمل بیداری شب آسان است مطلب این است که بعد از ان قرآن را پیهم بر تو نازل می کنم که باعتبار قدر و منزلت خود خیلی قیمت دار و وزن دار و بلحاظ کیفیات و لوازم خیلی سنگین و گران است در احادیث است که در حین نزول قرآن بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم گرانی و سختی زیادی میگذشت چنانچه در فصل زمستان عرق میکرد اگر سوار می بود حیوانیکه آنحضرت بران سوار می بود تحمل آنرا نمی توانست وقتی سر مبارک پیغمبر بر ران زید بن ثابت بود که وحی نازل شد زید بن ثابت چنان حس کرد که ران او از بار فوق العاده پاره خواهد شد

ع۶ علاوه بر قیام شب در اوقات روز هم (اگرچه در ظاهر معاملات و علائق با مخلوق ضروری است لیکن) علاقه دل خود را همه بیشتر با پروردگار خویش نگهدار و بیاد او نشست و برخاست و گفت و شنید بیاد او تعالی مشغول باش

هیچ تعلق ماسوی الله نیابد توجه تر ایک آن از ان طرف منحرف سازد بلکه دل را از همه تعلقات یکسو کرده تنها بخدای یگانه متوجه دار و یا این طور بگوئید که همه تعلقات در همان یک تعلق ...

ع ۱۹ / ۱۳

عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ۭ عَلِمَ اَنْ سَيَكُوْنُ مِنْكُمْ مَّرْضٰى ۙ

بر شما پس بخوانید آنچه آسان باشد از قرآن دانست خدا که خواهند بود بعضے از شما بیماران

بر شما اکنون بخوانید قدری که آسان باشد از قرآن ۵ دانست اللہ که می باشد بعضی از شما مریضان

وَاٰخَرُوْنَ يَضْرِبُوْنَ فِي الْاَرْضِ يَبْتَغُوْنَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ۙ وَاٰخَرُوْنَ

و دیگران که سفر مے کنند در زمین طلب روزی مینمایند از فضل خدا و دیگران که

و دیگران سفر می کنند در زمین طلب می کنند فضل خدا (روزی) را و دیگران

يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ڮ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۙ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَ

کارزار مے کنند در راه خدا پس بخوانید آنچه آسان باشد از قرآن و برپا دارید نماز را و

جنگ می کنند در راه اللہ بخوانید قدری که آسان باشد از قرآن و برپا دارید نماز را و

اٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا ۭ وَمَا تُقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ مِّنْ

بدهید زکوٰة را و وام دهید خدا را وام دادن نیک ۱ و آنچه پیش میفرستید برائے خویشتن از

داده باشید زکوٰة را و قرض دهید اللہ را قرض نیکو و آنچه پیش میفرستید برای خود کدام

خَيْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَّاَعْظَمَ اَجْرًا ۭ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ۭ

عمل نیک آنرا بهتر خواهید یافت نزدیک خدا و بزرگتر باعتبار مزد و طلب آمرزش کنید از خدا

نیکی می یابید آنرا نزد اللہ بهتر و بزرگتر از روی ثواب و آمرزش بخواهید از اللہ

اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۲۰ ع

هر آئینه خدا آمرزگار مهربانست ۲

بتحقیق خدا آمرزگار مهربان است

سُوْرَةُ الْمُدَّثِّرِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ سِتٌّ وَّخَمْسُوْنَ اٰيَةً وَّفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يٰٓاَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۝۱ قُمْ فَاَنْذِرْ ۝۲ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۝۳ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۝۴ وَ

اے مرد جامه بر خود پیچیده ۳ برخیز بترسان و پروردگار خود را پس به بزرگی یاد کن و جامهائے خود را پاک ساز و

ای لحاف پوشنده برخیز پس بترسان و پروردگار خود را تعظیم کن و لباس های خود را پاک دار و

الرُّجْزَ فَاهْجُرْ ۝۵ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ۝۶ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ۝۷ فَاِذَا نُقِرَ

پلیدی را دور کن و نباید که چیزے بدهی زیاده طلب کنان ۴ و برائے حکم پروردگار خویش پس شکیبائی ورز پس وقتیکه دمیده

پلیدی (بت و شرک) را ترک کرده باش، و احسان مکن در حالی که عوض بسیار خواهی و برای (امتثال امر) پروردگار خود صبر کن پس چون دمیده

فِي النَّاقُوْرِ ۝۸ فَذٰلِكَ يَوْمَىِٕذٍ يَّوْمٌ عَسِيْرٌ ۝۹ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ غَيْرُ يَسِيْرٍ ۝۱۰

در صور دشوار شود حال پس آن وقت و آنروز وقتے دشوار باشد بر کافران نه وقت آسان

در صور پس آنگاه آن روز روزی است دشوار بر کافران غیر آسان

ذَرْنِيْ وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيْدًا ۝۱۱ وَّجَعَلْتُ لَهٗ مَالًا مَّمْدُوْدًا ۝۱۲ وَّبَنِيْنَ

بگذار مرا با کسیکه آفریدمش تنها و دوام اورا مال فراوان و فرزندان

بگذار مرا و آن را که آفریدم در حالیکه جریده بود (از همه چیز) و دادم او را مال فراوان و پسران

شُهُوْدًا ۝۱۳ وَّمَهَّدْتُّ لَهٗ تَمْهِيْدًا ۝۱۴ ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيْدَ ۝۱۵ كَلَّا ۭ اِنَّهٗ

حاضر شوند مجالس و وسعت دادم او را وسعت دادنے باز طمع مے کند که زیاده بدهم نے هر آئینه او هست

حاضر (در مجلس باو) و آماده کردم برای او (اسباب جاه و ثروت) آماده کردنی باز طمع می کند که زیاده دهم او را هرگز نی (هر آئینه) او

كَانَ لِاٰيٰتِنَا عَنِيْدًا ۝۱۶ سَاُرْهِقُهٗ صَعُوْدًا ۝۱۷ اِنَّهٗ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ۝۱۸ فَقُتِلَ

با یات ما ستیزنده تکلیف خواهم داد او را بمشقے هر آئینه وے تامل کرد و اندازه مقرر نمود پس لعنت باد او را

بسیار معاند است به آیت های ما زود است که مجبورش بسازیم به بالا شدن بر بلندی بزرگ (هر آئینه) او فکر کرد (در چه طعنه زند) و اندازه کرد پس

فتح الرحمن

۱ یعنی صرف مال کنید در جهاد بتوقع ثواب آخرت والله اعلم ۱۲-

۲ مترجم گوید این آیت بعد یکسال نازل شد و آنحضرت صلی الله علیه وسلم در همین سوره لاحق کردند بجهت مناسبت و لهذا ابلسانگ سوره در اسلوب نمی ماند والله اعلم ۱۲

۳ یعنی از هیبت وحی ۱۲

۴ یعنی هدیه بردن به رئیسے تا وے زیاده از قیمت هدیه رعایت کند از اخلاق رذیله است ۱۲ تفسیر عثمانی

۵ اندازه صحیح و کامل شب و روز تنها به خداوند معلوم است و بیک اندازهٔ خاص گاهی شب را از روز کوتاه تر و گاهی دراز تر و گاهی هر دو را برابر می سازد- برای بندگان در ان وقت خواب غفلت که نصف یا یک ثلث و یا دو ثلث شب را بطرز کامل حفاظت کردن خصوصا هنگامیکه وسایل فنی مانند ساعت وغیره مهیا نباشد کار آسان نیست بنابران بعض صحابه تمام شب خواب نمی کردند که مبادا بخواب روند و از بیداری یک ثلث شب محروم گردند بنابران الله تعالے برحمت خود آنرا معاف کرد و فرمود که شما چنانکه باید آنرا بسر رسانده نمی توانید لهذا هر کرا که توفیق بیدار شدن رفیق باشد هر قدر که خواهد قرآن بخواند اکنون برامت نه نماز تهجد فرض است و نه کدام قید و بست وقت و یا مقدار تلاوت ۱۲-

ع ۱ ۱۴

کَیۡفَ قَدَّرَ ﴿۱۹﴾ ثُمَّ قُتِلَ کَیۡفَ قَدَّرَ ﴿۲۰﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿۲۱﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَ بَسَرَ ﴿۲۲﴾ ثُمَّ

چگونه اندازه کرد — باز دگر لعنت باد برو چگونه اندازه کرد — باز در نگریست — باز رو ترش کرد و پیشانی در هم کشید — باز

چگونه اندازه کرد — باز کشته شود چگونه اندازه کرد — پس نظر کرد — باز روی ترش کرد و پیشانی در هم کشید — باز

اَدۡبَرَ وَ اسۡتَکۡبَرَ ﴿۲۳﴾ فَقَالَ اِنۡ هٰذَاۤ اِلَّا سِحۡرٌ یُّؤۡثَرُ ﴿۲۴﴾ اِنۡ هٰذَاۤ اِلَّا قَوۡلُ

پشت گردانید و تکبر کرد — پس گفت نیست قرآن مگر جادوی که از ساحران نقل کرده میشود — نیست این قرآن مگر کلام

پشت گردانید و تکبر کرد — پس گفت نیست این قرآن مگر جادوی است که نقل کرده میشود (از ساحران) — نیست این قرآن مگر کلام

الۡبَشَرِ ﴿۲۵﴾ سَاُصۡلِیۡهِ سَقَرَ ﴿۲۶﴾ وَ مَاۤ اَدۡرٰىکَ مَا سَقَرُ ﴿۲۷﴾ لَا تُبۡقِیۡ وَ لَا تَذَرُ ﴿۲۸﴾

آدمی — خواهم در آورد او را بدوزخ — و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست دوزخ — باقی نمی گذارد و ترک نمی کند

بشر عه — زود است که بیندازیم او را در آتش — و چه چیز دانا کرد ترا که چیست آتش — باقی نمی ماند چیزی را و نمی گذارد عه

لَوَّاحَةٌ لِّلۡبَشَرِ ﴿۲۹﴾ عَلَیۡهَا تِسۡعَةَ عَشَرَ ﴿۳۰﴾ وَ مَا جَعَلۡنَاۤ اَصۡحٰبَ النَّارِ اِلَّا

سوزنده است آدمیان را — بر دوزخ موکل اند نوزده کس — و نه ساختیم موکلان — دوزخ — مگر

سوزنده است انسان را (ظاهر شونده است برای مردم) مقرر است بران آتش نوزده فرشته — و نگردانیده ایم موکلان دوزخ را مگر

مَلٰٓئِکَةً ۪ وَّ مَا جَعَلۡنَا عِدَّتَهُمۡ اِلَّا فِتۡنَةً لِّلَّذِیۡنَ کَفَرُوۡا ۙ لِیَسۡتَیۡقِنَ الَّذِیۡنَ

فرشتگان را — و نه ساخته ایم شمار ایشان را مگر بلا در حق — کافران — تا یقین کنند

فرشتگان — و نگردانیده ایم شمار ایشان را مگر آزمایش — در حق — کافران — تا یقین کنند

اُوۡتُوا الۡکِتٰبَ وَ یَزۡدَادَ الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡۤا اِیۡمَانًا وَّ لَا یَرۡتَابَ الَّذِیۡنَ اُوۡتُوا

اہل کتاب — و تا زیاده شوند — مسلمانان در ایمان خود و تا شک نکنند — اہل

اہل کتاب — و تا ترقی کنند مومنان در ایمان خود — و تا در فریب نیفتند — اہل

الۡکِتٰبَ وَ الۡمُؤۡمِنُوۡنَ ۙ وَ لِیَقُوۡلَ الَّذِیۡنَ فِیۡ قُلُوۡبِهِمۡ مَّرَضٌ وَّ الۡکٰفِرُوۡنَ

کتاب — و مسلمانان — و تا بگویند — آنانکه — در دل ایشان بیماری است — و کافران

کتاب — و مسلمانان — و تا بگویند — آنانکه — در دل ایشان مرض است — و کافران

مَاذَاۤ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا ؕ کَذٰلِکَ یُضِلُّ اللّٰهُ مَنۡ یَّشَآءُ وَ یَهۡدِیۡ

چه چیز اراده کرده است خدا باین داستان — هم چنین — گمراه می کند — خدا هر کرا خواهد — و راه می نماید

که چه چیز اراده کرده است الله باین مثل (عدد ملائک) — هم چنین — گمراه می کند — الله هر کرا خواهد — و راه می نماید

مَنۡ یَّشَآءُ ؕ وَ مَا یَعۡلَمُ جُنُوۡدَ رَبِّکَ اِلَّا هُوَ ؕ وَ مَا هِیَ اِلَّا ذِکۡرٰی لِلۡبَشَرِ ﴿۳۱﴾

هر کرا خواهد — نمی داند لشکر پروردگار ترا — مگر او تبارک و تعالے — و نیست این مگر پندی برای بنی آدم عه

هر کرا خواهد — و نمیداند لشکرهای پروردگار ترا مگر او — و نیست آن مگر پند برای مردم

کَلَّا وَ الۡقَمَرِ ﴿۳۲﴾ وَ الَّیۡلِ اِذۡ اَدۡبَرَ ﴿۳۳﴾ وَ الصُّبۡحِ اِذَاۤ اَسۡفَرَ ﴿۳۴﴾ اِنَّهَا لَاِحۡدَی الۡکُبَرِ ﴿۳۵﴾

نے نے قسم بماه — و قسم به شب چون پشت برگرداند — قسم بصبح چون روشن شود — هر آئینه دوزخ یکے از چیزهائے بزرگ ست

حقا قسم است به ماه — و شب چون بگذرد — و قسم بصبح چون روشن شود — (هر آئینه) دوزخ یکی از چیزهای بزرگ است

نَذِیۡرًا لِّلۡبَشَرِ ﴿۳۶﴾ لِمَنۡ شَآءَ مِنۡکُمۡ اَنۡ یَّتَقَدَّمَ اَوۡ یَتَاَخَّرَ ﴿۳۷﴾ کُلُّ نَفۡسٍۭ بِمَا

ترساننده بنی آدم را — ترساننده است برائے هر که خواهد از شما پیشتر آید یا باز پس ماند — هر شخصے — باآنچه

درحالیکه ترساننده است انسان را — برای هر که خواهد از شما که پیش شود یا پس ماند — هر نفس — به آنچه

کَسَبَتۡ رَهِیۡنَةٌ ﴿۳۸﴾ اِلَّاۤ اَصۡحٰبَ الۡیَمِیۡنِ ﴿۳۹﴾ فِیۡ جَنّٰتٍ ۟ؕ یَتَسَآءَلُوۡنَ ﴿۴۰﴾ عَنِ

کرد — در گرو ست — مگر اہل — سعادت — در بوستانها باشند سوال کنند — از

کرده است گرو است — مگر اصحاب دست راست (ایشان) — در بوستانها می پرسند از یک دیگر — از

الۡمُجۡرِمِیۡنَ ﴿۴۱﴾ مَا سَلَکَکُمۡ فِیۡ سَقَرَ ﴿۴۲﴾ قَالُوۡا لَمۡ نَکُ مِنَ الۡمُصَلِّیۡنَ ﴿۴۳﴾ وَ لَمۡ نَکُ

گنهگاران — چه چیز در آورد شما را در — دوزخ — گویند — نه بودیم از نماز گزارندگان — و نے دادیم

احوال مجرمان — (می گویند برای کفار) چه چیز در آورد شما را در دوزخ — گویند — نبودیم — از نماز گذاران — و نبودیم

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید این تصویر ست حال کافر را که خدائے تعالے اورا نعمت ها داده باشد و او مصر باشد بر کفر و عَبَسَ وَ بَسَرَ ثُمَّ اَدۡبَرَ وَ اسۡتَکۡبَرَ تصویر حالی تامل و تحیر وی است والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید این آیت اشارت ست برد شبهه کفار در عدد تسعة عشر و آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنرا درهمین سوره لاحق فرمودند بجهت مناسبت لهذا با سائر سورهٔ ماند در اسلوب والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی عه

روی خود را ترش کرده بمحفل نگریست تا بینندگان بفهمند که آواز قرآن حکما والقباض زیادی داد سپس پشت خود را گرداند گویا در باب کلام چیز نهایت نفرت انگیز به بیان آغاز می کند حالانکه قبلاً به حقانیت آن اقرار کرده بود اکنون برای خوشنودی قوم خود از ان برگشت بالآخر بیک عالم غرور و تکبر اظهار کرد این چیزی نیست مگر جادو است که از پیشینیان نقل شده آمده است و این یقینا کلام آدم است که در لباس جادو بظهور رسید و پدر را از پسر شوهر را از زن دوست را از دوست جدا می سازد۔ عه آتش بهیچ عضو دوزخیان را باقی نخواهد ماند که از سوختن محفوظ ماند باز بعد از

ع ۱۵/۳۱ — ع ۱۶

سوزاندن بران حال هم نخواهد گذاشت بلکه دوباره بحالت اصلی برگردانیده میشوند و در آتش خواهند سوخت همین سلسله الی الابد جاری می ماند (العیاذ بالله)

نُطْعِمُ الْمِسْكِيْنَ ﴿۴۴﴾ وَكُنَّا نَخُوْضُ مَعَ الْخَآئِضِيْنَ ﴿۴۵﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ

طعام فقیر را و با لگار در مے آمدیم با در آیند گان و در و ع میشمر دیم روز

که طعام میدادیم محتاج را و بودیم که فرو میرفتیم (در باطل) با فرو رفتگان و بودیم که تکذیب می کردیم روز

الدِّيْنِ ﴿۴۶﴾ حَتّٰۤى اَتٰىنَا الْيَقِيْنُ ﴿۴۷﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشّٰفِعِيْنَ ﴿۴۸﴾ فَمَا

جزا را تا وقتیکه آمد بما موت پس سود ندهد ایشانرا شفاعت شفاعت کنندگان پس چیست

جزاء را تا آنکه رسید بما مرگ ع پس نفع ندهد ایشانرا شفاعت شفاعت کنندگان پس چیست

لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِيْنَ ﴿۴۹﴾ كَاَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنْفِرَةٌ ﴿۵۰﴾ فَرَّتْ مِنْ

ایشانرا از پند رو گردان شده گویا ایشان خران رم کرده اند که گریخته باشند از

ایشانرا در حالی که روی گردانند از پند گویا ایشان خران رمندگان اند که گریخته باشند از

قَسْوَرَةٍ ﴿۵۱﴾ بَلْ يُرِيْدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ اَنْ يُّؤْتٰى صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿۵۲﴾ كَلَّا بَلْ

شیرے بلکه میخواهد هر شخصے از ایشان که داده شود نامه هائے کشاده ف۱ نے نے بلکه

شیر بلکه میخواهد هر شخصے از ایشان که باو داده شود در قبهای سر کشاده نه چنین است بلکه

لَّا يَخَافُوْنَ الْاٰخِرَةَ ﴿۵۳﴾ كَلَّاۤ اِنَّهٗ تَذْكِرَةٌ ﴿۵۴﴾ فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهٗ ﴿۵۵﴾ وَمَا

نمی ترسند از آخرت نے نے هر آئینه قرآن پند ست پس هر که خواهد بخواند آنرا و یا

نمی ترسند از آخرت ع۱ نه چنین است (هر آئینه) قرآن پند است پس هر که خواهد (که پند گیرد) یاد کند آنرا و

يَذْكُرُوْنَ اِلَّاۤ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ؕ هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿۵۶﴾

یاد نے کنند بندگان مگر وقتیکه خواسته باشد خدا اوست سزاوار آنکه از وے بترسند و اوست سزاوار آنکه بیامرزد

یاد نمی کنند مگر وقتیکه خواسته باشد الله اوست سزاوار آنکه از روی بترسند و اوست سزاوار آنکه بیامرزد

سُوْرَةُ الْقِيٰمَةِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ اَرْبَعُوْنَ اٰيَةً وَّفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

لَاۤ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ﴿۱﴾ وَلَاۤ اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿۲﴾ اَيَحْسَبُ

قسم میخورم بروز قیامت و قسم میخورم بنفس ملامت کننده ف۲ آیا مے پندارد

قسم میخورم بروز قیامت و قسم میخورم بنفس ملامت کننده بربدی آیا می پندارد

الْاِنْسَانُ اَلَّنْ نَّجْمَعَ عِظَامَهٗ ﴿۳﴾ بَلٰى قٰدِرِيْنَ عَلٰۤى اَنْ نُّسَوِّيَ بَنَانَهٗ ﴿۴﴾ بَلْ

آدمی که جمع نکنیم استخوانهائے او را آرے می کنیم توانا شده بر آنکه هموار کنیم سر انگشت هائے او را بلکه

انسان که جمع نخواهیم کرد استخوان های او را بلکه (جمع می کنیم) در حالیکه توانائیم بر اینکه درست کنیم سر انگشتان او را بلکه

يُرِيْدُ الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهٗ ﴿۵﴾ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ ﴿۶﴾ فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿۷﴾

میخواهد آدمی که معصیت کند در زمانیکه پیش روی وی است ف۳ مے پرسد کے خواهد بود روز قیامت پس وقتیکه خیره شود چشم

میخواهد انسان که بے حیائی (معصیت) کند پیش روی خود (یعنی در زمان حال و آینده) می پرسد که خواهد بود روز قیامت پس چون خیره شود چشم

وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿۸﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿۹﴾ يَقُوْلُ الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ اَيْنَ

و تیره گردد ماه و یکجا جمع کرده شود آفتاب و ماه گوید آدمی آنروز که کجاست

و تیره گردد ماه و جمع کرده شود آفتاب و ماه گوید انسان آن روز که کجاست جائے

الْمَفَرُّ ﴿۱۰﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿۱۱﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذِ ࣙالْمُسْتَقَرُّ ﴿۱۲﴾ يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ

گریزگاه نے نے نیست هیچ پناه بسوئے پروردگار تست امروز قرارگاه خبر داده شود آدمی را آنروز

گریز چنین نیست نیست هیچ پناهگاه خاص بسوی (مشیت) پروردگار تست آنروز قرارگاه و خبر داده میشود انسانرا در ان روز

بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَ ﴿۱۳﴾ بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهٖ بَصِيْرَةٌ ﴿۱۴﴾ وَّلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِيْرَهٗ ﴿۱۵﴾

بحقیقت حال آنچه پیش فرستاده بود و پس گذاشته ف۴ بلکه هست آدمی برائے الزام خود حجتے اگرچه در میان آرد عذرهائے خود را ف۵

به آنچه پیش فرستاده و پس گذاشته بلکه انسان بر نفس خود حجت (بینائی) است اگرچه پیش کند عذرهای خود را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی می گویند باید که کتاب بر هر یک نازل شود ۱۲ ف۲ که آدمے البته مبعوث خواهد شد ۱۲ ف۳ یعنی آمدنے است ۱۲ ف۴ مثل صدقه جاریه و علم باقی ۱۲ ف۵ مترجم گوید چون جبرئیل پیش آنحضرت صلعم وحی آورده آنحضرت صلعم بحفظ آن را اهتمام تمام فرمودے و هم بحضور جبرئیل قبل انقضاء وحی تکرار نمودے تا از خاطر مبارک نرود خدا تعالی باین معنی اشارت فرمود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ نه حق خدا را شناختیم و نه خبر بندگان خدا را گرفتیم البته بتقلید مردمان دیگر بر علیه حق مباحثه هائے کردیم در صحبت بد زیست نموده در شکوک و شبهات غرق شده رفتیم و بزرگ ترین و وخیم ترین سخن اینکه گاهی یقین ما نیامد که روز انصاف هم آمدنے است این چیز را دائما تکذیب می کردیم تا اینکه ساعت موت در رسید و بچشم سر دیده به آن سخنانی که تکذیب می کردیم یقین ما حاصل شد ع۲ این درخواست های بیهوده شان هم برای این نیست که اگر هم چنین بعمل آورده شود دعوت قبول خواهند کرد بلکه سبب حقیقی آن این است که این مردم از عذاب نمی ترسند - و منظور شان طلب حق نیست و این درخواست ها محض از روی تعنت است اگر فرضاً این درخواست های شان پوره کرده شود باز هم ایمان نمی آرند کما قال تعالی .. ولو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه بایدیهم لقال الذین کفروا ...

رکوع ۲ — ۲۵ — ۱۶

لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ ﴿۱۶﴾ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ وَقُرْاٰنَهٗ ﴿۱۷﴾ فَاِذَا قَرَاْنٰهُ

مجنبان یا محمد بتکرار قرآن زبان خود را تا زود بدست آرے یاد کردن آنرا هر آئینه وعده است بر ما در سینهٔ تو جمع کردن قرآن آسان کردن خواندن او را پس چون بخواند فرشته

مجنبان بخواندن قرآن زبان خود را تا عجلت کنی بنیاد کردن آن (هر آئینه) بر ماست جمع کردن آن در سینهٔ تو و خواندن آن بر زبان تو پس چون بخوانیم آنرا (تماما)

فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ ﴿۱۸﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهٗ ﴿۱۹﴾ كَلَّا بَلْ تُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ ﴿۲۰﴾ وَتَذَرُوْنَ

دل خود را در پے خواندن او کن باز هر آئینه وعده بر ماست واضح کردن آن حل سینے تے بلکه اے کافران دوست میدارید دنیا را و ترک مے نمائید

پس پیروی کن خواندن آنرا پس هر آئینه بر ماست واضح ساختن آن چنین نباید کرد بلکه دوست می دارید دار عاجله (دنیا را) و می گذارید

الْاٰخِرَةَ ﴿۲۱﴾ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿۲۲﴾ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿۲۳﴾ وَوُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿۲۴﴾

آخرت را بسیاره رویها آنروز تازه باشند بسوے پروردگار خود نظر کننده باشنده و بسیاره رویها آنروز پیشانی درهم کشیده باشند

دار آخرت را بسا روی ها دران روز تازه می باشند به پروردگار خود بیننده می باشند و بسا روی ها دران روز ترش باشند

تَظُنُّ اَنْ يُّفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿۲۵﴾ كَلَّا اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿۲۶﴾ وَقِيْلَ مَنْ ٚ رَاقٍ ﴿۲۷﴾

توقع کنند که در میان آورده باشد با ایشان مصیبتے سے نے د کنتیکه برسد روح بچنبر گردن و گفته شود کیست افسون کننده

می پندارند که واقع کرده میشود به آنها بلای کمرشکن چنین نباید کرد چون برسد نفس با استخوان های سر سینه (طوق گردن) و گفته شود کیست افسون کننده

وَّظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿۲۸﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿۲۹﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذِ ِالْمَسَاقُ ﴿۳۰﴾

و یقین دانست محتضر که این وقت جدا شدن روح ست و به پیچد یک ساق محتضر بساق دیگر بسوے پروردگار تست آنروز روان کردن

و بداند (محتضر) که این است وقت جدائی و پیچید یک ساق بساق دیگر بسوے پروردگار تست دران روز روان کردن

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ﴿۳۱﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿۳۲﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ يَتَمَطّٰى ﴿۳۳﴾

پس نه باور داشت آدمی و نه نماز گزارد و لیکن دروغ شمرد و روگردان گشت باز برفت بسوے اہل خانه خود خرامان شده

پس تصدیق نکرد و نه نماز خواند و لیکن تکذیب کرد و اعراض نمود باز برفت بسوی اہل خانه خود تکبر کنان

اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿۳۴﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿۳۵﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴿۳۶﴾

واے بر تو پس واے بر تو باز دیگری گوئیم واے بر تو پس واے بر تو آیا می پندارد آدمی که مهمل گذاشته شود

وای بر تو پس وای بر وای باز وای بر تو پس وای بر وای آیا می پندارد انسان که گذاشته شود بی قید (مهمل)

اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّنْ مَّنِيٍّ يُّمْنٰى ﴿۳۷﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿۳۸﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ

آیا نبود نطفه از منی که ریخته میشد در رحم باز بود خون بسته پس بیافرید خدا پس درست اندام کرد پس ساخت از آن

آیا نبوده انسان قطره از منی که انداخته میشد باز بود خون بسته پس بیافرید خدا پس درست اندام کرد پس آفرید از آن

الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿۳۹﴾ اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِيَ الْمَوْتٰى ﴿۴۰﴾

دو قسم را مرد را و زن را آیا نیست این خدا توانا بر آنکه زنده کند مردگان را

جفت نر و ماده را آیا نیست این آفریننده توانا بر اینکه زنده کند مردگانرا

سُوْرَةُ الدَّهْرِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ اِحْدٰى وَّثَلٰثُوْنَ اٰيَةً وَّفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم به نام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِيْنٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُوْرًا ﴿۱﴾ اِنَّا خَلَقْنَا

هر آئینه آمده است بر آدمی مدتے از زمان که نبود چیزے ذکر کرده شده هر آئینه ما آفریدیم

(هر آئینه) آمده است بر انسان مدتی از زمانه که نبود چیزی ذکر کرده شده (به تحقیق) ما آفریدیم

الْاِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ اَمْشَاجٍ ۖ نَّبْتَلِيْهِ فَجَعَلْنٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا ﴿۲﴾ اِنَّا هَدَيْنٰهُ

آدمی را از یک پاره منی در هم آمیخته از چند چیز پس ساختیمش شنوا بینا هر آئینه ما دلالت کردیم آدمی را

انسان را از قطرهٔ منی در هم آمیخته (در حالیکه) می آزمائیم او را پس گردانیدیم او را شنوا بینا (هر آئینه) ما دلالت کردیم او را

السَّبِيْلَ اِمَّا شَاكِرًا وَّاِمَّا كَفُوْرًا ﴿۳﴾ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَلٰسِلَاۡ وَاَغْلٰلًا وَّ

براه خواه شکر گوینده و یا ناسپاس دارنده هر آئینه ما آماده ساخته ایم برائے کافران زنجیر ها و طوق ها و

براه راست (در حالیکه) یا شکر کننده است و یا ناسپاس (هر آئینه) ما آماده ساخته ایم برای کافران زنجیر ها و طوق ها و

وسختی دومین بزرگتر از آن است و آن عبارت است از احوال قبر و آخرت که کیفیت آنرا الهی توان بیان کرد ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید ظاهر نزدیک بنده آنست که معنی آیت چنین باشد هر آئینه وعده لازم ست بر ما جمع کردن قرآن در مصاحف و حفظ و قرأت آن عصرا بعد عصر و ایضاح به تفسیر معانی آن خدا یتعالی بر دست شیخین رضی الله عنهما جمع آن کرده و در هر زمانے قاریانرا توفیق داد که حافظ شوند به تجوید بخوانند و در هر زمانے مفسرانرا توفیق داد که در تفسیر آن سعی نمایند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنے در پایهٔ حرکت نماند ۱۲ ف۳ یعنی منی مرد و منی زن و خون حیض از حالے بحالے می گردانیدیمش ۱۲

ع ۲۰ / ۱۷

تفسیر عثمانی

ف۵ بعض اوقات از سختی سکرات موت یک ساق به ساق دیگر می پیچید و نیز بعد از اینکه تعلق روح از حصهٔ اسفل بدن جدا میشود جنبانیدن ساقها و آن را از یک دیگر جدا داشتن باختیار او نمی ماند لهذا یک ساق بر ساق دیگر بی اختیارانه می افتد و بعض سلف گفته که ساق در محاورات عرب کنایه است از مصیبت خارق العاده. درین صورت ترجمه آیت چنین میشود که یک سختی با سختی دوم در آمیزد و زیرا میرنده در آن وقت با دو سختی دچار میشود. سختی اول عبارت از دنیا رفتن مال و اسباب، اہل و عیال جاه و حشم را ترک دادن خوشی و طعنه زنی دشمنان و خیال رنج و غم دوستان

ع ۱۰ / ۱۸

سَعِيرًا ﴿۴﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿۵﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ

آتش افروختہ ہر آئینہ نیکو کاران می نوشند از پیالہ شراب کہ آمیزش دے آب چشمہ کافور باشد ف۱ چشمہ کہ بے آشامند

آتش شعلہ زن ع۱ بہ تحقیق نیکوکاران می نوشند از پیالہ شراب کہ باشد آمیزش آن کافور چشمہ کہ مینوشد

بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿۶﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ

ازاں بندگان مقرب خدا رواں کنند آنرا روان کردنی ف۲ وفا می کنند بہ نذر و مے ترسند از روز یکہ مشقت آن فاش باشد

ازان بندگان خدا ع۲ روان می سازند آنرا روان کردنی ع۳ وفا می کنند بہ نذر ودی ترسند از روز یکہ باشد مشقت آن

مُسْتَطِيرًا ﴿۷﴾ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿۸﴾ إِنَّمَا

و میدہند طعام باوجود احتیاج بآن فقیر را و یتیم را و زندانی را می گویند جز این نیست کہ

منتشر ومیخورانند طعام را باوجود محبت آن فقیر و یتیم و اسیر را (جز این نیست) کہ

نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿۹﴾ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا

طعام میدہیم شمارا برائے ذات خدائے طلبیم از شما مزدے و نہ شکرے ہر آئینہ ما مے ترسیم از پروردگار خود روز

میخورانیم شمارا طعام خاص برای رضای خدائی خواہیم از شما عوض و نہ سپاس گذاری (ہر آئینہ) ما میترسیم از پروردگار خود روز

عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿۱۰﴾ فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿۱۱﴾

ترش رو نہایت سخت پس نگہداشت ایشانرا خدا از سختی آن روز و رسانید ایشانرا تازگی و خوشحالی

ترش رو نہایت سخت پس نگاہ داشت ایشانرا اللہ از شر آن روز و رسانید بایشان تازگی و خوشحالی

وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿۱۲﴾ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ ۖ لَا يَرَوْنَ

و جزا داد ایشانرا بمقابلہ صبر ایشان بوستان و جامہ ابریشمی تکیہ زدہ باشند آنجا بر تختہا نہ بینند

و پاداش داد ایشانرا بر صبر ایشان جنت و جامہ ابریشمی تکیہ کنندگان باشند دران بر تختہا نمی بینند

فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿۱۳﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا

آنجا گرمی آفتاب و لا نہ سرمائے شدید او نزدیک شدہ باشد بر ایشان سایہائے آن بوستان و سہل التحصول کردہ شود میوہائے آن

دران گرمی (آفتاب) و نہ سردی و نزدیک شوندہ بر ایشان شاخہائے ایشان و رام کردہ شدہ باشد میوہ ہای آن

تَذْلِيلًا ﴿۱۴﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا ﴿۱۵﴾

سہل کردنی و آمد و شد کردہ شود بر ایشان باوندہا از نقرہ و با جامہائے کہ باشند مانند آبگینہا

رام کردنی و گردانیدہ میشود بر ایشان ظرف ہا از نقرہ و صراحی ہا کہ باشند شیشہ ہا

قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿۱۶﴾ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا

مراد میدارم آبگینہا از نقرہ اندازہ کردہ باشند ساقیان آنرا اندازہ کردنی و نوشانیدہ شود ایشانرا آنجا جام شرابی کہ ہست آمیزش

شیشہ ہا از نقرہ در حالیکہ اندازہ کردہ اند آنہارا اندازہ کردنی و نوشانیدہ شود بایشان در آنجا جام شرابی کہ ہست آمیزش آن

زَنْجَبِيلًا ﴿۱۷﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿۱۸﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ

آب چشمہ زنجبیل کہ چشمہ ایست در بہشت کہ نام آں نہادہ میشود سلسبیل و آمد و شد کنند بر ایشان نوجوانان جاویدان

زنجبیل چشمہ در بہشت کہ نامیدہ میشود سلسبیل و می گردند نزد ایشان نوجوانان کہ ہمیشہ نوجوان باشند

إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا ﴿۱۹﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا

چون بینی ایشانرا پنداری کہ ایشان مروارید اند از رشتہ افشاندہ شدہ و چون نگاہ کنی آنجا ببینی نعمت فراوان و بادشاہی

چون بینی ایشانرا می پنداری ایشانرا مروارید پراگندہ شدہ و چون بنگری آنجا ببینی نعمت ہای فراوان و ملک

كَبِيرًا ﴿۲۰﴾ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ ۖ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ

بزرگ بالائے ایشان باشد جامہائے سبز از دیبائے نازک و نیز بالائے ایشان باشد دیبائے ستبر و پوشانیدہ شود ایشان

بزرگ بالای ایشان باشد جامہ ہای ابریشم نازک سبز و ابریشم ستبر و پوشانیدہ شود بایشان دستوانہا از نقرہ

وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿۲۱﴾ إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ

و بنوشاند ایشانرا پروردگار ایشان شراب نہایت پاک ہر آئینہ این نعمت ہست شمارا جزائے اعمال و ہست سعی شما

و بنوشاند ایشانرا پروردگار ایشان شراب پاک کنندہ دل (نفرت میشود از طرف خدا ہر آئینہ) این است برای شما پاداش و ہست کوشش شما

فتح الرحمٰن

ف۱ مراد میدارم از کافور چشمہ را ۱۲ ف۲ یعنی جوئے ازان ہر جا کہ خواہند ببرند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ برای مردمانیکہ آنہا بزنجیرہای رسم و رواج اوہام و ظنون مشک بستہ بودند و غل ہائی حکومت و اقتدار غیر اللہ را از گردن ہائے خود کشیدہ نتوانستند بلکہ بر علیہ حق و حامیین حق با فروختن آتش دشمنی و جنگ شرہای خود را گذشتاندند، کاہی غفلتا ہم نعمت ہائے خداوند را یاد نکردہ خیال فرمانبرداری ع۲ مادہ خانہ اور ابدل خود راہ ندادند اللہ تعالیٰ ع۳ آخرت طوق و سلاسل دوزخ و آتش شعلہ زن را برای ایشان آمادہ ساختہ است ع۴ جام شراب را خواہند نوشید کہ دران مقدار قلیل از کافور آمیختہ میشود این کافور از دنیا نیست بلکہ یک چشمہ خاص جنت است کہ خصوصا بہ بندگان مقرب و مخصوص خدا میسر می شود شاید ازان سبب کہ سرد، خوشبو، مفرح و سفید رنگ است آنرا کافور گویند ع۵ آن چشمہ باختیار آن بندگان است بہر طرفیکہ اشارہ کنند بہمان طرف جریان میکند بعض می گویند کہ اصل منبع آن در قصر حضور پر نور محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم باشد از انجا جوئیہا منشعب گردیدہ بہ قصرہای جمیع انبیاء و مؤمنین رسانیدہ میشود۔ واللہ اعلم۔ بعد ازان خصائل ابرار را بیان فرمودہ است ۱۲۔

مَشْكُورًا ﴿۲۲﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿۲۳﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ

قبول کرده شده — هرآئینه ما فرود آورده‌ایم برتو — قرآن را فرود آوردنے — پس شکیبائی کن بر حکم پروردگار خود و فرمان مبر

مقبول شده — (هرآئینه) ما فرود آوردیم برتو — قرآن را فرود آوردنی — پس انتظار بکش حکم پروردگار خود را و اطاعت مکن

مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿۲۴﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿۲۵﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ

از ایشان گناهگار یا ناسپاس را — و یاد کن نام پروردگار خود صبح و شام — و بعضے ساعات شب نماز گزار برائے او

گنهگاریا ناسپاس را از ایشان — و یاد کن نام پروردگار خود را صبح و شام — و در بعض ساعات شب سجده کن (نماز بخوان) برای او

وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿۲۶﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا

و بپاکی یاد کن او را وقت دراز از شب — هرآئینه این کافران رغبت مے کنند بدنیا — و ترک می کنند پس پشت خود روز

و بپاکی یاد کن او را وقت دراز از شب ؏ (بدرستیکه) این گروه دوست می دارند دار عاجله (دنیا) را و می گذارند پشت سر خود روز

ثَقِيلًا ﴿۲۷﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ ۖ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿۲۸﴾

گران را — ما آفریدیم ایشان را و محکم کردیم رگ ایشانرا — و چون خواهیم عوض آریم قومے مانند ایشان بطریق بدل کردن

گران را — ما آفریدیم ایشانرا و محکم کردیم ربط مفاصل ایشانرا و چون خواهیم عوض آریم مانند ایشان بدل کردنی

إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿۲۹﴾ وَمَا تَشَاءُونَ

هرآئینه این پند ست — پس هرکه خواهد بگیرد بسوے پروردگار خود راه را — و نمے خواهید

(هرآئینه) این پند است — پس هرکه خواهد (پند گیرد) بگیرد بسوی پروردگار خود راه را — و اراده نمی کنید شما

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿۳۰﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي

مگر وقتیکه خواهد خدا — هرآئینه خدا هست داناے با حکمت — داخل می کند هرکرا خواهد در

مگر اینکه اراده کند الله — بحقیق الله هست بهمه چیز دانا با حکمت — داخل می کند هرکرا خواهد در

رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿۳۱﴾

رحمت خود و برائے ستمکاران آماده کرده است عقوبتے درد دهنده

رحمت خود و برای ستمکاران آماده کرده است عذاب دردناک

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خداے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿۱﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿۲﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿۳﴾ فَالْفَارِقَاتِ

قسم ببادهاے فرستاده شده بوجه نیک پس قسم ببادهاے تند وزنده بطریق شدت و قسم ببادهاے منتشر کننده ابر به پراگنده کردن پس قسم

قسم ببادهاے فرستاده شده برای خوش کردن دل پس قسم ببادهای تند وزنده بطریق شدت قسم بیادهای بردارنده در حال برداشتن پس قسم

فَرْقًا ﴿۴﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿۵﴾ عُذْرًا أَوْ نُذْرًا ﴿۶﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿۷﴾ فَإِذَا

بپاره پاره نمودن پس قسم بجماعات فرشتگان فرود آرنده وحی برائے دفع عذر یا برائے ترسانیدن هرآئینه آنچه وعده داده میشود شمارا البته بودنی ست پس وقتیکه

بیادهای پاره کننده تقسیم کنان باز (قسم) بفرشتگان که فرود آرنده گی را برای دفع اعتراض تا ترسانیدن ؏ هرآئینه آنچه وعده داده شد البته شدنی است پس

النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿۸﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿۹﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿۱۰﴾ وَإِذَا

ستارهاے بے نور کرده شوند — و وقتیکه آسمان شگافته شود — و وقتیکه کوهها پاره پاره نموده آید — و وقتیکه

ستارگان محو (بے نور) کرده شود — و چون آسمان شگافته شود — و چون کوهها پرانده (پراگنده) شود — و چون

الرُّسُلُ أُقِّتَتْ ﴿۱۱﴾ لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ﴿۱۲﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿۱۳﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ

پیغمبران را بمیعاد معین جمع کرده شود — برائے کدام روز پیغمبرانرا موقوف داشته شد — برائے روز فیصل کردن — و چه چیز خبردار کرد ترا که چیست روز

برای پیغمبران وقت مقرر شود — برای کدام روز در چیز با تاخیر کرده شده — برائے روز فیصل — و چه چیز دانا کرد ترا که چیست روز

الْفَصْلِ ﴿۱۴﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿۱۵﴾ أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۶﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ

فیصل کردن — وائے آن روز دروغ شمارندگانرا — آیا هلاک نکرده ایم نخستینیان را — باز از پس درآریم ایشانرا

فیصل کردن — واے در آن روز برای تکذیب کنندگان را — آیا هلاک نکردیم پیشینیان را — باز در پی آنها هلاک می کنیم

رسان مشاهد اند که وقتی حتما باید بیاید که مجرمان بر حرکات خود ملزم گردانیده شوند و ترس کنندگان از خدا بکلی مامون و بی غم گردند ۱۲۔

فتح الرحمن

ف۱ متحق گردد آنچه مستحق گردد ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۱ اگر از «من اللیل فاسجد له» تهجد اراده کرده شود در ینجا از تسبیح معنی متبادر آن مراد خواهد شد یعنی شبانگاه علاوه بر تهجد در تسبیح و تهلیل زیاد تر مشغول باش۔ واگر مغرب و عشاء مراد باشد پس ممکن است که مراد از تسبیح تهجد باشد

ع۲ حضرت شاه عبدالقادر رحمه الله مینویسد که «منظور از (وحی) رد کردن اعتراض کافران است تا در وقت سزا نگویند که ما خبر نداشتیم و نصیب کسانیکه ایمان است ایشانرا ترسانیدن است تا ایمان بیاورند»

ع۳ حضرت شاه عبدالعزیز رح میفرماید که آن حصه کلام الهی که مشتمل امر و نهی، عقاید و احکام است برای پیش آوردن عذر است تا در وقت باز خواست اعمال برای آن شخص عذر و دستاویز گردد که من فلان کار را بموجب حکم حق تعالی کردم و فلان کار را بحکم او ترک نمودم و آن حصه کلام الهی که مشتمل قصص و اخبار وغیره باشد عموما برای ترهیب و تخویف منکران است و درین سوره روے سخن بیشتر بسوے مکذبین و منکرین بود لهذا ذکر بشارات بمیان نیامد والله اعلم بهر حال فرشتگان وحی آرنده و بادهای وحی

الآخرين ⑰ كذلك نفعل بالمجرمين ⑱ ويل يومئذ للمكذبين ⑲ ألم نخلقكم

پسینیان را ... ہم چنین می کنیم با گنہگاران ... وائے آن روز دروغ شمارندگاں را ... آیا نیافریدہ ایم شمارا

پسینیان را ... ہم چنین می کنیم ... با گنہگاران ع۵ ... وای دران روز برای تکذیب کنندگان ... آیا نیافریدایم

من ماء مهين ⑳ فجعلناه في قرار مكين ㉑ إلى قدر معلوم ㉒ فقدرنا فنعم

از آب محقر ... پس نہادیم آن آب را در جائے مضبوط ... تا اندازہ معین ... پس اندازہ کردیم ... پس نیکو

از آب بے قدر ... پس نہادیم آنرا در قرارگاہ استوار ... تا مدت مقررہ ... بازپورہ کردہ توانستیم آنرا پس نیکو

القادرون ㉓ ويل يومئذ للمكذبين ㉔ ألم نجعل الأرض كفاتا ㉕ أحياء

اندازہ کنندگانیم ما ... وائے آنروز دروغ شمارندگان را ... آیا نساختہ ایم زمین را جمع کنندہ آدمیان جمع کند زندگان را

توانائیم (ما) ... وای دران روز برای تکذیب کنندگان ... آیا نساختیم زمین را جمع کنندہ ... زندگان

وأمواتا ㉖ وجعلنا فيها رواسي شامخات وأسقيناكم ماء فراتا ㉗ ويل يومئذ

ومردگان را ... و آفریدیم در زمین کوہہا بلند ... و نوشانیدیم شمارا آب شیرین ... وائے آن روز

ومردگان ... و آفریدیم در زمین کوہہای بلند ... و نوشانیدیم شمارا آب شیرین فرونشانندۂ تشنگی ع۵ ... وای دران روز

للمكذبين ㉘ انطلقوا إلى ما كنتم به تكذبون ㉙ انطلقوا إلى ظل ذي ثلاث

دروغ شمارندگانرا ... گفتہ شود بروید ... بسوئے چیزیرا کہ آنرا دروغ می شمردید گفتہ شود بروید ... بسوئے سایہ صاحب ... سہ

برائے تکذیب کنندگان (گفتہ شود برای ایشان) بروید بسوئے چیزی کہ شما بران تکذیب می کردید ... بروید ... بسوی سایہ کہ ... سہ

شعب ㉚ لا ظليل ولا يغني من اللهب ㉛ إنها ترمي بشرر كالقصر ㉜ كأنه جمالت صفر ㉝

شعبہ ... نہ سایہ سرد باشد و نہ کفایت کند از گرمی آتش ... ہر آئینہ آن آتش مے افگند شررہا مانند کوشک گویا آن شررہا شتران زرد ہستند

شعبہ دارد ... نہ سایہ انبوہ و کفایت نمی کند در دفع گرمی (آتش) (ہر آئینہ) آن آتش می اندازد شرارہ ہارا مانند قصر (در رفعت یا عظمت) گویا آن ...

ويل يومئذ للمكذبين ㉞ هذا يوم لا ينطقون ㉟ ولا يؤذن لهم فيعتذرون ㊱ ويل

وائے آن روز دروغ شمارندگان را ... این روز روزیست کہ سخن نگویند ... و نہ دستوری دادہ شود ایشان را تا عذر تقریر نمایند وائے

وای دران روز برای تکذیب کنندگان ... این روزیست کہ سخن نمی گویند ... و اجازہ دادہ نشود بایشان (در عذر کردن) پس عذر نمی کنند ... وای

يومئذ للمكذبين ㊲ هذا يوم الفصل جمعناكم والأولين ㊳ فإن كان لكم

آنروز دروغ شمارندگان را ... این روز روز فیصل کردن ست ... جمع کردیم شمارا با پیشینیان ... پس اگر شمارا

دران روز برای تکذیب کنندگان ... این روز فیصلہ است ... جمع کردیم شما و پیشینیان را ... پس اگر ہست شمارا

كيد فكيدون ㊴ ويل يومئذ للمكذبين ㊵ ع إن المتقين في ظلال و

حیلہ ہست بد سگالی کنید در حق من ... وائے آنروز دروغ شمارندگان را ... ہر آئینہ متقیان در سایہ ہا باشند ... و

مکری پس مکر کنید با من ... وای دران روز برای مکذبین ... ہر آئینہ متقیان باشند در سایہ ہا ... و

عيون ㊶ وفواكه مما يشتهون ㊷ كلوا واشربوا هنيئا بما كنتم تعملون ㊸ إنا

در چشمہ ہا ... و در میوہ ہا از جنسے کہ رغبت کنند ... بگوئیم بخورید و بنوشید خوردن و نوشیدن گوارا بسبب آنچہ می کردید ... ہر آئینہ ما

(و بر کنار) نہرہا و میوہ ہا ... از آنچہ آرزو می کنند (گفتہ میشود برای شان) خوردہ باشید و نوشیدہ باشید خوردن و نوشیدن گوارا بعوض آنچہ شما میکردید (ہر آئینہ ما

كذلك نجزي المحسنين ㊹ ويل يومئذ للمكذبين ㊺ كلوا وتمتعوا

ہمچنین جزا میدہیم ... نیکو کاران را ... وائے آنروز دروغ شمارندگان را ... اے دروغ شمارندگان بخورید و بہرہ مند باشید

ہم چنین جزا میدہیم ... نیکو کاران را ... وای دران روز برای تکذیب کنندگان ... بخورید و نفع بگیرید

قليلا إنكم مجرمون ㊻ ويل يومئذ للمكذبين ㊼ وإذا قيل لهم اركعوا

اندکے ہر آئینہ شما گنہگارید ... وائے آنروز دروغ شمارندگان را ... و چون گفتہ شود ایشانرا نماز گزارید

اندکی ہر آئینہ شما مجرمانید ... وای دران روز ... برای تکذیب کنندگان ... و چون گفتہ شود بایشان کہ خم شوید (بہ پیش خدا)

لا يركعون ㊽ ويل يومئذ للمكذبين ㊾ فبأي حديث بعده يؤمنون ㊿ ع

نماز نمی گذارند ... وائے آنروز دروغ شمارندگانرا ... پس بکدام سخن بعد از قرآن ایمان خواہند آورد

خم نمی شوند ... وای دران روز برای تکذیب کنندگان ... پس بکدام سخن بعد از قرآن ... یقین می کنند

ع۵ منکرین قیامت می پنداشتند کہ دنیا باین کلانی کجا ختم میشود کدام کس باور می کند کہ وقتی خواہد آمد کہ آدمیان ہمہ مردہ باشند و ہیچ نسل انسانی باقی نماند؟ این دوزخ تہدیدات عذاب ہمہ سخنان موہوم و جعلی معلوم میشود۔ باین فرمود جواب آنہا دادہ شدہ کہ قبلا چندین مردم بردند و چندین قوم بجزاے گناہان خود تباہ کردہ شدہ اند۔ پس در عقب آنہا ہم این سلسلۂ موت و ہلاکت ہمیشہ جاری است۔ آنگاہ کہ عادت قدیم ما نسبت بہ مجرمان معلوم شد بدانید کہ کفار عصر حاضر را ہم بدنبال پیشینیان خواہیم فرستاد ذاتی کہ در ازمنۂ مختلف مردمان شنومند و نیرومند افتادہ مجرمین قوی را ہلاک کردہ میتواند برین امر چگونہ قادر نیست کہ ہمہ مخلوق را یکدم نیست و نابود کند و تمام مجرمان را بیک وقت مزۂ عذاب بچشانید ع۵ در زمین بچہ کوہہا چیز سخت و سنگین را آفرید کہ از جای خود ہیچ جنبش نمی کنند و در ہمین زمین چشمہای آب را کہ از سبب نرم و سیال بودن ہموار روان می باشند و آشامندہ بہ بسیار آسانی سیراب میشود پس خدائیکہ درین زمین حقیر نمونہ ہای متضاد قدرت خود و مناظر موت و حیات و سختی و نرمی را نشان میدہد آیا در میدان حشر مناظر مختلفۂ سختی و نرمی و نجات و ہلاکت را وانمود کردہ نمی تواند؟ نیز بتصرف کسیکہ آفریدن ہلاک کردن

ع ۲۱ ۱

ع ۱۰ ۲۲ ۲

سُوْرَةُ النَّبَاِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اَرْبَعُوْنَ اٰيَةً وَفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

عَمَّ يَتَسَآءَلُوْنَ ۝۱ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيْمِ ۝۲

از چه چیز کافران بایکدیگر سوال می کنند آرے سوال می کنند از خبرے بزرگ

از چه می پرسند مردم از یک دیگر ع۵ از خبری بزرگ می پرسند

الَّذِيْ هُمْ فِيْهِ مُخْتَلِفُوْنَ ۝۳ كَلَّا سَيَعْلَمُوْنَ ۝۴ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُوْنَ ۝۵

که ایشان دران خلاف دارند ف۱ نے نے خواهند دانست باز می گویم نے نے خواهند دانست

که ایشان دران اختلاف کنندگان اند هرگزنی اکنون خواهند دانست پس هرگزنی اکنون خواهند دانست

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهٰدًا ۝۶ وَّالْجِبَالَ اَوْتَادًا ۝۷ وَّخَلَقْنٰكُمْ اَزْوَاجًا ۝۸

آیا نساخته ایم زمین را فرشتے و نساخته ایم کوه هارا میخها و آفریدیم شمارا نر وماده

آیا نگردانیدیم زمین را فرش وکوه هارا میخها وآفریدیم شمارا جفت جفت

وَّجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝۹ وَّجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا ۝۱۰ وَّجَعَلْنَا النَّهَارَ

وساختیم خواب شمارا راحتے وساختیم شب را پرده وساختیم روز را

وگردانیدیم خواب شمارا برای رفع خستگی وگردانیدیم شب را پوشش وگردانیدیم روز را

مَعَاشًا ۝۱۱ وَّبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ۝۱۲ وَّجَعَلْنَا سِرَاجًا وَّهَّاجًا ۝۱۳

وقت طلب معیشت وبنا کردیم بالائے شما هفت آسمان محکم وآفریدیم چراغے درخشنده ع۲

وقت کار وبنا کردیم بالائے سر شما هفت بنای جیلی محکم وگردانیدیم چراغی درخشان

وَّاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرٰتِ مَآءً ثَجَّاجًا ۝۱۴ لِّنُخْرِجَ بِهٖ حَبًّا وَّنَبَاتًا ۝۱۵ وَّ

وفرود آوردیم از ابرها آب ریزان تا برآریم بسبب آن آب دانه وگیاه را و

وفرود آوردیم از ابرهائے فشارنده آبی ریزان تا برآریم بواسطهٔ آن دانه وگیاه و

جَنّٰتٍ اَلْفَافًا ۝۱۶ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيْقَاتًا ۝۱۷ يَّوْمَ يُنْفَخُ فِي

بوستانها در هم پیچیده را هرآئینه روز فیصل کردن هست وقت معین روزیکه دمیده شود در

باغهائی در هم پیچیده ع۵ بیشک روز فیصله وقتی است مقرر روزیکه دمیده شود د

الصُّوْرِ فَتَاْتُوْنَ اَفْوَاجًا ۝۱۸ وَّفُتِحَتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًا ۝۱۹ وَّ

صور پس بیائید گروه گروه شده وشگافته شود آسمان پس باشد دروازه دروازه و

صور پس می آئید فوج فوج وشگافته شود آسمان پس باشد دروازه دروازه و

سُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝۲۰ اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۝۲۱

روان کرده آید کوه هارا پس باشند مانند سراب هرآئینه دوزخ هست انتظار کننده

روان کرده شود کوه ها پس گردند سراب بیشک دوزخ در کمین است

لِّلطّٰغِيْنَ مَاٰبًا ۝۲۲ لّٰبِثِيْنَ فِيْهَآ اَحْقَابًا ۝۲۳ لَا يَذُوْقُوْنَ فِيْهَا بَرْدًا وَّ

سرکشان را هست مرجع ایشان را در آیند بدوزخ اقامت کنندگان در انجا مدت هائے دراز نه چشند آنجا خنکی را و

مر سرکشان را قرارگاه درنگ کنندگان دران قرنهائے بی نهایت نه چشند دران سردی را و

لَا شَرَابًا ۝۲۴ اِلَّا حَمِيْمًا وَّغَسَّاقًا ۝۲۵ جَزَآءً وِّفَاقًا ۝۲۶ اِنَّهُمْ كَانُوْا لَا يَرْجُوْنَ

نه هیچ آشامیدنے را مگر آب گرم وزرداب را جزا داده شد جزاء موافق را هرآئینه ایشان توقع نمی داشتند

نه نوشیدنی را مگر آب گرم و زرداب پاداش کامل (موافق کردار) بیشک ایشان بودند که توقع نداشتند

فتح الرحمٰن

ف۱ مراد بعث و قیامت است ۱۲ وف۲ یعنی آفتاب ۱۲ - تفسیر عثمانی

ع۱ یعنی مردم در تحقیق وجستجوی کدام مسئله مشغول اند؟ آیا این استعداد را دارند که پرسش وکنجکاوی خویش آن امر را ابدانند؟ هرگزنی یا مطلب این است که کفار بطور استهزاء وانکار از هم دیگر یا از حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم یا از مؤمنان می پرسند که قیامت چه وقت می آید؟ وسبب تاخیرش چیست؟ و در همین ساعت چرا نمی رسد میدانید که اینها از چه واقعه می پرسند؟ از واقعه بندگی می پرسند که بزودی علم شان به آن میرسد وتعجک مناظر هولناک را بچشم سر مشاهده کنند

ع۲ یعنی باغهای انبوه وسرسبز یا زمینی که درمیان درخت ها و باغهای گوناگون آفریده ایم.

(تنبیه) تا اینجا هم علامات قدرت خویش را بیان فرموده واز این به بعد احوال قیامت را آشکار میگرداند که خدائیکه دارای چنین حکمت و اقتدار باشد مخلوقات را از عدم بوجود آورده آیا بار دیگر زنده گردانیدن آنان ومیدان حشر فراهم کردن برای سنجش اعمال برش چه اشکال خواهد داشت زیرا حکمت یا لخواهش تقاضای آن دارد که

ع۳ ... ۱۲

چنین یک کارخانه بزرگ مهمل و بی نتیجه گذاشته نشود. لا ریب برای این جریانات مسلسل وطویل دنیا یک نتیجهٔ صاف وانجام روشنی لازم است که ما آنرا آخرت می نامیم طوریکه پس از خواب بیدار ...

الجزء الثلاثون

حِسَابًا ﴿۲۷﴾ وَّكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا كِذَّابًا ﴿۲۸﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنٰهُ كِتٰبًا ﴿۲۹﴾

حساب را و تکذیب می کردند آیات ما را بدروغ داشتن و هر چیز را ضبط کردیم بطریق نوشتن

حساب را و تکذیب می کردند آیات ما را (دروغ داشتن) و هر چیز را احصا کرده ایم نوشتن

فَذُوْقُوْا فَلَنْ نَّزِيْدَكُمْ اِلَّا عَذَابًا ﴿۳۰﴾ اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ مَفَازًا ﴿۳۱﴾ حَدَآئِقَ

پس بچشید پس زیاده نخواهیم داد شما را مگر عقوبت را هر آئینه متقیان را مطلب یابی باشد بوستانها باشد

پس بچشید پس هرگز نه افزائیم شما را مگر عقوبت بیشک خدا ترسان را کامیابی است باغهاست

وَاَعْنَابًا ﴿۳۲﴾ وَّكَوَاعِبَ اَتْرَابًا ﴿۳۳﴾ وَّكَاْسًا دِهَاقًا ﴿۳۴﴾ لَا يَسْمَعُوْنَ فِيْهَا

و درختان انگور باشد و زنان دوشیزه هم عصر با یک دیگر باشند و پیاله شراب پر کرده نشنوند آنجا

و انگورها و دوشیزگان انار پستان هم سالی و جام هائے لبریز نمی شنوند در انجا

لَغْوًا وَّلَا كِذّٰبًا ﴿۳۵﴾ جَزَآءً مِّنْ رَّبِّكَ عَطَآءً حِسَابًا ﴿۳۶﴾ رَّبِّ السَّمٰوٰتِ

سخن بیهوده را و نه دروغ شمردن بجزا داده شد عطا نموده شد حساب کرده شد از جانب پروردگار تو پروردگار آسمانها

سخنان بیهوده و نه تکذیب مکافاتی است از جانب رب تو عطیه بحساب رب آسمانها

وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُوْنَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿۳۷﴾ يَوْمَ

و زمین و آنچه مابین اینهاست خدائے بخشاینده نتوانند از هیبت وے سخن گفتن روزیکه

و زمین و چیزیکه در بین اینهاست دارای رحمت بزرگ است ؎ نتوانند از هیبت او سخن گفتن روزیکه

يَقُوْمُ الرُّوْحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا ۚ لَّا يَتَكَلَّمُوْنَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ

بایستد فرشته روح نام و سائر فرشتگان نیز صف زده سخن نگویند حاضران محشر مگر کسیکه دستوری داده باشد او را

بایستد روح و فرشتگان صف بسته سخن نگویند مگر آنکه اجازه داد او را

الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿۳۸﴾ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ

خدا و گفته باشد سخن درست ؎ این روز محقق ست پس هر که خواهد بگیرد

رحمن و بگوید سخن راست آن روز لیست حق پس هر که خواهد بگیرد

اِلٰى رَبِّهٖ مَاٰبًا ﴿۳۹﴾ اِنَّآ اَنْذَرْنٰكُمْ عَذَابًا قَرِيْبًا ۚ يَّوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا

بسوے پروردگار خود مرجع هر آئینه ما ترسانیدیم شما را از عقوبت نزدیک آینده روزیکه به بیند آدمی آنچه

بنزد رب خود پناهگاه (هر آئینه) ما خبر کرده ایم (ترسانیده ایم) شما را از عذاب نزدیک آینده روزیکه ببیند آدمی چیزے را که

قَدَّمَتْ يَدٰهُ وَيَقُوْلُ الْكٰفِرُ يٰلَيْتَنِيْ كُنْتُ تُرٰبًا ﴿۴۰﴾ ع

پیش فرستاده بود دو دست وے و بگوید کافر اے کاش من خاک بودمے

پیش فرستاده بود دستهایش و گوید کافر کاشکی من خاک می بودم

سُوْرَةُ النّٰزِعٰتِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ سِتٌّ وَّاَرْبَعُوْنَ اٰيَةً وَّفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالنّٰزِعٰتِ غَرْقًا ﴿۱﴾ وَّالنّٰشِطٰتِ نَشْطًا ﴿۲﴾ وَّالسّٰبِحٰتِ سَبْحًا ﴿۳﴾ فَالسّٰبِقٰتِ

قسم بجماعات فرشتگان که نزع میکنند بوجه سختی ؎ قسم بجماعات فرشتگان که بیرون می آرند بیرون آوردنی ؎ قسم بفرشتگان که شنا می کنند شنا کردنی ؎ پس قسم بفرشتگان که

قسم به کشندگان غوطه زننده که روح کفار را به سختی می کشند (قسم بفرشتگانی) و گره کشایان از بند کشنده روح مومن به آسانی) ؎ قسم به شناکنندگان بسرعت پس

سَبْقًا ﴿۴﴾ فَالْمُدَبِّرٰتِ اَمْرًا ﴿۵﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿۶﴾ تَتْبَعُهَا

سبقت کردنی ؎ پس قسم بجماعات فرشتگان که تدبیر می کنند هر کارے را آنچه گفته میشود بود نیست روزیکه بجنبد جنبنده از پس وے در آید

به سبقت) پس قسم بفرشتگان کار کننده بحکم ؎ روزیکه بلرزد لرزنده تعقیب کند آن را

الرَّادِفَةُ ﴿۷﴾ قُلُوْبٌ يَّوْمَئِذٍ وَّاجِفَةٌ ﴿۸﴾ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿۹﴾ يَقُوْلُوْنَ

از پس در آینده ؎ بسیار دلها آن روز ترسان باشد پرده هائے آنچشم خواری هویدا شده باشد می گویند کافران

از پی در آینده ؎ دلها در آن روز ترسانند چشمهای آن را پایان افگنده (خیره و حیران) می گویند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی کلمهٔ اسلام ۱۲

ف۲ یعنی یک پاره ارواح را به سختی ۱۲

ف۳ یعنی یک پاره دیگر را بطرق سهولت ۱۲

ف۴ یعنی در هوا شنا کردنی ۱۲

ف۵ یعنی از یک دیگر سبقت کردنی ۱۲

ف۶ یعنی نفخهٔ اولی و نفخهٔ ثانیه بوجود آید ۱۲

ع ۳۰ ۱

تفسیر عثمانی

؎ یعنی این مکافات محض بخشش و رحمت الهی است ورنه بر خداوند کسی را قدرتیست و نه قرض ـ اگر انسان به همین اعمال حسنه از عذاب نجات یابد هم مشکل است و حصول بهشت محض عطا و کرم الهی می باشد و اینکه جنت را عوض اعمال ما قرار داده ذره نوازی و نعمت خداوندے است ؎ یعنی قسم بفرشتگانیکه روح مومنان را از قید جسم رها کنند در آن حال روح آنها بشوق عالم قدس چنان به نشاط پرواز میکند که اسیر از قید رها شود اما روح بدکاران از این شادی بی بهره می باشد و فرشتگان آنرا کشان کشان می برند فراموش نباید کرد که این درباره روح است نه جسم ؎ بعد از آنکه در باب ارواح حکم مکافات یا مجازات صادر شد بتدبیر و سررشته اجرای آن می پرد ازند یا مولد مطلق ملائکه خواهد بود که برای تدبیر نظام عالم مقرر اند و الظاهر هو الاول پس باید دانست که معنی والنزعت والنشطت وغیره مفسرین اقوال ۲۲

ع ۱۰ ۲

وقف لازم

وقف لازم

۴۴ یعنی دار تعزز و این جا رعایت بیان معانی شده ... صاحب ... ۱۲

يَقُولُونَ أَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ⑩ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً ⑪ قَالُوا

آیا ما بازگردانیده شویم بحالت نخستین آیا چون شویم استخوانهای بوسیده باز زنده شویم گفتند

آیا ما بر خواهیم گشت به قدم هائے خویش آیا وقتیکه شویم استخوان هائے بوسیده گفتند

تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ⑫ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ⑬ فَإِذَا هُم

آن رجوع آنگاه رجوع زیان دهنده باشد پس جز این نیست که آن واقعه یک آواز تند است پس ناگهان ایشان

این بازگشتی است زیان آور ع پس بتحقیق آن یک آواز شدید است پس ناگهان ایشان

بِالسَّاهِرَةِ ⑭ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ⑮ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ

بر روئے زمین آمده باشند آیا آمده است پیش تو خبر موسیٰ چون آواز دادش پروردگار او بوادی

بر میدان باشند ع آیا آمد ترا قصهٔ موسیٰ وقتیکه آواز دادش رب او در میدان

الْمُقَدَّسِ طُوًى ⑯ اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ⑰ فَقُلْ هَل

پاک طوے نام که برو بسوئے فرعون هر آئینه وے از حد گزشته است پس بگو هیچ

پاک که نامش طوی است برو بسوی فرعون هر آئینه او سرتابی کرده پس بگو آیا

لَّكَ إِلَىٰ أَن تَزَكَّىٰ ⑱ وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ⑲ فَأَرَاهُ

میل ست ترا بآنکه پاکیزه شوی و راه نمایم ترا بسوئے پروردگار تو پس بترسی پس بنمود بفرعون

میل است ترا که اصلاح شوی و راه نمایم ترا بسوی رب تو پس بترسی پس بنمودش

الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ⑳ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ㉑ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ㉒ فَحَشَرَ

آن معجزهٔ بزرگ را ف پس دروغ داشت و نافرمانی کرد پس از آن مجلس باز گشت تدبیر کنان پس جمع کرد قوم خود را

معجزه بزرگ پس تکذیب کرد و نافرمانی نمود پس پشت گردانید و به جستجو افتاد پس گرد آورد همه را

فَنَادَىٰ ㉓ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ㉔ فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَ

پس آواز داد پس گفت من پروردگار بزرگوار ترِ شما ام پس گرفتار کرد او را خدا بعذاب آخرت و

و صدا کرد پس گفت منم پروردگار بلند ترِ شما پس گرفتش الله بعذاب آخرت و

الْأُولَىٰ ㉕ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ㉖ أَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا

دنیا هر آئینه درین خبر پندے هست برائے هر که بترسد آیا شما محکم ترید در آفرینش

دنیا هر آئینه در این (پند) جای دقت است مر کسی را که می ترسد ع آیا آفریدن شما دشوار است

أَمِ السَّمَاءُ ۚ بَنَاهَا ㉗ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا ㉘ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ

یا آسمان خدا بنا کرد آن آسمان را بلند ساخت ارتفاع او را پس درست ساخت آنرا و تاریک کرد شب او را و بظهور آورد

یا آسمان بنا نموده آن را برافراشت بلندی آن را پس راست کرد آن را و تاریک کرد شب آنرا آشکار نمود

ضُحَاهَا ㉙ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَاهَا ㉚ أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَ

روشنی روز او را و زمین را بعد از آفریدن آسمان هموار کرد ف بیرون آورد از زمین آب او را و

روشنی روز آن را و زمین را بعد از آن صاف و هموار نمود برآورد از زمین آب و

مَرْعَاهَا ㉛ وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ㉜ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ㉝ فَإِذَا

چراگاه او را و کوه ها را استوار نمود از برائے منفعت شما و چهار پایان شما پس وقتیکه

علف آن را و کوه ها را استوار ساخت برای کارسازی شما و چهار پایان شما پس وقتیکه

جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ ㉞ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ مَا سَعَىٰ ㉟ وَبُرِّزَتِ

بیاید قیامت روزیکه یاد کند آدمی آنچه عمل کرده بود و ظاهر کرده شود

بیاید هنگامهٔ عظیم (یعنی قیامت) روزیکه بیاد آرد انسان آنچه سعی کرده بود و ظاهر آورده شود

الْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ ㊱ فَأَمَّا مَن طَغَىٰ ㊲ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ㊳ فَإِنَّ

دوزخ برائے هر که دیدنش خواهد ثواب یا عقاب محقق گردد اما کسیکه از حد گذشته باشد و برگزیده باشد زندگانی این جهان را پس هر آئینه

دوزخ برای کسیکه دیدنش خواهد پس هر که سرکشی کرده باشد و اختیار کرده باشد زندگانی دنیا را پس بیشک

بشرطیکه در دل ایشان ترس خدا بوده و در نجات این تفکر نماید قصهٔ موسیٰ علیه السلام و فرعون در این بطور نمونی بود اکنون باز بمضمون اصلی (قیامت) رجوع میفرماید ۱۲

فتح الرحمن

ف یعنی عصا و ید بیضا ۱۲ ف مترجم گوید یعنی هموار گردن بهمین ست که میفرمایند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ع آیا از قبر باز بحالت قدم های خود بطرف زندگی برگردانیده خواهیم شد ما باور کرده نمی توانیم که در استخوان های بوسیده باز جان دمیده شود و اگر چنین شد برای ما خساره بزرگ میرسد زیرا ما برای زندگی ثانی هیچ تهیه نندیده ایم این را به تمسخر می گفتند که این چیز با عقیدهٔ مسلمانان است حال آنکه بعد از مردن زنده شدن امکان ندارد که خساره و زیان حقیقت داشته باشد ع یعنی این امر نظر مردم دشوار است آیا ما نزد قدرت الهی کار یک چشم بر هم زدن است که چون یک آواز مهیب بظهور آید یعنی صور دمیده شود بیدرنگ مردگان اولین و آخرین در میدان حشر گرد آیند بعد از این بیانات برای عبرت منکران واقعه کوچک ترین سرزنشی که یکی از متمردین مغرور دنیا (یعنی فرعون) داده شده است تذکار می یابد و به عبارت دیگر منکران را تنبیه میکند تا بدانند که عاقبت کسانی که از حق انکار آورده بود ند چه شد ع یعنی این قصهٔ تاریخی عبرتی است

ع ۲۶ / ۲

الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿۳۹﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ

دوزخ همانست جائے او واماکسیکه ترسیده باشد از ایستادن بحضور پروردگار خویش و بازداشته باشد نفس را

دوزخ یگانه قرارگاه اوست واماکسیکه ترسید از ایستادن بحضور رب خویش و بازداشت نفس را

عَنِ الْهَوَىٰ ﴿۴۰﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿۴۱﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ

از شهوات پس هر آئینه بهشت همانست جائے او سے پرسند ترا از قیامت

از خواهش پس بیشک جنت یگانه جای اوست می پرسند ترا از قیامت

أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴿۴۲﴾ فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا ﴿۴۳﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا ﴿۴۴﴾ إِنَّمَا

کے باشد محقق آن درچه منزلی تو از علم آن بسوئے پروردگار تست منتهائے علم آن جز این نیست که

چه وقت است قیام آن ترا چه کار از ذکر آن بسوئے پروردگار تست منتهای علم آن هر آئینه

أَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشَاهَا ﴿۴۵﴾ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً

تو ترساننده کسے را که بترسد از وے روزیکه ببینند آنرا چنانستی که ایشان درنگ نکرده بودند بدنیا مگر یک وقت شام

تو محض ترساننده هر کرا که بترسد از قیامت ایشان روزیکه ببینند آنرا چنانست که گویا درنگ نکرده بودند در دنیا مگر شبانگاهی

سُورَةُ عَبَسَ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اثْنَتَانِ وَأَرْبَعُونَ آيَةً		أَوْ ضُحَاهَا ﴿۴۶﴾		فِيهَا رُكُوعٌ وَاحِدٌ
		یا یک وقت صبحی که پیش از آن بود		
		یا چاشتگاه آن روز		

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائے که بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰ ﴿۱﴾ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَىٰ ﴿۲﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّىٰ ﴿۳﴾

رو ترش کرد و اعراض نمود بسبب آنکه بیامد پیش او نابینا[۱] وچه چیز خبردار کرد ترا شاید وے پاک میشد

رو ترش نمود و اعراض کرد[۱] بسبب آنکه بیامد پیش او نابینا وچه چیز دانا کرد ترا شاید او اصلاح می شد

أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿۴﴾ أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَىٰ ﴿۵﴾ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّىٰ ﴿۶﴾

یا پند میشنید پس نفع میداد وی را آن پند شنیدن اماکسیکه توانگر است پس تو بسوئے او اقبال می کنی

یا پند می گرفت پس نفع میداد او را آن پند اماکسیکه بی نیاز گرد (از ایمان) پس تو مر او را در فکر می افتی

وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ﴿۷﴾ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ﴿۸﴾ وَهُوَ يَخْشَىٰ ﴿۹﴾ فَأَنْتَ

وزیان نیست بر تو در آنکه پاک نشود واماکسیکه بیامد پیش تو شتابان واز خدائے خود ترسان پس تو

والزامی نیست بر تو در اصلاح ناشدن آن واماکسیکه بیاید پیش تو شتابان واو ترسان پس تو

عَنْهُ تَلَهَّىٰ ﴿۱۰﴾ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿۱۱﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿۱۲﴾ فِي صُحُفٍ

از وے غفلت می کنی نے نے هر آئینه این آیات قرآن پندست پس هر که خواهد یاد کند قرآن را هر آئینه آیات قرآن ثبت ست در نامه هائے

از وی بدیگری مشغول می شوی چنین نباید کرد هر آئینه آیات قرآن محض پند است پس هر که خواهد آنرا بخواند (و پند گیرد) آیات ثبت است در صحیفه هائی

مُكَرَّمَةٍ ﴿۱۳﴾ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ﴿۱۴﴾ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿۱۵﴾ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿۱۶﴾

گرامی بلند قدر پاک کرده شده بدست هائے نویسندگان بزرگ منش نیکو کردار

گرامی بلند قدر نهایت پاک بدست نویسندگان بزرگ منش نیکو کردار

قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿۱۷﴾ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿۱۸﴾ مِنْ نُطْفَةٍ

لعنت کرده شد آدمی را چه بلا ناسپاسدار است خدا از چه چیز آفریدش از نطفهٔ منی

هلاک باد انسان چه ناسپاس است از چه چیز آفرید او را از یک قطرهٔ آب

خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿۱۹﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿۲۰﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ﴿۲۱﴾ ثُمَّ إِذَا

آفریدش پس اندازه معین کردش باز راه برآمد آسان نمودش باز بمیرانیدش پس در گور کردش باز وقتیکه

آفریدش پس اندازه کرد او را پس راه را بروی آسان کرد باز بمیراندش پس در گور کردش پس وقتی که

فتح الرحمن

[۱] نابینائے از فقراء وصحابه بمجلس آنحضرت صلی الله علیه وسلم درآمد و بسوالهای مکرر تشویش داد و آنحضرت صلی الله علیه وسلم در آنحالت بدعوت اشراف عرب مشغول بودند پس آنرا مکروه داشتند و اعراض نمودند خدائے تعالے بر خلق عظیم دلالت فرمود ۱۲ - نیک لعنی ۳

تفسیر عثمانی

[۱] روزی صنادید قریش در مجلس فرخندهٔ نبوی حاضر و حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ایشانرا باسلام دعوت و به آنها سرگرم مذاکره بود ناگاه عبدالله ابن ام مکتوم که از دیدگان نابینا بود وارد شد و عرض کرد: یا رسول الله از علمی که خداوند بتو ارزانی داشته مرا بیاموز عرض تا نهنگام عبدالله مورد التفات رسالت مآبی واقع نشد زیرا آنحضرت بامر مهم تبلیغ اشتغال داشت و تصور کرد که در مجلس مبارک سرداران قریش حاضراند و این نامردان بانفوذ و رؤسای قوم می باشند اگر بشرف ایمان مشرف شوند ممکن است عوام نیز از آنان پیروی کنند و دائرهٔ اسلام وسعت پذیرد - ابن ام مکتوم مسلمان و از باریافتگان حضور نبوت است و او را موقع تبلیغ و تعلیم بسیار است اگر به عبدالله ملتفت شوم بر بزرگان قریش گران می آید و دوباره به تبلیغات اسلامی گوش نمید هند اما عبدالله ابن ام مکتوم بر عرض خود اصرار

ع ۲ / ۲۰ / ۴

[۱] و از تشدد و مدن فی نقش حقیقت را ۱۲

شَآءَ اَنْشَرَهٗ ﴿۲۲﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَاۤ اَمَرَهٗ ﴿۲۳﴾ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى

خواست زنده ساختش — نے نے بعمل نیاورد آنچه فرمودش — پس باید که درنگرد — آدمی — بسوے

خواهد زنده اش گرداند نی نی بعمل نیاورد آنچه فرمودش — بس باید درنگرد — آدمی

طَعَامِهٖۤ ﴿۲۴﴾ اَنَّا صَبَبْنَا الْمَآءَ صَبًّا ﴿۲۵﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا ﴿۲۶﴾

طعام خود — بسوے آنکه ما ریختیم آب را — ریختنی — باز شگافتیم زمین را — شگافتنی

بطعام خود — ما ریختیم آب را — ریختنی — باز شگافتیم زمین را — از سبزه شگافتنی

فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا حَبًّا ﴿۲۷﴾ وَّعِنَبًا وَّقَضْبًا ﴿۲۸﴾ وَّزَيْتُوْنًا وَّنَخْلًا ﴿۲۹﴾ وَّحَدَآئِقَ

پس رویانیدیم دران زمین دانه را — وانگور و سبزی را و زیتون را — و درختان خرما را — و باغهارا

پس رویانیدیم دران دانه — وانگور و سبزیجات — وزیتون و خرما — و باغهائے

غُلْبًا ﴿۳۰﴾ وَّفَاكِهَةً وَّاَبًّا ﴿۳۱﴾ مَّتَاعًا لَّكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿۳۲﴾ فَاِذَا جَآءَتِ

که درختان بسیار دارد و میوه را و علف دواب را — براے منفعت شما و چهارپایان شما — پس وقتیکه بیاید

پردرخت — و میوه — و کاه — برای منفعت شما و چهارپایان شما — پس وقتیکه بیاید

الصَّآخَّةُ ﴿۳۳﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيْهِ ﴿۳۴﴾ وَاُمِّهٖ وَاَبِيْهِ ﴿۳۵﴾ وَ

آواز سخت — روزیکه بگریزد مرد از — برادر خود — وازمادر خود — و از پدر خود — و

آواز کرکننده (یعنی نفخه ثانی) روزیکه بگریزد مرد — از — برادر خود — وازمادر خود — واز پدر خود — و

صَاحِبَتِهٖ وَبَنِيْهِ ﴿۳۶﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَاْنٌ يُّغْنِيْهِ ﴿۳۷﴾

اززن خود — و فرزندان خود — هر مردے را از ایشان آنروز — شغلیست که کفایت میکندش

از رفیقهٔ حیات خود و از پسران خود — مر هر مردی را از ایشان آنروز حالیست که باز میداردش از مهم دیگران

وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ﴿۳۸﴾ ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ﴿۳۹﴾ وَوُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ

یک پاره رویها آنروز روشن باشد — خندان و شادان باشد — ویک پاره رویها آن روز

روی هائی دران روز تابان — خندان شادمان باشند — وروی های باشند دران روز

عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿۴۰﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿۴۱﴾ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿۴۲﴾

بران غبار باشد — غالب آید بروے تاریکی — این جماعه — ایشانند کافران — بدکاران

بران غبار و تیرگی — فرو گیرد آنرا سیاهی — آن گروه — ایشانند — کافران — بدکار

سُوْرَةُ التَّكْوِيْرِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — تسع وعشرون اٰية

بنام خدائے — بخشاینده — مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿۱﴾ وَاِذَا النُّجُوْمُ انْكَدَرَتْ ﴿۲﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ

وقتیکه آفتاب پیچیده شود — و وقتیکه — ستارها — تیره شوند — و وقتیکه کوه ها

وقتیکه شعاع آفتاب پیچیده شود — و وقتیکه ستارگان — تیره شود — و وقتیکه کوه ها

سُيِّرَتْ ﴿۳﴾ وَاِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿۴﴾ وَاِذَا الْوُحُوْشُ حُشِرَتْ ﴿۵﴾

روان کرده شوند و وقتیکه ماده شتران باردار را معطل گذاشته شود و وقتیکه جانوران وحشی را جمع کرده شود.

روان کرده شود و وقتیکه شتران مادهٔ حامله ده ماهه معطل کرده شود و وقتیکه جانوران وحشی جمع کرده شود عه

وَاِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿۶﴾ وَاِذَا النُّفُوْسُ زُوِّجَتْ ﴿۷﴾ وَاِذَا الْمَوْءٗدَةُ

و وقتیکه دریاها را مثل آتش افروخته شود و وقتیکه ارواح را باجسام جمع کرده شود و وقتیکه دختریرا که زنده در گور کرده بودند

و وقتیکه دریاها مثل آتش افروخته شود و وقتیکه ارواح باجساد جفت کرده شود و وقتیکه دختر زنده در گور شده

سُئِلَتْ ﴿۸﴾ بِاَيِّ ذَنْۢبٍ قُتِلَتْ ﴿۹﴾ وَاِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿۱۰﴾ وَاِذَا السَّمَآءُ

پرسیده شود — بکدام گناه کشته شد — و وقتیکه نامهاے اعمال را کشاده شود — و وقتیکه آسمان را

پرسیده شود — که بکدام گناه کشته شده عه — و وقتیکه نامه های اعمال کشوده شود — و وقتیکه آسمان

بلکه جرم کشتن اولاد خصوصاً که زنده در گور کردن باشد نسبت بقتل بیگانه و دیگر نوع کشتن سنگین تر است ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عه یعنی حیوانات وحشی که از سایه انسان رم می کنند دران روز چنان مضطرب میشوند که با حیوانات اهلی در آبادیها یکجا شده گرد آیند چنانکه در اوقات خوف اکنون هم دیده میشود مثلاً در ایامی که سرما شدت می کند بارها مشاهده افتاده که بعض درندگان در شهر پناه آورده اند سالی دریای گنگا و جمنا طوفانی شد و بر یک چپری چند نفر نشسته بودند و چند مار نیز در یک گوشه چپری خود را پیچانیده بودند و از بس بیجان خود بودند یکی بدیگری مداخله کرده نمی توانست۔ (تنبیه) بعض مفسرین (حشرت) را بمعنے مرگ عمومی تفسیر کرده اند و بعضی بمعنی حشر که بعد از مرگ عمومی است واللّٰه اعلم۔

عه در عرب جاهلیت رواج بود که پدران دختران خود را بانتهای بی رحمی زنده گور می کردند بعض از سبب تنگدستی و بیم مصرف عروسی و بعض از جهت عار از نزد داماد این است که قرآن کریم آنها را آگاه ساخت که ازین دختران مظلوم پرسیده میشود که بکدام گناه کشته شده اید و پدران خیال میکنند اولاد مختار بدست خودشان است و هر ستمی که بر آنها کنند حق دارند

ع ۱ — ۴۲ — ۵

كُشِطَتْ ﴿۱۱﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿۱۲﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ﴿۱۳﴾ عَلِمَتْ

پوست برکنده شود ف۱ و وقتیکه دوزخ برافروخته شود و وقتیکه بهشت را نزدیک ساخته شود بداند

مثل پوست برکنده شود و وقتیکه دوزخ برافروخته شود و وقتیکه بهشت نزدیک آورده شود بداند

نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ﴿۱۴﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿۱۵﴾ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿۱۶﴾

هر شخصے آنچه حاضر ساخته است پس قسم میخورم بستارہاے باز گردنده سیر نماینده غائب شونده ف۲

هر شخص آنچه حاضر ساخته است پس قسم میخورم بستارگان باز گردنده سیر کننده غائب شونده

وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿۱۷﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿۱۸﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ

و قسم بشب چون باز گردد و قسم به صبح چون بدمد هر آئینه این قرآن گفتار فرشته است

و قسم بشب وقتیکه باز آید و قسم بصبح وقتیکه بدمد هر آئینه قرآن گفته فرشته گرامی

كَرِيمٍ ﴿۱۹﴾ ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿۲۰﴾ مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿۲۱﴾

گرامی قدر صاحب توانائی باوقار نزدیک خداوند عرش فرمانبرداری کرده شده در ملکوت آسمان متصف بامانت

قدر است دارای توانائی باوقار نزدیک خداوند عرش بلند مرتبه است فرمان برده شده در ملکوت آسمان متصف بامانت ف۵

وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ ﴿۲۲﴾ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿۲۳﴾ وَمَا هُوَ

و نیست این یار شما دیوانه و هر آئینه یار شما دیده بود آن فرشته را بکرانه ظاهر آسمان و نیست یار شما

و نیست رفیق تان دیوانه و هر آئینه رفیق شما دیده بود آن فرشته را در کناره ظاهر آسمان و نیست رفیق شما

عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿۲۴﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ﴿۲۵﴾ فَأَيْنَ

بر علم پنهان بخل کننده و نیست قرآن گفتار شیطان رانده شده پس کجا

بر تعلیم اسرار غیب بخیل و نیست قرآن گفتار شیطان مردود پس کجا

تَذْهَبُونَ ﴿۲۶﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿۲۷﴾ لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن

میروید نیست قرآن مگر پند عالمها را برای هر که از زمرهٔ شما بخواهد که

میروید نیست قرآن مگر پندی مر عالمیان را برای آنکه بخواهد از شما که

يَسْتَقِيمَ ﴿۲۸﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۹﴾

راست کردار شود و نمیخواهید مگر وقتیکه بخواهد خدا پروردگار عالمها

راست برود و نمی خواهید مگر وقتیکه بخواهد الله رب عالمیان

سُورَةُ الِانفِطَارِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿۰﴾

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت با رحم است

إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ ﴿۱﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ ﴿۲﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ

وقتیکه آسمان شگافته شود و وقتیکه ستارگان ازهم بریزند و وقتیکه دریاها

وقتیکه آسمان شگافته شود و وقتیکه ستارگان ازهم فروریزند و وقتیکه دریاها

فُجِّرَتْ ﴿۳﴾ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿۴﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَ

روان کرده شود بنهایت شدت و وقتیکه گورها شگافته شود بداند هر شخصے آنچه پیش فرستاده بود و

از مواضع خود بلند (روان) شود و وقتیکه گورها زیر و زبر کرده شود بداند هر نفسی آنچه پیش فرستاده و

أَخَّرَتْ ﴿۵﴾ يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿۶﴾ الَّذِي

آنچه باز پس گذاشته بود اے آدمی چه چیز فریفت ترا به پروردگار بزرگوار تو آن خدائیکه

آنچه مانده ای آدمی چه چیز فریفت ترا به پروردگار کریمت آن خدائی که

فتح الرحمن

ف۱ یعنی سرخ شود مانند بزے که پوست او سلخ کرده باشند ۱۲

ف۲ مترجم گوید زحل و مشتری و مریخ و زهره و عطارد پنج ستاره متحیره اند چون سیر کرده بمقامے رسند ازان باز می گردند به مقامے که سطے کرده بودند اقبال نمایند و چون وقت اقران آید غائب شوند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این همه بیان صفات جبرئیل است و مقصد آنست که واسطهٔ رسانیدن قرآن اول حضرت جبرئیل و بعداً حضرت رسول کریم است و این دو ذات مقدس دارای صفاتی می باشند که در صدق و نزول قرآن موجب التذبذب شبه ورهیچ باقی نماند برای قبول صحت اخبار و روایات شرط بزرگ آن است که راوی آن به منتها درجه ثقه ـ عادل ـ ضابط ـ حافظ امین باشد و از ذاتی که روایت می کنند مورد اعزاز و احترام او باشد و ثقات بزرگ و معتبر بر امانت او اعتماد نمایند و بر قبول او چون و چرا نکنند این همه شرائط در حضرت جبرئیل امین موجود است جبرئیل کریم و محترم است زیرا او متقی ترو پاکباز تراست (ان اکرمکم عندالله اتقکم) و فی الحدیث (الکرم التقوی)

وی دارای قوة متین است و کمال حفظ و بیان لعوذان ثابت است و مقام او در بارگاه ربوبیت از سائر فرشتگان افزون تراست فرشتگان به سخنان وی گوش می نهند و فرمانش را اطاعت ...... [illegible] ...... کا نمایند زیرا هر امانت و اعتبار وی شبه موجود نیست این کیفیت رسول ملکی بود حالا کیفیت رسول بشری بیان می شود ۱۲.

ع ۱ / ۲۹ / ۶

خَلَقَكَ فَسَوّٰىكَ فَعَدَلَكَ ﴿۷﴾ فِیٓ اَیِّ صُوْرَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿۸﴾ كَلَّا بَلْ

بیا فرید ترا پس درست اندام کرد ترا پس معتدل قامت کرد ترا در هر صورتے که خواست ترکیب داد ترا نے نے بلکه

بیا فرید ترا پس راست کرد اندام ترا پس برابر ساخت ترا در چه صورت کامله خواست ترکیب داد ترا عه هرگز نی بلکه

تُكَذِّبُوْنَ بِالدِّیْنِ ﴿۹﴾ وَاِنَّ عَلَیْكُمْ لَحٰفِظِیْنَ ﴿۱۰﴾ كِرَامًا كَاتِبِیْنَ ﴿۱۱﴾

دروغ می شمرید جزائے اعمال را و هر آئینه بر شما گماشته شده اند نگهبانان گرامیقدر نویسندگان

دروغ می شمرید جزای اعمال را و هر آئینه بر شما گماشته شده نگهبانان گرامی قدر نویسندگان

یَعْلَمُوْنَ مَا تَفْعَلُوْنَ ﴿۱۲﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِیْ نَعِیْمٍ ﴿۱۳﴾ وَّاِنَّ الْفُجَّارَ لَفِیْ جَحِیْمٍ ﴿۱۴﴾

میدانند آنچه می کنید هر آئینه نیکوکاران در نعمت باشند و هر آئینه گناهکاران در دوزخ باشند

میدانند آنچه می کنید بیشک نیکوکاران در بهشت اند و بیشک بدکاران در دوزخ

یَّصْلَوْنَهَا یَوْمَ الدِّیْنِ ﴿۱۵﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَآئِبِیْنَ ﴿۱۶﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا یَوْمُ

در آیند بدوزخ روز جزائے اعمال و نباشند از آنجا غائب شده و چه چیز مطلع ساخت ترا اے آدمی که چیست

می در آیند دران بروز جزا و نیستند ایشان ازان کناره و چه چیز دانا اند ترا که چیست روز

الدِّیْنِ ﴿۱۷﴾ ثُمَّ مَآ اَدْرٰىكَ مَا یَوْمُ الدِّیْنِ ﴿۱۸﴾ یَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ

جزا باز می گویم چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست روز جزا روزیست که نتواند هیچ کس برائے هیچ کس

جزا باز چه چیز داناند ترا که چیست روز جزا روزی است که نتواند هیچ کس مر هیچ کس را

شَیْـًٔا ۭ وَالْاَمْرُ یَوْمَئِذٍ لِّلّٰهِ ﴿۱۹﴾

سُوْرَةُ التَّطْفِیْفِ مَكِّیَّةٌ — وَهِیَ سِتٌّ وَّثَلٰثُوْنَ اٰیَةً

هیچ فائده رسانیدن و فرمان آں روز خدائے را باشد

هیچ منفعتی و فرمان در آن روز مر الله راست

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بار حم است

وَیْلٌ لِّلْمُطَفِّفِیْنَ ﴿۱﴾ الَّذِیْنَ اِذَا اكْتَالُوْا عَلَی النَّاسِ یَسْتَوْفُوْنَ ﴿۲﴾ وَاِذَا

وائے حقوق مردم کاهندگان را آنانکه چون برائے خود پیمایند بر مردمان سخت گرفته تمام بگیرند و چون

وای بر کم کنندگان آنانیکه چون می ستانند به پیمانه از مردم تمام می ستانند و چون

كَالُوْهُمْ اَوْ وَّزَنُوْهُمْ یُخْسِرُوْنَ ﴿۳﴾ اَلَا یَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ ﴿۴﴾

خواهند که بپیمایند بدهند ایشان را یا سنجیده بدهند ایشان را زیان رسانند آیا نمے دانند این جماعه که ایشان برانگیخته خواهند شد

پیمانه بدهند بدیشان یا وزن کنند اینان کم دهند عه آیا باور نمی کنند آن گروه که بیشک برانگیخته شدگانند

لِیَوْمٍ عَظِیْمٍ ﴿۵﴾ یَّوْمَ یَقُوْمُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۶﴾ كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الْفُجَّارِ

در روز بزرگ روزیکه ایستاده شوند مردمان پیش پروردگار عالمها حقا هر آئینه نامهٔ اعمال گنهکاران

برای روز بزرگ روزی که ایستاده می شوند مردم بحضور پروردگار عالمیان نی نی هر آئینه نامهٔ اعمال بدکاران

لَفِیْ سِجِّیْنٍ ﴿۷﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا سِجِّیْنٌ ﴿۸﴾ كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ﴿۹﴾ وَیْلٌ یَّوْمَئِذٍ

داخل شود در سجین و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست سجین کتابیست نوشته شده وائے آنروز

در سجین است چه چیز داناند ترا که چیست سجین کتابی است نوشته شده وای دران روز

لِّلْمُكَذِّبِیْنَ ﴿۱۰﴾ الَّذِیْنَ یُكَذِّبُوْنَ بِیَوْمِ الدِّیْنِ ﴿۱۱﴾ وَمَا یُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا

دروغ شمارندگان را آنانکه بدروغ نسبت می کنند روز جزا را و دروغ نشمرد آنرا مگر

مر دروغ شمارندگان را آنانیکه دروغ می شمارند روز جزا را و تکذیب نمی کند به آن مگر

كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِیْمٍ ﴿۱۲﴾ اِذَا تُتْلٰی عَلَیْهِ اٰیٰتُنَا قَالَ اَسَاطِیْرُ الْاَوَّلِیْنَ ﴿۱۳﴾ كَلَّا

هر ستمگار گنهگار چون خوانده شود بروے آیات ما گوید افسانهائے پیشینیان ست نے نے

هر تجاوز کننده گنهگار وقتیکه خوانده شود بروی آیات ما گوید افسانه های پیشینیان است نه چنین است

تفسیر عثمانی

عه۵ یعنی در شکل ها اندکی و بسیار تفاوت گذاشت و بهر شکل ـ رنگ ـ صورت و جمال جداگانه پدید آورد و صورت مجموعی انسان را از دیگر حیوانات زیبا تر آفرید. بعض دانشمندان سلف گفته اند که مراد آنست که خدای تعالے لطف کرد که ترا به صورت خر ـ سگ یا خنزیر یا دیگر چارپایان نیافرید تقویم انسانی عنایت فرمود مقصد اینکه خداوندے که قدرتش این و انعامش چنین باشد در اجز بندگی سپاس گذاری نزیبد

عه کسی که حق خود را پوره می ستاند شایسته مذمت نیست در این آیه که مسه تذکار این مسئله برای تاکید مذمت کم دادن است نه مذمت پوره ستانیدن یعنے کم دادن فی نفسه مذموم است ولی آنانکه هم کم میدهند و هم هنگام گرفتن رعایت دیگران را نمی کنند زیاده تر مذموم می باشند و کسانیکه کم میدهند اما هنگام گرفتن رعایت دیگران را می کنند مذمت شان کمتر است زیرا این ها اگر یک عیب دارند یک هنر هم دارند ـ فتلک بتلک لهذا عیب شخص اول شدید تر است و چون مقصد اصلی مذمت کم دهندگان است از این جهت ذکر پیمانه و وزن هردو موزون است تا نیک روشن شود که هم به پیمانه کم میدهند و هم به وزن و چون پوره ستانیدن مذموم نیست لهذا در ان تنها بذکر پیمانه اکتفا شد و شاید تخصیص پیمانه برای این بوده باشد که در عربستان خاصه در مدینة الرسول پیمانه زیاده تر رائج بود. وجوه تخصیص ...

سوره ای ... نزول ... ۱۲-

بَلْ ۜسکتہ رَانَ عَلٰی قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۱۴﴾ كَلَّآ اِنَّهُمْ عَنْ رَّبِّهِمْ

بلکه زنگ بسته است بر دل ہائے ایشان آنچه می کردند نے نے ہر آئینہ ایشان از دیدار پروردگار خویش

بلکه زنگ بسته است بر دل ہائے ایشان آنچه می کردند ۵ نی نی ہر آئینہ ایشان از پروردگار خویش

يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوْبُوْنَ ﴿۱۵﴾ ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيْمِ ﴿۱۶﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا

آنروز محجوب باشند باز ہر آئینہ ایشان در آیندگان دوزخ باشند باز گفته شوند ایشان را اینست

آنروز ممنوع باشند پس ہر آئینہ ایشان در آیندگانند بدوزخ پس گفته می شود این است

الَّذِیْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿۱۷﴾ كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الْاَبْرَارِ لَفِیْ عِلِّيِّيْنَ ﴿۱۸﴾ وَ

آنچه شما آنرا دروغ مے شمردید حقا ہر آئینہ نامۂ اعمال نیکوکاران داخل شود در علیین و

آنچه شما آنرا دروغ می شمردید ہرگزنی ہر آئینہ نامہ اعمال نیکوکاران در علیین است و

مَآ اَدْرٰىكَ مَا عِلِّيُّوْنَ ﴿۱۹﴾ كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ﴿۲۰﴾ يَّشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۲۱﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ

چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست علیون کتابیست نوشته شده که حاضر شوند نزدیک کردگان خدا ہر آئینہ نیکوکاران

چه چیز داناند ترا که چیست علیون کتابی است نوشته شده ۵ مشاہده می کنند آنرا نزدیکان (ملایکه) ہر آئینہ نیکوکاران

لَفِیْ نَعِيْمٍ ﴿۲۲﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ﴿۲۳﴾ تَعْرِفُ فِیْ وُجُوْهِهِمْ نَضْرَةَ

در نعمت باشند بر تخت ها نشسته نظر مے کنند بهر جانب بشناسی در روئے ایشان تازگی

در نعمت اند بر تخت ها نشسته نظاره می کنند می شناسی در روہای شان تازگی

النَّعِيْمِ ﴿۲۴﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَّحِيْقٍ مَّخْتُوْمٍ ﴿۲۵﴾ خِتٰمُهٗ مِسْكٌ ؕ وَفِیْ ذٰلِكَ

نعمت نوشانیده شود ایشانرا از شراب خالص مگر بمهر بجائے موم مهر او مشک باشد و بهمین شراب پاک

نعمت نوشانیده می شوند از شراب خالص سر بمهر بعوض گل مهرش مشک باشد و دران

فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُوْنَ ﴿۲۶﴾ وَمِزَاجُهٗ مِنْ تَسْنِيْمٍ ﴿۲۷﴾ عَيْنًا يَّشْرَبُ

باید که رغبت کنند رغبت کنندگان و آمیختنی آن از آب تسنیم باشد مراد میدارم چشمه که مے نوشند

باید رغبت کنند رغبت کنندگان و آمیزش او از تسنیم است آن چشمه الیست که مینوشند

بِهَا الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۲۸﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوْا كَانُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

ازان نزدیک کردگان خدا ہر آئینہ گنهگاران با مسلمانان

ازان نزدیکان بارگاه الہی ہر آئینہ گنہ گاران بر مسلمانان

يَضْحَكُوْنَ ﴿۲۹﴾ وَاِذَا مَرُّوْا بِهِمْ يَتَغَامَزُوْنَ ﴿۳۰﴾ وَاِذَا انْقَلَبُوْۤا اِلٰۤى اَهْلِهِمُ

میخندیدند و چون می گذشتند به مسلمان با یکدیگر چشم میزدند حقارت کرده و چون بازمے گشتند باہل خانہ خود

میخندیدند و وقتیکه می گذشتند بایک دیگر چشمک میزدند و چون بازی گشتند با اہل خانه خود

انْقَلَبُوْا فَكِهِيْنَ ﴿۳۱﴾ وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُوْۤا اِنَّ هٰۤؤُلَآءِ لَضَآلُّوْنَ ﴿۳۲﴾ وَمَاۤ

بازمے گشتند شادمان شده و چون میدیدند مسلمانان را می گفتند ہر آئینہ ایشان گمراہانند و

بازی گشتند شادان (سخن سازان) ۵ و چون میدیدند ایشانرا می گفتند ہر آئینہ ایشان گمراہان اند للعہ و حال آنکه

اُرْسِلُوْا عَلَيْهِمْ حٰفِظِيْنَ ﴿۳۳﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنَ الْكُفَّارِ

نگاہبانان فرستاده شده بودند بر سر مسلمانان پس امروز مسلمانان با کافران

فرستاده شده اند بر مؤمنان نگہبانان پس امروز مومنان بر کافران

يَضْحَكُوْنَ ﴿۳۴﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ﴿۳۵﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوْا

میخندند بر تخت ها نشسته نظر می کنند بهر جانب آیا جزا داده شد کافرانرا بحسب آنچه

میخندند بر تخت ها نشسته نظاره می کنند ہر آئینہ جزا داده شدند کافران به آنچه

يَفْعَلُوْنَ ﴿۳۶﴾ ع

می کردند

می کردند

تفسیر عثمانی

ع۵ در آیات ما شک و شبه نیست حقیقت این است که از کثرت گناه آئینه دل شان را زنگ گرفته و سیاه شده با برین صورت حقایق بطور صحیح دران منعکس نمی شود در حدیث است که چون بنده گناهی می کند در دلش یک نقطه سیاه پیدا می شود پس اگر توبه کرد زایل گردد و الا هر قدر گناه کند آن نقطه نیز کسب وسعت می کند و بالکل دلش سیاه می گردد بحدی که حق را از باطل فرق کرده نمی تواند و مکذبین مذکور ازین قبیل مردم اند که از شرارت های پی در پی دل شان مسخ شده و به آیات الهی تمسخر می نمایند ۵ .. علیین نام جائی است که دران اسمای اہل جنت مندرج و نامه ہائے اعمال شان مرتب گذاشته میشود و ارواح آنهارا نخست به آنجا برند و بعد بمقام شان رسانند و ارواح شان را با قبور آن ها یک نوع تعلق باشد گویند این موضع بالای آسمان هفتم بوده و ارواح مقربان عالی مقام دران قیام پذیرند۔ والله اعلم ۵ یعنی خود شادی می کردند ۱ بر مسلمین تمسخر و نکته گیری می نمودند و بر عیش و تنعم خویش مغرور گردیده تصور می کردند که اگر همین عقائد و افکار ما صحیح نیست چرا بچنین عیش و استراحت رسیده ایم للعہ که این گروه نادان عمر را به زهد و ریاضت می گذرانند و لذائذ موهوم را بر لذائذ موجود ترجیح میدهند و زحمت بے۔۔۔

ع ۳۶ / ۸

سُورَةُ الانشقاق مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | خَمْسٌ وَّعِشْرُوْنَ اٰيَةً

بنام خدائے بخشاینده مهربان
آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ ﴿۱﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿۲﴾ وَاِذَا الْاَرْضُ
وقتیکه آسمان بشگافد وگوش کند فرمان پروردگار خود را وآسمان سزاوار گوش کردن ست و وقتیکه زمین را
وقتیکه آسمان شق گردد وبشنود فرمان رب خویش را و آسمان سزاوار همین است وچون زمین

مُدَّتْ ﴿۳﴾ وَاَلْقَتْ مَا فِيْهَا وَتَخَلَّتْ ﴿۴﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿۵﴾
کشیده شود و برتابد آنچه دران باشد و خالی شود ف۱ وگوش کند فرمان پروردگار خود را و زمین سزاوار گوش کردن ست یعنی حساب روز آخرت بود ف۲
هموار کرده شود و بیندازد زمین آنچه را دران است و خالی گردد و بشنود فرمان رب خویش را و آن زمین لایق است بهمین

يٰٓاَيُّهَا الْاِنْسَانُ اِنَّكَ كَادِحٌ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلٰقِيْهِ ﴿۶﴾ فَاَمَّا مَنْ
اے آدمی هر آئینه تو کار کننده تا ملاقات پروردگار خود بکوشش تمام پس ملاقات خواهی کرد بپروردگار خود اما هر که
ای انسان هر آئینه زحمت کشنده تا رسیدن به پروردگار خود بکوشش تمام باز ملاقی می شوی او را پس کسی را که

اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِيَمِيْنِهٖ ﴿۷﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَّسِيْرًا ﴿۸﴾ وَّيَنْقَلِبُ
داده شد او را نامه اعمال او بدست راستش پس با او حساب کرده شود حساب آسان و باز گردد
داده شد نامه اعمالش بدست راست او پس بزودی از و حساب گرفته شود حساب آسان و باز می گردد

اِلٰٓى اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ﴿۹﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ وَرَآءَ ظَهْرِهٖ ﴿۱۰﴾ فَسَوْفَ
بسوے اہل خانه خود شادمان شده و اما هر که داده شد او را نامه اعمال او از پس پشتش پس خواهد
بنزد اہل خود شادمان شده. و اما کسیکه داده شد نامه اعمالش از پس پشتش پس میخواهد

يَدْعُوْا ثُبُوْرًا ﴿۱۱﴾ وَّيَصْلٰى سَعِيْرًا ﴿۱۲﴾ اِنَّهٗ كَانَ فِيْٓ اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ﴿۱۳﴾
یاد کرد هلاک را و خواهد در آمد بدوزخ هر آئینه او بود بدنیا در اہل خانه خود شادمان
مرگ را و می در آید در آتش دوزخ هر آئینه او بود بدنیا در اہل خود شادمان

اِنَّهٗ ظَنَّ اَنْ لَّنْ يَّحُوْرَ ﴿۱۴﴾ بَلٰٓى ۚ اِنَّ رَبَّهٗ كَانَ بِهٖ بَصِيْرًا ﴿۱۵﴾ فَلَآ
هر آئینه وے گمان کرده بود که رجوع نکند بسوے خدا تعالے آرے رجوع کردن محقق است هر آئینه پروردگار او بود با احوال او بینا پس
هر آئینه او گمان کرده بود که رجوع نمی کند بخدا تعالی بلی ضرور رجوع می کند هر آئینه پروردگارش بود با احوال او بینا پس

اُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿۱۶﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿۱۷﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَ ﴿۱۸﴾
سوگند میخورم بسرخی کناره آسمان اول شب و قسم میخورم بشب و آنچه شب آنرا جمع کرده است و قسم میخورم بماه چون تمام شود
سوگند میخورم به سرخی شام و قسم میخورم بشب و آنچه شب آنرا جمع کرده است ع۵ و سوگند بماه وقتیکه کامل گردد

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ﴿۱۹﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۲۰﴾ وَاِذَا قُرِئَ
خواهید رسید بحالے بعد حالے ف۳ پس چیست این کافران را که ایمان نمے آرند و چون خوانده شود
هر آئینه خواهید رسید بحالی بعد حالی ع۶ پس چیست ایشانرا که ایمان نمی آرند و چون خوانده شود

عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُوْنَ ﴿۲۱﴾ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُكَذِّبُوْنَ ﴿۲۲﴾ وَ
برایشان قرآن سجده نے کنند بلکه این کافران دروغ مے شمرند و
برایشان قرآن سجده نمی کنند ع۷ بل کسانیکه کافراند تکذیب می کنند و

اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُوْعُوْنَ ﴿۲۳﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۲۴﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ
خدا دانا ترست بآنچه در دل خود نگاه میدارند پس خبر کن ایشانرا بعذاب درد دهنده لیکن آنانکه
الله داناتر است به آنچه در دل خود نگاه میدارند پس بشارت بده ایشانرا بعذاب دردناک مگر آنانیکه

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ﴿۲۵﴾
ایمان آوردند و کردار هائے شائسته کردند ایشان راست مزد بے نهایت
ایمان آوردند و کردند عمل هائے شائسته مر ایشان راست مزد بی نهایت

بوده چون قرآن نزد شان خوانده شود سر باز میزنند و مانند مسلمانان به سجده نمی افتند و اظهار عجز و تذلل نمی نمایند حتی چون مسلمانان آیات الهی را می شنوند و به سجده می افتند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اموات را بر تابد والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی هول موت بعد از ان سوال منکر و نکیر بعد از ان حشر و حساب و مرور بر صراط بعد از ان دوزخ یا بهشت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۶ یعنی انسان در زندگانی دنیا مراتب مختلفی را پیموده و آخرین مرتبه مرگ ست بعد عالم برزخ پس از ان هنگامه قیامت و خدا داناست که در قیامت چه تبدلات و مراتب مختلفه گرفتار آید. هم چنانکه در آغاز شب روشنائے شفق دیده میشود و بغروب شفق آخرین آثار فروغ خورشید پدید می گردد و بار دوم تاریکی شب مستولی می شود و تمام اشیا را در خود فرو می برد شبانگاه ماه طالع میشود و هلال متدرجا رو به تزاید می نهد و بالآخر هلال بدر میشود و بدر تابان با اشعه درخشان خویش فضای تیره ظلمانی را روشن و نورانی مے سازد مراتب و مدارج کوائف انسانی به تحولات گوناگون شب شبیه است والله اعلم.
ع۷ یعنی اگر به پیش آمدهای مذکوره عقل شان نمیرسد لازم بود که از قرآن استفاده می کردند اگر کار آنها بر عکس

(منازل: ع ۱۷ — ع — ع ۲۵ ۹ — ع ۱ ...)

سورة البروج مكية ‏ بسم الله الرحمن الرحيم ‏ وهي اثنتان وعشرون آية

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْبُرُوْجِ ۝١ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُوْدِ ۝٢ وَشَاهِدٍ وَّ

قسم بآسمان خداوند برجها ف۱ و قسم بروزیکه وعده کرده میشود ف۲ و قسم بروزیکه در هفته

قسم به آسمان که دارای برج هاست و قسم بروز وعده کرده شود و قسم بروزی که

مَشْهُوْدٍ ۝٣ قُتِلَ اَصْحٰبُ الْاُخْدُوْدِ ۝٤ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُوْدِ ۝٥ اِذْ هُمْ عَلَيْهَا

حاضر میشود ف۳ هلاک کرده شدند اهل خندق ها از قسم آتش خداوند هیزم بسیار وقتیکه ایشان

حاضر میشود و قسم بروزی که برای آن حاضر میشوند کشته شود صاحبان خندق آتشی است دارای هیزم بسیار وقتیکه ایشان

قُعُوْدٌ ۝٦ وَّهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُوْنَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ شُهُوْدٌ ۝٧ وَمَا نَقَمُوْا مِنْهُمْ

برکناره آن خندق ها نشسته بودند و ایشان بانچه می کردند بامسلمانان حاضر بودند و عیب نکردند از ایشان

برکناره خندق نشسته بودند و ایشان به آنچه می کردند با مسلمانان بچشم های خود میدیدند و عوض (انتقام) نگرفتند از ایشان

اِلَّآ اَنْ يُّؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۝٨ الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

مگر این خصلت را که ایمان آرند بخدا غالب ستوده کار آنکه اوراست بادشاهی آسمانها و زمین

مگر ایمان آوردن را بخدای غالب داری محامد آنکه اوراست پادشاهی آسمان ها و زمین

وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝٩ اِنَّ الَّذِيْنَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ

وخدا بر همه چیز مطلع ست ف۴ هر آئینه آنانکه عقوبت کردند مردان مسلمان را و زنان مسلمان را

والله بر همه چیز داناست ع۵ هر آئینه آنانکه از ایمان بگردانند مردان مسلمان و زنان مسلمان را

ثُمَّ لَمْ يَتُوْبُوْا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيْقِ ۝١٠ اِنَّ الَّذِيْنَ

باز توبه نه نمودند پس ایشانراست عذاب دوزخ و ایشانراست عذاب سوختن هر آئینه آنانکه

باز توبه نکردند پس ایشانراست عذاب دوزخ و ایشانراست عذاب سوزاننده هر آئینه آنانکه

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ذٰلِكَ

ایمان آوردند و کردار هائے شایسته کردند ایشانراست بوستانها میرود زیر آن جویها اینست

ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند ایشانراست باغهائی که میرود زیر درختان آن جوی ها این

الْفَوْزُ الْكَبِيْرُ ۝١١ اِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيْدٌ ۝١٢ اِنَّهٗ هُوَ يُبْدِئُ وَ

فیروزی بزرگ هر آئینه دست درازی پروردگار تو سخت ست هر آئینه او آفرینش نو می کند و

کامیابی بزرگ است. و هر آئینه گرفتن پروردگارت نهایت سخت است هر آئینه او پیدا می کند بار اول و

يُعِيْدُ ۝١٣ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الْوَدُوْدُ ۝١٤ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيْدُ ۝١٥ فَعَّالٌ لِّمَا

آفرینش دوباره می کند و او دوست آمرزگار دوستدار او خداوند عرش گرامی قدرست بسیار کننده است هر چیز برا که

باردوم و او دوست آمرزگار دوستدار مالک عرش گرامی قدر است کننده است هر چه را

يُرِيْدُ ۝١٦ هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ الْجُنُوْدِ ۝١٧ فِرْعَوْنَ وَثَمُوْدَ ۝١٨ بَلِ

خواهد آیا آمده است بتو خبر لشکرها که فرعون و ثمود باشند بلکه

خواهد آیا آمده است ترا خبر لشکر ها که فرعون و ثمود است بلکه

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ تَكْذِيْبٍ ۝١٩ وَّاللّٰهُ مِنْ وَّرَآئِهِمْ مُّحِيْطٌ ۝٢٠ بَلْ

کافران در دروغ شمردن اند و خدا از گرداگرد ایشان گیرنده است بلکه

آنانیکه کفر اختیار کردند در تکذیب اند والله از هر طرف ایشان احاطه کننده است بلکه

هُوَ قُرْاٰنٌ مَّجِيْدٌ ۝٢١ فِيْ لَوْحٍ مَّحْفُوْظٍ ۝٢٢ ع

این قرآن گرامی قدرست نوشته شده در لوح محفوظ

آن قرآن بزرگ است نوشته شده در لوح محفوظ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی برج دوازده گانه ۱۲ ف۲ یعنی روز قیامت ۱۲ ف۳ یعنی روز جمعه و قسم بروزیکه حاجیان بآن روز حاضر میشوند یعنی روز عرفه هر آئینه مجازات متحقق ست ۱۲ ف۴ مترجم گوید بادشاهے جبار رعیت خود را تکلیف کفر کرده چون کافر نشدند خندق ها را باآتش پر کرد و ایشانرا باآتش انگند خدا تعالیٰ آن آتش را بر بادشاه و هم نشینان او مسلط ساخت تا از خندق برپریده همه را پاک بسوخت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی مسلمانان جز این گناهی نداشتند که از ظلمت کفر بر آمدند و به آن ذات قادر متعال ایمان آوردند که از سلطنتش محروسه وی کوچکترین گوشه در زمین و آسمان بیرون نیست و بر جزئی ترین کوائف عالم خبیر است وقتیکه پرستندگان حضرت او محض بجرم عبادت او بسوزند آیا ممکن است چنین ظلم و ستم صریح بدون مجازات ماند؟ و خداوند قهار کیفر این مظالم را بشدید ترین صورتے از ستمگاران نگشد۔ حضرت شاه صاحب میفرماید که "چون غضب الٰهی متوجه شد همان آتش وسعت گرفته تمام خانهای شاه و وزراء و امرائش را سوختاند" ولی درروایات صحیحه نیامده والله اعلم ع۶ یعنی از مصائب دنیا پریشان نشوند کامیابے بزرگ در آخر نصیب ایشان است که در مقابل آن عیش و کدورت دنیا هیچ می باشد ۱۲۔

ع ۳۲ ‏ ۱۰

سورة الطارق مكية ‏ بسم الله الرحمن الرحيم ‏ وهي سبع عشرة اية

بنام خداے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ۝١ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ۝٢ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ۝٣ إِنْ كُلُّ

قسم بآسمان و قسم بچیزیکه وقت شب پدید مے آید و چه چیز مطلع ساخت ترا که چه چیز بوقت شب پدید آینده است آن ستاره درخشنده است نیست هیچ

قسم به آسمان و آنچه در شب می آیند و چه چیز آگاه ساخت ترا که چیست طارق ستاره ایست درخشان نیست هیچ

نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ۝٤ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝٥ خُلِقَ مِنْ مَاءٍ

شخص مگر بروے فرشته نگهبانی کننده است پس باید که به بیند آدمی از چه چیز آفریده شده آفریده شده است از آب

زنده جانی نیست که بران نگهبانی نباشد پس باید ببیند انسان که از چه پیدا شده آفریده شده از آب

دَافِقٍ ۝٦ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ۝٧ إِنَّهُ عَلَىٰ رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ۝٨ يَوْمَ

جهنده که برمے آید از میان پشت مرد و استخوان سینهٔ زن هر آئینه خدا بره دیگربار آفریدن آدمی تواناست روزیکه

جهنده که می برآید از میان پشت و استخوان های سینه هر آئینه خدا تعالےٰ بر باز گردانیدن آدمی تواناست روزیکه

تُبْلَى السَّرَائِرُ ۝٩ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ۝١٠ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ۝١١ وَالْأَرْضِ

امتحان کرده شود ضمیر هائے مردم آنرا پس نباشد آدمی را طاقتے و نباشد نصرت دهنده قسم بآسمان خداوند باران و قسم بزمین

ظاهر کرده شود پوشیدگی ها پس نباشد او را هیچ قوت و نه یاری دهنده و قسم به آسمان گردنده (خداوند باران) و قسم بزمین

ذَاتِ الصَّدْعِ ۝١٢ إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ۝١٣ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ۝١٤ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ

صاحب شگافتن ف هر آئینه قرآن سخن واضح ست و نیست قرآن سخن بے هوده هر آئینه کافران بد اندیشی می کنند

دارای شگاف هر آئینه قرآن قول فاصل است بین حق و باطل و نیست این سخن مزاح ع هر آئینه کافران فریب می کنند

كَيْدًا ۝١٥ وَأَكِيدُ كَيْدًا ۝١٦ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ۝١٧ ع

بطور بد اندیشی کردنی و من نیز بد اندیشی می کنم یکطور بد اندیشی کردنی ف پس مهلت ده کافران را فرو گذار ایشان را اندکے

فریب کردنی و مید هیم جزای مکر ایشان را جزا دادنی پس مهلت ده کافران را و فرو گذار ایشانرا چندی

سورة الاعلى مكية ‏ بسم الله الرحمن الرحيم ‏ وهي تسع عشرة اية

بنام خداے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ۝١ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ ۝٢ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ ۝٣

بپاکی یاد کن پروردگار بزرگوار خود را آنکه بیافرید پس درست اندام کرد و آنانکه اندازه کرد پس راه نمود ف

بپاکی یاد کن نام پروردگار خود از همه برتر را آنکه بیافرید هر چیز را پس درست اندام کرد و آنکه اندازه کرد باز راه نمود ع

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ۝٤ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ ۝٥ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسَىٰ ۝٦

و آنکه برآورد گیاه تازه را باز ساخت آنرا خشک شده سیاه گشته قرآن تعلیم خواهیم کرد ترا پس فراموش نخواهی کرد

و آنکه برآورد گیاه تازه را پس گردانیدش خشک سیاه زود باشد که بر تو خوانیم قرآن را پس فراموش نخواهی کرد

إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ ۝٧ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ۝٨ فَذَكِّرْ إِنْ

مگر آنچه خدا خواسته است هر آئینه خدا میداند آشکارا را و پنهان را ف و توفیق خواهیم داد ترا بمعرفت شریعت آسان

مگر آنچه را خواسته است الله هر آئینه خدا میداند آشکارا و پنهان را و توفیق دهیم ترا براه آسان پس پند ده اگر

نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ۝٩ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَىٰ ۝١٠ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ۝١١ الَّذِي يَصْلَى

سود کند پند دادن پند خواهد گرفت هر کسے که بترسد و یکسو خواهد شد از این پند بد بخت ترین مردمان آنکه خواهد در آید

سود کند پند بزودی پند گیرد کسیکه میترسد و کناره گیرد از آن بد بخت تر آنکه میدر آید

النَّارَ الْكُبْرَىٰ ۝١٢ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ۝١٣ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ ۝١٤ وَ

باتش بزرگ باز نمیرد آنجا و نه زنده باشد هر آئینه رستگار شد هر که پاک شد و

به آتش بزرگ (دوزخ) پس نه میرد دران و نه زنده ماند هر آئینه رستگاری یافت کسیکه پاک شد (از شرک) و

فتح الرحمٰن

ف یعنی تا دانه بیرون آید ۱۲ ف و این وعده روز بدر متحقق شد ۱۲

ف یعنی جمیع مخلوقات را اندازه کرد و بحسب آن اندازه در مخلوقات تصرف فرمود تا بهمان صورت بر روئے کار آمد پس این تصرف را بهدایت تعبیر فرمود و الله اعلم ۱۲ ف مترجم گوید فراموش گردانیدن آیت از خاطر مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم نوعی از نسخ ست و الله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع یعنی مضامین قرآن که فیصله کننده حق و باطل صدق و کذب و شامل امور اخروی است و سخن بے هوده نمی باشد و حتما اخبارش بوقوع می پیوندد تنبیه - مناسبت قسم با اصل مضمون آن است که قرآن مبین از آسمان فرود آمده و کسانے را که قابلیت دارند چنان مستفید و مالامال سازد که باران زمین صالح را فیضیاب کند و هم چنین بروز قیامت باران غیبی بارد و مردگان را زنده سازد چنانکه در دنیا زمین مرده از باران زنده می شود و گل و گیاه شائسته تماشا می شود ع ف حضرت شاه عبد القادر صاحب رحمة الله علیه می نگارد - اول تقدیر فرمود پس برطبق تقدیر بدنیا آورد گویا راه آمدن دنیا را بوی نمود - حضرت شاه عبد العزیز صاحب مینویسد برای کمال هر شخص اندازه مقرر کرد و بعدا راه حصول آن کمال ابوی هدایت داد و فیه اقوال اخر لانطول بذکرها ۱۲ -

ع ۱۷ ‏ ۱ ‏ ۱۱

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ

یاد کرد نام پروردگار خود را پس نماز گذارد بلکه اختیار می کنید زندگانی این جهانی را و آخرت بهتر است

یاد کرد نام پروردگار خود را و گذارد نماز را بلکه اختیار می کنید زندگانی دنیا را و آخرت بهتر

وَأَبْقَىٰ ﴿١٧﴾ إِنَّ هَٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

و پاینده تر است هر آئینه این مقدمه مذکور بود در صحیفهاے نخستین صحیفهاے ابراهیم و موسے

و پایدارتر است هر آئینه این مضمون مذکور است در صحیفه هائی پیشینیان (در صحیفه های اولی) صحیفه های ابراهیم و موسیٰ

سورة الغاشية مكية وهي ستّ وعشرون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ

آیا آمده است بتو خبر قیامت یکپاره رویها آنروز خوار باشند کارکننده

آیا آمد ترا سخن پوشنده (قیامت) رویهائی دران روز خوار باشند رنج برنده

نَّاصِبَةٌ ﴿٣﴾ تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ ﴿٥﴾ لَّيْسَ لَهُمْ

محنت کشنده باشند در آیند بآتش افروخته شده آب نوشانیده شوند از چشمه نهایت گرم نباشد ایشانرا

محنت کشیده ؏ در آیند به آتش نهایت گرم و سوزان نوشانده شوند از چشمهٔ نهایت گرم نیست ایشانرا

طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ﴿٦﴾ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ﴿٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ

هیچ طعامے مگر از ضریع که فربه نکند و دفع گرسنگی نه نماید ؎ یکپاره رویها آنروز

خوارکی مگر از گیاه خاردار که نه فربه کند خورنده را و نه دفع کند از گرسنگی رویهائی در آن روز

نَّاعِمَةٌ ﴿٨﴾ لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾

تازه باشند بسعی خود رضامند شده باشند در بهشت عالی نشنوی آنجا هیچ سخن بیهوده

هم تازه باشند بکوشش خود شادان در بهشت بلند نمی شنوند دران سخن بیهوده

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ

درانجا چشمه روان باشد درانجا تخت هائے بلند باشد و کوزه هائے نهاده شده و وساده ها

دران چشمهٔ آب روان باشد دران تخت هائی بلند باشد و قدحهائی نهاده شده و بالش هائی

مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾ أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾

برابر یکدیگر گذاشته و بساط هائے نفیس پراگنده کرده آیا نمے نگرند بسوئے شتران چگونه آفریده شد

مرتب و بساط هائے گسترده آیا پس نمی نگرند به شتران که چگونه آفریده شده اند

وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى

و بسوئے آسمان چگونه برداشته شد و بسوئے کوه ها چگونه برافراشته شد و بسوئے

و بسوئے آسمان که چگونه برافراشته شده و بسوی کوه ها که چگونه استوار شده و بسوئے

الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَّسْتَ عَلَيْهِم

زمین چگونه پهن کرده شد پس پند ده جز این نیست که تو پند دهنده ؎ نیستی بر ایشان

زمین که چگونه گسترده شده پس پند ده جز این نیست که تو پند دهندهٔ نیستی تو بر ایشان

بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾ إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾

گماشته شده لیکن هر که رو بگرداند کافر شود پس عذاب کندش خدا بعقوبت بزرگ

مسلط مگر کسیکه رو گردانید و کافر شد پس عذاب می کند او را الله به عذاب بزرگتر

إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾

هر آئینه بسوئے ماست رجوع ایشان باز هر آئینه بر ماست حساب ایشان

هر آئینه بسوئے ماست بازگشت ایشان باز بر ماست حساب ایشان

فتح الرحمن

؎۱ ضریع نام گیاه خاردار است ۱۲۔

تفسیر عثمانی

؏۵ یعنی در تکبیر تحریمه نام پروردگار خویش را یاد کرد باز نماز گذارد و بعض سلف (تزکی) را زکوة داد ترجمه و در اینجا صدقهٔ فطر تفسیر کرده اند همچنین از (ذکر اسم ربه) تکبیرات عید و از (فصلی) نماز عید یعنی بروز عید اول صدقهٔ فطر و باز تکبیرات و باز نماز است والظاهر هو الاول تنبیه علماء مذهب حنفی بر تفسیر اول ازین آیت کریمه دو مسئله استنباط کرده اند اول اینکه در تحریمه خاص گفتن کلمهٔ (الله اکبر) فرض نیست و مطلق ذکر نام خدا که مشعر بر تعظیم باشد (نه مشتمل بر عرض و حاجت بنده) کافی است بقرار احادیث صحیح گفتن (الله اکبر) سنت یا واجب است دوم اینکه تکبیر تحریمه در نماز شرط است نه رکن، چرا که عطف (فصلی) بر (ذکر اسم ربه) دلالت دارد بر مغایرت معطوف و معطوف علیه والله اعلم۔

؏۵ یعنی برندگان مصائب در آخرت و بسبب آن خسته و درمانده و بعضی گفته اند از (عاملة ناصبة) مراد حال دنیاست زیرا بسیار مردم در دنیا متحمل زحمت بسیار می گردند مگر چون رنجهای ایشان براه حق نمی باشد همه ضائع و بے فائده است در اینجا هم رنج برند و آنجا نیز گرفتار مصیبت مانند خسر الدنیا والآخرة این را گویند۔

رکوع ۱۹ / ۱۲ — رکوع ۲۶ / ۱۳ — وقف لازم

سورة الفجر مكيّة | بسم الله الرحمن الرحيم | وهى ثلثون اٰيةً

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَّالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾ هَلْ فِىْ

قسم بصبح ولبشب هائے ده گانه ف۱ وقسم بجفت و طاق ف۲ وقسم بشب چون روان شود آیا درین

قسم به صبح و شب هائے ده گانه وقسم بجفت و طاق وقسم بشبی که دران روان شد هست درین

ذٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِىْ حِجْرٍ ﴿٥﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾

مقدمه سوگندے معتبر هست صاحب خرد را ف۳ آیا ندیدی که چگونه معامله کرد پروردگار تو با قوم عاد که عاد ارم باشد خداوند قدهائے بلند

چیزها که یاد کردیم قسم کامل صاحب عقل را آیا ندیدی که چه کرد رب تو با قوم عاد که درارم بودند دارای ستونهای بزرگ

الَّتِىْ لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِى الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُوْدَ الَّذِيْنَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾

که آفریده نشده است مانند آن در شهرها وچگونه معامله کرد با قوم ثمود که تراشیده بودند سنگ هائے بزرگ را در وادی قری

که آفریده نشده مثلش در تمام شهرها وچه کرد با ثمودیان آنانکه تراشیدند سنگ ها را در وادی (قری)

وَفِرْعَوْنَ ذِى الْاَوْتَادِ ﴿١٠﴾ الَّذِيْنَ طَغَوْا فِى الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَاَكْثَرُوْا فِيْهَا

وچگونه معامله کرد با فرعون صاحب میخهاف۴ همه این جماعت ها آنانکه سرکشی کردند در شهرها پس بسیار بعمل آوردند در انجا

وچه کرد با فرعون صاحب میخ ها کسانی بودند که سرکشی کرده بودند در شهرها پس بسیار دران شهرها

الْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

فساد را پس بریخت برسر ایشان پروردگار تو یک دفعه عذاب هرآئینه پروردگار تو بکمین گاه هست

فساد کردند پس ریخت بر ایشان پروردگار تو تازیانه عذاب هرآئینه پروردگار تو بکمین گاه است

فَاَمَّا الْاِنْسَانُ اِذَا مَا ابْتَلٰىهُ رَبُّهٗ فَاَكْرَمَهٗ وَنَعَّمَهٗ فَيَقُوْلُ رَبِّىْٓ اَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾

پس اما آدمی چون امتحان کندش پروردگار او پس گرامی کندش ونعمت دهدش پس گوید پروردگار من گرامی ساخت مرا

پس اما آدمی چون امتحان کندش پروردگارش پس عزت دهدش ونعمت دهدش پس می گوید پروردگار من عزت داد مرا

وَاَمَّآ اِذَا مَا ابْتَلٰىهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهٗ فَيَقُوْلُ رَبِّىْٓ اَهَانَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا بَلْ

واما چون امتحان کندش پس تنگ سازد بر وے رزق وےرا گوید پروردگار من حقارت کرد مرا نے نے بلکه

واما وقتیکه امتحان کندش پس تنگ سازد بروی رزق اورا پس می گوید پروردگار من ذلیل ساخت مراف۵ نی نی بلکه

لَّا تُكْرِمُوْنَ الْيَتِيْمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحٰٓضُّوْنَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ﴿١٨﴾ وَتَاْكُلُوْنَ

گرامی نمیدارید یتیم را ویکدیگر را رغبت نمیدهید بر طعام دادن فقیر ومیخورید

عزت نمی دهید یتیم را وترغیب نمیدهید یکدیگر را بر طعام دادن محتاج ومیخورید

التُّرَاثَ اَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾ وَّتُحِبُّوْنَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾ كَلَّآ اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ

مال میراث را خوردن بسیار ف۶ ودوست میدارید مال را دوست داشتن بسیار ف۷ نے نے چون پست کرده شود بلندی زمین را

میراث را خوردن بسیار عـــه ودوست میدارید مال را دوست داشتن بسیار چنین نباید کرد وقتیکه پست کرده شود بلندی زمین

دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَّجَآءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِاىْٓءَ يَوْمَئِذٍۭ بِجَهَنَّمَ ۙ

پست کردن بعد پست کردن ف۸ و بیاید پروردگار تو و بیایند فرشتگان صف صف شده و آورده شود آنروز دوزخ را

پست کردن بعد پست کردن و بیاید پروردگار تو و بیایند فرشتگان صف صف و آورده شود آن روز دوزخ

يَوْمَئِذٍ يَّتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى ﴿٢٣﴾ يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِىْ قَدَّمْتُ

آنروز یاد کند آدمی وکجا باشد او را نفع آن یاد کردن گوید اے کاش من فرستاده بودمے عمل نیک

آن روز یاد کند انسان (آنچه افراط کرده) وکجا فائده دهد او را یاد کردن گوید اے کاش چیزے پیش فرستادمی

لِحَيَاتِىْ ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهٗٓ اَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَّلَا يُوْثِقُ وَثَاقَهٗٓ

برائے این زندگانی جاودانی خویش پس آنروز عقوبت نکند مانند عقوبت خدا هیچ کس وبزنجیر نه بندد مانند بستن او

در زندگی خویش پس آنروز عذاب نکند مانند عذاب او هیچ یکی ونه مقید سازد مانند مقید ساختن او

عـــه در میراث گرفتن مرده حلال وحرام وحق وباطل را فرق نمی کنند هرچه بدست آورند هضم می کنند اگر حقوق یتامی ومسکین تلف شد شد ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے عشره ذوالحجه ۱۲ ف۲ یعنی بعض نماز جفت ست وبعض طاق ۱۲ ف۳ که خدا جزاده بندگان است بر اعمال ایشان ۱۲ ف۴ یعنے بچهار میخ بسته عقوبت میکرد ۱۲ ف۵ یعنی زنان ویتیمان را حق ایشان نمی دهید وحق ایشانرا بمال خود جمع می کنید ۱۲ ف۶ یعنی اسباب اکرام الهی اکرام یتیم واطعام مسکین ست آنرا می باید کرد وشما باین صفت هستید که یتیمانرا حق ایشان نمی دهید وحق ایشانرا بمال خود جمع می کنید ۱۲ ف۷ یعنی جبال وتلال را با سائر ارض برابر کرده شود ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عـــه یعنے قدر را نشناخت خلاصه اینکه در نظر انسان تنها حیات دنیوی اهمیت دارد ومعیار عزت وذلت خود همین راحت وزحمت دنیا را میداند وخبر ندارد که هردو برائے آزمایش او ست در نعمت شکرگذاری اورا امتحان می کند ودر سختی صبر واستقامتش را نه نعمت دو روزه دنیا دلیل مقبولیت وعزت بدربار خداوندی است ونه سختی وزحمت دلیل اهانت ومردودیت مگر انسان از لبس غافل است بعلامتی خود تن نمیدهد واز بی حیائی ونادانی جسارت ورزیده الزام به پروردگار خویش می آورد عـــه

أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً

هیچ کس ف۱ گفته شود روح مومن را وقت مرگ اے نفس آرام گیرنده باز گرد بسوئے پروردگار خویش تو خوشنود شده

هیچ یکی ع۵ ای نفس آرام گیرنده باز گرد بسوی پروردگارت خوشنود کرده شونده

مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

واز تو نیز خوشنود گشته پس در آ نیز مردهٔ بندگان خاص من و در آ به بهشت من

خوشنود کرده شده پس شامل شو در بندگان من و در ای در بهشت من

سورة البلد مكية — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وهي عشرون آية

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

لَا أُقْسِمُ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾ وَأَنتَ حِلٌّ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾ لَقَدْ

قسم میخورم باین شهر یعنی مکه مبارک و تو حلال خواهی شد باین شهر ف۱ و قسم میخورم بزاینده و بهر چه زاده است ف۳ هر آئینه

قسم میخورم باین شهر و برتو ممانعت نخواهد ماند دراین شهر و قسم بپدر و فرزندش هر آئینه

خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿٥﴾ يَقُولُ

آفریدیم آدمی را در مشقت ف۴ آیا گمان می کند آدمی که قادر نه شود بروے هیچکس می گوید

آفریدیم انسان را در مشقت آیا می پندارد که هرگز قدرت بروی نیابد هیچ کس می گوید

أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿٦﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾

خرج کردم مال تو برتو آیا مے پندارد که ندیده است او را هیچ کس آیا نیافریده ایم برائے او دو چشم را

خرج کردم مال بسیار آیا می پندارد که ندیده است او را هیچ کس آیا نیافریده ایم برای او دو چشم

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَا

و زبان را و دو لب را و دلالت کردیم او را بر دو راه ف۵ پس در نیامد گذرگاه سخت و چه چیز

و یک زبان و دو لب و نمودیم او را دو راه پس نگذشته است بر گذرگاه سخت و چه چیز

أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾ أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا

مطلع ساخت ترا که چیست گذرگاه سخت ف۶ خلاص کردن برده یا طعام دادن بروز گرسنگی یتیم

دانا کرد ترا که چیست گذرگاه سخت آزاد کردن رقبه یا طعام دادن در روز گرسنگی یتیم

ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا

صاحب قرابت را یا فقیر صاحب خاکساری را بعد از ان باشد از آنانکه ایمان آوردند و بایکدیگر وصیت کردند

صاحب قرابت را یا مسکین خاکسار را پس باشد از کسانیکه ایمان آورده اند و وصیت کردند

بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ

بشکیبائی و بایک دیگر وصیت کردند بشفقت بر خلق الله این جماعه ایشانند اهل نیک بختی و آنانکه

هم دیگر را بالصبر و وصیت کردند هم دیگر را به مهربانی ایشان اند صاحبان حظ بسیار و کسانیکه

كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

کافر شدند بآیات ما ایشانند اهل بدبختی بر ایشان آتشے گماشته شود از هر جهت گرد آورده شده

کافر شدند به آیات ما ایشان اند صاحبان شامت و نکبت بر ایشان است آتشی سرپوش کرده شده

سورة الشمس مكية — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وهي خمس عشرة آية

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا ﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا ﴿٣﴾ وَاللَّيْلِ

قسم بآفتاب و روشنی او و قسم بماه چون از پئے آفتاب در آید ف۱ و قسم بروز چون نمایان کند آفتاب را و قسم بشب

و قسم به آفتاب و روشنی آن و بماهتاب چون بیاید بدنبال آن و بروز چون روشن سازد آنرا و بشب

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بوجهے واقع شود که هیچکس خبر او بران قادر نیست والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی ترا قتال در مکه حلال خواهد شد ۱۲

ف۳ یعنی آدم و جمیع ذریت او ۱۲

ف۴ یعنی عادت آدمی ست که بقوت خود فخر کند و نه بیند که چه قدر ناتوانیها میکشد و نیز ببذل مال فخر کند و نمی داند که خدا او را می بیند که بغایت حقیر و بخیل ست ۱۲

ف۵ یعنی خیر و شر

ف۶ یعنی بحقیقت قوت آنست که این اعمال بجا آرد ۱۲

ف۱ یعنی لیلت چهاردهم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع یعنی خداوند جل مجده آنروز مجرمان را چنان عذاب شدید کند و چنان سخت در بند افگند که بدان گونه شدت از طرف احدے درباره هیچ مجرمی متصور نباشد. حضرت شاه عبدالعزیز صاحب مینویسند که درآن روز هیچکس مانند عذاب او تعالی عذاب نتواند نه آتش نه موکلین دوزخ نه مار و کژدم دوزخ زیرا این عذابها همه عذاب جسمانی است و عذاب الهی عذاب روحانی است که روح مجرم را در حسرت و ندامت دچار می کند و بدیهی است که آن را باین مناسبتی نیست و مانند قید او دیگری قید نتواند زیرا موکلین دوزخ اگرچه در گردن دوزخیان طوق انداخته و بزنجیرها محکم بسته بدوزخ می اندازند و منافذ دوزخ را از بالا سرپوش می گذارند اما نمی توانند که فکر و خیال...

ع ۳۰ ۱۴ — ع ۲۰ ۱۵

إِذَا يَغْشٰىهَا ﴿۴﴾ وَالسَّمَآءِ وَمَا بَنٰىهَا ﴿۵﴾ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحٰىهَا ﴿۶﴾ وَنَفْسٍ

چون بپوشاند آفتاب را و قسم بآسمان و بنا کردن خدا اورا و قسم بزمین هموار ساختن خدا اورا و قسم بنفس آدمی

چون بپوشاند اورا و به آسمان (و بذاتی) که چگونه بنا کرد آنرا و بزمین (و بذاتی) که چگونه هموار کرد آنرا و بنفس

وَمَا سَوّٰىهَا ﴿۷﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰىهَا ﴿۸﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكّٰىهَا ﴿۹﴾ وَ

و درست اندام نمودن خدا اورا پس قسم بالهام کردن خدا در دلش شناخت گناه او را و تقوی او را هر آئینه رستگار شد هر که پاک ساخت نفس را و

(و بذاتی) که چگونه درست اندام کرد اورا پس فهماند اورا بدکاری او و پرهیزگاریش را هر آئینه رستگار شد کسیکه پاک ساخت نفس را و

قَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰىهَا ﴿۱۰﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰىهَا ﴿۱۱﴾ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقٰىهَا ﴿۱۲﴾

هر آئینه زیان کاران شد هر که با سفل السافلین برد آنرا دروغ شمردند قوم ثمود بسبب سرکشی خود وقتیکه برخاست بدبخت ترین آن قوم

هر آئینه ناکام شد کسیکه در خاک آمیخته بگذاشت (پوشانید بلناه) تکذیب نمود ثمود بسرکشی خود وقتیکه قیام نمود بدبخت ترین آنها

فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰهَا ﴿۱۳﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا

پس گفت ایشانرا پیغامبر خدا بگذارید ماده شتریرا که خدا آفریده است و متعرض نشوید آب خوردن اورا پس دروغ شمردند پیغامبر را پس

پس گفت مرایشان را رسول خدا بگذارید شتر خدا و نوبت آب آنرا پس تکذیب کردند او را پس پی کردن آنرا

فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوّٰىهَا ﴿۱۴﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبٰهَا ﴿۱۵﴾

پس عقوبت فرود آورد بر ایشان پروردگار ایشان بسبب معصیت ایشان پس هموار کرد عقوبت را بر سر ایشان و خدا نمی ترسد

پس دارگون ساخت (عذاب فرستاد) بر ایشان پروردگار ایشان بسبب گناه ایشان پس بخاک یکسان کرد آنها را و نمی ترسد خدا از انجام هلاک آن

سُورَةُ اللَّيْلِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وَهِيَ إِحْدٰى وَعِشْرُوْنَ آيَةً

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشٰى ﴿۱﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلّٰى ﴿۲﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثٰى ﴿۳﴾

قسم بشب چون بپوشاند و قسم بروز چون ظاهر شود و قسم بذاتیکه آفرید نر و ماده را

قسم بشب چون بپوشاند و بروز چون روشن شوید و بذاتیکه آفرید نر و ماده را

إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ﴿۴﴾ فَأَمَّا مَنْ أَعْطٰى وَاتَّقٰى ﴿۵﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى ﴿۶﴾

که هر آئینه سعی شما مختلف ست پس اما هر که عطا کرد و پرهیزگاری نمود و باور داشت ملت نیک را

هر آئینه کوشش های تان گوناگون است پس اما کسیکه عطا کرد و ترسید و تصدیق نمود سخن نیکو را

فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰى ﴿۷﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰى ﴿۸﴾ وَكَذَّبَ

پس توفیق دهیم اورا برای رسیدن بسرای آسایش و اما هر که بخل کرد و خود را بی نیاز شمرد و بدروغ نسبت کرد

پس آهسته آهسته برسانیم اورا در آسانی و اما کسیکه بخل کرد و خود را بی پروا شمرد و تکذیب نمود

بِالْحُسْنٰى ﴿۹﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰى ﴿۱۰﴾ وَمَا يُغْنِيْ عَنْهُ مَالُهٗ إِذَا تَرَدّٰى ﴿۱۱﴾

ملت نیک را پس توفیق دهیم اورا برای رسیدن بسرای دشواری و هیچ دفع نکند از وی مال او وقتیکه نگونسار افتد

سخن نیکو را پس آهسته آهسته برسانیم اورا در سختی و کار نیاید باو مالش چون او در گور شود

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰى ﴿۱۲﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُوْلٰى ﴿۱۳﴾ فَأَنْذَرْتُكُمْ

هر آئینه بر ما لازم ست راه نمودن او و هر آئینه برای ماست آنجهان و این جهان پس ترسانیدم شما را

هر آئینه بر ماست رهنمائی و هر آئینه در تصرف ماست آخرت و دنیا پس ترسانیدم شما را

نَارًا تَلَظّٰى ﴿۱۴﴾ لَا يَصْلٰىهَا إِلَّا الْأَشْقَى ﴿۱۵﴾ الَّذِيْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿۱۶﴾ وَ

از آتشی که شعله میزند در نیاید بآن آتش مگر بدبخت ترین مردم آنکه دروغ شمرد و روگردان شد و

از آتشی که شعله میزند نمی درآید در آن مگر بدبخت ترین مردم آنکه تکذیب نمود و روی گردانید و

سَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ﴿۱۷﴾ الَّذِيْ يُؤْتِيْ مَالَهٗ يَتَزَكّٰى ﴿۱۸﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهٗ

یکسو داشته خواهد شد از آن آتش پرهیزگارترین مردم آنکه میدهد مال خود را تا پاک نفس گردد و نیست هیچ کس را نزد او

دور داشته شود از آن پرهیزگار آنکه میدهد مال خود را که پاک گردد و نباشد هیچ کس را نزد او

فتح الرحمن

ف یعنی بهم رسانید

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۵۹۶ ـ زیرا اگر افکار و خیال آزاد باشد باز هم در عین عذاب یکنوع تخفیف روی میدهد چنانکه در قید جسمانی اگر دست و پای بسته هم باشد بسبب جولان فکر بهر طرف فی الجمله تسکین حاصل میگردد بر عکس آنکه خدای قهار فکرش را نیز قید کرده و چنان بیجان خودش گرفتار ساخته که فکرش نیز جز کلفت بند دیگر چیزی را اندیشه نتواند ظاهر است که قید فکری هزار بار از قید جسمی سخت تر است از ینجاست که دیوانگان سودائی را اگرچه در باغ های وسیع و صحرا های فراخ هم برند بسبب غلبهٔ اوهام و فتور حواس گلستان در نظر زندان می آید ع ۵ یعنی اول بذریعهٔ عقل و رهبری فطرت نیک و بد را بصورت اجمال باو فهماند بعد از آن بواسطهٔ تبلیغ انبیاء و رسل بطور مفصل نهایت واضح ساخت که این راه بد و این راه نیکی است باز در دل جهان نیکی برای بدی و میلان برای بدی نهاد و خالق این هر دو میلان نیز حضرت او ست و بواسطهٔ القای نیکی فرشته را ساخت و از بدی شیطان را

سپس آن رجحان و میلان باراده و اختیار بنده بمرتبهٔ عزم رسیده ذریعه صدور فعلی می گردد که خالق آن فعل خدای تعالی و کاسب آن بنده است و سلسله مکافات و مجازات ...

مِنْ نِّعْمَةٍ تُجْزٰٓى ﴿۱۹﴾ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰى ﴿۲۰﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿۲۱﴾

نعمتے کہ جزا دادہ شود — لیکن میدہد بطلب رضائے پروردگار خود — و ہر آئینہ خوشنود خواہد شد

نعمتی کہ مکافات دادہ شود — مگر برای طلب خوشنودی پروردگار خویش کہ از ہمہ بلند است — و ہر آئینہ خوشنود خواہد شد

سُوْرَةُ الضُّحٰى مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بنام خدائے بخشایندہ مہربان ف۱

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

وَالضُّحٰى ﴿۱﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى ﴿۲﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ﴿۳﴾ وَ

قسم بوقت چاشت — و قسم بشب چوں بپوشد — فرو نگذاشت ترا پروردگار تو و دشمن نداشت — و

قسم بہ چاشتگاہ — و بہ شب چون بپوشد — نہ فرو گذاشت ترا پروردگار تو و نہ بیزار شد — و

لَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى ﴿۴﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيْكَ رَبُّكَ

ہر آئینہ آخرت بہتر خواہد بود ترا از دنیا — والبتہ نعمت خواہد داد ترا پروردگار تو

ہر آئینہ (آخرت) انجام بہتر است ترا از (دنیا) آغاز — و بعد از ان عطا خواہد نمود ترا آفریدگار تو

فَتَرْضٰى ﴿۵﴾ اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيْمًا فَاٰوٰى ﴿۶﴾ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدٰى ﴿۷﴾

پس خوشنود خواہی شد — آیا نیافت ترا یتیم پس جائے داد — و یافت ترا راہ گم کردہ ف۲ پس راہ نمود

پس تو خوشنود شوی — آیا نیافت ترا یتیم پس جا داد — و یافت ترا راہ گم کردہ پس راہ نمود ف۵

وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغْنٰى ﴿۸﴾ فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿۹﴾ وَاَمَّا

و یافت ترا تنگدست — پس توانگر ساخت — اما یتیم را — پس ستم مکن — و اما

و یافت ترا درویش پس توانگر ساخت — پس اما یتیم را — قہر مکن — و اما

السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿۱۰﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿۱۱﴾

سائل را پس بانگ مزن — و اما بہ نعمت پروردگار خود — پس خبر دہ

سائل را زجر مکن — و اما احسان پروردگار خود را — بیان کن

سُوْرَةُ الْاِنْشِرَاحِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — وَهِيَ ثَمَانُ اٰيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿۱﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ﴿۲﴾ الَّذِيْٓ

آیا کشادہ نکردہ ایم برائے تو سینہ ترا — و دور کردیم از تو بار ترا — آن بار کہ

آیا نکشودیم (برای تو) سینہ ات را — و فرود آوردیم از تو بار ترا — کہ

اَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿۳﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿۴﴾ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿۵﴾

گران کردہ بود پشت ترا — و بلند ساختیم برائے تو ثنائے ترا — پس زیرا کہ ہر آئینہ متصل دشواری آسانی ست

خم کردہ بود پشت ترا — و رفعت دادیم ذکر ترا — پس ہر آئینہ با دشواری آسانی است

اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿۶﴾ فَاِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ﴿۷﴾ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿۸﴾

البتہ متصل دشواری آسانی ست — پس وقتیکہ از کار و بار فارغ شوی در عبادت خدا محنت کش — و بسوئے پروردگار خود تضرع نما

ہر آئینہ با دشواری آسانی است — پس ہرگاہ فارغ شدی پس زحمت بکش — و بسوی پروردگار خود دل بستہ کن (رغبت کن)

سُوْرَةُ التِّيْنِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — وَهِيَ ثَمَانُ اٰيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ ﴿۱﴾ وَطُوْرِ سِيْنِيْنَ ﴿۲﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِيْنِ ﴿۳﴾

قسم بانجیر و زیتون — و قسم بطور سینا — و قسم باین شہر با امن یعنی مکہ

قسم بانجیر و زیتون — و بطور سینا — و این شہر کہ جای امن و امان است (با امن)

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید کہ چند روز وحی نیامدہ بود کفار گفتند و دعہ و قلاہ خدائے تعالیٰ برائے تسلی این سورہ فرود آورد ۱۲

ف۲ یعنی شریعت نمیدانستی تو واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون پیغمبر بہ سن جوانی رسید از آئین شرک و اوضاع ناپسندیدۂ قریش سخت بیزار بود، جذبۂ عبادت خدای یگانہ در دل او مستولی، و آتش عشق الٰہی در کانون سینہ او مشتعل بود، سرچشمۂ استعداد کامل وصول الی اللہ و ہدایت خلق اللہ (کہ در نفس قدسی او افزون تر از تمام کائنات بودیعت نہادہ بودند) بجوش آمدہ بود اما در ظاہر کدام راہ روشن و دستور العمل مفصل موجود نبود تا قلب وی را (کہ از عرش و کرسی فراخ بود) مطمئن و آرام سے ساخت لہذا این جذبۂ طلب و تاثرۂ محبت حضرت او را بیقرار و سرگردان میداشت، بہ غار ہا و کوہ ہا میرفت و بذکر پروردگار مشغول می شد و بہ محبوب حقیقی مناجات می کرد تا بالآخر خداوند جبرئیل را فرستاد و پیغام خود را در غار حرا بدو ابلاغ کرد و راہ مفصل اصول و اصلاح خلق اللہ ابوی نمود و دین حق را نازل گردانید، و ما کنت تدری ما الکتاب ولا الایمان ولکن جعلناہ نورا نہدی بہ من نشاء

ع ۲۱ / ۱۷ — ع ۱۱ / ۱۸ — ع ۸ / ۱۹

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ④ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ

هر آئینه آفریدیم آدمی را در نیکوترین صورتے پس گردانیدیم آنرا فرود تر از

هر آئینه آفریدیم آدمی را در نیکوترین اندازهٔ (صورتی) پس افگندیم اورا فروتر از همه

سَافِلِينَ ⑤ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ

همه فروماندگان ف۱ مگر آنانکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند پس ایشانراست اجر غیر

همه فروماندگان مگر آنانکه یقین کردند و کردند کارهای شایسته پس ایشانراست ثوابی نا

مَمْنُونٍ ⑥ فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ⑦ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ⑧

نهایت پس اے آدمی چه چیز حمل میکند ترا بعد این همه پند بر دروغ شمردن در باب جزائے اعمال ف۲ آیا نیست خدا حکم کننده ترین حاکمان

متناهی پس چه چیز وادار کرد ترا به تکذیب بعد ازین بروز جزا آیا نیست الله حاکم ترین حاکمان

سُورَةُ الْعَلَقِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ آيَةً

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ① خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ② اقْرَأْ وَ

بخوان به برکت نام پروردگار خود کہ آفرید کارست آفرید آدمی را از خون پارہ بسته بخوان و

بخوان بنام رب خویش آنکه خالق همه چیز است آفرید انسان را از خون بسته بخوان و

رَبُّكَ الْأَكْرَمُ ③ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ④ عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ⑤ كَلَّا إِنَّ

پروردگار تو بزرگوار ترست آنکه علم آموخت بدستیاری قلم آموخت آدمی را آنچه نمیدانست ف۳ حقا هر آئینه

رب تو بسیار کریم است آنکه علم آموخت انسان را بواسطه قلم آموخت انسان را آنچه نمیدانست نه چنان است هر آئینه

الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ ⑥ أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ ⑦ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ⑧ أَرَأَيْتَ

آدمی از حد میگذرد وقتیکه بے نیاز بیند خود را توانگر شده هر آئینه بسوئے پروردگار تست رجوع آیا دیدی

انسان سرکشی می کند باینکه ببیند خود را بی پروا بیشک بسوی رب تو بازگشتن است آیا دیدی

الَّذِي يَنْهَىٰ ⑨ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ⑩ أَرَأَيْتَ إِن كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ⑪ أَوْ أَمَرَ

شخصے که منع می کند بنده را چون نماز گذارد آیا دیدی که چه میشد اگر براه راست بودے یا به پرهیزگاری

آنرا که منع می کند بنده را چون نماز گذارد آیا دیدی این را اگر بر راه راست می بود یا امر به پرهیزگاری

بِالتَّقْوَىٰ ⑫ أَرَأَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ⑬ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ⑭ كَلَّا

فرمودے آیا دیدی که چه میشد اگر دروغ شمرد و روگردان گشت آیا ندانست این روگرداننده که خدا می بیند ف۴ نے نے

می نمود ببین این سرکش را اگر تکذیب کرد و روگردانید آیا ندانست این را که هر آئینه خدای می بیند نی نی

لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ⑮ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ⑯ فَلْيَدْعُ

اگر باز نخواهد ایستاد خواهیم کشید او را بموئے پیشانی بآن موئے پیشانی دروغ زن خطاکار پس باید که فریاد کند

اگر باز نه ایستد ما خواهیم کشید او را بموی پیشانی موی پیشانی دروغگوئے خطاکار پس بخواهد

نَادِيَهُ ⑰ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ⑱ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِب ⑲

اهل مجلس خود را ما نیز خواهیم طلبید پیادہ ہا را ف۵ نے نے فرمان او قبول مکن و نماز گذار و قرب خدا طلب نما

اهل مجلس خود را ما هم می طلبیم پیاده های سیاست نشده را (ملایک را) نی نی حرفش را قبول مکن سجده کن و قریب شو

سُورَةُ الْقَدْرِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ① وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ②

هر آئینه ما فرود آوردیم قرآن را در شب قدر ف۶ و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست شب قدر

هر آئینه ما فرو فرستادیم قرآن را در شب قدر و چه داناند ترا که چیست شب قدر

(اقرأ) پیغمبر نیز مکرر میگفت ما انا بقاری در مرتبه سوم سخت تر در بغل فشرد گفت اقرأ باسم ربک الخ یعنی بخوان به عون و یاری نام پروردگار خویش تحقا سدید پروردگار

فتح الرحمن

ف۱ یعنی وقتیکه کافر شد فطرت سلیمه را ضائع ساخت ۱۲۔ ف۲ و شاید که معنے آیت چنین باشد پس چه چیز باعث تکذیب تو میشود یا محمد در مقدمه جزاء اعمال بعد این همه پند ۱۲ ف۳ مترجم گوید اقرأ باسم ربک تا مالم یعلم اول چیزیست که بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم نازل شد و معنی اقرأ اینجاست برائے وحی قرآن و تلاوت آن ۱۲ ف۴ یعنی باید دانست که عاقبت اهتداء و هدایت بهشت ست و عاقبت ضلال و اضلال دوزخ ست پس این مدعا را ابلغ از بلاغت ادا کرده شد ۱۲ ف۵ یعنی فرشتگان سخت عقوبت کننده را ف۶ یعنی یک دفعه از لوح محفوظ با آسمان دنیا ۱۲

تفسیر عثمانی

ف از "اقرأ" تا "مالم یعلم" این پنج آیت در صدور نهایت قرآن کریم بیشتر نزول یافت حضرت نبوی در غار حرا بعبادت پروردگار یگانه مشغول بود که ناگهان جبرئیل وحی آورد و گفت اقرأ (بخوان) حضرت پیغمبر فرمودند "ما انا بقاری" "من خواننده نیستم" جبرئیل حضرت وی را در کنار گرفته چند بار فشرد و مکرر گفت

ع ۱ — ۲۰ — ع ۱۹

لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۙ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۝٣ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ

شب قدر بهتر ست از هزار ماه فرود مے آیند فرشتگان و روح

شب قدر بهتر است از هزار ماه فرود می آیند فرشتگان و روح

فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم ۚ مِّن كُلِّ أَمْرٍ ۝٤ سَلٰمٌ ۛ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝٥ ع

دران شب بفرمان پروردگار خویش برائے سرانجام کردن هر کارے آن شب تا وقت طلوع فجر محض سلامتی ست

دران بحکم رب ایشان از برای هر کار ۵ مامون سلامت است آن شب تا طلوع صبح

سورة البيّنة مدنيّة ۔ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ۔ وهي ثمان آيات

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ

نبودند کافران ف از اهل کتاب و مشرکان جدا شونده یعنے از آئین خود

نبودند آنانکه کفر را اختیار کردند از اهل کتاب و مشرکان باز ایستادگان

حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝١ رَسُولٌ مِّنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۝٢

تا وقتیکه بیاید بایشان حجت ظاهر ف۲ که پیغمبر ست از جانب خدا میخواند صحیفهاے پاک یعنی سور قرآن

تا آنکه بیاید ایشانرا حجتی آشکارا رسول از جانب خداوند که میخواند صحیفه های پاک را ع۵

فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ۝٣ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتٰبَ إِلَّا مِنۢ

دران صحیفها احکامیست راست درست و متفرق نشدند اهل کتاب ف۳ مگر

دران صحیفه ها احکامی است راست و محکم و پراکنده نشدند اهل کتاب مگر

بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝٤ وَمَآ أُمِرُوٓا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ

بعد از آنکه آمد بایشان حجت ظاهر و فرموده نشد ایشانرا مگر آنکه عبادت کنند خدائے را خالص ساخته

بعد از انکه آمد ایشان را حجتی روشن و مامور نشدند مگر آنکه بپرستند خداوند را خالص

لَهُ الدِّينَ ۙ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ ۚ وَذٰلِكَ دِينُ

برائے او پرستش را متدین بدین ابراهیم شده و بر پا دارند نماز را و بدهند زکوة را و این ست احکام ملت

برای او بندگی را به راه ابراهیم و بر پا دارند نماز را و بدهند زکوة را و این است طریق مردمان

الْقَيِّمَةِ ۝٥ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي

درست هر آئینه آنانکه کافر شدند از اهل کتاب و مشرکان در

محکم (ملت مستقیم) هر آئینه آنانکه کافر شدند از اهل کتاب و مشرکان در

نَارِ جَهَنَّمَ خٰلِدِينَ فِيهَآ ۚ أُولٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۝٦ إِنَّ الَّذِينَ

آتش دوزخ باشند جاویدان آنجا آنجماعه ایشانند بدترین خلق هر آئینه آنانکه

آتش دوزخ باشند جاویدان در انجا ایشانند بدترین خلق هر آئینه آنانکه

اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۙ أُولٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۝٧ جَزَآؤُهُمْ عِندَ

ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند آنجماعه ایشانند بهترین خلق جزائے ایشان نزدیک

ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند ایشانند بهترین خلق جزای شان نزد

رَبِّهِمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ

پروردگار ایشان بوستانهائے همیشه باشیدنست میرود زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه

پروردگارشان بوستانها باشد برای سکونت ابدی روان باشد زیر درختان آن جوی ها جاویدان باشند دران همیشه

رَّضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۝٨ ع

خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان از خدا این وعده کسے راست که بترسد از پروردگار خود

خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان (از خدا) این وعده است مر کسی را که میترسد از پروردگار خود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے حال ایشان مقتضی ارسال رسول و انزال کتاب بود ازین جهت رسول فرستادیم و قرآن فرود آوردیم ۱۲

ف۲ یعنی ایشانرا تکلیف نکردیم بترک ادیان خویش مگر بعد اقامت حجت ظاهر ۱۲

ف۳ یعنے بعض مقبول شدند و بعض مردود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنے کارهائیکه دراین سال برائے انتظام عالم مقدر اند فرشتگان برای تعین و نفاذ آن فرود می آیند کما مر فی سورة الدخان ، یا از (من کل امر) مراد امر خیر است یعنی هر نوع امور خیریه را با خود گرفته از آسمان فرود می آرند والله اعلم ع۶ قبل از بعثت با سعادت آنحضرت ارباب ادیان متغیر بودند و پیروان هر کیش بر پندار نشته غلط خویش مغرور و معتمد اوضاع آن عصر متقاضی بود که بنیاد خرافات متزلزل گردد و مردمان از وادی ضلالت بسر منزل هدایت برسند واین امر خطیر بعدالت سلاطین و دانش حکما و هدایت اولیاء میسر نمی گردید مگر به نیروی ارشاد پیغمبر عظیم الشان و مصلح کبیری که با کتاب آسمانی مبعوث شود و دین حقیقی او در اندک زمان ممالک متعدد جهان را بفروغ ایمان روشن سازد ، با عزم راسخ و همت عالی و تعلیمات آسمانی ..

سورة الزلزال مدنية | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وهی ثمان اٰيات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿۱﴾ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ﴿۲﴾ وَقَالَ

وقتیکہ جنبانیدہ شود زمین را بان جنبش خودش و بیرون آورد زمین بارہائے خودش را و گوید

وقتیکہ جنبانیدہ شود زمین بجنبانیدن سختش و بیرون آورد زمین بارہای خودرا و گوید

الْاِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿۳﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ﴿۴﴾ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا ﴿۵﴾

انسان چہ حالست زمین را آنروز تقریر کند زمین قصہ ہائے خودرا بسبب آنکہ پروردگار تو حکم فرستادہ است بسوئے زمین

انسان چہ حالست آنرا دران روز بیان کند زمین خبرہای خودرا بسبب آنکہ پروردگار تو حکم فرستادہ است بزمین

يَوْمَئِذٍ يَّصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا ۙ لِّيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ﴿۶﴾ فَمَنْ يَّعْمَلْ

آنروز کہ باز گردند مردمان براحوال مختلف ف۲ تا نمودہ شود بایشان جزائے اعمال ایشان پس ہر کہ کردہ باشد

آن روز باز گردند مردمان گروہ گروہ تا نمودہ شود بایشان (جزای) کردارشان پس کسیکہ کردہ باشد

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَّرَهٗ ﴿۷﴾ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَّرَهٗ ﴿۸﴾

ہم سنگ یک ذرہ عمل نیک بہ بیند آنرا و ہر کہ کردہ باشد ہم سنگ یک ذرہ عمل بد بہ بیند آنرا

بقدر یک ذرہ نیکی ببیند آن را و کسیکہ کردہ باشد بقدر یک ذرہ بدی ببیند آنرا

سورة العٰدیٰت مکیة | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وهی احدی عشرة اٰية

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

وَالْعٰدِيٰتِ ضَبْحًا ﴿۱﴾ فَالْمُوْرِيٰتِ قَدْحًا ﴿۲﴾ فَالْمُغِيْرٰتِ صُبْحًا ﴿۳﴾

قسم باسپان تیز دوندہ بوقتیکہ از دم پر شوند پس قسم باسپان آتش برآرندہ بآنکہ بنعل خود سنگ را بزنند پس قسم باسپان غارت کنندہ چون در وقت صبح در آیند

قسم باسپان دوندہ نفس زنان پس قسم باسپان آتش برآورندہ از نعل پس قسم بہ غارت کنندہ ہنگام صبح

فَاَثَرْنَ بِهٖ نَقْعًا ﴿۴﴾ فَوَسَطْنَ بِهٖ جَمْعًا ﴿۵﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ

پس برانگیزند باوقت غبار را ف۳ پس در آیند باوقت درمیان جماعتے ف۴ ہر آئینہ آدمی

پس برانگیختند بہ آن غبار پس در آمدند در انوقت درمیان سپاہ ہر آئینہ آدمی

لِرَبِّهٖ لَكَنُوْدٌ ﴿۶﴾ وَاِنَّهٗ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَهِيْدٌ ﴿۷﴾ وَاِنَّهٗ لِحُبِّ

بہ نسبت پروردگار خود ناشکر گزار ست و ہر آئینہ آدمی بر ناسپاسی خود مطلع ست و ہر آئینہ آدمی در دوست داشتن

برب خود ناسپاس است ف۵ و ہر آئینہ آدمی برین ناسپاسی بینندہ است و ہر آئینہ آدمی بہ دوستی

الْخَيْرِ لَشَدِيْدٌ ﴿۸﴾ اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِى الْقُبُوْرِ ﴿۹﴾

مال مبالغہ کنندہ است آیا پس نمیداند کہ چون برانگیختہ شود ہر آنچہ در گورہا باشد

مال سخت است آیا نمیداند وقتیکہ برانگیختہ شود آنچہ در قبرہاست

وَحُصِّلَ مَا فِى الصُّدُوْرِ ﴿۱۰﴾ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيْرٌ ﴿۱۱﴾

و ظاہر ساختہ شود ہر آنچہ در سینہا باشد ہر آئینہ پروردگار ایشان باحوال ایشان آنروز خبردار ست

و ظاہر کردہ شود آنچہ در سینہ ہاست ہر آئینہ رب ایشان بایشان دران روز آگاہ است

سورة القارعة مکیة | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وهی احدی عشرة اٰية

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اَلْقَارِعَةُ ﴿۱﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۲﴾ وَمَا اَدْرٰىكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۳﴾ يَوْمَ

قیامت چیست آن قیامت و چہ چیز مطلع ساخت ترا کہ چیست آن قیامت قیامت متحقق شود در دیکہ

سخت کوبندہ چیست آن سخت کوبندہ و چہ چیز داناند ترا کہ چیست آن سخت کوبندہ روزیکہ

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے گنجہا ۱۲، ف۲ یعنے از جائے حساب ۱۲ ف۳ یعنی بسبب دویدن ۱۲- ف۴ یعنی از اعدا مترجم گوید این قسم اشارت ست بآنکہ جہاد مشروع خواہد شد و در رضائے الہی باسپان غازیان متعلق خواہد شد واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی فداکاری و جان نثاری سواران مجاہد را در راہ الہی واضح می سازد کہ بندگان وفادار و سپاس گذار چنین اند. کسی اگر در راہ خدا از صرف قوائی کہ خدا باو ارزانی داشتہ خودداری می کند نہایت ناشکر و نالایق است اگر دقت شود اسپ ہا بزبان حال می گویند کسی کہ از خوان احسان مالک خود استفادہ می کند و از انعام بے شمارش تمتع می برد و از فرمایش سر مے پیچید از بہایم ذلیل تر و فرومایہ تر است اسپ خوب کہ از نعمت مالک خود چند رشتہ کاہ و مقداری جو بیشتر بہرہ ندارد در وفای مالک خود سر میدہد ہر جانبی کہ سوار اشارہ می کند میدود. میرود می جہد غبار می انگیزد در جنگ ہائی دست بدست دلیرانہ داخل میشود. در باران گلولہ و مقابل شمشیر و سنان مقابلہ میکند و سینہ اسپر می

ساز و لبسا وقات مشاہدہ شدہ کہ اسپ وفادار برای نجاۃ خود خودرا بخطر می اندازد. انسان در این واقعہ از سبب پند گیرد و بداند کہ او نیز مالک منعمی دارد و در راہ وفای او لیفدای...

ع ۸ / ۲۴ — ع ۱۱ / ۲۵

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ

باشند مردمان مانند پروانه هائے پراگنده ساخته و باشند کوه‌ها

باشند مردم مانند پروانه های پراگنده و باشد کوه‌ها

كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي

مانند پشم رنگین محلوج نموده پس اما هر که گران شد پلهائے حسنات او پس آن شخص در

مانند پشم رنگین نداف شده پس اما کسیکه گران شد وزن هائے اعمال او پس او در

عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُ

گزران پسندیده باشد و اما هر که سبک شد پلهائے او پس جائے ماندن آن شخص

زندگانی پسندیده باشد و اما کسیکه سبک شد وزن های اعمال او پس جای او

هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

هاویه باشد و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست هاویه آتشے ست جوشنده

هاویه است و چه چیز دانا ند ترا که چیست آن آتشی است نهایت سوزان

سُورَةُ التَّكَاثُرِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | وَهِيَ ثَمَانُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا

غافل کرد شمارا از یک دیگر بسیار طلبی مال تا وقتیکه رسیدید بگورستانها حقا که خواهید دانست باز می گوئیم حقا که

غافل کرد شمارا حرص افزونی تا آنکه دیدید قبرها را نی نی خواهید دانست پس نی نی

سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾

خواهید دانست حقا که اگر بدانید حقیقت کار را بعلم یقین غافل نمی شدید البته خواهید دید دوزخ را

خواهید دانست نی نی اگر دانید به علم یقین هر آئینه می بینید دوزخ را

ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

باز البته خواهید دید دوزخ را دیدن ظاهر بے شبه باز البته سوال کرده خواهید شد آنروز از نعمت ول

پس هر آئینه می بینید آنرا بچشم یقین پس هر آئینه پرسیده خواهید شد دران روز از نعمت ها

سُورَةُ الْعَصْرِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | وَهِيَ ثَلَاثُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

و قسم بزمان که هر آئینه آدمی در زیان ست مگر آنانکه ایمان آوردند و عملهائے

قسم است به عصر هر آئینه انسان در زیان است مگر آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهائے

الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

شایسته کردند و یکدیگر را وصیت کردند بدین درست و یکدیگر را وصیت کردند بشکیبائے

نیکو و تاکید نمودند یکدیگر را بدین حق و تاکید کردند یک دیگر را به صبر ع ۵

سُورَةُ الْهُمَزَةِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | وَهِيَ تِسْعُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ ﴿١﴾ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾

وائے هر عیب کننده غیبت گوینده را آنکه فراهم آورد مال را و نگاه داشت آنرا

وای بر هر طعنه زننده عیب جو آنکه گرد آورد مال را و شمرد آنرا

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی مدفون شدید۲

ف ۲ یعنی در مقابله آن شکر کردید یا کفران ورزیدید ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ یعنی برای اینکه انسان از خساره ایمن گردد چار چیز لازم است اول ایمان آوردن بخدا و رسول و بوعده هائے الهی خواه بدنیا تعلق داشته باشد خواه به آخرت دوم - اثر این یقین محدود بدل و دماغ نباشد بلکه از جوارح هم باید نمایان گردد و حیات عملی را آئینه ایمان قلبی سازد - سوم تنها بر صلاح و فلاح خود قناعت نکرده مفاد اجتماعی قوم و ملت را هم در نظر داشته باشد و چون دو مسلمان یکجا شوند یکدیگر را بقول و فعل خود در دین حق و در هر معامله باختیار نمودن صداقت تاکید نمایند - چهارم به یکدیگر وصیت و نصیحت کنند که در راه حق و اصلاح (افراد و ملل) متحمل هر گونه سختی ها و امور خلاف طبع گردیده بصبر و استقامت تحمل نمایند و از راه نیکی باز نگشتند پس خوش قسمتانے که خود را باین اوصاف چارگانه آراسته و کامل می سازند و باز بتکمیل بنی نوع می پردازند نام نیکوے این ها در صفحهٔ دهر جاویدی ماند و آثار خیری که می گذارند و خواهند ماند باقیات الصالحات است که تا قیامت اجر آن بر دیوان شان افزوده می

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ۝٣ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ۝٤ وَمَا

می پندارد که مال او زندگی جاوید دہدش نے نے البتہ انداختہ خواہد شد بہ حطمہ و چہ چیز

می پندارد که مال او را جاوید خواہد ساخت نی نی ہر آئینہ افگندہ می شود او در حطمہ و چہ چیز

أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ۝٥ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ۝٦ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى

مطلع ساخت ترا کہ چیست حطمہ آتش خدا افروختہ شدہ کہ غالب شود بر

دانا ند ترا کہ چیست حطمہ آتشی است افروختہ الٰہی آنکہ غلبہ می کند بر

الْأَفْئِدَةِ ۝٧ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ۝٨ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ۝٩

دلہا ہر آئینہ آن آتش بر ایشان گماشتہ شدہ است بوستانہائے دراز در آوردہ شدہ است

دلہا ہر آئینہ آتش بر ایشان از ہر سو بستہ شدہ در ستونہائے دراز

سُورَةُ الْفِيلِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائے کہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝١ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ

ف آیا ندیدی چگونہ معاملہ کرد پروردگار تو با اہل فیل آیا نساخت بد اندیشی ایشان را

آیا ندیدی چہ کرد رب تو باصحاب فیل آیا نگردانید مکر شان را

فِي تَضْلِيلٍ ۝٢ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝٣ تَرْمِيهِمْ

در بے فائدگی و فرستاد بر ایشان جانوران فوج فوج مے انداخت بسوئے ایشان

در (غلط) بے حاصلی و فرستاد بر ایشان پرندگان فوج فوج می افگندند بر ایشان

بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ۝٤ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ۝٥

سنگریزہا از سنگ گل پس ساخت ایشانرا مانند آخر و باقی ماندہ بعد از خوردن دواب

سنگ ہا از گل پختہ پس گردانید ایشان را مانند کاہی خوردہ شدہ

سُورَةُ قُرَيْشٍ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ أَرْبَعُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائے کہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ۝١ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۝٢

برائے شکر الفت دادن قریش یعنے الفت دادن ایشان بہ سفر زمستان و تابستان

از جہت الفت قریش الفت شان بہ رحلت زمستان و تابستان

فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ۝٣ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ

پس باید کہ عبادت کنند پروردگار این خانہ را آنکہ طعام داد ایشان را از بہر آنکہ گرسنہ بودند

پس باید بپرستند رب این خانہ را آن پروردگار کہ طعام داد ایشانرا در گرسنگی

وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۝٤

وامن داد ایشان را از بہر آنکہ ترسان بودند

و ایمن ساخت ایشانرا در حال ترس ع

سُورَةُ الْمَاعُونِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ سَبْعُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ۝١ فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ

آیا دیدی آن شخص را کہ دروغ مے شمرد جزائے اعمال را پس آن شخص مرد یست کہ بابانت میراند

آیا تو دیدی آنرا کہ دروغ می شمرد روز جزا را پس آن کسیست

فتح الرحمن

ف مترجم گوید ابرہہ بادشاہ یمن عزم ہدم کعبہ کرد و فیلان بسیار و لشکر بے شمار بہم آورد چون نزدیک کعبہ رسید خدا تعالے ابابیل را حکم فرمود تا ہلاک کنند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

۲۹ در کعبۂ مکرمہ زراعت بدرستی نمی شود ازین رو قریش زمستان بہ یمن میرفت کہ مملکت گرم سیر است و تابستان بشام کہ شاداب و سرسبز است و در ہر دیار کہ میرفتند مردم در آنہا بدیدۂ احترام مے نگریستند و آنہا را مجاور حرم و خادم بیت اللہ مے دانستند و بجان و مال آنہا تعرض نمی کردند از بجہت نفع فراوان بر مے داشتند و چون بخانہ ہا برمی گشتند ازین منافع اندوختہ با امن و آسودگی استفادہ میگردند و افادہ مے نمودند۔ با اینکہ در اطراف کعبہ مردمان دزدی میکردند و راہ مے زدند و بازار یغما و چپاول گرم بود لیکن ہیچکس بپاس احترام کعبہ بقریش دست دراز نمی کرد۔ لہذا خداوند درین آیات انعام خود را ذکر می کند کہ میفرماید خداوند این خانہ کہ بطفیل خانہ خویش بشما روزی داد نعمت

در اسالکش ارزانی فرمود، از ہجوم اصحاب فیل حراست کرد چرا ہوی عبادت نمی کنید و بہ پیغمبر محبوب او ایذا میرسانید این ہمہ جز نہایت کفران نعمت و فراموشے ...

احسان چیزی دیگر نیست اگر از ادراک این حقائق ناصر عاجز بیاور اداراک این حقیقت عار دارد شتر شخص ظاہر است ۱۲۔

الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ

یتیم را در غبت نمیدہد بر طعام دادن فقیر پس وائے

یتیم را و تحریص نمی کند بر طعام دادن محتاج پس خرابی (وای)

لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾

آن نمازگزاران را کہ ایشان از نماز خود غفلت سے ورزند

آن نماز گذاران را کہ ایشان از نماز خویش غافلند

الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

آنانکہ ایشان ریا مے کنند و عاریت نمیدہند ماعون را ف

آنانکہ ریا می کنند و نمی دہند ماعون را

سورۃ الکوثر مکیۃ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وھی ثلث آیات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾

یا محمد ہر آئینہ ما عطا کردیم ترا کوثر ف۲ پس نماز گزار برائے پروردگار خود و شتر را نحر کن

ہر آئینہ ما دادیم ترا کوثر ف۵ پس نماز گذار برای رب خود و قربانی کن

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

ہر آئینہ دشمن تو ہمانست دم بریدہ

ہر آئینہ دشمن تو ہمان است دم بریدہ

سورۃ الکافرون مکیۃ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وھی ست آیات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾

بگو اے کافران پرستش نے کنم آنچہ شما مے پرستید

بگو ای کافران نمی پرستم آنچہ را شما می پرستید

وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ

و نہ شما پرستش مے کنید آنچہ من می پرستم و نہ من پرستش خواہم کرد

و نہ شما می پرستید آنرا کہ من می پرستم و نہ من می پرستم

مَّا عَبَدتُّمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾

آنچہ شما پرستیدید و نہ شما پرستش خواہید کرد آنچہ من مے پرستم

آنچہ را شما می پرستید و نہ شما می پرستید آنچہ را من می پرستم

سورۃ النصر مدنیۃ — لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾ — وھی ثلث آیات

شمارا دین شما است و مرا دین منست

شمار است دین شما و مرا است دین من

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ

و قتیکہ بیاید نصرت خدا و بظہور آید فتح و بہ بینی مردمان را داخل میشوند

چون بیاید مدد خدا و فیروزی و ببینی مردم را کہ در آیند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی سوزن و دیگ و پیالہ و دلو و مانند آن مترجم گوید نصف این سورہ تصویر حال کافر است و نصف تصویر حال منافق واللہ اعلم ۱۲-

ف۲ کوثر نام حوضے ست کہ در آخرت خواہد بود امت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از آن خواہند آشامید ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ کوثر ترجمہ خیر کثیر است (یعنی نکوئی و بہتری زیاد) مراجب بحر المحیط بیست وشش قول ذکر کردہ و نتیجہ این قول را ترجیح دادہ کہ این کلمہ بر ہمہ انواع نعمت ہائے دینی و دنیوی حسی و معنوی شامل است کہ خواہ بخود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رسیدہ است و خواہ بطفیل حضرت وی مرامتان او را رسیدہ نیست حوض کوثر از نعمت عظیم الشان خداوند و در اسلام بنام کوثر مشہور است نیز درون این نعمت ہا داخل است حضرت نبوی صلی اللہ علیہ وسلم امت خویش را در روز قیامت بہ آب این حوض سیراب می فرمایند تنبیہ نزد بعض محدثین حدیث حوض کوثر بحد تواتر رسیدہ لہذا بر ہر مسلمان لازم است کہ بہ آن اعتقاد کند. صفات حیرت افزای این حوض در احادیث وارد است از بعض روایات ثابت میشود کہ در میدان حشر است والاکثر برآنند کہ در بہشت

فِي دِينِ اللّٰهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ

در دین خدا فوج فوج پس بپاکی یاد کن همراه ستایش پروردگار خود را و آمرزش طلب کن از وے

در دین خدا فوج فوج پس بپاکی یاد کن همراه ثنای پروردگار خود و آمرزش خواه ازو

سُورَةُ اللَّهَبِ مَكِّيَّةٌ — إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾ — وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

هر آئینه خدا هست برحمت رجوع کننده

هر آئینه اوست نهایت پذیرنده توبه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا

هلاک باد دو دست ابی لهب و هلاک باد ابو لهب هیچ دفع نکرد از سر ابو لهب مال او و آنچه

هلاک شد هر دو دست ابی لهب و هلاک شد خود او دفع نکرد ازوی مالش و آنچه

كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَأَتُهُ

پیدا کرده بود خواهد در آمد بآتش صاحب شعله وزن او نیز در آید

کسب کرده بزودی در آید به آتش شعله ور وزن او

حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ﴿٥﴾

مراد میدارم بردارنده هیزم را در گردن او رسنی ست از لیف خرما

که بردارنده هیزم است در گردنش ریسمانی است از لیف خرما

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ أَرْبَعُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللّٰهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ

بگو خدا یگانه است خدا بے نیاز ست نزاد و نه

بگو او الله یگانه است الله بے نیاز است نزاد کسی را و نه

يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

زاده شده و نیست هیچ کس اورا همسر

زاده شده از کسی و نیست اورا همتا هیچ یکی

سُورَةُ الْفَلَقِ مَدَنِيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِن

بگو پناه می گیرم به پروردگار صبح از شر هرچه آفریدست و از

بگو پناه می گیرم به رب صبح از شر آنچه آفریده است و از

شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾

شر شب تاریک چون تاریکی او منتشر شود و از شر زنان سحر کننده در گره بادم زننده

شر تاریکی چون داخل گردد و از شر زنان دمنده در گره ها

وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

و از شر حاسد چون حسد کند

واز شر حاسد که چشم زخم زند (چون حسد ورزد)

تبّا لکما ما ری فیکما شیئا مما یقول محمد صلی اللّٰه علیه وسلم (یعنی شما هر دو بشکنید من در کف های شما از آنچه محمد بیان می کند چیزی مشاهده نمی کنم ۱۲ مختصراً

فتح الرحمن

ف۱ یعنی این همه علامت قرب اجل تست یا محمد پس در استعداد آخرت سعید شو ۱۲

ف۲ آنحضرت اقارب خود را از آتش دوزخ تخویف فرمود ابی لهب سنگ بطرف آنحضرت انداخت که آیا برای این کار ما را جمع کرده بودی این سوره نازل شد ۱۲

ف۳ دو دست کنایه از ذات اوست ۱۲ ـ ف۴ یعنی سخن چینی کننده ۱۲ ف۵ یعنی سخنها کردن تکذیب کرده شود ۱۲

تفسیر عثمانی

که حضرت وی پیغام الهی را بمردم ابلاغ می کرد آن بدبخت بر حضرت نبوی سنگ باران می کرد تا حدی که پاهای مبارک بخون ترمیشد۔ ابولهب فریاد میزد و می گفت ای مردمان بسخنان محمد گوش ندهید زیرا وی (معاذ اللّٰه) بیدین و دروغ گو است گاهی می گفت محمد بما چیزهایی وعده میدهد که باید از مرگ صورت بندد اما وعده های او قابل الوقوع نیست و در نگاه ما دور از حقیقت است و گاه سخنان خود را پایان میرسانید دست های خود را مورد خطاب قرار میداد و می گفت

ع ۳ / ۳۵   ع ۵ / ۳۶   ع ۴ / ۳۷   ع ۵ / ۳۸

سورة الناس مدنیّة　بسم الله الرحمٰن الرحیم　وهی ست آیات

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلٰهِ

بگو پناه میگیرم به پروردگار مردمان بادشاه مردمان معبود

بگو پناه می گیرم برب مردمان بپادشاه مردمان معبود

النَّاسِ ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ ۵ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي

مردمان از شر وسوسه اندازنده چون ذکر گفته شد بازپس رونده آنکه

مردمان ع۵ از شر وسوسه کننده پنهان شونده ع۵ آنکه

يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

وسوسه می افکند در سینه هائے مردمان از جنس جن باشد یا از جنس مردمان

وسوسه می افکند در دل هائے مردمان از جنیان و مردمان ع۵

دعائے ختم قرآن

اَللّٰهُمَّ آنِسْ وَحْشَتِي فِي قَبْرِي ۚ اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنِي بِالْقُرْاٰنِ الْعَظِيمِ

الٰہی قبر میں میری وحشت دور کر　الٰہی بطفیل قرآن عظیم کے مجھ پر رحم کر

الٰہی وحشت من در قبر من دور کن　الٰہی رحم کن بر من بطفیل قرآن عظیم

وَاجْعَلْهُ لِي إِمَامًا وَّنُورًا وَّهُدًى وَّرَحْمَةً اَللّٰهُمَّ ذَكِّرْنِي مِنْهُ مَا نَسِيتُ

اور اس کو میرے لئے پیشوا اور روشنی اور ہدایت اور رحمت بنادے الٰہی مجکو یاد دلادے جو میں اس میں سے بھول گیا ہوں

وبساز آن را برائے من امام و روشنی و ہدایت و رحمت الٰہی آنچه از آن سهو کردم مرا یاد دہاں

وَعَلِّمْنِي مِنْهُ مَا جَهِلْتُ وَارْزُقْنِي تِلَاوَتَهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ وَاجْعَلْهُ

اور مجکو سکھادے اس میں سے جو نجانتا ہوں اور اس کی تلاوت رات دن میرے نصیب کر اور اس کو

وآنچه نه دانستم مرا معلوم گردان و مرا توفیق ارزانی فرما بتلاوت قرآن در ساعات شب و ساعات روز و بساز آن را

لِي حُجَّةً يَا رَبَّ الْعٰلَمِينَ آمِين

میرے لئے یارب العالمین حجت بنادے

برائے من دلیل اے پروردگار جہاناں دعاء مرا قبول فرما

فهرس السور بترتيب التلاوة

العدد	السورة	الصفحة	ركوعاتها	آياتها	ترتيب نزولها	الجزء مع العدد
١	الفاتحة مكية	٢	١	٧	٥	١ الٓمٓ
٢	البقرة مدنية	٣	٤٠	٢٨٦	٨٧	١ الٓمٓ
٣	آل عمران ”	٥٠	٢٠	٢٠٠	٨٩	٣ تلك الرسل
٤	النسآء ”	٧٨	٢٤	١٧٧	٩٢	٤ لن تنالوا
٥	المائدة ”	١٠٧	١٦	١٢٠	١١٢	٦ لا يحب الله
٦	الانعام مكية	١٢٩	٢٠	١٦٥	٥٥	٧ واذا سمعوا
٧	الاعراف ”	١٥١	٢٤	٢٠٦	٣٩	٨ ولو اننا
٨	الانفال مدنية	١٧٨	١٠	٧٥	٨٨	٩ قال الملا
٩	التوبة ”	١٨٨	١٦	١٢٩	١١٣	١٠ واعلموا
١٠	يونس مكية	٢٠٨	١١	١٠٩	٥١	١١ يعتذرون

ع۵ شان ربوبیت و پادشاہی الٰہی شامل عامه مخلوقات است اما این صفات را چنانکه در انسان نهاده اند در سائر مخلوقات نیافریده اند لهذا کلمه رب و ملک وغیره بانسان مضاف شده خصوصاً وسوسه کرجز انسان مخلوق دیگری را بدان شایان نیست. ع۵ شیطان پنهان از نظر انسان انسان را می فریبد و می لغزاند و تسلط آن بر انسان تا وقتی می باشد کروی در غفلت است اما همین که انسان متنبه شود و بذکر پروردگار مشغول گردد تسلط شیطان بهم خورد و از انسان دور گریزد. ع۵ شیطان در جن و انسان هر دو موجود است، «وکذلک جعلنا لکل نبی عدوا شیاطین الانس والجن یوحی بعضهم الی بعض زخرف القول غرورا» الانعام رکوع ۱۴) اوتعالے از هر دو نگاه بدارد. ۱۲

ع ۱/۶ ۳۹

العدد	السورة		الصفحة	رکوعاتها	آیاتها	ترتیب نزولها	الجزء مع العدد	
۱۱	ہود	مکیة	۲۲۲	۱۰	۱۲۳	۵۲	۱۱	یعتذرون
۱۲	یوسف	〃	۲۳۶	۱۲	۱۱۱	۵۳	۱۲	وما من دآبة
۱۳	الرعد	〃	۲۴۹	۶	۴۳	۹۶	۱۳	وما ابری
۱۴	ابراہیم	〃	۲۵۶	۷	۵۲	۷۲	۱۳	ایضاً
۱۵	الحجر	〃	۲۶۲	۶	۹۹	۵۴	۱۳	ایضاً
۱۶	النحل	〃	۲۶۸	۱۶	۱۲۸	۷۰	۱۴	رُبما
۱۷	بنی اسرائیل	〃	۲۸۳	۱۲	۱۱۱	۵۰	۱۵	سبحٰن الذی
۱۸	الکہف	〃	۲۹۴	۱۲	۱۱۰	۶۹	۱۵	ایضاً
۱۹	مریم	〃	۳۰۶	۶	۹۸	۴۴	۱۶	قال الم
۲۰	طٰہٰ	〃	۳۱۳	۸	۱۳۵	۴۵	۱۶	ایضاً
۲۱	الانبیاء	〃	۳۲۳	۷	۱۱۲	۷۳	۱۷	اقترب للنّاس
۲۲	الحج	مدنیة	۳۳۱	۱۰	۷۸	۱۰۳	۱۷	ایضاً
۲۳	المؤمنون	مکیة	۳۴۱	۶	۱۱۸	۷۴	۱۸	قد افلح المؤمنون
۲۴	النور	مدنیة	۳۴۸	۹	۶۴	۱۰۲	۱۸	ایضاً
۲۵	الفرقان	مکیة	۳۵۸	۶	۷۷	۴۲	۱۸	ایضاً
۲۶	الشعراء	〃	۳۶۵	۱۱	۲۲۷	۴۷	۱۹	وقال الذین
۲۷	النمل	〃	۳۷۵	۷	۹۳	۴۸	۱۹	ایضاً
۲۸	القصص		۳۸۴	۹	۸۸	۴۹	۲۰	امّن خلق السمٰوٰت
۲۹	العنکبوت	〃	۳۹۵	۷	۶۹	۸۵	۲۰	ایضاً
۳۰	الروم	〃	۴۰۳	۶	۶۰	۸۴	۲۱	اتل مآ اوحی
۳۱	لقمان	〃	۴۱۰	۴	۳۴	۵۷	۲۱	ایضاً
۳۲	السجدة	〃	۴۱۴	۳	۳۰	۷۵	۲۱	ایضاً
۳۳	الاحزاب	مدنیة	۴۱۷	۹	۷۳	۹۰	۲۱	ایضاً
۳۴	سبا	مکیة	۴۲۶	۶	۵۴	۵۸	۲۲	ومن یقنت
۳۵	فاطر	〃	۴۳۳	۵	۴۵	۴۳	۲۲	ایضاً
۳۶	یٰسٓ	〃	۴۳۹	۵	۸۳	۴۱	۲۲	ایضاً
۳۷	الصّٰفّٰت	〃	۴۴۵	۵	۱۸۲	۵۶	۲۳	ومالی
۳۸	صٓ	〃	۴۵۲	۵	۸۸	۳۸	۲۳	ایضاً
۳۹	الزمر	〃	۴۵۷	۸	۷۵	۵۹	۲۳	ایضاً
۴۰	المؤمن	〃	۴۶۵	۹	۸۵	۶۰	۲۴	فمن اظلم
۴۱	حٰمٓ السجدة	〃	۴۷۵	۶	۵۴	۶۱	۲۴	ایضاً
۴۲	الشوریٰ	〃	۴۸۲	۵	۵۳	۶۲	۲۵	الیہ یردّ
۴۳	الزخرف	〃	۴۸۸	۷	۸۹	۶۳	۲۵	ایضاً
۴۴	الدخان	〃	۴۹۴	۳	۵۹	۶۴	۲۵	ایضاً
۴۵	الجاثیہ	〃	۴۹۷	۴	۳۷	۶۵	۲۵	ایضاً
۴۶	الاحقاف	〃	۵۰۱	۴	۳۵	۶۶	۲۶	حٰمٓ
۴۷	محمد	مدنیة	۵۰۵	۴	۳۸	۹۵	۲۶	ایضاً
۴۸	الفتح	〃	۵۱۰	۴	۲۹	۱۱۱	۲۶	ایضاً
۴۹	الحجرات	〃	۵۱۴	۲	۱۸	۱۰۶	۲۶	ایضاً
۵۰	قٓ	مکیة	۵۱۷	۳	۴۵	۳۷	۲۶	ایضاً
۵۱	الذّٰریٰت	〃	۵۱۹	۳	۶۰	۶۷	۲۶	ایضاً
۵۲	الطّور	〃	۵۲۲	۲	۴۹	۷۶	۲۷	قال فما خطبکم
۵۳	النجم	〃	۵۲۵	۳	۶۲	۲۳	۲۷	ایضاً
۵۴	القمر	〃	۵۲۷	۳	۵۵	۳۷	۲۷	ایضاً
۵۵	الرحمٰن	〃	۵۳۰	۳	۷۸	۹۷	۲۷	ایضاً
۵۶	الواقعة	〃	۵۳۳	۳	۹۶	۴۶	۲۷	ایضاً
۵۷	الحدید	مدنیة	۵۳۶	۴	۲۹	۹۴	۲۷	ایضاً
۵۸	المجادلة	〃	۵۴۱	۳	۲۲	۱۰۵	۲۸	قد سمع اللہ
۵۹	الحشر		۵۴۴	۳	۲۴	۱۰۱	۲۸	ایضاً
۶۰	الممتحنة	〃	۵۴۸	۲	۱۳	۹۱	۲۸	ایضاً
۶۱	الصف	〃	۵۵۰	۲	۱۴	۱۰۹	۲۸	ایضاً
۶۲	الجمعة	〃	۵۵۲	۲	۱۱	۱۱۰	۲۸	ایضاً

العدد	السورة	الصفحة	ركوعاتها	اٰياتها	ترتيب نزولها	الجزء مع العدد
٦٣	المنٰفقون مدنية	٥٥٣	٢	١١	١٠٤	٢٨ قد سمع الله
٦٤	التغابن 〃	٥٥٥	٢	١٨	١٠٨	٢٨
٦٥	الطلاق 〃	٥٥٧	٢	١٢	٩٩	٢٨ 〃
٦٦	التحريم 〃	٥٥٩	٢	١٢	١٠٧	٢٨ 〃
٦٧	الملك مكية	٥٦١	٢	٣٠	٧٧	٢٩ تبارک الذی
٦٨	القلم 〃	٥٦٣	٢	٥٢	٢	٢٩ 〃
٦٩	الحاقة 〃	٥٦٦	٢	٥٢	٧٨	٢٩ 〃
٧٠	المعارج 〃	٥٦٨	٢	٤٤	٧٩	٢٩ 〃
٧١	نوح 〃	٥٧٠	٢	٢٨	٧١	٢٩ 〃
٧٢	الجن 〃	٥٧٢	٢	٢٨	٤٠	٢٩ 〃
٧٣	المزمل 〃	٥٧٤	٢	٢٠	٣	٢٩ 〃
٧٤	المدثر 〃	٥٧٦	٢	٥٦	٤	٢٩ 〃
٧٥	القيمة 〃	٥٧٨	٢	٤٠	٣١	٢٩ 〃
٧٦	الدهر مدنية	٥٧٩	٢	٣١	٩٨	٢٩ 〃
٧٧	المرسلت مكية	٥٨١	٢	٥٠	٣٣	٢٩ 〃
٧٨	النبا 〃	٥٨٣	٢	٤٠	٨٠	٣٠ عم
٧٩	النزعت 〃	٥٨٤	٢	٤٦	٨١	٣٠ 〃
٨٠	عبس 〃	٥٨٦	١	٤٢	٢٤	٣٠ 〃
٨١	التكوير 〃	٥٨٧	١	٢٩	٧	٣٠ 〃
٨٢	الانفطار 〃	٥٨٨	١	١٩	٨٢	٣٠ 〃
٨٣	التطفيف 〃	٥٨٩	١	٣٦	٨٦	٣٠ 〃
٨٤	الانشقاق 〃	٥٩١	١	٢٥	٨٣	٣٠ 〃
٨٥	البروج 〃	٥٩٢	١	٢٢	٢٧	٣٠ 〃
٨٦	الطارق 〃	٥٩٣	١	١٧	٣٦	٣٠ 〃
٨٧	الاعلٰى 〃	٥٩٣	١	١٩	٨	٣٠ 〃
٨٨	الغاشية 〃	٥٩٤	١	٢٦	٦٨	٣٠ 〃
٨٩	الفجر 〃	٥٩٥	١	٣٠	١٠	٣٠ 〃
٩٠	البلد 〃	٥٩٦	١	٢٠	٣٥	٣٠ 〃
٩١	الشمس 〃	٥٩٦	١	١٥	٢٦	٣٠ 〃
٩٢	الليل 〃	٥٩٧	١	٢١	٩	٣٠ 〃
٩٣	الضحٰى 〃	٥٩٨	١	١١	١١	٣٠ 〃
٩٤	الانشراح 〃	٥٩٨	١	٨	١٢	٣٠ 〃
٩٥	التين 〃	٥٩٨	١	٨	٢٨	٣٠ 〃
٩٦	العلق 〃	٥٩٩	١	١٩	١	٣٠ 〃
٩٧	القدر 〃	٥٩٩	١	٥	٢٥	٣٠ 〃
٩٨	البينة مدنية	٦٠٠	١	٨	١٠٠	٣٠ 〃
٩٩	الزلزال 〃	٦٠١	١	٨	٩٣	٣٠ 〃
١٠٠	العديت مكية	٦٠١	١	١١	١٤	٣٠ 〃
١٠١	القارعة 〃	٦٠١	١	١١	٣٠	٣٠ 〃
١٠٢	التكاثر 〃	٦٠٢	١	٨	١٦	٣٠ 〃
١٠٣	العصر 〃	٦٠٢	١	٣	١٣	٣٠ 〃
١٠٤	الهمزة 〃	٦٠٢	١	٩	٣٢	٣٠ 〃
١٠٥	الفيل 〃	٦٠٣	١	٥	١٩	٣٠ 〃
١٠٦	القريش 〃	٦٠٣	١	٤	٢٩	٣٠ 〃
١٠٧	الماعون 〃	٦٠٣	١	٧	١٧	٣٠ 〃
١٠٨	الكوثر 〃	٦٠٤	١	٣	١٥	٣٠ 〃
١٠٩	الكافرون 〃	٦٠٤	١	٦	١٨	٣٠ 〃
١١٠	النصر مدنية	٦٠٤	١	٣	١١٤	٣٠ 〃
١١١	اللهب مكية	٦٠٥	١	٦	٣٠	٣٠ 〃
١١٢	الاخلاص 〃	٦٠٥	١	٤	٢٢	٣٠ 〃
١١٣	الفلق مدنية	٦٠٥	١	٥	٢٠	٣٠ 〃
١١٤	الناس 〃	٦٠٦	١	٦	٢١	٣٠ 〃

